

म्हाइंभट संकलित

संपादक
डॉ. वि. भि. कोलते

लीळाचरित्र

लीळाचरित्र

संपादक

डॉ. वि. भि. कोलते

महाराष्ट्र राज्य साहित्य संस्कृति मंडळ
मुंबई

प्रथमावृत्ती, सप्टेंबर १९७८, शके १९००

© महाराष्ट्र राज्य साहित्य संस्कृति मंडळ
मंत्रालय, मुंबई

प्रकाशक

सचिव

महाराष्ट्र राज्य साहित्य संस्कृति मंडळ
मंत्रालय, मुंबई

मुद्रक

व्यवस्थापक

शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय
मुंबई

निवेदन

आधुनिक शास्त्रे, ज्ञानविज्ञाने, तंत्र आणि अभियांत्रिकी इत्यादी क्षेत्रांत त्याचप्रमाणे भारतीय प्राचीन संस्कृती, इतिहास, कला इत्यादी विषयांत मराठी भाषेला विद्यापीठाच्या स्तरावर ज्ञानदान करण्याचे सामर्थ्य यावे हा मुख्य उद्देश ध्यानात ठेवून साहित्य-संस्कृति मंडळाने वाङ्मयनिर्मितीचा विविध कार्यक्रम हाती घेतला आहे. मराठी विश्वकोश, मराठी भाषेचा आधुनिक प्रमाण-कोश, वाङ्मयकोश, विज्ञानमाला, भाषांतरमाला, आंतरभारती, विश्वभारती, महाराष्ट्रेतिहास इत्यादी योजना मंडळाच्या वाङ्मयीन कार्यक्रमात अंतर्भूत केल्या आहेत.

२. मराठी भाषेला विद्यापीठीय भाषेचे प्रगल्भ स्वरूप व दर्जा येण्याकरिता मराठीत विज्ञान, तत्त्वज्ञान, सामाजिक शास्त्रे आणि तंत्रविज्ञान या विषयांवर संशोधनात्मक व अद्ययावत माहितीने युक्त अशा ग्रंथांची रचना मोठ्या प्रमाणावर होण्याची आवश्यकता आहे. शिक्षणाच्या प्रसाराने मराठी भाषेचा विकास होईल ही गोष्ट तर निर्विवादच आहे. पण मराठी भाषेचा विकास होण्यास आणखीही एक साधन आहे आणि ते साधन म्हणजे मराठी भाषेत निर्माण होणारे उत्कृष्ट वाङ्मय हे होय. जीवनाच्या भाषेतच ज्ञान व संस्कृती यांचे अधिष्ठान तयार व्हावे लागते. जोपर्यंत माणसे परकीय भाषेच्याच आश्रयाने शिक्षण घेतात, कामे करतात व विचार व्यक्त करतात तोपर्यंत शिक्षण सकस बनत नाही. संशोधनाला परावलंबित्व राहते व विचाराला अस्सलपणा येत नाही. एवढेच नव्हे तर वेगाने वाढणाऱ्या ज्ञानविज्ञानापासून सर्वसामान्य माणसे वंचित राहतात.

३. वरील उद्देश ध्यानात ठेवून मंडळाने उपरिनिर्दिष्ट जो बहुविध वाङ्मयीन कार्यक्रम आखला आहे त्यात इतर वाङ्मयीन कार्याबरोबरच जुन्या, प्राचीन वाङ्मयाचे संशोधन करून ते प्रकाशित करण्याचा कार्यक्रमही अंतर्भूत आहे. ज्या साहित्यकृतींमुळे मराठी इतिहास, संस्कृती व वाङ्मय या दालनात फार मोलाची वैचारिक भर पडली आहे, अशा प्रख्यात साहित्याचेही संपादन आणि पुनः प्रकाशन करणे किंवा इतर कोणी करित असल्यास त्यास आर्थिक मदत करणे हाही मंडळाच्या या कार्यक्रमाचा एक भाग आहे. या योजनेखाली आजवर पुढील विविध ग्रंथ प्रकाशित झाले आहेत. भरतमुनीचे 'भरतनाट्यशास्त्र' (अध्याय ६ व ७ आणि अध्याय १८ व १९), विशाखादत्ताचे 'मुद्राराक्षसम्', 'कात्यायन शुल्बसूत्रे', पाली भाषेतील 'धम्मपदम्' व शार्ङ्गदेवाचे 'संगीत रत्नाकर' भाग १ इत्यादी संस्कृत ग्रंथांची भाषांतरे मंडळाने प्रकाशित केली आहेत. तसेच, 'भरत-नाट्यशास्त्र' (अध्याय २८) व 'चार शुल्बसूत्रे' या संस्कृत ग्रंथांची भाषांतरे तसेच 'तंजावरची नृत्यसाधना', कवि हालललित 'गाथा सप्तशती', कवि बिहारीललित 'सतसई' व जयदेव कवी विरचित 'गीतगोविंदम्' या भाषांतरित ग्रंथांचे मुद्रण चालू आहे.

४. प्राचीन मराठी वाङ्मयात महानुभावीय मंडळींनी फार मोलाची कामगिरी पार पाडली आहे. मराठीच्या प्रारंभकाळीच अत्यंत विपुल आणि श्रेष्ठ दर्जाचे वाङ्मय या लोकांनी लिहिले आहे. महानुभाव पंथाचा काळ हा ज्ञानेश्वर-समकालीन आहे. एकीकडे भक्तीसंप्रदाय होता तर त्याच्या विरुद्ध बाजूला महानुभाव पंथाचे कार्य चालले होते. अनेक विद्वान आणि प्रतिभाशाली साहित्यिक या पंथात उदयाला आले. साहित्य आणि भाषा अशा दोन्ही अंगांनी त्यांनी मराठी भाषेला समृद्ध केले आहे. त्यांचे मराठी भाषा व साहित्य यांवरील ऋण वादातीत आहे. 'लीळाचरित्र', 'श्रीचक्रपाणी चरित्र', 'श्रीगोविंदप्रभु चरित्र' व 'स्मृतिस्थळ' हे चार चरित्रात्मक महानुभावीय ग्रंथ प्रसिद्ध आहेत. यांपैकी 'लीळाचरित्र' हा ग्रंथ चक्रधरस्वामींच्या जीवनचरित्राच्या दृष्टीने तर महत्त्वाचा आहेच, पण शिवाय यादवकालीन मराठी भाषेतील धार्मिक व सामाजिक चालीरीती व व्यवहार यांची माहिती होण्याच्या दृष्टीनेही महत्त्वाचा आहे.

म्हणूनच, म्हाइंभटाने लिहिलेल्या 'लीळाचरित्रा' च्या या आवृत्तीचे संपादन करून ती प्रकाशित करण्याचे मंडळाने ठरविले आणि संपादनाचे काम नागपूर विद्यापीठाचे भूतपूर्व कुलगुरू व महानुभाव वाङ्मयाचे गाढे पंडित व संशोधक डॉ. वि. मि. कोलते यांजकडे सोपविले होते. 'लीळाचरित्र' हे पूर्वी प्रकाशित झाले होते. परंतु, उपलब्ध असलेल्या अनेक पोथ्यांतील पाठभेदांचा विस्ताराने तपशीलवार रीतीने विचार करून योग्य पाठ निश्चित करणे हे अवघड असते. त्याचप्रमाणे मूळ ग्रंथ व प्रक्षेप यांच्यासंबंधी निर्णय करणे हे तर अधिक अवघड असते. डॉ. कोलते यांच्यासारखी समर्थ व्यक्तीच असे काम करू शकली हे या प्रतीचे वैशिष्ट्य आहे. मंडळाच्या विनंतीस मान देऊन म्हाइंभटलिखित 'लीळाचरित्रा' च्या या आवृत्तीचे संपादन वस्तुनिष्ठ दृष्टीने व पूर्वग्रह टाळून डॉ. कोलते यांनी केले आहे. त्याबद्दल मंडळाच्या वतीने त्यांना धन्यवाद! डॉ. कोलते संपादित 'लीळाचरित्रा' च्या या आवृत्तीचे मंडळाच्या प्राचीन वाङ्मयमालेत प्रकाशन करताना मंडळास आनंद होत आहे.

वाई : पौष १, शके १९००

शुक्रवार, दिनांक २२ डिसेंबर १९७८

लक्ष्मणशास्त्री जोशी

अध्यक्ष

महाराष्ट्र राज्य साहित्य संस्कृती मंडळ

आभार

‘श्रीचक्रधर प्रयाण सप्तशताब्दी’ च्या निमित्ताने ‘लीळाचरित्रा’ची आवृत्ती प्रसिद्ध करून ती अल्प किंमतीत वाचकांना उपलब्ध करून द्यावी, असा निर्णय महाराष्ट्र राज्य साहित्य संस्कृती मंडळाने घेतला आणि ‘लीळाचरित्रा’च्या संपादनाचे काम माझ्यावर सोपवले. याबद्दल साहित्य संस्कृती मंडळाचा मी फार आभारी आहे. या निर्णयाच्या मुळाशी, मंडळाचे अध्यक्ष तर्कतीर्थ श्री. लक्ष्मणशास्त्री जोशी यांची मुख्य प्रेरणा होती. त्याबद्दल मी त्यांचा विशेष आभारी आहे. साहित्य संस्कृती मंडळाच्या संकल्पातूनच ‘लीळाचरित्रा’ची प्रस्तुत आवृत्ती सिद्ध झाली आहे. ती अभ्यासकांसमोर ठेवताना मला फार आनंद वाटतो.

प्रस्तुत आवृत्ती सिद्ध करताना मला अनेकांचे साह्य झाले आहे. आदरणीय महंत श्रीमुरलीधरशास्त्री आराध्य, महंत श्रीवर्धनस्थ बीडकर महानुभाव, महंत श्रीगोपीराज महानुभाव, महंत श्रीनागराजबाबा महानुभाव, महंत श्रीराजधरबाबा महानुभाव, ई. विद्याधरदादा महानुभाव, ई. पंडितराज बीडकर, ई. ओंकार नागराज महानुभाव इत्यादी महानुभावांनी ‘लीळाचरित्र’ व तत्संबद्ध इतर ग्रंथांच्या पोथ्या उपलब्ध करून देण्यात मला बहुमोल साह्य केले. त्यांच्या सहकार्याशिवाय या ग्रंथाचे प्रस्तुत स्वरूपातील संपादन शक्य झाले नसते. महंत श्रीमुरलीधरशास्त्री व महंत श्रीनागराजबाबा यांनी तर माझ्याकडे अनेक दिवस राहून प्रस्तुत संपादणीची संपूर्ण कच्ची प्रत पाहिली व मला बहुमोल मार्गदर्शन केले. या सर्व महानुभावांचा मी अत्यंत ऋणी आहे. हे ऋण शब्दांनी फेडता येण्यासारखे नाही, हे जाणूनच मी त्याविषयी अधिक लिहीत नाही.

मी अमरावती येथे असतानाच (१९६५) या ग्रंथाच्या प्रमाण पोथ्यांच्या लिप्यंतराचे काम सुरू केले होते. त्या वेळी या लिप्यंतराच्या कामात मला कै. सौ. उषाताई कोलते व प्रा. ना. मा. सरपटवार यांचे विशेष साह्य झाले. प्रा. सौ. विजया डबीर व प्रा. संकपाळ यांनीही या कामी हातभार लावलेला आहे. शब्दकोशाची मुद्रणप्रत तयार करताना डॉ. मालती पाटील, डॉ. ना. ब. पाटील, प्रा. बा. मा. दाभाडे, डॉ. प्रभुदेसाई व प्रा. भास्कर भोळे यांचे साह्य मला मिळाले. श्री. देवीसिंग चौहान यांनी शब्दकोशाचा काही भाग पाहून उपयुक्त सूचना केल्या. या सर्वांचा मी अत्यंत आभारी आहे.

या ग्रंथाचे मुद्रण मुंबई येथील शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालयात झाले. श्री. स. आ. सप्रे, संचालक, शासकीय मुद्रण व लेखनसामग्री, मुंबई, यांनी या कामात जातीने लक्ष घातले. मुद्रणालयाचे व्यवस्थापक श्री. आर. बी. आल्वा व श्री. घ. द. धोंड व त्यांचे सर्व सहकारी यांनीही आत्मीयतेने लक्ष घालून ग्रंथाचे मुद्रण अत्यंत सुबक करून दिले. या सर्वांचे आभार मानणे अवश्य आहे. या ग्रंथाच्या मुद्रणसौंदर्याचे श्रेय सर्वस्वी त्यांचेच आहे.

वि. भि. कोलते

लीळा	पृष्ठांक
१९ उदास्यस्वीकारू	१३
२० श्रीप्रभूभेटि	१३
२१ अवस्थास्वीकारू	१५
२२ पर्वतीं क्रीडा	१५
२३ मुगताबाइये भेटी	१५
२४ बोल्हा बारीया स्तीती	१७
२५ कांतीये श्रीचांगदेवोराउळांसीक्षां भेटि	१७
२६ अंध्रदेसीं तेलिकारां भेटि	१८
२७ चर्मकारां स्तीति	२०
२८ जुतक्रीडा	२२
२९ भगता भेटि	२३
३० ओरंगलीं मालपुजा स्वीकारू	२६
३१ हेडाउवां भेटि	२८
३२ वीव्हावो स्वीकारू	३०
३३ डांकरामीं व्याघ्रवीद्रावण	३२
३४ तैल्यकारयुगमा स्तीती	३३
३५ पंचकुळ आचार्या ग्रहोनीवृत्ति	३४
३६ घोडाचुडीसीक्षां सांगातु	३५
३७ दीन त्रीं श्रीप्रभूदरीसना गमन	३६
३८ श्रीप्रभूभेटि	३६
३९ खेतखाजें आरोगण	३७
४० रूपनाएकां भेटि	३८
४१ बींशीं गोंडवडां अवस्थान	३९
४२ ससीकरक्षण	४०
४३ सेंदुरजनीं मासउपवासिनी स्तीति	४०
४४ भोगरामीं अवस्थान	४२
४५ मनसीळे ब्राम्हणां स्तीति	४३
४६ भांडारेकारां भेटि	४३
४७ भांडारेकारां स्तुति करावेया आनोज्ञा	४५
४८ अळजपुरीं अवस्थान ॥ धानुबाइआवारीं भांडारेकारांची पुजा	४५
४९ नांदिएडीं भावतीर्थीं अवस्थान	४७
५० पटिसाळनीमीत्यें भांडारेकारां सीक्षापण	४७
५१ भांडारेकारां देहअवसान	४८
५२ गोपाळांतु खेळु	४८
५३ गोपाळ चोंडीए लपवणें	५०
५४ गोवारीयां ज्वरनीवृत्ति	५०

लीळा	पृष्ठांक
५५ खीरारीयां नेत्रपतन	५१
५६ कळावी बीरणें : देवी वीकारज्ञान	५२
५७ चोरू सांगाती सोडवणें	५२
५८ अरणीं महीखरोखहरण	५४
५९ वेठी जाणें	५४
६० द्विजगोरक्षण	५५
६१ लोणारीं कुंडीं राजेयां दरीसन	५६
६२ लांसिपीलीं खेळवणें	५७
६३ ठाकुरभारीए पुत्रदान	५८
६४ राएरीं पाणीपात्र : वामनपेदीमृत्युभार्या जीववणें	५९
६५ गोवींदस्वामी स्तीति	५९
६६ वीष्णुभटां घुटकासीधीनीखेदु	६१
६७ आंब उचारू	६१
६८ वन्हाडीक करणें	६२
६९ सीधू रे सीधू म्हणणें	६३
७० उकरडां पट्टुडु	६३
७१ भगवो उद्ग्रहीणीकें उभयां जैत	६४
७२ पराजीत मठपती प्रतीष्टा	६५
७३ मार्गी अधीकारियां भेटि	६५
७४ झाडीं रामद्रणेयां भेटि	६६
७५ अळजपुरीं अवस्थान : प्रतिदिनीं अंबिनाथा गमन	६८
७६ चुनेजाति नीरोपण	६९
७७ उदास्यस्वीकारें वस्त्रपुजास्वीकारू	७०
७८ वडनेरां कांटिवनीं पोतुकी खेळु	७१
७९ कांटीया सोंकरणें	७२
८० वडनेरां वटेस्वरां बीजें करणें : लींगाचां देउळीं वस्ति	७२
८१ उतरेस्वरीं सर्पद्वये पतन	७२
८२ अंबजैए रामदेवां भेटि : अस्तीति	७३
८३ वासनीए लींगाचां देउळीं वस्ति	७४
८४ वडातळीं रामदेवां भेटि	७४
८५ रात्रीं गोपाळीं वसति : आरोगण	७५
८६ पातुरडीं समसामवस्त्रनीखेदु	७५
८७ आलेगावीं वस्ति	७६
८८ पन्है रामदेवां भेटि	७६
८९ बीसैए ब्राम्हणाचें अन स्वीकारू	७६
९० आंजने वस्ति	७७

लीळा	पृष्ठांक
९१ मेहंकरां बोणेबाइयां भेटि	७७
९२ बहीरवीं अवस्थान : ज्वारी उपद्रो	७८
९३ बाणेस्वरीं अवस्थान	७९
९४ गुंफे चोरवीद्रावण	७९
९५ गोकुळअष्टमी पुजास्वीकारू	८०
९६ सप्त घटां हातु लावणें	८१
९७ सामानअस्त्रीयां भेटि	८१
९८ महीकयुध्यनीवारण	८२
९९ सोमवारीये लोणारा जाणें	८२
१०० लोणारमार्गी चोरकुमति हरणें	८३
१०१ सीहस्तां यात्रे जाणें	८४
१०२ नदी उपान्हौ त्यागु	८५
१०३ मार्गी प्रतदीनीं बोणें	८५
१०४ रावंसगावीं माहादेवो पाठकांचा पाणीभातु : बाबुळसेंगा आरोगण	८६
१०५ प्रतेस्थानीं बाइसां भेटि	८६
१०६ व्रीएंबका न वचणें	८७
१०७ बाइसां स्तीति	८९
१०८ हंसराजा स्तीति	९०
१०९ पांडेया स्वप्नीं नामस्वीकारू	९१
११० भोगनाराणीं माएधूआं भेटि	९२
१११ ग्रहेसारंगपाणि भेटि : तथा ग्रहोनीवृति	९३
११२ देइभटां भेटि : स्तीति	९४
११३ लखुबाइसां भेटि	९४
११४ वामदेवांचिये गुंफे गमन	९४
११५ सारंगपंडितां भेटि	९५
११६ तथा ज्वरनीवृति	९६
११७ उपाध्यां भेटि	९७
११८ तथा तांबोळग्रहण	९८
११९ कास्तां हरीदेवो पंडितां गोपाळमंत्रभेद नीरोपण	९९
१२० चांगदेवीं अवधुता तांबोळदान	१००
१२१ पेखणीयां अवळोकणें	१००
१२२ धाइ सलदीं लपवणें	१०१
१२३ धानाइसांसीं कवडां खेळु	१०१
१२४ तथा आख्यायिका श्रवण	१०२
१२५ देवो साकरभातु आरोगण	१०२

लीळा	पृष्ठांक
१२६ धाईसि कास घालणें	१०२
१२७ देमाइसां भेटि	१०३
१२८ माहादेवो पाठकां भेटि : स्तीति	१०३
१२९ राघवदेवां भेटि	१०४
१३० गदोनाएकां भेटि	१०४
१३१ ब्रह्मचारिदेवां भेटि	१०४
१३२ कवडींबा गाएन श्रवण	१०४
१३३ रवळो अध्यात्मगीतनिषेध	१०५
१३४ वामदेवां भूतसृष्टि दाखवणें	१०५
१३५ वामदेवांचा नमस्कारू घेणें	१०६
१३६ दाईंबा दुर्गाविरि धावणें	१०६
१३७ अनुसरलेयाचा देवो निरूपण	१०६
१३८ चांगदेओभटाची वीनती स्वीकारू	१०७
१३९ रीघपुरा प्रयाण	१०७
१४० राहाटगावीं माहालखुमीए वस्ति	१०७
१४१ कडठणीं माहालखुमीए वस्ति	१०८
१४२ भीवंडाउवांचां राजौरीं वस्ति	१०८
१४३ सेंदुर्जनीं ब्राह्मणां स्तीति	१०८
१४४ मेघंकरां बाइसें हाटा गमन	१०९
१४५ वीसैए रामदेवीं कमळीं पुजा	१०९
१४६ आलेगावीं लींगाचां देउळीं वस्ति	१११
१४७ पातुरडीं वैजनार्थीं वस्ति	१११
१४८ टाकळीए उत्तरेस्वरीं वस्ति	१११
१४९ वेळुवनीं वस्ति	१११
१५० लाखपुरीए लक्षणेस्वरीं वस्ति	१११
१५१ चांगदेओभटां खेळावेया परीखू	१११
१५२ मार्गी चांगदेओभटांतें जाडि पांगुरवणें	१११
१५३ जाडि परित्यागु	१११
१५४ सोंगणापुरीं अवस्थान : कोडेस्वरीं घाटेया हरिभटां भेटि	११२
१५५ बाइसें : हंसराज रीघपुरां पाठवणें	११२
१५६ चांगदेवभटां स्तीति	११२
१५७ खडखांबुलां खेळु	११३
१५८ रात्रीं भीक्षानव्याळी करणें	११४
१५९ वांकीए पांडेस्वरीं वस्ति	११४
१६० थूगावीं रेमेस्वरीं वस्ति	११४
१६१ रामां लींगाचां देउळीं आसन	११४

लीळा	पृष्ठांक
१६२ सांजरीं बाळसमुद् अवळोकणें	११४
१६३ तळवेलीं लींगाचां देउळीं आसन	११४
१६४ खैराळां उपान्हूत्यागु	११४
१६५ रोधपुरीं श्रीप्रभुदरीसन	११५
१६६ मठीं रोटी आरोगण	११५
१६७ श्रीप्रभूसि वस्तपुजा	११७
१६८ बहीरवीं श्रीप्रभूकडा	११८
१६९ बेलौरां संकनाथीं वस्ति	११९
१७० सीराळां नागनाथीं वस्ति	११९
१७१ टाकरखेडां वस्ति	११९
१७२ आसुटीए द्रव्यकथन	११९
१७३ बांठवडां लाखमडीं वस्ति	१२०
१७४ मांगळोरीं वन्हारदेवीं वस्ति : चांगदेओभटां खेळा अनुमोदन	१२०
१७५ सेंदूर्जनीं ब्राह्मणा आभासु कथन	१२१
१७६ डोडवीहीरां राघवदेवां भेटि	१२२
१७७ फुलंबरीए मडीं वस्ति	१२३
१७८ गद्याणां वनदेवीं वस्ति	१२४
१७९ एळापुरीं राजवीहारीं अवस्थान	१२४
१८० घोर सव्द श्रवण	१२४
१८१ उपाधीयां भेटि	१२५
१८२ तथा ईश्वरप्रतीति पुसणें	१२६
१८३ आत्मतीर्थ प्रसंसा	१२७
१८४ देवां : सीक्षां भेटि	१२८
१८५ द्रीढ पुरूख नाम करणें	१२९
१८६ लेणां सायागपुरूखू दाखवणें	१२९
१८७ आगमसमो कथन	१३०
१८८ चांगदेओभटां लेणां परीखू	१३१
१८९ आपदेओभटां प्रल्हादवीद्यानीखेदु	१३१
१९० सप्तदसकळानीक्षेदु	१३२
१९१ सारंगपंडितां भेटि	१३२
१९२ सारंगपंडितासीं पोफळी खेळु	१३४
१९३ तथा अंत्रग्रहण	१३४
१९४ तथा श्रीप्रभू दाखवणें	१३५
१९५ साळिवाहाना हटु नीरोपण	१३६
१९६ चरणवीहीरां डखलेयां सीक्षापण	१३६
१९७ सुकररोखू हरण	१३७

लीळा	पृष्ठांक
१९८ अदंडीनाथसामृध्य कथन	१३७
१९९ तथा भीड भीड सबदु कथन	१४१
२०० कुइरामा सीधिनीक्षेदु	१४१
२०१ वीद्यावंता भेटि	१४२
२०२ लुइपाइउपदेशें जाळांधरा सीक्षापण	१४३
२०३ ब्रह्मसानवीखस्थंब : वीखसक्तिस्वीकारू	१४५
२०४ डखलेयां चांगदेवोभटांतें श्रीदत्तात्रयोप्रभूचेया दरीसना पाठवणें	१४६
२०५ संतोखा भेटि	१४८
२०६ तथा अभ्यासकरणीं सीक्षापण	१४८
२०७ तथा साडाक्रमुज्ञान	१४९
२०८ उपाध्यां म्हणीएं	१५०
२०९ नागदेओभटां वेदुदान	१५०
२१० पारधि नीरोपणें	१५१
२११ बाइसांचेया देवां होणें	१५१
२१२ संकरेस्वरीं बोणें कथन	१५२
२१३ रीतुणें कथन	१५२
२१४ माणिकेस्वरीं पेखणें चोरीं नेणें	१५३
२१५ चांगदेओभटां स्मरण वीधान कथन	१५३
२१६ तथा जळमांडवीए कृडा	१५४
२१७ सांतिबाइसां भेटि	१५४
२१८ तथा बोरिबाबुळ सींपवणें	१५७
२१९ तथा परमेश्वरपुरा पाठवणें	१५८
२२० आपदेओभटातें एनकैए पाठवणें	१५९
२२१ रांकेयां लखूमींद्रभटां जीव्हामळप्रसादनीराकरण	१६०
२२२ नाथोबाकरवि टीळाजानिवें पुरवणें	१६०
२२३ मंडळीका झोळी देणें	१६१
२२४ इंद्राइ महात्मेयां सांडाक्रमु अनुवादु	१६१
२२५ राजेया दरीसन स्वीकारू	१६२
२२६ राजेयागमनीं वार्ता	१६२
२२७ राजेयागमनीं प्राएण	१६३
२२८ माटखेडां वसति	१६३
२२९ इटखेडां वस्ति	१६३
२३० लासौरीं जोगेस्वरीं वस्ति	१६३
२३१ घोगरगावीं वस्ति	१६३
२३२ डोंबेग्रामीं वस्ति : दाइभागवंताकरवि ओटा करवणें	१६३

लीळा	पृष्ठांक
२३३ मार्गी पोफळफोडणा गाहाण ठेवणें	१६४
२३४ एरंडवन कथन	१६४
२३५ श्रीनगर दाखवणें	१६५
२३६ श्रीनगरीं भीलभठीं अवस्थान	१६५
२३७ राजेया प्रेक्षीत पुरुख स्वएंनामगोपन	१६५
२३८ माहादाइसां : उमाइसां भेटि	१६६
२३९ देवां : भटां भेटि	१६८
२४० भटां स्लेष्माहरणीं परीहासुनी सुककथन	१६९
२४१ दवनीका पर्वीं डखलेयां स्तीति	१६९
२४२ डखलेयांसीं खेळु	१७०
२४३ तथा पादवेथा संबोखू	१७१
२४४ दाईवा जवळीक कथन	१७१
२४५ गोंदेस्वरापुढें पदमेस्वरू कथन	१७२
२४६ माहादाइसांतें राहावणें	१७३
२४७ नासिकों अवस्थान : उदास्यस्वीकारें गंगा उत्तरणें	१७३
२४८ सौंदर्यानुवादु	१७४
२४९ गोवर्धनीं गदाधरीं वस्ति	१७४
२५० व्रीएंबकीं अवस्थान : वीडा वाणें	१७४
२५१ गंगाद्वारीं वडूवासि संबोखू	१७४
२५२ ब्रह्मगोरीवरि गौतमाळां उदंबरें आरोगणें	१७५
२५३ गुपीतव्रीएंबका बीजें करणें	१७५
२५४ गौतमाची भातौडि दाखवणें	१७६
२५५ तथा सीता देविचें कोथळेमोथळे दाखवणें	१७६
२५६ आजनैरीं वसैए वस्ति	१७६
२५७ नासिकों पंचवटिघे अवस्थान : चांगदेओभटां पाठवणी	१७६
२५८ उपाध्यां : नाथोवां भेटि	१७७
२५९ नाथोवाकेसदरिसनीं वीस्मो	१७८
२६० मार्गी चौरंगी वीद्या नीरोपणें	१७८
२६१ नाथोवा माहात्मेयां बीज्ञान कथन : पल्ले आरोगण	१७९
२६२ अडगावीं लिंगाचां देउळीं वस्ति	१८०
२६३ मार्गी उपासण्यां स्तीति	१८०
२६४ धांकुटां सुंकियाणां वस्ति	१८०
२६५ नोफाडे आत्मेयांरामां पयोवर्त देणें	१८०
२६६ मार्गी आरोगण	१८१
२६७ नांदौरीं जळकृडा	१८१

लीळा	पृष्ठांक
२६८ नाथोबाची ग्रहोनीवृत्ति	१८२
२६९ मधिमैस्वरा वीडा वाणें	१८२
२७० नांदौरीं आदीतीं वस्ति	१८२
२७१ कांदळदीं एल्हणेस्वरीं वस्ति	१८२
२७२ अग्नीष्टिके वस्ति	१८२
२७३ चासुमाणिकेस्वरीं लींगाचां देउळीं वस्ति	१८३
२७४ सुरेगावीं आदीतीं वस्ति	१८३
२७५ सोनारीए आदीतीं वस्ति	१८३
२७६ सबंछरीं सीगेस्वरीं आसन : आदीतीं वस्ति : दूसरां सीगेस्वरीं आसन	१८३
२७७ कुंकुमठाणीं अग्नीष्टिके वस्ति	१८३
२७८ पुणतांबां पाताळगुंफे वस्ति	१८३
२७९ नाजरीं कंटकेस्वरीं वस्ति	१८३
२८० नाएगावीं दाइंबा भेटि	१८३
२८१ पुनरपि पुणतांबां पाताळगुंफे अवस्थान	१८३
२८२ ठाकुरउपद्रवीं हींगुणीए प्राएण	१८४
२८३ हींगुणीए वस्ति	१८४
२८४ पुर्णगावीं सोमनाथीं आसन : मदीं वस्ति	१८४
२८५ सांबखेडां सीधनाथीं वस्ति	१८४
२८६ वांजरगावीं मदीं वस्ति	१८४
२८७ जुना नागमठाणीं आदीतीं वस्ति	१८४
२८८ तपोवनीं माणिकेस्वरीं आसन	१८४
२८९ खातिगावीं आदीतीं वस्ति : वामाचा उपहारू स्वीकारू	१८४
२९० भामाठाणीं अग्नीष्टिके वस्ति	१८४
२९१ रामनाथां मार्गां आसन : दाएभागवता ज्वरनीवृत्ति : ओटा करवणें	१८४
२९२ डोबेप्राचीं अवस्थान : दाइभागवताकरवि ओटेया चुना पिटवणें	१८५
२९३ दाइंबां डखलेयां पाठवणी	१८५
२९४ बौडीं आटवलीए माहालखूमीए अवस्थान	१८५
२९५ प्रसनाएकां भेटि : स्तीति	१८५
२९६ पद्मनाभी भेटि : स्तीति	१८५
२९७ पद्मनाभीचा उपाहारू : वस्त्रपुजा	१८६
२९८ रेमनाएकां अवसरूनवसरू कथन	१८६
२९९ कोले घाएखंडि दाखवणें	१८७
३०० सुकीयां जोगनाएकां दुखा उपनीति	१८८
३०१ बाइसीं माहात्मेयांची वाट पाहाणें	१८८
३०२ देवां : भटां भेटि	१८८

लीळा	पृष्ठांक
३०३ पर्वी पुजा	१९०
३०४ देवक्षाळीत वस्त्रस्वीकारू	१९०
३०५ एकादसीसि सोभागाकरवि केलें खाववणें	१९१
३०६ आवाइसां आप्तधर्म नीरोपण	१९२
३०७ उमाइसां नीरे नीरोपण	१९३
३०८ आबैसां अनंतु नीरोपण	१९३
३०९ प्रसनाएका चांदोवा ब्रह्मकथन	१९३
३१० रूमहणेयाचा दृष्टांत कथन	१९४
३११ चांगदेओभटां धोत्रा ज्ञानस्वरूप कथन	१९५
३१२ आपदेओभटां नींबु माधुरीए करणें	१९५
३१३ वीद्यावंता भेटि	१९५
३१४ देवांप्रति गिरीकपाटें प्रसंसा	१९६
३१५ आबैसीं दीठि उतरणें	१९६
३१६ सोभागें नाम करणें	१९७
३१७ दाइंबा सोभागांतें हांसणें	१९७
३१८ भोजेया सरावीं चुकि	१९८
३१९ गोंदो माळ देणें	१९८
३२० तथा बखरीं चुकि	१९८
३२१ पालीं मैराळदेवीं वस्ति	१९८
३२२ पव्है आसन : प्रातपुजा : आरोगण	१९९
३२३ नींबां लींगाचां देउळीं वस्ति	१९९
३२४ पाटवधां केदारीं गुंफे अवस्थान	१९९
३२५ राहीया भेटि	१९९
३२६ भटां : माहादाइसां भेटि	२००
३२७ राहीयाकरवि दूध आणवणें	२००
३२८ माहादाइसांचीए पाठीवरि श्रीचरणु ठेवणें	२०१
३२९ माहादाइसांचा उपाहारू स्वीकारू	२०१
३३० माहादाइसें माहोउपवासें प्रस्नु करणें	२०२
३३१ तथा एकादसी प्रस्नु करणें	२०२
३३२ दायांबा जावाइ नीराकारणें	२०३
३३३ चींतनप्रस्णें राहीया पाठवणी	२०३
३३४ पदूनाभीची वस्त्रपुजा	२०४
३३५ सांकदीं बाहीरीली बीजेस्वरीं वस्ति	२०४
३३६ सवितडां साजां आसन	२०४

लीळा	पृष्ठांक
३३७ घाटीं चांगदेओभटीं घोंगडें पतन	२०४
३३८ दाईबा आसनीं नीक्षेदु	२०४
३३९ रामदरां गुंफे अवस्थान	२०५
३४० नदीधारे प्रदक्षणा	२०५
३४१ प्रसनाएका भीक्षासौकरीए श्रवण	२०५
३४२ मार्गीं बाइसाआग्रहोनीवृत्ति	२०६
३४३ मातृकौळीए ब्राह्मणांघरीं मादणें : पुजा : आरोगण	२०६
३४४ आमुटीए हरिचंद्रीं वस्ति : विनायकीं क्षौर	२०७
३४५ सीराळां भीलेस्वरीं वस्ति	२०७
३४६ बांकीए मढीं अवस्थान	२०७
३४७ चोरकुमति हरणें	२०७
३४८ जोगनाएका विज्ञापनीं पदुमनाभी पाठवणी	२०७
३४९ उपासनीयां स्तीति	२०८
३५० मीरडां रेमेस्वरीं वस्ति	२०८
३५१ घोगरगावीं वस्ति	२०८
३५२ मांडवगणीं सीधनार्थीं वस्ति	२०८
३५३ अर्णग्रामीं नागनार्थीं अवस्थान : उपासनीयां लाठि घालणें	२०९
३५४ देमती अद्रकत्वचाग्रहणीं सीक्षापण	२०९
३५५ भोंगारीं आदीतीं अवस्थान ॥ लखूमदेव ग्रहवसे आसंनिधान	२१०
३५६ भाइदेवातें लघुनीती बोलावणें	२१०
३५७ भाइदेवाचीं बदरिकाफळें आरोगण	२११
३५८ तथा चणा आरोगण	२११
३५९ देमाइसां ज्ञान : भक्ति : वैराग्य नीरोपणें	२११
३६० देमाइसां प्रतीति पंथू नीरोपण	२१२
३६१ तथा वीस्वासुपंथ नीरोपण	२१३
३६२ उपाध्यां वीस्णुभटां भेटि : तथा पंचम वेडूउचारू	२१३
३६३ जेउरमार्गीं बाइसां आग्रहोनीवृत्ति	२१३
३६४ पींपळगावीं घोळाणा आरोगणें	२१६
३६५ पापवीनासनीं आसन	२१७
३६६ कपाटीं माहात्मा बोलवणें	२१७
३६७ वामौरीं दखिणेस्वरीं अवस्थान	२१७
३६८ मळेसंदीं माहात्मेयां वैराग्यकथन	२१७
३६९ सोनैए वनदेवीं वस्ति	२१८
३७० कानडी भालुगावीं त्रिपुरुखीं अवस्थान	२१८
३७१ गांगापुरीं वस्ति	२१८
३७२ मार्गीं पदुमनाभी भेटि : धांदलमोक्षकथन	२१८

लीळा	पृष्ठांक
३७३ फूलसरां वस्ति	२२०
३७४ एळापुरी अवस्थान	२२०
३७५ प्रमाण अनुभव नामकरणीं पदुमनाभी सीक्षापण	२२०
३७६ हातनौरीं तरसीहीं वस्ति	२२१
३७७ कानरडे ब्राह्मणग्रहीं द्राक्षघडु स्परिसणें	२२१
३७८ साएगव्हाणीं वस्ति	२२२
३७९ वागुळीए वस्ति	२२२
३८० कानसे मळां देवां सीक्षां भेटि	२२२
३८१ दमनीका स्वीकारें एल्हाइसां साधें नामकरण	२२४
३८२ गणपति ठाकूरा भेटि	२२४
३८३ सामको मदळसा नाम करणें	२२५
३८४ इंद्रभटातें सुखस्वास्ति पुसणें	२२५
३८५ ब्राह्मणा अभ्यर्थनीं त्यातें जेउं पाठवणें	२२५
३८६ रात्रीं ब्राह्मणाघरीं पुजा आरोगण	२२६
३८७ मार्गीं ब्राह्मणा अनुवर्जनीं वरप्रदान	२२८
३८८ मार्गीं कामधेनु नामपुर्वक भीक्षान आरोगण	२२९
३८९ भडेगावीं सीवाळां अवस्थान	२३०
३९० सीमुगा सीपणें	२३०
३९१ वसैए अवस्थान : इंद्रभटां वसैनीक्षेदु	२३०
३९२ गारि बुजवणें	२३२
३९३ अनंताचे सुड आइकवणें	२३२
३९४ इंद्रभटां स्तीति : नाम करणें	२३२
३९५ तथा तांबोळ ग्रहण	२३३
३९६ तथा श्रीचरणां तुळसी वाणें	२३३
३९७ गौराइ पंचराणेंयांचा मुक्ष नाएकु म्हणणे	२३४
३९८ गौराइनीद्राप्रसणें इंद्रभटां सीक्षापण	२३४
३९९ स्त्रीसुळवेथानीवृत्ति : तथा तांबोळदान	२३५
४०० देवनीवारित माहादाइ वस्त्रपुजास्वीकारू	२३६
४०१ साधां पुजाकरणीं बाइसीं कोपणें	२३७
४०२ माहादाइसां द्वारावतीए जाणें	२३८
४०३ उमाइसांतें सवें धाडणें	२३९
४०४ साधांतें द्वारावतीए पाठवणें	२३९
४०५ द्वारावतीए नीक्षेदपुर्वक काको स्तीति	२३९
४०६ पदुमनाभी क्षौर नीराकरण	२४०
४०७ साधां मोदक विपलाणें	२४०
४०८ माहात्मा नामपुर्वक कुमारी खाजें देववणें	२४१

लीळा	पृष्ठांक
४०९ पांचौरा वस्ति	२४१
४१० सेंदूरणीं गोपाळीं अवस्थान	२४१
४११ पदुमनाभीयाचनीं चणकपक्वान आरोगणें	२४२
४१२ पदुमनाभी पाठवणी	२४२
४१३ देमाइसां लखुबाइसां भेटि	२४३
४१४ उपाध्यां वीस्णुभटां भेटि	२४४
४१५ उपाध्ये : प्रसनाएकु रीधपुरासि पाठवणें	२४४
४१६ देमाइसां लखुबाइसां पाठवणी	२४६
४१७ चांगदेवीं अवस्थान	२४७
४१८ चींचखेडकरां रामदेवाचा अवस्वरू आइकणें	२४७
४१९ तापीतटीं मार्कंडा देवता दाखवणें	२४८
४२० मार्गी व्याघ्र पाठीं एणें	२४८
४२१ तुरंगमारोहणीं देमतीप्रति श्रीकृष्णलीळाकथन	२४९
४२२ सावळदेवीं आटवलीए अवस्थान	२५०
४२३ वालसेंगे म्हाळसी वस्ति	२५०
४२४ तपोवनीं साईदेवां भेटि : मासुरुळीं अवस्थान	२५०
४२५ पींपळगावीं गोवर्धनीं वस्ति	२५१
४२६ भोगवर्धनीं रामीं वस्ति	२५१
४२७ सेलवडे वामेस्वरीं वस्ति	२५१
४२८ आणवां बनीं अवस्थान	२५१
४२९ प्रतदीनीं बनकरआंन्र भेटि	२५१
४३० उपाध्यां भेटि	२५१
४३१ देमतीप्रति अंन्रग्रासु दरीसन	२५२
४३२ संसारमोचकु अंन्र कथन	२५२
४३३ देमती झोळी धूतां सीक्षापण	२५२
४३४ देमाइसांतें स्वइच्छा राहावणें	२५३
४३५ एकाइसांकरवि वाटी धूववणें	२५३
४३६ मार्गी देमाइसांकरवि जाडि ठेवणें	२५३
४३७ चारनेरीं मार्कंडा रोगनासा उपाए कथन	२५४
४३८ करंजखेडीं पानुनाएकहाटघरीं अवस्थान	२५५
४३९ पानुनाएका वाताउपनीति	२५५
४४० पानुनाएका उपाहारीं दीपनसक्ति देणें	२५७
४४१ देवां : भटां : आबैसां भेटि	२५८
४४२ सीतळानंदु नाम करणें	२५८
४४३ आबैसा मयोरलेखनी म्हणणें	२५८
४४४ भटां होडे अदृश्य होणें	२५९

लीळा	पृष्ठांक
४४५ वानरा नाम करणें	२५९
४४६ प्रकासदेवांचीए गुंफेसि बीजें करणें	२६०
४४७ देवांकरवि जाडि तुणवणें	२६१
४४८ प्रकासदेवां गर्वा अनुवादु	२६२
४४९ पाठकत्यागु परिहासु	२६२
४५० भट इंद्रभट कटकां पाठवणें	२६३
४५१ प्रकासदेवां नीर्गमनीं सीके वीस्मो	२६३
४५२ वर्मस्पर्शें नरक निरूपण	२६३
४५३ भटांलखुबाइसां भांडण	२६४
४५४ दाइंबाप्रति पाटनीयां सारिखावांटनीयां कथन	२६४
४५५ इंद्रेयां पवितें देणें	२६६
४५६ रामतीर्थी वस्ति	२६६
४५७ दाभाडीए वस्ति	२६६
४५८ हीवरळीए राजमर्दी अवस्थान	२६६
४५९ वनदेवीं देवां : सीक्षां भेटि	२६६
४६० बाइसीं वनदेओ पुसणें	२६७
४६१ वाएनाएका भेटि	२६८
४६२ माहादाइसां भेटि	२६९
४६३ अवतारू प्रतिभिज्ञा करणें	२६९
४६४ तथा उपाहारूस्वीकारू	२७०
४६५ आपलो भेटि	२७१
४६६ उमाइसांचा उपाहारू स्वीकारू	२७१
४६७ माहादाइसां श्रमनीवृत्ति करावेया अनोज्ञा	२७२
४६८ तुळसीया आंगुळीवेथा हरणें	२७३
४६९ जोगीवेखें मनभूली कृडा	२७३
४७० माहादाइसेंविवादे तीकवनाएका जैत	२७४
४७१ भटविवादे तीकवनाएका जैत	२७४
४७२ लुखदेओबा भेटि	२७५
४७३ तथा उपाहारूस्वीकारू	२७७
४७४ तथा पुण्यमहात्मे नामकरण	२७७
४७५ संबंधु वंघ निरूपण	२७८
४७६ काचराळां तीकवनाएकाचा उपाहारू स्वीकारू	२७८
४७७ माहादाइसां परीसु दुष्टांत कथन	२७८
४७८ एल्हाइ मठावरि वाणें	२८०
४७९ भटांकरवि क्षौर करवणें	२८०
४८० माहादाइसीं माहात्मेयां दीवाळी सणु करवणें	२८१

लीळा	पृष्ठांक
४८१ भट : माहादाइसें रीधपुरां पाठवणें	२८२
४८२ माहादाइसावस्त्राची आंगी भटां देणें	२८२
४८३ एल्हाइ भाउबीज करणें	२८२
४८४ स्थानपरा देवता कथन	२८३
४८५ मार्गी वेधें भारद्वाजा गमन	२८४
४८६ भाटापूरीए वस्ति ॥ लुखदेओबा : नाथोबा भिक्षे पाठवणें	२८५
४८७ मनोर्थज्ञानें लुखदेओबा पाठवणी	२८५
४८८ एरमलीं आसन	२८५
४८९ ढांकेफळीं वस्ति	२८५
४९० अनअनोज्ञात मंडळीका जाणें	२८५
४९१ मार्गी माणीकदंडीं आसन	२८६
४९२ वाएनाएका भेटि	२८७
४९३ रावसगाबीं सीधनाथीं : संगमेस्वरीं वस्ति ॥ आबाइसां : उमाइसां .. .. . भेटि.	२८७
४९४ गुंफे आरोगण	२८८
४९५ पाहातां मादणें	२८८
४९६ कामाइ अष्टमंगळा नाम करणें	२८९
४९७ ओतीं उमाइसांसि आस्वासन	२८९
४९८ काळदासभटां तांबोळग्रहण	२९०
४९९ वैजो भुंगी नामकरण	२९०
५०० स्त्रीये काळस्फोटव्येथा हरण	२९१
५०१ उमाइवीज्ञापनें उपाहारू स्वीकारू	२९१
५०२ उमाइ दरीसना एणें	२९२
५०३ सोभागाचा उपाहारू स्वीकारू	२९२
५०४ पाडिवां प्रयाण	२९३
५०५ बोरीए राणाइसां लाखाइसां भेटि	२९३
५०६ साडेगाबीं मैराळदेवीं वस्ति	२९३
५०७ राणाइसां स्वातंतीएधर्म नीरोपण	२९४
५०८ डोणी उतरणें	२९५
५०९ पापवीनासनीं अवस्थान : अवधूतां भेटि : स्तीति	२९५
५१० राणाइसां भीक्षावीधि नीरोपणें	२९६
५११ चोरुकुमति हरणे	२९६
५१२ मीरेगाबीं नागनाथीं वस्ति	२९७
५१३ संगमेस्वरीं अवस्थान	२९७
५१४ क्षुद्रानदी स्वेतु बांधणें	२९७
५१५ तीरीं श्रीकृष्णवेधप्रसंसा	२९८

लीळा	पृष्ठांक
५१६ नांदौरीं आदीतीं अवस्थान	२९८
५१७ सामकोपुत्रत्वस्वीकारें आरोगण	२९८
५१८ राणाइपीते उपाहारूस्वीकारू	२९८
५१९ काळदासभटां मध्यमोद्घाटनीक्षेदु	२९९
५२० तथा पैसुन्यें स्तीत्याधिक्य	२९९
५२१ नंदेस्वरीं दादेया भेटि	३००
५२२ गौरवावीए जोगेस्वरीसि वस्ति	३००
५२३ पीसाचीकानीर्गमनीं प्रतिउतर देणें	३००
५२४ पींपळगावीं मळां आरोगण	३०१
५२५ खांबगव्हाणीं धावां पड्डु : आरोगण	३०१
५२६ श्रीपुरीं ताएस्वरीं आसन	३०१
५२७ पानेस्वरीं वस्ति	३०१
५२८ घाणदरीए प्रातपुजा : आरोगण	३०२
५२९ डोंबुलां कांटीएंतळि आसन	३०२
५३० पींपळगावीं सोमनाथीं आसन	३०२
५३१ माहाजना भेटि	३०२
५३२ वीज्ञानेस्वरा वीडा वाणें	३०२
५३३ नींबातळि वीस्णुभटां भेटि	३०३
५३४ बुळहेग्रामीं गुंफे ओवाळणी : अवस्थान	३०४
५३५ उपाध्यां नाथोबां दृष्टांतद्वारें संबोखू	३०४
५३६ लाखाइसाचा उपाहारू स्वीकारू	३०५
५३७ राणाइ वेसी पाओ लावणें	३०५
५३८ राखसेया हटें तमस्कारू स्वीकारू	३०५
५३९ जोमाइ नृत्य दीपनसक्ति देणें	३०६
५४० कामाइ पंच नामकरण	३०७
५४१ चाटेया अव्हाणीं अगाधत्व नीरूपणें	३०७
५४२ मांडवखडकीं आसन : तथा मांडवी कथा नीरोपण	३०७
५४३ सांडल्याकौंडल्याआख्यायिका कथन	३०८
५४४ डोणि उतरौनि पंचाळेस्वरीं अवस्थान	३०९
५४५ श्रीदत्तात्रप्रभूचें गुंफास्थान दाखवणे	३०९
५४६ जोमाइचा उपाहारू	३०९
५४७ उपाध्यां भेटि	३१०
५४८ द्रव्यनीक्षेदू कथन	३१०
५४९ वीस्वनाथदेवां धातु कथन	३११
५५० पुस्चळीके अभीयोगें ब्राह्मणु रक्षणें	३११
५५१ गंगातटीं गुंफा करवणें	३१२

लीळा	पृष्ठांक
५५२ भोजनतां सुकदरिसनीं जोतीक प्रसंसा	३१२
५५३ बळहेग्रामीं गुंफे वसति	३१३
५५४ हीरणापुरीएसि गोवर्धनीं वस्ति	३१३
५५५ ब्राह्मणा ग्रहस्तधर्म नीरोपणें	३१४
५५६ आकलगव्हाणीं प्रातपुजा : आरोगण	३१५
५५७ बींझुगां आदीतीं अवस्थान	३१५
५५८ अवधूताची ब्रह्मप्रकासिका कथन	३१५
५५९ इंद्रभटां स्तीति	३१६
५६० ब्राह्मणां स्तीति	३१६
५६१ तथा कुमारीभोजनें स्तीतिहरण	३१६
५६२ सनीधी सर्पा देहावसान	३१७
५६३ मार्कंड पंचाळेस्वर पाठवणें	३१७
५६४ लाखाइसां राणाइसां भेटि	३१८
५६५ अनुचरप्रक्षाकरणीं पींगळे प्रसंसा	३१९
५६६ ब्राह्मणाचा दधिभातु आरोगणें	३१९
५६७ इंद्रभटां भयनीवृति	३२०
५६८ नीकळकीं वस्ति	३२०
५६९ प्रातकाळीं इंद्रभटां सीक्षापण	३२०
५७० मंडळीका टीळा तीथीवारू नीमु	३२१
५७१ वडवाळीए अवधूताकरवि भीक्षा करवणें	३२१
५७२ मार्गी गोपाळभोजन दाखवणें	३२२
५७३ पैठणीं त्रीपुखीं वस्ति : काको कपाटदुःखनीवृति	३२२
५७४ पींपळवाडीए अग्नीष्टिके वस्ति : माहादेओ पाठकां भेटि	३२३
५७५ बाबुळवनीं माहादेओ पाठकांचा उपाहारू स्वीकारू	३२३
५७६ संवितां नागनाथीं वस्ति : इंद्रया राज्यंत्रसोधनीं परीक्षू	३२४
५७७ नागनाथीं वस्ति : जोगेस्वरीए प्रयाण	३२४
५७८ जोगेस्वरीसि अवस्थान : स्थानप्रसंसा	३२५
५७९ उमाइसां अबडळभटां भेटि	३२५
५८० गुंफे अवस्थान	३२६
५८१ तथा उमाइ पाणीभातां म्हणीए	३२६
५८२ तथा उमाइसें ढीडरें सुगरणि प्रसंसा	३२६
५८३ उमाइ प्रातकाळ प्रसंसा	३२७
५८४ आउसां भेटि : स्तीति	३२७
५८५ भटां : माहादाइसां : देवां भेटि	३२९
५८६ मार्गी देवता अनुवर्जन : माहादाइसां प्रकासदर्शन	३३३
५८७ संगमेस्वरीं आसन : लुडी क्रीडा	३३३

लीळा	पृष्ठांक
५८८ गुंफे वस्ति : उमाइसैं बीढारा पाठवणें	३३४
५८९ भटां ईस्वरप्रतीति करणें	३३४
५९० आबैयो रंगमाळिका प्रमार्जणें	३३६
५९१ उपाध्यां भेटि	३३७
५९२ आबैयापुरिकाभोजनीं संतोखू	३३७

लीळाचरित्र : उत्तरार्ध

१ खडकुलीए अवस्थान : भटां अनुसरण	३३९
२ भटां झोळी देणें	३४१
३ भटां भिक्षाधर्मनिरूपण	३४२
४ लुखदेवोबा भेटि	३४३
५ आपलो भेटि	३४३
६ भोजया इंद्रवणी	३४३
७ नीरसैं विरसैं अन्नं अनुवादु	३४४
८ आपलो चणकभोजनीं भटां घणानिरासु	३४४
९ आउ घरटीकरणीं स्तीति : आवेसु	३४४
१० सर्पदस्त माळी रक्षणें	३४५
११ पर्वीं दाइंबा प्रमादवचनीं सीक्षापन	३४६
१२ आपलो अनुसरण	३५०
१३ माहादाइनीवारीत स्त्रिये केळदान	३५०
१४ रात्रीं वीहरणीं वोंबीया आरोगण	३५१
१५ अनुचरचोरीकृत उळा आरोगण	३५२
१६ भट : नाथोबा : सीतपीडानीवृति	३५३
१७ इंद्रोबा विधानपुर्वक फुटा प्रसाददान	३५४
१८ भटमुक्ष अनोज्ञाकृत सांडोबा बांधवणें	३५५
१९ भटोबासातें स्वानमुखें खीरि खाववणें	३५७
२० भुतानंदाकरवि पुरीया खाववणें	३५७
२१ रामीचीयां बाइयां पुर्वप्रतिभीज्ञा करणें	३५८
२२ कोलाचा दृष्टांत निरूपणें	३५९
२३ सारंगपंडितां भेटि : भए प्रश्नू करणें	३५९
२४ सीमुगां सारंगपंडितांचें सीपणें	३६०
२५ तथा पासवडी प्रसाद दान	३६०
२६ रामदेवां स्नानप्रसंगें सीक्षांसि कोपणें	३६१
२७ लाहिभटां टीळातांबोळ साहावणें	३६१
२८ लाहिभटां प्रश्नं बीढारनीक्षेदु	३६२
२९ दैवाद्य मार्गू निरूपण	३६२

लीळा	पृष्ठांक
३० गुणकार्य निरूपण	३६३
३१ गांगाइसां भेटी	३६३
३२ तथा मृत्य भट दाखवणें	३६३
३३ भटां आश्रमु प्रणु करणें	३६४
३४ ग्रहेसारंगपाणी मृतीका बाहावणें	३६५
३५ पांगुळवेखें भटीं स्तुति करणें	३६५
३६ भटां गोवींददेहत्यागु दाखवणें	३६६
३७ मार्कंडा पडदणीं प्रकास दर्सन	३६६
३८ तथा प्रमाणनीराकरण	३६७
३९ निरूपितां भटां ईश्वरअप्राप्ति करणें	३६८
४० आज जखीणित्व नीक्षेदु	३६९
४१ तथा कुंडलनी उकलली म्हणणें	३६९
४२ तथा धोतर फाडौनि जाणें	३६९
४३ नाथोबा स्तितीअधीनत्व निषेधु	३७०
४४ कामाड सोवासीनि म्हणणें	३७०
४५ सारंगपंडितां कार्यनीक्षेदु	३७०
४६ आजसां आगाधत्व निरूपण	३७१
४७ खेडगोडत्यागुप्रसंसा	३७१
४८ भटां पोळीयाभोजनीं संतोखू	३७१
४९ लखुबाइसां प्रश्नें देओ उदेवो म्हणणें	३७२
५० आजसां स्वानहननीं सीक्षापण	३७२
५१ आज वींगुळीवधीं सीक्षापण	३७२
५२ भवीक्षनगर कथन	३७३
५३ भटां विषयव्यवहार निरूपण	३७३
५४ तथा अटण निरूपण	३७३
५५ ज्ञातविरक्तभेद कथन	३७३
५६ खरूज खाजवी ना तो विरक्त	३७४
५७ स्मशानवस्त्र अनुवादु	३७४
५८ आचार्या नरक अनुवादु	३७४
५९ संदेहतुटि अनुवादु	३७५
६० नामाचे दाहा ठाए : तथा पंचकृष्ण निरूपण	३७५
६१ भट रीधपुरा पाठवणें	३७६
६२ भटां बोलाउं पाठवणें	३७७
६३ सवितां नागनाथीं वस्ति	३७८
६४ पिंपळवाडिये अग्निष्टिके वस्ति	३७८
६५ प्रतिष्ठानीं गणपति मठीं अवस्थान : चासी भटां भेदि	३७८

लीळा	पृष्ठांक
६६ भट श्रांत विसांवा	३७९
६७ जोगेस्वर्रीं अवस्थान	३७९
६८ भट पुर्वपटिप्रसंसा	३७९
६९ भट राक्षसभुवनां पाठवणें	३८०
७० एकाइ भगत परीहासु	३८०
७१ इंद्रोउपाहारीं तीवाडिभार्ये फळ दान देणें	३८१
७२ मातांगमोदकप्रसाददान	३८१
७३ मंडळीका सेणीं नागीणि दरिसनीं सीक्षापण	३८२
७४ तथा सेणी वेंचितां भेडवणें	३८३
७५ जिव्हारोग माळिणि रक्षणें	३८३
७६ मुतिअवळोकनीं राजतां विस्मो	३८४
७७ गंगोतरणीं साधीं नाम उचारणें	३८५
७८ पटिसाळे वाजनि साधां पाणिपात्र देणें	३८५
७९ साधां क्रीमि ब्रह्मवीद नीरुपण	३८७
८० जाखुबाइ वेख परीहासु	३८८
८१ आज पवनगुरू उपाहामु	३८८
८२ आज इटाप्रसंगीं सीक्षापण	३८९
८३ पौळि सीळा वाणें	३८९
८४ दाइंबाप्रति गंगा द्रीष्टांतु निरोपणें	३८९
८५ नाथोबा पदींपदीं नीधान कथन	३९०
८६ इंद्रियार्थरसव्यतिरिक्त अन्नप्रशंसा	३९०
८७ छींनपापीं गुंफे अवस्थान	३९०
८८ गुंफा करवणें	३९१
८९ भटां उदरवेथानिवृति	३९१
९० पींपळे वामनभटखीरिभोजनीं भटां वीस्मो	३९२
९१ स्त्रीपानाळव्येथा बाइसां कोपणें	३९२
९२ रेडनाएका ज्वरनिवृति	३९२
९३ पंच मोदकस्वीकार	३९४
९४ नाथोबाकरवि तांदुळजा खुडवणें	३९५
९५ आजस्तुतिकरणीं गणपति आपयो कोपणें	३९६
९६ भट नाथोबा पूरप्रवीष्ट मंडळीकू रक्षणें	३९७
९७ पूरप्रवीष्ट स्त्री तारणें	३९७
९८ आज फुटाक्षेपणीं जळघोखु निवारणें	३९८
९९ आजपींडउपाहारूस्वीकार	३९८
१०० देवद्रोणी देवतापूजा स्वीकार	४००
१०१ भांडेभेदनीं भीक्षान आरोगण	४००

लीळा	पृष्ठांक
१०२ सारंगपंडितां स्त्रीअधिकारू निरूपण	४०१
१०३ गोविंदधावणीं सारंगपंडितां स्तुति करणें	४०२
१०४ खेडगोड भेटि	४०३
१०५ ताकवताची भाजी रांधवणें	४०३
१०६ भटां पातलेपण अनुवादु	४०३
१०७ पंचगंगा अनुवादु	४०४
१०८ मंडळीकु विज्ञापनें स्त्रीए भेटि	४०४
१०९ मंडळीका भोक्षानएनीं स्त्री-विकार कथन	४०५
११० भोजेया संकतुळसी अनुवादु	४०६
१११ दायंबा स्त्रीनीमीत्य दुख करणें	४०६
११२ भोजेया आधाड तरू निरूपण	४०७
११३ दायंबा सीखासूतत्यागु अनुवादु	४०७
११४ धर्मनष्ट आति : परि विषयनष्ट नाही	४०८
११५ भटां अवक्रीयत्व कथन	४०८
११६ तथा तरुदुख निरूपण	४०८
११७ वेसाइ सरवळीं चोरी प्रगटीए करणें	४०९
११८ आज दुधा कवडे मागणें	४०९
११९ भटीं सुस्नात दंडवत घालणें	४१०
१२० अग्निकुंडीं श्रीकरु दरीसन	४१०
१२१ माहादाइसां निरएनिरूपण	४११
१२२ शास्त्र दृष्टांअदृष्टां कारण निरूपण	४११
१२३ मासोपवासिनीवीज्ञापनीं लखुमियां कपाटनीराकरण	४१२
१२४ डोंबेग्रामीं मठीं अवस्थान	४१२
१२५ नाथोबाकरवि भट बाहीरि घालवणें	४१२
१२६ सरभंजनीं देमतीप्रति हिंसापाप निरूपण	४१३
१२७ श्राधभोजनअपराधें भटनाथोबा बाहीरि घालवणें ॥ उडीयां घालवणें	४१४
१२८ निधिवासेया गमनीं भटां ज्वरुनिवृत्ति	४१६
१२९ प्रार्थबाइसां देओ निरूपणीं भटां उपाहार स्वीकार	४१८
१३० मुर्तीप्रकासे रेडनाएका वीस्मो	४२०
१३१ मंडकगोपनअपराधें मारकंडा सीक्षापण	४२१
१३२ निरूपण दुखाक्रांत पाठका आसु ज्ञान करणें	४२१
१३३ म्हाईभटां उद्ग्रहणीकापुर्वक ईश्वरप्रतीति करणें	४२२
१३४ म्हाईभटां बोध प्रकरण निरूपण	४२६
१३५ म्हाईभटां उद्धरण निरूपण	४२८
१३६ म्हाईभटां अनुसरलेयाची चर्या निरूपण	४२८
१३७ भिक्षाविधि तथा अटणविधी निरूपण	४२८

लीळा	पृष्ठांक
१३८ तथा परमेश्वर चतुर्विध लक्षण निरोपण ..	४२९
१३९ परमेश्वरशास्त्र सिद्धांत ..	४३०
१४० म्हाईभटा महावाक्य निरूपण ..	४३०
१४१ तथा संसरण निरूपण ..	४३१
१४२ म्हाईभटा देवता तथा क्रियास्वरूप निरूपण ..	४३२
१४३ गदोनाएकजायावस्त्रपुजास्वीकारः वस्त्रदान ..	४३३
१४४ देमतिप्रति कुष्टधर्मनिरूपण ..	४३४
१४५ सहस्रार्जुना वरप्रदान ..	४३६
१४६ परसरामां भेटि ..	४३७
१४७ मेंडकासि वेधें आकरखणें ..	४३८
१४८ इंद्रया पर्णानिनीं भटां कौसाल्य प्रसंसा ..	४३९
१४९ दाको आपीत जाडि चमरी स्वीकारू ..	४३९
१५० साधा गुडभेदु कथन ..	४४०
१५१ आक्षेपतीतीए लाहामाइसां आनीत उदकपान ..	४४१
१५२ साधां वैस्यगृहवासअभियोगें परिहासु ..	४४१
१५३ मंडळीकुपुष्टीआरोहणीं साधां जोगिदंडदानअभिमूख ..	४४२
१५४ सीपे भोजनअपराधें आज दवडणें ..	४४३
१५५ दारवठां जिव्हाडागसवणें भटां मारकंडा खिरोदन भोजन ..	४४४
१५६ तथा पुर्वामुखे मढीं माहादाइसास्वेतउपाहारीं भट चमरीदंडें ताडणें ..	४४५
१५७ दीगांबर स्त्रीमूर्ति श्रीप्रभूवस्त्रस्वीकार ..	४४६
१५८ माहादाइसां बाराणसी गमन निक्षेदु ..	४४७
१५९ वीद्यावंत निवारणीं भटां कोपणें ..	४५०
१६० मार्गी अरद्रवस्त्रवीमोचनीं रेइनाएकाचीं वस्त्रें वेडणें ..	४५०
१६१ अस्वथमुळी इंद्रोपाहारीं इंद्रया दैवप्रसंसा ..	४५१
१६२ चांचलमुदीं आसन ..	४५२
१६३ भट तुरंगमारोहणीं गुंफे माहापुजा ..	४५३
१६४ भट नाथोबा सिरमेळवणीं सुखा प्रादुर्भाओ ..	४५३
१६५ मासोउपवासिनीं परसोधनीं मार्कंडा कोपणें ..	४५४
१६६ नाथोबा सुएर करवणें ..	४५६
१६७ मंडळिका दुधानयेनि जीवपरीहार भाव कथन ..	४५७
१६८ भटां अद्वैत समर्थनीं म्हाईभटां कुमति हरणें ..	४५७
१६९ अग्नसोधनीं कथनीं आज रुसणें ..	४५८
१७० भटां स्तुतिकरणीं सर्वसास्त्रप्रतिभिज्ञा करणें ..	४६०
१७१ डोबेग्राम प्रांतीं मार्कंडादीकांसि जुझतां भटांसि पराजयो करणें ..	४६०
१७२ अस्वथआरोहणीं भट गुंडेवरि घेववणें ..	४६१
१७३ त्रीयंबका गमनीं लखुबाइसांप्रति ईश्वरप्रतीति करणें ..	४६२

लीळा	पृष्ठांक
१७४ छिन्नवृषभपास भटांप्रति कर्मज्ञाननिरूपण	४६३
१७५ मेंडुकभीत स्त्रीए भएनिवृत्ति : वर्णभातीं रुचि करणें	४६४
१७६ साधां जळक्रीडे बोलावणें	४६५
१७७ तथा आंगी देयावेया अभिमुखता	४६५
१७८ नाथोबा तुप वाढणें	४६६
१७९ नाथोबा समरणविधान	४६६
१८० नाथोबा हृदयसुन्यता	४६७
१८१ मंडळीका देवता अनुवर्जित एणें	४६८
१८२ मनुष्यबंधनश्रवणें भीतां साधां अभयदान	४६८
१८३ साधां बीढारा पाठवणें	४६९
१८४ तथा कंटकु फेडणें	४७०
१८५ शास्त्रकथन निषेध	४७०
१८६ तथा रंगमाळिकाप्रसंगें प्रतीति पुसणें	४७०
१८७ वैराग्य मिरउं आवडे हाही एकु विकारचि	४७१
१८८ मृतीकापींडुग्रहणीं विकारज्ञान	४७१
१८९ दाइभागवताकरवि ओटेया चुना पीटवणें	४७२
१९० देवां सीखामुत्रत्यागु निरूपणें	४७२
१९१ बाइसीं नीरोपण पुसणें	४७३
१९२ आपुलेयाचा सुश्रकाविधी निरोपणें	४७३
१९३ पचनपाचननिषेध निरूपण	४७४
१९४ उपासनीयां रीद्धपुरीं वासु निक्षेदु	४७४
१९५ नाथवाणिप्रसंसा	४७५
१९६ आबाइसां गुरु लक्ष कथन	४७५
१९७ चंद्रदेवा खीरिभोजना पाठवणें	४७६
१९८ तथा लाडुभोजना पाठवणें	४७६
१९९ भुतानंदा कोल्हापुरा पाठवणें	४७६
२०० साधां मागावेया अनोज्ञा	४७७
२०१ अन्यवार्तानिषेध निरूपण	४७८
२०२ अधीत शास्त्र निरूपण	४७८
२०३ ज्ञानभक्तिवैराग्य निरूपण	४७८
२०४ वाराणसी मुक्तिक्षेत्र निषेध	४७९
२०५ म्हांइंभटां संहार निरूपण	४७९
२०६ भटां नाथोबांशास्त्र विषयत्व	४७९
२०७ साभिमानियांचे साभिमानु निरूपण	४८०
२०८ बोडी गंगा समान अनुवादु	४८०
२०९ भटां दुसरेनि अन्यव्यावृत्ति निरूपण	४८०

लीळा	पृष्ठांक
२१० तथा पाहालें म्हणणें	४८०
२११ देइगांवीं पातळी प्रतीष्ठा : आरोगण	४८१
२१२ सरालां गणपति आपैयोप्रति कुष्टधर्म निरूपणें	४८१
२१३ मालेकार दृष्टांत निरूपणें	४८२
२१४ टाकळीए डो वीसरणें	४८२
२१५ नीवासांहुनि एतां रात्रीं घोगरगांवीं स्वानध्वनी करवणें	४८३
२१६ असक्तां सुश्रूका विधी निरोपणें	४८३
२१७ बाइसांचे लखुवाइसीं पाए धुणें	४८४
२१८ पोगीफळ द्रीस्टांतु कथन	४८४
२१९ पन्हीवां भीक्षान्त्यागीं मंडळीका सीक्षापण	४८४
२२० भिक्षात्रीं अमृत निरूपण	४८५
२२१ डोंबेग्रामुनि नीधिवासां : चाचळमुदीं आसन	४८५
२२२ तथा वीज्ञापनीं भटां अभयेदान	४८६
२२३ कुसमेस्वरीहुनि मंडळीकु पुढां पाठवणें	४८६
२२४ निवासां पुरादित्तीं अवस्थान ॥ रात्रीं सपरीवारीं आरोगण	४८६
२२५ गोळकहोडें भटां पराजयो करणें	४८७
२२६ पुरादित्यामागां हातगुंडां भटां पराजयो करणें	४८८
२२७ उर्णपटानएनीं मार्कंडा चोरी प्रकटीए करणें	४८८
२२८ म्हांइंभटगमनीं प्रसंसा	४८९
२२९ म्हाळसीभुवनीं बडुवीं पुजा	४९०
२३० माडावरौनि सीपणें अवळोकणें	४९०
२३१ साधांसि म्हाळसी पांहीं पाठवणें	४९०
२३२ वाळउंटीं सांइंभटांचीं कर्दळीफळें आरोगण	४९१
२३३ यात्राहाटीं ग्राहीकवेखुस्वीकारू	४९१
२३४ देवतायात्राआकर्षणीं सर्व वेवस्था कथन	४९२
२३५ माहात्मेयां दीवाळी सणु करवणें	४९२
२३६ पास नीरोपण	४९३
२३७ पन्ननाभिभेटिकथनीं प्रसंसा	४९३
२३८ बाइसीं वर्णित विरक्ताचें भटां सोपहासु दरिसन	४९४
२३९ भटां होडें केळें खावणें	४९५
२४० दाइबा उपाहारीं संतोखू करणें	४९५
२४१ मार्कंडमोदकचोरी प्रगटीए करणें	४९६
२४२ मंडळिकातिरस्कारीं देवता गाऱ्हाणेनसीं एणें	४९६
२४३ अनो अधिकायतिं जाओं नेदणें	४९८
२४४ बाइसांकरवि काळबोटा दवडवणें	४९८
२४५ तथा सीखामुत्रत्यागु प्रसंसा	४९८

लीळा	पृष्ठांक
२४६ भटां केंसतोडा पाणिकापड बांधवणें	४९९
२४७ म्हाळसा दरीसनां एणें	४९९
२४८ नाथोबा मनोर्थउपहारीं क्रीया चरीतार्थ करणें	४९९
२४९ तथा एळौर मांगळौर म्हणवणें	५००
२५० निरोधद्योतननिषेध	५०१
२५१ संतोखा पासवडी अविधिपरिहार	५०१
२५२ वस्त्रेंकरुनि बींचु धरवणें	५०२
२५३ भटां ज्ञानभक्तिवैराग्य निरूपण	५०२
२५४ गोपाळमढीं देवां भेटि	५०३
२५५ प्रयाणअवस्वरीं देवां दीनदान प्रष्णू	५०३
२५६ राजणगावीं रात्रीं राणाइ उदकानएनीं देवां कोपणें	५०३
२५७ मीरीए देवीं माहालक्ष्मींए अवस्थान	५०४
२५८ भटां अटणविधि निरूपण	५०४
२५९ देवांतें पाठवणें : साधांतें पुढें पाठवणें	५०५
२६० मार्गी साधांतें वाहाणा लेववणें	५०६
२६१ खांडेगांवीं मळां पुजा	५०६
२६२ मढपींणगांवीं वस्ति : साधींकृत उष्णोदकें पुजा	५०७
२६३ भटां पयोवर्त सीक्षापण	५०७
२६४ साधां प्रसादग्रहण : एकादसी वर्त खंडन	५०८
२६५ चीचौंडीए साधांचा टीळा प्रेस्त	५०८
२६६ साधांतें राहावणें : रंगमाळिके नेमु	५०९
२६७ नारोबा भेटि : भटां संबंधू वीजापन	५०९
२६८ नारोबातें वाहाणा घेओं पाठवणें	५१०
२६९ पारिपळ नाम करणें	५१०
२७० वांकीए मठीं अवस्थान : मंडळिका हटवादें जोगीया पराजयो करणें	५११
२७१ पारेगांवीं जोगेस्वरि वस्ति : अभियोगें वेव्हारा रक्षणें	५११
२७२ वांकीएहुनि मीरडां रेमेस्वरीं वसति	५१२
२७३ मांडवगणीं सीधनार्थी वस्ति : भजित चींचा भोजन करवणें	५१२
२७४ मंडळीकु साधांतें बोलाउं पाठवणें	५१३
२७५ अरणग्रामीं गुंफे अवस्थान	५१३
२७६ सोंडीएवरि द्रळसबाइसां सीक्षापण	५१४
२७७ स्वजनअभियोगें गुजरा नार्यळ कथन	५१४
२७८ साधांचा चणकसाकु भोजन	५१६
२७९ लाहामाइ ज्वरीं पडिताळणें	५१७
२८० साधां सोमवारीये पुढारू	५१७
२८१ भींगारीं आदीतीं अवस्थान : साधां सोमवारी देणें	५१८

लीळा	पृष्ठांक
२८२ भींगारी देमतीप्रश्नभाषणीं ज्ञान भक्तिवैराग्य निरूपण ..	५२०
२८३ खेडगोइप्रति चतुर्विध दान निरूपण ..	५२०
२८४ नेपतीए वस्ति ..	५२१
२८५ पारनेरीं सीतळोदकीं अवस्थान ..	५२१
२८६ गुंफा करवणें ..	५२१
२८७ भक्ता पाणिकोंडानिमीत्यें प्राण : गुंफे रीगवणी : नीगवणी ..	५२१
२८८ लोणीए वस्ति : रात्रीं भीक्षान घुगरीया आरोगण ..	५२२
२८९ जांबगांवीं वस्ति ..	५२३
२९० नागापुरीं वस्ति ..	५२३
२९१ वामौरीं वस्ति ..	५२३
२९२ अब्हाणां वस्ति ..	५२३
२९३ देउळाणां वस्ति ..	५२३
२९४ काडळागांवीं वस्ति ..	५२३
२९५ जोगेस्वरीं वस्ति : साधां भेटि ..	५२३
२९६ जांबगांवी सीगेस्वरीं वस्ति ..	५२३
२९७ बागडीए मढीं वस्ति ..	५२३
२९८ नेउरगांवीं धाएखडकीं इंद्रभटां हनवीं पुजा ..	५२३
२९९ गदोनाएका घरीं अवस्थान ..	५२४
३०० इंद्रभटां दारवठां सौरसु करणें ..	५२४
३०१ गदोनाएकाची पुजा : द्रव्यादिभजनें ईश्वरप्राप्ति निषेध ..	५२५
३०२ सुरेगांवीं मार्गी मार्कंडा भेटि : मौन्यें इंद्रभटां भेटि ..	५२६
३०३ मार्गी कागसूकृष्टांतद्वारें इंद्रभटां सीक्षापण ..	५२७
३०४ पेहरासंगमीं टोंकिंगव्हाणीं मढीं अवस्थान ..	५२८
३०५ हंसराजा भेटि : डांगुरेया प्रसादेवीण न जेवणें ..	५२८
३०६ सोमवारीए आकर्षणीं जनुपुजा ..	५२९
३०७ पेहरासंगमीं वचीष्टदेवांचें अन्न आरोगण ..	५३०
३०८ वचीष्टदेवांचीए गुंफे अवस्थान ..	५३०
३०९ रामाइदरीसनकृत नार्येळ कथन ..	५३१
३१० रामाइपाठवणीप्रसंगें धर्मार्थी स्वीकारू ..	५३२
३११ गळनींबा वस्ति : भुतानंदानीनादें ग्रहों दवडणें ..	५३२
३१२ दुसरां गळनींबा मढीं वस्ति : कोळेस्वरीं अवस्थान ..	५३३
३१३ प्रसनाएका स्तीतिमरणीं वानरादि संबोखू ..	५३३
३१४ तथा कर्णौशधश्रवणें उपहासु ..	५३४
३१५ मेंढखडकीं आसन ..	५३५
३१६ वाडेगांवीं धाबां आसन : हींसानिमीत्यें गमन ..	५३५
३१७ कपाटीं दधीभातु आरोगणा ..	५३५

लीळा	पृष्ठांक
३१८ रावणा पेंधया भावानुवादु	५३६
३१९ सीधनाथा वीडा वाणें	५३७
३२० ब्राम्हणीए वस्ति	५३८
३२१ प्रतीस्थानीं गणपतिमठीं अवस्थान	५३८
३२२ भटां वृतांगफाळिगमनीं आस्चर्ये दाखवणें	५३८
३२३ घाटेयां हरिभटां प्रपंचविस्मृति करणें	५३८
३२४ स्त्रीदत्त दरीसनपुण्यें ब्राम्हणा बळदत्तनिवृत्ति	५३९
३२५ भट माहादेओ पाठक उद्ग्रहणिके कन्याक्रीडा भाखण	५४०
३२६ हंसराजुआयागमनीं आबैसांतें रोधपुरा पाठवणें	५४०
३२७ सारंगपंडितकृताव्यतिरेकें भटअभीमानु स्वीकार	५४२
३२८ वृत्तपर्यंत अनुचर भोजनीं सारंगपंडितां उपाळंभु	५४२
३२९ भट उदकानएनीं दासी द्रीस्टांतु कथन	५४३
३३० नागराउळभुवनीं भुखणधारणपुर्वक मोदक आरोगण	५४४
३३१ लजीत उपाध्यांची रोटी आरोगण	५४५
३३२ सारंगपंडितां भोजन प्रस्नु	५४६
३३३ दुधपक्वानाक्षाइका स्रवण	५४७
३३४ स्त्रीवेथाक्षाइका स्रवण	५४७
३३५ पाखाणजाती निरूपणें	५४८
३३६ साधांप्रति मुंडीत जोगी प्रसंसा	५४८
३३७ चुनापीटनीं उपाध्ये अनृत्यनीक्षेदु	५४९
३३८ गणपति मडीं सारंगपंडितीं सोमपर्वी पुजा	५४९
३३९ तथा उमाइचे रोट आरोगण	५५०
३४० देमाइसांची स्रमनिवृत्ति करणें	५५१
३४१ गणपतिमठीं डांगुरेया देहावसान	५५२
३४२ वैराग्यदेव नामकरण	५५३
३४३ आउवेचा नागदेओ करणें	५५४
३४४ आउ पींडपातुनीखेदु	५५४
३४५ देमतीगाएनप्रसंगीं वीकारू नीराकारणें	५५६
३४६ तथा देमती बोवीगाएनीं मासु दीसु असों देणें	५५६
३४७ तथा अवस्वरअनअवस्वर कथन	५५६
३४८ तथा आर्ती कोंपरा पान्हा एणें	५५७
३४९ माइतेया हरी स्वपनीं भेटि : आरोगण	५५७
३५० हरिनायकाप्रश्नें उद्धरणगुणनिरूपण	५५८
३५१ आउ श्रीप्रभूदरीसन नीराकरण	५५९
३५२ आउ वरप्रदान	५५९
३५३ उमाइगाएनीं प्रसंसा	५५९

लीळा	पृष्ठांक
३५४ भटां ज्ञान भक्ति वैराग्य निरूपण	५६०
३५५ आतर्तिं परमेश्वर वाडोवाडीं गीवसीति	५६०
३५६ विषयनिरूपण	५६१
३५७ गर्भस्थितासि चैतन्यविद्या निरूपण	५६१
३५८ पाठकनीमीत्यें ढोरेस्वरीं बीजें करणें	५६२
३५९ ढोरेस्वरीं अवस्थान : मास दाहा	५६२
३६० जातिक्रीडे लघुत्व प्रगटीये करणें	५६२
३६१ पन्हीवां सर्पां संनिधान देणें	५६३
३६२ मंडळिकाकरवि सर्पुं धरवणें : नीराकारणें	५६३
३६३ तथा नागीणि खेळवणें	५६४
३६४ मंडळिका स्तीति : फळभक्षणि भुतानंदा नालकोलु अनवाडु	५६४
३६५ अनो मंडळीकु उदकानएनीं अनोसि घटांतरा धाडणें	५६५
३६६ मंडळीकावारीत भक्तभोजनीं साल्योदन करवणें	५६५
३६७ मंडळीका स्तीतिभोजनीं देवकोपुपुर्वक बीखएनींदा	५६६
३६८ मंडळीका आटासुग्रामुभयजननीं कोपणें	५६७
३६९ प्रागवटपर्णानएनीं प्रेक्षित मंडळीका अन्हानणें	५६७
३७० इंद्रभट वसुवार देणें	५६८
३७१ सारंगपंडितां भीडबंधन कथन	५६८
३७२ गौवेधें सारंगपंडितवचनस्वीकारू	५६९
३७३ देत स्त्रीकरावलंबनीं सारंगपंडितां अनुसरण : उधरण कथन	५६९
३७४ भट सारंगपंडीत भुमिविकर्खणी क्रीडा	५७२
३७५ पण्यस्त्रीविटकानीत पर्णस्वीकारू	५७३
३७६ भिक्षे निक्षेदुमंडनपूर्वक कुण्टखता आउदुखनिराकरण	५७४
३७७ आउ पडवा मागणें	५७५
३७८ अमर्दक तपोधनें देवता अज्ञान कथन	५७६
३७९ बळानीत डखलेयां उर्धदेहीं क्रीया करणें	५७६
३८० सारंगपंडितां पाहुणां प्रस्नु करणें	५७८
३८१ सारंगपंडितां धातुकरवणीं लबुधत्व कथन	५७९
३८२ अनोनिवारणीं उपाध्यां कोपणें	५८०
३८३ सीनलीयें कृष्णा म्हणणें	५८०
३८४ उमाइनमस्कारें आंगुठा लावणें	५८०
३८५ दाइंबा जवळीक नीराकरण	५८१
३८६ क्षेउरक्षोभें नीराकरण	५८२
३८७ भटां निषेध निरूपण	५८३
३८८ पुरुष जवजवं पळे निरूपण	५८३
३८९ भट बाइसें श्रीप्रभुचेया दरीसनां पाठवणें	५८३

लीळा	पृष्ठांक
३९० उदास्यस्वीकारें अनिएत वासु	५८४
३९१ नींबातळीं कैवल्यदान प्रगटीए करणें	५८४
३९२ मुसळबुडी निरूपण	५८५
३९३ आउसांप्रति भांडेंदानीं स्वरूपादर्शनभाओ कथन	५८५
३९४ लखुबाइवस्त्रपुजास्वीकार	५८६
३९५ वासनाएका पुरुषोत्तम क्षेत्र निषेध	५८६
३९६ सारंगपंडीता कवीत्व नीराकरणें	५८७
३९७ कळीयुगीं तस्करत्व पुश्चळत्व निरूपण	५८७
३९८ पळे तो परतों लाहे	५८७
३९९ नागवेयां नसावें	५८८
४०० सारंगपंडितांसि कवडां खेळु	५८८
४०१ सप्तमात्रीं क्रीतवेदिका : देवपुजिका वनिता प्रतारण	५९०
४०२ तीकवनाएकाउपहारीं आउ स्वइछा भोजन	५९०
४०३ आचरे तयाचा धर्म	५९१
४०४ माइतेया हरी उपाहारीं भटांबाइसां भेटि	५९१
४०५ रवळमडीं सारंगपंडितां प्रस्नें बाइसां उदासपरीहारु	५९२
४०६ वन्हारदेवीं भटां प्रष्णें माहादाइसां उदास्यपरीहार	५९३
४०७ भटां अरीसें प्रश्नु करणें	५९४
४०८ उग्रादैत्यीं सारंगपंडितां निराए निरूपण	५९५
४०९ तथा हरळत्व निरूपण	५९५
४१० नागनाथीं उपाधीयांचीया उततीया स्वीकार	५९६
४११ स्त्रीरुदनीं उदरवेथा कथन	५९६
४१२ भक्तां निबु पीपळु दाखवणें	५९७
४१३ सारंगपंडितां तांबोळ गर्वहरण	५९७
४१४ तथा तांबोळा आंकुरु निगणें	५९७
४१५ उमाइ कोळीग्रहीं भेडवणें	५९८
४१६ अन्यनमस्कारें भीतें माहदाइसें देवांचीए भेटि धाडणें	५९८
४१७ महदाइसां उमाइसां भेटी	५९९
४१८ तथा संन्यास निरूपण	५९९
४१९ सोमवारीए रामदेवीं पुजा : उपाहारु	६००
४२० साधां स्नानां पाठवणें	६००
४२१ साधां क्षीरिभोजन : टीळातांबोळमाळदान	६०१
४२२ साधां निबु माधुर्ये करणें ॥ नीब मौळी मंडन प्रसाद दान	६०२
४२३ बहुडी स्तीति ताडनीं देवां कोपणें	६०३
४२४ देवकोपखेदखीन माहादाइसां यादव गुरु निरूपणें	६०३
४२५ माहादाइ हस्तिभंगापराधें दंडु करणें	६०५

लीळा	पृष्ठांक
४२६ तथा वोवीयागाएनीं मुहदत्व स्वीकार	६०६
४२७ महादाइ अकुरवोवियागाएनीं नीषेधु	६०७
४२८ देवमातृकास्वपातृका आकर्षणीं माहादाइवचनप्रसंसा	६०८
४२९ तथा अनुवर्जनीं अनृत्यवादा माहादाइसां क्षेदाउपनोति	६०८
४३० माहादाइ मोदकप्रोतानएनीं अविधिपरिहार कथन	६११
४३१ सारंगपंडितां तारांगोळीक्रीडे माहादाइसां प्रास्वीत कथन	६१२
४३२ देवअव्हानीं माहादाइसा अपक्षेपण अवलोकणें	६१३
४३३ शब्दार्थुनीर्वचनपुर्वक माहादाइसां अनुभवदेव नामकरण	६१४
४३४ माहादाइसां आत्मज्ञान निरूपणें	६१५
४३५ विषयव्यवस्था निरूपण	६१६
४३६ माहादाइसां कळीधर्म नीरूपणें	६१६
४३७ माहादाइसां चींचकरटां पाणिभातु रांधणें	६१७
४३८ माहादाइसां राजकुमर अनुवादु	६१८
४३९ माहादाइसां नित्यउपवासीत्व कथन	६१८
४४० तथा भिक्षाकाळ निरूपण	६१८
४४१ श्रीदत्तात्रयप्रभुमहिमा निरूपण : अळर्का भेटि	६१९
४४२ एकवीरे भोगा अनुवादु	६२०
४४३ एकवीरे प्रतीष्टा	६२०
४४४ मेरूवाळां जळक्रीडा	६२०
४४५ श्रीकृष्णीं अष्टविध ब्रह्मचर्यानुवादु	६२०
४४६ श्रीकृष्णबलिभद्रीं वेधु निरूपण	६२२
४४७ राजसूइं अग्रपूजा स्वीकार	६२२
४४८ अर्जुनाप्रति ज्ञानदान : विभूति निरूपण : अपरोक्ष दर्शन	६२४
४४९ गीता श्रीकृष्णोक्ति निरूपण	६२६
४५० परमेश्वरासि जीवाचें स्नेह निरूपण	६२६
४५१ जीवु आपुलें मात्तागमन न देखे निरूपण	६२६
४५२ मातापिताश्राद्धानुवादु	६२६
४५३ गुजरीया भाखा गुजरेंसीं गोष्टि करणें	६२७
४५४ लखूबाइसां लखूमीयां वीर कथन	६२७
४५५ माहादाइसां आर्य अनुवादु	६२८
४५६ संकीयातें पुजा पाहों धाडणें	६२८
४५७ साधातें चक्रपाणि पाहों धाडणें	६२८
४५८ एकाइसां स्नाननीखेदु	६२९
४५९ एकाइसांकरवि मुद्रिका फेडवणें	६३०
४६० तथा वीस्वपति नीरूपणें	६३०
४६१ पार्वतीभुवनीं पुरुखोतमदेवांचे पागडे स्वीकार	६३०

लीळा	पृष्ठांक
४६२ सायागोपाळीं स्त्रीभुखतस्वीकारू	६३१
४६३ ब्रम्हचारीदेवाचीए गुंफे बीजें करणें	६३१
४६४ सास्त्रमढीं संन्यासीयां वेधु	६३२
४६५ एत्रासनपुर्वक माहादेओ आत्ममाची पुजास्वीकारू	६३३
४६६ पींपळेघाटीं भुतातंदाकरवि दधीभातु भोजन करवणें	६३५
४६७ तथा गंधर्वपति नीरुपण	६३५
४६८ उपासनीयां देहत्यागु	६३६
४६९ सेनपुंजीपातृत्व कथन	६३६
४७० सर्दोबा भेटि	६३७
४७१ श्रेष्ठत्व तथा अन्यधर्मनिषेध निरूपण	६३८
४७२ त्रिविध वेध निरूपण	६३९
४७३ घुइनाएकां कर्म निरूपण	६३९
४७४ माहादाइसां उतमरस्मिरहस्य निरूपण	६४०
४७५ भोजेया काळवंचना	६४०
४७६ वस्त्रतुल्यत्व अनुवादु	६४१
४७७ पांडेयाप्रति निराकारणें	६४१
४७८ द्रीष्टमुर्तिसाद्रीस्य भटां अनुवादु	६४२
४७९ माहादाइसां नेत्रदीप अनुवादु	६४२
४८० रामदेवां ब्रम्हवीद्या निराकारणें	६४२
४८१ सकळ सास्त्रांचा सीधांत जाणें म्हणणें	६४४
४८२ जीवाविद्ये विभागु करुं जाणें म्हणणें	६४४
४८३ बाइसांकरवि सीळिका आणवणें	६४५
४८४ प्रज्ञासागरां आत्मज्ञानें मोक्ष निरूपण	६४५
४८५ भोजेया नामकरण	६४६
४८६ मंडळीका नाम करणें	६४६
४८७ मारकंडा पंच नामकरण	६४६
४८८ श्रीप्रभु परमगुरु निक्षेदु	६४६
४८९ गुरुप्रसंगें श्रीप्रभु थापे अनुवादु	६४७
४९० बाइसा प्रसंगें संन्यधानीं कर्म बळिवंत कथन	६४७
४९१ पाठकअज्ञानप्रसंगें कोढावरि दादु	६४७
४९२ तथा भिक्षाप्रसंगें चेष्टा अनुवादु	६४७
४९३ पाठकभीक्षा भटीं प्रसू	६४८
४९४ सुद्रसुखा अनुवादु	६४८
४९५ मोळिकारसुखा अनुवादु	६४९
४९६ ग्रामेस्वरा गर्वा अनुवादु	६४९
४९७ सुद्रवेखें अनुवादु	६५०

लीळा	पृष्ठांक
४९८ चक्रवाकां अनुवादें गुरुसिकां अज्ञान	६५०
४९९ स्त्रीपादा अनुवादें ब्राम्हणां अज्ञान	६५०
५०० गोलटी गाए	६५१
५०१ आउसांप्रति वाकमु दीघमु अनुवादु	६५१
५०२ वचीष्टलवणाक्षान कथन	६५२
५०३ दायंवा संन्यासी भगवा	६५३
५०४ दायंवाप्रति जनु ठकला म्हणणें	६५४
५०५ द्रीढ पुरुष महात्मे उपहासु	६५४
५०६ स्त्री म्हणजे मेंढिएचें खाजें	६५५
५०७ गोवींदचंदा उपदेसें जळांधरि अवज्ञा कथन	६५५
५०८ वीठल वीरू कथन	६५६
५०९ वनिताचंदनें स्त्रीए प्रीति	६५७
५१० जोगी ब्रम्हउपदेसु	६५७
५११ कणेरी गुरुभक्ति	६५७
५१२ वैजुवे परीछेदु	६५८
५१३ जोगरेया अनुतापानुवादु	६५९
५१४ भर्तृहरीवैराग्यप्रसंसा	६५९
५१५ गृहत्यागीं त्यागुप्रसंसा	६५९
५१६ प्रज्ञासागरां स्वयं ईश्वरत्वसूचन	६६०
५१७ चौबारां आसन : बाइसांचा कंटकु फेडणें	६६०
५१८ देवातें कुमहात्मा म्हणणें	६६०
५१९ उपालंबश्रवणें देवां बुद्धिनाशानुवादु	६६१
५२० वृधासंगम : आउ पुष्टीं आरोहण	६६१
५२१ भयचकित आउ समसानीं बैसवणें	६६१
५२२ आउसांकरवि मुनियां क्षेमाळींगन देववणें	६६२
५२३ आउ नृत्य : रात्री करणें	६६३
५२४ तथा गोरक्ष फोकरणें	६६३
५२५ आउ दीपू उजळणें	६६४
५२६ तथा नमस्कार करवणीं अनोज्ञा	६६४
५२७ माहादाइसीं उदरवेथा प्रस्णू	६६४
५२८ महदाइसां सदन भीक्षानुवाद	६६५
५२९ तथा तीर्थदेवता प्रकटीए करणें	६६५
५३० तथा माउंदीयें	६६६
५३१ तथा भोजन प्रस्णु	६६६
५३२ आउ एळावृधाउतरणीं अन्नभोजन वचनस्वीकारू	६६७
५३३ देवतेचा ठाई वेचलेपण होआवें कीं	६६७

लीळा	पृष्ठांक
५३४ सस्त्रधरागमनीं भटां आवेसु	६६७
५३५ ईश्वरवीयोगें बाइसां देहत्यागु	६६९
५३६ मुधाआदितीं पूजास्वीकारु	६६९
५३७ मायिता हरी : प्रज्ञासागर : देशत्याग	६७०
५३८ चापडगांवीं आउसां भेटि	६७१
५३९ भटां देउळ पाहों धाडणें	६७१
५४० जळगांवीं दाईबा भेटि	६७२
५४१ नागार्जुनीं अवस्थान	६७२
५४२ वीवरसीधि कथन	६७२
५४३ कंमळभैरवभोजनीं दाईबा कोपणें	६७३
५४४ भोजेया इंद्रवणीं	६७३
५४५ भटीं मादणें करणें	६७४
५४६ भोजेया सत्तसींगा पाठवणें	६७४
५४७ आंबा एकवीरे अवस्थान	६७४
५४८ भट प्रसनाएकु सत्ता जेउं पाठवण	६७४
५४९ घुइनाएकाची वस्त्रपुजा	६७५
५५० भट आउ दुखकरणीं अस्वासन	६७५
५५१ ब्रम्हचारि गाळिदानीं आउ सीक्षापण	६७७
५५२ एकाइ रीणयाचनीं लखूबाइसीं उरीण करणें	६७७
५५३ देमाइसांतें राहावणें	६७८
५५४ आउ ताटकरणीं भटां दाखवणें	६७९
५५५ उमाइअव्हानीं भटांप्रति सेवाभाव कथन	६७९
५५६ हंसराजु म्हांइंभटांतें बोलाउं धाडणें	६८०
५५७ खचले प्राणीए अनुवादु	६८०
५५८ मार्गीं पुरु उत्तरणें	६८१
५५९ सेकुटां वंकनार्थीं अवस्थान	६८१
५६० माहांडुळमार्गीं भटांलखूबाइसां भांडण	६८१
५६१ आंबां पंचलिंगीं वस्ति	६८२
५६२ पारेगांवीं वस्ति	६८२
५६३ आंबेखरवंडीए वस्ति	६८२
५६४ मार्गीं म्हांइंभटा भेटि : निगमन स्तवण	६८२
५६५ म्हांइंभटां वस्तुसंबंधनिरूपण	६८६
५६६ म्हांइंभटां अन्यसामग्रीनिषेध	६८७
५६७ वटपत्तानएनीं म्हांइंभटां कोपणें	६८७
५६८ भोंकरीं माहालक्ष्मिए वस्ति	६८७
५६९ बेलोपुरीं सीधनार्थीं अवस्थान	६८८

लीळा	पृष्ठांक
५७० वनदेवी अवस्थान	६८८
५७१ तृण मोडणें	६८८
५७२ सेनि उपरतणें	६८८
५७३ बेलोपुरी आदीती अवस्थान	६८८
५७४ वायो निरोपण	६८८
५७५ लखुबाइसांउपरि भटां निरूपण	६८९
५७६ भटां वस्तुसंबंध निरूपण	६८९
५७७ म्हाइंभटां अंतराय निरूपण	६९०
५७८ म्हाइंभटां लोकीचें श्रेष्ठत्व निषेध	६९१
५७९ भटा गुरुअनुगमन निरूपण	६९२
५८० म्हाइंभटां असन्निधानधर्म निरूपण	६९२
५८१ बुद्धिभेद तथा कर्मजड भक्तिजड निरूपण	६९३
५८२ जागृती : सुषुप्ती : स्वप्न : उन्मनी निरूपण	६९३
५८३ हंसपरमहंसानुवादु	६९३
५८४ भटां करणीएप्रसंगें म्हाइंभटां संनिधान निरूपणें	६९४
५८५ भटां असन्निधानधर्म निरूपणें	६९४
५८६ म्हाइंभटां द्रव्यानणीं अनोज्ञा	६९७
५८७ भट म्हाइंभटातें बोलाउं पाठवणें	६९८
५८८ माहादाइसां भेटि	६९८
५८९ ज्ञानांकुस आक्षाइका स्रवण	७००
५९० मादणेंउपकर्मिं लखूबाइसां व्यापार कथन	७०१
५९१ म्हाइंभटां अधिकार प्रसंसा	७०१
५९२ नीबातळि भटां भेटि	७०२
५९३ माहादाइसां तुप वाढितां स्वयं प्रयोक्ती भोजन कथन	७०३
५९४ सारंगपंडितां व्यावृति : भटां : माहादाइसां : म्हाइंभटां बोधानुवादु	७०३
५९५ भटां माहादाइसां प्रकोपु	७०४
५९६ श्रीप्रभुपासौनि कैवल्यदान	७०५
५९७ स्मरण : माहादाइसां जाप्यकरणीं अनोज्ञा	७०६
५९८ माहादाइसाप्रश्नें नाम : लीळा : स्मरणानुवादु	७०७
५९९ माहादाइसां असन्निधानधर्म निरूपण	७०८
६०० एथिचेयासि प्राणापदीची पीडा नाही	७०९
६०१ माहादाइसां नृसिंहअवतार निरूपण	७०९
६०२ नाथोबातें वोडबुरुडन्याय निरूपण	७१०
६०३ भटां राष्ट्रासि विनश्यंती निरूपण	७१०
६०४ बाइसां त्रिदोषउच्छेदानुवादु	७१०
६०५ माहादाइसां जीवप्रपंचानुवादु	७११

लीळा	पृष्ठांक
६०६ भटां ज्ञानभेद निरूपण	७११
६०७ माहादाइसां निरालंबी जन्म क्षेपणें निरूपण	७१२
६०८ माहादाइसा प्रश्नें धातुसाम्य निरूपण	७१२
६०९ भक्तीउपावो निरूपणें	७१३
६१० माहादाइसां ज्ञानप्रेमसाधनं निरूपण	७१४
६११ सास्त्रचरितार्थ अनुवादु	७१४
६१२ तथा सां मासां अपरोक्ष अनुवादु	७१५
६१३ आचार्या नामकरण	७१५
६१४ अधिकरण करुनि ज्ञानदान	७१६
६१५ माहादाइ अधीक प्रसादानीं अविधिकथन	७१६
६१६ भटां एकलेपण अनुवादु	७१७
६१७ दाइबा प्रेष्णें बाइसां पुनसंबंधु अनुवादु	७१७
६१८ मार्ग चुकलेयां दायंवातें उपदेशु	७१९
६१९ दाइबां व्यक्ताव्यक्तीं निमित्त निरूपण	७१९
६२० दायंवा देहांतदुःख निरूपण	७१९
६२१ दाइबा श्रीप्रभुदर्शना पाठवणें	७२०
६२२ माहादाइसां सर्वतोमुख वीखो निरूपणें	७२०
६२३ माहादाइसा वजीरी घडीतां पाहाणें	७२१
६२४ भटां सास्त्रसीधांत कथन	७२२
६२५ भटां माहादाइसां शास्त्रअभ्यास निरूपण	७२३
६२६ शास्त्रकथन निरूपण	७२३
६२७ संखराचार्या वरप्रदान	७२४
६२८ देहदमनीं भटांनाथोबां वैजात्य	७२४
६२९ विकल्पे प्रतिदेहानुवादु	७२४
६३० परमेश्वर : ब्रम्हविद्या अमूर्त निरूपण	७२४
६३१ प्रतिक्षणि त्यागानुवादु	७२५
६३२ भलतैसा भलेतेथ परमेश्वरु एकु	७२५
६३३ ज्ञान : ध्यान : भजन ईश्वरीचि	७२५
६३४ जीवां देवतां परस्परदर्शन	७२५
६३५ जीवसंलग्नानुवादु	७२६
६३६ आतां तुम्हां नवेया संबंधु	७२६
६३७ भटां लग्नघडी अनुवादु : तथा रुदननीक्षेद	७२६
६३८ मलैसामध्यें अवतरण	७२७
६३९ राजेया अन्हानीं आउप्रति उतर देणें	७२७
६४० दांडीए आरोहण : बीजें करणें	७२८
६४१ हा होय : हा नव्हे : म्हणणें	७२८

लीळा	पृष्ठांक
६४२ महादेओपुर घाटीं पाल्हा डांगीया भेटि	७२९
६४३ पुनरपि सारंगपंडितां भेटि	७३०
६४४ बींझीं चाटेया भेटि	७३१
६४५ उजनीए अवस्थान	७३२

अज्ञात लीळा : श्रीकृष्ण चरित्र

१ श्रीकृष्ण अवतार निरूपण	७३३
२ मुखामाजि विश्व दाखवणें	७३३
३ रकूमीणी अवस्था कथन	७३३
४ रथावरि पतन	७३४
५ सत्यभामे अधीनत्व	७३४
६ अनुर्धा वाढते	७३४
७ समुद्रीं जळक्रीडा	७३५
८ श्रीमंतपंचकीं गोकूळस्तां वेधु	७३६
९ कौरवां सबावो	७३६
१० जेद्रथ वधु	७३७
११ श्रीकृष्ण पुरत्यागु	७३८
१२ कोंतीये देहअवसान	७३९
१३ बीदुरउद्धवदेवां भेटि	७३९
१४ भीला पूतने फळाअनूवादु	७३९
१५ गोपिकां नीरे निरोपणें	७४०
१६ भक्ता राज्य अनूवादु	७४०
१७ माहादाइसां दस अवतार नीरोपणें	७४०
१८ कूबजीके भेटि	७४०
१९ उधवदेवां प्रेमदान	७४१
२० चतुर्दस विद्याअभ्यासु	७४१
२१ गुरुपूतानएन	७४१
२२ उधवदेवा गोकूळा पाठवणें	७४२
२३ भीवंदर्पहरण	७४२
२४ हनूमंतदर्पहरण	७४२
२५ मदनदर्पहरण	७४३
२६ रेवांतका सत्यलोका गमन	७४३
२७ उधवदेवां अपरोक्ष	७४४
२८ नारददर्पहरण	७४४
२९ कामू अवतारू कथन	७४५
३० विस्वरूप उपदेसें अर्जूना पूनस्मरण	७४५

लीळा	पृष्ठांक
३१ बळिभूवना बीजें करणें	७४५
३२ पांडवां हीमवंता परीखू	७४५
३३ यौधीस्ठीरा नीरेदर्शन	७४६
३४ आयुष्यकथन	७४६

अज्ञात लीळा

१ महात्मेयां गुरुभक्ति अनुवादु	७५१
२ बसो जैतानुवादु	७५२
३ तथा वोसरी निराकरणें	७५३
४ तथा भोगसेवे स्मरणाभावो कथन	७५३
५ तथा परमेश्वरपुरकापडीप्रसंसा	७५३
६ गोपाळप्रसंसा	७५४
७ जनवीहारीं अज्ञान कथन	७५४
८ भटां प्रक्रमशक्त्यानुवादु	७५४
९ भोजा अन्नैकसंग्रामारूढनुवादु	७५४
१० बाइसां पदार्थ सांघणें	७५४
११ तथा परिग्रहो परित्यजवणें	७५५
१२ नष्ट नाथपंथानुवादु	७५५
१३ दायंबा महंतप्रसंसा	७५६
१४ तथा भीक्षान्नप्रसंगें थोरी प्रभाषणें	७५६
१५ महदाइसां हंस अवतारु नीरूपण	७५६
१६ तथा अवतारांतर दैवी नीरूपण	७५७
१७ भटां सयेमु नीरूपण	७५७
१८ काकोसवचनस्वीकारु	७५७
१९ महदाइसाप्रश्नें भटाचार्या कर्मस्वरूपज्ञान कथन	७५७
२० तथा वेदवगतृत्व कथन	७५८
२१ तथा आगमवगतृत्व कथन	७५८
२२ तथा पुराणवगतृत्व कथन	७५८
२३ तथा मुक्ति कथन	७५८
२४ तथा चतुर्विध त्यागु नीरूपण	७५९
२५ तथा वाचा नीरूपण	७५९
२६ श्रीकृष्णवेधु नीरूपण	७५९
२७ तथा वटवृक्षा आयुष्यकथन	७५९
२८ तथा वसीष्ट वीद्यावंतु कथन	७५९
२९ महादेवोराज्यप्रसंसा	७६०
३० अन्यधर्मवचनप्रसंसा	७६१

लीळा	पृष्ठांक
३१ महदाइसाप्रश्ने अनुचीतीं संदेहनीवृत्यानुवादु	७६१
३२ भावै सणीं जोगिया भलें अनुवादु	७६१
३३ महदाइसाप्रश्ने लक्ष्मणा भक्तिप्रसंसा	७६१
३४ तथा तापस्पर्श कथन	७६२
३५ तथा जनकु ब्रम्हवीदु कथन	७६२
३६ फळद्वयेप्रसंसा	७६२
३७ महदाइसाप्रश्ने आउ वीधिप्रसवानुवादु	७६३
३८ शास्त्रइसाळुत्व कथन	७६३
३९ आउवर्त्तनश्रवणीं अभीमानानुवादु	७६३
४० साधां कळंकिनारायण पाहीं धाडणें	७६३
४१ मृत्यपतीदहनागमनीं स्त्रीये स्वार्थानुवादु	७६४
४२ पूर्वभक्तांगमनीं कोल्हापूर संख्यानुवादु	७६४
४३ तथा फटिकु दृष्टांत कथन	७६४
४४ तथा मासीपोफळ दृष्टांत कथन	७६४
४५ तथा थोंटेपारधि दृष्टांतु कथन	७६४
४६ तथा अक्षेता दृष्टांत कथन	७६५
४७ तथा तृणजळुका दृष्टांत कथन	७६५
४८ तथा सुसरवाति दृष्टांतु कथन	७६५
४९ अळंचु नीराकरण	७६५
५० दुधिकरटें ममता कथन	७६५
५१ वामदेवां संतलक्षणप्रसंसा	७६५
५२ भीक्षान्नाचा दधिभातु करवणें	७६६
५३ तथा रुचिप्रसंसा	७६६
५४ सौंदर्यानुवादु	७६६
५५ लाखाइ कऱ्हाडुबाइ नामकरण	७६६
५६ खेइभटां डखला नामकरण	७६६
५७ माईबाइ भूतानंदु नामकरण	७६७
५८ रूपाइसां महदाइसा नामकरण	७६७
५९ आबाइसां वृधाबाइ नामकरण	७६७
६० एकवीराबाइसें नामकरण	७६७
६१ प्राह्लादबाइसें नामकरण	७६८
६२ द्रविळासबाइसें नामकरण	७६८
६३ खेइभटां भागेया नामकरण	७६८
६४ महदाइसां प्रेतत्व नीरूपण	७६८
६५ अन्यमहात्मेयां संभाषणीं आउ शीष्यापण	७६९
६६ महदाइसां गौलोकानुवादु	७६९

लीळा	पृष्ठांक
६७ नाथोबा स्थाननीरीक्षणीं भटप्रसंसा	७६९
६८ बाइसांकरवि पाणिभातु सांचवणें	७७०
६९ भक्तांप्रश्नें जनीं अन्यथाज्ञानानुवादु	७७०
७० स्त्रीये वीकारज्ञान करणें	७७०
७१ तथा मृत्यपतीभार्ये वीकारज्ञान	७७०
७२ भटां प्रश्नें अन्यत्र अन्य प्रपंचु कथन	७७०
७३ महदाइसाप्रश्नें त्यागफळानुवादु	७७१
७४ सीतासौंदर्यानुवादु	७७१
७५ भोजया पातलेपण नीषेधु	७७१
७६ आबाइप्रश्नें देहांतदुख नीरूपण	७७२
७७ वस्त्रसंख्या नीरूपण	७७२
७८ दाइबागीतश्रवणीं रवळेया नीर्वश कथन	७७२
७९ महदाइसाप्रश्नें मासोपवास नीश्रयानुवादु	७७२
८० महदाइप्रश्नें स्थूलसूक्ष्मानुवादु	७७२
८१ स्त्रीवेव्हारानुवादु	७७३
८२ वासनाएका अस्तीति	७७३
८३ स्त्रीवेखें अवतारु निराकरण	७७३
८४ बाइसां अपरितोखु निराकरण	७७३
८५ बाइसांकरवि भट पाणियें सीपवणें	७७४
८६ अधिकत्वे गुरु कथन	७७४
८७ एकाइमनोरथें देवकन्यानुवादु	७७४
८८ ज्ञानदेवां झोटींग प्रसन्न	७७५
८९ वनिताक्षौरनिराकरण	७७५
९० आउसांचीए उसंगीए रीगणें	७७५
९१ साधां आकासजंतु नीरूपण	७७५
९२ उजळलेयाचेनि संबंधें मैळला उजळे	७७६
९३ बाइसीं वस्त्र थु करणें	७७६
९४ प्रयागवटस्थान अनुवादु	७७६
९५ आबाइसीं सेवेचें उणेंपुरें पुसणें	७७६
९६ तीकवनाएका एत्रवामकरां वासनाएकां वरप्रदान	७७७
९७ स्वप्न दाखवणें	७७७
९८ आसु कथन	७७७
९९ बाइसां स्नानप्रश्नु	७७७
१०० भटीं आउसातें खवळणें	७७८
१०१ सुरजबुधि निराकरण	७७९
१०२ आसापतीत्व कथन	७७९

लीळा	पृष्ठांक
१०३ बहुरूपीयां बंधुनिरोध : आपानवायो प्रसंसा	७७९
१०४ मतद्रव्यसेवनीं ब्रह्मपातक उपाहासु	७७९
१०५ ममतादुख कथन	७८०
१०६ जोमाइ नामकरण	७८०
१०७ महदाइसीं श्राध प्रश्नू करणें	७८०
१०८ बाइसांचें वस्त्र वेढणें	७८०
१०९ बाइसांचे गुरु	७८०
११० श्रावणा भगति कथन	७८०
१११ आनो उपासनीयां सीरमेळवनीं दंड	७८१
११२ साधातें अटनविजन निरूपण	७८१
११३ चणा विखो निरूपण	७८२
११४ कळियुगीं ब्रह्मचर्यें तसले जीव	७८२
११५ योगक्षेम कथन	७८२
११६ महावाक्य गोष्टी रानींवनीं करणें	७८३
११७ तूप गाळोत्तर रस निरूपण	७८३
११८ अष्टभैरव विद्या आगम निरूपण	७८३
११९ साजात्यां साजात्यां वेध कथन	७८४
१२० अंशवेधें संपूर्णाची प्राप्ति निरूपण	७८४
१२१ विद्यामार्ग अंतर्त्याग निरूपण	७८४
१२२ आत्मवमहात्मवादि विभाग निरूपण	७८४
१२३ इंद्रब्रह्मादिकां जीव कथन	७८५
१२४ तीन्ही ग्रामें तीन्ही राणे समान निरूपण	७८५
१२५ इतर विद्या जीव न मुंचे निरूपण	७८५
१२६ प्रमादिया अडनीक्रिये देहविद्यानिरूपण	७८५
१२७ गत्वामुक्ति निरूपण	७८६
१२८ ऐलपैल देवताव्याप : तथा देखणें	७८६
१२९ विधिभावातीत अनुष्ठान निरूपण	७८६
१३० च्यारि ब्रह्म कथन	७८७
१३१ अविद्या तथा प्रपंचस्वभाव निरूपण	७८७
१३२ युगधर्म निरूपण	७८७
१३३ हीने युगीं ब्रह्मियाग निरूपण	७८८
१३४ भक्ति जैसी रामाची लक्ष्मणें केली	७८८
१३५ परमेश्वरप्राप्ती जीवासि आधार निरूपण	७८८
१३६ विषयप्रेम निरूपण	७८९
१३७ मातापिता भक्ति : तथा स्नेह निरूपण	७८९
१३८ दाएवा विषयवासनाभेद कथन	७८९

लीळा	पृष्ठांक
१३९ स्त्री सहसा प्रवर्ते ना निरूपण	७९०
१४० देवो अछेद्यो अभेद्यो निरूपण	७९०
१४१ सन्निधानें विषयवासना नष्ट निरूपण	७९०
१४२ जरठ तथा कोमळ विरहीया निरूपण	७९०
१४३ विद्या : विकल्पसंचार निरूपण	७९१
१४४ रसभेद निरूपण	७९१
१४५ साकार परमेश्वरव्यापार कथन	७९२
१४६ जीव जैसा संगीं ठेविजे तैसा ठाके	७९२
१४७ बळिभद्र : भीष्म अवतारू कथन	७९२
१४८ स्वर्गी इंद्रादिक विखो निरूपण	७९२
१४९ स्वप्न लटिका : सुचा साच	७९३
१५० सुविद्या कुविद्या निरूपण	७९३
१५१ वराडीचे लोक प्रसंसा	७९३
१५२ चतुर्विध देवताफळें निरूपण	७९३
१५३ त्रिविध वेध निरूपण	७९४
१५४ विद्यानामें निरूपण	७९४
परिशिष्ट १ : पुरवणी	७९५
परिशिष्ट २ : व्यक्तिसूचो	७९६
परिशिष्ट ३ : स्थानसूचो	८०७
परिशिष्ट ४ : दृष्टांतसूचो	८१८
परिशिष्ट ५ : सूत्रसूचो	८२०
परिशिष्ट ६ : शब्दकोश	८४३
शुद्धिपत्र	९३३

संक्षेप

- अ. . . १ पूर्वार्ध संपादनाची प्रमाण प्रत. (प्रस्ता. पा. ७६ पाहा).
 २ उत्तरार्ध संपादनासाठी घेतलेली प्रमाण प्रत. (प्रस्ता. पा. ८० पाहा).
- अच. . . प्रस्तुत संहितेतील अज्ञात चरित्रे.
- अन्य. . . सूत्रपाठातील 'अन्यव्यावृत्ति' प्रकरण.
- असति. . . सूत्रपाठातील 'असतीपरी' प्रकरण.
- अश्रीच. . . प्रस्तुत संहितेतील अज्ञात श्रीकृष्णचरित्र.
- अज्ञात. (मु.) . . . मुरारीमल्लबासांच्या पूर्वार्ध चरित्रातील अज्ञात चरित्रे.
- अज्ञात. (ना.) . . . नागराज महानुभावांच्या पोथीतील अज्ञात चरित्रे.
- अज्ञात. (पं.) . . . पूर्वार्ध व उत्तरार्ध संपादनासाठी घेतलेल्या पं. प्रतीतील अज्ञात चरित्रे.
- अज्ञात. (ह.) . . . पूर्वार्ध संपादनासाठी घेतलेल्या ह. (हर्दमुनी पाठ) प्रतीतील अज्ञात चरित्रे.
- आ. . . पूर्वार्ध संपादनासाठी घेतलेली, महंत आराध्य महानुभाव यांची पोथी.
 (प्रस्ता. पा. ७६ पाहा).
- उ. उत्त. . . उत्तरार्ध, लीळाचरित्र.
- उह. . . उषाहरण. चोंभा कविकृत.
- उत्त. (हीगो.) . . . उत्तरार्ध चरित्राच्या संपादनासाठी घेतलेल्या ही. व गो. प्रती.
- उद्ध. . . सूत्रपाठातील 'उद्धरण' प्रकरण.
- एवा. . . एकी वासना. ज्याचे नाव माहीत नाही अशा आचार्याचे किवा महंताचे मत.
- ग. . . श्रीकृष्णचरित्राच्या संपादनासाठी घेतलेली एक पोथी.
- गो. . . } पूर्वार्ध संपादनासाठी घेतलेली गोपीराज संग्रहालयातील पोथी (प्रस्ता.
 गा. . . } पा. ७८ पाहा).
 गो. . . }
- गो. . . उत्तरार्ध संपादनासाठी घेतलेली गोपीराज संग्रहालयातील पोथी.
 (प्रस्ता. पा. ८१ पाहा).
- गो. गो. (प्रवा.) . . . गो. व गो. प्रतीतील परशुरामबासाची वासना.
- दृपा. . . दृष्टांतपाठ.

दृस्थ.	..	दृष्टांतस्थळ.
ने.	..	ह. ना. नेने संपादित लीळाचरित्र.
ने. (दृपा.)	..	भवाळकर-नेने संपादित दृष्टांतपाठ.
ना.	..	महंत नागराज यांच्याजवळील प्रत (अज्ञात चरित्रे).
निर्व.	..	'सूत्रपाठा'तील 'निर्वचन' प्रकरण.
पं.	..	पूर्वार्ध, उत्तरार्ध, अज्ञात श्रीकृष्णचरित्रे व अज्ञात चरित्रे संपादनासाठी घेतलेली पंडितराज बीडकर यांची पोथी (प्रस्ता. पा. ७९ पाहा).
पं. प्रव.	..	पं. प्रत व प्रकरणवश.
पंता.	..	सूत्रपाठा 'तील' 'पंचनाम' प्रकरण.
पंकु.	..	'सूत्रपाठा'तील 'पंचकृष्ण' प्रकरण.
पू.	..	पूर्वार्ध, लीळाचरित्र.
पूर्वी.	..	'सूत्रपाठा'तील 'पूर्वी' प्रकरण.
प्रव.	..	प्रकरणवश.
प्रव. आ.	..	प्रकरणवशातील आचार प्रकरण.
प्रव. आमा.	..	प्रकरणवशातील आचारमाळिका प्रकरण.
प्रव. वि.	..	प्रकरणवशातील विचार प्रकरण.
प्रव. विमा.	..	प्रकरणवशातील विचारमाळिका प्रकरण.
प्रवा.	..	परशुरामबास वासना.
बी.	..	पूर्वार्ध व उत्तरार्ध संपादनासाठी घेतलेली म. बीडकर यांची पोथी.
बी. (ही.)	..	बीडकर पोथीतील लीळेत नोंदलेली (प्रस्ता. पा. ७८ पाहा.) हीराइसा वासना.
भ.	..	पूर्वार्ध संपादनासाठी घेतलेली भ. प्रत. (प्रस्ता. पा. ७७ पाहा).
महा.	..	'सूत्रपाठा'तील 'महावाक्य' प्रकरण.
मु.	..	पूर्वार्ध, श्रीकृष्णचरित्र व अज्ञात लीळा, त्याचप्रमाणे उत्तरार्ध संपादनासाठी घेतलेल्या मुरारीमल्लबासांची दुसऱ्या शोधनीची पोथी. (प्रस्ता. पा. ७७ व ८१ पाहा).
मु. स्वमति शोध.	..	मुरारीमल्लबासांनी आपल्या संपादणीत स्वतःच्या मताप्रमाणे शोधून घातलेले.
मु. (शोध.)	..	मुरारीमल्लबासांनी आपल्या मु. प्रतीत 'शोध' म्हणून नमूद केलेले.
मु. (ही.)	..	मुरारीमल्लबासांनी आपल्या मु. प्रतीत नमूद केलेली हीराइसा वासना.
मु. (ही. रावा.)	..	मुरारीमल्लबासांनी आपल्या मु. प्रतीत नमूद केलेली हिराइसाची व रामेश्वरबासाची वासना.
य.	..	उत्तरार्ध संपादनासाठी घेतलेली य. यक्षदेव प्रत. (प्रस्ता. पा. ८१ पाहा).
य. (शोध.)	..	य. प्रतीत नमूद केलेला शोध.
यमु. (शोध.)	..	य. आणि मु. प्रतीत नमूद केलेला शोध.
यमु. (ही.)	..	य. आणि मु. प्रतीत नमूद केलेली हिराइसा वासना.
युग.	..	'सूत्रपाठा'तील 'युगधर्म' प्रकरण.

रा.	..	पूर्वार्ध संपादनासाठी घेतलेली म. राजधर यांची प्रत. (प्रस्ता. पा. ७७ पाहा).
रामे.	..	रामेश्वरबास (वासना).
रावा.	..	रामेश्वरबासांची वासना.
लीच.	..	लीळाचरित्र.
वि.	..	'सूत्रपाठा'तील 'विचार' प्रकरण.
विमा.	..	'सूत्रपाठा'तील 'विचारमाळिका' प्रकरण.
विद्या.	..	'सूत्रपाठा'तील 'विद्यामार्ग' प्रकरण.
शिशु.	..	शिशुपाळवध (भास्करभट्ट, संपादक : कोलते).
सं.	..	प्रस्तुत ग्रंथाचे संपादक : वि. भि. कोलते.
संपादक	..	प्रस्तुत ग्रंथाचे संपादक : वि. भि. कोलते.
सव.	..	सह्याद्रिवर्णन (खळोबास, संपादक : कोलते).
संस.	..	'सूत्रपाठा'तील 'संस्तरण' प्रकरण.
संहा.	..	'सूत्रपाठा'तील 'संहार' प्रकरण.
सूपा.	..	सूत्रपाठ.
ह.	..	पूर्वार्ध संपादनासाठी घेतलेली हर्दमुनी पाठाची पोथी (प्रस्ता. पा. ७९ पाहा).
हवी. (एवा.)	..	हर्दमुनी व बीडकर यांच्या पोथ्यांतील 'एकी वासना'.
हो.	..	उत्तरार्ध संपादनासाठी घेतलेली उपाध्ये हिराईसा पाठाची पोथी (प्रस्ता. पा. ८२ पाहा).
ज्ञाने.	..	ज्ञानेश्वरी (महाराष्ट्र शासन प्रत).
ज्ञाप्र.	..	ज्ञानप्रबोध (विश्वनाथबास, संपादक : कोलते).

प्रस्तावना

१

मराठीतील आद्यग्रंथ

‘लीळाचरित्र’ हा एका दृष्टीने अनन्यसाधारण ग्रंथ आहे. मराठीतील तो आद्यग्रंथ होय असे म्हणावयास हरकत नाही. मराठी साहित्यातील काव्यग्रंथांत आद्यग्रंथाचा मान मुकुंदराजांच्या ‘विवेकसिंधू’ला ज्या ओवीच्या आधारे दिला जातो ती ओवी प्रक्षिप्त असावी. कारण, एक तर ‘विवेकसिंधू’च्या अनेक उपलब्ध पोथ्यांपैकी ती फारच थोड्या पोथ्यांत आढळते; आणि दुसरे असे की, त्या ओवीतील शकसंवत्सरामध्ये कमालीची विसंगती आहे^१. त्यामुळे अभ्यासकांच्या मते मुकुंदराज व त्यांचा ‘विवेकसिंधू’ यांच्या कालनिर्णयासाठी ती प्रमाण मानता येत नाही. ग्रंथातील भाषिक पुरावाही हा ग्रंथ बाराव्या शतकात लिहिला गेला असावा या मताच्या विरुद्ध जातो. सारांश, ‘विवेकसिंधू’चे आद्यत्व निर्विवाद नाही. त्यामुळे त्याला तो मान देणे आज तरी योग्य होणार नाही.

मराठीतील पहिला गद्यग्रंथ म्हणजे श्रीपतीकृत ‘ज्योतिषरत्नमाले’वरील मराठी टीका असून ती शके ९६१ मध्ये लिहिली गेली, हे अनेक वर्षांपूर्वी वि. का. राजवाडे यांनी प्रतिपादलेले मत डॉ. पां. दा. गुणे व बा. अ. भिडे यांनी खोडून काढले असताही, अलीकडे डॉ. सु. गो. पानसे यांनी पुन्हा उचलून धरले आहे. तसे करताना डॉ. गुणे, भिडे इत्यादींनी घेतलेल्या आक्षेपांना मात्र त्यांनी काहीच उत्तर दिले नाही. राजवाडे व पानसे यांच्या प्रमेयाचे मी स्वतः खंडन केले असून^२ हा ग्रंथ दहाव्या शतकातील नसून तो १४ व्या शतकात लिहिला गेला असावा असे दाखविले आहे^३. तेव्हा, श्रीपतीच्या ‘ज्योतिषरत्नमाले’ वरील मराठी टीका, हा मराठीतील आद्यग्रंथ नव्हे याविषयी माझ्या मनात यांतकचितही शंका नाही.

मराठीतील आद्यग्रंथाचा मान माझ्या मते निर्विवादपणे ‘लीळाचरित्रा’कडे जातो. हा ग्रंथ मूळ स्वरूपात शके १२०८ पूर्वी म्हणजे ‘ज्ञानेश्वरी’च्याही आधी चार वर्षांपूर्वी लिहिला गेला यात शंका नाही. हा आद्यग्रंथाचा मान महदबेच्या ‘धवळ्यांना’ देण्याचा विचार कदाचित कोणाच्या मनात येईल. कारण ‘धवळे’ देखील गोविंदप्रभूंच्या मृत्यूपूर्वी, म्हणजे शके १२०८ पूर्वी लिहिले गेले. पण हे आंशिक सत्य आहे. महदबेच्या ‘धवळ्यांना’चा ‘पूर्वार्ध’ गोविंदप्रभूंच्या मृत्यूपूर्वी लिहिला गेला हे खरे

१ अ. ना. देशपांडे, प्राचीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास, भाग १, पूर्वार्ध, पा. ३०२-३०६.

२ वि. भि. कोलते, प्राचीन मराठी साहित्य संशोधन, पा. १८०-१९५.

३ वि. भि. कोलते, ज्ञानप्रबोध, प्रस्तावना, पा. ७७-७८.

असले तरी त्याचा 'उत्तरार्ध' त्यांच्या मृत्यूनंतर, म्हाईभट व लक्ष्मीभट यांच्या साह्याने 'निंबा' येथे लिहिला गेला. दुसरे असे की, 'लीळाचरित्रा'चे लेखन गोविंदप्रभूंच्या मृत्यूपूर्वी झालेले असले तरी ते चक्रधरांच्या प्रयाणानंतर म्हणजे शके ११९६ नंतर लवकरच सुरू होऊन पुढील तीनचार वर्षांत पूर्ण झाले असावे असे साधार म्हणता येते; तसे 'धवळ्यां'चे नाही. त्यामुळे आद्यग्रंथाचा मान धवळ्यां 'कडे जाऊ शकत नाही. तो मान 'लीळाचरित्रा'लाच द्यायला पाहिजे. तेव्हा, 'लीळाचरित्र' हा मराठीतील आद्यग्रंथ होय हा त्याचा एक अनन्यसाधारण विशेष आहे.

आद्य मराठी गद्यग्रंथ

'लीळाचरित्र' हा ग्रंथ मराठी गद्यात लिहिलेला आहे, हा त्याचा दुसरा विशेष. प्राचीन मराठी वाङ्मय हे गद्याच्या दृष्टीने अगदीच तुटपुंजे आहे, हा सामान्य समज ज्या महानुभाव वाङ्मयाने खोटा पाडला त्यात शिरोभागी शोभणारा असा हा श्रेष्ठ ग्रंथ आहे. 'ज्ञानेश्वरी' हा सर्वश्रेष्ठ काव्यग्रंथ होय यात शंकाच नाही. पण तो आध्यात्मिक स्वरूपाचा काव्यग्रंथ असल्यामुळे त्यात लौकिक गद्याचे दर्शन होत नाही. 'लीळाचरित्र' हा ग्रंथ आध्यात्मिक तर आहेच, पण तो अलौकिकाप्रमाणे लौकिक जीवनाचे दर्शन घडवणाराही आहे. त्यामुळे प्राचीन मराठी गद्याची शब्दसंपत्ती, वाक्यरचना, व्याकरण, म्हणी इत्यादींचा अभ्यास करण्यासाठी त्याच्यासारखा दुसरा ग्रंथ आज तरी उपलब्ध नाही. चक्रधरांचे परिभ्रमण सर्व महाराष्ट्रात होत होते. समाजाच्या सर्व थरांतील जनतेशी त्यांचा संपर्क होत होता. त्यामुळे विविध स्तरांतील लोकांच्या तोंडी असलेले मराठी गद्य या ग्रंथात उतरले आहे. त्यामुळे तर या गद्यग्रंथाचे महत्त्व विशेष वाढलेले आहे.

आद्य चरित्रग्रंथ

पण केवळ गद्यग्रंथ म्हणूनच तो महत्त्वाचा आहे असे नाही. साहित्याच्या दृष्टीनेही तो महत्त्वाचा आहे. स्मृतिरूपाने हा चरित्रग्रंथ लिहिला गेला असल्यामुळे मराठी चरित्रवाङ्मयाच्या पाउलखुणा त्यावरून पाहाता येतात. मराठी कथावाङ्मयाची बीजे शोधण्याच्या दृष्टीनेही त्याचा उपयोग आहे. चक्रधरांनी सांगितलेल्या 'काजळेयाचे घर सेणाचे : साळेंचे घर मेणाचे'—या बालकथेपासून तो प्रौढांच्या अनेक कथा या ग्रंथात आहेत, आणि त्या सुंदर रीतीने सांगितलेल्या आहेत. त्या काळी प्रचलित असलेल्या अनेक लोककथा या ग्रंथात आढळतील. महानुभावांच्या आध्यात्मिक व तत्त्वज्ञानात्मक विचारांचे तर हा ग्रंथ स्फूर्तिस्थान होय. मराठीतील तत्त्वज्ञानात्मक ग्रंथाचा प्रारंभ 'लीळाचरित्रा'पासून झाला असे म्हणण्याला काही हरकत नाही.

भौगोलिक दृष्ट्याही या ग्रंथाचे आगळे महत्त्व आहे. चक्रधरांचे परिभ्रमण सर्व महाराष्ट्रभर होते. त्यामुळे त्या वेळच्या अनेक गावांची नावे, तेथील नद्या, देवळे, देवळांतील देवता यांची भरपूर माहिती 'लीळाचरित्रा'तून मिळते. तत्कालीन महाराष्ट्राच्या राजकीय, सामाजिक व धार्मिक परिस्थितीचे प्रतिबिंब या ग्रंथात उमटलेले आहे. दुसरा सिध्दण, कन्हारदेव, महादेव, आमणदेव व रामदेव या यादव-नृपतींची कारकीर्द चक्रधरांनी पाहिली होती. त्यांच्या अनेक अधिकाऱ्यांशी त्यांचा संबंध आला होता. त्यांची प्रत्यक्षाप्रत्यक्ष वर्णने या ग्रंथात पुष्कळ आहेत. तत्कालीन महाराष्ट्रातील निरनिराळे धर्मपंथ व त्यांची मतमतांतरे यांवरून त्या वेळच्या महाराष्ट्रातील धार्मिक परिस्थितीचे ज्ञान होते. शिवाय,

त्या वेळच्या सामाजिक परिस्थितीचे, इतकेच नव्हे तर लौकिक जीवनाचे दर्शन घडविणारा 'लीळाचरित्रा' सारखा दुसरा ग्रंथ नाही. निरनिराळे खेळ, व्यवसाय, शेती, शेतीची औजारे, फळे, भाज्या, घरे, त्यांची मांडणी, स्वयंपाकघरात तयार होणारी पक्वान्ने इत्यादी विविध प्रकारची माहिती या ग्रंथातून मिळते. अशा अनेक दृष्टींनी 'लीळाचरित्र' हा ग्रंथ महत्त्वाचा आहे. अशा या सर्वांसुंदर ग्रंथाचे संकलन व लेखन रिद्धपूर येथे, म्हणजे खास वऱ्हाडात झाले, हाही त्याचा एक महत्त्वाचा विशेष होय.

२

ग्रंथनिर्मितीचा इतिहास

हा ग्रंथ निर्माण कसा झाला याविषयीची माहिती अत्यंत उद्बोधक आहे. श्रीचक्रधरस्वामींच्या प्रयाणानंतर त्यांचे पट्टशिष्य नागदेवाचार्य व इतर भक्तमंडळी रिद्धपूरला गोविंदप्रभूंच्या सेवेसाठी येऊन राहिली. स्वामींच्या विरहाचे दुःख सर्वांच्याच अंतःकरणात भरलेले होते. नागदेवाचार्य तर, गोविंदप्रभूंची सेवा आटोपल्यावर एकांतात बसून स्वामींच्या 'लीळाचरित्रा'चे स्मरण करीत बसत. 'हे केवळ विरहदुःखाचे ओवलेपोवलेपण नाही. आचार्य कशाचे तरी निरंतर स्मरण करीत असतात', हे चाणाक्ष म्हाइंभटांच्या लक्षात आले. एके दिवशी त्यांनी नागदेवाचार्यांना विचारले : 'भटो : तुम्ही निरंतर काइसयाचें मनन करीत असा ? तुम्हांसि केव्हाही मननावेगळेयां न देखों : ' यावर नागदेवाचार्यांनी उत्तर दिले : 'म्हाइंभटो : मी नेहमी स्वामींच्या 'लीळाचरित्रा'चे मनन करीत असतो. स्वामींच्या सन्निधानात मी जेव्हा हिंवरळीला होतो तेव्हा एके दिवशी त्यांनी मला तेथून रिद्धपूरला पाठवले. मी जायला निघालो तेव्हा सर्वज्ञांनी मला म्हटले : 'वानरेया : एथौनि निरोपीलें विचारशास्त्र : अर्थज्ञान : तयाचें श्रवण : मनन : निदिध्यसन करावें : तेंही एक स्मरणचि की गा : एथीचीं चरित्रें आठवीजेति : आइकीजेति : उच्चारीजति : तेंही एक स्मरणचि की गा : ' असे निरूपण सर्वज्ञांनी मला त्या वेळी केले होते. म्हणून त्या वेळी रिद्धपूरला म्हणजे येथे श्रीप्रभूंच्या सन्निधानात असताना श्रीप्रभूंच्या ज्या केलिक्रीडा पाहिल्या त्या सर्वांचे मी निरंतर स्मरण करीत असतो. रिद्धपूरहून मी परतलो त्या वेळी सर्वज्ञ जोगेश्वरीला होते, तेथे मला त्यांचे दर्शन झाले. तेथून ते संगमेश्वरला गेले. आम्ही त्यांच्याबरोबर होतोच. रात्री बाइसांना पाठवून त्यांनी मला बोलावून नेले, आणि विचारले : 'काइ गा : परमेश्वरपुर देखिलें ? ' मी म्हणालो : 'जी जी : देखिलें : ' त्यांनी पुन्हा विचारले : 'श्रीप्रभु देखिले ? ' मी म्हणालो : 'होय : पाहिले : ' त्यांनी पुन्हा विचारले : 'श्रीप्रभूचीया केलिक्रीडा देखिलीया ? ' मी उत्तर दिले : 'जी जी : देखिलीया : ' त्यानंतर मी पाहिलेल्या श्रीप्रभूंच्या काही केलिक्रीडा निवेदन करायला सांगितले. त्याप्रमाणे माझ्या अनुभवाच्या काही लीळा मी सांगितल्या. मग श्रीप्रभू, स्वतः सर्वज्ञ आणि दादोस यांच्यावरील माझी प्रतीती कशी आहे ते विचारले. 'जी जी : सारिखीचि : ' असे मी म्हटले, तेव्हा बाइसा माझ्यावर संतापल्या. पण सर्वज्ञांनी शांतपणे निरूपण करून माझी 'दादोसावरि बूढी होती ते नीरसीली : मज सर्वज्ञें प्रतीति केली : ' त्या वेळी ते मला म्हणाले : 'आवांकेया जें निरूपण ये तें घेइजे : तें नीकें : आपुलें जावों नेदीजे : दुना पथ्य घेइजे : ' सर्वज्ञांनी असे निरूपण त्या वेळीही केले. म्हणून 'मी जैलागूनि अनुसरलां तैलागूनि मजदेखतां जीया सर्वज्ञांचीया लीळा वर्तलीया तीया मी आवांकीतेंचि असे : जै मज पवाड नसे : सर्वज्ञाच्या सेवादास्यालागी कव्हणीकडे जाए तरि जीए भक्ते सर्वज्ञाजवळि असेति त्यातें

एऊनि पूसे : आन मी अनुसरलां नव्हता तै बाइसादेखतां जिया लीळा वर्तलीया तीया मीया सर्वज्ञातें पूसीलीया : आन सर्वज्ञें प्रसंगप्राप्ति नीरूपीले इतिहास तेही आवांकीत असे : आन सर्वज्ञें जें नीरोपीलें परावर नीरूपण तेंही आवांकीतूचि असे : आन अळजपूरीहूनि सर्वज्ञें बीजें केलें तेथौनि प्रतीष्टानपर्यंत जीया लीळा वर्तलीया तीया सर्वज्ञें प्रसंगें भक्ताप्रती सांघीतलीया तीया आठवीतूचि असे : आन सर्वज्ञें जै एकांकी राज्य केलें तीया लीळा सर्वज्ञें प्रसंगें भक्ताप्रती नीरूपीलीया : तीयाही आठवीतूचि असे : आन सर्वज्ञें द्वापरीचीया लीळा : द्वारावतीकाराचीया लीळा : श्रीप्रभूचीया लीळा प्रसंगें भक्ताप्रती नीरोपीलीया तीयाही आठवीतूचि असे^५ :

आपण कशाचे मनन करीत असतो याचा असा हा वृत्तांत नागदेवाचार्यांकडून ऐकल्यावर दूरदर्शी प्रज्ञावंत म्हाइंभटांच्या मनात एक विचार स्फुरला व तो त्यांनी ताबडतोब बोलूनही दाखविला. आचार्यांना ते म्हणाले : 'भटो : तूम्हासी सर्वज्ञांचा वरू : म्हणौनि सर्वज्ञें नीरोपीलें ज्ञान : शास्त्र ज्ञात : सर्वज्ञें जीया केलीया लीळा सांगितलीया तीया तूम्हासि आठवताति : तरि आता श्रीचरणासन्नीधानीं आम्हांसि : आन पुढां जो सर्वज्ञांचा मार्ग होइल त्यासि तव इतुकें शास्त्र न धरे : तरि सर्वज्ञांचीया लीळा तुम्ही सांगा आन मी लीहोन : ' भटौं म्हणीतलें : ' हो का : लीहीलें तरि मार्गासि उपयोगा जाइल : सर्वज्ञांतें मार्गाची प्रवृत्ति असे : कां पां ? ' सर्वज्ञें म्हणीतलें : ' शास्त्र घेइजे : घोकीजे : मग काळंकरुनी उपयोगा जाये^६ : '

'लीळाचरित्रा'च्या रूपाने सर्वज्ञांच्या आठवणी लिहून काढण्याचा विचार ज्या वेळी म्हाइंभटांना स्फुरला तो क्षण मराठी साहित्याच्या दृष्टीने अपूर्व क्षण होय यात शंका नाही. या आठवणी लिहून काढण्याचे प्रयोजन जरी महानुभाव पंथापुरते मर्यादित असले तरी त्यामुळे महाराष्ट्र, मराठी भाषा व मराठी साहित्य यांची म्हाइंभट व नागदेवाचार्य या दोन्ही पंडितांकडून कशी अमोल सेवा घडली हे आपण आज अनुभवित आहोच !

याप्रमाणे नागदेवाचार्यांनी आठवणी सांगायच्या व म्हाइंभटांनी त्या लिहून घ्यायच्या असे ठरल्यावर 'मग महीभटी लेखन आरंभीलें : भट महीभट वाजेश्वरी बीजन करीत : एक प्रहर लेखन करीत : नगरात दोघे भीक्षा करीत : उरलेनि काळें श्रीप्रभूचें सेवादास्य करीत : ऐसे अवघे भटोबासीं लीळाकथन केलें : तें महीभटी सा मासां लीहिलें^७ : ' आणि अशा रीतीने सहा महिन्यांत 'लीळाचरित्र' या ग्रंथाचा मूळ कच्चा खर्डा तयार झाला. या निवेदनातील 'ऐसे अवघे भटोबासीं लीळाकथन केलें : तें महीभटौं सा मासां लिहिलें : ' हे वाक्य फार महत्त्वाचे आहे. या वेळी म्हाइंभटांनी केवळ 'लेखका'चे म्हणजे 'लेखनिका'चे कार्य केले, मूळ मजकूर नागदेवांनी सांगितला. तेव्हा या ग्रंथाचे लेखनकर्तृत्व नागदेवाचार्यांना द्यायला पाहिजे, असे वाटत नाही काय ?

संशोधन प्रामाण्य

'लीळाचरित्रा'चा खर्डा तयार झाल्यावर त्यातील मजकूर यथार्थ असावा, त्यात कोणतीही चूक किंवा कमीअधिकपणा राहू नये म्हणून, ज्या विद्यमान व्यक्तींचा त्यात संबंध आला होता त्यांच्याकडून त्या त्या मजकुराची खात्री करून घेणे आचार्यांना अवश्य वाटले. म्हणून म्हाइंभटांना त्यांनी म्हटले : "महीभटो : जै मी सर्वज्ञांतें अनुसरलां नाहीं तै बाइसां अबोद्यमान जीया लीळा वर्तलीया तिया त्याचीये अनुभवीचीया त्यातें पूसावीया : जानोचेया अनुभवीचीया जानोतें पूसावीया : नाथोचीये

५ य. खु. देशपांडे, महानुभावाने चरित्र ग्रंथ (इतिहास प्रकरण), भा.इ.सं.मं. त्रैमासिक, वर्ष १६, अंक २.

६ तत्रैव.

अनुभवीचीया नाथोतें पूसावीया : येल्होचीये अनुभवीचीया येल्होतें पूसावीया : ऐसीयाचि परी ज्या ज्याचिये अनुभवीचीया लीळा त्या त्यासि पूसावीया . . . श्रीप्रभुचां सन्निधानी जे जे भक्त होते त्याचीये अनुभवीचीया लीळा त्यातें पूसावीया^० :

म्हाइंभटांचे लीळासंशोधन

आचार्यांच्या या आज्ञेप्रमाणे मग म्हाइंभटांचे लीळाशोधनाचे कार्य सुरू झाले. त्या वेळी रिद्धपूर येथे श्रीप्रभूंच्या सन्निधानी जी भक्तमंडळी होती प्रथम त्यांना म्हाइंभटांनी त्यांच्या स्मरणातील त्यांच्या विषयीच्या सर्वज्ञांच्या लीळा विचारल्या व नंतर आचार्यांची परवानगी घेऊन ते गंगातीराला आले. कारण, गंगेच्या काठावरील अनेक गावांतून सर्वज्ञांची भक्तमंडळी पसरलेली होती. 'जया जया सर्वज्ञांचें दर्शन जाले होते : त्यासि सर्वज्ञांचीया लीळा पुसत आन तीया लीहीत : ' या कामी म्हाइंभटांनी किती कष्ट घेतले याची कल्पना येण्यासाठी डखले नावाच्या सर्वज्ञांच्या भक्ताच्या भेटीच्या वेळची हकीकत सांगण्यासारखी आहे. 'ऐसे महीभट डखलेयाचीया गावासि आले : तेथ सर्वज्ञाचिया लीळा पुसेति : डखले सेतासि आउत वाहावया जाति : ते आऊत वाहात : आउत वाहतां तयासरीसे महीभट सर्वज्ञांचिया लीळा त्यातें पुसेति : डखले आऊत वाहातां सर्वज्ञांचीया लीळा सांघेति : त्या महीभट नमस्करोनि घेति : मग भीक्षाअवसरी जाति : भीक्षा करुनि गंगातीरी जेवीति : परि तयाचें काही नेघति : ' लीळासंशोधनाची केवढी ही आस्था आणि किती कष्ट ! इतकेही करीत असताना ज्यांच्याकडे लीळा विचारण्यासाठी जायचे त्यांचे अन्नपाणी—काहीच स्वीकारायचे नाही, तर भिक्षा मागून जेवायचे ! खरोखर, हे आद्य संशोधक म्हाइंभट संशोधकांचे आदर्श आचार्य होत यात शंका नाही.

अशा रीतीने म्हाइंभट अनेक गावी गेले. पंढणला जाऊन सारंगपंडिताजवळ त्यांनी सर्वज्ञांच्या लीळा शोधल्या. बळहेप्रामला स्वामींचे अनेक भक्त होते, त्यांनाही त्यांनी लीळा विचारल्या. रावसगावला रामदेव दादोस होते, त्यांच्याकडे जाऊन लीळा गोळा केल्या. बीडला जाऊन पद्मनाभीदेवाजवळून लीळा घेतल्या. यात कदाचित काही नवीन आठवणीही म्हाइंभटांना मिळाल्या असतील. पण बहुतेक आठवणी नागदेवाचार्यांच्या संग्रही होत्याच. त्यांच्याजवळून त्यांनी त्या लिहूनही घेतल्या होत्या. आता जे कार्य सुरू होते ते आचार्यांनी निवेदन केलेल्या आठवणी संबंधितांकडून पडताळून पाहण्याचे—लीळा-शोधनाचे. 'ऐसे भटां अबीद्यमान : आन बाइसा अबीद्यमान जीया लीळा तीया महीभटीं जेथजेथ सर्वज्ञें बीजें केलें होतें तेथ तेथ जावौनि पुसौनि लीहीलीया : मग भट गुरुकूळात ऋद्धिपुरा आले^० :

लीळाचरित्राचे भाग

म्हाइंभट रिद्धपूरला परत आल्यानंतर मग लीळांचे 'संशोधन' सुरू झाले. 'मग' म्हाइंभटांनी गोळा करून आणलेल्या 'लीळा भटांपुढां वाचिलीया' त्यात सर्वज्ञांच्या तोंडी घातलेल्या प्रत्येक वाक्याची आणि शब्दाची छाननी सुरू झाली. अनेक ठिकाणी आचार्य सांगत, 'हे सर्वज्ञांचे श्रीमुख शब्द होति : हे नव्हति : ' 'मग महीभटीं भटातें पुसपुसों जे श्रीमुखीचे नव्हते ते मोडीले : ' गोळा करून आणलेल्या काही लीळांत वाक्यांची आणि प्रसंगांची विसंगती होती. तेथे 'भटांचेनि संवादै' म्हणजे नागदेवाचार्यांबरोबर विचारविनिमय करून 'अन्वयी लाविले : ' अर्थात, त्या प्रसंगाची सुसंगत मांडणी केली. अशा रीतीने सर्व लीळा गोळा होऊन त्यांचे संशोधन झाल्यावर म्हाइंभटांनी त्यांची कालक्रमानुसार सुसंबद्ध

मांडणी केली. 'भटा अवीद्यमान' (म्हणजे स्वामींना अनुसरण्यापूर्वी) जीया लीळा वर्तलीया तयासि महीभटी 'पूर्वार्ध' ऐसे नांव ठेविलें: आणि भटीं जेतुकीया सांघीतलीया: (म्हणजे नागदेवाचार्य सर्वज्ञांना अनुसरल्यापासून तो त्यांच्या प्रयाणापर्यंतच्या सर्व लीळा) तयासि 'उत्तरार्ध' ऐसे नांव ठेविलें: ऐसे दोनि वीभाग केले: अर्थात, सर्व लीळांचे 'पूर्वार्ध' आणि 'उत्तरार्ध' असे या चरित्रग्रंथाचे दोनच विभाग आहेत हे यावरून दिसून येईल.

सर्व लीळांचे प्रथम संकलन : मग विभागणी

रिद्धपूर येथील वाजेश्वरीच्या देवळात नागदेवाचार्यांनी, आपण सर्वज्ञांच्या सन्निध्यात असताना घडलेल्या लीळा प्रथम निवेदन केल्या असाव्यात, त्यामुळे उत्तरार्धाच्या लेखनाला प्रथम सुरुवात झाली असे म्हणता येईल. पण संपूर्ण उत्तरार्ध आधी लिहिला असे म्हणणे योग्य होणार नाही. कारण, उत्तरार्धाच्या प्रारंभी, म्हणजे नागदेवाचार्यांचे अनुसरण झाल्यावर काही महिन्यांनी नागदेव रिद्ध-पूरला गेले होते. त्या वेळी तेथे ते सुमारे सहा महिने होते. पुढे बाइसाबरोबर सर्वज्ञांनी नागदेवांना रिद्धपूरला पाठवले. त्या वेळी ते तेथे सुमारे दीड महिना होते. म्हणजे या काळात भटोबासांना सर्वज्ञांचे सन्निधान नव्हते. या काळात घडलेल्या लीळा त्या त्या भक्ताकडून नंतर गोळा केल्या असल्या पाहिजेत. भटोबासांनी आधी त्या माहीत करून घेतलेल्या असल्यामुळे निवेदन केल्या असतील तरी त्या लीळा यथार्थ स्वरूपात लिहिल्या जाव्या म्हणून त्या त्या भक्ताकडून त्या गोळा करून नंतर पडताळून पाहिल्या असल्या पाहिजेत. हे लक्षात घेता संपूर्ण उत्तरार्धाचे लेखन आरंभी झाले व नंतर पूर्वार्ध लेखन झाले असे म्हणणे वास्तव होणार नाही. दुसरे असे की, पूर्वार्ध काळातही नागदेव सर्वज्ञांच्या जवळ अनेक दिवस होते. सित्तर येथे त्यांची प्रथम भेट झाली. तेव्हाचा वृत्तांत, करंजखेड येथे पानुनायकाबरोबर घडलेल्या लीळांचा वृत्तांत, हिवरळी येथील अनेक लीळा, पूर्वार्धातील या सर्व लीळा नागदेवाचार्यांनी, वाजेश्वरीला लेखन चालू असतानाच निवेदन केल्या असल्या पाहिजेत. किंबहुना, या लेखनाला नागदेवांकडून जी सुरुवात झाली ती त्यांच्या व सर्वज्ञांच्या प्रथम भेटीच्या वृत्तांतापासूनच, असे अनुमान करणे चुकीचे होणार नाही. तेव्हा सर्व लीळा गोळा केल्यानंतर त्यांचे दोन भाग केले, असे जे वर म्हटले आहे तीच वस्तुस्थिती होय. 'स्मृतिस्थळा'तील आख्यायिकेत 'उत्तरार्ध पूर्वार्ध दोनि विभाग केले:' असे म्हटले आहे ते केवळ भावाथनि.

'एकांक' स्वतंत्र भाग नव्हे

पूर्वार्ध व उत्तरार्ध या दोन भागांतील लीळा लिहिल्यानंतर मग 'एकांक' लिहिला गेला, हे म्हणणेही असेच वस्तुस्थितीला सोडून आहे. प्रथम हे लक्षात घेतले पाहिजे की म्हाइभटांनी गोळा केलेल्या सर्व लीळांचे फक्त दोनच भाग केले, तीन नाहीत. 'लीळाचरित्रा'चा एकांक हा पहिला भाग, पूर्वार्ध हा दुसरा भाग व उत्तरार्ध हा तिसरा भाग, अशी जी नेने-तुळपुळे यांच्या संपादण्यामुळे अभ्यासकांची समजूत झाली आहे ती सर्वथैव चुकीची आहे. 'एकांक' हा 'लीळाचरित्रा'चा स्वतंत्र विभाग नाही, पूर्वार्धाचेच ते अविभाज्य अंग आहे. पूर्वार्धाच्या पोथ्यांत 'प्रतिष्ठान' येथील लीळांना (बाइसाच्या भेटीपासून) आरंभ होण्यापूर्वी 'एवं एकांक' असे लिहिलेले असते, हे खरे आहे. पण ते केवळ स्वामींचा एकाकी काळ संपला हे सांगण्याच्या दृष्टीने, 'लीळाचरित्रा'चा एक भाग संपला हे निदिष्ट करण्यासाठी नाही. प्रतिष्ठानच्या लीळा संपल्यावर काही पोथ्यांत 'एवं प्रतिष्ठान'; एठापूरच्या लीळा संपल्यावर 'एवं

एळापूर'—असे निर्देश येतात, त्यांवरून ते 'लीळाचरित्रा'चे स्वतंत्र भाग आहेत असे समजण्याचे कारण नाही. सारांश, 'एकांक' हा 'लीळाचरित्रा'चा स्वतंत्र भाग नसून 'पूर्वार्धा'चेच ते अंग होय.

याला आणखी एक प्रमाण म्हणून असे सांगता येईल की, एकांक लीळांच्या नंतरच्या लीळांना सामान्यतः सर्व पोथ्यांत धावते क्रमांक दिलेले आढळतात. मी पाहिलेल्या बहुतेक पोथ्यांत अशीच पद्धती आहे. फक्त मुरारीमल्लबासांच्या 'पिढीपाठा'च्या शोधनीत बेगळी पद्धती आहे. एकांकीच्या लीळा संपल्यानंतर प्रतिष्ठानच्या लीळांना त्यांनी स्वतंत्र क्रमांक दिलेले आहेत. पण याचे कारण असे की, प्रत्येक अवस्थानाच्या लीळांना स्वतंत्र क्रमांक देण्याची पद्धती त्यांनी स्वीकारली आहे. पण असे करतानाही त्या त्या अवस्थानाच्या लीळांचा आंकडा संपल्यानंतर संपूर्ण पूर्वार्धाचा धावता क्रमांक ते देत असतात. उदा : त्यांच्या पोथीत एकांकीच्या लीळा जेथे संपतात तेथे १०६ हा क्रमांक आला आहे. त्यानंतर 'प्रतिष्ठान'च्या एकूण ३२ लीळा अनुक्रमाने दिल्या आहेत. ३२ व्या लीळेच्या शेवटी ३२ वा अंक लिहून त्यापुढे ॥ १३८ ॥ हा धावता क्रमांक दिला आहे. हीच पद्धत त्यांनी शेवटपर्यंत स्वीकारली आहे. याचा अर्थ असा की त्यांच्याही मते 'लीळाचरित्रा'त एकांक लीळा पूर्वार्धाचेच अंग होय. तो स्वतंत्र भाग नव्हे.

'एकांक' भाग (?) शेवटी लिहिला गेला हे म्हणणेही खरे नाही. 'एकांका'ची रचना स्वतंत्र रीतीने झाली अशी कल्पना करणे चुकीचे आहे. या काळात सर्वज्ञ एकाकी होते; तेव्हा त्या काळातील त्यांच्या लीळा पाहाणारे व म्हणून सांगणारे दुसरे कुणी नव्हते हे खरे आहे. या कालखंडात आपल्या आयुष्यात घडलेले काही प्रसंग स्वामींनी स्वतःच निरनिराळ्या निमित्तांनी प्रसंगविशेषी सांगितलेले आहेत. 'तें तुम्हांसि एथौनि सांघिजैलः' (पृ. १६), 'हे गोष्टि गोसावी बीजानेस्वरीचेया नींबाबुडि विष्णुभटावरि सांघीतलीः' (पृ. २३), 'यावरि हे गोष्टि सांघीतलीः' (पृ. २५), 'हे गोष्टि गोसावी पंचाळेस्वरीं गुंफा करितां सांघीतलीः' (पृ. २६), 'हे गोष्टि रावसगावीं आबाइसां बाएनाएका उपरि सांघीतलीः' (पृ. ३४) इत्यादी जे अनेक उल्लेख 'एकांकी'च्या लीळांत विखुरले आहेत, त्यांवरून हे दिसून येईल. 'एकांकी'च्या बऱ्याचशा लीळा सर्वज्ञांनी म्हदाइसेला सांगितलेल्या आहेत. ही म्हातारी मोठी जिज्ञासक होती. वेळोवेळी सर्वज्ञांना ती काही तरी विचारीत असे. तिच्या जिज्ञासेमुळेच सर्वज्ञांकडून आपल्या पूर्वयुष्यातील अनेक गोष्टी निवेदन केल्या गेल्या; आणि म्हणून त्या आज उपलब्ध तरी आहेत. एरवी सर्वज्ञांचे पूर्वयुष्य कळायला काही मार्ग उरला नसता. मुख्य प्रश्न असा की 'एकांकी'च्या ह्या अनेक लीळा सर्वज्ञांनी प्रसंगोपात्त भक्तांना सांगितल्या होत्या. लीळा गोळा करीत असतानाच त्या त्या भक्तांकडून त्या म्हाइंभटांच्या हाती आल्या असणार. सर्व लीळा गोळा झाल्यावर त्या कालानुक्रमाने लावताना म्हाइंभटांनी त्या 'पूर्वार्धा'च्या आरंभी घातल्या, एवढेच. या लीळा मागाहून गोळा केल्या, किंवा त्यांचे लेखन सर्वांच्या शेवटी झाले, असे मुळीच नाही. सारांश, सर्व लीळांचे केवळ दोनच भाग आहेत. एक पूर्वार्ध आणि दुसरा उत्तरार्ध.

सैह्याद्र, द्वापर, द्वारावती व अज्ञात लीळा

सैह्याद्र लीळा, द्वापरीच्या लीळा, द्वारावतीच्या लीळा व अज्ञात लीळा यांचा निर्देश अनेकांनी केला आहे. सैह्याद्र लीळांनाच 'दत्तात्रेय चरित्र', द्वापरीच्या लीळांना 'श्रीकृष्ण चरित्र' व द्वारावतीच्या लीळांना 'श्रीचक्रपाणी चरित्र' म्हणून आधुनिक लेखक संबोधतात व हे जणू स्वतंत्र ग्रंथ आहेत असे मानतात. हे स्वतंत्र ग्रंथ नसून ते सर्व 'लीळाचरित्रा'त अंतर्भूत असलेले भाग आहेत. सामान्यतः

पूर्वार्धाच्या पोथीत आरंभी किंवा शेवटी ते लिहिलेले आढळतात. सैह्याद्र लीळा म्हणजे माहूर येथील सह्याद्रीवरील श्रीदत्तात्रयप्रभूसंबंधीच्या लीळा; द्वापरीच्या लीळा म्हणजे द्वापर युगातील श्रीकृष्णाच्या लीळा; आणि द्वावावतीच्या लीळा म्हणजे द्वावावतीकार श्रीचक्रपाणी यांच्या लीळा. या तिन्ही अवतारांच्या काही लीळा प्रसंगोपात्त सर्वज्ञांनीच आपल्या भक्तजनांना सांगितल्या आहेत. म्हाइंभटांनी लीळा गोळा केल्या त्यांबरोबर याही लीळा त्यांच्याजवळ आल्या. त्या लीळा ज्या कुणाला, ज्या प्रसंगाच्या निमित्ताने आणि ज्या गावी सांगितल्या असतील त्यातील कालानुक्रम लक्षात घेऊन म्हाइंभटांच्या 'लीळा-चरित्रा'तील पूर्वार्धात व उत्तरार्धात योग्य ठिकाणी त्या अंतर्भूत झाल्या असल्या पाहिजेत. म्हाइंभटांनीच त्या वेगळ्या काढून त्यांना सैह्याद्र लीळा, द्वापरीच्या लीळा व द्वावावतीच्या लीळा अशी नावे देऊन त्या स्वतंत्र रीतीने लिहून ठेवल्या होत्या असे म्हणण्याला काहीही आधार नाही. उपलब्ध पुराव्यावरून संपूर्ण 'लीळाचरित्रा'त, पूर्वार्धात किंवा उत्तरार्धात त्या अंतर्भूत होत्या असे स्पष्ट दिसून येते. 'लीळाचरित्रा'ची मूळ पोथी 'खालस्या'च्या धाडीत नाहीशी झाल्यावर चरित्राचे जेव्हा पुनर्लेखन झाले त्या वेळी ह्या लीळा वेगळ्या काढल्या गेल्या असाव्यात असे दिसते.

लीळाचरित्राचा लेखनकाळ

'लीळाचरित्रा'च्या निमितीचा वर जो इतिहास दिलेला आहे त्यावरून या ग्रंथाच्या लेखनकालावरही स्वच्छ प्रकाश पडतो. श्रीचक्रधरस्वामींच्या प्रयाणानंतर एक वर्ष लोटल्यावर म्हाइंभटांना स्वामींच्या लीळा लिहून काढण्याची स्फूर्ती झाली व त्यांनी नागदेवाचार्यांनी सांगितलेल्या लीळा सहा महिन्यांत लिहून काढल्या. चक्रधरांचा प्रयाणकाळ माझ्या मते शके ११९६, साध वद्य ३० हा आहे. त्यानंतर एका वर्षाने म्हणजे शके ११९७, साध वद्य ३० नंतरच्या पुढील सहा महिन्यांत, म्हणजे शके ११९८, श्रावण महिनाअखेर हे कार्य पूर्ण झाले. नंतर नागदेवाचार्यांव्यतिरिक्त इतर भक्तजनांच्या अनुभवाच्या लीळा गोळा करण्यात म्हाइंभटांनी सुरुवात केली. स्वामींचे भक्त ज्या ज्या गावी होते तेथे जायचे व त्यांनी सांगितलेल्या लीळा नोंदून घ्यायच्या, असे हे कार्य होते. याला किती अवधी लागला असेल? नागदेवाचार्यांनी सांगितलेल्या लीळा म्हणजे पूर्वार्धातील काही भाग व उत्तरार्ध जवळजवळ संपूर्ण लिहिण्याचे काम म्हाइंभटांनी ज्याअर्थी सहा महिन्यांत पूर्ण केले त्याअर्थी इतर भक्तजनांजवळील लीळा नोंदून घेण्यास त्यांना फार कालावधी लागला असेल असे वाटत नाही. असे असले तरी निरनिराळ्या गावी जाणे व भक्तांच्या सवडीनुसार स्वामींच्या लीळा त्यांच्या तोंडून ऐकून त्या नोंदणे, याला वर्ष दीड-वर्षांहून जास्त कालावधी लागला नसावा. कमाल मर्यादा म्हणून हा कालावधी दोन वर्षांचा धरला तरी शके १२०० च्या मध्यकालात म्हणजे श्रावणअखेर हे कार्य पूर्ण झाले असावे. गोळा केलेल्या लीळा नागदेवाचार्यांजवळ वाचून दाखवून त्यांची सत्यासत्यता पारखून घेण्याचे व अंतिम प्रत तयार करण्याचे कार्य आणखी पाचसहा महिने चालले असेल. म्हणजे शके १२०० अखेरपर्यंत हे सर्व काम संपले असावे.

निरनिराळ्या गावी जाऊन भक्तजनांकडून लीळा गोळा करण्याचा काळ महंत श्रीमुरलीधरशास्त्री यांनी केवळ सहा महिन्यांचा मानला आहे व त्यांना व्यवस्थित रूप देण्याचाही काळ त्यांनी सहा महिन्यांचाच मानला आहे. म्हाइंभटांना नवीन लीळा तर गोळा करायच्या होत्याच. पण शिवाय संबंधित भक्तजनांच्या अनुभवाच्या लीळा, त्या आचार्यांनी सांगितल्या असल्या तरी, त्या भक्तांच्या तोंडून पुन्हा ऐकून त्या तपासून घ्यायच्या होत्या. स्वामींचे भक्तजन महाराष्ट्रात अनेक ठिकाणी होते.

काही नाही तरी सुमारे दोनशे गावी स्वामी गेले होते. या गावी जाणे, तेथील स्थाने नमस्कारणे, तेथील भक्तांना भेटणे—इत्यादी कामे केवळ सहा महिन्यांत आटोपतील असे वाटत नाही. त्या वेळच्या महाराष्ट्रातील रस्ते, प्रवासाची साधने वगैरे लक्षात घेऊन कमाल मर्यादा म्हणून हा काळ मी दोन वर्षांचा मानला आहे. तसेच, लीळा गोळा करून रिद्धपूरला परत आल्यावर आचार्यांना त्या लीळा वाचून दाखवणे, त्यात दुरुस्ती करणे व मग त्याची अंतिम प्रत तयार करणे, यासाठी मात्र मीही सहा महिन्यांचा कालावधी मानला आहे, तो अभ्यासकास पटेल असे वाटते. हा सर्व कालावधी लक्षात घेऊन व जास्तीत जास्त अलीकडचा काळ घेऊनही 'लीळाचरित्रा'चे लेखन शके १२०० मध्ये पूर्ण झाले असावे. म्हणून स्थूल मानाने शके १२०० हा 'लीळाचरित्रा'चा लेखनकाल निश्चित करण्याला हरकत नाही. म. मुरलीधरशास्त्री मानतात त्याप्रमाणे तो यापूर्वीचाही असू शकेल.

‘स्मृतिस्थळा’चा पुरावा

या कालनिर्णयाला बाधक असा एक पुरावा आहे. तो ‘स्मृतिस्थळा’^{१०}तील आख्यायिकांचा. ‘स्मृतिस्थळा’त ‘अति गदोनायेक दर्शनाप्रकासीं म्हाइंभटीं अपरीतोषु करणेः’ (१३९); ‘तथा ईश्वर-लीळाश्रवणं प्रसादोदकपूर्वक खेइभट भोजन स्वीकारुः’ (१४०); ‘म्हाइंभटां लीळाश्रवणं भटीं लीळाशोधनानुज्ञाः’ (१४१); व ‘तथा सारंगपंडित क्षीरभोजन परीत्यजनि अनुचितानुवादुः’ (१४२) अशा लीळाशोधनाच्या चार लीळा आल्या आहेत. गोविंदप्रभूंच्या निधनानंतर नागदेवाचार्य निंबा येथे येऊन राहिले. त्या काळापासून तो त्यांच्या मृत्यूपर्यंत घडलेला वृत्तांत ‘स्मृतिस्थळा’त येतो, आणि तोही सामान्यतः कालक्रमानुसार, असे माझे मत आहे. तदनुसार लीळाशोधनाच्या वरील चार लीळा ज्याअर्थी ‘स्मृतिस्थळा’त आलेल्या आहेत त्याअर्थी ‘लीळाचरित्रा’चे लेखन गोविंदप्रभूंच्या निधनानंतर म्हणजे शके १२०९ मध्ये नागदेवाचार्य निंब्याला आल्यानंतर केव्हातरी झाले, असे अनुमान करावे लागते. पण अंतर्गत व बाह्य प्रमाणांच्या आधारे ते त्याज्य ठरते. ‘स्मृतिस्थळा’त गोविंदप्रभूनिधनोत्तर नागदेवांच्या आख्यायिका कालक्रमाने येतात असे माझे मत असले तरी ते मी वेदवाक्य मानीत नाही. अंतर्बाह्य पुराव्यावरून ‘स्मृतिस्थळा’तील काही आख्यायिका त्याज्य किंवा त्यांचा कालानुक्रम चुकीचा ठरला तर तो निःसंदिग्धपणे मान्य केला पाहिजे, एरवी नाही.

‘स्मृतिस्थळा’तील लीळाशोधनाच्या उपरोक्त आख्यायिका कालक्रमाच्या दृष्टीने अंतर्बाह्य पुराव्याच्या आधारे चुकीच्या ठरतात, असे मलाही वाटते. एक तर ‘स्मृतिस्थळा’च्या आरंभीच १३ व १४ व्या आख्यायिकेत ‘केसोबास गंगे विजन करीतिः तेथ रत्नमाला स्तोत्रें करीतिः’ (१३); ‘मग केसोबासी रत्नमाळा केलीयाः तिया भटोबासापासि वाचिलीयाः’ (१४) असा स्पष्ट निर्देश आहे. ‘रत्नमाळास्तोत्रा’चा मुख्य आधार म्हाइंभटांनी संकलित केलेले ‘लीळाचरित्र’ हे सर्वश्रुत आहे. तेव्हा ‘रत्नमाळास्तोत्रा’च्या रचनेपूर्वी ‘लीळाचरित्रा’चे संकलन व लेखन पूर्ण झाले असले पाहिजे हे स्पष्ट दिसते. ‘स्मृतिस्थळा’चा खरा आरंभ केसोबासांचे अनुसरण व ‘रत्नमाळास्तोत्रा’च्या रचनेच्या आख्यायिकांपासूनच होतो. याचा अर्थ असा की, भटोबास निंब्याला येण्यापूर्वी, म्हणजे शके १२०९ पूर्वी ‘लीळाचरित्रा’चे संकलन व लेखन पूर्ण झाले होते. म्हणजेच हे कार्य ते रिद्धपूरला असतानाच झाले होते. याला दुसरे बलवत्तर प्रमाण असे की, केसोबासांच्या ‘सूतिप्रकाश’ ग्रंथाच्या शेवटी सर्व पोथ्यांत ‘शके १२१०ः विजए नाम संवत्सरेः फालगुन सूध दसमीः गुस्वारी—तद्दीनीं केसोबासातें वेव्हारासि

धरून नेलें : तें मूर्तिप्रकाश ग्रंथ : अवस्थाभुत गीतु : आणि रत्नमाळा हे तोन्ही ठाए ते दीसी केले^{११} अर्थात, शके १२१० पूर्वीच 'लीळाचरित्रा'चे लेखन पूर्ण झाले असले पाहिजे. याला आणखी सबळ पुरावा म्हणजे 'इतिहास' प्रकरणातील 'लीळाचरित्रा'च्या निर्मितीचा वृत्तांत. तो पूर्वीच उद्धृत केला आहे. ही सर्व प्रमाणे लक्षात घेता 'स्मृतिस्थळा'च्या १३९ ते १४२ आख्यायिकांतील लीळाशोधनाचा वृत्तांत हा 'स्मृतिस्थळा'च्या काळात म्हणजे निंबा येथे घडलेला नसून तो त्यापूर्वीच रिद्धपूरला घडला असला पाहिजे हे स्वच्छ दिसून येते. तो स्मृतिकाळात घडला असता तरी तो 'स्मृतिस्थळा'तील १२ ते १४ या आख्यायिकेपूर्वी यायला पाहिजे होता. 'स्मृतिस्थळा'च्या रचनेतील हा विपर्यास मान्य केला पाहिजे. तेव्हा 'लीळाचरित्रा'चे लेखन रिद्धपूर येथेच झाले असले पाहिजे, हे निर्विवादपणे सिद्ध होत असल्यामुळे सध्याच्या 'स्मृतिस्थळा'वरून निघणारे अनुमान त्याज्य समजले पाहिजे. 'इतिहास प्रकरणा'च्या आधारे ठरविलेला शके १२०० हा 'लीळाचरित्रा'च्या लेखनाचा काळ निश्चित करणे युक्तिसंगत होय.

मूळ 'लीळाचरित्र' : खालशाच्या धाडीत नष्ट

पण आज उपलब्ध असलेल्या 'लीळाचरित्रा'चा पाठ हा म्हाइंभटांनी शके १२०० च्या सुमारास लिहिलेल्या 'लीळाचरित्रा'च्या पोथीवरून प्रतिलिपित होऊन आलेला पाठ होय असे मात्र म्हणता येत नाही. म्हाइंभटांनी लिहिलेल्या 'लीळाचरित्रा'च्या पोथीच्या त्या वेळी प्रतिलिपी तयार करण्यात आल्या असाव्या असे दिसत नाही. या ग्रंथाची एकच प्रत होती आणि तीच नागदेवाचार्याजवळ होती. त्यांच्या निधनानंतर ती बाइदेवबासाकडे व नंतर कवीश्वरबास, अर्थात भास्करभट्ट बोरीकर या आचार्याजवळ आली. भास्करभट्टांजवळ ही पोथी असतानाच 'खालस्या'ची धाड आली त्या वेळी ही पोथी नाहीशी झाली.

सिद्धांते हरिबास व धाकटे सोंगोबास यांच्या 'अन्वयस्थळा'त 'आन तिन्ही रूपें चरित्रे म्हाइंभटांचि केलीं : परि ते लीळासंबंध . . . खालसाचिया धाडीसी नाहीचि जाले : ' असा स्पष्ट उल्लेख आहे. कृष्णमुनीच्या 'अन्वयस्थळा'तही 'म्हाइंभटोबासीं : लीळाबंद केला : तो धाडीमाजी गेला : सकळही : ' असा निर्देश केलेला आढळतो.

'इतिहास प्रकरणा'त मात्र हा वृत्तांत पुढीलप्रमाणे विस्ताराने वर्णन केलेला आहे :

'ऐसे असतां दीलीचेनि मुलतानें चालि केली : तेणें राजीकभेणें कवीश्वर कोकणा गेले . . . कवीश्वर कोकणा जातां मार्गी चोर उठीले : तेहीं कोकणीचा घाट उतरतां समस्त गुरूकूळ नागवीलें : पोथीयांची झोळी परसरामबासापासी होती : त्यांतूनि परसरामबासीं एक पुस्तक काढीलें : तें भोइवरि तनांत गाळीलें : एर जवं गाळावी तवं तेणें चोरें परसरामबासाचीये हातीची झोळी आसडूनि नेली : त्यांत आदीसहीत पाच रूपें चरीत्रें : प्रकरणाची पोथी : स्थानाची पोथी इतुके गेले^{१२} :

उपाध्ये हिराइसाकडून पुनर्लेखन

भास्करभट्टांच्या आचार्यकालात झालेली ही दिल्लीच्या मुलतानाची स्वारी किंवा खालस्याची धाड म्हणजे शके १२३० (इ.स. १३०८) मध्ये झालेली मलीक काफूरची स्वारी असावी. अशा रीतीने शके

१२३० मध्ये 'लीळाचरित्रा'चा मूळ पाठ नाहीसा झाला. त्यामुळे त्याच्या पुनर्लेखनाची आवश्यकता निर्माण झाली. सुदैवाने त्या वेळी 'लीळाचरित्र' अनेकांना मुखोद्गत होते. म्हाइंभटांनी लिहिलेली 'लीळाचरित्रा'ची पोथी एकच असली तरी त्या पोथीवरून अनेक जण त्या लीळा तोंडपाठ करून टेवीत असत, आणि आपापल्या शिष्यांकडून त्यांचा 'घोक' करवून घेत असत. या घोकाच्या आधारे 'लीळाचरित्रा'च्या पुनर्लेखनाचे काम प्रथम कमळाइसाची शिष्या हिराइसा हिने केले. पूर्वोक्त सिद्धांते हरिबास व धाकुटे सोंगोबास यांच्या 'अन्वयस्थळा'त 'म्हाइंभटाचा लीळासंबंध गेला म्हणौनि मग कमळाइसाचां हीराइसीं तीन्ही रूपे लीळा शोधिलीया : त्यासी एकसंदी प्रज्ञा होती म्हणौनि^{१३} : ' असे म्हटले आहे. कृष्णमुनीच्या 'अन्वयस्थळा'तही हाच उल्लेख अधिक स्पष्ट शब्दांत केलेला आहे. कृष्णमुनी म्हणतात :

म्हाइंभटोबासीं : लीळाबंद केला : तो धाडीमाजी गेला : सकळही ॥ उपाध्य कंजाड्या : तयाची नंदिनी : हीरांबा योगीनी : प्रज्ञावंत ॥ एकसंदी प्रज्ञा : होती हीरांबेसी : सोधनी लीळेसी : केली तेहीं ॥ लीळेचा संबंध : म्हाइंभटकृत्य : सकळही श्रुत : हीराइसा ॥ सकळही श्रीमुख : होतें मुखपाठ : प्रज्ञा पै अचाट : एकसंधी ॥ लीळा तीन्ही रूपें : हीरांबा शोधनी : पुस्तके लीहुनी : बंद केला^{१४} ॥ (१३७-१४२).

'इतिहास प्रकरणा'त^{१५} या हीराइसेच्या पाठाविषयी पुढील उल्लेख आढळतो :

'कमळाइसेची सीक्षे हीराइसें : तेहीं कमळाइसापासून लीळा घोकीलीया : हीराइसीं आपुलेया सीक्ष्यासीं पाटकुले मालोबासासी सांघीतलीया : तेहीं लीळा लीहीलीया : त्यातेंही हीराई पाठ ऐसें म्हणति :

यावरून 'लीळा' हिराइसेने लिहिल्या नसून तिने सांगितलेल्या लीळा पाटकुले मालोबासांनी लिहिल्या असे दिसते. या बाबतीत पूर्वोक्त दोन्ही 'अन्वयस्थळा'चा-विशेषतः सिद्धांते हरिबास व धाकुटे सोंगोबास यांच्या 'अन्वयस्थळा'चा पुरावा अधिक प्रमाण मानला पाहिजे. त्यावरून कमळाइसाच्या हिराइसेनेच 'लीळाचरित्रा'चे पुनर्लेखन केले, हे स्पष्ट दिसते. कदाचित, 'इतिहास प्रकरणा'तील निर्देशाप्रमाणे, हे पुनर्लेखन करताना हिराइसेने लीळा सांगावी व पाटकुले मालोबासांनी ती लिहून घ्यावी असे असावे. म्हणजे पाटकुले मालोबास हा हिराइसाचा केवळ लेखनिक असावा. तेव्हा 'लीळाचरित्रा'चे पुनर्लेखन उपाध्ये हिराइसाने केले याविषयी संशय राहू नये.

पुनर्लेखनाचा काळ

हे पुनर्लेखन केव्हा झाले असावे ? खालस्याच्या धाडीत म्हाइंभटांचा मूळ ग्रंथ नाहीसा झाल्यावर, लवकरच देशात स्थिरस्थावर झाल्यानंतर आचार्य भास्करभट्ट बोरीकर कोकणातून परत आले. त्यानंतर त्यांच्याच प्रेरणेवरून हे पुनर्लेखन झाले असावे, असे मला वाटते. या कार्याला जास्तीत जास्त दोन वर्षे लागली असावीत असे मानले तर 'लीळाचरित्रा'चे पुनर्लेखन शके १२३२ च्या सुमारास झाले असावे असे म्हणण्यास हरकत नाही^{१६}.

१३ हरिबास व धाकुटे सोंगोबास, अन्वयस्थळा.

१४ ह. ना. नेने, संशोधन लेखसंग्रह, पा. १४६-१६७.

१५ पूर्वोक्त.

१६ म्हाइंभटांचा लीळासंबंध खालशाच्या धाडीत नाहीसा होण्यासंबंधी हरिबास व धाकुटे सांगोबास यांच्या 'अन्वयस्थळा'त पुढील उल्लेख आढळतो : "तिन्ही रूपें चरित्रें म्हाइंभटींचि केली : परी ते

पुनर्लेखनाची यथार्थता

मुखपरंपरेने पुनर्लेखित 'लीळाचरित्र' हे म्हाइभटांच्या मूळ ग्रंथाचे यथातथ्य पुनर्लेखन असावे की नाही, असा प्रश्न निर्माण होणे शक्य आहे. मला असे वाटते की, हिराइसाने केलेले पुनर्लेखन यथातथ्य असावे. वेदादि संस्कृत ग्रंथ शेकडो वर्षांच्या मुखपरंपरेने आलेले आहेत, हे या ठिकाणी लक्षात घेतले पाहिजे. 'लीळाचरित्रा'च्या मुखपरंपरेत असे शेकडो वर्षांचे अंतर पडलेलेही नाही. 'खालस्या'च्या धाडीपर्यंत हा ग्रंथ मूळ स्वरूपात उपलब्ध होता. त्यावरूनच सर्व अनुयायी तो मुखोद्गत करीत असत. हिराइसाची गुरू कमळाइसा ही नागदेवाचार्यांची शिष्या व भास्करभट्टाची गुरुभगिनी. मूळ ग्रंथ नाहीसा होण्यापूर्वीच तिला त्याचा 'घोक' होता. अर्थात, तिच्या मुखपाठात तो यथातथ्य स्वरूपात होता. याच काळात कमळाइसापासून हिराइसेला त्याचा घोक होता, तेव्हा तोही यथातथ्य असला पाहिजे. विशेषतः हिराइसाची 'एकसंदी प्रज्ञा' लक्षात घेतली तर तिच्या यथातथ्य घोकाविषयी शंका राहाण्याचे कारण नाही. हिराइसाच्या या 'एकसंदी प्रज्ञे'ची, म्हणजे एखादा ग्रंथ केवळ एकवेळ ऐकून जसाचा तसा लक्षात ठेवण्याच्या व पुन्हा म्हणून दाखविण्याच्या बुद्धिकौशल्याची एक आख्यायिका उपाध्ये आम्नायाच्या 'वृद्धान्वया'त आढळते, ती अशी :

“कवीश्वरीं ग्रंथ केला होता : तो कमळाइसापासी सत एक वाचीला : तव तेहीं म्हणीतलें : 'तुम्ही काइसेया कष्टलेती ? हा ग्रंथ जुनाचि असे : जर लटकें म्हणाल तरि माझिय हिरांबासि घोकु असे : ' हिराइसासी एकसंधी प्रज्ञा होती : पोमाइसासि दोसंदी होती : धानाइसासि तीसंदी होती : तो हिराइसीं ग्रंथ म्हणीतला : तैसाचि तेहीं दोघीं म्हणतिला : झालेनि ते उगेचि राहिले : मग कमळाइसीं कवीश्वरबासातें म्हणितलें : 'बा : ग्रंथ बरवा अपुवं असे केला : ' म्हणीनि मागील वृत्तांत सांघीतला^{१७} : ”

पुनर्लेखनाचे स्वरूप : खंडित 'लीळाचरित्र'

यावरून हिराइसाकडून झालेल्या 'लीळाचरित्रा'च्या पुनर्लेखनाच्या यथातथ्यतेविषयी शंका राहू नये.

लीळासंबंध : आन थोरलें अंबरवटाचें पात्र : आन थोरला दाढेचा विशेष : आन चौथा भाग वस्त्रेप्रसाद : ऐसे वाचासुंदर बोल्हाइसा सहित खालसाचीया धाडीसी नाहीचि जाले : ” यावरून म्हाइभटांचा लीळासंबंध बोल्हाइसाकडून नाहीसा झाला (परशरामबासांकडून नव्हे) अशी कल्पना होण्याचा संभव आहे. 'अन्वयस्थळा'तील हाच वृत्तांत कृष्णमुनीच्या 'अन्वयस्थळा'त पुढीलप्रमाणे आलेला आहे : “म्हाइभटकृत्य : लीळाबंध केला : तो अवचीता गेला : धाडीमाजी ॥ अंबरवटाचें : पात्र पै थोरलें : धाडीमाजी गेलें : तेहीं देखा ॥ थोरला जो होता : दाढेचा विशेष : प्रसाद आणीक : चौथा भाग ॥ इत्यादीक होते : बोल्हाइसापासी : वेवस्था तयासी : ऐसी झाली ॥ ” यावरून 'लीळाचरित्रा'ची पोथी बोल्हाइसाजवळून गेली असे मुळीच दिसून येत नाही. याचा अर्थ इतकाच की, बोल्हाइसाजवळ जे प्रसाद आणि विशेष होते त्यांपैकी अंबरवटाचे पात्र त्या धाडीत गेले. बाकीच्या प्रसादविशेषांची वाटणी कशी करण्यात आली याचे वर्णन पुढे केलेले आहे. सारांश, खालशाच्या धाडीत परशरामाच्या हातून आसडून नेलेल्या पोथीत 'लीळाचरित्रा'ची पोथी गेली, या 'इतिहास प्रकरणा'तील माहितीला 'अन्वयस्थळा'तील माहितीचा विरोध येत नाही, हे स्पष्ट दिसून येईल. काही महंत असे मानतात की 'लीळाचरित्रा'ची पोथी प्रथम परशरामबासांकडून गेली व नंतर दुसऱ्यांदा ती बोल्हाइसाकडून गेली. या त्यांच्या समजुतीला पोषक असा आधार मला मिळाला नाही.

पण हिराइसाने 'लीळाचरित्रा'चे पुनर्लेखन केले म्हणजे काय केले ? म्हाइंभटांची संहिता तिने शब्दशः सांगून लिहून काढली काय ? तसे तिने केले असल्याचे मात्र आढळत नाही. कारण, तसे करण्याची त्या वेळच्या आचार्यादी प्रज्ञावंत महंतांना व म्हणून हिराइसालाही आवश्यकता वाटली नाही. कोणत्या का रीतीने होईना, म्हाइंभटांनी तयार केलेले संपूर्ण 'लीळाचरित्र' पूर्ण स्वरूपात पुन्हा उपलब्ध होणे एवढीच त्या वेळी आवश्यकता होती. म्हाइंभटांनी तयार केलेल्या 'लीळाचरित्रा'ची एकमेव पोथी नाहीशी झाली होती हे खरे, पण त्यातील काही भाग निरनिराळ्या रूपांनी अजून विद्यमान होता. 'लीळाचरित्रा'तून सर्वज्ञांची वचने निवडून व त्यांचा आचारविचारांच्या अनुषंगाने अन्वय लावून केसोबासांनी नागदेवाचार्यांच्या विद्यमानाची सूत्रपाठ तयार केला होता. त्याचप्रमाणे 'लीळाचरित्रा'त आलेल्या, सर्वज्ञांनी वेळोवेळी सांगितलेल्या दृष्टांतातून ११४ दृष्टांत निवडून व उद्धरणक्रमाने त्यांचा अन्वय लावून 'दृष्टांतपाठ'ही स्वतंत्रपणे तयार केला होता. ही वचने व दृष्टांत 'लीळाचरित्रा'तून वेगळी काढताना त्यांच्या 'प्रकरणवशा'सहित, म्हणजे सर्वज्ञांनी ती वचने व दृष्टांत ज्या प्रसंगी सांगितले त्या प्रसंगांच्या लीळांसहित वेगळी काढली असावीत असे दिसते. कारण, या वचनांच्या प्रकरणवशाची स्वतंत्र पोथी त्याचवेळी परशरामबासांकडून स्वतंत्रपणे तयार झाली असावी असे म्हणण्यास जागा आहे. 'लीळाचरित्रा'तील वचने, वचनाचे प्रकरणवश आणि अन्वयी लावलेले दृष्टांत स्वतंत्रपणे उपलब्ध असल्यामुळे 'लीळाचरित्रा'चे पुनर्लेखन करताना ती वगळली तरी हरकत नव्हती. म्हणून हा भाग वगळून 'लीळाचरित्रा'चे पुनर्लेखन झाले असावे. 'चरित्रा'च्या किंवा 'लीळे'च्या निवेदनात पूर्वापर संदर्भाला आवश्यक व अपरिहार्य असतील तेवढीच वचने व दृष्टांत ठेवून आणि बाकीची सर्व वगळून (कारण ती अन्यत्र उपलब्ध होती) हिराइसाने चरित्रांचे पुनर्लेखन केले असावे असे स्पष्ट दिसते. आज उपलब्ध असलेल्या कोणत्याही पाठात सर्व वचने व दृष्टांत आढळत नाहीत. त्याचे कारण हे होय. हा अपवाद वगळता हिराइसाकडून, म्हाइंभटांच्या चरित्रांचे पुनर्लेखन यथातथ्य स्वरूपात झाले असावे, असे म्हणण्यास हरकत नाही.

हिराइसापाठ : पिढीपाठ

हिराइसाने पुनर्लेखन केलेला म्हाइंभटांच्या 'लीळाचरित्रा'चा पाठ हाच आज उपलब्ध असलेल्या 'लीळाचरित्रा'च्या बहुतेक पाठांचा आधारभूत पाठ होय. असे असले तरी हिराइसाच्या काळातच म्हाइंभटांचा मूळ ग्रंथ इतर अनेकांना मुखोद्गत होता. त्यांनी स्वतः किंवा त्यांच्या शिष्यांनीही आगेमागे त्याचे पुनर्लेखन केलेले आढळून येते. त्यामुळे बरीच मतांतरे किंवा वासना निर्माण झाल्या. 'तिसरा मन्वंतरीं परसरामबासीं समस्त वासना एकवट करुनि एक पाठ केला : तेथ परसरामबा वासना प्रधान : तयासि पिढीपाठ म्हणती : ' असा उल्लेख थोरल्या पाठाच्या 'अन्वयस्थळा'त आढळतो. पण हरिबास आणि धाकुटे सोंगोबास यांच्या 'अन्वयस्थळा'त मात्र 'कमळाइसाचां हिराइसीं तीन्ही रूपें लीळा शोधिलीया : त्यासि एकसंदी प्रज्ञा होती म्हणौनि : मग त्याचि लीळा अधारें तिन्ही रूपें चरित्रें आदि परसरामबासीं केलीया : ' एवढाच उल्लेख आहे. कृष्णमुनीच्या 'अन्वयस्थळा'तही 'लीळा तीन्ही रूपें : हीरांबा शोधनी : पुस्तके लीहुनी : बंद केला ॥ तीया लीळाधारें : आदी तीन्ही रूपें : केल्या ज्ञानदीपें : प्रशरामें : ' (१४२, १४३) असेच म्हटले आहे. 'तिन्ही रूपें चरित्रें आदि' किंवा 'आदी तीन्ही रूपें' याचा अर्थ तिन्ही रूपे चरित्रांच्या (लीळांच्या) आदी, अर्थात मथळे तेवढेच परशराम-बासांनी तयार केले, असाच वाटतो. त्यांनी स्वतः एखादा स्वतंत्र पाठ तयार केला असावा असे वाटत नाही.

पिढीपाठ संशोधनाचा इतिहास

‘पिढीपाठा’च्या संशोधनाचा जो इतिहास याच ‘अन्वयस्थळ’कारांनी दिलेला आहे त्यात हरिबास व धाकुटे सोंगोबास यांच्या मते ‘... आनिक दुसरा पीढीपाठ चरित्राचा सकळ पाठ शोधुनी अचळा सीवबासीं केला : आन शोधुनि मांडिला :’ त्याचप्रमाणे कृष्णमुनीच्या मते ‘आणीक थोरली प्रसादसेवना : पीढीपाठ जाणा : चरीत्राचा ॥ सकळही पाठ : शोधुनी शिवबासीं : आन्वयो लीळेसी लावियेला ॥ पीढीपाठ ऐसे : नाव ठेवुनीया : शोध शोधनीया : मांडियेला ॥ इत्यादिक ऐसी : शीवाची शोधनी...’ (२०९-२१२). याचा अर्थ असा की, ‘पिढीपाठ’ हे नाव प्रथम अचळ सिवबास म्हणजेच गुजर सिवबासांनी आपण शोधून तयार केलेल्या पाठाला ठेवले. हरिबास व धाकुटे सोंगोबास यांनी ‘हिराइसाची शोधनी मुळ : मग शिवबासाचा पिढीपाठ’; आणि कृष्णमुनीने ‘प्रथम शोधनी : केली हीराइसीं : अन्वयो लीळेसी : लावीयेला ॥ दुसरी शोधनी : पीढीपाठ केला : आन्वये लावीला : सीवबासीं ॥’ असे म्हटले आहे, त्यावरूनही हेच दिसून येते. सिवबासामागा मुरारीमल्लबासांनी केलेल्या शोधनीला पिढीपाठाची दुसरी शोधनी म्हटले आहे त्यावरूनही याच मताचा पाठपुरावा होतो. पण थोरल्या पाठाच्या ‘अन्वयस्थळा’त तर परशरामबासांच्या शोधनीलाही ‘पिढीपाठ’च म्हटले आहे. राघव कवीच्या ‘चरित्र अबाब’ या काव्यात पाठसंशोधनाचा इतिहास नमूद करताना म्हटले आहे की :

‘प्रथम आरंभी : लीळांचें शोधन : केलें पूर्वजानें : माहीभटीं : ॥

दुसरी शोधनी : परशुरामबासांनी : लीळांची करुनि : बंद केला ॥

मग तीसऱ्यानें : सीवाची शोधनी : मुरारीमल्लानीं : चवथेन ॥’

शिवबासांच्या पूर्वोत्तर पाठसंशोधनाचा हा इतिहास आहे, त्याअर्थी तो पिढीपाठाच्या संशोधनाचा इतिहास आहे, हे स्पष्ट दिसते. यात पहिले शोधन म्हाडंभटांनी केले हे जितके खरे आहे, तितकेच त्यांचा मूळ ग्रंथ हरवल्यावर त्याचे पहिले शोधन व पुनर्लेखन हिराइसाने केले हेही खरे आहे. दुसरे शोधन हे परशरामबासांचे असे अबाबकारही सांगतात. या सर्व मतांचा समन्वय करून असे म्हणता येईल की, ‘पिढीपाठ’ ही संज्ञा गुजर सिवबासांनी प्रचलित केली हे खरे आहे. पण त्यांनी आपल्या शोधनीला मुख्य आधार म्हणून घेतला तो ‘आद्या’ वगैरेसहित परशरामबासांनी तयार केलेल्या पाठाचा आणि परशरामबासांनी जो पाठ तयार केला तो हिराइसाचा पाठ प्रमाण म्हणून घेऊन, हे आपण पाहिलेच आहे. याचमुळे हिराइसाच्या पाठाला व परशरामबासांच्या पाठालाही ‘पिढीपाठ’ म्हणून म्हणत असावे.

त्याच्याच आधारे तिसरे संशोधन गुजर सिवबासांनी व चौथे संशोधन मुरारीमल्लबासांनी केले. या चौघांच्याही पाठांना ‘पिढीपाठ’ ही एकच संज्ञा लावायला हरकत नाही. त्या सर्वांचा प्रमाणभूत आधारपाठ उपाध्ये कमळाइसाची शिष्या हिराइसा पाठ असून इतर तीन पाठ म्हणजे हिराइसा पाठात इतरांच्या वासना व शोध स्वतंत्रपणे नमूद करून तयार झालेले पाठ होत. त्याचे शेवटचे शोधन मुरारीमल्लबासांच्या ‘पिढीपाठा’त आढळते.

पंडितांची ब्राह्मणी : हिराइसा : हिचा पाठ

या चार पाठांबरोबरच दामोदर पंडिताची ब्राम्हणी व नागदेवाचार्याची शिष्या हिराइसा हिच्या पाठाचाही अंतर्भाव केला पाहिजे. संपादनासाठी मला उपलब्ध झालेल्या पोथ्यांत उपाध्ये हिराइसा व

ही नागदेवाचार्य शिष्या या दोहोंचेही पाठ आहेत. त्यांची तुलना करून पाहिल्यावर एक दोन लीळांखेरीज- करून मला त्यात फारसा फरक आढळला नाही. बहुतेक लीळा अक्षरशः सारख्या आहेत. त्यावरून हे दोन पाठ भिन्न म्हणून नमूद केलेले असले तरी वस्तुतः तो एकच पाठ असावा असे मला वाटते. त्यामुळे नागदेवाचार्य शिष्या हिराइसाचा पाठही तत्त्वतः पिढीपाठ म्हणून संबोधायला हरकत नाही.

पारिमांडल्य नागनाथ पाठ

या 'पिढीपाठा' व्यतिरिक्त महानुभाव पंथात मान्य असलेला आणखी एक पाठ म्हणजे नागनाथ पाठ होय. 'पारमांडल्ये आनोबासाचां सीक्षीं नागोबासीं तीसरा नागनाथ पाठ चरित्राचा बोलिलाः' असा 'अन्वयस्थळा'त त्याचा उल्लेख आहे. पंथातील प्रमाण पाठाविषयी लिहिताना 'अन्वयस्थळा'कार हरिबास व धाकुटे सोंगोबास म्हणतातः 'ऐसे हे शास्त्रे सकळ मार्गा प्रमाणयुक्त आन्वइक जाणावेः यावेगळे आर्थः आर्थांतरः प्रमएः चरीत्रादीक तेनुलेहि क्षेपकचि जाणावेः हिराइसाची शोधनी मुळः मग शिवबासाचा पीढीपाठः आन पारमांडल्ये आम्नाई आनोबासाचिया नागनाथाचा पाठः ऐसिया तीनः तिही रूपाचिया चरित्र सोधनीया सर्वासि प्रमाणः एर काहीचि प्रमाण नोहेः क्षेपक जाणावेः' कृष्णमुनीच्या 'अन्वयस्थळा'त देखील याला दुजोरा मिळतो.

तळेगावकर व वाइंदेशकर पाठ

या प्रमाण पाठाव्यतिरिक्त 'लीळाचरित्रा'चे आणखी अनेक पाठ तयार झाले आहेत. त्यांची माहिती 'इतिहास प्रकरणा'त आढळते^{१८}. पण, 'इतिहास प्रकरणा'तही ज्यांचा निर्देश नाही असे आणखी दोन पाठ आढळतात. एक तळेगावकर पाठ व दुसरा वाइंदेशकर पाठ. तळेगावकर पाठाच्या पूर्वार्ध व उत्तरार्ध या दोन्ही भागांच्या, विशेषतः पूर्वार्धाच्या पुष्कळ पोथ्या मला पाहाण्यास मिळाल्या.

१८ पूर्वोक्त.

“थोरलें पुस्तक गेलेंयानंतरें गुरुकुळांत आदीसहीत लीळाचे तेरा पाठ जालेः अनोबाची सीक्ष्यें हीरांबीकाः तेही अनोबासापासुनि लीळा घोकीलीया होतीयाः मग हीराइसापासुनि त्याचां सीक्ष्यीं हरीबासी घोकीलीया होतीयाः मग हरीबासी जया जया भीक्षुकासि लीळाचा घोक होताः तया तया मानलेया तिया लीळा पूसीलीयाः त्या त्या वासना आनः हीराइसापासुनि घोकीला जो घोकः ऐसेयाचें अन्वयी लावूनि पुस्तक केलेंः तो **हीरांबा पाठः** ॥ १ ॥ अनोबासाचे सीक्ष्य नागनाथबासः तेही अनोबासापासुनि लीळा घोकीलीया होतीयाः तेही आपूलेया सीक्ष्यासि कवि मालोबासासि घोकवीलीयाः मग मालोबासी आणीका मानलेया आचार्यांचीं वासनांतरें मेळवूनि अपुलेया घोकेसी अन्वयी पाहूनि पुस्तक केलेंः तो **नागनाथ पाठः** ॥ २ ॥ अनोबासाचे सीक्ष्य हीरण्यगर्भः तेही अनोबासापासुनि लीळा घोकीलीया होतीयाः तेही आपूलेया सीक्ष्यासी चक्रपाणीभटासि घोकवीलीयाः चक्रपाणीभटाचे सीक्ष्यः एकदेव पंडीतः तयासी तेही लीळा घोकवीलीयाः मग एकदेव पंडीतीं आणीका मानलेया आचार्यांची वासनांतरें मेळवूनि आपूलेया घोकेसी अन्वयी पाहूनि पुस्तक केलेंः तो **चक्रपाणी पाठः** ॥ ३ ॥ कवीश्वरांचे सीक्ष्य रामेश्वरबासः तेही कवीश्वरापासुनि लीळा घोकीलीयाः आन अनोबासापासुनि लीळा घोकीलीया होतीयाः तेही आपूलेया सीक्ष्यासि गोपाळबासासि घोकवीलीयाः आनः गोपाळबासी आणीका मानलेया आचार्यांची वासनांतरें मेळवूनि आपूलेया घोकेसी अन्वयी पाहूनि पुस्तक केलेंः तो **रामेश्वरबा पाठः** ॥ ४ ॥ कवीश्वराचे सीक्ष्य परसरामबासः तेही कवीश्वरापासुनि लीळा घोकीलीयाः

वाइदेशकर पाठाच्या पोथ्या मात्र मला पाहायला मिळू शकल्या नाहीत. कै. महंत श्रीबाळकृष्णशास्त्री, माहूर, यांच्याजवळ या पाठाच्या पूर्वार्ध चरित्राच्या दोन पोथ्या होत्या. तो त्यांनी बाळबोध मराठीत लिप्यंतरित करूनही ठेवला होता. त्यांच्या आकस्मिक निधनानंतर त्यांचे काय झाले ते शोधूनही कळले नाही. धुळे येथील श्रीसमर्थ वाग्देवता मंदिरात कै. वि. ग. जावडेकर यांनी लिप्यंतरित करून ठेवलेली 'लीलासंवाद' या नावाची पोथीही वाइदेशकरांच्या पूर्वार्ध पाठाची आहे. या पाठाचा उत्तरार्ध मी पुष्कळ शोधला. पण तो कोठेच मला मिळाला नाही. या पाठाची अपूर्ण-एकांक चरित्राची पोथी मला म. श्रीमुरलीधरशास्त्री यांच्याकडून मिळाली. वाइदेशकर पाठाची ही पोथी सुंदरी लिपीत आहे. वाइदेशकर पाठाच्या सर्वच पोथ्या सुंदरी लिपीत असतात.

तेही आपुले्या सीक्ष्यांसि पेटे हरीबासासि घोकवीलीया : मग पेटे हरिबासी आणीका मानलेया आचार्याची वासनांतरें मेळवूनि आपुलेया घोकेंसी अन्वयी पाहूनि पुस्तक केलें : तो **परसराम पाठ** : ॥ ५ ॥ कवीश्वरबासाची धाडी नागाइसें : प्रज्ञावंते सीक्ष्येही होति : तेही कवीश्वरापासूनि लीळा घोकीलीया : तेही आपुलेया सीक्ष्यासी : मुनी राघोबासासि घोकवीलीया : मुनी राघोबासी आपुलेया सीक्ष्या मेयां-बासासि घोकवीलीया : मेयांबासी आणीका मानलेया आचार्याची वासनांतरें मेळवूनि आपुलेया घोकेंसी अन्वयी पाहूनि पुस्तक केलें : तो **मुनीबा पाठ** : ॥ ६ ॥ मुनी राघोबासाचे सीक्ष्य नवगीन्हे रामदेव मुनी : तेही पुस्तक लीहीलें तोही भीन्न पाठ : ॥ तीये पाठी क्षेपक नीरूपणें पडीली असे : तो **मुनीबा पाठ** : तोचि **बाइबां पाठ** : ॥ ७ ॥ मदळसाबाइसें तीये भटाची सीक्ष्यें : तेही भटापासूनि लीळा घोकीलीया होतीया : तेही आपुलेया सीक्ष्यासि वामदेव पंडीतासि घोकवीलीया होतीया : वामदेव पंडीती आणीका मानलेया आचार्याची वासनांतरें मेळवूनि आपुलेया घोकेंसी अन्वयी पाहूनि पुस्तक केलें : तो **मदळसा पाठ** : ॥ ८ ॥ भटांचे सीक्ष्य जायेदेव पंडीत : तेही भटापासूनि लीळा घोकीलीया : तेही आपुलेया सीक्ष्या नृसींहदेव पंडितासि घोकवीलीया : नृसींहदेव पंडीती आणीका मानलेया आचार्याची वासनांतरें मेळवूनि आपुलेया घोकेंसी अन्वयी पाहूनि पुस्तक केलें : तो **जायेदेव पाठ** : ॥ ९ ॥ जाखदेव पंडीत ते भटाचे सीक्ष्ये : तेही भटांपासूनि लीळा घोकीलीया : तेही आपुलेया सीक्ष्या नरहरीबासासि घोकवीलीया : नरहरीबासी आणीका मानलेया आचार्याची वासनांतरें मेळवूनि आपुलेया घोकेंसी अन्वयी पाहूनि पुस्तक केलें : तो **जाखोबा पाठ** : ॥ १० ॥ एल्हंभट ते भटांचे सीक्ष्य : तेही भटापासूनि लीळा घोकीलीया : तेही आपुलेया सीक्ष्यासी वैजदेव मुनीसी घोकवीलीया : वैजदेव मुनीबासी आणीका मानलेया आचार्याची वासनांतरें मेळवूनि आपुलेया घोकेंसी अन्वयी पाहूनि पुस्तक केलें : तो **एल्होबा पाठ** : ॥ ११ ॥ पंडीताची ब्राम्हणी हीराइसे : तेही भटापासूनि लीळा घोकीलीया : तेही आपुलेया पुत्रासी महेश्वर पंडीतासि घोकवीलीया : महेश्वर पंडीत ते बाइदेवबासाचे सीक्ष्य : महेश्वर पंडीती आणीका मानलेया आचार्याची वासनांतरें मेळवूनि आपुलेया घोकेंसी अन्वयी पाहूनि पुस्तक केलें : तो **हिराइ पाठ** : ॥ १२ ॥ कूमरें रेबाइसें तीये भटांची सीक्ष्ये : तेही भटांपासूनि लीळा घोकीलीया : त्याची महादाइसें : त्याचे मुनी कमळोबास : रेबाइसी मुनी कमळोबासासि घोकवीलीया : मुनी कमळोबासी आणीका मानलेया आचार्याची वासनांतरें मेळवूनि आपुलेया घोकेंसी अन्वयी पाहूनि पुस्तक केलें : तो **कुमार पाठ** : ॥ १३ ॥ भटांचे सीक्ष्ये उपाध्ये : त्याचे सीक्ष्ये कमळाइसे : तेही भटापासूनि लीळा घोकीलीया : पंडीत केशोबासांपासूनि नाती नागाइसापासूनि लीळा घोकीलीया : कमळाइसी आपुलेया सीक्ष्यासि अनंतदेव पंडीतासी घोकवीलीया : अनंतदेव पंडीती आणीका मानलेया आचार्याची वासनांतरें मेळवूनि आपुलेया घोकेंसी अन्वयी पाहूनि पुस्तक केलें : तो **अम्नाय पाठ** : ॥ १४ ॥ कमळाइसाची सीक्ष्ये हीराइसें : तेही कमळाइसापासूनि लीळा घोकीलीया : हीराइसी आपुलेया सीक्ष्यासी पाटकूळे मालोबासासी सांधीतलीया : तेही लीळा

तळेगावकर पाठाच्या निर्मितीविषयी पारिमांडल्य आम्नायाच्या 'अन्वयस्थळा'त पुढील उल्लेख आढळतो: नागदेवाचार्यांचे शिष्य आनोबास. 'आनोबासाची बाणाइसें: त्याचे हरीबास: . . . तया हरिबासाचे तळेगावकर दत्तोबास: तेही हीरंबा पाठ प्रधान करुनि परशरामबास: रामेश्वरबास: आणीकही आचार्ये: तयांची वासनांतरे एकवटुनि पुर्वार्ध चरित्रें: उत्तरार्ध चरित्रें: द्वापूर चरित्रें: ऋद्धपुर चरित्रें अन्वयीं लाविलीं: सकळ चरित्राचीया आदि टाचलीया: 'तळेगावकर पाठ तो हाच. त्याला आधारभूत असलेला प्रमाण पाठ हा 'हीरंबा' पाठ होय. हिला हिराइसाही म्हणत असावे. उपाध्ये हिराइसा व नागदेवाचार्य शिष्या, दामोदर पंडिताची ब्राम्हणी = पत्नी हिराइसा त्याहून ही वेगळी होय. ही हीरंबा आनोबासांची शिष्या होती. तिने तयार केलेल्या 'लीळाचरित्रा'च्या हीरंबा पाठाचा उल्लेख 'इतिहास प्रकरणा'तील पाठविवरणात अगदी प्रारंभीच आहे. या पाठाचा एक विशेष पारमांडल्य आम्नायाच्या 'वृद्धाचारा'त आलेला आहे. तो असा: 'बीनाएकबासीं केसोबासाचीया रत्नमालामाजि अधिक नीरूपण होते: तया नीरूपणाचे श्लोक हीरांबा पाठांमाजि ठाईं ठाईं लीहीले असत: जगदात्मा: सर्वकर्ता: जगदेश्वर: एवमादिक गोसावीयांची नावें अर्थवसें लीहीली असत: तेणे तो पाठ भीन्न जाला असे: ऐसे बागुड चाह्याबासाचे कृष्णोबास सांगति: 'या हीरंबा पाठाच्या आधारे दत्तोबास तळेगावकर यांनी केलेल्या—तळेगावकर पाठाच्या या इतिहासावरून त्याच्या लेखन-कालाची कल्पना करता येते. नागदेवाचार्य > आनोबास > बाणाइसा > हरिबास > दत्तोबास तळेगावकर अशी ही गुरुपरंपरा आहे. नागदेवाचार्यांच्या मृत्यूनंतर (शके १२३०) प्रत्येक पिढीची स्थूल मानाने २० वर्षे मानली तर शके १३१० म्हणजे = इ.स. १३७८ च्या सुमारास हा पाठ तयार झाला असावा असे म्हणता येईल. वाइदेशकर पाठाच्या निर्मिती व लेखनकालाविषयी अशी कोणतीच माहिती आज तरी देता येत नाही.

तळेगावकर पाठाची काही वैशिष्ट्ये वर निर्देशिली आहेत. लीळांच्या मजकुरात व आकारात पिढीपाठ व तळेगावकर पाठ यात फारसा फरक नाही. वाइदेशकर पाठात मात्र बराच फरक आढळतो. 'लीळाचरित्रा'च्या सर्व पाठांत हा अत्यंत विस्तृत पाठ आहे. बव्हंशी पिढीपाठातीलच माहिती पण ती फुगवून सांगितलेली आहे. दुसरे असे की, चक्रधरस्वामींच्या आयुष्यातील निरनिराळ्या काळासंबंधीचे शकसंवत्सरांचे उल्लेख, जे पिढीपाठाच्या मूळ लीळांमध्ये कोणत्याही स्वरूपात मुळीच आढळत नाहीत ते तळेगावकर पाठात व वाइदेशकर पाठातही आढळतात. यावरूनही पिढीपाठाच्या तुलनेने हे दोन्ही पाठ निराळे वाटतात. कित्येक ठिकाणी माहितीतही अंतर आढळते. उदा: चक्रधरांच्या पुरस्वीकारा-संबंधी या दोन्ही पाठांची मते पिढीपाठाहून निराळी आहेत. प्रत्यक्ष द्वारावतीकार चांगदेवराउळांनी भरवसच्या प्रधानपुत्राचे पुर (=शरीर) स्वीकारले हे या दोन्ही पाठांना मान्य नाही. हिमालयात पूर्वी

लीहीलीया: त्यातेंही हीराई पाठ ऐसें म्हणति: ॥ १५ ॥ ऐसें थोरलें पुस्तक गेल्यानंतरें मूखीचेनि घोळें लीळेंसी तेरा अन्वयो जाले: तेरा अन्वयोकारावेगळे आनीक लीळेचे पाठ: ।: तेचि आइदेवबा: ।: धाकूटे भाइदेवबा: ।: काइदाये: ।: बालहदाये: ।: लिंगदेवबा: ।: गोपाळबा: ।: मेयांबा: ।: रायदेव मूनी: ।: मुरारीबा: ।: धाकूटे लक्ष्मीधरबा: ।: पेटे हरीबास: ।: दायंबास: ।: रूपदेव-बास: ।: मेइदेवबा: ।: बोचरी धानाइसें: ।: धायाळें लुखाइसें: ।: कानडी लुखाइसें: ।: नामाइसें: ।: लाखाइसें: ।: नागाइसें: ।: लुखाइसें: ।: लळीताइसें: ।: धानाइसें: आन: शोधकार ओंकारबास: आन: भटांमाणें भटाचया सीक्ष्याची नावें नाही आली: त्याची वासनांतरें: जया जया गुरूकूळासि आली: तयाची ओळखी: एक म्हणिजे: एकी वासना ऐसी जाणिजे: ”

विद्यमान असलेल्या ईश्वरावताराने त्यागल्यामुळे तेथील विवरात पडून असलेले पुर, कामाढ्येच्या निमित्ताने पुरत्याग केलेल्या ईश्वरावताराने स्वीकारले असे ते मानतात. त्यातही थोडा फरक आहे. या प्रश्नाची चर्चा मी माझ्या 'श्रीचक्रधरचरित्रा'त केलेली आहे. इतर पाठांपेक्षा वाईदेशकर पाठात आढळणारी दुसरी अधिक माहिती अशी की, अळजपूर येथील रामदरण्याची गौरांबा नावाची मुलगी व तिच्याशी चक्रधरांनी केलेला दुसरा विवाह, ही एक नवीनच लीळा वाईदेशकर पाठात आढळते. हे दोन्ही पाठ हरिबास व धाकुटे सोंगोबास यांच्या मताप्रमाणे 'अप्रमाण' ठरत असल्यामुळे संपादनासाठी मी त्यांचा उपयोग केला नाही.

३

गद्य पद्य ग्रंथांचे संपादन

'लीळाचरित्रा'च्या निर्मितीचा; पुनर्लेखनाचा व त्यामुळे निर्माण झालेल्या अनेक पाठांचा हा इतिहास लक्षात घेतला म्हणजे या ग्रंथाच्या संपादनाचे कार्य कसे व किती कठीण आहे याची कल्पना येईल. 'लीळाचरित्र' हा गद्यग्रंथ आहे. पद्यग्रंथापेक्षा गद्यग्रंथाच्या संपादनाचे काम अधिक गुंतागुंतीचे होते. पद्याची रचना बंदिस्त असते. ओबीबद्ध ग्रंथ असला तरी त्यातील प्रत्येक ओवीला चरणांचे, चरणांच्या शेवटी येणाऱ्या यमकांचे बंधन असते. त्यामुळे त्यात फारसा फरक होऊ शकत नाही. नकलनवीसाकडून होणारे अक्षरभ्रंश, पदभ्रंश, मात्राभ्रंश, बिंदुभ्रंश इत्यादीशिवाय क्वचित त्याने घातलेला एखाददुसरा अधिक शब्द, किंवा स्वतः तयार करून प्रक्षिप्त केलेल्या ओव्या, यांचीच चिकित्सा पद्यग्रंथाच्या संपादनात करावी लागते. गद्य हे पद्याप्रमाणे बंदिस्त नसते. त्याची रचना सैल असते. त्यामुळे त्यात शब्दांचे प्रक्षेप विशेष संभवतात. तशात, तो निवेदनपर कथाग्रंथ असला तर विचारायलाच नको. नकलनवीस स्वतःची बुद्धी चालवून त्या निवेदनात भर घालण्याचा आणि कथेला निराळे स्वरूप देण्याचा संभव अधिक असतो. याशिवाय अक्षरभ्रंशादिकासारखे त्याजकडून होणारे दोष निराळेच. यामुळेच पद्यग्रंथापेक्षा गद्यग्रंथाच्या संपादनाचे काम अधिक कठीण होते.

'ज्ञानेश्वरी' व 'लीळाचरित्र' : संपादनाचे तुलनात्मक निरीक्षण

'ज्ञानेश्वरी' आणि 'लीळाचरित्र' यांच्या संपादनकार्याचे तुलनात्मक निरीक्षण करून हा मुद्दा अधिक तपासून पाहू या. वस्तुतः 'ज्ञानेश्वरीची' ही मूळ संहिता नष्ट झालेली आहे. ज्ञानेश्वरांनी ज्या वेळी जिवंत समाधी घेतली त्या वेळी आपल्यासमोर 'ज्ञानेश्वरी'ची प्रत ठेवली होती^{१९}. ती त्यांची मूळ प्रमाण प्रत असावी अशी कल्पना करणे चुकीचे होणार नाही. 'लीळाचरित्रा'चीही म्हाइंभटलिखित मूळ प्रत खालश्याच्या धाडीत नष्ट झाली. ज्ञानेश्वराबरोबर त्यांच्या 'ज्ञानेश्वरीची' मूळ प्रत नष्ट झाल्यावर काय झाले ? त्यांच्या शिष्यांनी त्यांना मुखोद्गत असलेली 'ज्ञानेश्वरी' पुन्हा लिहून काढली असा उल्लेख कुठेच नाही. यावरून असे अनुमान करण्याला हरकत नाही की, ज्ञानेश्वरांच्या विद्यमानाच त्यांच्या शिष्यांनी, सच्चिदानंदबाबांनी लिहिलेल्या 'ज्ञानेश्वरी'च्या मूळ प्रतीवरून एक किंवा अनेक प्रतिलिपी तयार केल्या असाव्या. त्या प्रतिलिपीवरून एक, तीवरून दुसरी अशा अनेक प्रतिलिपी तयार झाल्या. एकनाथकालापर्यंत अशा ज्या प्रतिलिपी तयार झाल्या त्या पाठपाठांतरांनी अबद्ध तर होत्याच,

१९ 'जाऊनि ज्ञानेश्वर बैसले आसनावरी । पुढे ज्ञानेश्वरी ठेविलेली' : नामदेव, श्रीज्ञानेश्वर समाधि (चित्तशाळा प्रत), अभाग १२७.

शिवाय त्यांत नवीन ओव्या प्रक्षिप्त करून ठेवल्या होत्या. म्हणूनच एकनाथांना म्हणावे लागले की : 'ज्ञानेश्वरीपाठीं । जो ओवी करील मराठी । तेणें अमृताच्या ताटीं । जाण नरोटी ठेविली' ॥' असे असले तरी या पाठपाठांतराचे स्वरूप मर्यादित असणार. त्यामुळेच एकनाथांना मूळ पाठ शुद्ध करून 'नरोटी' प्रमाणे अ-ज्ञानेश्वरीय ओव्या वेगळ्या काढून वगळता आल्या. म्हाइंभटांच्या 'लीळाचरित्रा'ची मूळ प्रत नष्ट झाल्यावर काय झाले ? मूळ प्रतीवरून तयार केलेल्या 'प्रतिलिपी' तर नव्हत्या. म्हणून हिराईसाला मुखपरंपरेने पाठ असलेल्या 'लीळाचरित्रा'चे पुनर्लेखन झाले. ते होत असताना स्वामींची वचने व दृष्टांत, क्वचित त्यांच्या प्रकरणवशासहित वेगळे काढल्यामुळे मूळ ग्रंथ खंडित झाला. त्यामुळे म्हाइंभटांचा मूळ ग्रंथ जसाचा तसा पुनर्लिखित झाला असे म्हणता येत नाही. त्याचवेळी हिराईसा-प्रमाणेच इतर आम्नायांतील आचार्यांच्या शिष्यांनीही या ग्रंथाचे पुनर्लेखन केले. त्यात वाक्यांची भिन्न रचना, स्वामींच्या मुखीच्या वचनांची वासनांतरे, लीळांचे अनुक्रम इत्यादी अनेक बाबतीत भिन्नता दिसून आली. 'लीळाचरित्रा'चे अनेक पाठ निर्माण झाले, त्यात पुष्कळ प्रक्षेप घुसले. इतके की हरिबास व धाकुटे सोंगोबास यांना, हिराईसा पाठ म्हणजेच पिढीपाठ व नागनाथ पाठ यांखेरीज इतर पाठ अप्रमाण म्हणून घोषित करावे लागले. अशा स्थितीत 'लीळाचरित्रा'चे पुनःस्थापन करून अधिकृत संहिता तयार करणे किती व कसे कठीण आहे याची कल्पना येईल.

सर्व पाठांच्या पोथ्या दुर्मिळ

यात आणखी एक अडचण अशी की, 'लीळाचरित्र' संपादनासाठी व त्याची अधिकृत संहिता तयार करण्यासाठी महानुभावांच्या सर्व मठांतील या ग्रंथाच्या सर्व पोथ्या पाहाणे अवश्य होते. पण अजूनही अनेक मठांतील महंत आपला ग्रंथसंग्रह माझ्यासारख्या महानुभावीयेतरांना दाखवण्यास तयार नाहीत. त्यामुळे मिळेल त्या साधनसामग्रीवर निर्वाह केल्याखेरीज गत्यंतर नाही. सर्व पोथ्या उपलब्ध झाल्या असल्या तर त्यांचे पाठ कोणते आहेत हे ठरविणे सुलभ झाले असते. उपलब्ध झालेल्या पोथ्या पाहिल्यावर एक गोष्ट लक्षात आली की, सामान्यतः प्रतलेखक आपण कोणत्या पाठाच्या पोथीची प्रतिलिपी करीत आहेत हे नमूद करीत नाही. त्यामुळे मिळालेली पोथी कोणत्या पाठाची आहे हे निश्चित सांगता येत नाही. मला मिळालेल्या उत्तरार्ध चरित्राच्या दोन पोथ्यांवर असा पाठनिर्देश आहे. पूर्वार्ध चरित्राच्या तीन पोथ्यांवर त्यांच्या मालकांनी म्हणजे कै. महंत श्रीगोपीराज यांनी 'पिढीपाठ' असे स्वतःचे मत नोंदलेले आहे. पण आतील मजकूर तौलनिक दृष्टीने तपासून पाहता त्या एकाच पाठाच्या भिन्न प्रती असाव्यात असे दिसत नाही. पिढीपाठाचेही, हिराईसा, परशरामबास, गुजर सिवबास यांचे पाठ आहेत. त्यांपैकी हे कोणाचे ते ठरविता येत नाही. मुरारीमल्लबासांनी केलेल्या 'गुजरसिवबासा मागा' पिढीपाठाच्या दुसऱ्या शोधनीच्या, पूर्वार्ध व उत्तरार्ध चरित्राच्या मला प्रत्येकी दोनदोन प्रती मिळाल्या. या व अशा प्रकारच्या अनेक अडचणीतून मार्ग काढीतकाढीत प्रस्तुत संहिता मी सिद्ध केलेली आहे. तिचे स्वरूप स्पष्ट करण्यापूर्वी मी ज्या साधनसामग्रीचा उपयोग केला तिचे वर्णन प्रथम देतो.

साधनसामग्री

पूर्वार्ध व उत्तरार्ध चरित्रांच्या संपादनासाठी मला सुमारे २५ पोथ्या मिळाल्या. त्यांपैकी अनेक पोथ्या शके १६०० च्या नंतरच्या आहेत. मी मनाशी असा संकल्प केलेला होता की प्रस्तुत संपादनासाठी

२० कुंटे, साखरे इ. संपादक : ज्ञानेश्वरी, १८ व्या अध्यायानंतरच्या एकनाथांच्या ओव्या.

शक्यतोवर शके १५०० पूर्वीच्या पोथ्यांचा उपयोग करावा. त्यामुळे बऱ्याच पोथ्या मला दूर ठेवाव्या लागल्या. अपवाद व अपरिहार्य परिस्थितीतच शके १५०० नंतरच्या काही पोथ्या निवडल्या. संपादनासाठी निवडलेल्या पोथ्यांचा तपशील पुढीलप्रमाणे :

लीळाचरित्र : पूर्वार्ध

अ. प्रत

पूर्वार्ध विभागाच्या संपादनासाठी मूळ प्रत म्हणून स्वीकारलेली ही पोथी होय. ती मला महंत श्रीमुरलीधरशास्त्री आराध्य यांच्यामार्फत मिळाली. हल्ली ही पोथी कोणाजवळ आहे ते सांगता येत नाही. तिचा सूक्ष्मपट मी काढून घेतला असून तो माझ्याजवळ आहे. पोथीत प्रथम द्वारावतीच्या लीळा असून त्यानंतर 'लीळाचरित्रा'चा पूर्वार्ध लिहिलेला आहे. पूर्वार्धाच्या शेवटी पुढील समाप्तिलेख आहे :

“एवं पुर्वार्ध लीळा समाप्त ॥ सके १४६३ ॥ पलव नाम संवच्छरे कार्तिक सुध सप्तमि : त दीर्सी पुस्तक लीखिते : लेखक पाठकयोः ॥ यादूसं पुस्तकं दृष्ट्वा तादूसं लीखिते मया : ऐदि मुद्धममुद्धं वा मम दोसो न लीप्यते ॥ दामोदरमुतेन कृष्णेन पुस्तक लीखिते : ॥ राज्यांचां पीपळगावी पुस्तक लीहीलें : ॥ * ॥”

यावरून शके १४६३, पलव संवत्सर, कार्तिक शुद्ध सप्तमीला, राजाच्या पीपळगावी दामोदराचा सुत (शिष्य) कृष्ण, याने, दुसऱ्या कोणत्या तरी पोथीवरून नकललेली ही पोथी होय, हे दिसून येईल. या समाप्तिलेखात 'वार' दिलेला नाही. त्यामुळे तिथीचा उल्लेख तपासून पाहता येत नाही. गत शके १४६३ ला पलव संवत्सर मात्र बरोबर येतो.

पूर्वार्ध लीळानंतर याच पोथीवर श्रीकृष्णचरित्र (द्विपर लीळा) व श्रीदत्तात्रयचरित्र (सैह्याद्र लीळा) असून त्यानंतर काही प्रमेये लिहिलेली आहेत. प्रमेयांचा भाग मात्र अपूर्ण आहे.

आ. प्रत

ही पोथी महंत श्रीमुरलीधरशास्त्री यांची असून तीत केवळ पूर्वार्ध चरित्रेच आलेली आहेत. पोथीच्या शेवटी—

“सके १५... सर्वधारी नाम संवच्छरे फालगुन मास शुध चतुर्थी वार सोमवासरे देगलुर प्रग्न सांगवी तेथ पुस्तक समाप्त । हस्ताक्षरे परंडकर आइदमुनीचे ॥”

असा समाप्तिलेख आहे. शक कालातील शेवटचे दोन आकडे लिहिलेले नाहीत. १५ या आकड्यावरून हा आकडा १५००-१५९९ च्या दरम्यानचा असला पाहिजे. सर्वधारी संवत्सर शके १५१० आणि १५७० ला येतो. शके १५१० च्या फाल्गुन शुद्ध चतुर्थीला शनिवार येतो ; तर शके १५७० च्या फाल्गुन शुद्ध चतुर्थीला, पोथीतील तिथिवाराच्या निर्देशाप्रमाणे बरोबर सोमवार येतो. तेव्हा शके १५७०, सर्वधारी संवत्सर, फाल्गुन शुद्ध चतुर्थी, हाच लेखनसमाप्तीचा काल होय. त्या दिवशी इंग्रजी तारीख ५ फेब्रुवारी १६४९ ही होती.

या पोथीतील मजकूर बव्हंशी 'अ.' प्रतीशी मिळताजुळता असला तरी तीत अधिक माहिती देणाऱ्या काही शोधीच्या लीळा आहेत. काही थोड्या ठिकाणी वचनांचाही निर्देश आहे. अधिक माहिती देणारी

ही पोथी असल्यामुळे संपादनार्थ तिचा उपयोग करून घेतला आहे. पोथी म. आराध्य यांची असल्यामुळे तिला 'आ.' प्रत असे संक्षिप्त नाव दिले आहे.

रा. प्रत

ही पोथी संवत्सर (जिल्हा अहमदनगर) येथील महंत श्रीराजधरबाबा यांच्याकडून मिळाली. पोथीत एकांक नाही. पोथीचा आरंभ 'त्रियंबका न वचर्णे' या लीळेपासून होतो. येथून पुढचा संपूर्ण पूर्वार्ध भाग आलेला आहे. पोथीच्या समाप्तिलेखात 'शके १४९१, शुल्क संवत्सर, श्रावण अष्टमी, मंगळवार' असा लेखनकाल दिलेला आहे. गत शक १४९१ ला शुल्क संवत्सर आहे, पण पिल्ले यांच्या जंत्रीप्रमाणे श्रावण शुद्ध अष्टमीला गुरुवार, तर वद्य अष्टमीला शुक्रवार येतो, मंगळवार नाही. अर्थात, तिथिवाराचा मेळ जमत नाही. स्थूल मानाने इंग्रजी पंचांगाप्रमाणे जुलै-ऑगस्ट १५६९ मध्ये या पोथीचे लेखन झाले असावे असे मानण्यास हरकत नाही. यातील लीळांचा अनुक्रम आणि पाठ मुरारीमल्लबासांच्या पिढी-पाठाच्या द्वितीय शोधनीशी बरोबर जुळतात. तेव्हा ही पिढीपाठाची पोथी होय यात शंका नाही. पोथी महंत राजधरबाबांची असल्यामुळे तिला 'रा.' प्रत म्हणून संबोधले आहे.

मु. प्रत

ही पोथी मला श्रीगोपीराज ग्रंथसंग्रहालयामधून मिळाली. पोथीच्या आरंभी श्रीकृष्णचरित्र (द्वापरीच्या लीळा) व श्रीदत्तात्रेयचरित्र (सैह्याद्र लीळा) आहेत (द्वारावतीच्या लीळा मात्र नाहीत). त्यानंतर 'लीळाचरित्रा'चा पूर्वार्ध संपूर्ण असून शेवटी 'अज्ञात चरित्रे' अपूर्ण आहेत. अज्ञात चरित्राच्या १२३ लीळा त्यात आहेत. पूर्वार्ध चरित्राच्या शेवटी 'सीउबासामागां हे दुसरे शोधन पिढीपाठ पूर्वार्धा' चे एवढाच निर्देश आहे (पोथीचा लेखनकाल दिलेला नाही). अर्थात ही पोथी पिढी-पाठाची मुरारीमल्लबासांच्या शोधनीची आहे. म्हणूनच तिला 'मु.' प्रत असे संक्षिप्त नाव मी निश्चित केले आहे.

भ. प्रत

पूर्वार्ध चरित्राची ही पोथी भगतराजबाबांची होय. म्हणून तिला 'भ.' प्रत म्हणून संबोधिले आहे. आरंभी 'लीळाचरित्रा'चा पूर्वार्ध भाग संपूर्ण लिहिला असून त्यानंतर द्वारावतीच्या लीळा, सैह्याद्र लीळा आणि द्वापरीच्या लीळा असून त्यापुढे श्रीचक्रधरस्वामी निरनिराळ्या ठिकाणी किती दिवस राहिले याच्या नोंदी आहेत. त्यानंतर श्रीचक्रधर, गोविंदप्रभू इत्यादींच्या प्रयाणकालाचे शकसंवत्सर व तिथ्या लिहिल्या आहेत, आणि त्यापुढे—

“सकू संवत्सरे १४८१ सीधार्थि संवत्सरे आस्वीन सूध १ रविवारे तदीसी चरीत्रें संपली
आवाचां रांजणगावी ॥ शुभं भवतु ॥”

असा समाप्तिलेख आहे. पुढे काही शोधीच्या लीळा व 'प्रश्नपरिहार' हे प्रकरण लिहिले आहे. पिल्ले यांच्या जंत्रीप्रमाणे शके १४८१ सिद्धार्थ संवत्सरात अधिक आश्विन मास होता. त्याच्या शुद्ध प्रतिपदेला रविवार येत नाही, शनिवार येतो. निज आश्विन मासाच्या शुद्ध प्रतिपदेलाही रविवार येत नाही, सोमवार येतो. दोन्ही ठिकाणी एकेक दिवसाचाच फरक आहे. तो पिल्ले यांच्या मतानेही दुर्लक्ष करण्यासारखा आहे. समाप्तिलेखात 'अधिक' आश्वीन असे न म्हणता नुसता 'आश्विन' महिना दिला आहे.

तेव्हा तो निज आश्विन मानणे योग्य होईल. सारांश, शके १४८१ मधील निज आश्विन मासाच्या शुद्ध प्रतिपदेला, रविवारी पोथीचे लेखन संपले. त्या दिवशी इंग्रजी तारीख २ ऑक्टोबर १५५९ ही होती.

गो. प्रत

ही पोथी मला श्रीगोपीराज ग्रंथसंग्रहालय, रिद्धपूर येथून मिळाली. पोथीत प्रारंभी एकांकासहित 'लीळाचरित्रा'चा पूर्वार्ध संपूर्ण लिहिलेला असून त्यानंतर द्वापर लीळा, सैह्याद्र लीळा, द्वारावतीच्या लीळा व 'लीळाचरित्रा'चा पूर्वार्ध आणि उत्तरार्ध यांतील लीळांच्या आद्या लिहिलेल्या आहेत. पूर्वार्ध चरित्रांच्या शेवटी—

“सके १४ सरावण वदि चौथी : वार सोमवार : तदीनी लीखीते : एथाप्रती लीखीते : मम दोस न लीपीते : सूध मां सूध ॥

असा समाप्तिलेख आहे. यात शकाचा उल्लेख अपूर्ण आहे, आणि संवत्सर मुळीच दिलेला नाही. त्यामुळे पुढे तिथिवार दिलेला असला तरी तो तपासून पाहता येत नाही. तथापि 'सके १४' यावरून ही शकाच्या १५ व्या शतकात लिहिलेली पोथी असावी असे म्हणण्यास हरकत नाही.

गो. प्रत

ही पोथीमुद्धा श्रीगोपीराज ग्रंथसंग्रहालयातूनच मिळाली. पोथीत आरंभी द्वापर लीळा, सैह्याद्र लीळा व द्वारावतीच्या लीळा असून त्यानंतर 'लीळाचरित्र : पूर्वार्ध' संपूर्ण आहे. शेवटी समाप्तिलेख आहे. पण त्यात लेखनशक दिलेला नाही. फक्त 'यादृशं पुस्तकं दृष्ट्वा—' इत्यादी श्लोक लिहिलेले आहेत. कालोल्लेख नसला तरी पोथी अत्यंत सुवाच्य व संपादनार्थ स्वीकारलेल्या 'अ.' प्रतीशी बव्हंशी मिळतीजुळती असल्यामुळे संपादनासाठी तिचा उपयोग करून घेतला आहे.

गो. प्रत

ही पोथीमुद्धा श्रीगोपीराज ग्रंथसंग्रहालय, रिद्धपूर येथून मिळाली. पोथीत आरंभी द्वापरीच्या लीळा (श्रीकृष्ण चरित्र) १२ ते ४२ असून नंतर सैह्याद्र लीळा १ ते ७ आहेत. नंतर 'लीळाचरित्र : पूर्वार्ध भाग', 'त्रीएंबका न वचणे' या लीळेपासून शेवटपर्यंत लिहिलेला आहे. अर्थात, यात एकांक लिहिलेला नाही. हा सर्व मजकूर एकटाकी असून सुवाच्य, वळणदार बारीक अक्षरांत लिहिलेला आहे. पूर्वार्धाच्या शेवटी 'एवं पुर्वार्ध समाप्त' एवढाच समाप्तिलेख आहे. पोथीचा लेखनकाल दिलेला नाही.

पूर्वार्धानंतर निराळ्या मोठ्या हस्ताक्षरांत 'विद्यामार्गीचा अर्थ' हे प्रकरण लिहिले आहे. त्याच्या शेवटी 'वारू मंगळ तीथी द्वादसी : तदीनी विद्यामार्गीचा अर्थ संपुर्ण : ' असा समाप्तिलेख आहे. पण त्यामुळे पोथीच्या लेखनकालावर कोणताच प्रकाश पडत नाही.

माझ्या मते हा पाठ हिराडसाचा होय. त्यातील मजकूर व संपादनासाठी घेतलेल्या 'अ.' पोथीतील मजकूर बव्हंशी सारखा आहे. प्रस्तुत पोथीत काही शोधीच्या लीळा जास्त अंतर्भूत केलेल्या आहेत. एवढाच काय तो फरक.

बी. प्रत

ही पोथी महंत श्रीवर्धनस्थ बीडकर महानुभाव यांच्याकडून मला मिळाली. पोथीचा कागद जाड असून त्यावर लिहिलेला मजकूर ठळक अक्षरांत, वळणदार व सुवाच्य आहे. द्वारावतीकाराच्या

लीळांपासून 'लीळाचरित्रा'च्या पूर्वार्धाला मुखवात झालेली आहे. पोथीत 'लीळाचरित्रा'चा पूर्वार्ध व उत्तरार्ध संपूर्ण असून त्यानंतर पूर्वार्ध व उत्तरार्धांची स्थाने (स्थान-पोथी) लिहिली आहे. शेवटी 'तीर्थमालिका' हे प्रकरण बाळबोध लिपीत लिहिलेले आहे. पोथीचा समाप्तिलेख पुढीलप्रमाणे :

“शतं षोडशवेदभेकं १६४१ शकानां विकारी मिदं नाम संवत्सराणां । दिने सोममासाधिकं पंचमीयां चरित्रामृतं शुद्ध पक्षे समाप्तं ॥ १ ॥ शके १६४१ विकारीनाम संवत्सरे आश्विन मासे शुक्ल पक्षे तिथी पंचमी सोमवारी उत्तरा नक्षेत्री रितु . . . . . ते दिवसी आषाढ शुद्ध बीजे पासौनि लिखनारंभ केला : आषाढ : श्रावण : भाद्रपद संपूर्ण : आणि अधिक मासाची [पंच]मी शुद्ध पक्षपर्यंत तीनि मास पाच दिवसपर्यंत अद्यंत संपूर्ण जालें : नौगावीं गोदातीरी अवस्थान स्वामीयांचे नगरी [संपू] र्ण शुभमस्तु ॥ लेखक पाठकयोः वाचिता विजया हो ॥ * ॥”

यावरून प्रस्तुत पोथीचा लेखनकाल शके १६४१, विकारी नाम संवत्सर, आश्विन शुद्ध पंचमी, सोमवार, असा असल्याचे दिसून येईल. समाप्तिलेखात आरंभी जो संस्कृत श्लोक आहे त्यात 'मासाधिक' शब्द योजला त्यावरून तो 'अधिक' महिना असावा असे स्पष्ट होते. पिल्ले यांच्या जंत्रीनुसार शके १६४१ मध्ये अधिक आश्विन मास होता. त्याच्या शुद्ध पंचमीला बरोबर सोमवार येतो. तेव्हा हा कालोल्लेख बरोबर आहे. त्या दिवशी इंग्रजी तारीख ६ सप्टेंबर १७१९ होती.

या पोथीतील पूर्वार्धाचा मजकूर आणि संपादनासाठी मूळ म्हणून स्वीकारलेल्या 'अ.' प्रतीतील मजकूर बव्हंशी सारखा आहे. 'गो.' व 'गो.' प्रती ज्या शोधीच्या लीळा म्हणून अंतर्भूत केल्या आहेत त्या प्रस्तुत 'बी.' प्रतीतही आहेत. प्रस्तुत 'बी.' प्रतीचा पाठ, हिराइसाचा असावा असे मला वाटते. याच पोथीत जो उत्तरार्ध लिहिलेला आहे त्याच्या आरंभी 'पाठ हिराइ ॥ हिराइसं भटाची शिक्षे : पंडितांची ब्राम्हणी : ' असे स्पष्ट लिहिले आहे. यावरून याच पोथीत प्रारंभी लिहिलेल्या पूर्वार्धाचाही पाठ याच हिराइसाचा असावा असे मानण्यास हरकत नाही. मुरारीमल्लबासांच्या दुसऱ्या शोधनीत हिराइसाचे म्हणून जे पाठभेद नमूद केले आहेत ते पाठ प्रस्तुत पोथीतील मूळ लीळांतच अंतर्भूत झालेले आहेत; ही गोष्टही सूचक आहे.

ह. प्रत

ही पोथी ई. विद्याधरदादा महानुभाव, नवसारीकर यांच्याकडून मिळाली. अनुक्रमे (१) उत्तरार्ध चरित्रे ६०८; (२) अज्ञात लीळा ६२; (३) एकांकासहित पूर्वार्ध चरित्रे ५३३; त्यांत एकांक लीळा ९४ असून त्यानंतर 'त्रिऐंबका न वचणे' ही लीळा आहे. एकांक व पुढील लीळांचे क्रमांक धावते आहेत; (४) रिद्धपुर चरित्रे २७६; आणि (५) द्वारावती लीळा १०, हे ग्रंथ अनुक्रमे पोथीत लिहिलेले आहेत. पोथीत कोठेही लेखनकाल दिलेला नाही.

पोथीवर आरंभी 'हर्दमुनी पाठ निश्चित फक्त आद्यांच्या आकडा जुळत नाही : ' असे कोणीतरी लिहून ठेवलेले आहे. या पोथीला 'ह.' प्रत संबोधले आहे ते याच कारणामुळे. संपादनासाठी घेतलेल्या 'अ.' प्रतीतील मजकूर व या पोथीतील मजकूर अनेक बाबतीत सारखा आहे. म्हणून तिची निवड केली आहे.

पं. प्रत

प्रस्तुत पोथी ई. पंडितराज बीडकर, मुक्काम पंचाळेश्वर, यांची असून ती मला ई. ओंकार नागराज महानुभाव यांच्यामार्फत मिळाली. पोथीत (१) ऋद्धपुर चरित्र, ३१०; (२) लीळाचरित्र :

पूर्वार्ध, ५२१; (३) अज्ञात चरित्रे, १२५; (४) द्वापरीची चरित्रे, ६५; (५) लीळाचरित्र : उत्तरार्ध, लीळा ५३५; (६) स्मृति २७५—हे स्मृतिस्थळ मात्र नव्हे; (७) दृष्टांतपाठ, दृष्टांत ११२; (८) सूत्रपाठ, हे ग्रंथ आहेत. पोथीच्या शेवटी समाप्तिलेख आहे तो पुढीलप्रमाणे :

“वडजंबा आधिष्ठीते स्थान विख्याते भुवनत्रय माहाराजा आधिष्ठितं नगदपुरं ॥ १ ॥
तत्र स्थाने महता च वासं कुर्व मुनिस्वरं : नामाधि दामोधराख्या ग्रंथ च तेन लिखितं ॥ २ ॥
मार्गिस्वर मास सूक्ल पक्षे तिथी अष्टिमी वार बुध संपुर्ण : सकल्याण मंगळं नमोस्तु : दाएमुनि
वाइदेशकरू तेयाचे हास्तआक्षर ॥ * ॥ शक १४८९ क्षय नाम संवत्सरे मार्गिस्वर मासे शुक्ल
पक्षे अष्टिमी बुधवार संपुर्णता : गांगद मुनि तयाची प्रती दामोधर लिखितं ॥ ”

यावरून असे दिसते की, नगदपुर येथे, गांगद मुनीच्या पोथीवरून दामोधर (= दाए) मुनि वाइदेशकर याने शके १४८९, क्षय संवत्सर, मार्गशीर्ष शुद्ध अष्टिमी, बुधवारी ही प्रतिलिपी लिहून पूर्ण केली.

पिल्ले यांच्या जंत्रीनुसार गत शक १४८८ (म्हणजे चालू शक १४८९) ला क्षय संवत्सर येतो. त्याच्या मार्गशीर्ष शुद्ध अष्टिमीला बरोबर बुधवार येतो. गत शक १४८९ला प्रभव संवत्सर असून त्याच्या मार्गशीर्ष शुद्ध अष्टिमीला रविवार येतो. अर्थात, हा समाप्तिलेख गत शक १४८८ चा आहे. लेखकाने गत शकाचा निर्देश न करता चालू शक १४८९ लिहिला आहे. प्राचीन लेखांत असा प्रकार अनेकदा झालेला आढळतो. तेव्हा प्रस्तुत पोथीचे लेखन गत शक १४८८, क्षय संवत्सर, मार्गशीर्ष शुद्ध अष्टिमी, बुधवार रोजी पूर्ण झाले असेच मानले पाहिजे. त्या दिवशी इंग्रजी तारीख २० नोव्हेंबर, १५६६ ही होती.

प्रस्तुत प्रतिलिपी करणारा दाएमुनी वाइदेशकर असला तरी यातील ‘लीळाचरित्रा’ चा पाठ वाइदेशकराचा मात्र नाही. तो ‘अ.’ प्रतीशी बराच जुळता आहे. यात आलेली अज्ञात चरित्रे पिढीपाठाप्रमाणे नाहीत, स्मृतीही स्मृतिस्थळाहून वेगळ्या आहेत हे मात्र नमूद केले पाहिजे.

ने. प्रत

वरील हस्तलिखितांशिवाय, ह. ना. नेने यांनी संपादन केलेल्या, ‘लीळाचरित्र, एकांक, पूर्वार्ध भाग १, २ व ३’ या मुद्रित प्रतींचाही संपादनासाठी उपयोग करून घेतला आहे.

लीळाचरित्र : उत्तरार्ध

अ. प्रत

उत्तरार्ध ‘लीळाचरित्रा’ ची ही पोथी होय. तिच्या आरंभीचे एक पान फाटलेले आहे. बाकीचा सर्व भाग सकळ लिपीत अत्यंत सुवाच्य हस्ताक्षरांत एकटाकी लिहिलेला आहे. उत्तरार्धानंतर एका संस्कृत श्लोकावरील मराठी ओवीबद्ध टीका बाळबोधित, दुसऱ्या कोणाच्या तरी हस्ताक्षरात लिहिलेली असून त्यानंतर १८७ अज्ञात लीळा पुन्हा सकळ लिपीत लिहिलेल्या आहेत. शेवटची काही पाने फाटलेली असल्यामुळे अज्ञात लीळांचा हा भाग अपूर्ण आहे. उत्तरार्ध लीळा एकूण ५०४ असून त्यांच्या शेवटी पुढील समाप्तिलेख बाळबोध लिपीत लिहिलेला आहे :

“शुभं भवतु लेखकपाठकयोः वाचिता विजया हो ॥ * ॥ सके ॥ १४७६ ॥ आनंद नांव संवत्सरे ॥ छ ॥ स्त्रावण मासु वदि नवमी वारु मंगळवारु : तदिनी समाप्त ॥ छ ॥ शुभं

भवतु ॥ तैल्याद्रक्षे जळाद्रक्षे रक्षे सिथिलबंधनं ॥ मुखहस्तं न दातव्यं एवं वदति भारथ ॥ * ॥
एथाप्रती लीक्षीत ॥”

या समाप्तिलेखाच्या आरंभीच्या ओळीतील ‘लेखक’ या शब्दातील ‘ले’ हे अक्षर पृष्ठमात्रा देऊन लिहिलेले आहे हे विशेष होय. पिल्ले यांच्या जंत्रीप्रमाणे हा समाप्तिलेख तिथिवारासह बरोबर आहे. या तिथीला इंग्रजी तारीख २१ ऑगस्ट १५५४ ही होती.

य. प्रत

उत्तरार्ध चरित्राची ही पोथी मला महंत श्रीयक्षदेवबाबा श्रीप्रभाकरशास्त्री महानुभाव यांच्याकडून मिळाली. पोथीत आरंभापासून शेवटपर्यंत फक्त उत्तरार्ध चरित्रे लिहिलेली आहेत. ‘भगतिउपावो निरूपणे’ या बेलोपुर येथील लीळेनंतरच्या लीळा न लिहिताच लेखकाने पोथी संपविलेली आहे. शेवटी आलेला लेखनसमाप्तीचा कालोल्लेख पुढीलप्रमाणे :

“श्री शके १४९० : विभव नाम स्वछरे मास सुध पुस सूध बीजे मंगळ सुकल पक्षे तदीनी लीळा संपुर्ण : सुभं भवतु :”

लेखनात दोष आहेत. शके १४९० विभव संवत्सर, पौष शुद्ध द्वितीया, मंगळवार—लेखकाला अभिप्रेत आहे. पिल्ले यांच्या जंत्रीप्रमाणे शक संवत्सर बरोबर आहेत. पण पौष शुद्ध द्वितीयेला मंगळवार येत नसून सोमवार येतो. हा एक दिवसाचा फरक दुर्लक्षण्यासारखा आहे. या तिथीला इंग्रजी तारीख २० डिसेंबर १५६८ ही होती.

गो. प्रत

उत्तरार्ध चरित्राची ही पोथी श्रीगोपीराज ग्रंथसंग्रहालयातून मिळाली. म्हणून तिला ‘गो.’ प्रत असे संबोधिले आहे. पोथी सकळ लिपीत लिहिलेली असून हस्ताक्षर मोठे सुवाच्य व एकटाकी आहे. आरंभापासून शेवटपर्यंत पोथीत उत्तरार्ध चरित्रे एकूण ५०३ लिहिलेली आहेत. शेवटी नोंदलेला समाप्तिलेख पुढीलप्रमाणे :

“इती बेलोपूर संपूर्णमीती ॥ यवं लीळा उत्तरार्ध चरीत्रे संपूर्ण भवति ॥ छ ॥ सुभं भवतु : लेखकपाठकयो ॥ ० ॥ श्री सके ॥ १४९५ ॥ श्रीमुख नाम स्वछरे ॥ भाद्रपद वद्य त्रीतीया : सोमदीने दावसे ग्रामे : मळे स्थाने लिळा उत्तरार्धचरीत्रे संपूर्णमीती ॥

पिल्ले यांच्या जंत्रीप्रमाणे हा उल्लेख शकसंवत्सर व तिथिवारासुद्धा बरोबर आहे. शके १४९५, भाद्रपद वद्य तृतीया, सोमवारला इंग्रजी तारीख १४ सप्टेंबर १५७३ ही होती.

मु. प्रत

ही पोथी श्रीगोपीराज ग्रंथसंग्रहालयातून मिळाली. पोथीत आरंभी उत्तरार्ध चरित्रे ६९५ स्वच्छ हस्ताक्षरात सकळ लिपीत एकटाकी लिहिली असून त्याच्या शेवटी ‘शिवुबासांमागां हें दुसरें शोधन पिढीपाठ उत्तरार्धचिं :’ अशी नोंद आहे. अर्थात, ही मुरारीमल्लबासांच्या शोधनीची पिढीपाठाची पोथी होय. म्हणून तिला ‘मु.’ हे संक्षिप्त नाव दिले आहे.

पोथीत उत्तरार्ध लीळांनंतर ‘उत्तरार्धीचा काळनेम’ निर्देशिला असून त्यानंतर पुढील महत्त्वाची नोंद आहे. लीळा सव्येच्या दृष्टीने ती उपयुक्त आहे :

“एवं द्वापर लीळा ४८ ॥ मातापुर लीळा ७ ॥ पुर्वार्ध लीळा ६२३ ॥ उत्तरार्ध लीळा ६९५ ॥ अज्ञात लीळा १२५ : अज्ञात म्हणजे गांवां नेमु नाहीं ॥ ऋद्धिपुर लीळा ३३० ॥ स्मृती २६१ ॥ बुद्धाचार २३ ॥ अवधीया लीळा १८३८ : द्वारावती स्वतंत्र नाहीं : आहे ते क्षेपक जाणावी ॥ एवं सरवळ ॥”

या लीळासंख्येचा विचार पुढे स्वतंत्र रीतीने करू. लीळासंख्येच्या निर्देशानंतर ‘उद्धरण’ प्रकरणाचे निर्वचन केले असून नंतर पूर्वार्ध चरित्रातील एकांक भाग लिहिलेला आहे. शेवटी पोथीच्या लेखन-समाप्तीचा निर्देश पुढीलप्रमाणे केलेला आहे :

“शके १५७० वरखे सर्वधारी नावं संवत्सरें ॥ तीथि कार्तिक शुद्ध बिज ॥ घटिका १२ नक्षत्र घटिका २२ सौभाग्य घटिका ११ तद्दीनी उत्तरार्ध रूप समाप्ती ॥ परगाणा खेड समत ग्रामा नावं अष्टगावं ॥ रविवार ॥ तदीनी संपूर्ण शुभं भवतु ॥ मांगल्यमस्तू ॥ श्रीरस्तू ॥ * ॥ कोठी दामराजासूत वैकलम जयौबांचे हस्ताक्षर ॥”

पिल्ले यांच्या जंत्रीप्रमाणे हा समाप्तिलेख शकसंवत्सर व तिथिवारामुद्धा बरोबर आहे. त्या दिवशी इंग्रजी तारीख ८ ऑक्टोबर १६४८ ही होती.

ही. प्रत

प्रस्तुत पोथी मला महंत श्रीनुरलीधरशास्त्री महानुभाव यांच्याकडून मिळाली. ही फार महत्त्वाची पोथी आहे. उत्तरार्ध चरित्रे संपूर्ण लिहिलेली आहेत. प्रारंभीच महत्त्वाचा उल्लेख आढळतो. तो असा :

“श्री परेशाय नमः ॥ पाठ हीराइसांचा : हीरासैं उपाधी सीक्षे कमळाइसांची ॥”

यावरून उपाध्ये आम्नायातील कमळाइसांची शिष्या हिराइसा हिचा हा पाठ आहे हे स्पष्ट दिसते. ही महत्त्वाची उपलब्धी होय. या पोथीत लीळांचा क्रम स्थानपरत्वे निरनिराळा दिला आहे. पोथीच्या शेवटी नेहमीप्रमाणे समाप्तिलेख आहे. पण त्यात लेखनकाल मात्र दिलेला नाही.

बी. प्रत

‘लीळाचरित्राच्या’ पूर्वार्ध भागाच्या संपादनासाठी ज्या ‘बी.’ (बीडकर) प्रतीचा उपयोग केला आहे तीच ही पोथी होय. तिच्याविषयीची सविस्तर माहिती मागे पान ७८वर पाहावी. उत्तरार्ध लीळांच्या प्रारंभी—

“पाठ हिराइ ॥ हिराइसैं भटांची सीक्षे : पंडितांची ब्राह्मणी :” असा महत्त्वाचा उल्लेख आहे. त्यावरून या पोथीतील उत्तरार्ध चरित्राचा पाठ भटोबासांची शिष्या व दामोदर पंडिताची पत्नी जी हिराइसा तिने तयार केलेला हा पाठ आहे हे स्पष्ट दिसते. या पाठाची उपलब्धी महत्त्वाची होय. या पोथीचा लेखनकाल १६४१, विकारी संवत्सर, आश्विन शुद्ध पंचमी, सोमवार (इंग्रजी तारीख ६ सप्टेंबर १७१९) असल्याचे मागेच दाखविले आहे.

ने. प्रत

वरील हस्तलिखितांशिवाय ह. ना. नेने यांनी संपादन केलेल्या ‘लीळाचरित्र—उत्तरार्ध’ या मुद्रित प्रतीचाही संपादनासाठी उपयोग केला आहे.

अज्ञात : श्रीकृष्णचरित्रे

सामान्यतः सैह्याद्र लीळा (श्रीदत्तात्रेय चरित्र), द्वापर लीळा (श्रीकृष्ण चरित्र) व द्वारावतीच्या लीळा (श्रीचक्रपाणी चरित्र) 'लीळाचरित्रा'च्या पूर्वार्धाच्या पोथ्यांत आढळतात. प्रस्तुत संपादणीत सैह्याद्र लीळा व द्वारावतीच्या लीळा ज्या ज्या ठिकाणी पुनःस्थापित केलेल्या आहेत त्या त्या ठिकाणी त्यांचा पाठ पूर्वार्ध चरित्राच्या संपादनाला घेतलेल्या 'अ.' प्रतीतील होय. अर्थात्, 'अज्ञातः श्रीकृष्ण चरित्रा'च्या संपादनासाठीही प्रमाण पाठ म्हणून स्वीकारलेली पोथी पूर्वार्ध चरित्राची 'अ.' प्रत होय. या चरित्रांच्या संपादनासाठी 'भ., मु. आणि पं.' या प्रती घेतल्या आहेत. त्यांची माहिती 'लीळाचरित्रः पूर्वार्ध' या सदराखाली पाहावी. याशिवाय आणखी एका पोथीचा उपयोग केला आहे. तिला 'ग.' हे नाव दिले आहे.

अज्ञात लीळा

या विभागाच्या संपादनासाठी प्रमाण प्रत म्हणून 'मु.' प्रत स्वीकारली असून साह्यभूत म्हणून 'ना., पं. आणि ह.' या पोथ्या घेतल्या आहेत. 'पं. आणि ह.' पोथ्यांची माहिती 'लीळाचरित्रः पूर्वार्ध' या सदरात मागे दिली आहे. 'ना.' प्रतीचा तपशील पुढील प्रमाणे :

“ 'ना.' प्रत मला महंत श्रीनागराज महानुभाव, औरंगाबाद येथून मिळाली. पोथीत आरंभी 'स्थानपोथी' असून नंतर प्रथम ४७ अज्ञात लीळा आहेत. नंतर पुन्हा प्रथमपासून एकूण १७२ अज्ञात लीळा आहेत. त्यात, अर्थात्च आरंभीच्या ४७ लीळा पुनर्लिखित झाल्या आहेत. अज्ञात लीळांनंतर काही विचारपर प्रबंध आहेत. हस्ताक्षर अत्यंत स्वच्छ व सुंदर असून पोथीच्या शेवटी आलेला समाप्तिलेख पुढीलप्रमाणे :

‘स्वस्ति श्री शके १५२३ ॥ पल्लव नाम संवत्सरे वैशाख शुद्ध त्रयोदशी सोमदिने ऋद्धिपूर्णा मंडळीक मुनिना लिखितमिदं पुस्तकं ॥*॥

शके १५२३ ला पल्लव संवत्सर बरोबर येतो. 'पल्लव' चेच लेखन लेखकाने 'पल्लव' असे केले आहे. ”

सूत्रपाठ व दृष्टांतपाठ

वचनांचे व दृष्टांतांचे पुनःस्थापन करताना 'सूत्रपाठ' व 'दृष्टांतपाठ' या दोन्ही ग्रंथांची 'पाठसमुदाया'तील हस्तलिखिते मी वापरली आहेत. 'पाठसमुदाया'च्या मला अनेक पोथ्या मिळाल्या. पण त्यांच्या शेवटी लेखनकाल दिलेले नाहीत. म्हणून स्वीकारलेल्या प्रतीचे सविस्तर वर्णन देता येत नाही. पूर्वार्ध व उत्तरार्ध संपादनासाठी स्वीकारलेल्या 'पं.' प्रतीत (प्रस्ता. पा. ७९ पाहा) 'सूत्रपाठ' व 'दृष्टांतपाठ' हे दोन्ही ग्रंथ आहेत. संपादनासाठी त्यांचा उपयोग करून घेतलेला आहे.

या हस्तलिखित पोथ्यांव्यतिरिक्त पुढील मुद्रित ग्रंथांचाही उपयोग करून घेतला आहे :

- (१) श्रीपाठसमुदाय : संपादक : ओंकारदादा परंडेकर, महानुभाव, प्रकाशक : बाळकृष्ण दादा कानडे, सोलापूर, प्रकाशन शके १८२९ (इ. स. १९०७).
- (२) दृष्टांतपाठ : संपादक : नी. ब. भवाळकर आणि ह. ना. नेने, प्रकाशक : ह. ना. नेने, नागपूर, प्रकाशन, जानेवारी १९३७.
- (३) दृष्टांतपाठ : संपादक : शं. गो. तुळपुळे आणि कुमुदिनी धारपुरे, प्रकाशक : सुविचार प्रकाशन मंडळ, नागपूर-पुणे प्रकाशन, जुलै १९६४.

प्रकरणवशा

वचनांचे पुनःस्थापन करताना विशेष उपयोगी पडलेल्या या ग्रंथाच्या मला तीन पोथ्या मिळाल्या. त्यातून अर्धत सुवाच्य अक्षरांत लिहिलेली पोथी मी निवडली. या पोथीत 'प्रकरणवशा' शिवाय विद्यासार ग्रंथ व काही प्रमेये लिहिली आहेत. 'प्रकरणवशा' ग्रंथाच्या शेवटी पुढील समाप्तिलेख आढळतो:

“एवं प्रकर्णे संपुर्ण शुभं भवेद् ॥ ऐसी प्रकरणे धुंडुनि आनुक्रमे लीहीली असति: हे प्रकर्णे दाहा पाठा मिळुनि अन्वयो लावीला: एथाप्रती लीखीते: मम दोष न लीपीते: ॥

‘प्रकरणवशा’च्या या समाप्तिलेखात लेखनकाल नाही. तो संपूर्ण पोथीच्या शेवटी पुढीलप्रमाणे आलेला आहे:

सके १६७९ भाद्रपद मासी अमावसेचे दीवसी सोमदीन नक्षत्र उत्तरा: ॥ वनवले बल्लळ: त्याहीचे शूत मुकुंदबा हस्ताक्षर: ॥ बांकी स्थळीं पुस्तक संपूर्ण ॥

या पोथीबरोबरच ‘प्रकरणवशा’: संपादक: मा. का. पंजाबी, महानुभाव, प्रकाशक: किशोर प्रकाशन, अमरावती, प्रकाशन जानेवारी १९६८, या मुद्रित ग्रंथाचाही उपयोग करून घेतला आहे.

संपादनाचे ध्येय: धोरण

म्हाडंभटांनी ‘लीळाचरित्रा’ची संहिता सिद्ध केली त्या वेळी ‘पूर्वार्ध’ व ‘उत्तरार्ध’ असे त्याचे दोनच भाग होते हे आपण पाहिले. अर्थात, आज संह्याद्रि चरित्रे, द्वापर चरित्रे व द्वारावती चरित्रे म्हणून जी निराळी आहेत तीं आरंभी मूळ चरित्रातच अंतर्भूत असली पाहिजेत. तीच गोष्ट अज्ञात चरित्रांची. जे चरित्र (लीळा) स्वामींनी कोणत्या गावी व प्रसंगी सांगितले याची निश्चित माहिती नाही, ते अज्ञात चरित्र होय. मुरारीमल्लबासांनी अशी १४४ अज्ञात चरित्रे नमूद केली आहेत. ही चरित्रेसुद्धा मूळ ‘लीळाचरित्रा’तच आरंभी अंतर्भूत असली पाहिजेत. हा सर्व किंवा यातील शक्य तितका भाग ‘लीळाचरित्रा’च्या पूर्वार्धात किंवा उत्तरार्धात योग्य ठिकाणी पुनःस्थापित करणे, हे माझ्या संपादनाचे एक ध्येय होय. पण त्यापेक्षाही महत्त्वाचे ध्येय असे की, ‘सूत्रपाठा’त अंतर्भूत असलेली स्वामींची सर्व वचने व ‘दृष्टांतपाठा’तील सर्व दृष्टांत योग्य ठिकाणी पुनःस्थापित करणे. वचने व दृष्टांत ‘लीळाचरित्रा’तून वेगळी काढून केसोबासांनी सूत्रपाठ व दृष्टांतपाठ तयार केले, हे आपण पाहिलेच आहे. अर्थात, ते म्हाडंभटांच्या ‘लीळाचरित्रा’चे अविभाज्य भाग होत, यात शंका नाही. पण आज उपलब्ध असलेल्या ‘लीळाचरित्रा’च्या कोणत्याही पाठात ती सर्व आढळत नाहीत, ही वस्तुस्थिती आहे, म्हणूनच त्यांचे मूळ चरित्रात पुनःस्थापन करणे महत्त्वाचे ठरते. तिसरी महत्त्वाची बाब म्हणजे पूर्वार्ध व उत्तरार्ध चरित्रांतील लीळांचे व्यवस्थापन. संपादनासाठी घेतलेल्या प्रमाण प्रतीपेक्षा इतर प्रतीत काही लीळा अधिक आढळतात, तर प्रमाण प्रतीत आढळणाऱ्या काही लीळा इतर प्रतीत आढळत नाहीत. मुरारीमल्लबासांची पिढीपाठाच्या दुसऱ्या शोधनीची प्रत व पाठ-समुदायात आढळणाऱ्या पूर्वार्ध व उत्तरार्ध लीळांच्या आदी यांच्या साह्याने, प्रस्तुत संहितेत त्या स्वीकारणे किंवा वगळणे आवश्यक होते. लीळांच्या व्यवस्थापनासंबंधीची दुसरी बाब अशी की, ‘लीळाचरित्रा’च्या निरनिराळ्या पोथ्यांत लीळांचे अनुक्रम वेगवेगळे आढळतात. काही निश्चित

धोरणाने या लीळांचे अनुक्रम सुसंगत रीतीने लावणे व त्याप्रमाणे संहितेत त्यांची पुनर्रचना करणे आवश्यक वाटले. याबरोबरच प्रत्येक लीळेचे संपादन करताना इतर पोथ्यांत आढळणारे शब्दांचे व वाक्यांचे महत्त्वाचे पाठभेद नमूद करून कमीअधिक माहितीची नोंद करणे, हे नेहमीचे संपादकीय धोरण माझ्यासमोर होतेच. ही ध्येयधोरणे अमलात कशी आणली याचे निवेदन अभ्यासकांसमोर ठेवणे अवश्य आहे.

सह्याद्री लीळांचे पुनःस्थापन

सह्याद्रीच्या म्हणजे श्रीदत्तात्रयाच्या एकूण सात लीळा आहेत. त्यांपैकी 'श्रीदत्तात्रयो मार्गादिमूळ निरोपण' ही पहिली लीळा प्रमाण प्रतीत व संपादनासाठी घेतलेल्या इतर प्रतींत पूर्वाधाच्या अगदी आरंभी मुळातच आहे (पू. १ पाहा), म्हणून तिच्या पुनःस्थापनेचा प्रश्न उद्भवत नाही. 'सासारुना वरप्रदान' व 'परशुरामा भेटी' या दोन लीळा 'प्रकरणवशा'च्या आधारे मी उत्तरार्धात घातल्या आहेत. उत्तरार्ध लीळा १४४ चा शेवट व त्यानंतरच घातलेल्या या दोन लीळा पाहाव्या, म्हणजे त्या योग्य ठिकाणी पुनःस्थापित झाल्याचे आढळून येईल. इतर चार लीळांपैकी 'अळर्का भेटी', 'एकवीरे भोगानुवाद' व 'एकवीरे प्रतीष्टा' (उत्त. ४४१, ४४२ व ४४३ पाहा). या तिन्ही लीळा स्वामींनी पेंठण येथील गणपती मठातील अवस्थानात सांगितल्याचे त्या लीळांच्या आरंभीच निर्देशिलेले आहे, म्हणून त्या त्या ठिकाणी पुनःस्थापित केल्या आहेत. राहिलेली 'मेरूवाळां जळक्रीडा' (उत्त. ४४४) या लीळेतील आशयाचा संबंध त्यापूर्वीच्या लीळेच्या आशयाशी सुसंगत आहे, म्हणून ती तिच्या पुढे घातली आहे. अशा रीतीने सर्व सह्याद्री चरित्रांचे मूळ 'लीळाचरित्रा'त योग्य ठिकाणी पुनःस्थापन झाले आहे.

द्वारावती लीळा : पुनःस्थापन

द्वारावतीच्या म्हणजे श्रीचक्रपाणी अवताराच्या एकूण सात लीळा चरित्राच्या पोथ्यांत असतात. त्याशिवाय 'सह्याद्री व्याघ्रवेखें दरीसन' व 'सूर्यमार्जनी क्रीडा' या दोन लीळा सर्व पोथ्यांत पूर्वाधाच्या आरंभीच आढळतात, तर काही पोथ्यांत 'रवळ्या गीतस्रवणीं निर्वसु कथन' ही तिसरी लीळाही वरील दोन लीळांच्या नंतर आढळते. वस्तुतः ती येथे देण्याचे काही विशेष प्रयोजन नाही, तरी ती काहींनी येथे घातलेली आहे, हे लक्षात घेऊन द्वारावतीच्या सर्व म्हणजे वरील तीन व द्वारावती चरित्रात येणाऱ्या सात अशा एकूण दहा लीळा मी येथे दिल्या आहेत. त्यासंबंधीचे अधिक स्पष्टीकरण पूर्वाध लीळा ४ वरील टिपेत केलेले आहे, ते पाहावे.

'द्वार लीळा' म्हणजे श्रीकृष्ण चरित्रातील सर्व लीळांचे मात्र वरील पद्धतीने मला पुनःस्थापन करता आले नाही. ह्या एकूण ४८ लीळा आहेत. त्यांपैकी १४ लीळांचे पुनःस्थापन मी योग्य ठिकाणी करू शकलो असे वाटते. इतर लीळांचा 'अज्ञात लीळा : श्रीकृष्णचरित्र' असा भाग कल्पून तो स्वतंत्रपणे दिला आहे (पा. ७३३ ते ७५० पाहा). कोणत्या लीळांचे कोणत्या ठिकाणी पुनःस्थापन केले आहे याचे स्पष्टीकरण 'अज्ञात लीळा : श्रीकृष्णचरित्र' या विभागाच्या आरंभीच टिपेत केलेले आहे ते पाहावे.

अज्ञात चरित्रे

'अज्ञात चरित्रे' एकूण १४४ आहेत. मुरारीमल्लबासांच्या शोधनीतील अज्ञात चरित्रांपैकी जवळ-जवळ २० चरित्रे माझ्याजवळील ('मु.' प्रतखेरीजकरून) सर्व प्रतींत, पेंठण येथील अवस्थानात

आहेत. मला वाटते, या पाठाच्या मते त्या लीळा स्वामींनी पठण येथे असतानाच सांगितल्या असाव्यात. म्हणूनच त्या पाठकारांनी तेथे घातल्या आहेत. 'नेने' प्रतीतही त्या तेथेच आहेत. या अज्ञात लीळा असूनही नेने यांनी त्या पठण येथील अवस्थानात 'घातल्या' म्हणून कित्येकांनी त्यांना दोष दिला आहे, तो योग्य नाही? नेने यांनी स्वतःच्या मताने त्या तेथे घातल्या असे नाही. त्यांना मिळालेल्या पाठातच त्या त्या ठिकाणी आहेत. या पाठकारांचे मत मान्य करून मीही प्रमाण पोथीत या लीळा जेथे आहेत तेथेच ठेवल्या आहेत. राहिलेल्यांपैकी काही लीळांचे पुनःस्थापन करण्याचा प्रयत्न केला आहे. उदा : 'मंडळीका झोळी देणे' ही पूर्वार्ध २२० वी लीळा म्हणून दिली आहे. इतर सर्व लीळांचा 'अज्ञात' विभागात समावेश केला. मुरारीमल्लबासांच्या पाठातील 'अज्ञात' लीळा सोडून इतर अनेक अज्ञात लीळा 'ना., पं., ह.' इत्यादी प्रतीत आढळतात. त्यांतील मला स्वीकार्य वाटलेल्या काही अज्ञात लीळांचा मी या विभागात समावेश केला आहे. स्वामींच्या चरित्रातील अज्ञात लीळा फक्त १४४ आहेत. त्यांव्यतिरिक्त इतर अज्ञात लीळा प्रक्षिप्त होत असे सामान्यतः समजण्यात येते; पण मला ते बरोबर वाटत नाही. मुरारीमल्लबासांनीच पूर्वार्धात व उत्तरार्धात काही लीळा दिल्या आहेत. त्यावर 'ही लीळा एथ : एरवी अज्ञात : ' असा अभिप्राय आहे. काहींनी वर दाखविल्याप्रमाणे, काही लीळा मूळ चरित्रात घातल्या आहेत, तर मुरारीमल्लबासांनी त्या अज्ञात मानल्या आहेत. तेव्हा अज्ञात लीळांची संख्या केवळ १४४ आहे असे मानण्याचे कारण नाही. संख्येने सोडवता येण्यासारखा हा प्रश्न नाही. १४४ व्यतिरिक्त इतर अनेक अज्ञात लीळा निश्चित आढळतात. याचे एक प्रमाण म्हणजे 'प्रकरणवशा'त येणाऱ्या अज्ञात लीळा.

'प्रकरणवशा'तील अज्ञात लीळा

प्रस्तुत संपादणीतील अज्ञात विभागातील 'प्रकरणवशा' तील अज्ञात लीळा हा महत्त्वाचा भाग होय. अज्ञात लीळांची संख्या केवळ १४४ मानली तर या सर्व लीळा प्रक्षिप्त मानाव्या लागतील. पण तशा त्या प्रक्षिप्त नाहीत. 'प्रकरणवशा' हा महानुभाव पंथात प्रमाण ग्रंथ आहे. तेव्हा त्यात आलेल्या अज्ञात लीळांना प्रामाण्य आहे, हे ओघानेच आले. पण याहून महत्त्वाची गोष्ट अशी की, या अज्ञात लीळांत स्वामींच्या वचनांचे 'प्रकरणवशा' आहेत. ते प्रक्षिप्त मानले तर मग त्यांत आलेल्या वचनांचे 'प्रकरणवशा' अन्यत्र शोधावे लागतील. आणि अन्यत्र, विशेषतः 'लीळाचरित्रा'त तर ही वचने नाहीत. मग स्वामींची आजच्या 'लीळाचरित्रा'त न आलेली पण 'प्रकरणवशा'तील अज्ञात लीळात आलेली वचनेही प्रक्षिप्त मानायची काय? सारांश, 'प्रकरणवशा'त आलेल्या, स्वामींच्या वचनांचा संदर्भ प्रकट करणाऱ्या या अज्ञात लीळा प्रमाण होत, असे मानणे आवश्यक आहे. अज्ञात लीळांच्या विभागातील हा भाग महत्त्वाचा होय असे मी म्हटले ते घाचमुळे.

वचनांचे पुनःस्थापन

संपादनाचे दुसरे महत्त्वाचे कार्य म्हणजे 'सूत्रपाठा'त आलेल्या सर्व प्रकरणांतील वचनांचे व दृष्टांतांचे पुनःस्थापन होय. पैकी, वचनांच्या पुनःस्थापनाचे कार्य मी मुख्यत्वेकरून 'प्रकरणवशा'च्या साहाय्याने केलेले आहे. 'प्रकरणवशा' ग्रंथाचा मुख्य हेतूच स्वामींचे प्रत्येक वचन त्यांनी कोठे, कोणत्या प्रसंगी व कोणाला उद्देशून म्हटले आहे, हे सांगण्याचा आहे. या ग्रंथामुळे वचने पुनःस्थापित करण्याचे

माझे काम सुलभ झाले आहे. निर्देशिलेले प्रकरण 'लीळाचरित्रा'त असेल तर त्यात ते वचन बसवले आहे (उदा: उक्त. ४७६, ४७८, ४८० इत्यादी पाहा) ; नसेल तर 'प्रकरणवशा'त दिलेल्या प्रकरणाची स्वतंत्र लीळा दिली आहे (उदा: उक्त. ६२७ ते ६३७ पाहा). 'प्रकरणवशा'त काही वचनांचे दोन किंवा त्याहून अधिक प्रकरणवश दिले आहेत. याचा अर्थ असा की, स्वामींनी ते वचन दोन किंवा अधिक वेळा निरूपिले आहे. अशा ठिकाणी मीही 'लीळाचरित्रा'त ते अधिक ठिकाणी पुनःस्थापित केले आहे. काही वचने पुनःस्थापित करताना थोडी अडचण आली. याचे कारण 'प्रकरणवशा'च्या पोथीत, सूत्रपाठाच्या 'विचारमाळिका' प्रकरणातील १४४ ते १४८, १५२ ते १५९, १७० ते १७२, १८१ ते १९७ या वचनांचे प्रकरणवश आढळत नाहीत. अशा ठिकाणी त्या वचनाचा आशय लक्षात घेऊन, व्युत्पत्तिव्युत्पन्न महंतांशी चर्चा करून माझ्या मतानुसार मी ती वचने योग्य ठिकाणी पुनःस्थापित केली. अशा ज्या पुनःस्थापित वचनांना 'प्रकरणवशा'त आधार नाही तेथे टिपात केवळ 'सूत्रपाठा'चा आधार दिला आहे. अशा रीतीने पुनःस्थापित केलेल्या वचनांचे 'प्रकरणवशा'तील आधार तळटिपात नमूद केलेले आहेत.

दृष्टांतांचे पुनःस्थापन

वचने पुनःस्थापित करण्यासाठी जसा 'प्रकरणवशा'चा आधार मिळाला त्याप्रमाणे 'दृष्टांत' पुनःस्थापित करण्यासाठी 'दृष्टांतस्थळा'चे मार्गदर्शन लाभले. प्रत्येक दृष्टांतावरील भाष्यानंतर तो दृष्टांत स्वामींनी कोणाला, कोठे व कोणत्या प्रसंगी सांगितला, यांविषयी निर्देश केला आहे. हे निर्देश म्हणजे दृष्टांतांचे प्रकरणवशच म्हटले पाहिजेत. 'दृष्टांतस्थळा'च्या मला अनेक पोथ्या पाहायला मिळाल्या. त्यांत एकाच दृष्टांताचे भिन्न भिन्न प्रकरणवश दिलेले आहेत. खुद्द 'दृष्टांतस्थळा'कल्पनिही आपल्या मते असलेला प्रकरणवश देऊन 'एकी वासना' म्हणून भिन्न मत नोंदवलेले आहे. अशा ठिकाणी माझ्या मते जो प्रकरणवश मला योग्य वाटला त्यात तो दृष्टांत मी पुनःस्थापित केला आहे. काही दृष्टांतमालिकेतील दोनदोन किंवा तीनतीन दृष्टांत, दृष्टांतस्थळकल्पनि त्यांचे भिन्नभिन्न प्रकरणवश दिले असले तरी माझ्या मते ते सर्व दृष्टांत एकाच वेळी निरूपिले असले पाहिजेत, म्हणून मी ते एकाच प्रकरणात पुनःस्थापित केले आहेत. उदा: खाजेयाचा, अन्नाचा व अमृताचा दृष्टांत. पूर्वार्ध लीळा १४५ व उत्तरार्ध लीळा ४३२ मधील या दृष्टांतावरील टीपा पाहाव्या. तसेच उक्त. लीळा १८० मध्ये पुनःस्थापित केलेले 'वाळुकां'चे दृष्टांत व त्यावरील टीपा पाहाव्यात. तिन्ही विरहिणींचे दृष्टांतही असेच एकाच लीळेत घातले आहेत (अज्ञात लीळा १४२ पाहा).

काही दृष्टांतांच्या प्रकरणांचे निर्देश मिळाले. पण त्या प्रकरणाच्या लीळाच विद्यमान 'लीळाचरित्रा'त आढळत नाहीत. अशा ठिकाणी त्या दृष्टांतांच्या प्रकरणाच्या स्वतंत्र लीळा तयार करून संहितेत त्या अंतर्भूत केल्या आहेत. उदा: कोलाचा (उक्त. २२), माळेकाराचा (उक्त. २१३), रुम्हणेयाचा (पूर्वार्ध लीळा ३१०) इत्यादी दृष्टांत पाहावे.

काही दृष्टांतांच्या पुनःस्थापनेच्या बाबतीत मतभेदाला जागा आहे, याची मला जाणीव आहे. ते दृष्टांत अधिक योग्य ठिकाणी पुनःस्थापित करणे शक्य आहे असे अभ्यासकांनी दाखविल्यास त्यांचा पुनर्विचार करण्यास मला आनंदच वाटेल.

लीळांचे व्यवस्थापन : लीळासंख्येचा प्रश्न

लीळांचे व्यवस्थापन करताना लीळांच्या संख्येची बाब तितकीशी महत्त्वाची नाही. कोणत्या पोथीत पूर्वार्धात व उत्तरार्धात एकूण लीळा किती आहेत यापेक्षा कोणकोणत्या लीळा आहेत हे महत्त्वाचे आहे. याचे मुख्य कारण असे की, एखाद्या पोथीत असलेली एकच लीळा दुसऱ्या पोथीत तिचे दोन भाग करून लिहिली आहे. कित्येकदा तर एकच लीळा विभागून तिच्या स्वतंत्र अशा तीन तीन लीळा केल्या आहेत. मुरारीमल्लबासांच्या पिढीपाठाच्या शोधनीत असे फरक झाले आहेत. उदा : पूर्वार्ध 'अ.' प्रतीत 'झाडी रामदरणेयां भेटि' ही एकच लीळा आहे. नेने-तुळपुळे प्रतीतही ती एकच आहे. पण 'मु.' प्रतीत 'झाडी रामदरणेयां भेटि' व 'तथा विनंतीस्वीकारें अळजपुरीं अवस्थान' अशा तिच्या दोन लीळा आहेत. 'अ.' प्रतीत 'सांतिबाइसां भेटि' या लीळेच्या 'मु.' प्रतीत 'सांतिबाइसां भेटि', 'तथा स्थिति' अशा दोन लीळा आहेत. उत्तरार्ध 'अ.' पोथीत पहिली लीळा 'खडकुलीए अवस्थान : भटां अनुसरण' अशी आहे, तर 'मु.' प्रतीत 'खडकुलीए अवस्थान' व 'भटां भेटि : अनुसरणस्वीकारू' अशा तिच्या दोन लीळा केल्या आहेत. 'अ.' प्रतीत दुसरी लीळा 'भटां रीधपुरा पाठवणे' अशी आहे. 'मु.' प्रतीत तिच्या 'तथा औदास्यस्वीकार : श्रीप्रभुसन्निधान', 'तथा बोलाउं पाठवणे' व 'तथा भेटि : क्षेमालिंगन' अशा तीन लीळा केल्या आहेत. इतर प्रतीतील एका लीळेच्या मुरारीमल्लबासांनी दोन किंवा तीन लीळा कशा केल्या हे यावरून दिसून येईल. त्यामुळे इतर प्रतीपेक्षा 'मु.' प्रतीतील लीळांची संख्या फार फुगली आहे. सारांश, पोथ्यातील लीळांच्या संख्येला अवास्तव महत्त्व देण्याची गरज नाही. त्या आशयाच्या लीळा प्रतीत अंतर्भूत झालेल्या आहेत किंवा नाही हे पाहिले म्हणजे पुरे.

घटनानुषंगाने लीळांचे व्यवस्थापन

यापेक्षाही लीळाव्यवस्थापनाच्या दृष्टीने त्यांचा अनुक्रम व्यवस्थित लावणे अधिक महत्त्वाचे आहे. असा अनुक्रम माझ्या दृष्टीने व्यवस्थित लावण्याचा प्रयत्न मी केला आहे. उदा : उत्तरार्धाच्या आरंभी पहिली लीळा 'भटां अनुसरण' ही आहे. त्यानंतर 'अमुयगो.' या प्रतीत व 'ने.' प्रतीतही लागलीच 'भट रीधपुरा पाठवणे' ही लीळा आहे. भटांचे अनुसरण झाल्यानंतर त्यांना लागलीच रिद्धपुरला पाठविले, असा याचा अर्थ होतो. तसे असेल तर त्यानंतर भट खडकुलीला नसताना घडलेल्या काही लीळा यायला पाहिजे होत्या. पण या पोथ्यांतील लीळानुक्रमावरून तसे दिसत नाही. दुसरे असे की, रिद्धपुरला गेल्यानंतर भट तेथे महिनाभर तरी होते. त्यानंतर स्वामींनी त्यांना बोलावले. पण वरील पोथ्यांत 'भट रीधपुरा पाठवणे' याच लीळेत भटांना बोलाऊ पाठवणे, त्यांचे परत येणे व स्वामींची भेट होणे हा सर्व भाग घातला आहे. कालानुक्रमाच्या दृष्टीने हे बरोबर वाटत नाही. उपाध्ये हिराइसा व पंडितांची ब्राम्हणी हिराइसा या दोन्ही पाठांत भटांना रिद्धपुरला पाठविण्याची लीळा खडकुलीच्या शेवटी शेवटी घातली आहे. त्यानंतर भटांना बोलावणे, त्यांचे परत येणे इत्यादी स्वतंत्र लीळा करून घातल्या आहेत. हा अनुक्रम अधिक सुसंगत आहे. म्हणून या दोन्ही हिराइसा (हीबी.) पाठाच्या आधारे प्रमाण पोथीतील पहिल्या दोन लीळांची मी पुनर्रचना केली आहे (उत्त. १ व ६१ ते ६६ पाहा).

दुसरे एक उदाहरण देतो. स्वामी डोंबेग्रामला असताना महदाइसा वाराणसीला गेली. (उत्त. १५८; नेने व तुळपुळे प्रत, उत्त. १२७ 'महदाइसी वाराणसी गमनी निभेडु' पाहा). त्यानंतर ती वाराणसीहून परत आल्यासंबंधीच्या लीळा प्रमाण पोथीत व 'मु.' खेरीज इतर प्रतीत उदा : नेने-तुळपुळे प्रतीत

उत्त. ३४६, 'माइतेया हरी उपाहारगमनी भटां बाइसीं भेटि' यात आहे. अर्थात, डोंबेग्रामाहून वाराणसीला जाऊन ती परत येईपर्यंत ती स्वामींच्याजवळ नव्हती. तेव्हा या दरम्यान महदाइसा-संबंधीच्या लीळा अंतर्भूत होणे विसंगत ठरते. पण बहुतेक पोथ्यांत महदाइसा वाराणसीहून येण्यापूर्वी स्वामी प्रतिष्ठानला असताना तिच्या संबंधीच्या लीळा आलेल्या आहेत, ते सुसंगत नाही. मुरारी-मल्लबासांनी मात्र ही विसंगती काढून टाकली आहे. त्याप्रमाणे लीळांचे व्यवस्थापन करताना महदाइसानी वाराणसीला जाऊन परत येईपर्यंत तिच्यासंबंधीच्या लीळा येऊ दिल्या नाहीत. त्या लीळा पैठण येथे घडलेल्या आहेत हे मान्य करून त्या सर्व महदाइसा वाराणसीहून परत आल्यानंतर घातल्या आहेत.

आणखी एक उदाहरण देतो. नेने-तुळपुळे प्रतीच्या उत्तरार्धातील लीळा २८३, 'यंत्रासनपूर्वक महादेवो आश्रमाची पूजास्वीकार' आणि 'शास्त्रमठीं संन्यासियां वेधु' (लीळा ३६९) या दोन लीळा पाहा. दुसऱ्या म्हणजे लीळा ३६९ च्या शेवटी पुढील वाक्य आहे: 'ते महदाश्रमीं जाणीतलें: मग म्हणीतलें: "आतां आमुचा मार्गु हे उछेदितो: " मग एंत्रासन केले: 'लीळा २८३ च्या आरंभी पुढील वाक्य आहे: 'माहादाश्रमीं म्हणीतलें: "हे चांगदेवराउळ गोसावी आमचा मार्गु उछेदितो: " म्हणौनि कामाक्षेचां देऊळीं रंगपूजा केली: एंत्रासन रचिलें: 'या वाक्यांचा परस्परसंबंध लक्षात घेतला म्हणजे असे स्पष्ट होते की, 'संन्यासीयां वेधु' या ३६९ व्या लीळेंत 'यंत्रासनपूर्वक पूजास्वीकार' ही लीळा असली पाहिजे. पण बहुतेक पोथ्यांत व प्रमाण प्रतीतही यंत्रासनाची लीळा आधी असून 'संन्यासीयां वेधु' ही लीळा नंतर आहे. ही उघड उघड विसंगती आहे. ती काढून टाकण्यासाठी या लीळांचे पुनर्व्यवस्थापन होणे आवश्यक ठरते, तसे मी केले आहे (उत्त. ४६४ व ४६५ पाहा). लीळांच्या व्यवस्थापनांची ही काही उदाहरणे दिली आहेत. असे व्यवस्थापन प्रस्तुत संहितेत मी आवश्यक त्या ठिकाणी केले आहे.

५

संहिता मुद्रणाचे स्पष्टीकरण

संपादनासाठी घेतलेल्या प्रमाण पोथीतील लीळा संपादन करून म्हणजे पाठांतरे तळटिपात नमूद करून छापलेली आहे. अशी पाठांतरे दाखविण्यासाठी लीळेतील त्या त्या शब्दांच्या शेवटी वरच्या भागावर अनुक्रमे आकडे घातले आहेत. त्या लीळेच्या टिपांतील त्या त्या आकडाची टीप पाहिली म्हणजे पाठांतर कळेल. वचित संपादनाच्या स्पष्टीकरणासाठी टिपांचे आकडे घातले आहेत. उदा: पूर्वार्ध लीळा १. ही संपूर्ण लीळा सरळ अक्षरांत छापली आहे. याचा अर्थ असा की, ती संपूर्ण लीळा प्रमाण प्रतीतील लीळेप्रमाणे आहे. या लीळेच्या 'आदी'च्या शेवटच्या 'निरोपण' या शब्दाच्या शेवटी वरच्या भागावर १ आकडा घातला आहे. या लीळेच्या १ या टिपेत त्याविषयी संपादकीय स्पष्टीकरण आढळेल. लीळेच्या दुसऱ्या ओळीत 'आदि' या शब्दावर २ हा आकडा घातला आहे. टिपातील २ या टिपेत 'पं. आदिकारण.' असे पाठांतर नमूद केले आहे. याचा अर्थ असा की 'पं.' प्रतीतील या लीळेत प्रमाण पोथीतील 'आदि' या शब्दाऐवजी 'आदिकारण' हा शब्द आहे. तिसऱ्या ओळीत 'कृतयोगीं' या शब्दावर ३ हा आकडा घालून खाली टीप ३ मध्ये 'अबी. त्रेता°' असे नमूद केले आहे. या पाठांतराचा अर्थ असा की प्रमाण पोथी 'अ.' व दुसरी पोथी 'बी.' या दोन्ही पोथ्यांमध्ये 'कृतयोगीं' या शब्दाऐवजी 'त्रेतायोगीं' असा पाठ आहे. यावरून हेही लक्षात येईल की संपादनार्थ घेतलेल्या 'अ.'

या प्रमाण पोथीतही 'त्रेतायोगी' असाच पाठ आहे. पण तो चुकीचा वाटल्यामुळे इतर सर्व पोथ्यांत आढळणारा 'कृतयोगी' हा पाठ मी स्वीकारून तो संहितेत घातला आहे.

यावरून आणखी एक गोष्ट लक्षात घेईल की, शब्दाचे पाठांतर देताना क्वचित पाठांतराचा संपूर्ण शब्द न देता तो तोडून दिलेला आहे. या तोडलेल्या शब्द 'पुढे' शिरोरेषेजवळ वर्तुळाकार चिन्ह दिले असले म्हणजे मूळ पाठातील त्या शब्दाचा पुढचा भाग तेथे वाचावा. उदा: वरील पाठांतरात 'त्रेता' असे असल्यामुळे त्यापुढे मूळ पाठातील 'योगी' हा शब्द वाचावा. हे वर्तुळाकार चिन्ह पाठांतरातील शब्दाच्या मागे असले तर मूळ पाठातील त्या पाठांतराच्या मागील शब्द वाचावा. उदा: पूर्वार्ध लीळा १८, टीप १ पाहा. तेथे 'कृडा' असे पाठांतर दिले आहे. या अर्धपाठांतराच्या मागे वर्तुळाकार चिन्ह दिले आहे. याचा अर्थ असा की त्या 'पूर्वी' मूळ पाठातील शब्द वाचावा. म्हणजे प्रस्तुत पाठांतर 'जूतकृडा' असे वाचावे.

टीपात जास्तीची वाक्ये नमूद करतानाही हेच धोरण स्वीकारले आहे. उदा: पूर्वार्ध लीळा ३, टीप १६ पाहा. तेथे 'केले' या शब्दावर १६ हा टिपांक दिला आहे. खाली टिपेत 'एक महानुभाव म्हणति—' इत्यादी वाक्य दिले आहे. याचा अर्थ असा की, मुळातील 'केले' या शब्दा 'पुढे' संबंधित प्रतीत ते वाक्य आहे. पूर्वार्ध लीळा ५, टीपांक २, ४ हीसुद्धा याच प्रकारची उदाहरणे आहेत. याच्या उलट, पूर्वार्ध लीळा १६ पाहा. तेथे पहिला शब्द 'माहादाइसा—' असून त्याच्या आरंभी १ हा टिपांक दिला आहे. त्याचा हेतू असा की, त्या टिपेतील वाक्य, प्रस्तुत 'माहादाइसा' या शब्दापूर्वी संबंधित प्रतीत आले आहे. हे दाखवण्यासाठीच त्या टिपेतील वाक्यानंतर शेवटी वर्तुळाकार चिन्ह दिले आहे. त्याचा अर्थ असा की मुळातील टिपांकाच्या पूर्वी ते वाक्य आले आहे. काही ठिकाणी टिपात अन्य प्रतीतील एक किंवा अनेक वाक्ये उद्धृत केल्यावर शेवटी—अशी आडवी रेष दिली आहे. त्याचा अर्थ असा की त्यापुढील शब्द किंवा वाक्ये मूळ लीळेतील वाक्याप्रमाणेच आहेत. उदा: पूर्वार्ध लीळा ४७२, टीप ४ व ६; लीळा ४७४, टीप १ पाहा.

दोन तीन प्रतीतील एखादे वाक्य उद्धृत करताना त्या प्रतीतील एखाद्या प्रतीत एखाद्याच शब्दाचा भिन्न पाठ असला तर किंवा त्यात अधिक भाग असल्यास तो तेथेच कंसात नमूद केला आहे. उदा: पूर्वार्ध लीळा १८, टीप ३; लीळा २५, टीप ३; लीळा ३१, टीप ३ पाहा.

प्रमाण पोथीवरून लीळा संपादन करताना काही ठिकाणी माहितीच्या व संगतीच्या दृष्टीने काही शब्द किंवा वाक्ये इतर पोथ्यांतून स्वीकारून ती संहितेत घातली आहेत. असे शब्द किंवा वाक्ये तिरप्या अक्षरांत छापली आहेत. उदा: पूर्वार्ध लीळा १५ पाहा. पान ८, ओळ ७ मध्ये 'मग केसवा-पासिली मढीहुनि द्वारावतीए बीजें केलें: दुंदीराउळ सरिसे होते: ' ही वाक्ये तिरप्या अक्षरांत छापली आहेत. याचा अर्थ असा की, मूळ प्रमाण पोथीत ही वाक्ये नाहीत. संपादकाच्या मते माहितीच्या व सुसंगतीच्या दृष्टीने ती तेथे आवश्यक आहेत. अन्य पोथ्यांत ती आढळतात, तेथून ती स्वीकारून येथे घातली आहेत. ती अन्य पोथ्यांतील वाक्ये आहेत हे स्पष्ट व्हावे म्हणूनच ती तिरप्या अक्षरांत छापली आहेत. अशा रीतीने तिरप्या अक्षरांत छापलेल्या शब्दांच्या किंवा वाक्यांतील शेवटच्या शब्दांवर टिपेचा अनुक्रमांक देऊन त्या अनुक्रमाच्या टिपेत तो शब्द, वाक्य किंवा वाक्ये कोणत्या पोथीतून घेतली आहेत ते नमूद केले आहे. उदा: उपरोक्त वाक्याच्या शेवटच्या शब्दावर ११ हा टीपक्रमांक आला आहे. खाली त्या क्रमांकाच्या टिपेत कंसात (आहूबी.) अशी नोंद आहे. याचा अर्थ असा की ही वाक्ये संपादनार्थ स्वीकारलेल्या 'आ., ह., बी.' (प्रस्ता. पा. ७६, ७८ व ७९ पाहा) प्रतीत आहेत, तेथून ती

स्वीकारून संहितेत घातली आहेत. यावरून हे लक्षात येईल की, अन्य पोथ्यांतून आपल्या या संपादणीतील घेतलेले शब्द किंवा वाक्ये जशी तिरप्या अक्षरांत छापली आहेत त्याप्रमाणे ती वाक्ये ज्या पोथ्यांतून घेतली त्यांचे संक्षेप कंसात ( ) नमूद केले आहेत. टिपांत कंसात घातलेल्या संक्षेपांचे हे स्पष्टीकरण अभ्यासकांनी लक्षात ठेवावे.

प्रस्तुत संहितेच्या संपादनातील एक प्रमुख ध्येय असे की 'लीळाचरित्रा'च्या विद्यमान पाठात न आढळणारी स्वामींची वचने व दृष्टांत योग्य ठिकाणी पुनःस्थापित करणे. 'प्रकरणवशा' व 'दृष्टांत-स्थळ' या ग्रंथांच्या साह्याने हे मी केले आहे. प्रमाण पाठात न आढळणारी वचने व दृष्टांत समर्पक ठिकाणी पुनःस्थापित करताना तेही तिरप्या अक्षरांत छापले आहेत. उदा: पूर्वार्ध लीळा १४५ पाहा. पान ११०, ओळ १६ व १७ मध्ये 'प्रकरणवशा'च्या साह्याने 'द्वीधा शांभवः अष्टधा शाक्तये. . .' इत्यादी 'विद्यामार्गा'तील काही वचने पुनःस्थापित केली आहेत. त्यांच्या शेवटच्या शब्दावर निर्दिष्ट केलेल्या टिपांकाच्या ८ च्या टिपेत, ती तेथे कोणत्या आधारे घातली आहेत याचे स्पष्टीकरण दिले आहे. त्याच लीळेत पुढे खाजेयाचा, अन्नाचा व अमृताचा असे तीन दृष्टांत पुनःस्थापित केले आहेत. तेही तिरप्या अक्षरांत छापून पूर्वी निर्दिष्ट केलेल्या पद्धतीप्रमाणे त्यांचे आधार व स्पष्टीकरण खाली तळटिपेत केले आहे. पूर्वार्ध लीळा १०८ मध्ये 'शब्दवेधिया रसाचा दृष्टांत' पुनःस्थापित केला आहे. तो तिरप्या अक्षरांत छापला आहे व त्याचा आधार व स्पष्टीकरण तळटिपेत केलेले आहे. मात्र ज्या ठिकाणी आधारग्रंथातून घेतलेला भाग लांब आहे तेथे, किंवा 'प्रकरणवशा'च्या अनेक भागांतून लीळेचा एखादा परिच्छेद फार मोठा झाला आहे तेथे तिरप्या अक्षरांचा उपयोग न करता तो सरळ अक्षरांत छापला आहे. पण तो मजकूर दुसरीकडून घेतलेला आहे हे दाखवण्यासाठी तो चौकटी कंसात घातला आहे. उदा: उत्तरार्ध लीळा १३३, पान ४२५ पाहा. एरवी प्रस्तुत संपादणीच्या मुद्रणात सामान्यतः पूर्विल्लिखित पद्धतीचा स्वीकार केला आहे.

'सामान्यतः' असे म्हणण्याचे कारण की, प्रमाण प्रतीच्या मूळ पाठातच जेथे एखाद्या दृष्टांताचा उल्लेख केला आहे, तेथे तो दृष्टांत पुनःस्थापित करताना नेहमीच्या सरळ अक्षरांत छापला आहे. पण त्या दृष्टांताचा तो मजकूर प्रमाण पाठात नसून अन्य संबंधित ग्रंथांतून घेतला आहे हे दाखविण्यासाठी तो चौकटी कंसात घातला आहे. उदा: उत्तरार्ध लीळा १३३, पान ४२५ पाहा. या पानावर ओळ ३ मध्ये 'तेथ गोसावीं हस्तीचा द्वीष्टांतु निरूपिलाः' असे स्पष्ट म्हटले आहे. म्हणून हा दृष्टांत तिरप्या अक्षरांत न घालता सरळ अक्षरांत पण चौकटीच्या कंसात तेथे पुनःस्थापित केला आहे. उत्तरार्ध लीळा ३०३ मध्ये 'काकसूकराचा दृष्टांत', लीळा ४२९ मध्ये 'इशाळूवाचा दृष्टांत', लीळा ४३३ मध्ये 'साकरेचा दृष्टांत' इत्यादी, असेच सरळ अक्षरांत पण चौकटी कंसात पुनःस्थापित केले आहेत. काही ठिकाणी या पद्धतीचा अवलंब झालेला नाही. उदा: उत्तरार्ध लीळा ४३४ मध्ये 'डोळेयाचा दृष्टांत' तिरप्या अक्षरांत छापला गेला आहे. पण त्यावरून दृष्टांताचा उल्लेख मुळात असला तरी दृष्टांत मात्र अन्य ग्रंथांतून (दृष्टांतपाठातून) पुनःस्थापित केला आहे हे स्पष्ट दिसतेच. अन्य पाठातून व 'प्रकरणवशा'तून ज्या लीळा प्रस्तुत संपादणीच्या संहितेत अंतर्भूत केल्या आहेत, तसेच ज्यांचे प्रकरणवशा सापडत नाहीत अशा दृष्टांतांच्या ज्या स्वतंत्र लीळा घातल्या आहेत त्याही चौकटी कंसात घातल्या आहेत. या लीळांच्या 'आदी' तारकांकित केल्या असून त्यांचे आधार व स्पष्टीकरण खाली तारकांकित टिपेत नमूद केले आहे. मूळ प्रमाण पाठात नसलेला मजकूर एक तर तिरप्या अक्षरांत दिला आहे किंवा तो चौकटीच्या कंसात घातला आहे हे यावरून दिसून येईल.

प्रमाण पाठात नसलेल्या काही लीळा अन्य प्रतीतून घेतल्या आहेत, काही प्रकरणवशातून घेतल्या आहेत, तर काही स्वतंत्रपणे सिद्ध करून घातल्या आहेत. अशा लीळांच्या 'आदि' तारकांकित करून त्या लीळांच्या तारकांकित टिपात त्यांचे आधार नमूद केले आहेत. अशा सर्व लीळा चौकटी कंसात छापल्या आहेत.

६

म्हाईभटांचे चरित्र^{२२}

म्हाईभट हे अहमदनगर जिल्ह्यातील सराळे या गावचे राहणारे. त्यांच्या पत्नीचे नाव देमाइसा. गणपती आपयो नावाच्या एका विद्वान पंडिताजवळ त्यांनी पाच शास्त्रांचा सांगोपांग अभ्यास केल्यावर 'प्रभाकर' नामक सहाव्या शास्त्राचा अभ्यास करण्याची त्यांना इच्छा झाली. पण महाराष्ट्रात या शास्त्राचा अभ्यास करता येत नव्हता. कारण, त्याच्या अभ्यासाने अभ्यासकाच्या अंगावर कोड फुटते किंवा त्याचा निर्वंश होतो, अशी समजूत त्या वेळी प्रचलित होती. म्हणून म्हाईभट 'प्रभाकर' दर्शनाच्या अभ्यासासाठी तेलंगणातील विद्यानगरीला गेले. पूर्वपरीक्षा घेतल्यावाचून तेथील पंडित त्यांना शिकविण्यास तयार होईनात ; आणि ही परीक्षा काही सोपी नव्हती ! एका देवतेच्या देवळात घंटा बांधलेली होती. हातात विडा घेऊन, डोळे मिटून, या घंटेला आपला स्पर्श होऊ न देता देवतेवर जो विडा वाहील तोच परीक्षेत उत्तीर्ण व्हायचा ! या दिव्यातून म्हाईभट तीन वेळा यशस्वी रीतीने पार पडले. त्यावरून त्यांच्या बुद्धिमत्तेविषयी तेथील पंडितांची खात्री झाली व त्यांनी त्यांना 'प्रभाकर' दर्शन शिकविले. याशिवाय आणखी इतर शास्त्रांचाही अभ्यास त्यांनी तेथे केला. या विद्याभ्यासामुळे व विशेषतः षट्शास्त्रप्रावीण्यामुळे प्रज्ञावंत म्हाईभटांना गर्व चढला नसता तरच आश्चर्य ! आपल्या बुद्धीच्या व विद्येच्या गर्वाने फुगून जाऊन ते आपल्या पायात तृणाची वाकी घालू लागले व दिवसाढवळचा आपल्यासमोर दिवटी पाजळू लागले. हेतू हा की, इतर पंडित हे तृणाच्या वाकीप्रमाणे आपल्या पायाजवळ राहाण्याच्या लायकीचे असून आकाशातील सूर्य हा दिवसा पाजळलेल्या दिवटीप्रमाणे आपल्यासमोर निष्प्रभ आहे, हे इतरांच्या लक्षात यावे. अशा रीतीने विद्यासंपन्न पण गर्वाढ्य होऊन म्हाईभट महाराष्ट्रात परत आले. त्यांनी अनेक पंडितांबरोबर वादविवाद करून त्यांना निरुत्तर केले. महाराष्ट्रातील पंडितांमध्ये, गणपती आपयो यांना थोडेफार काहीतरी येते, पण इतर पंडित तर अगदीच मंद आहेत, असे त्यांना वाटू लागले. हे पाहून गणपती आपयो एके दिवशी त्यांना म्हणाले की, डोंबेग्रामी असलेल्या श्रीचक्रधरांची आणि तुमची भेट झाली तर तुमच्या या विद्येचे चीज होईल. हे कळल्यानंतर, चक्रधरांशी वाद करण्याची म्हाईभटांना तीव्र इच्छा झाली. पुढे लवकरच एके दिवशी गणपती आपयो डोंबेग्रामी असलेल्या श्रीचक्रधरांच्या दर्शनाला जाण्याला निघाले. त्या वेळी म्हाईभटांना बरोबर घेऊन ते गेले. रस्त्याने जात असता, चक्रधरांशी कशा रीतीने वाद करायचा याचा विचार म्हाईभट एकसारखा करीत होते. ते बोघे भामाठाणापाशी आल्यानंतर काही कामानिमित्त गणपती आपयो तेथेच राहिले ; आणि तेथून डोंबेग्रामाकडे जाणाऱ्या पिंपळे वामन भटाबरोबर म्हाईभट डोंबेग्रामाला गेले. गर्वाढ्यतेमुळे चक्रधराला साष्टांग प्रणिपात न करता त्यांनी केवळ कायाप्रणाम केला. तथापि, श्रीचक्रधरस्वामींच्या

२२ वि. भि. कोलते : श्रीगीर्विदप्रभुचरित्र. प्रस्तावनेत आलेल्या म्हाईभटांच्या चरित्रात आवश्यक ते बदल करून उद्धृत.

सन्निध्याचा परिणाम म्हाइंभटांवर झाल्याशिवाय राहिला नाही. स्वामींच्या दैवी प्रभावामुळे ते विडमूढ होऊन स्तब्ध राहिले. हे पाहून चक्रधरांनीच त्यांच्याशी वादाला सुरुवात केली. प्रथम मराठीत वाद चालू होता. पुढे म्हाइंभटांनी संस्कृतातून वाद घालायला सुरुवात केली. त्या वेळी अस्खलित व सुंदर संस्कृत भाषेत चक्रधर बोलू लागल्याचे पाहून म्हाइंभट आश्चर्यचकित झाले ! या वादात शेवटी म्हाइंभट निरुत्तर झाले. श्रीचक्रधरांवर व त्यांनी सांगितलेल्या श्रीगोविंदप्रभू अवतारावर ईश्वर म्हणून त्यांची श्रद्धा बसली. त्यांना बोध झाला. त्यानंतर स्वामींनी त्यांच्याजवळ ब्रह्मविद्येचे बरेच निरूपण केले. म्हाइंभटांनीही स्वामींना अनेक प्रश्न विचारून ज्ञान प्राप्त करून घेतले. सराळ्याला परतताना संसारातून निवृत्त होऊन चक्रधरांना अनुसरण्याचे विचार त्यांच्या डोक्यात घोळू लागले. (उत्त. १३३-१४२).

पंथात प्रवेश : अनुसरण

अशा विचारातच म्हाइंभट घरी परतले. पुढे काही दिवसपर्यंत बाह्यतः प्रापंचिक कृत्ये ते करीत असत हे खरे, पण संसारनिवृत्तीचे विचार त्यांना काही केल्या सोडीनात. श्रीचक्रधरांचे अनुयायित्व स्वीकारण्याची तळमळ त्यांना एकसारखी लागली. अशा स्थितीत एका भावे द्वादशीच्या दिवशी शौचविधी आटोपून हातपाय धुण्यासाठी त्यांनी हातात मातीचे ढेकूळ घेतले व ते गंगेकडे गेले. वर पाणी पडताच हळूहळू विरघळणारे ते ढेकूळ पाहून मानवी जीविताच्या अशाश्वततेविषयीची त्यांची जाणीव उत्कटतेने जागृत झाली, आणि त्यांच्या निवृत्तिपर विचारांनी विशेष उच्चल खाल्ली. “सगळ्यांची व्यवस्था करून एका वर्षांनी आपण निवृत्त व्हावे व अनुसरावे,” असा विचार त्यांना सुचला. “पण त्यापूर्वीच आपला देह गेला तर ? बरे सहा महिन्यांनी, किंवा तीन महिन्यांनी, किंवा एक महिन्याने अनुसरलो तर ? पण त्यापूर्वीच आपण मृत्यू पावणार नाही कशावरून ?” म्हणून एका आठवड्याने निवृत्त होण्याचे त्यांनी ठरवले. पण तेवढ्यानेही म्हाइंभटांना समाधान झाले नाही. म्हणून दुसऱ्याच दिवशी निवृत्त होण्याचा त्यांनी बेत केला. पण दुसरा दिवस उजाडलेला दिसेलच हे तरी कशावरून ? कारण, या आयुष्याची शाश्वती काय ? मृत्यू केव्हा गाढेल हे कोण सांगू शकणार ? असे विचार मनात येताच म्हाइंभटांनी त्याच दिवशी अनुसरण्याचा विचार केला. तत्पूर्वी घरी जाऊन सगळी निरवानिरव करावी असे वाटले. पण तेही त्यांना पटले नाही. कारण, “घरी गेल्यावर आप्तेष्टांचा मोह पडून आपली वासना पालटणे शक्य आहे. छे छे ! त्यापेक्षा आताच गंगेवर जाऊन हातपाय धुऊन मार्गाला लागावे. पण गंगेवर जाण्याइतका वेळ तरी का घालवा ! कदाचित, गंगेवर जाताना एखादा सर्प आपणाला दंश करून आपला देह घेऊन जाईल. त्यापेक्षा ताबडतोब प्रपंचत्याग करून परमेश्वराला अनुसरणे बरे,” असा विचार करून ते चालू लागले. चक्रधरांचे परिभ्रमण त्या वेळी त्याच विभागात होते. त्यांना अनुसरून त्यांचेच सेवादास्य करू लागलो तर कदाचित आपले आप्तेष्ट आपल्याला परत संसारात खेचण्याचा प्रयत्न करतील ; त्यापेक्षा त्यांच्यापासून दूर, परमेश्वरावतार म्हणून ज्या श्रीगोविंदप्रभूंचे नाव चक्रधरस्वामींनी सांगितले त्यांच्याकडेच जाऊन त्यांचे अनुसरण करणे अधिक चांगले, असा विचार म्हाइंभटांना सुचला. ते तसेच सरळ रिद्धिपुरच्या मार्गे चालू लागले. रात्री एका गावी एका ब्राम्हणाच्या घरी ओसरीत निजले. दुसऱ्या दिवशी सकाळी पुन्हा चालू लागले. मार्गात एका ब्राम्हणाला आपली भारी किमतीची पासोडी देऊन त्याचे घोंगडे त्यांनी घेतले. धोत्राचा एक भाग फाडून त्याची झोळी केली. भिक्षा मागितली. ती घेऊन गंगेवर भोजन करण्यासाठी गेले, तेव्हा धोत्राचा घामट वास व मिळालेली कदन्न भिक्षा, यामुळे इतकी घृणा निर्माण झाली की खाल्लेले अन्न ते ओकले. घरी परत

जावे, 'या सृष्टीत नाही, पुढील सृष्टीत अनुसरण करावे' असेही विचार त्यांच्या मनात आले. पण विवेकाने ते दूर करून म्हाइंभट रिद्धपूरच्या वाटेने पुन्हा चालू लागले. एके गावी भिक्षा केली त्या दिवशी घासभर अन्न पोटात गेले. दुसऱ्या दिवशी दोन घास गेले. अशा रीतीने घृणा जिकून भिक्षान्नावर निर्वाह करीत करीत ते रिद्धपूरजवळील सिराळा गावी आले. मग 'पासवडीची पाटी' अकरा दामांना विकून एका दामाची दुरडी व दहा दामांचा गूळ घेतला. तो घेऊन ते रिद्धपूरला पोचले. वेशीजवळ एक मांग होता. त्याच्याजवळ श्रीप्रभूंची चौकशी केली. तो म्हणाला : 'ते आताच तिको-पाध्यांच्या घरी गेले : ' मांग पाठीमोरा होताच, त्याने आपणाला देवाचा मार्ग दाखविला म्हणून म्हाइंभटांनी डोक्यावरील दुरडी उतरवून त्याला साष्टांग दंडवत घातले. दुरडी डोक्यावर घेऊन ते तिकोपाध्यांचे घर विचारीत विचारीत तेथे गेले. ईश्वरावतार श्रीप्रभू यांना 'म्हाइंया येईल : तो गूळ आणील : ' अशी अंतर्ज्ञानाने कल्पना होतीच. म्हाइंभटांनी श्रीप्रभूसमोर गुळाची दुरडी ठेवली, साष्टांग दंडवते घातली आणि ते अनुसरले. श्रीप्रभूंच्या मठातील झाडणे पुसणे करून स्वयंपाकघरातील चुली-भानवस सारवून व राखपुंजा सांडून ते श्रीप्रभूंची सेवा करीत तेथे राहू लागले (उत्त. ५६४). म्हाइंभट हे अतिशय श्रीमंत होते. पण आता निवृत्त होऊन ते श्रीप्रभूजवळ राहू लागले. आपल्या संपत्तीचा उपयोग ते श्रीप्रभूंच्या सेवादास्याप्रीत्यर्थ करू लागले. रिद्धपुरला श्रीप्रभूंकडे येणाऱ्या-जाणाऱ्यांना रीतीभातीप्रमाणे शोलापागोटे किंवा चीरचोळी ध्यायची असली म्हणजे ती म्हाइंभटच विकत आणीत असत (गोप्रच. ११२, १५२, १५३, २१३, २७२, २८३ वगैरे पाहा). रिद्धपुरला असताना ते सोन्याचांदीचा व्यापार करीत असावे असे दिसते (गोप्रच. २४९, ३०५). पण तो पैसा श्रीप्रभूंच्या सेवेला लावण्याच्या निमित्तानेच हा व्यापार होता. रिद्धपूर येथील गोविंदप्रभूंचा राजमठ व त्याभोवतालची जागा म्हाइंभटांनीच आपल्या पैशाने विकत घेऊन दिली होती.

काही स्वभावविशेष

म्हाइंभट लहानपणापासून अभिमानी व गर्विष्ठ होते. प्रथम त्यांना आपल्या विद्येचा गर्व होता ; पुढे विरक्तीनंतर श्रीप्रभूंची सेवा करण्यासाठी 'आपण' पैसा देतो असा गर्व त्यांना वाटत असे. पण श्रीचक्रधरस्वामींनी जसा त्यांच्या विद्येचा गर्व नाहीसा केला तसाच श्रीगोविंदप्रभूंनी त्यांच्या सेवाद्रव्याचा गर्व नाहीसा केला (गोप्रच. २७१, २७२). चक्रधरांनी त्यांचा विद्येचा गर्व नाहीसा केल्यामुळे त्यांच्यासमोर त्यांची मान विनम्र होत असली तरी इतरांना मात्र ते तुच्छ लेखायचे. चक्रधरांच्या सेवेत असलेल्या नागदेवादिकांना ते 'सुंदेव' समजत असत. त्यामुळे आरंभी नागदेवांना म्हाइंभट नमस्कारदेखील करीत नसत. पण याही बाबतीत चक्रधरांनी त्यांचा गर्व हरण केला. शंकराचार्यपिक्षाही नागदेव श्रेष्ठ असल्याची जाणीव म्हाइंभटांना झाली व तेव्हापासून ते नागदेवांना नमस्कार करू लागले (उत्त. १६८). त्यांनी स्वतःला एकदा 'योगभ्रष्ट' म्हणवून घेतले हा तरी त्यांच्या गर्वादृष्टीचाच परिणाम नव्हे का ? पण 'योगभ्रष्ट' " तवं माझीये दसेचा नव्हे : मां तुमचीये दसेचा काड होइल ? " (स्मृस्थ १९) असे नागदेवाचार्यांनी उत्तर दिल्यानंतर म्हाइंभटांना काय वाटले असेल याची कल्पना करावी. सारांश, म्हाइंभटांची पूर्वीची गर्वादृष्टता संसारनिवृत्तीनंतरदेखील पूर्णपणे नाहीशी झाली नव्हती.

अनुसरणानंतर त्यांची पत्नी देमाइसा ही त्यांच्याच सन्निध्यात राहात होती. श्रीगोविंदप्रभू-चरित्रातील १९७ व १९८ आख्यायिकांत वर्णन केलेल्या प्रसंगावरून ही बाई विरक्त होती की आसक्त होती हे वाचकांनीच ठरवावे. तिच्या वर्तनामुळे म्हाइंभटांनी कोथळीबांवर जसा आक्षेप घेतला तसाच

एकदा गुरुकुळावर व विशेषतः महाडाइसेवर घेतला होता. या दुसऱ्या प्रसंगी म्हाइभटांच्या पिशबीतून देमाइसेने दोन आसू चोरून ते आपल्या चोळीत लपवून ठेवले होते. पण चतुर महाडाइसेने तिची चोरी उघडकीस आणली (स्मृस्थ. पान १०२). गोप्रच. १४६व्या लोळेत या बाईच्या लबाडीची आणखी एक गोष्ट आलेली आहे.

श्रीगोविंदप्रभूवर म्हाइभटांची श्रद्धा मात्र अपूर्व होती; आणि म्हणूनच ते नेहमी त्यांच्या सेवेत निमग्न असायचे. “म्हाइभटातें श्रीप्रभुदास्यावेगळे जो दाखवी तयांसि मी महावाक्य वाखाणिनः” (स्मृस्थ. २४७) असे नागदेवाचार्यांनी एकदा म्हटले होते, त्यावरून हीच गोष्ट दिसून येते. श्रीगोविंदप्रभूच्या मृत्यूपर्यंत ते त्यांची सेवा करीत असत. मृत्यूनंतर त्यांना खांद्या देणाऱ्या चौघांमध्ये म्हाइभट एक होते. खास श्रीचक्रधरनिरूपित शास्त्रांमध्ये त्यांची फारशी गती नसावी (स्मृस्थ. ६८); तथापि, एकंदरीत त्यांचा अधिकार मोठा होता (स्मृस्थ. ६९; उक्त. ४८५) यात शंका नाही. इतराबरोबर वादविवाद करण्याचा प्रसंग येई त्या वेळी अनेकदा म्हाइभटच वाद करायचे (गोप्रच. २७९; स्मृस्थ. १९२ वगैरे). अशा वादांच्या प्रसंगी ते संस्कृतातून बोलत असत (गोप्रच. २८०). एकदा तर यांच्या संस्कृत भाषणामुळेच यांची चोराच्या हातून सुटका झाली (स्मृस्थ. २०).

म्हाइभटांचे ग्रंथकर्तृत्व

या सर्व गोष्टीपेक्षा ‘ग्रंथकार’ म्हाइभटांचे महत्त्व आपणाला विशेष आहे. म्हाइभट हे स्वतः संस्कृत भाषेचे गाडे पंडित असूनही त्यांनी आपली बहुतेक रचना मराठी भाषेतून केली याबद्दल त्यांचे कितीही कौतुक केले तरी ते थोडेच होईल. आतापर्यंत उपलब्ध झालेल्या माहितीवरून तरी म्हाइभट हे मराठीतील आद्य संशोधक व चरित्रकार म्हणून मानायला कोणतीच हरकत नाही. त्यांनी लिहिलेल्या चरित्रग्रंथांचे स्वरूप संकलनात्मक वाटले तरी गोळा केलेल्या आख्यायिका अन्वयी लावून, त्यातून सुसंबद्ध ग्रंथांची रचना केल्यामुळे त्यांना ग्रंथकर्तृत्वाचा मान देण्याला कोणतीही हरकत नाही. विशेषतः या चरित्रलेखनकार्यासाठी त्यांनी केलेले श्रम (मागे पा. ६१ पाहा) लक्षात घेतले म्हणजे त्यांच्या कार्याचे महत्त्व कळून येईल. श्रीचक्रधरस्वामींच्या आख्यायिका जेथेजेथे व ज्याच्याज्याच्याजवळ म्हणून सापडणे शक्य होते तेथेतेथे व त्याच्यात्याच्याजवळ जायला म्हाइभटांनी कधी आळस केलेला नाही. “खेइभट कृषी करावेया जातिः त्यांसरीसे म्हाइभटही जातिः खेइभट कृषीकर्म करोतिः आणि म्हाइभट तयां मागांमागां गोसावीयाचीया लीळा पुसतिः खेइभट सांघतिः त्या म्हाइभट नमस्करुनि घेतिः मग भिक्षा करुनि जेवीतिः” (स्मृस्थ. १४०). केवढी ही तळमळ आणि चरित्र संशोधनासाठी केवढा हा प्रचंड उद्योग! या प्रचंड उद्योगाला लागलेले मधुर फळ म्हणजे प्रस्तुत ‘लीळाचरित्र’ होय. श्रीप्रभूच्या मृत्यूनंतर त्यांनी ‘लीळाचरित्रा’ प्रमाणेच ‘ऋद्धिपुरचरित्रे’ म्हणजे श्रीगोविंदप्रभूंचेही चरित्र लिहिले. या चरित्रग्रंथामुळे तेराव्या शतकातील मराठी भाषा, व्याकरण व वाङ्मय यांवरच नाही तर इतिहास, धर्म, समाज इत्यादिकांवरदेखील फार मोठा प्रकाश पडतो. या सर्वांचे श्रेय म्हाइभटांकडेच द्यायला पाहिजे. सारांश, आद्य मराठी संशोधक म्हणून जशी म्हाइभटांची कीर्ती अजरामर राहिल तशीच आद्य चरित्रकार म्हणूनही राहिल हे निर्विवाद होय.

म्हाइभटांचे काव्य : धवळ्यांचा उत्तरार्ध

म्हाइभट केवळ गद्य लिहिणारे होते असे नाही, त्यांनी पद्यरचनादेखील केलेली आहे. महाडाइसेच्या नावावर प्रसिद्ध असलेल्या ‘धवळ्यां’च्या उत्तरार्धाची रचना म्हाइभट व लक्ष्मीधरभट यांनी केलेली

आहे (स्मृ. १७४). 'धवळ्यां'चा हा उत्तरार्ध म्हदाइसेसाठी रचलेला असल्यामुळे तो तिच्याच नावाने ओळखला जाणे वाजवी आहे असे श्री. वा. ना. देशपांडे म्हणतात (आद्य. म. कव. प्रस्ता. ११). पण ते बरोबर नाही. काव्य कुणासाठीही लिहिलेले असो, ते ज्यांनी लिहिलेले असेल त्यांच्याचकडे त्याचे कर्तृत्व जाणे वाजवी ठरेल. म्हाइंभट व लक्ष्मीधरभट या दोघांपैकी, 'धवळ्यां'च्या उत्तरार्ध-रचनेचे बरेचसे श्रेय केवळ म्हाइंभटांचे असावे असे म्हणण्याला जागा आहे. कारण 'अन्वयस्थळा'च्या अनेक पोथ्यांतून 'धवळ्यां'चा उत्तरार्ध जसा म्हाइंभटांच्या नावावर निर्दिष्ट केला आहे तसा लक्ष्मीधरभटांच्या नावावर नाही. "आन धवळ म्हाइंभट संबंध्युनि म्हदाइसातें सांगति तो श्रीगोविंद-प्रभुवरि गावविला:" असे हरिबास व धाकुटे सोंगोबास यांच्या 'अन्वयस्थळा'त म्हटले आहे, तर "पंच श्लोक आणि धवळे करूनी : म्हदंबे लागूनी म्हणवीती:" (८३) असे कृष्णमुनीच्या 'अन्वय-स्थळा'त लिहिले आहे. यावरून 'धवळ्यां'चा उत्तरार्ध प्रामुख्याने म्हाइंभटांनी लिहिला असावा असे म्हणायला हरकत नाही.

इतर पद्यरचना : जतीचा दशकु

'धवळ्यां'च्या उत्तरार्धाशिवाय इतर स्फुट पद्यरचना म्हाइंभटांनी केली आहे, पण ती फार थोडी आहे. 'चरणशरणपारं' इत्यादी पाच श्लोक व दहा मराठी आरत्या म्हाइंभटांच्या नावावर मोडतात. (हरिबास व सोंगोबास यांचे 'अन्वयस्थळा') या आरत्या 'जतीचा दशकु' म्हणून महानुभावीयांत प्रसिद्ध आहेत. या आरत्यांचे सगळेच चरण म्हाइंभटांनी रचले असे नाही, तर पूर्वीच्या आरत्यांत त्यांनी आपले काही चरण योजले म्हणून त्या त्यांच्या नावावर मोडतात. काही स्वतंत्र आरत्याही त्यांनी केलेल्या आहेत. त्यांनी केलेल्या आरत्यांची यादी हरिबास व सोंगोबास यांच्या 'अन्वयस्थळा'त पुढीलप्रमाणे दिली आहे:

"सकळा मंगळाची होए जई वृष्टी : तिया माते ॥१॥

परम मंगळ जया : परम पावन जया ॥२॥

जएजएकारीं मंगळ उच्चारिं ॥३॥

परिएळी आरतिया उजळलिया ॥४॥

नारद तुंबर दीणा वाती ॥५॥

भुजंग जीणौनि आले मुरारी ॥६॥

परसरामें जो केला आचारी ॥७॥

जयाचि आवस्था तो पै भेटला ॥८॥

सकळ सिद्धान्ता अगोचरा ॥९॥

जए मंगळ मंगळा ॥१०॥

ऐसिया दाहा आरतिया."

या काव्यकर्तृत्वाविषयी एका पोथीतील वृद्धाचारात मला पुढील उल्लेख आढळला : "म्हाइंभटां भटा विद्यमान श्रीप्रभुचां सन्निधानीं आर्तियाचा दशक केला : तेथ कांही सिद्धें पदें योजिली : कांही आपण गुंफिली : कोथोळोबासाचें नाव घातलें : तो गुरुकूळीं घोकिला : तो कवीश्वरबासीं टाचिला : त्याचिपरि श्रीप्रभुगोसावियाचां वियोगी म्हाइंभटी आपुली सामग्री इश्वरीं अपिली : म्हणौनि ते काइही

बंध न करितीचि : ” यावरून श्रीप्रभूंच्या वियोगानंतर स्वतंत्र पद्यरचना म्हाइंभटांनी केली नसावी असे दिसते. वरील आरत्याशिवाय ‘आजिचा दिन आम्हां सोनियाचा’ ही आरती म्हाइंभटांच्या नावावर एका पोथीत असल्याचा उल्लेख श्री. वा. ना. देशपांडे यांनी ‘स्मृतिस्थळा’च्या प्रस्तावनेत (पा. १५) केला आहे.

आपल्या आयुष्यातील शेवटचे दिवस म्हाइंभटांनी अटनविजनात घालविले. विरक्त वृत्तीने परमेश्वरस्मरण करीत अटनात असतानाच ते अत्यंत अशक्त झाले. आपला मृत्यूजवळ आला याची जाणीव त्यांना झाली. वाटेत त्यांना उमाइसा भेटली. तिला त्यांनी विनंती केली : “उमाइ : मला रिद्धपूरला घेऊन जाण्याची व्यवस्था कर : ” उमाइसाने आपल्या जवळची मुदी गहाण टाकून भाड्याच्या पालखीत म्हाइंभटांना बसवले व त्यांना ती रिद्धपूरला घेऊन आली. या वेळी नागदेवाचार्य रिद्धपूरलाच होते. ते म्हाइंभटांना सामोरे आले. नागदेवाचार्यांचे चरण आपल्या हातांनी कवळून म्हाइंभट म्हणाले : “भटो : निडळावरि पावो ठेवा : ” पण नागदेव म्हणाले : “निडळावरि श्रीचरणु तो गोसावियांचा कि : ” म्हणून नागदेवांनी म्हाइंभटांच्या कपाळावर आपला हात ठेवला. काही दिवसांनंतर एक वेळ म्हाइंभट नागदेवाचार्यांना म्हणाले : “भटो मज देवो होईल ? ” आपणाला असा प्रश्न म्हाइंभटांनी का विचारावा याचा नागदेव विचार करू लागले. ते स्तब्ध राहिलेले पाहून म्हाइंभटांना अत्यंत दुःख झाले आणि ते उद्गारले : “मी फार पापी आहे. मला कुठला देव होणार ! ” तेव्हा नागदेवाचार्य म्हणाले : “म्हाइंभटो : तुम्हासि दोहीं देवांचें सन्निधान दास्य :—श्रीचक्रधरस्वामींनीदेखील तुमची फार प्रशंसा केली होती. तेव्हा तुम्हाला जर देव होणार नाही तर होणार कुणाला ? ” हे उत्तर ऐकून म्हाइंभटांना समाधान वाटले. आपल्या अपराधांची सर्वांनी क्षमा करावी व मृत्यूनंतर श्रीगोविंद-प्रभूंना जेथे पुरले होते तेथेच जवळपास आपणाला पुरावे अशी प्रार्थना करून त्यांनी देह ठेवला (स्मृत्य. १९८).

७

चक्रधर चरित्र : पूर्ववृत्त

गुजरात प्रांतातील भरवस (भडोच) या गावी एक राजा राहात होता. त्याच्या प्रधानाचे नाव विशाळदेव. विशाळदेवाच्या पत्नीचे नाव माल्हाइसा. विशाळदेव व माल्हाइसा या दांपत्याला एक पुत्ररत्न झाले. त्याचे नाव हरिपाळदेव. हा हरिपाळदेव म्हणजे चक्रधराचा पूर्ववितार. हरिपाळदेव अत्यंत सुंदर व सर्वगुणसंपन्न होता. योग्य वेळी त्याचा विवाह झाला. त्याच्या पत्नीचे नाव कमळाइसा. तीमुद्धा त्याच्याप्रमाणेच रूपगुणसंपन्न होती. या संसारमुखात लोळत असताना हरपाळदेवाला कोणत्या रोगाने मृत्यू झाला ते सांगता येत नाही. पण हरिपाळदेव आजारी पडला व त्यातच त्याचा मृत्यू झाला. तिरडीवर बांधून त्याचे प्रेत स्मशानात नेण्यात आले. त्याच वेळी . . .

त्याच वेळी द्वारावतीला दुसरे एक नाट्य घडत होते. द्वारावतीकार चांगदेवराजला यांची योग-मार्गातील प्रसिद्धी ऐकून काउरळीची कामाख्या नावाची हटयोगिनी ‘रतीचिया चाडा’ त्यांच्याकडे गेली. पण ब्रम्हचर्याची प्रवृत्ती स्वीकारलेल्या द्वारावतीकारांनी तिला रती देण्याचे नाकारले. बळजबरीने ती त्यांच्या गुंफेत प्रवेश करू लागली. पण त्यांच्या योगसामर्थ्यामुळे तिला प्रवेश करता येईना. एक पाय गुंफेच्या आत व दुसरा पाय बाहेर, अशा स्थितीत ती सात दिवस अहोरात्र उभी होती. तिचा तो

आग्रह पाहून द्वारावतीकार चांगदेवराउळांनी योगसामर्थ्याने आपल्या शरीराचा त्याग केला. त्या शरीरातील त्यांचे अव्यक्त स्वरूप अवतार घेण्यासाठी नवीन शरीर शोधू लागले. तो त्याला स्मशानात आणलेले हरिपाळदेवाचे मृत शरीर दिसले. ईश्वरावतार द्वारावतीकार चांगदेवराउळ यांनी हरिपाळदेवाच्या त्या मृत शरीरात प्रवेश करून नवीन अवतार धारण केला. हाच चक्रधरावतार होय. हरिपाळदेव जिवंत झाला. त्यामुळे मातापिता, पत्नी कमळाइसा इत्यादिकांना झालेला आनंद काय वर्णन करावा ?

छूतक्रीडा

हरिपाळदेवाचा सुखाचा संसार पुन्हा सुरू झाला. त्यांना एक मुलगाही झाला. काही काळ लोटल्यानंतर हरिपाळदेवाच्या आयुष्यात एक क्रांतिकारक घटना घडली. सर्वगुणसंपन्न हरिपाळदेव याने गोपाळमंत्राची दीक्षा घेतली होती. केव्हाही शपथ घ्यायची असली म्हणजे तो गोपाळाची म्हणजे श्रीकृष्णाची शपथ घेत असे. आपली स्वरूपसुंदर पत्नी कमळाइसा हिच्यावर त्याचे प्राणापलीकडे प्रेम होते. पण त्याला छूत खेळण्याचे व्यसन होते. हा त्याचा छंद केवळ राजवाड्यापुरताच मर्यादित राहिला नाही. गावातील जुव्हेबाजांच्या अड्ड्यावर जाऊनसुद्धा तो छूत खेळत असे. एके दिवशी तो तेथे जाऊन छूत खेळू लागला. एरवी तो नेहमी जिंकत असे, पण त्या दिवशी डावावर डाव हरू लागला. आपल्याजवळचे सर्व द्रव्य तो हरला. अंगावरील दागिने त्याने पणाला लावले, पण तेही तो हरला. नंतरचे डाव हरल्यानंतर जुव्हेबाजांनी म्हटले : “महाराज, आपले देणे घेणे पाहून पुढे खेळा.” कारण हरिपाळदेवाने आपल्याजवळील सर्वस्व हरवले होते. इतकेच नाही तर जुव्हेबाजांचे पुष्कळ देणेही तो लागत होता. तरीही तो खेळत राहिला. राजवाड्यात परतण्याची वेळ झाली त्या वेळी जुव्हेबाजांनी म्हटले : “महाराज, आमचे देणे फेडल्याशिवाय आम्ही तुम्हाला जाऊ देणार नाही.” हरिपाळदेव म्हणाला : “गड्यांनो, मी आण वाहतो की तुमचे देणे दिल्याशिवाय मी आज भोजन घेतले तर मला माझ्या गोपाळाची शपथ आहे. द्रव्याची व्यवस्था करण्यासाठी तरी मला जाऊ द्या.” अड्ड्यावरील जुव्हेबाजांनी ते मान्य केले. हरिपाळदेव राजवाड्यात परत आला. आल्यासरशी आपल्या मंदिरात गेला. उशीर झाल्यामुळे कमळाइसा त्याची वाटच पाहता बसली होती. त्याला पाहताच तिने म्हटले : “आज इतका उशीर का ?” हरिपाळदेव म्हणाला : “कमळ, आज मी फार छूत खेळलो, आणि त्यात माझ्याजवळचे द्रव्य आणि अंगावरील दागिने हरलो, इतकेच नाही तर जुव्हेबाजांचे पुष्कळ देणे मला द्यावे आहे. ते दिल्याशिवाय मी भोजन करणार नाही याबद्दल गोपाळाची आणि मी त्यांच्याजवळ वाहिली आहे. हे बघ, तुझ्या अंगावरचे सर्व दागिने दे पाहू, म्हणजे मी त्यांचे देणे फेडून टाकीन.” कमळाइसा म्हणाली : “स्वामी, हे दागिने मला माझ्या वडिलांनी केले आहेत. ते मी दिले तर बाबा माझ्यावर रागावणार नाहीत का ?” हरिपाळदेव म्हणाला : “अग, असं काय करतेस ? मी याच्या दुष्पट नवीन दागिने तुला करून देईन.” कमळाइसा म्हणाली : “ते मला नकोत. मी हे दागिने देणार नाही.” हरिपाळदेव म्हणाला : “तू दागिने देणार नाहीस तर तुला गोपाळाची शपथ आहे.” कमळाइसानेही तितक्याच दृढ निश्चयाने उत्तर दिले की : “माझे हे दागिने मी तुम्हाला दिले, तर मलाही गोपाळकृष्णाची शपथ.”

आपण जिच्यावर प्राणांहून अधिक प्रेम करतो त्या आपल्या पत्नीचे हे उत्तर ऐकून हरिपाळदेव अत्यंत विषण्ण झाला. न जेवताच तो पलंगावर पडून राहिला. त्याच्या आईने त्याची समजूत घातली,

पण तो उठला नाही. राजवाड्यातून परत आल्यानंतर विशाळदेवाला जेव्हा सर्व वृत्तांत समजला तेव्हा त्याने मुलाची समजूत घातली : “अरे, हे सर्व तुझेच नाही का ? देण्याची काय काळजी करतोस ?” असे म्हणून विशाळदेवाने जुव्हेकरांचे देणे देऊन टाकले. तेव्हा हरिपाळदेवाने भोजन केले.

रामयात्रागमन

तथापि, या प्रसंगामुळे हरिपाळदेवाचे अंतःकरण प्रपंचातून उडाले. सर्वसंगपरित्याग करून निघून जावे, असे त्याच्या मनाने घेतले. रामयात्रेला जावे असा त्याने निश्चय केला. त्या वेळी गुर्जर आणि महाराष्ट्र यांच्यामध्ये युद्ध सुरू होते. या धामधुमीच्या काळात विशाळदेवाने हरिपाळदेवाला राम-यात्रेला जाऊ देण्याचे नाकारले. पण त्याने आपला हट्ट सोडला नाही. एकेक दिवस एकेक पदार्थ वर्ज्य करून तो नाममात्र भोजन करू लागला. त्यामुळे त्याची मूर्ती अत्यंत क्षीण झाली. तेव्हा आईने विशाळ-देवाला आग्रहाची विनंती केली की, “याला यात्रेला जाऊ द्या. युद्धप्रसंग चालू असल्यामुळे तुम्हाला कठीण वाटत असेल तर त्याच्याबरोबर सेवकांचा लवाजमा देऊन पाठवा.” विशाळदेवाने ते मान्य केले. हरिपाळदेवाने सर्वांचा मूक अंतःकरणाने निरोप घेतला; आणि सेवकांचा लवाजमा बरोबर घेऊन तो रामयात्रेला निघाला. दरमजल, दरकूच करीत ते वाट चालू लागले. हरिपाळदेवाची विषण्णता दिवसेंदिवस अधिक वाढत होती. आपले कुशल वृत्त कळविण्याच्या निमित्ताने दररोज एकेका सेवकाला परत पाठविणे त्याने सुरू केले. मार्गक्रमण करीत करीत तो देऊळवाडा इथे येऊन पोचला. तेव्हा त्याच्या-जवळ केवळ दोन सेवक राहिले होते. एके दिवशी रात्री त्यांचा डोळा लागलेला पाहून हरिपाळदेवाने आपली सर्व राजवस्त्रे व अलंकार तेथे काढून ठेवले; आणि केवळ दोन वस्त्रांनिशी तो तेथून बाहेर पडला. उदास अवस्थेत भ्रमण करीत करीत तो रिद्धपूरला जाऊन पोचला. तो तेथे त्याला काय दिसले ?

श्रीप्रभूपासून शक्तिस्वीकार

तेथे रांधवणहाटात एक विरक्त पुरुष होते. त्यांनी एक अर्धे वस्त्र परिधान केले होते. त्याचा कासोटा मोकळा होता. बाकीचे अर्धे वस्त्र त्यांनी अंगावरून घेतले होते. त्यांच्या मिशा चांगल्या लांब असून दाढी बेंबीपर्यंत लोंबत होती. डोक्यावरील केशकलाप विखुरला होता. डावा डोळा किंचित मिटल्यासारखा दिसत होता. आकाशाकडे पाहून ते स्वतःशीच काही पुढपुढ आणि मधूनच हसत. त्यांच्या डाव्या हाताची करंगळी किंचित वाकडी होती. उजव्या हातात हलवायाच्या दुकानातील ‘सेंगुळे बुडुडे’ घेऊन ते अर्धवट चावीत आणि थूकून टाकीत.

ती मूर्ती होती श्रीगोविंदप्रभूंची. त्यांचे दर्शन होताच हरिपाळदेवाने त्यांना कायाप्रणिपात केला. तेव्हा त्यांचे लक्ष त्यांच्याकडे गेले. दृष्टादृष्ट होताच हरिपाळदेवाने आपले दोन्ही हात जोडून त्यांना नमस्कार केला व त्यांचा जयजयकार केला. श्रीप्रभू आपल्या हातातील बुडुडे त्यांच्याकडे फेकून एकदम उद्गारले : “आरे, घे घे म्हणे....घे ना म्हणे....आरे घे घे.” ते बुडुडे झेलून, तो महाप्रसाद म्हणून हरिपाळदेवाने त्यांना पुन्हा नमस्कार केला. श्रीप्रभूंनी पुढे येऊन हरिपाळदेवाच्या मस्तकावर वरदहस्त ठेवला. त्या वेळी हरिपाळदेवाने श्रीप्रभूपासून परावर या दोन्ही शक्तींचा स्वीकार केला. या शक्तीस्वीकारापूर्वी श्रीप्रभू हरिपाळदेवांना म्हणाले : “अरे, मेलो जा.... चक्रा होय.... चक्रु होय म्हणे.... नव्हे म्हणे.... श्रीचक्रधर होयचि म्हणे.” असे काही पाठात आहे. हाच श्रीचक्रधरांचा अवतार होय. श्रीप्रभूपासून परावरशक्ती स्वीकारल्यानंतर हरिपाळदेवांचे श्रीचक्रधर झाले.

पर्वतीक्रीडा : वयस्तंभिनी स्वीकार

श्रीप्रभूंचे दर्शन झाल्यानंतर चक्रधरांची विरक्तावस्था अधिक वाढली. ते उन्मनस्क झाले. अवस्थाभूत होऊन ते भ्रमण करू लागले. अमुकच वाटेने, अमुकच ठिकाणी जावे अशी मुळी त्यांची प्रवृत्तीच नव्हती. पाय नेतील तिकडे जायचे. अरण्यातून जाताना कधी त्यांचे वस्त्र काट्यात गुंतून फाटून जायचे. मग उघडेच भ्रमण चालू व्हायचे. अंगावर काट्यांचे ओरखडे जात. त्यातून रक्ताचे बिंदू निघत. ते तेथेच वाळायचे. त्यांच्या चाफेगौर मूर्तीवर सोन्यावरील माणकासारखे ते शोभून दिसत. चालताना त्यांचे वाऱ्याने उडत असलेले केस कधी काट्यात गुंतत. पण ते सोडवण्याची प्रवृत्ती नाही. उलटचा वाऱ्याने ते सुटतील तेव्हा, किंवा जवळून जाणारा एखादा वाटसरू ते मोकळे करील तेव्हा ते पुन्हा चालू लागायचे. अशा रीतीने भ्रमण करीत करीत ते 'पर्वता'वर येऊन पोचले. या पर्वतावर स्वामी १२ वर्षे राहिले. तेथे असतानाच भर्तृहरीची पत्नी योगिनी मुक्ताबाईची भेट झाली. तिने अत्यंत प्रेमपूर्वक स्वामीचे चरणक्षालन व पूजाअर्चन केले. अशा उन्मनस्क स्थितीत भ्रमण करीत करीत एक वेळ ते कांति नगरीला पोचले. तेथे उधळीनाथ या नावाचे एक राजगुरु विद्यावंत राहात होते. त्यांच्याजवळ वयस्तंभिनी विद्या होती. तिच्यामुळे 'वळीत पळीत नैय : इथेसी सहश्रु वरीखे आयुक्षः' ही विद्या स्वामींनी स्वीकारावी म्हणून उधळीनाथांनी विनंती केल्यावर स्वामींनी स्वीकारली. गुजराथच्या या राजकुमाराचे आधीच शरीर सुंदर, वर्ण चाफेगौर, मूर्ती सर्वावयवी सुंदर. वयस्तंभिनी विद्येच्या स्वीकारामुळे तिला आता अखंड तारुण्य प्राप्त झाले. त्यामुळे स्वामी अखेरपर्यंत २५-२६ वर्षांचे तरुण दिसत असत.

आंध्रदेशी तेलिकारा भेटि

अवस्थाभूत स्थितीत ही सर्वांगसुंदर मूर्ती आंध्र प्रदेशात भ्रमण करीत असताना एके गावी पोचली. पहाट फुटायची होती. एका घराच्या अंगणात एक बाई झोपली होती. उन्मनस्क स्वामी तिच्याच बाजेवर पाठीशी पाठ लावून, तिचे पांघरूण अंगावर घेऊन झोपले. त्यामुळे उडालेला गहजब काय वर्णन करावा ! नदीवरून परत आलेल्या तिच्या पतीने, आपल्या पत्नीशेजारी झोपणाऱ्या या स्वामीचा शिरच्छेद करण्यासाठी खड्ग उपसले. स्वामींनी आपल्या निष्काम, विरक्त व प्रेमपूर्ण नजरेने त्याच्याकडे पाहिले मात्र, तोच त्याला, आपल्या घरी प्रत्यक्ष ईश्वरावतार आला असा साक्षात्कार होऊन त्याच्या हातातील खड्ग गळून पडले. त्याने स्वामींची पूजाअर्चा केली. स्वामी त्याच्याच घरी झोपले. रात्री त्यांना तहान लागली. पण आपल्या मौनपूर्ण विरक्तावस्थामुळे त्यांनी कुणाकडेही पाणी मागीतले-सुद्धा नाही. ते उठून तुंगभद्रा नदीवर पाणी पिण्यासाठी गेले. तुंगभद्रा तुडुंब भरून वाहात होती. काठावरील एका टेकाडावर बसून ओंजळीने ते पाणी पिऊ लागतात न लागतात तोच ते टेकाड खचले आणि स्वामी तुंगभद्रेच्या लाटा नेतील तिकडे गटांगळ्या खात वाहात जाऊ लागले. सकाळच्या प्रहरी तुंगभद्रेच्या लाटेने ते काठाला लागले. अशी त्यांची ही विरक्ती !

भक्ता भेटि

स्वामींचे भ्रमण पुन्हा सुरू झाले. एके गावी ते पाणीपात्र भिक्षा मागत होते. एका ब्राह्मणाने त्यांना पाहिले. त्यांच्या अलौकिक तेजाने प्रभावित होऊन त्याने स्वामींना घरी नेले आणि ठेवून घेतले. आपल्या बहिणीला त्यांच्या सेवेसाठी ठेवले. एके दिवशी रात्री ती बहीण स्वामींचे चरणसंवाहन करीत असताना तिला निद्रा आली, आणि तिचे डोके स्वामींच्या चरणावर लीन झाले. ब्राह्मणाला

वाटले की, ही यांना प्रवृत्त करीत आहे. या भलत्याच संशयामुळे त्याने क्रोधसंतप्त होऊन आपले खडग उपसले. तो वार करणार एवढ्यात स्वामींनी कृपावृष्टीने त्याच्याकडे पाहिले, तोच त्याचा राग कुठच्या कुठे निघून गेला. त्या वेळी स्वामींनी त्याच्या ठिकाणी चार कळिकांचे प्रेम संचरले. तो स्वामींचा अनन्य भक्त बनला, इतका की,—

सर्वसंगपरित्याग करून तो स्वामींच्या बरोबर निघाला. एक वेळ एके गावी स्वामींनी त्यांना म्हटले : “ भटो, हे पैला गावी असैल : मासा पाखा हे तुम्हां दर्शन देईल : ” त्याप्रमाणे नदीच्या अलीकडील गावी भक्त राहिला व पलीकडील गावी स्वामी राहिले. पण भक्ताला स्वामींचा वेध इतका की दररोज त्यांच्या सुखस्वास्थ्याची चौकशी केल्याशिवाय त्याला राहवेना. स्वामी ज्या गावी राहिले होते त्या गावातील एक ब्राम्हण, भक्त ज्या गावी होता त्या गावी भिक्षा मागण्यासाठी येत असे. त्याच्याजवळ हा नेहमी चौकशी करायचा. एके दिवशी त्या भिक्षुकाला वाटले : “ काइ पां ? स्त्रियांसी पुरुखांचा वेधु : पुरुखांसि स्त्रीयेचा वेधु : पुरुखांसि पुरुखांचा एसणा वेधु काइसा पां ? ” असा विचार त्याच्या मनात येऊन त्याने खोटेच सांगितले की : “ काय तुम्हाला माहीत नाही ? सर्पदंशाने त्यांचा मृत्यू झाला ! ” भक्ताने त्रिवार तेच विचारले. भिक्षुकाने त्रिवार तेच उत्तर दिले. त्यासरशी भक्ताचा वेह कोसळला आणि तो मृत्यू पावला. हे कळताच स्वामी दुःखित अंतःकरणाने त्या भिक्षुकाला म्हणाले : “ आहा : ओखटें केलें : हां भटो : ऐसा सत्यहि अर्थो न बोलिजे : मां एसणें असत्य तुम्हांसि कैसें बोलविलें ? ” स्वामींनी त्या भिक्षुकाला कुदळकावडे आणायला सांगून आपल्या भक्ताचा अंत्यसंस्कार केला आणि त्यांचे परिभ्रमण पुन्हा सुरू झाले.

हंसावेशी विवाह

भ्रमण करीत करीत स्वामी वरंगळला पोचले. तेथे एका श्रीमंत मल्लाने त्यांची पूजा करून त्यांना पाच हजारांची रत्ने जडलेला एक जोगवटा अर्पण केला. पण नंतरच्या परिभ्रमणात स्वामींनी तो एका ब्राम्हणाला देऊन टाकला. एका गावी घोड्यांची हेड घेऊन वरंगळला जाणारे काही हेडाऊ त्यांना भेटले. त्यांच्याबरोबर स्वामी पुन्हा वरंगळला आले. हेडाऊंच्या घोड्यांची खरेदीविक्री करीत असताना एका व्यापाऱ्याने त्यांना पाहिले. आपल्या मुलीला हा अनुरूप वर आहे असे पाहून त्याने स्वामींना म्हटले : “ जी जी : मातें कन्यारत्न एक असे जी : मी तियां कारणे पाईं कापडें बांधौनि बहुत हिंडीनलां : परि तिये जोगा वरू कव्हणि ठाईं नाहीं जी : गोसावी होती : तरी ते माझे कन्यारत्न स्वीकारावें जी : ” स्वामी म्हणाले : “ यासि जातिकुळ नाहीं : ” व्यापारी म्हणाला : “ गोसावी ईश्वर . . . ईश्वरासि काइ जातिकुळ असे ? ” तेव्हा स्वामी पुन्हा म्हणाले : “ तरि एथ खुंटदावें नाहीं : ” व्यापारी म्हणाला : “ तेहि गोसावी जी : ” स्वामी पुन्हा म्हणाले : “ तरि यासि करावेया कांहीचि वीत नाही : ” व्यापारी म्हणाला : “ दोहींकडून वन्हाड आम्हीचि करुनि : ” झाले, विवाह ठरला. गोधुळीचे लग्न झाले. सारे सोहळे झाले. स्वामी दुसऱ्यांदा विवाहबद्ध होऊन हंसाबेबरोबर संसार करू लागले.

असे असता, एके दिवशी हे दांपत्य माडीवर बसून सारीपाट खेळत होते. तेव्हा रस्त्यावरून एक विरक्त अवधूत जात होता. स्वामींची नजर त्याच्यावर गेली. त्यांची विरक्ती पुन्हा जागृत झाली. आणि ते उद्गारले : “ ऐसेया होइजैल : ” हंसाबा म्हणाली : “ छे छे ! आपण असे कसे होणार ? ” असे म्हणतम्हणतच मूर्च्छा येऊन ती एकदम खाली पडली. स्वामींनी तिला सावरले आणि म्हटले : “ छे छे ! तुमतें सांडौनि कें जाइजैल ? हें तुमतें चाळवितांए कीं : ” तथापि, स्वामींनी हंसाबेला

स्वरूपदर्शन विद्या संक्रमून तेथून ते निघून गेले. या विद्येमुळे, स्वामी आपल्याजवळच आहेत असा भास हंसाबेला आमरण होत होता.

डाकरामी व्याध्विद्रावणः घोडाचूडीशिष्यांभेट

हंसाबेला सोडून पुन्हा विरक्त वृत्तीने भ्रमण करीत करीत स्वामी डाकराम या गावी पोचले. त्या गावातील भीवेश्वराच्या देवळात रात्री एक बाघ नेहमी येऊन झोपायचा. आपल्या सिंहगर्जनेने स्वामींनी त्याला कायमचे पळवून लावले. तेथून निघाल्यानंतर एका तेली दांपत्याची आणि त्यांची भेट झाली. स्वामींनी दिलेल्या स्थितीमुळे ते दांपत्य 'झाडिमंडळीं देवी आणि देवी होऊनि वर्तते असाति.' असे की, एके दिवशी स्वामींजवळून 'मुगुटें मुडुप झगटुनि' ते गेले, पण स्वामींना त्यांनी ओळखलेही नाही. पुढील एका गावी एका मुलाला लागलेला ग्रह त्यांनी काढला. एक वेळ किष्किंध पर्वताकडून येताना वाटेत त्यांना घोडाचूडीचे शिष्य भेटले. त्यांच्याबरोबर मार्गक्रमण करीत असताना एके गावी ते शिष्य चाटणी करीत होते. तेव्हा एका बाईने कढतकढत आंबील त्यांच्या ओंजळीत टाकली. त्यामुळे संतप्त होऊन त्याने आपला हात वळणीला पुसला. लगेच तेथे आग लागली आणि अवघा गाव जळू लागला. तरी ते शिष्य हसतच होते. स्वामी त्यांना म्हणाले : "महात्मे हो : एसाणी भूतहिंसा केली परी तुम्हां खीणभरीहि घृणा नुपजे ? आणि वरी हासत असा ? आतां हे तुमचेनि सांगातें नैय : " असे म्हणून स्वामी त्यांना सोडून तडक रिद्धपूर येथे श्रीप्रभूंच्या भेटीला आले.

भांडारेकारांची भेट

तेथील एक मातंग श्रीप्रभूसाठी क्षेत्रखाजे आणि पाणी आणून ठेवीत असे. श्रीप्रभूंबरोबर त्यांचा प्रसाद म्हणून स्वामीही तो सेवन करीत. श्रीप्रभूंची भेट घेऊन नंतर स्वामींनी काही दिवस विंध्य पर्वतातील गोंडवाड्यात घालवले. येथून निघाल्यावर भ्रमण करीतकरीत एके दिवशी ते एका झाडाखाली बसले असताना पारध्यांचा होडेचा ससा भयभीत होऊन धावतधावत स्वामींच्या आश्रयार्थ आला. स्वामींनी त्याचे संरक्षण केले. तेथून निघून सेंदुर्जन, भोगराम (रामटेक), मनसीळ या मार्गाने ते भंडार्याला येऊन पोचले. तेथे भांडारेकरांची व त्यांची भेट झाली. स्वामी पाणीपात्र भिक्षेसाठी दारासमोर गेले तेव्हा भांडारेकार आपल्या घराच्या ओसरती बसून पोथी वाचताना काही संदर्भ पाहात होते. स्वामींनी म्हटले : "भटो : मागील फाकी पाहा : " हे ऐकताच भांडारेकरांनी बाहेर पाहिले स्वामींची आणि त्यांची नजरानजर झाली. त्यासरशी 'हा ईश्वरावतार असून आपला खरा हितकर्ता आहे' अशी प्रतीती त्यांना आली, आणि ते तसेच घरदार सोडून स्वामींना अनुसरले व त्यांचे सेवादास्य करू लागले. भांडारेकरांच्या सेवादास्याची स्वामींनी पुढे आपल्या भक्तजनांसमोर अनेकदा प्रशंसा केली आहे. त्यांना बरोबर घेऊन स्वामी अळजपूरला व तेथून नांदेडला गेले. नांदेड येथे असताना भांडारेकारांना 'बाहिरती'चा उपद्रव झाला. ते फार अशक्त झाले. स्वामींनी त्या वेळी त्यांची स्वतः शुश्रूषा केली. त्यांची बाहिरतीची घाण ते स्वतः काढून धूत असत. नांदेड येथेच भांडारेकारांचा मृत्यू झाला. विषण्ण अंतःकरणाने त्यांचा अंत्यसंस्कार करून स्वामी पुन्हा एकाकी भ्रमण करू लागले. एखाद्या गावी त्यांनी गुराख्याबरोबर खेळ खेळावा. त्यांच्या गाई राखाव्या, कुठे दूत खेळावे, कधी वेळबिगार करावी, उकिरड्यात झोपावे. एक वेळ तर चोर म्हणून इतर चोरांबरोबर स्वामींनाही खोड्यात घातले. अधिकाऱ्यांनी स्वामींना ओळखले आणि त्यांचा खोडा काढायला सांगितले. पण आधी सांगाति' म्हणून त्यांनी त्याचा खोडा काढायला सांगितले, नंतर आपला. आपल्याआधी आपल्या

सांगात्याचे सर्व सोपस्कार त्यांनी करवून घेतले. अशा लीळा करीतकरीत स्वामी लोणारला पोचले तेथे सिधणाचा पुत्र कन्हारदेव यादव याने त्यांचे दर्शन घेतले. त्याने अर्पण केलेल्या आसूच्या वाखारीकडे स्वामींनी हुंकूनही पाहिले नाही. कन्हारदेव ती वाखारी तिथेच सोडून गेला. स्वामींनी ते द्रव्य खर्च करून तेथील कुमारेश्वराच्या देवळाची पौळी आणि धारेचा घाट बांधला. जाईच्या देवळाजवळ वाघिणीची पिले त्यांनी खेळवली.

आंबजै येथे रामदेवाची भेट

ठिकठिकाणी अशा अनेक क्रीडा करीत ते झाडिमंडळात भ्रमण करीत असताना तेथे स्वारीवर आलेल्या रामदरण्याची व त्यांची भेट झाली. त्यांच्याबरोबर ते अळजपूरला गेले. तेथे असताना ते दररोज अंबिनाथाच्या देवळात दर्शनाला जात व अंबिनाथाला विडा अर्पण करीत. रामदरणा व त्याची आई स्वामींची अत्यंत भक्तीने पूजाअर्चा करीत. पण एके दिवशी त्यांच्यावरही उदास होऊन स्वामी तेथून निघाले. ते वडनेरला येऊन पोचले. तेथील उत्तरेश्वराच्या देवळात रात्री झोपले असताना त्यांच्या वक्षस्थळावर वरून दोन सर्प पडले. ते दोन्ही हातांनी धरून त्यांनी दूर फेकून दिले. मग ते जवळच्या आंबजै गावी गेले. तेथे रामदेवाची भेट झाली. रामदेवाने स्वामींच्या लीळाचमत्काराच्या कथा ऐकल्यानंतर प्रत्यक्ष दर्शन होताच स्वामींवर ईश्वरावतार म्हणून त्याची श्रद्धा जडली. तथापि, तो देवताभक्तीत रममाण असे. असे दिसते की त्याने स्वामींजवळून एका देवतेची विद्या मागून घेतली. स्वामींनीही त्याला त्या देवतेची विद्या दिली. त्यामुळे प्राप्त झालेल्या सामर्थ्यामुळेच तो स्वतः श्रेष्ठ विद्यावंत म्हणून वावरू लागला. त्यामुळे पुढे त्याला अनेक शिष्य मिळाले. त्यात आबाइसा, महदाइसा, उमाइसा, नागदेव वगैरे प्रमुख होत. या सर्वांना स्वामींकडे आणण्याला रामदेवच निमित्त झाला होता. त्यामुळे स्वामींच्या चरित्रात त्याला विशेष महत्त्व आहे.

मेहकरला अवस्थान

रामदेवाच्या भेटीनंतर स्वामी पातुरडी, आलेगाव, विसै, आंजन या मार्गाने मेहकरला येऊन पोचले. बाणेश्वराच्या मंदिरातील बोणेबाईच्या आग्रहाने ते तेथे काही दिवस राहिले. गोकुळाष्टमीच्या दिवशी बोणेबाईला देवकी मानून स्वामींनी स्वतः बालमूर्ती धारण केली व अशा रीतीने गोकुळाष्टमी साजरी केली. बोणेबाईबरोबर एक वेळ लोणारची यात्राही ते करून आले. नंतर तिच्याच आग्रहाने सिंहस्थयात्रेच्या निमित्ताने ते पैठणला जाऊन पोचले. पैठण येथे स्वामींच्या आयुष्यातील दुसरा एक महत्त्वाचा प्रसंग घडून आला.

पैठण : बाइसांना प्रेमसंचार

पैठण येथे नागुबाई नावाची एक वृद्ध तपस्विनी होती. ती पयोव्रती होती. तिला आपल्या मार्गाचा, ज्ञानाचा व आचाराचा फार गर्व होता. बोणेबाईकडून स्वामींचे नाव व त्यांची लीळाचरित्रे ऐकल्यावर तिला त्यांच्या दर्शनाचा वेध लागला. दुसरे दिवशी मार्गात तिला एक अदृष्टपूर्व पुरुष दिसले. ती वेधली. बोणेबाईने ज्यांचे वर्णन केले ते हेच पुरुष असले पाहिजेत म्हणून तिने ओळखले व त्यांना ती आपल्या मठात घेऊन आली. पण आपल्या त्रिदोषामुळे तिने स्वामींना बसायला पायपुसणे दिले व जेऊ वाढले तेही दूधभोपळ्याच्या करवंटीत. दुसऱ्या दिवशी बोणेबाईबरोबर स्वामी व्यंकाला जायला निघाले. त्यांनी जाऊ नये म्हणून नागुबाईंनी पुष्कळ आग्रह केला. पण तो न ऐकता स्वामी निघाले. तथापि,

नदी ओलांडून जात असतानाच त्यांनी त्यांबकाला जाण्याचे रद्द केले. नागुबाईने त्यांना पुन्हा मठात आणले. त्या वेळीही बसायला पायपुसणे व भोजनाला दूधभोपळ्याची करवंदीच तिने स्वामींना दिली. तिसऱ्या दिवशी तिचे त्रिदोष नाहीसे केल्यावर स्वामींनी तिच्या दृष्टीला दृष्टी भिडवली व तिच्या ठिकाणी एका कळिकेचे प्रेम संचरले. त्यासरशी, आपल्या पूर्ववर्तनाबद्दल पश्चाताप होऊन, गडबडा लोळून ती स्वामींची क्षमा मागू लागली. ती त्यांची भक्त बनली व स्वामींचे सेवादास्य करू लागली. एकदोन दिवसानंतर त्यांची शिष्या हांसुबाई व शिष्य पांडा हेही स्वामींचे सेवक बनले. ही नागुबाई म्हणजे बाइसा. प्रेमसंचारानंतर ती सदैव स्वामींजवळ राहून त्यांचे सेवादास्य करी. स्वामींचा त्रिकाळ पूजावसर करी. स्वामींनीही आपली सर्व व्यवस्था करण्याचे काम सर्वस्वी बाइसांच्या स्वाधीन केले होते.

पैठण येथील चरित्रे

पैठणला स्वामी सुमारे दहा महिने राहिले. त्यांचे वास्तव्य भोगनारायणाच्या देवळात होते. स्वामी म्हणजे प्रत्यक्ष श्रीचांगदेवराउळ ईश्वरावतार, नव्हे, श्रीकृष्णावतार होत, अशी त्यांची कीर्ती हळूहळू आसमंतात पसरली व त्यांच्या दर्शनार्थ दुरूनदुरून मंडळी येऊ लागली, आणि भक्तजनांचा परिवार गोळा होऊ लागला. देइभट, लखूबाइसा, उपाध्ये, सारंगपंडित, कास्ते हरिदेवपंडित, वामदेव, देमाइसा, महादेव पाठक, राघवदेव, गदोनायक, ब्रम्हचारीदेव, चांगदेव इत्यादिकांचा त्यात समावेश होता. यांत पुरुष होते, स्त्रिया होत्या, विद्वान होते, अविद्वान होते, महंत होते, त्यांचे शिष्य होते, लहान मुले होती, मुली होत्या. सर्व प्रकारच्या व्यक्ती त्यांच्याकडे वेधल्या जाऊ लागल्या. ग्रहे सारंगपाणीची भूतबाधा त्यांनी झाडली, भूतसृष्टी आपणाला वश आहे असे म्हणणाऱ्या वामदेवांना त्यांनी दाखविले की भूत-सृष्टी त्यांना वश नसून स्वामींना वश आहे. गोपाळमंत्राचे भेद निरूपण करताना कास्ते हरिदेव-पंडितांना त्यांनी सांगितले की : 'एक भेदु तो कव्हुणीच नेणे—एकमिणी देवी जाणे कां श्रीकृष्णचक्रवर्ती जाणती : ' साहजिकच हरिदेव पंडिताच्या लक्षात आले की स्वामी श्रीकृष्णावतार असले पाहिजेत, एरवी त्यांना हे कसे ठाऊक असणार ? अशा लीळांमुळे त्यांची कीर्ती पसरू लागली. पुराणवक्ता सारंगपंडित त्यांच्याकडे वेधला गेला. स्वामींही त्याच्या घरी जाऊन त्याच्या लहान मुलीशी—धानाइसासी खेळत. एक वेळ तिची समजूत घालताना 'साठेचे घर मेणाचे ' ही प्रसिद्ध लोककथा स्वामींनी तिला सांगितली. देमाइसाला योग्य गुरू मिळेल. लखुबाइसांच्या सांगण्यावरून तिने स्वामींना आपले गुरू मानले. अशा रीतीने कालक्रमण केल्यावर स्वामी चांगदेवभटाला घेऊन रिद्धपूरला श्रीप्रभूंच्या दर्शनासाठी जाऊन आले. आल्यावर त्यांनी वेरूळ येथे अवस्थान केले.

वेरूळ

वेरूळजवळच सुप्रसिद्ध लेणी आहेत. त्यातील अनेक लेण्यांत स्वामी भक्तजनांसहित विहरणाला जात असत. स्वामी वेरूळ येथे असताना रामदेव दादोस आपल्या शिष्यांसहित स्वामींच्या भेटाला आले. स्वामींना 'कैसा अवसरु असे ' हे पाहण्यासाठी त्यांनी जानो उपाध्यांना पुढे पाठविले. उपाध्यांना स्वामी हे श्रीकृष्णावतार आहेत अशी प्रतीती आधीच आली होती. पण आपले गुरू रामदेव दादोस यांच्यावरही त्यांची तशीच बुद्धी होती. तेव्हा 'बटिका : महात्मा म्हणजे आणीक जीव तैसा तो एक जीऊ ऐसे जाणीजे हो : ' असे सांगून त्यांची रामदेवांवरील ईश्वरबुद्धी त्यांनी काढली. जीवदेवतांच्या भक्तीहून ईश्वरभक्ती श्रेष्ठ या स्वामींच्या तत्त्वज्ञानाच्या प्रतिपादनाचाच हा भाग होय. तथापि, देवतांच्या व

देवतासामर्थ्याच्या कथा सांगून त्यांचा अवमान न करण्याचाही उपदेश स्वामी आपल्या शिष्यांना करीत.

वेरूळ ही त्या वेळच्या महाराष्ट्राची राजधानी. देवगिरीच्या अगदी जवळ. स्वामी वेरूळला आले आहेत असे ऐकून राजधानीतील अनेक राजपुरुष त्यांच्या दर्शनाला येऊ लागले व त्यांच्याकडे वेधू लागले. रायाचे गुरु ब्रम्हसानु यांना भीती वाटली की, 'आतां हे रायांतेंही आदिकरुनि वेधितः पाहाटे राओ जाइल तरि यांचाचि होइल : ' म्हणून स्वामींचा काटा काढण्यासाठी त्याने आपल्या शिष्यांच्या कडून विषाने घोळलेल्या सुपारीच्या फोडी देऊन त्यांना मारण्याचा प्रयत्न केला. पण स्वामींनी तो आपल्या सामर्थ्याने हाणून पाडला. स्वामींच्या व त्यांच्या तत्त्वज्ञानाच्या प्रसिद्धीची ही प्रतिक्रियाच होय. आपल्या दरबारातील राजपुरुषांकडून स्वामींची कीर्ती ऐकून महादेवरायही खरोखरच त्यांच्याकडे वेधला. त्यांचे दर्शन घेण्याची उत्कट इच्छा त्याच्या मनात निर्माण झाली. तो स्वामींच्या दर्शनाला दुसऱ्या दिवशी पहाटे निघायचा होता. पण स्वामींच्या मनात त्याला दर्शन द्यायचे नव्हते. कारण, आपले दर्शन झाले तर महादेवराय राज्यत्याग करून आपला सेवक होऊन राहील याची त्यांना खात्री होती. राज्यधर्माच्या दृष्टीने असे व्हायला नको होते. म्हणून राजाचा, आपल्या दर्शनाला येण्याचा मनोदय कळताच स्वामींनी रात्रीच प्रस्थानाची तयारी करून वेरूळ सोडले व ते सिस्ररच्या मार्गाला लागले.

सिस्रर : नागदेवाला दर्शन

स्वामींचे दर्शन होऊ शकले नाही म्हणून खिन्न झालेला महादेवराय तसाच माहिंबा ठाण्याकडे फिरतीवर गेला. परत येताना स्वामी सिस्ररला आहेत हे कळताच तो सिस्ररला आला. पण तेथेही आपले नाव लपवून स्वामींनी त्याला दर्शन दिले नाही. स्वामी सिस्ररला येण्यापूर्वी तिकडे रावसगावला एक प्रसंग घडला होता. माधवभटांची विधवा पत्नी आबाइसा ही आपली विधवा मुलगी उमाइसा व पुतणी महाइसा यांना घेऊन रावसगावी गंगेच्या काठावर गुंफा बांधून राहात होती. त्यांनी रामदेव दादोस यांना आपले गुरू केले होते. एके दिवशी दादोस त्यांना भेटायला आले. गुंफेबाहेर त्यांच्या वहाणा होत्या. त्याच वेळी आबाइसाचा मधला मुलगा नागदेव तेथे आला. हा नागदेव फार व्यसनी होता. गुंफेबाहेर पुरुषांच्या वहाणा पाहून त्याला शंका आली. गुंफेत प्रवेश करून तो रागाने आबाइसाला बोलू लागला. आबाइसाने त्याची समजूत घातली व म्हटले : "या महात्म्याविषयी असे बोलू नकोस. ते फार चांगले आहेत. त्यांच्यापासून आम्हाला आनंद होतो." नागदेव म्हणाला : "का होणार नाही ? स्त्रियांना पुरुषांपासून आनंद होणारच. तुम्हाला जसा आनंद होतो तसा मला होईल ?" आबाइसा म्हणाली : "अवश्य होईल. मी त्यांना जेवायला सांगितले होते. जा, त्यांना बोलावून आण." नागदेव गेला, त्याने दादोसांना बोलावले व तेही कोणताही राग मनात न आणता आले. दोघेही एका पंक्तीत जेवले. नंतर दादोस गंगेवर गेले. आबाइसाच्या सांगण्यावरून नागदेवही त्यांच्याकडे गेला व त्यांच्यासमोर बसला. नागदेवाने विचारले : "तुमच्यापासून म्हणे आनंद होतो ?" दादोस म्हणाले : "आमच्यापासून आनंद होतो व होतही नाही. पण आमचे गुरु श्रीचांगदेवराउळ यांच्यापासून मात्र निश्चित होतोच." श्रीचांगदेवराउळांचे म्हणजे स्वामींचे नाव ऐकताच नागदेवाला स्थिती झाली. स्थिती भंगल्यानंतर त्याने विचारले : "तुम्ही आता कोठे जाता ?" दादोस म्हणाले : "आम्ही आमच्या गुरूच्या, दर्शनाला जात आहो." "सध्या ते कोठे आहेत ?" दादोस म्हणाले : "सिस्ररला." नागदेव म्हणाला : "मग त्यांच्या दर्शनासाठी तुमच्याबरोबर आम्हालाही घेऊन जा ना." दादोसांनी संमती दिली. यानंतर

नागदेवाने रामदेव दादोसांचे शिष्यत्व स्वीकारले. ते सर्वजण साडेगावाला आले, व तेथून आबाइसा, उमाइसा, महदाइसा, इत्यादी आपल्या शिष्यांसहित स्वामींच्या दर्शनासाठी दादोस सन्नरला येऊन पोचले. दादोस आणि नागदेव पूजाद्रव्ये आणण्यासाठी बाजारात गेले, तेवढ्यात महदाइसा व उमाइसा उत्कंठेने स्वामींच्या दर्शनाला गेल्या. स्वामी भीलमठाच्या आंगणात वेढे करीत होते. त्यांचे सौंदर्य व ऐश्वर्य पाहून त्या वेधल्या. स्वामींनीही त्यांची आस्थापूर्वक चौकशी केली. महदाइसेकडे तर ते विशेष आकृष्ट झाले. त्यांनी तिला 'आपले' म्हटले. तेवढ्यात दादोस व नागदेव आले. त्यांनी स्वामींची पूजा करून दंडवते घातली. बाइसांनी स्वामींच्या तांबुळाचा प्रसाद इतरांबरोबर नागदेवालाही दिला. दादोसांनी तो न घेण्याचे आधीच सांगितले असताही नागदेवाने तो घेतला. त्यामुळे त्यांना स्थित्यानंद झाला. दादोसापासून होणाऱ्या आनंदापेक्षा स्वामींपासून झालेल्या स्थितीचा सुखविशेष आगळा असल्याचे नागदेवाने सांगताच "येथुनि तुम्हां स्थित्यंतर गाः" असा आशीर्वाद स्वामींनी दिला आणि तेव्हापासून नागदेवाच्या आयुष्यातील दुसरे स्थित्यंतर सुरू झाले.

नाशिक : ल्यंबकेश्वर

सन्नरचा मुक्काम संपवून स्वामी नाशिकला व तेथून ल्यंबकेश्वराला गेले. ल्यंबकेश्वराला विडा अर्पण केला. तेथील मुक्कामात गंगाद्वाराजवळ कोठाई देवतेच्या बेंबीत डखल्याने बोट घालून तिचा अवमानपूर्वक शब्दांनी उपहास केल्याचे कळताच स्वामींनी त्याला उपदेश केला की : "ऐसें न म्हणजे कीं गा डखलेया : देवतेसि निरोधु न कीजे कीं : " देवतादिकांचा अपमान न होऊ देण्याविषयी स्वामी किती सतर्क असत हे यावरून दिसून येते.

बीड : प्रसेयाची ब्रह्म

ल्यंबकेश्वराहून ते पुन्हा नाशकास आले. तेथून परिभ्रमण करीत, गोदातीरावरील अनेक गावी कमी-अधिक वेळ राहून, डोमेग्रामावरून ते बीडला येऊन पोचले. येथे परसनायक व पद्मनाभी हे दोन नवीन शिष्य त्यांना मिळाले. येथे असतानाच रामदेव दादोस आपल्याबरोबर नागदेव व इतर शिष्यपरिवार घेऊन स्वामींच्या भेटीला आले. प्रसंगोपात्त या भक्तजनांना स्वामींनी पुष्कळ निरूपण केले. एक वेळ ते महालक्ष्मीच्या देवळात गेले असताना छताला टांगलेले आंबे, केळी इत्यादी बेगडी फळे पाहिली आणि म्हटले : 'देखिलीं गा प्रसेयांचीं ब्रह्म ?' ती कशी ? तर शेणामातीची केलेली, पण वरून बेगड लावलेली. ज्यांना इतर लोक ब्रह्म मानतात त्या देवतांची फळेही अशीच, म्हणजे वरून चांगली पण आत शेणामातीनी भरलेली असतात, असेच स्वामींनी सुचविले.

एळापूर : परमाणुभवदेव नामखंडन

बीडहून निघून स्वामी पाटवधा येथे आले. महदाइसाला बरोबर घेऊन नागदेव येथे स्वामींच्या दर्शनाला पुन्हा आले. नागदेवाप्रमाणे महदाइसाचीही स्वामींवरील श्रद्धा वाढू लागली. तिने पूजापूर्वक स्वामींना उपाहार अर्पण केला. नाना प्रकारचे प्रश्न विचारून ती स्वामीजवळून आपल्या शंकांचे निरसन करून घेऊ लागली. पाटवध्याचा मुक्काम हलवून स्वामी भिंगारहून काही दिवसांसाठी एळापूरला आले. येथे असताना स्वामींचा अन्य महात्म्याविषयीचा आदर, त्यांची अहिंसक वृत्ती, मठातील कडक शिस्त इत्यादींवर प्रकाश टाकणारा एक उद्बोधक प्रसंग घडला. तेथे परमाणुभवदेव नावाचे एक महात्मे होते. त्यांच्या शिष्याला पद्मनाभीदेवाने विचारले : "तुमच्या गुरूचा अनुभव काय

परमाणु एवढाच आहे ? ” आपल्या शिष्याकडून हे कळताच परमाणुभवदेव संतापले. पद्मनाभी स्वामींच्या मठाकडे आला. तेव्हा अंतर्ज्ञानाने हा प्रसंग जाणवून स्वामींनी म्हटले : “ बाई : कवाडे घाला : याला आत येऊ देऊ नका : कारण हा एका प्राण्याचे अंतःकरण पोळून आला आहे : ” पद्मनाभी स्फुंदूनस्फुंदून रडू लागला. बाईसाने मध्यस्थी केली. तेव्हा स्वामी म्हणाले : “ शेणामातीने अंग चोपडून हा त्यांची क्षमा मागेल आणि ते आपणहून याला आमच्या स्वाधीन करतील तेव्हाच याला आम्ही पुन्हा येऊ देऊ : ” पद्मनाभीने त्याप्रमाणे परमाणुभवदेवांची क्षमा मागितली. त्यांनी क्षमा केली. इतकेच नाही तर त्यांनी स्वतः पद्मनाभीबरोबर येऊन त्याला स्वामींच्या स्वाधीन केले.

कानसे

एळापूरला काही दिवस राहून स्वामी कानसे येथे आले. येथे असताना नागदेवाला बरोबर घेऊन रामदेव दादोस स्वामींच्या दर्शनाला आले. नागदेवाला स्वामींच्या अधिकाधिक भेटी होऊ लागल्या तशी त्याची स्वामींवरील श्रद्धाही वाढू लागली. या वेळी तो स्वामींजवळ बरेच दिवस राहिला. स्वामी कानशाहून भडेगावला गेले, तेथेही तो त्यांच्याजवळ होता. नागदेवांबरोबर महदाइसाही होती. दादोसांनी निवारण केले तरीही महदाइसाने स्वामींना एक वस्त्र अर्पण केले. द्वारावतीला जाणाऱ्या यात्रेकरूंबरोबर महदाइसेनेही यात्रा करून यावे असे रामदेवाने तिला सुचवले. तिने स्वामींना विचारले तेव्हा स्वामी म्हणाले : “ बाई, श्रीकृष्णाची द्वारका समुद्रात बुडाली, आता तेथे काय आहे ? तीर्थ देवता अमोचक : परमेश्वरसन्निधात मोचक : ” तरीही रामदेवाच्या आग्रहावरून ती द्वारावतीला जायला निघालीच. तेव्हा स्वामींनी सांगितले : “ बाई : जाताच आहा तर तेथील श्रीचांगदेवराजळांच्या गुंफा पाहून या : ” महदाइसेबरोबर स्वामींनी उमाइसा व साधे यांनाही द्वारावतीला पाठवले.

करंजखेड

भडेगावाहून स्वामी पाचोरामार्गे सेंदुर्णीला आले. आपल्या दर्शनासाठी येत असलेल्या देमाइसाचे त्यांनी स्वागत केले. तेथून चांगदेववरून येताना देमाइसाला श्रीकृष्णलीळा सांगत मार्गक्रमण करीत ते करंजखेडला येऊन पोचले. वात झालेल्या पानुनायकाचा वात त्यांनी झाडला. त्याला दीपनशक्ती दिली. स्वामी येथे असताना दादोस, आबाइसा व नागदेव स्वामींच्या दर्शनाला पुन्हा आले. या मुक्कामात एका वेळी स्वतः एकदम अदृश्य होऊन स्वामींनी नागदेवाला आपल्या ईश्वरी सामर्थ्याची प्रतीती दिली. स्वामींसाठी गुंफा तयार करताना झाडावर नागदेवाला एका डहाळीवरून दुसऱ्या डहाळीवर जाताना पाहून स्वामींनी त्याला ‘ वानरा ’ हे नाव ठेवले. पुढे अनेकदा ते त्याला त्याच नावाने संबोधू लागले. येथे असतानाच स्वामींनी दाईबाला देवताचक्रांची माहिती देऊन त्यांची व्यावृत्ती केली.

हिवरळी

करंजखेडचे अवस्थान सपवून स्वामी हिवरळीला आले व तेथे ते बरेच दिवस राहिले. येथे असतानाच महदाइसा द्वारावतीहून परत येऊन स्वामींच्या दर्शनाला आली. द्वारावतीचा वृतांत निवेदन करीत असताना, द्वारावतीकार चांगदेवराजळ म्हणजे आपणच, असे स्वामींनी तिच्या प्रत्ययाला आणून दिले. स्वामींच्या सेवेत ती नेहमी असते, यामुळे ती वाया गेली, असे तिचे वडील वायनायक म्हणतात, असे तिने सांगताच स्वामींनी तिला परिसाचा वृष्टांत देऊन म्हटले : ‘ बाई : तुमचेचि तेया

जे गोमटे ते काइ ते जाणत असति ? परमेश्वरपरायणाचेनि संबंधे सुख श्रेय ज्ञान इये तीन्ही होती : ” हिवरळीला असताना महदाइसेने दिवाळी सण साजरा केल्यावर स्वामींनी नागदेवाला व महदाइसेला श्रीप्रभूंच्या दर्शनासाठी रिद्धपूरला पाठवले. त्यांच्याबरोबर हंसराज व दादोस हेही गेले.

हिवरळीहून भाटापुरी, रावसगाव, बोरी वगैरे ठिकाणी मुक्काम करीत स्वामी साडेगावला आले. येथे असताना स्वामींनी राणाइसाला ‘ पारतंत्र हा बंधु : स्वातंत्र्य हा मोक्ष : ’ या वचनाचे निरूपण केले. तेथून अनेक लहानमोठ्या गावी जाऊन भक्तजनांना दर्शन देत देत स्वामी पिंपळगावला गेले. तेथील विज्ञानेश्वराच्या देवळात त्यांनी विडा अर्पण केला. बळ्हेग्रामच्या गुंफेत नगरस्त्रियाबरोबर देवतांनीही त्यांना ओवाळले. मांडवखडकी आसन केल्यावर मांडव्य ऋषीची कथा त्यांनी सांगितली. नदी उतरून पंचाळेश्वर येथील श्रीदत्तात्रयप्रभूंच्या गुंफांचे दर्शन घेऊन भक्तजनांना त्या गुंफा दाखवल्या. तेथून गावोगावी प्रवास करीत ते सविता येथे नागनाथांच्या देवळात उतरले. त्याच वेळी देवगिरी येथे ‘ आमणदेयाचे डोळे काढिले : रामदेवो राज्यां बैसला : ’ ही राज्यांतराची वार्ता अंतर्ज्ञानाने जाणून इंद्रभटाला त्यांनी अधिक चौकशीसाठी पाठविले. तेथून ते निघाले व जोगेश्वरीला येऊन पोचले.

जोगेश्वरी : आउसां भेटि

येथे असताना स्वामींना एक नवीन शिष्या मिळाली. ‘ उपासनीयाची सून : नाथपंथी उपदेशु : चातुर्वर्णी भिक्षा : ’ करणाऱ्या आउसा नावाच्या जोगिणीने विध्यवासिनीजवळ धरणे धरले होते. तेव्हा तिला दृष्टांत झाला की : “ गंगातीरासि जाए : मग तुज परीसु सीधैल : ” तशीच ती हिंडतां हिंडत काउळगावला आली. शाळेत आपली मात्रा ठेवून गोदातीरावर हातपाय धूत असताना, जवळच जोगेश्वरीला असलेल्या श्रीचांगदेवराउळांचे गुणविशेष एका ब्राम्हणाने तिला सांगितले. तिच्या मनात स्वामींविषयी आवड निर्माण झाली. नदीच्या काठाकाठाने ती जोगेश्वरीला आली. आरोगणा संपवून स्वामी मागच्या अंगणात होते. आउसा त्यांच्याकडे वेधली व एकसारखी टक लावून पाहात राहिली. स्वामींनी विचारले : “ आउवे देवी : काइ पाहिजत असिजे ? ” ती म्हणाली : “ ज्या पुरुषाच्या दर्शनासाठी पृथ्वीपर्यटन केले त्यांना पाहात आहे : ” “ मग असे समोर येऊन पाहा ना : ” आउसा समोर जाऊन बसली. तिला स्थिती झाली. स्थिती भंगल्यावर स्वामी म्हणाले : “ आता बीढारासी जा : ” आउसा म्हणाली : “ ज्या पुरुषाच्या दर्शनासाठी पृथ्वीपर्यटन केले ते भेटल्यावर आता दुसरे बिढार कुठले ? आता या श्रीचरणांपाशीच माझे बिढार : ” स्वामींनी तिची मात्रा आणवली. तीत असलेल्या देवता, पितळेची जोगला देवीची मूर्ती व मोहवाचा कृष्ण यांचे पाण्यात विसर्जन करायला सांगितले. आउसा म्हणाली : “ सर्व देवतांचे विसर्जन कराल तर करा, पण या कृष्णाला बुडवू नका कारण हा मी वाट चुके तेव्हा मज वाट सांधे : ” स्वामी म्हणाले : “ आता साचोकार कृष्ण तुम्हाला वाट सांधेल : ” असे म्हणून तिच्याजवळील सर्व देवतांचे त्यांनी पाण्यात विसर्जन करायला लावले. तिच्या कानांतील मुद्रा स्वतः काढल्या. दोन वस्त्रे आणवून तिला महात्म्याचा वेष दिला. आउसा स्वामींना अनुसरली व त्यांची अखंड सेवा करीत त्यांच्या चरणांजवळ राहू लागली. या आउसाची स्त्रीपुरुषत्व बुद्धी आधीच नष्ट झाली होती. स्वतःला पुरुष समजूनच ती नेहमी बोलत असे. तिच्याजवळ डांगरेश नावाचा कुत्रा होता. तोही स्वामींचा भक्त बनला. स्वामींचा प्रसाद घेतल्या- शिवाय तो कधी भोजन करीत नसे.

जोगेश्वरीला असतानाच रिद्धपूरहून नागदेव, महदाइसा व रामदेव दादोस परत आले. श्रीप्रभूंचा प्रसाद नमस्कारून घेतल्यावर स्वामींनी श्रीप्रभूंच्या सुखस्वास्थाची चौकशी केली व तेथील वृत्तांत विचारला. महदाइसेने दुःख करीत करीत तो सांगितला. स्वामींनी म्हटले : “बाइ, तुम्ही दुःख करीत आहात तर श्रीप्रभूंची सेवा सोडून परत आलाच का ?” महदाइसा म्हणाली : “जी जी : मी काही येत नव्हते, दादोसांनी परत आणले.” स्वामींनी विचारल्यावर दादोस म्हणाले : “जी जी : तेथे असताना ही श्रीप्रभूंची प्रवृत्ती भंगत असे, किडेमुंग्या मारीत असे, रात्री मठात निद्रा करीत असे. स्वामींनी मग महदाइसाला विचारले तेव्हा त्यांना कळले की हे सर्व श्रीप्रभूंच्या सेवेसाठीच होत असे. स्वामी म्हणाले : “श्रीप्रभूंची सेवा ते अदृष्ट सेवा : श्रीप्रभू करू देति : स्वीकरीती : ओखटे केले : ऐसे कीजे ? ऐसा प्राणिया धर्मापासौनि काढीजे ?”

संगमेश्वर : नागदेवाला बोध

जोगेश्वरीहून स्वामी संगमेश्वरला गेले. रात्री सर्व निरवानिरव झाल्यावर स्वामींनी नागदेवाला बोलावून घेतले. प्रथम त्यांनाही स्वामींनी श्रीप्रभूंच्या लीळा विचारल्या. नागदेवांनी पाचसात लीळा सांगितल्या. मग स्वामींनी विचारले : “श्रीप्रभूवरि : एथ : आणि महात्मेयावरि कैसि बुधि ?” नागदेवाने म्हटले : “सारखीचि ” तेव्हा बाइसा संतापल्या, पण स्वामींनी त्यांना शांत केले. स्वामींनी नागदेवाला पुन्हा म्हटले : “श्रीप्रभूंच्या क्रीडा व रामदेवाचे वर्तन पाहिल्यावर त्यांत तुम्हाला काही वेगळेपणा आढळत नाही काय ?” नागदेवांनी पुष्कळ विचार केला, तेव्हा त्यांना प्रतीत झाले की श्रीप्रभूंच्या क्रीडा अगाध होत्या, तर रामदेव दादोसांचे वर्तन कुश्चित होते. स्वामींनी श्रीप्रभूंचे गुणवर्णन करून व युगधर्म, विद्यामार्गादिकांचे निरूपण करून ‘परमेश्वरू एकु सोडविता’ असे नागदेवांच्या प्रत्ययाला आणले. मग बिढारी पाठविले. सकाळी पुन्हा बोलावून घेतले व विचारले : “येथून गेल्यावर तुम्ही निजला होता काय ?” नागदेवांनी म्हटले : “मला निद्रा आली नाही. स्वामींनी काल जे निरूपण केले त्याचे मी चिंतन करीत होतो.” स्वामींनी विचारले : “मग काही प्रत्ययाला आले ?” नागदेव म्हणाले : “होय.” यावर स्वामी म्हणाले : “आवांकेया ये तें घेइजे हो : तेतुकें आपुलें जावों नेदिजे :” यावर स्वामींनी जीवेश्वर विभागाचे पुन्हा निरूपण केले. तेव्हा नागदेवांन बोध झाला.

खडकुली : भटां अनुसारण

त्यानंतर नागदेवांची रामदेवावरील श्रद्धा उडाली. स्वामींवरील श्रद्धा वाढली. आता हा आपणाला सोडून स्वामींचे शिष्यत्व स्वीकारणार, असे लक्षात येताच त्याला त्यापासून निवृत्त करण्याचा दादोसांनी पुष्कळ प्रयत्न केला. “हा व्यसनी असल्यामुळे स्वामींनी याला आपल्याजवळ राहू देऊ नये. स्वामींचे हा काही ऐकेल व दुसरीकडे बडबडेल.” असे त्याने स्वामींना सांगितले. तेव्हा स्वामी म्हणाले : “तैसे एथ काइ गा असे ? मां पैन्हा जाऊनी भडभडैल : . . . आणि एथ राहील तयातें पाठवीजे ना : जाइल तयातें राहवीजे ना :” स्वामींना अनुसरावे अशी उत्कट तळमळ नागदेवांच्या ठिकाणी निर्माण झाली. दुसऱ्या दिवशी दादोस, आबाइसा इत्यादिकांबरोबर गावाला निघाल्यावर काही निमित्त काढून नागदेव स्वामींकडे परतले. स्वामींनी विचारले : “परत का आलात ? काही विसरलात ?” नागदेव म्हणाले : “नाही. पण मी स्वामींजवळ पाचसात दिवस राहीन म्हणतो.” स्वामी म्हणाले : “तैसें एथ राहों नेदिजे : तुम्हा असों आवडैल तवं असाल : जाओं आवडैल तेव्हळि जाल : तैसें एथ राहों नेदिजे : एथौनि पाठविजैल

तेव्हा जावें : बोलावीजेल तेव्हा जावें : तैसें तरि एथ राहों दीजेल : ” नागदेव विचार करू लागले. स्वामी चिपुळी वाजवून म्हणाले “ चांग विचारा : निकें विचारा : सांघातु दूर पावतु असे : ” नागदेवांनी सारासार विचार करून स्वामींना अनुसरण्याचा निश्चय केला आणि भाखेचे पोफळ देऊन स्वामींना ते अनुसरले. नागदेवांची पत्नी गंगाइसा, हिला उचकवून नागदेवाला स्वामीपासून दूर करण्याचा प्रयत्न रामदेवाने केला. पण स्वामींच्या सामर्थ्यामुळे तो यशस्वी झाला नाही.

नागदेवांची परीक्षा पाहण्यासाठीच की काय, काही दिवसांनी स्वामींनी त्यांना आपल्याजवळून जाण्याला सांगितले. तेव्हा ते अत्यंत दुःखी होऊन रिद्धपूरला गेले व स्वामींनी परत बोलविल्याच्या निरोपाची वाट पाहू लागले. तेथे आपल्या वियोगाने नागदेव अगदी मृत्युशय्येवर पडल्याचे कळल्यावर स्वामींनी त्यांना परत बोलाविले. ते परत आले. त्या वेळी स्वामी प्रतिष्ठानला होते. नागदेवांची भेट होताच स्वामींनी त्यांना आर्लिंगन दिले तेव्हा नागदेव स्फुंदूनस्फुंदून रडू लागले. स्वामी म्हणाले : “ उगे असा गा वानरेया : दुःख न करा : आतां एथीनि तुमतें केव्हाही न पठवीजे हो : ”

खडकुलीला असताना स्वामींनी भक्तजनांबरोबर अनेक क्रीडा केल्या. आउसाच्या विनंतीवरून, साप चावून मेलेल्या माळ्याला जिवंत केले. नागदेव आणि नाथोबा यांची शीतपीडा नाहीशी केली. मठाची राखण करीत असलेल्या आऊसाने, त्रास द्यायला आलेल्या पोराना भिववले तेव्हा स्वामी म्हणाले : “ ऐसें भए नुपवीजे की : ” एके दिवशी एका कुठ्याने नागदेवांची भिक्षेची झोळी नेली. दुसऱ्या दिवशी ते पुन्हा आले. आउसाने त्याला दगड मारला. तेव्हा स्वामींनी आपले डोके धरले. जणू तो दगड त्यांनाच लागला होता. ते आउसाला म्हणाले : “ एयाची काए कव्हणी माए बहिणी असे : मां ते रांधौनि ठेवील ? आपुलें राखिजे : परि हाणिजे ना कीं : ” आउसाने एक वेळ एक इंगळी मारली. स्वामींनी विचारले : “ कां मारली ? ” आउसा म्हणाली : “ जी जी : हे एकाधेया प्राणियातें खाती : ” स्वामी म्हणाले : “ मां हा प्राणिया नव्हे ? तुम्हीं महात्मे कीं गा : तुम्हीं सर्व भूतां अभए देयावें कीं : ” एके दिवशी इंद्रभटाला आपला फुटा प्रसाद म्हणून देऊन त्यांच्या पूजेचा विधी स्वामींनी सांगितला : “ आधीं एथ पुष्प एक वाइजे : हें जैसें देखिलें तैसें आठवीजे : एथ नमस्कारू कीजे : सकुत सेवीजे : अति येत्न कीजे : ”

जोगेश्वरी : छिन्नपापी

खडकुलीहून प्रतिष्ठानमार्गे स्वामी जोगेश्वरीला गेले. तेथेही त्यांनी अशाच क्रीडा केल्या. जिह्वारोगाने पीडलेल्या माळीणीचे रक्षण केले. आपल्या दर्शनाला आलेल्या मातंगाला दिलेला प्रसादाचा लाडू त्यांनी व भक्तजनांनी सेवन केला. एक वेळ काही काम करून नागदेव परत आले. मार्गावर असलेल्या पंचाळेश्वराला मात्र ते गेले नाहीत. तेव्हा स्वामींनी सांगितले : “ हें होतें तेथ जाइजे : एथिचिया संबंधा गेले तेतुले ओटेगोटे आदिकरुनि तुम्हां नमस्करणीए कीं गा : ”

छिन्नपापी येथे असताना स्थितीच्या भरात आउसाने स्वामींची स्तुती केली. “ गोसावी कामधेनु : गोसावी कल्पतरू : गोसावी चिंतामणी : ” तेव्हा स्वामी म्हणाले : “ कामधेनु हें एकाचीए दारीचें डोर : तैसा काइ परमेश्वरू ? कल्पतरू तो एकाचीए दारीचें झाड : तैसा काइ परमेश्वरू ? चिंतामणि तो एकाचीए गळांचा मणि : तैसा काइ परमेश्वरू ? कें अर्चित्यानंतशक्ति परमेश्वरू : आणि कें चिंतामणि कामधेनु ? ” एके वेळी स्वामींचे निरूपण ऐकण्यासाठी अनेक स्त्रिया बसलेल्या पाहून सारंगपंडित मनात म्हणाले : “ कैसीया गुलगुलीया सातसीया परवडी वेडुनि बैसलिया असति : आवधीया नेउनि

घालावीया तेलंग देसीं : मग कांडवावे कोदे : मग आपण असिजे गोसावीयांचां सन्निधानीं : ” त्यांचे हे विचार जाणून स्वामींनी त्यांना शिक्षा केली व म्हटले : “हां गा : तुम्ही ऐसें म्हणा . . . तरी धर्माचीया चाडा सातसीया परवडी एथ बाइंचि कां नसावे ? तुम्हीं काइ करावें असे एथ टोंग ? हां गा : तुमचे जीव : मग यांचीया काइ जीउलीया ? तुमतें आनु देवो राखता : आणि यातें काइ आनु देवो राखता ? ऐसें काइ एथ असे ? ” यावरून धर्माच्या क्षेत्रात स्त्री-पुरुषांचा अधिकार समान आहे हा स्वामींचा विचार स्पष्ट दिसून येतो.

डोंबेग्राम : म्हाइंभटां भेटि

छिन्नपापीहून स्वामी डोंबेग्रामला गेले. येथे असतांना घडलेला एक महत्त्वाचा प्रसंग म्हणजे म्हाइं-भटांची भेट व त्यांना झालेला बोध. या प्रस्तावनेत अन्यत्र आलेल्या म्हाइंभटांच्या चरित्रात हा प्रसंग विस्ताराने दिलेला असल्यामुळे येथे त्याची पुनरुक्ती करीत नाही. दादोसांच्या आग्रहावरून महदाइसेने वाराणसीच्या यात्रेला जाण्याचे ठरविले. ती दोघेही डोबेग्रामला आली. महदाइसेने स्वामींना विचारले तेव्हा स्वामी म्हणाले : “ बाइ : तीर्थक्षेत्र अमोचक : सन्निधान मोचक : ” व तिचा बेत त्यांनी मोडून काढला. पण दादोसांनी पुन्हा तिला तयार केले. स्वामींनी निरूपण करून तिचा बेत मोडून काढावा व रामदेव दादोसांनी तिला पुन्हा तयार करावे, असे दोनतीनदा झाले. शेवटी ती वाराणसीला गेलीच. स्वामींची आज्ञा उल्लंघून गेल्यामुळेच की काय, जाताना रस्त्यात तिला काळी बाहिरती लागली. वाराणसीला गेल्यानंतर तिला तेथे आगळे असे काही वाटले नाही. स्वामींच्या निरूपणाचा प्रत्यय आला. तिला पश्चात्ताप झाला. हे सर्व दादोसांमुळे झाल्यामुळे गंगेत स्नान करताना तिने दादोसाला तिलांजली वाहिली. अंतःकरणाने ती स्वामींना पूर्णपणे अनुसरली. वाराणसीहून परत येताना ती रिद्धपूरच्या मार्गे आली. तेथे नागदेव व बाइसा होती. त्यांच्याबरोबर ती स्वामींकडे आली. त्या वेळी स्वामींचा मुक्काम प्रतिष्ठान येथे होता.

एक वेळ स्वामींनी प्रार्थनासाला ईश्वरस्वरूपासंबंधी निरूपण केले. ते म्हणाले : “देओ पाखाणाचा नव्हे : देओ काष्टाचा नव्हे : देओ मातीचा नव्हे : देओ चीवीचा नव्हे : देओ पटीचा नव्हे : देओ धातुचा नव्हे : पाखाणाचा फुटेल : लाकडाचा मोडेल : मातीचा तो वीरल : चित्रीचा तो पुसल : पटीचा तो फाटल : धातुचा तो झिजेल : देओ तो अछेद : अभेदु : अच्युतु : अलेख : ”

डोबेग्रामहून निघाल्यावर स्वामी नेवाशाला काही दिवस राहून प्रतिष्ठानला जाण्याच्या हेतूने वाडेगावला जोगेश्वरीच्या देवळात आले. तितक्यात देवीसमोर कापण्यासाठी कुणी एक मेढरू घेऊन तेथे आला. तेव्हा स्वामींनी बाइसांना म्हटले : “ बाइ : हे घेइन घेइन म्हणतीए : हा देइन देइन म्हणताए : एथौनि चाला : राजसे तामसे स्थानीं न बैसावें : ” यावरून जेथे हिंसा होते तेथे महात्म्याने बसू देखील नये, हे स्वामींचे मत आणि त्यावरून त्यांची अहिंसक वृत्ती चांगली दिसून येते. ते तेथून तडक निघाले आणि ब्राम्हणीला एक रात्रभर राहून पैठण येथे येऊन पोचले. तेथील गणपती मठात त्यांनी अवस्थान केले.

पैठण : स्वामींचे तत्त्वज्ञान

येथे असताना स्वामींनी आपल्या भक्तजनांबरोबर अनेक क्रीडा केल्या. बाइसा, भटोबास, आउसा हे तर त्यांच्या सन्निध्यात नेहमीच असत. याशिवाय रामदेव दादोस, सारंगपंडित, घाटे हरिभट, उपाध्ये,

माइते हरी, नाथोबा, अनो, इंद्रभट, गौराइसा, महदाइसा, उमाइसा, साधे, देमाइसा इत्यादी भक्तजन सतत दर्शनाला येत असत. त्यांच्याबरोबर अनेक लीळा घडल्या. त्यानिमित्ताने स्वामींनी केलेल्या निरूपणावरून त्यांचे आचारविचार उत्तम रीतीने प्रगट होत. स्वामींच्या मठात एरवीही, स्वामींच्या प्रवृत्तीनुसार नेहमीच निरूपण होत असे. त्यातून स्वामी आपले तत्त्वज्ञान व आचारधर्म समजावून सांगत. त्या निरूपणाचा भावार्थ असा की, जीव, देवता, प्रपंच व परमेश्वर हे अनादि नित्य चार पदार्थ असून त्यांतील प्रपंच हा जड आहे, देवता नित्यबद्ध आहेत, जीव बद्धमुक्त, तर परमेश्वर नित्यमुक्त होय. प्रपंच जड असल्यामुळे त्याच्या मुक्तीचा प्रश्नच नाही. देवता नित्यबद्ध असल्यामुळे त्यांना मुक्ती मिळूच शकत नाही. जीव हा अनादिअविद्येने बद्ध असला तरी तो मुक्त होऊ शकतो. या मुक्तीसाठी त्याने झटले पाहिजे. ते कसे ? तर नित्यमुक्त परमेश्वराची भक्ती करून, देवतांच्या उपासनेने जीवाला मुक्ती मिळू शकत नाही. ज्या स्वतःच नित्यबद्ध असून मुक्तीला अपात्र आहेत त्या देवता जीवाला मुक्ती देणार कशा ? तथापि, ईश्वराच्या ठिकाणी असलेले सुख, सामर्थ्य, ऐश्वर्यादि गुण त्यांच्याही ठिकाणी असल्यामुळे जीव त्यांनाच ईश्वर मानतो, पण हे त्याचे अन्यथाज्ञान होय. देवतांची उपासना केल्याने त्यांची फळे जीवाला भोगायला मिळतात हे खरे, पण पुण्याचा साठा संपल्यानंतर जीवाचे तेथून पतन होते व त्याला पुन्हा मृत्युलोकात यावेच लागते. 'क्षीणे पुण्ये मर्त्यलोकं विशन्ति.' सर्व देवतांची स्वामिनी जी चैतन्य माया तिचे फळ मोक्षतुल्य भासते, पण तेथूनही शेवटी पतन होतेच. वेदमार्गाच्या उपासनेमुळे चैतन्याची म्हणजे मायेचीच प्राप्ती होते. याउलट परमेश्वराच्या दास्यामुळे जेथून पुन्हा परत येणे नाही असे अच्युत पद प्राप्त होते. म्हणून जीवाने मोक्षप्राप्तीसाठी जीवदेवतांची उपासना न करता केवळ परमेश्वराची, म्हणजे सच्चिदानंदस्वरूप अशा परमेश्वरावताराचीच उपासना करावी. असे प्रमुख परमेश्वरावतार पाच आहेत. श्रीदत्तात्रय, श्रीकृष्ण, श्रीचांगदेवराउळ, श्रीगोविंदप्रभू व श्रीचक्रधर. यांतही विद्यमान कलियुगातील परावरदृश्या अवतार श्रीचक्रधर असल्यामुळे त्यांची भक्ती, त्यांचे ज्ञान त्यांचे सन्निधान व सेवादास्य विशेष महत्त्वाचे होय.

परमेश्वराच्या प्राप्तीचे उपाय दोन. एक भक्ती व दुसरा ज्ञान. जीवाच्या पूर्वसंचितानुसार त्याने परमेश्वराचे प्रेम जोडले असेल तर परमेश्वर त्याच्या ठिकाणी प्रेमाचा संचार करतात. हे प्रेम म्हणजेच भक्ती. हा संचार झाल्यानंतर परमेश्वराचे निरंतर सन्निध्य लाभून जीव मोक्षाला पोचतो. परमेश्वरापासून किंवा त्याच्या अधिकरणापासून परमेश्वराचे ज्ञान झाल्यावर ज्ञानियाला 'विकार विकल्प शून्य होऊन, स्वभावावर नियंत्रण ठेवून, परमेश्वराव्यतिरिक्त इतर कुणावरही अवलंबून न राहाता त्याचे स्मरण करीत जन्म क्षेपावा लागतो. मग पुढील जन्मात आपला संबंध देऊन परमेश्वर त्याला मोक्षाला पोचवितात. विकल्पाचे दोन प्रकार आहेत. जीवदेवतावर ईश्वरबुद्धी येणे हा एक. तो निर्माण होऊ नये म्हणून ज्ञानियाने देवतांच्या देवळात जाता कामा नये. देवताप्रीत्यर्थ होणाऱ्या कोणत्याही समारंभात भाग घेता कामा नये. त्यांच्या तीर्थक्षेत्राही जाऊ नये. विचिकित्सारूप विकल्प हा दुसरा प्रकार होय. हा श्रेष्ठ, तो कनिष्ठ, हा ब्राम्हण, तो महार अशा प्रकारची विषमतेची कल्पना मनात येऊ देणे हा विचिकित्सारूप विकल्प होय. विटाळचांडाळ पाळणे हाही विकल्पच होय. विटाळशी उमाइसाला स्वामींनी एकदा म्हटले : "बाइ : येँ नवद्वारें : जैसा नाकीं सेंबुड ए : डोळेया चीपडीं एती : कानां मळू ए : तोंडा थुंका ए : गुह्यद्वारा मळ एति : तैसी हे एक धातु खवे : मग निवर्त्तें : याचा विकल्प धरू नैए : " (उत्त. ३८४).

विरोधाचे वादळ

अशा प्रकारचे तत्त्वज्ञान व आचारधर्म स्वामी निरूपण करीत असत. त्यांच्याकडे येणाऱ्या विद्वान अविद्वान स्त्री-पुरुषांना तो पटे आणि ते त्यांच्या भजनी लागत. पण त्यामुळे प्रस्थापित देवताधर्माच्या पुरोहितांच्या मनात स्वामींविषयी विपरीत भावनाही निर्माण होत असत. एक वेळ स्वामी शास्त्रमठात गेले. तेथील वेदांत मार्गचि अधिकारी संन्यासी महदाश्रम यांच्या शिष्यांना ते भेटले. वेदांताविषयी त्यांच्याशी चर्चा केली. तेव्हा ते स्वामींकडे वेधले गेले. त्यानंतर ती शिष्यमंडळी वारंवार स्वामींच्या दर्शनाला जाऊ लागली व त्यांचा प्रसाद म्हणून त्यांचे उच्छिष्ट तांबूल सेवन करू लागली. महदाश्रमाच्या हे लक्षात येताच त्याच्या मनात भीती उत्पन्न झाली. त्यांना वाटले “आता हे आमचा मार्ग उच्छेदित : ” म्हणून एके दिवशी रंगपूजेच्या निमित्ताने त्यांनी स्वामींना बोलावले. त्यांच्या आसनाखाली धंदासन उद्धारून तेथे देवता आन्हानिल्या. हेतू हा की, आसनावर बसताच खालील ऊर्ध्वमुख देवतांनी स्वामींचा बळी घ्यावा. स्वामींनी हे अंतर्ज्ञानाने जाणले. त्यांनी आसनाजवळ येताच पायाच्या आंगठ्याने आसन दूर केले, देवतांना अधोमुख केले व महदाश्रमाचा आपणाला बळी देण्याचा बेत हाणून पाडला. इतरही काही लोक स्वामींच्या विरुद्ध बोलू लागले. एक वेळ स्वामी गंगेवरील वाळवंटात विहरणाला गेले होते. त्यांची पाठ फिरताच तेथील ब्राम्हण म्हणाले : “हे चांगदेवराऊळ गोसावी काइ जाणति ? ” ते ऐकताच स्वामी एकदम परतून म्हणाले : “हे सकळ सास्त्राचा मतीतार्थ जाणे : जीवा-अविद्ये विभाग करू जाणे : ” (उत्त. ४८२). भटोबास, महदाइसादिक मंडळी प्रथम रामदेवाच्या शिष्यवर्गात होती. पण रामदेवाचा त्याग करून ती आता स्वामींना अनुसरली असल्यामुळे तोही स्वामींच्या विरुद्ध बोलू लागला : “गोसावीं माझीं शिष्ये चाळविलीं असति : ” स्वामींच्या दर्शनाला जाणाऱ्यांजवळ तो म्हणू लागला. “तेथे कां जाते असा ? तेथ काइ असे : तयातें एकि विद्या होती : ते आम्हां जाली : आता ते रीते ठेले : आतां तेथ काहींचि नाही : ” (उत्त. ५१९, ५२०). एक वेळ सारंगपंडिताची पत्नी उमाइसा ही आपल्या नवऱ्याला कळू न देता रोटांचे वाण घेऊन स्वामींच्या दर्शनाला आली. यामुळे त्याच्या मनात स्वामींविषयी विकल्प निर्माण झाला. हेमाडपंडिताची नावडती पत्नी हीमुद्धा एक वेळ स्वामींच्या दर्शनाला आली. त्यांच्याजवळील चंदन तिने लावले. त्यामुळे हेमाडपंत तिच्याकडे आकृष्ट झाला. पण हे कारण कळताच त्याच्याही मनात विकल्प निर्माण होऊन तो स्वामींच्याविरुद्ध जळफळू लागला.

गुंफेचा नागोबा : अवयवच्छेद

या विरोधात भर घालणाऱ्या काही गोष्टी स्वामींच्या आश्रमात घडल्या. पैठणहून स्वामी वृद्धासगम येथे गेले. तेव्हा आउसाच्या पाठीवर बसून ते नदी उतरले. तेथील आश्रमाजवळच्या स्मशानातील चिता विश्वण्याला सांगितले तेव्हा आउसा भ्याली. तिची भीती घालवण्यासाठी स्वामींनी तिला नग्न होऊन स्मशानात बसण्यास सांगितले. दुसऱ्या दिवशीही आउसाला विवस्त्र होऊन एका मुनीला आर्लिगन घायला लावले आणि तिला नग्न नृत्य करण्याला सांगितले. त्यामुळे स्वामींविषयी लोकांमध्ये विरोधाचे वादळ वाढले. याचा परिणाम असा झाला की, हेमाद्रीने शस्त्रधर पाठवून त्यांच्या गुंफेचा नागोबा केला. शस्त्रधर येताच ‘मुनीए आले गा :’ असे म्हणणाऱ्या व त्या शस्त्रधराशी, त्यांच्याचपैकी एकाचे शस्त्र घेऊन लढणाऱ्या भटोबासांना “माहात्मा काइ नव्हसी ? सांडि सांडि लोखंड ” अशी आज्ञा करून त्यांना शस्त्रत्याग करायला लावणाऱ्या स्वामींची महात्मावृत्ती याप्रसंगी

चांगली प्रकट झाली. शस्त्रधरांनी स्वामींना पैठणला नेले. तेथे मुधादित्याच्या देवळात महाजनांनी स्वामींवर 'हे स्त्रियांचां ठाडू ऐसेनि ऐसे करिती : ' असा आरोप ठेवून त्यांना शरीरावयवाच्या छेदाची शिक्षा दिली. स्वामींनी ती स्वीकारली. स्वामींच्या गुंफेचा नागोबा घेऊन परत जाणाऱ्या पाडकाकडून पैठणहून बाजारहाट घेऊन परत येणाऱ्या बाईसांना, 'स्वामींचा वध झाला' अशी खोटीच बातमी कळली. तेव्हा तिने त्या क्षणी गंगेत उडी टाकून प्राणत्याग केला.

अवयवस्वीकार

स्वामीजवळील भक्तांची आधीच पांगापांग झाली होती. अवयवछेदाच्या प्रसंगानंतर त्यांच्याजवळ भक्त भटोबास होते. त्यांना घेऊन स्वामी चापडगावला गेले. तेथे दुःख करीत असलेली आउसा भेटली. ही सर्व मंडळी जळगावला गेली. तेव्हा 'तुटकीया वाहाणा : फुटकी करवटी : फाटके धोत्र : मोकळीया झींजीया : ' असे दायंबा स्वामींचा शोध करीत तेथे आले व दुःख करू लागले. या सर्वासह नागार्जुनावरून स्वामी आंबा येथे आले. तेथे घुइनायक भेटिला आले. अवयवछेदाचा वृत्तांत ऐकून ते म्हणाले : 'गोसावी ईश्वरु : ईश्वरी काडू छेदभेद असति : हे ईश्वरीची इच्छा म्हणा : ' त्यांनी स्वामींची पूजा करून वस्त्रे अर्पण केली. स्वामींनी पुन्हा अवयव स्वीकार करावा म्हणून भटोबास आउसादिकांनी विनंती केली, तेव्हा स्वामी म्हणाले : "आवघेया देहामध्ये इतुला ऐसा आवेव उणा म्हणा : तुमचे उपकारक तरि तुम्हापासी असे : " "जी जी : आमचें उजळमुख करावें : " असा त्यांनी पुन्हा आग्रह केल्यावर स्वामींनी तीन दिवस एकांतात राहून अवयवस्वीकार केला. त्यांची ती बत्तीस लक्षणी सुंदर मूर्ती पाहून आउसाने म्हटले : "जी जी : एक सीस : मां काडसेन ओवाळील : "

असे असले तरी, महाराष्ट्रातील आपले अवतारकार्य संपले, आता आपला प्रयाणकाळ जवळ आला हे जाणून स्वामींनी निरवानिरव चालवली. त्यांनी आपल्या भक्तजनांना बोलावणी पाठवली. पण उपाध्ये तेवढे आले. रिद्धपूरहून म्हाइंभटही तातडीने आले. स्वामी आंबेखरवंडीहून एळीगावाकडे जात असताना त्यांची भेट झाली. आपल्या अनुसरणाचा वृत्तांत त्यांनी स्वामींना सांगितला. या व पुढील मुक्कामात म्हाइंभटांनी स्वामीजवळून तत्त्वज्ञान व आचारविषयक अनेक प्रश्नांची माहिती विचारून घेतली. भ्रमण करीत करीत भक्तजनांसहित स्वामी बेलापूरला येऊन पोचले.

बेलोपूर : निरवानिरव

येथे असताना काही दिवसांनी स्वामींच्या सेवेसाठी द्रव्य आणण्याला म्हाइंभट सराळचाला निघून गेले. काही दिवसांनी महदाइसा स्वामींच्या भेटिला आली. स्वामींवर ओढवलेल्या प्रसंगाच्या निमित्ताने ती म्हणाली : "हा लोक दुःखाराध्यो : ईश्वरपुरुष होती तेयातें त्रसवीताचि होए : देखों न सके : " आणि तिने ज्ञानांकुशाची कथा सांगितली : एका गावी ज्ञानांकुश नावाचे महात्मे होते. त्यांना पाहून गावातील स्त्रियांना त्यांच्याच सारखी मुले होऊ लागली. लोकांनी शंका घेतली की हे व्यभिचार करतात. शिक्षा म्हणून त्यांना खैरी जुंपण्याचे ठरवले. ज्ञानांकुश म्हणाले : 'शिक्षा करण्याआधी नीट चौकशी करा. परीक्षा घ्या. ' पण लोकांनी ऐकले नाही. त्यांना खैरी जुंपले, पण बैल मुळी पुढे चालेनात. तेव्हा हे ईश्वर पुरुष आहेत याची खात्री होऊन लोकांनी त्यांना सोडून दिले. " पैठणच्या महाजनांनी स्वामींवर ठेवलेल्या आरोपाच्या बाबतीतही खरा प्रकार असाच दिसतो.

बेलापूर येथील मुक्कामात भटोबास, म्हाइंभट, दाइंबा, महदाइसा इत्यादिकांनी स्वामींना अनेक आचारविचारविषयक प्रश्न विचारले. स्वामींनीही पुष्कळ निरूपण केले. भटोबास व महदाइसा

यांना असन्निधानधर्म शिकवला. महदाइसेच्या अवेळी घेण्यावरून भटोबास एक वेळ तिला टाकून बोलले, तेव्हा स्वामींनी म्हटले : “ तुम्हीं अच्युत गोत्र कीं गा : तुम्हां परस्परे परम प्रीति होआवी कीं गा वानरेया : आणि म्हातारी आतां तुम्हां लागे कीं गा : कव्हणाही अर्थी वंचिजे ना हो : ” महदाइसेलाही भटोबासांविषयी त्यांनी सांगितले की : “ बाइ : तुम्हीं यातें पुसिजे : हा पुरकर नागदेओ ऐसें न म्हणिजे हो : हा एथीचीया जवळिका आन जाला असे हो : ”

प्रयाण

अशी निरवानिरव चालली असतानाच ‘ आता रायाची दांडी एड्ल : ’ हे स्वामींनी जाणले. आणि त्याप्रमाणे खरोखरच एके दिवशी राजाकडून पालखी आली. तीत स्वामींना बसवून राजाकडे नेण्यात आले व नंतर राजाज्वेवरून त्यांचा शिरच्छेद करण्यात आला. पण शिरच्छेद होताच धड व शिर एकत्र घेऊन स्वामींचे पुनरुत्थान झाले व त्यांनी उज्जयिनीकडे प्रयाण केले.

लीळाचरित्र : पूर्वार्ध

श्रीपरेसाए नमः ॥

१ श्रीदत्तात्रयो मार्गादिमूळ निरोपण^१

माहादाइसीं प्रणु केला : “जी जी : या मार्गासि कवण आदि ? ” यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : या मार्गासि श्रीदत्तात्रय प्रभु आदि^२ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : दत्तात्रयप्रभु गोसावीं भोगभूमी कृतयोगी^३ रीखीस्वराचां ठाईं अवतारू स्वीकरिला : अत्रि रीखि पिता : अनुसैया माता : मग त्रेतीं कर्मभूमीसि सैहाद्र पर्वतासि बीजें केलें : ” गोसावीयांसि जीव उधरावेयाची प्रवृत्ति : मग गोसावीयांसि तेथ अवस्थान जालें : मग राज्य करूं लागले : ॥

२ सैहाद्रीं व्याघ्रवेखें दरोसन

^१गोसावीयांसि जीव उधरावेयाची प्रवृत्ति : मग फलेठानीं कऱ्हाडेया^२ ब्राह्मणाचां घरीं अवतारू स्वीकरिला : तो गर्भिचा अवतारू : श्रीचांगदेओराउळ गोसावी हें नाव

१. १ पिढीपाठात ही लीळा येथे नाही. मु. प्रतीत ती उत्तरार्धात (लीळा ४९८) आली आहे. ती अशी : ‘माहादाइसीं पुसिलें : “जी जी : या मार्गासि कवणि आदि ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : या मार्गासि श्रीदत्तात्रयप्रभू आदिकारण : सैहाद्रीं व्याघ्रवेखें श्रीदत्तात्रयप्रभूचें दर्शन श्रीचांगदेवो-राउळासि जालें : तेथौनि तेहीं ज्ञानशक्ति स्वीकरीली : श्रीचांगदेवोराउळाचें दर्शन श्रीप्रभूसि जालें : तेथौनि तेहीं ज्ञान स्वीकरिलें : श्रीप्रभुपासौनि एथ : एथौनि तुम्हां आवघेयां : ” म्हणौनि श्रीकरें दाखविलें : ॥ हे लीळा रामे. ॥ ४९८ ॥ ’ २ पं. आदिकारण. ३ अबी. त्रेता^०.

२. १ अआपंहबी. बेलोपुरीं महादाइसांप्रति पूर्वी : एकी वासना : पैठणीं म्हाइंभटांप्रति^० : २ अआगोपंह. या प्रतीत रामेश्वरबासाच्या वासनेप्रमाणे ‘द्वारावतीये कऱ्हाडेया ब्राह्मणाचां घरीं अवतारू स्वीकरिला . . . . तेथ कीतीएक दीस राज्य केलें : मग फलेठाना बीजें केलें : ’ असा मजकूर आढळतो. परशरामबासाचो वासना ‘फलेठानीं’ अशी आहे. तीच येथे स्वीकारली आहे. पिढीपाठातही तीच आहे.

स्वीकरिलें : जनकनायेकु पीता : जनकाइसैं माता : मग तेथ केतीएक दीस राज्य केलें : ग्रहस्तधर्म स्वीकरिले : गोसावीयांसि सानेयाचि वेव्हाराची प्रवृत्ति : मातापीता दोन्हीं अपरोक्ष जालीं : मातेयापीतेयाचें श्राध आलें : ब्राह्मणा क्षेणु देउनि आले : मग वोटेयावरि भूमिसएन : वांगनेमू : ब्रह्मचरीयें एं तीन्हीं स्वीकरिलीं^३ : श्राध केलें : अखवा लोकु जेवीला : मग गोसावीयांसि आरोगण जाली : पहुड जाला : गोसावीयांची राणी पुफवंती जाली होती : तीयें ते दीसींचि न्हाली : मग वीडा घेउनि आलीं : वीडा वोळग-विला : आणि रति मागों आदरीली : गोसावी रति नेदीति : तेहीं आग्रहो थोरू घेतला : गोसावीं बहुत नीराकरिलें : परि तीयें नीराकरितीचि ना : मग तेहीं म्हणीतलें : “रति नेदा तरि प्राणिया एकु वाट पाहातु असे : तेयाचा प्रतिवावो घडेल :” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हुं : आतां काइ ?” ऐसैं म्हणौनि रति दीधली : मग गोसावीं उदास्य स्वीकरिलें : तेयाचें पोटीं अनुचीत घेतलें : मग केतुलयां एकां दीसां कार्तीक^४ मासा मातापुरा पव्हा नीगाला : मग गोसावीं तेण्हेचि नीमीत्यें पव्हेयासरिसें बीजें केलें : पेणोवेणा पव्हा मातापूर पावला : आवघां^५ लोकीं पेणीसि मात्तास्नानें केलीं : तेहीं पेणीसि मात्तास्नान केलें : आवघां^६ लोकु घाटावरि नीगाला : तेही घाटावरि नीगाले : मेरूवाळां स्नान^७ जालें : आवघेनि^८ लोकें सर्वतीर्थी स्नानें केलीं : तेहीं सर्वतीर्थी स्नान केलें : आवघां^९ लोकु पर्वतावरि नीगाला : तेही पर्वतावरि नीगाले : गोसावी उदासंगें^{१०} धोत्र : खांदीं^{११} मात्ता : मोकळे केसकळाप दोहो भागीं : स्याम श्रीमुर्ति : देवगीरीवरि बीजें करिताति : ऐसैं जात असति तव पर्वताचां अधोपरीं वेळुवाचीये^{१२} जाळीआंतुनि हाक देउनि वाघु नीगाला : जाळीआंतुनि श्रीदत्तात्रयप्रभू व्याघ्रवेखू धरुनि बीजें केलें : पुढां उभे ठाकले : हाक देउनि चपेट उचलुनि^{१३} श्रीमुगुटावरि चवडा ठेविला : श्रीमुखा श्रीमुख लाविलें : तेथ प्रकासु पडिला^{१४} : तेथौनि^{१५} पर आणि अवर एं दोन्हीं स्वीकरिलीं : पर आछादिलें : अवर प्रकटियें केलें : ‘वाघु वाघु’ म्हणौनि मागीलु लोकू मागां पळाला : पुढीलु लोकू पुढां पळाला^{१६} : मग श्रीदत्तात्रयप्रभू अद्रीस्य जाले : मग गोसावी

३ यापुढे ‘श्राध केलें : . . . रति दीधली’ हा मजकूर ह. प्रतीत दिलेल्या एकी वासनेप्रमाणे घेतला आहे. अ.आपं. प्रतीत तो पुढीलप्रमाणे आहे. ‘तेया दीसीं गोसावीयांची राणी पुफवंती जाली होती : तीयें ते दीसींचि न्हाली : रतिचीया चाडा वीनवावेया आली : रति नेदिजे तरि प्रतिवावो लागेल ऐसे सास्त्र बोले : मग गोसावीं रति दीधली : मग गोसावीं उदास्य स्वीकरिलें : ब्राह्मणा आसन देयावें तें नेदितीचि : पिंडप्रदानें नेदितीचि : ब्राह्मणा उदीयाचि भुरि भोजन दीधलें : मग तेयाचें पोटीं अनुचीत घेतलें : . . . ’ ४ ह.गो. कार्तीकीए पुनीवेकारणें. ५ अ. आघवेनि लोकें. ह. अखवेनि लोकें. ६ अ. आखवा. ह. अखवा. ७ पं. आसन. ८ अ. आखवेनि. ह. अखवेनि. ९ पं. उतरा°. १० ह.बी. डावेया खांदावरि पांढरें घोंगडें : कटिप्रदेशाभवतें वस्त्र गुंडिलें होतें. ११ रावा. करवंदीची जाळि. एवा. वासनीची जाळि. १२ ह.बी. उभारुनि तीं पाई चालौनि. १३ भगोह. तेथ दवडुनि अवतारू स्वीकरीला : तेथौनि. . . १४ रावा. तेथौनि अवर स्वीकरीलें. १५ पं. लोकु म्हणे ब्राह्मण वाघें खादला : तेथ. . .

नगराआंतु बीजें करीति : पुडी करीति : मेरूआळां आरोगण करीति : देवदेवेस्वरीं पड्डु स्वीकरीति : ऐसें केतुले एक दीस श्रीचांगदेओराउळीं मातापुरीं राज्य केलें^{१६} : मग वैयाखीयेसि द्वारावतीये पव्हा नीगाला : तेया लोकासरिसे^{१७} श्रीचांगदेओराउळीं द्वारावतीएसि बीजें केलें : मग द्वारावतीये^{१८} अवस्थान जालें : ॥

३ सूर्पमार्जनीं क्रीडा

माहादाइसांप्रति सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : तेथिची क्रीडा ते ऐसी कीं : स्त्रीचांगदेवो-राउळाचां उजवीये^१ स्त्रीकरीं सुप : डावीये^२ स्त्रीकरीं खरांटा : बीदी गोदरीया झाडीति : सुपीं पुंजे भरीति : ^३श्रीमुगुटावरि ठेवीति : नेउनि गोमतीमध्ये घालीति^४ : आणि खुदुखुदुकरि हांस्य करीति : ऐसें अनंतां दान देति^५ : ” ॥

४ रवळेयां गीतस्रवणीं नीर्वसु कथन^६

रवळें^७ कुंभारें गीतू केला : गोसावीयांसि गोमतीचां तिरीं गुंफा : तेथ आसन असे : तो तेथ आला : गोसावीयांपुढां गीतू म्हणीतला : तवं गोसावी उगेचि : मग तेणें पुसिलें : “जी जी : गीतू कैसा जाला ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तूझा नीर्वसू होए ऐसा जाला : ” ॥ *

१६ पंभहबी. एक माहानुभाव म्हणति सा मास मातापुरीं राज्य केलें. १७ एवा. पव्हेयासरिसें.

१८ हबी. पाताळगुंफे.

३. १ एवा. भ. डावीये. २ एवा. उजवीये. ३. उजीवां. ३ हबी. मां मां म्हणौनि^०. ४ मु. सुपें मार्ग प्रकटे : खरांटेनि विद्या देति : ॥ ५ आ. सुपें हाणेति त्यासि मार्ग प्रकटति : खरांटेनि हाणेति त्यासि विद्या : तथा मंत्रजात बीदीति प्रकटति : अवधूतवेणें अतिउदास्यें क्रीडा करीति : (आहबी. ऐसें सवाए दोनि पाहार करीति : मग नगरामध्ये पाणीपात्रा बीजें करीति :) आ. सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ श्रीचांगदेवराउळीं अवधुतवेणें ऐसीयां क्रीडा केलीया : ” ॥

४. १ पिढीपाठाच्या मु. प्रतीत, तसेच भगो, या प्रतीत ही लीळा नाही. २ आ. एकु बी महदाइसीं रवळेयाचा अध्यात्मीचा गीतु आइकिला : तो गोसावीयांपुढां सांघीतिला : याउपरि गोसावीं हे गोष्टि सांघीतली : आहबी. “बाइ : रवळा तो कुंभारू : तो आध्यात्मी : तेणें आध्यात्मी गीतु केला : . . . ”

* द्वारावतीकार श्रीचक्रपाणी यांच्या यापुढील दहा लीळा लीळाचरित्राच्या सर्व पोथ्यांत या ठिकाणी घेतलेल्या आढळत नाहीत. त्या ‘द्वारावतीच्या लीळा’ म्हणून स्वतंत्रपणे वेगळ्या संग्रहीत केलेल्या असतात. अवतारकालानुक्रमाच्या दृष्टीने माझ्या मते त्या या ठिकाणी घालण्यास हरकत नाही. सर्वज्ञांनी त्या कोणाला व कोठे सांगितल्या याचा स्पष्ट निर्देश कुठेही आढळत नाही. म्हणून एका दृष्टीने त्या ‘अज्ञात’ लीळाच आहेत. यापूर्वी आलेल्या ‘सूर्पमार्जनी क्रीडा’ व ‘रवळेया गीतस्रवणीं नीर्वसु कथन’ या लीळाही वस्तुतः अज्ञात लीळाच आहेत. ‘लीळाचरित्रा’च्या एकांक विभागातील अनेक लीळा ‘अज्ञात लीळा’च आहेत. पण म्हाइंभटांनी कालानुक्रमाच्या दृष्टीने त्या लीळा त्या त्या ठिकाणी घातलेल्याच आहेत ना? त्याच दृष्टीने द्वारावतीकाराच्या पुढील दहा लीळा मी येथे घातल्या आहेत. या लीळा अ प्रतीतील ‘द्वारावतीच्या लीळां’तून उद्धृत केल्या आहेत.

५ कऱ्हेकूचकीं आसन

[कऱ्हेणी एकू ब्राम्हण^१ द्वारावतीएसि नीगाला : तव^२ काबा वाट घेतली : आवघें गेलें : बैलू गेला : बाइला भवरी तोंडी^३ घातली होती : ते वांचली : द्वारावतीये सहश्रभोजन करीन म्हणौनि नीगाला होता : द्वारावती पावला^४ : सप्ततीर्थीया केलिया : एरी दीसीं ब्राम्हणां नीमंत्रण दिधलें : इतुलेनि तो म्हणों लागला : “वेचू नाहीं : वेचेंवीन काइ करूं ?” मग ब्राम्हणीं भवरि दाखवीली : “वेचेंवीन गडबडुं नको :” तव तेणें म्हणीतलें : “हे कैची ?” “ना हे मीयां तोंडीं घातली होती : तरि वांचली :” “हो कां : तुं अन नीफजवि : मी गोसावीयांसि नीमंत्रण देईन :” तेया पुसीलें : “गोसावी कवण ?” “मां श्रीचांगदेओराउळसि :” “ना ते कोण ?” “ना ते कऱ्हेयाचीये करवडीमध्ये बैसले होते ते :” “मां तेया कैसी अक्षेत^५ घाल ?” “ना ते पूरूख आहाति :” इतुकेन तो गेला : गोसावीयांसि नीमंत्रण दीधलें : तीया अन नीफजवीलें : तेणें संध्यास्नान केलें : तव गोसावीं बीजें केलें : तव तेणें म्हणीतलें : “आधीं गोसावीयांसि आरोगणा देओं : मग एरांसि देओं :” गोसावीयांसि आसन रचीलें : गोसावी आसनीं उपवीष्ट जाले : श्रीचरणक्षाळण केलें : टीळा जाला : पातळीं वाढीलें : मग आरोगणा करूं लागले : अस्त्रीया म्हणीतलें : “जी जी : वाढूं ?” गोसावी उगेचि : “आणि आणि :” म्हणौनि वाढीति : ऐसें पांचांसेयांचें अन गोसावी जेवीले : तव तीयां पोटीं भावीलें : “इतुकें अन एहींचि खादलें :” म्हणौनि : आणि गोसावीं श्रीकरु आखूडिला^६ : गोसावीयांसि गुळुळा जाला : वीडा जाला : आणि गोसावीं बीजें केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “मग तीया पातळी काढीलीया : तव पांचसें पातळी नीगालीया : मग तेणें ब्राह्मणें म्हणीतलें : “मर मर पापीणी^७ : ऐसें काइ केलें ? सहश्रा ब्राम्हणाचें अन एथचि देतो तरि यांचांचि ठाई सहश्र ब्राम्हणां पूरतें^८ : ॥]

६ वाराणसी जनु नेणें आणणें

[वाराणसी^१ अवघा पव्हा नीगाला : येकें दोघें राहीलीं : तीयें दुख करूं लागलीं : गोसावीयांतें म्हणति : “काइ करूं जी : अवघा पव्हा गेला : आम्हीं राहीलों :” गोसावीं

५. १ ग. वेव्हारा. २ भग. °वाटे काबे उठीले : तीहीं तीएं नागवीलीं. ३ एवा. वेणीये आंतु लपविली होती. ४ भग. °गावीचां म्हणीतलें : “यथ यक पुरुष असति : त्यांसि जेउं घाला : तुमचें सहश्रभोजन पावैल :” मग तेणें गोसावीयां आंवतिलें : बाइलेसि नीरोपु दीधला : मग तीया पाकनिष्पति केली : तेयांसि बोलाउं पाठवीलें : तो गोसावीयांसि बोलाउं आला : तव गोसावीयांसि कऱ्हे कंचुकीं आसन असे : मग तेणें श्रीचांगदेओराउळ गोसावीयांतें वीनवीलें : गोसावीं वीनवणी स्वीकरीली : गोसावीं बीजें केलें : गोसावीयांसि आसन घातलें : तव तीया म्हणीतलें : “आवघेया गावांतु तुज ब्राह्मणु हाचि जोडला ?” चरणप्रक्षाळण जालें : गोसावीयापुढां पातळी ठेविली : ते मांडे घाली : तव गोसावी वरण जेवीति : ते वरण घाली : तव गोसावी भातु जेवीति : ऐसी वीरुध आरोगण जाली : मग बीजें केलें^२. ५ पं. आखत. ६ (पं.). ७ भग. °तुझा मनोर्थु असता तरि माझें सहश्रभोजन होतें :” ८ अ. पूरता.

६. १ भग. प्रतीत ही लीळा पुढीलप्रमाणे : कऱ्हेणी एकु वाराणसी जातु होता : तव गोसावीं

म्हणीतलें : “आम्हीं तुमतें नेउनु :” जीए दीसीं पव्हा गेला : वाराणसी पावला : तीए दीसीं तीयें जने नेलीं : तीयें अवघेन लोकें देखीलीं : तेयातें पूसीलें : “तुम्हीं कै नीगालीति ?” “ना आजिचि नीगालों :” तेयां आश्चर्ये वाटलें : गोसावीं आजीचि नेलीं : एतुकेनि माघौतीं तेघवांचि आणीलीं : आवघेयां लोकां आश्चर्ये जालें : “आजीचि नेलीं : आजीचि आणीलीं :” आणि तीयें म्हणति : “गोसावी आम्हांसि वाराणसी भेटले :” गांवीचीं म्हणति : “गोसावी गांवीचि असति :” मग तेयांसि वीस्मो जाला : ॥]

७ सारंगधराचा चांदोवा वीझवणें

[गोसावी आसनीं उपविष्ट असति : एकू दीस गावीचे माहाजन बैसले असति : तव गोसावी हास्य करुनि^१ श्रीकर कुसकरीले : तव काळे जाले : मग तेहीं पूसीलें : “जी जी : श्रीकर काळे कां जाले ?” गोसावीं म्हणीतलें^२ : “सारंगधरीचे भोपे सारंगधरासि आर्ति करीत होते : ते चांदोवेयासि आगी लागली : ते एथौनि वीझवीली :” तव तेयांसि आश्चर्ये जालें : तोचि मासू : तोचि दीसू लीहुनि पाठवीला : तव साचचि : मग तेहीं म्हणीतलें : “साच : तै गोसावी एथ होते :” ऐसा^३ वीस्मो जाला : ॥]

८ सारंगधरा उचीष्ट बोनें सूववणें

[गोसावी^१ आसनीं उपविष्ट असति : जवळे कव्हणी बैसले असति : तेहीं पूसीलें : “हें काइ जी : उचीष्ट बोणें कैसें ?” गोसावीं म्हणीतलें : “सारंगधराचा भोपा : दीवा जात होता : ते वाति गेली : म्हणौनि बोटें आबूथीली : तो पोळला : तैसीचि तोंडीं आंगुळी सूदली : तैसेंचि सारंगधरा बोणें दाखवीलें :” तोचि मासू : तोचि दीसू लीखीत पाठवीलें : तव साचचि^२ : तेयां आश्चर्ये जालें : ॥]

९ श्राधग्रहीं आरोगण

[कव्हणां एकाचां घरीं श्राध होत होते : तेथ गोसावी एती म्हणौनि नीवडी केली : दारवठा घातला : गोसावीं तेथ उत्पवन करुनि बीजें केलें : खीरीचीं दोनि अळदीं नीवतें

तेयासि वारीलें : मग आवघा पव्हा गेला : (पूर्णवेचां दीसीं-ग.) गोसावी तेयासि तेथ घेउनि गेले : आणि आणिले : आणि तीयें म्हणति . . .

७. १ भग. °टाळी पीटौनि उभे राहीले : श्रीकर काळे जाले. २ पं. °सारंगधरीचा भोपा वाति लाउं गेला : तव . . . ३ भग. मग तेयासि आश्चर्येवीस्मो जाला.

८. १ भग. प्रतीत ‘श्रीमुखीं आंगुळी घालणें :’ अशी आदि आहे. आरंभ पुढीलप्रमाणे : एकु दी गोसावीं श्रीमुखीं आंगुळी घातली : आणि हास्य केलें : तव माहाजनीं म्हणीतलें : “जी जी : ऐसें काइ ?” गोसावीं म्हणीतलें : . . . (या उत्तरात सारंगधराला बोणे दाखविल्याचा उल्लेख नाही.)

२ भग. °तीहीं म्हणीतलें : “ते दीसीं गोसावी यथ होते :”

घातलीं होतीं : तेथ आरोगणा केली : मग मूत्र केलें : तें सोनें रूपें जालें : मग तेथौनि बीजें केलें : ॥]

१० वसो जीववणें

[गावीं एकू वसो असे^१ : तो लींगावरीलें फुलें प्रतदीनीं खाए : तो एकू दीसू नीगतां सीरकला : तो सरला : ते देवतेसि पूजापूरस्कारू वर्जला : गोसावीयांसि गोमतीएचां तीरीं आसन असे : भोपे आणि माहाजन गोसावीयांपासि आले : दंडवतें केलीं : श्रीचरणां लागले : मग वीनवीलें : “जी जी : वसो देवतेवरीलें फुलें प्रतदीनीं खाए : आजि नीगतां सीरकला : तो सरला : देवतेसि पूजापूरस्कारू वर्जले जी :” मग गोसावी तेथ बीजें केलें : गोसावी^२ खडेन सीतीला^३ : आणि उठीला : तो पौळीबाहीरि जाउनि पडीला : लोकांसि आश्चर्ये जालें : ॥]

११ चांपेल स्वीकारू

[नारायणाचां देउळीं दोनि घागरी करुनि चांपेलाच्या ठेवीलीया होतिया : तिया गोसावीं श्रीमुगुटावरी घेतलीया : वोतीलीया : तवं भोपां पूसीलें : “राउळो : एथ चांपेल होतें तें काइ केलें?” गोसावीं म्हणीतलें^१ : “एणें घेतलें :” म्हणौनि बोंबीएवरि^२ श्रीकरीचें बोट ठेवीलें आणि बोंबीएहुनि^३ चांपेल नीगालें : तेणें मागुती घागरी भरीलीया : तेयासि जालें : गांवीचेया लोकांसि जालें : आवघेयांसि आश्चर्ये जालें^४ : ॥]

१२ स्वानवच्छ प्रतेजणें

[गोसावी उभया हाटवटीया एत होते : तवं स्वान सरलें होतें : तें गोसावीं श्रीमुगुटावरि ठेवीलें : गावाबाहीरी प्रत्येजीलें : ॥]

१०. १ पं. °वसो नासीआंतु बैसला : गुरउ उठउं लागला : तो नुठी : गांवीचेया लोकापुढें सांघीतलें : गांवीचा लोकु आला : उठउं लागला : तो नुठी : तेव्हळि गोसावीयांपुढें सांघीतलें : “जी जी तो नुठी : आतां काइ करूं जी : देवता स्परीसी राहिली :” गोसावीं खडा घेतला : हाणीतला : आणि उठीला : चौहाटावरि गेला : मग कोण जाणे काइ जाला : ॥ २ अ. श्रीचरणीचेनि आंगुठेन-करुनि उठवीला : ३ ग. चिमिला.

११. १ अ. °“तें यणें लीगे घेतलें :” म्हणौनि लींगासि बोट लावीलें : तवं आवघें चांपेल नीगालें : ते देउळाचेन द्वारेहुनि नीगालें : मग तेयां आश्चर्यवीस्मो जाला : ॥ २ अ. श्रीमुगुटावरि. ३ अ. श्रीमुगुटीहुनि. ४ एवा. वेव्हारेया एकाचीए घरीं चांपैलाचीया घागरी होतीया : तिया गोसावीं श्रीमुगुटावरि घेतलीया : तेहीं म्हणीतलें : “राउळो : ऐसें काइ केलें?” म्हणौनि सांवडीलें घागरी भरलीया : मडकीं भरली : लोकांसि पुरलें : आवघेयांसि आश्चर्ये जालें :

१३ खीरभोजनीं वीस्मो

[द्वारके^१ प्रदेशीं एकी गांवीं श्राध : बाइला खीरि नीवों घातली होति : नीवों घालीतां पोळली : आणि तोंडीं आंगुळीया घातलीया : गोसावीं हास्य करुनि श्रीमुखीं आंगुळी घातली : तें माहाजनीं पूसीलें : “ राउळो : ऐसें काइ ? ” गोसावीं म्हणीतलें : “ बाइला खीरी नीवों घातली होती : ते पोळली : ” माहाजनीं तोचि दीसू तोचि मासू लीहोनि पाठवीलें : तव तिया बाइला म्हणीतलें : “ साच : तेधवां श्रीचांगदेओराउळ गोसावी येथ होते : ” आवघेयां आश्चर्ये जालें : ॥]

१४ कामाक्षा सृगरणी म्हणणे

[एकू दीसू गावीचे माहाजन गोसावीयांपासि बैसले होते : तव गोसावीं श्रीकरेंकरुनि टाळि वाइली : आणि उभे राहीले : श्रीमुखीं आंगुळी घातली : माहाजनीं पूसीलें : “ राउळो : ऐसें काइ ? ” गोसावीं म्हणीतलें : “ काउरळीची कामाक्षा अळजपूरीं वडे पूरीया तळीत होती : पूरी काढीतां पोळली : ते तोंडीं आंगुळी सूदली : ” मग माहाजनीं तोचि दीसू तोचि मासू लीहुनि पाठवीलें : तव कामाक्षा म्हणीतलें : “ साच : हें तुम्हांपूढें कवणें सांघीतलें ? ” “ ना हे श्रीचांगदेओराउळीं सांघीतलें : ” तीसि आश्चर्ये जालें : तिया म्हणीतलें^१ : “ हो : ते दीसीं गोसावी एथ होते^१ : ” माहाजना आश्चर्ये जालें : हे गोष्टि माहादाइसीं गोसावीयांपासि सांघीतली : ॥]

१५ श्रीप्रभू भेटि

माहादाइसांप्रति सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ रीधपुर प्रांतीं रीधपुरा आणि नांदिगावांमाझारि दीढा गाउवांचेनि मानें खेड^१ नावं गव्हाण : तेथ काणवां ब्राह्मणाचां ग्रहीं स्त्रीप्रभु गोसावीं गर्भी अवतारू स्वीकरिला : मातें नावं नेमाइसें : पितेयां नावं आनंतनाएकू : गोसावि-यांचेया मातेयापितेया बहूतें^३ लेकरूवें जालीं : तीएं जीतीचि ना : मग निपटनेयांचे गोसावी जाले : मग तेहीं गुंडो ऐसें नावं ठेविलें^३ : गोसावियांची मातापीता अपरोक्षें जालीं : मग मामेनि माउसीया वाढवीलें : मग वरीखां सातांपांचांमध्ये^४ मूंजिबंधन जालें : मुंजिव्रत

१३. १ अ. एकू दीसू आवघे माहाजन गोसावीयांपासि बैसले होते : गोसावी हात झाडुनि उठीले : मग माहाजनीं म्हणीतलें : “ राउळो ऐसें काइ ? ” गोसावीं सांगितलें : “ काउरळीची कामाक्षा क्षीरि नीववीति होती : ते पोळली : ” मग तीहीं लीहुनि पाठवीलें : . . . .

१४. १ (ग.).

१५. १ पंढरीआ. खेडें. रावा. कांटसरें. एवा. कांटोपरें. एवा. धामने माउरें. २ एवा. सात. एवा. नव. ३ आ. गोसावीयांसि साता वरुषाभीतरि व्रतबंध जाला : मग मातापीतरें अपरोक्षें जालीं : तें म्हणीतलें : “ बा : दगडगुंडे वाढेति ऐसा वाढ. ” म्हणौनि तेंचि नाम स्वीकरीलें : ४ गो. सातां.

केलेयां अनंतरें मग रीधपुरासि आणिले : तीको उपाध्ये : बोपदेओ उपाध्ये : माहादेओ उपाध्ये : हे तीघै भाउ : तेयांपासि वेद अभ्यासुं घातले : गोसावीं अदभूत^५ सामग्री^६ स्वीकरिली^७ : गोसावियांसि नीमीखें ये तें आणिकासि देहें^८ नैये : गोसावियांसि देहें^९ ए तें आणिकासि मासें नैए : गोसावियांसि मासें ए तें आणिकासि वरीखें नैए : चुकि भुलि ते चाटेयांहीं सांगति : आणि उपाध्यांहीं सांगति : वरीखां बारांतेरांमध्ये^{१०} संन्यासू स्वीकरिला : कमळारण्य गुरू : गोसावीयां नावं वीबुधारण्य : ऐसें नावं स्वीकरिलें : मग केसवापासिली मढीहुनि द्वारावतीए बीजें केलें : दुंडीराउळ^{११} सरिसे होते^{१२} :

स्त्रीप्रभु गोसावियांसि गोमतीएचां तीरीं आसन जालें : पुढां दुंडीराउळ^{१३} बैसले असति : दंडु रोविला : पुढां देवपटु देव मांडिले : स्त्रीचांगदेओराउळ गोसावीं बीदी-गोदरीया झाडुनि तेथ बीजें केलें : स्त्रीमुगुटीं सुप : श्रीकरीं खरांटा : गोमतीएमध्ये पुजे नीक्षेपिले : स्त्रीप्रभूचां मुगुटीं सुप ठेविलें : वरि खरांटेयाचा घाओ दीधला : तेथ श्रीप्रभु परावर स्वीकरिलें : अवर अछादिलें : पर प्रकटियें केलें^{१४} : दुंडीराउळ खराटेनि हाणीतले : तेयां मंत्रजात बीदीत सीधि प्रकटिली : दंडु मोडिला : गोमतीए आंतु घातला : देव देवपटु सुपीं भरुनि गोमतीएं आंतु नीक्षेपिले^{१५} : सुपें हाणीतलेयां तेयां वीद्या होति : खरांटेनि हाणीतलेयां मार्ग प्रगटति^{१६} : मग स्त्रीप्रभू मागुतें रीधपुरासि बीजें केलें :

नगरांआंतु पुडी करीति : बारवे अथवा देवाळां आरोगण करीति : परि झोळी धूआवेयाची प्रवृत्ति नाहीं : ते आवधी अनरसेंकरुनि झोळी कुहीजली : ते फाटली : ते भिक्षा करितां अन खालि सांडे : आणि गोसावी तेथचि बैसौनि आरोगण करीति : लोकु म्हणे : “ पुरुखांचां ठाई तूर्य अवस्था असे : ” एक नीद्रास्थान नाहीं : म्हणौनि अनिएत^{१७} वासु म्हणीजे : ” ॥

५ आहगो. अचाट. ६ आह. प्रज्ञा. ७ गो. °उपाध्ये घडा घालुनि नीगति : गोसावीयांसि येओं सरे. ८ पंढबी. दीसें. ९ एवा. सोळां वरीखांउपरि. आनोबा. °रीधपुरिचां बारवे केसवा दखिणीली मढीं—रावा. °सासटिचां पीपळगावीं गंगेआंतु°. एवा. °द्वारावतीये°. १० आहबी. सुकलभट. ११ (आहबी.). १२ एवा. सुकलभट. १३ (गोमु.). १४ यापुढे ‘ज्ञानशक्ति स्वीकरिली’ असे अआपंभहबी. प्रतीत आहे. वर गोमु. प्रतीतील ‘तेथ श्रीप्रभु परावर स्वीकरिलें’ हा पाठ स्वीकारल्यामुळे हे वाक्य गाळले आहे. १५ आ प्रतीत यानंतर पुढील स्वतंत्र लीळा आहे. “द्वारावतीये गुंफे अवस्थान : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मग श्रीप्रभूसि श्रीचांगदेवराउळाचीये गुंफे अवस्थान जालें : केतुले एकु दी तेथ श्रीप्रभु राज्य केलें : नगरामध्ये पुडी करीति : कव्हणी हातावरि पाणी घालीति : तें भीतरि घेति : मग पुडी घालीति : तेथचि खाति : चाखति : दुंडीराउळ सरिसे असति : ते म्हणति : “ राउळो : वीटाळ : वीटाळ : ” तर्हीं घोरोघरीं पुडी चाखति : मग दुंडीराउळ तैसे देखौनि सांडोनि गेले : श्रीप्रभु राहाति : मग श्रीचांगदेवराउळीं श्रीप्रभूसि आपुलेनि श्रीकरें झोळी दिधली . . . ” यानंतर झोळी कुजल्याचा वृत्तांत आहे. दुंडीराउळाऐवजी शुक्लभट बरोबर होते, एवढ्या फरकाने गो. प्रतीतही हा विटाळाचा वृत्तांत आलेला आहे. १६ अ. अन्यत्र.

१६ कामाक्षानीमीत्ये पुरत्यागू

‘माहादाइसें द्वारावतीएसि गेलीं होतीं. तीएं हीवरळीएसि भेटलीं : “जी जी : आम्हीं स्त्रीचांगदेओराउळा गोसावियांचीये गुंफे गेलों होतो : तेथ एक पुरूख बैसले होते : तेयांचीये^१ मुखींहुनि रूपेयाचीया सरीया : सरीया ऐसीया नीगति : तें तैसें काइ जी ?” “बाइ : ते तेयांची लाळ :” “जी : जी :” मीयां तेयांतें पुसिलें : “तुम्हांसि नावं काइ ?” “ना : माहादमुनि :” “तुम्हीं कोणाचे अनुग्रहीत ?” “ना : अनंतमुनिचे :” “तुमचे अनंतमुनि कोणाचे अनुग्रहीत ?” “ना : स्त्रीचांगदेओराउळा गोसावियांचे :” “तुम्हीं काइ म्हणा ?” “ना : अनंतु अनंतु ऐसें म्हणों :” “तुमचे अनंतमुनि काइ म्हणति ?” “ना : वीद्या आणि पुरूखू माहाराष्ट्रीं असति :” “श्रीचांगदेओराउळीं गोसावीं कोणी परी बीजें केलें : तें तुम्ही जाणा ?” “ना : तें आम्हीं नेणों^३ :” यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : श्रीचांगदेओराउळीं कोणी परी बीजें^४ केलें ऐसें ते केवि जाणति : ते कव्हणीचि नेणति^५ : तें तुम्हांसि एथौनि सांघिजैल :”

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : काउरळीची कामाक्षा : ते हटयोगिनी : तीया बहुत सीधसाधक^६ तपापासौनि ढाळिले^७ : ते पुरूखांची साब्दी प्रसीधि आइकौनि रतिचीया चाडा आली :” तेथ ब्रम्हचर्याची प्रवृत्ति : स्त्रीचांगदेओराउळासि गुंफे आसन होतें : ते रतिचीया चाडा भीतरि एओं बैसली : तवं नैएवे^८ : मग वीनविलें : “जी जी : मज रति देयावी जी :” स्त्रीचांगदेओराउळीं म्हणीतलें : “एथ ब्रम्हचर्याची प्रवृत्ति : एथ स्त्रीदत्तात्र-प्रभूची आज्ञा असे : स्त्रीप्रभूची आज्ञा लंघुनि भीतरि एओं नैये :” एतुलेनि ते गुंफेचां

१६. १ अआपंहबी. हे गोष्टि गोसावीं हीवरळीएसि सांघीतली^१ (पुढे पृ. ४६३ पाहा). २ आ. तयाचिये उजवीये नाकपुडीयेहुनि सोनियाचीया सरिया नीगेति : डावीये नाकपुडीहुनि रूपीयाचीया सरीया ऐसीया नीगेति : एवा. ^३तोंडीहुनि : ते काइ जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : ते तयाची लाळ : स्वास : उस्वास : ते तयाचीय देहीचीया देहधातु बध जालीया :” ३ यापुढे पं. प्रतीत पुढील मजकूर आहे : ‘उमाइसें : महदाइसें : तीकवनाएकाचेया घरासि नीजावेया गेलीं : पानवैएवरि वृंदावनापासि नीजेलीं : उमाइसीं म्हणीतलें : “रूपै : तेहीं जें म्हणीतलें : विद्या आणि पुरुषु असति महाराष्टरीं : तरि विद्या ते ब्रह्मविद्या : आणि पुरुषु ते आमचे गोसावी :” आणि सवळेसीचि गोसावीयाचीया दरीसना आलीं : दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : तैसा स्थानीं तैस्या तैस्या गोष्टी न कीजति की :” “जी जी : गोसावी केवि जाणति ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “जाणिजे हेतुधातुतव :” “जी जी : हेतुधातु ते कैसी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “जाणिजे तुम्हांआंतु उठीतांबैसतां :” एकी प्रसंगीं पुसिलें : “जी जी : आपण काइ ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : हे प्रधानांचें कुमर :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : श्रीचांगदेवराउळीं कोणी परी बीजें केलें ऐसें ते केवि जाणती : . . .” ४ रावा. पुर त्यजिलें. ५ (पभगोहबी.) ६ पंगो. पुरुष. ७ अहबी. टाळिले. एवा. धाडिले. ८ ह. नएवेचि. एवा. भीतरि ऐसा पाओ घालुं बैसली (एवा. रीगाली) तवं स्त्रीचांगदेवो राउळीं ‘हां’ म्हणौनि पाचारिली : एतुलेनि भीतरि पाओ न घलवेचि :°

द्वारीं सात अहोरात्रें उभींचि होतीं : एकु पाओ भीतरि : एकु बाहीरि : ऐसा तीचा आग्रहो देखौनि श्रीचांगदेओराउळीं योगअभ्यासें तें पुर त्येजिलें : आणि ते भीतरि आली : पाहे तवं पुर त्येजिलें : तीया म्हणीतलें : “ पुरूख खेळीनले : ऐया रे : पुरूख कैसे हटीए ! पुरूखीं देह त्येजिलें : आणिकां पुरूखांतें हटें जींकों ए : तैसें यातें जींकों नैये : मां पुरूख सामर्थ्याचे ! ” ऐसें म्हणौनि नीगालीं : तेथिचां भोपी^१ नीक्षेपु केला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : श्रीचांगदेओराउळांसि मागुतें तें पुर स्वीकारावेयाची प्रवृत्ति होती : परि तेहीं लाहो केला : ” ॥

१७ पुरस्वीकारू

मग माहादाइसीं पुसिलें : “ हा जी : तें पुर तेजिलें : मग श्रीचांगदेओराउळीं कवणीकडे बीजें केलें जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : तीये समें भरवसीं गुजरातेचेया प्रधानपुत्राचें देह गेलें होतें : तें उठउनि स्वीकरिलें : ” माहादाइसीं पुसिलें : “ तें कैसें जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : प्रधानकुमरासि सातपांच दीस काहीं एकि रुजा जाली^१ : मग तेयांचें देह गेलें : माड केले : समसानासि आणिलें होतें : तें उठउनि स्वीकरिलें^२ : वस्त्र हालीनलें : वास पाहों लागले : ‘ आरे वास पाहातें : ’ आणि म्हणीतलें : ‘ कूमरू जीयाला जीयाला : ’ ” म्हणौनि वाघेंतें लागलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ प्रधानु सीहाणा चतुरू : कुसळु : तेणें दृष्टीं देखतखेओ जाणीतलें : जें हा तो नव्हे : सीधांसाधकांचां^३ ठाई प्रकायाप्रवेसु असे : तेहीं भोगाकारणें हें स्वीकरिलें : तैसाचि ‘ कुमरू जीयाला जीयाला ’ ऐसें म्हणौनि मंगळ वाघें वाजीनलीं : अवघेया नगरांतु गुढीया उभिलीया : पांचपालवीया आणि-लीया : पांचपालवीं पंचामृतें न्हवण केलें^४ : बरवीं ध्रुवतें वस्त्रें वेढिलीं : मग दांडीयेवरि आरोहण होउनि नगरामधुनि : कमळा नावं राणी : तेयांचेया आवारासि बीजें केलें : मंगळ तुरें वाजों लागलीं : तेथही पांचपालवीं न्हवण जालें : पाटु^५ पासवडिला : कमळाआउसासीं सेसु भरिली : प्रधानें बहुत वेचिलें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : तो प्रधानु : सीहाणा : चतुरू : कुसळु : तेणें म्हणीतलें : ‘ पुरूख जे होती ते राज्याचेनि अभिळाखें स्वीकरिती : ’ ऐसा प्रधानासि संदेहो : म्हणौनि तेणें बारां गाउवांचेनि मानें भवतें दरेदरकूटें : गिरीकपाटें : आडदरे : कोहंके : तळांमळां नइवाहाळां मढमढीया

९ एवा. श्रीचांगदेओराउळांचां सीक्षीं.

१७. १ एवा. उपनली. २ रावा. उथानपींडू देयावेयाकारणें तोंड उघडिलें : तवं डोळे उघडिले. आ. ‘ कवेस्वर म्हणति : नगरांतु नाही बाहीरी आणिलें : नगरवीसावा दीधला : उथानपींड देयावयाकारणें : आणि पुत्रमुख पाहावया म्हणौनि तोंड उघडुनि पाहीलें : तवं तेणें डोळे उघडीले : तेज फाकले : साजीव भाव आले : ते जाणवीले : ३ एवा. कंथडीनाथाचां. एवा. पुरूखांचां. ४ एवा. जालें. ५ हवी. सोवासीनि बैसौनि.

देउळें:रानींवनीं:कव्हणीं देह ठेविलें असैल:म्हणौनि भवतें चहूंकडे पाहाविलें:सोधविलें: तव तेथ काहीं नेदखतीचि: मग आपुलीए राणीयेकरवि ओव्हारीएतें कमळाउसातें वोहरणीचीया खूणा पूसीवीलीया: 'मागीलासारीखें वर्तन कीं काहीं अनसारिखें?' तेहीं ओव्हारी कमळाआउसातें पुसिलें: 'मागीलासारिखें वर्तन कीं काहीं अनसारिखें?' तेहीं म्हणीतलें: 'मागीलाचि सारिखें:' मग प्रधानें बाळलेणें पुसविलें: कमळाराणीयां म्हणीतलें: 'तुमचें बाळलेणें कें आहे?' 'ना उगाणां आहे:' 'तरि काइ काइ आहे?' 'ना अमुकें अमुकें आहे:' खूण पुरली: एतूलेनि तेयांचा संदेहो नीवर्तला: मग भ्रांति फीटली:" मग सर्वज्ञें म्हणीतलें: "बाइ एथौनि तेयांचे सकळै^६ गुणधर्म स्वीकरिले: गोपाळमंत्री दीक्षा:गोपाळनी आण:राणीएचा पढीयाओ: जुआंचें वेसन: वय: रूप: गुण: उपगुण: बळ: प्राक्रमु: जाणीव: सेहाणीव: दाहाही गुण स्वीकरिले:" सर्वज्ञें म्हणीतलें: "बाइ: प्रमेस्वरू सकळही देहधर्म जीवधर्म स्वीकरीति:" गोसावीयांपासौनि एकू पुतु जाला: तव गोसावीं तेथ राज्य केलें: ॥

१८ जुतक्रीडा^१

गोसावीयांसि सारी जुं खेळावेयाची प्रवृत्ति: मग गोसावी प्रतदीनीं जूआंठेयासि बीजें करीति: सारी जुं खेळावेयाचें वेसन स्वीकरीति: गोसावी प्रतदीनीं सारी जुं खेळति: जीतुकाही जीणा ए तीतुका दानासि देति: एकु दीं गोसावीं हारिची प्रवृत्ति स्वीकरिली: बहुत जुं हारविलें: मग पाउगीयें पायांवरि हात ठेउनि वीनवीलें: "जी जी: आंखू^३ पाहिजो: मग पुढारें खेळिजो जी:" गोसावीं^३ आंखू पाहिला: तव बहुत हारविलें असे: "जी जी: देवा कीजो: मग पुढारें खेळिजो जी: जुइचें जुइं: भूइचें भूइं: आमचें देयावें: मग बीजें करावें:" मग गोसावीं हडपीयाजवळि होतें तें दीधलें: तव न पुरे: तेव्हळि श्रीमूर्तिवन्हील अळंकारभूसणें दीधलीं: तन्हीं न पुरेचि: मग गोसावीं गुळुळा केला: वीडा घेतला: मग गोसावीं आवारासि बीजें केलें^४: जुआरी दारवठावरि सरिसे आले: तेथ श्रीचरणांवरि माथा ठेवुनि मोचेयाचा पुडा धरिला: मग वीनवीलें: "जी जी: गोसावी भीतरि बीजें करिती: आणि ते आमतें धरिती: मां गोसावीयांतें कवणें बोलवावें? गोसावीयांतें कवणें वीनवावें? तरि आमचें देयावें: मग भीतरि बीजें करावें:" तेव्हळि गोसावीं म्हणीतलें: "हें तुमचें दीधलेयांवीन स्नान देपुजा करी: आरोगण करी तरी

६ रावा. चान्ही... राणीयेचा पढीयाओ: जुआचें वेसन: गोपाळनी आण: गोपाळमंत्री दीक्षा: हे चान्ही गुणधर्म स्वीकरिले:

१८. १ अगो. °कृडा. पंमबी. दूतक्रीडा. २ पंह. आंकु. बी. अंक. ३ भगो. गोसावीं आंखाहारी पाहिलें: तव आंखू (गो. अर्थ) बहुत जाला. ४ °आनोबा वासना: तेथचि जुआरीं वीनवीलें: श्रीचरणावरि हातु ठेविला: "जी जी: आमचें देयावें: मग बीजें करावें:"

गोपाळनी^५ आण : ” येतुलेनि गोसावीं भीतरि बीजें केलें : तवं कमळा नावं राणी मंचकावरि बैसली होती : गोसावीयांतें बीजें करितां देखिलें : आणि झडकरि उठौनि उभीं ठेलीं : गोसावीयांसि मांचेयावरि आसन जालें : मग कमळाआउसीं म्हणीतलें : “हें काइ जी ? आझुनि गोसावियांसि गुळुळा नाहीं : वीडा नाहीं : आरोगणेंसि उसीरू जाला : तो बडुवा कें गेला ? ” तवं सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एथौनि जुं बहुत हारविलें : तेयांचें दीधलेयांचौनि आरोगण कीजे तरि गोपाळनी आण वाइली असे : तुमचीं अळंकारभूसणें असति तीएं आरूतीं घेउनि या : मां तेयांचें फेडिजैल : ” तवं तेहीं म्हणीतलें : “आम्हीं आपुले अळंकार नेदूं : आम्हांसि बाबाचें कोपणें होइल : ” तवं सर्वज्ञें म्हणीतलें : “देया : मां एथौनि तुम्हांसि दूणा अळंकारभूसणें कीजैल : ” तवं तेहीं म्हणीतलें : “आम्हीं आपुलें अळंकार नेदूं : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तुमचे देइजति ना तरि गोपाळनी^६ आण : ” तवं तेहीं म्हणीतलें : “आम्हीं आपुले अळंकार देओं तरि आम्हांही गोपाळनी^७ आण : ”

मग गोसावीं उदास्य स्वीकरिलें : गोसावीं उपरियेवरि बीजें केलें : माचेयावरि पहुडु स्वीकरिला : गोसावीयांचेया माता तेहीं मर्दनीया पाठविला : तो आला : वीनउं लागला : गोसावी पडदणी नेघति : मग उलंगीया पाठविला : तो वीनउं लागला : गोसावी वीनती न स्वीकरीति : तेयातें म्हणीतलें : “क्षुधा नसे^८ : ” मग आपण आलीं : तीएं उठउं लागली : परि गोसावी उपहुडु न स्वीकरीति : मग कमळाआउसांतें पुसिलें : तीहीं म्हणीतलें : “आजि जुं खेळीनले : तेयांसि आपुला आवघा अळंकारू हारवीला : माझा अळंकारू मागत होते : तो मीं नेदीचि : तरि रूसले असति : आणि काइ ? ” रायाची वोळग वीसर्जली : मग केतुलेया येका वेळा राउळीहुनि प्रधानु आला : तेणें एतक्षेणीं राणीएतें पुसिलें : “हरिपाळदेयासि^९ आरोगण जाली ? ” ऐसें तो प्रतदीनीं पुसे : तवं तेहीं म्हणीतलें : “ना : नाहीं जाली : ” तवं तेहीं म्हणीतलें : “कां नाहीं जाली ? ” राणीयां तेयांपुढें अवघेचि मागील वृतांत सांघीतलें : प्रधानें आवघे वृतांत आइकिले : तैसाचि तो उपरीयेवरि आला : “कां गा बा : आझुइं आरोगण नाहीं ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एथौनि जुं हारविलें असे : तेयांतें म्हणीतलें असे : ‘तुमचें दीधलेयांवीन आरोगण कीजे तरि गोपाळनी आन : ’ ” मग तेणें म्हणीतलें : “तुमचें दीधलें : बा रे : हें आवघें तुझें नव्हे ? हें कोणालागि जोडिलें असे ? हें राज्य कोणाचें ? हें आवघें तुझें : नव्हे ? ” ऐसें म्हणौनि डावा हातु तळि घालुनि उपंगळीये घेउनि उठविलें : मग^१ मांडीएवरि बैसौनि आवळिलें : पोटळिलें : स्त्रीमुख चुविलें : मग भांडारियाकरवि बाहीरवाहिरें तेथचि तेयांचीं पांचसें आसु फेडविलीया : मग गोसावीयांचें उदास्य परीहरलें : तीये दीसीं गोसावीयांसि मर्दने उसीरू लागला. मग गोसावीयांसि नसुधेन पाणीयें स्नान : देपुजा :

५ भगोमु. गोपाळन्ही. ६ भगो. गोपाळन्ही. ७ (पंभगोहबी.). ८ अह. हरिपाळदेया गोसावीयांसि.

९ एवा. °वांखारि आणुनि गोसावीयांचीये स्त्रीकरीं दीधली.

आरोगण प्रधानाचां आवारीं जाली : ते दीसीं गोसावीयांची पांति प्रधानासि जाली^{१०} : आणि अवघेयांसि पांतीं जेवण जालें : गोसावीयांसि आरोगण जाली : परि कमळाआउसांवरील उदास्य न परीहरेचि : ॥

१९ उदास्यस्वीकारू

तें निमीत्य करुनि गोसावीं उदास्य स्वीकरिलें : मग एककू दीसु गोसावी येककू पदार्थु वर्जिते जाले : गोसावीयांसि रामयात्रे बीजें करावेयाची प्रवृत्ति : परि प्रधानु गोसावीयांतें न पठवी : मग येकू दीं मर्दनामादनें वर्जिलें : एककू दीं एककू पदार्थु वर्जिते : ऐसे अवघेचि पदार्थु वर्जिले : पुसति तरि गोसावी ऐसें म्हणति : “रामयात्रे जाउनि : मग आरोगुनि :” ऐसा गोसावी हळुहळु एकू दीं अलणी : अतेली : मग गोसावीं नसुधा अलणी ताकभातु आरोगण करीति : ऐसें गोसावीं राणीएवरि उदास्य स्वीकरिलें : ॥

२० स्त्रीप्रभूभेटि

मग गोसावीयांची स्त्रीमूर्ति सावीयांचि संकीर्ण^१ जाली : मग गोसावीयांचीया माता प्रधानातें वीनवीलें : “कुमरू सावीयां संकीर्णु^२ जाला : तरि रामयात्रे पाठवीजे^३ ना कां :” तव तेहीं म्हणीतलें : “आम्हीं राजे : राजेयासि काइ केहीं जाणें^४ असे ? राजा प्रोहीतद्वारें क्रीया कीजे : ब्राह्मणातें पाठौनि : ते प्रोहीतद्वारें यात्रा करुनि येती :” तें^५ गोसावीयांसि मानेचि ना : मग गोसावीयांचिया माता म्हणीतलें : “यासि रामयात्रेचा आग्रहो : तरि^६ रामयात्रे पाठवीजे ना कां :” तव तेणें म्हणीतलें : “सेजां सींगणदेओ राज्य करीतु असे : गुजरां आणि जाधवां दंद लागलें असे : ऐसांहीं जाणीतलें होइल तरि अन्यासें दंद हातां येइल : मां कैसा पाठवावा^७ ?” माता म्हणीतलें : “सडीए आइतीसीं पाठवावा : दो घाई रजपुतांचीया परी : अनेत्र लोकु जाते तैसा हाही जाइल :” ऐसा गोसावीयांचीया माता रामयात्रे पाठवावेयाचा आग्रहो^८ घेतला : तेव्हळि प्रधानें आइति केली : गोसावीयांसि दांडी : १ : डोळीकार : २ : हडपी : ३ : बारी : ४ : सागळीया : ५ : चवरधरू : ६ : भांडारी : ७ : वेचकरू : ८ : सुआरू : ९ : बडुवा : १० : ऐसे दाही सरिसे दीधले : आणि ऐसी कोठी भरिली : अवघी आइति केली : मग गोसावी बीजें करितां तीनि वेळ माळवधाआंतु गेले : तीनि वेळ कमळाराणीएतें अवळोकिलें : परि तेयां काहीं उपजे^९

१० गोहबी. ^१बापापुत्राचा न्यावो स्वीकरिला : प्रधानु वरिलां सीरां बैसवीला आणि—

२०. १ म. रोडेली. २ गो. कीलसू. एवा. रोडैला. ३ अ. पाठवा. ४ हीपं. जाओं एत. ५ येथून तो ‘तेणें म्हणीतलें’ पर्यंतची वाक्ये पंभगो. प्रतीत नाहीत. ६ (ह.). ७ (आहबी.). ८ अ. आग्रो. ९ पं. उमटे.

ना : मग बीजें केलें : तीनि वांकडारेंवरि माता बोळवीत आलीं : तीएं तेथ राहावीलीं : मग बीजें केलें : आपण प्रधानु येक^{१०} पेणें बोळवीत आला : पाइकपरिवारू बहुतु सरिसा : तो तेथ राहावीला : दूसरा राहावीलें : दुसरां पेणां दांडी राहाविली : कमळा-आउसांतें आणावेया म्हणौनि तीसरीये पेणां एकांतें राहाविलें : गोसावी आपुला देसु सांडीति तवंवन्हीं अवघेयांसि एओं दीधलें : मग गोसावी पेणेंप्रति एकएक राहावीत गेले : हडपु आणि सागळीया^{११} ते दोघे न संडितीचि : मग हडपीयाचेया घोडयावरि आरोहण करुनि बीजें करीति : रात्रीं नीद्रा करीति : ते दोन्ही दोहीकडे : माझारि गोसावी : ऐसां एकू दीसु अवघे अळंकार प्रत्येजुनि : दोन्ही नीदसुरे सांडुनि^{१२} : एक वस्त्र वेढिलें : एक प्रावरण केलें : ऐसें गोसावीं रीघपुरा बीजें केलें : मग ते रडति : दुख करीति : चहुंकडे पाहाति : मासा ऐसें चडफडीति : मग ते रामुवन्हीं गेले : मग आपुलेया गावां गेले : ॥

माहादाइसीं पुसिलें : “जी जी : तेयां काइ जालें^{१३} ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : तेयांसि म्हंत खेरासि^{१४} जाली : ” ॥

मग गोसावी उतरील दारवठेनि : सवळेचीया पाहारा दीसा^{१५} : परमेश्वरपुरासि आले : नगराआंतु बीजें केलें : रांधवन हाटीं श्रीप्रभूसीं दरीसन जालें : पुर्वपसीम दोन्ही वोळी : उतरदखीण दीघडीया : पसिमील वोळि पुर्वाभिमुख आमचे गोसावी : पुर्वीली वोळि पसिमामुख श्रीप्रभू : अर्धवस्त्र वेढिलें असे : अर्ध उतरासंगें प्रावरण केलें असे : मोकळा कासोटा : नाभिचुंबीत खाड : मोकळे केसकळाप : डावा श्रीनेतु अर्धोन्मीलितु^{१६} : डावीये श्रीकरिची^{१७} आंगुळी वांकट^{१८} : आमचां गोसावीं^{१९} श्रीप्रभूतें देखौनि कायाप्रणीत केलें : आणि आपणेयां आपण क्षेमाळींगन^{२०} दीधलें : आणि आमचेया गोसावीयांतें देखौनि श्रीप्रभू म्हणीतलें : “ऐया माझा जाला म्हणे : आतां होये म्हणें : ” श्रीप्रभूचां एकीं श्रीकरीं सेंगळें : एकीं श्रीकरीं बुडडें : चावीति थुंकीति : हास्य करीति : गगनाची वास पाहाति : आमचे गोसावी श्रीप्रभूची लीळा अवळोकीति : श्रीप्रभू आमचेयां गोसावीयांची

१० पं. पहिले पेणेवरि. ११ पं. बारी. १२ अर्धहवी. °कव्हणी गाउनि गोसावीं बीजें केलें तें नेणिजे. एवा. अळजपुरीहुनि. एवा. देउळवाडांहुनि : तेथ वस्ति जाली : काजळेस्वरीं चौकीं दोहीकडे दोघे नीजैले होते : ते तैसे नीदसुरे सांडुनि... गोसावीं बीजें केलें : आ. (एवा. रानीहुनि : एवा. अळजपुरीहुनि : पींगळभैरवी वस्ति जाली :) १३ ही. °बाइ : ते दोघे सेवक अतिअवस्थाभुत होतसांते यातें सोधीत पुसत रामा गेले : तेथ यातें न देखतीचि : दुखक्रांत होतसांतें संवादले : एकें म्हणीतलें : “आतां गावां चाला : ” तेणें म्हणीतलें : “माझा गोसावी जेथ भेटैल तेथ जाईन : ” एक म्हणति : दोघे गेले. १४ पं. श्रयरासी. एवा. गोमटें जालें. १५ ही. दीढा. १६ अबी. अर्धोन्मदीतु. पं. झकिला. मुगो. लाविला. १७ अबी. °श्रीकरांगुळीयेजवळि. १८ भमु. दुणी. १९ शो. °जय केलें : तें श्रीप्रभु गोसावीं देखिलें आणि आपणयां आपण क्षेमाळींगम दीधलें : २० (अहवी.).

वास पाहाति : आणि गोसावी श्रीमुगुटु खोलवीति : श्रीप्रभूचां श्रीकरीं सेंगळें बुडडें होतें : सेंगुळें आरोगुं सरलें होतें : बुडडें आरोगावें होतें^{२१} : तें श्रीप्रभू म्हणीतलें : “आरे : घे^{२२} घे^{२३} म्हणें : घे ना म्हणें : आरे घे घे^{२३} : ” म्हणौनि प्रसादु करुनि^{२३} दीधलें : आमचां गोसावीं माहाप्रसादु म्हणौनि कायाप्रणीत करुनि दोहीं श्रीकरीं धरुनि नमस्करिलें : आणि श्रीप्रभू आमचेयां गोसावीयांचेया श्रीमुखावरि श्रीकरू ठेविला : तेथ आमचां गोसावीं ज्ञान-शक्ति स्वीकरिली : परावर-शक्ति स्वीकरिली : आमचां गोसावीं पूर्विलेनि दारवठेनि बीजें केलें : श्रीप्रभू माहाद्वारवरि बोळवीत आले : तेयां दीसीं तळेगावीं वस्ति जाली : ज्ञानाचें कार्य ऐसें : जें ज्ञानापाठीं वैराग्य उपजे : मग गोसावीं तेहीं स्वीकरिलें : ॥

२१ अवस्थास्वीकारू^१

मग गोसावीं अवस्था स्वीकरिली : श्रीमूर्तीवरि उदास्य स्वीकरिलें : गोसावीयांची घणीं पीटिली ऐसी श्रीमूर्ति : गोसावीयांसि वाटे जावेयाची प्रवृति तरि वाटे बीजें करीति : वाटे बीजें करावेयाची प्रवृति नाहीं तेव्हळि अरण्यामध्ये बीजें करीति : गोसावीयांचें वस्त्र कांटीयेसि गूपे : तें फाटौनि^३ कांटीयांसींचि जाये : ऐसें अवघें वस्त्र फाटौनि कांटीयांसींचि लागे : मां उघडीयाचि श्रीमूर्ती बीजें करीति : गोसावीयांचां वाहेप्रदेसीं^३ कांटीयांचे ओरखंडे जाति : तेथ असुधाचे बींदु नीगति : ते श्रीमूर्तीवरि वाळति : जैसी कां माणिकें : मोतीयें : रत्नें खेवणिलीं असति : तैसीं बाहुप्रदेसीं मीरवति : जैसीं पन्हेरेयावरि टीक ऐसीं मीरवति : गोसावीयांचे केसकळाप झाडीं गुंपति : ते गोसावीयांसि सोडवावेयाचि प्रवृति नाहीं : तव गोसावी तैसेंचि उभे असति : मां बारेन उकलति तेव्हळि गोसावी बीजें करीति : कां कव्हणि एकाधा एकु वाटे जातु असे तो देखे : तो उगवी तेव्हळि गोसावी बीजें करीति : ऐसीया उघडीया श्रीमूर्ती खडेयांगोटेयांवरि पहुडु स्वीकरीति : ऐसीयापरी गोसावीं पर्वतासि बीजें केलें : ॥

२२ पर्वतीं क्रीडा^१

ऐसीया उघडीया श्रीमूर्ती खडेयांगोटेयांआंतु पहुडु स्वीकरीति : ऐसीयापरी गोसावीं पर्वतीं बारा वरीखें क्रीडा^१ केली : मग मुगुताबाइये गोसावीं भेटि दीधली : ॥

२३ मुगुताबाइये भेटो

गोसावीयांसि येकी ठाई आसन जालें होतें : तव मुगुताबाइया गोसावीयांतें देखिलें : आलीं : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागौनि वीनवीलें : “जी जी : माझी

२१ (गोपं). २२ अह. ये. २३ (मु.).

२१. १ अह. उदास्य°. २ अ. फाळौनि. ३ अ. बाही°. ह. बाहीये°.

२२. १ अ. कृडा.

पैन्हां प्राणकुटिका असे : तेथ गोसावीं बीजें करावें :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : यासि तेथ बीजें करावेयाची प्रवृत्ति : मां तेथ बीजें केलें :” मग गोसावीयांसि कुसासन^१ बैसों घातलें : जाउनि हें तेथ बैसलें : जटा सोडुनि श्रीचरण झाडिले : मग श्रीचरण प्रक्षाळण केलें : मग यासि बरवी वनपुष्पांची पुजा केली : मग दंडवत घालुनि : दोन्ही हात जोडुनि पुढां उभीं ठेलीं : मग म्हणीतलें : ‘जी जी : माझेया तपाचें फळ आजि जालें जी :’ ‘तें कैसें बाइ?’ ‘ना जी : ऐसेया^२ पुरूखांसीं दरीसन जालें जी :’ ‘ऐसें होए :’ यासि कंदांमुळांफळांची आरोगण दीधली^३ :” गोसावीं माहादाइसातें म्हणीतलें : “बाइ : कैसी बाइ नीन्हां तापस ! आंगिची लोंव पाहाळीं गेली : हातांपायांचीं नखें चुंभळि वळलीं : माथांचीया जटा भूइंसी काढति : सेवाळैले^४ दांत : तीएं बैसति तरि तेयांचीया जटा भुइं पुंजा होति : उभीं ठाकति तरि तेयांचीया जटै भूइंसी काढति : बाइ : कैसी बाइ नीन्हां तापस !” ऐसें गोसावी माघुतें पुढारें तोखति : माहादाइसीं पुसिलें : “हां जी : तेयांचेया तपा कीतीसें वरीसें^५ भरलीं जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ तेयांचेया तपासी : तेरासें वरीखां भरलीं आणि एणें तेथ बारा वरीखें राज्य केलें :” मग माहादाइसीं पुसिलें : “जी जी : तीएं तेथ असती तरि तेयांसि परावर्ण^६ काइ ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तेयाचीये आंगीं रोमावळि निगाली असे : तेणें तेयांचें देह आछादौनि गेलें असे :”

हे गोष्टि गोसावी वीज्ञानेस्वरीचेया नींबाबुडि विष्णुभटांवरि सांघीतली : “बा : कैसा ब्राम्हण तापसु^७ :” ॥

२३. १ पं. कुसुमासन. २. कुशदभर्चिं आसन. ३ (भपं.). ३ पं. ‘लवंगाजाएफळांची मुखसुधि दीधली. ४ अ. सेवळैले. ५ ह. वरीखां. ६ पं. प्रावर्ण. ७ (पूर्वार्ध लीळा ५३३ पाहा.) आ. प्रतीत ही लीळा पुढीलप्रमाणे आहे : मुक्ताबाइये भेटि : ॥ हे गोष्टि गोसावी वीज्ञानेस्वरीचीया नींबातळीं वीष्णुभटांउपरि बाइसांप्रति सांघीतली : गोसावीयांसि नींबातळीं आसन जालें : तंव जापीये वीष्णुभट गंगे संध्यास्नान करुनि येत होते : हातीं तांबवटी : तांबवटीए तुळसी : ऐसे वीज्ञानेस्वरा एत होते : गोसावीयांतें देखीलें : आणि साउमे आले : दंडवत केलें : श्रीचरणां लागले : गोसावीं श्रीकरें पाठि स्पर्शीली : “बाइ : ब्राह्मण कैसा तापसु : तीन्ही रीतु साधलीया असति :” बाइसीं म्हणीतलें : “हो बाबा : अवघी पाठि उन्हें कर्पली असे :” याउपरी सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइल तेही कैसी तापसी :” बाइसीं म्हणीतलें : “बाबा : ते कोण ?”

“बाइ : मुक्ताबाइ : वीक्रमाची राणी : भतौहरीची भाउजैइ : भतौहरी तयाचेया आवारा भीक्षे गेले : तंव तेहीं ताटीं आइती भीक्षा करुनि ठेविली होती : तीयें न्हातें होती : जैसा भतौहरीचा भीक्षा शब्द आइकीला तैसीचि चोखणि लावीतें उठीलीं : केसांची वीरगुठी घातली : ताट घेउनि दीगांबरेनी नीगाली : ते बरतें न पाहात नीगाले : तीयें पाठीचि नीगाली : दारवटां बोल्हाराउळ होता : तो बारी : तो बाहीरि हातीं धरुनि नीगाली : तीएं दोघे भतौहरीचेया गुरूचीं उपदेसीयें : एकवीधा अवस्ता पातली : सर्वांगीं रोमा नीगाली : सर्वांगा तेचि आवेयेवा पांगरुण जाली : रोमा सर्वांगीं पाहाळी गेली :

२४ बोलहा बारीया स्तीती

बोलहा तो बारी : तो कंदांमुळां^१ गेला होता : तेयांसि गोसावीयांचें दरीसन जालें : मग तो मुगुताबाइया बोलवीतु पाठवीला : तो बोलवीतु नीगाला : तेणें श्रीमूर्तिचे कांटे फेडिले : पोतुकें भीजवुनि श्रीमूर्तिचें असुध पुसिलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बोलहेया : आतां तुम्हीं राहा ना : मुगुताबाइ अवसरि करील : ” राहिले : आणि गोसावीयांपासौनि तेयां स्तीति जाली : ॥

२५. कांतीये श्रीचांगदेवोराउळांसीक्षां भेटि

गोसावीं दादोसांतें म्हणीतलें : “ माहात्मे हो : तुम्हीं श्रीप्रभूचेया^१ दरीसना कां जा ? ” तव दादोसीं म्हणीतलें : “ ना जी : ते आमचे परमगुरू असति म्हणौनि जाओं : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ते वानरेयांचे परमगुरू : तुमचे परमगुरू ते कांतीयेसि असति : ” माहादाइसीं पुसिलें : “ ते कैसे जी ? ” यावरि हे गोष्टि सांघीतली :

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : हें कांतीयेसि गेलें होतें : यांसि एकु कटिप्रदेसीं सुडा : एकु श्रीमुगुतावरि सुडा : ऐसें^२ दुर्गचिनि परीसरें जात होतें : तव द्वारावतीकारां श्रीचांग-देवोराउळां गोसावीयांचे अनुग्रहीत : उधळीनाथ : ते तेथ राजगुरू होउनि वर्तत असति : ते रायाचे गुरू : ते उपरीयेवरि बैसले असति : तेहीं यातें उपरीयेवरौनि देखिलें^३ : मग आपुलेयां सीक्षांतें बोलावुं पाठविलें : सीक्ष आले : तेहीं यातें वीनवीलें : ‘ जी जी : रायाचें^४ गुरू : उधळीनाथ : तेहीं तुमतें बोलावुं पाठविलें असे जी : ’ यांसि तेथ जावेयाची प्रवृत्ति : मां तेयांची वीनवणी स्वीकरिली : मग हें तेथ गेलें : तव ते डोल्हारेयावरि बैसले असति : यातें एतां देखौनि तेहीं म्हणीतलें : ‘ पुरूखा : ऐसा पींडु कां उपेखिला बापेया ? ’ म्हणौनि तेथौनीचि आपुलेनि सामर्थ्ये^५ वीद्या प्रभौ^६ आदरिली : परि प्रभवे^७ ना : मग पोटीं म्हणीतलें : ‘ ऐया रे : पुरूखु कैसा हटीया असे : ’ मग ते^८ डोल्हारेयावरौनि उतरले : खालि बैसले : यासि आसन घातलें : हें जाउनि

जटै माथाचीया पाएघोळीया : हातीं पाइचीं नखें चुंभळी वळलीं असति : तीये बैसति तरि तयाचीया जटै मागा पुंजा होति : . . . ” यानंतर भेटीचा वृत्तांत सांगून झाल्यावर ‘ बाइसीं पुसिलें : “ बाबा तयासि काइ दीधलें ? ” “ बाइ : तयासि देहवीद्या दीधली : बोलहो तो सीध जाला : तीये करदळीवनीं असति : आणि हे तेथ बारा वरिखें होतें : ’ ” ॥ १६ ॥

२४. १ भ. कर्दळीवना.

२५. १ एवा. परमेश्वरपुरा कां जा ? (उत्तरार्ध लीळा ४८८ पाहा.) २ भ. °नगरांतु पाणीपात्रा वीजें करीत होतें. ३ पंभह °आणि (पं. आपुलेया सीक्षांतें) म्हणीतलें : “ (पं. देखिलें गा :) ऐसा पींडु कैसा उपेखिला : ” मग— ४ एवा. आमचे. ५ अ. सामर्थ्ये. ६ हभपं. संकर्म. एवा. संक्रमं ७ हभपं. संकर्म. एवा. संक्रमे. ८ अपंह. °सींहासनाखालुति उतरले : यातें सींहासनावरि बैसवीले.

तेथ बैसलें : तव^१ केसकळाप तुटले : गवतकाडीया कूसळें रूतलीं : श्रीमूर्ती सर्वांगीं कांट्यांचे वोरखडें : तेथ असुधबींदु वाळले : ते माणीकें झळाळीतें ऐसीं दीसताति : ऐसी श्रीमूर्ति देखौनि उधळीनाथें आपुलेनि हातें कांटकुसळें वेंचुनि : वीरगंठि^{१०} सोडुनि : नखवरि श्रीमुगुटु वींचरुनि : मागुती वीरगंठि^{१०} घातली : मां धूतवस्त्रें^{११} तीमुनि सर्वांगीचे असुधबींदु पुसिले : मग यातें हात जोडुनि वीनवीलें : 'जी जी'^{१२} : मातें वएस्तंबनी नावें वीद्या असे : ते स्वीकरिजो जी : तीएसि वळीतपळीत नैए : तीएसि सहश्रु वरीखें^{१३} आउक्ष : ते गोसावीं स्वीकरावी जी : 'तेव्हळि'^{१४} श्रीमुगुटाचेनि अनुकारें करुनि मानिलें : मग वीद्या स्वीकरिली : एतुकेनि ते वीद्या प्रभवली : "

मग माहादाइसीं गोसावीयांतें पुसिलें : "जी जी : गोसावीं तेयांपासौनि वीद्या स्वीकरिली : तरि^{१५} तेयांसि गोसावीं काइ दीधले^{१६} जी ?" सर्वज्ञें म्हणीतलें : "बाइ : तेयांची वीद्या अपरीपूर्ण^{१७} होती : ते एथौनि स्वीकरुनि परीपूर्ण^{१८} केली : "।

२६ अंध्रदेसीं तेलिकारां भेटि

सर्वज्ञें म्हणीतलें : "बाइ : हें अंध्रदेसीं होतें : एका गावां गेलें : तेलिकार एक सीवभगत : ते पाहातपटी^१ उठीति : झुंझुरकां गंगेसि जाति : गुळुळा करीति : पाए धूति : टीळा लावीति : लींगपुजा करीति : धूपार्ती करीति : मग आपुला व्यापारू कळं लागति : एकु दीं पाहातपटीचि^२ उठीले : नदी गेले : तेयाची बाइल पासवडी हातींपाईं लाउनि^३ नीजैली होती : गोसावीं बीजें केलें : पासवडी उंच केली : तेयांचीए अस्त्रीएसवें पाठिसीं गोसावीं पडुडु स्वीकरिला : तीया म्हणीतलें : 'काइ मागुता आलासि ? रात्रि काइ गा वडीलि असे ?' सर्वज्ञें म्हणीतलें : 'हें उगेंचि : 'तीयां म्हणीतलें : 'कां गा बोलसि ना ?' तव तीचिया आंगा आंग लागलें : सकुमार : हींवं ऐसी श्रीमूर्ति लागली : तीचीये पाठिचेया प्रमाणुसि संबंध्य दीधला : आणि ते गजबजुनि पासवडी सांडूनि^४ उभीं राहिलीं : 'हें काइ ओ आइ ? माझीये पाठिसीं कोण नेणों दादुला नीजैला असे : 'ऐसें म्हणौनि उठिली : सेजासाइला : लोकु^५ मीनला : दारें कोणें भरलीं : एकें तेयांपुढें सांघों गेलीं : 'आगा :

१ 'तव' केसकळाप' येथपासून तो 'असुधबींदु पुसिले' पर्यंतचा मजकूर भपंगो. प्रतीत नाही. १० हबी. वीरगंठि. ११ हबी. धुवटें. १२ रामे. "जी जी : मातें द्रीड पींड करी (°करणी) विद्या असे : तीया द्रीडु पींडु होए : ते— १३ पं. वरीखां. १४ एवा. °ऐसा श्रीमुगुटु केला. १५ एवा. °तरि काइ ते रीते ठेले जी?" १६ भगो. जालें. १७ ह. अपुरी. पंबी. अपूर्ण. १८ हपंबी. संपूर्ण. भगो. संपूर्ण जाली.

२६. १ हबी. पाहानपटी. २ भगोपंहबी. पाहानपटीचि. ३ ह. गुंडौनि. ४ बी. झाडौनि ५ अहबी. °मणुसें मीळालीं. (ह. मीनलीं).

तुं काइ बैसला आहासि ? तुझीए बाइलेचीए पाठिसीं कोणु नेणों दादुला निजैला आहे :
 तेणें म्हणीतलें : ' हो गा हो : तुम्हीं कां गा बोबातसा ? नीजों देया : ' मग तेणें हातपाए
 धूतले : गुळुळा केला : तेया मलिनाथाची भक्ति : तेणें जैसी पुजा करावी तैसी करीतुचि
 होता : पुजा केली^६ : पुजा करुनि आला^७ : काखें^८ काढिली सुरी^९ : सरिसीं माणुसें : तवं
 आंतुबाहीरि लोकु दाटला असे : गोसावीं श्रीमुगुटीं^{१०} श्रीचरणीं पासवडी लाउनि पहुडु
 स्वीकरिला असे : मग तेणें श्रीमुगुटावरील पासवडी ऐसी धरुनि आसुडिली : ' कवणु गा
 तुं ? ' तवं श्रीमुख देखिलें : हातिचें खर्ग गळौनि गेले^{११} : आणि म्हणीतलें : ' ऐया लींगा :
 आजि लींगभेदु जाला होता : आरे : तुम्हीं अवधीं परतीं जा : माझेया घरा आजि माझा
 देओ आला : माझेया घरा माझा सोमनाथू आला : माझेया घरा माझा मलिनाथू आला :
 आजि माझें पुजितें लींग आलें : ' मग तेणें अस्त्रीएतें म्हणीतलें : ' उठि उठि : ए आरूती :
 गोसावीयांचेया श्रीचरणां लाग : ' मग ते आली : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : मग
 तेणें तीएतें म्हणीतलें : ' आजि तुं जेतुकें^{१२} पाक करूं जाणसि तेतुकेंहीं करि : ' ऐसें
 म्हणौनि तो पुजाद्रव्यें आणुं हाटासि गेला : तवं हाटीं सरें देखिलीं : तीए घेतलीं : पुजाद्रव्यें
 घेतलीं : सरें आणिलीं : गोसावीयांसि सरें वोळगविलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : " बाइ :
 तैं सरांचे दीस^{१३} : मुठीएसणीं सरें की ! " म्हणौनि ऐसी मुठि करुनि श्रीकराचा अनुकारु
 दाखवीला : गोसावीं दोनिच्यारि^{१४} आरोगिलीं : मग गोसावीं गुळुळा केला : वीडा
 ओळगविला : मग गोसावीयांसि वोळणी दीधली : दोधीं गोसावीयांसि मर्दना दीधली :
 ' आमचा सोमनाथू : ' म्हणौनि हरीखैजति : मग मर्दनामादनें जालें : मग धूतलीं वस्त्रें
 सलदिचीं काढिलीं : गोसावीयांसि ओळगविलीं : गोसावीयांसि आसन रचिलें : गोसावी
 आसनीं उपवीष्ट जाले : मग गोसावीयांसि बरवी पुजा केली : " बाइसीं म्हणीतलें :
 " बाबा : तो तेली माणुसु पुजा करूं केवि जाणे ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " बाइ : तो संप्र-
 दाएकु : पुजा करूं जाणे : " मग ताट केलें : ताटीं बहुत ओळगविलें : आरोगण जाली :
 गुळुळा जाला : वीडा ओळगविला : मग बाजसुपवती झाडिली : बाजेसुपवतीएवरि पहुडु
 जाला : मग तीए आपण दोघें जेउं बैसलीं : तेयाचि ताटीं प्रसादु घेतला : घेउनि तोखतें-
 तोखतें जेवीति : ' ब्रम्हादीकां जे वस्तु दुर्लभ ते आजि आम्हांसि जालें : ' ऐसें सुख अन्मोदितें
 दोघें जेविलीं : आंचवलीं : मग दुधातुपा वाटी भरिली : मग गोसावीयांचीए सेवे
 प्रव्रतलीं : श्रीचरण प्रक्षाळिलें : मग एकु श्रीचरण एकें घेतला : एकु श्रीचरण एकें घेतला :
 मग चरणसह्वाण केलें : सागळ^{१५} भरुनि उसीसेयाकडे खुंटीयेसि घातली : परि सांघों

६ पंभगो. ७ मग बुंथीआंतु खर्ग घालुनि आला. ७ मु. खांडें काढौनि. ८ हबी. काखेची.
 ९ एवा. अलग. १० हबी. ११ श्रीमुगुटापासौनि श्रीचरणवेन्हीं. ११ (मु.). १२ गो. १३ जेतुलें
 रांधुं जाणतासि तितुलें रांधि. १३ (मु.). १४ एवा. सातपांच. १५ एवा. करा उदका भरुनि
 ठेविला : पं. तांबकळसा पाणिणें भरुनि ठेविला :

वीसरली : मग आपण तेथचि श्रीचरणतळीं आंथरुनि नीजेली : गोसावीयांसि मध्याने एकी रात्रीं तीखेची प्रवृत्ति जाली : मग पाहानपटींचि उठौनि गोसावीं तेयांचीं वस्त्रें ठेविलीं : आपुलीं वस्त्रें घेतलीं : मग तुंगभद्रेसि बीजें केलें : तुंगभद्रा पुरें जाति असे : माळथोंबावरौनि^{१६} आंजुळि^{१७} उदकपान करूं बैसले : तवें दरडि खचली : तेणें थोंब खचलें^{१८} : आणि श्रीमूर्तीं झळवली^{१९} : गोसावीं तेथचि जुंबड धरुनि उदकाआंतु बीजें केलें : गोसावी ऐलाडि बीजें करीति : पैलाडि बीजें करीति : मध्यें बीजें करीति : ऐसां दीसु नीगेतवें गोसावीं उदकाआंतु बीजें केलें : तवें एकी गाविचीं गोवळरुवें बोबाइलीं : 'माणुस रे माणुस पुरें आलें : ' म्हणौनि अवघा लोकु पाहावेया आला^{२०} : सहजें श्रीमूर्तिं जेथ थडिये लागली तेथ बीजें केलें^{२१} : श्रीमुर्ति झाडुनि तेयांकडे धावें घेतली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : "बाइ : तें तैसीचि प्रवृत्ति होती : जें तान्हैलेयांहीं पाणी पीओं न मगिजे : आतां ऐसी प्रवृत्ति : जें बळवंडेयां करवीत असिजे : घ्या घ्या बापें हो : वेगु करा : "

हे गोष्टि गोसावीं पंचाळेस्वरीं गुंफा करितां सांघीतली^{२२} : ॥

२७ चर्मकारां स्तोति

बीडाजवळि कव्हणी एकु गावु : तेथ गोसावीं बीजें केलें : पव्हेसि^१ गोसावीयांसि आसन जालें : चर्मकारू^२ आणि चर्मकारी^३ दोघें हाटासि गेलीं होतीं : हाटुनि^४ एतें होतीं : तवें चर्मकारू तान्हैला : तो पव्हेसि पाणी पेयावेयासि आला : तवें गोसावीयांतें बैसलेयां देखिलें : आला : दंडवत केलें : श्रीचरणां लागौनि गोसावीयांपासि पुढां बैसला^५ : पुडवांटुवा काढिला : पोफळफोडणेनि फोडी केलीया : गोसावीयांसि फोडी ओळग-विलीया : आपण वीडिया करुनि^६ दीधलीया : तवें मागिलीकडौनि चामारि आली : तीसिहीं वीडा दीधला : आपणहीं घेतला : तवें तीया म्हणीतलें : "उठि गा : चाल जाओं : सांगातु गेला : " तेहीं म्हणीतलें : "नावेक पारूख : " मागुतें तीया म्हणीतलें : "उठि गा चाल : लोकू दूरि पावला : माणुसांची नीहारि^७ जाली : गोरूवें गावांकडे नीगालीं : वीळु जाला : कोण्हाकरवि^८ काइ धोंगडा हीरौ^९ पातासि ? उठि गा चाल : " तेणें म्हणीतलें : " पारूख पारूख : नावेक : " ऐसे वेळां दोनि तीन : तीया म्हणीतलें : परि तो नुठिचि मागोतें तीयां म्हणीतलें^{१०} : " हां गा : तरि काइ तुं नैयेसि ? " " ना नैएं : " " तरी मी

१६ हबी. मोळथोंबा^०. १७ एवा. गौमुखें. एवा. श्रीकरें. १८ पं. रीचवलें. १९ (मु.).

२० अहबी. °तैसेचि गोसावीं बाहीरि बीजें केलें : २१ (मु.). २२ (पूर्वाध लीळा ५५१ पाहा.)

२७. १ प्रवा. पव्हैपासि पींपळु होता : तेया पींपळातळि— २ भ. चामारू आणि चाम्हारी.

३ ह. हाटींहुनि. ४ एवा. °मागिलाकडौनि तेयाची अस्त्री आली : तीएपासौनि पुडवांटुवा मागितला :

५ अ. करकरूं. ६ हबी. नेहारि. ७ पंगो. कोण्ही धोंगडा हीरैल. ८ हबी. हीरउं. ९ (हबी.).

जाओं ? ” “ ना जाए : ” पैलू ठावोवरि गेलीं : आणि मागौती आलीं : मग म्हणीतलें : “ कां गा : तुं नैएसि : तरि फेडि माझीये माथांचा हातु^{१०} : ” तेहीं म्हणीतलें : “ फेडिला : जाए : ” तीयां म्हणीतलें : “ तरि कवण साक्ष ? ” “ ना हे राउळ^{११} साक्ष : ” तीया म्हणीतलें : “ राउळो^{१२} : तुम्हीं साक्ष ? ” गोसावीं श्रीमुगुटे^{१३} अनुकारू केला : इतुकेनि ते नीगालीं : गोसावीं तांबोळ प्रत्यजुं आदरिलें : आणि तेण्हे दोन्ही हात ओडविले : श्रीमुखीचें तांबोळ घेतलें : तांबोळाचा प्रसादु घेतला : आणि तेयासि स्तीति जाली : तैसेंचि गोसावीं तेथौनि बीजें केलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ते खोलनायिकाचेया आंबेयासि आले : तेथ इस्वरपुरूख होउनि खेळत असति : इस्वरत्वे वतों लागला : तेयांतें इस्वरत्वे लोकु मानुं लागला : घोघरीं न्हाणीति : उटीति : चंदनपुजा : धुपार-तीया : मंगळारतीया : आडवाटी ठाणवै जेवण : बाजां सुपवतीयांवरि नीद्रा करीति : ऐसें सपुजीत एकाचां घरीं जेउं बैसले^{१४} असति सर्वांगीं चंदनाची भोरी : लल्हाटीं आडा : गळां पुष्पांचीया माळा : आरतीया निबलोणें होतें असति^{१५} : तवं तेयांचीए गावींचा चाम्हारू हाटासि आला होता : तेणें म्हणीतलें : ‘ अमुका तमुका चामारू तो तुं नव्हसि ? ’ तवं तेथ ब्राम्हण असति : तेहीं म्हणीतलें : ‘ हा कवणु ? ’ तेणें म्हणीतलें : ‘ ना हा आमचीए गावींचा चामारू : आमचा गोतीया : याचीं मायबापें यातें पाहातु असति^{१६} : ’ ब्राम्हणीं म्हणीतलें : ‘ ऐसे ? ऐया रे : कैसा लोकु वीटाळिला : ’ ऐसे एरें आइकिलें : आणिकीं आइकिलें : ऐसे जगळदेयावींझदेयाचा ठावो पावले : जगळदेवो वींझदेवो ते तेथिचे अधीकारीये : तेयांपासी अवघे माहाजन आले : तेयांपुढें सांधीतलें : जें ‘ हा चामारू : एणें अवघा गावुं वीटाळिला : ऐसेयासि काइ कीजे ? ’ मग तेहीं नीबंधकार ब्राम्हण बोलाविले : तेयांतें पुसिलें : ‘ हा चामारू : एणें अवघा गावुं वीटाळिला : तरि ऐसेयासि काइ कीजे ? ’ मग तेहीं नीबंध काढिले : नीबंधीं पाहिलें : तवं नीबंधीं ऐसें नीगालें : जे ‘ हे चुनखडेयांआंतु दाटिजति : ’ तैसीचि तेहीं खांच खणविली : तेथ तेयांतें बैसविलें : वरि चुनखडे ताउनि घातले : तेयावरि पाखाला रीचवीलिया : केतुली एकि मांदी मीनली होती : तवं एकू हाटवटीएहुनि आला : तेणें ते मांदी देखिली : मग तेयांतें पुसिलें : ‘ हां गा : हे मांदी काइसी ? ’ तेहीं म्हणीतलें : ‘ तुम्ही नेणा ? ’ ‘ ना : नेणों : ’ ‘ ना एथें जे इस्वरपुरूखू होउनि खेळत होते ते चामार जाले : तेणें अवघा गावुं वीटाळिला : तो खडेयांआंतु बैसविला : ’ तेणें म्हणीतलें : ‘ आरे : खडेयांतु कैसें बैसवीलें ? ते तवं हाटवटीये खेळत असति : जा पां पाहा : ’ मग आवघे हाटवटीएसि आले : तवं तैसेंचि सपुजीत खेळत असति : देखिले^{१७} : सर्वांगीं चंदन : लल्हाटीं चंदनाचा आडा : गंधाक्षता :

१० अ. हाट. ११ एवा. गोसावी. १२ एवा. देव हो. १३ एवा. °मानिलें. अ. गोसावीं अनुकारू ऐसा भ्रुभंगीं केला. पं. भ्रुभंगेनि मानिलें : ऐसा श्रीमुगुटु केला. १४ (हपं.). १५ (हपं.बी.). १६ अ. °एकी वासना : पाखाला रीचउनि जवं एत असति तवं ते खेळत असति : हाटवटीएसि :

गळां गळदंडे : पुष्पांचीया माळा :” सर्वज्ञे म्हणीतलें : “गळांचा गळदंडा आदिकरुनि कोमाइजेचि ना : ना पुजा वीखुरेची ना : मग ते आवघे अनुतापले : दंडवतें घातलीं : ‘जी जी : आम्ही पापीए चांडाळु : तुम्हांसि आम्ही खस्ता केली :’ मग ते तेथौनि नीगाले :”

मग माहादासीं पुसिलें : “जी जी : एसणें तेहीं तेयांसि केलें तरि तेयांसि काइ जालें ?” सर्वज्ञे म्हणीतलें : “बाइ तेयाचा^{१०} नीर्वसु जाला :” ॥

२८ जुतक्रीडा

कव्हणी एकु गावुं^१ : तेथ गोसावीं बीजें केलें : गोसावीयांसि कटिप्रदेसीं सुडा : श्रीमुगुटीं सुडा : ऐसें गोसावीं जुआंठेयासि^२ बीजें केलें : तव ते कव्हणीचि गोसावीयांची वास न पाहाति : सर्वज्ञे म्हणीतलें : “धुरे एकी पवाडु आति^३ ?” आणि तेहीं ऐसें पाहिलें : तेहीं म्हणीतलें : “एइजो जी : एइजो जी :” म्हणौनि अवघे परते सरले : मध्यें पवाडु केळ^४ : बैसों घातलें : गोसावीयांसि आसन जालें : चौदानी जुं पडत असे : कडु^५ जागरू^६ : नाडु : त्रेतीया : तीहीं गोसावीयांतें वीनवीलें : “घेइजो जी एक दान :” गोसावीं एक दान घेतलें : पाउगीयापासौनि^७ फेरु घेतला : गोसावी पुंजीएचें कवडें श्रीकरीं घेउन ऐसें चोळिलें : तीहीं म्हणीतलें : “गोसावी जुआंरी होती !” खेळों लागले : अवघेयांसि जो पाणी पीओं सूप^८ तेणें गोसावीयांसि उदक ओळगविलें : गोसावीं उदक स्वीकरिलें : जो अवघेयांसि वीडा दे तेणें गोसावीयांसि वीडा ओळगविला : गोसावीं वीडा स्वीकरिला : मग गोसावीं वीळुवरि खेळु स्वीकरिला : गोसावीं जुं वीळुवरि खेळीनले : बहुत^९ जुं जींतलें : मा कुरूंगे^{१०} कुरूंगे कवडे नीवडीले : एर कवडे मग जीतुलाही जीणा जींकिला तेतुलाही गोसावी दानासि करीति : एक कवडे तांबोळ दे तेयासि देति : एक पाणी पाजी तेयासि देति : गंधवादी धूपी : मागतेयांसि देति : एकासि पवीत^{११} देति : मा पीवळें कुरूंगे कुरूंगे कवडे श्रीकरीं ऐसा पसाभरि घेउनि दोदेंसीं धरुनि गोसावी रांधवणहाटा : उभीया हाटवटीया बीजें करीति : मां सोवणी : दुसी : वाणीए : भूसारी : तेली : तांबोळी : आपुलाले व्यापार करीत होते : तेयां श्रीमुर्ति अवळोकितां तेयांचे व्यापार तैसेचि राहिले : गोसावीयांसि बीजें करितां श्रीमुर्ति दीसेतव पाहातचि राहिले : ऐसी गोसावीं अवघी हाटवटी वेधली : दृष्टि फांके तव पाहातेंचि असति : ऐसें गोसावी रांधवणहाटें बीजें करीति : मां गोसावी एकाधी एकी रांधवणीतें म्हणति :

१७ अहबी. तेयाचेया वंशाचा. (अ. वंशासि). एवा. ^{१०}तेयाचेया कुळासि क्षेओ जाला :”

२८. १ रावा. तेलंग देसिचें पाळें देवठणें. आनोबावासना. पाळें देवठणें पर्वतापासि. २ भ. जुवांठेयां. गो. जुहाटेयासि. ३ अहबी. होइल. ४ (हबी.). ५ हबी. कडु : जागडु : नाभित्तये : तथा नादव्रये. ६ गो. पारगियापासौनि पारगु घेतला. ७ अ. सुइ. ८ एवा. अवघें. ९ भपं. पीवळे कुरूंगे कवडे. १० ह. पोवीतें.

“कवडा अंन^{११} जोडे ओ ?” मग ते म्हणे : “एइजो जी : एइजो जी : भीतरि बीजें कीजो जी :” मग गोसावी भीतरि बीजें करीति म्हणौनि तीया बैसों घालीति : मां पसाभरि कवडे श्रीदोंदेसीं धरिले असति : ते ऐसे टाकुनि माझघरी^{१२} घालीति : मग आसनीं बैसति : मा तीयें श्रीचरण प्रक्षाळीति : ओलणी देति : मां मर्दनामादनं होए : मग आपुलीं वस्त्रें वोळगवीति : चंदन ओळगवीति : लल्हाटीं चंदनाचा आडा रेखीति : पुजा होए : मग उंचा मोलाचें ताट करीति : मग गोसावीयांसि आरोगण होए : गुळुळा होए : सर्वजें म्हणीतलें : “वाइ : ते आरोगण कवडेयासारिखी नव्हे : ते अनुरागासारिखी होए : परत्रबुधी आरोगण देति^{१३} :” मग गोसावी आरोगण करीतां तथा अत्रासि रूप करीति : अमुकें अमुकेयासि पुरलें : अमुकेयासि अमुकें न पुरेचि : ऐसें रूप करीति : तेणें तथासि सुख होए^{१४} : वीडा देति : मग बाजसुपवती आंथुरति : झाडीति : मा गोसावी तेथ पहुडु स्वीकरति : चरणसह्वाण करीति : ते दीसीं तथासि वीकिरा^{१५} थोरू होए : मग उदीयांचि गोसावी आपुलीं वस्त्रें वेढीति : तथांचीं वस्त्रें ठेवीति : नावेक हीं व फीटों देती : ओतपळीया पडति तवं हें तेथ नीजैलेंचि असे : तवं ते जुआरी याची वाट पाहाति : भाट : वीदावंत म्हणति : ‘हां गा कालिची धुर आझुइं नैए ? कालिचा माहादानि^{१६} आझुइं नैए ?’ ऐसी अवधीचि याची वाट पाहाति : मग गोसावी नैकडे जाति : प्रस्त्रया बैसति : सोत्रा आचमन करीति : हातपाए प्रक्षाळीति : गुळुळा करुनि तेथ बीजें करीति : मागुतें खेळति : जींकति : कुरूगे कुरूगे कवडे श्रीदोंदेसीं धरीति : एर अवघे गोसावी पवीत^{१७} देति : मां तीए दीसीं आणीकी रांधवणीचेया घरा बीजें करीति : तीया यांसि तैसेंचि करीति : तवं तीएं अवधीं याची वाट पाहाति : म्हणति : ‘कालिची धुर आझुइं नैए ?’ मागुतें म्हणति : ‘कालिचा माहादानि आझुइं नैए ?’ ऐसें दोहीं ओळी जेतुकीं रांधवण घरें तेतुकेयां घरा एककु दीं आरोगण होए : तेतुके दीं अवस्थान जालें : ऐसेया आवघेया रांधवणहाटासि संबंधु दीधला :” ॥

२९ भगता भेटि

ओरंगळ प्रदेसीं^१ एकी गावीं गोसावीयांसि अवस्थान^२ : गोसावी^३ नगराआंतु पाणि-पात्र केलें : तळां आरोगण केली : पाळीं पींपळ : तेथ आसन जालें : तवं ब्राम्हणु एक संध्यावंदनासि आले : संध्या केली : तवं गोसावीयांतें देखिलें : मग गोसावीयांसि दंडवत

११ एवा. जेवण. १२ एवा. वोसरीएवरि. १३ हबी. °गीन्हाइकबुधी नेदीति. १४ (मु.). १५ एवा. लाभु. १६ एवा. जगदानि. १७ ह. पवीता. बी. पौत.

२९. १ (मु.). २ एवा. हबी. °मग गोसावीं ओरंगळासि. ३ एवा. ब्राह्मणाचेया (एवा.) भगताचेया आवारासि पाणिपात्रासि बीजें केलें : तवं तेहीं वीनवीलें : “जी जी : गोसावी जवं ये नगरी असति— एवा. गोसावीयांसि गावांबाहीरि पींपळातळीं आसन : तेथ भेटि जाली : एवा. पाणीपात्रां

केलें : श्रीचरणासि लागले : मग म्हणीतलें : “जी जी : गोसावीयांसि बीढार कोणी ठाई ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आतां कीजैल :” मग गोसावीयांसि आरोगणे वीनविलें : गोसावीयांसि बीजें करावेयाची प्रवृत्ति : मां गोसावीं तेयांची वीनवणी स्वीकरिली : तेयाचेया घरासि बीजें केलें : तीहीं गोसावीयांसि आसन घातलें : श्रीचरणप्रक्षाळण केलें : मग बहीणीतें तेणें म्हणीतलें : “ए ए : गोसावीयांसि दंडवत घाली :” तीएं दंडवतासि आलीं : गोसावीयांसि दंडवत केलें : मग ताट केलें : आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : मग तेणें ब्राम्हणें गोसावीयांतें वीनवीलें : “जी जी : गोसावी जवं एथ असती तवं गोसावीं एथचि आरोगण करावी : उपरीयेवरि पहुडु स्वीकरावा जी : माझी बहीणि गोसावीयांची सेवा करील :” गोसावीयांसि प्रवृत्ति : गोसावीं तेयाची वीनवणी स्वीकरिली : मां तेणें आपुलीए बहिणीतें म्हणीतलें : “आवो^६ : तुआं गोसावीयांची बरवी सेवासुसुका करावी :” मग उपरीयेवरि गोसावीयांसि अवस्थान जालें : पहुडु जाला : तेयांची बहीणि गोसावीयांची सेवासुसुका करिति : गोसावी तेथ राज्य करूं लागले : गोसावी उदीयांचि वीहरणा बीजें करिति : तवं तीए गोसावीयां-कारणें उपाहारू नीफजवीति : आसन घालुनि गोसावीयांची वाट पाहातें असति : मग गोसावी विहरणौनि बीजें करिति : आसनीं उपवीष्ट होती : तीयें गोसावीयांचे श्रीचरण प्रक्षाळीति : पुजा करिति : ताट करिति : आरोगण होए : गुळुळा होए : वीडा ओळगवीति : मां पहुडु होए : तीए झडकरी चरणसह्णान करिति : गोसावीयांसि नीद्रा ए : मग आपण जेवीति : ऐसें बहुत एक दीस राज्य केलें :

धाकुटीचि गोसावीयांची श्रीमुर्ति : धाकुटीचि ते बाइको : लोकाचां ठाई अनकुळता : प्रतिकुळता : उदासीनता : ऐसें तीन्हीं ठाए गोसावीं स्वीकरिले : लोकें अन्यथाज्ञान भाउं आदरिलें : प्रतीकुळ लोको तो काहीं काहीं जनअपवादु बोलों लागला : मग तो आइके : ऐसां तेयाचीं^७ सोइरींघाइरीं म्हणति : “हे गोसावी धाकुटे : हेही धाकुटी : एथ काहीं ऐसेंनि ऐसें असे :” तें हळुहळु तेणें आइकिलें : मग तेयापुढां तेयाचेया तोंडावरि बोलति : तेणें म्हणीतलें : “हें साच कीं लटिकें ? आपुलां डोळां देखैन : तेधवां साच : आणि काइ :” म्हणौनि तेणें पाहों आदरिलें : बहीणीतें म्हणीतलें : “सीदौरि करि हो : मी गावां एका जाइन :” म्हणौनि गावां गेला : मागौता आला : ऐसें म्हणौनि जाळारखें^८ पाहावेया राहिला : तवं गोसावीं पहुडु स्वीकरिला असे : तीए^९ गोसावीयांचें चरण-सह्णान करितें होती : तैसींचि गोसावीयांसि नीद्रा आली : तीएं श्रीचरणांवरि माथा ठेउनि नीजैली होती : “हे नव्हे : काहीं उनखुन चुकली : मा हे रसैले असति :

बीजें करितां बीदीसि भेटि जाली. ४ अहबी. भगतीं. ५ अहबी. भगताची. ६ अहबी. °माझें धन : तुजें आंग : तुवां . . . ७ अहबी. भगताचीं. ८ अहबी. भगतीं. ९ अ. जळारखें. बी. जळरेखें. गो. जाळारक्षेनसि. ह. जळांधरें. प्रवा. दादरेनहुनि. १० मु. ते बाइ पोटकळिया देत होती : तथा थापटीति

हे बुझावीत^{११} असे^{१२} : गोसावी विनती स्वीकरीति ना : गोसावी ऐसें करिताति^{१३} :
ऐसें म्हणौनि खर्ग काढुनि आले : आणि गोसावीं श्रीमुगटावरीलु पदरु श्रीकरें ऐसा
करुनि फेडिला : तेयातें कृपादृष्टी अवळोकुनि दुसरें प्रेम^{१४} : उत्तम साधन होतें तें
संचरीलें : प्रेमसंचारमात्रे^{१५} वीकारू वीकलपु : स्वभावो : तीन्ही उछेदौनि गेले : हातिचें
खर्ग उसळौनि पन्हां पडिलें^{१६} : मग तैसेंचि गोसावीं तेथौनि बीजें केलें : सरीसैं भगतही
नीगाले : ॥

ऐलाडि पैलाडि गावं : गोसावीं येका गावां बीजें केलें : एकी गावीं गोसावीं तेयातें
म्हणीतलें : “भटो^{१७} : हें पैला गावीं असैल : मासापाखा हें तुम्हां दर्शन देइल^{१८} :”
“हो कां जी :” ऐसें म्हणौनि भगतातें राहाविलें : ते तीए गावीं राहीले : आपण
गोसावीं तेया गावां बीजें केलें : तीए गावीं गोसावीयांसि अवस्थान जालें : तेथौनि
भगताचेया गावांसि ब्राम्हणु एकु प्रतदीनीं कणवृतीसि ए : भगत तीए गाविची
सीवंवन्हीं^{१९} एति^{२०} : मग तेयातें पुसति : “हां भटो : यां गावीं एक पुरूख असति कीं ?
गुजरूवेखू : गौरवर्ण श्रीमुर्ति : लंबकर्ण : वीसाळनेत्र : अजानबाहु : बतीसलक्षण :
कटिप्रदेसीं एकु सुडा : श्रीमुगटावरि एकु सुडा : श्रीकरीं आंजुळी पाणीपात्र : ऐसे गोसावी
तीए गावीं राज्य करीत असति कीं ?” तो म्हणे : “हो असति :” “नीकेनि असति ?”
“ना नीकेनि असति :” मग दुख करीति : “तेयां कैसा अवसरू असे ?” “ना ऐसा ऐसा
असे :” ऐसें ते दीसवडि नीच पुसति : ऐसां एकु दीं तीं ब्राम्हणीं म्हणीतलें : “काइ पां :
अस्त्रीयांसि पुरूखांचा वेधू : पुरूखांसि स्त्रीएचा^{२१} वेधू : पुरूखांसि पुरूखांचा एसणा
वेधू काइसा पां ?” एकु दीं भगतीं ब्राम्हणातें पुसिलें : तव तेहीं तेयातें म्हणीतलें : “तें
तुम्ही नेणां ?” भगतीं म्हणीतलें : “कैसें ?” “ना तें ऐसेनि ऐसें वर्तलें : सर्पनीमीत्यें :”
ऐसें उमटवीलें : भगतीं म्हणीतलें : “हां भटो : हें सत्य ?” “ना सत्य :” “सत्य ?” “ना
सत्य :” “सत्य ?” “ना सत्य :” ऐसें वीसुधी पुसिलें : तेहीं वीसुधी तैसेंचि म्हणीतलें :
आणि दडैकरि पडिले : देह वीसर्जलें : तेणें ब्राम्हणें म्हणीतलें : “आहा : मीयां ओखटें
केलें :” ना म्हणौनि : तैसाचि तो ब्राम्हणु बिहाला : “आरे : ओखटें जालें : आतां काइ
करीन ?” म्हणौनि गोसावीयांपासि सांघावेया आला : मां मागील वृतांत आवघे गोसा-
वीयांपुढां सांघीतलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आहा : ओखटें केलें : हां भटो : ऐसा सत्यहि

होती. एवा. °श्रीचरण तळहातीतें होती. ११ मु. प्रवर्तवीत. १२ गो. °प्रवर्तविया. १३ (हबी.).
१४ मु. °प्रेम उत्तम साधन— एवा. प्रेम संचरीले. १५ (हबी.). १६ एवा. °गोसावीं
म्हणीतलें : “काइ हो : जें म्हणौनि आलेति तें कां न करां ?” “जी जी : नेणेचि जी :” म्हणौनि
दंडवत घातलें. १७ एवा. भक्त हो. १८ (मु.). १९ एवा. नडवन्हीं. २० एवा. °मां तीए गावीचीए
मोहरे बैसौनि याची वाट पाहाति : मग तो ब्राम्हण तेया गावां प्रतदीनी कणवृतीसि ए....
२१ एवा. स्त्रीएची आवडि.

अर्थु न बोलीजे : मां एसणें असत्य तुम्हांसि कैसें बोलवलें ? आणि आतां कवणी माएचां पोटीं रीगाल ?”॥

मग गोसावीं तेयांतें पुसिलें : “भटो : तुमतें कुदळीपाउडें असे ?” तीहीं म्हणीतलें : “जी जी :” “जा : घेउनि या :” गेले : कुदळीपाउडें घेउनि आले : गोसावीं तेथ बीजें केलें : गोसावीं तेयांतें श्रीकरें स्परीसिलें : मां गोसावी तेयातें श्रीदोंदेंसीं धरुनि : आसन जालें : मग तेया ब्राम्हणाकरवि खांच खणविली : रीगौनि पाहिली : मग मानेकडे गोसावीं धरिलें : पायांकडे तेहीं ब्राम्हणीं धरिलें : मां भगताचा नीक्षेपु केला : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : यासि तेथ घडीभरि असवेचि ना : मग हें तेथौनि नीगालें ” ॥

३० ओरंगलीं मालपुजा^१ स्वीकारू

एकु दीस आउसें जोगवटा घालुनि बैसलीं होतीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “नाएका : येथही एकु जोगवटा होता :” आउसीं म्हणीतलें : “तो कैसा जी स्वामी जगन्नाथा^२ ?”

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हें ओरंगला गेलें होतें : ओरंगलीं सदर्थ^३ मालु एकु : तेयाखालि पांचसें मालां : तेयातें पुत्रु नाहीं : तेयांसि सैबनाथाची भगति : अव्हा चौरस तीनि गावें ओरंगल : माझि सैभनाथाचें देउळ : तो दांडीए बैसला सैभनाथासि जातु होता : हें मार्गें ऐसें जात होतें : तेणें यातें देखिलें : आणि दांडीए खालुता उतरला : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागला :” मग गोसावीयांतें म्हणीतलें : “माझा सैभनाथु एथचि भेटला :” ऐसें म्हणौनि यातें वीनवीलें : “जी जी : गोसावीं माझेया आवारासि बीजें करावें जी :” गोसावीयांसि प्रवृत्ति : गोसावीं वीनवणी स्वीकरिली : आपण पुढां पाइं चालतु^४ : मागां गोसावीयांतें दांडीए बैसौनि आपुलेया आवारासि आणिलें : तेणें गोसावीयांसि आसन घातलें : गोसावी आसनीं उपवीष्ट जाले : श्रीचरणक्षाळण जालें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “मग यासि ओलणी दीधली :” मग आणीकु मालु मर्दना देयावेया आले : तव तेणें तेयांतें म्हणीतलें : “सरा रे : तुम्ही एथ कें रीगाल ? एसणी^५ आटि काइ तुम्हांकारणें काढिली असे ? गोसावीयांसि मर्दना मीचि देइन :” मग आपण मर्दना दीधली : जेतुलीं मालवीद्येचीं अंगें तेतुलीं गोसावीयांचां ठाई ओळगविलीं : गोसावी तीएतीए कळेसि^६ रूप करीति जाति : मग मादणें जालें : पुजाअवस्वरू जाला : धुपार्ती मंगळार्ती जाली : सैबनाथाची भगति ते गोसावीयांचां ठाई अर्पीली : आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा ओळगविला : मग दंडवत घालुनि यातें वीनवीलें : “जी जी : मज संपति असे : परि संतति नाहीं जी^६ :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “होइल हो :” मग तेणें पोटीचि ऐसें म्हणीतलें : “जरि मज पुत्रु होइल तरि मी गोसावीयांचां ठाई पांचां सहस्रां सोनेयांची पुजा करीन :” ऐसें

३०. १ बीमु. मल्लपुजा. २ (मु.). ३ (पंह.). ४ एवा. एतुले सायास काइ तुम्हांलागि केले ? ५ एवा. वीद्येसि. ६ गोमु. मज पुत्र होइल तरि मी गोसावीयांसि

म्हणीतलें : गोसावीयांतें वीनवीलें : “जी जी : गोसावी एथ असती तवं गोसावीं एथचि आरोगण करावी जी : आणि देव्हारचौकीयेसि पहुडु करावा जी : माझी राणी गोसावीयांची सेवा करील जी :” गोसावीं मानिलें : देव्हारचौकीयेसि अवस्थान जालें : तेयाची राणी गोसावीयांची सेवा करी : गोसावी वीहरणौनि बीजें करीति : मां तीएं आसन रचीति : गोसावीयांसि आरोगण : गुळुळा : वीडा : पहुडू होए : चरणसह्वान करुनि मग तीएं जेवीति : उचीष्ट प्रसादु : चरणोदक : ऐसें प्रत्यहीं^{१०} करीति : मग तेयांसि तेणेंचि दीसें : मासें : वडिली राणीसि गर्भसंभूति जाली : त्याउपरि दोघांहीं गोसावीयांची अधीक श्रद्धा जाली : गोसावीयांसि आधी आरोगण जालेयांवीन त्याची स्त्री जेवि ना : मग गोसावीही उसीरू न लविती^{११} : मां गोसावीं बीजें करूं आदरिलें : तेव्हळि तेणें वीनवीलें^{१२} : “जी जी : आपचार्ये^{१३} होइल : मग गोसावीं बीजें करावें :” “हो कां :” म्हणौनि मानिलें : मग वीहरणौनि सकाळींचि बीजें करीति : गोसावीयांसि आरोगण होए : मग तीएं जेविति : ऐसें अपचारीएं जालें : मग गोसावीं बीजें करूं आदरिलें : मग तेणें वीनवीलें : “ना जी : आठांगुळें होइल : मग गोसावीं बीजें करावें :” तेंहीं गोसावीं मानिलें : ऐसां आठांगुळें जालें : मां गोसावीं बीजें करूं आदरिलें : “ना जी बारसें होइल : मग गोसावीं बीजें करावें जी :” तेंहीं गोसावीं मानिलें : ऐसां प्रसुति जाली : पुतु जाला : बारसें जालें : मग गोसावीं बीजें करूं आदरिलें : तेणें म्हणीतलें : “ना जी : गोसावीं उष्टवनवरि राहावें : उष्टवन होइल : मग गोसावीं बीजें करावें जी :” तेंहीं गोसावीं मानिलें : ऐसां उष्टवन जालें : मग गोसावीं बीजें करूं आदरिलें : “जी जी : गोसावीं चोळेवरि राहावें जी :” तेंहीं गोसावीं मानिलें : ऐसां चोळें जालें : ऐसें पन्हरा मास तेथ गोसावीयांसि अवस्थान जालें : मग गोसावीं बीजें करूं आदरिलें : तेव्हळि तेणें वीनवीलें : “ना जी : मीयां गोसावीयांसि पांचा सहस्रां सोनेयांची पुजा करावी : ऐसा मनोर्थु केला जी : तरि मी गोसावीयांसि पुजा करीन : मग गोसावीं बीजें करावें जी :” मग तेणें वीचारिलें : “गोसावीयांसि काहीं लागे ना : गोसावी दाम काइ करिती ? माहात्मे : तरि गोसावीयांकारणें जोगवटा करूं^{१४} :” म्हणौनि पाटाउवांचा^{१५} जोगवटा केला : तेयांसि ठीक : माणीकें : मोतीएं : रत्नं : पांचां सहस्रांचीं खीवणीलीं : मग यासि मर्दना : मादनें : पुजा : केली : वस्त्रें ओळगविलीं : आणि तो जोगवटा ओळगविला : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : मग आरोगण : गुळुळा : वीडा ओळगविला^{१६} : मग हें तेथौनि

पांचां सहस्रांची पूजा करीन.” ७ अ. प्रत्याई. हबी. प्रतदिनीं. ८ (मु.). ९ मु. “जी जी मज पुत्र होए तवं राहावें :” गोसावीं मानिलें : मग पुत्र जालेयांनंतरें बीजें करूं आदरिलें : पुडतीं वीनवीलें : “जी जी : बारसें होए तवं राहावें” . . . १० बी. उपचार्ये. ११ एवा. °एक म्हणति : गोसावींचि उपावो सांधीतला : “सुताउवां पाटाउवांचा जोगवटा करा :” १२ मु. पाटसुताचा. गो. °पाटसूत आणीलें : मोतीयें माणीकें : सोनेयांचीया सरीया : ऐसा पांचां सहस्रांचा जोगवटा केला : १३ हबी. °ऐसी गोसावीयांचां ठाई माहापुजा केली : मग मालें दोहीं हात जोडुनि म्हणीतलें :

नीगालें : आउसीं म्हणीतलें : “मग तो जोगवटा काइ केला : स्वामी जगनाथा ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वाटे एकु ब्राम्हणु भेटला : तो दीधला तेया ब्राम्हणासि : ” “हें काइ जी स्वामी जगनाथा : एसना जोगवटा कैसा ब्राम्हणासि देवविला जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “नाएका : तुम्हीं असतीति तरि तुम्हां देइजता^{१४}.” ॥

३१ हेडाउवां भेति

एकी गावीं गोसावीयांसि वस्ति जाली : उदैक गोसावीं वीहरणासि बीजें केलें : नदीचीए थडीए : वृक्षातळि गोसावीयांसि आसन असे : तवं हेडाउ तेलंग देसौनि घोडेयांची हेड घेउनि वोरंगला जात होते : नदीचीए थडीए एउनि ते राहिले : दूसें मांडवीया घातलीया : घोडेयांचे लाहास दीधलें : द्वासनीं^१ बळीयाविलें : मग आपण नदीसि संध्यावंदनासि आले : तवं गोसावीयांतें राजकुमरांऐसें देखिलें : अवघेचि^२ गोसावीयांजवळि आले : दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : वीनतकंदर होउनि गोसावीयांजवळें^३ बैसले^४ : मग घोडेयांचीया गोष्टी करूं लागले : जातिसूध^५ घोडे ते ऐसेऐसे : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “जातिसूध^५ घोडे ते काइ ऐसे ? ते ऐसे कीं : ” मग गोसावीं तेयांसि घोडेयांची जाति दीपें नीरोपुं आदरिलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “जातिसूधू घोडा एकु आति : तेयातें एकाधा एकु : सभेआंतुनि मागिलीकडुनि पासाळावरीं^६ हरळेंकरुनि^७ ऐसा हाणें^८ : आणि^९ ऐसा रोहकें^{१०} दृष्टी तेयांकडे पाहे : दुसरीएकडुनि जरि हाणे तरि तेउताही रोहकें पाहे : तो आपुलें करणीए करीतुचि असे : परि तो घोडा तेयावरीली रोहंक दृष्टी फेडी ना : तो जेउतजेउता जाए तेउततेउतेंचि तो घोडा पाहे : ऐसा जातिसूधू घोडा एकु आति : ” गोसावीं तेयांचि घोडेयांतु दाखविला^{११} : तेहीं म्हणीतलें : “जी जी : आम्हीं हें परिसोंचि नेणों : मां बोलौनि काइ जी ? जी जी : अस्वहृदए तें गोसावी जाणति : जी जी : याची आम्हीं सोएहीं नेणों : भाख नेणों : हें गोसावीं नीरोपावें : आणि गोसावींचि आइकावें : ” मग अवघे हेडाउ आड पडिले : दंडवतें घातलीं : मग तेहीं गोसावीयातें वीनवीलें : “जी जी :

“जी जी : इतुले दीस मीयां गोसावीयांसि नीरोधु केला जी : आतां गोसावीयांसि असों आवडे तवं असावें जी : मां बीजें करूं आवडे तरि बीजें करावें जी : ” म्हणौनि दंडवतें घातलीं. १४ गो. दीजता.

३१. १ आ. द्वासनीया बळकाविलीया. २ हबी. °आणि मुदलु हेडाउ गोसावीयांजवळि आला. ३ हबी. °मांडखूटी (बी. मांडखूटी) घालुनि—. ४ हबी. °सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तुम्ही कटकये कवणावरि चालिलेति ? ” तेहीं म्हणीतलें : “जी जी : आम्ही हेडाउ : वोरंगला जात असों : ” गोसावीं पुसीलें : “घोडे कव्हणी दीपीचे ? ” “जी जी : एक सिगळ दीपीचे : येक मलबारी : पाटणीचे : ” ऐसे जे जे दीपीचे तेया तेया दीपांचीं नावें सांघीतलीं : ° ५ अ. जात्य अस्व. बी. जाति अस्व. ६ ह. पासाडा°. ७ अ. सीताळेंकरुनि. ह. सीताळनकरुनि. झ. खडेनि. ८ एवा. हाणिजे. हबी. चीमीजे. अ. चिमीं. गो. °तो हरळें ऐसा सीतोडिजे. ९ गो. तो एकडे ए : तरि एकडे पाहे : एकडे ए तरि एकडे पाहे : तेयावरील रोखु काहाडे ना. १० ह. रोहकें. बी. रोखें. ११ (गो.)

गोसावीं आमचेया दूसासि बीजें करावें जी : ” गोसावीं मानिलें : मग तेयांचेया दूसासि बीजें केलें : तीहीं ओलणी दीधली : मर्दनामादणें जालें : आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : गोसावी आसनीं उपवीष्ट जाले असति : ते अवघे ओळगे बैसले असति : मग तेहीं यांतें वीनवीलें : “जी जी : ओरंगल नगर बरवें जी : गोसावीं तेथ आम्हांसरिसें बीजें करावें जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तें एथ पूर्वदृष्ट^{१२} असे :” तीहीं म्हणीतलें : “जी जी : या घोडेयांची हेड घेउनि जात असों : गोसावी जरि हे घोडेयांचिए हेडेसरीसें बीजें करिती तरि आम्हां लाभांचे लाभ होती जी :” गोसावीयां ओरंगला बीजें करावेयाची प्रवृत्ति : मां गोसावीं तेयांची वीनवणी स्वीकरिली : मग गोसावीयांसि तेहीं बरवीं लुगडीं ओळगविलीं : आंगीया ओळगविलीया : घोडा^{१३} ओळगविला : गोसावी घोडेयावरि आरोहण होति : आणि तो कळविला^{१४} ऐसा होए : ऐसा आवघेयां घोडेयां संबंधू दीधला : मा घोडेयाचीए हेडे हेचि समर्थ : ऐसें गोसावीं ओरंगला बीजें केलें :

तीनि गाउवें ओरंगल नगर : उदैक पलाणिवलाणि^{१५} होए : घोडे पुढां नीगति : मा वाजंत्रें वाजति : मग गोसावी बीजें करीति : एककु घोडा एककु दीं ओळगवीति : ऐसें वोरंगला बीजें केलें : नगराबाहीरि^{१६} दुसें पडिलीं : गोसावी हेडाउवांचे मुदल हेडाउ : आणि ते आवघे अनुखंगीत : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : तेथिचेया रायाची वेवस्ता ऐसी : जें आधीं अवघे घोडे रायासि दाखवीजति : मग रायासि लागति ते राओ घे : मग गाविचे वाणीएवेव्हारे घेति :” मग गोसावीं अवघे घोडे रायापासि दाखवीले^{१७} : राया लागति ते राएं घेतले : एर राणेराउतीं ठकठाकुरीं घेतले : मग गावीचे वाणीएवेव्हारे आले : तेयांसि जे लागति ते तेहीं घेतले : बाहीरिलाकडुनि जे एति तेयांपुढां काढूनिया घोडा दाखवीति : तव दीठीतळि नैए : गोसावी मध्यावर्ती : मग गोसावी आंगीयाचीया बाहीया ऐसीया वरतीया करीति : आंगीचे पालव सरीसे करुनि ऐसें पोटेसीं^{१८} खोवीति : मां घोडा गोसावी ऐसा करुनि दाखवीति : आणि घोडेयासि तेज ए : मां घोडा गगन कवळीतु दीसे : ते म्हणति : “ऐसी वस्तु आमचेया हातासि एइल :” गोसावी सत्यावर्ती^{१९} : हातासन दावीति^{२०} : हेडाउवांतें गोसावी म्हणति : “एक सहस्रा ओपा :” बाहीरिलाकडौनि जे आले असति तेयांतें म्हणति : “दों सहस्रीं घोडा :” ऐसें एरएरां घडवीति : बाहीरिलाकडौनि जे आले असति ते ऐसें म्हणति : जे^{२१} “हा घोडा गोसावीं आम्हां दो

हबी. (एवा.) गोसावीं तेथचि करुनि दाखवीलें. १२ अ. पुर्वी दृष्ट. १३ एवा. अवेटू. गो. जो कातरू अवेटू घोडा तो गोसावीयांसि बैसावेया देति. १४ अ. कळवला. १५ हबी. पालाणा-वालाणि. १६ एवा. नगरांतु सैंभनाथापासि. १७ हबी. °मग राएमंडळीक घोडे पाहावेया आले : तेहीं गोसावीयांचें लावण्य : सौंदर्य : सौभाग्य : औदार्य देखौनि वेधले : ... मग रायें म्हणीतलें : “या घोडेयासि मोल करा :” हेडाउवीं म्हणीतलें : “हे घोडे राउळांचे : हे गोसावी जाणति :” ... गोसावी हातासन करीति : “हा घोडा अमुकें लाहे : हा अमुकें लाहे :” मग रायासि लागति— १८ ह. पाठीसीं. बी. दोदेसीं. १९ ह. समर्थ. बी. सत्यार्थ : २० एवा. करीति. २१ पंबीअ. जो.

सहस्री^{२२} टकां देति तरि आम्हांसि सवंगु ए :” आणि हेडाउ ऐसें म्हणति : “हा घोडा सहस्रा^{२३} टकेया जरि वीके तरि आम्हांसि थोरू लाभू होए :” ऐसें गोसावीयांसि हातासन होए^{२४} : पाठीं गोसावीं “दीढा सहस्रा ओपा :” म्हणति : मग गोसावी तो घोडा पन्हरासेयां तेयां देति : मग बाहीरिलाकडुनि जे आले असति ते म्हणति : “हा घोडा आम्हां पांचास्यां सवंगु दीधला : आमचीं पांचसें वांचली^{२५} :” आणि हेडाउ म्हणति : “आमचीं पांचसें गोसावीं अधिकें केलीं : आम्हां पांचसें फळलीं :” ऐसें एरएरां सुखचि होए : ॥

३२ वीव्हावो स्वीकारू

मां ऐसांही जे हेड उरे ते गावीचे वेव्हारे घेति : ऐसां एक वेव्हारे घोडे घेयावेया आले^१ : तेहीं गोसावीयांतें देखिलें : गोसावीयांचें सौंदर्य : लावण्य : बरवेपण : चातुर्यता : कुसळता : हातासन देखौनि तोखले : आणि गोसावीयांसि दंडवत घातलें : मां गोसावीयांतें वीनवीलें : “जी जी : मातें कन्यारत्न एक असे जी : मी तीयाकारणें पाई कापडे^२ बांधौनि बहुत दीस हींडीनलां जी : परि तीएजोगा वरू^३ कव्हणी ठाई नाहीं जी : गोसावी होति : तरि तें माझें कन्यारत्न स्वीकरावें जी : आपुली दासि करावी जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “यांसि जातिकुळ नाहीं :” तीहीं म्हणीतलें : “गोसावी इस्वरू : गोसावीयांचां ठाई काइ जातिकुळ पाहावें लागत असे ? इस्वरासि काइ जातिकुळ असे ? गोसावीचि जाति आणि गोसावीचि कुळ : गोसावी अकुळनाथाचा^४ नाथ कीं :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तरि एथ खूंटुदावें नाहीं :” तीहीं म्हणीतलें : “तेंही गोसावीचि : जी जी : गोसावीचि खूंटु आणि गोसावीचि दावें :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तरि यांसि करावेया काहींचि वीत नाहीं :” तीहीं म्हणीतलें : “दोहींकडुनि वऱ्हाड आम्हींचि^५ करुनि :” तव अवघे हेडाउ उभे ठेले : तीहीं म्हणीतलें : “जी जी : इतुलें धनवीत आमतें असे : आमचें तें गोसावीयांचें नव्हे ? तें अवघें आम्हीं करुनि जी : गोसावी वीव्हावो अंगिकरुतु : मा द्रव्य लागेल तें आम्हीं वेचुनि :” मग गोसावीं मानिलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “नाएको : एथ सकळै असे हो : एथ एक यासि जातिकुळ असे हो : हे लाड सामक :” ऐसी साखा सांघीतली : तरि प्रमाण जालें^६ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एथ सकळै असे हो : नाएको :” पाहाति तव बरवें घटीत असे : मग तेणें वेव्हारेन वीनवीलें : “जी जी : मातें गोत्रिजें : बहुत कुटुंब असे : अस्त्रीया माणुसें : एथ एओं नैए : तरि ते कुटूंबें वरू देखावा : तरि गोसावीं तेयांसि दरीसन देयावें जी :” गोसावीं वीनती स्वीकरिली : मग गोसावीयांतें

२२ पं. दोस्यां. भ. दोसासीं. २३ पं. स्यां. भ. सास्यां. २४ (पं.). २५ ह. वांचवीलीं.

३२. १ हपं. °तेयांतु वेव्हारेया एकाचीए कन्येकारणें वरू पाहों गेले होते : तेयांसि कव्हणी परी (ह. ठाई) घडेचि ना. २ हबी. पाटे. ३ हबी. °श्रृष्टीमध्यें नाहीं जी. ४ पंबी. अकुळी. गो. अकुळनाथ. ५ बीपंगो. मीचि करीन (गो. सारीन) जी. ६ हबी. °तव तेंही लाड सामक.

हेडाउवीं श्रीघारीलें : मग गोसावीं हेडाउवांसहीत दांडीए^९ बैसौनि तेथ बीजें केलें : तीएं अवघींचि पाहावेया आलीं : तीहीं अवघांचि गोसावीयांतें देखौनि म्हणीतलें : “हे गोसावीयांचेया तळवेयासारिखी नव्हे : हे सदैवं हो : या आपुलें दैवं काढुनि घेतलें :” एकवंद^८ ऐसें जालें : जें हा^१ वरू होए : वीह्वावो प्रव्रतला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : वेह्वारेयाची वासना ऐसी जें एथिचा कडु तो आम्हींचि करुनि : आणि हेडाउ ऐसें म्हणति : जें गोसांविचा कडु तो आम्हीं करुनि :” हेडाउवीं गोसावीयांचीए राणीए-कारणें अळंकारभूसणें केलीं : साडेसांखळीया आवघेंचि केलें : मग वेह्वारेनि आपुला कडु केला : आणि गोसावीयांचा कडु तो हेडाउवीं केला : मग गोसावीं वीह्वावो स्वीकरिला : गोधुळीचें लग्न जालें^{१०} : च्यान्ही दी वीह्वावो जाला : साडेसांखळीया मुक्ष-करुनि अवघें वाडलें : जैसा द्वापरीं भीमकें जो सोहळा केला तैसाचि एथही जाला : मग हेडाउवीं गोसावीयांतें वीनवीलें : “जी जी : दांडी करूं : मग गोसांवी आणि गोसा-वीयांची राणी ऐसें गोसावीं आमचेया देसासि बीजें करावें जी :” वेह्वारेयाची वासना ऐसी : जें गोसावीं एथचि राहावें : तवं गोसावीयांसि तेउतें बीजें करावेयाची प्रवृत्ति नाहीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आतां हें एथ राहील : तेउतें नैए :” मग हेडाउवीं गोसावीयांतें वीनवीलें : “जी जी : आम्हांसि बहुत दीस लागले : आमचीं कुटुंबें वाट पाहातें असतीं : तरि आम्हीं आपुलेया देसासि जाओं जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “जा : हें एथ असैल :” मग गोसावीं तेयांसि अनोज्ञा दीधली : मग ते आपुलेया देसासि नीगाले :

गोसावीयांसि उपरीएवरि अवस्थान जालें^{११} : मग ते वेह्वारे भलेतेंहीं गोसावीयांतें पुसपुसों करीति : काहीं बाहीरिलाकडुनि वस्तु ए : मां ते वेह्वारे जे वस्तु घेति ते गोसा-वीयांतें पुसति : मग गोसावी घेयां म्हणति तरि घेति : गोसावी नको म्हणति तरि नेघति : मा गोसावी घेया म्हणति तीए वस्तुपाठीं थोरू लाभू होए : तो लाभू देखे : गोसावी नको म्हणति ते वस्तु आणीक घेति : तीए वस्तुपाठीं तेयांसि हानि ए : ते हानि देखे : ऐसें भलतें गोसावीयांतें पुसपुसों करीति : ऐसें तेया वेह्वारेयासि बहुत द्रव्य जालें :॥

ऐसां असतां एकु दीसु^{१२} गोसावी : आणि गोसावीयांची राणी उपरीएवरि बैसौनि दोघें सारीं खेळत असति^{१३} : तवं अवधूतु एकु : माहात्मा अन्यमार्गी : संसारेसीं पाठिमोरा जाला ऐसा^{१४} : मार्गें जात देखिला : आणि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आतां एथौनि ऐसेयां होइजैल :” म्हणौनि तेयांकडे ऐसा श्रीकरू करुनि दाविलें : “जी जी : गोसावी कैसें ऐसें होती ?” ऐसें आइकौनि मुर्छा^{१५} एउनि^{१६} दडकरि पडलीं : “हें काइ : हें काइ :”

७ एवा. सोकासनीं. ८ गो. एकवीध. हबीपं. एक वेळ. ९ पं. हाचि वरू होआवा. १० (मु.) बी. (ही.) गोधुळकेचें लग्न जालें. ११ एवा. मास सा. एवा. मास ११. १२ एवा. गोसावी आसनीं उपविष्ट असति : तीयें गोसावीयांतें वारा घालितें असति. (एवा. तीयें गोसावीयांतें बीजणा जाणवीतें होती.) १३ (मुबीपं.). १४ एवा. मुर्छाप्रपन्न होउनि. १५ अह. परिपुर्ण.

म्हणौनि पडतपडतां गोसावीं वरिचांवरि धरिलीं^{१६} : मग फुटेयाचेनि पदरें वार घालुनि साउपी केलीं : आंगेसीं धरुनि झाडिलीं : सागळेचेनि उदकें नेत्र पुसिले : मग म्हणीतलें : “हें काइ : एथौनि ऐसेयां काइ होइजैल ? तुमतें सांडौनि कें जाइजैल^{१७} ? हें तुमतें चाळवीताएं^{१८} कीं :” मग गोसावीं बीजें केलें तेह्मळि तेयांसि सरूपदरीसन वीद्या संक्रमीली : मग गोसावीं तेथौनि बीजें केलें^{१९} : ॥

३३ डांकरामीं व्याघ्रवीद्रावण

गोसावीं^१ डांकरामीं बीजें केलें : गावां नावं डाक्रामु : देवते नावं भीवेस्वरू : तेया गावां गोसावीं बीजें केलें : गोसावीयांसि पाणिपात्र जालें : आरोगण जाली : मग गोसावी वीळिचां वेळीं पड्डु स्वीकरावेया^२ देउळासि बीजें करीत होते : तवं गांविचे लोक पारीं बैसले होते : तेहीं म्हणीतलें : “देव^३ हो : या देउळां नको जाओं : एथु वाघु एत असे :” गोसावीं आगाधचक्रवती : गोसावीं आइकिलें म्हणौनि येवं मागूतें पाहुनि बीजें केलेंचि : गोसावीयांसि चौकीं आसन जालें : पड्डु जाला : तवं मध्याने एकी रात्री वाघु आला : तेणें हांक दीधली : गोसावीं सिंहनादु केला : तो पौळि उडौनि गेला : तें रान सांडौनि पळाला : गोसावीयांसि पड्डु जाला : उपड्डु जाला^४ : तवं उदीयांसीचि गांवीचा लोकु टाळ : घोळ : काहाळा : कांसौळीं : मादळ : वाजवीत : हाका बोंबा देतु आला : वाद्यांतें वाजवीतु : देवतेसि पुजा करावेया आला : नीच तेयांचा बोभाटु आइकौनि तो नीघे : ते दीसीं काहीं नीगतां देखतीचि ना : मग म्हणों लागले : “कालि जे देव आले : तेयांचेया आविसावरि बैसला असैल : म्हणौनि न नीगे^५ :” ऐसे भीतभीत दारवठेवरि आले : तवं गोसावीयांसि चौकीं आसन असे : “आरे : इस्वरपुरूख रे :” ऐसें म्हणौनि अवघे साउमे भीतरि आले : दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : मग यातें पुसिलें : “जी जी : येथ वाघु आला होता कीं ?” “आला होता^६ :” “जी जी तरि तो कैसेनि

१६ मु. °गोसावीं उपंगळिये घेउनि उठविलीं. १७ (मु.). आ. मग त्याउपरि अकरां दीसां एणें बीजें केलें : मग जेव्हा हें तेथौनि निगलें तेव्हा तयासि स्तीति संचरली : त्यातव तीयें यातें आपणेयापासि देखतचि असति : ॥ १८ एवा. झाकवीजत होतें कीं. एवा. हांसवीजत°. १९ एवा. माहादाइसीं पुसिलें : “जीएं सबदासरिसीं तेथ पडलीं : मा तीएं राहिलीं कैसीं जी ?” सर्वज्ञे म्हणीतलें : “बाइ : तीएं यातें अखंड देखतचि असति :” त्यांचें नावं हंसाइसें. पं. “आणिजति तरि येती जी ?” सर्वज्ञे म्हणीतलें : “बाइ : तियें पडियंती : आणि बरवी सकुमारें : सुयांचें रस्म न साहे. आणिजति तरि तियें येति : परि एथ प्रवृत्ति नाही :”

३३. १ आ. हें भीवेडाकरासि गेलें होतें : गावां नावं डांकुली : देवते नावं डाकराम भीवेस्वरू. २ (हबी.). ३ एवा. माहात्मे हो. . . एथ वाघु असे. . . तवं वाघु चौकीं बैसला असे : . . . तेणें हांक दीधली : एथौनि सिंहनादु केला : वाघु बोबाउनि पौळि उडौनि पळाला : हागिला : मुतिला : ४ (एवा.). ५ एवा. मग पौळीवरि चढौनि राणेन पाहिलें : तवं हें आसनीं बैसले देखिलें°. ६ (शोध.).

गेला ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “यातें देखिलें : तेणें हाक दीधली : आणि एथौनि सींहनादु केला : तो हे पौळि उडौनि पळाला : ते हे नव्हे पौळि पडली असे : तो हें रान सांडौनि पळाला : तो आतां एथ नैए हो :” गोसावीं म्हणीतलें : “बाइ : तीए दीउनि तें स्थान नीरउपद्रव वसतें जालें” ॥

३४ तैल्यकारयुगमा स्तीती

गोसावीयांसि कटिप्रदेसीं सुडा : श्रीमुगुटप्रदेसीं सुडा : गोसावीं एका गावांसि बीजें केलें : गोसावी उभीया हाटवटीया बीजें करीत असति : दोहीं वोळीं तेलीयांचीं घरें : दोहीं ओळीं तेलिणी तेल वीकीती बैसलीया असति : त्यांतु एकीं गोसावीयातें देखिलें : ते उठिली : अवघा पसारा माथां घेतला^१ : त्या येउनि यातें श्रीकरिं धरिलें : मग म्हणीतलें : “एइ गा बरवेया देवा : माझेया घरा जाओं^२” ऐसें म्हणौनि यातें श्रीकरीं धरुनि आपुलेया घरासि नेलें : उंबरेयापासि श्रीकरू सोडिले^३ : पसारा उतरिला^४ : आपण भीतरि जाउनि उतरडीकडे गेली : गोसावी दोन्हीं दारसंका दोहीं श्रीकरीं धरुनि उभे ठेले : तव तेली घाणा खेटीत^५ होता : मग तेयातें गोसावीं म्हणीतलें : “आगा ए मेहरा : या तुझीया मेहरीं यातें कां बोलाविलें ?” तेणें ऐसें पाहिलें : आणि गोसावीयातें देखिलें : पाहार सांडिली : घाणेयाखालुती उडी घातली : श्रीचरणांवरि माथा ठेविला : मग तेणें म्हणीतलें : “जी जी : मी तीळमारा तेली : ते माझेया पापा क्षेओ करावेया^६ कारणें बोलाविलें जी :” ऐसें म्हणौनि बाजसुपवती घातली : गोसावीयांसि आसन जालें : श्रीचरण प्रक्षाळिले^७ : मग तेणें आपुलीए स्त्रीएसि नीरोपु दीधला : “आजि जेतुकें तुं रांधुं जाणसि तेतुकें रांधि हो :” मग तो श्रीचरणां लागौनी घाणा खेदुं गेला^८ : ते सुप घेउनि उतरडीसि गहुं : तांदुळ : काहुं गेलीं : गोसावीं तीयेतें अवळोकिलें : आणि तेयातेंहि अवळोकिलें : आणि दोघांहि स्तीति जाली : एतुलेनि तेथौनि बीजें केलें : मग तीएं दोघें अद्यापि झाडिमंडळीं देओ आणि देवि होउनि वर्ततें^९ असति : हें^{१०} तेयांसि

७ अआहबीपंगो. मग वाराणसी माहादाइसें गेलीं होतीं : तो पन्हा तेया वाटा आला : लोकु म्हणे : “आधीं हें स्थान वीस होतें : वाघाभेण : मग साचोकारा रामु एथ आला : तो चौकीं आसन घालुनि बैसला : तैलागौनि हें स्थान वसतें जालें :” ऐसी गोष्टि माहादाइसीं एउनि गोसावीयां पुढां सांघीतली : त्याउपरि हे गोष्टि गोसावीं माहादाइसां पुढां सांघीतली :

३४. १ (हबी.). २ प्रवा. “आगा बरवेया जोगीया : एइ : जावों माझेया घरा :” पं. °मग पसारा अवघा सांठवीला : पाटीए घातला : होइए घेतला : गोसावीयातें पाळवीं धरिलें : ते पुढां : गोसावी मागां : ऐसें बीजें केलें : ३ अ. °आणि भीतरि गेलीं. ४ एवा. वाहाते. ५ एवा. होआवेया. ६ मु. °तो पासि बैसला : मग तयां दोघां वीघ्यास्तीति जाली : ॥ शोध °तीयेसि उपाहाराचा नीरोपु देउनि आपण चरण क्षाळण करूं लागला : आणि स्तीति जाली : ७ (हबी.). ८ एवा. खेळतें. ९ एवा. हें तेया वाटां आलें.

भेटलें : मुगुटें मुडुप झगटुनि : परि यातें तीएं ओळखतीचि ना : ओळखिचाही पाडु नाही :

हे गोष्टि रावंसगावीं आबाइसां वाएनाएकाउपरि : संगमेस्वरीं सांघीतली : ॥

३५ पंचकुळ आचार्या ग्रहोनीवृत्ति

गोसावी वीहरणस्थाना बीजें करिताति : दखिणेस्वराकडे : तवं सारस्वति भटीं गोसावीयांतें देखिलें : आणि आड पालौ करौनि गेले : तवं बाइसीं देखिलें : आणि म्हणीतलें : “हां बाबा : हा ब्राम्हणु : मागां बाबाचेया दरीसनासि ए : दंडवत करी : श्रीचरणां लागे : आतां बाबातें देखौनि आड पालउ करूनि^१ गेला : हें काइ बाबा ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तेयांकारणें^२ म्हेळीचेयापस्य सीक्षाचा अभिमानु थोरु :” मग यावरि पंचकौळ आचार्याची गोष्टि सांघीतली^३ : ॥

“पंचकौळ आचार्या एकु : तो पांचें कुळीं आचार्या : तेयाचा सीक्ष तो एकें आचारीए^४ चाळविला : तेणें अभिमानें तेयांसि तेणें वीखप्रळयो केला : तेया पापास्तव ग्रहो जाला : जाउनि वेव्हारेया एकाचा पुतु : तेयाचां आंगीं संचरला : अवघेयां ग्रहोंचा^५ मुख नाएकु : तो खांबीं सांकळीं आळिला असे : गांवोगांविचे गुणीए : जाणें^६ : मंत्रवादी जे एति : तो तेयांतें म्हणे : ‘एणें मंत्रें : या झाडनीयां तुं मातें धाडिसी : एणें मंत्रें : या झाडनीयां मीं जाइन : एणें वोखदें मातें धाडिसी^७ :’ आणि तो हात झाडुनि जाए : ऐसा तो काइसेनि कोण्हाचेनीहीं न वचे : मग एकु दीसु गोसावीं पाणीपात्रासि बीजें केलें : पाणीपात्र जालें : मां तेयांचेया दाराआड पन्हीवा होता : तो ठाओवरि गोसावीं बीजें केलें : पन्हीवा वोलां-डीतचि नोलांडीतीचि : तो खांबीं आळिला होता : तेणें यातें देखिलें : आणि म्हणीतलें : “आगा : मातें सोडा कां गा : मां मी पैला गोसावीयांपाठीं जाइन :” तेहीं म्हणीतलें : “आरे : हा कहीं बोले ना : तो आतां बोलतु असे : तरि यातें सोडा ना कां : हा मातें सोडा ऐसें कहींचि न म्हणे :” मग तीहीं सोडिला : आणि तैसाचि गोसावीयांसरिसा नीगाला : सवें त्याचे बापभाउ : चुलते : माणुसांची मांदी : पुढें पुढें गोसावी जाति : गोसावीयां-मागें तो जाए : तेयामागें तेयाचा बाप : भाउ : चुलते : तेयामागें गांविची हाडळि : ऐसे गोसावीं नइसि^८ बीजें केलें : सीळेवरि श्रीचरणोदक घातलें : मग श्रीकरिचें पाणीपात्र घातलें : गोसावीयांसि आसन जालें : आरोगण करिताति : तवं ते आले : गोसावीयांतें तेणें उचीष्ट प्रसादु मागीतला : “जी जी : मज ताटप्रसादु देयावा जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तुं कवणु ?” “जी जी : तें गोसावी जाणत असति कीं :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एथौनि

३५. १ पंभ. वोडउनि. २ एवा. तेया बटिकाकारणें. आ. तेया बटिकाकारणें : तेव्हेळ पद्मनाभी सरिसा होता. ३ (पूर्वार्ध लीळा २९६ पाहा.) अ. आचारीया^०. ४ एवा. संन्यासीए. ५ बी. ग्रहाचा. ६ पहूबी. जाणे जोसी (ह. जोइसी). ७ एवा. फेडिसी. ८ हूबी. तळेयासि

जाणीजत असिजे पां : तें तैसेंचि : परि एहीं अवघां जाणावें कीं :” म्हणौनि ऐसा श्रीकृष्ण तेयांकडे दाविला : मग तेणें अवघें गोसावीयांपुढें सांगीतलें : “जी जी : मीं पंचकुळ आचार्या जी : माझे सीक्ष आणिकां आचार्यापासि गेले जी : तेयांमि मीयां अभिमानें वीखप्रळयो केला : तेया पापास्तव मी ग्रहो जालां जी : अवघेयां ग्रहोचा मुख नाएकु : तो मी या वेव्हारेयाचेया पुत्रासि लागलां : गांवोगांविचे गुणिए : जाणें : जोइमी : मंत्रवादी : मातें फेडावया एति : तेयांतें मीं म्हणें : ‘एणें मंत्रें तुं मातें फेडिसी’ : तें मीं आधींचि म्हणौनि जाए : एतुकेनि ते हात झाडुनि जाति जी : गोसावी जरि मज प्रसादु देनी तरि मीं या ग्रहत्वापासौनि मुंचैन जी : आणि हा प्राणीया या दुखापासौनि मुंचैल जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तो एथिचीए दृष्टीसमोर न राहे कीं :” “ना जी : मी अमकेयां ग्रहेयांसि^{१०} मुख नाएकु जी :” मग गोसावीं वीनवणी स्वीकरिली : गोसावीयांसि आरोगण जाली : गोसावी तेथौनि उठीले : परतें सरौनि गुरूळा केला : उदक स्वीकरिलें : उदकासि वीनयोगु केला^{११} : आणि तेणें बुडिं सीतें उरलीं होतीं : तो एउनि ताटप्रमादु घेतला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एयातें धरा गा : एन्हवीं आतां हा पडैल^{१२} :” “ना जी : जैसा आला तैसा जाइल :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तें आतां याचां ठाई नाही कीं :” कींकळी देउनि मुर्छित पडिले : इतुकेनि पडतपडतां तेहीं उचलुनि घरासि नेला : मग तीहीं गोसावीयांसि आवारासि नेलें : मर्दना जाली : मार्जनें जालें : पुजा केली : आरोगण जाली : मग^{१३} गोसावीं बीजें केलें^{१४} : ॥

३६ घोडाचुडीसीक्षां सांगातु

गोसावी ऐसे खीखींदा पर्वताकडुनि मार्गी बीजें करिताति : तव घोडाचुडीचेसीक्ष एक : ते उतरापथाकडुनि खीखींदा पर्वतासि जाताति : हें ऐसें दखिणापथाकडौनि एत होतें : मध्यें गोसावीयांसी भेटि जाली : मग तेणें गोसावीयांतें पुसिलें : “देव हो : कवणीकडौनि एत असा ? : कवणीकडे जात असा ?” गोसावीं श्रीमुगुटाचेनि अनुकारेंचि दाखविलें : “हें ऐसें उतरापथाकडे जाइल :” मग तेणें गोसावीयांतें वीनवीलें : “जी जी : गोसावीं ऐसें दखीणपथा वीवेकदेसा खीखींदपर्वतासि बीजें करावें : तेथ वाळीसुप्रीवांचीं देउळें बरवीं असति : तेथ अनेग सीधसाधक असति : तेथ आमचे गुरू घोडाचुडि असति : नीके नीके पुरूख असति : पुरूखांचें दरीसन होए : वरवीं वनें वनस्तळीया असति : तेथ घोडेया-एसणीं वानरें असेति जी : तरि गोसावीं तेथ बीजें करावें :” गोसावीयांसि रसु भरला^१ :

१ मु. °माझेया पापा निष्कृति होइल. १० ह. ग्रहोसि. बी. ग्रहांमध्ये. ११ रावा. °कवळु दीघला. ही. गोसावीं तयासि प्रसादु आरोगणस्थानीं सांडिला. १२ एवा. °मग तो कींकळि देउनि पळाला : नीगाला. १३ (रावा.). १४ अह. °वरिचील काहींचि नैए : म्हेळीएचें प्रमाण : यावरि. ३६. १ एवा. °एका गावासि गोसावीं बीजें केलें : तव°. २ पं. दुर्गे. ३ (पंमो.).

गोसावी^४ वीनवणी स्वीकरिली : मग गोसावीं तेयांसरिसें बीजें केलें : गोसावीयांसि^५ पाणीपात्र होए : ते गोसावीयांतें पुसौनि चाटणीये जाति : ऐसे केतुले एक दीस गोसावीं तेया सांघातें बीजें केलें : ॥

एकु दीसु एकी गावीं गोसावीयांसि पाणीपात्र जालें : वृक्षा^६ एका खालि गोसावीयांसि आसन जालें होतें : ते दीसीं ते गोसावीयांतें न पुसत चाटणी करूं गेले : तव वाइला एकी तेयांचें सामृथ्य पाहिलें : चुलीवरि आंबीलिली सीजत होती : ते कढतकढत^७ चाटुभरि आंबीलिली^८ तेयांचां हातीं घातली : तेहीं चाटणी करुनि वळणी हातु पुसिले : आणि भडकरौनि उवाळा उठिला : ते आगि लागली : आणि अवघा गाउं जळो लागला : अवघा गाउं जळे तव पाहात होते : मग ते हांसतहांसत गोसावीयांपासि आले : तीहीं म्हणीतलें : “ देव हो : हा बोभाटु काइसा : नेणा^९ ? ” गोसावीं^{१०} दृष्टीचेनि अनुकारें पुसिलें : तेहीं म्हणीतलें : “ जी जी : आम्हीं चाटणी करूं गेलों : तव वाइला एकी आमचें सामृथ्य पाहिलें : चुलीवरि आंबीलिली सीजत होती : कढतकढत आंबीलिली खवंडाळीया आमचां हातीं घातली : आम्हीं चाटणी करुनि वळणी हात पुसिले : तेथ भडकरौनि उवाळा उठिला : तो हा गाउं जळतु असे : पाहा ना ? ” सर्वजें म्हणीतलें : “ माहात्मे हो^{११} : एसणी भूतहींसा केली^{१२} परि तुम्हां खीणभरीही घृणा नुपजे : होए : आणि वरि हांसत असां ? आतां हें तुमचेनि सांघातें नैए^{१३} : ” मग ते गोसावीयांसि वीसंबति ना : मग गोसावीं तेया नीदसुरेयां सांडुनि बीजें केलें : ॥

३७ दीन त्रीं श्रीप्रभूदरीसना गमन

मग गोसावीं तेयांचा सांगातु सांडुनि एकांकी बीजें केलें : रात्रिदेओ करुनि तीनि अहोरात्रें गोसावीं प्रमेस्वरपुरा बीजें केलें : ॥

३८ श्रीप्रभूभेटि

दाभवीहीरीकडौनि आमचां गोसावीं बीजें केलें : पैलीकडौनि श्रीप्रभू आपवीहीरेया-कडौनि खेळतखेळत बीजें केलें : पीवळतळौलियांमध्ये वेढे करीत होते : तेथ दोहीं देव

४ एवा. °मानिलें. ५ मु. गोसावी आधीं पाणिपात्र करीति : पाठीं ते चाटणी करीति : पंगो. गोसावी आपुलें पाणिपात्र करीति : तो आपुली चाटणी करी : ६ एवा. देउळीं एकी. ७ एवा. जळतजळत ८ गो. °खवंडाळीया. ९ एवा. जाणा पां ? १० एवा. °भृंगीं पुसिलें. ११ (मु.) १२ एवा. एतुलेयां भूतांची खस्ता केली. गो. एतुलेयां भूतां उपद्रो जाला. एवा. °परि ऐसीही (एवा. येतुकीही. एवा. किमपीही.) घृणा नाही. मुबी. °परि कैसीही काहीं घृणा नुपजेचि होए १३ एवा. °पाउल न घलीं.

भेटि जाली : खालिली तळौलीचीए वाव्य^१ काठीं दोहीं देवां भेटि जाली : गोसावीं^२ आपणेयां आपण खेमाळींगन दीधलें^३ : न्मस्करिलें : मग श्रीप्रभूगोसावीयांसि पींवळ-तळौलीचीए पाळीसि आसन जालें : आमचेयां गोसावीयांसि श्रीप्रभूपुढां माडेखुंटीं आसन जालें : मां एरएरां^४ गोसावीं आपुलीया भासां^५ काइ बोलत होते तें नेणिजे : तें देओचि जाणति : मग श्रीप्रभूगोसावीं रीधपुरासी बीजें केलें : आमचे गोसावी अवळोकीत होते : श्रीप्रभूगोसावीं खेळु करीतकरीत बीजें केलें : जवं देखति तवं आमचे गोसावी पाळीवरौनि अवळोकीतचि होते : मग गोसावीं 'जयजये' करुनि नमस्करिलें : मग आमचां गोसावीं दाभवीहीरी बीजें केलें : मग मलिनार्थी : बहीरवीं : अवस्थान जालें : ॥

दर्भेस्वराचीए देउळीएं अवस्थान^६ : गोसावी पाणीपात्रासि बीजें करीति : उतरीली वेसिदारें नगराआंतु रीगति : पूर्विले वेसिदारें नीगति : दर्भाळां घाटीं श्रीचरणेंकरि^७ : चीरेयावरि^८ उदक घालीति : श्रीकरिचें पाणीपात्र घालीति : आरोगण करीति : पाळीसि पींपळु : तेयातळि आसन : वीळिचीए वेळे : तरि पसिमीलीकडे आसन : उदीयांचीए वेळे तरि पूर्वोलीकडे आसन : दीस स्याळे : ओतपळीए बैसति : बहीरवीं पहुडु होए : ॥

३९ खेत्तखाजें^१ आरोगण

मग आमचे गोसावी उदीयांचि श्रीप्रभूगोसावीयांसि सामोरें^२ बीजें करीति : श्रीप्रभू पैलीकडौनि बीजें करीति : एरएरां गोसावीयांसी पाळीसि आसन होए : श्रीप्रभू खेळु करीति : कदाचीत खेत्तासी बीजें करीति : मार्गीं मातांगें पानाची पातळि करुनि ठेविली : तीएवरि जीए वेळे जो पदार्थु ते दोणे भरुनि ठेविले असती : एकी दोनां हुरुडा : १ : एकी दोनां नीमुरु : २ : मग एकी दोणां ओंबीया : ३ : एकी दोणां चणेयांचे सोले : ४ : एकी दोणां घोळाणा^३ : ५ : एकी दोनां तुरीचे सोले : ६ : एकी दोनां लांकांचे सोले : ७ : एकी दोणां वाटाणेयांचे सोले : ८ : एकी दोनां कोवळींकोवळीं

३८. १ बी. वाव्य कोणीं कांटी : तेथ— २ मु. (शोध) श्रीप्रभू. ३ हबीआ. °मग दोहीं श्रीमूर्ति क्षेमाळींगन जालें : मग आमचां गोसावीं जए केलें : श्रीप्रभूचें रज. वंदिलें : तवं ब्राह्मणु एकु वाटा जातु होता : तेणें म्हणीतलें : “हे तुम्हांसि काइ होति ?” आमचां गोसावीं म्हणीतलें : “हे आम्हांसि गुरु होति :” तवं श्रीप्रभूगोसावीं म्हणीतलें : “आवो : वीदीत करीताए म्हणे :” म्हणौनि थापां हाणीतलें : मग श्रीकरें श्रीकरू धरुनि तळौलीचीए पाळीवरि बीजें केलें : ४ पं. °एन्हाएन्हीं गोसावीं गोष्टि काइ आपुलीया भाखा स्वरूपनीर्वेचाचीया केलीया तें नेणीजे°. गो. °पाळी बैसौनि दोहीं देवीं काइ स्वरूपनीर्वेचू केला हें नेणीजे : ५ °बाइदेवोबा वासना. ६ पंगो. °करुनि. हबी. श्रीचरणीचेनि आंगुठेनकरुनि. ७ सीळेवरि. आ. लांबा चीरेयावरि.

३९. १ बी. सारंगोक्षेत्तखाजें. २ एवा. पुढारें. ३ (हबी.).

वाळुकें : ९ : एकी दोणां उंसांचीया पेरीयां : १० : एकी दोनां उदक भरुनि ठेविलें : ११ :
 ऐसें तो नीच ठेवी : वरि एकी पातळीया झांकी : श्रीप्रभूगोसावी बीजें करीति : श्रीप्रभू-
 गोसावी देखौनि चवकति : तेथ आसन होए : आरोगण होए : दोणांचें उदकपान करीति :
 मग ते दीसीं आमचेयां गोसावीयांसि प्रसादु होए : मग एरएरां दोहीं देवांचा प्रसादु
 तेया मातांगासि होए : एरी दीसीं तो दुणां दोणे ठेवी : ऐसे खेळतखेळत श्रीप्रभूगोसावीं
 दाभवीहीरीसि बीजें केलें : आमचां गोसावीं श्रीप्रभूचा खेळु पाहातपाहात बीजें केलें :
 दर्भाळां खेळु : “मेला जाए :” म्हणौनि घरोघरीं आरोगण करुनि मग दर्भेस्वरीं खेळु
 केला : मग श्रीप्रभू प्रमेस्वरपुरा बीजें केलें : पीवळतळौलीयावरि आमचे गोसावी बोळवीत
 आले : तेथ राहुनि भाळस्तळावरि श्रीकरू ठेवुनि जवं श्रीप्रभूगोसावी रीधपुराआंतु
 बीजें करीति तवंवे-हीं पाहाति : मग मागौतें दाभवीहीरी बीजें करीति : ऐसे आमचे
 गोसावी नीच श्रीप्रभूसि साउमे जाति : मागौतें बोळावीत जाति : ऐसी प्रतदीनीं एरएरां
 गोसावीयांसि पीवळतळौलीयांसि भेटि होए : कदाचीत एकाधीये वेळे श्रीप्रभूगोसावी
 बीजें न करीति : तीए दीसीं आमचे गोसावी बीजें न करीति : मग प्रमेस्वरपुराकडे
 भाळस्तळावरि श्रीकरू ठेवुनि पाहातचि असति : मग गोसावी मागौतें दाभवीहीरी
 बीजें करीति : मग एउनि दाभवीहीरीसि पाणीपात्र करीति : दर्भाळां सीळेवरि श्रीचरणें
 उदक घालीति : मां पाणीपात्र घालीति : आरोगण होए : दर्भेस्वरीं^४ उतरीलीकडे देउळीं
 दखिणामुख : तेथ अवस्थान : पहुडु होए : ऐसें वीस^५ दीस दाभवीहीरीं अवस्थान :
 दर्भेस्वरिचेया^६ वाळाणेयावरि आसन होए : ॥

४० रूपनाएकां भेटि

हे गोष्टि गोसावीं साधांप्रति जोगीस्वरीं सांघीतली^१ : सर्वजें म्हणीतलें : “साधें हो :
 मामेयांचां घरीं जेवाल कीं प्रमेस्वरपुरीं भीक्षा कराल ?” साधीं म्हणीतलें : “हां जी :
 गोसावीं मामेयांतें केवि जाणति ?” यावरि हे गोष्टि सांघीतली : ॥

गोसावीयांसि दर्भेस्वराचेया^२ वाळाणेयावरि आसन होतें : तवं रूपनाएकु आले :
 तीहीं गोसावीयांतें देखीलें : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : तेव्हळि
 रीगतां डावीये सोंडीएवरि आसन होतें : रूपनाएकें वीनवीलें : “जी जी : गोसावीं
 माझेया आवारा बीजें करावें जी : ” गोसावीं मानिलें : वीनवणी स्वीकरिली :
 गोसावीयांतें घोडेया वाउनी दाभवीहीरीहुनि आपुलेया गावांसि नेलें : मग काटसरेयासि^३
 बीजें केलें : ओलणी दीधली : मग गोसावीयांसि मर्दनामादनं जालें : पुजा केली :

४ प्रवा. °मलिनाथीं बहिरवीं अवस्थान जालें. ५ रावा. बावीस. ६ एवा. °पूर्वीला.

४०. १ (उत्तरार्ध लीळा ७९ पाहा.) २ एवा. मलिनाथीचीए देउळीए आसन होतें. ३ गो.
 °रीधपुरासि : तेथ तेयाचें एक घर होतें.

साधीं म्हणीतलें : “हां जी : तो पुजा करूं केवि जाणे?” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “बाइ : ते आगमीक : पुजा करूं जाणति :”

मग गोसावीयांसि ताट जालें : तदभावीं दुधातुपाभरुनि वाटी ताटावरि ठेविली : गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : पड्डु जाला : मग गोसावीं उदीयांचि बीजें केलें : ॥

४१ वींझीं गोंडवडां^१ अवस्थान

एकु दीस माहादाइसें भीक्षा करूं गेलीं होतीं : तवं भूतानंदाची नाति लळीताइसें आणि भवंतालीं लेकरुवें बैसलीं असति : तवं लेकरुवांतें चींचकरटां भातु रांधितां देखिला : तो चटपटां कढे : तीएं बुडि जाळु करिताति : तें देखौनि माहादाइसां वीस्मो जाला : आलीं : मां गोसावीयांपुढां सांधीतलें : “जी जी : मीं भीक्षा करूं गेलीं : तवं लेकरुवें चींचकरटां भातु रांधितें होतीं : तें काइ जी ?” गोसावीं म्हणीतलें : “बाइ : आति :”

“हें पुर्वीं वींझीं गोंडवडां^१ होतें^२ : तेयां गोंडांसि याची प्रीति संचरलीं : तें तीएं यांसि ऐसेंचि करीति : वेळुवाचें काडें तोडुनि आणीति : वींधति : वींधौनि भीतरि तांदुळ घालीति : पाणीयांची सीर तीयेंचि जाणति : ऐसेंऐसें खणति : आणि बरवें नीझर^३ उदक नीगे : पाणी आणीति : तांदुळ आणि नीगुतेंचि पाणी वेळुवाचां कांडां घालीति : मागुती डांबीरि घालीति : वरि सेणेंमातीया बोंबीति : अग्नि पाडीति : मग अग्नीआंतु घालीति : मां होतें^४ पदन तीएंचि जाणति : मग काढीति : काढुनि^५ चीरीति : चीरुनि माउळीचेयां^६ पानाची पातळि करीति : मां तेयांवरि नळांचा भातु घालीति : दोनि दोणे करीति : एकी दोणां आघाचा मधु घालीति : एकी दोणां पाणी घालीति : एकि पातळीया वरि झांकीति : मग गोसावी वीहरणासि बीजें करीति : ऐसें तीएं गोसावीयांची वाट पाहाति : यासि उसीरु लागे : मां यातें नेदखति : मां यातें कुवारीति^७ : याचीए गिवसनीए^८ रीगति : यातें झाडोझाडीं गीवसीति : ‘देवनें देवनें’ : ‘कीलु कीलु’ म्हणौनि बोलावीति : मग गोसावी बीजें करीति : मां यातें देखौनि हरीखैजति : दंडवतें घालीति : श्रीचरणां लागति : श्रीचरणांवरि माथा ठेवीति : श्रीचरणांवरि लोळति : मोमे देति : गाति : नाचति^९ : टाळीया वाति : नाना पुस्पें आणीति : गोसावीयांसि पुजा करीति : मग यासि आरोगण देति : ऐसें गोसावीयांसि नीच करीति : मग गोसावी तेथौनि बीजें करीति :” ॥

४१. १ भगोहबीमु. गोंडवाडां. २ आ. तेथ यासि बारा वरिषें अवस्थान जालें. ३ अ. नीझों. ४ झ. सीजतें. पंगो. सीजलें. ५ मु. पाएळें. ६ एवा. पोमिनीचेया. बी. माहाळंगीचीया. ७ बी. कुका करीति. ८ अ. गवसनीए. ९ आ. मोरवीसांचीया पीलीं वेठी नाचति : देवणे देवणे करीत गाति : पीलीं पसरौनि नाचति : ... हडहडकरि हुका वाजवीति^{१०}.

४२ ससीकरक्षण

एकी गावीं गोसावीयांसि वस्ति जाली : वीहरणा बीजें केलें : वृक्षा एकाखालि गोसावी-
यांसि आसन जालें होतें : दोहों पारधीयां होड पडली : 'जेयाचीं सुनीं ससा टाकी तो
होड जीके : ' दोहों पारधीं ससा सोडिला : रानीं दरादरकुटा नाहीं : ओहळखोहळ
नाहीं : ऐसें समस्तळ भूमिका पाहिली^१ : ससा सोडिला : तेयासवें सुनीं लागलीं^२ : ससा
पळतु जातु होता : तवं गोसावीयांतें देखिलें : आणि गोसावीयांतें टाकुनि आला : सर्वज्ञें
म्हणीतलें : "माहात्मे हो : या : " म्हणौनि गोसावीं जानु उचलिली : तो एउनि गोसावी-
यांचीए जानुखालि रीगाला : श्रीमूर्ति अवळोकुं लागला : तवं मागीलाकडौनि सुणीयां
आलीया : तीया पुढां उभीया राहिलीया : तीयामागीलाकडौनि पारधी आले : ते पुढां
उभे राहिले : दंडवत केलें : श्रीचरणां लागले : मग तेहीं गोसावीयांतें वीनवीलें : "जी
जी : ससा सोडावा : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : "हा नेदिजे : " तेहीं म्हणीतलें : "हा होडेचा
ससा : देयावा^३ जी : याकारणें^४ सुरीया काढणीयां होती : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : "हां
गा : एथ सरण आलेयां^५ काइ मरण असे^६? " मग तीहीं श्रीमुखाची वास पाहिली :
"जी जी : तरि हा गोसावीं राखिला : " ऐसें म्हणौनि ते नीगाले : मग नीगतां सर्वज्ञें
म्हणीतलें : "हां गा : ए रानीं वनीं असति : तृण खाति : नदीवाहाळाचीं उदकें पीति :
यांतें तुम्ही कां गा मारा ? एं तुमचें काइ करीति ? " "जी जी तरि आजिलागौनि
न मरूं : आणि काइ : " ऐसें म्हणौनि तेहीं दंडवत केलें : श्रीचरणां लागले : मग
नीगाले : ते गेले : गोसावीं वरती जानु उचलीली : आणि तेयांतें अवळोकुनि सर्वज्ञें
म्हणीतलें : "माहात्मे हो : आतां जा : " आणि नीगाला^७ : ॥

४३ सेंदुरजनीं मासउपवासिनी स्तीति

गोसावीं गोपाळाचेया^१ देउळासि बीजें केलें : दारसाखांपासि^२ उभेयां ठाउनि दोन्ही
दारसाका^३ श्रीकरें धरुनि भीतरि अवळोकिलें : तवं आवधीया मासोउपवासिनी बैसलीया
असति : तेयांतें गोसावीं अवळोकिलें : गोसावीयांतें देखौनि तेयांआंतु एक उठिली :

४२. १ हबी. (प्रवा.) °तवं गावीचा राओ ससेयांचीए पारधी नीगाला°. २ हबी. चापडी.
पं. चापडे. ३ बी. लाविली. ह. सुनीयां लाविलीया. ४ एवा. सोडावा. ५ एवा. °काल पडैल जी.
६ अ. °यासि. ७ मु. °मागौतें सर्वज्ञें म्हणीतलें : "हां गा : ए रानीं वनीं असति . . ." तीहीं
म्हणीतलें : "जी जी : आजिलागौनि न मारूं" मग ते नीगाले : ८ हबी. आ. °बाइसीं पुसिलें :
"बाबा : तें कवण नगर ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : "बाइ : तें पाळें " हें चरीत्र पंचाळेस्वरी : अभियोगें
ब्राह्मणु रक्षण : या प्रस्तावेयावरि बाइसांप्रति सांघीतली : ॥

४३. १ एवा. नाराएणाचेया. २ भगोहबीमु. दारसका°. पं. दारसखा°. ३ भगोहबी. दारसका.

श्रीचरणां लागलीं : श्रीमुखीचें तांबोळ मागीतलें^४ : “जी जी तांबोळ देयावें :” गोसावीं अनुकारेंचि दाखविलें : “या अवधीया देखत असति कीं :” “ना जी : तैसें काहीं नाहीं : याचें काइ ? गोसावीं देयावें^५ :” गोसावीं गरुडाचेया साजेयापासि^६ बीजें केलें : गरुडारा गोसावीयांसि आसन जालें : तेथ तांबोळासि तीया हातु ओडवीला : गोसावीं तांबोळ दीधलें : आणि तेयांसि स्तीति जाली : आणि आपुलां ठाईं जाउनि बैसलीं : मग गोसावीं बीजें केलें : ॥

तें आपुलें कर्म वीसरलीं : तवं तीची परिचारका आली : तीएपुढां तेहीं सांघीतलें : “इयेचा मासोउपवासु भंगला : एक माहात्मे आले : तेयांचें उचीष्ट तांबोळ घेतलें^७ :” आणि तीए दीउनि भूलली ऐसी ठाकली : एकीं म्हणीतलें : “वायो ढळला :” एक म्हणति : “पीसें लागलें :” तवं धाकुटा भाउ आला : तो उचलुनि आपुलेया घरासि घेउनि गेला : देव्हारेयावरि बैसवीली : ऐसी बारा वरीखें स्तीति भोगीत^८ बैसली होती : गोसावीयांसि आपणेयांपासि देखतीचि असे : बारा वरीखां स्तीति भंगली : आणि एकसरी बोबाउनि उठिली : “नागवलीएं ओ : नागवलीएं ओ :” आणि दुख करूं लागली : तवं तेहीं म्हणीतलें : “आवो : कैसी नागवलीसि ?” “आतांचि गोसावी^९ होते : आतांचि गेले^{१०} :” तेहीं म्हणीतलें : “तरि आम्हीं देखों ना ?” तीया म्हणीतलें : “तुम्हीं देखा ना : परि मीं देखें कीं : ते जरि पुरूख भेटती तरि माझें देह वांचेल : एन्हवीं देह त्येजीन :” तवं धाकुटा भाउ कणवाळु : तेहीं पुसिलें : “ते कैसे असति ?” “ना गौर श्रीमूर्ति : लंबकर्ण : वीसाळनेत्र : अजानबाहु^{११} : डावीए भवैवरि कांदि : ऐसे असति :” मग धाकुटा भाउ नीगाला : तेयांसि बहीणि थोर पढीए^{१२} : तवं गोसावीयांसि गावां-बाहीरि वृक्षा एका तळि आसन असे : तवं तेणें गोसावीयांतें देखिलें : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागला : मग अवधी गोष्टि गोसावीयांपुढां सांघीतली : मां गोसावीं तेथ बीजें केलें : घरासि घेउनि आला : गोसावीयांसि तीया दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागली^{१३} : आणि मागुती स्तीति सुभर जाली : घरील क्रीया संबंधीं केली^{१४} : मग तेहीं पुसिलें : “जी जी : आतां काइ ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तुम्हीं उठवाल तेव्हळि उठिती :

४ भगोहवी. °आणि दोन्ही हात श्रीमुखीचेया तांबोळास वोडविले : ५ अमु. °म्हणौनि तांबोळ घेतलें : आणि स्तीति जाली : गोसावीं बीजें केलें : ६ (हबी.). ७ एवा. °आणि कीं मासोउपवासिनी तेयांचेया संबंधीयांपुढां सांघीतलें : “पुरूख एक आले : तेयाचिए श्रीमुखीचें तांबोळ घेतलें :” ८ (हबी.). प्रवा. °तीएसि बारा वरीखें अन्नोदक नाहीं : रावा. °आपणपें काहीं जाणेना : तियेचे बापभाउ वायु म्हणौनि ओखदें करीति. ९ एवा. पुरूख. १० एवा. बीजें केलें. ११ हबी. °उंच कपोळें : आलोहीत श्रीचरण : वरिखा पंचवीसाची ऐसी वएस : १२ एवा. °तीये प्रदेसीं गोसावी राज्य करीत होते : संबंधीं गोसावीयांतें गीवमुनि वीनवीलें : १३ एवा. °गोसावीयांसि मर्दनामादनें जालें : पुजा आरोगण जाली : पहुड जाला : चरण-संवाहन केलें : मग मागुती स्तीति जाली :

तुम्हीं बैसवाल तेव्हळि बैसती : तुम्हीं जेववाल तेव्हळि जेवती :” ऐसां गोसावीं तेयांसि एतुला वरू दीधला : मग गोसावीं बीजें केलें : बारा वरीखें तैसीचि स्तीति : एक म्हणति : अनोदकें नाहीं : ॥

४४ भोगरामीं अवस्थान

गोसावीयांसि खडकुली अवस्थान : तवं भोगरामिचीया बाइया : तेहीं गोसावीयांतें देखिलें : आणि तेहीं म्हणीतलें : “हे आमचे नगीनदेव मां :” तवं बाइसीं पुसिलें : “बाबा : नगीनदेव म्हणीजे काइ ?” याउपरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : हें पूर्वीं भोगरामीं होतें :” यावरि हे गोष्टि सांगीतली^१ :

भोगरामीं गोसावीयांसि ओटेयावरि अवस्थान : रामाचां देउळीं : उदेयांचि गोसावीं^२ आसनीं उपविष्ट असति^३ : तवं बोणेबाइया देवतेसि दंडवता^४ आलीया : तेहीं^५ गोसावीयांतें देखिलें : दंडवत केलें : श्रीचरणां लागलीया : मग गोसावीयांतें पुसिलें^६ “बा : आपणेयांसि नावं काइ नगीनदेव^७ ?” गोसावीं श्रीमुगुटेंचि मानीलें : मग^८ तीया रामासि^९ गेलीया : पुजा केली : मग मागुतीया आलीया : गोसावीयांतें वीनवीलें : “बा नगीनदेव हो : आमचीये गुंफे बीजें करावें :” गोसावीयांसि बीजें करावेयाची प्रवृत्ति : गोसावीं वीनवणी स्वीकरिली : गोसावीं तेयांचीये गुंफेसी बीजें केलें : आसन रचिलें : गोसावी आसनीं उपवीष्ट जाले : तेहीं गोसावीयांसि आरोगण^{१०} दीधली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : मग तेहीं गोसावीयांतें वीनवीलें : “बा नगीनदेव हो : जवं एथ असिजैल तवं एथचि एउनि आरोगण करावी बा : उदीयां जैसें असे तैसें आरोगिजे बा : वीळिचां भीक्षा करुनि एउनि : बा जैसें असैल तैसें आरोगावें बा :” गोसावीं तेयांची वीनती स्वीकरिली : गुंफेसि

४४. १ (उत्तरार्ध लीळा २१ पाहा.) आ. प्रतीत आरंभीचा वृत्तांत पुढीलप्रमाणे आहे : “बाइ : हें पूर्वीं भोगरामीं होतें : एकु दीं हें भोगरामासि गेलें : तेथ रामाचां देउळीं ओटेयावरि आसन जालें : मग नगरांतु पाणीपात्रासि बीजें केलें : मग आंबाळाचीए पुर्विले पाळिसि आरोगण जाली : मग कदाचीत कापुरवावीसि आरोगण होये : कदाचीत सेंदुरवावीसि आरोगण होये : भोगरामीं ओटेयावरि पड्ड होए : एकु दीं राणेन यातें देखिलें : . . . ” “प्रातःकाळीं मागुता आला : एथ पुजा केली : धुपार्ति मंगळार्ति केली : मग देवतेसि पुजा केली : मग येणें रामाचेया देउळासि दर्शनासि बीजें केलें : एकाधा दीं लक्षमणाचां देउळीं दर्शन होए : कहीं हणमंताचां देउळीं दर्शन होए : एकाधा दीं सीतेचीये न्हाणीये बीजें करी : तेथ पश्चिमिली पाळी लींगाचां देउळीए आसन होए : कहीं आंबाळाचीये दक्षीणिली पाळी पसिमिलीकडे आसन होए : एकाधा दीं मा नरसीहीं आसन होए : एकाधा दीं धमरुषीचां देउळीं आसन होए : एकाधा दीं गुप्तरामीं आसन होए : एकाधा दीं गुप्तभैरवीं आसन होए : मग भोगरामीचेनि राणेन बोणेबाइयातें म्हणीतलें : “आवो आवो बोणेबाइ : ईश्वरू पुरुषु एक आले असति : काइ सांघों तयाचें लावण्य . . . ” २ एवा. °सोंडीएवरि चरणचारी उभे असति : ° ३ (हबी.). ४ अ. त्वें. ५ गोह. ° “बाबा : आपणेयां नाव काइ ?” गोसावीयांसि मौनाची प्रवृत्ति : गोसावी उगेचि : मग तेहींचि म्हणीतलें. ६ ह. मौनदेव. ७ हबी. मग तीया गोसावीयांचां ठाई पुजा केली : मग भोगरामासि पुजा केली : मग तेहीं गोसावीयांतें वीनवीलें— ८ अ. घरासि. ९ हबीमु. पाणिभाताची°.

आरोगण होए : कदाचीत पाणीपात्रा बीजें करीति : रामाचां देउळीं ओटेयावरि पड्डु होये : तेथिचे बडुवे^{१०} आधी गोसावीयांचेया श्रीचरणांवरि फुलें ठेवीति : धुपार्ती मंगळार्ती करीति : पाठीं देवतेसि पुजा करीति : धुपार्ती मंगळार्ती करीति : पाठीं हें गेलेयां उपरि एथिचेया अस्थानासि करीति^{११} : ऐसें गोसावीं केतुले एक दीस तेथ राज्य केलें : मग गोसावीं तेथौनि मनसीळेसि बीजें केलें : ॥

४५ मनसीळे ब्राम्हणां स्तीति

हे गोष्टि गोसावीं लुखदेवोबावरि हीवरळीये सांघीतली^१ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ एथिचेया नामापासौनि वेधु : कां स्थानापासौनि वेधु : ”

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : ब्राम्हणु एकु वोटेयावरि एउनि बैसोनि अनुष्टान करूं बैसे कीं अनुष्टान करूं वीसरे : आणि सुखचि होए : ” बडुवा^२ वोटा उदकें सीपीला : तुळसी वाइली^३ : ओटेयावरि पुस्प ठेउनि धुपार्ती मंगळार्ती केली : वाधावणें केलें^४ : पाठीं देवतेसि पुजा धुपार्ती मंगळार्ती केली : ब्राम्हणें बडुवांतें पुसिलें : ‘ तुम्हीं या वोटेयासि धुपार्ती मंगळार्ती करीत असा तें काइ ? ’ तीहीं म्हणीतलें : ‘ एथ पुरुख एक होते : ते बरवे कैसे : सौंदरीयें लावण्यें आथिलें : ते येथ होते तव तेयांसि करूं : ते गेले : तरि या ओटेयासि करूं : ’ तेहीं बडुवांतें पुसिलें : ‘ ते कवणीकडे गेले ? ’ ‘ ना ते मनसीळेकडे गेले : ’ तैसाचि तो मनसीळेसि आला :

तव गोसावीयांसि तळेयाचीए पाळी आसन होतें : ब्राम्हणें एउनि गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागौनि पुढां बैसला : गोसावीं तेयातें पुसिलें : ‘ भटो : हें तुम्हां श्रुत कीं दृष्ट ? ’ ‘ ना जी : श्रुत जी : भोगरामिचां बडुवीं गोसावीयांचें बरवेपण : सौंदरीयें लावण्य सांघीतलें : तेयांतें मीयां पुसिलें : ते कवणीकडे गेले ? ’ ‘ ना ते मनसीळेकडे गेले : ’ ‘ तैसाचि मीं एथ आलां जी : ’ आणि तेयांसि स्तीति जाली : ” मग गोसावीं तेथौनि बीजें केलें : ॥

४६ भांडारेकारां भेटि

मग गोसावीं तेथौनि भांडारेयासि बीजें केलें : गोसावीयांचां कटिप्रदेसीं सुडा : श्रीमुगुटीं सुडा^१ : गोसावीं भांडारेकारांचेया आवारासि पाणीपात्रासि बीजें केलें : त्या नावं नीळभट : ते काणव^२ : तव भांडारेकारांचीया ब्राम्हणीं भांडारेकारांलागि आंघोळी^३

१० एवा. वीद्यार्थी. ११ °एवा. “ बाइसीं पुसिलें : ‘ बाबें ऐसें तेथ कीती दीस राज्य केलें ? ’ सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वरिखें बारा : ”

४५. १ (पूर्वार्ध लीळा ४७२ पाहा.) २ एवा. वीद्यार्थी. ३ (हबी.).

४६. १ शो. °श्रीकरीं पाणिपात्र. २ (मु.). ३ भ. °आळंदां. गो. °गंगाळीं.

पाणी सारिलें होतें : भांडारेकारांसि अभ्यंगाची आइति होत असे : भांडारेकारी
 'उतरासंगें धोत्र घातलें असे' : ओसरीएवरि बैसौनि पोथी^४ वाचीत होते : तव अर्थ
 अवगमे ना : तो अर्थ मागिलीए फाकीए असे : ते पुढील फाकी पाहात होते : तव
 भांडारेकारांचेया ब्राम्हणी गोसावीयांसि पाणीपात्र दीधलें : परि ते गोसावीयांची वास
 ऐसी धातीया^५ दृष्टी न पाहातीचि : मग गोसावीं साउमेयां बीजें करुनि म्हणीतलें :
 "भटो : मागीलि फाकी पाहा^६ : " आणि तेहीं गोसावीयांकडे प्रतौनि पाहिलें : आणि
 गोसावीयांतें देखिलें : मग पोटीं म्हणीतलें : "ज्ञातार होति : काळु रूसला : मां काळातें
 बुझाउं नीगाले : किं काळाचिवरि रूसले : ऐसें दीसताति : अवेव गळले असति : तेया
 वार लाविले असेति : भोजनअर्थीयां भोजन मीळे : मां यां न मीळे^७ : तरि माझे हीतक्ष
 होति : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : "बाइ : भांडारेकारां दरीसनासवें ज्ञानत्व : सुहृदत्व : हीतक्षत्व
 एं तीन्हीं उमटलीं : " ऐसें जाणीतलें : तैसेंचि गोसावीं बीजें केलें : तेही गोसावीयांसरिसे
 नीगाले : तेयांची ब्राम्हणि दारवठावरि आलीं : तेहीं म्हणीतलें : "काइ तुम्हीं कें नीगालेति ?
 तुम्हां पाणी सारिलें असे^८ : " गोसावीं एवं मागुती वास पाहीली : तेहीं^९ म्हणीतलें :
 "हें इतुके दीस तुम्हांपासि होतें : आतां^{१०} जेयांचें तेयासवें नीगालें : तुम्हीं राहा : "
 आणि तीएं या सबदासरिसींचि राहिलीं : मग माहादाइसीं पुसिलें : "हां जी : तीएं
 राहाविलीं : आणि सबदासरिसीं राहिलीं कैसी जी ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : "बाइ : तीएं
 आज्ञाघरें कीं : तेयांची काढिली रेख नोलांडीति : " मग तैसेंचि गोसावीं देवकी तळेयासि
 बीजें केलें : डावेनि श्रीचरणें सीळेवरि उदक घातलें : श्रीकरिचें पाणीपात्र घातलें :
 भांडारेकार सोळा हातेया साउलेयाचें धोत्र : उतरासंगें नेसले होते : तें अर्ध फाडिलें :
 गोसावीयांसि आसन रचिलें : गोसावी आसनीं उपवीष्ट जाले : भांडारेकार पुढां मांडेखूटी
 घालुनि बैसले असति : गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळुळा जाला : भांडारेकारीं
 प्रसादु घेतला : मग पोटीं मनोर्थ करूं लागले : जें 'माझें गोसावीयांचां ठाडें काहीं
 प्रवेसन नव्हेचि : मीं काहींचि घेउनि न नीगेंचि : ' ऐसें दूख करीत बैसले : सर्वज्ञें म्हणीतलें :
 "भांडारेकार हो : मनोर्थ करीत असा तो एथौनि सीधी नेइजैल हो : " भांडारेकारा
 दरीसनासरीसें ज्ञातृत्व : आप्तत्व : प्रतीति : तीन्हीं अवधारिलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें :
 "भांडारेकार उठों बैसों जाणति : तैसें कोण्हीचि नेणति : " भांडारेकारां सोळा वरीसें
 सन्यधान : परि पुष्टिवीभाग कहीं देखिलाचि नाही^{११} : ॥

४ ह. अर्ध°. ५ एवा. °सोळा हातेया साउलेयाची पडदनी घेतली असे. ६ आ. वेदाची पोथी.
 ७ बी. उध्वातीया. एवा. वरौतीया. ८ रावा. वाचा. एवा. म्हणा. गो. ओसारा. ९ (हबी.).
 १० (मु.). ११ एवा. सर्वज्ञें°. १२ एवा. °तेथ देउळीए वस्ती जाली : एवा. तेयाचि तळेयाचीए
 पाळी वडातळि पुर्वीला आसन जालें : गोसावीयांपुढां ते माणेखूटीया बैसले होते : तव मातापीता
 आलीं : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागलीं : भांडारेकारातें म्हणीतलें : "चाला : "
 तव तेहीं म्हणीतलें : "तुम्ही चाला : " आणि तीएं उगीचि गेलीं : मग माहादाइसीं पुसिलें : "जी
 जी : तीएं सबदासरिसीं कैसीं गेलीं ? " "बाइ : तीएं आज्ञाघरें : " ॥

४७ भांडारेकारां स्तुति करावेया आनोज्ञा

भांडारेकारांची स्तुति गोसावीं सांघीतली^३ : भटांचीए स्तुतीवरि : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “को गा : काहीं आपुलें कीं एथिचें ?” भटीं म्हणीतलें : “जी जी : गोसावीयांचें कीं :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एथिचेंचि एथ काइ बोलावें असे ? स्तुति ऐसी भांडारेकारचि करूं जाणति :” भटीं म्हणीतलें : “तें कैसें जी ?”

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हें भांडारांहुनि नीगाले : भांडारेकार भीक्षा करीति : यांसि आरोगण देति : मग आपण उचीष्ट प्रसादु घेति : स्नेष्ट ठाओ तो पडुडावेया यांसि : एथची सेवा करीति : हें नीदवीजे^४ : मग आपण एकाधी एकी कोणटां : कां देउळाबाहीरि एकाधीए देउळी : तेथ नीद्रा करीति :” ऐसें भांडारेकारांसि सोळा वरीखें सन्यधान : गोसावी मार्गे बीजें करीति : एकी^५ गावीं गोसावीयांसि वस्ति जाली : भांडारेकार गोसावीयांकारणें सयनासन रचूं गेले : तवं भांडारेकारातें वींगुळीं खादलें : ते थोर दूख वेथा हों लागली : मग गोसावीयांतें वीनवीलें : “जी जी : मातें वींगुळीं खादलें : तें मज थोरि दुख वेथा होताए जी : तरि मीं गोसावीयांची स्तुति करूं ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “करा :” मां एथिची स्तुति करूं लागले^६ : मां जवजव स्तुति करीति तवंतवं दुखाची वेथा उणी^७ होए : ऐसी वींगुळि उतरली : दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : मग गोसावीं उदीयांचि तेथौनि बीजें केलें : ॥

४८ अळजपुरीं अवस्थान ॥ धानुबाइआवारीं भांडारेकारांची पुजा

तैसेंचि गोसावीं अळजपुरासि बीजें केलें : अळजपुरी पींगळवहीरवीं^१ अवस्थान जालें : ‘गोसावीयांसि मीं बरवी पुजा न करीचि :’ ऐसें भांडारेकारांचां पोटीं उरलेंचि होतें : भांडारेकार तो अप्रतोखू भावीतचि असति : ‘जें माझें काहीं गोसावियांचां ठाडें प्रवेसन नव्हेचि :’ गोसावीं जाणौनि भांडारेकारांची वास पाहूनि म्हणीतलें : “भटो : तुम्हां करणीए एक असे :” भांडारेकारीं म्हणीतलें : “तें तरि गोसावी जाणति असति कीं :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तूं उभा ठाकलासिचि पुरे : तें एथौनिचि तुमचें सीधी नेइजेल कीं :”

मां एकु दीं गोसावीं नीर्वाणे बीजें केलें : चौकीं^३ गोसावी उभे जाले : भांडारेकारातें सर्वज्ञें म्हणीतलें : “भटो : तुम्हीं एदेउळीं बैसा^४ : हें पैला देउळां जाइल :” नीगतां सर्वज्ञें म्हणीतलें : “कव्हणी काही म्हणैल^५ तें कीजे हो : भटो :” ऐसें म्हणौनि गोसावीं नीर्वाणे-

४७. १ आ. माउदां. २ (उत्तरार्ध लीळा १६८ पाहा.) ३ भह. नीजवीजे : आ. नदवीजे. बी. नीद्रा करी. ४ हबी. आदरीली. ५ मु. काढे :

४८. १ रावा. निर्वाने मागिली बहिरवीं°. एवा. नदीपैलाडीली नीर्वाण बहीरवीं°. २ एवा. °नावेक गोसावीयांसि आसन जालें : ३ एवा. राहा. ४ मु. °तरि तेथ जाइजो हो :

मागिला वहीरवांचेया देउळा बीजें केलें : ते नीर्वाणेसि बैसले : धानाबाइ^५ ते पांचौळीची^६ राणी : तीएसि नीर्वाणेची भगति : ते नीर्वाणेसि दांडीए बैसौनि आलीं : ते भीतरि देउळाआंतु गेलीं : नीर्वाणेसि पुजा केली : काहीं ब्राम्हणा दीधलें : मग बाहीरि नीगालीं : तव चौकीं भांडारेकारातें बैसलेयां देखिलें : तेयांसि न्मस्कारू केला^७ : मग म्हणीतलें : “आमचेया आवारासि बीजें करावें :” “हो कां :” म्हणौनि नीगाले : आपुलेया आवारा घेउनि गेलीं : तीयां तेयांसि पटिसाळे आसन घातलें : तेथ ते बैसले : मग तीयां ताट भरुनि पुजाद्रव्यें आणिलीं : बरवीं पुजा करूं आदरिलीं : तीहीं पुसिलें : “हें काइ ?” तीयां म्हणीतलें : “ना हें तुम्हांसि पूजा करुनि :” भांडारेकारीं म्हणीतलें : “हे पुजा आम्हांसि काइसी ? हे पुजा आमचेयां गोसावीयांसि कीं :” धानाबाइया म्हणीतलें : “ऐसें : तुम्हांहीं आणीक एक गोसावी असति ?” भांडारेकारीं म्हणीतलें : “तरि काइ : आम्हांसि गोसावी असति :” धानाबाइया म्हणीतलें : “ते कवणी ठाई असति ? सांघा : मां आम्हीं तेयांतें बोलाउनि^८ :” भांडारेकारें म्हणीतलें : “ते तुमचेया बोलावीलेयां नैएति : तेयांतें आम्हींचि बोलाउनि :” इतुकेनि भांडारेकार बोलवावेया गेले : मग गोसावीयांपुढें सांघीतलें : गोसावीयांतें वीनवीलें : गोसावीं वीनवणी स्वीकरिली : मां गोसावीं तेथ बीजें केलें : गोसावीयांतें बोलाउनि घेउनि आले : धानाबाइया गोसावीयांतें देखिलें : मग बरवें आसन केलें : गोसावी आसनीं उपवीष्ट जाले : मग धानाबाइया गोसावीयांलागि : तेयाहीहुनि उंचें^९ बरवीं पुजाद्रव्यें आणिलीं : ताट भरुनि गोसावीयांसि पुजा करूं आदरिली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : हें यांचें कीं : हें यांचां हातीं देया : मां हे एथ पुजा करिती : मां एथौनि एथ स्वीकरिजैल :” “हो कां जी :” म्हणौनि तेहीं भांडारेकारांचां हातीं दीधलीं : मग तीएं देति भांडारेकारांचां हातीं : आणि म्हणति : “हा पदार्थ अमुकीए अवएवीं वोळगवा : हा अमुकीए अवेवीं ओळगवा :” मग भांडारेकार ते ते पदार्थ तीए तीए अवेवीं ओळगविती : ऐसी भांडारेकारीं गोसावीयांसि बरवी पुजा केली : मग तेयांलागौनि ताटभरुनि पुजाद्रव्यें आणिलीं : तेहीं म्हणीतलें : “हें काइ कराल ?” धानाबाइया म्हणीतलें : “हे तुम्हांसि पुजा करुनि :” भांडारेकारीं म्हणीतलें : “हें तव आमचां हातीं देया : मां आपुलीं होती^{१०} गोसावीयांसि पुजा करुनि :” “हो कां :” म्हणौनि तेहीं तेयांहातीं दीधलीं : मां भांडारेकारीं गोसावीयांसि पुजा केली : ऐसीया दोन्हीं पुजा गोसावीयांचां ठाई केलीया : मां भांडारेकारां थोरु परीतोखू जाला : मां आवघे अळंकार गोसावींचि फेडवीले : तेयांसि माघुतें धानाबाइसि देओं आदरिलें : तीहीं नीराकारिलें : “हें काइ जी : इस्वरीं वाइलें तें मागातें कैसें घेइजे ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : तुम्हीं वाइलें यांसि : एथौनि एथ स्वीकरिलें : आतां एथौनि तुम्हांसि देइजत असिजे :” “ना जी : हें चंडीस^{११} :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हें जेया रायाचां

५ पंभगोमु. धानुबाइ. बी. धानाइ. ६ अह. पंचकौळीची. ७ बी(ही) °गोसावीयांपासौनि स्तीति होय तैसीचि भांडारेकारापासौनि स्तीति जाली : ° ८ बी. °दांडी डोळीकार पाठवुनि. ९ पंगो. उंचवडी आणीक पुजाद्रव्यें— १० ह. जोडी. ११ मु. (शो.) चंडीस्व.

भांडारीं असे तेयांचें भांडार थोर होए :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एथिचें होतें घेया :” म्हणौनि दीधलें : मग तेहीं घेतलें^{१२} : तेणें नीर्वाणेचेया देउळा चुना पीटिला : पौळि केली : तीएं अस्तीकें : उदेसिलें द्रव्य भांडारीं न घलीतीचि : मग गोसावीं तेथौनि बीजें केलें : भांडारेकारांचेया खांदावरि श्रीकरू घालुनि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “भटो : एथौनि तुमचें करणीए चरीतार्थ हो^{१३} :”

४९ नांदीएडीं भावतीर्थी अवस्थान

मग गोसावीं तेथौनि नांदीएडासि बीजें केलें : नांदीएडीं भावतीर्थी उतराअभीमुख नरसींहाचें देउळ : उतरदखीण दोनि ओटे : तेथ गोसावीयांसि रीगतां डावेया हाताकडे ओटा : तेया ओटेयावरि गोसावीयांसि आसन^१ : उजवीएकडे ओटा : तेथ भांडारेकार असति : भांडारेकार भीक्षेसि जाति : भीक्षा करुनि एति : गोसावीयांसि आरोगण देति : ॥

५० पटिसाळनीमीत्यें भांडारेकारां सीक्षापण

एकु दीस भांडारेकार भीक्षेसि गेले होते^१ : तवं पटिसाळेसि लेंकरूवें^२ पढतें होतीं : तवं पटिसाळ पडत देखिली : भांडारेकारीं म्हणीतलें : “आरे आरे बटिकरें हो : उठा उठा : बाहीरि नीगा : पटिसाळ पडतीए :” ते अवघे उठिले : बाहीरि नीगाले : पैन्हां उभे राहिले : आणि तैसीचि पटिसाळ रीचवली^३ : आणि तेयांसि आस्चर्य जालें : ते आपुलालेया घरा गेले : तीहीं आपुलालीए घरीं सांघीतलें : “आजि आमतें एहीं माहात्मा^४ राखिलें : एन्हवीं आम्हांवरि पटिसाळ पडिती : सांघीतली : बाहीरि नीगालें : आणि पटिसाळ पडली :” मां घरोघरीं पाटपीढीं बैसां घालीति : पाए धूति : टीळे गंधाक्षेता करीति : माळा : तांबोळें : सोपस्कर भीक्षा घालीति : ऐसी बरवी भीक्षा घेउनि भांडारेकार आले : गोसावीयांसि नरसींहांचां चौकीं आसन : गोसावीं तेयांतें देखौनि श्रीमुगुटाचेनि^५ अनुकारें पुसिलें : तेहीं अवघा वृतांतु सांघीतला : “जी जी : मीं भीक्षेसि गेलां : तवं चाटे पटिसाळे पढत होते : मीयां म्हणीतलें : ‘आरे : उठा उठा : पटिसाळ रीचवली^६ :’ ऐसे आवघे बाहीरि उभे ठाकले : तवं पटिसाळ रीचवली : तेहीं

१२ एवा. भांडारीं घातलें. १३ एवा. एथ भांडारेकारांसि थोरू परीतोखू जाला. हबी. °हें चरीत्र गोसावीं बेलोपुरीं सांघीतलें : म्हाइभटां करणीए प्रसंगीं. मु. हे गोष्टि गोसावीं बेलोपुरीं भटां करणीये प्रसंगें सांघितली. (उत्तरार्ध लीळा ५८४ पाहा.)

४९. १ हबी. अवस्थान. मु.(शो.). पड्डु होए.

५०. १ रावा. °नवी पटिसाळ वेव्हारेन एकें केली होती : तीयेसि उद्यापन नाहीं केलें : तीयेचि दीसीं देवता पटिसाळेवरि एकी उभीया : एकी खोबेंसीं झोंबती असति ऐसें भांडारेकारीं देखिलें : आणि पाहातची राहीले : तवं आंदोळावीं दुळ केली : ते पडतां भांडारेकारीं देखिली : आणि म्हणीतलें : “आरे आरे : उठा... २ अ. चाटे—. भ. चाटे विसले होते. बी. चाटेयाचीं°. ३ एवा. पडली. ४ एवा. गोसावीं. ५ एवा. श्रीनेत्ताचिया खुणा. गो. भृमंगीं पुसिलें. ६ पं. रीचवैल.

घरोघरीं सांघीतलें : “एहीं आमतें राखिलें : जी जी : तीए मज पाटपीढीं बैसावेया घालीति : बरवी सोपस्कर भीक्षा सुति : टिळे गंधाक्षेता : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां गा : ऐसेही केलेयां लोकु न भजे ? ऐसें न कीजे कीं : तुम्हां ऐसेंचि होइल : परि हें नव्हे : ” तेव्हळि भांडारेकारां गोसावीयांतें वीनवीलें : “ जी जी : आजिलागौनि ऐसें मीं न करीं : मज हें न व्हावें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसें न करां तरि नव्हे : ” ॥

५१ भांडारेकारां देहअवसान

भांडारेकारांसि बाहीरितीएचा^१ उपद्रो : ते बाहीरि जाति तरि गोसावी श्रीकरू देति : ते गोसावीयांचा श्रीकरू धरीति : मग गोसावी तेयांतें बाहीरि नेति : बाहीरुनि भीतरि आणीति : ऐसें तेयांचेया एरझारांचें दूख देखौनि मग गोसावी तेयांची सुसुका करीति : आपुलेनि श्रीकरें तेयांचीं वस्त्रें धूति : मागुतीं पांगुरवीति : बाहीरिती फेडिती : ऐसी तेयांची सुसुका करीति : गंधि सुटली : ते बडुवें आणि ब्राम्हण : नावेक ऐसी खंति करीति : आणि संन्यासी : तेथ जपत होते : ते खंति करीति : गोसावीं भांडारेकारातें खांदेसीं लाउनि गंगेपैलाडिलां नंदेस्वरां नेलें^२ : तेथ लीराति अवस्थान जालें :

भांडारेकारां देहअवसानसमो मांडला : मग गोसावीं उसेया मांडी दीधली^३ : गोसावीं म्हणीतलें : “ भटो^४ काळवंचना कां करा ना ? ” “ ना जी : मज हें सन्यधान : ऐसी उसीसें मांडी कैची जी ? होआवें काहीं तें आतांचि होआवें जी : ” श्रीमुख अवळोकितां : मग देहअवसान जालें : बडुवांकरवि कुदळीपाउडें आणवीलें : खांच खणीतली : गोसावीं रीगौनि पाहिलें : डोइएकडे गोसावीं धरीलें : पायांकडे बडुआं धरिलें : मग ऐसा नीक्षेपु केला^५ : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मग बाइ : यांसि तेथ नसवेंचि : ” मग गोसावीं तेथौनि बीजें केलें : ॥

५२ गोपाळांतु खेळ

गोसावी मार्गे बीजें करिताति : तव गोपाळ राणेभेरीयांचा^१ खेळ खेळत होते : गोसावीं तेथ बीजें केलें : “ हां गा गोपाळ हो : हें तुम्हांआंतु खेळों एओं ? ” तीहीं म्हणीतलें : “ या^२

५१. १ प्रवा. भांडारेकारां सोळा बरीखें सन्यधान : भांडारेकारां असकति रूजा उपजली : बडुवें पथ्य आणीति : एवा. गोसावीचि आणीति : तेथचि देहावसान : तीएचि पाणिवठां जळप्रव्हावो : ॥

२ ही. मळप्रवृतीचा उपद्रो जाला : देह थोर तुटलें. ३ प्रवा. “ बडुइं भांडारेकार पाठकुळीए वाउनि दुसरेया नरसीह मढासि नेलें. ४ एवा. तेहींचि मागीतली. ही. भांडारेकारां म्हणीतलें : “ जी जी : मज उसीसां मांडी देयावी : ” दिधली : आणि ते गोसावीयांचें श्रीमुख अवळोकीत होते^०.

५ एवा. : “ भटो काळवंचना एकि असे ते अंगिकराल ? मां द्वापरीचा आउक्ष देइजैल : ” तेहीं म्हणीतलें : “ जी : हें सन्निधान आणि हे मांडी उसीसया येइल ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ अन्यत्र होइल : परी हें नव्हे : ” “ तरी पुरे जी : होआवें काहीं... ६ एवा. जळप्रव्हाओ केला.

५२. १ प्रवा. पेणे(णु)वळधीयाचा. अउबी. वळधीयांचा. २ एवा. हो— बी. येइजो जी.

कां जी : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ हें राणे होइल : तुम्ही भेरी होआ : ” “ जी जी : ” गोसावीं तेयांतु खेळों आदरिलें : तव^३ गोसावीयांचेया गडेयावरि पेणा आला : हें जाउनि तेयांचीये पाठीवरि बैसलें : आणि तेयांसि स्तीति जाली : पेणा^४ उतरला : परि तो पाठीवरौनि नुतरी : एरें म्हणीतलें : “ हा रे : पेणा उतरला तरि तुं कां पाठीवरौनि नुतरसि ? ” “ आरे : माझीये पाठीं देओ बैसला : कीं मज सुख आनंदु होतु असे : ” तव एके म्हणीतलें : “ आगा देवा : माझीये पाठीवरि बैस कां : ” आणि हें तेयाचीये पाठीवरि बैसलें : तेयासि सुखचि जालें : मां आणीके म्हणीतलें : “ माझीये पाठीवरि बैस कां : ” म्हणौनि हाचि खेळु प्रवर्तला : ऐसें आघवीयांचीए पाठीवरि आरोहण केलें : आवघयांसि सुख आनंदु दीधला : मग गोसावीं बीजें करूं आदरिलें : गोपाळीं गोसावीयांतें वीनवीलें : “ जी जी : गोसावीं आरोगण करावी : मग गोसावीं बीजें करावें : ” मग आवघां मोटा सोडिलीया : गोपाळीं काला केला : “ एइं गा देवा : जेउं : ” आपुलालीये मोटेचा बरवा बरवा पदार्थु नीवडीला : मग गोसावीयांसि वोळगविला : गोसावीयांसि आरोगण जाली : अवघें गोसावीयांचीये पांती जेविले : मग^५ हें तेथौनि नीगालें : ॥

मग ते एकमेकांप्रति सुखानंदु म्हणौनि अनुमोदो^६ लागले : एरू म्हणे : “ आगा : माझीए पाठीवरि देवो बैसला : मां मज सुखानंदु काइ होए गा : ” तव मार्गे सन्यासी एक जात होते : तेहीं आइकिलें : मग तेहीं म्हणीतलें : “ काइ पां आनंदु सुख ? तें हे केवि जाणति ? ए गोवळरूण^७ : गोरूवें राखति : अनंदु^८ हे ब्रम्हवाचा : हा सबदु वीद्वांसाचा : हा सबदु हे गोवळें केवि जाणति ? ” मग तेयांतें ते पुसति : “ हा गा : गोवळे हो : सुखानंदु काइसा गा ? ” तेहीं म्हणीतलें : “ आगा : आम्हांआंतु देवो एकु आला : आमसीं खेळीनला : आमचीए पाठीवरि बैसला : तो जेयाचीये पाठीवरि बैसे तेया सुखानंदु होए : आम्हां-आंतु जेविला : आम्हां सुखानंदु दीधला : मग गेला : ” तेहीं पुसिलें : “ तो देवो कवणीकडे गेला ? ” “ ना एणेंचि मार्गे जाताति : ” तैसेचि ते तेणें मार्गे नीगाले : तव एका वृक्षाखालि हें आसनीं बैसलें होतें : तीहीं एउनि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : आणि तेयां स्तीति जाली : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ ते अद्यापि द्रावडदेसीं आचारीए^९ होउनि वर्तत असति : ” ॥

३ हीसा. खेळतां जयावरि डाइ ये तयाचीये पाठीवरि आरोहण करीति : तो सिमा पुरे परि तो पाठीवरुनि उतरी ना. ४ अ. पेन्ह. ह. पेणु. ५ बी.(ही.). मग उसीरू जाला : जया गावां बीजें करित होते तया न वचतीचि : आणीक आडगाउं होता तेथ बीजें केलें : ६ भ. अनुवादों. ७ अ. गोपाळरूण. ८ गो. अनंदौ ब्राम्हणौ वाचू. ९ एवा. इस्वरत्वे वर्तत असति :

५३ गोपाळ चोंडीए लपवणें

एकी गावीं वीहीरि^१ एकीचिये खणीवरि गोसावीयांसि आसन असे: तवं तेथ गोपाळ गाइ पाणीयांसि घेउनि आले: जो^२ ए तो घोंगडे^३ ठेवी: मोट ठेवी: डांग ठेवी: मोहरि ठेवी: पावा ठेवी: आणि वीहीरीआंतु^४ पन्हावेया रीगे: तो अदृश्य होये: आणीक ये तोही अदृश्य होये^५: ऐसे अवघेचि वीहीरीआंतु पन्हावेया रीगाले: ऐसे आवघे अदृश्य जाले^६: गाइ पाणी पीयालीया: गोठणीं बैसलीया: गोठणौनि राना गेलीया: रानौनि गावांतु आलीया: आपुलालेया घरा गेलीया: तवं गोपाळ गाइसवें नाहीं: एकीं म्हणीतलें: “हा गा: गाइ आलीया: गोवळें नैएतीचि?” मग एरू एरातें पुसे: “हा गा: तुमचा गोवळु आला?” “ना: नाहीं आला:” “तरि चाला ना: गोवळांचीए सुधी जाओं:”

मग ते अवघेचि गोवळांचीए सुधी नीगाले: रानवरि हींडीले: परि गोवळे ते नेद-खतीचि: आले: तवं वीहीरीचीये कांठीं डांगा: कांबळें: मोटा: मोहरी: पावे: वाहाणा देखौनि म्हणीतलें: “हो जी: एथ गोवळे होते कीं?” सर्वज्ञें म्हणीतलें: “होते मा:” “कें असति जी?” गोसावीं ऐसें श्रीकरें वीहीरीकडे दाखविलें: मग तेहीं म्हणीतलें: “जी जी: तरि काइ देखिजति ना?” सर्वज्ञें म्हणीतलें: “जें जेयाचें नावं तें घेउनि बोलावा: मां तो नीगैल:” मां जेयाचा जो गोपाळु: तो तेयाचें नावं घे^७: ‘सांयां:’ ‘मांयां:’ ‘कांयां:’ ऐसें म्हणति: आणि तो उदकाआंतौनि निगे^८: जो नीगे तो डांग घे: कांबळि घे: मोट घे: मोहरि पावा घे: वाहाणा घे: आणि धाव घे: ऐसे अवघेचि नीगाले: जो नीगे तेयांतें पुसति: “हां रे: तुं कोठें होतासि?” तो म्हणे: “मीं या गोसावीयांपासि होतां:” ते म्हणति: “गोसावी तरि एथ बाहीरि असति:” ते म्हणति: “ना मां: गोसावी आम्हांपासि होते:” ऐसें अवघेयांतें पुसिलें:॥

मग माहादाइसीं पुसिलें: “जी जी: ते कवणी ठाईं होते?” सर्वज्ञें म्हणीतलें: “ते देवते एकीचीये अवगळां होते:”॥

५४ गोवारीयां ज्वरनीवृत्ति

एकी गावीं^१ गोसावीयांसि देउळीं अवस्थान: गोवारी गोवारें राखावेया रानासि जाये: गोसावी वीहरणासि जाति: वीळचां गोसावी वीहरणुनि येति: तो गोवारें राखौनि ये:

५३. १ अहबीपं. एक म्हणति सोंडीयाची (पं. चोंडीयाची) वीहीरि: एक म्हणति खणीयांची वीहीरि^२. २ पं. तवं तेथ वीहीरीचीए थडीए कांबळें: पागोटीं: वाहाणा: डांगा: मोहरी: पावे: जालिया ठेविलीया: ३ एवा. कांबळें. ४ भंगो. चोंडीएआंतु उडीया घालीति: ५ (बी.) ६ ह. ‘सांयां’ आणि तो नीगे: ‘म्हांया’ आणि तो नीगे: ‘कांयां’: आणि तो नीगे: मु. ‘सांगया’ म्हणति: आणि तो उदकांतुनि नीगे: आपुलें घे: मग जाए. ७ मु. धरिले होते. एवा. लपविले होते.

५४. १ मु. ‘म्हांतारी एकीचा पुत्र गोरूवें राखे: तेणेंसीं गोसावीयां पाडु प्रज्ञा आति... ऐसां

एतां जातां^२ तो गोसावीयांचेया दरीसनासि ए : दंडवत करी : श्रीचरणां लागे : कव्हणी वेळे यातें पाणीपात्रासि घेउनि जाए : कव्हणी एकी वेळे आरोगणे वीनवीलें : गोसावीयां-पासि वीहरणीहुनि एउनि बैसे : ऐसी तेयासि सलगि पडली होती : ऐसां तेयांसि एकु दीं ज्वरू आला : तेयाची माता धावांधावि करूं लागलीं : तवं तेणें म्हणीतलें : “ आओ : तुं ऐसें काइ करीतसि^३ ? ” “ तुज धावांधावि करीत असें रे बा : ” तवं तेणें म्हणीतलें : “ आओ : पैल जे गोसावी आहाति ते बोलावि : आणि मज सुख होइल : ” मग तेयाची म्हातारी गोसावीयांपासि सांघावेया आलीं : “ काइ करीन गा देवा : ” ऐसें दुख करीत आलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें देउळीं बैसलें होतें : एउनि यांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागलीं : ” मग म्हणीतलें : “ जी जी : तुमचा सांगाती : मैत्रु : तेयासि ज्वरू आला कीं : आजीचि गोरूवें सुनीं गेलीं जी : गोवारें राखतें कोण्ही नाहीं : मागिला मासवडेयाचें आलें नाहीं जी : आणि पुढीलु मासवडा भरला जी : उदीयां ते आणीकु गोवारी उभा^४ करिती : ऐसा तोंडा आला घांसु काढला जी : आम्हीं दुबळीं : काइ खाउनि जी ? लेंकुरवाळी आतां काइ करूं जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मग हें तेथ गेलें : तेयांची पासवडी पांगरौनि तेयांचीये पाठिसीं जाउनि नीजेलें : एतुलेनि तेयांचा जरू गेला : तो एथ घेतला : तो न्हाला : जेविला : गोरूवांसांगातें गेला : मां एथ तीनि^५ दी जरू स्वीकरिला : तेयाचें पथ्यपाणी स्वीकरिलें^६ : मग जरू गेला : तीसरा दीं नीगों आदरिलें : तीएं यासि जावों नेदीति : मां हें तयांसीं भांडौनि नीगालें : ” ॥

हे गोष्टि गोसावीं भूतानंदाप्रति सांघीतली : तेहीं आपुलीए नातिचा जरू घेतला : तीएतें खेळौं पाठवीलें^७ : ॥

५५ खीरारीयां नेत्रपतन

एकु गाओ कान्हरदेयाचा : एकु तेयाचेया साहाणीयांचा : तीए गावीं गोसावीयांसि अवस्थान : कान्हरदेयाचां^१ खीरारीं साहाणेयांचीए^२ गाविचेया साळिवनाआंतु दादुनि^३ म्हैसीं सुदलीया^४ : तो अवघा गाउं धावणेयां नीगाला : तेयांसवें फुटेयाची तळसुती करुनि गोसावीहीं बीजें केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जैसें हें तेयांचें आठावेठीचें पाइक : तैसें हें तेया पुढेंपुढें धावें^५ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें सीष्टाइ करूं रीगालें :

तयासि ज्वरू आला : ° २ पंढबी. °गोसावीयासि सांघातु जाला : मग तो— ३ अ. करितसि. भ. करीतीसि. पंढ. करीतेसि. ४ हबी. राहाविती जी : पंगो. राहाउं पाहाताति : ५ प्रवा. क्षेणु एकु जरू स्वीकरिला. ६ एवा. पथ्यासि तेयाचा घाटा स्वीकरिला : ७ अ. आदरिलें (उत्तरार्ध लीळा १९७ पाहा).

५५. १ पंगो. माहादेवोरायाचां. २ गो. भावकदेया हातिसाहणियांचा गाउं. ३ (पंगो.). ४ °एवा. खीरारीयां आणि गोवारीयां भांडण जालें : बहुता माहाजनांपासि गोवारी : आणि कान्हरदेयाचा खीरारी : तो खीरारीएं गोवारी मारिला : जेयाचीएकडीलु तेयाही नावरे : एरांही नावरे : तो अवघा गाउं— मु. खीरारीयां खीरारीयां भांडण जालें— ५ एवा. °अवघेयांपुढें

कान्हरदेयाचे खीरारी सीष्टाइ न मनीति : तेयांआंतु एकु पुढां वाढीनला : तेणें म्हणीतलें : 'जा : आपुलेया समर्थासि सांघा :' ऐसां तेयाचा अधीकाओ देखौनि तो एथौनि चडकणा हाणीतला : थापेसरिसा डोळा^१ खालि पडिला : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : "एथौनि डोळा^१ श्रीकरीं घेतला : आणि मागौता लाविला : श्रीमुखीं तांबोळ होतें तेयाची पींडि डोळां बांधली : इतुलेनि मागौता डोळा जैसा होता तैसा नीका जाला : तो म्हणे : 'गोसावीं हाणीतलें नाहीं : गोसावीं माझा डोळा दीधला :' मग सीष्टाइ मानिली : ते आपुलेया गावां गेले : मग तेथौनि बीजें केलें : " ॥

५६ कळावी बीरणें^१: देवी वीकारज्ञान

नाथोबा घोगरगावां भीक्षेसि जाति : तेयाउपरी गोसावीं हे गोष्टि सांघीतली^२ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : "आति : यातेंहीं देखौनि प्राणीयांसि वीखो भोगुं आवडे :"

गोसावीयांसि कटिप्रदेसीं एकु सुडा : श्रीमुगुटीं एकु सुडा : गोसावीं ठाकुरा एकाचेया आवारासि पाणीपात्रासि बीजें केलें : तव तेयां ठाकुराची राणी न्हाली होती : न्हाउनि चौरंगावरि^३ बैसौनि केस वाळवीत होती : तीएजवळि बटीकि होती : तीया गोसावीयांतें देखिलें : आणि तीया बटिकीतें^४ म्हणीतलें : "पुस रे : या देवासि काइ देवी असे कीं नसे ? देवीवीण देवासि गमे^५ केवि ?" ऐसें म्हणौनि याकडे पाहे : तेवीच हातिची कळावी बीरी^६ : गोसावीं श्रीकरीचेनि^७ आंगुठेयाचेनि नखेंकरुनि दाविलें : ऐसें वेळा एकि दोनि : मग तेया परिचारका गोसावीयांतें पुसिलें : "हो देव हो : तुम्हांसि देवि असे कीं नसे ?" गोसावीं श्रीमुगुटें नीराकारिलें : मग तेथौनि बीजें केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : "यातेंहीं देखौनि प्राणीयांसि वीखो भोगुं आवडे : " ॥ *

५७ चोरू सांगाती सोडवणें

हे पुर्वी एळापुरीं देमाइसांप्रति : सारंगपंडितांउपरि सांघीतली^१ :

एकी गावीं गोसावीयांसि देउळीं आसन असे : तीए गावीं घोडेयाकारणें वळघा जाला होता^२ : अधीकारीयाची घोडी चोरीं नेलीं होती : तो एकु चोरू खोडां

हें तुटत (एवा. तुटले. एवा. वाढत) जाए : जैसा बाह्यीचा पाइकु वीसुरा करुनि जाए. ६ एवा. नेत्र.

५६. १ एवा. बीरवणें. २ (उत्तरार्ध लीळा १०९ पाहा.) ३ एवा. मांचळीएवरि. ४ अ. परिचारकेतें. ५ एवा. असवे. ६ पंबीभ. बीरवी. ७ अह. श्रीचरणीचेया.

*या लीळेंतंर अआभगोहपं प्रतीत 'मृत्यपतीभार्ये विकारज्ञान' ही लीळा आहे. मुबो प्रतीत ती नाही; आणि तेच बरोबर आहे. या लीळेचा स्वामीच्या 'एकांक' चरित्राशी प्रत्यक्ष असा काहीही संबंध नाही. म्हणून मी ती गाळली आहे.

५७. १ (पूर्वार्ध लीळा १९१ पाहा.) २ (पंगो.). एवा. °वेव्हारेया एकाचां घरीं खाण पडिलें : चोरू रीगाला : तो घरिला : तो वेसिदारीं खोडां घातला होता— प्रवा. गोसावी दीस मावळतां

घातला होता : तराळ भवनीएसि आले : तवं गोसावीयांसि खांडदेउळीएसि आसन असे : गोसावीयांतें देखिलें : “हा कोणु गा ?” गोसावीयांसि मौनाची प्रवृत्ति : गोसावी उगेचि होते : तिहीं म्हणीतलें : “आरे : धरा धरा : हा तेयातें काढुं आला :” गोसावीयांतें धरिलें : गोसावीयांतें म्हणीतलें : “चाल गा :” गोसावीयांतें माणिकेयापासि आणिलें : “घालि घालि गा पाओ :” गोसावीं माणिकां श्रीचरणु घातला : गांविचे^३ खीळि आफळुं^४ बैसले : तवं हातु वरिचां वरि खीळिला राहिला : तो म्हणे : “आगा मज खीळि नाफळवे :” तवं एरू घे : ऐसें कवणाचेनही नाफळवे : मग अधीकार्यापुढें सांघों गेले : “तेया चोरातें आणीकु चोरू काढावेया आला : तो आम्हीं धरिला : तो आम्हीं खोडां घातला : खीळि आफळुं जातों तवं वरुतेंचि हात जाताती : परि खालुतें नैएति :” ऐसी अवघी वेवस्था सांघीतली : मग तो घोडेयावरि बैसोनि कळदीवीयांसी^५ आला : तवं गोसावीयांचें सौंदरीए देखौनि म्हणीतलें : “हें काइ रे पापीये चांडाळ हो : ऐसें तुम्हां करवि कवणें करविलें ? हें काइ रे : गोसावीयांतें कैसें घातलें ?” घोडेयाखालुता उतरला : दंडवत घातलें : श्रीचरणासि लागला : गोसावीयांतें वीनवीलें : “जी जी काढिजो जी : श्रीचरणु :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आधीं सांगाती :” “जी जी : एणें थोरू अन्याओ केला असे :” गोसावीं म्हणीतलें : “तरि न कढीं :” “खांडा^६ गा याची खीळी :” म्हणौनि वाढें बोलाउनि तेयाची खीळी खांडवीली^७ : मग गोसावीं श्रीचरणु काढिला : मग आवारा नेयावेया वीनवीलें : “जी जी : माझेया आवाराभीतरि चालिजो जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आधीं सांगाती :” “जी : हा चोरू की :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तुमचा चोरू : परि येथिचा सांघाती^८ :” “चाला गा :” तो पुढां : गोसावी मागां : ऐसें गोसावीं भीतरि तेयाचेया आवारासि बीजें केलें : गोसावीयांसि आसन घातलें : गोसावी आसनीं उपवीष्ट जाले : सांगाती बैसवीला : गोसावीयांचे श्रीचरण प्रक्षाळिले : तेयांचेहीं पाए धुतले : मग गोसावीयांसि पडदणी देओं आदरिली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आधीं सांगाती :” मग तेयांसि दीधली : तेयांचें आंग उटिलें : मग गोसावीयांसि मर्दना जाली : पाणी सारिलें : “चालिजो जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आधीं सांगाती :” तेयां न्हाण जालें : मग गोसावीयांसि मादणें जालें : ताट केलें : “चालिजो जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आधीं सांगाती :” मग तेयांसिही वाढिलें : तेयांसि पांती जेवण जालें : वीडा आणिला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आधीं सांगाती :” गोसावीयांसि वीडा जाला : तेयांसि तांबोळ जालें :

गावांतु बीजें करिताति : गोसावीयांतें वेसिद्वारीं धरिलें : ३ पं. खीळी आदळावेया मोगरी घेतली : उचलिली : तवं^०. ४ गो. आदळुं. ५ अ. कळि^०. एवा. बंबाळदीवीयांसी. ६ अ. काहाडा. ७ अ. काहाडवीली. ८ (हवी.).

गोसावीयांलागि बाजसुपवती घातली : तेयालागि बाजुलें घातलें : गोसावीं पहुडु स्वीकरिला : तो नीजैला : ॥

मग मध्याने एकी रात्रीं तेणें चोरें गोसावीयांतें वीनवीलें : “जी जी : मीयां थोरू अन्यावो केला असे जी : गोसावी बीजें करिती आणि हे मातें मारिती : राखति ना : जी जी : तरि मीं जाओं ?” गोसावीं तेयांसि अनोज्ञा दीधली : “जी जी : कवाडें घातलीं असति : तरि मीं कैसा जाओं ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पाठीसीं घडी^{१०} बांधा : आणि^{११} या वाटा नीगा : उतरा :” ऐसा गोसावीं उपाओ सांगीतला : मग तो गेला : मग तेहीं उदीयांचि पुसिलें : “जी जी : तो सांगाती कें ?” गोसावीं म्हणीतलें : “तो तेधवांचि गेला :” मां ते गोसावीयांतें हासों लागलीं : “गोसावीं आपुला सांगाती पळविला :” मग गोसावीं आपुलीं वस्त्रें वेढिलीं : तेयाचीं ठेविलीं : मग गोसावीं तेथौनि बीजें केलें : ॥

५८ अरणीं महीखरोखहरण

गोसावी मार्गे बीजें करिती : म्हैसा एकु अरणीं होता : तेया वाटा कोण्हाहीं जावों नैये : गोसावीयांतें लोके वारिलें : “देव हो : या वाटा न वचा : एथ अरण्यामहीखा असे : तो माणुसातें मारी^१ :” परि गोसावीं नाइकतिया भासा बीजें केलें^३ : तव पुढां म्हैसा रोखेंसीं आला^३ : दृष्टी अवळोकिला आणि रोखू होता तो गेला : आणि भूइं उघतु उघतु गेला : तेयांची कुमति हरिली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हें तेया वाटां आलें म्हणौनि तैलागौनि ते वाट वसती जाली : एन्हवीं उदास होती :” ॥

५९ वेठी जाणें

मोलकरीए^१ देउळीं नीजैली^३ होतीं : गोसावी नासीसि पहुडले होते : तीएं उदीयांचि अवघीं वेठीसि चालवीलीं : तव गोसावीयांसि देखिलें “आरे : आरे : एथ

१ एवा. पळों. १० अ. घेडी. गो. पासवडी. ११ हबी. °मागिले वाही दुर्ग उतरा. गो. °दुर्ग उतरा.

५८. १ (मु.). २ एवा. °मार्गी कव्हणें एकें भेडवीलें : तेहीं गोसावीयांतें म्हणीतलें : “आहो माहात्मे हो : या वाटा नको जावो :” गोसावीं मागील वास पाहिली : आइकिलें : म्हणौनि नीगाले : मुबी. °मार्गी चालतां वाणि पडिली : आणि म्हैसा आला— ३ अह. °गोसावीं पळसु एकु आड करुनि म्हैसा ऐसा श्रीकरें (आ. धरुनि सींगीं) लोटला.

५९. १ प्रवा. गावीं एकी वृक्षा एकाखालि गोसावीयांसि आसन होतें : तव गांविचा लोकु ठाकुराचां जनीं वेठी धरिला. हे प्रवा ॥ मु. गोसावीं गावीं एकी पडवीए पहुडु स्वीकरिला : तेथचि काबाडी राहिली होती. २ अ. बैसली.

एकु लपाला असे : " गोसावीयांतेंहीं चालवीलें : तेहीं^३ आवघे मोलकै पांथैसि लाविले : चणेयाचीए पांथैसि : गोसावीयांसिही बैसवीलें : एराचीया पांथा चालति : गोसावीयांची पांथ राहिली : गोसावी^४ कोरडा ऐसा टाहाळु पुढां ठेवीला : तव एकु मुदलापासि सांघावेया गेला : तेयापुढां सांघीतलें : "अवघेयां मोलकैयाचीया पांथा चालताति : एका मोलकैयाची पांथ न चले : " मग मुदलु ठाकुरु सेतासि आला : गोसावीयांतें देखिलें : मग गोसावीयांपासि आला : "आरे आरे पापीए हो : हें कोणें रे पापीए केलें ? ऐसें काइ केलें ? गोसावीयांतें कैसें आणिलें ? " घोडेयाखालुती उडी घातली : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागला : गोसावीयांतें वीनवीलें : रूखा एका तळिं घेउनि आला : श्रीचरण प्रक्षाळण केलें : सेतीचें खाजें आणिलें : तें गोसावीयांसि ओळगविलें : मग तेयासि जेवण आलें : तेथ गोसावीयांसि आरोगण दीधली : मग गोसावीं बीजें केलें : ॥

६० द्विजगोरक्षण

एकी गावीं गोसावीयांसि अवस्थान जालें : गोसावीं पाणीपात्रासि ब्राम्हणा एकाचेया घरासि बीजें केलें : ब्राम्हणें म्हणीतलें : " मोटेधाटे : आडवेरूंद : उभेदीघ : भीक्षा^१ कां मागत असा ? कोण्हाचीया गाइ कां राखा ना ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " हें राखैल : परि याकरवि कव्हणी राखे ना : " तेहीं म्हणीतलें : " ना आम्हीं आपुलीया राखौनि^२ : मोटे दहींभातु सुनि : व्याळीए दुधभात घालुनि : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " हें^३ राखैल : परि दोहे ना : सोडील परि बांधे ना : " तेहीं म्हणीतलें : " आम्हींचि सोडुनि आणि आम्हींच दोहोनि : " गोसावीं मानिलें : मग तेहीं म्हणीतलें : " हो कां : तरि या ओटेयावरि राहा : आमचा गोवळु गेला : तेयाचां ठाई तुम्हीं राहा : " मग तेयाची जाडि : वाहाणा : डांग : पागोटें : ऐसें गोसावीयांसि दीधलें : रात्रीं गोसावीयांसि दुधभाताची आरोगण दीधली : इतुलेनि गोसावीं तेयांचीए दारीं ओटेयावरि पड्डु स्वीकरिला : उदैक गोसावीयांसि दहींभाताची मोट सुदली : गोसावीं गाइ सोडिलीया : गाइ रानासि नीगालीया : पुढां गोसावी : मागां गाइ : गोसावीयांसिरिसा तोही अनुवर्जीत नीगाला : मग तो म्हणे : " कोण्हाचीए सेतीं रीगों नेदावीया : कोण्हाचीए मेरे चारावीया ना : बरवीया रानावरि घालावीया : वेळे उदकासि मेळवावीया : बरवी साउली मेळवावी : " मग तो राहिला :

३ मु. °अवघीं पांथा चीरलीया : एकि पांथ गोसावींहीं स्वीकरीली. ४ मु. °गव्हाचिया काडिया दोनि एकि घेउनि नीश्चळ बैसले असति :

६०. १ मु. (हो. रावा.) °पाणीपात्र करीत असा : ते एकाधीए एकाचीया गाइ कां राखा ना ? गो. भीक्ष°. २ पं. राखउनि. बी. राखउं. ३ गो. हें राखों जाणे परि बांधों नेणें. . . हें सोडुं

गोसावी गाइ राना घेउनि गेले : रान पावले : आणि गोसावीयांसि खडका^१ येकावरि आसन जालें : भवंतीया गाइ श्रीमूर्ति अवळोकीति : आनंदु रोहंतीति बैसलीया असति : त्राहाटीति डोळे : त्राहाटीति पुस : ऐसीया बगटावरि बगट वाउनि श्रीमूर्ति अवळोकुं लागलीया : मग वीळिचांचीए अवसरीं गोसावी पुढां : मागां गाइ : मग गोसावीं वाडां गाइ घातलीया : मग गोसावीयांसि ओटेयावरि आसन जालें : तेहीं गाइ दोहिलीया : सवाया दुध दोहिलें : दहीं : लोणी : तुप बहूत हों लागलें : ऐसां थोर दूभों लागलीया : दोहतां दोहों हातां कांडार एति : मग गोसावीयांसि दुधभाताची आरोगण दिधली : मग तीएं आपुली ओरिसारि करुनि नीजैली : मग आंधूरणीं गोष्टी करुं लागलीया : 'आजि दुणा दुध जालें : एकमेकां वीस्मो करुं लागलीं : जें 'आम्हांसि गोवळु नीका जोडला : ' ऐसा गोसावी तेथ नीच बीजें करीति : आणि गाइ भवंतीया आनंदु रोवंतीति बैसति : ऐसा तीनि दी अनुवर्जोति जाए : गांविचे गोवळ तेयांपुढां सांघति : "ऐसा कवणु गा राहाविला असे ? त्रुण नाहीं : उदक नाहीं : नां साउली नाहीं : एका खडकावरि घालिते : " ऐसें दोनि दीसपरीएं सांघीतलें : मग तेणें म्हणीतलें : "काइ पां : दुध तरि दुणा नीगताए : हें ऐसें काइ सांघताति ? हे गोसावी असति आणि जाती : तारि कव्हणी ठाईं कव्हणा राना चारावेया नेत असति तें पाहों : " म्हणौनि तो तीसरां दीसीं पाहावेया राहिला : वृक्षा एकावरि : तवं जैसें गोपाळीं सांघीतलें तैसेचि देखिलें : गोसावी आसनीं बैसले असति : भवंतीया गाइ आनंदु रोवंतीति बैसलीया असति : "ऐये रे : सामान्य पुरूख नव्हति : साक्षात श्रीकृष्णु मां^१ : " मग एउनि ब्राम्हणीतें म्हणीतलें : "पैलु आमचीया गाइ राखे तो साक्षात श्रीकृष्णु : गोसावी एती : मां एकु पाओ तुं धरि : एकु पाओ मीं धरीन : मां गोसावीयांतें पुसों : 'तुम्हीं काइ ? ' गोसावीं रानौनि बीजें केलें : वीळिचां गाइ वाडेयाआंतु घातलीया : आणि बाहीरवाहिरें बीजें केलें : ॥

६१ लोणारीं कुंडीं राजेयां दरीसन

गोसावियांसि लोणारीं कुंडीं बहीरवीं अवस्थान : रावो सोमवारीयेकारणे कुंडासि आला : सरिसा कोरवळीतें माहादेवो होता^१ : तेथिचेया^२ बडुवेयांतें पुसिलें : "एथ कव्हणि सीधसाधक असति ? " तवं कमळजैएचेनि बडुवेनि म्हणीतलें : "बहीरवासि एक पुरूख आले असति : काइ सांघों तेयांचें सौंदर्ये : काइ सांघों तयांचें चातुर्ये : काइ सांघों तयांचें

जाणें परि दोहों नेणें. ४ एवा. महुटळीएवरि. ५ (रावा.). ६ एवा. तेथचि वीनवीलें : "जी जी : मीयां गोसावीयांसि नीरोधु केला जी : मीं नेणेचि : आतां गोसावीं बीजें करावें जी : " मग गोसावीं बीजें केलें.

६१. १ पंगो. माहादेओ रावो धाकुटा होए : तो सरीसा : हाति कोलू : पं. (एवा.) कान्हरदेवो लोणारासि आला : सरिसीं कुमरावळितें होतीं : माहादेवो : आमणदेवो तै धाकुटे होते. २ एवा. रावो

इस्वर्ये : काइ सांघों तेयांचें उदार्ये :” ऐसा अनेगीं सबदीं गोसावीयांतें वीसेखुं लागला : तवं कान्हूरदेयासि ऐसें जालें : ते पुरूख कवणी ठाई भेटती^३ : तैसाचि कान्हूरदेवो तारा-तीर्थासि आला : तवं गोसावीयांसि तारातीर्थि एका वडातळि आसन असे^४ : सरीसा तो बडुवा असे : तेणें म्हणीतलें : “ ते हे पुरूख : ” तैसाचि कान्हूरदेवो साउमा आला : हडपीयातें आसूंची वाखारि मागीतली^५ : ते पुढां ठेविलीं : दंडवत घातलें : भाटीं सासोलां म्हणीतलें : “ घेया घेया : सींगणाचा कान्हू तुम्हां प्रसन्न जाला : ” तेव्हळि राएं म्हणीतलें : “ सरा रे : यांसि रावो तैसा रंकु : सींगणाचा कान्हू तो तुम्हांसि कीं : ” मग गोसावीं तेयांची^६ वास पाहिली : रायाचीही वास पाहिली : आणि भुइंची वास पाहिली : राएं म्हणीतलें : ‘यांसि सोनें तैसी माती : द्रव्यासि : पाखाणासि : मज सरीचि केली^७ :’ मग तेणें जवळि गुपैतैया राखणें घातलीं : नावेक गोसावी आसनीं उपवीष्ट होते : मग बीजें केलें : राखण होते ते आसुंची वाखारि घेउनि गेले : “ राया : ते पुरूख आसुंची वाखारि नेघतीचि^८ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तो रावो आस्थीकु : तें उदेसिलें द्रव्य भांडारी न घलीचि : मग तेणें द्रव्यें कुमारेस्वरिची पौळि केली : चुना सारिला^९ : ” एक माहानुभाव म्हणति : धारेचा घाटु बांधला : ॥

६२ लांसिपीलीं खेळवणें

गोसावी मार्गे बीजें करीत होते : तवं जाळी^१ एकी लाहांसि वीयाली होती^२ : तेथ गोसावीं बीजें केलें : लाहांसि चारेया गेली होती : तीएचीं दोनि पीलीं होतीं : गोसावीं दोहीं काखां घातलीं : खेळवीताति : तवं लाहांसि आली : ते गोसावीयांकडे घुरघुरीत पाहे : डोळे रोहोकी : गोसावीं अवळोकिलें : तवं तियेचा रोखु निवर्त्तली^३ : मग ते जाळिचां तोंडीं सुनेयाचेयापरी मोळी ंटेकौनि बैसली : ते जीभवरि आपुलीं आवाळुवें ओंठ चाटुं लागली : गोसावीं नावेक खेळवीलीं : “ सांवाळि वाइ : आपुलीं पीलीं घे : ” म्हणौनि दोन्हीं तीकडै पुढां घातलीं : मग गोसावीं तेथौनि बीजें केलें : मग गोसावीयांतें देखे जवं तवं गोसावीयांतें पाहातीचि होती : ॥

कमळजैएसि आला : ... राणयातें राएं पुसिलें : “ राणे हो : एथ अपूर्व काइ ? ” ३ ° एवा. ° राणेयातें पुसिलें : “ ते पुरूख कें असति ? ” राणेनि म्हणीतलें : “ हें नव्हति : कमळजैएचेया वडाखालि असति : ” ४ एवा. ° प्रदखिणा करितां तारातीर्थीं भेटि जाली. ५ मु. ° आसुंचा पुंजा दर्शन केलें. ६ एवा. भुइंची. एवा. दगडाची. ७ (आ.). ८ ह. ° रायें म्हणीतलें : “ हें द्रव्य भांडारीं घालुं नैए : हें चंडीस काइ करावें ? गोसावीयांतें पाहा पां : मग पुसों : ” ... मग तीसरां दी कुमारेस्वराचां देउळीं भेटि जाली : रायें पुसिलें : “ जी जी : हें द्रव्य काइ करूं ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कुमारेस्वराची पौळि करा : कमळजेचा मंडपु करा : उरलें द्रव्य तेणें चुना सारावा : ” ९ एवा. कमळजैएचा मंडपु केला : ... एक माहानुभाव म्हणति : धारेचा घाटु बांधला :

६२. १ बी. जाळीएसि. २ प्रवा. पीलीं पुढां सुनि बैसली होती. ... ३ ° प्रवा. मग ते—.

६३ ठाकुरभारीए पुत्रदान

गोसावीयांसि^१ वृक्षा एका तळि आसन असे : तवं तेथ ठाकुरू एकु भेटला : तेणें वीळिचां गोसावीयांतें वीनवीलें : “ जी जी : माझेया आवारासि गोसावीं बीजें करावें जी : ” गोसावीं वीनवणी स्वीकरिली : मग गोसावीं तेथ बीजें केलें : गोसावीयांसि आसन घातलें : गोसावी आसनीं उपवीष्ट जाले : श्रीचरण प्रक्षाळिले : मग गोसावीयांसि मादनेयालागि वीनवीलें : गोसावीयांसि पडदणी ओळगविली : मग मर्दनामादनें जालें : पुजाअवस्वरू जाला : ताट केलें : मग गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा ओळगविला : मग सेजारी^२ माचेयावरि सुपवती घातली : तेथ पहुडु स्वीकरिला : मग तेणें ठाकुरें आपुली वडील राणी स्त्रींघारू करुनि पाठवीली : पुरूबांचें अमोघ वीर्ये म्हणौनि : श्रीचरण प्रक्षाळण केलें : मग फोडी ओळगविलीया : वीडीया करुनि दीधलीया : मग श्रीचरण चुरू^३ लागलीं : ऐसी नावेक सेवा केली : मग तिया^४ म्हणीतलें : “ जी जी : मज पुत्रु होआवा जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथ प्रवृति नाहीं : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ आतां जा : ” तैसीचि तीयां पाठवणी दीधली : तीएं आली^५ : मग अवघी व्येवस्ता तेयापुढां सांघीतली : मग तेणें म्हणीतलें : “ एं^६ म्हातारी : गोसावीयांसि न मनतीचि : ” मग तेणें आपुली धाकुटी राणी पाठवीली : “ तुं जाए : ” मग तीएं आलीं तेयांसि गोसावी भीतरि एओं नेदीतिचि : तीएचा एकु पाओ भीतरि : एकु पाओ उंबरेयाबाहीरि : गोसावीं तेयां बाहीरुनिचि पाठवणी दीधली : गोसावीं म्हणीतलें : “ बाइ : जा : एथ काहीं करणें न लगे : ” मग तीएं आलीं : मग तीया अवघी व्येवस्ता सांघीतली : मग आपण आला : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागला : मग गोसावीयांतें वीनवीलें : “ जी जी : गोसावी कां न स्वीकरीतीचि ? मी नीपुत्रीकू : मातें पुत्रु नाहीं : म्हणौनि पाठवीलीया : गोसावीं मज पुत्रदान देयावें जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हांसि पुत्रु होइल हो : ” तेणेंचि दीसें मासें^७ तेयांचीए वडीली अस्त्रीएसि^८ पुत्रु जाला : गर्भसंभूति होतीए समइ गोसावीं बीजें केलें : ॥

६३. १ अहबीपं. गोसावी ऐसें बीजें करीत होते : तवं ठाकुर एकु भेटला : वीनउनी आवारासि नेलें : एवा. ठाकुरा एकाचेया आवारासि गोसावीं पाणिपात्रासि बीजें केलें : ठाकुरें गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागला : “ जी जी : एइजो जी : ” म्हणौनि गोसावीयांतें वीनवीलें : गोसावीं वीनवणी स्वीकरिली— २ एवा. देव्हारचौकीये. ३ एवा. थापटुं. ४ अ. तेयांसि. ५ पंगो. “ तेणें पुसिलें : “ कां काहीं जालें ? ” (पं.) “ ना नाहीं जालें : ” तेणें म्हणीतलें : “ एं म्हातारी°. ६ बी.(ही.) “ तुं वडिल म्हणौनि नाहीं : ” ७ अहबीभ. गोसावी तेयांचीए वडीली स्त्रीएसि (ह. राणीएसि) पुत्रु दीधला. ८ गोपं. राणीएसि.

६४ राएरीं पाणीपात्र : वामनपेदी मृत्यभार्या जीववर्ण

गोसावीं राएरासि पाणीपात्रासि बीजें केलें : गोसावीयांसि तेथ अवस्थान जालें^१ : गोसावी वामन पेदीचेया^२ आवारासि पाणीपात्रासि बीजें करीति : ऐसा वामन पेदीची^३ अस्त्री सरली : समसाना नेतां वामन पेदि^४ रडों लागला : “आहा : आतां काइ करीं ? आतां गोसावीयांसि पाणिपात्र कोण देइल ?” म्हणौनि दुख करी : पसेया^५ पाइलीचीं लेकरुवें : तेयांचें काहीं न वटे : तो गोसावीयांचेया पाणिपात्रासीचि रडे : दुख करी : स्त्री^६ मसणासि आणिली : सरणावरि घालुं आदरिली : गोसावीयांसि पीपळातळि आसन असे : गोसावीयांतें देखिलें^७ : मग गोसावीयांपासि आला : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागला : वामन पेदीं म्हणीतलें^८ : “जी जी : आतां काइ जी ? आतां गोसावीयांसि पाणीपात्र कोण सुइल ?” गोसावीयांसि कणवा उपनली^९ : “सर्वजें म्हणीतलें : “चाला :” गोसावीं तेथ बीजें केलें : उकड आसन जालें : श्रीकरें माथेयापासौनि पाएवरि स्परीसिलें : मग तेयांचा हातु श्रीकरें धरिला : आणि हनवटी ऐसि धरिली : मग सर्वजें म्हणीतलें : “बाइ : उठा ना : तुम्हांसि एथ एक पाणीपात्र देणें असे :” इतुकेनि ते खडपडौनि उठिली : आपुलेया आवारासि आली : मग पाणीपात्राची आइति केली : गोसावीयांतें वीनवीलें : “जी जी : गोसावीं तेथ पाणीपात्रासि बीजें करावें” : गोसावीं बीजें केलें : तीएं पाणीपात्र घेउनि आलीं : सर्वजें म्हणीतलें : “बाइ : तें असें कीं :” आणि तीएं बीहालीं : मग वामन पेदीचां हातीं दीधलें : मग तीं गोसावीयांसि पाणीपात्र दीधलें : मग गोसावीं गंगेसि बीजें केलें^{१०} : ॥

६५ गोविंदस्वामी स्तीति

गोसावीयांसि नांदीएडीं अवस्थान जालें : गोसावीयांपासौनि एकां वेध होति : एकां स्तीति होति : ऐसें देखौनि विष्णुस्वामीं गोविंदस्वामीतें म्हणीतलें : “गोविंदा : एथ एक पुरूख आले^१ असति : तेयांपासि तुं जासी हो : तेयांपासौनि एकां वेध होताति : एकां स्तीति होताति : तेयांकडे वास न पाहावी : तेयांकडे वास पाहासी तरि वेधसी : तरि

६४. १ हबी. °वामन पेंधी नावें ब्राह्मण : तेयाचीए स्त्रीऐसि नावें एल्हो : (बी. येल्हाइसें). २ भमु. वामन पेंदी°. हबी. वामन पेंधी°. ३ एवा. चोभेया. ४ हबी. (एवा.) °स्त्री समसानासि आणिली : तीयें आवधीं समसानासि गेली : वामन पेंधी धार देवावेया गंगे घागरी भरूं आले : तव गोसावीयांसि पीपळातळीं आसन असे°. ५ (हबी.). ६ एवा. “जी जी : देवकी दासी एल्हो होती : ते सरली जी : आतां गोसावीयांसि पाणीपात्र कोण देइल ?” ७ हबीअ. °सर्वजें म्हणीतलें : “तरि तुमची ब्राम्हणी जीवउं ?” “हो कां जी :” गोसावीं तेथ बीजें केलें : श्रीचरणीचा आंगुठा लाविला : “बाइ : उठा ना :” ८ एवा. तेहीं म्हणीतलें : “जी जी : गोसावीयांतें तेथ कैसें (एवा. काइसया) नेओं°. ९ अ. °दीस येकु : दीस कीती तें सांघीतलें नाहीं.

६५. १ अ. नागें.

कर्मासि मुंचसी हो : ” ते आपुलेयां सीक्षांसि गोसावीयांकडे एअं नेदीति : ते भावतीर्थीसि एति : गोसावीयांकडे पाहाति ना^१ : एकु^२ दीसीं गोसावीयांसि भावतीर्थीचेया पीपळातळि आसन असे : एकु दीसीं गोसावीयांसि पाराआड आसन असे : ते भावतीर्थीसि आले : पाहों लागले^३ : तवं तेहीं म्हणीतलें : “काइ पां आजि ते पुरूख देखें ना ? तरि काइ गेले ? ” ऐसें म्हणौनि वास पाहिली : आणि पाराआडौनि दृष्टी दृष्टि मीनली : आणि वेधले : आणि आले : आणि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : आणि गोसावीयांपासौनि तेयां अस्तीति जाली : भोगिली : भंगली^४ : वीनतकंदर होउनि गोसावीयांपासि बैसले^५ : ऐसे नावेक बैसले होते : मग नीगाले : मग नीगतां सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एथौनि जें तुम्हांसि जालें तें कव्हणापुढें न सांगावें हो : वीष्णुस्वामि पुसती तरि म्हणावें : ‘हें तुम्हांचिपासौनि :’ तेयांपुढें सांगाल तरि हें तुम्हांसि दरीसन नेदीं हो : ” मग ते गेले : ॥

मग माहानावी आली^६ : वीष्णुस्वामि म्हणीतलें : “गोवींदा : जाए हो : पुस्तकें आणि : राएरौनि : ” ते देहेंचि दोनि पाहार न भरतां पुस्तकें घेउनि आले : वीष्णुस्वामीसि आस्चर्ये जालें : मग ते आलेयां कर्म जें करावें तें अवघेंचि ठाकलें : ते नीश्चळ बैसले असति : स्नान न करीति : देवपुजा न करीति : वीष्णुस्वामीसि नमस्कारू न करीति^७ : मग वीष्णुस्वामी भकों लागले : “हें काइ जालें या गोवींदासि ? सांपें एथ ए ना : एथ उठी बैसे ना : देवासि बोणें आणी ना : सांपें उदासु जाला : ते नमस्कार काइ जाले ? ” ऐसें भकों लागले : ॥

एकु दीसु ते नीजैले होते : तवं तेयांचा नरसींदु तेयां दंडवतें घालुं लागला : तेणें पुसिलें : “तुम्हीं कवण ? ” तेणें म्हणीतलें : “मीं नरसींदु : ” आणि तो लवलवौनि उठिला : “हें काइ जालें : हें काइ जालें ? तुम्हीं कैसे मज दंडवतें घालीतसां ? ” तवं तेणें म्हणीतलें : “तुं गोवींदाचीं दंडवतें इछितासि : तरि तेयांचीया वारीया मीं घालीतसें : गोवींदु केसना जाला असे : गोवींदु थोरू जाला असे ! थोराचा जाला असे ! ” सवळेंसीचि^८ उठीले^९ : गोवींदापासि आले : तवं ते स्तीति भोगीत असति : तवं तेयांसि दंडवतें घालुं लागले : तवं ते लवलवौनि उठिले : ते म्हणों लागले : “हें काइ जालें ? तुम्हीं कैसे दंडवतें मज घालीत असा ? ” तेव्हळि तेहीं तेयांतें पुसिलें : “तुम्हांसि हें कव्हणापासौनि जालें ? ” तेहीं म्हणीतलें : “हें तुम्हांचिपासौनि : ” तेहीं म्हणीतलें : “हें आम्हांसीचि नाहीं :

२ (एवा.). ३ एवा. एकु दीसीं गोवींदस्वामि गंगेकडे जात होते : तवं गोसावीयांतें देखिलें आणि गोसावीयांपासौनि तेयां स्तीति जाली : ४ (ह.). ५ बी. (ही.). मग ते निश्चळ बैसले असति : ‘पापिया जी : पापिया जी : गोसावीयांसि भकें जी :’ ऐसां ऐसां शब्दीं तेहीं अनुतापु केला : ६ ह. ‘मग नरसींदुअनुभवीं रायेरासि पाठवीलें : पुस्तकें आणावेया : ते देहेंचि आले गेले : मग तेयांसि आश्चर्ये जालें. ७ (मु.). ८ एवा. ‘तैसेचि उठुनि गोवींदापासि आले. ९ एवा. ‘बोलावा बोलावा गोवींदु :’ आले.

मग तुम्हांसि कैचें ?” एतुलेनि ते अडले : तेव्हळि तेहीं ते अवघीचि वेवस्ता सांघीतली : “गोसावीयांपासौनि :” “तरि ते गोसावी कै असति ? आम्हांसि सांघा ना कां ? : तरि तेयांचें दरीसन मज करावें :” तेव्हळि ते दोघै गोसावीयांचेया दरीसना नीगाले : मग गोसावी तेयांसि दरीसन नेदितीचि : ॥

६६ वीष्णुभटां घुटकासीधीनीखेदु

माहादाइसैं भीक्षें गेलीं असति : लोको म्हणे : ‘ हे वीष्णुस्वामि इस्वरपुरूख^१ :’ मग एउनि गोसावीयांपुढें गोष्टि सांघीतली : मग माहादाइसीं पुसिलें : “ हां जी : हे वीष्णु-स्वामि म्हणे इस्वरपुरूख^२ ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : हा घुटकासीधि जाणे : मुखीं घुटिका घाली आणि पौळी पागार उडे : लोकांचां दारीं उभा राहे : माळवधांतु कवाडां भीतींसीं लागौनि अवघी गोष्टि आइके : तेयांतें अवघें देखे : आणि उदीयांचि तेयांपुढें सांघे : सवळेचि ति^३ एति : आणि म्हणे : ‘ तुम्हीं रात्रीं अमुकींचि जेविलीति : अमुकींचि बोलिलींति : अमुकीया गोष्टी केलीया :’ एतुकेनि तेयां आश्चर्य होए : एतुकेनि लोको भजे : इस्वरत्वे मानी :” ॥

मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : एको दीं सोमवारीं परवणि^४ पडिली होती : दोहों थडीयां लोको दाटला होता : मग लोकांसि आश्चर्य दाखवावें म्हणौनि^५ तेहीं मुखीं घुटिका घातला : घालुनि गगनमार्गे जातां लोके देखिला : म्हणति : ‘ हें घेया : वीष्णुस्वामि गगन-मार्गे स्वर्गी जात असति :’ म्हणौनि पाहों लागले : तवं वाहुंटुळि आली : तो नाकीं रजु रीगाला : ते सींक आली : तो सीकेसरिसा घुटिका पाणीयाआंतु पडिला : तोही पाणीयांतु पडिला :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : पोरू पाणीयांतु पडिला म्हणौनि वांचला : खडकावरि पडता तरि हाडेंगुडें^६ नुरतीं : पाओ मोडला : परि मागिलीचि उपाधी लोको माने : तेयातें भजे :” ॥

६७ आंब उचारू

गोसावीयांसि नांदीएडीं भावतीर्थी आसन : देउळीं राणेनि पुसिलें^१ : “ देव हो : ए गावीं वऱ्हाड जालें : तेथ तुम्हीं जेविलेति ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हो :” “ काइ काइ

६६. १ एवा. हा वीष्णुचा अवतारू : २ एवा. माहाविष्णुचा अवतारू. बी. (ही.) ^३ भटीं पुसिलें : “ हां जी : वीष्णुस्वामीसि येसणा उपाधि काइसा ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तयातें घुटकासीधि आति : गगनमार्गे गति होय : आपुलिया सिक्षाचिया ठाया जाति : कडवसां राहाति : तेयांचें येकांतीचें बोलणें ऐकति : येरा दीसीं तयापुढें सांगति : ‘ तुं ब्राह्मणीसीं ऐसा बोललासि. . . . ३ (पंह.). ४ ह. पर्वणी भरली होती. ५ (बी.). ६ अ. ^७ कुडें. पंभगोह. हाडगुड नुरतें.

६७. १ भह. “ आरोगण जाली ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ नाही जाली :” “ ये गावीं ब्राम्हणाचां घरीं वऱ्हाड (एवा. श्राध) तेथ जा :” गोसावीं बीजें केलें : आरोगण जाली : माघौतें बीजें

जेविलेति?" सर्वज्ञे म्हणीतलें : "वर्णभातु"^१ : पुढारें आंब जवं सांधावें तवं पुरू आला : राणेन म्हणीतलें : "जी : चाला चाला : पुरू आला : " राणा पळौनि गेला : गोसावीयां-वरौनि पुरू गेला : देउळ बुडालें : दीसां दो^२ पुरूं ओहटला : राणा आला^३ : देउळिचा पन्हा फेडिला : तवं गोसावीयांचा श्रीमुगुटु देखिला : मग सर्वज्ञे म्हणीतलें : "राणे हो : आंब गोड जालें : " राणेयां वीस्मो जाला^४ : मग माहादाइसीं म्हणीतलें : "जी जी : ऐसे ते कोण होती ? ऐसे ते आमचेचि गोसावी होती : " गोसावीं मानिलें : ॥

हे गोष्टि गोसावीं पवनगुरूउपरि सांधीतली^५ : आउसांप्रति : खडकुलीए : ॥

६८ वऱ्हाडीक करणे

गोसावी मार्गे बीजे करिताति : तवं एकी गाविचें वऱ्हाड महर्ताची वेळ होएतवं सेवतीएसि बैसले होते : गोसावीं तेयांतु बीजे केलें^१ : तेथ आसन जालें : मग तीएं तेयांसि साउमीं आलीं : गोसावीयांतें म्हणति : 'यांचे हे मान्य पुरूख : ' म्हणौनि गोसावीयांसि आधीं टीळा लाविला : तांबोळें दीधलीं : मग एरां अवघेयांसि टीळे केले : तांबोळें दीधलीं : मग वऱ्हाडीयांतें घेउनि गेले : तेयांसरिसें गोसावीं बीजे केलें : जानवसा दीधला : तळी उचलिली : आधीं गोसावीयांचे श्रीचरण प्रक्षाळिले : वीडा ओळगविला : मग लगीन लागिलें^२ : मग जेवावेयाची आइति केली : ताटें केलीं : गोसावीयांसि धूरेसीरां ताट केलें : तेथ गोसावीयांसि आसन होए : आरोगण जाली : गुळुळा जाला : गोसावीयांसि वीडा ओळगविला : मग नवरा मुक्षकरुनि समस्तांसि वीडे दीधले : वऱ्हाडीयांतें मागुतें बोळवीत जाति : ते वऱ्हाडी : गोसावीं मागौतें देउळासि बीजे केलें : एक म्हणति : 'हे गोसावी यांचे मान्यपुरूख : ' एर म्हणति : 'हे गोसावी यांचे मान्य पुरूख : ' ऐसे च्याऱ्ही दीस उभयांचें वऱ्हाड जालें : चौथा^३ दीसीं नोवरेयासि नोवरीएसि साडे वाइले : मग^४

केलें : तवं राणा आला : तेणें म्हणीतलें : "आरोगण जाली : " सर्वज्ञे म्हणीतलें : "जाली : " "काइ काइ आरोगण जाली ?" . . . २ हबी. वडे : मांडे : पुरिया : अमृतफळें : खीरि : साकर. ३ एवा. सातां. ४ भह. पाणी उपसीलें. ५ हबी. °लोकु आला होता : तेहीं म्हणीतलें : "गोसावी काइ म्हणताति ? . . . राणेनि म्हणीतलें : "गोसावी आरोगुनि आले होते : अवघे पदार्थ सांधीतलें : आंबा सांधावें तवं पुरू आला : ते गोसावी आतां सांघत असति : " मग तेयांसि आश्चर्ये जालें : ६ (उत्तरार्ध लीळा ८१ पाहा).

६८. १ रावा. एकाचें वऱ्हाड जात होतें : गोसावी जाउनि तेयांसि मिळाले. २ एवा. °तीए गावीं देउळीं गोसावीयांसि अवस्थान जालें : च्याऱ्ही दीस जेयाचें वऱ्हाड ते तेया वऱ्हाडियांतें बोलाउं एति : वाटेसि जाउनि गोसावी वऱ्हाडियांसि मीळेति : गोसावीयांचें अगाधत्व देखौनि तेयांसि आश्चर्ये होए. ३ मु. चौथे दीसी एर म्हणति : 'एरांचे मानिये : ' एर म्हणति : 'एरांचे मानिये : ' ऐसेनि संत्रमें एरएरीं वस्त्रें वाइलीं : मग तेथौनि बीजे केलें. ४ मु. (ही.). °एरएरांतें म्हणति : "हे तुमचे मान्य : यांसि ऐसीं वस्त्रें वाजों एति ?" तवं एरीं म्हणीतलें : "हे तुमचे मान्य कीं : " तवं एरीं

तीहीं पुसिलें : “ एं वस्त्रें तुमचेयां गोसावीयांजोगीं होति :” तेहीं म्हणीतलें : “ आमचे कोण गोसावी ? आमचे ते अमुकेअमुके :” “ तरि हे गोसावी कोणाचे ?” “ ना हे आमचे नव्हति : हे तुमचे :” ते म्हणति : “ हे आमचे नव्हति : हे तुमचे :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें तुमचेंहीं नव्हे : ना यांचेंहीं नव्हे : हें कव्हणाचेंही नव्हे :” ऐसें म्हणौनि बीजें करुं आदरिलें : तव तीहीं म्हणीतलें : “ येइजो जी : येइजो जी : आम्हीं अवघीं गोसावीयांचीं :” मग तीहीं यातें राहाविलें : यासि लुगडीं वाइलीं : मग हें आपुलीं वस्त्रें घेउनि नीगाले : मग गोसावीं बीजें केलें : ॥

६९ सीधू रे सीधू म्हणणें

एकी गावीं ब्राम्हणा एकातें वऱ्हाड^१ : ओसरीएसि^२ वऱ्हाडीए अवघी : आणि वौहर बउलेयावरि बैसलें असे : तेथ गोसावीं बीजें केलें : मांडवाचां दारीं उभे जाले : आणि म्हणीतलें : “ सीधू रे सीधू : परि सीधातें कोण्ही नेणे : नेदखे :” ओसरीए बैसले होते तेहीं म्हणीतलें : “ नेणां कैसें ? हे नव्हे : आम्हीं जाणत असों : मां नेदखों कैसें ? देखत असों मां :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तरि^३ बोलावा ना कां ?” परि ते उगेचि : मागुतें सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ सीधू रे सीधू : परि सीधातें कोण्ही ओळखे ना :” तेहीं म्हणीतलें : “ हें नव्हे : आम्हीं ओळखतसों :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ओळखा तरि कां बोलावा ना कां ?” मागुतें सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ सीधू रे सीधू : परि सीधातें कोण्ही जाणे ना :” ते म्हणति : “ हे नव्हेति : आम्हीं जाणतो :” ऐसें बउलयावरील^४ उतरें करीती : तव नोवरीएचा बापु घरांतु होता : तो बाहीरि नीगाला : तेणें म्हणोतलें : “ हा नव्हें मीं देखतु असें : एइजो जी एइजो^५ :” म्हणौनि साउमा आला : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागला : गोसावीयांसि आसन घातलें : गोसावी आसनीं उपवीष्ट जाले : चरणक्षाळण केलें : गोसावीयांसि आरोगणा दीधली : गोसावीयांसि गुळुळा जाला : वीडा जाला : मग गोसावीं तेथौनि बीजें केलें : ॥

७० उकरडां पहरुडु

गोसावीं पाणीपात्रासि बीजें केलें : तेह्वाळि नीरक्षण केलें^१ : सुणी व्याली होती^२ : तें उकरडा उकरुनि कोहंका^३ केलें होतें : स्याळे दीस : सीत वाजत होतें : गोसावीं

म्हणीतलें : “ आमचे नव्हति : आम्ही म्हणों तुमचें मान्य :” तैसेंचि एरही म्हणति. ५ एवा. ^१वडील. ६ अ. ^२ज्यांचे त्यांचे. ७ (मु.).

६९. १ एवा. मुंजि. २ एवा. ^३दोषचौघ बैसले होते : आणि वौहर... ३ एवा. या ऐसें म्हणा ना कां ? ४ एवा. ओसरीएवरील. ५ गो. ^६मी ओळखतें.

७०. १ भगो. ^२एकी उकरडां सुणेन कोहंके केलें होतें. २ अहबी. ^३एक म्हणति कीट काढिलें (गो. खणितलें) होतें. ३ अ. कोंक.

विळिचां एउनि तेथ पट्टु स्वीकरिला : उदेयांचि सकाळि एकी बाइला आणुनि पुंजा : सेण : कडबाडें घातलीं : एकी आणुनि उन्ह राख घातली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : जवंजवं सोहमीसोहमी उन्ह राख लागे तवंतवं हें खरखरां घोरे : ” उब नीगाली : माणुसें मांदी मीळाली : तेथ उभीं ठेलीं : तीएं गोष्टी करूं लागलीं : आणि यासि चेओ आला : हें उठिलें : आणि श्रीमुर्ति झाडुनि धावं घेतली : लोकु उभा होता : तेहीं म्हणीतलें : ‘ उकरडा माणुस वीयाला^४ : गावांसि अरीष्ट उठिलें : आतां सांतीक करूं या : ’ म्हणौनि अवघा गाउं मीळाला : उकरडा खणीतला : अवघा फेडिला : सवानु केला : झाडिला : माडौ घातला : सडेसमार्जन : चौकरंगमाळिका भरिलीया : अवघीए गावीं कण मेळवीले : होमु केला : खीचु : पातीया : घुगरीया अवघा लोकु जेववीला : सेजीए गाउनि जोगी आणि जोगीणि एतें होतीं : तीएं गोसावीयांसि मार्गी भेटलीं : तीहीं गोसावीयांतें म्हणीतलें : “ माहात्म्य^५ हो एया : जाओं : ये गावीं उकरडा माणुस व्याला : गावांसि अरिष्ट म्हणौनि सांति करिताति : तेथ^६ चाला भूगति करूं जाओं : ” ऐसें जोगीयें गोसावीयांतें म्हणीतलें : गोसावीं बीजें केलें : “ बाइ : हें तेथ पातळीए घालुनि जेविलें : ” मग बीजें केलें :

हे गोष्टि गोसावीं आउसांप्रति प्रतेस्थानीं सांघीतली : ॥

७१ भगओ उदग्रहीणीकें उभयां जैत

भगओ म्हणिजेति सन्यासी : एका गावां गोसावीं बीजें केलें : तवं दोघा संन्यासियां^१ उघाणी होत होती : गोसावी सभ्य^२ जाले : तीहीं बोलों आदरिलें : एकु एकातें अडी : तो उगा राहे : गोसावीयांचेया मुखाची वास पाहे : आणि गोसावी म्हणति^३ : “ तें तुम्हीं जाणत असा कीं : तें तुम्हां एत असे कीं : तुमचें स्थळ^४ ऐसें कीं : ” आणि तेयासि स्फुर्ति होए : एतुलेनि तो एरातें अडी : तेयांचें स्थळ नीउन होए : आणि गोसावी घेति : गोसावी म्हणति : “ तें तुम्हीं जाणत असा कीं : तें तुम्हां एत असे कीं : ” आणि तेयांसि स्फुर्ति होए : ऐसा एरू एरातें अडी : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हां उभयां जयो^५ : ” ऐसा गोसावीं उभयांसि जैत दीधलें : मग तेथौनि गोसावीं बीजें केलें : ॥

४ ह. घरघरां. ५ एवा. °बाइला उकरडेयावरि सेण राख घालुं आलीया : तवं गोसावी घोरताति : बाइलीं आपुलालीए वाडीं गोष्टी सांघीतलीया : जें उकरडा माणुस वीयाला : जवं लोकु पाहों आला तवं गोसावीं श्रीमुर्ति झाडुनि बीजें केलें : लोकासि आश्चर्य जालें : आरे उकरडा माणुस व्याला. . . . ६ एवा. देव हो चाला. ७ एवा. °जेउं चाला :

७१. १ एवा. °वेवादु लागला होता. एवा. (ही.) दोघीं उघाणी करूं आदरिली : गोसावीयातें सभा केलें : २ हमुगो. सभा. ३ एवा. °प्रसादु ऐसें म्हणत असति कीं : इतुलेनि तयासि अपुर्व स्फुरे : पंवी. जेयाचें स्थळ निधर होए (अडे) तेयातें गोसावी म्हणति°. ४ अ. अस्थळ. मु. जेयाचें स्थळ निधर होए तयातें गोसावी अवळोकीति : आणि तो बळिया घे : तवं एराचें स्थळ निधर होए : ५ अ. जो.

७२ पराजीत मठपती प्रतीष्टा

मदीं^१ एक संन्यासी होते : तयांचे दोघ सीक्ष : एकु तेयांची सेवासुखुका करी : एकु^२ पढणेयाचा अभ्यासु करी : बहुतां एकां दीसां ते संन्यासी सरले : तेयां दोघां सीक्षां भांडण लागलें : एकु म्हणे : “ हा मढु पुस्तकें माझीं : ” एरू म्हणे : “ जेयासि पुस्तकें वाचती तेयाचा मढु पुस्तकें : ” ऐसां सभा केली : सभेपुढां सांघीतलें : सभा म्हणीतलें : “ जेयासि पुस्तकें वाचती तेयाचा मढु हो : ” म्हणौनि पुस्तकें आणिलीं : जे पढों नेणति तेयांचां हातीं दीधलीं : तवं तेयांसिन वचति : मग एरांचां हातीं दीधलीं : तेयां वाचलीं : इतुलेनि मढु पुस्तकें तेयांसि दीधली : एर दवडीले : ॥

तेया गावांसि गोसावीं बीजें केलें : वृक्षातळि गोसावीयांसि आसन जालें : तवं ते तेथ आलें : दंडवत केलें : श्रीचरणां लागले : मग सांघों लागले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुझें स्थळ जीतें असे मां ? ” तीहीं म्हणीतलें : “ जी जी : मीं वाचुं नेणें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हीं सभा करा : वाचुं रीगा : आणि वाचैल : ” मग तेहीं सभा केली : पुस्तकें आणिलीं : हातीं दीधलीं : वाचुं लागले : इतुलेनि एकी टाळी पीटिली : मढु पुस्तकें तेयांसि दीधलीं : एर दवडीले : मग ते गोसावीयांसि आरोगण देति : ओटेयावरि पढुडु होए : मग गोसावी बीजें करुं रीगति : ते गोसावीयांसि बीजें करुं नेदीति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : हें तेयांसी भांडौनि नीगाले : ” ॥

७३ मार्गी अधीकारियां भेटि

एकी गावीं गोसावीयांसि वस्ति जाली : गोसावीं पाणिपात्रासि बीजें केलें : मां पाणिपात्र जालें : गोसावीयांचां श्रीकरीं पाणिपात्र : गोसावी गावांबाहीरि गंगेसि^१ बीजें करीति होते : तवं मार्गी अधीकारिया गाउं रीगावेया मार्गे जातु होता : तेयांचे राउतपाइक

७२. १ मुबी. प्रतीत ही लीळा पुढीलप्रमाणे आहे : “ गावी एकि संन्यासी एक दिग्विजयो करित आला : गांविचया संन्यासीयांसीं उघाणी केली : गांविचेनि संन्यासियें हारविलें : तयाचें मठापत्य पुस्तक भांडार तया जालें : घाणा : मळा : वाड : वृत्ति हें आवघेंही तयासि जालें : मग गांविचेनि संन्यासियें गोसावीयांतें बीनवीलें : “ जी जी : मठापत्य गेलें : पुस्तकभांडार गेलें : ” ऐसें दुख करित सांघीतलें : गोसावीं दोघां उघाणी लाविली : पुढती गांविचया संन्यासियांतें येरें निरुत्तर केलें : तवं सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें ऐसें म्हणत असति कीं : ” येतुलेनि तयांसि अपुर्व स्फुरे : ऐसेनि गांविचेनि संन्यासियें येर जितिलें : मग तयाचें माठापत्य : पुस्तकभांडार : तयाचें तयासि जालें : मग तेहीं संन्यासीं आपुला वोटा संपादिला : गोसावीयांसि आरोगण देति : ” २ पंगो. °एकें सास्त्र वाचीलें : मग तो हींडों गेला : गुरु सरले : सेवा करीत होता तेयासि मठप्रतेष्टा जाली : पुस्तकभांडार दीधलें : घाणा : मळा : सेवदान : सेत ऐसें दीधलें : हींडों गेला होता तो आला : (गो. दिग्जे करीत आला :) तेयाचें मठापत्य हीरों आदरिलें :

७३. १ एवा. °ऐसें बीजें करिताति : तवं°.

पुढें एत होते : तव तेयाचेनि एके राउतपाइके^२ : गोसावीयांतें भालेयांचीया^३ बुढीया-
करुनि^४ लोटिलें^५ : तेणेंकरुनि श्रीकरिचें पाणीपात्र सांडिलें : मग तेथचि गोसावीं
आसनीं बैसौनि एकी श्रीकरें दोदेंसीं पाणीपात्र धरिलें : उजवेनि श्रीकरें भूइंचीं सीतें
वेंचिती : तव मागिलाकडौनि तो अधीकारीया आला : तव तेणें गोसावीयांतें सीतें
वेंचितां देखौनि^६ दांडीएखालुती उडी घातली : दंडवत घातलें : श्रीचरणासि लागला :
मग म्हणीतलें : “हें काइ रे पापीए हो : ऐसें कवणें केलें रे ? गोसावीयांतें कैसें लोटिलें ?”
गोसावीयातें वीनउं लागला : “हें असों दीजो जी : गोसावीं माझेया बीढारा आरोगणे
बीजें करावें जी :” गोसावी तेयांची वीनवणी न स्वीकरितीचि : मग तो सीतें वेंचुं
लागला : सीतें वेंचिलीं : श्रीकरीं ओळगविलीं : मग तो गोसावीयांसि दंडवत करुनि
नीगाला : मग गोसावीयांसि आरोगण जाली : मग तेथौनि बीजें केलें : ॥

७४ झाडी रामद्रणेयां भेटि

गोसावीं हे गोष्टि सवै उपरि^२ सांघीतली : भक्तिजनें सवैचीया गोष्टी सांगत होतीं :
कोण्ही म्हणे : ‘मज काइसेयाची सवे :’ कोण्ही म्हणे : ‘मज काइसेयाची सवे :’ सर्वज्ञें
म्हणीतलें : “एथ एका झाडाची सवे होती : झाडि प्रदेसीं एकी गावीं असतां हें एका
झाडाखालि असे^३ :” गोसावीयांसि तेया वृक्षाखालि अवस्थान असे : गोसावीं गावां-
माजि पाणिपात्रासि बीजें केलें होतें : तव तेया झाडाभवता रामद्रणेयांचा पाळा^४ पडला :
दुसें घातलीं : रामद्रणा कटकैए झाडीवरि जातु होता : गोसावीं नगराआंतु पाणिपात्र
करुनि गंगेसि आरोगण केली : तव झंजुरूकें जालें : ऐसें पीचडीएं मुडुपघसणी : घोडे-
यांचेया लाहासांवरौनि : दूसाचेया तणीयांवरि श्रीचरण देउनि सवेचीया झाडापासि^५
बीजें केलें : झाडातळि आसन जालें : दूस हालीनलें : तव तेथ होते तेहीं म्हणीतलें :
“हा कोणु गा ? हा कोणु गा ? माणुस रे : माणुस रे :” म्हणौनि धावीनले : गोसावीयांसि
मौनाची प्रवृत्ति : गोसावी बोलति ना : वास पाहाति ना : अवघेया कटकाआंतु हाहाकारु
जाला : आले तव यातें आसनीं उपवीष्ट देखिलें^६ : एक धावंत रामद्रणेयांपुढें सांघों गेले :
“कोण नेणों कटकाआंतु आला असे : तो बोले ना : वास पाहे ना : तो उगाचि नीवातु^७
वडातळि एउनि बैसला असे :” रामद्रणा दीवीयां पोतसुनि आला : तव गोसावीयांतें
देखिलें : “आरे : परते सरा : हे गोसावी :” दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागला : मग
गोसावीयांतें वीनवीलें : “जी जी : माझेया दूसासि गोसावीं बीजें करावें :” गोसावीं

२ अ. °पाहीकें. ३ मु. साबळाचिया° एवा. दांडीचेनि कोंभेकरुनि लोटिलें. ४ अह. °श्रीकरावरि
हाणौनि भातु सांडिला. ५ मु. परतें सारिलें. ६ अह. °घोडेयाखालुता उतरला.

७४. १ गोबीमु. रामदरणेयां. २ मु. ढोरेश्वरीं छर्द्दावावरि. ३ एवा. बैसे. एवा. वसे.
४ एवा. मेलिकारु जाला. ५ (पं.). ६ अह. °दंडवत केलें : श्रीचरणां लागले. ७ हमु. नीवांतु.

वीनवणी स्वीकरिली : गोसावीं तेयांचेया दुसासि बीजें केलें : आसन जालें : गोसावी आसनीं उपवीष्ट जाले : चरणप्रक्षाळण केलें : मग गोसावीयांसि पडदणी दीधली : तवं माल मर्दना देयावेया आला : तवं रामद्रणेनि म्हणीतलें : “सरा रे : येथ तुम्हीं कें रीगाल ? एसणी आटि काइ तुम्हाचिकारणें काढिली असे ?” मग आपणचि गोसावीयांसि मर्दना देओं लागला : जवंजवं मर्दना दे तवंतवं पोटीं मनोर्थू करी : जें “ए^१ वेळेची कटकै परतती^{१०} कां तरि मीं आपुलेया गावां गोसावीयातें नेतां :” तवं राजादेसु^{११} नीगाला : जे ‘कटकै नेतावी^{१२} :’ ऐसीं लीखितें आलीं : गोसावीयांसि मर्दना जाली : मादणें जालें : पुजा जाली : आरोगण जालें : गुळुळा जाला : फोडी ओळगविलीया : वीडीया करुनि दीधलीया : गोसावीयांसि पहुडु जाला : मग लीखितें वाचिलीं : जें ‘ए वेळेचीं कटकै परतावी^{१३} :’ रामद्रणा हरिखैला : तैसाचि तो गोसावीयां-जवळा आला : “जी जी : रायाचीं लीखितें आलीं : जें कटकै प्रतावी^{१४} :” रामद्रणा मग गोसावीयातें वीनउं आदरिलें : “जी जी : अळजपुर नगर बरवें असे जी : सीध-साधकांजोगें : बरवें लाखारवन : बरवीं देउळें असति : बरवीं वनें वनस्तळीया असति : गोसावीं तेथ बीजें करावें जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तें येथ पुर्वीं^{१५} दृष्ट असे :” रामद्रणेनि म्हणीतलें : “तरि माझेया कुटंबासि^{१६} दरीसन देयावें जी :” एथ बीजें करावेयाची प्रवृत्ति : मग तेयाची वीनती स्वीकरिली : मग तेणें गोसावीयांसि गरूडु घोडा ओळगविला : वेगळें दूस ओळगविलें : हडपी : १ : सागळीया : २ : चवरूधरू : ३ : भोइ : ४ : मादुरी : ५ : सुआरू^{१७} : ६ : बडुवा : ७ : वेचकरू : ८ : थापटें : ९ : मळिवटें : १० : ऐसें दाही जण गोसावीयांसि ओळगविले : मार्गी गोसावी बीजें करीति : गरूडा घोडेया अस्तीति होए : गति क्षाळे : उभे राहिलेयांवांचौनि सरेचि ना : मग गोसावी एकाधी राजिकी गोष्टि सांघति : जें उभें राहिलेयांवांचौनि आइकोचि नैए : रामद्रणा गोसावीयातें पुसे : गोसावीं सांघति : तें साच होए : तवं घोडेयाची अस्तीति भंगे : मग गोसावी साउमें बीजें करीति^{१८} : देउळवाडां^{१९} काजळेस्वरामागां :

८ रावा. °रामद्रणेनि बीढारांतु मनोर्थू केला : गोसावीयातें गावां जा म्हणे तरि कां जाती ? सवें या म्हणे तरि कां येती ? ए वेळेची कटकै प्रतती कां तरि गोसावीयातें वीनउनि आपलेया नगरासि नेतां. ९ पद्द. पाउसाळा आला : (अपंहगो.) डोंगरा वेळु पडिला : (गो. वेळु पसरला) : ए वेळेची कटकै— १० एवा. परते. अहं. प्रतती. एवा. नेतती. एवा. नेतती. एवा. मोडती. गो. नव्हती. ११ एवा. नीळे आले : बी. नळे आले : एवा. ज्वाळिया आलिया : रावा. तवं पानपटे नीळे धावणे आले : तेहीं म्हणीतलें : “राए तुम्हांकरवि कटकै नेताविली असे : जेयावरि कटकै जावी तेहीं आम्हांलागि माहालु (ह. मालु) पाठवीला : तेयां आम्हां नीकें : नां जें तरि तुम्ही आपुलेया देसासि जा :” १२ पं. नेटावी. बी. नेणावी. १३ एवा. नेतावी. १४ एवा. पूर्वदृष्ट. १५ एवा. मातेसि. १६ अह. स्वार. १७ अहबी. °ऐसें गोसावीं पेणोवेणा बीजें केलें. १८ प्रवा. °खेडीं मेलिकारु : वस्ति जाली. एवा. °काजळेस्वरा बीजें केलें. अ. °ऐसें गोसावीं पेणोवेणा बीजें केलें.

मेलिकारू जाला : मग अळजपुरा लीखितें पाठविलीं : जें 'अवघें नगर श्रीधारावें : अवघी आइति करावी : ' मग एरी दीसीं गोसावीं अळजपुरासि बीजें केलें : गोसावीयांसि नगरांआंतु बीजें करावेया म्हूर्त नाहीं : म्हूर्ताची वेळ होए तव^{१९} नगरा पश्चिमे नीर्वाणेपासि बनाआंतु मेलिकारू जाला : दुसें दीधलीं : जवं म्हूर्त नीगे तवं रामद्रणेनि गावांआंतु नीरोपु पाठवीला : घरोघरीं सडेसंमार्जनें : चौकरंगमाळिका : गुढीयातोरणें मखरें उभिलीं : तेथ नगरिचा लोकु दरीसना आला : म्हूर्ताची वेळ जाली : मग एरी दीसीं गोसावीयांसि दांडीएवरि आरोहण जालें : रामद्रणा घोडां बैसला : गोसावीयांपुढां राउत पाइक : मग नगरांआंतु बीजें केलें : नगरबाइला ताटें घेउनि ओवाळुं एति : रामद्रणेयांसि भेटी ए : रामद्रणा गोसावीयांसि ओळगवी : गोसावी इकडीलांची भेटि इकडीलां देति : इकडीलांची भेटि इकडीलां देति^{२०} : कव्हणी म्हणे : ' हे रामद्रणेयांचे गुरू : ' कव्हणी म्हणे : ' रामद्रणेयांचे जावाइ : ' गोसावी उभीया हाटवटीया भीतरि बीजें केलें : ओवाळणिया पडति : पुढें भाट पवाडे पडति : वाजंतांचा एक नादु : मग गोसावीयांसि सभामंडपीं सेस भरिली : तेथ रामद्रणेयांचीया राणीया ओवाळुं आलीया : माता आली : तेहीं श्रीचरणां तुळसी वाइलीया : तैलागौनि तोचि नेमु घेतला : मग गोसावीयांसि देव्हारचौकीएसि दुर्गाआंतु अवस्थान जालें : धानुबाइचा आणि रामद्रणेयांचा एकुचि आवारू : दुर्गाआंतु दूसरां आवारीं : तेथ रामद्रणेयांची दुसरी राणी होती : तेथ गोसावी बीजें करीति^{२१} : गोसावीयांसि मर्दनामादणें होए : आरोगण होए : मग गोसावीं राज्यधर्म स्वीकरिले : ॥

हे गोष्टि गोसावीं सद्दोबावरि^{२२} सांघीतली : ॥

७५ अळजपुरीं अवस्थान : प्रतिदिनीं अंबिनाथा गमन

गोसावीयांसि मर्दनामादणें होए : पाटाउं पारावर्ण घेति : काढणी यां घोडा पालाणी^१ : गरूडा घोडेयावरि आसन होए : मग गोसावी अंबनाथासि बीजें करीति : दारवठां घोडेयाखालुतें उतरति : श्रीकरिची^२ चामाठी घोडेयाचां कानीं घालीति : तो स्तीतिमुख भोगीतु राहे : गोसावी भीतरि बीजें करीति : बारवे जळमांडवीए श्रीमुख प्रक्षाळीति : इतुलें ऐसें श्रीकर^३ श्रीचरण प्रक्षाळीति : मग अंबनाथापासि बीजें करीति : मांधानिचें उदक घेति : अंबिनाथावरि घालीति : श्रीकरें स्परीसति : हडपीयातें वीडा^४ मागौनि मांधानी तीमुनि अंबिनाथा वाति : मग गोसावी तीं दारामध्यें एकें दारें बाहीरि बीजें करीति : प्रदखिणा करीति : मग चौकीं आसन होए^५ : तेथ वैस्णवांचें गाणें होत

१९ रावा. °अष्टमाहासीधीपासि नगरापुर्वें बनाआंतु त्रीरात्रीं अवस्थान जालें. २० एवा. °एक म्हणति जेथिची तेथचि देति. २१ (नागाइसाची वासना). २२ एवा. छर्दोबावरी. (उत्त. ली. ४७० पाहा.)

७५. १ हबी. पालाणीति. २ एवा. श्रीकरीचा ताजना— ३ अह. श्रीकरें. ४ पं. °मागति : मांधानीसि श्रीकरू घालुनि वीडा वीसूळीति (गो. धुति). ५ मु. °कदाचीत बाळाणेनिसीं टेकौनि

असे तें आइकति^६ : पुराण होत असे तरि पुराण आइकति : पेखणें होत असे तरि पेखणें अवळोकीति : मग त्यागु देति : मग बीजें करीति : मग घोडेयावरि आसन होए : कानिची चामाठी श्रीकरीं घेति : मग वेदिकेसि बीजें करीति : तेथ बकुळाचेया वृक्षापासि घोडा उभा करीति : वेदिकेसि ब्राह्मणापासि नावेक आसन होए : मग गरूडा घोडेयावरि आसन होए : मग आवाराभीतरि बीजें करीति^७ : देव्हारचोकीए मर्दना : मादणें : आरोगण होए : रामद्रणेयाची माता श्रीचरणां तुळसी वाए : मग जेवीति : गोसावीयांसि डोल्हारे-यावरि पड्डु होए : ॥

७६ चुनेजाति निरोपण

एकु दीं गोसावीं अंबिनाथासि बीजें केलें : प्रदखिणेसि बीजें करिताति तव चुनाडे^१ चुना उखरडीत होते : देउळाचीए नासीदखिणे गोसावी उभे राहिले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हा चुना कां उखरडीत^२ असा ?” “ना जी : आणीकु बरवा चुना असे : तो सारुनि^३ :” “तेयापरीस वर हाचि नीका असे :” “ना जी : आणीकु बरवा जाला असे :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “कैसा बरवा जाला असे ? जो करीत असा तो कवणी कवणी करणीचा^४ ?” ते जाणति तिया सांघीतलीया : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “जाला चुना कैसे निजाणिजे ?” तीहीं सांघीतलें : मग तीहीं चुनेयांची दडपणी सांघीतली : “तेयापरीस वर हाचि नीका :” “जी जी : आमची चुनाडेयांची जाति : फेडी म्हणितलेयां फेडिजे : लावि म्हणितलेयां लाविजे :” मग गोसावीं चुनेयांचीया जाती निरोपुं आदरिलीया^५ : अमुकीए जातिचे खडे : अमुकीए जातिचे कोळसे : अमुकाचि काळुपर्यंत भाजों देयावे : अमुकीएचि जातिचा तागु : अमुकाचि काथू : अमुकेचि उडीद : वांटिती परि : द्रव्य मेळवीती परि : कुहीजवीती परि : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “जाला चुना तो ऐसेनि जाणिजे : काडुनि सुणेयांपुढें उंडा करुनि ठेविजे : तें दहींभाताचा उंडा म्हणौनि डखकरि^६ घांसु घे : खाए : आणिका दुसरेया घांसाचि वास पाहे : यातें स्वानभखी^७ चुना जाला म्हणिजे : तो जाला चुना ऐसें जाणिजे :” मग तेहीं म्हणीतलें : “जी जी^८ : आम्ही परिसों नेणों : मग जाणौनि काइ ? हा गोसावीं निरोपावा आणि गोसावींचि परिसावा : जी जी : हे आम्हीं भाखही नेणों जी :” तेहीं म्हणीतलें : “आम्हीं केवि जाणों जी : या आमुचीया जीणी जी : आम्हांकरवि

आसन होए. ६ (हबी.). ७ मु. ° गाविचा लोकु गोसावीयांतें देखौनि ऐसें म्हणे : “रामदरणे-यांतें लेंकि वाढत असे : म्हणौनि हे जावाइ करावेया आणिले असति.

७६. १ पं. चुनारे. २ एवा. फेडीत. ३ एवा. देउनि. ४ हबी. वर्णीचा. ५ मु. मग गोसावीं चुनेजाति निरोपिली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “चुना तो ऐसा कीं : खडे ऐसें भाजावे : ऐसीं ऐसीं द्रव्यें होआवीं : ऐसी मर्दना होआवी : इतुके दीस कुहीजों द्यावा : मग ऐसा वाटावा : मग तो चुना सुनियापुढें घालिजे°. ६ ह. डककरि. ७ ह. स्वानभक्षि. बी. °भक्षीत. पं. °भक्षीतु ८ एवा. °हे आम्हीं भाखही नेणों जी.

करवीत असति तरि करीत असों : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तरि यापरीस उचडीत असा तोचि नीका : ” ॥

७७ उदास्यस्वीकारें वस्त्रपुजास्वीकारू

ऐसें दाहा मास गोसावियांसि अवस्थान जालें : एकु दीसीं रामद्रणेयांचा मनोर्थ^१ नेणों कैसा उणा जाला : गोसावीं राज्य सांडुनि उदास्य स्वीकरिलें : गोसावी उदीयांचि उठिले : अवधीं वस्त्रें ठेविलीं : पासवडेयाचें वस्त्र होतें तें प्रावर्ण केलें : मग लाखारबना-आंतु बीजें केलें : तवं उदीयांचि मर्दनीया आला : अवघे ओळगीए आले : तवं गोसावीयांतें देखतिचि ना : मग रामद्रणेयापासि सांघावेया गेले : ‘गोसावीं उदास्य स्वीकरुनि बीजें केलें :’ ऐसा बोभाटु जाला : रामद्रणेनि^२ चहुं वाटां राखणें घातलीं : दोघ दोघ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें जैसें काहीं तेयांचें काहीं घेउनि नीगालें : ” तवं एकें गोसावीयांतें सोमनाथापासि लाखारबनाआंतु आंबेयांखालि देखिलें : एक धांवत रामद्रणेयापासि सांघावेया गेले : मग रामद्रणा तेथ धांवत आला : तवं गोसावीयांचेए ठाई उदास्य थोर : गोसावीयांचीए दृष्टीपुढां रीगवें ना : रामद्रणा भीतभीत गोसावीयांतें वीनवावेया आला : दंडवत केलें : श्रीचरणां लागला : गोसावी वीनवणी न स्वीकरीति : मग गोसावीयांतें दुख करुनि आरोगणे वीनवीलें : गोसावीयांसि सोमनाथीं आरोगण जाली : तेथचि पहुडु जाला : मग तेणें दोघ दोघ राखण दृष्टीचीये आळवी घातलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : हे तेयांचें जैसें काहीं लागे तैसीं यासि गुपीतैया राखणें घातलीं : ” एरी दीसीं मागुतें गोसावीयांतें वीनवावेया आला : गोसावी वीनवणी न स्वीकरितीचि : मग दुख करुनि गोसावीयांतें आरोगणेचें वीनवीलें : तेथचि ताट घेउनि ये : मग सोमनाथीं आरोगण होए : तेथचि पहुडु होए : तीसरां दीसीं मागुता आला : तवं गोसावीयांची दृष्टी प्रसन्न ऐसी देखिली : मग रामद्रणेनि गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागला : पुढां पाए मोडुनि बैसला : “ जी जी : ऐसें काइ अव्हेरिलें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जवळिपासि यातें बुढीचि^३ राखा : हें काइ तुमचें काहीं घेउनि आलें असें ? ” तवं तेणें म्हणीतलें : “ हें काइ जी : गोसावी आमचें सर्वस्व घेउनि आले असती : ” मग गोसावीयांतें वीनजं लागला : परि गोसावी वीनवणी न स्वीकरितीचि : मग रामद्रणेनि म्हणीतलें : “ जी जी : माझीए मातेसि तीनि दी उपवासु : गोसावीं तेथ बीजें करावें : मग माझी माता गोसावीयांचेया श्रीचरणां तुळसी वाइल : तीचें वर्त सुफळ होइल : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मागुतें तन्हीं तेंचि कीं : ” रामद्रणेनि म्हणीतलें : “ ना जी : अवघेयां दीसांचें एकें वेळें वाहाती : मग गोसावीयांसि जेउती प्रवृत्ति तेउती बीजें करावें : ” एतुलेनि गोसावीयांचें उदास्य प्रहरलें : मग गोसावी वीनवणी स्वीकरिली^४ : हातें हातु धरुनि नगराआंतु बीजें केलें :

७७. १ गोपंबी. मनोधर्म. २ गोबीमु. ३ भवतें पाहों धाडिलें. ३ बी. बुद्धीचि. ४ अपंहबी. (रावा.). ५ अवघेया दीसांची पुजा एके वेळें केली : मग अवघे सोमनाथासि आणिलें : लोहे गंगाळ :

भीतरि मर्दना : मादनै : पुजा जाली : मांजिठी वीवडि ओळगविली : रामद्रणेयांचीया माता श्रीचरणां तुळसी वाइलीया : तेयांतें सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : ऐसें व्रत नेधिजे कीं : हें कव्हणीकडे जाइल तेह्वाळि काइ करा ? ” मग गोसावीयांसि ताट केलें : आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : मग रामद्रणेयांची माता तेहीं जेविलीं : मग रामद्रणेयांनि गोसावीयांतें वीनवीलें : “ जी जी : मीयां गोसावीयांसि नीरोधू केला : आतां गोसावीयांसि प्रवृत्ति तवं राहावें : जेह्वाळि गोसावीयांसि बीजें करावेयाची प्रवृत्ति उपजैल तेह्वाळीचि बीजें करावें : ” मग गोसावीयांसि देह्वारचौकीए वस्ति जाली : मग एरी दीसीं गोसावीं तेथौनि बीजें केलें : ॥

७८ वडनरां कांटिवनीं पोतुकी खेळ

कुकडेयापासि^१ तळें : तेथ चौं गाविचे गोपाळ गाइ पाणीयांसि घेउनि आले : गोसावीं तेथ बीजें केलें : तेथ गोपाळ बैसले असति : गोसावीयांसि कांटीएतळि आसन जालें : मग गोसावीं वीवडि^२ होती ते फाडिली : एकु कटीप्रदेसीं सुडा : एकु श्रीमुगुटीं सुडा : एकु कौपीनु : एकु कडिदोरा : हें एतुलें वेगळें केलें : एरें पोतुकें केलीं : गोसावीं गोपाळांतें म्हणीतलें : “ गोपाळ हो : हें दूसी होइल : तुम्ही ग्राहीकें होआ : ” तीहीं म्हणीतलें : “ जी जी : आमतें दाम^३ नाहीं : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाबुळेचेयां सेंगाचे दामौटेयांचे^४ दाम करूं : चिचोरेयांचीया आसु करा : ” “ हो कां जी : ” मग ते चिचोरे आपुं गेले : म्हणौनि दामिनीयांचे दाम केले : चिचोरेयांचीया आसु केलीया : गोसावी दूसी जाले : पसारा घातला : तेयांचीये जाडीचा तडवा केला : तेयांचीये डांगेची आडदांडी केली : म्हणौनि श्रीकराचा अनुकारू दाखवीला : मग ते चिचोरीया^५ घेउनि आले : गोसावी घडीया काढीति : दाखवीति : म्हणति : “ पालवीं पाहा : प्रमाण पाहा : ” तेयांसि हातासन करीति : मग ते वस्त्रें घेति : गोसावीयांसि दामणीयांचे दाम सारीति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हे दाढे^६ : कुडे : हे दूराही : ” दाम देति ते मांडीए खाली घालीति : आसु सारीति : गोसावी चाळीति^७ : “ हे वाटक^८ : हे फूटक : हे सोप^९ : ” ऐसीयापरी अवघीं वस्त्रें देति : ऐसें चिचोरेयां दामोटेयांचे पुंजे जाले : मग गोपाळांतें म्हणीतलें : “ तुम्हीं दूसी होआ : हें ग्राहीक होइल : ” मग गोसावी ग्राहीक जाले : ते दूसी जाले : मग गोसावीं तेया अवघीयां वस्त्रांचीया घडीया घेतलीया : मग तेयासि मागुतेया दीधलीया : ॥

मर्दना मादनै : पुजा : पाटाउ : वीवडि : आरोगण : रामद्रणेयांचीया माता तेथचि (अनो. पींगळबहीरवीं) श्रीचरणां तुळसी वाइलीया.

७८. १ गो. कुकडां. २ हबी. काकड्या. ३ गोमु. दुटी. ४ पंमु. द्रव्य. ५ बी. दामठ्याचे. मु. दामाणेयांचे. ६ बी. चींचोके. ७ पं. हा प्रढा. ८ बी. वाळिति. ९ मु. निवडक. १० मुगो. सोपान. गो. हे तुकभट.

७९ कांटीया सोंकरणें

मग गोसावीं तें वस्त्रें फाडुनि चिंधीया केलीया : दोरीया वळीलीया : गोफण केली : मग बाबुळेवरि उभे राहिले : मग गोसावी भेलवंडी वस्त्रें गुंडीति : आणि 'झा' भोरडीए' म्हणौनि^१ गोफणीति : ऐसीया अवधीया चीरटीया सांडिलीया : मग गोसावी खालि उतरले : मग गोपाळीं गोसावीयांसि आरोगणेचें वीनवीलें : "जी जी : गोसावीं आरोगण करावी : मग बीजें करावें : " मग वीनती स्वीकरिली : मग गोपाळीं आपुलालीया मोटा सोडिलीया : बरवा बरवा पदार्थ नीवडीला : तेयांची गोसावीयांसि आरोगण दीधली : गोसावीयांसि गुळुळा जाला : वीडा जाला : वीळिचां गोपाळ आपुलेया गावां नीगाले : मग गोसावीं वीळिचां वडनेरेयासि बीजें केलें : ॥

८० वडनेरां वटेस्वरां बीजें करणें : लींगाचां देउळीं वस्ति

वीळिचां गोसावीं वटेस्वराचेया देउळासि नीद्रास्थानासि बीजें केलें : तव राणा धूपार्ती करुनि नीगाला : राणेनि म्हणीतलें : "जी जी : एथ उपकरणें^१ असति : तीएं जाती : म्हणौनि देउळासि कुंचीटाळें^२ घातलें^३ असे : तुम्हीं पैलाडे देउळासि उतरेस्वराचेया नीद्रास्थानासि जा : " तेथ गोसावीं बीजें केलें : मग उतरेस्वराचां देउळीं गोसावीयांसि आसन जालें : पहुडू स्वीकरिला : राणा गावांआंतु गेला : जेविला : नीजैला : आणि मध्याने एकि रात्रीं आठवलें : "ते माहात्मे मीयां तेया देउळासि पाठवीले : तेथ दोनि सर्प असति^४ : " तैसाचि तो नीगाला : तव वेसीसि कुंचीटाळें पडिलें : मग तो मागुता घरासि आला : च्यान्ही पाहार नीद्रा नाहीं : दुख करीतु नीजैला : चडफडीतु होता : "केधवां दीसु उगवैल : मां मीं केधवा जाइन : " ॥

८१ उतरेस्वरीं सर्पद्वये पतन

तव ते सर्प रात्रीं दोन्हीं भांडीनले : ते गोसावीयांचेया वक्षेस्तळावरि पडिले : ते गोसावीं दोन्ही दोहीं श्रीकरीं धरिले : एकु एउता घातला : एकु एउता घातला : उदीयांचि झुंझुरूकां राणा आला : तव गोसावी चौकीं आसनीं उपवीष्ट असति : मग तेणें गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागला : मग तेणें म्हणीतलें : "जी जी : एथ सापु^१ असति तें मी गोसावीयांपुढां सांघों विसरलां : मी रात्रीं येत होतां तव वेसीसि कुचिटाळें^२

७९. १ गो. थो. बी. फुर. मु. फु. एवा. ये. एवा. हो. २ मु. °कांटिवन सोंकरिलें.

८०. १ अभ. उपकरणें. २ भ. टाळें बेगें घालीजताए. गो. टाळें बेगें कीजेते. ३ पं. घालीजताए.

४ एवा. °आतां जरि जाइन तरि वेसि पडली असे : केव्हळि केव्हळि पाहील : मग केव्हळि जाइन : ऐसें दुख करूं लागला.

८१. १ अ. सापु असे तो मी—. २ पंभ. कुलुप.

घातलें होतें जी^३ : ” “गोसावीं श्रीकराचीया आंगुळीया ऐसा अनुकारू केला : श्रीमुखें म्हणीतलें : “एथ दोनि साप असति : ते रात्रीं भांडीनले : एथिचेया उरावरि^४ पडिले : ” राणेनि म्हणीतलें : “जी जी : मग काइ केलें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ उरावरि पडे तेयासि काइ कीजे ? एके^५ हातें एकु टाकिला : एके हातें एकु टाकिला : ” मग तेयासि आस्चर्य जालें : गोसावीं बीजें करूं आदरिलें : राणेनि पुसिलें : “जी जी : गोसावी कवणीकडे बीजें करिती ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें ऐसें अंबजैएकडे जाइल : ” ॥

८२ अंबजैए रामदेवां भेटि : अस्तीति

उदीयांचि गोसावीं अंबजैएकडे वीहरणा बीजें केलें : रामदेव वटेस्वरीचे कठीये होउनि वर्तत^१ होते : वटेस्वरीची परिचरीया करीति : ते वटेस्वरासी आले : रामदेवांसि आणि राणेयांसि मैत्र : राणेनि म्हणीतलें : “रामा रामा : मागां जैसीया पुरूखांचीया गोष्टी आइकिजति^२ तैसे एथ इस्वरपुरूख आले होते^३ : काइ सांघों तेयांचें सौंदर्य : काइ सांघों तेयांचें लावण्य : काइ सांघों तेयांचें इस्वर्य : काइ सांघों तेयांचें सामृथ्य^४ : उतरेस्वरीं दोनि सर्प भांडीनले : उरावरि पडिले : एके हातें एकु टाकीला : एके हातें एकु टाकिला : ऐसे ते सामृथ्याचे : ” रामदेवीं म्हणीतलें : “ते कवणीकडे^५ गेले ? ” “ना : आंबजैएकडे जाउनि : म्हणीतलें : ते आतांचि आंबजैएकडे गेले : ” मग रामदेव आंबजैएसि आले : तवं गोसावीयांसि वडाचीए पूर्वीली खांदीएवरि लांबतां श्रीचरणीं आसन असे : एका श्रीचरणां दंडवत केलें : मग दूसरेयाकडे येउनि दूसरेया श्रीचरणां दंडवत केलें : गोसावी खांदीएवरौनि उतरले : तेयांचीए डोइएवरि पांढरें घोंगडें होतें : तें बैसावेया घातलें : गोसावी आसनीं उपवीष्ट जाले : देव पुढां बैसले : गोसावीं कृपादृष्टी अवळोकिलें : आणि गोसावीयांपासौनि तेयां स्तीति जाली : स्तीतिसुख भोगिलें : नावेक बैसले होते : मग स्तीति भंगली : मग^६ रामदेवीं गोसावीयांतें आरोगणें वीनवीलें : गोसावीं वीनवणी स्वीकरिली : रामदेव दधिभातु घेउनि आले : मग रामदेवीं पासवडीएचें आसन रचिलें : गोसावी आसनीं उपवीष्ट जाले : आरोगण करितां सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ऐसेया दधिभातेंसीं आलें होए तरि नीकें होए : ” तवं तेयासी आठवलें : “जी जी : असे : परि मीं विसरलां जी : ” मग परिवंटीं आलें खोविलें होतें : तें ओळगविलें : मग आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : जाडि आंथुरावेया घेतली : वटेस्वरीं पहुडु जाला^७ : ॥

३ (पंभ. हीराइसा वासना). ४ एवा. वक्षस्तळावरि. ५ मु. एणें हातें हा फेडिला : एणें हातें हा फेडिला.

८२. १ अ. वर्तत. २ एवा. आम्हीं करूं. ३ भपंह. असति. ४ मु. °म्हणौनि रात्रीची व्यवस्था सांघितली : रामदेवीं म्हणीतलें. . . ५ एवा. केउते. ६ रावा. °गोसावीयांतें वीनउनि वडणेरेयासि घेउनि आले : मर्दानामादणें जालें : आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : . . . ७ एवा. °वीरात्रीं अवस्थान जालें.

८३ वासनीए लींगाचा देउळीं वसति

गोसावीं बीजें करूं आदरिलें : तव^१ राणेनि पुसिलें : “जी जी : गोसावी कवणीकडे बीजें करीती ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हें जाइल ऐसें वासनीएकडे :” “जी जी : रामु पुसैल तरि काइ सांघों ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वटिकातें ऐसें म्हणावें : दीसां दों एइल : मागुतें दरीसन देइजैल :” मग गोसावीं बीजें केलें : नगराआंतु पाणिपात्र करुनि गंगेसि आरोगण होए : लींगाचां देउळीं पहुडु होए^२ : मग मागुतें गोसावीं तेथौनि वडणेरेयासि बीजें केलें : ॥

८४ वडातळीं रामदेवां भेटि

वटेस्वरा दखिणीला वडातळि आसन जालें^१ : तव^२ रामदेव सेतौनि एत होते : क्षेउर केलें होतें : दोनि वाळुकें हातीं होतीं : रामदेवीं गोसावीयांतें देखिलें : आले : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : दोन्हीं वाळुकें गोसावीयांचां श्रीकरीं ओळगविलीं : गोसावीयांपुढां बैसले : मग गोसावी भूभंगीचीया खूणा पुसिलें : “तुम्हीं क्षेउर कां गा केलें ?” रामदेवीं म्हणीतलें : “जी जी : आमचे पीते ते भावरीए^३ : ते उदीम करूं देसाउरां गेले

८३. १ अहबो. °रामदेवीं वीनवीलें : “जी जी : मज पुनरपि दरीसन देयावें जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हें वासनीए जाउनि येइल : मग देइल :” २ एवा. °दीस तीनि अवस्थान जालें : मु. °तेथ वसति जाली : बी. (एवा.) °गोसावीयांसि वंकनाथीं आसन जालें : तव^३ महिपाळ नायक गोसावीयांच्या दर्शना आले : सरिसा पुत्रही आला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “काइ हो : तुम्हीं येथ असा ?” “हो जी : मी येथ असे : आलयांगेलयांची सेवा करीं : गये गेलां : वाराणसी गेलां : तुळापुराचीं वैसलां : डांका डौर वाजवीले : परि माझिया पुत्रासि वाचा दे ऐसा कव्णी नाहीं :” मग गोसावीं तयाचया पुत्रातें कृपादृष्टी अवळोकुनि म्हणितलें : “तुमचें नांव काइ ?” तेणें म्हणीतलें : “जी जी : माझें नांव सारंगो :” “तुमचया पितयाचें नांव काइ ?” “जी जी : महिपाळ नायक :” “तुमचया मातेचें नांव काइ ?” “जी जी : तिपुराइसें :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “भले हो : तुम्हीं आदि मध्य अवसान यें तिन्हीं जाणा (तथा : आठवलीं :) इतुकेन तो घरासि गेला : आणि आपुलीये मायेपुढां सांघों लागला : “आइ : मज वाचा जाली :” तव^४ तिया म्हणितलें : “बा : तुज कवणें वाचा दिधली ?” “ना देउळीं जे गोसावी आले असति : तेहीं :” इतुकेनि तिया सेवया सरवळीं काढिलीं : गोसावीयांकारणें उपाहारु निफजविला : आणि देउळासि घेउनि आली : गोसावीयांचें दर्शन जालें : मग तिया म्हणितलें : “जी जी : संसारीं जन्मलयाचें फळ आजि जालें : गोसावीं माझया पुत्रासि वाचा दिधली :” मग गोसावीयांसि तिया पूजा केली : आरोगण जाली : मग गोसावीं तयासि पाठवणी दिधली : (एवा. तें लिंगाचें देउळ : तेथ :) मग मागुतें गोसावीं वडनेरयासि बीजें केलें :

८४. १ एवा. गोसावी वासनीहुनि एताति तव^५ रामदेव माळेयावरि बैसौनि सेत राखताति : तेहीं गोसावीयांतें देखिलें : माळेयाखालुतें उतरले : आले : दंडवत घातलें : ° एवा. गोसावीं वासनीहुनि एताति : तव^६ गुरुवें देखिलें : तेणें म्हणितलें : “गोसावी क्यें बीजें केलें होतें ? राम भवतें पाहात होता :” तेणें दादोसापुढें सांगितलें : मग दादोस आले. २ अ. भवारीए. बी. भावर्ये.

होते : त्यांसर्वे चोर लागले : ते मार्गीं एतां चोरीं उपद्रविले : ते वार्ता गावासि आली जी : तें मीं आचरतु असें : तेयांचे^३ जी सुतक : एन्हवीं मीं गोसावीयांसि दधिभातु आरोगण देतां : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तैसें एथ काहीं नाहीं : ” मग गोसावीयांसि वाटां दधिभातु आणिला : सागळे उदक आणिलें : धोत्राचां पदरीं आलें बांधलें : तेथ वडातळि गोसावीयांसि आरोगण जाली : मग वटेस्वरीं जाडि आंथुरिली : गोसावीं पहुडु स्वीकरिला : ॥

८५ रात्रीं गोपाळीं वसति : आरोगण

मग वीळचां रामदेवीं म्हणीतलें : “ जी जी : तेयांचे क्रीयापार करितां उसीरू लागेल : तरि रात्रीं मज एथ एतां अवघड : वेसि^१ पडेल : मग एओं जाओं नैए : तरि गावांआंतु गोपाळाचें देउळ असे : तेथ गोसावीं बीजें करावें जी : ” गोसावीं मानिलें : मग गावांआंतु बीजें केलें : रामदेवीं जाडी आणिली : गोसावीयांसि आसन रचिलें : गोसावीं आसनीं उपवीष्ट जाले : मग रामदेवीं रात्रीं वाटां भातु : तांबीया दुधु : पापडू : तांबा^३ उदका-भरुनि आणिला : गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा ओळगविला : मग जाडिचें सयेनासन रचिलें : गोसावीं पहुडु स्वीकरिला : उदैक गोसावीं बीजें करूं आदरीलें : मग रामदेवीं म्हणीतलें : “ जी जी : मीं^३ आचरतें तवं गोसावीं एथ राहावें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आतां हें एथ न राहे : ” मग गोसावीं बीजें केलें : रामदेव वडणेरेयाची सीवंवरि बोळावीत आले : मग रामदेवीं गोसावीयांतें पुसिलें : “ जी जी : गोसावीं कवणीकडे बीजें करिती ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें ऐसें मेहंकराकडे जाइल : ” रामदेवीं वीनवीलें : “ जी जी : मज गोसावी कवणी ठाई पुनरपि दरिसन देति जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वीसैएकडे देइजेल : ” मग गोसावीं बीजें केलें : ॥

८६ पातुरडीं^१ समसानवस्त्रनीखेडु

मग गोसावीं पातुरूडासि बीजें केलें : पातुरूडीं नइचीया थडियाथडिया बीजें करीत होते : तवं समसानीं माणुस जाळिलें होतें : तेयाचें वस्त्र गोसावीं श्रीचरणीचेनि आंगुठेनि-करुनि श्रीकरीं घेतलें : श्रीमुगुटावरि घातलें : सीआळे दीस : तें सीत वाजत असे : तेणें हातु^३ फूटत असे : तेथ आणिक अंत्यजु^३ एकु समसान राखतु होता : तो बोबाइला : “ हां हां : आमचें राखीचें वस्त्र : दीसवडिचां^४ दीसवडि तुंचि नेसि देखों : सांडि सांडि : ”

३ मु. “ जी जी : आमतें दैविक पडलें.

८५. १ अपभहबी. वेसीसि कुलुप पडते. २ एवा. गाडगा. ३ मु. °दीस च्यारि राहावें जी : सुतक सरैल : मग मीं गोसावीयांसरिसा एइन : ”

८६. १ भ. पातुरीं. गो. पातुरीं. २ भहबी. हाड. ३ एवा. मातांगु. बी. माहार. अ. माणुस. ह. मांग अळगुनि°. गो. तवं अळगौनि मातांगु बोबाइला°. ४ अ. दीसवडिचें वस्त्र तुंचि...

म्हणौनि धावीनला : तो जवळा आला : आणि गोसावीं तें वस्त्र उकलुनि दाखवीलें : पाडलें तव ज्ञील ऐसें देखिलें^५ : मग सांडिलें : मग तो ओळगौ लागला : पुढां ए : आड पडे : परि गोसावी मागुतें न स्वीकरितीचि : मग तीये दीसीं गोसावीयांसि वाळुकेस्वरीं वस्ति जाली : मग एरीं दीसीं गोसावीं बीजें केलें : ॥

८७ आलेगावीं^१ वस्ति ॥

८८ पव्है रामदेवां भेटि

मग गोसावीयांसि वीसैएचीए^१ वाटेसि पव्है आसन जालें : तव तेथ रामदेव पानें : पोफळें : घेउनि आले : गोसावीयांसी दरीसन जालें : दंडवत केलें : श्रीचरणां लागले : पानेंपोफळें ओळगविलीं : मग गोसावीं तेथौनि बीजें केलें : ॥

८९ वीसैए ब्राम्हणाचे अन स्वीकारू

मग गोसावीं वीसैयेसि बीजें केलें : गावां पुर्वें तळें असे : तेया तळेयाचीये पसिमिली पाळी तीनि देउळें : माझारिलां लींगाचां देउळीं गोसावीयांसि आसन जालें : जवळे रामदेव उगेचि बैसले असति : काहीं स्फुरे ना : आपुलेयाहीं जेवणाची चींता नाहीं : आणि गोसावीयांचीये आरोगणेची चींता नाहीं : तव देउळासि ब्राम्हणु एकु आला : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागला : “ जी जी : माझेया आवारासि बीजें कीजो : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हे भूकैले असति : यांतें घेउनि जा : ” “ हो कां जी : ” मग ते तेयांतें आपुलेया घरासि घेउनि गेले : ओसरीवरि पाटु बैसों घातला : तांबीया भरुनि दीधला : परुसा गेले^१ : सोत्ताअचमन^२ केलें : ओसरीएवरि बैसौनि पाए धूतले : ब्राह्मणीतें म्हणीतलें : “ यांसि वाढा हो : ” तेहीं भीतरि ताट केलें : मग तेणें म्हणीतलें : “ उठा : चाला : जेवा : ” तव रामदेवीं म्हणीतलें : “ आधींचि मीं नेजवीं : माझां^३ धोत्रांचां पालवीं बांधौनि देया : मां मीं तेथ घेउनि जाइन : आधीं गोसावीयांसि आरोगण देइन : मग आम्हीं जेउनि : ” मग तेहीं आधीकु वर्णभातु घातला : तेयांचां धोत्रांचां पदरीं बांधिला : मग दादोस घेउनि आले : मग गोसावीयांसि

५ एवा. °जुर्ण वीसार्ण ऐसें वस्त्र होतें.

८७. १ एवा. °गोपाळीं. एवा. °लींगाचां देउळीं.

८८. १ शोध. वसैएचां घाटीं पव्है°. एवा. वीषयीये जवळि पोखरणीचिये पश्चिमिली पाळी देउळ : तेथ आसन जालें°.

८९. १ पं. आचमन केलें. गो. असूचन केलें. २ ह. सोत्तासन. बी. सोत्ताचन. ३ अहबी. आमचीए झोळीएसि घाला.

आरोगण दीधली : गूळुळा जाला : वीडा ओळगविला : मग आपण जेविले : मग तेथचि लींगाचीए देउळीए पड्डु जाला : प्रभाते गोसावीं बीजें करूं आदरिलें : रामदेव गोसावीयांसरीसें नीगाले : गोसावीं दादोसांतें वीसैएचां प्रांतीं राहाविलें : मग दादोसीं गोसावीयांसि क्षेमाळींगन दीधलें : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : रामदेवीं म्हणीतलें : “जी जी : मज गोसावी पुनरपि दरीसन कोणी ठाई देती ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ऐसें प्रतेस्थाना प्रांतीं :” मग गोसावीं बीजें केलें : ॥

९० आंजने वस्ति

मग गोसावीं आंजनेसि बीजें केलें : गावां पश्चिमे तळें असे : तळेया पश्चिमे पुर्वामुख लींगाचें देउळ : तेथ गोसावीयांसि वस्ति जाली : ॥

९१ मेहंकरां बोणेबाइयां भेटि

मग गोसावीं एरीं दीसीं वीळिचांचां वेळीं मेहंकरासि बीजें केलें : गोसावीयांचां कटिप्रदेसीं सुडा : श्रीमुगुटीं सुडा : श्रीमुखीं तांबोळ : बाणेश्वराचां देउळीं जगतीचां पसीमीली दारवठां रीगतां डावेया हाता सोंडीएवरि^१ गोसावी चरणचारी उभे असति : बोणेबाइयां भेटि जाली^२ : भीक्षेसि जाति होतीया^३ : तवं गोसावीयांतें सोंडीएवरि उभेयां देखिलें : मग म्हणीतलें : “बाबा : कोणाचीये कुंसीसि होतासि ? बाबा : कोणाची कुंसि^४ उसासिली ? बाबा : ऐसी कोणि पापीणि वीसंवली ?” “हें उगेंचि :” मग गोसावीयांतें पुसिलें : “जी जी : आपण कोणीकडौनि एइजत असिजे ?” गोसावीं ऐसें श्रीमुगुटाचेनि अनुकारें आंजनेकडे दाखविलें : “बाबा : आपण काइ वराडाकडुनि एइजत असिजे ?” गोसावीं श्रीमुगुटें मानिलें : “बाबा : आपणेयां नावं काइ ?” “हें उगेंचि :” तवं^५ तिहींचि म्हणीतलें : “जी जी : तरि^६ आपणेयां नावं काइ मौन्यदेव ?” गोसावीं श्रीमुगुटाचेनि अनुकारें मानिलें : सारंगधरासि^७ पांच लाडु ओगाचे^८ फीटति : तो एकु लाडु भोपे बोणेबाइयांसि देति : तेहीं येकी वाटां लाडुवांची चुरि : साकर : तुप ओळगविलें : गोसावीयांसि आरोगण जाली : सागळ घेउनि आलीं : गूळुळा जाला : वीडा जाला : एरू प्रसादु तेहीं घेतला : मग बोणेबाइ गोसावीयांतें वीनवीलें : “जी जी : आमचीए गुंफेसि बीजें करावें :” गोसावीं बीजें केलें : आसन

९१. १ अ. °लेंबतां श्रीचरणीं गोसावीयांसि आसन. २ एवा. °तीया बाणेश्वराचीया (एवा. सारंगधराचीया) बोणेबाइया : ३ एवा. सारंगधरुनि एति होतीया : ४ बीमु. °उसासुनि निगालासि ? ५ अहबी. °तेयाचीया कन्या म्हणीतलें : “हे मौन्यदेव गे :” “जी जी : तरि° ६ मु. °आपण मौनदेवां होइजैल :” ७ एवा. तेयासि बोणेया लाडु एति : ८ एवा. बोधीचे.

घातलें : “हें जाउनि तेथ बैसलें :” मग बोणेबाइं म्हणीतलें : “बा मौन्यदेव हो : आम्हीं भीक्षा करुनि येउनि : तव तुम्ही बीडार राखावें :” भीक्षा करुनि आलीं : गोसावीयांसि आरोगण दीधली : गुळुळा जाला : वीडा ओळगविला : मग बोणेबाइं गोसावीयांतें वीनवीलें : “बा मौन्यदेव हो : ये नगरीं जवं असाल तवं उदयां^१ दूपाहारिची पाणीभाताची आरोगण करावी : वीळिचां भीक्षा करुनि : मग भीक्षेसि जैसें एइल तैसी आरोगण करावी : कव्हणी लोकां न म्हणावे : आपुलेयां म्हणावे^२ :” तें गोसावीं मानिलें : मग बोणेबाइया जेविलीया : गोसावीं नीद्रास्थानासि बाणेस्वरासि बीजें केलें : तव राणेनि म्हणीतलें : “जी जी : देवाचीं उपकरणे असति : कुचीटाळें घातलें असे : तुम्हीं बहीरवांचेया देउळासि जा :” बहीरवांचेया देउळासि गोसावीं बीजें केलें : तेथ पट्टु स्वीकरिला : अवस्थान जालें :॥

९२ बहीरवीं अवस्थान : ज्वारी उपद्रो

बहीरवीं तीरात्रि अवस्थान जालें : मग गोसावीयांसि बहीरवीं पट्टु होए : उदीयांचि गोसावीं सारंगधराकडे वीहरणासि बीजें करीति : वीहरणौनि गुंफेसि बीजें करीति : मग दों पाहारां बोणेबाइया पाणीभाताची आरोगण देति : वीळिचां तरि तैसी देति : मग गोसावी बहीरवीं पट्टु स्वीकरीति : एकु दीसीं गोसावीं पट्टु स्वीकरिला होता : तव माध्याने एकी रात्रीं जुआरीं जुं हारवीलें : ते तेथ आले^३ : गोसावीयांची सकुमार श्रीमूर्ति पांटमुत ऐसी देखौनि^४ श्रीकंठीं नखें घातलीं^५ : तव गोसावीयांपासि काहीं देखतीचि ना : मग म्हणीतलें : “जी जी : गोसावीं आम्हांसि काहीं खावेया देयावें :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “यातें काइ असैल मां हें काइ देइल :” इतुलेनि ते गेले :॥

उदीयांसीचि गोसावीं वीहरणासि बीजें केलें : वीहरणौनि बोणेबाइयांचीए गुंफेसि बीजें केलें : आसन जालें : आरोगण करितां : तव बोणेबाइं श्रीकंठीचीं नखें देखिलीं : “हां वावा : श्रीकंठीं नखें : काइ जालें ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : ‘हें उगेंचि :’ तव तेयांसि आन जालें : सामान स्त्री एकाधी एकी आली असैल : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : एथ रात्रीं जुआरीयांचा उपद्रो जाला : ते भवते हात घालीति : तीएं नखें लागलीं : ते यातें काहीं खावेया मागति : एणें म्हणीतलें : ‘यातें काइ असैल : मां हें काइ देइल :’ मग ते गेले :” यावरि^६ मौन्य भंगलें : मग बोणेबाइं म्हणीतलें : “बा : मौन्यदेव हो :

१ (मु.) १० मु. (हीराइसें).

२२. १ मु. °तिहीं श्रीकंडु स्पर्शिला : तव श्रीकंठीं नखें ओरखंडलीं : २ ह. °स्त्री म्हणौनि. बी. °आंधारी स्त्री म्हणौनि. ३ एवा. रोविलीं. ४ एवा. “बा मौन्यदेव हो : हेओर खुंडे काइसे ?” ५ प्रवा. चोरीवरि.

हैं घांटीए नख लागतें तरि पाणीएं दीवा पाजळता बा : आम्हीं राणेयातें म्हणौनि : मग तुम्हीं बाणेस्वरीं नीद्रा करावी : ” ॥

९३ बाणेस्वरीं अवस्थान

बोणेबाइं बाणेस्वरिचेया राणेयातें^१ म्हणीतलें : “ आमचे मौनिदेव बाणेस्वरीं नीजों देयावें : ” तवं तेणें म्हणीतलें : “ एथचीं उपक्रणें जाती कीं : ” तवं बोणेबाइं म्हणीतलें : “ उपक्रणें जाति तरि आम्हीं देउनि : ” मग बाणेस्वरीं गोसावीयांसि मास दाहा अवस्थान जालें : गोसावी कवाडें घालीति : आगळ घालीति : मग पड्डु स्वीकरीति : ॥

९४ गुंफे चोरवीद्रावण

ऐसां एकु दीसु दाराठीयाहुनि^१ बोणेबाइयांचीए गुंफे चोरू रीगाला : भीतरि घांट ऐसा दीवा पाजळतु असे : तेणें आपुली जाडि आंगणीं पसरीली : बोणेबाइयांची वाटी : परीवंट : आणुनि तेथ घातलीं : गुंफेआंतुल पदार्थ आणुंआणुं तेथ घाली : बोणेबाइया देखति : परिबोलति ना : ‘जरि कां हाणैल’ म्हणौनि^२ : ऐसी तेणें अवघी मात्रा नेउनि तेथ घातली : तो बाहीरि नीगाला : मोट बांधों लागला : आणि बोणेबाइं कवाड घातलें : खीळि घातली : आणि बोबाइलीया : “ धावां धावां बा मौन्यदेव हो : नागवलों : चोरू : चोरू : ” आणि गोसावी^३ देउळाचां कोनटां उभे राहिले : इखीत खांखरैलें^४ : तेणें मागीलि वास पाहिली : तवं याचे ठाए दोनि श्रीमूर्ति वाढीनली : चोरू बीहाला : आणि मोट सांडुनि पौळि उडौनि पळाला : गोसावीं साउमेयां बीजें केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ काइबाइ : कां बोवाता ? बाहीरि या : कवाड उघडा : ” बोणेबाइं म्हणीतलें : “ आओ : आमचे मौन्यदेव आले ओ : मौन्यदेव आले ओ : ” कवाड उघडुनि बाहीरि आलीया : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : तुमचें काइ काइ गेलें ? ” “ सर्वस गेलें : बा मौन्यदेव हो : ” “ बाइ : तरि हे मोट कोणाची ? ” बाहीरि आली : मोट सोडुनि पाहिली : तवं अवघेंचि आहे : हरिखैली : “ बा मौन्यदेव हो : अवघेंचि आहे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : तरि हे जाडि कोणाची ? ” “ नेणों बा मौन्यदेव हो : हे जाडि चोराची : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तरि उपराटा चोरचि नागवला म्हणा : ” आणि गोसावीं हांस्य केलें : तवं तीहीं म्हणीतलें : “ आतां तो जाडिकारणें मागुता येइल : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : आतां तो नैए : ” “ बा मौनिदेवा : तो काइसेयासि बीहाला ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : हें एवढें एक वाढीनलें : तो तेयासि भीयाला : म्हणौनि मोट सांडुनि पळाला : ” ॥

९३. १ एवा. बडुवातें .

९४. १ पंढबी. दारवठेयाहुनि. २ एवा. तो मारील म्हणौनि उगीयाचि होतीया. ३ एवा. बाणेस्वराचीए सोंडीएवरि बीजें केलें : ४ एवा. आणि एव्हडी एकि श्रीमूर्ति वाढीनली. एवा. सासलु. (एवा. सांचोलु) आइकीला : आणि चोर भीयाला :

९५ गोकुळअष्टमी पुजास्वीकारू

एकु^१ दीं गोसावीं उदीयांचि नीद्रास्थानुनि बोणेबाइयांचीए गुंफेसि बीजें केलें : तवं तीहीं आधिली दीसीं माती आणिली होती : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : आजि तुमतें लवडसवड मोटीसी ? ” “ बा : मौन्यदेव हो : आजि गोकुळाष्टमि : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : तरि हे माती काइसी ? ” “ बा मौन्यदेव हो : तुम्हीं नेणा ? आजि गोकुळाष्टमी : आजि श्रीकृष्ण जन्मले : याचा श्रीकृष्ण करुनि^२ : नंदु : एस्वदा : वसुदेओ : देवकी करुनि^३ : गोकुळ करुनि^४ बा : फुलवरा कीजे : व्रत कीजे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : श्रीकृष्ण तो काइ मातीएचा ? नंदु : एस्वदा : वसुदेओ : देवकी : तीएं काइ मातीएचीं ? गोकुळ काइ मातीएचें ? तीएं साचोकारीं माणुसें होतीं कीं : श्रीकृष्ण काइ मातीएचा होता ? हें होइल श्रीकृष्ण : तुम्हीं होआ देवकी देवी : एं व्रतस्तें होउनि एथ पुजा करिती : हे माती परती सांडा अवधी : ” “ हो कां बा मौन्यदेव हो : ” माती परती सांडिली : मग गोसावीयांसि आरोगण दीधली : मग गोसावीं वीहरणासि बीजें केलें : ॥

तवं तेहीं सोजी काढिली : वळिवटें वळिलीं : कडकणे पहीलें केलें : पुरीया : घारीया : सोवाळी : सेंगळीं : बुडुडीं : ऐसा फुलउरा केला : तीए दीसीं गोसावीं सकाळींचि वीहरणौनि बीजें केलें : मग गोसावीं आपुलेनि श्रीकरें फुलौरा^५ बांधला : तीयें ओउंओउं देति : गोसावी बांधति : अवधी फळोवळि बांधली : अवधी आइति केली : मग वीळिचां गोसावी-यांसि मर्दना : मादणें : आरोगण जाली : मग जेव्हडेया वेळा श्रीकृष्ण जन्मले तीए वेळे गोसावीं श्रीमुर्ति संकोचिली : गोसावीं कामाइसांचीए उसंगीए रीगाले^६ : श्रीमुर्तीवरि बाळकत्वाची प्रव्हा^७ जाली^८ : नागाइसीं तीहीं व्रतस्तें होउनि बरवी पुजा केली : कामाइसीं ऐसा वरता पालौ उपरतौनि दोहीं पदरीं माथा बांधला : खीरि रांधली : वाण दीधलें : गोसावीयांसि मर्दना : मादणें : पुजा : आरोगण येथ जाली : गुळुळा जाला : वीडा ओळग-विला : तीएं उपवासु करितें होतीं : गोसावीं तेयांतें म्हणीतलें : “ बाइ : तुम्हीं जेवा : ” “ जी जी : आजि गोकुळअष्टमि : मीं व्रत करीन : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : देवकीए देवीसि श्रीकृष्ण जन्मले तै काइ तीहीं उपवासु केला ? पेज तन्हीं प्यालीचि कीं : ” मग तीएं गोसावीयांचीए पांतीसि जेविलीं : सवळेसीचि गोसावीं वीहरणा बीजें करूं आदरिलें : कामाइसीं म्हणीतलें : “ बा मौन्यदेव हो : लवकरि या : मग हे तुमचीए पांती पारणें करील : ” नागाइसें व्रतस्तें : तेहीं गोसावीयांसि पडदणी दीधली : मर्दना दीधली : मादणें जालें : पुजाअवसरू जाला : मग गोसावीयां आरोगण जाली : मग तेयांसि पांती पारणें जालें : ॥

९५. १ प्रवा. गोकुळ अष्टमीचां दीसीं बोणेबाइ मातीएचें गोकुळ करूं आदरिलें : तवं गोसावीं वीहरणौनि बीजें केलें : उकड पासि बैसले : बोणेबाइयातें म्हणीतलें : “ बाइ : ऐसें करितां काइ ? ” बोणेबाइ म्हणीतलें : “ बा मौन्यदेव हो : तुम्हीं नेणा ? —. २ एवा. कीजैल. ३ भ. पीठौरा. ४ अआहबी. ५ स्थनपान केलें. ५ अ. प्रव्हाए. बी. प्रभा. ६ पंवी. बाणली.

९६ सप्त घटां हातु लावणें

एकु दीस गोसावीं उदीयांसीचि वीहरणासि मार्कंडवीहीरीसि^१ बीजें केलें : रीगतां डावेया हाता सीळेवरि आसन जालें : मार्कंडवाडीएची बाइल एकि पाणीयांसि आलीं : तीया घागरि भरिली : गुडुघेयावरि ठेविली : मागांपुढां पाहिलें : तवं गोसावीयांतें सीळेवरि बैसलेयां देखिलें : मग गोसावीयांजवळि आलीं : “ बा : नावेक हातु लावा हो : ” गोसावीं उठौनि घागरी श्रीकरू लाविला आणि डोइएवरि ठेविली : आणि जाए : मागौतीं आलीं : घागरि भरिली : गुडुघेयावरि ठेविली : गोसावीयांपासि आलीं : “ बा : नावेक घागरीसि हातु लावा कां : ” गोसावी उठुनि श्रीकरू लावीति : डोइए ठेवीति : आणि जाए : मागौती ए : ऐसा सातां घागरीं श्रीकरू लावीला : तवं तीएचा ब्राम्हणु^२ वीहीरीसि संध्यावंदनासि आला : डोइए कडवेयांचा भारा असे : तो ठेविला : हातपाए धोआवेया म्हणौनि वीहीरीसि आला : तवं गोसावीयांतें आसनीं उपवीष्ट देखिलें : साउमा आला : दंडवत केलें : श्रीचरणां लागला : मग गोसावीयांतें वीनवीलें : “ जी जी : माझेया आवारासि बीजें करावें : ” गोसावीं वीनवणी स्वीकरिली : मग गोसावीं तेयांचेया आवारासि बीजें केलें : ओसरीएवरि आसन रचिलें : गोसावी उपवीष्ट जाले : मग तेणें ब्राम्हणीतें म्हणीतलें : “ ए हो : गोसावीयांसि दंडवत करि : ” मग ते आलीं : गोसावीयांतें तीया देखिलें : आणि म्हणीतलें : “ आही : मी म्हणते कोण गोसावी ? एही^३ माझीया सातां घागरीं हातु लाविला : ” तेणें म्हणीतलें : “ पापीणी पापीणी : घालि घालि दंडवत : गोसावीयांकरवि कैसा हातु लाववीला ? ” यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पुर्वीं देखिजे तें हेळवाटे^४ : ” आणि मग गोसावीयांसि मर्दनामादणें केलें : पुजाअवस्वरू जाला : आरोगण दीधली : गुळुळा जाला : वीडा ओळगवीला : मग गोसावीं तेथौनि बीजें केलें : ॥

९७ सामानअस्त्रीयां भेटि

गोसावी उदीयांचि उभीया हाटवटीया बीजें करीत होते : पुर्वपश्चीम हाटवटी : दखिणीली ओळीसि तेयांचीं घरें होतीं : गोसावीं वीहरणासि बीजें केलें : वीहरणौनि मागुतें गोसावी बीजें करिताति : तवं हाटवटीए दोघी सामानअस्त्रीया भेटलीया : एकीं गोसावियांतें देखिलें : सामोरी आलीं : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागलीं : मग तीयां गोसावीयांतें वीनवीलें : “ जी जी : माझेया घरासि बीजें करावें : ” गोसावीं वीनवणी स्वीकरिली : मग तेयांचेया घरासि बीजें केलें : माचेयावरि आसन जालें : श्रीचरण-प्रक्षाळण जालें : तीं गोसावीयांसि फोडी ओळगविलीया : मग वीडीया करुनि दीधलीया : तवं दुसरी आलीं : तीयां म्हणीतलें : “ जी जी : मातें द्रव्य आपार^१ असे : परि वायां जात

९६. १ एवा. मार्कंड°. २ मु. भातारू. ३ मुबी. (ही.) गोसावियांकरवि मियां सातां हेळां श्रीकर लावविला. ४ अ. हाळवाटे.

९७. १ एवा. बहुसाल.

असे : तें भोगी ऐसा पुरूखू नाही जी : ” गोसावीं एरिचेया तोंडाची वास पाहिली : तवं तीयां म्हणीतलें : “ सर गे परती : ऐसैं काइ म्हणतासि^३ : गोसावी माए : गोसावी बापु : गोसावीयांचें सेवादास्य कीजे : ” “ मा मा काइ म्हणत असे ? ” आणि गोसावी मागुती एरीचेया तोंडाची वास पाहाति^३ : “ जी जी : मातें द्रव्य आपार असे : परि वायां जातु असे : ” आणि गोसावीं मागुती एरीचीया तोंडाची वास पाहिली : “ सरओ परती : गोसावी माए : गोसावी बापु : गोसावीयांचें सेवादास्य कीजे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मा मा : काइ म्हणत असे ? ” तवं एरीचे तोंडाची वास पाहाति : मागुती ते म्हणे : “ जी जी : मातें द्रव्य बहुत असे : परि वायां जात असे : ” तवं गोसावी एरीचेया तोंडाची वास पाहाति : तवं एरि म्हणे : “ सर गे परती : गोसावी माए : गोसावी बापु : गोसावीयांचें सेवादास्य कीजे^३ : ” यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : तुम्हीं म्हणतसा तें होए : एं म्हणत असति तें नव्हे : ” ॥

मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ^४ : एकीसि ऐसा भाओ : एकाचा ऐसा भाओ : ” म्हणौनि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भावासि राओराणा नाही : ” ॥

९८ महीकयुध्यनीवारण

एकु दीस गोसावी वीहरणौनि बीजें करिताति : तवं हाटवटीएसि म्हैसे^१ जुझत असति : तो अवघा लोकु माळवधांउपरीयांवरि : पटिसाळांवरि उभा ठाकौनि पाहातु होता : तवं गोसावी म्हैसेयाकडे बीजें करिताति : अवघा लोकु^२ बोबाइला : “ आहो आहो माहात्मे हो : साउमे नको जाओं : म्हैसे^१ जुझत असति : ” गोसावीं आगाध-चक्रवर्ति बीजें केलें : दोहींमध्ये उभे राहिले : एकासि अवळोकिलें : आणि तेयाचा रोखू हरला : आणि तो भूईं उंघतु उंघतु नीगाला : आणि गोसावीं एरातें अवळोकिलें : आणि तेयाचा रोखू गेला : आणि तो भूईं उंघतु उंघतु नीगाला^३ : अवघेया लोकासि आश्चर्यें जालें : लोकु म्हणे : “ जी जी : आजि गोसावीं आमतें राखिलें : एन्हीवीं हे आमतें नीपट मारिते जी : ” मग गोसावीं गुंफेसि बीजें केलें : ॥

९९ सोमवारीये लोणारा जाणें

एकु दीं गोसावी उदीयांचि वीहरणा^१ बीजें करिताति : तवं बोणेबाइं गोसावीयांतें वीनवीलें : “ बा मौन्यदेव हो : अवघा लोकु लोणारासि सोमवारीएसि जात असे : तरि

२ (मु.) ३ मु. °पुडतीं तीया तैसैंचि म्हणीतलें : एरीं तैसैंचि निराकरिलें : (ऐसैं तीनि वेळ).
४ बी. °महदाइसाप्रति. ५ एवा. °एकाची ऐसी वासना : एकाची ऐसी वासना : ” म्हणौनि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वासनेचा प्रतिबंधु नाही : ”

९८. १ अहबी. °जुझावेया बोथरले असति. २ अहबी. °गोसावीयांतें वारूं लागला— ३ °एवा : गोसावीं दोन्ही दोहीं श्रीकरीं सींगीं धरिले : सींगीं धरुनि एकु ऐसा केला : एकु ऐसा केला : एतुलेनि दोहींचा रोखू हरिला : एतुलेनि ते भूईं उंघत उंघत नीगाले :

९९. १ पं. वीहरणौनि.

तुम्हीं चाला : जाओं :” गोसावीं वीनवणी स्वीकरिली : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ बाइ : घेया मात्ता : ” मग तेहीं मात्ता घेतली : गोसावीं उजूचि कुमारेस्वरा बीजें केलें : कुमारेस्वरीं आसन जालें : तेहीं गोसावियांजवळि मात्ता ठेविली : मग तीएं अष्टतीर्थीया करावेया गेलीया : गोसावी तेयांची मात्ता राखते राहिले : मग तीया अष्टतीर्थीया करुनि आलीया : मग तेहीं मात्ता घेतली : गोसावीं धारेसि बीजें केलें^२ : पटिसाळे आसन जालें : तेथ तेहीं मात्ता ठेविली : गोसावीं गौमुखीं स्त्रीचरणु घातला : मग तेहीं स्नानें केलीं : अवघेया लोका स्नानें जालीं : मग तीया कुंडासि प्रदखिणा करुनि आलीया : परीवंट बांधले : मात्ता घेतली : “ बा मौन्यदेव हो : आतां गावांतु चाला : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ बाइ चाला : ” मग गावांतु गेलीया : दैत्यसुदनामागां वाव्य कोणीं महु : तेथ बीढार केलें : बीढार पाहुनि गोसावीं मागौतें धारेसि बीजें केलें : आसन जालें : बोणेबाइ रंधन केलें : तेयांची धाकुटी बोणेबाइ आली : गोसावियांतें वीनउनि घेउनि गेली : मग गोसावीयांसि आसन घातलें : आरोगण दीधली : गुळुळा जाला : वीडा ओळगविला : मग त्या जेविलीया : रात्रीं दैत्यसुदनामागां वाव्य कोणीं महु : तेथ गोसावियांसि पहुडू जाला : ॥

एरी दीसीं बोणेबाइया अष्टतीर्थीया करुनि आलीया : मग गोसावीं विहरणासि बीजें केलें : तीया दीसा हाटु : हाटवेळ होये तवं गोसावीं विहरणौनि बीजें केलें : दैत्यसुदनीं आसन जालें^३ : बोणेबाइ रंधन केलीं : मग गोसावीयांतें वीनवावेया आलीया : गोसावीं वीनवणी स्वीकरिली : मग गोसावीं बीजें केलें : गोसावियांसि आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा ओळगविला : तेथ नावेक पहुडू जाला : उपहुडू जाला : मग तीया हाटाआंतु गेलीया : पानें पोफळें घेतलीं : दूणीची आंगी टोपरें सीविलें : उपाहानौ घेतलीया : तवं तेथ नावेक अवेळ जाली : मग तेहीं म्हणीतलें : “ बा मौन्यदेव हो : चाला ना : अवघा लोका नीगौनि गेला : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ बाइ घेया मात्ता : ” तेहीं मात्ता घेतली : मग गोसावीं मेहंकरासि बीजें केलें^४ : ॥

१०० लोणारमार्गी चोरूकुमति हरणें

मग गोसावीं अवळा वेळीं बीजें केलें : मार्गी जातां गोसावीं नावेक स्रमु स्वीकरिला : सेरेयापासि^१ मार्गी वीहीरि : तेथ पींपळु : तेयातळीं आसन जालें : चरणक्षाळण जालें : वीडा जाला : मग गोसावीं बीजें केलें : एणीएपरतें मार्गी कांटीएतळीं आसन जालें : चरणक्षाळण जालें : गुळुळा जाला : वीडा ओळगविला : मग गोसावीं बीजें केलें :

२ पं. °धारे गौमुखावरि सीळ होती : तीएवरि लोंबतां श्रीचरणीं आसन जालें : धारे गौमुखावरि श्रीचरणु घातला— प्रवा. °गोसावीयांसि साजां आसन जालें : ३ एवा. °गावांतु वस्ति जेयाचीया वासना : दैत्यसुदनीं विहरणस्थान जालें. ४ एवा. गोसावीयांसि आरोगण जाली : पहुडू नाहीं : तैसेचि बीजें केलें.

१००. १ पं. स्यारेयापासि.

गोसावी जुझमालाचेया देउळापासि पावले : पव्हेसि आसन जालें : श्रीचरणप्रक्षालण जालें : गुळुळा जाला : वीडा जाला : मग गोसावीं बीजें केलें : तव^३ पींपळापासि चोर देखिले : बोणेबाइ म्हणीतलें : “ बा मौन्यदेव हो : चोर आले : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : भेओं नको : ” तव ते सामोरे आले : तव गोसावीयांतें देखिलें : “ आरे : हे गोसावी रे गोसावी : ” म्हणौनि जुहारू करुनि भवंताले उभे राहिले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ काइ गा माहात्मे हो : जें होउनि आलेति तें कां कीजे ना ? ” “ ना जी : काइ गोसावीयांचां ठाडं कैसें करावें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसें काइ पाहाता ? हें^३ आहे तें तुम्हीं घेया : हें भीक्षु माहात्मे : यांसि आणीक कव्हणी देइल : ” “ जी जी : हें गोसावीचि नेसावें आणि गोसावीचि पांगुरावें : जी जी : गोसावीं अवळा वेळीं कैसें बीजें केलें ? गोसावीयांसि सरिसें कोण्ही माणुस नाही ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ माहात्मे हो : तुम्ही असा : नव्हे ? काइसी अवेळ ? ” मग गोसावीं बोणेबाइयाकरवि वीडा देववीला : तीएं च्यारिच्यारि पानें : एकएक पोफळ देत होतीं : मग गोसावीं पुडवाटुवा झाडुनि तांबोळ दीधलें : मग तेथौनि गोसावीं बीजें केलें : ते गोसावीयांतें बोळवीत नीगाले : गोसावी तेयातें राहावीत होते : परि ते न न्हाति : तीहीं म्हणीतलें : “ जी जी : आमचे पुढां आणीक असति : ते मांग ओखटे : ते गोसावीयांचां ठाडं उपद्रो^४ करिती : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तैसें एथ कव्हणी काहीं न करी : ” मग गोसावीयां-सर्वेचि आले : पुढां ते : मागां गोसावी : ते सौंदरासंगमाचीए लवणीसि होते : तेयां एरएरां खूण जाली : तव तेहीं म्हणीतलें : “ हे गोसावी रे गोसावी रे : ” मग एरएरां तांबोळें जालीं : एरएर गोसावीयां सरिसेचि नीगाले : मान्हवडेयांसि वाट फांके : तव बोळवीत आले : तेथौनि ते मान्हवडेयाकडे गेले : गोसावीं उजुचि बाणेश्वरासि बीजें केलें : ॥

१०१ सींहस्ता यात्रे जाणें

सींहस्तु आला : तो अवघा लोकु त्रियेंबका सींहस्ता यात्रेसि नीगाला : बोणेबाइ गोसावीयांतें वीनवीलें : “ बा मौन्यदेव हो : अवघा लोकु त्रियेंबका सींहस्ता यात्रेसि जातु असे : तरि तुम्हीं चाला : जाओं : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ चाला^१ : ” मग गोसावीयांसि

२ एवा. °एणीए उतरीलु ओहळु : तेथौनि चोर नीगाले : एवा. गोसावी जुझमालाचेया देउळापासि पावले आणि पव्हेआंतुनि चोर नीगाले : बोणेबाइया बोबाइलीया : “ धांवा धांवा बा मौन्यदेव हो : नागवलों : चोर : चोर : ” गोसावीं म्हणीतलें : “ बाइ : भ्या नको : पुढें होआ : ” गोसावीं झडझडकरुनि तेयांपुढां बीजें केलें : “ हें काइ ? हें काइ गा माहात्मे हो ? ” आले : भवंताले उभे ठेले : “ जुहारू देवा : जुहारू देवा : ” तेहीं म्हणीतलें : “ हें काइ जी ? गोसावीं उसीरू केला ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्ही असा नव्हे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हे काइ गा माहात्मे हो : जें होउनि आलेति तें कां करा ना ? ”— ३ एवा. दोनिच्यारि पांगुरणें असति तीएं तुम्हीं घेया : यासि कव्हणी आणिक देइल : हे नीस्फुर माहात्मे. ४ एवा. खस्ता.

१०१. १ शोध. °ते सीयाळे दीस—.

दुणीची^२ आंगी : टोपरें सीविलें : वाहाणा^३ बांधलीया : मग तेहीं कणीकितांदुळां पोतीं भरूं आदरिलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : काहीं घेओं नको : वाटेसि मीळैल :” बोणे-बाइं म्हणीतलें : “बा मौनदेया : साना गावीं वेसजुं न जोडे : तरि थोडेंबहुत तन्हीं घेओं :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : हें पुढें जोडैल^४ :” परि तेहीं काहीं काहीं^५ घेतलेंचि : मग गोसावीं बीजें केलें : ॥

१०२ नदी उपान्हौ त्यागु

मार्गी बोणेबाइया मागां चालति : गोसावी पुढां एति : एकु दीं गोसावी मागां राहिले : गोसावी पेणी^१ पावले : पेणी^१ बोणेबाइया उतरौनि पैलाडि गेलीया : गोसावीं उपान्हौ फेडूनि तेथचि^२ प्रत्येजुनि बीजें केलें : ऐसां मार्गी चालतां^३ बोणेबाइं माघुती वास पाहिली : तवं गोसावियांचां स्त्रीचरणीं उपान्हौ नाहीं : मग गोसावीयांतें पुसिलें : “बा मौन्यदेव हो : उपान्हौ काइ केलीया ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : तीया नदीचीए पैली थडीए राहिलीया :” “कटकट बा : आम्हां पुढां सांघतेति कां तरि आम्हीं घेतों :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : जा : तीया तेथचि असति^३ :” मग तिये मागौतीं गेलीं : उपाहान्हौ घेउनि धावतें आलीं : गोसावियांचां स्त्रीचरणीं उपान्हौ ओळगविलीया : मग नदी देखति तेथ मागां राहाति : उपान्हौ घेति : मग नदी उतरलेयां^३ गोसावीयांचां स्त्रीचरणीं ओळगवीति : ऐसें प्रतीस्थानपर्यंत करीत आलीं : ॥

१०३ मार्गी प्रतदीनीं बोणें

गोसावी मार्गी बीजें करितां गाउं पावति : गावांबाहिरि^१ देउळीं आसन होए : तेथ पव्हा आपारू राहिला असे : तवं कव्हणी एकु लोकु गोसावियांचें सौंदर्य देखौनि : तांदुळ : कणीकि : तुप : दहीं : दूध : नारीएळें : पानें : पोफळें : आपार घेउनि एति^२ : गोसावीयांसि ओळगवीति : गोसावी म्हणति^३ : “बाइ : तुम्हांसि लागे तें घेया : एर माघौतें देया :” मग तीएं लागे तेंचि घेति : एर माघौतें पाठवीति^४ : बोणेबाइया उपाहारू नीफजवीति : मग गोसावीयांसि आरोगण होए : गुळुळा होए : वीडा ओळगवीति : मग आपण जेवीति : उदीयांसेया^५ गोसावीयांकारणें ठेवीति : मग बोणेबाइं म्हणीतलें : “बा मौन्यदेव हो : तुम्हां वारीतवारीत कणीकि तांदुळ घेतले : तें आम्हांसि ओझेंचि जालें बा :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : एथौनि तुमतें वारिलें होतें कीं : कीं हें घेओं नको : पुढें मीळैल :” ॥

२ भ. दुतळी. ३ एवा. उपान्हौ. ४ गो. °मीळे न मीळे. पं. °माहांग. ५ (मुबी.).

१०२. १ गो. °सेदुर संगमापासि. २ (मु.).

१०३. १ मु. मग एकाधां देउळीं कां पडवीये आसन होए :— २ मु. °ते अवघे बोणेबाइ वीढारा घेउनि जाति : ३ मु. °बाइ : अवघें वेचा : ठेवा ना : ४ एवा. देति. ५ ह. उदयांसीचिया. गोबी. उदेयांचीये.

१०४ रावंसगावीं माहादेवो पाठकांचा पाणीभातु : बाबुळसंगा आरोगण

मग रावंसगावां पव्हा गेला : गंगेचीए थडीए पव्हा राहिला : तो तीर्थाचा गावुं : तेथ गोसावीयांसि^१ आसन जालें : बोणेबाइ मात्रा ठेविली : स्नान करुनि आलीया : संप्रयोग^२ होइल म्हणौनि आधिली दीसीं अवघेंचि वेचिलें : गोसावीयांलागि काहीं ठेवितीचि ना : म्हणौनि^३ लवकरि रंधन करूं रीगालीया : गोसावीं क्षुधा स्वीकरिली : गोसावीं सीधनाथासि माहादेवो पाठकांचीए गुंफेसि बीजें केलें : गोसावीं दारसंका धरुनि^४ ऐसें ओणवौनि पाहिलें : तवं माहादेवो पाठक गुंफेआंतु समोर बैसले होते : तेहीं गोसावीयांतें देखिलें : साउमे आले : “एइजो जी : एइजो जी :” म्हणौनि दंडवत केलें : श्रीचरणां लागले : गोसावीयांतें आपुलीए गुंफेआंतु घेउनि गेले : गोसावीयांसि आसन जालें : स्त्रीचरणप्रक्षाळन केलें : गोसावीयांसि पाणीभातु बाबुळसंगा आरोगण दीधली : गुळुळा जाला : मग गोसावीयांसि तेथचि पहुडु जाला : बोणेबाइ रंधन केलें : धाकुटी बोणेबाइ गोसावीयांतें बोलावुनि घेउनि गेलीं : गोसावीयांसि आसन घातलें : “बा मौन्यदेव हो : आजि भूकैलेति : जेउं बैसा :” गोसावीयांसि स्त्रीमुखप्रक्षाळण : आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा ओळगविला : मग तीया जेविलीया : सीधनाथा वाव्य पव्ह उतरला होता : तेथ वस्ति जाली : ॥

१०५ प्रतेस्थानीं बाइसां भेटि

मग तेथौनि प्रतेस्थानासि पव्हा आला : तेया पव्हया सांगातें गोसावीं प्रतेस्थानासि बीजें केलें : भोगावतीये चौकटीवरि^१ गोसावीयांसि लोंबतां स्त्रीचरणीं आसन जालें : बोणेबाइ मात्रास्नानें केलीं : अष्टतीर्थीया केलीया : मग मात्रा घेतली : मग गोसावीयांतें वीनवीलें : “बा मौन्यदेव हो : चाला गावांतु जाओं :” सर्वजें म्हणीतलें : “बाइ तुम्हीं जा : हें मागिलाकडौनि एइल :” “ना बा मौन्यदेव हो : हें नगर थोर : एथें हातें हातु न पविजे : तुम्हीं चुकाल :” सर्वजें म्हणीतलें : “बाइ : हें^२ एइल ऐसें चोजवीत चोजवीत :”

मग तीए पुढां गेलीं : बाइसांचीए गुंफेसि आलीं : बाइसांसि तेयांसि ओळखि होती : बाइसांसीं भेटि जाली : मग बाइसांपुढां गोसावीयांचे गुणवीसेख सांगों लागलीं : “आओ नागुबाइ : आम्हां सांघातें एक मौन्यदेव असति :” गोसावीयांचीया लीळा सांघों आदरिलीया : “काइ सांघों तेयांचें सौंदर्ये : काइ सांघों तेयांचें लावण्य : काइ सांघों तेयांचें सामृथ्य :” ऐसीया गोसावीयांचीया आश्चर्याचीया गोष्टी सांघों लागलीं : चोरांची

१०४. १ गो. °सीधनार्थी. २ ह. संप्रगु. मु. तो गावो तीर्थाचा म्हणौनि बोणेबाइया सीदोरी न ठेवितीचि. ३ मु. उसीर होइल म्हणौनि. ४ (बी.).

१०५. १ एवा. °खालि. एवा. सोडीएवरि. एवा. खांबाचीए पटिसाळे पसिमिली सीरां—
२ अहबी. °मागिलीकडौनि पुसत पुसत एइल.

गोष्टि सांघीतली : म्हैसेयाची गोष्टि सांघीतली : इतुलेनि बाइसांसि वेधु संचरला : बाइसीं म्हणीतलें : “ते कवणी ठाई असति ?” बोणेबाइं म्हणीतलें : “ना भोगावतीए राहिले असति :” मग बोणेबाइया छायगोपाळीं बीढार घेतलें : मग बाइसें भीक्षेसि गेलीं : भीक्षा करुनि आलीं : तांबवटीयेसि तुळसी होतीया : वामदेवांचीए^३ गुंफेसि नीगालीं : तव^४ गोसावी भोगावतीचीए खांडीहुनि बीजें करिताति : गोसावीयांचां स्त्रीचरणीं उपान्ही : स्त्रीमुगुटीं दुणीची आंगी श्रीकरेंकरुनि ऐसी पुढां धरिली असे : तव^५ नरसीहांचीए पौळिपैलीकडे गोसावी पसीमिली वाटाचि बीजें करिताति^६ : तेथ बाइसांसि भेटि जाली : बाइसीं गोसावीयांतें देखिलें : आणि उभीं राहिलीं : बाइसीं म्हणीतलें : “हे पुरुख ए नगरीचे नव्हति : बोणेबाइं सांघीतले ते होती :” बाइसीं पुसिलें^७ : “आपण काइ मेहंकराकडून एइजत असिजे ?” गोसावीं श्रीमुगुटें मानिलें : “आपणेयां सांघातें काइ दोधी एकी बाइया असति ?” गोसावीं श्रीमुगुटें मानिलें : “आपणेयां नावं काइ मौनिदेव ?” पुढती गोसावीं स्त्रीमुगुटें मानिलें : “तरि चाला जाओं आमचीए गुंफेसि :” गोसावीं बीजें केलें : बाइसें पुढां : गोसावी मागां : बाइसीं पाएपुसणें ओटेया-खालि बैसावेया घातलें : गोसावीयांसि आसन जालें : मग हंसुबाइतें म्हणीतलें : ‘हंसुबाइ : माहात्मेयासि पाणिभातु देया :’ दीधला : मग गोसावीयांसि^८ दुधीकरंटां पाणीभाताची आरोगण जाली : मग बाइसें गोसावीयांतें पुसों लागलों : “बा मौन्यदेव हो : आपण माहात्मेयां आपणांसि काइसा त्रियंबकु ? हें प्रतीस्थान नगर बरवें : एथ पीपळेस्वरासारिखें तीर्थ : आपण येथ असावें : येथ आपुलियां म्हणावें : कोण्ही लोकु न म्हणावें : येथ पाणीभातु घेयावा : भोगनाराएणीं नीद्रा करावी : आपणेयां काइ करावें असे त्रीएंबकु ? आपण राहिजे तेथचि त्रीएंबकु :” मग गोसावीं भोगनाराएणीं बीजें केलें : गोसावीयांलागि आंधुरावेया बाइसीं जाडी दीधली : मग गोसावीं पड्डु स्वीकरिला : ॥ एकांकि ॥

१०६ त्रीएंबका न वचणें

एरीकडे बोणेबाइं रंधनें केलीं : गोसावियांची मध्यानेकि^१ रात्रि वाट पाहिली : मग म्हणीतलें : “हें थोर नगर : मौन्यदेव चुकले : पारि चुकती कीरूं ना^२ : तरि कवणी ठाई जेविले असती : आणि काइ :” ऐसें व्यवस्तौनि^३ आपण जेविलीया : मग उदीयांचि गोसावीं बाइसांचीए गुंफेसि बीजें केलें : बाइसीं कवाडाआड ओटेयाखालि पाएपुसणें बैसावेया

३ एवा. ब्रह्मचारीदेवाचीए. एवा. वाट पाहावेया नीगाली. ४ हबी. तव बीळिचांचेया पाहारा एका भोगावतीएसि गोसावीं क्षेत्र केलें : भोगावतीचीए खांडीहुनि—. ५ मु. तव पार्वती सोमनाथापासि नृसिंहाचीये जगतीचां अग्नि कोनीं भेटि जाली. ६ हबी. °नृसिंहमठा आग्नि कोणीं सांकड ऐसी गोदरी : तेथ बाइसां भेटि जाली. ७ मु. “आपण कवणीकडौनि येइजत असिजे ?” गोसावीं श्रीमुगुटें खणा दीशा सांघितली : तव बाइसीं म्हणीतलें : “ऐसें लोणार मेघंकराकडौनि ?” पुढती गोसावीं श्रीमुगुटें मानिलें : बाइसीं म्हणीतलें : “आमचीये मठीयेसि चाला :” ८ [मुबी. (हीराइसें.)].

१०६. १ मु. रात्रीचां पाहारा एकु. २ (मु.).

घातलें : गोसावीयांसि आसन जालें : तवं सवळेंसीचि बोणेबाइया आलीया : बाइसातें म्हणों लागलीया : “नागुबाइ नागुबाइ : आमचे मौन्यदेव नैएतीचि : नीच रंधन होए : आणि एति : कालि न एतीचि : तारी काइ हें थोर नगर म्हणौनि^३ चुकले : पारि चुकति कीरूं ऐसें नव्हति : तारी काइ कव्हणी जेवावेया नेले^३ ? ” तवं बाइसीं म्हणीतलें : “ते पुरुख भलेतेथ असती : माहात्मे नव्हति ? जेथ गेले तेथिचेचि^३ : ” ऐसें जवंजवं बाइसें म्हणति तवंतवं हंसराजु उंबरेयावरि बैसौनि भीतरि गोसावीयांकडे पाहाति : आणि तेयांकडे पाहाति : आणि मुखींमुखीं हांसति : तवं तीया उपान्हौ देखिलीया^३ : सामोरीया आलीया : तवं तेहीं गोसावीयांतें देखिलें : आणि बाइसांवारि घागाइली^३ : “हें काइ ओ नागुबाइ : आमचे मौन्यदेव एथ असति : मा तरि तुं सांघसि ना ? आमचे मौन्यदेव तुम्हीं चाळवीले^३ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ हें एथ असे : ” मग गोसावीयांतें म्हणीतलें : “चाला चाला बा मौनदेया : सांगातु नीगाला^३ : ” मग तेहीं स्त्रीचरणीं उपान्हौ मेळवीलीया : गोसावीं म्हणीतलें : “बाइ चाला : ” मग बाइसीं म्हणीतलें : “बा मौन्यदेव हो : एथ एइजे हो : हें बीढार आपुलें म्हणिजे हो : आमतें पडिताळिजे हो : कोण्ही लोकु न म्हणिजे हो : ” मग गोसावीं बीजें केलें : पुढें बोणेबाइया : तेयां मागें गोसावी : गोसावीयां मागें बाइसें^३ : बाइसें गोसावीयांची व्यावृत्ति करीति : “बा : आपण माहात्मेयां : आपणेयां काइसा त्रीयंबकु ? जेथचि माहात्मे तेथचि त्रीयंबकु : तेथचि सकळ तीर्थें : हें प्रतीस्थान नगर बरवें : पींपळे-स्वरासारिखें तीर्थ : चक्रतीर्थ : ढोरेस्वरासारिखें तीर्थ : मुधादैत्यासारिखें तीर्थ : ” ऐसी व्यावृत्ति करितें लोणारखांडिवरि गेलीं : लोणारखांडीपासी राहिलीं : लोणार तीर्थी पव्हा उतरत होता : तेथ गुडघेयां इतुकेयां पाणीयांतु गोसावीं बीजें केलें : आणि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : आतां हें त्रीयंबकासि नैए : ” तवं बोणेबाइ म्हणीतलें : “कां बा नैया ? तुमचेनि आम्हांसि त्रीएंबकु होता : तीर्थ होतें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ना बाइ : आतां हें नैए : यालागि इतुका ऐसा त्रीएंबकु एथचि आणा : ” म्हणौनि गोसावीं मागतुं ऐलि थडीए बीजें केलें : मग धाकुटी बोणेंबाइ नागाइसें : तीए ऐलि थडी-एसि उपान्हौ घेउनि आलीं : गोसावीयांचां स्त्रीचरणीं ओळगविलीया : मग म्हणीतलें : “बा मौन्यदेव हो : आमचें ओखटेंगोमटें पोटीं सामविजे हो : आम्ही येवों तवं एथचि असा : मग गावां जावों : ” गोसावी उगेचि : मग तीया नीगालीया^३ : मग^३ गोसावीं

३ अहबो. °जेथचि माहात्मे तेथचि तीर्थ : आणि माहात्मेयांसि काइसा त्रीएंबकु ? ” ४ मु. °तवं बाइसीं म्हणीतलें : “हें काइ ओ : हे माहात्मे : यांसि काइसा त्रींबकु ? हे जेथ असति तेथचि तीर्थ : ” तवं बोणेबाइ म्हणीतलें : “हे काइ ओ : तरि आम्हीं आपुलेयां मौनदेयांतें निनुं ? चाला बा मौनदेया हो : ” ५ (गोसावीयांच्या मागें बाइसा त्यांना बोळवीत गेल्याचा वृत्तांत मुभ. प्रतीत नाही. त्या पाठांच्या मते बोणेबाइसह गोसावी गेल्यानंतर बाइसा आपल्या गुंफेतच राहिल्या होत्या.) या पोथीत आलेले मूळ पाठ शोध. म्हणून मुरारीमल्लवासाच्या पोथीत घेतले आहेत. याचा अर्थ असा की हा पाठ मु. पाठापूर्वीचा आहे. ६ (मु.). ७ मु. मग गोसावी देउळें मढ अवलोकीत अवलोकीत पाहारां दीढां एका बाइसांचीये गुंफेसि बीजें केलें : बाइसीं म्हणीतलें : “बा मौनदेया : राहिलेति कीं तें चांग केलें हो : आपण जेथ असिजे तेथचि तीर्थ : ” म्हणौनि पाएपुसणें बैसावेया घातलें : “हांसुबाइ :

बाइसांकडे बीजें केलें : बाइसीं गोसावीयांतें प्रतलेयां देखिलें : तीं लोणारखांडिचेया टेकावरि उभीं ठाउनि पाहातें होतीं : गोसावीयांतें देखिलें : आणि हरखेलीं : सामोरीं आलीं : “ भलें केलें बा मौन्यदेव हो : राहिलेति : आपण माहात्मेयां : आपणयांसि काइसा त्रीएंबकु : जेथचि माहात्मे तेथचि त्रीएंबकु : हें प्रतीस्थान नगर बरवें : पींपळेस्वरू : ढोरेस्वरू : चक्रपाणि : केदारू : मुधादैत्यु : एथिचीं सकळै तीर्थे : ” ऐसी व्यावृत्ति करितें पुढां तीर्थे मागां गोसावी ऐसी गुंफेसि घेउनि आलीं : पाएपुसणें घेउनि बैसावेया घातलें : मग हंसराजें बाइसांसि पुजा केली : बाइसें गोसावीयांचिए दृष्टीसमोर बैसलीं : मग गोसावीयांसि पाणीभाताची आरोगण दीधली : मग बाइसीं म्हणीतलें : “ बा मौनदेया : आपण जवं ये नगरीं असिजैल तवं एथ पाणिभातु घेयावा : वीळिचां भीक्षा मागौनि तैसें जेवावें : भोगनाराएणीं नीद्रा करावीं : हें आपुलें ऐसें मानावें : ” ऐसें पुडतीपुडती म्हणीतलें : गोसावीं मानिलें : मग भोगनाराएणि पहुडु स्वीकरिति : ॥

१०७ बाइसां स्तोति

मग एरी दीसीं सवळेसीसि हंसराजें सडासंमार्जन केलें : चौकरंगमाळिका भरिलीया : मग आपुलें आणि बाइसांचें : दोन्हीं धोत्रें घेउनि गंगेसि गेलीं : धोत्रें धूतलीं : सुचीएमतें जालीं : सागळ भरुनि घेउनि आलीं : धोत्रें वालों घातलीं : मंग पूजाद्रव्यें मेळवीलीं : मग ओटेयावरि आसनावरि^१ आसन रचिलें : गोसावीं उदीयांसीचि^२ बाइसांचीए गुंफेसि बीजें केलें : पूर्वामुखें मोकळवाळिचें देउळ : तेथ बाइसांची गुंफा : ओटेयाखालि कवाडाआड दखिणिली भीतिसीं बाइसीं पाएपुसणें बैसावेया घातलें : गोसावीयांसि उतरामुखें आसन जालें : मग बाइसें : ओटेयावरि आसन : तेथ कानवडीं ऐसीं बैसलीं होतीं : मग बाइसांसि हंसराजें पुजा करूं आदरिली : गोसावीं बाइसांतें दृष्टीं अवळोकिलें : दीठी दीठि मिळे^३ आणि बाइसें ऐसीं^४ खालुती वास पाहाति : गोसावियांची दृष्टि चेपे ना^५ : मागुतें गोसावीं दृष्टीं अवळोकिलें : आणि मागुतीं तेहीं खालुती वाया दृष्टि केली : मागुतें गोसावीं अवळोकिलें : आणि तेहीं वरौती दृष्टि केली : आणि दृष्टी दृष्टि मीनली : आणि दृष्टी-सरिसें उत्तम^६ प्रेम संचरीलें : ऐसें वेज दीधलें : आणि वेज^७ घेतलें : आणि ऐसें आपणयांतें ओटेयाखालुतें दडकरि स्त्रीचरणांवरि घातलें : “ पापीणि बाबा : पापीणि बाबा : नेणेंचि : चुकलीएं बाबा : चांडाळि बाबा : सुळीं वळघलीएं होतीएं बाबा : ” म्हणौनि श्रीचरणांवरि लोळणि घातली : ओटेयावरि झाडुनि बरवें आसन रचिलें : गोसावी आसनीं उपवीष्ट

माहात्मेयांसि पाणिभातु देया : ” तेहीं मागिलाचि परि दीधला : गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळुळा जाला : मग बाइसीं म्हणीतलें : “ बा मौनदेया : आपण जवं ए नगरीं असिजैल— ८ (मु.).

१०७. १ गो. घडियावरि घडिया ऐसें आसन रचिलें. २ मु. पाहारा दीढां. ३ (मु.). ४ हबी. ५ खालुती दृष्टी केली. ५ अ. वेजें.

जाले : श्रीचरणप्रक्षाळण जालें : श्रीचरणोदक घेतलें : मग बरवीं पुजाद्रव्यें आणिकें आणिलीं : मग बरवा पुजाअवस्वरू केला : पालमांडां बरवा मंगळ दीवा उजळिला : स्तीतिमंतें जालीं : आठे सात्वीक प्रकटिले : पालमांडें थरारिलें : रोमांच दाटले : मग पालमंडें खालि ठेवुनि पांच दंडवतें घातलीं^६ : मग बाइसीं उतम तांदुळ वेळिले : सोजीची पोळी केली : ऐसा चोखटु उपाहारू नीफजविला : मग गोसावीयांसि पालमंडां आरोगण दीधली : मग बाइसीं गोसावीयांसि गुळुळा करूं घातला : मग गोसावीयांसि वीडा ओळगविला : मग तेथैनि बाइसें गोसावीयांचीए सेवेसि प्रवर्तली : मग प्रतदीनीं बाइसें तीन्हीं पुजाअवस्वर करीति : ऐसी गोसावीयांची सेवा करीति : गोसावीयांचां उचीष्टु प्रसादु घेति : मग बाइसें सोरठी जाडि : भोगनाराण्णा नेति : भोगनाराण्णीं जाडिचें सएनासन रचीति : गोसावी तेथ पहुडु स्वीकरिति : ॥

१०८ हंसराजा स्तीति

हंसराजु तीएं भकों लागलीं : वामदेवां पांडेयापुढां सांगों लागलीं^१ : “आमचा पयोवर्तियांचा मार्गु या नागुबाइया नासिला : कवण नेणों माहात्मा^२ येकु गुंफेआंतु घातला असे : तेयासि पुजा करीति असे : तेयाचें पाएवणीं घेति असे : तेयाचें उचीष्ट घेति असे :” ऐसें नीच भकों लागलीं : मग एकु दीसीं बाइसीं म्हणीतलें : “बाबा : इयें हांसुबाइसि काहीं कीजो कां : हे काहीं म्हणीएं व्यापारू करूं न लगे : आणि पांडेयापासि^३ जाउनि काहीं भकति असे :” मग एकु दीसीं गोसावीयांसि ओटेयावरि आसन असे : तव बाहीरलाकडौनि हंसराजु गुंफेसि आलीं : तव सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हंसराजा : या :” आणि तेयां स्तीति जालीं^४ : सुख जालें : सर्वज्ञें बाइसातें म्हणीतलें : “बाइ : जीवासि बोध आणि बोधशक्ति ते एथौनीचि कीं : कव्हणा एका माहात्मेयांचिये आधारीयेसि शब्दवेधीया रसु असे : तो वाटा जातु असे : रात्रीं नगरांतु तोवें तांबें घडत असे : रसातें स्पशौनि शब्दु ये : माघौता तेथचि विलया जाए : तोवें तांबें असे तें सोनें होए : तैसें परमेश्वराचेया शब्दापासौनि एका वेधु संचरति^५” हंसराजा स्तीति जाली : भोगिली : भंगली : मग तीएहीं गोसावीयांचें सेवादास्य करूं लागलीं : सागळ भरुनि आणीति : पुजा करूं लागति : ऐसी गोसावीयांची आवडि संचरली : ॥

६ अगोपंबीमु. °सर्वज्ञें म्हणीतलें : “म्हांतारीएकां स्वरूपीं वीदोखू एकु होता : तो तीं दीसां एथौनि दरसन : सन्यधान देउन फेडिला : मग प्रेमकळिका एकि संचरिली :”

१०८. १ मु. °“हें काइ जालें सांपें नागुबाइसि : चळली काइ ? एसणा पयोवर्तियांचा मार्गु—
२ भ. दादुला. ३ पं. पांडेयापें. ४ मु. °आणि श्रीचरणांपासि लोळों लागलीं : “जी जी : मी पापीणि जी : मी गोसावीयांसि भक्कें : गोसावीयांची नींदा करीं :” मग तीएहीं गोसावीयांचें सेवादास्य करूं लागलीं :— ५ (दृपा. ७ ‘शब्दवेधीया रसाचा दृष्टांत’ ७ ‘प्रतिष्ठानीं बाइसाचिए प्रथम भेटीसि निरोपिला : हंसराजा स्तीति : ए लीळेवरि :’—दृस्थ.)

१०९ पांडेया स्वप्नीं नामस्वीकारू

पांडे ते गोसावीयांवरि भकों लागले : “इतुके दी नागुबाइ चळली : आतां हांसुबाइही चळली : माहात्मे एक गुंफेआंतु घातले असति : तेयांसि पुजा करिते असति : तेयांचें पाएवणीं पीते असति : तेयांचें उचीष्ट खाते असति : आमचा पयोवर्तीयांचा मार्गु : अवधीयां मार्गांसि वरीष्ट : आमचा पयोवर्तीयांचा मार्गु नासिला : तेयांसि बोलु लाविला : आतां सांघैन वामदेवांपुढें : मां यां माहात्मेयातें बाहीरि घालवीन^१ : ” ऐसें नीच भकति : मग बाइसीं म्हणीतलें : “बाबा : हा पांडा भक्त असे : काइ करूं ? ” गोसावी उगेचि^२ : तवं एकु दीं रात्रीं तेहीं^३ सपन देखिलें : दोघ जण आले : बाबरझांटी : गुंजावर्ण डोळे : खांदावरि मुदगल : ऐसें जमजूत आले : मग म्हणति : “आरें^४ : हे द्वारावतीकार श्रीचांगदेओराउळ : साक्षात ईस्वरू : यातें तुं ऐसें कैसें रे म्हणतासि ? ” म्हणौनि मुदगलवरि मारूं रीगति : तवं गोसावी आड रीगति : ‘नको नको बापुडा मारूं : हा^५ तैसा नव्हे : ’ म्हणति : श्रीकरें वारीति : मागुतें ते म्हणति : “हां रे : हे द्वारावतीकार श्रीचांगदेओराउळ : गोसावी : साक्षातु ईस्वरू : यातें तुं ऐसें कैसें रे म्हणतासि ? ” म्हणौनि ते मुदगलवरि मारूं रीगति : तवं गोसावी आड स्त्रीकर ओडवीति : ऐसे चान्ही पाहार दुख भोगिलें : कासावीस केलें : उदीयांसीचि चेंवो आला : उठिले : बाइसां बोबाओं लागले : “आओ नागुबाइ : आओ नागुबाइ : आओ हांसुबाइ : या कां ओ आरुतीया : ” तवं बाइसीं म्हणीतलें : “जाए कां हांसुबाइ^६ : पांडा कां बोबातु असे ? उन्हवणीं तरि तापत असे : ” तवं हंसुराजु गेलीं : तेयातें म्हणीतलें : “आओ : तुं कां आलीसि ? आओ : नागुबाइतें धाडि कां ओ : ” हंसुराजु मागौतीं आलीं : “बाइ : पांडा तुमतें बोलाविताए : ” मग बाइसें गेलीं : रात्रीचें वृतांतु सांगीतलें : “आओ नागुबाइ : हे गोसावी कवण ऐसें तुं जाणसि ना : ” तवं बाइसीं म्हणीतलें : “ना नेणों : ” “आओ : हे द्वारावतीकार श्रीचांगदेओराउळ गोसावी : आओ : गोसावी बोलावि कां ओ : मग मीं तेयां गोसावीयांसि दंडवत करीन^७ : ” तवं बाइसें हरिखैलीं : सुख जालें : गोसावीयांतें बोलाउं आलीं : गोसावीयां भोगनाराएणीं आसन होतें : बाइसीं विनवीलें : “बाबा : पांडा बोलावीत असे तरि तेथ बीजें कीजो कां बाबा : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हें काइ तेयाचीये नाथेचा बैलु : ऐसें तेयाचिया बोलविलयां येइल : ” “ना बाबा : बीजें करावें : ”

१०९. १ पं. घालिन. ह. घालुनि. २ (पं.बी.). ३ मु. तयांसि स्वप्न जाला. ४ मु. “हां रे : हे कवण पुरुषु नेणसि ? हे द्वारावतीकार श्रीचांगदेओ राउळ : नीच गोसावीयांसि तुं भकेसि : यांची तुं नींदा करिसि : ” ५ मु. बापुडा नेणेचि (शोध. हा काइ जाणत असे ?) ६ गो. हांसाइ. ७ अपं. “बाइसीं हंसुराजु बोलावुं पाठवीली : ब्रह्मचारिदेवाचीए गुंफेसि बोलवावेयासि गेली : “जी जी : बाइसें बोलावीतें असति : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “काइ बाइसाचें काहीं लागे ? (एवा. “हें काइ बाइसांचीए नाथेचा बैलु ? मा जीकडेजीकडे नेइजैल तीकडेतीकडे हें जाइल : ”) आणि हंसुराजु लाजिलीं : ऐसीं गेलीं : मग बाइसें हरिखैजतें हरिखैजतें गोसावीयापासि आलीं : —.

मग गोसावीं तयांचीए गुंफेसि बीजें केलें : तेयांची धाकुटीऐसी सांकड गुंफा होती : ते रुजाग्रस्तऐसे होते : उंबरेयाबाहीरि दोन्हीं स्त्रीचरण : ओटेयावरौनि सरळि घातली : श्रीचरणांवरि माथा ठेविला : मग ओटेयावरि बरवें आसन रचिलें : गोसावी आसनीं उपवीष्ट जाले : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : मग गोसावीयांचें श्रीचरणप्रक्षालण केलें : चरणोदक घेतलें : मग अवघी गोष्टि गोसावीयांपुढां सांघीतली : “आओ नागुवाइ : हे द्वारावतीकार स्त्रीचांगदेवोराउळ गोसावी : एहीं आजि मातें राखिलें ओ : म्हणौनि वांचलां ओ : एह्वीं मारितें :” तवं बाइसीं म्हणीतलें : “हां बाबा : बाबा नावं काइ ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पांडा म्हणत असे तेंचि :” पांडेन वीनवीलें : “जी जी : मज दूधतुपेन मखता आपुला उचीष्ट प्रसादु पाठवावा : तें मज पथ्य : आणि श्रीचरणउदक तें मज उदक :” मग गोसावी दूधतुपेन मखता प्रसादु पाठवीति : तैसेंचि दीसां देों चौं सरले : ॥

११० भोगनाराणीं माएधूआं भेटि

गदोनायकाचिये ब्रह्मपुरीए माएधवांचें घर : तीया कहीं प्रयागीं स्नान करीति : तोचि देवो पाहाति : कहीं लोणारीं स्नान करीति : तोचि देवो पाहाति : कहीं पीपळेस्वरीं स्नान करीति : तोचि देवो पाहाति : आदीत्यवारीं भोगावतीयेसि महीमा : तीए दीसीं असिका लोकु भोगावतीएसि स्नान करी : ऐसां एकु आदित्यवारु आला^१ : गोसावीयांसि भोगनाराणाचीए पटिसाळेवरि आसन असे : तवं माएधुआ दोघी : तीया भोगावतीसि स्नाना जाती होतीया^२ : तवं लेंकीं गोसावीयांतें देखिलें : आणि माएतें म्हणीतलें : “चाल ओ : जाओं या देउळासि : हें देउळ कहीं देखिलेंचि नाहीं :” तैसीयाचि तीया भोगनाराणासि आलीया : लेंकीं गोसावीयांतें देखिलें : सामोरी आलीं : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागलीं : श्रीमुर्ति पाहाति होती : माता भीतरि गेली : देवता पाहिली : आणि आलीं : माता म्हणीतलें : “हां वो : देवो पाहावया आलीसि परि देवो पाहासीचि ना :” ते उगींचि होतीं : माता म्हणीतलें^३ : “चाल गे जाओं :” लेंकि बैसलीं होतीं : ते नीरोधें उठिलीं : तैसाचि जरू आला : भोगावतीए गेलीया : स्नानें केलीं : मग घरासि आलीया : तैसीचि लेंकि नीजैलीं : तवं अवस्था प्रगटों सरली : माता पाहिलें : तवं लेंकीसि देह जाए ऐसा^४ जरू आला असे : मातेसि लेंकि थोर पढीए : ते^३ तीएसि धांवांधावि करूं लागलीं : माता पुसिलें : “आगे आइ : तुज काइ काढापाचन करूं ? काइ सीतपथ्य करूं ?” तवं तीयां

८ मु. मग पांडेही गोसावीयांचे जाले : ॥ ९ या लीळेंतंर गो. प्रतीत पुढील माहिती दिलेली आहे : “बाइसीं तीदोखू होता : वयवृधत्व : तपोनीवृत्तत्व : मार्गश्रेष्ठत्व : बाइसांचेया गुरू नावं सूमृताबाइसें : वामदेव आणि सूमृताबाइसें ये दोघें गुरूभावंडें होतीं : पांडे : हंसराज ये दोघें बाइसांचीं गुरूभावांंडें : ॥

११०. १ (हबी.). २ मु. °तीहीं जातिये वेळे गोसावीयांतें दारवठेयांतुनि सन्मुख देखिलें : गेलीया : भोगावतीये स्नानें केलीं : तीयाचि वाटा मागौती आलिया : तवं लेकीं म्हणितलें . . . ३ मु. काकुलती

म्हणीतलें : “आइ : मज काहीं करावें न लगे : भोगनाराएणीं जे पुरूख भेटले^४ तेयांतें आणिसी तरि माझे देह वांचैल : एह्वीं जाइल :” “हो कां आइ :” मग माए भोगनाराएणासि आली : तवं गोसावीयांसि तेथचि आसन असे : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागलीं : गोसावीयांपुढां अवघी गोष्टि सांघीतली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : काइ म्हणत असा ?” तीया म्हणीतलें : “जी जी : गोसावीं तेथ बीजें करावें जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : मासळी असे : ते पाण्यांतु वीतुवीतु जाए : मागौतें परतौनि तेयांतें दृष्टी पाहे : अमृत कळा असे ते संचरे : तयातव तीये वाढति : तैसें परमेश्वराचिये दृष्टीपासौनि एका वेध संचरेति^५ :” मग गोसावीं वीनवणी स्वीकरीली : तेथ बीजें केलें : तीये उठिलीं : गोसावीयांसि क्षेमाळींगन दीधलें^६ : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागलीं^७ : मग तेहीं मातेतें म्हणीतलें : “आइ : तुं रांधि : गोसावीयांलागि बरवा उपाहारू नीफजवि : मीं गोसावीयांसि मर्दना देइन :” मग तेहीं गोसावीयांसि पडदणी दीधली : मर्दना दीधली : जवंजवं मर्दना देति तवंतवं जरू काढे^८ : मादणें जालें : पुजा जाली : आरोगण दीधली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : आपण^९ प्रसाद घेतला : मग गोसावी बाजेसुपवतीएवरि पहुडू स्वीकरिला : उपहुडु जाला : तेहीं चरणक्षाळण केलें : मग गोसावी^{१०} भोगनाराएणा बीजें केलें : ॥

१११ ग्रहेसारंगपाणि भेटि : तथा ग्रहोनीवृति

ग्रहेसारंगपाणिभट ते बळ्हेग्रामिचे : दादोसां काहीं सोएरे होति : तेयांसि ग्रहो लागला असे : तेयांचीया माता म्हणीतलें : “हा रामा : तुं काहीं जाणसि : तरि या सारंगपाणीचां आंगीं ग्रहो असे तो^१ फेडि कां :” दादोसीं म्हणीतलें : “माझेनि जाए ऐसेंहीं आथि : आणि न वचे ऐसेंहीं आथि : आमचेयां गोसावीयांपासौनि जाइलचि :” तवं तेहीं म्हणीतलें : “ते कवणी ठाई असति ?” “ना ते प्रतेस्थानीं भोगनाराएणीं असति :” मग तैसींचि प्रतीस्थानासि आलीं : तेयांसरिसें सारंगपाणी : चांगदेवोभट आले : वीळिचां घडिया दों भोगनाराएणीं गोसावीयांसि आसन होतें : आलीं : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागलीं : दादोसीं दोनि आसुं दरीसनसि केलीया : मग गोसावीयां-पुढें बैसले : मग गोसावीं पुसिलें : “बाइ : या नावं काइ ?” “जी जी : याचां आंगीं

कळं लागली. ४ मुहूबी. °तयांचें मज दर्शन होइल तरि— पंगोगो, गो, °ते भेटवीसि तरि. . . ५ (दृषा. ५. ‘मासळीएचा दृष्टांत’ ‘माएधुवांप्रति भोगनाराएणीं निरोपिला : ’ —दृस्थ.) ६ मुरागो, या प्रतीत हे वाक्य नाही. हूबी. °तैसाचि अरधा ज्वरु गेला : ७ मुरागो, °आसन रचिलें : गोसावी आसनीं उपविष्ट जाले : माता पुजाद्रव्यें आणिलीं : पाणी ठेविलें : उपहारू नीफजविला : दोघी मर्दना दीधली : मार्जनें जालें : येतुलेनि तीयेचा ज्वरु गेला. ८ (गोगो, गो,). ९ गो, गो, लेकीं. मुरागो. तीयेचि ताटीं दोघीं जेउं बैसलीया : १० गो, गो, °आपुलेया नीजस्थानासि बीजें कळं आदरिलें : नीगतां समै तीया दाटुनि क्षेमाळींगन दीधलें : तेणें जरुसेख होतें तें नीसेख गेलें : मग गोसावीं बीजें केलें : ॥

१११. १ अ. °जाए ऐसें काहीं करि कां.

ग्रहो असे म्हणौनि ग्रहेसारंगपाणिभट म्हणति : ” मग तेहीं अवधी गोष्टि गोसावीयांपुढें सांघीतली : ” जी जी : रामु आमचा सोएरा : मीयां म्हणीतलें : ” रामा : तुं जरि काहीं जाणसि तरि काहीं सारंगपाणीसि करि कां : ” तवं एणें म्हणीतलें : ” माझेनि याचा ग्रहो जाए ऐसेंही आति : आणि न वचे ऐसेंही आति : आमचेया गोसावीयांचेनि दरीसनें जाइलचि : ” जी जी : तारि याचां आंगीं ग्रहो असे तो फेडिजो जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : ” बाइ : तुमते पाणिभातु असे ? ” ” हो बाबा : असे : ” ” तरि तीन मुदा करुनि यातें ओवाळुनि सांडा^२ : ” तवं बाइसीं म्हणीतलें : ” हां बाबा : हा बटीकु तरि सावदू ऐसा दीसतु असे : याचां आंगीं ग्रहो तरि काहीं देखिजे ना : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : ” बाइ : एकी वारीया दोघ^३ असति : एथचेया दर्शनासि एतां एवों न ये^४ म्हणौनि^५ ते पै-हां महारवाडा^६ बाबुळेसि राहिले असति : ” मग गोसावीं पाणीभाताचीया दोनि मुदा करविलीया : तेयांतें ओवाळुनि जेया वाटा आलीं तीए वाटेसि ठेविलीया^७ : मग तीहीं उपहारु निफजविला : गोसावीयांसि आरोगण जाली : मग तीं नीगाली : नीगतां सर्वज्ञें म्हणीतलें : ” बाइ : जया वाटा आलीति तथा वाटा नको जाओं : आणिकी वाटा जा : ” तीहीं म्हणीतलें : ” कां जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : ” बाइ : ते वाट पाहाताति^८ : बाइ : दृष्ट वर चुकवीजे : ” मग तीएं आणिकी वाटा गेलीं : ॥

११२ देइभटां भेटि : स्तीति*

[एकु दीं भोगनाराएणीं देइभटां भेटि जालीं : दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : गोसावीयांपासि बैसले : आणि स्तीति जाली : भोगिली : भंगली : मग बीढारासि गेलें : ॥]

११३ लखुबाइसां भेटि*

[एकु दीं गोसावीयांसि उदयांचा पुजाअवस्वर जालेयानंतरें भोगनारायेणीं आसन जालें : लखुबाइसें दर्शनासि आलीं : दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागलीं : पासि बैसलीं : नावेक होती : मग गेलीं : ॥]

११४ वामदेवांचिये गुंफे गमन*

[एकु दीं गोसावी वामदेवांचिये गुंफेसि बीजें केलें : तीहीं गोसावीयांतें देखीलें : ” येइजो जी : येइजो जी : ” म्हणौनि संभ्रमें साउमे आले : ओटेयावरि आसन रचिलें : गोसावी आसनीं उपविष्ट जाले : थोरु मानु केला : तें देखौनि तयांचिया सीण्यां आश्चर्यें जालें :

२ (मु.). ३ एवा. तीघ. ४ अहबी. एथ आले म्हणौनि. एवा. हा एथ आला म्हणौनि.

५ (हबी.). ६ अहबी. मग तीयांतें आणिकां वाटां पाठवीलें (एवा. तीया आपबुधीचि गेलिया :) मग तीएं आणिकीं वाटा गेलीं : यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : ” बाइ : दृष्ट वर चुकवावें : ”

११२. [* अआपंभगो. प्रतीत ही लीळा नाही. इतर प्रतीत ती आढळते. पूर्वपरसंबंधाला आवश्यक म्हणून मु. प्रतीतून ती येथे घेतली आहे.]

११३. *(मु. १९).

११४. *(मु. ८) मु. प्रतीत शोध म्हणून ही लीळा येथे घातली आहे. अन्य प्रतीत ती नाही.

ऐसें गोसावीं तयांचिये गुंफेसि भलतेधवां बीजें करिति : कव्हणी नमस्कारा ये तें आधीं गोसावीयांसि दंडवत करी : पाठीं तयांसि : मग ते आपुलीयां सीष्यांकरवि ऐसें आंधारीं आसन घालवीति : आपण समोर प्रकाशीं बैसति : आंधारीं पुजा करवीति : मग गोसावी बीढारा बीजें करिति : ॥]

११५ सारंगपंडितां भेटि

देइभटीं गोसावीयांचें बरवेंपण : चातुर्ये : सुंदर्ये : सारंगपंडितांपुढां सांघितलें : तीहीं पुसिलें : “ते कवणे ठाईं असति : ” “ना भोगनारायेणीं असति : ” गोसावीयांसि उदेयांचा पूजाअवस्वरू जाला : श्रीकंठीं गळदंडा : आंगीयेचे मोकळे कसे^१ : गोसावी भोगनाराणाचीए^२ पौळीसी ओतपळी घेत होते : तेथ गोसावीयांसीं भेटि जाली^३ : सारंगपंडीत गदोआळी-एसि गदोनाएकाचीए^४ मातेपुढां पुराण सांघों जात होते : सरीसे मोकानंद होते : सारंगपंडितीं गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : मग पुसिलें : “जी जी : पुनरपि दरीसन कवणी ठाईं दीजैल ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ऐसें चासाकडे : ” सारंगपंडीत गदोआळीयेसी पुराण सांघों गेले : पोथी सोडिली : दोनि^५ एक स्लोक वाखाणिले : आणि मागौती पोथी बांधली : तवं गदोनाएकाचीया माता म्हणीतलें : “आजि लवकरि पोथी बांधली ? ” सारंगपंडितीं म्हणीतलें : “आजि पाहुणे आले असति : मज काहीं प्रयोजन असे : ” म्हणौनि काखे पोथी घालुनि नीगाले : मोकानंदातें म्हणीतलें : “मोकानंदा : तुं घरासि जाए : उपाहाराची आइति करवावी : ” आपण^६ चासाकडे गोसावीयांपासि आले : तवं चासीं गोसावीयांसि आसन असे : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : मग प्रस्नु केला : “जी जी : द्वापरीं श्रीकृष्णचक्रवर्तीपासौनि अकृतीम अनंद होए : तैसा^७ आतां कव्हणी ठाईं आथि ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पाहिजे^८ : पुसिजे : चर्चिजे : मा आति तेथ आति : ” मग गोसावीयांपासौनि तेयां स्तीति जाली : केतुला एकु काळ भोगिली : मग भंगली : मग सारंगपंडितीं गोसावीयांतें वीनवीलें : “जी जी : माझेया घरा गोसावीं

११५. १ (मुहवी.). २ मु. °अग्निकोनीं नगरपौळीबाहीरि खीडकीयेचिये सोडियेवरि ओतपळी—.
३ एवा. गोसावी वीहरणासि बीजें करीत होते. . . तवं सास्त्रमढापुढां भेटि जाली : प्रवा. गोसावी वामदेवांचिये गुंफे बीजें करीत होते : तेथ भेटि जाली. ४ मुरागो, °गदोभांडारियाचेया घरा—.
५ मु. दाहा. ६ पंगोगो, गो, °रावा. आपण तैसेंचि वामदेवाचीए गुंफेसि आले : वामदेवासि आणि गोसावीयांसि वोटेयावरि आसन असे : आधीं गोसावीयांसि दंडवत केलें : श्रीचरणां लागले : मग वामदेवासि केलें : दुसरां दीसीं वामदेवीं म्हणीतलें : “चांगदेवराउळ एति तरि ओटेयाखालुते बैसों घालावें : कवाडा आड : ” तवं गोसावी तेथ बीजें न करीतीचि : सारंगपंडीत तेथ गेले : ते पाहों लागले : “कालि एथ पुरुष होते ते कें हो ? ” “ऐसे एथ कीती येताती : ” तीं म्हणीतलें : “ना एतु भलतेतुके : तेहीं काइ करावें ? ते कें हो तें सांघा : ” “ना तेयांसि बाहुल्यें चासाकडे खेळु : ” मग चासापासि आले : ७ एवा. °अन्यत्र आति ? ” ८ रावा. “एथ पाहिजे ते सकळै आति : ”

बीजें करावें : ” गोसावीं वीनती स्वीकरिली : मग गोसावीयांतें आपुलेयां आवारा घेउन आले^१ : देव्हारचौकीएसि भीतरीलीकडे गोसावीयांसि आसन घातलें : गोसावीयांसि मर्दना देओं आदरीली : ओलणी तेल चीकसा आणिला : तव सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आतांचें तव कपीलस्नान हों देया : ” मग गोसावीयांसि चौरंगावरि आसन जालें : दों गंगाळी पाणीं सारिलें : धुतलेया वस्त्राची चौरंगावरि घडी घातली : एकि गंगाळां आंगवसा तीमीति : श्रीमूर्ति परिमार्जिति : दुसरीये गंगाळीं आंगवसा धुति : ऐसें ऐसें कापड-मादणें जालें : कपीलस्नान जालें : सोनेयांचीया मेखा जेया श्रीखंडासि मारिलीया होतिया तें चंदन गोसावीयांसि सर्वांगीं वोळगवीलें : पूजा केली : धुपार्त्ती : मंगळार्त्ती केली : मग उमाइसांकरवि ताट करवीलें : गोसावीयांसि ताटावरि आसन जालें : आड लावणें लावीलें : सारंगपंडितासि मुकुंदासि ताट खालि : ऐसी गोसावीयांसि आरोगण जाली : सारंगपंडितासि प्रसादु जाला : उरला तो मोकानंदें घेतला : उमाइसीं ^१मोकानंदातें म्हणीतलें : “ हें काइ रे बा : मजलागि काहीं ठेवाचि ना ? ” तेहीं म्हणीतलें : “ काइ^२ करूं आइ : तुझेया वरेंता माने ना : ” मग उमाइसीं उसिटें सांडिलें होतें तेथिचीं सीतें वेंचिलीं : मग गोसावीयांसि गुळुळा जाला : वीडा जाला : मग गोसावीयांसि तेथचि पहुडू जाला : मग वीळिचांचां वेळीं गोसावीं बीजें केलें : तव बाइसीं म्हणीतलें : “ कें बीजें केलें होतें बाबा ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : पांडेयाचेया घरा : ” “ तरि मातें कां चुकवीलें बाबा ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आतां न चुकविजे : ” ॥

११६ तथा ज्वरनीवृत्ति

एकु दीं गोसावी वाटा बीजें करीत होते : वैजनाथापासि आले : तव देउळ करितां देखिलें : गोसावीं पुसिलें : “ पांडेया : हें देउळ कवण करवीत असे गा ? ” “ जी जी : रायाची^१ राणी वैजाए : जी जी : ते ब्राह्मणा वृत्ति^२ देति असे जी : सेत : घर : आंथूरण : बाज : म्हैसि : बटीकि : साटि आसु : ऐसी वृत्ति देति असे जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हीं कां जा ना ? ” तव तेहीं म्हणीतलें : “ आम्हीं^३ काइ हो जी तेथ^४ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जा : न पुसत तुमचें नावें वैहे^५ लीहीती : ” मग सारंगपंडीत^६ गेले : तव मोटकीं वैजाराणी भद्रीं बैसलीं होती : सनमानु केला : बैसों घातलें : पुसिलें : “ तुम्हीं कवण ? ”

१ (यापुढील, स्नानाचा, पूजेचा व आरोगणेचा वृत्तांत फक्त अ. पोथीतच संक्षिप्तपणे आला आहे तो असा : “ देव्हारचौकीये पटिसाळेवरि कापड मादणें जालें : पूजा जाली : भीतरि आरोगण जाली : हा वृत्तांत येथे पंगोहबीमु. प्रतीतून घेतला आहे.) १० अहभ. ^१उमाइसें स्पर्शित होती. बी. उमाइसें अस्पर्शित होती. ११. एवा. “ तें मी काइ जाणें : तुझा वरेंतु जाणें : ”

११६. १ गो. माहदेयाची. २ पं. व्रीति. बी. वृत्ति. ३ पं. ^१आम्ही काइ बोलों जाणत असो जी मुख ? ” ४ मुपंगोगो, गो. ^२ते प्रक्षा पाहों पाहों देति असे. ५ पं. वहीए. ६ बीमु. ^३कटका.

“ना आम्हीं पैठणकर सारंगपंडीतः” “लीहा गा याचें नावंः” परीक्षा^१ नव्हतां वैद्य^२ नावं लीहीलें^३ : सासनीं जवं नावं पडावें^४ तवं जरू आला : बीढारा आले : मोकानंदाकरवि दांडी भाडेन करवीली : गावां आले : बाहीरवाहीरें गोसावीयांचेया दरीसनासि आले : भोगनाराणासि आले : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : मग अवधी वेवस्ता सांघीतली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ न्हा : जेवा : मां ज्वरू जाइल : ” मग ते घरासि गेले : न्हाले : जेविले : मग ज्वरू गेला : मागौते^५ गेले : सासनीं नावं पडिलें^६ : वृत्ति दीधली : आसु एकी : म्हैसि : बटीकि : इतुकें घेउनि आले : घरासि गेले : न्हाले : जेविले : नीजैले : एरी दीसीं गोसावीयांचेया दरीसनासि आले : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पांडेया : केधवां आलेति गा ? ” “ जी जी : कालिआलां जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथ भेटों नैयाचि तें काइ ? ” “ जी जी : भागलां : न्हालां : जेविलां : तवं उसीरू जाला : मग नैएंचि जी : मग नीजैलां : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पांडया : ज्वरू वाट पाहातु असे गा : ” “ जी जी : तो गेला कीं : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तो भोगिलेयावांचौनि^७ काइ जाइल ? तो भोगें क्षाळावा : तो काइ आतांचि कीं पाठीं : ” “ हो कां जी : तरि आतांचि एओ : पैन्हां तन्हीं मोगावाचि कीं : तारि सन्धिधानीचि भोगुं^८ : ” मग आला : गोसावीयांचा उचीष्ट प्रसादु तेंचि पथ्य : चरणोदक तेंचि उन्हवणीं : बावीस^९ दी जरू होता : मग गेला : मग गोसावीयांतें आपुलेया आवारा घेउनि गेला^{१०} : गोसावीयांसि पडदणी दीधली : मर्दना जाली : मादनें जालें : मग उरलेया तेलांआंतु आणीक तेल घातलें : उरलेया चीकसेयांआंतु आणीक चीकसा घातला : उरलेया पाणीयांआंतु आणीक पाणी घातलें : तेणें आपण न्हाले : मग पुजाअवस्वरू जाला : मग ताटें केलीं : आपण सीत घेउनि बैसले : गोसावीं अवघेयांसरिसें वाढवीलें : मग आरोगण जाली^{११} : गुळुळा जाला : वीडा ओळगविला : मग बीढारासि बीजें केलें : ॥

११७ उपाध्यां भेटि

ग्रहसारंगपाणिभटांसांघातें चांगदेवोभट आले होते : गोसावीयांचेया दरीसनासि : ते मागौते गावांसि गेले : उदीयांसीचि गंगेसि गेले : तेथ उपाध्यांसि भेटले : मग तेहीं उपाध्यांतें म्हणीतलें : “ जानो जानो^१ : आम्हीं जैसेयां पुरूखांचीया गोष्टी करूं तैसे पुरूखू प्रतेस्थाना आले असति^२ : चांगदेवोराउळ गोसावी साक्षात इस्वरपुरूख : काइ

७ अ. परक्षा. ८ अहबी. °बीढारा आले तवं जरू आला. ९ (पंगो.). १० मु. °परिबाहिरें कटका गेले. ११ एवा. °न वचे. एवा. काइसेनि जाइल ? १२ (मु.). १३ एवा. सतरा. १४ शोध. °वाइसें : हंसराज : गोसावी : ऐसें बीजें केलें : १५ शोध. °वाइसां : हंसराजां पांती जेवणें जालीं :

११७. १ गोगो. °मागां जैसेया पुरूषाचीया (एवा. महात्मेयाचीया) गोष्टी आइकीजति तैसे- : २ मु. °तीहीं म्हणीतलें : “ तरि तयांचें दर्शन मज करि कां : ” “ हो कां : ” “ तरि तुं कै जासी ? ”

सांघों तेयांचें सौंदर्य ! काइ सांघों तेयांचें लावण्य ! काइ सांघों तेयांचें इस्वर्य ! काइ सांघों तेयांचें सामृथ्य ! एसी ? जाओं तेयांचेया दरीसना : ” “ हो कां : तरि तुं कै जासी ? ” “ ना पाहे^३ : ” तवं उपाधीं म्हणीतलें : “ मां पाहेचा दीस राहे^३ : माझी पासवडी धों घातली असे : ते एओं दे : मां जाओं : ” तें नागदेवोभटीं आइकिलें : पासवडी धुतली आली : रात्री दौरा घालताति : तवं लाहामाइसीं म्हणीतलें : “ हा रे बा : येव्हडेया वेळा दौरा घालितासि : उदयांचि घालि कां : ” तवं नागदेवोभटीं म्हणीतलें : “ आवो^३ : आतां हा उधळला : जाइल जोगीयांभवती कां पाठीं : ” उदयांचि उठिले : गोसावीयांचेया दरीसना नीगाले : उपाधीं म्हणीतलें : “ आइ^४ : सीदौरी घालि^५ : ” लाहामाइसीं म्हणीतलें : “ सीदौरी काइ करिसी ? ” “ ऐसें पुससी तरि मीं एंचि ना : ” “ हो कां रे बा : तरि कै एसी ? ” एइन दोंचों दीसां : ” सीदौरी घातली : मग गोसावीयांचेया दरीसनासि आले : ॥

गोसावीयांसि भोगनाराएणीं देउळाआंतु आसन होतें : भीतरि आले : गोसावीयांसि पुजाअवस्वरू जाला : आसनीं उपवीष्ट असति : चांगदेवोभट : उपाध्ये : आले : दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : गोसावीं पुसिलें “ हा कोण ? ” “ जी जी : हा आमचा मैत्र : ” दुपाहारीचा पुजाअवस्वरू बाइसीं केला : तव^६ उपाधीं बाइसांतें पुस्प मागीतलें : तेयाचीं पत्रें वेगळालीं केलीं : तांबवटीए द्रभा^७ होतीया : तीया घेतलीया : मग^८ वेदिची रूचा म्हणीतलें : ‘ सहस्रसीर्सा : पुरूखा : ’ ऐसा मंत्र म्हणति : आणि पत्र वाति : मग साष्टांगीं पुस्पाअर्चन केलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : जीव जीवां अर्चन घडे : परि परमेस्वरअर्चन कहींचि न घडे : ” आणि बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा घडवीति तरि घडे : ” ॥

११८ तथा तांबोळग्रहण

एकु दीसीं गोसावीयांसि वीळिचांचा पुजाअवस्वरू जाला : गोसावीं वीडा घेतला होता : तीहीं गावां जावयाचें पुसिलें : बाइसैं राहावीतें होतीं : तवं न व्हातीचि : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बटिका : बाइसैं म्हणतें असति तें कां कीजे ना ? ” “ ना जी : गावीं अवसरि करिति : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वीळिचां एकलेयां जावों जाणाल ? ” “ जी जी : आम्हीं एकलेयां “ ना पाहे : ” “ मां पाहेचां दीस राहे : माझी पासवडी धुतली येइल : मग परवां जावों : ” तें नागदेवोभटीं आइकिलें ? ३ (मुहबी.). ४ पं. खळुं. ५ मु. वोहिनी : पं. एक म्हणति भाउजेएतें सीदौरी मागितलीं. ६ मु. °मी गावां जाइन : ” तवं लाहामाइसैं दुख करूं लागलीं : इतुलेनि सीदौरी नेघतां नीगों आदरिलें : मग लाहामाइसीं म्हणीतलें : “ आरे बा : कै येसी ? ” चांगदेवोभटातें म्हणीतलें : “ म्हण : हा दीसां दों येइल : ” ७ (मुरा.). ८ मु. °अक्षता मागीतलीया : ९ बी. दर्भा. १० मु. °अपसव्य करुनि तीथिश्रवण केलें : मंत्र म्हणौनि पुजा केली :

एथ अखंड यवों जावों :” गोसावीं म्हणीतलें : “ तरि तुम्ही घीरवीर म्हणा^१ :” उगाळु परित्येजितां उपाधीं आंजुळि ओडवीली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बटीका : हें काइ कवण : ऐसें म्हणौनि नेणां : एथचें^२ उसिटें तांबोळ काइ म्हणौनि घेत असा ?” उपाधीं म्हणीतलें : “ जी जी : आपुलेया भलेयाचीया चाडा :” “ मां तुमचीं तीयें घरीं तुम्हांसि रीगों नेदिती कीं :” उपाधीं म्हणीतलें : “ नेदिती तरि नेदिती : आणि काइ जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हां^३ थाळावाटीयां जेउं न घलिती :” “ न घलिती तरि न घलिती : आणि काइ जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तीवैएपुढां जेउं वाढिती :” उपाधीं म्हणीतलें : “ वाढिती तरि वाढिती : आणि काइ जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुमतें गोत्राकुटंबावेगळें घालिती :” उपाधीं म्हणीतलें : “ जी जी : घालिती तरि घालिती : आणि काइ जी^४ :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसें कां पां घेयावें ?” उपाधीं म्हणीतलें : “ ना जी : तें आपुलेयां भलेयाचीया चाडा : आणि काइ जी :” तेहीं आपुलें भलेंचि नीर्वाहिलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बटीका : तुमतें कव्हणीचि काहीं न म्हणे हो :” मां गोसावीं तेयांसि तांबोळ दीधलें^५ : तेयांची आंजुळि भरली : आपार घेतलें : तोंडभरुनि : उरलें तें पासवडीएचां पालवीं बांधलें : बाइसीं म्हणीतलें : “ बटिका : पासवडी नासे ना ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : आवडीसि काइ आवांका असे ?” ॥

११९ कास्तां हरीदेओ पंडीतां गोपाळमंत्रभेद नीरोपण

चांगदेवीं^१ कास्त हरीदेओ पंडीत पुराणगीता आइकति : मग तेथचे संदेह पडति : ते येउनि गोसावीयांतें पुसति : एकु दीं^२ गोसावीयांसि उदीयांचा पुजाअवस्वरू जालेयाअनंतरें गोसावी वीहरणस्थानासि बीजें करावेयाची आइति करिताति : तवं तैसेचि कास्त हरीदेओ पंडीत आले : तैसेचि सपुजीत गोसावीं बाहीरि बीजें केलें : बाइसें जवं आसन घालीति तवं उपाधीं आपुली पासवडी उपरतौनि श्रीचरणांखालि घातली : “ बैसिजो जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बटिका : पासवडी मैळेल कीं गा :” “ ना जी : माझी प्रसादाची होइल जी :” गोसावी पासवडीवरि उभे होते : तवं बाइसें जाडि घेउनि आलीं : आसन रचिलें : गोसावी आसनीं उपवीष्ट जाले : कास्त हरीदेओ पंडीत आले : गोसावीयांसि दंडवत केलें : श्रीचरणां लागले : पुढां बैसले : हरीदेओ पंडितीं गीतेचा संदेहो पुसिला : पाठीं^३ गोसावींचि प्रस्नु केला : “ आपणेयासि कवणी ठाई^४ परिचो^५ :” तवं तेहीं म्हणीतलें : “ जी जी : गोपाळमंत्रां :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ गोपाळमंत्रां भेद कीती ?”

११८. १ (मुहबी.). २ मुबीगो. एथचेया उसिटिया तांबोळा हात ओडवीत असा तें काइ ? ३ गो. थाळा वाटीया वर्जिती. ४ एवा. °लोक तुमतें नष्टभ्रष्टां म्हणती. ५ मु. (ही.) °माळ दीधली.

११९. १ मु. माडीं बाळानीं. २ (हबीमुरा.). ३ एवा. आगमीं. ४ अ. प्रचयो. बी. परिचयो.

तीहीं म्हणीतलें : “दाहाएक” बोलिजे : परि आम्हीं एकदोन जाणों :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “गोपाळमंत्रीचे काइ हेचि भेद ? गोपाळमंत्रीं सहस्रसंक्षा भेद” : परि एकू भेदू तो कव्हणीचि नेणें : रुक्मिणीदेवीप्रति श्रीकृष्णचक्रवर्ती निरूपिला : म्हणौनि रुक्मीणिदेवी जाणें : कां श्रीकृष्णचक्रवर्ती जाणति : आणिक कव्हणीचि नेणें :”
 हरिदेवपंडितीं म्हणितलें : “जी : हें गोसावींचि जाणावें : आणि गोसावींचि निरूपावें : आम्हीं परिसों नेणों : मां निरूपूनि तें काइ” :” यावरि ‘आमचे गोसावी ते साक्षात श्रीकृष्ण चक्रवर्ति होति :’ ऐसी उपाध्यांसि प्रतीति जाली : ॥

१२० चांगदेवीं अवधुता तांबोळदान

एकु दीसीं उदयांचा पूजाअवस्वर जालेयानंतरें^१ गोसावीं चांगदेवासि^२ वीहरणासि बीजें केलें^३ : तव^४ अवधुतु माडावरि बैसले होते : गोसावीं तेथ बीजें केलें : गोसावीयांसि उजिवेयाकडे आसन जालें : तो डोळे नुघडी : मग गोसावीं एकु श्रीकरू खांदावरि ठेविला : एकें श्रीकरें हनवटीएसि धरिलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “कवणा पुरूखाकारणें” एसणें जन्म क्षेपीत असिजे बापेया ?” परि तो बोले ना : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ज्ञानेवीन वैराग्य काइ करावें बापेया ?” परि तो बोले ना : वास पाहेचि ना : मग गोसावीं तेयांचां तोंडीं आपुलेनि श्रीकरेंकरूनि फोडी घातलीया : वीडीया करूनि दीधलीया : मग गोसावीं बीजें केलें : ॥

१२१ पेखणीयां अवळोकणें

एकु दीसीं गोसावीं चांगदेवाचेया^१ देउळासि वीहरणासि बीजें केलें^२ : आडवांगीं न्हाणीएकडे^३ गोसावीयांसि आसन जालें : तव^४ तेथ देउळीं देवाचीं पेखणाइतें पेखणें करावेया आलीं^५ : नाचणी आवगावेया^६ तेउती आलीं : गोसावीयांतें देखिलें : आणि वेधलीं^७ : तीस उसीरू लागला म्हणौनि आणीकि आली : त्याहीं गोसावीयांतें देखिलें : आणि तेहीं वेधली : काहाळीया आला : तोही वेधला : मादळी आला : तोही वेधला : एरएरें ऐसीं

एवा. परिक्षा. ५ हवी. दाहावीस. एवा. वीस एक. ६ गो. गो. °हे नव्हे श्रीकृष्णचक्रवर्ति : ऐसें श्रीकरीचेनि मणीकटें दाखवीलें : ‘हा नव्हे एकु भेदु :’ श्रीचरणीचेनि अनुकारें दाखवीला : ‘हा नव्हे एकु भेदु :’ डोळ्याचेनि अनुकारें दाखवीला : ‘हा नव्हे एकु भेदु :’ कर्णवीभागें दाखवीला : ‘हा नव्हे एकु भेदु :’ ऐसें दोनिच्यारि दाखवीले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हे श्रीकृष्णचक्रवर्ति जाणति : कां रुक्मीणिदेवि जाणति : आणिके कोण्हींचि नेणति :”

१२०. १ (हमु). २ मु. माडाचेया देउळासि. ३ ह. °माडाचेया बाळाणेयावरि गोसावीं आरोहण केलें. ४ ह. °तीसरां खणीं माडीपुर्विली बाळाणां पसीमाअभिमुख— पं. °मधिला बाळाणेयावरि मांडखुटी— ५ एवा. दादुलेयाकारणें.

१२१. १ मु. माडाचेया. २ मुहवी. °तेथ उतरीली बाळाणां दक्षिणाभिमुख आसन जालें. ३ एवा. साजां. ४ (मुराहवी). ५ मुरा. कास घालावेया : अभ. नेसावेया. ६ मुरा. पाहातचि राहिली

अवधींचि आलीं : अवधींचि वेधलीं : अवघें पेखणें गोसावीयांपासि आलें : मग तेथचि^१ नाचों आदरिलें : तवं गोसावीं म्हणीतलें : “तेथचि जा : मां हें तेथचि येइल^२ : ” मग गोसावीं चांगदेवाआंतु बीजें केलें : चौकीं आसन जालें : तेथ पेखणें जालें : पेखणें अवळोकिलें : मांदळिया : काहाळीया : वंशकरू : चाकीकरू : आळतीकरू : जें जेयाचें अंग तें तो दाखवी : तेया अंगा गोसावी तोखति : तेणें तया सूख होए^३ : नाचणी नाचती होती : ते ताळासि चुकली : तेह्मळि गोसावी मुखीं गदगदां हांसति : आणि तीयां जाणीतलें : “जी जी : जाणेंवीण कळा माळवलीया जी : जाणेंवीण कळा पोरटीया जालीया जी : आजि कळेचें माहेर भेटलें : गोसावी सकळ वीद्येचें माहेर : ” मग तीया गौस्फुरण केलें : आणि गोसावी तीएचिये कळेसि तोखले^४ : मग गोसावीं तेयांसि पुडवाटुवा रीचविला : तांबोळ दीधलें : पाठवणी दीधली : परि तेयांसि जाववे ना : मग गोसावीं बीजें केलें : नाचणी दरवठांवरि^५ आलीं : दखिणीली दारवठां गोसावीयांतें पदरीं धरिलें : “जी जी : माझेया बीढारा गोसावीं बीजें करावें जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हें एकांचें नीमींतीलें^६ असे : ” मग गोसावीं भोगनाराणासि बीजें केलें : ॥

१२२ धाड सलदीं लपवणें

उमाइसें धाकुटींचि बिजवरासि दीधली : तयांसि पहिलें लेंकरुं जालें : तियें लाजति^१ : एकु दीं गोसावीं सारंगपंडीताचेया आवारा बीजें केलें : उमाइसें लेंकरुं घेउनि बैसलीं होतीं : गोसावीयांतें देखिलें : आणि लाजिलीं : पुढां सलदु^२ होता : तेथ धानाइसें घातली : वरि लुगडें घातलें : गोसावीं लुगडें हालतां देखीलें : मग पुसिलें : “बाइ : हें काइ हालत असे ? ” “जी जी : हें लेंकरुं : ” गोसावीं म्हणीतलें : “बाइ : कडिये घेया : याचिया अमृतकळा शोखती : ” इतुकेनि तयांची लाज फीटली : मग धानाइसें काढली^३ : ॥

१२३ धानाइसांसीं कवडां खेळु

येकु दीसीं गोसावी सारंगपंडीतांचेया आवारासि बीजें केलें : तवं धानाइसें^४ ओसरीए-वरि कवडां खेळत होतीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “धाइ : यां : हें तुमसीं कवडां खेळलै : ” “हो कां ? ” गोसावीं^५ आपुले कवडे मांडिले : तीहीं आपुले मांडिले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “या : ” आणि गोसावीयांचे कवडे चालति : तीएं म्हणति : “या : ” परि तेयांचे कवडे

७ मु. °खेळ मांडिला. ह. पेखणें करुं आदरिलें. ८ (मुहबी.). ९ (मुराहबी.). १० (हबी.).

११ एवा. दारवठां राखत होती. १२ पंढबी. नीमंत्रिलें. मुरा. आवतीलें.

१२२. १ अपं. °तीए पेटीएसि लपवीति : एकु दीसीं सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : लेकरुवांच्या अमृतकळा लोपती : ” एतुकेनि तेयांची लाज फीटली : मग पेटीएहुनि काढिली : स्थानपानीं लाविली :

२ ह. °पेटी होती : तेथ लपविली : वरि सूप ठेविलें : पेटी हालत असे : (एवा. सूप हालत असे :) गोसावीं पुसिलें— ३ ह. °थानीं लाविली :

१२३. १ हबी (एवा.) रा. धानाइसी काइसेयाची नेणों आळी घेतली : तवं सर्वज्ञें म्हणीतलें—

२ रा. एवा. °कवडे घेउनि आलीं. ३ एवा. °कवडेयावरि कवडे—

न चलति : मग म्हणति : “ आपण चालते कवडे घेतले : मज न^४ चलते कवडे दीधले : म्हणौनि पालटिति : गोसावीयांचे कवडे आपण घेति : आपुले गोसावीयांसि देति : मां माघौतें तैसेंचि केलें : माघौतें गोसावीयांचे कवडे चालति : तेयांचे न चलति : ऐसें गोसावीं वेळां तीन केलें : ॥

१२४ तथा आख्यायिका स्रवण

एकु दीं गोसावीं सारंगपंडीतांचेया आवारासि बीजें केलें : गोसावीयांसि ओलणी देओं आदरिली : आणि धानाइसीं गोसावीयांची श्रीमूर्ति उघडी^१ देखिली : आणि आघो घेतला : म्हणति^२ : “ चांगदेओराउळातें जीया हळदीं उटिलें तीया हळदीं मातें उटावें : ” ऐसा^३ थाया घेतला : काइसेनहीं बुझावे ना : तेयांसि काहीं म्हणीएं करूं नेदीति : उमाइसां धाकुटीएचि प्रव्हाइ^३ लेंकरूं जालें म्हणौनिया तीएं खेळउं सकति^४ : गोसावीं तेथ बीजें केलें : गोसावीं तेयातें म्हणीतलें : “ धाइ : या : हें तुम्हां काहाणी सांगैल : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ काउळेयाचें घर सेणाचें : साळैचें घर मेणाचें : पाउसु पडे : काउळेयाचें घर^५ वाहात जाए : साळैचें घर उरे : साळै आपुलेया घराआंतु रीगौनि म्हणे : ‘ काउळेया काउळेया : कानु कीं डोळा : ’ ऐसें तीन वेळां उचारिलें : मग तो थाया बीसरलीं : ॥

१२५ देओ साकरभातु आरोगण

गोसावीं सारंगपंडितांचेया घरा आरोगणेलालि बीजें केलें : मर्दना जाली : माजणे जालें : पुजा केली^१ : ताटें केलीं : गोसावीं ताटावरि बीजें केलें : आसन जालें : उमाइसीं ताट वाडीलें : सारंगपंडितासि ठावो केला : मोकानंदें देव्हारचौकीये ताट घेउनि आले^२ : साकर वाढिली होती : उमाइसैं पहीति मोकानंदाहातीं नेदीतिचि^३ : गोसावी भातावरि साकर घालुनि^४ आरोगण करूं लागले : तवें उमाइसैं पहीति घेउनि^५ आलीं : गोसावीं ऐसी वरौती वास पाहिली^६ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : देओ साकरभातु जेवीतु असे : ” उमाइसीं म्हणीतलें : “ जी जी : मीं पहीति घालुं बीसरलीएं जी : ” मग पहीति घातली : आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा ओळगवीला : मग बीजें केलें : ॥

१२६ धाइसि कास घालणें

^१गोसावीं धाइसि कास घातली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ धाइ : कास कोणावरि घातली ? ” तवें तेहीं म्हणीतलें : “ जी जी : श्रीचांगदेओराउळा गोसावीयांवरि घातली : ” मागौतें

४ एवा. बैसते कवडे—.

१२४. १ राने. गौरवर्ण. २ नेराहबी. ^०गोसावीयांची श्रीमूर्ति हळदी उटिली म्हणौनि गौर जाली तरि ते हळदी माझां आंगीं लावावी. ३ एवा. ऐसी आळि घेतली. ४ ह. ^०पराई लेकरूं जालें : म्हणौनि तीयें संकति. रानेभगोबी. प्रतीत हें वाक्य नाही. ५ एवा. वाहौनि. राने. ^०पुरें जाए.

१२५. १ (रानेहबी.). २ (गोपं.).

१२६. १ हबीने. प्रतीत या लीळेचा पूर्वार्ध पुढीलप्रमाणे : धानाइसैं वडिलें जालीं : न्हाणीति :

सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ श्रींघारू कोणाकारणें केला ? ” “ ना श्रीचांगदेओराउळां गोसावीया-
कारणें : ” तवं घरिचीं अवधीं हांसति : ॥

१२७ देमाइसां भेटि

देमाइसें तीए पीपळगाविची : तीए पुराण आइकति : तवं पुराणीं^१ गुरूवांचौनि मुंचणें नाहीं : ऐसें आइकति : “ तरि कवण गुरू करूं पां ? ” अवघां वीचारिलें^२ : “ ना एथ प्रतिस्थानीं वामदेव नावें वीक्षात आइकत असिजेति : ते गुरू करा : ” ऐसा अवघां वीचारू केला : मग पानें पोफळें घेतलीं : मग प्रतिस्थानासि आलीं : तेयांचीए मढीएसि गेलीं : तवं ते काळे ढीव^३ ऐसे : नागिवे बैसले आहाति : ते ऐसे देखिले : आणि म्हणीतलें : “ आगे आइ : आम्हीं स्त्रीया : यांपासि उठुं नैए : यांपासि बोलों पुसों नैए : दाउंमीरउं नैये^४ : हे काइसे गुरू ? ” म्हणौनि पानें पोफळें घेतलीं : आणि तैसीचि तीएं नीगालीं : तवं लखूबाइसें भेटलीं : तीहीं म्हणीतलें : “ हें काइ देमाइसें : कें गेलीं होतीति ? ” देमाइसीं म्हणीतलें : “ ना आइ : गुरू करूं गेलीएं होतीएं : तवं ते नगीन देखिलें : मग नीगालीएं : ” तवं लखूबाइसीं म्हणीतलें : “ गुरू कराल तरि मीं दाखवीन : जयाजवळि बैसों उठों ये : दाउंमीरउं ये : जेणें अवघेया संसाराची ली पुसे : जेणें संसारू तरिजे ऐसा गुरू मी दाखवीन^५ : ” “ हो कां : चाला : ” मग दोघी भोगनाराएणा आलीया : तवं गोसावीयांसि आसन असे : देखिलें : आणि नीवालीं : सुखीएं जालीं : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागलीं : पानें पोफळें आसनावरि ठेविलीं : नारीएळ दरीसना केलें : आणि पाठिमोरीं^६ बैसली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : गुरुदेवासि^७ पाठि देओं नैए : यासि सन्मुखां बैसिजे : ऐसी बैसा : ” मग सन्मुखें बैसली : मग तेयांसि गोसावीयांपासौनि स्तीति जाली : मग तीएं नीगालीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : एथ एओं आवडैल तेह्वळि यावें हो : ” “ जी जी : आतां एथचि एइन : ” ॥

१२८ माहादेवो पाठकां भेटि : स्तीति

माहादेओ पाठक ते पैठणीं साळेसि पढत असति : तेयांसि गोसावीयांसि भेटि जालीं^१ : गोसावीयांपासौनि स्तीति जाली : भोगिली : भंगली : मग गोसावीं जवळि बोलावीलें : आणि पुसिलें : “ निकेन ? ” “ जी जी : ” मग बाइसीं म्हणीतलें : “ ऐसा कवण सदैव बोलिजे :

उटिति : लेववीति : नेसवीति : बरवी कास घालीति : मग पुसति : “ धाइ : हा श्रृंघारू कवणालागि ? ”.

१२७. १ हबीमुरा. °ऐसें नीगालेंजें— २ ह. अवघेया गोता कुटुंबाचेया चीता ऐसें आलें : ३ गोमु. डेप. रा. दूप. हबी. दूम. ४ (मुराहबी.). ५ (हबीगो.). ६ हबी. आडवांगी. ७ अपं. °गुरु : देवता : पुरुषु यां तीघांही°. ह. गुरुदेवते°. हीराइसे. “ बाइ : पुरुषाचीया भेटि जाइजे तरि सन्मुखां बैसिजे : राजा : गुरु : देवता : या तीहींसि पाठि देओं नये : ”

१२८. १ मु. °ते काहीं वाचित होते : तेणें देह कृष जालें होते :

बाबा आदर करुनि पुसताति : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : हे एथिचे येजमान : एही येथें पुर्वी पाणीभात : बाबुळसेंगाची आरोगण दीधली : ” मग ते दंडवत करुनि गेले^३ : ॥

१२९ राघवदेवां भेटि*

[राघवदेव^१ दोडविहिराहुनि पैठणासि आले : गोसावीयांसि भेटि जाली : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : मग गेले : ॥]

१३० गदोनाएकां भेटि* ॥

१३१ ब्रह्मचारीदेवां भेटि* ॥

१३२ कवडींबा^१ गाएन श्रवण

गोसावीयांसि उदीयांचा पुजाअवस्वरू जाला : मग गोसावीं सपुजीत चांगदेवासि^३ बीजें केलें : चौकीं गोसावीयांसि^१ आसन जालें : तव कवडींबु^४ आला : गोसावीयांतें देखिलें : आणि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागला : मग सीकारी^५ गाओं आदरिलें : “ तुं^६ गोसावी मीं पाइकु तुझा : हरिहरि वाचा उच्चारण : नयेन नीरीक्षण ध्यान : तुं एक हरी इतुलें देई : आन न मागे कृपासींधु मुरारी^७ : ” ऐसा गीतु गाउनि श्रीचरणां लागौनि तो नीगाला : मग गोसावीं चांगदेवासि बीजें केलें : मग बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा भगतु कैसे^८ मागतु असे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : भगतु आणि मागे^९ : ” मग गोसावीं चांगदेवा बीजें केलें : बाळानेयावारि आसन जालें : कवि डींभाचे सीकारे भीतरि गात होते : ‘ त्वमेव माता ’ या श्लोकावरील पदें गाइले : बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : भक्त काइ म्हणत असे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : ना हे शब्द म्हणतु असे : एकां ऐसेंचि होउनि ठाके^{१०} : ” ॥

२ (बी.). पूर्वार्ध ली. १०४ पाहा.

१२९. * ही लीळा हबी. प्रतीतून घेतली आहे.

१ मु. एकु दीं दोडवीहीरेकार राघवदेव आले^०.

१३०. * ‘ गदोनाएका भेटि ’ आणि ‘ ब्रह्मचारिदेवा भेटि ’ या दोन्ही लीळा किंवा त्यांच्या आद्या संपादनासाठी घेतलेल्या पोथ्यांपैकी फक्त मु. प्रतीतच आढळतात. तथापि, पाठसमुदायांच्या सर्व पोथ्यांतील पूर्वार्धचरित्राच्या ‘ आद्या ’त मात्र त्या आढळतात. म्हणून त्या आद्यांचा समावेश संहितेत केला आहे. या दोन लीळांशिवाय ‘ सारस्वतभटा भेटी ’ ही लीळा मु. प्रतीत आहे. पाठसमुदायातील चरित्राच्या आद्यात ती आढळत नसल्यामुळे तिचा अंतर्भाव केला नाही.

१३१. * १३० या लीळेवरील तळटीप पाहा.

१३२. १ बीमु. कवि डींभा. २ मु. माडासि. ३ मु. °देउळीं चौकीं. ४ बीमु. कवि डींभा. भ. कवडींभ रामदेव. ५ (मुराहबी.). ६ गो. “ तुं गोसावी मी पाइकु तुझा : ऐसें जाणवीसी जरि : पुर्वापर आठवीसि : तरि वीनवणी अवधारि : ॥ १ ॥ धृ० ॥ हरिहरि वाचा उच्चारण : नयेनी नीरक्षेण : हृदई एकु हरि : ” ॥ छ ॥ ७ (मुराहबी.). ८ मुराहबी. काइ. ९ गो. °एकाधे एउनिचि ठाके : आणि बाइ : हा खडुदर्शनव्येता म्हणौनि मागतु असे : ” भ. °मग तीहीं गोसावीयांतें वीनउनि घरासि नेलें : मदना : मादणें : पुजा : आरोगण जाली : पहुडु जाला : मग बीजें केलें १० (प्रव. विचार २३४).

१३३ रवळो अध्यात्मगीत निषेध*

[गोसावीयांसि भोगनाराएणीं अवस्थान : एक वेळ गोसावीं चांगदेवा वीहरणा बीजें केलें : तेथ माडावरि आसन जालें : तव रवळो कुंभार : तो डफगाणें जाणे : पदें बांधे : तो गोसावीयांचीया दर्शनासि आपुलेया मेळेनसीं आला : मग अध्यात्म गावों लागला : उपनिषेधाचें रहस्य : जत पदीं बांधौनि गाइलें : यावरि बाइसीं म्हणीतलें : “बाबा : हें ऐसें अध्यात्मरहस्य हा गीतीं गाताए : तरि हें यासि काइ गावों येताये म्हणौनि गात असे ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : आत्मा आणि गीतीं गाइजे ? तेयातें कव्णीचि नेणे कीं : मा तो कैसा वीदीत करावा ? हें ऐसें जो गाये तया वोखटें आति : देवतेचा क्षोभु होए :” ऐसें गोसावी बोलिले : आणि भीयाला : मग पुरें केलें : गोसावीं तेयासि तीनि दामेंसीं वीडा देववीला : मग तो गेला : ॥]

१३४ वामदेवां भूतसृष्टि दाखवणें

एकु दीं गोसावी वीळिचेया वेळीं भोगावतीएकडे बीजें करिताति^१ : सरिसे वामदेव असति : आणि कोण्ही नसे^२ : गोसावी मार्गिचेया पींपळाचां पालवीं पुर्वीली उभे राहिले : मग वामदेवांतें पुसिलें : “आपणेयां काइ वैस्य^३ ?” “जी जी : भूतसृष्टि :” “पाओं : एथ दाखवा :” “हो कां जी :” मग ते^४ अह्वानुं लागले : तव कोण्हीं नैएति : मग म्हणीतलें : “जी जी : तीयें न एति :” “कां न एति ?” “जी जी : एकें कोल्हापुरा गेलीं : एकें मातापुरा गेलीं :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आपणेया वैस्य तीयें बोलावीलेयां कैसीं न एति^५ ? एथौनि बोलाविजतु ?” “हो कां जी :” आणि गोसावी^६ फुटेयाचेनि पालवेंकरुनि ऐसीं बोलाविलीं : आणि एओं लागलीं : पहीलीया^७ दृष्टें तीएं आलीं : मग सूतें तीएं आलीं : मग सूतें नाहीं : दृष्टें नाहीं : तीएं आलीं : एकें नसुधीं सीसाळें : एकें नसुधीं धडें^८ : एकांचे रक्तवटीयांएसणे डोळे : एकें खांखाळें : एकें वेंताळें : खाएगीळि करितें : वीकाळा दाढा : आवाळुवें चाटीति : एक आवाळुं आकासीं : एक आवाळुं पाताळीं : एक ब्रह्मांड गीळील एसणें : ऐसीं देखिलीं : आणि भीयाले : भीउनि गोसावीयांचीए पाठिसीं रीगाले : “अपाहारिजो^९ जी : अपाहारिजो जी :” म्हणौनि गोसावीयांचेया^{१०} फुटेयाचीया पालवा पीळु घेतला : मग गोसावीं फुटेयाचेनि पालवेंकरुनि मागौतीं पाठवीलीं : इतुकेनि तीएं नीगालीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें :

१३३. * (प्रव. विमा. ३२).

१३४. १ एवा. °वामदेव भोगावतीएकडौनि एत असति : ऐसी पींपळातळि भेटि जाली. २ मु. °महाकाळीपूर्वे थडीये आश्राइत पींपळ. ३ एवा. वीदीत. ४ हगो. °नागिवे होउनि वस्त्र भवंडुं लागले. ५ मु. °एकें संभूसि ओळगे गेलीं. ६ (हगोपं.). ७ हगो. °फुटेयाचा पालौ ऐसा सव्यें (पं. अपसव्यें) भवंडिला : आणि एवों लागलीं. ८ मु. पहीलें. ९ पं. एकाचीं तोंडें : एकाचीं रीडें. १० पं. उपसंहारिजो. ११ एवा. °श्रीचरणां झोंबीनले.

“हें काइ गा : इतुकेयासीचि भीयालेति ? तुम्हां भूतसृष्टि वैस्य कीं : आणिं के दाखवीजती तरि काइ कराल ?” मग उगेचि राहिले : मग गोसावीं मठासि बीजें केलें^{१३} : ॥

१३५ वामदेवांचा नमस्कार घेणें*

[मग तैलागौनि वामदेवां गोसावीयांवरि थोरि वृद्धि आली : अपार भाव करीति : नीत्य रात्रीं कांबळेयाचें कोंगें घालौनि दर्शनासि येति : दंडवतें घालीति : श्रीचरणां लागति : प्रसाद घेति : मग जाति : ॥]

१३६ दाइंबा दुर्गावरि धावणें

एकु दीसीं दायंबा गोसावीयांचेया दरूसना आले : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : आणिं^१ दाइंबासि स्तीति जाली : ते दुर्गावरि चरीयांचरीयां धावों लागले : गावींचा लोकु अवघा पाहों ठेला : ‘पडिले : पडिले :’ म्हणति : पारि पडति ना^१ : गाविचेया लोकांसि आश्चर्यें जालें : लोकु म्हणों लागला : “हे ऐसे कवण पुरूख ?” तेयांतु एकीं म्हणीतलें : “हा श्रीचांगदेओराउळांचा पीसा :” मग गोसावीं तेथ बीजें केलें : दाइंबाएं गोसावीयांतें एतां देखिलें : आणिं दुर्गावरौनि उतरले : गोसावीयांचेया श्रीचरणां लागले : मग तेयाची स्तीति भंगली : ॥

१३७ अनुसरलेयाचा देओ निरूपण*

[प्रतिस्थानीं भोगनाराएणीं अवस्थान : एक वेळ बाइसीं पुसिलें : “बाबा : हे आवघे वेदवक्ते श्रीकृष्णचक्रवर्तीं परमेश्वर म्हणौनि मानीति : पुजीति : तरि या काहीं गोमटें आति ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आति : बाइ :” “तें कवण बाबा ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : हे लोक श्रीकृष्णचक्रवर्तीं मानिति : तेणें तया संपती जोडे : आन्हांतर मृत्यु चुके : देहांतीं आर्जिलेया फळा जाति : बाइ :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : देव काइ गुरुवाचा ? गुरुव म्हणे : देव माझा : देवो तो गुरुवाचा नव्हे कीं बाइ : देव तो एथीचिया भक्ताचा : तैसा ठावो : बाइ : अनुसरलेयाचा देवो :” “हो कां जी :” ॥]

१२ मु. °हे लीळा रामे. तथा स्वमति शोधें : एथ. प्रवा. गणपतिमठीं.

१३५. *ही लीळा मु. प्रतीतून येथे घेतली आहे. पाहा : मु. (शोध) एक वेळ उत्तरार्धी गणपति मठीं तयांसि गेलेयां भक्तजनीं पुसिलें : “जी जी : हे नीच एधवां कां येति ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आपुलेयां शीष्यांतें चोरुनि एथ येति :” हे लीळा रामे. तथा स्वमति शोधें एथ : ॥ प्रवा. गणपति मठीं : ॥ १३४ व १३५ या लीळा उत्तरार्धातही येतात. तेथे मी त्या गाळल्या आहेत.

१३६. १ (ह.).

१३७. *(प्रव. आमा. २०२).

१३८ चांगदेओभटाची वीनती स्वीकारू^१

येकु दिसु गोसावीं बाइसातें म्हणीतलें : “ बाइ : हें परमेश्वरपुरा जाइल : आइति करा : ” तें चांगदेओभटा^२ आइकीलें : मग बाइसातें म्हणीतलें : “ बाइ : गोसावी परमेश्वरपुरा बीजें करीत असति : तरी मज आपणेयांसांघातें येओं देती : ऐसें पुसा कां ? ” बाइसीं वीनवीलें : “ बाबा : चांगो म्हणत असे : ‘ गोसावी परमेश्वरपुरा बीजें करीत असति : तरी आपणेयांसांघातें मज येओं देती ? ’ ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसें^३ हां बटिका ? ” “ जी जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हां गावां जाणें असे : गावां जा : सणु करुनी या : मग गांवा जाओं : ” ऐसेचि उपाधीं चांगदेओभटाकरवि पुसवीलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ यासी^४ आळेंनीवणें असे : हा ना^५ : ” उपाधीं गोसावीयांसि श्रीमुखीचें तांबोळ मागीतलें : मग नीगाले : बाइसीं म्हणीतलें : “ बटीका उसीरू जाला : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : तैसें हे धीरवीर असति^६ : ” ॥

१३९ रीधपुरा प्रयाण

मग चांगदेओभट गावां गेले : सणु सारुनी आले : बाइसीं आइति केली : मग बाइसें : हंसराज : चांगदेओभट सरीसे नीगाले : मग गोसावीं परमेश्वरपुरा बीजें केलें : ॥

१४० राहाटगावीं माहालखुमीए वस्ति

मग गोसावीं राहाटगावासि बीजें केलें : माहालखुमीएचां देउळीं दोंपाहारांचा : वीळिचांचा पुजाअवस्वरू जाला : आरोगण जाली^१ : वस्ति जाली : मग गोसावीं बीजें केलें : ॥

१३८. १ प्रस्तुत लीळा अ. प्रतीत फार संक्षिप्त आहे. म्हणून येथे रा. प्रतीतून उद्धृत केली आहे.
२ पंगोगो, °आणि उपाधीं बाइसातें म्हणीतलें : “ आम्ही दोघे रीधपुरासि गोसावीयांसरिसे एउनि : ” म्हणौनि दंडवतें घातलीं : बाइसीं गोसावीयांतें म्हणीतलें : “ बाबा : चांगो आणि जानो रीधपुरासि एवों पाहात असति : बाबासवें : ” गोसावीं उपाध्यातें म्हणीतले : “ बाइ : हा नां—
३ हीराइसें. °हां बटिका : परमेश्वरपुरा जातां कां बारिजैल ? गावां जा : सणु करा : पुसा : मग या :
४ पंगोगो, °यासि खूंटदावें असें. (एवा. सुईदोरा असे.). ५ पंगो, °बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : खूंटदावें म्हणिजे काइ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : दावें म्हणिजे माएबापू : संबधीएं : खूंट म्हणिजे अस्त्री : गळां दावें लागलेयां भलेतेउतेंहीं हींडों ए : तैचि खूंटी बांधलेयां भलतेउतें हींडों न ए : म्हणौनि हा नां : ” ६ (अ.).

१४०. १ गो. गो. °पहुडु जाला : मग चांगदेओभटातें सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बटीका : एथ नीजा : ” मग चांगदेओभट तीए दीउनि गोसावीयांपुढां नीजति : ते परतेपरते होति : गोसावी श्रीकरें आरुतें करीति : पुढें सुति : वरि श्रीकरु घालीति : ऐसें प्रतदीनीं करीति : ॥

१४१ कडेठणीं माहालखूमीए वस्ति

उदीयांचि गोसावीं कडेठणासि बीजें केलें : मार्गीं^१ आसन जालें : गोसावीं^२ वाइसां-
करवि सीळिका आणविलीया : तवं सीळिका नाहीं : बोरि डीरैली होती : तीएं हातु-
हातु कोंभ नीगाले होते : तीएं पयोवर्तीएं : तीएं तोडूं मोडूं भीति : तीएं भवंतीं भवंति :
परि मोडीति ना : कव्हणांसि गोष्टी लावीति : ऐसीयापरी गमितें असति : तेवीचि तेया
भवंतीं भवंति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भलेतै^३ कासीया भवंतीं भवंसी ? तन्हीं मोडुनि सीळिका
आणिशीं^४ कीं : ” मग वाइसें हांसिली : मोडुनि सीळिका घेउनि आलीं : गोसावीयांचां
श्रीकरीं ओळगविली : गोसावीं दंतध्वन^५ केलें : गुळुळा केला : वाइसीं अर्धपटु^६ टीळा
केला : पुजा : धूपातीं : मंगळातीं केली : वीडा ओळगविला : मग गोसावीं बीजें
केलें : ॥

१४२ भोवंडाउवांचां^१ राजौरीं वस्ति ॥

१४३ सेंदुर्जनीं ब्राह्मणां स्तीति

मग गोसावीं सेंदुर्जनासि बीजें केलें : गावां इसान्य पींपळातळिं^१ गोसावीयांसि
आसन असे : तवं ब्राह्मणु एकु नागझरीएसि संध्यावंदन करावेया आला : संध्या-
वंदन करीतु होता : तेणें गोसावीयांतें देखिलें : आला : दंडवत केलें : श्रीचरणां
लागौनि पुढां बैसला : आणि तेयांसि गोसावीयांपासौनि स्तीति जाली : स्तीति
भोगुं सरलीं^२ : मग गोसावीयांतें^३ वीनवीलें : “ जी जी : गोसावीं माझेया आवारासि
बीजें करावें जी : ” गोसावीं तेयांचेया आवारासि बीजें केलें : मर्दनामादणें जालें :
पुजाअवस्वरू जाला : आरोगण जाली : भगतजनां पांति जाली : पहुडु : उपहुडु
जाला : वीळिचां पुजाअवस्वरू जाला : मग एरी दीसीं गोसावीं उदीयांसीचि तेथौनि
मेघंकरा बीजें केलें : तो ब्राह्मणु पींपळातळिं^४ ए : आणि तेथ गोसावीयांतें देखतुचि
असे : ॥

१४१. १ गो. गो. गावां आग्न कोणीं मळा : तेथ वृक्षा एका तळीं गोसावीयांसि आसन जालें :
तेथचि दुपाहाराची आरोगण जाली. . . पहुडु जाला : उपहुडु होउनि मग गावांआंतु महालखूमीए
वस्ति जाली : २ (सीळिका आणविण्याचा हा वृत्तांत फक्त अहबी. प्रतीतच आहे. गो. गो. प्रतीतही
नाही.) ३ हबी. भलतैसेया भवंतीं भवाल : परि- ४ बी. आणालचि कीं. ५ बी. दंतधावन.
६ बी. अर्ध पींड.

१४२. १ मुबी. भीम°.

१४३. १ एवा. गावासि उत्तरे वेसिदारीं वडु असे : तेया वडातळिं— २ एवा. सर्वज्ञें म्हणीतलें :
“ भटो : घरा जा ना : ” मग तेणें— ३ मुरा. °आरोगणेलीगि. ४ एवा. वडातळि.

१४४ मेघंकरां बाइसैं हाटा गमन

मेघंकरासि गोसावीं बीजें केलें : गावांवाहिए प्रदेसीं गोसावीयांसि आसन जालें^१ : मग बाणेस्वरीं वस्ति जाली : चरणक्षाळण जालें : पहुडु जाला : तवं बाइसीं उपाहारू नीफजविला : मग गोसावीयांसि उपहुडु जाला : पुजा : आरोगण : गुळुळा : वीडा जाला : मागौता पहुडु जाला : पुढील गावं धाकुटें : म्हणौनि बाइसैं मेहकराआंतु हाटवका^२ : काही वेसरू : घेयावेया गेलीं : वाणीयां एकाचेया पसारेयासि गेलीं : बाइसांतें देखौनि वाणीएं म्हणीतलें : “ आइ : या : ” म्हणौनि माची बैसों घातली : बाइसैं बैसलीं : “ बा : काहीं वेचु देया : ” तेणें म्हणीतलें : “ आइ : बैसा : नावेक राहा : यां ग्राहीकांतें पाठवीन^३ : मग तुम्हीं मागाल तें देइन : ” तेयासि थोरू वीकरा जाला : बाइसैं बैसलीचि होतीं : मग तेणें अवघीं ग्राहीकें पाठवीली^४ : मग बाइसांतें पुसिलें : “ आइ : काए देओं तें सांघा ? ” बाइसीं म्हणीतलें : “ कणीकी दे : १ : तांदुळ : २ : तुप : ३ : हींगु : ४ : मीरीएं : ५ : जीरें : ६ : साकर : ७ : ” ऐसा सोळां^५ दामांचा वेचु केला : बरवा सवंगु सुसासु^६ : हाटवका दीधला : बाइसैं सोळा दाम देओं बैसलीं : तवं तेणें म्हणीतलें : “ आइ : इतुकें माझें तुम्हीं आपुलेया उपेगा नेयावे^७ : ” बाइसैं आलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : उसीरू कां लाविला ? ” बाइसीं मागील अवघें वृतांत गोसावीयांपुढें सांघीतलें : “ बाबा : मीं हाटासि गेलीएं : तवं तेणें वाणीएं मज माची बैसावेया घातली : आणि म्हणीतलें : ‘ आइ : मज ग्राहीकें पाठउं देया : मग मीं तुम्हांसि हाटवका देइन : ’ मग ग्राहीकें पाठवीलीं : मग बाबा : मज हाटवका दीधला : म्हणौनि उसीरू लागला : दाम देओं बैसलीएं परि तो नेघेचि : बाबा : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : तुम्हां^८ गेलेयां तुमचां ठाईं तेयांचें इतुलेंचि काइ बहुत ? ” तवं बाइसीं म्हणीतलें : “ मज ऐसैं न व्हावें बाबा : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तरि नव्हे^९ : आणि काइ बाइ : ” मग वसति जाली^{१०} : ॥

१४५ वीसैए रामदेवीं कमळीं पुजा

‘परमेस्वरपुरा गोसावीं बीजें करीत असति’ ऐसैं दादोसीं आइकिलें : गोसावीयांलागौनि वाटेसेया^१ काहीं संभौ मेळौनि मागिलाकडौनि टाकौनि घेउनि आले : तवं गोसावीं वस्ति^२

१४४. १ अ. °कवणी ठाईं वस्ति जाली तें नेणिजे. गो. गावां उतरे नदीचीए थडीए अग्नीष्टीका : तेथ आसन जालें : मग सारंगधरासि वस्ति जाली : एवा. अग्नीष्टीके वस्ति जाली : तेथौनि मेहकरा हाटा गेली. २ मु. °वेचुं घेयावेया. बी. हाटवटावेसजु वेसौर°. ह. हाटवेचु घेयावेया. ३ एवा. बुझावीन. ४ एवा. बुझाविलीं. ५ एवा. आठां. ६ हबी. सुवासु. गो. सुलीसु. ७ एवा. °आणीक सोळा दाम बाइसांचां हातीं दीधले : बीडार पावति तवं बोळवीतु आला. ८ मुरा. °इतुलेंचि बहुत. गो. °पासौनि तेयांसि काइ येतुलेंचि बहु ? पं. °पाहुनि इतुकें काइ बहु ? ९ एवा. आजिलागौनि नव्हे. १० या लीळनंतर मु. प्रतीत “ शोध : एकांचेनि मतें अंजनीये वसति : ” अशी स्वतंत्र नोंद आहे.

१४५. १ हबीमु. वाटेचें काही संबळ मेळउनि. २ एवा. वीसैए. मु. लींगाचेया देउळा.

देउळां बीजें केलें : देउळ पाहिलें : बाइसें तेथ उपाहारू करावेया राहिलीं : गोसावीं वीहरणा बीजें केलें : तळेयाचीए पसिमीली पाळीसि पींपळातळि गोसावीयांसि आसन जालें : तवं तेथ देव आले : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : गोसावीं क्षेमाळींगन दीधलें : देवीं वेचु आणिला तो पुढें ठेविला : तळेयाआंतु पव्हावेया रीगाले : तव कमळें बरवीं देखिलीं : देवीं म्हणीतलें : “जी जी : मीं कमळांची पुजा गोसावीयांसि करूं ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “करा :” “जी जी : तरि कमळें कैसीयापरी काढूं ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आंकुडीया करुनि काढा :” मग देवीं आंकुडीया करुनि कमळें तोडिलीं : मग कमळांचीं अंगदें केलीं : बाहुभुक्षणें केलीं : गळदंडे : हातसर : माळ : मुगुटमाळ केली : ऐसी बरवी गोसावीयांसि लोहिवां कमळीं^३ साष्टांग पुजा केली : स्त्रीखंडीं कमळें : मग रामदेवीं म्हणीतलें : “जी जी : मज कोळ पुरुखूँ उधारुनि देयावा जी :” म्हणौनि रामदेवीं कमळाची पांकुळी गोसावीयांचां श्रीकरीं दीधली : गोसावीं कमळाचें पातें श्रीकरीं घेतलें : श्रीकरिचीया करांगुळिचेनि नखेंकरुनि उधारिला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “देसकाळिचे आचारीये इतुलेयामध्ये^४ आचारीत्व करीत असति^५ : एन्हीवीं^६ एथौनि देवताचक्र नीरोपितां पृथ्वीएसणी कडती आणि मेरूएसणी खडी न पुरे : परि देवताचक्र उधारूं न सरे :” “जी जी : तरि सामान्याकारें निरोपिजो जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “द्वीधा शांभव : अष्टधा शाक्तेय : सवालक्ष नवकोडी महाभव : बाहातरि कोडी आन्तव : इतुकीया देवता एकीं ब्रह्मांडीं असति : ऐसीं अनंतें ब्रह्मांडें असति :” “होकां जी^७ :” आणि मग गोसावीं उधारुनि रामदेवांसि दीधला : मग देवीं कागळीं उधारुनि तांब्रपात्रीं उधारिलें^८ सर्वज्ञें म्हणीतलें : “खाजें खादलेयां क्षुधानिवृत्ति तारि होए : पारि भूक न वचे : तथा तृप्ति नव्हे : अन्न जेविलेया भूक तरि जाये : अमरां नव्हीजे : अमृत पीजे तरि अमरां होइजे : तैसी इंद्रादिकांचीं फळें च्युतिमंतें आणि दुखरूपें : चैतन्यफळ मोक्षतुल्य तारि होए : पारि तेथ च्युति हा दोषु : तैसा मोक्षु नव्हे : मोक्षु जालेयां यातायात पारुखति^९ :” मग गोसावीं देउळासि बीजें केलें : पुजा आरोगण : पहुडु उपहुडु जाला : वीळिचां पुजा जाली : उदीयांचि पुजाअवसरू जाला : मग बीजें केलें : रामदेव वीसैएहुनि परतले : ॥

एवा. सीद्धताथाचिया देउळा. ३ (हबीमु.). ४ मुबी. कौळ°. रा. कुळ°. ह. काळ°. गोपं. कोळपुरुखू वीद्यामार्गु. ५ मु. इतुलेया ऐसेयामाजि सारीति. प्रवा. °लीहुनि दाखवीति. (एवा. संकळिति : एवा. संकळौनि देति :) ६ ही वाक्ये मुरा. प्रतीत नाहीत. ७ पं. °तवं सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एथौनि देवताचक्र निरूपितां नीरोपुं न सरे : पृथ्वीएसणें कडती : आणि मेरूएसणीं खडी लीहीतां न पुरे :” ८ (प्रव. वि. २७०). ९ (दृपा. २१, २२ व २३. खाजेयाचा, अन्नाचा व अमृताचा दृष्टांत ‘दृष्टांतस्थळ’ काराच्या मते यातील ‘अन्नाचा दृष्टांत’, ‘रामदेवाप्रति वसैए निरूपिला :’ या तिन्ही दृष्टांतांत उत्तरोत्तर-क्रम आहे. तिन्ही मिळून एक वाक्य आहे असे स्पष्ट दिसते. म्हणून हे तिन्ही दृष्टांत येथे एकत्रित घातले आहेत. त्यावरील दाष्टीतिके माझ्या मते स्वामींची असावीत. म्हणून तीही अंतर्भूत केली आहेत.)

१४६ आलेगावीं लींगाचां देउळीं^१ वस्ति ॥

१४७ पातुरडीं वैजनाथीं^१ वस्ति ॥

१४८ टाकळीए उतरेस्वरीं वस्ति ॥

१४९ वेळुवनीं वस्ति ॥

१५० लाखपुरीए लक्षणेस्वरीं^२ वस्ति ॥

१५१ चांगदेओभटां खेळावेया परोखू

गोसावी उदयांचां पाहारा एकु चालति : मग वसतीचां गावीं राहाति : गोसावी विहरणा बीजें करीती : आसन होए^१ : गोसावी चांगदेओभटातें खेळों पाठवीती : “बटिका : खेळों^२ जा ” अग्नीचा संबंधु तवंपर्यंत करावा : जैसा पैन्हा गेलेयां वात श्लेष्मे न बधीति^३ : आणि खेळों जाति^४ : ॥

१५२ मार्गी चांगदेओभटांतें जाडि पांगुरवणें

चांगदेओभटांतें गोसावीं आपणेयांपुढें^१ नीजवीति^२ : रात्रीं गोसावीयांपासि नैजैले असति : गोसावीयांसि पावो लागैल म्हणौनि ते परतेपरते सरति : गोसावी म्हणति : “ बटिका : ऐसें आरुतें ठाका^३ ” म्हणौनि दोहीं श्रीकरीं ऐसें धरुनि आरुतें आणिती^४ : सीयाळे दीस : तें सीत वाजे : गोसावी जाडि पांगुरवीति^५ : ॥

१५३ जाडि परित्यागु

सीयाळे दीस : उदीयांचि गोसावी बीजें करीति : बाइसें जाडीचा^१ कोंगता करुनि गोसावीयांचां श्रीमुगुटीं घालिती : मग गोसावी मार्गी बीजें करीति : उन्ह नीगे : सीत फीटे : मग गोसावी श्रीमुगुटु लववीति : परि : ‘ बाइ : घेया : ’ ऐसें न म्हणति : आणि गोसावी मागुतवाणी^२ : श्रीमुगुटेंचि झाडुनि : जाडि खालि परित्येजीति : चांगदेओभटांतें म्हणति : “ बटिका : जाडि घेया : ” मग चांगदेवओभट जाडी घेती : घडी करुनि खांदावरि घालती : ऐसें प्रतवस्ती : ॥

१४६. १ मु. (प्रवा.) गावामध्यें एल्हणेश्वराचें देउळ : तेथ वसति जाली : एवा. गोपाळीं.

१४७. १ एवा. वाळुकेश्वरीं.

१५०. १ गो. लखमेस्वरि.

१५१. १ (मु.). २ भ. खेळा : जा : ३ (दृपा. ७५. ‘अग्निसंबंधाचा दृष्टांत’ “हा दृष्टांत गोसावी चांगदेओभटाप्रति सींगणापुरीं नीरोपीला”-दृस्थ.) ४ रावा. हे लीळा सींगणापुरीं.

१५२. १ मु. आपण्यां सेजे. २ (ह.). ३ एवा. सरा. ४ रावा. हे लीळा टाकळीए मार्गी.

१५३. १ पं. जाडीचें कोंगतें. २ पं. °वाहाणी.

१५४ सींगणापुरीं अवस्थान : कोडेस्वरीं घाटेया हरिभटा भेति

तैसेंचि गोसावीं वीहरणासि बीजें केलें : कोडेस्वरीं चौकीं आसन जालें : घाटे हरीभट^१ गंगेहुनि^२ आले : हातीं तांबवटी^३ : तांबवटीए उदक : तुळसी : देवतेसि तर्पण करावेया : गोसावीयांतें देखौनि आले : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : तांबटीए उदक होतें : तेणें उदकें श्रीचरण प्रक्षाळिले : तुळसी वाइलीया : साष्टांगीं तुळसींचें अर्चन केलें : गोसावीं तेयातें श्रीकरें स्पर्शिलें : आणि गोसावीयांपासौनि तेया स्तीति जाली : भोगिली भंगली : सर्वज्ञें चांगदेवातें म्हणीतलें : “ बटिका : जीवासि वेध आणि वेधशक्ति ते एथौनिचि कीं गा : कुकडी असे : तें आंडीं घाली : पीलीं होती : तेयांसि पाखवा दे अमृतकळा असे ते संचरे : तयातवं तींय वाढति : तैसे परमेस्वराचिये स्पर्शातव एका वेधु संचरेति^४ : ” हरिभट केतुला एकु काळु स्तीति भोगिली : भंगली : मग गोसावीयांतें वीनवीलें : “ जी जी : माझेया आवारा गोसावीं बीजें करावें जी : ” गोसावीं वीनवणी स्वीकरिली : मग बीजें केलें : मग घरासि घेउनि आले : गोसावीयांसि मर्दनामादणें जालें : पुजाअवस्वरू जाला : भगतिजनांसहीत : आरोगण जाली : गुळुळा जाला : बीडा जाला^५ : ॥

१५५ बाइसें : हंसराज रीधपुरा पाठवणें

उदीयांचि उपहुडू जाला : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : आजि वांकीएचा हाटु : श्रीप्रभूलागौनि एक आसुचें एक वस्त्र घेयावें : तुम्हीं : हंसराजु : प्रमेस्वरपुरासि पुढें जा : एथ अवस्वरू करा तैसाचि श्रीप्रभूचां ठाईं करावा : बहीरवीं बीडार करा : दूरुनि श्रीप्रभूची दृष्टिची सेवा करावी : बाइ : तुम्हीं परमेस्वरपुर पावा ना तवं हें मागिला-कडौनि एइल : ” मग बाइसें : हंसराजु : नीगालीं : गोसावी कोडेस्वरूवरि बोळवीत^१ आले : बाइसें वांकीयेसि गेलीं : वस्त्र^२ घेतलें : मग रीधपुरा गेलीं : ॥

१५६ चांगदेवभटां स्तीति

गोसावीं वीहरणासि बीजें केलें : कोडेस्वरीं चौकीं आसन जालें : चांगदेओभट बहीरवांचां देउळीं बैसले होते : हरिभट गोसावीयांतें बोलाउं आले : सवें तेयांची लेंकि आलीं : हरीभटीं गोसावीयांतें वीनवीलें : “ जी जी : गोसावीं आरोगणेसि बीजें

१५४. १ एवा. 'देवाचेया गाभारेयाआंतु जपत होते : देवतेसि तर्पण करुनि बाहीरि नीगाले : तवं गोसावीयांतें देखिलें : आले : दंडवत घातलें— २ पंगो. बाहीरिलीकडौनि. ३ गो. ताभाण. ४ (दूपा. ४. कुकडीएचा दृष्टांत. 'चांगदेवोभटांप्रति सींगणापुरीं'— दृस्थ.) ५ 'एवा. गोसावी पदमेस्वरा न वचतां बाहीरवाहिरें कोंडस्वरा बीजें केलें : मागिलाचि परि स्तीति : हरिभटाचां घरीं आरोगण : यानंतरें पदमेस्वरीं अवस्थान :

१५५. १ मु. अनुवर्जन केलें. २ एवा. तळवेलीसि दो आसुचें वस्त्र घेतलें :

करावें जी : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “बाइ^१ : पैलीं देउळीं बटीकु बैसला असे : तो बोलावा : ”
 तेया^२ देउळसि गेलीं : तवं तेयाचें आसन अंतरीक्ष उपमत^३ असे^४ : वरुतें जातें : खालुतें
 एतें : वरि कळसीं लागत असे : ऐसें उपमतां देखिलें : आणि तीयें भीयालीं : माघौतीं
 आलीं : “जी जी : ते^५ देउळाचां कळसकळसां धांवत असति : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें :
 “बाइ : एथिचें नावं घेया : ‘तुमतें एथौनि बोलावीलें असे : ’ ऐसें म्हणां : ” माघौतीं
 गेलीं : आणि म्हणीतलें : “आहो भटो : तुमतें श्रीचांगदेओराउळ गोसावी बोलावीत
 असति : ” आणि तेयांची स्तीति भंगली : मग गोसावी^६ हरीदेओभटाचेया आवारासि
 बीजें केलें : आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा ओळगविला : मग गोसावीयांसि
 तेथचि पहुडु जाला^७ : वीळिचांची आरोगण : पहुडु तेथचि होए : ॥

१५७ खडखांबुलां खेळ

नीच चांगदेओभट भीक्षा करुनि एति : झोळी दृष्टभुत करीति : मग जेवीति :
 तीये दीसीं चांगदेओभट भीक्षा करुनि आले : झोळी काठीए घातली : काठी टेंकुनि
 ठेविली : आणि स्तीति जाली : तैसेचि खडखांबुलां खेळों लागले : एरा खांबाहुनि एरू
 खांबु सीवीति : च्यान्ही पाहार चहुं खांबांभवतें भवंत होते : ऐसी स्तीति भोगीत होते :
 तवं दीसु नीगाला : उदीयांचि^१ गोसावीं परश्रेया बीजें केलें : तैसेचि देउळसि बीजें केलें :
 सर्वज्ञं म्हणीतलें : “बटिका : काइ गा खडखांबुलां खेळत असा ? ” गोसावीयांतें देखिलें
 आणि स्तीति भंगली : आले : श्रीचरणां लागले : आसन घातलें : गोसावी आसनीं
 बैसले : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “बटीका : कन्हणी एकी माता असे : ते लेंकुरुवातें नीजौनि कांडुं
 जाए : कां दळों जाए : मोटका पान्हा ए : आणि ते जाणे : तें मुकैलें असैल : मग एउनि तयासि
 स्तनपान दे^२ : ” मग पुसिलें : “बटिका : जेविलेति ? ” “जी नाहीं : ” “कां गा नाहीं ? ”
 “जी जी : गोसावीयांसि झोळी दृष्टभुत करावी होती : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “आणा
 आरूती : ” आणिली : गोसावीं अवळोकिली : तवं साधन काहीं आलें नाहीं : सर्वज्ञं
 म्हणीतलें : “बटीका : रूक्ष असे : साधन काहीं नाहीं : ” “जी जी : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें :
 “तरी एथ सांघाचि ना : एथ म्हणिजे हो^३ : ऐसेयां सेवटीली घरीं एकाधा एकु ठाओ
 आपजविजे हो : बटीका : जेवा जा : ” चांगदेओभटीं म्हणीतलें : “पाणी नाहीं जी : ”
 सर्वज्ञं म्हणीतलें : “तुम्हीं माहात्मे कीं गा : एकी^४ गावीं जेविजे : एकी गावीं आंचविजे : ” ॥

१५६. १ एवा. °जा- २ एवा. हरिभटदेउळा बोलाउं गेले. ३ ह. उपवत. ४ बी. °वरि कळसी
 लागत असे. ५ पं. °उडताति. ६ मु. °सीगणापुरा. ७ ह. °वीळिचां हरिभटां स्तीति जाली :
 भोगिली : भंगली : मु. वीळिचां मागौती तेयां स्तीति जाली : भोगिली : भंगली :

१५७. १ गो. सवळेचि : २ (दृपा. ३८ ‘दूरस्थ मातेचा दृष्टांत.’ ‘सीगणापुरीं चांगदेओभटां
 खडखांबुला प्रसंगीं निरोपिला’-दृस्थ.). ३ (मुरा.). ४ एवा. ऐली थडीये जेविजे : पैली थडीये
 आंचविजे.

१५८ रात्रीं भीक्षानव्याळी करणें

ऐसें त्रीरात्रि कीं पंचरात्रि गोसावीयांसि अवस्थान जालें : दोपाहारांचा पुजाअवस्वरू
आरोगण : प्रत्येहीं हरीभटाचां घरीं होए : वीळचां चांगदेओभट^१ भीक्षा करीति : मग
गोसावीयांसि व्याळी होए : ॥

१५९ वांकीए पांडेस्वरीं वस्ति ॥

१६० थूगावीं रेमेस्वरीं^१ वस्ति*

[मग गोसावीं थूगावासि बीजें केलें : देउळीं वस्ति जाली : मग एरी दीसीं गोसावीं
उदेयांचि देउळाउतरे परश्रयासि बीजें केलें : मग परश्रयो सारुनि उदका वीनीयोगु
जाला : पुर्वीली दारवठां वडु : तेया वडातळि गोसावी नावेक उभे राहीले : जवं चांगदेओ-
भट एति तवं : मग गोसावीं बीजें केलें : ॥]

१६१ रामां लींगाचां देउळीं आसन ॥

१६२ सांउरीं बाळसमुद्र अवळोकणें*

[साउरीं अड अवळोकुनि चहुं दीसां : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हा बाळसमुद्र मां : ”
मग नावे कतीएचि चौबारां आसन जालें : मग बीजें केलें : ॥]

१६३ तळवेलीं लींगाचां देउळीं आसन ॥

१६४ खैराळां उपान्हौत्यागु*

[गोसावी खैराळें पातले : गावां पैलाकडे आसन जालें : मग गोसावीयांसि चरणक्षाळण
जालें : गुळुळा जाला : वीडा ओळगविला : तेथौनि गोसावीं नावेक पुढारें बीजें केलें :
तवं साळेचा कळसु देखिला : मग उपाहानौ फेडिलीया : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बटिका : हें
देखिलें गा परमेस्वरपुर : साळेचा कळसु दीसतु असे : एथ श्रीप्रभू राज्य करीत असति : ”
म्हणौनि रीघपुर दाखविलें : ऐसें म्हणौनि दोन्ही श्रीकर जोडुनि जय केलें : आणि चांगदेओ-
भटीहीं जय केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें^१ : “ हें काइ गा बटिका : एथौनि जये केलें : आणि
तुम्हींहीं जय केलें ? तुम्हां साष्टांग लाभे कीं : घाला घाला दंडवतें : ” चांगदेओभटीं
दंडवतें घातलीं : मग गोसावीं श्रीप्रभूची महीमा नीरोपीत बीजें केलें : ॥]

१५८. १ एवा. °तयांचां घरींहुनि दुधभातु आणीति : मग— एवा. हरिभट तेथचि आणीति : मग—

१६०. १ हबीमुरा. उर्वेस्वरीं. गो. उतरेस्वरि. * (गो, गो_१).

१६२. * (गो, गो_१).

१६४. * (गो, गो_१).

१ मुरा. ° “ बटिका : एथौनि जैसंचि कीजैल तैसंचि तुम्हींहीं कराल ? —.

१६५ रीधपुरीं श्रीप्रभुदरीसन

“ऐसे गा श्रीप्रभू :” ऐसे नीरोपण करीतकरीत माल्हणदेवीसि बीजें केलें : तव श्रीप्रभूचीं पाउलें देखिलीं : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बटिका : देखिलें गा ? श्रीप्रभू आतांचि एथ बीजें केलें होतें : एं देखिलीं श्रीप्रभूचीं पाउलें ?” ऐसें म्हणीतलें : रज वंदिलें^१ : तेथ नावेक आसन जालें : गुळुळा जाला : बीडा जाला : मग गोसावीं बीजें केलें : ऐसें प्रमेस्वरपुर पावले : ॥

बाइसीं श्रीप्रभूसि पुजा केली : श्रीप्रभू खेळावेया माल्हणदेवीकडे बीजें केलें : बाइसें^२ तळ्याचीए पाळी बहीरवींहुनि उभीं ठाकौनि गोसावीयांची वाट पाहातें होती : श्रीप्रभू माल्हणदेवीसीं खेळु करुनि अळंदीयासि बीजें केलें : मागिलीचिकडौनि गोसावी बीजें करीत असति : तव बाइसीं गोसावीयांतें अळगौनि देखिलें : आणि हरिखैलीं : आणि तेथौनि धावं घेतली : गोसावीयां उजुचि आलीं : पावतपावतां गोसावीं^३ श्रीमुखें : श्रीकरें : श्रीनेत्रें : तीहीं काकु वारिलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : राहा :” श्रीप्रभूकडे दाखवीलें : आणि बाइसें दृष्टीचिए आळिवे राहीलीं : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : श्रीप्रभू कवणीकडे खेळु करीत असति ?” बाइसीं म्हणीतलें : “बाबा : हे नव्हति : बाबा अळंदीयांपासि खेळत असति :” मग तेथ बीजें केलें : दोहीं देवां दरीसन जालें : आणि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बटिका : हें देखिलें गा श्रीप्रभू :” आणि चांगदेओभटीं दंडवत घातलें : गोसावीं चांगदेओभटांतें सांडुनि पुढां बीजें केलें : दोहीं अळंदीयांमाजि श्रीप्रभू वेढे करीताति : ऐली अळंदीएसि तरि दुरि : पैली अळंदीएसि तरि जवळि : एतुलेया मानीं दोहीं देवांसि भेटि जाली : गोसावीं पुष्टीवीभागीं क्षेमाळींगन दीधलें तें श्रीप्रभूसि न मनेचि : “मेला जाए^४ : आरे : सोडि सोडि म्हणें : आरे : सोडी ना म्हणें :” म्हणौनि कोपु नटले : आणि गोसावीं सोडिलें : श्रीप्रभू अधरकंपन केलें : दोन्ही श्रीचरण भूमी बुदबुदकरि आफळिले : दगडें^५ भूमि आफळली : आमचां गोसावीं श्रीचरणातळील रज घेतलें : तें श्रीमुगुटावरि घातलें : तैसेंचि श्रीप्रभूगोसावीं नगरामध्यें बीजें केलें : ॥

१६६ मठीं रोटी आरोगण

मग पुढां श्रीप्रभू : मागां आमचे गोसावी : तेया मागें बाइसें : हंसराजु : चांगदेवोभट : आमचां गोसावीं खोलबुंथि घालुनि : श्रीमुर्ति आछादूनि : ऐसें मढाउत्तरीली गोदरीया बीजें केलें : श्रीप्रभू नावेक पाइरीयांसीं खेळु खेळति : नावेक कवाडेंसीं खेळु केला :

१६५. १ हुमु. °आणि चांगदेओभट रज उकरूं बैसले : गोसावीं हास्य केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बटिका : हें ऐसें कमचिं करटें (बी. कवटें) भेदुनी गेलें असे : तुम्हीं काइ उकरीत असां ?”

२ हबी. बाइसें : हंसराजु : ३ मु. °बाइसातें श्रीकरें वारिलें : ४ शोध. “इं काइ रे :—.

५ एवा. श्रीप्रभूगोसावीं भूमीचें इटाळ घेउनि आफळिलें :

नावेक विनाएकेसीं^१ खेळु केला : मग मढांतु बीजें केलें^२ : आमचे गोसावी माहाद्वारीं
रीगतां डावेया हाताचीए खातां^३ : कवाडाआड उभे राहिले : तव सुतवणीयाचां^४ मढीं चाटे
होते : तेहीं श्रीप्रभूतें पुसिलें : “ राउळो : जेवाल ? ” श्रीप्रभू म्हणीतलें : “ मेला जाए :
जेवावें म्हणें : नेजवावें म्हणें : मेला जाए : जेवील म्हणें : आओ : आणि आणि म्हणें : ”
म्हणौनि आसन जालें : मग तेहीं तेलरोटी^५ आणिली : त्रीपुरूखांचेया मढाउतरे :
उंचमढापुर्वे : नींबापश्चिमे उखळी होती : तेथ तेल घातलें : रोटी^६ घातली : श्रीप्रभू
चाविथूंकि^७ करीति : मग गगनाची वास पाहाति : ऐसें आरोगण करिताति : ते लीळा
आमचे गोसावी कवाडाआडौनि पाहात होते : मग चाविथूंकि करुनि^८ श्रीप्रभू दोहीं
मढीचीए सांदीसि बीजें केलें : आमचां गोसावीं तेथ बीजें केलें : उकड आसन जालें :
गोसावी श्रीप्रभूचा प्रसादु आरोगण करिताति : तव गोसावीयांचें आगाधत्व चाटां देखौनि :
वाटीए^९ तुप : पालमंडां रोटीएचा मो : ऐसें घेउनि आले : मग म्हणीतलें : “ स्वीकरिजो
जी : स्वीकरिजो जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ श्रीप्रभू^{१०} यांसि योग्य : मा हें अयोग्य : हें
श्रीप्रभूचा प्रसादु घेत असे : ” तव उंचमढु उजिवा घालुनि श्रीप्रभू बीजें केलें : इस्वर्य
प्रगटिलें : म्हणौनि चाटेयांची सुतबडवीती मोगरी होती ते श्रीकरीं घेउनि आले :
“ आवो मेला जाए : वीदीत करिताए म्हणें : ” म्हणौनि गोसावीयांतें पुष्टिवीभागीं
बुदबुदकरि^{११} घाए दीधले : दोनि^{१२} : हळु हळु : आणि बाइसें बोबाइलीं : “ वडीलें
बाबाएं धाकुटा बाबा मारिला : ” तव गोसावीं श्रीकरें : श्रीमुगुटें : श्रीनेत्रें : तीहीं
काकु वारिलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : उगीं असा : हे श्रीप्रभूची प्रवृत्ति : या
श्रीप्रभूचीया केळीकृडा कीं : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पुरे कीजो जी : पुरे कीजो जी :
श्रीकरू दूखवैल : ” आणि श्रीप्रभू श्रीकरिची खुंटाफळी^{१३} सांडीली : मग म्हणीतलें :
“ मेला^{१४} जाए जाए म्हणें : ” म्हणौनि खूदूखूदूकरि हांस्य स्वीकरिलें : मग आमचां
गोसावीं तैसेंचि बहीरवांचेया देउळासि बीजें केलें : श्रीप्रभू तीकोउपाध्यांचां
नीरुत्य कोणुवरि आमचेयां गोसावीयांतें बोळवीत आले : तेथौनि तीकोउपाध्यांचेया
आवारा बीजें केलें : आमचां गोसावीं बहीरवां बीजें केलें : तेथ दीस वीस अवस्थान
जालें : ॥

१६६. १ हबी. दारवठाबाहीरिली°. २ एवा. आमचां गोसावीहीं मढांतु बीजें केलें :
३ प्रवा. °गरुडारेयापासि : गो. °तीए कोनटां लपु स्वीकरीला. ४ मुरा. उचमढीं. ५ एवा.
रोटीएचीं करटीं. गो.पं. सीळी रोटी. ६ एवा. खपलें आणिलीं. ७ भ. चावीरिया
शुंकीरिया केलीया. ८ मुरा. °उंचमढू सव्यें घालुनि बीजें केलें. ९ एवा. तुपाचा नळा.
१० प्रवा. श्रीप्रभु यांसि अयोग्य : मां हें योग्य ? ११ अरा. दुबदुबकरि. १२ मुरा. तीनि.
१३ मुराहबीपं. मोगरी. १४ रामदेवमुनि : “ ऐया माझा : आतां होए म्हणें : माहं
दीधलें म्हणें : ”

१६७ श्रीप्रभूसि वस्त्रपुजा

एरां दीसीं उदीयांसीचि श्रीप्रभूसि बाइसीं मादणें केलें : तवं आमचे गोसावी आंगणीं चरणचारी उभे होते : श्रीप्रभूसि मादणें जालें : गोसावीं श्रीप्रभुलागि बाइसांकरवि वांकिये वस्त्र घेवविलें होतें : गोसावीं बाइसांसि म्हणीतलें : “बाइ : तें वस्त्र आणा : आरुतें : ” बाइसीं वस्त्र आणिलें^१ : गोसावीं वस्त्र उकलौनि नीरीया केलीया : श्रीप्रभूसि दरसन केलें : आणि म्हणीतलें : “स्वीकरीजो जी^२ : ” तवं श्रीप्रभू कोपु स्वीकरिला : “आरे : उगा उगा म्हणे : ” म्हणौनि थोरें श्रातें नीराकरीलें : पटिसाळेवरि बीजें केलें : गोसावीं वस्त्र माघौतें आछादिलें : बाइसांतें म्हणीतलें : “बाइ : ठेवा : श्रीप्रभूसि प्रवृत्ति नाही^३ : ” मग श्रीप्रभूसि बाइसीं पुजाअवस्वरू केला : तवं आमचे गोसावीं उतरीला सीहाडेनसीं उभे होते : पुजाअवस्वरू अवळोकिला : मग गोसावीं बहीरवां बीजें केलें : मग बाइसीं श्रीप्रभूसि आरोगण दिधली : थाळां आरोगण : वाटीए तुप : वाटां कालण : ऐसी श्रीप्रभूसि आरोगण दीधली : प्रसादु उरला : तेथ बाइसीं आणीक अन प्रुढवीलें^४ : मग पालवा-तळि सूनि बहीरवांसि घेउनि आलीं : गोसावीयांसि आरोगण जाली : मग दोहीं देवांचा उरला प्रसादु तो बाइसां हंसुराजासि आणि चांगदेओभटांसि जाला : गोसावीं श्रीप्रभूसि पूजा दोनि केलीया : दीस दोनि तीनि वस्त्र वोळगवीलें : तें श्रीप्रभु नीराकरिलें^५ : ॥

गोसावी उदीयांचि परश्रेयासि आदीत्या वाव्य कोनींसि बीजें करीति : परश्रयो सारुनि एति : आदीत्या आणि बहीरवांमाजि उष्णोदका वीनीयोगु करीति : मग आदीत्याचेया उंबरवटावरि उकडचि आसन होए : गोसावी आपुलेनि श्रीकरें चरणक्षाळण करीति : श्रीमुख प्रक्षाळीति : गुळुळा करीति : पुजाअवस्वरू करूं नेदीति : मग गोसावी तैसेंचि तीकोउपाध्यांचेया आवारासि बीजें करीति : तेथ आसन होए : बाइसें श्रीप्रभूसि पुजाअवस्वरू करिति : तवं श्रीप्रभूची पुजा अवळोकीति : मग मागातें गोसावी बहीरवां बीजें करीति : बाइसीं श्रीप्रभूसि आरोगण तैसीचि दीधली : मग उरला प्रसादु : तेयांआंतु आणीकु अन प्रुढवीति^६ : मग पालवें झांकुनि घेउनि एति : मग गोसावीयांसि आरोगण होए : उरला प्रसादु : तो बाइसां : हंसुराजा : चांगदेवोभटांसि होए : ॥

मग तीसरां दीसीं तीकोउपाध्यांचेया आवारासि बीजें केलें : आसन जालें : श्रीप्रभूसि मादणें जालें^७ : मग बाइसीं श्रीप्रभूसि पुजा केली : गोसावीं पुजा अवळोकिली : मग तेया दीसीं गोसावीं श्रीप्रभू प्रसंन देखिले : गोसावीं दक्षिणीले पटिसाळेवरि गुडघे

१६७. १ अपंभगो. °मग गोसावीं ऐसें वस्त्र उघडें करुनि दाखवीलें. २ (हमु.). ३ (ह.). ४ एवा. गोसावीयांसि दूसरीए ओसरीएवरि उकड आसन असे. ५ हपं. प्रोढवीलें. ६ मुहबी. °पूर्वाभिमुख चौकी : तेथ दक्षिणीली पटिसाळेवरि बाइसीं आसन रचिलें : पूजा केली : तवं आमचे गोसावी उत्तरीली पटिसाळेचेनि सीहाडेनसीं उभे : मग पटिसाळेआंतु दक्षिणीले पटिसाळेसी दक्षिणाभिमुख उभे : मग वस्त्र ओळगवीतां दक्षिणीले पटिसाळेवरि गुडघे मोडूनि पश्चिमाभिमुख आसन :

मोडूनि पश्चिमामिमुख आसन केलें^९ : मग वस्त्र उघडें करुनि दाखविलें : श्रीप्रभू प्रसन्नताचि नीराकारिलें : “आरे: उगा उगा म्हणें :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “स्वीकरिजो जी :” आणि श्रीप्रभू उगेचि होते : मग गोसावीं वस्त्र उकलिलें : पुढील वस्त्र खांदेंसीं धरिलें : मग नेसवीलें : मग श्रीप्रभू नेसलें होतें तें वस्त्र बाइसांहातीं दीधलें : बाइसीं वस्त्र झाडिलें : तवें सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हें काइ बाइ : श्रीप्रभूचें वस्त्र कैसें झाडितें असा ?” बाइसीं म्हणीतलें : “बाबा : रजें भरलें असे :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : श्रीप्रभूचें वस्त्र : आणिक रज : ऐसें कैसें म्हणतें असा ? हें रज श्रीप्रभूचें कीं : हें रज कैसें ? बाइ^{१०} एथिचा प्रमाणु तो ब्रह्मादीकां दुर्लभू कीं :” ॥

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : श्रीप्रभूसि मधूराअंबिळाची प्रवृत्ति : श्रीप्रभूचां ठाईं आन-आन अब करा : श्रीप्रभूसि माखाव प्रिये^{११} : तरि वडेमुक्षकरुनि उपाहारू^{१२} करा :” “हो कां जी बाबा^{१३} :” मग बाइसीं उपाहारू केला : श्रीप्रभूसि मर्दना मादणें जालें : पुजाअवस्वरू केला : तीको उपाध्यांचा थाळा : वाटी^{१४} : ठाणवै : श्रीप्रभूसि आरोगण दीधली : थाळां आरोगण : वाटीए तुप : वाटां कालण : ऐसी आरोगण दीधली : प्रसादु उरला : तेथ बाइसीं आणीक अन प्रुढवीलें : पालवांआंतु झांकुनि बहीरवांचेया देउळां घेउनि आलीं : गोसावीयांसि आरोगण जाली : उरला प्रसादु तो बाइसां : हंसराजां : चांगदेवोभटां : जाला : ॥

१६८ बहीरवीं श्रीप्रभूकड

प्रतदीनीं आमचे गोसावी तीकोउपाध्यांचेया आवारासि बीजें करीति : ते दीसीं बीजें न करीतीचि : एकु दीसीं गोसावीं आसनीं उपवीष्ट असति : तवें श्रीप्रभू खेळतखेळत बारवेहुनि बहीरवांसि बीजें केलें : बहीरवींहुनि केसवासि बीजें केलें : मां केसवीचीयां देउळीयांचीयां प्रतिमांसीं खेळ करुं आदरिला : तेयांचेया कानावरि आंगुळीया ठेवीति : नाकावरि ठेवीति : डोळेयांवरि ठेवीति : नोडळावरि ठेवीति : तेवीचि म्हणति : “हा कानु हा कानु : हें नाकु : हे डोळे : हें तोंडु : हा नोडळु :” आणि म्हणति : “तुं देओ : मेला जाए म्हणें : तुं देओ नव्हसि म्हणें :” ऐसें अवघेयांचि प्रतीमांसीं खेळतखेळत बहीरवांचेया देउळा बीजें केलें : बाइसें गोसावीयांजवळि उभीं होतीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : श्रीप्रभू बीजें करीत असति : नावेक परतीं जा :” तीएं परतीं गेली^{१५} : आणि श्रीप्रभू तैसाचि खेळ बहीरवांचीया प्रतीमांसीं खेळतखेळत आले : तेयांचेया नाकावरि आंगुळी ठेविति

७ (मुहबी.). ८ एवा. बाइ : हे रज ब्रह्मादिकां दुर्लभ कीं. ९ (मुराबीह.). १० गो, स्वे उपाहारू. ११ मुराबीह. १२ मग बाइसें प्रतिदीनीं वडे करीति. १३ गो, वाटी : पडिघा ठाणवै.

१६८. १ एवा. नेत्र झांकौनि उगीचि होती : खेळ न भंगावा : मु. १० गोसावी नेत्र झांकूनि उगेचि

कानावरि आंगुळी ठेवीति : डोळ्यांवरि ठेवीति : नीडळावरि ठेवीति : तेवीचि म्हणति :
 “हा कानु : हा नाकु : हा डोळा : हा नीडळु :” आणि तेवीचि म्हणति : “तुं देओ : मेला
 जाए म्हणें : तुं देओ नव्हसि म्हणें :” ऐसा बहीरवांचीए प्रतिमांसीं खेळु करीतकरीत बीजें
 केलें : तव आमचे गोसावी तैसेचि नीचळ बैसले असति : मग गोसावीयांजवळि आले :
 मग तेयांतेयां अवेवांवरि आंगुळी ठेउनि म्हणीतलें : “हा कानु : हा नाकु : हा डोळा :
 हा नीडळु : हें तोंड :” ऐसं म्हणौनि गोसावीयांचेया भाळस्तळावरि बोट ठेविलें : मग
 श्रीप्रभू म्हणीतलें : “हां ओ : तुं देओ म्हणें : नव्हे म्हणें : हा देओ होए म्हणें :” म्हणौनि
 गोसावीयांचेया श्रीमुगुटावरि हातु ठेविला : “हा देओ नव्हे म्हणें :” म्हणौनि बहीरवांकडे
 आंगुळी दाविली^१ : “हा देओ होए :” ऐसा देवें देओ प्रकासिला^२ : मग श्रीप्रभू नगराआंतु
 बीजें केलें : ॥

आमचेयां गोसावीयांसि दाहा^३ दीस अवस्थान जालें : मग तेथौनि बीजें करावेयाची
 प्रवृत्ति : गोसावीं हंसराजु श्रीप्रभूचीए सेवे राहाविली : तेयांचीए हातीं अवघा
 वेचु दीधला^४ : तीं दीसांचा वेचु गोसावीं सवें घेतला : मग तेथौनि गोसावीं गंगातीरा
 बीजें केलें : ॥

१६९ बेलौरां संकनार्थी^१ वस्ति ॥

१७० सीराळां नागनार्थी वस्ति ॥

१७१ टाकरखेडां वस्ति ॥

१७२ आसुटीए द्रव्यकथन

मग सर्वज्ञें आसुटीएसि बीजें केलें : माहालखूमीचीए^१ देउळीं आसन जालें : गोसावीं
 तीं दीसांचा वेचु आणिला होता : तो सरला : बाइसांजवळि तीनि रुवे उरले होते : ते
 मागांचि सरले : बाइसीं म्हणीतलें : “बाबा : वेचु सरला : काहीं वेचावेया नाही :” “बटीका :
 जा गा : सोळे^२ दामीं पोफळफोडणा गाहाणु ठेवा :” “हो कां जी :” बाइसीं म्हणीतलें :
 “बाबातें एकु पोफळफोडणा : रवणुभवनु : तो^३ बाबा गाहाणु ठेवीति : बाबा : हा पोफळ-
 फोडणा गाहाणु ठेवीजैल : मां बाबासि काइ माघौतें एथ एणें असे ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें :

आसनीं उपविष्ट होते : खेळु न भंगावा म्हणौनि. २ बाइदेवोबा वासना : “आवो मेला जाए :
 हा देओ होए म्हणें :” म्हणौनि गोसावीयांची कांदी आंगुळिया दाखविली (एवा. दाटिली).
 ३ मु. प्रसंसिला : एवा. ऐसी देवें देवाची प्रतीष्टा केली. ४ एवा. वीस. ५ एवा. वेचावेया दामु
 सोळा दीधले.

१६९. १ रावा. भीवेस्वरीं.

१७२. १ एवा. लेपाचां. २ एवा. सोळे दामीं गाहाणु ठेवा : आठां दामांचा वेचु आणा : आणि
 आठ दाम रोक आणा. ३ भगो. तो नावांनावां (गो. नखानखा) गाहाण ठेवावा ? गो. बाबातें

“ बाइ : एथ प्रवृत्ति असे तरि ए देवतेखालि^४ सात लोही एकें दांडें द्रव्या भरिलिया^५ आळिलीया असति : आळुमाळु माती ऐसी सारिजैल आणि दीसती : परि बाइ : एथ प्रवृत्ति नाही : ” मग चांगदेवोभट गेले : सोळें दामीं पोफळफोडणा वाणीयांपासि गाहाणु ठेविला : आठां दामांचा वेचु आणिला : आठ दाम रोकडे आणिले : मग बाइसीं उपाहारू नीफजविला : गोसावीयांसि पुजाअवस्वरू जाला : आरोगण जाली : पहुडु उपहुडु जाला : पटिसाळेवरि गोसावी आसनीं बैसले असति : तवं तो देवतेसि वाणीया आला : तेणें गोसावीयांतें देखिलें : मग चांगदेवोभटांतें पुसिलें : “ पोफळफोडणा गाहाण ठेविला तो या गोसावीयांचा ? ” चांगदेवोभटीं म्हणीतलें : “ होए : या गोसावीयांचा : ” मग पीसवीएचे सोळा दाम काढिले : ते गोसावीयांपुढें ठेउन दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागला : मग पुसिलें : “ जी जी : पोफळफोडणा गोसावीयांचा ? ” गोसावीं मानिलें : “ जी जी : आपुला आणुं धाडावा : ” सर्वज्ञें^६ म्हणीतलें : “ बटीका जा : पोफळफोडणा गाहाणु ठेविला असे : तो घेउन या : ” चांगदेवोभट गेले : पोफळफोडणा घेउन आले^७ : ॥

१७३ वांठवडां लाखमढीं वस्ति ॥

१७४ मांगळौरीं वन्हारदेवीं वस्ति : चांगदेवोभटां खेळा अनुमोदन

तेथौनि गोसावीं मांगळौरा बीजें केलें : मांगळौरीं वन्हारदेवीं गोसावीयांसि वस्ति^८ जाली : मग बाइसीं श्रीचरण प्रक्षाळिले : मां गोसावीं चांगदेवोभटांतें म्हणीतलें : “ बटीका : खेळों जा : ” तवं बाइसीं म्हणीतलें : “ बटीका : तेवीचि बाबाचीं धोत्रें रुळलीं^९ असति : तीएं नेया : मा धूनि घेउन या^{१०} : ” नदी कुस्नघाटासि धोत्रें धुआवेया गेले : धोत्रें^{११} बरवीं धुतलीं : ओपवीलीं : मागुतीं धुनि वाळतें घातलीं : मग वाळवंटीं पायांवरि ओलसरे मातीचीया दोनि देउळिया करीति : तेवीचि म्हणति : “ हे श्रीगुंडमराउळांची गुंफा : हे श्रीचांगदेवोराउळांची गुंफा : ” तेवीचि दोहीं देवांचें लवलवां नावं घेति^{१२} : म्हणति : “ श्रीगुंडमराउळां गोसावीयांचे श्रीचरण सरण : श्रीचांगदेवोराउळां गोसावीयांचे श्रीचरण सरण : ” मग लाहेंलाहें म्हणति : “ एरएरां गोसावीयांचे श्रीचरण सरण : ” ऐसें लवलवां म्हणति : एरा देउळाकडे हात जोडीति : एरा देउळाकडे हात जोडीति : ऐसा खेळु खेळत असति : तवं बाइसीं उपाहारू नीफजविला : मग गोसावीयांसि उपहुडु जाला : आरोगण : गुळुळा : वीडा जाला : मागौता पहुडु जाला : उपहुडु जाला : मग^{१३}

माणेंपुढें पोफळफोडणाचि रवणभवोनु. ४ एवा. या लेपाखालि. ५ (मु.). ६ एवा. तेणें चांगदेवोभटांतें म्हणीतलें : “ भटो : तुम्ही— ७ गो. एका म्हणति : पीसवीस होता : तो ओळगवीला.

१७४. १ एवा. आसन जालें. एवा. उपेणें जालें. २ ह. तीमिलीं. ३ एकाचीया वासना : गोसावीयांचा बाहीरवासु तेहींच धुवावेया नेला. ४ एवा. बाहीरवासु ताउन ओपौनि वाळु घातला. ५ एवा. उचारिति : एवा. आठवीति. ६ एवा. गोसावीं तेथ बीजें केलें.

बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : बटीकु बाबाचीं वस्त्रें धों गेला : तो उसीरू लाविला : आझुइं नैए : ” मग गोसावीं तेथ बीजें केलें : तवं खेळत असति : गोसावी जाउनि पाठिसीं उभे जाले : आणि तेयांवरि साउली पडली : आणि तेहीं माघौतें प्रतौनि पाहिलें : तवं गोसावीयांतें देखिलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बटीका : काइ खेळत असा ? श्रीप्रभूतें आठवीत असा : तेवीचि यातें आठवीत असा ? ” चांगदेवो भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : ” तैसेचि उठिले : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसें होए : ऐसें म्हणिजे हो : ” ॥

१७५ सेंदूर्जनीं ब्राह्मणा आभासु कथन

मग गोसावीं सेंदूर्जनासि बीजें केलें : गावांउतरे अग्ने^१ वडाखालि गोसावीयांसि आसन जालें : ते ब्राम्हण पीपळाखालि स्तीति भोगीत बैसले असति^२ : तवं बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : हा पैलु तो ब्राह्मणु नव्हे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ होए बाइ : ” बाइसीं म्हणीतलें : “ या काइ जालें बाबा ? बाबातें देखिलेयांहीं परि बाबाजवळि नैए : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : तो यातें तेथचि देखत असे : ” बाइसीं म्हणीतलें : “ हें काइ बाबा ? बाबा तरि एथ असति : मां तो कैसा तेथ देखतु असे ? ” बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : बोलाउं जाओं ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : बोलावा : जा : ” बाइसें गेलीं : मग म्हणीतलें : “ भटो : तुमतें बाबा बोलावीत असति : ” तवं तेहीं म्हणीतलें : “ बाइ : हे नव्हति गोसावी एथचि असति : आम्हीं गोसावीयांजवळिचि असों : ” जेया पीपळातळि^३ गोसावीयांतें देखौनि स्तीति जाली तेया पीपळातळि^३ प्रतदीनि एउनि बैसति : बाइसीं म्हणीतलें : “ हे नव्हति भटो : बाबा पैन्हां असति : ” तीहीं म्हणीतलें : “ हे नव्हति गोसावी : गोसावीयांपासि असिजे : ” बाइसें माघौतीं गोसावीयांपासि आलीं : मग गोसावीयांपुढां अवघी गोष्टि सांघीतली : “ बाबा : तो नैए : म्हणते : ‘ हे नव्हति गोसावी उभे असति : ’ ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : चातकु असे : तो गावोगावीं : देशोदेशीं : नदोनदीं बावी पोखरणी असति : परि तेथचें उदक न स्वीकरी : वरौति चांचु करुनि उदलेया मेघाची वास पाहे : तो वरीषे तै तो स्वीकरी^४ : बाइ : जा : तेयांचे खांद चुरा : ” मग बाइसें गेलीं : तेयांचे खांद चुरिले^५ : आणि स्तीति भंगली : “ हें काइ बाइ : गोसावी कें ? तुम्हीं केधवां आलीति ? ” उठिला : बाइसां दंडवत घातलें : बाइसीं म्हणीतलें : “ पैल नव्हति ? बाबा तुमतें बोलावीत असति : ”

७ एवा. श्रीप्रभूचें नांव घेत असा : तेवीचि याचें नांव घेत असा ?

१७५. १ मु. वाव्ये वावरामध्ये : २ रावा. ऐला पीपळातळि गोसावीयांसि आसन होतें : ब्राम्हणु तो पैलां वडातळि— ३ एवा. वडातळि. ४ (‘ चातकाचा दृष्टांत ’ ७१. ‘ सेंदूर्जनीचिया बाइयाप्रति : एवा. ब्राह्मणाप्रति निरोपिला ’—दृश्य. एवा : ‘ देमाइसाप्रति निरूपिला ’.) ५ हीराइसें : ‘ बाइसें

मग गोसावीयांतें देखिलें : आणि उठिला : मग आले : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले^१ : मग गोसावीयांतें वीनवीलें : “जी जी : माझेया घरा बीजें करावें जी :” गोसावीं तेयाची वीनवणी स्वीकरिली : तेयांचेया घरा बीजें केलें : सडासंमार्जनें : चौकरंगमाळिका भरिलीया : गुढीयातोरणें उभिलीया : चरणक्षाळण केलें : मग मर्दनामादणें जालें : पुजा आरोगण जाली : टीळे लाविले : वीडा ओळगविला : पहुडु उपहुडू जाला : तेथचि गोसावीयांसि वस्ति जाली : मग उदैक गोसावीं डोडवीहरेयासि बीजें केलें : ॥

१७६ डोडवीहीरां राघवदेवां भेटि

पूर्वीं भोगनाराणीं राघवदेवासि भेटि जाली होती^१ : डोडवीहीरेया^२ गोसावीं बीजें करीत असति : ऐसें राघोभटीं आइकिलें : मोहोउछावो केला : मग घरोघरीं संमार्जनें : चौकरंगमाळिका भरिलीया : गुढीया उभिलीया : माडवीं^३ भागवत मेळवीले : मग^४ मखरें करुनि गोसावीयां साउमे नीगाले^५ : परिएळीं पानें : पोफळें : फुले : नानावीधें पुजाद्रव्यें : ऐसें गाजतवाजत^६ नाचत गोसावीयांसि साउमे आले : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : गावा उत्तरें खडकाळिये पींपळु^७ : तेथ गोसावीयांसि आसन जालें : तेथचि गोसावीयांसि बरवी पुजा केली : अवघेयांसि टीळेमाळा गंधाक्षता : तांबोळें : मग राघवदेवीं म्हणीतलें : “हें काइ गोमटदेव हो : अपत्यातें कहीं सांभाळा ना ?” सर्वजें म्हणीतलें : “हें नव्हे आलें :” राघवदेवीं म्हणीतलें : “नीकें केलें गोमटदेव हो : वरवें केलें गोमटदेव हो : आपुलेया अपत्यातें पडीताळिलें :” म्हणौनि राघवदेव गाति : नाचति : हरीखैजति : खेदखीन होति : श्रीचरणां मोमे^८ देति : ऐसेचि गांत : वांत : नाचत^९ : टाळकाहाळीं मादळीं गोसावीयांतें आपुलेया आवारा नेलें : गोसावीयांवरि जळमांडवी^{१०} धरिली : लोकु पुसे : “राघवदेव हो : हे कवण ?” ते गांत : वांत : नाचत : चालतचि असति : तेवीचि म्हणति : “हे गोमटदेव बा : हे गोमटदेव बा :” ऐसीयापरि गोसावीं तेयाचेया घरासि बीजें केलें : तेयातें दोनि चौकीया होतीया : मग देव्हारचौकी-एसि गोसावीयांसि आसन जालें : मर्दना जाली : मादणें जालें^{११} : सर्वांगीं चंदनाची पींजरि लाविली : गोसावीयांसि पुजा जाली : आरोगण सप्रवारी जाली : गुळुळा : वीडा जाला :

हनवटीएं धरुनि ऐसें गोसावीयांकडे दाखवीलें : . . . आणि— ६ एवा. आणि मागौती स्तीति सुभर जाली : बाइसीं पुसिलें : “बाबा : काइ करावें ?” सर्वजें म्हणीतलें : “बाइ : याचें खांद रगडा :” रगडीले : आणि स्तीति भंगली.

१७६. १ (हबी.). पूर्वार्ध लीळा १२९ पाहा. २ पंभगोगो, सेंदुर्जनासि गोसावीं बीजें केलें. ३ हबी. मखरें मांडळी करुनि—. ४ (मुराहबी.). ५ एवा. दसमीची आइति केली होती. ६ मुराबी. गातवात. गो, गातवात नाचत बागडीं धरीत. ७ अ. मुमे. ८ गो, बींबत. बागडीं धरीत. ९ एवा. चांदोवा धरिला. १० मु. (शोध). “मर्दनासमैं राघव भागवत परते गेलेयां बाइसीं पुसिलें : “बाबा : हे कवण ?” सर्वजें म्हणीतलें : “बाइ : हे राघव भागवत : वैष्णव : हे आणिकां वैष्णवांसारिखे

पहुडु तेथचि : गोसावीयांसि वस्ति जाली^{११} : बोळवीत आले : बाइसीं पुसिलें : “बाबा हे कवण ?” “बाइ : हे दुंडीराउळांचे अनुग्रहीत :” मग एरीं दीसीं गोसावीं बीजें करुं आदरिलें : तवं राघोभटीं म्हणीतलें : “हें काइ जी गोमटदेव हो : आजीचि कैसें जाल ? आजि राहावें :” मग गोसावीयातें तीए दीसीं राहाविलें : मग तेयां दीं माघौतीं गोसावीयांसि पुजा आरोगण जाली : दोनि दीस गोसावीयांसि देव्हारचौकीएसि वस्ति जाली : मग तीसरां दीसीं गोसावीं बीजें केलें^{१२} : ॥

१७७ फुलंबरीए^१ मढीं वस्ति

फुलंबरीए^१ गावांतु मढु असे : उतरामुख : तेथ गोसावीयांसि वस्ति जाली : तवं^२ सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : जाणा पां हा मढु कवणें केला ?” बाइसीं म्हणीतलें : “बाबा : नेणें :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ^३ : कव्हणी एकु ब्राह्मणु वाटा जातु होता^४ : तेणें थीलरीं एकीं सागळ भरिली : तें तो रसु म्हणौनि नेणे : तो एकां ब्राह्मणाचां घरीं उतरला : सागळ खुंटीएसि ठेविली : आपण गावांआंतु कणवृतीसि गेला : तवं खालि^५ ताट होतें : तेयावरि थेंब गळति : तें सुवर्ण जालें : तवं घरिचां घरधनी बाहीरीलाकडौनि आला : तेयासि ताटीं जेउं घातलें : तेणें पुसिलें : ‘हें ताट कोणाचें ?’ घरिचां म्हणीतलें : ‘आमचें :’ ‘हें कोठें ठेविलें होतें ?’ ‘ना एथ सागळेखालि :’ तेणें आणीक ताट ठेविलें : तवं तेंहीं सुवर्ण जालें : तेणें म्हणीतलें : ‘हा सीधरसु होए :’ एतुकेनि तो

नव्हेति : हे दुंडीराउळाचे अनुग्रहीत : ॥ शोध : ॥ “बाबा : तरि हे काइ उपदेशीति ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : दुंडीराउळ ते शुक्लभट : ते श्रीप्रभूचे गुरु होउनि द्वारावतीये गेले : तेथ स्थीति जाली : श्रीचांगदेवराउळीं खराटेनि हाणितलें : इतुकेनि आधीं होतें तें भंगलें : मग तया मंत्रजात जेतुकें तेतुकें वीदीत जालें : मग दंड देवपट जे पुढां होती ते गोमतीये आंतु घातलीं : आणि नीगाले :” यावरि बाइसीं पुसिलें : “बाबा : तरि हे श्रीचांगदेवराउळाचे नातु होति :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “होति : बाइ :” ११ अ. °उदैक गोसावीं तेथौनि बीजें केलें : ते गोसावीयांसि बोळवीत आले : [यापुढील वृत्तांत अ. पोथीत एकी वासना म्हणून दिला आहे. तो पंभगोगो^३ गो^३ या प्रतीतील संहितेत मुळातच असल्या-मुळे (एवा. म्हणून नव्हे) येथे स्वीकारला आहे.] मुहबी. °एरी दी गोसावीयांतें राहावीत होते : परि गोसावी न न्हातीचि. १२ या लीळेंतंर हबी. प्रतीत ‘राजौरी वस्ति’ ही लीळा आहे. व त्यानंतर ‘फुलंबरीए वस्ति’ ही लीळा आहे. बी. प्रतीत पुढील मजकूर आहे. “राजौरी वस्ति : गोसावीं भीमडाउवाचां राजौरी बीजें केलें : गावांपुर्वे टेकावरि गणेशाचें देउळ : पूर्वाभिमुख : तेथ वसति जाली : ॥

१७७. १ अ. फूलंबरीए. २ अहबीपं. °बाइसीं पुसिलें : “बाबा : हा मढु कवणें केला ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें :— ३ गो^३ गो^३ “बाइ : ब्राह्मणू एकू वेळणीएसि कणवृत्ति करी : बोली भीक्षा मागे : तेणें वेव्हारू संजोगी : ऐसें तेणें द्रव्य जोडीलें : मग तेणें द्रव्यें हा मढु केला.” ४ गो^३ गो^३ °वीहीरीआंतु संध्यावंदनासि रीगाला . . . संध्या केली : सागळ भरली तो सीधरसु म्हणौनि नेणे. ५ गो^३ गो^३ °ताट : थाळा : वाटी ठेविलें होतें. ते सागळ गळों लागली : थेंब भुइवरि पडति : ते तुसार

रसु ओतूनि घेतला : ते सागळ आणीकें पाणीएं भरिली : मग जेयाची सागळ तो आला^१ : सागळ घेउनि गेला : एतुकेनि तेणें रसें हे धातु वेधली : तेणें द्रव्यें हा महु केला : बाइ^२ : ” ॥

१७८ गद्याणां वनदेवीं वस्ति

गद्याणां^१ गावां पश्चीमे टेंकावरि पुर्वामुखें वनदेवाचें देउळ : तेथ गोसावीयांसि वस्ति जाली : ॥

१७९ एळापुरीं राजवीहारीं अवस्थान

मग तेथौनि गोसावीं कटकावरौनि एळापुरा बीजें केलें : राजवीहारावरिचील वाट : तेथ गोसावी घाटु उतरले : लेणां राजवीहारीं अवस्थान जालें^१ : तेथ गोसावीयांसि माचेयावरि पुजाअवस्वरू होए : आरोगण होए : गुळुळा : वीडा होए : तेथचि माचेयावरि पहुडु उपहुडु होए : ऐसें तीन्ही अवसर माचेयावरि होति^२ : चांगदेवोभट एळापुरा-आंतौनि वेचु आणिती : राजवीहारीं दीस तीनि अवस्थान जालें : ॥

१८० घोर सबद श्रवण

एकु दीस रात्रीं बाइसें नीजैलीं होतीं : तव वसो डरों लागले : बाइला लेकरूवांतें परिर्यंदति^१ : भालुवा भूंकति : एकें एकांतें गोष्टी सांघतें असतीं : पाखीरूवांचे सबद : ऐसे नाना सबद बाइसें आइकति : आणि भीति : मग उदीयांचि बाइसीं गोसावीयांतें पुसिलें : “ बाबा : घोर सबद आइकिजताति : वसो डरताति : भालुवा भूंकताति : बाइला लेकरूवां परिर्यंदति^१ : एकें एकांसीं गोष्टी सांघतें असति : अनेक पाखीरूवांचे सबद आइकीजताति : ऐसां नाना सबदीं मज नीद्रा नैए बाबा : मीं भीति असें बाबा : ऐसें काइ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें :

उसळउसळों तेयांचेया ताटाथाळ्येयासि लागति : तीए अवधीं सोनेयाचीं जालीं. ६ गो. गो. °सागळ काढीली : तव धारुकें सोनेयाचें देखिलें : आणि तेणेंचि तो सुखीया जाला : मग तेणें तें धारुकें काढीलें : तावेयाचें करुनि घातलें : मग तो गेला : मग तेणें द्रव्यें हा महु केला. ७ या लीळेतील आख्याइका मुरागो. प्रतींत नाही.

१७८. १ गो. गो. मग गोसावीं गद्याणासि बीजें केलें : गावांआंतु सोमनाथाचें देउळ : तेथ बीजें केलें : तेथ चौकीं नावेक आसन जालें : मग तें रचमचेचें स्थान म्हणौनि मग वनदेवाचेया देउळासि बीजें केलें : चौकीं आसन जालें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें बळिपाचें देवत मां : ” परि भगतजन उगेचि होते : तेथ वस्ति जाली : ॥

१७९. १ गो. गो. °बाइसीं पुसिलें : “ बाबा : एं लेणीं कवणें केलीं ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ एं कोकस वाढें (एवा. पाथरटें) केलीं : ”. २ अ. °एक म्हणति तीएचि ओसरीए आरोगण होए.

१८०. १ (भगो. प्रतीतील प्रस्तुत पाठ स्वीकारला आहे.) अपंह. परिणंदति. हबी. पर्यंदताति

“ बाइ : हे एथिची देवता : स्वइच्छा वर्तति असे : ” तवं बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : तरि आणिकी ठाई बीढारू कीजो : मीं भीति आहे बाबा : ” तवं चांगदेवोभटीं म्हणीतलें : “ हो बाइ : भीतां असिजे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : भीतें असा ? ” “ हो बाबा : भीति असें : ” मग चांगदेवोभटातें गोसावीं बीढार पाहों पाठवीलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बटिका : जा : बीढार^१ पाहुनि या : ” “ हो कां जी : ” ते गेले : चतुर्विधाचा^२ मढ पाहुनि आले : “ जी जी : तीनि मढ असति : एकु गोसावीयांलागि : एकु बाइसांलागि : एकु रांधावेया-लागि : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बटिका : बीढार पाहों जाणा गा : ” इतुकेनि बाइसांकरवि मात्ता करविली : बाइसीं अवधी आइति केली : गोसावीयांसि तेथ त्रीरात्रि अवस्थान होतें : मग गोसावीं तेथौनि बीजें केलें : कुसुमेस्वरावरौनि : चक्रपाणीहूनि : एकवीरेहूनि : माहाकाळेहूनि : चतुर्विधांचेया मढासि बीजें केलें : पाहातपाहात : मढु प्रतेयासि आला : मग चतुर्विधाचां मढीं गोसावीयांसि मास दाहा अवस्थान जालें : ॥

१८१ उपाधीयां भेटि

एकी दीसीं बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : सांपें कव्हणी बाबाचीं भगतजनें नैएति ? मज अळसु लागतु असे : बाबा : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें^१ : “ बाइ : एती : पाणीभातु सांचा : ” बाइसीं पाणीभातु सांचिला^२ : एकु दीसु गोसावीयांसि दोपाहारांचा पुजाअवस्वरू जाला : आरोगण : पड्डु : उपड्डु जाला : गोसावी सयेनासनींचि असति : दादोसमुक्ष बळ्हे-ग्रामिचे माहाजन कटका देवगिरीसि आले होते : काहीं राजव्यापारें : तवं तेथ तेहीं ऐसें आइकिलें : जें गोसावी एळापुरीं राज्य करिताति : मग तेहीं दादोसांपुढां सांघीतलें : दादोसीं आइकिलें : मग गोसावीयांचेया दरीसनालागौनि एळापुरासि अवघेचि आले : माहाकाळाचां देउळीं बीढार केलें : जापीए^३ वीस्णुभट : आणीकु एकु : ऐसे दोघ गावांतु पुजाद्रव्यें : पानें : पोफळें : आणुं पाठवीले : मग दादोसीं उपाध्यातें म्हणीतलें : “ जानो : तुं जाए पां : जें गोसावीयांसि कैसा अवस्वरू असे : ऐसें पाहुनि ए : ” ऐसें म्हणौनि उपाध्यातें पाठवीले : उपाध्ये आले : तवं मढासि कवाडें घातलीं असति : मग उपाधीं कवाड ऐसें आंगुळीयाकरुनि टीबकारिलें^४ : बाइसीं म्हणीतलें : “ कवाड कवण टीबकारीत^५ असे बाबा ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : चांगोसवें बटीकु आला होता : तो हा नव्हेल की ? तेयांचेया सारीखा सबडु आइकीजतु असिजे : ” तवं बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : एसणेया वेळा कोण एइल ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पाहा पां : जा : ” बाइसें आलीं : कवाड उघडीलें :

मुरा. परियें देताति. २ अह. चतुर्विधाचा मढ-. ३ बी. चतुर्वेदांचा. मु. चतुर्वेदांचा. गो. चतुर्विधाचा.

१८१. १ अहबी. बाइ : एथही अळसु लागत असे-. २ यापूर्वीचा हा प्रास्ताविक भाग फक्त अहबी. प्रतीतच आहे. ३ बीपं. जपीए. ४ बी. टिमकारिलें. पं. वाजवीलें. ५ मु. उघडवीत.

तवं उपाध्ये देखिले : “हें काइ बटीका : तुं केधवां आलासि ?” “बाइ : आतांचि आलां :” उपाधीं बाइसां नमस्कारू^१ केला : बाइसें पुढें हरखैजतें हरखैजतें आलीं : गोसावीं पुसिलें : “बाइ^२ : कवण ?” बाइसीं म्हणीतलें : “बाबा : बाबा : आपण म्हणीतलें तोचि बाबा : बटीका ए : बाबासि दंडवत करि :” गोसावीयांसि भीतरि आसन होतें : उपाध्ये भीतरि आले : तवं आंधारू पडिला असे : उपाधीं ऐसा मनोर्थू केला : ‘ बाइसें वाति लाविती कां तरि मी गोसावीयांतें डोळां देखतां : गोसावीयांची श्रीमूर्ति पाहातां :’ तवं गोसावीयांचीए श्रीमूर्तीवरि^३ भगकरि प्रकासु पडिला : मग देखों लागले : आले : दंडवत केलें : श्रीचरणां लागले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बटिका : हें^४ काइ गा दीवेनि देखिजे ? हें आपणेयांतें दाखवी तेव्हळीचि देखिजे कीं :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बटीका : तुमचा कुटंबपरीवारू नीकेनि असे कीं गा ?” “ जी जी :” “ माहाजन अवघे नीकेनि असति ?” “ जी जी : असति^५ :”

मग गोसावीं उपाध्यांतें म्हणीतलें : “ बटीका : एथौनि तुम्हांसि काहीं गोमटें जालें : तें तुमचां ठाडें काहीं वर्तें ?” उपाधीं म्हणीतलें : “ जी जी : वर्तें :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तेंचि कैसें वर्तें ?” “ जी जी : एकलेयां जाओं आवडे : पाहारखांडु बैसों आवडे : गोसावीयांतें आठौं आवडे : एकलेयां बैसलेयां गोसावीयांतें आठवीजे तवंतवं सुखचि होए जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हीं यातें काइ म्हणा ?” उपाधीं म्हणीतलें : “ जी जी : जेचि श्रीकृष्णचक्रवर्ती तेचि आमचे गोसावी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तेंचि काइसेयातव ?” उपाधीं म्हणीतलें : “ ना जी : गोसावीं भोगनाराणीं कास्तां हरीदेओपंडीतांप्रति गोपाळमंत्रीं भेद नीरोपिले : ते मीयां कवाडाआडौनि आइकिले : ‘ तेयांतु एकु भेदु तो^६ श्रीकृष्णचक्रवर्ती जाणति : कां रखुमीणि देवि जाणति : आणिक कव्हणीचि नेणे^७ :’ ऐसें सर्वज्ञें म्हणीतलें : यातव जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : बटीकु काइ म्हणतु असे ?” बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : दैवांचा भाग्याचा बाबा :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हे^८ जे होए तें होए : तुमची बुधि तव नीकी^९ : आपुलें^{१०} जाओं नेदिजे हो :” ॥

१८२ तथा ईश्वरप्रतीति पुसणें

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बटीका : माहात्मा तुमचां गावीं असे कीं ?” “ जी जी : असे :” “ माहात्मेयांतें सीक्षामुत्र वर्तें ?” “ जी जी : वर्तें :” “ तेथ तुम्हीं जा ?” “ जी जी :

पं. वाजवीत. ६ एवा. दंडवत केलें. ७. शोध. “ बाइ : अभ्यागतें आलीं ?” ८ मु. श्रीमूर्तीपासुनि ९ एवा. “ परमेश्वरू काइ गा अन्यप्रकाशकु : तो स्वयंप्रकाशकु कीं :” १० एवा. “ बटिका तुंचि आला असेसि कीं आणिक कव्हणी आले असेति ? ११ एवा. “ श्रीकृष्णचक्रवर्तीं निरोपिले आणिक रखुमीणिदेवीं परिसीला : तेव्हळि आणीक कोण्हीचि नाहीं : ऐसें सर्वज्ञें म्हणीतलें : यातव : १२ एवा. हें श्रीकृष्णचक्रवर्ती होए : कां जें होए तें होए : १३ एवा. “ ना तुम्हीं तव नीके १४ मु. “ ऐसी बुद्धि जावों नेदिजे.

१८२. १ अहमगो, सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ माहात्मा नीका ना गा ?” “ जी जी :” “ कैसा नीका

जाओं : ” गोसावीं पुसिलें : “ बटिका : एथ आणि माहात्मेयांवरि तुम्हां कैसी बुधि ? ”
 उपाधीए उगेचि राहिले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ काइ सारिखीचि ? ” उपाधीं म्हणीतलें :
 “ जी जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथौनि जैसी म्हणीतलें तैसी ? ” “ जी जी : ” सर्वज्ञें
 म्हणीतलें : “ बाइ : बटीकु काइ म्हणतु असे ? ” बाइसें नावेक दुचीतें होती : बाइसीं
 म्हणीतलें : “ बाबा : दैवांचा भाग्याचा बाबा : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ना : हा आतां आन
 एक म्हणतु असे : ” बाइसीं म्हणीतलें : “ काइ म्हणतु असे बाबा ? ” “ ना बाइ : एथौनि
 ऐसें पुसिलें : “ एथ आणि माहात्मेयांवरि तुम्हां कैसी बुधि ? ” “ ना सारिखीचि : ” ऐसें
 म्हणतु असे : “ बाइसीं म्हणीतलें : “ मर मर पोरा : तुझीए कीडडीए बांधें घागरा : मां
 मसणवरि जाए टुणुटुणु करीत : माहात्मा काइसा खाडाचा ? काइसें तेयाचें आचारीत्व ?
 मसणाचें : बाबातें रडौनि वीद्या मागीतली : बाबासि आणि रामासि सरि करीतु
 असे ? ” बाइसां गोसावीं कोपोचि दीधलें : मग म्हणीतलें : “ बाइ : उगीचि असा :
 सतेव जीवांसि काइ जाणणें असे ? एथौनि जाणवीजे तैचि जाणिजे : ” सर्वज्ञें
 म्हणीतलें : “ बटिका : देव काइ अनेक असति ? देओ तो एकुचि कीं : ” सर्वज्ञें
 म्हणीतलें : “ बटिका : माहात्मा म्हणिजे आणीक जीव तैसा तो एकु जीउ : ऐसें
 जाणिजे हो : माहात्मा एथिचा ऐसें मनिजे हो : ” ऐसी इस्वरप्रतीति करुनि प्रत्या
 आणिलें : ॥

मग गोसावीं उपाध्यांतें पुसिलें : “ बटीका : एकला तुंचि आलासि कीं आणिक कव्हणीं
 आले ? ” उपाधीं म्हणीतलें : “ ना जी : दादोस आले असति : १ : नागदेओ उपाध्य :
 २ : रांके^१ लखूमींद्रभट : ३ : बागडे वीस्णुभट : ४ : जापीए वीस्णुभट : ५ : आप-
 देओ भट : ६ : जनक नरसींहभट : ७ : पदकर नागदेओभट : ८ : भागवंत^{१०} :
 ९ : रवळो : १० : नाथोबा : ११ : गतीए^{११} कमळनाएकु : १२ : ” ऐसीं नावें घेओघेओं
 अवघेचि सांघीतलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जा : तुमची वाट पाहात असती : ” म्हणौनि
 ऐसें श्रीमुखिचें तांबोळ दीधलें : श्रीकंठिची माळ दीधली : आपुलेनि श्रीकरें टीळा
 लाविला : मग मागौतें म्हणीतलें : “ आतां जा : ते तुमची वाट पाहात असती : ” ॥

१८३ आत्मतीर्थ प्रसंसा

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बटीका : तुमचां गावीं आत्मतीर्थ एक असे कीं ? ” उपाधीं
 म्हणीतलें : “ जी जी : असे : ” “ तेथ तुम्हीं जा ? ” “ ना जी : पंचपर्वी जाओं : ” सर्वज्ञें

जैसे हे तैसा ? ” उपाधीं म्हणीतलें : “ जी जी : ” २ एवा. प्रतीति. ३ एवा. टुं. ४ एवा.
 आचारीत्व. ५ एवा. तया समळी जीवासि आणि बाबासि ओ सरी घातली. ६ एवा. स्वसतां.
 ७ अ. जाणविलेयांवांचौनि. ” ८ एवा. देव काइ सारिखेचि ? ९ पं. लंके. १० एवा. आनो.
 पं. आलो. ११ ह. एवा. गातक.

म्हणीतलें : “ बटीका : तेथ प्रतीहीं जाइजे हो : बटीका : तें आणिका स्थावरा^१ तीर्थासारिखें तीर्थ नव्हे कि : तेथ साक्षात श्रीदत्तात्रयभूची प्रतीष्टा : तेथ तुम्ही नीच जाइजे हो^२ : ” ॥

१८४ देवां : सीक्षां भेटि

देवीं म्हणीतलें : “ जानोएं उसीरू लाविला : ” म्हणौनि कोपों लागले : मग अवघे दर्शनासि नीगाले : तवं उपाधीए वाटे एत भेटले : देवीं म्हणीतलें : “ हें काइ जानो ? गेलासि तो गेलासीचि : तेथचि बैसौनि राहिलासि : मागुता सांघों नैएसीचि ? ” उसीरू लाविला म्हणौनि उपाध्यांसि कोपों लागले : एरीं अवघां म्हणीतलें : “ दादो : एयांसि तुम्हीं कां कोपत असां ? गोसावीयांचेया दरीसनासि जाइजे : मां गोसावीयांपासौनि काइ नीगों आवडत असे ? ” उपाधीयांचीए तोंडीं तांबोळ : गळां माळ : टीळा : देखौनि तें दादोसां न मनेचि : ते अधीका कोपों लागले : तवं वीस्णुभटीं म्हणीतलें : “ हें काइ दादो : तुम्हीं यांतें कां कोपत असां ? गोसावीयांपासि गेलेयां मां काइ नीगों आवडत असे ? ” मग अवघेचि आले : गोसावीं बाहीरि बीजें केलें : बाइसें जवं आसन आणीति तवं उपाधीं आपुली पासवडी बैसों घातली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बटिका : पासवडी मैळैल ना ? ” उपाधीं म्हणीतलें : “ ना जी : माझी प्रसादाची होइल : ” तवं बाइसीं जाडि आणिली : आसन रचिलें : गोसावी आसनीं उपवीष्ट जाले : दादोसीं गोसावीयांतें जेथौनि देखिलें तेथौनि दंडवतें घातलीं : गोसावी आसनावरि उभे जाले : मग गोसावीं देवांसि क्षेमाळींगन दीधलें : एरां जेयांसि क्षेमाळींगन देओं आलें तेयांसि दीधलें : मग अवघेयांतें प्रूथकाकारें संभाखिलें^१ : मग गोसावीं पुसिलें : “ माहात्मेयांसि काइ स्नानें भोजनें जालीं ? ” “ ना जी : स्नानें जालीं : परि भोजनें होआवीं असति : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : तुमतें पाणीभातु असे ? ” बाइसीं म्हणीतलें : “ हो बाबा : आसे : ” रवळोकरवीं^२ खागरि भरुनि पाणीयां आणवीलें : सोंडी धुववीली : मग गोसावीं पुसिलें : “ माहात्मेयांसि काइ पृथक^३ पात्र ? ” देवीं म्हणीतलें : “ जी जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आतांचें तवं ऐसें हों देया : मग तुमचें तें काइ केहीं गेलें असे ? ” बाइसीं भातु आणिला : सोंडीएवरि घातला : मग अवघेचि एकत्र बैसले : बाइसें पाणीभातु उपसोंउपसों देति : चांगदेओभट आणुंआणुं घालीति : गोसावीं प्रसादु केला : अवघे एकवट आपणेयापुढें जेववीले : अवघे जेउं लागले : देव एकीकडेचि^४ जेवीति : गोसावीं उपाधीयांतें ऐसें खूणावीलें : मग^५ तेहीं अवघे येकत्र केलें : मग अवघे

१८३. १ एवा. पार्थीवा— २ एवा. °पंचाळेश्वरासि गेला होतासि ? हें तीये स्थानीं होतें तेथ जाइजे ” (हीराइसें : तेथ प्रतिदीनीं जाइजे हो बटिका : ”)

१८४. १ एवा. पुसिलें. अ. °सपुर्व तें सपुर्वीपरी संबोखिलें : अपुर्वापरी अपुर्व तें संभाखिलें अवघेयांतें प्रतक्षाप्रतक्षा खेमवार्ता पुसिली. २ अ. रवळो कीं दादो तें नेणिजे. रावा. आपदेव भागवत पाणीं आणीलें : गो. चांगदेओ भटाकरवि घागरि भरुनि आणवीली. ३ अगोपं. प्रतक्ष

४ एवा. एकीकडौनि. ५ हबी. मग उपाधीं देवापुढील भातु आपणेयांकडे घातला : आपणेयांपुढीं तेयांकडे घातला : एकत्र केला.

जेविले : अवघेयां तांबोळें देववीलीं : मग बीढारासि पाठवीले : मग वीळिचांचेया पुजाअवस्वरासि अवघेचि आले : पुजाअवस्वरू पाहिला : मग अवघेचि बीढारासि गेले : उपाधीए राहिले : बाइसीं म्हणीतलें : “ बटीका : तुझे अवघेचि गेले : तुं जासि ना : तें काइ ? ” उपाधीं म्हणीतलें : “ जाइन आणि काइ बाइ : ” मागुतें बाइसीं म्हणीतलें : “ बटीका : तुझे अवघेचि गेले : तुं न वचसीचि तें काइ ? बटीका : तुं कां राहिलासि ? तुं जाए : तुझे सांघाती तुझी वाट पाहात असति : ” मग गोसावीं म्हणीतलें : “ असों देया बाइ : हा एथचि राहील : चांगोसवें नीजैल : ” मग उपाध्ये राहिले : ॥

१८५ द्रीढ पुरूख नाम करणें

एरी दीसीं अवघे उदीयांचेया पुजाअवस्वरासि आले : पुजाअवस्वरू जाला : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हा पैलु मढु रीता असे : एथ बीढार घेउन या : ” “ हो कां जी : ” मग देवीं बीढार आणवीलें : दादोसीं गोसावीयांतें वीनवीलें : “ जी जी : गोसावीयांतें वीळिचा उपाहारू मीं करीन जी : ” गोसावीं वीनवणी स्वीकरीली : मग वीळिचांचेया वेळीं दादोसीं गावांआंतौनि कणीकि आणवीली^१ : मग रोटीया केलीया : दोहीं मढां-माझारिली सांदी उपाध्ये रोटीया भाजीत असति : तव गोसावीं वीहरणौनि बीजें केलें^२ : ऐसें गोसावी तेथ बीजें केलें : गोसावीं दोहीं मढांमाझारि उभे जाले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मां रे : एसणीया^३ रोटीयाचि ? ” “ जी जी : ” गोसावीं उपाध्यातें म्हणीतलें : “ बटीका : एसणी रोटी आधीएकि टाकें^४ ? ” उपाधीं म्हणीतलें : “ ना जी : आधीया काइ होइल जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तरी काइ पाउणएकि टाकैल ? ” “ ना जी : पाउणा काइ होइल जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तरि काइ समग्र एकि ? ” “ ना जी : समग्रा काइ होइल जी ? ” “ तरि^५ कीती रोटी ? सवाएकि ? ” “ ना जी : दीढएकि : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसें तरि तुम्हां द्रीढ पुरूख म्हणा : ” ॥

१८६ लेणां सायापुरूखू दाखवणें

गोसावीयांसि एकु दीं उदीयांचा पुजाअवस्वरू जाला : मग वीहीरणासि बीजें केलें : एका लेणेयाचां चौकीं^१ आसन जालें : सवें चांगदेओभट : बाइसेंमुक्षकरुनि समस्तें भगतजनें असति : भगतजन चौकावरि उभे ठाकति : आणि पुढीली भीती भव्य पुरूखू देखति : कमळांची^२ आंगी लेइला : ऐसा पुरूखू देखति : चौकाखालि उभे

१८५. १ °एवा. कटकासि आले होते : तेथौनीचि कणीकि : तुप : आणिलें होतें. २ °एवा. लघुपरिश्रयासि गोसावीं बीजें केलें : चांगदेवभटांचेया खांदावरि श्रीकरू : तयांचां हातीं सागळ : ऐसें गोसावी-. ३ मु. एव्हडीया. बी. एसणालीया. ४ पंबी. टाकैल ? मु. पुरे. एवा. खपे. शोध. “ बटिका : हे रोटी काइ अर्धएक पुरे ? ५ मुरा. “ तरि काइ सवाये ? ” “ ना जी : सवाये कां दीढ ” पं. “ ना जी : सवाया काइ होइल ? ” “ तरि काइ दीढा एकी होइल ? ” “ जी जी दीढा होइल : ”

१८६. १ प्रवा. कांटे वसै. रावा. राजवीहारू तेथ. २ एवा. चक्राची (गो. वय चक्राची.)

ठाकति : आणि नेदखति^३ : मग भगतिजनीं गोसावीयांतें पुसिलें : “हें काइ जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हा छायापुरूखू गा : हा सीधाचा संकेतु गा : जेणें एं लेणीं केलीं तेणें पुरूखें एथ आपुली छाया^४ नीक्षेपिली असे :” ॥

१८७ आगमसमो कथन

एकु दीं उदीयांचा पुजाअवस्वरू जाला : गोसावीं माणिकेस्वराचेया^१ लेणेयासि वीहरणासि बीजें केलें : तीए लेणां वीवर : तेणें वीवरें गोसावीं बीजें केलें : बाइसीं म्हणीतलें : “हें काइ बाबा : आपण कें जाइजत असिजे^२ ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “भीया नको बाइ :” मग पुढां गोसावी : मागां बाइसें : मग एरामागें एर : गोसावीयांचा फुटा बाइसीं धरिला : वाइसांचा पालउ भगतिजनीं धरिला : एरएरातें धरुनि : ऐसीं भगतिजनें अवधीचि कासे लागलीं : वीवरेंवीवरें गोसावी बीजें करिताति : तव एकी ठाई भगकरि उजीएडु पडिला : पुढां एकु घटु मांडिला असे : घटाभवंतीं डोइया^३ गुंडुगुंडु बैसलीं असति : सर्वज्ञें भगतिजनातें म्हणीतलें : “उगीयांचि असा : काहीं बोलों नको :” म्हणौनि पुढारें बीजें केलें : बाइसीं पुसिलें : “बाबा : हें ऐसें काइ ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : हा यांचा^४ आगमसमो :” “बाबा : आगमसमो म्हणिजे काइ ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : हा सीधसंकेतु^५ :” गोसावीं पुढारें बीजें केलें^६ तें वीवर इसाळुवाचां लेणां उसासलें : तेथ बाळाणें होतें : तेथ गोसावीयांसि आसन जालें : चरणक्षाळण जालें : तव एळापुर देखिलें : बाइसीं पुसिलें : “बाबा : हें कवण नगर ?” “बाइ : हें एळापुर^७ :” “हें काइ बाबा : इतुकी वाट^८ आलों आणि हें एळापुरचि :” “बाइ : हा अवघा डोंगरू दीढा गाउंवांचेनि मानें : अव्हा चौरासु पोकळु केला असे : एथिचा रीगावा नीगावा कव्हणीचि नेणे : जेणें केलें तो जाणे : कां एथौनि जाणिजे :” ॥

आंगीटोपरें : खाड वींचरीतु : ऐसा— ३ पं. गोसावीं पुसिलें : “भागेया : ऐसें काइ गा ?” “जी जी : चक्रांची आंगी लेइला ऐसा पुरूषु जी :” “जा पां :” जाति तव काहींच नेदखति : मागुतें गोसावीयापासि एति : आणि देखती : मग गोसावीयांतें पुसिलें— ४ एबा. करितेनि पुरूषे^९. ५ गो. गो. (एबा.) प्रतबीब नीक्षेपिलें असे.

१८७. १ भ. मरगजेचेया. एबा. एकां. २ (बी.). ३ भपंगोगो, बुंथि घालुंघालुं. ४ बी. (हीराइसें.) आगमियांचा आगमसमो वर्तत असे. ५ एबा. हा मुनींचा संकेतु. गो. गो. “बाइ : हे अष्टभैरवांची उपास्ति करीत असति : परि वरती वास न पाहाति :” ६ गो. गो. “तव एक लेणें माहावीसाळ देखिलें : भवंती जाळारखी : (गो. जाळारखी) : उजीएडु पडतु असे : तेथ बाळाणेंनसीं नावेक गोसावीयांसि आसन जालें : मग तेथौनि पुढारें बीजें केलें : तव इसाळुवाचें लेणें उसासलें : तेथ खांबेसीं आसन जालें : ७ गो. गो. एळौर. ८ मु. भोये. बी. भुड.

१८८ चांगदेओभटां लेणां परीखू

गोसावीं वीहरणा एका लेणेयासि^१ बीजें केलें : चांगदेओभटातें काटेवसैये पाठवीलें^२ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बटीका : तुम्हीं पैला लेणेयां जा : ” चांगदेओभट गेले : तव^३ एरांचे पाए एरांकडे : एकांचीं रूडें : एकांचीं मुखें टकमकां वास पाहातें : एके वाजतें : कुंथतें : परीयेंदेतें^४ : एन्हवीं तरि जडें : परि चेतनें ऐसीं वाटति^५ : तैसें देखौनि भीयाले : ते माघौतें गोसावीयांपासि आले : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कां गा बटिका : गेलेति : मां काइ देखिलें ? ” तेहीं जैसें देखिलें तैसी अवधी वेवस्ता गोसावीयां-पासि सांघीतली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बोलवीतेति तरि बोलती : साउमां मार्गु पुसतेति तरि सांघती : साउमे जातेति तरि आणीक आश्चर्यें देखतेति : ” ॥

१८९ आपदेओभटां प्रल्हादवीद्या^१ नीखेदु

आपदेओभट^२ ऐसें एका लेणेयां^३ वस्त्रें धों गेले : वस्त्रें धूतलीं : वाळतें घातलीं : बैसले : तव^४ पुरूखु एकु आला : तो तेयां खांडेवरि घेओं लागला : जैसें पाणीयांतु खांडें वाहुनि जाए तैसें जाए : तवंतवं तेयांसि सुख होए : ऐसा उसीरू जाला : मग गोसावीयां-पासि आले : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : मग गोसावीं पुसिलें : “ उसीरू कां गा लाविला : भागेया ? ” “ जी जी : मी एका लेणेयासि^५ गेलां होतां : वस्त्रें धों : वस्त्रें धूनि वाळतें घातलीं : मग बैसलां : तवं पुरूखु एकु आला : तो मातें खांडेवरि घेओं लागला : खांडेवरि घे तवंतवं सुखचि होए : हां जी : तरि तें काइ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ते प्रल्हादाची^६ वीद्या गा : ” “ हां जी : तरि ते आम्हांसि जाली ? ”

१८८. १ गो. गो. (प्रवा. गोमटदेवाचेया लेणेयासि. रावा. अनकैचेया लेणेयासि). २ (मुराहबी.). ३ मुराहबी. तव आडवींतीडवीं पडिलीं देखीलं : एकीकडे एकांचे पाये : एकीकडे एकांचीया डोइया : ऐसीं पासलीं पडिलीं असति : डोळे मीलमीलवीत : वोंठ फुलफुलवीति : ४ बी. पर्येंदेतें. अ. परूवतें. भ. परिवतें. गो. परवततें. ५ गो. (बोचरीयां धानाइसाचीया वासना : ० तैसें देखीलें : आंणि साउमे गेले : तेयातें पुसीलें : “ तुम्हीं ऐसीं कवणें ? ” “ ना आम्हीं वीद्यावंतें : ” “ कोणी मार्गींची ? ” “ ना दीव्य मार्गींची : ” “ तेथचें अनुष्ठान कैसें ? ” “ ना तें तुम्हीं पुसौनि काइ कराल ? ” तेव्हळि पुढारेंचि गेले : तवं पुढां सप्तपताळें लेणें देखीलें : तेथ मनुष्यें : तीयचें : पसुअें प्रकासरूपें : त्यजोमय ऐसीं देखीलं : आणि प्रतले : मग एउनि गोसावीयांपासि सांघीतलें : गोसावीं उगेचि आइकीलें : मग गोसावीं मढासि बीजें केलें : ॥)

१८९. १ पंभगो. प्रार्धविद्या. २ मुरा. एकु दी गोसावीयांसि उदयांचा पुजाअवस्वर जालेयानंतरें गोसावीं नागझरिये (तथा लेणेया एकासि) विहरणा बीजें केलें : गोसावीं आपदेवभटातें म्हणीतलें : “ भटो : तुम्हीं पैला लेणिया जा : ” “ हो कां जी : ” म्हणौनि गेले : तवं भव्य पुरूषु एकु : आंगी कमळांची ऐसी लेउनि आला : हातीं सुवर्णाचें खर्ग : तेणें खांडावरि आपदेवोभटातें हाणे तवंतवं तया सूखचि होए— ३ एवा. नागझरीकडे. ४ पं. मी अनकैएसि^०. ५ पंभगो. प्रार्धाची.

गोसावीं श्रीमुगुटु हालवीला : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ते^१ तुम्हां नव्हे : ते तुम्हां एथौनि^२ दीसे^३ :” ॥

१९० सप्तदसकळानीक्षेदु

आपदेओभट^४ अणकैए धोत्रें धों गेले होते : धोत्रें धूनि वाळतें घातलीं : बैसले : आणि तेयां स्तीति जाली : आणि देखों लागले : तवं वरीखां सोळांची सोबासीनि एक आली : खोडसवारिखी^५ : खळिचा साउला : खळिची चोळी : हातीं सोनेयांची^६ करे : तेयांचेया माथेयावरि धार घातली : तवंतवं तेयां सुखचि होए : ऐसी स्तीती केतुला एकु काळु भोगिली : मग^७ स्तीति भंगली : मग आले : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : मग गोसावीं पुसिलें : “उसीरू कां गा लाविला भागेया ?” मग तेहीं मागील अवघें वृतांत गोसावीयांपुढां सांघीतलें : “जी जी : मीं अणकैए धोत्रें धों गेलां : धोत्रें धुतलीं : वाळतें घातलीं : बैसलां : तवं अस्त्री एक आली : खळिचा साउला : खळिची चोळी : हातीं सोनेयांची करे : माझेया माथेयावरि धार घातली : तवंतवं मज सुखचि होए : हां जी : तरि ते काइ ?” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ते चंद्राची सतरावीं कळा गा^८ :” “हां जी : तरि ते आम्हांसि जाली ?” गोसावीं श्रीमुगुटु हालवीला : “ते तुम्हां नाहीं :” “हां जी : तरि ते काइ ?” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ते^९ एथौनि दीसे^{१०} : कां एथिचीया जवळीकां दीसे :” ॥

१९१ सारंगपंडितां भेटि

सारंगपंडीत प्रतीष्ठानीहुनि^१ नीगाले : सवें मोकानंद : एकाइसें^२ : देमाइसें : घोडें^३ ऐसी गोसावीयांचेया दरीसनासि आलीं : तीएं कटकावरौनि एतें होतीं : कटकीं हाटांतुनि एताति : तवं ओलेयां पोफळांची रासि^४ देखिली : तीएं पोफळें घेतलीं : केळें वीकतें होतीं : तीएं केळें घेतलीं : आंबे घेतले : मोकानंदापासि दुरडीएसि दीधलीं : ऐसे नागझरीएसि आले : उतरले : सीळीया रोटीया होतीया : एकाइसीं^५ म्हणीतलें : “पंडितो :

६ हीराइसें. ते तुम्हां कां गा होइल ? ७ एवा. एथिचिया जवळीका. ८ गोरा. दाखवीली.

१९०. १ मुराहबी. एकु दीं गोसावीयांसि उदयांचा पुजाअवस्वर जालेयानंतरें गोसावीं नागझरियेसि बीजें केलें : आसन जालें : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “भटो : तुम्ही पैलां लेणियांसि जा :” आपदेवो-भट गेले : बैसले : (मुरा. तवं सोडषवरुषी स्त्री- हबी. °आणि स्तीति जाली : आणि देखों लागले : तवं वरीखा सोळांची-.) २ बी. षोडषवरुषी. ३ मुराहबी. सुवर्णाचा कळसु. एवा. सोनेयाचा करा. ४ (हबी.). ५ हीराइसें. °तुम्हावरि वरिखते होती. ६ हीराइसें. “ते तुम्हां कां गा होइल : ते तुम्हां एथौनि कीं गा :” ७ एवा. दीजैल.

१९१. १ मुराहबी. °देवगीरीसि काहीं आपुलेनि कायें (हबी. आपुलेया कार्यासि) आले : सवें देमाइसें. . . तवं गोसावीयांतें एळापुरीं आइकीलें : मग दर्शनासि आलीं. २ हबी. लखुबाइसें. ३ हबी. °उगाणेयाचा बैलु. ४ मुराहबी. तव महादेवोपुरघाटीं आंबे वानियेचे वीकत असति ते घेतले. ५ ह. वाखारी. ६ मुराहबी. देमाइसातें म्हणीतलें : “देमाइ : एथ जेउं. एवा. सारंगपंडितो

एथ जेउं : मग गोसावीयांचेया दरीसनासि जाओं : ” तवं देमाइसीं म्हणीतलें : “ हें काइ एकाइ ? गोसावीयांचां आखरीं गोसावीयांसि नेभटतां कैसीं जेउं ? जेउं : मग कैसीं गोसावीयांचेया दरीसनासि जाओं ? ” तवं एकाइसीं म्हणीतलें : “ सरा ओ परतीं : पंडित भूकाळु : पीत करपैल : गोसावीयांचेया दरीसनासि ऐसांचि पुढां भूक सुनि जाओंनि तरि काइ बाइसें आम्हांसि लवकरि जेउं घालितें असति ? ” मग देमाइसीं सारंगपंडितांतें म्हणीतलें : “ हें काइ पंडितो : एथिचेया एथ जेउं : मां कैसे गोसावीयांचेया दरीसनासि जाओ ? ” तवं सारंगपंडीतीं म्हणीतलें : “ ना हें तैसें आमचेया गोसावीयांचां ठाई काहीं नाहीं : तीनि^९ वेळ जेवावें : आणि दरीसनासि जावें : तुम्हीं गोसावीयांपुढें नको सांघों : ” देमाइसीं म्हणीतलें : “ हें काइ पंडितो : मा गोसावीयांपुढां काइ सांघावें लागत असे ? गोसावी काइ नेणति ? ” तेहीं म्हणीतलें : “ जाणति तें तैसेंचि : परि तुम्हीं नको सांघों : ” मग आंघोळी केलीया : सीळीया^{१०} रोटीया होतीया : जेउं बैसले : रोटीयांचा^१ मो : केळें : तुप : आपण जेविलीं : रोटीयांचीं करटें आणि केळांचीया साली देमाइसासि घातलीया : आपण लवलवकरि जेविले : आंचवले : वीडा घेतला : आवगु^{१०} सरिसा केला : टोप-रियाचिए बाले^{११} दरीसनालागि आसु बांधली : “ मोकानंदा चाल : ” मोकानंदें दुरडी घेतली : दोघै नीगाले : सवें एकाइसें नीगालीं : देमाइसासि उसीरू लागला : रोटी चाविता : तवं आपण पुढां गेले : गोसावीयांसीं दरीसन जालें : पानें : पोफळें : केळें : आंबे : दीढ रोटी गोसावीयांसि दरीसनासि केली : आसु एक दरीसनालागि आणिली होती : ते दरीसना न करितिचि : तवं देमाइसें आलीं : दंडवत केलें : श्रीचरणां लागलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ देमतीए^{१२} : तुम्हां उसीरू कां लागला ? ” “ जी जी^{१३} : सारंगपंडितीं केळें घेतलीं : नागझरीए जेउं बैसले : मीयां म्हणीतलें : ‘ सारंगपंडितो : गोसावीयांचेया दरीसनासि जेउनि कैसीं जाल ? ’ तवं एहीं म्हणीतलें : ‘ ना तैसें आमचेयां गोसावीयांचां ठाई हें काहीं नाहीं : तीनि वेळ जेवावें : आणि दरीसना जावें : ’ मग जेउं बैसले : रोटीयांचा मो : तुप : केळें : आपण घेतलीं : रोटीयांचीं सकलें आणि केळांचीया साली मज घातलीया : ते जी : केळांचीया साली रोटीयेचीं सकलें चावितां उसीरू जाला : ” तवं सारंगपंडितीं आंगुळीया करुनि गळ्याकडे दाखवीति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसें तरि एथ उसिटी

एकाइसातें म्हणीतलें. ७ एवा. पांच. ८ मुरा. रोटीया केलीया. ९ एवा. मउवा रोटीया आपण घेतलीया : देमाइसासि नीबर रोटी दीधली. एवा. आपण केळांचा मो : वाटां तुप घेतलें : देमाइसासि केळांची सालि दीधली. १० मुराबी. आंगीया केलीया. ह. आंगीया सरिसीया—. ११ बी. बागे. ह. बाहाले. १२ हीराइसें. °तुम्ही माघारीं तें काइ ? १३ मुरा. °रोटीयांचीं सकलें (एवा. खपले). चावेति ना जी : म्हणौनि उसीरू लागला : ” “ रोटीया काइसीया देमती ? ” मग मागील अवघेंचि व्रीतांत सांघीतलें : तीये सांघति : तेवीचि सारंगपंडितांची वास पाहाति :

रोटी दारिसना केली मा^{१४} : हां गा : आणि का जडा पार्थीवा तीर्था जाइजे : मग तीर्थउपवासु कीजे : तीर्थदेवता न पाहात नेजवीजे : तें नाही : मा सांगातुधर्म तोही नाही : मागां एणेंहीं एकु सांगातुधर्म अनुष्ठिला : ” यावरि गोसावी चोराची गोष्टि सांघीतली^{१५} : ॥

१९२ सारंगपंडितांसीं पोफळी खेळ

मग गोसावी पोफळें पाहात होते : गोसावीं एक पोफळ श्रीकरीं घेतलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पांडेया : जाणा पां गा : हें पोफळ कैसें ? ” तव तेंहीं म्हणीतलें : “ ना जी : नीकें^१ : हें नवीए रासिचीं निवडुनि घेतलीं : ” “ एथौनि : हें नीकें^१ नव्हें : म्हणित असिजे : ” “ ना जी : हें नीकें^२ : ” गोसावीं एक पोफळ पोफळफोडणेनि^३ फोडिलें : तव आंतु काळें नीगालें : “ हें काइ जी : नवी रासि आली होती : तेयांतु नीवडुनि मीयां घेतलीं : तरि एथ पाणी मेलें असैल : आणि काइ जी : ” मग गोसावीं मागौतीं दोन्हीं सकलें मेळवीलीं : मग म्हणितलें : “ पांडेया : जाणा पां गा : हें पोफळ कैसें असे ? ” “ ना जी : काळेंकुहीटि असे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथौनि नीकें म्हणित असिजे : ” सारंगपंडितां म्हणीतलें : “ ना जी : आतां नीकें काइ होइल ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ नीकें होए तरि तुमचीए डोइएचे जाए : ना तरि हें जाए : ” म्हणौनि गोसावी टोपरेयाची बालेंआंतु आसु होती तीएकडे श्रीकरू केला : तीहीं म्हणीतलें : “ हो कां जी : हें गोसावीयांचीचि नव्हे ? ” म्हणौनि आणिलें : मग गोसावीं ऐसें करुनि दाखवीलें : तव आंतु पीवळें ऐसें चोखट नीगालें^४ : गोसावीं टोपरेयांकडे श्रीकरू घालुनि टोपरेयाचीए बालेंआंतु आसु होती ते घेतली : बाइसांकडे टाकुनि घातली : “ बाइ : हें घेया : एथचेया उपेगासि नेया : ” “ जी जी : हे गोसावीयांचीचि आसु गोसावीं घेतली : मीयां अभिळाखू केला : ” ॥

१९३ तथा अन्नग्रहण

सारंगपंडितां आंबे गोसावीयांलागौनि आणिले होते : गोसावीयांसि ओळगविले होते : तेयांआंतुलु एकु आंबा श्रीकरीं घेतला : गोसावीं अवग्रहण^१ केला : मागुता तेथ ठेविला : मग बाइसीं अवघी आइति केली^२ : बाइसें पीळितें होतीं : तव तेया आंबेया रसु

सारंगपंडीत गळ्याकडे आंगोळिया दाखवीति : १४ (हबीभगोपं.). १५ पूर्वार्ध (एकांक)लीळा ५७ पाहा.

१९२. १ एवा. चोखट. २ (मुराह.). मुराबी. “सर्वज्ञें म्हणीतलें : “होड काइ?” गोसावीं दृष्टीचीया खूणा आसु दाखवीली : हीराइसें. सर्वज्ञें म्हणीतलें : “होड काइ? आसु जाए : ” ३ अगोहबीपं. आंगुळीचीया चीकीया करुनि. (बीगो. चीपा करुनि. पं. चीपलाउनि. ह. चीकातीया करुनि). ४ एवा. ओखटें. ५ मुरा. “एतुलेनि ते क्षोभले ठेले : मग गोसावीं आसु आसुडुनि घेतली आणि बाइसांकडे टाकुनि घातली. (एवा. श्रीकरीचीया आंगोळिया टोपरें काढुनि बाइसांकडे घातलें :) सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : एथ एकु उपाहार करा : ” गो. “ बाइ : घेया : एथचेया उपयोगा नीया : ”

१९३. १ अ. आसन. २ एवा. “मग दुरडी नेओं आदरिली : आंबे पीळावेया : गोसावीं म्हणीतलें

न नीगे : मग बाइसीं पुसिलें : “हां बाबा : अवघेयां आंबेयां^१ रसु नीगाले : या आंबेया रसु कां न नीगे ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : तो एथौनि स्वीकरिला होता :” “हें काइ बाबा : याचा^२ देतु नाचुकें^३ :” तैसेंचि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : वीखया वीखो तो ऐसा भोगी : बाइ : कळियोगीं वीखो असे : परि वीखया नाहीं : विखो भोगुं कव्हणीचि नेणे : जेउं कव्हणीचि नेणे : घांसु घेओ कव्हणीचि नेणे : कीतिया फोडी घेयावीया : वीडिया घेओ कव्हणीचि नेणे^४ :” बाइसीं म्हणीतलें : “तरि हे राएमंडळीक : काइ बाबा ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : राएमंडळीक आदिकरुनि सकळें नीरोधपरीहारीए :” यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “नरवीर आति : परि वीखयवीर नाहीं : धर्मनष्ट आति : परि वीखयेनष्ट नाहीं : बाइ : वीखो भोगुं श्रीकृष्णचक्रती जाणति^५ : द्वापरीं वीखो होता : आणि वीखया होता :” ॥

१९४ तथा श्रीप्रभू दाखवणें

एकु दीसु गोसावी श्रीप्रभूगोसावीयांची महीमा नीरोपीत होते : तवें सारंगपंडिती म्हणीतलें : “जी जी : मज श्रीप्रभू दाखवावे :” “ते तेथ^१ कीं गा पांडेया :” “ना जी : गोसावी येथ दाखवीती तरि काइ नेदखीजे^२ ?” यावरि गोसावी उगेचि होते : मग वीळिचांचीए वेळीं गोसावीं एणकैयेकडे^३ बीजें केलें : मार्गीं सर्वज्ञें म्हणीतलें : “मघां^४ काइ म्हणत होतेति गा पांडेया ?” “जी जी^५ : श्रीप्रभू दाखवावे : ऐसें म्हणत होतां जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तरि हे घेया^६ गा श्रीप्रभू : एणकैचें टेंक उतरत असति :” देखिलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “चांग पाहा : मग दंडवत घाला :” तवें सावळी श्रीमूर्ति : नाभिचुंबीत खाड : मोकळे केशकळापु : मोकळा कासोटा^७ : उतरासंगें धोत्र : हांस्य करीत : टाळी वांत : गगनाची वास पाहाति : आपणेयां आपण बोलति : ऐसे एत देखिले : दंडवताचें मान जालें : तवें सर्वज्ञें म्हणीतलें : “घाला घाला दंडवतें :” मग दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : उठिले : तवें काहीं नेदखतीचि : मग गोसावीयांचेया श्रीचरणां लागले : ॥

“बाइ : हा आंबा नको नेओ (एवा. नेघा) : हा वेगळा करा : एथौनि ग्रहण केला असे : . . . (गो.) मग बाइसीं तो आंबा पिळिला : तवें रसु नाहीं^१ (ह. बाइसीं तो आंबा चोरुनि बीलबीला केला : देत नाचुकें : तैसेंचि पीळुं गेली तवें आंतुनि सूरकरि वारा नीगाला : . . . रसु नाहीं :^२ ३ पं. °आंतुनि फुसकरि वारा नीगाला : भीतरि काहींचि नाही : जैसा काही नीपौनि पुसौनि घेतला. ४ बी. या चाचु तरि तैसीचि असे. ५ गो. नासुकें. ६ (अज्ञात. ना. प्रत २२) बी. °कां कळियुगीं हे : एवा. काहीं काहीं इंद्रादिकांचां ठाई असे.

१९४. १ मुरा. °गेल्यां होइल. २ एवा. नव्हे. ३ एवा. अनकैएकडे. ४ मुरा. मागां. गो. मगां. ५ मुरा. “ना जी : श्रीप्रभूतें गोसावी एथचि दाखवीति तरि काइ नव्हे ? ६ मुरागोह. पाहा. ७ (मुरा.)

मग सारंगपंडीत^८ वाराणसी गेले होते : तेथून नि एतावेळीं रीधपुरासि आले : तेव्हाळि एकाइसातें म्हणीतलें : “श्रीप्रभू मज तुम्हीं दाखउं नको : मींच ओळखैन : कां मज एळापुरीं गोसावीं दाखवीले होते :” मग रायांगणीं श्रीप्रभू वेढे करीत असति : तेथ भेटि जाली : तेव्हाळि स्त्रोक्रु एकु ओळगविला : ‘हृदय भज परेसं :’ ॥

१९५ साळिवाहाना हटु नीरोपण

साळिवाहानु तो माहादेया रायाचा राउनु : तो गोसावीयांचेया दरीसनासि आला : “गोसावीयांसि कैसा अवस्वरू असे ?” म्हणौनि कव्हणा एकातें पुसिलें : तेहीं म्हणीतलें : “ना गोसावीयांसि आरोगण होति असे :” मग बाहीरि पटिसाळे बैसला : नाडी फूंकुं लागला : तो नाडी फूंकुनि बैसे : नाडी फूंकौनि उठी : गोसावीयांसि आरोगण जाली : मग गोसावीं बाहीरि बीजें केलें : आसन जालें : तेणें दंडवत केलें : श्रीचरणां लागला : मग^१ गोसावीयातें पुसिलें : “जी जी : हटु जाणा ?” गोसावीं श्रीमुगुटें नीराकारिलें : “तरि गोसावी काइ जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हें नेणें :” मग गोसावीं तेयातें पुसिलें : “तुम्हीं जाणा ?” तीहीं म्हणीतलें : “तरि काइ जी : हटु तो आम्हींचि जाणों कीं :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पाओं : एथ बोला पां :” बोलों लागले : “जारकु : १ : पुरकु : २ : कुंभकु : ३ : वाहाटकु : ४ : हटातळि वळीतपळीत धरे :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ऐसा जरि हटु तुम्हीं जाणा तरि हें ऐसें काइ ?” म्हणौनि श्रीकरिचीया आंगुळीया कानसुलां-कडे^३ दाखवीलें : तेंयांची^३ कानसुलें नावेक म्हांतारीं जालीं होतीं : तीहीं म्हणीतलें : “ना जी : हा आमचा अप्रेतनु^४ :” यावरि गोसावी उगेचि राहिले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हटु तो काइ ऐसा ? : हटु तो ऐसा कीं :” मग गोसावीं हटु नीरोपिला : “हटें वय स्थंबे : वळीतपळीत वैसा जीणे : मृत्य^५ जीपति : हटु अभ्यासीतांचि वळीत-पळीत धरे : मा अभ्यासी तेया काहीं म्हणावें असे :” साळिवाहानें म्हणीतलें : “जी जी : हें आम्हीं परीसों नेणों : मां बोलौनि काइ ? हें गोसावींचि बोलावें आणि गोसावींचि परिसावें^६ जी :” एतुलेनि तेयाचा गर्बु गेला : मग गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागला : मग नीगाला : ॥

१९६ चरणवीहीरां डखलेयां सीक्षापण

एकु दीं डखले धोवें धुआवेया उपर कुंडीएसि गेले : धोवें धुनि चरणवीहीरेयावरौनि आले : तवं चरणवीहीरा देखिला : “काइ पां ? वरि पाणीं नाहीं : खालि पाणीं नाहीं :

८ एवा. °वाराणसी जातां रीधपुरासि आले.

१९५. १ एवा. °भक्तिजनातें पुसिलें : “हे कव्हणी हटु जाणति ?” (गो. “एथ कव्हणी हटु जाणति ?”). २ एवा. खाडाकडे. ३ एवा. तेयाचें खाड नावेक म्हांतारें जालें होतें. ४ मुरा. अप्रयेत्नु. ५ एवा. अपमृत्यू जीके. ६ अ. प्रीसावें.

मध्येंचि पाणीं काइसें ? ” आणि म्हणति : “ ए चरणवीहीरांचें उदक उपसिजे तरि जेतुकें काहीं तेतुकेंचि : ऐसें आइकिजे : तें साच कीं लटिकें ऐसें पाहीं पां : ” म्हणौनि पाणीं उपसों रीगाले : पाणीं उपसीतां दोहीं हातां कांडर आलें : घाटाखालि पाणीं उतरलें : तरि पाणीं तेतुकेंचि : मग भूकैले कोमाइले ऐसे गोसावीयांपासि आले : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ उसीरू कां गा लाविला डखलेया^१ ? ” “ जी जी : मी चरणवीहीरेयासि गेलां होतां : तव ‘ चरणवीहीरांचें पाणीं अनमीत म्हणति तें काइ साच ? ’ म्हणौनि उपसों बैसलां : घाटाखालि पाणीं उतरलें : दोहीं हातां कांडर आलें : परि पाणीं तें तैसेचि : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसा^२ अंतु न पाहीजे कीं गा डखलेया : ” ॥

१९७ सुकररोखू हरण

एकु दीं गोसावीयांसि उदीयांचा पुजाअवस्वरू जाला : मग गोसावीं कान्हाळ्याकडें वीहरणासि बीजें केलें : माहादेराएं तें रान राखीचें राखिलें होतें : तेथौनि सोरू नीगाला : तो गोसावीयां उजुचि आला : “ जी जी : सोरू आला : ” म्हणौनि भगतिजन भीयाले : ते अवघे पळाले : गोसावी उभेचि : तव^३ सोरू आला : गोसावीयांपासि उभा राहिला : गोसावीं ऐसा दृष्टी अवळोकिला : रोखू हरला : आणि तो भूइं उंघतुउंघतु ऐसा नीगौनि गेला : गोसावीयांसि जगतुकेचां देउळीं आसन जालें : मग भगतिजनें आलीं : गोसावीयां सामोरें हों लाजति : सर्वज्ञें म्हणीतलें^४ : “ काइ गा बीहालेति ? ” मग तीहीं म्हणीतलें : “ काइ जी : आम्हीं पापीए : गोसावीयांतें सांडौनि गेलों : गोसावीयां असतां आम्हां काइसें भय ? ” मग गोसावीं मढासि बीजें केलें : भगतिजनीं बाइसांपुढां सांघीतलें : बाइसीं म्हणीतलें : “ पोरे हो : बाबातें कैसें सांडूनि गेलेति ? बाबा असतां तुम्हांसि काइ होत असे ? ” बाइसां कोपों सरलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : पळे तो काइ मागौता परतों न ल्हाए ? परतलें : पाहा नीकें : ” मग बाइसीं म्हणीतलें : “ पोरे हो : आजि पाणीएं दीवा पाजळला होता : ” ॥

१९८ अदंडीनाथसामूथ्य कथन

एकु दीं गोसावीयांसि उदीयांचा पुजाअवस्वरू जाला : मग गोसावीं तेया मळेयासि वीहरणा बीजें केलें : तेथ आसन जालें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ देखिला गा : हा अदंडि-नाथाचा मळा : ” भगतिजनीं म्हणीतलें : “ जी जी : अदंडिनाथु म्हणिजे काइ ? ” सर्वज्ञें

१९६. १ एवा. भागेया. २ एवा. तीर्थाचा ऐसा— एवा. तीर्थ : देवता : पुरुखू यां तीहींचा अंतु न पाहिजे.

१९७. १ बी. °हुडुहुडुकरि— ह. °हुडुहुडुकरि पीजरि (तथा. कातरा) वाउति. २ (पं.).

म्हणीतलें : “ अदंडिनाथ ते नाथपंथीचे माहात्मे : ते ‘डाक्रामांसि गेले होते : तेथ चौकीं बैसले होते : तवं तेथिचेनि वीद्यार्थी^१ म्हणीतलें : ‘ हें काइ देव हो : आमचेया देवासि नमस्कारू न करा तें काइ : ’ तवं अदंडीनाथें म्हणीतलें : ‘ तुमचेया देवासि आमचा नमस्कारू घेववे^२ ना : ’ तवं तेहीं म्हणीतलें : ‘ कैसा नेघवे^३ ? करा पां : ’ तीहीं म्हणीतलें : ‘ तुम्हीं अवघेचि मीळा : मग आम्हीं करुनि : ’ मग ते अवघेचि मीळाले : अदंडीनाथू उठिले : मग म्हणीतलें : ‘ जये देवा : ’ म्हणौनि दोन्हीं हात जोडिले : दंडवत घालुं आदरिलें : तवं लींग दोनि^४ भांग जालें : असुध वाहों लागलें : मग अदंडिनाथें म्हणीतलें : ‘ न डारि न डारि^५ : ’ मग तेणें जोगवटेयाचा^६ बंध घातला : मग तेथौनि नीगाले :

तवं वाटेसि गोरक्ष भेटले : तवं गोरक्षेन पुसिलें : ‘ काहांथी आव्यो ? काहां जाव्यो ? ’ तवं तेणें म्हणीतलें : ‘ डाक्रामु भेदीया : अब सोरठी सोमनाथू भेदन जाओं : ’ तवं गोरक्षीं म्हणीतलें : ‘ आपु नाहीं भेदिया : मग परू काइ भेदेल ? ’ अदंडिनाथें म्हणीतलें : ‘ आपु नाहीं भेदिला^७ : ऐसें कैसेनि जाणिजे ? ’ तवं गोरक्षीं म्हणीतलें : ‘ देहावरि खर्ग घालिजे आणि पाणीयांतौनि नीगौनि जाए ऐसें जाए : दोनीं धडें तैसींचि : यातें आपुभेदीया ऐसें म्हणिजे : ’ मग अदंडिनाथें म्हणीतलें : ‘ हो कां : ’ मग गोरखीन स्वर्गुनि खर्ग इंद्राचें अव्हाणिलें : तें खळखळीत^८ : धगधगीत ऐसें आलें : गोरक्षीं हातीं घेतलें : अदंडीतें पुसिलें : ‘ हाणसी कीं हाणों ? ’ तो उगाचि : मग गोरक्षीं म्हणीतलें : ‘ घे खांडें : ’ मग अदंडिनाथें खांडें घेतलें : गोरखीवरि घातलें : तें पाणीयांआंतौनि वाहुनि जाए तैसें गेलें : दोन्हीं धडें तैसींचि मागौतीं मीळालीं : गोरक्षीं म्हणीतलें : ‘ पुता : देह जालें : तें ऐसें जाणिजे : ’ मग अदंडिनाथें म्हणीतलें : ‘ आतां तुम्हीं घेया : ’ मग गोरक्षीं खांडें घेतलें अदंडिनाथावरि घातलें : तवं पाखाणीं खांडें लागे ऐसें लागे : तीडकीया उसळलीया : परि खांडें भेदे ना : मग गोरक्षीं म्हणीतलें : ‘ पिंडु काचा : घणाचां घाई चुरू होइल : ’ देह करि जाए : तो वज्रओळिचा : गोरखि अमरओळिचा : दंडी^९ होती ते गेली : मग अदंडिनाथू हें नावं पातला : मग तेणें पुसिलें : ‘ जैसा तुझा पींडु जाला : तें साधन मज सांघावें : ’ मग गोरखी म्हणीतलें : ‘ तुं एळापुरासि जाए : तेथ खेपणीकीं वेदु उथापिला^{१०} असे : तो स्थापावा^{११} : मग तेथ साधनीं रीगावें : ’

१९८. १ ह. भीवे^० गो. भीमे^०. २ एवा. भोपा. एवा. ब्राम्हणें. ३ एवा. साहावे. ४ एवा. साहावे ना. ५ बी. तीनि. ह. तीं ठाई उतटलें. ६ (हबी.). ७ गो. वोडीणेयांचा. ८ अप. कें जात असा ? ९ हबी. भेद्या : तुव कैसा जाणिवा ? १० एवा. खणखणीत. ११ गो. गो. मग अदंडिनाथु नावं होतें तें सांडवीलें : मग दंडिनाथु नावं जालें : मग दंडिनाथें पुसिलें—. १२ गो. उछेदिला. १३ गो. “ आणि तुझा पींडु होइल : ” आणि तो साधनीं रीगाला : तो एळापुरासि आला.

मग ते एळापुरासि आले : हा^{१४} रायाचीए राणीएचा आवधा मळा उपहतु जाला होता : ते एथ राहिले : ए मळांचें उलींग रायाचीए राणीएसि जाए : वीहीरीचें पाणीं आटलें होतें : मळांचीया अवधी पाणींएवीण वाळलीया होतीया : तें पुरूख राहिले तीए दीउनि अवकाळीं अवधी सांसीनलीया : अवकाळीं फळांफूलांसि आलीया : वीहीरी पाणींए बोसांडलीया : मळांचें उलींग रायाचीए राणीएसि जाए : तवं रायाचीए राणीएसि माळीणि उलींग^{१५} घेउनि आलीं : तवं तीया राणीयां पुसिलें : 'हें काइ गे : जें^{१६} नाहीं जीए काळीं तीएं फूलें : जें नाहीं जीए काळीं तीएं फळें कैचीं आणिलीं ?' तीया म्हणीतलें : 'ना आइ : अवधीया अवधी पाणींएवीण वाळलीया होतीया : वीळिचां आमचेया मळेयासि पुरूख^{१७} एक आले : ते आले आणि तीए दीउनि अवकाळीं अवधीया अवधी^{१८} फळांफूलीं सांसीनलीया असति : वीहीरी तोंडें पाणीं सांडुं लागलीया : तीए दीउनि ऐसें होत असे :' राणीयां म्हणीतलें : 'तरि तेयां पुरूखांतें ऐसें पुस गे : जें रायाची राणी तुमचेया दरीसनासि एओ ?' तेया म्हणीतलें : 'हो कां :' ते गेली : तेयांतें पुसिलें : 'रायाची राणी तुमचेया दरीसनासि एओ ?' तीहीं म्हणीतलें : 'एती^{१९} तरि एतु कां :' मग तीया माळिणी तीए राणीएपुढां सांघीतलें : 'ते पुरूख म्हणताति : एतील तरि एतु कां :' मग तैसीचि ते^{२०} नीगालीं : पाइचि : बटिकीचीए डोइए एकु परीएळु पुजाद्रव्यें : एकु अंनाचा : हातीं झारी : ऐसीं आलीं : तयांचे पाए धूतले : पुजा केली : जेउं वाढिलें : तांबोळ दीधलें : मग म्हणे : 'मज उपदेसु देयावा :' दीधला^{२१} : मग बीढारासि नीगालीं : ऐसें प्रतदीनीं करी : मग आपण जेवी :

रावो क्षेपणीकांचा सीक्ष : तो तेयांची भगति करी : राणी अदंडिनाथाची भगति करी : तें क्षेपणीकांसि उमटलें : रावो तेयांसि दंडवतासि^{२२} आला : तवं क्षेपणीकीं म्हणीतलें^{२३} : 'राया : तुं आमची सेवा करीसि ते कपटें करीसि :' राएं म्हणीतलें : 'तें काइ ?' 'ना तुझां ठाई दोनि भगती : तुझीए राणीएसि नाथपंथीचेया पुरूखांची भगति : आणि तुज आमची भगति : तुझी राणी आणिखां पुरूखांची सेवा करी : तुं आमसी सेवा करीसि :' क्षेपणीकीं म्हणीतलें : 'तुझी राणी मळां एक जोगी आले असति तेयांचेया ठाया जाति असे : तरि तुं बारीसि ना : तरि अस्त्रीपुरूखांचा एकु धर्मु होआवा कीं :' तवं राएं म्हणीतलें : 'तें मीं नेणें :' तैसाचि राओ राणीएचेया घरासि गेला : राएं राणीएतें पुसिलें : 'तुम्हीं^{२४} म्हणें पुरूखांचेया दरीसना जातें असां ?' राणीयां म्हणीतलें :

१४ गो.गो. रायाचीए राणीएचा मळा आवधा खरांटला होता. १५ एवा. सेव घालुं गेली. १६ एवा. अवकाळीं अवधी फूलें फळें कैसीं ? १७ एवा. माहात्म्ये. १८ गो.गो. °फुलें फळें हातें आले. १९ एवा. एववैल. २० रावा. °दांडीए बैसौनि. २१ (हबीगो.गो.). २२ रावा. आवंतुं गेला. २३ रावा. ° "आम्हीं तुजें आवंतणें नेघों : " राएं म्हणीतलें : "कां नेघां ?" २४ "तुम्हीं नीच कें जात असां ?"

‘जात असों मा : ना आमचे गुरू मळां असति : तेयांचेया दरीसना जात असों :’ तवं राएं म्हणीतलें : ‘तरि आतां तेथ न वचावें :’ ‘ना न वचें कैसी ?’ ‘तुम्हां आम्हां एकुचि मार्गु होआवा कीं : तुम्हीं तेयांचेया ठाया न वचावें :’ ‘ना न वचों कैसी ? आम्हां तेयांचेया दरिसना गेल्यावांचौनि जेवण नाहीं : आम्हीं जाउनिचि :’ ‘तरि जाउनि पाहा पां :’ म्हणौनि दारवठेयापासौनि दोहीं सुरूकणी मळावरि राउत पाइक खेडे-भालेयांसीं मारावेया राहाविले : ठाईं ठाईं राखणें घातलीं : चांगि नीर्वडि केली : तवं तीया राणीयां माळिणीं हातीं पुसों पाठवीलें : ‘म्हणावें : आजि राएं नीर्वडि केली : तरि मज दरीसनासि एओं एइल ? ऐसें पुसावें :’ गेलीं : तीया माळिणीं पुरूखांपुढां सांघीतलें : तीहीं म्हणीतलें : ‘एती तरि एओं एइल :’ एतुकेनि ते राणी नीगालीं : बटिकीचीए डोइए ताट : हातीं तांबकळसा : ऐसीं नीगालीं : दारवठेयापासि आलीं : तवं दोहीं सुरूकणी मारावेया राखणें : राउत : पाइक : ठाईं ठाईं ठेविले असति : तेहीं राणीयेतें देखिलें : आणि तेयांची गतिमति क्षाळली : वाचा खीळिलीया : हातीएर उचलति ना : ते ठकले ऐसे राहिले : तीएं तेयांवरौनि गेलीं : दरीसन घेतलें : तेयांचे पाए धुतले : पुजा केली : जेउं वाढिलें : तांबोळ दीधलें : मग माघौतीं आलीं : मग राएं पुसिलें : ‘आजि तुम्हीं तेयां पुरूखांचेया दरीसनासि न वचाचि तें काइ ?’ तवं तेहीं म्हणीतलें : ‘गेलों होतों मा : हें नव्हे आतांचि आलों :’ ‘मा कैसीं गेलींति ?’ तेहीं म्हणीतलें : ‘हा नव्हे अमुका अमुकीए ठाईं असे :’ ऐसें अवघें सांघीतलें : मग राएं राखणाइत होते ते बोलाउं पाठवीले : मग तेयांसि कोपला : ‘हां रे : हे गेलीं : तवं तुम्हीं उगेचि राहिलेति ?’ ‘ना राया : आम्हीं जातां देखिली : एतां देखिली : आमची वाचा खीळिली : गतिमति क्षाळली : हातीएर वरते उचलति ना :’ एक म्हणति : ‘देखों : परि आम्हां काहीं करवे ना : ठकले ऐसे राहिलों :’ मग रायासि आस्चर्यें जालें : राएं म्हणीतलें : ‘पुरूख सामान्य नव्हेति :’

मग राएं क्षेपणीकांपुढें सांघीतलें : तीहीं म्हणीतलें : ‘राणीएतें पुसा : तें आमसीं उघाणीं करिती ?’ राएं राणीएतें पुसिलें : ‘तुमचे गुरू आमचेयां गुरूसीं उघाणी करिती ?’ राणीयां म्हणीतलें : ‘करिती : परि मज पुसों देया :’ मग राणीयां पुसिलें : तेहीं म्हणीतलें : ‘हो करुनि : तुम्हीं बोलावाल तरि एउनि : राओ बोलावील तरि नैयो :’ मग राएं राणीएतें पुसिलें : ‘कां तुम्हीं तेयां पुरूखांतें पुसिलें ?’ राणीयां म्हणीतलें : ‘हो पुसिलें :’ मग राएं सभामंडपीं सभा केली : बैसां घातलें : मग तेयांतें बोलाउं धाडिलें : ते नैएतीचि : क्षेपणीकीं म्हणीतलें : ‘होए : भीयाले :’ राणीयेसि अभीमानु चढला : ‘जा : ऐसें म्हणा : तुमतें राणीयां बोलाविलें असे :’ ऐसें सांघीतलें आणि आले : पाइं गजदंताचीया पाउवा घातलीया : ऐसे आले : क्षेपणीकीं पुसिलें : ‘अवकाळीं अवधी फूलांफळांसि एति : वीहीरीसि उदकें बोसांडति : हें कार्ये काइसेयाचें : काइसेयातव ?’ अदंडिनार्थें म्हणीतलें : ‘हें वेदास्तव :’ यावरि उघाणी प्रवर्तली : तवं

तेहीं म्हणीतलें : ' हें काइ वागजाळ म्हणा : सबदु जैसा नेइजे तैसा जाए : आम्हीं तुम्हीं सामर्थ्यें भांडों : ' अदंडिनाथें म्हणीतलें : ' हो कां : ' क्षेपणीकीं म्हणीतलें : ' आमची कुपी स्वर्गा जाइल : स्वर्गिचें अमृत आणील : ' अदंडिनाथें म्हणीतलें : ' आमची पाउ^{३४} आणुं नेदी : ' ' हो कां : ' मग तेहीं कुपी आणिली : पुढां ठेविली : मंत्रेकरुनि^{३५} अब्हानिली : ते स्वर्गासि जात देखिली : स्वर्गुनि अमृत भरुनि मागौती एतां देखिली : आणि तेहीं डावीए पाउनि पाउ काढिली : पुढें ठेविली : अब्हानिली : ' भीडि भीडि ' म्हणौनि प्रहरिली : ते पाउ चालिली : मध्यें भेटि जाली : पाउ तीएसि ठसठस करुनि लागली : ते पाउवा कुपी फोडिली : ते तीन कोरें जालीं : वरीलें कोर उपरकुंडीएसि पडिलें : मधील कोर चरणवीहिरां पडिलें : खालील कोर सीवाळां पडिलें : तीएं तीन तीर्थें जालीं : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " भटाचारीया मागां अदंडिनाथें वेदु प्रतीष्टिला : " ॥

१९९ तथा भीड भीड सबदु कथन

सर्वज्ञें म्हणीतलें : " मग ते एथ पाताळगुंफेसि साधनीं रीगाले असति : राणीयां तेयांची प्रतीष्टा केली : " गोसावीं तेथ बीजें केलें : तेथ धाकुटीऐसी देउळी केली होती : गोसावीयांसि आसन जालें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : " हे अदंडिनाथाची गुंफा गा : एथ अद्यापि ' भीडि भीडि ' ऐसा सबदु वर्तें : एथ जोगी एति : ' भीड भीड ' ऐसा पुरुषाचा सबदु आंतुलीकडौनि होए : मग जाती^{३६} : " मग अवघीं भगतिजनें तीए देउळिएपासि आले : मग अवघे भगतिजन आइकों ठाकले : नीजौनि तेथ कानु टेकीति : तव तेथ ' भीडि भीडि ' ऐसा सबदु नीगे : मग तीएं एउनि गोसावीयांपासि सांघति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : " पुरूखें आपुलीं सक्ति नीक्षेपिली असे : तो अद्यापि ' भीडि भीडि ' ऐसा सबदु नीगे : " ऐसी हे लीळा : गोसावीं आउठे ठाई सांघीतली : ॥

२०० कुइरामा सीधि नीक्षेदु

एकु दीं वीळिचांचां वेळीं गोसावीं^१ चतुर्वीधांचेया^२ मढावरि बीजें केलें : सरिसे भक्तजन असति : तेया मढावरि चरणचारी उभे जाले : दीसा अवलोकीलीया : गोसावीं आपदेओभटांतें पुसिलें : " हां गा भागेया : हा कवणु कवणु गाउ गा ? " " हें इटखेडें : हें माटखेडें : हें लासौर : हें सीउर जी : जी जी : हें सीउर नांदत होतें जी : यासि सुवर्णाचे कळस : ए गावीं कुइराम एक माहात्मे असति : तें ' कुइकुइ ' करीति : तेयांसि अनंता सीधी प्रगटति : जी : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " कळीयोगीं वीद्या नाहीं : या रीधीसीधी तिया कैचीया गा ? " " ना जी : ते^३ कांबळेयाचीए^४ मोटे बांधौनि पाणियांतु घालीजति :

२४ एवा. कुंडी. एवा. कुपी. २५ एवा. कुपी अभीमंतुनि प्रहरिली.

१९९. १ (हबी.).

२००. १ एवा. अनकैएचेया टेकावरुनि-. २ एवा. गोमटदेवाचेया लेणेयासि बीजें केलें. ३ एवा. ते उदकावरि आसन घालुनि बैसति : आणि-. ४ मुराह. कांबळेयाची मोट बांधौनि पाणियांतु घालीति-.

आणि तरंगति जी : "सर्वज्ञं म्हणीतलें : "हें पवनाचें कार्यें गा : " "जी जी : ते सरकाळांची पालकी करीति : सराडेयाची दांडी करी घेति : केळिचेया पानाचा पडिवा करिति : तेथ आपण बैसति : आणि लेंकुरूवांचीए खांदीं जाति : " सर्वज्ञं म्हणीतलें : " हेइं पवनाचें कार्यें गा : " "ना जी : ते देउळाआंतु कोंडिजति : तव बाहीरि खेळतां देखिजति : " सर्वज्ञं म्हणीतलें : "हें चेटकाचें कार्यें गा : " जवळि भागवंत होते : तीहीं म्हणीतलें : "आणि तेवीचि ते उर्धरेते : " सर्वज्ञं म्हणीतलें : " तें कैसें गा भागेया ? " भागवंतीं म्हणीतलें : "जी जी : उर्धरेत घेति आणि बाहीरें सांडीति : अर्ध घेति : उर्ध जारीति : " सर्वज्ञं म्हणीतलें : "उर्धरेते ते काइ गा ऐसें ? उर्धरेते ते ऐसे कीं : " म्हणौनि गोसावीं सांगों आदरिलें : सर्वज्ञं म्हणीतलें : "उर्धरेते^५ होति : ते बींदुची जारणा जाणति : उर्ध रेत घेति : तें भीतरि जारीति : भीतरि एक देह होए : वरिला देहा छेदभेद न प्रव्हाति^६ : जैसें नारीएळ मुखें पाणी घे : तें वरीतें जाए : भीतरि आणीक देह होए : बाहीरील करटें नीबर होए : तेया छेदभेद न प्रव्हाति : " "जी जी : तेयातें रीधीसीधी वोळगति : " यावरि गोसावीं हांस्य केलें : सर्वज्ञं म्हणीतलें : "कळीयोगीं वीद्या नाहीं : मां तंत्रजनीता रीधीसीधी तेया कैचीया ? कळीयोगी विद्या तथा विद्यावंत असे तारि पुरुषु सृष्टिसंहारा समर्थ नव्हे^७ ? " सर्वज्ञं म्हणीतलें : "कळियुगीं विद्यावंत नाहीं : कळियुगीं आगम न वर्तेति : उत्तरापंथीं तंत्रशेषु वर्ते^८ : " यावरि गोसावीं फागडा म्हणीतला : 'कर्म^९ करी तरी अंतरसार : कर्म न तुटति भवपास हार^{१०} : कर्म करितां गोरक्ष न दीसे : जेवि नारीएळीं पाणी पैसे : ' ॥

२०१ वीद्यावंता भेटि

उदीयांचा पुजाअवस्वरू जाला : गोसावी आसनीं बैसले असति : तव वीद्यावंतु जोगीयाचेनि वेखें गोसावीयांचेया दरीसनासि आले : गोसावीं तेयांसि मानु केला : अर्धासन बैसों घातले^१ : बाइसांकरवि तेयांचे पाए धुववीले : सागळेचेनि उदकें तेयां गुरूळा करूं घातला : सर्वज्ञं म्हणीतलें : "बाइ : तुमतें काहीं भातुकें असे ? " बाइसीं म्हणीतलें : "नाहीं बाबा : " मग डखले हाटवटीए पाठवीले : रांधवणहाटिचें खाजें आणवीलें : तेयांचें पात्र भरिलें : गोसावीं आपुलेनि श्रीकरें टीळा लाविला : माळ : तांबोळ दीधलें : मां गोसावी अनोज्ञा दीधली : एतुकेनि ते नीगाले : गोसावीं अनुवर्जनांचेनि अनुकरण^३ केलें :

मग ते हाटाआंतु गेले : दोघी एकी सीमुरी मेळवीलीया : तेयांचेया खांदावरि हातु घालुनि : हातीं सुणेयांचा^४ जवटु : हाटाआंतु बोरगाजर : उळिकांदा : माइणीचीं मुळें :

५ एवा. सर्वज्ञं म्हणीतलें : "उर्धरेता तो गोरक्षु : कर्म करीतां न दीसे : जेवि नारीएळीं पाणी पैसे : " मग नारिएळाचें सांधीतलें. ६ एवा. प्रभवति. ७ (शोध). ८ (प्रव. वि. ९४-९६). ९ बी. कर्म करकर अंतरसार. गो. कर्मकरंतर अंतरसार. १० हबी. भवसंसार. भ. कर्म न तुटे भयसंसार.

२०१. १ अहबी. °एक म्हणति बाइसाकरवि—. २ बी. अनुकरण. ३ एवा. सुणेयांची जोडी.

पानेंपोफळें ऐसीं मागताति : तवं डखले हाटाआंतु गेले होते : तेहीं ऐसें मागतां देखिलें : बाइसीं डखलेयातें धाडिलें होतें : मग म्हणीतलें : “ऐसें गा आमचे गोसावी : ऐसेयासि मानु करीति :” ते हांसतहांसत आले : डखलां म्हणीतलें : “बाइ : ऐसे आमचे गोसावी : जेयासि मानु केला ते हाटवटीए ऐसे देखिले :” म्हणौनि अवघें सांघीतलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “काइ गा हांसत असा डखलेया ?” “जी जी : गोसावीं जेयासि मानु केला : तेहीं दोषीएकी सीमुरी मेळवीलीया असति : तेयांचेया खांदावरि हातु घालुनि : हातीं सुणेयांचा जवटु : उळि : कांदा : गाजर : बोर : माइणीचीं मुळें ऐसे मागत असति जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ते तेयांची लीळा कीं गा : ऐसें न म्हणिजे कीं गा डखलेया” : पुरुखीं क्षोभू उपजैल : मां कें रीगिजैल ?” मग बाइसी पुसिलें : “बाबा : हे कवण ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ हे द्वारावतीकारां श्रीचांगदेओराउळां गोसावीयांचे वीद्यावंत :” मग यावरि गोसावीं लुइपाइची गोष्टि सांघीतली : तेचि गोसावीं आउटें ठाई सांघीतली : ॥

२०२ लुइपाइउपदेशें जाळांधरा सीक्षापण

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “लुइपाइ महात्मे ते मासदीयांचां घरीं असति : उकरडां असति : लुइ वेंचीति : खाति : कां वाडां लुइ वेंचीति : तोंडावरी गीवीगीवीकारि मासिया” : राओ आणि प्रधानु वैह्याळीएसि नीगाले : ते मासदवाडेयाहुनि जात होते : तवं लुइपाइ उकरडेयावरि लुइया वेंचीत होते : प्रधानु तो साही दरीसनाची भगति करी : तवं राएं प्रधानातें म्हणीतलें : ‘यासि नमस्कारू न करा तें काइ ?’ तवं प्रधानें म्हणीतलें : ‘हे वरवें करीत असति :’ प्रधानु घोडेयाखालुता उतरला : लुइपाइसि नमस्कारू केला : तवं राओ हांसिला : लुइपाइन म्हणीतलें : ‘राया’ : तुं हांसिलासि काइ तरि तुंचि हांसिलासि : हउं हांसों तरी ते रासुव हस्ती घोडा हांसे’ : तवं राएं म्हणीतलें : “हांस हांस बापुडा :” आणि हांसिला : एतुकेनि परीवारू हांसे : घोडे हांसति : ऐसें हांसें प्रवर्तलें : क्षेणा एका देह जाइल ऐसें जालें : मग प्रधानें म्हणीतलें : ‘तुम्हीं तेया पुरुखांतें हांसलेसि म्हणौनि हें हांसें प्रवर्तलें :’ रायें म्हणीतलें : ‘तरि आतां यांसि काइ कीजे ?’ तेणें म्हणीतलें : ‘तेयां पुरुखांतें खेमावीजे :’ ‘तरि चाला जाओं : तयांसि आड पडो :’ तवं प्रधानें पायांवरि माथा ठेविला : ‘आतां कोपासि क्षेमा कीजो :’ तेह्मळि तेहीं ते सक्ति आर्कखिली : मग राएं आणि प्रधानें पायांवरि माथा ठेविला : ‘आतां आम्हांसि सीक्षा

४ अ. हांसिजे ना कीं गा डखलेया— ५ एवा. मां काइ कराल.

२०२. १ हीच लीळा ‘उत्तरार्धा’ तही आढळते. मु. प्रतीत ती अज्ञात लीळांत घातलेली आहे. या सर्व पोथ्यांच्या साह्याने मी ती येथे संपादन केली आहे. २ (उत्त. हीगो.). ३ (उत्त. हीगो.). °इतिवार तुं हांस्या तरि तुंचि हांस्या : अब हउं हांसो तरि तोरा परिवारू हांसे :” ४ अ. °ऐसी एकी वासना : दुसरीया वासना : “राया : तुंचि हांसलासि तरि तुंचि हांसलासि हउं हांसों तरि तोरा सकळै पाइकुपरीवारू घोडा हांसे :°

देयावी : ' तेहीं म्हणीतलें : ' जा क्षेउर करा : मडीची' खापरी घेया : नगरिची भीक्षा घेउनि या : ' ते गेले : क्षौरें केलीं : भीक्षा करावी तवं लाजिले : राएं म्हणीतलें : ' मी राओ : तुं प्रधानु : एसणेयांचि वेळां भीक्षा कैसी करूं ? वीळु होइल : आणि भीक्षा करूं आणि काइ : ' मग वीळु जाला : भीक्षा करुनि आले : पुढें खापरीया ठेविलीया : तवं लुइपाइं म्हणीतलें : ' एती बार तुम्हीं काहां गया होतेति ? सीध्नि बारा बरीख दूरि गइ : ' मग तेहीं म्हणीतलें : ' आतां काइ जाओं ? बारां घडीयांची चुकि : बारा वरीखें गेलीं : अंतरलीं : आतां जरि जाउनि तरि अवघें जन्म वायांचि जाइल : ' म्हणौनि दोघै सवें असों लागले : प्रधानु तो ब्राह्मणु : तो वीकलपीया : राओ तो वीखैया : मग तो पुरूखू तेथौनि नीगाला : ते दोघै सवें नीगाले : एके ठाई तेहीं पुरूखीं मदिरापान केलें : तेथ कालळांचां घरीं प्रधानु गाहाण ठेविला एके ठाई सामानस्त्रीएचां घरीं ते पुरूख वसीनले : रावो तो सामानअस्त्रीएचां घरीं गाहाण ठेविला : दोघै गाहाण ठेविले : ते पुरूख नीगौनि गेले : मग प्रधानु तो भाटी पोती : राओ तो सामानअस्त्रीएचां ग्रहीं पाणीं सांडी : भरुनि आणी : ऐसी तीएची बहूत दीस सुसुका करीत होते : तवं एकु दीसु पुरू आला : तो तीएचा पढीएंता पैलाडि राहिला : तवं ते अवस्थाभूत जाली : आफळसाफळ करूं लागली : ते राएं देखिली : मग राएं पुसिलें : ' आइ^५ : तुं ऐसी कां ? ' तीया म्हणीतलें : ' एथिचा पढीएंता तो पैलाडि राहिला : ' तवं राएं म्हणीतलें : ' तरि मीं तो आणुं जाओं ? ' तीया म्हणीतलें : ' जाए : ' मग तो आणुं गेला : उतपवन करुनि तेयाचेया घरासि गेला : तवं तो डोल्हारेयावरि बैसौनि आपुलीं लेंकरुवें लाडवीत होता : तवं राएं म्हणीतलें : ' हें काइ गा : तुं एथ : आइसि थोरि अवस्था : ' ' मां मीं काइ करूं गा ? नदीसि पुरू आला : एकि आकासीं धार : एकि पाताळीं धार : मां मीं काइ करूं ? कैसेनि एओं ? ' तवं राएं म्हणीतलें : ' चाल : मीं नेइन : ' म्हणौनि खांदीं घेतला : पाणीयांतु उतपवन करुनि घेउनि आला : तवं तीयाहीउनि आणीक नीउन म्हणीएं दीधलें : तवं तीएचेनि पढीयेंतेनि पुसिलें : ' हा कवणु ? ' तवं तीया म्हणीतलें : ' माहात्मे एक माझीए ठाई उतरले होते : तेहीं हे गाहाण ठेविले : ' तवं तेणें म्हणीतलें : ' ऐसें म्हणीएं याकरवि कैसें करवीतसि ? हे मातें पाठकुळीए वाउनि पाणीयांवरि चालत घेउनि आले : ' एतुकेनि ते उठिलीं : तेयाचीया पायां पडलीं : हात जोडिले : ' आतां तुम्हीं जा : ' तवं तेहीं म्हणीतलें : ' आमचे गुरु एती : तुमचें द्रव्य देती : मग आम्ही जाउनि : ' तेहीं म्हणीतलें : ' तुमचे गुरु उतराइ : आतां तुम्हीं जा : ' एतुकेनि तेयां सीध्नि जाली : मग तेथौनि नीगाले^६ : " ॥

५ एवा. कुंभाराचीए आवांची.

६ गोपं. माइ. ७ एवा. गोसावी हे गोष्टि आज्ञाभंगावरि :

एवा. प्रक्षाकारणे : एवा. क्षोभाकारणें सांघितली :

प्रधानु तो कालळांचां घरीं भाती पोती : एकु दीसु तीएं नीजैलीं होतीं : तवं मध्यानेकी रात्रीं तेयांचीए देहींहूनि प्रकासु नीगाला : तो अवघेया घराआंतु उजीएडु पडिला : भाटीएसि आगि लागली : म्हणौनि कालळें उठिलीं : तवं तो तेयाचीए देहिचा प्रकासु देखिला : एतुकेन तेहीं दंडवत केलें : हात जोडुनि वीनवीलें : “बा : आतां तुम्ही जा :” “तवं तेहीं म्हणीतलें : आमचे गुरु एती : तुमचें द्रव्य देती : मग आम्हीं जाउनि :” तेहीं म्हणीतलें : “तुमचे गुरु उतराइ : आतां तुम्ही जा :” एतुकेनि तेयांसि सीधि जाली : ॥

२०३ ब्रह्मसानवीखस्थंब : वीखसक्तिस्वीकारु

गोसावीं आचाट वेधसक्ति स्वीकरिली : राजे तेतुकेही गोसावीयांचेया दरीसना एळापुरासि एति : साळिवाहानु : पाल्हाडांगीया : बोल्हाडांगीया : राणेराउत^१ : पाइक हे मुक्षकरुनि अवघे राजीक : आणीकुही गांविचा लोकु : एक माहादासमु आणि ब्रह्मसान हे वांचौनि एर अवघे दरीसना एति : दांडीया दांडी अडे : ऐसा लोकु एओं लागला : ब्रह्मसान ते रायाचे गुरु : ते फुलंबरीएसि^२ गेले होते : तेहीं तेथ गोसावीयांची प्रसीधि आइकौनि कटकासि आले : तवं कटकीचा लोकु अवघा गोसावीयांचेया दरीसनासि जाओं लागला : मग तीहीं म्हणीतलें : “आतां हे रायातेहीं आदिकरुनि वेधिती : पाहाटे राओ जाइल तरि यांचाचि होइल :” म्हणौनि च्यान्हीं वीखें मेळउनि फोडी केलीया : वीखें घोळलीया : आपुलेयां सीक्षांहातीं पाठवीलीया : ‘आधीं पुजा करावी : मग फोडी वोळगवावीया : मग तांबोळ देयावें :’ ऐसा नीरोपु दीधला : मग ते एळापुरासि आले : तवं गोसावीयांसि उदीयांचा पुजाअवस्वरू जाला होता : बाइसीं पटिसाळे आसन केलें : गोसावी आसनीं उपवीष्ट जाले : तवं ते आले : गोसावीयांसि दरीसन जालें : तीहीं एउनि गोसावीयांसि पुजा केली : फोडी ओळगविलीया : गोसावीं श्रीकरीं घेतलीया : दृष्टी अवळोकिलीया : नीर्वीखा केलीया : मग श्रीमुखीं घातलीया : मग तीहीं वीडीया करुनि दीधलीया : मग ते नीगाले : दीस तीनि गेलेयां श्रीमुर्ति जैसीतैसीचि : मग ब्रह्मसानां सीक्षातें पुसिलें : “तुम्हीं गेलेति : मां काइ केलें ?” तेहीं मागील वृतांत सांघीतलें : मग ब्रह्मसानां म्हणीतलें : “इस्वरपुरूख होति : तेयांचीए दृष्टीपुढां वीख न राहे :”

मग तीहीं आपुलेयां सीक्षातें म्हणीतलें : “आतां तुम्हीं जावें : मां आंधारीं आसन रचावें : पुजा करावी : आपुलेनि हातें फोडी श्रीमुखीं घालावीया :” मग ते आले : तवं गोसावीयांसि उदीयांचा पुजाअवस्वरू जाला होता : भीतरि आंधारीं आसन रचिलें होतें : मां पुजा केली : मग आपुलेनि हातें फोडी श्रीमुखीं घातलीया : वीडीया करुनि दीधलीया : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आतां तुमचें कार्ये जालें : आतां तुम्हीं जा :” मग तीहीं म्हणीतलें : “ऐया रे : पुरूखीं जाणीतलें :” आणि इखीत कपोळीं स्वेदबींदू आले : नावेक श्रीमुर्ति

घामेली : श्रीमूर्तिवरि तापु ऐसा जाणवला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : वाटें आणा : ” बाइसीं वाटें आणिलें : तेथ उगाळु घातला : “ बाइ : हें एकी ठाई पुरा : ” अवघा उगाळु हीरवा जाला : बाइसीं नेउन एकांतीं पुरिलें : मग तेया तांबोळावारी आणीकें तीनि तांबोळें गोसावीं घेतली^३ : ऐसीं तीनि तांबोळें पुरवीलीं : तीसरेया तांबोळाची फोडि दाढेसि धरिली होती : ते आपदेवोभटां^४ दीधली : तेयां दाटुनि जरू आला : बाइसीं गोसावीयांतें एकांतीं पुसिलें : बाइसें थोरु गजबजीलीं : भेवों लागलीं : बाइसीं म्हणीतलें : “ हें काइ बाबा ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : एकाचें काइ एतुकें स्वीकरिजे ना ? ” “ तें काइ बाबा ? ” “ बाइ : हळाहळ : १ : काळकुट : २ : रगतसींगी : ३ : बछनागु : ४ : एकासि एक वीरूधीएं : एकासि^५ उपाओ कीजे तरि एक चढे : ऐसीं च्याऱ्हीं मेळवीलीं असति बाइ : ” “ तरि आतां काइ करावें बाबा ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : भेओं नको : आतांचि यासि काहीं नव्हे^६ : हें राळेमवणी कीं बाइ : खांबीं पुजा ते होआवी असे : एथौनि एकांतें नीमीत्य करुनि मग एथौनि बीजें कीजैल : बाइ : प्राणीया बहुत दीस जचतु असे : तरि काइ बाइ : तेयांचा उदीमु वायां जाओ ? तेयांचा मनोधर्म^७ एथौनि स्वीकरिला : ” बाइसें भेओं लागलीं : “ आतां काइ करूं बाबा ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : एथ करावें तें न लगे : एकाची धावणी : तरि एकाची चढावणी : एकाचा उपचारू तवं येकाचा अपकारू : ” बाइसें थोर गजबजिलीं : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ना बाइ : तरि तीनि दी एकांतु देयावा : ” मग तैसेंचि गोसावीं मल्हारवसैएसि बीजें केलें : तेथ तीनि दी अवस्थान जालें : गोसावीयांचें अलोहीत नेत्र : श्रीमूर्तिवरि पांढरीया फोडीया ऐसीया आलीया देखौनि बाइसीं पुसिलें : “ बाबा : आतां काइ करूं ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : दुधांतु सोजी^८ आळा : ” मग बाइसीं दुधांतु सोजी^९ आळिली : गोसावीयांसि तीनि दी सोजीची^{१०} आरोगण जाली : मग मागौती जैसी श्रीमूर्ति तैसीचि : मग मढासि बीजें केलें : ॥

२०४ डखलेयां चांगदेवोभटांतें श्रीदत्तात्रयोप्रभूचेया दरीसना पाठवणें

मागौतें गोसावीयांसि चतुर्विधांचां मढीं अवस्थान जालें : एकु दीं गोसावी श्रीदत्तात्रयोप्रभूची महीमा नीरोपीत होते^१ : तवं डखलां आणि चांगदेवोभटां म्हणीतलें : “ जी जी : आम्हां श्रीदत्तात्रयोप्रभूचें दरीसन होआवें^२ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तें कां गा होइल ? तें^३ अमोघदर्शन कीं गा : ” “ ना जी : गोसावी करिती तरि होईल : ” सर्वज्ञें

३ (गो.). ४ एवा. चांगदेवोभटां. एवा. लखमीद्रभटां. ५ ह. एकाची धावणी तवं एकाची चढावणी : एकाचा उपचारू तवं एकाचा अपकारू. ६ एवा. सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : ऐसेंचि जाइल : बाइ : एथौनि एकांतें नीमीत्य कीजैल आणि या राष्ट्रासि बोळु लाविजैल : मग जाइजैल : कीं बाइ : ”. एवा. : बाइ भीया ना :— ७ एवा. साकर. ८ एवा. नसुधेया दुधाची.

२०४. १ हबी. °जें श्रीदत्तात्रयोप्रभूचेनि दर्शनमात्रेंचि प्राप्ति होए : ऐसें निरूपण जालें : तवं— २ एवा. आम्ही जाउन तरि होइल ? ३ एवा. तें नव्हे कीं.

म्हणीतलें : “श्रीदत्तात्रयप्रभूचेया दरीसना जाल तरि होइल : श्रीदत्तात्रयप्रभू तुम्हां भेटती : ऐसी प्रवृत्ति असे : कव्हेणी एकिं वर्तेवारी चाले : ते डावेयाकडे न पाहे : उजवीयाकडे^४ न पाहे : अपणेयांकडे न पाहे : समेकडे न पाहे : ऐसी ते ऐले सेवदुनि पैला सेवटा जाए मग तिएसि^५ वर्त साधे : तिएसि^६ दाएपसाय होति : मा तेचि जारि डावेयाकडे पाहे : उजवीयाकडे^७ पाहे : आपणेयाकडे पाहे : समेकडे पाहे : ते पडे : तीयेचें हाडगुड नुरे^८ : आतां ऐसेचि नीगा : पेणोवेणा^९ जावें : मार्गी उपेणें न करावें : संबंधीयांचेयां गावां न वचावें : एकि भीक्षा नेघावी : ऐसीयापरी मातापुरा जावें : पहीलें घाटातळि सन्यास्याचेनि वेखें भेटती : ते तुमतें पुसती : ‘तुम्हीं कें जाता?’ तुम्हीं म्हणाल : ‘आम्हीं श्रीदत्तात्रयप्रभूचेया दरीसना जातो :’ ‘श्रीदत्तात्रयप्रभू ते आम्हींचि :’ ऐसें म्हणती : परि ते नव्हति : दुसरेया घाटातळि ब्राह्मणाचेनि वेखें भेटती : ते म्हणती : ‘आम्ही श्रीदत्तात्रयप्रभू :’ परि ते नव्हति : घाटाचां माथां मेरूवाळेयाचीए पाळी^{१०} दारवठां गोंदळापुढें : चौडुका वाते : नीळिची आंगी : नीळिचाचि चळना : नीळिचें टोपरें : कवडेयांचें आभरण : ते म्हणती : ‘आम्हीं श्रीदत्तात्रयोप्रभू नव्हों :’ परि तेचि होती :” ऐसा गोसावीं तेयांसि वीधि वीहीला : “हो कां जी :” म्हणौनि गोसावी-यांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : मग तैसेचि ते नीगाले : कटकाचीया वाटा : हाटांतुनि नीगाले : ते देवगीरीसि गेले : हाटाआंतु अवघे पदार्थ देखिले : गाठीया : मुदीया : कडदोरे : चोळीया : तोड : भातुकीं : खाजें : घेतलें : “गावांसि कोण्हा हातीं खाजें पाठउं ? सोएरेयांचा गाउं : ना गावांसि जाओं : उपरवाहीं देओं : मग नीगों : कोण जाणे : आतां कै एणें होइल : मा कै भेटौनि : तरि लेंकरूवांसि खाजें पाठउं :” म्हणौनि सोइरेयांचा^{११} गाउं वाटेसि होता : डाउवाडीयेसि गेले : ते उपरवाइयां भेटले : “धरा हो हें खाजें : आमचां घरीं देया :” तवं तेंहीं म्हणीतलें : “तुम्हींचि कां साउमे नैया ?” “ना आम्हांसि गोसावीं वीधि वीहीला असे :” “ऐसेचि आंगणीं उभे ठाका : भेटा आणि जा : आणि काइ :” उभे ठाकले : भेटले : “बैसा बैसा :” म्हणौनि हातीं धरुनि बाजेवरि बैसवीलें : पाए धुतले : “आतां जेवा : मग जा :” मग पाणीं ठेविलें : उटिलें : न्हाणिले : जेविले : तवं वीळु जाला : मग राहिले : नीजैले : सवळेसीचि उठिले : मग नीगाले : तवं चांगदेवोभटीं म्हणीतलें : “हें काइ डखले हो : गोसावीं वरिलें तेंचि आम्हीं केलें : गोसावीं वीधि वीहीला तो आम्हीं भंगिला : आतां काइ दरीसन होइल ? आतां काइ गोसावी आम्हां भेटि देत असति ? आतां जाउनि काइ करूं ? आतां चाला माघौतें :” मग ते माघौतें गोसावीयांचेया दरीसनासि आले :

४ एवा. एकु. ५ एवा. जेवणीयाकडे. ६ एवा. तयासि. ७ (दृपा. ९२. ‘वर्तेचा दृष्टांत’ ‘चांगदेओभटां एळापुरीं निरोपिला :’—दृस्थ.). ८ एवा. गाउनि गावां. ९ एवा. °पारधीयाचेनि वेखें भेटती— १० एवा. तो एरेयांचा (एवा. लेकिचा) गाउ वाटेसि होता.

मग तेहीं अवघी वेवस्ता सांघीतली : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “श्रीदत्तात्रप्रभूचें दरीसन तें अमोघ कीं गा : तें तुम्हांसि कां गा होइल : ऐसें कां गा घडेल ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “कव्हणी एकि माता असे ते आपुलेया लेंकुरुवासि पेंहें दे^{११} तें डुळकी : माघौतें दे : ते डुळकी : माघौतें दे : तें डुळकी : माघौतें दे : तें डुळकी : मग सेजीया साइलीया म्हणति : “आवो : हे डुळकीताहे : तरि कां पाजितीएसि ?” ते म्हणे : “घेया आइ : आंतु तन्हीं लीतैल^{१२} :” ॥

२०५ संतोखा भेटि

एकु दीसु गोसावीं अनकैएचेया लेणेयांसि बीजें केलें : तेथ लिंगाचें देउळ दखिणामुख असे : तेथ^१ जोगी माहात्मा एक बैसले होते : गोसावीं दोन्ही दारसंका धरुनि अवळोकिलें : गोसावीं पुसिलें : “माहात्मा : आपण एथ असिजे ?” तीहीं म्हणीतलें : “असों सुखें-संतोखें :” “ए नगरीचि भीक्षा कीजे ?” “कीजे सुखेंसंतोखें :” “एथ जेविजे ?” “जेउं सुखेंसंतोखें :” “एथ नीद्रा करा ?” “करूं सुखेंसंतोखें :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तरि तुम्हां नावं संतोखू म्हणा :” आणि तेयांसि अस्तीति जाली : एतुकेनि गोसावीं तेथौनि बीजें केलें : तेहीं आपुलें आलजुल^३ होतें तें सांडिलें : जोगमार्गीची काठी : खापरी : मुद्रा : ऐसेनसीं गोसावीयांसरिसे नीगाले : मग ते^३ एतुकेनसीं गोसावीयां सरिसे असति : ॥

२०६ तथा अभ्यासकरणीं सीक्षापण

संतोखू ऐसें माणिकेस्वराकडे^१ गेले होते : तीकडौनि एताति : तवं गाविचां जोगीं धरिले : “हें काइ रे : जोगु नाहीं : जुगुति नाहीं : सीक्षा नाहीं : आदेसु नाहीं : काठी खापरी : मुद्रा तरी आमची : आणि तुं गोसावीयांपासि राहिलासि :” तवं संतोखें म्हणीतलें : “कैसीं नाहीं जोगु जुगुति ? या पां रे मासीं अभ्यासु घालुं :” तवं तेहीं म्हणीतलें : “या घालुं :” एतुकेनि संतोखांसि स्तीति जाली : एतुकेनि : च्यान्हीं क्रणें प्रगटलीं : नाना परिचीं आसनं घालुं लागले : तवं संतोखाचें तें गोसावीयांचीए स्तीतिचें : ते घालीतचि होते : एर अडले : मग तीहीं म्हणीतलें : “आरे : साक्षातु गोरक्षी :” म्हणौनि घरासि घेउन गेले : उटिले : न्हाणिले : जेउं सुदलें : रांधवणहाटिचे

११ एवा. पाणी. १२ (दृषा. ४४. ‘डुळकैलेया बाळकाचा दृष्टांत’. ‘डखलेया दत्तात्रदेवाचीए भेटीउपरि निरूपिला’-दृश्य).

२०५. १ अहबीयं. ०संतोख बैसले होते. २ एवा. आळिबन. ३ मुरा. ०सन्निधानीं असों लागले.

२०६. १ एवा. ०हाटाआंतु गेले होते : तवं एकीं माहात्मा म्हणीतलें : “आरे : आम्हां सीक्षा न करिसि : काहीं न करिसी :” तवं संतोखें म्हणीतलें : “या रे मासीं अभ्यासु घालुं.”

पदार्थ आणिले : पात्र पुजिले : तांबोळ दीधले : टीळा गंधाक्षेता केलीया : पासवडी वाडली : सीक्षा केली : ॥

मग संतोखू गोसावीयांपासि आले : एतांचि गोसावीं दृष्टीचिकरुनि भ्रूभंगीं पुसिले : तवं तेहीं पात्र पुढां ठेउनि अवघी गोष्टि गोसावीयांपुढां सांघीतली : “ जी जी : मीं हाटाआंतु वाटे जात होतां : तवं एकीं माहात्मा मातें म्हणीतलें : ‘ आरे : तुं आम्हांसि सीक्षा न करीसि : आदेसु न करीसि : काहीं न करीसि : ’ तवं म्यां म्हणीतलें : ‘ ए पां रे मासीं अभ्यासु घालुं : ’ तेहीं म्हणीतलें : ‘ या घालुं : ’ ते घालुं लागले : माझें तें गोसावीयांचें : मीं घालीतु होतां : ते अडले : मग म्हणीतलें : ‘ गोरक्षू रे : ’ म्हणौनि तेहीं सीक्षा केली : गोरक्षू म्हणौनि माझें पात्र पुजिलें : ऐसें जी तेहीं केलें : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां गा : तें तुमचें रहस्य कीं गा : आपुलें रहस्य आणिकाप्रति प्रगटीए न कीजे कीं गा : मोदळा असे : तेयाचें घेतें द्वार सानें : सांडीतें द्वार थोर^३ : ” “ जी जी : आजिलागौनि न करीं जी : ” ॥

२०७ तथा साडाक्रमज्ञान

आणीक^१ एक माहात्मे गावांसि आले : तेहीं म्हणीतलें : “ हा गोसावीयांपासि काइ असे ? काठी खापरी आमची : मुद्रा आमची : ” तवं गांविचां जोगीं म्हणीतलें : “ आम्हीं धरिले होते : तवं नानापरीचीं वीचीत्रें आसनें घालुं लागले : ” मग म्हणीतलें : “ हे साक्षातु गोरक्षू : ” तवं तेहीं म्हणीतलें : “ हा अभ्यासु जाला : तेयां साडाक्रम पुसों : ” म्हणौनि अवघेचि गोसावीयांपासि आले : मग तेहीं माहात्मां गोसावीयांतें पुसिलें : “ जी जी : या नावं संतोखू काइसें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ संतोखा : हे तुमते साडाक्रम पुसताति : ” “ जी जी : पुसताति तरि पुसतु : आणि काइ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां गा : तुमची काठीखापरी^२ हीरती ना ? : ” “ जी जी : हीरती तरि हीरती : आणि काइ : ” “ तुमचीया जटें उपडीती : ” “ जी जी : उपडिती तरि उपडिती : आणि काइ^३ : ” “ तुमचीया मुद्रा हीरती ना : ” “ जी जी : हीरती तरि हीरती : आणि काइ जी : ” “ तुमते तोंडिचां तोंडीं मारिती : ” “ जी जी : मारिती तरि मारिती : आणि काइ : ” “ तुमते पाईं धरुनि

२ (दृषा. ४६. ‘मोदळेयाचा दृष्टांत’. ‘मार्तंडाप्रति पैठणीं: एवा. चांगदेवभटाप्रति एळापुरीं निरुपिला’—दृश्य. वचनसंबंध लक्षात घेऊन मी तो येथे घातला आहे.)

२०७. १ एवा. एकु दी संतोखू हाटाआंतु गेले होते : तवं तेहीं माहात्मा म्हणीतलें : “ तुम्हां नाव संतोखू काइसें ? तुमची काठी खापरी आमची : मुद्रा आमचीया : याची काठी खापरी हीरों : ” ऐसें वेवादत गोसावीयांपासि आले— मुद्रा. एकु दी गोसावीयांसि उदयांचा पुजाअवस्वर जालेयानंतरें पटिसाळेवरि आसन : तवं इंद्राई नावें महात्मा गोसावीयांचेया दर्शनासि आले : आदेश केला. सीक्षा केली : बैसले : गोसावीयांतें पुसिलें : “ हां जी : यांसि संतोष ऐसें नाव काइसें ? ” २ मुद्रा. °कथा. ३ अ. मीसीया उपडिती.

फरफरां काढिती : ” “जी जी : काढिती तरि काढिती : आणि काइ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “म्हणौनिचि संतोखू कीं : आतां सतेव संतोखू : ” मग तेहीं माहात्मां म्हणीतलें : “जी जी : संतोखू नावं हें यासीचि साजे : ” एतुकेनि तेहीं गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : मग नीगाले : मग नीगतां तेहीं म्हणीतलें : “आमसीं साडाक्रमु घाला : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तो तुम्हीं नेणा गा : चंद्राइ माहात्मा : तो साडाक्रमु जाणे : ” इतुकेनि ते उगेचि नीगाले : ॥

२०८ उपाध्यां म्हणीए

बाइसीं उपाध्यांतें म्हणीतलें : “बटीका : जाए पां : पत्रसाख घेउनि ए : ” गेले : घेउनि आले : “बटिका : जाए पां : तेल घेउनि ए : ” गेले : आणिलें : “बटीका : वीसरलीए : सांबारू घेउनि ए हो : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “काइ जालें ए म्हांतारीएसि ? एक वेळ न पुरे : दोनि वेळ न पुरे : ऐसी वीसुगी लावा : मां उभाचि असैल : ” उपाध्ये उगेचि राहिले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “कां बटिका : जाल ? ” “तरि काइ जी : बाइसांचें म्हणीए तें गोसावीयांचेंचि कीं : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “जा जा : बाइसें कोपती : ” ॥

२०९ नागदेओभटां वेदुदान

पदकर नागदेओभट म्हणति : “मज संध्यातुल्य वेदु होए : ऐसें मीं गोसावीयांतें मागैन : ” दरीसना येति आणि वीसरती : एकु दी : नागदेओभट गोसावीयांचेया दरी-सनासि आले : तवं गोसावी दानासि पुढारले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “भटो : काइ मागा : ” “हो कां जी : सबद संक्रमण : वेदध्वनि होआवी जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “होइल हो : ” एतुकेनि संक्रमणासहीत वेदु एओं लागला : गांवोगांविचे ब्राह्मण पद चुकति : ते तेयांतें पुसावेया एति : मग पदकर नागदेओभट हें नावं जालें : अचाट सामग्री जाली : अखंड बोलतचि असति : उभीए गंगातटीं तेयांचीए परक्षे उतरे ऐसा ब्राह्मणुचि नाही : अर्थसहीत वेदु बोलति : ॥

४ अ. मागें यांसिही केलें— ५ पं. सांघावा.

२०८. १ भ. बाइसीं उपाध्यातें हाटा पाठवीलें : एकु वेळ पाठवीलें : दोनि वेळ पाठवीलें : तीसरेनि माघीतें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें— २ (गो.) ३ एवा. “बाइ : वीसकी आणा : मा एथ टेंका : मा ऐसाचि असैल : एके वेळें सांघां नैए ? ” ४ एवा. वीचकी. एवा. वीसीकी. गो. वीसुकी. ५ गो. मग उपाधी म्हणीतलें : “बाइ : सांघा : ” बाइसीं म्हणीतलें : “नको बटिका : बाबा कोपत असति : ” “ना बाइ : सांघा : ” मग गेले : हाटवका बरवा सवंग घेउनि आले : बाइसाचां हातीं दीधला : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : आपुलें आवघें म्हणीयें एकेचि वेळे देइजे कीं : ” “हो कां : बाबा : ”

२०९. १ भ. नागदेओभट ते बळहेग्रामिचे : मु. एकु दी नागदेओभट गोसावीयांचेया दर्शनासि आले : दंडवते घातलीं : श्रीचरणां लागले : जवळि बैसले : (शोधः) स्तीति जाली पोखली : ते कव्हुणासि बोलेति ना : कुटुंबीचीं म्हणति : पीसें लागलें : म्हणौनि औषध करीति : (स्वमति) केतुलेया एकां दीसां भंगली : मग नागदेओभट म्हणति : “मज संध्यातुल्य वेद होए— २ (मु.) ३ मु. मज संइताक्रमु यावा जी : ”

मग गोसावीं बीजें केलेंयावरि तेहीं ऐसें सपन देखिलें : स्वप्नीं एउनि गोसावीं म्हणीतलें : “काइ आझुनि तुझी वडवड न सरे?” एतुकेनि ते उगेचि राहीले : मग ते कव्हाणासींहीं बोलति ना : माहात्मे आमची जाति : तेयांसि सबद दोनि बोलति : ॥

२१० पारधि नीरोपणें

गोपाळपंडीत ते सारंगपंडितांचे मैत्र^१ : ते कटकचे : ते सारंगपंडितांसवें गोसावी-यांचेया दरीसनासि आले^२ : ठिटिकारें बैसले : मग गोसावीं पुसिलें : “आपणेया कवणा ठाडं परीच्यो?” “जी जी : मी पारधीचें^३ वगतूत्व जाणें :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “सास्त्राआधारु : कीं उबेणें?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “सावजाचा यावा आणि धुरेचा लाठु बोला पां :” तवं तीं सावजाचा यावा बोलिला : धुरेचा लाठु बोलिला : परि कोण्ही रहस्य अभिनवे ना : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पारधि ते काइ इतुकीचि गा?” मग ते उगेचि राहिले : मग गोसावीं पारधि नीरोपुं आदरिलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “जाड : वाड : कोड : कवतीक : जाड पारधि सोराची : हस्तीची^४ : वाड पारधि वाघाची : कोड पारधि हरणारोहीयांचीतळांची : मेदडांची : कवतीक पारधि ससेयाची : तीतीरांची : लावेयांची : मासेयाची : जाड पारधि कैसी जाणिजे?” मग गोसावीं सावजाचा यावा बोलों आदरिला : हूडूहूडुकरि सावज ए : तवं वाडसें मुक्षकरुनि अवघीं भगतिजनें मठाआंतु^५ पळों आदरिलें : राणेराउत होते^६ तेहीं पालखती मोडिलीया^७ : पळावेयाची आइति केली : मग गोसावीं तो रसु आखूडिला : मग गोसावीं धुरेचा लाठु बोलों आदरिला : ते राणाराउतांचे हात परजांवरि^८ पडिले : वाडसें मुक्षकरुनि अवघेयां भगतिजनां लाठु उपजला : मग तेहीं म्हणीतलें : “जी जी : हें आम्हीं परिसों नेणों : मां बोलौनि काइ जी ? हें गोसावींचि नीरोपावें आणि गोसावींचि परिसावें :” ॥

२११ बाइसांचेया देवां होणें

एकु दीं दोपाहारांचा पुजाअवस्वरू जाला : आरोगण : पहुडु जालेयाअनंतरें गोसावीं वीळिचांचां वेळीं मढाचीए जगतीआंतु भगतिजनासीं खेळु मांडिला : पाटाउ

४ मु. (शोध. कुटुंबाचीं म्हणति पीसें लागलें : तें एथ).

२१०. १ मुहबी. °ते रायाचे वक्ते : बरवें बोलों जाणति. २ मुहबी. सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पांडेया : हे कोण ?” “जी जी माझे मैत्र : हे शास्त्रवक्ते : हे बरवें बोलों जाणति :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ऐसें काहीं ग्रंथाधार कीं उबेणें?” ३ भगोप. पारधीवगतूत्व. ४ हबी. हस्तिसोराची. ५ एवा. मढामागां. ६ हबी. °तेतुलेयांसि लेणें फोडुनि जावें ऐसा भयानकु रसु अभिनवला. ७. अ मांडिलीया. ८ हबी. कडदवेयावरि.

पाग : काळी^१ धारी^२ : ते उभी घाटिया वेढीली : आणि^३ लाहानीसीवनी^३ खेळत होते :
 एरांतें डवंचीति^४ : एरांतें डवंचीति : उघडी श्रीमुर्ति : ऐसेयां बाइसें वीळिचांचेया
 पुजाअवस्वराची आइति करीति : तेवीचि म्हणति : “पुरे कीजो बाबा :” गोसावी
 उगेचि : नाइकतेया भाखा खेळत असति : तव पुजाअवस्वरासि उसीरू जाला :
 आरोगणेंसि उसीरू जाला : गोसावीं खेळों आदरिलें : बाइसीं वेळां दोनि म्हणीतलें :
 “बाबा : खेळु पुरों देइजो : पुजाअवस्वरासि उसीरू जाला :” परि गोसावीं खेळोंचि
 आदरिलें : मग बाइसें भगतिजनासि कोपलीं : बाइसीं म्हणीतलें : “आरे बटिकुरेंन्हो” :
 आतां खेळु पुरों देया ना : बाबासि उसीरू होतु असे :” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पुरे गा
 आतां : बाइसें^५ कोपत असति : आतां एथौनि बाइसांचेया देवां होआवें लागेल :”
 पटिसाळे ओलणीएचीं^६ वस्त्रें घेतलीं : बाहिरिवासु होता तो घेतला : वेढिला फुटा
 प्रावर्ण केला : गोसावी ओटेयावरि आसनीं बैसले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ” : आतां
 तुमचेया देवां होआवें : आतां पुजा करा :” मग बाइसीं पुजा केली : धूपार्ती मंगळार्ती
 केली : आरोगण जाली : गोसावीयांसि पळुडु जाला : ॥

२१२ संकरेस्वरीं बोणें कथन

एकु दीसु गोसावीयांसि उदीयांचा पुजाअवस्वरू जालेयांअनंतरे वीहरणासि
 संकरेस्वराचेया^१ लेणेयासि^१ बीजें केलें : बाइसीं पुसिलें : “बाबा : या लेणेयांचा
 एसणा दारवठा काइसा ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ए देवतेसि हस्तीवरि बोणें
 ए गा^३ :” ॥

२१३ रीतुपें कथन

सारंगपंडीत^१ गोसावीयांचेया दरीसनासि आले : तेहीं दोनि फळें गोसावीयांसि
 ओळगविलीं : गोसावीं पुसिलें : “पांडेया : एं काइसेयाचीं फळें गा ? यां नावं काइ

२११. १ एवा. लोहिवा. २ (मुराहबी.). ३ पं. लानीसीवनी. बीह. लाहानीलपनी :
 भगो. लाणिलपणी. ४ मु. डवंचलीति. ५ एवा. पोरे हो. ६ एवा. बाइसांसि खंति एति असे.
 ७ हबी. वोलणियेवरि बहिर्वासु होता तो घेतला. ८ एवा. “या आतां : हें देवो जालें :”

२१२. १ मु. शंकर लेणियासि. २ एवा. गोसावीं पुसिलें : “जाणा पां गा : या लेणेयाचा एसणा
 दारवठा काइसा ?” “जी जी : नेणों :” ३ एवा. “खाडिअभरिची पुजा होए : प्रतदीनीं एसणा
 भोगु होए :”

२१३. १ मु. एक वेळ सारंगपंडित गोसावीयांचेया दर्शना नीगाले : तेव्हळि गदोनायकें पुसिलें :
 “सारंगपंडितो : सीध जात असा ?” “ना एळापुरीं गोसावीयाचीया दर्शना जात असों :” मग
 गदोनायकें दोनि फळे दीधलीं : “यें गोसावीयांसि दर्शन करावीं : आणि याचें नावं पुसावें :”
 “ना हो कां :” मग सारंगपंडीत—

गा ?” “जी जी : याचें नावं नेणिजे : मागां माहादेओरायाचीए सभेसी आणिलीं
होतीं : परि तेथ यांचें नावं नेणिजे : मग माहादेओराएं गदोभांडारीयासि दीधलीं :
गदोभांडारीएं मज दीधलीं : मीयां गोसावीयांसि ओळगविलीं :” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें :
“यांचें नावं रीतुणें गा :” ॥

२१४ माणिकेस्वरीं पेखणें चोरीं नेणें

एकु दीं गोसावीं माणिकेस्वरासि बीजें केलें : चौकीं आसन जालें : मग तैसेंचि
वीवरपासि बीजें केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एथौनि : गात : वात : पेखणें चोरीं
नेलें :” वीवर दाखविलें : ॥

२१५ चांगदेओभटां स्मरण वीधान कथन

परमेश्वरपुरुनि आलेयां चांगदेओभट गावां गेले नाहीति : मग महाजनीं गोसावीयातें
वीनवीलें : “जी जी : चांगोसि बहुत दीस जाले : याची माता खंति करीत असे जी :”
सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बटिका : जा : भेटौनि या :” “हो कां जी :” मग^१ चांगदेओभट
गावां नीगाले : गोसावी बोळवीत नीगाले : गोसावीं चांगदेओभटांचेया खांदावरि
श्रीकरू घातला : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बटिका : एथौनि तुम्हीं श्रीप्रभूचेया
ठायी गेलेति : यासवें : श्रीप्रभूचीए ठाउनि यासवें सांगातें आलेति : आतां गावां
जात असा : तरि^२ तुम्हीं यातें आठवाल ?” तवं चांगदेओभटीं म्हणीतलें :
“तरि काइ जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बटिका : यातें आठवीजे हो : दाहा वीस वेळ
तन्हीं आठवीजे हो : दाहावीस वेळ नाहीं तरि सातपांच वेळ आठवीजे : सात-
पांच वेळ नाहीं तरि दोनिच्यारि वेळ तन्हीं आठवीजे हो : दोनिच्यारि वेळ नाहीं
तरि एकदोनि वेळ तन्हीं आठवीजे हो : परि वींझू^३ दीसु जाओं नेदिजे :” सर्वज्ञें
म्हणीतलें : “पसु असे : ते आडीदरडी चरे : पोट भरे : मग एकी ठाई बैसौनि रोवंती :
तेणें तयाचीया सप्त धातु नीवती : तुष्टि होए : पुष्टि होए : बळ होए^४ :” सर्वज्ञें म्हणीतलें :
“बटिका : भींगुरुटी असे : ते कीटकीएतें पाहे : घरी : कांटा रोवी : मग नेउनि आपुलेया
घरांतु घाली : दार लींपौनि जाए : एउनि माघौती मातें खाइल म्हणौनि भेणें तीएतें चींती :
चिंतीतचिंतितां तीएसीहि पाख नीगति : तेही तीएसरिखीचि होए : तैसें ईश्वराचेया
वीयोगातव ईश्वरातें चींतीतचींतितां ईश्वरासीरिखा होए^५ :” ॥

२१५. १ (मुराहबी.). २ मुरा. ‘हें तुम्हां आठवैल ?’ ३ मुरापंढीभ. वंध्यु. गो. अवींधु.
ह. अवींधु. ४ (दृपा. ४७. ‘रोवंतलेया पशूचा दृष्टांत’. ‘चांगदेवभटांप्रति स्मरणनिरूपणीं एळापुरीं
निरूपिला :’—दृस्थ.) ५ (दृपा. ९६. ‘भींगुरुटीएचा दृष्टांत’. ‘चांगदेवभटांप्रति अनुवर्जनीं
एळापुरीं निरूपिला :’—दृस्थ. स्वामींच्या दाष्टांतिकाचा भाग अंतर्भूत केला आहे.)

२१६ तथा जळमांडवीए कृडा

एकु दी गोसावीयांसि उदेयांचा पुजाअवस्वर जालेयानंतरें सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : उपाहारू सवें घेया : ” “ हो बाबा : ” बाइसीं उपाहारू सवें घेतला : मग^१ गोसावीं माणिकेस्वरासि वीहरणासि बीजें केलें : तेथ चौकीं आसन जालें : गोसावी घडी येकि परअवर नीरोपण केलें : मग वरि बीजें केलें : तेथ जळमांडवी खेळों आदरिली^२ : ऐसा पाहार दोनि खेळ प्रवर्तला : मग बाइसीं वीनवीलें : “ बाबा : आतां खेळु पुरों देइजो : आरोगणें उसीरू जाला : ” ऐसें बाइसीं वीसुधी म्हणीतलें : गोसावी नाइकति^३ : मग बाइसें भगतजनानांसि कोपलीं : “ पोरें हो : आतां खेळु पुरों देया : बाबासि आरोगणें उसीरू जाला : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आतां खेळु पुरों देया गा : आतां बाइसांचेया^४ देवां होइजैल : ” मग तीएचि पटिसाळेवरि गोसावीयांसि आसन रचिलें : गोसावीयांसि चरणक्षाळण जालें : मग पुजा आरोगण जाली : मग गोसावीं मढासि बीजें केलें : ॥

२१७ सांतिबाइसां भेटि

सांतिबाइसें तीए वसमतीएसि^१ होतीं : तीया नावं माइंबाइसें^२ : तेयांचा वरैतु सरला : लेंकु फीटला : धन^३ होते तें राउळें नेलें : वडील लेंकि एकाइसें : तेयांचे हात रीतले : धाकुटी लेंकि जसमाइसें : तेयां कांवरें^४ लागलें : वरैता नावडति : सासुसासुरेया नावडति^५ : देरा नावडति : तेहीं दवडिलीं : माइंबाइसीं आपणेयांपासि आणिलीं : ऐसीं माइंबाइसें थोर दुखीए जालीं : द्वारावतीएसि लोकु नीगाला : माइंबाइसीं म्हणीतलें : “ आतां द्वारावतीएसि जाइन : एकि पाठीसि बांधैन : एकि पोटेसीं बांधैन : मां रीगैन समुद्रामध्ये^६ : ” ऐसा द्वारावतीएसि पढ्हा नीगाला : तेया पव्ह्यासवें नीगालीं : तीए प्रतीष्ठानासि आलीं : सारंगपंडीत सोएरे : तेयां भासे होति : तेयांसि भेटलीं : दुख करीति : ते अवधी गोष्टि तेयांपुढां सांघीतली : “ आतां द्वारावतीएसि जाइन : एकि पोटेसीं बांधैन : एकि पाठिसीं बांधैन : मग समुद्राआंतु रीगैन : ” मग

२१६. १ (ह.). २ गो. °सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ या गा : जळकेळि खेळों : ” मग गोसावीं उदकामध्ये बीजें केलें : आणि भगतजनातें सीपीलें : मग आवघेचि उठिले : उदकामध्ये रीगाले : मग जळकेळि खेळों लागले : तवं बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : मीहीं एवों ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : या : ” बाइसें गुडघेया इतुकेया पाणीयाआंतु रीगालीं : तवं नाथोबाए बोदुनि आंतु नेली : तवं तीए : बाबा : बाबा : करीत बोबाइली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मंडळीका : उगे असा गा : ” ऐसे पाहार दोनि अतिक्रमले : तवं गोसावी खेळतचि होते : मग बाइसीं वीनवीलें : —. ३ भह. °नाइकतेयाचि भाखा खेळतचि असति. ४ गो. बाइसांचा देवो. .

२१७. १ गो. वांकुडीएसि. २ पं. मांबाइसें. गो. माल्हाइसें. गो. माणीकाइसें. गो. कामाइसें. ३ पंगोगो. कुळवाडि. ४ एबा. अपसमारू लागला. ५ मु. न पडीयेति. ६ एबा. गोमतीएसि.

सारंगपंडितीं तेयांची दुखनीवृत्ति केली : मग उदीयांचि नीगतां सारंगपंडितीं म्हणीतलें :
 “ माइबाइ : द्वारावतीए तुम्हीं जाल तरि एळापुरेहूनि जा : तेथ आमचे गोसावी
 श्रीचांगदेओराउळ राज्य करीत असति : तेयांचें^९ दरीसन घेया : मग सामोरीं जा : मग
 तुमचें दूख जाइल : आणि यांचें कांवरें जाइल : मग द्वारावतीएसि जा : ” तैसींचि
 नीगालीं : मग तीएं एळापुरासि आलीं : गोसावीयांसि उदीयांचा पुजाअवस्वरू
 जाला^८ : गोसावीं वीहरणासि बीजें केलें : वीहरणींहुनि मागौतें मढासि बीजें केलें^९ :
 गोसावीयांसि चरणक्षाळण जालें : पुजाअवस्वराची आइति होति असे : गोसावीयांचीए
 ओळगेसि अवघे भगतिजन आले असति : ते पाटाउवें सुताउवें लेइले^{१०} असति : अवघे
 गोसावीयांसारिखेचि दीसताति : कोणु गोसावी : ऐसां नोळखति : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें :
 “ बाइ : ऐसीं या : ” म्हणौनि श्रीकराचा अनुकारू दाखवीला : मग माइबाइसें साउमीं
 आलीं : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागलीं : एकि आसु दरीसनासि केली : मग
 बैसलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : कोणीकडौनि एत असिजे ? ” माइबाइसीं म्हणीतलें :
 “ जी जी : वसमतीएकडौनि : ” मग अवघी गोष्टि गोसावीयांपुढें सांघीतली : “ जी जी :
 भातारू सरला : पुत्रु सरला : धनकुळवाडि राउळिचीं नेलीं : वडिली लेंकिचे हात
 रीतले : धाकुटीएसि कांवरें लागलें : ते सासुरीचां आणुनि घातलीं : तेह्मळि मीं
 जी द्वारावतीएसि नीगालीएं : एकि पाठिसीं बांधैन : एकि पोटेसीं बांधैन : मग गोमती-
 एसि रीगैन : ऐसें म्हणौनि प्रतीष्टानासि आलीएं : तेथ भाचे सारंगपंडीत भेटले :
 तीहीं गोसावीयांपासि पाठवीलें : जी जी : माझेया पुत्राचे ऐसेचि हात : ऐसेचि डोळे :
 ऐसेचि तोंड : ” म्हणौनि दुख करूं लागलीं : “ जी जी : बरवा होता : गुणाचा होता :
 गोसावीयांसारिखाचि होता : ” ऐसे तेयाचे गुण अनमोदोंअनमोदों दुख करूं लागलीं :
 सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : दुख न कीजे : दुख म्हणिजे पाप : दुखातव नरक होति^{११} :
 सोनेयाची फळी^{१२} पोटेसीं बांधौनि उदकामध्ये रीगालेयां काइ तरिजैल बाइ ? ते
 बुडळीलचि की^{१३} : तैसें बाइ : दूख न कीजे कीं : ” आणि तेयांचें दूख ऐसें नीरपौनि गेलें :
 गोसावीयांसि चरणक्षाळण जालें : बाइसीं चरणोदक दीधलें : तें आपुलेंहीं आणि तेयांचें
 जसुबाइसांवरि घातलें : मां पुजाअवस्वर जाला : तोहीं पाहिला : मग बाइसीं ताट केलें :
 गोसावीयांसि आरोगण जाली : तेयांसि प्रसाद दीधला : मग तीएं बीढारासि गेलीं : ॥

वीळिचांचेया पुजाअवस्वरासि आलीं : मागौतें चरणोदक जसमाइसांसि पाजिलें :
 माथेयावरि घातलें : पुजाअवस्वरू पाहिला : मग बीढारासि गेलीं : उदीयांचि आलीं :

७ गो. तेयांसि भेटि घेया. ८ एवा. होत असे : ऐसां समई दरीसन जालें. ९ प्रवा. बाइसीं आसन
 केलें : गोसावी आसनीं बैसले : माइबाइसीं नारीएळ आसु एक दरीसनां केली : दंडवत घातलें :
 श्रीचरणां लागलीं : मागें एकाइसें : पुढें जसमाइसें : ऐसीं बैसलीं : मग गोसावीयांपुढें अवघी गोष्टि
 सांघीतलीं :— १० एवा. नेसले. ११ (मुभ.) १२ एवा. प्रतीमा. एवा. सीरसाळेया पाखाणाची
 फळी. १३ एवा. रीगों नैए कीं : जन्हीं जाली सोनेयाची तन्ही ते बुडळीलचि (एवा. बुडवीलचि) कीं : ”

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : रात्रीं काहीं उपद्रो जाला ? ” “ ना जी : जी जी : देहांतु वीस वेळां ए : तीस वेळां ए : आजि तें नैएचि जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : तें आतां नैए हो : तें आतां गेलें हो बाइ : ” तेयांचें दुख गेलें : एरांचें कांवरें गेलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : द्वारावतीए पद्मा नीगाला : आतां तुम्हीं द्वारावतीए जा ना ? ” माइंबाइसीं म्हणीतलें : “ ना जी : आमची द्वारावती हेचि : आमचा कान्हैया एथचि भेटला जी : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : आतां तुम्हीं यांतें सासुरेया बोळवा ” ना ? ” “ ना जी : हे दुहव : सासुसासुरेया नावडे : वरैता नावडे : देरांभावेयां नावडे : कोण्हाहीं पढीए ना : तीहीं दवडिलीं : आतां इतें तीएं पतकरीति ना : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जा : आतां पढीएंती : पतकरिती : माझी वडील सुन आलीं म्हणौनि साउमीं एतीं : सडेसंमार्जन गुढीया उभित्ती : पाटु पासवडित्ती : दोघां सेस भरिती : आतां तीएं यांची वाट पाहातें असति : ” बीढारासि गेलीं : मग माइंबाइसीं एकाइसातें म्हणीतलें : “ एइ : तुं जाए कां जसुमाएतें बोळवीत : ” तवं एकाइसीं म्हणीतलें : “ हें काइ ओ : तुज गोसावीयांचां सन्यधानीं असों आवडे : मज काइ नावडे ? ” तीएं म्हणति : “ मज न वचवे : ” उदीयांचि दरीसनासि आलीं : सांघीतलें : “ जी जी : एइतें म्हणीतलें : ‘ जाए कां जसमाएतें बोळवीत : ’ हे म्हणे ‘ मज न वचवे : ’ ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : तुम्हीं जा बोळवीत : ” “ ना जी : मीं गोसावीयांचें सन्येधान सांडुनि न वचें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : तुम्ही जा जेंचि यां एथ असतां होइल तेंचि तुम्हां तेथ असतां होइल : जैसी सय्यापाळना : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : कव्हणी एकि सैयापाळना असे : तीचीए सेजे कव्हणां रीगावा नाहीं : तीचीया देखोवेखीं सुद्रीही करी : तरि जेचि लोक तीएसि होति तेचि तीएसि होती ” “ हो कां जी : ” मग नीगालीं : तीएं पैठणासि गेलीं : बोळावा मागीतला : सारंगपंडित चोरचोळी : तोडु : घोडें : जनु दीधला : मग गावांसि^{१५} गेलीं : तवं तीएं वाट पाहाते होतीं : ‘ वडील सुन आली ’ म्हणौनि साउमीं आलीं : हरीखेलीं : तेयांतें घेउनि गेलीं आदरू केला : गोसावीं सांघीतलें होतें तेतुकें तैसेचि केलें : तेयांसि भांगार केलें असों लागलीं : ॥

मग एकाइसीं म्हणीतलें : “ आतां मीं गावांसि जाइन : ” तवं तेहीं म्हणीतलें “ जाल कैसीं ? आमची वाप^{१६} धाइल : मां तुम्हांसि वस्त्र घेउनि : मग बोळवीत घालुनि : ” मग एकु दीसु माइंबाइसांसि गोसावीयांपासौनि स्तीति जाली : तीएचि दीसीं तेथ एकाइसांसि जाली^{१७} : एकाइसें देव्हारेयावरि बैसलीं होतीं : आणि तेयासि

१४ एवा. पाठवा. १५ (दृपा. ८५. ‘ शय्यापालनेचा दृष्टांत ’. ‘ एकाइसांप्रति जसमाइसांतें बोळवीतां : एळापुरीं निरूपिला : ’—दृस्थ. एवा : ‘ भटांप्रति बेलोपुरीं असन्निधानधर्मनिरोपणीं : ’—

(उत्तरार्ध लीळा ५८५ पाहा.) १६ गो. एरंडरसासि. १७ हबी. वाफ. पं. गव्हांची वाफ. अ. वप

१८ ह. एकाइसें जाउनि तेयाचेया देव्हारेयावरि बैसलीं ... (बी.) आणि तैसेचि नीजेल

तेथ स्तीति जाली : आणि तीएं तैसींचि नीगालीं : तीएं म्हणों लागलीं : “ इचें पीसें गेलें : तें इसि लागलें : ” मग एकाइसीं म्हणीतलें : “ मातें बोळवा^{१९} : ” तीएं म्हणति : “ सेतासीं वाराचे दीस : गहुंवांची पेरणी : आम्हीं आराओं ना : राहा : मां साउलें घेउनि : मग बोळवीत^{२०} एउनि : ” तीएं न च्हातीचि : नीगालीं : ॥

गोसावीं सांतिबाइसांतें म्हणीतलें : “ बाइ : तुमची एइ एति असे मा : ” “ हें काइ जी : माझीं लेकरूवें माझी काढिली रेघ नोलांडीति : मां एइ कैसी एइल ? ” यावरि गोसावी उगेचि होते : पैठणाइतुकेयां आलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : तुमची एइ आलीं मा : ” “ ना जी : मीयां म्हणीतलें : ‘ एइ : मी एइन : कां नीरोपु पाठवीन : तेयावांचौनि नैयावें : ’ ” मग जीए दीसीं एतील तीए दीसीं मागौतें सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : तुमची एइ आलीं मा : ” ऐसें गोसावीं त्रीसुधी म्हणीतलें : “ हें काइ जी ? एइ कैसी एइल ? : ऐसेंचि गोसावीं तै तच्हीं म्हणीतलें : आतां तरि म्हणीतलें : माझी एइ माझी काढिली रेघ नोलांडी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : चंद्राचां रस्मीकरूनि सीळापाषाण^{२१} नीवति : परि द्रवति ना : तैसा सोमकांतु नव्हे : तो द्रवे^{२२} : ” तवं एकाइसें एळापुर पातलीं : दारा आलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हे नव्हे तुमची एइ आलीं : ” तवं एकाइसें आलीं : आंगणीं उभीं ठेलीं : तीएं बाहीरि नीगालीं : तवं एकाइसें देखिलीं : “ हें काइ गे एइ : एकली कैसी आलीसि ? मीं गोसावीयांतें मघांलागौनि उरोधीत असें : एइ : मीं गोसावीयांतें ऐसें म्हणें : ” मागील अवघें सांघीतलें : स्तीति जाली : ते सांघीतली : “ हो गे : ते दीसींचि मज स्तीति जाली : आइ : मीं देव्हारेयावरि बैसलीं होतीं : मज स्तीति जाली : आणि मीं न पुसत आलीएं : तीएं म्हणति : ‘ इचें पीसें फीटलें : मां इसि लागलें : ’ ऐसें हांसों लागली^{२३} : ” ॥

२१८ तथा बोरिबाबुळ सीपवणें

एकु दीसु गोसावीं ऐसें बाहीरि बीजें केलें : वीहीरीचि एकडे बोरिबाबुळ होती : माइबाइसांतें सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : या : तुम्हीं मासुदीसु ओलीया पडदणीयां हे बोरिबाबुळ सीपा : मां तुमचीयां सातां जनमाचेया कर्माचें एथौनि हस्तउदक घेइजैल : मग तुम्हांसि सांतिनगरिचा पाटा दीजैल : तुम्हां सांतिबाइसें ऐसें नावं ठेविजैल : ” तीं म्हणीतलें : “ हो कां जी : ” मग उदीयांचि उठिती : ओलीया पडदणीयां बोरिबाबुळ सीपिती : ऐसें मासुदीसु केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ देखिलें गा : म्हांतारीएचीं सातां जनमाचीं कर्म^{२४} जाळितांहीं परि न जळेति : तें एथौनि जाळिलीं : ” म्हणौनि श्रीकरीं हस्तउदक घेतलें : ॥

१९ मुबी. बोळावा. २० मुबी. बोळवीत. २१ रावा. लतागुलमें. २२ (दुपा. ९. ‘सोमकांताचा दृष्टांत’. ‘सांताबाइसांप्रति एळापुरीं निरूपिला :’—दृश्य.) २३ गो. ‘मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : हा जीउ आपणेयाचिकडे पाहे ऐसा दोखद्रीस्या कीं बाइ : ” “ जी जी : ”

२१८. १ एवा. ‘एथौनि जाळितां हि परि न जळेति : ’ मग परमेश्वरपुरा पाठवीलें :

२१९ तथा परमेश्वरपुरा पाठवर्णे

मग सर्वज्ञे म्हणीतलें : “बाइ : तुम्हीं परमेश्वरपुरा जा :” “हो कां जी :” मग गोसावीं तेयांसि वीधि वीहीला : सर्वज्ञे म्हणीतलें : “गाउन गावां जावें : उपेणें न करावें : संबंधा न वचावें : नवें वस्त्र नेनसावें^१ : येकि भीक्षा नेघावी : इंंद्रीयार्थू रसु नेसवावा^२ : मीठाचेया खडेया साक्ष न ठकावें : श्रीप्रभूचे तीन्हीं पुजाअवस्वर पाहावे : श्रीप्रभूची दूरुनि सेवा करावी : श्रीप्रभूचा प्रसादू तीं बोटांआंतु सामावे इतुका घेयावा^३ : वायां जाइल तरि जाओं देयावें : परि तेथिची चीमुटी मीठही नेघावी^४ :” ऐसा वीधि वीहिला : सर्वज्ञे म्हणीतलें : “श्रीप्रभू नीर्गुण ब्रह्म :” ॥

मग सांतिबाइसीं म्हणीतलें : “जी जी : माझी एइ गोसावीयांसि लागे हो :” सर्वज्ञे म्हणीतलें : “बाइ : तुमचीए एइसि एथौनि तल्हाताची साइली कीजेल :” तीयें उगींचि ठेलीं : सर्वज्ञे म्हणीतलें : “देमतीए : या आरुतीं :” आलीं : सर्वज्ञे म्हणीतलें : “बाइ : तुमचीए एइसि सांगातु देमतीएचा हो :” सांतिबाइसीं म्हणीतलें : “होए जी :” सर्वज्ञे म्हणीतलें : “देमती : तुम्ही एइसि सांगातु देयावा :” देमाइसीं सांगातु दीधला : मग तीहीं दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागलीं : मग तीएं परमेश्वरपुरासि नीगालीं : ॥

सांतिबाइसीं पुसिलें : “पैठणाहुनि जाओं जी ? जी जी : इतुलें गोमटें होए तें सारंगपंडीतांचेनि :” सर्वज्ञे म्हणीतलें : “बाइ : जा : पांडेयासि भेटा : ते तुमचें नीमीत्य : बाइ : नीमीत्य मानिजे :” आणि इतुकेनि तीएं नीगालीं : पैठणासि गेलीं : सारंगपंडीतां भेटलीं : तीहीं अभ्यागता म्हणों आदरिलें : तव तीहीं म्हणीतलें : “पांडेया : मज गोसावीं एकि भीक्षा वारिली असे :” मग दोंएकां घरां भीक्षेसि गेलीं : वरिचील भीक्षा तेयांची घेतली : तीएं पांती जेउं बैसलीं : तुप वाढुं आदरिलें : “पांडेया : मज गोसावीं इंंद्रीयार्थरसु वारिला असे :” मग सारंगपंडीतीं नवें वस्त्र देओं आदरिलें : सांतिबाइसीं म्हणीतलें : “पांडेया : मज गोसावीं नवें वस्त्र नेसों वारिलें असे :” तेह्णळि आधजुनीए^५ पासवडीएचें पाटुगें^६ दीधलें तें घेतलें : मग एरी दीसीं राहावीत होते : सांतिबाइसीं म्हणीतलें : “पांडेया : गोसावीं म्हणीतलें : ‘उपेणें न करावें :’ ऐसें वारिलें असे :” मग परमेश्वरपुरासि गेलीं : बहुत दी श्रीप्रभूची सेवा केली^७ : ॥

मग केतुलेयां एकां दीसां तेयांसि रूजा उपनली : एतुकेनि तेहीं तैसा मनोर्थू केला : जे ऐसां समै एइ एति कां : मग सर्वज्ञे एकाइसांतें म्हणीतलें : “बाइ : तुमचीए मातेसि

२१९. १ भ. नेनसीजे. मुरागोबी. न नेसावें. २ मुबीगो. न सेवावा. ३ गो. °एर वायां जाए तरि नेघावा. पं. एर वायां जाइल तरि जावों घावा. ४ शोध. तेथ लागे तेंचि वीणें करावें : तेथिचा पदार्थ घेइजे ना : ऐसांहीं उरे तरि उरों दीजे : तेथचें असणें तो कासियेचा वासु : ५ पं. आदजुनें°. ६ बी. पाटकें. ७ यापुढील वृत्तांत मुरा. प्रतीत येथे नाही. पुढे स्वतंत्र लीळेत आहे.

रूजा उपनली असे : तीएं तुमची वाट पाहातें असति : तुम्हीं जा : तेयातें म्हणावें : 'रूचेल तें जेवावें : ' नेघती तरि ऐसें म्हणावें : येथौनि तुमतें घेयावें ऐसें म्हणीतलें असे : ' एतुकेनि तीएं नीगालीं : रीघपुरासि आलीं : भेटि जाली : सांतिबाइसीं म्हणीतलें : " एइ आलीसि ? " तीं म्हणीतलें : " हो आइ : आलीएं : " " गोसावी पाठवीलीसि कीं तुंचि आलीसि ? " " ना आइ : मातें गोसावीं पाठवीलें : आइ : तुज काइ रूचे तें गोसावीं सुववीलें असे : " सांतिबाइसीं म्हणीतलें : " एइ : मज श्रीचक्रधरूवांचौनि आणीक काहींचि न रूचे : जरि घेओं ए तरि मज गोसावीं कां वारिलें ? गोसावीयांसि माझी कणव : म्हणौनि वारिलें : " एतुकेनि तेयांचें देह गेलें : एतुकेनि तेयांचा संसकारू केला : मग एकाइसें तेयांचीया अस्ती घेउनि गोसावीयांपासि आलीं : ॥

गोसावी प्रतीष्टानीं राज्य करीत असति : पीठजैएचेया नींबातळि गोसावीयांसि आसन जालें होतें : तवं एकाइसें आलीं : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागलीं : मग गोसावीयांपुढें अवघी वेवस्ता सांघीतली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : " एथौनि म्हणीतलें तें म्हांतारीएसि घडलें गा : " मग गोसावीं पुसिलें : " बाइ : पैल काइ ? " " जी जी : या आइचीया अस्ती : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " एथ कां आणिलीया ? अनेत्र मरे तेयाचीया अस्ती वाराणसी नेइजति : वाराणसी मरे तेयांचीया अस्ती कें नेइजति ? रीघपुर म्हणिजे कासीएचा वासु किं बाइ : तें आणिका जडा पार्थिवासारिखें न्हवें कीं बाइ : तेथिचीया अस्ती मा एथ आण-जति ? " तवं सारंगपंडितीं म्हणीतलें : " जी जी : एं काइ जाणताति ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " घाला पैलीं लोणारतीर्थी : " ॥

२२० आपदेओभटांतें एकैए पाठवणें

एकु^३ दीसीं गोसावीं आपदेओभटांतें म्हणीतलें : " भागेया : तुम्हीं अनकैए जा गा : तेथ बैसा : कव्हणीं काहीं देइल तें घेया : " " हो कां जी : " मग ते अनकैएसि गेले : बैसले : तवं एकु देवतेसि परीएळु घेउनि आला : देवतेसि परीएळु दाखवीला : मग आपदेओभटांतें म्हणीतलें : " भटो : घेया : " तेहीं घेतला : घेउनि आले : मग गोसावीयांपुढें

८ अ. ° " तुं कां गे एइ : आलीसि ? " ९ (पंहबी.).

२२०. १ मुराहबीगो. प्रतीत ही लीळा विष्णुभटासंबंधीची म्हणून वर्णन केलेली आहे. २ मुराहबी. विष्णुभट ते भलतयाची अप्राप्ति भावीति : एकु दी . . . गोसावीं अनकैये बीजें केलें : नावेक आसन जालें : मग बीढारासि बीजें केलें : विष्णुभटातें राहावीलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : " भटो : तुम्हीं एथ राहा : " " हो कां जी : " म्हणौनि तेथ राहीले : तवं देवतेसि परिएळु आला : तिहीं म्हणीतलें : " भटो घेयाल ? " " हो कां : " म्हणौनि घेतला : तांबोटीए तुप घेतलें : आले : गोसावीयांसि दृष्टपूत केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : " तुम्हीं दीसवडि अनकैये जा : तुम्हां परियेळु येइल : " ॥ (हीराइसें.) " तुमचें भवीश्य ऐसें : दीसवडि बैसाल तरि दीसवडि ऐसेंचि होइल : " " ना जी : मज ऐसें न व्हावें : " ॥

सांघीतलें : “जी जी : मज तरि आस आपेक्षा : नाहीं : मज गोसावीं तेथ कां पाठवीलें?”
सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हें तुमचें भवीक्ष असे कीं गा : मा तुमचें भवीक्ष काइ केहीं
गेलें असे ?” ॥

२२१ रांकेयां लखूमींद्रभटां जीव्हामळप्रसादनोराकरण

एकु दीं गोसावीयांसि गुळुळा जाला : तवं बाइसीं जीव्हामळ सांडावेया लखूमींद्रभटां-
हातीं दीधलें : ते पन्हां गेले : आणि तोंडीं लाविलें : आणि आले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ऐसें
घेवों नैए कीं गा :” “जी जी : कां घेवों नैए जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ना घुणा जन्हीं
उपजे तरि वोखटें : ना घुणा जन्हीं नुपजे तन्हि हाडगदलेयां पापां पुरश्चरण होए : जनु
देखे तन्हि अपवादु भके : तरि दोखू : वोखटेयासि कारण होए : परि आणिकी वेळे ऐसें
न करावें :” “जी जी :” ॥

२२२ नाथोबाकरवि टीळाजानिवें पुरवणें

गोसावीयांसि उदयांचा पुजाअवस्वर जालेयानंतरें गोसावी एणकैए वेहरणा बीजें केलें : तेथ
नावेक आसन जाले : जवळे नाथोबा^१ होते : गोसावीं नाथोबातें म्हणीतलें^२ : “बटिका :
तुम्हीं टीळा कां लावा ? जाणिवें कां घाला ?” “जी जी : भीक्षा यावेया कारणें :”
सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तुम्हांसि काइ टीळैयाजानिवेयावीन भीक्षा नैए ? जा पां : आजि
टीळैयाजानिवेयावीन भीक्षा करा :” “मां आजि भीक्षा एइल कीं नैए ऐसें पाहा :”
“हो कां : जी जी : तरि टीळाजानिवेयाचें काइ करूं ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें :
“टीळाजानिवें पूरुनि एणकैए^३ बैसा :” “हो कां जी :” मग तेहीं टीळा जाणिवें पुरिलें :
तेथ बैसले : गोसावीं बीडारा बीजें केलें^४ : ॥

नावेक बैसति आणि माघौते उठति : पाउलें दोनि चालति : आणि माघौते एति :
तेथवरि जाति आणि माघौते एति : क्षेणु एकु बैसति : माघौते उठति : दीसाची वास
पाहाति : माघौते तेथवरि एति : टीळैयाजानिवेयाची वास पाहाति : काढुं पाहाति :
आणि दीसाकडे पाहाति : ऐसीया एरझारा करीति : तवं कोण्हांतें एतां देखति ना : मग
टीळा काढिला : जानिवें काढिलें : टीळा लाविला : जानिवें गळां घातलें : तवं एकु
ब्राह्मणु परिएळु घेउनि आला : तेयातें म्हणीतलें : “भीक्षेसि नको जाओं : परिएळ देवतेसि

२२२. १ रावा. चांगदेवोभट. २ (हमुरा.). ३ एवा. एथचि तीसरा पाहारवेन्हीं बैसा.

४ अ. °तवं ब्राह्मणु एकु परीएळु घेउनि आला : तेणें म्हणीतलें : “भीक्षेसि नको जाओं : हा मीं
परीएळु देवतेसि समर्पीन आणि तुम्हांसि देइन :” “हो कां :” म्हणौनि राहिले : तेणें देवतेसि
परीएळु समर्पीला : आणि आणुनि तेयाचीए झोळीएसि घातला : तुप घेयावेया काहीं नाहीं :
तेह्वाळि तेणें म्हणीतलें : “हें वाटें घेउनि जा : मग घरासि आणुनि देया :” तें घेउनि आले :
मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तरि तुम्हीं कैसे गा म्हणा : जें टीळैयाजाणिवेयावीन भीक्षा नाहीं ?” ॥

दाखवीन^५ : मग तुम्हांसि देइन : ” देवतेसि नीवदु दाविला^६ : मग तेयातें म्हणीतलें : “ भटो : घेया : ” तेयांचीए झोळीए घातला : “ तूप घेयावेया नाही : ” “ हे तांबवटी घेया : ” तांबवटीए तुप घेतलें^७ : मग घेउनि आले : मग गोसावीयांपुढां सांघीतलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पोरा : वेळवेळां टीळ्याजानिवेयांपासि कां जासि ? आणि काइ एकु उपवासु पडिला कीं दोनि उपवास पडिले ? हां गा नावेक तन्ही पाहातासि कां : मां काइ होतें तें पाहीजतें : ” ॥

२२३ मंडळीका झोळी देणें*

[गोसावीं नाथोबाकरवि टीळाजानिवें परित्यजविलें : मग ते आले : नाथोबायें गोसावीयांतें म्हणीतलें : “ जी जी : मज भिक्षाविधी निरूपावा : ” मग गोसावीं बाइसांसि झोळी मागितली : गोसावीं आपुलेनि श्रीकरें झोळीएसि गांठी दिधलीया : ते झोळी गोसावीं आपुलेनि श्रीकरें नाथोबांसि दिधली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मंडळीका : एथौनि एझोळीएसि आणि तुम्हांसि प्रणएन कीजेल गा : हे तुम्हां लागे हो : देहपर्यंत प्रतिपाळिजे : ” ऐसें म्हणौनि^१ मग विधी विहिला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मंडळीका : चातुर्वर्ण्यं चरेद् भैक्षं : या शास्त्रासि अनुसरीजे : घर न निवडीत भिक्षा कीजे : ओळखीतयाचेया घरा न वचावें : एकीकडूनि रीगिजे : एकीकडूनि नीगिजे : नगरांत कां पात्रांत : नगरांत जालें आणि पात्रांत नव्हे तरि आपजविजे : ” नाथोबाएं म्हणीतलें : “ जी जी : आपजवितां न मिळें तरि काइ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ना तरि खुंट गिळिजे : ” यावरि चांगदेओभेटी पुसिलें : “ जी जी : इंद्रियार्थ रससाधन सेविलेया काइ होए^२ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वटिका : कव्हणा एका रायाचा डींगरा असे : तो वोलिसाउला ने : तें उपसाहे : साखळें ने तें नुपसाहे : तथा साखळें ने तें उपसाहेचि : भांडार फोडौनि वाखारि ने तें नुपसाहे^३ : तैसें पुरुष आवडी साधन सेवी ते उपसाहाति : रस सेवी ते नुपसाहाति : तथा रसु उपसाहाति : परि मुख्य वीखो नुपसाहाति^४ : “ हो कां जी : ” म्हणौनि श्रीचरणां लागले : ” ॥]

२२४ इंद्राइ महात्मेयां सांडाक्रमु अनुवादु*

[एकु दीं गोसावीयांसि उदयांचा पुजाअवस्वर जालेयानंतरें गोसावी आसनीं बैसले असति : तव इंद्राइ महात्मे आले : अदेशु केला : सीक्षा केली : बैसले : नावेक होते : मग

५ एवा. समर्पिन. ६ एवा. समर्पिला. ७ (ह.).

२२३. * (प्रव. आ. ८१-८७).

१ (मु. अज्ञातलीळा. १५. ‘मंडळीका झोळी देणें’). २ (सं.) पुढील दृष्टांताच्या आरंभापूर्वीं ‘जो जयां वीनटला असे : तथा हे वाक्य आढळते’. ३ (दृपा. ८१. ‘डींगरेयाचा दृष्टांत.’ ‘चांगदेओभटां एळापुरीं निरूपिला :’—दृस्थ). ४ (हे दाष्टांतिक माझ्या मते स्वामीचे असावे म्हणून येथे घातले आहे.)

२२४. *अ. प्रतीत या ठिकाणी ‘इंद्राइ सांडाक्रमु जाणणें’ ही लीळा आहे. तिच्यातील मजकूर पूर्वी १६७ व्या लीळेत आलेला आहे. तो येथे पुनरुक्त असल्यामुळे रद्द करून त्याऐवजी मु. प्रतीतील प्रस्तुत लीळा स्वीकारली आहे.

नीगाले : बाइसीं म्हणीतलें : “ जी जी : हे काइ जाणति ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ इन्द्राई जोगी : सांडाक्रमु जाणति : ” ॥]

२२५ राजेया दरीसन स्वीकारू

गोसावीयांची प्रसीध आइकौनि असके राणेराउत वेधले : ते प्रतदीनीं गोसावीयांचेया दरीसनसि एओं लागले : गोसावीयांचा पुजाअवस्वरू पाहाति : मग रायापासि जाति : एकु दीं राओ^१ सभामंडपासि आला : तवं नावारूपाचा एकुही सभामंडपीं नाहीं : तवं कोपौनि महादेवरायें पुसिलें : “ जो जीए ओळगेचा तो तीए ओळगे न देखों^२ : ” तवं पाल्हाडांगीया मुक्षकरूनि अवघे राणेराजपुत ओळगेसि आले : तवं माहादेओराएं पुसिलें : “ हां गा : तुम्हीं अवघे कें जात असा ? तुमतें कीं मीं प्रसंन ऐसें देखत असें : ” तीहीं म्हणीतलें : “ राया : अचळ नाभि देसी तरि सांघौनि : ” तवं राएं म्हणीतलें : “ सांघा : ” “ ना एळापुरा एक पुरूख आले असति : तेयांचीया दरीसनसि जात असों : मग तुमचीए ओळगेसि एओं : ” रायें म्हणीतलें : “ तेयां नावं काइ ? ” “ ना श्रीचांग-देओराउळ गोसावी^३ : ” तीं गोसावीयांचे गुणवीसेख सांघीतले : इतुकेनि वेधु संचरला^४ : मग तेणें म्हणीतलें : “ हां गा^५ : मां आमतें कां चुकवीता ? आमतें तेयांचेया दर्शना नेया : ” तेहीं म्हणीतलें : “ हो कां : ना तेयांतें पुसों देया : मग नेओं : ” एरी दीसीं गोसावीयांचेया दरीसनसि आले : मग तें गोसावीयांपुढां सांघीतलें : “ जी जी^६ : माहादेओ राओ गोसावीयांचेया दरीसनसि एतु असे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एइल तरि एओ कां : ” ॥

२२६ राजेयागमनीं वार्ता

मग आइती केली : महादेओराओ गोसावीयांचेया दरीसना नीगाला : तवं पाटाचा हाति पडिला : तवं हातिसाहाणी सांघावेया आला : “ पाटाचा हाति सरला : अपसगुणु जाला : ” म्हणौनि राहीला : तैसेचि^१ एउनि गोसावीयांपुढां सांघीतलें : “ जी जी : आजि माहादेओराओ गोसावीयांचेया दरीसनसि एतु होता : तवं हाति पडला : अपसगुणु जाला : म्हणौनि राहीला : ” गोसावी उगयांचि आइकीलें^२ : माघौता नीगाला : तवं पाउसु आला : ते राओ पाणिएं पीटौनि मागुता दुर्गोआंतु घातला^३ : राहिला : तैसेचि एउनि गोसावीयांपुढें सांघीतलें : तेंहीं गोसावीं उगयांचि आइकीलें^४ : ॥

२२५. १ अप. “ गुळुळा करीत होता : तवं पाल्हाडांगीया— २ (मुहबी.). ३ मुरा. “तरि आम्हांसि तयांचें दर्शन कराल ? ” “ हो कां : ” तें पाल्हाडांगिया गोसावीयांसि सांघों आला : ४ मुरा. “तरि गोसावीयांचेया दर्शना रावो एवों ? ” गोसावीं स्वीकरिलें : ॥

२२६. १ मु. “तैसेचि पाल्हाडांगिया गोसावीयांपासि आला : तेणें सांघीतलें :— २ (मु.) हबी. “एकु दी मागौता रावो नीगाला : तवं आसनिचा घोडा पडिला : तो अपसकुनु जाला : म्हणौनि प्रतला : पाल्हाडांगीया आला : तो गोसावीयांपुढां सांघो लागला. ३ (हप.). ४ (मु.).

२२७ राजेयागमनीं प्राएण

तीसरां दीसीं राएं म्हणीतलें : “आजि राज्य^१ जाओ : परि मीं गोसावीयांचेया दरीसनासि जाइनचि :” गोसावीं प्रश्रयासि बीजें केलें होते : प्रश्रयो सारुनि आले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : माहादेओराओ कैसे पात्र :” “बाबा : एइल तरि एओ कां :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : एथिचें दरीसन होतखेओं आपुलें सकळै राज्य एथ संपादील : आपण एथिचा काठीया कांबीया सेवकु होउनि व्रतैल :” बाइसीं म्हणीतलें : “तरि एओं कां नेदिजे बाबा ? वतैल तरी^२ वत्तो कां : बाबा ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पोरें हो^३ : मग तुम्हीं बोडिकीं कें रीगों लाहाल ?” “तरि असो परूता :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तरि आइति करा : आतां तो एथ दीसु काढील^४ :” मग गोसावीं बीजें केलें : माटखेडेयासि : तवं तो आला : ॥

२२८ माटखेडां वसति

बाइसैं उदकपात्र भरूं गेलीं : दहींकरिणीं दहीएं दूधें तुपें वीकावेया गेलीया होतीया : तै ती लवकरि आलीया : तवं पाणिवठांचिया बाइला पुसों लागलीया : “हें काइ ओ : आजि लवकरि आलीयाति ?” तीं सांघीतलें : “ना राओ आजि पुरूखांचेया दरीसना एळापुरासि आला : तेथ कटक आलें : म्हणौनि आमचीं दहीएं दूधें तुपें तेथचि वीकलीं : म्हणौनि लवकरि आलों :” मग बाइसीं पुसिलें : “मग पुरूख भेटले ?” “ना नाहीं भेटले : लेणेंनि लेणें सोधिलें : परि नेभटतीचि :” बाइसीं एउनी गोसावीयांपुढें सांघीतलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : तें तुम्हांपुढें सांघीतलें कीं : दीसु एथ काढील^१ :” ॥

२२९ इटखेडां वस्ति ॥

२३० लासौरीं जोगेस्वरीं वस्ति ॥

२३१ घोगरगावीं वस्ति ॥

२३२ डोंबेग्रामीं वस्ति : दाइभागवंतांकरवि ओटा करवणें

दाइभागवंतीं गोसावीयांतें वीनवीलें : “जी जी : मज जरू एतु^१ असे :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एथ ओटा करा : मग तुमचा जरू जाइल :” “हो कां जी :” तीहीं ओटा केला : मग तेयांचा जरू गेला : परि नीसेखू न वचेचि : ॥

२२७. १ अ. राजि. २ अ. °वतैल : काइ बाबा :” ३ मु. °परि तुम्हीं रीगों नल्हा :” (हीराइसैं. पोरे हो : तुम्ही कडे पडाल कीं :”) बाइसीं म्हणीतलें : “तरि नको बाबा :” ४ मुराह. नीनील.

२२८. १ मु. नीनील. ह. नीगैल.

२३१. १ गोभ. तागडेयाचां°.

२३२. १ गो. असतुचि.

२३३ मार्गी पोफळफोडणा गाहाण ठेवणें

गोसावीयांचा वेचु सरला : मग बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : वेचु सरला : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : पोफळफोडणा गाहाणु ठेवा^१ : ” पोफळफोडणा गाहाणु ठेविला : मग वेचु आणिला : तव डखले पोटीं म्हणों लागले : “ गावां जातां तरि गावीं बीटीया^२ दोनि असति तीया आणितां : तरि गोसावीयांचेया विनोगा जातीया : ” ऐसा मनोर्थ कळू लागले : तव सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ काइ गा डखलेया : मनोर्थ राज्य करीत असिजे ? ” “ जी जी : मातें गावीं बीटीया दोनि असति : तीया आणितां तरि गोसावीयांचां ठाई वेचावेया होतीया : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथ प्रवृत्ति नाहीं : एन्हवीं अवघी राहाटि सोनेयांची न कीजे ? ” तव तेहीं म्हणीतलें : “ जी जी : कीजो जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पोरें हो : तरि तुम्ही^३ उरों न ल्हा^४ : ” ॥

२३४ एरंडबन कथन

गोसावी मार्गी बीजें करीत असति : तव^१ पुढां एके वोसे गावीं^२ : बाइसीं दुरुनि एक एरंडाचें बन देखिलें : मग बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : पैल केसणें आंबेयांचें बन दीसत असे : कवणीं गांवीचें ? ” गोसावी उगेचि होते : नावेक जवळि पातले : आणि सर्वज्ञें म्हणीतलें^३ : “ देखिलें गा डखलेया : बाइसांचें बन ? कैसें^४ सांसिनलें असे : ” तव डखलीं म्हणीतलें : “ जी जी : बाइसांचीं आंबेयांचीं बनें तीएं ऐसीचि कीं : ” डखले म्हणति : “ बाइ बाइ : हा आंबा वाणिचा : हें देखिलें पैल केसणे आंबे लागले असति ? ” ऐसें विपलाउं लागले^५ : बाइसें म्हणति : “ पोरा : बाबा पां म्हणेति : मा तुं कां म्हणौनि म्हणसि ? ” ऐसें गोसावीं नावेक हांस्य केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ डखलेया : कव्हणी एकु वाटा जातु असे : तो दुरौनि वृक्षातें देखे : परि अमुकेयाचा वृक्षु ऐसें नेणे : नावेक साउमा जाए : मग म्हणे : हा अमुकेयाचा वृक्षु : परि तेयाचे असेख विसेख न देखे : तेयाखालि उभा ठके : मग तेयाचे असेख विसेख देखे^६ : ” ॥

२३३. १ एवा. घाला. मुराहबी. “ बाइसीं म्हणीतलें : “ ऐसें कीती दीस कीजैल बाबा ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथ जरी तैसी प्रवृत्ति होए तरि हे अवघी राहाटी— २ भ. आसु. ३ मुरा. “ नुरा. ह. “ नासाल. ४ हबीरा. “ पोफळफोडणा गाहाणु ठेविला : वेचु आणिला : उपाहारु नीफजवीला : गोसावी आसनीं बैसले असति : तव तो वाणीया आला : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागला : मग म्हणीतलें : “ पोफळफोडणा तो याचि गोसावीयांचा ना हो ? ” गोसावीयांचा ठाई तेणें काहीं ओळगवीलें : “ डखलेया या : मां पोफळफोडणा घेउन या : ” गेले : आणिला :

२३४. १ ह. “ एके गावी. २ (मुराबी.). ३ प्रवा. “ बाइसांचें बन तें एरंडाचें कीं : ” ४ एवा. “ कैसें आंबेयाचे घड लागले असति : ५ (मुरा.). ६ (दृपा. १०२. ‘ दूरदृश्याचा दृष्टांत. ’ ‘ नागांवेवरि डखलेयासि एरंडबन प्रसंगीं निरूपिला : ’—दृस्थ.)

२३५ श्रीनगर दाखवणें

गोसावी श्रीनगराजवळि पातले^१ : तेथौनि सीनरीचे कळस दाखविले : हस्तींचे कींकाट आइकिले : घोडेयांचे हींस : नीसाणांचा नीनादू : माणुसांचा गजंबु ऐसा देखिला^२ : मग बाइसीं पुसिलें : “बाबा : हें नगर कवण ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : हें श्रीनगर :” ॥

२३६ श्रीनगरीं भीलमठीं^३ अवस्थान

मग गोसावीं श्रीनगरासि बीजें केलें : तेथ भीलमठीं^३ मास दाहा अवस्थान जालें^४ : ॥

२३७ राजेया प्रेक्षीत पुरूख स्वएंनामगोपन

माहादेओ राओ तैसाचि एळापुरावरौनि^१ : ठाणेयां महीबा^२ कटकैए गेला होता : तो एतएतां श्रीनगरावरौनि आला : तवं तेथ ऐसें आइकिलें : ‘ना एळापुरीं जे पुरूख होते ते एथ असति :’ मग पाल्हेयाडांगीयातें माहादेओराएं म्हणीतलें : “पाल्हेया : जाए पां पाहावेया :” पाल्हाडांगीया अवधीं देउळें पाहुनि भीलमठासि आला : ‘एथ काइ असति : हा धाकुटा मटु :’ म्हणोनि^३ भीलमठाचां दारवठां आपण राहिला : बटीकु^४ पाहावेया भीतरि साउमा पाठवीला^५ : गोसावीं जाडि पारावरण केली : गुजरू वेखू घेतला : गुजर दौडि घेतली : पटिसाळेवरि खांबाआड उभे राहिले : तेण्हें गोसावीयातें पुसिलें : “एथ श्रीचांगदेओराउळ गोसावी असति कीं ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें^६ : “चांगदेओराउळ नेणों : ना बांगदेओराउळ नेणों : म्हांतारी एक छे : ते गावांमाहि भीक्ष मागण गै छे : यौ^७ सहौ छो :” इतुकेनि तो गेला : पाल्हेयापुढें सांघीतलें : “एथ चांगदेओराउळ नाहीं : एकु झांजणु असे : तेयासि गुजरू वेखू असे :” मग पाल्हाडांगीया गेला : रायापुढें सांघीतलें : “चांगदेओराउळ नाहीं : झांजणु एकु उभा असे :” मग राओ म्हणों लागला : “तै तन्हीं तेयां पुरूखांचें दरीसन नव्हेचि : आतांहीं तेयां पुरूखांचें दरीसन नव्हेचि :” मग तो गेला : ॥

२३५. १ मुरा. °तवं बाइसीं अडवांगानि (रा. अळगौनि) बरवे रूख : बरवीं देउळें देखिलीं : मग पुसिलें— २ एवा. °मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : हें देखिलें श्रीनगर :”

२३६. १ एवा. भीलमढीं. २ मु. °हें रत्नमाळिके केसोबास : शोध : देवतेसि पूर्वे उत्तरामूख आसन होए :

२३७. १ भ. °ठाणें घालु माहीबा कटकै°. २ पं. महीबा. गो. माहींबाकडे. ३ (मुराहबी.). ४ एवा. जनु. ५ मुराहबी. °गोसावीयांसि दुपाहाराचा पुजाअवस्वर जाला : आरोगण जाली : पहुडु : उपहुडु करुनि मग सोरठी जाडि प्रावणं करुनि गोसावी मदळसेसीं उभे असति : शोध : बाइसें गावांतु गेली : एक म्हणति : भिक्षे गेली : ६ मुरा. °माथिमां इहां कोइ नथी (एवा. कांहीं नथी). ह. मातमां— बी. माहातमां— ७ गो. हउं इहारूही छें. भ. अरु हौं छो. एवा. हौं इहा छों.

२३८ माहादाइसां : उमाइसां भेटि

आबैसाचा वडील पुत्र सारंगपाणि : तो देसाउरासि गेला होता : तो वाटे एतां चोरीं उपद्रविला : तेणें दुखें^१ आबैसीं क्षेत्रसंन्यासु घेतला : रावंसगावीं मढी बांधली : जवळि माहादाइसें : उमाइसें : तेथ मासउपवास करीति : तव तेथ देव आले : ते आबैसांसीं काहीं बरवें बोलेलि : तेणें दादोसांपासौनि तेयांसि स्तीति जाली : तीए दादोसांचीं सीक्षें जालीं : एकु दीस दादोस आबैसांचीए मढीएसि बैसले असति : बाहीरि वाहाणा उचा असति : काहीं बरवें बोलत असति : तव तेथ भट पडिताळावेया आले : मोकळा कासोटा : आडवी वेणी : खांदावरि खांडें : ऐसे भट पटिसाळेवरि आले : तव बाहीरि वाहाणा देखिलीया : ऐसें ओणवौनि खालुतें पाहाति : तव दादोसांतें मढीएआंतु बैसलेयां देखति^२ : आणि वाहाणा खांडेनि सारिलीया : पौळीबाहीरि टाकिलीया : तीया दादोसीं सांडितां देखिलीया : आणि दादोस बीहाले : हळुचि उठिले : घोंगडें घेतलें : दंडु घेतला : कुमंडलु घेतला : बाहीरि गेले : वाहाणा पाहुनि घेतलीया : जाउनि तेयाचि मागिला वडातळि बैसले : महदाइसें उमाइसें तेयातें देखोनि पळाली^३ : भटीं म्हणीतलें^४ : “ हें काइ आबै : माहात्मे काइसे ? नीरोपण काइसें ? दादुलेयाचा प्रवेसु एथ काइसा ? हे रूपै धाकुटि : हे उमै धाकुटि : याचिकारणें तुआं एथ मढी बांधली ? ” तव आबैसीं म्हणीतलें : “ सर नागदेया : हें तुज काइ जालें ? यां माहात्मेयांतें तुं जाणसि ना : हे नीके : यांपासौनि गोमटें : स्तीतिआनंदू होति : ” भटीं म्हणीतलें^५ : “ तरी काइ : पुरूखांपासौनि स्त्रीयांसि आनंदू होएचि कीं^६ : हे उमै धाकुटि : है रूपै धाकुटी : यांसि गोमटें होआवें कीं : एथ मढी याचिलागि बांधली ? ” तव आबैसीं म्हणीतलें : “ सर नागदेया : न बोल : न बोल तोडें : तोडें पाप नको घेओं : हे माहात्मे नीके : यांतें मीयां जेवावेया म्हणीतलें होतें : भाणेंयावरौनि उठवीजे तरी आउक्ष भवीक्ष उणें होए : तेयां कारणें अन रांधीलें असे : ” मग भटीं म्हणीतलें : “ आतां बोलावीलेयां एती ? ” तव आबैसीं म्हणीतलें : “ एती : ” भटीं म्हणीतलें : “ आतां एती कां तरि माहात्मे होती : जाओं बोलाउं ? ” “ ना जाए : बोलावि : ” भटीं म्हणीतलें : “ काइ म्हणों ? ” “ ना आबाइसीं तुमतें बोलाविलें असे : ऐसें म्हणा : ” भटीं म्हणीतलें : “ आतां पाहों पां : माहात्मे होती तरि उगेचि एती : ” भट गेले : तव ते वडाखालि बैसले असति : देवांतें म्हणीतलें : “ माहात्मे हो : चाला : तुमतें आबैसें बोलावीतें असति : ” “ हो कां : चाला : ” दादोस उभे ठाकले : तव भटीं

२३८. १ मुराह. °रावसगावीं भटीं गुंफा केली : तेथ तीयें राहिली : २ मुराह. देखिलें : आणि तमले. ३ (मुराह.). ४ मुराह. °नीकें करीतें असा हो आबै : याचि कारणें तुम्हीं एथें गुंफा केली कीं ? ५ मुराह. °होइल मा काइ . . . हे तरुणे धारे : याही तरुणिया धारीया : पुरुषा-पासौनि-. ६ मुराह. °आबाइसीं म्हणीतलें : “ ऐसें कैसें म्हणत असेसि ? ” “ तरि मज हो कां : मग जाणों येइल : ” आबाइसीं म्हणीतलें : “ होइल : ” “ आतां बोलावीलेया येती ?-.

वाहाणा हातीं घेतलीया : दोघै नीगाले : मग भटीं म्हणीतलें : “माहात्मे होति : रागु नाही :” आले : मग दोघै पांती सांघातें जेविले : मग वीळिचांचां वेळीं दादोस गंगेकडे गेले : आबाइसीं म्हणीतलें : “नागदेया : ऐसा दादोसाकडे जाए :” गेले : तव ते बैसले असति : जाउनि तयाजवाळि बैसले^७ : मग भटीं पुसिलें : “हां हो : तुम्हांपासौनि म्हणे^८ आकृतीमु आनंद होताए ?” दादोसीं म्हणीतलें : “आम्हांपासौनि होताए ऐसेंहीं आति : नव्हे ऐसेंहीं आति : आमचेया श्रीचांगदेओराउळा गोसावीयांपासौनि होएचि : ऐसें सर्वथा आति :” आणि भटां स्तीति जाली : स्तीति भोगीत होते : मग दादोसीं म्हणीतलें : “आतां चाला जाओं नागदेओ भटो :” आणि स्तीति भंगली : उठिले : दादोसांचें घोंगडें घेतलें : कमंडलु घेतला : बीढारा^९ आले : आबैसीं माहादाइसीं देखिलें आणि सुख जालें : भटा दादोसांची आवडि संचरली : मग वीळिचां दोघै पांती जेविले : मग भटीं पुसिलें : “तुम्हीं आतां कोठें जात असा ?” “ना मीं आपुलेयां गोसावीयांचेया दरीसना पर्वाकारणें : गुरुपासि जाइन :” “बा : तुमचे गुरु कें असति ?” “ना श्रीनगरीं असति :” “तरि आम्हीं एओं” “ना यां :” यावरि आबैसांसि थोर सुख जालें : भट दादोसांसि अनुश्रले : मग अवधीचि साडेगावांसि आलीं : मग दादोस गंगेकडे गेले : आबैसीं भटांतें पुसिलें : “माहात्मे कें गेले ?” भटीं म्हणीतलें : “गंगेसि गेले :” आबैसीं म्हणीतलें : “बोलावीसीचि ना : टीळा गंधाक्षेता कीजतीया : जाए : बोलाउनि घेउनि ए :” भट गेले^{१०} : बोलाउनि घेउनि आले : टीळा गंधाक्षेता केलीया : मग अवधीं जेउं बैसलीं : दादोस गोसावीयांचेया दरीसना जात होते : तव माहादाइसीं आबैसांतें म्हणीतलें : “आबै : म्हणा कां नागदेयातें : हा एइल तरि आम्हांसि गोसावीयांचें दरीसन होइल :” मग आबैसीं भटांतें म्हणीतलें : “नागदेया : दादोस आपुलेया गोसावीयांचेया दरीसनासि जात असति : तरि तुं एसी ? जाओं :” “ना हो कां : तरि आइति करा :” मग तेहीं आइति केली : आबाइसैं : उमाइसैं : महदाइसैं : भट : येल्हभट ऐसीं^{११} तीएं गोसावीयांचेया दरीसनासि नीगालीं : ॥

७ (मुराहबी.). ८ पं. °स्तीति आनंदु होताति ? ९ मुराह. °येत असति : तव भटीं पुसिलें : “तुमचे गोसावी कवणीकडे असति ?” “ना श्रीनगरीं असति :” “तरि तयांचिया दर्शनासि आमतें न्याल ?” “ना नेउनि :” “तुम्हीं कै जाल ?” “ना पर्वालागि जाउनि :” तव भटीं म्हणीतलें : “आमचेया गावां या : मां तेथीनि जावों :” “हो कां :” “कै याल ?” “ना अमुका दीसीं येउनि :” ऐसा सोध जाला : भटीं म्हणीतलें : “आबाइसांतें घेउनि या हो :” “हो कां :” मग आबाइसैं : उमाइसैं : महदाइसैं : दादोस ऐसी साडेगावांसि आलीं : . . . १० मुराह. °पुढां बैसले : आणि स्तीति जाली :” एकाचेनि मतें राबंसगावीं जाली तेचि : मग दादोस बीढारा गेले : भटीं हातीं करवती घेतली : घोंगडें घेतलें : उमाइसीं म्हणीतलें : “रूपै : नागदेयासि दादोसापासूनि काही गोमटें जालें :” मग . . . गोसावीयांचेया दर्शना नीगालीं : ११ (मुराह.).

ऐसीं अवधीं श्रीनगरासि^{१२} आलीं : एकी ठाई^{१३} बीढार केलें : दादोस आणि भट हाटा-
 आंतु गेले : पानें : पोफळें : पुजाद्रव्यें घेतलीं : एतएतां दादोसीं म्हणीतलें : “ नागदेया :
 आम्हीं गोसावीयांचें उचीष्ट^{१४} घेउनि : आमचे गुरू म्हणौनि : परि तुआं नेघावें हो :
 गोसावी काइ म्हणौनि नेणिजे : ” ऐसी मार्गीं एतां व्यावृत्ति केली : तवं भटीं म्हणीतलें :
 “ हो कां : ” तवं माहादाइसीं^{१५} म्हणीतलें : “ उमै : दादोसांचे गुरू पैली देउळीं असति : चाल
 जाओं पाहों : ” “ चाला पां : ” पांचपांच पोफळें घेतलीं : दोघी भीलमठासि आलीया :
 गोसावीयांसि दूपाहारिचा पुजाअवस्वरू जाला : पहुडु जाला : उपहुडु जाला : भीतरि
 आसनीं^{१६} उपवीष्ट असति : आलीया : दोन्ही दारसाखा धरुनि भीतरि पाहिलें :
 गोसावीयांतें देखिलें : आणि गोसावीयांचीं श्रीमूर्ति पाहातेंचि ठेलीं^{१७} : तवं सर्वज्ञें
 म्हणीतलें : “ बाइ : या : ” आलीया : आसनावरि पोफळें ठेविलीं : दंडवतें घातलीं :
 श्रीचरणां लागलीया : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : कवणीकडौनि येतीया असति ? ”
 “ जी जी : रावसगावांकडौनि : ” “ कवणीकडे जाइजतु असिजे ? ” “ जी जी : ऐसें
 त्रीएंबकाकडे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : रावसगावीं माहादेओ पाठक नावं ब्राह्मणु असे
 कीं ? ” “ जी जी : असे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ नीकेनि असति ? ” “ जी जी : ” सर्वज्ञें
 म्हणीतलें : “ जाल तै ऐसें म्हणावें : हें तुमतें पुसत होतें : ” तवं बाइसीं म्हणीतलें :
 “ बाबा : बाबा पुसे ऐसा कवणु ब्राह्मणु बाबा ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : तो एथिचा
 एजमानु : ” “ तो कैसा बाबा ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : हें बोणेबाइयां सांगातें आलें :
 तैइ एथ पाणीभातु : बाबुळसंगाची आरोगण दीधली : ” मग माहादाइसें : उमाइसें
 दंडवत घालुनि नीगालीया : आबैसांपासि गेलीया : तवं दादोस हाटांआंतुनि आले : ॥

२३९ देवां : भटां भटि

मग देव : भट : आबैसें : माहादाइसें : उमाइसें : अवडळभट : एल्हंभट : ऐसीं
 अवधींचि गोसावीयांचेया दरीसनासि आलीं : दादोस गोसावीयांतें जेथौनि देखति
 तेथौनि दंडवतीं एति : दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : गोसावीं दादोसांसि क्षेमाळीं-
 गन दीधलें : तीएं श्रीचरणां लागलीं : श्रीचरणां लागतां सर्वज्ञें माहादाइसांतें हळुचि
 म्हणीतलें : “ त्रींबकबाइया एथचीयाचि मा : ” तें गोसावी आणि तीएंचि जाणति : बैसौनि
 पानें : पोफळें : पुजाद्रव्यें आसनावरि ठेविलीं : मग बाइसीं फोडी केलीया : गोसावीयांसि
 फोडी ओळगविलीया : वीडीया करुनि दीधलीया : सेवटीलीए वीडीए गोसावीं
 तांबोळ प्रत्येजुं आदरिलें : बाइसीं वाटां तांबोळ धरिलें : मग बाइसीं गोसावीयांचें

१२ भ. सींहनगरासि. १३ मुरा. भीलमठासेजे. एबा. भीलमडीए सेजे. १४ भ. उसीटें.
 १५ मुराह. उमाइसीं म्हणीतलें : “ रूपै— १६ मुराह. आंगणीं वेढे करीत असति :
 एबा. पटिसाळेवरि आसन असे. १७ (मुराह.)

तांबोळ अवघेयां भगतिजनां^१ दीधलें : तैसेंचि भटांसि दीधलें : दादोसीं मागांचि भटांतें वारिलें होतें : “ नागदेया : गोसावीं आमचे गुरू : म्हणौनि आम्हीं तांबूळ घेउनि तुवां नेघावें हो^२ : ” भटां हातीं घेतलें : आणि वीचारिलें^३ : “ जर पुरूख होती तरि आम्हांसि गोमटें होइल : ना तरि आम्हीं केतीयांचीं उसिटीं खादलीं असति : ” म्हणौनि घेतलें : आणि भटां स्तीति जाली : भोगिली : मग केतुलेया एका वेळा भंगली : मग गोसावीं भटांतें पुसिलें^४ : “ माहात्मेयांपासौनि जालें तें तैसेंचि : कीं एथ काहीं सुखवीसेख आगळा असे ? ” “ जी जी : एथौनि सुखवीसेखू आगळा असे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भटो : एथौनि तुम्हां^५ स्तीत्यांतर^६ गा : ” ॥

२४० भटां स्ळेष्माहरणीं परीहासुनी सुककथन

भट गंगेकडे गेले होते : तीकडौनि एत होते : तवं गोसावीं वीहरणासि बीजें केलें : गोसावीं भटांतें पुसिलें : “ कें गेले होतेति गा ? ” “ जी जी : स्ळेष्मा झाडुं गेलां होतां जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ माहात्मेयांपासौनि जालें तेणें मुंगी^१ रांड नव्हे : मां तुमचा^२ स्ळेष्मा काइ झडेल^३ ? एतुका येकु गुणु जाला होता : तो एथिचीया स्तीती गेला : आम्हींचि केलें : ऐसेंचि होतें तेंहीं गेलें : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हां सुखस्तीति कवणापासौनि ? ” “ जी जी : दादोसांपासौनि : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तेयांचेन आड गेलेयां तण न मोडे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ते तुम्हां एथौनि स्तीति जाली : ते आतां प्रगटली : ” ॥

२४१ दवनीका पर्वां डखलेयां स्तीति

गोसावीयांसि तेथ दवणें पर्व जालें : पर्वाचां दीसीं गोसावीयांचां ठाईं सडेसंमार्जन चौकरंगमाळिका भरिलीया : आवघां पानें : पोफळें : दवणा आणीला : आवघीं न्हालीं^१ : गोसावीयांसि मर्दनामादणें जालें : पुजा जालीं : धूपातीं : मंगळार्ती जाली : देवमुक्षकरुनि अवघीं भगतिजनें गोसावीयांचां ठाईं पर्व करीतें होतीं : डखले चांगदेओभट उगेचि दूख करीत बैसले असति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ डखलेया : तुम्हीं एथ कां गा पर्व न करा ? ” “ जी जी : मातें दवणा^२ नाहीं : ये दैवाचीं : यातें करावेया असे^३ : मातें करावेया काहीं नाहीं

२३९. १ मुराह. °प्रसाद दीधला : २ (मुराह.). ३ अपं. म्हणीतलें : गो. जीवीं म्हणीतलें : ४ मुराह. °माहात्मेयांपासौनि सूखस्थीति आति : ” “ जी जी : सापें कणु एक अधिक : ” “ ते नव्हे : हें स्तीत्यांतर गा : ” ५ अ. °स्तीति जाली : ” पं. °स्तीति जाली : ते आतां प्रगटली : ” ६ भगो. प्रकटलें मां.

२४०. १ एवा. सीवनी. २ अपं. तुमचेनि. ३ यापुढील भाग मुराह. प्रतीत नाही. अपंवीभगो. प्रतीत आहे.

२४१. १ (मुराह.). २ गो. दवणावीडा.

जी : ” गोसावी^३ वाइसांकरवि दवणा देववीला : वीडा देववीला : मग तेहीं गोसावीयांसि दवणा वाइला : वीडा ओळगविला : दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : आणि बैसले : ॥

गोसावीं आधीं डखलेयांतें अवळोकिलें : आणि तेयां स्तीति जाली : जेयांतें अवळोकीति तेयां स्तीति होए : ऐसीया अवघेयां स्तीती जालीया : एल्हंभटां नव्हेचि : तीहीं गोसावी-यांतें म्हणीतलें : “ जी जी : इतुकेयांआंतु मीचि एकु अवडळु ऐसा दीसतु असें जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसें तरि तुम्हां नावं अवडळभट म्हणा : ” आणि तेयां स्तीति जाली : मग अवघे भगतिजन स्तीति भोगुं लागले : तेयां लावण्यअमृताची धवधणि घेत असति : आनंदें भरीत अन्मीख लोचनीं श्रीमूर्ति अवळोकीति असति : ॥

मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ डखलेया^४ : ऐसेंचि उगें असिजे ऐसा^५ कवणु धर्मु^६ गा ? ” तव तेहीं म्हणीतलें : “ जी जी : उगेयांचि असिजे ऐसा एकु धर्मु असे : आणि काइ^७ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ द्वीतु कीं अद्वीतु ? ” गोसावी द्वीत प्रतीष्टीति : ते अद्वीत प्रतीष्टीति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ द्वीत तें प्रतक्षाकारें द्वीत असे गा : ” आणि स्तीति भंगली : मग गोसावीयांसि सपरिवारीं आरोगण जालीं : गुळुळा जाला : वीडा जाला : ॥

२४२ डखलेयांसीं खेळु

एकु दीं गोसावीं वीहरणासि बीजें केलें : गांवां पश्चीमे पाटु असे : तेथ गोसावीं बीजें केलें : गोसावीं डखलेयांतें म्हणीतलें : “ डखलेया : यांतें सीवाल ? ” गोसावी : एकमेकांतें सीवावें : ऐसा खेळु खेळत होते^१ : गोसावी पाटु उडति : आणि डखलेहीं उडति : गोसावी पाटु उडाले : आणि डखले उडों बैसले^२ : गोसावी डखलेयांतें ऐसें लोटिलें : तव ते पाणी-यांतु पडिले : तें पाणीं उसळलें : तेणें गोसावीयांची^३ श्रीमूर्ति सींतोडली : तव दादोसीं म्हणीतलें : “ डखलेया^४ : जो खेळु खेळत असा तेणें तुम्हीं नर्कासि जाल : गोसावी ईश्वरू : गोसावीयांसि खेळु काइसा^५ ? ” तव डखलां म्हणीतलें : “ दादो : तुम्ही उगे कां नसा ? आम्हीं हांसीं खेळतो^६ : आम्हीं काइसेया नर्का जाउनि ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हीं यांसि कां गा कोपत असा ? हें एथौनिचि यांसि खेळों आवडत असे : ” ॥

३ मुराह. सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : आणा (एवा. वोपा) दवणा. हीराइसें. म्हणितलें : “ हें देइल : वाइ यांसि दवणा वोपा : ” ४ एवा. °न बोलिजे ऐसा. ५ मुराह. °धर्मु (एवा. मोक्षमार्गु) अति ? ” ६ हीराइसें. मार्गु. ७ मुराह. °उघाणी प्रवर्तली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तरी तुम्हीं माहात्मे म्हणां : ” (हीराइसें. ऐसें म्हणां तरि तुम्हीं माहात्मे म्हणा :) आणि स्तीति भंगली : ॥

२४२. १ एवा. °डखले चांगदेवोभट : एल्हंभट ऐसें अवघेचि खेळत होते. २ अप. °ते पाणीयांतु पडिले. मुराह. °गोसावीं तेयातें बखलीलें : उडों नेदीतीचि : मार्गातें उडों नीगाले : गोसावीं तेयातें परतेंचि लोटिले : ऐसा खेळु प्रवर्तला : आवधी श्रीमूर्ति पाणियें सींतोडली : ३ एवा. गोसावीयांचा फुटा सींतोडला : ४ एवा. “ खेडभटो : ओखटें खेळत असां : एणें नर्का जाल : ” ५ (मुराह.).

२४३ तथा पादवेथा संबोखू

मागुतें खेळत होते : तो भो^१ उडतां पाओ अवटळला^२ : तेणें तीडीकि नीगाली : येतुलेनि खेळू पूरे केला^३ : गोसावीं तैसेंचि बीढारासि बीजें केलें : नाराएणाचीए देउळी भीलमढांपुढें होती : तेथ डखले होते : तेथौनि कुंथति : परीवंति^४ : रात्रीं च्याऱ्ही पाहार वीवळत होते : वीळिचांचेया पुजाअवस्वरा नैएतीचि : सवळेचेया पुजाअवस्वरा नैएतीचि^५ : मग गोसावीयांसि उदीयांचा पुजाअवस्वरू जालेयाअनंतरें गोसावीं बाहीरि बीजें केलें : डखलां गोसावीयातें देखिलें : दंडवत केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हें काइ गा डखलेया ? रात्रीं तऱ्हीं एथिचेया पुजाअवस्वरा नैयाचि : आतां तऱ्हीं आतांचेया पुजाअवस्वरा नैयाचि : ” “जी जी : रात्रीं माझा पाओ दुखतु होता : मज नीद्रा नाही : तरि गोसावी मातें पडिताळुं नैएतीचि : ना कोण्हातें पाठवीतीचि ना : तरि मीं गोसावीयांवरि रूसलां असें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तुम्हीं माहात्मे कीं गा : महात्मेनि सकळें^६ भोगें नीमानावें कीं : ” ॥

२४४ दाइंबा जवळीक कथन^१

एकु दीसु दाइंबाएं गोसावीयांतें पुसिलें : “जी जी : इस्वरीं काइ अदए असे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ना नसे : ” “तरि हें^२ वीस्वरूप भ्रमण तें कां पां ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ना तें एथिचीया जवळीकावीण : ” तेहीं म्हणीतलें : “हें काइ जी ? तरि आम्हांसि^३ काइ नव्हे ? आम्हां इस्वरेंसीं जवळीक असे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “कर्मभूमिचीयां देवतांसि आणि तुम्हांसि केतुली जवळीक ? कर्मभूमिचीयां आणि अष्टदेवयोनीचेयां देवतांसि केतुली जवळीक ? अष्टदेवयोनीसि आणि अंताळीचेया गणगंधर्वासि केतुली जवळीक ? अंताळीचेयां गणगंधर्वासि आणि स्वर्गिचेयां इंद्रचंद्रादीकांसि केतुली जवळीक ? ”

२४३. १ मुराहबी. पाटु. २ अ. लचकला. ३ (मु.). ४ हबी. चुरवीति. ५ मुराहबी. °पस्यात पाहारीं गोसावीं प्रश्रया बीजें करिती : तव ते पुढां देउळ होते : तेथ होते : गोसावीं (एवा. बाइसीं) म्हणीतलें : “डखलेया : सागळ घेया : ” डखलां म्हणीतलें : “जी जी : मी गोसावीयांसीं रूसलां असें जी : ” “कां गा रूसलेति ? ” “जी जी : रात्री माझा पावो.” ६ अ. आपलें दूख. पं. पातलें दूख.

२४४. १ लीच. उत्तरार्ध लीळा ४१९ पाहा. तेथेही याच आदीची लीळा आहे. उत्तरार्धाच्या काही पोथ्यांत प्रस्तुत लीळेतील ‘कर्मभूमिचेया देवतासि आणि तुम्हांसि केतुली जवळीक’—इत्यादि भाग उत्तरार्धातील उपरोक्त लीळेत आढळतो. अर्थात, त्यांच्या मते ही लीळा उत्तरार्धाची असावी. पूर्वाध-संपादनासाठी घेतलेल्या अगोबीपं प्रतीत हा भाग येथेच आढळतो म्हणून ही लीळा मी येथे जशीची तशी ठेवलेली आहे. २ पं. °विश्व भ्रमणीं कां पडिलें ? बी. °विश्व भ्रमणातें कां पावलें ? ३ पं. °आम्हांसि काइ ईश्वरेंसीं जवळीक नाही ? ”

इंद्रचंद्रादीकां आणि कवीळासवैकुंठिचेयां हरिहराब्रह्मादीकां केतुली जवळीक ? हरीहर-
ब्रह्मादीकांसि आणि क्षीराबधीचेया सेखसैयासि केतुली जवळीक ? क्षीराबधीचेया
सेखसैयासि आणि अष्टभैरवांसि केतुली जवळीक ? अष्टभैरवांसि आणि वीस्वरूपेसि
केतुली जवळीक ? वीस्वरूपेसि आणि चैतन्यासि केतुली जवळीक ? मा चैतन्यापरू
परमेस्वरू : तेयासी जवळीक होइल तरि होइल : आणि काइ गा भोजेया : ” ॥

२४५ गोंदेस्वरापुढें पदमेस्वरू कथन

एकु दीसीं गोसावीं गोंदेस्वराचेया देउळासि वीहरणासि दीजें केलें : भगतिजनासहीत :
तेथ गोसावीयांसि^१ आसन जालें^२ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जाणा पां गा : या देउळापुढें देउळ
कां ? ” भगतिजनीं म्हणीतलें : “ जी जी : नेणों : गोसावीं सांघावें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें :
“ बाइ : हा गोंदेस्वरू : हें मागां गोवींद नामें वेव्हारा तेणें केलें : पुढां^३ पदमेस्वरू : तेया
नावं पदुमा : म्हांतारी एकीचा पुतु : तो आपुला घरीं न्हातु होता : हाटा जावयाचिया
लवडसवडा लवकरि पाणीं सारवीलें : माथां भोगीं^४ लावीतु होता : तवं भाउजै^५ :
वहीलें पाणीं नाणीचि : तेणें म्हणीतलें : “ हां ओ : डोइ खरकीटली^६ : वेगां पाणीं कां
नाणीसि ? आवो वहीलें पाणी आणि ” : तवं माता म्हणीतलें : “ हो रे : लाहो^७ कां
करितासि ? काइ गोंदेस्वरापुढें पदमेस्वरू करिसी^८ ? ” आणि तैसीचि तेणें डोइ बांधली^९ :
आणि तो तैसाचि नीगाला : तेलंग देसासि गेला : बहुत द्रव्य जोडिलें : घेउनि आला :
मग गोंदेस्वरापुढां पदमेस्वरू केला : देउळ करवीलें : उद्यापन जालें : मग मायेतें म्हणीतलें :
“ गोंदेस्वरापुढें पदमेस्वरू केला : आतां मातें न्हाणीं : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : हे
आभिमान कायें : ” ते दोघै भावे मेहुणे : ॥

२४५. १ हबी. ^१बाळाणेयावरि. २ एवा. ^२बाइसीं पुसिलें : “ या देउळापुढें हें देउळ
काइसें ? ” ३ एवा. पदुमा नावें बटीकु. ४ एवा. चोखणी. ५ एवा. माता लवकरि पाणी—
६ पं. खरकटेली. गो. खरकटली. ७ एवा. वेगु. ८ एवा. करिसील. ९ एवा. तैसीचि
तेणें डोइ बांधली : वेव्हारेयाचें द्रव्य काडिलें : तागड सरिसें केलें : देसाउरासि गेला :
कथिला बैल भरिले : देवता अभीमानु घेतला : तें रूपें जालें : तो गावांसि आला : ग्राहीक
बोलावीलें : तवं तें रूपें देखिलें : तैसेंचि मागुते बैल भरिले : वाइले : तो मागुता तेथ गेला : तेयांतें
म्हणीतलें : “ आपुलें रूपें घेया : माझें कथील देया : ” तेहीं म्हणीतलें : “ आम्हीं दीधलें तें कथीलचि : हें
तुमचेनि दैवें रूपें जालें : आतां आम्हीं घेउनि तरि मागुतें कथीलचि होईल : ” ऐसें वीचारुनि : मग
तेहीं म्हणीतलें : “ तें तुंचि घे : ” तो मागुता घेउनि आला : मग तेणें द्रव्यें हें देउळ केलें : मग माएतें
(एवा. भाउजैते) म्हणीतलें : “ गोंदेस्वरापुढें पदमेस्वरू केला : आतां न्हाणि ओ : ” मग तेणें माथा
धुतला : तो भाचा : एरू मामा : यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : अभीमानु होआवा तो ऐसा
होआवा : ” ॥

२४६ माहादाइसांतें राहावणें

मग देवभट मुख्य अवधीचि गावां नीगालीं^१ : गोसावीं माहादाइसांतें म्हणीतलें : “बाइ : एथ^२ राहों आवडे : तरि राहा ना कां ?” माहादाइसीं म्हणीतलें : “जी जी : मज सांघातु नाहीं :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ^३ : वृधाबाइसां आणि तुम्हां सांघातु : एतेया-सरिसें एणें : जातेयासरिसें जाणें :” माहादाइसीं म्हणीतलें : “जी जी : जातां सांघातु नाहीं :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एथौनि कोण्ही बोळवीत धाडिजैल :” मग माहादाइसीं म्हणीतलें : “ना जी : मजवीण घरिचें काहींचि चाले ना : घरिचें करण : सवरण मींचि करी : मजवीण घरिचें कवाड कोण्ही उघडी ना : ना जी : मी न व्हाएं :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तें जें करा तें एथिचें सेवादास्य करा : एथिचें सेवादास्य तुम्हीं असंसितें होतीति :” “ना जी : मज दादोसांवीण राहावे ना : जी जी : मी न व्हाएं :” ॥

२४७ नासिकीं अवस्थान : उदास्यस्वीकारें गंगा उतरणें

मग गोसावीं नासिकासि बीजें केलें : पंचवटिये रामनार्थी^१ दीस पांचसहा अवस्थान : पंचायेतनीं उदास्य स्वीकरिलें : गोसावीं भगतिजनातें म्हणीतलें : “तुम्हीं अवघे एथौनि जा गा : हें एकांकी असेल : एथिचीए प्रवृत्ती वीखो हों जाणा ना : तुम्हां एथ असतां अनीष्टचि होत असे :” भगतिजन उगोचि होते : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तुम्हीं न वचा तारि हेंचि जाइल^२ :” तैसेंचि सौंदरासि^३ बीजें केलें : सौंदरीं नावेक गोसावीयांसि आसन जालें : मग तेथौनि गोसावीं घाटासि बीजें केलें : घाटीं देउळीएपासि उभे जालें^४ : मग उदकाआंतु बीजें केलें : सवेंचि बाइसें रीगालीं : बाइसीं गोसावीयांचा फूटा धरिला : बाइसांचा पालउ अवघां भगतजनीं धरिला : ऐसें गोसावीं उदकाआंतु बीजें केलें : बाइसांसि गळेया इतुकें पाणी जालें : बाइसें नावेक बुडकळों लागलीं : आणि ‘बाबा बाबा :’ ऐसें बोबावों लागलीं : गोसावीं मागील वास पाहिली : आणि म्हणीतलें : “यां बाइसां हातीं केंहीं जाओं न ल्हाइजे गा :” मग गोसावी परतले : गंगा उतरौनि चासासि आले : चासापासि नावेक उभे होते : मग कपाळेस्वरासि बीजें केलें : देउळी-एसि ओलीं वस्त्रें फेडिलीं : कोरडीं वस्त्रें वेडिलीं : अवधीं भक्तजनें उगींचि बैसलीं : गोसावीयांचां ठाईं उदास्य देखीलें : पुढां रीगवे ना^५ गोसावीं गुंफेसि नावेक पड्डू स्वीकरिला : मग उपड्डू स्वीकरिला : बाइसीं आरोगणेलाली विनवीलें तवें^६ सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : एथ प्रतदीनीं करा तैसें कां न करां ?” “हो कां बाबा :” मग

२४६. १ (मुरा.). २ अभ. एथौनि. ३ एवा. “बाइ : तुम्हीं राहा : जरि तुम्हीं राहाल तरि वृद्धाबाइसें राहावीजति.”

२४७. १ एवा. गुंफे. २ (मुहबी.) भमु. °मग गोसावीं उदकामध्यें बीजें केलें. ३ बी. सुंदरासि.

४ प्रवा. °गोसावीं तेथचि उदास्य स्वीकरिलें. ५ (मुहबी.).

कपाळेश्वरा आडवांगीं दक्षिणे गुंफा होती : तेथ बाइसीं पुजाअवस्वरू केला : ताका-
भाताची आरोगण जाली : मग पंचवटिये गुंफे वस्ति जाली^६ : ॥

२४८ सौंदर्यानुवादु*

[एकु दीं उदयांचा पूजाअवस्वर जालेयानंतरें गोसावीं सुंदरासि बीजें केलें : सवें
बाइसे : डखले चांगदेवोभट : दाइबा असति : दायंबायें म्हणीतलें : “ जी जी :
गोसावीयांहूनि कव्हणी बरवें असे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ त्वेतीं सीता बरवी :
द्वापरीं श्रीकृष्णचक्रवर्त्ति बरवे : कळीयुगीं हें बरवें : ” मग बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा :
त्वेतीं सीता बाबायें वानीली : ते पतिव्रता कीं ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तीसि व्येभिचारू
घडला : ” मग गोसावीं तीचि गोष्टि सांगीतली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : सकळ
देवतांचा पळु पळु बरवेपण^१ काढीलें : मग सीता रचीली : ऐसी ते जनकतनया :
तीचेया कानांतु गुढरला हस्ति सामाय : ऐसी ते षोडशवरुपी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें :
“ स्त्रीयांतु सीता बरवी : पुरुषांतु हें बरवें : देवतांतु सुंदरू बरवा : ” मग गोसावीं
बाइसांपुढें सुंदरू दाखवीला : सोनेयांचें जानीवें : सोनेयांचा कडीदोरा : सोनेयांची
उतरी : सोनेयाचा मूगुटू : पाटाउ कास घातली असे : इतुकेनि बाइसें मानवलीं :
“ बाबा : कोणें भक्तें केली ? ” “ बाइ : हे सारंग माहालेनि केली : ” ॥]

२४९ गोवर्धनीं गदाधरीं वस्ति^१ ॥

२५० त्रीएंबकीं अवस्थान : वीडा वाणें

गोसावीं त्रीएंबकाचेया देउळासि बीजें केलें : मांधाणीं वीडा धूतला^१ : त्रीएंबकासि
वीडा वाइला : जगतीआंतु वाव्यकोणा आश्राइत गुंफा : तेथ गोसावीयांसि अवस्थान
जालें : दीस पांच : ॥

२५१ गंगाद्वारीं बडूवासि संबोखू

गोसावीं गंगाद्वारासि बीजें केलें : तेथ गोसावीयांसि आसन जालें : तवंगंगाद्वारासि
डखले गेले : तेहीं धाकुटें कुंड उपसिलें^१ कोळायेचीये बोंबीहुनि पाणी नीगे : तेथ डखलां

६ प्रवा. गुंफे औदास्य परिहरलें.

२४८. *प्रस्तुत लीळा भह. प्रतीतच आहे. अन्यत्र नाही. ती येथे सुसंगत असल्यामुळे भ. प्रतीवरून
स्वीकारली आहे.

१ ह. तेज.

२४९. १ या लीळनंतर हबीभगोपं. प्रतीत “ आंजनेरी (बुधाची) वसैए वस्ति ” अशी केवळ आदी आहे.

२५०. १ पंगो. वीसुळीला.

२५१. १ अपंगो. “ देवतेचीए बोंबीवरि बोट ठेविलें : “ खालीलीकडे तरि—.

आंगुळी सूदली^३ : “खालीलीकडे तरि गावं नेसि : माणुसें नेसि : गोरूवें नेसि : सेळीया नेसि : मेंढीया नेसि : सेतें नेसि : आतां माझें बोट ने पां :” तवं राणा आला : तो बोवाओं लागला : “माझें पाणी टाकिलें^३ :” तवं डखलां म्हणीतलें : “तुझें पाणी काइसें ? तुं गुरउ : तुं गौतमाचा काइ दाइज^४ ? तुज गौतमु काइ होए : आणि आम्हांसि काइ नव्हे ?” राणा तो गोसावीयांपासि आला^५ : गाऱ्हाणें दीधलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तुम्हांसि याचें काहीं ए :” “जी जी : कव्हणी दीसीं दामु^६ ए : कव्हणी दीसीं सरू दामु ए :” गोसावीं बाइसांकरवि दामु देववीला : मग गोसावी डखलेयांसि कोपले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ऐसें न म्हणिजे^७ कीं गा डखलेया : देवतेसि नीरोधू^८ न कीजे कीं :” ॥

२५२ ब्रह्मगोरीवरि गौतमाळां उदंबरें आरोगणें

गोसावीं ब्रह्मगोरीवरि बीजें केलें : गौतमाळेयाचीए पुर्वीली पाळीवरि^१ गोसावीयांसि आसन जालें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ए उदंबरें वेंचा गा :” मग भगतिजनीं उदंबरें वेंचुनि बरवी रासि केली : मग गोसावीं श्रीकरीं उंबर घेतलें^२ : आरोगिलें^३ : प्रसादू केला : इतुकेनि अवघां भगतिजनीं तृप्तपर्यंत उदंबरें खादलीं : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पुरे करा गा : पोटे दूखतीं :” मग न खातीचि^४ : मग गोसावीं बीजें केलें : ॥

२५३ गुपीतत्रीएंबका बीजें करणें

आदि त्रीएंबकीं नावेक आसन जालें : चरणक्षाळण जालें : टीळा वीडा जाला : मग^१ गोसावीं बीजें केलें : ॥

२ (मुहबीभ.). ३ पं. सांडिलें. ४ (बी.). ५ हीराईसें. °गोसावीयांसि नरसीहाचां देउळीं आसन असे. एवा. °गोसावी मढाचां द्वारां वेढे करीत असति. ६ पं. पाउण दामु. मुबी. दामु एकु : रुके तीन मीळेलि. ७ पं. कीजे. ८ सूपा. °होए :”

२५२. १ मुराबीभ. °उदुंबर पीकला होता : तेथ आसन जालें : उंबरें पडिलीं होतीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें “कां गा महात्मे हो : पीडप्रदान वर्त्त ना :” “हो कां जी :” मग भक्तजनीं— २ कानडी गोरवाईसें वासना. °सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ब्रह्मगोळकु ऐसा असे :” हीराईसें : °सर्वज्ञें म्हणीतलें : “अफोडी उंबर खाइजे तें ऐसें :” म्हणौनि श्रीमुखीं उंबर घातलें : ३ (मुराबीभ.). ४ बी. °सर्वज्ञें म्हणीतलें : “यावरि चूळ दोनि दोनि पाणी घेया :” मग गोसावीं—

२५३. १ हबी. °येतयेतां तिये मार्गीं सोंडियेवरि गोसावी उभे राहिले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : हा पैल देखिला समुद्रू : जळमळित पाणी दीसत असे :” आवर्षीं भक्तजनें पाहों लागलीं : बाइसीं म्हणीतलें : “हो बाबा : दीसत असे :” पं. °तेथौनि बाइसांसि समुद्रू दाखवीला :

२५४ गौतमाची भातौडि दाखवणें

तेथौनि एतएतां गोसावीं गौतमाचीया भातौडीया दाखवीलीया : सर्वज्ञें म्हणीतलें
 “या देखिलीया गा गौतमाचीया भातौडी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “दीहेंचि^१ साळि पेरी
 दीहेंचि सांवंगी^२ : मळी : देहेंचि आणी : देहेंचि अठ्यासीसहश्रां रीखेस्वरांसि जेउं सुए
 उरे भात तें एथ सांडवीति : तीया भातवडीया गा :” ॥

२५५ तथा सीता देविचें कोथळेमोथळे दाखवणें

तेथौनि गोसावीं बीजें केलें : तवं पुढां सीतेचें कोथळें देखिलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें
 “हें देखिले गा सीतेचे कोथळेमोथळे^१ :” ॥

२५६ आज्ञेरीं वसैए^१ वस्ति ॥

२५७ नासिकीं पंचवटिये अवस्थान : दीस पांच : चांगदेओभटां पाठवणी

गोसावीयांसि रामनाथीं आसन जालें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तुम्हीं अवघे एथौनि ज
 गा : हें एकांकी असैल : एथौनि म्हणीतलें तें न करा : एथिचीए प्रवृती वीखो होआ ना
 तरि तुम्हीं एथौनि जा :” परि भगतिजनें न वचति : गोसावीं चांगदेओभटातें म्हणीतलें
 “बटिका : तुम्हीं तन्हीं जा : तुम्हीं तन्हीं एथिचीए प्रवृती वीखो होआ : तुम्हीं आगंवलि
 काढा :” मग चांगदेओभटीं गोसावीयांसि दंडवत केलें : श्रीचरणां लागले : मग नीगाले
 बाइसीं म्हणीतलें : “तें कव्हणी न वचतीचि तरी यातें कां पाठवीजत असिजे बाबा ?” गोसावी
 उगेचि : मग ते गेले^२ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : एथ प्रतदीनीं करा : तैसें कां न करा ?
 बाइसें कोमाइलीं ऐसीं बैसलीं होतीं : मग गोसावीयांसि पुजा केली : आरोगण दीधली :

मग एरी दीसीं सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तुम्हीं कव्हणी न वचाचि : तरि चांगोयेंचि काइ केलें^३
 डखलेया : जा गा : तेयांतें बोलाउनि घेउनि या :” “जी जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें
 “हे जाडि घेया : जेथ राहाल तेथ जाडि बांधावी :” तवं बाइसीं म्हणीतलें : “बाबा
 तो बटीकु कालि गेला : हा आतां जाइल : मा तेणेंसीं कोणी ठाडं भेटि होइल ?” सर्वज्ञें
 म्हणीतलें : “बाइ : तरि याची एरझार काइ नीर्फळ जाइल ? बाइ : बापुडीं बटिका
 डोंगरेडोंगर गीवसीतें^४ असति : येथिचें दर्शन घेयावें : मग गावा जावें : ऐसा परिछेदु के
 असे^५ :” इतुकेनि ते चांदौरीसि^६ गेले : अगीनीष्टीकेसि राहिले : आड जाडि बांधली

२५४. १ हबी. दिसेंचि. गो. देहेंचि. २ बीगो. साविंगी.

२५५. १ पं. मोदळे.

२५६. १ हबी. बुधाचीए वसैए.

२५७. १ गो. आगलि. मुभ. आदि होआ. २ (मुराहबी.). ३ भ. °वारेन पानरटें जा
 ऐसीं यातें सोधितें यतें असति : इतुकेनि ते— ४ एवा. लंघीतें. ५ अंपंगो. चाटौरीसि.

तवं नाथोउपाध्ये बळहेग्रामौनि सीनरासि आले : भीलमढासि आले : तेथ संन्यासि राहिले होते : तेयांतें पुसिलें : “एथ गोसावी होते कीं ?” तेहीं म्हणीतलें : “काइ कराल ? गोसावीयांतें ब्रह्मवीद्या पुसाल तरि आम्हींचि सांघौनि : बापुडीं बटिकुरें कैसीं वेधीं लाविलीं असति :” तवं तेहीं म्हणीतलें : “आम्हीं काइ तुमते ब्रह्मवीद्या पुसतु असों ? आम्हीं आपुलेयां गोसावीयांतें पुसत असों :” ऐसें तेहीं त्रीसुधीं पुसिलें : आणि संन्यासीं तैसेंचि त्रीसुधीं म्हणीतलें : मग तेणें म्हणीतलें : “बापुडीं बटिकुरें कैसीं वेधीं लाविलीं असति ! तरि आम्हांसि दंडवत करा : मग आम्हीं गोसावीयांतें सांघौनि :” तीहीं म्हणीतलें : “आधी सांघा : मग दंडवत करूनि :” “कैसीं गा बटिकुरें आयहाचीं ?” एतुकेनि तेहीं एकमेकांचेया तोंडाची वास पाहिली : “दंडवतासि जरि गोसावीयांतें सांघती तरि कां करा ना ?” मग तेहीं तेयांसि दंडवत केलें : एतुकेनि तेहीं सांघीतलें : “तुमचे गोसावी सत्रसींगाकडे गेले असति :” मग उपाधीं म्हणीतलें : “चांदौरीं जाओं : तेथ वस्त्रें ठेउं : फाटकीं वस्त्रें नेसों : मग सत्रसींगासि जाओं : मग आपुलेया गोसावीयांतें झाडोजाडीं गीवसुं :” मग चांदौरीसिं गेले : वेसीजवळि आले : तवं गोसावीयांची जाडि देखिली : “बांधली जाडि तरि गोसावीयांची : गोसावी काइ एथ आले असति ?” सामोरे आले : तवं डखले हांसतहांसत उठिले : “चाला चाला : मातें गोसावीं तुम्हां साउमेयां पाठविलें :” मग उपाधीं पुसिलें : “डखलेया : गोसावी कवणी ठाडं राज्य करीत असति ?” “ना हे नव्हे नासिकीं :” याउपरि डखलां म्हणीतलें : “ऐसे गा आमचे गोसावी : आपुलें इश्वरीए असौनि लोपीति : आमतें ऐसें कां न म्हणावें : अमुके एताति : तेयां साउमे जा : ऐसें कां न म्हणावें ?” ॥

२५८ उपाध्यां : नाथोबां भेटि

मग तैसेचि तीधै नासिकासि गोसावीयांचेया दरीसनासि आले : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : डखलां म्हणीतलें : “जी जी : मीं आड जाडि बांधौनि आहे : तवं हे आले :” ऐसी अवधी गोष्टि सांघीतली : मग उपाध्ये सांघों लागले : “जी जी : आम्हीं श्रीनगरासि आलों : भीलमढासि गेलों : तेथ संन्यासी होते : संन्यासीयांतें पुसिलें : ‘एथ गोसावी असति कीं ?’ तवं तेहीं म्हणीतलें : ‘काइ कराल गोसावीयांतें ? ब्रह्मवीद्या तरि आम्हीं सांघौनि : ऐसीं बापुडीं बटिकुरें वेधीं लाविलीं असति :’ ऐसें त्रीसुधीं आम्हीं पुसिलें : तेही त्रीसुधीं ऐसेंचि म्हणति : मग आम्हीं म्हणीतलें : ‘आम्हीं काइ तुमते ब्रह्मवीद्या पुसत असों ? आम्हीं आपुलेयां गोसावीयांतें पुसत असों :’ मग तेहीं

६ एवा. चाळविलीं. ७ (मुराहवी). ८ मुराहवी. “डोंगरासि जावों नये. ९ अपंगो. चाटौरी. १० एवा. बोलाउं.

२५८. १ मुरा. प्रतीत या पुढील वृत्तांत पुनरुक्त केलेला नाही. यापुढे सर्वज्ञें म्हणीतलें : “देखिलें बाइ — येथूनचा भाग आलेला आहे.

म्हणीतलें : 'तरि आम्हांसि दंडवत करा : मग आम्हीं गोसावीयांतें सांघौनि : ' मग आम्हीं एकमेकांची वास पाहिली : 'दंडवतासाठीं जरि गोसावीयांतें सांघती तरि करा ना कां ?' मग आम्हीं दंडवत केलें : मग तेहीं सांघीतलें : 'तुमचे गोसावी सत्रसींगाकडे गेले असति : ' मग आम्हीं म्हणीतलें : 'चांदौरीसि^१ जांओं : वस्त्रें घेउं : फाटकीं वस्त्रें नेसों : मग सत्रसींगासि जाओं : मग आपुलेया गोसावीयांतें झाडोझाडीं गीवसुं : ' मग चांदौरीसि आलों : तवं गोसावीयांची जाडि देखिली : " ऐसें उपाधीं अवघें सांघीतलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : "देखिलें बाइ : बापुडीं बटिकुरें चाळवीलीं आहाति : " गोसावी मागौतें पुसति : " मग बटिका : भगवा काइ म्हणे ? " उपाध्ये मागौतें तैसेंचि गोसावीयापुढां सांघति : ऐसें त्रीसुधी पुसिलें आणि तेहीं त्रीसुधी हेंचि सांघीतलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : " बाइ : देखिलें कीं : बटिक यांतें पुसति : आणि भगवा आपुली ब्रह्मवीद्या नीरोपी : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " ऐसी गा ब्रह्मवीद्या बापुडी : जे सुपीं सुनि वीकिजे : " ॥

२५९ नाथोबाकेसदरिसनीं वीस्मो

चांगदेवोभट भीक्षे गेले होते : तेयातें बाइला देखिलें होतें : मग नाथोबा गाउन आले : उदयाचा पुजाअवस्वर जालेयानंतरें गोसावी वीहरणा^१ बीजें केलें^२ : गोसावीयांसि आंबेया तळि^३ आसन : नाथोबा गोसावीयांजवळि बैसले होते : तवं तेथ बाइला पाणीयासि आलीया होतीया : तेहीं नाथोबातें देखिलें : आणि म्हणीतलें : " हें काइ ओ माए : याची डोइ कालि भादरिली^४ होती : आजि इतुके केस कैचे ? " तवं सर्वज्ञें म्हणीतलें : " बाइ : हे दोघे भाउ जावळांचे : सारिखेचि : तो कालि गावांसि गेला : हा आजि आला : " तेह्मळि तेयांचें अन्यथाज्ञान फीटलें : ॥

२६० मार्गी चौरंगी वीद्या नीरोपणें

अडगावां जातां मार्गी पव्हे : तेथ गोसावीयांसि आसन जालें : मग पव्हेपुढां सेत होतें : तेथ गोसावी बीजें करिताति : तवं तेथ^१ बोरिचें^२ खोड पाल्हेलें होतें : तें गोसावीं देखिलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें^३ : " हें देखिलें गा : हा तरि याचा स्वभाओ : ऐसें माणुसाचां ठाईं दीसे तरि

२ अपंगो. चाटौरीसि. भ. चांदवडा.

२५९. १ प्रवा. परिश्रया बीजें केलें : तेथ गोसावीयांजवळि नाथोबा असति^०. २ (मुराहबी.).

३ हबी. °कपाळेस्वरा दक्षिणे : गुंफेसि पुर्वे : रामनाथा पश्चिमे : तेथ आंबा : तया तळीं—.

४ भगो. बोडिकी. ह. बोडिली.

२६०. १ मुरा. °पळसाचा वृक्ष देखिला : एक म्हणति : सालैचा : भवतेभवते बरवे कोंभ नीगाले असति. २ एवा. पळसाचें. ३ एवा. °हें देखिलें गा : चौरंगीची विद्या : याचा तरि स्वतसीद्ध स्वाभावीक गुण : (अ. हें सीधसांभवीकाचें ज्ञान : हेंचि पुरुषाचां ठाईं तरि आश्चर्यासि कारण होये :)"

चौरंगीची वीद्या जाली म्हणिजे^४ : ” [बाइसीं पुसिलें : “चौरंगीची वीद्या म्हणिजे काइ बाबा ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “कव्हणी एक राओ सत्रसींगातळिवटि राज्य करी : तेयांसि दोघीं राणीयां : वडिली राणीयेसि पुतु होता : तो रूपें स्वरूप बरवा : तो सेजारीं एकला नीजैला होता : तवं धाकुटी राणी आली : तेयासि विखएवासना झोंबों लागली : तेणें म्हणीतलें : ‘ते माए : तैसीचि तुं माए :’ ऐसें तेणें नीराकरीलें : तीसि दैन्य जाली : मग तीया आपुलां सर्वांगीं नखें घातलीं : जाउनि सेजारीं नीजैली : तवं रावो पारधीहुनि आला : सेजाराआंतु गेला : तीएतें पुसिलें : ‘तुं कां नीजैलीसि ?’ तवं ते न बोले : रायें म्हणीतलें : ‘सांगसि कां ना ?’ ‘ना काइ सांघों ? तुमचेनि पुत्रें ऐसेनि ऐसें केलें :’ म्हणौनि नखें दाखवीलीं : तैसाचि रावो संभामंडपासि आला : तेयातें बोलाविलें : परिवारू बोलावीला : वीद्वांस बोलावीले : जाणते पुराणीक : ऐसे बोलावीले : तेयांपुडें सांघीतलें : ‘तरि ऐसेयासि काइ कीजे ?’ ‘ना ऐसेयासि चौरंगु कीजे :’ मग गावां-बाहीरि चौरंगु करवीला : तवं तेया वाटा मळींद्रु^५ आला : तेणें तेयातें पुसिलें : ‘पुता : हें ऐसें काइ ?’ तेणें अवघें सांघीतलें : मग नेउनि कपाटीं सीळेतळि घातला : तेयातें म्हणीतलें : ‘पुता : ए सीळेकडे पाहातुचि अस : आणिकीकडे पाहासी तरि हे सीळा तुजवरि पडेल : मीं ऐसा एतें हो^६ :’ म्हणौनि नीगाला : गोपाळातें म्हणीतलें : ‘तुम्हीं मोटा जेवाल तेव्हळि याचीए तोंडीं कुळंधनें पीळावें हो :’ ‘ना हो कां : हो :’ मग तो नीगौनि गेला : मग बारा वरिखां तेयासि हातपाय नीगाले : मग तोही गेला : तो चौरंगी सीधु बाइ^७ : ” ॥]

२६१ नाथोबा माहात्म्यां बीज्ञान कथन : पव्हे आरोगण

तेथौनि गोसावीं सामोरेयां बीजें केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : एथ आसन वाला : ” “बाबा : एथ आसन कीजत असिजे : परि एथ पाणीं नाहीं : ” गोसावीं उपाध्यातें म्हणीतलें : “बटिका : जा गा : सागळ भरुनि आणा : ” उपाध्ये गेले : तवं पाणीं नाहीं : आले : “जी जी : एउती पाणीं नाहीं : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बटिका : ऐसे ऐसे जा गा : ऐसें हान^१ होइल : ” गेले : तवं^२ सरवरू भरला आहे : सागळ भरुनि आणिली : मग म्हणीतलें : “ऐसें गा आमचे गोसावी : आपुलें इस्वरीए^३ लोपीति : ” उदक आणिलें : मग गोसावीयांसि चरणक्षाळण जालें : गुळुळा जाला : पुजा आरोगण जाली : मग सर्वज्ञें

४ भ. “चौरंगी तो जाळांध्रीचा पुतु : शक्तिकुमारू : ” यावरि गोसावीं चौरंगीची गोष्टि सांघीतली : (या पुढील वृत्तांत हआगो^५ गो^६ प्रतीतून घेतला आहे.) ५ आगो. गौरक्षु. ६ आ. “मग मंत्र उपदेसीला : नीगाला : —. ७ (आ.).

२६१. १ अबी. ज्ञान. रावा. इकडे हान नसैल : बटिका पाहा पां : २ मुरा. “उदक देखीलें. एवा. सरे भरलीया असति. ३ मुराबी. ऐश्वर्य.

म्हणीतलें : “ बाइ : एकि सीळीकि आणा : ” ओली म्हणौनि तोडिमोडि न करिति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : भवंती भवाल : परि सीळीका आणालचि कीं : ”

मग तेथौनि अडगावां बीजें केलें : गावासमिप पातलें^१ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बटिका : तुम्हीं पुढिल गावां जा : तेथ भीक्षा करा : मां हे तुम्हां उदयां दर्शन देइल : ” मग ते नीगालें^२ : ॥

२६२ अडगावीं लींगाचां देउळीं वस्ति ॥

२६३ मार्गी उपासण्यां स्तीति

अडगावींहुनि गोसावी मार्गें बीजें करिताति^१ : तवं पुढां वाटेसि उपासनीयां स्तीति जाली होती : तवं भगतिजनीं देखिलें : “ हें काइ ? हे तवं रीधपुरासि पाठवीले होते : ” तवं ते म्हणति : “ मार्गु काइ तुमचा ? ” एउनि गोसावीयांपुढें धनुकाकारें उभे राहाति : बाइसीं म्हणीतलें : “ बावा : हे काइ सांभव ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : सांभवीचा रश्मि होए तरि जीउ सकळें आत्मत्वे नेदखे ? हा अणवीचा एकु रस्मि : ” गोसावीं ऐसें भ्रूभंगें केलें : आणि मागुतें चालति : मागुतें एउनि गोसावीयांपुढें एतुकेया एका धनुकाकारें उभे राहाति : मागुतें गोसावी भ्रूभंगें ऐसें करिति : आणि मागुतें चालति : ऐसें वस्त्रें होतीं तो ठाओवन्हीं गेले : तेथ वस्त्रें वेढिलीं : आणि स्तीति भंगली : गोसावीयांपासि आले : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें काइ गा : तुमतें रीधपुरा पाठविलें होतें कीं ? ” तेहीं म्हणीतलें : “ हें नव्हे आतां जात असें : ” ॥

२६४ धाकुटां सुंकियाणां वस्ति ॥

२६५ नोफाडे आत्मेयांरामां पयोवर्त देणें

तेथौनि गोसावीं नोफाडेसि बीजें केलें : कोंकणाएसि गोसावीयांसि नावेक आसन जालें : मग तेथौनि डखलेयांतें बीढार पाहों पाठवीलें : ते मढासि^१ गेले : तवं लींगाचीए देउळीए आत्मारामु बैसला होता : डखलेयांतें देखिलें : आणि ते बोबाओं लागले : “ ऐसेयां पापीयां चांडाळांचेयां गावांसि गोसावी कें आले ? ” पुसिलें : “ तुम्हीं कवण ? ” डखलां सांघितलें : “ आम्हीं श्रीचांगदेवोराउळा गोसावीयांचे^२ : ” “ मीं मुका आरोळीया

४ मुराहबी. °उपाधीये आणि उपासनीये पुढील गावा पाठवीले : सर्वज्ञें म्हणीतलें— ५ (मुरा.).

२६३. १ मुराहबी. °तवं उपाध्ये उपासनिये साउमे आले : मग मार्गी भेटि जाली : गोसावीयांतें देखिलें : आणि उपासनीयां स्तीति जाली : वस्त्रें सांडिलीं : मार्गी पुढां चालतां मागौतें पाहाति : गोसावी श्रीमुगुटें ‘ चाला ’ म्हणति : आणि मागौतें गोसावीयांवरि चालौनि येति : आणि गोसावी श्रीमुगुटें नीराकरीति : श्रीमुगुटें चालवीति : वाटेकडे दाखवीति : आणि पुढारें चालति : मग बाइसीं पुसिलें : “ बाबा : —

२६५. १ मुराहबी. नारायेणाचां°. २ (मुराहबी.).

देत असे : मी पयोव्रती आत्मारामु^३ : मज तीनि उपवास पडिले : परि कोण्ही पयोवर्त नेदीति^४ : ” मग डखले मागुतें गोसावीयांपासि आले : मग तीहीं गोसावीयांपासि सांघीतलें : “ जी जी : आत्मारामु भूका आरोळीया देतु असे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें काइ गा डखलेया : आत्मारामु आणि भूका^५ आरोळीया^६ दे : हें अति वीरूध मा : ” मग गोसावीं नारायेणमढा बीजें केलें : मढाचिये पटिसाळे गोसावीयांसि आसन जालें : तवं तें गोसावीयांतें देखैनि अधिकाचि आरोळिया देवों लागले : गोसावीं बाइसांतें पुसिलें : “ बाइ : हे कवण ? ” बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : हे वामदेवांचे प्रथम सीध्य आत्माराम^७ : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें^८ : “ माहात्मेयां पयोवर्त देया गा : ” मग बाइसांतें मागौनि एकु दामु दीधला : तवं डखलां म्हणीतलें : “ जी जी : यांसि पयोवर्त काइसें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एन्हवीं बाइसां नीरोधु कीं गा^९ : ” ॥

रामनार्थी आसन : संगमेस्वरीं आसन : ॥

२६६ मार्गीं आरोगण

गोसावीं नीपाडेहुनि बीजें केलें : मार्गीं^१ पव्हे होती : तेथ पुजा आरोगण जाली : ॥

२६७ नांदौरीं जळकृडा

गोसावीं नांदौरासि बीजें केलें^१ : गोसावीयांसि जळक्रीडेची प्रवृत्ति : मध्यमेस्वरा अने चास : तेथ बीजें केलें^२ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ या गा : या गा : हें तुम्हांसि सीवैल : तुम्हीं यातें सीवा : ” “ हो कां जी : ” म्हणौनि जळकृडेसि पाणीयांतु^३ रीगाले : गोसावी : उपाध्ये : नाथोबा : डखले : एरांतें डवंचलीति : एरांतें डवंचलीति : ऐसी जळकृडा खेळत होते : मग पव्हत पव्हत थडियाथडिया बीजें केलें^४ : तवं बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा :

३ (मुरा.). ४ हबी. °तें भूका आरोळीया देत असे : ” ५ म. मरे. ६ मुरा. आळुकिळु देति—
७ (मुराहबी.). ८ एवा. गोसावीं बाइसांतें म्हणीतलें : “ बाइ : दामु एकु देजनि महात्मेयांसि पयोवर्त देया : ” ९ मुरा.(रावा.) °गोसावीयांसि दुपाहाराचा पुजाअवस्वर जाला : आरोगण जाली : पहुड : उपहुडु होउनि गोसावी परिश्रया बीजें केलें : सरिसे डखले असति : गोसावीं परिश्रयो सारुनि मागौतें कोकणायें बीजें केलें : तेथ आसन जालें : डखले जाडि आणावेया पाठवीले : तिहीं बाइसांतें मागौनि जाडि आणिली : आसन रचिलें : गोसावी आसनीं उपविष्ट जाले : डखलेयातें म्हणीतलें : “ डखलेया : महात्मेयांसि पयोव्रत जालें ? ” “ जी जी : ते बोबातचि असति : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जा : बाइसांकरवि दुगाणीचें दुध : दुगाणीचें तुप देववा : एन्हवीं बाइसां नीरोधु कीं गा : ” (हीराइसें. बाइसातें म्हणा : ‘एका दामाचें दुध घेया : महात्मेया पयोव्रत देया :’) मग डखले गेले : बाइसांपुढां सांघीतलें : मग बाइसीं तया पयोव्रत दीधलें : ॥

२६६. १ मुरा. °कांटिये तळीं आसन जालें.

२६७. १ अगो. °जळक्रीडे चासि : २ (मुरा.). ३ मुरा. गंगेआंत.

खेळु पुरों देइजो : आरोगणेसि उसीरू जाला^१ : ” तवं डखलां म्हणीतलें : “ बाइ : गोसावी नैएति : तुम्हीं जा : आम्हीं आणि गोसावी ऐसे पव्हतपव्हत जाउनि : पैली गावीचि भीक्षा करुनि : मग गोसावीयांसि आरोगण देउनि : ” तवं बाइसीं म्हणीतलें : “ पोरा डखलेया : उगा अससि कीं नससि ? बाबा : पुरे कीजो बाबा : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आतां पुरे करा गा डखलेया : बाइसें सीणतें असति : ” ॥

२६८ नाथोबाची ग्रहोनीवृत्ति

गोसावी^१ थडीएसि एउनि उभे राहिले : वस्त्रें वेढीत होते : दोहीं श्रीचरणांवरतें पाणीं होतें : तवं^२ सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बोलावा गा मंडळीकातें^३ : मां ते आपुलेया पीतेयाचें एथ स्नान करीतिल : ते ग्रहो जाले असति : ते एथौनि मुंचवीजत असिजे^४ : ” तवं उपाधीं म्हणीतलें : “ पोरा : उठि उठि : तुझा पीता पुरूखोतमु होता : तो ग्रहो जाला असे : तेयातें गोसावी ग्रहत्वापासौनि मुचौं पाहात असति : ” मग नाथोबा आले : गोसावीयांचेया श्रीचरणांपासि स्नान केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुमचे पीते ग्रहो जाले असति : ते ग्रहत्वापासौनि मुचवीले हो : ” ॥

२६९ मधिमेश्वरा वीडा वाणें

मधिमेश्वराचां चौकीं आसन जालें^१ : गोसावीं उपाध्यातें म्हणीतलें : “ वटिका : मधिमेश्वरा वीडा वा गा : ” “ जी जी : ” मग उपाधीं मध्यमेश्वरासि वीडा वाइला : गोसावीयांसि चौकीं पुजा जाली^२ : ॥

२७० नांदौरीं आदीतीं वस्ति जाली ॥

२७१ कांदळदीं एल्हणेश्वरीं वस्ति ॥

२७२ अग्नीष्टिके वस्ति ॥

४ शोध. गोसावीं कौतुकेंचि म्हणीतलें : “ बाइ : आतां हें न ये : आतां हें ऐसेंचि जाइल : ” तवं तवं बाइसें एरी थडीया एरी थडिया बोबाति : “ पुरे कीजो बाबा : ” तवं डखलांहीं म्हणीतलें—

२६८. १ एवा. गंगेचां दोहीं फांट्यांचां संगमीं सीळातळावरि आसन जालें. २ मुरा. गोसावीं नाथोबातें म्हणीतलें : “ मंडळीका : बळहेग्रामीं ग्रहो बहुत : आपुलीया पीतयाचीये वारिचीए एकि बुडी अधिक द्या : (हीराइसें : एथ स्नान करा :). ३ शोध. बोलावीले : आले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मंडळिका : एथ एक स्नान करा गा : तुमचे पीते ग्रहो जाले असति : ते एथौनि मुंचवीजत असिजे : ” तवं उपाधीं म्हणीतलें. ४ (मुरा.).

२६९. १ एवा. गोसावीं मध्यमेश्वरा वीडा वाइला. २ एवा. आदीतीं वसति जाली.

२७१. १ गो. कानळदीए.

२७३ चासुमाणिकेस्वरीं लींगाचां देउळीं वस्ति

चासीं नावेक आसन जालें : माणिकेस्वरीं जगतीमध्ये लींगाचां देउळीं वस्ति जाली : माणिकेस्वरीं चौकीं आसन जालें : ॥

२७४ सुरेगावीं आदीतीं वस्ति ॥

२७५ सोनारीए आदीतीं वस्ति ॥

२७६ सबंछरीं सींगेस्वरीं आसन : आदीतीं वस्ति : दूसरां सींगेस्वरीं आसन ॥

२७७ कुंकुमठाणीं अग्नीष्टिके वस्ति

दामोदरा^१ बीजें करणें : तथा माड आवळोकणें : गोसावी माड ऐसें श्रीकरीं धरिलें आणि हालवीलें : ॥

२७८ पुणतांबां^२ पाताळगुंफे वस्ति ॥

२७९ नाउरीं कंटकेस्वरीं वस्ति

अग्नीष्टिके क्षेत्र : गोसावीयांचें क्षेत्र जालें होतें : तें अग्नीष्टिकेसि केलें : ॥

२८० नाएगावीं दाइंबा भेटि

गावां पश्चिमेसि देउळीएसि गोसावीयांसि नावेक आसन जालें : तवं तेथ दाइंबा आले : गोसावीयांसि भेटि जाली : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : ॥

२८१ पुनरपि पुणतांबां पाताळगुंफे अवस्थान

कारट मढासि बीजें केलें : कामेस्वरा बीजें करणें : वीस्वेस्वरा बीजें करणें : जळसेनीं आसन : साळकातीर्थीं आसन* : [गोसावीं साळतीर्थींसि बीजें केलें : पुढें खडकावरि आसन जालें : भक्तिजनीं पुसिलें : “जी जी : साळतीर्थ म्हणिजे काइ ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एथ एकु पींपळु होता : तेया पींपळासि साळोंकी गूपली होती : तीएची कोरडि जाली होती : तीचा एकु पावो : एकु पाखु एथ पडिला : तेया पुण्यास्तव तीसि ब्राह्मणाचां ठाई जन्म जालें : त्यासि जात्यस्मरत्व^१ जालें : ‘मीं अमुकी :’ ऐसी मागील अवघी वेवस्ता सांघीतली : ‘तीये पींपळीं अद्यापि कोरडि असे :’ मग अवघा लोकु तेथ पाहावेया आला : तवं ते कोरडि तैसीचि देखिली : मग काढिली : तेथ घातली : मग तीएची एथ स्थापना केली : तें हें साळतीर्थ गा :” कासेस्वरू : वीस्वेस्वरू : वारानसी : ऐसी लोकीं आक्षा प्रगटली : तें हें साळतीर्थ गा^२ :” ॥]

२७७. १ रावा. जलसैना.

२७८. १ एवा. पुणीवतांबा.

२८१. * [या पुढील वृत्तांत हबी. प्रतीतून घेतला आहे.]

१ बी. ज्योतिष स्मरत्व. २ (ह.).

२८२ ठाकुरउपद्रवीं हींगुणीए प्राएण

एकु दीसीं गोसावीं प्रश्रयासि बीजें केलें : तव तेथ ठाकुरु मारुनि घातला होता : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हींसा वर्ते तीए स्थानीं माहात्मेयां असौं नैए : ” गोसावीं तैसेंचि तेथौनि बाहीरवाहीरें बीजें केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जा गा मंडळीका : बाइसांतें मात्ता घेउनि बोलावा : ” गोसावीं तेथौनि बीजें केलें : ॥

२८३ हींगुणीए वस्ति ॥

२८४ पुर्णगावीं सोमनाथीं आसन : मठीं वस्ति ॥

२८५ सांवखेडां सीधनाथीं वस्ति ॥

२८६ वांजरगावीं मठीं वस्ति ॥

२८७ जुना नागमठाणीं आदीतीं वस्ति ॥

२८८ तपोवनीं माणिकेस्वरीं आसन ॥ पुजा आरोगण जाली ॥

२८९ खातिगावीं आदीतीं वस्ति : वामाचा उपहारु स्वीकारु

गोसावीयांसि आदीतीं आसन जालें : तव^१ वामु आला : तेणें गोसावीयांतें आरोगणें वीनवीलें : “ जी जी : माझेया आवारासि बीजें करावें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथचि आणा : ” मग तीहीं उपाहारु तेथचि आणिला : गोसावीयांसि पुजाअवस्वरु जाला : गोसावीयांसि ताट जालें : गोसावीं ताटावरि बीजें केलें : बाइसीं दंडवत केलें : मां वामदेवेंहीं दंडवत केलें : गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : उरला प्रसादु भगतिजनासि जाला : ॥

२९० भामाठाणीं अग्नीष्टिके वस्ति ॥

२९१ रामनाथां मागां आसन : दाएभागवता ज्वरनीवृति : ओटा करवणें*

[एकु दीं मठीं दायंभागवतासि सीतज्वरु आला : तीहीं वीनवीलें : “ जी जी : माझा ज्वरु फेडावा : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आधीं एथ वोटा करावा : मग फेडीजेल : ” “ हो कां जी : ” म्हणौनि वोटा केला : ज्वर फीटला^१ : ॥]

२८९. १ हबी. तेथ वामनु नावें ब्राह्मणु आला.

२९१. *अ. प्रतीत ही लीळा नाही. येथे ती मुगोह. प्रतीतून घेतली आहे. ‘हे लीळा रामे. उत्तरार्धी अवस्थान तै : आणि तैचि दुसरां ज्वरीं चूना पीटवणें.

१ ह. (सोधु. घोगरगावीं वसति : १ : नेउरगावीं अग्नीष्टीके वसति : २ : त्रीपुखीं आसन : ३ : बागडीए वसति : ४ : जांबुगावीं सींगेस्वरीं वसति : ५ : माळापुरीं अग्नीष्टीके वसति : ६ : सुरेगावीं अग्नीष्टीके वसति : ७ : ब्राह्मणीए वसति : ८ : काउळगावीं काळेस्वरीं वसति : ९ : देउळाणां अंचळेस्वरी वसति : १० : घोटीं मळेगीरीं वसति : ११ : चापडगावीं वसति : १२ : खरौंडीं सीधनाथीं वसति : १३ : पीपळगावीं लींगाचां देउळीं वसति : १४ :

२९२ डोंबेग्रामीं अवस्थान : दाइभागवंताकरवी ओटेया चुना पिटवणे

दाइभागवंतीं गोसावीयांतें म्हणीतलें : “जी जी : माझा जरू गेला : परि नीसेख न वचेचि :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “यां ओटेयासि चुना पीटा : मग जाइल :” “हो कां जी :” मग तेहीं ओटेयासि चुना पीटिला : मग नीसेख जरू गेला ॥

२९३ दाइबां डखलेयां पाठवणी ॥

२९४ बीडीं आटवलीए माहालखूमीए अवस्थान

गोसावीं बीडीं माहालखूमीचेया देउळासि बीजें केलें : चौकीं नावेक^१ अवळोकीत उभे होते : देउळामागें प्रसनाएकाचीया गुंफा होतीया : तेउतें गोसावीं बीजें केलें : गुंफेचीया दोन्ही दारसका धरूनि भीतारि अवळोकीलें : तवं प्रसनाएक गुंफेआंतु बैसले असति^२ : तवं तेहीं पुसिलें : “जी जी : काइ पाहिजत असिजे ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बीढार पाहिजत असिजे :” “जी जी : एथ भीतरि बीढार कीजो जी : मीं एथ बाहीरि असैन :” मग तीं आपुला परिग्रहो परता ठेवुनि गोसावीयांसि वोटा संपादिला^३ : ते पटिसाळेवरि राहिले : गोसावीयांसि गुंफे मास च्यारि अवस्थान जालें : ॥

२९५ प्रसनाएकां भेटो : स्तीति

प्रसनाएक^१ पुढां बैसले होते : तेयांसि गोसावीयांपासौनि स्तीति जाली : स्तीति भोगुं सरली : मग परसनायक म्हणति : “गोसावीयांपासौनि आम्हां ब्रम्हवीत्पति जाली^२ :” मग तेहीं गोसावीयांसि ओटेयावरि आसन रचीलें : चरणक्षाळण केलें : चरणोदक घेतलें : टीळागंधाक्षेता केलीया : रेमनाएकें^३ अपरपक्षीं वरवी दुटी वाइली होती : ते धूनि ठेविली होती : ते गोसावीयांसि ओळगविली : ॥

२९६ पदूमनाभी भेटि : स्तीति

मग रेमनाएका : जोगनाएका : पदूमनाभी : सारस्वतिभटांपुढें : प्रसनाएकें सांघीतलें : जें गोसावी आले असति म्हणौनि : एतुकेनि ते अवघे गोसावीयांचेया दरीसनासि आले : गोसावीयांसी भेटि जाली : नावेक बैसले होते : मग गोसावीं

२९४. १ एवा. °आसन जालें. २ (मुराबीह.). मुराबीह. °तीहीं म्हणीतलें : “एइजो जी :” म्हणौनि भीतरि बोलाविलें :—.

२९५. १ अगो. प्रसनाएका भेटतक्षेणीं गोसावीयांपासौनि— २ (मुराबी.). ३ मुरा. °चातुर्मासीसि पासवडी आली होती : ते धौ लाउनि (रा. धुउ घालुनि) ठेविली होती.

तेयांसि पाठवणी दीधली^१ : सारस्वतभटां भोगनारायेणाचां देउळीं दरीसन जालें होतें : म्हणौनि ते गोसावीयांचेया दरीसनां येती : तेयासवें पदुमनाभीदेव येती : ते नावेक चळवळे : बाइसां कांही म्हणयिं करूं लागती : बाइसैं म्हणाति : “ वटिका : येइजो हो : बाबा नीके : ” मग एकलेयां एवों लागले^२ : मग पदुमनाभीदेवासि गोसावीयांपासौनि स्तीति जाली : मग पदुमनाभीदेव गोसावीयांचि पासी राहिले : गोसावीयांचें सेवादस्य करूं लागले : मग सारस्वतभट दीहां येका आड येती : मग ते दीसा आठा येती : मग म्हणाति : “ मीं अमुकेया तमुकेयांचेया ठाया गेलां होतां : तो आरायेंचि ना^३ : ” गोसावीं वीहरणासि बीजें केलें : बनीं आसन जालें : पासीं पदुमनाभिदेव बैसले असति : तवं सारस्वतिभट गंगेकडौनि गावांकडे एताति : गोसावीयांतें देखिलें : आणि आडपालउ ओडउनि गोसावीयांवरौनि कानवडे गावांकडे नीगाले : तवं बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : पैल सारस्वतभट नव्हति ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ होति बाइ : ” बाइसीं म्हणीतलें^३ : “ बाबा हा ब्राह्मणु आधीं बाबापासि ए : उठी बैसे : दंडवत करी : आतां आडपालउ ओडउनि कां जातु असे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : हा बटीकु एथ राहिला म्हणौनि : ” तवं बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : हा येथ असे : तरि यासी आडवे जावेया कारण काइ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें^३ : “ बाइ : हा याचा सीक्षू : यांसि सीक्षाचा अभीमानु वर्तत असे : तेयाचा तुम्हीं अतिसो न करावा हो : सीक्षाचा अभिमानु म्हेळीएचेयापस्य अधीकु : ” याउपरि गोसावी पंचकौळ आचार्याची गोष्टि सांघीतली^३ : मग बाइसीं म्हणीतलें : “ वटिका : तरि तुं एथें नै ये : ” ॥

२९७ पदुमनाभीचा उपाहारू : वस्त्रपुजा

मग पदुमनाभीं मोटका गोसावीयांचिपुरता उपाहारू नीफजविला : गोसावीयांसि वस्त्रपुजा केली : ॥

२९८ रेमनाएकां अवसरूनअवसरून कथन

एक वेळ पद्मनाभिदेवी रेमनाएकापुढें गोसावीयांची प्रसंसा केली^१ : रेमनाएकु गोसावीयांचेया दरीसनासि आले : तवं गोसावीयांसि भीतरि^२ मर्दना होति असे : भीतरि रेमनाएक आले : आणि पटिसाळेवरि उभे ठेले : कव्हणा एकातें पुसिलें : “ गोसावीयांसि कैसा अवस्वरू असे ? ” तेहीं म्हणीतलें : “ गोसावीयांसि मर्दना होत असे : ” “ तरि गोसावीयांपुढां जाणावा कां : जें रेमनाएक आले असति : ” तेहीं जाणवीले^३ :

२९६. १ अ. °मग रेमनाएकु : जोगनाएकु : सारस्वतिभट नीगाले : पदुमनाभिदेव राहिले : तेयासि गोसावीयांपासौनि स्तीति जाली. २ (मुराहबी.). ३ (मागे पूर्वार्ध लीळा ३५ पाहा).

२९८. १ (मुराहबी.). २ एवा. °पद्मनाभिदेव मर्दना देति असति. ३ (हबी.).

गोसावीयांसि जीए जाडीवरि मर्दना होत होती^४ तीएचि जाडीचें गोसावीं कोंगें घेतलें : आणि वाहीरि बीजें केलें : रेमनाएकें पुसीलें : “ श्रीचांगदेवोराउळा गोसावीयांसि कैसा अवस्वरू असे^५ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथ ऐसा अवस्वरू असे : ” गोसावीं जाडी फेडौनि अवघी श्रीमूर्ति उघडौनि दाखवीली आणि मग रेमनाएकें म्हणीतलें : “ जी जी : मीं अनवस्वरीं आलां जी : मीयां गोसावीयांसि कैसा अवस्वरू असे म्हणौनि सोधावें : मग मीयां यावें किं : तें नेणेंचि जी : आतां मर्दना हों दीजो : मीं मागौता एइन : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हांसि^६ अवस्वरूअनवस्वरू नाहीं हो : ” ॥

यावरि गोसावीं पद्मनाभीतें म्हणीतलें^७ : “ कव्हणी एकु रावो^८ असे : तो ब्राह्मणासि वीतीपात दे : तयाचा दारवठा ब्राह्मण राखत असति : तो सारी खेळत असे : कां नीजैला असे : एकधा एकु उभगला म्हणे : ‘ फळें मोडैल : कां चेइल : ’ ऐसें म्हणौनि उभगला जाए : तवं फळें मोडे : कां चेए : तो आंघोळि स्नान देपूजा करी : ब्राह्मणासि वीतीपात दे : तो तया लासा चुके^९ : ” ॥

२९९ कोले घाएखंडि दाखवणें

गोसावी वीहरणासि बीजें करीत होते : तवं राजगुरू^१ ऐसा गरूडीकडौनि सीक्षांसीं एतु होता : तवं गोसावीं ऐसा सराउवांचा अनुकारू केला : आणि तेणें जाणीतलें : आपुला कोलु गोसावीयांचां श्रीकरीं ओळगविला : आणि तेणें आपुलेया सीक्षाचा कोलु घेतला : गोसावीं^२ ऐसें कोलें करौनि परिजीलें : आणि तेणेंहीं परिजीलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हाणा हाणा : नाएका : ” ऐसें म्हणौनि गोसावीं तेयांसि^३ चौरंगीं घाओ केला : आणि गोसावीं कोलु ठेविला : आणि नीगाले : तेणें म्हणीतलें : “ जी जी : एकु वेळु घाएखंडि दाखवीजो जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आतां न दाखविजे : ” ऐसें तेणें त्रीसुधी म्हणीतलें : गोसावीं त्रीसुधी नीराकारिलें : बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : बापुडा वीनवीत असे : तरि कां दाखवीजे ना ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : पोरु प्राज्ञु असे : एकु वेळु दाखवीजैल आणि एइल^४ : आणि घायाघाया प्राणीयांतें ठेवील : ” ॥

४ पंभगो. ०तीएचि जाडी गोसावी परावर्ण केली : आणि. ५ एवा. अनवसरीं अवसरू हो : ” ६ (सं.). ७ एवा. वेव्हारा. ८ (दृपा. ५७ ‘व्यतीपाताचा दृष्टांत’ ‘गोसावीं पद्मनाभीप्रति बीडीं निरूपिला : ’-दृस्थ.)

२९९. १ मुरा. राजगुरू एकु आपुलीया सीष्यां सराउ देवों गेला होता : तो यत होता. २ गोभ. कोलु फडकरीनि प्रजीलें : ३ मुरा. ०बदकरुनि. ४ हीराइसैं : ०कळौनि घेता : प्राणियांतें घतता.

३०० सुकीयां जोगनाएकां दूखा उपनीति

एकु दीसु गोसावीं वीहरणौनि बीजें केलें : गोसावीयांसि चरणक्षाळण होत होतें : तवं सुकीया जोगनाएकु^१ आले : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : चरणउदक घेतलें : आणि माथा सीपिला : भीतरि घेतलें : “जी जी : नीवालां जी : जळत^२ होतां जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “नाएको : जळा^३ कां ?” “जी जी : मी मीरजेकडील उभये मार्गीचा सुंकी^४ : मीं तेलंग देसासि गेलां होतां : अवघीए मार्गीचें मज सुंक होतें : द्रव्य बहुत जोडिलें होतें जी : आतां देसासि जाउनि सोइरेयांघाइरेयांआंतु वेचुं : वेओवन्हाडें करुं : ऐसें म्हणौनि बैलु भरुनि घेऊनि एत होतां : मीं मागां राहिलां : जनु^५ होता तो बैलु घेउनि पळाला : तें द्रव्य गेलें : मग गावांसि आलां : गांठी^६ मुदी वीकुनि वडीलु पुतु पसारां^७ बैसवीला : तो सरला : मग तेंचि भांडवल धाकुटेयाचां हातीं देउनि पसारां बैसवीला : तवं तोही सरला : मग ब्राह्मणि सरली : तें दूख पडिलें : तेणें दूखें मीं जळतूचि असें : मग मीं देउळासि जाएं : देउळीं सुख नाहीं : पुराणासि जाएं : तवं तेथ सुख नाहीं : संतांमहंतांसंन्यास्यापासि^८ बैसें : तेथहीं सुख नाहीं : ऐसा जळतुचि असें जी : गोसावीयांपासि आलां तेह्मळीचि नीवालां जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “द्रव्यसोखू : पुतुसोखू : घरभंगु : एं तीन्हीं पुरूखासि असाहीएं कीं नाएका :” नावेक होता : मग गोसावीं पाठवणी दीधली : नीगतां सर्वज्ञें म्हणीतलें : “नायको : एथ एओं आवडेल तरि एइजे हो :” तवं तेहीं म्हणीतलें : “तरि काइ जी : आतां मीं एथचि एइन :” मग नीगाले : ॥

३०१ बाइसीं माहात्मेयांची वाट पाहाणें

एकु दीसु बाइसीं गोसावीयांतें म्हणीतलें : “वावा : सांपें कोण्हीं माहात्मे^१ नैएतीचि कीं : खंति^२ लागति असे :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : तैसेंचि एथ होत असे : हें एथ असे ऐसें कोण्ही जाणे ना : आजि पाहे एती बाइ : पाणीभातु सांचुनि ठेवा :” ॥

३०२ देवां : भटां भेटि

एकु दीसु देव आणि भट कांबखेडेयासि आले होते : तेथ भटीं पर्वाकारणें दोनि वस्त्रें वीणवीलीं : दामीं दों आगळें तें दादोसाकारणें वीणवीलें : दामीं दों उणें तें

३००. १ ह. °माहालक्ष्मीचेया दरसना आले : गोसावीयांतें देखीलें : आणि सूख जालें. २ मुराहबी. माझे ताप गेले जी. ३ मुराहबी. ताप काइसे? शोध. ऐसे काइसेन श्रमलेति नायको? ४ (मुराबी.). ५ एवा. पाइकु. मुराहबी. तवं बडवेनि बैलु फांकिला. ६ मुराहबी. घरिचा वेलु (मु. वेस) वाकु वीकुनि. ७ मुराहबी. सोवनि हाटीं. ८ पं. संतामहंतांचेया दरीसनासि जाए.

३०१. १ एवा. बाबाचीं भक्तजनें. २ एवा. आळमु.

आपण्यांसी वीणवीलें : मग ते कांबखेडांहुनि बीडासि आले : वीळिचां हाटवटीएसि आले : तवं वीळिचांची गोदरी भरली देखिली : दोहीं सुरकोनीं दिवे लागले असति^१ : बरवीं पानें : पोफळें : केळें : नारीएळें : बरवीं फळें ऐसीं देखिलीं : तवं भटीं म्हणीतलें : “ दादो : कैसीं बरवीं पानें : पोफळें : फूलें गोसावीयांजोगीं : ” देवीं म्हणीतलें : “ हो नागदेया : गोसावी कवणी ठाई राज्य करीत असती ऐसें जाणिजति ना : एहवीं घेतों : ” मग ते येकी ठाई वसिनले : उदीयांचि घाटासि^२ आले : भट धोत्रें धूत असति : देव उजाइ करीत असति : गोसावीयांसि उदीयांचा पुजाअवस्वरू जालेयांअनंतरें गोसावी आसनीं उपविष्ट असति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : माहात्मेयांचेया ऐसी उजाइ कवण करीत असे ? ” बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : माहात्मा एथ काइ असैल ? बाबा : माहात्मा एथ नेणों केती असती : ” गोसावीं प्रसनाएकाची दूटी प्रावर्ण केली असे : उपान्ही^३ श्रीचरणीं घातलीया^४ : सामोरें खीडकीएपासि बीजें केलें : दोन्ही दारसका धरुनि उभे असति : गोसावीं अवळोकिलें : तवं देवांभटांतें देखिलें : खांकरिले आणि^५ इखीत हांस्य केलें : गोसावीयांचीए श्रोमुर्तिचेनि : आणि दूटीएचेनि : आणि सुर्याचेनि तेजें : ऐसा प्रकासु उदकाआंतु पडिला : आणि भटीं मागील वास पाहिली : तवं गोसावीयांतें देखिलें : आणि म्हणीतलें : “ दादो दादो : गोसावी गोसावी : ” “ ना कें असति ? ” “ ना हे नव्हति^६ : ” तैसेचि देव धावीनले : गोसावीं पाइरीया दोनि उतरौनि सामोरेयां बीजें केलें : दादोसां क्षेमाळींगन^७ दीधलें : मागिलांकडौनि भटीहीं^८ क्षेमाळींगन दीधलें : गोसावीं^९ एकु श्रीकरू काढुनि भटांचीए पाठीवरि घातला : ऐसें दोघांइ क्षेमाळींगन दीधलें : मग गोसावीं बीढारासि बीजें केलें : देव म्हणों लागले : “ नागदेया : कालि तुं म्हणत होतासि तें करि : जाए : ” भटोबास पुजाद्रव्यें घेओं गेले : पानें : पोफळें : फूलें : केळें : पुजाद्रव्यें घेऊनि आले : चंदनाचीया गोळीया प्रतिलीया : मग गोसावीयांसि आडा रेखिला : पुजा केली : मग देवीं गोसावीयांतें वीनवीलें : “ जी जी : गोसावी कवणी ठाई राज्य करीत असति : ऐसें तीएं कोण्हीं अवघीं जाणति नां : तरि पर्वाकारणें तीएं एथचि बोलाउं ? मग एथचि गोसावीयांचां ठाई पर्व करिती : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बोलावा : ” मग भटोबास पाठवीलें : भट साडेगावा गेले : आवैसें : उमैसे : भट : ऐसीं वळ्हेग्रामा आले : तेथ उपाध्ये : चांगदेवोभट : गोंदो : सोभागें : दाइंबा : ऐसीं बीडासि पर्वाकारणें

३०२. १ (मुराहबी.). २ मुराहबी. आटवलीये. ३ भगो. उपाहानौ. ४ एवां. °गोसावी खाली उतरले : आणि दादोसावरि साइली पडिली : मागुंतें पाहीलें तवं गोसावी : “ नागदेया : नागदेया : गोसावी : ” ५ भ. खेंव. ६ अ. भटांही. ७ मुरा. °मागां ऐसा श्रीकर करुनि भटांतें पुढां आणिलें आणि खेंव दीधलें :

आलीं : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागलीं : मग दादोसां भेटलीं : दादोसाचां बीढारीं राहिलीं : ॥

३०३ पर्वी पुजा

पर्वीचां दीसीं गोसावीयांचां ठाईं सडेसमार्जनें चौकरंगमाळिका : गोसावीयांसि मर्दनामादणें जालें : देवाचां बीढारीं उपाधीं सीदौरी ठेविली होती : ते आणावेया गेले : सीदौरी घेउनि आले : बाइसीं पुसिलें : “ जानो : माहात्मेयांचेया बीढारा गेला होतासि ? ” उपाधीं म्हणीतलें : “ हो बाइ : गेलां होतां : माहात्मेयांचां ठाईं पर्व होत असे हो बाइ : ” तव बाइसीं म्हणीतलें : “ देखीलें कीं बाबा : या रामासि काइ जालें : एथीचां एथ बाबा असति : आणि आधीं आपुलां ठाईं पर्व केलें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : दोनिच्यारिं भातवेळितीं जालीं तरि पोरा जीवाचे माथेया डोळे जातां वेळुचि न लगे^१ : ” मग बाइसीं उपाधीतें पुसीलें : “ माहात्मेयांचां ठाईं पर्व होत असे तरि तुं आलासि हें काइ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : चांगो^२ आणि हे एथिचेचि कीं : हे तेथ कां जाती ? ” मग बाइसीं : उपाधीं : चांगदेओभटीं : प्रसनाएकीं : पदूमनाभीं गोसावीयांचां ठाईं पर्व केलें : ॥

३०४ देवक्षाळीत वस्त्रस्वीकारू

देवीं आपणेयांसि पुजा करवीली : गळां मुठि एक पवितेयां : सर्वांगीं चंदनाची भोरि : टीळा गंधाक्षेता : भटीं आपणेयांसि वस्त्र वीणवीलें होतें तें दादोसांसि वाइलें : देवांकारणें वीणवीलें होतें तें गोसावीयांकारणें ठेविलें : देवीं आपणेयांसि पवितें वाववीलें : मग दादोस सीष्यांसहीत नीगाले : गोसावीयांसि पवितें वावेया : वाटेसि म्हणीतलें : “ नागदेया : तुझीए काखेसि काइ ? ” “ दादो : हें वस्त्र : ” “ वस्त्र काइसें ? ” “ ना तुम्हांकारणें वीणवीलें होतें तें गोसावीयांकारणें ठेविलें : आपणेयांकारणें जें वीणवीलें तें तुम्हांसि वाइलें : ” दादोसीं म्हणीतलें : “ मा तुज गोसावी काइ होति ? तुआं अवघें तें आम्हांसीचि करावें : आम्हीं गोसावीयांसि करावें कीं : ” वाटेसीचि बैसले : आपणेयांसीचि वस्त्र वाववीलें : मग तेंचि वस्त्र गोसावीयांसि वावेया घेउनि गेले : गोसावीयांचेया ठायासि गेले : दंडवत केलें : श्रीचरणां लागले : पवितें वाइलें : तेंचि वस्त्र ओळगउं गेले : तव गोसावीं डावेनि श्रीकरें नीराकारिलें : मग श्रीचरणांपासि घडी ठेविली : गोसावीं डावेनि श्रीचरणीचेनि आंगुठेनि घडी ऐसी परती केली : देवीं

८ (मुराहबी.).

३०३. १ (प्रव. आ. १८०). २ भगो. चांगो हान हा हान हे येथिचे कीं.

ऐसें आडवेतीडवे पाहिलें : आणि बाइसांसि पवितें वाइलें : दंडवत करुनि नीगाले : बीढारा गेले : ॥

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पोरु इतुलेंही नेणे कोण कोणां वडील : जाणा पां गा : एणें आधीं बाइसांसि पवितें कां वाइलें ? ” “ ना^१ नेणोंचि जी : गोसावीं सांघावें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हीं^२ अवघे यांसि वाल म्हणौनि : ”

मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बटिका : हें वस्त्र ओहळौनि^३ आणा गा : ” तवं बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : नवें वस्त्र ओहळवीलेयां वीसाइल ऐसें होइल : काइसेया धुववावें बाबा : एकदोनि दीस तऱ्हीं नवें वस्त्र पांगुरिजो कां^४ : ” तवं सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : पोरु आपुलें^५ उवेळें^६ एथ वाओं आला : एथ वाओं ए कीं नैए : ऐसें प्राणीयांसि वीधीअवीधीचें^७ ” ज्ञान नाही : काइ करीतां काइ होइल ऐसेंहीं नेणें^८ : ” मग तें वस्त्र ओहळुनि आले : मग गोसावीं प्रावर्ण केलें : ॥

३०५ एकादसीसि सोभागाकरवि केलें खाववर्णें

एकु दीसु गोसावीयांसि दुपाहाराचा^१ पुजाअवस्वरू जाला : आरोगण जाली : पहुडु : उपहुडु जालेयानंतरें गोसावी आसनीं उपविष्ट असति : वाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : केलें बहुतें सांचलीं असति : नासतीं : वेचिजतु कां : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : आणा आरौती : ” आणीलीं : मग वांटे केलें^२ : गोसावीं सोभागांतें म्हणीतलें : “ बाइ : केलें खाल ? ” तवं सोभागीं म्हणीतलें : “ जी जी : मज एकादसि : मीं न खाएं : ” गोसावीं वृधाबाइसांतें म्हणीतलें : “ बाइ : तुम्हीं केलें खाल ? ” “ जी जी : मज एकादसि : आम्हां बारमासिया एकादसि^३ : मीं न खाएं : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मासउपवासिनीसि तरी काहीं म्हणोंचि नैए : ” ऐसें अवघांचि नीराकरिलें^४ : नावेक जवं जालें तवं सोभागांसि भूक लागली : तीएं बाइसांपासि आलीं : तीएं म्हणों लागलीं : “ बाइ : मातें गोसावीं म्हणीतलें होतें : ‘ केलें खाल ? ’ तवं मीयां म्हणीतलें : ‘ मज एकादसि : ’ आतां मज भूक थोर लागली असे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : एं काइ म्हणतें असति ? ” तवं बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : हें ऐसें म्हणते : ‘ मघां मज गोसावी केलें देत होते : तेह्मळि मीं नेघेंचि : आतां मज भूक थोर लागली असे : ’ ऐसें म्हणति असे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : या : ” सोभागें आलीं :

३०४. १ हीराइसें. “ ना जी : बाइसें वडीलें म्हणौनि : आणि काइ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसें नव्हे कीं गा : एणें बाइसाचां ठाईं वावें : मग तुम्हीं अवघा याचां ठाईं वावें : पोरु कवणु वडील ऐसेंहीं नेणे : ”

२ अ. तुम्हां अवघेयांसि वडील म्हणौनि : ३ मुरा. धुउन. ४ (मु.). ५ रावा. आपुलीं आंगसीकें एथ वाओं आला : ६ पं. वोवीळें. एबा. ओवीळें : ७ रावा. इष्टाअनिष्टाचे. ८ [मु. (हीराइसें)].

३०५. १ ह. उदेयाचा. २ (मुराहबी.). ३ (मुरा.). ४ मुरा. ५ मग सोभागातें म्हणीतलें :

गोसावीयांपासि बैसलीं : गोसावीं बाइसांतें म्हणीतलें : “ बाइ : केळें आणा : मग एथ सोलसोलुं देया : ” गोसावीं आपुलीए मांडीएवरि तेयांचा माथा ठेविला : ऐसीं नीजेलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : आ करा : ” तेहीं आ केला^१ : गोसावीं ऐसें केळें दाखवीलें : आणि आपुलीए श्रीमुखीं सुदलें : मागौतें सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : आ करा : ” मग तेंही आ केला : गोसावी म्हणति : “ बाइ : केळें देया : ” बाइसीं गोसावीयांचां श्रीकरीं केळें सोलुनि दीधलें : बाइसीं वाटां साकार घातलीं : तीए साकरेसीं केळें ऐसें घोळिलें^२ : गोसावीं ऐसें केळें दाखवीलें : आणि आपुलां श्रीमुखीं सुदलें : आणि तेहीं मांडीएवरौनि माथा काढिला : “ नां गे आइ : केळें आपण आरोगण करीत असिजे : आणि मातें आपण चाळवीत असिजे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आतां न चळवीजे : आतां चाळवीजे : तरि माळुबाइची आण : ” मग गोसावीं तेयांकरवि तृप्तपर्यंत केळें खाववीलीं : ॥

३०६ आबाइसां आप्तधर्म नीरोपण

आबाइसें : उमाइसें : एका^१ ब्राह्मणाचेया घरासि नीद्रास्थानासि गेलीया : ते घरिचीं अवघीचि^२ जागरणासि गेलीं होतीं : मध्याने एकी रात्री भरली : आणि आबाइसांसि भूक लागली : तव आबाइसें उठीलीं : “ उमै उमै : उठि : ” उमैसें उठिलीं : मग म्हणीतलें : “ उमै^३ : इतुकीं मीयां एकवतें केलीं : एकादसी केलीया : परि ऐसी भूक कहीं लागली नाहीं : ” मुठिभरि^४ भातु : दोनि चुळ आसानिचा कांजी घेतला : कुसकरुनि घांस दोनि घेतले : आणि पाठि घातली : तव क्षेणा एका उमाइसें उठिलीं : आणि म्हणीतलें : “ आवै आवै : उठी : ” उठिलीं : उमाइसीं म्हणीतलें : “ इतुकीं एकवतें नखते मासोपवास केले : परि ऐसी भूक कहीं लागली नाहीं : ” तेव्हळि मुठिभरि भातु : दोनि चुळ कांजी : पाणी घेतलें : मग पाठि घातली : तेयाहीं नीज आली^५ : सवळेसीचि दोघी उठिलीया : गोसावीयांचेया दरीसनासि आलीया : तव गोसावीयांसि गुळुळा होत होता : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पारणाइती बाइया आलीया मा : ” “ जी जी : ” दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागलीया : तेव्हळि रात्रीची गोष्टि अवघी गोसावीयापुढें सांघीतली : “ जी जी : अपुसी आम्हीं तेयांचें घेतलें : तरि आम्हांसि काइ दोखु जाला ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : तैसां अवस्वरीं तेतुकें घेतां तेयां तेतुका दोखु नाहीं : प्राणापदीं पीडा समे इतुकें घेइजे : ” ॥

“ सोभागे हो : या : हें तुम्हां केळें देइल : ” तीयें आलीं : पासि बैसलीं— ५ मुराबी. गोसावी केळें सोलीति : वाटां साकर असे तेथ घांसु मीरवीति : तेयांचेया तोंडाकडे दाखवीति : आणि श्रीमुखीं घालीति :

३०६. १ एवा. म्हांतारीए एकीचिया घरासि. २ एवा. म्हातारी. ३ (भगोहवी). ४ भ मुठौडीभरि.

३०७ उमाइसां नीरे नीरोपण

उमाइसैं ऐसीं खडकलीएकडे^१ अवकासा गेलीं होतीं : तव^२ अमेध्यामध्ये कीवीं चुळबुळ करीत होते : ते उमाइसीं देखिले : मग म्हणताति : “ ऐ रे : गोसावी नर्क नीरे नीरोपीति तैसे आणि काइ : ” आलीं : मग बाइसांपुढां सांघों लागलीं : सर्वज्ञ म्हणीतलें : “ बाइ : मासोपवासीएं काइ सांघतें असति ? ” बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : हे ऐसी बाहीरि गेली होती : ” ऐसी अवघी गोष्टि गोसावीयांपुढें सांघीतली : सर्वज्ञ म्हणीतलें : “ बाइ : जाणतेयासि एथचि नर्क : ” ॥

३०८ आबैसां अनंतु नीरोपण

अनंतव्रताचां दीसीं^१ आबैसीं पाटसुताचा अनंतु केला : हवीक्षाअनाचा उपाहारू^२ निफजविला : बरवीं पुजाद्रव्यें आणिनीं : गोसावीयांसी बरवी साष्टांगीं पुजा केली : गोसावीयांचां श्रीचरणावरि अनंतु ठेविला : गोसावीं श्रीकरीं घेतला आणि पुसिलें : “ बाइ : हें काइ ? ” आबैसीं अवलोकिला : दोहीं श्रीकरीं दोन्हीं सेवट धरिले^३ : आणि म्हणीतलें : “ जी जी : हा अनंतु : ” सर्वज्ञ म्हणीतलें : “ बाइ : अनंतु काइ सुताचा : सोळा तांथूंचा : चौदा गांठींचा ? यांसि एकु सेवटु इउती : एकु सेवटु इउती : बाइ : अनंतु काइ ऐसा ? अंतु नाही तो अनंतु : अनंतु तो अनंतु की^४ : ” ॥

३०९ प्रसनाएका चांदोवा ब्रह्मकथन

एकु दीसु गोसावीं माहालखूमीचेया देउळीं बीजें केलें : सरिसें बाइसैं : भट : प्रसनाएक मुख्यकरुनि भक्तजन असति : गोसावी चौकीं उभे ठेले : भीतरि अवळोकिलें : तव तेथ चांदोवा बांधला होता^१ : तो देखिला : मग सर्वज्ञ म्हणीतलें : “ प्रसेया^२ : यें तुमचीं ब्रह्मों : गा : ” “ जी जी : ” म्हणौनि उगेचि राहीले : बाइसीं पुसिलें : “ तें कैसें बाबा ? ” सर्वज्ञ म्हणीतलें : “ कव्हणी एकु क्षुधार्थी^३ देउळासि ये : तव चांदोवा आवेयासारिखे आवे देखे : केळांसारिखीं केळें देखे : नार्येळासारिखीं नार्येळें देखे : जांबुळासारिखीं जांबुळें

३०७. १ भगो. खडका^०. २ मुराहबी. तव माणुस अवकासा बैसले होते : तयासि कीवीं पडिले असति : वरि पाउस पडिला : तेणें कश्मळ वाहोनि गेले : कीवियांचा पुंजा उरला : तेयातें मुंगीया तोडतांहुं नेति होतिया : तें उमाइसीं देखिलें : आणि कांटाळैली : “ नरक नरक ऐसें म्हणति ते एथचि मा ”.

३०८. १ मुराहबी. अनंताचां चतुर्दसीं आबैसीं भटाकरवि पाटसुताचा अनंतु करवीला. २ मुराहबी. गोसावीयांलागि उपाहारू नीफजवीला : आपणयालागि हविशान्न केलें : ३ (हीराइसैं.). ४ मुराहबी. मग गोसावीयांसि ताट जालें : आरोगण करीतां आबाइसाचें हविक्षान पुसिलें : “ बाइ : हें काइ ? ” “ जी जी : हें हविक्षान : ” “ आणा आस्तें : ” आणिलें : प्रसादु केला : मग आरोगण जाली : गुळुळा : वीडा जाला : ॥

३०९. १ हबी. गोसावीं वरौती वास पाहीली : तव सेण : माती : लादी : हरियाळ : आणिकही : वर्त : ऐसीयाचीं फळें केलीं होतीं : २ अभगो. “ देखिलीं गा प्रसेयाची ब्रह्मों : ” ३ अभगो. पैलाकडौनि.

देखें : तीयें तोडौनि खाओं बैसे तव सेणेमातीया तोंड भरे : ऐसीं गा प्रसेयाचीं ब्रह्मों : मुतें आणि चुतिमंतें : ” ॥

३१० रूम्हणेयाचा दृष्टांत कथन*

[यावरि गोसावीं भटांप्रति रूम्हणेयाचा दृष्टांत निरूपिला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कव्हणी एक दुधाचे गुणविसेख अन्मोदीत होते : तेथ जात्यंधु बैसला’ होता : तेणें पुसिलें : ‘हां गा : दूध तें कैसे ?’ ‘दूध तें पांढरें :’ ‘पांढरें तें कैसे ?’ ‘पांढरें तें बळहेसारीखें :’ ‘बळहे ते कैसे ?’ ‘बळहे ते रूम्हणेयासारीखी :’ ‘रूम्हणें तें कैसे ?’ ‘रूम्हणें तें ऐसें :’ म्हणौनि हातु वांकुडा करुनि दाखविलें : एकु दीसीं तेणें रूम्हणें कोठां’ देखिलें : हातु वांकुडा करुनि पाहीलें : ‘दूध तें हें :’ म्हणौनि पेवां लागला : हीरडीया फुटति : रगत नीगे : ‘आरे : हें काइ करितासि ?’ ‘नां दूध पीतायें :’ ‘आरे : सांडि सांडि : हें रूम्हणें :’ हीरडीया फुटति : रगत नीगे : परि न संडी : ‘ना माझेनि बापें सांघितलें :’ दुख होए परि न संडी : तैसें कव्हणी एक परमेश्वराचे गुणविसेख अन्मोदीत होते : तेथ कठीया बैसला होता : तेणें पुसिलें : ‘हां गा : परमेश्वरु तो कैसा ?’ ‘ना जैसा कैलासवैकुंठीचा ब्रह्मावीष्णुमहादेवो :’ ‘ब्रह्मा तो कैसा ?’ ‘जैसा अयोध्येचा रामु :’ ‘रामु तो कैसा ?’ मग द्वीभुज चतुर्भुज म्हणौनि प्रतिमा दाखवी : मग तो तेथ राहे : झाडी : सडासमार्जन करी : पालापाणी घाली : तेणें अधिका नरकचि होति : ” ॥]

४ अहवी. °जो जेयांचा वर्तु तो तैसाचि सारिला असे : भीतरि सेणमाती : परि वानवतीचेनि ठकारें सजीवता आणिली असे : ते सारिखे देखौनि क्षुधार्थीं खावों बैसे : तव°.

३१०. * (दृषा. ४१ रूम्हणेयाचा दृष्टांत. हा दृष्टांत स्वामींनी कोणाला, कोठे व कोणत्या प्रसंगी निरूपिला याविषयी फार मतभेद आहेत. दृष्टांतस्थळकर्त्याच्या मते तो ‘आबाइसाप्रति त्रीकाळज्ञान निरूपितां’ सांगितला. दुसऱ्या एका दृष्टांतटीकाकाराच्या मते तो ‘लखुबाइसाप्रति प्रतिष्टानीं त्रीकाळज्ञान निरूपितां’ सांगितलेला आहे. ‘विचारस्थळा’तील ९ व्या वचनावरील ‘पक्षा’त ‘रूम्हणेयाचा लखुदेवोबा : द्विभुजा चतुर्भुजा’ असा एक पक्ष आहे. त्यावरून हा दृष्टांत स्वामींनी ‘लखुदेवोबा’ला निरूपिला, असे पक्षकाराचे मत दिसते. ‘लीळाचरित्रा’त आबाइसा, लखुबाइसा व लखुदेवोबा यांच्या कोणत्याच प्रकरणात या दृष्टांताच्या आशयाची पार्श्वभूमी नाही. महंत श्री मुरलीधरशास्त्री आराध्य यांच्याजवळील ‘दृष्टांतपाठा’च्या पोथीत, या दृष्टांताच्या शेवटी, हा दृष्टांत ‘बीडीं प्रसनाएकावरि भटाप्रति माहालक्ष्मीएसि’ निरूपिल्याचा निर्देश आहे. बीड येथील माहालक्ष्मीच्या देवळातील प्रसनाएकासंबंधीची लीळा लक्षात घेता, त्याच प्रसंगी हा दृष्टांत स्वामींनी निरूपिला असला पाहिजे, हे त्याच्या आशयावरून स्पष्ट दिसते. म्हणून, या दृष्टांताची स्वतंत्र लीळा करून मी तो येथे घातला आहे. ‘विचारस्थळा’तील उपरोक्त पक्ष ‘रूम्हणेयाचा लखुदेवोबा : द्विभुजा चतुर्भुजा’ यातील ‘द्विभुजा चतुर्भुजा’ या शब्दांवरून या दृष्टांतावरील दार्ष्टांतिक स्वामींचेच असावे हेही स्पष्ट होते. (कारण, दार्ष्टांतिकात हे शब्द आलेले आहेत.) म्हणून तेही अंतर्भूत केले आहे. १ एवा. आला. २ एवा. आंगणीं.

३११ चांगदेओभटां धोत्रा ज्ञानस्वरूप कथन

एकु दीसु चांगदेओभट गोसावीयांचीं धोत्रें धों गेले होते : गोसावीयांचीं धोत्रें धूतलीं : घडीया घातलीया : तवं चाटे धोत्रे धुं आले : तींहीं म्हणीतलें : “आरे : यांसि चांगदेवोराउळांची आण घाला : आणि हे आमुचीं धोत्रें धुती :” एतुलेनिं^१ एक चाटा आला : तेणें म्हणीतलें : “भटो : माझें धोत्र धूवावें : धूआ नां तरि श्रीचांगदेओराउळा गोसावीयांची आण :” धूतलें : तवं दूसरा आला : तेणेंहीं तेंचि म्हणीतलें : ऐसीं आवघां चाटां आण घालुनि धोत्रें धूववीलीं : तवं दोनि पाहार जाले : भागले : भूकैले : मग गोसावीयांपासि आले : गोसावीयांसि दंडवत केलें : श्रीचरणां लागले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बटिका : उसीरू कां लाविला ?” मग तीहीं अवघी गोष्टि गोसावीयांपुढें सांघीतलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हां गा^२ : तुम्हां धोत्रें धूआवेया काइ काज ? तुम्हीं^३ एथ यावें कीं :” “जी जी : आण घालिती :” सर्वज्ञें म्हणीतलें^४ : “एथिचीए आणे हेंचि समर्थ कीं^५ :” ॥

३१२ आपदेओभटां नींबु माधुरीए करणें

एकु दी गोसावी तीये पटिसाळेवारि बीजें केलें : सरिसे आपदेवोभटमुख्य भक्तजनें अवघींचि असति : पौळीसि नींबु होता : अर्ध बाहीरि : अर्ध आंतु^१ : गुंफेवारि नींबाचीया डाहाळीया ऐसीया आलीया होतीया^२ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “जाणा पां गा : हा नींबु कडु कीं गोडू ?” “ना जी कडू :” गोसावीं ऐसा दृष्टी अवळोकिला : आणि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आतां जाणा पां गा ?” तेहीं चाखिला : तवं गोडू जाला : “जी जी : हा गोडू असे मा :” अवघेयाचि भगतिजनीं ओरपओरपों खादलीया^३ : ॥

३१३ वीद्यावंता भेदि

एकु दी गोसावीयांसि उदयाचा पुजाअवस्वर जालेयानंतरें गोसावी आसनीं उपविष्ट असति : तवं^१ वीद्यावंत एकु ब्राह्मणाचा वेष धरुनि आले : आंगी लेइले होते : गोसावीयांसि दर्शन

३११. १ (मुराहबी.). २ हीराइसें. °तुम्हीं तेयातें एथ घेउनि यावें कीं :” ३ मुरा. °यावारि गोसावीं श्रीउद्धवदेवां आज्ञाभंगाची गोष्टि सांघीतली. (तथापि, मु. प्रतीतीलच श्रीकृष्णचरित्रात ‘उद्धवदेवा आज्ञाभंग भावो कथन’ या लीळेच्या शेवटी ‘ही लीळा गपणति मठीं लाडु पोतेयाचां प्रसंगीं सांघीतली’ असे नमूद केले आहे. यथार्थतेने तेथेच ती शोभते. म्हणून येथे समाविष्ट केली नाही.

३१२. १ (मुराहबी.). २ मुराहबी. °गोसावीं नींबाचें पान तोडिलें : आपदेवोभटांसि दीधलें : “घेया गा भागेया :” तीहीं तें चाखिलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “भागेया : कैसें असे ?” “जी जी कडु असे :” अवळोकौनि दुसरें दीधलें : तीहीं तें चाखिलें : मागौतें सर्वज्ञें म्हणीतलें : “भागेया : कैसें असे गा ?” “जी जी : हें गोड असे :” इतुलेनि गोसावीं अवळोकुनि खांदीचि गोड केली. ३ अपंभगोह °या आंतु गोसावीं ऐसें सांघीतलें : ‘आपुलीया वासना खाल तरि कडू : आमचीया वासना खाल तरि आवघेंचि गोड’.

३१३. १ (मुराहबी.).

जालें^१ : तेयांसि गोसावीं मानु केला : गोसावी उभे ठाकले : अर्धासनीं बैसवीलें : बाइसांकरवि पाये धुववीले : गंधाक्षत करवीलें : भातुकें वाटां घातलें : तीहीं खादलें : गुळुळा केला : तांबुळ दीधलें : मग ते नीगाले : गोसावी उभयां ठाकौनि अनुकरण केलें^१ : बाइसीं पुसिलें : “बाबा : ऐसा यांसि मानु केला : तरि हा कवणु ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : हे द्वारावतीकारां श्रीचांगदेओराउळा गोसावीयांचे अनुग्रहीत :” “बाबा : एक एळापुरा आले : एक एथ आलें^१ : हे ऐसे केती एक असति ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : हे ऐसे बावन असति : एथौनि बावन पुरूखां वीद्यादान :” ॥

३१४ देवांप्रति गीरीकपाटें प्रसंसा

पर्व जालें : बाइसें वाढावाढी करीतें असति : पुजा जालेयाअनंतरें^१ रात्रीं गोसावीयांसि पटिसाळेवरि^३ आसन असे : चांदणें पडिलें असे^३ : तवं दादोस आले : श्रीचरणावरि पांच पोफळें ठेवीलीं : दंडवतें घालुं लागले : तवं सर्वज्ञें म्हणीतलें : “माहात्मेयांसि काइ गा उदीयां ग्रामांतर^४ ?” “जी जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “घाटावरि कीं गंगातीउरासि ?” “जी जी : गंगातीउरासि :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तुम्हां गंगातीउरचि होए : एं नवीं नवीं अघ्नारें^५ : श्रद्धाधान^६ लोक : ताटीं ठाणवैया^७ : सरवळेयानाखलेयांचीया खीरी : वरि पंचधार साकर : वरि तुपाभरुनि वाटी : पाटपीढीं बैसावेया : सातपांच भातु वेळितीं : ऐसें तुम्हां गंगातीउरचि होए : घाटु तो कोणासि ? जे अदृष्टार्थीए तेयांसि कीं गा : बरवीं गीरीकपाटें : गव्हरे^८ : नीझरेंउदकें : बरवे वृक्षांचे मांदाडे : बरवीया मंजीष्टा साया : वरि संचरते चंद्ररस्मि : ऐसीं सुखें तीएं कवणासि ? जेयांचां हृदइं परमेस्वरू : तेयांसीचि कीं गा : तुम्हांसि गंगातीउरचि होए :” ॥

३१५ आबैसीं दीठि उतरणें

माहालक्ष्मीयेसी पर्वणी एकि आली : तो लोकु अपारू देवतादरीसना आला : तेवीचि गोसावीयांची प्रसीधी आइकिली होती : ते गोसावीयांचें दरीसन सकळ लोकासी जालें : गोसावीं दीठिची प्रवृत्ति स्वीकरीली^१ : आबैसीं बाइसांतें म्हणीतलें : “बाइ : गोसावीयांसि दीठि लागली असे : नेत्र आलोहीत जाले : श्रीमुख कोमाइलें :” सर्वज्ञें म्हणीतलें^२ : “बाइ : वृधाबाइसें काइ म्हणत असति ?” “बाबा : ऐसें म्हणतें असति : बाबासि दृष्टि लागली : नेत्र आलोहीत जाले : श्रीमुख कोमाइलें :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हो

३१४. १ (रा.). २ एवा. नोंवातळि. ३ (मुरा.). ४ अगोह. ग्रामत्र. मुराभ. गंतुकाम. ५ गो. अग्रहारें. मुह. अग्रारें. ६ अचं. श्रद्धापर. ह. सधोसनी. ७ (पं.). ८ अहमु. गहीवरें. रा. गह्वरें.

३१५. १ (मुराहबी.). २ अ. “बाइ : ऐसें ना : बहुतें माणुसें आलीं होतीं. प्रवा. “बाइ : सांपे माणुसांची मांदी बहुत की :” रावा. “बाइ : जनपद बहुत कीं :”

बाइ : ऐसी नाना वासनांचीं नव्हतीं माणुसें आलीं होतीं : ” बाइसीं म्हणीतलें : “आबै : तुं दीठ उतरुं जाणसि ? ” “हो बाइ : जाणें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : ए पुत्राची माता : एं दीठि उतरुं जाणति : ” मग आबैसीं साता घरिची कुहीटि आणिली : मग गोसावीयांची दीठी उतरिली : मग गोसावीयांचें श्रीमुख जैसें होतें तैसेंचि जालें : ॥

३१६ सोभागें नाम करणें

सोभागबाइसा नावें म्हांडबाइसैं : गोसावी आसनावारि बैसले असति : पुढां तीयें बैसली असति : परभत फाळ एसणें दांत : गोसावीयांची श्रीमूर्ति अवलोकितें असति : गोसावीं म्हणीतलें : “बाइ : तुम्हीं आपुलेया वरेंतासि पढीया ? ” तेहीं म्हणीतलें : “तरि काइ जी : थोरि पढीए : आपण तेल जेवीति : मीं जेवीं तवं मज तुप घालीति : आपण ताक जेवीति : मज दही दूध वाढीति : आमतें एकि गाए होती : ते गाडुगाभरि दुधा दे : तें मीं जेउं बैसैं : आणि मज वाढुं एति : ‘पुरें पुरें म्हणें :’ आणि आवघा गाडुगा रीचवीति : ” तवं सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तरि तुम्हीं सोभागाचा गाडुगा म्हणा : ” ऐसें गोसावीं प्रसादाचें नावें ठेविलें : मग तैलागौनि तेयातें ‘सोभागें’ एणें नावें बोलावीति : ॥

३१७ दाइंबा सोभागातें हांसणें

दायांबा सोभागातें हांसति : “ऐसें या : माझेया सोभागा : माझेया सोभूलेया : ऐसें या^१ माझेया सोगौरा : ऐसें या माझेया सोभागचेया गाडुगेया : ” सोभागीं म्हणीतलें : “जी जी : या दायादादोतें वारिजो जी : हा मज हांसतु असे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “सोभागें हो : काइ म्हणतु असे ? ” “जी जी : ऐसें म्हणतु असे : ” म्हणौनि मागील सांधीतलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “भोजेया : उगे असा गा^२ : ” “जी^३ जी : मज उगें नसवे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “नसवे तरि एथौनि जा : ” “जी जी : ऐसें वरि होववैल : पारि ना हांसणें अशक्य : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हां गा : म्हांतारी मरैल : तरि तुम्हीं काइ कराल ? ” “जी जी : गोसावी काइ करिती ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बापाभाउवां : माएबहीणी जें वौजे तें करीन : ” “जी जी : पुत्रासि वौजे तें मीं करीन : सोभाग मरैल तरी मीं सोभागाचें आंगुठे बांधैन : कीडडी करीन : खांदीं रीगैन : घडा फोडीन : सोभागाचा संस्कारू करीन^४ : जी जी : तरि आतांचि करूं ? ” गोसावीं इखीत हांस्य केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पोरू म्हांतारीएसि आतांचि मारूं पाहातु असे : ” ॥

३ (पं.). ४ मुरा. °हळदीची दीठि उतरली.

३१६. १ अ. आबाइसैं. एवा. माइबाइसैं. २ (मुराहंबी.). ३ (गो.).

३१७. १ पं. ऐया. २ मुरा. °सोभागातें हांसा ना : ३ रा. “ना जी : हें आम्हां सक्ष (मु. शक्य) नव्हे. ४ (मुरा.).

३१८ भोजेया सरावीं चुकि

एकु दीसु गोसावीं वीहरणासि बीजें केलें : गरूडापासि आसन जालें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भोजेया : तुम्ही सराउं देओं जाणा गा ? ” “ तरि काइ जी : हें काइ जाणावें असे ? काइ ब्रम्हवीद्या ? ” मी सराउं देओं जाणें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तरि एथ करुनि दाखवा पां : ” “ जी जी : ” मग दाइबाएं सराडेयाचा कोळु केला^१ : वस्त्रें ठेविलीं : गोसावीयांसि दंडवत करुनि : मग वळण घेउनि : परवडी दोनिच्यारि एकी दाखविलीया : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ होए : परि एक चुकलेति गा : ” “ तें काइ जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें “ वेताळु^२ नमस्करुं चुकलेति : ” दाइबाएं म्हणीतलें : “ जी जी : आम्ही वेताळु काइसेया नमस्करुनि ? आम्हीं आपुलेयां गोसावीयांतें नमस्करुनि : ” मग तेहीं गोसावीयांसि दंडवत केलें : गोसावीं इक्षीत हांस्य केलें^३ : ॥

३१९ गोंदो माळ देणें

गोंदो ते बळहेग्रामिचे : पर्वाकारणें गोसावीयांचेया दर्रीसनासि आले होते : ते अखंड म्हणति : “ गोसावी आपुलीये गळांची माळ मज देतु कां : ” ऐसा मनोरथ करीति : गोसावीयांसि उदेयाचा पुजाअवस्वर जालेयानंतरें आंगणीं आसन जालें : गोंदो आले : दंडवतें घातलीं श्रीचरणां लागले : मग^१ ते गावांसि नीगाले : नीगतां गोसावीं तयांसि श्रीकंठिची माळ दीधली : श्रीमुखिचें तांबोळ दीधलें : मग नीगाले : मग ते अवघेयां माळ दाखवीति : “ मज गोसावी माळ दीधली^२ : ” ॥

३२० तथा वखरीं चुकि

एकु दीं उदयाचा पुजाअवस्वर जालेयानंतरें गोसावीं वीहरणा बनाकडे^१ गरूडाउत्तरे बीजें केलें : तवें कुणबी आउत वाहात असे^२ : गोसावीं दयांबातें म्हणीतलें : “ भोजेया : तुम्हीं वखरु वाहों जाणा गा ? ” “ तरि काइ जी : हें आम्हींचि जाणों जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तरि एथ दाखवा पां : ” सराडेयाचा वखरु केला : दोरियांचे नाडे केले : आउत बरवें वाहिले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आउत बरवें वाहिलें गा : परि एक चुकलेति : ” “ तें काइ जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वोसान^३ फेडूं चुकलेति^४ : ” ॥

३२१ पालीमैराळदेवीं वस्ति ॥

३१८. १ (मुराबी.). २ (मुराहबी.). ३ मुराबी. गरूडा नमस्कार. हीराइसें. वेताळापुडें कोल ठेउनि वेताळासि नमस्कार करुं वीसरलेति : ४ रावा. हे लीळा बीडीं : प्रवा : अज्ञात स्थान.

३१९. १ (मुराहबी.).

३२०. १ हबी. गावा दक्षिणे नैरुत्य कोनीं सेत : तेथ— २ (मुरा.). ३ अ. उसान. भ. कूसाण. ४ मुराहबी. वीसरलेति.

३२२ पव्है आसन : प्रातपुजा : आरोगण ॥

३२३ नीबां लींगाचां देउळीं वस्ति ॥

३२४ पाटवधां केदारीं गुंफे अवस्थान

मग गोसावीं पाटवधेयासि बीजे केलें : केदाराचेया देउळापुर्वे गुंफा : तेथ गोसावी-यांसि मासु दीस^१ अवस्थान जालें : ॥

३२५ राहीया भेटि

गोसावीयांसि दोपाहारांचा पुजाअवस्वरू जालेयाअनंतरें गोसावी पटिसाळेवरि : सपुजीत आसनीं उपवीष्ट असति : गोसावीं कोरें वस्त्र पारावरण केलें असे : राहीयासि^१ केदारा देवाची भक्ति : तो देवतेसि आला होता : देवतेसि पुजा केली : मग प्रदक्षिणा करूं लागला : तवं गोसावीयांतें देखिलें : श्रीमूर्तिवरौनि फूटा खालुता ऐसा पडिला होता : राहीएं देखिलें : आणि गोसावीं मागुती श्रीमूर्ति पांगुरवीली^३ : राहीएं म्हणीतलें : “ घालि गा देवा आंग उघडें : हों देइजो डोळेयां पारणें^३ : ” गोसावीं नावेक आंग उघडें घातलें : पुडुती वीनवीलें : “ घालि गा देवा आंग उघडें : हो देइ डोळेयां पारणें : ” नावेक आंग उघडें घातलें : पुडुती वीनवीलें : “ घालि गा देवा आंग उघडे : हों देइ डोळां पारणें : ” मग आवघें आंग उघडें घातलें^४ : मग साउमा आला : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागला : जवळि बैसला : मग म्हणीतलें : “ जी जी : गोसावी राओ होती कां देओ होती ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें राओ नव्हे : ना देओ नव्हे : हे भीक्षु माहात्मे : ” “ ना गोसावीयांचें आंग सराउवांचें जी : मर्दनेचें आंग जी : मीयां माहात्मे बहुत देखिले : वामदेव : गुणाकारदेव : देवर्तदेव^५ : देखिले : तेयांचीं पाणीभाताचीं अंगें : भेंडीं जी : गोसावीयांचें आंग सराउवांचें जी : गोसावीयांतें कोण्हीं असैल जी ? ” “ यातें कोण्ही नसे : ” “ ऐसें काइ होइल जी ? ” गोसावी उगेचि होते : “ जी जी : मीयां वामदेव : गुणाकारदेव देखिले : मातें गोतमारी^६ नावं जाळें^७ होतें : तेहीं माझीए कानीं खडा लाविला : ‘ दुखवलासि की ? ’ ‘ ना : हो : ’ ‘ तैसीं तीएं दूखवताति : ’ म्हणौनि तें तेहीं मजकरवि सांडविलें^८ : ” ॥

३२४. १ एवा. दीस वीस. मुरा. ऐसें पाखाआरुतें—.

३२५. १ मुरा. राहीनायकासि. २ मु. आछादिली. ३ एवा. धणि. अपं. °ऐसें तेणें तीनि वेळां म्हणीतलें : (भ. गोसावीं तीनि वेळां आंग उघडें टाकिलें) : ४ (मुरागो.). ५ ह. हयगर्वदेव. ६ पंगो. गोतमारें. ७ भगोपं. जाळ. बी. जालें. ८ मुराबी. °सगडीआंतु घालुनि जाळवीलें.

३२६ भटां : माहादाइसां भेटि

मग बीडींहुनि पर्व करुनि भट पाडलीएसि गेले : मग पर्वाचा सोहोळा माहादाइसां-
पुढां सांघीतला : तवं तेणें तयांसि अपरीतोखू थोरू वाटला^१ : तीएं दूख करूं
लागलीं : भारीवसु घेओं लागलीं : तवं भटां म्हणीतलें : “ तरि चाला जाओं : मीं
एइन^२ : ” मग दोघे नीगालीं : तीएं बीडासि आलीं : तेथ गोसावीयातें सोधिलें : तवं
तेथ ऐसें आइकिलें : जे गोसावी पाटवधां राज्य करिताति : तैसींचि भटोबास :
माहादाइसें : पाटवधेयासि आलीं : तवं गोसावीयांसि तैसेंचि सपुजीत आसन असे :
राहीया पुढां बैसला असे : माहादाइसें आलीं : तीएं गोसावीयांसि खेवं देउन दूख
करूं लागलीं : तवं राहीएं म्हणीतलें : “ हा होएं कीं मीं राहीया : मीं जाणें कीं : ”
म्हणीनि बाहे आफळिली : “ गोसावीयांची लेंकि होती : कां बहीणि होती : ” मग
पुसिलें : “ हां जी : ये गोसावीयांसि काइ होती ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें^३ : “ यातें कोण्ही
नाहीं : एं काहीं नव्हति : ” “ हें काइ जी : तरि एं रडताति कैसीं ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें :
“ एथिचीए सवेतव : सातपांच दी तुम्ही एथ याल : आणि तुम्हांहीं ऐसेंचि होइल :
आणि तुम्हींहीं रडों लागल : ” ॥

३२७ राहीयाकरवि दूध आणवणें

नावां एकां माहादाइसीं म्हणीतलें : “ राहिनायको : एका दामाचें आम्हांलागौनि व्याळीये
दुध आणावें^१ : ” माहादाइसें राहीयाचां हातीं एका दामाचें कवडे देत होतीं : ते नेघति :
“ दूध आमचें : एर तुमचें : ” तवं माहादाइसीं म्हणीतलें : “ ऐसें ना : मा : मीं मीश्रीत
क्रीया न करीं : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसें कां गा करिता ? आतांचें तवं एं म्हणतें
आहाति तें कां न करा ? मां तुमचें काइ केंहीं गेलें ? ” “ हो कां जी : ” मग तेयांचेया
कवडेयांचें दूध आणिलें : आपुलें तें वेगळें आणीलें : मग राहीएं गोसावीयातें वीनवीलें :
“ जी जी : मातें साकरी नावें म्हैसि असे : तीचा तांबीयाभरि दुधा मीं प्रतिदीनीं
गोसावीयांलागि व्याळीकारणें आणीन : ” गोसावीं मानीलें : मग राहीया पाठवणी
जाली : रात्रीं माहादाइसीं उपाहारू नीफजविला : मग गोसावीयांसि रात्रीचा पुजाअवस्वर
जाला : व्याळी जाली : भटां माहादाइसां पांती जेवणें जालीं : मग गोसावीयांसि पड्डु जाला :
भट माहादाइसें केदाराचां देउळीं नीजेलीं^२ : ॥

३२६. १ (मुरा.). २ पंढरी. नेइत. ३ हीराइसें. ° “ तुम्हीं काइ होआ ? ” “ हां जी : जैसे
आम्हीं तैसीं ये ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तैसींचि : ” ४ एवा. भेंकों.

३२७. १ (मुराहवी.).

३२८ माहादाइसांचीए पाठीवरि श्रीचरणु ठेवणें

माहादाइसैं केदाराचां देउळीं नीजैलीं होतीं : पालथीं : आधिलां दीसीं बीडूनिं^१ आउठ गावें आलीं होतीं : तीएं भागलीं : गोसावीं प्रश्रयासि बीजें केलें होतें : प्रश्रयो सारुनि उदका वीनीयोगु केला : मग गोसावीं तेथ बीजें केलें : जेथें दूखत होतें तेथ पाठीवरि श्रीचरणु ठेविला : माहादाइसीं म्हणीतलें : “ मा : हा : एथचि ओ : एथचि ओ : कवणि दैवाची ओ : भाग्याची ओ : ” ऐसैं म्हणीतलें : ऐसैं प्रतौनि पाहाति : तव गोसावीं श्रीचरणु ठेविला असे : “ हें काइ जी : गोसावीं कैसा श्रीचरणु ठेविला ? उतरिजो जी : ” सर्वजें म्हणीतलें : “ बाइ : राहा : थोर भागलीति : बाइ : आपुलेयाची श्रमलेयाची श्रमनिवृति कीजे^२ : ” मग माहादाइसैं उठिलीं : श्रीचरणां लागलीं : आणि म्हणीतलें : “ नागदेया : उठि उठि : गोसावीं बीजें केलें असे : ” भट उठिले : श्रीचरणां लागले^३ : मग गोसावियांसि चौकीं आसन जालें : मग गोसावीं भटातें म्हणीतलें : भटोवासांकरवि पाएवरि श्रमनिवृति करविली : ॥

३२९ माहादाइसांचा उपाहारु स्वीकारु

माहादाइसैं गोसावीयांकारणें उपहाराचीए आइतीसि आलीं होतीं : मग तें बाइ-सांचीये हातीं अवघी सामदि^१ दीधली^२ : गोसावीयांसि पटिसाळेवरि आसन असे : बाइसैं आणि माहादाइसैं भीतरि व्यापारु करितें असति : बाइसैं म्हणति : “ तांदूळांची खीरि करुं : आणि वळिवट वेळुं : ” माहादाइसैं म्हणति : “ वळिवटाची खीरि करुं : आणि तांदूळांचा भातु करुं : ” बाइसीं म्हणीतलें : “ तांदूळांची खीरि बाबासि आवडे : ” माहादाइसीं म्हणीतलें : “ हें काइ ओ जालें : गोसावी इस्वरु : इस्वरीं काइ आवडि नावडि असे ? वळिवटाची खीरि करुं : आणि तांदूळांचा भातु वेळुं : ” मग सर्वजें म्हणीतलें : “ बाइ : एं म्हणत असति तें कां न करा ? मग तुमचें तें केहीं गेलें असे ? ” एतुकेनि माहादाइसैं जीवीं पोळलीं : मग म्हणीतलें : “ बाइ : आतां तुम्हीं जाणा तें करा : ” उपाहारु नीफजविला : गोसावीं वीहरणासि वडातळि बीजें केलें : गोसावि-यांसि आरोगणेंची वेळ जाली : माहादाइसैं^३ वीनवुं गेलीं : तेह्वाळि गोसावीयांसि वडातळि आसन असे : आलीं : गोसावीयांसि दंडवत केलें : श्रीचरणां लागलीं : “ जी जी : उपाहारु नीफजविला : जी : आतां गोसावीं बीजें करावें जी : ” सर्वजें म्हणीतलें : “ बाइ : एथचि आणा : ” मग माहादाइसीं तेह्वाळि उपाहारु तेथचि

३२८. १ गो. बीडौनि. भमुरा. बीडीहुनि. २ (गो.). ३ (मुराहबी.).

३२९. १ ह. सामधि. २ मुराबी. ° “ बाइ : गोसावीयांसि भक्तजनासहित उपाहारु करावा : गुळमीरियांचिया अंगारिका : तांदुळ वेळावे : सरवळीयांची खीरि करावी : ” तव बाइसीं म्हणीतलें : “ तांदुळाची खीरि करुं ? — ३ मुरा. बाइसैं.

नेला : मग माहादाइसीं गोसावीयांचें चरणक्षाळण केलें : पुजा केली : धुपार्ती केली : मंगळार्ती केली : मग माहादाइसीं गोसावीयांसि ताट केलें : गोसावीं ताटावरि बीजें केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें काइ बाइ : तांदूळांची खीरि केली ? ” “ जी जी : ” “ एं म्हणतें होतीं तें कां न कराचि ? ” मग माहादाइसीं दंडवत केलें : श्रीचरणां लागलीं : “ जी जी : मी नेणेंचि जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : तुम्हीं म्हणतें होतींति तें तैसेंचि : इस्वरीं काइ आवडि नावडि असे ? परि एथिची प्रवृति ते बाइसें जाणति : एथ असिजे तवं बाइसें म्हणती तें कीजे हो : ” “ हो कां जी : ” ॥

३३० माहादाइसें माहोउपवासें प्रस्नु करणें

माहादाइसीं म्हणीतलें : “ जी जी : मी मासोपवासू करीति होतीयें : पाखू यकू केला : आणि मज स्त्रीयांचा उपद्रो उठिला : वायनायकू आले : मातें गावां घेउनि गेले : पाखू दी मासोपवास करणें राहीले : तारि काइ मज दोखू जाला ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : करितीति तारि फळ होतें : न करा तारि पापही नाही : पुण्यही नाही : ” माहादाइसीं पुसिलें : “ जी जी : माहोउपवासु^१ केलेयां काइ होए ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : उपवासु केलेयां आत्मा पीडे^२ : तेणें पाप होए : वर्त केलेयां पुण्य होए : उजवीजे तीए दीसीं देओब्राह्मणु केलेयां फळ होए : ” ॥

३३१ तथा एकादसी प्रस्नु करणें

माहादाइसीं म्हणीतलें : “ जी जी : एकादसी व्रत केलेयां काइ होए ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : पाप होए आणि पुण्यहीं होए : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ उपवासु कीजे तेणें पाप होए : उजवीजे तेणें पुण्य होए : ” “ एकादसि केलेयां व्रतचि केलें होए : परि एकादसि करूं कोण्हीचि नेणे : बाइ : दसमीचां दीसीं अलोणीं ताकभाताचें एकवत कीजे : भुमिसएन : ब्रह्मचर्य : वागनीमूं : पारणें तेंही अलोणीं ताकभाताचें कीजे : पारणें तेंचि नीवारणें : ऐसें कीजे तेंचि फळातें दे : दोघांचौघांपांती अन घालीजे : नाही तरि उपवासू केलेयां नरकाचि होति बाइ : ” “ जी जी^१ : ” ॥

“ जी जी^२ : आम्हीं एकादसीचां दीसीं चोरुनि जेउं : आणि बारसिचां दीसीं पारणें करूं : भलेतैसें चोरुनि जेविलेयां तन्हीं लोकु जाणेचि : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : सत्यार्थू प्रगटे : ” “ जी जी : लोकु तरि जाणे : एकादसिचां दीसीं दोनि वेळ जेविजे :

३३०. १ (भ.). २ एवा. मासोपवासु. ३ (मुरा.).

३३१. १ (गोंगो.). २ मुरा. “ आम्हीं एकादसी करूं : न करूं : ऐसें कव्हणीचि नेणति : आणि एव्हीवीं तरि म्हणति : ” “ ये एकादसी न करीति : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : एथार्थू. (एवा.

ऐसें लोक जाणे : तरि लोकातें चोरुनि कां जेविजे ? लोकादेखत कां नेजवावें ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : स्त्रीपुरूखांचा^१ वेवहारू जगवीस्व जाणे : तरि काइ चोहोटां बाजुलें घालुं एइल ? ते^२ घराचां कोणटां एकी सोइचि घालावें कीं : तैसें बाइ : तेहीं पां जाणीतलें : परि आपण तैसेंचि करावें कीं : एहवीं लोकु सेणवरि नेघे ?” एथ गोसावी संग्रहो वीहिला^३ : ॥

३३२ दायंबा जावाइ नीराकारणें

दायांबा^४ भीक्षेसि गेले होते : ते एका ब्राह्मणाचेया आवारासि गेले होते : तयाचा जावाइ तयांचीए लेकीतें सांडुनि गेला होता : तो दायंबाचि सारिखा^५ : तवं तेहीं म्हणीतलें : “ आमचे जावाइ नव्हति ?” दाइंबाएं म्हणीतलें : “ मी नव्हें :” ते म्हणति : “ होए :” ते म्हणति : “ नव्हें ” मग तेहीं म्हणीतलें : “ आगा : याची ब्राह्मणि बोलावा : मग ते ओळखैल :” मग तेहीं बाइल बोलाविली : “ हां ओ : हा तुझा पति^६ होए ?” तवं तीया म्हणीतलें : “ ना होए :” “ तुम्हीं इतुले दीस आपुलीए ब्राह्मणितें सांडुनि गेले होतेति : तरि आतां^७ इतें घेउनि जा : आम्ही कीती दीस संवसाळुनि^८ ?” इतुकेनि दायंबा उगेचि राहिले : तैसेंचि ते एहएह्नीं गोसावीयांपासि आले : “ जी जी : हे आमचे जावाइ : इतुके दीस ब्राह्मणितें सांडुनि गेले होते : आतां नव्हों म्हणताति :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुमची कोणि साखा ?” “ जी जी : माध्यांजन :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हे कऱ्हाडे^९ : यांचे सासुरे पैठणीं असति : चांगदेविचे भोपे^{१०} : म्हणौनि हे तुमचे जावाइ नव्हति :” मग ते उगेचि नीगाले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पोरा : नीराकारिसीचि ना कैसा ? गळां लोढणें बांधते तरि काइ करितासि ?” दाइंबाएं म्हणीतलें : “ जी मीं काइ जी : हे असती आणि काइ जी :” गोसावीं म्हणीतलें : “ पोरू यासीचि टेकला मां :” ॥

३३३ चींतनप्रस्णें राहीया पाठवणी

राहीया चौघांसीं गोसावीयांचेया दरीसनासि आला : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : मग नावेक बैसले होते : गोसावी आसनीं नीश्चळ उगेचि होते : तवं राहीए

सत्यार्थु) प्रकटें :” ३ अ. स्त्रीपुरूखांची वेवस्ता लोक जाणे. ४ मुरा. °माजघरीचि घालावी कीं : ५ °वासनांतरे हे लीळा अज्ञात स्थानीं.

३३२. १ मुराहबी. पाटवधां वेव्हारे एक : तयाचेया घरा दायंबा भीक्षे जाति : ते सोपस्कर भीक्षा देति : तयाचा जावाइ तयाचीए लेकीतें सांडुनि गेला होता : तो दायंबाचि सारिखा : तयांतें देखौनि तीयें म्हणति : हा तोचि : म्हणौनि सोइरेयांघाइरेयांपुढां दाखवीति : तीयेंहीं म्हणति : हा तोचि : लेकीतें पुसति : ते म्हणे : “ काइ तुम्हीं नेणा :” तेव्हळि तीहीं दायंबातें पाचारिले : “ तुम्ही आमचे जावाइ— २ (मुराहबीगो). ३ पं. वरैतु. ४ मुराहबीगो. °आपुली वस्तु सांभाळा. ५ (भ.). ६ एवा. रूगवेदी. ७ भगो. वडुवे. आ. वीद्यार्थी.

पुसिलें : “जी जी^१ : आपण काइ चींतिजत असिजे ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हें ऐसें चींतिजत असें : जें तुम्हीं एथौनि केधवां केधवां नीगाल : ” तव ते ऐसें बुझले जें गोसावीयांसि आमचा नीरोधु जाला : एतुकेनि राहीएं म्हणीतलें : “उठा ॐ उठा : आम्हीं लोणीएं न्हाउनि आलों असों : तेयाचा वासु गोसावीयांसि जातु असे : म्हणौनि गोसावीयांसि नीरोधु जाला : बोपडानि^२ एतु असे : ” म्हणौनि ते अवघेचि उठिले : गोसावीयांसि दंडवत केलें : श्रीचरणां लागले : मग नीगाले : ॥

३३४ पदूनभिजी वस्त्रपुजा ॥

३३५ सांकदीं^१ बाहीरीली बीजेस्वरीं वस्ति ॥

३३६ सवितडां साजां आसन

चौबारां आसन जालें : बाइसीं चरणक्षाळण केलें : गुळुळा जाला : वीडा ओळगविला : मग गोसावीं बीजें केलें : ॥

३३७ घाटीं चांगदेओभटीं घोंगडें पतन

गोसावीं रामदरेयासि बीजें केलें : घाटीं^१ उभे जाले^२ : तव चांगदेओभट इकडेतीकडे पाहों लागले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “काइ गा बटिका पाहिजत असिजे ? ” “जी जी : घोंगडें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “काइ गा बटिका : घोंगडें पाडिलें ? ” “ना जी : पडे ना : ” “तरि काइ वीसरलेति ? ” “ना जी : वीसरें ना : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तरि काइ केलें ? ” “ना जी : खांदावरौनि नीसरलें : ” गोसावीं इखीत हांस्य केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “जा : पैला डोंगराबुडि पडलें असे : तें घेउनि या : ” ते गेले : घेउनि आले : ॥

३३८ दाइंबा आसनीं नोक्षेदु

गुंफा^१ जव झडिजे तव बाइसें चौकीं आसन घालुं गेलीं : तव दयांबा स्तीतिवत चौकीं बैसले असति : बाइसीं म्हणीतलें : “पोरा : उठि : बाबासि आसन रचुं दे : ”

३३३. १ अ. °आम्ही गोसावीयांतें चींतुं : गोसावी कोणातें चींतिजति ? ” २ गो. बोपडानि. ह. वीसडानि.

३३५. १ यापूर्वी ह. प्रतीत ‘वांजरे नदी वडातळि आसन : ’ ही आदि आहे.

३३७. १ एवा. गुंफे पुर्वीली पाइरीयांवरि—. २ भ. °चांगदेओभटांचां खांदि घोंगडें होतें : ते पाडिलें : ते नेणति : गोसावीं (एवा. बाइसीं) म्हणीतलें : “बटीका : घोंगडें काइ केलें ? ” आणि ते गजबजीलें : “तरि काइ पाडिलें : कीं वीसरलेति ? ” °.

३३८. १ मुरा. दाइंबासि स्तीति जाली होती : ते पुढां गेले : गोसावीयांसि जेथ आसन रचावें तेथ

तवं दाइंवाएं म्हणीतलें : “एथचि आसन घालावें : मा पैन्हां कां घाला ना ? तेथ काइ बोटे भोए खालावली असे : ” बाइसी घागरा बांधला ? “हें काइ जालें या पोरासि ? बाबासि कैसें आसन रचुं नेदीसि ? बाबा : या पोरासि ऐसें काइ जालें ? आसन कैसें रचुं नेदी ? ” सर्वज्ञ म्हणीतलें : “बाइ : तुमची म्हणौनि एणें भीड राखिली : आणिकाचें तरि टाकुनि सांडिता : ” एतुकेनि स्तीति भंगली : मग उठिले : मग बाइसीं आसन रचिलें : गोसावीं आसनीं उपवीष्ट जाले : ॥

३३९ रामदरां गुंफे अवस्थान

मग बाइसें गेलीं : गुंफा झाडिली : सारविली : रंगमाळिका भरिलीया : मग गोसावीयांसि ओटेयावरि अवस्थान जालें : दीस बीस : ॥

३४० नदीधारे प्रदक्षणा

मग गोसावीयांसि उदीयांचा पुजाअवस्वरू जालेयाअनंतरें गोसावीं वीहरणासि वीजें केलें : धारेपासिली सीळेवरि आसन जालें : श्रीमुर्तीवरि धारेचे तुसार पडति : ते माणुकूलीं खेवणीलीं ऐसे दीसति : गोसावीं बाइसांकरवि : भगतिजनाकरवि धारेसि प्रदक्षणा करविली : पुढें बाइसें : तेयांमाणें चांगदेओभट : दायांबा : उपाध्ये : प्रसनाएकु : बाइसें नीसरति : आणि भगतिजनें हांसति : आणि गोसावी हांस्य करीति : ॥

३४१ प्रसनाएका भीक्षासौकरीए श्रवण

भक्तजन दीसवडि भिक्षे जाति : एक मात्रकोळीये : एक संवीतडेया : गोसावीं दायांवातें आणि प्रसनाएकातें जांबुखेडेयासि भीक्षेसि पाठवीलें : सर्वज्ञ म्हणीतलें : “मठसौकरीए : उदकसौकरीए : भीक्षासौकरीए : पाहुनि या : ” ऐसा नीरोपु दीधला : मग ते पाहावेया गेले : पाहिलें : तिन्हीं सौकरीए असति : प्रसनाएकु राहिले : दाइंवातें म्हणीतलें : “तुम्हीं जा : गोसावीयांपुढें सांघा : तीन्हीं सौकरीए असति : वरवें असे ” तेहीं एउनि गोसावीयां-पुढां तैसेंचि सांघीतलें : “जी जी : गोसावीयांतें बोलाउं पाठवीलें असे : ” सर्वज्ञ म्हणीतलें : “जा गा : बोलाउनि घेउनि या : पोरू आपुलेया अंसा गेला : ” मग बाइसीं

जाउनि घोंगडेयाची चौघडी घालौनि बैसले : बाइसीं म्हणीतलें :— २ (मुरा.) ३ मुराहबी. °एथिचें म्हणौनि आडोळीचि ना :—.

३४०. १ मुराहबी. °धारेचेया कुंडा— २ (भगो.) मुराहबी. ते सुवर्णाचि कण ऐसे दीसति°.

३४१. १ बी. °सौकर्ये. पंभ. °स्वकीये. गो. °स्वकरीए. मु. °सौकर्येत्व. एवा. °स्वकर्ये. २. (मुराहबी.) मुरा. °दायंबा आणि परसनायक जांबुखेडेया भीक्षे गेले : तवं तेथ भीक्षास्वकर्ये : उदकस्वकर्ये असे : मग परसनायकें म्हणीतलें : “दायंबा : आम्हीं एथ राहौनि : गोसावीं पुसती तरि ऐसें सांघावें : ‘भीक्षास्वकर्ये असे : मढीस्वकर्ये असे : उदकस्वकर्ये असे : जै गोसावी वीजें करिति ते दीसीं मज जाणवा : मग मी एइन :’ एरी दीसीं दायांबा आले. ३ (हबीगो.).

४ मुरा. °भगवेपणाचेया. ५ एवा. आंगा.

पुसिलें : “बाबा : आपुलेया अंसा गेला म्हणिजे काइ ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : चतुर्मासीकारणें संन्यासी गाउं पाहावेया^१ पाठवीति : पाहाति : आणि आपण तेथचि राहाति : सुकलभट असति : तेयांतें सांधावेया पाठवीति : पाठीं एर एति : तैसा पोरू आपलेया अंसासि गेला^२ :” मग तेयांतें भगतिजन घेउनि आले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तुमतें पाहावेया पाठवीलें : कीं राहावेया पाठवीलें ?” ऐसें गोसावी तेयांसि कोपले : ॥

३४२ मार्गो बाइसाआग्रहोनीवृति

गोसावीं रामदराहुनि बीजें केलें : मात्ताकवळीएसि बीजें करिताति : तवं मार्गो वाट फांकली : तेथ गोसावी उभे राहिले : बाइसीं पुसिलें : “बाबा : हा मार्गु कवणा गावां जाइल ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : हा मार्गु जांबुखेडेयासि जाइल : आणि हा मार्गु मात्ताकौळीएसि जाइल :” तवं बाइसीं म्हणीतलें : “बाबा : जांबुखेडेयासि बीजें कीजो कां :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : एथ प्रवृति नाहीं :” तैसाचि तीहीं तीनि वेळ आग्रहो घेतला : तैसंचि गोसावीं तीनि वेळ नीराकारिलें : चौथीए वेळे सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : तुम्हीं जरि आग्रहो कराल तरि यातुलां एकां^३ होइजैल :” तेथ हरणें चरतें होतीं : तीए श्रीकरेंकरुनि दाखवीलीं : तवं दायंबायें म्हणीतलें : “बाइ : अवघेयांचीं सीसें कां नीवटाल^४ ?” आणि बाइसें गजबजिलीं : मग बाइसीं म्हणीतलें : “नको नको बाबा : आतां मीं आग्रहो न करी^५ :” ॥

३४३ मात्ताकौळीए ब्राह्मणांघरीं मादणें : पुजा : आरोगण

गोसावीं मात्ताकौळीए बीजें केलें : गोसावीं प्रसनाएकाची दुटी प्रावर्ण केली असे : ते सूर्याचां रस्मीकरुनि^१ ओडणासारिखी दीसत असे : भगतिजनाचीया काठीया भालेयांसारिखिया देखिलीया : सेतकरीं देखिलें : एतुकेनि लोकु भेओं लागला : “आले आले ओरपेकार^२ :” तेहीं वेसि घातली^३ : जुझाची आइति केली : मांदी वेसिदारीं मीनली : गोसावीं उपाध्यांतें पुढां पाठवीलें : उपाधीं म्हणीतलें : “तुम्हीं भेओं नको : रामदरां श्रीचांगदेओराउळ गोसावी असति^४ : ते एत आहाति :” गोसावीं वेसिदारा बीजें केलें : गावींचां वेसि उघडीलीं^५ : गोसावीयांसि^६ पटिसाळेंसि आसन जालें : मग ते अवघे लोक आले : दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : मग ब्राह्मणु एकु आला : तो

६ अ. बाहावेया. ७ मुरा. ^१बोलाउं धाडीलें : वासुदेवो : म्हणौनि नीगाले : गोसावीयांपासि आले :

३४२. १ हीराइसें. ^२हरिणाचें देह घेइजैल : मग कवण म्हणौनि ओळखाल ? कवणा पाठीं धावाल ?”

२ एवा. लावाल. मुरारीबासांची वासना : “बाइ : उगी असा : अवघेयांचां मुळिं इळा कां घालाल ?”

३ एवा. ^३बाबा : आवघेयांची सवे कां लागली ?” जांबुखेडीं बाइसांचीं संबंधीयें होति :

३४३. १ (मुराहबी.). २ एवा. पाइक. एवा. पुंड. (मुराहबी.). ३ भ. वोणु मांडुनि राहीले :

४ (भ.). ५ भ. (एवा. मदळा धरुनि गोसावी उभे होते.).

सोवणी : तेणें गोसावीयांतें वीनवीलें : आपुलेया आवारासि घेउनि गेला : पटिसाळेवरि आसन जालें : चरणक्षाळण जालें : मग वीळिचांचां वेळीं मर्दनामादणें जालें : पुजा आरोगण जाली : वस्ति जाली : मग उदीयांचि गोसावीं आसुटीएसि बीजें केलें ॥

३४४ आसुटीए हरिचंद्रां वस्ति : विनायकीं क्षौर

गोसावीयांचें क्षौर जालें होतें : बाइसीं म्हाला^१ बोलावीला : मग गोसावीयांचें क्षौर^२ केलें^३ : तेयांसि एकु दामु दीधला : मग मर्दनामादणें जालें : मग तो म्हाला तेहीं हातीं आणिकाची सेवा न करीचि : देहपरीएंत ॥

३४५ सीराळां भीलेस्वरीं वस्ति ॥

३४६ वांकीए मढीं अवस्थान

मग गोसावीयांसि वांकीए मढीं अवस्थान जालें : ॥

३४७ चोरकुमति हरणें

‘वीळिचांचां वेळीं वांकीएसि चोर आले : भगतिजनीं म्हणीतलें : “जी जी : माणुसें आलीं :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “भीया ना : भीतरि जा :” गोसावीं आंगणांसि बीजें केलें : तेथ उभे जाले : तव चोर आले : तेहीं म्हणीतलें : “जी जी : गोसावी रानाआंतु काइ ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हें भीक्षू माहात्में : महात्मे हो : या :” तेहीं म्हणीतलें : “ना जी : आम्हीं^१ गोसावीयांसि उपद्रो करूं आलों :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तुम्हीं माहात्मे कीं गा : तुम्हीं माहात्म्यांसि उपद्रो कां कराल ? दोनि एकें फाळुकीं असति : तीएं तुम्हीं घेउनि जा : हें भीक्षू माहात्में : यासि आणीकु कोण्हीं एकाधा देइल :” “ना जी : एं गोसावींचि पांगुरावीं :” जुहारू केला आणि नीगाले : ॥

३४८ जोगनाएका वीज्ञापनीं पदुमनाभी पाठवणीं

जोगनाएकु तें पदुमनाभिदेवांचे भाउ : ते पदुमनाभिदेवांतें थोरें आवेसें नेआवेया आले : पाइकु परीवारू बहुतु : ऐसा आला : गोसावीयांसि उदीयांचा पुजाअवस्वरू

३४४. १ गो. उपाध्याकरवि. गोहबी. माहाला. २ गोप. क्षेउर. ३ भ. विनायकाचां (गो. चींतामणीचेया) साजां गोसावीयांसि क्षौर जालें : हरिचंद्रां चौकीं मर्दना जाली : पुर्वीला दारवठेया उतरे मादणें जालें.

३४७. १ मुराबी. भक्तिजनें भीक्षे गेलीं होतीं : तीयें आलीं : तीहीं झाडाआंतु चोर देखिले : तव चोर आले. भ. तो गाउ वोसु : तें चोरांचें स्थान : वीळीचां चोर आले. २ मुरा. ‘वोखटें हुनि आलों : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वोखटे यां कां होआवें ?” “जी जी : हें रान : एथ नसावें :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एथ काइ असे ? मा काइसया नसावें ? फाळुकीं दोनि एक असति—

जालेयाअनंतरें मग सपुजीत पटिसाळेवरि आसनीं उपवीष्ट असति : बाइसी देखिलें :
 “बाबा : पाइक आले : ” “ भिया ना बाइ : याचा भाउ यातें नेयावेया येतु असे^१ : ”
 तवं पाइक पुढें आले : तेहीं गोसावीयांतें देखिलें : आणि म्हणीतलें : “ ऐया रें : गोसावी
 साक्षात मलिनाथु : साक्षात सोमनाथु : कैसा पापीएं लींगभेदू केला होता : ” ऐसें
 म्हणीतलें : जो ए तो गोसावीयांसि दंडवत करी : ओडणखांडें पालथें घाली : आणि
 बैसे : तवं जोगनाएकु आला : तेहीं दंडवत केलें : श्रीचरणां लागला : जवळि बैसले :
 ओखटें करूं आले ते कुमति हरिली : मग जोगनाएकें म्हणीतलें : “ जी जी : पदुमनाभीतें
 पाठवावें : याची माता ते थोरि रात्रिदीसु रडतें आहाति : अनउदक नेघति : ” सर्वज्ञें
 म्हणीतलें : “ हां गा : याते काइ एथौनि राहाविलें असे ? तुम्हीं यातें नेया ना कां : ”
 मग जोगनाएकें म्हणीतलें : “ पद्मनाभी : चाल : ” “ ना मीं नैएं : मातें काइ बांधौनि
 नेयाल ? ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आतांचा वेळु तवं जा : मग मागौते या : ” “ ना जी :
 मीं न वचें^२ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जा एथौनि तुमतें पाठवीजतें : ” मग पदुमनाभिदेव
 गेले^३ : ॥

३४९ उपासनीयां स्तीति

उपासनीए ते स्तीतिमंत : ते गोसावीं रातांजनासि भीक्षेसि पाठवीले : नागिवेचि
 भीक्षा करीति : एकु दीं एकि बाइल करडी^१ भाजीत होती : तें रांधनें घेउनि कुंपाआंतु
 घातलें : तो कुंपु जळों लागला : एकु दीं एकाचें मुसळ खांदीं घालौनि भीक्षेसि गेले :
 एकु दीं पाखालेया खूळिगा उचलौनि खांदीं घातला : तैसेचि भीक्षा करीति : एकु दीसु
 गांविचां वेसि घातली : ते मोडुनि घातली : एतुकेनि गाविचा लोकु भेओं लागला :
 भेणेंचि भीक्षा घालीति : “ आरे : देसासि पांडवें आलीं असति : ” गोसावीयांसि धर्मु
 म्हणति : बाइसातें कोंती म्हणेति : उपासनीयांतें भीउं म्हणेति : दाइंवातें लकुळु
 म्हणेति : नाथोवातें साहादेओ म्हणेति : वांकीए पांडवें आलीं म्हणेति : ऐसी सात दी
 स्तीति होति : मग भंगली : ॥

३५० मीरडां रेमेस्वरीं वस्ति ॥

३५१ घोगरगावीं वस्ति ॥

३५२ मांडवगणीं सीधनार्थीं वस्ति ॥

३४८. १ (हबी.). २ मुरा. °हा मातें नेइल कैसा ? ऐसें याचें वळ पाहों. ३ मु. °हे लीळा एथ :
 हीराइसैं : भिगारप्रदेसीं.

३४९. १ भपह. करडी.

३५३ अर्णग्रामीं नागनाथीं अवस्थान : उपासनीयां लाठि घालणें

उपासनीयांसि मागांचि स्तीति जाली होती : ते एका गावांसि भीक्षेसि गेले होते : तेलीया एकाची लाठि खांदावरि घालुनि गोसावीयांचेया दरीसनासि आले : ते लाठि गोसावीयांवरि घालुं आले : तव^१ बाइसें सामोरी जाउनि तोंडावरि थापा हाणीतला : लोटुनि घातला : लाठी पन्हां पडली : बाइसीं पुर्खार्थें म्हणीतलें : “ मर मर पोरा : बाबावरि कैसा लाठि घालुं आलासि^२ ? ” म्हणौनि घागरा बांधला : मग बाइसीं पुसिलें : “ हां बाबा : बाबाचिपासौनि गोमटें आणि बाबावरि कैसा लाठि घालुं आला^३ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : आदिमाहादेवी वीद्या : एकी वीद्या राजसा : एकी वीद्या तामसा : ऐसीया एकी विद्या आति जेथौनि होति तेथौनिचि प्रतिकुळां करावें ऐसी बुद्धि उपजे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : आदिमाहादेवी^४ एक माहात्मे होते : तेयांपासौनि एकांदोघां वीद्या जालीया : तेयांचीया स्त्रीयां म्हणीतलें : ‘ तुम्हांपासौनि दोघांचौघां वीद्या : आणि मज काहीं नाहीं : तरि तुम्हीं मज वीद्या देयावी : ’ तेणें म्हणीतलें^५ : ‘ हे वीद्या सांघों नैए : हे वीद्या जेयापासौनि होए तेयासीचि ओखटें करावें ऐसी बुद्धि उपजे : म्हणौनि हे वीद्या सांघों नैए : वीद्येतव आवेसु भरे : तेयातव ऐसी बुद्धि उपजे : ’ तेया म्हणीतलें : ‘ तुम्हांसि कैसें ओखटें करीन ? मीं काइ नेणें ? ’ ऐसा तीया आग्रहो घेतला : तेव्हळि तेणें तीसि वीद्या सांघीतली : तीसि स्तीति जाली^६ : स्तीतीतव आवेसु भरला : आणि तेयाचेंचि खर्ग^७ घेउनि पाठीं लागली : एतुकेनि तेयातें वीदारिलें : वीदारूं सरलें : आवेसु गेला : मग रडों लागलीं : ‘ प्रीया : प्रीया : ’ करीत रडों लागलीं : तव आश्रणीं^८ वाचा जाली : ‘ मीयां तुतें वारिलें कीं : ’ ‘ आतां तुम्हांवीन मज गमे ना : तुम्हांवीन माझें देह जाइल : ’ तेहीं म्हणीतलें^९ : ‘ आतां अवघे अवेव जेथिचे तेथ मेळवि : मग मी स्वीकरीन : ’ मग तीया अवघे अवेव मेळवीले : मग तेणें तें मागौतें स्वीकरिलें : देहेवीण असों सकति : ते वीदेहीए पुरूख : ” ॥

३५४ देमती अद्रकत्वचाग्रहणीं सीक्षापण

बाइसीं देमाइसांकरवि आलें धुआवियाचें^१ म्हणीएं दीधलें^२ : आलें धुतां कोंडा पांणीएं वाहातु जातु होता : तो घेतला : ‘ पांणीभातेंसि जेवावेया होइल : ’ म्हणौनि गांठीं बांधला : आलीं : आलें बाइसांहातीं दीधलें : मग गोसावीयांसि दंडवत घातलें :

३५३. १ मुरा. °ते बाइसीं बखलीलें : २ गो. बैसलासि. ३ गो. बैसला. ४ मुराहबीगो. °महादेव. ५ मुराबी. °“आम्हीं तुम्हां वीद्या देउनि : परि तुम्हीं आमतें भक्षाल : नको : ” ६ मुराबी. °तीया तयातें खादलें : ७ गो. काती. ८ मुरा. अंतरिक्ष वाचा. एबा. अशरीरीणि. ९ मुराबी. °अस्ती मागुतीया मेळवा.

३५४. १ अपं. सोलावेयाचें. २ मुराहबी. °बाइसीं म्हणीतलें : “ देमाइसें : हें आलें धुनि आणा कां :

सर्वज्ञं म्हणीतलें : “देमती : गांठीसि^१ काइ?” तेहीं म्हणीतलें : “जी जी : हा कोंडा :” “कोंडा काइसा?” “जी जी : बाइसं म्हणीयें दीधलें : तें मीयां आलें धूतलें : तो^२ कोंडा वाया जात होता : तो मीयां पाणींभातेंसीं होइल म्हणौनि घेतला :” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “बाइसांतें पुसिलें?” “ना जी : कोंडेयासाटीं बाइसांतें काइ पुसो^३” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “देमती : एथिची सता ते बाइसांसि आथि : बाइसांतें पुसिलेयांवीण एथिचें काहीं करूं : घेओं नैए देमती : एथिचें तें देवस्व कीं : आणिकी देवतेचें देवस्व होए : मां एथिचें नव्हे देमती^४ ?” ॥

३५५ भींगारीं आदीतीं अवस्थान ॥ लखूमदेव ग्रहवसे आसंनीधान

लखूमदेवांभाइदेवांची माता गोसावीयांचीया दरीसना आलीं : मग वीनवीलें : “जी जी : मज दोष पुत्र असति : भाइदेवो तो नावेक वेडा : लखूमदेवो तो पीसा : तरि गोसावीयांचेया दरीसना आणुं?” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “तरि एथिचेया दरीसनासि आणा : मां वेडेयाचें वेडेपण जाइल : पीसेयाचें पीसेपण जाइल :” मग तीएं दोघांतें आणितें होतीं : तवं लखूमदेव हातौनि नीष्टले : ते पळाले : दोघांचौघां आंडोरांकरवि धरविले : मागुतें आणितें होतीं : गोसावीयांपासि पावतपावतां पळाले : तैसीचि गोसावीं तेयांपाठीं धावं घेतली : तवं ते नाराएणाचेया देउळावरि वेधले^१ : नासीआंतु तोंड सीरिलें^२ : गोसावीं नासीवरि बीजें केलें : गोसावीं तेयांचीए पाठिसी बैसौनि म्हणीतलें : “तुं कोणु?” तवं तेणें म्हणीतलें : “तुं कोणु?” तो आपुलें तोंड न दखवीचि : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “बाइ : लखूमदेव सन्मुख होते तरि तेयांचें पीसें फीटतें : भाइदेवांतें एथ असों देया : मग तेयांचें वेडेपण जाइल :” “हो कां जी :” ॥

३५६ भाइदेवांतें लघुनीती बोलावणें

मग भाइदेवो ते गोसावीयांपासि राहिले : घरा न वचति : तेथचि जेवीति : गोसावीयांपासि^१ निजति^२ : रात्रीं भाइदेवांसि लघुनीति^३ लागली : आणि म्हणति : “मुनिदेव हो : मुतुं?” तवं बाइसें म्हणति : “बटिका : उठि^४ :” ते नुठीति : माघौतें म्हणति : “मुनिदेव हो : मुतुं?” मागौतीं बाइसें म्हणति : “बटिका : उठि :” आणि ते उगेचि

बाबालागि साकवती करीन :” गेली : ^१ धूतलें. ३ एवा. पालवीं. ४ अपं. ते त्वचा वाया जात होती ते मीयां... घेतली”. ५ मुरा. पुसावें असे. ६ मुराहबी : “वरि वायां जावो : परि अनुज्ञात एथिचें काहीं घेवों न ये :”

३५५. १ एवा. वळघलें. २ गो. सूदलें.

३५६. १ मुराहबी. बाइसांपुढां. २ (भ.). ३ गोबी. लघुसंका. भ. वाटवनी. ४ मुराहबी. “तुतें मीं घेउनि जाइन” ते उहुं म्हणौनि नुठीति.

राहाति : मग गोसावी तेयांसि लघुनीतीसि^१ नेति : गोसावी दोहीं श्रीकरीं धरीति : ते^१ उगेचि वाटवनी करीति : तेणें गोसावीयांचे श्रीचरण सींतोडति : मग गोसावी तेयांतें आपणें पुढें नीजवीति : बाइसें गोसावीयांचे श्रीचरण पुसीति : ॥

३५७ भाइदेवांचीं बदरिकाफळें आरोगण

भाइदेव ते उदीयांचि मळेया जाति : तेथ बोरें वेंचीति^१ : चाखति : कडूवेंकडूवें तीएं आपण खाति : गोडेंगोडें तीएं आंगीचीया बाहीया^३ भरिति : आणि गोसावीयांपुढां रीचवीति : “ मुनिदेव हो : बोरें खा : मीयां तुम्हांकारणें आणिलीं : गोडें असति : ” बाइसें म्हणति : “ पोरा : उसिटीं बोरें बाबालागि कैसीं आणिलीं ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : उसिटीं ऐसा यासि काइ भावो असे ? इयें गोडें म्हणौनि हा घेउनि आला असे : ” एकदोन आरोगीति : एरें बाइसांहातीं देति^३ : “ घेया : एथिचेया उपयोगा नेया^४ : ” मग बाइसें तेयांची साकवती करुनि गोसावीयांचां ताटीं ओळगवीति : ॥

३५८ तथा चणा आरोगण

भाइदेव ते गावांआंतु जाति : तेथ चणेयांचीं पेवें नीगति : तेया पेवाचीए पाळी बैसौनि गोरेगोरे^१ चणे ते गोसावीयांलागौनि वेंचीति^३ : काळेकाळे ते आपण खाति : दोन्ही बाहीया भरुनि घेउनि एति : गोसावीयांपुढां रीचवीति : “ मुनिदेव हो : मीयां तुम्हांलागि चणे आणिले^३ : चणे गोड आहाति : खा^४ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ घेआ : एथिचेया उपयोगा नेया : ” मग बाइसें तेयांची साकवती करीति : अरधे ढांकाणें करीति : अरधे सांबारीवं करीति : मग गोसावीयांचां ताटीं ओळगवीले : ॥

३५९ देमाइसां ज्ञान : भक्ति : वैराग्य नीरोपणें*

[एकु दी^१ देमाइसें पुराण आइकों गेलीं होतीं : पुराण आइकौनि मग गोसावीयांपासि आलीं : “ जी जी : आजि पुराणीं ऐसें नीगालें : जें ज्ञान : भक्ति : वैराग्य : संसारमोचकें :

५ भ. वाटवनीयां. ६ भ. °गोसावीयांचेया श्रीचरणांमाजि उभे राहुनि मूतीति.

३५७. १ मुरा. °गोडेंगोडें बोरें चाखचाखों वोंटिये घालीति. २ भ. वाखोरां. ३ (मुरा.). ४ हबी. °बाइसीं घेतलीं : फोडुनि सोधिलीं : आंठोळिया वेगळिया केलीया : मग मीठमीरीयें हींगु लाउनि कुसंबीरि केली.

३५८. १ मुरा. पांढरे पांढरे. २ भ. °अंगीयेचे वाखोरे भरिले. ३ (मुरा.). ४ मुरा. °पुढां पुजा करुनी वोळगवीले :

३५९. *अमुराबीह. प्रतीति ही लीळा संक्षिप्त आहे. ह्या सर्व पोथ्या आणि विशेषतः भगो. प्रतीच्या साह्याने ही लीळा पुनःस्थापित केली आहे.

१ रावा. °तांदुळ सडीतां देमाइसीं पुसीलें : “ जी जी : गोसावी वीहरणासि बीजें करीताति : तरि ईश्वरीं काइ वैराग्य करावें असे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ देमती ज्ञान : भक्ति : वैराग्य°.

तें साच जी ? ” “ हो बाइ : साच : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ देमती : ज्ञान : भक्ति : वैराग्य : एकें मोचकें : एकें अमोचकें : तीएं तें केवि जाणति : तें एथौनि तुम्हांसि सांगीजति : ” “ तें केवि ? ” “ ना इतरीचीं तीयें अमोचकें : एथचीं तीयें मोचकें : एथचींहीं एकें अमोचकें : ” “ तीएं कैसी ? ” “ ना अन्यथाज्ञान संचरलें : युक्तित्रय : तेणें ज्ञान अमोचक जालें : अभीळाखू लोभू संचरला : तेणें भक्ति अमोचक जाली : प्रीती वीखो संचरला : तेणें वैराग्य अमोचक जालें : म्हणौनि एकें मोचकें : एकें अमोचकें : ” “ तरि मोचकें तीयें कैसी ? ” “ ना हे इतुले दोख नाहीं : तीयें मोचकें होति : परि ज्ञान : भक्ति : वैराग्य वाढवीलीयां वाढेति : धाडीलीयां जाति : ” “ तीयें कैसी ? ” “ ना श्रवण : मनन : मथन : एणें ज्ञान वाढे : ” “ तें कैसें ? ” ना “ धर्म : ज्ञातावीरक्तापासौनि श्रवण होए : मग मनोर्थु वीतकीत मनन करी : मग बोधुपूर्वक अनुसरलेनि पुरुषेंसीं मथन करी : तेणें ज्ञान वाढे : ” “ तरि जाए कवणी परी ? ” “ ना अवेहरण : अन्यकथन : वीपरीत बुधी : एणें ज्ञान जाए : ” “ तें कैसें ? ” “ ना जवळीकेचेनि : अथवा भेटलेया : वीतपाताचेन दृष्टांतें : ” “ ना अपराअतीत वस्तु जाणीजे : सकळां अपराअतीत वस्तु एकि आति : ते जाणीजे यातें ज्ञान बोलीजे : सकळ संपती तीया असंपती : परमेश्वरु जीवाची संपती : यातें भक्ति बोलीजे : सकळ वीखैयाची अनावडि : जीवासि ईश्वरींचि आवडि : यातें वैराग्य बोलीजे : याचि त्रीगुणातें बोधु ऐसें बोलीजे : हें मोचक बाइ : अमोचकें तीए अपरींचीं : ज्ञान : भक्ति : वैराग्य : इयें तीन्हीं एके काळीं न होति : बाइ : ज्ञानापसि प्रेम उत्तम : ” ॥]

३६० देमाइसां प्रतीति पंथू नीरोपण

एकु दीं देमाइसें स्नान करावेया नइकडे जात होती^१ : तवं नइकडौनि दोघी ब्राह्मणी बाइया एत होतीया : खांदीं पडदणीयां : हातीं तांबीए : गोष्टी करीत एत होतीया : एकीं एकीतें म्हणीतलें : “ आइ : पुराणीं ऐसें म्हणति : जें गुरुवीण संसारू तरिजे ना : मुंचिजे ना : गुरुवीण संसाराची ली पुसे ना : तरि गुरु केला : आतां स्वर्गा जाइजो : अथवा नर्का जाइजो : ” तवं देमाइसीं जीवीं म्हणीतलें : “ आमतें आमचे गोसावी असति^२ : ” तें एउनि देमाइसीं गोसावीयांपुढें सांघीतलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ देमती : गुरु वीस्वासु म्हैसेयाचा^३ : देमती : हा प्रतीति पंथू कीं देमती : ” “ एरू तो वीस्वास पंथू : ” देमाइसीं म्हणीतलें : “ कैसा प्रतीति पंथू जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हीं

३६०. १ गो.गो, °तेथ भाचा भेटला (एवा. ओळखीचे भेटले:) तेहीं म्हणीतलें : “ आम्हीं गुरु केले आहाति : आतां°. २ (गो.)

अस्त्री असा : आणि एथौनि म्हणिले : 'जा तुम्हीं पुरूखू : ' आणि^१ तें देमती ऐसें एउनीचि ठाकैल : जैसी पाखाणीची रेघ : हा प्रतीति पंथु देमती : ” ॥

३६१ तथा वीस्वासु पंथ निरोपण

“तरि वीस्वास पंथू तो कैसा जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “कव्हणी^१ एक माहात्मे असति : ते आपुलेयां सीक्षांसि घोकवीति : तें एकासि नैए : एतुकेनि तेहीं म्हणीतलें : ‘जाए : तुं म्हैसा :’ तेणें तें वीस्वासें घेतलें^२ : ‘ऐसें तरि मीं म्हैसा : आणि काइ :’ म्हणौनि ऐसें आपुलां ठाडं योजिलें^३ : बाहीरिवाडी जाउनि आला : आंगणीं उभा ठाकला : तेहीं म्हणीतलें : ‘एसि नां कां गा भीतरि ?’ तेणें म्हणीतलें : ‘माझीं सींगें अडति ना :’ ‘तुज सींगें असति ?’ ‘तरी काइ :’ तुम्हीं म्हणीतलें : ‘तुं म्हैसा :’ तेणें म्हणीतलें : ‘येणें हाचि शब्द धरीला :’ मग म्हणीतलें : ‘ऐसीं कानवडी करुनि ए :’ ऐसी वांकुडी मान करुनि आला : तेहीं माथेयावरि हातु ठेविला : ‘तुं म्हैसा नव्हसि हो :’ ‘हो कां : आणि काइ :’ ” ॥

३६२ उपाध्यां वीस्णुभटां भेटि : तथा पंचम वेदूउचारू

एकु दीं गोसावीं भींगारदेवीकडिली वेसी बीजें केलें : भींगारदेवीसि आसन जालें : तव उपाध्ये वीस्णुभट आले : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तुमचें कुटंबपरिवारू नीकेनि असे ?” “जी जी :” मग गोसावीं तेयांतें कृपादृष्टी अवळोकिलें : आणि तेयां स्तीति जाली : तैसेंचि गोसावी बीडारासि बीजें करिताति : तव वेसिदारीं गाढउ^१ भुंकीनला : आणि^२ तेहीं भुंकां लागले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “भोजेया : ऐसें काइ ?” “जी जी : हा पंचम वेदू :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पंचम वेदू तो काइ ऐसा ? गाढवाचिया सारिखें मुंकिजे^३ ?” एतुकेनि तेयांची स्तीति भंगली : ॥

३६३ जेउरमार्गीं बाइसां आग्रहोनीवृति

मग भींगारुनि नीगाले : गोसावी बीजें करिताति : पुढें वाट फांकली : तव बाइसीं म्हणीतलें : “बाबा : हा मार्गु कोणा गावां जाइल ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : हा मार्गु

३ हीराइसें. ^०ते यथार्थें ऐसें होउनि ठाकैल : ह. ^०तें एथौनि एथार्थुचि होउनि ठाकैल. बी. तें तैसेंचि घेउनि ठाकाल.

३६१. १ बी. कव्हणी एका माहात्मेयातें एकु उपदेश मागे : तेणें म्हणीतलें : “जाए : तुं म्हैसा :” तेणें अध्यासु वाढवीला : एकु दीं जेउं गेला : वाकुडी मान करुनि भीतरि रिगाला : तेहीं पुसिलें : “हें ऐसें काइ ?... २ (भगो.). ३ गो. ^०मग तो दुर्वाकुर चरे : पाडरुआंआंतु चरे : कराडी आंग घासे : पाणीयांआंतु बैसे : फुं फुं करीतु स्वासु घाली : मग तो आचार्यें एकें आंवतीला : तेयाचेया घरासि जेवावेया गेला : वांकुडी मान करुनि घराआंतु रीगाला : मग तेणें आचार्यें पुसीलें—.

३६२. १ भ. गाढौ. २ भ. विष्णुभटीं तैसाचि भुंकु केला. ३ (मुरा.).

जेउरासि जाइल : आणि हा मार्गु पापवीनासनासि जाइल : ” जेउरीं बाइसांची संबंधीं होती^१ : बाइसीं म्हणीतलें : “बाबा : तरि जेउरासि बीजें कीजो कां : ” “बाइ : तेथ जावेया एथ प्रवृत्ति नाही : ” “ना बाबा : या गावां जावें : तें या गावां बीजें कीजो : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : आग्रहो न करा : ” “ना बाबा : बीजें कीजोचि : ” आणि गोसावी अदृष्ट जाले : बाइसें देखतीचि ना : आणि मुर्छा एउनि पडली : ‘बाबा : बाबा :’ करीते^१ : तैसेंचि गोसावी दृष्ट जाले : आणि बाइसांतें हनवटि धरुनि सावधें सचेतनें करुनि उठवीलीं : “हें काइ बाइ : हें काइ बाइ ? ” म्हणौनि थोरलेनि शब्दें म्हणीतलें : डोळे पारिमाजिले^३ : बाइसीं पुसिलें : “बाबा : आपण कोणी ठाईं होते ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : ए रीगणीखालि होतें : ” “बाबा आजि बीजें करीते तरि आम्हीं काइ करितों ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : आग्रहो न कीजे : अस्त्रीयांचां स्वरूपीं आग्रहो एकु आति : जैसा लखुमीएसि होता : ” “तो कैसा बाबा ? ” मग यावरी गोसावी खीराबधिची गोष्टि सांगीतली : ॥

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “क्षीराब्धीचि देवता वीश्रमली होती : लक्ष्मी पाए तळ्हाति ति होती : तवं तेणें ऐसा मुगुटु तुकीला : ” लक्ष्मीयां पुसिलें : “तुम्हीं मुगुटु कां तुकीला ? ” “नां भूमंडळि कंदर्पकोडि^३ श्रीकृष्णचक्रव्रति अवतले असेति : तेयांचें सौंदर्य देखौनि आश्चर्यें तुकीला : ” तवं लक्ष्मीयां म्हणीतलें : “ते काइ तुम्हांहीपस्य बरवे ? ” तेहीं म्हणीतलें : “तेयांचेया^५ श्रीचरणाचेया नखाचें इतुकें आमचां ठाईं बरवेपण नाहीं : आणि काइ : ” यावरि लक्ष्मीयां म्हणीतलें : “तरि ते मीयां देखावे : आणि काइ : ” ऐसें म्हणौनि अग्रहो घेतला : तेव्हळि देवता द्वारावतिचेया ब्राम्हणाचीं लेकुरुवें घेउनि नेओं लागला : लेकरुं उपजे आणि सरे^६ : तो ब्राम्हणु महाद्वारासि जाए : दारवठां बोभाए : ‘हे राए अधर्मसीळ : याचां ठाईं अधर्म वर्तत असे : म्हणौनि माझी प्रजा वाढे ना : मी तरी काहीं अधर्म करीं ना : ’ ऐसा साहावेया^६ लेकुरुवाचीये वेळे : तेथ अर्जुनू आला होता : तेणें म्हणीतलें : ‘तुं कां ब्राम्हणा बोबातासि ? ’ ‘तुं काइ पूसतसी ? हा श्रीकृष्ण नूपसे : हा बळभट्ट न पूसे : मां तुं काइ पूसतसि ? ’ ‘नां मीं अर्जुनु : गांजीवां धनुकाचा : ’ तेव्हळि तेणें आपली आवधी वेवस्था सांगीतली : “माझीं सा लेकुरुवें नेलीं : सातवेंही नेझैल : तरी तुं राखसी ? ” अर्जुनदेवीं म्हणीतलें : ‘तरी मी राखेन : ’ ‘तुं काइ राखसील ? ’ ‘ना मीं राखेन : ’ ‘न राखसि तरी काइ ? ’ ‘तरि मीं अग्निप्रवेश करीन : ’ ‘तवंवरि तुं कोठें ? ’ ‘नां तवंवरि मीं येथचि असैन : ’ नीच ब्राम्हण दुखेंसीं जाये : ते दीसीं हरीखेला गेला : ब्राम्हणीं म्हणीतलें : ‘आजि लेकुरु

३६३. १ (हबी.). २ (मुराहबी.). ३ (भग.). ४ भग. मी तेयाचेया श्रीचरणीचेया आंगुठेयाचेया नखासारिखा नव्हे : ” ५ ग. अदृश्य होए. ६ पंभग. सातवेया. ७ एवा. “ना मीं अर्जुनु : जेयाचें गांजीवं धनूक”. ८ (भग.).

सरलें : तुम्हीं ऐसें काइ हरिखता ?' तेव्हळि आवधी वेवस्था तीयेपूढें सांघीतली : तेव्हळि तेही हरखैली : प्रसूतीसमैं अर्जुनातें बोलाउं गेला : अर्जुन आला : अर्जुन सस्त्रा-
अस्त्रीं घर पंजरीलें^९ : खीळणि केली^{१०} : गुणीं बाणु लाउनि उभा राहीला : ते वेळे
लेंकरूं^{१०} उपजतखेओं अदृश्य जालें : आणि तो ब्राम्हण दारासि आला : 'मर मर
अर्जुना : येणें अर्जुन होआवे नसि : जाळि^{११} तुझें अर्जुनपण : हे जाळी^{११} तुझी प्रतज्ञा :
हें जाळी^{११} तुझें गांजीवं धनूक : हें वेळोवेळां पुत्रमुख देखें : ये वेळे पुत्रमुख न देखेंचि :'
अर्जुन म्हणीतलें : 'भटो : कोपत असा कां ? मीयां प्रतज्ञा घेतली असे कीं : ' 'काइसी
तुझी प्रतज्ञा : तुहीं मरतासि : मां तीये कोंतीयेचेनि दुखें मीं कें रीघन : ' 'नां भटो :
मज सुधी करूं द्या : ' अर्जुनासि स्वर्ग मृत्यू पाताळीं तीहीं लोकीं गमन^{१२} : तैसाचि अर्जुन
स्वर्गासि गेला : स्वर्ग पाहीलें : तंव तेथ नाहीं : आठाहीं लोकपाळांचेया ठायसि
गेला : तेयांतें पुसीलें : 'तुम्हीं लेकरूंवें आणीलीं ?' तेहीं म्हणीतलें : 'आम्हीं नाहीं
आणीलीं : असति तरी पाहा पां^{१३} : ' तैसाचि अर्जुन आला : आणि सरण^{१४} रेखलें : मग
श्रीकृष्णचक्रवतीतें पुसों गेला : 'जी जी : मी अग्नप्रवेसु करीन : ' श्रीकृष्णचक्रवीतिन
म्हणीतलें : 'कां करिसी ?' 'मी प्रज्ञाहतु जालां : ' श्रीकृष्णचक्रवती म्हणीतलें :
'सुधी केली ?' 'जी जी केली : ' तेव्हळि श्रीकृष्णचक्रवतीन म्हणीतलें : 'आतां
चाल जाओं : आम्हीं तुम्हीं सुधी करूं : सुधी नव्हेचि तरी करा : आणि काइ ? चोरा-
चांडाळा दसरात्री : पंचरात्री : ऐसें : ' तैसेंचि : श्रीकृष्णचक्रवती : अर्जुनदेव नीगाले :
लोकालोकपर्वतवेन्हीं अर्थेसीं^{१५} बीजें केलें : तेथ अर्थु^{१६} राहावीला : तेथौनि साउमे
चर्णचारी बीजें केलें : पुढें अंधकारू : तेथ सूद्रसेनाचेनि उजीयेडें बीजें केलें : साउमें तेज
तें अर्जुनाचेनि साहावे ना : तेथ श्रीकृष्णचक्रवती पूढें : सुदर्शन मार्गें : माझारि अर्जुन :
ऐसें बीजें केलें : साउमीं सुवर्णाची^{१७} भूमी : तेथ बीजें केलें : तेथ सेखसैया साउमां
आला : दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागला : मांचेयावरी आसन जालें : केंसीं श्रीचरण
झाडीले : मोतीयामाणीकांची^{१८} पूजा केली : कनकाचां परिएळीं रत्नाचां दीपीं वोवाळिलें^{१९} :
अस्तुति केली : मग लेंकरूंवें आणीलीं : श्रीचरणांवरि घातलीं : हात जोडुनि पुढां उभा
ठकला : मग म्हणीतलें : 'जी जी : एहीं आग्रहो घेतला म्हणौनि मीयां यें आणीलीं :'
तैसेंचि श्रीकृष्णचक्रवती लेंकरूंवेंसी नीगाले : लखुमियेसि वेधु लागला : लखुमीं सरीसी
नीगाली : तेव्हळि श्रीकृष्णचक्रवती श्रीमुगुटावरि श्रीकरू ठेउनी तेयातें राहावीतें जाले :
अर्जुन म्हणीतलें : 'जी जी : यें सरीसीं येतें असति तरि येओं कां दीजे ना ?' तेव्हळि
श्रीकृष्णचक्रवतीन म्हणीतलें : 'हां गा : जेयाचेया ठायसि जाइजे तेयाचीया काइ

९ भ. सेइलें. १०. पं. °पोटांतुनि नेलें. भ. °वरिचांवरि नेलें. ११ भग. जळो जळो.
१२ (भग.). १३ ग. °तयाचि परी पाताळीं पाहीलें : तंव तेथही नाही. १४ एवा. काष्टे रेखिलीं.
१५ भग. रथेसी. १६ भग. रथु. १७ एवा. कास्मीराची.

आबुलीया नेइजति ?' तैसेंचि श्रीकृष्णचक्रवर्ती बीजें केलें : मागौतें स्वर्ग उतरतां श्रीकृष्णचक्रवर्तिन अर्जुनातें म्हणीतलें : 'अर्जुना : ए पाइरीवारि पाओ नको देओं : पाइरी चुकवी : ' 'हो कां जी : ' मग^{१८} बाळकेसीं द्वारावतिएसि आले : ब्राम्हण सुखीया केला : ब्राम्हणां बाळकां भेटि जाली : मग बळभद्रदेवातें^{१९} म्हणीतलें : 'आम्हां सुधि नव्हेचि : तुम्हांहीस्तव सुधि नव्हेचि : हा होये एकू अर्जुनु : सुधि करुनि लेंकरुवें घेउनि आला : ' ' ॥

तेव्हळि बाइसीं पुसिलें : "जी जी : तीयें श्रीकृष्णचक्रवर्तीसरिसीं नीगालीं तरि तेया सेखसैयासि क्षोभु नुपजेचि ?" सर्वज्ञें म्हणीतलें : "बाइ : तेयाचां ठाई वीकारू नाहीं : ते अवक्रीय वस्तु : " तवं मागिलाकडौनि उपाध्ये आले : बाइसें मागेंमागें कोमाइलीं ऐसीं जाताति : उपाधीं पुसिलें : "बाइ : आजि तुम्हीं मागेंचि काइ ?" बाइसीं म्हणीतलें : "बटिका : काइ सांघों ?" उपाधीं म्हणीतलें : "काइ बाइ ?" मग बाइसीं अवघी गोष्टि सांघीतली : "तैसें बटिका : आजि पाणीएं दीवा पाजळला होता : आजि बाबा बीजें करिता तरि काइ करितों ?" तवं उपाधीं म्हणीतलें : "ऐसा आग्रहो कां करिता ?" मग बाइसीं म्हणीतलें : "आतां न करीं बटिका : " ॥

३६४ पीपळगावीं घोळाणा आरोगणें

पीपळगावीं^१ मळां आसन जालें : चरणक्षाळण जालें : तवं तेथ चणा^२ खूडाणा जाला होता : गोसावीं उपाध्यातें म्हणीतलें : "बटिका : घोळाणेयालागौनि पैल चणा घेउनि या गा : " उपाध्ये गेले : चणा खुडुनि आणिला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : "बटिका : बोरें आणा गा : " उपाध्ये गेले^३ : मळेनिमळा हींडीनले : तवं काहीं बोरें नाहीं : आले : "जी जी : मीं अवघे मळे हींडीनलां : परि काहीं बोरें नाहीं : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : "बटिका : ऐसें ऐसें जा पां गा : " गेले : तवं बोरांचें रनखणें^४ पडिलें असे : वेंचिलीं : घेउनि आले : गोसावीं बाइसातें म्हणीतलें : "बाइ : घोळाणा करा^५ : " तीये दीसीं बाइसें भगतिजनें भीक्षा करुनि आलीं : तीये दीसीं गोसावीयांसि भीक्षांनाची आरोगण दीधली : घोळाणा ओळगविला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : "घोळाणामुक्षकरुनि भीक्षाअन वाढा : " मग गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळुळा बीडा जाला : मग गोसावीं तैसेंचि बीजें केलें : पापवीनासनासि : ॥

१८ (मुपं). १९ भ. ब्राम्हणातें म्हणीतलें : "लेंकरुवें अर्जुन आणीलीं : "

३६४. १ हीराइसें. पीपळगावांसरियां नागपूर. एवा. नागापुरि गव्हण : तेथ^०. २ भ. चणा घोळणेंयां जाला असे. ३ भ. °तवं ते बोरी आंब कीडौरी : उपाध्ये आले : गोसावीयांपुढां सांघीतलें : गोसावीं म्हणीतलें : "पैले बोरीचीं बोरें गोडे गोडे घेया : ". ४ गो. रवंखळें ह. श्रवण. बी. सारवण. ५ भ. °बाइसाकरवि घोळाणा करवीला : आलें : मीरीयें : हींगु : मीठ : नींबूवें पीळवीलीं : बरवा घोळाणा केला :

३६५ पापवीनासनीं आसन

मग गोसावीं पापवीनासनासि बीजें केलें : नावेक चौकीं आसन जालें : चरण-
क्षाळण जालें : टीळा लाविला : वीडा जाला : मग गोसावीं बीजें केलें : कपाटासि
धार अवलोकीली : धारे आसन^१ : ॥

३६६ कपाटीं माहात्मा बोलवणें

गोसावी वामौरीचेनि मार्गे बीजें करिताति : तवं तेथ कपाटीं माहात्मे एकु बैसले
होते : तेयांतें सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आपण एथ असिजे ? या नगरा भीक्षा कीजे ? ”
परि ते बोलति ना : वास^१ पाहाति ना : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ देखिलें गा : कें रीगौनि
ठेला असे : ऐसा जरि एथिचा होए तरि आन लेख लाहे : ” यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें :
“ दांत असति तेथ चणे नाहीं : चणे असति तेथ दांत नाहीं : ” ॥

३६७ वामौरीं दखिणेस्वरीं अवस्थान

तेथौनि गोसावीं वामौरिए दखिणेस्वरासि बीजें केलें^१ : बाइसें देउळ झाडावेया
गेलीं : तवं मसक बहुत देखिले : बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : एथ मसक बहुत असति : ”
सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : गावांआंतौनि वीसदेओ आणा : आणि या नींबकाडिया
वेंचा : आणि कवाड घालौनि धूं करा : आणि हे अवघे मसक जाती : ” मग बाइसीं
तैसेंचि केलें : मग भीतरि झाडिलें : चौकीं आसन रचिलें : तवं गोसावीयांसि पीपळातळि
आसन जालें : गोसावीं भीतरि बीजें केलें : आसनीं उपवीष्ट जाले : तेथ अवस्थान
जालें^२ : ॥

३६८ मळेसंदी माहात्मेयां वैराग्यकथन

एकु दीं गोसावी वीहरणासि बीजें करिताति : तवं दोहों मळेयांचीए संदीआंतु
माहात्मा^१ एकु उघडाचि उभा असे : लखलख^२ करीत हीवं वाजत असे : तवं बाइसीं^३
म्हणीतलें : “ बाबा : कैसा वीरगुतु : उघडाचि आहे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ^४ :

३६५. १ (मुराभगो.) गो. धारेसि गौमूखापुर्वे आसन जालें : श्रीचरण दोन्हीं धारेसि घातले : मग
कुंडाआंतु लोंवत श्रीचरण घातले : आणि कृपादृष्टी धार कुंड अळोकीलें : मग चौकीं नावेक आसन
जालें :

३६६. १ मुराबीभगो. टकमका वास पाहाति :

३६७. १ मुराबी. °दखिणेस्वरीं नावेक आसन जालें : तवं मसक खावों लागले : एतुलेनि गोसावीं
बाहीरि बीजें केलें : मग भक्तजनाकरवि... धुं करवीला. २ मुरा. °दीस तीन.

३६८. १ हगो. अवधुतु. २ गो. कणकण. ३ एवा. उपाध्यां. ४ मुरा. °काइ म्हणत
असा ? (एवा. बटिका : काइ°) “ जी जी : कैसा वीरक्त : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ याचि लागि ”

याचि कारणें : ” तवं वाइसीं म्हणीतलें : “याचि कारणें म्हणजे काइ बाबा ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : बाइ : “कीर्तिलागि : कां वीखयांलागि : यक सतेव वैराग्य : ” बाइसीं म्हणीतलें : “हां बाबा : यासि वीखो कोण घालील ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : हे ऐसें दीसत असति कीं : पारि नगर पुर पाटणीं हे हातें हातु न पविजति^५ : ” “ते कैसें बाबा ? ” “बाइ : नगरांतुनि एक एति : ते यातें हातीं धरुनि घेउनि जाति : उटीति : न्हाणीति : पाटाउवें सुताउवें वेढीति : बोट रूपेतवं आंगीं चंदन लावीति : तुपेंभातें जेउं सुति : आंथुरणावाजेवरि नीजवीति : एरी दीसीं मागातें तैसेंचि उघडेचि बैसले असति : तवं आणीक एक एति : ते घेउनि जाति : म्हणौनि हें वैराग्य तें वीखयांचि कारणें^६ : एक वैराग्य तें कीर्तीकारणें : सतेव वैराग्य तें दुर्लभ कीं बाइ : ” ॥

३६९ सोनैए वनदेवी वस्ति*

[मग गोसावीं सौनैये बीजें केलें : वनदेवाचेया देउळाआंतु चौकीं उभे राहीले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हें बळीपाचें देवत मां : ” मग चौकीं आसन जालें : चरण-क्षाळण जालें : पुजाअवस्वरू जाला : आरोगण जाली : गुळुळा वीडा जाला : तेथ वस्ति जाली : ॥]

३७० कानडी भालुगावीं त्रीपुरूखीं अवस्थान

सीधनाथीं आसन : गोसावीयांसि दोंपाहारांचा पुजाअवस्वरू त्रीपुरूखीं होए : बहिरवीं आरोगण पड्डू होए : ॥

३७१ गांगापुरीं वस्ति ॥

३७२ मार्गी पदुमनाभी भेटि : धांदलमोक्षकथन

मार्गी पदुमदेव भेटले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तुमची मातापीता : जोगनाएकु नीकेनि असति ? ” “जी जी : ” “मां तुम्हीं कैसेयापरी आलेति ? ” “जी जी : तीएं मज नीगों नेदीति : दारवठां राखणें घातलि : बाहिरें नीगों नेदितीचि : तेधवां जी^१ : भाउजैया चयेंसि सोल लावीली : ओहोणिचेया खांदावरुनि दुर्ग वेंघला : मग सोलां उतरलां जी^२ : ” मग^३ ते जीवीं म्हणों लागले : “ऐसीं पापीएं मज गोसावीयांपासि असों नेदीति : एथचें

५ मुरा. “तुम्ही म्हणत असा याचि लागि” तन्ही नुमटे : “जी जी : याचि लागि म्हणजे काइ ? ”

६ (भ.) ७ हबी. “ज्ञानेवीण वैराग्य तें काइ करावें : ”

३६९. *अ. प्रतीत केवळ आदि आहे. सविस्तर लीळा गो० गो० प्रतीतून घेतली आहे.

३७२. १ अ. ०मी दुर्ग उडौनि आलां. २ (मुरागोगो०). ३ मुरा. मार्गी बीजें करितां पद्मनाभी मनोर्थ केला : जें घरिचीं अवघींचि गोसावीयांचीं होतीं कां तरि मी गोसावीयांपासि असें लाहातां—.

सेवादास्य मी करीन तैसेंचि तीएंही करीतु कां : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें^४ : “ बटिका : मनोर्थ कीजताति ? ” “ जी जी : ” बाइसीं म्हणीतलें : “ वटिका : आतांचि आलासि : आणि आतांचि मनोर्थ काइसेयाचे गा ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : पोरू धांदल-मोक्षासि जाओं पाहात असे : ” “ तें कैसें बाबा ? ”

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : धांदलु एकु कुणबी होता : तो दुबळा : तेयाचेया सेतासि स्वर्गीहुनि इंद्राचा हाति^५ चरावेया ए : तयाची तुरि^६ खाउनि जाए^७ : एकु दीसु तेणें देहा तुरि पांहीली : तवं अवघी खादली देखिली : एतुकेनि तो जागों राहिला : तवं तो हाति एतां देखिला^८ : हातीं डांग घेउनि धावीनला : एकें हातें पुंस धरिलें : एकु घाओ दीधला : तैसाचि तो हाति उपवला : तेयातें स्वर्गासि घेउनि गेला : तवं इंद्रमुक्षकरुनि इंद्रसभा बैसली असे^९ : ‘ चोरां दीधलें तुमचें म्हैसरू^{१०} : माझें आवघें सेत खादलें^{११} : ’ तेहीं म्हणीतलें^{१२} : ‘ तुझे कीती खादलें ? तें आम्हीं देउनि : तुं बोबाओं नको : तुं आपुली जाडि पसरि^{१३} : ’ तेणें आपुली जाडि पसरिली : तेहीं सोनें घातलें : मोटु वांधली : मग तेणें म्हणीतलें : ‘ आतां मीं जाओं कैसा ? ’ तेहीं म्हणीतलें : ‘ आलासि कैसा ? ’ ‘ ना म्हैसरूवाचें पुंस धरुनि आलां : ’ मग तेहीं म्हणीतलें : ‘ या म्हैसरूवाचीए पाठीवरि मोट ठेवि : आणि तुं याचें पुंस धरि : आणि जाए : परि आपुलां सेतीं आमचें म्हैसरू चरों देयावें हो : ’ ‘ ना हो कां : ’ तें तो द्रव्य घेउनि आला : मग तेयाचां घरीं संपति जाली : तुपेंभातें जेउं लागला : तांबोळें घेओं लागला : ऐसा असों लागला^{१४} : तवं सेजींसाइलीं म्हणों लागलीं : ‘ सांपें धांदल दादो अनसारिखा दीसतु असे : ’ ऐसें एकीं म्हांतारीयां पुसिलें : ‘ हां धांदल दादो : सांपें तुज खावेयापेयावेया आपार ऐसें जालें : सेताकडे जासि ना : तें काइ ? ऐसी उव काइसी ? ’ तवं तेणें म्हणीतलें : ‘ आओ : तुम्हांपुढें काइ सांघों ? ’ मग तेणें अवघी गोष्टि सांघीतली : मग तींहीं म्हणीतलें :

४ मुराहबी. “ बाइ : यापासील जाडि घेया : ” “ कां बाबा ? ” “ तयां अवघेयां एथची बुधि होए कां : मग मी एथ असों लाहीन : ऐसें म्हणतु असे : तया बुद्धि काइ याचेनि होइल ? तेया बुद्धि काइसी ? तेया इतुलीया ऐसीया आसू होआवीया : आणि हा होआवा : तीयें एथचीया बुद्धी काइ करिती : बाइ धांदलाचीया परी पोरू सकुटुंबी मोक्षा जावों पातु असे : ” ५ मुराहबीभ. ऐरावति. ६ मुराहबीभ. तयाचें पळ्हे. ७ मुराहबीभ. °तो दीसवडि पळ्हे चरौनि कोणाचें ढोर जात असे पां : म्हणौनि राखों ठेला : ८ मुराहबीभ. °हें जयाचें म्हैसरू तयाचेया घरा नेवों : म्हणौनि पूंस धरिलें : तो उपवला. ९ मुराहबीभ. “ हें म्हैसरू वीका ना कां ? चोरां कां देया ना ? माझें अवघें सेत- १० एवा. माझी अवघी तुरी खादली. मुराहबीभ. °आतां मी दावो काइसेन फेडीं ? ” ११ मुराहबीभ. °तुझे सेतीं कीती होए ? ” “ ना बीटी दोनि होति ” . . . . . १२ मुराहबीभ. °तुझेनि नेववें तीतुकें ने : ” १३ मुराहबीभ. °मागौतें सेत पीकलें : पळ्हे वेचावेया जालें : मोलकैयें बोलावीलीं : पळ्हे वेचीतां एकीं पुसीलें : “ हां गा : धांदलदादो : तुतें खावेया कैसेनि जालें ? ” तेणें मागिल अवघें सांघीतलें :

‘हो कां : तरि आमतें घेउनि जासी?’ ‘हो कां : मज सांघातें वीळीचां सेतासि या : मग मीं नेइन :’ मग तिएं सेतासि गेलीं : तवं तो हाती आला : आणि तेणें पुंसीं धरिला : तेयाचें कढिवें तेहीं धरिलें : एरें एराचें धरिलें : ऐसी माळ जाली^{१४} : एतुकेनि तेणें हाति डांगा पाठीवरि हाणीतला : आणि तो उपवला : ऐसीं गगनमार्गे जाताति : तैसी^{१५} गगनमार्गे जातु कां : तवं म्हांतारीया एकीं पुसिलें : ‘हां धांदल दादो : तेथ दामाचा कापुसु कीती?’ ‘ना इतुका :’ म्हणौनि हात^{१६} पसरिले : हातिचें पुंस सुटलें : आणि अवघींचि पडलीं :’ सर्वज्ञें म्हणीतलें : ‘‘स्वर्गीं काइ तेणें कापुसु देखिला होता ? परि लटिकेयातव तीएं अवघीं पडलीं : आत्महत्येसि कारण जाली : म्हणौनि लटिकें न बोलावें : तैसें वाइ : पोरू धांदलमोक्षासि जाओं पाहातु असे :’ सर्वज्ञें म्हणीतलें : ‘‘बटिका : कोवळें इंद्रवण असे : ते तोडिजे तन्हीं तुटे : तेंचि देंटीं नीवर जालेयां तोडीजे तन्हि न तुटे : ऐसाहीं जरि तोडीजे तन्हि मुळेसीं वेलि हातासि ए : तैसा उभयजरदु निरूपणाचेनि आक्रोशेंकरुनि भीक्षा करविजे तारि अवीघेसींचि उठी^{१७}’ ॥

३७३ फूलसरां वस्ति ॥

३७४ एळापुरीं अवस्थान*

[मग गोसावीं एळापुरा बीजें केलें : चतुर्विधाचां मढीं अवस्थान जालें : दीस पन्हरा : ॥]

३७५ प्रमाणअनुभव नामकरणीं पदुमनाभी सीक्षापण

परमाणुभवदेव ते उपाधीस्थुळ : येकी आसूचें तांबोळ येका वीडेयासि लागे^१ : पदुमनाभि ते नागझरीएकडे धोत्रें धों गेले होते : तवं तेथें प्रमाणअनुभवदेवांचे सीक्ष आले होते : तेयातें पदुमनाभि पुसिलें : ‘‘तुमचेया गुरू नावं काइ?’’ तेहीं म्हणीतलें : ‘‘ना प्रमाणअनुभवदेव :’’ तवं पदुमनाभीं म्हणीतलें : ‘‘तुमचेया गुरूचा अनुभव तो काइ प्रमाणुचि इतुका?’’ तेहीं जाउनि आपुलेया गुरूपुढां सांघीतलें : तवं ते क्षोभले : पदुमनाभिदेव तैसेचि बोढारासि आले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : ‘‘वाइ : पोरू भीतरि रीगों नेदा : कवाडें घाला :’’ तवं बाइसीं म्हणीतलें : ‘‘कां बाबा?’’ सर्वज्ञें म्हणीतलें :

१४ एवा. लाविली. १५ गो. उगींचि जाती तरि जाती : तवं— १६ एवा. वाव. १७ (दृपा. ३५. ‘इंद्रवणाचा दृष्टांत’ ‘पद्मनाभीसि धांदलमोक्ष प्रकरणी निरूपिला’—दृस्थ.).

३७४. *(रा.).

३७५. १ (मुराहबी.). मुराहबी. ‘तेयाचेया बीढारा पदुमनाभिदेव गेले : तेहीं मानु केला : बैसों घातलें : तयातें पुसिलें : ‘‘तुम्हां नावं काइ?’’ ‘‘ना आम्हां नावं परमाणुभवदेव :’’ मग व्याकरणीचेनि सुत्रें नकारा नुकारा भेदु नाहीं म्हणौनि तेयांचें नावं खंडीलें : ‘‘तुमचा अनुभव काइ परमाणु येतुका?’’ तेहीं म्हणीतलें : ‘‘घाला घाला बाहीरी—’’

“बाइ : पोरू प्राणीयाचें चैतन्य पोळुनि आला असे^१ : आतां एथौनि याचें मुख न पाहीजे :” बाइसीं कवाडें घातलीं : एतुकेनि ते रडों लागले : बाइसांसि अनुकंपा उपनली : “बाबा : बापुडा बटीकु कीउलवाणा रडते : एओं दीजो बाबा :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : सेणेंमातीया आंग माखौनि तेयासि आड पडावें : मग ते होउनि एथ नीरोविति^२ तेह्वळि यासि रीगों दीजैल :” मग बाइसीं म्हणीतलें : “पोरा : बाबा म्हणताति तें करि जाए :” मग तेणें सेणेंमातीया आंग माखौनि तेयांसि आड पडिले : तेहीं पुसिलें : “हे कोण ?” तवं तेयाचां सीक्षीं म्हणीतलें : “मघां मातें जेहीं पुसिलें : ते :” ऐसें सांघीतलें : तवं ते अधीक क्षोभले : मग तेयांसि अनुकंपा उपनली : मग तेहीं उठवीलें : मग पदुमनाभी म्हणीतलें : “आतां तुम्हीं होउनि नीरोवाल तरि गोसावी रीगों देती : एन्हवीं नेदीति :” तीहीं म्हणीतलें : “ऐसे गा ते श्रीचांगदेओ-राउळ नीके : तेयांचां ठाडं ऐसें काइ असे ?” धुतलें^३ : मग तेहीं गोसावीयांपासि आणिले : “जी जी : आतां राहों देइजो जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आतां तुमचे होते असती हो :” “जी जी :” मग नीरोविलें : ॥

३७६ हातनौरीं नरसींहीं वस्ति ॥

३७७ कानरडे ब्राह्मणग्रहीं द्राक्षघडु स्परिसणें

गोसावीं कानरडेसि बीजें केलें : मळां आसन जालें : दुपाहाराचा पुजाअवस्वरु जाला : आरोगण जाली : पहुडु : उपहुडु जाला : तवं ब्राह्मणु एकु आला : तो गोसावीयांतें घेउनि आपुलेया आवारासि गेला : गोसावीयांसि^१ मर्दना जाली : मादणेंयासि बीजें केलें : आणि उभे जाले : द्राक्षीचा माडौ होता : द्राक्षाचे घड लोंबत होते : तवं घडासि श्रीमुगटु लागला : आणि गोसावीं श्रीकरीं स्पर्सीला : मग गोसावीयांसि पुजा जाली : मग तेहीं ताटीं घालुनि एक घडु गोसावीयांसि ओळगविला : गोसावीं काहीं प्रसादु केला : मग गोसावीयांसि ताट केलें : गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळुळा वीडा जाला : मग गोसावीयांसि तेथ भगतिजनासहीत वस्ति जाली : ॥

२ मुराहबी. °बाइ : परमाणुभवांचेया ठाया गेला : तीहीं एथीचा म्हणौनि मानु केला : तेयातें म्हणीतलें : ‘प्रमाणुयेतुला अनुभउ म्हणौनि परमाणुभव म्हणीजे :’ तीहीं बाहीरा घातला°.

३ मुराहबी. °तेयातें म्हणों : ‘आमचा होता : आपणापासीं असों देया तरि—, ४ (मुराहबी.)

५ मुराहबी. °हे आमचे होते असों देयावें :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हा तुमचा होता येथौनि स्वीकरीजतु असे :”

३७७. १ मुराबी. °मर्दना : मादणें : पुजा : आरोगण जाली : रात्रीं चांदिणें पडिलें होतें : दारीं द्राक्षीचा माडौ होता : द्राक्षाचे घड लोंबत होते : रात्रीं वेढे करितां गोसावीं द्राक्षघड स्पर्शिला : मग तेथ वसति जाली : ॥

३७८ साएगव्हाणीं वस्ति ॥

३७९ वागुळीए वस्ति ॥

३८० कानसे मळां देवां : सीक्षां भेटि

गोसावीं कानसेसि बीजें केलें : गावा दक्षीणे मळा : तेथ आसन जालें : तव बाइसीं म्हणीतलें : “ हें काइ बावा : आजि उदीयांसीचि काइ राहाविजते ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : मागें पानरटा^१ उडे ऐसीं उडतें एताति : ” दादोस बीडीहुनि गेलेयां कीतीएकां दीसा श्रीप्रभूचेया दर्शना गेले होते : तेथौनि मागौते आमचेया गोसावीयांचेया दर्शना नीगाले : नीगतां^२ रीघपुरीं देवीं श्रीप्रभूतें पुसिलें : “ जी जी : श्रीचांगदेओराउळां गोसावीयांसि मज कवणी ठाई भेटि ? ” श्रीप्रभूनि म्हणीतलें : “ आओ मेला जाए : कानडीभालुगावांसि जाए म्हणें : ” तैसेचि नीगाले : ते गोसावीयांपासि नैएतीचि^३ : वडनेरेयावरौनि वेवदेयासि गेले : मां एल्हाइसें आंगणीं आंबिलीचा डेरा खरवडीतें होतीं : तीहीं पुसिलें : “ दादो : तुम्हीं कें जाता ? ” दादोसीं म्हणीतलें : “ ना मीं श्रीचांगदेओराउळां गोसावीयांचेया दरीसनासि जातु असें : ” एतुकेनि तेयां स्तीति जाली : तीएं डेरेयाआंतु डोइ भवंडीति : दादोसीं डेरा फोडिला : आणि स्तीति भंगली : मग तेहीं म्हणीतलें : “ हो कां : दादो : मातें नेसी ? ” “ ना हो : चाला : ” मग तीएं दोघें रावंसगावांसि आलीं : माहादाइसें : उमाइसें भेटलीं : तेहीं पुसिलें : “ दादो : कें जात असा ? ” “ ना मी श्रीचांगदेओराउळ गोसावीयांचेया दर्शना जातें असें : ” तव तेहीं म्हणीतलें : “ आम्हीं एउनि : ” तैसीचि चौघें साडेगावांसि आलीं : तेथ गौराइसीं इंद्रभटीं म्हणीतलें : “ आम्हींहीं एउनि : ” काको^४ : सारंग-पंडीत : सामको : ऐसीं अवघीं कानडीभालुगावांसि आलीं : तेथ गांविचेयातें पुसिलें : “ एथ श्रीचांगदेओराउळ गोसावी आले असति ? ” तेहीं म्हणीतलें : “ हें नव्हे एळापुरासि बीजें केलें असे : ” तैसेचि ते एळापुरासि आले : तेथ सोधिलें : तव तेही

३८०. १ गो. पानरटेंऐसीं. २ (मु. शोध : स्वमति). ३ मुराबी. ते चारठाणेयां आले : तेथ माहादाइसें : साधें होती : तेयांचीए वोसरीएवरि बैसले : श्रीप्रभूची महीमा नीरोपुं लागले : साधों म्हणीतलें : “ पीसें पीसें राउळ ते ? ” “ हो वो : पीसें पीसें राउळ ते : ” तैसीचि स्तीति जाली : एवा. साधें डेरा खरवडीतें होती : तीहीं पुसिलें : “ रामा : कवणीकडुनि एत अससि ? ” “ ना ऋद्धिपूरुनि : ” “ काइ करुं गेला होतासि ? ” “ ना श्रीगुंडमराउळां गोसावीयांचेया दर्शना : ” “ गुंडमराउळ ते कवण ? लेकरूवांपाठीं धांवति : पीसें पीसें ते ? ” “ होये वो ते : ” आणि डेरेयांतु डोइ सुनि : “ होये वो ते : होये वो ते : ” म्हणौनि स्तीति जाली : ह. गुंडमराउळ ते कवण ? लेकरूवांपाठी धांवति : पीसें पीसें ते ? ” “ होये वो ते : ” “ आतां कें जातासि ? ” “ ना श्रीचांगदेवोराउळ गोसावीयांचा दरीसना जातु असे : ” आणि तैसीचि तेयां स्तीति जाली. ४ गो. मार्कंड : सामको : सोभागें : आवघी.

म्हणीतलें : “गोसावीं कनरडेसि बीजें केलें :” तैसेचि ते कनरडेसि आले : तेथही सोधिलें : तवं गोसावीं साएगव्हाणासि बीजें केलें : तैसेचि ते साएगव्हाणासि आले : साएगव्हाणीं पुसिलें : तेहीं म्हणीतलें : “हे नव्हे गोसावीं वागुळीएसि कालि बीजें केलें :” वागुळीए वस्ति जाली : तवं देवीं आणि माहादाइसीं म्हणीतलें : “आजि जेधवां गोसावी भेटती तेधवां अंन : गोसावीयांचें चरणउदक तें उदक : प्रसादु तें अंन :” एरांतें म्हणीतलें^५ “तुम्हीं अवघीं हळुहळु या : आम्हीं आजी जाउनि :” देव माहादाइसें नीगालीं :

तीए कानसेसमीप आलीं : तवं दोघे जोगी आणि जोगीणि गोसावीयांतें वानितें-वानितें जाताति : जोगीणि म्हणीतलें : “देवा देवा : कैसा पुरूखू : साक्षांतु गोरक्षू !” “हो देवी :” तें दादोसीं आइकिलें : मग देवीं पुसिलें : “कोणातें वानिता ?” तेहीं म्हणीतलें : “काइ सांघों ? कानसेचां मळां एकु पुरूख असति : ते साक्षात देओ : साक्षात गोरक्षू : ऐसें लावण्य : सौंदरीए देखिलेंचि नाहीं : इतुकीं देसदेसाउरें : नगरें : पुरें : पाटणें हींडीनलों : पारि ऐसे पुरूख नेदखो^६ :” तवं माहादाइसीं म्हणीतलें : “दादो : ते आमचेचि गोसावी होती :” मग म्हणीतलें : “आमचीं मागिलेकडे एतें असति : तयांपुढें सांघावें : तुमचे गोसावी पुढील गांवीं मळां असति^७ :” आणि तैसीचि तीए हरखैजतें-हरखैजतें आलीं : तवं गोसावीयांतें देखिलें : जेथौनि देवीं गोसावीयांतें देखिलें तेथौनि दंडवतेंसि आले : श्रीचरणां लागले : देवांसि गोसावीं क्षेमाळींगन दीधलें : बैसले : मग गोसावीं पुसिलें : “कोण कोण एतें असति ?” देवीं अवघेयांचीं नावें सांघीतलीं : उपाधीयांतें : चांगदेओभटातें साउमेयां पाठवीलें : अवघेयांसि गोसावीयांचें दरीसन जालें : श्रीमूर्ति अवळोकितें बैसलिं असति : गोसावीं पुसिलें : “तुमचीं आवघीं आलीं : कीं कोणहीं मागां असे ?” “जी जी : सोभाग मागें असे :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ऐसें ? सोभाग आले ?” गोसावीं हरीखू स्वीकरीला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “मार्कंडा जा : सोभागातें पाठकुळीये घालुनी आणां :” मार्कंड गेले : आणिलीं : बैसलीं^८ : एल्हाइसें मागिलीकडौनि आलीं : बाइसीं चरणक्षाळण केलें आवघेयां चरणोदक प्रसाददान केलें : आवघेयां तांबोळ प्रसाददान केलें : एल्हाइसीं तांबोळ हातीं घेतलें : एल्हाइसीं म्हणीतलें : “काको घेइल तरी मीं घेइन :” काकोसीं भीतारें घेतलें : मग एल्हाइसीं घेतलें^९ तीए वेधिलीं : तीए उभीचि श्रीमूर्ति अवळोकितेंचि राहिलीं : डोइएचें पोतें गळ्यासि आलें^{१०} : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : यांचीए गळांचें पोतें फेडा : यांसि उदक पाजा : यांचा माथा सीपा :” मग बाइसीं तैसेचि केलें : मग तीएंहिं बैसलीं : पोतें सोडीतां बाइसीं म्हणीतले : “बाबा : हें ऐसें काइ ?” सर्वज्ञें

५ मुराबी. ^१जयासि टाकैल तीहीं यावें : नटकें तरि तीहीं हळुहळु यावें : आम्हीं आजि गोसावीयांतें देखौनि :” ६ (गो.). ७ (मुराबी.). ८ मुराबी. ^९दादोसीं म्हणीतलें : “एल्होचीये मळांचें पोतें घेया : एल्हो गोसावीयांसि नमस्कार करील :

म्हणीतलें : “ बाइ : तीर्थ : देवता : पुरुखू : एं तीन्हीं जीवातें आपलवीति : तीर्थ जैसी वाराणसी : देवता जैसी सारंगधरू : आणि पुरुखू जैसैं हैं : आणि काइ : ” एल्हाइसैं दंडवत न करीतिचि : गोसावीं श्रीचरण साउमा नेउनि आंगुठा नीडळी लाविला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ माहात्मे हो : यें तुम्हांसि काइ होति ? ” “ जी जी : संबंधीये^१ : ” मग गोसावीं एरांतें अवळोकूनि आबैसातें पुसीलें : “ बाइ : यें कवणें^{१०} ? ” “ जी जी : यें अवडळांची माता : हे अवडळांची लेकी : हा अवडळांचा जावाइ : ” ऐसैं यें अवडळी लावीली^{११} : ॥

३८१ दमनीका स्वीकारें एल्हाइसां साधें नामकरण*

[मग देवीं एल्हाइसैं आंघोळी धाडिलीं : देवीं वीहीरी दाखवीली : “ येल्हो : स्नान करी : जाये : ” गेलीं : आंघोळी केली : माळीयातें म्हणीतलें : “ आलेया : काहीं वावेया दे कां : ” तवं काहीं नाहीं : दवणेयांचे वापे पाणीयें भरीले असति : “ घेया जा : ” घेतला : तेथचि बोहळीला : घेउनी आलीं : गोसावी आसनीं उपवीष्ट असति : दवणां गळतु समुळीं वाइला : पुजा केली : पुढां उभीं राहीलीं : दोन्ही हात जोडुनी म्हणीतलें : “ जी जी : संसारो जन्मलेयाचें फळ आजि जालें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तें कसैं ? ” “ जी जी : जैसे तुम्हीं देखिलेति : ” “ ऐसैं होए : ”

तवं बाइसैं आलीं : तवं श्रीमूर्तिवरि दवणी थीपतु असे : “ ऐसैं कोणें वो केलें बाबासि ? ” “ म्हणौनि सवीया दीघलीया : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : यांसि कां कोपतें असा ? यें वराडीची साधें कीं : ” एथ गोसावीं साधें नावं ठेविलें : ॥]

३८२ गणपति ठाकूरा भेटि*

[गणपति ठाकुरू तो कटकीचा : तो एकु दीं गोसावीयांचेया दर्शना आला : गोसावीयांसि उदेयाचा पुजाअवस्वर जालेयानंतरें गोसावी वीहरणासि बीजें करिताति : तवं मढादक्षिणे भेटि जाली : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागला : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ केव्हळि आलेति ? ” “ जी जी : आतांचि आलां : नारीएळ दर्शना केलें : मग गोसावीं प्रमाणूअनुभवदेवांचीए गुंफेसि बीजें केलें : “ एइजो जी : एइजो जी : ” म्हणौनि साउमे आले : दंडवत घातलें : पटिसाळेवरि आसन रचीलें : गोसावी आसनीं उपवीष्ट जाले : मग तेहीं उदक आणीलें : श्रीचरण प्रक्षाळिले : वीडा वोळगवीला : नावेक तेथचि आसन जालें : मग गणपति ठाकुरासि पाठवणी दीघली : मग वीहरणासि बीजें न करीतीचि : मढासि बीजें केलें : ॥]

९ एवा. चुलती. १० एवा. “ बाइ : यें कि अपुर्वें ? ” ११ (भ.).

३८१. * ही लीळा अ. प्रतीत नाहीं. मुरा. प्रतीतून येथे घेतली आहे.

३८२. * ही लीळा गो. गो. प्रतीतून घेतली आहे. अन्यत्र ती आढळत नाही.

३८३ सामको मदळसा नाम करणें

गोसावीं सामकोतें म्हणीतलें : “ हें काइ बाइ : इतुलेयां दुरि कैसीं आलीति ? ”
 “ जी जी : आपुलेया गोमटेयाचि कारणें आलीएं जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हीं
 आलीति : मा एं कां आलीं ? ” “ जी जी : तीएं आपुलेया गोमटेयाकारणें आलीं : ”
 गौराया^१ गोसावीयांकारणें पाइं चींधीया बांधलीया : वाहाणा वर्जिलीया : माथांचें
 न्हाण वर्जिलें : तेल : तुप : दहीं : दुध वर्जिलें : बरवीं अंनं वर्जीलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें :
 “ बाइ : ए धाकुटधाकुटीं एथिचेया दरीसनासि आलीं : मां एथिचें पीसें एक असें :
 तें लागैल तेह्णळि काइ कराल ? ” “ जी जी लागो कां^२ : तरि एं देवांचीं :
 भाग्याचीं : ” “ ऐसें तरि तुम्हीं मदळसा म्हणा : ” ॥

३८४ इंद्रभटातें सुखस्वास्ति पुसणें

गोसावीं इंद्रभटातें म्हणीतलें : “ तुम्हां सुखस्वास्ति कोणापासौनि ? ” इंद्रभटीं
 म्हणीतलें : “ जी जी : दादोसापासौनि : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसें तुम्हां माहात्मेयां-
 पासौनि : तरि तुम्हीं एथिचेया दरीसनासि आलेति तें काइ ? ” “ ना जी :
 द्वापरीं श्रीकृष्णचक्रवर्तिपासौनि^१ अक्रुत्रिमु आनंदु आति : तैसाचि आमचेया गोसावीयां-
 पासौनि आति : म्हणौनि धर्मचेया चाडा आलां जी^२ : ” “ धर्मचेया चाडा आलेति :
 तरि यातें कां आणिलें ? ” तवं तेहीं म्हणीतलें^३ : “ धर्म च : अर्थ च : कामे च : मोक्षे च
 एतुलां अर्थी स्त्री वंचुं नैए : म्हणौनि आणिलीं : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ परम मोचक
 काइ असे गा ? ” “ ना जी : तरि आपुलेया गोमटेयासि आली : आणि काइ जी : ” मग
 बाइसीं श्रीमुखिचें तांबोळ अवघेयांसि दीधलें : ॥

३८५ ब्राह्मणा अभ्यार्थनी त्यातें जेउं पाठवणें

ब्राह्मणु^१ एकु गोसावीयांपासि आला : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागला : मग तेणें
 ब्राह्मणें गोसावीयांतें वीनवीलें : “ जी जी : माझेया आवारासि बीजें करावें : ” सर्वज्ञें

३८३. १ एवा. गौराइसीं. २ गो. °तरि यें आवघीचि गोसावीयांचीं होतीं : देवाचीं—.

३८४. १ शोध. °नरां : पशुवां : तीर्थचा—, २ मुराबी. °आनंदु तो ब्रह्मणोरुपिणी. ३ मुराबी.
 “ धर्म च अर्थ च कामे च नातिचरितव्या : नातिचरामि : ऐसें म्हणीतलें असे कीं : ” गोसावीं
 म्हणीतलें : “ परि मोक्षेच नाहीं कीं ? ”

३८५. १ मुरा. मग माहादाइसीं गोसावीयांतें उपाहारालागि वीनवीलें : गोसावीं वीनती
 स्वीकरीली : माहादाइसें उपाहारू नीफजउं लागलीं : तवं गावांतुनि ब्राह्मणु एकु आला : दंडवतें घातलीं :
 श्रीचरणां लागला : गोसावीयांसि वीनउं आदरीलें : “ जी जी : माझेया घरा गोसावीं बीजें करावें : ”
 गोसावीं म्हणीतलें : “ हें देखीलें : रंघन वर्तत असे : ” “ जी जी : तरि माहात्मेयातें धाडावें : ” गोसावीं

म्हणीतलें : “ आजि एकादसी : तुम्हीं नावेक राहुनि यावें : आतां हैंनैए : मग एइल : ”
 “ जी जी : तरि यां अवघेयांतें पाठवावें : ” मग देव : इंद्रभट : काको : मार्कंड :
 उपाध्ये : चांगदेओभट : उपासनीए : पदुमनाभि : ऐसे अवघेचि पाठवीले^३ : “ जी जी :
 बाइयांतें पाठवीजो : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ यांसि आजि एकादसी : ” “ जी जी :
 आजिची एकादसी मजकारणें मोडावी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ यांसि मोडणें नाहीं :
 एं मासउपवासीए : ” मग गोसावीं देवांतेंचि पाठवीलें : आणि माहादाइसीं जीवीं
 म्हणीतलें : “ गोसावी दादोसांतें राहावीतु कां : मां यांसि गोसावीयांची पांति होइल : ”
 सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : काइ लुखलुख^४ वर्तत असे ? ” म्हणौनि श्रीकरें ऐसें केलें :
 गोसावीं दादोसातें म्हणीतलें : “ माहात्मे हो : तुम्हीं राहा^५ : ” मग देव राहिले
 तवं माहादाइसीं उपाहारू नीफजविला : मग गोसावीयांसि दूपाहारिचा पुजाअवस्वरू
 जाला : आरोगण जाली : देवांसि पांति जाली : ॥

३८६ रात्रीं ब्राह्मणाघरीं पुजा आरोगण

मग वीळीचांचां वेळीं तो ब्राह्मणु आला : गोसावीयांतें वीनवीलें : गोसावीं वीनवणी
 स्वीकरिली : गोसावीं नगराआंतु बीजें केलें : तेणें ब्राह्मणें सडासमार्जनें केलीं :
 चौकरंगमाळिका भरिलीया : गुढिया उभिलीया : रूडचेया डेंसेयांचें^१ तोरण बांधलें :
 आंगणीं बाजसुपवती घातली : तेयावरि बाइसीं आसन रचिलें : मग गोसावीयांतें तेथ
 आसन जालें : तेयांची^२ ब्राह्मणि गोसावीयांचे श्रीचरण प्रक्षाळावेया तांबीया भरुनि
 उदका घेउनि आलीं : तीएचीए हातीचा तांबीया बाइसीं घेतला : मग बाइसें गोसावी-
 यांचें श्रीचरणप्रक्षाळण करूं लागलीं : तवं सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : राहा^३ : आजि
 एथचेया येजमाना करूं देया : ” मग तेहीं गोसावीयांचें श्रीचरणप्रक्षाळण केलें :
 चरणउदकें घराचे च्याऱ्ही कोनटे सीपिले : कोठा सीपिला : बाइसीं म्हणीतलें :
 “ बाबासि बहुत दीस माजणें नाहीं : चोखणी करा : पाणीं ठेवा : ” तेहीं चोखणी केली :
 पाणीं^४ ठेविलें : बाइसीं गोसावियांतें माजणेयांलागि वीनवीलें : गोसावीं वीनवणी
 स्वीकरिली : गोसावीयांसि^५ ओलणी दीधली : ओसरीएवरि आसन घातलें : आड
 कानवडा लाविला : पदुमनाभिदेव गोसावियांसि मर्दना देत असति : दादोसीं म्हणीतलें :
 “ एल्हो : जाए पां पाहे : गोसावियांसि कैसा अवस्वरू असे ? ” साधें आलीं : तवं

म्हणीतलें : “ जा गा : ” २ भ. गोसावीं भक्तजन पाठउं आदरीलें : तवं बाइसीं म्हणीतलें :
 “ बाबा : सदथचिं लेंकरूं लोकाचेया घरा कैसें जेउं जाइल ? बटिकातें राहावावें : ” म्हणौनि
 पद्मनाभिदेव राहावीलें : ३ मुरा. °लुकलुकीतें. ४ (मुरा.).

३८६. १ भगो. ठेसेयाचें. बी. देठयाचें. २ गोह. तो ब्राह्मणू... घेउनि आला. ३ मुरा.
 °एथचीं येजमानें धुती. ४ मुराबी. पाणी ठेविलें होतें तेथचि आणिक रीचवीलें. ५ गो. °मर्दना

बाइसें गोसावीयांचें आंगीटोपरें लेउनि आंगणीं वेढे करीत असति : साधें 'गोसावी' म्हणौनि बाइसांसि दंडवत करूं बैसलीं : " एल्हो : मीं : बाबा ओसरीएवरि असति : " ऐसीं साधें आलीं : कानवडा^६ उघडूनि गोसावीयांतें पाहातें असति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : " काइ साधे हो : देओ पाहिजत असिजे ? " " जी जी : " " या : देओ एथ असे : " तैसींचि साधें गोसावीयांपासि आलीं : दंडवत केलें : श्रीचरणां लागलीं : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : " साधें हो : तुम्हीं मर्दना देओं जाणा ? " साधीं म्हणीतलें " ना जी : मर्दना देओं नेणें : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " तरि वरैतातें कोण उटी ? " " ना जी : आमतें चाटें बहुत असति : ते आंगें उटिति : " " तरि लेंकरूवांतें कोण उटी ? " " ना जी : तीएं तैसींचि गोरसीजति^७ : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " मां तें गोरसणें^८ एथ दाखवा पां : " " हो कां जी : " म्हणौनि परतीं गेलीं : गुडघेयांवरता कासोटा^९ दीधला : ऐसाचि मोकळा पालउ : ऐसींचि आलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : " साधें हो : आपुली मांडी परपुरूखा देखों नेदिजे कीं : " गोसावीं कासोटा फेडवीला : एकी नीरीचा कासोटा देववीला : श्रीकरेंकरूनि पालउ खोविला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : " साधे हो : तुमतें बळ असे तेतुलेंही एथ दाखवा^{१०} : " मग तेहीं चीकसा घेतला : गोसावीयांचां श्रीकरीं लाविला : श्रीचरणां लाविला : तळीलु वरि : वरीलु तळि : ऐसा श्रीचरणु उटिला : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : " साधें हो : आतां पुरों देया : तुमचेया^{११} वारीया पदुमनाभि उटील : " मग पदुमनाभिदेवीं मर्दना दीधली : तीएं गोसावीयांजवळि बैसलीं होतीं : मळीया पडति तेयांचा गोळा करीति : मग गोसावियांसि मर्दना जाली : तेहीं मळीयांचा गोळा भीतरि घेतला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : " हें काइ साधें हो ? " " जी जी : प्रसादू घेतला : " मग गोसावीयांसि चौरंगावरि आसन जालें : गोसावीयांचां श्रीमुगुटीं चोखणी ओळगविली : पदुमनाभिदेव गाडू ढाळिति : बाइसें श्रीमुगुटु चोखिति : श्रीमुर्ति प्रक्षाळिति : गोसावियांसि मादणें जालें : बाइसें वस्त्रें आणुं गेलीं : गोसावी उभे जाले : पदुमनाभि गाडू ढाळीत असति : तव^{१२} साधीं पुष्टिवीभागीं आंजुळी ओडवीली : तें पाणी भीतरि घेतलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : " हें काइ साधें हो : बाइसांसि भीया ना ? " तेहीं म्हणीतलें : " इतुलेयासीचि काइ जी : " मग बाइसें वस्त्र घेउनि आलीं : साधें परतीं गेलीं : मग उदक घेतलें : गोसावीं वस्त्रें वेढिलीं : मग गोसावीयांसि भीतरि आसन जालें : मग गोसावीयांसि चंदनाचा आडा रेखिला : मग पुजा जाली : धूपार्ती केली : मंगळार्ती केली : मग गोसावीयांसि ताट जालें :

देयावेया आंगवसा पडदणी वोळगविली. ६ गोगो, ^७बैसलीं होतीं. ७ ह. आधीं लावणें उचलौनि पाहिलें. ८ भ. नायकवडि. मुरा. ^९नाएका वागंडु. गोगो, ^{१०}दाळदीगोवळे उटीति. ९ मुरा. परिवसजति बी. परिसजति. १० मुरा. परिवसणें. ११ भ. कासोडा. १२ (हीराइसें.). १३ मुराबी. तुमची होती- ह. तुमचे होते-. १४ गोगो, बाइसें जव वस्त्रें आणुं गेलीं तव

गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळुळा जाला : बीडा जाला : साधीं बाइसांतें प्रसाद मागितला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : साधांसि तीं बोटांमध्ये सामावे इतुका प्रसाद देया :” मग साधीं प्रसाद घेतला : मग गोसावीं तेयांसि पाठवणी दीधली : गोसावीं म्हणीतलें : “साधें हो : आतां बीढारा जा : रात्रि वडील जाली : पद्मनाभी : साधातें बोळवीत जा :” मग साधें बीढारासि गेलीं : ॥

मग दादोसीं म्हणीतलें : “हें काइ एल्हो : तुतें मीयां गोसावीयांचा अवस्वरू पाहों पाठवीलें कीं : मा सांघों कैसीं नैयाचि ?” साधीं म्हणीतलें : “काइ सांघावें असे ? गोसावीयांसि पुजाअवस्वरू होइल ऐसें काइ नेणा ? गोसावीयांसि मर्दना जाली : मादणें जालें : पुजाअवस्वरू जाला : धूपार्ती मंगळार्ती जाली : आरोगण जाली : गुळुळा जाला : मज प्रसाद दीधला : मग मी आलीएं :” तें दादोसांसि न मनेचि : ॥

३८७ मार्गीं ब्राह्मणा अनुवर्जनीं वरप्रदान

उदीयांचि गोसावीयांसि उपहुडु जाला : गोसावीं प्रश्रयासि बीजें केलें : उदकासि वीनीयोगु जाला : मग तेहीं आसन रचिलें : गोसावीयांसि श्रीमुखप्रक्षाळण जालें : चरणक्षाळण जालें : धूपार्ती मंगळार्ती जाली : चंदनाचा आडा रेखिला : तेयावरि दहीयांचा टीळा केला : मग गोसावीं तेथौनि बीजें केलें : तो ब्राह्मणु बोळवीतु नीगाला^१ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “भटो : एथ काहीं मागा :” “जी जी : मज^२ कोठेया कोनीं सुनांचेनि हातें ताकआंबील देयावी जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “भटो : कर्मवसें जीवु सकळही पावे : एक वांचौनि : हें कर्मवसेंचि होइल : आणीख काहीं मागा :” “ना जी : मज हेंचि देयावें :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “भटो : आणीक काहीं मागा :” “ना जी : मज हेंचि देयावें :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “दीजेल :” “जी जी : दाइ माझीया सेताचीया पाटीया धरीलीया असति : तीया सुटावीया :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तीयाहीं कर्मवसेंचि सुटती :” इतुकेनि तेयांतें राहावीलें होतें : तो राहे ना : आपुलेया सेताचीया पाटीया दोहों सुरकनीचीया दाखवीलीया : सीवंवरि बोळवीत आला : मग गोसावीं राहाविला : ॥

बाइसीं म्हणीतलें : “या ब्राह्मणासि ऐसें काइ जालें ? बाबा म्हणति : ‘भटो आणीक काहीं मागा’ : कीं तेणें त्रीसुधी तेंचि मागीतलें^३ :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : यासि जाली तेया साळीयाची परि :” बाइसीं पुसिलें : “बाबा^४ : साळीयाची परि कैसी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : कव्हणी एकु साळी : तो वेवार्थीया : तो सांतेसि जाए^५ : अवघा हा

साधीं दोहीं श्रीचरणांमधील उदक घेतलें^०.

३८७. १ भ. °सेतें पावला : आणि गोसावीयांपुढें सांगों लागला : “जी जी : हें माझें कामत : य माझीया पटीया : दाइंभाइं कर्दिलीया असति :” गोसावी तेथ उभे राहिले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “भटो यथ काहीं मागा— २ गो. °धुवांपुतीं : सूनाहातीं कोठेयाचां कोनीं— ३ मुराहबी. °यावी गोसावीं वेवाचा दृष्टांतु निरूपीला. ४ एबा. गौराइसीं. ५ एबा. गौराइ. ६ भ. मार्गीं कल्पवृक्ष असे

हींडीनला : परि वेंव न मीळति : मग गावांसि नीगाला : तवं मार्गी वृक्षू देखिला : साउली म्हणौनि वीसांवला : तो कल्पवृक्षू म्हणौनि नेणे : तेयाखालि उताणा नीजैला : वरुती वास पाहे तवं बरवीया सरळीया खांदीया देखिलीया : मग म्हणीतलें : 'याचें कैसें बरवें वेवं होइल : ' " तवं सरकरि^० वेवं पडिलें : तें काखे सुनि नीगाला : तवं तेणें कल्पवृक्षें म्हणीतलें : "आगा आगा साळीया : माग : मीं तुज प्रसंन जालां : तुं मागसी तें मीं देइन : " तवं तेणें म्हणीतलें : "तुं कोणु ? " "ना मीं कल्पवृक्षू गा : " "प्रसंन जालासि तरि मोडीए खोडीए आणीक वेवं दे : " आणि आणीक वेवं खालि पडिलें : तें घेतलें : आणि नीगाला^१ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : "कल्पवृक्षातें पावोनि काइ वेवं मागावें ? पाटाउंवांसुताउंवांचीया घडीया मागावीया कीं : ना तरि सुष्टें फळें मागावीं कीं : मा तेणें वेवंचि मागीतलें : तैसा इस्वरू प्रसंन जालेयां काइ जीवें हेंचि^१ मागावें : इस्वराचें प्रेम मागावें की^{१०} : " ॥

३८८ मार्गी कामधेनु नामपुर्वक भीक्षान आरोगण

वांकी वडजीएपासि वडातळि^१ गोसावीयांसि आसन जालें : बाइसें : माहादाइसें : भीक्षेसि गेलीं : अवधीं भगतजनें भीक्षेसि गेलीं : बारसिचां दीसीं एका ब्राह्मणासि मुंजि जाली : तेहीं वडे : मांडे : घारीया : पुरीया : चौवनी : लाडू : तीळवे^१ : तांदूळाचा भातू : ऐसी भीक्षा दीधली : घेउनि आलीं : गोसावीं एतां देखिलीं : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : "आलीया गा एथिचीया^१ कामधेनुं : " गोसावीयांसि झोळीया दृष्टभूता^१ केलीया : अवधीं भगतजनें आलीं : झोळीया दृष्टभूता^१ केलीया : मग गोसावीयांसि दोंपाहारांचा पुजाअवस्वरू जाला : गोसावीयांसि आरोगण जाली : भगतजनां पांति^१ जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : मग नावेक पहूडू जाला : उपहूडू जाला : मग गोसावीं वीळिचांचां वेळीं भडेगावांसि बीजें केलें : ॥

साउली म्हणौनि वीसांवे^०. ७ भ. टपकरि. ८ (भ.) एवा. ^०कल्पवृक्षातें पावौनि—. १ गो. ताकआंबीलचि मागावी ? १० एवा. ^०यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : "ऐसें म्हणा बाइ : तरि तुम्हीं दृष्टांत देवों जाणत असा : ['दृष्टांतपाठा' त हा 'वेवाचा दृष्टांत' (११) पुढीलप्रमाणे आहे : "कव्हणी एकु साळी हाटा वेवं घेयावेया जाए : हाटवेळ नव्हे : म्हणौनि वृक्षा एकातळि नीजे : वरुतें पाहे तवं सरळ डाळ खांदी देखे : मग म्हणे : 'याचे कैसें बरवें वेवं होइल : ' तवं वेवं पडे : वेवं घे : खांदावरि घालुनि नीगे : मग तो म्हणे : 'आगा : मीं कल्पवृक्ष : प्रसंन जालां : माग : ' " तरि मोडीएखोडीए आणीक वेवंचि दे : ' " एकी वासना : हा दृष्टांत गौराइसीं दीधला.]

३८८. १ एवा. गोसावी भडेगाउवां जातां मार्गी कव्हणी एकु गाउ : तेथ वृक्षा एका तळी—
मुराहबी. गोसावीयांसि मार्गी बीजें करीतां नदी होती : तेथ गोसावीयांसि आसन जालें : ऐलाडि पैलाडि गाव : पैलाडीला गावी महदाइसें : उमाइसें भीक्षे गेलीं : २ मुराहबी. ^०अमृतफळें : भातु : सेवैया : सरवळी वेळुनि सूदलीं : लाडु : तीळवे : साकवती रांधुनि सूदली. ३ मुराहबी. माहात्मेयांचीया. ४ मुराहबी. दृष्टपूता. ५ एवा. जेवणें.

३८९ भडेगावीं सीवाळां अवस्थान*

[मग वीळीचां वेळी गोसावीं भडेगावां बीजें केलें : सीवाळां अवस्थान जालें : दीस तीन : ॥]

३९० सीमुगां सीपणें

सीमुगेयाचेया^१ पाडिवेयाचां दीसी^२ गोसावीं नगरामध्यें बीजें केलें : कांसार-आळीएसि : तवं मार्गी होळी होती : तेथ गोसावी उभे राहिले : श्रीचरणाचेनि आंगुठेनि : “हो जे रे : हो जे रे :” म्हणौनि राख उधळिली^३ : नावेक एसें सीपणें जालें : मग गोसावीं^४ वसैएसि बीजें केलें : ॥

३९१ वसैए अवस्थान : इंद्रभटां वसैनीक्षेदू

वसैएआंतु गोसावीं बीजें केलें : तेथ गोसावीयांसि आसन जालें : बाइसीं चरणक्षाळण केलें : मग गोसावीं इंद्रभटांतें म्हणीतलें : “हां गा इंद्रया : हस्ती वेझ घेओं आलेयांहीं परि परि ब्राह्मणा वसैएआंतु रीगों नैए : ऐसें तुमचें सास्त्र बोले :” “जी जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “मां तुम्हीं कैसे आलेति?” “ना जी : आम्हीं आपुलेयां गोसावीयां-सरिसे आलों जी :” “हां गा : दस अवतारां आंतुलि हे एकि देवता होए : नव्हे?” “जी जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें^१ : “ऐसा गा भटाचारीया : आपुलेनि अभीमानें देवता दूखिली : वैरियांचा देओ जाला तरि काइ दगडें हाणौनि फोडावा? हां गा इंद्रया : देवतेसि आणि आबुखा घालिजे?” इंद्रभटीं म्हणीतलें : “जी जी : भटाचारीया नव्हे : तो सुना : जेउतेतेंउतें भुंकतुचि गेला^२ :”

महदाइसीं पुसिलें : “जी जी : भटाचार्यें एसणा अभिमानु कां केला जी?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : तया वेदांतिचें एथावत कर्मज्ञान : करणीयांअकरणीयांचें : एणें अभिमानें :” “जी जी : तेणें इतुकें केलें : देवतेसि आबुखा घातला : माझा हा प्रस्नू कीं : सरलेयाचें मीष करुनि इतुके कढैआंतु घातले : ते अनीमीत हींसा जाली : ऐसें तो नेणे जी?” यावारी सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : पोरू जीवू सकळही आपुलें वोखटे गोमटें जाणे : परि जाणौनिचि

३८९. *अ. प्रतीत केवळ ‘आदि’ आहे. मुरा. प्रतीतून ही लीळा येथे घेतली आहे.

३९०. १ मुराहबी. सीवाळें रचमचेचें स्थान : म्हणौनि गोसावीं वसैए बीजें केलें. २ मुराहबी. °उदीयांचि कासारवाडांहुनि बीजें केलें. ३ बी. °माहात्मे म्हणति “नको :” तवं देवावरि राख उधळिली : ऐसे सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हा नको गा : पैल नको गा :” आणि येरयेरांतें राखाभरी : गोसावी खुदखुदा हास्य करीति : श्रीमूर्तीचीं आठें आंगे हालति : ऐसें पाहार एक सीपणें प्रवर्तलें-. ४ गो. °गावाआंतु वसै : तेथ बीजें केलें.

३९१. १ मुराहबी. °भटाचार्यें आपुलेया शास्त्राचेनि बळें देवतेसि आबुखा घातला-. २ गो. गो. °इंद्रभटीं म्हणीतलें : “जी जी : दस अवतारामधील देवता ते कोणि जी?” सर्वज्ञें म्हणीतलें :

री : तें तेणें जाणौनिचि केलें : तेणें तो तत्काळ नरका गेला म्हणौनि वाइ : जाणतेयापसि
रि नेणता चांगु : जैसा वोलेयापसि कोरडा चांगु : ” “ हो कां जी : ” म्हणौनि महदाइसें
गीचि राहिली : ॥

नरसीहं आठामधील देवता गा : ” “ जी जी : ” ३ (प्रव. वि. १६५-६६ ‘अज्ञात’ चरित्रातील
लीळेचे स्थान या प्रव. मध्ये भडेगाव दिलेले आहे. म्हणून ती येथे घातली आहे. हीच लीळा
ळेगावकर आमनायाच्या एका पूर्वाधचरित्राच्या पोथीतील ‘अज्ञात चरित्रा’त पुढीलप्रमाणे आहे :

भटाचार्या कर्मस्वरूप ज्ञान

ईश्वरासि प्रातःपुजाअवस्वर जाला : अनवसरीं अवसर दीधला : मग ईश्वरें कोन्हा एका
प्रकरणानंतरें हे गोष्टि महदंबेप्रति सांघीतली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पोर जीव आपुलें ओखटें
गोमटें ” हें प्रकरण : महदांबा म्हणीतलें : “ जी जी : जाणौनिचि ओखटें करी तें कैसें ? ” सर्वज्ञें
म्हणीतलें : “ क्षेपणीकीं वेदीचें सार काढौनि आपुला मार्ग प्रतीष्टीला : वेदमार्ग अप्रतीष्ट केला :
कर्ममार्ग खंडीति : मग भटाचार्यासि आणि क्षेपणीकांसि वादु प्रवर्तला : ” भटाचार्यें म्हणीतलें :
“ पणु करा : ” क्षेपणीकीं म्हणीतलें : “ हो कां : ” क्षेपणीकीं म्हणीतलें : “ आम्हीं तुमतें नीरोतर
केलें तरि काइ कराल ? ” भटाचार्या म्हणीतलें : “ तरि तुमचा सीष्य होयें : तुम्हीं नीरोतर जालेति
तरि काइ करा ? ” क्षेपणीकीं म्हणीतलें : “ तुम्हीं म्हणाल तें अंगीकरूं : ” भटाचार्यें म्हणीतलें :
“ हें निश्चीत कीं ? ” “ हो अन्यथा नाहीं : ” “ हो कां : तरि तुम्ही तैल्यतप्त कढैसि रीगावें : ” ऐसेंचि
खंडपरें घेतलीं : यदनंतरें राया विद्येमानें खवणापुरीयेसि वादु प्रवर्तला : मग आक्षेपपरीहारी :
प्रज्ञेचां उत्कर्षता : तर्कचिनि प्राकर्में भटाचार्यातिं नीरोतर केलें : भटाचार्यातिं म्हणीतलें : “ परीहारू
करा : ” “ ना : यासि उतर नाहीं : ” क्षेपणीकीं म्हणीतलें : “ तरि पणु अंगीकरा : ” “ हो कां : ”
मग भटाचार्यें क्षेपणीकाचा अनुग्रहो अंगिकरिला : सीष्यत्वेन वर्तति : त्यांचा शास्त्राभ्यास करितां
वेदावेगळें कांहींचि न देखति : भटाचार्यें म्हणीतलें : “ वेदाव्यतीरीक्त तव आणीक नाहीं : ” मग
भटाचार्यें आपणेयांसि ज्वराचें मीखांतर घेतलें : नमस्कारा जावें तें न वचति : बीढारींचि असति :
सीष्य क्षेपणीकाच्या नमस्कारा जाति : क्षेपणीकीं पुसीलें : “ सापें आचार्यें देखों ना : तें काइ ? ”
तेहीं म्हणीतलें : “ साधारण ऐसें अताप्य उपजलें असे : ” दीवसां सातापांचानंतरें भटाचार्यें सीष्यातें
म्हणीतलें : “ आजि क्षेपणीकातें ऐसें म्हणा : आजि आचार्यें निवर्तलें : तरि काइ कर्तव्य तें सांघा : ”
क्षेपणीकीं बीचारुनि सांघीतलें : “ तुम्हीं वेदीक क्रीया आचरा : ” येउनि भटाचार्याप्रति ऐसेंचि
सांघीतलें : यदनंतरें म्हणीतलें : “ हा होये कीं मी भटाचार्या ! आतां क्षेपणीकु मजपासौनि कोठे
जाती ? ” म्हणौनि बाहे आफळिली : मग वादेंसीं क्षेपणीकांपासि आले : क्षेपणीकातें म्हणीतलें :
“ तुम्हीं म्हणा वेद लटका : तत्संबंधीक कर्मकर्मांतरें तें तुमचें अवघेचि लटकें : ऐसें म्हणा : तरि
वेदीक कर्म आचरा : ऐसें तुम्हीं सांघीतलें : तरि वेद कैसा लटका ? वेद सत्य पुरुष यो : ” म्हणौनि
कर्मप्रतीष्टा केली : क्षेपणीक नीरोतर केले : तेव्हाळि म्हणीतलें : “ आतां कढैसि रीगा : ” अठरा
रीगाले : यदनंतरें गुरुद्रोहो घडला म्हणौनि प्रस्तावा मानिला : “ ऐसें म्यां काइ केलें : गुरुद्रोहो
कैसा घडला : आतां याचें प्राश्चीत घेउं : ” म्हणौनि कर्मवीपाकीं पाहीलें : तेथ ऐसें नीगालें :
यासि गोरांजन प्राश्चीत : तेव्हाळीं आउठ हात गोवराची बौली : आपणेयावरि शयन केलें : यथोक्त
विधी आंगुठा पेटवीला : ऐसें कर्पतकर्पत शरीर जळिनलें : यदनंतरें सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ :
भटाचार्या ऐसें जाणे आमुकेया कर्मास्तव अमुकें पाप होये : त्यासि प्राश्चीत अमुकेंचि : ऐसें इथुमेव
पुर्वमीमांसेचें ज्ञान जाणे : परि स्वनिष्ट परनीष्ट : दोन्हीं हींसा घडलीया : ” यदनंतरें देवें हींसाज्ञान
नीरोपीलें : ॥

३९२ गारि बुजवणें

वसैएसि बीजें केलें^१ : तवं सीमुगां : खेळां तेंथ वसैएपुढां गारि केली होती : ते मार्गी होती : तीयावाहीं एओं जाओं नैए : तें एतांजातां अवघड : रात्रीं प्रश्रयासि बीजें करितां अवघड : गोसावीं तीए गारीपासि उभे राहिले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ऐसें रामाचें वानरसैन्य जरि प्रगटे तरि हे गारि बुजे^२ : ” मां सबदु माहादाइसांचीए कानीं पडला : मग माहादाइसीं म्हणीतलें : “दादो दादो : गोसावी ऐसें म्हणत असति : ” “जरि रामाचें वानरसैन्य प्रगटे तरि हे गारि बुजे : ” देवीं म्हणीतलें : “या गा : या गा : ” म्हणौनि अवघींचि उठिलीं : गारि बुजिली^३ : ॥

३९३ अनंताचे सुड आइकवणें

इंद्रभटं गोसावीयांसि उपाहारासि वीनवीलें : मग गोसावीं वीहरणासि सीवाळेयासि बीजें केलें : सरिसे इंद्रभट : तेंथ चौकीं आसन जालें : तवं^१ दोष भागवंत^२ आलें^३ : तेहीं गोसावीयांसि अनंताचे दोनि सुड ओळगविले : मग गोसावी तेयांसि इंद्रभटाकरवि दोनि दाम देववीले : मग ते तोखत गेले : ॥

३९४ इंद्रभटां स्तीति : नाम करणें

तेथचि नागदेवोभटा^१ गोसावीयांपासौनि स्तीति जाली : ते सीवाळांचि बैसले होते : गोसावीं बीडारासि बीजें केलें : माहादाइसीं गोसावीयांतें पुसिलें : “जी जी नागदेवोभट देखिजति ना ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : इंद्रेयासि^२ इंद्रीएद्वारें आंकुस्तीति संचारू : ” म्हणौनि श्रीकराचा अनुकारू दाखविला : माहादाइसीं म्हणीतलें “मी तेयांतें बोलाउं जाओं ?” “बाइ : जा : ” मग तीएं सीवाळेयासि आलीं : त नागदेवोभटांतें माहादाइसीं म्हणीतलें : “हें काइ नागदेवोभटो : गोसावीयांसि आरोगणेंसि उसीरू जाला : तुम्हीं आझुनी कैसे बैसले आहा ?” तवं नागदेवोभट म्हणीतलें : “काइ करूं रूपै : पाएचि गेले : ” माहादाइसीं म्हणीतलें : “उठि : जाओं :

३९२. १ भगोगो. मुरा. गोसावीयांसि बीजें करितां मार्गी गारी होती. २ एवा. °तें दे (एवा. बाइसीं) आइकीलें. ३ गो. तवं गोसावीं उभां श्रीचरणी होते : मग वीहरणासि बीजें करीतीचि : वसैएसि बीजें केलें : ते आवघी श्रीमूर्ती मातीया फुपुवां भरली होती : मग बाइ पालवेंकरुनि श्रीमूर्ती प्रमार्जीली : मग पडदणी वोळगवीली : मर्दना : मादणें जालें : पुजा आरोग जाली : बीडा जाला : ॥

३९३. १ ह. °अनंतु नावें वैष्णव : तेयाचे सीकार : ऐसे गोसावीयांचेया दखूननासि आले. २ रा. वैष्णव. ३ मुराहबी. °तिहीं गोसावीयांचां ठाई अवसरु केला : अनंताचे दोनि सुड आइकीले : °

३९४. १ अपं. इंद्रभटा. २ मुराहबी. तयासि इंद्राची अंकुशमुद्रा जाली असे.

ते उठुं गेले : तवं उठवे ना : मग तेहीं आंगेंसीं धरुनि घेउनि आलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें^१ : “ इंद्रेया : या : काइ गा : इंद्रेया : इंद्राची अंकुसमुद्रा वर्तति असे ? ” “ जी : जी^२ : ” मग दंडवत केलें : श्रीचरणां लागले : मग गोसावीयांसि पुजा जाली : धूपार्ती मंगळार्ती जाली : मग गोसावीयांचीए सपांती भगतिजनासहीत जेवणें जालीं : मग तेयांची स्तीति भंगली : येथ गोसावीं नागदेवमटां ‘इंद्रया’ हें प्रसादाचें नांव ठेविलें^३ : ॥

३९५ तथा तांबोळ ग्रहण

एकु दीं गोसावी आसनीं उपवीष्ट असति : तवं इंद्रोबा आले : गोसावीयांचेया तांबोळा आंजुळि ओडवीली : सर्वज्ञें म्हणीतलें^१ : “ एथिचें तांबोळ घेयावें ऐसा वीधि कीं भावो ? ” तेहीं म्हणीतलें : “ जी जी : भावो : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भावासि काइ गा रावो राणा असे ? भावो व्यभिचारिया^२ : ” मग गोसावीं तेयांसि तांबोळ दीधलें : ॥

३९६ तथा श्रीचरणां तुळसी वाणें

गोसावीयांसि आरोगण जाली : ऐसां आसनीं उपवीष्ट असति : सोभागें भीक्षा करुनि आलीं : गोसावीयांसि झोळी दृष्टभूत^१ केली : गोसावी प्रसाद करीत असति : गोसावीं डावा श्रीकरू झोळीएखालि घातला : कृपादृष्टी अवळोकिली : गोसावी प्रसादु करीत असति : तवं इंद्रभट गोसावीयांचेया श्रीचरणां तुळसी वावेया आले : तवं सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ काइ गा इंद्रेया : देओ पाहिजतु असिजे ? ” “ जी जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ देओ ऐसा असे : ” “ जी जी : देओ तो ऐसाचि बरवा कीं : ” मग गोसावीं श्रीकरिचीया आंगुळीया झोळीएसि पुसिलीया : मग^२ तेहीं झोळी परती केली : मग इंद्रभटीं गोसावीयांचे श्रीचरण सीपिले : श्रीचरणां तुळसी वाइलीया : साष्टांगीं तुळसी वाइलीया : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : तवं सोभागें दूख करूं लागलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ सोभागें हो : जेवा ना कां ? ” “ जी जी : जेवीन आणि काइ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आणा झोळी : ” मग गोसावीं मागौता प्रसादु केला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ घेया : आतां जेवा जा : ” मग तीए जेउं गेलीं : ॥

३ पं. इंद्रेयाचेया काइ मां— अ. ‘इंद्रयांचीं एं काइ मा : इंद्रेया : इंद्रेया : अंकुसमुद्रा वर्तति आहाति.

पं. इंद्रेयाचेया काइ मां इंद्रीयां अंकुसमुद्रा वर्तत आहाति. मुराहबी. एथिचे यजमान आले मां.

४ मुराहबी. एतुलेनि स्तीति भंगली : मग दंडवत केलें एवा. ‘इंद्रया’ एतुलेनि स्तीति भंगली—

५ (शोध.).

३९५. १ मुराहबी. ‘एथचें तांबुळ घेयावें ऐसा काइ वीधि ? ’ “ नेणें जी : ” “ तरि काइ सास्त्र ? ” “ नेणें जी : ” तरी कां घेत असा ? ” “ जी जी : भावें ”. २ (प्रब. वि. ५२, ५३).

३९६. १ मुराहबी. दृष्टपूत. २ मुराहबी. मग तीयें परतीं गेलीं.

३९७ गौराइ पंचराण्यांचा मुक्ष नाएकु म्हणणे

गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळुळा वीडा जाला : पहुडु जाला : मग गोसावी
 आसनी^१ उपवीष्ट असति : तवं गौराइसें गोसावीयांचेया दरीसनासि आलीं : दारवठे-
 नसी^२ उभीं असति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : बाहीरि कोण आलें असे ? ” बाइसी
 पाहिलें : “ बाबा : कवण आले असैल^३ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : पंचराण्यांचा मुक्ष
 नाएकु आला असैल : ” बाइसें गेलीं : तवं गौराइसें उभीं असति : बाइसीं म्हणीतलें :
 “ बटिणी : भीतरि ए : वाबासि दंडवत करि : ” मग तीए भीतरि आलीं : गोसावीयांसि
 दंडवत केलें : श्रीचरणां लागलीं : गोसावीयांपासि बैसलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ :
 तुम्हीं एथिचेया दरीसनासि आलींति तरि एथिचेया अवस्वरा केधवांहीं नैया : तें काइ ? ”
 “ जी जी : मातें बीडार राखावेया ठेवीति : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हीं बीडार राखावेया
 आलींति कीं एथिचेया दरीसनासि आलींति ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ देखिलें कीं बाइ :
 एथिचेया दरीसनाचीया चाडा यांसि अंनाचें व्रत : न्हाणाचें व्रत : वाहाणाचें व्रत : आदि-
 करौनि व्रत : बाइ : माथांचा जारू^४ नाहीं वाळला : ए दसे एहीं काइ हें करावें ? ए दसे
 एहीं खावें : जेवावें : लेयावें : नेसावें : मा ऐसें यांकरवि बीडार राखवीति : मग आपण
 एथ कोरडीं एति : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : तीएं नीगती तवं आपणचि एउनि पुढें
 उभेयां ठाकावें : मग तीएं आपुलेया बीडारासि भलेतें करितु : आपण एथिचेया अवसरा
 न चुकिजे हो : ” ॥

३९८ गौराइनीद्राप्रसंगं इंद्रभटों सीक्षापण

मग तीएं गोसावीयांचेया तीहीं पुजाअवस्वरासि येती : एकु दीसु तीएं गोसावीयांचेया
 वीळिचांचेया पुजाअवस्वरासि आलीं : खांबाआड बैसलीं : गोसावीयांसि पुजाअवस्वरू
 जाला : पाहारू एकु नीरोपण जालें : तवं गौराइसां नीद्रा आली : मग गोसावीं भगति-
 जनासि पाठवणी दीधली : तीएं अवधींचि बीडारासि गेलीं : मग गोसावीयांसि व्याळी
 जाली : बाइसीं फोडी ओळगविलीया : वीडीया करुनि देतें असति : सर्वज्ञें म्हणीतलें :
 “ पाहा पां बाइ : भीतरि कवण असे ? ” बाइसीं पाहिलें : तवं नेदखति : बाइसीं म्हणीतलें :
 “ बावा : कोण्ही नसे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : इंद्रयाची जाया असे : ” बाइसें
 गेलीं : तवं खांबाआड नीजेली असति : बाइसीं म्हणीतलें : “ बटिकी : उठि : तुझीं
 अवधीं बीडारासि गेलीं : तुं नैजेलीसि कैसी ? ” मग तीएं उठिलीं : गोसावीयांसि दंडवत

३९७. १ मुराहभगो. सएनासनीं. २ मुराहबी. दारवडेंसीं. ३ पंभगो. असे. ४ मुराहबी.

“ बाइ : तीएं अवधीं एथचेया दर्शना (तथा अवसरा) आलीं होतीं : तुम्हीं न याचि तें काइ ?

५ गोमुरा. नवळे.

केलें : श्रीचरणां लागलीं : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “बाइ : यांतें बोळवीतें जा :” बाइसें बोळवीत गेलीं^१ : तेयांसि नीरोविलीं : ॥

रात्रीं इंद्रभट गौराइसांसि कोषों लागले : चीमोरे घेति : इसाळु केला : उदीयांचि गोसावीयांचेया पुजाअवस्वरासि आले : अवघीं भक्तिजनें आलीं : गौराइसें आलीं : कोमाइलीं दुमाइलीं ऐसीं गोसावीं देखिलीं : गोसावीं इंद्रभटांतें म्हणीतलें : “हां गा इंद्रया^३ : मुक्तीची चाड आणि खुंटुदावें सांभाळणें :” ऐसें कोपले : गौराइसांसि ऐसें जालें जें गोसावीं माझा कैवारू घेतला : आणि इंद्रभटासि ऐसें जालें : जें गोसावीं माझें अनुचीत सांडविलें : ॥

३९९ स्त्रीमुळवेथानीवृत्ति : तथा तांबोळदान

ब्राह्मणा एकाची स्त्री : ते वसैएपुढीलु पींपळु सींपावेया ए : तेव्हळि गोसावीयांतें देखे : गोसावी वीहरणासि बीजें करीति : तेव्हळि तीएं गोसावीयांतें झळकतां देखति : तेयांसि गोसावीयांचेया दरीसनाची अवस्था^१ थोरि उपनली : माहादाइसें तेयांचेया घरासि भिक्षे जाति : तीएं माहादाइसांसि बैसों घालीति : सोपस्कर भिक्षा देति^३ : एकु दीसु माहादाइसांतें तेहीं म्हणीतलें : “आइ : तुमचेया गोसावीयांचें दरीसन मज कैसेनि होइल ? माझा वरैतु दुरळु :” माहादाइसीं पुसिलें : “तुज काहीं रुजा असे ?” तीहीं म्हणीतलें : “हो आइ : मज सुळवेथेची सवे असे :” “तरि तेयांचें^३ मीस करि :” मग तेहीं सुळवेथेचें^३ मीस घेतलें : मग तो तेयांसि धांवणी^४ करूं लागला : तव तो काइसेनहीं न समे : मग तीं म्हणीतलें : “माझा सुळु तै जाइल : वसैए जे गोसावी असति तेयांचेया दरीसना नेआल तरि माझा सुळु जाइल :” मग तेहीं म्हणीतलें : “हो कां :” मग ते हाटवटीएसि गेले : पानें पोफळें घेउनि आले : नारीएळ घेतलें : तेहीं तें नारीएळ सुपवतीचां दुणवंगीं ठेविलें : आधीएकि वाट पावलीं : आणि म्हणीतलें : “पाहा कां : तें नारीएळ मीं बीसरलीएं :” ते नारीएळ आणुं गेले : तीएं वहीलीं गोसावीयांचेया दरीसनासि गेलीं : गोसावीयांसि उजवीएकडे पटिसाळेवरि आसन असे^६ :

३९८. १ मुराहबी. °गोसावीं सांघातें पद्मनाभिदेवही पाठविले. २ अपं. °मोक्षाचीया चाडा एथिचेया दरीसना एइजे : आणि खुंटुदावें सांभाळिजे :

३९९. १ एवा. चाड. २ मुराहबी. °येकु दीसु तीयेसि सुळु उठीला : माहादाइसें भिक्षे गेलीं : तव तीएसि उठवे ना : माहादाइसीं म्हणीतलें : “तुं येसी कां ?” “ना मज सुळु उठिला असे :” “तुझा सुळु आमचेया गोसावीयांचेया दरीसनें जाइल :” “वसैए असति ते गोसावी ?” “ना हो :” “तेयांचेया दरीसना मीं आधींचि येवों पाहे : परि माझा वरैतु दुरळु :” माहादाइसीं म्हणीतलें : “तुं पडि घे :” तीया पडि घेतली : तेयांसी ते धावणी करू लागले : तव ते काइसेनहीं समे ना-. ३ अ. तेयाचा बाहाणा घे. ४ अ. सुळवेथेचा बाहाणा घेतला. ५ अ. धांवाधावि. ६ मुराहबी. तीया गोसावीयांसि

गोसावीयांसि तेहीं बाहीया पसरुनि खेव^१ दीधलें : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागली : गोसावीयांपुढें श्रीमुख पाहातें बैसलीं : तव ते नारीएळ घेउनि आले : पानें : पोफळें : नारीएळ : गोसावीयांसि दरसना केलें : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : मग गोसावीयां जवळे बैसले : मग गोसावीयां पुढां सांघों लागले : “जी जी : मीयां बहुतें ओखदें केलीं : बहुत धांवणी केली : परि काइसेनहीं सुळु न वचेचि :” मग इहीं म्हणीतलें : “मातें गोसावीयांचेया दरीसना नेया : मग माझा सुळु जाइल :” गोसावी उगेचि आइकत होते : मग गोसावीयांसि दंडवत करुनि नीगाली : ते पुढारे जाले : आणि तीएं मागौतीं गोसावीयांपासि आलीं : श्रीमुखिचेया तांबोळा आंजुळि ओडवीली : गोसावीं तांबोळ दीधलें : तीं तोंडीं घातलें : आणि नीगालीं : मग गोसावीं तेयांसि वरू दीधला : “बाइ : आतां हा तुमते न बधी^२ हो :” मग तीया बाइया माहादाइसांतें म्हणीतलें : “आइ : एक पकवानं माझें गोसावीयांलागि^३ नीच नेयावें हो :” माहादाइसें नीच घेउनि एति : ॥

४०० देव नीवारित माहादाइ वस्त्रपुजास्वीकारू

माहादाइसांसि गोसावीयांसि वस्त्र ओळगवावें ऐसा मनोर्थू जाला : मग भटोबासांतें^४ म्हणीतलें : “नागदेया : एक वस्त्र मज घेउनि दे कां :” तव तेहीं म्हणीतलें : “मातें काइ म्हणतें असा ? दादोसातें म्हणा :” मग माहादाइसीं दादोसातें म्हणीतलें : “दादो : मज एक वस्त्र घेउनि देया कां :” तव दादोसीं म्हणीतलें : “काइ कराल वस्त्र ?” “ना गोसावीयांलागि :” दादोसीं म्हणीतलें : “केतुलेयाचें वस्त्र घेयाल ?” तव माहादाइसीं म्हणीतलें : “मातें सोळा दाम असति : तेयाचें एक वस्त्र घेउनि देया :” “आंहीं^५ : काइसे सोळा दाम ? मां तेयां सोळां दामांचें वस्त्र काइ एइल ? तें काइ गोसावीयांसि^६ पांगुरों जावें असे ? दीस च्यारि पांगुरती : आणि भलेतेयासि ओपुनि फेडिती : मां तेयां सोळां दामांचा उपाहारू करा कां :” इतुकेनि माहादाइसें उगींचि राहिलीं : मग गोसावीयांतें वीनवीलें^७ : “जी जी : मज गोसावीयांचां ठाई वस्त्र वोळगवावें ऐसा मनोर्थू जाला : तें नागदेयातें म्हणीतलें : ‘नागदेया : मज एक वस्त्र घेउनि देया कां :’ तव तेहीं म्हणीतलें : ‘मातें काइ म्हणतें असा ? दादोसातें म्हणा :’ मग दादोसातें म्हणीतलें : ‘दादो : मज एक वस्त्र घेउनि देया कां :’ तव दादोसीं म्हणीतलें : ‘काइ कराल वस्त्र ?’ ‘ना गोसावीयांचां ठाई वोळगवीन :’ दादोसीं म्हणीतलें : ‘केतुलेयाचें वस्त्र घेयाल ?’ ‘ना मातें सोळा

दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागली : गोसावीयांपासि बैसलीं. ७ गो. क्षेमाळींगन. ८ मुराहबी. आद्यप्रवृत्ती. ९ अगो, बंधी. १० गो, प्रतदिनीं ताट.

४००. १ भगोमुराहबी. नागदेवोभटातें. २ भगो. इसि. पं. इही. ३ मुराहबीभगो. गोसावी पांगुरू जावों असति. ४ अपं. ५ तव गोसावीं वस्त्र सांघीतलें.

दाम असति : तेयाचें एक वस्त्र घेउनि देया : ' दादोसीं म्हणीतलें : ' आहीं : काइ ते सोळा दाम ? मां तेया सोळा दामांचें वस्त्र काइ एइल ? तें काइ गोसावीयांसि पांगुरों जावें असे ? दीस च्यारि पांगुरती : आणि भलेतेयासि ओपुनि फेडीती : मां तेयां सोळा दामांचा उपाहारू करा का : ' ' सर्वज्ञें म्हणीतलें : " बाइ : माहात्मा म्हणतु असे तें कां करा ना ? " " ना जी : मीं गोसावीयांचां ठाई वस्त्रचि ओळगवीन : मा गोसावी दीस च्यारि पांगुरतु अथवा भलेतेयासि देउनि फेडीतु : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " बाइ ^५ : तें तुमचेनचि होइल : जा पां ऐसी ऐसी : मां कोण्ह एक साहीयांतें करितील : " मग तेयांसि पाठवीलें : मग तीएं तिंए बाइएचेया घरासि गेलीं : तीतें म्हणीतलें : " हां ओ : तुझा भाउ दूसी : तरि आम्हांसि एक वस्त्र घेउनि देइल ? " तीया म्हणीतलें : " आइ : तेयांसि एओं देया : मां पुसैन : " तवं तो आला : तेयातें म्हणीतलें : " हां रे बा : तुतें जें गाहाणाउ वस्त्र असे तें यां आइसांसि ओपि कां : " तेणें तें वस्त्र सोडिलें : माहादाइसांसि दीधलें : तेहीं तेयांसि सोळा दाम दीधले : तें एकी आसुचें वस्त्र : परि तेणें सोळें दामीं दीधलें : तें वस्त्र घेउनि आलीं : गोसावीयांपुरता उपाहारू केला : गोसावीयांसि पुजाअवस्वरू जाला : धूपार्ती मंगळार्ती जाली : तें वस्त्र ओळगविलें : गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : गोसावीयांसि पहुडु जाला : उपहुडू जाला : गोसावी आसनीं उपवीष्ट असति : तवं दादोस गोसावीयांचीए ओळगेसि आले : गोसावीं फुटेयाचा पदरू तेयांकडे घातला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : " पाहा पां गा माहात्मे हो : हें वस्त्र काइ लाहे ? " दादोसीं म्हणीतलें : " जी जी : सोळा दाम लाहे : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " सोळें दामीं आणुन देयाल ? बाइ : देया सोळा दाम : " " जी जी : तरि पाउण दोनि लाहे : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " पाउणा आंसु आणुनि देयाल ? बाइ : देया पाउण आसु : " " जी जी : तरि एक आसु लाहे : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " तरि एकी आसु आणुनि देयाल ? बाइ : देया एक आसु : " " जी जी : तरि नेणें ^६ : " मग गोसावीं फुटेयाचा पदरू आसूडिला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : " हें वस्त्र ^७ आन एक लाहे : " मग तें वस्त्र गोसावीं सा मास पांगुरले : मग आंगी केली : मग ते आंगी लेइले : मग जेह्वाळि भट माहादाइसैं रीघपुरासि पाठवीलीं : तेधवां गोसावीं माहादाइसांतें पुसिलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : " बाइ : तुमचें वस्त्र हें सा मास पांगुरलें : मग आंगी सीविली : मग आंगी लेइलें : आतां हें ^८ तोंडी आंगी वानरेसांसि देइजे : " माहादाइसीं म्हणीतलें : " जी जी : देइजो जी : " मग ते आंगी भटोबासांसि दीधली : मग माहादाइसांसि सुख जालें : ॥

४०१ साधां पुजाकरणीं बाइसीं कोपणें

साधें स्नानासि गेलीं : तवं तेथ रींगणीचीं ^१ फूलें देखिलीं : तीएं घेउनि आलीं : गोसावीयांसि आरोगण जाली : पहुडु जाला असे : तवं तेथ साधें आलीं : तीहीं

५ मुराहबी. ^१ इतुलेचि तुम्हांस्तव नव्हे ? ६ मुराहबी. ^२ माहादाइसैं उगींचि पाहातें असति.

७ अपं. ^३ अमोलीक. ८ अ. ^४ तोंडी आंगी.

गोसावीयांचेया श्रीचरणां फूलें वाइलीं : जानुवरि वाइलीं : वक्षस्तळावरि वाइलीं : श्रीमुख उघडूनि श्रीमुगुटावरि वाइलीं : तवं वाइसें वाहीरिलाकडौनि आलीं : तेहीं देखिलें : “ऐसी ओ कवणें पुजा केली ?” म्हणौनि घागरा बांधला : “श्रीचरणाचेयाकडे काइ देओ नव्हे ? मा श्रीमुगुटाचेयाकडे होए ?” तवं गोसावीं उपहुडु स्वीकरिला : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वाइ : यांसि कां कोपतें असा ? ए काइ जाणतें असति ? एं जरि जाणति तरि ऐसें कां करीति ? आणि अनअवस्वरीं कां एति ?” तवं साधांसि अधीक दूख जालें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “साधें हो : दूख^३ न करा : तुम्हीं काइ जाणतें : असा ? जरि जाणा तरि ऐसें काइ कराल : आणि अनअवस्वरीं कां याल^३ ?” म्हणौनि तयांचें दूख फेडिलें : ॥

४०२ माहादाइसां द्वारावतीए जाणें*

गोसांविद्यांसि भडेगावीं सेवाळां अवस्थान : कटक देवगीरीकडील लोकू द्वारावतीये जात होता : मग दादोसी^१ म्हणीतलें : “रूपै : हे कटक देवगीरीकडील लोकू : हा आपुला द्वारावतीये जातु असे : तरि यांसरिसीं द्वारावतीये जा ना : ” “ना दादो : काहीं संवळ नाहीं : ” “संवळ काहीं मेळवीन : ” “तरि गोसावीयांतें पूसों : ” म्हणौनि गोसावीयांतें पूसों आलीं : “जी जी : कटक देवगीरीकडील लोकू : हा आपुला द्वारावतीयेसि जातु असे : तरि यांसरिसी द्वारावतीयेसि जाओं ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वाइ : तीर्थ-देवता अमोचक : परमेश्वरसन्त्यधान मोचक : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “साटि लक्ष नीज कूमरां : सपन कोडी यादवां : प्रभासे आटलीया : गोपिका भीलीं हरिलीया : द्वारावती पाणीयांआंतु बूडाली : धमै वज्र राज्यी बैसवीला : तो खुररवी^३ गेला : मग परिक्षीत-मुख्य^३ कव्हणी एक कळियौगिचें राए : तेहीं श्रीकृष्णचक्रवर्तीचा पणतु म्हणौनि जाणीतला : मग तेहीं आपूले घोडे दीधले : आपूले हस्ति दीधले : द्रव्य देउनि मागौता वज्र राज्यी बैसवीला^३ : राज्यासि सेस भरिली : मग तेणें आपूलिया परी समूद्राचां कांठीं एकि द्वारावती केली : एकि पासाणाची प्रतिमा केली : तीसि लोकू जातु असे : आतां तेथ काइ असे ? वाइ ते द्वारावती नव्हे : तो श्रीकृष्ण नव्हे : ते वज्राची प्रतीष्टा^३ : ” मग हें अवघें दादोसीं मोडिलें : द्वारावतीये जावे : ऐसे महदाइसाचीया प्रत्या आणिले : मग महदाइसें द्वारावतीयेसि नीगालीं : नीगतां^३ सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वाइ : तेथ जाते

२ मुराहबी. भेओं नको : तुम्हीं जाणा ना कीं. ३ मुराहबी. °मग ऐसें साधों आपुलें अनुचीत देखीलें : मी अनवसरीं आलीयें ना : मग गोसावीं तयाचें दुख दोचों वेळीं संभाखूनि फेडिलें.

४०२. * येथील मूळ लीळेऐवजी याच पोथीतील श्रीकृष्णचरित्रातील ‘वज्रप्रतिष्ठा’ ही ४० वी लीळा येथे घेतली आहे. मूळ लीळेतील काही वाक्ये योग्य ठिकाणी घातली आहेत.

१ अपं. °महदाइसें द्वारावतीए जावेया उस्तंबिली : (भ. उथाविलें :). २ पं. खूरुदवों.

३ (पंग.). ४ (भग.). ५ (ग.).

असा : तरि तेय श्रीचांगदेओराउळांचीया पाताळगुंफा असति : तीया पाहा हो : ”
तीहीं म्हणीतलें : “ जी जी : ” मग गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागलीं :
मग तीएं नीगालीं : ॥

४०३ उमाइसांतें सर्वे धाडणें

उमाइसांतें सर्वेज्जें म्हणीतलें : “ मासउपवासीए हो^१ : तुमचीं सांघातीएं द्वारावतीएसि
जातें असति : तरि तुम्हीं कां न वचा ? ” “ जी जी : मीं न वचें : ” सर्वेज्जें म्हणीतलें : “ आतां
एथौनि पाठवीतां न वचा : पाठीं रडतें जाल : ” परि तीएं न वचतीचि : पाठीं नीद्रा-
स्थानासि गेलीं : रात्रीं रडों लागलीं : ‘ दोघी मासउपवास करूं : दोघी भीक्षा करूं : ’
ऐसें आठउंआठउं रडों लागलीं : उदीयांचि एउनि गोसावीयांपुढें सांघीतलें : मग सर्वेज्जें
म्हणीतलें : “ वाइ : तेधवांचि म्हणीतलें : की पाठीं रडतें पाठीं लागाल : ” “ जी जी : मीं
जाइन^२ : ” मग गोसावी तेयांसि सांगातु लाविला : मग तीएं पाठवीलीं : ॥

४०४ साधांतें द्वारावतीए पाठवणें

गोसावीं साधांतें म्हणीतलें : “ साधें हो : तुम्हीं द्वारावतीए जा : ” तेहीं म्हणीतलें :
“ जी जी : मज संबळ^३ नाहीं : ” सर्वेज्जें म्हणीतलें : “ एथौनि संबळ^३ देइजैल : ”
“ जी जी : मज पाए नाहीं : ” सर्वेज्जें म्हणीतलें : “ एथौनि पाए देइजती : ” तेहीं
म्हणीतलें : “ जी जी : मीं न वचें^३ : ” गोसावी उगेचि राहिले : ॥

४०५ द्वारावतीए नीक्षेदपुर्वक काको स्तीति

काको^१ द्वारावतीए जावेया^२ आले : “ जी जी : मीं द्वारावतीए जाइन : ” गोसावीं
तेयाथें दृष्टी अवळोकिलें : मग सर्वेज्जें म्हणीतलें : “ बैसा^३ ऐसे नावेक : ” “ जी जी :
मज सांघातु नाहीं : ” सर्वेज्जें म्हणीतलें : “ तुम्हीं भीक्षु : तुम्हां सांघातु काइसा ?
पुरुखाचिया ठाया जाइजे तरि तेथचें काहीं गोमटें घेउनि नीगीजे^४ : ” “ ना जी : मीं
जाइन : ” मग गोसावी उभे ठाकले : हात धरिले : ते प्रमाण^५ म्हणौनि बैसवीले :
आणि तेयां स्तीति जाली : आणि देखों लागले : सुवर्णाची द्वारावती : गोसावी यादवां-
सहीत सींहासनीं उपवीष्ट असति : ऐसें अवघें देखिलें : “ देखिला कृष्णु^६ : देखिला
कृष्णु^६ : ” ऐसें म्हणौनि टाळी बांति : स्तीति भोगुं सरली : मग सर्वेज्जें म्हणीतलें :

४०३. १ मुराहबी. ‘द्वारावतीए न वचा ? २ शोध. ‘सर्वेज्जें म्हणीतलें : मासोपवासीयें हो :
आतां तुम्हासि एथौनि पाठवीजत असिजे : ” “ हो कां जी : ” मग गोसावीं—

४०४. १ गो. बळ. २ पं. माझी द्वारावती एथचि असे.

४०५. १ मु. (शोध : काको ते अन्यमहात्मावेषें असति :) पंहरा. काकोस. २ पं. ‘अवघीए
आइतिसीं. ३ मुराहबी. आजिचा दीसु राहा पां. ४ (मुराहबीभगो.). ५ मु. मागील प्रमाण
उगारुनि बैसवीले. अ. ब्राम्हण. ६ पं. कृष्णां.

“भटो : आतां जा : सांघातु दूरि जाइल : ” तीहीं म्हणीतलें : “ आतां कें जाइन जी ? साचोकारी द्वारावती ते मीयां एथचि देखिली : ” मग तेहीं आपुली मात्रा गोसावीयांपुढें ठेविली : देव^१ होते ते पाणीयांतु घातले : नक्षेत्रमाळा : उपक्रमें होतीं तीएं वीकुनि गोसावीं आपुलां ठाई उपाहारू करवीला : मग गोसावीयांचां ठाई राहिले : ॥

४०६ पद्मनाभी क्षौर नीराकरण

एकु दीं गोसावीयांसि क्षौर^१ होत असे : तवं पद्मनाभिदेव गोसावीयांतें वीनउं लागले : “ जी जी : मीं क्षौर करीन : ” म्हणौनि आंगणीं चौडकाऐसे उडति : ऐसे नाचों लागले : आणि गौराइसें भीतरि दुख करितें होतीं : ‘क्षौर कीजे : गोसावीयांचां ठाई अनुसरिजे :’ ऐसें म्हणौनि दूख करितें होतीं : मग गोसावीयांतें बाइसीं वीनवीलें : “ बाबा : बटीकु क्षौर करीन म्हणतु असे : तरि^२ कां करूं दीजे ना ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : पोरू पोकळु : घाला बाहीरी : हा काइ क्षौर करील ? यांसि दांडीए बैसौनि : आडासनीं पाओ घालौनि : बाखारि झेलावी असे : भीतरि वर्तत असे तें साच : ” मग गोसावी तेयांसि क्षौर करूं नेदितीचि : ॥

४०७ साधां मोदक विपलाणें

एकु दीं इंद्रभटीं साधातें म्हणीतलें : “ एल्हो : मज लाडू करुनि दे कां : मग मी गोसावीयांचां ठाई ओळगवीन : ” तीहीं म्हणीतलें : “ हो कां : ” मग तेहीं गहुं : गुळु तेल : मीरीएं : ऐसे च्यान्ही ठाए आणुनि दीधले : मग साधीं सोजी काढीली : सेव केली : तळिली : चुलीवरि पाकु ठेविला : तवं भीक्षावस्वरू लोटला : तेहीं म्हणीतलें “ हा पांकु जवं होइल तवं मीं दोंचौं घरां भीक्षे जाउनि येइन : ” मग तीए भीक्षेसि गेलीं : तवं तेयां तेथ नावेक उसीरू लागला : तवं पांकु लांघला : आलीं : मग लावां धले : मग दूडीए^१ घालुनि गोसावीयांलागि इंद्रभट घेउनि आले : रात्रीं बाइस गोसावीयांचां ठाई ओळगवावेया फोडूं बैसली : तवं तो काइसेनहीं न फूटे : मग उदीयांसि गोसावीयांचेया पुजावस्वरासि साधें आलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बहुती सुगरण देखिलीया : परि^२ सातपांच मुसळें मेळौनि लाडु फोडिजे^३ ऐसी सुगरणि कोण्ही नाह देखिली : ” तवं साधीं म्हणीतलें : “ ना जी : तें जालें ऐसें : चुलीवरि पाकु ठेविला तवं भीक्षावस्वरू जाला : म्हणौनि दोंचौं घरासि गेलीएं : तवं मज उसीरू लागला

७ मुराहबी. देव : गाठिया : ब्राम्हणा एका दीधलीया : नक्षेत्रमाळा—.

४०६. १ पंगो. क्षेत्र. २ मुराहबीगो. तरि करूं दीजो कां :

४०७. १ भगोमुरा. दुरडीए. २ बी. परि कोण्ही सुगरणीचे लाडु सातपांच मुसळें मेळउ फोडिले नाही. ३ मुरा. फोडीले.

आणि पांकु लांगला : म्हणौनि कठीनु जाला : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : ” बहुती सुगरणी देखिलीया : परि चुलीवरि पांकु ठेउनि भीक्षेसि जाये ऐसी कव्हणीं सुगरणि नाहीं देखिली : ” गोसावीं हांस्य केलें : ॥

४०८ माहात्मानामपुर्वक कुमारी खाजें देववर्णे

गोसावीयांसि उजवीएकडे वसैएसि पटिसाळेवरि^१ आसन असे^२ : कुमारि एकि करा वेउनि पाणी वाहे : वसैएचें द्वार पावे : आणि उभी राहे : आणि गोसावीयांतें पाहे : आणि गोसावीं आपणेयां आपण^३ खेवं देति : आणि म्हणति^४ : ” हुं : ” आणि जाए : ऐसें वेळां दोनि केलें : मागौति तीसरीए वेळे आलीं : वसैएचिए द्वारापासि उभी राहिली : गोसावीयांतें पाहों लागलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : ” माहात्मे हो : या : एथ एक खेवं देया : ” ऐसें म्हणौनि आपणेयां आपण खेवं दीधलें : आपणेयांपासि बैसवीली : आधीं^५ खाजें वांटिलें होतें : तेधवां तेहीं एरझारा करितें होती : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : ” बाइ : तुमतें खाजें असे कीं : तें आणा : ” बाइसें गेलीं : तीएं थोडेंचि घेउनि आलीं : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : ” बाइ : माहात्मेयांसरिसें आणा : ” बाइसीं म्हणीतलें : ” बाबा : माहात्मेयांसरिसें कैसें इसि ? ” तवं सर्वज्ञें म्हणीतलें : ” बाइ^६ : एथ तुम्हीं काइ होआ : मां एं एथ काइ नव्हति ? ” मग बाइसीं अवघेयांसरिसें खाजें आणिलें : मग गोसावीं आपुलेनि श्रीकरें जेयांसि दीजे तेयांसि दीधलें : मग तीहीं भातुकें खादलें : मग पाणी घेओं सुदलें : तांबोळ दीधलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : ” माहात्मां : आतां जा : ” मग तीएं गेलीं : ॥

४०९ पांचौरां वस्ति ॥

४१० सेंदूरणीं गोपाळां अवस्थान

मग गोसावीं सेंदूरणीसि बीजें केलें : तेथ गावादखिणे गोपाळाचें देउळ : पुर्वामुख : तेथ गोसावीयांसि दीस वीस^१ अवस्थान जालें^२ : ॥

४ मुराहबीगो. °तरि सावया वीशेष— ५ गो. °इंद्रभट दीसवडी आन आन रांधवीति.

४०८. १ मुराहबी. आंगणीं. २ मुराहबी. °गोसावी खाजें वाटीत होते : कीं वांटिलें होते तें मेणिजे : बाहुल्यें प्रस्तुतीचि. ३ मुराहबीपं. आपें आप. ४ पं. °तुं जाए. ५ अगो. साधीं. ६ मुराहबी. तुम्हां आवघेयां हें काइ होए : यां काइ हें नव्हे ?

४१०. १ एवा. पन्हरा दीस. गो. पाखु दी. २ गो. (एवा.) °सर्वज्ञें म्हणीतलें : ” बाइ : हे देखिली श्रीकृष्णचक्रवर्तीची मूर्ती : हे सोनेसळ्या फुटेयाची कास असे : मेघस्याम : ” मग बाइसीं म्हणीतलें : ” बाबा बाबा : श्रीकृष्णचक्रवर्ती ऐसे होते : ” म्हणौनि दंडवत करूं बैसली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : ” बाइ : अवघा पाखाणाची मूर्ती : एथ काइ असे ? ” मग उगीचि राहिली ॥

४११ पदुमनाभीयाचनीं चणकपकवान आरोगणें

गोसावीयांसि उदीयांचा पुजाअवस्वरू जालेयाअनंतरें गोसावीं वीहरणासि बीजें केलें : वीहरणस्थान सारुनि मागुतें बीढारासि बीजें करितां मार्गीं पदुमनाभिदेवातें म्हणीतलें : “ बटिका : चणा आपजवावा^१ : मां एथ एकु उपाहारू करा : ” “ जी जी : ” म्हणौनि नीगाले : तेथ चणा सांवगतु होता : वावरीं कडपें होतीं : ते तेया सेतकरीयापासि गेले : तेयांतें म्हणीतलें : “ आम्हांसि काहीं चणा देयावा : ” तेणें तेयांचेया तोंडाची वास पाहिली : नीका संभावनीकु ऐसा देखौनि म्हणीतलें : “ तुम्हां लागे तो घेया जा : ” ते गेले : चणा^२ बांधला : तवं तो कुणबी आला : तेणें म्हणीतलें : “ ऐसा काइ नेयाल : ” मग^३ तेणें तो चणा रगडिला : उपणिला^४ : मोट बांधौनि डोइए ठेविली : ते गोसावीयांपासि घेउनि आले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ अर्ध चणे वीका : वीकुनि तुप घेया : आधेयाची ढीडरीं करा : ” मग तेहीं अर्ध चणे वीकिले : तेयांचें तुप घेतलें : आधेयाचीं ढीडरीं करूं आदरीलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आपणचि डाळि करावी : आपणचि वाटावी : आपणचि ढीडरीं करावीं : पुसों लाभे^५ : परि करूं न लभे : ” मग तेहीं सोडोएवरि चणे भरडिले^६ : तवं बाइसें आलीं : तीहीं म्हणीतलें : “ बटिका : ऐसें काइ करीतु अससि ? ” तेहीं म्हणीतलें : “ बाइ : गोसावीं मातें म्हणीतलें : ‘ आपणचि करावें : ’ तारीं मीं डाळि करीत असें^७ : ” बाइसीं गोसावीयांतें वीनवीलें : “ बाबा : मी बाबापुरतीं आंजुळीभरी डाळिचीं ढीडरीं वेगळीं^८ करूं ? ” गोसावीं मानिलें : मग बाइसीं तेयांतुल चणे घेतले : भरडिले : डाळि भीजों घातली : वाटिली : मग बाइसीं गोसावीयांपुरतीं ढीडरीं केलीं : पदुमनाभिदेव बाइसांतें पुसपुसों करीति : बाइसें सांघतें जाति : ऐसें ऐसें सांघते जाति : तैसें तैसें ते करित जाति : बाइसांतें वेसरू मागति : मग ढीडरीं केलीं : मग गोसावीयांसि वीळिचांचा पुजाअवस्वरू जाला : धूपार्ती मंगळार्ती जाली : मग गोसावीयांसि ताट केलें : गोसावीयांसि^९ आरोगण जाली : भगतिजनां पांति जाली : गुळुळा वीडा जाला : ॥

४१२ पदुमनाभी पाठवणी

गौराइसें तीएं पदुमनाभिदेवांची माता : तीएं आंबडीहुनि^१ दांडीए बैसौनि पदुमनाभीसि नेयावेया आलीं : गोसावीयांसि पटिसाळेवरि आसन असे : तेहीं गोसावीयांसि

४११. १ मुराहबी. मागा. २ गो, थोरला चणेयाचा भारा—, मुराहबी. चणा बोली घालुनि आणिला : रगडवीला : उपणवीला : ३ (गो). ४ गो, °हे प्रमाण—, ५ एवा. °वाटीत होते : तें देमाइसीं देखिलें : देमाइसीं म्हणीतलें : “ दे : मीं करीन : ” देमाइसीं ढीडरीं केलीं : थोडे ऐसे चणे वीकवीले : तांदुळ घेतले : तुप घेतलें : उपाहारू नीफजवीला : मग गोसावीयांसि पूजा केली. ६ (पं.). ७ (मुराहबी.). ८ गो, गोसावी आरोगण करीत असति : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : बटिकाचें एथ ढीडरें वाढा. ” बाइसीं ढीडरें वाढीलें : मग गोसावी आरोगण करिताति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : ढीडरें नीकें जालें—.

४१२. १ पं. बीडीहुनि.

काइ दरीसनासि केलें तें नेणिजे : काइ उपाहारू केला तो नेणिजे : आलीं : गोसावीयांसि दंडवत केलें : श्रीचरणां लागलीं : मग गोसावीयांतें वीनवीलें : “ जी जी : रामनाएकु^२ होता तो सरला : जोगनाएकासि कुळवाडि आवरे ना : तरि गोसावीं पदुमनाभितें पाठवावें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुमचा पदुमनामी येथौनि बोलावीला ? ” “ ना जी : ” “ तरि काइ येथीचां कोण्हीं बोलावीला ? ” “ ना जी : ” “ तरि न्या ना कां आपुला पदुमनामी : हा येथे असावा ऐसी काहीं चाड पडीली असे ? ” “ ना जी : गोसावीयापासीं असे म्हणौनि आणि काइ^३ : ” “ वटिका जा : ” पद्मनाभीदेवी म्हणीतलें : “ ये मातें कैसेनि पां नेती : ऐसं यांचें पाहों पां : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आतां तवं जाए पां : ” म्हणौनि पाठवीलें : आणि ते उगेचि गेले : बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : बाबाएं म्हणीतलें तें साच जालें : ” ॥

४१३ देमाइसां : लखूबाइसां भेटि

देमाइसें : लखूबाइसें गोसावीयांचेया दरीसनासि एत होतीं : गोसावी कवणी ठाईं राज्य करीत असति ऐसें नेणिजे : ऐसीया हींडतें सेंदूरणीसि आलींया : ऐली थडीएसि भीक्षा केली : नदीसि जेविलीया : ऐली थडीएसि नीद्रा करावेया आलीया : मग गोसावी-यांसि वीळिचांचा पुजाअवस्वरू जाला : व्याळी जाली : बाइसीं फोडी ओळगविलीया : वीडीया करुनि देतें असति : सर्वज्ञें म्हणीतलें^१ : “ मार्कंडा : या आरुतें : ऐसेंऐसें जा^२ : तुम्हीं कवडां दूध फोकरा जा : ” मार्कंडीं म्हणीतलें : “ जी जी : ” म्हणौनि नीगाले : मार्गी वीचारूं लागले : ‘ काइ पां गोसावीयांसि व्याळी तरि जाली : आतां दूध काइसेयालागि ? ’ ऐसं वीचारीत वीचारीत गेले : ‘ कवडां दूध जोडे ओ : कवडां दूध जोडे ओ : ’ म्हणौनि फोकरूं लागले : तवं देमाइसीं आइकिलें : मग म्हणीतलें : “ लखूबाइ : मार्कंडाचेयासारखा सबदू : ” तवं लखूबाइसीं म्हणीतलें : “ हो देमाए : ” मग देमाइसें साउमीं गेलीं : देमाइसीं पाचारिलें : “ हा कोणु मार्कंडा ? ” “ ना ओ : ” मग देमाइसीं पुसिलें : “ गोसावी कवणी ठाईं राज्य करीत असति ? ” “ ना हे नव्हति गोसावी गोपाळीं राज्य करिताति : चाला चाला : तुमतें गोसावीं बोलाउं पाठवीलें : ” मार्कंडीं म्हणीतलें : “ ऐसे आमचे गोसावी : आपुलें इस्वरीए जाणों नेदीति : या ऐसं कां न म्हणावें : ‘ अमुकी तमुकी आलीं असति : तेयातें बोलावा जा : ’ ” मग एरएरें गोसावीयांचेया दरीसनासि आलीं : आलीं : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागलीं : मग गोसावीयांपुढें अवघें सांधों लागलीं : “ जी जी : या गावांसि आलों : अमुकीए ठाईं भीक्षा केली : अमुकीए ठाईं जेविलों : नीद्रा करावेया ऐलाडि

२ गो. रेडनाएकु. ३ (मुराहबी.).

३१३. १ अपं. मंडळीका : मार्तंडा. २ (मुराहबी.).

आलों : तवं मार्कंडु भेटला : मग गोसावीयांचेया दरीसनासि आलों : ” ऐसें अवघेंचि सांघीतलें : ॥

४१४ उपाध्यां वीष्णुभटां भेटि

गोसावी^१ करंजखेडीं राज्य करिताति : ऐसें तेहीं भडेगावीं परिसिलें : मग ते पर्वाकारणें^२ गोसावीयांपासि एत असति : ऐसे सेंदुरजणीसि आले : वीष्णुभट बिढारासि गेले : उपाध्ये हाटवटीएसि कणीकि घेओं गेले : तवं तेथ तेयातें म्हणीतलें : “ तुम्हीं^३ काइ गोसावीयांचेया दरीसनासि नीगालेति ? ” उपाधीं म्हणीतलें : “ गोसावी कोण ? ” “ ना हें नव्हे गोपाळींचां देउळीं एक गोसावी राहिले असति : ” तैसेचि ते नीगाले : बीढारीं वीष्णुभटांतें म्हणीतलें : “ तुम्हीं काइ गोसावीयांचेया दरीसना जात असा ? ” वीष्णुभटीं म्हणीतलें : “ गोसावी कोण हो ? ” “ ना एथ एक गोसावी गोपाळाचेया देउळासि आले असति : ” ते तेथौनीचि नीगाले : बीढारीं नीरोपु ठेविला : “ आमचे कोण्ही एती : तेयातें ऐसें म्हणावें : ‘ आम्हीं गोसावीयांचेया दरीसनासि गेलों ’ ऐसें सांघावें : ” तैसेचि ते नीगाले : दोघांसि वाटे भेटि जाली : सांघातें गोसावीयांचेया दरीसनासि गेले : दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : मग गोसावीं पुसिलें : “ हें एथ असे ऐसें कवणी ठाडं आइकिलें ? ” उपाधीं म्हणीतलें : “ जी जी : मीयां हाटवटीएसी आइकीलें : ” वीष्णुभटांतें पुसीलें : “ तुम्हीं कोणे ठाडं आइकीलें ? ” “ जी जी : मीयां बीढारीं आइकीलें ” ऐसें एरएरीं अवघें गोसावीयांपुढें सांघीतलें : ॥

४१५ उपाध्ये : प्रसनाएकु रोधपुरासि पाठवणें

एकु दीं गोसावी श्रीप्रभूची महीमा नीरोपीत होते : तवं प्रसनाएकासि ऐसें उपजलें : जें श्रीप्रभूचेया दरीसनासि जाइजे : उपाध्ये आणि प्रसनाएकु : दोघे वाहीरि गेले : तवं प्रसनाएकें उपाध्यातें म्हणीतलें : “ जानो : मीं श्रीप्रभूचेया दरीसनासि जाइन : तुं एसील ? जाओं : तुज श्रीप्रभूचें दरीसन होइल ” तेहीं म्हणीतलें : “ ना गोसावीयांतें वीनवावें : गोसावी पाठवीती तरि मीं एइन : ” मग दोघे गोसावीयांपासि आले : प्रसनाएकें गोसावीयांपासि सांघीतलें : “ जी जी : जानोतें मीयां म्हणीतलें : ‘ जानो : मीं श्रीप्रभूचेया दरीसनासि जाइन : तरि तुं एसील ? जाओं : ’ तवं जानोनि म्हणीतलें : ‘ ना गोसावीयांतें विनवा : ’ मा गोसावी पाठवीती तरि मीं एइन : ” सर्वजें म्हणीतलें :

४१४. १ (मु. शोध) उपाध्ये आणि वीष्णुभट हे मागां सन्निधानीहुनि कवणीये ठाउनि गेले होते हे नेणिजे : मग मागांते गोसावीयांचेया दर्शना नीगाले. रा. उपाधी वीष्णुभटीं गोसावीयांतें येरंडवलीएकडे आइकीलें : २ मु. दवणे पर्वालागि. ३ मुराहबी. तुम्हीं काइ गोसावीयांचे ? ” “ गोसावी कोण ? ” ४ (मुराहबी.).

४१५. १ मुराहबी. नाहीं.

“हो गा बटिका ?” “जी जी :” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “प्रमेश्वरपुरासि जातां एथौनि कां गा वारिजैल ? प्रमेश्वरपुरा जाओं म्हणे तेया केसणें गोमटें : मा तीया मोहोरा उभा ठाके तेयां केसणें गोमटें : मा प्रमेश्वरपुरा जातां पाउलापाउला गोमटें कीं गा :” मग गोसावीं पुसिलें : “कैसे जाल ?” “जी जी : गोसावीयांचां ठाई पर्व करुनि : मग जाउनि :” मग तेहीं गोसावीयांचां ठाई पर्व केलें : मग तेहीं दोघीं वीचारू केला : प्रसनाएकु म्हणों लागले : “लोणारावरौनि जाओं : कमळजैएचें दरीसन होइल : धारेचें स्नान होइल : तेथौनि मेहकरीं सारंगधराचें दरीसन होइल : तैसेचि श्रीप्रभूचेया दरीसनासि जाओं :” उपाध्ये म्हणति : “उजुचि चांगदेवावरुनि श्रीप्रभूचेया दरीसनासि जाओं :” ऐसे दोघे वीचारीति : गोसावीयांचेया दरीसनासि आले : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “सांघातीयांसि एथचि वीसवाढू मा :” उपाधीं गोसावीयांपुढें सांघीतलें : “जी जी : प्रसनाएकु ऐसें म्हणति : जें लोणारावरौनि जाओं : वरजेचें स्नान होइल : आणि सारंगधराचें दरीसन होइल : मग तैसेचि श्रीप्रभूचेया दरीसनासि जाओं : आणि मियां म्हणीतलें : उजुचि चांगदेवावरौनि जाओं :” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “कव्हणी एक आले : ते कीर्तितें करुनि गेले : आतां तेथ काइ असे ? कें व्रजेचें स्नान : सारंगधराचें दरीसन : आणि कें श्रीप्रभूचें दरीसन ? कें तें : कें हें ?” मग गोसावीं तेयांसि वीधि वीहिला : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ऐसेयाचि नीगावें : पेणोवेणां जावें : उपेणें न करावें : वाडुवेळु श्रीप्रभूचेया श्रीचरणावरि माथां नेठवावा : सन्मुख न बैसावें : मौनं बैसावें : श्रीप्रभूसि नीरोधू न करावा : पाठवीती तेह्मळीचि जावें : देवतेसि नीरोधू होए ऐसी सेवा न कीजे कीं गा :” मग ते दोघे नीगाले : ते चांगदेवासि आले : तवं तेथ संन्यासीयांसि परीखानीमंत्रण : आंबेभोजन मांडलें असे : एरएरां नीमंत्रण दीधलें : एकाचें जेविलें : जेउं सरलें : आणिखीं उदीयांचि आखत लाविली : उपाधीयांसि आखत लाविली : आणि उपाधीं म्हणीतलें : “हें काइ प्रसनाएको : सर्वज्ञं म्हणीतलें : ‘पेणोवेणां जावें : उपेणें न करावें : तरि तुम्हीं राहात असा कैसें ?’” प्रसनाएकीं म्हणीतलें : “राहे : आंबेयाची सराए तवं घेओं : मग श्रीप्रभूचें दरीसन तें काइ केंहीं जात असे ?” मग तो दिसु राहिले : जेवण जालें : एरी दीसीं मागुतें नीमंत्रण देओं आदरिलें : उपाधीं म्हणीतलें : “तुम्हीं राहाल तरि राहा : मीं जाइन :” प्रसनाएकु राहिले : उपाध्ये नीगाले : ते अळजपुरासि आले : दामाचे पांच आंबे घेतले : तेथौनि देहेंचि श्रीप्रभूचेया दरीसनासि आले : गोसावीयांसि तीकोउपाध्याचीए ओसरीएवरि आसन असे : तवं उपाधीए आले : गोसावीयांपुढें आंबे ठेविले : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : गोसावीयांपुढें उभे होते : गोसावी श्रीकरीं

२ मुराहबी. ० तुम्हीं परमेश्वरपुरा जाल आणि एथौनि वारिजैल ? परमेश्वरपुरा जावो म्हणे : तेणें मार्गें नीगे : एकुएकु पाउल घाली तेया केसणें गोमटें : ३ पंगोभ. वरजेचें. ४ मुराहबी. ० ठेउनि नमस्कार न करावा. ५ रावा. दाहा.

आंबा घेति : मध्येंचि आरोगीति : गोसावी म्हणति : “ मेला जाए : गोडू आहे म्हणें^६ : ”
 दोंदावरि रसु गळे : खाड माखे : ते पुसीति : ऐसे ते आंबे आरोगिले : मग गोसावीं
 श्रीचरणीचेनि आंगुठेनि करुनि उपाध्यांसि देओं आदरिलें : “ आओ मेला जाए : घे घे
 म्हणें : आरे : घे ना म्हणें : आरे : घे ना म्हणें : ” तें उपाध्यांसि उमटे ना : मग
 तीकोउपाध्यांची कन्या तेथ उभी होती : तीया म्हणीतलें : “ भटो : गोसावी तुम्हांसि
 प्रसाद देत असति : तो घेया : ” मग तेहीं माहाप्रसाद म्हणौनि घेतला : आंबे^७ घेतले :
 श्रीप्रभूनि म्हणीतलें : “ मेला जाए : साळे जाए ना म्हणें : सापु खाए ना म्हणें :
 ऐसाचि एइल तो खाइल म्हणें : ” तें उपाध्यांसि उमटे ना : तव सापु आला : तेयातें
 देखौनि वासरुं बुजालें : “ मेला जाए : आला परि खाएचि ना : ” मग गोसावीं मागौतें
 म्हणीतलें : “ आओ मेला जाए : साळेसि जाए : जाए ना म्हणें : आतां एइल तो खाइल
 म्हणें : आओ मेला जाए : साळेसि जाए ना म्हणें : ” तेयांसि उमटे ना : तेथ तीको-
 उपाध्यांची कन्या होती : तीया म्हणीतलें : “ तुमतें गोसावी साळेसि पाठवीताति : ” उपाध्ये
 साळेसि गेले^८ : तीरात्री श्रीप्रभूचां सन्यधानीं होते : मग दंडवत घालुनि नीगाले : ॥

४१६ देमाइसां : लखूबाइसां पाठवणी

लखुबाइसैं : देमाइसैं सेंदुणींसि सन्निधानीं होतीं : तेथ तयांसि आणि बाइसांसि
 काहीं तुडपुड जाली होती : मग गोसावीं सेंदुणींहुनि बीजें करूं आदरीलें : तेव्हां
 आधीं^१ गोसावीं देमाइसांतें : लखूबाइसांतें पुढें गावांसि पाठवीलें : मागिलाकडौनि^२
 वीळिचांचां वेळीं गोसावीं तेयांचेया गावांसि बीजें केलें : एका वृक्षातळि गोसावीयांसि
 आसन जालें : एका वृक्षातळि तीएं होतीं : लखूबाइसीं गोसावीयांतें देखिलें :
 देमाइसांपुढें सांघीतलें : “ देमाइ : गोसावीं बीजें केलें : चाला जाओं गोसावीयांचेया
 दरीसनासि : ” तव देमाइसीं म्हणीतलें : “ ना गे आइ : मीं नैएं : जाइजैल : आणि
 बाइसैं वीसारुंचि लागती : तुम्हीं जा : मीं नैएं : ” तेहीं म्हणीतलें : “ तुम्हीं नैया
 तरि नैया : परि मीं जाइन : ” तीएं गोसावीयांचेया दरीसनासि आलीं : दंडवत
 घातलें : श्रीचरणां लागलीं : आणि बाइसैं वीसारुंचि लागलीं : इतुकेनि तीएं तैसींचि
 नीगालीं : एउनि देमाइसांपुढें सांघों लागलीं : “ तुम्हीं म्हणीतलें तेंचि जालें : तेथ जव
 उभीं ठेलीएं तव बाइसैं वीसारुं लागलीं : तुम्हीं नैयाचि तें बरवें केलें : ” मग गोसावीं
 बाइसांची दृष्टि चुकौनि तेथ^३ बीजें केलें : तव देमाइसीं गोसावीयांसि आसन रचिलें :

६ राहबी. °आडवा आंबा आरोगीति : ऐसे पांचे आंबे कणुकणु चाखीले : “ मेला जाए : घे घे ना
 म्हणें—, ७ राबी. ते उपाधीं घेतले. ८ हबी. (शोध. °मग बारवेसि गेले : सिळी रोटी होती :
 ते रोटीतेल जेवीले : आणि प्रसादाचे आंबे खादले : मग वीळिचांचेये वेळे मागौतें दर्शनासि आले :

४१६. १ (मु. शोध.). २ (मुराहबी.). ३ मुराहबी. तेयाचेया बीढारा.

दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागलीया : गोसावीयांजवळि बैसलीया : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “देमतीं^४ येथेथेच्या दरीसनासि आलीं : तुम्हीं नैयाचि तें काइ ?” तवं देमाइसीं म्हणीतलें^५ : “ना जी : एइजैल : आणि बाइसें वीसारूंचि लागती :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तुम्हांसि^६ होआवी ओढाळा गोरूवाची वाणी कीं : बाइ^७ : कव्हणीं एकु सेतकरी आपुली वल्हे^८ राखत असे : ओढाळु गुरू^९ असे : ते थैक थैक म्हणतां एं : घांसु घेउनि जाए : तेयासि घांसु तवं फावें^{१०} कीं : तैसें होआवें कीं देमती : ” मग गोसावी तेयातें बीढारासि घेउनि आले : बाइसीं म्हणीतलें : “बाबा यांसि राहों दीधलें : आतां काहीं म्हणों नैए : ” म्हणौनि तेयांसि स्नेहचि करीति : ॥

४१७ चांगदेवीं^१ अवस्थान

मग तेथौनि गोसावीं चांगदेवासि^२ बीजें केलें : चांगदेवीं जगतीआंतुलीं^३ मढीं अवस्थान जालें : ॥

४१८ चींचखेडकरां रामदेवाचा अवस्वरू आइकर्णे

एकु दीसु गोसावीयांसि उदीयांचा पुजाअवस्वरू जायालेअनंतरें गोसावीं वीहरणासि बीजें केलें : गोसावी सोरठीए^१ जाडिची आंगीटोपरें लेउनि चांगदेविचां दखिणिली दारवठां पुर्वीलीए सोंडीएवरि दखीणामुख गोसावी उभे असति : तवं चींचखेडकर रामदेव आले : तेयां नावं कवडींबु : कवडींबु रामदेव ते गंगेकडौनि गात वात गावांतुनि उभीया हाटवटीया आपुलीया सीक्षांसीं एत असति : तवं गोसावीयांतें सोंडीएवरि उभेयां देखिलें : आणि धावंत पुढां आले : हातीं चीत्तीवं काठी होती : ते गोसावीयांसि ओळगविली : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : मग ते काठी श्रीकरीं धरुनि गोसावी त्रीभंगी उभे असति : मग तेहीं जति केली : मग ते मागौतें सरौनि हातीं टाळु आळवनीं घेउनि : श्रुतीकार^२ सरिसे केले : मग तेहीं गोसावीयांसि जति ओळगविली : ‘संकुचक्र सांडौनी हातीं डांग घेतली : हातीएरू गोवळीया ॥ ऐसा गोवळु गोसावी माझा गोरूवें राखे : गोपाळवेखें ॥ आलीएं परि गोवळु ऐसा नावडे : मायामानवीया जाले ॥ रामे-यांसि स्वामी नोळखे कव्हणी : आलीएं ॥’ ऐसी जति तेणें गोसावीयांसि ओळगविली^३ :

४ अपंभ. बाइ : ५ मुराहबी. ० “जी जी : बाइसांहातीं येवों नये : ६ मुराहबी. “देमती : वोढावा गोरूवाची परी तुम्हां होआवी : ७ मुराहबी. ० माळेयावरि जो असे तो थै थै म्हणे : तें तवं एकु घांसु घेचि : तो तवं फळे कीं : तैसें होआवें देमती : ८ एबा. वल्हाटें. ९ पं. गोरुव. भ. गोरू. १० एबा. फळे. ह. पळे.

४१७. १ मुबी. चांगदेवोपुरीये. २ मुबी. चांगदेवोपुरीएसि. ३ राबा. जगतीबाहीर जगतीचां नृत्यकोणीं मढौलीए पंचरात्रि अवस्थान जालें.

४१८. १ मुराहबी. स्याळियेचें आंगीटोपरें लेउनि—. २ पं. सीकार. ३ मुराहबी. गोसावी म्हणीतलें :

मग गोसावीं तेयांसि पुडवाटुवा : झाडून तांबोळ दीधलें : स्याळीएचें आंगीटोपरें दीधलें : ते टोपरें डोइएं घालुनि नावेक नाचीनले : मग गोसावीं तेयांसि पाठवणी दीधली : मग ते नीगाले : बाइसीं पुसले : “ बाबा : हा कवणु ? ” गोसावीं म्हणीतले : “ रामदेव कविडींमु^४ : ” बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा भागवतु^५ कैसा नीका : ” सर्वज्ञ म्हणीतलें : “ बाइ : हा आणीकां भागवतांसारिखा^६ नव्हे : हा सलोलु : ” मग गोसावीं तेथौनि बीजें केलें : ॥

४१९ तापीतटीं मार्कंडा देवता दाखवणें

मग तैसेंचि गोसावीं वीहरणासि बीजें केलें : तापीतटीं गोसावीयांसि आसन असे : गोसावीयांजवळि मार्कंड बैसले असति : तेयांसि स्तीति जाली : आणि देखों लागले : ‘गोसावी तापीआंतु बीजें केलें : हातीं मार्कंड^१ धरिले : ऐसें उदकाआंतु बीजें केलें : देवता साउमीया आलीया : गोसावीयांसि दंडवतें केलीं : श्रीचरणां लागलीया : आसन रचिलें : गोसावी आसनीं उपवीष्ट असति : माथांचां केसीं श्रीचरण झाडिले : कनकाचां परीएळीं : रत्नाचीया जोती : दीप ऐसीया गोसावीयांसि ओवाळणीं केली : स्तुति केली : मग मागौतें गोसावीं बीजें केलें : गोसावी आसनीं उपवीष्ट असति : ’ आणि मार्कंडी^२ ऐसा वीस्मो केला : बाइसीं पुसिलें : “ काइ मार्कंडा ? ” मग मार्कंडी बाइसांपुढें अवघीचि गोष्टि सांघीतली : मग बाइसीं म्हणीतलें^३ : “ बाबा : मातें कां चुकवीलें ? ” सर्वज्ञ म्हणीतलें : “ बाइ : हा एथिचीए स्तीतीतव देखतु असे^४ : ” मग गोसावीं मढासि बीजें केलें : ॥ चतुर्मुखी आसन : ॥ भीतारि चौकीं आसन : ॥

४२० मार्गी व्याघ्र पाठीं एणें

मग गोसावीं चांगदेवावरौनि सावळदेवाकडे बीजें केलें : एकु दीं गोसावी मार्गीं बीजें करिताति : तव व्याघ्रें गोसावीयांतें देखिलें : आणि तेयासि स्तीति जाली : तो साउमा आला : बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : बाबा : वाघु वाघु : ” म्हणौनि भगतिजनें भीयालीं : सर्वज्ञ म्हणीतलें : “ बाइ : भीया नको : हा कोण्हाचें काहीं न करी : ” गोसावीं बीजें केलें : तो पाठोवाठीं एओं लागला : गोसावी एका गांविचा आखरू पातले :

“ आतां पूरे : ” वारिलें : ४ मुराहबी. पींवळी आंगी : टोपरें : गळदंडा दीधला. ५ (मुराहबी.). ६ भमुराहबी. भक्त. ७ भमुराहबी. भक्ता^०.

४१९. १ पंमुराहबी. मार्कंडातें. एवा. मार्तंडातें. २ मुराहबी. आंगुस्ती दीधली : ऐसाऐसा—. ३ मुराहबी. “ बाबा : मार्तंडु काइ म्हणतु असे ? ” गोसावीं म्हणीतलें : “ बाइ : यातेंचि पूसा : ” “ बाबा आपण कें गेल्यां होतेयां ? ” “ हें कें गेले होते ? हें येथचि होते : नव्हे ? बाइ : यासि ऐसी बुद्धी : ” ४ गोपाळबा वासना : गोसावीं साचें उदकाआंतु बीजें केलें : बाइसीं देखीलें : तो आभासु पालुखा केला :

आणि उभे राहिले : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “माहात्मे हो : आतां खेळाः” बाइसीं म्हणीतलें : “बाबा : हा कोण्हाचें काहीं न करी : तरि एओं नेदिजे ?” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “बाइ : हा कोण्हाचें काहीं न करी : परि लोको यासि उपद्रो करील कीं :” मग सर्वज्ञं म्हणीतलें : “माहात्मां आतां जा :” मग ते नीगाले : ॥

४२१ तुरंगमारोहणीं देमतीप्रति श्रीकृष्णलीळाकथन

एरी दीसीं गोसावी सावळदेवासि बीजें करिताति : आधिली दीसीं बाइसीं मार्कंडातें म्हणीतलें : “भास्करा : तुं सावळदेवासि जाए : दायंपुढें सांघावें : बाबा एतु असे : अवघी आइती करावी : घोडेनसीं बाबासि सामोरेयां यावें :” “हो कां” म्हणौनि मार्कंड सावळदेवासि गेले : बाइसांचे भाचे दाइनाएकु : तेयापुढें सांघीतलें : “आहो : गोसावी एताति :” तेहीं घरीं सडेसमार्जनं करवीलीं : चौकरंगमाळिका भरवीलीया : गुढीया उभिलीया : आपण घोडेनसीं गोसावीयांसि साउमे आले : मार्गी गोसावीयांसि दरीसन जालें : गोसावीयांतें देखिलें आणि घोडेयाखालुते उतरले : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : मग गोसावीयांतें वीनवीलें : “जी जी : घोडेयावरि आरोहण होइजे जी :” गोसावीं वीनवणी स्वीकरिली : गोसावीयांसि घोडेयावरि आरोहण जालें : पुढें भगतिजन : मागिलाकडे गोसावी : गोसावीयांचें घोडें वारिकें : गोसावीं मागील वास पाहिली : तव मागिलीकडे देमाइसें एतें असति : तीए गोसावीयांतें टाकुनि आलीं : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “देमती : याः” म्हणौनि श्रीकरें पासाळाचा अनुकार दाखवीला : देमाइसीं म्हणीतलें : “जालें नव्हे जी :” म्हणौनि पासाळावरि हातु ठेविला : याउपरि सर्वज्ञं म्हणीतलें : “देमती : श्रीकृष्णचक्रवर्ति कुबजीयेचेया भुवनासि बीजें केलें : सरिसे उधवदेव : तीहीं दोनि आसनं बैसावेया घातलीं : एका आसनावरि श्रीकृष्णचक्रवर्ती बैसले : श्रीउधवदेवातें म्हणीतलें : ‘बैसा श्रीउधवदेवा :’ आणि उधवदेव खालि बैसले : आसनावरि हातु ठेविला : तेथ तेहीं स्वामिसेवकु भावो जाणविला : आणि तेथचीये प्रवृत्ती विखो जालें : तैसें केलें देमती : तुम्हीं एथ स्वामिसेवकु भावो जाणविला : आणि एथिचीए प्रवृत्ती वीखो जालीति : आणि तेथिचीए प्रवृत्ती उधवदेव वीखो जाले :” यावरि बाइसीं म्हणीतले : “जी जी : श्रीकृष्णचक्रवर्ती : आणि श्रीउद्धवदेवासि श्रीयापुर्वक आळवीति : तें काइ बाबा ?” श्रीकृष्णचक्रवर्तीपस्य अणुभरहि उणे नाही ?” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “बाइ : भक्ताची थोरी देवोचि जाणे” : ॥

४२०. १ मुराहबी. राहिजो. शोध. “लोको देखैल : आतां राहीजो माहात्मा :”

४२१. १ मुराहबी. ‘बैसावें जी : २ मुराहबी. ‘घोडेया बैसा. ३ मु. पासाडा. ४ मुराहबी. “हो कां जी :” ५ मुराहबी. ‘गोसावीं कुब्जीका भुवना बीजें केलें : ते गोष्टि सांघीतली : तैसें केलें. ६ (ग.). ७ (प्रव. वि. १३७; भग. श्रीकृष्णचरित्र ४).

४२२ सावळदेवीं आटवलीए अवस्थान

मग तैसेंचि गोसावीं सावळदेवासि बीजें केलें^१ : सावळदेवा दखिणे आटवली : तेथ गोसावीयांसि दीस वीस अवस्थान जालें : पश्चीमे खीडकीयेहूनि : पडळीबाहिरीलि वाव्य कोणीं तेयांचा आवारू : तेथ गोसावीयांसि प्रतदीनीं आरोगण : पुजा होए : गावांदखिणे नैचिए थडिए दोहीं वाहाळांमधिं देवता असे : तेथ गोसावी वीहरणासि बीजें करिति^२ : ॥

४२३ वालसेंगे म्हाळसी वस्ति

तेथौनि गोसावीं वालसेंगेसि बीजें केलें : गावां नृत्य कोणीं म्हाळसीचें देउळ : पुर्वामुख : तेथ गोसावीयांसि वस्ति जाली : एरी दीसीं उदीयांचा पुजाअवस्वरू जालेयाअनंतरें गोसावी आंगीटोपरें लेउनि आंगणीं उभे ठेले^१ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आतां पैला देउळासि जाइजैल :” तैसेंचि गोसावीं तपोवनासि बीजें केलें : ॥

४२४ तपोवनीं साइंदेवां भेटि : मासुरुळीं अवस्थान

गोसावीं तपोवनासि बीजें केलें : पुर्वामुख सीधनाथाचें देउळ : तेथ नावेक आसन जालें : तें रचमचेचें स्थान : म्हणौनि गोसावीं तेथौनि बीजें केलें : देउळादखिणे पुर्वाभिमुख जगतीआंतु लींगाचें देउळ : तेथ गोसावीयांसि आसन जालें : तवं साइंदेव दांडीए बैसौनि देउळासि आले : तेयांसि सीधनाथाची भगति : चौकीं आपुली वस्त्रें ठेविलीं : कौपीनु केला : घागरि घेउनि पाणी वाहिलें : सडा घातला : देवतेसि स्तपन^१ केलें : पुजा केली : प्रदखिणा करावेया आले : तवं तेथ गोसावीयातें देखिलें : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : मग गोसावीयातें^२ वीनवीलें : “जी जी : माझेया आवारासि गोसावीं बीजें करावें जी^३ :” गोसावीं वीनवणी स्वीकरिली : मग तेहीं गोसावीयांसि दांडी ओळगविली : गोसावीं दांडीएवरि आरोहण केलें : ते ओडणखांडें घेउनी पुढां खोलत नीगाले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तुम्हीं घोडेयावरि बैसा :” तीहीं म्हणीतलें : “जी जी : मीं गोसावीयांपुढें चालैन^४ :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तरि हें उतरैल :” मग घोडेयावरि बैसले : मग गोसावीं मासुरुळासि बीजें केलें : देव्हारचौकीएसि

४२२. १ मुराहबी. ०सावळदेवा दक्षिणे भीतरीलीकडे जगतीसीं पुर्वपश्चिम पटिसाळ होती : पश्चिमीली सीरां एका खणाची गुंफा पूर्वामुख : तेथ अवस्थान जालें : शोध. गावां अग्ने बदरीखीया एकु आंबा : तयातळीं विहरण : २ एवा. ०प्रतदीनीं दाइनाएकाचें ताट ए : एवा. एकु दीं दाइनाएकें वस्त्रपूजा केली.

४२३. १ मुराहबी. ०मग तपोवन अवळोकीलें सर्वज्ञें म्हणीतलें :—

४२४. १ मुहबीपंगो. तर्पण. २ मु. ०गावांतु नेयावेया— ३ (गो.). ४ भ. खोलैन.

मासु एकु^५ अवस्थान जालें : तेयातें ब्राह्मणाचें एक भानवस होतें : तेथ भगतिजनालागि अनं नीफजे^६ : तेयांचां भानवसीं गोसावीयांलागि उपाहारु होए : गावांपुर्वे वीहीरि : वीहीरीपुर्वे आंबा : तेथ गोसावी वीहरणासि बीजें करीति : ॥

४२५ पीपळगावीं गोवर्धनीं वस्ति

तेथौनि गोसावीं बीजें केलें : पीपळगावीं गोवर्धनीं वस्ति जाली : ॥

४२६ भोगवर्धनीं^७ रामीं वस्ति

तेथौनि गोसावीं भोगवर्धनासि बीजें केलें : रामनाथाचें देउळ : तेथ गोसावीयांसि वस्ती जाली : ॥

४२७ सेलवडे बामेस्वरीं वस्ति

सेलवडेसि गोसावीं बीजें केलें : गावां वाव्य कोणीं बामेस्वराचें देउळ : पुर्वाभिमुख : पुढां बारव असे : तेथ गोसावीयांसि वस्ति जाली : ॥

४२८ आणवां बनीं अवस्थान

गोसावीं तेथौनि आनवेयासि बीजें केलें : गावांउतरे बन : तेथ गुढरू आंबा : तेथ गोसावीयांसि दीस पन्हारा अवस्थान जालें : ॥

४२९ प्रतदीनीं बनकरआंब्र भेटि

उदीयांचि बनकर पाटासि हातपाए धुआवेया एति : हातुपाए धूति : पांचपांच^८ आंबे प्रतदीनीं गोसावीयांसि दरीसनां करीति : ॥

४३० उपाध्यां भेटि

ऐसे आंबे बहूत सांचले : एकु दीसीं बाइसीं म्हणीतलें : “बाबा : आंबे बहूत सांचले : काइ करूं ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : द्रिढपुरुख एती : तेह्मळीं^९ आंबेयां वेचु होइल :” तवं उपाधीए प्रमेस्वरपुरुनि आले : गोसावीं क्षेमाळींगन दीधलें : तीहीं दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : मग गोसावीयांपुढें सांघों आदरिलें : नीगाले तेथौनि श्रीप्रभूचीए भेटिपर्यंत सांघीतलें : ‘श्रीप्रभूनि आंबेयांचा प्रसाद दीधला :’ ऐसें गोसावीयांपुढें

५ एवा. मासु दीसु. ६ अ. नीफजवीलें.

४२६. १ अ. भोकरवर्धनीं. मु. भोगोवर्धनीं.

४२९. १ एवा. दाहादाहा.

४३०. १ एवा. तरी.

सांघीतलें : याउपरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ नेणिजे श्रीप्रभूची प्रवृत्ति^२ : कवणी वेळे कवणा जीवां काइ देती : ” मग^३ गोसावीं बाइसांसि नीरोपु दीधला : मग गोसावीयांसि बाइसीं मांडे केले : आंबे पीळिले : गोसावीयांसि पुजाअवस्वरु जाला : मग गोसावीं आपुलीए पांती बाइसांकरवि तेयांसि वाढवीलें : मध्ये बाइसांकरवि आंबे देववीति^४ : वेळवेळां रसु वाढवीति : ऐसें गोसावीं तृप्तपर्यंत तेयांकरवि आंबे खाववीले^५ : ॥

४३१ देमतीप्रति अंब्रग्रासु दरीसन

गोसावीयांसि जेया आंबेयातळि अवस्थान असे तो गुढरु आंबा : तेयांचे आंबे खालि लोंबति : गोसावीं देमाइसातें म्हणीतलें : “ देमती^१ : ऐसेयांचि नीजावें : आणि ऐसेयांचि आंबे तोंडीं घालावे : ” ऐसें गोसावीं दाखवीलें : ॥

४३२ संसारमोचकु अंब्र कथन

एकु दीसु गोसावी वीहरणासि बीजें करीत असति : तवं एका आंबेयाचे आंबे वरि तैसेचि असति : आणि खालि तैसेचि असति : ते देखौनि भगतिजनीं पुसिलें : “ जी जी : हे अवघेचि आंबे काढिजत असिजति^१ : या आंबेयाचे आंबे कोण्ही काहाडी^२ ना : तें काइ जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हा संसारमोचकु आंबा : ” “ जी जी : संसारमोचकु म्हणिजे काइ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हे^३ आंबे खाए तेयासि जरु ए : ” मग भगतिजनीं बनकरातें पुसिलें : “ हां गा : हे अवघे आंबे उतरिता : या आंबेयाचे आंबे उतरां ना तें काइ ? ” तेहीं म्हणीतलें : “ हे आंबे जो खाए तेयासि जरु ए : याचे आंबे पाखिरूवेंहीं न खाति : ” “ तरि हे काइ कीजति ? ” “ ना मीठामहुरीयांतु दाटीजति : मग एरी वरिखीचे एरी वरिखीं खाओं एति : ” मग तेयांसि साच जालें : ॥

४३३ देमती झोळी धूतां सीक्षापण

एकु दीसु देमाइसें झोळी धूआवेया पाटासि आलीं : अंन उरलें होतें तें पाणियांतु पुंजा केलें : मागिलीकडौनि गोसावीं तेथ बीजें केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ देमति : हे^१ अंन कोणें सांडिलें ? ” “ जी जी : उरलें होतें : तें मीयां पाणियांतु पुंजा केलें : खाती

२ एवा. लीळा. ३ मुराहबी. “ मग गोसावीं बाइसांकरवि मांडे करवीले : आंबे पीळवीले : गोसावीं आपुलीए पांती जेववीले : रसु घालवीति : साखर घालवीति : प्रसादु देति : ऐसी पांति जाली— ४ पं. तेयासि आपुलीए ताटीचा रसु वाढीति— ५ मुराहबी. “ सराए केली.

४३१. १ मुराहबी. “ देमती : ऐसें नीजावें : आ करावा : लवकरि (एवा. लपकरि) आंबा तोंडीं रीगेल : ”

४३२. १ एवा. आहाति. २ एवा. वेची ना. ३ मुराहबी. “ हा आंबा खाइजे : आणि संसारापासौनि मुचिजे : ”

४३३. १ मुराहबी. “ हें कोणें गा केलें ? ” “ जी जी : देमाइसीं झोळी धुतली : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें :

बापुडे मासे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ देमती : जैसे मासे तैसीं तुम्हीं : एथौनि तुमची थोरी^२ सांघिजेल तरि तुमचे डोळे माथेया जाती : एथौनि तुमचे दोष बाहिरि घालिजेति तारि पोरे हो : पोटीं सुरी सों सों मराल^३ : ” ऐसें गोसावीं तेयांसि सीक्षापण केलें : ॥

४३४ देमाइसांतें स्वइच्छा राहावणें

येकु दीसु^१ बाइसां आणि देमाइसां भांडण जालें : मग बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : या दवडावीया : भांडति असति : ” मग उदेयांचि देमाइसें गोसावीयांचेया पुजाअवसरा आली : पुजाअवसरू जाला : मग देमाइसांतें गोसावीं पाठउं आदरीलें^२ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : देमती^३ तुमचा मासु दीसु भरला : आतां तुम्हीं राहा : भावे परिअटण करा : मग देमाइसीं वोवीया म्हणीतलीया^४ : “ पाउलें म्हणीतलें न करीति हरी : कवणी परी जाओं आम्हीं^५ ॥ तुझां श्रीचरणीं वीळासलें^६ मन : काइसेया कान्हां पाठवीसी ॥ तुझेनि वेधें असों संभ्रमीतें : नीर्वीकारा जोगीयाचें कैसें नीष्टूर ओ चीत ॥ पाउलें म्हणीतलें न करीति आतां : काइसेया कान्हां पाठवीसी ॥ ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ देमती^६ आतां तुम्हीं आपुलीया स्वइच्छा राहावें : आपुलीया स्वइच्छा जावें^७ : ” ॥

४३५ एकाइसांकरवि वाटी धूववणें

गोसावी चारनेरासि बीजें करीत असति : ऐसां मार्गीं कव्हणी एकी ठाई गोसावी आसनीं उपवीष्ट असति : देमाइसें आणि एकाइसें^१ दोघी जेविलीया : एकाइसें^२ देमाइसांवरि वाटी सांडूनि उठिलीं : गेलीं : देमाइसें तेयांची वाटी धूआवेया घेउनि नीगों बैसलीं : तवं सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ देमती देमती : हे वाटी ठेवा : ” गोसावीं एकाइसांतें^३ म्हणीतलें : “ बाइ : या : आपुली वाटी नेया : तुमचा ताटकढा तो बाहिरि गेला असे : ” मग तीएं आपुली वाटी घेउनि नीगालीं : तीएं दीउनि देमाइसांसि वाटी धों नेदीति^४ : ॥

४३६ मार्गीं देमाइसांकरवि जाडि ठेवणें

एकु दीसु गोसावी मार्गे बीजें करीत असति : तवं देमाइसांचीए डोइए एकाइसांची^१ जाडि देखिली : गोसावीं देमाइसांतें पुसिलें : “ देमती : हे जाडि कोणाची ? ” तीहीं

“ देमति : ऐसें कां केलें ? ” “ जी जी : खाती बापुडे मासे : ” °. २ मुराहबी. महिमा. ३ (प्रव. वि. २४६).

४३४. १ अण्गो. सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ देमती : तुमचा मासु दीसु भरला : आतां तुम्ही राहा : भावे (पंगो. वीभागें) परिअटण करा : ” मग तेहीं म्हणीतलें “ पाउलें— २ (मु.). ३ ही. °तुम्हीं येथौनि जा : ” देमाइसीं वोवीया— ४ अ. आतां. ५ एवा. रंगलें. ६ राहबी. °तुम्हां मासु दीसां असों दीजेल : हीराइसें. °आतां तुम्हां स्वइच्छा असावेया अनुज्ञा हो : ” ७ रावा. हे लीळा एथ. प्रवा. गणपति महीं.

४३५. १ मुराहबी. लखुबाइसें. २ मुराहबी. लखुबाइसातें. ३ रावा. हे लीळा येथ. प्रवा. अज्ञात.

४३६. १ मुराहबी. लखुबाइसाची.

म्हणीतलें : “जी जी : हे एकाइसांची^१ :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “देमती : हे जाडि ठेवा एथ : तुम्हीं चाला :” तीहीं जाडि ठेविली : आपण पुढां गेलीं : तवं मागिलाकडौनि एकाइसें^२ आलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ^३ : हे आतां आपुली जाडि घेया : तुमचा कडिवाळा तो पुढां गेला असे :” मग तीहीं आपुली जाडि घेतली : तीए दीउनि एकाइसें^३ आपुली जाडि देमाइसांसि वाहों नेदीति^४ : ॥

४३७ चारनेरीं मार्कंडा रोगनासा उपाए कथन

गोसावीं चारनेरासि बीजें केलें : पुर्वाभिमुख लींगाचें देउळ : तेयाचां आंगणीं पींपळ : तेथ गोसावीयांसि आसन जालें : बाइसें गोसावीयांसि अखंड म्हणति : “अवघेयांसि वावा काहीं करिताति : परि मार्कंडेयासि काहीं न करीति^१ : तो अखंड नोकीतु असे :” तीया दीसीं सर्वज्ञें म्हणीतलें : “मार्कंडा : भीक्षा करा : भीक्षा मागौनि या : एथ अठरा^२ घांस संपादा : मग तुमचे अठरा^३ रोग^३ पींपळीं बांधिजती :” “हो कां जी :” म्हणौनि तेहीं दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : श्रीकरें^४ झोळी दीधली^५ : मग ते गावांतु गेले : ते आपुलीए मामीचेया घरासि गेले : तेहीं पाए धूतले : उटिले : न्हाणिले : उन्हतीन्ह जेउं सुदलें : मग नीजैले : भीक्षाअवस्वरी उठिले : “मामी : तुमतें काहीं भातु असे तरि घेउनि^६ या” तेहीं म्हणीतलें : “भातु काइ कराल ?” मार्कंडीं म्हणीतलें : “तुम्हांसि काइ तेण्हे ? आणा पां :” तेहीं म्हणीतलें : “सांघा ना कां : काइ गोसावी आले असति ?” “ना हो :” “कटकटा मार्कंडा : गोसावी आले ऐसें सांघतेति तरि मीं गोसावीयां-कारणें उपाहारू करितीएं :” तवं मार्कंडीं म्हणीतलें : “तैसें आमचेयां गोसावीयांपासि काहीं न लगे : भातु आणा :” तीहीं^७ सीळीया भाताचीया ढेंपा तेयांचीए झोळीएसि घातलीया : ते गोसावीयांपासि घेउनि आले : गोसावीयांसि झोळी दृष्टभूत^८ केली : गोसावीं श्रीकरीं घेउनि^९ अवळोकिली : मग म्हणीतलें : “हा मार्कंडा : हा भातु एकीचि घरिचा ?” “ना जी : गावीं एकचि पेव नीगालें : तें सांरिखेचि जोन्हळे : तो अवघां घरीं सारिखाचि भातु :” एयाउपरि बाइसीं म्हणीतलें : “काइ बावा : एथ काइ याची माएबहीणि असे : मग ते घालील ? बापुडें उदास भीक्षा करुनि आलें :” गोसावी उगेचि राहिलें : तवं तीएं मागिलाकडौनि ताक : मीठ : साकवतीय ऐसे घेउनि^{१०} आलीं : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ :

२ मुराहबी. लखुबाइसें. ३ मुराहबी. “बाइ : जाडि वाहावे ना तरि एकु कडिवाळु कां करा ना ?” रावा. हे लीळा येथ. प्रवा. अज्ञात.

४३७. १ गो. °अखंड ठणकारीतें असति. २ एवा. आठ. ३ एवा. °धाडीजति. ४ शोध. आपुलेनि श्रीकरें झोळीएसि गांवी दीधलीया. ५ (मुराहबी.). ६ गो. घेउनु. ७ मुराहबी. °भातु रांधिला : झोळी भरिली. ८ मुराहबी. दृष्टपूत. ९ (भमुराहबी.).

तुमचा भातु नीकीए वेळेसि पातला : ” “ जी जी : मार्कंडू सांघेचि ना जी : मार्कंडू आला :
तेयाचे पाए धूतले : उठिला : न्हाणिला : जेविला : नीजैला : उठिला : मग म्हणीतलें :
‘ मामी तुमतें इतुका ऐसा भातु असे तरि आणा : ’ मीयां म्हणीतलें : ‘ भातु काड
कराल ? ’ ‘ ना काहीं प्रयोजन असे ’ : ‘ तरि सांघा ना कां ? काइसेयालागि ? तरि काड
गोसावीं बीजें केलें असे ? ’ ‘ ना हो : ’ ” इतुकेनि गोसावीं बाइसांची वास पाहिली :
सर्वज्ञें म्हणीतले : “ बाइ : ऐसा असे तुमचा मार्तंडु^{१०} : ” मग बाइसीं घागरा बांधला :
“ पोरा : मीं तुजकारणें बावातें उरोधीत असें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें^{११} : “ बाइ : यासि कां
कोपतें असां ? याचे रोग न वचावे असति : ते कां जाती ? प्राणीया आपुलें हीताहीत
नेणे : आवेयाचें दीवेया कां एइल ? खांडीएचें उंडीए कां एइल ? पाइलीएचें पसेया कां
एइल ? ” ॥

४३८ करंजखेडीं पानुनाएकहाटघरीं अवस्थान

तेथौनि गोसावीं करंजखेडासि बीजें केलें : नगरासमीप इसान्य कोनीं पैलाडि
वृक्षा एका तळि गोसावीयांसि आसन जालें^१ : बाइसें गावांआंतु बीढार पाहावेया
पाठवीलीं : बाइसीं म्हणीतलें : “ यथ बीढार कोणाते मीळे^२ ? ” तवं कव्हणी एकीं म्हणीतलें :
“ पानुनाएकाचें हाटघर असे : तें मागा : ” मग बाइसें तेयांचेया घरासि गेलीं : बाइसीं
तेयांचीए ब्राम्हणीतें^३ म्हणीतलें : “ बाइ : तुमतें^४ हाटघर असे : तें आमचेयां बावासि
बीढार देयाल ? ” तेहीं म्हणीतलें : “ बाइ : तेथ देवता असे : ते वसों नेदी : ” तवं बाइसीं
म्हणीतलें : “ तुम्हीं तवं देया पां : आमचेयां बावाचां ठाई तैसें काहीं नाहीं : ” बीढार
दीधलें : बाइसीं गोसावीयांपुढें सांघीतलें : मग गोसावीं हाटघरासि बीजें केलें :
पुर्वपश्चीम हाटवटी : हाटवटीएचां पश्चीमीली सीरां : उतरीली ओळी घर : तेथ
गोसावीयांसि दोनि मास अवस्थान जालें : दखिणीलेनि दारें गोसावीं बीजें केलें :
दखिणील दार^५ गोसावीं बुजवीलें : उतरीलेनि दारेंहूनि^६ गोसावी तेथ राज्य करीति : ॥

४३९ पानुनाएका वाता उपनीति

बाइसें भीक्षेसि जाति तेधवां पानुनाएकाचेया घरा भीक्षे जाति : गोसावी तेयां
घरीं राहिले आणि तेयांसि आश्चर्ये^७ जालें : बाइसें तेयाचेया आवारा भीक्षेसि जाति :
तीएं बाइसांसि पाट बैसों घालीति : सोपस्कर भीक्षा देति : एकु दीसीं बाइसीं पुसिलें :

१० (मुराहबी.). ११ मुराहबी. “ एथौनि म्हणीतलें तें करितेति तरि तुमचे रोग धाडिजते :
मार्तंडा : इतुले दीस आपुले हीताहीत नेणा : परि ऐसें कां होइल ? पसेयाचें पाइलीये कां येइल ? ”

४३८. १ मुराहबी. °पाउसु थोरू येत होता. २ (भ.). ३ (हबी.). ४ अपंगो. तुमचें.
५ गोभ. हाटदार. ६ अपं. °प्रवृत्त करीति : गोसावी तेथ—.

४३९. १ रागो. आहाचर्ये.

“हां ओ : घरधनी दिसति ना ?” “ना आइ : ते तीनि वरिखें वायें^२ कोडिमोडि करुनि घातले असति :” तवं बाइसीं म्हणीतलें : “आमचेया बाबाचेया दरिसना एतु कां^३ : आणि तेयांचा वायो जाइल :” तेयांचीया ब्राह्मणीं तेयांपुढें सांघीतलें : “आमचां हाटघरीं जे पुरूख राहिले असति तेयांचीं आइसैं आलीं होतीं :” तेहीं म्हणीतलें : “आमचेया बाबाचेया दरिसना एतु कां : मां तेयांचा वायो^४ जाइल :” मग गोसावीयांचेया दरिसनासि आले : दोनि आंगीया लेइले : डौंडि माथां : तेयावरि पासवडी पांगुरले : पासवडीएवरि जाडिचें कोंगतें : ऐसे गोसावीयांचेया दरिसनासि आले : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : सर्वज्ञें म्हणीतलें^५ : “काइ नाएको : वाएं खस्तिलेति^६ ना ?” “जी जी : आजि तीनि वरिखें वाएं कोडिमोडि करुनि घातलें असे : एतुलाही वारा न साहे : एकि उसिसां सगडी : एकि पाइतां सगडी : एतुकीं पारावर्णे^७ :” मग नावेक बैसले होते : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एक^८ आंगी फेडा : आणि जाडि फेडा :” तेहीं म्हणीतलें : “जी जी : आंगी फेडिजैल तरि फेडिजो : परि जाडि नको जी : जाडीवीन न गमे जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आतां तवं फेडा होए : न गमे तरि घाला :” मग तेहीं जाडि फेडिली : आंगी फेडिली : मग बीढारासि गेले : च्यान्ही पाहार नीद्रा सुखेंचि केली : मग उदीयांचि गोसावीयांचेया दरिसनासि आले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “नाएको : रात्रीं काहीं उपद्रो जाला ?” “जी जी : सुखेंचि नीद्रा आली :” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आजि दुसरी आंगी फेडावी : आणीकि सगडी फेडावी :” तवं तेहीं म्हणीतलें : “जी जी आंगी फेडिजैल तरि फेडिजो जी : परि सगडी नको जी : सगडीयावीन न गमे :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आतां तवं फेडा होए : मां न गमे तरि घालुं एइल :” मग तेहीं आंगी फेडिली : एकि सगडी फेडिली : घरासि गेले : च्यान्ही पाहार सुखेंचि नीद्रा केली : उदीयांचि गोसावीयांचेया दरिसनासि आले : गोसावीं पुसिलें : “नाएको : रात्रीं काहीं उपद्रो जाला ?” “जी जी : उपद्रो काहींचि नाहीं : सुखें नीद्रा आली :” मग तीसरां दीसीं गोसावी दूसरी सगडी आणि डौंडि फेडवीली : “जी जी : डौंडि फेडिजैल तरि फेडिजो जी : परि सगडी नको जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आतांची तवं फेडा होए : मग न गमे तरि घालुं एइल :” “मग तेहीं डौंडि आणि सगडी फेडिली : घरासि गेले : च्यान्ही पाहार सुखें नीद्रा आली : उदीयांचि गोसावीयांचेया दरिसनासि आले :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “नाएको : रात्रीं काहीं उपद्रो जाला ?” “जी जी : काहीं उपद्रो

२ गो. वायोन. मुराह. वातें. ३ ह. °गोसावी रोग प्रमाण जाणति : रोगु घाडीति-. ४ मुराह. वातु. ५ मुराहबी. °नायको : तुमचां देहीं रुजा असे ?” “हो जी :” “काइ असे ?” “जी जी : वातु असे : आजि तीनि”. ६ पंगो. कष्टलेति : एवा. कष्टी केलेति. ७ मुराहबी. “आजि सगडीया नको जाळुं :” तीहीं म्हणीतलें : “मज न गमे जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “उपद्रो उपजैल तरी घाला :” मग तीहीं सगडीया फेडिलीया... सर्वज्ञें म्हणीतलें : “कालि सगडीया न घलाचि तरि काहीं उपद्रो उठिला ?” “जी जी : काहींचि नाहीं : सुखेंचि निद्रा आली :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आजि जाडि

नाही : च्याऱ्ही पाहार सुखें नीद्रा आली : ” मग ते पासवडी पांगुरौनि धोत्र नेसौनि गोसावीयांचेया दरीसनासि आले : मग नगराआंतु हींडति : गावीं गावींचा लोकु म्हणे : “ हाटघरा जे पुरूख आले असति : तेहीं कैसा पानुनाएकु^१ उपचारिले : ” मग ते कामतु पडिताळावेया जाति : तेयांचे दाळद्री म्हणति : “ हा कोणें गा ऐसा उपचारिला ? या हातीं काहीं खाओं न ल्हाओं : ” ऐसा गोसावीं तेयांचा बायो फेडिला : ॥

४४० पानुनाएका उपाहारीं दीपनसक्ति देणें

एकु दीं गोसावीं पानुनाएकातें पुसिलें : “ तुम्हांसि पुर्वीं कोण अन रूचे ? ” तेहीं म्हणीतलें : “ जी जी : मज उडीदान थोर रूचे : ” गोसावीं म्हणीतलें : “ कोरडे वडे : आंबांतील वडेमुख्यकरुनि^१ एथ एकु उपाहारू करा : ” तेहीं म्हणीतलें : “ जी जी : ” मग तेहीं उपाहारू नीफजविला : पुजाद्रव्यें मेळवीलीं : मग तेहीं गोसावीयांलागि उपाहारू आणिला : मग गोसावीयांसि पुजा जाली : धूपार्ती मंगळार्ती जाली : मग गोसावीयांसि ताट केलें : भगतिजना ठाए जाले : तेयालागौनि तींवरिखां तांदूळांचें सीत आणिलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : हें काइ ? ” “ जी जी : हें नायकालागि सीत आणीलें^२ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : हें आसों देया : भगतिजनासरिसे^३ वाढा : ” बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : बाधील : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ न बधी^४ : ” मग बाइसीं अवघेयांसरिसें वाढिलें : मग गोसावीयांसि आरोगण जाली : भगतिजना जेवणें जालीं : पानुनाएक तृप्तपर्यंत जेविले : मग गोसावीयांसि गुळुळा वीडा जाला : मग ते बीढारसि गेले : रात्रीं ब्राह्मणीतें म्हणीतलें : “ आजि सदन जेविलें असों : काहीं उपद्रो होइल : तरी वीसदेयासि^५ सेणि लाउनि पुरि हो : ” ऐसा नीरोपु दीधला : मग ते नीजैले : मध्याने एकी रात्रीं तेयांसि भूक लागली : आणि ते उठिले : ब्राह्मणीतें म्हणीतलें : “ उठि हो : वाति लावि : ” तीं भ्यालीं : वाति लाविली : मग तीं पुसिलें : “ काहीं उपद्रो जाला ? ” तेहीं म्हणीतलें : “ कां पां : मज थोरि भूक लागली असे : थोरि पीडा होति असे : काहीं अन असे ? ” तेहीं म्हणीतलें : “ अन अवघेंचि पाळलें : वडे असति : तुप असे : ” “ हो कां : तरि घेउनि ए : ” मग ते मागौते वडे^६ तुप जेविले : तृप्तपर्यंत जेविले : आंचवले : तांबोळ घेतलें : मग नीजैले : उदीयांचि गोसावीयांचेया दरीसनासि आले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ नाएको^७ : रात्रीसि काहीं उपद्रो जाला ? ” तेहीं म्हणीतलें : “ काइ सांघों जी : ” मग तेहीं म्हणीतलें : “ जी जी : एथौनि जेउनि गेलां : नीजतां ब्राह्मणीतें वीसदेओ पुरूनि

नको पांगुरों— ८ मुराहबी. मग ते पासवडी पांगुरेति : पाग बांधति : कदाचीत आंगी लेति : मग गोसावीयांचेया दर्शना येति. ९ मुराहबी. उजरिला.

४४०. १ अ. °वडेप्रधान करुनि. . . २ (मुराहबी.). ३ मुराहबी. अवघेयां सारीखें वाढा.

४ मुराहबीभगो. °तरि वीसदेओ दडपुनि ठेवि हो : ” ५ प्रवा. आंबिचे वडे. राबा. कोरे वडे.

६ मुराहबी. °रात्रीं तुमतें काहीं बाधीचि ना कीं ? ” तीहीं म्हणीतलें°.

ठेवि हो : ” ऐसें अवघेचि सांघीतलें : “ वडे तृप्तपर्यंत जेविलां : ” ऐसें अवघेचि सांघीतलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आतां कैसें असे ? ” जी जी : आतां जेवावें जेवावें ऐसें होत असे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तरि आतां तैसेंचि कीजे : ” गोसावीं तेयांसि दीपनसक्ति दीधली : ॥

४४१ देवां : भटां : आबैसां भेटि

देव^१ भडेगाउनि गावांसि गेले : गाउनि मागौतें कंजखेडासि आले : गोसावीयांसि दरीसन जालें : ॥

४४२ सीतळानंदु नाम करणें

एकु दीं गोसावीयांसि उदयांचा पूजाअवस्वर जालेयानंतरें गोसावीं सेंदुराळेयासि वीहरणासि बीजें केलें : तळेयाचीए पाळीवरि नृत्यकोणीं आसन जालें : तवं पानुनाएकु कामतु पडिताळावेया गेले होते : तेहीं तेथ आइकिलें : सेतकरीं सांघीतलें : ‘ गोसावीं सेंदुराळेयासि बीजें केलें : ’ मग ते गोसावीयांपासि आले : गोसावीयांसि दंडवत केलें : श्रीचरणां लागले : गोसावीयांपुढें पालखति घालुनि बैसले : भटोबास गोसावीयांसि कमळीं पुजा करावेया म्हणौनि कमळें तोडावेया रीगाले : गोसावीं भटोबासांकडे डोळा घातला : भटीं पानुनाएकातें पालखती^१ धरुनि ओढिलें : ते बोबाइले : “ जी जी : मज सीतळ उदक न साहे : ” तवं भटीं ओढुनि उदकाआंतु नेलें : आणि ते पव्हों लागले : जवजवं पव्हति तवंतवं सुख : आनंदु होए : गोसावी बोलावीति : परि ते नैएति : मग ते वाडवेळा नीगाले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ नाएको : एथौनि बोलावितांहीं नैया तें काइ ? ” “ ना जी : जवजवं सीतळ^२ लागे : तवंतवं मज सुख : आनंदु होए : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसें तरि तुम्हां नावं सीतळानंदु म्हणा : ” मग गोसावीयांसि बाइसीं कमळांची पुजा केली : गोसावीयांसि तेथ आरोगण जाली : तेथचि नावेक पहुडु जाला : मग वीळिचां गोसावीं बीजें केलें : ॥

४४३ आबैसां मयोरलेखनी म्हणणें

एकु दीसीं गोसावीं आबैसांतें^१ पुसिलें : “ बाइ : तुम्हीं चीत्र पाडूं जाणा ? ” तवं आबाइसीं म्हणीतलें : “ जी जी : मीं चीत्र पाडूं नेणें जी : मीं मोरें लेहों जाणें जी : ” तवं सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तरि एथ दीसवडिचीं दोनिदोनि मोरें लेहा : ” “ हो कां जी : ” मग

४४१. १ मु. एकु दी देव : भट : इंद्रभट : आबाइसें : गौराइसें : ऐसीं गोसावीयांचेंया दर्शना पवितेयाचिया पर्वाकारणें आलीं : गोसावीयांसि भेटि जाली : दंडवतें घातलीं : श्रीचरणा लागले : मग गोसावीयांचां सन्निधानीं असों लागलीं : ॥

४४२. १ मुराहबी. पालवीं. एवा. हातीं. २ मुराहबी. हींव ऐसें पाणी.

४४३. १ मुराहबी. ० म्हणीतलें : “ बाइ : एथ तुम्हीं दीसवडि दोनि मोरें लीहा : मासुदीसु :

आबैसीं वान मेळवीलें : मग तीएं दीसवडिचीं दोनिदोनि मोरें लेहति^३ : गोसावी वीहरणौनि बीजें करिजति : मोर अवळोकीति : गोसावी म्हणति : “ बाइ : याचा पांखू नीका नव्हेचि : याची चांचू नीकी नव्हेचि : याचा पावो नीका नव्हेचि : ” ऐसी गोसावी चुकि सांघति : मग तीएं येरी दीसीं बरवीं लीहीति : एक उणें लेहति तरि गोसावी म्हणति : “ बाइ : एथिचें एक मोर तुम्हीं लागा : ” एकाधा वेळु आगळें लेहति : तरि आवैसें गोसावीयातें म्हणति : “ जी जी : एक मोर गोसावी माझे लागति : ” ऐसीया तीहीं च्यारि भींती मोरां भरिलीया : ॥

४४४ भटां होडे अदृश्य होणें

रामतीर्थाकडे गोसावीं वीहरणासि बीजें केलें होतें : तेथौनि गोसावी बीढारासि बीजें करिती : मार्गीं चालतां भटांतें सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां गा : हें जैसे उठितें तैसें उठिता : हें जैसे बैसतें तैसें बैसता : तरि हें जैसे नीगैल तैसें तुम्हीं यातें टाकाल^१ ? ” तवं भटोबासीं म्हणीतलें : “ जी जी ” : सर्वज्ञें म्हणीतलें^२ : “ टाकाल कीरूं : चळवळे दीसत असा : ” मग गोसावीं बाहीरवासु खोवीला : आंगी खोवीली : आंगीचीया बाहीया वरुती केलीया : धांवीनले^३ : गोसावीं गजगती बीजें केलें : भटोबासीं ओलि काखे सुदलीं : धोत्र वरुतें खोवीलें^४ : गोसावीयांपाठीं धांवीनले : गोसावी हातावीहीती^५ पुढे बीजें करीति : भट मागिलाकडौनि गोसावीयातें टाकीत जाति : परि गोसावी न टकति : गोसावी ओहळु पातले : भट गोसावीयातें सीवों गेले : आणि गोसावी अदृश्य जाले : भट गोसावीयातें पाहों लागले : तवं गोसावीयातें नेदखतिचि^६ : मग गोसावी प्रगट जाले : मग भटीं गोसावीयातें पुसिलें : “ जी जी : गोसावी कवणी ठाईं होतें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें ए रींगणीए तळि होतें : ” मग भटोबासांसि^७ आश्चर्ये^८ जालें : मग गोसावीं बीढारासि बीजें केलें : ॥

४४५ वानरा नाम करणें

एकु दीं गोसावीं रामनाथासि वीहरणासि बीजें केलें : तेथ गोसावीयांसि गुंफा करावेयाची प्रवृत्ति जाली : रामनाथा उतरे^१ पौळीआंतु इसान्य^२ कोना आश्राइत गोसावीं

२ एवा. लीहीति :

४४४. १ गो. °हीराइसें म्हणति : हां गा : हें ऐसें नीगे तरि तुम्ही यातें ओडगाल ? मुराहबी. हें धावल तरी टाकाल ? २ मुराहबी. °वानरेस चळवळे दीसताति : हे टाकीति : ” ३ (मुराहबी.). ४ (गो.). ५ मुहबीभगो. हातावीती. ६ मुराहबी. °आणि बाइसें पडिलीं : मग गोसावी प्रकट जाले : तवं बाइसें पडिलीं देखिलीं : गोसावीं बाइसातें हातीं धरुनि उठवीलें : सावधें जालीं : मग पुसिलें : “ बाबा : आपण कें गेलेयां होतेयां ? ” °. ७ मुराहबी. °बाइसां भटां— ८ गो. आहाचर्य.

४४५. १ रावा. °दक्षिणे. मुराहबी. °वाव्ये पौळीभीतरि गुंफा करवीली. २ रावा. अग्न

गुंफा करविली : भींती घातलीया : धाबें करावेया भट पींपळावरि फाटा^१ मोडावेया वेघले^२ : तेयाचि पींपळातळि गोसावीयांसि आसन : भट एकु फाटा धरीति : खालीलु फांटा कोरडा : तो पाएं मोडीति : ऐसें ए डाहाळीएचें पैली डाहाळीए जाति : परि पडति ना^३ : तें गोसावीं देखिलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पोरू डाहाळीहूनि डाहाळीएसि जाते : परि पडे ना^४ : बाइ : कैसें वानर ऐसें दीसत असे :” तीए दीउनि गोसावी भटो-बासांतें ‘वानरा’ ऐसें म्हणति : मग ते गोसावीं गुंफा करविली : तेथ गोसावीयांसि आसन जालें : गुळुळा जाला : तेथ आरोगण जाली : गुळुळा जाला : तेथचि पहूडू जाला : मग वीळिचां गोसावीं बीजें केलें : ॥

४४६ प्रकासदेवांचीए गुंफेसि बीजें करणें

एकु^१ दीसु गोसावीं प्रकासदेवांचीए गुंफेसि बीजें केलें : गावांसि उतरे नए : नइउतरे पैलाडि पुर्वामुख देउळ : देउळाचीए जगतीआंतु गुंफा : प्रकासदेवांची : प्रकासदेव ते आपुलेयां सीक्षांसहीत गावांतु गेले होते : गोसावीं तेयांचीए गुंफेसि बीजें केलें : गोसावीं गुंफा उघडिली^२ : गोसावीयांसि भीतरि ओट्यावरि आसन जालें : गोसावीं चरणक्षाळण करविलें : साहानेवरि चंदन होतें : तेयाचा गोसावीं आपणेयांसि आडा रेखवीला : सुकली ऐसी माळ होती : ते गोसावीं गळां घातली : अक्षेता लाविलीया^३ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पाहा पाहा बाइ : पाणीभातु असे ?” बाइसीं पाहिलें : तवं असे : मग गोसावीयांसि पाणीभाताची आरोगण जाली : गुळुळा जाला : सुकलीं ऐसीं पानें होतीं : घांटी ऐसी फोडि^४ होती : तेयाचा गोसावी वीडा घेतला : मग गोसावीं गुंफा बांधवीली : मग गोसावीं बीजें केलें : ॥

मार्गी प्रकासदेव एतां देखिलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वानरेया : यांसि नमस्कारू करा गा :” भटीं म्हणीतलें^५ : “जी जी : हे आमचेयां गोसावीयांसि करिती तरि आम्हीं यांसि करुनि :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हां गा : यांसि मानुअभिमानु असे : मा एथ काइ तैसें असे ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “उपाधि मानिजे :” मग गोसावीयांसि दरीसन जालें : प्रकासदेवीं गोसावीयांसि दंडवत घातलें : भगतजनीं प्रकासदेवां नमस्कारू केला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हें तुमचीए गुंफेसि गेलें होतें : गुंफा उघडिली :

कोणासमीप गोसावीं— ३ गो. कोरडीं सलें. ४ एवा. वळघले. ५ होराइसें. बाइसीं म्हणीतलें : “बाबा : नागदेवो डाहाळीहूनि डाहाळीये कैसा जात असे : परि पडे ना :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : कैसा वानरऐसा दीसत असे :” ६ अपं. “बाइसीं म्हणीतलें : “बाबा : कैसें वानर ऐसें—

४४६. १ मु. (स्वमति : शोध) प्रकाशदेव ते अन्य महात्मे : ते करंजखेडीं असति : तयांचा तेथ उपाधि होता^० : ॥ २ मुरागो. उघडवीली. ३ मुराहबी. “बाइसांकरवि पाणीभातु पाहावीला. ४ गो. पोफळें. ५ मुराहबी. “यांचे जरी आम्हांसि करिती तरी आम्हीं यांसि करुनि :

भीतरि ओट्यावरि आसन जालें : चरणक्षाळण जालें : तुमचें चंदन होतें तें लाविलें : तो हा नव्हे टीळा ? या नव्हति तुमचीया अक्षता लाविलीया ? तुमचा पाणीभातु आरोगण केला : हा नव्हे वीडा घेतला असे ? ” गोसावी प्रकासदेवां पुढां सांघत जाति : प्रकासदेव तोखत जाति : “ जी जी : क्रीतकृत^६ केलां : सुखीयां केलां : ” ऐसे सबदाप्रति तोखत जाती : मग प्रकासदेवीं सीक्षांतें म्हणीतलें : “ देखिली गा कैसी नीराअभिमान वस्तु : ” मग गोसावीं मढासि बीजें केलें : ॥

४४७ देवांकरवि जाडि तुणवणें

एकु दीसु देवीं गोसावीयांतें वीनवीलें होतें : “ जी जी : मज गोसावीयांपासौनि वीद्या जाली होती : ते सांपें पातळ जाली : ” ऐसें गोसावीयांतें वीनवीलें : तेधवां गोसावीयांसि पीपळातळि आसन जालें असे : बाइसांकरवि जाडि आणवीली : पुर्वीं उंदिरीं^१ खादली होती : ते गोसावीं श्रीकरीं घेतली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ माहात्मे हो : हे जाडि मासुदीसु वृक्षमुळीए तीनि पाहार तुणावी : तीसरां पाहारीं भीक्षा करावी : नदी जेवावें : देउळीं नीद्रा करावी : जवजव हे जाडि सांदैल तवंतवं तुमची वीद्या सांदैल : ” “ जी जी : ” म्हणौनि घेतली : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : मग नीगाले : ते सांवखेडेयासि गेले : एल्हंभटाचेया डोलहारेयावरि बैसौनि जाडी तुणीति : तीएं न्हाणीति : उटीति : ताटांठाणवैयां तुपींतांदुळीं^२ जेउं सुति : बाजेसुपवतीएवरि नीजति : ऐसी मासुदीसु जाडि तुणिली : मग गोसावीयांचेया दरीसनासि आले : गोसावीं तेयांसि क्षेमाळींगन दीधलें : तीं गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले^३ : जाडि बाइसांहातीं दीधली : मग बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा बाबा : जाडि कैसी सांदिली : जैसी जाणवे ना : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : जाडि सांदिली : परि वीद्या न संदेचि : ” “ तें कां बाबा ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हा महात्मा विजना जातां जैसा काहीं खळिये बैसावेया नेइजताए^४ : ” देवीं म्हणीतलें : “ जी जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें^५ : “ हां गा : तुमतें एथौनि ऐसेयां म्हणीतलें ? ‘ एल्हंभटांचां घरीं डोलहारेयावरि बैसौनि जाडि तुणावी ? ताटींठाणवैयां तुपींतांदुळीं जेवावें ? बाजेसुपवतीएवरि नीजावें ? ’ ऐसें तुमतें म्हणीतलें होतें ? एथौनि तुमतें ऐसें म्हणीतलें होतें कीं : ‘ तीनि पाहार वृक्षातळि जाडि तुणावी : तीसरां पाहारीं भीक्षा करावी : नदी जेवावें : देउळीं नीद्रा करावी : ’ ऐसें तुमतें म्हणीतलें होतें कीं : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आझुनी तन्हीं करा : जरि कराल तरि द्वापरिचा सहश्रु : वरिखां आउक्ष होइल : अतीत अनागत व्रतमान : त्रीकाळ ज्ञान होईल : राए इस्वरत्वं

६ मुरागो. कृत्याकृत्य. ह. क्रीत्याक्रीत्य. भबी. कृतार्थ.

४४७. १ एवा. वोळिंबां. एवा. धुइं. २ मुरा. तुपींभातीं. ३ मुराहबी. जाडि पुढां ठेविली : बाइसीं जाडी हातीं घेउनि पाहिली : “ बाबा बाबा— ४ (प्रव. आमा. १८८). ५ मुराहबी. एथौनि म्हणीतलें तें काइ तुम्हीं केलें ? येथौनि तुम्हां सावखेडेया धाडीलें ? येल्हंभटांचां घरीं उण्णोदकें

मानिती : ” तवं देव उगेचि होते : मग सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ तैसें कां होइल ? पोरसि आपेयाचां परिवरीं पाए पसरुनि मरावें असे : तें कां चुकैल ? पसेयाचें^६ पाइलीए कां येइल ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ कव्हणी एकु जळमांडविएचें रोप पांगियांआंतु घाली : वारेयाचेनि योगेंकरुनि तेयाचां मुळीं रज बैसे : तेथ आणिक बेंचाड^७ उठी : तेयाचां मुळीं : आणिक रज बैसे : तेथ आणिक बेंचाड उठी : ऐसी आवघी विहीरी जळमांडवीया भरे : तेथ उदक असे^८ ऐसी बुधिही नाही : मग एकु दीस भीतारि रीगौनि : उपसौनि कवळीवरि बाहीरी घाली : हातासि कांडर एति : बाहीया भरति : रगत ए : पारि उपसवेना : तैसें धर्ममीखें संचरली अवीद्या असेखा धर्माचा अभावो करी^९ ” : ॥

४४८ प्रकासदेवां गर्वा अनुवादू

एकु दीसु भटोबास नदीसि धोवें धों गेले होते : तवं प्रकासदेव भेटले^१ : भटोबासांतें म्हणीतलें : “ नागदेया : तुआं संसारू सांडिला हें नीकें केलें : तरि पुससी काहीं ? बोलता असे परि पुसता नाही^२ : हें नव्हे आचार्या नावें कांकण बांधलें असे : ” भटोबास गोसावीयांपासि आले^३ : गोसावीयांपुढां सांघों लागले : “ जी जी : मीं नदीसि गेलां होतां : ” ऐसी अवघी गोष्टि सांघीतली : “ हें नव्हे आचार्या नावें कांकण बांधलें असे : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ अज्ञानाचेनि प्रसादें काइ एक न बोलावें गा ? अज्ञानाचेनि प्रसादें हा जनु सुखीया होउनि असे गा : ” मग तेणें मंत्र तया उपदेशिला : यावारि सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ कान्ह अधिक वृत्तिव गेला : गुरुपासि अधिकवृत्ति न वर्तावें : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : गुरुबुद्धि : देवताबुद्धि : विशिष्टबुद्धि^४ : ” ॥

४४९ पाठकत्यागु परिहासु

एकु दीसु गोसावीं रामनाथाकडे वीहरणासि बीजें केलें होतें : रामनाथा उत्तरे पौळीबाहीरि आंबे होते : तेथ गोसावीयांसि आंबेयाखालि आसन जालें असे : पाठक गोसावीयांचेया दरीसनासि आले^१ : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले :

स्नान : आडवाटी : ठाणवीं जेवण : डोल्हारेयावरि बैसौनि जाडि तुणा : येथौनि काइ तुम्हां हें म्हणीतलें ? तुमतें येथौनि म्हणीतलें कीं . . . . . जरि करितेति तरि तुमची विद्या सांदती : द्वापरीचे सहश्र वर्षे आयुष्य होतें : अतीत : अनागत : वर्तमान : लोकाळ ज्ञान होतें : राये ईश्वरत्वं मानिते. ६ एवा. नीउचाचें तें. ७ एवा. बेंचाळ. ८ एवा. ‘ऐसा भावोही नाही. ९ (दूपा. ‘९० जळमांडवीएचा दृष्टांत’. ‘रामदेवाचीये जाडियेचां प्रसंगाउपरि निरूपिला’ - दृश्य.) ॥

४४८. १ मुराहबी. ‘गुंफे घेउनि गेले. २ मुराहबी. एन्हीं आचार्या नावें— ३ मुराहबी. ‘सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ केउते गेले होतेति ? ” “ जी जी : प्रकाशदेवाचीये गुंफेसि : ते ऐसें म्हणति जी : ‘आचार्या नावें कांकण बांधलें असे : ब्रह्मवीद्या सांघता असे परि पुसता नाही : ” म्हणौनि अवघें सांघीतलें : ४ (प्रव. वि. १७८).

४४९. १ मु. ‘सर्वें उगाणेयाचा बैलु : ब्राह्मणि : ऐसे गोसावीयांचां दर्शना आले.

मग गोसावीयांतें वीनवीलें : “ जी जी : नैयाइकीं^१ ऐसें म्हणीतलें : जें सकळें गुरूसि अर्पावें : चीत : वीत : काया : एं तीन्हीं इस्वरासि अर्पावीं : ” ऐसें म्हणौनि गोसावीयां-जवळि आपुली ब्राह्मणि बैसवीली : जवळि कांठाळ ठेविली : कांठाळेसि बैलु बांधला : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आतां एथिचें होतें तुम्हीं घेया : ” “ जी जी : नैयाइकीं ऐसेंचि म्हणीतलें : ‘ गुरू म्हणति तेंचि कीजे : ’ ” “ माहाप्रसादु ’ म्हणौनि मागौतें घेतलें : याउपरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तल्हातीचीया पाणीयां बोटें थाउं तैसा पाठेयांचा त्यागु मा : ” एतुकेनि ते घेउनि गेले^३ : मग गोसावीं बीढारासि बीजें केलें : ॥

४५० भट इंद्रभट कटकां पाठवणें

इंद्रभट^१ कटका दानासि^२ नीगाले : गोसावीं भटांतें म्हणीतलें : “ वानरेया : तुम्हीं जा : ” तवं भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : मीं काइ जाउनि करूं ? मी नसुधा सुंठदेओ : काहीं सास्त्र नेणें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जा : जेंचि यांसि देती तेंचि तुम्हांसि देती : तुमतें मुक्ष पीतरीया करिती : ” मग भट आणि इंद्रभट कटकासि गेले : माहादेओ-रायाचें^३ श्राध होत होतें : तेयांचे भट मुक्ष पीतरीए केले : मग तेहीं तेयांसि तीस तीस आसु दीधलीयां^४ : ॥

४५१ प्रकासदेवा नीर्गमनीं सींके वीस्मो

गोसावीयांचेया दरीसनासि माहात्मे एक आले : नावेक गोसावीयांपासि बैसले होते : मग नीगाले : ते परते गेले : आणि गोसावीयांसि सींक आली : सर्वज्ञें म्हणीतलें^१ : “ आपुलें घाएंचि माहात्मेपण गेलें होतें^२ : ” ॥

४५२ वर्मस्पर्शें नरक निरूपण *

[करंजखेडीं अवस्थान : एक वेळ भट लखुबाइसातें आपुलें रुणाचें द्रव्य मागत होते : म्हणौनि भांडण जालें : मग भटीं म्हणीतलें : “ लखुबाइ : तुं भली नीकी होउनि ऐसें

२ गो. नैयाइक दर्शनीं. एवा. नीत्यवाइकीं. ३ गो. नीगाले.

४५०. १ मुरा. एकु दी कटकीं महादेवरायाचें (मु. महादेवरायातें) श्राध : ब्राह्मण दानासि नीगाले : गोसावीं भटोबासां इंद्रभटातें म्हणीतलें : “ वानरेया : इंद्रेया : कटका जा : माहादेया रायाचें (मु. महादेवरायातें) श्राध : ” तीहीं म्हणीतलें : “ जी जी : आम्ही मुखें सुंठदेव : काहीं शास्त्र नेणों : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथौनि धाडिजत असिजे कीं : ” २ हबी. गोदानासि. ३ मु. महादेवरायातें. ४ मु. °मग हीवरळीये गोसावीयांचेया दर्शना आले :

४५१. १ मुरा. ° “ मारे (रा. मारी.) घायेंचि माहात्मेपण गेलें होतें मां : ” २ भ. °सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ सींक : जांभै : आपानवायू : नीद्रा या चहुंचें नीरूधन करी तो माहात्मा : ”

४५२. * (प्रव. आ. १७३).

काइ करितासी ? आमुचें आम्हांसि कां नेदीसी ? ” तवं लखुबाइसीं म्हणीतलें : “ हो गा हो : तुं बहुत भला नीका अससी : विधवा ब्राह्मणी तुजहातीं नुरेति : मां एर काइ सोडीसी ? ” म्हणौनि ऐसा भटाचा वर्मस्पर्श केला : तें आवघे भक्तिजनें आणि गोसावी आइकताती : तेणें भट दैनावले : मग लखुबाइसां गोसावीं म्हणीतलें : “ बाइ : जें जेयाचें असैल तें तेणें दयावें : हें तव साच : मां वर्मस्पर्श काइसया करिता ? वर्मस्पर्श नरक : वर्मस्पर्शापसि वर शिरच्छेदु चांगु : ” “ हो कां जी : मी चुकलीएं : ” म्हणौनि श्रीचरणां लागलीं : ॥]

४५३ भटांलखूबाइसां भांडण

एकु दीसु लखूबाइसैं झाडितें होतीं : दादोस आंगणीं उभे होते : तवं दादोसांवरि रजु गेला : भटीं म्हणीतलें : “ हें काइ लखूबाइ : दादोसांवरि रजु गेला : काइ डोळां देखसि ना ? ” तवं लखूबाइसीं म्हणीतलें : “ आधीं तुं काइ : मां तुझे दादोस काइ : ” “ कैसें^१ मीं काइ : मां माझे दादोस काइ ? माझेया दादोसांचा केसु पडे तेथ माझें सीर^२ पडे : ” लखूबाइसीं म्हणीतलें : “ पडों^३ देया : ” ऐसें गोसावीं आइकिलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें^४ : “ हें काइ गा वानरेया^५ : हो कां नावडतीचा परि रायाचीए जांघे-मांडीचा जाला कीं : तो रायासि नावडे : राया नावडतीचा कुमरू : परि एरांसि जयजय सबदीं बोलवावाचि लागे कीं : ” ऐसें भटांसि गोसावी कोपले : भटीं म्हणीतलें : “ ना जी जी : हे भलतें भलतें बोले : मी इयेसी आजिलागौनि न बोलें जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : एकी कोठाचे बैल भांडति जुंझेति : परि कुसीसीं कुस लाउनि बैसेति : तैसा ठावो : म्हणौनि तुम्हीं तैसीया होइजो कां : ” “ हो कां जी^६ : ” ॥

४५४ दाइंबाप्रति पाटनीयां सारिखावांटनीयां कथन

जै गोसावीयांसि भोगनाराएणीं अवस्थान असे : गोसावी चांगदेवासि वीहरणासि बीजें करीति : दाइंबा गोसावीयांतें देखौनि म्हणति : “ आम्हींहीं बरवे आणि गोसावीहीं बरवे : ” ऐसें जीवीं म्हणति : गोसावीयांतें देखौनि आडवेआडवे जाति : एकाधा वेळु वीडिया मोडीत जाति : एकाधा वेळु सुरंग मीरवीत जाति : मग एळापुरीं तेयांसि स्तीति जाली होती : मग ते करंजखेडासि आले : गोसावीयांचेया दरीसनासि आले :

४५३. १ मुराहबीभगो. कैसे माझे दादोस काइ ? माझेया दादोसाचा°. २ हबी. सीस. भ. धड. ३ बी. पडों दे ऐसें परतें. भ.(एवा.) “ मा ऐसा अवघाचि पसरसि ना कां : ” मुरा. जाये : असीका पडसी ना कां : ४ भ. °हां गा : तुम्हीं यांतें ऐसें कैसें म्हणां ? इयें यथिचीं कीं : तुम्ही माहात्मेयाचे : हो कां गा नावडतीचा°. ५ मुरा. जन्हीं नावडतीएचा जाला : तन्हीं कोणें बोटें दाउं नये : कां ? तो रायाचीए जांघेचा जाला कीं : ६ (प्रव. आमा. १९१).

गोसावी^१ तें मागील ओखटे^३ काढीति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भोजा काइ भोजा : भोजा यातें देखौनि आडवाआडवा जाए : ” दाइबा म्हणति : “ जी जी : हें तै कीं : ” एकाधा वेळु गोसावी म्हणति : “ भोजा काइ भोजा : यातें देखौनि सुरंगु मीरवीत जाए : ” दाइबा म्हणति : “ जी जी : हें तै कीं : ” मागौतें गोसावी एकाधा वेळु म्हणति : “ भोजा काइ भोजा : यातें देखौनि वीडीया मोडीत जाए : ” दाइबा म्हणति : “ जी जी : हें तै कीं : ” एकु दीसु दायंबासि स्तीति जाली होती : ते पैलीकडौनि दूलतें येतें असते^३ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भोजा काइ भोजा : भोजेयासि आजिकालि माथां ब्रह्मांड लागत असे : ” तीहीं म्हणीतलें : “ जी जी : गोसावीयांचेनि प्रसादें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तैसें नव्हे कीं : पाटनीयां^४ एकी सारीखीवांटनीयां^५ : बेगडही पीवळें आणि सोनेंहीं पीवळें : दूधहीं पांढरें आणि ताकही पांढरें : वालुही लोहिवा आणि पतंगुही लोहिवा : सोनेंहीं पीवळें आणि पीतळही पीवळी : ” दाइबाए म्हणीतलें : “ जी जी : तरि तें आम्हांसि जालें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जालें म्हणत असा तें नव्हे : ” “ जी जी : तरि तें नीरोपिजो जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ पोरु बहूतां दीसां लाघला : ” मग गोसावी दायंबाप्रति अन्यव्यावृति पुडूती नीरोपिली : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भोजेया : कर्मभूमीचिया देवता होति : परि परमेश्वरू नव्हेति : अष्टौदेवयोनि देवता होति : परि परमेश्वरू नव्हति : अंतराळीचे गणगंधर्व देवता होति : परि परमेश्वरू नव्हति : स्वर्गीचे इंद्रचंद्रादीक देवता होति : परि परमेश्वरू नव्हति : कैळास-वैकुंटीचे हरिहरब्रम्हादिक देवता होती : परि परमेश्वरू नव्हति : क्षीराब्धीचा शेषशायी देवता होए : परि परमेश्वरू नव्हे : अष्टभैरव देवता होती : परि परमेश्वरू नव्हति : विश्वरूप देवता होए : परि परमेश्वरू नव्हे : चैतन्य देवता होए : परि परमेश्वरू नव्हे : चैतन्यापर परमेश्वरू^६ : ” यावारि बहुत निरोपण जालें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कव्हणी एकी माता असे : तिएचीया लेंकुरवासि भूक नाही : मांघ पडिलें असे : म्हणौनि ते हीरडेयाबेहाडेयाचा गुळुळा दे : मग तेयासि भूक लागे : मांघ फीटे : मग स्तनपान दे : तैसें परमेश्वरू जीवासि आर्ति उपजौनि ज्ञान देति : ” मग दायंबासि बोधु जाला^७ : ॥

४५४. १ मुराहबीभ. गोसावी तेयांचें मागील काढीति. २ गो. ओढें. ३ (मुरा.). ४ मुराहबी. येकी पाटणीयां : येकी सारीख वाटणीयां. ५ एबा. सारीख. सारिखें. ६ (सूत्रपाठ). ७ (दृपा. ३९. (‘हीरडेयाबेहाडेयाचा दृष्टांत’-दृस्थ.कारांच्या मते ‘महदाइसांप्रति पैठणीं हस्तिभंगावरि निरूपिला :’ (उत्तरार्ध लीळा ३१८ पाहा.) दृष्टांतपाठावरील काही टीकाकारांनी तो ‘बाइसांसि’ निरूपिल्याचे नमूद केले आहे. पूर्वाध्याच्या राजधर प्रतीत ‘दाइबाप्रति पाटनीयां सारिखवाटनियां’ या प्रस्तुत लीळेच्या शेवटी ‘यावरि गोसावीं हीरडेयाबेहाडेयाचा दृष्टांत निरूपिला’ असे म्हटले आहे. प्रस्तुत प्रकरण व दृष्टांताचा आशय लक्षात घेता मला हेच मत मान्य करावेसे वाटते. म्हणून हा दृष्टांत येथे घेतला आहे.)

४५५ इंद्रेया पवितें देणें

आबैसैं : गौराइसैं : इंद्रोबायें गोसावीयांचां ठाडें पवितें पर्व केलें : मग गावां नीगाले : वाटे गौराइसांचें पोट उदैलें^१ : आबैसीं म्हणीतलें : “ इंद्रभटो : गोसावीयां-पासि जा : पोट दुखतें ऐसैं सांधा : गोसावीयांतें काहीं मागा : ” मग गोसावीयांपासि आले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कें^२ गा आलेति ? ” ते लाजिले : गोसावीं इखीत हास्य केलें : इंद्रभटीं वीनवीलें : “ जी जी : पोट दुखत असे म्हणौनि आबाइसीं पाठवीलें असे : ” गोसावीं श्रीकंठिचें पवितें दीधलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पवितें पोटेंसीं बांधावें : गाउं पावा तवं असों देयावें : गाउं पावलेयावरि सोडावें : ” तैसेंच तेहीं केलें : गौराइसांचां पोटीं बांधलें : गाउं पावले : आणि सोडिलें : आणि तेयांसि प्रसुति जाली : ॥

४५६ रामतीर्थी वस्ति

गोसावीं तेथौनि बीजें केलें : रामनार्थी वस्ति जाली : ॥

४५७ दाभाडीए वस्ति ॥

४५८ हीवरळीए राजमढीं अवस्थान^३

तेथौनि गोसावीं हीवरळीएसि बीजें केलें : मढीं अवस्थान जालें : ॥

४५९ वनदेवीं देवां : सीक्षां भेटि

गोसावीं उदीयांचि तेथौनि बीजें केलें : ग्रामांतरासि : वनदेवाकडे गोसावीं बीजें करीत असति : मार्गी दादोसीं गोसावीयांतें वीनवीलें : “ जी जी : मीं गावांतु सीदोरी^४ आणुं जाइन : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ माहात्मे हो : हें आलें ऐसैं कोण्हाप्रति न संगावें हो : ” “ हो कां जी : ” मग दादोस तीकवनाएकाचेया घरासि गेले : तवं आबैसैं उमाइसैं आलीं होतीं : तेयांसि देव भेटले : तेयांसि खेवं दीधलें : “ दादो : बैसा : ” म्हणौनि बैसों घातलें : पाय धुतले^५ : मग पुसिलें : “ दादो : तुम्हीं आलेति : तरि काइ गोसावीं बीजें केलें असे ? ” ते हांसति : परि सांघति ना : माघातें म्हणति : “ दादो : सांधा ना कां : ” माघातें ते हांसति : परि सांघति ना : मग आबैसीं म्हणीतलें : “ उमाए : हे जाती आणि यां मार्गेंमार्गें जाओं : गोसावीं बीजें केलें असे : ” मग दादोसीं उमाइसांतें

४५५. १ मु. उठिलें. हबी. दुखों लागलें. २ एवा. कां.

४५८. १ मुराहबीभगो. वस्ति. हीवरळीपूर्वी व दाभाडीनंतर हबीभ. प्रतीत ‘राजौरीं वस्ति’ अशी आदि आहे.

४५९. १ एवा. वाहाणा सांदु. २ (मुराहबीभ.).

म्हणीतलें : “ उमाए : तुमतें काहीं सीदोरी असे तरि घाला : ” तेहीं म्हणीतलें : “ भातु असे : ” दादोसीं म्हणीतलें : “ घाला : ” तेहीं दहींभातु घातला : लोणिचें घातलें : तें घेउनि गोसावीयांचेया दरीसनासि आले : गोसावीं आधीं वनदेवाआंतु बीजें केलें : मग मढावरि बीजें केलें : देव आणि आबैसैं : उमाइसैं मढावरि आलीं : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : मग गोसावीं पुसिलें : “ बाइ : हें आलें ऐसैं काइ माहात्मेनि सांघीतलें ? ” तेहीं म्हणीतलें : “ ना जी : दादोसांतें पुसिलें : ‘ दादो : तुम्हीं आलेति : तरि काइ गोसावीं बीजें केलें असे ? ’ हे हांसति : परि सांघति ना : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हांसणें हेंहीं एक सांघणेंचि कीं : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ अभ्यागतें आलीं कीं : आतां ग्रामांतर न कीजे : ” ऐसैं म्हणौनि गोसावी खालुते उतरले : लींगाची पुर्वाभिमुख देउळी : तेथ आसन जालें : गोसावीयांसि पुजा जाली : आरोगण जाली : पहूडु जाला : वीळिचांचां वेळीं गोसावीं राजमढासि बीजें केलें : तेथ अवस्थान मास दोनि जालें : ॥

४६० बाइसीं वनदेओ पुसणें

गोसावीं वनदेवासि वीहरणासि बीजें केलें : नासीसि उतरीलीकडे गोसावी उभे राहिले : तेथ तीनि लीगें होतीं^१ : तीएं अवळोकीत होते^२ : बाइसीं पुसिलें : “ बाबा : एं तीनि लीगें काइसीं ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : एकु हीवंजु कोळी : एकु बळीपु गौळी : हीवंजु कोळी तो माहादेवाचा अवतारू : बळीपु गौळी तो जीउ : तेयां दोघां मैत्र : ते दोघै पारधी जाति : पारधि करीति : मग जेवीति : एकु दीसीं पारधीसि गेले : पारधि केली : आले : ते जेउं बैसले : तवं बळीपेन^३ म्हणीतलें : ‘ हीवंजा : आजि मीं तुजसरिसा जेउं एइन : ’ तवं हीवंजें म्हणीतलें : ‘ मजसरिसा कैसा जेवीसी ? मीं कोळी : तुं गौळी : ’ तेणें म्हणीतलें : ‘ ना : मी तुजसरिसा जेवीन : ’ ‘ हो कां : ऐसांहीं जरि माझा सबदु उरोधीसि ना तरि मजसरिसा जेवि : माझा सबदु उरोधिसी तरि मीं जाइन हो : ’ ‘ ना हो कां : ’ तेणें मानिलें : मग दोघै एकी ठाई जेउं बैसले : जेविले : मागुतें एकु दीसु पारधीसि गेले : पारधि करुनि आले : हीवंजें तीनि भाग केले : तेथ गुपीत वेळें पार्वती होती : बळिपेनि^४ म्हणीतलें : ‘ हा वांटा कोणासि ? ’ तवं हीवंजें म्हणीतलें : ‘ हा तुज : हा मज : हा आपणेयांसि : ’ तेणें म्हणीतलें : ‘ हा तुज : हा मज : हा आपणेयांसि तो कोणासि ? ’ मागुतें तेणें म्हणीतलें : ‘ हा तुज : हा मज : हा आपणेयांसि : ’ मागुतें बळिपेनि म्हणीतलें : ‘ हा तुज : हा मज : हा आपणेयांसि तो कोणासि ? ’ ‘ जाए कोळी तें कोळीचि : मासाकारणें अळुकें ’ ऐसैं म्हणीतलें आणि अदृष्ट जाला : बळिपासि^५ अवस्था प्रगटली : ‘ हीवंजा

४६०. १ (एवा.). २ हबी. ‘मग मढासि बीजें केलें : तेथ बाइसीं पुसिलें :— ३ भगोहबी. ‘सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : हा वनदेवो : ” “ जी जी : वनदेओ म्हणिजे काइ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें— ४ एवा. बळियेपें. ५ मुराह. बळियेपासि.

कोळीया : दांगटा कोळीया : ' ऐसें म्हणौनि झाडां खेवें दे : ऐसीया नव अवस्था प्रगटलिया : झाडा एका तळि नीजैला : डोळेयांचे ठाए भवों लागले : दाहावी अवस्था प्रगटावी तवं देवता प्रसन्न जाली : ' बळीएपा : हें काइ ? ' तेणें म्हणीतलें : ' तुं कोणु ? ' ' मीं हीं वजु कोळी : ' ' ' हो कां : ' म्हणौनि बळिपें तेयाचीए गळां हात घातले : ' बळिपा गौळिया : माग : प्रसन्न जालां : ' तेणें म्हणीतलें : ' मीयां आणि तुआं ऐसेयांचि असावें : ' " बाइ : म्हणौनि ये तींही लीगें : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " बाइ : तो भगतु होए : परि ते देवता नव्हे : जें तेयासि दीजे तें तीतें नाही : " ॥

४६१ वाएनाएका भेटि

वाइनाएकु उमाइसांसि भेटावेया आले : एकु पाओ धूतला : एकु धुवावा असे : उमाइसीं म्हणीतलें : " रूपैचे गुरू श्रीचांगदेओराउळ गोसावी आले असति : " आणि वाएनाएकें म्हणीतलें : " रूपैचे गुरू श्रीचांगदेओराउळ गोसावी आले असति : " तैसीचि तेयां स्तीति जाली : पाओ आसुडिला आणि तैसेचि नीगाले : हाटवटीएसि गेले : पानें पोफळें घेतलीं : गोसावीयांसि दरीसना एत असति : धोव्हीं आवघें घेतलें असें : धोव्हीं वरुतें गेलें असे : लोकु पुसे : " हें काइ वाएनाएको ? " " ना : रूपैचे गुरू श्रीचांगदेओराउळ गोसावी आले असति : तेयांसि भेटों जात असों : " संभ्रमें धोव्हीं वरुतें करीति : तैसेचि गोसावीयांचेया दरीसनासि आले : गोसावीयांसि पुर्वीलीकडे पटिसाळेसि आसन असे : ते संभ्रमेंचि आडचि गोसावीयांसि उजुचि एत होते : सर्वज्ञें म्हणीतलें : " नाएको : ऐसे या पां : " मग पाइरीयांवरीनि आले : पानें पोफळें गोसावीयांसि दरीसनासि केलीं : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : मग गोसावीयां-पासि बैसले : पालखती बैसले : मग म्हणों लागले : " जी जी : रूपै गोसावीयांचे गुण सांघे : ते तोकडे : गोसावीयांचां ठाई दीसत असति ते बहुत जी : सांघेति तीए सांघों नेणति जी : सांघौनि नासीति जी : " मग गोसावीं तेयांतें पुसिलें : " नाएको : तुम्हां नावं काइ ? " तीहीं म्हणितलें : " जी जी : मातें वामनु : वामनु ऐसें म्हणति : वायां वायां ऐसें म्हणति : " सर्वज्ञें म्हणितलें : " ऐसें तरि तुम्हां नावं वामनाचार्यीं म्हणा : " " जी जी : रूपै अखंड गोसावीयांची वाट पाहे : गोसावी कवणीं ठाई राज्य करीत असति ऐसें जाणे ना : तरि तीतें बोलाउं धाडुं ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " धाडा : " मग तीहीं मोलकरीं धाडिला : ॥

६ (गो.). ७ अज्ञात. ना. °कां नुरउनि आपणपें उमटविलें : नीर्वाळा पाहीला ".

४६१. १ भ. °वोंटीए घेतलीं : कासोटा सूटला. २ अ. वरुतें. ३ गो. पालखती घालुनु.

४ एवा. वामनाचार्य. ५ मुरा. मोलकै करुनि.

४६२ माहादाइसां भेटि

तो मोलकरी माहादाइसांसि भेटला : माहादाइसीं^१ गोसावीयांतें आइकिलें : मग मोलकरी करुनि एतें होती : एरएरां भेटि जाली : माहादाइसीं पुसिलें : “आलेया : तुं कें जात अससि ?” तेणें म्हणीतलें : “पाडळी नावें गाउं : तेथ जातु असें :” “कां जातु अससि ?” “वाएनाएकु : तेयांची लेंकि रूपाइसें : तेयांतें बोलाउं जातु असे :” “कां ?” “ना तेयांचे गुरू आले असति :” “चाल^३ : तीएं आम्हीचि :” एरू मोलकरी मागौता पाठवीला : तयाचीए हातीं पोतें दीधलें : आणि नीगालीं^५ : माहादाइसें गोसावीयांचेया दरीसनासि आलीं : गोसावीयांसि उजवीएकडे पटिसाळेवरि आसन असे : माहादाइसांसि गोसावीं बैसलेयांचि क्षेमाळींगन दीधलें^४ : माहादाइसीं दंडवत घातलें : श्रीचरणांसि लागलीं : गोसावीयांजवळि बैसलीं : गोसावीयांपुढें वाटे मोलकरी भेटला ते गोष्टि सांघीतली : याउपरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : तुम्हांसि कैसेनि स्फुरलें ?” ॥

४६३ अवतारू प्रतिभिज्ञा करणें

“जी जी : गोसावीं म्हणीतलें होतें : ‘बाइ : द्वारावतीये जाता तरि तेथ : श्रीचांगदेओराउळांची गुंफा स्थानें पाहावीं^३ :’ जी जी : तरि मीं तेथ गेलीएं होतीएं : तेथ पुरूख एक बैसले होते जी : तेयांचीए तोंडीहूनि कीं रूपेयांचीया सरीया सरीया ऐसीया^१ पडत होतीया जी : तरि तें काइ जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : ते तेयांची लाळ :” “जी जी : मीयां^५ तेयांतें पुसिलें : ‘आपणेयां नावं काइ ?’ तीहीं म्हणीतलें : ‘आम्हां नावं माहाद मुनि :’ ‘आपण^४ कवणांचेयां अनुग्रहीतां ?’ तेहीं म्हणीतलें : ‘आम्हीं अनंत मुनिचे :’ ‘ते कोणाचे अनुग्रहीत ?’ ‘ना ते श्रीचांगदेओराउळा गोसावीयांचे अनुग्रहीत :’ ‘श्रीचांगदेओराउळीं गोसावीं कवणी परी बीजें केलें : तें तुम्ही जाणा ?’ ‘ना तें आम्हीं नेणों :’ ‘तरि तुमचे अनंत मुनि काइ म्हणति ?’ ‘ना माहाराष्ट्रीं^६ पुरूख आणि विद्या असे^२ : ऐसें म्हणति :’ ‘तुम्हीं काइ म्हणा ?’ तीहीं म्हणीतलें :

४६२. १ मु. महदाइसें द्वारावतीयेहुनि पाडळीयेसि आली : परि गोसावी कवणे ठाई राज्य करीत असति ऐसें चोजवलें नाहीं : मग आइकीलें : जें गोसावी हीवरळीये राज्य करीत असति : मग एक मोलकरी करुनि— २ भरा. तेणें म्हणीतलें : “वायनायकू : वायनायकू : तेयांची लेंकि रूपाइसें : रूपाइसें : तेयांतें बोलाउं जातु असें :” ३ मुरा. चाला. ४ (मुरा.). ५ गो. देधलें.

४६३. १ मुरा. पुर्वीं माहादाइसीं पुसीलें होतें : “हां जी : गोसावी कव्हणाचे पुत्र ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हें गुजराते प्रधानाचे कुमर :” मग द्वारावतीये जाउनि आली : येकु दीसु पुसीलें :— २ एवा. पडिताळावीं : ३ एवा. नीगती जी : ४ भ. म्यां. ५ अपंहवी. आपण कवणाचे (एवा. कोणाचे) अनुग्रहीत ? ६ पंगो. माहाराष्टरीं. ७ भ. ते विद्या तेचि ब्रह्मविद्या.

‘आम्हीं अनंतु अनंतु ऐसें म्हणों :’ याउपरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : श्रीचांगदेओराउळीं कवणी परीं बीजें केलें तें ते केवि जाणति ? तें कव्हणीचि नेणे : ते तुम्हांसि एथौनि सांघिजेल :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “काउरळीची कामाक्षा : ते हटयोगीनि : पुरुखांची प्रसीधी आइकौनि रतिचीया चाडा आली^१ : श्रीचांगदेओराउळीं म्हणीतलें : ‘एथ श्रीदत्तात्रप्रभूची आज्ञा असे :’ ते लंघुनि भीतरि एववे ना : ऐसीं सात अहोरात्रें गुंफेचां द्वारीं उभीं होतीं : तेथ ब्रह्मचर्याची प्रवृत्ति : तीचा आग्रहो देखौनि श्रीचांगदेओराउळीं तें पुर त्येजिलें : ते समें गुजरातेचेया प्रधानकुमराचें देह गेलें होतें : तें उठवीलें : तेंचि मागुतें उठवावेयाची प्रवृत्ति होती : परि भोपां नीक्षेपिलें :” हे आधील गोष्टि गोसावीं माहादाइसांप्रति येथ सांघीतली^२ : माहादाइसां ‘द्वारावतीकारु गोसावी तेचि आमचे गोसावी’ ऐसें उमटलें : मग रात्रीसि बीढारा नीद्रा करावेयासि आली : वृंदावनावरि बैसलीं : आबैसांतें म्हणीतलें : “आबै आबै : द्वारावतीकार गोसावी तेचि आमचे गोसावी :” ऐसी अवघी गोष्टि सांघीतली^३ : मग उदीयांचि गोसावीयांचेया दरीसनासि आलीं : तेयांतें देखौनि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : तैसां स्थानीं तैसीया तैसीया गोष्टी तिया न कीजति किं^४ :” माहादाइसीं म्हणीतलें : “हां जी : ते गोसावी केवि जाणति ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “जाणिजे ऐसें हेतुधातुतव :” “हां जी : हेतुधातु काइसेनि जाणिजे ?” “जाणिजे ऐसें तुम्हां उठितां बैसतां :” मग माहादाइसांसि वीस्मो जाला : माहादाइसीं म्हणीतलें : “आबै : आम्हीं रात्रीं जें बोलिलें तें गोसावीं जाणीतलें :” मग आबैसांसि विस्मो जाला : ॥

४६४ तथा उपाहारुस्वीकारु

माहादाइसीं गोसावीयांतें उपाहारालागि वीनवीलें : गोसावीं वीनवणी स्वीकरिली : मग माहादाइसीं वडेप्रधानकरुनि उपाहारु नीफजविला : गोसावीयांसि पुजाअवस्वरु जाला : गोसावीयांसि ताट जालें : भगतिजनां अवघेयां ठाए जाले : गोसावीं^१ अवघेयां ठांयांकडे अवळोकिलें : माहादाइसीं अवघेयां ठाई वडे वाढिले : आपुलां ठाईं न वढितीचि^२ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “यां अवघेयां ठाई वडा असे : एथ नाहीं : तें काइ ?” माहादाइसीं म्हणीतलें : “जी जी : मीं द्वारावतीए गेलीएं होतीएं : तेथ मज सुळु उपनला : तीए दीउनि^३ मज उडीदान न साहे :” मग गोसावीं आपुलीए ठाइचा वडा तेथ वाढिला : मग गोसावीयांसि आरोगण जाली : अवघेयां भगतिजना जेवणें जालीं : गुळुळा जाला : तीए दीउनि माहादाइसांसि उडीदान^४ साहे : ॥

८ प्रवा. °पुर त्येजिलें. ९ अ (एवा.). °तेथ श्रीप्रभूची आज्ञा : ते लंघुनि भीतरि जानवे ना : ऐसीं सात अहोरात्रें— १० (मागे पूर्वाध लीळा १७ पाहा). ११ मुरा. °तिया सुख जालें. १२ रा. °हें तुमचें रहस्य : मां आपुलें रहस्य तें आणिकांप्रति प्रकटीजे ना कीं :”

४६४. १ पं. °अवघे ठाए पडिताळिले. २ गोह. नव्हढीतीचि. ३ गो. देउनि. ४ मुरा. वडा.

४६५ आपलो भेटि

आपलोएं जुं हारवीलें : जुआरीं बोकणा बांधला : मग ते घरासि आले : तंव घरिची आवघींचि कोपली^१ : तेयांचीया माता म्हणीतलें : “जाए कां ऐसा : जैसा आवैसांचा नागदेओ गेला^१ : जैसी रूपै श्रीचांगदेओराउळा गोसावीयांपासि गेली तैसा तुंहीं जाए कां :” तैसीचि तेयां स्तीति जाली : आणि तैसेचि ते नीगाले : ते अहोरात्रें गोसावीयांचेया दरीसनासि आले : गोसावीयांसि उदीयांचा पुजाअवस्वरू जाला असे : सर्वांगीं चंदन : चंदनाचा आडा : श्रीकंठीं माळ : गोसावी पुर्वीली सोंडीएवरि उभे असति : आपलोएं गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : माहादाइसीं काउरवाउरें देखौनि पुसों आदरिलें^३ : “कां रे बा तुं ऐसा ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : आधीं यांसि पाणी पेओं सुआ : मग पुसा : हे^१ नए ओलांडीति परि पाणी न पीएति :” माहादाइसीं उदक आणिलें : ते न पीएति : ते म्हणति : “मीं गोसावीयांचें चरणोदक-वांचौनि न पीएं :” गोसावीयांसि सोंडीएवरि आसन जालें : माहादाइसीं चरणक्षाळण केलें : मग पीयाले : मग माहादाइसांपुढां सांघों आदरिलें : “मी जुं खेळीनलां : मज बोकणा बांधला : मग घरासि गेलां : मग बाइयां म्हणीतलें : ‘जाए जाए ऐसा : जैसी रूपै गेली : जैसा आवैचा नागदेओ गेला^१ : श्रीचांगदेओराउळापासि : तैसा तुं जाए :’ आणि मज स्तीति जाली : आणि नीगालां : तो अहोरात्रें आलां :” ॥

४६६ उमाइसांचा उपाहारू स्वीकारू

^१उमाइसीं गोसावीयांतें उपाहारालागि वीनवीलें : दसमिचा दीसीं वीनवीलें : रात्रीं अस्परीसें^२ जालीं : उदीयांचि गोसावीयांचेया दरीसनासि आलीं : अळगौनि दंडवत घातलें^३ : गोसावीयांपुढां सांघों लागलीं : “जी जी : मीयां गोसावीयांलागि उपाहारू आपुलां हातीं नीफजवावा : गोसावीयांसि पुजा करावी : आरोगण देयावी : तें मज दैव नाहीं जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : पैन्हांचें पैन्हां असिजे : धूआं डोळे भरिजति^४ : तेयापरिसि ऐसें असिजे तें ओखटें ? वृधावाइसें उपाहारू नीफजवीती : वानरेस प्रोहीतद्वारें एथ पुजा

४६५. १ (पंढरी.). २ मुरा. “सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : हा जुं खेळीनला : जुं हारवीलें : याची माता कोपली :” माहादाइसें भीयालीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तैसें काहीं नाहीं : हा तान्हेला असे : भुकैला असे : पाणि पेवों सुआ : पाठि गोष्टि पुसा : बाइ : पुर्वीं हेंहीं जुं खेळें : हें जुं जीतें : पर हारवीं ना :” मग याउपरि गोसावीं द्यूतक्रीडेची गोष्टी सांघीतली : ३ पंगो. हे माएसि लाजति : परि—. बी. हे छायेसि जाति परि—.

४६६. १ मुरा. उमाइसें मासोपवास करावेयाची आइती करीतें होती : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “मासोपवासीं बैसतां ब्राह्मणातें जेउं मुइजे :” मग उमाइसीं—. २ मु. नास्पर्शीयें. पंढरी. स्परीसें. बी. स्पर्श. ३ मुरा. “आबैसापुढें दुख करूं लागली : गोसावी आबैसातें बोलावीलें : “बाइ : मासउपवासीयें काइ म्हणतें असति ?” उमाइसें गोसावीयांपुढां—. ४ मुरा. “हें नीकें : मा

करिति : एथौनि तुमची पुजा स्वीकरिजैल :” मग गोसावीयांसि विहरणासि जावेयाची प्रवृत्ति होती : ते भंगली : गोसावी न वचतीचि : मग उमाइसें प्रधान करुनि गोसावीं नीरोपण केलें : तव आबैसीं उपाहारू नीफजविला : मग भटोबासीं गोसावीयांसि पुजा केली : गोसावीयांसि ताट केलें : भगतिजनासि ठाए केलें : गोसावीयांसि आरोगण जाली : भगतिजना जेवणें जालीं : उमाइसां पांती जेवण जालें : गोसावीयांसि वीडा जाला : आसनीं उपवीष्ट असति : उमाइसीं श्रीमुखिचें तांबोळ मागीतलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हें काम्य^५ व्रत^६ : एथिचा वीधि ऐसा नव्हे : तुम्हां उचीष्ट तांबोळ खाओं नैए^७ :” मग उमाइसीं चुळीं पाणी घेतलें : मग म्हणीतलें : “जी जी : मीं गोसावीयांचां ठाई मासोउपवासासि बैसेन :” तव बाइसीं म्हणीतलें : “काइ ओ जालें या रांडांसि^८ : पुहीयांनि^९ घाणातेनि तोंडेंसीं बाबापासि उपवाससातरीया ? पैन्हां जाए : उपवास करि^{१०} :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : तुम्ही रावसंगावांसि जा : मग हे तुम्हांसि दरीसन तेथ देइल : तुम्हीं यातें ओळखाल ?” “जी जी : आम्हीं आपुलेयां गोसावीयांतें समुद्राचां प्रांतीं ओळखौनि :” मग तीएं एकादसिचां दीसीं गावां गेलीं : ॥

४६७ साहादाइसां श्रमनीवृत्ति करावेया अनोजा^१

गोसावीयांसि वृंदावन करावेयाची प्रवृत्ति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एथ वृंदावन करावें :” तव एकीं भक्तजनीं म्हणीतलें^२ : “तुळसीया वृंदावन करुं जाणे : तो टेंभुरणीये असे^३ :” ऐसें गोसावीयांपुढें सांघीतलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वानरा : तेयातें बोलावा जा :” भटोबास तेयातें बोलवावेया टेंभूरणीसि गेले : तुळसीयातें म्हणीतलें : “तुमतें गोसावीं वृंदावन करावेया बोलविलें असें :” तीहीं म्हणीतलें : “आमचां घरीं श्राध : पाहिचा^४ दीसु राहा : मां जाओं :” भटीं म्हणीतलें : “तुम्हीं पाहीं या : मीं आजि जाइन :” तैसेचि भट वीळुनि मागुते आले : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : उठितां म्हणीतलें : “जी जी : ते उदीयां एती :” तैसेचि भट^५ लींगाचीए देउळीएसि गेले : तेथ पाठि घातली : साहादाइसें तेयांचीए पाठीवरी पाए देत होतीं : तव गोसावीं लघुपरीहारासि बीजें केलें : साहादाइसीं गोसावीयांतें देखिलें : आणि बीहालीं : गोसावीयांचेयां श्रीचरणांसि लागलीं : मग गोसावीयांतें वीनवीलें : “जी जी : नागदेओ भागला असे : तरि याची पाठि मज

याजवळीके असीजे तें वोखटें ?” ५ गो. कामीकें. ६ एवा. वर्त. ७ गो. ^१मग भटोबासांकरवि पानें देववीलीं. ८ (हबी.). ९ मुरागो. पुहानि. पंढबी. पोहानि. १० भ. ^१बाबापासि माणूसें यती : मांदी यइल^०.

४६७. १ यापूर्वी मु. प्रतीत पुढील ‘स्वमति शोध’ आहे. ‘भटां भेटि’ स्वमति शोध : भट : इंद्रभट गोसावीं करंजखेडीहुनि कटका दानासि पाठवीले : मग भट हीवंरळीयेसि आले : गोसावीयांसि भेटि जाली :’ २ (मुराहबी.). ३ मुराह. आजिचा. ४ मुरा. ^१नारायेणाचेया देउळा—

रगडूं एइल ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आपुलेया भागलेयाची श्रमनीवृत्ति कीजे” : एकत्र खानपान कीजे” : आणि मग गोसावीयांसि तेथ आसन जालें : दीवा लाविला : गोसावीं माहादाइसांकरवि भटांची श्रमनीवृत्ति करविली : ॥

४६८ तुळसीया आंगुळीवेथा हरणें

एरि दीसीं तुळसीया आला : वृंदावन करूं लागले : भगतजनें दगड आणुंआणुं देति^१ : चीरा उचलीतां आंगुळीएवरि पडला : तेणें^२ तेयांसि मुर्छा आली : ऐसीं भगतजनें बोबाइलीं : गोसावीयांसि पटिसाळेवरि^३ आसन असे : गोसावीं तेथ बीजें केलें : गोसावीं श्रीकरें तेयातें स्परीसिलें : पीक घातली : तांबोळ बांधलें : मग सावद जाले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आतां व्यापारू पारूखों देया गा :” मग गोसावीयांसि पटिसाळेवरि आसन जालें : मग ते बैसले : तुळसीएं वृंदावनाचे तीन खण तीं दीसां नीर्वाळलें^४ : ॥

४६९ जोगीवेखें मनभूली कृडा

गोसावीयांसि उदीयांचा पुजाअवस्वरू जालेयाअनंतरें गोसावीं माहालखूमीएचीया देउळासि बीजें केलें : एक मढादखिणे : एक मढापुर्वे माहालखूमीएचें देउळ : तेथ गोसावीं बीजें केलें : चौकीं गोसावीयांसि आसन जालें : तेथ जोगीयाची गळकंथा : खापरी : काठी : आधारी^१ : होति^२ : ते गोसावीं देखिली : गोसावीं चौकीं वस्त्रें ठेविलीं : ते गळकंथा लेइले : वीभूती श्रीमुख माखिलें : श्रीकरीं काठी : खापरी घेतली : आणि गोसावीं उभे ठाकले : मग गोसावीं फागडा म्हणीतला^३ : “कर धरीत खर्पर : भीक्षापात्र : भस्मवीधूळीत वीलसीत गात्र : नीत्य चळीत चीत^४ : मंद मंद मनसा वीगळीत^५ : परमानंद : मनभूली रे मनभूली रे :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : आधीलि माहात्मे एणें वचनें भीक्षा मागति :” इतुलेनि गोसावीं टाळी लाउं आदरीली^६ : मग बाइसें बेहों लागलीं : “फेडिजो वावा : फेडिजो वावा :” ऐसें म्हणीतलें : मग तें गोसावीं फेडिलें : आपुलीं वस्त्रें पारावर्ण केलीं : मग गोसावीं मढासि बीजें केलें : ॥

५ एवा. करूं ए. ६ (प्रव. आ. १३१).

४६८. १ (गो.). २ गो. °आंगुळी दुखवली : भक्तजन बोबाइले : गोसावीं तेथ बीजें केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “काइ गा तुळसीया : दुखवलेति ?” “नाहीं जी :” ३ मुरा. पाटसरेयावरि. ४ गो. °गोसावी वेढे करितां तेथ बीजें करिति :

४६९. १ (मुराहबीगो.) हबी. °आधारी : कडासन होतें : २ भ. °तो गावांतु गेला होता. ३ एवा. कडासनावरि आसन जालें. ४ (पंगोहबी.). ५ एवा. चलचीत. ६ पं. °स्मरीत. ह. विलसीत. ७ (भ.).

४७०. माहादाइसैंविवादे तीकवनाएका जैत

‘तीकवनाएकाचां घरीं श्राधः गोसावीयांतें उपाहारालागि वीनविलें : गोसावीयांसि उदीयांचा^१ पुजाअवस्वरू जाला : गोसावीं वीहरणौनि बीजें केलें : दोपाहाराचा पुजाअवस्वरू जाला : घुपातीं मंगळातीं जालीं^२ : आरोगणेंसि उसीरू जाला : “आझुइं ताट कैसें नये :” म्हणौनि माहादाइसैं आलीं : “हें काइ तीकवनाएको : गोसावीयांसि आरोगणेंसि उसीरू जाला : आझुइं कैसें ताट नेया ना ?” तीकवनाएकें म्हणीतलें : “ब्राह्मणांसि संकल्पु देओं : मग गोसावीयांलागि ताट नेओं :” महदाइसीं म्हणीतलें : “आधीं^३ तुझे ब्राह्मण जेविती : मग गोसावीयांसी ताट नेसीं^४ ?” माहादाइसैं भीतरि गेलीं : गोसावीयांलागि ताट ओगरिलें : घेउनि आलीं : गोसावीयांसि आरोगण जाली : मग ताट घेउनि आलीं : तीकवनाएकें म्हणीतलें : “रूपै : ताट भीतरि नको नेओं : बाहीरि ठेवा :” माहादाइसीं म्हणीतलें : “तें कां ?” “ना हे सतसारावें असे :” “सतसारावें कां ?” “ना गोसावीं आरोगण केली असैल म्हणौनि :” “मा गोसावीं आरोगण केलीं : तरि सतसारावें कां ?” “ना गोसावी काइ म्हणौनि ऐसें नेणिजे :” माहादाइसीं म्हणीतलें : “कैसें गोसावी काइ ऐसें म्हणौनि नेणिजे ? गोसावी इस्वरू आति आणि काइ :” “होए होए : घेया : गोसावी इस्वरू होती : परि काइ म्हणौनि नेणिजेति :” ऐसीं दोनि वेळ उरोधिलीं : मग माहादाइसैं ताट ठेवुनि आलीं : उदीयांचि ते गोसावीयांचेया दरीसनासि आले : भावें दंडवत घातलें : श्रीचरणांसि लागले : माहादाइसीं हळूचि म्हणीतलें : “घेइ तुझेया भावाचें काइ घेओं :” मग तीकवनाएकें गोसावीयांपुढें आवर्धेचि सांघीतलें : यावरि सर्वजें म्हणीतलें : “बाइ : नाएकु म्हणत असति तें तैसेंचि : हें ब्राह्मण कीं क्षेत्री : कीं वैस्य कीं सुद्र : कीं काइ ऐसें कव्हणी जाणे ?” सर्वजें म्हणीतलें : आणि तीकवनाएका जैत आलें : ॥

४७१. भटविवादे तीकवनाएका जैत

भट आणि तीकवनाएकु धोत्रें धों गेले होते : भटोबासीं तीकवनाएकीं धोत्रें धूतलीं : मग सीधनाथाकडे नीगाले : तीकवनाएकीं म्हणीतलें : “नागदेया नागदेया : आमचे गोसावी साक्षातु सीधनाथू :” भटोबासीं म्हणीतलें^१ : “ब्रह्मादीकां नीसरबोंडी : तेथ तुझा सीधनाथू के^२ रीगैल ?” तीकवनाएकें म्हणीतलें : “हें तुं म्हणतासि कीं गोसावी ?”

४७०. १ मु. (स्वमति शोधः). तीकवनायक ते वायेनायकाचे जावाइ : माहादाइसां वडील बहीण उमाइसैं : तयांचे भातार : एल्हाइसांचे पीते : ते नीच गोसावीयांचां दर्शना येति : २ गो. सवळेचा. ३ (गो.). ४ गो. °ब्राह्मणासी संकल्पीसी मग नेसी ? हबी. °ब्राह्मणासी संकल्पु देयाल : मग . . . नेयाल ? ५ (मुराभ.).

४७१. १ पं. °कट तुझेया सीधनाथासि :— २ मुरा. कोणे ठाई लागे.

भटोबासीं म्हणीतलें : “ ना : गोसावी : ” तीकवनाएकीं म्हणीतलें : “ जरि गोसावी
 ऐसें म्हणति तरि मीं डोइ बोडूनि धोत्र फाडूनि उतरापथें जाएं : ” तैसेंचि गोसावीयांपासि
 गेले : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : मग तीकवनाएकु गोसावीयांपुढें सांधों लागले :
 “ जी जी : मीयां नागदेयातें ऐसें म्हणीतलें : ‘ नागदेया : गोसावी साक्षातु सीधनाथू : ’
 नागदेओ म्हणे : ‘ ब्रह्मादीकां नीसरबोडी : तेथ तुझा सीधनाथू कें रीगेल ? ’ मीयां
 म्हणीतलें : ‘ हें काइ तुं म्हणतासि कीं गोसावीं ? ’ म्हणे ‘ गोसावी : ’ तरि जी : गोसावी
 काइ ऐसें सांधावें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हीं म्हणत असा तेंचि : ” यावरि तीकवनाएकें
 वाहे आफळिली : “ हा होएं कीं मीं तीकवदेओ : ” दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले :
 मग नीगाले : भटीं पुसिलें : “ जी जी : गोसावी सीधनाथू कैसे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें :
 “ ब्राह्मणु साभिमानी असे : डोइ बोडूनि : धोत्र फाडुनि उतरापथे जाए तें नीकें : कीं हें
 नावेक सीधनाथू होए तें नीकें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : तुम्हीं यातें म्हणा :
 ‘ ब्रह्मादीकां नीसरबोडी : तेथ तुझा सीधनाथु कोठे लागे : ’ ऐसें सांधावें नाहीं : दोहीं ओठां टाळें
 घालावें : तुम्ही म्हणा ‘ ब्रह्मादिकां नीसरबोडी : ’ तें तैसेंचि : परि जाणौनि नेणे तो सदैवु :
 जैसा व्यवहारा धन असौनि आपणेयां धन नाहीं म्हणे तैसा ठावो : ” [सर्वज्ञें म्हणीतलें :
 “ कव्हणी एकु धातुर्वादी असे : तो रण सोधुं जाए : रण पडीलें असे : तो एकाचीये
 कानीं काडी घाली : ते एरी कानीं रीगे : तें सांडी : आणि काचीए कानीं काडी घाली :
 ते तोंडुनि नीगे : तेंही सांडी : आणीकाचीए कानीं काडी घाली : ते भीतरि जाए :
 ते घे : ” “ हो कां जी : ”] *

भटीं पुसिलें : “ जी जी : तरि गोसावीयाचें महत्व आणि नाम कवणाप्रति बोलावें
 जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ झाडितां झडेना : तोडितां तुटेना : तेयाप्रति बोलावें : ”
 “ हो कां जी : ” ॥

४७२ लुखदेओबा भेटि

‘ लुखदेओबा कटकासि गोदानालागि गेले होते : तेथौनि करंजाळयासि आले^३ :
 सामकोसांसि भेटले^३ : न्हाले : जेविले : रात्रीं नीजैले असति : तेवढेया वेळा अवघे-
 यांचीयाचि गोष्टी पुसों आदरिलीया : तेयावरि भटोबासातें पुसिलें : “ सांपें आबैचेया

३ (प्रव. आमा. १९८, १९९). * [दृषा. ४५. कपाळपरीक्षेचा दृष्टांत. ‘ रामदेवाप्रति पैठणी :
 एवा. भक्तिजनाप्रति ’—दृश्य. तथापि, रामदेवासंबंधीच्या लीळात कोठेच हा दृष्टांत समाधानकारक
 रीतीने बसत नाही. एका पोथीत या दृष्टांताचा सूत्रसंबंध ‘ जाणौनि तेणे तो सदैव ’ या वचनाशी
 (आमा. १९९) निर्दिष्ट केला आहे. प्रकरणवशात या वचनाचा प्रकरणवश प्रस्तुत लीळा होय.
 म्हणून हा दृष्टांत येथे स्थापित केला आहे.

४७२. १ मु. (स्वमति शोधः). लुखदेओबा ते भटांचे माउसभाउ : ते आबाइसांची बहीणि गांगाइसें
 त्यांचे पुत्र°. २ मु. (स्वमति शोधः). तेथ आबाइसांची बहीणि सामकोसें होती— ३ मुराहबी.

नागदेयाचीं ढांडाळें काहीं आइकिजति ना ?” सामकोसीं म्हणीतलें : “ हां रे वा : तें तुं नेणसि ? तेणें तें अवघेंचि सांडिलें : तो श्रीचांगदेओराउळा गोसावीयांपासि राहिला असे : ” आणि तेयां स्तीति जाली : तेहीं पुसिलें : “ ते कवणी ठाई असति ? ” तेहीं म्हणीतलें : “ हींवरळीए असति ” तैसेचि पाहारा रात्रीं नीगाले : ते पाहानपटींचि हींवरळीएसि आले : दारवठेयापासि उभे असति : तवं भट हाटवटीएसि जावेया नीगाले : तवं दारवठां भेटले : “ हें काइ लुखदेया : तुं केधवां आलासि ? ” “ मीं आतांचि आलां : ” भटोबासीं पुसिलें : “ काहीं गोसावीयांसि दरीसन करावेया असे ? ” तेहीं म्हणीतलें : “ ना हो : ” तैसेचि दोघे हाटासि गेले : पानें पोफळें घेतलीं : गोसावीयांचेया दरीसनासि आले : गोसावीयांसि उजवीएकडे पटिसाळेवरि आसन असे : लुखदेओवाएं गोसावीयांतें देखिलें : आणि स्तीति अधीक भरली : हातासि कांपु आला : पानें पोफळें गोसावीयांपुढें दरीसना केलीं : तीएं वीखूरलीं : भटीं गोसावीयांपुढें सरिसीं केलीं : लुखदेओवा गोसावीयांजवळे बैसले : नावेक होते : स्तीति भंगली : मग गोसावीं पुसिलें : “ हें तुम्हांसि श्रुत कीं दृष्ट ? ” तीहीं म्हणीतलें : “ जी जी : श्रुत : ” याउपरि लुखदेओवाएं मागील अवघी गोष्टि सांघीतली : याउपरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आति : ऐसें हें एथिचेया नामापासौनि होए : कां स्थानापासौनि होए : ” बाइसीं पुसिलें : “ बाबा : स्थानापासौनि होए तें कैसें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें पुर्वीं भोगरामीं होतें : तेथिचा बडूवा एथ आर्ती करी : हें गेलें : मग एथिचेया स्थानासि करी : तेया ओटेयावरि एकु ब्राह्मणु बैसला : आणि तेयासि स्तीति जाली : बडूवा आला : तेणें आधीं आर्ती ओटेयासि केली : पुस्प घातलें : पाठीं भीतरि देवतेसि आर्ती केली : तेणें ब्राम्हणें म्हणीतलें : ‘ हे कवणासि आर्ती करीत असा ? ’ तेणें म्हणीतलें : ‘ एथ पुरूख एक होते : तेयांसि करूं : ते गेले : मग तेयांचेया स्थानासि करूं : ’ तेणें पुसिलें : ‘ ते कवणीकडे गेले ? ’ ‘ ना मनसीळेकडे गेले : ’ तैसेचि ते नीगाले : तवं तळेयाचीए पाळीं आसन असे : तो ब्राम्हणु आला : दंडवत केलें : श्रीचरणां लागला : आणि तेया अधीक स्तीति जाली : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसीया एकी भूमी असति : मोटका बीयांसि आणि भूमीसि मेळापकू कीजे आणि घुमरीसीं उठी : एकी तनधौलिया भूमी : आंतुबाहीरी तनें दाटलीया असति : तिया नांगरीजति : वाहीजति : दुणीजति : कांसीया परतीया सांडीजति : झाडें फेडीजति : घाते वाफे पेरिजति : मग पीकति : ना तैसीचि जरि पेरिजति तारि न पीकति : एकी तेयां बीहीं न नीगे : ” ॥

°पाए धूत असति : तेधवां लुखदेओबासीं सामकोसातें पुसिलें : “ हां आइ : सांपें आबैचेया— ४ मुराहबी.

°तैसाचि पाओ आसुडिला : एकु पाओ धुवावा होता : तैसेचि पाहारा रात्रीं— ५ (मुरा.) ६ एवा.

°मनसीळेचां द्वारीं— ७ मुरा. °ऐसीं एकें सुक्षेत्रें आति : येकिदोनि वाहीया जाति : भुइंबीयां

मेळापकू होए : आणि भार आतौनि पीकति : (एवा : घुमरीसि उठिति :) येकें बरडें नागरवेन्हीं

उलथीजति : वापे घाते पेरिजति : कि तेथ बीं न नीगे : तैसे एक अधीकारीये असति : ” ८ (पंहबी.).

९ (पाहा दृषा. २८ ‘तनधौलिया वावराचा दृष्टांत.’ ‘लुखदेओबाप्रति निरूपिला’ —दृस्थ.)

४७३ तथा उपाहारुस्वीकारु

लुखदेओबाएं भटांतें पुसिलें : “ नागदेया^१ : मीं गोसावीयांचां ठाईं उपाहारु करीन : ” भटांं म्हणीतलें : “ तुतें काइ असे ? ” “ ना मीं कटकासि गेलां होतां : तेथ मज तीनि आसु आणि च्यारि दाम आले : तरि दोनि दाम वेचले : तीनि आसु आणि दोनि दाम असति : ” “ हो कां : तरि गोसावीयांलागि वरवें वस्त्र घे : आणि गोसावीयांचि-पुरुता उपाहारु करी : ” म्हणौनि : तेहीं म्हणीतलें : “ हो कां : ” मग गोसावीयांलागि वरवें वस्त्र घेतलें : गोसावीयांपुरता उपाहारु नीफजविला : गोसावीयांसि पुजा केली : वस्त्र ओळगविलें : गोसावीयांसि आरोगण जाली : वीडा जाला : आसनीं उपवीष्ट असति : मग गोसावीं लुखदेओबातें पुसिलें : “ हें तुम्हांसीचि स्फुरलें : कीं कव्हणीं स्फुरविलें^२ ? ” “ जी जी : मीयां नागदेयांतें पुसिलें : ‘ नागदेया : मीं गोसावीयांचां ठाईं उपाहारु करीन : ’ नागदेयानि पुसिलें : ‘ तुतें काइ असे ? ’ ‘ ना : मातें तीनि आसु आणि दोनि दाम असति : ’ तेणें म्हणीतलें : ‘ गोसावीयांलागि वरवें वस्त्र घेयावें : आणि गोसावीयांचि पुरता उपाहारु करि : ’ ‘ हो कां : ’ म्हणौनि केला जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आप्ताचें वाक्य लाभे^३ : ” ॥

४७४ तथा पुण्यमहात्मे नामकरण

गोसावीयांसि क्षौर जालें : मग गोसावीं मठाभीतरि बीजें केलें : तंव लुखदेओबा डोइ तीमुनि क्षौर^१ करवीत असति : गोसावीं वाहीरि बीजें केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें काइ गा : तुम्हीं काइ क्षौर करवीत असा ? ” तीहीं म्हणीतलें : “ जी जी : कटका देवगीरीसि गेलां होतां : तेथिचे डोहरवणीएं^२ : मोचवणीएं पीयालां : तरि तीर्था जाइजे : मग क्षौर करवीजे : तरि गोसावीयांचां ठाईं सकळ तीर्थें : तरि एथ क्षौर करवीतें^३ जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें^४ : “ तें कां ? ” “ ना जी : तें आपुलेया पुण्या : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसें तरि तुम्हीं पुण्य माहात्मे म्हणां : ” ॥

४७३. १ मुरा. °गोसावीयांकारणें वस्त्र घेवों ? ” २ गो. करवीलें. ३ भराह. लागे. हबी. °एबा. स्नेहाचां ठाईं उचीत स्फुरे.

४७४. १ मुरा. °करवीलें : भीतरी गोसावीयांपासि गेले : . . . . गोसावीं तेयातें देखीलें : मग म्हणीतलें : “ हा हो : माहात्मे जालेति : मां क्षौर करवीलें : सांघा सांघा : क्षौर कां करवीलें ? ” ऐसें वेळां दोनिच्यारि म्हणीतलें : (सोधु : “ हे काइ हो ? ” मग कानसुलें दाखवीलें :) तीहीं म्हणीतलें—
२ गो. ढोरवणीएं. ३ भगो. करीतें. ह. करवीतजाए. बी. करवीत असे. ४ मुरा. ° “ बाइ : ऐसेयां नावं काइ ठेवावें ? क्षौर केलेयां माहात्मे जाले : ” बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा ठेवीति तें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हीं क्षौर केलें : तरि तुम्हीं पुण्य माहात्मे म्हणां : ”

४७५ संबंधु वंद्य निरूपण*

[^१हिवरळीए अवस्थान : भटीं पुसिलें : “ जी जी : परमेश्वरू आणि परमेश्वराचा संबंध या दोहींची उपासना एकीचि कीं भिन्न असे जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भिन्न असे : ” “ जी जी : ते कैसी जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : परमेश्वरू भज्य : संबंधु वंद्य : ” “ हो कां जी : तरि संबंधु वंद्य तो कां जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : जीया प्रसन्नता परमेश्वरू सकळ जीवातें रक्षिता उद्धरिता होये : सकळ जीवातें एके वेळे आपुलेया प्रतीती दृश्य होए : जैसें मालखांडा श्रीकृष्णचक्रवर्ती सकळ लोकीं देखीलें : आणि जिया प्रसन्नता परमेश्वरू सर्व देवताचक्राचा सोधक : बोधक : द्रावक : प्रकासक होये : म्हणौनि : प्रसन्नता ऐसा एकु धर्मु परमेश्वरीचि आति : जेथ जेथ प्रसन्नता स्फुरे तो संबंधु व्यक्त : व्यक्ते संबंधीं अव्यक्त प्रसन्नता परमेश्वरू निक्षेपिती : मग आपुला संबंधु देति : म्हणौनि संबंधु वंद्य : ” “ हो कां जी : ” ॥]

४७६ काचराळां तीकवनाएकाचा उपाहारू स्वीकारू

तीकवनाएकें गोसावीयांतें उपाहारालागि वीनवीलें : गोसावीं वीनवणी स्वीकरिली : उदीयांचा पुजाअवस्वरू जालेयाअनंतरें गोसावीं वीहरणासि काचराळेयाकडे बीजें केलें^१ : तवें तीकवनाएकु मढासि उपाहारू घेउनि आले : सरिसा पुत्रु होता : गोसावीयांतें पुसिलें : “ गोसावीं कवणीकडे बीजें केलें असे ? ” तीहीं म्हणीतलें : “ गोसावीं काचराळे-यासि बीजें केलें : ” ते अनसारिखे जाले : आणि^२ तीकवनाएकें म्हणीतलें : “ माहात्मेयातें काइ लटिकें बोलिजे ? ” तैसाचि उपाहारू काचराळेयासि घेउनि आले : गोसावीयांसि तपोवनीचां देउळीं^३ चौकीं आसन असे : गोसावीयांतें देखिलें : आणि म्हणीतलें : “ माहात्मेयातें काइ लटिकें बोलिजे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ काइ नाएको : श्रमलेति ? ” “ जी जी : अवघा श्रमु गेला : थोर श्रमलां होतां : तो अवघाचि श्रमु गेला : ” गोसावीं तेयांचीए डोइएची पांटी उतरिली : गोसावीयांसि पुजाअवस्वरू जाला : गोसावीयांसि ताट जालें : भगतिजना पांति जाली : गोसावीयांसि गुळुळा जाला : वीडा जाला : पहूडू जाला : मग वीळिचां तीकवनाएकु गावांसि गेले : गोसावीयांसि तेथ वस्ति जाली : उदीयांचि हिवरळीये बीजें केलें^४ : ॥

४७७ माहादाइसां परीसु दृष्टांत कथन

वाइनाएकु म्हणति : “ रूपै वायां गेली : ” माहादाइसीं गोसावीयांपुढां सांघीतलें : “ जी जी : ” वाएनाएकु ऐसें म्हणति : “ रूपै वायां गेली : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ :

४७५. * (प्रव. आमा. १३६, १३७). १. हिराइ पाठ°.

४७६. १. मु. (स्वमति शोध : °हिवरळीये नैहत्यें दक्षिणे आश्राइत : करंजाळें गव्हाण : क्रोशा तीचेनि मानें तया उत्तरे वाव्ये आश्राइत तळें : तया नावें काचराळें : तैचि तपोवन :). २. (मुरा.).

तुम्हीं तेयांचेया अवघेया वेव्हारा^१ उपेगा न वचा तरि म्हणति आणि काइ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : तुमचेनि^२ जें तेयां गोमटें : तें काइ बाइ ते जाणत असति ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कव्हणी एकु माहात्मा : तेयांचीए आधारीए परीसु असे : दारीं थीकटेंथीकटें^३ पाणीं पडत असे : ब्राह्मणां एकाचेया घरा वस्ती गेला : बाइला वस्ति पवाडू केला^४ : ओसररीएवरि बैसों घातलें : पाए धूतले : तांबीया भरुनि दीधला : तवं वीळिचांचां वेळीं ब्राह्मणु^५ डोइए^६ वानीएराची पेंडी ऐसा घेउनि आला : आंगणीं घातली : बाइ : तीएं दुवळीं ब्राह्मणें : तेयातें गाए एक दुभे : गाए दूहिली : ढासुलें^७ रांधिलें : लोणीयाचा कवडा होता : तो कीडकीडवीला^८ : दोघां जेउं वाढिलें : सुकलीं ऐसीं पानें : घोंटी ऐसी फोडि होती : तांबोळ दीधलें : तुटकी ऐसी बाज होती : तीएवरि वाकळ आंथुरिली : तेथ नीजैला : पाए धूतले : लोणीएं पाए चोपडिले : एतुकेनि तो आभारैला : तेणें म्हणीतलें : ‘ तुमते^९ जेतुकीं लोखंडें असति तेतुकीहीं माझीए बाजेखालि ठेवा : ’ लोखंडें बाजेखालि ठेविलीं : पासु : फाळु : तुता : कुन्हाडि : इळा : मध्याने एकी रात्रीं तो माहात्मा उठिला : आवघेयासि परीसु लाविला : आपण नीगौनि गेला : पाहातपटीचि^{१०} तो ब्राह्मणु उठिला : लोखंडें घेउनि सेतासि गेला : वखरूं जुंतला : तवं पासु वांकली : तुतेनकरुनि माती^{११} फेडूं बैसला : तवं तुता वांकला : मग नागरू जुंतला : तवं फाळु वांकला : कुन्हाडी पालवीया फेडूं^{१२} बैसला तवं कुन्हाडि वांकली : इळा^{१३} लाउं बैसला : तवं इळा वांकला : ऐसा नीधावला^{१४} : मग म्हणीतलें : ‘ कैसें माहातुमेनि आमसीं^{१५} कुजांतर^{१६} केलें : माझी आवघीं आजतें नासीलीं^{१७} : माझेया कुटुंबाचां मुळीं इळा घातला^{१८} : माझा^{१९} एककु दीहाडा^{२०} सोनेयाचा जातु आहे : ’ ऐसें म्हणौनि बांधौनि घेउनि आला : आंगणीं दडैकरी घातलीं : मग म्हणीतलें : ‘ पापीणी पापीणी : कवणासि बीढार देओं बैसलीसि ? माहात्मेनि आमसीं कुजांतर केलें : माझेया कुटुंबाचां मुळीं इळा घातला : माझा^{२१} एकु येकु दीहाडा^{२२} सोनेयांचा जातुए : ’ तवं नावेक वीवळलें : तवं खपटी^{२३} एक उचडली होती : तीया झळझळीत देखिली : मग साउमी आली : मग तीया म्हणीतलें : ‘ तुमचेया कुटुंबाचां मुळीं इळा घातला कीं तुमचेया दळीद्राचां मुळीं इळा घातला ? ’ ऐसें म्हणौनि भीतरि घेउनि गेली : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : परीसीं लोहो लाविजे : तेणेकरुनि गंधि काळिमा

४७७. १ हबी. वीखएवेव्हारा. २ एवा. एथौनि. ३ भ. तीटतेंतीटतें. गो. थीगीटेंथीगीटें. हबी. थुइथुइ. ४ गो. ओटा झाडीला : पाटू बैसों घातला. ५ हबी. तो घरिचा धनी. ६ गोहबी. खांदी. ७ भ. ढांचलें. हबी. राळेयाचें ढासलें. (बी. ढाचलें). ८ गोबी. कढवीला. ९ अभ. तुमचां घरी. १० गोबी. पाहानपटी. ११ गोबी. ओसान. १२ गो. तोडूं. १३ गोहबी. इळनकरुनु गवत घेओं बैसला. १४ (हबी.). १५ हबी. माझेया लोखंडासी. १६ गो. कौटाळ. १७ (गो.). १८ हबी. घातवाफ गेली : तोंडा घासु आला. १९ गो. माझी एकीएकी घडी सोनेयाची जाति असे. २० भ. देहाडा. २१ अ. खपरी उपटी.

कठिणपण जाए : तेज वर्ण ए : मग कनक ऐसैं नावं होए : परि आणिकातें वेधी हैं नैये^{२२} :
तैसीं बाइ : तुमचेंनि तेयां जालें तें ते काइ जाणत असति^{२३}? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ :
परमेश्वरपरायणाचेनि संबंधें सुख : श्रेय : ज्ञान : इयें तीन्हीं होति^{२४} : ” ॥

४७८ एल्हाइ मठावरि वाणें

माहादाइसें गोसावीयांचेया दरीसनासि नीगालीं : एल्हाइसीं म्हणीतलें : “ आइ : राहा
हो : मीं गोसावीयांचेया दरीसनासि एइन : ” माहादाइसें राहिलीं : तीएं परवंटें साउलें
नेसलीं होतीं : तें उजू नेसलीं^१ : माहादाइसीं पुसिलें : “ हां एल्हो : तुं ऐसी कवणालागि
वेठतासि^२? ” “ मीं श्रीचांगदेओराउळां गोसावीयांलागि वेठत^३ असें : ” माहादाइसें
तोखलीं : सुख जालें : उचलीलीं : आळंगीलीं^४ : मग गोसावीयांचेया दरीसनासि आलीं :
गोसावीं मठावरि भगतजनासहीत बीजें केलें : पाठिलाकडुनि महदाइसें वोळघलीं^५ :
एल्हाइसें भवतीं भवति : “ जी जी : मीं वरि एइन^६ : ” इतुकेनि गोसावीं फुटेयाचा पदरू
घातला : दसीया काहीं हातीं लागलीया : काहीं न लगतीचि : आणि गोसावीं फुटा वरि
केला : तैसींचि वरि आलीं : आणि माहादाइसांसि आश्चर्ये^७ जालें : “ हें काइ जी : काहीं
दसीया आंगुळीयां^८ लागलीया : काहीं नाहीं : आणि कैसी जी वरि आली : ” सर्वज्ञें
म्हणीतलें : “ बाइ : आर्तिकरुनि धरिली एथिची दसीचि पुरे : ” ॥

४७९ भटांकरवि क्षौर करवणें

गोसावी भटांकरवि पुर्वि क्षौर करवीत होते : भटोबास तेधवां क्षौर न करितीचि :
एकु दीं गोसावी आसनीं उपवीष्ट असति : गोसावीयांचां श्रीकंठीं उ डसली होती :
गोसावीं श्रीकरें उ ऐसी दाखवीली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ देखिलें गा : कें बीढार घेतलें
असें^१ : एथ सकेसीयांचा उपद्रो असे : ” तें भटोबासां उमटेचि ना : सर्वज्ञें म्हणीतलें :
“ वानरेया : क्षौर करा गा : ” भट उगेचि होते : मग गोसावी उभे ठाकले : दोहीं श्रीकरी-
चीया वाहीया वरतीया केलीया : गोसावीं मानेवरि श्रीचरणु ठेविला : श्रीकरें वेणी
धरिली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आणा गा सूरू^२ : आतां तुझा कवणु राखैल^३? ” भटीं

२२ (दृषा. ११०. परीसाचा दृष्टांत. ‘महदाइसांप्रति हीवरळीये निरूपिला’—दृस्थ.).

२३ (हबी.). २४ (प्रव. आमा. १२०).

४७८. १ (पंगो.). २ गो. नेसतासि. ३ गो. नेसत. ४ अ. आवळिली. ५ (मुरा.).
हबी. ‘एल्हाइ नावेक आंगें स्थुळ होती म्हणौनि तेयांसि न वेंघवेंचि. ६ मुरा. ‘मग गोसावी पूर्वीली
सेवटीहुनि पश्चिम कोनटावेन्हीं बीजें केलें : येल्हाइसें तो शब्द म्हणतें चालौनि कोनटावेन्हीं गेलीं :
तेथ गोसावीं फुटेयाचा पालौ घातला— ७ गो. आहाचर्य. ८ अ. नखीं. हबी. हातीं.

४७९. १ मुरा. ‘भटोबासीं म्हणीतलें : “ जी जी : ” गोसावीयांचा हेतु भटां नुमटेचि : मग गोसावीं
ते उ वस्तीं घालुनि सांडवीली : २ अप. वस्त्रा. ३ हबी. ‘भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : माझा
श्रीचक्रधरू राखैल : ” आणि सोडीले : भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : मी क्षौर करीन—

म्हणीतलें : “जी जी : क्षौर करीन :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आतां असों देया : तुम्हां परमेस्वरपुरा जावें असे : तेथौनि या : मग क्षौर करा :” ॥

४८० माहादाइसीं माहात्मेयां दीवाळी सणु करवणें

माहादाइसीं वीनवीलें : “जी जी : मी गोसावीयांचां ठाई दीवाळी सणु करीन :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “माहात्मेयांसहीतु करा : तुमतें असे तें तुम्हीं करा : न पुरे तें बाइसांतें मागा :” “हो कां जी :” मग सांजवेळे^१ माहादाइसीं पाणीयांची^२ सामग्री केली : चीकसा : तेल : उमाइसांचां घरुनि आणिला : मग प्रातकाळीं^३ गोसावीयांसि उपहूडू जाला : गोसावीयांसि आसन रचिलें : भगतिजनां पाट पासवडिले : जोन्हळेयांचां^४ चौकु भरिला : गोसावी आसनीं उपवीष्ट जाले : भगतिजन गोसावीयांसेजे बैसले : माहादाइसीं गोसावीयांसि ओवाळणी केली : भगतिजन ओवाळिले : गोसावीयांसि बीडा ओळगविला : भगतिजनासि तांबोळें दीधलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तांबोळ घेया गा :” मग गोसावीं माहादाइसांसि तांबोळ दीधलें : गोसावीयांसि मर्दना दीधली : उरलेया चीकसेयाआंतु आणीकु चीकसा घातला : तो भगतिजनांसि दीधला : भगतिजनीं एकमेकांचीं आंगें उटिलीं : गोसावीयांचां श्रीमुगुटीं तेल ओळगविलें : उरलें तेल : तेया आंतु आणीक तेल घातलें : ऐसें भगतिजनासि दीधलें : एकमेकांचे माथे माखिले : मग गोसावीयांसि सोंडीएवरि आसन जालें : श्रीमुगुटीं भोगी ओळगविली : श्रीमुगुटिचेया पीळयाआंतु आणीक भोगी घातली : ऐसी भगतिजनासि दीधली : भगतिजनांचे माथे माखिले : मग गोसावीयांसि मादणें जालें : माहादाइसें गाडु ढाळीति : बाइसें श्रीमुगुटु चोखीति : श्रीमुर्ति प्रक्षाळीति : भगतिजन सोंडिएतळि रीगौनि^५ गोसावीयांचेनि उदकें न्हाले : सेवटीं श्रीमुगुटावरि गाडु ढाळीति : गोसावी श्रीकर दोन्हीं श्रीमुगुटावरि ठेवीति : दोहीं कोंपरिचेंनि पाणीएं भगतिजन न्हाति : ऐसें गोसावीयांसि मादणें जालें : मागौतें गोसावीं वहुतें पाणिएं न्हाणवीलें : भगतिजन : मग माहादाइसीं आक्षेवाणें आणिलें : गोसावीयांसि ओवाळिलें : मग गोसावीं वस्त्रें वेढिलीं : आसनीं उपवीष्ट जाले : चंदनाचा आडा रेखिला : मग गोसावीयांसि ओवाळणी जाली : भगतिजन ओवाळिले : मग दीसु निगाला : बाइसीं आपुला नीमस्तु^६ पुजाअवस्वरू केला : मग गोसावीं वीहरणासि बीजें केलें^७ : माहादाइसीं उपाहार नीफजविला : गोसावीं वीहरणौनि बीजें केलें : पुजाअवस्वरू जाला : गोसावीयांसि ताट जालें : भगतिजनांसि ठाए जाले : मग माहादाइसीं ओवाळिलें : गोसावीयांसि आरोगण जाली : भगतिजनासि जेवणें

४८०. १ भ. सांजवेळे. २ पं. °भरोवरि सामग्री—. ३ मुरा. थोरे पाहानपटीं. ४ गो. जोन्हळेयाची सेस भरीली. ५ भ. रीगरोगों. ६ गो. नेमस्तु. ७ हबी. °सीधनाथाचेया देउळासि : चौकीं आसन जालें : भक्ताप्रति निरूपण केलें : तव माहादाइसीं—.

जालीं : गुळुळा वीडा जाला : ऐसा गोसावीयांसि भगतजनासहीतु दीवाळी सणु जाला : ॥

४८१ भट : माहादाइसें रीधपुरा पाठवणें

बीजेचां दीसीं माहादाइसें : हंसराजु : भटोबास : देव : रीधपुरासि पाठवीलीं : गोसावीं माहादाइसां आणि हंसराजा सांघातु लाविला : माहादाइसांसि वीधि वीहीला : “माहातुमेयां सांघातें यावें नाहीं : माहातुमेयां सांघातें जावें नाहीं^१ : भीतरि नीद्रा न करावी : श्रीप्रभूची प्रवृत्ति न भंगावी :” तैसींचि माहादाइसें बाहीरि नीगालीं : गोसावीं हंसराजातें बोलावीलें : “हंसराजा या :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एं एथिचेया प्रवृत्ति^२ एकत्र उठिती : बैसती : झणें काहीं आनौनि^३ आन घेया^४ हो : या सकरडीया गाइ असति :” माहादाइसें आपुलां जीवीं म्हणों लागलीं : “गोसावी काहीं वीसेख नीरोपु हंसराजा देत असति :” तैसींचि हंसराजु आलीं : दुख करूं लागलीं : माहादाइसीं पुसिलें : “हांसाइसें : गोसावीं काइ नीरोपु दीधला ?” “काइसा नीरोपु आइ ? माझी प्रकृति दोखजरूप^५ : म्हणौनि गोसावीं तुमचा परीहार दीधला :” सर्वज्ञें म्हणीतलें तें अवघें सांघीतलें : मग भटां आणि माहादाइसां बहुत सुख^६ जालें : “गोसावीयांसि आमची कणव असे :” हा निरोपु गोसावी अनुवर्जीत नीगाले तेथ दीधला : ॥

४८२ माहादाइसावस्त्राची आंगी भटां देणें

गोसावीं माहादाइसांतें म्हणीतलें : “हें तुमचें वस्त्र सा मासु पांगुरलें : मग आंगी सीवली : आंगी लेइलें : आतां हे आंगी वानरेसा दीजो^१ ?” मग माहादाइसीं म्हणीतलें : “दीजो कां : जी :” माहादाइसां सुख जालें : मग गोसावीं भटोबासांसि आंगी दीधली : मग रीधपुरा नीगाले : ॥

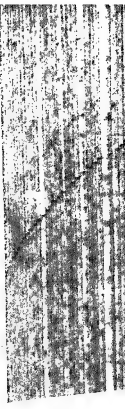
४८३ एल्हाइ भाउबीज करणें

माहादाइसें^१ : भट : रीधपुरासि नीगालीं : गोसावी तेयांतें अनुवर्जीत नीगाले : गोसावीं बाइसांकरवि ग्रामांतराची आइति करवीली : गोसावीयांतें अवघीं राहाउं लागलीं : गोसावी कोण्हाचेनहीं न न्हातिचि : गोसावीयांसि बीजें करावेयाची प्रवृत्ति :

४८१. १ पं. °उठावें ना : बैसावें ना. २ पं. प्रीती. ३ पं. आने आन. ४ एवा. घेयाल. ५ पंगो. सदोख. ६ अ. खंति जाली.

४८२. १ एवा. देवों.

४८३. १ मुरा. येल्हाइसें माहादाइसांतें बोळउनी आलीं : गोसावीयांसि गावां नीगावेयाची प्रवृत्ति : गोसावीं बाइसांकरवि आंइती करवीली : गोसावीयातें आवघीं राहावीतें होतीं : परि गोसावीयांसि नीगावेयाची प्रवृत्ति : माहादाइसीं येल्हाइसातें म्हणीतलें होतें : “येल्हो : तुं गोसावीयांतें राहावीजसु :”

मग माहादाइसीं एल्हाइसांतें म्हणीतलें : “एल्हो : तुं गोसावीयांतें राहावि : ऐसें म्हण : ‘जी जी : मीं गोसावीयांचां ठाईं भाउबीज करीन :’” मग तीं गोसावीयांपासि आलीं : फूटेयासि पीळा घातला^१ : “जी जी : आजि गोसावीं राहावें : मीं गोसावीयांचां ठाईं भाउबीज करीन :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तुमतें काइ असे ?” “मातें च्यारि दाम असति : तेयाचे मीं गोसावीयांलागौनि लाडु करीन :” गोसावीं तेयांची वीनवणी स्वीकरिली : मग माहादाइसें : भट : प्रमेस्वरपुरासि नीगालीं : ॥

मग गोसावीं तेयांसि वीधि वीहिला : “आपणचि गहुं दळावे : आपणचि सोजी काढावी : आपणचि सेव वळावी : आपणचि सेव तळावी : आपणचि लाडु बांधावे : दाखौं^२ लाभें : परि करूं न लभे :” “हो कां जी :” म्हणौनि तेहीं मानिलें : जें जें करीति तें तें दाखवीतें^३ जाति : तैसे लाडु बांधले : दूरडीए घालुनि : पालवें झांकुनि : घेउनि आलीं : गोसावीयांपुढें दूरडी ठेविली : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागलीं : मग बाइसीं हात पाहिलें : तव दोन्ही हात^४ कुंकुऐसे जाले असति : बाइसीं म्हणीतलें : “बाबा बाबा : बटिकीचे दोन्ही हात कुंकुऐसे जाले असति :” गोसावीं तेयांचेया हातावरि श्रीमुखिची पीक घातली : तेयांकरवि दोन्ही हात मसवीले^५ : इतुकेनि जाळु नीवरतला : हीं वं ऐसे जाले : मग ते लाडु गोसावीं आपुलेया वीनयोगा नेले^६ : ॥

४८४ स्थानपरा देवता कथन

^१गोसावीं हींवरळीएहुनि तीजेचां दीसीं बीजें केलें : भाटपुरीये मार्गी वीहीरीपुर्वें गोसावी उभे राहिले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तेथील देवता इए स्थानिची गा^२ :” ॥

मग येल्हाइसीं गोसावीयांतें वीनवीलें— २ भ. घेतला. ३ भ. दाउं. मुबी. पुसों. ४ भ. दावीतें. ५ मुरा. ^६फोडीं भरले असति : ६ मुराभ. घासवीले. गो. चोळवीले. ७ (मुरा.).

४८४. १ मुरा. काचराळीया मार्गी बारव असे : तेथ करंजखेडीची देवता आली होती : गोसावी तीये वीहीरीपुर्वें उभे राहिले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तीये स्थानीची देवता एथें आलीया : ते एथे असे :” २ या लीळेपूर्वीं भ. प्रतीत “हीसेनीमीत्यें बीजें करणें :” ही लीळा आलेली आहे. ती अन्य कोणत्याच प्रतीत नसल्यामुळे प्रक्षिप्त असावी असे वाटते. ‘लीळाचरित्रा’ च्या काही पोथ्यांत, मूळ चरित्रात नव्हे, तर शेवटी काही पानांवर स्वतंत्रपणे सुटी लिहिलेली आढळते. त्यावरून ती प्रक्षिप्त असावी हा समज दृढ होतो. ही लीळा पुढीलप्रमाणे :

हीसेनीमीत्यें बीजें करणें

यकू दीसू गोसावीयांसि पश्चात पाहारीं उपहूडू जाला : मग म्हणीतलें : “बाइ : आजि या नगराबाहीर बीजें कीजैल :” बाइसीं म्हणीतलें : “तें कां बाबा ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : आजि खांडे माहानांवि : नगरामध्यें घोरोघरीं हींसा वर्तल : हींसा वर्तें तैसां स्थानीं महात्मेयां असों न ये : देवता नगरामध्यें वीचरों न ल्हाति जवें हें नगरामध्यें असैल :” बाइसीं म्हणीतलें : “तें कां बाबा ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : रात्रीं यथ देवतांची वीनंती आली होती :” मग यथौनि

४८५ मार्गी वेधें भारद्वाजा गमन

तेथौनि गोसावीं बीजें केलें : खवणापुरिए उतरमार्गी कांटिएंतळि आसन जालें : बाइसें आणि नाथोवा भीक्षेसि पाठवीलीं : गोसावीयांजवळि लुखदेओबा होतें : बाइसें आणि नाथोवा भीक्षा करुनि आलीं : दृष्टभूत^१ झोळीया केलीया : मग गोसावीं तेथौनि बीजें केलें : ॥

भारद्वाजु^२ गोसावीयांपुढां बैसला होता : गोसावीं बीजें केलें : आणि उडौनि पुढां बैसला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पुण्य माहात्मे हो : हें पाखिरू^३ कवणी ठाउनि एत असे : ऐसें तुम्हीं जाणत असां ?” “जी जी^४ : जेथ गोसावीयांसि आसन तेथौनि एत असे :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पाखिरूवें तरि पाखिरूवें : गोरूवें तरि गोरूवें : माणुसें तरि माणुसें : यातें देखति आणि पाठिसी येओंचि लागति : हें काइ पां ?” तेया उपरि ते उगेचि होतें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “माहात्मे हो : आतां जा : ” आणि नीगौनि गेले^५ : ॥

म्हणीतलें : “तुम्हीं नगरांतु या : हें बाहीरि जाइल :” यावरि यकांकिची लीळा सांघीतली : घोडाचूडि सीक्षांची : मग म्हणीतलें : “बाइ : मात्ता करा :” मग बाइसीं मात्ता केली : वीसदेवो घेतला : मग गोसावी गावांपसीमे चौवारी नांव वीहीरि : तेथ बीजें केलें : वरिली रवणिवरि उभे राहीले : बाइसीं आंतुली रवणिवरि आसन घातलें : गोसावीं आसनीं उपविष्ट जाले : तवं वीहीरि-आंतुनि देवता नीगालीया : गोसावीयांपासि आलीया : श्रीचरणां लागलीया : माथाचां केसीं श्रीचरण झाडिले : गोसावीयांसि अनोज्ञा मागीतली : मग नगरांतु गेलीया : बाइसीं म्हणीतलें : “बाबा : हा गजंबू काइसा ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : देवतांचा :” “हां बाबा : तरि काहीं देखीजति नां :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तीया आपणेयांतें देखों नेदीति कीं :” मग बाइसीं वीसदेवो पेटवीला : उष्णोदक तावीलें : गोसावीयांसि गुळुळा जाला : बाइसीं श्रीचरणप्रक्षाळण केलें : उर्ध्वपंडू टीळा केला : पूजा केली : धुपार्ती मंगळार्ती जाली : फोडि वोळगवीलीया : वीडिया करुनि दीधलीया : तवं तीकवनायकू आले : श्रीचरणां लागले : मग गोसावीयांसि उपाहारालागि वीनवीलें : गोसावीं वीनवणी स्वीकरीली : दों पाहारां उपाहारू घेउनि आले : बाइसीं पूजा-अवस्वराची आइति केली : तीकवनायकें पूजाअवस्वरू केला : धुपार्ती मंगळार्ती जाली : मग गोसावीयांसि ताट केलें : भक्तिजनां ठाय केले : गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळुळा जाला : सकपूर वीडा वोळगवीला : मग गोसावीं तेयांसि पाठवणी दीधली : तीकवनायकू भाजणें घेउनि नीगाले : मग गोसावीं नीश्चळ आसन स्वीकरीलें : भक्तिजणें नीश्चळें बैसलीं : दीसू माळवेतवं गोसावी तेथ होते : मग वीळचां वेळीं वीहीरीदक्षीणे परश्रयासि बीजें केलें : परश्रयो सारीला : उदका विनयोगु करुनि मग म्हणीतलें : “बाइ : आतां चाला : देवतांचा भोगसमयो जाला :” मग नगरांतु बीजें करीताति तवं तीया वीहीरीचीया देवता नगरांतु आलीया : वेसिदारीं भेटि जाली : श्रीचरणां लागलीया : माथाचां केसीं श्रीचरण झाडिले : मग तीया गेलीया : मग गोसावी राजमढासि बीजें केलें : रात्रीचा पूजाअवस्वरू जाला : व्याळी जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : मग गोसावी वेढे करूं लागले : तवं बाइसीं सयनासन रचिलें : गोसावी आसनीं उपविष्ट जाले : नावेक नीरूपण जालें : मग पड्डू स्वीकरीला : ॥

४८५. १ गोममुरा. दृष्टपूता. २ मुरा. कांटियेवरि. एबा. मार्गी. ३ मुरा. कवणीए ठाईचे ऐसें तुम्हीं जाणां ?” ४ मुरा. तीए कांटीएचें. ५ (हबी.).

४८६ भाटापुरीए वस्ति ॥ लुखदेओबा : नाथोबा भिक्षे पाठवणें

तेथौनि गोसावीं भाटापुरीए बीजें केलें : माहालक्ष्मीएचां देउळीं आसन जालें :
तेथौनि गोसावीं लुखदेओबा आणि नाथोबा भिक्षेसि पाठवीले : सर्वज्ञें म्हणीतलें :
“पुण्यमाहात्मे हो : भिक्षा घेओं जाणिजे हो : ” ते भिक्षेसि गेले : भिक्षा करुनि आले :
दृष्टभूता^१ झोळीया केलीया : नाथोबाएं अवघें वेगळें वेगळें घेतलें होतें^२ : सर्वज्ञें म्हणीतलें :
“पुण्यमाहात्मे हो : भिक्षा घेओं नेणाचि : ” मग वाइसीं पुजा केली : मग वाइसीं पदार्थ
नीवडिले : बीळिचांचा पुजाअवस्वरू जाला : गोसावीयांसि आरोगण जाली : मग
गोसावीयांसि सारंगधरि वस्ति जाली : पहुडु जाला : ॥

४८७ मनोर्थज्ञानें लुखदेओबा पाठवणी

तेथौनि गोसावीं पस्यातपाहारीं बीजें केलें : गावां दखिणे मळा : तेथ धावां आसन
जालें : लुखदेओबाएं रात्रीं मनोर्थू केला : “वहूत दीस लागले : गावां जावें : तेयां
काहीं वरो घालावी : निश्चेतै^१ करावी : मग यावें : ” गोसावीयांसि धावां आसन
असें : दंतध्वन^२ करीत असति : एकि श्रीकरीं सीळीक घेतली : मग म्हणीतलें : “काइ
पुण्यमाहात्मे हो : काइ कुटवचींता वर्तत असे ? ” तेहीं म्हणीतलें : “जी जी : ” सर्वज्ञें
म्हणीतलें : “वहूत दीस लागले ना ? ” “जी जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “गावां जावें :
वरो घालावी : निश्चेतै करावी : मग यावें ? ” “जी जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तरि
ऐसें कीजे : ” मग गोसावीयांसि गुळुळा जाला : पुजाअवस्वरू जाला : मग तेहीं दंडवत
घातले : श्रीचरणां लागले : मग नीगाले : ॥

४८८ एरमलीं आसन

मग तेथौनि गोसावीं बीजें केलें : एरमलीं^१ आसन^२ जालें : ॥

४८९ ढांकेफळीं वस्ति जाली ॥

४९० अनअनोज्ञात मंडळीका जाणें

तेथौनि गोसावीं बीजें केलें : मार्गी माणीकदंडा आरुतें^१ नाथोबाएं म्हणीतलें : “वाइ :
घेया पोतें : मीं जाइन : ” वाइसीं म्हणीतलें : “हें काइ नाथो : कैसा जासी ? एथ वावा

४८६. १ मुराहबीभगो. दृष्टपूता. २ (शोध.).

४८७. १ गो. नीश्चीती. भ. नीश्चेतै. परा. नीचैती. २ गो. °धवन. पंभमुरा. °धावन.

४८८. १ मुरा. अहीरमलीं. २ मुरा. वस्ति जाली.

४९०. १ (मु.).

एकला : मीं एकली : कैसा जासी ? कोण्ही भगतजन एवों दे : मग जाए^३ : ” इतुकेया एका गेले : आणि मागुतें ते म्हणति : “बाइ : घेया पोतें : मीं जाइन^३ : ” बाइसीं म्हणीतलें : “हें काइ नाथो : कैसा जासी ? एथ बाबा एकला : मी एकली : ऐसा कैसा जासी ? ” मागुतें तेहीं म्हणीतलें : “बाइ : पोतें घेया : मी जाइन : ” बाइसीं म्हणीतलें : “बाबा : नाथोतें काहीं म्हणीजो ना : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “काइ गा मंडळीका : बाइसें म्हणतें असति तें कां करा ना ? ” ते उगेचि होते : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : माहात्मेयां नीरोधु न कीजे कीं : बाइ : पडाळीं गाए बांधली असे : तीयवरी गळे : चरों जाए तवं तोंडा चीखलु ए : बुडि पाईं कीवीं कोरीति : पावो झाडी तरि मागां खांबीं लागे : झडेंवारेन पीटे : ऐसें घरिचा गोसावी देखौनि म्हणे : ‘बापुडी गाए पीडिली : ’ म्हणौनि माळवधाचां खांबीं बांधे : खडु घाली : खडु चरे : पाणी पाजी : कांटाळा सांडी : मग रीगतेयानीगतेयातें देखौनि बुजे : तो म्हणे : ‘सोडा : एन्हवीं माळवधाचा खांबु पाडील : ’ म्हणौनि सोडी : ते माघौती जाउनि तयांतुचि रीगे^४ : तैसें बाइ : यांसि जें उठिलें^५ : असें तें यांतें नेलयावांचौनी न सोडी : ” तैसेंचि तेहीं पोतें : जाडी : सागळ : मार्गीं ठेविलें : आणि जावों लागले : बाइसीं जाडीं : सागळ : पोतें घेतलें : पुडवाटुवा घेतला^६ : ॥

४९१ मार्गीं माणीकदंडीं आसन

गोसावीयांसि माणीकदंडीं^१ आसन जालें : बाइसीं चरणक्षाळण केलें : गुळुळा जाला : वीडा जाला : ॥

२ (पंढबी.). ३ मुरा. सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : बटिका काइ म्हणतु असे ? ” “बाबा गावां जाइन म्हणतु असे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “काइ गा मंडळीका— ४ (दृषा. ४९. पडाळीए गाइचा दृष्टांत ‘नाथोबावरी माणिकदंडीं निरुपिला.’—दृस्थ.). ५ मुरा. उपनलें. पंढबी. भरलें. ६ पं. ‘यावरि गोसावी धर्मदर्पहरणाची गोष्टी सांघीतली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : धर्मासि ऐसा गर्व होता जें सेवकुही मींचि : भगतुही मींचि : ऐसें होतें : ” मग एकु दीसू श्रीकृष्णें म्हणीतलें : “धर्मा : चाला वैहाळिएसि जाओं : ” तेहीं म्हणीतलें : “हो कां जी : ” मग दोवें एकलेयांचि बीजें केलें : मार्गि बीजें करीती तवं धर्मासि ऐसें जालें : ‘या श्रीकृष्णासि वोखटें कीजे : हा मुगुटु आपुलीए माथां घालिजे : हा ब्रीदाचा तोडरू आपुलां पाईं घालीजे : ’ ऐसें आवांकीतु जाताति : मग ते भुमीका सांडीली : आणि आड पडले : ‘पापिया पापिया जी : ’ श्रीकृष्णें म्हणीतलें : ‘काइ जालें धर्मा ? ’ तेहीं म्हणीतलें : ‘या श्रीकृष्णासि वोखटें कीजे : मग हा श्रीमुगुटु आपुलीए माथां घालीजे : हा ब्रीदाचा तोडरू आपुलीए पाईं घालीजे : ऐसें मज जालें जी : ’ श्रीकृष्णचक्रवर्ती म्हणीतलें : ‘धर्मा : ऐसीया एकी भुमीका आहाति गा : राजसा : तामसा : सात्त्वीका असति : ’ मग तेयांसि गर्वु होता तो गेला : ” (पं. प्रत श्रीच. लीळा ४०) या लीळेच्या शेवटीं : ‘नाथोबाएं पोतें सांडिलें याउपरि गोसावी हे लीळा सांघीतली : ’ असे म्हटले आहे. ही लीळा श्रीकृष्णचरित्राच्या अधिकृत ४६ लीळांच्या बाहेरची असल्यामुळे संहितेत न स्वीकारता तळटीपेत दिली आहे.

४९१. १ मुरा. °पीपळातळीं. नावेक°. हीराइसें. °सेतात कांटीएतळीं नावेक°.

४९२ वाएनाएका भेटि

वाएनाएकु सकुटंबी रावंसगावां नीगाले : कामाइसां आठांगुळें : म्हणौनि उजु वाटा गाडा नेला^१ : ते आपुले कामत पडिताळीत एत होते : तवं तेथ^२ गोसावी आसनीं असति : देखिलें : आले : आणि गोसावीयांतें दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : मग म्हणीतलें : “हें काइ जी : गोसावी एकलेचि ? गोसावीयांजवळि कोणहीं भगतिजन नाहीं ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हा न्हवे आतांचि मंडळीकु नीगाला :” मग वाएनाएकें गोसावीयांतें वीनवीलें : “जी जी : रावंसगावो बरवा : तेथ वरवें सीधनाथाचें देउळ असे : तरि तेंथें बीजें करावें :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एथ पुर्वदृष्ट असे :” “जी जी : तरि गोसावी कवणीकडे बीजें करिती ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हें ऐसें तपोवना : नीबगावांसि जाइल :” मग तेहीं वीनवीलें : “जी जी : गोसावीं रावंसगावांसि बीजें करावें : माझेया कुटुंबासि दरीसन देआवें :” गोसावीं वीनवणी स्वीकरिली : ॥

४९३ रावंसगावीं सीधनार्थी : संगमेस्वरीं वस्ति ॥ आबाइसां : उमाइसां भेटि

मग वाएनाएकें जाडि : पुडवाटुवा : सागळ : पोतें : ऐसें घेतलें : गोसावी गजगती बीजें करीति : वाएनाएकु मागां टाकीत एति : वाइसें मागां राहिलीं : गोसावीं संगमे-स्वरासि बीजें केलें : वाएनाएकें ओटेयावरि जाडिचें आसन रचिलें : गोसावी आसनीं उपवीष्ट असति : वाएनाएकु गोसावीयांपुढां पाए मोडुनि^१ खालि बैसले असति^२ : तवं आबाइसें^३ वाति लावावेया आलीं : वाति लाउनि गेलीं : मग उमाइसांपुढां सांधों लागलीं : “उमै : उमै : या वाएनाएकासि काइ जालें ? बाइलि एकि आणिली असे : ते ओटेयावरि बैसवीली असे : आपण खालि बैसला असे : म्हांतारेपणौनि^४ याचें न पारूखे :” ऐसें सांधौनि आबाइसें आंगणीं उभीं असति : तवं बाइसें आलीं आणि मागीलीकडौनि तेयांचे डोळे झांकिले : आबाइसीं म्हणीतलें : “हें काइ पां : एथ मासीं रळी करी ऐसें^५ कोणहीं नाहीं :” ऐसें म्हणौनि बाइसांचे हात परवंसिले : तवं बाइसांचीया आंगुळीया^६ हात ओळखिले : मग म्हणीतलें : “हात तरी बाइसांचे^७ : हें कोण ? बाइ ?” आणि बाइसीं हात सोडिले : मग आबाइसीं म्हणीतलें : “हें काइ वाइ : तुम्हीं आलीति : तरि गोसावी कें ?” बाइसीं म्हणीतलें : “हा नव्हे बाबा : एथ आसनीं असे :” तैसीचि आबाइसें दूख करूं लागलीं : मग उमाइसांपुढां सांधीतलें : तेयांतें आधिली दीसीं जइंती

४९२. १ अ. गेला. पं. लावीला. हबी. नीगाला. २ मुरा. गोसावीयांतें पीपळातळीं बैसलेयां देखिलें.

४९३. १ मुरा. घुंगट घालुनि. २ मुरा. तवं बाइसें आलीं : मागौती बाइसें दारा गेलीं : तवं आबाइसें— ३ मु. वीसदेयालागि. ४ पंगो. म्हांतारे जाले : परि—. हबी. म्हांतारेपण जालें परि—. ५ पं. कोण असे पां ? ६ पंहबी. सरळीया. ७ (हबी.). ८ अ. काइ.

जाली होती : पानें पोफळें घेउनि गोसावीयांचेया दर्सनासि आलीं : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागलीं : मग गोसावीं आवाइसांतें म्हणीतलें : “हें काइ बाइ : तुम्हीं म्हणायातें समुद्राचां प्रांतीं ओळखौनि : तरि मुडूपें मुडूप झगटुनि गेलीति तरि यातें नोळखाचि ?” मा तेहीं म्हणीतलें : “जी जी : गोसावी ओळखविती तरिचि ओळखीजेती :” यावरि गोसावीं तैल्यकारयुग्मा स्तीति : हे गोष्टि सांघीतलीं : मग आवाइसीं गोसावीयांचे श्रीचरणक्षाळण केलें : चरणउदक आवाइसीं घेतलें : उमाइसें घेओं बैसलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : तुम्हीं मासउपवासीए : तूम्हां अगळी उदक घेओ नैए :” मग तेहीं आपुलीए घागरिचें गाळिलें उदक आणिलें : तेणें चरणक्षाळण केलें : मग तेहीं चरणोदक घेतलें : उरलें तें तेहीं आपुलीए केळीए घातलें : मग गोसावी गुंफेसि बीजें केलें : ॥

४९४ गुंफे आरोगण

गोसावीयांसि उदीयांचा पुजाअवस्वरू जाला : मग आवाइसीं गोसावीयांलागि उपाहारू करावेयालागि तांदूळ काढिले^१ : तव वाएनाएकें म्हणीतलें : “आबै : मीया गोसावीयांतें आधींचि उपाहारालागि वीनवीलें असे :” मग वाएनाएकु उपाहारू घेउनि आले : वाएनाएका हातीं ताट : जावाया हातीं तुपाची वाटी^२ : तो दारवठां उभा राहिला वाएनाएकु ताट घेउनि आले : गुंफेसि ठेविलें : मग तेयांचीए हातिची वाटी घेउनि आले : मग गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : ॥

४९५ पाहातां मादणें

मग वाइसीं सांजवेळेचि आवाइसांतें म्हणीतलें : “वावासि बहुत दीस मादणें नाहीं तरि^१ पाणीं ठेवा :” मग आवाइसीं पाणीं ठेविलें : चोखणी केली : गोसावीयांतें मादणेयांलागि वीनवीले^२ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : आतां ना : पाहानपटीं करा :” मग गोसावीयांसि पट्टु जाला : मग मध्यानी एकी रात्रीं उठिलीं : पाणी ठेउं : तव सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : रात्रि वडील असे :” इतुकेनि तीएं नीजेली^३ : मग गोसावी पस्यांत पाहारीं परश्रयासि बीजें केलें : तेहीं वाति लाविली : पाणीं ठेविलें : गोसावी बीजें केलें : गोसावीयांसि ओलणी दीधली : गोसावीयांसि मर्दना जाली : मादणें जालें : गोसावीं वस्त्रें वेढिलीं : गोसावी आसनीं उपवीष्ट जाले : तव वीवळलें : ॥

१ मागे पूर्वार्ध लीळा. ३४ पाहा.

४९४. १ मुरा. सडीले. २ हबी. °आंबाचा गाडुगा.

४९५. १ मुरा. °चोखणी पाणीयांची आइती करा : मग आवाइसीं पाणीया डेरा भरिला पाणी ठेविलें— २ मुरा. °पडदणी ओळगउं आदरीली : ३ मुरा. °वेळा दोनि उठीली : गोसावी नीराकारिलेंचि : मग पाहातां उठिलीं : वाति लाविली—.

४९६ कामाड अष्टमंगळा नाम करणे

वाएनाएकु सकुटंबी गोसावीयांचेया दरीसनासि आले : सांकड गुंफा : ते एकु पाओ भीतरि : एकु पाओ बाहीरी : ऐसे उभे ठेले : एकाचीए हातीं वीडा देति : ते गोसावीयांसि वीडा दर्सन करीति : वाएनाएकु म्हणति : “जी जी : हा अमुका दंडवत करी :” तो श्रीचरणां लागे : मग तो परता नीगे : मागुता आणिकाचां हातीं वीडा देति : ते गोसावीयांसि दर्शन करीति : “जी जी : हे अमुके :” ऐसीं आवघींचि आलीं : आणि आवघेयां दर्शन जालें^१ : मग^२ कामाडसें आलीं : तीं गोसावीयांसि वीडा दर्सना केला : दंडवत केलें : श्रीचरणां लागलीं : मग गोसावीं तेयांची श्रीकरें पाठि स्परीसिली : “अष्टमंगळा^३ बाडसें तीएं ये ?” वाएनाएकें म्हणीतलें : “जी जी : मज दर्शन जालें तरि यां आवघेयां होआवें कीं^४ :” मग तीं गोसावीयांचेया श्रीचरणीचेया आंगुठेयाचें नख देखिलें : तीए पाहातचि होतीं : मग कामाडसें नीगालीं : ऐसें आवघेयांसि दर्सन जालें : वाएनाएकाचीए घरिची परचारक दारवठेनसीं लागौनि गोसावीयांची श्रीमुर्ति पाहातचि होती : मग तीं आवघीं गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागलीं : आणि नीगालीं : मग तीं आवघीं घरासि गेलीं^५ : ॥

गोसावीयांसि पुजाअवस्वरू जाला : मग गोसावीं सिधनाथासि बीजें केलें : गोसावीं बाहीरीली दोन्ही दारवंडां^६ श्रीकरीं धरुनि भीतरि अवळोकिलें : भीतरि मास-उपवासीनी बैसलीया होतीया : गोसावीं तेथौनि बीजें केलें : मागिला^७ वडातळि गोसावी नावेक चरणचारी उभे होते : ओतीं उतारू नाहीं : मग गोसावीं ओतु वरि^८ उतरले : रामनार्थी नरसीहीं अवस्थान जालें : दीस नव : ॥

४९७ ओतीं उमाइसांसि आस्वासन

गोसावीयांसि रामनाथाचेया वडातळि आसन असे : उमाडसें ओतापैलाडि उभीं ठाकलीं : गोसावीयांसि दंडवत केलें : गोसावीं थडीए साउमेयां बीजें केलें : उमाडसीं वीनवीलें : “जी जी : मीं गोसावीयांजवळि एइन :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एथौनि या म्हणिजेल तरि एओं एइल : परि तुम्ही व्रतस्तें : तुम्हांसि सीवालंघन^९ करूं नैए :” उमाडसीं

४९६. १. (हबी.). २. मु. °तयांची जाया. ३. मुराहबी. अष्टमंगळच. ४. (मुरा.).

५. भ. (सोधु : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाड : इतुकेयांतु यथीचें दरीसन कोणांसि जालें ?” बाडसीं म्हणीतलें : “बाबा : आवघेया वायनायकाचेया कुटुंबासि जालें :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाड : तैसें नव्हे :” “तरि बाबा : कैसें होय ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाड : दारवंडेसीं बाड उभी होती तीयसि जालें :” तेयां नावं मैळाडसें :). ६. अ. दारवठां. हबी. दारसंका. ७. भ. खीडकीयां.

८. मुरा. ओता वरीलीकडे.

४९७. १. पंभगोमुराहबी. सीमालंघन. एवा. सीमा अतिक्रमं न ये.

म्हणीतलें : “ जी जी^१ : काळदासभट काइ नेणों : काइ नेणों बोलत असति : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ बाइ : बोलिजे ऐसें एथ काइ असे ? ” “ ना जी : काइ नेणों : काइ नेणों बोलत असति : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ आपणेयां नीवारे तरि नीवारिजे^३ : नाही तरि स्थानपालटु कीजे : कां कानीं आंगुळीया सुइजति : ” ॥

४९८ काळदासभटां तांबोळग्रहण

गोसावीयांसि रामनाथिचेया वडातळि आसन^१ : एकादसिचां दीसीं काळिदासभट गोसावीयांचेया दर्सनासि आले : सरिसे नातु मुंजिये भानु आले^२ : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : तांबोळ परित्येजितां तिही^३ गोसावीयांतें वीनवीलें : “ जी जी : मज तांबोळ देयावें : ” म्हणौनि आंजुळि ओडवीली : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ एथिचें तांबोळ घेइजे ऐसा काइ धर्मु ? ” मग तेहीं म्हणीतलें : “ जानामि धर्म न च मे प्रवृत्ति : जानाम्यधर्म न च मे निवृत्ति : । केनापि देवेन हृदिस्थितेन यथा नियुक्तोऽस्मि तथा करोमि ॥ ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ हे आवघे ऐसे^३ असति कीं : ” म्हणौनि श्रीकरें दाखवीलें : तेहीं म्हणीतलें : “ मां काइ जी : असति तरि असति : आणि काइ जी^३ : तांबोळ गुरुचें : माता : पीता : देवता : यांचें घेओं ए : स्वधर्मपीडामवचिन्त्ययोयं मत्पापशुद्धयर्थमिह प्रवृत्तः । नोचेत्क्षमामप्यहमस्य कुर्यामतः कृतघ्नो वद कीदृशोऽन्यः ” ॥ म्हणौनि घेतलें : तैसीचि तेयां स्तीति जाली : मग गोसावीं मढासि बीजें केलें : गोसावीयांसि पुजाअवस्वरू जाला : मग गोसावीयांसि ताट जालें : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ बाइ : यांसि जेउं वाढा^४ : ” तीं म्हणीतलें : “ मज एकादसी : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ बाइ : यांसि तुपें माखूनि पोळी देया : ” बाइसीं तेयांसि तुपें माखूनि पोळी दीधली : ते तेहीं घेतली : ते इंद्रभटांचे आधिली घरिचे पुत्र : काळदासभटाचे नातु : तेयां नावं भाइदेव : ॥

४९९ वैजो भुंगी नामकरण

वैजोवाएं^१ पुरीं आपुलीए सेतिचीं वाळुकें तोडिलीं^२ : डेरां घालुनि : गंगेआंतु घेउनि आले : रामनाथाचां ओतीं डेरा^३ घातला : मग खांदावरि डेरा^३ घेउनि आले :

२ मुरा. “ ब्राह्मण भकतु असे जी : ” हबी. “ हे ब्राह्मण काहीं काहीं बडबडीति : ” हीराइसें. “ हे महादेव पाठक काइ नेणों बोलत असति : ” ३ रावा. “ नाइकवें तरि कानीं आंगुळीया सुइजति.

४९८. १ हबी. “ काळिदासभटाचा लेकु डाळिदासभट : सरिसा मुंजिया भानु : ऐसे आले : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : बैसले : तांबोळासी हात वोडवीले— २ (मुरा.). ३ पंगो. सास्त्रमडीं.

४ मुरा. “ सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ आजि एकादशी कीं : ” “ जी जी : गुरुचें— रावा. स्वधर्मपीडा म्हणौनि श्लोकु म्हणितला : ५ मुरा. “ बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : भातु नाहीं : ” मग मुंजीयासि तुपपोळी दीधली.

४९९. १ मुरा. वैजोबाचा गाउं पुर : तेथ तीहीं वाळुकें— हबी. पुर गाउ भटोबासाचें : तेथ वैजोबाए वाळुकें— २ गो. “ गंगेआंतु घालौनि घेउनि आले : एवा. “ येकु डेरा पीकलेयां वाळूकां भरीला : येकु हीरवेया वाळूकां भरीला : ऐसे दोनि डेरे वाळूकां भरुनि : पुरु उतरौनि : गंगेचेनि मध्यें घेउनि आले वोति लाविले. ३ एवा. डेरे.

गोसावीयांसि रामनाथाचां चौकीं आसन असे : बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : बटीकुरू पातळु ऐसा दीसतु असे : परि कीती ओझें घेउनि आला : माजु मोडैल ऐसा दीसतु असे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : तो माहादेवाचा श्रींगि : हा एथिचा श्रींगि : ” डेरा उतरिला : गोसावीयांपुढां वाळुकें पुंजा केली : बाइसीं^४ कोवळीकोवळीं वाळुकें नीवडूं आदरिलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : राहा : एं वाळुकें नीवडूं नको : वाळुकें जारसें : पीकलीं : कोवळीं : ऐसे अवघेयां वांटे करविले : अवघेयांसि वाळुकें दीधलीं : तवं राणा आला : गोसावीयांचा भागु तो राणेयांसि देववीला : बाइसीं गोसावीयांलागि च्यारि ऐसीं वाळुकें कोवळीं नीवडिलीं : ॥

५०० स्त्रीये काळस्फोटव्येथा हरण

गोसावीयांसि रात्रीं नरसीहीं पहुडु असे : लळताइसें^१ नावं बाइ : तीए तेथिचीं कठीएं : तेयांसि काळस्फोटु नीगाला : तीएं रात्रीं वीवळों लागलीं : “ धावं गा देवा : राख गा देवा : पोसि गा देवा : पोसीसि ना तरि मारि गा देवा : ” ऐसीं च्याऱ्ही पाहार वीवळों लागलीं : पस्यात पाहारीं गोसावीं परश्रयासि बीजें केलें : परश्रयो सारुनि गोसावीं तेयांपासि बीजें केलें : सरिसीं वाइसें : तीएं^२ आधी गुंफेआंतु : आधी गुंफेबाहीरि : ऐसीं होतीं : गोसावीं तो फोडु अवळोकिला : श्रीचरणीचा आंगुठा लावीला आणि फुटला : वरि पीक घातली : आणि तेयांची व्येथा होती ते हरली : तेयांसि नीद्रा आली : बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : फोडु तरि सानाचि : परि च्याऱ्ही पाहार वीवळत होती : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : हा काळस्फोटु : हें जरि नावेक न वचतें तरि तेयांचें देह जातें^३ : ” ॥

५०१ उमाइवीज्ञापनं उपाहारु स्वीकारु

एकादसिचां दीसीं उमाइसातें वैजोवा घोडेया वावुनि गोसावीयांचेया दरीसना घेउनि आले^१ : गोसावीयांचें दर्सन जालें : उमाइसीं गावां जावेया गोसावीयांतें वीनवीलें : गोसावी वीनवणी न स्वीकरतीचि : मग गोसावीयांतें उपाहारालागि वीनवीलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें तेथ नैएं : श्रींगीहातीं एथचि उपाहारु पाठवा : ” मग तीएं साडेगावांसि

४ एवा. “माहादेवाचां ठाडं दोनि गण : येका नांव श्रींगी : तरि हा येथिचा श्रींगी. ५ गो. हीरवीं : पीकली : कोवळीं : बाइसें गोसावीयांलागि नीवडूं बैसली :

५००. १ पराहबी. लळिताइसें. २ हबी. लळिताइसें तीयें बाहीरी बैसली असति : तल्हातीं. (एवा. तळवां) पीक घातली : दुख काडिलें : ३ एवा. हबी. गोसावीं एकलेयांचि बीजें केलें : गोसावीं परश्रयो सारुनि तेयांची व्येथा हरुनि मळा बीजें केलें : मग बाइसीं पुसिलें : “ हा बाबा : एवढा वेळु ते वाइल वीवळत होती : आतां उगीचि राहिली : तरि काइ सरली : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें नावेक न वचतें तरि तेयांचें देह जातें : ”

५०१. १ हबी. (एवा. सरीसें आवाइसें होतीं :)

गेलीं : बारसिचां दीसीं वैजोबाहातीं दुरडीए उपाहारू पाठवीला : मढासि घेउनि आले : गोसावीयांसि पुजा आरोगण जाली^३ : ॥

५०२ उमाइ दरीसना एणें

एरी दीसीं उमाइसें गोसावीयांचेया दरीसनासि^१ आलीं : गोसावीयांसि वडातळि आसन असे : वाइसीं एतां देखिलें : वाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : मासोउपवासीनि नव्हे : लावं : बाबा : कैसी पोट बांधौनि एत असे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें काइ वाइ : एं येथिचेया दर्सना एतें असति : मां यांसि सवीया कैसीं देतें असा ? ” मग तीएं आलीं : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागलीं : गोसावीयांजवळि बैसलीं : गोसावीयांचां श्रीकरीं नीबु होतें : तेयांसि ऐसा मनोर्थू जाला^२ : ‘ हें नीबुं गोसावी मज देतु कां : ’ मग गोसावी नीबु तेयांसि दीधलें : मग तीएं गावांसि नीगालीं : ॥

५०३ सोभागांचा उपाहारू स्वीकारू

सोभागवाइसांची बहीणि भूगावी^१ होती : तीहीं सोभागवाइसांतें म्हणीतलें : “ माइबाइ : गोसावीयांतें उपाहारालागि वीनवि कां : मग मज गोसावीयांचें दर्सन होइल : ” मग तीएं गोसावीयां जवळि आलीं : गोसावीयांतें उपाहारालागि वीनवीलें : गोसावीं वीनवणी स्वीकरिली : मग तेहीं उपाहारू नीफजविला : रात्रीं रांधितां : कणीकि कांडितां : तेणें ब्राह्मणें^२ आइकिलें : उदीयांचि तो ब्राह्मणु धोवें धूआवेया नीगाला : तव^३ तो पाटैलु हुड्यावारि^४ बैसला असे : तेणें पुसिलें : “ तुमचां घरीं रात्रीं रांधिकाडि थोर ऐसी होत होती : ” तेहीं म्हणीतलें : “ आमचीए आकडसासुवेचे^५ गुरु आंवतिले असति : तेयांलागि^६ रांधिजत होतें : ” तेणें म्हणीतलें : “ तुमचीए आकडसासुवेचे गुरु जाले : आतां तुमचीए ब्राह्मणिचे गुरु होती : ” ऐसें भकों लागला : मग तेणें एउनि घरीं सांधीतलें : तेहीं म्हणीतलें : “ असो देया^७ : ” मग सोभागवाइसें गोसावीयांतें वीनवावेया आलीं : वीनवणी स्वीकरिली : गोसावीं बीजें केलें : पाउलें च्यारि गेले : पौळीचेया अग्न कोणापासि उभे राहिले^८ : तेथौनि नगर अवळोकिलें : आणि म्हणीतलें : “ वाइ जा : आतां हें नैए : यालागि एथचि उपाहारू घेउनि या : ” तीएं दूख करितें गेलीं : तेयांपुढें सांधीतलें : मग तीएं दूख करूं लागलीं : “ यां

२ एवा. वैजोबासि श्रींगी नावं तेथ ठेवीलें.

५०२. १ मु. °पोट बांधौनि— २ मु. उपन्नला.

५०३. १ गोहवी. भोगावीं. २ अभगो. पाटैलें. मु. गावाचेनि अधिकार्यें. ३ बी. °तो गावीचा पाटीलु. ४ (मुराबी.) ह. दुर्गावरि उभा असे. ५ मुराभगोपंहवी. आकडसासुवे. ६ हबी. °पाहुणर करीत असों. ७ हबी. °परतें. ८ हब. °नगर अवळोकिलें : आणि म्हणीतलें—.

पापीयांचेया गावां गोसावी काइसेया बीजें करिती ? ” मग सोभागबाइसें गोसावीयांलागि उपाहारू घेउनि आलीं : गोसावीयांसि वीळिचेयांचां पाहारीं एका आरोगण जाली : बाइसें गोसावीयांतें व्याळीएलागि वीनवीतें होती : व्याळी न करितीचि : ॥

५०४ पाडिवां प्रयाण

गोसावीं पाडिवेयाचां दीसीं उदैक बीजें केलें : देवताभूवनीं गोसावीयांसि प्रातपुजा जाली : आरोगण जाली : पहुडु जाला : गोसावीं दूपाहारीं बीजें केलें : ॥

५०५ बोरीए राणाइसां : लाखाइसां भेटि

बोरीएमध्यें लाखाइसां राणाइसां गोसावीयांसि दर्सन जालें : बोरी उतरौनि थडीएसि डावेया हाता कांटीएतळि गोसावीयांसि आसन जालें : तेहीं दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागलीया : बैसलीया : गोसावीं क्षेमवार्ता पुसो आदरीली : लाखाइसीं अवघी क्षेमवार्ता सांघीतली^१ : मग गोसावीयांपुढां लाखाइसीं सांघीतलें : “ जी जी : बळ्हेग्रामूनि नीगालो^२ : एहीं नेमु घेतला : गोसावीयांचें चरणोदकवांचौनि न पीएं : ” मग बाइसीं गोसावीयांसि चरणक्ष्वाळण केलें : बाइसें चरणोदक पीओं सुतें होतीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : तेयांची आधीं टाळु^३ सींपा : ” मग बाइसीं तेयांची टाळु सींपिली : मग तेयांसि चरणोदक पीओं सुदलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : ऐसा नेमु न कीजे कीं : हें पां^४ केउतेंहीं जाए तेव्हळि काइ ? ” मग तेहीं थापडेयांची दूरडी गोसावीयांपुढां ठेविली : गोसावीं श्रीकरेंकरुनि^५ पांटीएचा पदरू फेडिला : श्रीकरीं थापडा घेतला : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ काइ बाइ : बळ्हेग्रामिचें पक्वान ? ” “ ना जी : काइसें पक्वान ? हें लांकांचें थापडें : ” मग गोसावीं करांगुळीचेनि नखेंकरुनि बुडूडा उचडिला : श्रीमुखीं घातला : गोसावीयांसि गुळुळा जाला : वीडा जाला : गोसावीं तेथौनि बीजें केलें : ॥

५०६ साडेगावीं मैराळदेवीं वस्ति

मग गोसावीं साडेगावांसि बीजें केलें : मैराळदेवीं डावीएकडे पटिसाळेवरि आसन जालें : जाडिचा कानवडा बांधला : गौराइसें अग्रोदका^१ गेलीं होतीं : तवं जाडिचा कानवडा देखिला : तेहीं म्हणीतलें : “ गोसावीयांचीए जाडीसारिखी जाडि : तरि काइ गोसावीं बीजें केलें असैल ? ” ऐसें म्हणौनि आलीं : तवं गोसावीयांतें देखिलें : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागलीं : गोसावीं पुसिलें : “ बाइ : इंद्रा गावीं असे ? ” “ ना जी : गावीं नसति : ” “ तरि अग्रोदक कोणालागि ? ” “ जी जी : कांकोचेया देवांलागि^२ : ”

५०५. १ (हबी). २ (मुरा.). ३ मुराभह. मूर्द्धनि. ४ मुरा. विपायें. ५ गो. श्रीकरीचेनि नखांगुळेंकरुनि.

५०६. १ एवा. पींपळु सींपों. २ हबी : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें आलें ऐसें कव्हणापुढां न संगावें हो

तैसींचि तीएं बीढारासि आलीं : आबाइसां उमाइसांपुढां सांघीतलें : आबाइसें उमाइसें गोसावीयांचेया दरीसनासि आलीं : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागलीं : मग लाखाइसां आबाइसां खेवांखेवि जाली : आबाइसीं पुसिलें : “लाखाइसें : तुम्ही केव्हां आलींति ?” तीहीं म्हणीतले : “आजि आलों^३ :” तीएं प्रीतिसोइरी^४ : मग गोसावीयांजवळि बैसलीं : गोसावीयांतें उपाहारालागि वीनवीलें : गोसावीं वीनवणी स्वीकरिली : मग तीएं लाखाइसांतें बीढारा घेउनि गेलीं : ॥

५०७ राणाइसां स्वतंत्रीएधर्म नीरोपण

लाखाइसांतें आबाइसीं नेलें : राणाइसें बीढारीं राहीलीं : लाखाइसें आपुलीया संबंधीयाचां घरीं न्हालीं^१ : जेविलीं^२ : मग राणाइसें भूकैलीं : सीदोरीएची वास पाहाति : आणि तेयांची वाट पाहाति : आणि गोसावीयांचेया श्रीमुखाकडे पाहाति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : जेवा ना कां ?” “ना जी : लाखाइसें एती : मग जेउं वाढिती : तेयांची आणि माझी सीदोरी एकी^३ ठाई असे :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : स्वातंत्रीय हा मोक्ष : प्रतंत्रीय हा बंधू :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : तुम्हीं काइ करा ?” “जी जी : वापु धानि^४ मागे : तेयाची वरो होए : मीं धानि मागें : तेयाचें तेलमीठ^५ होए : कांतें तेयांचें धडौतपण होए :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “धानि^६ न मगिजे : कांतिजे ना : भीक्षा मागिजे :” “ना जी : तरि धडौतपणासि काइ करूं ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : सुडे मागिजेति : मग आपुलें अंग झाके ऐसें कीजे : आंचळे बहिर्वासु न नेसीजेति :” तवं राणाइसीं म्हणीतलें : “जी जी : मागितलेयां कवण देइल^७ ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पृथ्वीएसणें रवण असे : आणि इस्वराएसणी देवता असे : मा चींधीचीरकुटी नेणों कैचि^८ मीळैल कीं : तुम्हां काइ दैन्य असे ?” मग दीसु मावळतां लाखाइसें आलीं : तेहीं पुसिलें : “राणाइ : तुं जेविलीसि ?” “तुम्हांवीण कैसी जेवीन ?” मग तीहीं सीदोरी सोडिली : आंबीलभातु घालुं आदरिला : गोसावीं पुसिलें : “बाइ : हें काइ ?” “जी जी : हा दहींभातु :” मागुतें पुसिलें : “हें काइ बाइ ?” तेहीं म्हणीतलें : “जी जी : हा आंबीलभातु^९ :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हा वाढा^{१०} : हा नको :” यावरि बाइसीं लाखाइसांतें म्हणीतलें : “आपण तेथ जेउनि आलींति : इसि आंबीलभातु वाढीतीसि ? नको वाढुं : हें बाबाचीए पांतीसि जेवील :” मग तेयांसि गोसावीं दहींभातु जेओं सूववीला : मग वीळिचां आबाइसांचा उपाहारु

बाइ : ” (बी. गौराइसीं म्हणीतलें : “जी जी :” ३ (मुराहबी.). ४ पं. व्रत°. मुराहबी. वृति°. ५०७. १ (हबी.) २ गोबी. एकवट असे. ३ पंढबीगो. धान्य. ४ अ. लोण. ५ “बाइ तुम्ही काइ करा” — येथपासून तो “तुम्हां काइ दैन्य असे” येथपर्यंतचा भाग मुरा. प्रतीतील या लीळेत नाही. तेथे तो “राणाइसां भीक्षाविधि निरूपण” या लीळेत आरंभी घेतलेला आहे. ६ अह. कोणचि मीळवील (एवा. मीळैल) कीं. ७ अभ. दहींभातु. एवा. वर्णभातु. ८ पंगो. बांधा.

आला : गोसावीयांसि पुजाअवस्वरू जाला : गोसावीयांसि आरोगण जाली : गोसावी-
यांसि तेथचि पट्टु जाला : ॥

५०८ डोणी उतरणें

गोसावीयांसि उदीयांचा पुजाअवस्वरू जाला : मग गोसावीं गंगेचीए थडीए बीजें
केलें : डोणीपासि उभे राहिले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “डोणि^१ घाला^२ गा :” तेहीं म्हणीतलें :
“जी जी : डोणीसि माहाजनीं आण वाइली असे :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हें भीक्षू माहात्मे :
यांसि काइसी आण ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “घाला^३ डोणि :” “ना जी : आम्हां आवलुं नैए :”
सर्वज्ञें म्हणीतलें : “या : हें तुम्हां आवलुं लागेल :” मग तेहीं डोणि घातली : गोसावीं
फुटेयाची तळसुती केली : गोसावी डोणीवरि बैसले^४ : वाइसें बैसलीं : लाखाइसें बैसलीं
तवं नावेक डोणि पर्ती गेली : मग गोसावीं राणाइसां श्रीकरू देउनि बैसवीलीं : मग
श्रीकरीं आवला घेउनि डोणि आवलिली : गोसावीं उजुचि नेली : मग तेयांसि वीस्मो
जाला : “हें काइ : ऐसी डोणि कोण्हीचि आवलुं नेणे जी : आम्हींहीं नेणों जी :”
मग तेहीं आवलें घेतलें : डोणि कडै लाविली : मग गोसावी उतरले : वाइसें उतरलीं :
लाखाइसें उतरलीं तवं डोणि नावेक परती गेली : मग गोसावीं श्रीकरू देउनि
राणाइसें उतरलीं तवं वाइसें कोपलीं : “हें काइ ओ जालें रांडेसि : मगां तरि
मगां वावाचा श्रीकरू धरुनि बैसलीं : आतां तरि आतां वावाचा श्रीकरू धरुनि
उतरलीं : वावाचा श्रीकरू दूखवला :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वाइ : यांसि कां कोपतें
असा ? हें यांसीचि करूं आवडत असे^५ :” मग गोसावीं तेथौनि बीजें केलें : पुरापासि^६
सेत : तेथ कांटीतळि आसन जालें : वैजोवा आले : श्रीचरणां लागले : वाळुकें
दर्सनासि केलीं : ॥

५०९ पापवीनासनीं अवस्थान : अवधूता भेटि : स्तीति

तैसेचि गोसावीं पापवीनासनासि^१ बीजें केलें : अवधूतु घागरीसीं उदकासि नीगाला :
दारवठां^२ पीपळातळि गोसावीयांसि दर्सन जालें : गोसावीयांपासौनि तेयां स्तीति
जाली^३ : स्तीति जाली : तीएं दीसौनि गोसावीयांचे जाले : सेवादास्य करूं लागले :
पापवीनासनीं गोसावीयांसि तीरात्रि अवस्थान जालें : ॥

५०८. १ मुराहबी. “डोणि कां गा सुआ ना ?” २ मुराहबी. सुआ. ३ मुराहबी. उभे राहीले.
४ अन्नगो. नेओं. ५ (मुराहबी.). ६ एवा. पुरीं टेंकावरि गोसावीयांसि आसन जालें.

५०९. १ मुह. देउळासि. २ एवा. भीतरि आंगणीं दर्सन जालें. ३ हबी. °आणि घागरि ठेविली.
आंगणीं भेटि जाली : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागला : अनुसरले : गोसावीयांचें सेवादास्य करूं
लागले :

५१० राणाइसां भीक्षावीधि नीरोपणें

गोसावीं नाथोबातें म्हणीतलें : “मंडळीका : यांतें भीक्षेसि नेया गा :” गोसावीं श्रीकरें तेयांसि झोळी दीधली कीं नाहीं ऐसें नेणिजे^१ : मीरेगावांसि भीक्षेसि गेली^२ : तेयांसि भीक्षेसि मांडे : पोळी : ढीडरें : भाकरी : दीवसें : वर्णभातु : खीरि : साकवतीया : भीक्षा करुनि गोसावीयांपासि आले : गोसावीयांसि दृष्टभूत झोळी केली : गोसावीं डावा श्रीकरू खालि घालौनि ऐसी उचलिली : मग अवळोकिली : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : इतुकीं अनें काइ एकी घरीं नीफजति^३ ?” तेहीं म्हणीतलें : “ ना जी : इतुकीं काइ नीफजती ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भीक्षा राज्य बाइ : ” ॥

५११ चोरूकुमति हरणें

रात्रीं चोर एत होते : तो बाइसीं गजंबु^१ आइकिला : बाइसीं गोसावीयांपुढां सांघीतलें : “बाबा चोर आले :” गोसावीं वाहीरि बीजें केलें : पीपळाचेया पारावरि गोसावी उभे राहिले : मग गोसावीं खांकलिले^२ : तीहीं म्हणीतलें : “एथ माणुसांचा चाहाळु असे :” तैसेचि ते गंगेचीया थडीयाथडीया गेले : उदीयांचि^३ वैजोबाचे सासुरे^४ भाइदेव गोसावीयांचेया दरीसनासि आले : ते चोरांतु^५ होते : तेहीं म्हणीतलें : “ जी जी : रात्रीं एथ माणुसें आलीं होतीं ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आलीं होतीं : ” “ जी जी : गोसावीयांचां ठाईं काहीं उपद्रो जाला ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ काहीं नाहीं : ” मग तीहीं गोसावीयांतें वीनवीलें : “ जी जी : गोसावीं एथ नसावें : हें चोरांचें खागें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ नसिजे तैसें एथ काइ असे ? ” “ ना जी : गोसावीं एथ नसावें : मीरेगावीं गावांआंतु नागनाथाचें देउळ असे : तेथ गोसावीं बीजें करावें : ” गोसावीं वीनवणी स्वीकरिली : ” ॥

५१०. १ मुरा. प्रतीत या लीळेची ‘आदि’ “राणाइ झोळीदानपुर्वक भीक्षाविधी निरूपण” अशी असून तिचा आरंभ पुढीलप्रमाणें : (मागे पूर्वार्ध लीळा ५०७, तळटीप ६ पाहा). “मग गोसावीं राणाइसातें पुसिलें : “बाइ : तुम्हीं काइ करा ?” “जी जी : धान्य मागों : कांतों : बापु सेतवडीया मागे :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : धान्य कां मागां ?” “ना जी : वरोलागि : ” “कांता कां ?” “ना जी : तेलमीठ होए : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : कांतिजे ना : धान्य न मागिजे : भीक्षा कीजे : भीक्षा नीकी : ” तीहीं म्हणीतलें : “वस्त्रकापड होए जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पृथ्वीएसणे रवण : ईश्वराएसणी देवता असे : मा चिंधीचीरकुटी नेणों कैचि मीळैल कीं : ” मग गोसावीं झोळीए गांठि घातलीया : तयाचां हातीं दीधली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “मंडळीका यातें सांघातें भीक्षे नेया :—.” २ भ. नेली. ३ मुरा. ‘पाहा पां : नाना पक्वान्नें’ सर्वज्ञें म्हणीतलें : “भीक्षा राज्य बाइ : ”

५११. १ अ. गजमु. ह. सांसलु. बी. सांचलु. २ पंभगो. खांकरीले. हबी. खांकरीति. ३ हबी. घुइनायक आले : ते वैजोबाचे सासुरे. ४ अ. सोइरे. भ. ससुरे. ५ गो. चोरासरीसे.

५१२ मीरेगावीं नागनाथीं वस्ति

वीळिचांचां वेळीं गोसावीं मीरेगावांसि बीजें केलें : नागनाथीं गोसावीयांसि वस्ति जाली : ॥

५१३ संगमेस्वरीं अवस्थान

गोसावीयांसि उदीयांचा पुजाअवस्वरू जाला : मग गोसावीं तेथौनि बीजें केलें : संगमेस्वरीं पंचरात्रि अवस्थान जालें : मलिनाथाचीए देउळीए पुजा आरोगण होए : ॥

५१४ क्षुद्रा नदी स्वेतु बांधणें

बाइसें नांदौरासि भीक्षेसि जाति : क्षुद्रानदीसि^१ चीखलु होता : तेथ बाइसें माखलीं : मग गोसावीयांसि पुजाअवस्वरू जालेयाअनंतरें गोसावीं क्षुद्रानदीसि बीजें केलें : सारि^२सें अवधूत असति^३ : गोसावीं^४ मेघवणीए पागेचा धाटा घेतला : फुटेयाची^५ तळसुती केली : गोसावी तेथ उभे राहुनि अवधूताकरवि सांडोवा बांधवीत असति : तवं उपाध्ये^६ आले : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : तेथ उपाध्यां भेटि जाली : ॥

साडेगाउनि काळदासभट उपाहारू घेउनि आले : गोसावीं तेयांतें एतां देखिलें : मग म्हणीतलें : “आतां एथ अभ्यागते^७ आलीं : पुरों देया गा व्यापारू : आतां माहात्मेयां होआवें लागेल :” मग गोसावीं वस्त्रांपासि बीजें केलें : गोसावीं बाहीरवासु वेढिला : फुटेयाची बुथि घातली : गोसावीं भोजनतेयाकडे बीजें केलें : पुढें काळदासभट : मागां गौराइसांचीए डोइए आंबिचेयां वडेयांचें मडकें : गोसावीयांतें देखिलें आणि श्रीमुर्ति पातें एतें असति : वरतीया दृष्टी : तेणें दूचिती जालीं : आणि आडखूळलीं : आंबाचें मडकें फूटलें : तैसेंचि वडे भरुनि घेउनि आलीं : गोसावीं कपाटासि बीजें केलें : तीए आलीं : श्रीचरणां लागलीं : मग गोसावीयांसि गुळुळा जाला : श्रीचरण पक्षाळिले : टीळा जाला : बाइसीं पुजाअवस्वरू केला : मग गोसावीयांसि बाइसीं ताट केलें : भक्तिजनांसि ठाए केले : गोसावीं पुसिलें : “बाइ : पैल काइ ?” तीहीं म्हणीतलें : “जी जी : आंबीचें मडकें : गौराइसें आडखूळलीं : तें फूटलें : तरि^८ सांडलें : तरि गोसावीयांसि कैसें वाढुं जी ?” सर्वजें म्हणीतलें : “आणा :” मग तेहीं गोसावीयांचां ताटीं वडा ओळगविला : आवघेयां भगतिजनाचां ठाई वाढिला : मग गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळुळा जाला : पहुडू जाला : मग सर्वजें म्हणीतलें : “आतां एथ अभ्यागते^७ आलीं : हें तवं अरप्य^९ : हें आपण आतां नंदापुरा^{१०} जाइजेल :” तैसेंचि गोसावीं बीजें केलें : ॥

५१४. १ अगो. क्षौद्रा. २ (मुरा.). ३ मुरा. पाटाउवें पागेची उभे धाटि केली : ते पागभूमीका काळी : धारी लोहीवी : तथा मेघवणी. हबी. पाटाउंवा पाग काळिया धारियाची : तीयेतें मेघवणीं म्हणितलें : तिये पागेचा उभेया धाटिया : धाटा केला होता. ४ मुरा. तळपाची तळशूधि केली. ५ पं. आपदेवोभट. ६ अन्न. भक्तजने. ७ पं. आंब— मुरा. तरि सांडलें गोसावीयांसि—. ८ (गोमुरा.). ९ गोपंह. नांदौरासि.

५१५ तीरीं श्रीकृष्णवेधप्रसंसा

अवघीं भगतजनें उजु वाटा पाठवीलीं : गोसावीं उपाध्यांचा हातु धरुनि गंगेचेनि तीरें बीजें केलें : गोसावीयांचीए श्रीमुर्तिची साजली उदकावरि^१ पडली : तेणें तळील^२ जीए जळचरें तीए वरि आलीं : गोसावीयांची श्रीमुर्ति पातें असति : गोसावीं उपाध्यातें म्हणीतलें : “ वटिका : काइ एं काइ पातें असति ? ” ते उगेचि होते : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ द्वापरीं श्रीकृष्णचक्रवती एमुनेचेनि तीरें बीजें करीति : मग तळ घेउनि जीए जळचरें असति तीए वरतीं एउनि श्रीमुर्तितें पाहाति : ऐसे गा ते वेधाचार्ये^३ : ” तेहीं म्हणीतलें : “ जी जी : ऐसें गोसावीं सांघीतलें : तें काइ तेथिचें नातें आपुलें सांघीतलें ? ” परि ते जाण न्हवतीचि : ॥

५१६ नांदौरीं आदीतीं अवस्थान

मग गोसावीं नांदौरासि बीजें केलें : आदीतीं पाखू दीस अवस्थान जालें : ॥

५१७ सामकोपुत्रत्वस्वीकारें आरोगण

सामकोचा पुत्र सरला होता : तो तेयांसि^१ स्वप्नीं आला : तेणें म्हणीतलें : “ आइ : मज जेउं सुइ कां : ” तेहीं म्हणीतलें : “ काइ जेउं सुं^२ रे वा ? ” तेणें म्हणीतलें : “ दधिभातु सुइ^३ : ” तें आवाइसांपुढां सांघीतलें : आबैसीं म्हणीतलें : “ गोसावीयांसि आरोगण दे : ” इतुलेनि गोसावीयांपासि^४ आलीं : आबैसीं गोसावीयांपुढां सांघीतलें : “ जी जी : सामकोनि स्वप्न देखिलें : यांचा पुत्र सरला होता : तो यांसि स्वप्नीं आला : ‘ आइ : मज दधिभातु जेउं सुइ कां : ’ एहीं देखिलें जी : तरि एं गोसावीयांसि आरोगण देती : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तरि काइ वाइ : तुमचेयां पुत्रां होआवें^५ ? ” “ हें काइ जी ? गोसावी कैसे पुत्र ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें नव्हे : तुम्हीं म्हणतें असा : ” मग तेहीं दधिभातुपुर्वक गोसावीयांसि आरोगण दीधली^६ : ॥

५१८ राणाइपीते उपाहारस्वीकारू

गोसावीयांलागि राणाइसें आणि राणाइसाचे पीते : ते उपाहारू घेउनि आले^१ : गोसावीयांतें वीनवीलें : गोसावीं वीनवणी स्वीकरिली : गोसावीयांसि पुजाअवस्वरू

५१५. १ मुरा. उदकामाजि. हबी. उदकाआंतु. २ गोपंहबी. तळ घेउनि जीए जळचरें होती तीए— ३ यापुढील भाग मुराहबीभ. प्रतीत नाही.

५१७. १ मुरा. ‘करजाळां— २ एवा. सों. ३ मुरा. ‘मग ते साडेगावांसि आलीं. ४ मुरा. ‘नांदौरा— ५ पंगो. ‘लागेल ? ६ गो. ‘मग गोसावीं आपूलेया पुत्राची गोष्टी सांघीतली. मुरा. ‘गोसावीयांसि ताट केलें : दधिभातु उन्हे तापला आला : तो ओळगवीतीचि ना : आरोगण करित गोसावीं पुसिलें : “ बाइ : हें काइ ? ” “ जी जी : हा दधिभातु उन्हे तापला होता : तो कीं नासल जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : आणा : ” मग तीहीं वाढीला : गोसावीं प्रसादु केला : ॥

५१८. १ मुरा. ‘गोसावीयांसि पींपळदरडीये आसन होतें : तेथ भेटि जाली.

जाला : मग गोसावीयांसि ताट ओळगविलें : राणाइसीं भीक्षान झांकौनि ठेवीलें होतें : तें गोसावीं अवळोकीलें : गोसावीं पुसिलें : “ वाइ : हें काइ ? ” “ जी जी : हें भीक्षान : मीयां आपणेयांलागि आणिलें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आणा आरुतें : ” गोसावीयांचां ताटीं ओळगविलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां गा : हें भीक्षान कीं : मा हें पवीत्तांचें पवित्र कीं : एथौनि याची थोरी जरि सांघिजैल तरि तुम्हीं क्षोभाल : ” मग गोसावीयांसि आरोगण जाली : ॥

५१९ काळदासभटां मध्यमोद्घाटनीक्षेदू

काळदासभट पीपळदरडी^१ स्तीति भोगीत बैसले असति : गोसावीं बीजें केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ काळदासभटो^२ : बैसले असा ? ” “ जी जी : असों सुष्मनेचां मुखीं : तपतटाकीं : त्रीकूट स्थानीं : मध्यमोद्घाटीं होतो^३ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तेथिचीं कार्यें काइ तीएं ऐसीं व्रतति^४ ? ” तीहीं म्हणीतलें : “ जी जी : तीएं काहीं देखों ना : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तरि कैसें असा सुष्मनेचां मुखीं : तपतटाकीं : त्रीकूट स्थानीं : मध्यमोद्घाटी^५ ? ” तैसीचि स्तीति भंगलि : उठिले : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : ॥

५२० तथा पैसुन्ये स्तीत्याधिव्य

काळदासभट^१ गोसावीयांजवळे आले : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : गोसावीयांजवळे बैसले असति : तेयांची लेंकि हातरीतीनि^२ : धाकुटी : ते वाइसांसि काहीं व्यापारू करूं लागे : मग बाइसीं म्हणीतलें : “ बटिकी : बावा नीके : बावाचें दास्य कीजे : बाबाजवळिके राहे^३ : बाबापासौनि तुज काहीं गोमटें होइल : ” ऐसें बाइसें म्हणति : तीहीं रात्रीं बीढारीं काळदासभटांपुढां सांघीतलें : “ बा : मातें बाइसें ऐसें म्हणति : ‘ बटिकी : बाबाजवळि राहे कां : बावा नीका : बावाचें दास्य करि : बाबापासौनि काहीं गोमटें होइल : ’ ” आणि तेयां स्तीति जाली : आणि म्हणों लागले : “ आणि काइ ? कां राहावीति ना ? देखिलीसि : धारेधाकुटी : गोरीगोमटी^४ : तरि कां राहावीति ना ? यां माहात्मेयांतें ऐसेंचि : ” ऐसें जवंजवं पैसुन्य बोलति तवंतवं सुखचि होए : मग स्तीति भंगली : उदीयांचि गोसावीयांचेया दर्सनासि आले : गोसावीयांसि गुळुळा होत असे : जवळिके इंद्रभट बैसले असति : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले :

२ (हबी.).

५१९. १ मुरा. नीवात बैसले असति. २ मुरा. “ काइ भटो : कवणी ठाई असा ? ” “ जी जी : सुखमनेचां मुखीं असो : ” “ सुखमनेचीं कार्यें काइ ऐसीं ? ” ३ (पंभगो.). ४ पंभगो. वर्तति.

५२०. १ मुरा. काळदासभटां स्तीति जाली : आणि पैसून्य बोलों लागले : जवंजवं पैसून्य बोलति तवंतवं स्तीति होए : सुखचि होए : उदयांचि गोसावीयांचेया दर्शना आले— २ पंभगोहबी. हातरीती. ३ हबी. “ तुं मीं बाबापासि असों— ४ (गोहबी.). अभ. तरुणी : धाकुटी : तरि कां—

आणि इंद्रभटांपुढां सांघों लागले : “ काइ इंद्रभटो ” : द्वापरी^१ श्रीकृष्णचक्रव्रति आराधिलेयां मुगुति देति : कां वीरोधिलेयां देति : तैसेचि आमचे गोसावी आराधिलेयां मुगुति देति : आणि वीरोधिलेयां मुगुति देति : ” गोसावी उगेचि होते : इंद्रभट उगेचि होते^२ : ॥

५२१ नंदेस्वरीं दादेया भेटि*

[नंदेस्वरीं दादा रांगवळी^१ रेखीत होता : तवं गोसावीं तेथ बीजें केलें : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ काइ भटो : रांगमाळिका^२ सुत असा ? ” भेटि जाली : श्रीचरणां लागला : ॥]

५२२ गौरवावीए जोगेस्वरीसि वस्ति

तेथैनि गोसावीं गौरवावीएसि बीजें केलें : जोगेस्वरीसि वस्ति जाली : गोसावीयांसि उजवीएकडे पटिसाळेसि चरणक्षाळण जालें : भीतरि चौकीं पुजाअवस्वरू होए : ॥

५२३ पीसाचीकानोर्गमनीं प्रतिउतर देणें

उदीयांचा पुजाअवस्वरू जाला : मग गोसावी आंगीटोपरें लेउनि बैसले असति : तवं पीसाचीका आली : हातीं वनें^१ : देवतेपासि गेली : देवतेचिये डोइवारी वनें ठेविलें^२ : दीवेयाचेनि^३ तेलें तोंड माखिलें : डोइ उजु केली : दिवेयाचें काजळ : तें डोळां सुदलें : देवतेचें सेंदूर कपाळीं लाविलें : नीमालु डोइए खोविला : आणि ऐसी फूरुकटैजे^४ : खोबैजे : आणि म्हणे : “ माहात्मे^५ हो : तुम्हां सांघातें एइन : देया पोतें : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ वाइ : पोतें ओपा : ” तैसेचि गोसावीं बीजें केलें : पुढांपुढां जाति आणि मागुति उभीं राहाति : आणि ऐसी खोबैजति : फूरुकटैजति : पुढेंपुढें जाति आणि मागुतीं उभीं राहाति : मागुतीं फूरुकटैजति : खोबैजति : ऐसी आधी एक वाट पातलीं : आणि म्हणीतलें : “ माहात्मे हो : आतां मीं नैए : घेया पोतें : मीयां तुमतें चाळविलें^६ : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ कोणें कोणातें^७ चाळविलें : तुम्हींचि मरतें आलींति : आतां तुम्हींचि मरतें जाल : ” इतुकेनि ते राहिली : ॥

५ मुराहबी. °आमचे गोसावीं साक्षात श्रीकृष्णचक्रवर्ती— ६ गो. द्वारावतीये. ७ °एक म्हणति : “ हेचि स्तीति मागां जाली : वेसिद्वारीं कव्हणी भगतिजन भेटले : तेयांपुढां इंद्रभट सांघों लागले : ॥

५२१. *अपंहबी. प्रतीत ही लीळा नाही. येथे भ. प्रतीतून घेतली आहे.

१ मुराम. °रांगवळीया भरीत होता. २ मुराह. रांगवळीया भरीत असा ?

५२३. १ (मुरा.). २ हबी. टौळीचेनि. ३ अ. फूरुकैजे. मुरा. मसकैजे. ४ मुरा. देवन्हो : तुमतें बोळवीत एइन. ५ मुरा. झाकवीलें. पं. झाकवीलें. ६ मुरा. °झाकवीलें तें जाणिजेल कीं.

५२४ पीपळगावीं मळां आरोगण

गोसावीं पीपळगावासि बीजें केलें : मळां पीपळातळि आसन जालें : ते दीसीं बारसि : वाइसें मुक्षकरुनि सकळ भक्तिजनें भीक्षेसि गेलीं : भीक्षा करुनि आलीं : वाइसीं गोसावीयांसि पुजाअवस्वरू केला : मग गोसावीयांसि आरोगण जाली : भगतिजना जेवणें जालीं : गोसावीयांसि गुळुळा वीडा जाला : मग गोसावीं तेथौनि बीजें केलें : ॥

५२५ खांबगव्हाणीं धाबां पड्डु : आरोगण

गोसावीं खांबगव्हाणासि बीजें केलें : धाबां पड्डु जाला : उपड्डु जाला : तवं डोणि^१ न रीगे : मग गोसावीयांसि तेथ आरोगण जाली : गुळुळा वीडा जाला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बटिका : जा : डोणि रीगत पाहा :” उपाध्ये गेले^२ : ते टेकावरि बैसौनि डोणि रीगत पाहात होते : डोणि रीगाली : इतुलेनि सांघों आले : गोसावीयांपुढां सांघीतलें : गोसावीं बीजें केलें : गोसावी डोणीं बैसले : वाइसें भगतिजनें बैसलीं : डोणि तेहीं आवलिली : मध्ये पातली : आणि तेहीं तागा लाउनि मध्ये डोणि थीर केली : ऐसी कळा गोसावीयांसि दाखवीली : पैलाडि डोणि गेली : गोसावी उतरले : आवधीं भगतिजनें उतरलीं : मग गोसावी^३ बाइसांपासिल पुडवाटुवा आपुलेनि श्रीकरें तेयांचीए ओटीएसि झाडुनि घातला : ॥

५२६ श्रीपुरीं ताएस्वरीं आसन

मग गोसावीं ताएस्वरासि बीजें केलें : गंगेचीये थडीये उत्तरामुख विस्तीर्ण तायेश्वराचें देउळ : तेथ^१ चौकीं नावेक आसन जालें : तैसेंचि गोसावीं नांदीयाचेया साजेयावरौनि बीजें केलें : ॥

५२७ पानेस्वरीं वस्ति

गोसावीं पानेस्वरासि बीजें केलें : गावां पश्चिमे टेकावरि वीस्तीर्ण पानेश्वराचें देउळ : तेथ^१ चौकाचां नृत्य कोणीं ओटा : तेथ गोसावीयांसि वाइसीं पुजाअवस्वरू केला :

५२५. १ अगो. प्रतीत ‘डोणि’ हा शब्द या लीळेत सर्वत्र **डोणि** असा लिहिला आहे : येथे **डोणि** हा पाठ स्वीकारला आहे. २ **मुरा**. °पाहोनि आले : “जी जी : डोणि पैलाडि गेली :” मग गोसावीयांसि तेथ आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : पुडती गोसावीं उपाध्यातें म्हणीतलें : “बटिका : डोणि पाहा : जा :” उपाध्ये गेले— ३ **गोपं**. गोसावीं बाइसांतें पुडवाटुवा मागीतला : गोसावी उचीतासि आले : आपुलेनि श्रीकरें तेयांचा मूदलु : तेयांचीए ओटीये रीचवीला :

५२६. १ गो. सीरोपूरीं. २ (मु.).

५२७. १ (मु.).

मग वाइसीं तांदुळ वेळिले : दूध^१ आणिलें : मग गोसावीयांतें व्याळीएलागि वीनवीलें : गोसावीयांसि व्याळीए प्रवृत्ति नाही : वाइसीं भातांतु दूध घातलें : ताकाचें बोट^१ लाविलें : दर्हांकरंवा केला : गोसावीयांसि ओटेयावरि पहुडु जाला : ॥

५२८ घाणदरीए प्रातपुजा : आरोगण

गोसावीं प्रश्रयासि बीजें केलें : तेथौनि तैसेंचि गोसावीं घाणदरीसि बीजें केलें : गोसावी नावेक घाणेयापासि उभे ठाकले : घाणा अवळोकिला^१ : मग गोसावीयांसि देउळीं रीगतां डावेया हाता आसन जालें : गोसावीयांसि उदीयांचा पुजाअवस्वरू जाला : मग आरोगण जाली : गुळुळा वीडा जाला : नावेक पहुडु जाला : ॥

५२९ डोंबुलां^१ कांटीएंतळि आसन

गोसावीं तेथौनि डोंबुलेयासि^१ बीजें केलें : डोंबुलां^१ कांटीएंतळि आसन जालें : चरणक्षाळण जालें : गुळुळा : वीडा जाला : ॥

५३० पींपळगावीं सोमनार्थीं आसन

तेथौनि गोसावीं बीजें केलें : पींपळगावीं सोमनार्थीं डावीएकडे^१ आसन जालें^१ : सीरपुरुनि उपाध्याकरवि पानें आणवीलीं : तै सीरपुरीं हाटु भरे : सोमनार्थीं गोसावीयांसि उपाध्ये एतितवं आसन जालें : गुळुळा : वीडा जाला : ॥

५३१ माहाजनां भेटि

तेथौनि गोसावीं आपेगावांसि बीजें केलें : माहाद्वारीं माहाजनांसि भेटि जाली : माहाद्वारीं^१ माहाजन बैसले होते : गोसावीयांतें देखिलें आणि आवघेचि उभे राहिले : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : ॥

५३२ वीज्ञानेस्वरा वीडा वाणें

मग गोसावीं वीज्ञानेस्वरासि बीजें केलें : पटिसाळेवरि गोसावीयांसि पसीमामुख^१ आसन जालें : गोसावीयांसि चरणक्षाळण जालें : गुळुळा जाला : मग गोसावीं भीतरि बीजें

२ गो. दुधा. हबी. उपाध्याकरवि°. ३ हबी. वीरजन घातलें.

५२८. १ हबी. घाणेयासि डावेया हाता देउळी :

५२९. १ गोमुराबी. डोंबलां. २ गोमुराबी. डोंबलेयासि.

५३०. १ एवा. उजवीकडे. २ प्रवा. °राक्षसभूवना उपाध्यातें पानें आणुं पाठवीलें.

५३१. १ मुरा. वेसीपासि.

५३२. १ एवा. दक्षीणामुख.

केलें : चौकीं आंगीटोपरें फेडिलें^३ : मग गोसावीं फूटा प्रावर्ण करुनि भीतरि बीजें केलें : मांधानीचें उदक घेउनि लींगासि स्तपण^४ केलें : गोसावीं उपाध्यातें वीडा मागीतला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बटिका : वीडे दया :” मग तेहीं साधारणें ऐसीं पानें : सानें^५ ऐसें पोफळ : ऐसें देओं बैसले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “काइ गा देववीडा देत असा ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हा नको : चोखटु आणा :” मग तेहीं बरवि पानें : बरवें^६ पोफळ : ऐसा वीडा दीधला : गोसावीं माधाणीं वीसुळिला : लींगासि वीडा वाइला : मग दोहीं श्रीकरीं लींग धरिलें : मग गोसावीं बाहीरि बीजें केलें : नासीपासि आडदांडी होती : तेथ गोसावी उभे होते : मग उपाधीं गोसावीयातें पुसिलें : “जी जी : देववीडा म्हणिजे काइ ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “कव्हणी एकु^७ देवतेसि जाए : हडपीयातें^८ म्हणे : ‘आरे : वीडा दे’ : तो चोखें पानें : बरवें पोफळ : ऐसी दे : तो म्हणे : ‘आरे : देववीडा देइ : देववीडा दे :’ मग तो काळीं ऐसीं पानें : घोटें ऐसें पोफळ : ऐसा दे : मग तें तो देवतेसि वाये :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तो^९ देवतेतें नाडी : मा देवतां कोणें कामें गा नाराए :” तैसेंचि गोसावीं देउळ सवीयें^{१०} घालुनि बीजें केलें : देउळिचीया दारवंडा^{११} श्रीकरें धरुनि भीतरि अवळोकिलें : ॥

५३३ नींवातळि वीस्णुभटां भेटि

तैसेंचि गोसावीं बीजें केलें : जगतीबाहीरि टेंकाखालि पश्चिमे थडीये^१ पींपळु असे : तेयाचां वाव्य पालवीं परता ऐसा नींबु होता : तेथ आसन : तवं वीस्णुभट गंगेकडौनि वीज्ञानेस्वरासि जात असति : हातीं तांबवटीए^२ तूळसी : तवं गोसावीयातें देखिलें : मग गोसावीयांकडे आले : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : गोसावीं श्रीकरें स्परीसिलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वाइ : ब्राह्मणु कैसा तापसु^३ ! ऐसी पाठि कपौनि गेली :” मग गोसावीयांचे श्रीचरण उदकें सींचन केलें : तुळसी वाइलीया : मग ते नीगाले : विष्णुभटी^४ म्हणीतलें : “माहाजनांपुढां सांघावें : गोसावीं बीजें केलें असे :” तैसेंचि ते नीगाले : माहाजन माहालष्मीएचां देउळीं बैसले होते : तवं वीस्णुभटी^५ म्हणीतलें : “आगा : काइ बैसले असा ? उठा उठा : गोसावीं बीजें केलें असे :” तेहीं म्हणीतलें : “कोणी ठाई ?” “ना वीज्ञानेस्वरिचेया नींवातळि असति :” तैसेंचि ते उठिले : आपुलेया घरासि गेले : जें जेयातें असे तें तेणें दरीसनालागि घेतलें : गावीं घरोघरीं सडसमार्जनें

२ पंगोहबी. ठेविलें. ३ पंगोहबी. तर्पण. मुरा. स्तर्पण. ४ पंगो. सानीं ऐसीं पोफळें. ५ पंगो. बरवीं पोफळें. ६ मुरा. °सदर्थु. ७ अ. हडपातें. ८ पं. देवपोफळ दे. ९ मुरा. ते देवतेतें वंचीती. १० पंगोमुरा. सव्यें. ११ अ. दारवठा. हबी. दारसंका.

५३३. १ (मु.). २ हबी. तांभाण : ३ पंगो. °म्हणौनि श्रीकरें स्परीसु केला : तयाची पाठि उन्हें करपौनि गेली होती. ४ अपं. उपाधीं. ५ एवा. उपाधीं.

केलीं : चौकरंगमाळिका भरिलीया : घरोघरीं गुढीया उभिलीया : वेसिद्वारीं तोरण बांधलें : ऐसें नगर श्रींघारुनि मग दरीसनासि नीगाले : गोसावीयांसि दरीसन जालें : दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : गोसावीयांसि जें जेयातें होतें तें तेणें दर्सना केलें : मग बैसले : श्रीमूर्ति अवळोकीत : गोसावीं तेयातें प्रतक्षाकारें पुसीलें : ऐसा अनुकारू : मग गोसावीयांतें वीनवीलें : “ जी जी : गोसावीं बळ्हेग्रामासि बीजें करावें : तेथ सत्यादेवीचें देउळ असे : बरवी गुंफा असे : तेथ गोसावीं बीजें करावें : ” उपाध्यांची वास पाहिली : सर्वजें म्हणीतलें : “ हां वटिका ? ” “ तरि काइ जी : गोसावीं तेथ बीजें करावें : ” गोसावीं वीनवणी स्वीकरिली : ॥

५३४ बळ्हेग्रामीं गुंफे ओवाळणी : अवस्थान

गोसावीं तेथौनि बीजें केलें : सरिसे भक्तजन : गोसावी उपाध्यांचेया खांदावरि श्रीकरू घालुनि वरि भक्तजनीं चांदोवा धरिला असे : ऐसें गोसावीं बळ्हेग्रामासि बीजें केलें : गुंफेसि उजवीएकडे पटिसाळेवरि गोसावीयांसि आसन जालें : तव लाखाइसें आपुलीं सुन^१ आरतीसीं गोसावीयांतें ओवाळावेया पाठवीली : गोसावीयांतें ओवाळिलें : तेयांतें एतां देखिलें : आणि एरी घरीचीया स्त्रीया^२ ओवाळावेया आलीया : गोसावी आसनिचा वीड तेयांचेयां थाळां घालीति^३ : गोसावीयांतें ओवाळीति : असकेया गावांतु एकीसि गोसावीयांचें दर्सन नव्हेचि : तीचा भातारू तीसि एओं नेदीचि^४ : सत्यादेवीचि ए न्हाणिचेया कोनटेयापासौनि उपाध्ये : नाथोबा : गोसावीयांचा पुजाअवस्वरू पाहात होते : तव नगरीचिया आवघीया सोवासीनी गोसावीयांतें ओवाळुं आलीया : श्रींघार करुनु : तेयांमध्ये सीरोवेरी देवताही आलीया : खळीवं साउलें : खळीचीया चोळीया : कनकाचे परीएळ : रत्नाचे दीप : ऐसीया सीरोवीरीं उपाध्ये नाथोबा देखति : नाथोबा उपाध्यातें पुसति : “ हे अमुकेयाची सून : हे कोणी बाइल ? हे गावीं अपूर्व बाइल : ” उपाध्ये म्हणति : “ मी नेणें ” ऐसी पाहारू रात्रि गोसावीयांसि ओवाळणी जाली : मग माहाजनां पाठवणी दीधली : ॥

५३५ उपाध्यां नाथोबा दृष्टांतद्वारें संबोखू

उपाध्ये आणि नाथोबा सत्यादेविचेया न्हाणीचेया कोनटेयापासौनि गोसावीयांचा अवस्वरू पाहात होते : ते एउनि गोसावीयांजवळि बैसले : तेही गोसावीयांतें पुसिलें : “ जी जी : मध्ये सीरोवीरीं अपूर्वा बाइला कोणी ? गावींचीया तरि आम्हीं ओळखतसों : ” सर्वजें

६ (गो.).

५३४. १ मुरा. °श्रींघारुनि. २ मुरा. °आक्षेवाणेंनसि वोवाळीति. ३ मुराहबी. °येरांचा वीड येरां देति. ४ मुरा. (एवा.) °पाहार रात्रीं सभा घनदाट बैसली : दाटनी जाली : वीळीचां गोपाट आले : उपाध्ये आणि नाथोबा सत्यादेवीचिये न्हाणीचेया कोनटेयापासौनि गोसावीयांचा अवस्वरू पाहात होते. मग मांदी देखौनि गोसावी सभेसि पाठवणी दीधली : ५ (पंगोभ.).

म्हणीतलें : “ तीया देवता गा : यथ ओवाळावेया आलीया होतीया गा : ” मग तेयांसि आश्चर्य^१ जालें : गोसावीं दोन्ही श्रीचरण दोघांचीए मांडीएवरि घातले : ते श्रीचरण रगडूं लागले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बटिका : तुम्हां नीरोधू जाला ? ” तेहीं म्हणीतलें : “ जी जी : काइसा नीरोधू ? काहीं नाहीं : गोसावीयांचा अवस्वरू पाहात होतों : ” बाइसीं म्हणीतलें : “ बटिका : वावाएं कैसा अवघेयांसि अवस्वरू दीधला : ” तीहीं म्हणीतलें : “ हो बाइ : आम्हीं^२ पाहात होतों : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ रायासि^३ मंडळीकांचीया ओळगा होति : मग धाकुटे^४ असति : ते परते जाति : मंडळीक जाती : मग एति : मग तेचि मा तेचि : मग^५ तेहींचि घेणें देणें : ” म्हणौनि उपाध्ये : नाथोवा संबोखीलें^६ : ॥

५३६ लाखाइसाचा उपहारू स्वीकारू

मग बाइसीं गोसावीयांसि पुजाअवस्वरू केला : तवं लाखाइसांचा उपाहारू आला : गोसावीयांसि व्याळी जाली : गुळुळा : वीडा जाला : गोसावीयांसि सयेनासन जालें : पहरुडु जाला : ॥

५३७ राणाइ वेसी पाओ लावणें

गोसावी सएनासनिं असति^१ : तवं राणाइसें आलीं : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : एवढेयां वेळा आलीति ? बीहां ना ? ” “ ना जी काइसेयासि बीहों^२ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तरि वेसी पाओ लाउनि या पां : ” आणि तीएं गेलीं : वेसीसि पाओ लाविला : तवं बाबरझांति : गुंजावर्ण डोळे : खांदावरि मुदगलु^३ : माहाप्रचंडू^४ : ऐसा पुरुषु^५ देखिला : आणि बीहालीं : तैसींचि गोसावीयां-पासि आलीं : गोसावीयांपुढां सांघों लागलीं : “ जी जी : मीं तेथ गेलीए^६ तवं : बाबरझांति : गुंजावर्ण डोळे : खांदावरि मुदगलु^३ : माहाप्रचंडू^४ : ऐसा पुरुषु देखिला : हां जी : तरि तो कोनु ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ^७ : तो ब्रह्मनाथू : एथिचीए ओळगेसि आला असे : ” ॥

५३८ राखसेया हटें नमस्कारू स्वीकारू

गोसावीयांसि उदीयांचा पुजाअवस्वरू जालेयाअनंतरें गोसावी सत्यादेविचां आंगणीं उभे असति : अवघे माहाजन गोसावीयांसि दंडवत करीति : राखसे रामदेव ते न करीति :

५३५. १ (पंगोभ.). २ हबी. °आळगौनि. ३ मुरा. “ रायाचिये ओळगे राणेमंडळीक एति : ओळग भरे : आंगाजवळीकेचे धाकुटे परते सरेति : मग ओळग वीसर्जे : मग तेचि मां तेचि : ” ४ हबी. सेवक. ५ एवा. मग तेहींच घेपे. तेहींचि देपे गा : ६ (हबी.).

५३७. १ हबी. °मोटकाचि पहरुडु जाला : तवं—. २ भगो. भीयों. ह. भेइन. बी. भीन. मुरा. भीउनि. ३ मुरा. आगळ. एवा. लोहाचा मुदगलु. ४ पं. °प्रवतु. ५ (भ.). ६ अ. गेलीं. ७ पं. °प्रवतु. गो. °परभतु. ८ एवा. “ बाइ : ते ग्रामदेवता : एथिचीए ओळगेसि आली असे : ”

ते गोसावीयांजवळि उभे असति : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “लंकनाथा^१ : तुम्हीं एथ नमस्कारू न करा तें काइ ?” तेहीं म्हणीतलें : “जी जी : आम्हीं^२ माहादेवासि करूं : कां माहादेओ दाखवी तेयांसि करूं :” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “लंकनाथा : एथौनि तुमचा नमस्कारू एकु घेणें आति :” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “तुम्हीं आपुला माहादेओ ओळखा ?” तेहीं म्हणीतलें : “जी जी :” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “कैसा असे ?” तेहीं म्हणीतलें : “कपौरगौरू^३ : ब्रीखभवाहान^४ : अर्धार्गी पार्वती : पंचवगतृ : त्रीनेवृ^५ : खटवांगकपाळ^६ : पींगटा जटै : वाघांवर-पहीरण^७ : त्रीसुळु : डबुरु : ऐसा असे जी :” गोसावीं वरती वास पाहिली : आणि सर्वज्ञं म्हणीतलें : “हा घेया गा तुमचा माहादेओ :” मग तेहीं पाहिलें : गगनमार्गे एतु देखिला : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “चांग पाहा :” मग तेहीं चांग पाहिलें : मग दंडवत घातलें : उठीती तवं नेदखति^८ : मग गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : “जी जी : गोसावीचि माहादेओ :” तीं उठुनि गोसावीयांसि दंडवत करीति : “दसानना^९ एया : लंकनाथा एया :” ऐसीं नावें ठेविलीं^{१०} : ॥

५३९ जोमाइ नृत्य दीपन सक्ति देणें

गोसावीयांपासि भक्तिजनें रूचीअरूचीचिया गोष्टी करितें होती^१ : तवं जोमाइसीं म्हणीतलें : “जी जी : मज लांकांचें ढीडरें रूचे : परि पचे ना :” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “जा गा : कऱ्हाडबाइयांचां घरुनि लांकांचीं दोनि ढीडरीं घेउनि या :” दोनि ढीडरीं घेउनि आलीं : तवं एकीं म्हणीतलें : “जी जी : यातें जाखीराचा देव्हारा असे^२ : सुपलीया असति : गाओं जाणति : नाचों जाणति :” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “वाइ : तें नाचण एथ दाखवावें :” तेहीं म्हणीतलें : “जी जी : मी सुपलीयावीण नाचों नेणें :” मग गोसावीं एकांचां घरुनि सुपलीया आणवीलीया : मग सर्वज्ञं म्हणीतलें : “वाइ : घांसु घेयावा : गावें नाचावें : सुपलीया वाजवावीया : एथिची वास पाहावी :” तवं तीएं घांसु घेओं जाति तवं गाणें ठाके : गाओं जाति तवं सुपली वाजवणें ठाके : ऐसें एकएक ठाकत जाए : गोसावी म्हणति : “हो घांसु ठेला : हो गाणें ठेलें :” ऐसी गोसावी चुकी सांघत जाति : तोंडेंहूनि सापन^३ नीगे : गोसावी म्हणति : “मा मा : नीकें मा^४ :” ऐसे तोखति : हांस्य करीति : ऐसी गोसावीं लीळा केली : मग तीए देउनि तेयांसि लांकांचें अन पचे : ॥

५३८. १ मुरा. ° “एथ एहीं आवघां नमस्कारू केला— २ मुरागो. ° कव्हांहीं नमस्कारू न करूं— ३ मुरापंगो. कर्पूर°. ४ भ. वृषभवाहान. गोह. ब्रीखभवहन. बी. वृषभवहन. ५ पं. ° डौर. ६ हबी. खडांग°. अ. खटांग°. ७ मुरा. ° प्रावर्ण. ८ अ. न देखति. ९ अ. दसानना. १० (मु.).

५३९. १ मुरा. ° गोसावीं अवघेयातें पुसिलें : मग जोमाइसातें म्हणीतलें : “वाइ : तुम्हां काइ रुचे ?” तवं— २ मुरा. ° येँ सुपलीया नाचों जाणति. ३ पं. ससु. गो. फेसु. ४ (हबी.).

५४० कामाई पंचनामकरण

कामाईसैं तीएं राणाइसांची बहीणिः आवेयाऐसी^१ डोइः इउलेऐसे^२ कान^३ : वेखंडऐसे दांतः मुडबाह्याची^४ चोळी^५ : ऐसी गोसावीयांचेया दर्सनासि आलीं : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागलीं : गोसावीयांजवळि बैसलीं : गोसावीं पुसिलें : “वाइ : तुम्हां नावं काइ ?” “जी जी : मज काउं काउं ऐसैं म्हणति :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “काउ : काविणी : कामाक्षा : कावसेना : कावीणीदेविचें^६ खेळवणें^७ :” ऐसीं गोसावीं पांच नावें ठेविलीं : ॥

५४१ चाटेयां अह्वानीं अगाधत्व नीरूपणें

गोसावीयांसि उदीयांचा पुजाअवस्वरू जालेयाअनंतरें गोसावीं सत्यादेवीचेया देउळासि बीजें केलें : सरिसे उपाध्ये असति : दोन्ही दारवंडा श्रीकरीं धरुनि भीतरि अवळोकिलें : तवं भीतरि चाटुरुवें पढतें होतीं : तेहीं म्हणीतलें : “चांगदेओ राउळो या : चांगदेओ राउळो या :” गोसावीं तैसेंचि^१ बीजें केलें : मग मागीं^२ उपाधीं म्हणीतलें : “जी जी : कैसे माहाजनाचे मुल मातले असति : ‘चांगदेओ राउळो या : चांगदेओ राउळो या :’ उठावें : गोसावीयांसि दंडवत करावें : श्रीचरणां लागावें : तें नाहीं :” याउपरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हां गा : हें नेणों काइ येक तें तुम्हांसि कीं : यांसि काइ ? हें अगाधांचें अगाध^३ :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “कव्हणी एकु डोहाचीये थडिये बैसला असे : तेथ^४ कव्हणी एक वेडसु वेडसु ये : तो^५ उदकाचेनि^६ स्वछ नीर्मळपणें आंतुल खडेखूपटे^७ आहाच^८ देखे : मग आंगीची बाहे वरौति सारूनि^९ हातु घाली : तवं हातें न पवे : मग पाओ घाली : तवं पाएंहीं न पवे : मग^{१०} अवघें^{११} फेडूनि : पडदणी घेउनि : आंतु रीगौनि बुडकळी दे : तवं तेणेंहीं न पवे : मग डोहाचीए थडीए बैसला असे : तो म्हणे : ‘आगा : हे अक्षोभ उदक : तुं भलतेहीं करि पां : जरि पावसि :’ तैसें हें आगाधाचें आगाध कीं गा^{१२} :” ॥

५४२ मांडवखडकीं आसन : तथा मांडवी कथा नीरोपण*

[एकु दीं गोसावीयांसि उदेयांचा पुजाअवस्वरू जालेयानंतरें गोसावीं वीहरणासि मांडवखडकासि बीजें केलें : तेथ आसन जालें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हें मांडव रीखीचें

५४०. १ हबी. फुरसैली ऐसी. २ गो. वेउले. ३ मुरा. केश. ४ गो. मडतुराबाहीयांची. मुरा. मुडियां. ५ हबी. °काळि मसिऐसीं तानवडे. ६ गो. कावदेवीचें. ७ रा. खेळणें. ह. क्षेत्रणें.

५४१. १ पंगो. °भीतरि. २ (मुरा.). ३ पंमुरा. °यावरि गोसावीं खडेयाखुपटयाचा दृष्टांतु नीरोपीला. ४ (दृपा. १५. खडेयाखुपटयाचा दृष्टांत). ५ दृपा. °उदकाचें स्वछ निर्मळपण देखीनि. ६ भ. °खुबटे. ७ दृपा. असळण. ८ दृपा. °पडदनी घेउनी बुडी दे : ९ गो. आवघीं वस्त्रें. १० (गोह.). बी. °हे आगाधाचें आगाध गा :” हाच दृष्टांत पुढे उत्तरार्ध ४६ या लीळेत आलेला आहे.

५४२. *अमुराबीह. प्रतीत ‘मांडवखडकीं आसन : मांडवीकथा निरोपण’ अशी आदि असून तेथे ‘गोसावीं मांडव रीखीची कथा निरोपिली’ एवढाच उल्लेख आहे. कथा नाही. येथे यां कथेची ही

खडक गा : एथ तो तपअनूष्ठान करी : ” मग वाइसीं म्हणीतलें : “बाबा : मांडव रीखी म्हणजे काइ ? ” यावरि गोसावीं मांडव रीखीची कथा सांगीतली :

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “मांडव रीखि तो अठयासीसहश्रा रीखीआंतुल : तो एथ तप करी : ते एकु दीं तेयाचीए वस्त्रीं उ नीगाली : तेणें कांटेनि टोचुनि सुळी दीधली : तेया पापातव मग तोही सुळी दीधला : ”

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : चोरीं गावीं एका खाण घेतलें^१ : मागु पडीला : ते मागें-मागेंचि आले : तवं चोरीं एकदोनि पदार्थ तेयापुढें ठेवीले : आणि ते नीगौनि गेले : तवं मागु आला : मोसु तेयापासि देखीला : आणि चोर म्हणौनि धरीलें : “दीहा एथ असति : आणि रात्रीं खाणे घालीति : तो आपण वाटा घेतला : तेयातें नीणौनि दीधलें : ” म्हणौनि धरुनि नेलें : ते मागीला पापातव सुळी दीधलें : ” ॥]

५४३ सांडल्याकौंडल्याआख्यायिका कथन*

[सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : या गावां नावं पुर्वी सत्यापुर : मग बळ्हेग्रामु जाला : ” बाइसीं म्हणीतलें : “बाबा : बळ्हेग्रामु काइसेयातव जाला ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : मांडव रीखि एथ तप अनुष्ठानीं बैसला होता : तवं माथेयावरौनि बळ्हे गेली : तेया वीष्टि केली : ते तेयाचीए डोइएवरि पडीली : तेहीं ते हातेंकरुनि पाहीलें : तवं वीष्टि देखीली : आणि वरुती वास पाहीली : तवं बळ्हे जात देखीली : ते श्रापुनि खालि पाडीली : तो बळ्हेग्रामु जाला : ”

एकु दी मांडव रीखि भीक्षेसि गेला : ते सांडल्या आणि कौंडल्या तीया दोघी बहीणी : कौंडल्या ते वनीं तप करी : सांडल्या ते घरवात चाळी : ते पतिव्रता : एकु दीं आपुलेया पतीतें न्हाणीति होती : तवं तीए वनीं अग्नी लागली : कौंडल्या ते कष्टीनी : जळवे ना : ते जळैल म्हणौनि तीया आपुलेया पतीतें न्हाणीतां भवंती धार दीधली : परि तो उगाचि होता : एकु दीं नीजैला होता : सांडल्या ते पाए तळ्हातीति होती : तवं मांडव रीखि भीक्षेसी आला : तीया म्हणीतलें : “नावेक चालावें : ” तें तेणें तीची वास रोखें पाहीली : आणि तीया म्हणीतलें : “वास पाहातां : मी नव्हे काइ बळ्हे : मां श्रापुनी खालि पाडीसी : ” तेणें मनीं वीचारीलें : “हे पतीव्रता होए : इसि श्रापु न चले : ” मग गेला :

लीळा आगो, गो, प्रतीतून घेतली आहे.

१ (प्रवा : ^१घोडा काढीला : तो आणूनि तेयांपासि दीधला : आपण नीगौनि गेले : तवं मागीलाकडौनि धांवणें आले : तवं घोडा देखीला : आणि तेयांतेंहीं देखीलें : मग धरुनि घेउनि गेले : तेयांचें आवघें आंग खरडेलें होतें : घोरपडेचेयाऐसें जालें होतें : एकु म्हणति “हे ऐसें काइ करीती ? हे रीखेस्वरु : ” परि मागीला पापातव सुळी दीधलें : ॥)

५४३. *ही लीळा आगो, गो, प्रतीतून घेतली आहे. अमुराबीह. प्रतीत ती नाही. मांडव्य ऋषीशीच तिचा संबंध असल्यामुळे मूळ ‘लीळाचरित्रा’त ती असावी.

तवं तीचेनि भातारें पुसीलें : “तुं कोणेसीं बोलीलीसि?” तीया म्हणीतलें : “ना कोण्हेसीं नाही :” “ना हें सांघ : तै तरि तै धार दीधली : आजि तरि आजि कोणेसीं बोलीलीसि :” मग तीया आवघी गत कथा सांघीतली : मग तेणें म्हणीतलें : “तीचेया तपाहोउनि तुझे पतिव्रतपण काइ थोर?” तीया म्हणीतलें : “होइल : आणि काइ?” मग तो तेया वनासि पाहावेया गेला : तवं आवघें रान जळीनलें असे : तीया धार दीधली तीतुकें वांचलें : मग तेयांसि पतिव्रता ऐसें उमटलें : आणि थोरी आली : तो आवघेया लोकाप्रति सांघे : जें ‘हे पतिव्रता’ ऐसें : ॥]

५४४ डोणि^१ उतरौनि पंचाळेस्वरीं अवस्थान

तेथौनि गोसावीं बीजें केलें : पींवळदरडिवरिलीकडे ओतापासि डोणीसि^२ गोसावी बैसले : वाइसें मुक्षकरुनि अवघीं भगतिजनें बैसलीं : गोसावी गंगा उतरले : नावेक^३ रोकडां आसन जालें : पंचाळेस्वरीं पंचरात्रि अवस्थान : पुढीली लींगाचीए देउळीये पुजाअवस्वरू : आरोगण होए : ॥

५४५ श्रीदत्तात्रप्रभूचें गुंफास्थान दाखवणें

गोसावी डोणि उतरले : तैसेंचि श्रीदत्तात्रप्रभूचेया गुंफास्थानासि बीजें केलें : गोसावी तेथ उभे राहिले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “देखिलें गा श्रीदत्तात्रप्रभूचें गुंफास्थान :” मग गोसावीं तीर अवळोकीलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें^१ : “हें तीर^२ श्रीदत्तात्रप्रभूचां चरणीं चरणांकीत घाला घाला दंडवतें :” मग वाइसें मुख्यकरुनि समस्तीं भक्तजनीं दंडवतें घातलीं : गोसावीं दोहीं श्रीकरीं जय केलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एथ प्रतिदिनीं आद्यापि श्रीदत्तात्रयप्रभु पाणिपात्र करुनि आरोगण करीताति : एथ श्रीप्रभूसीं श्रीदत्तात्रयप्रभूचें दर्शन जालें : एथचि दोहीं देवां एकत्र क्रीडा :” म्हणौनि गोसावीं श्रीकरें गंगेमध्यें तें स्थान दाखवीलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “परमेश्वरू भज्य : संबंधु वंध : वस्तुसंबंधें शक्तिनिक्षेप :” भक्तिजनीं जाउनि तें स्थान नमस्करिलें : गोसावीं तेथौनिचि जय केलें : म्हणौनि श्रीकरें दाखवीलें : मग पंचाळेश्वरांतु बीजें केलें^३ : ॥

५४६ जोमाइचा उपाहारू

जोमाइसांची माता वेसाइसें^१ : तीयें दादोसासि काहीं सोइरी होती^२ : तेहीं दादोसांतें म्हणीतलें : “रामा : ए जोमाइचीं लेंकरूवें जीति ना : तरि तुझेनि काहीं

५४४. १ अ. दोणि. २ अ. दोनीसि. ३ बोचिरीं धानाइसांचीया वासना^०.

५४५. १ (मुरा.). २ (मुरा.) अपंभगो. स्थान.

५४६. १ हबी. लाहामाइसें. २ (गोहबी.).

होइल^३ तरि काहीं करि कां : ” दादोसीं म्हणीतलें : “ माझेनि होए ऐसेंहीं आति : नव्हे ऐसेंहीं आति : आमचेया गोसावीयांचेया दरीसना जा : मां होइलचि : ” “ ना तुमचे गोसावी कवणी ठाईं असति ? ” “ ना पंचाळेस्वरी^४ : ” मग तीएं गोसावीयांचेया दरीसना पंचाळेस्वरासि आली^५ : गोसावीयांसि^६ रीगतां उजवीया हाता वेदिका : तेथ आसन : गोसावीयांपुढां अग्नीष्टिका^७ असे : तीएं आलीं : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागलीं^८ : गोसावीं तेयांची पाठि श्रीकरें स्परीसिली : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ काइ वाइ : लेंकरूवीं सीणवीलीति^९ ? ” मग वेसाइसें सांघों लागलीं : “ जी जी : मीयां रामातें म्हणीतलें : ‘ रामा : ए जोमाइचीं लेंकरूवें जीति ना : तरि तुझेनि काहीं होइल^३ तरि करि कां : ’ तो म्हणे : ‘ माझेनि होए ऐसेंहीं आति : नव्हे ऐसेंहीं आति : गोसावीयांचेया दरीसना जा : मां होइल : ’ ” गोसावीं उगेयांचि आइकिलें : तेहीं गोसावीयांतें उपाहारालागि वीनवीलें : गोसावीं वीनवणी स्वीकरिली : गोसावीयांलागि उपाहारू आणिला : गोसावीयांसि आरोगण दीधली : गुळुळा : वीडा जाला^{१०} : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : हांडीए उरलें असे तें अन तुम्हीं जेवा : ” मग तेयांसि तीन लेंकरूवें जालीं : तीएं जीयालीं : प्रसरामबासाचे पीते^{११} : यकि चुलते : यकि आत^{१२} : ॥

५४७ उपाध्यां भेटि

तीएचि वेदिकेसि गोसावीयांसि आसन असे : गोसावीयांपुढां सगडी असे : तेधवां उपाध्यांसि भेटि जाली : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : ॥

५४८ द्रव्यनीक्षेपु कथन

नींबाचां^१ पस्चिमीली पालवीं आंगणीं गोसावीयांसि आसन : जवळे भक्तजन असति^२ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ या नींबातळि^३ नवघट द्रव्या असति : चोडा^४ रायाचीया वरै बैसलिया : तें एथचि पुरिलें : ” ॥

३ गो. होववैल. ४ (हबी.). ५ हबी तेसणेयांचि वेळां भेटि होए : वोतु पावतां : दंडवत घातलें—. ६ मु. उदयांचां वेळीं उत्तरीला सीहाडेयाकडे आसन : ७ मुगो. सगडी. ८ मु. नारिएळ दर्शना केलें : बैसलीं : गोसावीं नारिएळ श्रीकरीं घेतलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें काइ गा ? ” “ जी जी : फळ एक : ” ९ मु. श्रमलीति ना ? १० मु. मग मडकीं वोपीतां गोसावीं बाइसांतें म्हणीतलें : “ नावं नावं अवघां ठाई राखा : ” मग बाइसीं कणुकणु अवघां मडकां राखीलें :—. ११ मु. तया नावं खेइदेवपंडित : १२ (गोमुहबी.).

५४८. १ गो. पींपळा पसिमीली—. मु. गोसावीयांसि पुढीला पारावरि आसन असे. २ मु. गोसावी पोळीचेया कोनटेयाकडे दाखवीलें : “ एथें एका रायाचे नवघट द्रव्या असति : ” ॥ ३ गो. पींपळातळि. ४ गो. चूडा (भ. चोड. ह. चौडा) रायाची बरीं बैसली : °.

५४९ वीस्वनाथदेवां धातु कथन

गोसावी^१ वीहरणासि बीजें केलें : पींपळाचीए दक्षिणीली पालवीं गोसावीयांसि आसन असे : वीस्वनाथदेव ते नाथपंथी माहात्मे : गंगेकडौनि गावांकडे जात होते : गोसावीयांतें देखिलें आणि जवळि आले : तेहीं गोसावीयांतें पुसिलें : “आपण पीवळी दांडी करूं जाणिजे ?” गोसावीं श्रीमुगुटें नीराकारिलें : “तरि पांढरी दांडी करूं जाणिजे ?” गोसावीं श्रीमुगुटें नीराकारिलें : मग तो गेला : मग नाथोबाएं पुसिलें : “जी जी : पीवळी दांडी म्हणिजे काइ ? पांढरी दांडी म्हणिजे काइ ?” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “तांबेयाचें^२ सोनें कीजे तेयांतें पीवळी दांडी म्हणिजे : कथिलाचें^३ रूपें कीजे तेयांतें पांढरी दांडी म्हणिजे :” “जी जी : हें कैसेनि कीजे ?” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “हें^३ काइ करावें असे ? आणा पैलु सेणाचा पो : आणि तांवतौली : तुमचीये पानवैयेवारी झाड आहे : तें आणा^४ : मां एथौनि करुनि दाखवीजैल :” मग सर्वज्ञं म्हणीतलें : “पोरें हो^५ : तुम्हीं नासाल :” म्हणौनि न करितीचि : ॥

५५० पुश्चळीके अभीयोगें ब्राह्मणु रक्षणें

गोसावीयांसि पींपळातळि^१ बुढेंसीं आसन असे : अनंतदेव ते आपेगाविचे : तेयांसि पुश्चळकैचा^२ अह्लाओ^३ आला : तेयांतें मारावेया राखत होते : तैसेचि ते धावीनले : तेहीं गोसावीयांतें देखिलें : गोसावीयां उजुचि आले : आणि गंगेआंतु घातलें : ते आवघे गंगावेच्हीं तेयापाठीं लागले : अनंतदेव गोसावीयांपासि आले^४ : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : गोसावीयांजवळि बैसले : नावेक होते : मग गोसावीं पुसिलें : “भटो : तुमत्तें कुदळीपाउडें असे तरि आणा : जा :” तेहीं म्हणीतलें : “असे जी : परि मज पुश्चळकैचा^२ अह्लाओ^३ आला असे : ते मात्तें मारावेया आले जी : गोसावीयां जवळा आलां म्हणौनि वाचलां जी :” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “जा : आतां तुमचें कोण्ही काहीं न करी :” तैसेचि ते आले : तेयां आवघेयांवरोनि घरा गेले : तीं म्हणीतलें : “हा रे : हा जरि तैसा होए तरि मागुता ए^५ :” माता म्हणीतलें : “का रे बा : तुं आलासि ? तुंतें मारावेया धावीनले :” तेहीं म्हणीतलें : “तुं भी नको : माझें कोण्ही काहीं न करी :” तैसेचि ते कुदळीपाउडें घेउनि आले : तव पारिचे आवघे बोलों लागले : “हा रे : तुआं देखिलें ?” तो म्हणे :

५४९. १ मुरा. गोसावीं जखीणीचिये देउळीं बीजें केलें : आसन जालें : २ (गोमुराहबी.). ३ मुरा. “एथ काइ सायास ?— ४ (गो.). ५ मुरागो. “मग हें तुम्हां नाहीं :” नाथोबायें म्हणीतलें : “जी जी : आम्हांतें चाड नाहीं :”

५५०. १ मु. “उभे असति. २ अ. पुश्चळीकेचा. रा. पुश्चळकीचा. मु. प्रथम दोषाचा. ३ मु. अभीयोगु. बी. आळ. ४ मुरा. “येतुलेनि तयांची रोखबुधि गेली. ५ मु. “मारिती” : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “न मरीति :” ६ (भगोहबी.).

“मज एणें सांघीतलें : ऐसें एरीं एरां सांघीतलें : ऐसें लटिकें जालें : ओखटें जालें होतें : ब्राह्मणु^१ कपाळीं बैसला होता :” मग ते कुदळीपाउडें घेउन आले : गोसावीयां जवळे आले : गोसावीयांपुढें अवघें सांघीतलें : तेयांची माता : तेयां हातीं गोसावीयापुरता उपाहारू पाठवीला : ॥

५५१ गंगातटीं गुंफा करवणें

गोसावी पींपळाचीए पुर्विली पालवीं आसनीं उपवीष्ट असति कीं उभे असति तें नेणिजे : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एथ गुंफा करा गा :” बाइसीं म्हणीतलें : “बाबासि काइ एथ असावें ठेलें असे ? बापुडीं बटिकुरें काइसेयां वीचंबीजतें^१ असति ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : तै^२ एथ ऐसीचि प्रवृत्ति होती : जें तान्हैलेयां पाणी पेओं न मगिजे : आतां एथ ऐसी प्रवृत्ति जें गुंफा केलेयांवांचौनि आरोगण न कीजे :” येयाउपरि अंध्रदेसिचीया तेलीकाराची गोष्टि सांघीतली^३ : सांघों सरली : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “घेया घेया बापेया : वेगु करा :” भक्तिजनीं कुदळीपाउडें घेउन गुंफा केली :

मग बाइसीं गावांआंतुनी डेरा आणिला : पाणीं ठेविलें : गोसावीयांसि गुंफे मर्दना जाली : मादणें जालें : गोसावीयांचेया मादणेयाचें उदक गंगेसि मीनलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एथ स्नान करा गा :” धारेचें उदक कुंडासि मीनलें : संपुर्ण सोमवारी वर्तति असे : गोसावीं तेथ बीजें केलें : “काइ गा अभ्रितस्नानें होतें असति ?” “जी जी :” ऐसें दायंबा सांघति : मग गोसावीयांसि आरोगण जाली : पहूडू जाला : उपहूडू जाला : मग भक्तिजन भीक्षेसि पाठवीले : तेथचि अवधूताचेया खांदावरि आरोहण केलें : गोसावीं भोजनतेयासि बीजें केलें : गोसावीयांसि भोजनतां आसन जालें : ॥

५५२ भोजनतां सुक्रदरिसनीं जोतीकप्रसंसा

मग अवघीं भगतिजनें तेथ भीक्षा करूंकलूं आलीं : झोळीया दृष्टभुता केलीया : गोसावीयांसि तेथ आरोगण जाली : भगतिजनां जेवणें जालीं : धूळिरा समे तवं गोसावीयांसि नावेक आसन जालें : तवं सुक्र नीगाला : वाइसीं पुसिलें : “बा बा : हें कवण नक्षेत्र ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें^१ : “बाइ : बटिकातें पुसा :” बाइसीं पुसिलें : “बटिका : हें कोण नक्षेत्र ?” तेहीं म्हणीतलें : “बाइ : हा सुक्र :” बाइसीं म्हणीतलें : “बाबा : सुक्र ऐसें काइसेन जाणिजे ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : जोतिकातव जाणिजे :” “जोतिकातव

७ गो. ब्रम्हकपाळ लागलें होतें.

५५१. १ अगो. वीचंबावीं. मुरा. सीणवीजतें असति. २ एवा. पुर्वी. ३ मागे पूर्वार्ध लीळा २६ पाहा. गोम. अवध्रित. पंबी. अभुरी.

५५२. १ पंगो. °बटिका : हें नक्षत्र कवण ऐसें तुम्हीं जाणा गा ?” “जी जी : हा सुक्र :”

कैसा^१ जाणिजे बाबा ? ” याउपरि सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ गर्गाचार्ये आपुलेया पुत्राकरवि जोतिकास्तव एकु जन्म व्रतविलें^२ : तेणें सात जन्में व्रतिलीं^३ : सातवें जन्म तें कुष्टीयाचें देखिलें : आणि तो मुर्छा येउनि पडिला : ” तेणें म्हणीतलें : “ हें काइ ? ” उठवीला : सावधु केला : मग तेणें म्हणीतलें : “ ताता : मजकरवि तुम्हीं एक जन्म व्रतवीलें : तीएं मीयां पुढिलें सात जन्म व्रतिलीं : सातवें जन्म कुष्टीयाचें देखिलें : आणि मज मुर्छना आली : ” तेहीं म्हणीतलें : “ तुज इतुकेया जावेया कार्य काइ ? तुजकरवि एक जन्म व्रतवीलें : तूवां सात जन्में कां व्रतिलीं ? ” मग सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ लोकिचा ब्रह्मवीदु : अवघेयां आचार्यां अग्रणी^४ होउनि व्रतत होता : पहीली आंगुळी पडे : समादीमध्यें सात देहें वीसर्जीलीं : एसणीए सामग्रीयेचा : एसणीया सामृथ्याचा : सेवटीं गगनीं नक्षेत्र होउनि ठेला : ” पंचाळेस्वरी^५ अवस्थान दीस पांच : ॥

५५३ बळहेग्रामीं गुंफे वसति*

मग गोसावीं बळहेग्रामासि बीजें केलें : वीळीचां गुंफे वसति जाली : [गोसावीं बीजें केलें ऐसें कोण्ही नेणेति : उदयांचि भक्तजनें रीगतांनीगतां माहाजनीं देखीलीं : तैसेचि गोसावीयांचेया दरीसनासि आले : दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : मग माहाजनीं म्हणीतलें : “ हें काइ जी : गोसावीं केव्हळि बीजें केलें ऐसें आम्हीं नेणोंचि : गोसावीयांचेया रात्रीचेया पुजाअवस्वरा चुकलों : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ माहात्मा तो ऐसाचि कीं गा : जो आलेयांही कोण्हीचि नेणे : गेलेयांही कोण्हीचि नेणे : ” मग गोसावीयांसि उदयांचा पुजाअवस्वरू जाला : मग गोसावीं बीजें केलें :] ॥

५५४ हीरणापुरीएसि गोवर्धनीं वस्ति

गोसावीयांसि उदीयांचा पुजाअवस्वरू जालेयांअनंतरें गोसावी आंगणीं उभे ठाकौनि आंगीटोपरें वेढीत^१ असति : उपाध्याचीया माता म्हणीतलें : “ अवघां गोसावीयांचां ठाडं उपाहारू केला : तै आमचा उपाहारू नव्हेचि : तरि आतां जा कां : गोसावीयांतें उपाहारालागि वीनवा : ” तवं नागदेव उपाध्ये म्हणति : “ जानो कां न म्हणे ? ” ते म्हणति : “ हा कां न म्हणे ? ” ऐसें एरेंएर गोसावीयांचेया दरीसनासि आले : नागदेवो उपाध्यांसि मनभंगु^२ जाला : गोसावीयांतें वीनववे ना : मग उपाधीं वीनवीलें : “ जी जी :

२ पं. काइसेनि. भ. कैसेनि. मुरा. गगनीचें कैसेनि जाणिजे ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ ज्योतीषशास्त्रातव हा ठावोव्यहीं जाणिजे : ” याउपरि— ३ मुराहबीपंगो. वर्तवीलें. ४ मुराहबीपंगो. वर्तिलीं. ५ मुराहबीपंगो. अग्रगण्य. ६ रावा. खडकलीएसि.

५५३. *मुरा. प्रतीत या लीळेची 'आदि' आणि पहिली दोन वाक्येच आहेत. त्यापुढील चौकोनी कंसातील सविस्तर लीळेचा भाग भहबी. प्रतीतून घेतला आहे.

५५४. १ गोपंहबी. करीत. मुरा. लेत. २ भगोहबी. सरभंगु. पंमुरा. स्वरभंगु.

नागदेवो उपाध्ये गोसावीयांतें उपाहारालागि वीनवावेया आले असति : ” गोसावीं तेयांची वास पाहिली : मग म्हणीतलें : “ हां बटो ? ” तेहीं म्हणीतलें : “ तरि काइ जी गोसावीं आजि राहावें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आतां हें ग्रामांतर करीत असे : हीरणापुरीए^१ उपाहारू घेउनि या : ” तैसेंचि गोसावीं हीरणापुरीएसि^२ बीजें केलें : गोवर्धनीं चौकीं आसन जालें : तवें उपाहारू घेउनि आले : वाइसें गोसावीयांसि चरणक्षाळण करूं बैसलीं : “ वाइ : राहा : एथिचे एजमान करीती : ” मग नागदेवो उपाधीं गोसावीयांचें चरणक्षाळण केलें : गोसावीयांसि पुजाअवस्वर जाला : ताट जालें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : यां काहीं वाढा : ” तवें नागदेवो उपाधीं म्हणीतलें : “ मज आइसांसि तुळसी वावीया असति : ” जानो उपाधीं म्हणीतलें : “ मी जेवीन : मज वाढा : ” मग गोसावीयांसि आरोगण जाली : गोसावीयांसि गुळुळा : वीडा जाला : मग नागदेवो उपाधीं भाजनें आणिलीं होतीं तीं घेउनि आले : ॥

५५५ ब्राह्मणां ग्रहस्तधर्म नीरोपणें

माहाजन आवघे माहालक्ष्मीएचां देउळीं बैसले होते : तवें नागदेवो उपाध्ये गोसावीयां-पासौनि^३ आले : भाजनें घेउनि : तेयांतें पुसिलें : “ गोसावी^४ कोणी ठाईं राज्य करीत असति ? ” तेहीं म्हणीतलें : “ गोसावी गोवर्धनीं असति : ” “ चाला : जाओं : गोसावी-यांतें काहीं पुसों : ” म्हणौनि गोसावीयांपासि आले : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : तेह्मळि गोसावीयांसि आंगणीं आसन असे : गोसावीयांजवळि बैसले : गोसावीयांतें पुसिलें : “ जी जी : आम्हांसि गोसावीं सन्यासधर्म नीरूपावें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हांसि काइ सन्यासधर्मे प्रयोजन^५ ? जें होउनि असां तेंचि^६ कां पुसा ना ? ” तेहीं म्हणीतलें : “ हो कां जी : तरि ग्रहस्तधर्म नीरूपिजतु : ” त्याउपरि गोसावीं तेयांसि ग्रहस्त-धर्म नीरूपिले : मग तेहीं म्हणीतलें : “ जी जी : ग्रहस्तधर्म जरि ऐसे तरि सन्यासधर्म ते कैसे असती ? तेयांची आम्हीं सोएही नेणों : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एसनालीं फळें तीं काइ एन्हवींचि वापेया ? ” मग तेहीं गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : मग ते नीगाले : तवें जानो उपाध्ये बळ्हेग्रामौनि गोसावीयांचेया दरीसनासि एत असति : तवें माहाजन वाटे तोखों लागले : “ श्रीचांगदेवोराउळ गोसावी साक्षात वंकनाथू : ” एक म्हणति : “ सत्य^७ मा : श्रीचांगदेवोराउळ गोसावी काइ तें तुं जाणसि : ” ऐसे ते तोखत जात होते : तें उपाधीं आइकिलें : गोसावीयांपुढां सांघीतलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तें तेयांचें पर कीं गा : तेयापरतें तेयां काहीं जाणनें असे ? ” ॥

३ भगो. हीरण्यापुरीए. मुराहबी. हीरण्यपुरीए. पं. हीरडपुरीए.

५५५. १ मुरा. °तां देखीलें. २ मुरा. गोसावीयांतें कैसा अवसरू असे ? “ ना गोसावी आसन उपविष्ट असति : ” ३ (गोमुरा.). ४ मुरा. तेथिचें काहीं पुसा ना ? ५ मुरा. °हे सावयाचि अवघड जी : ६ पं. सत्यादेवि माय : °.

५५६ आकलगव्हाणीं^१ प्रातपुजा आरोगण

तेथ गोसावीयांसि वस्ति जाली : गोसावीं उदीयांचि प्रश्रयासि बीजें केलें : प्रश्रयो सारुनि गोसावीं आकलगव्हाणा^१ बीजें केलें : ब्रह्मनाथाचां^२ देउळीं गोसावीयांसि आसन जालें : गोसावीयांसि प्रातपुजा जाली : आरोगण जाली : वीडा जाला : मग गोसावीं तेथौनि वीझगेयांसि बीजें केलें : ॥

५५७ वींझुगां^१ आदीतीं अवस्थान

वींझुगां आदीत्याचां देउळीं गोसावी उभे राहिले : चरणचारी^२ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एथ ओटा कीजैल तेव्हळि बैसिजैल :” बाइसीं म्हणीतलें : “वावाचें काइ : केव्हळि ओटा कीजैल ? मग तो ओला ओटा : तेयावरि कैसेयां बैसिजैल ?” गोसावी उगेचि होते : तवं भगतिजनीं म्हणीतलें : “गोसावीयांसि ओटा करावेयाची प्रवृति : चाला गा चाला :” म्हणौनि उठिले : उदकपात्रें भरुनि आणिलीं : मातोचा पल्हो केला : तीथरा^३ इटांचा ओटा केला : वरि कोरडी माती घातली : तेयावरि आसन रचिलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आतां ऐसीयांचि बैसिजैल :” मग गोसावी आसनीं उपवीष्ट जाले : तेथ गोसावीयांसि अवस्थान दीस वीस जालें : ॥

५५८ अवधूताची ब्रह्मप्रकासिका कथन

अवधूतु आदित्याचेया आणि माहालक्ष्मीचेया देउळामध्ये^१ : आदित्याचेया कोणटेया-समीप : ब्रह्मप्रकासिका भाजीत होता : गोसावीं तेथ बीजें केलें : एकु घाणा भाजुनि चुरुनि ठेविला असे : एकु भाजीतु असेति : एकु हीरवा असे : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “काइ गा ब्रह्मप्रकासिका^२ ?” तेहीं म्हणीतलें : “जी जी^३ :” गोसावी उकड आसनीं होउनि : गोसावी श्रीकरिचीए करांगुळिचेनि नखें घेउनि श्रीमुखीं घातली : इंद्रभटासी तेला पाठवीलें : हातीं तेलाचें कोंढलें^४ : ते गोसावीयांजवळे आले : तें नख गोसावीं तेयाचां मुखीं झाडिलें : आणि तेया स्तीति जाली : तैसेंचि^५ तेल घेउनि आले : गोसावीयां-जवळि बैसले : ॥

५५६. १ पं. अगल°. मुरागो. आंगल°. भ. आंगले. २ हबी. ब्राम्हणांग्रहीं गोसावीयांसि-.

५५७. १ पं. वींझुगां पींछगावीं-. २ मुरा. ° बाइसीं आसन घालौनि म्हणीतलें : “बाबा : एथ आसनीं बैसिजो :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एथ ओटा होइल तेव्हळि-.” ३ मुरा. तीथरांचा उगाचि (एवा. उंच) ओटा केला.

५५८. १ हबी. दोहीं देउळांचीए संदीसि. मुरा. आदित्याचिये देउळामागे महालक्ष्मीये येतां संदि : तेथ. २ गो. °भाजीत असा ?” ३ मुरा. °मग गोसावीयांसि उकड आसन जालें : श्रीकरीं चीमुटि घेउनि तळ्हातीं घातली : मग करांगुळीचेन नखें श्रीमुखीं घातलीं : सरिसें इंद्रभट होते : गोसावीं इंद्रभटासि प्रसाद दीधला : आणि तया स्तीति जाली : ४ गो. गाडुगें. ५ हबी. °स्तीतिपुर्वक.

५५९ इंद्रभटा स्तीति

मग^१ गोसावीयांसि आरोगण जाली : गोसावीं तें पालमांडें इंद्रभटांकडे घातलें : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “बाइ : इंद्रभटासि^२ पुण^३ करा :” बाइसीं आणीक वाढिलें : ते जेविले : आंचवले : तैसेंचि स्तीतिमंत होउनि तीन दीस गोसावीयांजवळि बैसले होते : तीसरां दीसीं नावेक स्तीति पातळ जाली = सर्वज्ञं म्हणीतलें : “इंद्रेया : वाइसीं म्हणीएं दीधलें तें तुम्हीं केलें ?” “तरि काइ जी : तें नव्हे आतांवि^४ क्कून आलां :” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “तेया बोला तीन दीस जाले :” म्हणौनि आंगुळीएचा अनुकारु दाखवीला : गोसावी तेयांचे देव श्रीकरीं घेउनि म्हणीतलें : “इंद्रेया : हे तुमचे देव तीन दीस स्परीस^५ असति : तरि हे कव्हणाइं दीजतु^६ ?” “जी जी : दीजतु^७ तरि मजचि दीजतु^८ :” मग गोसावी तेयांसि दीधले : आणि तेयांची स्तीति भंगली : । ■

५६० ब्राह्मणां स्तीति

गोसावीयांसि ओट्टेयावरि आसन असे : नवगा विवा^१ ब्राह्मणु^२ देवतेसि आला दारापासि आला : आणि सर्वज्ञं म्हणीतलें : “काइ भटो : देवतेसि आलेति ?” तीर्ह म्हणीतलें : “जी जी :” तैसीचि तेयां स्तीति जाली : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले गोसावीयापासि नावेक बैसले होते : मग नीगाले : ॥

५६१ तथा कुमारीभोजनं स्तीतिहरण

मग घरासि^१ गेले : स्नान करूं बैसलेति : तवं स्नानवीधि वीसरति : तर्पण करूं बैसले तवं तर्पणवीधि वीसरले : देवपुजा^२ करूं बैसले : तवं देवपुजावीधि वीसरले : खटुकर्म जीये वेळे करूं बैसति तें तीए वेळे वीसरति : आणि पोळति^३ : “ऐसें मज काइ जालें ?” मग तेहीं आपुलेयां सोइरेयांपुढें^४ सांघीतलें : तेहीं म्हणीतलें : “तुं काइ विझुगेयांसि गेव होतासि ?” तेहीं म्हणीतलें : “हो :” तेहीं म्हणीतलें : “हें तेयांचि गोसावीयांपासौ जालें : आतां जाए : तेयांतेंचि वीनवि : मग तेयांचे नि जाइलु :” मग ते गोसावीयांजव एत असति : गोसावीयांसि ओट्टेयावरि आसन असे : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “बाइ : ब्राह्म

५५९. १ मुरा. बाइसीं तेल धाडीलें : तेल आणिलें : बैसलें : तवं स्तीति मुभर जाली : ते तीन होती : गोसावीयांसि आरोगण होए : आणि पात तयांइजतें लोटीति : मग म्हणति : “बाइ : पूर्वा करा :” मग बाइसें आणीक वाढीति : मग ते जेवीति : आंचवति : ऐसें स्तीतिमंत होउनि गोसावी जवळि तीन दीस बैसले होते : २ पंगोहबी. इंद्रेयासि. ३ मुरा. पूडीरा. ४ बी. °जात जी :” ५ मुरा. अस्ताइ. एवा. साधारण. ६ गो. इति.

५६०. १ पंगो. नाएगाविचा. २ मुरा. °सवळेचेया पाहाराएका : हबी. °उदीयासींचि.

५६१. १ हबी. बीढारीं. २ पंगोह. देपुजा. ३ मुरा. °घरिचीं म्हणति : “यांसि लागलें :” ते म्हणति : “ऐसें मज —. ४ मुरा. सोइरेयां : इष्टामीत्रापुढें.

स्तीति घालुं एत असे : ” बाइसीं म्हणीतलें : “ हें काइ बाबा : स्तीति घालुं कैसी एत असे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हा नव्हे आला : ” तैसेचि ते आले : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : गोसावीयांपासि बैसले : मग वीनवीलें : “ मज गोसावीयांपासौनि जालें असे तें माझें जावें ” : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें हों जाणे : परि जाओं नेणें : ” “ ना जी : माझें जावें ” : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भटो : काहीं असुख होत असे ? ” “ ना जी : असुख तरि काहीं न्हवे : सुखचि होत असे : परि हें माझें जावें ” : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ सुख जीवासि प्रधान की : ” “ ना जी : हें माझें जावें : माझें खटुकर्म राहात असे ” : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तीर्थी^५ कुमारीं जेऊं सुआ : मग हें जाइल : ” गोसावीं हवीक्षान जेउं सुववीलें : इतुकेनी तेयांची स्तीति भंगली : ॥

५६२ सनीधी सर्पा देहावसान

गोसावीयांसि ओट्यावरि आसन असे : भगतजन आवघे जवळि बैसले असति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ परते सरा गा : प्राणीया एकु एथिचेया दरीसना एतु असे^१ : ” भगतजन परते जाले : इतुकेनि सर्पु गोसावीयां जवळा आला : दोनि^२ वेळ वरतीया फडै^३ गोसावीयांतें न्मस्करिलें^४ : आणि तैसेचि देह ठेविलें^५ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ यातें वाहीरि घाला गा : ” भक्तिजनीं म्हणीतलें : “ जी जी : हा मौळैला^६ असे : खाए ना ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जें खाए तें याचां ठाई नाहीं : ” मग तेहीं काठीयाकरुनि कुपावरि घातला :

ब्राह्मणाचीया दोघी बाइया देवतेसि आलीया होतीया : तेहीं रीगतांहीं सपतिं देखिलें : आणि सांडितांहीं देखिलें : मग तेहीं म्हणीतलें : “ हें काइ लाघव कीं हरिमेखळ ? ” तवं एरीं म्हणीतलें : “ उदेयांचि^७ ऐसेचि असैल तरि साच : ” उदेयांचि मागौतीया देवतेसि आलीया : तवं सर्पु कुपावरि तैसाचि असे : मग तेहीं म्हणीतलें : “ हें लाघवहीं नव्हे : हरिमेखळही न्हवे : हें साच : ” मग तीया देवतेसि आलीया : आणि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : हें लाघव कीं हरिमेखळ ? ” तेयांसि वीस्मो जाला : “ आम्हीं पैन्हां बोलिलों : तें एहीं जाणीतलें : ” ऐसा वीस्मो होउनि^८ गेलीया : ॥

५६३ मार्कंड पंचाळेस्वरा पाठवणें

मार्कंड ऐसें म्हणति^१ : “ मज गोसावीयांपासौनि काहीं नाहीं : मीं रीता : ” बाइसें ऐसींचि म्हणति : “ वटिका : तुं कैसा रीता ? ” एकु दीसु सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मार्कंडा :

५ एवा. फीटावें जी : ६ (पंहबी.) ७ (पंगोहबी.) ८ गोमुरा. एथिचेया तीर्थी. एवा. पांचां.

५६२. १ मुरा. °तवं सर्पु येकु गोसावीयांचेया दर्सनां आला : भगतजन परते सरले—. २ हबी. तीनि. पंगो. दोनि तीनि. ३ पंमुरा. °करुनि. ४ मुरा. °मग पुटी वळली : आणि तेणें तैसेचि—.

५ एवा. सांडिलें. ६ भगोरा. मौवाळला. ह. मौळला. ७ बी. पाहे. ८ पंगो. करुनि. हबी. करीत.

५६३. १ हबी. ° “ गोसावी कोण्हासि कांहीं करिति : कोण्हासि कांहीं करिति : मज—.

तुम्हीं पंचाळेस्वरासि जा : तुम्हीं तीनि पाहार वीजन करावें : तीसरां पाहारीं भीक्षा करावी : गंगे जेवावें : देउळीं नीद्रा करावी : मौन्यें असावें^३ : तीसरां दीसीं यावें : ” “हो कां जी : ” मग तेहीं दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : मग पंचाळेस्वरासि गेले : तीनि पाहार वीजन केलें : तीसरां पाहारीं भीक्षा केली : गंगे जेविले : पंचाळेस्वराचेया देउळा नीद्रा करावेया गेले : रात्रीं बैसले असति : तवं खळिचें^४ साउलें : खळिचीया चोळीया : हातीं^५ तांवकळस : ऐसीया देवतेसि आलीया : दारापुढें^६ उभीया ठाकलीया : एरि म्हणे : “चाल गे भीतरि : ” “ना जाओं नैए : ना थोरे राउळिचे असति : ” मग ते म्हणे : “चालसि ना कां गे भीतरि ? ” “ना जाओं नैए : मुदलां राउळांचे असति : ” ऐसें मागुतें पुढारें म्हणति : नावेक होतीया : मग गेलीया : दूसरा दीसीं मागुतें तेहीं तैसेंचि केलें : रात्रीं देउळीं बैसले असति : तवं मागुतीया आलीया : दारापासि उभीया ठाकलीया : एरि म्हणे : “चालसि ना कां गे भीतरि ? ” “ना जाओं नैए : मुदलां राउळांचे असति : ” ऐसें तीनि वेळ म्हणीतलें : मग मार्कंडीं म्हणीतलें : “येथ कोणी ठाईं याल : कालि तरि कालि आलीयाति : आजि तरि आजि आलीयाति : तुम्हीं कोणीं जाल कीं न वचा : ” आणि तीया अदृश्य जालीया : वाहीरि एउनि पाहाति तवं तीया न देखति : आणि बीहाले : उदेयांचि नीगाले : ते गोसावीयांचेया दरीसनासि आले : गोसावीयांपुढां अवघें सांघीतलें : मग म्हणीतलें : “हां जी : तीया कोणी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तीया^७ ब्रह्मांडिचीया देवता गा : तुमचीए ओळगेसि आलीया असतीया^८ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तुम्हीं म्हणा आम्हीं रीते : ” ते उगोचि राहिले^९ : ॥

५६४ लाखाइसां राणाइसां भेटि

गोसावीयांचेया दरीसनासि लाखाइसें : राणाइसें आलीं : गोसावीं लाखाइसांसि^१ क्षेमाळींगन दीधलें : राणाइसांसि नेदितीचि : तीहीं गोसावीयांसि दंडवत केलें : श्रीचरणां लागलीं : वीळीचांचा पुजाअवस्वरू जालेयानंतरें^२ मग तीएं माहालष्मीचेया देउळासि नीद्रास्थानासि गेलीं : लाखाइसें नीजैलीं असति : राणाइसें दूख करितें बैसलीं असति : “लाखाइसें सदैव : गोसावीं तेयांसि क्षेमाळींगन दीधलें : मज काइसेया देती ? ” ऐसें दूख करितें च्यान्ही पाहार^३ बैसलीं असति : गोसावीं पस्यांत पाहारीं प्रश्रेयासि बीजें केलें : तैसेंचि तेयापासि बीजें केलें : तीएं पटिसाळेवरि बैसलीं होतीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वाइ :

२ मुरा. “तीरात्त असा : मग एथचेया दर्शना या : ” ३ अ. खळीचीं साउलीं. ४ मुरा. हातीं सोनियांचे परिणः रत्नाचे दीप : ओवाळुं येति : ५ पंगो. दारवठेंनसीं. हबी. दारसंकेसीं. ६ शोध. अष्टमाहासीद्वी. ७ गो. “तुम्हीं मौन्यें असतेति तरि तुम्हांसि जें देतीया तें देतीया : ” शोध. “तुम्ही मौन्य न भंगतेति तरि आश्चर्य देखतेति : ” ८ (मुरा.).

५६४. १ शोध. “बैसलेयांचि. २ (गो.). ३ (म.).

या : ” म्हणौनि दोन्हीं श्रीकर पसरिले : तेयासि क्षेमाळिंगन दीधलें : गोसावीं आळींगन देओं सरलें तवं लाखाइसें उठिलीं : “ काइ राणुबाइ : गोसावीं बीजें केलें तरि सांघसि ना ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें नव्हे बाइ : हें आतांचि आलें : ” गोसावीं तैसेंचि बीजें केलें : ॥

५६५ अनुचरप्रक्षाकरणीं पींगळे प्रसंसा

गोसावीयांसि मध्याने एकी रात्रीं उपहुडु जाला : गोसावीं बाहीरि बीजें केलें : अवधूत बाहीरि कवणी ठाई नीजैलें असति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथ कवण गा जागलीए^१ असति ? ” अवधूतीं म्हणीतलें : “ जी जी : मीं असें : ” म्हणौनि उठिले : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले^२ : गोसावीं तेथौनि^३ बीजें केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथ कवण गा जागलीए^४ असति ? ” अवधूतीं म्हणीतलें : “ जी जी : एथ बाम्हणीए^५ बाम्हणीए^६ असति : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बोलावा जा : ” अवधूत गेले : तेयांतें बोलाउनि घेउनि आले : इंद्रभटांतें म्हणीतलें : “ इंद्रेया : एथौनि^७ कव्हणा एका ठाया पाठवीजैल^८ तरि जाल ? ” तीहीं म्हणीतलें : “ जी जी : एवढेयां वेळा गोसावी कें पाठवीती ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हा न्हवे : ” मार्कंडातें म्हणीतलें : “ मार्कंडा : एथौनि कव्हणा एका ठाया पाठवीजाल तरि जाल ? ” “ जी जी : गोसावी पाठवीती तरि कां न वचें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हाही न्हवे : ” मग गोसावीं अडापासि बीजें केलें : तेथ दोनि नींब होते : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथ कोण गा जागिले असति ? ” तवं पींगळे होते : ते गजवजिले^९ : एरा नींबावरौनि एरा नींबावरि गेले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हापरीस^१ वरि एं पाखिरूवें चांगें : एथिचीए प्रवृत्तीसि वीखो जालीं : जातेति तरि आस्चर्ये एक देखतेति : ” गोसावीं देउळासि बीजें केलें : ॥

५६६ ब्राम्हणाचा दधिभातु आरोगणें

उदीयांचा पुजाअवस्वरू जालेयाअनंतरें माहालष्मीचीया पुढेली टेंकि गोसावीयांसि आसन असे : ब्राह्मणु एकु गोसावीयांचेया दरीसनासि आला : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : गोसावीयांचें वीनवीलें : “ जी जी : मीं गोसावीयांसि दधिभातु आणीन : ” गोसावीं वीनवणी स्वीकारिली : नौगावा^१ गेले : दधिभातु घेउनि आले : गोसावीयांसि^२ दधिभाताची आरोगण दीधली : ॥

५६५. १ अ. जागेले. ५. नीजैले. गो. ठाणातरी. २ मुरा. सरीसे नीगाले. ३ गो. °पटीसाळेकडे. मुरा. वनदेवासी. ४ गो. ठाणातरी. ५ मुरा. बाम्हण. ६ मुरा. °तुमतें एव्हडेया वेळा म्हणीया धाडीजैल तरि जाल ? ” ७ पंभ. पाठवीजाल. ८ मु. गिजिबिजिले. रा. गीजबजीले. ९ भ. तुम्हांपासाव. हबी. तुम्हांपसि.

५६६. १ बी. गावांतु गेला. दधिभातु घेउनि आला. २ (हबी.).

५६७ इंद्रभटां भयनीवृत्ति

गोसावीयांसि एकु दीसु रात्रीचा पुजाअवस्वर जाला : आरोगण जाली : गुळुळा : वीडा जाला : मग गोसावी आंगणीं इंद्रभटाचा हातु धरुनि वेढे करीत असति : चांदिणें पडत^१ होतें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ चांदिणें^२ नीकें ना गा : ” तेहीं म्हणीतलें : “ जी जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एवढेया वेळा ग्रामांतर^३ कीजे तरि^४ काइ ? ” तेहीं म्हणीतलें : “ जी जी : कीजे तरि कीजे : आणि काइ जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हीं बीहा ना कीं : ” तेहीं म्हणीतलें : “ जी जी : आम्हीं गोसावीयां सांघातें असतां काइसेया बीहूनि^५ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइसांकरवि आइति करवा : ” ते गेले : वाइसांकरवि आइति करवीली : गोसावीं बीजें केलें : विझुगा पातले : इंद्रेचेया खांदावरि श्रीकरू घातला^६ : आणि म्हणीतलें : “ इंद्रया : तैसौनि तैसें व्रततें^७ तें हें स्थान गा : ” ऐसें म्हणौनि गोसावीं आंगुळी तेयांचीए बोबीए टेंकिली : तेहीं म्हणीतलें : “ जी जी : ” “ एथ दीहाचि माणुसें मारिजति : ” तैसाचि चंद्रमा माळवला : गोसावी माउंगावां- ऐलीकडैल वोतु पावले^८ : आणि इंद्रभट बीहों लागले : थरथरा कांपति वोतामध्यें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बीहा ना गा इंद्रेया : ए माउंगावीं सुणीं भुंकतें असति : ” ॥

५६८ नीकळंकीं वस्ति

तैसेंचि गोसावीं नीकळंकासि^१ बीजें केलें : वाति जात होती : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ^२ : वाति जाओं नेदा : डोचें^३ तुप घालां : ” वाइसें^४ पुढां गेलीं : वाति आवथिली^५ : डोचें तुप घातलें : मग गोसावीयांसि ओटेयावरि आसन रचिलें : गोसावीयांसि चरणक्षाळण जालें : गुळुळा जाला : वीडा जाला : गोसावीयांसि पहुडु जाला : ॥

५६९ प्रातकाळीं इंद्रभटां सीक्षापण

गोसावीं पस्यांत^१ पाहारीं प्रश्रयासि बीजें केलें : प्रश्रयो सारुनि जगतीभीतरि अग्न कोणीं उतराभिमुख देउळी : तेथ गोसावीयांसि आसन जालें : गोसावीयांसि दंतध्वन^२ होत असे : तव इंद्रभट गंगेकडौनि आले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ इंद्रया : रात्रीं तरि रात्रीं देवतेसि^३ नमस्कारू न कराचि : आतां तरि आतां नमस्कारू न कराचि : तें काइ ? ”

५६७. १ गोमुरा. पडिलें. २ मुरा. “ कैसें चांदिणें नीमळ शुभ्र : ” ३ अ. ग्रामंत. ४ मुरा. “ भीया ना कीं ? ” इंद्रभटीं म्हणीतलें : “ जी जी : गोसावीयापासि असतां— ५ गो. भीउनु. ६ मुरा. आपेगावा. ७ पंभगोमुरा. वर्ततें. ८ (भ.).

५६८. १ मुबी. निष्कळंकी. ह. नीहकळंकी. २ मुबी. निष्कळंकासि. ह. नीहकळंकासि. ३ हबी. इंद्रेया : मुरा. “ वाति आवथा. ४ भ. डोडचें. ५ हबी. इंद्रभट पुढां गेले. ६ मुराह. आबुथिली.

५६९. १ भ. पश्चात. २ पंहबीमुरा. दंतधावन. ३ हबी. एथिचीये देवतेसि.

“जी जी : वीसरलां^४ :” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “पोरें हो^५ : आपुला माहात्मा देखौनि^६ वीसराल ?” “जी जी^७ : ते गोसावीयांचे : तेयांतें कैसें वीसरौनि ?” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ऐसें होए :” ॥

५७० मंडळीका टीळा तीथीवारू नीम

भगतिजन संभ्या करूनि^१ : गंगेकडौनि आले : परि टीळे न लवीतीचि^२ : गोसावीयांपासि बैसले होते : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “टीळे लाविजति कीं गा : हें गंगातीर :” मग गोसावीं नाथोबासि वीधि वीहिला : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “मंडळीका : तुम्ही^३ यांसि टीळा पुरवावा : आणि एथ तीथीवारू जाणवावा :” तेहीं तेधवांचि टीळा उगाळिला : तीहीं टीळे लाविले : गोसावीयांपुढां तीथीवारू जाणविला : मग ते दीसवडि तैसेंचि करिति^४ : मग गोसावीयांसि चौकीं पुजाअवस्वर : ॥

५७१ वडवाळीए अवधूताकरवि भीक्षा करवणें

तेथौनि गोसावीं वडवाळीएसि बीजें केलें : अग्निष्टीके नावेक आसन जालें : मग बहीरवाचां धावां वसति जाली^१ : वडवाळीए ऐलीकडिला नींबापासि^२ गोसावी चरणचारी उभे राहिले : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “इंद्रेया : अवधूतु भीक्षा करुनि आणील तें तुम्हीं जेवाल गा ?” “जी जी : गोसावी काइ^३ ?” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “हें जेवील :” “जी जी : तरि आम्हीं गोसावीयांचा प्रसाद घेउनि :” मग गोसावीं अवधूतातें म्हणीतलें : “अवधूता : साळेसि जा : आवांचें पात्र करा : नगरामध्यें ऐसी भीक्षा करा :” श्रीकराचा अनुकारू : “ब्राह्मणीएं बहुत असति :” “जी जी : तें मी^४ जाणत असें :” तैसेचि ते गेले : आपुलें आवरण^५ घेतलें^६ : आवांचें खापर घेतलें : नगरामध्यें भीक्षा करुनि आले : गोसावीं गंगेचीए थडीए बीजें केलें : ओताऐलाडि देउळ : तेथ गोसावीं इंद्रभटातें म्हणीतलें^७ : “इंद्रेया : अवधूताचीए भीक्षेचें अन जेवाल : तरि आपुली इटीमीटी सारुनि^८ या :” “जी जी :” म्हणौनि गेले : गोसावीयांसि मळां आसन जालें : मग गोसावीयांसि पुजाअवस्वर : अवधूत भीक्षा करुनि आले : गोसावीयांपुढां पात्र ठेविलें : गोसावीं अवळोकिलें : भीक्षेसि आंबील : भातु : दीवसीं :

४ अभगो. वीसरलों. ५ हबी. °ऐसें आपुलेया महंतासि होय तरि न करा ? “जी जी : ते आमचेया महंतासि कैसें न करूं ?” ६ मुरा. देखों. ७ पं. °गोसावीयांतें कैसें वीसरौनि.

५७०. १ (मुरा.). २ मुरा. °तुम्हीं नीच यां अवघेयां टीळा उगाळुनि देयावा : आणि एथ तीथीवारू सांघावा :”

५७१. १ (हबी.). २ एवा. नींबातळि. ३ गोहबी. °करीती ? ४ ह. जाणतें. ५ पंमुरा. आभरण. ६ गो. केलें. ७ मुरा. “भीक्षान्नाचिया हेतु : इंद्रेया आपुली उगमुग कां सारा ना ?” ८ एवा. सारूं जा.

भाकरी : तुरी : लोणसणें^९ : गोसावीं अवळोकिलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें^{१०} : “ एक वीसरलेति गा : ” “ जी जी : आतां आणुं जाओं ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तें तेह्णळीचि कीं गा : ” बाइसं नीवडूं लागलीं : गोसावीं वारिलें : मग बाहीरवासु आणवीला : बाइसांकरवि काला करविला : बाइसीं मीठ घातलें : मग आवघेयां वांटे केले : मां गोसावीयांचां ताटीं अर्धू वांटा ओळगविला : अर्धू ठेविला : अवघेयां भक्तिजनां वाढिलें : गोसावीं प्रसादू केला : अवघेयां प्रसादू दीधला : आधीं आवघां प्रसादू घेतला : मग जेउं लागले : इंद्रभट प्रसादें घांसु माखीति : मग जेवीति : ऐसें जेवितां प्रसादू सरला : मग उगेचि होते : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ इंद्रेया : जेवा ना कां गा ? ” “ जी जी : प्रसादू सरला : ” गोसावीं इखीत हांस्य केलें : गोसावीयांसि आरोगण जाली : मग पालमांडें^{११} तेयांकडे घातलें : मग पालमांडां^{१२} घांसु घोळीति : मग जेवीति : गोसावीयांसि गुळुळा जाला : वीडा जाला : पहूडु जाला : उपहूडु जाला : गोसावीं तेथौनि बीजें केलें : ॥

५७२ मार्गी गोपाळभोजन दाखवणें

गोसावीं तें सेत पातले^९ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बटिका : हे कुसंबी तीखी घेया गा : ” घेववीली : चणेयांवरि घोळवीली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : आसन घाला : मां एथौनि तुम्हांसि गोपाळभोजन दाखवीजेल : हें पुर्वी गोपाळांतु होतें : ” बाइसीं आसन घातलें : गोसावी आसनीं बैसले : गोसावीयांसि एकी मांडखुटीएवरि आसन जालें : एकु श्रीचरणु उकडु : डावीए श्रीकरीं काला^९ : उजवीए श्रीकरिचीयां आंगुळीयांचीए^९ सांदी कुसंबीए तीखीएचें ढेंसे धरिले : गोसावी आंगुठेनि घांसु घेति : तैसाचि कुसंबीए तीखीएचा घांसु घेति : आणि गोपाळांचेनि अनुकारें च्यान्हीं दीसा पाहांति : ऐसी गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : मग गोसावीं तेथौनि बीजें केलें : पुढीलीए पन्हैएसि नावेक आसन जालें : ॥

५७३ पैठणीं त्रीपुरुखीं वस्ति : काको कपाट दुखनीवृति

तेथौनि गोसावीयांसि पैठणीं त्रीपुरुखीं वस्ति^९ जाली : गोसावीं रात्रीं बीजें केलें : तव देउळीची वाती जाति होति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : वाति आवथा : डोचें तुप

९ गो. लोणिचें. १० मुरा. “ अवधुता : मीठ असे ? ” “ ना जी : मीठ मार्गी वीसरलां : आतां आणुं जावो ? ” ११ गो. पालीमांडें. १२ गो. पालीमांडां. १३ गो. पालमांडां.

५७२. १ हबी. गोसावीं बीजें केलें : मार्गी सेत होतें : तेथ चणा होता : तो गोसावीं अवळोकिला : मग उपाध्यांतें म्हणीतलें : “ बटिका : ए कुसंबीए तीखीएचे ढेसे घेया गा : आणि चणेयावरि ऐसें ऐसें घोळा. ” २ भ. पावले. पंगो. देखिले. एबा. मार्गी बीजें करीतां अपार कुसंबी तीखी : ऐसें सेत देखिलें. ३ गो. घोळाणा. ४ भ. आंगुठांचीए.

५७३. १ रावा. त्रीरात्री अवस्थान जालें :

घाला : " बाइसैं भीतरि गेलीं : वाति आबुथिली : डोचें तुप घातलें : गोसावीयांसि आसन जालें^२ : बाइसांचेनि^३ आंगें कवाड झगटलें तें काकोचीए^४ पाठीवरि पडिलें : काकोसि^५ मुळंना आली : ' काकोवरि कपाट पडिलें : ' म्हणौनि भक्तिजनें धावीनलीं^६ : गोसावीं तेथ बीजें केलें : " काइ भटो : दुखवलेति^७ ? " तेयांची पाठि श्रीकरें स्परीसिली : दुख होतें तें फेडिलें^८ : ॥

५७४ पीपळवाडीए अग्नीष्टिके वस्ति : माहादेओ पाठकां भेटि

मग तेथौनि पीपळवाडीएसि बीजें केलें : अग्नीष्टिके वस्ति जाली : बाइसीं इंद्रवा-
करवि तेल आणवीलें : मग वाति लाविली : दीसु माळवलेयाउपरि^१ : माहादेओ पाठक
गावांतु जात होते : तव^२ अग्नीष्टिके वाति देखिली : " वाति काइसी पां ? " म्हणौनि
साउमे आले : टेंक^३ वेघतां पोटीं धाप^४ माए ना : धांपत^५ आले : तव गोसावीयांतें
देखिलें : आणि आडचि^६ एओं बैसले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : " भटो : हळु या : ब्रह्माची
हांडी फुटल : " गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : गोसावीयांजवळि
बैसले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : " हें आपणेंयां श्रुत कीं दृष्ट ? " " जी जी : दृष्ट : "
सर्वज्ञें म्हणीतलें : " भोगनाराणीं कीं ? " " जी जी : " " तै आपण^७ काहीं वाचिजत^८
होतेयां ? " " जी जी : " " तै^९ देह कृस्य^{१०} होतें कीं ? " " जी जी : " " तरि एसणी
पुष्टि काइसी^{११} ? " " जी जी : जैलागौनि गोसावीयांपासौनि काहीं गोमटें जालें :
तेलागौनि देह स्थुळ जालें : आणि उन्ह न साहे जी : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " ऐसैं
येथौनि एसणें गोमटें तरि एथिचेया दरीसना न या तें काइ ? " " जी जी : गोसावी
कवणी ठाई राज्य करीत असति : ऐसैं मी जाणें ना : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " हे ऐसैं
प्रतीस्थाना प्रांतींचि असे मा : " तव वेसिरखा बोबाइला : गोसावीं तैसीचि तेयां
पाठवणीं दीधली : तेहीं गोसावीयांतें वीनवीलें : " जी जी : गोसावीं मज उदेयां
दरीसन देयावें : " गोसावीं वीनवणी स्वीकरिली : ते नीगाले : ॥

५७५ बाबुळवनीं माहादेओ पाठकांचा उपाहारु स्वीकारु

रात्रीं गोसावीयांसि तेथ वस्ति जाली : उदीयांचि गोसावीयांसि पुजाअवस्वरु जाला :
गोसावी उभे ठाकौनि आंगीटोपरें वेढीत^१ असति : तव ते आले : गोसावीयांसि दंडवत

२ (मुरा.). ३ मुरा. काको भीतरि होते कांबळेनसीं तो वाता कांबळेयानां सीरकला : तें
कवाड पडीलें : ४ गोपह. काकोसाचीए. ५ गोपह. काकोसासि. ६ हबी. बौबाइलीं. ७ मुरा.
नीवर्तलें. (अज्ञात लीळा. काकोस वचन स्वीकारु : पाहा).

५७४. १ अंपमु. मावळलेया-. २ गो. सुवाणाहुनि. एवा. भक्तिजनें देखिलीं. ३ मुरा. टेंक वेंघले.
पाउटणीयां दोनि वेंघतां-. ४ हबी. स्वासु. ५ भगो. हांवत. हबी. लाहांकत. ६ हबी. उजुचि :
७ मुरा. कींचीत होतेयां ? " ८ पं. वाचीत. हबी. पढत. ९ हबी. तुम्हीं धाकुटे होतेति.
१० गो. कीलस. ११ (मुरा.).

५७५. १ पं. करीत.

घातलें : श्रीचरणां लागले^२ : मग गोसावीयांतें उपाहारालागि^३ विनउं आदरिलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आतां हें बाबुळगावांसि नीगालें : मागिलीकडौनि तुम्ही उपाहारू घेउनि या :” “जी जी : मज उन्ह न साहे :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “साहों आदरिजे तरि साहील :” मग नाथोवा आणि मार्कंड राहाविले : गोसावीं बाबुळवनासि^४ बीजें केलें : बाबुळवनी^५ गोसावीयांसि आसन जालें : ते उपाहारू घेउनि आले : गोसावीयांसि पुजाअवस्वरू जाला : आरोगण जाली : भक्तिजनांसि पांती जेवणें जालीं : गोसावीयांसि गुळुळा जाला : वीडा जाला : ब्रह्मनाथीं पहूडू जाला : ॥

५७६ संवितां^१ नागनाथीं वस्ति : इंद्रेया राज्यंत्रसोधनीं परीक्षू

गोसावीयांसि उपहूडू जाला : गोसावीं संवितेयासि^२ बीजें केलें : माहादेवो पाठक गावांसि गेले : गोसावीयांसि नागनाथीं चौकीं आसन जालें : बाइसीं इंद्रवातें तेल आणुं पाठवीलें : गोसावीं बाहीरि बीजें केलें : उतरीलीए सोंडीएवरि उभे असति : तवं इंद्रवा तेल घेउनि आले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “इंद्रेया : नगराआंतु काइ मातु वार्ते^३ गा ?” “जी जी : काहीं नाहीं :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “कैसें काहीं नाहीं ? एसणें राज्यांतर जालें^४ : आमणदेयाचे डोळे काढिले : रामदेओ राजीं बैसला : एं न्हवति घाएळें^५ जातें असति :” म्हणौनि खाटारे दाखवीले : “जा : सोध्वा जा :” ते गेले : सोधुनि आले : मग गोसावीयांपुढां सांघीतलें : “साच जी : लोकु घरावारी वेधौनि पाहातु असे^६ :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तुम्ही महात्मे कीं गा : महात्मेनि राज्यवार्ती : देसवार्ती : द्रंद्रपट अवघे शोधिजे : मग तेथ राहिजे कीं : तेथ जें सात्विक स्थान तें सेवावें :” “हो कां जी : तरि आजिलागौनि गोसावीयांची आज्ञा प्रतिपाळन करूनि : आणि काइ :” म्हणौनि श्रीचरणां लागले : तवं महदाइसीं मडु झाडीला : मग गोसावीं मढांतु बीजें केलें^७ : ॥

५७७ नागनाथीं वस्ति : जोगेस्वरीए प्रयाण

मग गोसावीयांसि रात्रीचा पुजाअवस्वरू जाला : पहूडू जाला : गोसावी पस्यांत^१ पाहारीं प्रश्रयासि बीजें केलें : रवणीएवरि गुळुळा जाला : चरणक्षाळण जालें : चौकीं पुजाअवस्वरू जाला : मग गोसावीं जोगेस्वरीसि बीजें केलें : ॥

२ हवी. “जी जी : गोसावीं आजि राहावें :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आतां हें—.” ३ गोमुरा. °वीनवीलें.

४ गो. बाम्हणगावासि. ५ गो. बाम्हणगावीं गोसावीयांसि वडातळीं आसन जालें.

५७६. १ मुरा. संवतां. २ मुरा. सेवतेयासि. ३ मुरा. मातुवार्ती. ४ मुरा. °रामदेवोराओ राजीं बैसला : आमणदेओ खाली उतरला : देवगीरी पालटिली : (हीराइसें. हा नव्हे लोकु पळतु असे :). ५ पंभहवी. घायाळे. ६ (मुरा.). ७ (प्रव. आमा. १३५).

५७७. १ भ. पश्चात.

५७८ जोगेस्वरीस अवस्थान : स्थान प्रसंसा

गोसावीं जोगेस्वरिचेया देउळासि बीजें केलें : चौकिचीया दोन्ही दारवंडा^१ धरुनि भीतरि अवळोकिलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “कैसें स्थान सत्वस्त^२: एथ जो अनुष्टान करी तेयासि अनुष्टानसीधि होइल :” मग गुंफे अवस्थान जालें : मास एक^३ : ॥

५७९ उमाइसां अवडळभटां भेटि

उमाइसें आणि अवडळभट गोसावीयांचेया दरीसनासि नीगालीं : एके पेणेनि मागिलाकडौनि शोधितें एतें असति^१ : तीए प्रतीस्थानासि आलीं : तेथ लखूवाइसें भेटलीं : तेयातें पुसिलें : “गोसावी कवणी ठाई राज्य करीत असति ?” तेहीं म्हणीतलें : “पीपळ-वाडीए कालि बीजें केलें : मीं बोळवीत गेलीए होतीए :” तैसीचि तीए पीपळवाडीएसि आलीं : माहादेओ पाठकातें पुसिलें : तेहीं म्हणीतलें : “वाबुळवनीं गोसावीयांसि आरोगण जाली : ब्रह्मनाथीं पहूडू जाला : गोसावीं सवितेयासि^२ बीजें केलें : हा न्हवे मीं बोळउनि आलां :” तीए दीसीं तीए भागलीं : न टक्केंचि^३ : तीए पीपळवाडीएसि राहिलीं : उदेयांचि सवितेयासि^३ आलीं^३ : राणेयातें पुसिलें : राणेनि सांघीतलें : “गोसावीयांसि एथ वसति जाली : उदेयांचि गोसावीं जोगेस्वरीसि बीजें केलें :” फोडी देखिलीया : तीया उमाइसीं घेतिलीया : “ऐसीया सुरंगा : सुगंधा : आणि सुपरीमळा : तरि आमचेयां गोसावीयांचेया होती :” मग राणेयातें पुसिलें : “गुळुळा कोणी ठाई जाला ?” तेणें सांघीतलें : “गोसावीयांसि गुळुळा एथ रवणीएवरि^४ जाला : चौकीं पुजाअवस्वरू जाला :” तैसीचि तीए जोगेस्वरीसि आलीं : तवं भगतिजन गुंफा चोखट करीत असति : गोसावीयांसि जोगेस्वरिचीए देउळाचीए पटिसाळे आसन उतरामुख : तेथ उमाइसां अवडळभटां दरीसन जालें : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागलीं : गोसावीयां-पुढां मागील आवघें सांघीतलें : “अमुकीए गाउनि अमुकेया गावां आलीं^५ :” तें उमाइसीं म्हणीतलें : “जी जी : मीयां सुरंगा : सुगंधा आणि सुपरीमळा फोडी देखिलीया : मीयां म्हणीतलें : ‘ऐसीया^६ जीया तीया आमचेया गोसावीयांचीयाचि :’” म्हणौनि घेतलीया : गोसावीं मानिलीया : बाइसीं म्हणीतलें : “बाबा : मासोउपवासीनी कैसी भावाळु^७ :” ॥

५७८. १ गो. दारसखा. पंभहबी. दारसका. २ मुराहबी. सदीप. ३ हीराइसें. दीसा वीसाचें अनुमान. (मु.).

५७९. १ (मुरा.). २ मुरा. सेंवतेयासि. ३ मुरा. °नागनाथाचेया गुरूवातें पुसीलें : गुरूवें सांघीतलें : “एथ गोसावीयांसि वसति जाली : एथ गुळुळा केला : हें नव्हे गोसावीं आतांचि बीजें केलें :” उमाइसीं पाहीलें तवं तांबुळ सांडलें देखिलें : फोडी वेचूनि प्रसादु घेतला : “ऐसीया. सुरंगा तरि— ४ (गो.) हबी. सोंडीएवरि. ५ भगो. आलों. ६ पंगो. °वरवीया. ७ हबी. भावाळीनि.

५८० गुंफे अवस्थान

मग गोसावीयांसि गुंफे अवस्थान जालें : दीसां वीसांचें अनुमान : गुंफा पडिसाळेसि उतरे : सेवटीं एकी खणिची गुंफा : एका खणाचें पुढील आंगण : गुंफेआंतु दखीणीली भीतीसी ओटा : अर्धबाहीरी : एकु पटिसाळेवरि ओटा : तेथ गोसावीयांसि अवस्थान जालें^१ : ॥

५८१ तथा उमाइ पाणीभाता म्हणीएं

गुंफेसि गोसावीयांसि आसन असे : गोसावीं उमाइसांतें म्हणीतलें : “बाइ : मासो-उपवासीनी जीया होती : तीया देउळीं^१ मासुदीसु सडासमार्जन : चौकरंगमाळिका भरिति : देवतेसि गुळुभेलीएचा नीवदू दाखवीती : तीएं^३ तुम्हीं एथ मासुदीस सडासमार्जन करावें : चौकरंगमाळिका भरावीया : एथ पाणीभाताची आरोगण देयावी : बाइसांतें पुसावें : बाइसें म्हणती तैसें करावें :” तीहीं म्हणीतलें : “हो कां जी :” मग बाइसां-सांघातें उमाइसें काउळगावीं भीक्षेसि जाति : चोखटु भातु वेगळा घेति : एरि भीक्षा वेगळि घेति : मग बीढारा एति^३ : मग भातु धुति : तीनि वेळ उदकांतु झोळी चुभळीति : मग नवां मडकां घालीति : पाणी घालीति : तोंड गुंडूनि ठेवीति : उदेयांचि एकी झोळीए भातु नीथळत ठेवीति : नीतळतें पाणी वाघारीति : दाटा^५ भातवनीयांची कढी करीति : मग गोसावी वीहरणौनि बीजें करीति : गोसावीयांसि पुजाअवस्वरू होए : पहीलें^४ पाणीभाताचा तुपभातु^५ करीति : ऐसी आरोगण होए : मग पाणीभातु कालण आरोगण होए : ऐसी कीती एक दीस आरोगण होए : ॥

५८२ तथा उमाइसें ढीडरें सुगरणि प्रसंसा

ऐसी कीती एक दीस गोसावीयांसि आरोगण दीधली : एकु दीं उमाइसीं म्हणीतलें : “नीच गोसावीयांसि पाणीभाताची आरोगण : काहीं अनसारिखें^१ नाहीं :” म्हणौनि जोन्हळे आपजवीले : ऐसी आपजवीलीया : सोंडीएवरि^३ वाटिले : बाइसांतें वेसरू^३ मागीतला : मग सापण करुनि ठेविलें : भीडें नाहीं : “आतां काइसेयावरि करूं :” चीपा मेळवीलीया : तीथरी केली : तेयावरि चीप ठेविली : तेलाचा बोळा दीधला : ढीडरें^५ घातलें : उलथु^५ बैसलीं तवं तें मोडलें : तवं नावेक दुख करूं लागलीं : दुसरा

५८०. १ (गो.).

५८१. १ मुराहबी. देवद्वारीं. २ मुरा. तरि तुम्हीं येथ मासुदीसु पाणीभातु करा : माहातुमे भातु आणित्ती. ३ मुरा. °माहात्मे भीक्षा करुनि येति : तोही चोखट भातु घेति : मग भातु धुति— ४ हबी. नीतळ. ५ पं. पहिलें पाणीभाताची आरोगण होए : पाठीं तुपभातकडीएची आरोगण होए : मग पाणीभातु कालण—. ६ मुरा. °आणि कढी ऐसी—.

५८२. १ भगोमुरा. आनारीसें. २ ह. पाटेसरैयावरि. बी. पाटसरैयावरि. ३ भ. वेसवरू. पंगो. सांबारू. ४ हबी. सापण. पंगोमुरा. धीडरें. ५ हबी. उचडूं.

बोळा दीधला : ढीडरें^६ घातलें तवं उठिलें^६ : आणि हरीखैलीं : ऐसीं आवर्धीं ढीडरीं केलीं : गोसावीं वीहरणौनि बीजें केलें : गोसावीयांसि पुजाअवस्वरू जाला : ताट केलें : तेथ ढीडरें^७ ओळगविलें होतें : गोसावीं पुसिलें : “बाइ : हें ढीडरें कैचें ?” बाइसीं म्हणीतलें : “बाबा : हें मासोउपवासीनीं केलें :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : ढीडरें^७ नीकें जालें :” उमाइसीं म्हणीतलें : “ढीडरें^७ काइसें जी : इएं एसौलें :” “एसौलें म्हणिजति काइ बाइ ?” “जी जी : एसी घालुनि कीजति तीएं एसौलें : उडीदजोन्हळ्यांचीं ढीडरीं :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : ढीडरीं नीकीं जालीं :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : मासो-उपवासीनी सुगरीणि असति : तुमचेया उपयोगा जाती :” मग गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : ॥

५८३ उमाइ प्रातकाळप्रसंसा

उमाइसें आणि अवडळभट : लींगाचां देउळीं नीजैलीं होतीं : गोसावीं प्रश्रयो सारुनि बीजें केलें : तवं अवडळभट बैसले असति : उमाइसें नीजैलीं असति : तवं अवडळभटीं म्हणीतलें : “उमै उमै : उठि : गोसावीं बीजें केलें असे :” अवडळभटीं आसन रचीलें : गोसावी आसनी उपवीष्ट जाले^१ : उमाइसें उठिलीं : तीहीं दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागलीं : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “धाएतवं खाइजे : पाहे तवं नीजिजे : तैसें^२ न्हविजे कीं बाइ : पस्यांत^३ पाहारीं उठिजे : हा सारस्वत काळु : देवता हृदयासि ए :” मग गोसावीं तेथौनि बीजें केलें : ॥

५८४ आउसां भेटि : स्तीति

आउसें वींझासीनीसि धरणें बैसलीं होतीं : तेथ स्वप्नु^४ जाला^५ : “गंगातीरासि जाएं : मग तुज परीसु सीधैल :” तैसीचि तीएं हींडतेंहीडतें गंगातीरा^६ काउळगावांसि आलीं : उदेयांचि गोरक्ष फोकरिला : साळेसि बीढार ठेविलें : जवळे डांगुरेस बैसवीले : आपण गंगेचेया घाटा हातपाए धुआवेया आलीं : एकु पाओ धुतला : एकु पाओ धुआवा असे : तवं ब्राह्मणु धानि^७ मागौनि जोगेस्वरीकडौनि घाटासि आला : तेणें पुसिलें : “हां आइ : तुम्हीं काइ श्रीचांगदेओराउळा गोसावीयांचीं ?” “है रे : श्रीचांगदेओराउळ गोसावी कवण रे ?” “तें काइ आइ : तुम्हीं नेणा ?” “नेणों रे :” मग तेहीं गोसावीयांचे गुणवीसेख सांगीतले : “तारि तुम्हीं गोसावीयांचेया दर्शना जा :” आणि आउसां आवडी उपनली^८ : “है रे : ते कोणी ठाई असती रे ?” “ना : जोगेस्वरीसि असति :” “जोगेस्वरि ते कवणि ?”

६ हबी. उचडलें. ७ पंगोमुरा. धीडरें.

५८३. १ (गो.). २ गो. ऐसेयां न व्हावें कीं बाइ : ३ भ. पश्चात.

५८४. १ अपं. सपन. २ अपंगो. जालें. ३ (मुरा.). ४ पंगोमुराहबी. धान्य. ५ पंगुरा. नेणें.

“ना पैला रुख दीसताति ते :” “तरि कोणी वाटा जाइजे ?” “ना थडियाथडियाचि जा :” तैसीचि जोगेस्वरीसि आलीं : दारवठां उमाइसांतें पुसिलें : “है रे : पुरुखासि कैसा अवस्वरु असे ?” तेहीं म्हणीतलें : “पुरुखासि आरोगण होति असे :” तैसीचि जोगेस्वरी-चीए सोंडीएवरि बैसलीं : राणेयांसि गोष्टी करूं लागलीं : उमाइसीं म्हणीतलें : “जोगीणि कैसी चरवट : गोसावीयांचें^६ दरीसन होए तरि नीकें :” तवं गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळुळा जाला : गोसावीयांसि बाइसीं फोडी ओळगविलीया : गोसावी मागिली पटिसाळेसि वेढे करीत असति : वाइसें वीडिया ओळगवितें असति : तवं आउसें दोहीं देउळांमाझारुनि गोसावीयांतें पाहातें असति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आउवादेवी : काइ पाहिजत असिजे ?” “पृथ्वीपलेटन केलें जेयां पुरुखांलागि तेयांतें पाहिजत असिजे जी स्वामी जगंनाथा :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ऐसेयां येउनि पाहिजतु :” आणि तीयें साउमीं आलीं^७ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आउवादेवी^८ : बैसों आवडे तरि बैसा :” बैसली^९ : आणि तेयां स्तीति जाली : पांचहीं करणें प्रगटलीं : भाटि^{१०} : उजाइ : पवन उजाइ : हासळी क्रमु^{११} : सींगणी नादु : ऐसीं करणें प्रगटलीं : अंतरक्ष^{१२} आसन उडे^{१३} : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वाइ : एथ आसन घाला :” गोसावी आसनीं उपवीष्ट जाले : तीएं नावेक स्तीति भोगिली : मग स्तीति भंगली : बैसोनि स्तीति भोगिली : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आउवादेवी^{१४} : आतां बीढारासि जा :” आउसीं म्हणीतलें : “पृथ्वीपलेटन केलें : उकरडे पुंजे भूरकसितां^{१५} जन्म गेलें : वींझाया सांघीतलें : ‘तूं गंगातीरासि जाए : मग तूज परीसु सीधैल :’ तो मज परीसु सीधला : आतां कें जाइजैल जी स्वामी जगंनाथा ? आतां या श्रीचरणांचि पासि बीढार :” मग गोसावीं तेयांचें बीढार पुसिलें : तेहीं सांघीतलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “मंडळीका : जा : यांची मात्रा घेउनि या :” नाथोवा गेले : तेयांची मात्रा घेउनि आले : सरिसे डांगुरेस आले : गोसावीयांपासि मात्रा ठेविली : आउसीं गोसावीयांचां श्रीकरीं भाताचें पात्र^{१६} ओळगविलें : सीक्षा केली : गोसावीं प्रसादु केला : अवघेयां भगतिजनां दीधला : डांगुरेसासि दीधला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “मासोउपवासनीं^{१७} हो : प्रसादु घेयाल : कीं आवळा घेयाल ?” तेहीं म्हणीतलें : “जी जी : मी प्रसादाचा आवळा घेइन :” गोसावीं तेयांसि आवळा दीधला : तेयांउपरि आउसीं म्हणीतलें : “हैं रे : यां श्रीचरणां^{१८} प्रसादें तुझें आझुइं न फिटे ?” मग गोसावीं

६ पंभमुरा. ०यांसि. ७ भगोहबी. आउवेदेवी. ८ मुरा. ०गोसावीयातें पाहातें असति : मग गोसावीं नावायेकां भीतरि बीजें केलें : ओट्यावरि आसन जालें : आउवेही आलीं : आउसीं दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागलीं : पुढां बैसलीं : गोसावीं अवलोकिलीं : आणि आउसां स्तीति जाली : ९ मुरा. भाटिउजाइ : १० अ. ०कर्म. मुरागो. ०करण. ११ पं. अंतराक्ष. मुरा. अंतरीक्ष. १२ पं. उपवे. गोहबी. उपमे. १३ अ. भुरखसीतां : भ. भरकसीतां. १४ अ. पाणिपात्र. १५ पंगोमुरा. श्रीचरणाचेनि.

बाइसांकरवि मात्रा पाहाविली : तवं तीनि दाम नीगाले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : हे एथिचेया उपयोगा^{१६} नेया : ” देवतें नीगालीं तीएं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एं पव्हावा : ” “ ना जी : आवघीं पव्हवीजती तरि पव्हवीजतु : परि रीरीए पीतळेची जोगला देवि आणि तीतरीया^{१७} मौहुआचा^{१८} कृष्णेया तो नको जी स्वामी जगंनाथा : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एंहीं पव्हावा : जी जी : ” आवघीं पव्हवीजती तरि पव्हवीजतु : परि तीतरेया महुवाचा क्रीष्णीयां हा नको पव्हउं जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तो कां ना नाएका ? ” “ ना जी : तो मजपुढां वाट चुकें तेथ मज वाट सांघे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आतां साचोकारा कृष्णेया तो तुम्हां वाट सांघैल : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हाही पव्हावा : ” तेयांचीए मात्रेसि गहुं : चणे : जोन्हळे होते : तेयांचा गोसावीं सपरिवारू उपाहारू करवीला : गोसावीं आपुलेनि श्रीकरें तेयांचीए कानिचीया मुद्रा^{१९} फेडिलीया : बाइसांकरवि दोनि वस्त्रें आणवीलीं : वस्त्रें नेसवीलीं : ब्राह्मणि माहात्मी केली : मग बाइसीं गोसावीयांपुरता उपाहारू नीवडुनि चोखटु केला : एरांचीं दीवसीं केलीं : तेल आणिलें : गोसावीयांसि सपरिवारीं आरोगण जाली : पात्र श्रीकरीं ओळगविलें : सीक्षा केली : गोसावीयांसि अक्षता ओळगावावेयाकारणें बाइसीं तांदूळ भीजों घातले होते : ते आउसीं चुबकरि हातु घालुनि घेतले : तवं उमाइसीं^{२०} म्हणीतलें : “ हें काइ ओ जालें जोगिणीसि : बाबाचीए आरोगणचे तांदुळ घेतले : कसमळ हात घातले : ” तवं आउसीं म्हणीतलें : “ हें रे : यां पायां प्रसादें आझुइं तुजें चोखमैळें न फीटे : ॥

५८५ भटां : माहादाइसां : देवां भेटि

गोसावीयांसि दूपाहारिची आरोगण जाली : गुळुळा जाला : बाइसीं फोडी ओळगविलीया : वीडिया करुनि देतें असति : गोसावीयांसि भीतरिली भीतिसी समोर उतराभिमुख आसन असे : तवं^१ परमेस्वरपुरिचीं कापडीएं देव : भट : महादाइसें : आंगणीं उभीं ठेलीं : गुंफेचां : गोसावीं देखिलें : आणि टाळी वाउनि म्हणीतलें : “ हें काइ : परमेस्वरपुरिचीं कापडीएं आलीं मा : ” तैसेंचि गुंफेचीया आंगणासि बीजें केलें : गोसावीं आवघेयां क्षेमाळींगन दीधलें : तीहीं दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागलीं : गोसावीयांसि भीतरि^२ ओटेयावरि आसन जालें : गोसावीयांजवळि बैसलीं : गोसावीं अनुकरौनि^३ म्हणीतलें : “ श्रीप्रभू नीकेनि राज्य करीत असति^४ ? ” “ जी जी : नीकेनि राज्य करीत

१६ पं. उपेगा. १७ पंभगो. तीतरेया. १८ पंगो. महुआचा. भ. मौहाचा. १९ अ. मुद्रिका. २० पंगोमुरा. बाइसीं.

५८५. १ गोहबी. °देव : भट : महादाइसें : (हबी. हंसराजू) रीधपूरीहुनि आलीं : गोसावीं देखिलीं—.

२ गो. °तयाचि. ३ गोहबी. °क्षेमवार्ता पुसिली. ४ गो. °श्रीप्रभूचे भक्तजन नीकेन राज्य करीत

असति : ” मग दोन्ही पोटळीया प्रसादाचीया : लाडूवांचीया आणिलीया होतीया : तीया गोसावीयांचा श्रीकरीं ओळगविलीया : गोसावीं श्रीकरीं घेउनि न्मस्करिलीया : मग सोडुनि प्रसाद केला : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : यां लाडूवां गुळ^५ पुरला : यां न पुरेचि : ” “ हो जी : ऐसेंचि तेहीं गोसावीं जाणीतलें जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पोरे^६ हो^६ : तेथ नेणिजे ऐसें काहीं असे ? तेथ सकळै जाणौनि नेणिजे कीं : तेथिचें सकळही तें तेथिचेयाचि प्रवृत्ति^७ : ” मग माहादाइसें उगीचि गोसावीयांजवळि बैसलीं असति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : तेथ गेलींति : मग काइ करा ? ” माहादाइसीं सांघों आदरिलें :

“ जी जी : तेथ गेलों : एकु दीसु गोसावी नगरामध्ये खेळावेया बीजें करीत होते : तवं मीयां म्हणीतलें : ‘ जी जी : आजि गोसावी खेळावेया बीजें न करावें : मीं गोसावीयांसि ढीडरें ओळगवीन : ’ श्रीप्रभुगोसावीं म्हणीतलें : ‘ मेली जाए : ढीडरें^८ देइल म्हणे : ’ म्हणौनि गोसावी हरीखू स्वीकरुनि आसनीं उपवीष्ट जाले : मीयां ढीडरें केलें : वाटीए तुप घातलें : गोसावीयांचां श्रीकरीं ढीडरें ओळगविलें : गोसावीं ऐसें अवळोकिलें आणि म्हणीतलें : ‘ आवो मेली जाए म्हणे : हा आहिता म्हणें : ढीडरें न्हवे म्हणें : आओ : ढीडरें दे म्हणें : ’ म्हणौनि गोसावीं खालि घातलें : जी जी : मीयां ढीडरें घेतलें : मागुतें श्रीकरीं ओळगविलें : मीयां म्हणीतलें : ‘ जी जी : आमते गंगातीरीं ढीडरें म्हणिजे : तुमते वराडीं आहिता ऐसें म्हणिजे : जी जी : हें ढीडरेंचि जी : ’ म्हणौनि मागुतें श्रीकरीं ओळगविलें : गोसावीं ऐसें अवळोकिलें : ‘ आवो मेली जाए : ढीडरें हें न्हवे म्हणें : आहिता : आवो : ढीडरें दे ’ म्हणौनि मागुतें खालि घातलें : तेह्मळि मीं बीहालीएं जीं^९ : फूलसोजी होती ते दूधाआंतु कालवीली : आंतु साकर घातलीं^{१०} : तुपाचा बोळा दीधला : वरि संखाकृत घातलें : वरि एळामीरीयांची पुडी घातली : मग गोसावीयांचां श्रीकरीं ओळगविलें : गोसावीं ऐसें अवळोकिलें : मग म्हणीतलें : ‘ ऐया माझा : आतां होए म्हणें : ढीडरें दीधलें म्हणें : ’ मग गोसावीं आरोगण केली : ” याउपरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : तेधवां श्रीप्रभूची प्रवृत्ति भंगलीचि होती : मां तें तुम्हां कैसेनि स्फुरलें^{११} ? ”

“ जी जी : एकु दीं गोसावीयांलागौनि अमृतफळें केलीं : तीएं गोसावीयांसि रुचलीं : रात्रीं व्याळीएलागि ठेविलीं : गोसावीयांसि ताट केलें : अमृतफळ ओळगविलें : अमृतफळें वोलीं : ते सीयाळे दीस : तीएं हीवं ऐसीं जालीं होतीं : गोसावीयांसि उस्णाची प्रवृत्ति : श्रीप्रभु म्हणीतलें : ‘ मेली जाए : तावि म्हणें : ’ जी जी : गेलीएं : तो पापड उन्ह करुनि ओळगविला : मागुतें श्रीप्रभु म्हणीतलें : ‘ मेली जाए : तावि म्हणें : तावी ना म्हणें : ’ जी जी : गेलीएं : वाटीएं तुप उन्ह करुनि ठेविलें : मागुतें श्रीप्रभु म्हणीतलें : ‘ मेली जाए :

असति ? ” ५ मुरा. पाकु. ६ एवा. “तेथ काहीं नेणणें असे ? ७ (प्रव. वि. २१५). ८ गो. धीडरें. ९ गो. “गजबजीलीयें जी : १० ह. “तावीए. बी. “तावीसि. ११ एवा. संचरलें.

तावि म्हणें^{१२} : ' तें मी बीहालीएं जी : तवं श्रीप्रभु म्हणीतलें : 'आवो : काह्या काह्या भीतीए^{१३} ? ' म्हणौनि श्रीकरीं अमृतफळ मोडूनि दाखवीलें : जी जी : मग मीयां^{१४} वेळणीएसि इंगळ^{१५} घातले : वस्त्र घालुनि अमृतफळ उन्ह करीं : मग गोसावीयांसि ओळगवीं : मग गोसावीं आरोगण केली जी : ' ॥

“जी जी : गोसावीयांसि बहुत दीस मादणें नाहीं जी : गोसावीयांचा श्रीमुगुटु फूरुसैला होता : जी जी : मीं गेलीएं : गोसावीयांचां श्रीमुगुटीं न पुसत तेल ओळगविलें : आणि गोसावीं कोपु स्वीकरिला : गोसावीयांचा अधरू कांपीनला : ' हें काइ : माहादी फंदी^{१६} : दांडेवरि सीस लावावें म्हणें : ओणां घालावें म्हणें : ' तैसेंचि गोसावीं बीजें केलें : सरिसी मीहीं गेलीएं : तवं नागदेवातें म्हणीतलें : ' चुलीखालील उबाळा आखूडि^{१७} हो : ' तवं दारवठां दादोस भेटले : ' रूपै रूपै : ओखटें करीतें असा : गोसावीयांची प्रवृत्ति भंगीतें असा^{१८} : जेणें नर्का जा कां : तेंचि करितें असा : ' मीयां म्हणीतलें : ' दादो : उगे असा हो : फाटकां पाओ नको सों : ' तैसेंचि गोसावीं टोंकणेयांचेया आवारासि बीजें केलें : ओसरीएवरि^{१९} उकड आसन जालें : गोसावीयांचेया भाळप्रदेसावरि जें तेल ए तें गोसावी दारवंडेसि^{२०} पुसिति : मीयां वीनवीलें : ' जी जी : मीं पुसुं ? ' ' आओ मेली जाए : उगी उगी म्हणें : ' गोसावीं कोपु स्वीकरिला होता : मागौतें वीनवीलें : ' जी जी : मीं पुसुं ? ' ' आवों : उगी उगी म्हणें : ' तीसरीए वेळे^{२१} मग गोसावीं प्रसंना दृष्टी अवळोकिलें : मग मीयां श्रीमुगुटावरि हातु ठेविला : आणि गोसावीयांसि समस्तळ आसन जालें : तेयांतें जाडि मागीतली : गोसावीयांसि आसन जालें : तेथ तेहीं डेराभरि पाणीयां ठेविला : भटांतें म्हणीतलें : ' नागदेया चुली उबाळा सुय जाए : ' टोंकणेयांची स्त्री तीहीं वाटीभरि तेला दीघली^{२२} : मग जी : गोसावीयांचां श्रीमुगुटीं तेल ओळगविलें : व्रीगूठि^{२३} घातली : मग जी : गोसावीयांचे श्रीचरण उटिलें : मग जी : गोसावी एकु एकु श्रीचरणु दोनि दोनि वेळ देति : ' आणि माहादाइसां दुख उपजे : सांघति तवंतवं दूख करीति : याउपरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : " वाइ : ऐसें दूख करीत असा तरि तेथौनि कां आलीति ? " " जी जी : मीं काइ एति होतीएं ? मातें दादोसीं आणिलें : ऐसांहीं न एं : मग नागदेयाकरवि म्हणवीलें : " गोसावीं दादोसांची वास पाहिली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : " हां माहात्मे हो ? " तवं^{२४} दादोसीं म्हणीतलें : " जी जी : मां एं तेथ असौनि काइ धड करितें होतीं ? श्रीप्रभूची प्रवृत्ति भंगीति : देहाचे^{२५} लक्ष दाहा एक कीडीया मुंगीया मारीति : भीतरि नीद्रा करीति : " याउपरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : " वाइ : भीतरि नीद्रा

१२ (पं.). १३. पंगो. भीतासि. १४ गो. मीयां चोखटे वस्त्रीं घातलीं : नीवयावरि सेकौनि ओळगवीलीं. १५ हबी. नीवे. १६ पं. पेंधी. १७ गोहबी. काहाडि. १८ (गोहबी.). १९ गो. उंबरेयावरि. २० गो. भीतीसी. २१ (गोहबी.). २२ (गो.). २३ बी. विरगुंठी. २४ (मुरागो.). २५ मुरा. दीहाचि. हबी. दीसवडी.

कां करा ?” माहादाइसें बीहालीं : गोसावी^{२६} वारिलें होतें : मग^{२७} सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : तेथ काहीं करण होतें ? ” “ जी जी : ” “ तें काइ ? ” “ जी जी ” : गोसावीयांसि उदरव्यथेची प्रवृत्ति : गोसावी^{२८} दोन्ही श्रीकर जोतीवरि दावीति : मग दोंदावरि ठेवीति : आणि म्हणति : ‘ आवो : होए होए म्हणें : एथचि वो : एथ असे^{२९} : ’ मग मीं सगडी^{३०} घालीं : हात सेकी : मग गोसावीयांचेया दोंदावरि ठेवीं : गोसावी ‘ हाए : ’ म्हणौनि स्वीकरीति : गोसावीयांसि तीखेची^{३१} प्रवृत्ति तरि उदक ओळगवीं : उघडी श्रीमुर्ति ठाके तरि पांगुरवीं : ” याउपरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तेथ उदरव्येथा काइसी पां ? ” म्हणौनि चींता स्वीकरिली : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तेथिचें तें सकळें तेथचियाचि प्रवृत्ती : ” ॥

मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : देहाचिया लक्ष^{३२} दाहा कीडीया मुंगीया कां मारा ? ” “ ना जी : कीडीया मुंगीया काइसेया मारीन ? गोसावी तेया वाटा बीजें करीति : ते गोसावीयांचां श्रीचरणीं खडेगोटे रूपति : म्हणौनि मीं बीदीगोदरीया झाडीं : सडा घालीं : चौकरंगमाळिका भरीं : ” तवं दादोसीं म्हणीतलें : “ गोसावी तेउतें काइ बीजें करीत असति ? गोसावी आनौतेंचि बीजें करीति : यांचीया रंगमाळिका तीया आनौतीयाचि : ” “ ना जी : तें एकु दीसु गोसावीं चुकौनी^{३३} सांदीहुनि बीजें केलें : मग मीयां एरी दीसीं दोहीं सांदी लीगतौनि^{३४} सडा घातला : गोसावीं बीजें केलें : सरिसा नागदेओ होता : गोसावी रंगमाळिका चुकौनी^{३५} आणिकीकडे बीजें करावेया आवांकीत होते : तवं संदी नाही^{३६} : तें भटांची वास पाहिली आणि नागदेनि^{३७} म्हणीतलें : ‘ जी जी : ’ ऐसे आमचे गोसावी^{३८} सुख देति : आणि गोसावीं हास्य स्वीकरुनि बीजें केलें : ”

याउपरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ श्रीप्रभूची सेवा आणि हींसा ? केसवनाएकाचा पन्हीवा जंतु^{३९} भरला असे : श्रीप्रभू तीया वाटा बीजें केलें : श्रीप्रभूसि गंधि एइल म्हणौनि कव्हणी एकु उपसे : मग श्रीप्रभू तेया वाटा बीजें करीतु अथवा न करीतु : परि ते श्रीप्रभूचीचि सेवा केली होए कीं : साक्षात करचरणवंत ब्रह्म : जीहीं बीदीगोदरीया क्रीडा तेथची सेवा : आणि हींसा ? श्रीप्रभूची सेवा ते अदृष्टसेवा : प्राणीयांसि करूं आवडे^{४०} : श्रीप्रभु करूं देति : स्वीकरीति^{४१} : ओखटें केलें : ऐसें कीजे ? ऐसा प्राणीया धर्मापासौनि काढिजे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वासरूं तान्हैलें होतें : तें पाणियाची वोल देखौनि

२६ गो. °नीगतां. २७ गो. पाठीं गोसावींचि मुख केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें— २८ (मुरा.). २९ हबी. गोसावी वातिकडे ऐसा श्रीकर दाखवीति (एवा. करीति :) आणि उदरावरि ठेवीति. ३० (हबी.). गो. आवो हाये हाये म्हणे. ३१ गो. सगडीये नीवे घालीं. ३२ भमुरा. तूषेची. ३३ पंगो. लख. ३४ (गो.). ३५ अभं. °कडौनि. ३६ हबी. मीयां. ३७ हबीगो. °कणवाळु : ” आणि—. ३८ पं. जंतीं. ३९ गोहबी. °श्रीप्रभूसि देओं आवडे : आहा : वोखटें केलें. ४० (मुरा.).

अडाभवंतें भवे : वाटा लाडु जातु होता : 'बापुडी वासी तान्हेली' म्हणौनि चहुं पाईं धरुनि आडांतु घातली : ते जीवें जाए : तयासि नरक होति^{४१} : "सर्वज्ञें म्हणीतलें : "बाइ सेवकासि अविधि नाही : तुम्ही भीओ नका : " "हो कां जी^{४२} : " ऐसें गोसावीं दादोसांसि सीक्षापण केलें : ॥

५८६ मार्गी देवता अनुवर्जन : माहादाइसां प्रकासदर्शन

मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : "हें अरण्य : अभ्यागतें आलों : आतां नगरामध्ये जाइजैल : बाइ : आइति करा : " बाइसीं आइति केली : मग गोसावीं बाइसांसाघातें आवधीं भगतिजनें पुढें पाठवीलीं : माहादाइसें मार्गां आइति करीतें होतीं : नावेक उसीरू लागला : गोसावीं माहादाइसांतें म्हणीतलें : "बाइ : तुम्हीं पुढें चाला : मागील वास नको पाहों : " माहादाइसें पुढां चालतें असेति : गोसावीं मार्गां : माहादाइसीं म्हणीतलें : "गोसावीं मातें कां पां वारिलें ? " म्हणौनि मागील वास पाहिली : गोसावीयांमार्गां होळीएएसना गगनचुंबीतु प्रकासु देखिला : मग गोसावीयांतें पुसिलें : "जी जी : गोसावीं मागील वास न पाहावी म्हणीतलें : तें मीयां मागील वास पाहिली : तो मीयां होळीए-येसना गगनचुंबीतु प्रकासु देखिला : हां जी : तरि तें काइ ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : "बाइ : तीए स्थानीची देवता : एथिचें^{४३} अनुवर्जन करीत एत होती : तुम्हीं माघातें पाहिलें : ते तेथचि राहिली : एन्हवीं हें स्थानवन्ही एती : " ॥

५८७ संगमेस्वरीं आसन : लुडी क्रीडा

मग गोसावीं संगमेस्वरासि बीजें केलें : चौकिचेया^{४४} दारवठेयाचीए आडदांडीएपासि ब्राह्मणु^{४५} भेटला : तेणें गोसावीयांसि माहुळींग ओळगविलें : चौकीं आसन जालें : गोसावीं^{४६} प्रसादू केला : मग 'लुडि रे लुडि' म्हणौनि बाइसांकडे घातलें : बाइसें खाओं लागलीं : गोसावीं भटांची वास पाहिली : डोळा घातला : आणि भटीं बाइसांचा हातु तळि हाणीतला : आणि वरि झेलुनि घेतलें : मग भट^{४७} खाओं लागले : मग गोसावीं इंद्रभटांतें म्हणीतलें : "इंद्रेया : तुम्हीं लटलेति^{४८} गा ? " मग इंद्रभटीं भटांचीए हांतिचें शौबौनि घेतलें : मग इंद्रभट^{४९} खाओं लागले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : "हें काइ गा इंद्रेया : सापें तुम्हीहीं लंड जालेति मां : " "जी जी : मा गोसावीं लुडि घातली^{५०} कीं : " ॥

४१ (दृषा. १८ लाडाचीए बासीचा दृष्टांत. 'देवाप्रति. एवा. देवावरि निरूपिला' -दृश्य.).

४२ (प्रव. आ. २७९).

५८६. १ मुरा. तुमतें अनुवर्जति एति होती.

५८७. १ गो. बाहीरीला मंडपाचां दारवठां कवणें एकें ब्राम्हणें. . . माहाळंग वोळगविलें. २ मुरा. राणा. ३ गो. नखेंकरनि लुडुनि प्रसादु केला. ४ ह. 'लुडि खाति. ५ अ. चुकलेति. मुरा. लुटलेति. ६ हबी. 'लुडौनि. ७ भमुरा. लट. गोहबी. लुड. ८ अ. केली.

५८८ गुंफे वस्ति : उमाइसैं बीढारा पाठवणें

मग गोसावीं वाव्य कोणिचीए गुंफेसि बीजें केलें : गोसावीयांसि रात्रीं पुजाअवस्वर जालेयाअनंतरें दादोस : माहादाइसैं : भट : एरी गुंफेसि नीद्रास्थाना नीगाली^१ : उमाइसैं^२ बाहीरि भीतरि नीगों लागलीं : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : बांधली गाए असे : ते सुटावेयालगौनि खुंटाभवंती भवे : तेणें तिंएचा गळा अधिकाचि आवळे : जेणें बीरडे लावीलें तो सोडी तै सूटे : कां तीये जातीचें लेंकरूं सोडी तै सूटे^३ : बाइ : तुम्हींही बीढारासि जा : कळपिची गाए कळपींचि मीळे : ” ॥

५८९ भटां इस्वरप्रतीति करणें

उमाइसातें बीढारा पाठवीलेयानंतरें मग गोसावीयांसि आरोगण जाली : बाइसीं फोडी ओळगविलीया : वीडीया करुनि देतें असति : गोसावीं बाइसांपासौनि श्रीकरीं पानें घेतलीं : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : प्रमेस्वरपुरुनि^१ नागदेवो नावें^२ ब्राह्मणु आला असे : तेयातें बोलावा : जा : ” बाइसैं आलीं : “ रामा : परमेस्वरपुरौनि^३ नागदेओ नावें^३ ब्राह्मणु आला असे : तेयातें बाबा बोलावीत असति : ” दादोसीं म्हणीतलें : “ जाए पां नागदेया : तुतें गोसावी^३ बोलावीत असति : ” तैसेचि भट आले : गोसावीयांसि दंडवत धातलें : श्रीचरणां लागले : वीनतकंदर होउनि गोसावीयांजवळे बैसले : मग गोसावीं पुसिलें : “ काइ गा : परमेस्वरपुर देखिलें ? ” “ जी जी : ” “ श्रीप्रभु देखिले ? ” “ जी जी : ” “ श्रीप्रभूचीया लीळा क्रीडा देखिलीया ? ” “ जी जी : ” “ तीया एथ सांघा पां : ” “ जी जी : मा तीया काइ सांघों जाणीजत असिजे ? ” “ तें कीहूं तैसेचि : परि तन्ही : ” मग अनुभविचीया सांघों आदरिलीया : “ जी जी : गोसावी उदीयांचि उठीति : वेढे करीति : मग आपवीहिरेया बीजें करीति : मार्गी गुढेसीं खेळु करीति : पांचपींपळीयांसीं खेळु करीति : आपवीहीरां खेळु करीति : मग गोसावी नगरामध्ये बीजें करीति : घरोघरीं बीजें करीति : श्रीकरीं उतरडी उतरीति : साकपाक चाखति : मागुतीया रचीति : ‘ मेली जाए : ऐसैं न्हवे : ’ म्हणौनि मागुतीया उतरीति : मागुतीया रचीति : ऐसैं अवळोकीति : मग म्हणति : ‘ ऐया माझा : आतां होए म्हणें^४ : ’ मार्गी बीजें करीत असति : गगनाची वास पाहाति : टाळी वाति^५ : आणि खदखदकरि हांस्य करीति : ” ऐसीया अनुभविचीया सातपांच सांधीतलीया :

५८८. १ अपंभ. आलीं. २ मुरा. आंतुबाहीरि रीगतां देखौनि सर्वज्ञें म्हणीतलें— ३ (दृषा. १९. बांधलीए गाइचा दृष्टांत. ‘ उमाइसाप्रति : कळपीची गाए कळपीं : ये लीळेवरि संगमेश्वरीं निरूपिला : ’ —दृस्थ.)

५८९. १ गो. °पुरुनु. २ मुरागो. नावें. ३ मुराहबी. °कां बोलावीत असति. गो. °काइसेया-लागि— ४ हबी. °म्हणौनि आपणेयां आपण साक्ष करीति : ५ (गो.).

गोसावीं अनुकरौनि आइकिलिया : मग म्हणीतलें : “ श्रीप्रभूवरि : एथ : माहात्मेयावरि कैसी बुधि^६ ? ” “ जी जी : सारिखी : ” याउपरि बाइसीं म्हणीतलें : “ मर पोरा : तुझां^७ मडां बांधें घागरा : तुझीए कीडडी बांधें घागरा : जो मसनवरि जाए बोवात : बाबासि आणि माहात्मेयासि ओ सरि केली : रडौनि बाबातें आचारीत्व^८ मागीतलें : तेतेयासि आणि बाबासि सरि केली : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : राहा : पुर्वीं तुम्हींचि एथ काइ केलें ? पाएपुसणें^९ बैसों न घलाचि ? दूधिकरंटां पाणीभातु^{१०} नेदाचि ? ” “ नको बाबा : नको बाबा : ” म्हणौनि ऐसे हात ओडवीति : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : सतेव काइ जीवासि जाणणें असे : एथौनि जाणवीजे तै जाणिजे : जीवाचां माथां अनादिअविद्या असे^{११} : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ श्रीप्रभूचीया केळिक्रीडा देखिलीया आणि माहात्मेयाचीया^{१२} चेष्टा देखिलीया : ऐसें एन्हेंएन्ह वीचारितां तवं काहीं अनसारिखे न दीसेचि होए ? ” मग भट वीचारूं लागले : तवं गोसावीयांचीया अगाध लीळा देखिति : आणि दादोसांचीया कुचीत चेष्टा देखिति : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ श्रीप्रभू ते आत्मारामु : श्रीप्रभू ते नीर्गुण^{१३} ब्रह्म : श्रीप्रभू ते नीत्यमुक्त वस्तु : आणि महात्मा तो एक जीव : जैसें आपणीकी जीव : जीवु विषमु : परमेश्वर समु^{१४} : जीव आणि बांधावे : आणि सोडावे : ऐसेयां जीवातें श्रीप्रभू मोकलीति^{१५} तैचि जीव मुंचति^{१६} कीं : बाइ : जीव जीवां काइ होति ? परमेश्वरू एकु सोडविता^{१७} : श्रीप्रभू जे लीळा क्रीडति तेधवां कव्हुणाइं जीवां क्षणपरीएंत अनुकरवेही ना : ” ऐसें गोसावीं नीरूपण केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कव्हुणा एका अंताचीए सवडी वज्रकीटकी लागली असे : ते आणीं जाळितां जळे ना : पाणिये बुडे ना : शस्त्रें छेदे ना : घणवारि पीटितां परि मरे ना : सांडसवारि तोडीतां परि तुटे ना : कव्हुणीचि रोगु नेणे : अधिका दुःखचि होए : एकाधा एकु रोगु जाणे परि उपावो नेणे : एकाधा उपावो जाणे तरि रोगु नेणे : एकाधा एकु जाणता ये : तो रोगुही जाणे आणि उपावोही जाणे : तो तयातें अपये पाजी : तेणें तें चरफडौनि मरे^{१८} : ” ऐसें गोसावीं निरूपण केलें : आणि पांच प्रकरणें निरूपिलीं^{१९} : मग भटातें बीढारा पाठवीलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बीढारा जा : माहात्मा वाट पाहात असैल : ” तैसैंचि भटीं गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : मग बीढारासि गेले : ॥

६ गोमुरा. प्रतीती. ७ एवा. तुझां कीडडीये बांधे घागरा— ८ गोमुरा. आचार्यत्व. ९ मुरापंभअ. बैसावेया घातलें. १० मुरा. घातला. ११ (प्रव. विमा. ३४). १२ मुरा. माहात्मेयाचें चेष्टीत देखीलें— १३ गो. अवक्रीय. १४ (प्रव. विमा. ३५). १५ गो. सोडवीति. १६ गो. सुटति. १७ (प्रव. विमा. ३७, ३८). १८ (‘दृषा. २०. वज्रकीटकीयेचा दृष्टांत’ ‘भटांप्रति खडकुलीए निरोपिला’—दृस्थ. खडकुली येथील लीळांत हा दृष्टांत बसत नाही. येथे तो चपखल बसतो. म्हणून येथे पुनः स्थापित केला आहे). १९ (प्रव. नव प्रकरणाचा प्रकरणवश : ‘सावखेडा पूर्वार्ध : भटां ईश्वरप्रतीति करणें :’ ही पांच प्रकरणे या ग्रंथात पुढीलप्रमाणे अन्यत्र आली आहेत. अन्यव्यावृत्ति (पूर्वार्ध लीळा ४५४) ; युगधर्म (उत्तरार्ध लीळा ४५८) ; विद्यामार्ग (उत्तरार्ध लीळा ५०५) ;

तवं दादोस नीजैले असति : भट वाहीरि बैसले : गोसावीयांसि पट्टु जाला : पस्यांत^{१०} पाहारीं उपट्टु जाला : प्रश्रयासि बीजें केलें : प्रश्रयो सारुनि गोसावीयांसि भीतरि आसन जालें : बाइसांतें म्हणीतलें : “ बाइ : जा : रात्रिचा ब्राह्मण बोलावा^{११} : ” बाइसें गेलीं : तवं भट वाहीरि बैसले असति : बाइसीं म्हणीतलें : “ नागदेया : तूतें वावा बोलावीत असति : ” तैसेचि भट आले : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : वीनतकंदर होउनि गोसावीयांजवळे बैसले : गोसावीं पुसिलें : “ एथौनि गेलेति : माहात्मा काइ म्हणे ? ” “ जी जी : मी गेलां तवं दादोस नीजैले होते : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हींहीं जाउनि नीजैलेति ? ” “ ना जी : मज नीद्रा नाही : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कां गा ? काहीं दसकमसकाचा उपद्रो होता ? ” “ ना जी : तें नाही : गोसावीं निरोपिलें तें आंवांकीत होतां : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आंवांकेया एत असे ? ” “ जी जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आंवांकेया ए तें घेइजे हो : तेतुकें आपुलें जाओं नेदिजे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कव्हणी एक हरियांची खाणि खणति : खणतखणतां खांव राखति : वोदरे तेथ टेका सुति : त्यासि षटकोणि हिरा सांपडे : एकासि हीरेकणी सांपडे : एकु नसुधा रीगे : नीगे : एकावरि दरड पड^{१२} : ” म्हणौनि गोसावीं मागौतें रात्रिचें नीरूपण केलें : राजीवेश्वर विभाग निरोपिला : मग भटोवासांसि बोधू जाला : ॥

५९० आबैयो रंगमाळिका प्रमार्जणें

मग गोसावीयांसि उदीयांचा पुजाअवस्वर जालेयाअनंतरें गोसावीं आंगीटोपरें लेउनि संगमेस्वरसि बीजें केलें : तवं आबैयो^१ : ‘रंगमाळिका भरावेया : मग जोगे-स्वरीसि गोसावीयांतें वीनवावेया जावें : म्हणौनि पाहानपटींचि^२ येउनि देउळीं ओटेयावरि ओणवीओणवी रंगमाळिका भरितें असति : गोसावी चौकीं उभे ठेले : फुटेयाची खोलबुंथि घातली : फुटेयाचा^३ पदरू लोंबता धरिला^४ : आणि बीजें केलें : तेयांचीया रंगमाळिका नावेक पुसिलीया : आणि तेहीं फुटेयाचा पदरू वरुता धरिला : “ पालौ आखूडा वा : ” म्हणौनि स्वरांत^५ केलें : मग गोसावीं संगमेस्वराचेया दारापासि बीजें केलें : दोहीं श्रीकरीं दारवंडा धरिलीया : भीतरि अवळोकिलें : माधुती गोसावीं अधीकि खोलबुंथि घातली : अधीकु फुटेयाचा पालौ^६ गोसावीं लोंबता धरिला : आणि बीजें केलें : तीया अवधीयाचि रंगमाळिका पुसिलीया : आणि म्हणीतलें : “ हें काइ ओ माए :

संहार (उत्तरार्ध लीळा ३१३); आणि संसरण (उत्तरार्ध लीळा १४१). पुनरुक्ती होऊ नये म्हणून, व या लीळेची वाङ्मयीन कलात्मकता कायम राहावी म्हणून ती येथे उद्धृत केली नाहीत.)

२० भ. पश्चात. २१ एवा. °मागीलाचि सव्हु. २२ (दृषा. हीरेखणियाचा दृष्टांत. ‘सावखेडा—‘संगमेश्वरी’ भटांप्रति निरूपिला : एवा. महादाइसांप्रति’—दृस्थ. नेने संपादित दृषा. पान ६६ पहा).

५९०. १ मु. (स्वमति शोध. ये कवण आबयो तें नेणिजे : एके म्हणति : तीये स्थानीची कठीयें :).

२ ह. पाहातपटीचि. ३ गोमुरा. °सूरंगु रूळतु धरीला : गोसावीं भीतरि बीजें केलें. ४ हबी. घातला.

५ मुरा. श्रांतें म्हणीतलें. ह. का स्वरांतु बोलीली. भ. श्रांत केलें. पं. सर केलें. ६ एवा. सूरंगु.

देसकाळिचेयां देटीयांचीया वरुतीयाचि वासा^७ : खालुतें तें पाहाणेंचि नाही : ” तैसेंचि गोसावी बाहीरीली चौकीं उभे राहिले : श्रीमुख उघडीलें : मग म्हणीतलें : “हें काइ वाइ : हें उचलौनि तुमचेया ठायासि आलें : मां तोंडें तोंड जाणतां^८ यांसि सवीया कैसीया देतें असा ? मा काइ उचललें माणिकें हळुवें ? ” तैसेंचि तीं आलीं : श्रीचरणां लागलीं : मग म्हणीतलें : “जी जी : गोसावीं एथ बीजें केलें : ऐसें मीं जाणें ना जी : मीयां एथ रंगमाळिका भरावीया : मग गोसावीयांतें जोगेस्वरीसि उपाहारालागि वीनवावेया जावें : तवं गोसावींचि बीजें केलें : जी जी : आजिचां दीस गोसावीं राहावें जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आतां हें तुमचीए चतुसीवेसि^९ उभें न व्हाए : ” गोसावीं बीजें केलें : तीं गोसावीयांतें वीनवीतें नीगालीं : गोसावीं तेयांतें आंगुळीए धरिलें : मग गोसावी दाखटांचीया आवघीया पाइरीया उतरौनि हातां दों कां उभे राहिले : वीनवणी स्वीकरिली : मग म्हणीतलें : “आतां हें खडकलीएसि नीगालें : तेथ उपाहारु घेउनि या : ” तैसीचि तीं श्रीचरणांसि लागलीं^{१०} : मग नीगालीं : ॥

५९१ उपाध्यां भेटि

पुढिला^१ खडकावरि उपाध्यांसि भेटि जाली : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : गोसावीं कपाटासि बीजें केलें : तेथ गोसावीयांसि आसन जालें : हुरडेयाचे काटाळे गोसावीयांसि दरीसन केले : हुरडेयाचे कणु दोनि सांडले^२ होते : ते वेंचुनि गोसावीं प्रसादू केला : तेथ गोसावीं उपाध्यांकरवि हुरडा भाजवीला : तवं गोसावीयांसि तेथ आसन असे : मग आवघीं भगतिजनें गोसावीं एरी^३ वाटा खडकलीएसि पाठवीलीं : गोसावीं मेघवणीए पागेचा धाटा केला : अवधूताचेया खांदावरी आरोहण केलें : मग सीवन^४ उतरले : घाटीं खांदावरौनि उतरले : वस्त्रें वेढिलीं : मग संगमेस्वरासि बीजें केलें : तेथ^५ चौकीं नावेक आसन जालें : मग तेथौनि गोसावीं थडीयाथडीया कपाटें^६ पाहातपाहात खडकलीएसि बीजें केलें : तेथ अवस्थान जालें : गोसावीयांसि आसन जालें : मग बाइसीं वरवा हुरडा चोखटु केला : वाटां घातला : साकर घातली : गोसावीयांसि ओळगविला : गोसावीं प्रसादू केला : आवघेयां भगतिजनासि दीघला : गोसावीं हुरडा आरोगिला : गुळुळा केला : वीडा ओळगविला : ॥

५९२ आबैयापुरिकाभोजनां संतोखू

तवं काउळगाविचे वीष्णुभटदेव गोसावीयांलागि उपाहारु घेउनि आले : गोसावी-यांसि पुजाअवस्वर जालेयाअनंतरे ताट जालें : गोसावीयांसि आरोगण जाली : बाइसीं

७ पंगोमुराहबी. माना. ८ हबी. जाणौनि. ९ अ. चतुसीवेसि. १० मुरा. (एवा.) ^१पालवीं धरुनि म्हणीतलें : “जी जी : उपसाहावें जी : ” मग नीगालीं.

५९१. १ मुरा. तवं उपाध्ये विष्णुभट आले— एवा. पौळीचेया नृत्य कोनटेयापासि— २ पं. झडले.

३ गोहबीमुरा. उजू. ४ मुरा. संगम. ५ एवा. एरी देउळीए उतरामुखें— ६ गो. मढमंडप.

फोडी ओळगविलीया : वीडिया करुनि देतें असति : तवं आबैया पुरीया तुप^१: ऐसा उपाहारू घेउन एतें असति : तवं लखूबाइसें भेटलीं : लखूबाइसांतें पुसिलें : “गोसावीयांसि कैसा अवस्वरू असे?” तेहीं म्हणीतलें : “गोसावीयांसि पुजाअवस्वर जालेया-अनंतरें काउळगांविचेया वीस्णुभटांदेवांचा उपाहारू आला : गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळुळा जाला : बाइसीं फोडी ओळगविलीया : वीडिया करुनि देतें असति :” तवं तीएं दुख करितें आलीं : “मी पापीणि : माझें गोसावीयांचेया^२ वीनीयोगा काइसेया जाइल?” ऐसें दुख करितें आलीं : गोसावीं देखिलें : आणि भाळप्रदेसावरि श्रीकरू ठेविला : “हें काइ बाइ : उसीरू लाविला ? एथ आतिसो^३ क्षुधा लागली असे : हें^४ तुमची वाट पाहात असे : वाढा ना :” “जी जी : मी काइ तें नेणें ? गोसावी मातें काइसेयालागि चाळवीत असति ? काउळगांविचेया वीस्णुदेवांचा उपाहारू आला : गोसावीयांसि आतांचि आरोगण जाली^५ :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : तुमतें पाणीभातु असे ?” “हो बाबा असे :” “तरि आणा :” बाइसीं म्हणीतलें : “बाबा म्हणत असति तें कां न करीसि ? बाबा म्हणति तें करि :” मग तीं गोसावीयांसि ताट केलें : वाटीए तुप घातलें : कानवटी फेडुनि दोनि^६ पुरीया ओळगविलीया : गोसावीं आरोगण केली : मग म्हणीतलें : “बाइ : वाढा :” “ना जी : गोसावीयांची श्रीमंत सकुमार आरोगण : गोसावीयांसि नीरोधू^७ होइल जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : तुमतें पाणीभातु असे ?” “हो बाबा असे :” “तरि आणा :” बाइसें म्हणति : “कां ओ : बाबा म्हणत असति तें कां न करीसि ? बाबा म्हणत असति तें करि :” मागुती तेहीं कानवटि फेडुनि आणीक पुरी वाढिली : ते गोसावीं आरोगण केली : मागुतें म्हणीतलें : “बाइ : वाढा :” “ना जी : गोसावीयांची श्रीमंत सकुमार आरोगण : गोसावीयांसि नीरोधू होइल जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : तुमतें पाणीभातु असे ?” “हो बाबा असे :” “तरि आणा :” बाइसें म्हणति : “कां ओ : बाबा म्हणति तें कां न करीसि ? बाबा म्हणत असति तें करि :” मागुती कानवटी फेडुनि एक पुरी वाढिली : गोसावीं आरोगण केली : मागुतें सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ वाढा :” “ना जी : पुरें जी :” म्हणौनि गोसावीयांचे दोन्ही श्रीचरण धरिले : गोसावीं च्यारि^८ पुरीया आरोगिलीया : गोसावीयांसि गुळुळा जाला : वीडा जाला : मग बाइसीं म्हणीतलें : “बाबा एक पुरी कानवटि फेडुनि आरोगण करीति : कां मांडा तरि कानवटि फेडुनि दीढु आरोगण करीति : तें बाबाएं आरोगण केलेयावरि : तुझीया च्यारि पुरीया आरोगण केलीया :” तीएं तोखों लागलीं : “गोसावीं माए : गोसावी बापु : गोसावी सुखदानि^९ : गोसावी मातें नीववीलें : सुख दीधलें :” ॥

५९२. १ राबा. °काहीं वळवट. २ हबी. °ठाई काइसेया प्रवेसन होइल ?” ३ पंभगो. अतिसेंसी. हबी. °क्षुधार्थी जालें असे. ४ हबी. °नीडळावरि बाहे ठेउन— ५ गो. °या नव्हति वीडिया करुनि देतें असति. ६ एबा. एक पुरी ओळगविली. ७ गो. संकोचू. ८ एबा. तीनि. ९ (हबी.).

लीळाचरित्र : उत्तरार्ध

श्रीपरेशाय नमः

१ खडकुलीए अवस्थान : भटां अनुसरण

संगमेश्वरी^१ भटांसि ईश्वरप्रतीति केली : तेणें भटांसि गोसावीयांची आवडि अपार संचरली : म्हणौनि दादोस भटांतें कांबखेडेयासि घेउनि गेले : पाउण मासू कांबखेडां होते : मग गोसावीयांपासि आले : तव भटांसि गोसावीयांची अधिक आवडि संचरली : मग आबैसातें दादोसीं म्हणीतलें : “ आबै : हा नागदेवो गोसावीयांपासि राहों पाहातु असे : परि^२ खांडाखापरा मूचला ऐसें जाणावें : ” मग आबैसीं भटांतें पाचारिलें : “ हां नागदेया : तुं म्हणे गोसावीयांपासि राहों पाहातु अससि ? ” “ ना मा : कोण म्हणताए ? मीयां लखुदेयाकरवि^३ एका आउताचे बैल घेववीले असति : लोहो : लोहंकरू घेववीला असे : आणि माझें तुम्हीं जाणतें असा : मी भलेतो^४ अर्थु न वीचारीत न करीं : ” मग आबैसाचेनिहीं नव्हे ऐसें देखिलें : मग दादोसीं म्हणीतलें : “ आतां गोसावीयांतेंचि वीनउं ना कां ? ” मग एकु दीसू दादोसीं गोसावीयांतें वीनवीलें : “ जी जी : मज एकांतु देयावा जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथ कवणु गा लोकांतु असे ? ” “ ना जी : मज एकांतु देयावा : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ विकल्पु स्फुरे तो अर्थु न कीजे^५ : अळोंचुपाळंचू न कीजे : वोठांतरें नीगैल तें देसांतरें जाइल : ” “ ना जी : मज एकांतु देयावा : ” “ घेया घोंगडें : सागळ : ” दादोसीं सागळ घोंगडें घेतलें : मग गोसावीं पहीले गुंफेपूर्वें बीजें केलें : पाठीं गुंफेपश्चमे बीजें केलें : तेथ आसन जालें : मग दादोसीं गोसावीयांतें वीनवीलें : “ जी जी : हा नागदेवो गोसावीं आपणयांपासि राहों नेदावा जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तो कां गा ? ” “ जी जी :

१. १ य. भटांसि प्रतीति जालेयावरि दादोसांचें लागलेपण काढलें : गोसावीयांचें लागलेपण जालें : मग दादोस- ही. संगमेश्वरी ईश्वरप्रतीति केली तेणें भटांसि गोसावीयांची- २ य. तरि.

३ य. वाहीवेलागि- ४ य. कव्हणी. ५ (प्रव. आ. १६९).

हा नीका नव्हे : हा अनेगां धांडाळांचा असे : हा गोसावीयांचें कांहीं आडकैल : आणि पैन्हां जाउनि भडभडैल : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तैसें एथ काइ गा असे : मा पैरा जाउनि भडभडैल ? तैसें एथ काइ असे ? ” “ ना जी : तैसें एथ काइ असैल ? पर गोसावीयांचें यासि काइ चळों ठेलें असे ? ” “ न चळों कां गा^६ : एथची जवळीक करील तें तवं याचें गोमटें केंहीं न वचे : मां पैन्हा जाउनि एणें कोळिणी घरवात खडाइली तरि काइ ? तैसें हा कां गा करील ? एथचीया जवळीका काइ ऐसा अनसारिखा नव्हे ? आणि एथिचें पैन्हां जाउनि कां भडभडैल ? आणि एथ राहील तेयातें पाठवीजे ना : जाइल तेयातें राहावीजे ना : ” ऐसें गोसावीं नीरूपीलें : इतुकेनि दादोस उगेचि राहिले : मग गोसावीं बीढारासि बीजें केलें : ॥

मग गोसावीयांसि वीळिचांचा पूजाअवस्वरू जाला : दादोसीं पांच पोफळें आसनावरि ठेविलीं : सेंभरि दंडवतें घातलीं : मग उदयांचां पूजाअवस्वरीं दादोसीं आसनावरि एक पोफळ ठेविलें : एक^७ दंडवत घातलें : मग नीगाले : मागुतवाउलीं जवं गोसावीयांची श्रीमूर्ति दीसेतवं जाति : आवघीं नीगालीं : आबैसें : उमाइसें : माहादाइसें : भट : पैल ठावोवरि गेले : मग भटीं म्हणीतलें : “ आबै : नावेक पोतें घेया हो : मी अवकासा^८ जाइन^९ : तुम्हीं चाला : मज पारूखों नको : ” तैसेंचि भट गोसावीयांपासि आले : गोसावीयांसि पटिसाळेवरि रीगतां डावेया हाता पूर्वामूख आसन असे : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कां गा आलेति ? कांहीं वीसरलेति ? ” “ ना जी : ” “ तरि कां आलेति ? ” “ ना जी : मी गोसावीयांपासि सातपांच दीस राहीन : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तैसें एथ राहों नेदिजे^{१०} कीं गा : तुम्हां असों आवडैल तंव असाल : जाओं आवडैल तेव्हळि जाल : तैसें एथ राहों नेदिजे कीं गा : एथौनि पाठविजैल तेव्हळि जावें : एथौनि बोलाविजैल तेव्हळि यावें : तैसें तरि एथ राहों दीजैल : ” मग भट वीचारूं लागले : घराकडील : दादोसांकडील वीचारीति : आणि गोसावी म्हणति : “ भटो : चांग वीचारा : नीकें वीचारा : सांघातु दुरी पावतु असे : ” मग गोसावीयांकडील वीचारीति : “ वरिखा एका तन्हीं अनुसरावें : सां मासां तन्हीं अनुसरावें : मां तै गोसावी आपण-यांपासि राहों देती कीं नेदीति हें नेणिजे : ” ऐसें वीचारीति : तवं गोसावी उगेचि राहाति : मोटकें दादोसांकडील वीचारीति : घराकडील वीचारीति : आणि गोसावी चीपुळी वाति : “ चांग वीचारा : नीकें वीचारा : सांघातु दुरि पावतु असे : ” ऐसें त्रीसुधी गोसावीं म्हणीतलें : मग भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : गोसावी जवं असों देती

६ मुळात हे वाक्य 'सोधु' म्हणून घातलेले आहे. ते पूर्वसंदर्भाळा धरून असल्यामुळे संहितेत समाविष्ट केले आहे. ७ प्रतीत ते मुळातच समाविष्ट आहे. ७ ही. पांच दंडवतें घातलीं. ८ य. उवाया. ९ एकी वासना : मी गोसावियांपासि सातपांच दीस राहीन. १० य. न लभे.

तवं असैन : पाठवीती तेव्हळि जाइन : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : आणा पोफळ : सुतीए काळीं जें बोलिजे तें देहपर्यंत प्रतिपाळिजे : देया भाकेचें^{११} पोफळ : ” मग भटीं पोफळ दीधलें : दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : मग गोसावीयांपासि भट अनुसरले :

[मग गोसावीं निरूपण केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : स्वदेशसंबंधु त्याज्य : स्वग्रामसंबंधु त्याज्य : संबंधियांचा संबंधु तो विशेषता त्याज्य : संबंधीं अधिकारू नाहीं : संबंधीं विकारू : विकारीं रसू : रसीं अभिमुख : सेवा : निवृत्ति : नावडतु नावडतु सेवी तेंचि आवडौनि ठाके : मग सांडितांहीं न संडे : ऐसा विखो वापुडा जो सेवितसांतां आपुलेया मोहरा न करी ? विषयसंबंधमात्रें जीवु काइ गा जातु असे ? परि सेवितसांतां तिऐ एकीं गडदरा घाली जेथ काइसेनहीं उसंत नाही^{१२} : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : ब्रह्मचारी घोडा असे : तो अवचटें सुटे : घोडीएसि लागे : रावो व्याहाळीए वाहीरि नीगे : ” मग म्हणे : “ हां रे : हा मागीलां पाइं नीवळु कां ? ” मग तो म्हणे : “ अभए देसी तरि सांघैन : ” “ नां सांघ : ” मग तो म्हणे : “ हा घोडीएसि लागला : ” मग तो रावो म्हणे : “ यासि वोल्हावण करि : दुणा खान लोण दे : ” “ तें तो करी : मग तो मागौता बळासि ए : पर राजवाहाकू नव्हे : तोचि मागौता सुटे तरि बळासि न ए^{१३} : ” यावरि बाइसीं पुसिलें : “ बाबा : संबंध आणि विखो सेविलेयां नर्क होति ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : पुरुषु जेतुलजेतुली विषयसेवा करी तेतुलतेतुला धर्मी नीवळ जाए : ” बाइसीं पुसिलें : “ बाबा : विखो काइ पाप ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : पाप तरि नव्हे : परि धर्मापासौनि ऐसा नीपौनि काढी : ” म्हणौनि^{१४} तल्हातावरिल पाणी दुसरेनि तल्हातें नीपौनि काढीजे ऐसा दोहीं श्रीकराचा अनुकारू दाखवीला^{१५} : ॥]

२ भटां झोळी देणें*

[मग येरी दीसीं गोसावीयांसि उदयांचा पुजाअवस्वरु जालेयानंतरें गोसावीं परावर निरूपण केलें : मग दुपाहाराचा पुजाअवस्वरु होउनि आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : पहुडु : उपहुडु होउनि गोसावी आसनीं उपविष्ट असति : तवं भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : मीं भिक्षेसि जाइन : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसे होये : बाइ : आणा पां

११ एवा. साखेचें. १२ (प्रव. आ. १-६). १३ तुरंगमाचा दृष्टांत (७७) ‘गोसावीं भटाप्रति खडकुलीए निरूपिला (एवा. दायंबाप्रति डोमेग्रामीं:)—दृश्य.’ १४ एवा. ‘श्रीकरीचिया उजवीया आंगोठेयाजवळील आंगुळी श्रीकरें निपुनी दाखविली. एवा. ‘माखली आंगोळी दुसरीया हाताचेनि मुष्टीचेनि नीपौनि काढीजे तैसा आंगोळीए मुष्टीचा अनुकार दाखविला. (आचारबंद. पा. ४०). १५ (प्रव. आ. ७ व ८) या लीळेंतलं अमुयगो. प्रतीत ‘तथा भट रीधपुरा पाठवणें’ ही लीळा आहे. बीही. प्रतीनुसार ती व तीत अंतर्भूत असलेल्या संबद्ध लीळा पुढे घातल्या आहेत. (पुढे लीळा ६१, ६२ व ६५ पाहा.)

२. * या लीळेचा पूर्वाध्वं येथे बीही. प्रतीतून घेतला आहे.

झोळी : ” बाइसें आपुली जुनी देतें होतीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : हे नको : आणीक देया : ” मग बाइसीं आणीक झोळी आणिली : गोसावीं आपुलां श्रीकरीं घेतली : गांठी दिधलिया : मग भटांसि दिधली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : तुम्हांसि आणि ये झोळीयसि लग्न गा : इयसीं उपवास पडों नेदावा : हा विधी देहावधी प्रतिपाळिजे : ” भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : भीक्षा करितां कव्हणी केदारू एणें सब्दें भीक्षा मागे : कोण्ही सीधनाथु म्हणे : कोण्ही नाराणु एणें सब्दें भीक्षा करीति : तारि आम्हीं^१ काइ म्हणावें जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कव्हणी काहीं म्हणे : कव्हणी काहीं म्हणे : आपण काहीं एक म्हणावें : ” भटीं म्हणीतलें : “ भिक्षा द्या ऐसें म्हणों जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसें होये : जेंचि मागिजे तेंचि म्हणिजे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ निर्धूम नगर जालयां भिक्षेसि रिगिजे : तीसरां पाहारी भिक्षा कीजे : ” चातुर्वर्ण्य चरेद्भैक्ष्यम् : या शास्त्रासि अनुसरिजे : घर न निवडीत भीक्षा कीजे^२ : तोरण मंडळाचेया घरा न वचावें : सारविला उंबरा देखौनि साउमेयां न वचावें : वोळखितयाचेया घरा न वचावें : येकीकडौनि रिगिजे : एकीकडौनि निगिजे : नगरांतु कां पात्रांतु : नगरांतु जालें आणि पात्रांतु नव्हेचि तरि आपजवीजे । नातरि खुंट गिळीजे : भिक्षा मागौनि नदीतिरीं भोजन कीजे : क्षुधा निवृत्ति कीजे : ” ॥]

[भटीं पुसिलें : “ जी जी : भिक्षेचें कैसें लक्षण ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ निहंतुक भिक्षा : ” “ जी जी : हेतु तो कवण ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ धर्मोऽभिमानः दाक्षिण्यं स्नेहं कार्यं भयावहः । उपकारोऽनुकंपाच राभस्यं नव हेतवः ॥ ” भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : कल्पित अकल्पित भिक्षा अवधी निहंतुकचि कीं : ” गोसावीं मानिलें^३ : भटीं पुसिलें : “ जी जी : अभ्यागत आलेयां आपणेंयातें काही नसे तरि तया काइ करावें जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : आपणेंयातें काहीं असे तरि तैसें कीजे : नां तरि आपणेंयांसांगातें भिक्षे नेइजे^३ : ”]

३ भटां भिक्षाधर्मनिरूपण*

[गोसावीयांसि खडकुलीए अवस्थान : एकु दीसीं भटीं पुसिलें : “ जी जी : हे परसनाएक भिक्षाकाळीं टिळाजानिवें अंगीकरौनि भिक्षा मागेति : हा कवण धर्मु ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : अन्यधर्म विकल्परूपः ” “ जी जी : याचें कैसें लक्षण असे जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ अपेक्षापूर्वक अन्यधर्माचा अंगिकारू : यातें विकल्पु बोलिजे : ” “ हो कां जी : ” भटीं पुसिलें : “ जी जी : पुरुषु परमेश्वरआज्ञा अति-क्रमुनि वेव्हारीं मरे तयाचे ज्ञानसाह्य काइ होए ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : परमेश्वरआज्ञा अतिक्रमीलेयां माया बोधु हरी : ” “ हो कां जी : ” भटीं म्हणीतलें :

१ (प्रव. आ. ८१-८३). २ (प्रव. आमा. २०३). ३ (आमा. १५८)

३. * (प्रव. आमा. १७३-१७७).

“जी जी : एथीचिया वेषधारणा पुरुषासि किपर्यंत उरी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें :
 “देहपर्यंत पुरुष उरलाचि असे :” “हो कां जी : तरि उरला पुरुष कैसा जाणावा ?”
 सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वानरेया : असेतवं करी : पडेतवं धावे : एणें उरला ऐसें उमटे :”
 “हो कां जी :” तंव इंद्रभटीं म्हणीतलें : “जी जी : गोसावी निरूपिताति : सशिखं
 वपनं कुर्यात् : हें तवं आम्हांसि नव्हवे :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “इंद्रेया : हें तुम्हीं
 कराल तरि होइल कीं गा :” इंद्रभटीं म्हणीतलें : “जी जी : हा गोसावीयांचा वर
 सुफळ होआवा जी :” गोसावीं मानिलें : ॥]

४ लुखदेवोबा भेटि

लुखदेवोबासि गोसावीयांसीं दरीसन जालें : गोसावीयांसि खडकावरि दक्षिणामुख
 आसन असे : तवं लुखदेवोबा आले^१ : पांच पोफळें दरिसना केलीं : दोनि दंडवतें
 घातलीं : श्रीचरणां लागले : मग बैसले^२ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पुण्य माहात्मे हो : या :
 तुम्हीं नीकेन असा ?” “जी : नीकेनि असों :” “तुमचा कुटुंबपरिवारू नीकेनि
 असे ?” “जी : असे :” नावेक होते : मग गोसावीं बीजें केलें : ॥

५ आपलो भेटि*

[गोसावीयांसि प्रातःपूजा जाली : भगतजना अवस्वरू देताति : ऐसां समें आपलो
 आले : पानें पोफळें आसनावरि ठेविलीं : साष्टांग दंडवत घातलें : नमस्कारू केला :
 गोसावीं पूसिलें : “तुम्हीं नीकेनि असा ?” “जी जी : असों :” “तुमचे पीते वामनाचार्यें
 नीकेन असति ?” “जी जी : नीकेनि असति :” नावेक होते : मग गोसावीं बीजें
 केलें : ॥]

६ भोजया इंद्रवणी

दाइबासि खरुज जाली होती : गोसावीयांसि मादनें जालें : दाइबा गाडू ढाळिति :
 बाइसें श्रीमुकुटु चोखाळिति : बाइसें वस्त्रें आणुं गेलीं : मग दाइबा गाडू न ढळिति :
 मां पाणीं उरलें होतें : मग दायांबा आंग धों लागलें : मग म्हणति : “जाए इंद्रा : हें
 सुख तुज नाहीं :” ऐसें म्हणत आंग धुतलें : मग गोसावीयांसि जेधवां मादनें होय तेव्हळि
 गोसावी म्हणती : “बाइ : भोजेयासि इंद्रवणीं ठेवा :” मग बाइसें पाणीं ठेवीति : ॥

४. १ सोध. २ अय. प्रतीत ‘बैसले’ यानंतर ‘मग असों लागले’ हे वाक्य आहे. ३ (आनोबासा-
 चीया वासना°.).

५. *अ. प्रतीत ‘आपलोसी गोसावीयांचें दरीसन जालें’ एवढाच मजकूर आहे. ही लीळा
 येथे गो. प्रतीतून घेतली आहे. य. “एकु दी आपलो गोसावीयांचे दसना आले : दंडवतें घातलीं :
 श्रीचरणां लागले गोसावीयांपासि बैसले : मग गोसावीयांपासी असों लागले :”

७ नीरसें विरसें अन्नं अनुवादु*

[एक वेळ भट मातीकाम करीतां भुकैले : मग गुंफेमाजि आले : वाइसांसि जेउं मागीतलें : वाइसीं म्हणीतलें : “ नागदेया : पाणिभातु असे : परि वहुत पीडला असे : तो तुज न गीळे : नावेक राहे : रंधन जालेयां मग तुज जेवुं घालीन : ” इतुकेनि भट नीगों बैसले : तवं सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हे काइ गा वानरेया : तुम्हीं महात्मे कीं गा : महात्मेनि नीरसें विरसें अन्नं सेवीजेति : रेंदया चेंदया दरु भरीजे : मा न जेवित जाता कैसें ? ” “ हो कां जी : ” म्हणौनि बाइसांतें वाढुनि मागीतलें : धनवर जेवीले : मग भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : कव्हणी एके वेळे विळु विळु अन्न सेवीजे तेतुकेही सामावें : आणि कव्हणी एके वेळे नसे तरि अल्पेचि कुठे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : जेव्हढी पीसवी कीजे तेवढी होये : ” ॥]

८ आपलो चणकभोजनीं भटां घणानिरासु

नवीं अघारें^१ : मा चणेचि पीकति : चणेचि भीक्षे एति : भटोबास मातिकाम करीत होते : मातिकाम करुं सरलें : आणि आले : पात्रभरि^२ गणगां उरलें^३ होतें : तें घेतलें : जेऊं बैसले : “ आपलोया^४ : ए जेऊं : ” दोघै जेउं लागले : गोसावीयांसि सहज भीतरिला ओटेयावरि आसन असे : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसेयां चनेयांसीं तेल होए कां तरि निकें : बाइ : तुमतें तेल आहे ? ” बाइसीं कोढुलें आणिलें : तवं तेल नांहीं : मग म्हणीतलें : “ नांहीं बावा : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : टोळांचें तेल घेया गा : ” भटोबास उठिले : टोळें तेल^५ भरलें होतें तें घेतलें : भटोबास कालौनि जेउं लागले : आपलोयें घांसु घेतला : आणि उलळलें^६ : आणि नीगाले : ते पैऱ्हां जाउंनि ओकुंनि^७ आले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ काइ गा तुम्हां पीडा जाली ? ” “ जी जी : घांसु घें नां तवं उलळलें^८ जी : ” मग : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसीं ऐसीं अंनं वानरेसां साहात्मकें^९ कीं गा : तुम्हीं माहात्मे कीं गा : तुम्हां घणात्यागु होआवा कीं ” ॥

९ आउ घरटीकरणीं स्तीति : आवेसु

एककु दीं घरटी करावेयाची आवघेयांची पाळी : तीये दीसीं आउसांची पाळी : गोसावीयांसि आरोगणा जाली : मग गोसावीं पड्डु स्वीकरीला : आउसीं पाळीये^१

७. * (प्रव. आ. १११-११२).

८. १ गो. अग्रारें. २ य. अग्राहारें. ३ गो. पालिमांडेभरि. ४ य. उपसीले. ५ गोने. प्रतीत ‘लुखदेया’ हे नाव आहे. पुढील संदर्भावरून ते ‘आपलोया’ असे पाहिजे हे स्पष्ट होते. यमु. प्रतीत ‘भट आणि आपलो जेउं बैसले’ असे स्पष्ट आहे. ५ (गोमु.). ६ गोमु. इसळलें. ७ यमु. वांति करीनि : गुळुळा करनि. ८ यमु. वानरेयांसीचि स्यां गेली (मु. गेलें) कीं शो. साधली कीं.

९. १ य. दारीं. बी. दारापासि.

आंथुरण घातलें : मग भळळो^१ करूं वसलीं : गांवीचेया चाटेयांचे आंडोर मीनले :
 “चाला रे : जाऊं भेडउं : ये रानीं राहाताति : चेंदा खाति : यांचेनि काइ होववैल ?”
 तिये दीसीं सांवखेडाचा^२ हाटु : चाटां रोटिया भाजिलीया होतीया : ते इंगळ खापरे^३
 भरंनि घेउनि आले : ढगावरुनि इंगळ घालूं लागले : मग भदी^४ रीचवीली : आणि
 आउसें चेइलीं : गेलीं : साउलें फेडिलें^५ : “खाइंन रे खाइंन रे :” म्हणौनि धांवीनलीं
 आणि : ते भीयाले : आणि पळाले : भळळो हा सबदु कांनीं पडतुचि गेला : येकांचे
 गुडघे फुटले : एक पडिले : एकां जर आले : गोसावीं गजंवासरीसें बाहीरि बीजें
 केलें : “हें काइ नाएका : ‘खाइंन रे : खाइंन रे :’ म्हणौनि धांवीनलीति : तुम्हीं
 काइ लावं ? एकाधा एकु सळौनि पडे : तेव्हळी काइ करा ? ऐसें भय नुपजवीजे कीं
 नाएका :” ॥

उदेयाचां पूजावसरां यलहंभट आले : मग तें तेहीं तेथौनि आइकीलें होतें : मग तें
 गोसावीयातें पुसिलें : “जी जी : रात्रीं एथ कांहीं उपद्रो जाला ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें :
 “जाला : ऐसें म्हणति : ‘यें रानीं असति : चेंदा खाति : यांचेनि काइ होववैल :’ ये
 ऐसीं उघडीं नागवीं दिसतें असति : परि यांची वास कव्हणांहीं पाहों नये : यांही एकु
 अभिमानियें आति : तें जरि क्षोभलें होइल तरि मां काइ करीति ?” मग ते भीयाले :
 “न क्षोभतां येसणें जालें : जरि क्षोभतें तरि काइ होतें :” ॥

१० सर्पदस्त माळी रक्षणें

वाडेगांविचा^१ माळी सर्पें खादला^२ : बीख उतरीत होते तें नुतरेचि^३ : तो सरला :
 येकीं^४ म्हणीतलें : “हां रे : खडकुलीये जे पुरुष^५ असति ते आपणेयांतें ईश्वर पुरुष म्हणवीत
 असति : तेथ नेउंनि घाला : मां सामृथ्य^६ असेल तरि राखती :” मग निबें गुंडुनि
 आणुनि गुंफे वरिलीकडे घातला : भटोवास आणि लुखदेओवास भीक्षेसि नीगाले : मग
 तेयांतें देखौनि भटोवासीं म्हणीतलें : “देख लुखदेया : गोसावी यातें कैसा राखताति :”
 ते भीक्षेसि गेले : तवं आउसें वाहीरी जातें होतीं : तवं तेयाचिया स्त्रीया म्हणीतलें :
 “हो आइ : गोसावीयांतें वीनवा कां : सर्पें खादला असे माळी : गोसावीं जीववावा :
 चोभेया पाइलीचीं लेंकरवें : मूंगियांचां धवीं आगि लागली : काइ करीन आइ ?”
 म्हणौनि रडों लागली : आउसां अनुकुंपा उपजली : गोसावीयांजवळि आलीं : “जी जी :

१ ने. भळळो. मु. डळळो करुनि. मु. डळो डळो करुनि. २ यगोमु. सांगवखेडाचा. ४ य. भदां.

५ गो. भणदी. ६ यमु. सांडिलें.

१०. १ यमु. सांवखेडाचा. २ यमु. तयासि पान लागलें. ३ यमु. ते दाटि कव्हणाही गारुडियास्तव
 नुठीचि. ४ यमु. गावीचेया महाजनांतु दुष्टचातुष्ट होते : ते म्हणेति. ५ यमु. येव्हंभटाचे गुरु :

६ यमुगो. सामर्थ्य.

स्वामी जगन्नाथा : बापुडा माळी सपें खादला : तो एथ घातला असे : बापुडी माळीणि दुख करीति आहे : 'चोभेया पाडलियेचीं लेंकुरवें : मुंगीयांचां धवीं आणि लागली' म्हणते जी : तरि स्वामी जगन्नाथें राखावा जी : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " पैल वाटी घेउंनि या : " चरणक्षाळण करविलें^७ : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : " तोंडावरि सीपा : उरावरि सीपा : पाठी सीपा : " ऐसा विधि विहीला : " हद्द सोडि रे : " तिया सोडिला : आउसीं तीं ठांडं सीपिला : पाठीं सीपिली^८ : आणि जीयाला : वास पाहों लागला : आणि आउसें आलीं : " जी जी स्वामी जगन्नाथा : बापुडें प्रेत जीआलें जी : वास पांताए : परि उठवे ना : तरि स्वामी जगन्नाथें तेथ बीजें करावें : " गोसावीं वीनवणी स्वीकरिली : गोसावी उठिले श्रीचरणीं उपाहानौ घातलीया : तेथ बीजें केलें^९ : कृपाद्रुष्टी अवळोकीला : आणि उठिला : दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागला : तेयाचीया स्त्रीया दंडवतें घातलीं : मग गोसावीं गुंफे बीजें केलें : सरीसा तो आला : तयाचीं तयासरीसीं आलीं^{१०} : माळी जीवविला : म्हणौनि आवघा गांवींचा लोकु आला : भटोवास भीक्षा करुनि आले. तयांचां संबंधीं म्हणीतलें : " जी जी : रात्रीं कांहीं तेलातुपाची वाति लागेल^{११} ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " ऐसें एथ कांहीं न लगे : " मग रात्रीचा पूजावसर जाला : आरोगणा जाली : वाइसाकरवी तयांसि जेउं घालवीलें : मग उदीयां आपुलेया घरा गेला : आवघेयां लोकां आस्चर्ये जालें : मग एकाधा वेळु तेयांचें पोट फुगे : मां तेथ तेणें गोसावीयांतें वीनविलें : " जी जी : एकाधा वेळु माझें पोट फुगे : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " व्यामु कीजे : व्यामे वायु तुटे : " मग तो भलेते^{१२} नव्हाळी आधीं गोसावीयांलागौनि घेउंनि ये : मग वीकी : ॥

११ पर्वी^१ दाइंबा प्रमादवचनीं सीक्षापन

गोसावीयांसि खडकलिये अवस्थान : दाइंबायें गोसावीयांपूढां ऐसी पैजा घेतली होती : 'भोजा पर्वालागौनि न पवे तरि न वर्ते ऐसें जाणा : ' तवं दाइंबा बारसीचें पारणें करुनि बळ्हेग्रामुनि निगाले : दिवेलवणी^३ प्रतिस्थानांसि आले : सासुरवाडीसि गेले : तेयांसि भेटले^४ : हाटीं पानें पोफळें घेतलीं : मग निगाले : ते उजु वाटा^५ मध्याने रात्रीं सांगवखेडेया आले : तवं तराळ जागे घालिताति : तराळीं पाचारिलें :

७ शो. ताकभात कुसकरविला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : " नाएका ताकभाताचा रसु तोंडीं घाला : " ८ शो. अन्नरसु तोंडीं घातला. ९ यमु. तयाभवतीं माणुसें होतीं : तयातें आउसीं म्हणीतलें : " हां रे : परतीं सरा रे : " ऐसीं बलंबेलीं : तीये परतीं सरलीं : १० (यमु.). ११ यमु. " रात्रीं कांहीं दीपवतीकारणें तुप लागेल ". १२ यमु. नव्हाळीयेची फळोवळि आणि : पूजेलागि फुलें आणि : ऐसी भगतिकरी :

११. १ मु. दवणे. २ एवा. सकाळीं. ३ एवा. तेथ निजैले. बीही. नावेक निजैले : तें बारसीं तेरसु जाला. ४ अ. नव्हाटां.

“कोण गा ?” दाईबायें म्हणीतलें : “आम्हीं :” “तुम्हीं कोण ?” “आम्हीं गोसावी-यांचे” :” तराळीं पुसिलें : “गोसावी कवणीं ठाईं राज्य करीत असति ?” दाईबायें म्हणीतलें : “खडकुलिये :” तवं तराळीं म्हणीतलें : “ना : गोसावी जोगेस्वरीसि राज्य करीत असति :” आणि तैसेचि दाईबा जोगेस्वरीसि नीगाले : वाटा जाताति : तवं धुपें देखिलें : “काइ पां चोर ? तरि खळिची पासवडी काइसी ? तरि काइ देवता ? देवता तरि आमचें काइ करूं सके ?” तैसेचि वीचारीत साउमे आले : तवं धुपें देखिलें : मग म्हणीतलें : “माणुसें भें भें म्हणती तें ऐसें :” मग जोगेस्वरी आले : दोहीं देउळीं गोसावीयांतें पाहीलें : पटिसाळे : गुंफे पाहीलें : न देखतीचि : मग म्हणीतलें : “आतां निद्रा करूं : मग उदीयां गोसावीयांचेया दरीसनां जावों : दों गांउवां” असतु : अथवा चौं गांउवां” असतु : निजैले : सकाळीं काउळगांवां जावें तरि दारवठे घातले असति : मग उदेयां काउळगांवां गेले : तवं वीस्णुदेव गोसावीयांचेया दरीसनां जावेयाची आइति करीताति : गाडां उपाहाराची आइति : दाईबासीं भेटि जाली : दाईबायें म्हणीतलें : “गोसावी कवणीं ठाईं राज्य करीत आहाति ?” विस्णुभटीं म्हणीतलें : “गोसावी खडकुलीए राज्य करीत आहाति : हें नव्हे आम्हीं दरीसनां जावेयाचि आइति करीत असों : राहा : मां सांघातें जावों :” दाईबायें म्हणीतलें : “नां : मीं जांईन :” तैसेचि दाईबा खडकुलीएसि आले : तवं गोसावीयांसि बाहीरीली पटिसाळेवरि रीगतां डावेया हाता आसन असे : गोसावीयांसि दंतधावन^५ होत असे : दाईबायें दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : गोसावीं सीळीक ऐसी धरीली : मग म्हणीतलें : “काइ गा भोजेया : पाहाटावीलें मां :” दाईबायें म्हणीतलें : “जी जी : मीं रात्रीचि^६ आलां : तवं तराळें मातें पाचारिलें : ‘तुम्हीं कोण हो ?’ मियां म्हणीतलें : ‘आम्हीं गोसावीयांचे :’ ‘गोसावी कवणीं ठाईं राज्य करीताति ?’ मीयां म्हणीतलें : ‘खडकुलीएसि :’ तेहीं म्हणीतलें : ‘नां : जोगेस्वरीसि :’ तैसाचि मीं जोगेस्वरीसि गेलां : तवं मध्ये धुपें देखिलें : ‘काइ पां चोर ? तरि खळीव^७ पासवडि काइसी ? तरि काइ देवता ? देवता तरि आमचें काइ करूं सके ?’ ऐसें म्हणत आलां : तवं तें धुपें : माणुसें भें भें म्हणति तें ऐसें :” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “भोजेयासि कव्हणाचा पाडु नाही :” मग पुढील आवघें दाईबायें सांघितलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : तुमतें पाणीभातु आसे ?” “हो बाबा : आसे :” “तरि भोजा भुकैला आहे : जेउं वाढा :” दाईबायें म्हणीतलें : “ना जी : मीं गोसावीयांचां ठाईं पर्व करीन : मग जेवीन :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तैसें एथ कांहीं नाहीं : स्वस्थे चित्ते बुद्धयः संभवन्ति :” मग दाईबायें नावेक पाणीभातु घेतला : गोसावीयांसि उदयांचा पूजाअवसर जाला : तवं वीस्णुभटांचा उपाहार आला :

५ यमु. श्री चांगदेवराउळा°. ६ गो. °कांहीं करूं न सके. ७ नेमु. गांवां. ८ अ. °करीताति.

९ अ. आहों. १० अगो. दंतध्वन. ११ यमु. कालीचि. १२ गोमुने. खळीची.

पांढ्या भीतरि ठेवीलिया : मग वाइसीं गोसावीयांसि मर्दना दिधली : मादनं जालें : मग पूजावसर जाला : वाइसीं गोसावीयांसि दवणा वाइला^{१३} दाइंबायें गोसावीयांसि दवना वाइला : भगतजनीं वाइला : धुपार्ती : मंगळार्ती जाली : ताट जालें : भगतजना ठाए जाले : मग गोसावीं ताटापासि बीजें केलें : आसनीं उपविष्ट जाले : मग गोसावीयांसि आरोगण जाली : भक्तीजना पांति जेवणें जालीं : गोसावीयांसि गुळळा जाला : वाइसीं वीडा वोळगवीला : वाइसीं सैनासन रचीलें : मग गोसावीयांसी पड्डु जाला : उपड्डु जाला : ॥

आणि दाइंबा अवसर पाहातचि होते : गेले : दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : गोसावीयांजवळी बैसले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “काइ गा भोजेया : सकार्य^{१४} असे ?” “जी जी : मीं गांवां जाइन :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आजि कैसे गा गांवां जाल ? आजि भूतचतुर्दसु : भूतें^{१५} सैरा वीचरताति : गांवोगांवीं बळी दीजति आहाति :” दाइंबायें म्हणीतलें : “जी जी : आम्हीं गोसावीयांचे : मां आम्हां काइ ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तेयांचाहीं ठांइ येकें सामर्थ्ये आहाति : तीये तन्हीं एथौनिचि सीधी नेइजति कीं गा : सतरा वेळ श्रीकृष्ण चक्रवर्ती जरासंदु पळवीला : अठरावि ए वेळे पाठिवरण^{१६} करीते जाले कीं^{१७} : आणिकीं देवतीं दीधले वरू ते तन्हीं एथौनिचि सीधी

१३ (हीमु.). १४ एवा. सकाज. यमु. सापेक्षे ऐसें दीसत असां. १५ एवा. देवता. १६ यगो. °वर्ण. १७ मु. °यावरि गोसावी जरासंदाची गोष्टि सांघीतली. ही लीळा पं. प्रतीतील श्रीकृष्णचरित्रात पुढीलप्रमाणे सविस्तर आलेली आहे :

जरासंदा पाठिवर्ण : गोसावीयांसि खडकुलीए अवस्थान : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “भोजेया : आजि भूतचतुर्दसू गा : भूतें सैरावैरा वीचरतें : असति गा :” तीहीं म्हणीतलें : “जी जी : आम्हीं गोसावीयांचे : आम्हांसि काइ करीति जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आणिकीं देवतीं दीधले वर ते तन्हीं एथौनिचि सीधी नेयावे कीं गा :” तेहीं म्हणीतलें : “जी जी : ते कैसे ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “भोजेया : कंसू जरासंदाचा बहीनवी : तेणें दुखें कैवारें आवेसौनि सतरा वेळ चालौनि आला : तो श्रीकृष्णचक्रवर्ती सतरा वेळ प्राभवीला : भंगिला : एस न एचि : म्हणौनि उपराठे पाए : खालती डोइ : घांसी धुळि खादली : ऐसें तप करौनि माहादेवो तोखवीला : माहादेवें म्हणीतलें : ‘माग : प्रसन्न जालां :’ तेणें म्हणीतलें : ‘रामुकृष्ण मीयां जींतावे :’ माहादेवें म्हणीतलें : ‘ते जितवति नां : ते अजीत : ते भुपति जींतावे :’ तेणें म्हणीतलें : ‘तरि काइ प्रसन्न जालेति ? ऐसें तन्हीं यावें :’ ‘हो कां : एइल : जा :’ माहादेवें श्रीकृष्णचक्रवर्तीतिं वीनवीलें : ‘आम्हीं प्रसन्न जालों असों : तें तुम्हीं सीधी न्यावें : मचकुंद चक्रवर्तीसि मोक्षु द्यावा : आणि जरासंदासि पाठिवर्ण करावें : जी :’ श्रीकृष्णचक्रवर्ती म्हणीतलें : ‘हो कां : कीजैल :’ मग अठरावीए वेळे पाठिवर्ण केलें : तवें काळिवाहानु पाठी लागला : तवें श्रीकृष्णचक्रवर्ती भुइरासि बीजें केलें : पीथांबर फुटा मचकुंदतें पांगूरवीला : आपण खांबाआड राहीले : तवें काळिवाहानु पाठोवाठी आला : काळिवहनें म्हणीतलें : ‘एथें एउनि नीजैलासि : आतां तुझा कवण राखैल :’ म्हणौनि पांपरा हाणीतला : तवें नीद्राभंगु जाला : मचकुंद उठीला : दृष्टीसर्वेचि काळिवनाचें भस्म जालें : तेणें म्हणीतलें : ‘हें काइ

नेइजति कीं गा : " यावरि दाइबें म्हणीतलें : " जी जी : गांवीं श्राध : ब्राह्मणा क्षेणु देउनि आलां असें : तरि मज गेलेयांभाहीरि न सरे : " मग गोसावीं श्रीमुखिचें तांबुळ^{१८} दीधलें : श्रीकंठिचा गळदंडा दीधला : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : " मार्गीं कांहीं आशचर्यें देखिजे तरि पांहां न ठकीजे : मार्गु न संडिजे : प्रमाद चुकविजे : आणि आपणेया प्रमादु होए ऐसा जेथ विकल्पु स्फुरे तो अर्थु न कीजे^{१९} : मग ते निगाले : पैठणा परते^{२०} गेले : तेथ मार्गीं दोषदोषें बोलति : आइकति : उभे ठाकुनि आइकुं पांति : आणि नाइकति : ऐसा बीझुगां पातले : तवं माहालक्ष्मीचा^{२१} देउळीं ' घें दें आणि घालीं : ' ऐसे सब्द हों लागले : कोण्हीं दीव्यमार्गिची^{२२} आलीं असेति^{२३} : कां^{२४} कोण्हीं वस्तुकारें^{२५} उतरलीं असति : ' जाओं : च्यान्ही पाहार यांपासीं वसों : मग उदेयांचि गांवां जांओं : ' म्हणौनि माहालक्ष्मीचां^{२६} कोणटांवरि आले : आणि आठवलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें होतें : ' मार्गु न संडिजे : ' तैसेचि परतले : तवं पर्वति^{२७} काळी घोडे सेळी में में करीत नीगाली : तेयांचिया टांका चेंपीति : आणि दाइवा उभे राहाति : " तुम्हीं कां वांयांचि श्रमतें असा : तुम्हीं राहा नां कां : आम्हीं तरि गोसावीयांचे^{२८} : " ऐसें म्हणति : आणि नावेक राहे : माघौती टांका चेंपीति ये : माघौतें म्हणति : माघौती राहे : माघौती ये : ऐसी तो अडुवेन्हीं आली : आणि अडामध्ये घातलें : दाइवा वळ्हेग्रामा आले : श्राध केलें : मग गोसावीयांचेया दरिसनां आले : मग बीझुगांचें आवघें सांघितलें : " हा जी : तें काइ ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " तीया देवता गा : तयांतें भुगुति होत होती^{२९} : तया

पां ? भस्म जाला हा कवण पां ? ' आणि परिमळबाहाकातु फुटा पाहे तवं श्रीकृष्णचक्रवर्ती देखिले : आणि दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागला : मग म्हणीतलें : ' जी जी : माहादेवो प्रसन्न जाला होता : तें आजि साच जालें जी : ' मग प्राप्तीसि नेला : जैसा कापुरु तैसें जालें गा भोजेया : " ॥ (पं. ३७) ॥ याच संबंधात पं. प्रतीत पुढील लीळा अधिक आली आहे.

मुचकुंद चक्रवर्ती मोक्ष देणें : मचकुंद चक्रवर्तीन तप करौनि माहादेवो तोखवीला : प्रसन्न केला : माहादेवें म्हणीतलें : ' माग : प्रसन्न जालां : ' तेणें म्हणीतलें : ' प्रसन्न जालाति तरि मज मोक्ष देयावा : ' माहादेवें म्हणीतलें : ' आमचां ठाई मोक्ष नाहीं : मोक्ष होए ऐसा उपाओ सांघैत : हें त्रेत जाइल : सात लक्ष द्वापर जाइल : मग आठवां लक्षीं रामकृष्ण अवतरती : ते तुज मोक्ष देती : ' तेणें म्हणीतलें : ' त्रेतचि कै जाइल : मां द्वापरही कै जाइल : मां कै अवतरती : मां कै मोक्ष होइल ? ' म्हणौनि उस्वासू घातला : तवं माहादेवें म्हणीतलें : ' भेवों नको : तें सत्य : आम्हीं देउनु : जाए : पैला भोइरीं नीद्रा करि : तुझी नीद्रा जो भंगील तो भस्म होइल : दुसरा जो देखसी तोचि रामकृष्ण ऐसें जाणावें : ' मग भुयारासि गेला : नीजैला : ॥ (पं. श्रीकृष्णचरित्र ३६). १८ यगो. तांबोळ. १९ (प्रव. आचार. १६८-१६९). २० ही. 'पर्यंत गेले : तेथ दीसु माळवला : तवं पुढें. २१ गो. 'लख्मीचां. २२ य. आगमिके. २३ अयगोने. 'जाओं राहों म्हणौनि निगाले : एकी वासना : २४ (ही.). २५ ही. वाटाउवें. २६ गो. 'लख्मीचां. २७ गो. परबति. ने. प्रबति. मु. परवत. य. परभति. २८ यमु. श्रीचांगदेवराजळा. २९ एवा. तो तयांतें भूतसमुह

समया वरपडा होये तयातें तीया घेति : तुम्हीं निकें केलें : जें प्रमादु चुकवीला :
एथौनि तुमतें पाठवीलें^{२४} म्हणौनि चुकलेति : आणिकातें तरि तीया घेतीया : ”

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भोजेया : कव्हणी एकु जगाचा दंदीया : तेयातें मारीति म्हणौनि
भेण त्रसला सदर्या बळियाची पाठि रीगे : मग तेयाची वास कव्हणांही पांहां नैह : ते तेयातें
राखत असति : तो म्हणायां घाडी तेव्हळि आपुले आंगरखे सरीसे दे : ना तोचिहोउनि
बाहीरा जाए^{२०} तरि सुरीवरि^{२१} घेति : पोट फाडुनि दगड भरीति^{२२} : ” ॥

१२ आपलो अनुसरण*

‘आपलो गोसावीयांसरीसे उठीति : गोसावीयासरीसे बैसति : तें देखौनि माहादाइसां
सुख होए : मग एकु दीं सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ हें हरडभरड^३ कीं दीस च्यारि एक^४ :
मग हें एक होतें : ऐसें आठवैलही ना : ” आणि माहादाइसीं गोसावीयांचे श्रीचरण
धरुनि म्हणीतलें : “ जी जी : ऐसें यांसि^५ न व्हावें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ सेवटीं
सेवटीं होइल : ” मग गोसावीं बीजें केलेंयांवरि तेंचि तयासि जालें^६ : ॥

१३ माहादाइनीवारीत स्त्रिये केळदान

गोसावीयांचेया दरिसनां नेणां कोणें केळेंबोरें आणिलीं होतीं : गोसावीयांचेया
दरिसनां बाइल एकी आली होती : तीसि गोसावीं केळेंबोरें दीधलीं : तीयें निगालीं :
तवं माहादाइसें भेटलीं : “ हें ओटीए काइ ? ” “ आइ : मज गोसावीं केळेंबोरें
दीधलीं : ” तवं माहादाइसीं म्हणीतलें : “ तुं सदैव : तुज गोसावीं केळेंबोरें दीधलीं : ”
मग माहादाइसें गोसावीयांपासि आलीं : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : तुम्हांसि केळें

(ने. भगती समो. गो. भूत समो. ही. भूत समो.) होत होता. ३० एवा. नीगे°. ३१. रावा.
अलगवरि. एवा. खांडेवरि. ३२ (दूपा. ७४. दंदीयाचा दृष्टांत. ‘हा दृष्टांत गोसावीं दायंबाप्रति
सेळीए उपरि खडकुली नीरोपीला : ’—दृस्थ).

१२. *ही लीळा गोयमु. प्रतीत ‘आपलो भेटि’ (उत्तरार्ध लीळा ५ पाहा). या लीळेंनंतर
लागलीच आली आहे.

१ यमु. मग आपलोसि थोर गोसावीयांचा ठाई लागलेपण जालें :— २ य. हारडिभारड.
गो. °भेरडि. ३ यमु. ‘आतां एथ एसणी हरडभरड करीतु असे :’ ४ यमु. बापुडेयासि.
५ (मु.) यानंतर अगोय. प्रतीत पुढील मजकूर आहे. तोच मजकूर स्मृस्थ २३ मध्ये आहे. तेथेच
तो योग्य असल्यामुळे संहितेत स्वीकारला नाही.

‘ते राहाण घालिति : घरीं देव्हारा करिति : महदाइसें तयातें पडिताळावेया आलीं : घराआंतु
रीगों बैसलीं : तवं समोर देवतें देखिलीं : आणि मग ‘श्रीचक्रधर’ म्हणौनि निगालीं : हें नाम
कानीं पडिलें : आणि ते गेले : देवतें पांटीए घातलीं : आणि आवचीं पाणियांतु घालुनि आले : मग
महदाइसें भटोबासांपासि घेउनि आलीं : मग तयांसि बोधु जाला : मग अनुसरले : ॥ ’

बोरें^१ दीजतु ? ” “ ना जी : आम्हीं काइ करुनि केळेंबोरें ? आम्हांसि आमचे गोसावीचि होतु : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथौनि तयांसि केळेंबोरेंचि बहुतें : ” ॥

१४ रात्रीं वीहरणीं^२ वोंबीया आरोगण

एकु दीं^३ गोसावीयांसि रात्रीचा पूजावसर जालेयानंतरें गोसावीं गंगेपैलाडि सेत तेथ वीहरणा^४ बीजें केलें : घडी^५ एक चंद्रमा असे : ओंबीया देखिलीया : आणि भटोबासीं म्हणीतलें : “ ओंबीया जालीया असति : घेओं ? ” गोसावी उगेचि : मागौतें म्हणीतलें : “ जी जी : ओंबीया जालीया असति : घेओं ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जालीया नाहीति कीं गा : ” “ जी जी : जालीया असति : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ घेया : ” भटोबास घेओं लागले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ चीरूनि^६ घेया गा ” भट वोंबीया चीरूनि^६ घेओं लागले^६ : गोसावीं पुढारें बीजें केलें : माळेयावरि वळघले^७ : मग श्रीकरीं गोफण घेतली : “ झा^८ भोरडीए : ” म्हणौनि सोंकरिलें : दोनि एकी भेलवंडिया घातलीया : तवं चंद्रमां मावळला^९ : आणि गोसावीं बीजें केलें : कोहोंकें^{१०} पातले : आणि वारा सुटला : तें थोर वावधण सुटलें : गोसावीयांसि कोहोंकीं^{१०} आसन जालें : लखूदेवोबायें गोसावीयां आड पासवडी धरिली : तवं भटोबास बोवाओं लागले : “ लुखदेया लुखदेया : ” लुखदेवोबायें सादु^{११} दीधला : “ नागदेया : ए : गोसावी एथ असति : ” भटोबास आले : तवं वावधन नावेक समलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कां गा : ओंबीया भाजा नां ? ” “ जी जी : वीसदेओ^{१२} नाहीं : ” “ जा गुंफेहुनि घेउनि या : हा घेया पैलु दीवा दीसतु असे : ” मग भटोबास गेले : वीसदेओ^{१२} घेउनि आले : भटोबासांसरिसीं आउसें आलीं : गोसावीयांसि मर्गजेसि आसन जालें असे : आउसें आलीं^{१३} : गोसावीयांचीं श्रीचरणां लागलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ नाएका : एथौनि मर्गजा बोलविजैल तरि बोलैल ? ” आउसीं म्हणीतलें : “ बोलैल आणि काइ जी दर्भा^{१४} : पर गोसावी भीति : मातें माहावीद्या नांव मंत्रु असे : गोसावीयांचिए श्रीमुगुटीं सेंडी नाहीं : एन्हवि मीं गांठि देतियें : ” गोसावी उगेचि राहीले : भटोबास ओंबीया भाजौनि घेउनि आले : आणि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : येथौनि नाएकातें ऐसें म्हणीतलें : ‘ नाएका : येथौनि मर्गजा बोलविजैल तरि बोलैल ? ’ : तवं नाएकु ऐसें म्हणति : ‘ बोलविजैल आणि काइ : दर्भा पर गोसावी

१३. १ एवा. फळें.

१४. १ यमुने. वीहारीं. गो. वेहाळीं. २ (यमु.). ३ यनेही. धनवाटि. गोमुबी. धनुवाटी. ४ यमुहीबी. चीरचीरूं. ५ (यगोनेमु.). ६ अगो. बीजें केलें. ७ यमुने. भा. गो. या. बी. हा. ८ यमुबीने. माळवला. ९ गो. कोहोंकें. ने. कोहोंकें. १० गो. कोहोंकीं. ने. कोहोंकीं. ११ अ. सबदु. १२ ने. वीसदेवो. १३ (गोनेही.). १४ ने. ईदर्श. (हे वाचन चुकीचे आहे.). यगोमु. द्रीभा. तळेगावकर पाठात हे वाक्य पुढीलप्रमाणे आहे : ‘ ए भद्रेसि काए : सुखेंचि बोलैल : परी—’ मूळ शब्द येथेही ‘भद्रा’ असावा काय ?

भीती : मातें माहाविद्या नांव मंतु असे : गोसावीयांचां श्रीमुगुटीं सेंडी नाहीं : एन्हवि गांठि देतिये^{१५} : " तवं भटोबासीं म्हणीतलें : " ढोरे राख वो आउवे : जेया देवाचेनि जडें पार्थिवें वेधति : बोलति : तो बोलणेयासि भील^{१६} ? " " नेणेंचि रे वा नागणां : " मग गोसावीं गुंफेसि बीजें केलें : बाइसीं ओंबीया चोखटा केलीया^{१७} : वाटां घातलीया : साकर घातली : गोसावीयांसि ओळगवीलीया : गोसावीं प्रसादु केला : आवघेयां भगतजनां दीधलिया : गोसावीयांसि आरोगणा जाली : गुळुळा जाला : वीडा ओळगवीला : मग गोसावीयांसि पडुडु जाला : ॥

१५ अनुचरचोरीकृत उळा आरोगण

भटोबास आणि नाथोबास वाडेगांवा भीक्षेसि जात होते : तवं मार्गीं सेतीं चणेयांचीं कडपें^१ देखिलीं : वल्हे घातली असे : नाथोबायें म्हणीतलें : " नागदेया : कैसा बरवा उळयाजोगा चणा : " भटोबासीं म्हणीतलें : " गोसावीयांतें पुसों : मां आणों : " भीक्षा करुनि आले : दंडवतें घातलीं श्रीचरणां लागले^२ : मग गोसावीयांसि द्रिष्टपुता झोळीया केलीया : मग गोसावीयांतें वीनवीलें : " जी जी : कैसा बरवा उळयाजोगा चणा असे जी : इतुका ऐसा आणुं ? " गोसावी उगेचि : मागुतें गोसावीयांतें वीनवीलें : " जी जी : कैसा बरवा माहुळंगला चणा उळयाजोगा आहे : इतुका ऐसा आणुं ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " एतुका ऐसा आणां : वरीलु नेघावा : तळीलु नेघावा : " " हो कां जी : " म्हणौनि भट : नाथोबा : मार्कंड ऐसे^३ तीघे नीगाले : वरिलें कडपें ठेविलीं : माझारिला^४ कडपांचे भारे बांधले : भटीं आणि नाथोबायें मार्कंडासि वाइला : भटोबायें नाथोसि वाएला : भटोबायें आपणेयांआपण वाउनि^५ घेतला : आणि गुंफेचां आंगणीं दडकरि भारे घातले : भटोबास तेयाचि भारेया ओटंगले^६ : आणि गोसावीं बाहीरि बीजें केलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : " हें काइ गा : इतुका चणांचि : तुमचेनि मागमागें ते एति : चोर म्हणौनि बांधिजा^७ : तेव्हळि काइ ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " ऐसे गा जीव : जीवाचा वागारा नावेक ढिला करों न ये : जरि केला तरि आनौनि आन करितां वेळुचि न लगे : हो आतां काइ ? एथौनीचि म्हणीतलें : पैन्हां जा : मरगजेसि भाजा : मागु मोडा : " मागुते भारे वाइले : भटोबासीं म्हणीतलें : " आउ : नावेक वीसदेओ घेउनि या कां : " " नां रे वा नागणां : मीं नैयें : " भटोबासीं म्हणीतलें : " आतां उळया वारीयां धुळि खाये : " भटोबासीं एकीं हातीं^८ वीसदेओ घेतला : उळा भाजिला : मागु मोडिला :

१५ एवा. घालितीएं. १६ गोही. बीहील. १७ गोने. *कोंवळीया कोंवळीया नीवडीलीया.

१५. १ एवा. वांकलें. २ (यगोमुने.). ३ (मु.). ४ अयगोने. तळिला. ही. माझारिला. मु. मधिला. ५ यमुने. उचलुनि. ६ यमु. *भारियातें टेकुनि विसांवा घेतला : ७ यमु. बांधिजाल. हीबी. धरिजाल. एवा. मारिजा. ८ यगोहीबी. हुं. ने. उं. ९ (यगोनेमुबी.).

मग उठेया कोंहोंकें भरिलीं : मग गोसावीयांसि वीळिचांचा पूजावसर जाला : मग बाइसीं बरवा उळा नीवडिला : गोसावीयांसि ओळगविला : गोसावीं प्रसादु केला : मग भटोबासांकरवि दोनिदोनि आंजुळि आवघेयांसि देववीला : भटोबास देओं लागले : आउसां नेदीति : आउसीं म्हणीतलें : “ नागदेया : मज उळा दे : ” हळुचि भटोबासीं म्हणीतलें : “ उठेया वारियां धुळि खाए : मघां तरि वीसदेवो नांणिसीचि : ” आउसीं म्हणीतलें : “ जी जी : देखिला हा नागदेओ : मज उळा नेदी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ काए म्हणाताए^{१०} ? ” “ आउ : धुळि खाए : म्हणताए : ” “ तोकडीचि ऐसी ? ” “ तरि काइ स्वामीं जगंनाथा : आपण काए बहुतीं खाववीजताए : ” “ ओपा गा वानरेया नाएकासि उळा : ” भटोबास गेले : तो थोडा ऐसा घातला : “ जी : हा नागदेओ आवघेयांसरीसा उळा नेदी : ” “ ओपा गा वानरेया : नाएकासि आवघेयांसरिसा उळा : ” मग भटोबासीं आवघेयांसरीसा उळा दीधला : गोसावीं उळा आरोगण केला : गुळळा जाला : वीडा जाला : मग गोसावीं पहुडु स्वीकरिला : पस्यात पाहारीं परश्रेया बीजें केलें : परश्रयो सारुनि उदका विनियोगु केला : मग गोसावी आसनीं उपवीष्ट जाले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कां गा : जातीं घालिजेति नां ? ” “ जी जी : ” भटोबासीं आवघेयां उळा दीधला : आवघे खांओं लागले : भटोबास दोहों हातीं रगडीति^{११} : आणि पसाभरि तोंडीं घालीति : नाथोवा एकेकु दोंदों खाति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेसांचें जातें पसेप्रमाण : मंडळिकाचें जातें गिरगुटीये^{१२} : ” ऐसा उळा खादला : मग गोसावीयांसि उदेयाचा पूजावसरू जालेयानंतरें गोसावीयांसि बाहीरिले पटिसाळेवरि आसन असे : गोसावीयांचेया दरीसनां एल्हंभट आले असति : ते बैसले असति : भगतजन मातीकाम करीत असति : आणि पांणीं पीति : वानरेयाचे^{१३} : गोसावीं एल्हंभटांतें म्हणीतलें : “ माहात्मे उदेयासिचि पांणीं पीताति : थोरलालीं पोटे : हें काइ पां ? ” “ जी जी : रुखीं^{१४} अनें खाताति : व्यापारु करितां भागताति : तेणें ताहान लागताए : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कीं कांहीं वीकृतिचेष्टा ? ” “ ना : वीकृतिचेष्टा करावेया कारण काइ ? ” गोसावी भगतजनांची वास पाहाति : आणि हास्य करीति : ॥

१६ भट : नाथोवा : सीतपीडानीवृति

भटोबास आणि नाथोवा भीक्षा करुनि आले : गंगे जेवावेया गेले : जेविले : आणि हींव^१ वाजों लागलें : ते कांपत आले : “ जी जी : हींव^१ वाजताए जी : ” म्हणौनि दांत

१० (यगोने). ११ अ. कुसकरीति. १२ गो. °गोटीए. ने. °गटीए. १३ गोनेमु. °साचें.

१४ गो. रुखांनै. हीबीने. रुक्षान्नै.

१६. १ यगोने. सी. मुहीबी. सीत.

खटखटों लागले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें काइ गा : एवंपर्यंत हींचि ? ” हीरा गा यांचीं फाळुकीं : वा यातें ढगा : ” दोघांचीं पांगुरणें हीरतलीं : ढगा वाइलें : नावेक होते : आणि जाळु सुटला : आणि बोवांओं लागले : “ जाळु सुटला जी : जाळु सुटला जी : ” नावेक होते : मग गोसावीं बोलाविलें : दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कां गा : सीं नीवर्तलें ? ” “ जी जी : नीवर्तलें ? ” पर जाळु सुटला जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जा पोहा : ” तेणें पाणियें वाहियें दाघुं निवर्तला : पर अंतर-दाघुं निवर्तें ना : “ जी जी : बाहीये दाघुं निवर्तला पर अंतर दाघुं न निवर्तें : ” मग गोसावीं वानरीयांचें पाणीं पाजवीलें : मग तोहीं जाळु निवर्तला : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसें आहाचपण न कीजे कीं गा : ” मग भटोवासासि तो जाळु देहपर्यंत होता : सीयाळेयां दीसां एकतळेन वस्त्रेंसीं असति : उन्हाळेयां दीसां सर्वांगीं चंदन लाविजे : चंदनें पाए तळहातिजति : ॥

१७ इंद्रोबा वीधानपूर्वक फुटा प्रसाददान

इंद्रोबा कटका^१ गेले होते : तेथ खरूज लागली : मग गावां आले : गांवीं तेल केलें : मग म्हणीतलें : “ गोसावीयांचेया दरीसनां जावों : तेथचि तेल लाउं : ” मग गोसावीयांचेया दरीसनां आले : गोसावीयांसि दरीसन जालें : ॥

एकु दीं गोसावीयांसि उदयाचा पूजावस्वरु जालेयानंतरें^२ ते आंगीं तेल लाउनि गुंफेपुढिलां खडकावरि बैसौनि ओतपळी घेताति : गोसावीयांसि वाहीरिले पटिसाळेवरि आसन असे : गोसावीं तयांतें कृपादृष्टी^३ अवळोकिलें : आणि म्हणीतलें : “ वाइ : परमेस्वर-पुरुनि वस्त्र आलें असे तें आंणा आरुतें : ” वाइसें गेलीं : वस्त्र आणिलें : गोसावीयांचां श्रीकरीं ओळगवीलें : गोसावीं दोहीं श्रीकरीं घेतलें : नमस्कारिलें : श्रीमुगुटावरि ठेवीलें : उकलीलें : उजवी बुंथि घातली : येरीवाहाणि^४ करुनि डावी बुंथि घातलीं : उजवी पालखति घातली : डावी पालखति घातली : मग दुणें केलें : चौगुणें केलें : मग या श्रीचरणांवरि ठेविलें : एयां श्रीचरणांवरि ठेविलें^५ : एया डावेया गुडघेयाखालि घातलें : उजवेया गुडघेयाखालि घातलें^६ : ए जानुवरि ठेविलें : इए जानुवरि ठेविलें : या कोंपराचिये सांदीं घातलें : एया कोंपराचिये सांदीं घातलें : इये कक्षावळीखालि^७ घातलें

२ (गोही.). ३ शो. तापु आला असे. ४ यगोनेबो. डागु. ५ यगोने. पीववीलें. ६ अगो सीयाळेयां. ७ बीहीने. लावीति. ८ बीहीने. तळहातीति.

१७. १ य. ठाणेया. २ एवा. °वीळिचिया पाहारा एका आंग धुनि खडकावरि—. ३ बीही. ४ गोने. येरीवाणी. हा. येरीवाही. उकलुनि. यमु. °उपरतौनि. ५ °एवा. ठेविलें नाही. बीही. °मग आवघेयां अवेवाचा संबंधु दीधला : मग नमस्कारिलें : श्रीमुगुटीं धरीला : नमस्करीला तेवीचि इंद्रभटाची वास पाहाति. ६ (यगोमुने.). ७ गो. काखावळी° यमु. काखेतळि धरिलें

इये कक्षावळीखालि^९ घातलें : ऐसें हृदइं धरिलें^{१०} : ए कर्णयुगळीं^{११} धरिलें : इये कर्णयुगळीं^{१२} धरिलें : मग नमस्करिलें : एकेका^{१३} अवेवाचा संबंधु देति : तेवीचि तेयाची^{१४} वास पाहाति : बाइसीं म्हणीतलें : “ जी जी : ऐसें काइ पाहीजताए ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ असे कांहीं : ” “ जी जी : इंद्रेयातें पाहीजताए ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ होइल आणि काइ^{१५} : ” “ जी जी : इंद्रेयासि फुटा प्रसाददान दीजेल ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसेंही^{१६} वतलें : ” “ जी जी : तरि बोलाउं ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बोलावा : ” आणि भटोबासीं म्हणीतलें : “ धांवा : धांवा इंद्रभटो : तुम्हांसि गोसावी फुटा प्रसाद दान देताति : ” इंद्रभट आले : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : वीनतकंदर होउनि गोसावीयांजवळि बैसले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ इंद्रेया : हें वस्त्र काइ : आणि हें वस्त्र कैसें : ऐसें तुम्हीं जाणां गा ? ” “ नां जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथौनि श्रीप्रभूचेया ठाया गेलें : तेथचा सेवासंबंधु पातलें^{१७} : तेथौनि एथ आलें : एथचा सेवासंबंधु पातलें^{१८} : ऐसें हें वस्त्र तुम्हां दीजेल तरि तुम्हीं काइ कराल ? ” “ जी जी : तेंहीं गोसावीचि सांधावें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुमतें देवपूजा असे ? ” “ जी जी : असे : ” “ तरि आधीं एथ पुष्प एक वाइजे : हें जैसें देखिलें तैसें आठवीजे : एथ नमस्कारू कीजे : सकृत् सेवीजे : अति येत्न कीजे : ” ॥

१८ भटमुख अनोज्ञाकृत सांडोवा बांधवणें

गोसावीं भगतजनासहीत खडकाळीए^१ बीजें केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथ सांडोवा बांधिजेल : मग पैलाडि जाइजेल^२ : ” भगतजनीं म्हणीतलें : “ जी जी : एथ काइसेनि सांडोवा बांधवेल ? हें जळांत पाणीं : एथ पाओ थारे ना : ” मागुतें सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथ सांडोवा बांधिजेल : मग पैलाडि जाइजेल^३ : ” मागुतें भगतजनीं म्हणीतलें : “ जी जी : एथ काइसेनि सांडोवा बांधवेल ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथ सांडोवा न बंधवे तरि तुम्हीं आवघे एथौनि जा : ” “ हो कां जी : हें होववेल : ” आणि^४ आवघे ढगाकडें गेले : भट^५ म्हणीयां गेले होते : ते पैलाकडौनि आले : भट गोसावीयांपासि आले : “ जी जी : गोसावी एकले ? आवघे भगतजन कें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथौनि ऐसें म्हणीतलें : ‘ एथ सांडोवा बांधा गा : मग पैलाडि जाइजेल : ’ ते म्हणति : ‘ एथ काइसेनि सांडोवा बांधवेल : हें जळांत पाणीं : एथ पाओ न थारे : ’ एथौनि ऐसें म्हणीतलें : ‘ तरि

८ (यमु.). ९ अ. करण°. यमु. मुडुपावरि. १० यगोमु. ऐसा अष्टांग संबंधु देति. ११ यमुहीबी. इंद्रभटाची. १२ गोने. होइल कांहीं. १३ गोने. ऐसेंचि. हीबी. देइजेल आणि काइ गा : १४ (यगोमुहीबी.).

१८. १ यगो. खडकापासि. ने. °वरि. २ हीबी. °बीजें कीजेल. ३ यमु. म्हणौनि गेले : ते ऐलाडि संगमेस्वरीं राहीले. ४ हीबी. ढगाआड. ५ यमु. °कोणा नेणां व्यापारा गेले होते.

तुम्हीं आवघे एथौनि जा : ' तें तेयां होववलें : " भटोबासीं म्हणीतलें : " जी जी : मीं सांडोवा बांधों ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " तरि तुं एथिचि ए प्रवृत्ती वीखो होसी : आणि काइ : " मग भट कांहीं दगडगुंडे मेळउं लागले : मग गोसावी प्रसन्न देखिले : मग भटोबासीं गोसावीयांतें म्हणीतलें : " जी जी : मीं ते आपणेयां वीरजे^६ बोलाउं ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " बोलावा : " भटोबासीं अवघे देखिले : मग भट तयापासि गेले : भटीं तेयातें म्हणीतलें : " हें काइ गा : तुम्हीं आवघे एथ काइ ? गोसावीयांतें सांडौनि कैसे आलेति ? " " काइ करूं नागदेया : गोसावी जळांत पाणीं तेथ सांडोवा बांधवीताति : आम्हीं म्हणीतलें : ' एथ काइसेनि जी सांडोवा बांधवैल ? ' गोसावीं म्हणीतलें : ' तरि तुम्हीं आवघे एथौनि जा : ' मग आम्हीं आलों : " भटोबासीं म्हणीतलें : " हां गा : बांधते काइ तुम्हीं ? तुम्हीं^७ होचि म्हणावें : मां करीतें तें नेणों कोण : मीं सांडोवा बांधेन : मज तुम्हीं विरजे लागा : " मग आले : गोसावीयांसि दंडवतें केलीं : श्रीचरणां लागले : भटोबासीं म्हणीतलें : " तुम्हीं आवघे दगड आणा : मीं सांडोवा बांधेन : कां मीं दगड आणीन : तुम्हीं सांडोवा बांधा : " " नां नागदेया : आम्हीं दगड आणुनि : तुं सांडोवा बांध : " मग आवघे दगड आणिति : भटोबास सांडोवा बांधति : दगड भटाहातीं^८ देति : भट बुडि देति : दगड बैसवीति^९ : पहीली पाएरी बांधतां^{१०} भटोबासांचें तोंड बुचकळलें : ऐसा पाहार दी व्यापारु होए : ऐसा तीं दीसीं तीं पाएरियांचा सांडोवा बांधला : तीसरां दीसीं सीळ एकि आवघे लोटीत होते : तें काइसेनहीं सीळ न लोटे : गोसावीयांसि तया खडकावरि आसन असे : गोसावीं राणांइसांतें म्हणीतलें : " वाइ : कासोटा देया : मग बैसा : माघौतें हात टेंका : दोहीं पाइं सीळ लोटा : " तीहीं तैसेंचि केलें : आणि जेथ सीळ पडावी^{११} तेथ जाउनि खटकरि बैसली : आणि तयां आवघेयां वीस्मो जाला : मग भटोबासीं म्हणीतलें : " होए गा : करितें नेणों कोण असे : हे आम्हां आवघेयां लोटितां न लोटे : मां वाइचेनि लोटे : " ऐसा सांडोवा बांधला : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : " आतां ऐसेयांचि पैलाडि जाइजैल : " म्हणौनि गोसावीं पैलाडि बीजें केलें^{१२} : ॥

हीबी. म्हणिया गेले होते. ६ यमु. °लागावेया. ने. °सहायक. ७ यमु. आपण आदि होइजे : मां करीतें- ८ (यमु.). ९ यमु. °भटासि थोर सायास जाले. एवा. मांडतां. १० मु. बैसावी. ही भटीं जेथ आवांकीली होती तेथ- ११ ही लीळा अगोहीबी. या पोथ्यांत ने. प्रतीप्रमाणेच आहे. भट म्हणियाहून आल्यावर त्यांची प्रथम भक्तजनाशी भेट झाली. त्यांच्याकडून त्यांना सांडोव्याचा वृत्तांत कळला. मग ते स्वामीपाशी गेल्यावर 'गोसावी एकले? भक्त जन कें?' असे विचारण्याचे कारण नव्हते. यमु. प्रतींत मात्र भट बाहेरून आल्यावर प्रथम स्वामीपाशी गेले. त्यांना एकटे पाहून 'भक्त जन कें?' असा प्रश्न त्यांनी विचारला व त्यांना स्वामीजवळूनच प्रथम सांडोव्याचा वृत्तांत कळला, असे वर्णन आहे. तेच सुसंगत असल्यामुळे यमु. पोथ्यांतील कथनानुसार तो येथे फिरवून घेतला आहे.

१९ भटोबासातें स्वानमुखें^१ खीरि खाववणें

बाइसीं अवकण निवडौनि वरवी तांदुळांची खीरि रांधिली : गोसावीयांसि आरोगणा जाली : गुळळा जाला : वीडा ओळगवीला : खीरि उरली होती ते बाइसीं झांकुनि ठेविली : गोसावीयांसि^२ पड्डु जाला : उपड्डु जाला : मग बाइसें वाहीरि गेलीं : भटोबास एरी गुंफेहुनि गोसावीयांपासि आले : गोसावीं खीरीकडे^३ अवळोकिलें : “ हें पैल काइ गा वानरेया ? ” “ जी जी : हे खीरि : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ घेया : ” “ हें काइ जी ? गोसावीयांचे आरोगणेची खीरि मीं कैसी खाओं ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ घेया : एथौनि म्हणजत^४ आहे^५ : परि ऐसी ओरपत ओरपत घेया^६ : ” मग भटोबासीं भरणुकें कानोडें केलें : मग स्वानाचेया ऐसी खीरि खादली : मग तोंड पुसौनि उगेचि बैसले : तवं बाइसें आलीं : ऐसें पाहाति तवं मडकें कानवडे^७ देखिलें : “ कटकट वाबा आवधी खीरि सुनेनि खादली : माणुस खातें तरि ठाई ठाकती : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ माणुस खातें : मां तुम्हां हातीं उरतें^८ कैसें ? ” “ तरि काइ वाबा : माणुसेंचि खादली^९ : कीं काइ सुनेनि खादली ? ” “ हो वाइ : काळीए डोइचा भलंड^{१०} दारवटां लागला^{११} होता : ” म्हणौनि भटोबासाची वास पाहीली : “ हें काइ पोरा : तुवां खीरि खादली^{१२} : ” म्हणौनि कोपुं लागलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें काइ वाइ : तुम्हीं एव्हडा वेळु ऐसें म्हणां : ‘ कोण्हीं मानुस खातें तरि ठाई ठाकती : ’ तरि आतां कोपत असा कां ? ” “ तरि काइ वाबा : एणें काइ खीरि खावी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें “ तरि काइ हा मानुस नव्हे ? ” ॥

२० भुतानंदाकरवि पुरीया खाववणें

भुतानंदासि सात जणी लेंकी : एकि लेंकि सांगवखेडां^१ होती : तीचां घरीं रांधणेया वरिली पुरीया करवीलीया : दुरडीए पुरीया घातलीया : वेढीये^२ तुप ऐसें घेजनि आलीं : गोसावीयांसि वाहीरिले पटिसाळेसि आसन असे : दुरडी गोसावीयांपुढां ठेविली : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भुतानंदा : उभीयां पुरीया खा^३ : तेवींचि मरगजेसि वांकुलीया^४ दाखवा : ” “ हो कां जी : ” आणि स्तीति जाली^५ : पुरी घेतली : कोढळेयांतु बुडुकुळली^६ : आणि खाओं लागली^७ : मरगजेसि

१९. १ यमुने. भटां स्वानमीखें. २ (यमु.). ३ नेगो. म्हणीजताए. ४ यमुहीबी. असिजे. ५ शोध. ‘ नां जी : बाइसें कोपती : ’ सर्वज्ञें म्हणीतलें : ‘ सुनेन खादली ऐसा मागु करा : ’ ६ गोने. जीतें. यमुही. जेवों लाहातें. ७ यने. ‘ नीकी कीं. सुणां खादली नीकी ? ’ ८ य. लांवडा. ९ नेही. रीगाला. १० शोध. ‘ बाबाचीये आरोगणेची खीरि तुं खावों कैसी सकीनलासि : तुझां मडां बांधें घागरा : जो जाये मसणवेन्ही वाजत : ’

२०. १ हीबीमुने. सावखेडां. २ अ. वाटीये. ३ यमु. ‘ एथिची वास पाहा. ’ ४ गो. वांकोलीया. ५ (शोध.). ६ यगोने. चुबळीली. हीबी. चुबळीली. ७ मु. ‘ गोसावीयांची वास पाहाति.

वांकुलीयां^१ वाति : ऐसीया आवघीया पुरीया खादलीया : सेवटीलु घांसु हातीं होता : आणि सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ हें काइ भुतानंदा : तुम्हीं श्रेष्ठें : संभावितें^२ : उभीयां पुरीया कैसी खातें असा ? तेवींचि देवतें वांकुलीया^३ दावीतें असा ? हें देखत असे : हा आवघा लोकु देखतु असे : ” आणि स्तोति भंगली : आणि लाजीलीं : भीतरि गेलीं : मग दुख करुं लागलीं : मग बाइसीं तेयांतें संबोखिलें : ॥

२१ रामीचीयां बाइयां पुर्वप्रतीभोजा करणें

रामीचीया बाइया त्रीयंवका गेलीया : त्रीयंवकींहुनि^४ साउंखेडेया आलीया : एकां ब्राह्मणाचीए ओसरीए बीढार केलें^५ : तीं ब्राह्मणीं पुसिलें^६ : “ आइ : तुम्हीं चांगदेओ राउळांची ? ” “ ना बाइ^७ : चांगदेओ राउळ कोण ? ” “ नां आइ : खडकुलीए एक पुरुष^८ असति : काइ सांघों तेयांचें लावण्य : सौंदर्य : सामर्थ्य^९ : तेयांचें दरीसन तुम्हीं घेया : ” तयांसि चतुर पाहार नीद्रा नैएचि : दीवसू केव्हळि नीगैल ऐसें जालें^{१०} : उदेयांचि दरीसनांसि आलीया : गोसावीं तेयांतें एतां देखिलें : आणि म्हणीतलें : “ एथचीं एयमानें एथ^{११} कें ? ” तें बाइसीं म्हणीतलें^{१२} : “ बावा : एजमानें म्हणीजति काइ ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ बाइ : पुर्वीं हें रामीं होतें : तें एथ पाणीभाताची आरोगणा देति : तें हें दीगांवर होतें : तें एथ मौन्य होतें : तें यातें ‘ नग्नदेओ ’ ‘ नग्नदेओ ’ ऐसें म्हणति : आतां एहीं सातेपांचें मीळौनि याचा देओ केला असे : ” “ जी जी : देओ तो काइ करावा असे ? तो सदासर्वदा कीं : ” आमचे नग्नदेओ म्हणौनि दंडवतें केलीं : श्रीचरणां लागलीं : मग गोसावीयांसि आपत्तुत्व बाइसांहीं पस्य : गोसावी तेयांसि आपत्तुत्व करीति : गोसावीयांचिय पांतीं जेवण : मग गोसावीयांचां ठाईं एकु वरवा उपाहारु केला : मग गोसावीयांसि संप्रधारु करीति : गोसावीयांसि बरवें एक वस्त्र ओळगवीलें : मास एकु गोसावीयांचां सन्निधानीं होतीं : मग नीगालीं : निगतां सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ बाइ : परमेस्वरपुरेहुनि जा : श्रीप्रभूचें दरीसन घेया : ” “ हो कां जी : ” परमेस्वरपुरा गेलीं : श्रीप्रभूगोसावीयांसीं दरीसन जालें : तेथ एकु उपाहारु केला : एक वस्त्र ओळगविलें : मग रामांसि गेलीं : ॥

८ हीगो. संभावीकें. ने. सुभावनिकें.

२१. १ हीबीय. २ कुनि. गो. ३ कौनि. ४ हीबीने. घेतलें. ५ अ. म्हणीतलें. ६ अ. आइ. ७ गोहीबी. पुरुष. ८ गोहीने. या पोथ्यांत हे वाक्य नाही. ९ (गोहीबीने.) ८ एवा. ९ आलीं मां. १० एवा. आपणचि सांघीतलें : तेहीं (=रामीच्या बायांनी) गोसावीयालागौनि पुसिलें “ एजमानें कैसी जी ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ हें रामीं होतें : पुर्वीं भोगरामीं होतें : हें तुमचे मढीएसि ए : तें एया पाणीभातु देया : ..... ”

२२ कोलाचा दृष्टांत निरूपणें*

[देव गोसावीयांचेया दर्शना आले : मग एकु दीस गोसावीं सीक्षापीले : मग देवीं म्हणीतलें : “ जी जी : गोसावीयांचेया दर्शना एइजे तै गोसावी सीक्षापीती : परि सीक्षांसि कहींचि मान न करीति : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कोलु ठेवा : मां कीजैल : ” “ जी जी : कोलु म्हणिजे काइ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कव्हणी एकु आचार्या असे : तो आपुलेया सीक्षासि सराउं दे : सराउं देतां चुके तेथ कोलें हाणे : म्ह्ळीएची सवि दे : तेयासि घाएखंडि ए : एकाधा एकु तसला जाए : दीसां सातांपांचां माघौता ए : तो कढीवांची पासौडी बैसां घाली : ‘ या : राणे हो बैसा : कां^१ पांयां पाउल होत असे : ’ तैसैं ईश्वरसंनिधानीं असतां सारिरें : मानसीकें दुखें साहाति ते ईश्वराचेया पदा योग्य होति : न साहाति ते नव्हति^२ : ” ॥]

२३ सारंगपंडितां भेटी : भए प्रश्नू करणें :

सीमगेयाकारणें सारंगपंडीत गोसावीयांचेया दरिसना आले : उगाणेयांचा बैलु : जवळि घोडें^१ : आवघीए सणीचां^२ आइतिसीं आले : तें दीसीं पुर्णीव : गोसावीयांसि दरीसन जालें : वीळिचांचा पुजावसरू जाला : सर्वांगीं चंदन लाविलें : ऐसा बरवा पूजावसरू जाला : आरोगणा जाली : तयांसि पांतीं भोजन जालें^३ : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पांडेया : तुम्हीं सपरिग्रही असा : हें तव अरण्यवासी^४ : तुम्हीं गांवांतु बीढार करा : ” “ जी जी : गोसावी परमेश्वरू^५ : गोसावी असतां आम्हांसि काइसैं भए ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ या देखतां हाटाचीएं चोहटां तोंडीचां^६ तोंडीं थापवेन्हीं^७ मारिजाल तरि हें नव्हें परमेश्वरू : तरि काइ इतुलेयाचि पुरुतें इस्वरू^८ म्हणां : ” “ हो कां जी : ” मग सारंग-पंडित गांवांतु गेले : एल्हभटांचां घरीं बीढार केलें : मग वीळिचां गोसावीं नाथोवाकरवि होळीयाकारणें सेणी वेंचवीलीया^९ : उपाध्यांकरवीं गोसावीं होळीए प्रतिष्ठा^{१०} करवीली :

२२. * ‘कोलाचा दृष्टांत’ (५८). ‘पाठसमुदायां’च्या मी पाहिलेल्या सर्व पोथ्यांत हा दृष्टांत त्याच्या प्रकरणवशासहित येथे उद्धृत केल्याप्रमाणे आलेला आहे. नेने प्रतीत या दृष्टांताच्या आरंभी ‘सुखसाधनें देव न पवीजे कीं नाएका’ हे सूत्र आहे. ते ‘पाठसमुदाया’च्या पोथीत मला आढळलें नाही. त्यात या दृष्टांताचा प्रकरणवश दिलेला असल्यामुळे, ‘स्वतंत्र लीळा म्हणून त्याचा अंतर्भाव या ठिकाणी केलेला आहे. दृस्थ.काराच्या मते हा दृष्टांत ‘एकाइसा प्रति खडकुलीए निरूपिला.’ नेने यांनी तो ‘खडकुली येथे रामदेवास’ सांगितल्याचे नमूद केले आहे. (ने. दृप्ता. पा. ९४). इतर दोन पोथ्यांतही मला हाच उल्लेख आढळला. म्हणून ‘खडकुली’ येथे ही लीळा योग्य ठिकाणी घेतली आहे.

१. पं. कांहीं. २ माझ्या मते हे दार्ष्टांतिक स्वामीचे आहे. म्हणून येथे अंतर्भूत केले आहे.

२३. १ (यमु.). २ यमु. उपाहाराचीए. ३ (यमु.). ४ अ. तोंडीं ५ ने. पापरवरि. ६ अ. इश्वर्य. गोने. ऐश्वर्य. ७ अ. होळी वेंचवीली (ने. रचवीली. गो. रेववीली). ८ अ. प्रदक्षणा.

सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ एथिचा विधि हा जाणे : ” मग उपाधीं जीए वेळे होळी लावावी तीए वेळे होळी लाविली : मग वाइसांतें मांडा मागीतला : तो बांधला : नैवेद्य^१ दाखवीला : मग गोसावीं तेथ बीजें केलें : होळीए प्रदक्षणा केली : गोसावीं फुटयाचे दोन्ही पालव श्रीमुगूटावरि घातले होते : सर्वांगीं चंदनाची मोरी केली होती^२ : प्रदक्षणा करितां^३ चंदन दीसे : नावेक गोसावी उभे होते : मग बीजें केलें : गोसावीयांसि आरोगणा जाली : गुळळा जाला : वीडा बोळगवीला : मग पहुडु जाला : ॥

२४ सीमणां सारंगपंडितांचें सीपणें

उदेयांचि सारंगपंडीत पूजाअवस्वराचिए आइतिसीं आले : सरीयांचें चंदन उगाळिलें : गोसावीयांसि सर्वांगीं ओळगवीलें : गोसावीयांसि पूजाअवस्वरू जाला : मग भगतजनां चंदनाचे टीळे लाविले : तांबोळें दीधलीं : मग गोसावीं मेघवणें^१ पागेचा धाटा घेतला : फुटयाचे दोन्ही पालव श्रीमुगूटावरि घातले : गोसावीयांसि सेंदुर ओळगवीलें : कापुरु : कस्तुरि : पानें : पोफळें : फुलें : मग गोसावीं होळिएपासि बीजें केलें : गोसावीं स्त्रीचरणी-चेनि आंगुठेनि ‘ होजे रे : होजे रे : ’ म्हणौनि राख उधळिली : आणि सीपणें प्रवर्तलें : सारंगपंडीत आंगीया लेउनि आले होते : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ वानरेया : पांडा नोको गा : ” तें भटांसि उमटलें : मग भगतजनीं तेयांवरि घातलें : राख माती चीखलु : ऐसा पाहारू एकु सीपणें जालें : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ आतां पुरें कीजो गा : ” मग गोसावीं बीढारा बीजें केलें : ॥

मग^२ गोसावीयांसि मर्दना जाली : मादनें जालें : गोसावीयांसि नाहातां उरलें तेल : त्या तेलाआंतु आणीक तेल घातलें : भगतजनीं आणीकु चीकसा घातला : मग गंगें न्हाले : ॥

२५ तथा पासवडी प्रसाददान

सारंगपंडीतीं दोनि पासवडीया आणिलीया होतीया : आपणेयांलागौनि जे पासवडी आणिली होती तीचें गोसावीयांलागौनि आसन रचिलें : मग प्रसादाची करुनि पांगुरावी : एकि दुटी गोसावीयांलागौनि आणीली होती : ते गोसावीयांलागौनि बोळगवीली : गोसावीयांसि बरवी पूजा केली^१ : मग वाइसीं ताटें केलीं : मग गोसावीं

१ गोनेही. नीवेडु. १० (यमु.). ११ हीबी. ^१सर्वांगीं चंदन मीरवे : तें भक्तिजनें पाहातचि होती—.

२४. १ गो. ^१वणीए. हीने ^१वणीए. २ या परिच्छेदातील वाक्ये पोथ्यांत पुढील लीळेच्या आरंभी आहेत. संगती राखण्यासाठी मी ती येथे घातली आहेत.

२५. १ यमु. प्रतीत ‘ . . . . . मग बाइसीं ताटें केली ’ यापूर्वीचा मजकूर पुढीलप्रमाणे : “ सारंगपंडीतीं बाइसांकरवि उपाहारू नीफजविला होता : आवचे पदार्थ आणुनि दीधले होते : तो

ताटें पडिताळावेया बीजें केलें : सारंगपंडितीं आसनीची पासवडी घेतली : पांगुरले^२ मग गोसावीं बीजें केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पांडेया : एथिची पासवडी कां घेतली ? ” “ जी जी : मीयां दोनि पासवडीया घेतलीया : एक पासवडी गोसावीयांसि ओळगवीली : एक मीयां प्रसादाची करुनि पांगुरावी जी : तरि मीं हे प्रसादाची करुनि पांगुरलां जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ प्रसादु तो काइ ऐसा ? देओ दे तो प्रसादु कीं : एथौनि प्रसन्न होउनि दीजे तो प्रसादु : देया पासवडी : ” सारंगपंडितीं पासवडी ठेविली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : एथची पासवडी असे ते आणां आरुती : ” वाइसीं पासवडी गोसावीयांची राती पांगुरती दुटी तीहुनि उंच : ते दुटी गोसावी सारंगपंडितांसि दीघली : ॥

२६ रामदेवां स्नानप्रसंगें सीक्षांसि^१ कोपणें

तवं दादोस पांती जेवावेया आले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ माहात्मेयांसि उष्णोदकें स्नान जालें कीं सीतळोदकें : ” “ जी जी : सीतळोदकें : ” “ इयें इतुलीं असतां तन्हीं तुमचें सीतळोदक न चुके : ” दादोसां मुख जालें : ‘ गोसावीं माझा कैवार घेतला : ’ सीक्षां ऐसें जालें : ‘ गोसावी आम्हां कोपले : ’ मग गोसावीयांसि आरोगणा जाली : गुळळा जाला : बीडा ओळगवीला : भगतजनां जेवणें जालीं : ॥

२७ लाहिभटां^१ टीळातांबोळ साहावणें

सीमुगेयाचां दीसीं गांवीचे^३ माहाजन टीळे तांबोळें ऐसें गोसावीयांचेया दरीसना आले : लाहिभटां टीळा नाहीं : तांबोळ नाहीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हां टीळातांबोळ नाहीं तें काइ ? ” “ जी जी : मी टीळा लावीं तरि कपाळ दुखे : तांबोळ वें तरि वांति सुटे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया^४ : यांसि टीळा लावा : तांबोळ देया : ” “ जी जी : मज टीळा न साहे जी : कपाळ दुखेल जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आतां तवं लाउं देया : होए : मग न साहे तरि नोको : ” भटोवासीं टीळा लावीला : तांबोळ देओं आदरिलें^५ : “ जी जी : तांबोळ नको जी : एणें मज वांति सुटेल जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आतां

बाइसीं उपाहारू नीफजविला : सारंगपंडितीं दोनि पासवडीया आणिलीया : एक हीनि : एक उंच : हीन ते प्रसादाची करुनि पांगुरावी : उंच ते गोसावीयांसि ओळगवावी : मग गोसावीयांसि पूजा करुं आदरीली : पासवडीएचें आसन रचिलें : गोसावी आसनीं उपविष्ट जाले : बरवी पूजा केली : ते उंच पासवडी गोसावीयांसि ओळगवीली : धुपार्ती : मंगळार्ती : दंडवतें घातलीं : मग बाइसीं ताट केलें : . . . . . ” २ (गोने.).

२६. १ गोने. प्रतीत या लीळेची ‘आदि’ ‘देव करीत पर्व’ अशी आहे. पण यात पर्वप्रसंगाचे वर्णन नाही. हीबी. प्रतीत ‘देव स्नान करीत सीक्षांसि कोपणें’ अशी आदी आहे त्यातील ‘सीक्षांसि’ हा शब्द येथे घेतला आहे.

२७. १ मु. मांइभटां. २ हीबी. सावखेडाचे. ३ एवा. नाथोबातें म्हणीतलें. ४ हीबीगो. वसले.

तवं घेया होए : मग^५ वांति सुटैल तरि नोको : ” तांबोळ घेतलें : तीये दीउनि^६ तांबोळ टोळा साहिला : ॥

२८ लाहिभटां प्रश्नें बीढारनीक्षेदु^१

लाहिभटीं गोसावीयांतें पुसिलें : “ जी जी : मज गोसावीं कांहीं निरूपावें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आहे तें विसरा : ” “ जी जी : असे नां कां ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां गा : बीढारावरि काइ बीढार असे ? ” लाहिभटी^२ म्हणीतलें : “ कां नसे जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां गा : कव्हणी एके म्हांतारीएचें बीढार असे : तेथ नित्यमंता रायाचें बीढार ए : पर तेयांहीं तीयेतें नीणु^३ नैए : नां ते वेवस्था नव्हे^४ : ” तवं आबाइसीं म्हणीतलें : “ तें कैसें जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : अनंतु सामाये तेथ आणिकु न सामाये : आणिकु सामाये तेथ अनंतु न सामाये : कां अनंतु तो अनंतु की : ” “ हो कां जी^५ : ” ॥

२९ दैवाद्य मार्गु निरूपण

गोसावीयांचेया दरीसनां वीद्वांस^१ एक आले : तीहीं गोसावीयांतें पुसिलें : “ जी जी : गोसावीं आम्हांसि कांहीं निरूपावें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ दैवाद्य भाओ निरोपुं कीं पुरुषादि भाओ नीरोपुं ? पुरुषाद्य मार्गु अनंतु : दैवाद्य मार्गु तो एकु^२ : ” तें तेयां कांहीं उमटेचि नां : ते उगेचि राहिले : यावारी सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आद्यंतीं दैव : मध्ये पुरुष^३ : ” ॥

गोसावीयांसि निरोपणाची प्रवृत्ति : म्हणौनि निरोपुं लागले : भट कव्हणा एका व्यापारा नीगों बैसले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : हें निरोपण घोका : ” भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : हें घोकिलेंचि असे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : तुम्हीं म्हणत असा तें तैसेंचि : पारि तुम्हीं महात्मे कीं गा : महात्मेनि दुना पथ्य घेइजे : ” “ हो कां जी : ” म्हणौनि आइकीलें : मग नीगालें^४ : ॥

५ गो. मां. ६. अ. तें देउनि.

२८. १ हीनेमु. निषेध. गोय. नीखेदु. मु. प्रतीत ‘लाहिभट’ या ऐवजी ‘माइदेवोभट’ याच्या नावाने ही लीळा आहे. २ पं. बाइसीं म्हणीतलें : “ बावा : बीढार म्हणजे काइ ? ” — ३ ने. नाणूं. ‘नीणु’ हाच पाठ योग्य ‘निणणें = नेणे, बाहेर काढणे.’ नरुस्व. ४०६ पाहा. ४ पं. ‘तैसीं देवतांचीं अधिष्टानें असति : तेथ ज्ञान देवों नए : कां ? जें बीढारावरि बीढार नाहीं : ” मग ते उगेचि राहिले : ॥ हीबी. ‘मग ते उगेचि राहिले : ॥ ५ (प्रब. आचार. ३३).

२९. १ यमु. सावखेडांचे (य. सांगव^०) कमळनाभि नाव महात्मे — २ (प्रब. विमा. १४९). ३ (प्रब. वि. ११६). ४ (प्रब. आमा. २५५).

३० गुणकार्य निरूपण

गोसावीयांचेया दरीसनां वीद्वांस एक^१ आले : तीहीं गोसावीयांतें वीनवीलें : “ जी जी : गोसावीं आम्हां कांहीं गुणकार्ये निरूपावें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ रजतममीश्रीत सत्व निरोपुं : कीं सत्वमीश्रीत तम निरोपुं : कीं तममीश्रीत रज निरोपुं : कीं रजस्तममीश्रीत सत्व निरोपुं ? ” ते^२ तेयां कांहीं उमटेचि नां : ते उगेचि होते : ॥

३१ गांगाइसां भेटो

गांगाइसें दादोसीं अस्तभावीली^१ : “ जा नां कां तेथ : गोसावी तेयांतें पाठवीती : ” गांगाइसीं एकु मोलकरी^२ केला : मग आलीं : कडीए महेस्वरपंडित : गोसावीयांसि दंडवत केलें : श्रीचरणां लागलीं : तवं भटोवासांतें देखिलें^३ : आणि सवीया देओं लागलीं : “ जळो जळो ऐसियां पुरुषांचें जीआलें : ते पुरुष आझुनीं कां जीताति : जेयांचियां बाइला अन्न नाहीं : वस्त्र नाहीं : तेयां लाज नाहीं : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ^४ : तुम्हीं यांसि कां सवीया देतें असा ? एहीं काए ओखटें केलें ? आझुइं^५ हातीं-पाइं जीवितें^६ असा^७ : पांचां सोवासीनिमाजि सरतें असा : हा जें करीत होता तेणें याचें कणींस तेंचि जातें : एथिचा जाला म्हणौनि वांचलें : ” “ मां जातें^८ कां जी : तरि एकु दीं हातपाए पीटौनि नीसुरुसी^९ होतिएं^{१०} : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां^{११} : ” ॥

३२ तथा मृत्य भट दाखवणें

मग गोसावीयांसि पूजावस्वरु जाला : आरोगणा जाली : गुळळा जाला : वीडा जाला : गोसावीयांसि पहुडु जाला : भगतजन जेउनि एरी गुंफे वीसंवले : बाइसांकरवि गोसावीं गांगाइसांसि जेउं वाढवीलें : महेस्वर पंडीतांहीं वाढवीलें : गोसावीयांसि उपहुडु जाला : आवघे भगतजन गोसावीयांजवळि आले : आणि भटोवासांसि स्तीति जाली : ते खोडवळले असति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हीं आवघे आलेति : वानरा कां गा नैए ? ” “ जी जी : तो नीजैला असे : ” सर्वज्ञें गंगाइसातें^१ म्हणीतलें : “ बाइ :

३०. १ यमु. दोघ. २ या ऐवजी यमु. प्रतीत पुढील वाक्य आहे “ ऐसें निरूपिलें. आणि क्षोभले : ते उगेचि राहिले.

३१. १ य. उस्तभवीली. गो. उभवीली. मुपं. उस्तंभवीली. हीबी. चन्हावीली तथा चेष्टवीली. ने. अस्तभा^२ उस्थापीली (ड. पाठ). २ यमु. मोलकै. ३ यमु. “ जी जी : बाप भाउ कोण्हीं नाहीं : बरो नाहीं : वस्त्र नाही : दुभतें नाहीं लेकरूंवांसि जी : ” मग सवीया देओं लागली . . . . . ” ४ ही. वरोनाही^५. ५ एवा. बाइ : बी. भेंकत असा कां ? तुम्हां काइ ओखटें होत असे ? ६ गो. अधुइं. मु. अधोइं. ७ यगोमुने. जेविते. ८ यमु. “ चोळीतानवडें लेत असा. ९ शोध. मरते. १० हीबी. नीसुरें. पं. नीसुरू. ११ हीनें. मग गोसावी उगेचि राहिले. १२ गो. हुं.

३२. १ (यगोमुने.).

जा पां बोलावा : ” गांगाइसैं गेलीं : दारापासि उभीं राहिलीं : “ आइकतां ? उठा : तुमतें गोसावी बोलावीताति : ” नुठीति : मग थोरे^३ म्हणीतलें : तन्हीं नुठीति : मग भीतरि गेलीं : हातु लावीला : तवं आंग खोडवळलें असे : आणि हातपाए पीटुनि रडों लागलीं : गोसावीं वाहीरि बीजें केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें काइ वाइ : तुम्हीं एव्हढा वेळु ऐसैं म्हणां : ‘ मरता तरि निकें होतें : ’ तरि आतां रडतें असा कां ? ” “ हें काइ जी : असिलेंयाचि नीकें कीं जी : आझुइ^३ हातीं पायें जेवीत^३ असें : पांचां सोवासिनीमाजि सरत^३ असें : काइ करीत^३ जी : धन नाहीं : बापु नाहीं : भाउ नाहीं : वैजोवा वरो न घली : लेंकरुवां दुभतें नाहीं : एकें गाडुगेनि म्यां कीती दी वावरावें जी ? : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ काइ आतां हें असें नव्हे ? : ” “ हो कां जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया वानरेया : उठा : ” आणि भटोवास उठिले : मग गोसावीयांसि वीळिचांचा पूजावस्वर जाला : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : यातें गांवांतु घेउन जा : तेथ निद्रा करा : ” भटोवास घेउन गेले : एकी ओसरीवरि तेयातें नीजवीलें : एकी ओसरीवरि आपण नीजैले : गोसावीयांचेया परश्रेयाची वेळ जाली : आणि गांगाइसातें म्हणीतलें : “ तुं उदेयां ए हो : मी पुढां जाइन : ” भटोवास पुढां आले : परश्रयस्थानीं भेटि जाली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथौनि जयालागि पाठविलेति तें नव्हेचि गा : ” “ जी जी : ” मग उदेयां गांगाइसैं आलीं : गोसावीयांसि पूजावस्वरू जाला : गोसावीं सींपा बोलाविला : वाहीरवासाचीया दोनि चोळीया आणि महेस्वरपंडितां आंगी कापवीली : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : यातें गांवां घेउन जा : यांसि सीदोरी देववा : यांचें यांसि देववा : यांलागि घर करा : आणि यें म्हणतील तें करा : प्राणिया एकु वाट पाहातु असे गा^३ : ” “ हो कां जी : ” मग भटोवास तयातें गांवां घेऊनि गेले : ॥

३३ भटां आश्रमु प्रणु करणें

गांवां गेले : पेवं काढीलें : अर्ध वरो तेयां घातली : अर्ध वरो घरीं घातली : दुभतें वांटिलें : सेनीचा कलवडु होता तो सरीसा लींपिला : तेयांवरि इलरें^३ घातलें^३ : मग पींपळगांवीचेनि वेसदारेंहुनि आले : गोसावीयांसि दंडवत केलें : श्रीचरणां लागले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ काइ गा : घर केलें ? : ” “ जी जी : घर केलें : परि कळसाचें केलें^३ : ” वाइसीं पुसिलें : “ बाबा : कळसाचें म्हणिजे काइ ? : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : पोरु

२ गो. °सवदें. हीबी. सवदें बोबाइली. ३ यगोने. अघुइं. मु. आघोइं. ४ हीने. जेविजत असिजे. ५ ही. सरिजत असिजे. बी. सरत असिजे. ६ गोमु. करीं. ही. करूं. ७ हे वाक्य मु. प्रतीत नाही.

३३. १ मु. वीरलें. ने. इरलें. २ यमु. °वरि घडगी घातली : वरो घातली. ३ मुय. (एवा.) “ जी जी कलवडु सरिसा लींपिला : वरि इलरें घातलें : वरि कांटोपोरा घातला : कलवडी सीकें . . . . . य. मग भटीं पुसिलें : “ हां जी. मज नीरोपु दीघला : म्हणती तें करा : तें काइ जी ? ”

इलरें घालुनि आला : वरि कांठपुरा घातला : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पीपळगावां-
वरुनि आलासि : देमती पडिताळिली ? : ” “ नाही जी : मज गांवांतु रीगणें नाही : ”
सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथिचेया संबंधा गेले तेतुले ओटेगोटे आदिकरुनि तुम्हां नमस्करीयें
कीं गा : मां एसनीं देमती कैसी डावलीली ? : ” ऐसें गोसावी^१ कोपले : भटीं म्हणीतलें :
“ ना जी : मज गावांतु जावेयाचा निरोध म्हणौनि नाहीं गेलां : मां डावलुं काइसिया ? : ”
सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : आपुले सकळही नीरोध परिहरौनि एथिचेया संबंधीयांचेया
संबंधा जाइजे : मग तो म्हणे ते कीजे : ” भटीं म्हणीतलें : “ हो कां जी : चुकलां : ”
म्हणौनि श्रीचरणां लागले^२ : ” ॥

३४ ग्रहेसारंगपाणी मृतीका^३ वाहावणें

एकु दीं गोसावीयांचां ठाडं मातीकाम होत असे : तवं ग्रहेसारंगपाणी गोसावीयांचेया
दरीसना आले : ते पालखति घालुनि गोसावीयांजवळे बैसले असति : गोसावीं भटां
डोळा घातला : आणि भटोवासीं पालखति^४ धरुनि आसुडिले : “ उठि : माती वाहे :
काइ बैसला अससि ? ” आणि ‘ श्रीनाथु^५ ’ म्हणौनि उठीले : भट पेंड देति : आणि
‘ श्रीनाथु^५ ’ म्हणौनि घेति : आणि ‘ श्रीनाथु^५ ’ म्हणौनि घालीति : सर्वज्ञें म्हणीतलें :
“ जन्हीं नाथु^५ स्मरिसी तन्हीं इतुकी माती वाहासी : ” ऐसी आवघी माती वाहीली^६ : ॥

३५ पांगुळवेखें भटीं स्तुति करणें

भटोवास^१ गंगे जेवीले : आणि भटोवासीं राखेचे टोळे लावीले : पाडं पाटे बांधीले :
मग अळाप पांगुळाचेया ऐसे करीति : “ आगा ए श्रीचक्रधराया : दुरध्यानी^२ ब्राम्हणु
नीळे वृक्ष : पांढरीं देउळें क्रमुनि^३ आलां : पांगुळां पाए देसी : आंधळेयां डोळे देसी :
मुंकेयां वाचा देसी : बहीरेयां कान देसी : अपक्षां पांख देसी : ऐसी तुझी कीर्ति आइकौनि
आलां श्रीचक्रधराया : ” ऐसे अळाप^४ करीत आले : गोसावीयांजवळे मांडखुटि^५ घालुनि
बैसले : अळाप करूं लागले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पुरे भटो पुरे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें :

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ प्राणीया एकु वाट पाहातु असे : वैराग्यदेओ होइल : ” ४ हीबीपने. नमस्करणीएं.
५ पने. °एथचा संबंधु नमस्करीजे : बंदीजे : सेवीजे : कीं गा. ६ हीबी. °भटांसि वोहीलें.
७ (प्रव. आ. १८७).

३४. १ गोने. °पींड. २ मुहीबीय. प्रतीत ही लीळा येथे नाही. पं. प्रतीत ‘ हे लीळा डोंबेग्रामी ’
असे नमूद केले आहे. ३ ने. पासवडिए. ४ गो. श्रीजगनाथ. ५ गो. वाहावीली. प्रवा. °हे
लीळा डोंबेग्रामीचि.

३५. १ हा आरंभीचा भाग यमु. प्रतीत पुढीलप्रमाणे : ‘ एकु दी मातीकाम जालेया नंतरें भट गंगे
गेले : आंग धुतले : टोळे टोळे केले : पांगुळाचें अवगले—.’ २ अगो. दुरुनि. ३ अहीबी. कर्मुनि
४ यमु. °स्तुती. ५ अ. °कुटि. यमुने. मांडेखुटि.

“बाइ : ऐसिया पांगुळासि काइ दीजे?” बाइसीं म्हणीतलें : “बाबा^६ : आपुलें सेवादास्य दीजे :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एथौनि वानरेसां काइ एक नेदावें^७? परि पोरा जीवा वीजान देओ^८ नैए :” तवं आउसीं म्हणीतलें : “जी जी : स्वामी जगंनाथा : सेवाही नागदेयासि आणि दास्यही नागदेयाचें : तरि आम्हीं काइ करावें?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “दासोहं न पुरे नाएका : कव्हणी एकु फुटाणेकारू असे : तो चणेयांसि बोल दे : भीजति : मग एकि वाळु घाली : ते फेडी : दुसरी वाळु घाली : तेही फेडी : तीसरी वाळु घाली : तेही फेडी : हीरवटानि आणि कठीणत्व हे दोन्ही दोख जाति : सुरै मृदत्व हे गुण एति : कंचुकवत टरल होए : मग गुळेसीं भक्षावेया योग्य होए^९ : तैसें परमेश्वरू जीवाचीं मळकमें फेडौनि योग्य करीति^{१०} : ” ॥

३६ भटां गोवींददेहत्यागु दाखवणें

गौराइसांचां आंगीं कांहीं रुजा होती : तीयें तीए कपाटीं असति : तें^१ कपाट तयांवरि पडिलें : ‘गोवींदावरि कपाट पडिलें’ म्हणौनि भगतजनें बोवाइलीं : गोसावीं तेथ वीजें केलें : तेथ गोसावीयांसि आसन जालें : तवं भटोवास आले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वानरेया : या ना : गोवींदें कैसा देहत्यागु केला असे तो पाहा :” “काइ पाहावा असे जी : गोवींदासारखा भीक्षु : गोसावीयांचें संनिधान : दैवाची : भाग्याची :” ऐसें म्हणति : परि भीतरि न वचतीचि : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ऐसें नव्हे : साउमे या^२ :” मग भीतरी गेले : भेकें लागले^३ : गोसावीं तयांकरवि धुववीलीं : टीळा लावविला : श्रीमुखीचें तांबोळ तयांचां मुखीं घातलें : श्रीकंठीचा गळदंडा गळां घातला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “मोट बांधा : दोनि साळग्राम घाला : आणि जळप्रवाहो करा^४ :” मग भटोवासीं मोट बांधली : दोनि साळग्राम घातले : मग डोहांतु घातलीं : ॥

३७ मार्कंडा पडदणीं प्रकास दर्सन

मार्कंड^१ व्यापारु करीत होते : तयांची आंगुळी रगडली : ते बाइसांतें चींधी मागावेया गेले : “बाइ : माझी आंगुळी रगडली : कोरभरि चींधी देया कां :” बाइसीं म्हणीतलें : “मीं नारायें^२ : जाए मार्कंडा : पाहुनि घे जाए :” मार्कंड गेले : ते कांहीं आणीक देखतीचि ना : तेहीं गोसावीयांची पडदनीं देखिली : ते फाळिली : तवं प्रकासु देखिला : आणि

६ शोध. बाबाचेया प्रत्या ये तें दीजे. ७ ने. नेदवे. गोहीबो. नेदीजे. ८ एबा. निरोपुं. ९ (दृपा. ६६ फुटाणेकाराचा दृष्टांत ‘गोसावीं आउसाप्रति खडकुलीए निरोपिला :’—दृस्थ.). १० पुढील दृष्टांतावरील हे दार्ष्टांतिक मी येथे घातले आहे. माझ्या मते ते स्वामींचेच होय.

३६. १ यमु. तयावरि भीति पडली. तीयें सरली (य. मेली). २ यमुने. साउमे जाले. ३ (हीने.).

३७. १ पं. मार्कंड गौराइसांचीए गुंफेवे दगड काढीत होते : ते काढीतां आंगुळी दुखवली : ते बाइसांतें— २ यमुने.*

सुख होए : जवजव फाळीत तवतव सुख होए : ऐसी आवधी पडदनी फाळिली : आणि भीयाले : एकि चींधी आंगुळीए बांधली : एरि पडदनी गोळा करुनि पन्हीवां दाटिली : बाइसें व्यापारु करुं सरली : गोसावीयांसि मादनें देयावेया पडदनीं पाहों बैसलीं : तवं देखति ना : मग गोसावीयांतें म्हणीतलें : “ हां बाबा : पडदनी काइ जाली ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : पैल घेया : ” काढिली तवं आवधीया चींधीया असति : “ हां बाबा : हे पडदणीं कवणें फाडिली ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : मार्कंडातें पुसा : ” “ हां मार्कंडा : हे पडदणीं कां फाडिली ? ” “ नाही मां : कोण म्हणताए ? ” बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : हा नाही म्हणताए : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बोलावा आरुता : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां मार्कंडा : हे पडदणी कां फाडिली ? ” “ जी जी : माझी आंगुळी रगडली : बाइसांतें चींधी मागावेया गेलां : ‘ बाइ : माझी आंगुळी रगडली : कोरभरि चींधी देया : ’ बाइसीं म्हणीतलें : ‘ मीं आरायें ना : पाहुनि घे जाए : ’ पांहीं गेलां : तवं कांहीं देखेंचि नां : ते पडदणीं देखिली : फाळूं बैसलां : तवं प्रकासु देखिला : जवजव फाळीं तवंतव प्रकासु निगे जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ केतुलें एक सामर्थ्य देखिलें : मां पुरे न कीजे ? मां आवधी पडदणी कां फाडिली ? हां गा तुम्हीं म्हणां आम्हीं रीते : आम्हां कांहीचि नाहीं : एथौनि जडां पदार्थां जरि ऐसें : तरि तुम्हीं कैसें रीते ? एथौनि तुम्हीं केसने जाले असा : ऐसें कांहीं नेणां होए : ” ॥

३८ तथा प्रमाणनोराकरण

एकु दीं गोसावीयांसि खडकावरि आसन असे : मार्कंड गोसावीयांपासि बैसले असति : गोसावी मार्कंडातें पुसत होते^१ : “ सर्वज्ञें म्हणीतलें : तुम्ही एथ सदा लटकें बोलता गा : ” मार्कंडीं म्हणीतलें : “ जी जी : मी गोसावीयांसि काइसेया लटकें बोलैन ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें^२ : “ ऐसें तरि प्रमाण करीसि ? ” “ हो जी : ” ते वाडेगांवां गेले^३ : लटीकें बोलत होते : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां गा : घाला पां या पांणीयांतु हातु : ” “ हो कां जी ” म्हणौनि हातु घालुं बैसले : पाणीयांतु हातु घालितां : आणि हातु गोसावीं वरीचां वरीचि श्रीकरें धरिला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां गा : पाणी म्हणौनि हातु घालितासि परि इतुका जळौनि जाता तेव्हाळि काइ करितेति ? ” ते उगोचि राहीले^४ : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : तुमचा मार्कंड ऐसा असे : एथ अनृत्य बोलतु असे : आणि प्रमाण करीत असे : ” यावरि बाइसीं वागरा बांधला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बटिका : एथ हांसांहीं लटिकें न बोलिजे हो^५ : ” ॥

३ (मुने.). ४ पंगोने. पाथिवा.

३८. १ मु. °ते आना गावां गेले : आणि आणिकीकडे गेलां ऐसें सांगीतलें : ऐसें लटिकें बोलिले :

२ (हीबोने.). ३ पं. °भुतानंदाची एकि लेकि वाडेगांवीं वरखेडां असे : तीचेया घरा गेले : तीयां न्हाणिले : जेविले : मग आले : आना गांवा गेला : आणि आणिका गावाचें नाव घेतलें : ४ (हीबोने.).

५ (प्रव. आ. १९०).

३९ निरूपितां भटां ईश्वरअप्राप्ति करणें

एकु दीं गोसावीं भटोबासांतें निरूपण केलें : ' देओ' काइसेनहीं न पवीजे : ' ऐसें निरूपण केलें : भटीं म्हणीतलें : " तें कां जी ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " एकु जीवु कर्मचांडाळ : एकु कृतघ्न : एकु प्रतारक : एकु वंचक : एकु विश्वासघातकी : एकु मातृद्रोही : एकु गुरुद्रोही : एकु मार्गद्रोही : एकु गोत्रद्रोही : एकु स्वामीद्रोही : एकु परमेश्वरद्रोही : यावेगळे कव्हणीचि न दिसती : मा ऐसे जीव असति : म्हणौनि देओ काइसेनहीं न पवीजे : " निरूपण प्रवेसन जालें : मग भटीं विचारीलें : " एहीं दोषीं वेगळा करुनि कव्हणी न दीसे : आणि माझां ठाईं हे दोष असति : तारी आतां काइ कीजे ? " मग भटोबास गुंफेमागां बैसौनि दुख करीताति : तेथ गोसावीं बीजें केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : " कां गा रडत असा ? " " जी जी : देओ काइसेनहीं न पवीजे : तरि काइ करावें ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " हां गा : काइ रडिनलेयां परमेश्वरु होइल ? घेया पां एणें खडकेसीं कपाळ : जरि तो होए : तो जेयापरी होआवा तेयाचि परी होइल कीं गा ? रडिजे ना कीं गा : धीरवीरां होआवें ? " भटीं म्हणीतलें : " जी जी : तें कवणी परी जी ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " वानरेया : ऐसा असो कां गा : हिंसा : अन्यधर्म : विस्वो न सेवी : मग आनंदाचें सुख भोगित कीं जाइल : " भटीं म्हणीतलें : " जी जी : इतुले दोष असति : मां कैसा पावैल ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " वानरेया : एकाचें केतुलें एक अनिष्ट उपसाहाति : एकातें केतुलेया एका अंतरायातें जनी : पारि उद्धरे मा उद्धरेचि : आणि एथ जो ननुसरे तो कहींचि नुद्धरे मा नुद्धरेचि : " [सर्वज्ञें म्हणीतलें : " वानरेया : गावां खाती ए : तो कामठा घाली : मग आवघे गावीचे खांडीं : सुरिया नीसवीति : कव्हणा एकाचीए संदीसवडी सुरी पडली असे : ते घेउनि ए : तो म्हणे : " हे सुरी लाउनि देया : " तो हातां घे : ऐसी पाहे : ऐसी पाहे : मग म्हणे : " हे सुरी रायासि योग्य : " तो म्हणे : " हे आवघी खतेन खादली असे : आगीआंतु घालीजैल तरि जळौनि जाइल : इचे दाम च्यारि घेया : मां मीं इचे इळेखळे करीन : " तो दाम च्यारि घेउनि जाए : तो ताट वेगळें करी : परजु वेगळा करी : ताट ताटांतु घाली : परजु परजांतु घाली : तो विळवेन्हीं म्हणीयें करी : परि वृष्टि तीयेचिवरि असे : मग आगीआंतु घाली : तेणेंकरुनि एक खते झाडी : तावी : पोटी : उजरी : तेणेंकरुनि एक खते झाडी : खरसाहाणे लावी : तेणेंकरुनि एक खते झाडी : तेलसाहाणे लावी : तेणेंकरुनि एक खते झाडी : तुपसाहाणे लावी : तेणेंकरुनि एक खते झाडी : मग आपुलीया परी एकु परजु वाए : मग ते सुरी रायासि भेटी करी : मग

३९. १ यही. परमेश्वरु. २ (प्रव. आ. २०९). ३ हीने. °ऐसें चर्चीजे : पूसीजे : मग अनुष्टीजे : तें होइल कीं : " ४ (प्रव. आमा. २२२). ५ (प्रव. आ. २०९). ६ एवा. गावीचे आवघे मिळौनि तेयाकरवि कामठा घालवीति. ७ एवा. °ऐसी वीतंडौनि सांडी. ८ एवा. मग तोचि

रावो तयासि दावो पसावो दे : मग तो रावो बैसला असे तेव्हळि पुढां ठेवी : चाले तेव्हळि हातीं घरी : जेवी तेव्हळि मांडीएवरि ठेवी : नीजे तेव्हळि आडवांगी^१ घाली : ऐसा तीएसि केव्हळांहीं विसंबे^२ ना : तैसें वानरेया : परमेश्वरु जीवासि बोधदातृत्व देउनि च्यान्हीं ज्ञानें निर्वाळुनि प्राप्ती ईश्वरस्वरूपीं मेळवीति^३ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “सौंदणीआंतु वस्त्र चुरिजे : धुइजे : वोपविजे^४ तेलखार दीजे : मग तांतु फुटे : डोळ्याचा मळू लागे ऐसें होय : मग जे बीबे दीजे तें ठाके^५ : ” ऐसें गोसावीं संबोखीलें : ॥]

तवं देमाइसीं म्हणीतलें : “हां जी : देओ तरि काइसेनहीं न पवीजे : तरि वायांचि कां चेंदा खावा? सुखें असावें कां नां आपुलेयां वापांभाउआंचां घरीं तुपभातु खाउनियां ? ” यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “देमती : जोन्हळे नाहीं तरि काइ पेवीं अमेध्यु घालुं एइल ? अन्न नाहीं तरि काइ वीख खाओं एइल^६ ? ” ॥

४० आउ जखीणित्व नीक्षेदु

या निरुपणावरि आउसीं म्हणीतलें : “जी जी स्वामी जगंनाथा : देओ जरि काइ-सेनहीं न पवीजे : तरि मातें चोहोटांची^१ जखीणि कीजो जी : मां^२ आखतकवडी^३ घेउनि असैन जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “देखिलें गा वानरेया : पोरी आउ चोहोटांची जखीणि होउनि : मग मेंढे बोकड खाओं पाहाति असे : ” “हो कां जी स्वामी जगंनाथा : तरि नको जी : ” ॥

४१ तथा कुंडलनि उकलली म्हणणें

एकु दीं नाथोबा गोसावीयांजवळि बैसले असति : आणि स्तीति जाली : आणि हाक दीधली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हाक कां गा दीधली ? ” “जी जी : कुंडलनि उकलली : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “कुंडलनि उकले तरि काइ हाक^१ दीजे ? ” आणि स्तीति भंगली : ॥

४२ तथा धोतर फाडौनि जाणें

एकु दीं नाथोबा गोसावीयांजवळी बैसले असति : आणि स्तीति जाली : धोत्र फाडिलें : गोसावीयांचे दोन्हीं श्रीचरण माथेयावरि ठेवीले : आणि म्हणीतलें : “जाइजतु असे

परजु वाए. ९ एवा. आड. एवा. आडासनीं. १० एवा. वीसरे. ११ (दृपा. ४०. ‘सुरीएचा दृष्टांत’. ‘भटांप्रति खडकुलीए’-दृस्थ). १२ एवा. वीपीजे. १३ (दृपा. १०९. ‘उबारलेया वस्त्राचा दृष्टांत’. ‘भटांप्रति खडकुलीए निरोपिला’-दृस्थ). १४ बी. ‘प्रमाणे च्यांरि. हीपं. ‘तन्हीं होत सातां हेंचि करीतां होइल कीं :

४०. १ यमु. हाटींची. २ य. आखतकवडीया घालीति. ३ एवा. आखतवेरि. ही. आखतवनि पाहुनि.

४१. १ य. बोंबलिजे.

गा श्रीचक्रधराराया : ” आणि धांव घेतली : आणि आउसेंहीं धांवीनलीं : “ काइसेया रे बा नाथोबा जासी ? राहीं रे बा : डोइए धरीं^१ तरि सेंडी नाहीं : कासे^२ धरीं^३ तरि कुपीनु^४ नाहीं : राहीं रे बा नाथो : ” म्हणौनि पैल ठाओवेन्हीं गेलीं : ते गेले आणि गंगेआंतु रीगाले : “ या गा पोहों^५ : वांयां गेलेति गा ” म्हणौनि बोबाति : नावेक होते : मग स्तीति भंगली : आले : मग धोत्र घेतलें : तवं आवघें चींधीया जालें असे : मग गेले : कांटा आणिला : मग सीउं बैसले : तवं दाईबायें म्हणीतलें : “ मघां फाळिलें^६ कां ? मां आतां सीवीतुसि^७ कां ? आतां कांटीया नेस : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां गा : तेव्हळि काइ हा होता ? ” मग धोत्र सीविलें : मग पात्र घेतलें : पाणिभाताचेया मडकेयापासि बैसले : पाणिभाता पात्र भरिलें : जेउं गेले : तवं दाईबायें म्हणीतलें : “ तेधवा तरि ‘ या गा : या गा : वायां गेलेति गा : ’ म्हणौनि बोबातु होतासि : आतां तरि उगाचि जेवीतुसि^८ : आतां कांहीं बोलावीसि नां : ” ॥

४३ नाथोबा स्तितीअधीनत्व निषेधु*

[एकु दीं नाथोबा गोसावीयांजवळि बैसले असति : आणि स्तीति जाली : बाइसीं नाथोबातें म्हणीतलें : “ नाथो : चुलीकडे पाहे : ” आणि नाथोबाएं चुलिएं पाय सुदले : बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : एणें चुलीएं पाय सुदले : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मंडळीका : वृत्तीअधीन न होआवें : स्तितीअधीन न होआवें : ” आणि स्तीति भंगली : ॥]

४४ कामाड सोवासीनि म्हणणें

सीमुगेयाचां दीसीं गोसावी सीमुगा^१ खेळत असति : कामाडसें तीयें राणाइसांची^२ बहीणि : तीयें मैळकें ऐसें साउलें नेसलीं असति : मुडबाहीयांची चोळी : मैळका ऐसा तोडु : आवेया ऐसी डोइ : तेयांवरि मळणें घातलें असे : वीरळ दांत वेखंडले : तांबोळ घेतलें असे : तें बाहीर निगत असे : ऐसीं गोसावीयांसरीसीं असति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ इतुकेयांमध्ये सोवासिनि बाइ मिरवे गा : ” ॥

४५ सारंगपंडितां कार्यनीक्षेदु

सारंगपंडित गांवां गेले होते : तैचि गोसावीयांचिया दरीसना आले : दरीसन जालें : आणि तैसेचि नीगों बैसले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पांडेया : तुम्हीं जेया कार्या जाओं

४२. १ गोने. धरितीएं. २ हीने. कासोटां. य. कासोडां. ३ ही. कासोटा. ४ गोने. पव्हो. य. पव्हावेया. ५ अ. धांवीनलासि. ६ गोने. °तोसि.

४३. *(प्रव. आ. ५७).

४४. १ ने. सीपणें. २ गो. रामा°.

पाहात असा : परि तीये माणिकें दुरि असति गा : ” ऐसें सर्वज्ञें म्हणीतलें : मग ते काए गेले कीं नाहीं गेले तें नेणिजे : ॥

४६ आउसां आगाधत्व निरुपण

एकु दीं गोसावी आउसांसि कांहीं निरुपण करीत होते : त्यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हें आगाधाचें आगाध : ” यावरि गोसावीं खडेयाखूबटेयाचा द्रीष्टान्तु निरुपिला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “कव्हणी एकु डोहाचीये थडिये बैसला असे : तेथ कव्हणी एकु वेडसु वेडसु ये : तो उदकाचें स्वच्छ निर्मळपण देखौनि आंतुल खडेखूबटे आसळग देखे : आंगीयेची वाहे वरौती सारुनि हातु घाली : हातें न पवे : मग पावो घाली : पायें न पवे : मग पडदनी घेउनि बुडी दे : तेणेंहीं न पवे : ” मग थडीये बैसला असे तो म्हणे : “आगा : हे अक्षोभ्य उदक : तुं भलतेंहीं करि पां जरि पावसि : हें आगाधाचें आगाध^१ : ” ॥

४७ खेइगोइत्यागुप्रसंसा

खेइगोइ तीया वीधवा^१ : तेयांतें द्रव्य अपार : पाउणा लक्षाची देपूजा^२ : वान्हीयारे^३ दाम आणिति : तेचि सांटवीति : आपार दुबतें^४ : मग गोसावीयांसि अनुसरलीं : कवाड अडकुनि आलीं : सुनीं रीगालीं : तेहीं तुपाचिया घागरी : दुधाचिया घागरी उलंडिलीया : तें दारेंहुनि तुप निगालें : तेयांचें वान्हीयारे^३ देसाउरिहुनि आले : मग तेयांचा भासा^५ सांघावेयालागि आला : “तुमचे वान्हीयारे आले असति : तुमचें आवघें वायां जात असे : आपुलें सांभाळा^६ : या^७ : ” मग तेहीं गोसावीयांतें वीनवीलें : “जी जी : एथ कांहीं लागेल तरि आपुं ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एथ कांहीं न लगे : ” मग खेमाइसीं म्हणीतलें : आपुलेया भासेयातें^८ : “तुम्हीं जाणा तें करा : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एकु मळत्यागिया : एकु अनिष्टत्यागिया : एकु स्वतेव जाए तेव्हळीं सांडी^९ : ” मग काइसेया एकावरि^{१०} सर्वज्ञें म्हणीतलें^{१०} : “त्यागु^१ जैसा खेइगोइचा : ” ॥

४८ भटां पोळीयाभोजनां संतोखू

एकु दीं^१ भटोवासांतें तुप : पोळीया आणि चणेयांचि^२ दाळि ऐसें जेवावेयाचा मनोर्थु जाला : वाइसें कणिक तीमितें होतीं : गोसावीयांचिये आरोगणेलागि : सर्वज्ञें

४६. १ (दृपा. १५. हाच दृष्टांत पूर्वार्ध ४७१ मध्ये आला आहे.)

४७. १ (हीबी.). २ हीमुबी. देवपुजा. ३ मुने. वानिहारें. गो. वानिएरें वेव्हारे. हीबी. पांतिकर. ४ यगोमुने. दुभतें. ५ एवा. मामा. हीबी. प्रोहीतु. ६ एवा. सांभाळावें. ७ य. भाउवातें. ८ (पं. प्रव. आ. २४९). ९ हीबी. प्रस्तावेया उपरि. १० यमु. कोन्ही सप्तांग राज्य सांडी : यका दुधिकरटें न संडे : त्यागु जैसा—.

४८. १ (यगोने.). २ ने. चणेयांचिए डाळिचें वरण.

म्हणीतलें : “ बाइ : आणिक कणीक असे ? ” वाइसीं म्हणीतलें : “ हो वावा असे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तरि आणिक तीमां : ” “ हो कां बावा : ” वाइसीं पोळीया केलीया : गोसावीं चणेयांचीये दाळिचें वरण करवीलें^३ : मग गोसावीयांसि दुपाहाराचा पुजावस्वरु जाला : गोसावीयांसि ताट जालें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : जेवा : या गा : ” “ नां जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ या : येथौनि म्हणीजताए : ” “ हो कां जी : ” मग वाइसांकरवि गोसावीं वाढवीलें : पोळीया : चणेयांचीये दाळिचें वरण : तुप : ऐसें त्रुप्तपरीयंत जेविले^४ : मग भटोबास मागां अखंड आठवीति : ॥

४९ लखुबाइसां प्रश्नें देओ उदेवो म्हणणें^१

एकु दीं लखुबाइसीं गोसावीयांतें वीनवीलें : “ जी जी^२ : ये वाइसें अखंड तम तम करितेंचि असति : हें काइ जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : स्वभावासि काइ नासु असे ? ” “ हें काइ जी : गोसावीयांचेनि कैसा नाहीं ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ देओ असे तो उदेओ^३ कीजे^४ : ” ॥

५० आउसां स्वानहननीं सीक्षापण

आधिलें दीसीं भटोबासांची झोळी सुनेनि नेली होती : एरी दीसीं माघौतें^५ आलें : तीए दीसीं आउसांची पाळी : बीढार राखावेयाची : आलें : आणि आउसीं दगडें हाणीतलें : आणि तें केंकाइलें : आणि गोसावीं श्रीमुगुटु धरिला : आणि म्हणीतलें : “ नाएका : हें सुनें कां हाणीतलें ? ” “ जी जी : स्वामी जगंनाथा : कालि नागदेयाची झोळी नेली : आजि माघौतें आलें : पडकैलें^६ म्हणौनि हाणीतलें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एयाची काए कव्हणी माएवहीणि असे मां ते रांधौनि ठेवील ? मां तेथ जाउन हें खाइल ? आपुलें राखिजे : परि हाणिजे नां कीं : ” “ जी जी : स्वामी जगंनाथा : सुनें हाणितलेयां आपण स्त्रीमुगुटु धरिला : तरि आपण काइ व्यापकां^७ होइजैल ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ होइजैल मां काइ नाएका : ” “ तरि नेणेंचि स्वामी जगंनाथा : ” ॥

५१ आउ वींगुळीवधीं सीक्षापण

एकु दीं वींगुळि गुंफेसि नीगाली : ते आउसीं मारिली : नांगीए धरुनि बाहीरि टाकावेया नीगालीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ नाएका : हे वींगुळि कां मारिली ? ” “ जी जी :

३ यने. रांधवीलें. ४ पं. “सर्वज्ञें म्हणीतलें : आणीक वाढा ;” “ ना जी ; मज त्रुप्त जालें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें “ त्रुप्त होए : परि वासनानीवृत्ति नव्हे कीं गा : ” “ ना जी : जाली : ”

४९. १ गोने. करणें. २ य. “गोसावियांचा व्यापारी असतां : बाइसांचें तम आझुइं न वचे ?

३ हीबी. अदेवो. ४ गोने. कीजो.

५०. १ (हीबी.). २ गोने. सर्वव्यापकां.

स्वामी जगंनाथा : एकाधेया^१ प्राण्यांतें खाती : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मां : हा प्राण्या नव्हे ? तुम्हीं माहात्मे कीं : तुम्हीं^२ सर्व भुतां अभय देयावें कीं : ” ॥

५२ भवीक्ष नगर कथन

एकु दीं गोसावीयांसि उदयांचा पूजावसर जालेयानंतरें गोसावीं वीहरणा^१ तेया ढगाकडे बीजें केलें : तेथ गोसावी उभे राहिले : पसीमे अवळोकिलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ काळेंकरुनि एथ नगर वस्ते होइल^२ : परि वसे ना : ” तैसेंचि जालें : ॥

५३ भटां विषयव्यवहार निरूपण*

[खडकुलीए^१ अवस्थान : भटीं पुसिलें : “ जी जी : एथिचे बोधवंत विषयवेव्हारा-पासौनि कां नुजडिति ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ईश्वरीं जीवु निल्लळ होति : जैसें तैसें विषयवेव्हारीं निल्लळ नव्हेति : जीवु दृष्टार्थीया म्हणौनि : ” “ हो कां जी : ”

भटीं पुसिलें : “ जी जी : अनुसरला पुरुष काइसेनि धर्मापासौनि जाए तें बलवत्तर सांगावें जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : पुरुषु सवेतव जाए : म्हणौनि एकला विजया : ” “ हो कां जी : ” भटीं म्हणीतलें : “ महात्मेनि निरालंबी काळ कैसेया परी क्षेपावा जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ नित्याटन करावें : ग्रामे एकरात्र : नगरे पंचरात्र : ” भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : एक रात्र पात्रांत सरे तो ग्राम : पंचरात्र पात्रांत सरे तें नगर : ऐसें होए ? ” गोसावीं मानिलें : ॥]

५४ तथा अटण निरूपण*

[गोसावीयांसि^१ खडकुलीए अवस्थान : एक वेळ भटीं पुसिलें : “ जी जी : आटन करितां पुरुषें गावासमीप केव्हेळीं मोहरावें जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ दी मीळणीं गांवाचां कडिसरां टेकावें : ” “ हो कां जी : ” ॥]

५५ ज्ञातविरक्तभेद कथन*

[गोसावीयांसि^१ खडकुलीए अवस्थान : भटीं पुसिलें : “ जी जी : ज्ञातविरक्त कैसेनि ओळखावा जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : एकु शास्त्र जाणौनि बोले : एकु नेणौनि बोले : ” ॥]

५१. १ गोने. °एका. २ यगो. तुम्ही सर्व भूतीं दया मानिजे कीं. रामे. तुमतें सर्व भूतीं देवो कीं.

५२. १ ने. उपाहारा. २ हीबी. °मग तैसेंचि जाइल : जैसें गंधर्वनगर : ” ॥

५३. * (प्रव. आमा. १२९-१३३).

१ कानडी लुखाइसें°.

५४. * (प्रव. आमा. २३८).

१ गोपाळबा°.

५५. * (प्रव. आमा. ११८).

१ नागनाथबा°.

५६ खरूज खाजवी ना तो विरक्त*

[खडकुलीए अवस्थान : दायंवासी खरूज जाली होती : ते बहुत खाजवीत होते : तें देखौनि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भोजेया : खरूज खाजवावी नाहीं : खरूज खाजवी ना तो विरक्त : ” मग दायंवाएं म्हणीतलें : “ जी जी : हे खरूज न खाजवी ऐसा कव्हणी देखों ना : पारासरें खाजवीली : विश्वामित्रें खाजवीली : ते तपापासौनि गेले : मां आमचा कवण पाड ? ” ऐसें म्हणौनि मागुते खाजुं लागले : मग गोसावीं इखीत हास्य केलें : ॥]

५७ स्मशानवस्त्र अनुवादु*

[गोसावीयांसि खडकुलीये अवस्थान : एक वेळ नाथोबासीं पुसीलें : “ जी जी : स्मसानीचें वस्त्र महात्मेयांसि घेवों ए ? ” गोसावीं मानिलें : यावरि नाथोबायें म्हणीतलें : “ जी जी : तरि आजिलागौनि ऐसेंचि करूं : आणि काइ : ” यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मसनीचें वस्त्र घेपे : परि पोरे हो : ऐसें नव्हे कीं तेयाचीचि वाट पाहाल : जें कव्हणी एकु मरो कां : तरि कव्हणा एकातें हात च्यारि सुडा मागीजे : मग तयाची झोळी : उदकशोधनें : कौपीन : जें आपणेयां लागे ते कीजे : ” “ हो कां जी : ”

यावरि भटीं विनवीलें : “ जी जी : मज नसुधी वोढकौपीन न साहे : तरि म्यां काइ करावें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : तरि हात दोनि सुडा वेढीजे : दों माजि झोळी : कौपीन : सोधनें : सुडा कीजे : आणीक दोनि हात आपजवीजे : तो पांगुरीजे : ” भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : तरि आंथुरणाचें कैसें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जेंचि आंथूरुण तेंचि पांगूरुण : ” “ हो कां जी : ” ॥]

५८ आचार्या नरक अनुवादु*

[गोसावीयांसि^१ खडकुलीए अवस्थान : एक वेळ गोसावीयांचिया दर्शना नृसींहारण्ये संन्यासी आले होते : गोसावीयांजवळि भट होते : तेहीं म्हणीतलें : “ जी जी : पुर्वी क्षेपणीकीं वेद उत्थापिले होते : ते भटाचार्यें प्रतीष्टिले : आणि आठरा क्षेपणीक कढैमाजि घातले : तैपासौनि वेदमार्गु चालता जाला : ऐसे ते पुण्यपावन आचार्ये : ” म्हणौनि तोखुं लागले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आचार्या नरक : ” तेहीं म्हणीतलें :

५६. * (प्रव. आ. २६६).

५७. * (प्रव. आ. ११६-११८).

५८. * (प्रव. वि. १५७).

१ कमळाइसें.

“ जी जी : ते कां ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ हिंसा पाप : पापातव नरक : म्हणौनि : ”
इतुलेनि ते उगेचि राहिले : ॥]

५९ संदेहवृत्ति अनुवादु*

[खडकुलीए^१ अवस्थान : भटीं पुसिलें : “ जी जी : अनुसरलेनि पुरुषें प्रमादियासि
संदेह पुसावा कीं ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ सामान्यस्त्रीसदनस्थितापासौनि संदेहवृत्ति
करूं ये : मां एरापासौनि हें काइ म्हणावें असे ? एकु वैराग्यें उकिरडां लोळे : उष्टा-
वळीयेचीं सीतें वेची : परि पडिलीये म्हैसी प्रमाण नेणे : एकु हस्तीचां गजस्कंधीं जाए :
कनकदंडीं विजयमान : परि परधर्मु तो तेयातेंचि पुसावा कीं : ” ॥]

६० नामाचे दाहा ठाए : तथा पंचकृष्ण निरूपण*

[खडकुलीए अवस्थान : एक वेळे सारस्वत काळीं गोसावीयांतें भटीं विनवीलें :
“ जी जी : चिंतनविधी निरूपिजो जी : मां मीं गोसावीयांतें चिंतीन : मातें पुजावेया
भजावेया काहीं नाहीं : मियां परमेश्वरू काइसेनि पुजावा : भजावा ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें :
“ वानरेया : देव तो आंतरगाम्ये : तो काइसेनि पुजावा भजावा न लगे : तो स्मरणें :
चित्तनें : आठवणें : मननें : कीर्तनें पुज्य : भज्य कीं गा : परमेश्वरू प्रत्येहीं आठवावा : ”
भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : कवणी परी परमेश्वरातें आठवावें जी ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें :
“ वानरेया : एथीचें नाम आठवावें : पांचा गुणनामीं त्रीकाळ स्मरण कीजे : पांचवें तें
नीरंतर स्मरिजे : तेणें दाहा ठाए होति : ” मग गोसावीं ते दाहा ठाए निरोपीलें : सर्वज्ञं
म्हणीतलें : “ वानरेया : नामें वेध : १ : नामें बोध : २ : नामें अनुसरण : ३ : नामें
स्मरण : ४ : नाम सकळही निरोध परिहारी : ५ : नाम वाजत वारा धरी : ६ : नाम
पडतें आकाश धरी : ७ : नाम एतें विघ्न सारी : ८ : नाम साह्यातें करी : ९ : नाम
प्राप्तीतें करी : १० : ” ॥

मग भटीं पुसिलें : “ जी जी : पांच नामें तिणें कवणें ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ तिणें
ऐसीं गा : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ द्वापरीं श्रीकृष्णचक्रवर्ती गोसावीयांचे चरण शरण : १ :
सैहाद्रीं श्रीदत्तात्रेयप्रभु गोसावीयांचे चरण शरण : २ : द्वारावतीए श्रीचांगदेवोराउळ
गोसावीयांचे चरण शरण : ३ : ऋद्धिपुरीं श्रीगुंडमराउळ गोसावीयांचे चरण शरण : ४ :
प्रतिष्ठानीं श्रीचांगदेवोराउळ^१ गोसावीयांचे चरण शरण : ५ : ॥ यापरी परमेश्वरातें
कव्हणी वेळे विसरावें नाहीं : तुम्हां शयनासनीं भोजनीं परमेश्वरू होआवा कीं गा :

५९. * (प्रव. वि. १४६).

१ आम्नाए पाठ°.

६०. * (प्रव. नामाचे दाहा ठाए : तथा पंचकृष्ण निरूपण. प्रकरणवशाचा शेवटचा भाग).

१ एवा. श्रीचक्रधर°.

कव्हाणी ठाईं काहीं आश्चर्ये देखिजे : आइकिजे : परि पाहावेया आव्हाटिजे ना : ऐसांहीं विघ्न आलेयां एथीचें नाम आठवावें : ” “ हो कां जी : ” ऐसा गोसावीं पंचकृष्ण निरूपिला : ॥]

६१ भट रीधपुरा पाठवणें

भटांसि गोसावीयांची थोरी आवडि जाली : घडीभरि सांडुं न सकति^१ : एकु दीं गोसावीयांसि बाहीरीली पटिसाळेवरि^२ आसन असे : भटोबास म्हणीयां^३ जात होते : आणि एकसरें गोसावी उदास जाले^४ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : तुम्हीं एथौनि जा गा : ” भटोबास ऐसेचि राहीले : दुख करुनि म्हणीतलें : “ जी जी : कें जावों ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तें एथौनि केवि जाणिजे ? एथौनि^५ तवं जा पां : ” भटोबास दुख करुं लागले : मग बाइसीं म्हणीतलें : “ हां बावा : वापुडा नागदेवो कैसें दुख करीतु असे : तरि कां पाठवीत असीजे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : हा एथीचेन पाठवीला न वचे तरि यातें नेणों कोण येक तीए एकी ठाईं नेउनि घालील जैसी एथची सुधिही न लभे : ” भट भीआले : मग वीचारुं लागले : “ घर तरि अवीद्या : दादोस तरि अनिष्ट : तरि गोसावीं श्रीप्रभूचा अवतारु सांघीतला असे तेथ जाओं : ” मग भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : तरि मी परमेश्वरपुरा^६ जाइन : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसें होए : वेव्हारीची बुधि परमार्था उपयोगा जाये : ” इतुकेन गोसावीयांचें उदास्य परीहरलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आतांचें तवं जा : मग मासा एका या^७ : ” ॥

[भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : श्रीप्रभूचीया दर्शना जाइजताए : तरि तेथ कवण-कवणातें वंदावें तथा वानावें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : जेथ जाइजे तेयांतेंचि वंदिजे : जेयांतेंचि वंदिजे तेयांतेंचि वानिजे : ” “ हो कां जी^८ : ” भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : दृष्टालागि परमेश्वरातें वंदिजे वानिजे : तेणें काइ अदृष्ट साधे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ दृष्टें अदृष्ट न साधे : दृष्टें दृष्टचि साधे : जैसा भाव तैसा देव : ” “ हो कां जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : एथीचें नामस्मरण कीजे : आणि श्रीप्रभूचीया केळी लीळा पाहावीया : ” यावरि भटीं पुसिलें : “ जी जी : कवणें नामें स्मरावें जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ श्रीचांगदेओराउळ गोसावीयांचे चरण शरण : ” ऐसें विहिलें^९ : ॥]

मग भटीं दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : मग परमेश्वरपुरासि गेले : ॥

६१. १ (यमु.) हीबो. भट आपुलेया सेवादास्यासि तोखति : जें आवघें चळीत गोसावीयांचें मज लागलें म्हणा. ऐसें आंतरासि आलें. जैसें उद्धवदेवासि : मग एकु दी— २ गो. वोटेयावरि. ३ य. मातीकाम करीत होते. ४ (यमु.). ५ यमु. आवडे तेथ जा. ६ यमु. रीढपुरा. ७ सोध. नीगतां समें सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ परमेश्वरपुरीं असावें : द्रीष्टीचेनि मातें श्रीप्रभूचीया केळी क्रीडा पाहावीया : तीसरेया पाहारीं भीक्षा करावी : बारवे भोजन करावें : केशवीं नीद्रा करावी : एथचें नाम आठवावें : ” ८ (प्रव. आमा. १९४, १९५). ९ (प्रव. शेवटचा परिच्छेद).

६२ भटां बोलाउं पाठवणें

भट परमेश्वरपुरीं असति : श्रीप्रभूचीया लीळा पाहाति : भीक्षा करीति : केसव-
वीहीरि जेवीति : कां^१ वारवे जेवीति : केसवीं नीद्रा करीति : मग परमेश्वरपुरुनि
गोसावीयांचेया दरीसनां भगतजनें आलीं : तेयांतें गोसावीं श्रीप्रभूतें पुसिलें : “ श्रीप्रभु
नीकेन राज्य करीति ? ” “ जी जी : नीकेन राज्य करीति : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें :
“ तेथ नागदेओ नांव ब्राम्हणु असे ? ” “ जी जी : असे : ” “ कैसिया परी असे ? ”
“ जी : ऐसे आंगुळीं दी लेखीतु असे : ” मग आणीकें भगतजनें गोसावीयांपासौनि
परमेश्वरपुरासि गेलीं : तेयां हातीं गोसावीं सांघांनि पाठवीलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें :
“ तेथ नागदेओ नावं ब्राम्हणु असे : तेयापुढें ऐसें सांघावें : ‘ एथौनि बोलावीले-
यांवांचौनि नैयावें : ’ ” तीयें परमेश्वरपुरा गेलीं : भटोवासातें म्हणीतलें : “ भटो :
तुमतें गोसावीं ऐसें म्हणीतलें : ‘ एथचेया बोलावीलेयांवांचौनि नैयावें : ’ ” आणि
भटोवासांसि दुख जालें : “ मजवीण गोसावीयांचें काइ न सरे ? मातें गोसावी
काइसेया बोलाउं पाठवीती ? ” मग भटोवास^२ अनं न खाति : देह थोर तुटलें : मग
आणिकें भगतजनें परमेश्वरपुरुनि आमचेयां गोसावीयांपासि आलीं : तेयांतें श्रीप्रभू-
खेमवार्ता पुसिली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ श्रीप्रभू नीकेनि राज्य करीत असति ? ”
“ जी जी : नीकेनि राज्य करीत असति : ” मग म्हणीतलें : “ तेथ नागदेओ नावं
ब्राम्हणु असे कीं ? ” “ जी जी : असे : ” “ कैसेया परी असे ? ” “ काइसी परि जी ?
आजिचें पाहेचें बोलणें : ” मग आणिकें भगतजनें गेलीं : तेयांतें सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तेथ
नागदेओ नांव ब्राम्हणु असे : तेयांतें ऐसें म्हणावें : ‘ एथौनि तुम्हां बोलावीलें असे : हें
तुम्हां उतावेळ जालें असे : वस्तीचेयां नीगावें : प्रतिस्थानासि यावें : हा निरोपु आधीं
सांघावा : मग श्रीप्रभूचें दर्शन घेयावें^३ : ’ ” मग तीयें परमेश्वरपुरा गेलीं : मग भटोवासातें
म्हणीतलें : “ भटो : तुम्हां गोसावीं नीरोपु पाठवीला असे : ” आणि^४ भटोवास
धांकीनले : “ काइ गोसावी मातें एथौनिहीं पाठविति ? ” “ काइ निरोपु पाठवीला ? ”
“ तुमतें गोसावीं बोलाउं पाठवीलें असे : गोसावी म्हणति : ‘ हें तुम्हां उतावेळ जालें
असे : तुम्हीं वस्तीचेयां नीगावें : प्रतिस्थानासि यावें : ’ ” आणि भट हरिखैले^५ : तैसेचि
भटोवासीं श्रीप्रभुगोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले^६ : “ जी जी : मातें
गोसावीं बोलाउं पाठवीलें : तरि जावों ? ” “ आवो मैला जाये जाये म्हणें : ” मग
दंडवत करुनि नीगालें : बेलौरां वस्ति जाली : मागीं भीक्षा मागति : ते उभेयांचि खाति :
नीद्रा ये तरि पारंबी धरुनि उभेयाचि नीद्रा मांजीति : ऐसे राहाटगांवासि आले : तवें
गोसावीयांसि गणपति मठीं अवस्थान^७ : ॥

६२. १ (मु.). २ यमु. भटोवासां अनं न खवे. ३ (यमुने.). ४ अगोयमुने. ५ आणि नीगाले.
५ (यही.). ६ (होबी.).

६३ सवितां नागनार्थी वस्ति ॥

६४ पिंपळवाडिये अग्निष्टिके वस्ति ॥

६५ प्रतिष्ठानीं गणपति मठीं अवस्थान : चासीं भटां भेटि

गोसावीयांसि गणपति मठीं अवस्थान : गोसावीयांसि उदेयांचा पूजाअवस्वरू जालेयानंतरें गोसावीं चासाकडे वीहरणा बीजें केलें : चासीं आसन जालें : भटोबास राहाटगांवींचीया वाटा आले : गोसावीयांतें देखिलें : आणि गोसावीयांकडे आले : गोसावीं साउमेयां^१ बीजें केलें : भटोबासीं गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : आणि दुख करूं लागले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ उगे असा गा वानरेया : एथ खेव देया : हें तुम्हां उतावीळ जालें : ” मग उठिले : गोसावीयांसि खेमाळींगन दीधलें : गोसावीयांसि आसन जालें : पुढां भटोबास बैसले : लेंकरूं फुंजे ऐसें फुंजों लागले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ उगे असा गा वानरेया : दुख न करा : आतां एथौनि तुमतें केव्हांहीं न पठवीजे हो : ” म्हणौनि पाठीवरि श्रीकरू घातला : ॥

[सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : कव्हणी एकु राओ असे : तो राज्यभ्रष्ट होए : तयाचा पाइकु परिवारू : कव्हणी कव्हणातें वोळगे : कव्हणी कव्हणातें वोळगे : सींदे राणे ते सींहासनावांचौनि कव्हणातें वोळगति ना : कव्हणातें जयजय^२ सब्दीं बोलावीति ना : कव्हणाचें दीधलें नेघति : कव्हणाचेया हातातळीं हातु नोडवीति : एकी परिचें उद्यमु मात करुनि आपुलेया कुटुंबाचा निर्वाहो करुनि असति : मग तो राओ मागुता आपुलां राजीं बैसे : तयाचा पाइकु परिवारू मागुता तयापासि आला : एकु दीसु तो सींहासनीं बैसला होता : तेणें ऐसें पाहीलें : ऐसें पाहीलें : ” मग म्हणीतलें : “ हां गा : तुम्हीं आवघेचि आलेति : आमचे सींदे राणे ते देखीजति ना : ते कें असति ? ” मग ते सांगति : “ ते कव्हणातें ओळगति ना : कव्हणातें जयजय^३ सब्दीं बोलावीति ना : कव्हणाचेया हातातळीं हातु वोडवीति ना : एकी परिचें उद्यम मात करुनि आपुलेया कुटुंबाचा निर्वाहो करुनि असति : ” मग तो रावो दांडी डोळिकार पाठउनि तयातें आणुं धाडी : आपण सर्वदळेंसीं साउमा जाए : तयातें गाजतवाजत घेउनि ये : मग अर्ध राज्य देउनि आपण्यां समान करी^३ : ” ॥

६५. १ अ. साउमें. ने. सामोरें. २ एवा. जयजयीं. ३ (दूपा. ७२. सींदे राणेयाचा दृष्टांत. ‘हा दृष्टांतु गोसावीं भटाप्रति ऋद्धिपुरीहुनि आलेयां । एके वेळीं एळापुरीं विष्णुभटांप्रति नीरोपीला :’ -दृश्य : ‘हा दृष्टांत भटाप्रति प्रतिष्ठानीं चासीं ऋद्धिपुरीहुनि आलेयां । एवा. एळापुरीं विष्णु भटाप्रति’ -श्रीमुख दृष्टांत प्रकरण ७२).

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : कव्हणी एक दुहुवा असे : ते वाडिचां वाडीं कडवली असे : गांविचां गावीं तीएचे सदर्थ बापभाउ असति : ते नेओं एति : पर ते न वचे : ते म्हणे : “ तुमचीं पाटाउवें सुताउवें नेसतां मज असलाग्यता : ” ऐसें म्हणौनि राहे : मग केतुलेया एका दीसां तेणें मळीण : रोडकी : दुखीस्त देखीली : मग अनुकुंपा उपनली : संबंधु दीधला : गर्भसंभुति जाली : पुतू जाला : मग ते तयाचेया आवघेयाची गोसावीणि जाली^४ : ” ॥]

६६ भट श्रांत विसांवा*

[सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : वानरेश श्रमले असति : यांसि पाणी ठेवा : ” वाइसीं म्हणीतलें : “ हो बाबा : ” मग गोसावीयांसि मर्दना मादणें जालें : भटांसि आंग धों घातलें : भटांचा श्रमु जायेतवं गोसावी प्रतेस्थानीं राहिले : मग गोसावीं अनुकर्म जोगेस्वरीसी बीजें केलें : ॥]

६७ जोगेस्वरीं अवस्थान

मग गोसावीयांसि जोगेस्वरीये अवस्थान जालें : उतरदक्षीण पटिसाळ : उतरीले सेवटीं दुसरीया खणाची उतरामुख गुंफा केली होती : पुढील खणु : तेया खणांचें आंगण : दक्षीणिली भींतीसीं : मध्यें पूर्वपसीम ओटा : तेथ गोसावीयांसि अवस्थान जालें : ॥

६८ भट पुर्वपटिप्रसंसा

गोसावीं भटोबासांतें प्रतिष्ठानां^१ वस्त्रें घेओं पाठवीलें : गोसावीं आंगी टोपरें^२ उपाहानौ देओं आदरीलें : भटोबासीं म्हणीतलें : “ जी जी : गोसावीयांचें कैसें नेसावें^३ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ घेया : वेव्हार तो वेव्हारेंचि सीधी जाए कीं गा : ” मग गोसावीयांची आंगी टोपरें घेतलें : उपाहानौ घेतलीया : मग गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : मग ते तीन्हीं ठाए काखे सुनि गांवांचां आखरुवरि गेले : मग तेथ आंगी टोपरें लेइले : पाइ उपाहानौ घातलीया : मग हाटामध्यें गेले : पहीलें जे पासवडी घेत होते ते नावेक घनवील्हन^४ होती : तें सीआळे दीस : भटोबासांतें घन^५ घेयावेयाची वासना :

४ (दृषा. ८४. दुर्भगेचा दृष्टांत. ‘हा दृष्टांतु गोसावीं भटाप्रति प्रतिष्ठानां चासीं भेटिप्रसंगीं निरोपिला: एक म्हणति माहादाइसांप्रति बेलोपुरी पहीलीए भेटी निरोपिला:’ -श्रीमुख दृष्टांत प्रकरण ८४).

६६. *ही लीळा येथे ही. प्रतीतून घेतली आहे. बी. प्रतीतील ‘भटांची शिक्षे : पंडितांची ब्राम्हणी’ हिराइसें. यांच्या प्रतीतही ही लीळा येथे आहे.

६८. १ मु. निधिवासेया. २ गोने. °फुटा बाहीरवासू. हीबी. °बाहीरवासू. ३ मु. ल्यावें. य. घयावें. हीबीगो. “जी जी : मीं गोसावीयांचें पांगुरें ना : ” ४ यमु. घनायाची. ५ यमु. घनवील्हन.

मग आणिक सघन पासवडी घेतली : मग गांवांवाहीरि आले : ते तीन्हीं ठाए काखे सुदले : मग गोसावीयांचेया गांवां जोगेस्वरीसि^१ आले : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : मग गोसावीयांजवळि बैसले^२ : गोसावीयांचां श्रीकरीं पासवडी ओळगविली : गोसावी अवळोकिली : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आधीं पासवडी घेत होतासि तेचि कां नेघसीचि ? ” “ जी जी : ते नावेक पातळ देखिली : म्हणौनि नेघेंचि : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें^३ : “ ते नोकी होती : ते घनवील्हन : हे पाखाळीं नुतरे : ” आउसीं म्हणीतलें : “ जी जी स्वामी जगंनाथा : आपण दुरील देखीजताए : दुरील आइकीजताए : तरि काइ स्वामी जगंनाथा : आपण सर्वज्ञां होइजैल ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ होइजैल मां काइ नाएका : ” ॥

६९ भट राक्षसभुवनां पाठवणें

गोसावीं भटोवासातें राक्षसभुवनां काइसेया म्हणीयां पाठवीलें तें नेणिजे : ते म्हणीयें करुनि पंचाळेस्वरावरुनि आले : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ काइ गा पंचाळेस्वरावरुनि आलासि ? ” “ जी जी : ” “ पंचाळे-स्वरासि गेला होतासि ? ” “ नाहीं जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें होतें तेथ जाइजे^४ : एथिचेया संबंघा गेले तेतुले ओटेगोटे आदिकरुनि तुम्हां नमस्करणीए कीं गा : ” ॥

७० एकाइ भगत^१ परीहासु

गोसावीयांसि वाहीरिलेया पाटसरेयावरि^२ आसन असे : भटमुक्षकरुनि आवधीं भक्तिजनै इटा वाहातें असति^३ : गोसावीयांजवळि एकाइसें : देमाइसें असति : गोसावीं देमाइसांतें म्हणीतलें : “ देमती : हें राओ^४ होइल : तरि तुम्हीं काए होआल ? ” देमाइसीं म्हणीतलें : “ जी जी : मी उचीताचा पाइकु होइन : ” एकाइसांतें म्हणीतलें : “ वाइ : हें देओ होइल : तरि तुम्हीं काइ होआल ? ” “ जी जी : मीं भगतु होइन : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तरि वानरेस ऐसीया इटा माती वाहावीती : ” तवें एकाइसीं म्हणीतलें : “ जी जी : तरि मीं सेजां गांवीं असैन : ” मग गोसावी उगेचि होते : तवें भटोवास आले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : सांपें भगतु एकु आला असे गा : ” “ जी जी : तो कैसा ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथौनि देमतीतें ऐसें म्हणीतलें : ‘ देमती

६ ने. खडकलिएसि. ७ हीयोने. ^१गोसावीयांपुढें वस्त्रे ठेविलीं . . . . . मग भटोवासीं सांघितलें : “ जी जी : पहिलें वस्त्र घेत होतां जें घनपातळ : बरवे नव्हे. सर्वज्ञें म्हणीतलें . . . . . ” हा वृत्तांत पुढे आउसाने केलेल्या प्रश्नाविरुद्ध आहे. म्हणून अस्वीकार्य. ८ हीबीगो. तीर्थेचि बरवीं होती : धुनयासि बरवीं नीगतीं.

६९. १ अ. ^१आणि तेचि वासना लळिताइसांची : ओटेयागोटेयांचें प्रमाण यावरि.

७०. १ हीबीमुने. भक्ति. २ ही. पटसाळे. गो. ओटेयावरि. ३ (यमु.). ४ यमु. देओ.

हैं राओ^१ होइल : तरि तुम्हीं काए होआल ?' येँ म्हणति : 'मीं उचिताचा पाइकु होइन :'
यातें म्हणीतलें : 'वाइ : हैं देओ होइल : तरि तुम्हीं काइ होआल ?' येँ म्हणति : 'मीं
भगतु होइन :' मग एथौनि ऐसें म्हणीतलें : 'तरि वानरेस ऐसीया इटा माती वाहावीती :'
तवं इयेँ म्हणति : 'आम्हीं सेजां गांवीं असौनि :'' मग भटोबासीं म्हणीतलें : "तरि काइ
जी : यांची भगती ते सेजांचि गांवींहुनि कीं :'' मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : "वाइ : भगतु
आणि सेजां गांवीं ? परमेश्वरु भक्ताचा आत्मा : कुडीसि आत्मेयांवीण असणें नाहीं :
तैसें भक्तासि परमेश्वरेंवीण असणें^५ नाहीं : भक्त आणि सेजां गांवीं असे ?''॥

७१ इंद्रोउपाहारीं तीवाडिभार्ये फळदान देणें

इंद्रोबायें सांगवखेडां तीवाडीचां^१ घरीं उपाहारु निफजवीला : तेयाचीए ब्राम्हणीचीए
डोइएवरि पांटी ठेविली : तीयें पूढें आलीं : तवं दारवठेयापासि गोसावी लघुपरीहारा^२
जात भेटले : "वावा : नावेकु पांटीए हातु लावा हो :'' गोसावीं श्रीकर लाविला :
पांटी उतरिली : मग तेहीं पुसिलें : "चांगदेओराउळां कैसा अवसरु असे ?'' सर्वज्ञें
म्हणीतलें : "आतां ऐसेचि गेले : आतां ऐसेचि येती :'' तैसेंचि गोसावीं लघुपरीहारा
बीजें केलें : लघुपरीहारु सारुनि गुंफे बीजें केलें : तवं मागिलाकडौनि तीवाडी आणि
इंद्रभट आले : ते तीयांचीये डोइए मागुती पांटी ठेविली : मग आले : इंद्रभटीं तीवाडीं
गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : तीयें उगींचि : तीवाडीं म्हणीतलें :
"गोसावीयांसि दंडवतें घालि :'' "काणे गोसावी ?'' "नां हे :'' तीही म्हणीतलें^३ :
"काइ मघां मीयां यांकरवि पांटीए हातु लाववीला ?'' "पापीणीं पापीणीं : गोसावीयां-
करवि कैसा हातु लाववीला ? घालि घालि दंडवत :'' मग तीहीं दंडवत घातलें :
श्रीचरणां लागलीं : मग गोसावीयांसि आरोगणा जाली : वाइसीं प्रसादु अवघेयां
दीधला : तयांहीं देओं गेलीं : तवं तीयें म्हणति : "मज परपुरुखाचें उसीटें घेणें नाहीं :''
सर्वज्ञें म्हणीतलें : "वाइ राहा :'' गोसावीयांसि कोणें नेणों केलें दरीसनां केलीं होतीं :
मग ते फणीं गोसावीं आपुलेनि श्रीकरें दीधली : तेही नेघतें होतीं : मग तीवाडीं इंद्रभटीं
म्हणीतलें : "घेया : गोसावी प्रसादु देताति :'' मग घेतली : ॥

७२ मातांगमोदकप्रसाददान

मातांग तीघ जोगेस्वरी आले : दारवठां उभे राहिले : दोधीं^१ कळसां जोहारु केला :
मग तीं म्हणीतलें : "चाल गा जाओं :'' "नां गा : मीं हैं देवत पाहीलियांवीण नैयें :''

५ एवा. उरणें.

७१. १ यमु. एल्हंभटाचां. २ यमुहीने. ३ परिश्रया. ३ (यमु.).

७२. १ अ. दोहीं.

मग ते नीगाले : तो राहिला : आउसें वाहीरि निगालीं : मग तेणें आउसांतें म्हणीतलें :
 “ आइ : गोसावीयांपुढें ऐसें सांधा : वाहीरीलु पाइकु आला असे : तो ऐसें म्हणतु
 असें : ‘ हें देवत पाहीलेयांवांचौनि न^२ वचे^३ : ’ आउसें गेलीं : जी जी स्वामी
 जगंनाथा : वाहीरीलु पाइकु आला असे : तो ऐसें म्हणत असे : ‘ हें देवत पाहलेयांवांचौनि
 न वचे^३ : ’ ” गोसावीं बाइसांतें लाडु मागीतला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जा : लाडु
 तेयासि देया : ऐसें म्हणां : ‘ एथौनि पाठवीला^४ असे : ’ ” आउसें आलीं : तवं तो उभा
 असे : तेयासि लाडु दीधला : “ जाए रे : चक्रस्वामीं तुज पाठवणीं दीधली : ” तेणें
 म्हणीतलें : “ नां आइ : हें देवत पाहीलेयांवीण जाणें नाहीं : ” तो तेयाचा सबदु
 आइकतीचि नां : मागुतीं आलीं : तवं तो उभाचि असे : “ हां रे : तुं जासि नां कां रे ?
 तुज चक्रस्वामीं पाठवणी दीधली : ” “ नां आइ : मज हें देवत पाहीलेयांवांचौनि
 जाणें नाहीं : ” आउसीं गोसावीयांपासि सांधीतलें : “ जी जी : स्वामी जगंनाथा :
 तो म्हणताए : ‘ हें देवत पाहीलेयांवीण न^२ वचे^३ : ’ ” मग गोसावीं बीजें केलें :
 दारवठेयापासि गोसावी उभे राहीले : तेणें लाडु गोसावीयांचेया श्रीचरणांपासि
 ठेवीला : मग दंडवत केलें : मग निगाला : गोसावीं पटिसाळेवरि बीजें केलें : मग
 म्हणीतलें : “ कां गा प्रसादुवादीए हो : प्रसादु घेयाल ? ” “ जी जी : ” सर्वज्ञें
 म्हणीतलें : “ तुपाभाता हातु कवण नोडवी ? सुताउवां पाटाउवां कवण हातु नोडवी ?
 हें इतुकीए बोडीआंतु रीगे^५ : मग तेथिचा माहाप्रसादु म्हणौनि घेइजे : तो प्रसादु कीं :
 हा काइ घेयावा असे ? ” मग तो लाडु गोसावीं आवघेयांसि वांटिला^६ : ॥

७३ मंडळीका सेणीं नागीणि दरीसनीं सोक्षापण

नाथोवा गोसावीयांचेया उदेयाचा पूजाअवस्वरा चुकति : म्हणौनि पाहातपटींचि^१
 सेणीं जाति : एकु दीं पाहातपटींचि^१ सेणीं गेले : सेणीं घेउनि आले : तवं वाहीरी-
 लेया पाटसरैयावरि^२ गोसावीयांसि आसन असे : गोसावी दंतध्वन^३ करीताति :
 सेणीं रीचविलीया : तवं पोपटाआंतुनि^४ पद्मनागीणि नीगाली : आणि बीहाले :
 गोसावीं सीळीख ऐसी^५ धरीली : मग म्हणीतलें : “ काइ गा मंडळिका ? ” “ जी जी :

२ हीबी. जाणें नाही. ३ (यगोहीबीने.). ४ मु. पाठवीला असेसि. यगोहीने. पाठवीलें^०
 बाइसांना मागून मातंगासाठी स्वामींनी लाडू पाठवला, असा वृत्तांत पं. प्रतीत नाही. गोसावी
 बाहेर आल्यावर मातंगाने आपल्या जवळचे दोन लाडू त्यांच्या चरणावर ठेवले, असा वृत्तांत
 तेथे आहे. ५ अ. ए. ६ अ. रीगीजे. ७ पं. ‘मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वीकारवीकल्पसून्यता
 होआवी कीं गा ” ॥

७३. १ यमुहीबीने. पाहान^०. पं. पानपटेचि. २ य. ‘सारेयावरि. गो. पाटोसारैयावरि.
 ३ य. ‘धावन. हीगो. ‘ध्वन. मुने. ‘धावति. ४ हो. पोपडेया^०. ५ मु. उभी.

नागीणि आली : ” “ हें काइ गा मंडळिका : हे खाती तरि एथ बोलु लागता कीं^६ एथचा व्यापार तो पुढां^७ पाहोंपाहों कीजे कीं^८ : ” ॥

७४ तथा सेणीं वेंचितां भेडवणें

मग गोसावीयांसि दुपाहारीचा पूजाअवस्वरु होए : आरोगणा होए : गुळळा वीडा होए : पट्टु होए : मग नाथोबा सेणीं जाति : एकु दीं गोसावीयांसि पट्टु जाला : आणि ते सेणीं गेले : गोसावीं लवकरि उपट्टु स्वीकरिला : मग गोसावीं जाडीचें^१ घोंगटें^२ घातलें^३ : श्रीकरीं डांग घेतली : बीजें केलें : तव तेहीं^४ मोट बांधली : उचलीत होते : इतुलीया वेळा गोसावीं तेथ बीजें केलें^५ : “ मोटेया मोटेया : सांडि सेणीं : हें राखीचें रान : नीच एसि : सेणीं नेसि : फाळुकें हीरैन : ” ऐसें गोसावी बोबाति : आणि श्रीमुगुटाभवन्ती डांग भवंडीति^६ : आणि नाथोबा बीहाले^७ : मोट सोडिली : सेणीं रीचवाविया^८ तव गोसावीयांतें ओळखिलें : मग गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ काइ गा मंडळिका : बीहालेति ? ” “ जी जी : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां गा : इतुलेया वेळां चोरु मारुं^९ न कढिजे^{१०} : मग तुम्हीं सेणीं कैसे आलेति ? एतुलेया वेळा ऐसा व्यापार न कीजे हो : अवळ : सवळ : दुपाहारि : या तीन्हीं वेळा पुरुषें चुकवावीया : ” मग तेयांसहीत गोसावीं गुंफे बीजें केलें : ॥

७५ जिव्हारोग माळिणि रक्षणें

काउळगांवीचिए^१ माळिणीसि जीव्हारोगु जाला : ते आणुनि एकवीरेचां देउळीं घातली : साधें तेया देउळां गेलीं : तव तोंडाबाहीरि जीभ नीगाली असे : माकोडे मुंगीया लागलीया आहाति : साधीं देखिलें : आणि गोसावीयांपासि आलीं : “ जी जी : वापुडीए माळीणीची जीभ एव्हडी तोंडाबाहीरि नीगाली असे जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ काइ म्हणत असा साधें हो ? ” मागुतें तैसेंचि सांगति : परि वीनववे ना : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आणा पैल^२ वाटी^३ : ” साधीं वाटी आणीली^४ : गोसावीं वाटीए पीक घातली : “ जा : एकुएकु थेंबु तीचीए जीव्हवरि घाला : ” मग गेलीं : एकेकु थेंबु

६ हीबी. °काइ करूं जी : मीं अवसरासि चुकतों म्हणौनि सकाळीचि गेलां जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : तुम्हां सदा अवसरुचि कीं : परि एथचा व्यापारु— ७ यमु. एथ. ८ पं. °आवडी गेलेति म्हणौनि चुकलेति : आणिकातें तरि खाति ; ” “ जी जी : ”

७४. १ अ. जाडि. २ यमुपं. कोंगटें. ने. कोंगटें. ३ अ. घेतलें. ४ यमु. °सेणी वेचिलीया. ५ यमु. °हा कोण गा सेणी वेचताए ? सांडि सांडि सेणीं— ६ यमु. °आणि वहिले चालीले (ने. चालेति). ७ यमु. आणि मोट सांडुनि पळाले. ८ ने. रीचवलीया. ९ यही. मारावया. १० य. काडीजे.

७५. १ य. सांगवखेडांचीए. २ ने. °आरुती. ३ य. तांबटी. ४ (य.).

तीचीए जीव्हेवरि घालीति : आणि आवधी जीभ आंतु गेली : जीआली : वास पांहों लागली : परि बोलवे^५ ना : मग मागुतीं गोसावीयांपासि आलीं : “ जी जी : वापुडी माळिणी जीआली जी : जीभ आवधी आंतु गेली : बापुडें प्रेत वास पाहाताए जी : पर बोलवे ना : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ काइ म्हणता साधें हो ? ” मागुतें तैसेंचि म्हणति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : पाणिभातु^६ असे ? ” “ हो जी : असे : ” “ आणा आरुता : ” तीं वाटां घालुनि पाणिभातु^६ आणिला : “ कुसकरा : ” कुसकरिला : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जा : इतुकाइतुका तीचां तोंडीं घाला : ” मग आलीं : इतुकाइतुका तीचां तोंडीं घातला : मग सावध जाली : मग आपुलेनि आंगेंसीं लाउनि घेउनि आलीं : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागलीं : मग गोसावीयांसि रात्रिचा पूजाअवस्वरु जाला : गोसावीयांसि आरोगणा जाली : गुळळा जाला : वीडा ॐळगविला : गोसावीं बाइसांकरवि तेयांसि जेउं वाढवीलें : मग उदीयांचि तीयेचीं संबंधीयें तेयातें पाहवेया आलीं : तवं तेथ नेदखति^७ : ‘ काइ सावजें नेली : ’ म्हणौनि भवती लोळणि^८ पाहों लागलीं : ते लोळणि^८ काहीं देखति ना : मग गोसावीयांपासि आलीं : तवं तेथ बैसलीं आहाति : मग तयांसि आश्चर्ये जालें : आवधीए गांवीं आश्चर्ये जालें : गोसावीं मेली माळीणि जीववीली^९ : ॥

७६ मूर्तिअवळोकनीं राउतां विस्मो

राउत एक^१ जोगेस्वरीचेया देउळा आले : तवं गोसावीयांसि पटिसाळेवरि आसन असे : गोसावीयांची श्रीमूर्ति अवळोकीत होते : मग निगाले : तवं चालवे ना : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साधें हो : तुम्हां प्रतिस्थानां जाणें असे : तरि यांसांघातें जाल ? ” “ जी जी : मज यांसांघातें चालवे ना : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जा : हे तुम्हां पारुखत जाति : ” “ हो कां जी : ” मग साधीं दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागलीं : मग निगालीं : ते मार्गे जात असति : आणि उभे ठाकति : आणि म्हणति : “ मां मां : देखिलें गा कैसे गोसावी वरवे : वहुत राजकुमर देखिले : परि ऐसें सौंदर्ये कव्हणी ठाई नाहीं : वह्या^२ घालीजति^३ राउळीं : आबुलीया घालीजति माहीएरीं : मग असीजे यां गोसावीयांचां ठाई : ” ऐसें तोखति : तवं तवं साधें टाकीति : ऐसें प्रत्यस्थानपरीयंत तोखत गेले : मग साधें मागुतीं गोसावीयांचेया दरीसनां आलीं : मग तयांचे सवद गोसावीयांपूढां सांघीतले : ॥

५ य. उठवे. ६ य. ताकभातु. ७ यगोने. न देखति. ८ गो. लोपनियां. ९ यगोहीने. राखिली. पं. १० जवं जीयाली तवं गोसावी जेथ असति तेथ नवी नव्हाळीली घेऊनि जाए : ७६. १ य. दोघे. २ हीने. वहीया. ३ य. मागीजति.

७७ गंगोतरणीं साधीं नांम उचारणें

साधें : लाहामाइसैं : रत्नमाणिकें : गोसावीयांचेया दरीसनां आलीं : गोसावीयांसि दरीसन जालें : साधें गोसावीयांसि कांहीं बोलों पवाडतीचि नां : लवकरि काउळगांवां निद्रास्थानांसि गेलीं : ब्राम्हणा एकाचीए ओसरीए निद्रा केली : साधें मध्याने^१ एकी रात्रीसि उठीली : “ आइ : चालसिना : गोसावीयांचेया दरीसनां जांओं : ” “ एल्हो : एधवांचि कैसीं जाओं : रात्रि वडील असे : ” मागौतीं निजति : माघौतीं उठीति : मागौतीं म्हणति : “ आइ : उठीसि नां : गोसावीयांचेया दरीसनां जांओं : ” “ एल्हो : एधवांचि कैसीं जाओं : निज : रात्रि वडील असे : ” नावेक उगीं होतीं : तव^२ सुप्रभाते आक्षेपें आलीं : “ आइ : चालसि ना : जांओं : ” “ एल्हो : मीं एव्हडेया वेळा नैयें : तुं जाए : ” “ हो कां ” म्हणौनि उठिली^३ : परवटु बांधला : निगालीं तवं उतारु चुकलीं : तीयें डोहाआंतु^४ उतरों बैसलीं : तवं पाणीं बहुत जालें : नावेक तेयाहीहुनि आगळें जालें : गळेयाइतुकें जालें : आणि बोबाइलीं : “ राखिजो जी श्रीचांगदेवराउळो : गोसावीयांची एल्हो दासि गेली जी : ” ऐसें बोबाओं लागलीं : गोसावीं प्रश्रेया गंगेकडे बीजें केलें होतें : तेथौनि गोसावी खांकरले : आणि जैसीं कव्हणीं उचलौनि थडीये आणिलीं ऐसीं आलीं : सामोरीं आलीं : तवं गोसावी परश्रेया बैसले असति : तैसींचि आलीं : दोहोंकडौनि दोहीं श्रीचरणां लागलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें काइ साधें हो : वाइसांसि भीया ना ? ” उगींचि नीगालीं : सामोरीं जाति तवं वाइसैं पुढां सागळ धेउनि उभीं आहाति : वाइसीं म्हणीतलें : “ एल्हो : एउतें वाबें बीजें केलें असे कीं : ” नाइक-तेया^५ भाखा उगींचि नीगालीं : मग गोसावीं उदका वीनयोगु करुनि गुंफे बीजें केलें : साधें आलीं : मग मागुतीं वाइसां देखतां गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागलीं : मग वाइसांकरवि साधांसि आणिक वस्त्र देववीलें : मग साधें तें वस्त्र नेसलीं : ॥

७८ पटिसाळे वाउनि साधां पाणिपात्र देणें

ते दीसीं वारसि : मग गोसावीं साधातें म्हणीतलें : “ साधें हो : नाएकू भिक्षा करुनि एइल तें पारणें कराल : कीं वानरा भिक्षा करुनि एइल तें पारणें कराल ? ” तेहीं म्हणीतलें : “ आउ भिक्षा करुनि एइल तें पारणें न करीं : हे जोगीण : हे चातुर्वर्णी भिक्षा करीते : नागदेओ भिक्षा करुनि एइल तें पारणें करीन : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : तुमतें अभ्यागतें आलीं असति : भिक्षा करुनि साधां पारणें करुं सुआ : ”

७७. १ य. मध्यमे. २ ही. तीसरे आक्षेपें उठीली : आइ— य. तवं सुक प्रभातीया आला : “ आइ—
३ य. पाहानपटेचि. ४ यहीने. ५ अ. नाए(ऐ)कतेया.

“हो कां जी :” मग भटोबासीं भिक्षा केली : साधां पारणें करुं सुदलें : गोसावीयांसि दुपाहारीचा पूजाअवस्वरु जाला : आरोगण जाली : गुळळा जाला : वीडा जाला : पहुडु जाला : उपहुडु जाला : ॥

मग गोसावीं विळिचीया आदपाहारा^१ एका : पटिसाळेवरि बीजें केलें : आवधीं भगतजनें गेलीं : साधीं म्हणीतलें : “जी जी : मीहीं एइन :” मग गोसावीं दखिणीला कोनांकडे^२ बीजें केलें : तेथ स्त्रीकरु घातला : तयांचां हातीं कांहीं नखें लागलीं : कांहीं न लगतींचि : आणि गोसावीं वरतां स्त्रीकरु केला : आणि स्त्रीकरासरीसीं पटिसाळेवरि आलीं : आणि तेयां आश्चर्य जालें : “हें काइ जी : कांहीं नखें लागलीं : कांहीं न लगतीति : आणि मीं वरि कैसी आलीयें ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “साधें हो : जीव ऐसे अधोमुख असति : परमेश्वरु ऐसें वरिपडौनि पाहात असति : एकाधा एकु ऐसी वरौती वास पाहील तेयातें ऐसेंचि काढीजैल :” ॥

मग गोसावी पटिसाळेवरि खेळु करीत असति : गोसावीयांसि सकाळि आरोगण जाली होती : मग बाइसीं वीनवीलें : “बाबा : आजि सकाळि आरोगण जाली होती : तरि आतां आरोगणे बीजें कीजो ना :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : एथचि घेउनि या : मग एथौनि साधां जोगीयांसि पाणिपात्र दीजैल :” मग बाइसें तेथचि घेउनि आलीं : कोरुका होता^३ : तो वेंचला^४ : कोरुका नाहीं : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वीनाएका-मागा^५ मार्कंडाची कोरकेयांची झोळी असे : ते आणा :” मग तो कोरुका आणीला : गोसावीयांसि ताट केलें : वर्ण : तुप : पोळी : गोसावीयांजवळि साधें बैसलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “साधे हो : या : हें तुम्हां पाणिपात्र देइल^६ :” एकु घासु स्त्रीमुखीं घालीति : एकु तयांचां हातीं घालीति : ऐसी कोरकेयांची आरोगणा जाली : मग वर्णभातु : कढी : एकु घांसु गोसावी घेति : एकु तयांचां हातीं घालीति : गोसावी कढीं साकवती घालीति : तवं उगींचि असति : मग गोसावी कढी साकवती घालीति : मग घांसु घेति : ऐसी कढी-साकवतीची आरोगणा जाली : मग ताकभातु : गोसावी एकु घांसु ताकभाताचा स्त्रीमुखीं घालीति : एकु तयांचां हातीं घालीति : साकवती घालीति : तवं उगींचि असति : मग गोसावी साकवती घालीति : मग घांसु घेति : मग भटोबासीं म्हणीतलें : “जी जी : एल्होसि ताकपातसेंवीण^७ गमेचि^८ ना :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “न गमो^९ कां गा : काइ चुळा एका ताकाकारणें प्राणीयें आपुला धर्मू सांडावा ? साधें हो : तुम्हांसि तक्रापाना^{१०} अनोज्ञा : सीं : बीं : चुळु : चीमुटि : यां चहुंमध्ये न गमे तरि एकु ठाओ आपजवीजे : त्रसों नेदीजे : त्रसला सांतां जीउ वीखयां सरण जाइल : देसाचां

७८. १ यगोही. अर्ध. २ गोहीने. कोनटयाकडे. ३ अगो. एकीवासना : कोरुका नाहीं. ४ (हीबो.). ५ य. नारायणा. ६ (य.). ७ गो. ताकपातसेनवीन. ही. तक्रपत्रसाखेवीन. ने. ताकभातें. ८ पं. गीळेचि. ९ यने. गमो. पं. नीगळों कां. १० यने. तक्रपात्रा. गो. तक्र पक्र.

सेवटां जाउनि : सर्वाधमत्व ब्राम्हणत्व स्वीकरील : ” यावारी भटीं म्हणीतलें :
 “ जी जी : हें साधनचतुष्टयें : हें आपणेयां आपण आपजविलेयां एक अनिष्ट आति :
 तरि हें अनिष्ट कैसें सेवावें जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें^{११} : “ अल्पें अनीष्टें बहुत अनीष्ट
 परीहरे तरि परीहरीजे^{१२} : ” ऐसें गोसावीं नीरुपण केलें : मग गोसावीयांसि गुळळा
 जाला : साधें आंचवलीं : मग बाइसीं गोसावीयांसि फोडी अळगवलीया : गोसावीं
 फोडी स्त्रीमुखीं घातलीया : अरधीया^{१३} काढौनि साधां दीधलीया : बाइसें वीडीया
 करुनि देति : गोसावी अर्ध^{१४} वीडी स्त्रीमुखीं घालीति : अर्ध^{१५} तयां देति : गोसावी
 पाउण वीडी तयां देति : चतुर्थासु आपण घेति : पाउण आपण घेति : चतुर्थासु तेयां
 देति : ऐसी आरोगण : तांबोळ जालें : ॥

७९ साधां क्रीमि ब्रह्मवीद नीरुपण

मग गोसावी तीएचि पटिसाळेवरि वेढे करं लागले : गोसावी उभे राहीले : मग
 सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साधें हो : हें देखिलें पैल प्रत्यस्थान : वारानसीसामान्य^१ नगर : एथ
 तुम्हीं असा : मां हें तुम्हां पाखापाखा^२ भेटैल : ” “ ना जी : मज एथ भिक्षा न करवे :
 तेथिचीं उंचेंखालें टेंकें : मज वेंघवेति नां : मीं रीधौरां असैन : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें :
 “ ऐसें होए साधें हो : परमेश्वरपुरीं असाल : श्रीप्रभुचां स्थानीं : जेथिचे क्रीमी ब्रम्हवीद :
 कृमीतें ब्रह्मा कीजे ऐसी श्रीप्रभूची लीळा : नेणिजे श्रीप्रभूची लीळा : कव्हणी वेळीं
 कव्हणां जीवा काइ देति^३ : साधे हो : परमेश्वरपुरीं भिक्षा करुनि जेवाल कीं मामे-
 यांचां घरीं जेवाल ? ” “ ना जी : मीं भिक्षा करुनि जेवीन : ” “ ऐसें होए : भिक्षा करुनि
 जेविजे : मामेयांचां घरीं नेजवीजे : ” “ जी जी : गोसावी केवि जाणति मामयांतें ? ”
 सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ते एथचे एजमान : ” “ जी जी : एजमान कैसे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें :
 “ हें दाभविहीरी होतें : यातें घोडेया घालौनि^४ घेउनि गेले : एथ पूजा केली : ते आगमीक :
 पूजा करं जाणति : दुधातुपाची आरोगण दीधली : ” मग साधीं पुसिलें : “ जी जी : क्रीमि
 ब्रम्हवीद कैसे जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ केसवनाएकाचा परिव्हा जंतुं भरला असे : तया
 वाटा श्रीप्रभू बीजें करीति : मग एकाघेया एकावरि श्रीचरणु ठेवीति : कां कृपाकटाक्ष
 झळके : मग क्रीमि असे तो ब्रम्हवीदु होए : ” ऐसें निरुपिलें : मग म्हणीतलें : “ जी जी :
 कैसेयां पाविजैल ? ” मग गोसावी एकें श्रीकरें मानें धरिलें : एकें बाहुटीए^५ : आणि
 म्हणीतलें : “ ऐसें जाइजैल : आणि ऐसेयाचि पाविजैल : ” म्हणौनि गोसावीं ऐला
 सेवटाहुनि पैला सेवटा वहीलें बीजें केलें : मग तियें रिधपुरासि गेलीं^६ : ॥

हीबी. तक्रपत्रसाके. ११ (प्रव. आ. १०८). १२ पंने. °वीषयां साक्ष न ठकीजे : कोमळज्ञानीं
 वीखो विघ्न : १३ गोने. आधीया. गो. आधी.

७९. १ बीगोयने. समान. २ एवा. मासामासा. हीबी. आठा पाखा सांभाळील. ३ (प्रव. वि.
 २१३-१४). ४ यगोपंने. वाउनि. हीबी. बैसौनि. ५ गो. बाहोटीए. ने. बाहुवटिए. ६. (हीबी.).

८० जाखुबाइ वेख परीहासु

सावंखेडाची^१ जाखुबाइ तीएं स्वक्रीये^२ : गोसावीयांचेया दरीसनां आलीं : गोसावीयांसि दरीसन जालें : गोसावीं पाठवणीं दीधली : तीहीं म्हणीतलें^३ : “ जी जी : मीं गोसावीयांपासि राहीन : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसियांसि एथ राहों नेदिजे : ” “ जी जी : तरि देखों इयें अवधीं असति : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ इयें काइ मानुसें ? इयें मरणांसि धरणें बैसलीं असति : ” “ जी जी : मींहीं ऐसीचि असैन : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तरि इयें ऐसीं इटामाती वाहावीती : ” म्हणौनि श्रीकराचेनि अनुकारें माथेयाकडे दाखवीलें : तीहीं मानलें^४ : “ जी जी : वाहीन : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुमचा साउला मैळैल : तुमची चोळी मैळैल : तुमचा माथा मैळैल^५ : तुमची नखें मोडती : ” “ जी जी : मोडती तरि मोडती : आणि काइ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तरि ऐसें करावें लागेल : ” “ जी जी : करीन : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तरि एथ राहों नेदिजे : ” येतुलेनि भियालीं : मग गेलीं^६ : ॥

८१ आउ पवनगुरु उपाहासु

गोसावी गंगेआंतु वहीलें बीजें करिताति : आउसें सरिसीं धांवताति : “ जी जी स्वामीं जगंनाथा : हळु^१ चालिजो जी : पवनु तुटैल : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ नाएका : पवनु काइ चालतां तुटैल ? तुमचे गुरु होते : ते हेंदरे^२ : कांहीं जाणति ना : पवनाचीं कार्यें तीयें काइ ऐसीं ? पवनाचीं कार्यें तीयें ऐसीं कीं^३ : ” म्हणौनि मुंजीयाची गोष्टि सांघीतली^४ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ माहात्मे एक देउळीं बैसले असति : तीये गांवीचोया ब्राम्हणाचेया पुत्राची मुंजि : तो अवघा गांड आवंतिला : मग देउळासि आले : तवं ते माहात्मे बैसले असति : तयां माहात्मेयांतेंहीं आवंतीलें : तयांतें म्हणीतलें : ‘ आइत होइल आणि बोलाउनि : ’ ते गेले : तैसीचि गांवां पळणि जाली : तेहीं माहात्मां कवाडें घातलीं : काष्टी^५ लाविली : तो गांवु ओसु जाला : मागुता बहुतांकां दीसां वसता जाला : मुंजीया तो म्हांतारा जाला : तेया देउळावरि टेंक जालें : तेणें म्हणीतलें : ‘ माझी मुंजी जाली^६ तें एथ देउळ होतें : ’ खणति तवं देउळ निगालें : कवाडें उघडिलीं : तवं ते बैसले असति : काष्टीचे तवीली : मग तेहीं माहात्मां म्हणीतलें : आइत जाली ? ’ ‘ नां हो : ’ मग दुधभातु जेउं सुदलें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पवनु तो काइ ऐसा ? पवनु तो ऐसा^७ : ” ॥

८०. १ (यमु.). २ गो. सवक्रीएं. ने. सक्रीयें. ३ रामे. रुळैल. ४ पं. ‘तुमचा श्रूधारू भांसळैल.

८१. १ यमु. ढाळें. २ शोध. वाल्हुदाए. ३ रामे. ‘म्हणौनि नांदिएडीं आंबोचार सांघीतला.

४ (यमु.). ५ हो. कामुटी. एवा. टाळी. ६ एवा. बांधली. ७ पूर्वार्ध लीळा २६ पाहा.

८२ आउ इटाप्रसंगीं सीक्षापण

गोसावीयांचां ठाईं मातिकाम होत असे : भगतजनें इटामाती वाहातें असति : पैलाकडौनि आउसें आलीं : तेहीं म्हणीतलें : “ हा रे नागदया : इटा वाहातां तुम्हीं काइ देखिलें असे ? है रे : अग्नि : ब्राम्हणु : साक्ष करुनि जीया हातीं लाविलीया : तेयातें सांडीलें : तेयाचेनि पापें कें रीगाल रे ? काइ खाल इया इटामातीया ? ” भटोबासीं म्हणीतलें : “ ढोरें राखा हो आउये : हें दास्य कें करूं लाभे ? ” ऐसें म्हणौनि गोसावीयां-पासि आलीं : गोसावीयांसि बाहीरीला पाटसरेयावरि आसन असे : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वरिलाचा^१ हाकारा आला होइल तेव्हळि अग्नि : ब्राम्हणु साक्ष करुनि जीया हातीं लाविलीया तीया काइ राखों सकति नाएका ? ” “ जी जी स्वामीं जगंनाथा : तरि का आपण राखिजैल ? ” “ तरि काइ नाएका : ” “ तरि नेणेंचि जी स्वामीं जगंनाथा : तरि स्वामीं जगंनाथाचें दास्य राखैल : ” म्हणौनि आपणहीं इटामाती वाहों लागलीं : ॥

८३ पौळि सीळा वाणें

एकु दीं गोसावीयांसि मादनें^२ करावेया : सीळ पौळीबाहीरी होति : ते आवघे भगतजन वात होते : ते उचले ना : गोसावीं लघुपरश्रेया बीजें केलें : लघुप्रसन्नयो सारुनि तेथ बीजें केलें : तवं सीळ उचले आणि माघौती पडे : गोसावीं श्रीचरणीचा आंगुठा सीळेसि टेंकीला : हातु लावीला : आणि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मा मा : ” आणि सीळ मादनेंस्थानीं^३ निरुती^४ पडली : मग तीए सीळेवरि गोसावीयांसि मादनें होए : ॥

८४ दाइंबाप्रति गंगा द्रीष्टान्तु निरोपणें

दाइंबासि आउसांवरि भाओ^१ नाहीं : मग एकु दीसीं सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भोजया : हे गंगा कवणें आणिली गा ? ” “ जी जी : गौतमें आणिली : ” “ हां गा : कोणे ठाउनि आणिली ? ” “ जी जी : कोणहीं म्हणे : महेसाचिए मुगटौनि : कोणहीं म्हणे : वीष्णुचीए ठाउनि^२ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां गा : पाणीं हें तेंचि ? ” “ नां जी : त्यें कैचें ? तें निगौनि गेलें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तेणेंचि मार्गे जें आलें उदक तें जरि लोकाचेया हाडगदलेया पापा पुरश्चरण करीत असे : तरि इतुलेयांही संबंघापुरती आउ नव्हे ? इचा तुम्हीं वीटाळु मानां^३ ? ” ॥

८२. १ (यमु.). २ एवा. बाहीरिलाचा.

८३. १ अ. लावणें. २ गो. माजनें. मु. मार्जनें. ३ गो. माजनें. यमु. न्हाणीएसि. ४ यमु. नीगुती.

८४. १ हीबोने. बुधि. २ हीबी. चरणीहुनि. ३ हीबी. तेहीं म्हणीतलें : “ हो कां जी : ” मग तीये दीउनि दाइंबा आउसातें मानीति. पं. हे जोगिणि म्हणां : इएं एथौनि आन जालीं असति : हां गा : जीउ काइ गा जोगी ? कीं माहारू ? कीं ब्राह्मणु ? जीवु तो सूधु : चोखटु : केवलं :

८५ नाथोबा पदींपदीं नीधान कथन

रात्रि एकु दीं गोसावीं प्रश्रेया बीजें केलें : सरीसे नाथोबा असति : तवं प्रकासाचे जाळ देखों लागले : मग गोसावीयांतें म्हणीतलें : “जी जी : हे जाळ काइसे ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “यें^१ निधानें गा : ” “जी जी : इतुकीं कैसीं नीधानें ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “इयें ऐसीं पाउलपाउला असति गा^२ : ” ॥

८६ इंद्रियार्थरसव्यतिरिक्त अन्नप्रशंसा*

[गोसावीं^१ जोगेश्वरीं साधांतें म्हणीतलें : “साधें हो : भीक्षा करुनि घेइजे : परि कव्हुणाचें न जेवावें : ” तें भटीं आइकिलें होतें : म्हणौनि भट भिक्षा मागती : जेवीती : मातीकाम करीती : आणि भूक लागे : परि उगेचि असति : तें जाणौनि एकु दीं गोसावीं भटातें म्हणीतलें : “वानरेया : पाणीभात जेवा : मग व्यापारा : ” भटीं म्हणीतलें : “ना जी : व्यापारुनि मग भिक्षाभोजन करीन : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तें कां गा ? ” “ना जी : तें गोसावीं वारिलें असे कीं : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वानरेया : इंद्रियार्थ-रसव्यतिरिक्त अन्नीं काइ गा दोषु असे ? ” “ना जी : तरि गोसावीं कां निषेधिलें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तें निरालंबीसि : ” “हो कां जी : ” ॥]

८७ छीनपापीं गुंफे अवस्थान*

मग गोसावीं छीनपापासि बीजें केलें : तेथें एकी गुंफा होती : पुर्वामुख : तेथ गोसावी-यांसि अवस्थान जालें : ॥

आणि हा विकल्पु प्रेतदेहा कारण : ” ऐसें निरूपण केलें : मग दाइंबासि आजसांवरि बुद्धि भाओ आला : ॥

८५. १ हीबी. ^१एथिचीं— २ हीबी. ^०“जी जी : तरि दीसति ना ?” सर्वज्ञें म्हणितलें : “पायाळासि दीसति गा : ” एवा. “एथिचीए जवळिके दीसति गा : ”

८६. * (प्रव. आमा. २१०).

१ बाइदेवोबा^०.

८७. *हीबी. प्रतीत जोगेश्वरीहून छिन्नपाप येथे येताना ‘घटसीधनाथीं वसति ॥ नींबा मठीवस्ति ॥ पेहेरा संगमीं वाळुजादेवीं वसति ॥ सुरेगावीं वसति ॥ घोगरगावीं सीधनाथी वस्ती ॥’ असा क्रम आहे. मग छिन्नपाप. पं. प्रतीत जोगेश्वरीहून निघाल्यावर ‘ब्राह्मणीए वसति’ ही आदि असून तेथील लीळा पुढीलप्रमाणे दिली आहे. ‘गोसावीं बाम्हणीएसि बीजें केलें तवं कमळनाएकु भेटले : तेहीं दंडवत केलें : श्रीचरणां लागले : मग वीनवीलें : “जी जी : माझेया घरासि गोसावीं बीजें करावें जी : ” गोसावीं वीनवणी स्वीकरिली : बीजें केलें : पटिसाळेवरि आसन जालें : ब्राह्मणीतें म्हणीतलें : “हे काइ ? एया : गोसावीयांसि दंडवत करि : ” ते आली : गोसावीयासि दंडवत केलें : श्रीचरणां लागली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : पुत्री सीणलीति ? ” म्हणौनि पाठीवरि

८८ गुंफा करवणें

मग दुसरी भगतजनांलागि गुंफा नाहीं : मग दुसरी गुंफा गोसावीं करविली : बादाठाणीहुनि पीपळे वामनभटीं दळवाडें आणिलें^१ : तें पाहार दीसु मातीकाम होए : मग गोसावी पुरे करवीति : एकु दीं गारि आधिलां दीं ओलुनि^२ ठेवीली होती : पूजाअवस्वरु जालेयावरि व्यापारु करावेया गेले : तवं अवघी गारि मुंगीयां भरली होती : गोसावीयांपुढां सांगावेया गेले : “जी जी : अवघी गारि मुंगीयां भरली असे : तरि काए करुं ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तें स्थान सांडा : आणिकीए ठाईं गारि करा : येथचि सेवा ते भुतां अवीरोधें करावी कीं गा :” मग आणिकीए स्थानीं गारि केली : ॥

८९ भटां उदरवेथानिवृति

एकु दीं मातिकाम होत होतें : तवं भटोबासांचें पोट उदैलें^१ : तें भटोबासीं पाठि निंवातळीं घातली असे : मातिकाम राहीलें : गोसावीं वाहीरि बीजें केलें : तवं मातिकाम राहीलें असे : “हां गा : व्यापारु कां राहीला ?” “जी जी : नागदेयाचें पोट दुखताए :” गोसावीं तेथ बीजें केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वांनरेया : व्यापारु काइ गा राहीला ?” “काइ करीं जी : माझें पोट दुखताए :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तुं न करीसि तरि हे आवघे न करीति कीं :” “काए करीं जी : माझें पोट दुखों राहावीजो : मां मीं करीन :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एथौनि तुझें पोट दुखों राहावीजैल तरि कीती गुंडे वाहासी ?” भटोबास थोडे म्हणति : गोसावी बहुत म्हणति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ना बावीसां गुंडेयांची सीष्टाई^२ :” ऐसां बावीसां गुंडां ठी जाली : भटोबासीं मानिलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आणिसि ना गा :” “जी जी : माझें पोट दुखों राहावीजो नां :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “करुं आदरि पां^३ : मां पातलें कर्म एथौनि धरिजैल :” दुखेंसीं उठिले : गेले : पोटेंसीं गुंडा धरिला : आणुनि घातला : तवं नावेक राहालें : ऐसें बावीस गुंडे वाहीले : तवं निसेख राहीलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “विधी अविधी परिहरे^४ :”

यावारि भटीं पुसिलें : “जी जी : गोसावीयांसि जो अनुसरे तयासि देहीक निरोध न बधिती कीं : जैसा मज सुळ उठिला :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वानरेया : अनुसरलेयातें निरोध न बधिती^५ :” ॥

स्पर्सिलें : “जनी जी : न सीणें जी : गोसावीयांसि दरीसन जालें : आता सुखीनि होइन जी :” मग मर्दना मादणें जालें : पुजाअवस्वरु जाला : आरोगण जाली : तेथ वसति जाली : तोचि दीसू : तेचि नक्षेत्र : तीसि पुत्रू जाला : तो साता आउक्षी जाला : ॥’

८८. १ (यमु.). २ गो. वोलौनि. मु. वोलउनि.

८९. १ हीमुनें. उठिलें. २ (यमु.). ३ हो. एवा. °मां पातलें दुख भोगें एथौनि निमानिजैल. (एवा. °धाडिजैल). ४ (पं. प्रव. आ. २४५). ५ (प्रव. आमा. १९६).

१० पीपळे वामनभटखीरिभोजनीं भटां वीस्मो

पीपळे वामनदेव गोसावीयांलागि उपाहार घेउनि आले : गोसावीयांसि पूजाअवस्वरु जाला : गोसावीं सपरीवारीं आरोगण केली : गोसावीयांसि गुळळा जाला : वीडा ओळगविला : मग भगतजन आंचवले : भटोवास आंचउनि गोसावीयांजवळे बैसले असति : वामनदेव गांवां निगाले : आपुलीं भाजनें मागीतलीं : अवघीं दीधलीं : वाटेभरि खीरि उरली होती : ते काइसां^१ फेडावेया नाहीं : मग बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : हे खीरि काइसां फेडुं ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ठेवा वानरसांपुढें : ” भटोबासीं म्हणीतलें : “ हें काइ जी : मज उदका^२ प्राश्रमु^३ नाहीं : मां मज इतुली खीरि काइसेनि खाववैल^४ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ घेया : एथीनि म्हणीजताए : भरलेया गाडेया काइ सुप जड^५ ? घांसु घेया : आणि एथिची वास पाहा : ” “ हो कां जी : ” बाइसीं वाटें पुढां ठेविलें : जेवीति : घांसु घेति : आणि गोसावीयांची वास पाहाति : ऐसे जेवीत असति : आणि एकसरीं वाटेयाचां बुढीं खटकरि नखें लागलीं : आणि भटो-बासांतें विस्मो जाला : “ हें काइ जी : पुढारी इतुकी खीरि जेविलां : आणि मीं आपणेयां प्रमाण^६ नेणेंचि : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें काइ गा : इतुली खीरि जेविलासि : आणि आपणेयां प्रमाण^७ कैसा नेणसि ? आणिकी इतुलीचि असती तारि तेही जेवीतासि ” ॥

११ स्त्रीपानाळव्येथा बाइसां कोपणें

गोसावीयांचेया दरीसनां स्त्री एक आली^१ : तेयांतें एतां देखिलें : आणि गोसावीं लवकरि बाहीरि बीजें केलें : तो गोसावीयांचां श्रीमुगुटीं दारवंडु^२ लागला : आणि बाइसीं म्हणीतलें : “ हें काइ वो जालें यां रांडांसि : बाबाचा श्रीमुगुटु दुखवला : ” ऐसीया सवीया दीधलीया : देतां सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : तुम्हीं सवीया कैसीया देतें असां^३ ? प्राणीयें एथ आलेयां जळतां जावें : तरि नीवावें तें कोठें ? ” मग गोसावीं तेयां नावेकु अवस्वरु दीधला : मग पाठवणी दीधली : ॥

१२ रेइनाएका ज्वरुनिवृति

रेइनाइक ते डोंबेग्रामीचे आधीकार्ये : ते अखंड गोसावीयांचेया दर्शना येति : एकु दीं^१ रेइनाएका ज्वरु आला : नव लंघनें पडिलीं : नव दीस जाले^२ : परि ज्वरु न वचे^३ :

१०. १ यमुहीने. कांहीं. २ यमु. सीता. ३ मुने. पराश्रमु. ४ गोने. जेववैल. ५ हीबी. पं. ६ गो. परिवाण. ७ य. परीवाण. मु. परिमान. गो. प्रवाण. अ. परिण. ८ हीबी. एवा.

११. १ यमु. घोगरगावीचीया दोघी स्त्रीया गोसावीयांचेया दर्सना आलीया. २ यमु. पनाळ. ३ (यमुपं.).

१२. १ (मु.). २ (यमु.). ३ यमु. पुत्रा नागनाएकातें म्हणीतलें : “ गोसावीयांचें चरणोदक

मग नागोवा तयांचे पुत्र : ते गोरुवें बोळवावेया निगाले : मग म्हणीतलें : “ गोसावीयांचेया दरीसनां जाओं : मग चरणोदक आणुं : ” म्हणौनि वाखतीए तांबीया घातला : गोरुवें बोळवुनि गोसावीयांचेया दरीसनां आले : गोसावीयांसि छीनस्तळीएवरि^४ आसन असे : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : गोसावीयांजवळि बैसले : गोसावीयांतें देखिलें : आणि वीनउं वीसरले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें^५ : “ सांपें नाएकु एथ दीसे ना ? ” “ जी जी : तयां थोरि असकति असे : नव लंघनें पडिलीं असति : ” नावेक होते : मग निगाले : तवं वाखतीए तांबीया असे : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां गा : हें वाखतीए काइ ? ” “ जी जी : हा तांबीया : चरणोदक नेयावेयालागौनि आणिला : तें मागों वीसरलां जी : तरि चरणोदक देयावें जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एणें काइ होइल ? ” “ जी जी : एणेंचि होइल : ” मग बाइसीं वीनवीलें : “ बाबा : ओपीजो वापुडेयासि चरणोदक : ” मग बाइसीं चरणक्षाळण केलें : चरणोदक तांबीयां भरिलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें तयांसि भीतरि देयावें : आंग सीपावें : उरैल तें ठेवावें : उदीयां आंगीं पाणीं सुआल : तयांतु घालावें : आणि नाएकांतें ऐसें म्हणावें : “ एथचिया दरीसनां बोलावीलें असे : ” “ मां जी : तयांसि कानीं प्रतवे ना^६ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसें करा पां : ” बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा म्हणत असति तें करि पां : ” मग ते निगाले : तवं रेइनाएक बोबाओं लागले : “ नागदेओ कें ? काइ मज उबगला ? ” तवं ते गेले : “ हां रे बा : कें गेला होतासि ? काइ मज उबगलासि ? ” “ ना : मीं गोसावीयांचेया दरीसनां गेलां होतां : ” “ कटकट : मजपुढें सांगतासि तरि मीं चरणोदक आणवितां : ” “ मीयां चरणोदक आणिलें असे : ” “ तरि माझेया ज्वराचें वीनवीतासि कां ? ” “ ना वीनवीलें : गोसावीं म्हणीतलें : हें चरणोदक भीतरि घेयावें : आणि आंग सीपावें : उरैल तें ठेवावें : उदीयां आंगीं पाणीं सुआल : तयांतु घालावें : नाएकांतें ऐसें म्हणावें : जें एथचेया दरीसनां बोलावीलें असे^७ : ” “ मां तुं ऐसें न म्हणसीचि : मज कानीं न परतवे : ” “ गोसावी म्हणति : ‘ ऐसें करा : ’ ” मग तयां चरणोदक धाएवरि पेओं सुदलें : प्याले : आणि अंतरज्वरु समला : आंग सीपिलें : तेणें वरीलु तापु काढला : उरलें तें तोंड बांधौनि वाजेबुडि ठेविलें : उदेयां आंगीं पाणीं सुदलें : तयांतु घातलें : उपा-हाराची आइत करविली : मग आपण गोसावीयांचेया दरीसनां निगाले : वेसीदारा-वाहीरि^८ आले : तवं डोंवाएचें देउळ देखिलें : डोंवाइ कुळदेवता : ‘ तरि जाओं दंडवता : ’ म्हणौनि तेउते अव्हांटले^९ : आणि न चलवे : तेव्हळि दोघांचेया खांदावरि हात घालुनि

आणि : मग माझा जरू जाइल : ” ते चरणोदकालागि येति आणि विसरेति : ४ हीय. सींह-स्थळीं. ५ गोने. पुसिलें. ६ अ. प्रते ना. मु. परतवे ना. ने. का नीपतवेना. ७ यमु. ना : मज कानीं प्रतवे (मु. परतवे) ना : मां दरीसनां कैसा जायें ? ” “ ना जाल तरी जाववैल : गोसावी म्हणति ऐसें करा. ८ अ. पासि. ९ ही. मोहोरले.

दुखरूप^{१०} गेले : वीडा वाइला : दंडवत घातलें : मग गोसावीयांचेया मोहरा निगाले : आणि हात काढिले^{११} : गोसावीयांसि सींहस्तळीवरि^{१२} आसन असे : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : गोसावीयांजवळि बैसले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ काइ नाएको : ज्वरें पीडलेती ? ” “ जी जी : तैचि गोसावीयांतें वीनवीतां तरि इतुले दीस काइसेया वीचंवतां^{१३} ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ नाएका : एथीची मोहराचि पुरे : ” तवं भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : वेषाचेनि नवसीए रोग : ज्वर : विघ्नें उपशमति ऐसें काहीं आति ? ” गोसावीं मानिलें : भटीं पुसिलें : “ जी जी : एथीचिया वेशा कवण कवण वर्ण : कवण कवण अवर्ण ? कवणी स्त्रिया कवण पुरुष अधिकारी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : हिंसा विकल्पातें नाश्राये तो जीवु सर्वाधिकार्या : ” “ हो कां जी^{१४} : ” रेइनाएक नावेक गोसावीयांपासि बैसले होते : मग बाइसांतें म्हणीतलें : “ बाइ : गोसावीयातें गुंफे जावेयाचें वीनवावें^{१५} : मीयां नागदेयाकरवि उपाहारू आणवीला असे : ” आणि बाइसीं गोसावीयांतें वीनवीलें : गोसावीं वीनती स्वीकरीली : गोसावीं गुंफे बीजें केलें : गोसावीयांसि पूजाअवस्वरू जाला : तवं नागोवा उपाहारू घेउनि आले : रेइनाएकालागौनि^{१६} जुनेयां^{१७} तांदुळांचें सीत आणिलें : गोसावीयांसि ताट केलें : भगतजनां ठाए केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : हें पैल काइ ? ” “ जी जी : नाएकालागौनि सीत आणिलें असे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : यां आवघेयांसरीसें वाढा : ” तेहीं म्हणीतलें : “ जी जी : मज बाधील : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ न बधीजे^{१८} : ” मग तयांहीं आवघेयांसरीसें वाढिलें : मग गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळळा जाला : वीडा जाला : आवघे भगतजन आंचवले : मग नागदेओ भाजनें घेउनि निगाले : मग नीगतां गोसावीं तयांतें म्हणीतलें : “ वीळिचां नाएकालागौनि घोडें आणावें : ” “ जी जी : ” मग तीं वीळिचां घोडें आणिलें : मग रेइनाएकें गोसावीयांतें वीनवीलें : “ जी जी : गोसावीं डोबेग्रामासि बीजें करावें : तेथ बरवें तीनि मठ असति : तेथ गोसावीं बीजें करावें : मज एथ गोसावीयांचीए सेवे एववे ना : ” मग गोसावीं वीनती स्वीकरीली : मग रेइनाएक निगाले : ॥

९३ पंच मोदक स्वीकार

एकु दीसीं गोसावीयांचिया दरीसनां घोगरणांविचीया वाइया आलीया : तयांचे गुरु ते सरालां^१ असति : तयां नांव नरसींहारण्य^२ : तेयांचीए भेटी जाति : तेवींचि

१० यमु. दुखें. गो. दुखपर. ११ यमुहीबीने. सोडिले. य. °चालों लागले. मु. °चालों आलें. १२ यमुगोने. छिन्नस्थळीं°. १३ हीबी. पीडतां. १४ (प्रब. आमा. १७७-१७८). १५ होबीगोने. वीनवा कां. १६ गो. °पथ्यालागि. १७ ही. °तांदुळाचीं पथें आणिलीं. बी. °तांदुळाचें पथ्य— १८ (यमु.).

९३. १ य. सरले. २ हीबी. नरसींह भारथी. यमु. नरसींहानुभव.

गोसावीयांचेया दरीसनां एति : मग एकु दीसीं आपुलेया गुरुलागि लाडु केले : मग लेकीं^३ म्हणीतलें : “ हां गे : श्रीचांगदेओराउळांचेया दरीसनां जाउनि : तरि तेयांलागौनि थोरले पांच लाडु^४ करुं : ” मग गोसावीयांलागौनि थोरले पांच लाडु केले : आपुलेया गुरुलागौनि दुरडीभरि^५ लाडुआं केलीं : मग गोसावीयांचेया दरीसनां आलीया : गोसावीयांतें देखिलें : आणि आवघे लाडु दरीसनां करावे ऐसें उपजलें : मग आवघे लाडु गोसावीयांसि दरीसन केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें आवघे लाडु नेघें : हें आपुले पांच लाडु घेइल : येर जयांचे तेयांलागौनि घेउनि जा : ” मग गोसावीं आपुले पांच लाडु वरील घेतले : “ एया : आम्हीं पैन्हां लाडु केले^६ म्हणीतलें तें गोसावीं येथ^७ जाणीतलें : ” ऐसें तया आश्चर्यें जालें : ॥

मग ते लाडु घेउनि सरालेया आली : ते बाहीरि बैसले होते : तयांपुढें ते लाडु ठेवीले : मग मागील गोष्टि आवघी तयापुढें सांघीतली : मग तेहीं म्हणीतलें : “ ऐसियां तुम्ही : तरि जा तेयांचिपासि : ” म्हणौनि पांपरा दुरडी हाणीतली : ते आवघे लाडु सांडले : आणि आपण भीतरि गेले : तीं आवघे लाडु भरिले : मग लेकीं म्हणीतलें : “ चाल गे जाओं : एथ काइ असे ? ” मग लाडु घेउनि गोसावीयांचेया दरीसनां आलीया : एकें म्हणति : ते लाडु तयांचां सीक्षीं घेतले : मग गोसावीयांपासि आलीया^८ : एकें म्हणति : तीया खेइगोइ : एकें म्हणति : तीया नव्हति : ॥

९४ नाथोबाकरवि तांदुळजा खूडवणें

गोसावीयांसि उदेयाचा पूजावस्वरू जालेयानंतरें गुंफे दक्षिणे सेत : तेउतें गोसावीं वीहरणां बीजें केलें : सरीसे नाथोबा असति : तवं तेथ बरवा कोंवळा तांदुळजा असे : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मंडळिका : हा तांदुळजा घेया गा : ” नाथोबायें तांदुळजा खुडिला : गोसावीं गुंफे बीजें केलें : नाथोबायें तांदुळजा बाइसांहातीं दीधला : बाइसीं बरवा रांधिला : गोसावीयांसि पूजावस्वरू जाला : मग बाइसीं गोसावीयांसि ताट केलें : गोसावीयांसि^१ तो तांदुळजा रुचला ऐसें नाथोबायें देखिलें : मग एरीं दीं न पुसत आणिला : बाइसांचां हातीं दीधला : बाइसीं बरवा रांधिला : मग गोसावीयांचां ताटीं अळगवीला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : हा तांदुळजा कैचा^२ ? ” “ बाबा : हा नाथोनि आणिला : ” तेही तेथ उभे असति : “ बाइ : हा फेडा : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मंडळिका : हा तांदुळजा काइ एथौनि आणवीला ? ” “ ना जी : ” “ तरि काइ बाइसीं आणवीला ? ” “ ना जी : ” “ तरि कोणें आणवीला ? ” “ जी जी^३ : हा

३ (हीबीपं.). ४ गो. साखरलाडु. ५ हीने. °लाडु केले. ६ (यमुनेही.). ७ पं. राहिलीया : अनुसरलीया :—.

९४. १ यमु. °आरोगण करीतां ते भाजी रुचली. २ यमु. कोणें आणिला ? ३ यमु. °कालि

मीयांचि आणिला : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " हां गा : एथचा व्यापार तो एथ पुसपुसों कीजे कीं : " ॥ यावरी गोसावी कीर्तिकठियाचा दृष्टांत निरूपिला : [सर्वज्ञें म्हणीतलें : " कव्हणी एकु कठीया असे : तो भोगस्थानाची सुश्रवा करी : झाडी : सडासंमार्जन करी : तें देखौनि गांदीचि म्हणति : ' कठीए हो : निकें करीत असा : बरवें करीत असा : ' तें आइकौनि दीसवडिचां दीसवडि हातुहातु चढवी : तेयासि देवता आपुलें फळ नेदीचि : तेयासि कीर्तिचेंचि फळ जालें : तैसें अनुसरलेनि पुरुषें कीर्तिपर क्रिया कव्हणीचि न करावी : " ॥]

९५ आउस्तुतिकरणीं गणपति आपयो कोपणें

आउसें^१ सरालेया गेलीं होतीं^२ : तें गणपति आपैयोयें म्हणीतलें : " हांआउ : आम्हांसि गोसावीयांचें दरीसन करा कां : " " नां रे^३ : चक्रस्वामिचां ठाई मानमान्यता नाहीं : अव्हानवीसर्जन नाहीं : तेथ रायारंका सरि : " " नां आउ : काइ करावी असे मानु-मान्यता ? काए करावें असे अव्हानवीसर्जन ? पुरुषाचें दरीसनचि पुरे : " " हो कां रे : तरि चाला : " मग गोसावीयांचेया दरीसनां आले : गोसावीयांसि सींहनारायणाचीए आंगणीं गरुडाचीए पाठिसीं पुर्वामुख आसन असे : आले : दंडवत केलें : श्रीचरणां लागले : मग गोसावीं अव्हान केलें : अपार मानुमान्यता केली : मग गोसावीयांजवळें बैसले : मग गोसावी नावेक होते : मग गंगेकडे बीजें केलें : तयांसि^४ मान्यता देखिली : आणि आउसां स्तीति जाली : सींहनारायणाचां दारवठां बाबुळ^५ होती : तीएवरि वळघली : आणि म्हणति : " गोसावी कामधेनु : गोसावी कल्पतरु : गोसावी चींतामणि : " ते म्हणति : " ऐसें होए : आउवोदेवी : " तव गोसावीं बीजें केलें : दारवठां उभे राहीले : मग म्हणीतलें : " हें काइ भटो : तुम्हीं वीद्वांस : कांहीं सास्त्र जाणां : हे आउ स्त्रीमनुष्य : इयें काइ स्तुति करितें असति : तुम्हीं काइ तोखत असा ? कामधेनु तें एकांचीए दारीचें ढोर : तैसा काइ परमेश्वर ? कल्पतरु तो एकाचीए दारीचें झाड : तैसा काइ परमेश्वर ? चींतामणि तो एकांचीए गळांचा मणि : तैसा काइ परमेश्वर ? कें अचित्यानंतशक्ति परमेश्वर : आणि कें चिंतामणि कामधेनु ? करा गा यांसि तें : " ऐसें म्हणीतलें आणि आउसांची स्तीति भंगली : " जी जी स्वामीं जगंनाथा : राजमान्यु^६

गोसावीयांसि रुचला म्हणौनि आणिला. ४ यमु. °मग ताटीचा फेडवीला. एवा. हीरवाचि सांडविला. ५ (दृषा. ९५. कीर्तिकठियाचा दृष्टांत. 'नाथोबावरि तांदुळजयाचीए भाजीएवरि छिन्नपापी गुंफेसि निरोपिला'—दृस्थ.)

९५. १ य. °रुसौति. २ यमु. °मग गणपति आपयोपुढें गोसावीयांचीया गोष्टी सांगति : गुण अनमोदीत आश्चर्य बोलति : गणपति आपयो म्हणितलें : " तरी मी गोसावीयांचीया दर्सन येवों ? "

३ यमु. " ना रे बा : ते आगाध असति :— ४ गोने. तयांची. ५ यमु. कांटी. ६ एवा. तैसें काइ हें ?

७ अगोय. राज्यमानु.

ब्राह्मणु जी : कीजैल तें मजचि कीजो : ” म्हणौनि उतरलीं : मग : श्रीचरणां लागलीं : ॥

९६ भट नाथोबा पूरप्रवीष्ट^१ मंडळीकू रक्षणें

एकू दीं गोसावीयांसि उदेयाचा पूजाअवस्वरू जालेयानंतरें गोसावीं वीहरणां बीजें केलें : गंगेचीए थडीएवरि : भांडेभेदनांसरीयां उभे राहीले : दोहीं पात्रांसरीसीं गंगा जात असे : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां गा वानरेया : मंडळीका : तुम्हीं एव्हढां पुरीं पैलाडि जाल गा ? ” “ जी जी^२ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तरि रीगा : ” तीं पांगुरणें ठेवीलीं : दोघीं दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : दोघै रीगाले : थडी पावतपावतां गोसावीं बोलावीलें : “ मंडळिका मंडळिका : वानरेया वानरेया : ” म्हणौनि फूटेनि बोलावीलें : आणि दोघै परतले : मध्यु पावले : आणि नाथोबा लागले वाहों : आणि वाइसें^३ लागलीं बोवांओं : “ जी जी : देवीका कींकरु मंडळीकु वाहवला जी : ” आणि गोसावीं थडीया-थडीया बीजें केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथचि गा मंडळिका : एथचि गा मंडळिका : ” म्हणौनि गोसावीं फुटा भवंडिला : आणि नाथोबायें थांव^४ घेतलें : तवं गुडुघेया इतुकें पाणीं : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : मंडळीकातें कासे लाउनि घेउनि या : ” भटोवास गेले : कासे लाउनि घेउनि आले : मग दोघै गोसावीयांचेया स्त्रीचरणां लागले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ काइ गा मंडळिका : भागलेति ? ” ऐसें गोसावीं संबोखिलें : ॥

९७ पुरप्रवीष्ट स्त्री तारणें

देइगांविची वाइल अखंड पींपळु सींपावेया ए : ते अखंड गोसावीयांतें देखे : मग एकू दीसीं गोसावीयांसि सींनस्तळीवरि^१ आसन असे : ते वाइल^२ पींपळु सींपावेया आलीं : तवं गोसावीयांतें देखिलें : आणि तांबिया गंगेसि सांडिला : आणि गंगेआंतु घातलें : तीयें गंगेआंतु एओं लागलीं : आवघा लोकु थडीचा होता तो बोवांओं लागला : वाइल पुरें गेलीं : म्हणौनि : एक तेयांचेयां संबंधीयां सांघों गेले : तवं वाइसीं म्हणीतलें : “ हा वावा : हे वाइल कैसी बुडे नां ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : हे एथिचीया दरीसनाचीया चाडा एती असैल^३ तरि तीएतें नेणों कोणचि तारील : ” मग तीयें आलीं : गोसावीयांसि दंडवत केलें : स्त्रीचरणां लागलीं : तवं मागीलीकडौनि तेयांचे दीर^४ भावे आले : तयां आस्चर्य जालें : तीं गोसावीयांसि दंडवते घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : मग

९६. १ यगो. पव्हणी. अ. प्रविष्टी. २ गो. गोसावी म्हणति तरि रीगौनि. ने. जाउनि.
३ गो. भगतजनें. यमु. भक्तिजनें. ४ गो. थावो घेतला. ने. ठावो. यमु. तव खडक लागला : गुडुघेया.
९७. १ प्रवा. वरिले थडिये. अ. सींहनस्तळी. २ मु. वाइको. ३ हीबीगोपं. असे. ४ गोयमुपने. देर.

तीयें नीगालीं : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “यांसी सांगडि बांधा : कासे लावा : ” “जी जी : ह्यें आलीं तैसीचि कां न वचावी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एथ ऐसें एओं ए : तैसें जाओं नैए : ” मग तैसें तेयांतें घेउनि गेले : ॥

९८ आउ फुटाक्षेपणीं जळघोखु निवारणें

एकू दीं गोसावीयांसि उदेयांचा पूजाअवस्वरु जालेयानंतरें गोसावीं वीहरणां बीजें केलें : पींडपासि आसन असे : गोसावी नीरूपण करीत असति : खळाळु वाजतु असे : तेणें निरूपण कांही प्रवेसन नव्हे : मग गोसावीयांतें वीनवीलें : “जी जी : या खळाळा-हातीं नीरूपण प्रवेसन नव्हे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “नाएका : हा फुटा आड^१ घाला : ” आउसें गेलीं : त्यां फुटा आड^२ घातला : आणि वाजतु होता तो राहीला : निरूपणा-वसान जालें : आणि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “नाएका : जा : तो फुटा घेउनि या : ” आउसें गेलीं : फुटा घेउनि आलीं : आणि वाजों लागला : आणि भगतजनीं म्हणीतलें : “हें काइ जी : एव्हढा वेळु कांहीं वाजे ना : आतां कैसा वाजतु असे जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हें आउएचें सामर्थ्य गा : ” आउसीं म्हणीतलें : “आउचें काइ सामर्थ्य होइल ? हें स्वामि जगंनाथाचें सामर्थ्य : ” मग गोसावीं गुंफे बीजें केलें : ॥

९९ आउपींडउपाहारुस्वीकार

एकु दीं सोमवारी जाली : तो सोमवारीये अपारु लोकु आला असे : आउसें वाहीरि नीगालीं : गंगेकडे गेलीं : तव कोण्हीं आंघोळी करिताति^१ : कोण्हीं पींडप्रदानें करिताति : ऐसें आउसीं देखिलें : आणि आउसां ऐसें भरलें : ‘लेंकुही मीचि : लेंकुही मीचि : वापुडीं पीतरें लुलातें^२ असती : ’ मग एका ब्राह्मणापासि आलीं : “है रे : पींड पाडिसी रे ? ” “हो आइ : ” मग गोसावीं दीधला वाहीरवासु तो तेयां ब्राह्मणासि दीधला^३ : मग तेयाकरवि पींड पाडवीतें असति : तव भटोवास गंगेकडे गेले : तव देखिलें^४ : आणि भटोवास आले : “जी जी : देखिलें ए आउयेचें करण : गोसावीं जो दीधला वाहीरवासु : तो कीं एका ब्राह्मणासि दीधला : तेयांकरवि पींडु पाडवीत असे^५ : ” ऐसें भटोवासा सांगों सरलें : तव आपण लवकरि^६ आलीं : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हें काइ नाएका : तुम्हीं दीखीतांची कन्या : उपासनीयांची सुन : नाथपंथीं उपदेसु^७ : तेणें कांहीं तुमचेयां

५ गो. ऐसेयां. हीबीपं. जैसैं. ६ गो. तैसेयां.

९८. १ अगोहीबीने. तेयावरि पसरौनि— २ अगोहीबीने. तेयावरि फुटा पसरौनि°.

९९. १ ने. कोणी तर्पणें करित असेति. २ यगो. लुलुवातें. ३ यमु. आउसीं कणीक आणिली. ४ य. °जवळि गेले : मग आउसीं म्हणितलें : “आरे वा नागदेया : बापुडेयांसि कोण्हीं देतीं नाहीं : चक्रस्वामीपुढें न संगे : ” भटोवास गोसावीयांपासि आले°. ५ यमु. °आपण नावें सांगतें असति : ६ हीबीगो. लवकरुनि. ने. लवलव करुनि. ७ यमु. °चातुर्वर्णीं भीक्षा.

पीतरांसि नव्हेचि : वर एथिचें दरीसन : तेणेंहीं नव्हेचि : मां आतां एणें होइल ? करावें
ऐसें उपजे तरि एथचि करूं नैए ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : जा : एकु दामु
ओपा : वाहीरवासु मागौनि आणा : ” भटोवास गेले : तया ब्राम्हणा एकु दामु
दीधला : वाहीरवासु घेउनि आले : ॥

मग एकु दीसीं भटोवास देइगांवा गोसावीयांचीं वस्त्रें आणावेया नीगाले^८ : तवं
आउसीं म्हणीतलें : “ जी जी : स्वामीं जगंनाथा : नागदेयाकरवि मातें पैलाडि
घालविजो : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया^९ : नाएकातें पैलाडि घाला गा : ” “ हो कां
जी : ” मग भटोवासीं आउसातें पैलाडि घातलें : “ आउ : तुं पुढां एसी तरि मातें
पारुख : आणि मीं पुढां एइन तरि तुतें पारुखैन : ” आउसें नाथोकोरोचां छत्रासि गेलीं :
आउसीं म्हणीतलें : “ है रे : भातु असे ? ” “ आउ : सीळा असे : ” “ घेउनि ए रे : ”
तेहीं सीळिया भाताचीया ढेंपा आणिलीया : आउसीं वाहीरवासु पसरीला : “ आणीकु
भातु आणि रे : ” आणिकु भातु आणिला : “ कांहीं महीं आणि रे : ” तीं महीं^{१०} आणिलें :
लोणिचें मागितलें : गांवांआंतुही दहीं मागीतलें : दहीभातु कालवीला : मोट बांधौनि
घेउनि आलीं : तवं भटोवास पुढां आले : तवं गंगे पाणीं चढत असे : “ चाल चाल आऊ :
गंगे पाणीं चढलें : ” दोघें रीगालीं^{११} : मध्यु पातलें : आणि थाओ नाहीं : आणि^{१२}
भटोवासीं म्हणीतलें : “ आउ : सांडि सांडि भातु : वाहावलों : ” “ हो कां रे बा
नागणां : ” आउसीं मोट खालि^{१३} घातली : दांतें पदरु^{१४} धरीला : पैलु ठाओवरि
गेलीं : तवं थाओ लागला : भटोवासीं म्हणीतलें : “ कटकट आउ : गोसावीयांचा
वाहीरवासु गेला : इतुका दहींभातु गेला : ” “ न वचे वा नागणां : ” “ कें आहे ? ”
“ हा घे : ” म्हणौनि काढिला : मग गोसावीयांपासि आलीं : गोसावीयांसि सींहन-
स्तळीवरि^{१५} आसन असे : आलीं : आणि गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां
लागलीं : मग भटोवासीं मागील गंगेचें गोसावीयांपुढां सांघीतलें : गोसावीं आइकीलें :
गोसावीयांपुढें मोट ठेविली होती^{१६} : मग गोसावीं उभेयां ठाकौनि उपासनीयांकरवि
तयांचे पींड करविले : मग तीं आवघेयांचे पींड केले : मां ते तैसेचि बैसति : मंत्र म्हणति :
मग आधीं गोसावीयांचां ताटीं तैसाचि ओळगवीला : मग आवघेयां तैसेचि दीधले :
मग गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळळा जाला : वीडा जाला : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें :
“ आउवेचें पींडप्रदान एथौनि चरीतार्थ गा^{१७} : ” ॥

८ अने. गेले. ९ यमु. °तुम्हांसि काइ पैलाडि व्यापारु असे ? ” “ हो जी : लुगडीं आणुं जावें असे : ”
सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ लुगडीं आणुं जाल तरी— १० यमुगोपं. °दहीं घातलें. ११ यमु. °तेहीं
कास धरिली. १२ यमु. °भटोवास वाहवले. १३ यमु. उदकांतु. १४ यमुने. पालौ. १५ एवा.
पींडापासि. १६ यमु. सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पींडप्रदान कां वर्तें ना : ” मग बाइसीं मोट सोडिली :
आवघेयांचे गोळे केले : मग गोसावीयांपुढें एक गोळा ठेविला : एकेकु गोळा आवघेयापुढें ठेविला.
१७ एवा. °बाइसांकरवि पींड करविले : बाइसाकरवि देवविले.

१०० देवद्रोणीं देवतापूजा स्वीकार

एकु दीं गोसावीयांसि दुपाहारिचा पूजाअवस्वरु जाला : आरोगण जाली : पहुडु जाला : उपहुडु जाला^१ : मग गोसावीं भगतजनांतें राहावीलें : मग एकलेयांचि देवद्रोणीं बीजें केलें : गोसावी तेथ उभे राहिले : तव^२ देवता नीगालीया : खळीचे साउले : खळिचीया चोळीया : हातीं कनकाचे परीयेळ : वरि रत्नांचे दीप : ऐसीया आलीया : चंद्रदेव ते भामांठाणीं^३ पढति : तयां सात वार : जे दीसीं तयांसि वार नाहीं तें दीसीं ते गोसावीयांचेया दरीसनांसि एति : तें येताति तवं गोसावीयांतें बीजें करीतां देखिलें : आले : गोसावीयांसि पूजा होत असे : आणि भियालें : ते एका ढगाआड^४ राहिले : गोसावीयांसि तेहीं पूजा केली : दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागलीं : मग गोसावीं तयांसि पाठवणी दीधली : मग गोसावीं बीजें केलें : चंद्रदेव आले : गोसावीयांसि दंडवत केलें : श्रीचरणां लागले : सर्वज्ञें म्हणीतले : “ हें काइ चंद्रेया : तुम्हीं केधवां आलेति ? ” “ जी जी : मीं आतांचि आलां : ” “ काइ देखिलें ? ” “ जी जी : येथौनि देवता निगालीया : तीं गोसावीयांसि पूजा केली : मग तीया गोसावीयांचेया श्रीचरणां लागलीया : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइसें पुसती तरि नोको सांगों : ” “ हो कां जी : ” मग गोसावीं गुंफेसि बीजें केलें : तवं ते हांसों लागले : वाइसीं म्हणीतलें : “ हां चंद्रेया : हांसतासि कां ? ” मग तेहीं^५ आवघी लीळा वाइसांपुढां सांगीतली : वाइसीं म्हणीतलें : “ हां बाबा : मज कां चुकवीलें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : एथौनि आतां तुमतें केधवांहीं न चुकवीजे हो^६ ” ॥

१०१ भांडेभेदनीं भीक्षानं आरोगण

एकु दीं गोसावीयांसि उदेयांचा पूजाअवस्वरु जालेयानंतरें : मग वाइसातें सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : आजि कांहीं करु^१ नको : आजि माहात्मेयांचें^२ भीक्षानं भोजन कीजैल : ” “ हो कां वावा : ” ते दीसीं वारसि : भगतजन^३ आवघे भीक्षा करावेया गेले : दोघ एक भगतजन आले : आणि गोसावीं भांडेभेदनां बीजें केलें : तयावरि गोसावीयांसि आसन जालें : भगतजन एति : गोसावीयांसि द्रीष्टपुता^४ झोळिया करीति : वाइसें गुंफेहुनि नीगतां हळुचि माहादाइसां निरोपु दीधला : “ रुपै : मातें वावा निवारिलें आहे : भिक्षेसि काइ एइल ? मग वावासि काइ आरोगण होइल ? तरि तुं च्यारि तांदुळ वेळुनि घेउनि ये : ” “ हो कां : ” माहादाइसीं वरवे तांदुळ वेळुनि : बुंथीआंतु

१००. १ एवा. गोसावीं वीहरणा पीडापासि बीजें केलें— २ यमु. उदकांतुनि दोनि देवता—

३ यमु. बादाठाणीं. ४ ने. खडका. ५ एवा. गोसावीं. ६ (गोहीवी.).

१०१. १ यमु. तांदुळ वेळुं. २ यमु. भिक्षुकांचें भीक्षान स्वीकरीजैल. ३ य. भक्तिजन. ने. भक्त. ४ यमुगोने. दृष्टपूता. ही. दृष्टिपूता.

झांकुनि घेउनि एतें असति : गोसावीं चीमेनि^५ हाणीतलें : माहादाइसीं म्हणीतलें :
 “ काइ लागे भांडेयासि : ” म्हणौनि भओ^६ लागलीं : हाणितलेयासरीसें भरणुकें
 ठीकरीया जालें : आवघा भातु सांडला : बाइसीं म्हणीतलें : “ कटकट बाबा : आवघा
 भातु वांयां गेला : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : तुमतें वारिलें कीं ? अखंड तुमचेंचि
 होआवें ? यांचें एथ केधवांहीं न व्हावें ? तरि एहीं काइ मरावें^७ ? ” “ काइ बाबा : भीक्षे
 काइ एइल : मां बावासि काइ आरोगण होइल : म्हणौनि मीयां च्यारि तांदुळ वेळवीले :
 बाबा : इतुका भातु वांयां गेला : ” मग आवघे भगतजन भीक्षा करुनि आले : गोसावी-
 यांसि द्रीष्टिपुता झोळीया केलीया : बाइसांहातीं दीधलीया : बाइसीं धडु पदार्थु
 गोसावीयांलागौनि नीवडीला : गोसावीयांसि ताट केलें : भक्तजनीं सीळांतळांवरि
 अनें घातलीं : गोसावी आरोगण करीति : तेवीचि भाळप्रदेसावरि स्त्रीकरु ठेवीति :
 “ हा पैलु कोणु गा : भाताचेया टेंकाआडु झीळिमीळीतु दीसतु असे ? ” “ हा देविका
 दासु वानरा : ” मागुता भाळप्रदेसावरि स्त्रीकरु ठेवीति : आणि म्हणति : “ हा पैलु
 भाताचेया टेंकाआड : झीळिमीळीतु दीसतु असे कोणु गा ? ” “ जी जी : देविका
 कींकरु मंडळीकु : ” ऐसे वीनोद करीत गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळळा जाला :
 वीडा जाला^८ : मग गोसावीं गुंफेसि बीजें केलें^९ : ॥

१०२ सारंगपंडितां स्त्रीअधिकार निरूपण

एकु दीं गोसावीयांसि सींहंनस्तळीवरि^१ आसन असे : तवं सारंगपंडीत गोसावी-
 यांचेया दरीसनां आले : तवं गोसावीयांतें वेढाळुनि^२ भवंतीया वाइया बैसलीया असति :
 गोसावी निरूपण करिताति : ऐसें सारंगपंडितीं देखिलें : आणि म्हणीतलें^३ : “ कैसीया
 गुलुगुलीया^४ : सातसीया परवडी वेढुनि^५ बैसलीया असति : आवघीया नेउनि घालावीया^६
 तेलंग देसीं : मग कांडवावे^७ कोदे^८ : मग आपण असीजे गोसावीयांचां संनिधानीं : ” ऐसें
 पोटीं म्हणत साउमे आले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ यासि करा गा तें : ” “ जी जी : मीचि
 आपणेयांसि करीन : ” ते जैसे वस्त्रेंसीं गोसावीयांचेया दरीसनांसि आले तैसे जाउनि
 पाणियांतु बैसले : वाडुवेळु जाला : मग बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : वाडुवेळु पांडा
 उदकाआंतु बैसला असे : तरि आतां बोलाविजो ना : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : तें

५ यमु. चीमेयाचेनि (य. चिमेयाचेनि) खडेनि. हीबीने. चीमखडेनि. ६ यमु. पाहों. अ. भओ.
 ७ एवा. करावें. ८ यमु. अनें. ९ अगोने. एवा. दुसरी लीळा भीन्न. यमु. रास्यांतराची ते
 यथचि लीळा. १० (यमुनेहीबी.).

१०२. १ यमु. पींडावरि. गोने. छीनस्तळी. २ यमु. वेढाळुनि. ३ एवा. मनोरथु केला.
 ४ यमु. गुलगीया. गो. गुळलीया. बी. गालगुलीया. ५ अ. घेउनि. ६ यमुनेही. घालीजति.
 ७ यमुनेही. कांडवीजति. ८ हीबी. कोदेभातु. पं. कोदेभातें.

तोचि जाणत असे : ” मग तेया दंडाचें मान जालें : मग ते आले : गोसावीयांसि दंडवत केलें : श्रीचरणां लागले : गोसावीयांजवळि बैसले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां गा : तुम्हीं ऐसें म्हणां : कैसीया गुलुगुलीया : सातसीया परवडी वेढुनि बैसलीया असति : आवघीया नेउनि घालीवीजति तेलंग देसीं : मग कांडवीजति कोदे^१ : मग आपण एथ असीजे : धर्माचीया चाडा सातसीया परवडी एथ वाइचि^२ कां नसावें ? तुम्हीं काइ करावें असा एथ टोंग^३ ? हां गा : तुमचे जीव : मग यांचीया काइ जीउलीया ? तुमते आनु देओ राखता : आणि यांतें काइ आनु देओ राखता ? ऐसें काइ एथ असे ? ” ऐसें गोसावी कोपले^४ : ॥

१०३ गोविंदधावणीं सारंगपंडितां स्तुति करणें

एकु दीं गोसावीयांसि उदेयाचा पूजाअवस्वरु जालेयानंतरें गोसावीं वीहरणां बीजें केलें : सरीसें भगतजन असति : गोसावीयांसि रामनाथाचिए पटिसाळेवरि आसन असे : सर्वज्ञें म्हणीतलें^१ : “ या लखुमेयांसीं कोण्हीं धांवतां पुरैल गा ? ” तवं सत्यादेवीचा गोंदो गोसावीयांचेया दरीसनां आला होता : तेणें म्हणीतलें : “ जी जी : मीं पुरैन : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुं न पुरेसी^२ गा : ” “ नां जी : मीं पुरैन^३ : ” मग गोसावीं सींहं नाराएणाचां कोणटां : आणि^४ आपण : ऐसा भो केला : दोघै धांवींनले : दोघै कोनटा सीउनि गोसावीयांकडे एत होते : तवं गोंदोचां पाई खडा कसकरला : तो पडिला ‘ गोंदो पडिला : ’ म्हणौनि भगतजन बोवाइले : गोसावीं धांवत तेथ बीजें केलें गोसावीयांवरि चांदोवा धरिला : ते उठवीले : गुडघां दुखवले : तेथ गोसावीं पीक घातली : सावध जाले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुमते म्हणीतलें कीं या लखुदेयासीं न पुरेसी ? एथौनि वारिलें तें न कीजे कीं गा : ” मग गोसावीं सारंगपंडितांची वास पाहीली : सारंगपंडितां म्हणीतलें : “ जी जी : द्वापरीं सरपंजरीं पडिलेया भीक्षमांतें श्रीकृष्णचक्रवती यादवांसहीत पडिताळावेया बीजें केलें : पालव छत्रें : वरि गंगावने चवरें ढळति : मग तो जैसा अवस्वरु मीरवला तैसा हा अवस्वरु मीरवतु असे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ काइ गा पांडेया : पांडीत्य कीजताए ? ” “ नां जी एथार्थु : ” मग गोसावीं गुंफेसि बीजें केलें : ॥

१ यमु. एहीचि. १० यमु. टोंगळां. ११ एवा. निरूपिलें.

१०३. १ यमु. “तुम्हांआंतु लखुमुदेयासीं धांवतां उपकरे ऐसा कोण्ही असे ? ” भागवतवासना लखुमेयासीं होडा धांवे ऐसा कोण्ही नाही ? ” बाल्हदाये : लखुमेयांसीं होडा धांवे ऐसा कवण असे ? २ गो. नुपकरसि. ३ गो. उपकरैन. ४ पं. आंगिएचा भो. ५ गो. भीक्षमातें. ६ गो. भीक्षमदेयाते मुबीपं. भीष्मातें.

१०४ खेडगोड भेटि^१

तीये^२ जैसींचि गोसावीयांचेया दरीसनां आलीं : तैसींचि राहिलीं : ॥

१०५ ताकवताची भाजी रांधवणें

एकु दी^१ गोसावीयांलागौनि कोणें नेणों कोंवळा ताकवतु आणिला : मग तो गोसावीं निसीला^२ : गोसावी तीं ठाई मोडीति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : आधण ठेवा : हींगु लावा : ” बाइसीं आधण ठेविलें : हींगु घातला : आधाण तापलें : मग गोसावीं ताकवतु घातला^३ : बाइसीं मीठ घातलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : आणिक मीठ घाला : पुर्ण लोण करा : ” मग बाइसीं आणिक मीठ घातलें : आणि बाइसीं दाखवीला : “ बाबा : सीजला : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : नावेक सीजों देया : ” मग नावेक सीजला : मग उतरिला : मग गोसावीं उतरितां तेल घातलें : मग गोसावी सींहस्तळी-वरि^४ बीजें केलें : तेथ गोसावीयांसि आसन जालें : गोसावीं तेथचि भाजी आणवीली : “ बाइ : एथचि भाजी आणा : ” बाइसीं भाजी आणिली : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कां गा : ताटें काढिजति नां ? ” “ जी जी : ” मग भगतजनीं पाखाणाचीया तळिया अपणेयां जेवावेया केलीया होतीया : तीया काढिलीया : तीयांवरि अनें घातलीं : वरि नीवणीं केलीं : भटीं भातु चुरूनि निवणें केलें^५ : मग गोसावी तीनि चुळ पाणीं घालीति : आणि करांगुळीया भाजी घालीति : तवं अवघेया भक्तजनाची नीवणीं गळिनलीं : पाणी सांडलें : भटाचें न गळेचि^६ : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आवघेयांचीं नीवणीं खोंकरें : वानरेसांचें नीवणें नीगळ : ” मग भगतजन वृत्तिपर्यंत जेवीले : तीये भाजीयेची रुचि तेचि जाणति : ॥

१०६ भटां पातलेपण अनुवादु

एकु दी गोसावीयांचीया दरीसनां ब्राम्हणु एकु आला : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागला : नावेक गोसावीयांपासि बैसला होता : मग गोसावीं तेयासि

१०४. १ हीबी. ‘खेडगोड भेटि : सी (छी) नपाणीं असे ॥ २ पं. खेडगोड तीया घोगरगांवीचीया : तीया गोसावीयांचेया दर्शनां आलीया : . . . . . तैसीयाचि राहिलीया : अनुसरलीया : ॥

१०५. १ यमु. ‘गोसावीं बाइसातें म्हणीतलें : “ बाइ : भाजी रांधा : चाकवतु आणा : ” “ हो कां बाबा ” मग बाइसीं बरवा कोवळा चाकवतु आणिला : मु. शोध. उदेयाचा पूजावसरू जालेयानंतरें पैलाडिला वडाचां पालवीं गोसावीयांसि आसन असे. तवं टाकळीयाची माळीणि देइगावीं वीकावेया नेति होती : तवं गोसावीयांतें देखिलें : आणि पाटी उतरीली . . . बरवा कोवळा चाकवतु दर्शना केला. २ य. बाइसें नीसीतें होतीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसें नां : टाहाळु तीं ठाई करा : मग बाइसीं नीसिला : तीं ठाई मोडीला : पं. नीसवीला. ३ गो. घालवीला. य. हींगु घालवीला. ४ गोने. छीन्न°. ५ (हीबीमुपं). ६ (मु.).

पाठवणी दीधली : ते निगतां आपार दुख करूं लागले : मागुतें गोसावीयांतें पुसति : मागुतें पुसति : मग निगाले : मग भटोबासीं म्हणीतलें : “ जी जी : यांसि ऐसें दुख उपजताए : आम्हां कां नुपजे जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ यांसि पातलेपण नाहीं : तुम्हांसि पातलेपण असे : ” ऐसें सांघीतलें : ॥

१०७ पंचगंगा अनुवाद

देइगांवीचा^१ एकु ब्राम्हणु : तयांतें पांच कन्या : तीया पांचै वीधवा : म्हणौनि तेयांतें ‘ पांचरांडा आला : पांचरांडा गेला^२ : ’ ऐसें म्हणति : तेणें तो ब्राम्हणु जळे : मग तो एकु दीं गोसावीयांचेया दरीसनां आला : आणि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भटो : तुमचिया पंचगंगा निकेनि असति ? ” “ जी जी : निवालां जी : ऐसें मातें कव्हणी न म्हणे जी : मातें ‘ पांचरांडा ’ वांचौनि आळवीति ना जी : ” मग आले : दंडवतें केली : श्रीचरणां लागले : मग नावेक गोसावीयांपासि बैसले होते : मग गोसावीं पाठवणीं दीधली : ॥

१०८ मंडळीकु विज्ञापनं स्त्रीए भेटि

नाथोबा धोगरगांवां भिक्षा करावेया जाति : वाइ^१ एकि ते म्हणे : “ हां बाबा : गोसावीयांतें विनवा कां : मीं गोसावीयांचेया दरीसनां एओं ? ” “ हो कां : मीं आजि गोसावीयांतें विनवीन : ” गोसावीयांजवळे एति : आणि विनउं वीसरति : एरी दीं मागुतें भिक्षे जाति : “ कां बाबा : विनवीलें ? ” “ नां : मीं वीसरलां : मां आजि विनवीन : ” मागुतें वीसरति : “ कां बाबा : विनवीलें ? ” “ नां : मीं वीसरलां : ” मग तीयां पालवीं गांठि घातली : मग गोसावीयांजवळे आले : गोसावीयांसि द्रीष्टपुत झोळी केली : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां गा मंडळिका : हे पालवीं गांठि काइसी गा ? ” मग आठवलें : “ हो जी : हे एकि वाइल : जी जी : ते^२ मातें म्हणे : ‘ बाबा : गोसावीयांतें विनवा कां : मीं गोसावीयांचेया दरीसनां एओं ? ’ तें जी मीं वीसरें : मग आजि पालवीं गांठि दीधली : तों आजि वीसरलां : जी जी : तरि जाओं : तीएतें बोलाओं ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मंडळिका^३ : तें साच करावें लागेल : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जा : ” मग नाथोबा तयांतें बोलाउनि आले^४ : तयांतें सींहनाराएणांचीए निरुत्य कोणटां उभें केलें : आपण गोसावीयांजवळे आले : मग गोसावीं स्त्रीचरणीं उपान्हौ घातलीया : मग

१०७. १ यमु. धोगरगावीचा. एवा. वाडेगावीचा. २ अने. आला.

१०८. १ गोपने. वाइल. हीबी. वाइको. २ यमुहीबीपंगो. °नीच. ने. °नित्य. ३ यमुने. °बोलिलेति तें-. ४ यमु. . . बोलांउं गेले : गोसावीयांसि सींहनारायणीं आसन असे : वोळग दाटली असे : घेउनि आले : तव वोळग देखिली : मग सींहनाराएणामागां बैसवीली : मग गोसावीयांतें विनवीलें : “ जी जी ते स्त्री दर्सना आली असे : तरि तेथ बीजें करावें जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें :

गोसावीं तीए वाइएपासि बीजें करितां : नाथोवाचेया खांदावरि श्रीकर घालुनि बीजें करुं आदरिलें : तवं वाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : नाथोतें कां नेइजत आहे ? यातें राहावीजो ना : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : मंडळीकु एथिचा अवेवु कीं : एथ याचा काइ निरोधु असे ? ” तेथ बीजें केलें : नाथोवा आन्हांचि^५ राहीले : गोसावीं तयांतें हणवटीए धरिलें^६ : नावेक होते : आणि म्हणीतलें : “ वाइ : कांहीं आति ? ” “ जी जी : निवालीयें जी : ” मग पाठवणीं दीधली : मग गोसावीं बीजें केलें : मग नाथोवातें म्हणीतलें : “ मंडळिका : तुम्हीं कां गा नैयाचि ? तुमचा काइ एथ निरोधु असे ? तुम्हीं एथचा अवेवु कीं : ” मग गोसावी तयां पाठवणीं देउनि आले : मग वाइसीं म्हणीतलें : “ हें काइ बाबा : लवकरि बीजें केलें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : विखयानंदु होता : तो निवर्तला : मग परमानंदु प्रगटला : वाइ : ईश्वरीं विखयप्रेम तें दुर्लभ^७ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : कव्हणी एकि वीरहीणी असे : तीएचा पति देशाउरा जाए : मग तीएसि आणिकें काइसेनहीं सुखासि नैए : तयाचें आंगीटोपरें : पुडुवाडुवा : कां तयाचीए ठाउनि कव्हणी ए : तेंणे सुखासि ए^८ : एकी आफळ साफळ करी : एकीचेनि नावें तो विखोचि नव्हे : तीएसि चंदन तैसा चीखलु : अत्र तैसी माती : ” ॥

यावारि नाथोबाएं म्हणीतलें : “ जी जी : मी या वाइलेचेया घरा नीच भीक्षे जाएं : तवं इएचा वरैतु मज बरवी भीक्षा घालवी : तेयांसि मी कांहीं बरवें बोलें : नीरोपण करीं : तया जें मागीजे तें दे : परि उचीत काळीं नेदी : आणि इएसि कांहीं न बोलें : परि इएतें मागीजे तें उचीत काळीं तेव्हेळीचि दे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मंडळीका : पुरुषांपसि स्त्रिया स्नेहाळुवा : ” “ हो कां जी : ” ॥

१०९ मंडळीका भोक्षानएनीं स्त्री-विकार कथन

नाथोवा देइगांवां^१ भीक्षेसि जाति : एका घरा जाति : ते वाइल कवाड घाली : मग भीक्षा घेउनि ए : गोण्हीं ए : मग भीक्षा घाली : तवंपरियंत तेयांसीं गोष्टी लावी^२ : ऐसें नीच तेया घरा जाति : मग एकु दीं गेले : तया कवाड घातलें : हातीं भीक्षा : तयांसीं गोष्टी करीत आहे : तवं तयांचा भातार वाहीरिलाकडौनि आला : मग तया भीक्षा घातली : मग नाथोवा गोसावीयांचेया दरीसनां आले : द्रीष्टपुत झोळी केली :

“ हें काइ तुमचीए नाथेचा बैलु ? मग बोलाविलेयां येइल ? ” ते उगेचि राहिले : मग वोळग वीसर्जली (एवा. पाठवीली.) सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मंडळीकें म्हणितलें तें करावें लागेल : ” मग गोसावीं श्रीचरणीं उपान्हौ घातलीया— ५ गोने. ऐन्हांचि. ६ एवा. ^३क्षेमाळीगन दीधलें. ७. (पं. प्रव. वि. १३५). ८ (इपा. ८७. विरहिणीचा दृष्टांत, ‘घोगरगावीचीय बाइयेवरि छिन्नपापी निरूपिला : ’ —इस्थ. माझ्या मते तिन्ही विरहिणींचे दृष्टांत एकाच वेळी दिलेले आहेत. ते तिन्ही मिळून एक सूत्रबद्ध विचार व्यक्त होतो. म्हणून इतर विरहिणींचेही दृष्टांत (क्रम ८८ व ८९) मी येथे घातले आहेत.) ९ (प्रव. विमा. १२८).

१०९. १ यमु. घोगरगांवां. २ अ. करी.

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ उसीरु कां केला गा मंडळिका ? ” “ जी जी : मीं एका घरां भीक्षेसि जाएं : तीये घरिची बाइल^३ आधीं कवाड घाली : मग भीक्षा घेउनि ए : गोष्टी लावी मग कोणहीं ए तेव्हळि भीक्षा घाली : जी जी : तवं मीं गेलां : तीया कवाड घातलें हातीं भिक्षा : मजसीं गोष्टि लाविली : तवं वाहीरिलीकडुनि तीएचा वरैतु आला : मग आधीं कवाड उघडीलें : मग भीक्षा घातली : म्हणौनि मज उसीरु जाला जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पोरा : जेणें संबंधें विकारु उपजे तेयाचा असंबंधु कीजे^४ : मां तुं तेया घरां भीक्षा करूं कां जासि ? ” “ जी जी : ते^५ वेळणी एकि भीक्षा घाली : म्हणौनि जाएं : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आति : यातेंहीं देखौनि एका वीकारु भोगुं आवडे : ” मग कळावी बीरवणें याची^६ गोष्टि सांघीतली^७ : यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कव्हणी एकि अस्त्री तीएचा वरैतु सरला : ते दुख करीत होती : मागां^८ जेणेसीं गेली होती तो पडिताळावेया आला : तेयातें देखिलें : आणि पालउ सरिसा केला : सरला तेयाचें काहीचि न वटे^९ . आपण तेयातें एतां देखिलें : आणि हावभावीं आपलवली : एवं परीएंत वीकारु माजवीता गा : ” ॥

११० भोजेया संकतुळसी अनुवादु

एकु दीं सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भोजेया^१ : एथौनि तुम्हां संकतुळसी दीसताति गा : ” आणि दाएंवायें म्हणीतलें : “ हें काइ जी : मज भोजेयासि कैसीया संकतुळसी लागती ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तरि एथौनि लटिकें बोलीजताए ? ” मग गोसावीं बीजें केलेया उपरि चांगदेविचे बडुवे सरले : मग तीहीं तीया वृत्तिसि दायंबा बैसवीले : मग दायंबा चांगदेवालागौनि^२ संकीं उदक तुळसी घेउनि जाति : भक्तजनें भेटों जाति : ते हांसेति^३ . “ हें काइ दायंबा ? ” “ हें मज गोसावीं वीहीलें : ” तयांचीए ब्राम्हणी नांव पोमाइसें तीयें भीक्षा मागावेया जाति : तयांतें म्हणति : “ भीक्षा काइसेया मागतें असा ? काइ गोसावीं भीक्षा मागविली आहे ? तरि काइ वीसरलेति ? ” ॥

१११ दायंबा स्त्रीनीमीत्य दुख करणें

एकु दीं सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भोजा मरता तरि नीकें होतें^१ : ” तवं बाइसीं म्हणीतलें “ तरि काइ बाबा : बापुडा भोजा मरैल ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भोजा न मरे : जें मरावें तें मरैल : भोजा जायेनिमित्यें थोर दुखीया होइल : मग भोजेयासि पुनसंबंधन^२ होइल

३ यमु. °ते बाइल पुसे : “ देव हो : तुम्हांसि देवी असे ? देवी कां न करा ? देवीवीण गमे कैसे जी ? ” ४ (प्रव. आ. १३). ५ य. °पाठीं एतुला ऐसा भातु घाली : ” ६ हीबीपं. हे. ७ (पूर्वा लीळा ५६ पाहा). ८ आपंहगो. पत्ति. ९ अपं. मग. १० (अपंह.).

११०. १ यमु. °संखतुळसी एत असे. २ यमु. °तुम्ही चांगदेवीचेया भोपेयाचे जावाइ ” मग तें असन्निधानी चांगदेवीचे बडुवे जाले. ३ यमु. °संखतुळसी— ४ (यमु.).

१११. १ एवा. होइल. २ हीबी. दुसरा संबंध. मुगोपं. पुन:संधान.

तेथ दोघ पुत्र होतील : ” मग तेयां तैसेंचि जालें : दायंबा स्त्रीएचेनि थोर दुखी जाले : मग गोसावीयांपासि आले : गोसावीं निरूपण केलें : तवं दायंबाएं पुसिलें : “ जी जी : विखो सेवितां पाप नव्हे : तरि धर्मापासौनि निपौनि कां काढे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भोजेया : स्त्री म्हणजे मत्त द्रव्यांचा रावो गा : आणिकें द्रव्यें सेविलयां माजवीति : स्त्री दर्शनमात्रेंचि माजवी : म्हणौनि चित्रीची स्त्री न पाहावी : स्त्रीचेनि नावें उकारही न पाहावा : पाहिलेयां माजवी : ” “ हो कां जी : ” म्हणौनि श्रीचरणां लागले^३ : मग दायंबासि दुसरी ब्राम्हणी पोमाइसें जालीं : ॥

११२ भोजेया आधड तर निरूपण

गोसावीयांसि उदेयाचा पूजाअवस्वरु जालेयानंतरें : गोसावीं वीहरणां बीजें केलें : सरीसें दायंबामुक्षकरुनि भगतजन : गोसावी सीहंस्तळीए^१ पसीमे : तेया ढगापासि उभे राहिले : तवं अधोपरीं वृक्षु एकु नीगाला होता : तो वारेनिकरुनि आंदोळत असे : गोसावीं अवळोकिला : मग म्हणीतलें^२ : “ भोजेया : एथ अनुसरा गा : ननुसरा^३ तरि ऐसेया अधोपरीचेयां वृक्षां होइजेल : मग अनंत काळ दुःख भोगिजतचि असीजेल : ” परी ते^४ काहीं न बोलतीचि : ॥

११३ दायंबा सीखासुत्रत्यागु अनुवादु

गोसावीयांसि उदेयाचा पूजाअवस्वरु जालेयानंतरें गोसावीं वीहरणां बीजें केलें : सीहंस्तळीवरि आसन असे : गोसावीयांजवळे दायंबा बैसले असति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भोजेया : सीकासुत्रत्यागु करा गा : एथ अनुसरा : ” दायंबायें म्हणीतलें : “ जी जी : मज^१ इंद्रिया एकाचा निरोधु असे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तो एथौनि धरिजेल^२ : ” यावरि गोसावीं ब्रम्हचार्या घोडेयाचा द्रीष्टान्तु निरुपिला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ब्रम्हचारी घोडे असति : ते काइ गा मरत असति ? निरोध साहिलेया अधिका बळ होए : तुष्टि होए : पुष्टि होए : तैसे^३ विखो न सेवी तरि जीवु काइ गा मरत असे ? निरोध साहिलेया अधिक योग्यता होए : दक्षता होए^४ : ” दायंबायें म्हणीतलें : “ ना जी : मज इंद्रियाथेंविन न गमे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हीं वासनेचा परिछेदु करा : मां गमेल : परिछेदीं प्रवर्तलेयाचे सकळहि नीरोध नेणों कोणाचि निरपौनि फेडी : ” यावारी दायंबायें म्हणीतलें :

३ (प्रब. आ. ९-१०).

११२. १ य. छीह°. २ य. “ भोजेया परमेश्वरेंवीण जीवासि ऐसीं अनंतें दुखें असति : ” “ जी जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कैसा अवघडीं नीगाला असे ? वारेन कैसें दुख होत असे ? तोडुं नए : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें :— ३ एबा. एथ अनुसरा ना—. ४ पं. °ननुसरतीचि.

११३. १ रावा. °इंद्रियाथेंवीण न गमे. २ एबा. काडिजेल : धाडिजेल. ३ रावा. °इंद्रियाथेंवीन. एबा. °वीखथेंविन. ४ (दुपा. ७८. ब्रह्मचारी घोडेयाचा दृष्टांत. यावरील दाष्टांतिक माझ्या मते

“ जी जी : जेणें वासनेचा परिछेदु होए तो प्रयत्नाचि मज होवचे ना : मियां काइ करावें ? ”
 सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भोजेया : पुरुषप्रयत्नीं दैवाचें साह्य^१ : ” यावारी दायंबाएं पुसिलें :
 “ जी जी : गोसावी विखोसेवा कां पां वर्जिली : तेथ काही पाप असे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें :
 “ भोजेया : पाप तरि नव्हे : तें तैसेंचि : परि विखो अनंता तापासि आश्रयो : नरकासि
 हेतु : ” “ हो कां जी : ” म्हणौनि उगोचि राहीलें^२ : पर दायंबा ननुसरतीचि : ॥

११४ धर्मनष्ट आति : परि विषयनष्ट नाही*

[गोसावीयांसि छिन्नपापी^३ गुंफे अवस्थान : एकु दीं दायंबायें गोसावीयांतें पुसिलें :
 “ जी जी : मागां पुराणीं भीष्म नरवीर विशेषें आइकों : सुकदेव : वामदेव : नारद :
 एवमादीक वीखएनष्ट आइकों : तैसें आजि न देखों जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भोजेया :
 नरवीर आति : परि वीखएवीर नाहीं : धर्मनष्ट आति : परि वीखएनष्ट नाहीं : ”
 दायंबाएं म्हणीतलें : “ भीष्मशुकादीक काइ वीखएवीर : वीखएनष्ट नव्हती ? ”
 सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भोजेया : राज्य हा एकु विखो : तयाचा तयासि काइ विरामु
 होता ? म्हणौनि तो वीखएवीर नव्हे ? आणि सुकदेवो : वामदेवो जरि वीखएनष्ट
 तरि रंभा कां गा आली ? जेणें वीखएनष्ट म्हणे तें तया नाहीं : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें :
 “ भोजेया : वीखो काइ एकमुख ? वीखो तो अन्येकमुख : तो काइ कव्हणा त्येजवत असे ? ”
 “ हो कां जी : ” ॥]

११५ भटां अवक्रीयत्व कथन

भटोबास अंचळा नेसले असति : रोडैले असति : मातिकाम करीत असति : मग
 बाइसीं ऐसें देखौनि म्हणीतलें : “ बावा : हा नागदेओ कैसा अवक्रीयो^१ ? ” सर्वज्ञें
 म्हणीतलें : “ बाइ : नखाग्रापासौनि^२ केसाग्रवरि^३ सुळुबुळीत^४ वीकारें भरला असे :
 परि पोरु सीहाणा : उमटों नेदी^५ : वेडेयाचे वीकार वाहीरे प्रगटेति : सीहाणेयाचे
 आछादति : ” ॥

११६ तथा तरुदुख निरुपण

गोसावीं प्रश्रेया गुंफेपुर्वे बीजें केलें : सरीसे भटोबास असति : तवं तेथ गांधीया
 हींवरु असे^१ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : देखिलीं तरुंचीं दुखें ? वृक्षत्वही पातलेयां

स्वामीचेच आहे. म्हणून समाविष्ट केले आहे.). ५ (प्रव. आ. १०१, १०२). ६ (प्रव. आमा. ९७).

११४. * (प्रव. आ. १७, १८).

१ मुनिबा. २ एवा. यळापुरीं महीं.

११५. १ मुहीबीप. °वीसतु असे. २ एवा. घोट्याचीए ठाजनि गळांवरि. एवा. पायाचीये
 ठाजनि डोडवरि. ३ गो. चूळ°. हीबी. बुचबुचीतु. ४ मु. लपवुं जाणे.

११६. १ हीबी. °सर्वांगीं माकोडे झोबिनले असति : यब्रथबां गळत असे—.

परि अवांतरा दुखाचा भोगु न चुकेचि^२ : ” “ जी जी^३ : ” मग गोसावीं गुंफे वीजें केलें : ॥

११७ वेसाइ सरवळीं चोरी प्रगटीए करणें

वेसाइसैं तीयें कोण्हाची सरवळीं वळुनि^१ देति : तेथिचीं थोडींथोडीं ठेवीति : सांसलीं^२ : मग एकु दीं गोसावीयांचेया दरीसनां घेउनि आलीं : गोसावीयांसि गुंफे आसन असे : गोसावीयांसि दरीसन केलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ काइ वाइ : चोरीचीं सरवळीयें ? ” “ ना जी : मजकरवि वळवीति : तेथचीं इतुलींइतुलीं ठेवीलीं : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पुसौनि घेइजे^३ : न पुसत नेघीजे^४ : ” “ हो कां : बावा : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : घेया : एथचेया उपेगा नेया : ” मग बाइसीं वेळिली : गोसावीयांसि आरोगण दीधली : ॥

११८ आउ दुधा कवडे मागणें

कोण नेणों सणु जाला : आउसां मांडे भीक्षे आले होते : मग एरे दीसीं आउसीं गोसावीयांतें^१ वीनवीलें : “ जी जी : स्वामि जगंनाथा : मांडे आले असति जी : तरि दुधालागि कवडे देयावे जी : मां स्वामीं जगंनाथाचेनि प्रसादें चुभळीतचुभळीत जेवीन : ” तवं भटोबासीं म्हणीतलें : “ गोसावीयांचे कवडे मागौनि दुधमांडे खावे : ते धुळि खाए कां आउ : ” “ उगा अस रे वा नागणां : काइसेया आड एसी ? तुजइ सुइन : आम्हीं स्वामि जगंनाथाचीं दासह्यें कीं : स्वामि जगंनाथातें न मगों तरि कोणांतें मागों ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : नाएकासि दुधालागौनि कवडे ओपा गा : ” मग भटोबासीं कवडे दीधले : आउसीं दुध आणिलें : मग दुधमांडे जेवीलीं^२ : ॥

२ हीबी. सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ परमेश्वरेंवीण ऐसीं दुखें असति गा : ” ३ पंने. °आणि भटोबास कांटाळले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्ही कां गा कांटाळलेति ? तुम्ही एक(थ ?) अनुसरलेति कीं गा : अनुसरलेयासि देवत्व तीर्यच्चत्व होणें नाहीं कीं गा : ” “ जी जी : ”

११७. १ हीबी. वळुवळु. यमु. पोथ्यांत हा वृत्तांत पुढीलप्रमाणे : “ वेसाइसांचे चुलते घोगरगावीं होते : तेथ वेसाइसैं गेली : तयांची सरवळीयें वळिलीं : तयांतु थोडीं ऐसीं चोरिली : . . . सरवळीएं बाइसांहातीं दीधलीं : एवा. बाइसीं रांधुनि भोजनसमै ताटीं ओळगविलीं : आणि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ यें सरवळीयें चोरीचीं : ” . . . . तीहीं म्हणितलें : “ हो जी : चुलतीया काइ देती : मां काइ होइल जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : . . . २ पं. सासिति. मुहीबीगो. सांचिलीं. ३ गोहीबी. घेइजति. ४ गोहीबी. नेघीजति.

११८. १ यमु. भटोबासांतें म्हणीतलें : “ नागदेया . . . ” भटोबासीं म्हणीतलें : “ . . . धुळि खाए आऊ : ” मग गोसावीयांतें वीनवीलें . . . २ पं. °जवंजवं जेवीति तवंतवं स्वामीं जगंनाथातें आठवीति : तवं गोसावीं वीजें केलें : मग म्हणीतलें : “ हे काइ नाएका : एणेंसी जेवीतें असा मां ” “ जी जी : ”

११९ भटों सुस्तात दंडवत घालणें

एकु दीं भटोबास मातिकाम करीत होते : मातिकाम करूं सरलें^१ : मग गंगे आंग धुनि आले : सुस्तात जाले : म्हणौनि गोसावीयांसि दंडवत घातलें : आणि बाइसीं पाठीवरि पाए दीधले : भटोबास कानवडे जाले : आणि बाइसें पडलीं : “ देखिलें बाबा : मातें पाडिलें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : हा सुस्तात होउनि एथ दंडवत घालुं आला : मां तुम्हीं याचीये पाठीवरि पाए कैसे दीधले ? ” मग उठीले : दंडवत घातलें : गोसावीयां-जवळि बैसले^२ : ॥

१२० अग्निकुंडीं श्रीकर दरीसन

पाठकांचे भावे उपासनिये^१ : तेहीं हवनालागौनि खीरि करवीली : मग आपण गंगे स्नाना नीगाले : ब्राम्हणीतें म्हणीतलें : “ पाठा एइल : तरि तुं घालसी^२ हो : ” “ ना : घालीन कैसे^३ ? ” तवं पाठक आले : तेहीं म्हणीतलें : “ ए रे बा : ए : नावेक जेवि : ” तेहीं तळीए^४ खीरि उपसिली होती : तेथचि बैसले : जेविले : नीगाले : तवं उपासनीए दारवठां भेटले : “ पाठा आला होता कीं ? ” “ आला होता : ” “ कांही घालीसी ना कीं ? : ” “ नां मां : ” तेयांतें तीनि कुंडें : एक कुंड उघडिलें : आहुति घालुं बैसले : तवं कुंडाआंतु बरवा गौर स्त्रीकर नीगाला : आहुति नेदीतीचि : तें कुंड झांकिलें^५ : दुसरें काडिलें : तवं तेथही तेंचि देखिलें : ऐसा तींहीं कुंडीं स्त्रीकर निगाला : तिहीं कुंडे झांकिलीं^६ : उपवासु केला : ब्राम्हणींसि कोपले : “ पापीणीं : हें तुआं तेयांसि घातलें असैल : म्हणौनि एसणें अरीष्ट उठिलें^७ : ” मग एरी दीसीं गोसावीयांचेया दरीसनां आले : दंडवत केलें : श्रीचरणां लागले : गोसावीयांचें दरीसन जालें : गोसावीयांजवळि बैसले : गोसावीयांचेया श्रीकराकडे पांहों लागले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसें काइ पाहात^८ असीजे ? ” “ जी जी : या श्रीकरासारिखा श्रीकर माझीए कुंडीं नीगाला : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आहुति दीधली ? ” “ नाहीं जी : ” “ देउनि पाहातेति कां : ” “ नां जी : माझें अग्निमुखीचि^९ होआवे^{१०} : ” गोसावी उगेचि राहीले : ॥

११९. १ हीबो. °दोन्ही गुंफा निर्वाळिलीया : पूजावसरासि बरवीया जालीया. २ रामे. हे छीन्नपापी. एवा. मठों. पं. °सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसें न कीजे कीं आणिकांसि तरि अविधि होता : भगतासि अविधि नाही : ”

१२० १ यमु. “ उपासनीए ते पैठणीचे (प्रश्ना) । नीवासाचे (रामे.) उपासनीयांसि पाठक मेहुणे होति : तयांसि उपासनीए भक्ति : कदाचीत उपासनीयांचेया घरा जेउं एति : तयांची ब्राह्मणि भाउ म्हणौनि जेउं घाली : ते उपासनीयांसि न मने : एकु दीं उपासनीयांतें श्राध जालें : ते स्नाना नीगाले : . . . ” २ अ. कालविसी. यमु. घालु नको. ३ (ने.) ४ गोने. तौलीए. ५ गो. जापानीलें. ६ गो. जापानीलीं. ७ गोने. उदैलें. ८ गोने. पाहीजत. एवा. ‘काइ गा ऐसें पाहीजताए’. ९ गोमु. °कुंडीचि. १० पं. °सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ प्राणियांसि आपुलेया हीताअनहीताचें (एवा. सुकृतादुकृताचें) ज्ञान नाही : ”

१२१ माहादाइसां निरए^१ नीरुपण

माहादाइसीं पुराणीं चौरासी नरक आइकीले : मग गोसावीयांतें पुसिलें : “ जी जी : पुराणीं चौरासी नरक बोलीजति हें साच जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साच^२ बाइ : एथौनि निरए निरुपिजति मां देह धरी ऐसा कवणु असे ? देवेंवीण ऐसीं दुखें असति बाइ : असीपत्र : खांडेयाचे धारेऐसीं वृक्षाचीं पानें : देवता^३ हातींपाइं धरुनि तयावरि घालीति^४ : चोहुनि^५ खालि पडति : मागौते घालीजति : ऐसें असीपत्र : १ : लोहाचा कुंभ : तळीं अग्नि जळे : तयाआंतु घालीजति : वरि पर्वताएसणें झांकणें ठेवीजति^६ : कदाचीत^७ नावेक उघडीति : तवं आवघे डोया काढुंकाढुं नीगति : कपाळावरि मुदगलाचा घाओ देति : आणि वरि माघौतें झांकणें ठेवीति : ऐसे ते कुंभिपाक : २ : खदीरा इंगळ : अन्हा चौरस बारां गाउवांचेनि मानें ढसढसीत खैराचे इंगळ : नेउनि तेयामध्ये घालीजति : कसकसकरि^८ एकु आंगु जळे : मग एरीवानी^९ उलथे^{१०} : तवं तें कसकसकरि^८ जळे : तवं एर आंग सांधे : ऐसे खदीरांगार : ३ : अन्हा चौरस बारां गाउवांचेनि मानें तांबेयाची पाटी : ढसढसकरि^{११} तापली असे : नेउनि तेयामध्ये घालीजति : आणि कसकसकरि जळे : आणि एरीवाहानी उलथे : तवं एर आंग सावध होए : ऐसे ते तांब्रपुष्ट : ४ : तैल्यपाकु तो लोखंडाचा तेलतावा^{१२} : तळीं आगि जळत असे : सांडसेंकरुनि तेया-आंतु घालीजति : कसकसकरित आंग जळे : मग एरीकडे उलथीति : तें आंग कसकस-करि जळे : मागौतें उलथीति : तवं एर आंग सांधे^{१३} : ऐसे ते तैल्यपाक : ५ : मग एक घडी योगाएसणी^{१४} होए : ऐसीं योगें जाति बाइ : ” “ जी जी : तरि तेयांचीं देहें जाति नां ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : तें यातनां देह कीं ? ” मग माहादाइसीं पुसिलें : “ जी जी : ऐसे नरक काइसेनि चुकति ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें^{१५} : “ बाइ : एथीचेयां होइजे तें चुकति : ” ॥

१२२ शास्त्र दृष्टा अदृष्टा कारण निरूपण*

[^१ छिन्नपापी गुंफे अवस्थान : भटीं पुसिलें : “ जी जी : हें निरोपिलें शास्त्र कव्हणी दृष्टाकारणें अभ्यासी : कव्हणी अदृष्टाकारणें अभ्यासी : तरि या दोहींसि काइ फळ होए ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : हें शास्त्र दृष्टाप्रति कारण होए : कां अदृष्टा-प्रति कारण होए : ” “ हो कां जी : तरि दृष्ट तें कवण आणि अदृष्ट तें कवण ? ” सर्वज्ञें

१२१, १ अगोहीबी. कळिधर्म. २ एवा. आति. ३ गोनेपं. जीव. ४ गोने. घालीजति. ५ गोहीबी. चोहोउनि. नेपं. चौहोउनि. ६ हीबीपं. खतखतां कडति. ७ पं. जे कणवेचे असति तेयाकारणें. ८ गो. कसकसा. ९ ने. वाहानी. १० गो. उलथीति. ११ हीबी. सेंदुर ऐसी. पं. धगधग करि. १२ हीबीपं. तेलतवा. १३ (नेगो.). १४ हीबीने. युगां.

१२२. * (प्रब. आमा. २४५).

१ आम्नाय पाठ.

म्हणीतलें : “ चैतन्य देवता^२ आदिकरुनि सकळ देवता अपरा अमोचका बोलिजेति : हें दृष्ट : आणि चैतन्यापरु परमेश्वरु पाविजे तें अच्युतपद बोलिजे : तें अदृष्ट : ” “ हो कां जी : ” ॥]

१२३ मासोपवासिनीवीजापनीं लखुमियां कपाटनीराकरण

सिंहनाराएणीं मासउपवासिनी मासोपवासी बैसलीया^१ होतीया : तेथ गोसावी एकाधा वेळु वीहरणा^२ बीजें करिति : चौकीं आसन होए : गोसावीयांचेया श्रीचरणां लागति : मग एकु दीं तीं गोसावीयांतें वीनवीलें : “ जी जी : हा लखीमींदेवो कवाडें घालितो जी : तेणें आम्हां थोर उवारा होताए : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ लखुमीया : कवाडें न घला गा : ” “ जी जी : मां देवाचीं उपकरणें जाती कीं : ” “ हें तुमचीए^३ देवाचीं उपकरणें राखैल : ” “ हो कां जी : ” मग ते कवाडे न घलीति : मग तीया नावेक वाराणी^४ बैसति : मग गोसावी कव्हुणांतें पडिताळावेया पाठवीति : “ काइ वाया बैसलीया असति ? ” “ हो बा : गोसावीयांचेनि प्रसादें : वाराणी^५ एथ^६ असों : ” ॥

१२४ डोंबेग्रामीं मठीं अवस्थान

मग रेइनाएकें गोसावीयांतें वीनवीलें : मग गोसावीयांसि उदेयांचा पुजाअवस्वरु जालेयानंतरें गोसावी डोंबेग्रामासि नीगाले : नीगतां सींहनाराएणां तेयांतें पुसावेया गोसावीं बीजें केलें : गोसावीयांसि चौकीं आसन जालें : तीं गोसावीयांसि दंडवत घातलें : स्त्रीचरणां लागलीया : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आतां हें डोंबेग्रामांसि जाइल : ” “ जी जी : आतां आमते जयंती : तरि गोसावीं जयंतीवरि राहावें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तीये दीसीं हें एइल : कां कव्हुणां एकातें पाठवील^१ : ” मग गोसावीं डोंबेग्रामासि बीजें केलें : तेथ तीनि मठ^२ : एकु दखीणांमुखू : एकु उतरामुखू : एकु पूर्वामुखू : दक्षीणामुखे मठीं पसिमिली भींतीसी : उतरदक्षीण ओटा : दों खांबांमध्ये : तीये मठीं मग गोसावीयांसि अवस्थान जालें : बाहीरीली पटीसाळे : पसीमिली भींतीसीं : उतरदक्षीण ओटा : तेथ दुपाहाराचा पुजावसरु होए^३ : ॥

१२५ नाथोबाकरवि भट बाहीरि घालवणें

एकु दीं गोसावीयांसि उदेयांचा पूजाअवस्वरु जालेयानंतरें : गोसावीयांसि भीतरिला ओटेयावरि आसन असे : गोसावीं नाथोबातें म्हणीतलें : “ मंडळिका : तुम्हीं वानरेयातें

२ एवा. विद्या.

१२३. १ यमु. २ अ. वेहरणा. ३ अगोनेपं. तुमचीं उपकरणें. ४ यमुगोपं. वाळानीं. ने. बाळाणि. ५ गोनेयमु. घेत.

१२४. १ गो. पाठवीजैल. २ मु. “येकु नारायेणु मठु : तो उत्तराभिमुख : तथा दक्षीणे येकु तो पुर्वाभिमुख : नारायेण मठा उत्तरे नृसींह मठु : तो दक्षिणाभिमुख : ३ (मु.).

बाहीरि घाला गा : " "हो कां जी : " सर्वज्ञं म्हणीतलें^१ : " वानरेया : तुम्हीं आपणेंयातें बाहीरि घालों नेदा गा : " "हो कां जी : " म्हणौनि नाथोबायें भटोवासातें दाटुनि दारवरि नेले : आणि सर्वज्ञं म्हणीतलें : " वानरा बाहीरि घातला मां^२ : " आणि भटोवासां करांउं^३ चढलें : आणि भटोवास नाथोबातें मागिली भीतीसी लावीति : आणि गोसावी म्हणति^४ : " मंडळीकु लोटीला मां^५ : " आणि नाथोवासि करांउं^६ चढे : आणि नाथोबा भटोवासातें लोटीति : ऐसें गोसावीं नावेक करवीलें : मग पुरें करवीलें : ॥

१२६ सरभंजनीं देमतीप्रति हिंसापाप नीरूपण

एकु दीं गोसावीयांसि रात्रीचा पूजाअवस्वरु जाला : आरोगण जाली : वाइसीं फोडी ओळगवीलीया : वीडीया करुनि देतें असति : तवं रेइनाएकाचे भाउ कान्हरनाएक^१ : तेयांचेया घरीं घोडेयांकारणें पाइकीं वळघा केला : तो गजंबु^२ हों लागला : " पाहा पां वानरेया : हा गजंबु^३ काइसा ? " भटोवास उंच मढावरि वळघले : पाहों लागले : तवं पाइकीं घोडेयांकारणें वळघा केला : भीतरिलां बाहीरील नांगवति^४ : आणि बाहीरीलां भीतरील नांगवति^५ : ऐसी घे दे होताए : आणि भटोवासातें पुर्विल आठवलें : " बळी रे : बळी रे : " म्हणौनि हाक दीधली : तयांतु सव्दुवींधीया^६ होता : तेणें हाकेसरीसें वींघलें : तें कानसुलां लीगटुनि^७ कांड गेलें : इतुकेनि पाइकीं म्हणीतलें : " हा रे : हे एक भीतरि पाइक आहाति : आणि एक मढाभीतरि^८ पाइक आहाति : वोहटु^९ करा : " मग पाइकीं वोहटु केला : भटोवास गोसावीयांजवळि आले : गोसावीयांसि उंचमढीं आसन असे : मग भटोवासीं म्हणीतलें : " जी जी कान्हरनाएकाचेया^{१०} घरा पाइकीं घोडेयांकारणें वळघा केला : ते भीतरील पाइक बाहीरीलां नांगवति : आणि बाहीरील पाइक भीतरिलां नांगवति : ते मीयां ' वळि रे बळी ' म्हणौनि हाक दीधली : कीं एकें मातें वींघलें : तें माझेनि कानेंहुनि^{११} कांड गेलें : " सर्वज्ञं म्हणीतलें : " हां गा : तुतें एथौनि गजंबु पाहावेया पाठवीलें^{१२} : तुवां ' वळी रे वळी रे ' म्हणौनि हाक देयावेया कारण काइ ? ते एकमेकां जुझजुझों मेले तरि तुज काइ ? तयांतु एकु सव्दवेधीया^{१३} होता : तेणें वींघलें : परि एथौनि पाठवीलासि म्हणौनि चुकलें : आणिकासि तरि तें लागतें : " सर्वज्ञं म्हणीतलें : " तुम्हां एथौनि म्हणीतलें तें करणीयें कीं गा^{१४} : " "

१२५. १ (मु.). २ एवा. 'गेला गेला वानरा : ' ३ अ. भटोवास गर्वा चढले. ४ एवा. तात चढे. ५ (गोनेमु.). ६ एवा. 'गेला गेला मंडळीकु'. ७ अ. गर्व. ने. ठाउ.

१२६. १ गोयमुबीपं. कान्हू. २ गोही. गजंमू. ने. गजबजू. ३ यमु. नेणति. ४ यमुहीबीपं. वेधीया. ५ एवा. लीगटलें. ६ गोहीबी. वरि. ७ यमु. वोहटा. ८ ने. कानसुलेंचि. ९ एवा. 'कीं तुतें 'वळी रे वळी रे' म्हणौनि हाक देयावेया कारणें पाठवीलें ? १० गो. वेधीया. ११ (पं. प्रव. आ. २५४).

मग गोसावीयांसि पहुडु जाला : उपहुडु जाला : मग गोसावीं वीहरणां बीजें केलें : तेथ एकुएकु दीं एकएकाची महु झाडावेयाची^{१२} पाळी : तीए दीसीं देमाइसांची पाळी : देमाइसें महु झाडितें होती : तवं पौळीसि^{१३} अव्हांटा कांड रुतलें देखीलें : तें घेउनि दारवठां रेइनाएकाचा ओळगीया होता तेयासि दीधलें : महु झाडिला : सडासंमार्जन केलें : चौकरंगमाळिका भरिलीया : मग गोसावीं वीहरणींहुनि बीजें केलें : गोसावीयांसि आसन जालें : मग देमाइसीं म्हणीतलें : “ जी जी : मीं महु झाडीत होतीयें : तें पौळीसि^{१४} कांड^{१५} रुतलें होतें : तें काइसें जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तें तुम्हीं नेणां देमती ? ” “ नां जी नेणें : ” “ कान्हरनाएकाचेया^{१६} घरा : घोडेयांकारणें पाइकीं वळघा केला : एथौनि वानरेसातें पांहीं पाठवीलें : एणें ‘ बळी रे बळी ’ म्हणौनि हाक दीधली : तेयांमध्ये सब्दवेधीया^{१७} होता : तेणें वींघलें : तें कानेंहुनि कांड गेलें : एथौनि पाठवीला म्हणौनि चुकलें : आणिकासि तरि तें लागतें : मग तें कांड काइ केलें देमती ? ” “ जी जी : तें मीयां दारवठां रेइनाएकाचा ओळगीया होता तेयासि दीधलें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जा मागा : ” “ हो कां जी : ” मग गेलीं : कांड मागौनि^{१८} आणिलें : गोसावीं सरु मोडवीला : नाराजु ठेंसौनि पांढरीए पुरवीला : मग म्हणीतलें : “ देमती^{१९} : हें कां करवीलें हें तुम्हीं जाणां ? ” “ नां जी : नेणें : ” “ एणेंकरुनि तो जेया प्राणियासि वोखटें करिता तेयाचें तुम्हांसि नीमीत्य लागतें : हें करितेया नरक : धरितेया नरक : एकु एकासि दे तेयाही नरक : ” ॥

१२७ श्राधभोजनअपराधें भटनाथोबा बाहीरि घालवणें ॥ उडीयां घालवणें

एकु दीं गोसावीयांसि उदेयांचा पूजाअवस्वरु जालेयानंतरें : गोसावीयांसि भीतरिलेया ओटेयावरि आसन असे : भटोबास आणि नाथोबा मातिकाम करीत असति : रेइनाएकाचां घरीं स्राध : ते आले : “ नागदेवभटो : नाथभटो : आजि आमचां घरीं श्राध^१ : तुमते आंवतिलें असे : ” भटोबासीं म्हणीतलें : “ आमतें काइ म्हणत असा ? तें गोसावीयांतेंचि म्हणां : गोसावी पाठवीती तरि आम्हीं एउनि : ” “ नां हो कां : ” रेइनाएक आले : गोसावीयांसि दंडवत केलें : स्त्रीचरणां लागले : मग गोसावीयांतें वीनवीलें : “ जी जी : आजि^१ आमतें श्राध : तरी^१ नागदेओभटातें आणि नाथभटातें तेथ जेउं पाठवावें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ते माहात्मे कीं गा : ते

१२ एवा. राखावेयाची. १३ गो. पैली सीहाडां. कांड-. ने. पौळीसी हाड कांड-. यमु. पौळीसीहाडां कांड. पं. हाता एका : कांड-. १४ यमुगो. पौळी सिहाडां. हीबी. सीहाडां. १५ ने. हांडकांड. १६ यमुगो. कान्ह°. १७ गोने. °वींधिया. १८ अ. मागौतें. ने. मोडौनि. १९ गोने. °हें कांड कां मोडवीलें°.

स्नाधा^२ कां जेउं येति ? ” “ ना जी : गोसावी पाठवीती तरि एती : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ एती तरि कां न पठवीजे ? ” तैसेंचि ते आले : “ नागदेओभटो : नाथभटो : मीयां गोसावीयांतें वीनवीलें हो : ” “ हो कां : ” रेइनाएक गेले : तीं मातिकाम केलें : मग भटोबास : नाथोबा : आंगें धोआवेया गंगे गेले : आंगोळि करुनि एत होते : तव दारवठेया परते^३ रेइनाएक भेटले : “ चाला चाला नागदेओभटो : नाथभटो : आवघी आइत जाली : ब्राम्हण आले असति : ” “ नां आम्हीं गोसावीयांसि दंडवत करुनि^४ एउनि : ” “ नां चाला : उसीरु होइल : मग एउनि करा : ” ओढओढुनि^५ आणिले : जेवीले : वीडे तांबोळें : ऐसे गोसावीयांपासि एत असति : गोसावीयांसि पहुडु जाला : उपहुडु जाला : मग तेयांचें एतें मान जालें : मग गोसावीं उंचमढापूर्वे आसन घालवीलें : पुर्वामुख : गोसावीयांसि आसन जालें : तेयांतें एतां देखिलें : आणि सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ नाएका : कवाडें घाला : यां भीतरि येओं नेदा : ” आणि आउसें हरीखलीं^६ : तीयें वेळवेळां बाहीरि घालीजति : आणि तेयांतें बाहीरि कहीं^७ नाहीं : गेलीं : “ नको रे भीतरि रीगों : तुम्हां चक्रस्वामीं दारवठे वारीले^८ : ” म्हणौनि कवाडें घातलीं : तीहीं म्हणीतलें : “ आउ : आम्हांसि भीतरि एओं दे : काइ अपराधु तो पुसों दे : ” “ नां रे : नको रीगों : चक्रस्वामीं दारवठे घालवीले : ” ते वाडवेळु दारवठां उभे होते : मग बाइसीं गोसावीयांतें वीनवीलें : “ बाबा : भीतरि एओं दीजो : मग काइ अपराधु तो पुसीजो : मग दंड कीजो : ” मग गोसावीं कवाडें उघडवीलीं : आले : दंडवतें केलीं : श्रीचरणां लागले : मग गोसावीयांजवळे बैसले : मग सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ हां गा : तुम्हीं गुरव ? ” “ नां : ब्राम्हण : ” “ लोकाचेया श्राधा काइ म्हणौनि जेउं जा ? ” “ नां जी : आमतें गोसावीं पाठवीलें^९ : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ एथौनि तुमतें पाठवीलें ? ” “ ना जी : आम्हीं रेइनाएकाकरवि पुसवीलें : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ तेंहीं पर एकी परिचे दुष्ट घालणें कीं : होता नव्हता अर्थु तो आपुला आपण जाणीजे कीं : ” “ हो कां जी : काइ दंड तो कीजो : ” मग गोसावीं राजमढावरुनि^{१०} उडीया घालवीलीया : गोसावी बहुता म्हणती : ते थोडीया म्हणति : ऐसां पंचवीसां उडीयां ठी^{११} जाली : मग सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ मागां पाए लागों नेदावे : आणि भुइं हात नेठवावे^{१२} : ” “ हो कां जी : ” दोघै उडीया घालीति : हात टेकीति तव^{१३} मागां पाए लागति : आणि गोसावी म्हणती : “ हे उडी लेखीं न लगेचि : ” आणिक उडी घालीति : आणि गोसावी म्हणती : “ हे उडी लेखीं न लगे : ” ऐसीया दुणां उडीया घातलीया :

२ एवा. 'जेऊं न एति कीं. ३ यमु. पासी. ४ यमुगोने. आणि°. पं. मग°. ५ यमु. 'बाहीरि-बाहीरेचि नेले. ६ अ. 'केली. ७ यमु. 'कहींची न घलिजे. ८ अ. वरजीले. ९ यमु. 'सर्वज्ञं म्हणीतलें : " तुम्ही म्हणा 'गोसावी धाडीती तरि एउनि : ' तेही एक द्रुष्टचि°. १० अ. उचमढा°. ११ यमु. सीष्टाइ. १२ गोने. न टेकावे. १३ गोनेही. कां.

परि गोसावीयांचां लेखीं एकीही उडी न लगेचि^{१४} : मग वाइसीं म्हणीतलें : “ वावाचां लेखीं एकीही उडी न लगे : आणि एहीं आपारा उडीया घातलीया : आणि वावाचां लेखीं एकीही उडी न लगेचि : तरि आतां आणिकु दंडु कीजो : ” मग गोसावीं पांचसें दंडवतें वीहीलीं : मग दंडवतें घालुं लागले : मग वाइसीं वीनवीलें : “ वावा : मीं दंडवतें घालों लागों ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ लागा : ” बाइसांसि दंडवतांचा सत्तावा हो^{१५} : वाइसीं अढैचसें दंडवतें घातलीं : तीहीं दोघी मीळौनि अढैचसें घातलीं^{१६} : मग गोसावी उगेचि राहीले : तें अंन जारिलें^{१७} : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ काइ गा : भुकैलेति ? ” मग गोसावीं पाणिभातु जेवविला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तोरणमंडाळाचेया घरा न वचावें^{१८} : ” ॥

१२८ निधिवासेया गमनीं^१ भटा ज्वरनिवृति

एकु दीं गोसावीयांसि दुपाहारिचा पूजाअवस्वर जाला : आरोगण जाली : गुळुळा जाला : पहुडु : उपहुडु : आसनीं उपवीष्ट जाले : गोसावीयांजवळे आवघे भगतजन आले : दंडवतें केलीं : श्रीचरणां लागले : गोसावीयांचीए ओळगे आवघेचि बैसले : गोसावीं अवघेयांकडे अवळोकिलें : मग म्हणीतलें : “ हां गा : तुम्हीं आवघे आलेति : वानरा नैए तें काइ ? ” तवं दादोसीं म्हणीतलें : “ जी जी : गोसावीयांचा वानरा ज्वरें आपणेयां प्रमाण^२ नेणे : स्मरे ना : संभाळी ना : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बोलावा जा : ” दादोस गेले : “ नागदेया : चाल : तुतें गोसावी बोलाविताति : ” तैसेचि भटोवास आले : रक्तांबर डोळे जाले असति : गोसावीयांसि दंडवत केलें : स्त्रीचरणां लागले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां गा वानरेया : तुम्हीं म्हणे ज्वरें आपणेयां प्रमाण^३ नेणां ? स्मरा ना ? सांभाळा ना ? ” “ ना जी : कोण^४ म्हणताए^५ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथौनि म्हणीयां एका पाठवीजाल तरि जाओं सकाल ? ” “ हो कां जी : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : वानरा निवासेया पाठवीजताए : तुमतें कांहीं आणणें^६ असे ? ” वाइसीं म्हणीतलें : “ हो बावा : असे : ” मग वाइसीं वीसां दामांचा वेचु सांधितला : एक दाम सरीये^७ न सरीये^८ दीधला : मग भटोवासीं म्हणीतलें : “ जी जी : मज

१४ यमु. °खूळखूळे जाले. १५ गोहीबीयमुपं. वाहो. ने. व्यायाम्. १६ एवा. तीहींचि पांचसें घातलीं. यानंतर यमु. प्रतीत पुढील मजकूर आहे : ‘ आले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ काइ गा जीरीलें ? ” तेहीं म्हणितलें : “ जी जी : जीरीलें : बाळपणीचें पेहेंसकट जीरीलें : ” सर्वज्ञें म्हणितलें : “ बाइ : तुमतें पाणीभातु असे ? ” “ हो बावा : असे : ” “ यां दोघां जेउं घाला : ” “ हो कां : बावा : ” मग बाइसीं दोघां पाणीभातु जेउं घातला : दोघै वृप्तिपर्यंत जेवीले : ॥ १७ ने. जोरलें. एवा. °उडीया घालों सरलें. १८ (प्रब. आ. ८४). पं. °मग जेउं कैसें जाओं एइलगा ? ”.

१२८. १ गो. प्रौख. ने. परिखू. मु. प्रेषणीं. २ यमु. परिमाण गो. परिवान. ३ मु. नावेक धगी असे. ४ एवा. आणवणें. एवा. आणावें. ५ हीबी. सरी.

नावेक विस्मृति असे जी : काइसेयाचें काइ घेयावें : ऐसें तें आठवे ना जी : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ हाटामध्ये रीगसी : आवघे पदार्थ देखसी : मग जेयाचें जें घेयावें तें आपैसैचि आठवैल : ” “ हो कां जी : ” मग सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ केव्हडेया वेळा एसी ? ” भट^६ बाहीरि नीगाले : दीसाचें मान पाहिलें : “ जी जी : गोसावीयांचा पूजा-अवस्वर जालेयानंतरें एइन : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ जेवीसी गा ? ” “ ना जी : मज भुक नाही : ” मग दंडवत केलें : स्त्रीचरणां लागले : मग नीगाले : वामन^७ मतिवीळास : ते निवासां वाचीत होते : ते गोसावीयांचेया दरीसना आले होते : ते अनाध्याचां दीसीं गोसावीयांचेया दरीसना एति : पाठीलाकडौनि^८ तेही नीगाले^९ : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ बाइ : यांचां हातीं वानरेयालागौनि सीदोरी पाठवा : ” “ हो कां : वावा : ” मग वाइसीं वर्णभातु तयां हातीं दीधला^{१०} : मग सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ मार्गी जात देखाल : परि आळवावा ना : पातलीए^{११} ठाई पुसावें : ” “ हो कां जी : ” मग ते दंडवत घालूनि नीगाले : भटोवासांतें जातां देखति : परि पाचारिती ना : भटोवास कणैरेस्वर पातले : आवघे घामैले : मग कणैरेस्वराचां घाटीं आंग धुतलें : आवघा ज्वर गेला^{१२} : भुकैले : मग म्हणीतलें : “ गोसावी जेववीत होते : ” ऐसें म्हणौनि नीगताति तवं वामन मतिवीळास आले : तीहीं म्हणीतलें : “ भटो : जेवाल ? ” “ काइ जेउं ? ” “ नां गोसावीं तुम्हांलागौनि सीदोरी पाठवीली असे : ” मग भटोवासांतें सुख जालें : “ गोसावीयांसि माझी चींता : ” मग^{१३} तीये घाटीं जेवीले : मग दीवेलावणीए हाटामध्ये रीगाले : पदार्थ देखिले : आणि घेओं लागले : पदार्थ घेति : ते तयांचिये ओंटीए घालीति : ऐसा वीसा दामांचा वेचु घेतला : एकु दामु उरला : “ याचें काइ घेयावें पां ? ” म्हणौनि आवघी हाटवटी हींडीनले : कांहीं आठवे ना : मग म्हणीतलें : “ मीयां तरि गोसावीयांतें म्हणीतलें^{१४} होतें : ” मग तो दामु गांठीं बांधला : दोघे कणैरे-स्वरवरि आले : ते पदार्थ भटोवासांचीए प्रावणीं घातले : मोट बांधली : भटांचीए डोइएवारी ठेविली^{१५} : मग ते राहीले : भटोवास नीगाले^{१६} : पुढां वाट फाकली^{१७} : एकी वाट देइगांवां जाए : एकी वाट डोंबेग्रामां जाए : तेथ न कळे : मग भटोवासीं हाक दीधली : तीय हाकेसरीसे ज्वर सेख होतें तेंहीं गेलें : गोसावीयांचां ठाई तैसीचि स्थानी घनदाट^{१८} असे : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ पातला गा वानरा : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ मंडळिका जा : मढावरि उभे ठाका : तेथौनि हाक देआ : ” “ हो कां

६ (यमुनेहीबी.). ७ मु. °आणि. ८ मु. °दोघे. ९ य. पाठी°. १० (मु.). ११ यमु. °तेहीं म्हणितलें : “ ते कोणी ठाई भेटती ? ” सर्वज्ञं म्हणितलें : “ कणैरेस्वरीं भेटलें : तथा कणैरडे भीमेस्वरीं भेटती : ” १२ य. परतलीए. १३ यमु. °वीसंवले. १४ एवा. °कणैरेस्वराचीए दारवठांचीए सोंडीएवरि तीघे जेवीले : १५ यमुगोनेहीबी. पूसिलें. १६ (यमुगोनेहीबी.). १७ (यमु.). १८ गोने. °दाटली.

जी : ” नाथोबा गेले : मढावरौनि हाक दीधली : आणि भटोबासीं जाणीतलें : ‘ हे हाक नाथोची : हे वाट डोबेग्रामां जाइल : ’ मग आले : गोसावीयांसि दंडवत केलें : स्त्रीचरणां लागले : गोसावीयांपुढां आवघे पदार्थ ठेविले : वाइसीं अवघे पदार्थ पाहीले : बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : ए वेळेचे पदार्थ सवंग : आणि सुटी : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हा गा : ज्वरीताचीं कार्यें तीयें काइ ऐसीं ? ” मग भटोबासीं तो दामु दीधला : “ जी जी : या दामाचें काइ घेयावें तें नाठवेचि : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुज नाठवे ऐसें कांहीं नाहीं गा : हा दामु तुज सरीये न सरीये दीधला होता ” : ” ॥

१२९ प्रार्थबाइसां^१ देओ निरुपणीं भटां उपाहार स्वीकार

एकु दीं सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : तुम्हां कांहीं करणीए असे गा : ” “ जी जी : ” “ एथ पुजा करावी : आणि उपाहार करावा : ” “ हो कां जी : ” मग भटोबासांचीए गांठी सा दाम होते : तीं दामांची कणीक तांदुळ घेतलें : तुपाचें^३ बाइसांचां हातीं दीधलें : मग आपण पुजाद्रव्यें आणावेया निवासेया गेले : गोसावीयांतें भीतरिला ओटेयावरि आसन असे : प्रार्थबाइसा गोसावीयांचेया दरिसना आलीं होतीं : तीयें गोसावीयांजवळि बैसलीं होतीं : गोसावीयांसि निरुपण करावेयाची प्रवृत्ति : गोसावीं प्रार्थबाइसांतें म्हणीतलें : “ बाइ : देओ कैसा असे जाणां ? ” “ ना जी : नेणें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरा आझुनि कां नैए ? ” म्हणौनि गोसावीं उंचमढावरि बीजें केलें : गोसावीं पुर्वामुख उभे राहुनि मग नावेक भटोबासांची वाट पाहीली : मागुतें गोसावीं मढाभीतरि बीजें केलें : मग प्रार्थबाइसीं गोसावीयांतें म्हणीतलें : “ जी जी : देओ कैसा तें गोसावीं निरुपावें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : देओ कैसा निरुपावा ? ” मागुतें सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेस आझुं कां नैयेति ? ” ऐसें म्हणौनि मढावरि बीजें केलें : मढावरि उभे ठाकौनि वाट पाहिली : मागुतें मढांआंतु बीजें केलें : आसन जालें : मागुतें प्रार्थबाइसीं म्हणीतलें : “ जी जी : देओ कैसा ऐसें निरुपावें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : देओ कैसा निरुपावा ? ” “ ना जी : निरुपावा : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ देओ पाखाणाचा नव्हे : देओ काष्टाचा नव्हे : देओ मातीचा नव्हे : देओ चीत्तीचा नव्हे : देओ पटीचा^४ नव्हे : देओ धातुचा नव्हे^५ : पाखाणाचा फुटेल : लाकडाचा मोडेल : मातीचा तो वीरैल : चीत्तीचा तो पुसैल : पटीचा^६ तो फाटेल : धातुचा तो झीजेल :

१९ °आंनोबासांचीया वासना : सर्वज्ञें म्हणीतलें : ‘ यासि तुज कहींचि नाहीं वीस्मृति : हा सदा बुधिमंतु : ’ (गोने. प्रतीत ‘हा सदा बुधिमंतु’ ही रामेश्वरबासाची वासना म्हणून नोंदलेली आहे).

१२९. १ ने. प्रतीत सर्वत्र ‘प्रार्थबाइसा’ नाव आहे, तर मु. प्रतीत ‘प्रान्हादबाइसा’ असे आहे.

२ य. °पाइकें. मु. °द्रव्य. ३ अ. पडीचा. ही. कापडीचा. गो. पटीएचा. ४ हे वचन ‘वासनाभेदे’ म्हणून अगो. प्रतीत निर्देशिले आहे. पण त्याच्याशी संबंधित पुढील मजकूर लक्षात घेऊन ते मूळ

दे३ तो अछेदु : अभेदु : अच्युतु : अलेख : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : आनंदशब्दे ईश्वर बोलिजे : आनंदु तो : ब्रह्म तो : अच्युतु तो : अविक्रियु तो : अव्यक्तु तो : अमूर्तु तो : शुद्ध तो : बुद्ध तो : नित्यमुक्तु तो : निरभिमानु तो : परु तो : परसाक्षित्व ऐसाही धर्म तेथ नाही : केवळु तो : केवळीचि नित्यसंबंधें माया असे : माया जेथ संबंधातें पातली असे तेथचि न पवे : ऐसीचि वस्तु ते : ऐश्वर्यादिकरौनि सकळही धर्म मायासंबंधेंचि तेथ : सर्वात्मकु तो : सर्वातीतु तो : सर्वकर्ता तो : सर्वसाक्षी तो : ऐसा परमेश्वरु एकु आति^५ : ”
 ऐसें निरुपण करिताति : तवं बाइसें उंचमढाआंतु व्यापारु करीतें होती : तिएं आलीं : “ हां बाबा : एथ मीं नसें : ना नागदेओ नसे : तरि हें कवणांप्रति निरुपण करीजताए ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : एथ प्रवृत्ति जाली तरि स्तंबा एकातें नीमीत्य करुनि निरुपिजेल : ” म्हणौनि गोसावीं स्त्रीकरें स्तंबु त्राहाटिला : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरभट आझुइं कां नैएति ? ” ऐसें म्हणौनि गोसावी वाट पाहावेया नीगाले : उंबरेयावरि एकु स्त्रीचरणु ठेविला : एकु उंबरेयाआंतु : तवं भटोबा आले : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : तेयाचि स्त्रीचरणा लागले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ उसीरु कां गा लाविला वानरेया ? ” “ जी जी : नावेकु लागला : ” मग बाइसांचां हातीं कांहीं पत्रसाक आणिले होते : ते दीधले : मग भटोबास आले : मग गोसावीयांतें म्हणीतलें : “ जी जी : मज उसीरु तरि नाहीं लागला : आणि गोसावीं : ‘ उसीरु कां लाविला : ’ हें कां म्हणीतलें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथ नीरुपावेयाची प्रवृत्ति गा : तें एथौनि तुमची वाट पाहीजत होती^६ : ” मग गोसावीं प्रादबाइसांसि जें निरुपण केलें तें गोसावीं आवघें भटोबासांसि निरुपिलें : मग बाइसीं उपाहारु नीफजवीला : बाइसांसि स्फुरे ना तें साधें स्फुरउनि देती : ऐसा दोधीं उपाहारु नीफजवीला^७ : मग भटोबासीं पुजाअवस्वराची आइति केली : मग चरणक्षाळण केलें : भटोबासीं गोसावीयांसि पुजाअवस्वर केला : वीडा ॐळगवीला : मग गोसावीं भटोबासांकरवि अनसारिखी वीतिकर्मे^८ पुजा करवीली : गोसावीयांसि धुपार्ती : मंगळार्ती जाली : तवं बाइसीं उंचमढीं ठाए केले : गोसावीं उंचमढासि बीजें केलें : गोसावीं ताटें अवळोकिलीं : मग म्हणीतलें : “ बाइ : वानरेयासि कवण ठाओ ? ” तवं भटोबासीं म्हणीतलें : “ जी जी : मज काइ आणिकु ठाओ असे ? मज स्त्रीचक्रधरु ठाओ : ” मग बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : ए पालिमांडांचे दीवे मुठीये फेडीन : मग एथचि वाडीन : ” मग भटोबास ते दीवे मुठीए फेडों नेदीतीचि : मग भटोबास बैसले : गोसावी आरोगण करिति : भटोबासां वरीलीकडे साधें बैसलीं होती^९ : भटोबासीं वांगेयाचा देंटु ऐसा धरिला : “ एल्हो एल्हो : कैसें उंदिराचें पुंस : पुरण सीजे ऐसें

संहितेत स्वीकारले आहे. ५ (प्रव. वि. २२७. ‘... देव तो आछेद अभेद : आणि निर्वचन निरुपिलें :’) प्रव. नवप्रकरणातील निर्वचनाचा प्रव. पाहा. ६ एवा. असिजे. ७ (यमुगोनेहीबोपं.). ८ एवा. व्यतिक्रमं. मुपं. विलक्षण. ९ भटोबास, आउसा आणि साधे यांच्यातील हा विनोदाचा

सीजलें असे : ” “ उगा अस रे वा नागणा : आंम्हां अंन^{१०} खाओं दे : जी जी : या नागदेयातें वारिजो कां : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ काइ म्हणत असे साधें हो ? ” “ आंम्हां अंन^{१०} खाओं नेदी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ उगे असा गा वानरेया : साधांसि अंन^{१०} खाओं देया : ” मागुतें भट वांगेयाची फोडि ऐसी धरीति : “ एल्हो एल्हो : कैसी उंदिराची डोइ : पुरण सीजे ऐसी सीजली असे : ” “ उगा अस रे नागदेया : आंम्हांसि अंन^{१०} खाओं दे : जी जी : या नागदेयातें वारिजो जी : ” गोसावी म्हणति : “ काइ म्हणत असे साधें हो ? ” “ जी जी : काइ नेणों : काइ नेणों : म्हणत असे : आंम्हां अंन^{१०} खाओं नेदी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ उगे असा गा वानरेया : साधांसि अंन^{१०} खाओं देया : ” मग गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा ॐळगवीला : मग गोसावीं पड्डु स्वीकरीला : उपड्डु जाला : ॥

मग आवचे भक्तजन गोसावीयांचीये ॐळगे आले : मग भटोबासांतें सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : तुम्हांसि आणिक एक करणीए असे गा : तीतुकें न लगे : एथ पुजा करावी : आणि एक एथ दुधातुपाची आरोगणा देयावी : ” “ हो कां जी : ” भटोबासांचीए गांठी सरुदामु उरला होता : तेयाचें दुधतुप आणिलें^{११} : मग वीळिचां भटोबासीं गोसावीयांसि पुजाअवस्वर केला : गोसावीयांचें चरणक्षाळण केलें^{१२} : भाळप्रदेसीं चंदनाचा आडा होता : तेयाची मळी काढिली : मग भाळप्रदेसीं चंदनाचा आडा रेखिला : मग गोसावीं उदेयाचेयाहीहुनि ते पुजा वीलक्षेण करवीली तैसी भटोबासीं केली : मग गोसावीयांसि धुपार्ती : मंगळार्ती जाली : मग बाइसीं वरवें दुध आळिलें : मग गोसावीयांसि दुधातुपाची आरोगणा दीधली^{१३} : नीगतां मग भटोबासीं वीळिचांचीए व्याळिएचें वीनवीलें : ॥

१३० मुर्तीप्रकासे रेइनाएका वीस्मो

एकु दीं गोसावीं मध्याने एकी रात्रीं मढावरि बीजें केलें : दुर्गाचीया^१ पांजीया^२ उभे राहीले : गोसावीयांचीए स्त्रीमुर्तीपासौनि प्रकासु नीगाला : तो रेइनाएकाचीया आवारांतु पडिला : वावणेंनिहुनि^३ भीतरि पडिला : आणि रेइनाएकु गजवजौनि उठिला : “ काइ वोरपेकार आले ? ” पाहाति तवं प्रकासुचि देखति : मग कवाडें उघडीलीं :

प्रसंग यमु. पोथ्यांत नाही. १० गो. अनज. ११ एवा. तीन रुके (गोयमु. रुए. रुवे) उरले होते : बाइसातें भटोबासीं म्हणीतलें : “ बाइ : तुप कांही. उरलें असे ? ” हो : उरलें असे : ” मग भटोबासीं तेया तीं रुकांचे रात्रीं दुध आणीलें : १२ (गोपंने.). १३ एवा. उपाहार रेइनाएकाचा आवारी : बाइसीं आणि साधीं नीफजवीला : तेथचि गोसावीयांसि मर्दना : मादणें : पटिसाळेवरि पुजा : आरोगणा.

१३०. १ यमु. पौळीचीए. २ यमुगो. पांजीयेवरि. ने. पाळीए^० ही. चयेंवरि. ३ यमुगोहोवी.

मग ठानांतरीयातें पुसिलें : “ हां रे : हा उजीएडु काइसा ? ” तेणें सांघीतलें : “ गोसावीं मढावरि बीजें केलें होतें : तो गोसावीयांपासौनि प्रकासु पडिला : ” मग तयां आस्चर्यें जालें : मग उदीयांचि गोसावीयांचीया पुजाअवस्वरासि आले : मग गोसावीयांपुढां सांघीतलें : “ जी जी : रात्रीं गोसावीं मढावरि बीजें केलें होतें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आसि : हें तेव्हेळीं एथ उभें होतें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसें कोण्हापुढां न संगीजे हो : लोकु आइके तारि डांकुली वाए ” रेइनाएकां तेव्हेळीं वीस्मो जाला : ॥

१३१ मंडकगोपनअपराधें मारकंडा सीक्षापण

एकु दीं कोण नेणों सणु जाला : आवघे भक्तजन भीक्षा करावेया गेले : आवघे भीक्षा करुनि आले : गोसावीयांसि झोळीया द्रीष्टिपुता केलीया : मार्कंडी आपुलीया कोरकेयांची झोळी लपवीली : नसुधेया भाताची झोळी गोसावीयांसि द्रीष्टपुत केली^१ : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हा गा : यां आवघेयां कोरखांड^२ आलें^३ : तुम्हां कांहीचि नैए तें काइ ? ” “ जी जी : माझी उदास भीक्षा : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुं वेखें^४ भीक्षा करीसी : तुं दंडी^५ भीक्षा करीसी : तें काइ उदास ? ” “ ना जी : माझी भीक्षा उदास : ” तवं वाइसीं म्हणीतलें : “ बाबाचें काइ : वापुडें उदास भीक्षा करुनि आलें : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जा गा^६ : नाराणामागां कोरकेयांची झोळी लपवीली असे : ते घेउनि या : ” भक्तजन^७ गेले : झोळी उचमढाचेया नाराणाआड होती : ते घेउनि आले : तवं असका मांडा : असकी पुरी : आधी पुरी : असकी इडरी : आधी इडरी : असकी पोळी : आधी पोळी : ऐसें गोसावीं दाखवीलें : मग म्हणीतलें : “ ऐसें कां गा करा ? काइ एथौनि घेइजैल म्हणौनि ? एथ काइ याची चाड पडली असे^८ ? घेया जेवा : ” ते भुमी रेघा कातुं लागले : मग वाइसीं घागरा वांधला : वाइसीं म्हणीतलें : “ पोरा : तुझीए मडां वांधे घागरा : मसणवरि वाजतु जाए : पोरा : बाबासीं लटीकें बोलीलासि : ” ॥

१३२ नीरुपण दुखाक्रांत पाठका आसु ज्ञान करणें

एकु दीं गोसावीयांसि उदेयांचा पुजाअवस्वर जालेयानंतरें उचमढीं आसन जालें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथौनि म्हणीतलें तें कव्हेणाहीं जीवां नव्हे^१ : ” ऐसें नीरुपण करुं आदरिलें : तवं पाठकीं म्हणीतलें : “ हें काइ जी : नव्हे कैसे^२ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें :

वावगेया^३. ४ पं. दारवठेकारातें. ५ (यमु.).

१३१. १ गोहीने. गोसावीं झोळी अवळोकिली. २ हीबीपं. कोरके. ३ यमु. आलीं. ४ यमु. पाटेंपीडेनसी सन्यासवेखें. ५ गोने. दंडें. ६ य. डवें. ७ य. बाइ. पं. वानरेया. ८ य. बाइसें गेलीं. ८ यमु. काइसेयाची. ९ पं. पोरा जीवासि एथौनि म्हणितलें तें नव्हे : मग मरणां सरण जाए : जीउ दोखद्रस्या : जीउ अनंता श्रूण्टी वंचकत्वे मेला : घेया—.

१३२. १ यमु. ईश्वरप्राप्ति ते दुर्लभ. २ यमुने. गोसावी ऐसें म्हणतु पा : धडां डोळां सुळु

“ऐसें म्हणत असा ? ए डोळांचा सुळु ए डोळां काढा ? ” “तरी आतां काढुंनु : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हेंही वरि होववैल पोरा जीवासि : परि एथौनि म्हणीतलें त नव्हवे : ” आणि ते उगेचि राहीले : निरुपण अवसान जालें : मग पाठक सोंडीएवसि बैसौनि दुख करुं लागले : मग तैसेचि भीक्षा करावेया गेले : गोसावीं तीए सोंडीएवसि बीजें केलें : तें उदक अवळोकिलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “जाणां पां गा : हें उदक काइसें ? ” अवघां म्हणीतलें : “हें नेणां जी : ” भटोबासीं म्हणीतलें : “जी जी : ए पाठा बैसौनि दुख करीत होता : तरी तें होईल : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तरि एकीचि ठाई कां ? ” “ना जी : तें नेणां : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “याचा एकु डोळा तो निपाणीं गा : ” ॥

१३३ म्हाइंभटां उदग्रहणीकापुर्वक ईश्वरप्रतीति करणें

म्हाइंभट ते सरालांचे^१ : म्हाइंभटबासीं पांच दरीसनं वाचिलीं : साहावें दरीसन प्रभाकर : तें ए देसीं वाचुं नैये : मग तेलंगदेसीं^२ वाचुनि आले : आलेयाउपरि गणपति आपयोसीं भेटि जाली : उघाणी जाली : मग म्हाइंभटां म्हणीतलें : “उभये गंगातटाकीं अळुमाळ पानरट धरुं गणपति आपयो जाणति : ” मग गणपति आपयो^३ म्हणीतलें : “म्हाइंभटो : तुमचेया वाचीलेयाचें फळ^४ तै होए जै स्त्रीचांगदेओराउळां गोसावीयांसीं भेटि^५ होए : ” “ते काइ वीद्वांस ? ” “ना माहात्मे : ” “कांहीं सास्त्र जाणति ? ” “मां जाणति कीं नेणति तें नेणां : ते मन्हाटी तवं अनावर बोलत असति : ” “ते माहात्मे आणि वरि मन्हाटी बोलताति : तरि मासीं म्हाइंयांसीं काइ बोलती ? ते मन्हाटीया बोलती : तरि मीं संहंसकृतै^६ बोलैः ” “हो कां : ” “तुम्हीं तेयांचीया दरिसनां जाल तेव्हळि मातें^७ घेउनि जा : ” मग एकु दीं गणपति आपयो गोसावीयांचेया दरीसनां नीगाले : म्हाइंभटबासांतें बोलावीलें : दोघै नीगाले : मग म्हाइंभटबासां वाटे आवघीं^८ स्थळें मनन करुं लागले : “ऐसें बोलती तरि ऐसा आक्षेपु करीन : ऐसे बोलती तरि ऐसा आक्षेपु करीन : ” मग दोघै भामाठाणांसि गेले^९ : गणपति आपयोसि गांवांमध्ये प्रयोजन^{१०} होतें म्हणौनि ते गांवांमध्ये रीगाले : तवं पीपळे वामनभट गोसावीयांचेया दरीसनां जात होते : गणपति आपयोन म्हणीतलें : “वामनभटो : तुम्हीं कें जात असा ? ” “ना मीं गोसावीयांचेया दरीसना जातु असें : ” “हो कां : त

रोवावा : एरें डोळेंनि काढावा तरी तेंही कीजेल. ने. ^१ए डोळांचा सुळु ए डोळां काढा. ३ यमु. तीये अडीयेचें. ४ (यमु.). ५ पं. अडीए.

१३३. १ (मु.). २ यमु. वाचावेया वोरंगलासि गेले. ३ यमुहीबीपं. आपयोनि. गो. आपयोएं. ४ हीबी. सार्थक. ५ यमुगोनेहीबी. दरीसन. दर्सन. ६ गोपं. संसकृतें. बी. संसकृतें. ७ गो. बोलाविजा. ८ मु. अवघडें. ९ यमु. वामनभटाचेया घरा पाहुणे गेले उदयांचि वामनभट (य. उपाहारेंसीं) गोसावीयांचेया दरीसना नीगाले. १० गोनेही. कार्ये.

म्हांइंभटांतें घेउन जा : ” “ हो कां : ” मग दोघे गोसावीयांचेया दरीसनां नीगाले : गोसावीयांसि उदेयांचा पुजाअवस्वर जालेयानंतरें भीतरिला ओटेयावरि पुर्वामुख आसन असे^{११} : गोसावीयांचां स्त्रीकंठीं गळदंडा : स्त्रीमुखीं तांबोळ : भाळप्रदेसीं चंदनाचा आडा : ऐसें देखिलें : पीपळे वामनभटीं गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : म्हांइंभटीं कायाप्रणीत केलें : मग दोघे गोसावीयांजवळि बैसले : म्हांइंभटीं गोसावीयांतें देखिलें आणि मागील^{१२} आवघेंचि वीसरले : नावेक पीपळे वामनभट होते : मग गोसावीयांसि दंडवत करुनी नीगाले : “ म्हांइंभटो : चाला ना : ” ते उगेचि : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हीं तवं चाला : यां असों आवडैल तवं असती : मग एती^{१३} : ” मग पीपळे वामनभट नीगाले : ॥

मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथौनि अत्यंतीक संश्रुतीछेदु होए ऐसी कांहीं प्रतीति आथी ? ” म्हांइंभटीं म्हणीतलें : “ आति : तरि कोणें कामें नाराइजे : ” तवं वाइसीं म्हणीतलें^{१४} : “ बाबावरि प्रतीति नाहीं : ” म्हणौनि घागरा वांधों आदरिला : गोसावीं स्त्रीकरें : स्त्रीमुखें : स्त्रीमुगटें म्हणीतलें : “ वाइ राहा : जीवीं अनंतां जन्माचे खते बैसले असति : ते सहसा काइसेन फीटती : झाडीलेयांवीन ? आणि^{१५} पुर्वी काइ ऐसें तुम्हीं न कराचि ? जें पाएपुसणें बैसों देया : दुधिकरंटां पाणीभातु नेदाचि ? ” “ पुरे बाबा : पुरे बाबा : ” म्हणौनि पोळलीं : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तरि कैसी आथि ? ” म्हांइंभटीं म्हणीतलें : “ कर्म कीजे : कर्मातव सुध अंतःकरण होए : सुधे अंतष्करणें^{१६} वैराग्य उपजे : वैराग्यें^{१७} ज्ञान होए : ज्ञानउदये^{१८} मोक्षु : ” मग यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ नित्यनिमित्यकें^{१९} कर्म तीयें प्रतदिनीचेया प्रतिवाया परीहारा गेलीं : कामीकें तीयें फळा गेलीं : मां कें असे कर्म ? मां काइसेनि सुध अंतष्करण होइल ? मां कें असे वैराग्य ? मां काइसेन ज्ञान उदैजैल^{२०} ? मां कें असे मोक्षु ? एकी क्रीएचां ठाई काइ दोनि फळै असति ? हें आवघेंचि लटीकें : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ अविद्यायुक्तां जीवां स्वता ज्ञान न संभवे : ” मां ‘ कां संभवे : आणि कां न संभवे : ’ यावरि उघाणी प्रवर्तली^{२१} : मग म्हांइंभटीं म्हणीतलें : “ गणपति आपयें म्हणीतलें होतें : ‘ मन्हाटी अनावर बोलति : ’ तें हें^{२२} : आतां सहस्रकृतें^{२३} उपन्यास करूं : ” मग तीं

११ मु. °आनोबाचीया वासना : पींडापासि ढगावरि भेटि जाली. १२ (गोनेयमुहीबीपं.). १३ अ. जाती. १४ यमु. °बाबावरि ऐसे वो (य. हुं) म्हणे. गो. °हा बाबा तरि नाहीं : या बाबावरि नाही. ही. °यासि बाबावरि बुद्धि नाही. ने. °बाबावरि नाही तेंचि बोलत असे. १५ ‘ आणि पुर्वी... म्हणौनि पोळलीं ’ हा भाग यमुगोने. प्रतीत नाही. हीबी. प्रतीत या जागी ‘ तुम्हींचि पुर्वी एथ काइ केलें ? ’ असे वाक्य आहे. १६ गोनेयमु. °करणीं. १७ गोनेयमुहीबीपं. वैराग्यातव. १८ मु. ज्ञानादेव. १९ गोयमुहीबीपं. नैमित्यकें. २० यमुगोही. उपजैल. २१ अ. प्रवर्तली. २२ यमु. °घडीया च्यारि मन्हाटीया उघाणी जाली : मन्हाटीया नीरोतर केलें : मग म्हांइंभटीं म्हणीतलें : आता— २३ यमुने. संस्कृतें. गो. संसकृतें.

सहंसकृते^{२३} उपन्यासु केला : तवं गोसावीं अवलीळा सहंसकृत^{२३} बोलों आदरिलें : गोसावी
 जे प्रयोग बोलति ते तयां श्रुतचि नाहीं : ऐसी घडीया च्यारि सहंसकृते उघाणी जाली :
 मग सहंसकृते निरोतर केलें : मग म्हाइंभट उगेचि राहीले : मग गोसावींचि मुख केलें :
 सर्वज्ञं म्हणीतलें : “श्रुष्टीमध्ये जीवु जेतुलेंहीं करी तेतुलेनि काइसेनहीं न मुंचे : एक
 वांचौनि :” म्हाइंभटीं म्हणीतलें : “तें एक श्रुष्टीअंतरवृत्यें होए : आणि जीवाचें
 करण होए : तरि तेणें कां^{२४} मुंचावें ? आणि एणें^{२५} कां न मुंचावें ?” सर्वज्ञं म्हणीतलें :
 “तो जीवाचा स्वभाओ^{२६} म्हणौनि : स्वभाओ प्रगटे तै जीव मुंचे^{२७} : स्वभावो म्हणिजे
 स्वधर्मु :” मग म्हाइंभट बुझुनि गेले : मग म्हणीतलें : “जी जी : एक तें कवण ?”
 सर्वज्ञं म्हणीतलें : “तें इश्वरदास्य :” म्हाइंभटीं म्हणीतलें : “जी जी^{२८} : निराकारा
 निर्वेवा इश्वराचें दास्य कैसेनि घडे ?” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “परमेश्वरु निर्वेवू निराकार
 असे : तो सावेवू साकारु होए : अवतरौनि^{२९} आपुलें दास्य^{३०} दे :” म्हाइंभटीं पुसिलें :
 “जी जी : व्यक्ताअव्यक्ता परमेश्वरांचें कैसें लक्षण ?” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “भटो : व्यक्तीं
 शक्तींतिं अधिकरुनि परमेश्वर व्यापारति : परमेश्वराचा सकळही व्यापार शक्तिद्वारक :
 अव्यक्तीं व्यापारु नाहीं :” “जी जी : अव्यक्तीं परमेश्वर कैसे व्यापारती ?” सर्वज्ञं
 म्हणीतलें : “सृष्टीमध्ये परमेश्वरु अवतरेति : मनुष्यवेषधारीए होति : मायावेषधारीए
 होति : मायापुरधारीए होति : मायानिर्मितं पुरं मायापुरम् : माया घटाकरें आकारें
 ओते : नखचर्मरोमादिकरौनि शुद्ध चैतन्यचि ते : मायापुरीं मायेसि अभिमानु : ब्रह्मांडीं
 शक्तिअर्थीनु शक्तिव्यापारु : मायापुरीं इतर शक्तितुल्य माया : ईश्वरी संपूर्णा शक्ति :
 जीवीं अंशतां शक्ति : ऐसेया मायापुरातें स्वीकरौनि कर्मभूमिस्थितां मनुष्यदेहयुक्तां
 जीवां ज्ञानपर्यंत परमेश्वरु आपला संबंधु देति^{३१} : तें दास्य मोचक : जैसें द्वापरीं स्त्रीकृष्ण-
 चक्रवर्तीचें दास्य घडे तै हा जीवु संसारापासौनि मुंचे :” तेयासि म्हाइंभटीं संका केली :
 “जी जी : तें युगचि गेलें : तेणें अवतारें बीजें केलें :” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “जैसें
 मातापुरीं श्रीदत्तात्रप्रभूचें दास्य घडे तै जीउ सौंसारापासौनि मुंचे :” “जी जी : ते
 अद्रीस्य : तयां दरीसन देणेंचि नाहीं :” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “जैसें द्वारावतीए स्त्रीचांगदेव
 राउळांचें दास्य घडे तरि जीउ सौंसारापासौनि मुंचे :” तेयासि संका केली : “ते
 अवीद्यमान :” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “जैसें आजिकालिचां मानीं रीद्वौरां स्त्रीगुंडम-
 राउळांचें दास्य घडे तै हा जीउ सौंसारापासौनि मुंचे^{३२} :” तें प्रत्यासि आलें : परि

२४ अ. कां न° (न. चुकून लिहिला गेला असावा). २५ नेह्रीबी. एरें. पं. एरीं. २६ एवा.
 स्वधर्मु. २७ (प्रव. नव प्रकरणें). २८ यमु. °ईश्वर तवं नीर्वेव नीराकार : मां-. २९ यमुही.
 अवतरे. ३० यमु. सन्निधान. ३१ (प्रव. विमा. १५. म्हाइंभटीं पुसीलें : “जी जी : व्यक्ता
 अव्यक्ताचें कैसें लक्षण ? . . . अव्यक्तीं परमेश्वर कैसे व्यापारती ?” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “सृष्टीमध्ये
 परमेश्वरु अवतरेति . . . ऐसी बारा वचने निरोपिलीं.”—उद्धरण. १-१२). ३२ अ. °एकी
 वासना : जैसे परमेश्वरपुरीं श्रीप्रभू गोसावी ” “जी जी : ते अबोलणी वस्तु :” हीबी. “जी जी :

सवीसेख बुझतीचि ना : मग म्हांइंभटीं म्हणीतलें : “ जी जी : संनिधान तें कैसें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तें ऐसें : ” म्हणौनि आपणयांकडे स्त्रीकरें दाखवीलें^{३३} : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जीवासि बोधु आणि बोधशक्ति ते एथौनीचि कीं गा : ” तेथ गोसावी हस्तीचा द्रीस्टांतु निरुपिला : ॥

[सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ गावां हस्ति आला : ते जात्यंध हस्ति पाहों गेले : एके पावो देखीला : एके सोड देखिली : एके कानु देखीला : एके पाठि देखिली : एके पोट देखिलें : एके पुंस देखिलें : मग ते एकमेकां संवादति : ‘ हां रे : तुवां हस्ति देखीला ? ’ पावो देखीला तो म्हणे : ‘ हस्ति खांवासारिखा : ’ सोड देखिली तो म्हणे : ‘ हस्ति मुसळासारिखा : ’ कानु देखीला तो म्हणे : ‘ हस्ति सुपासारिखा : ’ पाठि देखिली तो म्हणे : ‘ हस्ति भिंतीसारिखा : ’ पोट देखिलें तो म्हणे : ‘ हस्ति कोथळेयासारिखा : ’ पुंस देखिलें तो म्हणे : ‘ हस्ति खराटेयासारिखा : ’ ऐसें एकमेकां उरोधीति : तेयामध्ये डोळसु होता : तो म्हणे : ‘ आगा ए : हा हस्तिचा एकुएकु अवयेउ होए : परि हस्ति नव्हे : ऐसा अवयेवीं युक्त तो हस्ति : ’ तैसें जयासि जे शक्ति प्रकासली असे तो तीये शक्तितें परमेश्वरु म्हणे : ज्ञानिया असे तो म्हणे : ‘ हे परमेश्वराची एकिएकि शक्ति असे : परि परमेश्वरु नव्हे : ऐसा शक्तियुक्त तो परमेश्वरु^{३४} ? ’ ”]

मग म्हांइंभटां बोधु जाला : गोसावीयांवरि प्रतीति आली : परमेश्वरु म्हणौनि उठिले : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : ॥

[मग म्हांइंभटीं पुसिलें : “ जी जी : परमेश्वरातें कव्हणी इंद्र म्हणति : कव्हणी ब्रह्मा म्हणति : कव्हणी विष्णु म्हणति : कव्हणी महादेव म्हणति : ऐसें वहुत प्रकार म्हणति असति : तेणेंचि भावें भजति : तरि तयासि फळ कवण दे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भटो : अनंतशक्ति परमेश्वरु सकळांसिही विषएव्येवस्था करीति^{३५} : ”]

[मग गोसावीं मायानिर्वच निरूपण केलें^{३६} : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ चैतन्य : माया : विदेह : पराशक्ति । मुख्य : तुल्य : अंश : रश्मि । दिव्य : दिनस्थ : जळस्थ : स्थळस्थ । घटघटाभिमानोए अनुस्यूत । जड : अजड : चिज्जड : एवं त्रिविध माया । राहाटीं घडी

ते वेडे पीसे : तयाचें दास्य कैसेनि घडैल जी ? तरि आतां येथ सन्निधान तें कैसें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ चैतन्यापर परमेश्वरु : तो देवो श्रीचक्रधरु ” म्हणौनि आपणयांकडे दाखविलें ३३ पं. ‘ आणि दृष्टी तेयांकडे अवळोकीलें : आणि तेयांसि बोधु जाला : ३४ (दृपा. ४३. ‘ हस्तीचा दृष्टांत ’. ‘ म्हांइंभटांप्रति बोध प्रकरणीं ’-दृस्थ. या दृष्टांतावरील दाष्टांतिक माझ्या मतें स्वामीचेच होय. म्हणून येथे अंतर्भूत केले आहे.) ३५ (प्रव. वि. २२३). ३६ (प्रव. नवप्रकरणाचा प्रकरणवश. [प्रव. मुद्रित प्रत. पा. ५] ‘ म्हांइंभटां बोधसंक्रमण जालें : मी जीव : हा परमेश्वर : ऐसी प्रतीति जाली : यावर निरूपण केलें : चैतन्य : माया : विदेह : पराशक्ति : ऐसीं चौदा वचनें निरूपण केलें :)

वांधली असे : ते ये : जाये : भरे : रीचवे^{३७} : तैसें मायाचक्रभ्रमणन्याये पर्यायवशें जीव सकळही पावे : एक वांचौनि । अच्युताचा अज्ञानी जन्मलें जें अन्यथाज्ञान तें स्वर्ग : नरक : कर्मभूमि : मोक्ष : या चतुर्विधातें आपजवीति असे । चैतन्यानुभूतीं जीवीं बीजभूत अविद्या असे : जैसा वटबीजीं वटु असे । वटबीजामध्ये साकोपसाकीं पानीं-फळींसीं अवघा वट सामावला असे : मोटका भूमिउदकाचा योगु होए : आणि प्ररोहातें पावे^{३८} । चैतन्यप्राप्तीं जीवु भ्रांतु होउनि असे । चैतन्यविद्ये चैतन्याचे मळ जाति : जीवाचे आच्छादेति : जीवाचां मोक्षीं चैतन्या मोक्षु । चैतन्यफळ मोक्षतुल्य : परि तेथ च्युति हा दोषु । चैतन्यफळादिकरौनि सकळहीं फळें साधनें मूर्त । कव्हणी एकु वेदविभागु चैतन्याचेया अस्तित्वातें जाणे । ” ऐसें बहुत निरूपण केलें : तवं आरोगणेची वेळ जाली : बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : उसीरू जाला : ” यावरि पांति जाली : म्हाइंभटां पांती भोजन जालें : म्हाइंभटीं प्रसादाची वास पाहीली : आणि गोसावीं प्रसादाचें वाटें सांभाळी केलें : यावरि गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा ओळगवीला : म्हाइंभटां तांबोळ दीधलें^{३९} :] म्हाइंभटीं गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : गावांसि गेले : वरीसा एका श्रीप्रभूचां ठाईं अनुसरले : ॥

१३४ म्हाइंभटां बोध प्रकरण निरूपण*

[गोसावीयांसि^१ डोग्रेग्रामीं राजमठीं अवस्थान : गोसावीं ईश्वरप्रतीति केलेयानंतरें म्हाइंभट दिवसा चौ गोसावीयांचीया दर्शना आले : दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : मग म्हाइंभटीं पुसिलें : “ जी जी : गोसावी परमेश्वरु होति तरि जीवासि बोध कैसा देति ? तें^२ निरोपावें जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भटो : एकां जीवांप्रति परा गिरा-करुनि परमेश्वरु आपुलें अस्तित्व साधीति : वैखरी अस्तित्वें परमेश्वरु तीहीतें अनुवर्तवीति : जवं पुरुषु विद्येअधीनु नव्हे तवं ब्रह्मविद्ये अधिकारु आति : बोधकाळीं देवता परतीया सरेति : बोधकाळीं मळकमें परतें सारीति : बोध देतिए अवसरों जीवु च्यारि घडियापर्यंतु अनाथु होउनि असे : मग एक अनुसरेति : एक ननुसरेति : ननुसरेति ते प्रमादीए बोलिजेति : मग केतुले एक दीसपर्यंत दैव वाट पाहे : मग उदासीनु होए^३ : मग म्हाइंभटीं पुसिलें : “ जी जी : देव कव्हणे कव्हणे वेषें अवतरति तें

३७ (दृषा. १२. राहाटघडीएचा दृष्टांत. हा दृष्टांत ‘कानसे बीजें करितां’. ‘वसए देवाप्रति’-दृश्य.) एवा. ‘गौराइसाप्रति’-अशी मतांतरें आहेत. सूत्र व दृष्टांत यांचा संबंध लक्षात घेता तो येथेच असावा असे मला वाटते. ३८ (दृषा. २४. वटबीजाचा दृष्टांत. दृश्य. कर्त्याच्या मते हा दृष्टांत ‘भटांप्रति बेलोपुरीं निरूपिला’. पण तो या ठिकाणी अधिक योग्य वाटतो. म्हणून येथे अंतर्भूत केला आहे).

१३४. * (प्रव. विमा. २३-२७; आणि वि. १०४-१२०).

१ माइदेवोवा°. २ प्रव. विमा. २३. °तें बोध प्रकर्ण निरोपावें जी : ” ३ (प्रव. विमा. २३-२७).

निरोपावें जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भटो : परमेश्वर त्रिविधा परी मायापुरातें स्वीकरीति : गर्भी स्वीकरीति : कां पतितातें उठवीति : कां जीवातें दवडीति : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ देवो कच्छ होति : मच्छ होति : देवामध्ये अवतरेति : तिर्यचामध्ये अवतरेति : नरामध्ये अवतरला सातां देवो वेडा होए : पीसा होए : मूका होए : परि चालताबोलता देवो तो दुर्लभु कीं गा : परमेश्वर सकळही देहधर्मु जीवधर्मु स्वीकरीति : ” यावरि म्हाइंभटीं पुसिलें : “ जी जी : परमेश्वर सकळही देहधर्मु जीवधर्मु स्वीकरीति तरि जीवासि कव्हणी सुखदुःखें संपादीति ऐसें काहीं आति ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भटो : तैसें काही एथ नाही : एथिचें सकळही तें एथिचीयाचि प्रवृत्ती : आणि जीवाचें तें कर्मवशें : ” “ हो कां जी : ” यावरि म्हाइंभटीं पुसिलें : “ जी जी परमेश्वर युगामध्ये क्रीडति : तें काइसेन वोळखावें जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ युगानुरूप परमेश्वर क्रीडति : परि किंचित विलक्षण : तेणें वोळखावें : जैसें श्रीदत्तात्रयप्रभूचें नाना वेषें अमोघ दर्शन : नित्याटन । श्रीकृष्ण अवतारीं प्रथम चतुर्भुज श्रीकृष्णचक्रवर्तीचें दर्शन : ना तें विश्वरूप दर्शन : वासुरुवें गोपाळ जाले : सोळा सहस्रा अंतापुरां आणि गोपिकां प्रतिदिनीं संबंध । द्वारावतीकारापासौनि अनंता सिद्धी : ते सुपें हाणति तयांसि मार्ग प्रकटति : खराटेनि विद्या । श्रीप्रभु तरि प्रत्यहीं अन्येकें रूपें धरौनि घरोघरीं मार्गोमार्गीं खेळति : मृत्य जीववीति । एथौनि तरि अनुसरणमात्रेचि सकळही जीवातें उद्धरिजे : यापरी ईश्वरअवतार ओळखावे : ” “ हो कां जी : ” यावरि म्हाइंभटीं पुसिलें : “ जी जी : अवतार अवताराचें गुरुत्व स्वीकरीति : ऐसें काही आति ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आति : भटो : परमेश्वर स्वयं ज्ञानशक्ति स्वीकरीति : कां मायापुरातें आदिकरौनि स्वीकरीति : मग जीवातें वेधौनि बोधति : कां बोधौनि वेधीति : ” याउपरि म्हाइंभटीं पुसिलें : “ जी जी : जीवासि देवतेपासौनि : कां जीवापासौनि बोध होए ऐसें काही आति ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भटो : जीवासि बोधु आणि बोधशक्ति ते एथौनिचि कीं गा : म्हणौनि देवते जीवापासौनि बोधु नव्हे : परि परमेश्वर अधिकरणातें अधिकरौनि परमेश्वरुचि उद्धरीति : ” यावरि म्हाइंभटीं पुसिलें : “ जी जी : जेथ अधिकर्ण नाहीं : आणि परमेश्वराचेनि मुखें ज्ञान जोडिलेंचि नाहीं : आणि अधिकार तरि फळासि आला : तरि तयाचें कैसें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भटो : एथ प्रवृत्ति जाली तरि स्तंभा एकातें निमित्त करौनि उद्धरीजैल : एथ प्रवृत्ति जाली तरि स्तंभा एकातें निमित्त करौनि बोलिजैल : ” यावरि म्हाइंभटीं पुसिलें : “ जी जी : या जीवासि ऐसी उर्द्धमति नाहीं जें परमेश्वरज्ञान जोडे : मां जीवासि ज्ञानाधिकार कैसेनि जोडे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भटो : तुम्हीं म्हणत असां तें तैसेंचि : परि आद्यंतीं दैव : मध्ये पुरुषु : ” म्हाइंभटीं पुसिलें : “ जी जी : आधीं दैव कैसें व्यापारे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ अयोग्यातें योग्य

करीति : योग्यासि परमेश्वरू ज्ञान देति : कव्हणां कव्हणी व्येसनु : कव्हणां कव्हणी व्येसनु : एथ जीव उद्धरीजेति हेंचि व्येसनु : एथचें व्येसन जयाचेनि प्रतिबंधे तेया-
लागि हें इशाळुवाचें इशाळु । मूर्ति परमेश्वरू एक घेउनि एक देति : अमूर्ती काहीचि नेघति :” ऐसें गोसावीं निरोपिलें : मग म्हाइंभट श्रीचरणां लागले^५ :]

१३५ म्हाइंभटां उद्धरण निरूपण*

[म्हाइंभटां उद्धरण निरूपिलेयावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भटो : ब्रह्मविद्ये सकळाही विद्या आनुषंगिका : रिद्धित्वें प्रकटेति कां विघ्नत्वे प्रकटेति : ” हें वचन : आणि “ चेइलेयां स्वप्नु लटिका तैसा अपरोक्षज्ञानिया प्रपंचु मिथ्या : ” हें वचन निरूपिलें : ॥]

१३६ म्हाइंभटां अनुसरलेयाची चर्या निरूपण*

[म्हाइंभटीं^१ म्हणीतलें : “ जी जी : आम्हीं गोसावीयांसि अनुसरुनि : तरि अनुसरलेयाची चर्या निरूपावी जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भटो : नीरसां : निराशां : निराश्रयां होउनि असावें । सुखश्रया वेगळेयां होआवें : । रसक्रिये वेगळेयां होआवें : । कर्म धर्म विधि विखो परित्यजुनि परमेश्वरां शरण रिगावें । वृत्तिअधीन न होआवें : स्तितीअधीन न होआवें । विकारु हा इंद्रियधर्मु : विकल्पु हा मनोधर्मु : परित्यजुनि परमेश्वरां शरण रिगावें : मसनीचें लाकुड तेहीं वरि एका उपयोगा जाए परि आपण कव्हणाचेया उपयोगा न वचावें । तुमचेनि मुंगी रांड न होआवी । तुम्हां पडिलेयां धुळी न लगावी : ” ॥]

१३७ भोक्षाविधि तथा अटणविधी निरूपण*

[म्हाइंभटीं^१ विनवीलें : “ जी जी : आम्हां भोक्षाविधि निरूपावा जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भटो : परमेश्वरालागी रंकां होआवें । निर्धूम नगर जालेयां भिक्षे रिगीजे । तिसरां पाहारीं भिक्षा कीजे । पाठीं भिक्षे जाए तो विरक्तु । एकी भिक्षा न करावी । क्षण एकु उभेया राहीजे : मग निगौनि जाइजे । भिक्षे पडिला हातीं घेइजे । आला विखो पायें हानावा । भिक्षा मागौनि नदीचां तीरीं भोजन कीजे । क्षुधानिवृत्ति कीजे । जेवितां आवडी गोडी न होआवी । भोक्षे उष्ण ए : सीळें ए : सदन ए : कदन ए : रेंदा ए : चेंदा

५ (प्रव. वि. १०४-१२०).

१३५. * (प्रव. विमा. १९८-१९९).

१३६. * (प्रव. आ. ५३-६१).

१ प्रव. आ. ५३. डोंबेग्रामी अवस्थान^०.

१३७. * (प्रव. आमा. ५१-७४).

१ प्रव. आमा. ५१. डोंबेग्रामी अवस्थान^०.

ए : म्हणौनि तुम्हां घृणात्यागु होआवा । हां गा : हें भीक्षान्न कीं : हें पवित्राचें पवित्र कीं । गावांवाहीरि खांडदेउळीं कां झाडातळीं नीद्रा कीजे । स्वभावीं वर्तिजे । सीतोष्ण-परिहार कीजे । तुम्हां बोली बहीरवास न व्हावी । मार्गीं पडिलें वस्त्र घेपे । श्वानकुंडली कां कोपरदुटी पांगुरावी । तुम्हां अशन आच्छादन होआवें । नवें वस्त्र न नेसावें । मळ-घाणी फेडिजे : जळघाणि लावीजे । गोंडी बुंधी घालिजे । अन्यमार्गियांचा संसर्गु न करावा । अन्यमार्गियांचिये गुंफे न वचावें । गोरुवासरिसें गावांतु रिगीजे । देउळीं निद्रा न कीजे । एकां वेडीपिसीं नुरेति । सवेळेचि उठौनि मार्गीं उभयां ठाकिजे : सांगातु पाहीजे : मागिलें म्हणेति पुढिलांचीं : पुढिलें म्हणेति मागिलांची । सिवनींचीचनां आपुली मोळी गावावाहिरी झाडातळीं घालावी । गंगातीरीं असिजे । सातांपांचां दीसां आपुली दावली दाविजे । ” “ हो कां जी : ” ऐसें म्हाइंभटांसि गोसावीं निरूपीलें : ॥]

१३८ तथा परमेश्वर चतुर्विध लक्षण निरोपण*

[डोमेग्रामीं राजमठीं अवस्थान : ईश्वरप्रतीति जालेयानंतरें एक वेळ म्हाइंभट गोसावीयांचेया दर्शना आले : दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : मग पूजा केली : भक्तीजनांसहीत स्वेत उपहार केला : पाटाउ तीवडी ॐळगवीली : मग भटां परावर निरोपण करितां म्हाइंभटां गोसावीयांतें पुसिलें : “ जी जी : ज्ञानाचें लक्षण कैसें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भटो : ज्ञान मोचक : ” “ हो कां जी : तरि कवणाचें ज्ञान मोचक ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ परमेश्वराचें : ” “ जी जी : तरि तयाचें कैसें लक्षण ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भटो : नित्य व्यापकु परमेश्वरू : तो अप्रमेयु : अनिमीतबंधु : अनाथनाथ : आर्तदानी : कृपाळु : ” म्हाइंभटां पुसिलें : “ जी जी : परमेश्वराचें स्वरूप कैसें असे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ परमेश्वर पुरुषार्थु : लाभापासौनि लाभु : विभुत्व^१ ऐसें असे हो : ” “ हो कां जी : ” म्हाइंभटां पुसिलें : “ जी जी : परमेश्वरा कारण कैसें असे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ परमेश्वरू सेव्यो : जीवु सेवक : ऐसें असे : ” “ हो कां जी : तरि कार्ये कैसें जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ विरुद्धा धर्मीं समावेश परमेश्वरींचि आति : ” यावरि भटां पुसिलें : “ जी जी : व्यक्ताव्यक्त परमेश्वरू तो अनमीतबंधु : आनाथनाथु : कृपाळु : आर्तदानी : परमेश्वरू पुरुषार्थु : लाभापासौनि लाभु : ऐसा वाखाणिला असतां साक्ष कैसा बुझावा ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : अव्यक्त परवस्तु परमेश्वरू एकु आति : तो आवतरौनि आपुलेया व्यक्ताअव्यक्ताचें ज्ञान करीत आपणचि साधन होए : आपणचि साध्य देता होए : प्राप्य देता होए : आणि अव्यक्त कव्हणी उपयोगा न वचे तो साक्ष बोलिजे : ” यावरि म्हाइंभटां पुसिलें : “ जी जी : साक्षाचें कैसें लक्षण ? ”

१३८. * (प्रव. विमा. १-११)

१ (सूत्रपाठ. विमा. १५२. संपादक).

सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ भटो : आपण करी ना : आणीकाकरवी करवी ना : करीतां तरि सकळहीं देखे तो साक्षी बोलिजे : ” ऐसं गोसावीं नीरोपीलें : तें म्हाइंभटीं घोकीले : मग म्हाइंभट श्रीचरणां लागले : ॥

१३९ परमेश्वरशास्त्र सिद्धांत*

[एकु^१ दीं गोसावीयांसि छिन्नपापी गुंफे अवस्थान : म्हाइंभटीं पुसिलें : “ जी जी : परमेश्वरशास्त्रीं कीती सिद्धांत असति ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ च्यारि असति : ” “ जी जी : ते कवण ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ नित्यानित्यवस्तुविवेक : इहामुत्र-फलोपभोगविराग : शमदमादिसाधनं : मुमुक्षत्वं च : ” ॥]

१४० म्हाइंभटां महावाक्य निरूपण*

[डोवेग्रामीं अवस्थान : एकु दीं गोसावीं म्हाइंभटाप्रति महावाक्य नीरोपीलें : तें ऐसं : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ जीवप्रपंचव्यतिरिक्त सच्चिदानंदस्वरूप परमेश्वरु एकु आति : तो सर्वशक्तियुक्त : । नित्य : केवळ : अनादि अविद्यायुक्त वस्तु एकु आति : ते जीवशब्दें बोलिजे । विश्वरूपाचिये ठाउनि मृत्तिकापर्यंत प्रपंचु बोलिजे : व्यतिरिक्त म्हणिजे वेगळा । सत् शब्दें ब्रह्म बोलिजे : चित् शब्दें माया बोलिजे : आनंद शब्दें ईश्वरु बोलिजे : ब्रह्म माया ईश्वरु ऐसा त्र्यंश परमेश्वरु एकु आति : ” इतुकें म्हाइंभटीं घोकीले : मग गावा गेले : ॥

उदयांचि आले : पींडापासि गोसावीयांची भेटि जाली : दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : मग म्हाइंभटीं पुसिलें : “ जी जी : अंश शब्द वीभागावाचक : कीं समवायी कार्यावाचक ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ तीन अंश म्हणिजे वीभाग आहेति जयाचां ठाई तो त्र्यंश परमेश्वरु : ना तेथ एकावेगळे एक नव्हति म्हणौनि : आणि तुम्ही म्हणत असा त्र्यंशु तरि एकु कैसा ? ना तेथ एकु वेगळा करों नैए म्हणौनि : तेथ अंशु अंशिया ऐसा काही भावो असे ? त्र्यंशु हा निरूपावेया दोषे^१ म्हणिजतु असिजे : तरि तें सकळाचें ज्ञान होआवेया : ” ॥

ऐसं महावाक्य नीरोपीलें : आणि काही नीर्वचन : आणि माया ईश्वरीचें प्रथम करण : हें प्रमाण : आणि अनंत ब्रह्मांडीं एकीचि माया : हें : यावरि म्हाइंभटीं पुसिलें : “ जी जी : ब्रह्म : माया : ईश्वर नित्यानित्य म्हणितलें जीवासि विषयो होति किंवा न होति ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ भटो : ब्रह्म तें अस्ति नास्ति ऐसेयांसि विखो नव्हे :

१३९. * (प्रव. आमा. १५१).

१ आम्नाय पाठ°.

१४०. * (प्रव. विमा. १२-१४).

१ एवा. °निरूपावेया दोषे म्हणिजे.

माया ते अस्ति नास्ति ऐसेयांसि विखो होए : ईश्वरू तो अस्ति नास्ति ऐसेयांसि विखो होउनिचि परि नव्हे : ” “ जी जी : ब्रह्म : माया : ईश्वर या त्रीअंशाचें कैसें लक्षण ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ब्रह्म सकळधर्मरहितु : माया धर्मवंती : ईश्वरू सकळधर्मरहितु होए : आणि युक्तही होए^२ : ब्रह्म तें सत्य : नित्य : संत : शाश्वत : सर्वधर्मशून्य : ऐसें तें ब्रह्म : । विकरतुचि न विकरे । आनंदें दुमदुमितु असे : ब्रह्म तें निःशब्द । आद्या शक्ति माया : गुणवंती : धर्मवंती : विकारवंती : ऐसी ते माया : । सकळही सामर्थ्य शक्ति शब्दें बोलिजेती : । देवतास्वरूपें ज्ञापानंदरूपें । दुःखमिश्रित सुख तें सुख बोलिजे : निरतिशय सुख तो आनंद बोलिजे^३ : ” ऐसें गोसावीं म्हांइंभटाप्रति आपार नीरोपीलें : मग श्रीचरणां लागले : ॥]

१४१ तथा संसरण निरूपण*

[एकु दीं गोसावीं म्हांइंभटांप्रति संसरण निरोपिलें : तें ऐसें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “मायास्वरूपीं एकदेशीं तम असे : तमोनिमग्न जीव मायास्वरूपीं असति : परमेश्वरप्रवृत्ती माया तमोनिमग्न जीवां चैतन्यमहं ऐसें उपजवी : माया जीवातें विकरे संचरे विये प्रसवे हालवी डोचली उगळी लोटी : परमेश्वरप्रवृत्ती मायाव्यापारवशें अविद्यात्मक जीव चैतन्यमहं ऐसें घेउनि उठीति : चैतन्यमहं जीवां जन्म बोलिजे : अन्यथाज्ञान बोलिजे : आद्यमळ बोलिजे : मायासृष्टि जीव : जीवसृष्टि प्रपंचु : मायाकृत जीव : जीवकृत प्रपंचु : मायाकार्य जीव : जीवकार्य प्रपंचु : यापरी माया जीवातें जन्मौनि आपण उदासीन होए : परि सूत्रातें न संडी : जीवु मायेसि अधीनु होए कां प्रपंचासि अधीनु होए : मध्यें असणेंचि नाहीं : जन्मलासांतां जीवु क्षणपर्यंत शुद्ध असे : मग मैळे : चैतन्य मृत्तिकापर्यंत मैळे : चैतन्यासवें जीवु मृत्तिकापर्यंत मैळे :

२ (प्रव. विमा. १२-१४). ३ सूत्रपाठाच्या ‘विचारमाळिके’तील १५३ ते १५९ या वचनांचा प्रकरणवश, ‘प्रकरणवशा’च्या कोणत्याच पोथीत आढळत नाही. प्रस्तुत प्रकरणात तो बरोबर जुळतो. म्हणून ही वचने येथे अंतर्भूत केली आहेत.

१४१. *श्रीचक्रधरोक्त ‘सूत्रपाठा’तील नव प्रकरणात अंतर्भूत असलेले ‘संसरण’ प्रकरण केसोबासांनी लीळाचरित्राच्या कोणत्या लीळेतून निवडले, म्हणजे त्याचा प्रकरणवश कोणता हे निश्चित सांगता येत नाही. ‘प्रकरणवश’कारांनी असे म्हटले आहे की, ‘संस्पर्शाचा प्रकर्णवस भट्टाप्रति : तोचि आणिका न जोडेचि : ’ याचा अर्थ, आणखी इतर कुणाला तो सांगितल्याचे जुळत नाही, म्हणून तो ‘भटा’ला सांगितला, असे मानावे लागते. भटांना स्वामींनी सर्व शास्त्र निरूपिले होते, यात शंकाच नाही. त्यामुळे हे म्हणणे बरोबरच आहे. पण ‘प्रकरणवशा’च्या विमा. ९३ व त्यापुढील वचनांच्या प्रकरणवशाच्या आरंभी ‘गोसावी म्हांइंभटाप्रति संसरण निरूपिलियावरि’ —असा उल्लेख आहे. त्यावरून ‘संसरण’ प्रकरण म्हांइंभटांना निरूपिले होते हे स्पष्ट दिसते. म्हणून ते या ठिकाणी अंतर्भूत केले आहे.

चैतन्य चैतन्यपर्यंत उजळे : चैतन्यासर्वे जीवु चैतन्यपर्यंत उजळे : आनाचां करणा तेयासि अभिमानु : मग जीवु प्रपंचातें रची : कां रची ? जे अधमति अधगति अधरति म्हणौनि रची : काइसेनि रचि ? तै तया सामर्थ्य आति : मग जीवु नाहीं तेंचि एक गंधर्व नगराकार विश्व रची : तेयामाजि रीगे : तादात्मकु होए : विश्वमहं ऐसे बूझे : मग जीवु नाहीं तेंचि एक गंधर्वनगराकार अष्टधा प्रकृति रची : तियेमाजी रीगे : तादात्मकु होए : प्रकृतिरहं ऐसे बूझे : मग जीवु नाहीं तेचि एक गंधर्वनगराकार अनेकधा विकृति रची : तियेमाजि रीगे : तादात्मकु होए : विकृतिरहं ऐसे बूझे : मग जीवु नाहीं तेचि एक गंधर्वनगराकार अनेकधा विकृति-विकृति रची : तियेमाजी रीगे : तादात्मकु होए : विकृतिविकृतिरहं ऐसे बूझे : यापरी मनुष्यपर्यंत मैळे : मग जीव चतुर्विधा कर्मफळां जाति : स्वर्ग : नरक : कर्मभूमि : मोक्ष : यातें चतुर्विध कर्मफळ बोलिजे : यापरी मागौति जैसी असिली तैसी सृष्टि रची : माया परमेश्वराची प्रवृत्ति वोळगे : ”]

१४२ म्हाइंभटां देवता तथा क्रियास्वरूप निरूपण*

[गोसावीं म्हाइंभटां संसरण निरूपिलियावरि म्हाइंभटीं पुसिलें : “ जी जी : सृष्टी आंतरवृत्ये चैतन्यादि देवता असति : तरि मायाचि ईश्वरीची प्रवृत्ती ओळगे : तरि एरि कैसीया असति जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भटो : देवता एकी ऊचा : एकी नीचा : पैली आठ : ऐली तीन्हीं समानचि : । देवता एकी राजसा : एकी तामसा : एकी सात्वीका : । देवतेसि खेदु आल्हादु आति : । देवतेसि कर्मलेपाचें ज्ञान आति : । देवतेसि आपणया खालौतें अपरोक्ष । देवता नीचा ऊचातें देखणें नाहीं : ऊचेचेया प्रवृत्ति नीचेचा संहारु : ” “ जी जी : तरि देवतासि जीवाचें काइसया आधार ज्ञान ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ देवतेचें मळाधार ज्ञान । जीव : देवता : प्रपंचु : साजात्य : नामसाम्यें साजात्य । जीव : देवता सापेक्षा : परमेश्वरु निरपेक्ष : । जीव : देवता साभिमानिया : परमेश्वरु निरभिमान : ” यावरि म्हाइंभटीं पुसिलें : “ जी जी : देवता साभिमानिया : हें कैसेनि जाणिजे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भटो : जीव भजक : देवता भज्या : म्हणौनि अधिष्टानीं पालापाणी आति तवं अभिमानु आति : ” म्हाइंभटीं पुसिलें : “ जी जी : पालापाणी प्रतिबंधे तेधवां देवतेचा अभिमान काढे : तेथ पुनरपि पालापाणी पडे तरि काइ वायां जाए ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वायां काइसया जाइल ? क्रियाप्रयुक्तीं अभिमानु : ” “ जी जी : क्रियेचीं काय कवणें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भटो : क्रिया क्रियेप्रति कारण : कां फळाप्रति कारण : क्रियेतव लेपु लागे : एकी निर्लेपा क्रिया : ” “ जी जी : निर्लेपा क्रिया तिया

कवणी ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ भटो : कर्मभुमी विधीलेप भावा नाहीं : अन्यत्र विधी नाहीं : भावा नाहीं : आणि पुण्येविन पुण्यफळ : पापेविन पापफळ : ऐसीया एकी क्रिया तिया निलेंपा बोलिजेति : ” “ हो कां जी : तरि पुण्येविन पुण्यफळ : पापेविन पापफळ कैसें बुझावें ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ द्वापरीं गोकुळीं नंदाचें रुण फेडावेया एकि जीव गोपाळवासुरुवें जालें : तेहीं नंदाचें रुण आपुलया काजा घेतलें : तें पुण्य नव्हे कीं : तेणें नंदाचां घरीं जन्मलीं : तेथ पुण्याचें फळ जालें : तैसेंचि जया यादवा शाप घडला तया यादवाचा शारीर संबंध एकीं जोडीला : तेहीं तवं पाप केलें नाहीं : परि तयाचेनि संबंधें तयाही क्षयो जाला : तेथ पापाचें फळ जालें : ” “ हो कां जी : तरि पाप पुण्य एकीचि देवता संपादी कीं भिन्न ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ भटो : जेचि देहारंभक तेचि भोगारंभक : पापा ए फळ दुःख : पुण्या ए फळ सुख : ” यावरि म्हांईभटीं पुसिलें : “ जी जी : जें जें पुण्य तें दानात्मक असे : तरि दानामाजि कवण दान उत्तम ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ अन्नदान तें उत्तम गा : तें मनुष्यत्वातें साधी : ” “ हो कां जी : ” ॥]

१४३ गदोनाएकजायावस्त्रपुजास्वीकार : वस्त्रदान

गदोनाएक कटकी^१ धरिले होते : मग गांवां निरोपु धाडिला : “ तुम्हीं गोसावी-यांपासि जावें : पाटाउंवें धारीचा ओलिसाउला नेयावा : गोसावीयांलगौनि उपाहारू नेयावा : मग गोसावीयांतें माझीए सुटिकेचें वीनवावें : ” मग म्हाळाइसीं उपाहारू निफजवीला : कावडी उपाहारू : तो ओलिसाउला घेतला : दांडीये बैसौनि आलीं : दारवठां दांडीए खालुतीं उतरलीं : गोसावीयांसि बाहीरिला ओटेयावरि आसन असे : आलीं : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : स्त्रीचरणां लागलीं : मग गोसावीयांसि ओलिसाउला : नार्येळ : दरीसन केलें : कापुरु कस्तुरि चंदन : पुजाद्रव्यें : उपाहारू वाइसांचां हातीं दीधलीं : मग गोसावीयांजवळि उगींचि बैसलीं^२ : गोसावीयांतें वीनवीवे नां : मग सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ वाइ जा : तुम्हीं जाल तवं^३ नाएकु आले असति : ” “ हो कां जी : ” मग दंडवत घालुनी नीगालीं : गांवां गेलीं : तवं तयांचें पाये धुइजत आहाति : मग तयापुढां अवघें सांघीतलें : ॥

मग वाइसीं तें गोसावीयांसि चंदन ओळगवीलें : मग धुपार्ती : मंगळार्ती केली : मग गोसावीं एकु साउला^४ मालगंठी वेढिला : एकु साउला सुरंगौनि^५ दोन्हीं सोगे

१४३. १ (मु.). पं. देवगीरी. २ यमु. °मग गोसावीं पाठवणी दीधली : नीगतां वीनवीलें : “ जी जी : नाएकाची सुटका होए ऐसें वीनवीलें असे : ” ३ हीबी. °एकु पावो धुवावा असैल. पं. °पाए धुइजत असीजति. ४ यमु. °तयाचेयां पाटाउवां काळीया धारीया : पांढरी भुमीका तो— ५ गोनेपं. सुरकौनि.

पुष्टिवीभागावर पडति ऐसे घातले : मग पटिसाळेवर वेढे करुं आदरिलें : मग भक्तजन पुढिलाकडे : मागीलीकडौनि : स्त्रीचरणांचीए ठाउनि स्त्रीमुगटपरीयंत पाहाति : तवं सावेयांचि बरवें दीसे : मग गोसावीं नावेक अवस्वरु देउनि ते मालगंठि फेडिली : मग एरें वस्त्रें वेढिलीं : मग आसनीं उपवीष्ट जाले : तवं वाहीरिलाकडौनि महदाइसें आलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : म्हांतारी थोरा एका मंगळकाळां चुकली ना गा ? ” “ जी जी : ” तवं महदाइसीं म्हणीतलें : “ कोणां मंगळकाळा चुकलीयें जी : तें सांधावें जी : ” म्हणौनि दंडवतें घातलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथौनि मालगंठि घातलीं होती : ” महदाइसीं म्हणीतलें : “ मीं चुकलीयें जी : तरी ते माघौती करावी जी : ” म्हणौनि माहादाइसीं आयहो घेतला : मग गोसावीं मागुता ओलि-साउला आणवीला : मग भटोवासीं म्हणीतलें : “ होइल तरि काइ मागिलाचेया सारिखें होइल ? ” तवं गोसावीं ते मालगंठि आधिलाहीपस्य बरवी घातलीं : एकु साउला तो सुरंगौनि सोगे पुष्टिवीभागावर पडति ऐसा घातला : गोसावी वेढे करुं लागले : मग पुढिलाकडौनि स्त्रीमुगटाचीए ठाउनि स्त्रीचरणवरि पाहाति तवं सावेयांचि बरवें दीसे : गोसावी पटिसाळेवर वेढे करुं लागले : मग भक्तजन पुढिलाकडे स्त्रीचरणाचीये ठाउनि स्त्रीमुगटवरि पाहाति तवं तयाहीहुनि बरवें दीसे : ऐसा नावेक गोसावीं अवस्वरु दीधला : मग^{१०} भटोवासीं म्हणीतलें : “ तुम्हां जाली एकगुणी : आम्हां जाली दुणि : ” मग मालगंठि फेडिली : गोसावीं आणि कें वस्त्रें वेढिलीं : मग आसनीं उपवीष्ट जाले^{११} : ॥

१४४ देमतिप्रति कुष्टधर्मनिरूपण

गोसावीयांसि भीतरिला ओटेयावरि आसन असे : साधें आलीं : तीयें गोसावीयां-जवळि बैसलीं असति : देमाइसें आलीं : तीयें गोसावीयांजवळि बैसलीं असति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साधें हो : तुम्हीं स्नान करुं जा : ” “ हो कां जी : ” साधें उठिलीं : गोसावी-यांसि दंडवत घातलें : स्त्रीचरणां लागलीं : धोत्र घेतलें : वाहीरि आलीं : ‘ गोसावी देमाइसां काइ पां निरूपीती : ’ म्हणौनि दारवंडेंसीं^१ लागौनि आइकावेया राहीलीं : ॥

६ गोने. अवस्वरा. हीबी. अवसरा. ७ यमु. केली. ८ (यमु.). यानंतर पुढील मजकूर आहे. सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : एथचीया तीघी कुमारी सुआल तरी कीजैल : ” ॥ हे परशराम ॥ पांचा कुमारी : हे रामेश्वर : ॥ “ हो कां जी : ” मग गोसावी— ९ मु. वेढिली. १० यमु. ‘ भक्तजनें माहादाइसांसी तोखलीं : “ मागीलापसि आतां बरवा अवस्वरु जाला : तुमचेनि आम्हां दुणी जाली : ” ११ हीबी. ‘ मग तो अवसरु महदाइसें पुनःपुन आठवीतेंचि असति. पं. ‘ सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : जीवातें काइ असे ? एणें मनोर्थुचि वाढवावा कीं : ”

१४४. १ ने. दारवठे. यमु. दारेंसीं. पं. दारवठेनसीं.

सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ देमती : तुम्हीं गांवासि जा : ” “ हें काइ जी : आपुलें सकळें सांडौनि गोसावीयांचेया दरीसनां एइजे^२ : आणि गोसावी पाठउंचि लागति : कांहीं अर्थु^३ निरूपीति नां : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ काइ होतें ? मां काइ सांडिलें देमती^४ ? पोरीया एकु होता : तो मरौनि गेला : सहजचि लेओं नैए : नेसों^५ नैए : खाओं नैए : न्हाओं नैए : तयांचे कांहीं असिलें तरि तें नाहीं : तरि वापांभाउवांचीया हांडीया तावावीया : मग घांसुभरि जेवावें^६ : तयापस्य एथौनि ‘ या ’ म्हणिजे^७ तेव्हळि एइजे : एथौनि ‘ जा ’ म्हणिजे^८ तेव्हळि जाइजे : हें सानें^९ देमती ? ” “ जी जी : तैसें असों काइ जाणजताएं ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ काइ जाणावें असे देमती ? असिजे ऐसें कुष्टियाचां धर्मी : ” “ तें कैसें जी ? ” “ देओ माझा : मीं देवाचा : ऐसीयां होउनि असीजो कां देमती : ” “ जी जी : कुष्टियाचे धर्म ते कैसें ? ” मग गोसावीं कुष्टियाचा द्रुष्टांतु निरूपीला : ॥

[सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ कव्हणी एकु वेव्हारा : तेयासि कुष्ट जालें : धाइरीं सोइरीं तेयाची खंति करीति : वापभाउ खंति करीति : तो थुंकि तरी तेयाचे पुत्र : ब्राह्मणि खंति करीति : बाहीरि बैसों नेदीति^{१०} : ‘ तूं मर कोढी : ’ ‘ मरो कां : हें आझुइं कां जिताये : ’ ऐसा उवगला^{११} : मग गांवांमार्गे दुबळेस्वरू देवो : तेथ आला : ‘ देवा : तुं माझा : मी तुझा : ’ ऐसें म्हणौनि उंवरां उसिसें करुनि नीजैला : पाठीं तीयें आलीं : तेयातें म्हणे : ‘ तुम्हीं माझीं नव्हां : मीं तुमचा नव्हें : ’ ऐसें म्हणौनि राहे : मग कव्हणी एकु खापरीं भरुनि अन्न ठेवी : कव्हणी एकु करा भरुनि उदक ठेवी : हाता-पायांचे थापे जालें होते : तो ऐसें पाणी पीये^{१२} : ” म्हणौनि गोसावीं श्रीकराचेनि अनुकारें दाखवीलें : “ मां काइसी देवता^{१३} : दृष्टीं तरी अन्नोदक पुरवीलें : अदृष्टीं आपुलें फळ दीधलें^{१४} : देमती : असिजे ऐसें कुष्टियाचां धर्मी : ” तव देमाइसीं म्हणीतलें : “ जी

२ यमु. °बोलाविति तेव्हळि एइजे : पाठवीति तेव्हळि जाइजे : गोसावी कांही निरूपिति ना.
३ गोनेहीबोपं. अपूर्व. ४ यमुगोनेपं. °एवा. स्त्रीयांसि तवं त्यागुचि नाहीं. ५ यमु. सतसंभवी°. ६ यमु. °मुसवणीं पीयावें : हें नीकें ? ७ गोनेहीबी. म्हणितलें. ८ यमु. वोखटें. ९ मेयांबा. (वासना) °मायावहीणी म्हणति— १० एवा. तसला. ११ रामे. °कव्हणी एकु सापटें पांगुरावेया दे : १२ एवा. प्राकृता देवता : १३ (दृपा. ५३) कुष्टीयाचा दृष्टांत. पं. प्रतीतील मूळ लीळेतच हा दृष्टांत पुढीलप्रमाणे आलेला आहे. “ कुष्टीया एकु होता : तो थबथबां गळे : लसीचे वोघळ वरि जाति : वरि टोंपुलें एक गनमनीती मासीया : हातींपाइंचीया आंगुळिया झडौनि गेलीया : तेयाची मातापीता तेयातें देखौनि थुंकीति : भाउवहीनी थुंकीति : तेयाची स्त्री ते थुंकी ना : ते सूश्रका करी : मग कीवीं सूळबूळीत पडीले : एवा : तेव्हळि ते थुंकीली : मग तेणें म्हणीतलें : ‘ आतां जीउनि काइ करावें ? आतां मातें नेउनि घाला दुबळेस्वराचां देउळीं : एवा : सोमनाथाचां देउळीं : ’ ‘ नां हो

जी : तरि अन्नावस्त्राचें कैसें करावें जी ?” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “देमती : सासार्जुनें भक्तितव थापा इंगळ घेतलें : तया एसणें सामर्थ्य दीधलें : मां तो एसना परमेश्वरु : तेयांचेयां होइजो कीं देमती^{१४} : ” ॥]

१४५ सहस्रार्जुना वरप्रदान

[देमाइसीं पुसिलें : “ जी जी : सासार्जुनें थापां इंगळ घेतले तें काइ जी ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ बाइ : तें तुम्हां एथौनि सांघिजैल^१ : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें^२ : “ सासार्जुन तो उपाळींगु^३ : राज्या अन्ह नव्हे : तेणें प्रधाना राज्य नीरोविलें : “ तुम्हीं राज्य सांभाळा : आम्हीं आपणेयां हात जोडुं जाउनि^४ : आम्हीं आपणेयां हात जोडुनि : मां राज्य करुनि : ” म्हणौनि रीखीस्वरांचे आश्रम पाहातपाहात सैह्याद्रासि आला : तेथ श्रीदत्तात्रयप्रभूचां आश्रमीं नीवेंरें भूतें देखिलीं : तेथ राहिला^५ : काहीं सेवादास्य केलें^६ नाहीं : एकू दीसीं श्रीदत्तात्रयप्रभूसि मर्दनामादनें जालें : केसकळाप धुपावेया-कारणें धुपटनें पाहातु होता : तवं धुपटनें नेदखे : केसकळाप वाळति तरि धुपू न लगे : म्हणौनि थापां आंगारा घेतला : वारि धुपु घातला^७ : केसकळापां धुपूं लागला : तवं करपटाणि आली : श्रीदत्तात्रयप्रभू ऐसें पाहिलें : “ हें काइ ? सांडि : सांडि : माग : प्रसंन जालां : ” समोर आला : हात जोडुनि पूढां उभा ठाकला : मग म्हणीतलें : “ जी जी : ते गोसावी जाणताति : ” श्रीदत्तात्रयप्रभू म्हणीतलें : “ सहश्र भुजा होतील : अतुर-बळीया होसील : चक्रवतिपद^८ होइल : तीहीं लोकीं गमन होइल : जाणौनि लोकांचे मनोर्थ पूरवीसी : परि आम्हीं ब्राह्मण : ब्राह्मणू क्षोभवीसी तरि नाससी^९ : तेणें तेंचि केलें : म्हणौनि तेंचि तेयां जालें : ” देमाइसीं^{१०} पुसिलें : “ तें कैसें जी ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ तें तुम्हां एथौनि सांघिजैल^१ : ” ॥]

कां : ' मग तेहीं उचलौनि नेउनि लींगापासीं घातला : माए सूश्रका करी : ते थुकी ना : तवं आस जीनेयांची होती : परि ते दुखातें गनावी नां : मग तेही चीळसाइली : थुकीली : मग तेणें नेववीलें : तेणें म्हणीतलें : ' माउलीए : तुं माझी आणि मीं तुझा : ' ऐसें म्हणीतलें तवं देवता अभिमानु घेतला : जीयाला : तवं दृष्ट पुरवीलें : अदृष्टीं आपुलेया फळासि नेलें : मां ऐसीया परी असीजो कां देमती : ” ॥ १४ (प्रव. आ. २०६).

१४५. १ ही व यापुढील, या श्रीदत्तात्रयप्रभूच्या दोन लीळा सर्वज्ञांनी कोठे व कुणाला सांगितल्या हे निश्चित नाही. पण मागील लीळेच्या अनुषंगाने त्यांचा संबंध येथे योग्य जुळतो. म्हणून मी त्या येथे घातल्या आहेत. हा संबंध जोडणारे हे वाक्य संपादकाचे म्हणजे माझे आहे. २ मुगो, °कृतविर्याचा कार्ताकविर्ये तो वीकटबाहु जन्मला : तो राज्या अर्ह नव्हे : ३ गो. °तेया हात नाही : ४ भ. जाउनु. ५ गोमु. °श्रीदत्तात्रयप्रभूचें सेवादास्य करूं लागला : ६ भ. आलें. ७ (मु.). ८ एवा. वळांकृते पृथ्वीचें राज्य. ९ भगोमु. °गाय : ब्राह्मणु : स्त्री. तिन्ही अवध्य : १० एवा. महदाइसीं.

१४६ परसरामां भेटि

[सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एकु दीं राओ पारधीसि आला : तवं राओ अरण्यांतु तान्हैला : एक उदका शोधीत जमदाग्नीचेया ठाया गेला : तवं एकवीरा जमदाग्नी^१ दोघें सारीपाटु खेळतें होतीं : तेणें म्हणीतलें : ‘राओ तान्हैला : तरि पाणीं होआवें :’ एकवीरा कानीचां मळु काढीला : चरवी^२ केली : तें पाणींयें भरुनि दीधली : तेणें म्हणीतलें : ‘एणें उदकें काइ होइल ?’ एकवीरा म्हणीतलें : ‘जा : पुरैल :’ तवं नेतां चरवी फुटली : तो सरोवरु जाला : मग हस्ती घोडे पाइकु परीवारु आवघेयांहि उदक पुरलें : तवं राओ भुकैला : मागुता जनु पाठवीला : तेणें म्हणीतलें : ‘राओ भुकैला : तरि जेवण होआवें :’ एकवीरा म्हणीतलें : ‘ना जा : हातपाए धुनि या :’ एकवीरा स्वर्गुनि इंद्राची कामधेनु अक्हानीली : ते नानावीधें पक्वानें श्रवली : तवं राओ आला : रायासि परिवारासि जेउं घातलें : जेवीले : मग राएं म्हणीतलें : ‘एं अंनं आमचां राजीं नाहीं :’ तीहीं म्हणीतलें : ‘एं अंनं ए गाइपासौनि :’ राएं म्हणीतलें : ‘ना हे गाए आम्हां देयावी :’ तीहीं म्हणीतलें : ‘नां : हे इंद्राची कामधेनु : तुमचेनि नेववैल तरि नेया :’ तेहीं नेओं आदरीलीं : तवं ते हागीली : मूतीली : तो पाइक-परीवारु हस्ती घोडे ऐसें श्रवली : जूझ हों लागलें : तो राओ पराभवीला : राएं म्हणीतलें : ‘इतुलें एणें ब्राह्मणें केलें :’ म्हणौनि जमदाग्नी मारीला : आणि एकवीरा वरि पडिली : तीसि घाए लागले : ते गेले : एकवीरा टगटगीति होती : ‘परसरामा : धांव धांव :’ म्हणौनि धावा फोंकरिला^३ : परसरामू कैळासीं माहादेवापासि बीद्या अभ्यासीतु होता : तवं एकवीरा धावा फोकरिला : माहादेवें म्हणीतलें : ‘तुमचीए मातेसि आपति पडली असे : तुमतें बोलीवीत असे :’ परसरामू पैजा घेउनि नीगाला : ‘एकवीस वेळ नीक्षेत्री प्रीथीवी करीं तारि मीं परसरामू होयें^४ :’ आला : तवं एकवीरा घाई टूकटूगीत^५ असे : जमदाग्नि घाई ठेला असे : एकवीरा म्हणीतलें : ‘श्रीदत्तात्रयप्रभू आचार्ये करावे : नीसले भूमी संस्कारू करावा :’ ‘ते मीं काइसेन वोळखैन ?’ ‘तेयाचां दर्सनीं^६ कोरडा काष्टीं कोंभ फुटती :’ तैसेंचि एकवीरा देह ठेवीलें : परसरामें दोन्हीं कावडीं घातलीं : कावडि खांदावरि : परसरामू बहुत भूमी हींडीनला : मग सैह्याद्रासि आला : ऐसा जाते तवं ऐलाकडौनि श्रीदत्तात्रयप्रभू पारधीयाचेनि वेखें बीजें करीत होते : खळिचा साउला : मालगंठी वेढिला होता : डावीए श्रीकरीं सृणेयांची जोडि : तीएचि काखें^७ गडियाळा : उज्वीए श्रीकरीं मांस : आणि सूरेंची करवती : श्रीमुगुटीं दोरनें^८ : श्रीचरणीं दुतळीया उपाहानौ : सरिसीं आजसें होतीं : ते खळिचा

१४६. १ गो. जमदगिरी. २ मु. करंडा केला. ३ (गो,गो.). ४ (गो,गो.मु.). ५ भ. टूकटूकी. ६ गो,गो. ‘नीजीवें तीएं साजीवें होती : अचेतनं तीएं चेतनं होती.’ ७ गो,गो. ‘सींग : गडियाळा. ८ भगो. दोरियाणा.

साउला परिवटें नेसलीं होतीं : खळिची चोळी लेइलीं होतीं : पाखेयां गांठी दीधलीया होतीया : मोकळी वेणी : पाइं वाहाणा : ऐसें देखिलें : तवं कावडी कोंभ फुटले^१ : तैसीचि कावडि ठेविली : आणि दंडवतें घातलीं : श्रीदत्तात्रयप्रभू नीराकारूं लागले : 'हें काइ ? तुं ऐसा : आम्हीं ऐसें ? ' ऐसें श्रीदत्तात्रयप्रभू नीराकारूं लागले : परसरामू वीनउं लागला : श्रीदत्तात्रयप्रभू वीनवणी न स्वीकरितीचि : मग सरिसीं आउसें होतीं : तीहीं वीनवीलें : तेह्णळि श्रीदत्तात्रयप्रभू वीनवणी स्वीकरिली : तेह्णळि श्रीदत्तात्रयप्रभू म्हणीतलें : 'परसरामा : सर्व तीर्थे आणावीं^{१०} लागती : ' परसरामें म्हणीतलें : 'जी जी : गोसावीयांचां श्रीचरणीं सर्व तीर्थे : ' तेह्णळि श्रीदत्तात्रयप्रभू^{११} परसरामाकरवि बाणू घालवीला : उदक नीगालें : तेथ श्रीदत्तात्रयप्रभू श्रीचरणिचा आंगुठा धुतला : सर्व तीर्थे केलीं : मूळदरी संस्कारू केला : एकू टोळा घातला : मूळपीठीं प्रतीष्टिला : सूरु करुनि सींचन केलें : मांस वाइलें : 'भोग^{१२} पाव : ' ऐसें म्हणीतलें : ' ' ' महदाइसीं पूसिलें : "सवे होतीं : तीएं कोणें ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : "बाइ : तीर्थे अनंघा^{१३} : " ।]

१४७ मॅडकासि वेधें आकरखणें

गोसावीयांसि वीळिचांचेया^१ पुजाअवस्वराची आइति केली : तवं मॅडकु एकु गोसावीयांचीया पुजाअवस्वरा आला : तो बाइसांचां पाइं लागला : तो पाइं धरुनि सांडिला : तवं एरी दीसीं मागौता आला : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : "हां गा : हा मॅडकु तोचि ? " "ना जी : तोचि काइ होइल ? आणि एकधा होइल : " सर्वज्ञें म्हणीतलें^२ : "यासि ओळखण करा गा : " मग भटोबासीं तयाचीये गळां कवडी बांधली : तवं एरे दीं मागौता आला : मग गोसावीयांसि पुजाअवस्वरु जालेयानंतरें मग दारवठेया बाहीरि घालवीला : तवं एरे दीं पुजाअवस्वराचीए समें दारवठे गोसावीं घालवीले : तवं माघौता आला : "जी जी : आला जी : " मग गोसावीयांचा पुजाअवस्वरु पाहीला : मग गोसावीं वेसीबाहीरि घालवीला : तवं एरीं दीं माघौता आला : पुजाअवस्वरु जाला : मग गोसावीं गंगेपाडि^३ घालवीला : तवं एरी दीं पुजाअवस्वराचां मानीं मागौता आला : "जी जी : आला जी : हें काइ जी : तेथौनि कैसा आला ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें^४ : "हा कव्हणी एके वेधसक्तिचा व्यापारू गा^५ : " ।।

१ गो, गो, °नीजीवें होतीं तीएं साजीवें जालीं : अचेतनें होतीं तीएं चेतनें जालीं. १० एवा. होआवीं. ११ गो, गो, °म्हणीतलें : "तरि घालि एथ बाण : " बाण घातला : तवं पाणी नैएचि : तेह्णळि श्रीदत्तात्रयप्रभू श्रीचरणीचा आंगुठा लावीला : आणि तेथचि सर्व तीर्थे आलीं : १२ एवा. भोगातें. १३ भ. अनंघा. °रावा. ते मायादेवी.

१४७. १ यमु. उदेयांचेया. २ यमु. °याचीए गळां कवडा बांधा : " मग भटोबासीं— ३ एवा. °देइगांवांचीए पाणीवठां. ४ यमु. °एथचीये सक्ती एकीचा व्यापार : (सक्तीतें अधीकरुनि परमेश्वरु व्यापारति—य.). ५ पं. °यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : "तुम्हां वेधु आणि वेधसक्ति ते एथौनिचि कीं गा : "

१४८ इंद्रेया पर्णानेनीं भटां कौसाल्य प्रसंसा

गोसावीयांसि वाहीरिला ओटेयावरि आसन असे : इंद्रभटीं गोसावीयांलागौनि वरवीं पानें : पोफळें : आणिलीं : गोसावीयांपुढें ठेविलीं : दंडवत घातलें : स्त्रीचरणां लागले : दादोस होते : मग भटोवासीं इंद्रभटांचीया पोफळांचीया फोडी केलीया : तीया गोसावीयांसि ३०७गवलीया : मग तीयें पानें ठेविलीं : मग भटोवासीं आपुलीचि^१ पानें काढिलीं : मग भरेयांतु सें पानां नीवडीति : तयां चोखटां पानांचा गोसावीयांसि वीडा ३०७गवलीया : मग भटोवास गेले : मग दादोसीं म्हणीतलें : “ जी जी : कैसा नागदेओ दुष्ट : प्राणियांचें गोसावीयांचेया उपयोगा जाओं नेदी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तैसा^२ हा नव्हे कीं गा : निकें तें एथचेया उपयोगा जावें ऐसा^३ हा कीं : आणि इयें असतां तीएँ कां गा देइल ? आणि इयें सरलीं होतीं : मग^४ तीयें तो काइ करील ? मग तन्हीं एथचेया उपयोगा नेइल कीं ? आणि यालागि जो पदार्थु घेइजे तो याकरवि घेववीजे : तें हा घेओं जाणे : वाइसें याचिकरवि घेववीति : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कव्हणी एकु देवतेसि तीळातांदुळांची^५ पुजा करी : मग कठीया^६ असे तें तो आवघें फेडी^७ : मग देवतेसि त्रपण^८ करी : मग एक पुष्प^९ वाहे : परि तीएसि तयाचें ओखटें नाहीं : कां पां ? तो देवतेसि नीकें तें करीतु असे : वेव्हारेयाचीं^{१०} लेंकरुवें तेथ खेळों नेदी : अडीया पाडिती म्हणौनि सीपुटीएसीं पाठीं लागे : पर तयासि तयाचें ओखटें नाहीं : तैसा हा एथचा कठीया कीं गा : ” ॥

१४९ दाको आपीत जाडि चमरी स्वीकारू

दाको तो चामारगोंदांचा^१ खाती : तयासि भींगारप्रदेसीं^२ गोसावीयांचें दरीसन जालें होतें : मग तेणें^३ गोसावीयांलागौनि एक पांचवणी जाडि वीणवीली : एक चवरी^४ : ऐसें घेउनि आला : आंगणीं उभा ठाकला : तवं गोसावीयांसि सदर्या माहाजनांची सरालेकारांची पुजा होत असे : तवं वाइसें वाहीरि आलीं : तेणें म्हणीतलें : “ आइ : गोसावीयांपुढें ऐसें जाणवा : दाको आला असे : ” गोसावीयांपुढां जाणवीलें : “ जी जी : दाको आला असे : ” गोसावी उगेचि : मग तीहीं गोसावीयांसि वरवा पुजाअवस्वरु केला : मग गोसावीं तयां अवस्वरु देयावा : तो नेदितीचि : मग^५ वाहीरि बीजें केलें^६ : मग दाकोनि गोसावीयांसि दंडवत घातलें : स्त्रीचरणां लागला :

१४८. १ गोनेहीबीपं. हडपी (पे) चीं. २ एवा. तैसें नव्हे— ३ एवा. तैसें कीं. ४ (गोनेही.). ५ हीबी. फुलांतांदुळांची. ६ गो. कढीवीं. ७ एवा. सावडी. ८ यगोही. स्तपण. नेबीपं. तर्पण. ९ एवा. फुल. १० एवा. सदर्याचीं.

१४९. १ यमु. मीरडाचां. २ यमु. वांकीयेसि. हीबी. पाठारीं. ३ यमु. चांभारगोंदां. हीबी. तेणें गोसावीयां लागौनि पांचवणी जाडि : चवरी : पोफळफोडणा : पळी : आरती : तावा : एवा. आरिसा : ऐसे सा ठाये गोसावीयांचेया दर्शना आणिले : ४ यमु. करवीली. ५ एवा. गोसावी सोंडीएवरि (एवा. आंगणी) उभे राहिले : ६ यमु. आंगणीं उभेयां भेटि. जाली.

जाडि चवरी दरीसन^९ केली : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ हें काइ गा दाकेया : तुम्हांसि नीरोधु जाला ? ” “ ना जी नीरोधु काइसा ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ हें देखीलें गा दाभणांचें गोंणटें^{१०} : आंतु बाहीरि भरले असति : ” “ जी जी : हें मीं जाणत असें : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ ए : ऐसा^{१०} बैस : ” मग गोसावीं तयासि पाए धुं घालवीलें : मग गोसावीयांसि भीतरि ताट जालें : गोसावीं आपुलीये पांती दृष्टीसमोर पटिसाळेवरि दाकोसि वाढवीलें : गोसावीयांसि आरोगणा जाली : गुळुळा जाला : वीडा उळगवीला : तयां पांती जेवण जालें : तांबोळ देववीलें : मग ते जाडि गोसावीयांचीया तीहीं अवस्वरां उपयोगा जाए : दुपाहारिचां वीळिचां जाडीएवा^{११} पड्डु होए : मग ते जाडि चवरी : पोफळफोडणा : आर्ती : धुपटणें : पोफळें : क्वचित्तमतें कापुरु : हे सा ठाए बेलोपुरींहुनि दायंबा हातीं गोसावीं परमेश्वरपुरा पाठवीले : मग ते जाडि श्रीप्रभूगोसावीयांसि आसनासि वीनयोगा^{१२} जाए : ॥

१५० साधा गुडभेदु^१ कथन

साधें^३ पर्वा चुकलीं म्हणौनि दुखक्रांतें गोसावीयांचेया दरीसनां आलीं : देखिलीं : आणि सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ साधें हो : काखेचा मोटळा^१ परता ठेवा : मग एथ नमस्कार करा : ” भवतें पाहों लागलीं : काखें काहीं नाहीं : गोसावीयांचेया सब्दावरि लक्ष नाहीं : “ जी जी : पर्वा चुकलीए जी : ” म्हणौनि दुख करूं लागलीं : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ साधें हो : हें भेटे तेव्हळिचि पर्वाकाळु कीं : ” गोसावीयांचेया सब्दावरि लक्ष नाहीं : मागौतें म्हणति : “ जी जी : मीं पर्वा चुकलीं : ” मग सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ कां चुकलींति साधें हो ? ” “ आएचीए^४ लेंकिचें बाळांतपण करूं गेलीयें होतीयें : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ ते लेंकि काए आएची^४ ? ” “ ना जी : पोटीं उपजली तरि माझीए : पर आएचा^५ लोभु म्हणौनि आएची^४ म्हणें : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ ऐसें म्हणां तरि तुम्हीं वीडी तोडिली : भेली चाखिली : ” “ तें कैसें जी ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ सातां^६ वरिखांचा नोवरा : पांचां^७ वरिखांची नोवरी : मग कोडें कवतीकें वेओ^८ कीजे : मग^९ तेयांकरवि वीडी तोडवीजे : भेली चाखवीजे : ” “ ना जी : तें आमतें नाहीं : तें तुमतें लाडांतें : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ आति : एथौनि वीडी तोडिली : भेली चाखिली : एथ कमळा नांवं राणीं असे^{११} : एथ सतां वरिखाचा पुतु असे : तयाचीया^{१२} भवै नेतवटें वांधीजताति : तो

७ यगो. दर्शना. हीबी. जाडी : चवरी : एर पदार्थ दर्शना केले : ८ यमु. अवघें. ९ यमु. असति. १० मुनेपं. ऐसें बैसा. ११ (गोनेहीबी.). १२ यमुनेही. उपयोगा.

१५०. १ हीने. भेली. य. छेदु. मु. स्वाद. २ हीबी. प्रतेस्थानासि गेलीं होतीं : तयांसि चैत्रासि न येवेचि. ३ मुने. मोटाळा. ४ पं. आलीएचीए. यमु. आइएची लेकि कोनी रिगाली तीयेचें. ५ पं. आलीएची. ६ गोनेहीयमु. आइएचा. पं. आलीएचा. ७ एवा. दाहां. ८ एवा. सातां. ९ गोने. वीव्हावो. पं. वन्हाड. १० यमु. नोवरी नोवराचीए तोंडीची वीडी काढी : नोवरा नोवरीचीए तोंडीची वीडी काढीतां भेली चाखे. ११ यमु. ते कमळनएना. १२ यमु. पाटार्जवा

हातीं काठी धरुनि खें खें करीत चालत असे : ” “हें काइ जी : गोसावी इउले : आणि पुतु एव्हडा ? हें सांघावें जी : ” म्हणोनि पालवा पिळु सुदला : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “हें नैए सांघों साधें हो : ” “ना जी : सांघावें जी : ” “हें नैए सांघों साधें हो : हें सांघीजे तरि माल्हुवाइची आण : ” साधें उगीचि राहीलीं^{१३} : मग साधें बीढारा गेलीं : ॥

१५१ आखेत्तीतीए लाहामाइसां आनीत उदकपान

आखेत्तीतीएचां दीसीं लखुवाइसीं गोसावीयांसि वीनवीलें : “जी जी : मीं गोसावी-यांचां ठाईं आखेत्तीतीया^१ करीन : ” गोसावीं वीनवणी स्वीकरीली : मग तीहीं उपाहार निफजवीला : गोसावीयांसि मर्दनामादणें^२ जालें : पुजाअवस्वर जाला : गोसावी-यांसि आ रोगण जाली : गोसावीयांसि वान घागरी^३ ऐसें वोळगवीलें : तवं लाहामाइसें दुख करं लागलीं : “यें लखुवाइसें सदैवें : एहीं गोसावीयांचां ठाईं आखतीज^४ केलीं : आम्हीं नदैवें^५ : आमतें कांहीचि नाहीं : ” ऐसें दुख करं लागलीं : मग सर्वज्ञं म्हणीतलें : “बाइ : एहीं एथ आखत्तीतीया केली : तुम्हीं न करा तें काइ ? ” “ना जी : आमतें कांहीचि नाहीं : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें^६ : “जा : हे घागरि आंतुवाहीरि धुआं : खोला पाण्यांतु : बुडकळुनि भरा : एथ उदक संपादा : मां एथौनि तुमचीया आखत्तीतीया संपूर्णा^७ कीजती : ” तेहीं म्हणीतलें : “हो कां जी : ” मग घागरि घेउनि गंगेसि गेलीं : आंतुवाहीरि धुतली : खोला पाण्यांतु बुडकळौनि^८ भरुनि घेउनि आलीं : वाटें उटिलें : मग गोसावीयांसि उदक ओळगवीलें : मग गोसावीं स्वीकरीलें : मग म्हणीतलें : “बाइ : एथौनि तुमचीया आखत्तीतीया संपूर्णा हो : ” ॥

१५२ साधां वेंस्यगृहवासअभियोगें परीहासु

वारस्तीचां दीसीं साधें भामाठाणां^१ भीक्षेसि नीगालीं : तवं मागिलाकडौनि अनोसि^२ स्तीति जाली : तीहीं कुपिनु^३ फेडिला : डोइएभवता भवंडीतभवंडीत एत असति : साधों देखिलें : आणि भीयालीं : “आइ आइ : अनोसि पीसें लागलें : हा मज झोंबैल : ” म्हणोनि एकी वेसीआड^४ लपालीं : “हा भीक्षा करुनि एइल : मग मीं जाइन : ” मग अनो भीक्ष्णा करुनि आले : मग आपण गेलीं : तवं दोनि पाहार जाले : दों चौं घरीं भीक्षा

पागा भवै झांघलीया असति. १३ यमु. येथचि रसले देवो : साधांपुढें सांघीतलें.

१५१. १ गोने. अखतीज. २ गोय. माजणें. मु. मार्जणें. ३ अ. °दीधली. पं. °वीडा पोफळें ऐसें— ४ अ. °तीज. गो. आखे°. ५ गोबी. नीदैवे. ने. नीदैवें. ६ यमु. °“बाइ : या आरुती : हे केळी रीचवा : जा : खोला पाणीयांतु रीगा : गाळुनि उदक भरा : एथ उदक संपादा : ” ७ य. °चरीतार्थ. ८ गो. चुबकळुनि.

१५२. १ यमु. बादाठाणां. २ गोहीबीयमु. प्रतीत सर्वत्र ‘आनो’ असे रूप आहे. ३ गोनेमुही. कौपीनु. ४ गो. वल्हैटेया°. ने. वल्हैटेया°. मुबीपं. वल्है°. य. गावांतु कलवडी लपाली. पं. वाळुवंटीं

केलीं : एकां ब्राम्हणाचां घरीं थाळा मागीतला : तेहीं ताकपातसें^५ घातलें : मग तेयांचीये ओसरीयेवरि एकलीं जेविलीं : मग उरली भीक्षा ते ठेविली : मग आलीं : तवं गोसावीयांसि दुपाहारीचा पुजाअवस्वर जाला : आरोगणा जाली : गुळुळा जाला : वीडा ३०ळगवीला : पहुडु जाला : उपहुडु जाला : गोसावीयांसि आसन असे : तवं साधें आलीं : झोळी खूटीये ठेविली : मग गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागलीं : गोसावीयां-जवळि बैसलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें काइ साधें हो : आजि एथ झोळी द्रुष्टपूत न कराचि तें काइ ? ” “ जी जी : तें जालें ऐसें : अनोसि लागलें पीसें : तो हा कुपिनु फेडुनि डोइएभवता भवंडीतु होता : तेयातें देखिलें : आणि भीयालीयें : हा मज झोंबैल : मग वल्हंटेया^६ आड लपालीयें : मग हा भीक्षा करुनि आला : मग मीयां भीक्षा केली : तें भुकेलीयें जी : दोनि पाहार जाले : मग एकां ब्राम्हणातें थाळा मागीतला : तीं ताक-पातसें^५ घातलें : मग तेथ जेविलीयें जी : मग उरलें अंन आणिलें : मग उसिटी झोळी काइ द्रुष्टिपुत करुं : म्हणौनि पैन्हां ठेविलीं : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साधें हो : तें घर वाणीयांचें : ” “ ना जी : तयांचां दारीं^७ तुळसीचें वृंदावन असे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाणियांचांहीं दारीं तुळसीचें वृंदावन असे : कां गा वानरेया ? ” “ तरि काइ जी : तीयें कटकीचीं वानीयें : आम्हीं कटका जाओं : तें तेथ वेचु घेओं : ” “ ना जी : तयांचीयां बाइलांचे एव्हडे कान : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाणीयांचीयांहीं बाइलांचे एव्हडे कान : ” “ ना जी तयांचीया बाइला गोरीया : तयांचीं लेंकरुवें गोरीं : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाणीयांचीयाहीं बाइला गोरीया : वाणीयांचींहीं लेंकरुवें गोरीं : कां गा वानरेया ? ” “ तरि काइ जी : ” आणि तीयें उगींचि राहीलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साधें हो : ऐसांहीं तें घर वानीयांचें जालें तरि तुम्हीं काइ कराल ? ” “ जी जी : तरि मीं गोसावीयांचें चरणोदक घेइन : मग मीं आपुलें पोट पवीत्र करीन : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साधें हो : तें घर वाणीयांचें नव्हे : तें घर ब्राम्हणांचें : तें तुमतें एथौनि चाळवीजत^८ होतें : ” यावरी सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ काकु : कक्षा : भावार्थु : प्रकर्ण जाणावें^९ : ” “ हो कां जी : ” ॥

१५३ मंडळीकुपुष्टींअरोहणीं साधां जोगिदंडदानअभीमूख

गोसावीं नाथोबाचीए पुष्टीवरि आरोहण करुनि दोहीं श्रीकरीं खांदावरि जोगीदंडु धरिला असे : गोसावी^१ आंगणीं वेढे करिताति : तवं साधें आलीं : एके स्त्रीचरणां लागलीं : दुसरेया श्रीचरणां लागलीं : मग जोगीदंडेयाकडे पाहों लागलीं : तो सोनेभरी

थोंबा आड— ५ हीबी. ताक पत्रसाक. यमु. वरण. ६ यमु. वरणपासतें. ही. ताक पातळसें. ७ नेहीबी. घरीं. पं. पाडीं. ८ यमु. हांसीजत. हीबीपं. असीजे हो. ९ (प्रव. आ. १४८).

जोगिदंडा : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ ऐसं काइ पाहीजताए साधें न्हो ? ” “ जी जी : हें गोसावीयांचां स्त्रीकरीं काइ ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ साधें न्हो : हा जोगिदंडा : ” “ जी जी : हा काइ कीजे ? ” मग गोसावीं नाथोबाचीए पाठीवरौनि दाखवीलां : मग गोसावीं दोहों स्त्रीकरीं हणवटीएपासीं धरिला : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ माहात्मे बैसति तेव्हळि ऐसा धरीति साधें हो : हा तुम्हांसि देओं ? ” “ ना जी : हा गोसावीयांचां स्त्रीकरीं बरवा साजतु असे : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ एथौनि तन्हीं आणिकां दीजैलचि कीं : घेया तुम्हीं : ” “ ना जी हा गोसावीयांचां स्त्रीकरीं बरवा साजतु असे : ” ॥

१५४ सीपे भोजनअपराधें आउ दवडणें

एकु दीं गोसावीयांसि उदयांचा पुजाअवस्वरु जाला : मग सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ वानरेया : तुम्हां आंगी सीवावी^१ असे^२ : ” “ जी जी : आनि व्यापारू असे जी^३ : ” “ तरि नाएकातें नेया : यातें तेथ बैसवा : मां तुम्हीं या : ” “ हो कां जी : ” मग भटोबासीं गोसावीयांची प्रमाणालागि आंगी घेतली : “ आउ : चाल : मां तुं तेथ बैस : मां मीं माघौता एइन : ” मग भटोबास आणि आउसें गेलीं : भटोबासीं एकु दामु सीवनावळि दीधला : आउसें तेथ बैसवीलीं : भटोबास माघौतें आले : सीपेनि म्हणीतलें : “ आइ : जेयां गोसावीयांचीं आंगी ऐसी परीमळबहळ : तरि ते गोसावीं कैसे असती ? ” “ हां रे : तुआं स्वामी जगंनाथु नाहीं देखिला ? ” “ ना आइ : ” “ माझा स्वामि जगंनाथु बरवा असे रे : हे आंगी सीवि : मग तुज स्वामीं जगंनाथाचें दरीसन करुं : ” मग तेणें आंगी सीवीली : मग आला^४ : गोसावीयांसि दुपाहारीचा पुजाअवस्वरु जाला : आरोगणा जाली : गुळुळा जाला : वीडा उळगवीला : पहुडु जाला : उपहुडु जाला : मग गोसावीं आंगणा बीजें केलें : तेथ आंगी ओळगवीली : मग दंडवत घातलें : स्त्रीचरणां लागला : मग गोसावीं मढावरि बीजें केलें : आउसें भीतरि आलीं : तवं उचमढांआंतु नेणों कोणाचा उपाहार आला असे : वाइसें काइसेया व्यापारा वाहीरि गेलीं असति : आउसीं म्हणीतलें^५ : “ जाए रे : थाळा घेउनि ए : ” तो थाळा घेउनि आला : तयासि अंन^६

२ गोनेयमुही. हो. ३ यमु. सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ ऐसा धरौनि टेकौनि बैसिजे : ” म्हणौनि^०. ही. “ सीधसाधक ऐसा धरुनि बैसती : ” ४ एवा. °पटिसाळेवरि आसन जालें : मग— ५ हीबी. °मग साधें घेतला : नमस्करीला : तो जोगदंडु दाकोनि आणिला होता. परसरामबा : आसनीं बैसलेयां (रामे. उभेयां) सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ साधे न्हो : हें तुमचीए पाठीवरि आरोहण करील : ” “ ना जी : मज पाए नाहीं : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ एथौनि तुम्हां पाए देइजती : ” “ ना जी : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ चाला गा मंडळीका : ” आणि तीयें पळालीं : ॥

१५४. १ गोनेहीबी. सीउं जावें असे. २ यमु. आनि व्यापारु असे तरी—. ३ (गोनेही.). ४ यमुगोनेहीबीपं. पुरुषांची. ५ यमुगोनेहीबीपं. पुरुष. ६ अ. °तुज स्वामि जगंनाथु दरीसन नेदी रे : जाए रे—. ७ यमु. मांडेभात.

उपसौनि घालितें असति : तवं भट बाहीरलीकडौनि आले : “ हें काइ आउ करीतीसि ? वाइसें भीतरि नाहीं : यासि मीयां सीवनावळि दीधली : मां तुं यासि अनं कां घालीतीसि ? ” “ उगा अस रे वा नागणा : चक्रस्वामिचेनि प्रसादें अपार असे : तुजही पुरैल : मजही पुरैल : आणि यासिही पुरैल : उगा अस : ” मग भटोबास मढा^१ वरि गेले : “ जी जी : देखिलें कीं ए आउवेचें^{१०} ? मीयां सीवनावळिचा एकु दामु दीधला : वाइसें बीढारीं नाहीं : कीं तयासि आवघें अनं उपसुनि घातलें : आणि ऐसीचि जी हे आउ : कालि मीयां गोसावीयांसि उपान्हौआंलागौनि रुआचें^{११} लोणीं आणवीलें होतें : यां आघाचें^{१२} लोणीं आणिलें : आधाभरि^{१३} इया आपुला खांडोवा धुववीला : तो पोटवीला^{१४} : ” तया अनं घातलें : आणि आपण लवलवुनि आइकुं आलीं : ऐसें आइकिलें : आणि तमलीं : “ सडी^{१५} पड रे नागणेयां : चक्रस्वामीयेंवांचौनि नाहीं कोण्हांची चाड : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : घाला घाला नाएकातें पैलाडि : ” आणि भटोबासीं गची^{१६} दीधली : पैल ठाओवरि चालवीलीं : पैल ठाओवरि गेलीं : आणि काकुलती आली^{१७} : “ काइसेया रे वा नागणा पैलाडि घालीसी ? मीं तुज आपुली वाटी देइन : नको रे वा नागणा : मातें पैलाडि घालुं : मीं तुज आपुलीये^{१८} परवंटिचा खांडोवा देइन : ” भटोबासीं म्हणीतलें : “ आउ : आतांची तवं जाए : मग उदीयां ए : ” मग आउसें देइगांवां गेलीं : च्यान्ही पाहार दुख करीतें होतीं : मग उदेयांसीचि तळेगांविचीया^{१९} पाणिवठां आपणेयांतें उतरवीलें : मग डोंबेग्रामासि आलीं : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागलीं : “ जी जी : वापुडा नाएकु केंहीं न धडावा जी : न पठवावा जी : वापुडा थोर दुखीया होत असे जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथौनि न पठवीजे : परि^{२०} न पुसत कांहीं करूं^{२१} नको जाओं : ” “ जी जी : ” म्हणौनि स्त्रीचरणां लागलीं : ॥

१५५ दारवठां जिव्हादागस्त्रवणें भटां मारकंडा खिरोदन भोजन

गोसावीयांसि दारवठांचीए पटिसाळेवरि आसन असे : वीळचांचा पुजाअवस्वर जाला : तेथचि गोसावीयांसि तुप मातु साकर : पाटीं दुध मातु साकर ऐसी^१ आरोगण होत असे : भट आणि मार्कंड^२ गंगे जेउनि आले होते : गोसावीं ऐसा स्त्रीकर बुडि

८ यमु. बिढारीं. ९ (यमुगोनेहीबी.). पं. उचमढावरि. १० गोनेहीबी. 'करण ? ११ यमु. आढाचें. हीबी. रुकेयाचें. पं. रुइकेयाचें. १२ यमु. पाइकेयाचें. हीबी. आडीकेयाचें. गोने. आढाचें. १३ यमुगोने. आढाभरि. हीबी. आडीकेनि. १४ गो. सोडवीला. यमुहीबीपं*. १५ यमुगोने. पं. (रावा) चक्रीं. १६ यमुहीबीपं. गचीए धरिली. १७ (यमु.). १८ यमु. 'वाटे बहिर्वासु. १९ हीबी. सीदोळे गावींचां. पं. खौलेगांवींचा. २० पं. 'एथीचा व्यापारु तो एथ पुसपुसों कीजे कीं नाएका : ” २१ (गोनेहीबी.) 'भलेता व्यापारु न करावा.

१५५. १ (यमुगोनेहीबीपं.). २ यमुगो. मार्कंड.

घातला : आणि भटां प्रसादु दीधला : तैसाचि मार्कंडासि दीधला : भटीं घेतला : आणि म्हणीतलें^३ : “ कैसा जिव्हे डाओ पडिला^४ : ” मार्कंडीं घेतला : आणि मार्कंडीं म्हणीतलें : “ हो नागदेया : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां गा : ऐसयां जेविलेयावरि केती एकें वाटीं दुधभातां जेवाल ? ” ते थोडी म्हणति : गोसावी बहुत म्हणति : ऐसां पांचां वाटीयां ठी जाली : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : तुमते कांहीं भातु असे ? ” “ हो बाबा : असे : परी दुध नाही^५ : ” मग गोसावीं दुध वीकत घेववीलें : मग मार्कंडीं म्हणीतलें : “ जी जी : ऐसा बाहीरा^६ जाओनि एइन : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : सांघातें जा गा : हा गजकर्ण^७ जाणे : ” “ हो कां जी : ” भट नीगाले : तवं मार्तंड पुढां नीगाले^८ : भट वहीले चालति : आणि तेही वहीले चालति : भट धांवति : आणि तेही धांवति : भटीं म्हणीतलें : “ जाए तुझें पाप नर्ककर्म^९ तुजचि : ” भट गोसावीयांपासि आले : गोसावीयांसि सांघीतलें : “ जी जी : मीं वहीला चालें : तरि तोही वहीला चाले : मीं धावें तरि तोही धावे : मीं राहें तरि तोही राहें : मग मीयां म्हणीतलें : ‘ जाए : धांव : तुझें पाप नर्ककर्म^९ तुजचि : ’ मग मीं आलां : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तेणें तें केलें गा : ” मग मार्कंड बाहीरि^{१०} जाओनि^{११} आले : मग ते दोघे तीनि तीनि वाटीं दुधभातां जेविले : मग दुध न पुरेचि : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें तुमचीं दोनि दोनि वाटीं दुधभाता लागे : ” “ हो कां जी : ” मग आंचवले : ॥

१५६ तथा पुर्वामुखे मढीं माहादाइसास्वेतउपाहारीं भट चमरीदंडें ताडणें

माहादाइसें वाराणसीए^१ जावेया आलीं : मग तीहीं गोसावीयांलागि उपहारा वीन-वीलें : गोसावीं स्वीकरिलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : स्वेतु उपहार करा : ” “ हो कां जी : ” मग माहादाइसीं तांदुळांचा भातु : तांदुळांची खीरि : खीरघारीया : अमृतफळें : खांडीव^३ दहीवडे : कालण : दुध : दही : अपार आणिलें : मग गोसावीयांसि पडदणी ॐळगवीली : मर्दना जाली : मादणें^३ जालें : पुर्वामुखें मढिचेया ओटेयावरि : पुजा-अवस्वर जाला : तेथचि गोसावीयांसि ताट जालें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : यां दोघां येकवट^४ वाढा : ” आपुलेया ओटेयापासि वाढवीलें : मग गोसावीयांसि आरोगण जाली : माहादाइसें वाढितें असति^५ : गोसावी म्हणति : “ बाइ : हे दोघे एकवाट

३ गो. 'ऐया— मु. 'हाए— ४ यमु. उठिला. ५ (यमु.). ६ गो. बाहीरि. ने. बाहेर. ७ य. गजकर्ण लुटन. गोने. गजकर्म. ८ (गोनेहीबीपं.). ९ गो. कर्मनरक. यमुहीबीपं. पापकर्म. १० गोने. बाहीरें. ११ गोनेहीबी. घालुनि.

१५६. १ मु. वानारसी. २ ही. अजीवें. बी. अंजीवें. ३ मु. मार्जनें. ४ हीपं. एकव. गोनेबी. वाट. एवा. एक ताट करा. ५ यमु. गोसावी म्हणति : “ बाइ : वानरेयाचां ठाईं

बैसले असति : सांभाळुनि वाढा : ” आणि माहादाइसां भटांसि वाढावेयाचा मनोधर्म^६ :
 आणि कें अमृतफळें वाढीति : खीरिघारीया वाढिति : मागुतें गोसावी म्हणति : “ वाइ :
 हे दोघै एकवाट बैसले असति : सांभाळुनि वाढा : ” माघुतीं माहादाइसें खीरि वाढीति :
 दुधभात आपारु वाढीति : ऐसें तृप्तिपरीयंत जेविले : गोसावीयांसि आधीं आरोगण
 जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : गोसावीयांचां स्त्रीकरीं चवरी असे : मग ते आचवों
 बैसले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ राहा गा : ” म्हणौनि हातीं धरिले : “ आचवों नको^७ :
 आपुलें लागिजणें घेया : ” “ हो कां जी : घांसा प्राप्तमु नाहीं : मां आतां काइसेन
 जेववैल ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें भीक्षु : आतां यातें संभउ असे : आणि जेवीलेयावरि
 जेवावें ऐसी भाक असे : वाइ : आणा भातु : ” भातु घातला : दुध घातलें : “ जेवा गा : ”
 “ आतां काइसेन जेववैल जी^८ ? ” आणि गोसावीं चवरीचेनि दांडेनि ठसालिकरि^९
 डोइएवरि हाणितलें : “ हां गा : ऐसें म्हणाल ? ” म्हणौनि कोंपरावरि हाणति : “ हां
 गा : जीभे डाओ पडिला ऐसें म्हणाल ? ” “ जी जी : नेजववे जी : ” आणि गोसावी
 गुडघेयावरि हाणति : “ हां गा : ऐसें म्हणाल ? ” आणि घोंटेयावरि हाणति : मग मागुतें
 डोइयेवरि हाणति : ऐसें भटां थोर सिक्षापण केलें : मग भटीं म्हणीतलें : “ आतां^{१०}
 नव्हे : ” मग गोसावीयांचेया स्त्रीचरणांवरि लोळणि घातली : “ जी जी : सीस सुरी :
 गोसावीयांचां हातीं : आतां गोसावी जाणतु तें करीतु : ” मग गोसावीं भटोबासांतें
 हाणितलें : “ हां गा : ऐसें म्हणाल ? ऐसें न म्हणिजे कीं^{११} : ” ॥

१५७ दीगांबर स्त्रीमूर्ति श्रीप्रभूवस्त्रस्वीकार

उन्हाळे दीस : एकु दीं वाइसीं गोसावीयांसि उदीयांसिचि पडदणी उळगविली :
 मर्दना जाली : मादणें^१ जालें : वाइसें वस्त्रें आणावेया गेलीं^२ : तव गोसावीं^३ पडदणीं
 प्रत्येजुनि^४ पुर्वामुखा मढा बीजें केलें : अग्न कोणीं पुर्वपसीम ओटा : तेथ गोसावीं उताणी
 स्त्रीमूर्ति ऐसा पटुडु स्वीकरिला^५ : वक्षेस्थळावरि दोन्हीं स्त्रीकर : बाहुल्यें बाइसांवरि
 उदास्य स्वीकरिलें : ऐसें म्हणिजे : वाइसें वस्त्रें घेउनि आलीं : तव गोसावीयांतें
 नेदखतीचि : आणि गजवजिली : “ बाबाएं केउतें बीजें केलें ? ” म्हणौनि बोबांओ^६

पडिताळा. एवा. पुडुती पुडुती गोसावी सांभाळीती : आणि माहादाइसां^७. ६ ही. °आणि
 माहादाइसें पडीघाउनि वाढीति : बी. °आणि माहादाइसें पडिताळुनि वाढीति : ७ यमु. वानरेया :
 हें तुमचा दुधभातु लागे तें आपुलें घेया : कानडी लुखाइसें. राहा गा : आपुलें लाहाणें घेया.
 ८ यमु. °घांस दोनि च्यारि घेतले : “ जी जी : गीळे ना : ” आणि गोसावीं— ९ ने. कसकरि.
 हीबीपं. ठसकरि. १० गोने. °ऐसें. ११ एवा. हो.

१५७. १ मु. मार्जनं. गो. माजणें. २ मीयांना. °दोनि वस्त्रे आणिलीं : ते न स्वीकरीति :
 तीसरें आणुं गेली तव उदास्य स्वीकरीलें. ३ यमु. °उदास्य स्वीकरिलें. ४ यमु. °वीवस्त्र.
 ५ एवा. °श्रीनेत्र लागले : एवा. श्रीनेत्र उघडे. ६ यमुही. पाहों.

लागलीं : तवं गोसावीयांचीए स्त्रीचरणींचा मागु^७ देखिला : मग गोसावीयांचेया स्त्रीचरणांपासौनि मागु निगाला तेणें मागें मागें आलीं : तवं गोसावीयांसि उताणी स्त्रीमूर्ति पड्डु : वक्षेस्थळावरि दोन्हीं स्त्रीकर^८ : आणि बाइसैं भीयालीं^९ : भट उंचमढीं काइ नेणों म्हणीयें करीत होते तें नेणों : बाइसैं उंचमढा आलीं : आणि म्हणीतलें : “ धांव धांव नागदेया : बाबाएं उदास्य स्वीकरिलें : ” आणि भट आले : पाहीलें तवं स्त्रीमूर्तीवरि उदास्य स्वीकरिलें देखिलें : ‘आतां काइ पां कीजे ?’ भट वीचारं लागले : मग म्हणीतलें : “ बाइ : परमेस्वरपुरींहुनि दुटी आणिली असे ते आणा पां आरुती ? ” बाइसैं दुटी घेउनि आलीं : भटांचां हातीं दीधलीं : भट घेउनि आले : भटीं आपुलें आंग लपवीलें : मग दुटी दाखवीली^{१०} : “ जी जी : प्रसादु स्वीकरिजो जी : ” आणि गोसावीं अवळोकिलें : आणि भटातें उमटलें : जें गोसावी प्रसादवस्त्र स्वीकरीति : भटोबास साउमे गेले : “ जी जी : प्रसादवस्त्र स्वीकरीजो जी^{११} : ” गोसावी आसनीं उपवीष्ट जाले : स्त्रीकरीं दुटी घेतली : नमस्करिली : स्त्रीमुगुटावरि ठेविली : बाइसीं पालवें करुनि पुष्टिवीभागु झाडिला : भटांकरवि दुटी उकलविली : भटीं दुटी उकलीली : गोसावीं प्रावर्ण केली : बाइसीं^{१२} लवलवुनि जाडि आणिली^{१३} : “ जी जी : आसन रचों देइजो : प्रसादु मैळेल : ” आसन घातलें : गोसावी आसनीं उपवीष्ट जाले : मग म्हणीतलें : “ हें पोर कैसें लटकें : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां गा : हें तुज कैसेनि स्फुरलें ? ” भटीं म्हणीतलें : “ श्रीचक्रधराचेनि प्रसादें हें काइ मज बहु^{१४} ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वीधि करितां वीधी स्फुरे : वीधी अवीधीतें परिहरे : ”

याउपरि^{१५} भटीं म्हणीतलें : “ जी जी^{१६} : प्रसादसेवेतव काइ होए ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ प्रसादसेवेतव पुरुष धर्मी दक्षु होए : ईश्वरी आर्ति उपजे : अविधि परीहरे : वीघ्नां उपसांति होए : वीधि सबीज होए : दैव साह्यातें करी : ” ऐसें गोसावीं निरूपिलें : ॥

१५८ माहादाइसां वाराणसी गमन निक्षेदु

माहादाइसैं वाराणसी^१ जावेया म्हणौनि आलीं : आवधीया आइतीसी : गोसावी-यांसि उदयांचा पुजाअवस्वरु जाला : मग माहादाइसीं पुसिलें : “ जी जी : मीं वाराणसी

७ अ. आंगुठा. ८ एवा. °श्रीनेत्र लाविले (एवा. उघडे) ऐसें देखिले. यमु. °अर्ध नेत्र लावीले. ९ पं. °गजवजून पडिलीं : सावधें होउनि. . . . . बोबातें उंचमढा आलीं. १० यमु. °आणि गोसावीं प्रसन्ना दृष्टी अवळोकिलें. ११ (यमु.). १२ (यमुनेहीबीपं.). १३ यमु. °बाइसीं म्हणीतलें : हीबी. भटीं°. १४ (हीबी.). १५ रामे. °ते दीसी की एरी दीसी (एवा. केव्हडेया वेळा) पुसिलें तें नेणिजे. १६ अ. °प्रसादु मैळेल : (इतर पोथ्यांत हे वाक्य येथे नाही. ते अनावश्यक आहे. म्हणून संहितेत गाळले.).

१५८. १ मु. वानारसी.

जाइन : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ वाइ : तीर्थक्षेत्र अमोचक : सन्निधान^२ मोचक : ”
 ऐसें म्हणौनि निरूपण केलें : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ वाइ : अग्नीचेनि संबंधें बोलीं कोरडी
 सानीं थोरें काष्ठें जळति : तैसीं परमेश्वरसन्निधानीं संतासतें कर्म जळति^३ : ” गोसावीयांचें
 निरूपण प्रतेयासि आलें : मग बीढारा आलीं : दादोसांपुढां सांघीतलें : “ हें काइ
 रुपोबाइ : आइता सांघातु : आइतें संबळ : अल्पसता^४ तीर्थ होइल : मग एउनि सुखें
 सन्निधानीं असिजो पां : आणि गांविचा हा आवघा लोकु हांसैल : संबळ नेलें तें अवघें
 माहात्मेयांसीं खादलें^५ : ” म्हणौनि दादोसीं अवघें मोडिलें : मग वारानसी जावें ऐसें
 प्रत्या आलें : मग एरे दीं मागुतें म्हणीतलें : “ जी जी : मज वारानसी जावें लागेल :
 आवघा गांविचा लोकु हांसैल : ‘ संबळ नेलें तें माहात्मेनिसीं खादलें : ’ तरि मज
 जावें लागेल : ” यावरि गोसावीं दीक्षितकन्येचा द्रीष्टांतु दीधला : [सर्वज्ञं म्हणीतलें :
 “ वाइ : कव्हणी एकि दीक्षीताची कन्या वीखयाचीया चाडा गाविचां गावीं कोळीयासी
 घरवात करी : काळु : कुळ : लोकु : तीन्हीं आंगवी : वीखयाचीया चाडा जीवें तीन्हीं
 आंगवीलीं तरि परमेश्वराचीया चाडा जीवें काइ एक नांगवावें ? ” माहादाइसीं
 पुसिलें : “ जी जी : गांविचा लोकु काइ म्हणे ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ गेली गेली :
 कुळ बुडवीलें^६ : ”] ऐसें निरूपण केलें : मागुतें न वचावें ऐसें प्रत्यासि आलें : बीढारासि
 आलीं : मग दादोसांपुढां सांघीतलें : दादोसीं मोडिलें : मागुतें जावें ऐसें प्रत्यासि आलें :
 दुसरा दीसीं माहादाइसीं दादोसांचे आवघे सव्द सांघितलें^७ : मग मागुतें गोसावीयांतें
 पुसिलें : “ जी जी : मी वारानसी जाइन : ” मग सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ वाइ : जाणते-
 यापसि वरिं नेणता चांगु : कर्मचांडाळापसि जातिचांडाळु चांगु^८ : ” यावरि गोसावीं
 कर्मचांडाळाचा द्रुष्टांतु निरूपिला : [सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ वाइ : कव्हणी एकु कर्मचांडाळु
 ब्राम्हणु असे : तो माहारीसीं विटाळे : तेयाचें म्हणीयें करूं सीके : नाडे तुते करी : तेयातें
 काजभोज^९ होए : तै तयासि तेयाची^{१०} पांति नाही : तेयासि खापरीं अन्न बाहिरी
 घालिति : तैसें अज्ञानाचियासारिखें ज्ञानिया करी तरि तेयाति प्राप्ति नाही^{११} : ”]
 मग मागुतें न वचावें ऐसें प्रत्यासि आलें : मागुतीं बीढारासि आलीं : दादोसांपुढां
 सांघीतलें : दादोसीं मागुतें मोडिलें : मागुतें जावें ऐसें प्रत्यासि आलें : मग उदीयांचि
 आलीं : “ आतां गोसावीयांतें कवणें तोंडें पुसों ? गोसावीयांचा स्त्रीकर उमरडौनि^{१२}
 जातीयें : गोसावीयां दंडवत घालों आणि नीघों : ” ऐसें म्हणौनि एतें असति :
 गोसावीयांसि भीतरिला ओटेयावरि आसन असे : गोसावी ऐसा स्त्रीकर भवंडिति :
 आणि ऐसा करिति : आणि हास्य केलें : तें वाइसीं देखिलें : “ हां बावा : ऐसें काइ

२ ने. ईश्वर^० यमु. परमेश्वरदास्य. ३ (दृषा. ६५ अग्नीचा दृष्टांत. ‘महदाइसां प्रति डोंवेग्रामीं
 निरूपिला : एवा : आजसाप्रति भांडारेंकारापरि’-दृस्थ.). ४ ने. अल्पासाठी. य. अन्यसता.
 मु. आनाएसता. ही. मां पन्हातें. एवा. अवघेयां सरीसें. ५ एवा. घातलें. ६ (दृषा. ५२
 दीक्षीतकन्येचा दृष्टांत. दाष्टांतिक स्वामीचे होय म्हणून अंतर्भूत केले आहे.). ७ रामे. कार्ये प्रयोजन.
 ८ एवा. तयाचीए जातीची. ९ (दृषा. ४८. कर्मचांडाळाचा दृष्टांत.). १० यमु. मोडनि.

कीजताए^{११} ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें^{१२} : “ बाइ : ताकिची मासी ताकाबाहीरि घालिजे : तैसी म्हांतारी संनिधानाबाहीरि घालीजताए : ” तवं माहादाइसें आलीं : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागलीं : गोसावीयांजवळि उगींचि बैसलीं : गोसावीयांतें कांहीं वीनववे ना : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ काइ बाइ : वाराणसी जाणें होत असे ? ” “ हो जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें^{१३} : “ बाइ : तेथौनि या : मां एथौनि तुम्हां संन्यास^{१४} दीजेल : ” आणि माहादाइसें श्रीचरणां लागलीं :

“ जी जी : तेथ जाइजताए : तरि तेथिचें^{१५} काइ करावें ऐसे^{१६} काहीं जाणिजे ना : तरि गोसावीं तेथिचा विधि सांघावा : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ तेथिचा वीधि तो अवघडु : तो कव्हणीचि नेणे : तो तुम्हांपुढां एथौनि सांघीजेल : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कव्हणाचेया बीढारापासि बीढार नेघावें : मोलें भुमि वीकत घेयावी : मोलें बीढार घेयावें : मोलें सर्पण घेयावें^{१७} : मोलें पाणी घेयावें : कव्हणी कव्हणां सूप : आपण एकाघें उघडें नागिवें देखिजे : तेया सुइजे : ऐसा तेथीचा एथोचीत वीधि जयां घडे तयासि तेथीची देवता अतितारक ब्रम्ह उपदेसी : जेयासि न घडे तयासि तेथिचा काळभैरव अंतीं त्रीसुळ^{१८} ओडवी^{१९} : भुमी आणि देहा संबंध हों नेदी : ” ऐसें गोसावीं नीरूपीलें : माहादाइसीं पुसिलें : “ तारि तेथ कैसें असावें जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : पोळलें सुनें असे : तयासि कव्हणे ठाई सुखासि नैए : वळणिखालि रीगे : परि सुखासि नैए : कडवलांआंतु^{२०} रीगे : तन्हीं सुखासि नैए^{२१} : ऐसें अखंड जळतचि असे : तैसें पोळलेया सुनेयाचीया परी असावें^{२२} : ” मग माहादाइसीं दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागलीं : मग वाराणसी नीगालीं : दादोस माहादाइसें रीढपुरीं राहाति म्हणौनि रामुवरि बोळवीत गेले : मग भक्तजनें आलीं : तीहीं गोसावीयांपुढें सांघीतलें : “ जी जी : माहादाइसें परमेश्वरपुरा राहाती^{२३} म्हणौनि दादोस रामवरि बोळवीत गेले : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें^{२४} : “ मांहात्मा म्हातारीएसि कानवाथरु होउनि लागला असें गा : ” यावरि कानवाथराचा द्रुष्टांतु दीधला : [सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कानवाथरु असे : तो

११ अ. करीजताए°. १२ यमु. °म्हातारीयेचें वाराणसी जाणें जालें : हें होए : म्हांतारी एथ पुसावेया येत असे : ” श्रीकरें अनुकार केला. भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : हें काइ ऐसें कीजताए ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ताकांतु मासी असे : ते ऐसी इकडे पडे : तैसी म्हांतारी येथचेया मंगळा चुकति असे : ” तवं महदाइसें आली— १३ (यमु.). १४ यमु. सन्निधान. १५ अ. °काही जाणिजे ना : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : काइ करावे असे : तरि°. १६ (यमुगोनेही.). १७ मु. तिसूळीं. १८ यमुहीबी. वोवी. १९ पंने. कलवडी°. २० एवा. °पांणीयां आंतु रीगे तन्हीं सुखासि नैए : २१ (दृपा. ८६. पोळलेया सुनेयाचा दृष्टांत. ‘पोळलेया सुनेयाचेया परी’ या वचनाचा प्रव. बेलोपुर—चरित्रात आहे. तथापि, ‘हा दृष्टांत गोसावीं महदाइसांप्रति वाराणसी निर्गमनीं डोमेग्रामीं निरूपिलाः—दृश्य.’ असे स्पष्ट म्हटलेले असल्यामुळे तो येथे घातला आहे.) २२ अ. जाती. २३ ना. (अज्ञात). °पोरु म्हांतारीएसि गडदरा होउनि बोडवला असे : ” यावरि रामगडदरा नावं

सीरसाळ्यातें व्यापुनि राहीला असे : तयासि टांकी लागे ना : ऐसांही लाविजे तरि उसळौनि पैन्हां पडे : एकाधा एकु तयावरि कोळें जाळी : वरि कुळथवनीयें सींपी : मग टांकी लावी तरि लागे : एवढालीया चकतळीया नीगति : तीया पुरीजती : तीया ऐसीयाचि सांडिजति तरी पावो तोडीति : तया वना पाटा नाहीं : तळीं सीरसाळा निगे : तयाचीं लीगें होति : प्रतिमा होति : जें कीजे तें होए^{२४} : ” ॥]

१५९ वीद्यावंत^१ निवारणीं भटां कोपणें

एकु दीं गोसावीयांसि उदयांचा पुजाअवस्वरु जाला : गोसावीं वीहरणा बीजें केलें : मग वीहरण सारुनि मढासि बीजें करिताति : गोसावीयांसि चंदनाचा आडा असे : अक्षता : उंचे वस्त्रें : पटिसाळे वीद्यावंतें^२ होतीं : तींहीं गोसावीयांतें देखिलें : मग मागिलाकडौनि आलीं : गोसावीं लवलउनि दारवठेयाआंतु^३ बीजें केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : कवाडें घाला गा : ” भटां कावाडें घातलीं : गोसावीयांसि वाहीरिला ओटेयावरि आसन असे : तवं वीद्यावंतें^३ दारवठेया आलीं : आणि दारवठां दांडी टणकारिलीं^४ : गाओं आदरिलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : यातें पाठवा जा : ” भट आलें : “ काइ जालें यां टोलगीयांसि : वीद्यावंतें होउनि गांवढीं^५ : एथ काइ कव्हणी दानि असे ? जा परतीं : ” तीयें गेलीं : भट आले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां गा : तुमतें एथौनि वारावेया पाठवीलें कीं : मां तुं तेयातें टोलगीं कैसीं म्हणसि ? काइ महात्मा नव्हेसी ? यांसी हें बोलणें ? महात्मेनि प्रियवक्तेयां होआवें कीं^६ : आणि ऐसें म्हणसि : ‘ एथ काइ कव्हणी दानि असे ? ’ एथ दानि नसे तरि असे तो कवणि ठाई ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : तुम्ही परमेश्वराची प्रवृत्ति भंगों नेदावी : परमेश्वरपरायणाची मनोवृत्ति भंगों नेदावी^७ : ” ॥

१६० मार्गी अरद्रवस्त्रवीमोचनीं रेडनाएकाचीं वस्त्रें वेढणें

एकु दीं गोसावीयांसि उदयांचा पुजाअवस्वरु जाला : गोसावीं छीनपापासि वीहरणां बीजें केलें : सींहनाराएणा^१ दक्षिणे पींपळु : तयातळीं गोसावीयांसि आसन जालें : मग घोगरगांउनि इंद्रभट गोसावीयांसि उपाहारालागौनि वीनवावेया आले : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : गोसावीयांजवळि बैसले : गोसावीयांतें

ठेविलें. २४ (दृषा. २९. कानवाथराचा दुष्टांत).

१५९. १ गोनेय. विदा°. २ गोय. विदा°. ३ अ. मढांतु. ४ गोपं. टींबकरिली. य. झणकारीली. ५ य. गाउंठी. ६ (यमु.). ७ (प्रव. आमा. १९७). पं. एवा. °जा बोलावा : ” मग बोलावीलीं : दोनि गीत गाइले : मग पुडवाटुवा उलथुनि तांबोळ दीधलें : आणि भटांकरवि सा दाम देववीले : मग गेलीं : ॥

१६०. १ यमु. सींहनाराएणाचां देउळीं . . . आसन जालें.

उपाहारालागौनि वीनवावेया वीसरले : तैसाचि पाउसु ओळला : सर्वज्ञें म्हणीतलें :
 “ इंद्रेया : आतां जाल तरि पावाल गा : एन्हवीं तींमाल : ” “ हो कां जी : ” इंद्रभटीं
 दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : आणि इंद्रभट घोगरगांवां निगाले : ते पुढां
 जाति : मागुतें पाहाति : तवं मागां पाउसु पडतु असे : ऐसें माळवधाचीए पटिसाळेवरि
 उभे जाले : आणि पाउसाची मोट रीचवली : गोसावीं पाउसांतुचि बीजें केलें : गोसावी-
 यांवरि भक्तजनीं चांदोवा धरिला : गोसावी चांदोवेयापुढें बीजें करिति : तवं पुढां
 धरीति : गोसावी मागां राहाति : तवं वस्त्र तीमे : आणि आणिका वस्त्राचा चांदोवा
 धरीति : तन्हीं गोसावीं तैसेंचि बीजें करिति : गोसावी भक्तजनांचीए काखेचीं वस्त्रें
 आसुडिति : तयाचा चांदोवा धरीति : तेथेंहीं गोसावीं तैसेंचि^१ करिति : ऐसां गोसावी
 मढु पातले : तवं गोसावीयांचीं वस्त्रें तींमलीं : आणि भक्तजनांचींहीं वस्त्रें तींमलीं :
 गोसावी दारवठांचीए पटिसाळेवरि उभे राहीले : तेथ गोसावीयांचीं वस्त्रें पीळिलीं :
 तवं रेइनाएकाचेया आवारींहुनि गोसावीयांलागौनि धुवटु ओलिसाउला आणिला :
 भक्तजनालागि कव्हणां पासोडीची पाटी : कव्हणां धोत्र : साउलें : सुपवतीची गौसणी :
 ऐसीं वस्त्रें आणिलीं : गोसावीं वस्त्रें वेढिलीं^२ : मग रेइनाएकाचीए आवारींहुनि
 भक्तजनासहित उपाहार आणिला : गोसावीयांसि पुर्वामुखा मढाचीए पटिसाळेवरि
 आसन जालें : पुजाअवस्वरु जाला : सपरीवारीं आरोगणा जाली : गुळुळा जाला :
 वीडा जाला : तीएचि मढीं गोसावीयांसि पडुडु : ॥

१६१ अस्वथमुळी इंद्रोपाहारीं इंद्रया दैवंप्रसंसा

मग उदीयांसीचि गोसावीयांसि पूजाअवस्वरु जालेयानंतरें^३ तयाचि पींपळातळि
 आसन असे^४ : गोसावीयांचीए आरोगणेची वेळ जाली : आणि वाइसीं म्हणीतलें :
 “ बाबा : आरोगणे बीजें कीजो ना ? ” गोसावी^५ ऐसें उदराकडे^६ अवळोकिलें :
 “ वाइ हें आझुइं मागे ना : ” नावेक जालें : मागुतें वाइसीं वीनवीलें :
 “ बाबा : आरोगणे ऊसीरु जाला : तरि आतां बीजें कीजो ना ? ” मागुतें गोसावीं
 दोंदाकडे^७ अवळोकिलें : “ वाइ : हें आझुइं मागे ना^८ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें :
 “ मार्कंडा : सींहनारायेणाचीए पौळीवरि उभे ठाका : कव्हणीं घोगरगांवींचीए मार्गें
 एत पाहा : ” “ हो कां जी : ” मार्कंड पौळीवरि^९ उभे ठाकले : आणि पाहीलें : तवं दुरि
 झीळिमीळित एत देखिलें : “ जी जी : दुरि झीळिमीळितु^{१०} एत असे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें :
 “ धांवत जा : न बोलत^{११} तयांचीए डोइचें ओझें घेया : ” “ हो कां जी : ” मार्कंड धांवत

२ अने. °बीजें. ३ हीबी. °तवं संजोगनी जाली.

१६१. १ (यमुनेगोपं.). २ अ. °गोसावीयांसि उदयांचा पुजाअवस्वरु जाला : तीएचि पटिसाळे
 गोसावीयांसि तयाचि भीडातळि आसन जालें. ३ (यमुनेगोपं.). ४ यगो. दोंदाहारें. पं. उदराहारें
 मु. श्रीदोदायेउतें. ५ एवा. पींपळावरि. ६ यमु. °दोघ एत असति. ७ एवा. न पुसत. गो. न

गेले : तवं इंद्रभट ओझेंनि दाटले एत^१ होते : तयांचीए डोइचें^२ ओझें घेतलें : मग^३ इंद्रभटांसरीसैं एक तुपाचें कोंढुलें^४ घेउनि एत असति : तयांचीए हातिचें तुपाचें कोंढुलें^५ घेतलें : मग तयातें मागुतें पाठवीलें : मग इंद्रभट आले : तवं गोसावीयांचीया दरीसनां ब्रम्हचारिदेव आले : द्वारावतीएहुनि : मग गोसावीयांसि अस्वथमुळीं पुजा जाली : इंद्रोवातें स्नाध^६ : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ काइ गा इंद्रेया : कांहीं^७ तैसैनि तैसें वतलें ? ” “ ना जी : गोसावीयांचां ठाई काइ : ” मग गोसावीयांसि ताट जालें : भक्तजनां ब्रम्हचारिदेवां अवघेयां पांति जाली : गोसावी आरोगणा करिताति : आणि म्हणति : “ बापु^८ इंद्रेयाचेया दैवा : नैए इंद्रेयाचेनि देवेंसीं सरि करुं : आपण ब्रम्हचारिदेव कृष्णेचे^९ कापडी : करंडीयां लोहोवीया गवसणीया^{१०} : ” ऐसें ऐसें गोसावी म्हणति : आणि आरोगण करीति : यावारि भक्तिजनीं^{११} पुसिलें “ जी जी आम्हीं धौ देउनि ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ धौ विकारू : ” “ हो कां जी^{१२} : ” ऐसी गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : ॥

१६२ चांचलमुदी^१ आसन

एकु दीं गोसावीयांसि रात्रीचा पुजाअवस्वरु जाला : आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : भटीं फोडी ओळगवीलीया : वीडीया करुनि ओळगवीताति : गोसावी आंगणीं वेढे करिताति : तवं पीठऐसें चांदीणें पडतसे^२ : सर्वज्ञें म्हणीतलें^३ : “ चांदीणें नीकें ना गा ? ” “ जी जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसीए चांदीणां ग्रामांतर कीजे तरि काइ ? ” “ जी जी : कीजे तरि कीजे : आणि काइ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तरि वाइसांकरवि आइति करवा : ” “ हो कां जी : ” भक्तजन गेले : वाइसांकरवि आइत करविली : वाइसीं कणिकीचें पोतें : तांदळांचें पोतें : आवघै वळीवट एकवट केलें तयाचें एक पोतें : तीयें पोतीं गोसावीयां चोरीयां एकएका भक्तजनांचीए हातीं दीधलीं : मग गोसावीं बीजें केलें : चांचलमुदी^४ आसन जालें : वाइसीं गोसावीयांसि चरणक्षाळण केलें : गोसावीयांसि गुळुळा जाला : वीडा जाला^५ : ॥

बोलवीत. ८ यमुगोनेपं. डोइएची पाटी घेतली. ९ यमु. इंद्रभटीं एक सरीसैं मडकेनिसीं आणिलें होते : इंद्रभटीं तयाचीए डोइएचें वडेयांचें मडकें घेतलें : ते माघौतें धाडीले : १० ने. कोंधळें. ११ एवा. पर्व. १२ गोने. एथौनि ऐसें— १३ यमु. नाहीं इंद्रेयाचेनि देवेंसीं सरि : आपण— १४ एवा. कृष्णाचे. पं. श्रीकृष्णाचे कापडी : द्वारकेचे कापडी : १५ पं. तंत्र पटीया : १६ पं. म्हणीतलें : “ जी जी : तैसीचि भगवीं आम्हीही करूं जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हां तंत्रपटी धौ नीक्षेदु कीं गा : ” “ ना जी : तरि नको : ” १७ (प्रव. आमा. १६१).

१६२. १ गोने. चांचर°. २ मुते. पडलें असे. ३ पं. मग मागुतें डोंबेग्रामांसि बीजें केलें : नीगतां सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथ प्राणीयां एकासि संबंध देउनि : सूखवीसेख देउनि थोरा एका ठायसि नेला गा : प्राणियांसि देओ न जोडे परि कणव तन्हीं जोडावी : ” “ हो कां जी : ” ॥ (पुढे लीळा २२१ पाहा.)

१६३ भट तुरंगमारोहणीं गुंफे माहापुजा

एकु दीं गोसावीयांसि रात्रीचा पुजाअवस्वरु जाला : आरोगण जाली : गुळुळा^१ जाला : वीडा जाला : मग गोसावी आंगणीं वेढे करीत असति : तवं पीठऐसें चांदिणें पडत असे : सर्वज्ञें म्हणीतलें^२ : “ चांदीणें निकें ना गा ? ” “ जी जी : ” “ ऐसां चांदिणां खेळों जाइजे तरि काइ ? ” “ जी जी : जाइजे तरि जाइजे : आणि काइ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तरि एथिचा तुरंगमु कोनु होइल ? ” कोणहीं म्हणे ‘ मीं होइन : ’ कोणहीं म्हणे ‘ मीं होइन : ’ भटीं म्हणीतलें : “ जी जी^३ : मीं होइन जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हा होए राजवाहानु : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जा : तरि वाइसांकरवि आइत करवा : ” मग भक्तजनीं वाइसांकरवि आइत करविली : वाइसीं आइत केली : गोसावीं फुटेयाची तळसुधि केली : बाहीरवासाचे सुरंग खोविले^४ : भटीं पाचांगि दाटिली : आवघां भक्तजनीं पाचांगी दाटिलीया : काठीया खांदीं : गोसावीं^५ भटांचीए पाठीवरि आरोहण केलें : श्रीकरीं काठी घेतली : मग गोसावीं छीनपापासि बीजें केलें : पुढां भक्तजन : मागां गोसावी : भटां स्तीति जाली^६ : हींहींकारु करीति : वारुवांची गति करीत चालति : ऐसें गोसावी रामनाथा पसिमे ओहोळु : तेथ थडीवा^७ सरीसा केला : गोसावी उतरले : भटांचा खांदु थापटिला : मग आरोहण करुनि उजुचि छीनस्थळीएसि^८ बीजें केलें^९ : छीनस्थळीएपासीं उतरले : गोसावीं खांदु थापटिला : गोसावीयांसि छीनस्थळीएवरि आसन जालें : मग भक्तजन पुढां गेलें : सरीसा वीसदेवो घेतला होता : वाति लाविली : गुंफा चोखट केली : मग गोसावीं बीजें केलें : मग गोसावीयांसि गुंफे माहापुजा जाली : संतोखें सीतेळेगव्हाणुनि^{१०} दुध आणिलें : मग गोसावीयांसि दुधा-भाताची^{११} आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : पट्टु जाला^{१२} : ॥

१६४ भट नाथोबा सिरमेळवणीं सुखा प्रादुर्भाओ^१

मग^२ गोसावीं पस्यात पाहारीं प्रस्त्रया बीजें केलें : सरीसे नाथोबा : भट : गोसावी परिश्रया बीजें करितां तेया दोघांचीया डोइया एकवट मेळविलीया : मग प्रस्त्रेया

१६३. १ य. गुळुळा. २ यमु. ‘कैसें चांदीणें सुभ्र नीर्मळ नीगालें असे. ३ यमु. ‘मी देवीका कींकरु असे— ४ यमु. ‘काठीयेचा भाला केला. ५ मु. ‘भटाची पुष्टी झाडीली : य. ‘भटाचे खांद झाडीले. ६ मु. ‘राउतैचें आंग न ठकत गोसावीं मार्गीं बीजें करूं आदरीलें. ७ यमुहीबोपं. थडीगा. ८ अनेयमु. गुंफेसि. ९ (ही परशरामबासाची वासना होय.) रामेश्वरबासाची वासना : ‘गोसावी कव्हणी ठाई न व्हातीचि : अवघीं स्थानें मध्यें घालुनि उजुचि छीनस्थळीए बीजें केलें : ’ १० यमु. सीदोळेगव्हाणीहुनि. गो. सीतलं. ११ एवा. दुधातुपाची. १२ पं. ‘मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हा तुरंगमु देवका दासू : यासि चासनीं देया गा : ” मग भटांसि दुधातुपाचा प्रसादु दीधला : मग मढासि बीजें केलें : ॥

१६४. १ अ. प्रार्थं. गो. प्रर्थं. ने. पात्रं. य. प्रातं. २ यमु. ‘एकु दी गोसावीयांसि उदयाचा पूजावसर

बीजें केले : प्रसन्नो सारुनि गोसावीं गुंफेसि बीजें केले : मग वाइसीं पुसिलें : “ हां वावा : ते दोघे कें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ते दोघे डोइए डोइ मेळवीताति : ” “ वावा : तयांतें बोलाउं जाओं ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जा : ” आणि गोसावीं पींडापासिला^१ ओहोळाकडे रामनाथापसिमे प्रसन्नया बीजें केले होते : तेथ दोघे होते : वाइसें आलीं : तवं तेथ दोघे जुंझताति : वाइसीं म्हणीतलें : “ हें काइ पोरें हो : वावाएं एकलेयां बीजें केले : तुम्हीं एथ काइ करीत असा ? चाला : ” ऐसें म्हणीतलें आणि स्तीति भंगली : दोघे गोसावीयांपासि आले : तवं गोसावी दंतधावन^२ करिताति : गोसावीं ऐसी सीळिका धरिली : मग म्हणीतलें : “ काइ करीत होतेति : गा ? ” “ जी जी : डोइया डोइ मेळवीत होतो : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें काइ गा : एव्हडा वेळु कैसे डोइया डोइ मेळवीत होतेति ? ” “ जी जी : तेणें आम्हांसि थोर सुख होते जी ” : ” ॥

१६५ मासोउपवासिनीं परसोधनीं^३ मार्कंडा कोपणें^४

मासोउपवासिनीं गोसावीयांतें वीनवीलें होते : सर्वज्ञें^३ म्हणीतलें होते : “ हें तीए दीसीं एइल : कां कव्हणां एकातें पाठवील : ” मग तीये दीसीं जयंतीची आइत केली होती : गोसावीयांची वाट पाहातें असति : मग गोसावीयांसि वीळचांचा पुजाअवस्वर जाला : आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें^४ : “ वानरेया : मंडळीका : तुम्हीं सींहनारायेणासि जा गा : ” “ हो कां जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : देया : दोघांचीए हातीं दोनि पाणिभाताचीया मुदा देया : ” “ हो कां वावा : ” मग वाइसीं दोघांचीए हातीं दोनि पाणिभाताचीया मुदा दीधलीया : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ खातखात जा : ” “ हो कां जी : ” मग दोघे स्त्रीचरणां लागले : खातखात निगाले : गोसावीं मार्कंडा^५ म्हणीतलें : “ मार्कंडा : तुम्हीं जा : हे काइ करीती तें पाहा : काइ बोलती तें आइका : आणि यापुढां ठेवीती तें घेया^६ : ” “ हो कां जी : ” मग मार्कंड

जालेयानंतरें गोसावीं छीन्नपापा वीहरणा बीजें केले : गुंफे आसन जालें : पाहारा एका परीश्रया पींडाकडे बीजें केले : परीश्रयो सारुनि आले : उदका वीनयोगु केला : ते दोघे उभे होते : तया दोघांचीया डोइया धरुनि ऐसीया एकवाट मेळवीलीया : आपण गुंफेसि बीजें केले : वाइसीं पुसिलें :—
३ अ. भीडा. ४ गो. ध्वन. ने. °धावनी. ५ (पंमु. शोध). हीबी. “जवंजवं डोइयेसि डोइ मेळउं तवंतवं सुखचि होए जी : ” पं. °सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हांसि हाचि आनंदु थोरु : मग परमानंदु तो कैसा असैल गा ? ” ॥

१६५. १ गोने. प्रसोधनीं. २ यमुही. सीक्षापण. ३ यमु. °तयांसि गोसावीं पुढार दीधला होता : मग तीये दीसीं जयंतीची— ४ यमु. °वानरेया : तुम्हां मासोपवासीनीतें पडीताळणें असे कीं : ” ५ यमु. मार्तंडातें. ६ एवा. घेउनि या.

मागिलाकडौनि गेले : तवं तेहीं अवघी आइत केली असे : भटों म्हणीतलें : “ कवाडें उघडा : ” “ तुम्हीं कोण ? ” “ आम्हीं गोसावीयांचे : ” मग कवाडें उघडिलीं : “ भीतरिया : ” “ ना आम्हीं ऐसे असों : ” “ ना तुम्हीं ऐसेचि भले : ” मग दोघां दोनि आसनें घातलीं : दोघै बैसले : दोघांपुढां दोनि वानें वीस्तारिलीं^९ : तवं मागिलाकडौनि मार्कंड आले : बाहीरि दारवंडेंसीं बैसले : इतुलेनि भटां स्तीति जाली होती^{१०} : अन्यव्यावृत्ती-पुर्वक बोलों लागले : नाथोबायें एकु एकु^{११} लाडु घेतला : ते एकि एकि सेव^{१२} खाओं लागले : तेवींचि एरी वानिचे पदार्थ एरी वानी ठेवीति^{१३} : मार्कंड नावेक होते : मग मढासि आले : भट पस्यातपाहारवरि निरूपण करीत होते : मग आले : तवं तयांपुढिलें वानें तयांचां परिचारिकीं^{१४} घेतलीं : दोघै आले : तवं गोसावी प्रस्नेया बीजें करिताति : सरीसी बाइसें : गोसावी दारवठां भेटले : भटोबासें नाथोबायें गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : नाथोबाचां हातीं लाडु होता : तो लाडु नाथोबायें गोसावीयांचां स्त्रीकरीं अळगविला : दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : तवं बाइसीं म्हणीतलें : “ पोरा : उसिटा लाडु कैसा वावांचां स्त्रीकरीं अळगवीसि ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : उसीटा ऐसें हा काइ जाणतु असे ? ” मग गोसावीं प्रस्नेया बीजें केलें : प्रस्रयो सारुनि गोसावीं मढासि बीजें केलें : ओटेयावरि आसन जालें : मार्कंडातें बोलाविलें : गोसावीं पुसिलें : “ मार्कंडा : तुम्हीं गेलेति : मां हे काइ करीत होते ? ” “ जी जी : मीं गेलां तवं हे दोघै भीतरि बैसले होते : नागदेओ काइ नेणों काइ नेणों बोले^{१५} : नाथोबायें एकु लाडु घेतला : एक एकु सेवखंड खाए : तेवींचि एरी ठाईचे पदार्थ एरी ठाई घालीति : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरा काइ बोलतु होता ? ” “ जी जी : तें मज कांहीं नाठवे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ दाहावीस सब्द नाठवति ? ” “ ना जी : ” “ सातपांच सब्द नाठवति ? ” “ ना जी : ” “ दोनिच्यारि सब्द नाठवति ? ” “ ना जी : ” “ एकुही नाठवे ? ” “ ना जी : ” “ तें वाण घेतलें ? ” “ ना जी^{१६} : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां गा : हे काए करीत होते तें पाहासिचि ना : हे काइ बोलत होते तें आइकसिचि ना : यांपुढें ठेविलें तें घेसीचि ना : तरि तुतें एथौनि कां गा पाठवीलें ? तो तीतुला मंगळ काळु जाला : जीया बाइला^{१७} तीयें वानें घेतलीं तीएसि परम^{१८} गोमटे^{१९} जालें^{२०} : मंगळ काळा जो चुके तयासि एथिचें नेणों केसणें गोमटें अंतरे : ” मग बाइसें मार्तंडासि कोपली : घागरा बांधला : मग ते उगेचि राहीले^{२१} : ॥

७ गोनेयमुही. ठेविलीं. ९ पं. पातिया : खीसू : दीवे : ऐसीं नवनव वानें ठेविलीं : ८ यमु. भट ते वान चाखिती आणि निरूपण करिती. ९ नेहीयमु. एकु. १० नेयमु. खंड. ११ एवा. घालिती. १२ यमु. गुरवीं. १३ एवा. बोलतु होता. १४ (यमु.). १५ एवा. बाइयां. १६ अ. प्रेम. यमु. थोर एक. १७ यमु. श्रये. एवा. लाभु जाला. १८ ही. तुम्हां नीदैवां ऐसें कां होइल ? ” पं. तुम्हीं नमुधेचि राहीले गा : ” ॥ १९ (प्रव. आ. १५३).

१६६ नाथोबा सुएर करवणें

एकि^१ वाइल ते गरव्हार^२ : ते मढासि आली : गोसावीयांतें वीनवीलें : “ जी जी : वोळगिया सांडुनि गेला : मज कोण्हीं नाही^३ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें^४ : “ वाइ : हे असो देया : ” दारवठां बीढार दीधलें^५ : मग ते मठु झाडी : तीयेसि वाइसें जेउं घालीति : रेइनाएकांचां घरीं म्हणीयें करी : तीयें जेउं घालीति : मग तीएसि नववां मासु रीगाला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : यांसि झाडों नको देओं : ” मग वाइसें तीयेसि झाडों नेदीति : मग एकु दीं गोसावीयांसि उदयांचा पुजाअवस्वरु जाला : गोसावीं वेहरणा बीजें केलें : मग मागुतें मढासि बीजें केलें : तवं तीयांसि दारवठांचीये पटिसाळेवरि प्रसुति जाली असे : पुढां लेंकुरुं : गोसावीयांतें देखिलें : आणि दुख करुं लागली^६ : “ जी जी : माए नाहीं : ना बहीणि नाहीं : कोण्हीं नाहीं : जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : दुख न करा : हें असे नव्हे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मंडळीका : तुम्हीं यांचें सुयेर करा : ” “ हो कां जी : ” “ लागैल तें वाइसांतें मागा : ” मग नाथोबायें वाज घातली : तयांतें धुतलें : लेंकरुवाचें नाळ खांडिलें : सगडीया घातलीया : वाइसांतें पींपळीया मागीतलीया : तीया वाटौनि दीधलीया : मग वाइसें पथ्य करीति : ते नाथोबा सुति : मग तेयां पडदणीं देति : चीकसा कालउनि देति : मग तीयें आपुलें आंग माखीति : नाथोबा डोइए तेल घालीति : पाणीं ठेवीति : तेया पाणीयांचा सेकु घेति : लेंकरुं न्हांणिति^७ : मग गोसावीयांसि पुजाअवस्वरु जाला : मग तेथ गोसावीं पडिताळावेया बीजें केलें : गोसावी तेथ उभे राहिले : मग म्हणति : “ वाळांतीणि वाइ काइ करीताए ? ” “ जी जी^८ : सुखें^९ असें जी : ” मग वाजुलेयाचिवरौनि हात जोडीति : मग गोसावी वीहरणां बीजें करीति : वेहरणींहुनि एतां पडिताळीति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मंडळीका : पशु असे : तें झाडिजे पुसिजे तरि साउमें ए : वरि मान घाली : ना थैक म्हणीजे तरि परतें जाए : तैसे जीव झाडिले पुसिले वाहाती : त्रसले जाती^{१०} : ” ऐसी नाथोबायें तयांची वारा दीस सुसका^{११} केली : ॥

१६६. १ यमु. वोळगीया एकाची स्त्री. हीबी. एकि वाइको परदेसीनि. २ मुही. गरोधर. ३ (यमु.). हीबी. “ जी जी : मीं परदेशीनि : गोसावीयांचा मढु झाडुनि असैन. ” ४ यमु. “ वाइ : गजबजा ना : एथ असा : वाइ हे— ५ अ. रीगाली. ६ अगोने. ७ हे रामेश्वरबा : ११ प्रसरामबा : ‘ पाणीयाचा सेकु नाहीं : सगडीचि घालीति : पथ्य वाइसेंचि करीति : ’ ७ नेहीबीपं. ‘ गोसावीयांचेनि प्रसादें. . . ’ ८ ने. सुखी. ९ (इपा. ६०. ‘ झाडिलेपुसिलेयाचा दृष्टांत ’ ‘ डोंबेग्रामीं नाथोबाप्रति निरूपिला : ’ —दृश्य. यावरील दार्ष्टांतिक निश्चित स्वामीचे होय. म्हणून अंतर्भूत केले आहे). १० एबा. सुएर केलें. पं. ‘ बारां दीसां न्हांणिली : उटीली : वोंदी भरीली : मग बाहीरि नीगाली : आपुलें म्हणीए करुं लागली : जव गोसावीं राज्य केलें तवं होती : ॥

१६७ मंडळिका दुधानयेनि जीवपरीहार भाव कथन

नाथोवा सितळेगव्हांणुनि^१ दुध आणिति : नीच पुजाअवस्वरु जालेयानंतरें जाति : तीये दीसीं सकाळींचि गेले : तवं ते वाइल^२ म्हैसि दोहे : तीया म्हैसि दोहीली : पाणी मीसळों न ल्हाएचि : नाथोवांसी थोडें दुध घातलें^३ : नाथोवासीं दुध घेतलें : आणि आले : वाइसां हातीं दीधलें : वाइसीं दुध पाहीलें : तवं थोडें : “ हां नाथो : हें दुध आजि कां थोडें ? काइ सांडिलें ? ” “ ना आइ : ” “ तरि काइ कवडे पाडिले ? ” “ ना आइ ? ” “ तरि कां दुध थोडें ? ” ते परीहार देति : तीये तैसेंचि म्हणति : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : हा नीच उसीरां जाए : तवं तें वाइल पाणीं मीसळी : आजि^४ सकाळि गेला : म्हणौनि आजि पाणीं मीसळों न ल्हाएचि : ” “ हें काइ बावा : पाणीं कैसें मीसळेल ? ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ उगे असा गा मंडळिका : जीव जीवां काइ परीहार असे ? ” ॥

१६८ भटां अद्वैत^१समर्थनीं म्हांइंभटां कुमति हरणें

छीनपापासि^२ गोसावीं बीजें केलें : गोसावीयांसि उदयांचा पुजाअवस्वरु जाला : गोसावीयांसि गुंफेबाहीरिला ओटेयावरि आसन असे : भटमुखकरुनि^३ भक्तजन अवघे मातिकाम करिताति : म्हांइंभट गोसावीयांचेया दरीसनां आले : मग म्हांइंभटीं म्हणीतलें : “ गोसावी परमेश्वरु : एर आवघे सुटदेव : ” ऐसें पोटीं भाविलें : मग जवळि बैसले असति : गोसावीं भटांतें म्हणीतलें : “ काइ गा : मनन करीत असा ? ” “ जी जी : ” “ मनन तरि हे सास्त्रभाख : हे काइ जाणति मनन करुं ? कांहीं गोसावीं नीरुपिलें तें मनन करीत असती : ” मग व्यापार करुं सरला : गोसावीं म्हणीतलें : “ वाइ : या दोघांचां हातीं दोनि पाणिभाताचीं पात्रें ओपा^४ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ गंगेसि जा^५ : एकु घांसु तुम्हीं घेया : एकु खालि घाला : ” “ ना जी : आम्हां^६ आपुलें भीक्षान खालि न घलवे : एकु घांसु आम्हीं घेउनि : एकु घांसु हातावरि धरुनि : मग म्हणौनि ‘ घेइल तें घेओ ’ : ” गोसावीं मानिलें : मग गंगे गेले : अंधोळी केलीया : मग छीनस्तळीपासि जेउं बैसले : एकु घांसु आपण घेति : एकु घांसु हातावरि धरीति : आणि म्हणति : “ घेइल तें घेओ^७ लागों : ” ऐसें म्हणति : आणि अद्वीस्य होए : ऐसें भट नाथोवा जेविले : पात्रें पुसुनि भवंडिति गोसावीयांपासि आले : गोसावीं म्हांइंभटांतें म्हणीतलें^८ :

१६७. १ यमुहीबीने. सीदोळे. २ अ. बाइको. ३ (यमु.). ४ अ. काइ. ५ एवा. हें आजि सकाळि गेले :

१६८. १ अगो. अद्वीत. २ यमु. ‘ एकु दी गोसावीयांसि उदयांचा पूजाअवस्वरु जालेयानंतरें मदीं आसनीं उपविष्ट असति : भट मुख्य करुनि..... ’ ३ नेहीबी. मुख्य. ४ मुनेपं. ऐसा पोटीं उलेखु केला. ५ एवा. देया. ६ एवा. रुद्रभूमी घाडिलें. ७ अगो. आम्हीं. मु. आम्हांसि. ८ ने. गा. ९ (गोनेहीबीपं.).

“हैं आधार : कीं नीराधार ?” “ना जी : बोटाचा आधार : एर आवघें नीराधार :” म
भट नाथोवा दंडवतें घालौनि बैसलें : गोसावीं पुसिलें : “काइ गा घालेति ?
“जी जी : काइ आम्हीचि घालों ? चराचर वीस्व घालें :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तुम्हीं
घालेयां कैसें गा चराचर वीस्व घालें ?” “ना ऐसेंचि आहे : यें काइ बापुडीं जाणि
ताति ?” म्हणौनि म्हाइंभटांकडे हातु केला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तुम्हीं तें चराचर वीस्व
होआ ?” “आम्हीं तेंचि चराचर वीस्व :” “तरि चराचर वीस्व तेंचि तुम्हीं ?” “ना हो
चराचर वीस्व तेंचि आम्हीं :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तें कैसें ?” “ना तें ऐसें :” म्हणौनि
भट बोलों लागले : गोसावी आक्षेपु करीति^{१०} : म्हाइंभट म्हणति : “आतां भट एथ काइ
परीहारु करीती पां ?” ऐसें म्हाइंभट वीचारीति : तवं भट^{११} परीहारु करुं सरति^{१२}
“आतां गोसावी एथ काइ अक्षेपु लावीती पां ?” ऐसें वीचारीति : तवं गोसावीय
अक्षेपु लाउं सरे : ऐसें म्हाइंभटांचें अंतस्करण^{१३} आंदोळीए जालें : गोसावी द्वीत
प्रत्येष्टीति तवं भट अद्वीत प्रत्येष्टीति : ऐसी वाडुवेळु उघाणी जाली : मग सर्वज्ञें म्हणी
तलें : “काइ गा : कांहीं तुमचेया सास्त्रासि मीळताए ? कीं अवघे^{१४} झाडकवि^{१५} :
म्हाइंभटीं म्हणीतलें : “जी जी : मागें संखराचार्या बोलतां^{१६} जे अक्षेप राहीले ते आतां
भट बोलत असति :” मग गोसावीं अवसान केलें : मग म्हाइंभटांसि भटांवरि बुधि
आली : मग एति तेधवां भटांसि नमस्कारु करीति : ॥

१६९ अग्नसोधनीं कथनीं आउ रसणें^१

गोसावीयांसि दुपाहारीचा पुजाअवस्वरु जाला : आरोगण जाली : गुळुळा वीडा
जाला : पहुडु जाला : उपहुडु जाला^२ : गोसावीयांसि आसन जालें असे : गोसावी
नीरुपण करिताति : तवं वाइसीं म्हणीतलें : “आउ^३ : वीसदेओ आहे कीं नाहीं ऐसें
पाहुनि ए हो :” “हो कां :” आलीं : गुंफे वीसदेओ पाहीला : तवं वीसदेओ नाहीं :
मग तीयें एउनि उगींचि बैसलीं : नीरुपण जालें : गोसावीं सींहंनाराएणाहुनि वीळिचा
गुंफेसि बीजें केलें : वाइसें पुजाअवस्वरालागि वीसदेओ पाहों गेलीं : तवं वीसदेओ
नाहीं : “हैं काइ आउवे : तुजकरवि वीसीदेओ पाहाववीला : तरि ‘नाहीं’ ऐसें सांगसि
ना :” “काइ सांघावें असे ? काइ तुम्हीं जाल^४ : कीं गोसावीं जाती^५ ? आमतेचि धाडाल
म्हणां :” आणि वाइसीं म्हणीतलें : “पाहा वो काइ जालें ये जोगिणिसि : वावांचें
नांव कां^६ घेताए ?” म्हणौनि घागरा बांधला : आउसीं म्हणीतलें : “न सको रे ए^७

१० एवा. लाविती. ११ गोने. भटां. १२ गोने. सरे. १३ पं. आंदोळाएमान जालें. हीबी.
गजबजीलें. १४ एवा. अवघी. १५ गो. झाडकव्य. य. झकवण. १६ एवा. जीया श्रुती
राहीलीया असति तिया आतां—.

१६२. १ अमु. दवडणें. २ (गोनेमुहीबीपं.). ३ यमु. चुली. ४ यमु. आणाल. ५ यमु.
आणिती. ६ यमुने.*. हीबी. कैसें. ७ मु. इ. पं. तुमचीए.

रीपीरीपीसि^१ : काहुं आपुला जोगु : ” म्हणौनि आपुली अवघी मात्ता घेतली : जाउन दुसरीये गुंफेसि बैसली^२ : गोसावीयांसि रात्रीचा पुजाअवस्वरु जाला : सीहंनाराएणीहुनि वीसदेओ आणिला : गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : पहुडु जाला : उपहुडु जाला : उदीयांचि पुजाअवस्वरु जालीयानंतरें गोसावीं एरी गुंफेचीया आंगणा बीजें केले : सरीसे भटोबास असति^३ : तेथ गोसावी उभे राहीले : तवं आउसें समोर जोगवटा घालौनि^४ बैसलीं असति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ नाएका : आपण कै^५ आलेयां ? ” “ कालीचि कालीचि : कां^६ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एवंपरीयंत उदास्यचि मां : ” मग गोसावीं दोन्हीं स्त्रीचरण जोडिले : मग म्हणीतलें : “ एथ नमस्कार कां न करा^७ ? ” “ कवणें कवणांतें नमावें स्वामीं जगंनाथा ? सर्व वीष्णुमय जगत्^८ : ” तवं भटीं म्हणीतलें : “ जी जी^९ : हे आउ आवघें देहसीध : ” “ काइ गा सामानस्त्रीया देहसीधा नसति ? ” “ पाहा वो : पाहा वो : उपासनीयांची सुन : दीक्षितांची कन्या : नाथुपंथीं उपदेसु : चातुर्वर्णीं भीक्षा करीं : पाणिभातु जेवीं : तीतीरेया महोवांचा कृष्णया ध्याएं^{१०} : कीं त्या आणि सामानस्त्रीया ओ सरी केली^{११} : वापु गोडीसेया देवा : नाहीं एणें गोडीसेन देवें चाड : काढीन आपुला जोगु : ” म्हणौनि नीगालीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ खेळिजैल नाएका : ” “ हो खेळिजैल स्वामीं जगंनाथा : ” मग सरालेया गेलीं : सा मास सरालां होतीं : गोसावी एक असति ऐसें आठवेही नां : ॥

मग प्रार्थवाइसें^{१२} : एकवीरा वाइसें^{१३} : मदळसा वाइसें : तीया गांवां गेलीं : ‘ कोणीं ठाईं नीद्रा करूं पां जाओं ? गोसावीयांची आउ असे तीये गुंफे जाओं : ’ म्हणौनि आउ-साचीये गुंफे आलीया : तेथ राहिलीया^{१४} : तेथ तीए दीसीं आउसां एक वाढिलें आलें : तीयें जेवीलीं होतीं : तवं रात्रीं गणपति आपयोचां घरुनि ताट आलें : तीए दीं तेयांतें स्नाध : “ आउ : तुम्हांलागौनि गणपति आपयें ताट पाठवीलें : ” “ ना रे : मागुतें नेया : हा जेविला रे : ” “ ना आइ : ” म्हणौनि ठेवीलें : आणि गेलीं : मग आउसीं तेयां वाइयांतें^{१५} म्हणीतलें : “ जेवा ना कां रे : काइसेया उपवासी मराल ? ब्राम्हणांचीए घरिचें ताट : ” तीए दीसीं एकादसी : “ जेउं ना कां : ” म्हणौनि तीयें जेविलीं : आंचवलीं : आणि गोसावीयांचें नांव ‘ चक्रधर ’ ऐसें घेतलें : आणि उजळलीं^{१६} : “ है रे : तुम्हीं माझेया चक्रस्वामिचीया ? माझा चक्रस्वामि : माझा चक्रस्वामि : ” ऐसी च्यान्ही

८ य. रीपुरीपुसी मु. रीपीरीसि. ९ गो. राहीलीं. यमु. °सीदोळेगव्हाणाचां गुरवीं सीहंनाराएणीं वाति लाविली : सीहंनाराएणीहुनि वाइसीं वाति आणिली : गोसावीयांसि रात्रीचा— १० (यमु.). ११ यमु. °समोर पटिसाळे बैसोनि वोटपळी घेते असति : १२ एवा. कैसेयां. १३ यमु. मां. १४ एवा. एथ नमस्कार करा. १५ य. जगत. मु. °असे. १६ यमुहीवी. °ये आउवे देहेसीधी जाली जी. पं. °हे आउ द्रीढसीधि. १७ अ. पुजी. पं. रीरीए पीतळेची जोगलादेवि पुजी. १८ गो. घातली. १९ यमु. प्रान्हाद°. २० अ. दरळयाबाइसें. य. द्रावडा°. मु. द्रविळास°. २१ (ही.). २२ (यमु.).

पाहार नीद्रा नाही : उदीयांचि उठिलीं : पालवेंसीचि^{२३} गोसावीयांचेया दरीसनां नीगालीं : भरलीभादली गुंफा तैसीचि सांडिली : मग गोसावीयांसि उदयांचा पुजा-अवस्वरु जाला : गोसावीं आंगीटोपरें केलें : मग गोसावीं भक्तजनांतें पुसिलें : “ आजि कोणीकडे खेळों जाइजेल ? ” कव्हणी कव्हणीकडे म्हणे : कव्हणी कव्हणीकडे म्हणे : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ आजि हें नाएकासि सामोरे^{२४} जाइल : ” म्हणौनि गोसावीं बीजें केलें : मग गोसावीं डोंबेग्रामुनि तेया वृक्षातळीं आसन केलें : तवं आउसें एतां देखिलीं : मग सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ आला नाएकु आला मां : ” गोसावीं पाउलें दोनिच्यारि साउमें बीजें केलें : तवं तीयें दुख करूं लागलीं : पाठिमोरीं ठाकलीं : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ नाएका या : काइ एथौनि पाठवीलींति ? तुम्हींचि गेलींति : ” मग गोसावी खेमाळींगन^{२५} दीधलें : तीहीं दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागलीं : मग तयाचि निबार्ताळि आसन जालें^{२६} : ॥

१७० भटां स्तुतिकरणीं सर्वसास्त्रप्रतिभिज्ञा करणें

गोसावीं छीनपापासि बीजें केलें : मग भट निर्वचनाआधार स्तुति करूं लागले : सर्वज्ञं म्हणीतलें^१ : “ हें आपुलें : कीं एथिचें ? ” “ ना जी गोसावीयांचें : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ एथिचें एथ काइ करावें असे^२ ? स्तुति करूं भांडारेकार जाणति : ” यावरि भांडारेकारांची स्तुतिची गोष्टि सांगीतली^३ : ॥

१७१ डोंबेग्राम प्रांतीं मार्कंडादीकांसि जुझतां भटांसि पराजयो करणें

एकु दीं गोसावीयांसि मदीं पुजाअवस्वरु जाला : मग गोसावीं गांवां इसान्यें पीपळ : तेथ वीहरणासि बीजें केलें : तयां पीपळातळि आसन जालें : मग गोसावीं भक्तजनांतें म्हणीतलें : “ आगा : तुम्हीं अवघे एकीकडे होआ : आणि एकळा^१ वानरा एकीकडे : तुम्हीं आवघे मीळौनि वानरेयातें वोजवा^२ : चाउं ओरपों न लभे : एन्हवीं भलेतेथ

२३ मु. पांगुरलेन वस्त्रेसीं. य. वानवेसी. ने. पावलेंसीं. २४ यमुने. साउमें. २५ ने. क्षेमा°. २६. पं. °मग गोसावीं पुसिलें : “ नाएका : तुमचें मागें कांहीं असे ? ” “ हो जी स्वामी जगंनाथा : गुळु असे : फुटाणे असति : उळा : तीळ : तीळाआंतु तीनि दाम असेति : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ मंडळिका : जा : घेजनि या : ” “ हो कां जी : ” गेले : आणिले : गोसावीयांपुढें ठेवीले : गोसावीं बाइसांकरवि अवघेयां भक्तजनासि देववीलें : मग गोसावीं जोगरेयाचा अनुतापु हे गोष्टि सांगीतली : ॥

१७०. १ यमु. “ हां गा : तुम्ही काइ आपुलें बोलत असा की येथचें ? ” २ (अगो. प्रतीत हे वाक्य ‘भट. . . . . स्तुति करूं लागले :’ या वाक्यानंतर आहे. यमुनेही. या प्रतीप्रमाणे ते खाली घेतले आहे. संदर्भाच्या दृष्टीनेही तेच योग्य आहे). ३ (पूर्वार्ध लीळा ४७ पाहा).

१७१. १ (यमु.).

हाणावे^२ : ” “ हो कां जी : ” पांगुरणें ठेविलीं : मग लागले जुझों : ते भट^३ बुकीया हाणति : कोंपरें हाणति : पांपरा हाणति^४ : भट काइसेनहीं नांगवति^५ : ऐसें मार्कंड^६ धरों गेले : आणि भटीं पांपरा हाणीतलें : ते पांपर थोरि लागली : पांपरसरीसे पडिले : परि पांपर^७ न सोडितीचि : आणि गोसावी आसनुनि^८ उभे ठाकले : स्त्रीकरें आंगीचीया बाहीया ऐसीया वरती केलीया : “ वोजावा : वोजावा गा वानरा : ” म्हणौनि सामोरें बीजें केलें : मार्कंडीं पांपर धरिलीचि होती : अवघे झोंबीनले : भट पाडिले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ घेया बुकीवरि : ” मग आवघे बुकीवरि घेओं लागले : ऐसे भट निफुंड^९ जाले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आतां पुरे गा : ” मग जयाचा गुडुघा जेथ^{१०} लागला होता तो तेथ तेणें धरिला : मग भटां उठवे ना : मग कांनवडें ठाकुनि गोसावीयांचेया स्त्रीचरणां लागले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ काइ गा वानरेया : दुखवलेति ? ” म्हणौनि स्त्रीकरु देउनि उठवीलें : भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : कांहीं न दुखवें : ” मग म्हणीतलें : “ जी जी : मीयां खंडवीखंडी^{११} जुझावें तें माझें गोसावीं नासिलें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : धीरवीरां होआवे^{१२} : ” मग गोसावीं मठासि बीजें केलें : ॥

१७२ अस्वथआरोहणीं भट गुंडेवरि^१ घेववणें

गोसावीयांसि उदयांचा पुजाअवस्वरु जाला : वेसीउतरे गंगेचीए थडीए पींपळु : तेथ वीहरणासि बीजें केलें : भटां स्तीति जाली : ते तेया पींपळावरि वेघले^२ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हा कां गा पींपळावरि एउनि वेघला ? ” “ ना जी नेणों : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ घेया गुंडेवरि : ” “ हो कां जी : ” लागले अवघे गुंडेवरि घेओं : भट आवघेयांचे गुंडे चुकवीति : ते डाहाळीएहुनि आणीकी डाहाळीए जाति^३ : कोण्हाचा न लगे : मग गोसावीं स्त्रीकरें आंगीचीया बाहीया वरतीया केलीया : श्रीकरीं गुंडा घेतला : “ आतां तुझा कोणु गा राखैल ? ” मग भटोबासीं म्हणीतलें : “ जी जी : अवघेयांचे गुंडे चुकवीले : गोसावीयांचा गुंडा काइसेनि चुकवैल ? आतां माझा स्त्रीचक्रधर राखैल : ” म्हणौनि खालि उडी घातली : गोसावीयांचेया स्त्रीचरणां लागले^४ : ॥

२ ०हे परशुरामबास ॥ रामेश्वरबास : ‘चाउं ओरपुं न लभे : एरव्हीं भलेतेण भलेतेयातें भलेतेथ हाणावें.’ ३ यमुहीबी. भटातें. ४ पं ०ढीमां हानति : बुदकेनि हानति : बखलुनि घालीति :— ५ यमुपं. नावरति. हीबी. अडती ना. ६ यमु. मार्तंड. ७ यमुनेपं. पावो. ८ हीबी. आवेसौनि. ९ ने. नीफुंद. य. नीढाळ. मु. नीबूज. १० अ. जेया. ११ यगोनेही. खंडीवीखंडी. १२ (प्रव. आमा. २२२).

१७२. १ गो. दगडं. २ मुहीबी. वळघले. ३ (यमु.). ४ पं. ०सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आलें विघिन (एवा. आला आपाओ) चुकउं जाणा : ”

१७३ त्रयींबका गमनीं लखूबाइसांप्रति ईश्वरप्रतीति करणें

एकु दीं गोसावीयांसि उदयांचा पुजाअवस्वरु जाला : गोसावीयांसि एमळार्जुनातळीं आसन असे : बाइसां आणि लखूबाइसां नावेक तुडपुड^१ जाली : मग परीवंट बांधला : गोसावीयांपासि आलीं : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागलीं : मग म्हणीतलें : “ जी जी : त्रयींबका जाइन : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कां बाइ ? ” “ ना जी ? ” मजसीं बाइसें ऐसें बोलति : ऐसें बोलति : ” म्हणौनि गोसावीयांपुढां बाइसांचें गाऱ्हाणें सांगीतलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : तुम्हीं बाइसांचें काइ पाहा : तुम्हीं एथिचें पाहीजे^२ कीं : ” “ ना जी : मीं जाइन : ” म्हणौनि नीगालीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जा गा वानरेया : राहावा^३ : म्हांतारी थोरा एका अनीष्टा वरिपडी होइल : ” “ हें काइ जी : गोसावीयांचेनि न ऱ्हातीचि : मां माझेनि काइ राहाती ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुमचेनि राहाती : ” मग भट गेले : आणि म्हणीतलें : “ हें काइ जालें लखूबाइ : गोसावी राहावीताति तरि राहा ना कैसी ? ” “ घेइं नागदेया : गोसावीयांचें काइ ? गोसावीयांचें तें जालें कीं : तुं तवं मातें कहीं कांहीं न म्हणसि ? ” “ हें काइ जालें लखूबाइ ? एकीकडे गोसावी : आणि एकीकडे मीं : ” “ घेइं नागदेया : गोसावीयांचें काइ ? गोसावीयांचें जालें कीं : तुं तवं मातें कहीं कांहीं न म्हणसि कीं ? ” भटीं म्हणीतलें : “ यें तवं माझेनि राहातें असति : आणि गोसावीं मातें राहावावेया पाठवीलें असे : तरि राहावों^४ ना कां : ” “ हो कां : मी म्हणतुसें राहा : ” “ हो कां : ” म्हणौनि मठा गेलीं : मात्रा ठेविली : भट आले : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : मग म्हणीतलें : “ हें काइ जी : गोसावीयां राहावीतां न राहातिचि : आणि माझेनि राहीलीं ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जीव जीवां साजात्य : हें सकळां वैजात्य^५ : ” यावरि गोसावीं बांदीकाराचा दृष्टांतु निरुपिला : [सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कव्हणी एकु मैळा चोरु असे : तो बांद धरी : राओ तेयातें मागावेया जाए : आरे मैळ्या : हे बांद आम्हांसि दे : मग तुं मागसी तें आम्हीं तुज देउनि : ’ तो रायासि नेदी : मग पंचनगरें^६ मागावेया जाति : तियें म्हणति : ’ आरे मैळ्या : हे बांद आम्हांसि दे : मां तुं मागसी तें आम्हीं तुज देउनि : तुं म्हणसीं तें करुनि : ’ तेयांहीं नेदी : मग गानें : भाटें : थोटी^७ : सीमुरें : रांधवनें :

१७३. १ यमु. भांडण जालें : पं. उरो जाला. २ गोपं. °मसीं. ने. °मासीं. मु. °बाइसाकरवि काइ आसों लाभत असे ? मजसीं— ३ यमुनेपं. पाहावें. ४ एवा. बोलावा : अगो. °हो कां जी : ५ अ. राव्हों. ६ प्रव. वि. १२८—३०. °म्हणौनि तुमचेनि राहीली : एथीचेनि न राहातीचि : ” “ हो कां जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : जेंचि विघ्न तेंचि अधीन : तेयासीचि वेगळा होए : अपरोक्षज्ञानियासि बहुरूपता : बहुकामता होए : कृपास्पदीभूत होउनी अनंत काळ असे : परि अगाधचक्रवर्ती तेयाची वासु न पाहे : ” ए तीन वचनें उद्धरणीं असति : ७ एवा. नवनगरें. ८ °बहुरूपीयें : थोटीं— (नाना गुरु गोपीराज, रुद्रपूर, यांची ‘मुक्तपाठ’ पोथी).

सामान्य स्त्रीया : कालळें : तीयें रायातें विडा मागावेया एति : तीयें म्हणति : ' आम्हीं मागौनि : ' राओ म्हणे : ' आम्हांसि नेदीचि : पंचनगरांसि नेदीचि : मां तुम्हांसि काइ देइल ? ' ' नां आम्हीं मागौनि : ' मग राओ तयांसि वीडा दे : मग तीयें जाति : म्हणति : ' आरे मैळेया : हें बांद आम्हांसि दे : ' तो म्हणे : ' मातें रावो मागावेया आला होता : तेयासि नेदीचि : पंचनगरांसि नेदीचि : मां तुम्हांसि काइ देइल ? ' तीयें म्हणति : ' हें काइ रे मैळेया : मर : तुवां जोडावें : आम्हीं खावें : मागां जोडिलें तें आमसींचि खादलें : पुढां जोडिसी तें आमसींचि खासी : ' ऐसां उमेठां शब्दीं वर्णीति : मग तो तेयांसि दे^१ : तैसें वानरेया : जीव जीवाचें म्हणितलें करीति^{१०} : " ॥

१७४ छिन्नवृक्षभपास भटांप्रति कर्मज्ञाननिरूपण

एकु दीं गोसावीयांसि उदेयांचा पुजाअवस्वरु जाला : एमळार्जुनातळि आसन असे : वसो एकु तो गांविचीं^१ सेतें खाए : एकु दीसीं गांवीचे आवघे मीनले : तयांचीया^२ खूरीया घेतलीया : तीनि दीस तयासि पांणीं नाहीं : मग^३ तीसरां दीसीं तो पांणींयासि हळुहळु एताए : तवें भक्तजनीं देखिला : " जी जी : कैसा बापुडा खूरीं अडला असे : जी : याचीया खूरीया खांडुं ? " गोसावी वीनवणी न स्वीकरीतीचि : मागुतें वीनवीलें : " जी जी : कैसा बापुडा वसो खूरीं अडला असे : अवघे बंध^४ मासांआंतु गेले असति : बापुडा सीधों^५ पांतु असे जी : बापुडेयासि^६ देहपातु हों पांतु असे जी : तरि याचे बंध खांडुं ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " हा कां गा खांडुं देइल ? " " जी जी : देइल : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " ऐसें नेदी : पाणीयांतु रीगों देया : मग खांडा : " " हो कां जी : " " पोफळफोडणा घेया : " मां पोफळफोडणा घेतला : पाणीयांतु रीगाला : मग भटीं म्हणीतलें : " तुम्हीं अवघे धरा : मीं खूरीया खांडीन : ना तरि मीं एकला धरीन : तुम्हीं खूरीया खांडा : " " ना नागदेया : तुं धरि : आम्हीं खूरीया खांडुनि : " मग भटीं घोनारुनि धरिला^७ : एरीं खूरीया खांडिलीया : अवघी गंगा असुधें वाहाली : मग भक्तजन गोसावीयांपासि आले : " जी जी : बापुडा वसो जी : खूरीं थोर अडला होता जी : आवघी गंगा असुधें वाहिली जी : खूरीया न खंडीजतीया : तरि सीधता^८ : " तवें वसो मागिलाकडौनि आला : गोसावीयांपासीं^{१०} उभा राहीला : मग सर्वज्ञें

१ (वृषा. १६. बांदीकाराचा दृष्टांत). १० (प्रव. विमा. ४३).

१७४. १ मु. देइगांविचीं. २ यमु. °पाइचीया खूरीया बांधलीया : तीया पुले (लै)लीया. हीबी. बांधलीया. पं. °मासाआंतु बांद बुडौनि गेले. ३ एवा. तयाचि वोतापासि थडिए पडिला होता : तेथ बाबुळ होती : तीए बाबुळेतळि गोसावीयांसि आसन जालें असे : भक्तिजनीं देखीला—.

४ यमुही. सोडुं. ५ यने. बांध. गोपं. बांद. ६ मु. उठों. नेपं. सीदों. एवा. मरों ७ (नेगो. प्रतीत हे वाक्य 'एकी वासना' म्हणून दिलेले आहे). ८ मु. चौखरुनि. ९ ही. आपघातें मरता. १० ही. °वांकारेन.

म्हणीतलें : “तुम्हीं याचीं कृतकर्में नेणां गा : म्हणौनि तुम्हां घुणा उपनलि^{११} : एथौनि याचीं कृतकर्में जाणिजताति : म्हणौनि एथ घुणा नुपजे : ” यावरि गोसावी माळेकाराचा दृष्टांतु निरुपिला : [सर्वज्ञें म्हणीतलें : “कव्हणी एकु माळेकारू माळेयावरि उभा असे : तेयाचीए सेताचीए लवणीं चोरु एकु असे : तो वाटा घे : वोहरें मारी : ब्राम्हण मारी : संन्यासी मारी : तें तो देखे : परि उगाचि असे : मग एकु दीसु तो रायासि सांपडे : मग रावो तेयातें खैरी जुंपावेया धाडी : मग अवघा गांविचा लोको पाहावेया ये : तो म्हणे : ‘कैसा वापुडा गोरागोमटा : धारेधाकुटा : बरवा राणीएचा पुतु ऐसा दीसतु असे : मां राओ यातें खैरी कां जुपताए ? यातें पाखाळु कां नेघे ?’ मग तो माळेकारू कांवळेयाची बुंथि घालुनि पाहावेया ए : तें तो आइके : मग म्हणे : ‘एणें जियें पापें केलीं आहाति तीयें मीं जाणतु आहे कीं : याचे लांब^{१२} खांड तें महुरीए येवढें करावें : याचां खांडीं गांवो पुजावा^{१३} : ’ ”] ॥

१७५ मॅडुकभीत स्त्रीए^१ भएनिवृति : वर्णभातीं रुचि करणें

गोसावीयांसि उदयाचा पुजाअवस्वरु जालेयानंतरें एमळार्जुनातळीं आसन असे : गोसावीयांचेया दरीसना वाइल एकि आली होती : गोसावीयांचां ठाडें भक्तजनें रुची-अरुचीचीया गोष्टी करीताति : तव तीया^२ वाइला^३ म्हणीतलें : “जी जी : मीं मॅडकासि भीयें : आणि वर्णभातु न रुचे : ” मग गोसावीं बीढारौनि वर्णभातु आणवीला^४ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “जा नाएका : मॅडुक एकु पाहुनि आणां : ” “हो कां जी : ” आउसें गंगा हींडति : “दीस कां रे वा मॅडुका : चक्रस्वामींचें कोपणें होइल : ” तयां न दीसे : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वानरेया : जा : मॅडुकु^५ पाहुनि आणां : ” “जी जी : ” भट गेले^६ : परबती^७ भाद^८ घेउनि आले : वर्णभातु वाटां घातला : गोसावीं तयांचीए हातीं मॅडुकु^९ दीधला : वर्णभातु पुढां ठेविला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वाइ : वर्णभाताचा घांसु घेया : मॅडुकाची^{१०} वास पाहा : तेवींचि याची^{११} वास पाहा : ” मग तेहीं मॅडुकु^{१२} कांपतकांपत हातीं घेतला : वर्णभाताचा घांसु घेति : आणि गोसावीयांची वास पाहाति : आणि मॅडुकाचीही^{१३} वास पाहाति : आणि जेवीतजेवीतां वर्णभातु रुचला : आणि मॅडुकाचें^{१४} भय निवर्तलें : जेविलीं : मग तयां वर्णभातु रुचे : आणि मॅडुका न भीयति : ॥

११ एवा. उपजे. १२ एवा. लाहान. १३ (दुपा. १३. माळेकाराचा दृष्टांत).

१७५. १ हीबी. साधां. २ हीबी. साधीं. यमुपं. एकवीरावाइसीं. ३ एवा. आउसां नाथोबाकरवि मॅडुकु आणवीला. ४ ही. बॅडुक. ५ यमु. (एवा.) नाथोबासां सांपडला : ते थोरली धाब घेउनि आले. ६ नेपं. परभति. गो. प्रबति. बी. परबत ऐसी धाब— ७ गोबी. धाब. ८ एवा. एथची.

१७६ साधां जळक्रीडे बोलावणें

गोसावीं वीळिचांचीया^१ पाहारा^२ एका जळक्रीडे बीजें केलें : गोसावीयांसि लोंबतां स्त्रीचरणीं खडकावरि आसन जालें : दोन्हीं स्त्रीचरण^३ उदकाआंतु : तवं साधें : लाहामाइसें : रत्नमाणिकें भामाठाणींहुनि भीक्षा करुनि आलीं होतीं : तवं साधीं गोसावीयांतें देखिलें : आणि साधें गोसावीयांपासि आलीं : गोसावी एकलेचि असति : साधीं झोळी गोसावीयांसि द्रीष्टपुत केली : झोळी खडकावरि ठेविली : मग गोसावीयांचेया स्त्रीचरणां लागीं बैसलीं : आणि गोसावीं स्त्रीचरण फांकीले^४ : तें साधांचें तोंड चुबकळलें^५ : साधीं म्हणीतलें : “ हें काइ जी ? ” गोसावी इक्षीत^६ हास्य केलें : मग दोन्हीं स्त्रीचरण मेळवीले : मग श्रीचरणां लागलीं : ॥

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साधें हो : या : जळकेळि खेळों : ” “ जी जी : जळकेळि ते कैसी जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साधें हो : हें उदकामध्यें रीगेल : तुम्हीं उदकामध्यें रीगा : मां हें तुमतें सींपैल : तुम्हीं यातें सींपा : ” “ हो कां जी : ” तवं लाहामाइसें बोवांओं लागलीं : “ एल्हो ए : एल्हो ए : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साधें हो : ” “ जी जी : ” “ तुमची माता बोलावीत असे : ” गेलीं : “ कां वो बोवांत^७ अससि ? मातें गोसावी जळकेळि खेळावेया बोलाविताति : ” मग झोळी तयांचां हातीं दीधली : मग कासोटा^८ दाटुनि आलीं : “ कां जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जालें नव्हे साधें हो : आतां जा : ” ॥

१७७ तथा आंगी देयावेया अभीमुखता

गोसावी सोरटीए जाडिची आंगी लेउनि वीळचां वेळीं डोंवाएचां आंगणीं उभे असती : तवं साधें आलीं : दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागलीं : आणि आंगी हातें ऐसी पाहीली^१ : “ जी जी : हे आंगी काइसेयाची ? ” “ साधें हो : हे सोरटीए जाडिची^२ आंगी : ” “ ऐसी^३ कैसी सोरटीए जाडिची ? हे तवं पाटोळी^४ ऐसी दीसतीए : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साधें हो : हे आंगी तुम्हांसि देओं ? ” “ ना जी : हे गोसावीयांसीचि वरवी साजतीए : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथौनि तन्हीं आणिकासि देइजेल कीं : घेया गा : ” “ ना जी : हे गोसावीयांसीचि वरवी साजतीए : ” ॥

१७६. १ अगो. वीळिची(चे)या. २ मुहीबी. अर्ध°. यने. अद°. पं. आध°. ३ ने. श्रीकर. ४ अगोहीबी. चुब(भ)कळिले. पं. बुडकळिले. ५ यपं. उदकाआंतु बुडळलें. ६ गोनेहीबी. इक्षीत. ७ यमु. बोलावितिसि. गो. बोलावीलें. ८ अ. कासाटा.

१७७. १ यमु. “ जी जी : हे आंगी काइ पाटावु ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पाटावु नव्हे : कांबळे-याची आंगी : साधे हो : ” २ एवा. हे दीषीचेया उंदीराचीए लोवेची. ३ एवा. ऐसी कैसी जी उंदीराचीए लोवेची ? ४ ने. पाटाउवांची.

१७८ नाथोबा तुप वाढणें

एकु दीसीं गोसावीयांसि रेइनाएकाचीए आवारीं पुजाअवस्वरु जाला : गोसावीयांसि ताट केलें : भक्तजनां वाढिलें^१ : गोसावी आरोगण करिताति : नाथोबा आपोसन^२ धरुनि^३ उगेचि : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जेवा ना कां गा मंडळीका : ” “ जी जी : तुप वाढावें असे : ” “ आणां आणां तुप : ” म्हणौनि रेइनाएकु बोवाइले : मग तयां तुप वाढिलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हीं माहात्मे कीं गा : तुम्हीं पात्रीं पडिलें तें भोजन करावें^४ कीं : ” मग गोसावी रेइनाएकाकरवी तयासि ठोंवरा वाढवूं लागले : तवं ते नीराकारीती : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कां गा घेया ना ? ” “ ना जी : गोसावीं वारिलें जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मंडळीका : धाये तवं अन्न घेइजे गा : अचीं काइ दोषु असे ? त्रसाल तारी खळेया पाळीं टेकाल^५ : ” मग गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : मग गोसावीं मढासि बीजें केलें : ॥

१७९ नाथोबा समरणवीधान

एकु दीं गोसावीयांसि रेइनाएकाचां आवारीं दुपाहारीचा पुजाअवस्वरु जाला : गोसावीयांसि ताट जालें : भक्तजनां ठाए जाले : गोसावीं ताटावरि बीजें केलें : भक्तजन आवघे बैसले : गोसावी आरोगण करिताति : भक्तजन आवघे जेउं लागले : नाथोबा रुची जेवीताति : गोसावीं तयांकडे अवळोकिलें^१ : गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : मग गोसावीं मढासि^२ बीजें केले^३ : रेइनाएकाचीया आवारामागें गोसावी उभे राहीले : मग गोसावीं नाथोबातें म्हणीतलें : “ मंडळीका : जेवीतां हें तुम्हां आठवत होतें ? ” “ ना जी : नाहीं : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हां सएनासनीं भोजनीं परमेश्वरु होआवा कीं गा : ” ऐसें निरोपिलें : मग मढासि बीजें केलें : ॥

१७८. १ यमु. ढाए केले. २ होबी. प्रणामु. ३ यमु. करुनि. पं. घेउनि. ४ गोहीबीने. कीजे. ५ (प्रव. आमा. ६५).

१७९. १ यमु. °सदेठीया वांगीयाचीया फाळी वाढीलीया होतीया : भटीं फाळि हातीं घेतली : मग म्हणीतलें : “ एल्हो : उंदीराचें पुंस कैसें सीजलें ? ” ऐसी फाळी दाखवीली : साधीं म्हणीतलें : “ जी जी : हा नागदेवो वारिजो ना : देखील : हा मज आनज खावों नेदी. ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ उगे असा गा वानरेया : साधांसि अनज खावों द्या. मग गोसावीयांसि आरोगण— प्रव. (आ. ३०) °सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसें काइ निभुला होउनि जेवित असा ? मंडळीका : तुम्हां सएनासनीं : भोजनीं परमेश्वरु होआवा कीं गा : ” “ हो कां जी : ” म्हणौनि संकले : मग नाम आठवित जेवों लागले. २ गो. बीढारासि. यमु. °बीजें करीतां नाथोबाचेया खांदावरि श्रीकरु घातला : ३ नेहीबी. करिताति. पं. करितां—.

१८० नाथोबा हृदयसुन्यता

एकु दीं गोसावीं नीरुपण अवर-पर ऐसैं^१ केलें : नीरुपण अवसान जालें : मग भट नाथोबातें पुसत होते : “ नाथो : गोसावीं आजि नीरुपण केलें तें तुज कांहीं आठवत असे तरि मजपुढां सांग पां : ” “ नागदेया : मज नाठवे : कांहींचि नाठवे : ” “ एकही सब्दु नाठवे ? ” “ ना नागदेया : मज एकुही सब्दु नाठवे : ” आणि भटां वीस्मो जाला : गोसावीयांपासि भट आले : “ जी जी : म्यां नाथोतें पुसिलें : ‘ नाथो : आजि गोसावीं निरुपण केलें : तें तुज आठवताए ? ’ ” “ ना नागदेया नाठवे : ’ ” “ एकुही सब्दु नाठवे ? ’ ” “ ना नागदेया एकुही सब्दु नाठवे : ’ ” भटोबासीं म्हणीतलें : “ हें काइ जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हा हृदयसुन्य गा : हा तेव्हळीचि तेथ नाहीं गा : हृदयसुन्य धर्मी अधिकार नाहीं : ” यावरि गोसावी वेळुवाचा दृष्टांतु निरुपिला : [सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ चंदनाचीया जवळीका आरी : बोरी : टाकळी : वेहंकळी : पाडळी वेधति : परि वेळु न वेधे : कां ? तो भीतरि^२ पोकळु असे^३ : ”] भटी पुसिलें : “ जी जी : हृदयसुन्य तो कवण ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हृदयसुन्य तो ब्रह्मवासनेचा अभेदवादी : जैसे भगवें^४ : ” “ हो कां जी : तारि परधर्मी कवण अनाधिकारी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जरठां धर्मी अधिकार नाहीं : जैसें जारसैलें वाळुक असे : तें खावोंचि न ये : ऐसाहीं मीठमीरपुडी लाउनि खाइजे तारि तोंडीं खतचि पाडी : तैसें जरठांप्रति बोलोंचि नये : ऐसाहीं बोलीजे तारि दोखेंसींचि उठी^५ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भक्तिजडां धर्मी अधिकार नाहीं : जैसें भवरैलें वाळुक असे : तें वरि बरवें दीसे : फोडौनि पाहीजे : तवं आंत गाठी भरलें असे^६ : ” “ जी जी : भक्तिजड ते कवण ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जैसे क्षेपनिक आणि याज्ञिक : ” “ हो कां जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कर्मजडां धर्मी अधिकार नाहीं : जैसें देहलुतैलें वाळुक असे : ते हातीं घेउंचि नये : ऐसांही घेइजे तारि दोन्ही हात कीवीयां भरति^७ : तैसें कर्मजडांसि आपणपें दाउंचि नए : ऐसांही दाखविजे तारि दोखुचि घे : ” “ तारि अधिकारिया तो कवण जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जीवु सर्वाधिकार्या : जैसें कोवळें वाळुक असे : तें नीदोंष : सर्व उपयोगा जाए : तयाचें तळीं होए : सांबारीं होए : कुसंबीर होए : लोणीचें होए : हीरवें खावों ये : तैसा वयसा कोमळ पुरुषु सर्वाधिकार्या^८ : ” ॥

१८०. १ (हीबो.). गोने. बरवें. २ एवा. ^१अंतरसारू नव्हे. ३ (दृपा. ३०. वेळुवाचा दृष्टांत). ४ (प्रव. आमा. ८९). ५ (वि. २५७ व दृपा. ३१. जारसैलेया वाळुकाचा दृष्टांत). ६ (आमा. ८९ व दृपा. ३२. भवरैलेया वाळुकाचा दृष्टांत). ७ (आमा. ९० व दृपा. देहलुतैलेया वाळुकाचा दृष्टांत). ८ (आमा. १७९ व दृपा. ३४. कोवळेया वाळुकाचा दृष्टांत). जारसैलेया, भवरैलेया व देहलुतैलेया वाळुकाचे दृष्टांत— हे तिन्ही दृष्टांत दृस्थ.काराच्या मते ‘ रामदेवाप्रति ’ निरूपिले आहेत. एकी वासना म्हणून ‘ भक्तजनाप्रति ’ असे निर्दिष्ट केले आहे. ‘ भवरैलेया वाळुकाचा

१८१ मंडळिका देवता अनुवर्जित एणें

एकु दीं गोसावीं नाथोबातें कवणा गांवां म्हणीयां पाठवीलें तें नेणीजे : गेले : म्हणीएं केलें : मागुतें वीळचां निगाले : तो आंधारू पडिला : मां भेवों लागले : मग प्रकासु पडिला^१ : ते वेसीआंतु रीगति तेव्हडा वेळू सुजीएडु^२ होता : वेसीआंतु रीगाले : आणि अंधकार पडिला : तवं गोसावीयांसि पुजाअवस्वर जाला : आरोगण जाली : पहुडाचेनि मानें आले : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : गोसावीयां-जवळि बैसले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें काइ गा मंडळिका : इतुलेया^३ वेळा कैसे आलेति ? ” “ जी जी : मीं वीळचां गांउनि नीगालां : तवं आंधारू जाला : मग मीं भीयालां जी : तवं प्रकासु पडिला : जी जी : पुढां प्रकासु देखीजे वेसीव्यन्ही प्रकासु पडिला^४ : वेसीआंतु रीगें तवं तीतुलाचि दीसु^५ होता : वेसीआंतु रीगालां आणि अंधकार पडिला : हें काइ जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तीये^६ स्थानिची देवता गा : तुमतें अनुवर्जन करीत हा ठाओवरि आली : ” ॥

१८२ मनुष्यबंधनश्रवणें भीतां साधां अभयदान*

[एकु दीं गोसावीयांसि आरोगण जालेयानंतरें गोसावी उपरीवाहीरि बीजें केलें : पटिसाळे पुर्वीलीकडे खांबापासि डावेनि श्रीकरें मदळसा धरुनि पसीमांमुख उभे होते :

दृष्टांत ‘रामदेवा प्रति : क्षेउर प्रकरणीं नाउरीं’ असा निर्देश आहे. ‘नाउर’ येथे गोसावीयांचे ‘अग्निष्टिके क्षीर’ (पू. २७९) असे प्रकरण आहे. पण तेथे ‘लीळा’ कोणतीच नाही. तेथे रामदेवाची भेट झाली असणेही शक्य नाही. ती १०/१२ दिवसांनंतर स्वामी बीडला गेले तेव्हा झाली आहे. ‘जारसैलिया’ व ‘देहलुतैलिया’ वाळकांचे दृष्टांत रामदेवाला सांगितल्याचा निर्देश असला तरी स्थळ व तेथील लीळा निर्दिष्ट केलेली नाही. रामदेवाशी संबद्ध अशा प्रकरणांत हे दृष्टांत बसत नाहीत. म्हणूनच की काय ‘एकी वासना : भक्तजनाप्रति’ हे दृष्टांत सांगितले, असा निर्देश आढळतो. त्याच्या आधारे हे दृष्टांत मी येथे घेतले आहेत. हे तीन दृष्टांत व कोवळेया वाळुकाचा दृष्टांत, असे चारही दृष्टांत वाळुकासंबंधी असून त्यात अन्योन्यसंबंध आहे. त्यामुळे ते एकाच प्रसंगी सांगितलेले असले पाहिजेत, असे मला वाटते. म्हणून, या दृष्टांतांचा अन्वय ज्या वचनांशी लावलेला आढळतो त्यांच्या आधारे व प्रकरणवशाच्या साह्याने हे चारही दृष्टांत ‘नाथोबा हृदयसून्यता’ या प्रकरणात मी येथे घातले आहेत. माझ्या मते त्यांवरील दार्ष्टांतिकेही स्वामींचीच आहेत. म्हणून तीही घेतली आहेत.

१८१. १ (यमु.) २ यमु. प्रकाशु. नेहीबीपं. उजीएडु. ३ एवा. एव्हडेया. ४ पं. सुजीएडु. एवा. दीसतु. ५ यमु. “त्या देवता तुमतें वोळगती आलीया.” (प्रश्रामबास) ॥ “त्या देवता गा : तुम्हीं भियाल म्हणौनि वोळविती आलीया” (रामेश्वरबास) ॥

१८२. * अगोहीबी. प्रतीत ही लीळा नाही. ‘रत्नमाळास्तोत्रा’तही नाही. यमुनेपं. प्रतीत ती आहे. या प्रतीतील लीळेत आलेले तुरक, गोलांम (= गुलाम) हे शब्द पाहाता, मूळ लीळेत नंतर बरेच प्रक्षेप झाले असावेत असे वाटते. आचार सूत्र १०४ चा प्रकरणवश म्हणून ‘प्रकरणवशा’त ही लीळा आलेली

पासि साधे होती : गाइ गोन्हा जोडी देखौनि सर्वज्ञे म्हणीतलें : “ साधें हो : वळियाडें येती ते मानसातें धरुनि नेती : नाकीं सडे घालीती : ” साधीं म्हणीतलें : “ जी जी : ते न देखावें जी : ” सर्वज्ञे म्हणीतलें : “ ना भीया हो साधें हो : तुम्हांवरि एथौनि वाजत वारा धरिजैल : ” ॥]

१८३ साधां बीढारा पाठवणे

गोसावीयांसि वीळिचां वेळीं डोंबाएचां आंगणीं आसन असे : साधें गंगे जेउन आलीं : गोसावीयांचां स्त्रीचरणां लागलीं : मग सर्वज्ञे म्हणीतलें : “ साधें हो : आतां बीढारा जा ना : ” “ जी जी : भुरडें भुरडें मीं वाटे देखें : तयांसि भीयें जी : ” सर्वज्ञे म्हणीतलें : “ चाला : हें तुमतें बोळवीत एड्ल : ” मग गोसावीं आंगणांचां सेवटुवेन्हीं बोळवीत बीजें केलें : तेथ गोसावी राहीले : साधें जाति : मागील वास पाहाति : तवं गोसावी उभेचि^३ देखति : मग गुंफेचेया दारवठेयाआंतु रीगालीं : आणि गोसावीयातें नेदखतीचि : आणि अंधकार पडिला : तवं लाहामाडसीं म्हणीतलें : “ हें काइ एल्हो : एव्हडेया वेळा कैसी आलीसि ? ” “ ना मातें गोसावी बोळवीत आले : ” ॥

आहे, त्यावरून ती संपूर्ण लीळा प्रक्षिप्त असावी असे वाटत नाही. येथे ‘प्रकरणवशा’तील लीळाच (प्रारंभीचा आवश्यक तो भाग मु. प्रतीतील घेऊन) स्वीकारली आहे तुलना करून पाहता यावी म्हणून अन्यत्र आढळणारी ही लीळा मु. प्रतीतून खाली उद्धृत करीत आहे.

मनुष्यविक्रएश्रवणें भीतां साधां अभयदान

एकु दीं गोसावीयांसि आरोगण जालेयाउपरि बाहीरि बीजें केलें : पटिसाळे पुर्वीलीकडे खांबापासि डावेनि श्रीकरें मदळसा धरुनि पसीमांमुख उभे होते : पासि साधें होती : बाइसें वीडीया करुनि देतें होती : सर्वज्ञे म्हणीतलें : “ साधें हो : एक देसीं ऐसें आति : तुरुक माणुसां धरीति : ” तीहीं म्हणीतलें : “ जी जी : माणुसें काइसेया धरूं देती ? तीयें काइ गोरुवें ? ” सर्वज्ञे म्हणीतलें : “ साधें हो : धरुनि नेती : कान वींधुनि दोर वोवीती : धाकुटीं गोलामें करीती : वडीलाचे गळे कांकरीति : सोधु. : एकी देसीं मानुसें धरुनि नेइजती : नीकीं नीकीं तीयें वीकीजती : एरें दासीपाइकें कीजति : ” “ हें काइ जी ? तीयें काइ गोरुवें ? तीयें कां धरूं देती ? ” “ एथें फोडीती : मग लोखंडाचा दोरू सीरीती : सोधु. : एकीं देसीं ऐसें वर्तें ” ॥ छ ॥ तथा हीराडसें ॥ “ साधें हो : आतां एथ ऐसें वर्तलें : आणिकी देसीची आणीका देसा धरुनि नेइजति : नीकीं नीकीं वीकीजति : ” “ तीयें काइ मानुसें नव्हति ? तीयें काइ ढोरें ? मां आपणेयातें धरूं देति ? ” सर्वज्ञे म्हणीतलें : “ साधे हो : ते बळीयाडे : ते एथें काकरू सीरीति : ” ॥ छ ॥ मग साधें कांटाळौनि म्हणीतलें : “ जी जी : तियें मीयां न देखावीं जी : ” सर्वज्ञे म्हणीतलें : “ ते तुम्हीं न देखा हो : ना भीया हो साधें हो : तुम्हांवरि एथौनि वाजत वारा धरिजैल : ” ॥

१८३. १ एवा. जुंबाडे जुंबाडें. यनेपं. जूंबडें. गो. जूरूडे जूरूडे : तथा जूंबुडे जूंबुडें.

२ गोहीबीयमुपंने. उभे(भ)यांचि.

१८४ तथा कंटकु फेडणें

एकु दीं गोसावीयांसि डोबायेचां देउळीं^१ आसन असे : मग साधें गंगे जेउनि आलीं : कांटा मोडला : कुंटितेंकुंटितें आलीं : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साधें हो : कुंटितें असा कां ? ” “ जी जी : कांटा मोडला : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ या : हें तुमचा कांटा फेडील : ” “ ना जी : गोसावीयांकरवि^२ कैसा फेडवीन^३ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ या : कंटकु फेडुं देया : ” “ ना जी : गोसावीयांकरवि कैसा फेडवावा ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेसांकरवि फेडउं ? ” “ हो कां जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : साधांचा कांटा फेडा गा : ” “ हो कां जी : ” मग भटीं कांटेनिं^४ कांटा फेडीला :

१८५ शास्त्रकथन निषेध*

[डोंबाइचां देउळीं साधीं पुसीलें : “ जी जी : मागां नागदयासि जें निरूपितें तैसेचि मज निरूपावें जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ विकारविकल्पशून्य : स्वभावमात्रें : निरालंबी : देवतास्मरणें : जो जन्म क्षेपी तेयासि परमेश्वरू पुनरपि आपुला संबंधु देति : ” ऐसी असती-पर निरोपिली : ते साधीं घोकिली : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साधे हो : हें शास्त्र कव्हणाप्रति न बोलावें : ” साधीं म्हणीतलें : “ जी जी : मी काइसया बोलैन जी : ” मग बीढारा पाठवीली : ॥]

१८६ तथा रंगमाळिकाप्रसंगें प्रतीति पुसणें

गोसावीं वीहरणुनि^१ बीजें केलें : मग मढावरि बीजें केलें : साधीं सडा घातला : मग आंगणीं रंगमाळिका भरितें असति : गोसावी मढावरुनि उतरले : साधाचीए पाठीवरी श्रीकरु ठेविला^२ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साधें हो : हें काइ करितें असा ? रंगमाळिका भरितें^३ असा ? ” “ जी जी : रांगोळीया भरीतें असें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ या कां^४ ? ” “ जी जी : गोसावी बीजें^५ करिती म्हणौनि : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसें होए : ” तवं भटीं म्हणीतलें : “ वाइ : हे एल्हो नीकी : गोसावीयांचां ठायीं^६ ए तेव्हळि एथ^७ सडासंमार्जन करी : चौकरंगमाळिका भरी : स्त्रीप्रभूचीया दरीसना जाए तेव्हळि तेथ^८ सडासंमार्जन करी : चौकरंगमाळिका भरी : दादोसांचेया ठाया जाए तेव्हळि^९ तेथ^{१०} सडासंमार्जन करी : चौकरंगमाळिका भरी : ” तवं साधीं मनीं म्हणीतलें :

१८४. १ यमु. आंगणीं. हीबीपं. पटिसाळे. २ ने. °कडे. ३ हीबी. फेडउं. ४ (यगोनेपं.).

१८५. * (प्रव. आसा. २७. कमळाइसें वासना).

१८६. १ गोहीबीपं. °णौनि. २ (गोनेहीबीपंयमु.). ३ यमु. सुति. ४ अ. काइ. नेही. °भरितें असा ? यमु. °सुतें असा ? ५ यमु. °श्रीचरणु ठेवीती— ६ अ. ठाई. ७ यमुहीबीपं. °ही.

“कैसा हा नागदेओ : सदाकदा गोसावीयांपुढां माझा घालुं चाली :” मग सर्वज्ञं म्हणीतलें : “साधें हो : स्त्रीप्रभूवरि : एथ : माहात्म्यावरि : कैसी बुधि^१ असे^२ : ऐसें सांघावें : एन्ही^३ हें जाणत असे :” “जी जी : गोसावी परमेश्वर : स्त्रीप्रभू ते आकास^४ : रामु आमुचा सोएरा : तेणें इतुकें ऐसें पोटीं गोमटें सुदलें म्हणौनि तेयाचा इतुला ऐसा लोभु :” मग सर्वज्ञं म्हणीतलें : “साधें हो : हें जैसें म्हणीतलें तैसेंचि : स्त्रीप्रभू निर्गुण ब्रम्ह ऐसें जाणिजे हो : माहात्मा तो तुमचा सोएरा : तेणें तुमचा पोटीं इतुलें ऐसें गोमटें सुदलें म्हणौनि तेयाचा इतुला ऐसा लोभु करा : तोही न कीजे हो साधे हो :” मग गोसावीं मढांआंतु बीजें केलें : ॥

१८७ वैराग्य मिरउं आवडे हाही एकु विकारचि*

[डोमेग्रामीं अवस्थान : गोसावीयांचां ठाईं हिवाळां उदयाचें मातीकाम होत होतें : तें सीं वाजत होतें : तेणें भक्तिजनासि व्यापारु होववे ना : आणि भट व्यापार करूं लागले : नाथोवाएं म्हणीतलें : “नागदेया : तुं कैसा कांहीं हींवसी ना ?” तवें भटीं म्हणीतलें : “आम्हीं वैरागी : काइसीया हींव :” यावरि सर्वज्ञं म्हणीतलें : “वानरेया : पोरा जीवासि वैराग्य मिरउं आवडे हाही एकु विकारचि कीं गा :” यावरि भटीं म्हणीतलें : “जी जी : निर्विकार तो कवण ?” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “वानरेया : पोरे जीवु विकारावेगळा केव्हळाहि झालाचि नाहीं : मां तुं काइ तया वेगळा अससि ?” “हो कां जी :” ॥]

१८८ मृतीकापींडुग्रहणीं वीकारज्ञान

एकु दीं गोसावीयांसि उदयांचा पुजाअवस्वरु जाला : गोसावीयांसि पटिसाळेवरि आसन असे : मातीकाम होत असे^१ : लखूवाइसें पेंड देतें असति : भट पेंड वाहात होते : मग एकु पेंडु घेतला : आणि सर्वज्ञं म्हणीतलें : “वानरेया : हा पेंडु वीकारें घेतला गा :” “जी जी : तें गोसावी जाणत असति कीं :” “ऐसेंही एक सुक्ष्म वीकार^२

८ एवा. घाला. ९ यमु. प्रतीति. १० गोतेही. °जैसें असे तैसें सांघावें. ११ ने. आत्मप्रकाश. यमु. °लीवोंसीवों नैएति.

१८७. * (प्रव. आ. ४५, ४६. साळकर महादेववा वासना).

१८८. १ यमु. °भक्तजन पेंड वाहात होते : भटोवास भींती करीत असति : लखूवाइसीं पेंडु दीधला तो भटीं लवकरि घेतला : . . . सर्वज्ञं म्हणीतलें : “पेंडु वीकारें घेतला गा :” भटीं पाहिलें : तवें देखति ना : मग म्हणीतलें : “जी जी : काहीं देखिजे ना :” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “जीवाचां ठाईं हा ठावो व्यन्हीं सुक्ष्म वीकार असति ते आपुले आपण्यां परी देखति ना : तथा वोळखति ना :”
२ एवा. अर्थ. एवा. धर्म.

असति कीं गा : जे आपुले आपणेयां उपलखति^३ ना : ” मग भटां कळलें : मग संकले : ॥

१८९ दाइभागवताकरवि ओटेया चुना पीटवणें

^१दाइभागवतीं गोसावीयांतें वीनवीलें : “ जी जी : माझा जरु^२ जाएचि ना : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ या ओटेया चुना पीटा : मां तुमचा जरु^३ जाइल : ” मग तेहीं राज-मढाचेया ओटेयासी चुना पीटीला : मग तेयांचा ज्वरु गेला^३ : ॥

१९० देवां सीखासुत्रत्यागु नीरुपणें

एकु^१ दीं सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ माहात्मे हो : सीखासुत्राचा त्यागु करा : एथ अनुसरा^२ : ” “ ना जी : हें मज नव्हवे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तरि वीव्हाओ करा : ” “ ना जी : मज हेंहीं नव्हवे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तरि एथौनि जा : ” “ हो कां जी : ” मग गेले : मग^३ साधें गोसावीयांचेया दरीसना आलीं : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें काइ साधें हो : माहात्मेयांचीए सीष्टाइए आलींति ? ” “ जी जी : सीष्टाइ काइसी जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ येथौनि माहात्मेयांतें ऐसें म्हणीतलें : ‘ माहात्मे हो : सीखासुत्राचा त्यागु करा : एथ अनुसरा : ’ ‘ ना : हें मज नव्हवे : ’ ‘ तरि वीव्हावो करा : ’ ‘ ना : हेंहीं मज नव्हवे : ’ ‘ तरि एथौनि जा : ’ ‘ हो कां जी : ’ तो एथ^४ भांडौनि गेला : हा नव्हे^५ गुढघा कांपत असे : ” साधौं म्हणीतलें : “ हें काइ जालें रामांसि ? गोसावीयांसि कैसा भांडौनि गेला ? ” मग मागुतीं साधें गेलीं : मग

३ हीबीपने. उपलक्षेति. यमु. (गोपाळबा) °यावरि गोसावीं स्त्रीव्यव्हाराची गोष्टि सांघीतली : “ सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ अवघे पारीं बैसले असति : स्त्री आणि पुरुष (तथा आबुला आबुली) जयाजवळि व्यवहारू सांघों जाति ते कीं स्त्रीचेयासारीखे बोलेति : ते काइ तेणें सांडीली : त्यजिली : एकी वासना : मागां उपयोगा गेली नाहीं : प्रस्तुति उपयोगा न वचे : पुढां न वचे : परी भलतोही स्त्रीचेयाचि सारीखे बोले : एवंपर्यंत वीकारू ॥ (लक्ष्मीधरबा) सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एकु दादला : तयाची वाइल : दोघे सभेसि गेली : वेव्हारू सांघावेया : सभेचे तीयेतें देखेति : आणि तयाचा न्याओचि असे : परि सभा तीयेचेयाचिसारीखे बोले : तयांसि तीसि लागलाहानें नाहीं : पुण तीयेचेयाचिसारीखें बोले आवडे : ऐसें दर्शनाचें सामर्थ्य असे : तें तीयेचेया रूपाचें कीं गा वानरेया : ”

१८९. १ यमु. एकु दी दाइभागवता दुसरा सीतज्वरु आला : मग गोसावीयांतें वीनवीलें : “ जी जी : माझा ज्वरु फेडावा : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें— २ ने. ज्वरु. ही. °नीसेख. ३ य. °हे लीळा रामे. ॥ वोट करवणें : हे रामे : ॥ पहीलें आदि एथें :

१९०. १ मु. माहादाइसांचेया वाराणसी जाणेयांपूर्वी : कीं माघांतें बोळवुनि आलेयां : हें नेणिजे : (यमु.) एकु दी देव गोसावीयांपासि बैसले होते°. २ यमु. भीक्षा करा : एथचीया दर्शना या : हें तुम्हां दर्शन देइल : ३ यमु. °एक वेळ. ४ अने. एथौनि. ५ यमु. होए.

नीगतां सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ साधें हो : माहात्मा भेटैल तरि तेयांतें ऐसें म्हणावें : ‘एथौनि^१ बोलाविलें असे : ’ ” “हो कां जी : ” मग साधें गेलीं : “ हें काइ जालें तुज रामा ? गोसावीयांसि कैसा भांडौनि आलासि ? जाए : तुतें गोसावीं बोलाविलें असे : ” “ हा होये कीं मी रामु : ” म्हणौनि वाहे आफळीली : “ मजवीण काइ गोसावीयांसि सरत असे ? दाहाएक^२ नागदेव जाले तरि काइ ? ” मग गोसावीयांचेया दरीसनां आले : ॥

१९१ बाइसीं नीरोपण पुसणें

एकु दीं गोसावीं नीरूपण केलें : तें बाइसें आरातीचि नां : मग गोसावीयांतें बाइसीं पुसिलें : “ हां बाबा : मघां काइ नीरूपण जालें ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ बाइ : तें वानरेयातें पुसा : ” भट गोसावीयांजवळि^३ बैसले असति : मग बाइसीं भटातें पुसिलें : भट बोलों लागले : वाइसीं म्हणीतलें : “ हां बाबा : ऐसें होए ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ बाइ : हा कांहीं^४ आपुलें बोलैल ? हा एथिचेंचि बोलैल कीं : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ जेंचि जीव जीवापासौनि पावती तेंचि परमेश्वरापासौनि पावति : एक वांचौनि^५ : ” मग वाइसां भटोबासांचेया सब्दावरि प्रतीति आली : ॥

१९२ आपुलेयाचा सुश्रका वीधी नीरोपणें*

[एकु दीं नाथोबासि जरू आला^१ : सीरवेथा थोर उठिली : तेणें करुनि आपणपें सांभाळीति ना : अन्न नाहीं : उदकचि घेति : तेहीं वस्त्रे सांडीलीं : कुपीनु आपणेयां गेला : गोसावीयांसि उदेयांचा पुजावसर जालेयांनंतरें मग उंचमढासि बीजें केलें : तव नाथोबा उघडेनागीवे देखीले : मग सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ हां गा : तुम्हां असेकेयां असतां यातें पांगुरवा ना तें काइ ? ” “ ना जी : हा आपणपें सांभाळी ना : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ आपुलेया पडिलेयाची सुश्रका कीजे कीं गा : ” मग गोसावीं कुपीनु सरीसा केला : पांगुरवीलें : मग बीजें केलें : ॥]

६ यमु. एथचेया दर्शना. ७ अ. दाहेक.

१९१. १ गोही. °जवळे. २ यगोही. काइ°. सु. काइ. ३ (प्रव. वि. १२६).

१९२. * अ.प्रतीत ‘सुश्रका वीधी नीरूपणें’ ही ‘आदी’ असून नंतर ‘यावरी सुश्रकेचें प्रमाण नीरूपिलें :’ एवढाच मजकूर आहे. आचार सूत्र १९४ च्या ‘प्रकरणवशा’ वरून ही लीळा नाथोबा संबंधी असावी असे स्पष्ट दिसते. नाथोबासंबंधीची लीळा फक्त पं. प्रतीत व प्रकरणवशात आढळते. तेथून ती येथे घेतली आहे. अन्य प्रतीत नाथोबासंबंधीची लीळा आढळत नाही.

१ एवा. अन्य महात्मे असक्त होते : ॥

१९३ पचन-पाचननिषेध निरूपण*

[डोमेग्रामी अवस्थान : एकु वेळ भट नाथोवा कव्हणा एका व्यापारा बीडासि गेले होते : नावेक वेळ जाली : मागीं भुक लागली : म्हणौनि एकाकरवी रांधवीलें : जेविले : मागुतें एका पेणां आपणचि रांधूनि जेविले : ऐसें गोसावीयांपासि आले : अवघा पुर्ववृत्तांत सांधीतला : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : तुम्हीं महात्मे कीं गा : महात्मेनि पचनपाचन न कीजे : भीक्षा मागौनि जेवीजे कीं : ” “ हो कां जी : ” म्हणौनि श्रीचरणां लागले : ॥]

१९४ उपासनीयां रीद्धपुरीं वासु निक्षेदु

उपासनीये^१ ते रीद्धपुरा गेले : तीहीं दोघी वाड्या सीक्षिणी^२ केलीया : आपणेयां पुजापुरस्कार करवीति : मग कोणें नेणों भगतजनें आलीं : परमेश्वरपुरौनि : तेंहीं गोसावीयांपुढां सांधितलें : “ जी जी : उपासनीए रीधपुरी आपणेयां पूजापुरस्कार करवीताति^३ : तेथ मढी केली असे : ” ऐसें गोसावीयांपुढें सांधीतलें : मग आणिं भक्तजनें परमेश्वरपुरा गेलीं^४ : तयां हातीं गोसावी निरोपु पाठवीला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ उपासनी^५ तेथ नसावें : तेथ श्रीप्रभु राज्य करिताति : आपणेयां पुजापुरस्कार न स्वीकरावें : कां स्थानत्यागु करावा : गुरुपस्य अधीकवृती न वतविं : ” तयावरि अधिक वृतीचें प्रमाण नीरूपिलें^६ : [सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कान्ह बहुडीचेया वनासि आला : सातसें डबुरां अंतराळीं वाजति : सातसें भुमंडळीं वाजति : कान्हें म्हणीतलें : ‘ बहुडिये : एक नारियेळ दे कां : ’ बहुडीया म्हणीतलें : ‘ राउळो : सामर्थ्य असे तरि तोडुनि घेया : ’ कान्हें दृष्टी नारीयेळ तोडीलें : चेलेयाचां हातीं दीधलें : बहुडीया दृष्टीं लाहाटिलें : मागौतें देंठीं लावीलें : कान्ह आवघीं नारियेळें तोडुनि खालि पाडी : बहुडी माघौतीं दृष्टी लाहाटी : तियें देंठीं लावी : मग कान्हें म्हणीतलें : ‘ या : आम्हीं तुम्हीं आंगें जुझों : मीं आपुलें वीर्ये खीरों नेदीं : तुं आपुलें वीर्ये खीरों नेदीं : ’ ‘ हो कां : ’ मग कान्ह उद्धरेता : अधरेत घे : तें उद्धें सोखी : ऐसी बहुडी रोडैली : ते कामाख्येची दासि : तिया पुसिलें : ‘ बहुडीये : तुं ऐसी कां ? ’ तिया अवघी व्यवस्था सांधितली : मग तिया म्हणीतलें : ‘ कान्हु अवीघी खादला असे : तुं रमतां रंध्रीं हीरा धरि : आणि

१९३. * (प्रव. आ. १९५).

१९४. १ यमु. उपासनीए रुद्धपुरासि नीगत होते : नीगतां गोसावीयांतें पुसिलें : “ जी जी : मीं रुद्धपुरासि जाइन : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हीं परमेश्वरपुरा जात असा : तेथ बहुत दीस नसावें : असावें तरि दीस तीन असावें : तेथ बहुत दीस असों नये : ” “ हो कां जी : ” मग दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : मग ते रुद्धपुरा गेले : २ हीमुपं. सीखीणी. ३ (गोनेहीवीयमु.). ४ गोनेय. नीगालीं. ५ अगो. उपेणें. नेमुपंहीबी. ० नीएं. ६ यानंतर मु. अज्ञात लीळा ९ ‘ कान्हा बहुडी वीवादी

जीकसी : ' मग तिया हीरा धरीला : कान्हू सोखूं गेला : आणि ब्रह्मांडीं हीरा बैसला : ' मर मर वहुडीये : कपट केलें : ' आणि कान्हू पडिला : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " स्त्रियांचां स्वरूपां कपट आति : कान्हू काइ वहुडीये जाए ? परि. अवीधीतव गेला : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " गुरूपसि अधीकवृती न वर्त्तिजे "] मग तीं तो नीरोपु तयांपुढां सांघीतला : परि वारीलें न करीतीचि : एकु दी तेयांसि स्तीति जाली : तेहीं आपणेयांतें अडीं घातलें : तयांचां सीधींहीं घातलें : मग आणिकीं भगतजनीं येउनि गोसावीयांपुढें सांघीतलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : " पोरा जीवा एथौनि म्हणीतलें तें नव्हे : मग मरणा सरण जाए " ॥

१९५ नाथवाणिप्रसंसा

आबाइसें गोसावीयांपासि चौपदी गाति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : " हे नाथवाणि : हे सीद्धवाणि : नाथवाणि ते नीकी : नाथवाणि : सीद्धवाणि गाओं ए : तैसें एथींचें^१ गावों नैये^२ : " यावारि सर्वज्ञें म्हणीतलें : " अन्यकथनें जाये : अन्यधर्मे पुरुष धर्मापासौनि जाये^३ : " ॥^४

भटीं पुसिलें " जी जी : महात्मेयां वेळ न कंटे तेव्हेळी संगीत गावों ए ? " गोसावीं श्रीमुगुटें निराकारिलें : भटी म्हणीतलें : " तें कां जी ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें " गीत विखो : म्हणौनि : " " हो कां जी " : " ॥

सारंगपंडिता वाइया न मनेति : मग कटाक्षुनि पुसिलें : " जी जी : मागां नाथ आइकों परि नाथिनी नाइकों : सीध आइकों परि सीधिनी नाइकों : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " मागां गागीं : मैत्री : मदळसा : दीलहुती या लोकिचिया पुराणप्रसीधा ब्रह्मविदा नव्हति गा ? " आणि उगेचि राहिले^५ : ॥

१९६ आबाइसां गुरु लक्ष कथन

गोसावीं आबाइसांतें म्हणीतलें : " बाइ : तुमचा गुरु एकचि लक्ष जाणें^१ : नासाग्रीचें भूलक्ष^२ तें उतम^३ : " ॥

अविधि कथन' येथे घातली आहे. ७ शोधु. अधिकवृत्तिवरि हे गोष्टि सांघीतली. ८ (ही.).

१९५. १ एवा. आणिकी. एवा. अर्वाचीक. एवा. तैसें सर्वाची कळा घेओं ए. २ (हीबी.). ३ (प्रव. आ. १५७; आमा. १०). ४ अगोने. हे सोधीची लीळा. मु. एथ. वासना : गणपतिमठी : हंसराजाचीए भेटीपुर्वी. ५ (प्रव. आमा. १७१. मुनीवा पाठ). ६ अज्ञात चरित्राच्या ना. प्रतीत दोन ठिकाणी 'नाथवाणी प्रसंसाचां प्रसंगी गागीं मैत्री अनुवादु' ही लीळा आहे. म्हणून ती येथे घातली आहे. १९६. १ य. °नासाग्रापासौनि भ्रुभंगीचें तें नीकें. २ अ. भरलक्ष. पं. °ते नेणति : भ्रुलक्ष तें उत्तम. ३ य. °हे प्रसरामबा : अज्ञात. मुही. तथा हे लीळा एथ : एन्हवीं अज्ञात.

१९७ चंद्रदेवा खीरभोजना पाठवणें

चंद्रदेव^१ ते भामांठाणीं पढति : मग अनाध्याचां दीसीं गोसावीयांचेया दरीसना एति : कां जीए दीसीं वार नाहीं तीए दीसीं एति : तयां सात वार एति : एकु नाहीं : तीए दीसीं गोसावी वाइसांकरवि जेउं घालवीति : मग एकु दीसीं गोसावीयांचेया दरीसना आले : गोसावीयांसि दरीसन जालें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ चंद्रया : आजि तुम्हां खीर-भोजन होइल गा^२ : ” “ जी जी : ” “ जा स्नान करा : ” मग ते गंगे^३ स्नाना गेले : स्नान करुनि एताति तवं एकी वाइ तीयेतें स्नाध : तीया ब्राम्हणां आवंतिलें : कर्म^४ करूं कोण्हींचि नेणे : तीया म्हणीतलें : “ कल्पु कोण्हीं नेणे : ” ते गंगे स्नाना आली : तवं ते मार्गी भेटले : मग तीया पुसिलें : “ बटीका : तुं कल्पु जाणसि ? ” “ ना हो : ” “हों कां : चाला आमचेया घरा : ” तीं कल्पीलें : कर्म करणीए केलें : मग ते खीरि तुप जेविले : मग एउनि अवघी वेवस्था गोसावीयांपुढां सांघीतली : ॥

१९८ तथा लाडुभोजना पाठवणें

मागुतें गोसावीयांचेया दरीसना आले : गोसावीयांसीं दरीसन जालें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ चंद्रेया : आजि तुम्हां लाडुभोजन होइल गा : स्नान करूं जा : ” “ हो कां जी : ” मग ते स्नान करावेया गेले : स्नान केलें : तवं एकीं वाइला पुसिलें : “ बटीका : तुं अनंताची काहाणी सांघों जाणसि ? ” “ हो जाणें : ” “ हो कां : तरि चाल : ” मग तीं अनंताची काहाणी सांघीतली : मग तेहीं तयां तुप लाडु जेउं सुदलें : मग तीं एउनि गोसावीयांपुढां सांघीतलें : ॥

१९९ भुतानंदा कोल्हापुरा पाठवणें

गोसावीं भुतानंदापुढां गोवारीयाची^१ गोष्टी सांघीतली होती : तयांचेया नातों-डासि ज्वर आला^२ : मग तीं ते गोसावीयांची लीळा आठौनि तयासरिसी नीजैली : मग तयाचा^३ ज्वर तयांसि आला : मग^४ तीयें गोसावीयांचेया दरीसनां आलीं : मग भक्तजनीं ते गोष्टी तेयांची गोसावीयांपुढां सांघीतली होती : मग तेयां गोसावीयांसीं दरीसन जालें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भुतानंदा : तुम्हीं म्हणे सांपें जरू घेतें असा ? ” “ हो जी : जरू काइ घेइन : ” मग गोसावीयांपुढां अवघी गोष्टी सांघीतली : सर्वज्ञें

१९७. १ यमु. चंद्रदेव ते कानडेया (मु. कारडया) ब्राह्मणाचे मुंजीये : नीवासां पढति : वारी जेवीति : एकु वार नाहीं तो गोसावीयांचा ठाई जेवीति : मग एकु दीसीं— बी. इंद्रदेव. २ यमु. “बादाठाणा जा. ही. “स्नान करूं जा.” ३ यमु. बादाठाणा गेले. ४ गोने. कल्पु कोण्हींचि नेणे
१९९. १ अगोपं. कोल्हापुरिचीया गोष्टी सांघीतलीया होतीया. (पूर्वार्ध लीळा ५४ पाहा.)
२ यमु. “राजौरी : ३ ही. नातीचा. ४ मु. “ज्वरनिवृत्ति जालेया—

म्हणीतलें : “ ऐसें तुम्हांसि हो : ” “ जी जी : होइल तरि हो कां : हें काइ ओखटें : ”
 सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हीं कोल्हापुरासि जा : पेणावेणां जावें : उपेणें न करावें :
 संबंधीयां^५ न भेटावें : पहिला पेणां^६ एकी भेटैल : दुसरां पेणां दोनि भेटती : तीसरां
 पेणां तीघी भेटती : ऐसें कोल्हापुर पावाल : तवं सातै भेटती : दांडी^७ पाटु साउमां
 एइल : देवतेचा परीएळु एइल : अतीत : अनागत : वर्तमान : त्रीकाळज्ञान होइल^८ : ”
 “ हो कां जी : ” मग गोसावीयांसि दंडवत घातलें : स्त्रीचरणां लागलीं : मग नीगालीं^९ :
 तीयें नीवासेया आलीं : एकातें पुसीलें^{१०} : “ हा कोणु गाउं ? ” “ ना नीवासें : ”
 तेथ तेयांची एकि लेंकी होती : “ जाओं : बापुडीयातें पडिताळुं^{११} : आतां काइ भेटि
 होति असे ? पडीताळों आणि नीगों : राहों ना म्हणा^{१२} : ” आलीं : भेटि जाली :
 आणि म्हणीतलें : “ आतां मी जाइन^{१३} : ” “ हें काइ आइ ? आलीसि : आणि सर्वेचि
 कैसी जासी ? ” “ ना मातें गोसावीं कोल्हापुरा पाठवीलें असे : मातें सर्वज्ञें म्हणीतलें :
 ‘संबंधीया न^{१४} भेटावें : ’ ” “ ना हो कां : जेवि : मां जाए : ” “ हो कां ” म्हणौनि तयांलागि
 तांदुळ वेळुं रीगालीं^{१५} : तें हातावरि^{१६} वेळण आलें : मग जाणें राहीलें : मग तयांचेया
 हाताची^{१७} सुसका तेहींचि केली : आपण रांधीति^{१८} : “ आतां हातु पानपैल : मां
 जाइन : ” तवं तीएं कोणीं नीगालीं : तयांचें बाळांतपण केलें : ऐसे सा मास लागले :
 मग तीयें एउनि गोसावीयांपुढां सांघीतलें^{१९} : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कें द्रापरीचें आयुष्य ?
 कें त्रीकाळज्ञान ? आणि कें बाळांतपण ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हां नीदेवां ऐसें कां
 होइल^{२०} ? ” ॥

२०० साधां मागावेया अनोज्ञा

एकु दीं गोसावी साधांवरि प्रसन्न जाले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साधें हो : एथ कांहीं
 पुसा^१ : ” “ जी जी : कांहीं पुसों नेणें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वेडीं नव्हा : पींसीं नव्हा : ”

५ यमु. संबंधीयांचेया गावां न वचावें— ६ य. °एकि भोपेयासि स्वप्नीं जाइल : दुसरीए पेणां . . .
 ७ यमु. देवतेचे भोपे साउमे एती : देवतेचा परीएळु एइल : दांडीपाटु एइल : गात वात तुमतें नेती :
 तेथची जखीण भराडी त्रीकाळ ज्ञान उपदेसील : अतीत : अनागत . . . ८ यमु. °ऐसे कराल तरि
 ऐसेचि होइल : ना तरि लेकीचीं सा मास घरटीं वांटाल.” ९ हीबी. °तवं मागीं एकि बाइको भेटली :
 तीया म्हणीतलें : “तुं कें जातीसि ? ” “ ना मीं कोल्हापुरासि जातें : ” “ हो कां : चाल : तरि मी
 सांघातें येइन : ” ऐसीया निधवासेयातें आलीया : १० (यमु.). ११ गोहीबी. सांभाळुं.
 १२ हीबी. °सांघातिनीतें म्हणीतलें : “तुं एथ राहे मी गावांतुनि एइन.” १३ गो. एइन.
 १४ गो. नेभटावें. य. नेभेटावें. १५ गोनेही. बैसली. १६ यमु. पायां. १७ यमु. पायाची.
 १८ गो. °हात पानपलें तवं ते कोणीं—. य. °पाए पानपलें तवं ते—. १९ पं. सर्वज्ञें म्हणीतलें :
 “ ते तैसें कां तुम्हांसि होइल : लखाचे कपडेयासि कां एइल ? नी उंचाचें चीमुटीएति कां एइल ? ”
 २० (हीबी.).

२००. १ य. °एकु दी आसनीं उपविष्ट असति : साधें पासि बैसलीं असति : मुंगीयाचि हारि
 जात असे : गोसावीं मुंगीयाची हारि अबळोकीली : मग साधावरि प्रसन्न— २ अ. मागा.

“नेणा कैसी?” “ना जी : नेणें :” “तरि कांहीं मागा :” “जी जी : कांहीं मागों नेणें :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “कांहीं मागा :” “हो कां जी : तरि गोसावी पुनसंबंधु^३ देयावा :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “साधें हो : नेणौनि जरि ऐसें मागीतलें : जरि जाणतीति तरि काइ मागतीति ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “देइजैल^४ हो : साधें हो :” “हो कां जी :” मग स्त्रीचरणां लागलीं : ॥

२०१ अन्यवार्तानिषेध निरूपण*

[डोमेग्रामीं अवस्थान : भटादिक अन्यवार्ता करीत होते : यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “अन्यवार्ता न कीजे : अन्यवार्तेपसि निद्रा चांग : वरि निद्रा कीजे : परि अन्यवार्ता न कीजे :” ऐसें निरूपण केलें : “हो कां जी :” म्हणौनि अवघे श्रीचरणां लागले : ॥

मग एकु दीं पाठक आणि भट तर्कट धर्मवार्ता करीत होते : मां प्रतिज्ञा सारूं लागले : एकमेकां नोकीती : जें ‘तुज काइ येत असे ?’ तव गोसावी तेथ बीजें केलें : मग तेहीं दोघीं पुर्ववृत्तांत सांघितला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आगा वानरेया : पाठेया : सुख : श्रेय : श्रृंगारू : इयें तीनि नाहीं ते काइ गा गोष्टी ? तें अरण्यरुदन कीं :” ॥]

२०२ अधीत शास्त्र निरूपण*

[डोमेग्रामीं अवस्थान : उंचमढीं भटां निरूपण करितां भटीं म्हणीतलें : “जी जी : मज हें धरवे ना :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हें अधीत शास्त्र कीं गा : हें होउनि कव्हणाचें घर न रोगे : आपणचि याचें घर रिगीजे : एयां आपणपें दीजे तरि हें आपणपें दे : घेइजे : घोकीजे : मग काळेंकरौनि उपयोगा जाये : आतांचें तव ऐसें घेपे : पाठीं अनुभवे जाणाल : हें वचन : हा वचनार्थु : वचन जाओं नेदीजे :” ऐसें निरूपण केलें : भटीं म्हणीतलें : “हो कां जी :” म्हणौनि श्रीचरणां लागले : ॥]

२०३ ज्ञानभक्तिवैराग्य निरूपण*

[डोमेग्रामीं अवस्थान : भटीं पुसिलें : “जी जी : ज्ञान : भक्ति : वैराग्य : एके मोचकें : एके अमोचकें : तरि मोचक तें एथीचें : आणि अमोचक तें अन्य महात्मेयाचें : तें एथिचीया साजात्य कवणें धर्मे असे पां ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “विकल्पतुटी अन्य महात्मेयासि साजात्य :” “हो कां जी :” ॥]

३ (हीबी.) ने. कांहीं ऐसें जाणा ना ? ” गो. कांहीं ऐसें नेणा ? ४ य. पुनर्दर्शन होआवें जी.
५ य. होइल.

२०१. * (प्रव. आ. १५१-१५२).

२०२. * (प्रव. आ. १४२-१४७).

२०३. * (प्रव. आमा. २५०).

१ महेश्वर पंडित^०.

२०४ वाराणसी मुक्तिक्षेत्र निषेध*

[डोमेग्रामी अवस्थान : महदाइसीं पुसिलें : “जी जी : दादोस ऐसें म्हणति : जें ‘पुराणीं ऐसें बोलिलें असे : नवखंड जंबुदीप : तयामाजि भरथ खंड : दाहावें खंड वाराणसी : काळभैरवाचेया त्रीशुळावरि उभिलें असे : माहादेवासि ब्रह्मकपाट लागलें : तेव्हेळीं अवधीं तीर्थे हीं डीनला : परि कव्हणीए ठाई न फीटेचि : मग वाराणसीसि फीटलें : ऐसें मुक्तीक्षेत्र तें : मनुष्यां दुर्लभु : हें काइ म्हणावें असे ? परि देवां दुर्लभु : पंचक्रोशामध्ये पडिलेयां कृमीकीटकां गति : ऐसी वाराणसी मोचक : तेथ जावें : ’ ऐसें दादोस निरूपिताति : तरि तें साच जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वाइ : वाराणसी म्हणजे स्वर्गखंड : तेथ विधिनिषेध आति : परि पुण्य पाप नाहीं : ऐसें तयाचेनि सिधातें येताए : ” महदाइसीं पुसिलें : “जी जी : तें कैसें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वाइ : पंचक्रोशामाजि पडिलेयां कृमीकीटकां गति : तरि तेथ विधिनिषेध किमर्थ ? कां पां ? निषेध पाप नाहीं : विधी पुण्य नाहीं : तरि मुचिजे ना : म्हणौनि हें न घडे वाइ : ” “हो कां जी : ” ॥]

२०५ म्हांइभटां संहार निरूपण*

[डोमेग्रामी अवस्थान : एक वेळ म्हांइभटीं पुसिलें : “जी जी : सृष्टीसंहार कव्हणे परी होए ? ” मग गोसावीं संहार प्रकरण निरूपिलें : मग म्हांइभटीं पुसिलें : “जी जी : सृष्टिसंहारीं जैसा मायेसि अधिकार तैसा एरा देवतांसि आति कीं नाहीं ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “भटो : उचेचीया प्रवृत्ती नीचेचा संहार : ” “जी जी : तरि माहासंहारावेगळे कीती संहार असति ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “अवांतरु संहारु एकु आति : तोही संहाराचि सारिखा : तेयाचांही ठाई तम एक आति : ” “जी जी : तो किपर्येंत संहारु होए ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “भूतेंपर्येंत संहारु यातें आवांतर संहारु बोलिजे : ” यावरि म्हांइभटीं पुसिलें : “जी जी : भूतें कवणाचीं ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “अष्टभैरवांचां ठाई पांचै भूतें : तीन्हीं गुण : ” “हो कां जी : ” ॥]

२०६ भटां नाथोबां शास्त्रविषयत्व*

[एक वेळ डोमेग्रामीं उंचमढीं भट : नाथोबा कांहीं शास्त्र बोलत होते : तेथ गोसावीं बीजें केलें : परि गोसावीयांचेया श्रीचरणां लागावें ऐसेंहीं न स्फुरे : मग एर काहीं स्फुरेल ? मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हां गा : हें तुम्हां विषयत्वेचि लागौनि ठाकलें मां : ” ॥]

२०४. * (प्रव. विमा. १३३).

२०५. * (प्रव. विमा. ७६-७८).

२०६. * (प्रव. वि. २३६).

२०७° साभिमानियांचे साभिमानु निरूपण*

[डोंबेग्रामीं अवस्थान : एक वेळ महदाइसीं पुसिलें : “ जी जी : जीव : देवता : परमेश्वर कवणें गुणें विलक्षण ओळखावा जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : जीव देवता सापेक्षा : परमेश्वर निरापेक्ष : जीव देवता साभिमानिया : परमेश्वर निराभिमान : ” यावरि साधीं म्हणीतलें : “ जी जी : परमेश्वर निराभिमानू तरि संसारशत्रुभेण कवणां साभिमानीयांचेयां होआवें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साधे हो : आणिका साभिमानीयांचेयां होआवें : मां एका निरभिमानीयांचेयां होइजो कां : हें तरि निरभिमानू : परि आपुलेयालागुनि साभिमानियांचे साभिमानू : ” ॥]

२०८ बोडी गंगा समान अनुवादु*

[गोसावीयांसि डोंबेग्रामीं अवस्थान : एमळार्जुनातळीं आसन असे : तवं गोसावीयां-पासी कव्हणी एक भक्तिजनें वाद करीत होते : एक म्हणति : “ भागीरथी उत्तम : ” एक म्हणति : “ गौतमी उत्तम : ” यावरि भटीं म्हणीतलें : “ अगा : गौतमी उत्तम : गौतमीचें तें ब्रह्मोदक : आन भागीरथीचें तें क्षेत्रोदक : ” आणि इतुकेनि ते उगेचि राहीले : यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : तुम्हीं महात्मे कीं गा : तुम्हां बोडी गंगा समानचि होआवी कीं गा : ” ॥]

२०९ भटां दुसरेनि अन्यव्यावृत्ति निरूपण*

[डोंबेग्रामीं अवस्थान : गोसावीं भटोवासातें दुसरेनि अन्यव्यावृत्ति निरोपिली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ चैतन्य देवता होए : परि परमेश्वरू नव्हे : चैतन्यविद्या आदिकरौनि सकळाही विद्या अपरा अमोचका बोलिजेति : चैतन्यापर परमेश्वरू पाविजे : तें अच्युत पद बोलिजे : ज्ञान : भक्ति : वैराग्य : एके मोचकें : एके अमोचकें : चैतन्यादि देवतांचीं अमोचकें : चैतन्यफळ आदिकरुनि सकळही फळें च्युतिमंतें : चैतन्यापर परमेश्वरू पाविजे तें अच्युत पद बोलिजे : ” ॥]

२१० तथा पाहालें म्हणणें*

[गोसावी डोंबेग्रामीं निरूपण करीत असति : एकु दीसीं निरूपण केलें : तवं पाहालें : भट वाहीरि आले : तवं पाहालें : मग भटोवासीं म्हणीतलें : “ जी जी : पाहालें जी : ”

२०७. * (प्रव. आमा. ३७).

१ प्रव. मुनिबा : अज्ञात : एकी वासना°.

२०८. * (प्रव. आ. ११५).

२०९. * (प्रव. विमा. ८१).

२१०. * प्रस्तुत लीळा हीबीमु. प्रतीत आहे. येथे ती ना. प्रतीतील अज्ञात लीळेतून (लीळा १०) घेतली आहे.

सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ एथौनि तुम्हां पाहालेचि बहुत : पुरुषांचिये भेटी युगें जाति : ” भटीं पुसिलें : “ ते कैसे जी ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ कव्हणी एकु रावो पुरुषांचिये भेटी नीगाला : आपुला पाइकुपरिवारू पैन्हां राहाविला : आपण पुढारां गेला : तवं पुरुषाची काष्टी^१ लागली असे : ‘ काष्टी^१ विसर्जेल मग मी^२ नमस्कारू करीन : ’ मग काष्टी^१ विसर्जली : मग^३ नमस्कारू केला : अनोज्ञा पुसिली : नीगों बैसला : तेहीं म्हणीतलें : ‘ कें जातु असा ? ’ ‘ ना माझा पाइकु परिवारू पैन्हां उभा असे : ’ तेहीं म्हणीतलें : ‘ तें हें युगचि नव्हे^४ : ’ ” ॥]

२११ देइगांवीं पातळी प्रतीष्ठा : आरोगण

गोसावीयांसि उदयांचा पुजाअवस्वर जालेयानंतरें गोसावीं देइगांवांसि वीहरणा बीजें केलें^१ : तीए देउळीएसि गोसावीयांसि^२ आसन जालें : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ जै या देउळसि उद्यापन केलें^३ तें हें एथ पातळी घालुनि जेविलें : ” ऐसें गोसावीं आउसांपुढां सांघीतलें^४ : मग आउसीं गुरवासि पुसिलें : “ है रे : या देउळसि केतीसें वरीखां जालीं ? ” “ आई^५ : जालीं सें तीनि : ” मग गोसावीं तेथौनि बीजें केलें^६ : आउसें म्हणों लागलीं : “ पांचां^७ सतां^८ वरीखांचा पुरुषु रे^९ : ” ऐसें म्हणत तो कोणटावरि आली : मग गोसावी तेथ उभे राहीले : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ ऐसें न म्हणीजे कीं नाएका : लोकु डांकुली वाए : तरि आपणेयांसि अवीधि होए : ” मग तीएं उगीचि राहीली : ॥

२१२ सरालां गणपति आपैयोप्रति कुष्टधर्म निरूपणें

गोसावीं सरालेयासि बीजें केलें : नरसीहांचां^१ देउळीं^२ पटिसाळेवरि पंचरात्रि अवस्थान जालें : मग एकु दीं गणपति आपैये^३ गोसावीयांसि उपाहारालागि वीनवीलें : गोसावीं वीनवणी स्वीकरीली : मग तयांचां आवारीं गोसावीयांसि मर्दना जाली : मादनें^४ जालें : पुजाअवस्वर जाला : आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला :

१ हीबी. टाळी. एवा. समाधी. २ हीबी. °वीडा अळगवीन : म्हणौनि विडा घेउनि उभा राहीला : तवं दर्शनेचि देहविद्या जाली. ३ हीबी. °वीडा अळगवीला. ४ हीबी. °मां कोठे जासील ? बैस : ” तवं बाइसीं म्हणीतलें : “ तरि ते आमचेचि बाबा होतील : ” गोसावीं मानिलें : उगेचि होते ॥ एक म्हणति : हे लीळा निधिवासां : पुरादित्यीं : ॥

२११. १ यमु. °सरिसी आउसें मुख्यकरुनि भक्तजनें आवधीचि असति. २ यमुहीबी. °चोकी. ३ गोनेयमुहीबी. जालें. ४ हीबी. °गोसावीयांचें प्रत्यासि न येचि : मग गुरुवातें पुसां गेली : ५ हीबी. °आमचे वडील म्हणति पांचसे वरीसें जालीं. ६ यमु. वेसीदारीं माणुसें होती : आउसें तयापासि सांगों गेलीं. ७ यमु. सातास्यां. ८ यमुही. °तीनिसें गुरवें सांघीतलें : दोनि आउसीं आपुलीं घातली : एवा. पांचसें गुरवें सांघीतलीं : दोनि आउसीं घातली : सातास्यांचा).

२१२. १ एवा. °लेपाचां. एवा. °महालक्ष्मीएचां. २ गो. मढीं. ३ गो. आपयोए. ने. °योनि. ४ गो. माजणें.

मग तेहीं गोसावीयांतें वीनवीलें : “ जी जी : माझें कुष्ट गोसावीं धाडावे^५ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथ अनुसरा : मां धाडिजैल^६ : ” “ जी जी : गोसावी ऐसेंचि धाडीती तरि काइ न वचे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तें एथची खावणि कीं गा^७ : ” “ जी जी : मीं अमरी^८ अनि राख सेवीं : तेणें कांहीं होइल ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ प्रतिबंधैल : परि अधीक नव्हे : ” ॥

२१३ माळेकार दृष्टांत निरूपणें*

[गोसावीं निरूपणावसरीं दायंवातें म्हणीतलें : “ भोजेया : आद्यंती दैव : मध्यें पुरुषु : केतुले एक दीस दैव वाट पाहे : मग उदासीन होए : ” यावरि गोसावीं माळेकाराचा दृष्टांतु निरूपिला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कव्हणी एकु माळेकार माळेया-वरि उभा असे : कव्हणी एकु वाटा जातु असे : तेयातें तो म्हणे : ‘ आगा : या वाटा जासी तरि नगरां पुरां पाटणां वरिपडा होसि : ना या वाटा जासी तरि चोरीं नागवीजसि : कां वाघें खाइजसि : ’ या वाटा जाये तरि नगरां पुरां पाटणां वरिपडा होए : ना या वाटा जाये तरि चोरीं नागविजे : कां वाघे खाइजे : तैसे परमेश्वरू विधिअविधीचें ज्ञान करीति : जरि जीवु विधी आचरे तरि विधी इष्टा वरिपडा होए : ना अवीधि आचरे तरि अवीधि अनिष्टा वरिपडा होए ” ॥]

२१४ टाकळीए डो वीसरणें

मग गोसावीं तेथौनि टाकळीएसि बीजें केलें : रानमळां गोसावीयांसि दुपाहारीचा पूजाअवस्वरू जाला : आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : पट्टुडु जाला : उपट्टुडु जाला : मग गोसावीं तेथौनि बीजें केलें^१ : डो नीबोणीचां फाटां राहिला : मार्गी आठवला : वाइसीं म्हणीतलें : “ वाबा : डो वीसरलीयें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : जा गा : तो तेथचि असे : ” भट आले : तवं तेथचि होता : मग घेउनि आले : ॥

५ यमु. फेडावें. गो. दवडावें. ६ यमु. फेडिजैल. ७ यमु. °मग तयाचीया ब्राह्मणीं पुसिलें : “ हा जी अधीक होइल ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : अधीक होअवेया काइ कारण ? सतसंभवीं उणेंचि होइल अंबरी आणि रानसेणीची राख लावा : ” ८ मु. अंबरी.

२१३. * (दृषा. ५० ‘ हा दृष्टांत गोसावीं दाईवाप्रति सराळा नीरोपीला : ’ —दृस्थ. ५०. म्हणून, काही पोथ्यांत आढळणारे त्यावरील पाठवचन व दाष्टीतिक यांसहित या ठिकाणी स्वतंत्र लीळा देखून तो घातला आहे.)

२१४. १ यमु. °तवं गोसावीयांचा तुपाचा डो तो नीबोणीचां फाटां घातला होता : तो तेथचि भटोबास वीसरले : मार्गी आठवला : भटोबास गजवजों लागले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ काइ ग विसरलेति ? ” तीहीं म्हणीतलें : “ जी जी : डो विसरलां : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जाए : नीबोणीच फाटां असे : ” भटोबास गेले तवं—.

२१५ नीवासांहुनि एतां रात्रीं घोगरगांवीं स्वानध्वनी करवणें

मग गोसावीं नीवासेया बीजें केलें^१ : मग गोसावी रात्रीं^२ नीवासेयांहुनि घोगरगांवीं^३ बीजें केलें : गोसावी गांवींचीया आखरापासीं उभे राहीले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कां गा : माहात्मे आले ऐसें जाणवीजे ना^४ ? ” “ जी जी : कैसें जाणउं ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कोल्हेभुंकि करा : ” “ जी जी आम्हीं कोल्हेभुंकि नेणों : सुनेभुंकि जाणों : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तरि सुनेभुंकि करा : ” इतुलेनि^५ ते आवघे भुंकुं लागले : तें माहारवडांचीं सुनीं : गांवांआंतुलीं सुनीं भुंकों लागलीं : इतुलेनि गांवां-आंतु^६ खळबळिलें : पाइक आले : अवघा गाउं बळकाविला : मग गोसावीं गाउं उजिवा घालुनि अग्निष्टिके बीजें केलें : तेथ गोसावीयांसि पूजाअवस्वरु जाला : मग पस्यात पाहारीं गोसावीं प्रस्नेया बीजें केलें : प्रस्नेयो सारुनि गोसावीयांसि सोंडियेवरि आसन जालें^७ : गोसावीयांसि चरणक्षाळण जालें : मग भीतरि पुजाअवस्वरु जाला : मग भक्त-जनांतें रीगतां नीगतां : गावींचां माहाजनीं देखिलें : मग आले : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : “ जी जी : गोसावीं एथ केधवां बीजें केलें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ रात्रीं : ” “ जी जी : रात्रीं येथ पाइक आले होते जी : गोसावीं एथ बीजें केलें म्हणौनि आमचा गाउं वांचला जी : ” मग गोसावीं भक्तजनांची वास पाहुनि इक्कीत^८ हास्य केलें^९ : ॥

२१६ असक्तां सुश्रूका विधी निरोपणें

उंचमढीं माहात्मे एक असक्त होते : एकु दीं उदयाचा पुजावसर जालेयानंतरें गोसावीं वीहरणा बीजें केलें : नावेक आसन जालें : आणि गोसावीं लवकरीचि बीडारा बीजें केलें : उंचमढांतु पडीताळावेया गेले : तव तेहीं म्हणीतलें : “ जी जी : मीं ताहानां मरतु असे : ” म्हणौनि आंजूळी बोडवीली : गोसावीं भटाची वास पाहीली : भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : गोसावी आम्हांपुढां कांहीं सांघतीचि ना : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां गा : तुमतें एथौनि म्हणावें : मां तुम्हीं करावें : कीं हें तुम्हांसीचि स्फुरावें ? ” मग गोसावीं तेयां पाणीं पेओं सुदलें : ॥

२१५. १ (गोनेहीबीपंयमु). २ (गोनेहीबी). ३ यमु. बाह्य प्रदेशीं. ४ यमुही. °भटीं म्हणीतलें :- ५ अ. जाणों. ६ यमु. °भटोबास मुख्यकरुनि. ७ यमु. °चेइरें जालें : गजबजों (य. खळबळुं) लागलें : ८ यमु. °दंतघ्रावन करीताति तव गावीचे माहाजन आले : गोसावीयांसि— ९ (यमुगोनेहीबीपं). १० एवा. एक म्हणति : गोसावीं एथौनि टाकळीए बीजें केलें : मग गोसावीं घुमनदेवासि बीजें केलें : तेथौनि मग डो आणावेया पाठवीलें :

२१६. १ मागे उत्तरार्ध लीळा १९२ वरील टीप पाहा.

भटी पुसिलें : “ जी जी : महात्मेयाचा औषधेंवीन रोगु न वचे तरि ओखद घेओं ए :
ऐसें काहीं आति ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कव्हणी एकु हिरडा बेहाडा दे तरि ना न
म्हणीजे^२ : ” ॥

२१७ बाइसांचे लखुबाइसीं पाए धुणें

एकु दीं बाइसें दुपाहारीं नीजेलीं होतीं : लखुबाइसें आलीं : बाइसांचे पाए^१ वजरी
लाउनि धुतले : वाडुवेळु : माखिले^३ : मग बाइसें उठीलीं : “ बाबा : लखुबाइयां पाए
कैसे बरवे धुतले : माखिले : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : तें केलें काइ तेथ ? तें केलें
एथ^३ : तुमचे पाए धुतलेया तयां केसणें गोमटें जालें : ” ॥

२१८ पोगीफळ द्रीस्टांतु कथन

एकु दीं गोसावीयांसि भीतरीला ओटेयावरि आसन असे : आउसें झाडितें होतीं :
तवं पोफळ पडलें होतें : तें घेतलें^१ : “ जी जी : स्वामीं जगंनाथा : एथ पोफळ पडिलें
होतें : ” म्हणौनि आसनावरि^२ ठेविलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ नाएका^३ : समर्थतिं
दासी बटकी असति : मग तीयें आसु दाम घालुनि पाहाति : हें भिक्षु माहात्में : तरि
हें कवडा पोफळ घालुनि पाहें : ” ॥

२१९ पन्हीवां भोक्षांनत्यागीं मंडळीका सीक्षापण

एकु दीसीं नाथोबा जेवीलें : मग खरकोटीया पन्हीवां झाडीलीया^१ : गोसावीयांसि
उदयांचा पूजाअवस्वरु जाला : आरोगण जाली : गुळुळा जाला : बीडा जाला : पट्टु
जाला : उपट्टु जाला : मग गोसावीं लघुपरीहारा^२ तया पन्हीवेयाकडे बीजें केलें :
सरीसे नाथोबा असति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मंडळिका : हें भोक्षांन कोणें गा सांडीलें ? ”
“ जी जी : मीयां एथ झोळी झाडीली : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां गा : ऐसें आनु आनु^३
सांडावें ते काइ तुमचे दाइ ? आपणेयां लागे तेंच मागिजे कीं : तुम्हीं माहात्मे कीं
गा : महात्मेनि आपुलें सीत मुंगिए आदिकरौनि नेवों नेदावें^४ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें :

२ (प्रव. आ. १९३).

२१७. १ गोनेयमु. °बरवे. २ यमु. चोपडीले. ही. °तळहातीतें होतीं. ३ (हीबी.).

२१८. १ ही. देखिलें. २ यमु. श्रीकरीं दीघलें. ३ यमु. °सदर्यांसि दासी बटकीची परीक्षा
(य. परियावो) पाहावेया कवडे पोफळे घालीति : तीयें देखति : आणौनि देती : विश्वासु होए :
तयातें राहावीति : एरातें दवडीति : तैसें तुम्हां केलें नायका : ॥

२१९. १ मु. सांडीलीया. ने. दाटिलिया. २ यमुहीने. लघुपरीश्रया. ३ नेमु. आनु आनु.
गोय. अनुअनु. ४ (प्रव. आमा. २११).

“ हां गा : हैं भीक्षान्न कीं : हैं पवित्राचें पवित्र कीं : वेंचा एं सीतें : ” मग वेंचुनि भीतरि घेतलीं : ॥

२२० भिक्षात्रीं अमृत निरूपण*

[तैसेंचि गोसावीं महाद्वारा बीजें केलें : तेथ भटीं पुसिलें : “ जी जी : गोसावी भिक्षान्न वायां जावों नेदीति : तरि भिक्षात्रीं ऐसें काइ असे जें वायांचि जावों नेदावें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : भिक्षात्रीं सवावो पळ अमृत आति : ” भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : कव्हणी अमरां न देखों : नाइकों ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : जेणें कर्मफळ चुके तें अमृत : एर तें अमृत नव्हे कीं : ” “ जी जी : तें काइसेनि चुके ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हिंसा : अन्यधर्म : विखो न सेवीति जो भिक्षान्न सेवी तोचि अमृत होए : हिंसा न कीजे तेणें नर्क चुकती : अन्यधर्म न कीजे तेणें स्वर्ग चुकती : विखो न सेवी तेणें कर्मभूमी चुके : भिक्षान्न जेवी तेणें मोक्ष चुके : आणि नीत्यविधी : नीमित्यविधी योग्यता होए : ” “ हो कां जी : तरि पळ म्हणिजे काइ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पळ म्हणिजे पाद : चौथेया विभागातें म्हणीतलें : ” “ हो कां जी : ” ॥]

२२१ डोंबेग्रामुनि नीधिवसां : चाचळमुदीं आसन†

एकु दीं गोसावीयांसि रात्रीचा पुजाअवस्वरू जालेयानंतरें आरोगण जाली : गुळुळा जाला : फोडी उल्लगवलीया : मग गोसावीं आंगणां बीजें केलें : पोठ ऐसें चांदिणें पडत असे : गोसावी वेढे करीत असति^१ : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ चांदिणें निकें ना गा ? ” “ जी जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसिये चांदिणां ग्रामांतर कीजे तरि काइ ? ” “ जी जी : कीजे तरि कीजे आणि काइ : ” “ तरि बाइसांकरवि^२ आइत करवा : ” मग वाइसांकरवि आइत करविली : मग बाइसीं कणीकीचें पोतें : तांदुळांचें पोतें : एकवट वाठुजगां^३ घातलें : एक पोतें : गोसावीयां चोरीयां आवघेयां भक्तजनांहातीं एकएक दीधलें : मग गोसावीं बीजें केलें : गोसावीयांसि चांचळमुदीं^४ तीये चौकीं आसन जालें : बाइसीं चरणक्षाळण केलें : गुळुळा जाला : वीडा जाला : ॥

५ (प्रव. आमा. ६३).

२२०. * (प्रव. आमा. २१२).

२२१. १ यमु. प्रतीत “ मार्गी चाचरमुदी चौकीं आसन जालें : बाइसीं चरणक्षाळण केलें : गुळुळा. वीडा : ॥ ” एवढेच आहे. त्यानंतर त्याच लीळेत, यापुढची ‘ भटा अभयदान ’ ही लीळा अंतर्भूत केलेली आहे. प्रस्तुत अ. प्रतीतील हीच लीळा याच प्रतीत पूर्वी १६२ वी लीळा म्हणून आलेली आहे. गोनेही. प्रतीतही ती अशीच पुनरुक्त आहे. २ अगोने. † एक म्हणति पूजाअवस्वरू जालेयानंतरें आंगणा बीजें केलें : मग वेढे करिताति. ३ हीबी. † करवा मात्रा. ४ गोने. वळवट : ५ गोनेहीबी. चांचरमुदीं.

२२२ तथा वीजापनीं भटा अभयेदान

मग भटीं गोसावीयांतें वीनवीलें : “ जी जी : नीवासेया जायें : कीं एतां जातां हा ठाओ पावें : आणि भीयें^१ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हीं कां गा भीया : यें तुम्हां आपणपेयां न दखवीत कीं : जरि हांन भीयाल^२ मग कें रीगिजैल ? ” मग गोसावीं तेथौनि बीजें केलें : मग नावेक गोसावीयांसि चौवारां आसन जालें : गोसावीयांसि गुळुळा जाला : बीडा जाला : मग गोसावीं तेथौनि बीजें केलें : ॥

२२३ कुसमेस्वरींहुनि मंडळीकु पुढां पाठवणें

मग गोसावीयांसि कुसमेस्वरीं आसन जालें : चरणक्षाळण बाइसीं केलें : गोसावीयांसि विडा जाला : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मंडळिका : तुम्हीं बडुवेयांचेया^१ घरा जा : कुंचीटाळें मागा : महु उघडा : महु चोखटु करा : ” “ हो कां जी : ” मग^२ नाथोबा बडुवेयांचेया घरा गेलें^३ : नाथोबायें कुंचीटाळें मागीतलें : महु उघडिला : घागरि मागीतली : महु आंतुबाहीरि धुतला : कापडें अवघा महु दाटिला^४ : मग सांघावेया आले : मग गोसावीं बीजें केलें : पुर्वामुखें मढीं : पुरादित्याचां^५ : गोसावीयांसि अवस्थान जालें : दखीणीले भींतीसीं पुर्वपसीम ओटा^६ : मां नावेक पांकुळियांची घाणि होती : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुपाभाताचा धुपु दावा : ” मां तुपाभाताचा धुपु दाविला : मग^७ घाणि गेली : ॥

२२४ निवासां पुरादित्तीं अवस्थान ॥ रात्रीं सपरीवारीं आरोगण

मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ^१ : असे तें वेचा : न पुरे तें बडुवेयांतें मागा : अवघेयां-सहीत^२ उपाहार^३ करा : ” “ हो कां बाबा : ” मग बाइसीं बडुवेयांचां घरीं रंधन केलें : गुळमीरीयांचीयां^४ पोळीया : तांदुळ वेळिले : चौवणी^५ एकवाट वेळिलीं : काइ साकवती केली तें नेणिजे : मग अवघा उपहार मढासि आणिला : मग भट हाटासि गेले : पुजाद्रव्यें आणिलीं^६ : मग गोसावीयांसि पुजाअवस्वर जाला : मग तुप वाइसीं

२२२. १ गोते. बीहें. ही. बीहें. यमु. °रात्रीं कां दुपाहारीं. २ हीबी. °तरि मग एहीं कें—

२२३. १ अ. °यांच्या. यमु. °यांचां. २ नेही. °नाथोबा पुढां गेले. ३ (यमु.). ४ एवा. झाडिला. ५ अ. °दित्याचां. ६ हीबी. °ओटयावरि गोसावीयांसि आसन : तव चाचड खावों रीगाले : बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : चाचड खाताति : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुपाभाताचा— ७ हीबी. °ते गेली :

२२४. १ यमु. °तुमतें सामग्री असे तेतुकी वेचा. २ एवा. °समवीत. एवा. °पुरतें. ३ एवा. रंधन. ४ अ. °यांच्या. ५ यमु. चौवणीची क्षीरी केली (राभे. वेळिली). °हीबी. गुळवणीयें वळवट वेळिलें : काइसयाचें कालण केलें तें नेणीजे. ६ अगोते. °एक म्हणति बाइसातें उरलीं होती.

बडवेयांतें मागीतलें : मग गोसावीयांसि सपरीवारीं आरोगण जाली : गुळळा जाला : वीडा जाला : मग गोसावीं आंगणां बीजें केलें : तवं वीवळलें^१ : मग तैसेंचि गोसावीं प्रस्नेया बीजें केलें : प्रस्नेयो सारुनि गोसावीं पटिसाळे बीजें केलें : पटिसाळेवरि आसन जालें : मग बाइसीं पुजाअवस्वरिची आइति करुं आदरिली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : एथ धुपार्तीचि करा : ” “ हो कां बाबा : ” मग बाइसीं धुपार्ती : मंगळार्तीचि केली : ॥

मग भक्तजनांतें रीगतां नीगतां गांविचां माहाजनीं देखिलें : वामन मतिवीळास : अवघे भक्तजन आले : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : गोसावीयां-जवळि बैसले : “ जी जी : गोसावीं एथ केधवां बीजें केलें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें एथ रात्रीं आलें : ” तवं वामन मतिवीळासीं म्हणीतलें : “ जी जी : आम्हीं रात्रीचीयाही पुजाअवस्वरा चुकलों : आणि आतांचीयाही चुकलों : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : पुनरपि एथ धुपार्ति करा : ” मग मागुति बाइसीं धुपार्ति : मंगळार्ति केली : तेहीं दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : ॥

२२५ गोळकहोडें भटां पराजयो करणें

एकु दीं गोसावीयांसि उदयांचा^१ पुजाअवस्वरु जाला : गोसावी^२ आसनीं उपवीष्ट असति : गोसावीयांसि कोणें नेणों नारेळाचा गोळा दरीसनां केला होता : तो गोसावी-यांचां स्त्रीकरीं असे : भट क्षौर^३ करुनि आले : गोसावीयांजवळि बैसले असति : सर्वज्ञें म्हणीतलें^४ : “ वानरेया : हा गोळा तुम्हीं डोइए एकें घायें हाणौनि फोडाल गा ? ” “ पाहों जी : ” म्हणौनि घेतला : आणि म्हणीतलें : “ फोडीं तरि काइ ? ” “ तरि तुम्हींचि घेया : ” “ जी जी : न फुटे तरि काइ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तरि आवघेयां सरीसा भागु : ” “ हो कां जी : ” भटीं तो डोइए हाणीतला : फुटला : परि वेगळा नव्हेचि : मग डोइएसि रगडों बैसले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां पोरा : न फुटेचि : मां^५ कां लकरीतासि : ” म्हणौनि स्त्रीकरें हातीं धरिलें : मग गोळा स्त्रीकरीं घेतला : “ वाइ : वीभागु करा : ” मग बाइसें वीभाग करुं लागलीं : ते रुठों लागले : “ जी जी : माझी

७ यमु. पाहाट जाली : य. पाहाट जाली : भटोबासीं म्हणीतलें : “ जी जी : पाहालें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां गा : तुम्हां एथौनि पाहालें बहुत : मां पुरुखाचीया जवळीका युगें गेलीं : ” पुरुषाची गोष्टि सांगीतली : °हीबी. °पाहालें : हे लीळा एथ. (मागे उत्तरार्ध लीळा २१० पाहा.)

२२५. १ यमु. दुपाहाराचा. २ ही. मग माहाजन गेल्यांउपरि गोसावी आसनीं उपविष्ट असति : तेहीं नारीयेळाचा गोळा— ३ यमुने. क्षेउर. गो. खेउर. एवा. भिक्षा. ४ अगोयमु. (मीयांबा. “ वानरेया : हा गोळा तुम्हीं डोइए हाणौनि फोडा तरि तुम्हींचि घेया : ” “ जी जी : न फुटे तरि काइ ? ”) ५ अ. हो कां. ६ यमु. °कालकेलें होतें : होड हारवीली : °हीबी. °आतां कां तळतळितसि : एवा. °कां रगडीतासि.

डोड दुखवली : मजही आवघेयां सरीसा भागु ? ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : यासि दुसरा भागु ओपा : ” मग भटां दुसरा भागु दीधला : ॥

२२६ पुरादित्यामागां हातगुंडां भटां पराजयो करणें

एकु दीं गोसावीयांसि उदयांचा पुजाअवस्वरु जालेयानंतरें : गोसावीं पुरादित्या-मागां^१ बीजें केलें : तेथ उभे जाले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : एणेंसी^२ पैलाडि होडा गुंडा घालाल गा ? ” “ जी जी : घाली तरि काइ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तरि हें तुम्हांसि आनंदु देइल : ” “ न घलवे तरि काइ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तरि तुम्हीं^३ एथचें सेवादास्य करावें : ” बाइसें गोसावीयांसि वेंचवेंचुं गुंडे देति : भक्तजन भटां वेंचवेंचुं गुंडे देति : मग गोसावीं अवलीळा गुंडा^४ घातला : तो पैलाडि पडला : भटां घातला : तो पाणियांतु पडला : ऐसा भटांचा गुंडा वांवां दों आरुता पडे : वांवां एका आरुता पडे : हातां दों आरुता पडे : परि गोसावीयांचेया^५ सरिसा न पडे : मग बाइसीं म्हणीतलें : “ आतां पुरों दीजो : बाबा : स्त्रीकरु दुखवैल : ” मग गोसावी न घलितीचि : ॥

२२७ उर्णपटानएनीं मार्कंडा चोरी प्रकटीए करणें

प्रसनाएक^१ द्वारावतीए निगाले^२ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ प्रसेया : मार्कंडातेहीं^३ द्वारावतीए नेया गा : ” “ जी जी : वाटे भीक्षा नाहीं : ब्राम्हणाचें गांव नाहीं : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ याचाही भगवा करा : ” “ हो कां जी : ” मग तेयाचे^४ संन्यासी केले^५ : मग बाइसीं म्हणीतलें : “ भास्करा : या दोनि आसु घेया : मग दों आसुंची बाबा लागीनि सोरटी जाडि घेउन ये : ” “ हो कां : ” मग बाइसीं दोनि^६ आसु दीधलीया आठु दाम तेयां वेचावेया दीधले : मग दोघे द्वारावतीए गेले^७ : मग मार्कंड मासां दों मागुते आले : गोसावीयांसीं दरीसन जालें : मग बाइसांपुढां सांघों लागले : “ काइ बाइ अमुकीए ठाइ चोर उठिले : तेंथ नागवीलों : मारीजत चुकलों : वांचलों : ” बाइसीं म्हणीतलें : “ जाओं दे : तुं वांचलासि तें निकें जालें : बाबाचेनि प्रसादें आमतें काइ उणे असे ? ” मग बाइसीं तयांसि कांहीं पांगुरावेया दीधलें : मग मार्कंडीं तीया दोन्हें आसु : ते आठै दाम : पन्हैएपासि^८ पुरिलें : ॥

२२६. १ अय. पुरादित्या. २ अगोहीबी. एथोनि. ३ एवा. तुवां. ४ (नेहीबी.). ५ अ. गोसावीयां

२२७. १ अगो. मार्कंड आणि प्रसनाएक. २ यमु. मार्तंड म्हणति : “ परसनाएको : मी एइन. . सर्वज्ञें म्हणीतलें— ३ ने. तेयातें. ही. भागीरथीचा. यमु. मार्तंडाचे. ४ (गोनेयमु.). यमु. “ मग बाइसीं गोसावीयांसि पुसिलें : “ बाबा : सोरठीची जाडि आणवुं ? ” गोसावीं मानिलें : सर्व म्हणीतलें : “ मार्तंडा हातीं द्या : ” मग बाइसी— ५ यमु. एकि आसु : तीनि दाम वेचावेया— ६ य. मार्तंड द्वारावतीए सांडिले. ७ यमुपं. वल्हेपासि. हीबी. वल्हेबुडी. गोने. पन्हैपासि

मग एकु दीं सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वाइ : मार्कंडु एथ माउंदीं न करी ?” “वावा : काइसेन करील ? वापुडें नागवलें : कांहीं आति ना : कांहीं मीळैल मग करील :” मग गोसावीं मार्कंडातें म्हणीतलें : “मार्कंडा : तुम्हीं एथ माउंदीयें न करा तें काइ ?” “जी जी : कांहीं नाहीं : माउंदीयें काइसेन करूं ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “कांहीं बीटी खांड नाही ?” “ना जी : नाही :” “दाम च्यारि नाही ?” “ना जी नाही :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तुमतें असे तें एथौनि घेइजो ?” “हो कां जी : घेइजो :” मग गोसावीं बीजें केलें : तीए पन्हैकडे^{१०} : सरीसैं भट होते : गोसावीं स्त्रीचरणिचेनि आंगुठेनिकरुनि^{११} ऐसैं उकरिलें : पीसवी नीघाली : गोसावीं पीसवी स्त्रीकरीं घेतली : मग गोसावी मढासि आलें : मग गोसावीं दोन्हीं आसु वाइसांकडे घातलीया : “या घेया तुमचीया आसु :” म्हणौनि गोसावीं वाइसांकडे पीसवी टाकिली : “हे तुमची पीसवी होए ?” मग बाइसैं पीसवी सोडुनि पाहाति : तवं तीयाचि आसु : तेचि आठै दाम देखिले : “होति : बाबा :” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : ऐसा असे तुमचा मार्कंडु : हा निका नव्हे : हा दवडा :” मग बाइसीं घागरा बांधला : ते उगेचि राहीले : ॥

२२८ म्हांइंभटगमनीं प्रसंसा

म्हांइंभट राजकार्यासि^१ निवासेंयासि आले : भट वीळचांचेया पुजाअवस्वरालागि पुजाद्रव्यें आणावेया गेले : तवं हाटवटीये म्हांइंभट भेटलें : म्हांइंभटीं भटांसि नमस्कार केला : आणि म्हणीतलें : “गोसावी कवणि ठाईं राज्य करिताति ?” भटीं म्हणीतलें : “गोसावीं एथ बीजें केलें असे :” “कवणीं ठाईं असति ?” भटीं म्हणीतलें : “पुरादिती^२ :” “हो कां : मीं कांहीं राजकार्या आलां असे^३ : मग मीं गोसावीयांचेया दरीसनां एइन :” मग भट पुजाद्रव्यें घेउनि आले : मग भट गोसावीयांपुढां न संगति : नावेंकु भटीं पुजेसि उसीर केला : वाट पाहीली : परि न एतीचि : मग गोसावीयांसि पुजाअवस्वर जाला : आरोगण जाली : गुळळा जाला : गोसावीयांसि फोडी ओळगविलीया : बीडीया करुनि देताति : गोसावी वेढे करिताति : मग सांगीतलें : “जी जी : गोसावीयांचा म्हांइंया मघां मज हाटवटीएसि भेटला : परि गोसावीयांचेया दरीसनां नैएचि :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एइल तै तोचि एओं जाणैल कीं गा :” ॥

८ यमु. १ अर्ध खांड (शोध : धारण). ९ (गोनेहीबीयमु.). १० गोने. पव्हे— यमु. वल्हेटेयापासि.

११ यमु. दाखवीलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एथ खणा :” (ही. उकरा) : मग भटीं उकरीलें : पीसवी नीगाली :—.

२२८. १ य. राज्य. २ अ. दैती. य. दैत्यां. हीबी. दित्यां. ३ ने. तें सारिन. हीबी. आराउनि गोसावीयांचेया—.

२२९ म्हाळसीभुवनों बडुवीं पुजा .

गोसावीयांसि उदयांचा पुजाअवस्वरु जालेयानंतरें गोसावीं म्हाळसीचीया देउळासि वीहरणां बीजें केलें : रीगतां डावेया हाता खातें : तेथ^१ गोसावीयांसि आसन जालें : बडुवीं गोसावीयांसि एतां देखिलें : तांवकळस^२ भरुनि आणिले : मग आधीं ताटीं गोसावीयांसि चरणक्षाळण केलें : मग उरलेनि पाणीयें^३ देवतेसि तर्पण केलें : आधीं बरवी पुजा गोसावीयांसि केली : मग उरलेयां पुस्पांची^४ पुजा देवतेसि केली : गोसावीयांसि धुपार्ति : मंगळार्ति केली : अवधीं वाजंत्रें वाजवीलीं : मग^५ परिएळें देवातें ओवाळिलें मग म्हाळसी वोवाळिली : ऐसी पुजा स्वीकरिली : गोसावीं मग मढासि बीजें केलें : ॥

२३० माडावरौनि सीपणें अवळोकणें

एकु दी^१ गोसावीयांसि उदयांचा पुजाअवस्वरु जालेयानंतरें गोसावीं म्हाळसीचीया देउळासि बीजें केलें : वीहरणासि : दखिणिले दारवठांचां माडीं पहीलीए खणावरि^२ : गोसावी उभे राहीले^३ : तळीं सीपणें खेळत असति : माहामघीए तै तेथ सिपणें होए : कव्हणी पानें घाली : कव्हणी नार्येळें घाली : कव्हणी थाळे तांबीयें घालीति : गोसावीयांसि अवळोकुं सरले^४ : थाळां गोसावीं पुडुवाटुवा तेथ रीचवीला : मग तेयातळीं होते तेहीं पानें पोफळें झेलीलीं : मग गोसावीं मढासि बीजें केलें : ॥

२३१ साधांसि म्हाळसी पांहां पाठवणें

गोसावीयांसि उदयांचा पुजाअवस्वरु जाला : गोसावीं म्हाळसीचीया देउळासि बीजें केलें : मग गोपाळाचां देउळीं^१ दारा उतरिलीकडे आसन जालें असे : गोसावीयांचेया दरीसनां साधें आलीं असति : तीयें गोसावीयांजवळि बैसलीं असति : सर्वजें म्हणीतलें : “ साधें हो : तुम्हीं म्हाळसी देखिली ? ” “ ना जी : नाहीं : ” “ तरि पाहा जा : ” “ हो कां जी : ” गेलीं तवं तीएचे अळंकार फेडिले असति : न्हवण^३ करावेया : ऐसी देखिली : आणि आलीं : सर्वजें म्हणीतलें : “ साधें हो : म्हाळसी देखिली ? ”

२२९. १ एवा. चौकीं : एवा. गरुडारां (गो. गरुडाळां) २ यमु. उदका भरुनि. ३ यमु. उदकें. ४ य. फुलांची. ५ अ. परिवारु देवतें ओवाळिली : मग— यमु. परिवारु देवते ओवाळीजति तैसी म्हाळसा—.

२३०. १ यमु. सीमुगेयाचां दीसीं वीळीचां गोसावीं म्हाळसेचेय देउळा बीजें केलें. २ यमु. खणीं दोहीं बाळाणेंसी आसन जालें : ३ य. सीमुगां दारवठेयापुडें पेखणें होत होतें : मग सीपणें जालें : आवघे खेळों लागले : कव्हणी पानें घाली :— ४ (पुढील भाग अपनं. प्रतीत एकी वासना म्हणून दिल्या आहे. मुहीबी. मधे मुख्य लीळेचाच तो भाग आहे.)

२३१. १ यमु. चौकीं. प्रवा. उतरीलीए रवणीवरि आसन—. २ ने. न्हाण.

“जी जी : देखिली” “कैसी असे^३ ?” “आहे काळीमीटीकी^४ : सर्वज्ञं म्हणीतलें^५ : तुमते कोणहीं पुसैल : तयापुढें काइ ऐसी सांघाल ? एकु वेळु पाहा जा :” “हो कां जी :” मागुतीं गेलीं : तवं स्त्रीघार केला असे ऐसी देखिली : मग आलीं : मग गोसावी पुसिलें : “साधें हो : म्हाळसी देखिली ?” “जी जी : देखिली :” “कैसी असे^३ ?” “पाटाउं साउलें नेसली असे : पाटाउं चोळी : कांकणें कळावीया : सोनेयांचीं तानवडें^६ : भवरीया : भांगटीळा : नाकीं मोती^७ : जी जी : ऐसी देखिली :” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “आतां होए :” ॥

२३२ वाळहुंटीं साइंभट^८चीं कदंळीफळें आरोगण

गोसावीयांसि उदयांचा पुजाअवस्वरु जालेयानंतरें मग म्हाळसीचीया देउळाकडें बीजें केलें : मग वीहरण सारुनि गोसावीं पसीमीले दारवटेनिहुनि बीजें केलें : तोचि घाटु गोसावी उतरले : तवं राया एकाचे आंघोळी^१ साइंभट^२ दांडीए बैसौनि : वरि स्त्रीगीरि^३ ऐसे देवतेसि जाताति^४ : गोसावीयांतें एतां देखिलें : आणि दांडीएखालीतें उतरले : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : गोसावीयांसि ओलीचें आसन रचिलें : गोसावी आसनीं उपवीष्ट जाले : मग गोसावीयांवरि स्त्रीगीरि^५ धरिली : गोसावीयांतें आरोगणेलालि वीनवीलें : गोसावीं वीनवणी स्वीकरीली : मग हडपीयां धांवंडीलें^६ : हाटुनि केळेंसाखर आणिली : मग गोसावीयांसि आरोगण दीधली : गोसावीं तीनि केळें आरोगण केली : मग गोसावीयांसि गुळुळा जाला : वीडा जाला : मग गोसावीं मढासि बीजें केलें : ॥

२३३ यात्राहाटीं ग्राहीकवेखुस्वीकार

एकु दीं गोसावीयांसि उदयांचा पुजाअवस्वरु जाला : गोसावीयांसि सकाळीं आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : मग गोसावीं आंगीटोपरें केलें : गोसावीं ग्राहीकवेखु स्वीकरीला : भटोवासाचां हातीं पुडुवाटुवा : गोसावीं पव्हेयाआंतु बीजें केलें : हाटवटीए बीजें केलें^१ : गोसावीं दुसीयांचेया पसारेया बीजें केलें : “या^२ जी :” म्हणौनि

३ (यमु.). ४ यहीबी. °बीटकी. पं. आहे बीटकी बोखटी. ५ यमु. °तैसें नव्हे कीं : एक वेळु जा : गावां जाल : तुमते पुसती : ‘म्हाळसि कैसी असे ?’ म्हाळसी ऐसी ऐसी सांघाल : एक वेळ पाहा जा :” ६ यमु. °वरवे आंदु पाएवटे : भांगटीळा— एवा. मुखवटें : भवरिया : फुलें : राखडी : सीसफुल ऐसी घवघवीत देखिली. ७ यमु. °डोइए मुगुटु.

२३२. १ यमुनेगो. °आंघोळीए. हीबी. पुरोहीतु. २ मुपं. साइंदेव. ३ यमु. छत्र. ४ यमु. °उदयाचेया पाहारा एका : तवं वाळवंटीं (मु. वाळहुंटीं) गोसावीयांतें—. ५ य. छत्र धरिलें. मु. अनुकारें छत्र धरवीलें : ६ यपं. धाडीलें.

२३३. १ यमु. °वाळवंटीं हाटवटीयां (य. हाटवटीयांचे) पसारे मांडिले असति : २ यमु. एइजो.

गोसावीयांसि आसन घालीति : गोसावी आसनीं उपवीष्ट होति : गोसावीयांसि वीडां
 ॐळगवीति : गोसावीं धारण चर्चीति : गोसावीं^१ हातासन करीति^२ : गोसावीं
 आवघेंचि घेति ऐसे दीसति : मग बीजें करुनि आणिकी ठाई ग्राहीकी करीति : मग
 आणिकी ठाई करीति आणि गोसावी बीजें करिति : कापुर : कस्तुरि : सडक : चवर :
 पाटाउं : मोतीये : उंचनिच सकळै : दीसु मावळे : तवं आवघेया हाटा संबंधु दीधला :
 मग मढासि बीजें केलें : ॥

२३४ देवतायात्राआकर्षणीं सर्व वेवस्था कथन

एकु दीं^१ गोसावीयांसि उदयांचा पुजाअवस्वरु जालेयानंतरें गोसावीं वीहरणां बीजें
 केलें : नदीचीये पसीमीली घाटीं : देउळीएपुढां गोसावीयांसि आसन जालें : तवं
 म्हाळसी पव्हा^२ अपार आला असे : यात्रा थोरि भरली असे : गोसावीं यात्रा अवळोकिली :
 आणि बाइसांची वास पाहीलीं^३ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : एथौनि यात्रा मोहरिजैलं^४
 तरि मोहरैल : परि म्हाळसी थोटावली ठाकैल : ” “ मोहरिजो^५ कां वाबा : ”
 सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : एथौनि जरि अवेवस्था होआवी तरि वेवस्था कोठौनि
 होआवी ? ” ॥

२३५ माहात्मेयां दीवाळी सणु करवणें

दीवाळीचीए अवसेचीए एरी दीसीं रात्रीं बाइसीं गोसावीयांसि मर्दना दीधली :
 मादणें^१ घातलें : गोसावीयांसि वस्त्रें ॐळगवीलीं : गोसावीयांसि चंदनाचा आडा :
 रेखिला^२ : पुजा जाली : गोसावीयांसि बाहिरिली पटिसाळेवरि आसन असे : मग
 गोसावीयांचेया दरीसनां गांवीचे भक्तजन^३ आले : कोण्हीं^४ पाटाउं पासवडी : कोण्हीं^५
 खळिची : कोण्हीं^६ मांजिठी : कोण्हीं^७ ओलिसाउले^८ : न्हाले^९ : टीळे तांबोळें : ऐसे आले :
 दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : गोसावीयांजवळि बैसले : गोसावीं आपुलेयां
 भक्तजनांतें अवळोकिलें : तवं ते पांढरे भुरके : फाटकीं^{१०} पांगरुणें पांगुरले असति : ऐसें
 देखिले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ माहात्मेयां आनंदाची दीवाळी^{११} कां गा करा ना ? ” मग
 गोसावीं आपुले भक्तजन अवघे अवळोकीले : आणि आवघेयां आनंदु संचरला : मग^{१२}

३ ने. ते तेयांसि. ४ यमु. बोलति :

२३४. १ यमु. °विळीचेया पाहारा एका गोसावीं वाळवंटा बीजें केलें. २ मु. पोहा. ३ (यमु.).
 ४ नेपं. मोहरविजैल. ५ नेपं. मोहरवीजो.

२३५. १ गो. माजणें मु. मार्जनें. २ मु. (शोध.) सर्वांगीं भोवरि दीधली : ३ नेहीबीपं.
 महाजन. यमु. ब्राह्मण. ४ यमुनेही. कोण्हां. ५ हीबी. °पांगुरले असति : ६ गो. °जेविले.
 ७ ने. फाळकीं. ८ यमु. °दिवाळी सणु हो (एवा. होआवा). ९ अगो. °करुं ना : हीबी. कां न
 कीजे : १० यमु. °गोसावीयांचे.

गांविचे भक्तजन आपण्यांकडे पाहाति : आणि तयांकडे पाहाति : तवं आपण्यांतें सोच्यां^{११} देखति : तयांतें थोरां^{१२} देखति : ऐसी वाडुवेळु स्तीति भोगिली : ॥

सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ वानरेया : तुम्हांसि कांहीं म्हणीयें असे गा : ” “ जी जी : ” मग भटांसि आठवलें : “ मज देइगांवां वस्त्रें आणुं जावें असे : ” मग अवघेयांचीया स्तीती भंगलीया : मग भट दंडवतें घालुनि देइगांवां नीगाले : मग नीगतां सर्वज्ञं म्हणीतलें :^{१३} “ वानरेया : तुम्हां मार्गी कव्हणी भेटेल : तरि संभाखिजे^{१४} हो : ” “ हो कां जी : ” मग नीगाले : ॥

२३६ पास नीरोपण

गांवीचे^१ भक्तजन^२ आले : ते बैसलेचि असति : गोसावीयांसि आरोगणेंसि उसीर जाला : मग वाइसीं म्हणीतलें : “ वावा : आतां यांसि पाठवणी देइजो नां^३ : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ वाइ : यांसि जे पास लागले असति तेचि यांतें आपसैयाचि नेती : ” स्त्रीकराचा अनुकार : तवं कव्हणाचें भावंड आले : कव्हणाचें लेंकरं आलें : कव्हणाचें नातोंड आलें : “ वा चाल : तुतें आया^४ बोलाविलें असे : ” ऐसें आवघेचि गेले : मग गोसावीयांसि आरोगण जाली : ॥

२३७ पद्मनाभिभेटिकथनीं प्रसंसा

मग भट देइगांवां गेले : वस्त्रें घेउनि एत असति : तवं चाचलमुदेपासि^१ पद्मनाभिदेव जाताति^२ : तयां नाठवेचि : तवं तया वाटा पैलु ठाओवरि भट गेले : मग आठवलें : मग परतलें : मग एकातें पुसिलें : “ हां गा : हा कवणु जात असे ? ” “ हा रेमनाएकाचा पद्मनाभि : ” भटीं म्हणीतलें : “ हे दांडी उभी राहावा^३ कां : ” मग दांडी उभी केली : भट साउमे गेले : भटां हात जोडिले : भटांतें ओळखति ना^४ : भटीं म्हणीतलें : “ मातें ओळखत असा ? ” “ ना मीं नोळखें : ” “ गोसावीयांचां ठाई वानरा एकु आइकीजे कीं ? ” “ ना हो : हो कां : ” “ तो मीं : ” मागुतें हात जोडिले : मग पुसिलें : “ गोसावी कवणी ठाई राज्य करिताति ? ” “ ना नीवासां राज्य करिताति : ”

११ यमु. थोरां. गो. सोच्यां. १२ यमु. सोच्यां. १३ गो. “ वानरेया : तुम्हीं म्हातारी संबोखीजे हो : ” एवा. “ भेटेल तरि संबोखीजे हो ” १४ एवा. संबोखिजे.

२३६. १ यमु. एकु दी ब्राह्मणू एकु गोसावीयांचेया दर्शना आला : वाडवेळु गोसावीयांपासि बैसला होता : गोसावीयांसि आरोगणें— २ नेही. माहाजन. ३ यमु. पाठवणी दीघली : परी न वचेति : ४ पं. आइया.

२३७. १ यमुगोनेपं. चाचरमुदा°. २ यमु. दांडीएवरि आडवा पावो घातला असे : पुढें आसूची वाखारी : ऐसे जात देखिले : ३ गोने. करा. ४ यमु. तीहीं पुसिलें : “ तुम्हीं कोण ? ” “ ना

“ तरि मज^१ सांघातें या कां : जाओं : मग मीं गोसावीयांचेया दरीसनां एइन : ” “ ना तुम्हीं^२ जाणत असा कीं^३ मज कांही पुसिलेयावीण कांही करूं नैए^४ : ” “ हो कां : ” मग भटां हात जोडिले : मग नीगाले : ॥

मग भट^५ आले : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : गोसावीयांपुढां वस्त्रें^६ ठेविलीं : मग वसले : “ जी जी : वाइसांचा पद्मनाभि भेटला होता : मीं वस्त्रें घेउनि एत होतां तवं ते आडवाटा जात होते : मीं पैल ठाओवरि गेलां : मग मज आठवलें : मग प्रतलां : मग एकातें पुसिलें : ‘ हां गा : हा कवणु ? ’ ‘ हा रेमनाएकाचा पद्मनाभि : ’ मीयां म्हणीतलें : ‘ दांडी उभी करवा : ’ मग तीं दांडी उभी करवीली : मीं साउमां गेलां : मज हात जोडि : आडासनीं पाओ घातला असे : आसुंची वाखारि झेलिताति : मीयां म्हणीतलें : ‘ मातें ओळखता ? ’ ‘ ना मीं नोळखें : ’ ‘ गोसावीयांचां ठाईं वानरा एकु आइका कीं ? ’ ‘ ना : हो : ’ ‘ तरि तो मीं : ’ मग मागुता नमस्कार केला : मग मातें पुसिलें : ‘ गोसावी कवणी ठाईं राज्य करिताति ? ’ मीयां म्हणीतलें : ‘ नीवासां राज्य करिताति : ’ ‘ तरि मज सांघातें या कां : जाओं : मग मीं गोसावीयांचेया दरीसनां एइन : ’ मीयां म्हणीतलें : ‘ तुम्हीं जाणत असा कीं : गोसावीयातें पुसिलेयावांचौनि मज यओं नैए : कांहीं करूं नैए : ’ ‘ हो कां ’ म्हणौनि मज हात जोडिले : मग नीगाले : मग बाइसीं म्हणीतलें : “ जातासि कां तरि वापुडेयासि वावाचें दरीसन होतें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : हा म्हणतु असे तें नव्हें^७ ? मां तुम्हीं म्हणत असा तें होए^८ ? तो काइ एथचेया दरीसनां एइल ? तो तें एक करूं जात होता जेथ^९ काइसेनहीं उंसंतुचि नाहीं : तें याचेया भेटी चुकलें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : जी^{१०} क्षेणा एकामाजि तें एकु आपजवी आपण्यांसि : जें जन्माचां सहस्त्रीं निस्तरों न सरे^{११} : ” ॥

२३८ बाइसीं वर्णित वीरक्ताचें भटां सोपहासु दरिसन

गोसावीयांसि उदयांचा पुजाअवस्वरु जाला : पटिसाळेवरि आसन असे : त एकु अन्य^{१२} माहात्मा : काखे झोळा^{१३} : ऐसा एतु असे : गोसावीं एतु देखिला : म म्हणितलें : “ यासि बीढार घेओं नेदा गा^{१४} : ” “ जी जी : ” मग तो आला : “ ए बीढार घेओं ? ” “ एथ कें घोंगडें ठेवीसी ? एथ पवाडु नाहीं : ” मग नीगाला : ॥

मग बाइसीं म्हणीतलें : “ वावा : यासि कां बीढार घेओं नेदिजे ? वापुडा वीरग ऐसा दीसतु असे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : हा ऐसा दीसतु असे : परि भीतरि

गोसावीयांचां ठाईं— ५ यमु. आजिचा दीसु°. ६ यमु. गोसावीयांचें. ७ यमु. गोसावीया पुसिलेयावीण— ८ यमु. गोसावी म्हणति तेंचि कीजे. ९ यमु. वस्त्रें घेउनि. १० यमु. लुगडें ११ यमु. सानें. १२ यमु. थोर. १३ एवा. तेणें तेयासि काइसेनहीं— १४ (प्रवा. वि. २०७) २३८. १ (नेहीबीपं.). २ गोनेहीबीमु. मोटळा. ३ एवा. यासि बीढारा एवों नेदा गा ४ एवा. करूं. ५ यमु. अविद्येचा मोटळा असे. हीबी. विकारें बुचबुचीतु भरला अ

सुळुबुळीतुं^१ अवीद्या भरला असे : ” “ वापुडेयासि कें असे अवीद्या ? ” मग गोसावी उगेचि राहीले : ॥

मग गोसावीं वीहरणां वाळुवंटाकडें बीजें केलें : तवं तो उरावरि^२ सगडी ठेविली असे : ‘ पैरा गा : पैरा गा ’ ऐसें बोवातु असे : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : देखिला गा वाइसांचा वीरगतु ? ” “ जी जी : वाइसांचे वीरगत ते ऐसेचि कीं : ” वाइसीं म्हणीतलें : “ पोरा : वावा पां म्हणेति : मां तुं काइ म्हणौनि म्हणसि^३ ? ” ॥

२३९ भटां होडें केळें खाववणें

गोसावीयांसि भीतरि^४ आसन असे : गोसावीयांजवळि भट बैसले असति : गोसावीयां-जवळि केळें असति : कवणें दरिसनां केलीं तें नेणिजे : मग भटोवासातें सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : एथौनि होडा केळें केतोएकें^५ खाल गा ? ” भट म्हणति : ‘ बहुतें म्हणों ना कां ? मग न खवति^६ तरि गोसावी काइ करीती ? ’ म्हणौनि ‘ बहुतें ’ म्हणितलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पोरा : तैसें नव्हे : न खावति^७ तरि मारुनि^८ लेख^९ घेइजैल ? ” मग बहुतें थोडीं करीतां पंचवीसां केळां ठी जाली : भट केळें खावों लागले^{१०} : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पोरा : एक एकामध्यें सालीसीं खाए : एन्हवीं पोटीं^{११} थरूं बैसैल : ” मग एक एकामध्यें सालि खाति : ऐसीं पंचवीस केळें खादलीं : सेवटील सालीसीं खादलें : मग गोसावीं पुरे करवीलीं^{१२} : ॥

२४० दाइंबा उपाहारीं संतोखू करणें

दाइंबायें गोसावीयांसि उपाहारालागि वीनवीलें : गोसावीं वीनवणी स्वीकरीली : मग वाइसीं उपाहारू नीफजवीलां^१ : पोळीया केळीया^२ : तांदुळ वेळिले : खीरि पत्रसाक^३ : गोसावीयांसि पुजाअवस्वरु जाला : तवं एका भक्तजनाचा सदेस्तु^४ उपहार आला : दाइंबायें^५ इउलें ऐसें तोंड करुनि दुख करूं लागले : “ माझें पापीयाचें गोसावी-यांचेया काइसेया उपयोगा जाइल ? आतां हा उपहार सांडुनि वाइसें काइ माझेया उपहाराचें ताट करिती ? ” म्हणौनि दुखक्रांत बैसले : मग तीं वरवी गोसावीयांसि

६ ने. आसुळवीसुळित. ७. नेपं. °जळत. ८ पं. °सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : इंद्रियांचा सएमु : रसाचा नेमु : पदार्थाचा परीछेदु : वासनेचा वीरामु : यातें वीरक्त ऐसें बोलिजे कीं वाइ : ” ॥

२३९. १ नेहीबीपं. भीतरली ओटेयावरि. २ नेहीबी. कीती. यगोपं. कीतीएं. ३ नेहीगो. खावति. बी. खाववति. ४ यमुपं. खवति. ने. खावें. बी. खाववति. ५ यमु. धरुनि. ६ यमु. मोल. ७ (यमुने.). ८ एवा. °सुळु उपजैल. पं. °पाली : तथा सुळु बैसैल. ९ यमु. °वाधिजाल. १० यमुनेहीबीपं. °वीलें.

२४०. १ (यमुगोनेही.). २ (यमु.). ३ यमु. पातसें आणीलें. बी. पत्रसाख. पं. पत्रसाग. ४ गोनेयमुपं. वरवा श्रेष्ट. हीबी. स्वेत. ५ यमुगोने. दाइंबा.

पुजा केली : मग गोसावीयांसि ताट केलें : भक्तजनां आवघेयां वाढिलें : मग गोसावी-
यांसि^१ आसन जालें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : भोजेयाचा भातु आणा : ” मग
वाइसीं दाइंवाचा भातु वाढिला : “ वाइ : भोजेयाचें तुप आणा : ” “ वाइ : भोजेयाचें
आंब आणा : ” मग वाइसीं तुप आणिलें : गोसावीयांसि वाढिलें : आंब वाढिलें : मग
गोसावी आरोगण करीति : आणि गोसावी म्हणति : “ वाइ : भोजेयाचा भातु निका
जाला : वाइ : भोजेयाची कढी नीकी जाली : वाइ : भोजेयाची पत्रसाक नीकी जाली : ”
मग म्हणीतलें : “ वाइ : भोजेयाची खीर वाढा : भोजेयाची पोळी वाढा : ” मग वाइसीं
वाढिलें : मग आरोगण करीत म्हणति : “ वाइ : भोजेयाची पोळी नीकी जाली : वाइ :
भोजेयाची खीर नीकी जाली : ” ऐसी अन्मोदीत आरोगण केली : मग गोसावीयांसि
गुळुळा जाला : वीडा जाला : मग दाइंवासि थोर सुख जालें : ॥

२४१ मार्कंडमोदकचोरी प्रगटीए करणें

वाइसीं गोसावीयांलागौनि वरवे साखरलाडु बांधले : पोतें भरुनि ठेविलें : मार्कंड^१
पोतें सोडीति : लाडु फोडीति^२ : सेव^३ घेति : मागुतें पोतें बांधति : मग पैन्हां जाउनि
खाति : पोतें ढीलें होए : वाइसें पाहाति तवें पोतें ढीलें देखति : सोडुनि पाहाति तवें
पोताचे लाडु साने^४ : मग वाइसीं पुसिलें : “ हां वावा : पोतें ढीलें होताए : लाडु
साने होताति : हें काइ वावा ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ^५ : पुसा मार्कंडातें : ”
“ वावाचें काइ : वापुडा मार्कंडु तैसा नव्हे : ” गोसावी उगेचि राहीले : मग एकु दीसीं
पोतें सोडिलें : चुरि घेतली तवें वाइसीं देखिलें : “ हें काइ जालें पोरा : वावाचे ओरोगणेचे
लाडु कैसे खातासि ? मीं वावातें उरोधी : ” घागरा^६ बांधला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ
हा दीसवडि ऐसेचि करी : हा आजि तुम्हीं देखिला^७ : ” ॥

२४२ मंडळिकातिरस्कारीं देवता गाऱ्हाणेनसीं एणें

नाथोवा एका गांवां म्हणीयां गेले होते : मग गोसावीयांचेया दरीसना मागुते
एताति : एका गांवां आले : तवें दोनि पाहार जाले : एका देउळा गेले : तवें तेथ^१ डांका^२
वाजताति : मग आणिका देउळा गेले : तवें भवंतीया देवता^३ असति : “ कैसीया या रांडा

६ यमु. °ताटावरि.

२४१. १ यमुबी. मार्तंड. २ यमुनेहीबीपं. झाडीति. ३ यमु. सेवखंडें. ४ (मु.). पं. थोडे
५ यमु. °मार्तंडें काढिले : खादले : पुसा— ६ ही. “ तुझां मडां बांधे घागरा : जो जाये
मसणवरि वाजतु : ” ७ हीबी. °म्हणौनि नीकें जालें. पं. °हा नीका नव्हे म्हणौनि : जीवासि वरुते
देखणेंचि नाहीं : यावरि गोसावीं अघमति : अघगति : अघरति : हें प्रमाण नीरूपिलें ॥

२४२. १ यमु. °चहुंकडे देवतें आपारें असति : २ हीगो. डाहाका. ३ यमु. °सेंदुरें डवरलीय

भवन्तीया बैसलीया असति : कवणे ठाई पाठि घालुं ? ” मग एका झाडातळि^४ पाठि घातली : तवं हडहडीत^५ ज्वर आला : गोसावीयांसि उपहुडु जाला : गोसावीयांसि वाहीरीले पटिसाळेवरि आसन असे : देवता गाऱ्हाणें सांघावेया आलीया : गोसावीयां-पुढां सांघों लागलीया : गोसावी ‘हुं हुं’ ऐसें म्हणताति : मग बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : हें कवणेंसीं बोलीजताए ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : मंडळिकाचें एथ गाऱ्हाणें आलें : ” “ गाऱ्हाणें काइसें बाबा ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मंडळिकें देवतेसि सवीया^६ दीधलीया : तयासि तेथ ज्वर आणिला^७ : आपण एथ गाऱ्हाणेनसीं आलीया : ” तवं वीळचां वेळीं नाथोबा दुखणेंनसीं निवासेया आले : आंगीं जरू : रगतांबर डोळे : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : गोसावीयांजवळि बैसले^८ : गोसावीं पुसिलें : “ उसीर कां गा लावीला^९ मंडळिका ? ” “ जी जी : मज ज्वर आला : मग मज चालवेचि ना : मग हळुहळु आलां : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ज्वर कां गा आला ? ” “ जी जी : तें नेणों : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हीं देवतेसि सवीया कां गा दीधलीया ? ” “ जी जी : मीं एका गांवां^{१०} आलां : तवं दोनि पाहार जाले : मग तातवेळ भांजावेया एका देउळसि आलां : तवं तेथ डांका^{११} वाजत होतीया : मग आणिका देउळा गेलां : तवं आवघीया भवन्तीया बैसलीया असति : मग म्यां सवी दीधली : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हां तेथ ज्वर आणिला : आपण एथ गाऱ्हाणेनसीं आली : तें स्थान^{१२} न पळे तरि आपण आणिका स्थाना जाइजे : परि देवतेसि सवी नेदीजे कीं गा : आपण कव्हणाची तांति न कीजे : तरि आपुली कव्हणी न करी^{१३} : मंडळीका : वोखटें करीत सातां कव्हणी गोमटेयातें न पवे : गोमटें करीत सातां कव्हणी वोखटेयातें न पवे : आपण कव्हणातें वोखटें न म्हणे तरि आपणेयातें कव्हणी वोखटें न म्हणे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ सतसंभवी आपुलें विघ्न चुकवावें कीं : मां अपादुनि ऐसें कां जोडीतां ? एथिचे म्हणौनि उपसाहिलें : ” नाथोबा म्हणीतलें : “ ना जी : मी तात काइसया करीन : ” मीयां ऐसें म्हणीतलें : “ बरवा ज्ञात जोगीया वाइला व्यापीती : आणि बरवें झाड रांडा देवता व्यापीती : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ सवी देणें हेंही एक तात करणेंचि कीं गा : ” “ हो कां जी : आजिलागौनि न करीं जी^{१४} : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : यातें पाणिभाताची मुद करुनि वोवाळा : ” मग बाइसीं पाणिभाताचीया मुदा करुनि वोवाळिलें : मग तयांचा ज्वर गेला : ॥

देवता—पं. देवतांचीया प्रतिमा. ४ यमु. रुखाखालि. ५ मु. हडहडुनि. बीपं. हुडहुडीत. ६ एवा. सवी दीधली. ७ अ. आला. ८ (गोनेयमुहीबीपं.). ९ गोहीबी. लागला. १० हीबी. रंजणगावां. ११ गोही. डाहाका. १२ एवा. प्रतिबंधलें तरी. १३ नेपं. लेपाचां देउळीं न बैसावें ॥ भोगस्थानीं नसावें : ॥ अतिअसुरे स्थानीं नसावें : ॥ १४ (प्रव. आ. २२३).

२४३ अनो अधिकार्यातें जाओं नेदणें

अनोसि स्तीति जाली : तेहीं कुपीनु हातीं घेतला : जाउन वेसीसीं^१ उभे राहीले : अधीकार्या गांओं^२ रीगावेया आला : तयासि रीगों नेंदीति : कासोटा आड वोडवीति^३ : “ हां हां बापा : जाओं नैए : ” मागुतें “ हां हां बापा : जाओं नैए : ” एरीकडे ठाकति : एरीकडे ठाकति : परि कव्हणां पुढां रीगवे ना : “ आरे हा कवणांचा पीसा ? ” “ ना हा चांगदेओराउळां गोसावीयांचा पीसा : ” तेहीं म्हणीतलें : “ जा तेयांतें बीनवा : ” मग आलें^४ : “ जी जी गोसावीयांचा पीसा तो वेसीसीं उभा राहीला असे : अधीकार्यासि गांओ रीगों नेदी : ” सर्वजें म्हणीतलें : “ वानरेया : जा : एथौनि बोलावीलें असे ऐसें म्हणां : ” मग भट गेले : “ अनो : चाल : तुतें गोसावी बोलावीताति : ” मग स्तीति भंगली^५ : मग आले : ॥

२४४ बाइसांकरवि काळबोटा दवडवणें

काळबोटे ते एक बाइसीं राहावीले होते : ते बाइसांलागि सांवार^१ आणिति : कांहीं हाटवेचु आणिति : बाइसें कवडे देति : आधेयाचा वेचु आणिति : आधें ठेवीति^२ : मग एकाधा दीं आपुलेयां कवडेयांचें कांहीं आणिति : “ बाइ : हें मज जोडलें : तेयाचें आणिलें : ” बाइसें तोखति : सर्वजें म्हणीतलें : “ बाइ : हा काळबोटा निका नव्हे : हा दवडा : ” “ कां बाबा ? बापुडा निका : कांहीं जोडताए तरि आम्हांलागौनि घेउन एताए : ” सर्वजें म्हणीतलें : “ बाइ : हा काइ तुम्हांसि देइल ? हा तुमचेंचि चोरी : मां तुम्हांसिचि दे : ” “ तैसें काइ वावा करील ? ” मग गोसावी उगेचि राहीले : मग गोसावी एकु दीं लघुपरीहारा तीए वल्हैकडे^३ बीजें केलें : सरीसे भट असति : गोसावीं स्त्रीचरणी-चेनि आंगुठेन दाखवीलें : “ वानरेया : एथ उकरा^४ गा : ” भटीं उकरिलें : तवें कवडेयांचें पेंव नीगालें : मग आणिकी ठाई दाखवीलें : “ एथ उकरा गा : ” तेथ उकरीलें : तवें आणिक पेंव नीगालें : मग सर्वजें म्हणीतलें : “ बाइ : हे घेया तुमचेया काळबोटेयाचे कवडे : ” दोन्हीं पीसवीया बाइसांकडे घातलीया : एकि तुम्हां देयावी^५ : एकि आपण नेआवी : मग बाइसीं घागरा बांधला : मग दवडिला : ॥

२४५ तथा सीखामुत्रत्यागु प्रसंसा

एकु दीसीं गोसावीं आउसांतें पुसिलें : “ नाएका : अनो नीका कीं मार्कंड नीका ? ” “ जी जी : स्वामी जगंनाथा : अनो निका नव्हे : तो चातुर्वर्णीं भिक्षा करी : मार्कंड

२४३. १ मु. गांवांचां माहाद्वारीं. २ मु. गावांतु. ३ (यमु.). ४ (मुने.). ५ मग तयाचे सेवक गेले. ५ (यमुहीबी.).

२४४. १ यने. साबारू. पं. वेसवारू. २ य. ते पेंव घालीति : ३ गोने. पव्हेकडे ४ एवा. कोरा. ५ एवा. आणावी.

निका^१ : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ दोरे राखा हो नाएका : एथिचेया दरीसनाचीया चाडा ब्रम्हण्यांचें सर्वस्व सीखासुत्र सांडिलें^२ तो अनो ओखटा ? मां मार्कंडु चांग ? जो सदा एथ अनृत्यचि^३ बोले : ” “ नेणेंचि जी स्वामी जगंनाथा : ” ॥

२४६ भटां केंसतोडा पाणिकापड बांधवणें

एकु वेळु भटां^१ केंसतोडु निगाला : “ जी जी : केंसतोडु नीगाला जी : एथ काड बांधों ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ एथ पाणिकापड बांधा : ” मग पाणिकापड बांधलें^२ : मग गेला^३ : ॥

२४७ म्हाळसा दरीसनां एणें

गोसावीयांसि^१ भीतरिला ओटेयावरि आसन असे : भक्तजन अवघे गोसावीयांजवळि बैसले असति : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ परते सरा गा : म्हाळसी^२ एथिचीया दरीसनां एताए : ” “ हो कां जी : ” अवघे परते सरले : “ जी जी : आम्हीं देखौनि : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ ते देवता कीं गा : ते कां आपणेंयांतें देखों देइल^३ ? डोळे झांका^४ : ” मग तेहीं अवघां डोळे झांकिले^५ : मग म्हाळसी आली : अवघेया मढांतु प्रकासु^६ पडिला : अंडुचा घवघवाटु : अनेग परिमळ : आली : गोसावीयांचें दरीसन जालें : मग नीगाली : दाइंबायें आंगुळिया फांकिलीया : तवं प्रकासा डोळे भरलें : एति जाणितली : जाति जाणितली : मग दाइंबाएं पुसिलें : “ जी जी : मीयां आंगोळीया फांकीलीया तवं प्रकासा डोळे भरले : काहीं देखोंचि ना : एति जाणितली : जाति जाणितली^७ : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ तयाचां ठाई काइ^८ इतुलेंहीं सामर्थ्य नाही जें आपणपें देखों नेदिजे ? ” ॥

२४८ नाथोबा मनोर्थउपहारीं क्रीया चरीतार्थ करणें

गोसावीयांचेया दरीसनां भक्तजनें एकें आलीं : उपाहार करावेया : मग तींहीं गोसावीयांतें उपाहारालागि वीनवीलें : “ जी जी : एकाधा आम्हां^१ हाटवेचु करुनि^२ दे ऐसा देआवा : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ मंडळिका जा : ” “ हो कां जी : ” नाथोबा^३

२४५. १ पं. °तो आपुलें ब्रह्मण्य भंगों नेदी : २ ने. धाडिलें. पं. °सीखासूत्राचा त्यागु : कर्माचा लोपु : वर्णाचा आभावो : तो अनो— ३ एवा. असत्य.

२४६. १ मु. एकांसि. य. माहात्म्यां एकासि. २ ही. °दुःख काडलें : नीका जाला : ३ ने. नीका जाला.

२४७. १ यमु. एकु दीं वीळीचां समइ (शोध.) रात्रीचेया पाहारा एका— हीबीपं. गोसावीयांसि उदयाचा पुजावसरु जाला°. २ गो. म्हाळसा. ३ एवा. ते आपणेंयांतें देखों नेदी. ४ पं. झांपीले. ५ पं. झांपीले. ६ एवा. उजीएडु. ७ (गोनेयमुहीबीपं.). ८ ने. आपणयासि.

२४८. १ यमु. °पुजासाधनें आणुनि दे ऐसा— पं. °हाटवक करुनि— २ गो. घेउनि. ३ यमु. °सरीसे.

गेले : मग तीं गोसावीयांलागौनि^४ बरवे उतम तांदुळ : उतम पदार्थ घेतले : उतम बरवीं पुजाद्रव्यें घेतलीं : बरवा उपाहार निफजवीला : मग गोसावीयांसि बरवी पुजा केली : मग नाथोबा मनोर्थ करूं लागले : “मातें जरी काहीं^५ असतें तरि मीं याहीहुनि गोसावीयांसि बरवी पुजा करितां^६ :” मग गोसावीयांसि ताट जालें : भक्तजनां ठाए जाले : गोसावीं ताटावरि बीजें केलें : मग नाथोबा म्हणों लागले : “हा काइसा उपाहार ? मातें जरी असतें^७ तरि मीं याहीहुन बरवा उपाहार करितां :” ऐसे मनोर्थ करूं लागले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “मंडळिका : तुम्हीं एथ दंडवत घाला : एथौनि^८ तुमची क्रीया चरीतार्थ हो :” मग नाथोबायें दंडवत घातलें : मग गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळळा जाला : वीडा जाला : ॥

२४९ तथा एळौर मांगळौर म्हणवणें*

गोसावी^१ वीहरणा बीजें करीत होते : वाळ्वंटीं^२ हाटवटी भरली असे : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “मंडळिका : तुम्हीं एथ सातरा^३ पसरा :” “हो कां जी : मां काइ म्हणों जी ?” “एळौर मांगळौर म्हणा :” आणि ‘ते एळौर मांगळौर’ म्हणों लागले : तो अपुर्वं सब्दु आइकौनि^४ कोण्ही तांदुळ घाली : कोण्ही गहुं घाली : कोण्ही उडीद घाली : तारा^५ पोफळ घाली^६ : ऐसी पाहारा एका मोटभरि आली : मोट बांधौनि मढा घेउनि आले : गोसावीयांसि द्रीष्टपूत केली : बाइसीं^७ गोसावीयांपुरतेंचि चोखट उपाहारा-लागि निवडिलें : एराचीं गोसावीं बाइसांकरवि दीवसीं करवीलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें :

४ यमु. °बरवीं उत्तमें पुजासाधनें घेतलीं : बरवा उपाहार— ५ (गोहीबी.) पं. पदार्थ. ६ यमु. °तेणेंचि अनुक्रमें जो पदार्थ बोळगवीति तो तो मनोर्थ करीति : “हे काइसे पदार्थ ? मातें जरि असतें तरि मीं याहीहुनि बरवे पदार्थ बोळगवीतां :” ऐसा मनोर्थ करीति : मग दंडवतें घालतीए समई सर्वज्ञें म्हणीतलें— ने. °परशरामबास : खडकुलीए इंद्रभटाचीए उपाहारावरि म्हणीतलें : रामेश्वरबास : नीवासाचि : ॥ ७ (यमुगोनेहीबीपं.) अ. “हो कां : ऐसा जरि उपाहार मातें असता तरि— ८ यमु. °तुमचा मनोर्थ चरितार्थ हो.

२४९. *लीळाचरित्राच्या पूर्वाधातही ही लीळा आली आहे. तेथे ती रद्द केली आहे. त्या लीळेतील पाठांतरे पूर्वाधं संपादनातील अ. प्रत अपू. या संक्षेपाने पुढे दिली आहेत.

१ अपू. हे लीळा प्रवा. नेवासां. रावा. एळापुरीं माणिकेश्वरीं ॥ यमु. °म्हाळसापुरा— २ यमु. वाळवंटाचीए ठाउनि दारवठावेची हाटवटी— गोने. वाळुवंटीं. अपू. °यात्रा भरली असे : यात्रेआं एकी ठाई दोहीं सुरकणीं आंधळी जंगमें : कुष्टीए : जोगीए : अक्षेंमें : सातरिया पसरुनि : पैरा पैरा म्हणतें बैसलीं असति : सर्वज्ञें— ३ मु. सातरी. य. सातरें. ४ (गोने.) पं. म्हणौनि. ५ गोनेयमुपं तार. ६ यमु. °ऐसे बहुत आलें : नाथोबा हरीखैले : बहुतें मजचि घालीति : एरां कव्हणीं न घालीति : मग वीळचां मोट बांधौनि— ७ यमु. °तार मुक्षकरुनि वेगळाले नीवडीले : चोखट तयाच उपाहारु नीफजवीला. ८ ने. एरि दी°.

“ वाइ : हें दळा : याचीं दीवसीं^१ करा : ” मग वाइसीं गोसावीयांलागि बरवा चोखटु उपाहार केला : एराचीं दळुनि दीवसीं केलीं : कांही तारा^{१०} कवडे आले होते : तयांचीं पुजाद्रव्यें आणवीलीं : गोसावीयांपुरतें तुप आणिलें : एरांलागौनि तेल आणिलें : मग गोसावीयांसि पुजाअवस्वर जाला : गोसावीयांसि ताट जालें : भक्तजनां टाए जाले : गोसावीं ताटावरि बीजें केलें : नाथोबायें दंडवत घातलें : मग गोसावीयांसि सपरिवारी^{११} आरोगण जाली : गुळळा जाला : बीडा जाला : ॥

२५० निरोधद्योतननिषेध*

[निधिवासां अवस्थान : एक वेळ नाथोबा कव्हणा एका व्यापारा गेले : व्यापार करुनि आले : भागले : भुकैले : बाइसीं जेउं सुदलें : जेवीले : नीजैले : तवं भागें नीद्रा नैए : मार्तंडेसीं बोलुं लागले : “ पाहे मार्तंडा : आजि मीं बहुत भागलां : ” तवं मार्तंडें म्हणीतलें : “ भागलासि तरि जाए : बैस टेकावरि : ” यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मंडळीका : तयाकरवि तुं श्रमनिवृत्ति करवितासि ? परि तो न करी कीं ? ” तवं नाथोबाएं म्हणीतलें : “ ना जी : मीं तरि करवीत नाहीं जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मंडळीका : आपुले निरोध आणिका द्योतविजेति तेंहीं एक करवणेंचि कीं गा : ” “ हो कां जी : ” मग भटांकरवि नाथोबासाची श्रमनिवृत्ति करविली : ॥]

२५१ संतोखा पासवडी अवीधिपरिहार

संतोखासि^१ पासवडी मीनली : मग ते तेहीं गोसावीयांसि वोळगविली होती : मग ते गोसावीं वाइसांसि दीधली : तें संतोखासि न मनेचि : मग एकाधा वेळु उदेयांसीचि गोसावीयांपासि कुणुकुणित बैसति : “ ऐसें^३ हें काइ जी ? अवंदा अपार सी^३ वाजताए : ” मग सर्वज्ञ म्हणति : “ कथेसि थोगळ घालावें^४ : ” मग ते म्हणति : “ जी जी : सीं थोर वाजताए जी : ” मग गोसावी एक साउलें देत होते : “ ना जी : गोसावीं वाइसांसि पासवडी दीधली ते देयावी^५ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हो कां : वाइ : ते पासवडी आणां : ” मग वाइसीं पासवडी आणिली : मग तयांसि दीधली^६ : ॥

९ यमु. दाळिदीवसीं. १० गोने. तारकवडा आला होता. ११ अ. सैरीवैरी. यमु. सहपंक्ती.

२५०. *(प्रव. आमा. १८७).

२५१. १ य. एळापुरीं नवचंडीए°. २ एवा. एया, ऐया. ३ गोही. हींव. ४ एवा. लावावें. ५ य. “ ना जी : ” मग एकु दीं भक्तिजनानें म्हणीतलें : “ गोसावीं माझी पासवडी बाइसां दीधली : ते माझी मजचि देतु कां : ” ते गोसावीयांतें म्हणति : गोसावी उगेचि असति : मग एकु दीं आपणचि गोसावीयातें म्हणति : “ जी जी : गोसावीं माझी पासवडी बाइसांसि दीधली : ते माझी देतु कां : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हो कां : ” ६ अगो. “ मग बहुतां दीसां तीहीं

मग एकु दीं गोसावीं वीहरणां बीजें केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ संतोखा : तुम्हीं एथ सातरा^७ पसर^८ : ” “ हो कां जी : ” मग संतोखें सातरा^९ पसरिला : ते ‘ पैरा गा : पैरा गा ’ ऐसे म्हणिति : मग गोसावीं नाथोबाकरवि सातरा पसरविला^{१०} : मग संतोखासि तांदुळ : उडीद : गहुं : जोन्हळे : कवडा : पोफळ : तारा^{११} : ऐसें घेउनि वीळिचां आले : मग गोसावीयांपुढां ठेविलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : अवघेयांसहीतु उपहार करा : ” मग एरी दीं गोसावीयांपुरता चोखटु उपहार केला : एरांचीं दळीचीं^{१२} दीवसीं केली : गोसावीयांलागौनि तारा आलीया^{१३} होतीया : तयाचीं गोसावीयांलागौनि पुजाद्रव्यें आणिलीं : गोसावीयांपुरतें तुप आणिलें : एरांलागौनि तेल आणिलें : मग गोसावीयांसि पुजाअवस्वर जाला : गोसावीयांसि ताटा जालें : भक्तजनां ठाए जाले : गोसावीं ताटावरि बीजें केलें : अवघे भक्तजन बैसले : मग संतोखुबायें दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ संतोखा : आणिक एक एथ दंडवत घाला : ऐसें म्हणां ‘ तुम्हीं एथ पासवडी दीधली : ते एथौनि वाइसां दीधली : वाइसांपासौनि हीरतली : तयातव मज जाला जो अवीधि तो माझा परिहरो : ’ ऐसें म्हणां : ” “ हो कां जी : ” बाइसीं म्हणीतलें : “ अवीधि काइसा बाबा वापुडेयासि ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : वीधी अवीधि परीहरे : ” मग तेहीं म्हणीतलें दंडवत घातलें : मग गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळळा जाला : वीडा जाला : ॥

२५२ वस्त्रेंकरुनि वींचु धरवणें

वीळिचाचां पूजाअवस्वर जालेयानंतरें गोसावीयांचेया ओटेयावरि वींचु निगाला बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : वींचु निगाला : काइ करुं ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें^१ : “ वस्त्रें^२ धरुनि^३ बाहीरि टाका : ” वस्त्रें^४ धरुनि बाहीरि टाकिला : मग वरवें सयनासरचिलें^५ : ॥

२५३ भटां ज्ञानभक्तिवैराग्य निरूपण*

[^१गोसावीयांसि निधिवासा अवस्थान : भटीं पुसिलें : “ जी जी : ज्ञान : भक्ति वैराग्य : या तिहींचीं रूपें कैसीं जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : ज्ञान तें रसरूप

सातरा पसरिला : मन एकु दीं—, ७ गोने. सातरी. ८ एवा. घाला. ९ अगोने. ^{१०}हे मागील लीळा १० यगोनेहीबी. तार. पं. तारकवडा. ११ गोनेपं. दळुनि. हीबी. दळजनि. १२. अगो. आणिली. नेपं. तारकवडा आला होता.

२५२. १ हीबी. ^२वानरेया : वस्त्रें धरुनि—, २ अ. करुनि. ने. करुनि धरा. ३ हीबी. भटीं ४ नेहीबी. ^५मग गोसावीयांसि पड्डु जाला.

२५३. * (प्रव. आमा. २०९).

१ कवीश्वरबा°.

वैराग्य तें वृत्तिरूप : भक्ति ते क्रियारूप : ” “ हो कां जी : ” भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : रसज्ञान : वृत्तिज्ञान : क्रियाज्ञान : यांची कवण मर्यादा होअवे : ऐसें काहीं आति ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ रसज्ञान : क्रियाज्ञान : वृत्तिज्ञान : यें तीन्हीं वाढविलीं तेसणीं वाढति : ” “ हो कां जी : ” ॥]

२५४ गोपाळमढीं देवां भेटि

गोसावीयांसि उदेयांचा पुजाअवस्वरु जालेयानंतरें गोसावीं गोपाळाचेया देउळा वीहरणां बीजें केलें : गोसावीयांसि उतरिलीकडे आडवांगी^१ आसन असे^२ : रामदेव आवधीए आइतीसीं गोसावीयांचेया दरीसनां आले : द्रव्ये^३ : चंदनाचीया वडीया^४ : ‘गोसावीयांचां ठाई राहावें सातपांच दीस : मग गोसावीयांचां ठाई उपाहार करावा :’ ऐसीया वासनां आले : हाटांतु गेले : पुजाद्रव्यें घेतलीं : मग गोसावीयांतें सोधिलें : गोसावी गोपाळीं असति : मग आले : गोसावीयांतें जेथौनि देखिलें तेथौनि दंडवतेंसीं एति : दंडवतेंसीं आले : गोसावी आसनावरुनि उभे ठाकले : दादोसा^५ खेमाळींगन दीधलें : दादोसीं दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : गोसावीयांजवळि बैसले : मग गोसावीयांचें दादोसीं चरणक्षालण केलें : वडीया उगाळिलीया : गोसावीयांसि चंदनाचा आडा रेखिला^६ : गोसावीयांसि पुजा केली : अवस्वरु जाला : मग गोसावीं मढासि बीजें केलें : ॥

२५५ प्रयाण^१अवस्वरीं देवां दीनदान प्रणू

मग गोसावीयांसि उदेयांचा पुजाअवस्वरु जाला^२ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ माहात्मे हो : एथौनि ग्रामांतर करावेयाची प्रवृत्ति होती : तवं तुम्हीं आलेति : तरि तुमचें सातपांच दीस भेटिचें कवणी ठाई देयावे ? ” “ गोसावी बीजें करुतु^३ : मीं गोसावीयांसरीसा एइन : मग गोसावीयांसि जेथ प्रवृत्ति तेथ देतु : ” मग गोसावीं राजणगांवां बीजें केलें : ॥

२५६ राजणगांवीं रात्रीं राणाइ उदकानएनीं देवां कोपणें

मग गोसावीयांसि राजणगांवीं माहालक्ष्मीएचां^१ देउळीं वस्ति जाली : गोसावीयांसि वीळिचांचा पूजाअवस्वरु जाला : मग दादोस बीढारा गेले : सकाळी^२ निजैले उठिले :

२५४. १ यमु. °खणीएवरि. एवा. चौकीं. २ यमु. °मागां देवांपुढे साधीं नीरोपु धाडिला होता : ते रामदेव—. ३ यमु. द्रव्य. ने. पूजाद्रव्य. ४ यमु. °आणिलीया. ५ य. °उठुनि. ६ अ. केला.

२५५. १ अ. प्राण. २ यमुपं. °गोसावीं अंगीटोपरें केलें : मग देवातें म्हणीतलें : ३ गो. करीतु. ने. करिताति. तरि मी—.

२५६. १ यमुबी. आउवाचां. ही. आवाचां. २ यमु. सकाळीचि निजैले : रात्रीं पाणी पीयावेया

पाणीं पेयावेया सागळ घेतली : तवं सागळे पाणीं नाहीं : मग हालौनि मागुती ठेविली : सीक्षीं^३ राणाइसीं सागळ घेतली : दादोस तान्हैले^४ : मग वीहीरी गेलीं : गोसावीयांसि^५ आरोगणा जाली : पहुडाचें मान : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मंडळिका : जा : सागळ भरुनि आणां : ” “ हो कां जी : ” नाथोवायें सागळ घेतली : तवं पाणीं असे : “ गोसावीयांसि कांहीं हेतु असे : ” मग वीहीरी गेले^६ : तवं राणाइसें वीहीरीचा रीगावा नेणति : “ हें कोण ? ” “ नाथो : मीं राणाइसें : ” “ एव्हडेया वेळा काइ ? ” “ दादोस तान्हैले : तें पाणीं नाहीं : सागळ भरावेया आलीएं : ” नाथोवायें म्हणीतलें : “ ऐसे गा आमचे गोसावी : आपुलें ऐश्वर्य लोपीती : उजु कां न संगारवें ? ” मग नाथोवाएं त्याची : आपुली सागळ भरिली : मग त्यातें बीदारवरि बोटवीलें : मग आले : श्रीचरणां लागले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ उसीरू कां गा लागला मंडळीका ? ” “ जी जी : दादोस तान्हैले : तें सागळे पाणी नाहीं : तें राणाइसें सागळ भरावेया आलीं : तीएं वीहीरीचा रीगावा चुकली : मीयां सागळ भरुनि दीधली : त्यातें बीदारवरि बोटवीलें : म्हणौनि उसीरू लागला जी : ” मग गोसावीयांसि पहुडु जाला^७ : ॥

मग गोसावीयांसि उदयांचा पुजाअवस्वरू जाला : पुजाअवस्वरा दादोस आले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ माहात्मे हो : एकली स्त्री तेव्हडेया वेळा तैसीया स्थाना न धडीजे कीं : स्वयं दास्यं तपस्विनां : ” “ ना जी : मीयां नाहीं पाठविली : मीं पाणीं पेयावेया^८ उठिलां : सागळे पाणीं नाहीं : मग हालउनि ठेविली : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हालवणें त्यांतु एक पाठवणें कीं : ” मग गोसावीयांसि पुजाअवस्वरू जाला : मग गोसावीं मीरीएसि बीजें केलें : ॥

२५७ मीरीए देवीं माहालक्ष्मीए अवस्थान

मग गोसावीयांसि मीरीए माहालक्ष्मीएचां देउळीं दीस २० अवस्थान जालें : प्रतदीनीं दादोसांचाचि उपाहारू^९ होए : ॥

२५८ भटां अटणविधि निरूपण*

[मीरीए^१ अवस्थान : एकु दीं भटां पुसिलें : “ जी जी : महात्मेनि आटन करितां कवणे काळीं वर्तनें चुकवावीं ? महात्मेनि कवणी कवणी ठाईं न वसारवें जी ? कवणा वृक्षाखालि

(मु. पीयाले) उठिले. ३ यमु. माता. ४ ही. °मोडसी होइल म्हणौनि. ५ अ. °पासि आलीं. ने. आरती. ६ यमु. °तवं राणाइसें वीहीरीसि भीतें (भवतें ?) असति : आंधारू पडिला असे : वीहीरीचा रीगावा—हीबी. °तवं राणाइसें स्वणिएसि भवती भवतें असति. ७ (हीबी.). ८ (गोनेहीबी.). ९ ने. पाहावेया.

२५७. १ अहीबी. पूजाअवस्वरू.

२५८. * (प्रव. आमा. २०४-२०८).

१ गोपाळबा°.

न बैसावे ? आणि काइ काइ न पाहावे जी ? ” यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ अवेळ : सवेळ : दुपाहारू : इयें तीन्हीं चकवावीं : सिंदी : नदी : दंदी : यांचेया गांवीं न वसावे : फलतेया फुलतेया वृक्षाखालीं न बैसावे : उडत पांखीरूं न पाहावे : पाखरिला घोडा न पाहावा : ” “ हो कां जी : ” भटीं म्हणीतलें : “ गोसावीं खेचर भूचर पाहुनि शोधिलें कीं : ” गोसावीं मानिलें : ॥]

२५९ देवांतें पाठवणें : साधांतें पुढें पाठवणें

मग एकु दीसीं रात्रिचा पुजाअवस्वरु जाला : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ माहात्मे हो : सातपांच दीस एकत्र असीजे : मग आपणालेयां जाओं लागीजे : पूर्वोत्तर क्षण दुर्लभ^१ : तुमचे सातपांच दी भेटिचे दीधले : आतां यासि^२ अनोज्ञा^३ : ” “ हो कां जी : गोसावी कवणीकडे बीजें करिति ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें ऐसें घाटावरि जाइल : ” मग दादोसीं आसनावरि पांच पोफळें ठेविलीं : सतभरि^४ दंडवतें घातलीं : मग दादोस बीढारा नीगालें : ॥

साधें : तीघी बाइया बैसलीयाचि असति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साधें हो^५ : माहात्मे बीढारा गेले^६ : तुम्हीं बीढारा जा ना ? ” “ हो जी : जाइन आणि काइ : ” “ तरि काइ म्हणतें असा साधें हो ? ” “ जी जी : आम्हांसि गोसावीं आपणेयां सांधातें घाटावरि एओं देयावें : ” तव^७ बाइसीं म्हणीतलें : “ घाटावरि कोठें एइल ? मार्गि काइ भिक्षा असे ? घाटावरि भिक्षा नाही : पाठा^८ एइल : भिक्षा करील : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : प्राणियांचेया इष्टाआड नैएजे^९ कीं : ” तैसीचि साधें बीढारा गेलीं : ‘ आम्हांसि गोसावीं एओं दीधलें : ’ ऐसें साधां जालें : ॥

मग उदीयांसीचि परीवंट वांधौनि आपुलीए आइतीसींचि आली : दादोस आले : गोसावीयांसि पुजाअवस्वरु जाला : मग दादोसीं आसनावरि एक पोफळ ठेविलें : एक दंडवत घातलें : मग मागुतवाउलीं गोसावीयांची श्रीमूर्ति देखति तव जाति : निगाले : साधें गोसावीयांजवळि उभींचि असति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साधें हो : माहात्मा निगाला : तुम्हीं जा ना ? ” “ जी जी : गोसावीं आम्हां एओं दीधलें कीं^{१०} : ” मग गोसावीं

२५९. १ (प्रव. आ. १३४). २ यमु. तुम्हां. ३ न. °होए ना ? हीबीपं °होए ? ४ हीबी. सेंभरी. ५ यमु. (शोध.) °एकली बीढारा जाओं सकाल ? ६ यमु. नीगाले. ७ यमु. °बाइसें कोपली : ८ यमु. एकला पाठा भिक्षा करील : मग बाबासि आरोगण देइल : तुं एउनि काइ खासी ? यां राडां-हातीं कोण्हीकडे जावोंचि नये : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें— ९ गोने. न एइजे. १० यमु. °सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसें तरि हा पैल पाठा देखिला : तेणें मार्गें चाला : ” श्रीकरें दाखवीलें : मग साधें नीगालीं : मग

लाहामाइसांतें पुसिलें : “ बाइ : तुम्हीं काइ ? ” “ जी जी : एल्हो धाकुटी : मज यावें लागैल : एन्हवीं गोताकुटुंवाचा बोलु लागैल : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एसें म्हणां : बाइ : तुम्हीं साधांसि रक्षण : ” मग रत्नाइसांतें पुसिलें : “ रत्नमाणिकां : तुम्हीं काइ ? ” “ जी जी : मज एल्होसि एकी गोणीचें संवळ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें^{११} : “ पुढां पाठा जातु असे : तेणें मार्गें जा : ” “ हो कां जी : ” मग नीगालीं^{१२} : मग दादोस नीगाले : मग गोसावीं बीजें केलें : ॥

२६० मार्गी साधांतें वाहाणा लेववणें

मग गोसावीं बीजें केलें : गोसावीयांतें एत देखिलें आणि साधीं वाहाणा फेडिलीया : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साधें हो : वाहाणा कां फेडिलीया ? लेया ना : ” “ जी जी : गोसावीयांवरि रज^१ जाइल^२ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मार्गी तैसें कांहीं नाहीं : वाहाणा लेओं एति : ” “ ना जी : गोसावीयांवरि रज एइल : ” मग गोसावीं पुढां बीजें केलें : “ आतां लेया : ” “ हो कां जी : ” मग लेइली : ॥

२६१ खांडेगांवीं^३ मळां पुजा

मग गोसावीं खांडेगांवांसि बीजें केलें : मग गोसावीयांसि मळां वाहाळेसि^४ आसन जालें : नाथोबा भीक्षेसि गेले : तवें भीक्षा न पाळेचि : सेर एक अन्न आलें : मग तैसेंचि गोसावीयांपासि आले : आणि म्हणों लागले : “ जी जी : नीच नीच भीक्षा पाळे : कदाचित् एकाधा दी एकाधा ठाईं न पाळे : हें काइ जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मंडळीका : भीक्षा म्हणिजे पारधि गा^५ : ” ॥

एके वाहाळेसि अपार कणेर : साधीं फुलें वेंचिलीं^६ : मग गोसावीयांसि कणेरान्ची^७ पुजा जाली^८ : गोसावीयांसि पुजाअवस्वरु जाला : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साधें हो : तुम्हीं पुढें पिपळगांवांसि जा : हें मागिलाकडौनि एइल : ” “ हो कां जी : ” मग साधें निगालीं : गोसावीयांसि नावेक पहुडु जाला : उपहुडु जाला : मग गोसावीं मढपीपळ-गांवांसि बीजें केलें : ॥

गोसावीं लाहामाइसातें^९. ११. यमु. “तरी तुम्हींही चाला : ” मग नीगालीं : मग गोसावीं बीजें केलें : ॥ १२ ने. नीगालीया :

२६०. १ यमु. “चालतां. २ यमु. उधळैल.

२६१. १ अ. खांड^१. २ गोने. “पासि. ३ (प्रब. आ. ९०). ४ अ. वेचिलें. यमु. “माळ केली. ५ गो. कणेरान्ची फुलीं. ६ यमु. (शोध.) “सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : साधें व्याप्तिसारें असति : तुम्हां उपेगा जाति : ”

२६२ मढपीपळगांवीं वस्ति : साधोंकृत उष्णोदकें पुजा

मग साधें पुढां गेलीं : मढु झाडिला : वाटे गोवरु होता : ते पाएवरि वाट केली : गुरुवातें भरणुकें मागीतलें : तेथ उष्ण^१ उदक ठेविलें : माळ गुरुवातें गुंफौनि मागीतली : मग पटिसाळेवरि बैसौनि तीघी गोसावीयांची वाट पाहाताति : नावेक उसीरु^२ जाला : मग लाहामाइसीं म्हणीतलें : “एल्हो : गोसावी तरि एतीचि ना : सीधे दादोसही अंतरले : ” साधों म्हणीतलें : “ उगीया असा वो आइया हो : हा इकडील दीसु इकडे निगे तरि^३ गोसावी लटिकें बोलति : ” ऐसीया गोष्टी करिताति : तवं गोसावीं बीजें केलें : गोसावीयांतें एत देखिलें आणि साधों पटिसाळेवरुनि दंडवत घातलें : मग साउमीं गेलीं : स्त्रीचरणां लागलीं : मग गोसावीं पुसिलें : “ साधें हो : हे वाट कवणें केली ? ” “ जी जी : मीयां : ” “ हें कां ? ” “ जी जी : गोसावीयांचेया स्त्रीचरणांवरि रज एइल म्हणौनि : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसें होए : ” मग गोसावीयांसि पटिसाळेवरि आसन जालें : बाइसें चरणक्षाळण करुं बैसलीं : मग साधों उष्णोदक आणिलें : ओंटीए माळ होती ते दीधली : मग गोसावीं पुसिलें : “ साधें हो : हें उष्णोदक कैचें ? ” “ जी जी : या गुरुवातें भरणुकें मागीतलें : मां^४ ठेविलें : ” “ माळ कैची ? ” “ जी जी : गुरुवातें गुंफौनि मागीतली : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : साधें व्याप्तिसारें असति : तुमचेया उपेगा जाती^५ : ” “ हो कां बावा : ” मग गोसावीयांसि चरणक्षाळण जालें : ॥

२६३ भटां पयोवर्त सौक्षापण

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : कांहीं अपजवा : जा : ” मग भट गेले : पारीं कुणबी बैसले होते : “ आहो : तुमचां गांवीं ब्राम्हणांचीं घरें नाहीं : तरि कांही कोरान भीक्षा होआवी^१ : ” तीहीं म्हणीतलें : “ ना कीती अंनआहारीये असति ? कीती पयोआहारीये असति ? ” “ ना थोडीं पयोआहारीये असति : थोडीं अंनआहारीये असति : ” “ हो कां : आम्हीं आणुनि : ” मग तीहीं^२ कणीक : तुप : तांदुळ : दुध : ऐसे^३ घेउन आले : “ हें अंनआहारीयांलागौनि कणीक तांदुळ : हें पयोआहारीयांलागौनि दुध तुप घेया : ” मग ते^४ गेलेयावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथ कवण गा अनआहारीये असति ? आणि कवणें पयोआहारीये असति ? ये देखों तवं अवघीं अनआहारीयेचि असति^५ : माहात्मेयां सत्यार्जवां होआवें : ” ॥

२६२. १ पं. उन्हवणी. २ यमु. वीळु जाला : परि गोसावी न एतिचि. ३ यमु. °माझे गोसावी आने आन बोलती. ४ ने. मीया पाणि— पं. मग पाणीं—. यमु. मग उन्हवणीं तावीलें. ५ यमु. °ऐसी असति.

२६३. १ यमु. °तीहीं म्हणितलें : “ पयोवर्तये (मु. पयोआहारीये) आहाति कीं अन्नआहारीए ? ” “ ना थोडीं—. २ नेहीबी. ते. ३ य. आणीले. ४ गोयमु. तेयां. ने. तेयांसि. ५ यमु. °ऐसें का बोलों बैसलासि ? नावेक पाहातासि कां : माहात्मेयां—.

२६४ साधां प्रसादग्रहण : एकादसीं वर्तखंडन

मग वाइसीं गोसावीयांसि पुजाअवस्वरू केला : मग उपहार निफजवीला : तीए दीसीं एकादसी : रात्रि वडील जाली : मग गोसावीयांसि ताट जालें : राळांडुळाचा भातु : गोसावीयांसि आरोगण जाली : साधें पासि बैसलीं होती^१ : “ वाइ : मज प्रसाद देया कां : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साधें हो : तुमची एकादसी वर्त खंडे^२ ना ? ” “ ना जी : ” “ तरि कां घेत असा ? ” “ जी जी : पोट पवीत्र होआवेया : ” “ ऐसें होए : वाइ : तीं बोटांतु माए इतुला प्रसाद देया^३ : ” मग वाइसीं प्रसादु दीधला : मग गोसावीयांसि गुळुळा जाला : वीडा जाला : मग तीधीं वाइ पटिसाळेवरि आंथुरिलें : तीया दोधीं नीजैलीया : साधें आंथुरणावरि बैसलीं असति : मग गोसावी पटिसाळेवरि वेढे करुं लागले : साधें पाहों लागलीं : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साधें हो : निजा ना कां ? ” “ हो जी : आतां नीजैन : ” मग सेवटिला वेढेया तयांपासि गोसावीं बीजें केलें : मग स्त्रीचरणां लागों बैसलीं : तवं ओणववे ना : गोसावीं स्त्रीचरणु उचलौनि तयांचेया निडळावरि ठेविला : मग वाडवेळु धरुनिचि होती : मग गोसावीं स्त्रीचरणीचेनि आंगुठेनि निजवीली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साधें हो : ऐसेनचि^४ नीद्रा करा : उठाल तेधवां एणेंसींचि उठा : ” मग साधीं निद्रा केली : मग गोसावीयांसि पडुडु जाला : ॥

२६५ चीचौंडीए साधांचा टीळा प्रेस्न

मग गोसावीयांसि उदेयांचा पुजाअवस्वरू जाला : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साधें हो : तुम्हीं पुढां चीचौंडीए जा : बीठार करा : पारणेंयाची^१ तेथ भीक्षा करा : तवं हें मागिलाकडौनि एइल : ” “ हो कां जी : ” मग तीयें पुढां निगालीं : मग गोसावीयांसि उदेयांचा पुजाअवस्वरू जाला : मग गोसावीं चीचौंडीयेसि बीजें केलें : आदीत्याचीया देउळासि : मग गोसावीयांसि पुर्वामुखें दारवठां : आडदांडीएवरि लोंबता स्त्रीचरणीं आसन असे : तवं साधें भीक्षा करुनि^२ गोसावीयांतें पाहातें असति : तवं गोसावीयांसि साधीं देखिलें : आणि दंडवत घातलें : लाहामाइसीं म्हणीतलें : “ हें काइ जालें एल्हो : भलेतेथ दडकरि^३ लोळतीसि ? ” साधीं म्हणीतलें : “ हें काइ ओ : मीं काइसेया लोळैन ? मीं आपलेया गोसावीयांसि दंडवतें घालीताएं : ” मग आलीं : गोसावीयांचेया स्त्रीचरणां

२६४. १ यमु. गोसावी त्रिसुधी जेवावया उठवीत होते : ते एकादशि म्हणौनि न एतिचि : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साधे हो : एथचा प्रसाद घेयाल कीं ? ” “ हो जी : ” “ प्रसादु कां घेयावा ? ” “ जी जी : पोट पवित्र होआवेया : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एकादशी मोडे ना ? ” “ न मोडे जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : तीं बोटांतु— २ अ. खंडन होइल. नेपं. भंगे. ३ एवा. तीं बोटांमध्ये सामाए इतुला प्रसाद ओपा : ४ नेहीबी. ऐसीचि. एवा. एणेंसींचि.

२६५. १ हीबीपं. बारसीची. २ य. करितें. मु. करीतां. ३ गोनेयमुहीबीपं. डुकर. (मु. डुकरि)

लागलीं : तवं गोसावीयांचां भाळप्रदेशीं जोंहळेयाचा टीळा लाविला असें : “ हें काइ जी : बैलु घेतला ऐसा टीळा लाविला काइ मां ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साधें हो : यां बडुवांतें ग्रहप्रवेसु जाला : बहुत जोन्हळे होआवेया एथ टीळा लाविला : ” मग गोसावीं स्त्रीकरें भाळप्रदेसिचे जोन्हळे घेतले : घेउनि साधां प्रसादु दीधला : मग गोसावीयांसि द्रीष्टपुता झोळीया केलीया : ओंटीए कोरका होता तो वीसरीलीं : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साधें हो : ओंटीए काइ ? ” “ हो जी : हा कोरका : गोसावीयांसि दृष्टपुत करूं वीसर-लीयें : ” मग गोसावीयांसि दृष्टपुत केला : गोसावीं नावेक प्रसादु केला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साधें हो : आतां पारणें करा^१ : जा : ” “ हो कां जी : ” मग पारणें करावेया गेलीं : ॥

२६६ साधांतें राहावणें : रंगमाळिके नेमु

मग गोसावीयांसि तेथ पंचरात्रि अवस्थान : एकु दीं गोसावीयांसि उदयांचा पुजा-अवस्वरु जाला : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साधें हो : या : हें तुम्हां कानमातणें^१ सांघेल : ” “ जी जी : ” मग आलीं : गोसावीयांजवळि बैसलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साधें हो : तुम्हीं एथ राहा : ” “ जी जी : गोसावीं आम्हां राहों^२ दीधलें कीं : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हीं सात बाइया : हें एकलें : बोडिकें : तरि लोकी^३ वीरोधु कीं : तुम्हीं एथ असा : मां एथ सडासंमार्जन करा : चौकरंगमाळिका भरा^४ : मग मासा एका मंडळीकु बोलाउं पाठवीजेल : ” “ हो कां जी : जी जी : गोसावी कवणीकडे बीजें करिती ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें जाइल ऐसें भींगारापाठाराहारें^५ : ” “ जी जी : भींगार गाउ : पाठार देसु ? कीं पाठार गाउ : भींगार देसु ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साधें हो : भींगार गाउं : पाठार देसु : ” मग गोसावीं मढपिंपरीएसि बीजें केलें : तीयें प्रतदीनीं तैसाचि वीधि करीति : ॥

२६७ नारोबा भेटि : भटां संबंधू विज्ञापन

मढपिंपरीएचां मढीं दीस २० अवस्थान : नारोबा^१ करंजखेडा^२ गेले : सामकोसासीं भेटि जाली : न्हाले : जेवीले : रात्रीं निजैले असति : मग सामकोसांतें पुसिलें : “ हां आइ : सांपें वर्तमानें : आबैचा नागुदेओ कोठें असे : ऐसें आइकीजे ना ? ” “ तो^३ स्त्रीचांगदेओ-राउळां गोसावीयांपासि असे : ” आणि स्तीति जाली : “ ते कवणे ठाई असति ? ” “ ते

लोळे ऐसी. ४ (ने.). ५ गो. करूं.

२६६. १ ने. कानबाथणें. हीबी. कानीं. २ नेयमु. एओं. गो. असों. ३ गो. लोकवीरूध कीं. ४ ने. एथ बैसौनि यातें आठवा. य. हें देखिलें तैसें आठवा. ५ एवा. °कडे.

२६७. १ मु. नारोबा ते भटाचे मावुसभावु : ते धारासुरीं असति : एकु दीं ते करंजाळीया आले : २ गोने. कजळिया. यपं. करंजळिया. ३ यमु. “ ना तो गोसावीयांपासि असे : ” “ कोण

चीचवडीए^१ असति : ” आणि तैसेचि निगाले^२ : ते अन्होरात्रीं गोसावीयांचेया दरी-
सनासि आले : गोसावीयांसि उदयांचा पुजाअवस्वरु जाला : गोसावीयांसि पटिसाळेवरि
रीगतां डावेया हाता आसन असे : आले : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां
लागले : गोसावीयांजवळि बैसले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : तुम्हां कांहीं संबंधीएं
होती गा ? ” भट नोळखति : “ काइ पां ? सर्वज्ञें म्हणीतलें तरि होती : पुसों पां :
आगा तुं कोणीं गांउनि एतुसि ? ” “ मीं धारासीरुनि एतांयें : ” “ तुझेया^३ पीतेया नांव
काइ ? ” “ वामननाएकु^४ : ” “ माते नांव काइ ? ” “ एल्हाइसें : ” “ जी जी : हा मज
माउसभाउ होए : उठि : मज खेव दे : ” मग खेव दीधलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ याचे
पाए धुआ : कांटे फेडा : बाइसांकरवि जेउं घालवा : ” मग पाए धुतले : कांटे फेडिले :
बाइसांकरवि जेउं घालवीलें : ॥

२६८ नारोबातें वाहाणा घेओं पाठवणें

मग^१ गोसावीं उदेयांचि भटोबासातें म्हणीतलें : “ वानरेया : यांसि वाहाणा बांधां
जा : ” “ हो कां जी : ” मग चामाराचेया^२ घरा घेउनि गेले : तवं एकें ब्राम्हणे
आपणेयांलागौनि वाहाणा बांधवीलीया : तो^३ लेयावेया आला : भटीं म्हणीतलें
“ भटो : या वाहाणा यासि लेववाल ? ” “ हो कां : ” नारोबासि वाहाणा लेववीलीया
तवं तेयांचां पाइं निरुतीया ठेलीया^४ : भट लेख देत होते : परि तो ब्राम्हणु नेघेचि
मग भटीं गोसावीयां पुढां सांधीतलें : ॥

२६९ पारिपळ नाम करणें

एकु^१ नारोबाचे^२ दामु लागे : तो सेजां गांवीं होता : ‘ गोसावीयांसि कांहीं दरस
केलें^३ नाहीं : तरि जाओं : तयासि कांहीं मागों : ’ म्हणौनि नपुसत गेले : बाइस
पुसिलें : “ हां बावा : आजि तो वटीकु देखों नां ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : त
पारिपळ^४ असे : ” मग नारोबा सोळा दाम घेउनि आले : गोसावीयांसि पटिसाळेवरि

गोसावी ? ” “ ना श्रीचांगदेवो राउळ : ” मग नांव रूप गुण वानीले : आणि स्तीति जाली
४ यमुहीबी. मढपींपरीये. ५ यमु. पुढां आभासु देखति : मार्गीं नइआंतु उतरति : परि पा
न पीएति : ६ यमु. “ तरी तुम्हीं वामनभटांचे पुत्र ? ” “ ना : हो : ” “ एल्हकोचे पुत्र ? ” “ ना हो :
“ जी जी हा मज^७. ७ गोने. बाएनाएकु.

२६८. १ यमु. मग गोसावीं तेयातें वाहाणावीन खीरंडतां देखीलें : मग— २ गो. बांधव
यमुहीबीने. लेववा. ३ गो. चर्मकराचेया. मु. चांभाराचेया. ४ यमु. लेत हो
५ अ. ठेवीलीया. मुहीने. आलीया.

२६९. १ अगोने. एकु दीं एक दामु— पं. एकु दीं गोसावीयांसि नारोबाएं म्हणीतलें : “ म
दाम एकु जनु लागे : ” २ (यमुने.). ३ अ. जालें. ४ ने. परिपळ. हीबी. काहीं मेळउं गे

आसन असे : ते गोसावीयांचां स्त्रीकरीं देओं बैसले : तवं बाइसीं म्हणीतलें : “ हें काइ बटीका ? बाबाचां स्त्रीकरीं कैसें ओळगवीतासि ? आसनावरि ठेवि : ” मग आसनावरि ठेवीले : बाइसीं म्हणीतलें : “ बटीकु कैसा वेडा : बाबाचां स्त्रीकरीं ओळगवीतु असे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : एथची बुधि होइल : मग सहजचि सेहाणा होइल : ” ॥

२७० वांकीए मठीं अवस्थान : मंडळिका हटवावें जोगीया पराजयो करणें

मग गोसावीं वांकीएसि बीजें केलें : मठीं अवस्थान जालें : एकु दीं गोसावीयांसि उदयांचा पूजाअवस्वर जालेयानंतरें : गोसावीयांसि मढामागां^१ आसन असे : तवं जोगी माहात्मा एकु गोसावीयांपासीं आला^२ : गोसावीयांतें पुसिलें : “ आपण कांहीं जोगु जाणिजे ? ” गोसावीं श्रीमुगुटें निराकारिलें^३ : “ जोगु नाहीं : जुगुति नाहीं : ध्यान नाहीं : धारण नाहीं : लय नाहीं : लक्ष नाहीं : आसन नाहीं : समादि नाहीं : जोगु नासला : जोगाचे पार कव्हणीं नेणे : जोगु गहन^४ : हे अवघे चेंदेपोइ^५ : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मंडळिका : जोगीया काइ म्हणतु^६ असे^७ ? ” आणि नाथोबासि स्तीति जाली : “ ए रे जोगीया : आसनें घालुं : ” म्हणौनि नाथोबा आसनें घालों लागले : ते तो सोयेही नेणें : मग तेणें म्हणीतलें : “ हें काइ साधन^८ म्हणां : ए डोहीं देवता असे : घाणा असे : धवळा बैलु असे : या डोहाआंतु रीगों^९ : ” तो माहात्मा नाथोबायें पाइं धरिला : “ चाल रे जोगीया : दाखवि : ” म्हणौनि फरफरकरि^{१०} काढिला : “ वारिजो जी : वारिजो जी : ” म्हणौनि काकुलती आला : मग नाथोबायें डोहांतु उडी घातली : “ कें आहे रे जोगीया धवळा बैलु ? कें आहे रे जोगीया घाणा ? कें आहे रे जोगीया देवता ? ” म्हणौनि बुडिया देति : अवघा डोहो डहुळीला^{११} : “ नाहीं रे जोगीया देवता^{१२} : तुं लटीका : तुझा गुरु लटीका : ” ऐसा आवघा डोहो डव्हळीला^{१३} : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मंडळिका : मंडळिका : या : ” मग आले : मग ते माहात्मे भूइं रेखा^{१४} काढीत राहीले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ माहात्मेयां ऐसें न म्हणीजे हो : हे बहुरत्न वसुंधरा : ” ॥

२७१ पारेगावीं जोगेस्वरीं वस्ति : अभीयोगें वेव्हारा रक्षणें

मग गोसावीं पारेगांवां बीजें केलें : गोसावीयांसि जोगेस्वरीचां चौकीं आसन जालें : वेव्हारा एकु^१ : तो तीए नासीसि लपाला होता : गोसावीयांतें देखिलें : मग

५ गो. °तोसि.

२७०. १ एवा. लींगाचेया देउळामागां. यमु. °पासि नाथोबा असति. २ यमु. °नाथोबातें म्हणीतलें : “ हे काहीं हटु जाणति ? ” गोसावीं श्रीमुगुटें नीराकरीलें : मग गोसावीयांतें पुसिलें—.

३ यमु. °मग हट निरूपुं आदरीला : “ हटें पींडु : पींडें प्राप्ति : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मंडळीका—.

४ मुनेहीबीपं. चेंदेवाइक. य. चेंदेवाइल. ५ एवा. म्हणते. ६ गो. साधणुक. ७ यमुनेपं. रीगे (मु. पव्हे) तो माहात्मा : ८ यमुहीबीनेपं. फरफरां. ९ य. धांडुळिला. १० (यगो.).

११ गोनेयमुहीबीपं. रेघा.

२७१. १ यमु. °तीए गाविचा : तयातें मारावेया दंदी पाठी लागले : पळतु गोसावीयांपासि आला :

आला : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागला^२ : गोसावीयांजवळि बैसला : गोसावीयांपुढां सांगों लागला : “ जी जी : मज पुस्चळीचा^३ अव्ढळाओ आला : तो मी आजि तीन दीस ए नासीसि लपालां असें : मज तीन उपवास : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कळियुगीं तस्करत्व पुंश्चळत्व हा धर्म स्वरूपीं न वतें ऐसा विरळा : ” “ ते कां जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जियेचा एक अवेवु देखिलेयां अलगाचिये मुनैवारि घाली : पाठी सरणावरि तियेचें सर्वांग देखे : परि आड पालव वोडउनि जाये : कां जें माजवी ते तेथ नाही^४ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जा : आतां तुमची कव्हणी वास न पाहे : ” “ हो कां जी : ” “ जी जी : मीं गोसावीयांलागि उपाहार घेउनि एइन : ” गोसावी वीनवणी स्वीकरिली : मग तो उपाहार घेउनि आला : गोसावीयांसि पुजाअवस्वरु जाला : मग गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळळा जाला : वीडा जाला^५ : ॥

२७२ वांकीएहुनि मीरडां रेमेस्वरीं वसति

उदयांचा पुजाअवस्वरु जालेयानंतरें गोसावीं वांकीएसि बीजें केलें : मढीं उपाहाराचा पुजाअवस्वरु जाला : आरोगण जाली : पहुडु जाला : उपहुडु जाला : मग गोसावी भिक्षाअवस्वरीं मीरडेयासि बीजें केलें : मीरडां रेमेस्वरीं वसति जाली^१ : ॥

२७३ मांडवगणीं सीधनाथीं वसति : भर्जित चींचा भोजन करवणें

मग गोसावीयांसि पुजाअवस्वरु जालेयानंतरें गोसावीं मांडवगणां बीजें केलें सीधनाथीं अवस्थान^१ जालें : गोसावीयांसि दुपाहाराचा पुजाअवस्वरु जाला : आरोगण जाली : पहुडु जाला : मग भक्तजन जेविले : एक चींचा तोडुं जाताति : चींचा तोडतो खाओं लागले : गोसावीयांसि उपहुडु जाला : मग गोसावीं तेथ बीजें केलें : देउळान दक्षिणिले कोणटां आसन जालें : गोसावीयांसि आवघां दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसीया चींचा नको खाओं कीं : नको गा खाओं आंवट लागेल : भाजभाजुं खा^२ : ” “ हो कां जी : ” मग वीसीदेओ आणवीला : मग घालवीलें : मग भाजभाजुं खादलीया^३ : ॥

२ यमु. °गोसावीयांतें वीनवीलें : “ जी जी : राखावें जी : सरण आलां जी : ” तवं ते आं
३ मुगो. °कैचा. नेयही. पुस्चळी(ळै)चा. ४ (प्रव. आ. ११). ५ यमु. (एवा.) गोसावी
सीष्टाई केली : मग ते नीगाले :

२७२. १ यमुहीबीपं. प्रतीत यानंतर ‘घोगरगावीं वसति’. ही आदि आहे. त्यानंतर ‘मांडवगणीं वसति’.

२७३. १ अगोहीबीपंने. (प्रवा.) वसति जाली. २ यमु. °मग बाधति ना : ३ पं. °“ जी जी : भाजलीया चींचा कैसीया गोड लागति आहाति जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पुरुखू प्रएत्नीं दैवाचें सा कीं गा : ” ॥

२७४ मंडळीकु साधांतें बोलाउं पाठवणें

मग तीसरां दीं उदयांचा पुजाअवस्वरु जाला : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मंडळीका : तुम्हीं साधांतें बोलाउं^१ जा : हें भींगारा जाइल : तेथ तेयांतें घेउनि या : ” “ हो कां जी : ” मग नाथोबा तेयांतें बोलवावेया^३ निगाले : ॥

२७५ अरणग्रामीं गुंफे अवस्थान

मग गोसावीं भींगारासि^१ बीजें करूं आदरीलें : आधा एकु मार्गु पातले^२ : मग एका गावां एकि वाट निगाली ते भींगारा जाए : एक वाट अरणग्रामासि^३ जाए : ते वाटेचां वेझां गोसावी उभे राहीले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ या वाटा जें जावें तें या वाटा कां न वचावें ? ” मग अर्णग्रामाचेनि मार्गे बीजें केलें : भटांतें म्हणीतलें : “ वानरेया : ए गावीं साधांसि निरोपु ठेवा : ” “ हो कां जी : ” मग भट पारीं बैसले होते तयांपासि आले : मग म्हणीतलें : “ आहो : आमचीया पांच बाइया : एकु माहात्मा : ऐसीं या वाटा एताति : तरि तयांपासि ऐसें सांघावें : ‘ तुमचे गोसावी भींगारा न वचतीचि : ते अर्णग्रामासि गेले : ’ ” मग मागिलाकडौनि साधें आलीं : मग तेहीं सांगीतलें : “ आइ : तुमचे गोसावी भींगारा न वचतीचि : ते अर्णग्रामा गेले : तुमतें अर्णग्रामा बोलावीलें आहे : ” “ आलेया : पाठा निरोपु सांघावेया आला होता कीं नागदेओ ? ” तवं ते हांसिले : “ काइ आलेया हांसता ? नागदेओ तयासि दोनि डोळे : पाठेयासि एकु डोळा : तो धाकुटा होता : तो पाळणेंयावरुनि पडिला : तें जासलवट रुपलें : तो डोळा फुटला : ” ते अधीका हांसिले : “ हें काइ आलेया : हांसतासि ? तुम्हां काइ मायावहीणी नाहीं ? ” “ ना आइ : आम्हीं पाठा काइ जाणों ? नागदेओ कोणु म्हणौनि काइ जाणों ? तीं निरोपु सांघीतला तो तुम्हांपुढें सांघीतला : ” ॥

गोसावीयांसि नाराएणडोहीं वस्ति जाली^४ : नाराएणडोहीं बाइसीं : भटीं भीक्षा केली : गोसावीं पुढां अर्णग्रामा बीजें केलें : ॥

गोसावीयांसि पुर्विले दारवठाचीए पौळी : जगतीचा दारवठाउतरिले सोंडीएवरि आसन जालें : गोसावीयांचें आंगीटोपरें घामैलें : तें वाळत घातलें : बाइसें : भट : भीक्षा करुनि आलीं : गोसावीयांसि द्रीष्टपुता झोळीया केलीया : मागिलाकडौनि साधीं तीएचि गांवीं पारणेयांची भीक्षा करुनि आलीं : ॥

२७४. १ एवा. आणुं. २ यमुने. बोलावुं. ही. आणावेया.

२७५. १ अ. अर्णग्रामासि बीजें केलें. २ (शोध). ३ अगो. चीचुंडीए. ४ अगोयमु. ^१एक म्हणति : नाहीं.

२७६ सोंडीएवरि द्रळसबाइसां सीक्षापण

गोसावीयांसि सोंडीएवरि आसन असे : द्रळसबाइसांचें^१ आंग घामैलें असे : तरि
 “ घामैलेनि आंगेसीं काइ गोसावीयांपासि जाओं ? हातपाए धुं^२ : मग जाओं : ” पुढां
 वाहाळ : तेथ^३ हात काखांचीए ठाउनि धुताति : तवं बाइसीं देखिलें : “ वावा : काइ
 जालें यां रांडांसि : आवघीया^४ वाहीया : काखांची मागि : वाहीरि घातली : ” मग
 आलीं : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : सीचरणां लागलीं : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें :
 “ हें काइ बाइ : एथौनि हें देखताए : हा अवघा लोकु देखतु असे : ऐसें न कीजे कीं :
 लज्यारूप धर्म स्त्रीयांसि रक्षण^५ : ” ॥

मग गोसावीयांसि नागनाथाचां देउळीं दुपाहारीचा पुजाअवस्वरु जाला : मग^६
 गोसावीं वाहीरवासु दीधला : तेयावरि अवघेयांचीया^७ झोळीयांचा काला केला^८ : मग
 गोसावीयांसि आरोगण जाली : आवघेयां भक्तजनां पांति^९ जाली : मग गोसावीयांसि
 चौकीं पहुडु जाला : उपहुडु जाला : ॥

भटांतें गांवांआतु बीढार पाहावेया पाठवीलें : भट गांवांतु बीढार पाहावेया गेले :
 तवं गांवांतु बीढार नाहीं : मग मळेयांआंतु आले : तवं तेथ गुंफा असे : मग गोसावीयां-
 पुढां सांघावेया आले : “ जी जी : गांवांतु बीढार नाहीं : मळेयांतु गुंफा असे^{१०} : ” मग
 गोसावीं तेथ बीजें केलें^{११} : भटांकरवि गुंफा उघडवीली : झाडवीली : मग गोसावीयांसि
 तेथ आसन जालें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जा : बाइसांकरवि एथचि बीढार आणवा : ”
 मग बाइसीं तेथचि बीढार आणिलें : मग गोसावीयांसि तेथचि अवस्थान जालें : ॥

२७७ स्वजनअभियोगें गुजरा नार्यळ कथन

मग जया गुजराची^१ गुफा तो आला : तेणें आसुचें नार्यळ पुरिलें होतें : तथाचा मैत्रु
 जाणे : तो घेउनि गेला : तो पाहावेया आला : तवं तेथ नार्यळ नाहीं : “ माझें नार्यळ
 एथ होतें : तें तुम्हीं काढिलें : तें माझें देया : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : यासीं

२७६. १ मु. द्रविळास°. गोय. द्रळास°. ही. द्रवडा°. ने. दुर्लभा°. बी. दुरळास°. २ यमुगोनेही.
 धों. ३ यमु. °कोपराचीए ठाउनि हात दात धुतले : ४ यमु. (ही.) आवघीया बाइ(हि)यांची
 मागि— गो. आवघीया काखांची मागि°. ने. आवघीया बाहिया काखा उघडिया : बाहिरि
 घातल्या : ५ हीबीनेपं. °आपुली मांडी परपूरुखा देखों न दीजे कीं : ६ ही. °बाइसीं गोसावीयांचा
 बाहीरवासु पसरिला. ने. °पसरविला. ७ यमु. °झोळीया ठेविलीया. ८ यमुने. °मग बाइसीं
 गोसावीयांलागि बरवे पदार्थ नीवडीले : एराचा . . . काला केला. ९ यमुहीबीगोने. पारणें (णीं).
 १० यमु. °परि दार अडकीलें असे. ११ अ. °एक म्हणति : गोसावीचि तेथ लघु परीहारा बीजें
 केलें : तवं तेथ गुंफा देखिली : सरीसे भट होतें : गोसावीं तेथ बीजें केलें :

२७७. १ ने. गुरुवांची.

वेव्हार सांघों^२ जा : ” भटीं म्हणीतलें : “ चाल : आम्हीं तुम्हीं तेव्हार सांघों जाओं : मग वेव्हारें होइल तरि देओं : ” मग भट वेव्हार सांघावेया गेले : ॥

गोसावीयांसि मागुतें तीएचि सोंडीएवरि आसन जालें : मग पांचै वाइया गोसावी-यांचा दुपाहारिचा पुजाअवस्वर पाहाति : मग आंकोलनेरा भीक्षे जाति : उदेयांचि गोसावीयांचेया दरीसना एति : मग तीया नीद्रास्थानासि गेलीया : मग घरिचा^३ तीघीं तीन वीडे दीधले : एरीं घेतलें : खादलें : साधें न खातिचि : ॥

मग उदेयांचि गोसावीयांचेया दरीसनां आलीं : गोसावीयांसि सोंडीएवरि आसन असे : आलीं : गोसावीसियां दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागलीं : साधीं गोसावीयांसि वीडा अळगवीला : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें काइ साधें हो : गुजराचेया नारेळाचा वेचु केला : ” “ नारेळ काइसें जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साधें हो : तांबोळ कैचें^४ ? गुजराचें नार्यळ गेलें : तो आळु^५ आला : हा नव्हे वानरा वेव्हार सांघतु असे^६ ? ” म्हणौनि श्रीकरें भट दाखवीले : तवं साधीं म्हणीतलें : “ मरतुं मरतुं तीयें ऐसीचि^७ : आमचे काइ करीती नार्यळ ? आमचे देतां^८ नेघति : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें काइ साधें हो : तुम्हीं संसारत्तसीतें कीं : तुम्हीं भलेयाचीया चाडा ईश्वरा सरण रीगालीं असा : आणि प्राणीयातें ‘ मरतु का : मरतु कां : ’ ऐसें म्हणत असा ? आलींति अपराधा : ठाका आतां एके पायें उभीं : ” मग एके पायें उभीं ठाको जाति तवं दडकरि पडति : एके पायें उभेयां न ठकवे : मग वाइसीं वीनवीलें : “ वावा : इयेसि^९ एके पायें उभेयां^{१०} न ठकवे : आतां आणिकु दंडु कीजो : ” मग गोसावीं सेंभरि दंडवतें वीहीलीं^{११} : मग दंडवतें घालुं लागलीं : मग वाइसीं वीनवीलें : “ वावा : मीं घालों लागों ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ लागा : ” मग वाइसें दंडवतें घालुं लागलीं : दंडवतें घातलीं : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथौनि तुम्हीं ऐसेयां होआवें कीं : हा जनु तुमतें डोइये डोइये मारील : परि तुम्हीं डोइचि ओडवावी कीं : तुम्हां मारीता पुजीता समान होआवा कीं गा : मुक्तीची चाड तेणें मुंगीए विरू न चितावें : ” “ हो कां जी ” म्हणौनि^{१२} मग गोसावीयांचेया श्रीचरणां लागली : ॥

मग भटोवासीं तो वेव्हारें नीरोतर केला : “ याचें नारीएळ^{१३} आम्हीं श्रुतें^{१४} नेणों : भेदें नेणों : वोस गुंफा ते हा सांडौनि गेला : ” ऐसा परीहार दीधला^{१५} : मग अवघां मंहाजनीं^{१६} म्हणीतलें : “ आगा : हे काइ करिती तुजें नार्यळ ? तुं याचेया गोसावीयांसि सेणेंमातीया आंग माखौनि आड पड : जाए : मग ते तुझेया नार्यळाची

२ गोहीबीनेपं. सांघा. ३ यमु. °ब्राह्मणीं तयांसि वीडे दीधले : तीहीं घेतलें : एरीं खादले : साधें न खातिचि. ४ (यमु.). ५ यमु. अभियोगु. ६ °एवा. वेव्हार सांघते. ७ यमु. नीदैवें ८ गो. दीधलेयां. ९ अ. यांसि. १० अहीबीपं. उभें. ११ अ. घालवीलीं. १२ (प्रव. आ. ६४, ६५). १३ (यमु). १४ अ. श्रुत. १५ (नेपं.) यमु. गावीचां ब्राह्मणीं. हीबी. सभा

सुधि सांगती : ” मग भट पुढां आले : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : मग आवघी वेवस्ता सांघीतली : मग तेणें माहात्मेनि सेणमातीया आंग माखिलें : एउनि गोसावीयांसि आड पडिला : “ जी जी : मज बोलु लागला : माझेया नार्यळाची गोसावीं सुधी सांघावी : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ माहात्मेया : काया पाखाळा जा : ” मग तो आंग धुनि आला^{१६} : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथौनि म्हणिजैल तें कराल तरि तुमचेया नार्येळाची सुधि सांगिजैल : ” “ हो कां जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तें नार्येळ तुमचा मैतु घेउनि गेला : तेणें आपुलीये मातेहातीं ठेवावेया^{१७} दीधलें : तयां आंतुल तेणें एक^{१८} आसु वेचिली असे : तेयातें ते न मगावी : ते अमुकीए उतरंडी : अमुकीए मडकां असे : हे खूण सांघा : आणि देइल : ” मग ते खूण सांघीतली : मग तीया नार्येळ दीधलें : पाहाति तवें एक आसु नाहीं : मग गोसावीयांलागौनि पाइली एक कणीक : पाइली एक तांदुळ : पसा एकु दाळि : सुकलें ऐसें वांगें : एकु वीडा : ऐसें घेउनि आला : वाइसां नावेक न मनेचि : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : घेया : एथिचेया उपयोगा नेया : ” मग बाइसीं घेतलें^{१९} : ॥

२७८ साधांचा चणकसाकु भोजन

एकु दीं गोसावीयांसि उदयाचा पुजाअवस्वर जालेयानंतरें : गुंफे दखिणे^१ सेत : गोसावीं तेउतें वीहरणा बीजें केलें : तेथ चणा होता : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साधें हो : जा चणा मागा : ” “ हो कां जी : ” मग सेतकरीयापासि गेलीं : “ आलेया : नावेक चणा दे कां : ” “ हो कां : आइ घेया : ” “ हो कां : ” गेलीं : तीयें उपडीति : मुळीया टाकीति : चणा घेति : “ आइ : हें काइ करीता ? ” “ आलेया : मां मीं खूडुं नेणें कीं : ” तेणें म्हणीतलें : “ ए आनुन आन करिती : ” तेणें खूडुनि दीधला : मग घेउनि आलीं : गोसावीयांसि द्रीष्टपुत केला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साधें हो : गांवांतु जा : ब्राम्हणाचां घरीं रांधा : ” “ हो कां जी : ” मग ब्राम्हणाचेया घरा गेलीं : तेयातें तौली^२ मागीतली : तेल हींगु मीरीयें मीठ : मग आधा^३ फोडण्यां रांधिला : आधेयाचें पीठें केलें : तयातें कणी वाटुनि मागीतली : मग घेउनि आलीं : मग बाइसांहातीं दीधला : गोसावीयांसि पुजाअवस्वर जाला : बाइसीं ताट केलें : मग ताटीं दोन्हीं साकवतीया ओळगवीलीया : मग गोसावी आरोगण करूं लागले : सर्वज्ञें म्हणीतलें^४ : “ साधें हो : हें काइ ? ” “ जी

म्हणीतलें. १६ अ. °घों गेला. १७ एवा. ठेउं. १८ एवा. दोनि...वेचिलीया. एवा. °आसु चोरुनि घेतली : वेचिली. १९ पं. °मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जीव अभिलाखें बांधले असति : कर्मवसेचें तें कर्मचि करील : बांधौनि करील : दैववसेचें तें एथची प्रवृत्ती होइल कीं बाइ : ” ॥

२७८. १ यमुहीबी. पसिमे. २ अ. तउली. ३ अमु. साधीं. ४ यमु. “ साधे हो (य. साधेन्हो) चणा नीका जाला : खार नव्हेचि : आलोणी नव्हेचि : करपेचि ना : हीरवा न ठकेचि : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : साधें सुगरीए (य. सुग्रहीयें) असति : तुम्हां उपयोगा जाति : ”

जी : एकीचि साकवती काइ करूं ? म्हणौनि आधेयाचें पीठें केलें : आधा फोडणीयां रांधिला : ” मग गोसावीं पुसिलें : “ तेल मीठ केंचें ? ” “ जी : तेयांतें मागीतलें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : साधें प्रयोजकें असति : तुमचेया उपेगा जाती : ” “ हो कां वावा : ” “ वाइ : चणा नीका जाला : अलोणीं नव्हेचि : सीजला : कर्पेचि ना : ” मग गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : ॥

२७९ लाहामाइ ज्वरीं पडिताळणें

एकु दीं गोसावीयांसि दुपाहाराचा पुजाअवस्वरु जाला : मग पांचै वाइया भिक्षेसि निगां बैसलीया : तवं लाहामाइसां ज्वरु^१ आला : मग साधें लाहामाइसांपासि राहीलीं : एरी वाइया गेलीया : मग गोसावी वाहीरि निगाले : तवं साधें^२ आलीं : लाहामाइसें पौळीपसीमे पींपळु : तयासि पारु : तया पारावरि असति : गोसावीं तेथ बीजें केलें : साधें स्त्रीचरणां लागलीं : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साधें हो : तुम्हीं भिक्षे कां न वचाचि ? ” “ जी जी : आइएसि^३ ज्वरु आला : ” “ जा : हें तुमचीए आइएसि^३ पडिताळील^४ : ” “ हो कां जी : ” मग साधें भिक्षेसि गेलीं : मग रात्रीं गोसावीं तेयां पडिताळावेया वाइसां पाठवीलें : मग गोसावीयांसि उदयांचा पुजाअवस्वरु जालेयानंतरें गोसावीं पडिताळावेया बीजें केलें : मग तीयें म्हणति : “ जी जी : मी गोसावीयांचे श्रीचरण प्रक्षाळीन : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ अशक्तासि विधि नाही^५ : ” तवं तीयें म्हणति : “ जी जी : तरि माझेया नीडळावरि गोसावीं स्त्रीचरणु ठेवावा : ” मग गोसावीं तेयांचेया निडळावरि स्त्रीचरणु ठेविला : मग तीयें म्हणति : “ जी जी : ऐसा ज्वरु मज जन्मोजन्मीं होआवा : जें मज गोसावी पडिताळिती : ” मग गोसावीयांसि आसन जालें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : तुम्हां काइ होआवें ? ” “ जी जी : दुध तुप न लगे^६ : ऐसा प्रसादु होआवा : आणि चरणउदक होआवें : ” मग दुध तुप न लगे ऐसा गोसावीं तयांलागौनि प्रसादु पाठवीला : चरणोदक तें उष्णोदक : ऐसें प्रतदीनीं तयांसि होए : आणि प्रतदीनीं पडिताळिती : ॥

२८० साधां सोमवारीये पुढार

एकु दीं गोसावीयांसि दुपाहाराचा पुजाअवस्वरु जाला : मग गोसावीं साधांतें म्हणीतलें : “ साधें हो : तुमचीए मातेचा ज्वरु^१ जाएचि ना^२ : आता हें ग्रामांतर

२७९. १ गो. जरु. २ यमु. °आणि लाहामाइसें आली. ३ यमु. आइसि. अ. आसि.

४ °एवा. तुमचीए मातेतें पडिताळील. ५ (प्रव. आमा. २८). ६ यमु. °चरणोदक तें उदक : ताटीचा प्रसाद तें पथ्य :

२८०. १ गो. जरु. २ यमु. °तरि आता यासि अनोज्ञा : ” साधों म्हणीतलें : “ जी जी. . . .

करील : ” “ जी जी : गोसावी कवणीकडे बीजें करिती ? ” सर्वजें म्हणीतलें : “ हें भींगारा^३ जाइल : ” “ जी जी : मीं सोमवारीए चुकैन : ” सर्वजें म्हणीतलें : “ तुमची सोमवारी भींगारीं देइजैल : ” “ हो कां जी : ” मग श्रीचरणां लागलीं : मग गोसावीं बीजें केलें : ॥

२८१ भींगारीं आदीतीं अवस्थान : साधां सोमवारी देणें

मग गोसावीं भींगारा बीजें केलें : आदीतीं अवस्थान जालें : मग सोमवारी आली : मग साधीं म्हणीतलें : “ आइ : तुझा जरु जाएचि ना : आणि मज गोसावी सोमवारीए पुढारले असति : तरि मीं जाइन : तरि तुं राहे : ” “ ना हो कां : ” मग साधीं परीवंटु बांधला : आणि तीयेंहीं उठीलीं : तीहीं परीवंटु बांधों आदरिला : “ हें काइ आइ ? तुं कां परीवंटु बांधतेसि ? ” “ ना एल्हो : मीं चालैन : चालवैल तरि चालैन : मग न चलवे तरि तेथ तुं सांडुनि मातें जाए : ” “ ना हो कां : ” मग तीया^१ नीघालीया : भींगारा आलीया : मग चीचवंडीए नीबीया^२ जोगनाएकाचे तीं तीं रुवांचे गहुं दळिले होते : तयांतें एकी ठाई बैसवीले : मग साधें हाटांतु गेलीं : तीं रुवांचीया तीनि माळा घेतलीया : तीं रुवांचे तीनि वीडे घेतले : तीं रुवांचे तीनि भेले^४ घेतले : एतें असति : तवं तान्हैलीं : एकां ब्राह्मणाचेया घरा पाणीं पेयावेया गेलीं : हातिचे भेले ओसरीएवरि ठेविले : “ आलीए : पाणीं पेओं सोए कां ? ” तीयां पाणीं पेवेया मुदलें : पाणि पेओं बैसलीं : तवं वासरं आलें : तेणें एकु भेला खादला : “ आतां काइ आइचा खादला म्हणों : कीं वाइएचा खादला म्हणों ? खादला माझा नीदैवेचा : ” मग आलीं : तीयां दोघीं हातीं माळा वीडे गुळाचे भेले दीधले : मग गोसावीयांचेया दरीसना आलीया : गोसावीयांसि आदीत्याचां देउळीं आसन असे : आलीं : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागलीं : मग स्त्रीकंठीं माळा घातलीया : आसनावरि वीडे : गुळाचे भेले ठेविले : साधीं माळ घातली : आणि वीडा उळगवीला : मग बैसलीं : मग गोसावीं पुसिलें : “ हें काइ साधें हो : एहीं एथ गुळ संपादिला : तुम्हीं एथ गुळ संपादाचि ना तें काइ ? ” “ जी जी : तें जालें ऐसें : हाटा गेलीयें : तीं रुवांचीया तीनि माळा घेतलीया : तीं रुवांचे तीनि वीडे घेतले : तीं रुवांचे तीनि भेले घेतले : एतीयें होतीयें : तवं तान्हैलीयें : मग एकां ब्राह्मणाचेया घरा पाणीं पेयावेया गेलीयें : वोसरीयेवरि तीन्हीं भेले ठेविले : पाणीं पेओं बैसलीयें तवं वासरं आलें : तेणें एकु भेला खादला : आतां काइ आइएचा खादला म्हणों : कीं वाइएचा खादला म्हणों : खादला

३ ने. °पाठारा.

२८१. १ गो. बांधतीएसि. मुने. °तीसि. य. °तासि. पं. बांधिताएसि. २ यमुगोनेहीबी. तीघी.

३ यमु. नीबेया. गो. नीबेया. ४ गोनेय. °गुळाचे°.

माझा नीदैवेचा : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : ” साधें हो : तुम्हीं काइसेया नीदैवें होआल ? हें तुम्हां गुळु देइल : ” “ जी जी : गोसावीयांचाचि गोसावीयांसि काइ देयावा ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : ” साधें हो : कव्हणातें कांहीं असे ? ” हें सकळै देवाचें कीं : मां देओ दे तें आपुलें : ” “ हो कां जी : ” मग सर्वज्ञं म्हणीतलें : ” बाइ : तुमतें कांहीं गुळ असे ? ” “ हो बावा : असे : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : ” घेउनि या : ” मग बाइसीं गुळु आणिला : मग गोसावीं आंजुळी घेतला : गोसावीं साधांचीए आंजुळी घातला : ते उमाळ आंजुळि भरली : साखर गुळु मग आसनावरि ठेविला : मग दंडवत घातलें : स्त्रीचरणां लागलीं : मग सर्वज्ञं म्हणीतलें : ” बाइ : घेया : एथिचेया उपेगा नेआ : ” मग बाइसीं गुळु ठेविला : मग सर्वज्ञं म्हणीतलें : ” साधें हो : हें तुमची सोमवारी लागे : ते दीधली हो : आतां तुम्हां अनोज्ञा देओं ना^५ ? ” “ ना सर्वेचि काइ जी ? ” म्हणौनि काकुलति करूं लागलीं : सर्वज्ञं म्हणीतलें : ” हें निगालेंचि होतें : परि तुमची सोमवारी लागे म्हणौनि राहीलें^६ : ” “ जी जी : तरि गोसावी कवणीकडे बीजें करिती ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : ” हें जाइल सितळोदकाकडे^७ : ” “ जी जी : पुनरपि दरीसन कवणी ठांइं : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : ” प्रतिस्थान प्रांतीं : ” “ हो कां जी ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : ” साधें हो : तरि तुम्हीं एकली जाओं जाणाल ? ” “ ना जी नेणें : ” मग गोसावीं विधि वीहीला प्रतिस्थानपर्यंत गावं सांघीतलें^८ : ” साधें हो : अटन तें निरुद्देशें करावें : गांउनि गांवां जाइजे : उदीयांचि उठीजे : मार्गी उभेयां ठाकिजे : सांघातु पाहीजे : मागीले म्हणेति पुढीलांची : पुढीले म्हणेति मागिलांची : ऐसेयां जाओं लागिजे सीवनचींचना आपुला मोटळा गावांबाहीरि घालिजे : गोरुवें सीवार भरति : माणुसें रान भरति : ऐसेयां आपण जाओं लागिजे : झाडातळीं विजन करावे : अतिअसुरें स्थानीं नसावें : बाइ : देउळीं नीद्रा न कीजे : ऐसे एक जीव असति जे वेडींपीसीं नुरेति : साधे हो : उदीयांचीये पाहारीं भीलांचीये पाडीएसि भय नाहीं^९ : स्त्रियां सजन विजन होआवें : कवाडाचां देउळीं न बैसावें : समएस्थानीं न बैसावें : साधासंताचीए वोसरीए बिढारू कीजे : असावें ऐसें तोंडावारी फाळुकें घालौनि^{१०} : ” मग तीए दीसीं गोसावी राहीले : एरीं दी^{११} बीजें केलें : ॥

५ यमु. °हा जनु चोरु होउनि खातु असे. ६ यमुगोने. (°एवा. :) आतां यासि अनोज्ञा होए ना ? ”

७ यमु. °तुम्हीं गंगातीरा जा. ८ यमु. (शोध.) पारनेराकडे. ९ (ही परशरामबासांची वासना आहे. रामेश्वरबासांच्या वासनेत ‘गांउनि गांवा जाइजे’ इत्यादि विधि पुढील वाक्यात आला आहे. दोन्ही वासना संहितेत अंतर्भूत केल्या आहेत). १० (वरील वचने साधांला निरूपित्याचे आमा. ६४ व नंतरच्या प्रव. मध्ये स्पष्ट आहे. त्यातील फक्त आरंभीचे व शेवटचे वचन पोथ्यात आहे. अर्थात मधली वचने तेथे अपेक्षित आहेत. पं. प्रतीत ती तशी आढळतातही. म्हणून ती मुळात समाविष्ट केली आहेत.) ११ (प्रव. आ. २६९-२७२; आमा. ४५). १२ यमु. °साधें गंगातीरा नीगाली : गोसावीं पैल ठावोवेचीं अनुवर्जीत बीजें केलें : मग ग्रामांतर केलें : ॥

२८२ भिंगारीं देमतीप्रश्नभाषणीं ज्ञान भक्तिवैराग्य निरूपण*

[देमाइसीं म्हणीतलें : “ जी जी : गोसावी विहरणा बीजें करिती तरि गोसावीयांसि काइ वैराग्य करावें असे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ देमती : ज्ञान : भक्ति : वैराग्य : तीन्हीं ईश्वरीचि आति : ” देमाइसीं म्हणीतलें : “ जी जी : पुराणीं ज्ञान : भक्ति : वैराग्य : तें कैसें जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ज्ञान : भक्ति : वैराग्य : एके मोचके : एके अमोचके : जीवासि सकळही संपत्ति तिया असंपत्ति : जीवाची परमेश्वर संपत्ति : ज्ञान : भक्ति : वैराग्य : इयें तीन्हीं एके काळीं न होति : ज्ञानापसि प्रेम उत्तम : ” ॥]

२८३ खेइगोइप्रति चतुर्विध दान निरूपण*

[एकु दीं खेइगोइ गोसावीयांचेया दर्शना आलीं : दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागलीं : गोसावीं तयासि चतुर्विधदान निरूपण केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : परमेश्वरा-पासौनि चतुर्विध दान आति : कव्हणी एक समुद्रासि उद्यमा जाति : एक कवडे देखति : ते कवडे भरीति : ते कवडांचि धाले जाति : एक म्हणति : ‘ इये समुद्रीं माणीकें मोतीयें असति : ’ ते परते जाति : ते माणिकें मोतीयें भरीति : ते तेणेंचि धाले जाति : एक म्हणति : ‘ हा समुद्रु : इये समुद्रीं काइएक नसे ? इये समुद्रीं अनर्घें रत्नें असति : ’ म्हणौनि ते राहाति : अनर्घा रत्नांचा उदीमु करीति : अनर्घें रत्नें घेति : गावांसि येति : रायासि भेटति : रावो रत्नपारखी बोलावी : ‘ यांसि रूप काइ ? ’ ते म्हणति : ‘ यांसि रूप नाहीं : यांसि रूप करी तयाचीये जीव्हें कुष्ट लागे : ’ ना इयें अमोलीकें रत्नें : ’ मग तयांसि वोवाळणी पडे : ते तयांसि खावेया होए : तयांचीं रत्नें तीयें तैसींचि असति : एरांसि केतुले एक दीं खावेया जालें : मग नाहीं : तैसें परमेश्वरु संनिधानीं असतां एक सील्पवीद्या धाले जाति : एक अपरोक्ष विद्या धाले जाति : एक म्हणति : ‘ हा परमेश्वरु : ये परमेश्वरीं काइ एक नसे ? परमेश्वरीं ब्रह्मविद्या असे : ’ ते ब्रह्मविद्येचा उदीमु करीति : तयांसि ब्रह्मविद्या होए : मग तयाचे यातायात पारुखति : ” “ जी जी : ” म्हणौनि श्रीचरणां लागलीं : मग गेलीं : ॥]

२८२. * (प्रव. आमा. २४० आणि विमा. २८, ३०).

२८३. * (दृपा. ८. ‘समुद्राचा दृष्टांत’. ‘खेइगोइप्रति भिंगारीं निरूपिला’—दृस्थ. भिंगार येथील लीळात ‘खेइगोई’ची लीळा नाही. पण तेथे ती असली पाहिजे, हे दृस्थ. व इतर पोथ्यांतील उल्लेखावरून निश्चित वाटते. ‘समुद्राचा दृष्टांत’ अंतर्भूत करण्यासाठी ही स्वतंत्र लीळा म्हणून घातली आहे. यावरील दार्ष्टांतिक माझ्या मतें स्वामीचे होय. म्हणून मुळातच अंतर्भूत केले आहे. या लीळेतील तिरप्या अक्षरांतील वाक्ये संपादकाची).

१ एवा. तयाची जीभ झडे.

२८४ नेपतीए वस्ति

नेपतीए वस्ति जाली ॥ एकी वासना ॥ नालेगांवीं : ॥

२८५ पारनेरीं सीतळोदकीं अवस्थान

मग गोसावीं पारनेरा बीजे केलें : सीतळोदकीं : सोमनाथीं : पंचरात्रि किं सप्तरात्रि अवस्थान जालें^१ : ॥

२८६ गुंफा करवणें

मग गोसावीं तेथ गुंफा करविली : गोसावी तेथ उभे ठेले : “एथ गुंफा करा गा :” “जी जी :” भक्तजनीं भीती घातलीया : डाहाळे मोडौनि गुंफा केली^१ : गोसावीयांसि लींगाचीए देउळीसि पुजाअवस्वरु होए : दुपाहारिची आरोगणा होए : चौकीं पहुडु होए : ॥

२८७ भक्ता पाणिकोंडानिमीत्यें प्राएण : गुंफे रीगवणी : नीगवणी

एकु दीं गोसावीयांसि आसन असे : भक्तजन जेउनि आले : गोसावीं पुसिलें : “काइ गा पाणिभातु जाला ?” “हो जी : जाला पाणिकोंडा :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तो कैसा ?” “जी जी : भीक्षा करुनि एइजताए : ते राळेयांची घापटी^१ एताए : तीएआंतु पाणि घालीजताए : मग सीतें खालि राहाताति : वरि अवघा कोंडा एतु असे :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “नीरसैं विरसैं अन्नैं सेविजति^२ :” मग वाइसातें म्हणीतलें : “वाइ : माहात्मे पीडताति^३ : गुंफे रीगवणी करा^४ :” “हो कां वावा :” ॥

उदेयां वाइसीं तांदुळ वेळिले : पोळीया केलीया^५ : पत्रसाक : मग गोसावीयांसि मर्दनामादणें^६ : गुंफेआंतु ओटा : तेथ पुजाअवस्वरु जाला : गोसावीयांसि ताट जालें : भक्तजनां पांती वाढिलें : गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : पहुडु जाला : उपहुडु जाला : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वाइ : गुंफे रीगवणी जाली :

२८५. १ मु. °खालि लींगाचीये देउळीये दोपाहारांचा अवसरु होये : सोमनाथाचां चौकीं पहुडु होए : ॥

२८६. १ एवा. सीधीचि गुंफा सरीसी करविली : ॥

२८७. १ यमु. °नीकण. २ (प्रव. आ. १११ ; पं.). ३ °एवा. सिणताति. मु. °आतां जाइजे :” ४ य. °“वाइ : तुमतें काइ काइ असे ?” “वावा : कणीक : तांदुळ : दाळि : वळीवट असति :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तुमतें संग्रहो असे तेतुका वेचा : सोध : आवघें रांधा : वीकत घेया :” मु. °वाइ : तुमतें सामग्री असे तेतुकी वेचा :” ५ यमु. °वळीवट वेळिलें. ६ गो.

माजणें. मु. मार्जनें.

आतां निगवणी कां न कीजे?" "हो कां बाबा : " "आइत करा : " मग बाइसीं आइत केली : गोसावीं वीळिचीया पारा^८ तेथौनि बीजें केलें : ॥

२८८ लोणीए वस्ति : रात्रीं भीक्षान घुगरीया आरोगण

गोसावीं लोणीएसि बीजें केलें : तवं तो राणा लींगासि त्रपण^१ करुनि गांवांतु जातु असे : सर्वज्ञें म्हणीतलें : "वानरेया : या राणेयातें राहावा : " भटीं म्हणीतलें : "आगा आगा गुरुवा : उभा राहे^२ : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : "हां गा : काइ माहात्मा नव्हसि ? हेंइ एक बोलणें ? या सवीयाचि नव्हति^३ ? माहात्मेनि प्रीएवक्तेयां होआवें कीं : " मग गोसावी साउमे आले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : "राणे हो : या : तुमचीं पुत्राअपत्यें निकेनि^४ असति ? " "जी जी : " मग गोसावीयांसि चौकीं आसन जालें : "वानरेया राणेयांसि वीडा ओपा गा : " मग भटीं तांबोळ दीधलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें^५ : "राणे हो : तुमचीए गांवीं ब्राम्हणाचीं घरें थोडीं : तरि तुम्ही^६ अग्रणीयां होआवें : " "हो कां जी : " ॥

मग भट वाइसें भीक्षा करावेया गेली^७ : राणा म्हणे : "गांवीं ब्राम्हणाचीं घरें थोडीं : भीक्षा^८ आणां : " भटां बैसावेया घालीति : भीक्षा केली : मग वेसीपासि भटीं बाइसांचीए हातीं झोळी दीधली : भट पारीं बैसले होते तेयांपासि गेले : "आहो : तुमचां गांवीं ब्राम्हणांचीं घरें थोडीं : कांहीं चणे होआवे : " मग तेहीं चोभे दोनि चणे^९ दीधले : ते घेउन आले : गोसावीयांसि द्रीष्टपुत केले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : "बाइ : यांचीया घुगरीया रांधा : " "काइसां रांधुं बाबा ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : "भीतरि गळतीया असति : तेथ रांधा^{१०} : " रांधीति : आणि चौकीं पुजा करीति : अवघीया रांधिलीया : गोसावीयांसि पुजाअवस्वरु जाला : मग गोसावीयांसि भीक्षाअन ओळगविलें : घुगरीया : ऐसी व्याळी जाली : मग भक्तजन जेउं पानीं बैसले : आणि घुगरीया खाओं पाहाति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : "झोळीये मुद्रा लावा गा : " मग गोसावीं स्त्रीकरें घेउन मुद्रा लाविलीया : मग चौकीं आवघां भक्तजनीं एकवाट घुगरीया खादलीया : मग गोसावीयांसि वस्ति

७ °एवा. नीगवणी कीजे. ८ यमुहीबीपंने. पाहारा. गो. प्रहरा.

२८८. १ यनेपं. स्तर्पण. गो. स्तपण. मु. पुजा. हीबी. वाधावनें. २ एवा. "गुरुवा गुरुवा उभा राहे : " ३ °एवा. हे सवीचि नव्हे ? ४ अ. निक्यानि. ५ यमु. सर्वज्ञें म्हणीतलें "राणे एथीचेचि ? " "हो जी : हे वृति माझी : हा देवो माझा : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : "हा देवो पुजा ? " "हो जी : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : "ब्राम्हणांची घरें केतीये असति ? " "जी जी : थोडीं : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : "राणे हो : तुमचीए गांवीं— . . . . . ६ मु. "माहात्मेयां अग्रणी होआ : " हीबीपं. अग्रणी. ७ यमु. "मग तो अग्रणी जाला : घोघरीं म्हणे "आइ : गांवीं ब्राम्हणाचीं— ८ ने. आगळी भीक्षा घाला. ९ य. भुरैलेया चणे. मु. बुरेले चणे. १० °एवा. तांबतौली रांधिलीया :

जाली : मग गोसावीयांसि उदयांचा पुजाअवस्वरु जालेयानंतरें गोसावीं बीजें केलें : ॥

२८९ जांबगांवीं वस्ति

मग जांबगांवांपसीमे लींगाचें^१ देउळ पुर्वामुख : तेथ वस्ति जाली^२ : ॥

२९० नागापुरीं वस्ति

रामेस्वरबास : तेथौनि नागापुरीं वस्ति जाली : ॥

२९१ वामौरी वस्ति ॥

२९२ अब्हाणां वस्ति ॥

२९३ देउळाणां वस्ति

देउळाणां गावांतरे गंगेचीए थडीए पुर्वामुख लींगाचें देउळ : तेथ वस्ति जाली : ॥

२९४ काउळागांवीं वस्ति

गंगेचीए थडीए : पुर्वामुख टेंकावरि कावलेस्वराचें देउळ : तेथ वस्ति जाली : ॥

२९५ जोगेस्वरीं वस्ति : साधां भेटि

तेथौनि जोगेस्वरी बीजें केलें : तेथ साधां भेटि जाली : ॥

२९६ जांबगांवीं सींगेस्वरीं वस्ति

तेथौनि जांबगांवां बीजें केलें : गांवांतु सींगेस्वराचें देउळ पुर्वामुख : तेथ वस्ति जाली : ॥

२९७ बागडीए मढीं वस्ति ॥

२९८ नेउरगांवीं धाएखडकीं इंद्रभटां हनवीं पुजा

तेथौनि^१ गोसावीं नेउरगावां बीजें केलें : गोसावी गावांतु न रीगतीचि : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया^२ : इंद्रेयातें बोलावा जा : ” “ हो कां जी : ” मग गोसावीं धाएखडकाकडें बीजें केलें : भट गावांत गेले : इंद्रभट डोलहारेयावरि बैसले^३ असति :

२८९. १ ही. रामनाथाचें. २ °हे रामे. ॥ प्रश्ना. नगराकार : तीए दीसीं एकादसी : ॥

२९८. १ यमु. गोसावीं घाटावरौनि प्रतीस्थानावरौनि जोगेस्वरीवरौनि नेउरगावां बीजें केलें.

२ यमु. °हें आलें ऐसें इंद्रया सांघा जा. ३ यमु. नीजैले.

भट दारी उभे ठेले : “ इंद्रभटो : इंद्रभटो : गोसावीं बीजें केलें असे : ” ऐसें म्हणीतलें : आणि भट नीगाले : इंद्रभटां अरे^४ जाली होती : तेहीं डोलहारेयावरुन^५ खालि उडी घातली : ते^६ अरे फुटली : वाहाणा लेइले^७ : अवघा पुडा^८ पुवें असुधें भरला^९ तें नेणति : ऐसें भट गोसावीयांतें टाकीत एताती : इंद्रभट तेयांतें द्रुष्टी सुनि एताती : मग गोसावी धाएखडकाकडे अव्हाटले : मग भट आले : भटांपासि जाडि होती : तीचें आसन केलें : गोसावीयांपासि आसन जालें : मग इंद्रोवा आले : वाहाणा फेडिलीया : पुडा पुयें भरला असे : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : इंद्रोवाचे गांठीं एकीए आसुचीं^{१०} हनवें^{११} होतीं : तीएं दोनि दोनि स्त्रीचरणांवरि ठेविलीं : दोनि दोनि जानुवरि ठेविलीं : दोनि दोहों गुडघेयावरि ठेविलीं : दोनि दोहों मुडपांवरि ठेविलीं : एकु^{१२} स्त्रीमुगुटावरि ठेविलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ काइ गा इंद्रेया : देओ स्वर्णी^{१३} फुली पुजिजताए^{१४} : ” तेहीं म्हणीतलें : “ जी जी : ऐसा देओ काइसेनि पुजावा^{१५} ? ” मग स्त्रीचरणां लागले : गोसावीं डोबेग्रामासि बीजें केलें : इंद्रोवा गोसावीयांतें राहावीत होते : परि गोसावी वीनवणी न स्विकरितीचि : मग गोसावीं डोबेग्रामा बीजें केलें : ॥

२९९ गदोनाएका घरीं अवस्थान

गदोनाएकु कटकीं धरिले होते : ते सुटले^१ : आलें : मग^२ कवाडें पडलीचि^३ असति : मग एकु दीसु तेहीं आपुलेया कोणातें^४ गोसावीयांतें पाहावेया पाठवीलें : तयांतें म्हणीतलें : “ गोसावीयांतें ऐसें वीनवावें : मज वाहीरि नीगों नैए : तरि गोसावीं एथ एउनि मज दरीसन देयावें : ” मग ते डोबेग्रामा^५ आले : गोसावीयांतें वीनवीलें : गोसावीं वीनवणीं स्वीकरिली : गोसावीं तेथ वीळिचां बीजें केलें : देव्हारचौकीं पसिमामुख : तेथ अवस्थान जालें : मास एकु : ॥

३०० इंद्रभटां दारवठां सौरसु करणें

एरी दीसीं गोसावीयांसि उदयांचा पुजाअवस्वरु जाला : मग गोसावीं तेया घाटासि बीजें केलें : घाटीं उभे राहीले : इंद्रोवा धोत्र धुत असति : इंद्रोवा गोसावी आले म्हणौनि नेणति : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां गा वानरेया : हा पैलु इंद्रा नव्हे ? ” “ जी जी : ”

४ ने. आरे. यमु. (पाइं) वळु जाला असे. पं. इंद्रभटाचां पाइं अरे नीगाली होती. ५ य. डोलहारेया हडुती. उडी घातली. ६ यमु. तो वळु फुटला. ७ म. वाहाणाचा अवघा पुडा— ८ अ. पावो. ९ गो. माखला. १० यमुगोनेहीबी. आसुचें. ११ यमुगोहीबी. हनव. ने. हनम. १२ रामेश्वर-बास. सोळा. . . . ठेविलीं. १३ एवा. सुवर्णीं पुष्पीं. पं. सुवर्णफुलीं. १४ यमु. अचिजतु असीजे. १५ पं. “सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ इंद्रेया : देवो तो अंतरगामिया कीं गा : तो काइसेनि पुजावा लागे ? ”

२९९. १ हीबी. पळौनि आले. २ मु. परि भयें कवाडें—. ३ यमुगोहीबीनेपं. घातलीचि. ४ एवा. लेकातें. एवा. रेइताइकासि. पं. संबंधीयातें. हीबी. विश्वासु सेवकातें. ५ यमु. छीन्नपापा.

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ इंद्रेया इंद्रेया : ” आणि तेहीं^१ वास पाहीली : तव गोसावीयांतें देखिलें : आणि आले^२ : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : वीनतकंदर^३ होउनि पुढां उभे ठाकलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ काइ गा इंद्रेया^४ : बोलाउं बोलाउं भेटि देइजताए मां : ” “ जी जी : देओ कृपाळु कीं : ” मग गोसावीं अग्नीष्टकें बीजें केलें : तेथ आसन जालें^५ : मग गोसावीं आवारा बीजें केलें : इंद्रोबा सरीसे असति : गोसावी दारवठां उभे राहिले : दारवठेकारातें म्हणीतलें : “ यासि भीतरि येओं देयावें : हा एथिचा असे : ” “ जी जी : हे आलेयां मीयां कैसें जाणावें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एइल तेधवां कवाड टीमकारील : ” “ हो कां जी : ” मग गोसावीं भीतरि बीजें केलें : गदोनाएकें इंद्रभटांतें देखिलें : “ हे राजीके : ” ते भेओं लागले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भेओं नोका : हा एथिचाचि : ” मग इंद्रोबा दीसवडि अवस्वरा एति : ॥

३०१ गदोनाएकाची पुजा : द्रव्यादिभजनें ईश्वरप्राप्ति निषेध

मग एकु दीं गदोनाएकें आपण गोसावीयांसि आडदांडीएपासि मर्दना दीधली : बाळाणेयांचा चौरंगु सोंडीएवरि ठेविला : तेथ^१ गोसावीयांसि आसन जालें : गदोनाएकें^२ गोसावीयांचां स्त्रीमुगटीं चोखणी लाविली : मग वाइसें गाडु ढाळीति :

३००. १ यमु. °मागील. २ °एकी वासना. सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जा बोलावा : ” मग भट गेले : “ इंद्रभटो इंद्रभटो : या : गोसावीं बीजें केलें : या : तुमतें बोलावीताति : ” तैसेंचि इंद्रभट आले : ३ हीबी. कीकीर. ४ यमु. °आफाउनि आफाउनि दर्शन दीजत असीजे मां : ”. ५ ने. प्रतीत ‘ इंद्रभटा आफाउनि भेटि देणें ’ या आदीची लीळा येथे संपली आहे. त्यानंतर ‘ इंद्रभटा दारवठा सौरस करणें ’ या आदीची लीळा असून तिच्यातील मजकूर, प्रस्तुत अ. पोथीतील ‘ तेथ आसन जालें ’ या वाक्यापुढील मजकुरासारखाच आहे. प्रस्तुत लीळेच्या यमु. प्रतीतही अशाच दोन लीळा आहेत. पण त्यातील ‘ इंद्रभटा दारवठा सौरस करणें ’ या दुसऱ्या लीळेतील मजकूर बराच भिन्न आहे. ‘ आफाउनि दर्शन देणें ’ या लीळेच्या शेवटी ‘ गोसावीं आवारासि बीजें केलें : इंद्रोबा सारिसे आले : मग दारवठां राहिले : ’ असे वाक्य आहे. त्यानंतर ‘ दारवठां सोरसु करणें ’ ही लीळा आहे. ती पुढीलप्रमाणे : ‘ तथा दारवठां सोरसु करणें ॥ मग इंद्रोबा विळीचां गोसावीयांचेया दर्शना आले : तव दारवठेकार रिगों नेदीचि : गेले : मागुतें पाहानपटीचि येउनि दारवठां बैसले असति : तव गोसावीं परिश्रयां बीजें केलें : दारवठां गोसावीयांसीं भेटि जाली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हे कोण ? इंद्रेया ? ” “ जी जी : ” सोधु : “ तुम्ही केधवां आलेति ? ” ॥ “ जी जी : मी वीळीचां आलां होतां : तव दारवठेकार रिगों नेदीचि : म्हणौनि सकाळीचि येउनि बैसलां : ” मग गोसावी परीश्रयो सारुनि आले : दारवठेकारांतें म्हणीतलें : “ हा एइल तेव्हळीं एवों द्यावा : ” “ हे आले ऐसें मीयां कैसेनि जाणावें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ इंद्रेया : तुम्ही याल तेव्हळीं कवाड टीमकारावें : ” “ हो कां जी : ” मग गोसावी भीतरि बीजें केलें : इंद्रोबा : सरीसे आले : गदोनाएक इंद्रभटांतें देखौनि गजबजीले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तैसें कांहीं नाहीं : हा येथचाचि येथचाचि : ” मग इंद्रोबा तीहीं अवसरा एति : ॥ ’

३०१. १ यमु. °बोंडणवावीये. २ गो. गजोनाएकें.

गदोनाएकु स्त्रीमुगुटिची^३ सेवा करीति : मग गोसावीयांसि मादणें^४ जालें : गोसावीं वस्त्रें वेढिलीं : तोचि चौरंगु वरवा वस्त्रेंकरुनि पुसिला : मग तेयावरि आसन घातलें^५ : मां पुर्वामुखें ओसरीए : पटिसाळेवरि उजिवीएकडे : चौरंगावरि आसन जालें : गोसावीयांसि चंदन ओळगवीलें : मग गदोनाएकें ताट भरुनि अळंकरा आणिले : मग गदोनाएकु बाइसां हातीं^६ देति : वाइसें ओळगवीति : “ वाइ : हा अमुका : अमुकीए ठाई ओळगवा : हा अमुका : अमुकीया सेजां ओळगावा : ” मुदीयांचे बेग काढिजे^७ : ओळगवीजे : या रत्नखचितां पदार्थांची पुजा केली : धुपार्ती मंगळार्ती जाली : दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : मग वाइसीं फोडी ओळगवीलीया : वीडीया करुनि देताति : तवं गदोनाएकें म्हणीतलें : “ जी जी : मातें द्रव्य असे : आणि आणिकही असे : तरि मज एणें परमेश्वरु होइल ? ” सर्वजें म्हणीतलें : “ हां गा : द्रव्यें जरि परमेश्वरु पाविजे तरि हे राएमंडळिक काइ हेळ^८ ? : तेयातें काइ द्रव्य नाहीं : कीं परमेश्वरु होआवा ऐसी बुधि नाहीं ? द्रव्यसंपती परमेश्वरु न पवीजे : पुत्रसंपती परमेश्वरु न पवीजे : कलत्रसंपती परमेश्वरु न पवीजे : भ्रातृसंपती परमेश्वरु न पवीजे : सुहृदसंपती परमेश्वरु न पवीजे : बीद्यासंपती परमेश्वरु न पवीजे^९ : हे सकळें प्रतेजुनि अनन्यगती ईश्वरा सरण रीगिजे तैचि होए : आणिकें काइसेनहीं नव्हे : देओ तो देवेंचि होए : अप्राप्ति होए तरि पाविजे : ” सर्वजें म्हणीतलें “ अप्राप्तिनिमित्तकें दुःखें कर्माचीया राशि नासती : पोरा जीवा अप्राप्ति ते दुर्लभु : अप्राप्ती भावी तो विरळा : पोरु जीवु करी ना : परि करीन ऐसी हांवही न बंधे^{१०} : ” ॥

३०२ सुरेगावीं मार्गीं मार्कंडा भेटि : मौन्यें इंद्रभटा भेटि

मग गोसावीं डोंबेग्रामासि बीजें केलें : डोंबेग्रामौनि गोसावीं नेउरगावांतु न रीगतां सुरेगावां बीजें केलें^१ : गंगेआंतु लींग : त्या लींगापासि खडकावरि गोसावीयांसि आसन जालें : मग मार्कंडु भीक्षे नीगाले : सर्वजें म्हणीतलें : “ मार्कंडा : मौन्येसीं भीक्षा करावी : आणि हें आलें ऐसे कव्हणांपुढां न संघावें : ” “ हो कां जी : ” मार्कंडु^२ भीक्षा करावेया निगाले : तवं इंद्रभट एकी घरीं बैसले असति : “ हें काइ मार्कंडा ? ” म्हणौनि उठिले : “ तुम्हीं आलेति तरि काइ गोसावीं बीजें केलें ? ” तवं ते उगेचि : “ कां बोला ना ? ”

३ यमुणेनेही. श्रीमूर्तिची. ४ गो. माजणें. ५ अ. जालें. ६ (यमुनेपं.). ७ नेय. काढिलें. °एवा. तोळबंधी काढिजे : बेग काढिजे. नेय. °(एवा.) तोळबंधीयाचे बेग काढिले. गो. (एवा.)° तुळबंधियाचे. ८ अ. तरि हे राए मंडळिका काइ हेळा ? °एवा. तरि या राया मंडळिकातें काइ द्रव्य नाहीं ? मुने. °पडिले असति ? ९ अ. °दोन वासना भेदाचिया : (म्हणजे दोन भिन्न वासना येथे एकत्रित केल्या आहेत). १० (प्रव. आ. ७१; आमा. २३, २४).

३०२. १ मु. (रामेश्वरबास : निवासया बीजें केलें : तेथचि हंसराज डांगरेश भेटलीं : मग सुरेगावां बीजें केलें ॥) २ यमु. °नेउरगावां.

“ ना : मज गोसावीं मौन्य वीहीलें : ” “ हो कां : तुमचें मौन्य भंगलें : आतां सांधा : ”
 ते उगेचि होते : इंद्रोवायें म्हणीतलें : “ या पाठीपाठी^३ जाओं : आपैसेयाचि गोसावी
 भेटती : ” मग मार्कंडीं भीक्षा केली : मग गोसावीयांपासि आले : द्रीष्टपुत झोळी केली :
 मग इंद्रभट आले : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : गोसावीयांजवळि
 बैसले : गोसावी उगेचि^४ : “ काइ गा इंद्रेया : मार्कंडीं सांघीतलें ? ” “ ना जी : ” मग
 मागील आवघी गोष्टि सांघीतली : “ जी जी : मार्कंडु भिक्षे आले : मीयां पुसिलें :
 ‘ मार्कंडा तुम्हीं आलेति तरि काइ गोसावीं वीजें केलें ? ’ हे उगेचि : मीयां म्हणीतलें :
 ‘ बोला ना कां ? ’ ‘ ना मज गोसावीं मौन्य वीहीलें : ’ मीयां म्हणीतलें : ‘ तुमचें मौन्य
 भंगलें : आता सांधा : ’ तवं हे उगेचि राहीले : मग एहीं भीक्षा केली : मग मीं या
 मागमागां^५ आलां : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ यांतु तें सांघीतलेंचि होए कीं गा ” मग
 गोसावीयांसि पुजाअवस्वरु जाला : आरोगण जाली ॥ सुरेगावीं^६ मदीं वस्ति जालीं :
 दादरेनिहुनि वरि वीजें केलें : नावेकु खेळु केला : मग मदीं वस्ति जाली : ॥

३०३ मार्गी कागसूकदृष्टांतद्वारें इंद्रभटां सीक्षापण

मग गोसावीयांसि उदयांचा पुजाअवस्वरु जाला : गोसावी आंगीटोपेरें वेढिताति^१ :
 मग पाठकीं जाडि घेतली : कांहीं मात्रा घेतली : रात्रीं वीचारु जाला होता : जें निवा-
 सेया जावें : मग पाठक निवासेयाचीया वाटा लागले : गोसावी कानड-भालुगांवांचीया
 वाटा बीजें केलें : तवं बाइसीं म्हणीतलें : “ हां वावा : हा पाठा या वाटा कोणीकडे
 नीगाला ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : यातें देखौनि मग आपैसेयांचि एइल : ” पाठकीं
 मागील वास पाहीली : तवं गोसावीयांतें तेया वाटा जातां देखिलें : मग गोसावीयांकडे
 आले : इंद्रोवा गोसावीयांतें बोळवीत एताति : मग बाइसीं म्हणीतलें : “ वावा : इंद्रा
 दुरि बोळवीतु आला : आतां राहावीजो ना ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एओ कांइ : आतां
 हेचि भेटि कीं : ” मग इंद्रोवायें जाणितलें ‘ आतां गोसावी मजवरि उदास : ’ गातीए
 कमळदेव साधांचे जावाइ : आणि आप दादोसाचा भाउ : तयांपासि भवरी गहाण ठेविली :
 तयाकारणें भांडण जालें : इंद्रभटीं कैवारु घेतला : कमळनाएकासीं भांडीनले : राउळवेन्हीं^२
 भांडण जालें : तेणें कारणें गोसावी उदास : मग मार्गीं चालतां सीध्यापिलें^३ : तयांतें

३ गो. पाठोवाठी. हीबी. मार्गे. ४ एवा. उदास. ५ एवा. सांधातें. ६ एवा. सुराए वसति जाली :
 आंगणीं आसन जालें : तीये दीसीं इंद्रभट गोसावीयांपासि राहीले : रात्रीचा पुजावसरु जाला :
 आरोगण जाली : पांती इंद्रबासि जेवण जालें : गोसावीयांसि पड्डु जाला : ॥

३०३. १ मु. करिताति. २ (यमु.) हाच वृत्तांत आणखी एका पोथीत विस्ताराने आलेला आहे
 तो पुढीलप्रमाणे : ‘ पुर्वि ऐसें परिसिलें होतें : रामदेवाचे बंधु आपे : तेहीं गातेया कमळनाएकापासि
 भवरिया गाहाणा ठेविलीया होतीया : ते गातेया कमळनाएकापासौनि भवरी पडली : भवरी घेउन
 गेले : आणि दाम नेदीति : ते म्हणति : “ भवरीएवारी भवरी घ्या : ” ते म्हणति : “ तेचि द्या : ”

अडाचीए^१ मानीं सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मर मर^२ इंद्रया : आपुलीये बुधीसीं मुक्तीचीया चाडा जयाची जवळीक करा तेयाचीया कागसुक्राचीयासारखीया चेष्टा करा ? तत्रापि तो ब्राम्हणु : वरि एथचें दरीसन : तेयासीं तुम्हीं ऐसें बोला ? ” मग वाइसीं म्हणीतलें : “ हां वाबा : कागसुक्रु म्हणिजे काइ ? ” यावरि गोसावीं कागसुक्राचा दृष्टांतु नीरूपिला : [सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : काउळा असे : तो चांचुकरुनि अमेध्यू ऐसा सारी : ऐसा सारी : तेयाआंतु सार नीवडी : तेयांतु कैचें सार ? तेथचें सार तेंहीं अमेध्यूचि कीं : सोरू^३ असे : तें बोडीआंतु चुडि खोवी : ऐसी सारी : ऐसी सारी : तेयांतु सार नीवडी : तेयांतु कैचें सार ? तेथचें सार तेंहीं बोडीचि कीं : तैसें माहात्मां विखएवेव्हारामाजि असौनि परमार्थु नीवडी : तेथ कैचा परमार्थु ? तेयाचेनि तेयां गोमटें नाहीं : मां तेयाचिया जवळिका तुम्हांसि कैचें ? ”] मग इंद्रावायें दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : मग राहावीले : मग^४ गोसावीं टोकेगव्हाणासि बीजें केलें : ॥

३०४ पेहरासंगमीं टोंकेगव्हाणीं मठीं अवस्थान

पेहरासंगमी टोंकेगव्हाणीं गावांतु उतरामुख मढु : तेथ गोसावीयांसि अवस्थान जालें : ॥

३०५ हंसराजा भेटि : डांगुरेया प्रसादेवीण न जेवणें

गोसावीं छीनपापुनि बीजें केलें : तै संतोखु असक्तु होता : मग गृंफेपुर्वे हंसराजातें सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हंसराजा : तुम्हीं संतोखाचीए सुन्नके राहा : ” “ हो कां जी : ” “ डांगुरेया : तुम्हीं राहा : ” मग तीयें राहीलीं : गोसावीं बीजें केलें : मग संतोखाचें देह गेलें : मग हंसराज बेहों लागलीं : मग कवाड अडकौनि^१ गोसावीयांपुढां सांगावेया पेहरासंगमा टोंकेगव्हाणा आलीं : ॥

तवं गोसावीयांसि आरोगण जाली : मग गोसावी पटिसाळेवरि वेढे करिताति : तवं डांगुरेसीं गोसावीयांतें पैलाडुनि देखिलें : मग उजुचि डोहांतुनि घातलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ संतोखाचें देह गेलें कीं : हंसराजु आला गा : ” “ तें काइ वावा ? ”

ऐसा व्यवहार तयासि लागला : आपेयाचेनि कैवारें देव उठिति : देवाचेनि कैवारें इंद्रभट उठिति : हें गोसावीं पुर्वि परिसिलें होतें : परि माने ना : मग कृपावंतें म्हणितलें : “ हां गा इंद्रया धर्माचीया चाडा जयाची जवळीक करा—.” ३ एवा. मार्गीचीये कांटीएतळीं. ४ एवा. मरा मरा. ५ एवा. सुकरू. ६ (दृषा. १७. काकसूकराचा दृष्टांत. यावरील दार्ष्टांतिक ‘महात्मा’ (=रामदेव), ‘तुम्हांसि’—या शब्दांवरून निश्चित स्वामीचेच होय. म्हणून मुळात समाविष्ट केले आहे.). ७ मु. मग गोसावीं भालुगावां बीजें केलें : ॥ ही. मग गोसावीयांसि भालुगांवीं हरणेश्वरीं वस्ति जाली : ॥ ४७ ॥ जांबुगांवीं सींगेस्वरीं वस्ति : तें गावांतु देउळ : ॥ ४८ ॥ पेहरासंगमीं टोकेगव्हाणीं मठीं अवस्थान : ॥

३०५. १ एवा. बांधौनि.

सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ हा नव्हे डांगुरा आला : हंसराजु आला : ” तवं डांगुरेस आले : स्त्रीचरणांभवंतें^२ भवुं लागले : ‘ हुं हुं^३ ’ : म्हणति : “ हो डांगुरेया : ” म्हणौनि स्त्रीकरें अस्फरिसीलें^४ : मग गोसावीयांसि पटिसाळेवरि आसन जालें : तवं हंसराजु आलीं : दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागलीं : गोसावीयांजवळि बैसलीं : मग सांघीतलें : “ जी जी : संतोखाचें देह गेलें : मीं बीहुं लागलीयें : मग कवाड अडकुनि आलीयें : ” मग सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ वाइ : जीतेनि मृत्याचां धर्मीं वर्तौवें^५ : वानरेया : तुमतें अभ्यागतें आलीं : जा : डांगुरेयासि अंन घाला : ” “ हो कां जी : ” मग भटीं वर्णभातु कालवीला : मग बाहीरि सीळेवरि घातला : डांगुरेस आले : हुंघिलें : आणि जाउनि पैन्हां बैसले : “ जी जी : हा न खाए जी : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ हां गा : कां न खाए ? ” “ जी जी : आलें असैल कव्हणें ठाउनि पोट भरुनि : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ तैसें नव्हे : हा एथिचेया प्रसादाची वाट पाहातु असे गा : आणां आरुता भातु : ” मग वाटां आणिकु भातु आणिला : गोसावीं प्रसादु केला : “ जा आतां : तयावरि घाला : ” आणि बोलाविलें : आणि खाओं लागलें^६ : ॥

मग^७ सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ वानरेया : आणिकु दुसरा कोणु नेणिजे : जा : तेयाची मोट बांधा : तांदुळा^८ घाला : तयांसि जळनीक्षेपुं^९ करा : ” मग भट जाउनि तयां तैसेंचि करुनि आले : ॥

३०६ सोमवारीये आकखणीं जनुपुजा

एकु दीं गोसावीयांसि सकाळि आरोगण जाली : मग गोसावीं संगमेस्वराचेया देउळा बीजें केलें : रीगतां डावेया हाता : दारवंटांचीए पटिसाळे वाइसीं जाडिचें आसन घातलें : पांजीसि सव्यें गोसावीयांसि आसन जालें^१ : मग ते दीसीं सोमवारी : तो कटकचा अवघा लोकु^२ आला होता : दांडीया दांडी अडली : मग एक स्नानें करुं लागले : एक पींडप्रदानें करुं लागले : एक त्रपणें^३ करुं लागले : मग देउळसि^४ लोकु एओं लागला : मग दारवठेयाआंतु लोकु रीगे : तवं गोसावीयांसि देखे : आणि गोसावी-यांपासि इये : जे पुजा आणिली असे ते गोसावीयांसि करीति^५ : च्यारिएकी अक्षता लींगावरी टाकुनि घालीति : आणि जाति : ऐसी अवघेया लोकाची गोसावीं पुजा स्वीकरिली : विळवरि लोकु आला : राणा तया साजेयावरि मदळस धरुनि इउलें

२ यमु. श्रीचरणांवरि (एवा. पालखतीवरि) लोळों लागले. ३ नेपं. कूं कूं करीति. ४ यमुने. स्पर्शिला. पं. स्पर्शिलें. गो. स्पर्शिलें. ५ (प्रव. आ. ७४). ६ हीबीपं. गोसावीं आणिकु भातु वाढवीला. ७ एवा. गोसावीं तेथ भटमार्तड पाठवीले. ८ गो. टोळा. एवा. दगड बांधा. ९ एवा. जळप्रवाहो. ३०६. १ (हे वाक्य गोही. प्रतीत एवा. म्हणून दिले आहे.) २ मु. देवते. ३ गो. तर्पणें. ४ य. देवासि मु. देवते. ५ य. दर्सना करीति मु. उल्लगवीति : पाठी देवते जाति :

ऐसें तोंड करुनि पांतु असे : एक द्रव्यवांचौनि एराचीया^१ रासी जालीया : मग गोसावी आसनावरुनि उभे ठाकले : आणि बाइसीं घेओं आदरिलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : राहा : हें राणेयांचें की^२ : ” ऐसें सर्वज्ञें म्हणीतलें तवं तेयाची उडी तेथ पडों सरली : मग तें तो घेउनि गेला : मग गोसावीं मढासि बीजें केलें : ॥

३०७ पेहरासंगमीं वचीष्टदेवांचें अन्न आरोगण

एकु दीं गोसावीं एकलेयांचि^१ वाळुजादेवीचेया देउळा बीजें केलें : दोहीं स्त्रीकरीं दोन्हीं दारवंडा^२ धरिलीया : मग भीतरि अवळोकिलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भीतरि कवण असे ? ” तवं वचीष्टदेव^३ भीतरि अनुष्ठान करीत होते : “ जी जी : मीं असें : ” आले : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : मग गोसावीयांसि घोंगडेयाचें^४ आसन रचिलें : गोसावीयांसि चौकीं आसन जालें : तांववटीए^५ उदक होतें : तेणें गोसावीयांचेया स्त्रीचरणांसि आर्चन केलें : स्त्रीचरणां तुळसी वाइलीया : मग गोसावीयांतें आरोगणेलागि वीनवीलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आणां : ” मग दधिभातु आणिला : कढिवां धोत्रीं आलें खोविलें : वाटां दधिभातु : सागळें उदक : ऐसें घेउनि आले : गोसावीयांसि आरोगण देताति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसेनि दधिभातेंसीं आलें होए कां तरि नीकें : ” “ जी जी असे : परि मीं वीसरलां : ” मग आलें ओळगवीलें : मग गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : ॥

३०८ वचीष्टदेवांचीए गुंफे अवस्थान

मग वचीष्टदेवीं^१ गोसावीयांतें वीनवीलें : “ जी जी : मातें दोनि गुंफा असति : तरि गोसावीं एकी गुंफे असावें : ” गोसावीं वीनवणी स्वीकरिली : गोसावीं गुंफेसि बीजें केलें : मग थोरली गुंफा गोसावीयांसि दीधली : तेथ ओट्यावरि आसन जालें : ॥

भट गांवां गेले होते : ते आलें : मग बाइसीं म्हणीतलें : “ नागदेया : वावासि आरोगणे उसीरु जाला : बावा आझुइं बीजें न करीति : तरि जांए कां : पाहे : ” मग भट सोधीतसोधीत आले : तवं भट मुगवणी^२ आंगी लेइलें असति : तवं एक बाइ सडा

६ यमु. पानें पोफळें : नारीयेळें : माहुळें : केळे : अक्षेता ऐसीया पदार्थाचीया रासी जालीया : एक द्रव्यवांचौनि : ७ (रामेश्वरबास)^३ तवं ते संको लागलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हे तुमचें कीं ” मग आले : गोसावीयांलागि बरवीं पानें पोफळें श्रेष्ठ पदार्थ बाइसाहातीं दीधलें : गोसावीं स्वीकरीले : मग गोसावीं मढासि बीजें केलें :

३०७. १ मु. पेहेरेपैलाडि. २ गोनेहीबीमु. दारसंका. ३ यमुगोनेहीबीपं. वसीष्ट°.

४ यमु. जाडीचें आसन रचिलें : बरी चोखट गाळणा घातला : ५ गोने. वतीए. पं. तांबतौलीएसि.

३०८. १ यमुगोनेहीबीपं. वसीष्ट°. २ एवा. मेघवणी.

घालितीए : तीची एकि सीक्षणीं दारेंसीं बैसली असे : भटोबासीं म्हणीतलें : “ आइ : एथ गोसावीं बीजें केलें असे कीं ? ” तीया नोळखति : ‘ आंगी लेइले आहाति : हातीं काठी ’ ऐसे देखिले : ‘ काइ कोण्हीं म्हणियारा ? ’ भटीं म्हणीतलें : “ एथ गोसावीं बीजें केलें असे ? ” “ ना नाहीं आले : ” समोर एउनि ओनउनि पाहों लागले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : या गा : हें एथ असे : ” मग भट आले : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले^३ : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेश आजची घडी धरुनि तुकीत होते : तें एथौनिचि घडिलें^४ : आणिका गुरुतें^५ कै नेणों पींपळी बांधतासि : कां पां ? एथ ऐसी प्रवृत्ति नसतां हे यातें तुकातचि असति : ” यावारि भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : माझा दोष आझुनिवेही गेला नव्हता : हें काइ जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : जीवु सर्व दोषांचें आळें : ” यावारि भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : गोसावी-यावारि मीं कां अन्यथा होतु असें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : मागीलां जन्मीं एथिचें नेणों तुम्हीं केतुके दोष घेतले असति : तयाचा संस्कार आतां भजत असे : ” “ जी जी : ते कवण दोष ? ” सर्वज्ञें म्हणीतले : “ एथौनि तुमचे दोष बाहिरि घालिजेति तारि पोरें हो : पोटीं सुरी सोंसों मराल : ” यावारि भट उगोचि राहीलें^६ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जा : वाइसातें एथचि बोलावा : एथचि बीढार आणा : ” मग वाइसें आलीं : बीढार आणिलें : मग गोसावीयांसि तेथचि अवस्थान जालें : ॥

३०९ रामाइदरीसनकृत नार्येळ कथन

एकु दीं रामाइसें तीयें गोसावीयांचीया दरीसनां आलीं : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागलीं : नार्येळाचा गोळा गोसावीयांसि दरीसन केला : तो सोलिला होता : मग खडी सारुनि घोंटाळिला होता : आंतु साखरा भरिला^१ : तीयें गोसावीयांजवळि बैसली होतीं : मग तो गोळा स्त्रीकरीं घेतला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जाणां पां गा वानरेया : हें कवणा वृक्षाचें फळ ? ” भटीं हातीं घेतला : पाहीला : “ जी जी : नेणों : ” एरु हातीं घे : पाहे : तो म्हणे : “ नेणों : ” एरु पाहे : तो म्हणे “ नेणों : ” पाठकीं हातीं घेतला : “ होइल कव्हणा वृक्षाचें फळ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पाठा काइ^२ पाठा : पाठा म्हणजे^३ आद्यंत^४ सर्वज्ञ : ” “ तरि काइ कव्हणा वृक्षाचें

३ यमु. °तवं वसीष्टदेवीं आपुली सीक्षणी नमस्कारा धाडीली : आली : तवं श्रीमुर्तिपासुनि गुंफेबाहीरी प्रकामु पडीला : तो देखीला : गेली : वंचीष्टदेवांपुढें सांघीतलें : तेहीं मागुतीं धाडीली : भीतरि आली : दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागलीं : भटोबासातें म्हणीयां धाडीलें : बाइसातें बोलाउं : ४ (प्रव. वि. २०२-२०३). ५ अ. गुरुवातें.

३०९. १ यमु. °डांबीर(रि) घातली. २ एवा. °म्हणतु असे ? बी. °म्हणतु असे ? ” तेहीं म्हणीतलें : “ जी : हें आंबिया वृक्षाचें फळ नव्हे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पाठ आवेदित सर्वज्ञ : ” ३ गो. म्हणीपे. ४ यमुने. अविदीत. गोही. अद्वीत. पं. अतीत्व.

फळ नव्हे ?” मग भटीं पुसिलें : “ जी जी : हें काइसेयाचें : कव्हुणा वृक्षाचें फळ ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हा नार्येळाचा गोळा गा : ” “ जी जी ” : तरि हा उजळु कां ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हा सोलीला : खडी सारुनि घोंटाळिला : म्हणौनि उजळु : नीतळु : ” “ जी जी : तरि हा जडु कां ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हा साखरा भरिला असे : ” “ जी जी : हा कैसेनि भरिला ? तरि कांहीं याचें तोंड देखों ना ? ” मग गोसावीं स्त्रीकरिचीए करांगुळीचेनि नखेंकरुनि तें डांबीर उघडीलें : बाइसांकरवि पालिमांडें आणविलें : पालिमांडेयावरि साखर रीचवीली : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : वांटा : ” मग वाइसीं वांटिलें : गोसावीं प्रसादु केला : मग अवघेयां दीधला : ॥

३१० रामाडपाठवणीप्रसंगें धर्मार्थी स्वीकारु

मग रामाडसां आस्चर्यें जालें : मग रामाडसीं म्हणीतलें : “ जी जी : गोसावीं मज आपणेयांपासि राहों देयावें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथ कवणांइ असों^१ नेदिजे : ” मग वचीष्टदेवांतें म्हणीतलें : “ वचीष्टदेव हो : गोसावीयांतें वीनवा कां : मीं गोसावीयांपासि राहीन : ” मग वचिष्टदेवीं गोसावीयांतें वीनवीलें : “ जी जी : यें रामाडसें नीकीं : स्नेष्टें : संभावनीकें : यांसि गोसावीं राहों देयावें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वचिष्टदेव हो : एथ कव्हुणांहीं राहों नेदिजे : ” “ जी जी : यांसि कवणाची आयाबंधनी^२ अक्षेपता नाहीं : यें स्वतंत्रें : ” “ तैसें काइ वचिष्टदेव हो : धर्माचीया चाडा रायाची राणी कां नैए : वरिपडतें आकास धरिजैल : परि धर्माची चाड नाहीं : ” मग गोसावीं अदंडिनाथाची गोष्टि सांघीतली^३ ॥

मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तैसें कीं वचीष्टदेव हो : प्राकृता मनुक्षाचां^४ ठाई जरि येतुलें सामर्थ्य तरि काइ एथ इतुलेयाहीं पुरतें नाहीं ? परि धर्माची चाड नाहीं : ” मग गोसावी तयांसि राहों नेदीतीचि : ॥

३११ गळनींबा वस्ति : भुतानंदानीनादें ग्रहो दवडणें

मग गोसावीं गळनींबेया बीजें केलें : गोसावी आंगणीं उभे ठाकले : नींबीं ग्रहो होते : ते मानुसां वसों^५ नेदीति : भलेतेयां लागति : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भुतानंदा : हाक

५ यमु. ^१तो हळु असे कीं : **हीबी.** तरि हा जडु कां ? आणि उजळु कां ?

३१०. १ **एवा.** राहों. २ **य.** आयाबंधना नाहीं. **मु.** कवणाचें बंधन नाहीं. **हीबी.** कव्हुणाचें बंधन आकर्षना नाहीं. ३ (**हीबीपं.**) ही कथा ‘पूर्वार्ध लीळा १९८’ मध्ये ‘अदंडिनाथा सामृथ्यकथन’ या ‘आदि’ खाली आलेली आहे. म्हणून येथे गाळली आहे. त्या लीळेतील ‘मग तया आस्चर्यें जालें :’ राए म्हणीतलें : ‘पुरुष सामान्य नव्हेति :’ यानंतर प्रस्तुत लीळेतील पुढील भाग वाचावा. ४ **ने.** पुरुषाचां.

३११. १ **यहीपं.** असों.

देया : हा नींबु पांपरा हाणां : मग एथ ग्रहो असति ते दवडा : ” “ हो कां जी : ” आणि तयां स्तिति जाली : तीं हाक देउनि निबु पांपरा हाणितला : आणि हाकेसरीसा तीहीं ग्रहीं आटामु^२ दीधला : आणि निगाले : मग गोसावीयांसि तीए माहालक्ष्मींएचां देउळीं वस्ति जाली : गांविचेया लोकां अवघेयां आस्चर्ये जालें : ॥

३१२ दुसरां गळनींबा महीं वस्ति : कोळेस्वरीं अवस्थान

मग गोसावीं कोळेस्वरासि बीजें केलें : पुर्वामुख देउळ : वाव्य कोणीं : पुर्वपसीम ओटा : तेथ गोसावीयांसि अवस्थान जालें : ॥

३१३ प्रसनाएका स्तीतिमरणीं वानरादि संबोखू

एकु दीं गोसावीयांसि पस्यांत पाहारीं उपहुडु जाला : प्रस्रयो सारुनि आसनीं उपवीष्ट जाले : गोसावीयांसि निरूपण करावेयाची प्रवृत्ति : कव्हणी भक्तिजन सन्मुख नव्हतीचि : यावारि गोसावीं प्रसनाएकासि स्तिती दीधली : भक्तजनें आली^३ : गोसावीयांसि आवघां भक्तजनीं दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : गोसावीयांजवळि बैसले : प्रसना-एकासि स्तीति जाली : देउळीं : ते उठिति ना : खोडवळले असति : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां गा : तुम्हीं अवघे उठिलेति : आलेति : परसा कां नुठी ? ” “ ना जी : नेणां : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पाहा पां : हा एथ असे कीं नसे ? ” पांति : तवं खोड-वळले असे : “ जी जी : परसनाएकु सरले : ” भक्तजन उगेचि^४ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां गा : उगलेचि काइ ? ” “ जी जी : तरि काइ करूं ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ माया-वहीणी काइ करिति ? ” आणि अवघे रडों लागले : दयांबा रडति : “ माझेया प्रसया : माझेया प्रसनाएका : माझेया प्रसोवा^५ : दंडु कोणां निरोविला ? झोळी कोणां निरो-विली ? ” ऐसें अनेगीं अळापीं दुख करिताति : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ दुख न करा गा अपमृत्यु एकु आति^६ : ” परि ते रडतचि असति : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां गा : काइ रडतचि असाल ? ” “ जी जी : तरि काइ करूं ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मेलेया ओउजे^७ तें करा : ” “ हो कां जी : ” ॥

मग भट गळनींबेया गेले : लाकुडें आनिलीं : सरण रेडले : मग तयांलागि कीडडी केली : तयांसि उथानपींडु दीधला^८ : कीडडीएवरि घातलें : चौघ खांदीं रीगाले : दायंबाये वीसदेओ घेतला : मग नीगालें : सरीसें गोसावीं बीजें केलें : खोलबुंथि घातली : मग मध्यें उथानपींडु दीधला : तेथ गोसावी उभे राहीले : मग नेउनि सरणावरि घातले :

२ अ. ग्रहो आटु सुदला.

३१३. १ (प्रव. ‘संहारा’चा प्रकरणवश). २ गो. उगलेचि. ३ यमु. °दुधिया ताकाचा कोणासि निरोविला ? पाव कोणासि निरोविलें ? दंडु— ४ (संपादक. विमा. ५ १२०). °एवां. कीजे यमुने. वोवजे. ६ यमु. उंडीतोंडावरि ठेविली.

मग समसानपींडु दीधला : दायंबायें धार दीधली : पाइतीं करा^१ फोडीला : आणि तेथ लोळींनले : मग अग्न प्रजळिला : गोसावी नावेक उभे होते : ॥

मग पीपळाखालि आसन जालें : मग अवघे भक्तजन एउनि गोसावीयांजवळि बैसले : रडों लागले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ दुख न करा : प्रपंच अनित्य : देह नासिवंत : असे तें दीसे : दीसे तें नासे : दुख न करा : ” परि ते रडतेंचि असति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ दुख न करा गा : संसार म्हणिजे हा दीर्घ स्वप्न गा : दुःखरूपता : पापमूलता : अनित्यता इयें तींही नव्हेति तारी संसारावांचौनि आणिक कांहीं गोमटें असे ? परि अनित्य म्हणौनि तें गोमटें फावया न वचे : म्हणौनि दुःख न करा : दुःख म्हणिजे पाप^२ : ” यावरी गोसावीं संहार प्रकर्ण नीरोपिलें^३ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ परमेश्वरप्रवृत्ती माया सृष्टिसंहारू करी : विस्वो इंद्रियीं विलया जाए : इंद्रिय अंतःकरणीं विलया जाए : अंतःकरण देहीं विलया जाए : देह विदेहीं विलया जाए : विदेह ते नित्य : कार्यअविद्या कारण-अविद्येचां ठाईं विलया जाए : कार्य कारणीं विलया जाए : एकु नित्यवर्गु : एकु अनित्य वर्ग : नित्यवर्गीं जीव : देवता : परमेश्वर उरेति : अनित्यवर्गीं अनादिअविद्या कर्मलेप उरेति : अनादिअविद्याकर्मलेपयुक्त जीव मायास्वरूपीं असति : देवता स्वरूपीं स्थिता हेति : यापरी प्रपंचु संहारे : माया परमेश्वराची प्रवृत्ती वोळगे^४ : ” ऐसें गोसावी निरूपण करिती^५ : परि तें रडतेंचि असति : तव दहन चेतलें : प्रसनाएका नावेक उब लागली : आणि स्तीति भंगली : पींडु तोंडावरि होता तो खादला : एउनि भक्त-जनामागां बैसले : तेहीं रडों लागले : मग गोसावीं भक्तजनातें पुसिलें : “ तुम्हीं कां गा रडता ? ” “ जी जी : परसानाएक मेले म्हणौनि : ” “ तुम्हीं कां गा रडता प्रसया ? ” “ जी जी : तें ऐसें जालें : हे अवघे रडताति म्हणौनि : ” आणि गोसावीं हास्य केलें : मग दोहीं गांविचा लोक पाहावेया आला होता : त्या ऐसें जालें : गोसावीं आपुलें मेले^६ जीववीलें : ॥

३१४ तथा कर्णौशधश्रवणें उपहासु*

[एकु दीं परसनाएकु गोसावीयांपुढां बैसलें होतें : तेहीं कानीं वीष्णुक्रांताचा मणी बांधला होता : तो गोसावीं श्रीकराचेनि अनुकारें पुसीला : “ हें काइ ? ” “ जी जी : हा वीष्णुक्रांताचा मणी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एणें काइ होए गा परसेया ? ” “ जी

७ यमु. केळी फोडिली. नेपं. घागरि फोडिली. ८ (प्रव. वि. १९१. प्रव.तील हा भाग पं. प्रतीतील या लीळेत आहे.). ९ (प्रव. ‘संहारा’चा प्रकरणवश). १० (सूत्रपाठ. संहार प्रकरण). ११ (यमुने.).

३१४. * येथे ही लीळा मु. प्रतीतून घेतली आहे. अन्यत्र ती केवळ य. प्रतीत आहे. पण तेथेही नुसती ‘आदि’ आहे. ‘पाठसमुदाया’च्या पोथ्यांतील चरित्रांच्या ‘आद्यां’तही ती आढळते.

जी : कांहीं द्रव्य : औषधी : जी जी : हा अदीत्यवारीं चतुर्दसीं आवंतीजे : मग आवेसं पुजुनि कानीं बांधीजे : तेणें लोकु मानी : आणि सौकर्यें सोपस्कर भिक्षा होए : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “चतुर्थाश्रमु संन्यासुवेसं नव्हेचि होए : मां आतां एणें काइ होइल ? वरि एथिचें दर्शन : ” म्हणौनि श्रीकरू झाडिला : उपहासीलें : दैन्य जालें : ॥]

३१५ मेंढखडकीं आसन

मग गोसावीं तेथौनि बीजें केलें : मेंढखडकीं आसन जालें : सारिसें इंद्रभट होते : तयाची पासवडी मैळली देखौनि^१ सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ इंद्रेया : एथ तुम्हीं पासवडी धुआवी गा : ” “ हो कां जी : चोखट नव्हे^२ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मळघाणि फेडिजे : जळघाणि लावीजे : ” “ हो कां जी : ” मग तेथें सीधीं लेंडीं होतीं : तीं वैचलीं^३ : पासवडी कुसकरिली : मग धुतली : गोसावीयांसि पुजाअवस्वर जाला : आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : मग बीजें केलें : ॥

३१६ वाडेगांवीं धाबां आसन : हीं सानिमोत्यें गमन

मग वाडेगांवीं जोगस्वरीएचां देउळीं आसन जालें : तवें तेथ एकु मेंढरं घेउनि आला : तवें वाइसीं म्हणीतलें : “ जा परतीं : एथ बाबा असति : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : हें घेइन घेइन म्हणतीए : हा देइन देइन म्हणताए : एथौनि चाला : राजसे तामसे स्थानीं न बैसावें^१ : ” मग गोसावीं नरसीहांचेया देउळा बीजें केलें : तेथ वस्ति जाली : ॥

३१७ कपाटीं दधिभातु आरोगणा

मग गोसावीं तेथौनि बीजें केलें : कपाटीं आसन जालें : गोसावीयांसि पुजाअवस्वर जाला^१ : मग गोसावीयांसि दधिभातु आरोगण जाली^२ : ॥

३१५. १ (यमु.). २ हीबी. नव्हेल. ३ (यगोही.).

३१६. १ (प्रव. आ. २४२). पं. °हींसा वार्ते तीए स्थानी माहात्म्याति असो नए : ”

३१७. १ ने. °तवें सारंगपाणीभट दधिभात घेउनि आले : बाइसांपासीं वोपिला : गोसावीयांसि दुपाहाराचा पूजावस्वर : चंदन वोळगविलें : आडा रेखिला : आक्षेतांचें आर्चन केलें : दंडवत केलें : ताट केलें : गोसावीयांसि आरोगण : भक्तजना प्रसादु जाला : सारंगपाणीभटा पाठवणी जाली : श्रीचरण नमस्कारुनि नीगाले : बाइसीं शएनासन रचिलें : गोसावीयांसि तेथ पडुड : पश्चात पाहारीं उदैचां उपडुड : मग गोसावीं बीजें केलें : ॥ पं. °तवें चक्रपाणिभट गोसावीयांचेया दरीसनां आले : दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले. एबा : बाइसें भीक्षेसि गेलीं होतीं : तवें त्याचीया ब्राह्मणीं लेकुरुवातें उपंगळीए घेउनि बैसलीं असति : तवें बाइसीं पुसिलें : “ हां ओ : हे डोळे कां उघडी ना लेकरूं ? ” “ आइ : हें अपुरेया द्याचें सातां मासांचे जन्मलें : ” बाइसीं म्हणीतलें : “ आमचेया बाबाचेया दरीसनां या पां : ” मग तेंही चक्रपाणिभटां पुढां सांघीतलें : मग सातां दीसांचे गोपाळ पंडीत गोसावीयांचेया

३१८ रावणा पेंधया भावानुवादु*

[गोसावी घटसीधनाथाचेया देवाल्या बीजें करिताति : पेंडां^१ चरणचारी उभे जाले : भगतजनापूढां दाविलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें घेया गा : पेंधयानि दगड वाइले देवतेसि : तें घेया गा पेंधयाचें फुल : ” ऐसें दाविलें : मग तेयाचि पिंडाचें टेक वळघौनि घटसीधनाथा बीजें केलें : उतरामूखेनि दारवठेनि आंतु बीजें केलें : दोन्हीं दारसंका दोहीं श्रीकरीं धरीलीया : भक्तजनां दाखवीलें : “ हें घेया गा : पेंधेनि दगडाची पूजा केली ते हे देवता : ऐसा कोण्ही देवतेचा भाओ नाही : जे दगडीं पूजा करी : ” यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भावो तरि पेंधेया रावणाचा : ” भक्तजनीं म्हणीतलें : “ जी जी : तो कैसा ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ महादेवाची भक्ति रावणें केली : हाताचा रावण हाताकरुनि आळवीलें : बरवें गायेन केलें : परि काहीं प्रसन्न नव्हेचि : मग आपणचि अनुक्रमें नवहीं शीरें लोटिलीं : दाहावियां सीराचिये गळां शस्त्र घातलें : तवं ‘ राहे : राहे : ’ म्हणौनि वारिलें : ‘ माग : प्रसन्न जालां : ’ ‘ हो कां : प्रसन्न झालासि तरि मज चौदा चौकडियांचें राज्य देयावें : ’ ‘ ना : हो कां : दीधलें : ’ आठ चौकडिया पार्वतीयेचिया : दोनि स्वामि कार्तिकाचिया : च्यारि महादेवाचिया : भावें ऐसें जालें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भावो अनिएतु फळ दे : ” ॥

दरीसना घेऊनि आले : दरीसन जालें : गोसावीयांचीए उसंगीए गोपाळ पंडीत घातले : मग दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : गोसावीयांचीए जानुवरि चळवळ चळवळ करूं लागले : गोसावीं श्रीकरें स्पर्शिलें : कृपादृष्टि अवलोकिलें : मग म्हणीतलें : “ हा एथीचाचि मां : देवाभक्तां भेटि जाली मां : ” (हीबी. सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ चर्मचक्षु लोपती : मग ज्ञानचक्षु होति : ”) मग आरोगण दधिभाताची : तेहीं आणिला होता : एवा. बाइसातेंचि होता : मग गोसावीं तेयांसि पाठवणी देउनि मग घटसीधनाथासि बीजें केलें : तेथ अवस्थान जालें : ॥

(हीबी. प्रतीत ‘ सारंगपाणिभटां भेटि ’ आणि ‘ तथा ज्ञानचक्षुकथन ’ अशा दोन स्वतंत्र लीळा आहेत. सारंगपाणिभट व चक्रपाणीभट या दोन नावांत काही घोटाळा झालेला असावा. असे ‘ तथा ’ या शब्दावरून वाटते. मुरारीमल्लबासाच्या पीढीपाठाच्या दुसऱ्या शोधनीत (मु. प्रत) या लीळा नाहीत. म्हणून त्या संहितेत अंतर्भूत न करता तळटीपांत दिल्या आहेत.)

२ एवा. एकें ब्राह्मणें रोटी आणिली : एवा. बाइसाची होती : अ. ‘ मग गोसावीयांसि तेथ घटसीधनाथीं वसती जालि : ॥

३१८. *प्रस्तुत लीळा अ. प्रतीत नाही. येथे ती गो. प्रतीतून उद्धृत केली आहे. ने. प्रतीत ती उत्तरार्ध २६७ वी लीळा म्हणून आली आहे. मु. प्रतीतील अज्ञात लीळेतील १० वी लीळा ‘ रावणा पेंधेया भावानुवादु ’ ही या लीळेचाच भाग होय. म्हणून ती या लीळेत अंतर्भूत केली आहे. तोच या लीळेचा मुख्य भाग असल्यामुळे संपूर्ण लीळेची ‘ आदि ’ मु. प्रतीतील आदीप्रमाणेच ठेवली आहे. १ ने. पेंधी (पेंढी ?).

सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ तैसेंचि पेंधेनि भावो केला : पहिलें देवतेसि फुल वाये : तीयें न पुरति : मग पाला खोडें वाये : तीयेंहीं न पुरति : मग खडेगोटे वाये : तेहीं न पुरति : मग थोरलिया धोंडी वाये : ऐसां एकु दीं थोरली ऐसी धोंडि घालावेया आला : तवं देवता प्रसन्न जाली : ‘ माग माग पेंधेया : ’ तेणें म्हणीतलें : ‘ मज आपण्यांपासि असों द्यावें : तुआं आपण्यां वेगळें न करावें : ’ ‘ हो कां : ’ म्हणौनि प्रसन्न जाली : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ भावो जैसा पेंधेयाचा : प्रल्हादाचिया भावातिशयें आणिके देवते आड रिगौनि फळातें दिधलें : भावो अनियत फळ दे : प्रल्हादाचेया कैवारा भूत एक अवतरलें : तेयाचेया कोपापुरतें चराचर विश्व न पुरे^३ : ” ॥

मग गोसावीं घटसीधनाथाचेया देवळा बीजें केलें : बाइसीं झाडौनि आसन केलें : गोसावी आसनीं उपवीष्ट जाले : श्रीचरण प्रक्षाळिले : वीळिचां पूजाअवस्वरू जाला : व्याळी जाली : वीडा जाला : भक्तजना प्रसादु जाला : चौकीं वसति^३ जाली : ॥

३१९ सीधनाथा वीडा वाणें^३

[एरी दीं गोसावीयांसि उदेयांचा पूजाअवस्वरू जाला : गोसावीं आसनीं उपविष्ट असति : तवं सारंगपाणिभट आले : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : गोसावीयांसि चोखा पानाचा वीडा वोळगवीला : गोसावीं लिंगापासि बीजें केलें : लिंगासि^३ वीडा वाइला : मग चौकीं आसन जालें : ॥] मग गोसावीं तेथौनि बीजें केलें : ॥

२ (प्रव. त्रि. ४९-५१) ‘ पेंधेया भावो कथन : ’ ही लीळा हीबी. प्रतीत पुढीलप्रमाणे आहे. ‘ सर्वज्ञं म्हणीतले : “ बाइ : देखिलें हें पेंधियांचें फुल ? ” बाइसीं म्हणीतलें : “ बावा : फुल काइसें ? आणि पेंधा म्हणिजे काइ ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ बाइ : पेंधा तो गोवारी : अवघेया गावींचे गोवारें राखे : तयासि देवतेची भगति : देवतेसि फुलपत्री वाए तेधवां तो अन्न घे : ऐसा तेयासि नेमु : देवता चीत पाहों आदरिलें : फुलें पानें तुटलीं : मग डाहाळे वाये : तेहीं नाहीं : मग खांदीया वाये : त्याहीं नाहीं : अवरीखनं पडीलें : तेणें म्हणीतलें : ‘ देवतेसि पुजा करिन तेधवा अन्न खाइन : ’ म्हणौनि अवस्थाभुत नीगाला : तवं फुलपत्री न जोडे : एकी दरां पडीला : दहावी अवस्था प्रकटली तवं सूर्यो उगवला : सूर्याचीया तीरपीं पाखाणु झळझळीत देखीला : आणि स्तीति जाली : उठिला : फुल जोडलें म्हणौनि पाखाणु उचलौनि डोइएसि घेतला : घेउनि ये तवं देवता सामोरी आली : ‘ अरे : सांडी सांडि : प्रसन्न जालां : ’ ‘ तु कवणु ? ’ ‘ मीं सीधनाथु : माग माग : प्रसन्न जालां : ’ तेणें फुल ठेविलें : चरणांसि लागला : दोन्ही अदृश्य जाले : देवता फळासी नेला : तें हें पेंधियांचें फुल बाइ : ” ॥ ’

३ रावा. ° गाभारेयाआंतु बीजें केलें : सीधनाथ हातें स्परीसीला : वीडा वाइला : ॥

३१९. १ ही लीळा येथे हीबी. प्रतीतून उद्धृत केली आहे. २ एवा. ° तयाकरवि वीडा वाववीला.

३२० ब्राम्हणीए वस्ति*

[तैसेंचि गोसावीं बीजें केलें : सांघातें सारंगपाणिभट असति : गोसावी गांवासमीप आले : मग तेहीं वीनवीलें : “ आजि येथ राहावें जी : माझें कुटुंब सांभाळावें : ” गोसावीं वीनवणीं स्वीकरीली : तेहीं सडेसंमार्जनें केलीं : गुढी उभीली : मग गोसावीयांसि मर्दना दीधली : मादनें जालें : गोसावीयांसि मंगळार्ति धुपार्ति जाली : मग ताट केलें : गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळ्या बीडा जाला : मग गोसावीयांसि उतरामुखे चौकीयेसि वस्ति जाली : ॥]

३२१ प्रतीस्थानीं गणपतिमठीं अवस्थान†

मग गोसावीं प्रतीस्थाना बीजें केलें : पुर्वामुखु मढु : दखीणीली भींतीसी पुर्वपसीम ओटा : पुढां चहुंकडे पटीसाळ† : मध्यें बोडणवावि : दादरा बोडणवाविचा दारवठा उतरामुख : जगतिचा दारवठा पुर्वामुखु : तेथ गोसावीयांसि अवस्थान जालें : ॥

३२२ भटां वृतांगफाळिगमनीं आस्चर्ये दाखवणें‡

एकु दीं गोसावीयांसि दुपाहारिचा पुजाअवस्वरु जाला : गोसावीयांसि बाइसीं ताट केलें : गोसावी आरोगण करिताति : मग गोसावीं स्त्रीकरीं वांगेयाची फाळिं घेतली† : श्रीकरीं देंटु धरीला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : हे वांगेयाची फोडि जातीए गा : धरा : ” “ हें काइ जी : जाइल कैसी ? ” म्हणौनि भटीं दाटुनि दोहीं हातीं धरिली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ दाटुनि धरा : गेली हो : ” “ हो कां जी : मीयां दाटुनि धरिली आहे : ” “ पा हो जाइल : दाटुनि धरा : गेली हो : ” “ हो कां जी : जाइल कैसी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ गेली हो : ” आणि सोडिली : भट मुठि उकलुनि पाहाति तवें हातीं काहीं नाहीं : मग भटां आस्चर्ये जालें‡ : मग गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळुळा जाला : बीडा जाला : ॥

३२३ घांटेयां हरिभटां प्रपंचविस्मृति करणें

घांटे हरिभट गोसावीयांचेया दरिसनां सकुटुंबी आले : गोसावीयांसि दरीसन जालें : मग एकु दीसीं गोसावी आसनीं उपवीष्ट असति : हरीभट : तयांची ब्राम्हणि : तीयें

३२०. *अ. व इतर बहुतेक पोथ्यांत या लीळेची आदि आढळते. हीबी. प्रतीत ती सविस्तर आली आहे. तेथून येथे उद्धृत केली आहे.

३२१. १ ही. प्रतीत ब्राम्हणीनंतर ‘काउळगावीं कावलेश्वरीं वस्ती’ — नंतर ‘देवळाणां वस्ति’ — व मग प्रतिष्ठान, असा क्रम आहे. २ (यमुगो.).

३२२. १ या लीळेपूर्वी अ. व इतर बहुतेक पोथ्यांत महदाइसेसंबंधीच्या काही लीळा आहेत. मी त्या, महदाइसा वाराणसीहून परत आल्यावर घातल्या आहेत. (पुढे लीळा ४१७, ४१८ पाहा).

२ एवा. फोडि. ३ यमु. देटीं वोळकंबत वोळकंबत धरिली. ४ हीबी. भटीं म्हणीतलें : “ हें काइ जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हा शक्ती एकीचा व्यापारु : ” मग—.

गोसावीयांपासि बैसलीं असति : गोसावीं हरिभटांतें म्हणीतलें : “ भटो : एथ कांहीं मागा : ” “ हो कां जी : जी जी : गोसावीं मज असेखा प्रपंचाची वीस्मृति^१ देयावी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भटो : असेखा प्रपंचाची विस्मृति हा काइ पुरुखार्थु ? हें तव अज्ञान : सर्वत्र ज्ञान मोचक कीं : ” “ ना जी : मज हेंचि होआवें : ” “ तुम्हीं वीद्वांस : काहीं सास्त्र जाणा : मां यां तुम्हां वीचारितां जें नीकें^२ तें कां ना^३ ? ” “ ना जी : मज हेंचि होआवें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ चांग वीचारा : निकें वीचारा : लग्न-घडी वर्तति असे : असे^४ तेणेंसीं उठीतिल : कां स्तीत्यंतर^५ प्रगटेल : ” “ जी जी : वीचारिलें : ” आणि तयां स्तिति जाली : वस्त्रें सांडीलीं : धोत्र सांडिलें : मग गोसावीयांचे दोन्हीं स्त्रीचरण सीरावरि धरीले : मग म्हणीतलें : “ जाइजताए गा श्रीचक्रधरा : ” ऐसें म्हणौनि नीगालें : मग तेयांचीया ब्राम्हणीं गोसावीयांतें वीनवीलें : “ जी जी : एहीं हें मागीतलें : आतां मीं काइ करूं ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : तुम्हीं असाल तेथ एतील : तुम्हीं म्हणाल तें करितील : ” मग तीयें नीगालीं : तीयें रीधपुरीचीया वाटे लागलीं : पेणें पावें^६ : मग तीयें असति तेथ एति^७ : त्यें म्हणति तेतुलेंहीं करीति : रीधपुरा जाति : दावें नेसति : दोरु पांगुरति : श्रीप्रभूसि हातीं राख घेउनि^८ मग धुपार्ती करीति : गांवचा लोकु म्हणे : “ राउळांचें तें यांसि आलें : एरें आवघीं धांदेया लागलीं : ” ॥

३२४ स्त्रीदत्त दरीसनपुण्यें ब्राम्हणा बळदत्वनिवृत्ति

दोघी^१ बाइया गोसावीयांचेया दर्सना एति : मग एकु दीसु तीं रात्री स्वप्न देखिलें एकु ब्राम्हणु तेयां सपनां आला : “ आइ : मीं पुर्वीं ब्राम्हणु^२ : मग कोण्हां एका पापास्तव मीं बैलु जालां : तो मीं ग्रगाडां^३ पडिलां असें : माझें देह काइसेनहीं जाए ना : तरि मज गोसावीयांचेया एका दरीसनाचें पुण्य देया कां : मग मीं या बैलत्वापासौनि^४ मुचैन : ” ऐसें सपन देखिलें : मग उदीयांचि उठीलीया : ग्रगाडेया पांहीं गेलीया : पांति तव तो बैलु खूर^५ खोडीतु^६ असे : मग गोसावीयांचेया पुजाअवस्वरा आलीं : मग गोसावीयांसि पुजाअवस्वरु जालेयानंतरें गोसावीयांपुढां सांघों लागलीं : “ जी जी : मींयां^७ आजि सपन

३२३. १ मुनेहीबीपं. विस्मृति. २ अ. जें नेए तें का : ” हीबीपंने. तें कांन करा. ३ (गोनेय.). ४ अही. स्तीत्व तरी. गो. स्तीत्यांतु. बी. अस्तित्व ५ (यमु.). ६ अ. असति. ७ अ. घेति.

३२४. १ यमु. वाणीनि एकि दीसवडा (मु. नीच) गोसावीयांचेया दर्शना ए : तीहीं स्वप्न देखिलें : तांबोळीयाचा बैलु टबकला : तो चींचाए आडां पडिला असे : तो स्वप्नीं आला. २ पं. तेलीयाचीया दोनि आसु लागें : तेया पापास्तव—, एबा. तें मीं द्वेखें यौगीयाचीए डोइएसि वोखें दीधलें : तेया पापास्तव—. ३ गोपं. गगाडां. ने. गरगाडां. हीबी. गडदरां. ४ चमु. बैलपणां. ५ नेपं. खुरिया. ६ अ. खुरडीतु. ७ गोपं. आम्हीं.

देखिलें : एकु ब्राम्हणु सपनीं देखिला : ' आइ : मीं पुर्वीं ब्राम्हणु : कव्हणा एका पापास्तव बैलु जालां : तो मीं ए ग्रगाडां^१ पडलां असें : माझें देह काइसेनहीं जाए ना : तरि मज गोसावीयांचेया दर्सनाचें पुण्य^२ देया कां : मग मीं बैलत्वापासौनि मुचैन : ' ऐसें सपन देखिलें : मग उदेयासीचि उठीलों : ग्रगाडेया गेलों : पांहीं तव तो बैलु खूर खोडीतु असे : मग गोसावीयांचेया पुजाअवस्वरा आलों : " मग गोसावीं पुसिलें : " बाइ : तुम्हीं दीधलें ? " " ना जी : आमचें जाए ना ? " " बाइ : जावेयासि काइ कारण ? सतसंभवीं अधिकाचि होए : पुण्य देतां पुण्यहीं वाढे : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " बाइ : दीवेयापासौनि दीवा लाविजे तरि काइ दीवा उणा होतु असे ? " मग तीहीं स्नान केलें : मग आलीं : " तुज गोसावीयांचेया एका^३ दरीसनाचें पुण्य हो : " म्हणौनि तयावरि उदक घातलें : आणि तयाचें देह गेलें : ॥

३२५ भट माहादेओ पाठक उदग्रहणिके कन्याक्रीडा भाखण

भट गंगेकडे गेले होते : मग एतां मार्गि माहादेओ पाठक भेटले : ते भटांसीं उघाणी करीत दारवठावरि आले : आणि उगेचि राहीले : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागलें : दोघै गोसावीयांजवळि बैसले : मग गोसावीं भटोबासांतें म्हणीतलें : " काइ गा : बोलसि ना ? " " जी जी^१ : हे वीद्वांस : मां यांसीं काइ बोलों ? ना जी : मीं काहीं सास्त्र स्वत जाणतु असे ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " बोल : तुझां मुखींहुनि असास्त्रीए न नीगै^२ : " इतुलेनि भट बोलों लागले : एतुलेनि माहादेओपाठक भटीं अडीले : मग माहादेओपाठक उगेचि राहीले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : " काइ भटो : बोला ना : " " जी जी : भट वरवें बोलताति : " मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : " बटकींआंतु खेळिजे^३ : तैसें वटीकांआंतु खेळों नै ए कीं^४ : " ॥

३२६ हंसराजु आयागमनीं आबैसातें रीधपुरा पाठवणें

गोसावीयांसि दुपाहारीचा पुजाअवस्वरु जालां : आरोगण जाली : पहुडु जाला : उपहुडु होउनि वाहीरिला ओटेयावरि आसन असे : हंसराजु रीधपुरींहुनि^१ आलीं : बोंडणवाविचेया दारवठेयापासि देखिली : आणि सर्वज्ञें म्हणीतलें : " हें काइ हंसराजा : तुम्हीं आलींति तरि तेथ कवण ? " " जी जी : एइन : मग वीनवीन : " मग सामोरीं आलीं : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागलीं : गोसावीयांजवळि बैसलीं :

८ एवा. फळ. ९ एवा. होइल. १० (यमुगोहीने.)

३२५. १ यमु. °मी काइ वीद्वांस ? २ °एवा. " काइ तुझा मुखींहुनि अन्य सास्त्र नीगैल ? "

३ °एवा. खेळों ए. ४ एवा. आंडोरी आंतु खेळों तैसें आंडोरां आंतु खेळों नैए :

३२६. १ यमुगोने. परमेश्वरपुरुनि.

मग सांघों रीगाली^३ : “ जी जी : गोसावी अनेग आग्रहो घेतित : धानांचा भातु मागत^४ : तरि मीयां काइ करावें जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तें तुम्हीं एथ सांघौनि पाठवावें कीं : तें एथौनि पाठवीजतें कीं : आतां श्रीप्रभूसि तथा स्थानाची^५ सवे जाली असे : श्रीप्रभू एति : दोन्हीं दारवंडा धरीति : पालवा पीळा सुति : ‘ तुं कें गेलीसि वो ’ म्हणति : श्रीचरणे^६ पाटु^७ थापटीति : तेव्हळि काइ खाइजैल ? काइ पाणीं पीजैल^८ ? आतां श्रीप्रभूचीए सेवेसि कवण योग्य ? ” म्हणौनि गोसावीं चींता स्वीकरीली :

मग आबैसा गोसावीयांजवळि होतीं : तेयांतें गोसावी मागां श्रीप्रभूचीए सेवे पाठवीत होते : तै आबैसीं गोसावीयांपुढां ऐसें म्हणीतलें होतें : ‘ मज वैजोचीए ब्राम्हणीचें बाळांतपण करावें असे : ’ तें मागिलें अनुचितें आबैसांसि गोसावीयांतें वीनववे ना : मग आबैसीं वाइसांकरवि वीनववीलें : “ वाइ : तुम्हीं गोसावीयांतें वीनवा कां : गोसावी जरि मातें पाठवीति : तरि मीं जाइन : ” मग वाइसीं वीनवीलें : “ वावा : ब्रीधावाइ ऐसें म्हणताए : ‘ वावा जरि मातें पाठवीतील तरि मीं जाइन : ’ ” सर्वज्ञें म्हणीतलें^९ : “ यें जातील तरि लेंकीसुनांचीं बाळांतपणें कवण करील ? ” आणि आबैसां थोर दुख उपनलें : मग माघौतें आबैसीं वीनववीलें : “ वाइ : गोसावीयांतें वीनवा कां : गोसावी जरि मातें पाठवीती तरि मीं जाइन : ” मग वाइसीं म्हणीतलें : “ वावा : ब्रीधावाइ ऐसें म्हणतीए : ‘ वावा जरि मातें पाठवीती तरि मीं आतां जाइन : ’ ” गोसावी उगेचि : तवं आबैसां अदीक दुख उपनलें : ॥

मग गोसावींचि मुख केलें : “ वाइ : तरि एकलीं जाओं जाणती ? ” “ हो जी : जाइन : ” मग साउमीं आलीं : स्त्रीचरणां लांगलीं : “ जी जी : तरि मीं आतांचि नीगों ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आतां नको : भोजेयासि आणि भोजेयाचे ब्राम्हणिसि अनुसंधान^{१०} कीजैल : तेयांसि परमेश्वरपुरा जाणें असे : मग तेयां सांघातें जा : ” मग दायांवा आणि दायांवाचीए ब्राम्हणीसि गोसावीं बुझावणीं केली : गोसावीं तयांचा अळंकार देववीला : “ भोजेया : तुम्ही भीक्षा करावी : नीकी भीक्षा एइल ते यांसि जेउं सुआवी : यांचेया अळंकारांची वास न पाहावी : ” ॥

मग नीगतां आबैसीं गोसावीयांचां ठाईं एकु उपहार केला : मग आबैसें पुरीया रांधीतें होतीं : वाइसें एकि पुरी घेउनि आलीं : “ वावा : ब्रीधावाइ एवढीया पुरीया रांधीतीए : नेसों पुरते^{११} : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ यें देवसुगरणे^{१२} कीं : ” मग दाइंवा

२ यमु. आदरिलें. ३ यमु. ‘वेचावेया नाहीं : तरि मीयां— ४ एवा. अंनाची. एवा. आसनाची. ५ यमुने. श्रीकरें. ६ ने. पाठी. ही. पाओ. ७ यमु. ‘हें नाठवे होए ? हें जरि आठवे तरि यववैल कैसें ? पाउलचि कैसें घालवैल ? आतां—. ८ यमु. ‘यासि श्रीप्रभूची सेवा काइसी ? एहीं धाएवहीं लेकीसुनांचीं बाळांतपणें करावीं कीं : ’ ९ मु. पुनसंधान. य. सीष्टाइ. १० यमु. ‘पुरेती एवढीया. गोंने. पुरतीए. ११ एवा. अतिसुगरणें.

नीगाले : निगतां आबैसीं पुसिलें : “ जी जी : मीं तेथ जातीये : तेथिचि सेवा अवघड आइकीजे : तरि मीयां तेथ कैसेयां वतविं ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : श्रीप्रभूसि जो पदार्थ ओळगवीजे तो आधीं द्रीष्टपुत कीजे : आणि तेथची प्रवृत्ति ऐसी : कांहीं न पाहात कांहीं मुखीं न घलीजे : श्रीप्रभूसि तुमची सवे लागतलागत श्रीप्रभू तुमची सेवा अंगी-करीती हो : तुम्हांसि श्रीप्रभूची सेवा होववैल हो : ” मग आबैसैं नीगालीं : मग भटाप्रति सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : ऐसेया जीवां श्रीप्रभूची सेवा : परि नेणिजे श्रीप्रभूची प्रवृत्ति कैसी^{१३} : ” ॥

३२७ सारंगपंडीतकृताव्यतिरेकें भटअभीमानु स्वीकार

सारंगपंडीतीं एकु दीसीं गोसावीयांसि उपहारालागि वीनवीलें : गोसावीं तयांचेया आवारा बीजें केलें : गोसावीयांसि पुजाअवस्वर जाला : मग एरां भीतरि ताटें जालीं : मग गोसावीं ताटावरि बीजें केलें : मग सारंगपंडीतीं भटांचीए थाळां तुप^१ वाढिलें : तेणें आवघीं सेवै सरवळीं वरतीं आलीं : भटीं म्हणीतलें : “ हें काइ सारंगपंडितो : हें काइ वाढणें ? ” “ घेया जेवा : तुम्हां पाहुनि^२ हें काइ बहुत ? ” “ तुम्हीं नावेक धनाडि^३ : आम्हीं काइ याचें मुख देखिलें असे^४ ? ” तवें सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ काइ गा वानरेया ? ” “ पाहीजो जी : ऐसैं काइ वाढणें होए ? ” म्हणौनि थाळाचि उचलौनि दाखवीला : गोसावीयांपुढां : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हा म्हणताए ऐसैं जरि नाहीं तरि^५ ऐसैं करावेया कारण काइ ? हा ठाओचि परुता नेया : ” मग आनीकु ठाओ आणिला : मग गोसावीं आपुलीए ताटिचें तुप वाढिलें : मग गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : गोसावीं मढासि बीजें केलें : गणपतिमठीं पहुडु जाला : ॥

३२८ त्रुप्तपर्यंत अनुचर भोजनीं सारंगपंडितां उपालंभु

एकु दीसीं तेयां उपरि सारंगपंडीतीं गोसावीयांतें उपहारालागि वीनवीलें : गोसावीं वीनवणीं स्वीकरीली : गोसावीयांतेंचि उपाहारालागि वीनवीति : परि भक्तजनांतें न म्हणति : मग गोसावीं वीहरणौनि बीजें केलें : गोसावीयांसि पूजाअवस्वर जाला : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हा गा वानरेया : मंडळिका : पांडा तुमतें जेउं^१ बोलावेया एइल : तन्हीं तेयाचेया घरा जेउं याल ? ” “ ना जी : नैयो^२ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें :

१२ (प्रव. वि. २१९).

३२७. १ यमु. °बहुत. २ यगो. पासौनि. ३ यमुने. धनाढय. ४ यमु. °तेहीं म्हणितलें : “ फेडुं : आणि काइ ? आमचे भोजे (मु. आमतें भीकारी) खाति : तैसें कांहीं नाहीं : ” तवें सर्वज्ञें म्हणीतलें— ५ पं. °तरि ऐसैं करा : घेया कोरुका : बाइ : हा ठावो—

३२८. १ गोने. जेवावया बोलाउं एइल. यमु. जेउं बोलाउं एइल. २ यमु. सर्वज्ञें म्हणीतलें :

“एथौनि ऐसेंचि म्हणिजताए^१ : एथौनि म्हणिजैल : परि न वचावें : ” “हो कां जी : ” ॥

मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वाइ तुमतें पाणिभातु असे कीं : ” “हो वावा : असे : ” “तरि आंबटी भाजी करा : ” मग वाइसीं आंबटी भाजी केली : मग आवघे द्रुप्तपर्यंत जेविले : ॥

मग सारंगपंडित बोलवावेया आले : मग गोसावीं तेथ बीजें केलें : आवघे भक्तजन गेले : मग गोसावीयांसि वरवा पूजाअवस्वरू जाला : तवंवरि तैसींचि ताटें केली : गोसावीं ताटावरि बीजें केलें : वाइसैं बैसलीं : भक्तजन कोणहीं नुठीति : सारंगपंडित आले : “नागदेओभटो : मंडळिकभटो : चाला ना भीतरि : ” “आम्हीं आतांचि जेविलों : ” “तरि जेतुकी भूक असैल तेतुकेंचि जेवा : ” “ना आम्हां भुक नाहीं : ” मग गोसावीयांतें वीनवीलें : “जी जी : यांतें म्हणीजो ना ? ” “कां गा ? पांडा म्हणतु असे तें करा ना : ” “ना जी : आम्हीं आतांचि जेविलों : गोसावी जाणताति : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हां गा : तुम्हीं यांतें म्हणीतलें ? ” “ना जी : ” “आगा : तरि हे^२ काइसेयालागौनि एति ? एथिचा अवस्वरू पाहावेयालागौनि एति^३ : यांसि काइ याची चाड पडली असे ? ” मग सारंगपंडितां म्हणीतलें : “न या जा : होइल माझेया भोजयां^४ : ” हा सव्दु वाइसीं आइकीला : मग गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : मग गोसावीं बीजें केलें : मग मार्गी वाइसीं म्हणीतलें : “वावा : पांडेयासि परिवारावरि इतुलीही बुधी नाहीं : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वाइ : आधीं एथ बुधी होआवी : मां एथिचेया परिवारावरि होआवी : ” मग गोसावीं मढासि बीजें केलें ॥

३२९ भट उदकानएनीं दासी द्रीस्टांतु कथन

एकु दीं गोसावीयांसि मढीं आसन जालें असे : गोसावी नीरूपण करीत असति : तवं वाइसीं म्हणीतलें : “नागदेया : हे घागरि भरुनि आणि हो : ” आणि भटां न मनेचि : घागरि घेतली : ‘कैसीं यें वाइसैं : नीरूपणाचांचि प्रसंगीं म्हणीयें देति : नावेक राहातीं तरि काइ होतें ? ’ ऐसें भट पोटीं करीत^१ गेले : लोणारतीर्थीं घागरि भरिली : गुडघेयावरि ठेविली : आणि वासना उपरतली : ‘हें काइ जालें मज ? वाइसीं काइ आपुलें आंग धुवावेया आणवीलें ? गोसावीयांलागि आणवीलें की : ’ ऐसा अनुतापु करीत आले : घागरि ठेविली : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें :

“एथिचा पुजाअवस्वरू पाहावेयाही न या ? ” “जी जी : पुजाअवस्वरू पाहावेया येउनि : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें :— ३ एवा. म्हणिजत असीजे. ४ ने. यमु. काइ यालागौनि— ५ गो. आले. ६ ते. भोइयासि.

३२९. १ यमु. भरित. ने. म्हणत. ही. ऐसें तमतम करीत—

“ वानरेया : तुम्हीं जेंहुनि^३ गेलेति तें नव्हे : आलेति तें होए : यावरि गोसावीं दासीचा द्रीस्टांतु नीरुपिला : [सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कव्हणा एकाची दासि असे : ते अष्टौपाहार म्हणीयें करी : यें मज खावों जेउं सुति : लेवों नेसों देति : ऐसें म्हणौनि न करी : माझे करणीयें म्हणौनि करी : मग तीएची गोसावीणि जेउं बैसे तेव्हळि आधें तीएसि वाढी : आधें आपण घे : ते तीयेतें काइसेनहीं वंची ना^३ : ” ॥]

३३० नागाराउळभुवनीं भुखणधारणपुर्वक मोदक आरोगण

एकु दीं गोसावीयांसि उदयांचा पुजाअवस्वरु जालेयानंतरें : पार्वतीचेया^१ देउळा वीहरणां बीजें केलें : तेथ नागाराउळें होती^२ : तेहीं देखिलें : आणि साउमीं आलीं : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागलीं : गोसावीयांसि आसन घातलें : गोसावी आसनीं उपवीष्ट जाले : मग म्हणों लागलीं : “ आइको सांपें पडिताळी^३ ना : माउली पडिताळी ना : आपुलें अपत्य पडिताळी ना : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें नव्हे आलें^४ : ” मग गोसावीयांसि चरणक्षाळण केलें : मग वाटां तुपलांडु ओळगवीले : गोसावीं आरोगण केले : गुळुळा जाला : वीडा जाला : मग तयांतें अळंकार होता : तीं सरें लेइलीं होतीं : सांखळी : सरी : अनंत : हातकडगै : मुद्रिका : वीरोदीया : वरवें वस्त्र^५ : ऐसे गोसावीयांसि अळंकार ओळगवीले^६ : मग गोसावीं नीगतां देओं आदरीलें : “ ना जी : मीं नेधें हो : गोसावीयांसि वरवा साजतु असे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आतां एथिचा होता घेया : ” “ ना जी : मीं नेधें : हा गोसावीयांसीचि वरवा साजतु असे : ” ऐसीं तीयें काइसेनहीं नेघति : मग गोसावीं स्त्रीकंठीची सांखळी फेडिली : मग गोसावीं तेयांचीए गळां घातली : सरी फेडिली : तेयांचीए गळां घातली : अनंत फेडिले : तेयांचीए कानीं घातले : हातकडगीं फेडिलीं : तेयांचीए हातीं घातलीं^७ : मुद्रिका फेडिलीया : तेयांचीया आंगुळीयां घातलीया : वीरोदीया फेडिलीया तेयाचां हातीं घातलीया : मग गोसावीं बीजें केलें : तीएं नावेक अनुवर्जन करीतें आलीं : “ जी जी : आपुलें अपत्य पडिताळिजे हो : ” मग तयांतें राहावीलें : गोसावीं गणपतिमढा बीजें केलें : ॥

२ यत्ने. जें होउनि. ३ (दृषा. ६२. ‘दासीचा दृष्टांत’).

३३०. १ यमुहीबी. पार्वती सोमनाथायाचेया. २ यमु. ‘नागाराउळ ते बाइल : परि तया दादलेयाचा वेखु. ३ हीबी. सांभाळी. ४ हीबी. सांभाळिलें. ५ ‘हे परश्रामबास : ॥ वाघनख : रीठेगांठी : आंबुले : माहुलीं : मुद्रिका : वीरोदीया : हे रामेश्र्वरबास : ॥ ६ यमु. ‘मग गोसावी उभे राहीले : वेढे करूं लागले : तीयें श्रीचरणां मोमे देति : दोदा मोमे देति : म्हणति : “ माझी आइको ऐसी दीसति असे : माझी बाइको ऐसी दीसति असे : माझी माउली : ” ॥ ७ य. ‘आंबुले फेडीले : तयांचां कानीं घातलें : बाळे फेडिले : तयाचां हातीं घातले :

३३१ लजीत उपाध्यांची रोटी आरोगण

उपाधीए एकु दीं गोसावीयांचां ठाईं उपाहारु करावा म्हणौनि कटकासि गोदानासि गेले : तवं तेथ गोदान होएचि ना : मग मागुते प्रतीस्थानासि एताति : तवं लोणार-खांडीपासीं वणिजारे उतरले होते : तेहीं चणेयांचीया^१ कुंठा^२ भरलिया होतीया : तीया तीमलीया^३ होतीया : ते भीजलेया चणेयांची रासि केली असे : तेयांपासीं गेले : स्वस्तिवचन केलें : तींहीं आदमणु एकु चणेयां घातला : साउमे आले : तवं चाटां रोटीया भाजिलीया असति : तयां स्वस्तिवचन केलें : तीं एकि रोटी दीधली : आडिका^४ तेलालागी दीधला : मग हाटां गेलें : पाइकेयाची माळ घेतली : पाइकेयाचा^५ सतांबोळ वीडा घेतला : मग गणपतिमढा आले : ॥

गोसावीयांसि भीतरिला ओटेयावरि आसन असे : मग लाजिले : घोंगडें वाहिरि ठेविलें : मग आले : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : स्त्रीकंठीं माळ घातली : आसनावरि वीडा ठेविला : गोसावीयांजवळि बैसले : मग गोसावीं पुसिलें : “वटिका^६ : वाहिरि काइ ठेविलें ? ” “ना जी : कांहीं नाहीं ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वाइ : वाहीरि वटीकें काइ ठेविलें असे तें आणां : ” वाइसें गेलीं : घोंगडें घेउनि आलीं : गोसावीयांपुढें ठेविलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वाइ : सोडा : ” वाइसीं सोडिलें : तवं रोटी चणे देखिले : गोसावीं स्त्रीकरीं रोटी घेतली : “ऐया : रोटी मां : ” वाइसां-करवि पालीमांडें आणवीलें : “वाइ : ये रोटीएचे वीभाग करा : ” वाइसीं रोटीएचे वीभाग केले : गोसावीयांलागौनि मोआचा^७ आगळा केला : मग गोसावीयांसि तुप वोळगवीलें^८ : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “कव्हणांचें कांहीं : कव्हणांचें कांहीं : यांचें एथ हें एक : ” मग गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वाइ : यां चणेयांचें ढांकाणें करा : ” “हो कां वाबा : ” मग वाइसीं चणेयांचें ढांकाणें केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वाइ : यांचे वीभाग करा : ” वाइसीं वीभाग केले : मग गोसावीयांसि वोळगवीले : मो वोळगवीला :^९ [सर्वज्ञें म्हणीतलें :

३३१. १ ने. °गोणीयाचिया. २ य. गोणिया°. ३ नेगोंपं(ने. पाणियें) झळंबलिया. ४ य. आडू एकु. मुगो. आडू कवडेयां. ने. आठ कवडेया. ५ यमु. आडिकेयाचीं पातें पोफळें घेतलीं. ६ एवा. भटो. . . . ठेविलें असे ? ” ७ य. मोउआचा. यगोनेपं. °भागु केला. ८ पं. मग अवघेयां भक्तालागि वीभाग दीधले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वाइ : अवघेयांसि तुप घाला : ” मग वाइसीं अवघेयांसि तुप घातलें : ९ या पुढील कथा ‘द्वापरलीळा’= श्रीकृष्ण चरित्रातील ‘मीथळे सूतदेवा जनका भेटि’ ही लीळा होय. ‘वाइदेशकर’ पाठाच्या श्रीकृष्णचरित्रात ‘लज्जीतु उपाध्या भोजनप्रशंसाप्रसंगें श्रुतदेव भावकथन’ अशी तिची ‘आदि’ आहे. (लीळा ४०) म्हणून येथे अंतर्भूत केली आहे. ‘पूर्वार्ध’ संपादनासाठी घेतलेल्या अ. प्रतीतून ती उद्धृत केली असून पाठांतरेही त्यातील आहेत. उत्तरार्ध लीळा ३२६. तळटीप ९ पाहा.

“वाइ : श्रीकृष्णचक्रवर्तीन मीथळेसि^{१०} बीजें केलें : जनकाचेया ठाया बीजें केलें : आणि सूतदेवाचेयाहीं ठायासि बीजें केलें : श्रीकृष्णचक्रवर्ति जनकाचेया ठाया बीजानें बीजें केलें : आणि तेयाचेया ठायासि येन्हवी^{११} बीजें केलें : सूतदेव ते ब्राह्मण : ते धान्य मागति : धान्याचा चोभाभरि करवटेया आला^{१२} होता : तेहीं तेयाचें पीठ केलें : तेहीं डेरे मांडिले : मग घागरिवरि दोघें पाणीं वाहों लागलीं : डेरे पाणीयां भरिले : मग तेथें इतुलालें^{१३} पीठ घातलें : ” श्रीकराचा अनूकारू : “ मग श्रीकृष्णचक्रवर्तीसि सपरिवारी आरोगण दीधली : ”] सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तैसें वाइ : कव्हणांचें सतभोजन : कव्हणांचें सहस्रभोजन : वटीकाचें परीखानिमंत्रण^{१४} : ” मग गोसावीयांसि गुळुळा जाला : वीडा उळगवीला : ॥

३३२ सारंगपंडितां भोजन प्रस्नु

गोसावी एकु दीं आसनीं उपवीष्ट असति : जवळि सारंगपंडित बैसले असति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पांडेया : एथ अनुसरा गा : ” तीं म्हणीतलें^१ “ जी जी : मज तुपभातु आणि तांबोळ : वाजसुपवती होआवी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तें एथौनि पुरवीजेल : भोगु काइ काउळां खादला असे : भोगु पाहा जा : ” “ हो कां जी : ” “ जाओं ना कां पांहों : ” म्हणौनि एका गांवां गेले : बैसले असति : तवें एक वोळखीचे भेटले : “ हें काइ पंडितो : तुम्हीं केधवां आलेति ? चाला चाला घरा : ” मग घरा गेलें : उटीलें^२ न्हाणिले : ताटीं ठानवै : तुपीं तांदुळीं जेविले : पुडुवाटोवा^३ पानांपोफळां भरिला : वाजसुपौतीएवरि निजैले : उदेयांसीचि उठीले : “ हा सोएरेयांचा गांवुं : आतां उदासा गांवां जाओं : ” मग आणीका गांवां गेले : बैसले असति : तांबोळी उतरले होते : तेहीं पानें पोफळें दीधलीं : एकें ब्राम्हणें देखिलें : “ पंडितो : आमचेया घरा चाला : ” तो घेउनि गेला : तेणें तुपींतांदुळीं जेउं सुदलें : वाजसुपवती नीजावेया दीधली : मागुतें आणीका गांवां गेले : तवें तेथेंहीं तैसेंचि जालें : मग एरी दीसीं मागुतें गोसावीयांचेया दरीसनां आलें : मग गोसावीयांपुढां आवघी वेवस्था सांघीतली : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें^४ : “ भोगु तरि ऐसा असे : परि पांडेयासि तरुणी ब्राम्हणि : आणि ब्रीति : ये दोन्हीं न संडति^५ : ” ॥

१० म. महीतळीं. ११ पंमु. सत्यार्थें. १२ अ. आणिला. १३ पंभग. इतुकें इतुकें. १४ अ. प्रीक्षा.

३३२ १ यमु. “जी जी : मज तुपेंभातेंवीन : तांबोळेंवीन : वाजसुपवतीयेवीन न गमे : ” २ ने. °माखिलें. ३ अ. पुडुवा. ४ यमु. °भोगु काइ काउळां खादला : प्रवा. माळां माथां भोगु मीळेल : रामे. ५ हीबी. सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ स्त्री : वैया : संपति : तीन्ही प्राणीयांसि अत्यज्य : ” ऐसें गोसावीं नीरोपण केलें :

३३३ दुधपक्वानाक्षाइका स्रवण^१

वाइसीं म्हणीतलें : “ वावा : या वामदेवांचा एकु सीक्षु : तेयांची स्त्री तेयालागौनि नसुधेया दुधाचीं पक्वानें करी : तवं एकीं वामदेवांतें म्हणीतलें : ‘ नसुधेया दुधाचीं काइ पक्वानें होताति ? ते तयांआंतु धान्ये^२ मीसळीतीए : ’ तवं वामदेवीं म्हणीतलें : ‘ ऐसें ऐसें पा गा : माझे जन्मांतिक^३ व्रत^४ भंगिलें : ’ मग तो सीक्षु तयासि नमस्कारा आला : ‘ जाए जाए परता पापीया : आपुलें मुख नको दाखउं : ’ ‘ कां ? ’ ‘ ना : तुझी ब्राम्हणि आम्हांलागौनि जीयें पक्वानें करी तयांआंतु धान्य^२ मीसळी^५ ’ ऐसा तो घरा गेला : ‘ पापीणी पापीणी : आतां मीं तुज नाहीं : तुं मज नाहीं : आतां धोत्र फाडौनि : डोइ बोडुनि उतरापथें जाइन : ’ तिया पुसीलें : ‘ कां ? ’ ‘ ना माझेया गुरूचें जन्मांतिक व्रत भंगिलें : ’ ‘ तें कैसें ? ’ ‘ ना तुं पक्वानें करीसि : तयामध्ये धान्य मीसळीसि : ’ ‘ मां काइ जालें : तुम्हीं माझी परीक्षा^६ पाहा : माझीये हातीं दुध देया : मां तुम्हां देखतां नसुधेया दुधाचीं पक्वानें केलीं तरि साच : नाहीं तरि जालेंचि आहे म्हणा : ’ मग तेणें वामदेवांपुढां सांगीतलें : मग तीयें बोलाउं धाडिलीं : झाडा घेतला : मग तीया नसुधेया दुधाचीं आधीलाहीहुनि वरवीं पक्वानें केलीं : मग वामदेवीं म्हणीतलें : ‘ आतां होआ भक्ते : करा भक्ति : ’ ऐसें वावा तीया वाइला केलें^७ : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मर मर सोच्या जीवा : तुतें काइ असे ? मां काइ देसी ? नव्हेचि तरि तो तीएसि नाहीं : ते तेयासि नाहीं : जालें जाणीतलें तरि होआ भक्ते : करा भक्ति : ” ॥

३३४ स्त्रीवेथाक्षाइका स्रवण

“ वावा : हे वामदेव : यांचे सीक्ष : चौधोत्रांचां^१ जवळगांवीं असति : तयांतें माघस्तानालागौनि घेउनि जाति : मग वानरीया^२ भरुनि उदका ठेविलीया असति : मग यांतें उंचीं बैसवीति : यांचा पाओ आडदांडीयेवरि ठेवीति : वरि घागरि रीचवीति : मग बुडि आवधीं माहो नाहाति : मग पायां तीडिक^३ लागे : मग आखुडीति : मग तीएं सीक्षें रात्रीं गहुवांचीया घुगरीया^४ करीति : मग पाओ सेकीति : ऐसें बाबा : ” मग

३३३. १ या लीळेपूर्वीं अयगोने. प्रतीत ‘ वामदेवां भूतशृष्टि दाखवणे ’ व ‘ वामदेवां नमस्कारा येणे ’ अशा दोन लीळा आहेत. त्या पूर्वार्धात (लीळा १३४ व १३५) आलेल्या आहेत. म्हणून येथे गाळल्या आहेत. २ य. कणीक. ३ नेही. जन्मांतिकें. मु. जन्माचें. ४ मु. तप. ५ हीबी. मेळवी. ६ अहीपं. प्रक्षा. ७ पं. ‘ सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कर्मचांडाळा पस्य जातिचांडाळ चांगु : ” यावरि कर्मचांडाळाचा दृष्टांतु निरूपिला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ फुटला तरि डोळा : नां मोडिली तरि काही : ” ॥ हीबी. ‘ सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हा ठावो वेन्हीं अंतु पाहाणे : ” ॥

३३४. १ अ. चौदोत्रांचां. २ य. ‘ केळीया भरुं भरुं ठेवीति. ३ यमुने. तिडका लागेति. ४ यने.

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : पोरु जीउ मरौनि इस्वर्ये^५ साधी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : एक माहात्मे एका गांवांसि गेले : गांवींचीया लोकांपुढां म्हणति : ‘ आम्हांसि अमुकां वरीखीं : अमुकां मासीं : अमुकां दीसीं : आम्हां वीमान एइल : आम्हीं वीमाना-वरि बैसौनि जाउनि : ’ मग तो दीसु आला : आवघा लोकु मीळाला^६ : आतांचि वीमान एइल : तरि कांहीं वीमान एचि ना : मग आपण गुंफेआंत रीगाले : मग वीख घेतलें : तो तेणें गळा घुरुघुरुं लागला : तें लोकें आइकीलें : माहात्मेनि वीख घेतलें : मग तेयासि लोकें उपवीख केलें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें^७ : “ ऐसें गा जीव : मरौनि इस्वर्ये साधीति : ” यावरि भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : हे वामदेव मातें जेधवां देखीति तेधवां मातें म्हणति : ‘ नागदेया : तुवां घांडाळें सांडीलीं आणि श्रीचांगदेओ राउळा-पासि राहिलासि हें नीकें केलें : ’ ऐसें प्रतिभेटी म्हणति : ” तें आइकौनि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जीवु म्हणिजे दोषदर्शिया गा : गुणावरि लक्षचि नाही : म्हणौनि^८ : ” ॥

३३५ पाखाणजाती नीरूपणें

गोसावी सारंगपंडितांचेया आवारा बीजें केलें होतें : मग मागुतें गोसावी मढासि बीजें करिताति : तवं ते वैजनाथाचें देउळ करावेया चीरे घडिताति : गोसावी तेथ उभे राहीले : मग पुसीलें : “ हां गा : पाखाणांचीया कीती^१ जाती ? ” मग तेहीं आपुलीया अनुभववीचीया सांगीतलीया : सीरसाळा : कोदवा : मुखंवाळा^२ : मग गोसावीं पाखाणांचीया जाती निरूपिलीया : मग तेहीं म्हणीतलें : “ जी जी : आम्हीं यांची सोएही^३ नेणों : या गोसावींचि नीरुपावीया : आणि गोसावींचि परीसावीया^४ : ” ॥

३३६ साधांप्रति मुंडीत जोगी प्रसंसा

एकु दीं गोसावीयांचें क्षेउर^५ जालें : गोसावीयांसि भीतरीला ओटेयावरि आसन असे : साधें आलीं : गोसावीयांचेया स्त्रीचरणां लागलीं : गोसावीयांचा उघडा स्त्रीमुगुटु होता : दारवंडेसीं उभीं राहीलीं : स्त्रीमुगुटाकडे पाहों लागलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साधें हों : ऐसें काइ पाहीजताए ? ” “ जी जी : वारिकें केलें तें पाहीजताए :

घुगरियावरि (ने. करि) सेकीति. ५ ने. ऐश्वर्य. ६ गोनेही. मीनला. ७ ने. “ ऐसा गा पोर जीउ अभिमानें नरकासि जाए : ” ८ (प्रव. विमा. ४२).

३३५. १ गो. केती. २ ने. °ह्रौसा. ही. °सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसें नव्हे : ” “ जी जी तरि कैसें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तें ऐसें : स्वेतु : नेतु : श्रीसाळा : गव्हाळा : कानवाथरू : कृधु : कृधाळा : स्फटीकु : नीळा : सेंदुरा : ” आणीकही जाती गोसावीं नीरोपीलीया : तेही म्हणीतलें — पं. °सेना : कानवाथरू : कादळा : गौहाळा : गारगा : नीळा : कोदवा : धौवाळा : ऐसीया जाति नीरूपिलीया : ३ अ. आपेही. ४ °एकी वासना : गोसावी माइतेया हरिचीया आवारीहुनि बीजें करीत होते : तीए मार्गी नीरोपीलीया : ३३६. १ अ. क्षौर. २ ने. उजडा.

जी जी : गोसावीयांचा स्त्रीमुगुटु कैसा बरवा मीरवताए : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हाति गुढिला नीका^१ दीसे : जोगी मुंडिला नीका^१ दीसे : साधें हो : तुम्हां करूं ? ”
 “ ना जी : मातें कवडे नाहीं : ” “ एथौनि^२ कवडे देइजती : ” “ ना जी : गोसावीयांचे कवडे घेऊनि कैसें करावें ? ” ॥

३३७ चुनापीटनीं उपाध्ये अनृत्यनोक्षेदु

एकु दीं गोसावीयांसि उदयांचा पुजाअवस्वरु जाला : गोसावीयांसि बाहीरिला ओटेयावरि आसन असे : गोसावीं मढासि चुना पीटवीला : उपाध्यातें राखण घातलें^१ : उपाध्ये चुना पीटवीताति : तवं गोसावी नीरोपण करूं लागले : उपाध्ये दादरेनहुनि उतरले : नीरोपण आइकों बैसले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वटीका : चुना पिटिला ? ”
 “ जी जी : ” ते नावेक उगे होते : मग मागुते लागले पीटुं : आणि गोसावीं उपाध्यांची वास पाहिली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वटीका : एथ हांसतांहीं परि लटीकें बोलिजे ना हो : ” ॥

३३८ गणपतिमढीं सारंगपंडितीं सोमपर्वी पुजा

एकु दीसीं सोमपर्व जालें^१ : मग सारंगपंडितीं आवघेयां उपाहाराची आइति केली : पसंबुरी^२ आदिकरुनि खांडिलीया : मग चंदन उगाळिलें : माळा गुंफिलीया : आवघेयां-लागि एकिएकि माळ : एकुएकु वीडा : मग चौरंगु घेतला : गंगाळ : लोहे : ऐसीए^३ आइतीसीं गणपतिमढां आले : वाइसांहातीं आवघे पदार्थ दीधले : मग सारंगपंडितीं घागरि घेतली : पाणीं आणिलें^४ : मादनेयांलागौनि पाणीं ठेविलें^५ : दारीं बुरंगाळि-बुरंगाळि^६ पाणीं एताए : मोटकी बोंब जाली : आणि सारंगपंडितीं गोसावीयांसि पडदनी देओं आदरिली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पांडेया : आझुइं पर्वकाळु न वर्ते गा : ”
 “ जी जी : ” तें मान आलें^७ : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पांडेया : आतां पर्वकाळु वर्तत असे गा : ” मग सारंगपंडितीं गोसावीयांसि पडदनी दीधली : मग बोंडणवावीचीए सोंडीयेवरि चौरंगु घालौनि मादनें^८ जालें : मग भक्तजनीं आणिकें पाणीयें आंधोळी केलीया^९ : मग चौरंगावरि बरवें आसन रचिलें : गोसावीयांसि आसन जालें : मग

३ अ. बरवा. ४ यमु. हें कवडे देइल :

३३७. १ ने. ठेविलें. यमु. राहाविलें.

३३८. १ मुहीबीपं. आलें. २ यपं. पुसंबुरी. ने. पसुपारिया. गो. कूसुबीरी. हीबी. कोथंबीरी.

३ यगोनेपं. आवघीया(ए). ४ मुने. वाहिलें. ५ य. °दारीं पाउस : अभाळ दाटलें. मु. °तैसाचि पाउस मांडला : तैसीचि हाक वाजीनली : सारंगपंडितीं—.

६ गोपं. ब्रूंगाळि ब्रूंगाळि. ७ (मु.).

८ मु. मार्जनं. गो. माजणें. ९ एकी वासना. सारंगपंडितीं बोंडणवावि बरवी धुतली : पन्हीवां धोत्र दाटिलें : मग गोसावीयांसि बोंडणवावीआंतु आसन जालें : सारंगपंडितीं स्त्रीमुगुटीं चोखणीं

चंदनाचा आडा रेखिला : गोसावीयांसि वरवी पूजा केली : धुपार्ती जाली : मंगळातीं जाली : वीडा जाला : तवं उमाइसां नीद्रा आली होती : तवं चेंवो आला : तीयें रडों लागलीं : “ मातें उठवाचि ना : ” सारंगपंडीतीं म्हणीतलें : “ तुम्हीं उठाचि ना कां ? तुम्हीं काइ एथ निद्रा करावेया आलीति ? ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पांडेया : वोहारी काइ गा रुसली^{१०} ? ” “ जी जी : यें कां रुसताति ? यें काइ येथ निद्रा करावेया आलीं जी ? अवसरा चुकलीयें म्हणताति^{११} : ” “ सर्वज्ञें म्हणीतलें : ” “ वाइ : या : ” आलीं : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : ऐसी उर्मी उपजों नेदिजे कीं : उपजली उर्मि समिजे : ना तरि^{१२} आपणेयां एथचें एसणें^{१३} गोमटें अंतरे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : यांसि माळ वोपा : ” मग बाइसीं माळ ओपिली : मग तीं गोसावीयांचां स्त्रीकंठीं माळ घातली : वीडा वोळगविला : मग बाइसीं उपाहारू नीफजवीला : गोसावीयांसि ताट जालें : भक्तजनां ठाए जाले^{१४} : गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : मग सारंगपंडीत तेथचि नीजैले : मग गोसावीयांसि उदयांचा पुजाअवस्वरू जाला : तो पाहिला : मग आवधीं बीढारा गेलीं : ॥

३३९ तथा उमाइचे रोट आरोगण

गोसावीयांसि गणपति मढीं आसन असे : आरोगण जाली : पहुड होउनि उपहुडु जाला : गोसावी आसनीं उपवीष्ट असति : उमाइसीं रोट केले^१ : दों रोटीयांचें^२ वाण गोसावीयांलागौनि घेउनि आलीं : सारंगपंडितां चोरीया घेउनि आलीं : मग गोसावीयांसि वाण वोळगवीलें : स्त्रीचरणां लागलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें काइ बाइ ? ” “ जी जी^३ : आखाडिये पुर्णवेलागौनि लींगा बेलु वाइजे : तो कार्तिके पुर्णवि संपे : ते हे पांच रोट : दोनि देवा : दोनि ब्राम्हणां : एकु आपणेयां : देवाचें तें आपुलेयां गोसावीयांलागौनि वाण आणिलें जी : जी जी : मीं एथ एवों न ल्हाएं जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ जें जेया अंतरीं वसे ते तेया दर्शन असे कीं बाइ : एका सन्निधानीं असन्निधान : एका असन्निधानीं सन्निधान^४ : ” मग बाइसीं दोन्हीं रोट ठेविले : वाटीचें

लाविली : मग बाइसैं गाडु ढाळीति : सारंगपंडित स्त्रीमुगुटीची सेवा करीति : अपार गाडु ढाळीति : आबधी बोंडणवावि भरली : मग गोसावीं वस्त्रें वेढिलीं : मग आधीं सारंगपंडितां आंधोळी केली : पाठीं उमाइसीं केली : मग आवधां भक्तजनीं : १० एवा. रुसवीली. ११ अगो. °सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : आली उर्मी समिजे की : ” १२ एवा. एन्हवीं. १३ एवा. एवढें. १४ यमु. °वाढीतां तूपपहीत वाढूं वीसरले : सारंगपंडितां म्हणीतलें : “ सरा सरा : ” तूपपहीत घेउनि आली : “ तूपपहीत वाढूं वीसलीयें जी : ” मग बाढीलें :

३३९. १ अगो. °एकु देवाचा : एकु अपुला. २ यमु. मां दोनि रोटे : वाटीभरि तुपां ऐसैं गोसावीयांलागौनि घेउनि आलीं. ३ मु. °श्रावणा मासा बेलु लींगा वाइजे. ४ (पं. प्रव.

तुप ठेविलें^१ : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ वाइ : जेणें मार्गें आलींति तेणें मार्गें नको जाओं : ते पांडा एतु भेटेल : आणिकें मार्गें जा : ” मग आणिकें मार्गें गेलीं : तीयें नीगालीं : तवं सारंगपंडित गोसावीयांचेया दरीसनां आले : दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : मग गेले : ॥

३४० देमाइसांची स्वमनिवृत्ति करवणें

देमाइसें आणि एकाइसें^१ अटणा^२ गेलीं होतीं : मग गोसावीयांचेया दरीसनां एताति : प्रतीस्थाना आलीं : एकाइसी^३ म्हणीतलें : “ देमाइ : आधीं सारंगपंडितांचेया आवारा जाओं : तेथ नावेक सीनभाग फेडुं : मग गोसावीयांचेया दरिसनासि जाओं : सीनभाग पुढां करुनि काइ जाओं^४ ? ” “ ना आइ : गोसावीयांचेया दरीसनां कैसी सीनभाग फेडुनि जाओं ? गोसावीयांचेया दरीसनां उतवळवाइ जावें : मीं नैयें : तुम्हीं जा : ” एकाइसें^५ सारंगपंडितांचेया घरा गेलीं : तवं तयांतें पाहुणे आले असति : “ या या एकाइसें^६ : ” म्हणौनि रांधनेयावरि बैसवीलीं : कुडवाभरीयांचे^७ मांडे रांधवीले : देमाइसें गोसावीयांचेया दरीसनां आलीं : तवं गोसावीयांसि पटुड होउनि उपटुडु जाला : वाहीरिला ओटेयावरि आसन असे : देमाइसें आलीं : गोसावीयांचेया स्त्रीचरणां लागलीं : मग गोसावीं पुसिलें : “ देमतीए : तुमचीं सांघा-तीयें कें ? ” मग देमाइसीं मागिल गोष्टि सांगीतली : मग सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ वाइ : देमतीएचे पाए धुआ : स्वमनिवृत्ति करा : ” मग वाइसीं पाए धुतले : मळी काढिली : “ वाइ : देमतीएसि जेउं वाढा : ” मग वाइसीं जेउं वाढिलें : जेविलीं : मग गोसावीं वाइसांकरवि वाटी^८ धुववीली : वाइसांकरवि आंथुरवीलें^९ : नावेक नीजलीं : मग उठिलीं : मग वीळिचां एकाइसें^{१०} अन खाउनि गोसावीयांचेया दरीसनां आलीं : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागलीं : गोसावीयांजवळि बैसलीं : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ हें काइ वाइ : देमती एथचेया दरीसनां आलीं : तुम्हीं नैयाचि तें काइ ? ” “ जी जी : मीयां म्हणीतलें : ‘ देमाइ : आधीं सारंगपंडितांचेया घरा जाओं : तेथ सीनभाग फेडुं : मग गोसावीयांचेया दरीसनां जाओं : सीनभाग पुढां करुनि गोसावीयांचेया दरीसनां काइ जाओं ? ’ ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ वाइ : एथ आलेयां काइ एथचेयाही^{११} स्वमनीवृत्ति^{१२} नव्हति ? ” मग एकाइसें^{१३} देमाइसांपुढां सांघों लागलीं : “ गेलीयें तवं पाहुणे आले असति : मग जातखेओ रांधणेयावरि बैसवीलीयें :

वि. १४२). ५ गोने. फेडिलें.

३४०. १ यमु. लखूवाइसें. २ शो. कटका. ३ यमु. लखवाइसीं. ४ (मुगोहीबी.). ५ हीबी. मणा^०.

६ एवा. थाळा धुववीला. ७ ही. आंथुरतें देवविलें. ८ गोहीबी. तेथचेयाही इतुली.

९ अ. समं^०.

एका कुडवाचे मांडे रांधवीले : ” मग देमाइसी^{१०} गोसावीयांपुढां एकाइसांकरवि करवीलें तें सांगितलें : ॥

३४१ गणपति मठीं डांगुरेया देहावसान

एकु दीं गोसावी गणपति मठीं आसनीं उपवीष्ट असति : भक्तजनांतें सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हीं अवघे कां गा एथ असा ? तुम्हीं तरि एथिचीए प्रवृत्ती वीखो हों जाणां ना : तुम्हां एथ असतां सतसंभवीं अनीष्टचि होताए : तुम्हीं अवघे एथौनि जा : ” “ हो कां जी : ” मग अवघे गेले : डांगरदेव^१ बैसले होते : “ डांगुरेया^२ : तुम्हीं जा : ” उठिले : स्त्रीचरणां-भवंती प्रदक्षणा केली आणि नीगाले : ते केदारादक्षीणे ओहोळु^३ : तेथ देह ठेविलें : मग दुपाहारिचेया पुजाअवस्वरा आवघे भक्तजन आले : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां गा : तुम्हीं अवघे आलेति : डांगरा नैएचि तें काइ^४ ? ” “ जी जी : तो गेला असैल कोन्हीकडे पोट भरुं : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसें नव्हे : जा सुधि करा : ” मग भटोबास मुखकरनि आवघे भक्तजन सुधि करावेया गेले : तवं भटीं तेथ तैसें देखिलें : मग सांगावेया आले : “ जी जी : डांगुरेसीं देह ठेविलें : ” मग गोसावीं तेथ बीजें केलें : तेयांपासि आसन जालें : “ डांगुरेया : ” म्हणौनि स्त्रीकरें स्पर्शिलें : मग भटांकरवि गुंफा करवीली : मग तयांचा नीक्षेपु करवीला : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हांपरीस वरि हें सुनें चांग गा : जें^५ एथीचेनि वीयोगें जीवों^६ न सकेचि : ” यावारी गोसावीं निरूपण केलें : तें प्रेमसाधनपूर्वक भक्ति निरूपीली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : मायापुरातें स्वीकरौनि कर्मभूमिस्थितां मनुष्यदेहयुक्तां जीवां ज्ञानपर्यंत परमेश्वरु आपुला संबंधु देति : । ’ ज्ञानियासि अनिष्टनिवृत्ति करिती : भक्तासि अनिष्टनिवृत्ति करौनि इष्टप्राप्ती करिती । एकां प्रेम संचारिती : । प्रेम बोलिजे : भक्ति बोलोजे : । प्रेमसंचारमात्रें विकारु : विकल्प : स्वभावो : इये तीनि उच्छेदौनि जाति : । भक्ताचें सकळही सबिधानीं चरितार्थ होए : भक्तासि श्रीमूर्तिवरी साध्य-साधन ऐसी प्रतीति : प्राप्य-प्रापक बोधु : । साध्य साधनाकारें आकारलें : करचरणवंत ब्रह्म हें : ऐसी भक्तासि प्रतीति : । भक्त वियोगीं नुरे : भक्तां नित्यसंबंधु : । परमेश्वरु भक्तासि आपुली अनुभूति रति देति : । ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कव्हुणा एकासि दोनि स्त्रीया : एकि आवडति : एकि नावडति : नावडतीएचां ठांइ अब्र : वस्त्र : अळंकार : न्हाणें : जेवणें : हांसणें : खेळणें असे : पारि आपणपें नेदी : आपणपें तें आवडतीएसीचि देति^७ : तैसें

१० गोने. ^{१०}गोसावीं करविलें तें सांगितलें.

३४१. १ गो. डांगोरेश. २ गो. डांगोरेया. ३ यमु. वोट. ४ ^१एवा. डांगरेस नैएतीचि तें काइ : ५ यमु. ^५एथचा वीयोगु साहों न सकेचि. ६ अगोने. जेओं(वों). य. जीयों. ७ (प्रव. नवप्रकराचा प्रव. ^१यावारी गोसावी भक्ताचीं आठ वचनें : आणि तीन वचनें साध्याचीं : ऐसें निरूपण भटाप्रति केलें :). ८ (दुपा. ८३. द्विभार्याचा दृष्टांत) हा दृष्टांत दृस्थकारांच्या मते ‘भटाप्रति बेलोपुरीं निरूपिला’ एका पोथीत ‘भटाप्रति बेलोपुरीं स्मरणाउपरि निरूपिला’ असा उल्लेख आहे.

भक्तासि आपणपें समोर देति : । ज्ञानियासि पाठीसि घालिती : । भक्त भेदें अनुभवी : कीं अभेदें अनुभवी : ऐसा विकल्प तेथ करों न ए^० : ” मग गोसावीं मढासि बीजें केले^० : ॥

३४२ वैराग्यदेव नामकरण

गांगाइसैं : उमाइसैं : महेस्वरपंडित : सा मासांचे वैराग्यदेव^१ गोसावीयांचेया दरीसना आनीले^२ गोसावीयांसि आसन असे : उमाइसीं वैराग्यदेव घेतले : गांगाइसां हातीं वीडा : उमाइसीं वैराग्यदेव गोसावीयांचेया स्त्रीचरणांवरि घातले : गोसावीं दोहीं स्त्रीकरीं घेतले : गांगाइसीं गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागलीं : वीडा

तर ‘श्रीमुख दृष्टांत प्रकरण’ काराच्या मते तो ‘देवां भटांवरी निरूपिला’ येथे स्थानाचा किंवा प्रकरणाचा निर्देश नाही. तो ‘भटांप्रति’ निरूपिला, हे मत स्वीकार्य आहे. ज्ञानिया आणि भक्त यांच्या साध्यांतील फरक स्पष्ट करणे, हा या दृष्टांताचा आशय लक्षात घेऊन मी तो या ठिकाणी भक्ताच्या साध्याच्या वचनांत पुनःस्थापित केला आहे. १ पं. प्रतीत आलेली ही लीळा विशेष विचारात घेण्यासारखी आहे. म्हणून तिच्यातील आवश्यक तो महत्त्वाचा भाग येथे उद्धृत करतो. ‘डांगुरेया देहअवसान ॥ एकु दीसीं गोसावीयांसि उदयांचा पुजावसर जालेयानंतरें मग सपुजीत आसनीं उपविष्ट असति : भवते अवघे भक्तजन बैसले असति : गोसावीं निरूपण केले : तें प्रेमसाधनपुर्वक भक्ति नीरूपीली : “ हे कव्हुणा जीवासी घडे ना : ते तुम्हांसि एथौनि दीजत असे गा : जें सन्निधानीं असतां तें सतेंसहस्रें गेलेयां नव्हे गा : ” यावरि भक्तिजनी म्हणीतले : “ जी जी : ऐसी भक्ति आम्हांसि काइसेनि होववैल जी ? आम्हीं असौनि गोविंदु गोविंदु म्हणतें : एवा : आम्ही असौनि आपुले गोसावी स्मरतें : । आणि भक्तिही गोसावींचीं घडवावी जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पोरे हो : हें अवघे एथौनिचि घडवावें तरि तुम्ही एथ काइ करावें असे ? आणि हेंचि अवघें करीत असें : जें ऐसेया मायापुरातें स्वीकरौनि कर्मभूमिस्थितां मनुष्यदेहयुक्तां जीवां ज्ञानपर्यंत आपुला संबंधु देति : १ : एकां प्रेम संचरीति : २ : प्रेम बोलिजे : भक्ति बोलिजे : ३ : प्रेमसंचारमात्रें वीकारू वीकल्प स्वभाओ तीन्हीं उछेदुनि जाति : ४ : भक्ताचें सकळें सन्निधानीं चरितार्थ होए : ५ : भक्तासि श्रीमूर्तिवरि साध्यसाधन प्रतीति : प्राप्यप्रापकु बोधु : ६ : ” ऐसें नीरूपण केले : “ मग ज्ञानें मोक्षु : तेया मोक्षाचा हेतु परमेश्वरासि नाही : कव्हुणां कव्हुणी वेसन : एथ जीव उधरावे याचेंचि वेसन असे : तें प्रेमाचाचि हेतु कीं गा : भक्ति म्हणिजे एथचें सेवादास्य आवडिपुर्वक दुखेंसी करी हे भक्ति प्रेमातें देती : ज्ञानें कोरडी क्रीया कीजे ते मोक्षाते दे : ” मग भक्तिजनीं म्हणीतले : “ जी जी : हे आम्हां असक्ष : आणि अटक : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हीं एथौनि जा गा : एथिचीए प्रवृत्तीसी वीखो नव्हा : एथ असतां सतसंभवी नरकचि घडवित असा : एवा : तुम्हीं तरि एथिचीए प्रवृत्तीसी वीखो हों जाणा ना : तुम्हां एथ असतां सतसंभवी अनिष्टचि घडत असे : तरि तुम्ही आवघे जा गा : ” “ हो कां जी : ” म्हणौनि भक्तिजन आवघे उठौनि गेले : डांगुरेस बैसलेचि होते : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ डांगुरेया : तुम्हींही एथौनि जागा : ” आणि ते उठीले : स्त्रीचरणांभवंती प्रदक्षणा केली : आणि नीगाले : (यानंतरचा ‘तुम्हांपसि वर हें सुणें चांग : जें एथिचेनि वीयोगें जेवों न सकेचि : ’ एथपर्यंतचा वृत्तांत प्रस्तुत लीळेप्रमाणे).

३४२. १ ने. ऐसीं. २ ने. आलीं.

ॐळगवीला : मग गोसावीं स्त्रीकरीं घेउनि वैराग्यदेव अवळोकिले : मग म्हणीतलें :
 “काइ वैराग्यदेव हो :” उमाइसीं म्हणीतलें : “जी जी : या नावं वैराग्यदेओ म्हनावा :”
 मग तथा वैराग्यदेओ ऐसें नावं ठेविलें : मग गोसावीं सींपा बोलावीला : गोसावीयांची
 आंगी होती : तीची गांगाइसां चोळी : महेस्वरपंडितां आंगी : वैराग्यदेवां आंगुलें : मग
 कीती दीस होती तें नेणिजे : मग^१ वैराग्यदेवां बारां वरीसां भटांपासौनि ज्ञान जालें :
 तैसेंचि अनुसरले : आउठां वरीसां गोसावीयांचेया दरीसनां गेले : ॥

३४३ आउवेचा नागदेओ करणें

भट गोसावीयांचें सेवादस्य करीताति : मग एकु दीं गोसावीं लघुपरीहारा बीजें केलें :
 भट सागळ घेउनि नीगाले : तवं आउसां ऐसें जालें : ‘आहा : मीं पुरुष होतीये कां : तरि^१
 मींहीं गोसावीयांचें सेवादस्य करितीये :’ मग गोसावीं लघुपरिहार सारुनि बीजें
 केलें : आसनीं उपवीष्ट जाले : मग आउसीं वीनवीलें : “जी जी : स्वामीं जगंनाथा :
 आउवेचा नागदेओ कीजो जी : आणि नागदेयाची आउ कीजो जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें :
 “ऐसें न कीजे कीं नाएका : आउवेचा नागदेओ न कीजे : नागदेयाची आउ न कीजे :
 आउ ते आउ : नागदेओ तो नागदेओ :” ॥

३४४ आउ पोंडपातुनोखेदु

एकु दीसीं गोसावी आउसांसीं उदास : काइ अनुचीत^१ तें नेणिजे : मग गोसावीयांसि
 उदयांचा पुजाअवस्वरु जाला : गोसावीं वीहरणां बीजें केलें : आउमुक्षकरुनि आवधीं
 भक्तजनें सरीसीं असति : गोसावी लोणारखांडीमध्ये उभे राहीले : गोसावीं स्त्रीकरें :
 श्रीमुगुटें : श्रीमुखें म्हणीतलें : “नाएका : तुम्हीं राहा :” आणि तीये मसिचेनि कुंचेनि
 हाणितलीं ऐसीं राहीलीं : “स्वामीं जगंनाथु उदासु : आतां जीउनि काइ करावें
 असे ?” मग काइ मेळवणी देह पाडावेंयाची करितें होती तें नेणिजे : मग गोसावीं
 वीहरणौनि बीजें केलें : निच गोसावी सकाळि^२ बीजें करीति : तीए दीसीं उसीरु^३ केला :
 सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आतां न वचोंचि नैए : आतां जरि न वचीजे तरि पोरि आउ
 कडबाड^४ पाडिजे ऐसें देह पाडील :” मग गोसावीं मढा बीजें केलें : गोसावीयांसि
 वोटेयावरि आसन जालें : गोसावीयांचेया सेवादस्यालागौनि आवधींचि भक्तजनें
 व्यापार करुं लागलीं : आउसें उगींचि एकीकडे बैसलीं असति : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें :

३ यमु. °गोसावीयामागां वैराग्यदेवां रीद्धिपुरी मुंजि बांधली : बारा वरीसां—.

३४३. १ म. °गोसावीयांसरीसी उठीतीये : वैसतीये :” गो. °मीचि आवधें गोसावीयांचें—.

३४४. १ ने. केलें. यगोही. °केलें. २ ने. उसीरा. ३ ने. सकाळींचि बीजें केलें. ४ यगोने. करबाड.

“ नाएका : ये कोण्हीं कांहीं करीताति : तुम्हीं एथ कांहीं न करा तें काइ ? ” “ जी जी : स्वामी जगंनाथा : स्वामी जगंनाथु उदासु : तरि जीउनि काइ करावें असे ? आम्हीं अहीरें मानुसें : जेओं जाणों : मरों जाणों : करवाड^१ पाडिजे ऐसा पींडु पाडुं : ” गोसावीं दोन्हीं स्त्रीकर कर्णयुगळांवरि ठेविले : “ ऐसें हान^२ कराल हो नाएका : हा पींडु केसना ? ए पींडीं ब्रम्हा वीष्णु माहादेओ : तीन्हीं देव असति : या देखिलीया आउठ कोडी रोमावळी ? ” म्हणौनि स्त्रीकरें गोसावीं स्त्रीचरणिचीए^३ अंगुठांची रोम धरिली : “ या आउठ कोडी मुक्ष चाउंडा^४ : जेंचि मान पींडा^५ : तेंचि ब्रम्हांडा^६ : जेयाचि देवता पींडीं तेयाचि ब्रम्हांडीं : ब्रम्हांडीं मुर्ती देवता : पींडीं मेदमांसरुपा देवता : हारीता : पीता : खेता : मंजिष्टा : कृष्णा : मूर्तीं प्रकाशेती^७ : पींडहनन केलेयां ब्रम्हांडहनन केलें होए : नाएका : अहंतेचें मुळ सकंदीं उपडावें नाएका : एन्हीं आंकुर नीगति : मग सांतिचें रोप लावावें : आत्मघातकीया कव्हणीं ठाओ नाहीं नाएका : मन बुद्धि चित्त अहंकार : मन अधिष्ठात्री देवता ब्रह्मा : बुद्धि अधिष्ठात्री देवता शेषशय्या : चित्त अधिष्ठात्री देवता विष्णु : अहंकार अधिष्ठात्री देवता महादेवो : चक्षु अधिष्ठात्री देवता सूर्यु^८ : नैवाहाळांचीं उदकें एकां वांटली : वावीपोखरीणींचीं उदकें एकां वांटलीं : तळांथीलरींचीं उदकें एकां वांटलीं : पाखालांचीं^९ उदकें एकां वांटलीं : गळतीयांचे थेंव : सागळांचे थेंव : आदिकरुनि एकां वांटले : अंनं एका वांटलीं : उष्टावळीचीं सीतें आदिकरुनि एकां वांटलीं : साउलीया एकां वांटलीया : देउळांचीया साउलीया एकां वांटलीया : सुखनासीचीया^{१०} साउलीया एकां वांटलीया : दोही^{११} दगडांचीया साउलीया आदिकरुनि वांटलीया : वृक्षाचीया साउलीया आदिकरुनि वांटलीया : पानोवानीं^{१२} असति नाएका : द्रीष्टापस्य अद्रीष्टें वहुतें नाएका : ऐसें कांहीं कराल हो : नाएका : ” ॥

५. एवा. गोसावीयांसि पुजाअवस्वरू जाला : आरोगण जाली : पड्डु जाला : उपड्डु होउनि गोसावी वोट्यावरि आसनीं उपवीष्ट असति : आवधीं भक्तजनं गोसावीयांजवळि बैसलीं असति : आउसें मसीचेनि कुंचेनि हाणितलीं ऐसी जाली : गालावरि हातु ठेवुनि उगींचि एके कोनटां बैसलीं असति : मग गोसावीं पुसिलें : “ नाएका : तुम्हीं ऐसीं कां ? ” ६. यगोनेहीबी. कडवाड. ७. एवा. हनन. ८. एवा. स्त्रीकरिचीए. (गो. आंगोळीएची). ९. एवा. चाउंड. (गो. चामुंडा). १०. ने. पींडीं. ११. ने. ब्रम्हांडीं. १२. (प्रव. वि. ६७-७१). पं. कर्णनासापुष्ट अधिष्ठात्री देवता सोमु : पृथ्वी : आप : तेज : वायो : आकाश : रज : तम : सत्व देवता अष्टभैरव : धातु भुतें तत्वे यांचीया तन्मात्रा यातें सुक्ष्म प्रपंचु बोलिजे : एक स्थूल : हा सुक्ष्म : ऐसें हें द्वीध पींड वीरचेचा : चैतन्य माएचा : जीउ यथीचा : ऐसें हें देह नीर्वाळलें : एथ हनन न कीजे नाएका : कां : नदी वाहाळांचीं उदकें— १३. यगो. पाखालासागळांची. १४. ने. सुकनासी. १५. नेगो. दगडांगुड्याचिया. १६. हीबी. अभिमानु : नाएका :

३४५ देमतीगाएनप्रसंगीं वीकारु निराकारणें

एकु दीं गोसावीयांसि ओटेयावरि पट्टु असे : भुतानंदाची लेंकि^१ : तीयें एकाइसैं : काहीं गातें होतीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : गा : ” आणि लाजीलीं : “ ना जी : मीं गाओं नेणें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ गा : हें तोंड पांगुरवील : ” म्हणौनि फुटा स्त्रीमुखावरि^२ घातला : देमाइसीं म्हणीतलें : “ जी जी : स्त्रीमुख नको पांगुरौं : मीं गाइन : ” मग तीं गाइलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ये भीति वीकारु होआवा तरि देमतीचां ठाई होआवा^३ : ” ॥

३४६ तथा देमती बोवीगाएनीं मासु दीसु असों देणें

एकु दीं वाइसां आणि देमाइसां भांडन जालें : मग बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : या रांडा दवडावीया : या भांडती असति : ” मग उदेयां देमाइसैं गोसावीयांचेया पुजा-अवस्वरा आलीं : मग पुजाअवस्वरु जालेयानंतरें सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ देमती : तुम्हीं एथौनि जा : ” मग देमाइसीं म्हणीतलें : “ पाउलें म्हणीतलें न करीती हरी : कवणी-परी जाओं आम्हीं ॥ तुझां चरणीं रंगलें मन : काइसेया^४ कांन्हा पाठवीसी ॥ तुझेनि वेधें असों संभ्रमीतें : निर्विकारा जोगीयाचें निष्ठुर चीत^५ ॥ ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ देमती : आतां तुम्हीं खेळा : सदा^६ असावेया अनोजा हो^७ : ” ॥

३४७ तथा अवस्वरअनअवस्वरु कथन

एकु दीं गोसावीयांसि दुपाहारीचा पुजाअवस्वरु जाला : गोसावीयांलागौनि बाइसीं ताट केलें होतें : गोसावी आरोगण करावेया बीजें करिताति : एकु स्त्रीचरण उंबरेयावरि^१ : एकु आंतु : ऐसां अवस्वरीं देमाइसीं पुसीलें : “ जी जी : हा प्रस्नु कैसा ? ” गोसावी भीतरि उभे राहीले : तवं बाइसैं कोपलीं : “ काइ वो जालें यां रांडांसि : अवस्वरु नाहीं : अनअवस्वरु नाहीं : वावा आरोगणे बीजें करिताति^२ : ” मग गोसावीं तो प्रस्नु निर्वंचीला^३ : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ देमती^४ : तुम्हां अवस्वरु अनअवस्वरु^५

३४५. १ गोनेहीबी. नाति. २ एवा. स्त्रीमुगुटावरि. ३ पं. °म्हणौनि भीति श्रीकरें हाणीतली.

३४६. १ हीबी. °अंतरीं ध्यान गोविंदाचें : ॥ २ हीबी. प्रतीत चरण बरेच अव्यवस्थित आहेत. चौथें कडवें जास्त आहे. ते पुढीलप्रमाणे : ‘ सीणाचीं उत्तरें : जीव्हार भेदलें : आतां जळो हें जीयालें : तुजवीण : ’ ॥ ३ पं. मासु दी— ४ हीबी. जवं असवैल तवं असा : मग मासु दी गोसावीयांचां संनिधानीं होती :

३४७. १ गोनेमुपं. °बाहीरि. २ मु. °ऐसैं नेणेति : ” हीबी. °सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : राहा : प्राणीयांचीया इष्टा आड नैजे (बी. न एइजे) कीं : ” मग°. ३ हीबी. °तें महावाक्यीचें पहिलें प्रमाण. ४ य. “ पुसावेया अनोजा : तुम्हां—. ५ नेपं. °ऐसैं कांहीं नाहीं हो : ”

यें दोन्हीं नाहीं हो : ” मग गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळुळा जाला : बीडा जाला : ॥

३४८ तथा आर्ती कोंपरा पान्हा एणें

एकु दीं^१ देमाइसें गोसावीयांची स्तुति करूं लागलीं : “ जी जी : गोसावी अनाथांचा नाथु : देओ कृपाळु : देओ आर्तदानी : देओ सरणागतां वज्रपंजरु^२ ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ देमती : नाथु असे : परि जीवें अनाथां होआवें^३ कीं : दानि असे : परि जीवासि आर्ति होआवी^४ कीं : कृपाळु असे : परि जीवें कृपेसि पात्र होआवें^५ कीं : वज्रपंजरु असे : परि जीवें सरणागतां होआवें^६ कीं : “ जी जी : आम्हीं आर्तें असों नव्हे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हीं होआ आर्तें तरि कोंपरा पान्हाओ^७ नैए ? ” म्हणौनि कोंपरु दाखवीला^८ : ॥

३४९ माइंतेया हरी स्वपनीं भेटि : आरोगण

माइंतेया हरीचा आवारु : तो गणपति मढाचीए आळीये : तो सानीए आइतीचा^१ परि अत्यंत स्त्रीघारीया : तो तथा वाटा^२ ए जाए : परि गोसावीयांचेया दरीसनां कहीं नैए : तथाचेया पीतया नांव माइता^३ : तथाचें स्नाध जालें : मग तेयासि तो सपनां आला : “ हां रे वा हरी : मज जेउं सुइ कां : ” “ हें काइ वा : तुम्हां जेउं सुदलें कीं : ” “ ना मीं तेणें धायेंचि ना : गणपति मढीं स्त्रीचांगदेओराउळ असति : तथां जरि आरोगण देसी तरि मीं धाइन^४ : ” “ हो कां : ” उठिला : मग उदेयांसीचि गोसावीयांचेया दरीसना आला : तवं गोसावीयांसि बोंडणवावीचेया ओटेयावरि आसन असे : गोसावी दंतध्वन^५ करिताति : माइंतया हरीनाएकांतें एतां देखिलें : आणि द्रीष्टिचेनि अनुकारें आश्चर्य केलें : ऐसें देखिलें : मग तीं दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : गोसावीयांजवळि बैसले : मग गोसावीयांतें उपहारालागि वीनीं आदरिलें : “ जी जी : आजि तेथ भातु^६ स्वीकरावा : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें इतुले दीस एथ असें : परि एथ केधवांहीं न म्हणां : आजि म्हणता^७ तें काइ ? ” “ जी जी : मीयां कालि आपुलेया पीतेयाचें स्नाध केलें : तो रात्रीं स्वपनां आला : ‘ आरे वा हरी : मज जेउं सुइ कां : ’ ‘ वा : तुमचें^८ स्नाध केलें कीं : ’ ‘ ना मीं तेणें धायेंचि ना : गणपति मढीं स्त्रीचांगदेओराउळ गोसावी असति :

३४८. १ प्रव. आमा. ९२. °देमाइसासि स्तीति जाली : देमाइसें— २ अ. वरपंजरु. ३ एवा. °लागेल कीं : ४ गोहीबीयपं. पान्हां. ५ प्रव.आमा. ९५. °आणि तेयाची स्तीति भंगली.

३४९. १ यमु. राहाटीचा. २ गोय. °जाए. अ. °जाताए. ३ अ. माइंतेया. ४ ने. धाइल. ५ यमुगोने. दंतधवन. ६ यमु. उपाहार. ७ एवा. म्हणीतलें. ८ ने. तुमचें.

तयां जरि आरोगण देसी तरि मीं धाइन : ' जी जी : तरि गोसावीं तेथ बीजें करावें : " गोसावीं वीनवणी स्वीकरिली : मग गोसावीं तयां अनोज्ञा दीधली : मग गोसावीयांसि पुजाअवस्वरु जाला : मग वीहरण सारुनि मढासि बीजें केलें : गोसावीयांसि दुपाहारीचा पुजाअवस्वरु जाला : मग हरीनाएकु बोलवावेया आले : मग गोसावीं बीजें केलें : गोसावीयांसि पुजा केली : मग गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : गोसावीयांसि बाहीरिलि पटिसाळेवरि आसन जालें : तव सारिपाटु^१ देखिला : मग अवळोकिला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : " हां गा : तुम्हीं म्हणे सारी खेळों जाणां ? " " तरि काइ जी : सारी खेळों आम्हींचि जाणां : सारी खेळतां : सारी जुआरु : माहा-देओराओ जींकिला^२ : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " पां आणा : " मग सारीपाटु मांडिला : सारी मांडिलीया : गोसावीं स्त्रीकरीं फांसे घेतले : घेतखेओंचि जाणितलें : ' गोसावी सारी खेळों जाणति ' : मग गोसावीं उठाउठी तीनि फळीं जींकीली^३ : मग दोहीं स्त्रीकरीं पांसे^४ घेउनि चोळु^५ लागले : " तरि तुम्हीं कैसा माहादेओराओ जींकिला ? " " जी जी : राओ जींकों एइल : परि देओ जींकों नैए कीं : " मग गोसावीं मढासि बीजें केलें : मग ते गोसावीयांचेया दरीसनां एति : ते उपाहारालागि वीनवीति : ॥

३५० हरिनायकाप्रश्ने उद्धरणगुणनिरूपण*

[^१गोसावीयांसि गणपति मढीं अवस्थान : एकवेळ माइतेया हरीनाएकीं गोसावी-यांतें पुसिलें : " जी जी : परमेश्वरु जीवातें उद्धरीति तें कवणें गुणें ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " दया : मया : कृपा : करुणा : हे ईश्वरीचि आति : अन्यत्र आति तें ईश्वरीं आति : ईश्वरीं आति तें अन्यत्र नाहीं : ईश्वरीचें तें सकळही नित्य : " यावरि हरीनाएकीं पुसिलें : " जी जी : निरपेक्ष परमेश्वरु जीवातें कां पां उद्धरीति ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " परमेश्वरु जीवां नित्यबंधु : म्हणौनि : " यावरि हरीनाएकीं पुसिलें : " जी जी : परमेश्वरु जीवातें उद्धरण आरंभीलें तयासि कीती काळ जाला ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " जीवेश्वरा स्वामीभृत्यसंबंधु हा अनादीचा : देवाभक्ताचेया मातेयांपीतेयां भलें : " यावरि भटीं पुसिलें : " जी जी : अनुसरलेयाचीया मातापितरासि गोमटें होत असे जी ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " जेंचि देवाचेया मातापितरां तेंचि भक्ताचेयां : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " जीवाचां बंधमोक्षीं परमेश्वरु क्रीडति : " ॥]

१ एवा. सारिवट. १० यमुने. पं. जींतला.

११ मुहीबी. लाविलीं. नेयपं. जींतलीं.

१२ ने. फासे. १३ ने. खेळुं.

३५०. * (प्रव. वि. १२१-१२५.)

१ कवीश्वरबा°.

३५१ आउ श्रीप्रभूदरीसन नीराकारण

गोसावीयांपासौनि^१ एकें भक्तजनें श्रीप्रभूचेया दरीसनां नीगालीं^२ : तवं आउसीं म्हणीतलें : “ जी जी : स्वामी जगंनाथा : मीं गोवींदस्वामीचीया दरीसनां जाइन : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ नाएका : उदासीन वस्तुते : तेथ काइ कव्हणी कार्य : हेतु असे ? विदेह पुरुखु ते : तेथ तुम्हां जावेया अधीकार नाहीं : तेथ समळां जीवां अधिकार नाहीं : ” “ हो कां जी स्वामी जगंनाथा : ” “ है रे^३ : तरि गोवींदस्वामीपुढां ऐसें सांघावें : चक्रस्वामीचां ठाईं एक दासिरुं असे : तयाचीं पांचसें दंडवतें : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ढोरे राखां हो नाएका : तेथही आणि तेवींचि आणिका^४ सांघावें लागे ? पोरे हो : तेथ नेणिजे ऐसें काहीं असे ? तेथ सकळही जाणौनिचि नेणिजे कीं : ” “ नेणेंचि जी स्वामीं जगंनाथा : ” ॥

३५२ आउ वरप्रदान

एकु दीं गोसावी आसनीं उपवीष्ट असति : आउसें गोसावीयांजवळि बैसलीं असति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ नाएका : तुम्हीं एथ कांहीं मागा : ” “ हो कां जी स्वामीं जगंनाथा : तरि गौर आणि स्याम^१ दोन्हीं स्त्रीमुर्ती मीयां देखतांचि असावीया : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ देखाल हो नाएका : ” मग स्तीति होए : आणि दोन्हीं स्त्रीमुर्ती देखतेंचि^२ असति : ॥

३५३ उमाइगाएनीं प्रसंसा

एकु दीं गोसावीयांसि आरोगण जाली : पट्टु होउनि उपट्टु असे : उमाइसें हळुहळु गाताति : गोसावीं पुसिलें : “ वाइ : मासउपवासीयें गाताति ? ” माहादाइसीं म्हणीतलें : “ जी जी : ” आणि तीये^१ लाजिलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मासउपवासीयें हो : गा : ” “ जी जी : मीं काइ गाओं जाणतीयें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हीं गा : मग हें गाइल : ” येतुलेन वाइसें माहादाइसें म्हणों लागलीं : “ उमै : गाए : तुं गासी तरि वावा गाती : ” मग^२ उमाइसीं म्हणीतलें : “ वापु रे मोरी अवस्था लो :

३५१. १ यमु. वाइसें परमेश्वरपुरा नीगतांसमै आउसीं म्हणीतलें— २ अ. आली. ३ यमु. मग आउसीं भटोबासातें म्हणीतलें : “ नागदेया : गोवींदस्वामीतें ऐसें म्हणावें : ” ४ अ. एक गो. एकां.

३५२. १ अ. गौरा स्याम. २ गो. देखतांचि.

३५३. १ (नेहीबी.) २ य. “ उमाइसीं गाइली : ‘नगरद्वार : भीक्षा हो मागों’ हे चौपदी गाइली : पाठीं गोसावी गाइली : ‘मुळ स्थानीं भीडु बांधो हो जोड :’ हे चौपदी गोसावीं गाइली

जांहां जाओं तांहां आपुसरीसा : कोइ न करे मोरी चींता : ” हे चौपदी गाइली : सर्वज्ञें म्हणीतलें :

“मुळस्थानीं भीडु बांधों हो जोइ : जेवि ना काळुकळाइ :

गुरुवचनें वोडिएनां^१ बांधों : जेवि ना चंचळ होइ :

गोरक्षु^२ हो सुनि बंधीं स्थीर होइ : जेणें तुम्ही जाया :

सो परि मारो बैरी : आनु ना कोइ ॥ धृ० ॥

पांचै पंचाएन^३ पांचै जन हो : धावंति आनाआनि स्थानीं

उन्मनीकारणें नीज मुनी लीन : ते मारिले नीजस्थानीं ॥ छ ॥

पवनु परो हो : मन स्थीर करो हो : चंद्रा मेळाओ भानु :

आयागमन ये दुइ निवारो : बुधी राखो आपणां ॥

भाटीं जाति निवारो हो : भीडे वायो न जाइ :

अखै निरांजनीं लो करों हो : भाव अभाव ना होइ ” ॥ (रागू धानाश्री ॥)

ऐसी गोसावीं चौपदी गाइली : आवधीं स्त्रीचरणां लागलीं : ॥

३५४ भटां ज्ञान भक्ति वैराग्य निरूपण*

[गोसावीयांसि गणपति मढीं अवस्थान : एक वेळ भटीं पुसिलें : “ जी जी : ज्ञान : भक्ति : वैराग्य : एं तीन्हीं एकएकासीचि होववेति : किवा एक एक ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एकां ज्ञान होअवे : एकां भक्ति होअवे : वैराग्य तें कव्हणाहीं न होअवें : ” “ जी जी : तेंचि कां नव्हवे जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तीसरीए धारेवरि चाले ऐसा कवणु असे ? ” “ हो कां जी : ” ॥]

३५५ आतर्ति परमेश्वर वाडोवाडीं गीवसीति*

[गोसावीयांसि^१ गणपति मढीं अवस्थान : भटीं पुसिलें : “ जी जी : जया पुरुषासि ज्ञानाधिकारू कां प्रेमाधिकारू जोडे तेणेंसीं आणि परमेश्वरासीं कैसीया परी योग घडे जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : आपुलेयाकारणें परमेश्वरू हाळोहाळीं गीवसीती : आतर्ति परमेश्वरू वाडोवाडीं गीवसीती : ” ॥]

३ गो. °दुढ बंधाइ. नेपं. °दुढ. ४ गो. प्रतीत हा चरण नाही. पुढील तीन चरणांचे मिळून दुसरे कडवे आहे. ५ हीबीपं. पंचानन.

३५४. * (प्रव. आमा. २२६).

१ प्रव. महेश्वरबा°.

३५५. * (प्रव. आ. २१८).

१ प्रव. कानडी लखुबाइसे वासना°.

३५६ विषयनिरूपण*

[गोसावीयांसि^१ गणपत मढीं अवस्थान : एक वेळ दाएंबाएं पुसिलें : “ जी जी : मीं रायाचीए सभेसि गेलां : तेथ विषयाचीया वार्ता होत होतीया : जें ‘विखो वीवीध : एकु जातिविखो : एकु वैजात्यविखो : एकु ग्रामविखो : तयामाजि जातिविखो तो उत्तमु :’ ऐसें मीयां आइकीलें : तरि तें साच जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आति गा भोजेया : जातिविखो एकु आति : तो सेविलेयां तुष्टि : पुष्टि : रस : श्रये : इयें च्यान्हीं होति : जैसें गोघृत : जातिविखो सेविलेयां इंद्रियकाठिन्य निवर्ते : परि अंतःकरणाचें काठिन्य न निवर्ते : यंत्रारूढा होइजे तो उसीटा विखो भोगणें कीं : विखो तो हावभावींचि भोगों सरे : ” ॥]

३५७ गर्भस्थितासि चैतन्यविद्या निरूपण*

[गणपत मढीं अवस्थान : एक वेळ भटीं पुसिलें : “ जी जी : सुकदेवासि मातेचां गर्भी असतां ज्ञान प्रकटिलें : हें काइ जी ? आधिकारदसेवीन कैसें प्रकटिलें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : परमेश्वरापासौनि गर्भस्थितासि विद्या आति : म्हणौनि प्रकटिलें : ” “ जी जी : ते कवण विद्या ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ते चैतन्यविद्या : ” “ हो कां जी : ” ॥]

३५६. * (प्रव. वि. १९२-१९४).

१ प्रव. महेश्वरबा पाठ.

३५७. * (प्रव. विमा. ११५). या लीळनंतर, स्वामींचे ‘गणपत मढीं अवस्थान’ असताना घडलेल्या दोन लीळा मला नागराज प्रतीतील ‘अज्ञात लीळां’त आढळल्या. मुरारीमल्लबासाच्या दुसऱ्या शोधनीच्या ‘अज्ञात लीळां’त त्यांचा अंतर्भाव नसल्यामुळे त्या मूळ संहितेत न स्वीकारता मी त्या येथे तळटीपांत नमूद केलेल्या आहेत. त्या लीळा अशा :

घाटीं परिसु कथन

भक्तिजन एकमेकां गोष्टी करीत असति : पींपळेस्वर बाचलें : घाटु बांधला : पौळी दारवठेया काइ वेचलें ? देउळीयां देउळासि काइ वेचलें ? एथ गाडेयासि वोंगणासि काइ वेचलें द्रव्य ? म्हणौनि गोष्टी भक्तिजन करिताति : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तयाजवळि परिसु होता : हें आवघें करुनि सरलें मग तो एथचि वेदिकेतळि ठेविला : ” म्हणौनि ठावो दाखविला : मग गोसावीं ढोरेस्वर बाजें केलें : ॥

हेडाउं मठीं प्रज्ञासागरां भेदि

गोसावीं हेडाउं मठासि बाजें केलें^१ : तो मठु उपरीचियापरी मठावरि मठू होता : तळि हेडाउंवांचें वीढार : वरि प्रज्ञासागरांची गुंफा : ते सन्यासी विद्वांस : तेथ तयांसीं भेदि जाली : गोष्टि जाली : हेडाउं मठीं गोसावीयांसि सपुजीत आसन असे : मग प्रज्ञासागरीं तिये पुजेवरि दुणा पुजा केली : टीळा : माळ : वीडा वोळगविला : मग धावा वोळगविला : वोळगवितीये वेळीं गोसावी श्रीकरें श्रीमुकुटें श्रीमुखें तोखलें : मग भक्तिजनीं घोळिला : ॥ [१ एवा. गोसावीयांसि तेथ अवस्थान असे.]

३५८ पाठकनीमीत्ये ढोरेस्वरीं बीजे करणे

एकु दीसीं पाठक ऐसें नीगों बैसले : तवं डोइए दारवंडु लागला : थोर दुखवले : मग सर्वज्ञे म्हेणीतले : “आतां उभा पाठा माइल तया स्थाना जाइजैल : वाइ : आइत करा : ” मग बाइसीं आइत केली : मग गोसावीं ढोरेस्वरा बीजे केलें : ॥

३५९ ढोरेस्वरीं अवस्थान : मास दाहा

गणपति मढीं मास चार अवस्थान जालें : मग गोसावीं ढोरेस्वरा बीजे केलें : ढोरेस्वराचें देउळ पुर्वमुख : तीनि चौक : माझारिले चौकीं चहुंकडे च्यारि ओटे : च्यान्ही ओटे अवस्थानाचे : चौकासि तीनि द्वारे : जगतीसि दोनि दारवठे : उतरदक्षीण : तेथ बीजे केलें : “ वाइ हें होए : ” मग गोसावीयांसि आवघे दाहा मास अवस्थान जालें : ॥

३६० जातिक्रीडे लघुत्व प्रगटीये करणे

एकु दीं गोसावीयांसि उदयांचा पुजाअवस्वर जाला : गोसावीयांसि चौकीं आसन असे : मग गोसावी उभे ठाकले : “ वाइ : या : एथौनि जातिअंधाचा खेळु दाखवीजैल : जातीअंधा वाहुवळ : ” मग गोसावीं दोन्हीं स्त्रीकर^१ स्त्रीमुगुटावरि ठेविले : बाइसीं कासवडा दाटिला : मग सर्वज्ञे म्हेणीतले : “ जयाचा^२ भारू जडु : तयावरि डाइ : ” मग एकीकडे वाइसें गोसावीयांचां कोंपरीं वरिलीकडे धरीलें : एकीकडे नाथोवायें धरिलें : आणि गोसावी भवरि देति : नाथोवाचा भारू जडु जाला : तयांचे हात सुटले : मग सर्वज्ञे म्हेणीतले : “ मंडळिकावरि डाइ : ” मग नाथोवायें दोन्हीं हात डोइएवरि ठेविले : मग एकीकडे गोसावीं धरीलें : एकीकडे बाइसीं : मग नाथोवा भवरि देति : गोसावीयांचा भारू हळु : वाइसांचा भारू जडु : वाइसांचे हात सुटले : मग सर्वज्ञे म्हेणीतले : “ वाइसांवरि डाइ : ” बाइसीं दोन्हीं हात डोइवरि ठेविले : एकीकडे गोसावी : एकीकडे नाथोवा : मग वाइसें भवरि देओं जाति : आणि वाइसांचे हात सुटति : ऐसा जवं खेळु करिताति तवं^३ पुर्विला दारवंडावरि सर्पु देखिला : “ जी जी : सापु : ” सर्वज्ञे म्हेणीतले : “ मंडळिका : धरा जा : ” “ हो कां जी : ” म्हणौनि उठिले : गेले : धरावा जवं तवं सर्वज्ञे म्हेणीतले : “ मंडळिका : मंडळिका : या : ” “ कां जी ? ” “ जालें नव्हे गा^४ ? ” मग तो सींसीं करुनि^५ बाहीरि घातला : ॥

३६०. १ यमु. °ऐसें वरुते केलें : आंगुळीयांतु आंगुळिया सीरुनि दोन्ही तल्हात श्रीमुगुटावरी ठेविले : २ यमु. जयाचेया कडे सुटे तयावरि डाही. ३ यमु. °कवाडाचां वातां सर्पु नीगाला : ४ ही. “ तुमचें एक जन्म येथ लेखीं लागलें गा : ” मग— ५ यने. सुसकरुनि. ही. हुसहुसकउं.

३६१ पन्हीवां सर्पां संनिधान देणें

एकु दीं गोसावीयांसि दुपाहारीचा पुजाअवस्वरु जाला : पहुडु जाला : उपहुडु जाला : मग गोसावी लघुपरीहारा^१ बैसले : लघुपरीहाराचें मान लोटलें : गोसावी परीव्हेयाकडे अवळोकीत असति : मग भटीं पुसिलें : “ जी जी : मघांलागौनि काइ पाहीजताए ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ प्राणीया एका संबंधु देइजतु असीजे गा^२ : ” भट जवं पाहाति तवं सर्पु डोइ^३ काढुनि^४ गोसावीयांची स्त्रीमुर्ति पाहातु असे : भटीं पुसिलें : “ जी जी : एथ संबंध तो कैसा जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ संबंधी असंबंधु : असंबंधी संबंधु : ” “ हो कां जी : ” मग गोसावीं बीजें केलें : ॥

३६२ मंडळिकाकरवि सर्पु धरवणें : नीराकारणें

एकु दीं गोसावीयांसि वीळचां^१ वेळीं भीडामागिलीकडे आसन असे : नाथोवा गोसावीयांजवळि बैसले असति : तवं पौळीमागां सर्पु बोवांओं लागला : जैसा वसो डरे तैसा बोवांओं लागला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मंडळिका : हें काइ गा बोवाताए ? ” “ जी जी : पीपळेस्वरिचा वसो : सेतें खाउनि ए : मग^२ ये वाठानीं एउनि बैसे : तो बोवातु असैल जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जा पां : पाहा : ” “ हो कां जी : ” मग गेले : तवं माहागजेंद्रु^३ सर्पु देखिला : आणि बीहाले : आणि टाळी वाजवीत आले : “ हें काइ जी : एवढा सर्पु काइ जी ? एवढें सावज आम्हीं कहीं नाहीं देखिलें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जा धरा : ” “ हो कां जी : ” आणि गेले : धरावा तवं गोसावी बोवाइले^४ : “ मंडळिका : मंडळिका : या : ” आणि आले : “ काइ जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुमचें एक जन्म एथ जालें हो^५ ” ॥

यावारि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कव्हणी शरणागत मरणाभेण रायासि शरण रीगे : रावो तयासि पाठीसी घाली : मरणासि राखे : परि राज्य नेदी : राज्य तें पुत्रासीचि दे^६ :

३६१. १ गोने. उत्तरीला पन्हीवेयाकडे बीजें केलें : सागळ घेउनि भट सरिसे नीगाले. २ एवा. देइजताए : ३ यमु. फडेकरुनि. ४ (प्रव. आमा. १५५).

३६२. १ गोही. वीळिचाचां. २ यमु. मग येथ बैसे. ही. येथ वांकांनीं— ३ गो. माहागजींद्रु. ४ गो. एसणें. ५ गोही. बोलावीलें. ६ (हीबी.) अगोपं. जालें नव्हे गा मंडळिका : “ हो कां जी : ” ॥ पं. “ मग गोसावीं श्रीकरें स्पर्शिलें तोवू थोरू जाला : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ अनुसरौनि काई कीजे गा मंडळिका : हें एक जन्म एथ दीधलें गा : ” ॥ ७ (दृपा. ११२. ‘ शरणागताचा दृष्टांत ’. ‘ नाथोवाप्रति सर्पधरणीं निरूपिला ’—दृस्थ.) दोन जुन्या पोथ्या व ओंकारदादा परंडेकर यांच्या पाठसमुदायात हा दृष्टांत पुढीलप्रमाणे आढळतो. “ कव्हणी येकु असे : तो रायासि शरण रीगे : राओ तेयातें पाठीसि घाली : निका मानु करी : अवघेयासि कारण होय : रायासि निका आवडे : परि राज्याभिषेखू न कीजे : राज्याभिषेखू कीजे तें पुत्रासीचि कीं : तेयासि नाहीं : ” प. प्रतीत हा दृष्टांत पुढीलप्रमाणे आढळतो : “ कव्हणी

कव्हणी एकु रावो असे : तो आपुलेया पुत्रासि राज्याभिषेकु करी : परि एरासि न करी : राज्याचा धनी तो पुत्राचि होए^१ : ” ॥

३६३ तथा नागीणि खेळवणें

एकु दीसीं गोसावीं वीहरणौनि बीजें केलें : तवं नांदीयाचेया^१ साजीया^२ पसीमे : अंगणीं नागीणि नीगाली : आणि नाथोबायें हाताभवती ओलि गुंडिली : तोंडें डांक वाजवीति : ते नाचे : गोसावी उभे राहिले : नावेकु खेळु अवळोकिला : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पोरा : आतां जाओं दे : एन्हवीं खाइल : ” मग गेली : गोसावीं देउळा बीजें केलें : मग पुजाअवस्वरु जाला : आरोगण जाली : ॥

३६४ मंडळिका स्तीति : फळभक्षेणि भुतानंदा नालकोलु अनुवादु

एकु दीसीं भुतानंदाची कन्या धानाइसें^३ : तींहीं म्हणीतलें : “ आइ : आजि मीं अमृतफळें करीन : तरि गोसावीयांलागौनि घेउनि जाए कां : ” मग तेहीं अपारें अमृतफळें केलीं : “ आइ : यें घेउनि जाए : ” “ इतुकीं काइ करीसी ? बांयांचि नालांकोलांकरवि काइसेया खाववीसी ? गोसावीयांचिपुरतीं घालि : ” मग गोसावीयांचिपुरतीं घेउनि आलीं : गोसावीयांसि चौकीं आसन असे : जवळि नाथोबा बैसले असति : गोसावीं एत देखिलें : आणि^४ म्हणीतलें : “ मंडळिका : आइतें^५ अमृतफळ मागा : ” आणि नाथोबासि स्तीति जाली : दारेंसीं उभे राहीले : “ आइ : दे कां वो एक अमृतफळ : ” म्हणौनि तेयांचेया पालवा पीळा घातला : तयांसि भीतरि रीगों नेदीति : “ जी जी : या नाथोतें वारिजो जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : लेंकरुवाचा अग्रहो पाळिजे कीं^६ : ” मग तीहीं एक अमृतफळ दीधलें : तें तेहीं तोंडीं घातलें : मागुतें मागति : “ आइ : एक

एकु असे : तेणें परद्वारी केली असे : मग जेयाचें कार्यें (भायें ?) तो मारावेया उभा ठाकला असे : परि अनेत्र न ठकति : परि खंतिवसू करीति : ऐसें जाणौनि मग रायासि सरण रीगे : मग तो राओ आपुलीया राउळगणांआंतु राखे : बाहीरि नीगों नेदी : ते मारितील म्हणौनि : आपुलीये पांती जेउं घाली : आपणेयां सांघातें आणी : ने : वीस्वासू कवणाचा न करी : मग तो राओ म्हणे : “ आजिलागौनि तुआं ऐसें काम न करावें : ” मग तेणें धाकें परीचारिका असति तेयांची वास न पाहे : तें कां ? नां मी रायासि दुन्हा होइन : मग आणिक कव्हणी राखे ऐसा नाहीं : म्हणौनि : सूचाचि असे : ऐसें जाणौनि रायासि कणव उपजे : मग तेयांसि सकळै गोमटें करी : ”
८ [द्रुपा. ११३. ‘राज्याभिषेकाचा दृष्टांत’. ‘नाथोबाप्रति सर्पधरणी’ (एवा. ‘छेत्ताच्या न्यायाउपरि) निरूपिला’—दृस्थ.]. वरील दोन्ही दृष्टांतांचा अन्वय काही महंतांनी या सूत्राशी लावला आहे. म्हणून ते येथे घातले आहेत.

३६३. १ मु. नंदीचेया. ने. नांदेयाचेया. २ यमु. नेहेबी. साजेया.

३६४. १ य. गागाइसें. मु. नागाइसें. २ यमु. नाथोबातें अवळोकिलें : आणि नाथोबासि स्तीति जाली : ३ एवा. यातें. ४ एवा. लेकरुवाची आळि पाळिजे कीं :

अमृतफळ दे ओ : ” मागुतें तीयें गोसावीयांतें वीनवीति : गोसावी तैसेंचि म्हणति :
ऐसीं आवधीं अमृतफळें खादलीं : मग भीतरि आलीं : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं :
स्त्रीचरणां लागलीं : “ जी जी : अवधीं अमृतफळें नाथोनि^५ खादलीं : आतां मीं आणिकें
आणुं जाइन^६ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : काइसेया आणाल ? वांयांचि नालांकोलां-
करवि खाववाल : ” मग तीयें घरा गेलीं : मग अवधी वेवस्ता लेंकीपुढां सांगीतली :
मग तीं म्हणीतलें : “ आइ : तुतें म्हणीतलें कीं : आगळीं ने : ” ॥

३६५ अनो मंडळीकु उदकानएनीं अनोसि घटांतरा धाडणें

: एकु दीसीं वाइसीं नाथोबा आणि अनो दोघै उदका पाठवीले : दोघीं घागरी भरिलीया :
घेउनि एत होतें : तें अनोसि स्तीति होती : अडुखूळले : ते घागरि फोडिली : आणि
तेथचि बैसले : आणि नाथोबायें म्हणीतलें : “ अनो : चाल : ” “ ना : मीं हे घागरि
सांदीन : मग भरुनि घेउनि एइन : मज^१ वाइसें कोपती : ” म्हणौनि खापरें वेंचुं^२
बैसले^३ : नाथोबा आले : घागरि रीचविली : “ जी जी : अनोयें घागरि फोडिली^४ :
मीयां म्हणीतलें : ‘ अनो चाल : ’ “ ना मीं हे घागरि सांदीन : मग मीं हे भरुनि घेउनि
एइन : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जा : हे घागरि तयांसि ओपा : एथौनि बोलाविलें
असे^५ : ऐसें म्हणा : ” मग नाथोबा आले : “ अनो : चाल : हे घागरि घे : तुज
गोसावीं बोलावीलें असे : ” मग उठीले : घागरि भरिली : डोइए ठेउनि घेउनि आले :
आंगणीं उभे ठाकले : वरतीचि मान : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हा कऱ्हेयावरि बैसला^६
असे : याची घागरि उतरा गा : ” मग घागरि उतरिली : ॥

३६६ मंडळीकावारीत भक्तभोजनीं साल्योदन करवणें

एकु दीसीं गोसावीयांसि उदेयांचा पुजाअवस्वरु जाला : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें :
“ वाइ : जें असे तें वेचा : माहात्मेयांसहीत उपहार करा : ” “ हो कां बाबा : ” मग
सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : तांदुळ वेळा : मांडे पुरीया करा^१ : वळवट वेळा : ” मग
वाइसें पाणिभातु पाहों गेलीं : तवं पाणिभाता डेरा भरला असे : “ वावा : मांडे पुरीया
जेविती^२ : पाठीं इतुकालें वळीवट जेविती : मग भातु काइ जेविती ? पाठीं इतुलाला
पाणिभातु जेविती : तरि वायांचि काइसेया तांदुळ वेळुं ? ” गोसावी उगेचि होते : मग

५ यमुपं. नाथोएं. ६ एबा. जाओं.

३६५. १ अ. मग. २ अ. वेंचुनि. ३ एबा. लागले. यमु. °खापरें वेचीति : एकवट मेळवीति :
मातीएवरि सांदीति : मग. . . ४ यमु. °तो खापरें मेळवुनि मातीया सांदीत असे : ५ एबा. आहे.
६ एबा. बैसोनि आला. यमु. वेंचला.

३६६. १ (गोनेहीबीयमुपं.) २ अ. °पाणिभातु कालनी : वळीवट जेविती.

वाइसैं व्यापार करीति : तेवीचि गोसावीयांसि वीडिया ओळगवीति^३ : नाथोवासि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “मंडळिका : वाइसातें जेउं मागा : जा :” मग वाइसातें जेउं मागों गेले : “वाइ : मज म्हणीयां जावें असे : मज जेउं घाला :” वाइसीं म्हणीतलें^४ : “नावेक राहे कां : मग वावाचीए पांतीं जेवि :” “ना आइ : मज भुक लागली :” “जाए नाथो : पाणिभातु डेरा भरला असे : तो घे : जाए :” मग वाटें घेतलें : पाणिभाताचेया डेरेया-जवळि^५ बैसले : वाटें डेरेयाआंतु घालीति : आणि पाणिभातु घेति : जेवीति : ऐसा आवघा पाणिभातु जेवीले : अर्ध एक पाणी उरलें^६ : मग आंचवले : मग गोसावीयांपासीं आले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “काइ गा मंडळिका : पाणिभातु जाला ?” “हो जालें पाणि सावळें ऐसैं :” तेधवां वाइसैं गोसावीयांसि वीडिया ओळगवीताति : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वाइ : भातु आवघेयां^७ पुरे इतुका असे ?” “तरि काइ वावा :” परि वाइसां साधारेचि^८ नां : ‘काइ पां ? वावायें म्हणीतलें तरि काइ न पुरे ?’ मग पाहावेया गेली : डेरेयांआंतु हातु घालुनि पाहाति : तवं पाणीयांतु हातु चुवकरि^९ घातला^{१०} : मग वाइसैं गोसावीयां-पासीं आलीं : “वावा : या नाथोचेया पोटासि काइ जालें ? डेराभरि पाणिभातु जेविला : आणि वावातें म्हणे : ‘जालें पाणि सावळें ऐसैं :’” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वाइ : तुमतें म्हणीतलें कीं : तांदुळ वेळा :” “तरि हें वावाचेंचि करणें म्हणां :” मग वाइसीं तांदुळ वेळिले : मग गोसावीयांसि पुजाअवस्वरु जाला : गोसावीयांसि ताट केलें : भक्तजनां आवघेयां पांति जाली : गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : ते दीसीं कोण नेणों सणु : ॥

३६७ मंडळिका स्तीतिभोजनीं देवकोपुपुर्वक वोखयेनींदा

एकु दीसीं गोसावीयांसि उदेयांचा पुजाअवस्वरु जाला : मग दादोसीं गोसावीयांसि उपाहारालागौनि वीनवीलें : गोसावीं वीनवणी स्वीकरीली : उपहार तेथचि निफजवीला : मग गोसावीयांसि दुपाहारीचा पुजाअवस्वरु जाला : गोसावीयांसि ताट केलें : भक्तजनां आवघेयां ठाए जाले : तवं नाथोवासां स्तीति जाली : मग दादोसीं म्हणीतलें : “कैसा नाथो निदैउं^१ : खातीएजेवीतीएचि वेळे यासि हें हों बैसे^२ :” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “माहात्मे हो : यांसि जालें तें सानें : मां तुम्हीं म्हणता तें थोर ? सकळ^३ सुखें सांडुनि

- ३ यमु. °नाथोवासि गोसावीं म्हणियें दीघलें : मग वाइसातें जेउं मागों गेले : “वाइ : मज—
 ४ अगोहीबी. °जाए नाथो : पाणिभाता डेरा भरला असे : नावेक राहे कां— ५ ने. मडकेयापासि.
 ६ °एवा. पाणीयासकट बोळा दीघला : ७ अ. °पुरता काइ असे ? ८ मु. सावरेचि.
 ९ गोमुपं. चवकरि. १० °एवा. नसुधीं बोटें बुढीं लागलीं :

३६७. १ अ. निदसुरा. २ यमु. °दैवां वेगळी वाटतें. ३ एवा. एक विखए सुख सांडुनि. यमु. हा वीखो कीं : वीखो तापा मुळ : नरकां आश्रो :” ऐसैं गोसावी कोपले : मग गोसावीयांसि—.

मग स्तीतिसुखें असांसीति : मग जाला जो आनंदु तो देवां दुर्लभु : एकु ग्रामपशु : एकु अरण्यपशु : एकु अमेध्यकृमी : एकु विखएकृमी^५ : अमेध्यतुल्य वीखो तो कोणासि दुर्लभु : जे क्रीमितुल्य पुरुष तयांसि कीं : विखो अनंता तापासि आश्रयो : नरकासि हेतु^६ : ” मग गोसावीयांसि सपरीवारीं आरोगण जाली : ते स्तीति भोगीतचि होते : ॥

३६८ मंडळीका आटासुग्रामभयजननीं कोपणें

एकु दीसीं गोसावीयांसि पुजाअवस्वरु जालेयानंतरें नाथोबा ढोराआळीए^१ दुध आणावेया गेले : दुध घेउनि एताति : आणि स्तीति जाली : ते हाक दीधली : हाकेसरीसैं तेया नगराआंतु खळवळिलें : ‘ पारके आले ’ म्हणौनि च्याऱ्ही खांडी पडीलीया : आणि आडीं घातलीं : दारवठेया पाइक आले : लागले^२ : गजंबु हौं लागला^३ : नाथोबा दुध घेउनि आले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मंडळीका : हा गजंबु काइसा ? ” “ जी जी मीयां हाक दीधली : तेणें नगरामध्यें खळवळीताए : पारके आले म्हणौनि^४ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हीं माहात्मे कीं गा : तुम्हीं चतुर्वीधा भुतग्रामा अभये देआवें कीं गा : वानरेया जा : ऐसे फोकरा^५ : ‘ एथचा पीसा तेणें हाक दीधली : ’ ” मग भट गेले : “ आहो पारके नव्हेति : भेओ^६ नोका : हा स्त्रीचांगदेओराउळांचा पीसा : तेणें हाक दीधली : ” ऐसें भटोबासीं नगरामध्यें फोकरिलें : मग तयांचें भय निवर्तलें : मग भट गोसावीयांपासि आले : ॥

३६९ प्रागवटपर्णानेनीं प्रेक्षित मंडळीका अव्हानणें

गोसावीयांसि रात्रीचा पुजाअवस्वरु जाला : आरोगण जाली : पहुडं होतें मान जालें^१ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मंडळीका^२ जा : प्रागवटाचीं पानें घेउनि या : ” “ हो कां जी : ” गोसावीयांचां स्त्रीचरणां लागले : आणि नीगाले : दारवठांवरि गेले : आणि आठवलें : मागुते प्रतले : “ जी जी : परमेश्वरपुरावरुनि जाओ ? श्रीप्रभूचें दरीसन

४ (प्रव. आ. २४६-२४८). ५ (प्रव. आमा. ९७).

३६८. १ मुने. ढोराआळीए. २ यमु. सर्वसारले. ३ (यमुगोनेहीबी.). ४ यमु. °लोकु भीयाला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां गा : हाक कां दीधली ? लोकु भीयाळा कीं : (शोध : ऐसें भये नुपजविजे कीं : ॥ प्राणीयांसि वोखटें) माघोतें जाए : पारके नव्हेति : मीयां माहात्मेनि हांक दीधली : म्हणां : ” नाथोबा गेले : तयातें म्हणीतलें : “ आहो : पारके नव्हेति : ५ एवा. म्हणा. ६ गोने. बीहों.

३६९. १ हीबी. °भगतियेनें वीसावलीं असति : गोसावी इखीति खांकरुनि श्रीचरणचारीं उभे राहीले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ये सातरिया कवण गा असे ? ” गोसावी येवढीया वेळा कांहीं म्हणीयें देति म्हणौनि उगींचि : ऐसीया अवधीया सातरिया पाहात : पाचारीत : नाथोबाजवळि आले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ येथ कवण गा असे ? ” “ जी देविका दासु मंडळीकु : ” उठीले : श्रीचरणां लागले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मंडळीका जा— २ यमु. °एथौनि प्रागा घाडीजाल तरि जाल ? “ हो जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसेयाचि नीगावें : पेणोवेणां जावें : उपेणें न करावें : प्रागवटाचीं पानें आणा : ”

घेओं ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ घेया : ” आणि नीगाले : धावं^३ एक भुमि गेले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : जा गा : मंडळिकातें बोलावा : धांवत जा : सादु घाला : ” “ हो कां जी : ” आणि भट धांवत नीगाले : आंधारी राति : कांहीं देखिजे ना : भट साद घालीति : “ मंडळिका मंडळिका : उभे राहा : ” बैसति : पाहाति : ऐसे धावींनले : मग सब्दु आइकीला : मग आले : एरएन्हें गोसावीयांपासि आले : स्त्रीचरणां लागले : “ कां जी बोलाविलें ? ” “ जालें नव्हे गा मंडळिका : ” “ हो कां जी : ” ॥

३७० इंद्रभट वसुवार देणें

इंद्रभट गोसावीयांचां संन्यधानीं होते : इंद्रोवाचेया सोइरेयांतें^१ वेओ : ते साडेगांवां गौराइसांतें आणावेया गेले : मग आबैसीं गौराइसांतें पाठवीलें : “ इतें नेया : ” इंद्रभट तेथ गोसावीयांपासि असति : मग तीयें प्रतीस्थानासि^२ आलीं : गौराइसें गोसावीयांचेया दरीसनासि एताति : गोसावीयांसि चौकीं आसन असे : इंद्रोवा गोसावीयांजवळि बैसले असति : गोसावीं गौराइसांतें एतां देखिलें : आणि म्हणीतलें : “ इंद्रेया : मंढी म्हैसेया मुळ आली गा : ” इंद्रोवा पाहाति तवं गौराइसें एताति : आलीं : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागलीं : गोसावीयांजवळि बैसलीं : मग इंद्रोवा गावांआंतु गेले : गौराइसें गेलीं : मग वीळचां माघौतीं आलीं : गोसावी नंदीचेया^३ साजेयापासीं उभे राहीले : “ इंद्रेया : तुम्हांसि हें वसुवार गा : एथ तुम्हीं निद्रा करावी : सुसुगे^४ जीयें होती तीयें इतुकां ठाई माती : ” मग इंद्रोवा आणि गौराइसें तेथ निद्रा करीति : ॥

३७१ सारंगपंडितां भीडबंधन कथन

गोसावीयांसि उदेयांचा पुजाअवस्वरु जालेयानंतरें गोसावीयांसि देउळामागां^१ भीडासीं आसन असे : जवळि सारंगपंडित बैसले असति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पांडेया : हें जाणां पां गा : देउळसि भीडु काइसा^२ ? कोणें केला ? ” कोणहीं एक म्हणति : “ गंगेचीए थडीए देउळ : पुरें जाइल : म्हणौनि केला : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तैसें नव्हे कीं गा^३ : जोगीया एकु तेथ^४ बैसला होता : जोगीणी म्हणे : ‘ देवा : आजि वेचावेया नाहीं : ’ तेणें म्हणीतलें^५ : ‘ देउळांआंतु कोण असे ? जा : पाहा : ’ ‘ हो कां जी : ’ पाहीलें :

३ हीबी. आवड दोनि.

३७०. १ मु. सोइरेयांचां घरीं वियो : ते तथा मूळ आले : २ यमु. ढोरेश्वरा : ३ हीने. नांदी.
४ यगो. सुंचेचे. मु. सुचेचे. नेपं. सुसंतें.

३७१. १ यमु. ढोरेश्वरामागां. २ एवा. ढोरेश्वरामागां आसन असे : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जाणां पां गा : हा भीडु काइसा ? य. ° “ जी जी : एरां देउळसि भीडु बांधिती तैसा यासींही बांधला असे : ” ३ यमु. ° जोगी एकु : जोगीणि एकि : दोघें होतीं : जोगीणी म्हणीतलें :—
४ गोनेहीबी. एथ. ५ नेपं. ° भवंतें पाहा : ” “ हो कां : ” पाहिलें तवं कोणही नाहीं : तेणें तोंडीं

तवं कोण्हीं नाहीं : घुटीका तोंडीं घातली : 'या देवाखालि^१ तांबीया भरला असे : आसुचा : तो^२ काढा : ' ब्राह्मणु एकु देवापासीं होता : तेणें आइकीलें : तो आला : दंडवत घातलें : ' जी जी^३ : मज सांधा : ' सांधीतलें : ' देउळामागीली भींतीसीं तीनि लोही असति : तीया काढा : ' काढीलीया : बैलु भरुनि नेलीया : तेलंगदेसासि गेला : तेथौनि हा भीडु करवीला : " गोसावीं गोष्टि सांधीतली : तेथ बैसौनि : ॥

३७२ गौवेधें सारंगपंडितवचनस्वीकार

एकु दीसीं गोसावीं सारंगपंडितांचेया आवारा बीजें केलें होतें : मग वीळचां वेळीं गोसावीं लोणारखांडी बीजें केलें : नीगतां डावेया हाता सोंडीएवरि गोसावी उभे राहीले असति : तव^४ गाइ गांवांआंतु आलीया : गोसावीयांतें^५ देखिलें : आणि वेधलीया^६ : आणि उभीया राहीलीया : मग^७ एरीचीया^८ वागाडवरि एरीचें वागाड^९ : ऐसीया अवधीया दाटलीया : गोसावीयांची श्रीमुर्ति पाहात असति : जवळि सारंगपंडित उभे असति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : " पांडेया : गाइ काइ गा पाहाती असति ? " " जी जी : द्वापरीं श्रीकृष्णचक्रतीचीए श्रीमुर्तिची धणि घेतां न पुरेचि : ते आतां घेत असति : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " काइ गा पांडेया : वगतुत्व^{१०} कीजताए ? " " जी जी : एथार्थु नव्हे ? " गोसावीं वेधु आर्कखिला : मग ढोरेस्वरा बीजें केलें : ॥

३७३ देत स्त्रीकरावलंबनीं सारंगपंडितां अनुसरण : उधरण कथन

गोसावीं नगरामध्यें बीजें केलें होतें : मग मागुते ढोरेस्वरा बीजें करिताति : सरीसे सारंगपंडित असति : गोसावी ओतु पातले : तवं भरला असे : गोसावीं अवलीळा पैलाडि बीजें केलें : सारंगपंडितां न एवे : मग म्हणीतलें : " जी जी : मज नैएवे : " गोसावीं स्त्रीकर दीधला : स्त्रीकरीचीं नखें तयांचां हातीं कांहीं लागलीं : कांहीं न लगतीचि : आणि गोसावीं स्त्रीकर आसुडिला^१ : आणि गरकरि^२ ऐली थडीये आले : आणि वीस्मो जाला : " हें काइ जी : गोसावीयांचीए स्त्रीकरीचीं नखें माझां हातीं कांहीं लागलीं : कांहीं न लगतीचि : आणि आपैसेयाचि ऐलाडि आलां : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " पांडेया :

घुटिका घातली : सीळ उधविली : आसुचा तांबिया काढिला : ६ यमु. (ही. या वीनाइकामागां). ७ यमु. एकि आसु काढा : ८ यमु. (एवा.). °मी दुवळा ब्राह्मणु : तरी मज तांबीयाचें काही देयावें : तेहीं म्हणीतलें : " देउळामागें दोनि इटा पाडा : चरवी आहे ते घेउनि जा ? " मग तेणें ते चरवी काढीली : तेथौनि गेला : पैन्हाहुनि देउळ पडेल म्हणौनि हा भीडु बांधिला : "

३७२. १ यमु. 'पैलाकडौनि. २ यमु. 'उभयां. ३ यमु. 'गोवळ मागिला कडौनि मारीति : परि चालति ना. ४ हीबी. वरति बगाडें करुनि ठकारें उभीया राहीलीया. ५ गो. एकीचेयां बगटावरि एरीचें बगट. नेपं. एकीचेया बगटावरि एकीचें बगट. ६ एवा. पांडित्य.

३७३. १ गोही. आखूडिला. २ ने. सरकरि. ही. फरकरि.

एथ अनुसराल तरि ऐसेचि^३ काढिजाल गा : ” [सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पांडेया : वानरी असे : ते आपुलें पिलु पोटीं लाबुनि^४ ऐली खांदीएवरुनि पैली खांदीए जाये : पैलीए खांदिये-वरुनि ऐलीए खांदी ए : तिऐची पीलयासहीत क्रीडा जे पाहाति तयाचिया^५ देखतिया गती हें पिलु^६ पडैल पडैल ऐसें वाटे : परि तया पीलयाची^७ धरिती परी ते तेचि जाणे : आणि जेणें न सुटे तें सूत्र ते वानरीचि जाणे : तैसे अनुसरती परी जीवें जाणावी : नरक चुकवीती परी तें परमेश्वर जाणति^८ : ” ॥]

तवं गोसावी पिंपळेस्वरा पातले : तेथ गोसावीयांसि आसन जालें : सारंगपंडीती गोसावीयांसि पुसिलें : “ जी जी : गोसावी ‘अनुसरा : अनुसरा : ’ ऐसें म्हणताति : तरि अनुसरणें काइ होये जी^९ ? ” [सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पांडेया : परमेश्वर एकां जीवांप्रति परागिराकरौनि आपुलें अस्तित्व साधीति : । मग एकु अनुसरेति : एकु ननुसरेति : । ननुसरेति ते प्रमादिये बोलिजेति : तयां सृष्टि शून्य होए : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पांडेया कव्हणी एकु देसाचा रीणाइतु असे : तेयातें एकु धरी : तेयांसि कांही देउनि सोडवी : तवं आणिकु धरी : तेयाहीपासौनि सोडवी : तवं आणिकु धरी : ऐसा उबगला : त्रसला सदर्थी^{१०} रायासि सरण रीगे : मग तो तेयाचेया रीणाची वेवस्ता करी : कां ? तो नीत्यमंत म्हणौनि : ‘ हा आयें खंगला : ’ म्हणौनि लखाचें^{११} कवडेया बुझावी : हा जें देइल तें घेयावें : जेव्हळि देइल तेव्हळि घेयावें : जैसें देइल तैसें घेयावें^{१२} : तैसें अनुसरलेयाचें आंगंतुक कुंठे : अनारब्ध सुके : प्रारब्धां भोगें क्षयो : । अनुसरलेयासि कर्मसवा भोगु नाहीं : दैवसवा भोगु : । अनुसरलेयामि देवत्व : तिर्यंचत्व होणें नाहीं : ज्ञानियासि श्रीमूर्तिवरि साधनप्रतीति प्रापकु बोधु : । कैवल्यदाता हा : मोक्षदाता हा : ऐसी ज्ञानियासि प्रतीति : । अनुसरौनि सन्निधान करी : यापरी योग्य होए : तेयासि परमेश्वर सत्ताज्ञानदान करीति : । कव्हणी तृषावंतु वाटा जातु असे : तवं पाणियावारि थोर कणबाबुळी आली असे : बाबुळी परती सारौनि उदक घे : मागौती बाबुळी वरि तैसीचि

३ गो. ऐसेयांचि. ४ (हा पाठ ओंकारदादा परडेकर यांच्या पाठसमुदायातून घेतला आहे). ५ (दृपा. ५५. ‘वानरीएचा दृष्टांत’. ‘पांडेयाप्रति पैठणीं निरूपिला’—दृस्थ. यावरील दाष्टांतिक माझ्या मते निश्चित स्वामीचेच होय. म्हणून ते अंतर्भूत केले आहे.) ६ (लक्षणबंद. ‘उद्धरणा’चा प्रकरणवश. ‘सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एक अनुसरति : एक ननुसरति : ” ऐसीं शाब्दज्ञानीचीं ८ वचनें : अपरोक्षीचीं १३ वचनें : सामान्याची ५ वचनें : विशेषाचीं ७ वचनें : ऐसें निरूपण केलें : (यापुढें संबंधित वचनें ‘सूत्रपाठा’तून उद्धृत केली आहेत. ती चौकटी कंसात घातली आहेत. त्यांत अंतर्भूत केलेले दृष्टांत तिरप्या अक्षरात छापले आहेत). ७ एवा. समर्था बलियासि. ८ दृपा. नेनेप्रत. लक्षाचे. ९. (दृपा. ‘७३. रीणाइताचा दृष्टांत’. ‘गोसावीं साधाप्रति डोंबेग्रामीं पर्वा चुकलीए म्हणीतलें : तै वीजें करिता निरूपिला : ’—दृस्थ. एवा. भक्तजनाप्रति : ‘साधे’चा प्रकरणात (उत्तरार्ध. लीळा १४६ पाहा.) हा दृष्टांत सार्थतेने बसत नाही. आशय व वचनसंबंध लक्षात घेऊन मी तो येथे घातला

मीळे^{१०} : तैसें कव्हणी एकी अवसरीं सकळही मळांचें परिसारण करौनि परमेश्वरु जीवीं आपुली सत्ताशक्ति संचरिति : मग मागौते मळ घालीति : । सत्ता बोलिजे : सूचा बोलिजे : अव्यभिचार्य ज्ञान बोलिजे : । सत्ता ते विदित : । सत्ताज्ञान तेचि अपरोक्ष-ज्ञान : । सत्ताज्ञानीं अशेष कर्म जाणे : कर्मक्षाळणीं उपाओ जाणे : एतें विघ्न जाणे : विघ्नोपशमु जाणे : । सन्निधानीं क्षाळी : कां असन्निधानीं क्षाळी : । सन्निधानीं तोकडेनि वहुत क्षाळी : असन्निधानीं जें जेतुलेनि क्षाळावें तें जेतुलेनि क्षाळी : । सत्ताज्ञानीं विकारसृष्टि : कर्मसृष्टि आधीना होति : दैव विघ्न : । ब्रह्मादिक आपुलेया पदा नेयावेया एति : परि तो तयांची वासुही न पाहे : । अष्टभैरव हालवीति : डंडळवीति : परि तो जैसा काहीं तैसाचि : । ब्रह्मतुल्य आनंद विघ्नत्वे प्रकटति : । विद्या : अविद्या : पुरुष यां तीहींतें विद्या प्रकाशी : मग तो विद्येअधीनु होए : । यापरी योग्य होए तेयासि परमेश्वरु सामान्यज्ञानदान करीति : । सामान्यज्ञानीं विकारसृष्टिकर्मसृष्टिवेगळा होए : दैवसृष्टि अधीना होति : । सत्ता सामान्यज्ञान मिळौनि अशेष कर्मक्षाळण करी : अशेष मळ क्षाळण करी : । तेणें लाविलें तें तो फेडी : तेणें नाहीं लाविलें तें तेयाचेनि न फिटे : । ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कव्हणी एकु नीजैला जागसुता असे : तयातें कव्हणी एकु उठवावेया ए : अमुका उठउं आला ऐसें जाणे : पारि तो काइ लेइला असे : काइ पांगुरला असे : काइ नेसला असे ऐसें नेणे : तैसें व्यवधान फीटे : समग्र अज्ञान नीवतें : तवं सत्ताचि देखे^{११} : यत्क्रियते तत्कर्म : म्हणौनि कर्म : कर्मशब्दें कर्म बोलिजे : कर्मशब्दें मळही बोलिजेति : । यापरी योग्य होए तेयासि परमेश्वरु विशेषज्ञान करीति : । विशेषज्ञानीं दैवसृष्टिवेगळा होए : सकळांही शक्ति आधीना होति : अपरोक्षा होति : । माया कोपौनि उदासीन होए : । मायाकृपाव्यतिरिक्त परमेश्वरु तेयासि सकळांही शक्ति दाना करीति : । मग तो सकळांसिही प्रमाणद्रव्य होए : । आद्यमळयुक्त चरमदेहस्थित कृपास्पदीभूत होउनि असे : । मग परमेश्वरु तेयासि कृपा करीति : । ज्ञानियासि मोक्ष देति : ब्रम्हीभूत करिती : पाठीसि घालीति : । ज्ञानिया ब्रह्मीं मिसळे : बुडी दे : । यापरी परमेश्वरु जीवांतें उद्धरीति : ” ॥]

आहे.) १० (दृषा. ‘ १००. बाबुळीएचा दृष्टांत ’. ‘ बाइसाप्रति त्रिदोष फेडूनि : पैठणीं ’-दृस्थ. या दृष्टांतात बाबुळी परती सारल्यावर ती पुन्हा मिळून आल्याचे वर्णन आहे. बाइसांचे त्रिदोष फेडल्यावर ते पुन्हा निर्माण झाले असे नाही. म्हणून दृस्थकर्त्याचि म्हणणे मान्य करता येत नाही. या दृष्टांतावरील दाष्टांतिक म्हणजे ‘ उद्धरण ’ प्रकरणातील ३० वे वचन होय. तेव्हा त्या वचनाच्या अनुषंगानेच हा दृष्टांत निरूपिला असला पाहिजे, हे स्पष्ट आहे. म्हणून तो या ठिकाणी घातला आहे. मूळ दृष्टांतावरील दाष्टांतिक स्वामींचेच होय हे निराळे सांगणे नको.) ११ (दृषा. ‘ १०३. जागसुतेयाचा दृष्टांत ’ ‘ महदाइसाप्रति बेलोपुरी ’-दृस्थ. एवा. ‘ महदाइसाप्रति प्रतिष्ठानी ’ यावरून या दृष्टांताचा प्रकरणवश निश्चित होऊ शकत नाही. त्यावरील दाष्टांतिक सत्ताज्ञाना-संबंधी आहे. हे लक्षात घेऊन हा दृष्टांत, त्यावरील दाष्टांतिकासह येथे घातला आहे.)

[सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पांडेया : तुम्हीं एथ अनुसरा गा : मग तुमतें संसारावेगळे कीजैल : ” सारंगपंडितां म्हणीतलें : “ जी जी : हें ऐसें उच वर्णाचें देह : ” यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां गा : जन्माचीया काइ अनुपपत्ति पडिलिया असेति : ऐसीं अनंतें जन्में वायां गेलीं : म्हेलिये जन्मु दीधलें : मोळिये जन्मु दीधलें : सिवणेया दीधलें : रुंभणेया दीधलें : मा हें एक जन्म एथ दीजो कां : मां काइ होइल तें पाहीजो : ” सर्वज्ञें म्हणीतले : “ पांडेया : डोळेयाचां ठाईं स्वतसीधा दोनि सामग्रीया : तेजसामग्री आणि मेदसामग्री : तेजसामग्री वाढवी तरि रत्नाचीये गर्भीचे खूतले रंग देखे : मेदसामग्री वाढवी तरि कांहींचि नेदखे^{१२} : ” ऐसें गोसावी निरूपण केलें : परि ते ननुसरतीचि : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां गा : नवी वृत्ती : आणि तरुणी स्त्री : हें काइ गा सांडवें ? ” यावरि सारंगपंडित उगेचि राहीले^{१३} : ॥]

३७४ भट सारंगपंडीत भूमिविकर्षणी क्रीडा

गोसावीयांसि उदेयांचा पुजाअवस्वरु जालेयानंतरें गोसावी पोटफोडेयाचेनि मार्गे बीजें करिताति : तवं मार्गीं सेत : कुणबीयें नागरु^१ उभा केला असे : आणि आपण जेवीत असे : गोसावीं तयाचि सेताकडे बीजें केलें : उभे राहीले : “ पांडेया^२ : हें तुम्हीं जाणा गा ? ” “ जी जी : काइ ब्रह्मवीद्या ? मां नेणीजे : यासि काइ जाणावें असे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पां एथ दाखवा : ” “ हो कां जी : ” मग तुता घेतला : रुम्हणें धरिलें : दोरु धरिला : तापटीलें^३ : तवं एकु बैलु आनौता^४ गेला : एकु बैलु आनौता^५ गेला^६ : नांगरु एउता^७ पडे : एउता पडे : मग ते राहीले : ॥

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया^८ : हें तुम्हीं जाणा गा ? ” “ जी जी : यासि काइ जाणावें असे ? हें आमचेंचि म्हणा^९ : ” “ पां एथ दाखवा : ” मग भटोबासी^{१०} नागरु^१ धरीला : नेला : आणिला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : एक चुकलेति गा : ” “ काइ जी ? ” “ वरंबा^{११} फुटेचि ना : ” मग गोसावीं कटीप्रदेसीं फुटा वेढिला^{१२} : आंगीचीया वाहीया वरतीया केलीया : स्त्रीकरीं तुता घेतला : रुम्हणेयापासि दोरु धरिला : मग गोसावीं बैल तापटीलें^३ : मग चास उजुचि नेलें : मागुतें आणिलें^{१३} : मग तेणें कुणबीयें

१२ (वृपा. ‘१४ डोळेयाचा दृष्टांत’. ‘प्रतिष्ठानी पांडेयाप्रति निरूपिला’-वृस्थ). १३. (प्रव. आ. २८८. हा प्रकरणवश चौकटी कंसात दिला असून त्यात अंतर्भूत केलेला ‘डोळेयाचा दृष्टांत’ तिरप्या अक्षरांत छापला आहे).

३७४. १ मुने. नांगरु. २ यमु. °आउत वाहों जाणा? ३ ने. थापटिलें. ४ मुनेगो. आनुता. ५ यमु. फांकला. ६ य. इउता. ने. आनुता पडैला. ७ हीबी. म्हणीयें. यमु. °आम्ही वाहावळ : कुळवाडी करूं : ८ यमु. “वाहा पां : ” ९ यमु. °आउत धरीलें : तापटीलें : परतीले : १० गो. वरंभा. ने. वोरंभा. पं. वरंबु. ११ यमु. खोविला. १२ यमु. °मग सेतकरीयासि वीस्मो जाला.

म्हणीतलें : “ आवघेयां वाहावळांचा वापु जालासि : गोसावी वाहावळे नव्हति : हे गोसावी आवघेयां वाहावळांचा वापु : जन्म गेलें आमुचें एणें खोडेंसीं झोंबतां : परि ऐसें आउत वाहों कोण्हीचि नेणे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : कव्हणी एकु खर्गधारेवरि चाले : आंगाचें लघुत्व : बुधीचें कौशल्य असे तेयासि खर्गधार साधे : ना आंगाचें लघुत्व नाही : बुधीचें कौशल्य नाही : तो पडे : तेयाचे हातपाय तुटति^{१३} : ” मग गोसावीं बीजे केलें : ॥

३७५ पण्यस्त्रीविटकानीत पर्णस्वीकार

गोसावीयांसि उदेयांचा पुजाअवस्वरु जाला : गोसावीयांसि चौकीं आसन असे : भट काइसेया व्यापारा बाहीरि नीगाले : तवं तीया बाइया एति असति : तीघी सामान-स्त्रीया^१ : भट मागुते आले : “ जी जी : मानुसेंऐसीं एताति : ” बाइसीं पुसिलें : “ वावा मानुसें काइसीं ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : हे भाक वानरेस जाणति : ” तवं दोघी सामानस्त्रीया^१ आलीया : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागलीया : वतीसांबतीसां काळेयां पानाचे वीडे गोसावीयांसि दर्सना केले : मग गोसावीयांजवळि बैसलीया : मग भटीं तेयांचीया पोफळांचीया फोडी केलीया : मग भटीं हडपेचीं चोखटें^३ पानें काढीलीं : मग गोसावीयांसि वीडा ओळगवीला : मग तेहीं एकमेकांची वास पाहीली : ‘ ऐसीं पानें आमतें नाहीति : ’ मग म्हणीतलें : “ घेतलेनि मोलें एकदोनि वीडे आम्हां देया का : मग आमचे वीडे गोसावीयांसि ओळगवा : ” मग भटीं म्हणीतलें : “ हें दाम नीकें पानें ” : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हीं साधर्मीं तांबोळी कीं गा : घेतलेनि मोलें ओपा : ” मग भटीं घेतलेनि मोलें दोनि वीडे तेयांतें दीधले : तेहीं गोसावीयांसि ओळगवीले : मग तेहीं गोसावीयांसि मनीं अभिळाखिलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ अनेत्र^४ पाहीजे तेंचि एथ पाहीजे : तरि कव्हणी ठाई नाहीं तें कें पाहीजे^५ ? अनेत्र आति^६ तेंचि एथही आति : ” मग तेहीं म्हणीतलें : “ जी जी : आम्हीं गोसावीयां-पासि राहुनि : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथ राहाल तरि^७ ऐसेयां होआवें लागैल : ” स्त्रीकरिचीए अंगुळीएचां अनुकारीं दाखवीलें : “ जी जी : हेंहीं करुनि^८ : परि गोसावी^९ काइ आम्हां राहों देताति ? ” मग नावेक होतीया : मग गोसावीं तयांसि पाठवणी दीधली : ॥

१३. (दृपा. ९३. ‘खर्गधारेचा वृष्टांत’. ‘भटांप्रति पैठणीं निरूपिला’—दृस्थ.).

३७५. १ यमुगोहीबी. सामान्य^०. २ यमु. म्हणिजेति काइ ? ३ गोनेयमु. चोखें. ४ यमुनेपं. पान. ५ गोहीबीपं. अन्यत्र. ६ अ. पां. ७ अ. पाहीजे. ८ एवा. ‘ऐसें करावें लागैल : ९ अ. कः. १० ने. ‘राहों देयावें.

३७६ भीक्षे निक्षेदुमंडनपूर्वक कुण्टखता आउदुखनिराकारण

आउसें भीक्षेसि जाति : मग भीक्षाअवस्वरीं धुतवस्त्र नेसति : धुतलेया बाहीरवासाची बुथि घालीति : तोंड हातपाए धुति : वीपुंड रेखीति^१ : मग गोसावीयांतें भीक्षे जावेया पुसावेया एति : एकु दीसीं आलीं : आणि सर्वज्ञें म्हणीतलें^२ : “ लीसि पुसि कीजे हे धर्म वैस्याचे^३ कीं नाएका : जोगीया तो मसीघसी लीतला होआवा कीं नाएका : ” “ पां वो : पां वो : दीक्षीतांची कन्या : उपासनीयांची सुन : नाथपंथीं उपदेसु : चातुर्वर्णि भीक्षा करीं : पाणिभातु खायें : तींतरेया महवांचां कृष्णेयां ध्यायें : मज आणि सामानस्त्रिएचे धर्म म्हणीतलें : बापु गोडिसेया देवा : नाहीं येणें देवें काज^४ : काढीन आपुला जोगु : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ खेळीजैल नाएका ? ” “ खेळीजैल स्वामी जगंनाथा : ” ॥

मग चौदोलांचेया^५ जवळगांवां^६ गेलीं : रात्रि जाली : आणि दुख करं लागलीं : “ माझा चक्रस्वामि : माझेया चक्रस्वामींसि आतां पुजा होति असैल : ” उदेयांचि एति^७ : आधीं एकी वाटे बैसति : गोसावीयांचे पुजाअवस्वर आठवीति : मागुती भीक्षा-अवस्वरीं जवळगांवां^८ जाति : ऐसीं तीनि दीस होतीं : ॥

चौथां दीसीं गोसावीयांसि उदेयांचा पुजाअवस्वर जाला : अंगीटोपरें केलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आजि कवणीकडे^९ खेळों जाइजैल गा ? ” कोणहीं म्हणे कोणहींकडे : कोणहीं म्हणे कोणहींकडे : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आजि हें नाएकासि साउमें^{१०} जाइल : ” गोसावीं पोटफोड्यासि बीजें केलें : पोटफोडां आसन जालें : मग म्हणीतलें : “ मंडळिका : पुरी आउवेसि^{११} अभीमानातव आरुतेयां तवं एववे ना : जा बोलाउनि घेउनि या : ” मग नाथोवा गेले : तवं वाटे बैसौनि दुख करीताति : नाथोवातें देखिलें : आणि रडों लागलीं : “ आउ चाल : तुतें गोसावीं बोलाउं पाठवीलें : ” मग आलीं : गोसावीं तयांतें एतां देखिलें आणि साउमेयां बीजें केलें : तवं तीयें नावेक पाठिमोरी राहीलीं : नावेक रडों लागलीं : गोसावीं क्षेमाळींगन दीधलें : आउसीं दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागलीं : “ जी जी स्वामी जगंनाथा : स्वामीचेन जाणें : स्वामीचेन एणें : वापुडा दुखीया होतु असे जी : केहीं न पठवावा : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ नाएका : काइ एथौनि तुमतें पाठवीलें ? तुम्हींचि गेलींति^{१२} : ” [मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ नाएका : तापसाचे ऐसे धर्म तरि वेश्याचे कैसे धर्म ? ” आउसीं म्हणीतलें : “ जी जी : स्वामी जगंनाथा : तरि काइ तापसासीं करूं न लभे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ नाएका : हे ऐसे तापसासि

३७६. १ एवा. लावीति. २ यमु. “ हे काइ नाएका ? तापसांचे ऐसे धर्म तरि सामानस्त्रीया काइ करावें ? ” ३ यही. सामानस्त्रीयांचे. मु. व्यण्यांचे. पं. वेस्याचे. ४ (यमु.). ५ यमुगोनेहीबी. चौधोत्रा. ६ यहीबी. जळगांवां. ७ यने. येउनि. ८ गोनेमुपं. अर्धी. ९ एवा. “ बीजे कीजैल गा ? ” १० एवा. “ सामोरें. ” ११ यमु. “ एथ एतां येववे ना : तेथ राहातां राहावें ना : आधी एकि वाटे येउनि गावांचेया वाहानीं बैसते असति : जा—.” १२ (यापुढील भाग प्रव.मधील आचार

करूं न लभे : ” “ तरि जी जी : जे जे तापसा लभे ते ते नीरूपावें जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें :
 “ जीतेनि मृत्याचां धर्मीं वत्तविं : आणि तुम्हीं लिसी पुसी करीतां कीं ? असुरपसुर
 नीजतां कीं ? ” “ हो कां जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ माकोडा असे : तो जीवन पाहे^{१३} :
 जीवन सांपुडे : आणि घरी : तो झाडितां झडे ना : तोडितां तुटे ना : ऐसांहीं तोडिजे^{१४}
 तरि घड तुटे : परि^{१५} न सोडी^{१६} : तैसें नाएका : धड तुटलेयांहीं जीवें परमेश्वरातें न
 सोडावें : वासना न संडावी : आणि तुम्हीं वैद्यकमांत्रिक करितां कीं ? ” “ हो कां जी : ”
 सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ नाएका : महात्मेनि खळाळीं मोकलावें : आणि तुम्हीं रचमच
 करितां कीं ? तुम्हां विजन नावडे : ” “ हो कां जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ नाएका
 महात्मेनि हाडाची रांगवळी करावी : ” “ आणि तुम्हीं असुरपसुर आंथरुनि निजतां
 कीं ? ” “ हो कां जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ नाएका : महात्मेनि कटकटीएमान होउनि
 असावें : आणि तुम्हां जें रूचे तें तें जेवितां कीं ? ” “ हो कां जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें :
 “ सुखसाधनें देवो न पवीजे नाएका^{१७} : आणि जेणें दुख उपजे तो एथिचा उचित व्यापार
 न करा कीं ? ” “ हो कां जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ नाएका : ऐसें हें एथिचें म्हणितलें
 जो करी तयाचें उटणेंबैसणें इतुलेंही वायां न वचे : म्हणौनि एथिचें म्हणितलें तुम्हीं
 करावें : ” “ हो कां जी : स्वामी जगन्नाथा : ” म्हणौनि साष्टांग दंडवतें घातलीं :
 श्रीचरणां लागलीं :] मग गोसावीं देउळासि बीजें केलें : ॥

३७७ आउ पडवा मागणें

गोसावीयांसि पडवा कोणें दीधला तें नेणिजे : तो पडवा वाइसें भीक्षाअवस्वरीं
 नेसति : एकाघे वेळ पुजा करीतां नेसति : मग एकु दीसीं आउसें भीक्षा अवस्वरीं नीगालीं :
 मग गोसावीयांतें वीनवीलें : “ जी जी : स्वामी जगन्नाथा : हा पडवा मज नावेक

प्रकरणाच्या ७४ ते ८० या वचनांच्या प्रकरणवशातून घेतला आहे. तो चौकोनी
 चौकटीत घातला आहे. त्यांत अंतर्भूत केलेला ‘माकोड्याचा दृष्टांत’ तिरप्या अक्षरात
 छापला आहे. १३ °रावा. तयाचें जिवन असुध. १४ ने. झाडीजे. १५ ने. °झडे ना.
 १६ (दृपा. ‘५६. माकोड्याचा दृष्टांत’. ‘भटांप्रति पैठणी निरुपिला’—दृस्थ. या दृष्टांतातील
 उदाहरण लक्षात घेता ‘धड तुटलेयाही जीवें परमेश्वरातें न सोडावे’ या वचनावर तो निरूपिलेला
 असला पाहिजे हे स्पष्ट दिसते. म्हणून तो येथे पुनःस्थापित केला आहे.) १७ ‘सूत्रपाठा’तील
 याच वचनाचा निराळा प्रकरणवश असलेली एक अज्ञात लीळा मला नागराज प्रतीत आढळली.
 ती पुढीलप्रमाणे : आउसांप्रति श्वानकुंडली कथन ॥ सप्तमात्रां अवस्थान : अश्वीनौदेवी : आउसें
 भीतरि निद्रा करीति : रात्रीं बोसाडा ये : वरि गळिनलें : आउसीं आंथुरिलें : पाएघोळ : पाहातांचि
 आलीं : कसकसितें : गोसावीं पुसिलें : “जी जी : रात्रीं निद्रा नाहीं :” रात्रिचा अनसुरवाडु
 सांघितला : यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ऐसें असुरपसर आंथुरिता : ऐसें न कीजे : सुखसाधनें देवो
 न पवीजे नाएका : कोरडें ऐसें पाहिजे : मग तेथे श्वानकुंडली घालिजे :” मग गोसावीं उकरडां पड्डु हे
 गोष्टि सांघितली : यावरि आचारपरा लीळा : ॥ (ना. ८४).

नेसावेया देयावा : मीं स्वामी जगंनाथाचेनि प्रसादें खडपडीत नेसैन : मग मीरवत-
मीरवत भीक्षे जाइन : भीक्षा करीन : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ नाएका : पडवा तुम्हां
नेसावेया नेदीजे : ” “ जी जी : तरि वाइसां नेसों देइजताए ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें^१ :
“ जें बाइसें तें तुम्हीं^२ ? ” मग उगींचि राहिलीं : ॥

३७८ अमर्दक तपोधनें देवता अज्ञान कथन

एकु दीसीं^१ गोसावीयांसि उदेयांचा पुजाअवस्वरु जाला : आवघे भक्तजन वैसेले
असेति : आउसीं पुसिलें : “ जी जी : स्वामी जगंनाथा : लिंग तो ढोरेस्वरु : कीं नांदिया
तों ढोरेस्वरु ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ नाएका : तुम्हांसि जाली अमर्दक तपोधनाची परी :
दाहा मास एथ असा : वरि कोण ढोरेस्वरु ऐसें नेणां : ” तवं वाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा :
अमर्दक तपोधन म्हणिजे काइ बाबा ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आवंढांहुनि एक तपोधन
आले : तवं एकीं पुसिलें^३ : ‘ कांहांथी आवी^४ छों ? ’ ‘ आवंढें गांउओं : नागनाथु देओ :
उंहांथी आवी छों^५ : ’ तेणें पुसिलें : ‘ आवंढें गांओ : नागनाथु देओ : कीं अवढें देओ :
नागनाथु पाटण ? ’ तेणें म्हणीतलें : ‘ आवंढें गावो कीं नागनाथु देओ : ना अवढें
देओ कीं : नागनाथु पाटण : नागनाथु चांडी कीं बीणी^६ : एउ^७ हों न जाणों : हों^८
अछु^९ पुडा^{१०} पातळीउपरि : ’ ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बारा वरीखें क्षत्रसंन्यासु घेतला :
परि जीए देवतेची उपास्ति करी तीचें नांवही नेणे : तैसें जालें नाएकासि^{११} : ” ॥

३७९ बळानीत डखलेयां उर्धदेहीं क्रीया करणें

एकु दीसीं गोसावीयांसि उदेयांचा पुजाअवस्वरु जाला : मग गोसावीं^१ ढोरेस्वरींहुनि
बीजें केलें : चक्रपाणीवरिलीकडें चास : तेया चासाचेया टेंकावरि गोसावी उभे राहीले :
आवघे भक्तजन गोसावीयांसरीसे असति : मग गोसावी भक्तजनातें गांव पुसों लागले :
“ हा कोणु गाओ ? ” “ जी जी : हा अमुका : ” “ हा कोणु गावो ? ” “ जी जी हा
अमुका : ” ऐसें गोसावी देखति तो पुसति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हा कोणु गांवु ? ”
“ जी जी : हे डाउवाडी^३ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथ डखला असे कीं ? ” “ जी जी
असे : ” “ मग तो सांपें एथ दीसे ना तें काइ ? ” तवं एकें म्हणीतलें : “ जी जी^५ : ते

३७७. १ ने. “ बाइसें तें बाइसें : तुम्हीं ते तुम्हीं : ” २ हीबी. “ ऐसें न म्हणीजे हो : ”

३७८. १ अ. “ गोसावीं एकातें पुसिलें : गोनेहीबी. “ सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एकीं एकातें पुसिलें.
२ (पं.). ३ गो. ओछो. ने. आवो छे. ही. आवां छो. अ. आवी छो. ४ नेपं. बीणा. ५ एवा.
ऐसें नेणां. ६ नेही. हुं. ७ (नेपं.). अ. असों. ८ ने. पुडी.

३७९. १ रावा. “ ढोरेस्वरासि बीजें केलें : आवघे भक्तजन— २ अने. एकी वासना^०. ३ यमु.
डाउलवाडी. ४ यमु. “ तेयासि वेवो घडला असे : ”

सांपें आपणेयां वीव्हाओ करीताति : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसे^५ ? जा तेयांचेया घरा : जे आइत असैल ते घेउनि या : कोण्ही काहीं म्हणैल : तेयातें ऐसें म्हणावें : तुम्हां^६ राउळ रुठले^७ : ” “ हो कां जी : ” मग आवघे स्त्रीचरणां लागौनि डाउवाडीए गेले : ॥

खेइभटांचेया घरा गेले : तवं तयांची म्हांतारीं दारेंसीं बैसली असे : तयांतें पुसिलें : “ खेइभट कें वो ? ” “ बा : ते वाहीर गेले असति : ” आणि आवघे भीतरि रीगाले : “ हें काइ बा : हें काइ बा : घराआंतु कां रीगता ? ” “ तुम्हां^८ राउळ रुठले^९ ” आणि तीयें भीयालीं : तीं हांडीया उतरिलीया : कणिकी : तांदुळ : वळीवट : वडापापड : कुरवडी : दाळि : आवघें काढिलें : कंथा पसरिली : ओलीं मोटा बांधलीया : तुपाची घागरि घेतली : मग नीगाले : तवं खेइभट आले : मग तीं सांघीतलें : “ बोडिके^{१०} आले : मातें पुसिलें : ‘ खेइभट कें ओ : ’ ” म्यां म्हणीतलें : ‘ वाहीरि गेले असति : ’ ते आवघे घरांतु रीगाले : ‘ हें काइ बा : घरांतु कां रीगता ? ’ ” “ ना तुम्हांसि राउळ रुठले : ’ ते आवघी आइति घेउनि गेले : डखलां जाणीतलें : भरवसेन गोसावीं करवीलें : “ कोणी वाटा निगाले ? ” “ पैठणिचेया वाटा निगाले : ” मग मागिलाकडुनि तेही^{११} आले : ते भक्तजनातें द्रीष्टी सुनि एताति^{१२} : पीपळेस्वरा दक्षीणे वटु : तया वडाची पारंबी धरुनि गोसावी उभे असति : तेथ भक्तजनां डखलेयां दरीसन जालें^{१३} : मग भक्तजन मोटा घेउनि आले : मोटा ठेवीलीया : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : मागिलाकडौनि डखले आले : तेहीं गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : गोसावीयांजवळि वीनतकंदर होउनि बैसले : ॥

मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें काइ गा डखलेया^{१४} : सांपें तुम्हीं एथ दीसा ना तें काइ पां ? ” “ जी जी : गोसावी कवणी ठाई राज्य करीताति तें ऐसें मीं जाणें ना : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें एथचि प्रतेस्थानीं असे मां : ” एतुलेनि ते उगेचि राहीले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां गा : सांपें म्हणे तुम्हीं आपणेयांसि वीव्हाओ करीता ? ” ते उगेचि राहीले^{१५} : “ हां गा : धर्म पां नाठवे ? मां धाइरीक सोइरीक तेही नाठवे ? हा तवं धर्मापासौनि गेला : गेला तैसा मेला : तरि मेलेया वौजे^{१६} तें कां करा ना ? ” “ जी जी : काइ करं ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ याचा कारटु^{१७} करा : ” “ हो कां जी : ” म्हणौनि

५ यमु. °डखलेयासि वेवो ? तरी धर्मापासौनि गेला गा : जा— ६ एवा. तुमचे. ७ एवा. रुसले. एवा. रुठले. ८ यमु. बोडिके बोडिके ऐसे— ९ यमु. °भक्तजनातें टाकीत नीगाले. १० यमुअनेगो. °गोसावी चासौनि पाठवीलें : तिया वासना : ११ यमुअनेगो. °ढोरेस्वरौनि पाठवीलें : तिया वासना : गोसावीयांसि चौकीं आसन असे. (अ. पोथीत ‘चासौनि पाठवीलें’ ही वासना आहे. म्हणून येथे त्याच वासनेतील वृत्तांत संहितेत स्वीकारला आहे). १२ य. °एथचेया एथ असतां एथचेया दर्सना न या तें काइ ? १३ एवा. “ धर्म पां नाहीं : मां धाइरीक सोइरीक तेहीं नाहीं : हा तवं— १४ अही. कीजे. ने. वोवजे. १५ ने. कारटा.

तेथचि आइति करुं आदरिली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथ नको : चकतीर्थासि चाला : ”
 “ हो कां जी : ” मग सारंगपंडितांचीए घरुनि चरवीया गोसावीं आणवीलीया : मग^{१६}
 गोसावीं कारटुकीयाखडका बीजें केलें : ॥

मग आवघें रांधुं रीगाले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ यां तुम्हां अर्धेन सीष्टाइ गा : ” मग
 अर्धी कणीक : अर्धे तांदुळ : अर्धे वळीवट : अर्धे वडापापड : कुरवडी : तुप : मग रोटीया
 केलीया : तांदुळ वेळिले : वरण रांधिलें : मग गोसावीयांसि पुजाअवस्वरु जाला :
 गोसावीयांसि ताट केलें : आवघेयां भक्तजनां वाढिलें : गोसावी आरोगण करुं लागले :
 आवघे भक्तजन^{१७} जेविताति^{१८} : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भोजेया : देखिलें गा :
 कैसी डखलेयासि नोवरकळा साजति^{१९} असे : ” तें दाइंबासि नुमटेचि^{२०} : मग “ जी जी ”
 म्हणीतलें : मागातें सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ देखिलें गा भोजेया : डखलेयासि कैसी नोवरकळा
 साजति असे : ” आणि दाइंबासि उमटलें^{२१} : “ जी जी : नोवरकळा न दीसे : हे
 मडछाया दीसति असे : ” आणि गोसावीं इखीत हास्य केलें : मग दायांबाएं एकि गोष्टि
 सांघीतली : ॥

“ या भगवेयातें संन्यासु देइजे तेव्हळि तयाचा कारटु कीजे : मग तो हांसिलापुसिला^{२२}
 ऐसा दीसे तरि म्हणति : ‘ हा राजसु होइल : ’ ना कोमाइला ऐसा देखति तरि म्हणति :
 ‘ हा वीरगतु होइल : ’ तैसा डखला वीरगतु ऐसा दीसतु असे जी : ” ते कोमाइले ऐसे
 दीसत असति : ऐसे वीनोद करीतां गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळुळा जाला :
 वीडा जाला : मग एकि रोटी उरली : ते गोसावीं स्त्रीकरीं घेतली : मग दोहीं स्त्रीकरीं
 तीएसि आवघीएसि संबधु देत होते : जव ते आवघे जेउं सरति : मग आंचवले : मग ते
 रोटी गोसावीं डखलेयांसि दीधली : तेहीं रोटी घेतली : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं :
 स्त्रीचरणां लागले : मग गोसावीं तयां पाठवणी दीधली : मग ते गांवां घेउनि गेले : मग ते
 रोटी धुति : मग तें पाणी पीति : थाळां चौघरीं भीक्षा करीति : मग आपुलें अन तेया
 वीरजें घेति : मग तीहीं मरतां म्हणीतलें : “ माझा कारटु तुम्हीं न करावा : माझा कारटु
 गोसावीं केला : ” ॥

३८० सारंगपंडितां पाहुणां प्रस्तु करणें

एकु दीसीं सारंगपंडीतीं गोसावीयांसि उपहारालागि वीनवीलें : गोसावीं विनवणी
 स्वीकरिली : मग गोसावीयांसि दुपाहारीचा पुजाअवस्वरु जाला : तव ताट नैए :
 वाइसी म्हणीतलें : “ देमाइ : जा कां : आझुइ ताट नैए : बाबासि आरोगणसि उसीरु

१६ एवा. °चांसावरिली बाबुळातळीं आसन जालें : १७ य. °डखले जेविताति : मग सर्वज्ञें—.
 १८ अगो. °डखले : मग सर्वज्ञें— ने. डखले बैसले असति. १९ एवा. साजताए. २० अ. न
 मनेचि. २१ (गोनेयमु.). २२ मु. हासळा ऐसा— यने. हांसळाफांसळा ऐसा— हीबी. हांसळा
 पासला ऐसा—.

जाला : " देमाइसें गेलीं : तवं पाहुणे आणि सारंगपंडित वोसरीएवरि बैसले असति : देमाइसें भीतरि गेलीं : " काइ उमाइ : गोसावीयांसि आरोगणे उसीरु जाला : आझुइ कैसें ताट नधडा ? " " काइ करुं देमाइ : पाहुणे आले : पाहुणेयालागौनि वेगळें रांधावें : गोसावीयांलागौनि वेगळा उपहार निफजवावा : मग उसीरु लागला : " तवं पाहुणां पुसिलें : " ताट कोणांलागौनि ? " सारंगपंडितीं म्हणीतलें : " ना स्त्रीचांगदेओराउळां गोसावीयांलागौनि : " " चांगदेओराउळ कोण ? द्वारावतीकार ? " " ना हो : " " ना ते सुपें हाणति तयां बीद्या प्रकटे : खरांटेनि हाणति तयां मार्ग प्रगटति : तैसें कांहीं यांचां ठाई आति ? " " ना : तें यांचां ठाई कांहीं देखों ना : " मग उमाइसीं ताटें केलीं : मग सारंगपंडीत आणि उमाइसें ताटें घेउनि आलीं : मार्गी देमाइसातें म्हणीतलें : " गोसावीयांपुढां हे गोष्टि नको सांधो : " सारंगपंडीतीं गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : गोसावीयांजवळि बैसले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : " देमती : तुम्हां उसीरु कां लागला ? " " जी जी : सारंगपंडितां पाहुणे^१ आले : मीं गेलीयें : ' हें काइ उमाइ : गोसावीयांलागौनि आझुइ ताट कैसें नधडा ? गोसावीयांसि आरोगणे उसीरु जाला : ' काइ करुं देमाइ : पाहुणेयांपुरुतें वेगळें रांधावें : गोसावीयांलागौनि वेगळा उपहार करावा : म्हणौनि उसीरु लागला : ' तवं पाहुणां^२ पुसिलें : ' ताट कोणांलागि ? ' तवं सारंगपंडितीं म्हणीतलें : ' स्त्रीचांगदेओराउळागोसावीयांलागि : ' तवं पाहुणां पुसिलें : ' चांगदेओराउळ कोण ? द्वारावतीकार ? ' पंडितीं म्हणीतलें : ' हो : " मां ते सुपें हानति तयां बीद्या प्रकटति : खरांटेनि हाणति तयां मार्ग प्रगटति : तैसें कांहीं यांचां ठाई आति ? ' पंडितीं म्हणीतलें : ' तें कांहीं देखों ना : ' तवं पंडीतीं गळेयाकडे दाखविलें : " मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : " पांडेया : तै^३ देओ होता आणि भगतु होता : आतां देओ असे : परि भगतु नाहीं : " " हें काइ जी : भगतु कैसा नाहीं ? जी जी : आम्हीं असों नव्हे ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " तरि देओचि नाहीं : " आणि उगेचि राहीले : ॥

३८१ सारंगपंडितां धातुकरवणीं लब्धत्व कथन

एकु दीसीं सारंगपंडीतीं गोसावीयांतें पुसिलें : " जी जी : धातु कैसी कीजे^१ ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " यांसि काइ गा जाणावें असे : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " आणां आरुति पैल रानसेनीची राख : आणि तांबवटी^२ : आणि एक झाड^३ : तें तुमचीए पानवैवरि

३८०. १ ने. °परि आपणेयांसि ते इश्वरू म्हणविताति." २ गो. पाहोणे. ३ गो. पाहोणां. ४ (गोहीबी.).

३८१. १ मु. "हां जी : सोनेयां केलेयां होए ? " २ गो. वाटी. ३ पं. तीधारी कांडवेलि : ते—

असे^१ : ” “ जी जी : दावीजो : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ दाविजैल : परि पोरें हो :
द्रव्यलब्ध होआल : ” ॥

३८२ अनोनीवारणीं उपाध्यां कोपणें

अनो ते बळ्हेग्रामिचे : एकु दीसीं तयांसि स्तीति जाली : ते उपाध्यांचीया घरावरि
वेघले^१ : लागले घर उकलुं^२ : आवघे वारं लागले : परि कोण्हाचेनिही न न्हाति : मग
नागदेओ उपाधीं म्हणीतलें : “ जानोपुढां सांधा : मग तयांचेनि राहिल^३ : ” मग
उपाध्यांपुढां सांधीतलें : मग उपाध्ये आले : तीं म्हणीतलें : “ अनो : हें घर कां
उकलितासि^४ ? काइ तुजकरवि श्रीचांगदेओराउळी^५ गोसावीं करविलें^६ ? उतरा^७ : ”
गोसावीयांचें नांव आइकिलें आणि स्तीति भंगली : आणि उतरले : उपाध्ये
गोसावीयांचेया दरीसनां आले : गोसावीयांसीं दरीसन जालें : सर्वज्ञं म्हणीतलें :
“ तुं यातें कां सीक्षापीसि ? तेविचि एथचें नांव घेसि ? तें काइ तो करीतु होता : तें
करं दीजतें^८ : ” ॥

३८३ सीनलीयें कृष्णा म्हणणें

एकु दीसीं^१ उपाध्यां स्तीति जाली : मग डोइ भवंडीति : आणि म्हणति : “ सीनलीयें^२
कृष्णा : सीनलीयें^३ कृष्णा^४ : ” तवं दाइंबायें म्हणीतलें^५ : “ सीनलासि तरि जाए घालि
पैली आडवाटेचीए गाडवाटे : ” मग सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ हां गा : हें काइ म्हणतु असे :
आणि तुम्हीं काइ म्हणतु असा^६ : ” ॥

३८४ उमाइनमस्कारें आंगुठा लावणें

एकु दीसीं गोसावीयांसि उदेयांचा पुजाअवस्वरु जाला : मग गोसावी वीहरणां बीजें
करिताति : तवं उमाइसें दखीणिली दारवठेयापासीं पसीमीलीकडे बैसली असति :

४ पं. तेहीं आणीली : तेयाचा रसू काढवीला : म्हैसीचें सेन आणवीलें : तेयाचा रसू काढविला :
रानसेनीची राख वस्त्रगाळीत करवीली : सेनरसाआंतु तांबतौलीए घालवीले : मग मुस केली : तांबोळ
घातलें : आटिलें : रसू जाला : मग तेथ कांडवलीचा रसू घातला आणि तांबवटीएसि वीझविले :
तो बावन कसू जाला : १ गो. लब्धुं. ने. द्रव्यलब्धां होइजैल. हीबी. लंपटें.

३८२. १ यमु. °घर उकलीलें (य. उकरीलें) : कुहीटि सांडुं लागले : २ ने. उज (च ?) लुं. बी.
उपसुं. ३ नेहीबी. राहाति. ४ अय. उकरितासि. ने. उचलितासि. ५ (पं.). ६ गोहीबीपं.
उकलविलें. य. उकरविलें. ने. उचलिलें. ७ हीबी. उतरा हडुते. ८ अ. देइजे. ने. देइजतें.

३८३. १ ही. °गोसावी आसनीं उपविष्ट असति : उपाध्ये गोसावीयांची श्रीमूर्ति अवलोकीत बैसले
असति आणि— गो. °गोसावीयापासौनि— २ मुने. सीणलां. गोहीबी. सीणलों. ३ पं. °सेन
लाकुड माती : ” ४ (हीबीनेपं.) हीबी. °ऐसें विरोध न म्हणिजे कीं : ”

उमाइसें अस्परीसीये^१ असति : म्हणौनि अळगौनि गोसावीयांचेया स्त्रीचरणां लागलीं : गोसावीं स्त्रीचरणीचा आंगुठा तयांचां नीडळीं लाविला : आणि तीये संकलीं^२ : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें काइ बाइ : एथिचेया आंगुठेयासि वीटाळु केला^३ ? ” “ ना जी : मीं न करीं : गोसावीं स्त्रीचरणु वरुता धरिला^४ : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : ” “ जी जी : ” “ एथिचेया आंगुठेया^५ वीटाळु जाला : आतां लोणारा नेयावा लागेल : केदारा नेयावा लागेल : मलिनाथा नेयावा लागेल : ” ॥

सर्वज्ञें म्हणीतलें^६ : “ बाइ : नव नाडी बाहाति कोठे : नवां नाडीमध्ये हे एक नाडि बाइ : एक क्रीष्ण नाडि : एक सुकल नाडि : कृष्णेचा वीटाळु कां होआवा ? सुकलेचा वीटाळु कां न व्हावा बाइ ? तेणें कांहीं नाहीं : कव्हणी एकी अवस्वरीं कव्हणा एका इंंद्रीयांची नाडी श्रवे : एकी अधे : एकी उर्ध्वे : ” तवं उमाइसीं म्हणीतलें : “ जी जी : वीटाळु हें काइ जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : ये नवद्वारें : जैसा नाकीं सेंबुड ए : डोळेयां चीपडीं एति : कानां मळू ए : तोंडा थुंका ए : गूह्यद्वारा मळ एति : तैसी हे एक^७ धातु स्रवे : मग नीवर्ते : याचा विकल्पु धरुं नैए : जरि धरीजे तरि प्रतदेह होए : ” “ ना जी : तरि आजिलागौनि न धरीं जी : ” ॥

३८५ दाइबा जवळीक नीराकरण^१

दायांवाये गोसावीयांतें पुसिलें : “ जी जी : गोसावी ईश्वरू : आणि ईश्वरीं तरी अदये नाहीं^२ : आणि आम्हीं तरि ईश्वराची जवळीक पातलों असों : तरि आम्हां काइ गोमटें^३ होत असे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें^४ : “ आति^५ : ” ॥

३८४. १ अ. स्परीसीये. गोनेपं. स्पशं. यमु. अ(आ)ळगें जालीं होतीं. २ य. दचकलीं. ३ एवा. जाला. °एकी वासना : मढाआंतु रीगतां डावेया हाता कोणीं गोसावीयांसि आसन असे : उमाइसें आलीं : तेहीं नमस्कार केला : आंगुठा नीडळीं लाविला : “ हें काइ बाइ : एथिचेया आंगुठेयासि वीटाळ केंसा केला ? आतां आंगुठा काइ गंगेसि नेइजल ? ” ४. एवा. “ जी जी : अळग करूं बैसलीये तवं नीडळ लागलें : ” ५ एवा. °एहीं वीटाळु केला. ६ य. °बाइ : देहामध्ये नव नाडी : कव्हणी वेळ सुकल वाहे : कव्हणी वेळ श्रोणीत वाहे : बाइ काइसा वीटाळ : ” ७ एवा. नाडि.

३८५. १ (पूर्वार्ध लीळा २४४ व त्यावरील टीप पाहा). २ मु. °तरि अवघेयां जीवा गोमटें कां न व्हावें ? ३ रावा. °होइल. ४ यमुनेगो. “ जरि जवळीक असे तरि कां गोमटें न व्हावें ? ” गो. सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ इंद्रादीकां तुम्हां कीती जवळीक ? यां ब्रह्मादीकां कीती जवळीक ? चैतन्यपरीता परमेश्वरू : तेणेंसीं जवळीक असे तरी कां न व्हावें ? ” ने. “ जरि जवळिक पातले असाल तरि कां न व्हावें ? कर्मभुमिचिया अष्टौदेवयोनी कीती जवळिक ? अष्टौदेवयोनी आणि अंतराळा कीती जवळिक ? ” यापरी नवें खापणी सांघीतली : “ तेयां जरि नाहीं : मां चैतन्यापर परमेश्वरू : तेयां आणि तुम्हां कें गा असे जवळिक ? ” “ तरि काइ जी : वायां गेलों ? करितां तें नव्हे ? ” “ वायां जावेयां काइ कार्ये ? करितां तें होए : परि म्हणतां तें नव्हे : ” ५ ‘ दाइबा जवळीक नीराकरण ’

३८६ क्षेउरक्षोभे नीराकारण

एकु दीसीं गोसावीयांसि उदेयांचा पुजाअवस्वरु जाला : गोसावीयांचें क्षेउर जालें : मग भट वारिकातें बोलवावेया गेले : तवं एकु संभावनसीळु ऐसा वारीकु देखिला : “ हा होए : ” मग भटीं म्हणीतलें : “ हां गा : तुं क्षेउर करूं जाणसि ? ” आणि क्षोभला : “ ना : जाणों तरि काइ देया ? ” भटीं तेयाची काकु जाणीतली : कळा जाणीतली : “ एकु दामु देउनि : ” “ हो कां : ” भट तयातें घेउनि आले : गोसावीयांसि चौकीं आसन असे : “ कोणाचें क्षेउर ? ” “ ना गोसावीयांचें : ” “ या गोसावीयांचें क्षेउर मज नव्हवे : ” म्हणौनि परता सरला : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ या : तुम्हां एथिचें क्षेउर होववैल हो : ” “ हो कां जी : ” मग क्षोभु फोटला : मग गोसावीयांचें बरवें क्षेउर केलें : बरवीं नखें फेडिलीं : मग भटीं तयांसि दामु देओं आदरिला : तेणें म्हणीतलें : “ मज गोसावीं दीधलें तें थोर : ” मातें गोसावीयांचेनि प्रसादें अपार असे : हेंचि मज देयावें : ‘ मीं गोसावीयांचें क्षेउर करीन : ’ ” मग गोसावीयांसि चौ दीसां मादणें होए : आठां दीसां क्षेउर होए : तीए दीसीं तो आपैसेयाचि ये : बाइसें तयासि जेउं घालीति : गोसावीयांचें क्षौर जेणें सुरें करी तेणें आणिकाचें न करी : ॥

ही लीळा पूर्वी निर्देशिल्याप्रमाणे ‘पूर्वार्धा’त देखील आलेली आहे (पूर्वार्ध लीळा २४४ पाहा.). या दोन्ही ठिकाणी प्रामुख्याने स्वामींनी दायंबाला ‘अन्यव्यावृत्ति’ निरूपिली आहे. त्याचप्रमाणे ‘पूर्वार्धा’तील ‘दाइबाप्रति पाटनीयां सारिखवांटनीयां कथन’ (लीळा ४५४) याही ठिकाणी ती निरूपिली आहे. ‘लक्षणबंद’ काराच्या मते अन्यव्यावृत्ति ‘ते कोनाप्रति’ निरूपिली ? ना माहिमभट्टाप्रति : १ : सावखेडां पूर्वार्ध ‘भट्टा ईश्वर प्रतीति करणे’ : २ : करंजखेड पूर्वार्ध ‘दाइबा पाटणीयां सारिखीवाटणीयां’ निरूपण प्रसंगी : ३ : प्रत्यस्थान उत्तरार्ध ‘दायंबा जवळीक निराकरण’ प्रसंगी : ४ : बेलोपूर उत्तरार्ध माहिमभट्टाप्रति : ५ : यात पूर्वार्धातील श्रीनगर येथील ‘दाइबा जवळीक निराकरण’ (लीळा २४४) या लीळेचा उल्लेख नाही. तथापि, पूर्वार्धाच्या अनेक पोथ्यांत ती आढळते. ‘प्रकरणवशा’त ‘अन्यव्यावृत्ति’चे प्रकरणवश देताना तिसरा प्रकरणवश म्हणून ‘श्रीनगर पूर्वार्ध’ : विश्व भ्रमण कथन : दायंबाए पुसीलें : ‘जी जी : हे विश्व भ्रमणातें कां पावलें असे—’ इत्यादी—असा स्पष्ट उल्लेख आहे. म्हणून ही लीळा मी पूर्वार्धातही ठेवली आहे.

प्रतिष्ठान येथील प्रस्तुत ‘दाइबा जवळीक निराकरण’ ही लीळा निर्दिष्ट करताना प्रकरणवश-काराने पुढीलप्रमाणे आरंभ केलेला आहे. ‘दायंबा गोसावीयां सरीसे उठती : बैसती : सरीसे चालती : विडीया तोडीती : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भोजा काइ भोजा : सापें ढगार माथां लागत असे ? ” दायंबाए म्हणीतलें : “ जी जी : तें तैचि : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ सापें आतां दिसत असे : ” यावरि गोसावीं ‘खंडान्वय अन्यव्यावृत्ति’ निरूपिली : ‘पूर्वार्धाच्या पोथ्याप्रमाणे वस्तुतः हा भाग ‘दाइबाप्रति पाटनीयां’—(लीळा ४५४ मध्ये आलेला आहे). म्हणून मी तो या ठिकाणी अंतर्भूत केला नाही.

३८६. १ यमु. “तेणें गोसावीयांकडे पाहीलें : तव गोसावीयांचें आगाधपण देखिलें : (मु. : आणि क्षोभला :) तेणें म्हणीतलें :— २ अ. भयो. ३ गोनेमु. थोडें. ४ अ. मातेंही. यगो. मातें हें. ने. मज. ५ गो. माजणें.

३८७ भटां निषेध निरूपण*

[ढोरेश्वरीं अवस्थान : भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : जेणेंजेणें निषेधें पुरुषु धर्मापासौनि जाए तेते निषेध निरूपावे जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : अविधितव पुरुषु धर्मापासौनि जाए : अन्यकथनें जाए : हें शास्त्र जेथौनि होए तेथीचिया विपरीतबुद्धी जाए : द्रव्ययंत्रसेवेतव जाए : अपक्व कखाइया जाए : तैसा कुयोगिया न वचे : एक सेवितु जाए : एक न सेवितु जाए : ” भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : या दोहीं एकचि फळ ? किंवा भेद असे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : कुयोगिया द्रव्ययंत्रसेवेतव धर्मापासौनि जाए : आणि कखाइया पुर्वविस्तेचि धर्मापासौनि जाए : मग कुयोगिया उत्तर अवस्ते दोषेसीं निरया जाए : विकल्पसंचारमात्रें जाए : तैसा विकारें न वचे : ” “ हो कां जी : ” यावरि भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : विकल्पाचें कैसें लक्षण असे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : अपरधर्माचें धारण यातें विकल्पु बोलीजे : ” “ हो कां जी : ऐसा विकल्पु काइसेनि संचरे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ अनिष्टसेवेतव विकल्पु संचरें : यापरी अविधी अविधीतें प्रसवे : मग अविधीतव पुरुषु धर्मापासौनि जाए : म्हणौनि महात्मेनि कव्हणी अविधी आचरावा नाहीं : ” “ हो कां जी : ” ॥]

३८८ पुरुष जवंजवं पळे निरूपण*

[एकु दीं भटीं पुसिलें : “ जी जी : जवंपर्यंत एकाधेया पदार्थाचा नेमु धरिजे तवंपर्यंत तो पदार्थ निराकरितां पाठीं लागे : बळेंचि संपादी : आणि तोचि जेधवां घेवों आदरिजे तेधवां मागतांही न मीळे : मां सुटेल काइ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पुरुषु जवंजवं पळे तवंतवं विखो पाठीं लागे : पुरुषु पाठीं लागे तवंतवं विखो पळे : ” ॥]

३८९ भट बाइसें श्रीप्रभूचेया दरीसनां पाठवणें*

[एकु दीं गोसावीं उदास्य स्वीकरीलें : भगतिजनें गोसावीयांचीये प्रवृत्ती वीखो नव्हति : म्हणीतलें न करीति : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हीं अवघीं येथौनि जा गा : बाइ : तुम्हींही येथौनि जा : बाइसांचें तोंड इउलें ऐसें जालें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : तुम्हीं बाइसांसांघातें जा : गा : श्रीप्रभुसीं दरीसन घेया : ” भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : मीं काइ जाइन : मातें काइ असे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ श्रीप्रभूचीए सेवे आणिका द्रव्याचें ना : तूं नसुधाचि पुरसी^१ : ” “ हो कां जी ? ” मग दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : मग रीधपुरासि गेलीं : ॥]

३८७. * (प्रव. आ. १५७-१६३. ‘कुमार माल्हाइसें : अज्ञात : एकी वासना).

३८८. * (प्रव. आ. १९).

३८९. * ही लीळा हीबीमु. प्रतीतून घेतली आहे.

१ (प्रव. आमा. ३१).

३९० उदास्यस्वीकारें अनिएत' वासु*

भट वाइसें परमेश्वरपुरा गेलीं : मग गोसावीं उदास्य स्वीकरिलें : मग गोसावीयांसि सवेचि ढोरेस्वरीं अवस्थान : सवेचि गणपतिमढीं : सप्तमात्रां : रवळमठीं : चींचाए : नागनाथीं : ऐसें गोसावीयांचेया अवस्थाना नीगूति^३ नाहीं : ॥

३९१ नींबातळीं कैवल्यदान प्रगटीए करणें

एकु दीसीं गोसावीयांसि गणपति मढीं अवस्थान : गोसावीयांसि उदेयांचा पुजा-अवस्वरु जाला : गोसावीं केदारा पसीमे निबु : तेथ वीहरणा बीजें केलें : तया निंबा-तळि आसन जालें : ते दीसीं सोमवारी : अपार लोक्रु सोमवारीए आला असे : एक स्नानें करिताति : एक त्रपणें^१ करिताति : एक पीडप्रदानें करिताति : ऐसें आवघे गोसावीं अवळोकीलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पांडेया : हे आवघे द्रीष्टार्थीए कीं अद्रीष्टार्थीए ? ” “ जी जी : हे आवघे अद्रीष्टार्थीए कीं : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ यांतु कवणु असे अद्रीष्टार्थीया ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जा गा वानरेया : ऐसें फोकरा : कैवल्यदानि एकु आला असे : तो घाया घाया कैवल्य देतु असे : ” “ हो कां जी : ” मग भट गेले : “ आगा : एकु कैवल्यदानि आला असे गा : तो घाया घाया कैवल्य देतु असे : ” क्षेत्र^२ तीर्थ : बहुसाल मांदीं : तेथ भटीं म्हणीतलें : “ आगा ए सदापाणिबुडे : कैवल्याचा दानि एकु आला असे गा : तो घाया घाया कैवल्य देतु असे : ” तैसें भट चक्रपाणीपासौनि भोगावतीपर्यंत बोबात गेले : एरी थडीया मागौते आले बोबात : परि भटांची कोण्हीं वास न पाहे : मग भट गोसावीयांपासि आले : स्त्रीचरणां लागले : “ जी जी : मीं दोहीं थडीया बोबातु गेलां : परि माझी कोण्हीं वास न पाहे : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पांडेया : यांत कवणु अद्रीष्टार्थीया असे ? हे^३ देखों आवघे द्रीष्टार्थिये : ” भटांसांघातें एकु आला : तेयासि गोसावीयांपासौनि स्तीति जाली : ॥

३९०. *ही लीळा मु. प्रतीत पुढीलप्रमाणे आहे :

एकु दीं गोसावीं भट : बाइसें परमेश्वरपुरा पाठवीलीं : श्रीप्रभूचेया दर्शना : मग गोसावीं अनीएतु वासु अंगीकारीला : ॥ मागां एक वेळु खडकुलीएहुनि पाठवीली : तै गोसावी प्रतीस्थानवरि आले होते : तैहीं ढोरेस्वरींचि अवस्थान : ॥ आणि तीये वेळे तीएंहिं तेथचि भेटली : हें दुसरेन : हें पुढां हरिनाएकाचां आवारीं भेटति : ॥

१ अ. अनेत. ही. अनेत्य. २ गोने. नेमू.

३९१. १ गोनेहीबीमु. तर्पणें. २ गोनेमु. जेथ. ३ एबा. हे अवघे सीस्नोदरपरायण. एबा. हे अवघे पाणिबुडे.

३९२ मुसळबुडी निरूपण*

[गोसावीयांसि^१ ढोरेश्वरीं अवस्थान : एक वेळ सोमपर्व आलें : तें दायंवाएं पुसिलें : “जी जी : स्नानसंग्रहेविन न सरे : आणि हें तवं गोसावीं वारिलें : तरि जेणें देवताविधीचें स्नान चुके ऐसें निरूपावें जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “भोजेया : बुडी मात्र दीजे : ” “जी जी : ते कैसी जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “दीजे ऐसी मुसळबुडी^२ : ” “जी जी : तरि मुसळबुडी म्हणिजे काइ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “प्राणिंयांतु मुसळ घालिजे : ते सळकरि वरुतें ये : तरंगाए : ऐसें विधियुक्त नव्हे : स्नानसंग्रहो एकु आति भोजेया : ” ॥]

३९३ आउसांप्रति भांडेदानीं स्वरूपदर्शनभाओ कथन

गोसावीयांसि सप्तमात्रीं अवस्थान : बाइसें गेलेयां^३ गोसावीयांसि मादणें^४ नाहीं : मग आउसीं गोसावीयांतें मादणेयालागि वीनवीलें : गोसावीं वीनवणी स्वीकरीली : मग आउसें एकांचेया घरा गेलीं : “है रे^५ : नावेक पाणीयाचें मडकें पाणी तावावेया देया कां : मग मीं स्वामीसि मादणें देइन : ” “आइ : मज जरि मागता तरि मज गोसावीयांचें दरीसन कराल तरि देइन : ” “हो कां : स्वामी मादणें^६ करावेया बाहीरि एती तेधवां तुं दारवठेपासि उभी राहे : मग तुज स्वामीचें दरीसन होइल : ” मग मडकें घेउनि आलीं : पाणीं ठेविलें : चोखणी केली : मग गोसावीयांसि मर्दना दीधली : ते वाडवेळु मर्दना जाली : मग बाहीरि आसन घातलें : “जी जी : स्वामी जगंनाथा : बाहीरि बीजें कीजो ना : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “नाएका : चोखणी एथचि आणा : ” मग गोसावीं चोखणीं भीतरिचि आणवीली : लाविली : ते^७ दारवठेयांसीं उभी राहीली : “जी जी : स्वामी जगंनाथा : आतां बाहीरि बीजें कीजो : बापुडी केवढा वेळु उभी असैल ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ढोरें राखा हो नाएका : मडकेयासाठीं हें^८ आपणेयां दाखवील ? जा पाठवा : ” मग गेलीं : “जाए : स्वामी जगंनाथु दरीसन नेदीति : ” मग तीयें गेलीं : “जी जी : स्वामी जगंनाथा : गेलीं : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “नाएका : कवाडें घाला : ” मग कवाडें घातलीं : मग गोसावीं बाहीरि बीजें केलें : मग मादणें^९ जालें : वस्त्रें वेढिलीं : मग भीतरि बीजें केलें : ॥

३९२. * (प्रव. आमा. २३७).

१ चक्रपाणी पाठ°. २ यापुढील भाग ना. प्रतीतील ‘स्नानसंग्रहो कथन’ या अज्ञात चरित्रातून घेतला आहे.

३९३. १ (मु.). २ यगो. माजणें. मु. मार्जनें. ३ एवा. हां गे. ४ य. °उपरवाया पाहे : मु. °उपरवाहीयां पाहे. ५ यमु. ते बाइ उपरवाई (मु. उभी) ठाकौनि पाहों लागली : ६ एवा. °हें आपुलें दरीसन देइल. ७ गो. माजणें.

३९४ लखूबाइवस्त्रपुजास्वीकार

गोसावीयांसि सप्तमात्रीं अवस्थान^१ : लखूबाइसीं गोसावीयांतें वीनवीलें : “ जी जी : मीं गोसावीयांलागौनि वस्त्र घेइन : तें गोसावीं पांगुरावें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : हें पांचां आसुचें वांचौनि वस्त्र पांगुरे ना : ” “ जी जी : पांच आसु नाहीं : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आतां यासि आणि तुम्हांसि अर्धेनि सिष्टाइ : ” “ हो कां जी : ” मग लखूबाइसीं सेताची पाटी एकाइसां दों आसु गाहान ठेविली^२ : अर्धी आसु नपुरे : मग चौलेया^३ साटी^४ आउसांची^५ वाटी वीकीली : मग अढैचां आसुचें गोसावीयांलागौनि वस्त्र घेतलें : आउसीं गोसावीयांतें उपहारालागि वीनवीलें होतें : मग गोसावीयांसि पुजाअवस्वरु जालेयानंतरें वस्त्र ओळगवीलें : आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : गोसावी आसनीं उपवीष्ट असति : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एकांची^६ गेली वाटी : एकांची^६ गेली पाटी : मग हें वस्त्र पांगुरलें^७ : ” ॥

३९५ वासनाएका पुरुषोत्तम क्षेत्र निषेध*

[गोसावीयांसि^१ ढोरेश्वरीं अवस्थान : वासनाएक ते व्यवहारे : कांहीं घुइनायकासि गोज्ञ होती : ते गोसावीयांचेया दर्शना आले : तथा स्तीति जाली : मग ते गोसावीयां-पासि येति : कदाचित जाती : एक वेळ वासनायकीं गोसावीयांतें पुसिलें : “ जी जी : आमुचे वडील बंधु दैवनायक : तथासि पुरुषोत्तमाची भक्ति : म्हणौनि पुरुषोत्तमक्षेत्रासि तीं वरुसां जाती : वडिया जगन्नाथासि जाति : तीं तीं वरुसां जाति असति : आमुतें चाला म्हणति : आम्हीं वावो नाहीं : आणि कव्हणी ऐसें बोलती : ‘ जेणें पुरुषोत्तमक्षेत्र देखीलें तेणें एचि देहीं वैकुंठ देखीलें : ’ तरि तेथ आम्हांसि जावों ए जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पुरुषोत्तमक्षेत्रा न वचावें : पुरुषोत्तमक्षेत्रीं देवतेचां परियेळीं वर्णवर्ण एक करिती : याचि परी त्रीमलेसिही होए : आणि विद्यावंतीं पुरुषीं जीएं क्षेत्रें अधिष्टिजेति तीं पुरुषोत्तमक्षेत्रें म्हणिजेति : तेथहीं तुम्हीं न वचावें : तीर्थ : देवता : पुरुष : ये तीन्हीं आपलविती : म्हणौनि : ” ऐसें गोसावीं निरोपिलें : मग वासनाएक श्रीचरणां लागले : ॥]

३९४. १ यमु. °एकु दों गोसावी आसनीं उपविष्ट असति : लखूबाइसैं : एकाइसैं : आउसैं : पासि बैसलीं असति : मग एकमेकां गोष्टी करीतें असति : गोसावीयांचीं वस्त्रें फाटलीं : तरि गोसावीयांसि वस्त्रें घेयावीं— २ मु. °अर्ध आसुचीये पुरवणी आउसाची वाटी वीकीली : ३ य. °सोनेयां° ने. चौली एक सोनया.° ४ अ. पाटी. ५ एवा. आसुची. ६ यमु. एकीची. ७ (प्रव. वि. १८०). मग एकाइसीं म्हणीतलें : “ जी जी : हा आत्मा गोसावीयांसिचि वाइजताए : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : कर्मवासनेपासि ब्रह्मवासना उत्तमु : ” ॥

३९५. * (प्रव. आमा. १३४).

१ हीराइ पाठ°.

३१६ सारंगपंडीता कवीत्व नीराकरण*

[एकु दीं गोसावी आसनीं उपविष्ट असति : सारंगपंडीत गोसावीयांचेया दर्शना आले : तेहीं कवीत्व केलें : तें गोसावीयांपासि गाइलें : तयाचा अभंगु : तेथ ऐसें घातलें होतें : जें 'चांगदेवो मुनि म्हणे : ' ऐसें आइकौनि गोसावीयां न मनेचि : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : " पांडेया : मुनि म्हणिजे काइ गा ? " " मननसीळ तो मुनि : " " तरि हें कवणातें चिंती आणि आठवी ? मनन स्मरण ऐसें कवण असे गा पांडेया ? ऐसें न गाइजे कीं : देवो गीतीं गावों नेणिजे कीं : "]

यावरि आउसीं म्हणीतलें : " हें यासि काइ जालें ? गोसावी काइ रावो ? मां कवीत्व केलें ? मां यासि काइ देति ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " हें यासि ऐसें वाटत असे : पुनु हे आगाधाचें आगाध कीं नाएका : एयातें कव्हणीचि नेणे : हें पाहुनि काइ असे ? "]

३१७ कळीयुगीं तस्करत्व पुश्चळत्व निरूपण*

[ढोरेश्वरी^१ अवस्थान : एक वेळ दायंबाएं वैश्यागमन केलें : मग क्षेत्र केलें : प्राश्चित घेउनि गोसावीयांचां दर्शना आले : दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : " भोजेया : कळीयुगीं तस्करत्व : पुश्चळत्व हा धर्म स्वरूपीं न वर्तें ऐसा विरळा : " यावरि भटीं पुसिलें : " जी जी : जेतुके मनुष्य असे तेतुकेयासि के असे तस्करत्व : पुश्चळत्व ? हे कदाचीत वर्तें : कदाचीत न वर्तें : " यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : " एक आपण उपयोगा न वचे : आणिकांतें पुढां सुनि विखो भोगी : "]

३१८ पळे तो परतों लाहे*

[गोसावीयांसि^१ ढोरेश्वरीं अवस्थान : एक वेळ भटीं पुसिलें : " जी जी : गोसावीं नीरूपीलें : जें 'तसला सातां जीवु देशाचेया सेवटा जाउनि सर्वाधमत्व ब्राह्मणत्व

३१६. *ही लीळा फक्त मु. प्रतीत व नागराज प्रतीतील अज्ञात लीळात आढळते. इतर प्रतीत ती नाही. मुरारीमल्लबासांनी ती 'रूढि' म्हणून स्वीकारली असल्यामुळे मी ती संहितेत अंतर्भूत केली आहे. आमा. १३८ या वचनाच्या प्रकरणवशापेक्षा ही लीळा अधिक समर्पक वाटते. हेही ती अंतर्भूत करण्याचे एक कारण होय. 'प्रकरणवशा'तील लीळा पुढीलप्रमाणे :

सारंगपंडीतीं पुसिलें : " जी जी : हे वेदवक्ते ब्राह्मण सामकमंतातें गीता ऐसें म्हणति : बावन उपनिषदातें भगवद्गीता ऐसें म्हणति : हें साच जी ? " गोसावी मानीलें : मग मागुतीं सारंगपंडीतीं पुसिलें : " जी जी : हे अवघे वेदवक्ते म्हणति : जें सामकगीता देवो गावों जाणीजे : तैसें अन्यत्र न वर्तें : हें साच जी ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " देवो गीति गावों नेणिजे गा पांडेया : देवो तो भगवद्गीता गावों जाणिजे : " " हो कां जीं : "]

३१७. * (प्रव. आमा. २२०).

१ मेयांबां.

३१८. * (प्रव. आमा. २२८).

१ बाइदेवबां.

स्वीकरी : ' ऐसा त्रसला भेणें पळे तो मागुता परतों लाहे ऐसें कांहीं आति ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " आति गा वानरेया : पळे तो परतों लाहे : जैसा एकाधा सौरा पारकेयाचा थोर उमाळा देखौनि पळों लागे : मां पळावेयाहीं ठाव नाहीं : मग म्हणे : 'आतां समरंगणीं पडिजे तें नीकें : ' म्हणौनि परते : आणि तो जीणे : तैसाचि यथचा जो त्रसें पळे तोचि जरि वीचाराचा हात धरी तरि मागुता परते ऐसेंहीं आति : " " हो कां जी : " ॥]

३९९ नागवेयां नसावें*

[ढोरेश्वरी^१ अवस्थान : एक वेळ पाठकीं गोसावीयांतें पुसिलें : " जी जी : महात्मेनि दीगांबरताही असे : ऐसें काही आति ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " पाठको : महात्मेनि कौपीनोद्धारण करावें : कौपीन न साहे तरि हात दोनि सुडा वेढीजे : परि नागवेयां नसावें : " ॥]

४०० सारंगपंडितासीं कवडां खेळु*

[ढोरेश्वरी^१ अवस्थान : एक वेळ गोसावी सारंगपंडितासीं कवडां खेळत होते : तव भट आले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : " वानरेया : तुम्हीं येथ वोथंबे होउनि पाहा गा : जयाचा डावो जाइल तो सांगुनि देया गा : " तव भटीं म्हणीतलें : " जी जी : जेहीं खेळीजे तयासि काइ तें न दिसे ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " ते आवेशें न देखति : वोथंबा डावो देखे ? " ॥]

३९९. * (प्रव. आमा. २२९).

१ हीरांबा°.

४००. * (प्रव. आमा. २२७).

१ बाइदेवोबा°. २ पैठण येथे सारंगपंडितांच्या घरी किंवा अन्यत्र घडलेल्या काही लीळा मला नागराज प्रतीच्या 'अज्ञात चरित्रा'त आढळल्या. मुरारीमल्लबासांच्या शोधनीत त्या नाहीत. संहितेत अंतर्भूत करण्याइतपत त्यांची विश्वासाहृता तपासून पाहण्यास अन्य साधन नाही. म्हणून त्यांचा अंतर्भाव संहितेत केला नाही. अभ्यासकांच्या विचारासाठी त्या अज्ञात लीळा येथे तळटीपांत उद्धृत करीत आहे :

(१) घाटीं खवासा वेधु : ॥ सोमवारीए ढोरेश्वरीं घाटीं म्हाळसेपसिमे वाटेसीचि आसन असे : पव्हा बहुत : एकु तया पव्हेयांतु खवासु असे : तो आवघेयांतें वेगु करी : " आरे : चाला वहिले : वेगु : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " बाइ : हा पैलु खवासु एथुनि वेधिजतु असे : पां पां : " साउमा आला : आणि वेधला : नावेक स्तीति जाली : मग मागौतें तेंचि म्हणतु नीगाला : एबा. ते दीसीं तेथचि निरूपण जालें : ॥ (ना. ४६)

(२) लळिताइसांसीं खुबटां खेळु ॥ भुतानंद स्नाना जाति : एतां गोसावीयांसि दंडवता एति : तयांसरिसीं लळिताइसें एति : तियें तयांची नाति : तिहीं खुबटें बोंटिये आणिले : ते गोसावीयांपुढें रीचविले : खेळों आदरिलें : हारी मांडिलीया : सर्वज्ञें म्हणीतलें : " बोलावा : " तियें हातें तोंडें बोलावीति :

पर न चलति : गोसावी श्रीकरें अनुकार करीति : आणि चालति : आणि ते आपण घेति : एर न चलेति ते गोसावीयांसि देति : माघौतें गोसावीयांचे चालति : तयांचे न चलति : ऐसा दोनिच्यारि वेळ खेळु जाला : खातां : म्हाळसेचां देउळीं : ॥ (ना. ४७)

(३) खडखांबुलां खेळु ॥ गोसावीयांसि ढोरेश्वरीचां चौकीं आसन असे : भुतानंदाची नाति तयासरिसीं आलीं : तिहीं म्हणीतलें : “एइजो जी : खडखांबुलां खेळीं :” मग खेळतां म्हणति : “असो : मजचिवरि डाही एतिए : गोसावी आपणेयां सीवों नेदीति : मजचिवरि डाही एतिये’ :” गोपाळबा वासना : खडखांबुलां खेळु जाला : नावेक चाळविली : तवें भुतानंदु बाइसांचा व्यापारू करूं लागलीं : तियें आलीं : “लळिताइ : चाल वो : गोसावीयां उपद्रो देतीसि :” मग नीगालीं : ॥ (ना. ४८)

(४) साधां स्नाना पाठवणें ॥ ढोरेश्वरीं असतां साधें पाहातां आलीं : वोंटिये तीळ तांदुळ : पातें पोफळें ऐसीं आलीं : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागलीं : गोसावीयांपुढां बैसलीं : आणि निरूपणा वेधलीं : तवें लोकु देवतादर्शना आला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “साधे हो : हें वोंटिये काइ ?” “जी जी : हे पुजा : आणि वीडा : आजि सोमवारी थोडीचि : पर्वणी वेळ होती ते जाली : पर्वणी जाली :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “साधे हो : तुम्हीं एथचें निरूपण आइकिलें : तेणें महंत गोमटें जालें : आतां स्नान करा : जा :” “जी जी : पर्वणी गेली :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तीर्थचें अभिमानियें असे नव्हे ? जा :” गेलीं : स्नान केलें : एतां विचारिलें : “तीर्थदेवता कोणें देखिलीया असति : आतां सकळें तें गोसावीचि :” म्हणौनि पुजा श्रीचरणासि केली : वीडा दीपवति ठेविली : तिए दीउनि साधां बुधि ईश्वरत्वे आली : प्रतीति वर्तली : आवघा पुजावसरू पाहिला : मग गेलीं : ॥ (ना. ५७)

(५) सारंगपंडिताचां घरीं पटिसाळेवरि गोसावीयांसि आसन असे : पुजावसरू जाला : भक्तिजनासहित आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : तवें पाणि-वैएवरि वोखद होतें : तें देखिलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हें धातुर्वादा उपयोगा जाए गा :” सारंगपंडितीं म्हणीतलें : “कें असे धातुर्वादु ? हें लटिकें :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “घरिचा वैद्यू : आणि परिसीची वोखदी : ए कोण्हाचेया मना नैएति कीं गा पांडेया :” ॥ (ना. ६२)

(६) मार्तंडा स्त्रीसौच्यदर्शन ॥ मार्तंड नागदेउळियां नागडोहीं सौच्य करीत होते : तवें सरले : तवें साटोप नग्न स्त्री सौच्य करितां देखति : पुढपुढां जेउतजेउते बैसति तेउततेउती बैसे : जेउतजेउते सरति तेउततेउती ये : आपणेयांतें दाखवी : ऐसें वाडवेळु सौच्य करूं नेदीचि : मग तेहीं ढोरेश्वरा एउनि गोसावीयांपुढां सांघितलें : “हें ऐसें काइ जी ?” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “मार्तंडा : ते तिये तीर्थीची देवता गा : ते तुमसीं खेळु करीत होती : ऐसें न कीजे कीं गा : एथचे म्हणौनि चुकलेति : आणीक तरि सळौनि पडतें : ते तयातें सळिती :” ॥ (ना. ६५)

(७) सारंगपंडितांसीं कवडां खेळु ॥ गोसावीं कवडे देखिले : मग म्हणीतलें : “पांडेया : तुम्हीं खेळीं जाणा गा ?” “जी जी :” पां म्हणौनि आणविले : मग कवडां खेळु खेळिनले : तें सारंगपंडितीं बहुत हारविलें : ते म्हणति : “गोसावी काइ मातें मागति :” मग गोसावीं नीगतां म्हणीतलें : “दया : मग जा : हें देवस्व : ब्रह्मस्व : चंडिस : हें राखों न ए : हें फेडिजे कीं गा : पांडेया :” ॥ (ना. ९४)

(८) सारीं खेळु ॥ सारीही खेळतां एकही फळें न जीकतीचि : संतोखले : मग सारंगपंडितीं म्हणीतलें : “हा धरुचरु वेगु आणिकां नाहीं जी :” ॥ (ना. ९५)

(९) सारंगपंडितां छवितान्न भोजन ॥ गोसावी ढोरेश्वरूनि बीजें करिताति : साद्रव कव्हणी एक वमिलें होतें : तें देखिलें : सर्वें सारंगपंडीत : गोसावी सारंगपंडितांची वास पाहिली : इतुकेनि तयां

४०१ सप्तमात्रीं क्रीतवेदिका : देवपुजिका वनिता प्रतारणें

सर्वज्ञें म्हणीतलें^१ : “एथ सातां मात्वांचा^२ ओटा करा :” “जी जी आम्हीं करूं नेणों :” तवं सप्तमात्रीचीया गुरुवीणी^३ म्हणीतलें : “जी जी : मीं करीन :” मग तीया इटा आणिलीया : पळ्हो^४ केला : मग तीया सातां मात्वांचा^२ वोटा केला^५ : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “नाएका : यांसि जेउं घाला :” “जाए वो : थाळा घेउनि ए :” मग ते थाळा घेउनि आली : मग तीसि अंन घातलें : गोसावीं काइसेया कारणें ओटा घालवीलातें नेणिजे : “मीयां काइ यांकारणें ओटा केला ?” म्हणौनि रुठों^६ लागलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “नाएका : यातें बाहीरि घाला :” मग तीयें आउसीं दारवठेयाबाहीरि घातलीं : ॥

४०२ तीकवनाएकाउपहारीं आउ स्वइछा भोजन

तीकवनाएकें गोसावीयांतें उपाहारालागि वीनवीलें : गोसावीं वीनवणि स्वीकरिली : गोसावीयांलागि उपाहार सप्तमात्रांसि आणिला : गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : मग आउसीं म्हणीतलें^१ : “ए रे वा नाथो : आतां आपुलीया स्वइछा जेउं : बाइसें^२ एती : मां ऐसी^३ काइ जेउं लाहुनि ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें^४ : “नाएका : तरि काइ तुम्हीं बाइसांतें जातांचि पाहीलें ?” मग आवघें अंन जेविलीं : गोसावीयांचीए व्याळीएलागौनि काहीं अंन न खतीचि : मग गोसावीयांतें व्याळीयेलागौनि न म्हणति :

स्थीति जाली : आणि तेहीं तें आवघेंचि खादलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हें काइ गा पाडेया : तुम्हीं लोकीचे श्रेष्ठ आणि संभावनीक : आणि ऐसें करितां ?” ऐसें म्हणीतलें : आणि स्थीति पातळ जाली : ॥ (ना. १०१)

(१०) मोकानंद चरित्रानुबाहु ॥ गोसावीयांसि सारंगपंडितो उपाहारालागि विनविलें : गोसावी वीनवणी स्वीकरिली : मग मोकानंदाहातीं ताट पाठवीलें : एतां ताट कानवडें जालें : तो वडा पडिला : तो मोडला : मागौता पुसौनि साधिला : मग ताट बाइसां हातीं दीधलें : बाइसीं पाहिलें तवं वडा मोडला देखिला : “काइ पां : बाबाकारणें तवं मोडला वडा न पाठवीति :” मग गोसावीयांतें पुसिलें : “हो बाबा : वडा कां मोडला ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : हें मोकानंदचरीत :” “बाबा : मोकानंदचरीत म्हणिजे काइ ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “यांसि आणितां वडा पडिला : तो मोडला : तो एहीं साधिला :” मग गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : ॥ (ना. १६८)

४०१. १ यमु. ° “साता भुमीचा एथ वोटा कीजैल : तेव्हळि हें एथ बैसैल. २ हीबी. थरांचा ३ अपं. गुरवीं. यमु. पुजारीया. ४ यमुगोने. पल्हो. हीबी. चीखलु. ५ यमु. °मग बैसतां सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : ऐसी सरा :” रुठली : तवं तीकवनाएकाचा उपाहार आला : तेयातें बाहीरि घालवीलें : रागसैलीं : मग गोसावीयांसि पुजा जाली : आरोगण : गुळुळा : वीडा : मग गोसावी तीसि फुलांची सरी दीधली : अन देववीलें : ॥ ६ नेपं. रडों. हीबी. रूसली.

४०२. १ अ. °हें आतां जाओ ना राहो : आता आपुलीया— २ एवा. बाइसें असति तरि का आम्हीं जेवुं लाहातों. ३ यमुगोनेहीबी. *४ यमु. ° “तरि काइ नाएका : बाइसातें जातांचि सीरा

गोसावींचि म्हणीतलें : “नाएका : एथ व्याळी काइ ?” “जी जी : स्वामी जगंनाथा : अन आवघें पाळलें :” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “नाएका” : तुम्ही जैसं केलें तैसं काइ बाइसां होववतें ?” मग गोसावीं तैसाचि पट्टु स्वीकरिला : ॥

४०३ आचरे तयाचा धर्म*

[गोसावीयांसि सप्तमात्रीं अवस्थान : तै नाथोवाएं आउसातें कव्हणा एका व्यापारालागि बोलावीलें : मां तीएं तमलीं : आणि म्हणीतलें : “मार्तेचि व्यापारालागि बोलाविताति : चक्रस्वामीचां ठाई आणीकें दासरूवें नसतीं ? जाए : हा न ए : भागला असे :” यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “नायका : रजस्तमें निरसौनि सत्वस्थितां धर्मी अधिकारू : राजसां तामसां धर्मी अधिकारू नाहीं : म्हणौनि तुम्हीं सत्वस्थितां होउनि धर्मु आचरावा :” यावरि आउसीं म्हणीतलें : “तरि हे अवघे कां नाचरती ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ऐसं न म्हणजे कीं नायका : आचरे तयाचा धर्मु : तुम्हीं तवं आचरा : एराचें तुम्हां काइ वाटलें असे ?” “हो कां जी : तरि आचरैन आणि काइ :” ॥]

४०४ माइतेया हरी उपाहारीं भटांबाइसां भेटि

माहादाइसें वाराणसीहुनि परमेश्वरपुरासि आलीं : वाइसें परमेश्वरपुरीं होतीं : तेथ वाइसांसीं भेटि जाली : वाइसांसि समाधान नसेचि : माहादाइसीं^१ श्रीप्रभूचां ठाई उपहार केला : अनं^२ जेउं बैसलीं : तवं तुप नाहीं : माहादाइसीं म्हणीतलें^३ : “वाइ : तांववटीभरि तुप उसीनें देया कां :” बाइसीं म्हणातलें^४ ? “हें काइ रुपै : उसीनें तें मासउपवासिनीसि कीं : वावाचें तें माझें : तुजें नव्हे ?” मग बाइसीं तुप दीधलें : ऐसा श्रीप्रभूचां ठाई उपाहार करुनि मग समस्तें नीगालीं^५ : गोसावीयांचेनि संनिधानेवीण^६ वाइसांचें देह तुटलें : तेणें चालवे ना : मग भटीं^७ खाटदांडी केली^८ : एकीकडे भट : एकीकडे^९ माहादाइसीं घेतली : पैठणासि भोगावतीएसि आलीं : आंग घामेलें होतें : वावासि खेव देतां अवघड : भोगावतीएसि आंधोळि करावेया राहीलीं : वाइसीं म्हणीतलें : “नागदेया : जाए पां : वावा कोणें ठाई राज्य करीत असति तें पाहा :” माइतेया हरीन गोसावीयातें उपहारालागि वीनवीलें होतें : गोसावीं तेथ बीजें केलें^{१०} : गोसावीं वेळा दोनि पुसिलें : “वाइसें आझुइं कां नैएति ?” बाइसीं भोगावतीए आंधोळि केली : मग भटोवासातें तेथ

होतीति म्हणा :” ५. एवा. “तुम्हां जैसं होववलें तैसं काइ बाइसां होववतें (ने. होववैल :).”

४०३. * (प्रव. आ. ५१-५२).

४०४. १ (यहीबी). २ गोने. आपण. ही. वाढूं बैसली तवं-. ३ (हीबी). ४ (यमु.). ५ (यमुहीबी). ६ यमु. °भट महदाइसें दांडी चालवीती : ७ ने. °महदाइसें : खाटदांडी घेतली : ८ यमु. °हरि माइतेनि गोसावीयांसि बरवी पुजा केली : पुजेउपरि आइकीलें : जें बाइसें आलीं

भेटि जाली : दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ काइ गा : तुम्हींचि : आलेति ? ” “ ना जी : बाइसें आणि माहादाइसें : उमाइसें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जा : एथचि बोलावा : ” मग भट गेले : गोसावीयांसि पुजा होत होती : ते राहावीली : बाइसांतें बोलाउनि आणिलें : बाइसीं गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ परमेश्वरपुरिचीयें कापडीयें तीयें एथ राहातु : वाराणसीचीयें कापडीयें तीयें वन्हारदेवासि जातु : ” बाइसीं एउनि पुजा केली : गोसावीयांसि भाळप्रदेसीं पत्रवेली रेखिली : पुजाअवस्वरु जाला : धुपार्ति : मंगळार्ति : जाली : मग गोसावीयांसि ताट केलें : भक्तजनांसि ठाए केले : गोसावीं ताटावरि बीजें केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ परमेश्वरपुरिचीं कापडीयें तीयें भीतरि एतु : ” माहादाइसें आपुलां ठाईं खोंचलीं : गोसावी आरोगण करीत असति : बाइसां प्रसादु देति : पत्रसाक वाढीति : “ बाइ : पाहा पां : हें तुम्हां केंचें ? ” गोसावीयांसि आरोगण जाली : वीडा जाला : तवें हरीनाएकें म्हणीतलें^{१०} : “ जी जी : मज पत्रवेलि रेखों देयावी : मग गोसावीं बीजें करावें : ” सर्वज्ञें बाइसांतें म्हणीतलें^{१०} : “ बाइ : तुम्हीं रवळमढा जा : तेथ हें एत असे^{११} : ” माहादाइसांतें म्हणीतलें : “ बाइ : तुम्हीं पीपळमढा जा : ” मग बाइसें गेलीं : वाटे माहादाइसांतें म्हणीतलें^{१०} : “ रुपै : बाबा मसीं एणे वेळे उदास : मातें मढासि पाठवीलें : ” “ बाइ : तुमसीं कैसें उदास ? उदास ते आमसींचि कीं : जें एतखेवीं^{१२} गोसावीं म्हणीतलें परमेश्वरपुरिचीं कापडीयें तीयें भीतरि यतु कां^{१३} : ” ॥

४०५ रवळमढीं सारंगपंडितां प्रस्नं बाइसां उदासपरीहार

गोसावीं रवळमढासि बीजें केलें : रवळमढाचीया सोंडीया उंचा होतीया : गोसावीं बाइसांसि हातु देउनि उचलीलें : गोसावीं सारंगपंडितांतें म्हणीतलें : “ पांडेया : जाणा पां गा : बाइसें ऐसीं कां रोडेली ? ” “ जी जी^३ : पंथु नव्हे : वाटे मार्गी झडुवारा : उरुण : वेळेचें^३ अंनउदक नाहीं : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसें नव्हे कीं गा : बाइसें^५ एथिचेनि सन्निधानेवीण रोडेलीं : ” इतुलेनि बाइसांसि सुख जालें : यावरि बाइसांचें उदास परीहरलें : बाइसें वस्त्र जुनें गोसावीयांचिये ठाउनि नेसौनि गेलीं होतीं : तोंचि वस्त्र मैळलें : फाटलें देखौनि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : तुम्हीं सांते जाल : तरि बाइसां-लागौनि नीकें ऐसें वस्त्र घेयावें : ” म्हणौनि उच वस्त्र घेविलें : तिहीं उच वस्त्र घेतलें^४ : ॥

(य. म्हणौनि हरीखु स्वीकरीला : उतकंठा स्वीकरीली :) १ गोनेपं. रुचे. यमु. रुचल. १० (मु.). ११ ने. हरिनाएकासि पत्रवेलि रेखावेयाचा मनोधर्म होता : तो राहिला होता : आणि बाइसां असतां करूं नये : तो बाइसींचि करावा : म्हणौनि पाठविली : १२ (ही.). १३ (ही.) °वाराणसीचीं नैयेतु : ” ४०५. १ अने. रोडिकी. एवा. कोमाइली. २ यमु. °वाटे चालतां भागश्रमु : तेणें : ” ३ हीबी. वेळेवारीचें. ४ अ. इयें. ने. तीयें. गो. तें. ५ (अज्ञात. ना. ६ मु. बाइसां वस्त्र घेववणें.).

४०६ वन्हारदेवीं भटां प्रणें माहादाइसां उदास्यपरीहार^१

मग एकु दीं गोसावीं सप्तमात्रां वीहरणा बीजें केलें : वीहरणाचां आंतीं महदाइसीं वीनवीलें :
 “ जी जी : मज गोसावी कवणे ठाईं अवसरू देती ? ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : तुम्हीं
 वाराहदेवा जा : हें मागिलाकडौनि एइल : ” मग महदाइसैं उमाइसैं वाराहदेवा गेलीं तेथ
 सडासामार्जन केलें : रंगमाळीका भरलीया : मग गोसावीयांची वाट पाहात बैसली : ॥

तवं गोसावी सप्तमात्राहुनि नीगाले : मागीं एता ब्रम्हचारीदेवाचीए गुंफे बीजे केलें :
 नावेक तेथ तेया अवसरू दीधला : तेथ गोसावीयांसि नावेक काळु लागला : इतुलेनि
 महदाइसैं : उमाइसैं दुख करूं लागली^२ : ॥

गोसावी वन्हारदेवाचेया देवाइला बीजें करिताति : तवं महदाइसैं : उमाइसैं
 पूढांचि आलीं होतीं : वन्हारदेवीं दुख करिताति : तवं गोसावीं बीजें केलें :
 लवकरि महदाइसैं उठिलीं : लवकरि जाडिचें आसन केलें : गोसावी आसनीं उपविष्ट
 जाले : मग श्रीचरणां लागलीं : वाराणसीहुनि कुपीया उदकें भरुनि आणिलीया
 होतीया : त्यां कुपीयांचीं तोंडें खालाटीलीं होतीं : तें फेडिलीं : मग गोसावीयांचे श्रीचरण
 क्षाळण केले : वाळू बूडि उरली ते काढिली : ते गोसावीयांचां श्रीमुगुटीं वोळगवीली :
 उदकें भरत : तवं बाइसीं घागरा वांधला : “ काइ वो जालें यां रांडासि ? बाबाचां
 श्रीमुगुटीं भरैले उदकाची वाळू वोळगवीली : ” “ जी जी : आवघा लोकू मध्यें वाटे
 कूपीया फोडीलीया : गंगेसि प्रागीं : वाराणसी : तेथौनि कव्हणी ठाईं प्रोढीलीया
 नाहीं : ” ऐसी थोरी सांधीतली : मग गोसावीं भटाची वास पाहीली : सर्वज्ञें
 म्हणीतलें : “ बाइ : तीर्थ पाळलें ? ” तवं उमाइसीं म्हणीतलें : “ जी जी : एथौनि
 नीघालों : रामटेंकवरि रामू बोळवीतु आला : मग गेलों : प्रागाजवळि : मध्यें वाटे
 रूपैसि बाहीरती लागली : लोकू आवघा नीगौनि गेला : रूपैसि काळी बाहीरती
 प्रतली : मीयां म्हणितलें : ‘ तुज काळी बाहीरती प्रतली : लोकू निगौनि गेला : तुज
 मज एकी गोणीएचें संबळ : मीयां काइ करावें ? ’ म्हणौनि दुख करूं लागलीएं :
 तवं रूपैया म्हणीतलें : ‘ तुं उमै : दुख कां करितासि ? ’ तेव्हळि गोसावीयांतें स्मरीलें :
 ‘ आमचेयां गोसावीयांचें काइ बोळणें असत्य होतें ? ते ब्रह्मवाचा : ’ मातें म्हणीतलें :
 ‘ बाइ : वाराणसीहुनि या : मां तुम्हां एथौनि संन्यासू दीजैल : ’ ऐसा पूढारू गोसावीं
 दीधला : तुं दुख नको करूं : ’ ऐसें मातें संबोखिलें : जी जी : मग बाहीरती राहिली :
 मग वाराणसी गेलों : आंधोळी केलीया : ” आवघें क्रीया अनुसंदान सांधितलें :
 उमाइसीं म्हणीतलें : “ जी जी : रूपैया मनकर्णिका देखिली : तैसेंचि आपणेयांतें उभेयां

४०६. १ अय. प्रतीत या लीळेची केवळ आदि आहे. प्रस्तुत लीळा येथे गो. प्रतीतून घेतली आहे.

२ (मु.).

घातलें : उदकासारीखें उदक : पाखाणासारीखे पाखाण : गांवासारीखें गांव : झाडासारीखीं झाडे : माणुसासारीखीं माणुसें : घाए मोकलुनि रडों लागलीं : मग मीयां म्हणीतलें : ' हें काइ रुपै : उठीसि ना ? लोके माध्यानस्नानें केलीं : ' तेव्हळि उठीली : आंघोळी केली^३ : कीं जी : दादोसां तीळांजूळि दीधली : ऐसेयां तीर्था : व्रता वरिपडी केलीएं : हें इतुकें दादोसीं केलें : तीर्थासारिखीं तीर्थें : उदकासारिखीं उदकें : देउळांसारिखीं देउळें : हें इतुकें दादोएं केलें : तीर्था : क्षेत्रा : व्रता : वरिपडीएं केलीएं : म्हणौनि आधीं दादोसां तीळांजूळि दीधली : मग आवघेयां तीळांजूळि दीधली : " मां दादोसां कां तीळांजूळि दीधली ? " " हो वो : हो वो : वीसरलीएं : हे दादोसि दुसरी तीळांजूळि : म्हणौनि दीधली : हें इतुकें दादोनि केलें : जी जी : म्हणौनि दुसरी तीळांजूळि दीधली : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " वानरेया : म्हांतारी आतां आन होउनि आली असे गा : " " हो जी : द्वारके गेलीं : वाराणसी गेलीं : आतां मल्लिकार्जुना जाती : " " तैसें ना गा : माहात्मया तीळांजूळि दीधली : आतां म्हांतारीएचें कांहीं उरलें असे ? म्हांतारीएसि वीस्वेस्वरें ब्रम्हवीद्या उपदेसू केला : " ऐसें गोसावीं महदाइसांतें पूरस्करिलें : उदास्य परिहरलें : " वाइ : तुमतें वर्जिलें कीं ? तुम्हींचि गेलींति तरि एथौनि काइ कीजैल ? एथिचें सन्यधान : दास्य तें मोचक : तीर्थें : क्षेत्रें : व्रतें : दानें : एं अमोचकें कीं : एथ तुम्हीं न वचावें कीं : " " हो कां जी : " मग श्रीचरणां लागलीया : महदाइसांची तीर्थाक्षेत्राव्रतादानादादोसावरुनि नीपौनि बूधि काढिली : मग महदाइसांसहीत गोसावीं ढोरेस्वरा बीजें केलें : आसन जालें : श्रीचरण प्रक्षाळिले : दुपाहारीचा साष्टांग पूजाअवस्वरू केला : ताट केलें : महदाइसां ठाओ केला : उमाइसांसि केला : गोसावीयांसि आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : महदाइसां उमाइसां पांती प्रसादु जाला : ॥

४०७ भटां^१ अरीसें प्रश्नु करणें

भटोवासासि अरीसेयांचा उपद्रो^२ : मग भटोवासीं गोसावीयांतें वीनवीलें : " जी जी : मातें^३ अरीसे थोर उपद्रो करीताति^४ : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " परमेश्वरपुरुनि या : मग तुमचे अरीसे धाडीजती : " मग भटोवास परमेश्वरपुरासि गेले : तेथौनि आले : आणि अरीसे आपैसेयाचि गेले : मग गोसावीयांपुढां सांघीतलें : " जी जी : सांपें अरीसे मातें न वधीति : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " तुमतें माहारोग न वधीति कीं गा^५ : अनुसरलेयासि

३ (पं.).

४०७. १ हीबीगो. भटां. ने. भटोवासीं. २ यमु. एकु दी गोसावीं वाइसातें परमेश्वरपुरा पाठवीलें सरिसे भटोवासातें पाठवीलें : (य. गोसावी बोळवीत आले) नीगतां (य. खडकुलीएं) भटां वीनवीलें : ३ यमु. मज दुनमियाचा उपद्रो असे. ४ हीबी. 'ऐसे हीवरळीएसि वीनवीलें : ५ हीबी. हें चरी

कर्मसवा भोगु नाही : दैवसवा भोगु : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ पाणिचोरेयाचें एक द्वार धरिजे तव आणिक वाहे : तें धरिजे तव आणिक वाहे : तेहीं धरिजे तव आणिक वाहे : आवधी धरिजति तव वरिल वाहे : मुदल द्वार धरिलेयां आवधी धरिलीं होती : ” ॥

४०८ उग्रादैत्यां सारंगपंडितां निरए नीरुपण

गोसावीयांसि गणपति मढीं अवस्थान : गोसावीयांसि उदेयांचा पुजाअवस्वरु जालेया-
नंतरें गोसावीं उग्रादैत्याचेया^१ देउळा बीजें केलें : उग्रादैत्याचां^२ चौकीं आसन जालें :
जवळि सारंगपंडित बैसले असति : ते देउळीं नीरयांची जाति लीहीली होती : ते
दृष्टी अवळोकुनि मग^३ सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ पांडेया^४ : जीवासि हा ठाओवेन्हीं पावणें
आति गा : जें जीउ निरए पावे : आणि^५ नीत्यनरकही पावे : ” सारंगपंडीत आपुलां
जीवीं म्हणों लागले : “ हें काइ पां ? नर्क आणि नीत्य काइसेनी^६ ? जी जी : ते कोणी
क्रीएस्तव होति ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ वीस्वहननातव नीत्यनरक : ” “ जी जी : एकां
जीवां वीस्वहनन कैसेनि ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ एका हननातव विस्वहनन घडे : ”
“ जी जी : तें कैसें ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ तें वीश्रान्तचैतन्य गा : विश्रान्तचैतन्य जेथ
असे तेथ हनन घडलेयां विश्वहनन होए^७ : ” मग ते आपुलां सास्त्रीं पाहों लागले : तव
काहीं उमटे ना : मग म्हणीतलें : “ जी जी : वीश्रान्तचैतन्य तें कैसें ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें :
“ तें हें : ” म्हणौनि जानु थापटिली : इतुलेनि ते उगेचि राहीले : सर्वज्ञं म्हणीतलें :
“ पांडेया : तेया हननापरौतें हनन नाही : तेया भजनापरौतें भजन नाही : तेया भजनीं
सदरूपता नाही : तेया भजनीं असदरूपता नाही : ” “ हो कां जी^८ : ” ॥

४०९ तथा हरळत्व नीरुपण

गोसावीयांसि गणपति मढीं अवस्थान : गोसावीयांसि उदेयांचा पुजाअवस्वरु
जालेयानंतरें गोसावीं उग्रादैत्याचेया^१ देउळा वीहरणां बीजें केलें : तेथ आसन असे :
जवळे सारंगपंडित बैसले असति : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ पांडेया^२ : हा जनु आवघा काळा-
चीए दाढे पडीला असे गा : ” “ जी जी^३ : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ तैसे नव्हे कीं : आपण
हरळस्थानी^४ होआवें : ” “ तें कैसें जी ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ एकाधा एकु तुपभातु जेवीतु

पूर्वार्धेचें. ६ (प्रव. आ. १९१). पं. प्रतीतील लीळेतच हे वाक्य या ठिकाणी आहे.
७ (दृषा. ७० पाणिचोरेयाचा दृष्टांत “ हा दृष्टांत गोसावीं भटाप्रति पैठणीं आरूसयाउपरि
नीरोपीला ”—दृश्य).

४०८. १ गोमुपं. उग्रादीत्या°. २ (पं.). ३ मु. (शोध. “ पांडेया : नीत्यनरक जीवांसि पावणें
आति गा :). ४ (प्रव. विमा. १२२-१२४). ५ गोनेयमु. कैसे.

४०९. १ गोमु. उग्रादीत्या°. २ यमु. °हें आवघे विश्व....पडिलें असे गा : ” ३ यमु.
(गोपाळबावासना : “ काइ जी : एकलेचि विश्व पडिलें असे ?). ४ यमु. हरळां.

असे : घांसु घे : चावी : तवं दाढे हरळु आडळे : मग हातीं धरुनि बाहीरि टाकी :
नां चावी तरि दाढ पाडी : ” परि^५ ते उगेचि राहीले : ॥

४१० नागनाथीं उपाधीयांचीया उत्ततीया स्वीकार

गोसावीयांसि नागनाथीं अवस्थान असे : उपाध्ये कांहीं द्रव्य जोडुनि घेउनि आले : गोसावीयांसि दरीसन जालें : गोसावीयांसि एकु दीसीं उदेयांचा पुजाअवस्वरु जालेया-
नंतरें गोसावीयांतें उपहारालागि वीनवीलें : गोसावीयांचां ठाईं एकु उपहार केला : एरी दीसीं गोसावीयांसि उदेयांचा पुजाअवस्वरु जालेयानंतरें गोसावीयांतें पुसौनि गांवां नीगाले : पैल ठाओवरि गेले : मग आठवलें : “ हे दोनि दाम उरले : गोसावीयांचेया उपहाराआंतुल^१ हा गांवां काइसेया नेओं ? याचीया गोसावीयांलागि उत्ततीया घेओं : ” मग हाटा गेले : मग तयाचीया उत्ततीया घेतलीया : मग गोसावीयांचेया दरीसनां आले : गोसावीं देखिले आणि पुसिलें : “ बटिका : कां गा मागुते आलेति ? काइ कांहीं वीसरलेति ? ” “ ना जी : ” मग स्त्रीचरणां लागले : मग गोसावीयांसि उत्ततीया दरीसनां केलीया : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बटिका : उत्ततीया काइसेया ? ” “ जी जी : मजपासी दोनि दाम उरले होते : तें मज पै-हां आठवलें : हे गांवां काइसेया नेओं : यांचीया गोसावीयांलागि उत्ततीया घेओं : ” मग गोसावीं स्त्रीकरीं उत्ततीया घेतलीया : मग कानापासि वाजविलीं^२ तवं वाजे ना : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ उत्ततीया चोहरीया^३ : बरवीया घेओं जाणां : ” गोसावीं प्रसादु केला : “ बाइ : घेया : एथीचेया उपेगा नेया : ” मग बाइसीं ठेवीलीया : मग उपाधीं पुसिलें : “ जी जी : मीं गांवां जाइन : ” गोसावीयांसि आरोगणेचें मान जालें असे : तवं बाइसीं म्हणीतलें : “ बटिका : राहे : बावाचीए पांती जेवि : मग जाए : ” मग उपाधीं गोसावीयांचेया स्त्रीमुखाची वास पाहीली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बटिका : बाइसें म्हणताति तें करा : ” “ हो कां जी : ” मग बाइसीं गोसावीयांसि पुजाअवस्वरु केला : गोसावीयांसि आरोगण जाली : तयांसि पांती जेवण जालें : गोसावीयांसि गुळळा जाला : वीडा जाला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एवढेया वेळां निगालेयां पावाल ? ” “ हो जी : आम्हीं वीळचांचीया दों घडीयां निगालेयां पावौनि : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पावाल कीरु : तुम्ही धीरु वीरु कीं गा : ” ॥

४११ स्त्रीरुदनीं उदरवेथा कथन

गोसावीयांसि नागनाथीं अवस्थान : वीळचां वेळीं एक बाइको^१ नागनाथाचेया देउळा आली : ते कुचीता^२ वासना आली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : यांसि भीतरि

५ मु. परि तया कांहीं उमटेचि ना.

४१०. १ °एवा : सरु दामु उरला. २ (गोयमु.). ३ °एवा. चोखरीया :

४११. १ गोनेहीबी. बाइल. २ हीबी. कुडीया.

रीगों नेदा : ” मग बाइसैं तीसि भीतरि रीगों नेदीतीचि : मग तीयें रात्रीं बाहीरि रडों लागलीं : मग बाइसीं पुसिलें : “ बाबा : हे बाइल कां रडतीये ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : यांचें पोट दुखत असे : ” मग गोसावीं बाहीरि बीजें न करितीचि : ॥

४१२ भक्ता निंबु पींपळु दाखवणें

गोसावीयांसि उदेयांचा पुजाअवस्वरु जालेयानंतरें गोसावीं वीहरणासि बीजें केलें^१ : मग पींपळेस्वराउतरे गंगेचीए थडीए पींपळु : तेयाखालि गोसावी उभे राहीले : जवळे आवघे भक्तजन असति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां गा : हा पींपळु कीं निंबु ? ” “ जी जी : हा पींपळु : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां गा : हा पींपळु ? ” “ ना जी : हा निंबु : ” “ हां गा : हा निंबु ? ” “ ना जी : हा पींपळु : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां गा : तरि एथ अनृत्य कां बोलता^२ ? पींपळु तो पींपळु : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तर्कु अप्रतिष्ठु : तर्कें अर्थ वितर्कें : परि यथार्थु न मंगे^३ : ” मग गोसावीं ढोरेस्वरा बीजें केलें : ॥

४१३ सारंगपंडितां तांबोळ गर्वहरण

गोसावीयांसि सप्तमात्रां अवस्थान : सारंगपंडीत गोसावीयांलागौनि बरवीं पानें पोफळें घेउनि आले : गोसावीयांसि वीडयापाठीं वीडा देओं लागले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पांडेया : तुम्हीं यातें^१ तांबोळ पुरवाल गा ? ” “ जी जी : काइ पुरवावें असे ? ” “ जा : आणा : ” मग हाटा गेले : एकी आसुचीं पानें पोफळें घेउनि आले : मग गोसावीयांसि वीडिया^२ देओं लागले : मग गोसावी सेवटीली वीडियें तांबोळ प्रतेजीति : ऐसीं तेयाचीं पानें सरलीं^३ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कां गा पांडेया : देया ना ? ” “ जी जी : पानें सरलीं : ” ॥

४१४ तथा तांबोळा आंकुरु निगणें

एकु दीसीं गोसावीयांसि आस्वीनदेवाचीए देउळीएसि आसन असे^१ : सारंगपंडीतीं गोसावीयांतें पुसिलें : “ जी जी : चौरंगीची वीड्या कवणी ठाई आति ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पाहीजे : पुसिजे : चर्चिजे^२ : ” मग गोसावीं श्रीमुखिचें तांबोळ उंबरवटावरि^३ घातलें :

४१२. १ मुगोने. °मग वीहरण सारुनि मढासि बीजें करिताति : मग पींपळेस्वरा उतरे—

२ °एवा. ॥ तरि कां गा अन्योन्य बोलता. ३ (प्रव. वि. १६७).

४१३. १ गोनेमु. एथ. २ गो. वीडा. ने. वीडे. ३ (गोनेहीबी.).

४१४. १ यमु. एकु दीं सप्तमात्रांचां चौकीं गोसावीयांसि आसन असे : सारंगपंडीताचीया घरा दोघ पाहुणे आले : ते पांडेयासरीसे दर्सना आले : दंडवतें घातलीं : श्रीचरणांपासि बैसले : मग ते मागीलां पुरुषांचीया सामर्थ्याचीया गोष्टी करूं लागले : आतां कोण्ही तैसे नसति :—

२ यमु. (शोध : °मग जेथ आति तेथ आति :) ३ यमु. (रामेश्वरबास : लींगाचीए पींडीएवरि.).

उदेयां सारंगपंडित गोसावीयांचेया दरीसना आले : माघौतें गोसावीयांसि तेथचि आसन असे : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पांडेया : तें तांबोळ पाहा पां : ” सारंगपंडितां पाहीलें : तवं आवघेया तांबोळा आंकुर निगाले असति^१ : मग सारंगपंडितां विस्मो जाला : “ जी जी : आवघेया तांबोळा आंकुर निगाले असति जी : गोसावीयांचां ठाईं सकळ वीद्या असति : ” ॥

४१५ उमाइ कोळीग्रही भेडवणें

गोसावीयांचें सेवादास्य महदाइसें करीति : तें उमाइसें देखति : मग एकु दीं उमाइसीं^१ म्हणीतलें : “ रूपै : तुं कां जैसी गोसावीयांची जालीसि तैसीचि मींहीं आतां होइन : मग गोसावीयांतें नसंडीत असैन : ” तें गोसावीं आइकीलें : “ बाइ : मासउपवासीयें काइ म्हणताति ? ” “ जी जी : ऐसें म्हणतीये : ‘ रूपै : तुं कां जैसी गोसावीयांची जालीसि तैसीचि मींहीं होइन : मग गोसावीयांतें नसंडीत असैन : ’ ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : एथिची होआल तरि एथौनि म्हणिजैल तें करावें लागेल : ” “ जी जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथौनि ऐसें म्हणिजैल^२ : ‘ तुम्हीं कोळीयाची घरवात करावी : तयाचीं सात लेकरवें वीयावीं : अभक्ष भक्षवें : अपेय पीयावें : ’ ” “ ना जी : हें मज न व्हावें जी^३ : ” आणि उगींचि राहीलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पोरा जीवा एथौनि म्हणितलें तें न होअवें : मग मरणा शरण जाए^३ : ” ॥

४१६ अन्यनमस्कारें भीतें माहदाइसें देवांचीए भेटि धाडणें

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : जा माहात्मा तुमची वाट पाहारु असे : भेटों^१ जा^२ : ” माहादाइसीं म्हणीतलें : “ आतां काइ जाइन जी ? आतां आम्हांसि तयासि भेटवे ना आणि तयांसि नमस्कार करवे ना : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आतां तुम्हां नमस्कार करुं नैए : आणि तुमचा नमस्कार तयां घेउं नैए : परि एथिचा संबंधीया : म्हणौनि करावा^३ : ” ॥

४ हीबी. °नागवेलीचा देतू : खैराचें झाड : पोफळीचें झाड : चुनयाचा खडा : ऐसें वेगळाले देखिले : मग—.

४१५. १ यमु. °गोसावीयातें म्हणीतलें : “ जी जी : रूपै गोसावीयांची जाली तैसीचि . . . . असैन : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मासोपवासीये हो : देवाचेयां होणें अवघड असे : म्हणितलें करावें लागेल : ” २ एवा. म्हणीजताए. यमु. °सात लेकरवें होतीं तवं कोळीयाचीए घरवातें असावें : ” ३ (पं. प्रव. आ. २२२).

४१६. १ सु. भेटी. गो. भेटा. २ (ने.). ३ °परशरामबास : “ आतां तुमचा तयांसि नमस्कार घेउं नैए : परि प्राणियां जळेल : म्हणौनि वंदन मात्र करा (एवा. कीजे) ”.

४१७ महदाइसां उमाइसां भेटो

गोसावीं सप्तमात्रौनि बीजे केलें : माहादाइसैं : आणि उमाइसैं दादोसांतें भेटावेया चौदोत्रांचेया^१ जळगांवां^२ आधिलां दीं गेलीं : दादोसातें भेटलीं : च्याऱ्ही पाहारु भांडतां गेले^३ : उदेयांचि निगालीं : दादोस राहाउं रीगाले : “रुपाबाइ : राहा : तुम्हीं भागलीं आलींति : तरि एथ पायां पाएवणी मीळैल : ” “ना दादो : मज कार्य असे : मीं जाइन : ” तैसींचि उदेयांसींचि प्रतीस्थानासि आलीं : बीजनें पाहातपाहात गेलीं : गंगेचीया थडीया एताति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वानरेया : सागळ भरा जा : ” भटीं सागळ घेतली : तवें सागळे उदक असे : “काइ पां : सागळे तरि उदक असे : तरि कांहीं गोसावीयांसि हेतु असे : ” भट गंगे गेले : तवें महदाइसैं^४ थडीएथडीए एताति : तवें महदाइसातें देखीलें^५ : भटीं म्हणीतलें : “रुपै रुपै : या : तुमतें गोसावीं बोलाउं पाठवीलें असे : ” माहादाइसैं आलीं : गोसावीयांजवळि आलीं : आणि गोसावीं भाळप्रदेसावरि स्त्रीकर ठेवीला : “हें काइ बाइ : दीस कैसे लाविले^६ ? ” “जी जी : ” गोसावी बैसलेयांचि क्षेमाळींगन दीधलें : माहादाइसैं स्त्रीचरणां लागलीं : गोसावीयांजवळि बैसलीं : मग दादोसांची भेटि आवघी गोसावीयांपुढां सांघीतली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : तें अनिष्ट कीं : अनिष्टसेवेतव पुरुष घर्मापासौनि जाए^७ : ” ॥

४१८ तथा संन्यास निरूपण*

[मग महदाइसीं म्हणीतलें : “जी जी : सर्वज्ञें म्हणीतलें होतें : जें ‘तेथौनि या : मग संन्यासु दीजैल : ’ तरि मज संन्यासु दीजो जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : उराइतुकेया पाणियांतु रीगौनि उर्ध्वाहो होउनि मग फोकरिजे : ‘संन्यस्तोऽहम् : संन्यस्तोऽहम् : ’ परि रागादिक न त्यजे : बाइ : तो काए संन्यासु ? तो संन्यासु नव्हे बाइ : राग : द्वेष : काम : क्रोध : मद : मत्सर : यांचा त्यागु : याचि नावें संन्यासु कीं बाइ : कार्याचा न्यास कीजे : कारणाचा नाही : ” महदाइसीं म्हणीतलें : “कारणाचा कां नाही जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ये दसे कार्यसंन्यासु आति : कारणसंन्यासु नाही : ” “हो कां जी : तरि मज वेष देयावा जी : ” मग गोसावीं महदाइसासि महात्मेयाचा वेषु दीधला : मग श्रीचरणां लागलीं : ॥]

४१७. १ गोने. चौधोत्राचेया. २ मुगो. जवळगांवा. ३ यमु. येरी दीसीं महदाइसीं पुसीलें : “दादो : मी गावां जाइन : ” “हें काइ रूपै : कालीचि आलीति : आजि गावां कैसी जाल ? भेटि नाहीं : गोष्टि नाहीं : ” “ना दादो : मीं जाइन : ” नऱ्हातीचि : उमाइसैं म्हणति : “रूपै : आजिचा दीस (य. देओ) राहे : ” महदाइसीं म्हणीतलें : “तरि तूं राहे : ” महदाइसैं नीगाली : उमाइसैं नावेक राहिली : महदाइसैं प्रतीस्थाना आली— ४ (गोने.). ५ (हो.). यमु. भेटि जाली : महदाइसीं पुसीलें : “नागदेया : गोसावी कवणी ठाई असति ? ” “ना चौबारां : चाला : तुमतें गोसावीं— ६ यमु. “हें नीडळावरि हात ठेउनि वाट पाहात असे : ” ७ (पं. प्रव. आ. १६३).

४१८. * (प्रव. आ. ५० व १७७. ने. उत्तरार्ध ४४१ लीळा पाहा.)

४१९ सोमवारीए रामदेवीं पुजा : उपाहार

एकु दीं सोमवारी आली : गोसावीयांसि उदेयांचा पुजाअवस्वर जाला : मग रामदेवीं गोसावीयांसि उपाहारालागि वीनवीलें : गोसावीं वीनवणी स्वीकरिली : मागिलाकडौनि सारंगपंडितीं वीनवीलें : गोसावीं तयांचीही विनती स्वीकरीली : मग रामदेवीं लवलौनि^१ गोसावीयांचि पुरता उपहार निफजवीला : पुजाद्रव्यें आणिलीं : मग रामदेवीं बरवी गोसावीयांसि पुजा केली : मग गोसावीयांसि आरोगण दीधली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : पड्डु जाला : उपड्डु जाला^२ : मग गोसावी आसनीं उपवीष्ट असति : तवं सारंगपंडीत गोसावीयांलागौनि ताट घेउनि आले : पुजाद्रव्यें चंदन : वीडा : घेउनि आलें : तवं गोसावीयांचां स्त्रीकंठीं गळदंडा : श्रीमुखीं तांबोळ : सारंगपंडितीं दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पांडेया : उसीरु कां लावीला ? ” “ जी जी : बाइलीची खीतिखीति^३ काइसेनही सरे ना : ” मग गोसावीयांसि चंदनाचा आडा केला : स्त्रीकंठीं गळदंडा घातला : वीडा जाला : मग तयां पाठवणी दीधली : ॥

४२० साधां स्नानां पाठवणें

गोसावीयांचेया दरीसनां साधें आलीं असति : माएधुवा आलीया असति : तीया गोसावीयांजवळि बैसलीया असति : गोसावीं साधांतें म्हणीतलें : “ साधें हो^१ : लोणार-तीर्थीं एक स्नान करूं जा : ” “ हो कां जी : ” साधीं लोणारतीर्थीं स्नान केलें : मग स्नान करुनि एताति तवं दुर्गाचां आधोपरी^२ एकि रींगणीं फुलली होती : तीयें फुलें घेतली^३ : आलीं : मग गोसावीयांसि साष्टांगीं पुजा केली : स्त्रीचरणां लागलीं^४ : मग गोसावीं श्रीमुगुटावरील फुल स्त्रीकरीं घेतलें : मग अवळोकिलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हो कां : हें काइ साधें हो : देओ स्वर्णीं फुली^५ पुजीजताए मां : ” “ जी जी : ” माएधुवा बैसलीया होतीया : मग लेंकीं गोसावीयांचीए स्त्रीकरिचीं फुलें^६ घेतलीं : “ कें जालीं सोनेयाचीं ? यें तवं रींगणीएचीं : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : होतु कां रींगणीएची : परि भाओ अपुर्व कीं : ” तवं बाइसीं म्हणीतलें : “ काइ ओ जालें रांडेसि ? बाबाचे स्त्रीकरीचीं फुलें बोचुकुनि^७ घेतलीं : बाबाचां स्त्रीकरीं नखें रुपति ना ? ” यावरि तयांचीया माता तयांचे दोख सांधों आदरिले : “ जी जी : ऐसीचि जी हे : मीं वारी तेंचि करी : वाटे

४१९. १ गोनेबी. लवकरुनि. ही. लवलवकरुनि. यमु. लवलवीनि. २ (यमुगोनेही.). ३ य. खीतपीत. मुगो. खीतिपीति. ने. खीटिखीटि.

४२०. १ य. न्हो. यमु. °आजि सोमवारी. २ ने. आढो° पं. आधपरां. ३ यमु. °माझारील पीवळे कळे नीवडीले : ४ यमु. °उरलीं फुलें तीयें श्रीमुगुटीं वाइलीं. ५ एवा. पुष्पीं. ६ यमु. °ऐसीं आमुडुनि. ७ एवा. बोरपीनि.

जातां भलेंतेयातें खडेर्यानि हाणे : उपरवांइ^१ भलेंतेयातें पाहे : ” ऐसे दोख सांघों आदरिले : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ बाइ : प्राणियाचे दोष एथ न सांगिजेति : एन्हवीं एथौनि नेणिजे ऐसैं काहीं असे ? तरि कां म्हणिजे ना करीति ना ? परि एथचीया दर्शनाही न एति : एथीचें दर्शन दुर्लभाचें दुर्लभ कीं : बाइ : हे जीव झाडिले पुसिले वाहति : त्रसले तरि जाति : म्हणौनि यातें त्रसावें नाही : ” “ हो कां जी^२ : ” मग सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ बाइ : तुम्हीं माए कीं : मां माएचां ठाई : आणि एथ : सकळ सामाए कीं : बाइ : स्त्रीये पांच गुरु : माता : पीता : सासु : सासुरा : भ्रतारु : यां पांचांचें म्हणीतलें केलेयां प्रेम^३ गोमटें : ” मग माएधुवां पाठवणी दीधली : ॥

४२१ साधां क्षीरभोजन : टीळातांबोळमाळदान

मग सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ बाइ : साधांसि जेउं वाढा : ” “ हो कां बाबा : एल्हो ए : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ बाइ : एथचि आणा : ” “ हो कां बाबा : ” मग आणिक वाढुं आदरिलें : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ बाइ : पांडेयाचीए घरुनि ताट आलें असे तें आणां^१ : ” मग बाइसीं ताट आणिलें : गोसावीं पालिमांडें आणवीलें : आपुलेनि स्त्रीकरें तांदुळांची खीर घातली : मग दोहीं स्त्रीकरीं लीगाकृत केली : मग सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ साधें हो : तुम्हीं खोबा^२ करु जाणां ? ” “ ना जी : मीं नेणें : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ हें पुर्वी गोवळां-आंतु होतें : हें खोबा^३ करु जाणें : ” मग गोसावीं स्त्रीकरिचेनि आंगुठेनि खोबा^४ केला : मग स्त्रीकरीं डो घेतला : तुप घातलें : मग सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ साधें हो : घांसु घेया : तेवींचि एथची वास पाहा : ” घांसु घेति : आणि तेवींचि गोसावीयांची वास पाहाति : एकाधा वेळु दुचीतीं होति : मग सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ साधें हो : घांसु घेया : तेवींचि एथची वास पाहा : मग हें तुम्हां कैचें ? ” “ हो कां जी : ” मग खीर जेविली : मग सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ साधें हो : वाढु ? ” “ ना जी : धालीयें : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ आंगुळी पावति असे ? ” आंगुळी घालुनि पाहाति : तवं न पवे : “ ना जी : न पवे : ” “ तरि रिगैल : घेया : ” मग गोसावीं दहींभातु वाढिला : तो जेविलीं : मागुतें गोसावीं पुसिलें : “ साधें हो : वाढु ? ” “ ना जी : धालीयें : ” “ आंगुळी पावताए ? ” मग आंगुळी घालुनि पाहाति : “ ना जी : आंगुळी तरि न पवे जी : परि आतां धालीएं जी : ” मग आंचवलीं : मग गोसावीं आपुलेनि स्त्रीकरें फोडी दीधलीया : मग वीडीया दीधलीया सारंगपंडितांचां घरींहुनि चंदन आणिलें होतें : तयाचा आपुलेनि स्त्रीकरें टीळा लाविला : स्त्रीकंठिचा गळदंडा दीधला : गळां घातला : मग सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ साधें हो : उभीया हाटवटीया : हाटचोहटा^५ मीरवीतें मीरवीतें जा : कोणहीं माळ मागैल तरि देओं

८ मुनेहीगो. °वाही. ९ (प्रब. आ. २५९) १० यमु. गोने. परम.

४२१. १ यमु. °मग हें साधांसि जेउ सुइलं. २ य. खुबा. मुनेही. खोबा. ३ अ. हाटे°.

नको : " "हो कां जी : " मग साधें दादोसांचीया बीढारा गेलीं : दादोसीं पुसिलें : "एल्हो : माळ कोणें दीधली ? " "ना गोसावीं दीधली : " देवीं म्हणीतलें : "मज देया कां : " "मीं तुज काइसेया देइन : " "ऐसे गा अमचे गोसावी : जें रांडाबाइलांसि माळ^४ देताति : " मग दादोस गोसावीयांचेया वीळचांचेया पुजाअवस्वरा आले : मग साधें^५ गोसावीयांपुढां सांघति^६ म्हणौनि आपणचि सांघों लागले : "जी जी : गोसावीं एल्होसि माळ दीधली : ते मीं मागत होतां : 'एल्हो : तुज माळ कोणें दीधली ? ' 'मज गोसावीं दीधली : ' 'मज दे कां : ' 'मीं काइसेया देइन : ' " तव साधें म्हणीतलें : "जी जी : हा ऐसें म्हणे : जें 'ऐसे गा अमचे गोसावी : जें रांडाबाइलांसि माळ देताति : ' " मग सर्वजें म्हणीतलें : "माहात्मे हो : जेयासि दीधली तो रांड^७ नव्हे कीं : " सर्वजें म्हणीतलें : "हे इसाळुवाचें इसाळु : कव्हणी एकु इसाळु असे : तो आपुलीए स्त्रीएचा इसाळु करी^८ : आपुलिया बापाभाउवाचीए मांडीएवारि लोळे : ते तयासि खंति ये : परि काहीं करूं नैए^९ : तैसेंचि जारि आणीकेंसीं करी तरि आधां दातीं सीस घे^{१०} : " ॥

४२२ साधां निबु माधुर्ये करणें ॥ नीब मौळी मंडन प्रसाद दान

गोसावीयांसि उदेयांचा पुजाअवस्वर जाला : गोसावीं पीठजैयेकडे वीहरणां बीजें केलें : तेथ गोसावीयांसि भावैएचां खेळां वेंठी ओळगविली^१ : एक एक पान : मधुर : निबोळीयां : ऐसी वेंठि गोसावीयांसि वोळगविली : मग गोसावीं मढासि बीजें केलें : पुजाअवस्वर जाला : आरोगण जाली : पहुडु होउनि उपहुडु जाला : गोसावी आसनीं उपवीष्ट असति : गोसावीयांचां श्रीमुगुटीं वेंठि असे : साधें आलीं : गोसावीयांचां स्त्रीचरणां लागलीं : मग गोसावीयांचेया स्त्रीमुगुटाकडे पाहों लागलीं : सर्वजें म्हणीतलें : "साधें हो : ऐसें काइ पाहीजताए ? " "जी जी : गोसावीयांचां स्त्रीमुगुटीं असे तें : " गोसावीं एक पान तोडिलें : आणि चाखावेया दीधलें : घेतलें आणि थुंकिलीं : "जी जी : कडु असे : " मग गोसावीं आणीक पान तोडिलें : अवळोकीलें : मग देओं आदरीलें : "जी जी : कडु असे जी : " सर्वजें म्हणीतलें : "आतां घेया : " मग घेतलें : खादलें तव गौल्य साकर ऐसें : "जी जी : गोड साकर ऐसें असे जी : " मग गोसावीं स्त्रीकरें वेंठि फेडिली : अवळोकुनि दीधली : मग साधें खाओं लागलीं : सर्वजें म्हणीतलें : "साधें हो :

४ गो. माळा देति. ५ (अबी.) साधें. ६ अबी. सांघीतलें. ७ एवा. रांडवा. ८ रावा. ^{१०}ते तयासि तोंड दे. (यापुढे, एका जुन्या पोथीत मला पुढील वाक्य लिहून खोडलेले आढळले. ते असे : 'तीएचे बापभाउ तीयेसि भेटावेया एति : ते तयासि क्षेव दे' हे वाक्य मुळात असावे. पण, दृष्टांताचा अन्वय लावताना, अनावश्यक म्हणून ते केसोबासांनीच गाळले असावे.). ९ एवा. ^{१०}कां पां ? ना ते तयापासौनि जाली म्हणौनि. १० (दृपा. ८२. 'दुसरेया इसाळुवाचा' अथवा 'चाटरीएचा' दृष्टांत. 'रामदेवाप्रति पैठणीं निरूपिला' दृस्थ.).

४२२. १ रावा. ^{१०}एक एक पान : एकी एकी मोगरेयाची कळी : एक एक निबोळी. यमु. तीएसि एकएक पान : एक एक निबोळी : मध्यें एकएक मोगरे : मध्यें मध्यें मधुर : मध्यें वानासीएचें

एकलीचि खातें असा ? यां कोणहां देया ना ? : ” “ जी जी : गोड असे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ गोड असे^१ : तरि काइ आपणचि खाइजे ? ” मग तीहींचि ते वेंठि खादली ॥

४२३ बहुडी स्तीति ताडणों देवां कोपणें

एकु दीं रामदेव आपुलेयां सीक्षांसहीत गोसावीयांचेया दरीसनां एत होते : गोसावी-यांसि बोंडणवावीचेया ओटेयावरि आसन असे^१ : तेयातें एत देखिलें : आणि गोसावीं बहुडीयेतें खूणावीलें : आणि तयां स्तीति जाली : तेहीं हातीं काठी^२ घेतली : दारेसीं उभीं ठाकलीं : “ रीगों नैए^३ : संभुचीया^४ ” ऐसें म्हणाति^५ : काइसेनहीं रीगों नेदिति^६ : मग दादोसीं गोसावीयांतें वीनवीलें : “ जी जी : बहुडीयेतें बारिजो जी : आम्हांसि एओं नेदी : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बहुडी : यांसि रीगों देया : ” मग तयांची स्तीति भंगली : मग रीगों दीघलें : मग आले : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : ॥

४२४ देवकोपखेदखीन माहादाइसां यादव गुरु नीरुपणें

एकु दीं सारंगपंडितीं गोसावीयांसि उपहारालागि वीनवीलें : गोसावीं वीनवणी स्वीकरीली : मग गोसावीयांसि दुपाहाराचा पुजाअवस्वरु जाला : मग सारंगपंडित गोसावीयांतें बोलवावेया आलें : गोसावीं भक्तजनांसहीत सारंगपंडितांचेया आवारा बीजें केलें : सरीसे दादोस असति : गोसावी रामनाथु पातलें : आणि गोसावीयांसि रामनाथाचां चौकी^१ आसन जालें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पांडेया : आइति जाली कीं नाहीं ऐसें पाहुनि या : ” मग सारंगपंडित पाहावेया गेलें : गोसावीयांचे स्त्रीचरण रजा^२ भरले असति : आणि उन्हाळे दी : मग माहादाइसें भीतरि गेलीं : भीतरि गळती भरली होती : ते आणिली : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ स्नेहाचां ठाईं उचीत स्फुरे : स्नेहाचां काजी^३ जाणावें^४ : ” मग गोसावीयांसि चरणक्षाळण जालें : माहादाइसीं चरणोदक घेतलें : दादोसातें न मनेचि : मग सारंगपंडित बोलवा-वेया आलें : मग गोसावीं तेथ बीजें केलें : गोसावीयांसि बरवा पुजाअवस्वरु जाला : बरवा उपहार निफजवीला होता : तयाचीं तीहीं ताटें केलीं : मग गोसावीं

फुल : ऐसी वेंठि— २ एवा. होए.

४२३. १ मु. बहुडी ते गणपति मठीची पुजारीणि : गोसावीयांजवळि बैसली असे : २ यमु. हातियेरु. ३ अ. न. ४ यमु. संभु संभु ऐसें म्हणति. ५ (गोने.). ६ अगो. नैए :

४२४. १ रावा. दारवठाचीए सोडीएवरि. २ गोनेहीबीपं. रजें. मु. °धुसर जाले असति. ३ गोहीबीय. कांजी. ४ गो. जाणावा. हीबीपं. जाणवें.

ताटावरि बीजें केलें : आवघेयां भक्तजनां गोसावीयां सपरीवारीं आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : आवघेयां भक्तजनां तांबोळें दीधली^५ : मग गोसावीं मढा बीजें केलें : एक वाट गणपतिमढा जाए : एक वाट पींपळमढा जाए : ते वाटवरि दादोस सरीसे आलें : तेथौनि पींपळमढा फाकलें : गोसावीं गणपतिमढासि बीजें केलें : महदाइसें गोसावीयांसरीसीं आलीं : गोसावीयांसि पहुडु जाला : मग माहादाइसें पींपळमढा आलीं : तवं दादोस बैसले असति : “रूपोबाइ : तुम्हीं स्नान केलें ?” “दादो : स्नान काइसें ?” “कैसें स्नान काइसें ? मघां तुम्हीं गुरुवाचें पाणीं पीयालीति ?” “कै जालें गुरुवाचें पाणीं ? मीं^६ गोसावीयांचें चरणोदक पेयालीयें :” “हो कां चरणोदक : परि पाणीं गुरुवाचें कीं ?” “मां^७ गुरुवाचें जरि पाणीं होए तरि तें कां गोसावी वारितीचि ना ?” “मां गोसावी ईश्वरू : गोसावी काइसेया वारिती ? गोसावीयांसि काइ वाटलें असें जें जीव स्वर्गा गेले तरि काइ : ना नर्का गेले तरि काइ ?” तिही म्हणीतलें : “आपुलेयाचें^८ वाटे कीं^९ :” “मां आपुलेयाचेंही न वटे : मां आपुलेयाचें जरि वाटे : तरि सपन कोडि यादवां : साटि लक्ष निजकुमरां : एकमेकां खांडेवरि जुझजुझों मेले : तेव्हळि कां श्रीकृष्णचक्रवृति वारितीचि ना ?” इतुलेनि अडलीं : मग गोसावीयांपासि आलीं : गोसावी उपहुडलें असति : परि सयनासनींचि असति : माहादाइसें दारवंडेंसीं लागलीं असति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : बाहीरि कवण ?” “बाबा एव्हडेया वेळा कवण एइल ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पाहा पां :” मग बाइसीं पाहीलें : तवं माहादाइसें देखिलीं : “बाबा : रुपै आली :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “भीतरि बोलावा :” “रुपै : भीतरि या :” मग माहादाइसें आलीं : स्त्रीचरणां लागलीं : स्त्रीचरणांचेयाकडे ओटेयाखालि बैसलीं : मग म्हणीतलें : “जी जी : जीवाचें गोसावीयांसि कांहीं न वटे : जीव स्वर्गा गेले तरि काइ : ना नर्का गेले तरि काइ ? आणि^{१०} सतसंभवीं जीव नरकीचि घालीजती^{११} :” आणि गोसावीं खांकरुनि जानु थापटिली : आणि म्हणीतलें : “ऐसें कवण म्हणे बाइ ?” म्हणौनि आसनीं उपवीष्ट जाले : मग माहादाइसीं सांघीतलें : “जी जी : मीं दादोसांचीया बीढारा गेलीयें : तवं दादोस म्हणति : ‘रूपोबाइ : स्नान केलें ?’ म्हणौनि तर्कु केला :” यावारि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तर्कु अप्रतिष्ठु : तर्कें अर्थु वितर्कें : पारि यथार्थु न भंगे^{१२} :” “जी जी : मियां पुसिलें : ‘दादो : स्नान काइसें ?’ ‘कैसें स्नान काइसें ? तुम्हीं गुरुवाचें पाणीं पीयालीति :’

५ गोयपं. जालीं. ६ यमु. “ना वीटाळलीति : मघां— (एवा.) “रूपाबाइ : नरकां जा तेंचि करीतें असा : वोखटें करीतें असा :” “तें काइ दादो ?” “ना गुरुवाचें पाणीं— ७ यमु. मीयां गोसावीयांचा प्रसादु घेतला :” “हो कां प्रसादु : परि पाणीं— ८ यमु. “तें जरि अनुचीत होए तरि मातें कां— ९ हीबीपं. “कैसें न वटे ? १० (यमु.). ११ गोही. “गोसावी सतसंभवीं (ही. जीवासि) नरकचि घडवीति. १२ नेपं. घालिति. १३ (प्रच.वि. १६७).

‘मीं काइसेया गुरुवाचें पाणी पेइन ? मीं गोसावीयांचें चरणोदक पीयालीयें : ’ ‘हो कां चरणोदक : परि पाणीं गुरुवाचें कीं : ’ मीयां म्हणीतलें : ‘पाणीं गुरुवाचें होए तरि कां गोसावी मातें वारितीचि ना ? ’ ‘मां गोसावी ईश्वर : गोसावीयांसि काइ वाटलें असे : जीव स्वर्गा गेले तरि काइ : ना नर्का गेले तरि काइ ? ’ ‘मां आपुलेयाचेंहीं न वटे ? ’ ‘मां आपुलेयाचें जरि वाटे : तरि कां सपन कोडि यादवां : साटि लक्ष निजकुमरां : प्रभासे एकमेकां खांडेवरि जुझजुझों मेले : तरि श्रीकृष्णु वारितीचि ना ? ’ मग मीं उगीचि राहीलीयें : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ते नर्का गेले ऐसें कवण म्हणे बाइ ? आणि ऐसांहीं श्रीकृष्णचक्रवर्ति सतसंभवीं वारितेचि जाले : ‘मत्त द्रव्यें न सेवा गा : मत्त द्रव्यें न सेवा गा : ’ परि ते श्रीकृष्णचक्रवृती म्हणीतलें न करितीचि : आणि तेथ कवणु श्रीकृष्णचक्रवतीचा होता ? येकु^{१४} उधवुअर्जुनावांचौनि ? कव्हणी सुर्याचा : कव्हणी येमाचा : कव्हणी सुक्राचा : कव्हणी ब्रह्मस्पतिचा : कव्हणी गर्गाचा : कव्हणी वायोचा : कव्हणी अग्नीचा^{१५} : ” महदाइसी पुसिलें : “ जी जी : या आवघेया जीवासि नर्का जावेया कवण द्वार जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : काम : क्रोध : लोभ : एं तीन्हीं नरकद्वारे^{१६} : ” ॥

४२५ माहादाइ हस्तिभंगापरार्धे दंडु करणें

गोसावीयांसि दुपाहाराचा पुजाअवस्वरु जाला : आरोगण जाली : पहुडु जाला : उपहुडु जाला : भीतरिला ओटोयावरि आसन असे : गोसावीयांसि कव्हणें केलें

१४ ने. एकु उद्धववांचौनि. १५ हीबो. °परि ते भावें संबंधा गेले कीं अभावें संबंधा गेले : ऐसें कव्हणीची नेणे कीं बाइ ” ॥ पं. °तेथ कवणु असे श्रीकृष्णचक्रवर्तीचा अष्टवीध ब्रह्मचर्ये : यावरि हेचि प्रमाण : १६ (प्रव. आ. १७२). याच लीळेच्या अनुषंगाने पं. प्रतीतील श्रीकृष्णचरित्रात पुढील लीळा आलेली आहे :—

(प्रभासे कुमरनिमज्जन ॥ याउपरि महदाइसीं गोसावीयांतें पुसिलें : “ जी जी : कुमर एकमेकां कैसे वैरी जाले जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : ते श्रीकृष्णचक्रवर्तीची प्रवृत्ति : मग ते प्रभासेसि गेले : काठवटि उगाळिली : तो फेसू नीगाला : ते पाणि जाली : खीळा होता तो मासेनि गीळिला : मासा ढीवरें गळीं लाविला : ढीवरें खीळा भीलासि दीधला : तेणें सूंवा केला : कुमर प्रभासेसि पव्हों रीगाले : पांनिचे घोडे केले : सस्त्रें केलीं : तीएं साचोकारीं जालीं : वरुणेचेनि सदें खेळतखेळतां नीकरासि गेले : युध्य प्रवर्तलें : मग श्रीकृष्णें बळिभद्रासि म्हणीतलें : ‘ दादो : कुमर एकमेकां जुझ-जुझों मरताति : तरि जा पां : वारा : ’ ते गेले : तवं तयाचि उजू सूटले : बळभद्रासि पाठीं घाए लागले : मग तेहीं नागर एकवटौनि : वरि मुसळाचा घाओ देउनि अवघेचि मारीले : श्रीकृष्णचक्रवर्तीनि म्हणीतलें : ‘ दादो : वारूं धाडिलेति ते मारुनिचि कैसे आलेति ? ’ बळभद्रें म्हणीतलें : ‘ काइ सांघों श्रीकृष्णां : मी वारूं गेलां : तवं मजचि मारूं उठीले : हे घाए पाहा पाठीसी : ’ म्हणौनि दाखवीले : तेहींचि घाएं तेयांचें देह गेलें : ऐसें ना : श्रीकृष्णचक्रवर्तीचेनि वियोगें गेलें : ”) (पं. ५१).

ओळगवीलीं तें नेणीजे : तीया साली ओटेयाखालि सांडीलीया असति^१ : तीयां सालींचा हाति आकारुनि गोसावी अवळोकिताति : तवं माहादाइसें आलीं : 'गोसावीयांपुढां साली काइ ? मासीया गोगाती^२ ' म्हणौनि न पुसत एउनि^३ झाडिलीया^४ : गोसावीं झाडितां^५ म्हणीतलें : "म्हातारी बहुतां दीसां थोरा अपराधा आली : " आणि माहादाइसें पोळलीं : "जी जी : काइ अपराधु तो सांगिजो जी : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : "बाइ : एथिचा हाति मोडिला : " "जी जी : हाति काइसा ? कें असे हाति ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : "या सालींचा हाति एथौनि आकारिला होता : तो मोडिला : " "हो जी : गोसावीयांचा हाति मोडिला : तरि काइ दंडु तो कीजो : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : "जेणें हातें मोडिला तेया हातासि दंडु : " "हो कां जी : " "तेणें हातें तीनि दी व्यापार न करावा : " मग माहादाइसीं काहीं अवचटें धरणें पडैल म्हणौनि हातु गुंडिला : मग गळां घातला^६ : भीक्षा करावेया जाति : मग एकु कानां गूडघा घालीति : एकु डावेनि हातें धरीति : कोण्ही पुसे : "हें हातीं काइ जालें : आइ ? " "ना हातु अवटळला : " मग ऐसा तीन दी होता : चौथां दीं गोसावीयांतें पुसौनि सोडिला^७ : ॥

४२६ तथा बोवीयागाएनीं सुहदत्व स्वीकार

माहादाइसें काम सोजीएचें बरवें जाणति : माहादाइसें गांउनि एति : बाइसें सोजीएचा व्यापार माहादाइसांचि करवि करवीति : मग एकु दीं बाइसीं म्हणीतलें : "रूपे : वावालागि लाडु करि कां : " "हो कां : " मग माहादाइसीं सोजी काढिली :

४२५. १ यमु. 'गोसावीं केळांची सालि श्रीकरीं घेतली : मग उजवीए श्रीकरीचेनि नखें हाती लीहीला : सालिसि सालि पुढां ठेवीली : मग अवळोकीत होते. २ यमुगो. गोंगाती. ही. गोंगाताति. ३ नेगो. घेउनि. ४ नेही. सांडि°. गा. टाकि°. ५ गोने. सांडितां. ६ बी. 'गुळखोडी घातली. ही. 'गळां खोडी घातुला. एवा. 'पीसवी घातली. ७ ही. सर्वज्ञें म्हणीतलें : "ऐसें न पुसतां भलेतैं न कीजे कीं : " मग दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागलीं : "हो कां जी : न करीं : " पं. 'माहादाइसीं म्हणीतलें : "जी जी : गोसावीयांचा हाति मोडिलेयां काइ जालें ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : "बाइ : हस्ति भंगीलेयां वटांचें जन्म पावतीति : सहश्रवरीखे दुखें भोगितीति : तें एथौनि नासिलें : "

'दृष्टांतस्थळ'कारांच्या मते 'हीरडेयावेहाडेयाचा दृष्टांत गोसावीं महदाइसाप्रति पैठणी हस्तिभंगावरि निरूपिला' म्हणजे या लीळेच्या प्रसंगी सांगितला. माझ्या मते हा दृष्टांत या ठिकाणी अन्वर्थक वाटत नाही. 'दृस्थ'कारांचे मत मान्य केल्यास यापुढे पुढीलप्रमाणे मजकूर येईल.

यावरी गोसावी महदाइसाप्रति हीरडेयावेहाडेयाचा दृष्टांतु निरूपिला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : "बाइ : कव्हुणी एकी माता असे : ते लेंकुरवासि भूक नाही : मांघ असे : म्हणौनि हीरडेयावेहाडेयाचा गळाळा दे : मग तेयासि भूक लागे : मांघ फीटे : मग स्तनपान दे : तैसे परमेश्वरू जीवांसि आति उपजौनि ज्ञान देति : " ॥

तीमीली^१ : मग बोंडणवाविचीए सोंडीएवरि बैसौनि कांडितें असति : गोसावीयांसि दुपाहाराचा^२ पुजाअवस्वरु जाला : आरोगण होउनि पहुडु जाला : उपहुडु होउनि दादरेयाहुनि मढावरि बीजें केलें : मग माहादाइसें वोवीया गाओं लागलीं : ' गोमतीए तीरीं नीळेया गुढरा : राजेया गुजरा श्रीकृष्णराया^३ ॥ नीळा^४ गुढरु राजा गुजरु : माणीकीं मंडपीं : स्त्रीचक्रधरु ॥ गोमटें मांजीटें आरव कुंडीचें : राजेया दडीचें^५ स्त्रीचक्रधरा^६ ॥ गोरे^७ आंग बाहीया डवरीया चंदनें : स्त्रीचक्रधरा झणें दीठी होए ॥ वापु म्हणे कीं भाइया : माझें साजणी गोत चाहीया वो ॥ ' हे वोवी गाति तवं गोसावीं दादरेनि उतरुनि मागिलाकडौनि तयांचें मुसळ धरिलें : माहादाइसीं मागील वास पाहीली : तवं गोसावी-यांचेया जानुसि डोइ लागली : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : " वाइ : ऐसीया ओवीया वापा-भाउवां^८ गाइजति : " " जी जी : गोसावी वापु : गोसावी भाउ : गोसावीचि साजणी गोत : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " ऐसें होए^९ : " महदाइसीं पुसीलें : " जी जी परमेश्वरासि जीवाचें स्नेह तें कैसें जी ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " मायाबहिनी आशंसिति : आमचा दांडिये डोळिये कै जाइल : परमेश्वरु आशंसिति : कटकटियेमान गव्हरीं कपाटीं ऐसा कै असैल^{१०} : " मग गोसावीं मढांतु बीजें केलें : ॥

४२७ महादाइ अकुरवोवियागाएनीं नीषेधु*

[महदाइसें सोजी कांडितें होतीं : ' अकुरा मंगळें लवति पिंगळे : कृष्णु संध्यावेळे भेटतील ॥ १ ॥ अकुरें घातली सगुण गांठी : आजि द्वारकेराएसीं होइल भेटी ॥ २ ॥ हातीं वीडा बतीसा पानांचा : अकुर कान्हाचा नीजभक्तु ॥ ३ ॥ श्रीकृष्णा मुळ तो अकुरु नीगाला : गोकुळ पातला उत्साएसीं ॥ ४ ॥ अति संभ्रमीतु अकुरु भगत : तो अवसरु जाणवीतु आंगाजवळि ॥ ५ ॥ ' या पांच वोविया गाएलीया : मग गोसावीं पुसिलें : " वाइ : हें काइ गाइजत असिजे ? " " हें अकुरातें गाति असें : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " वाइ : तयातें कैसी गातें असा ? " " तरि काइ गाएं जी ? तो भक्तु म्हणौनि

४२६. १ (यमुगोनेहीबी.). २ अ. उदयाचा. ३ हीबी. चक्रपाणी. एवा. श्रीचक्रधरा. ४ यमु. समुद्रातीरीं नीळा गुढरु : राजा गुजरु : श्रीचक्रपाणी ॥ २ ॥ ५ यमुबी. दौडीचे. हीगो. डौडीचें. ने. डौडीचें. पं. कुडीचें ६ हीबी. चाल्हराजा. ७ गोरीया आंगा : ८ अ. ' बापभाउवां. ९ ' लळिताइसाचिया वासना : " ऐसें कै होइल पोरा जीवा एथिचा सास्त्रत संबधु : जें एणेंसी संश्रुति संबधु : " १० (प्रव. आमा. २).

४२७. * हीना. प्रतीतील अज्ञात लीळा क्रमांक १०९. यापूर्वीच्या लीळेतील सोजी कांडण्याचा व ओव्या गायनाचा प्रसंग लक्षात घेता ही लीळाही प्रतिष्ठानचीच असावी असे मला वाटते. म्हणून ती येथे घेतली आहे. इतर अनेक पोथ्यांतील ' अज्ञातचरित्रां 'त ही लीळा आढळते. मु. प्रतीत मात्र नाही.

गाति असें : आणि काइ जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : भक्तु जरि ऐसा तरि स्वामि-
दुन्हा तो कैसा ? अकूरु जरि ऐसा तरि कूरु तो कैसा ? ससुरा मारविला : मणीलागि :
एसणी कळि लाविली : देवो आणिला : सुरसीं बोलीं : घातकू तो कैसा ?” ॥]

४२८ देवमातृकास्वपातृका आकर्षणीं माहादाइवचनप्रसंसा

दादोस गांवां जाती म्हणौनि दादोसीं गोसावीयांतें आधिला दीसीं वीनवीलें : उप-
हारालागि : गोसावीं वीनवणी स्वीकरिली : मग दादोसीं गणपति मढींचि उपहार
निफजवीला : गोसावीयांसि पुजाअवस्वरु जालेयानंतरें मग सपरीवारीं गोसावीयांसि
आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा ३०८गवीला : गोसावीयांसि वाहीरिला ओट्यावरि
आसन असे : दादोसीं दोनि वाटीया तेलंगदेसीहुनि आणिलीया होतीया : एकि गोसावी-
यांलागौनि : एकि आपणेयांलागौनि : भलेतो पदार्थुं^१ देखति : एकि आपणेयांलागौनि :
तैसीचि गोसावीयांलागौनि घेति : तीया दोन्हीं वाटीया सारिखीयाचि : मग पालटैल
म्हणौनि भटीं^२ गोसावीयांचीए वाटीए ओळखण केलें : तीया वाटीया धुतां एकवाट
मीळालीया : ते गांवां जावेया आइत करीताति : वाटी नाहीं : मग देवांची माता
राणाइसें वाटी मागावेया आलीं : “ बाइ : वाटी देया कां : ” बाइसीं म्हणीतलें :
“ जाए : समोर असे ते घे जाए : ” मग राणाइसें ओळखति ना : मग गोसावीयांची
वाटी घेउनि नीगालीं : तवं माहादाइसें पैलाकडौनि आलीं : राणाइसें आंगणीं भेटलीं :
“ आवो : हे कोणाची वाटी नेता ? ” “ ना आमुची : रामाची वाटी नेतीये वो : ”
“ ना हे अमची^३ वाटी^४ : ” म्हणौनि घेतली : “ तुमची हे घेया वाटी : ” म्हणौनि तयां-
चीए हातीं नेउनि दीधली : मग गोसावीयांजवळि आलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ :
तुमतें वाटी असे ? ” “ तरि काइ जी : गोसावीयांची ते आमची नव्हे ? ” सर्वज्ञें
म्हणीतलें^५ : “ बाइ : कव्हणी एकि पतिव्रता असे : ते आपुलीया पतीची सेवा करी :
सुश्रवा करी : म्हणीये व्यापारु करी : तो तेयाचा म्हणौनि करी : लेंकुरवां जेउं वाढी
तीये तेयाची म्हणौनि वाढी : आपणेयां श्रींघारु करी तो तेयालागि म्हणौनि करी :
मग तो^६ जेतुली जोडि जोडी तेतुली तीएचां हातीं दे : तो तीएतें काइसेनहीं वंची ना^७ :
ऐसें कै होइल पोरा जीवा : जें एथिचें तें आपुलें : ” ॥

४२९ तथा अनुवर्जनीं अन्त्यवादा माहादाइसां क्षेदाउपनोति

मग दादोस गोसावीयांचेया पुजाअवस्वरासि आले : रात्रीचा पुजाअवस्वरु जाला :
मग दादोसीं पांच पोफळें आसनावरि ठेविलीं : सेंभरि दंडवतें घातलीं : मग वीनतकंदर

४२८. १ एवा. भलेती वस्तु. २ य. माहादाइसीं. ३ सु. आमचें. ४ सु. वाटें. ५ गोने. “ ऐसें
होए : ऐसें पोरां. ६ ने. (दृपा,) “तेयाची जेतुली जोडी असे तेतुली— ७ [दृपा. ६३.
‘पतिव्रतेचा दृष्टांत’—‘महादाइसाप्रति पैठणीं निरूपिला’—दृस्थ. ने. (दृपा.) ‘पैठण येथे
महादाइसेला’—एवा. ‘पैठणीं बाइसाप्रति’.]

होउनि बैसले : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ प्रभाते माहात्मेयां काइ^१ ग्रामांतर कीजेल ? ” मग माहादाइसांतें पुसिलें : “ बाइ : तुम्हीं काइ^१ ? ” “ जी जी : मीं पाडळीए जाइन : ” मग गोसावीं आवघेयां पाठवणी दीधली : मग उदेयांचेया पुजाअवस्वरा आले : दादोसीं आसनावरि एक पोफळ ठेविलें : एक दंडवत घातलें : मग मागुतवाउलींचि नीगाले : जवं गोसावीयांची श्रीमुर्ति देखति : मग आवघीं भक्तजनें दादोसांतें बोळवीतें नीगालीं : मग दादोस माहादाइसांतें म्हणों लागले : “ रुपाबाइ : तुम्हीं आम्हां सांघातें कटका या कां : जाओं : ” “ ना दादो : मज पाडळीए जाणें असे : ” “ आम्हां सांघातें या^२ : मां मीं एकु बोळवीतु^३ देइन : ” “ ना दादो : मीं एतीयें परि मीयां गोसावीयां पुढां^४ रात्रीं : ‘ मीं पाडळीए जाइन : ’ ऐसें म्हणीतलें होतें : तरि गोसावीयांसि लटीकीयां नव्हीजे ? ” “ ऐसें इतुलेयासिचि काइ : आणि गोसावी काइ जाणताति ? ” “ हें काइ दादो : गोसावी कैसे नेणति ? गोसावी ईश्वरू : गोसावी मनचें जाणति : ” ऐसें दादोस म्हणत जाति : महदाइसें निराकरितें जाति : मग अवघीं भक्तजनें राहीलीं : माहादाइसें पोटफोडावरि बोळवीतें गेलीं : मग अवघीं भक्तजनें गोसावीयांपासि आलीं : मग सांघों लागलीं : “ जी जी : माहादाइसें गांवां गेलीं : ” मग सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ म्हांतारी गांवां गेली : तरि एथ लटीकें कां बोलिली ? ” मग गोसावीं वीहरणा बीजें केलें : मग माहादाइसें दादोसांतें बोळाउनि आलीं : तवं लखुबाइसें मार्गी भेटलीं : “ हें काइ रुपोबाइ : तुम्हीं गावां गेलीति ऐसें आइकिलें होतें : ” “ कोण म्हणे ? ” “ ना गोसावीयांपुढां मघां ऐसीया गोष्टी होत होतीया : ” “ मग गोसावी काइ म्हणति ? ” गोसावी म्हणति : “ म्हांतारी गांवां गेली : तरि एथ लटीकें कां बोलिली ? ” मग महदाइसीं म्हणीतलें : “ आवघीं पां लटीकें बोलति : मां गोसावी कां म्हणति ? गोसावी ईश्वरू : गोसावी पां^५ मनचें जाणति : ” मग माहादाइसें गणपति मढासि आलीं : मढु उघडीला : घागरि घेतली : पाणीं आणिलें : सडासंमार्जन केलें : चौकरंगमाळिका भरिलीया : वोटेयावरि दाटें पद्मे भरिलीं : मग मढाचें मागुतें कवाड घालुनि पींपळमढा गेलीं : तवं गोसावीं वीहरणौनि बीजें केलें : दारवठां उभे राहीले : सरीसे भट असति : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ जाणा पां गा वानरेया : हें कवणें केलें ? ” भट वीचारूं लागले : “ काइ पां : रुपै तरि गांवां गेलीं : लखुबाइसें तरि ऐसें कऱ्हाणारे नव्हति : ” मग भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : नेणें : ” मग गोसावी रंगमाळिका^६ चुकवीतचुकवीत बीजें केलें : तवं भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : या रंगमाळिका^६ कां चुकवीजताति ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ यां रंगमाळिकासि^७ रोसु^८ असे गा : ” मग गोसावी दारापासि मढाचेया उभे राहीले :

४२९. १ मुगोने. (एवा.). काइ गंतुकाम : २ हीबी. °आम्हां अन्नाउदेकाचा सुरवाडू होइल :-
३ गोही. बोळावीत. नेंबीपं. बोळावा. ४ (यगोहीबीपंने.). ५ गोनेहीबीपं. तवं. ६ यमु.
रांगवळिया. ७ एवा. रांगोळीयासि. ८ य. रसु. नेपं. रोसभोगु. हीबी. या रंगमाळिका

तवं वोटेयावरि^९ दाटें पद्मं भरिलीं असति : मग भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : आतां आपुलेनि इस्वर्यें चुकवीजेल^{१०} तरि जाइजो कां : ” मग गोसावीं इक्षीत^{११} हास्य केलें : “ पोर कैसें लटकें^{१२} : ” मग वाइसीं वोटेयावरि आसन घातलें : तेयावरि आसन जालें : मग गोसावीयांसि पुजाअवस्वरु जाला : आरोगण जाली : गुळुळा जाला : वीडा जाला : पहुडु होउनि उपहुडु जाला : गोसावी आसनीं उपवीष्ट असति : तवं माहादाइसें आलीं : वाहीरि उभीं राहीलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : वाहीरि कवण आलें असे ? ” “ बाबा : एवढेया वेळा कवण एइल ? ” “ पाहा पां : ” वाइसें आलीं : तवं माहादाइसें वाहीरि आलीं असति : “ बाबा : रुपे आलीं असे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भीतरि बोलावा : ” “ रुपे : भीतरि ए : ” मग माहादाइसें आलीं : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागलीं : गोसावीयांजवळि बैसलीं : मग गोसावीं पुसिलें : “ वाइ : तुम्हीं गेलींति : मग माहात्मा काइ म्हणतु होता ? ” “ दादोस म्हणों लागले : ‘ रुपावाइ : आम्हां सांघातें या कां : जाओं : तुम्हीं आम्हां सांघातें एताति तरि आम्हां अनांपाणीयांचा^{१३} सुरवाडु होता : ’ मीयां म्हणीतलें : ‘ दादो : मीं एतीयें : परि मीयां गोसावीयांपुढां ऐसें म्हणीतलें होतें : मीं पाडळीए जाइन : तरि मीं गोसावीयांसि लटीकी नव्हे ? ’ ‘ ऐसी इतुलेयासीचि काइ ? गोसावी काइ जाणताति ? ’ ‘ हें काइ दादो : गोसावी ईश्वरू : गोसावी कैसें नेणति ? गोसावी मनिचें जाणति : गोसावी ईश्वरू : ’ ऐसें जी म्हणत होते^{१४} : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : एथ हांसतांहीं लटीकें न बोलिजे कीं : एथ लटीकें बोलीलीयां जें ओखटें होइल तें तो केवि जाणे ? हें इसाळुवांचें इसाळु ” यावरि गोसावीं इसाळुवाचा दृष्टांतु नीरुपिला : [सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कव्हणी एकु इसाळु असे : तो आपुलीए स्त्रीएचा इसाळु करी : आज्ञा^{१५} करी : तवं तीएचां दारापुढीनि वऱ्हाड जाए : सेजेया साइलेया असति : तीया पाहों एति : ते सेजेयासाइलेयातें पुसे : ‘ हां वो : नोवरी केव्हडी असे ? कैसी असे ? काइ लेइली असे ? काइ नेसली असे ? नोवरा केव्हडा असे ? कैसा असे ? काइ लेइला असे ? काइ नेसला असे ? ’ मग तेया म्हणति : ‘ येसी ना कां ? भीतीआडौनि पाहे : ’ ‘ ना वो आइ : माझेनि वरैतें मज आज्ञा केली असे : ’ ‘ मां काइ तुंतें भींतीआडुनि देखतु असे ? ’ ‘ ना तेयाची दृष्टि ते मजचि वरि असे^{१६} : ’ तैसें वाइ : हें इसाळुवांचे इसाळु : ”] मग माहादाइसीं पुसिलें : “ जी जी : आवघी पां ऐसें म्हणति : मां गोसावी काइ म्हणौनि ऐसें म्हणति : ‘ म्हांतारी गांवां गेली : तरि एथ लटिकें कां बोलीलि ? ’ ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : कव्हणी कांहीं बोले : कव्हणी कांहीं बोले : एथ एक बोलों अवडलें : ” ॥

तममीश्रीता आहाति गा. ९ एवा. °पासि. १० गोनेयमुपं. जाइजेल. हीबी. चुकवीजतु.
११ गोने. इखीत. १२ एवा. लट. १३ नेहीबी. अन्ना°. १४ हीबी. होता. पं. होतीएं.
१५ रावा. रेव काढी. १६ (दृपा. ५९ इसाळुवाचा दृष्टांत).

४३० माहादाइ मोदकप्रोतानएनीं अविधिपरिहार कथन

गोसावीयांसि बाहीरिला ओटेयावरि आसन असे : तवं गोसावीयांचेया दरीसनां पुरुख^१ एक आले : तयांसि ब्राम्हणवेखू : गोसावी उभे ठाकले : तयांसि खेमाळींगन दीधले : आपुलां अर्धासनीं बैसवीले : बाइसांकरवि पाए धुववीले : मग सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ बाइ : तुमतें खाजें असे तें घेउनि या : ” मग बाइसीं वाटां दोनितीनि एक^२ लाडु : एतुली ऐसी चुरी : घेउनि आलीं : गोसावीयांपुढां ठेविली^३ : मागुतें सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ बाइ : आणिक आणा : ” बाइसें गेलीं : एकु लाडु : इतुलीऐसी चुरी घेउनि आलीं : गोसावीयांपुढां ठेविली : मागुतें सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ बाइ : आणिक आणा : ” ‘ बावा : आतां आणीक आणवीती : ’ म्हणौनि बाइसें डाळणीं^४ करुनि भीतरि गेलीं : जवळि माहादाइसें उभीं होतीं : तयांतें म्हणीतलें : “ बाइ : आवघें पोतेंचि आणा : ” माहादाइसें गेलीं : आवघे लाडु पालिमांडां रीचविले : दोनि एक लाडु : इतुलीऐसी चुरी : घेउनि आलीं : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ बाइ : हेचि चुरी^५ ? ” “ तरि काइ जी : हें नव्हे पोतें आणिलें ? ” मग तीहीं लाडु खादले : पाणीं पेओं सुदलें : तांबोळ दीधलें : मग गोसावीं नीगतां अनुवर्जनाचे अनुकार^६ केले : मग ते निगाले : मग माहादाइसें आलीं : स्त्रीचरणां लागलीं : मग माहादाइसीं म्हणीतलें : “ गोसावीयांचीये आरोगणेचे साखरलाडु बाइसें आणुं न सकती : तरि मीं कैसी जी आणीं ? ” आणि सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ आणिवीजती^७ तरि कैसीं आणा ना ? ” “ तें मीं गोसावीयांसि लटीकें बोलीलीयें जी : मीयां अवघे लाडु पालिमांडां फेडिले जी : मग दोनि एक लाडु : इतुली ऐसी चुरि : घेउनि आलीयें जी : तरि काइ जी : मज अवीधि जाला ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ बाइ : स्त्रीउधवदेवीं आज्ञा-भंगु केला तरि काइ तेयांसि अवीधि जाला ? तरि काइ ईश्वराची आज्ञा ईश्वराचि कारणे भंगिली कीं : ” यावरि प्रभासेची गोष्टि सांघीतली^८ : ॥

[सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ प्रभासेसि श्रीकृष्णचक्रवर्ती बीजें केलें : ऐसेयां साटि लक्ष कूमरां : सपन्न कोडी यादवां : समस्तें द्वारावतीयसि आलीं : आवघेयाचें तेथ कदन जालें : मागिलाकडौनि श्रीउधवदेओ द्वारावतीयेहुनि आलें : यकें मडिं वोलांडिति : येकां मडेयावरि पाय देति : येकें मडीं चूकवीति : अश्वथाबूडीं श्रीकृष्णचक्रवर्तीसि पहडु : तवं श्रीकृष्णचक्रवर्तीसि तैसी अवस्था देखिली : दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : तेव्हळि श्रीकृष्णचक्रवर्तीन म्हणीतलें : ‘ माझा वीदुरु नैयेचि : ’ तेव्हळि श्रीकृष्णचक्रवर्तीसि बीजें करावेयाची प्रवृत्ति : श्रीउधवदेवातें म्हणीतलें : ‘ उधवदेव

४३०. १ य. माहांत्मा. मु. विद्यावंत. २ ने. दोनि एक सेव लाडु. ३ यमु. तीहीं खादले. ४ यनेहीबी. टाळणीं. यमु. नाइकतया भाखा भीतरि गेली. ५ यगोने. लाडु. ६ ने. अनुकरण. हीबी. मान. ७ ने. आणा तरि नाणीं कैसी. ८. आणवीति तरि नाणीं कैसी जी ? ८. पुढील ‘ प्रभासेची गोष्टि ’ येथे पूर्वार्ध चरित्राच्या संपादनासाठी घेतलेल्या अ. प्रतीतील ‘ द्वापरीच्या लीळा ’

हो^१ जा : ' मग श्रीउधवदेवीं प्रदक्षणा केली : दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : मग श्रीउधवदेव नीगाले : पैल ठावोवरि गेले : आणि न वचवे : माघौते आले : दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : माघौतें पाठविले : माघौतें पैल ठावोवेऱ्हीं गेले : आणि न वचवे : माघौते आले : तेव्हाळि श्रीकृष्णचक्रवतीन म्हणीतलें : ' येथौनि जा ना तरि येथीची आण : ' आणि तैसेचि नीगाले : पैल ठावोवेऱ्हीं गेले : आणि न वचवे : माघौतें आले : तेव्हाळि श्रीकृष्णचक्रवतीन^{१०} श्रीउधवदेवातें म्हणीयां म्हणौनि पाठवीलें : तैसींचि श्रीउधवदेवीं प्रदक्षणा केली : दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : नीगातां श्रीकृष्णचक्रवतीं म्हणीतलें : ' माझा विदुर तुम्हां लागे हो : ' मग श्रीउधवदेव नीगाले : बद्रिकाश्रमासि गेले : "]

मग बाइसीं पुसिलें : " हां बाबा : श्रीकृष्णचक्रवतितें श्रीकृष्णचक्रवृत्ति म्हणताति : आणि उधवदेवातेंहीं : श्रीउधवदेव म्हणताति : हें काए बाबा ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " बाइ : भक्ताची थोरी देओचि जाणति : " ॥

४३१ सारंगपंडितां तारांगोळीक्रीडे माहादाइसां प्रास्चीत कथन

गोसावीयांसि उदेयांचा पुजाअवस्वरु जालेयानंतरें गोसावीयांसि भीतरिला ओटेयावरि आसन असे : सारंगपंडीत गोसावीयांलागौनि बरवीं पानें पोफळें घेउनि आले : गोसावीयांसि दरीसन^१ केलीं : स्त्रीचरणां लागले : गोसावीयांजवळि ओटेयावरि बैसले : गोसावीं स्त्रीकरीं पोफळ घेतलें : मग गोसावीयांसीं सारंगपंडीत तारांगुळी खेळों लागले^२ : माहादाइसें महु सारवीतें असति : गोसावीयांचीए स्त्रीकरिचें पोफळ खालि गडबडीत गेलें : गोसावीं माहादाइसांची वास पाहिली : आणि माहादाइसीं टाकुनि घातलें : आणि गोसावीं मागुतीं वास पाहिली : आणि पोळलीं : " जी जी : पापीणि : जाणेंचि^३ ना : उठावें : गोसावीयांचां स्त्रीकरीं देयावें कीं : मां टाकौनि घातलें : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " पोरु जीउ आपुलें ओखटें गोमटें जाणे : परि जाणौनिचि करी : " यावरि माहादाइसां अधिक दुख जालें : " पापीणी जी : गोसावीयांसि लागतें तरि काइ करितीये ? " म्हणौनि दुख करुं लागलीं : " जी जी : तरि यासि मज काइ प्रास्चित : तें मज सांधिजो : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " बाइ^४ : क्रीयेसि अनुतापु पुरस्चरण : " मग सारंगपंडित हारी पडिले : ते खेळतचि होते : सर्वज्ञें म्हणीतलें : " पांडेया : एथिचें

श्रीकृष्णचरित्रातून उद्धृत केली आहे. पूर्वार्ध चरित्राच्या भगपं. प्रतीतील ' द्वापरीच्या लीळा 'तील या लीळेच्या साहाय्याने तिचे संपादन केले आहे. ९ पं. 'तुम्हीं बदरीकाआश्रमा जा : ' १० पं. 'कैवल्य संचरीलें : मग म्हणीतलें : " चाला : आम्हीहीं एतों : " म्हणौनि नीगाले : । हे लीळा प्रतेस्थानीं गणपतिमठी लाडुवाचेया पोतयाचेया प्रसंगें सांधीतली :

४३१. १ गो. दर्सना. २ एबा. आदरिलें. ३ एबा. जाणतीए. ४ गोने. 'केलीए-.

रीण नीकें नव्हे गा : काहीं एक देउनि उतराई करावें" : " मग केलें कीं नाहीं तें नेणिजे : ॥

४३२ देवअव्हानीं माहादाइसा अपक्षेपण अवलोकणें

मग देवीं आपुली माता राणाइसें : आणि सीक्षें राणाइसें : माहादाइसांतें बोलाउं पाठवीली : आलीं : माहादाइसांसि भेटलीं : " रुपोबाइ : तुमतें रामें बोलाउं पाठवीलें असे : " " ना हो कां : " मग दुपाहारिचीया पुजाअवस्वरा आलीं : गोसावीयांसीं दरीसन जालें : मग गोसावीयांसि सांघीतलें : " जी जी : माहादाइसांतें रामें बोलाउं पाठवीलें असे : " मग गोसावीं पुसिलें : " बाइ : माहात्मेनि बोलाउं पाठवीलें असे : तरि तुमचें जाणें होताए ? " " तरि काइ जी : दादोसीं बोलाउं पाठवीलें तरि जाणेंचि लागेल : " मग माहादाइसीं बरवे तयांचे पाए धुतले : स्रमनिवृत्ति केली : तयां दोघीतें राहावीलें : भीक्षा करुनि आली^१ : गोसावीयांचा रात्रीं पुजाअवस्वर पाहुनि आली^२ : कांहीं मीस घेयावेया पाहाताति : परि कांहीं स्फुरे ना : मग दोघी जेउं बैसलीया : आपण बैसलीं : जेविलीं : मग आपुलेनि हातें आपुली आणि तयांची वाटी धुआवेया दारा निघालीं : आणि स्फुरलें : ' ये सोंडीएवरुनि पडलीयें : ऐसें मीस घेवों : ' म्हणौनि उसिटें सांडिलें : आणि वाटी सोंडीएवरि ठनकरि टाकिली^३ : आपणयांतें खालि घातलें : " मेलीयें वो : मेलीयें वो : " " काइ^४ वो : काइ^५ वो : " बोबाति दोघी दारा नीघालीया : खालि बोबाति^६ : " पाओ गेला वो : " मग दोघीं उचलौनि मढांतु आणिलीं : मग च्यान्ही पाहार कुंथतें होतीं : कुंथति : खूरडति^७ : उदीयां राणाइसें उठिलीं : " माहादाइसें : मीं आतां गावां जाइन : " " दीस दोनि राहा : माझा पाओ बळी होइल : मग मींहीं एइन : " " ना मज जावें लागेल : रामापासि कव्हणी मानुस नाहीं : रामु अवसरि^८ करील : " " हो कां : " मग राणाइसें गोसावीयांपासि आलीं : स्त्रीचरणां लागलीं : " जी जी : रात्रीं माहादाइसें वाटीया धुआवेया गेलीं : तीयें पडिलीं : तो पाओ अवटळला^९ : तीयें च्यान्ही पाहार वीवळतें होतीं : नीद्रा नाहीं : मग म्हणों लागलीं : ' दीस दोनि राहा : माझा पाओ निका^{१०} होउं देया : मग जाओं : " मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : " बाइ : दीस दोनि राहा ना कां : मग तयांचा पाओ बळी होइल : मग जा : " " ना : रामु अवसरि^{११} करील : " मग तीयें नीगालीं : ॥

मग गोसावीयांसि पुजाअवस्वर जाला : आंगीटोपरें केलें : मग गोसावीं भक्तजनांतें पुसिलें : " हा गा : आजि कवणीकडे खेळों जाइजेल ? " " कव्हणी कव्हणीकडे म्हणे :

५ एवा. होइजे. एवा. होजावें.

४३२. १ यगो. आणिली. २ यमु. गोसावीयां पाउनि (मु. पासौनि) नीगवे नां : ३ यगोने. घातली. ४ ने. जाळें. ५ गो. बोबातीए. ६ य. परूवंती. मु. परूवति. ने. परिवंदेति. गो. करूवति. हीबी. कन्हाति. ७ यने. अवसरे. मु. अवसर. ८ गोने. अव. ९ गो. बळी.

कव्हणी कव्हणीकडे म्हणे : ” मग सर्वज्ञं म्हणीतलें : ” आजि म्हांतारी असे^{१०} तया स्थानां जाइजैल : ” मग गोसावीं पीपळमढा बीजें केलें : भीतरि उभे ठाकले : तवं माहादाइसें पाहों लागलीं : सर्वज्ञं म्हणीतलें : ” वाइ : तीयें एथ कव्हणी नाहीं : ” मग उठिलीं : स्त्रीचरणां लागलीं : मग सर्वज्ञं म्हणीतलें : ” वाइ : म्हणे रात्रीं तुम्हीं पडलींति ? ” “ तरि काइ जी : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : ” पाहों : कैसीं पडिलीति तें एथ दाखवा : ” मग माहादाइसीं वाटी घेतली : गोसावी बाहीरि सोंडीएवरि उभे ठाकले : ” जी जी : ऐसें पाणीं सांडों बैसलीयें आणि ऐसीचि पडिलीयें : ” वाटी टाकौनि घातली : आणि आपण दडकरि सोंडीएखालि घालीति^{११} : आणि गोसावी इखीत हास्य करीति : मागुतें गोसावी म्हणति : ” पां पां बाइ : एकु वेळ दाखवा : ” “ जी जी : ऐसीचि आलीयें : आणि ऐसीचि पडिलीयें : ” आणि गोसावी इखीत हास्य करीति : ” बाइ : एकु वेळ दाखवा : कैसीं पडिलीति : ” मागुतें दाखवीति : गोसावी इक्षित हास्य करीति : मग गोसावी तीए दीसीं बीहरणां बीजें न करितिचि : भीतरि आसन जालें : मग तीये दीसीं तयांतें प्रधान करुनि गोसावीं नीरुपण केलें : सर्वज्ञं म्हणीतलें : ” राजहंसु असे : तो मानसरोवरावांचौनि^{१२} न रमे : गांवोगावीं देसोदेसीं नदनदी^{१३} बावीपोखरणी असति : पर तेथ तो न रमे : कां ? तीयें आदिवंतें उदकें म्हणौनि : तैसें भक्त ईश्वरसुखावांचौनि आणिकें सुखें न सेवी^{१४} : खाजें खादलेयां क्षुधानीवृति तरि होए : पारि मुक^{१५} न वचे^{१६} : अन जेविलेंयां मुक^{१७} तरि जाए : पारि अमरां नव्हजि^{१८} : अमृत पीजे तरि अमरां होइजे^{१९} : ” मग मढा बीजें केलें : ॥

४३३ शब्दार्थुनीर्वचनपुर्वक माहादाइसां अनुभवदेव नामकरण

एकु दीं गोसावी आसनीं उपवीष्ट असति : माहादाइसें गोसावीयांजवळि बैसलीं असति : सर्वज्ञं म्हणीतलें : ” वाइ : एथ अनुसरा : मग तुम्हांसि ब्रह्मानुमुति होइल : ” माहादाइसीं म्हणीतलें : ” जी जी : अनुसरौनि ब्रह्मानुमुति देयावी ते ननुसरतांचि कां न

य. बरवा. १० यगोनेपं. पडिली. हीबी. म्हांतारी पडिताळावेया जाइजैल. ११ गोयने. घातलें. १२ ने. मानस°. १३. ने. नदनदी. १४. (दृपा. ८०. ‘राजहंसाचा दृष्टांत’—‘गोसावीं माहादाइसांसि प्रतिष्ठानीं देवो अव्हांनीं एलीळेवरि निरूपिला’—दृस्थ.). १५ एवा. तृप्ति नव्हे. १६. (दृपा. २१. खाजेयाचा दृष्टांत.). १७. एवा. तृप्ति तरि होए°. १८ (दृपा. २२. अन्नाचा दृष्टांत. ‘गोसावीं बाइसांप्रति निरूपिला’—दृस्थ. एवा. माहादाइसांप्रति). १९ (दृपा. २३. अमृताचा दृष्टांत. ‘गोसावीं माहादाइसांप्रति पैठणीं देवआव्हांनीं निरूपिला’ दृस्थ.). २२ व २३ हे दृष्टांत तर माहादाइसेला निरूपिले आहेतच. २१, २२ व २३ या तिन्ही दृष्टांतात उत्तरोत्तर क्रम आहे. तिन्ही दृष्टांत मिळून एकच वाक्य मुळात असावे. म्हणून २२ व २३ या दृष्टांताबरोबर २१ वा दृष्टांतही येथे अंतर्भूत केला आहे. पू. लीळा १४५ वरील टीपा पाहा.

देयावी ? ” सर्वज्ञं म्हणीतले : “ बाइ : तुम्ही म्हणतां तें नीकें : परि ब्रह्मानुभुति ते दुर्लभु^१ : ब्रम्हअनुभुति तें कवणां जीवां नाहीं : ” “ जी जी : आम्हां असे नव्हे ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ ते कैसी ? ” “ गोसावी ब्रम्ह : आम्हीं अनुभवीतें असों नव्हे ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ बाइ : ब्रम्हअनुभुति ते कवणां जीवां नाहीं : ” “ जी जी : आम्हां असे नव्हे ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ ते कैसी ? ” “ गोसावी ब्रम्ह : आणि आम्हीं अनुभवीतें असों नव्हे ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ ऐसें तर तुम्हां नांव अनुभवदेव म्हणा : ” यावरि गोसावीं साकरेचा दृष्टांत निरूपिला^२ : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ बाइ : साकर होइजे तें नीकें कीं साकर अनुभविजे तें नीकें ? तैसें ब्रह्म होइजे तें नीकें कीं ब्रह्म अनुभवीजे तें नीकें^३ ? ” ॥

४३४ माहादाइसां आत्मज्ञान निरूपणें

माहादाइसें पुराण आइकति : पुराणीं आत्मा आइकति : आत्मज्ञान आइकीलें : मग एकु दीं गोसावी आसनीं उपवीष्ट असति : मग माहादाइसीं पुसिलें : “ जी जी : आत्मज्ञान तें कैसें ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ बाइ : मृत्याचे धर्म जीवीताप्रति कैसे निरुपावे^१ : बाइ : ” यावरि गोसावीं डोळ्याचा द्रीष्टान्तु निरोपिला : [सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ डोळा सकळातें देखे परि आपण्यातें कहींचि न देखे : मग कव्हणें एकें साधनेंकरुनि डोळेनिचि डोळ्यातें देखता होए : तैसा आत्मां सकळातें देखे : परि आपण्यातें कहींचि न देखें : मग कव्हणें एकें साधनेंकरुनि आत्मेनीचि आत्मेयातें देखता होए^२ : ” ॥]

महदाइसीं पुसीलें : “ जी जी : आत्मा कैसा असे ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ आत्मा परमात्मा ऐसा असे : ” “ परमात्मा काइ जी ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ एक जीव आत्मा : एक परमेश्वर परमात्मा : जीव परमात्मयाऐसा असे : ” “ ऐसें काइसयातव जाणीजे ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ समग्र स्वरूपीं मिसळत असे : यातव जाणीजे : जी जी : मिसळे हें काइसेन जाणीजे ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ आतांचें तवें ऐसें घेपे : पाठीं अनुभवे जाणाल : ” “ हो कां जी^३ : ” ॥

४३३. १ (प्रव. आ. २८९). २ (माझ्याजवळील दृष्टांतपाठाच्या अनेक पोथ्यांमध्ये हे वाक्य या ठिकाणी आहे). ३ (दृपा. ११४. ‘साकरेचा दृष्टांत’. ‘महदाइसांप्रति पैठणी’—दृस्थ. ‘दृष्टांत पाठाच्या’ अनेक पोथ्यांत या दृष्टांतापूर्वी प्रस्तुत लीळेतील, ‘महदाइसां’ ‘ब्रह्मानुभूती ते कवणांही जीवां नाहीं’—हा प्रकरणवश दिला आहे).

४३४. १ एवा. सांभावे. २ (दृपा. डोळ्याचा दृष्टांत १०१. या दृष्टांतावरील दार्ष्टांतिक स्वामीचेच होय. स्वामी आत्मज्ञानाचे निरूपण करीत आहेत. येथे दिलेला डोळ्याचा दृष्टांत या दार्ष्टांतिका-शिवाय पूर्ण होत नाही. म्हणून हे दार्ष्टांतिक स्वामीचेच असले पाहिजे). ३ (प्रव. आ. १४६).

सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ बाइ : आत्मज्ञानें मोक्ष : ” महदाइसीं पुसिलें : “ जी जी पुराणीं सर्व जीवां एके वेळे मोक्ष बोलिला : तो साच जी ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ बाइ : लिंगपातें मोक्ष^१ : कव्हणीं एकु बहुरूपी असे : तो सो आवगौनि ए : आड जवनिक लावी : वालिपेची : सो तरी वालिपे आंतुनि अवघा दीसे : पारि व्यक्त न देखीजे : जवनिक फीटावी ऐसी आसंसा^२ करीति : मग जवनीक फीटे : तेव्हळि तेयां सुख^३ होए^४ ” ॥]

४३५ विषयव्यवस्था निरूपण*

[गणपति मठीं अवस्थान : महदाइसीं पुसीलें : “ जी जी : एथच्यासि वेद पुराणें शास्त्रें आइकों एति ऐसें कांहीं आति ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ बाइ : विषयव्यवस्था करों जाणे तेयासिचि आइकों ये : जो विषयव्यवस्था करों नेणे तयासि विकल्पु संचरे : ” “ हो कां जी : ” ॥]

४३६ माहादाइसां कळीधर्म नीरूपणें

माहादाइसें पुराण आइकति : ते पुराणीं कळीचां अंतीं ऐसें ऐसें वर्तलें ऐसें आइकीजे : मग गोसावीयातें पुसिलें : “ जी जी : कळीचां अंतीं ऐसें^१ ऐसें वर्तलें : तें साच जी ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ साच^२ बाइ : वर्तलें बाइ : कळीचां अंतीं सीवाइलें^३ वीष्णुग्रहें लोपती : मैराळ^४ क्षेत्रपाळ यें स्थानें होती : कळीधौगिचां अंतीं कव्हणीं मार्ग न वर्तति : कव्हणीं धर्माधर्म न वर्तति : वर्णावर्ण लोपती : सुवीद्या न वर्तति : सत्यवीद्या न स्फुरति : कुवीद्या अस्फुरति : कलियुगीं विद्यावंत नाहीं : कलियुगीं आगम न वर्तेति : उत्तरापंथीं तंवशेषु वर्ते : कलियुगीं विखो आति पारि विखया नाहीं : हे राएमंडळीक आदिकरौनि सकळही निरोधपरिहारिए : कलियुगीं तस्करत्व पुंश्चलत्व हा धर्मु स्वरूपी न वर्ते ऐसा विरळा^५ : कलियुगीं पतिव्रता हा धर्मु न वर्ते : अवकाशु नाहीं : प्रार्थिता नरु नाहीं :

४ (प्रव. वि. १३२-१३३). ५ एवा. आपेक्षा. ६ एवा. समाधान. ७ (दृषा. १०८. जवनिकेचा दृष्टांत. ‘महदाइसांप्रति बेलोपुरीं निरूपिला’ दृस्थ. काही ठिकाणी हा दृष्टांत ‘भटांप्रति निरूपिला’ असाही उल्लेख आढळतो. काही प्राचीन आचार्यांनी या दृष्टांताचा अन्वय ‘लिंगपातें मोक्ष’ या वचनाशी लावला आहे. त्या अनुषंगाने तो या ठिकाणी घातला आहे.) प्रस्तुत दृष्टांत पं. प्रतीत व माझ्याजवळील दृष्टांतपाठाच्या दोन प्रतीत येथे उद्धृत केल्याप्रमाणेच आढळतो. काही पोथ्यात तो ने. प्रतीतील प्रमाणे आढळतो. तो असा : ‘स्वांग जवनिकेआडौनि दीसे : व्यक्त न देखीजे : मोटकी जवनीक फेडीजे आन सावेव देखीजे :’—यात मूळ दृष्टांताचा पूर्वार्ध गाळलेला दिसतो.

४३५. * (प्रव. आ. १५०).

४३६. १ गोही. ऐसेनि. २ एवा. आति. ३ ने. शीवाल्यें. गो. सीवाळीं. य. सीवाळें. ४ ने. मैराळ क्षेत्रपाळाच्या स्थापना होती. ५ (प्रव. वि. ९४-९८).

म्हणौनि चुके^६ : अधर्मसीळ राए होती : पापरता^७ प्रजा होती : राजां पीडीलीया प्रजा^८ साजावींज्ञा सरण जातील : नगरें पुरें पाटणें बोसें होतील : हाळीया पाळीया वसतील : पालीवनें वसतील^९ : रायांचीया राणीयां^{१०} कोदेयां भातेयां पडती : परूसीचीं सेतें होतील : कुहांचीं उदकें होतील : आंजुळिभरि सोनेयां घेया ओ : मग चुळु उदका सुआ कां : आंजुळिभरि सोनें घेया कां : मग घांसु अना सोआ^{११} कां : परि तो लाहाति ना : एकमेकांचेया हातिचेया घांसा झोवती : बापु पुता पाठिमोरा ठाकैल : तावीनर्मदा-आदिकरुनि माहानदीआ आटती : तावीनर्मदे वीहीरे कीजती : अंगुष्टप्रमाण मनुक्षें होतील : दोषेदोषें होतील : तीर्येंचि जन्मतील : तीर्येंचि वर्तती : कृमितुल्य आउक्ष होइल : मग बारा वरीखें अनावृष्टि अवरीखणें जाइल : बाराही आदीत्य तपतील : पर्वतआदिकरुनि चुनेयांचे खडे ऐसे भाजती : मग बारा वरीखें अतिवृष्टि होइल : हस्तीचीए सोंडेएसनीया धारा पडती : ” स्त्रीकराचा अनुकार : ” आवघी पृथ्वी उदकमए होइल : मग आवघी भुमि समस्थळ^{१२} होइल : लोनीवत फटीकाकार होइल : तयावरि कृतयौग रचैल : युगाविपरीत धर्मानुष्ठानवंता कृतयुगीं जन्मु : युग पुरे तवें अवगळा असे : कळियुगीं जन्ममात्ते चौकडीपर्यंत नरकू : युगाविपरीत धर्मानुष्ठान घडे तारि चौकडी चुके^{१३} : ” मग माहादाइसीं म्हणीतलें : ” जी जी : तरि ऐसीं दुखें काइसेन चुकती ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : ” बाइ : एथचेयां होइजे : एथौनि म्हणीतलें तें कीजे : तै चुकति : ” ॥

यावारि महदाइसीं पुसिलें : ” जी जी : कळीधर्म ऐसे तरि एर युगधर्म कैसे जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : ” बाइ सकळही साधनें तिहीं युगीं वर्तति : प्रथम युगीं नाहीं : चहुं युगीं हिंसा अधर्मु : ” यावारि महदाइसीं पुसिलें : ” जी जी : प्रथम युगीची काइ व्यवस्था ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : ” बाइ : तिये युगीं द्वंद्वावस्थान : तिये युगीं अंतीं विकारू : विकारनिमित्यें देहपात : तिये युगीं मनोद्वंद्वें आति : पारि देहद्वंद्वें नाहीं : ” ऐसा गोसावीं युगधर्म निरोपिला^{१४} : ॥

४३७ माहादाइसां चींचकरटां पाणिभातु रांधणें

माहादाइसें भीक्षेसि गेलीं होती^१ : तवें आंडोरीं एके घरीं चींचकरटां पाणीं घातलें : तांदुळ घातले : आगीवरि ठेविलें : तें कढत असे : ऐसें देखिलें : मग माहादाइसें भीक्षा करुनि आलीं : गोसावीयांसि द्रीष्टपुत झोळी केली : मग सांघों लागली : ” मीं भीक्षे

६ (प्रव. आमा. १६८). ७ अ. पापत्ता. हीबी. पापरूपा. ८ हीमु. °वींज्ञा सरण जातील. ९ °एवा. बारा गाडवां गांउं होइल (वसैल). १० य. °कोदेभातें कांडीती. ११ एवा. देया. १२ मने. तल्हाताएसी. मु. तळहाताएसी. ने. सपटल. १३ (प्रव. वि. ७२, ९९, १००). १४ (प्रव. विमा. ४४-४८).

४३७. १ यमु. °भीक्षा करीतां भुतानंदाचीये लेंकीचीया घरा गेलीं : तेथें भुतानंदाचीया नातीं

गेलीयें होतीयें : तवं एकी घरीं आंडोरीं चींचकरटां तांदुळ घातले : पाणीं घातलें : आगीवरि ठेवीलें : जी जी : कढताए : परि जळे ना : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : आति बाइ : पुर्वीं हें गोंडवाडां होतें : तीयें ऐसेंचि करीति : ” याउपरि गोंडवाडांची गोष्टि सांगीतली^१ : ॥

४३८ माहादाइसां राजकुमरु अनुवादु

एकु दीं माहादाइसैं भीक्षे गेलीं होतीं : मग आवघा लोकु^१ भातु^२ जेवीतु : लेइला नेसला : डोल्हारेयावरि बैसलीं : ऐसीं देखिलीं : मग म्हणति : “ आतां ऐसींऐसीं दीसतें असति : पाहाटे काइ करीति ? ” आणि आपणेंयांतें थोरां^३ देखति : मग भीक्षा करुनि आलीं : गोसावीयांसि द्रीष्टपुत झोळी केली : मग सांधों लागलीं : “ जी जी : मीं भीक्षे गेलीयें होतीयें : आवघा लोकु^४ लेइला नेसला : कांकणें कळावीया : डोल्हारेयावरि बैसलीं असति : परि कीं जी तीयें सोच्यें ऐसीं वाटताति^५ आणि आम्हीं आपणेंयांतें थोरां^६ देखों^७ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : तुम्हीं राजकुमरें कीं : ” ॥

४३९ माहादाइसां नित्यउपवासीत्व कथन

माहादाइसीं^१ गोसावीयांतें एकु दीं पुसिलें : “ जी जी^२ : एकादसीचां दीसीं : दोनि वेळ जेवीजे : वारसिचां दीसीं जेवीजे : परि उपवासाचाचि पाडु होए : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हीं नित्यउपवासीयें कीं : ” ॥

४४० तथा भिक्षाकाळ निरूपण*

[माहादाइसीं पुसिलें : “ जी जी : देशकाळाअनुरूप भीक्षेसि नेमु नाहीं : तरि काळव्यतीरिकें भीक्षा मागुं ए ? आणि जेधवां भुक लागे तेधवां मागुं ए ? ” सर्वज्ञें

(एवा. लेंकरवीं) चींचकरटां तांदुळ रांधीले : तें माहादाइसीं देखिलें : तें गोसावीयापुढां सांगीतलें : “ जी जी : तांदुळ सीजले जी : ”— २ पूर्वार्ध लीळा ४१ पाहा.

४३८. १ हीबी. °न्हालाधुला : लेइलानेसला. . . . . डोल्हारेयावरि बैसला ऐसा देखिला : २ य. तूपभातु. गो. °खातु. ने. °खातां. ३ अ. थोर. ४ हीबी. °न्हालाधुला— ५ हीबी. दीसती. ने. दीसताति : ६ अ. देखतों.

४३९. १ य. महदाइसैं बारसीचां दीसीं भीक्षा करीतां श्रमेति : मग एकु दी— २ य. °एकादसीचां दीं दोनि वेळ जेउं : कीं बारसीचां दीं पारणें केलेयाचा पाडु जाए : ” मु. °एकादशीचां दीसीं लागे तें जेविजे : कीं बारसीचां दीसीं पारणें केलेयाचा पाडु जाए : ” प्रव. आ. ९४. °आम्हीं भीक्षान्न लागे तें जेउं : परी पोट ठाय ना : तें काइ जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जो भीक्षान्न जेवी तो नित्योपवासी : म्हणौनि बाइ : तुम्ही नित्यउपवासीए कीं : ”

४४०. * (प्रव. आ. ८८-८९).

म्हणीतलें : “ वाइ : तयांसि असे तवं तुम्हांसि असे : तयांसि जवं नाहीं तवं तुम्हांसि नाहीं : म्हणौनि तयांसि जवं असे तवं भलतीएचि काळीं मागुं ए : ” “ हो कां जी : ” याउपरि महदाइसीं पुसिलें : “ जी जी : दुकाळीं भीक्षा न ये तरि काइ करावें जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : एकु दीं न मीळे : दोनि दीं न मीळे : तिसरां दीं न मीळोंचि न ए : ” “ हो कां जी : ” म्हणौनि श्रीचरणां लागली : ॥]

४४१ श्रीदत्तात्रयप्रभुमहिमा निरूपण : अळका भेटि*

[गोसावीयांसि गणपति मठीं अवस्थान : गोसावी श्रीदत्तात्रेयप्रभूची महिमा निरूपति असति : महदाइसीं पुसिलें : “ जी जी : श्रीदत्तात्रेयप्रभूचा अवतारु कवणे युगीं असे : कवणे युगीं नसे : हें सांघावें जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : श्रीदत्तात्रेयप्रभूचा चतुर्युगीं अवतारू : ” यावरि महदाइसीं पुसिलें : “ जी जी : श्रीदत्तात्रेयप्रभूचा शिष्य आळक : तयाची तापनिवृत्ति केली : ऐसें पुराणीक बोलती : तें साच जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साच बाइ : ” यावरि माहादाइसीं गोसावीयांतें पुसिलें : “ जी जी : श्रीदत्तात्रेयप्रभू अळकांसि कवणें वेखें भेटि दीधली ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ते मातांग-वेखें : तीहीं^१ तापीं तापला अळकु^२ नीगाला : सैह्याद्रासि आला : ऐसा जातु असे : तवं पैलाकडौनि श्रीदत्तात्रेयप्रभू मातांगवेखें बीजें करीत असति : उभे धाटीया साउला^३ नेसले होते : कटिप्रदेशीं^४ मांसभेदिती काती खोविली होती : श्रीकंठीं बोरीया मणीयांची गांठी : श्रीचरणीं दुतळीया उपाहानौ : खांदावरि मांसाची कावडि : परि-भारीं श्रीमूर्ति ऐसी लवतिलवति जाति होती^५ : अळकतिं देखीलें : आणि ‘संबोलि संबोलि :’ म्हणीतलें^६ : अळकू जळतु जात होता तो नीवाला : ‘मीं काइसेनि पां नीवालां ?’ ऐसें पाहे तवं देखिलें : आणि दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागला : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ अळकचि तीन्ही ताप दरीसनांसरीसें श्रीदत्तात्रेयप्रभू : ‘संबोलि : संबोलि :’ म्हणौनि फेडिते जाले : कां ? ते वाणि अमृतवरीखणी कीं : ” “ जी जी : तेयांसि ते वाचेपासौनि अमृत वरीखलें : आम्हांसि एचि वाचेपासौनि अमृत वरीखताए : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मग अळकू श्रीदत्तात्रेयप्रभूचां ठाईं अनुसरला : ” ॥]

४४१. *ही लीळा व यापुढील श्रीदत्तात्रेयप्रभूच्या लीळा ‘सह्याद्री चरिता’तून येथे, प्रकरणवशाच्या साह्याने अंतर्भूत केलेल्या आहेत. ‘पूर्वार्ध’ संपादनासाठी घेतलेल्या अ. प्रतीतून मूळ संहिता. पाठभेद भगोमु. प्रतीतून.

१ (प्रव. वि. २८२-२८३.) २ भ. त्रीवीधी. ३ गो. खळिचा. ४ गो. परिबंटी. ५ गो. तें गोसावीं अनुकारें दाखविलें : ६ गो. संबोलि म्हणति आणि काठीया भूमि हाणति : ऐसें त्रीसूधी ‘संबोलि’ म्हणौनि भूमि हाणितली :

४४२ एकवीरे भोगा अनुवादु

[गोसावीयांसि प्रतेस्थानीं अवस्थानः उदेयांचा पूजाअवस्वरू जालेयांअनंतरें गोसावी वीहरणा बीजें करीत होते : महदाइसें मुक्षकरूनि आवधीं भक्तजनें सरिसीं होतीं : एकवीरेचा पव्हा अपारू आला होता : चीह्वाचीह्वा^१ अपार आलें होतें : तें देखौनि महदाइसीं पूसिलें : “ जी जी : एकवीरेसि आवघाचि लोकू जात्रे जातु असे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ श्रीदत्तात्रयप्रभू प्रतीष्टा केली तै ‘ भोग पाव : ’ ऐसें म्हणीतलें होतें : म्हणौनि भोगु पावत असे : ” ॥]

४४३ एकवीरे प्रतीष्टा

[गोसावीयांसि आवघांचि भक्तजनीं प्रसू पूसिला : “ जी जी : एकवीरा हे रीखी-भाया : तरि इसि मद्यमांस^१ प्रीए केवि जालें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ श्रीदत्तात्रयप्रभू प्रतीष्टा केली : तेह्वाळि एकी श्रीकरीं मद्याची^२ करवी^३ : एकी श्रीकरीं मांस : मद्यसींचन^४ केलें : मांस वाइलें : म्हणौनि हेंचि प्रीए जालें : ” ॥]

४४४ मेरूवाळां जळक्रीडा

[महदाइसीं गोसावीयांतें पूसिलें : “ जी जी : श्रीदत्तात्रयप्रभू मेरूवाळां जळक्रीडा करीति : तें साच जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साच^१ वाइ : अद्यापि श्रीदत्तात्रयप्रभू मेरूवाळां जळक्रीडा करिताति : ”]

४४५ श्रीकृष्णीं अष्टविध ब्रह्मचर्यानुवादु*

[गणपत मढी अवस्थान^१ : एक वेळ महदाइसीं पुसिलें : “ जी जी : श्रीकृष्णचक्रवर्तीसि सोळा सहस्रा अंतापुरा : सतें आगळीया : आठ पाटमुखीया : दाहा दाहा कुमर : एकि एकि कुमरी आणि श्रीकृष्णचक्रवर्ती बाळ ब्रह्मचारी : ऐसें भागवत बोलें^२ : हें साच जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साच वाइ : श्रीकृष्णीं अष्टविध ब्रह्मचर्ये : सोळा सहस्र अंतापुरा : सतें आगळीया : आठ पाटमुखीया : दाहा दाहा कुमर : एकि एकि कुमरि : मां भावें संमंधा गेले कीं अभावें संबंधा गेले हा परीयावो विनयोगु : तेथ तो कवणें करावा वाइ^३ ? ” ॥

[यावरि गोसावीं मागील द्वापरिची गोष्टि सांगितली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : कैळासीहुनि नारदु माहामुनि आले : ” तेहीं म्हणीतलें : ‘ श्रीकृष्णचक्रवर्ती

४४२. १. झ. चीह्वांचीह्वां आपारें आलीं होतीं. ग. चीह्वां अपारें लाविलीं होतीं : चौडकें वाजवीत : गात : तें देखौनि—.

४४३. १. रावा. मदिरा°. २. रावा. मदिरेची. ३. झ. करे.

४४४. १. एवा. आति.

४४५. *ही लीळा येथे ‘द्वापरलीळा’तून समाविष्ट केली आहे.

१. केशराजबास°. २. (प्रब. वि. ७८). ३. पूर्वार्ध चरित्राच्या पोथ्यांतील ‘द्वापरलीळा’तील (=श्रीकृष्णचरित्रातील) या लीळेचा एवढाच भाग बहुतेक पोथ्यांत आढळतो पुढील कथाभाग झ. प्रतीतून घेतला आहे. झ. प्रतीतील ‘द्वापरलीळा’ एकूण ४४ आहेत. हे लक्षात घेऊन पुढील भाग

वाळब्रह्मचारी : ' हा संदेहो पुर्वि रुक्मीणिदेवीसि पडिला : तीयें गोसावीयातें पुसों भीति : मग कव्हणी एकी दीसीं श्रीकृष्णचक्रवर्ती पडुडले होते : रुक्मीणि पाए तळ्हातीतें असति : मग रुक्मिणीदेवीं म्हणीतलें : ' हें काइ जी ? हे दुर्वासदेव साटीं खांडीयांचें बोणें आरोगिति : आणि नीराहारी म्हणविताति : हें मज प्रत्या नैए : आणि श्रीकृष्णचक्रवर्तीसि सोळा सहस्र अंतापुरा : सतें आगळिया : आठ पाटमुख्या : तीतुकीयाचि कुमरी : ऐसीया साटि लक्ष कुमरां : जैसेंचि गोसावी माझां ठाईं वर्तति तैसेंचि आवघेया अंतापुराचां ठाईं वर्तति : जयाचि परी माझां सर्व अवेवीं रमति तयाचि परी सर्व अंतापुराचां ठाईं सर्व अवेवीं रमति : हें मीं आणि गोसावीचि जाणों : आणि गोसावी ब्रम्हचारी कैसे जी ? ' श्रीकृष्णचक्रवर्तीनि म्हणीतलें : ' समुद्राचां गोटीं दृवासामुनि तप करीतु असे : तेयां साटीं खांडीयांचें बोणें करा : समुद्राचां काठीं उभीं ठाका : आणि ऐसें म्हणा : ' दुर्वासा नीराहारी तरि समुद्रा मज वाट दे : ' मग रुक्मिणीदेवीं साटीं खांडीयांचें बोणें निफजविलें : तें घेउनि समुद्राचीये थडिणें गेलीं : तेथ उभीं राहिलीं : आणि म्हणीतलें : ' दुर्वासा नीराहारी तरि समुद्रा मज वाट दे : ' तेव्हळि समुद्र दों भागीं जाला : वाळवंटें चालतें गेलीं : बेटीं जाउनि दुर्वासियापुढां उभीं राहिलीं : उपहारु समर्पीला : ते जेवीले : मग रुक्मिणी आउसें तेयातें म्हणीतलें : ' आतां मीं जावों कैसी ? ' तेहीं म्हणीतलें : ' आलीति कैसी ? ' रुक्मिणी आउसीं म्हणीतलें : ' मीं आलीयें तेव्हळि समुद्रातें ऐसें म्हणीतलें : दुर्वासा नीराहारी तरि समुद्रा मज वाट दे : तेव्हळीं समुद्र दों भागीं जाला : मज वाट दीधली : मग मीं आलीयें : आतां कैसी जावों ? ' दुर्वासिनि म्हणीतलें : ' आतां ऐसें म्हणा : श्रीकृष्ण वाळब्रह्मचारी तरि समुद्रा मज वाट दे : ' मग रुक्मिणीदेवीं म्हणीतलें : ' श्रीकृष्णचक्रवर्ती वाळब्रह्मचारी तरि समुद्रा मज वाट दे : ' तेव्हळी समुद्र दों भागीं जाला : वाट दीधली : रुक्मिणी आउसें वाळवंटेंचि चालतें आलीं : ऐसें बाइ : श्रीकृष्णीं अष्टविध ब्रह्मचर्ये : हा तेथिचा पर्यावो विनियोगु तो कवणें करावा ? "]

[मग माहादाइसीं म्हणीतलें : " हो कां जी : तरि अष्टविध ब्रह्मचर्य तें कवण जी ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " नासा : रसना : चक्षु : त्वचा : श्रोत्र : एं पांच ज्ञानेंद्रियें : मुख : उपस्त : पाणी : एं तीनि कर्मेन्द्रियें : या आठां इंद्रियांचा अत्यंत त्यागु तें अष्टविध ब्रह्मचर्यें बोलिजे : " " जी जी : कवणाचे कवण विषय ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " बाइ : नासा : रसना : चक्षु : त्वचा : श्रोत्र : या पांचां इंद्रियांचें सुगंध : रस : रूप : स्पर्श : आळाप : एं पांचि विषय : आणि मुख : पाणी : उपस्त : याहि कर्मेन्द्रियांचे चुंबन : कुचमर्दन : मैथुन हे

भ. प्रतीतून स्वीकारला आहे. ४ हा भाग भ. प्रतीतून घेतला आहे. काही ठिकाणी आवश्यक ती वाक्ये पं. प्रतीतून घेतली आहेत. यापूर्वीचा भाग व कथेनंतर " हो कां जी ? " येथून तो शेवटपर्यंतचा भाग

तीनि विषए : ” “ हो कां जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : विखो तो श्रीकृष्णचक्रवर्तीच भोगों जाणेति^५ : ”]

४४६ श्रीकृष्णबळिभद्रीं वेधु निरूपण*

[गणपत मढीं अवस्थान : महदाइसीं पुसिलें : “ जी जी : पूर्वी श्रीकृष्णचक्रवर्ती विज्ञानशक्ति खेळीचल्ले : पाठीं ज्ञानशक्ति स्वीकरिली : ते पूर्वी म्हणिजे कव्हणे काळीं जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : पूर्वी म्हणिजे बाळत्वालागौनि कंसवधपर्यंत : पाठीं कंसवधानंतरें : ” “ हो कां जी : ” याउपरि महदाइसीं पुसिलें : “ जी जी : श्रीकृष्ण अवतारीं कव्हणेंकव्हणें राज्य केलें ? कवणकवण लोक उद्धरीले ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : श्रीकृष्णचक्रवर्ती अनंत उद्धरीले : परि उद्धवार्जुन हे पुराणीं प्रसिद्ध : एर जनक : मुचकुंद : पुरीरवा एवमादिक अनंत असति : ” “ हो कां जी : ” यावरि बाइसीं पुसिलें : “ जी जी : पुराणीं तरि बळिभद्राची आणि श्रीकृष्णचक्रवर्तीची आपार वेधवंती वाखाणे : तरि ते काइ साच जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : ते केवि जाणति : ते तुम्हां एशौनि सांघिजैल : बळिभद्रीं साजात्या वेधु : श्रीकृष्णीं साजात्यांवैजात्यां वेधु : ” महदाइसीं पुसिलें : “ जी जी : बळिभद्रीं साजात्यां वेधु : श्रीकृष्णीं साजात्यांवैजात्यां वेधु तें कां पां ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : एकु आज्ञाधरू : एकु पराज्ञाधरू : ” महदाइसीं म्हणीतलें : “ जी जी : आज्ञाधरू ते कवण जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : एकु ते बळिभद्रदेवो : ते सते आंतरवृते विद्या देति : आणि श्रीकृष्णचक्रवर्ती ते पराज्ञाधर : म्हणौनि दुरौनि अंतःकरणे विद्या देति : ” महदाइसीं पुसिलें : “ जी जी : बळिभद्रदेवो तेही दुरौनि कां नेदीति ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : दूक् : स्पशु : आळापु : अंतःकरणु : ऐसें परमेश्वरू चतुःप्रकारें वेध संचरेति : देवतेसि दृष्टिवांचौनि नाहीं : ” “ हो कां जी : ” ॥]

४४७ राजसूइं अग्रपूजा स्वीकारू*

[गणपत मढीं अवस्थान : एक वेळ महदाइसीं पुसिलें : “ जी जी : युधिष्ठिराचां राजस यागीं अठ्ठयासी सहस्र रुपेश्वर होते : तेथ व्यासही होता : तेणें अठरा पुराणें : च्यारि वेद केले : तेयां अवघेयांतें सांडौनि सुकदेवासि अग्रपूजा करूं आदरिली होती : ते कां पां ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : ज्ञान पूज्य : ज्ञानवृद्ध तो सर्वत्र पूज्य : ”

प्रकरणवशातून घेतला आहे. ५ (प्रव. वि. ७९).

४४६. * (प्रव. वि. ८२-८४).

४४७. * (प्रव. वि. १४३). प्रस्तुत लीळेचा मुख्य भाग पूर्वार्ध चरित्राच्या अ. प्रतीतील 'द्रापर-लीळा'तून घेतला आहे. तिरप्या अक्षरातील वाक्ये पंथ. प्रतीतील आहेत.

१ प्रव. लखुबाइसें.

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : कव्हणी एकी अवस्वरीं अर्जुनें पुसीलें : ‘ हां जी : स्वर्गीहुनि एतां गोसावी मज पाइरीवारि पाओ देओं नेदीतिचि : तें काइ जी ? ’ श्रीकृष्णचक्रवर्ती म्हणीतलें : ‘ तो तुमचा पीता गा : ’ अर्जुनें म्हणीतलें : ‘ जी जी : तो तेथौनि मूचे ऐसें कांहीं असे ? ’ श्रीकृष्णचक्रवर्ती म्हणीतलें : ‘ यज्ञ करा : मां मुचैल : ’ तेव्हळि जाउनि धर्मापुढां सांघीतलें^३ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें^४ : “ धर्मे राजस यज्ञ करूं आदरिला : श्रीकृष्णचक्रवर्ति मूळ केलें : आवघेयां रीखीस्वरां मूळें केलीं : आवघेयां रायां मूळें केली : तेथ श्रीकृष्णचक्रवर्ति बीजें केलें : समस्त रीखीस्वर : राए : मंडळीक मुक्षकरुनि तेथ आले : वन्हाडीके आवघे आले : येकेके येकेक उलींग मागीतलें : श्रीकृष्णचक्रवर्ति ब्राम्हणासि क्षीरिभोजन वाढावेयाचें उलींग मागीतलें^५ : तेथ अठ्यासी सहश्र रीखेस्वर बैसले होते : अवघेचि राए बैसले होते : धर्म आला : हात जोडुनि पुढां उभा राहीला : धर्म रीखी-स्वरातें पुसीलें : ‘ मीयां अग्रपूजा कवणासि करावी ? ’ तेव्हळि तेहीं अवघांचि वीचारीलें : ‘ व्यासदेव वडील : व्यासदेवां करा : ’ व्यासदेवीं म्हणीतलें^६ : ‘ सूकदेवो जो तो ज्ञानीया : आणि ब्रह्मचर्याचा पूतळा^७ : तरि तेयांसि करावी : ’ तेव्हळि सूकदेओ लेंकरूवांआंतु उभा ठाकौनि श्रीकृष्णचक्रवर्तीची लीळा पाहात होता : आवघां तेयांतें बोलाउं पाठवीलें : तैसाचि सूकदेओ आला : सूकदेवांतें म्हणीतलें : ‘ तुम्हीं अग्रपूजा स्वीकरावी : ’ सूकदेवें म्हणीतलें : ‘ हे अवघे असतां आम्हां अग्रपूजा काइ ? ’ तेव्हळि आवघीचि वेवस्था सांघीतली : तेहीं म्हणीतलें : ‘ तुं ज्ञानीया आणि ब्रह्मचर्याचा पूतळा होसि : म्हणौनि तुज अग्रपूजा^८ : ’ सूकदेवें म्हणीतलें : ‘ तरि आवघेया ज्ञानीयांचा बापू आणि ब्रह्मचर्याचा पूतळा^९ : हा श्रीकृष्णु : तरि यांसि करा : ’ तेव्हळि श्रीकृष्ण-चक्रवर्ती श्रीकरीं कनकाचें भाजन घेउनि ब्राम्हणासि खीरि वाढीत होते : इतुकाले श्रीकर अनें भरले होते : आंगिचीया बाहीया वरुतिया खोविलीया होतिया : कटिप्रदेसी फुटा^{१०} : श्रीकृष्णचक्रवर्तीतें बोलाउं पाठवीलें : श्रीकृष्णचक्रवर्ती यज्ञमंडपासि बीजें केलें : श्रीकृष्णचक्रवर्ती म्हणीतलें : ‘ हे आवघे असतां आम्हां अग्रपूजा काइ ? ’ तेहीं आवघी वेवस्था सांघीतली : तैसेचि श्रीकृष्णचक्रवर्ती श्रीकर धुनि येज्ञमंडपीं बैसौनि अग्रपूजा स्वीकरिली : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ज्ञान पूज्य : ज्ञानवृध तो सर्वत्रही पूज्य : ” यावारि गोसावीं साइलोची गोष्टि सांघीतली^{११} : ॥

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जाणतेयांमाजि एकु जाणता मानिजे : नेणतेयांमाजि एकु नेणता मानिजे : गोपाळांमध्ये^{१२} साइलो तो एकु जाणता : आवघेचि गोपाळ गोखें सोडीति :

३ (मुपं). ४ अ. प्रतीत स्वामींनी भक्तजनास प्रथम साइलोची गोष्ट सांगून त्यावर उदाहरण म्हणून ही अग्रपूजास्वीकाराची गोष्ट सांगितली, अशी मांडणी आहे. पं. (आणि इतर) प्रतीत हा क्रम उलटा आहे. तोच येथे स्वीकारला आहे. अ. प्रतीत प्रथम आलेली साइलोची कथा या लीळेच्या शेवटी घेतली आहे. ५ (अ.). ६ मु. गोपाळांतु एकु जाणता : तो आवघेयां मीळौनि एकु साइलो

आखरीं उभे राहाति : साइलोची वाट पाहाति : मग तो ए : तेयां जाणतेयातें पुसति : 'साइलो : गुरुवें कवणीकडे नेओं ?' साइलो म्हणे : 'इकडे नेओं तरि गुरुवें खडा-पाणीयां मिळति : तेयां अंनं उदकें होति : आणि खेळों पवाडति :' साइलोतें न पुसति तरि तीयें खडापाणीयां न मिळति : तेयां अंनं उदकें नव्हति : मां खेळों काइ पवाडति ? तैसें हें तुमचें साइलो : तुम्हीं यातें पूसपूसों करावें" :]

[महदाइसीं म्हणीतलें : "जी जी : ईश्वरीचिया बोधाची सरी आणि स्वस्तता पावे ऐसें काही आति ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " बाइ : हिरवाटुटा जीव : ईश्वरबोधें बोधवंतु तेयाची सरि चैतन्यविद्यावंतु न पवे : मां एर ते के लागेति ? एणें बोधें बोधवंता जे स्वस्थता आति ते चैतन्य विद्यावंता नाही" :]

४४८ अर्जुनाप्रति ज्ञानदान : विभूति निरूपण : अपरोक्ष दर्शन*

[गणपत मढीं अवस्थान^१ : माहादाइसें पुराण आइकौनि आलीं : महदाइसीं पुसिलें : " जी जी : पुराणीक ऐसें म्हणति : जें श्रीकृष्ण नाराणाचा अवतारु : आणि अर्जुन नराचा अवतारु : दोहीची समान सामग्री : तरि तें साच जी ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " बाइ : तें ते केवि जाणति : तें तुम्हांसि एथौनि सांघिजैल : श्रीकृष्ण तो परमेश्वराचा अवतारु : आणि अर्जुन तो जीवु : परि चौदा विद्या अभ्यासिलिया : तेणें श्रीकृष्णेंसीं साजात्य : अर्जुन सकळ सामग्रीया सामग्रीवंतु : एकु वांचौनि : " " जी जी : ते कवण ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " बाइ : एक ते ब्रह्मविद्या : " " हो कां जी : " यावरि महदाइसीं पुसिलें : " जी जी : हे पुराणीक ऐसें बोलति : जें श्रीकृष्णाचिया भक्तांमाजि अर्जुनाचिया ऐसी युक्तीचि नाहीं : तें साच जी ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " साच बाइ : तें तुम्हांसि एथौनि सांघिजैल : पूसतेया अर्जुनाचिया युक्ती श्रीकृष्णचक्रवर्तीचि परिहरेति : पूसतेया अर्जुनाचा अभिप्रावो ऐसा जें श्रीकृष्णचक्रवर्तीचें परावरत्व सुचौनि बोलतु असे : " " हो कां जी : " यावरि महदाइसीं पुसिलें : " जी जी : भगवद्गीतेमाजि श्रीकृष्णचक्रवर्ती

करीति : ॥ शोधु : मुखरी करीति : ७ (मु). ८ (प्रव. वि. १४४-१४५).

४४८. * (प्रव. वि. ८६-९० या वचनांच्या या प्रकरणवशात 'द्वापरलीळां' तील—श्रीकृष्ण-चरित्रातील—'विभूति निरोपण' व 'विश्वरूप दाखविणे' या दोन लीळा अंतर्भूत झाल्या आहेत. या प्रकरणांचा आशय लक्षात घेऊन 'द्वापरलीळां' तील 'योध्यसमई अर्जुना ज्ञानदान : ' व 'संजयो प्रतीति' या लीळा यातच चौकटीच्या कंसात घातल्या आहेत. त्यांचा परस्परसंबंध स्पष्ट आहे. १ ही लीळा पं. प्रतीत सविस्तर आली आहे. ती पुढीलप्रमाणे :

अर्जुनाप्रति वीस्वरूप दाखवणें

महदाइसीं पुसिलें : " जी जी : गोसावीं अर्जुनाप्रति ज्ञान कवणी वेळीं दीधलें ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " बाइ : दोन्ही अरणी उनता जालीया : एरांची कांडें एरांवरि पडति : ऐसा समें दीधलें : अर्जून ऐसें नेहाळुनि पाहीलें : तव एक आजें : एक पणजे : एक चुलते : एक गुरु : एक गुरुभाउ : एक चुलतभाउ :

म्हणितलें असे : जें सकळें तो मीं : अर्थतर्कु तो मीं : उचश्रवा तो मीं : ऐरावतु तो मीं : आदित्यांमाजि विष्णु तो मीं : नक्षत्रांमाजि चंद्र तो मीं : देवांमध्ये इंद्र तो मीं : गंधर्वांमध्ये चित्ररथ तो मीं : ऐसें बहुत असे : तरि तें कैसें जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : श्रीकृष्णचक्रवर्ती तिणिए शक्तीचां ठाई अहंता स्वीकरौनि ते ते शक्ती आत्मत्वेचि निरोपिते जाले : ” यावरि महदाइसीं पुसिलें : “ जी जी : श्रीकृष्णचक्रवर्ती ते ते शक्ती नव्हति : तरि तिणिए शक्तीचां ठाई अहंता कां पां स्वीकरीली ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : देवो कच्छ होति : मच्छ होति : देवामध्ये अवतरेति : नरांमध्ये अवतरेति : तिर्यंचामध्ये अवतरेति : कां जे जे शक्ती अवतारधारणा उपयोगा जाए ऐसी असे तेथतेथ अवतार धरीति : म्हणौनि श्रीकृष्णचक्रवर्ती तिणिए शक्तीचां ठाई अहंता स्वीकरीली असे : अन्येत्रीं नाहीं : ” “ हो कां जी : ” [यावरि महदाइसीं पुसिलें : “ जी जी : श्रीकृष्णचक्रवर्तीन अर्जुनासि ज्ञान केव्हळि दीधलें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ दोन्ही अरणी उनता जालीया : येरांचीं कांडें येरांवरि पडति : येरांचीं कांडे येरांवरि पडति ऐसां समें दीधलें : ”] महदाइसीं पुसिलें : “ जी जी : अर्जुनासि बोधु केधवा जाला ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : श्रीकृष्णचक्रवर्ती निरूपितां अर्जुनाची शंका पारुखेचि ना : तेव्हेळीं अपरोक्ष प्रकटिलें : मग शंका पारुखली : विश्वरूप प्रकटौनि सामर्थ्य दाखविलें : समर्थत्व उमटविलें : तेव्हेळीं प्रतीति आली : मग बोध जाला : मग जे सांगति ते घेत जाति : ” [यावरि महदाइसीं पुसिलें : “ जी जी : अर्जुन विश्वरूप देखे तरि संजयो काइ देखे जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : संजयो चतुर्भुज देखे : अर्जुनु विस्वरूप देखे : उधवदेव कैवल्य परब्रम्ह देखति : ” “ हो कां जी ” म्हणौनि श्रीचरणां लागलीं : ॥]

पुतणीए : ऐसे अवघे गोत्रज देखिले : आणि करूणा उपनली : धनुक सांडीलें : ” श्रीकृष्णें म्हणीतलें : “ अर्जुना : धनुक कां सांडीलें ? ” अर्जुनें म्हणीतलें : “ ऐसा गोत्रवधु करुनि मग राज्य करूं : यापरीस मरीजे तें नीकें : कां ताप साहुनि वारानसि सेवीजे : ” श्रीकृष्णें म्हणीतलें : “ हें करीतें कवण ? करवीतें कवण ? ” ऐसें बोलतां अठरा आध्ये जाले : अर्जुनें म्हणीतलें : “ तूं देवकीचा : मीं कौंतीएचा : मां एथ नवल काइ ? आणि अपुर्व तें काइ ? ” ऐसी श्रीकृष्णचक्रवर्ती निरोपितां अर्जुनाची संका काइसेनही पारुखे ना : मग अपरोक्ष प्रगटीलें : आणि म्हणीतलें : “ आतां पाहे पां ऐसें : ” तवं यादव : पांडव : कौरव ऐसे देखिले : आणिकही भयानका देवता देखिलीया : भयानकें रूपें ऐसीं देखिलीं : आणि चौदाही भुवनें उदरामाजि दाखविलीं : विश्वरूप प्रकटौनि सामर्थ्य दाखविले : समर्थत्व उमटविलें : तेव्हेळी प्रतीति आली : मग बोध जाला : आणि म्हणीतलें : “ पुरे : पुरे : ” “ आतां तुजें वचन मज करणीए : ” श्रीकृष्णें म्हणीतलें : “ करीसी ? ” ऐसें वीसूधी संक्रमीलें : “ तरि घेए पां धनुक : घे धमचिं सीर : ” धमचिं सीर घेओं आदरीलें : तवं श्रीकृष्णचक्रवर्ती म्हणीतलें : “ पुरे : पुरे : ” म्हणौनि हातु धरीला : “ आतां उजू यूध्य करि : ” मग करीता जाला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : पाउडां पाओ आणि ब्रह्मविद्या उपदेसू : तो अर्जुनासीचि जाला बाइ : ” ॥

४४९ गीता श्रीकृष्णोक्ति निरूपण*

[गणपति मढीं अवस्थान : एक वेळ महदाइसीं पुसिलें : “जी जी : पुराणीं ऐसें बोलति : जें हें श्रीभागवत आणि भगवद्गीता श्रीकृष्णें ब्रह्मोयाप्रति निरोपिली : हें साच जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : तें तैसें नव्हे : तें तुम्हां एथौनि सांघिजेल : बाइ : गीता श्रीकृष्णोक्ति : एर अवघी व्यासोक्ति : बाइ : परिवारासहीत श्रीकृष्णाचें जें जें चरित्र तें भागवत बोलिजे : आणि नित्यानित्यवस्तुविवेक शमदमादि साधन जें मुखोक्त ते गीता बोलिजे : बाइ : द्वापरीं आर्जुनाप्रति श्रीकृष्णचक्रवर्ती गीता श्लोकीचि निरूपिली : मग कथासंगति ते श्लोकी व्यासें बांधिली : ” “हो कां जी : ” ॥]

४५० परमेश्वरासि जीवाचें स्नेह निरूपण*

[^१गोसावीयांसि गणपति मढीं अवस्थान : महदाइसीं पुसिलें : “जी जी : परमेश्वरासि जीवाचें स्नेह तें कैसें जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : मायाबहिनी असंसीति : आमचा दांडीये डोळीये कै जाइल : परमेश्वरू असंसीति : कटकटियेमान गव्हरीं कपाटीं ऐसा कै आसैल : ” “हो कां जी : ” ॥]

४५१ जीवु आपुलें मात्रागमन न देखे निरूपण*

[गणपति मढीं अवस्थान : महदाइसीं पुसिलें : “जी जी : हे रावसगावीचे भगवे अवघेचि अनाचार करिती : कव्हणी सुरापान करिती : कव्हणी मांस खाती : कव्हणी वेश्यागमन करिती : कव्हणी मायबहिणी ऐसें म्हणौनि बाइलासि व्यभीचरती : ऐसें आपण करिती : आणि आमुतें म्हणती : जें एहीं मासोपवास सांडीले : देवब्राह्मण वर्जिले : तीर्थतपोवनें नाहीं : ऐसें विचीत्र नव्हतीही भक्ती : हें ऐसें काइ जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : पोरु जीवु आपुलें मात्रागमन न देखे : परि पुढीलाचें वेश्यागमन देखे : ऐसे हे जीव कृतघ्न : म्हणौनि ऐसेयाचा संसर्गु न करावा : ” “हो कां जी : ” ॥]

४५२ मातापिताश्राद्धानुवादु*

[गणपति मढीं अवस्थान : एक वेळ महदाइसीं पुसिलें : “जी जी : मातेपीतेयाचें श्राद्ध कीजे तें तेयांसि पावे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : दाहा दीसांभीतरी कीजे तें पावे : एर न पवे : ते पितृसंबंधा अवघे : ” “हो कां जी : ” म्हणौनि श्रीचरणां लागलीं : ॥]

४४९. * (प्रव. विमा. १०९).

४५०. * (प्रव. आमा. २).

१ प्रव. मुनिबा°.

४५१. * (प्रव. आ. १७५).

४५२. * (प्रव. वि. २७४).

४५३ गुजरीया भाखा गुजरेंसीं गोष्टि करणें

एकु दीसु गोसावीयांसि चींचाये अवस्थान असे : तव तेथ^१ गुजरु एकु आला : तयासीं भेटि जाली^२ : आणि गोसावीं हरीखु स्वीकरिला : तयासीं गुजरी भाखा गोष्टि केली^३ : तो थोर सुखीया जाला : ॥

४५४ लखूबाइसां लखूमीयां वीर कथन

उंवरडां आणि सेउगांवां^१ मध्ये वाट उठिली : तेथ लखूमीयां मारिला^२ : तो अधोगती गेला : कान्हरदेयाचेया पोटा एउनि जाए : सपनीं आला : 'गोसावीयांचां ठाई उपाहारु करि : मग मीं उपजैन : मरें ना : ' लखूबाइसीं वीनवीलें^३ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : "ब्रीधासंगमापासौनि वाघांड^४संगमुवरि अर्तलो^५ पर्तलो करा : आणि एथ एकु उपाहारु करा^६ : " ॥

४५३. १ (यमु.). २ हीबी. तेणें गोसावीयांतें देखिलें : आणि म्हणीतलें : " आम्हारो येजमानु इहया असे मां. ३ मु. 'कवण गावंथी आवीयो ? कवण गावं जाइछो ?' म्हणौनि देसीची क्षेमवार्ता पुसीली : तेणें सांघीतली : आपण सांघीतली : तेणें तो थोर सुखीया जाला : एवा. "रूढुं कीधुं तुम्हारे बापु : म्हारों पीतर : म्हारा धणी : म्हारों तुम्हीं स्वदेसीया जी : धन्य म्हारो जी : पुण्य होता : भलों कीधों : गुसाइ आम्हारो : " थोर सुखीया जाला : मग गोसावीं पाठवणी दीधली : ॥

४५४. १ ने. सेइगावा^० गो. सेगावा^०. २ य. लखुमबाइसाचे भाउ लखुमीयां : तो घोटणीचीये वाटे जुझीं पडिला : तेथ तयांचा भडखंबा केला : वरि धुपें घातलें : लखुमबाइसें तया वाटा एति जाति : तया धुपेयापासि बसति : तव कोन्हीं आखत वाए : दुधाचें बोट लावी : दहीयांचें बोट लावी : तीयें दुख करीति : मग एकु दी स्वप्न देखीला : 'मज जेउं सुं कां : मीं भुका मरतु असे : ' मग गोसावीयांपासि आलीं : स्वप्न सांघीतलें : मग गोसावीयांतें उपाहारालागि वीनवीलें : गोसावीं मानिलें : उपाहारू नीफजवीला : गोसावीयांसि ताट केलें : आरोगण दीधली : गुरुळा : वीडा : ॥ मु. कान्हरदेया धारा लखुमियां : तो सेवुगावीचां मार्गीं उंवरडीची सांत करी : तयासि मार्गीं चोर उठीले : तयांसीं जुंझीनला : ते अवघेचि आधी मारीले : मग तोही पडीला : तो कान्हरदेयांसि स्वप्नीं ये : ३ मु. ^० "जी जी : लखुमियां वीर जाला : तो स्वप्नीं दाखवीतु असे : कान्हरदेयाचेया पोटा एवुनि नवमास भरति : तव बरवा गर्भी वाढताए : आणि प्रसुतिसमै आडवा येताये : मग सुइनीकरवि खांडखांडुं काटवीजे : ऐसे कष्ट जोमायेसि होताति जी : ते अखंड मातें म्हणति . . . " तरि ज्या गोसावीयांची गोष्टि करिते असा तयांतें तुम्ही विनवा : " ४ नेही. वाग^०. ५ अ. वर्तलो. मु. आनुलोमु प्रतिलोमु ऐसीया यात्रा करा. ६ सोध. लखूबाइसांची भाउजै : त्यें पाटा बांधौनि आली : कोणी रीघावेया : दीस दोनि पोट दुखत होते : (य. परि कोनु नव्हे :) आणि आलीं : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : वीनवीलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : "बाइ : लखूमीयां पोटासि आला असे : तयाचां घाई बहुत ठेले : तो बहुतांचां घाई ठेला : वाघाडेसंगमुनि ब्रीधासंगमवरि अर्तलो पर्तलो करा : मग उपजैल : " मग तैसींचि नीगाली.

४५५ माहादाइसां आर्य अनुवादु

गोसावी अंगीटोपरें कासीत होते : माहादाइसीं म्हणीतलें^१ : “ आमचे गोसावी कैसे नागर : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : हें बरवें नव्हे : भीतरि क्रीडत असे तें बरवें^२ : श्रीप्रभु आर्ये : हें आर्येनागर : श्रीकृष्ण चक्रवर्ति^३ ते नागर : ” ॥

४५६ संकीयातें पुजा पाहों धाडणें

गोसावीयांसि नागनाथीं अवस्थान : गोसावीयांसि उदेयांचा पुजाअवस्वरु जाला : गोसावीयांसि चौकीं आसन असे : नागनाथिचा संकी^१ तो तेथ संकू^२ वाजवी^३ : तो जात्यंधु : तो गोसावीयांजवळि बैसला असे^४ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ संकीया^५ : जा : पीपळेस्वरिची पुजा पाहुनि या : ” आणि गेले^६ : ते पाहों लागले : पीपळेस्वरा गेले : आवघी बरवी पुजा बांधली होती : ते आवघी देखिली : देउळ देखिलें : गंगा देखिली : मग एउनि अवघी पुजा गोसावीयांपुढां सांघीतली : आणि न देखति^७ : ॥

४५७ साधातें चक्रपाणि पाहों धाडणें

गोसावीयांसि चक्रतीर्थीं आसन असे : सर्वज्ञें म्हणीतलें^१ : “ साधें हों : तुम्हीं चक्रपाणि पाहों जा : ” “ जी जी : गोसावी बीजें करीती कीं ? ” “ जा : हें तुमतें पारुखैल : ” “ हो कां जी : ” निगाली^२ : आणि घाटु वेघति : आणि गोसावीयांकडे पाहाति : देउळांतु रीगालीं : आणि गोसावीं ढोरेस्वरां बीजें केलें : मग नीगालीं : तव गोसावी जाताति : मग लवडसवडीं गोसावीयांतें टाकीलें^३ : ॥

४५५. १ यमु. एकु दीं गोसावीयासि भीतरि बोटेयावरि पुजाअवस्वरु जाला : भटीं आंगीटोपरें वोळगवीलें : गोसावीं आंगीटोपरें कासीलें : गोसावी (मु. आंगीटोपरें परिधान करुनि) उभे राहीले : भट आंगीचे कसे दाटताति : महादाइसें पासि उभीं असति : गोसावीयांचें सौंदर्य महादाइसाचेया ढोळेया असमाइ जालें : मग पोटीं म्हणितलें :— २ अ. अलौकिक. ३ (गोने.).

४५६. १ य. संखीया. मु. कठिया. २ यमुहीबी. संखू. ३ ने. फुकी. ४ हीबी. °तेणें पोटीं मनोर्थु केला : ‘ मज ढोळे असते तरि मीहीं पाहातां : ’ ५ य. संखीया. ६ य. °तयासि दृष्टि आली. हीबी. °आणि ढोळे उघडले. ७ ने. नेदखति. °रामेश्वरबास : आणि देखतचि होते :

४५७. १ एवा. °“ साधे हो : तुम्हीं चक्रपाणि देखिला ? ” “ नाहीं जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ गावीं तुमतें पुसती तरि तुम्हीं काइ सांघाल ? जा : पाहा : ” २ एवा. °एक वेळ दारवठाहुनि आलीं ते मागौतीं पाठवीलीं : दुसरेनि चौकीहुनि आली : मागुती पाठवीली : तीसरेनि चक्रपाणि देखीला : ३ एवा. °मग गोसावीं पुसिलें : “ साधे हो : तुम्हीं चक्रपाणि देखीला ? ” “ हो जी : देखिला : जी जी : बरवा असे : मुगुट पदक : सांखळें : हातकडगें : उतरी : जानीवें : अवघे सोनेयाचेचि अळंकार जी : ”

४५८ एकाइसां स्नाननीखेबु

गोसावीयांसि उदेयांचा पुजाअवस्वरु जालेयानंतरें गोसावीयांसि केदारापसिमे निबु : तयातळीं आसन असे : जवळीं सारंगपंडीत असति : तेथ पुढां एकाइसैं गंगे स्नान करिताति : गोसावी देखताति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां गा पांडेया : यें स्नान कां गा करिताति ? यांचें काइ कोण्हीं मेलें ? ” “ ना जी : या वीधवा^१ स्त्रीया : यांसि स्नान करणें लागे : ” मग एकाइसैं स्नान करुनि आलीं : खांदावरि धोत्र : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : स्त्रीचरणां लागलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : तुम्हीं स्नान कां करा ? काइ तुमचें कोण्हीं मेलें ? ” “ ना जी : आम्हीं वीधवा^२ स्त्रीया : आम्हां स्नान करणें लागे : ” “ बाइ : तुमचा काइ म्रित्यपति^३ ? तुमचा तो नित्यपति कीं : ” यावरि गोसावीं नीचादिकमें युगधर्म निरूपिला^४ : [सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : च्यारि लक्ष कलियुग : । कलियुगीं तीर्थ : क्षेत्र : व्रत : दान : हा धर्मु : । हिंसा अधर्मु : । धर्मातव अंतराळप्राप्ति फळ : । अधर्मातव नरक : उत्तमा धर्मातव अंतराळप्राप्ति फळ : । मध्यमा धर्मातव अष्टौदेवयोनिप्राप्ति फळ : । कनीयसा धर्मातव अधोनिकप्राप्ति फळ : ॥ आठ लक्ष द्वापर : । द्वापरीं याग हा धर्मु : । तीर्थ : क्षेत्र : व्रत : दान : अधर्मु : । धर्मातव स्वर्गप्राप्ति फळ : । अधर्मातव खालीली युगीं जन्म : ॥ सोळा लक्ष त्रेत : । त्रेतीं भक्ती हा धर्मु : । यागु अधर्मु : । धर्मातव कैलास-वैकुण्ठप्राप्ति फळ : । अधर्मातव खालीली युगीं जन्म : ॥ वत्तीस लक्ष कृतयुग : । कृतयुगीं आत्मोपास्ति हा धर्मु : । भक्ती अधर्मु : । धर्मातव चैतन्यप्राप्ति फळ : । अधर्मातव खालीली युगीं जन्म : ॥ कृतयुगीं लक्षभरि आयुष्य : । त्रेतीं दाहा सहस्र : । द्वापरीं सहस्र : । कलियुगीं शत : ॥ या चहुयुगांचां धर्मीं परमेश्वरु नेणिजे : न पविजे : परमेश्वरें परमेश्वरु जाणिजे : परमेश्वरें परमेश्वरु पाविजे : ॥] ” इतुलेनि बाइया श्रीचरणा लागलिया : मग गेलिया^५ : ॥

ऐसैं हची सांघीतलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साधे हो : श्रूंगारिला खूंट बरवा दीसे : मां हे देवता लेइली नेसली : ” “ जी जी : ” मग गोसावीयासि पूजावस्वर जाला : आरोगण जाली : ॥ हे रुढि ॥ पं. °सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साधे हो : चक्रपाणी देखीला ? ” “ जी जी : मज गोसावी पारुब्रतिचि ना : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साचोकारा चक्रपाणि सांडुनि तेथ कां गेलीति ? ” “ ना जी : मातें गोसावीं पाठवीलें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथौनि तुमतें ऐसैं म्हणीजेल : घाला देउळावरुनि उडी : “ ना जी : तरि नेणेंचि जी : ” ॥

४५८. १ गोनेय. जवळे. २ यगोने. वीधवा. ३ गोनेमुही. बीपं. मृत्यपति. ४. पं. °यावरि गोसावीं युगधर्म निरूपिले : [(प्रकरणवश. नवप्रकरणाचा). लक्षणबंद. युगधर्माचा प्रकरणवश] एवा. हें चरित्र अज्ञात. (यापुढील ‘युगधर्मा’ची वचने येथे ‘सूत्रपाठा’तून अंतर्भूत केली आहेत).

४५९ एकाइसांकरवि मुद्रिका फेडवणें*

[एकाइसें तीएं बरवीं स्वक्रीयें : संभवाथिलीं : अभरणें लेति : एकु दीं हातीं मुदीया लेउनि गोसावीयांचेया दर्शना आलीं : दंडवतें घातलीं : दोन्हीं हात श्रीचरणांवरि ठेउनि श्रीचरणां लागलीं : बैसलीं : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : या हातीचीया मुदीया फेडा : हा वीकारू : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ विषया साक्षी न ठकावें : ” तीएं गेलीं : फेडिलीया : मग गळां अनंतीं घातलीया : मग एरी दीं दर्शना आलीं : नमस्कारू करीतां वाजीनलीया : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : या एथौनिहीं फेडा : हाही विकारूच कीं : ” तेहीं फेडुनि गांठीं बांधलीया : यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ अनंतीचाही प्राण्यांसि विकारू भोगु आवडे : ” ॥]

४६० तथा वीस्वपति नीरूपणें

एकु दीसीं गोसावीयांसि उदेयांचा पुजाअवस्वरु जालेयानंतरें : गोसावीयांसि उग्रादीतीं^१ आसन असे : गांविचे ब्राम्हण गोसावीयांचीये वोळगे बैसले : एकाइसें गोसावीयांचेया दरीसनां आलीं : मांदी^२ देखिली : आणि प्रतलीं^३ : गेलीं : मांदी^४ गेली : मग आलीं : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : मघां तुम्हीं आलींति आणि गेलींति कां ? एथ नमस्कारु न कराचि तें काइ ? ” “ जी जी : मघां मांदी होती : तरि कोण्हीं कांहीं बोलैल म्हणौनि न करीचि : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : पोरीया एका कारणें सातां पाचांचा सासुरवासु साहीजे : मां वीस्वाचा पति परमेश्वरु तेणेंसीं धरणें मांडलें असे : तरि जगाचा सासुरेवासु साहावा कीं : ” ॥

४६१ पार्वतीभुवनीं पुरुखोतमदेवांचे पागडे स्वीकार

एकु दीसीं गोसावीं पुरुखोतमदेवांचेया मढा बीजें केलें : ते^१ सोमनाथाचां देउळीं होते : गोसावीयांतें देखिलें : “ एइजो जी : एइजो जी : ” म्हणौनि उठिले : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : गोसावी आसनी उपवीष्ट जाले : गोसावीयांचें चरणक्षाळण केलें : वीडा वोळगवीला : मग तयांचां^२ पाइं रीरीए पीतळेचे पागडे होते : ते तीहीं काडुनि^३

४५९. *ही लीळा येथे मु. प्रतीतून घेतली आहे.

१ (प्रव. आ. १५).

४६०. १ गो. उग्रादीतीं. नेहीबीमु. उग्रादीतीं. २ मु. तेथ बहुत वोळग. ३ गो. परतीं गेलीं.

४ मु. वोळग वीसर्जली. हीबी. वीसरली.

४६१. १ यमु. पुरुखोतमदेवांचे बीडार पार्वतीचां देउळीं होते. २ ने. पाइरीचिए. य. पाइं रीए. हीबी. पाइं बरवे रिरिये पीतळेचे घागरे होते. ३ (मु.).

गोसावीयांचां स्त्रीचरणीं वोळगवीले : मग गोसावी आंगणीं वेढे करुं लागले : आणि तीये^४ घवघवां^५ वाजों लागलीं : मग पुढां आडवांगीं वोणवति : मग म्हणति : “मां मां माझी माए ऐसी दीसतीए : माझी माउली ऐसी दीसतीए : माझी अंबा ऐसी दीसतीए : माझी आइ ऐसी दीसतीए : माझी अंबाळिका ऐसी दीसतीए :” गोसावी वेढे करीताति तवंतवं तथा सुख होए : आणि हे च्याऱ्ही सब्द म्हणति : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आतां आपुली^६ पागडी घेया :” “ना जी : मीं नेघें^७ :” मग गोसावीं आपुलेनि स्त्रीकरें फेडिलीं : मग तेहीं हातीं घेतलीं : मग गोसावीं बीडारा बीजें केलें : ॥

४६२ सायागोपाळीं स्त्रीभुखनस्वीकार

गोसावीयांसि सायागोपाळाचां^१ देउळीं आसन असे : बाइ^२ एकि : तीया नागा-राउळांची क्रीया^३ देखिली होती : तीये^४ सायागोपाळाचेया देउळासि आलीं : तवं गोसावीयातें देखिलें : देवा^५ जावीं^६ तें न वचतीचि : गोसावीयांसि दंडवत घातलें : स्त्रीचरणां लागलीं : मग गळांची सांखळी काढिली : गोसावीयांचां कंठीं घातली : सरि ओळगवीली : कानिचें नांदीए^७ काढिले : गोसावीयांचेया कर्णयुगळीं वोळगवीलें : हातीं सोनेयांचे दोरे होते : ते स्त्रीकरीं घातले : मुदीया आंगुळीया घातलीया : मग नावेक गोसावीयांपासीं बैसलीं होतीं : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : आतां जा :” पैल ठाओवेऱ्हीं जाति : आणि मागौतीं एति : “जाओं ?” गोसावीं स्त्रीमुगुटें अनूज्ञा देति : तीनि वेळ ऐसी अनोज्ञा दीधली : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : आतां घेया आपुलें :” “हो कां जी :” मग तेयांचे अळंकार दीधले : मग गेलीं : ॥

४६३ ब्रम्हचारिदेवाचीए गुंफे बीजें करणें

गोसावीं ब्रम्हचारिदेवांचीए^१ गुंफे बीजें केलें : तवं ब्रम्हचारिदेवांची बाइ^२ आंगणीं सडा^३ घालीति होती : गोसावीयातें देखिलें : आणि तीया गोसावीयातें क्षेमाळींगन^४

४ हीबी. ते घागरे. ५ हीबी. खळखळा. ६ हीबी. आपुलीया घागरीया. ७ एबा. “गोसावीयासीचि बरवीया साजताति :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “घेया : एथौनि दीजताति :” “ना जी : मीं नेघें :”

४६२. १ यमुगोनेबी. छाया. २ यमु. ब्राम्हणी एकि हातरिती. हीबी. गुरुवी. ३ नेबी. क्रीडा. ४ हीबी. ते सायागोपाळा बाधावनें करूं आलीं. ५ मु. देवतेसि न वचवेचि. हीबी. “बाधावनें करावें तें न करीतीचि. ६ गोने. जावें. ७ गो. गांठीए. नेही. नादीये.

४६३. १ मु. ह्यग्रिवा. य. ह्यगर्वी ब्रह्मचारी देवांची गुफा होती तेथ-. २ यबी. सिक्षीणि. मुही. सीखीण. ३ य. सारवीत होती. ४ हीमु. क्षेम. गोय. खेवं.

दीधलें : आवघा फुटा सेणें माखला : तवं लींगाचां देउळीं जे ब्राम्हण होते तीं म्हणीतलें :
 “बाहुल्यें : स्त्रीचांगदेओराउळां गोसावीयांचां ठाई स्त्रीयांसीचि वेधु : ” तीया बाइया
 क्षेत्र^१ सोडिलें : तवं ब्रम्हचारिदेवीं गोसावीयांतें देखिलें : गुंफेआंतुनि धांवीनले : तवं
 दारवंडु भवैसि लागला : ते भवै फुटली : तैसेचि आले : एउनि गोसावीयांसि क्षेमाळींगन
 दीधलें : आवघा फुटा असुधे^२ माखला : मग गोसावीं तेयांची वास पाहुनि म्हणीतलें :
 “एथ नरनारी समान वेधु : ” मग गोसावीयांसि ब्रम्हचारिदेवीं पटिसाळेवरि आसन
 घातलें : गोसावी आसनीं उपवीष्ट जाले : गोसावीं स्त्रीमुखिचें तांबोळ तेयांचीए
 भवै बांधलें : गोसावीयांसि चरणक्षाळण केलें : वीडा ओळगवीला : मग गोसावीं
 बीजें केलें : ॥

४६४ सास्त्रमढीं संन्यासीयां वेधु

गोसावीयांसि गणपति मढीं अवस्थान : गोसावीयांसि दुपाहारीचा पुजाअवस्वरु
 जाला : आरोगण जाली : पट्टु होउनि उपट्टु जाला : मग वीळचांचा वेळु जाला : मग
 गोसावीं देइभागवतांतें म्हणीतलें : “बटीका : जाडि आणि सागळ घेया : ” “हो कां जी : ”
 मग देइभागवतीं जाडि आणि सागळ घेतली : गोसावी सास्त्रमढा बीजें करिताति : तवं
 नरसींहांचीए जगतीपसिमे माहादासमु^३ जात वाटे भेटले : पाई वाहाणा : सवे सीक्षु :
 तेणें वरि स्त्रीगीरि^४ धरिली असे : गोसावीयांतें देखिलें : वाहाणा फेडिलीया : स्त्रीगीरि^५
 परती केली : गोसावीयांसि वामवस्त्र^६ केलें^७ : तवं गोसावीं कानसुलीं फुललीं देखिलीं :
 सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वृधाप्य आलें मां : ” “जी जी : थोडे दीस जाले : ” मग ते परते
 नीघाले : ॥

गोसावीं सास्त्रमढा बीजें केलें : जगतीचा उतरामुख दारवठा : दारवठांचीए सोंडीए-
 वरि आसन जालें : जाडीवरि : गोसावीं तांबोळ प्रतेजुं आदरिलें : तवं देइभागवतीं
 म्हणीतलें : “जी जी : तांबोळ कां प्रतेजीतां असीजे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ऐसेनि^८
 भगवेयांचेया ठाया जाओं नैए^९ : ” मग तेहीं उगाळा आंजुळि ओडवली : उमाळ आंजुळि
 भरली : मग तेहीं तोंडीं घातलें : मग माए ना^{१०} : मग आंगुळीवरि दाटीति : गोसावीं
 गुळळा केला : मग सास्त्रमढांतु बीजें केलें : तवं पुढां संन्यासीं देखिले : “एइजो जी : ”

५ ने. अशुद्धें.

४६४. १ यमु. °भीक्षे. २ य. साती. ३ हीबी. कायाप्रणीत. ४ यमु. °सर्वज्ञें म्हणीतलें :
 “भीक्षे जात असीजे ? ” “हो जी : ” गोसावीं श्रीकरें (हातें स्पर्शीलें) परीसीलें : तवं गोसावीं
 कानसुलीं— ५ गोने. ऐसेनसीं. ६ °एवा. राजसा धर्मी निवर्ता (निवृत्ता) चेया आसमा
 जाओं नैए : ७ यमु. °सर्वज्ञें म्हणीतलें : “अंगुळीवरि दाटा”.

म्हणौनि आसन रचुं आदरिलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ऐसें नव्हे :” मग दाइभागवतीं आसन घातलें : गोसावी आसनीं उपवीष्ट जाले : मग पुसिलें : “हें काइ वाचीजताए ?” “जी जी : हें वेदांत :” “वेदांतीं काइ प्रतीपाद्य ?” “जी जी आत्मा :” “तो कैसा ?” मग तीं बोलों आदरिला : बोलीला : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तो काइ ऐसा ? तो ऐसा कीं ?” गोसावीं बोलिला : बोलत होते : तेयां स्तीति जाली : गोसावीं^{१०} बीजें केलें तवं कुपीनु प्रवर्तना उसीर जाला : माहादासमीं म्हणीतलें : “जा पां रे : संन्यासी आझुइं कां कुपीनु प्रवर्तना नैएति : काइ तेथ स्त्रीचांगदेओराउळीं बीजें केलें ?” आले तवं ते आवघे स्तीति भोगिताति : “हें काइ ? प्रसादा : कुपीनुप्रवर्तना उसीर जाला : आझुइं कैसे नैयाचि^{११} ?” आणि स्तीति भंगली : मग एर एरांपुढें धावे : मग माहादासमा सांघीतलें : ‘तेथ गोसावीं बीजें केलें होतें :’ तें माहादासमां न मनेचि : मग एरां चोरीया एर दरीसना ए : मग संन्यासीयांचीचि^{१२} वोळग दाटे : संन्यासी तांबोळाचा प्रसादु घेति : तें माहादासमीं जाणीतलें : मग म्हणीतलें : “आतां हे आमचा मार्गु उछेदीती :” मग^{१३} एंवासन केलें : ॥

४६५ एंवासनपुर्वक माहादेओ आसमाची पूजास्वीकार

‘माहादेओआसमीं’ म्हणीतलें : “हे चांगदेओराउळ आमचा मार्गु उछेदीती :” म्हणौनि कामाक्षाचां^१ देउळीं रंगपूजा केली : यंवासन रचीलें^२ : मग आपुलेयां^३ सीक्षातें बोलाउं पाठवीलें : गोसावीं तेथ^४ बीजें केलें : सरीसे भट असति : उठीले : “एइजो जी : एइजो जी :” मग गोसावीं डावेनि स्त्रीचरणिचेनि आंगुठेनि गोसावीं आसन ढाळिलें^५ : आणि आंगुठेनिकरुनि ऐसें खोविलें : मग गोसावी आसनीं उपवीष्ट

८ एवा. वाचता. ९ यमुही. मग गोसावीं निरूपण केलें : गोसावीयांसि निरूपीतां ते वेधले ठेले : १० एवा. (परशरामबास) गोसावी तेथचि होते : ते अस्तीति भोगीति बैसले असति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “प्रसादु कुतपु :” (एवा. प्रसादु कुपिनु) आणि स्तीति भंगली. ११ एवा. न वचा. १२ अगोपं. संन्यास्यांचीचि. १३ य. वोखटेया प्रवर्तले.

४६५. १ मु. ‘गोसावीं मागा संन्यासीयां वेधु संकमीला : तीए दीवुनि संन्यासी अवघेचि वेधले : एराचोरीया दर्शना बीजें केलें : ऐसे अवघेचि एति : संन्यासीयांचीया वोळगि दाटे : तांबूळाचा प्रसाद घेति : चरणोदक घेति : हें अवघें माहादासमीं जाणीतलें : मग म्हणीतलें :— २ यगोने. माहादासमीं. बी. महदासमीं. ३ य. काळीकेचीया. हीबी. शास्त्रमढीं. ४ हीबी. मडु धुपीला : देवता आकर्षीलीया. ५ यमु. आपुले सीक्ष पुजा पाहावेया गोसावीयातें बोलाउं धाडीलें : ६ हीबी. ‘बीजें करिताति : सरीसे भट असति : भटीं फोडी वोळगवीलीया : वीडिया देत येताति : दारवठां पातले : आणि गोसावीं तांबोळ प्रतेजिलें : भटीं म्हणीतलें : “काइ जी : लवचिकरि कैसें तांबोळ प्रतेजिलें ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “प्रवृत्ताचां धर्मीं नीवृत्ताचेया ठाया जावों नैये कीं गा :” ७ यमु. वोडिलें.

जाले : गोसावीयांसि वीडा ॐळगविला : गोसावीं रंगासि रूप केलें : चुक जेथ तेथ चुक दाखवीलें : नीकें तें मानिलें : मग गोसावीयांसि पूजा केली : वीडा ॐळगविला : मग गोसावीं बीजें केलें : मार्गीं भटीं पुसिलें : “ जी जी : गोसावीं स्त्रीचरणिचेन आंगुठेनकरुनि आसन कां ढाळीलें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तीहीं तें यंत्र उधारीलें होतें गा : आवधीया देवता अव्हानुनि उर्धमुखा केलीया होतीया : मग एथौनि ढाळुनि अधोमुखा केलीया : तथा आसनावरि जो बैसे तथातें घेति : ” भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : गोसावीयांसि काइ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तथांचां ठाईं एके सामृथ्यें असति : तीयें तन्हीं एथौनिचि सीधी नेइजति कीं गा ? ” ॥

८ यमु. यंत्रासन केलें : मंत्रीकरुनि देवता उर्धमुखा केलीया असति : ९ नेयमुपं. १० यावरि गोसावीं जरासदाची गोष्टि सांगितली. (ही लीळा मागे उत्त. ११ मध्ये आलेली आहे. ती पाहावी.) पं. प्रतीत प्रस्तुत लीळेच्या अनुषंगाने पुढील लीळा आलेली आहे :

भानमतिए कपट दर्शन

गोसावीयांसि गणपतिमठीं अवस्थान : सास्त्रमडीं एत्रासनाउपरि भटांप्रति गोसावीं सांघीतलें : भटीं म्हणीतलें : “ बापु श्रीकृष्णचक्रवर्ती मानवेंरितेयांसि : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : दुर्योधनें केव्हडें कपट केलें : मां श्रीकृष्णु काइ वीकरले ? ” भटीं म्हणीतलें : “ ते कैसें जी न वीकरतीचि ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पांडव कव्हणी परी आंतुडतीचि ना : ” मग दुर्योधनें म्हणीतलें : “ हा श्रीकृष्णु आणि हा बळभद्र : हेचि आंतुडउं : आणि आपैसेयाचि पांडव आंतुडती : ” म्हणौनि सा मास रचना केली : मग मुळ पाठवीलें : श्रीकृष्णचक्रवती यादवांसहीत बीजें केलें : पांडवांसहीत हस्तनपुरा बीजें केलें : तवं दुर्योधनु हरकैला : आतां आंतुडले : ऐसेन मनोधर्मसीं साउमां आला : सवें वीद्रुदेवही आले : दुख करीति : ऐसें म्हणति : ‘ हे सदैवं : यांसीं देवो बोलैल : यांसि खेवं देइल : याचेया घरा जाइल : मीं काइ पापिया नीर्देउ : ’ ऐसें दुख करीत तेही आले : सकळीकांसि लांबखेवं जालीं : मग श्रीकृष्णचक्रवर्ती म्हणीतलें : ‘ वीद्रुदेव हो : खेवं देया : ’ मग खेवं दीधलें : बळभद्रदेव मुक्षकरुनि दुर्योधनासरीसे पाठवीले : आपण उधवदेवाचा हातु धरुनु म्हणीतलें : ‘ वीद्रुदेव हो : चाला : तुमचेया घरासि जाओं : ’ मग तो आनदें नीर्भरु जाला : पुढें चालतचालतां धोत्र सूटलें : लोकु म्हणे : ‘ वीद्रुदेव हो : धोत्र सूटलें : ’ ते म्हणति : ‘ माझेया घरासि देओ आला : ’ घरासि नेलें : तवं बैसों घालावेया काहीं नाहीं : संभ्रमें घराची कुहीटि घातली : तवं ते पलंगपास्वडें जाले : सूपवतीया होति : मग श्रीचरण प्रक्षाळिले : प्रत्तावळी केलीया : धान्य मार्गौनि आले होते : ते तरन केलें होतें : तें बोळगवीलें : मग म्हणीतलें : ‘ चौदा भुवनांचा गोसावी माझा तो प्रीति पाओ : ’ ऐसें म्हणौनि दंडवत घातलें : प्रत्तावळीवरौनि पसरला : श्रीकृष्णचक्रवर्ती श्रीकरेंकरुनि आवरीति : परि आवरे ना : ” श्रीकराचा अनुकारु : “ तवं उधवदेवीं म्हणीतलें : ‘ सूद्रसेनाचेनि प्रतापें दैत्यदानव आवरिले : मां हा घाटा कैसा आवरे ना जी ? ’ श्रीकृष्णचक्रवर्ती म्हणीतलें : ‘ हा घाटा नव्हे गा : हा यांचा भाओ मज आवरे ना : उधवदेव हो : ’ तैसेंचि दुर्योधनाचेया घरासि बीजें केलें : दुर्योधनें म्हणीतलें : ‘ तेयाचेया घरा गेलेति : मां काइ जेउं घातलें ? ’ श्रीकृष्णचक्रवर्ती म्हणीतलें : ‘ भोजन काइ पुससि राजेया : भोजन गतजीर्ण : आदरु कां

४६६ पीपळेघाटीं भुतानंदाकरवि दधीभातु भोजन करवणें

भुतानंदीं^१ म्हणीतलें : आपुलीए लेंकितें : “नामाइसें^२ : आजि दधीभातु कालवीं पां : मग गोसावीयांलागि घेउनि जाओं^३ :” मग तेहीं बरवा दधिभातु घातला : साकवती : मग तीयें घेउनि आलीं : गोसावीयांतें बीढारीं पाहीलें : गोसावीं वीहरणां बीजें केलें : मग भवतें पाहुनि पीपळेस्वराचेया घाटा आलीं : तवं भुक लागली : “हा दहीभातु जेउं : मग गोसावीयांलागौनि आणीकु आपुं : गोसावी तवं एवढा वेळुनि बीजें न करीतीचि :” मग^४ जेउं बैसलीं : घांस दोनि घेतले : तवं गोसावीं बीजें केलें : घाटीं तयांमागां उभे राहीले : ओसाइली तेयांवरि पडिली : आणि मागील वास पाहाति तवं गोसावी देखिले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हें काइ बाइ : एथिचा दधीभातु कैसा जेवीत असा ?” “जी जी : एवढा वेळु गोसावीयांतें भवतें पाहीलें : तवं गोसावीयांतें कव्हणी ठाई देखेंचि ना : वाट पाहीली : मां भुकैलीयें जी : तें जेउं बैसलीयें : हा जेवीन : मग गोसावीयांलागौनि आणिकु घेउनि एइन : जी जी : मी आतां आणिकु आणिन :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आतां आणाल तो काइ यासारखा होइल ?” ॥

४६७ तथा गंधर्वपति नीरुपण

एकु दीसीं भुतानंदीं^१ आपुलेया सासुरेवासाची गोष्टि सांगीतली : “जी जी : मज थोरु सासुरेवासु :” सांघीतला^२ : “सात लेंकीचि जालीया :” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें :

न पुससि राजेया ? तो आदरु अजरामरु न पुससि राजेया ? तवं भानामती भेटति ना : दुख करु लागली : “हें काइ दादो : सा मास डोळे कुहीले जाले पाहुनरु नीफजवीतां : आणि वाट पाहातां : आणि तुं ऐसा :” म्हणौनि दुख करु लागली : श्रीकृष्णचक्रवर्ती पोतेंसीं धरुनि संबोखीली : मग तेहीं म्हणीतलें : “दादो श्रीकृष्णा : तुज पांडव काइ होति : मां कौरव काइ नव्हति ?” श्रीकृष्णचक्रवर्ती म्हणीतलें : “पांडव ते माझे भक्त : आणि हे सदाचे कपट ओ :” तेहीं म्हणीतलें : “कैसे कपट ? हें पाहे पां तुजलागि कैसे आदर केले असति :” श्रीकृष्णचक्रवर्ती म्हणीतलें : “आइ : आम्हांसि आदर केले जे ते चाल दाखउं तुज :” म्हणौनि श्रीचरणीचेनि आंगुठेनि पासवडा परता केला : तवं धगधगीतें सस्त्रें देखीलीं : जैसीया काळानेयां सर्पाचीयां जीभा : ऐसें देखीलें : आणि भीयाली : “बा : हें तुम्हांलागि केलें ?” नां आम्हांलागि केलें : “तरि यां पापियांसि वीस्वासों नको रे बा : ऐसे हे तरि यांचा नीर्वसू होइल :” ऐसा श्राप दीधला : तैसेंचि श्रीकृष्णचक्रवर्ती बीजें केलें :” ॥ (पं. द्वापरलीळा ३८).

४६६. १ य. भुतानंदाची लेकि नाइसें : तीहीं गोसावीयांलागौनि दहीकरंबा केला. मु. भुतानंदीं आपुलीये लेंकी नागाइसांकरवि गोसावीयालागि दहीकरंबा करवीला : २ गो. नाइसें. ने. धानाइ : ३ एवा. जाइन. ४ मु. ऐसें वेवस्थुनि.

४६७. १ यमु. भूतानंदें गोसावीयांपुढें सासुरेवासु सांघीतला : “जी जी : स्त्रीत्व बोखटें जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तैसें आति ना : गंधर्वलोका जाल : मग मुदला गंधर्वाची राणीं होआल : तयाचीए मांडीएवरि बैसाल : कनकदंडीं वीजीजाल :” तीहीं म्हणीतलें : “हें काइ जी : तेथही गेल्यां स्त्रीत्व ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हो जा : तरि तोचि तुमची स्त्री होइल : तुमचीए मांडीएवरि बैसेल :” २ ने. राहिला.

“भुतानंदा : आतां सासुरेवासु नव्हे : आतां एका गंधर्वाचीए पालखतीवरि बैसौनि^१ : मग एकु गंधर्व आइकां^२ :” “जी जी : तेहीं पातलेयां स्त्रीपण न चुके :” म्हणौनि कांटाळा दीधला : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तरि तोचि तुमचीए पालखतीवरि बैसैल^३ :” ॥

४६८ उपासनीयां देहत्यागु

परमेश्वरपुरौनि^१ भक्तजनें आलीं : तेहीं गोसावीयांपुढां सांघीतलें : “जी जी : उपासनीयां स्तीति जाली : तेहीं तें अडीं घातलें : तयांचीया दोघी सीक्षीणी^२ होतीया : तेहीं घातलें :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पोरा जीवा एथौनि म्हणीतलें तें नव्हेवे : मग मरणा सरण जाए :” ॥

मग भटीं म्हणीतलें : “जी जी : पुरुषु मरणा शरण जाए : तयाचें मरण चुके ऐसें काहीं आति ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आति गा वानरेया : पुरुषु प्रमादु चुकवी तरि चुके :” “हो कां जी^३ :” ॥

४६९ सेनपुंजीपात्रुत्व कथन

गोसावीयांसि ढोरेस्वरीं अवस्थान : गोसावीयांसि उदेयांचा पुजाअवस्वर जालेया-
नंतरें दखिणीली जगतीचां दारवठां गोसावी उभे असति : तवं^१ एकि बाइल सेन पुंजिताए : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : पोर कैसें पात्र^२ :” “देइजो^३ कां : वाबा :” सर्वज्ञें म्हणीतलें^४ : “बाइ : एथ प्रवृत्ति नाहीं :” ॥

हीबी. जाला पं. साहिला. ३ हीबी. ^१सुख भोगाल. ४ य. (ही. आइकाल). ५ एवा. बैसवीजैल.

४६८. १ यमु. उपासनीयें गोसावीयांतें पुसौनि परमेश्वरपुरा गेले : सीक्षीणीकरवि आपणेयांसि पुजापुरस्कार करवीति : मग एकु दी तया स्तीति जाली : ते अडीं घालुनि मेले : तयांपाठीं दोघीं सीक्षीणीहीं अडीं घालुनि मेलीया : मग रूधिपुरुनि भक्तिजनें आलीं— २ गो. सीखीणी. ३ (प्रव. आमा. २१४).

४६९. १ यमु. ^१सेनपुंजी एकि अप्रास्य सेन पुंजीत (य. पुजीत) असे : गोसावी मार्गीं (य. वाटे) उभे राहीले : तीतें अवळोकुं लागले : बाइसीं म्हणीतलें : “बाबा : काइ पाहीजत असीजे ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : पोर जीवु कैसा पात्र :” २ एवा. पोरि कैसी पात्र : ३ हीबीपंगोमु. दीजो. ४ हीबी. “ये दसे देवों नए बाइ :” “तरि कवणी दसे बाबा” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “राजा ये दसे येइल : हे राज्याचिये दसेसि येइल तै दीजैल बाइ :” पं. ^१पुढां हे माहादेवो रायाचीए दसे एइल तै यांसि दीजैल : आणि माहादेवोराओ यांचीए दसे एइल तै तयांसि दीजैल :”

४७० सद्दोबा भेटि'

गोसावीयांसि प्रातःपुजा जाली : भक्तिजनां अवस्वरू दीधला : गोसावी वीहरणां बीजें करिताति : तवं स्रद्धोबा^१ एताति : हातीं सेळी : डोइए पाळणा : कडीए लेंकरुं : पासि तैसीए परीची स्त्री : ऐसे बाटा जाताति : गोसावीं भक्तिजनां दाखवीलें : “ हे घेया गा स्रद्धोबा^२ : एथीचेनि बोधें बोधवंत : तयाची सरि न पवे चैतन्यविद्यावंतु : तेयासि ऐसेया परी मळीनता आली : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जा पां नाएका : हातीं सेळी : डोइए पाळणा : एं काह्याचीं ऐसें पुसा पां : ” आउसें गेली : “ है रे : तुम्हीं काह्याचीं रे ? ” तेहीं म्हणीतलें : “ आम्हीं नागाराउळांचीं : ” तेणें म्हणीतलें : “ तुम्हीं कोणाचीं ? ” आउसीं म्हणीतलें : “ आम्हीं गोसावीयांचीं : ” “ गोसावी कवण ? नागाराउळ ? ” एउनि आउसीं गोसावीयांपुढां सांघीतलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ काह्याची रे ? नागाराउळांची ? एथीचें नांवहीं नाही^३ ? ” [सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कव्हणा एकाचा पाइकु सन्निपातैला असे : तो आपुलीया गोसावीयांसि म्हेंळीएची सीवी दे : तो तेयाचें वोखटें नेघौनि हिताचि प्रवर्तें : म्हणे : ‘ यातें कव्हणी राखो गा : यातें जो राखैल तेयासि मीं एव्हढीं सोनेयाची रासी करीन : ’ तेंचि सावधु जालेयावरि जरि म्हणे तरि सुरीया हाणौनि मारौनि फेडी : तैसें परमेश्वरातें जीवु म्हणे : देवतातें जीवु म्हणे : परि परमेश्वर तेयाचें वोखटें नेघौनि ज्ञान देति : तेंचि जरि ज्ञान जालेयावरि म्हणे तरि अवेहेरिती^४ : ” ॥]

बाइसीं म्हणीतलें : “ बाबा : यासि हें काइ जालें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ संगीतव : [ऋषीशृंग स्त्रीपुरुष ऐसा विभागुही नेणे : परि संबधें पोराचें चैतन्य गेलें : स्त्रीएचेनि दर्शनें : भाषणें पोरु धर्मापासौनि^५ गेला : तैसे स्त्रीपुरुष विभागुही जाणे : आणि विखोही जाणे : मां हा कैसा न वचे^६ ?] ईश्वरबोधें बोधवंतु : ईश्वरवीयोगें देसाचां सेवटीं जन्म क्षेपों जाए : स्मरणा वीलो पडैल म्हणौनि स्रद्धीत अनं भोजन करी : हा ठावोवेन्हीं घृणा जितिली : तेया संगीतव ऐसें जालें : तो सवेतव एवंपर्यंत मैळे : ” ॥

भक्तिजनीं पुसिलें : “ जी जी : कव्हणी परी ऐसें जालें जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मागां झाडाचा तरसु^७ लागला : गाउन गांवां जाति : एकी गांवीं झाड सत्वस्त मीनलें : तीनि दी पाळलें : चौथां दीं एकु^८ आला : बैसला : तें सांडिलें : दुसरीया झाडाखालि बैसले : तेथही एउनि बैसला^९ : तें लागलेपण देखौनि बोलावीला : कांहीं

४७०. १ गोने. °सोधीचे ॥ हीबी. °हेरुढि ॥ २ गो. श्रद्धोबा. हीबी. सारदोबा. ३ (हीबी.). ४ (दृपा. ३६. सन्निपातैलेयाचा दृष्टांत : “ छद्दोबावरि भक्तिजनाप्रति निरूपिला : ”-दृस्थ. यावरील दाष्टांतिक माझ्या मते स्वामीचे होय. म्हणून अंतर्भूत केले आहे). ५ रावा. तपा°. ६ (दृपा. ७९. ऋषीशृंगाचा दृष्टांत. ‘ भटांप्रति : एबा. भक्तिजनाप्रति निरूपिला : ’-दृस्थ. एबा. छद्दोबावरि). ७ गो. तसू. ८ हीबी. कुनबी. ९ हीबी. °कांही हुरडा संपादीला.

तयांसीं बोलों लागले : मग कांहीं कांजी भाजी आणीति : ते घेति : जेवीति : मग हळुहळु घाष्टि पडली^{१०} : ऐसेयां तयासीं असकति मांडली : तो सरला : तयाचीया स्त्रीया म्हणीतलें : ' देऊळीं जे पाठि घालीता ते एथचि पाठि घाला : एथचि जेवा : ' तयांचें म्हणीतलें केलें : तेथ जेवीति : तेथचि पाठि घालीति : तया संगस्तव हा ठाओवेन्हीं गेला गा : म्हणौनि स्तीति : व्रीति अधीनां न व्हावें : एका झाडाची सवे न व्हावी : एका स्थानाची सवे न व्हावी : सवे ते काइसेयाचीही न होआवी : " ॥

सर्वज्ञें म्हणीतलें : " तवें देसीं दुर्भिक्ष पडिलें म्हणौनि हा नीगाला^१ [यावरि गोसावीं अहीरदेसीचीए म्हांतारीएचा दृष्टांतु निरूपिला : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " कव्हणी एकि अहीरदेशीची म्हांतारी असे : ते लेंकुरुवांचेनि दुखेंकरुनि माहाराष्ट्रासि ये : ब्राह्मणा एकाचीए वोसरीए राहे : भीक्षा करी : पुराण आइके : मागिलां लेंकुरुवांचेनि दुखें तयाचेया लेंकुरुवांसि वोसरीए टेंकों नेदी : आपण तेयांची वास न पाहे : ऐसें असतअसतां तेयां लेंकुरुवांची माए सरली : मग तो ब्राह्मणु म्हणे : " आइ : मी जोडुनि आणीन : तुम्हीं उकडौनि घाला : " " हो कां : " काइ वडपींपळ लावीजति ना : ऐसें म्हणौनि करी : ऐसें असतअसतां तोही सरे : मग तीएं तीयेसीचि पोसावीं लागति^{११} : कांडादळा : तथा करंडा^{१२} करौनी तयातें पोसी : ऐसें असतअसतां तीएहीं सरलीं : मग तीएचेया दुखासि कांहीं पारावारु नाही^{१३} " ॥]

४७१ श्रेष्ठत्व तथा अन्यधर्मनिषेध निरूपण*

[मग एकु दीं भटीं पुसिलें : " जी जी : गोसावीं ' एका स्थानाची सवे न व्हावी : ' म्हणीतलें : तरि बळवत्तर काइ पां ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " तवंपर्यंत असावें जवें आपुलें श्रेष्ठत्व नष्टत्व प्रकाशे ना : " भटीं म्हणीतलें : " श्रेष्ठत्व नष्टत्व प्रकाशे तेणें काइ होए ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " श्रेष्ठत्व प्रकाशे तेणें उपद्रो उठीं : " भटीं म्हणीतलें : " जी जी :

१० हीबी. कुणबीएं म्हणीतलें : " माझेया सेताचीये भेरे झाड बरवें आहे तेथ बैसा : " एरी दीसीं म्हणीतले : " माझेया मळेयाची साउली बरवी आहे तेथ बैसा : " एरी दीसीं म्हणीतले : " माळेयावरी बैसा : " एरी दीसीं म्हणीतलें : " देऊळीं नीद्रा करीतां ते आमुची वोसरी बरी आहे तेथ करा : " ऐसे आपलवले : मग तो कुणबी सरला : कुणबीणी म्हणीतलें : " सांडो नोका : " तयाचें म्हणीतलें केलें : तवें देसीं दुर्भिक्ष पडिलें : म्हणौनि घेउनि नीगाला : ११ एवा. ' कुळवाडी करौनि. १२ एवा. कोंडा. १३ (दुपा. ९१. अहीरदेसीचीए म्हांतारीएचा दृष्टांत : ' रामदेवाप्रति छर्दोबावरी पैठणीं : एवा. भक्तिजनाप्रति. निरूपिला-दृश्य).

४७१. * (प्रव. आमा. ९-१२).

अन्यधर्मे विकार उपजे तेणे काइ होए ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “अन्यधर्मे पुरुष धर्मापासौनि जाए : विकारें पुरुष धर्मापासौनि जाए :” भटीं म्हणीतलें : “जी जी : आपणेयां उपद्रो उठी तरि काइ करावें जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वानरेया : आपणेयां उपद्रो उठी तयाचा असंबंध कीजे :” ॥]

४७२ त्रिविध वेध निरूपण*

[प्रत्यस्थानीं अवस्थान : वेधनिरूपण : महदाइसें पुराण आइकौनि आलीं : मग पुसिलें : “जी जी : पुराणीं त्रिविध वेध बोलिजताए : हे साच जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वाइ : ते ते केवि जाणति ? ते तुम्हां एथौनि निरोपिजेति : आन्नव : शाक्तेय : शांभव : ऐसा त्रिविध वेध : आन्नवीं साध्य : साधन : साधकु : ऐसी त्रिविध प्रतीति : शाक्तेयीं साध्य : साधकु ऐसी द्वीध प्रतीति : शांभवीं साध्य प्रतीति : आवेशु : अवस्ता : स्तीति : विद्यावंता ईश्वरीं पुरुष ऐसी प्रतीति^१ :” ॥]

४७३ घुइनाएका कर्मनिरूपण*

[गोसावीयांसि प्रत्यस्थानीं नागनाथीं अवस्थान : एकु दीं घुइनाएकु सेकुटाहुनि गोसावीयांचीया दरीसना आले : भेटिविधि सारिला : मग तेहीं गोसावीयातें पुसिलें : “जी जी : या कर्माची गती किंपर्यंत ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “नाएको : कर्मवसें जीवु सकळही पावे : एक वांचौनि :” “जी जी : एक तें कवण ? आणि आन्येक ते कवण ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एक तें अच्युत पद : आन्यकें च्युतिमंतें पदें :” “जी जी : तयाची सीमा कीती ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “चैतन्यफळआदिकरौनि सकळ फळें च्युतिमंतें बोलिजेति : चैतन्यापर परमेश्वर पाविजे तें अच्युत पद बोलिजे :” “हो कां जी :” यावरि घुइनाएकीं पुसिलें : “जी जी : जिया क्रिया जीवासि कर्म निफजे तीएचें रूप कैसें ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “क्रिया उभयरूपा :” “जी जी : उभएरूपें तीए कवणें ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “संत : असंत : मग मिश्र ते तेयाचिमाजि :” “हो कां जी : तरि जीवासि वेगा संत जोडे कीं असंत जोडे ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “नाएको : जीवासि असंत वेगा जोडे : जीवु क्षेणा एका माजि तें एकु आपजवी : आपणेयांसि जें जन्माचां सहस्रीं निस्तरों न सरे : तें ऐसें जोडे : तैसें संत ना जोडे :” “हो कां जी : तरि ऐसें कर्म कवणीए भूमी निफजे : निमे : तें सांगिजो जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “कर्मभूमी एक करीतां एक नीमे : एक निफजे :

४७२. * (प्रव. वि. २४-२७).

१ (प्रव. विमा. १८३).

४७३. * (प्रव. वि. २०५-२१२. °हे लीळा बाइदेवोबामुखें आनुष्टीली).

स्वर्गीं नरकीं असे ते नीमे : ” “हो कां जी : तरि कर्मभूमीमध्ये संतासंत काइसेनि निफजे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ज्ञानें संत निफजे : अन्यथाज्ञानें असंत निफजे : ” “जी जी : अन्यथाज्ञान तें कवण ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वानरेया : तें छांदस पानीबुडीयाचें वाक्य म्हणा पां : ” मग तें वाक्य भटीं म्हणीतलें : “यः करोति सुरापानं ब्रह्महत्याशुभं भवेत् । पातकं तस्य लोकेऽस्मिन् रौरवं नरकं व्रजेत् : ” ऐसें वाक्य गोसावीं आइकौनि घुइनाएकातें म्हणीतलें : “देखिलें गा : कें जोन्हळेयांचें पाणी आणि धामोडेयाची साली : आणि कें ब्रह्महननू : परि हा ठावोवेहीं मत्त द्रव्य दूषिलें : तैसें एथ नाहीं : परमेश्वरशास्त्रीं एवं वा नाहीं : पर्याय नाहीं : अभावीं भावरूप फळ नाहीं : अकरणीं प्रत्यवायो नाहीं : ” “हो कां जी : ” यावरि घुइनाएकें पुसिलें : “जी जी : कर्मभूमी कवण संख्या ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हिमासेतुमध्ये पांच शतें कर्मभूमि : ” “हो कां जी : तरि कर्मभूमीमध्ये कवण आर्जक ? कवण फळदातें ? कवण व्यापारतें ? कवण उद्धरीता ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “जीवु आर्जकु : देवता फळदाती : चैतन्य व्यापारतें : परमेश्वरू उद्धरीता : ” “हो कां जी : इतुकेयासि काइ संख्या ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “अनंतें ब्रह्मांडें : अनंता देवता अनंत जीवु : अनंत परमेश्वरू : ” “हो कां जी : ” ऐसें गोसावीं निरूपीलें : तें तेहीं घोकीलें : मग दंडवतें करौनि आपुलेया गावा गेले : ॥]

४७४ माहादाइसां उतमरस्मिरहस्य निरूपण

माहादाइसीं गोसावीयांतें पुसिलें : “जी जी : द्वारावतीकारां गोसावीयांपासौनि अपार वीद्यावंत आइकीजताति : आणि गोसावीयांपासौनि कव्हणी नाइकीजति : तें काइ जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : तेथचेया^१ संबंदा गेले तेतुलेही प्राणीये सत्वस्त : म्हणौनि^२ उतमे रस्मिचा संचार जाला : एथचेया^३ संबंदा गेले तेतुलेही प्राणीये तामस : म्हणौनि उतमे रस्मिचा संचार नव्हेचि : ” ॥

४७५ भोजेया काळवंचना

गोसावीयांसि उदेयांचा पुजाअवस्वरु होउनि गोसावी आसनीं उपविष्ट असति : तवं दायंवायें म्हणीतलें : “जी जी : नाथपंथीं काळवंचना बोलीजताये : ते साच जी^१ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वर्तिजे^२ : भोजेया : काळवंचना एकि आति गा : ” “जी जी : ते कैसी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हा आत्मा असे : देह जातांसमैं एक स्थान असे : तेथ लपवीजे : काळ ए : तो भीतरि पाहुनि जाए : मग काढीजे : ” दायंवायें म्हणीतलें :

४७४. १ पं. एथचेया. २ (यमु.) तियां. ३ पं. तेथचेया.

४७५. १ (हीबी.) २ यमुने.*

“जी जी : तरि^३ म्हांतारपण एइल की^४ ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “म्हांतारपण न^५ ए : तें आणीक असे : ” “ना^६ जी : म्हांतारपण एइल : मग हा आत्मा काइसेनहीं जाए ना : मग पोटीं सुरी सुआवी ऐसें उपजैल^७ : तरि काइ करावें असे ? ”

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “देह न वचे ऐसें आणीकही असे : ” यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वज्रोळी : अमरोळी : सिद्धोळी : दिव्योळी : इया च्यान्ही ओळी नाथांचिया : कळियुगीं वज्रोळी : अमरोळी आति : सिद्धोळी दिव्योळी नाहीं : हे च्यान्ही अष्टभैरवांचे आगम बाहिर्याग : अष्टभैरवांचां ठाईं दिग्देशु : काळु : लोकु नाहीं : ” ॥

४७६ वस्त्रतुल्यत्व अनुवादु

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “मंडळिका : हें तुम्हां काळेंकरुनि वस्त्रतुल्य होइल गा : वस्त्र देखीलयां : पुर्वीं आम्हीं ऐसें एक वस्त्र पांगुरलों होतो^१ : ” ॥

४७७ पांडेयाप्रति निराकारणें

एकु दीसीं सारंगपंडीत म्हणति : “मज जैसे गोसावी आवडति तैसें कांहींचि नावडे : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पांडेया : हें तुम्हां दारिचेया खूटेया इतुलें^१ न पढीए गा : ” ॥

३ अहीबी. °मज. यमु. ° “तरि. म्हांतारीयां होइजे कीं नव्हीजे ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “म्हांतारीयां होइजे : ” ४ ना. (अज्ञात). °यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एथीनि तेहीं नाहीं : आयुष्य चढे अपवाडें मृत्यू रीगाबा नाहीं : ” “जी जी : तैसें काहीं देखिजे ना : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पांडेया : विद्यासाधन काइ लटिकें ? ” इतुकें नीरूपण जालें : मग गोसावी धेंडेखांडीहुनि बीजें करितां पूर्वप्रांतीं दर्शनाचा आभासु दाविला : पर नुमटेचि : ॥ ६६ ॥ ५ (यगोनेहीबी.). ६ यमु. “तरि नको जी : खें खें (एवा. बखबख) करितां असावें तरि काइ करावें असे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “म्हांतारीयां नव्हे : तें आणीक एक असे : ” ७ पं. °जी जी : हा आत्मा कवणी ठाईं लपवीजे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “चंद्रसूर्याचां संपुष्टीं लपवीजे : मग स्वासउस्वास पारूखति : क्षुधापीपासा नीवर्ते : चळनवळन पारूखे : सतरावी कळा अमृत श्रवे : ऐसा काण्ठी लयंगत बैसलेयां युगें जाती : परि तो असतु असे : अन्हांतें कां श्रूष्टिकाळीं संहारे तव असतुचि असे : ” “जी जी : तरि गोसावी होती कीं नव्हीती ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “भोजेया : तेणें काइ देवो होईल गा ? तेयांसि नरक : मां नरकचि : ” ॥ ८ (प्रव. विमा. १७३-१७५).

४७६. १ पं. °ऐसेंचि नेसलां होतां. ऐसें तुम्हीं : जैसेचि हे क्षेत्री तैसेचि आम्हीं : जैसेची हे ब्राह्मण तैसेचि आम्हीं ब्राह्मण : जैसें अर्जूनदेवीं म्हणीतलें : तुम्हींहीं लेंकरूं : आणि आम्हांहीं लेंकरूं : तुं देवकीचां उसंगीं उदरीं जन्मलासि : मी कोंतीएचां उसंगीं उदरीं जन्मलां : तुजें उसीटें आम्हीं खादलें : आणि आमचें उसीटें तुआं खादलें : ऐसें सम देखीजे परि सामर्थ्य नेदखति : तैसें गा काळेंकरुनि हें तुम्हां वस्त्रतुल्य होईल : ” ॥

४७७. १ अ. इतुकें.

४७८ द्रीष्टमूर्तिसाद्रीस्य भटां अनुवादु

गोसावीयांसि गणपति मढीं अवस्थान : गोसावीयांचीए^१ प्रवृत्तीसि भक्तजनं वोलगति : मग सर्वज्ञं म्हणीतलें : “आतां^२ ऐसं करीतां : पाठीं एथीचेया सारीखेया पाठीं धावाल^३ :” तवं नाथोबायें म्हणीतलें : “ना जी : आम्हीं आपुले गोसावी बरवेपणें ओळखौनि : आमचेयां गोसावीयांचें बरवेपण कोण्हीं ठाई नाहीं :” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “एथिचेया-सारखे अन्यत्र आति^४ : परि एथिची दैवी ते क्वापि नाहीं :” एतुलेन नाथोबा उगेचि राहीले : मग गोसावीं माहादाइसांची वास पाहीली : माहादाइसीं म्हणीतलें : “जी जी : आम्हीं आपुले गोसावी कांदीकरौनि ओळखौनि :” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “हेंहीं अनेत्र आति :” मग गोसावीं भटांची वास पाहीली : तवं भटीं म्हणीतलें : “जी जी : आम्हीं आपुले गोसावी सास्त्रंकरौनि ओळखौनि : आमचेया गोसावीयांचें सास्त्र कव्हणी ठाई नाहीं :” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “सास्त्र भक्ताचां ठाई असे :” एतुलेनि भट उगेचि राहीले : मग सर्वज्ञं म्हणीतलें : “वानरेया : तुम्हीं म्हणीतलें तें तैसेंचि गा :” “जी जी : मां सास्त्र भक्ताचां ठाई असे कीं :” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “भक्त आपणेंयांतें देओ न म्हणवी कीं गा :” यावारी महदाइसीं पुसिलें : “जी जी : भक्तां काइ सामर्थ्यें असे ?” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “बाइ : भक्त अपरधर्मापासौनि काढी : परधमीं लावी :” महदाइसीं म्हणीतलें : “जी जी : इतुलेंचि ?” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “पोरे हो : हें काइ सानें ? हें काइ कव्हणें ठाई असे^५ ?” ॥

४७९ माहादाइसां नेत्रदीप अनुवादु

माहादाइसीं^१ गोसावीयांतें पुसिलें : “जी जी : जैसे गोसावीयांचे डोळे बरवे : तैसेचि काइ जी गुजरातेचेयां : आवघेयां मानुसांचे डोळे बरवे ?” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “बाइ : गुजरात म्हणिजे डोळ्यांचें दीप कीं :” ॥

४८० रामदेवां ब्रम्हवीद्या निराकारणें

रामदेवीं गोसावीयांतें वीनवीलें : “जी जी : गोसावीं आम्हांसि वीद्यामार्ग तीरुपावे :” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “एथ एकि ब्रह्मवीद्या असे : ते पुसिजे : ते चर्चिजे ना

४७८. १ यमुगोनेही. गोसावीयांची प्रवृत्ति. २ एवा. “आतां एथ ऐसं करीत असा : मग एथचें सारीखे देखाल : नीउनावी कीत सारिखें आति : (शोध : एथीचें सारीखें अन्यत्र आति :)”

३ एवा. ॥ गोसावीयांसि दुपाहारीचा पुजाअवस्वरू जाला : आरोगण जाली : पट्टुडु होउनि उपट्टुडु असे : गोसावी सएनासनीं असति : नाथोबा स्त्रीचरण रगडिताति : आणि ऐसं आळंगीताति : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “आतां ऐसं— ४ एवा. “एथचेयासारीखें अन्यत्र आति :” ५ (प्रव. वि. १३९-१४०).

४७९. १ यमु. पुर्वीं महदाइसें द्वारावतीये गेलीं होतीं : तेथ गुजरातेचेया अवघेयां मानुसांचे डोळे बरवे देखिले होते : मग एकु दीं गोसावीयांचेया डोळ्याउपरि आठवलें —.

कां ? ” “ ना जी : आपुली ब्रम्हवीद्या रायाराणी करावी : आमचे वीद्यामार्गाचि ते आम्हां निरुपावे : ” यावरि गोसावीं घासाचा द्रीष्टांतु निरुपिला : ” ॥

[सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कव्हणी एकि माता असे : ते हातीं तुपाभाताची वाटी घेउत्ति लेंकुरुवांचां तोंडीं घासु सूरु : तें तोंड ऐसें पळवी : ऐसें पळवी : मग ते म्हणे : ‘ आलें असैल आलेयापालेया पोट भरुनि : ’ म्हणौनि वाटी खालि ठेवी : तैसे विद्या-मार्गाचि नावें आलेपाले असति : तेथ ब्रम्हविद्या कें रीगैल ? ” ॥]

मग रामदेवीं विनविलें : “ जी जी : गोसावी परमेश्वरू : जो जें मागे तें तेया देति : तरी आम्हीं हेंचि निरोपिजो जी : ” मग गोसावीं विद्यामार्ग निरूपिला : यावरि भटीं पुसिलें : “ जी जी : विद्यामार्गु परमेश्वरू जीवांसि केसेया परी देति ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ साक्षात्कारें देति : ” “ जी जी : स्वीकरीति कैसी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ परमेश्वरू स्वयें विद्या स्वीकरीति : जैसे द्वारावतीकार श्रीचांगदेओ राउळ : ” यावरि महदाइसीं पुसिलें : “ जी जी : द्वारावतीकारापासौनि कव्हणासि काइ जालें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : द्वारावतीकारा-पासौनि अनंता सिद्धी : अनंता प्रकटीलीया : सुपेनि हाणति तेयांसि मार्ग प्रकटेती : खराटेनि हाणति तेयांसि विद्या प्रकटेति : तेथौनि दुंडिराउळां मंलजात वीदीत : ” “ जी जी : विद्या कव्हणासि जाली ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : तेथौनि बावनां पुरुषां विद्यादान : ” “ जी जी : खराटेनि विद्या कैसीया होति ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : इंद्रिएद्वारक शक्तिसंचारू : ” “ जी जी : ईश्वर विद्या देति तेयासि कव्हण व्यापारवी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जीएची विद्या तेचि व्यापारवी : देवता ने आणि करी : करवी : आपुला भक्त ऐसें म्हणे : ” “ हो कां जी : ” भटीं पुसिलें : “ जी जी : विद्यावंताचेनि सृष्टि संहारवे ऐसें काही आति ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : विद्यावंतु पुरुषु होए : परि सृष्टिसंहार करितां समर्थ नव्हे : ” तवें रामदेवीं पुसिलें : “ जी जी : विद्या जालयां काइ होए ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ सहश्र वरुषें आयुष्य रायें ईश्वरत्वे मानीति : लिकाळ ज्ञान : इतुके प्रकटे : ” “ हो कां जी ? ” ॥

भटीं पुसिलें : “ जी जी : जैसें बहिर्यागें फळीं अंतराय असे तैसें विद्ये असे कीं नसे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : तैसे विद्ये नाहीं : विद्ये निरंतर फळ : ” “ हो कां जी : तरि विद्ये कवण फळ ? आणि बहिर्यागीं कवण फळ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जेंचि अंतर्यागें पाविजे तेंचि बहिर्यागें पाविजे : ” “ जी जी : परमेश्वरू स्वयें विद्या देति तरि देवता काइ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : निमित्तातें साक्षी करौनि देवता विद्या दे : ” “ हो कां जी ? ” ॥

४८०. १ (दृषा. २५. तुपाभाताचिया घासाचा दृष्टांत. ‘ देवाप्रति विद्या रायाराणीवरि निरूपिला ’ दृश्य. या दृष्टांतावरील दार्ष्टांतिक माझ्या मते सर्वज्ञाचे होय म्हणून अंतर्भूत केले आहे).
२ (प्रव. विमा. ४९ ते ५८). ३ (प्रव. विमा. ६० ते ६२).

तैसैंचि रामदेव दंडवतें करूनि बळ्हेग्रामासि गेले : तेथ अवघां महाजनापासि विद्यामार्ग-
निरूपण केलें : मग सेनपुंजी सेन पुंजीतां मोटा पोहो घेउनि धाकुटेया पोहावारी घालिती :
आणि म्हणति : ' हे महान्नव आन्नवांत घातले : ' तयाचि परी धाकुटा थोरावारी घालती :
आणि म्हणति : ' हे आन्नव महान्नवांत घातले : ' ऐसा अनादरें नाच होउं लागला :
गोवळरूवेंहीं आन्नव : महान्नव : ऐसीं देवतांचीं नांवें घेति : तें उपाधीं आइकौनि
गोसावीयांपासि आले : सांघितलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : " बटिका : पोरा जीवासि
सामग्री जाली तरि बाहिरी घालितां वेळुचि न लगे " याउपरि गोसावीं भक्तिजनांतें
म्हणीतलें : " सेवाळैलें खडक असे : तेयावारी पाओ देवोंचि नैए : ऐसांहीं दीजे तरि
नीसरौनि पाडी : गुडघे कोंपर झांजरति : तैसैं तामसांप्रति बोलोंचि नैए : ऐसांहीं बोलिजे तरि
दुखातेंचि दे : राजसां तामसां धमीं अधिकारू नाही " ॥

४८१ सकळ सास्त्रांचा सीधांत जाणें म्हणणें

गोसावीं पीठजैए वीहरणां बीजें केलें होतें : मग वाळुवंटें ढोरेस्वराकडे^१ बीजें करीत
होते : मागिलांकडौनि^२ भक्तजनमांदी सरीसी धांवत जाताए : ब्राम्हण पींपळेस्वराकडौनि
एत होते : गोसावी पाठिमोरे जाले आणि तेहीं ब्राम्हणीं म्हणीतलें : " हे चांगदेओराउळ
गोसावी काइ जाणति ? " आणि गोसावी प्रतौनि^३ उभे राहीले : मग म्हणीतलें : " हें सकळ
सीधांताचा^४ मतीतार्थ जाणे : " आणि ते उगेचि राहीले : गोसावीं बीजें केलें : ॥

४८२ जीवाअवीद्ये वीभागु करुं जाणें म्हणणें

एकु दीसीं गोसावी नगराकडौनि वाळुवंटें ढोरेस्वराकडे^१ बीजें करिताति : सरीसी
भक्तजनांची मांदी^२ : तवं पींपळेस्वराकडौनि ब्राम्हण एत होते : तेहीं गोसावीयांतें
देखिलें : गोसावी पाठिमोरे जाले : मग तीं म्हणीतलें : " हें चांगदेओराउळ काइ
जाणति ? " आणि प्रतौनि^३ उभे राहीले : मग म्हणीतलें : " हें सकळ शास्त्राचा मतीतार्थ
जाणे^४ : जीवा अवीद्ये वीभागु करुं जाणे : जैसें^५ बापापुतां वांटलें : जैसा अर्था अर्थ
संबंधु नाही : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " कव्हणा एका आंताचीए सवडी वज्रकीटकी लागली असे :
ते आणीं जाळितां जळे ना : पांणीयांतु बुडे ना : शस्त्रें छेदे ना : घणवारी पीटीतां परि मरे

४ (प्रव. आ. १८१). ५ (वृषा. २६. सेवाळलेया खडकाचा दृष्टांत. 'देवाप्रति निरूपिला :
एवा. देवांउपरि भक्तिजनाप्रति' - दृश्य. यावरील हे दार्ष्टांतिक स्वामीचेच असावे म्हणून अंतर्भूत
केले आहे).

४८१. १ यमु. °गोसावी गजगती जाताति. पं. °गजगती बीजें-. २ यमु. °भक्तजनांची मांदी
(मु. घसरें) धावति असे. ३ यमुहीने. परतौनि. ४ एवा. सास्त्रांचा.

४८२. १ यमु. °गजगती बीजें करिताति. २ यमु. (मु. घसरें) धावति असे. ३ यमुहीने. परतौनि.
४ यमु. °आणीक कांहींचि नेणे : जीवा अवीद्ये-. ५ (प्रव. नवप्रकरणाचा). ६ यमु. जैसें अर्था

ना : सांडसवरि तोडीतां परि तुटे ना : कव्हणीचि रोगु नेणे : अधिका दुःखचि होए : एकाधा एकु रोगु जाणे : परि उपावो नेणे : एकाधा उपावो जाणे परि रोगु नेणे : एकाधा एकु जाणता ये : तो रोगुही जाणे आणि उपावोही जाणे तो तेयातें अपये पाजी : तेणें ते चडफडौनि मरे : तैसे जीवासि अनादिअविद्या लागली असे : ते फेडावेया जीवु अनेग उपाए करी : तेणें अधिका नरकाचि होति : मग परमेश्वरू आपुलीया कृपासक्तीकरुनि फेडीति तै फीटे^१ : ऐसें म्हणीतलें : आणि उगेचि राहीले : ॥

मग गोसावी ढोरेस्वरासि बीजें केलें : बाइसीं पुसिलें : “ बाबा : अनादिअविद्या म्हणिजे काइ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : मूळाविद्या ” “ बाबा : मूळाविद्या म्हणिजे काइ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : अज्ञान : अविद्या : ” यावरि गोसावी अविद्याछेदाची तीन वचनें निरूपिलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ परमेश्वरू जीवासी कृपा करीती : मग परमेश्वर आपुलिया कृपाशक्तिकरुनि तेयाची अनादिअविद्या छेदु करीति : मूळाविद्या छेदु करीति : अज्ञानछेदु करोति : अज्ञानछेदें करुनि अन्यथाज्ञानत्रुटि होए : आद्यमळत्रुटि होए : जीवत्वत्रुटि होए : तळिचील हाणितलेया वरिचील पडे : उतरंडीं गडबडी : यापरी परमेश्वरू तेयातें मायापारंगत करीति^२ : ” ऐसें निरूपण केलें : मग गोसावीं बीजें केलें : ॥

४८३ बाइसांकरवि सीळिका आणवणें

गोसावीयांसि मार्गी गुळळा करावेया आसन जालें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : पैल सीळिका घेउन या : ” बाइसें गेलीं : तव बोरीचीया डीरीया निगालीया असति : बाइसें पयोर्वतियें : आधीं हींसा करुं नैए : तीयें भेओं लागलीं : भवन्तीं भवों लागलीं : तोडवे ना : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भवन्तीं भवन्सी^१ तन्हीं दोनि सीळिका आणिसी^२ : ” मग बाइसीं दोनि सीळिका आणिलीया : मग गोसावीयांसि ओळगविलीया : मग दंतध्वन^३ जालें : गुळळा जाला : वीडा उळगविला : ॥

४८४ प्रज्ञासागरां आत्मज्ञानें मोक्ष निरूपण*

[गोसावीयांसि प्रत्यस्थानीं नागनाथीं अवस्थान : एकवेळ प्रज्ञासागरीं गोसावीयांतें पुसिलें : “ जी जी : या जीवासि मोक्षु काइसेनि होए ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आत्मज्ञानें

अर्थु संबधु नाही. ७ (दृपा. २०. वज्रकीटकीएचादृष्टांत. दृस्थ. काराच्या मते ‘ भटांप्रति खडकुलीए निरोपिला’ तथापी या दृष्टांताचा वचनसंबंध लक्षात घेता तो या प्रसंगीच समर्पक दिसतो. यावरील दाष्टांतिक स्वामींचेच असले पाहिजे. त्याशिवाय दृष्टांत पूर्ण होत नाही. म्हणून अंतर्भूत केले आहे. ८ (प्रव. नवप्रकरणाचा. अविद्याछेदाची वचने सूत्रपाठातून घेतली आहेत).

४८३. १ गोनेहीबी. भवाल. २ गोनेहीबी. आणाल. ३ गो. °ध्वन. ने. °धावन.

४८४. * (प्रव. वि. १३२-१३४).

१ नात नागाइसें°.

मोक्षुः लींगपातें मोक्षुः” प्रज्ञासागरीं म्हणीतलें : “जी जी : आत्मज्ञान जालेयां काइ लींगपातु नव्हे ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आत्मज्ञान जालेयां जीवु वासनेपासौनि मोकले : मळापासौनि मोकले : परि अविद्येपासौनि न मोकले : परमेश्वर अविद्या निरसीति तै मुंचे : म्हणौनि लींगपातें मोक्षुः” यावरि प्रज्ञासागरीं पुसिलें : “जी जी : आत्मज्ञान जालेयां सकळही जीव वासनेपासौनि मोकलीति ऐसी तवं निष्ठाचि नाहीं : एक मोकलीति : एक न मोकलीति :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “स्वभावो प्रकटे तै जीवु मुंचे :” “जी जी : स्वभावो म्हणजे काइ ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “स्वभावो म्हणजे स्वधर्मदास्य :” “हो कां जी :” ॥]

४८५ भोजेया नामकरण

एकु दीं दाइबा गोसावीयांसि मर्दना देत होते : तवं तेलाचा थेंबु पडिला : तो गोसावीं स्त्रीकरिचेनि बोटें घेउनि स्त्रीचरणीं लावीला : मग याउपरि दाइबायें भोज-राजाची गोष्टि सांगीतली : सांग्हां सरली : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तरि^१ तुम्हां नांव भोजराजु म्हणां :” मग एणें नांवें गोसावी बोलावीति^२ : ॥

४८६ मंडळीका नाम करणें

नाथोबायें^१ : नाथो तथा कान्हो कोरोचेया घरा रायाचे मंडळीक आले होते : तेयांची गोष्टि गोसावीयांपुढें सांगीतली^२ : सांग्हां सरली : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तो तेथिचा मंडळीकु : तुम्हीं एथचे मंडळीक :” मग गोसावी तेयांतें तेणें नांवें पाचारीति^३ : ॥

४८७ मारकंडा पंचनामकरण

मारकंडासि गोसावीयांचें दरीसन जालेयानंतरें : मग गोसावीं तेयांतें पुसिलें : “तुम्हां नांव काइ ?” “जी जी : मज नांव भास्करुः” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “भानु : भास्करु : तेज : मारकंडु : राणां देवीचा कंथु^१ :” मग गोसावी तेयांतें : “मारकंडा या :” एणें नांवें बोलावीति : ॥

४८८ श्रीप्रभु परमगुरु निक्षेदु^१

रामदेवीं परमेश्वरपुरा जाओं आदरिलें : मग गोसावीं पुसिलें : “माहात्मे हो : तुम्हीं^२ श्रीप्रभुचेया दर्शना^३ कां जा ?” “जी जी : ते आमचें परम गुरुः” सर्वज्ञें

४८५. १ गोनेहीबीपं. ऐसें तरि-. २ पं. °हें प्रसादाचें नांव.

४८६. १ अ. °एकी वासना ॥ २ पं. °जी जी : ते ऐसें बैसति : ऐसें उठति : ऐसें ठाकति :”

३ एवा. बोलावीति.

४८७. १ गोनेहीबी. कांतु. मु. (अज्ञात) कानादेवीचा कांतु.

४८८. १ गोने. नीखेदु. हीबी. नीषेदु. २ अगोनेहीबी. °परमेश्वरपुरा कां जा ?” ३ (यमु.).

म्हणीतलें : “ तुमचे परमगुरु ते कांतीएसि असति : ” याउपरि गोसावीं कांतीएची गोष्टि सांघीतली^१ : ॥

४८९ गुरुप्रसंगें श्रीप्रभू थापे अनुवादु

वीद्यावंतु एकु गोसावीयांचेया दरीसनां आले होते : तेहीं गोसावीयांतें पुसिलें : “ जी जी : गोसावीयांचे गुरु कवण ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ गुरु हें कव्हणी नेणें : श्रीप्रभू^२ थाप एकि दीधली^३ : तें हें आठउनि असे : ” ॥

४९० बाइसां प्रस्णें संन्यधानीं कर्म बळिवंत कथन

एकु दीसीं बाइसीं गोसावीयांतें पुसिलें : “ हां बाबा : यें आवधीं सुखें असति : आणि मज केधवांहीं सुख नाहीं : अखंड मीं जळतचि असें : हें काइ बाबा ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : संन्यधानीं^१ जें घडलें ओखटें : तें संनिधानींचि भोगितां : परि ऐसांहीं^२ अन्यथात्व नाहीं : ” ॥

४९१ पाठकअज्ञानप्रसंगें कोढावरि दादु

गोसावी कांहीं नीरुपण करीति : मग पाठक म्हणति : “ होए : होए : जी : नाएकीं^१ ऐसेंचि बोलीलें असे : असेखां^२ सतपंथीं^३ ऐसेंचि बोलिलें असे : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पाठा काइ पाठा : आधीचि अज्ञान : वरि लागलें अनेथाज्ञान : जैसी कोढावरि दादु : ” ॥

४९२ तथा भीक्षाप्रसंगें चेष्टा अनुवादु

पाठक^१ तेथचे^२ तेथ चातुरवर्णीं भीक्षा करीति^३ : मग भक्तजनीं^४ गोसावीयांपुढां सांघीतलें : “ जी जी : पाठकु यथ चातुर्वर्णीं भीक्षा करीति : ” याउपरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें जाणिजे तेथ अति^५ चेष्टा न कीजति कीं : ” ॥

४ पूर्वाध्वं लीळा २५ पाहा.

४८९. १ ने. श्रीप्रभुची. २ गोनेहीबी. घेतली.

४९०. १ ने. संनिधानीं. गो. सन्येधानीं. २ एवा. कैसेंहीं. पं. काइसेनहीं.

४९१. १ गो. न्याइकीं. ने. नैयायिकीं. हीबीपं. नयायेकीं. २ गो. असकां. ३ गो. सतपंथी. ने. संपती.

४९२. १ मु. पाठकाचे सोएरे प्रतिष्ठानीं असेति : ते ब्राह्मण : उपासनीयांचे मेहुणे : ते तेथ—
२ गोने. तेथचां. ३ मु. गोसावीं वारिलें होतें : मागुते भक्तजनें वारीति : ४ मु. महदाइसीं.
५ मु. होने. येथेष्ट. गो. इचीष्ट.

४९३ पाठकभीक्षा भटों प्रस्नू

एकु दीसीं पाठकीं म्हणीतलें : “ जी जी : आतां जाइजैल : मां ऐसीचि भीक्षा कीजैल : ” गोसावीं स्त्रीमुगुटें अनोजा^१ दीधली : मग भटों म्हणीतलें : “ जी जी : आम्हांइ^२ ऐसीचि भीक्षा करुं एइल ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथौनि वारिलें तें न कीजे की^३ : तुम्हां एथौनि म्हणीतलें तेंचि करणीये कीं गा : ना ऐसांहीं कराल : तरि बावीपोखरणी वर्जती^४ : पाणिवथे वर्जती : सीवाइलें^५ वीस्णुग्रहें वर्जती : तेणें तसाल : मग तसला सांतां जीउ देसाचेया सेवटा जाउनि सर्वअधमत्व^६ ब्रम्हण्यत्व स्वीकरील : अल्यें अनिष्टें बहुत अनीष्ट परिहरे तरि परिहरिजे : ” यावारि माहादाइसीं म्हणीतलें : “ जी जी : आम्हीं अल्प अनिष्ट काइसेया सेवुं ? जो निरोध होईल तो साहुं : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पोरे हो : तुम्हीं कांटेया अधीन होआल : मां त्रसाचा निरोध काइ साहाल ? ” “ हो कां जी न साहवे तरि तसु उपजों नेदुं : आणि काइ ? ” गोसावीं मानीलें : यावारि माहादाइसीं म्हणीतलें : “ जी जी : मिक्षाव घणवरि जेवीजे : परि एक वेळ न गमे : दोनि वेळ न गमे तरि तीनि वेळां घेवों ए ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तैसें काइ बाइ : न गमे तरि तीनि वेळ घेतलें तरि काइ ? ” “ हो कां जी : ” म्हणौनि श्रीचरणां लागलीं^७ : ॥

४९४ सुद्रसुखा अनुवादु

एकु दीसीं सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कव्हणी एकु सुद्रु : तो नदी हातपाए धुए^१ : लींग^२ पाहुनि मग घरासि जाए : बाजुलेयापासीं पीढें घेउनि बैसे : वोगवौनि बाजुलेयाखालि वोडवणें असे तें घे : मग तीया^३ उन^४ ठोंबरा रांधिला असे : तो थाळां घालौनि उन्हुउन्हु ठोंबरा घेउनि ए : पळिए वीतीगी^५ करी : ते तया ठोंबरेयावरि घाली : दाळि तया ठोंबरेयावरि घाली : मग कालवी : थोरली पाळि^६ करी : मग ते पाळिभरि^७ वांगेयाचा^८ डफळा घे : तें जेवि : पाठीं गाडुवा^९ ऐसा^{१०} ताका पीए : आंचवे^{११} तेथचि : मग तेथचि^{१२} हात दोनि सुपवती^{१३} असे ते सरीसी आंथुरी : तयावरि नीजें : घोंटी ऐसी फोडि : वाळलीं काळीं ऐसीं पानें : तेयांचें तांबोळ घे^{१४} : दोघी एकी सेंबुडीया कुवारी : तीया पोटावरि लोळति : मग म्हणे : ‘ आम्हीं थोरें सुखें असों : ’ ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आनीक एक सुख असे ऐसें जाणणेंहीं नाहीं : ” ॥

४९३. १ गो. आज्ञा. २ गोनेहीबी. आम्हांहीं. ३ (प्र. आ. २५३). ४ एवा. वारीजती. ५ गोने. सीवाळीं. ६ अ. अधर्मत्व. ७ (प्रव. आ. १०८-११०).

४९४. १ य. धोए. २ गो. लींगापासौनि मग-. ३ अ. तया. हीबी. स्त्रीयां. ४ यगो. उन्हु. ५ ने. वीठीगी. य. वीतवी. पं. वीघरा. ६ अ. पातळि. ७ अ. पातळीवरि. ८ गो. वांगेयाचीया. ९ यगोने. गाडुगा. ने. गाडुगा एक मरडी ऐसें-. १० गो. ऐसेयां ताकां-. ११ ने. तेणेंचि हातें दुनी. सुपवती-. १२ (गो.). १३ गो. सुपती. १४ (यगोनेहीबी.).

४९५ मोळिकारसुखा अनुवादु

सर्वज्ञें म्हणीतलें “कव्हणी एकु मोळिकार : तयाचां पांइं तुटकीया वाहाणा : वाकांचें^१ वाध^२ : फाटकें कांबळें रगटें : तयासि दोरे घातले असति : तें पांगुरैल^३ तरि फाटैल म्हणौनि काखे गोळा करुनि सुए : मग उदेयां मोळीए जाए : मग तयाची चुंभळि करी : मग मोळी घेउनि ए : कहीं दामां वीके : कहीं रुवां^४ तीं वीके : मग तयाचे जोन्हळे घे : तें कांबळें पसरी : तेथ मोट बांधों न पुरे : लोन बांधों न पुरे : मग च्याऱ्ही पालव पोटेसीं धरुनि घेउनि ए : तीचां हातीं दे : आपण अवकासा जाए : ते तयाचा घाटा करी : रांधी : अवकासा बैसोनि ए : ते फुटकीए नरवंटीए पाणीं घालुनि दे : परुसा जाए तवं पाणीं गळौनि जाए : सौच्य^५ करी तवं हात अवकासां^६ भरे : आबुली गाडुवां पाणी पाए धुए : वळणी धरे : तळिचील माती वरि लावी^७ : मग ते घाटा रांधी : काष्टपात्रीं घाटा निवतु घाली : तो सरकाळवरि^८ नीववी : दोघी एकी सेंबुडीया कारी^९ सवें जेउं बैसति : तो जेवी : ते आणीक वाढों बैसे : तो म्हणे : ‘पुरे पुरे : आपणेयांलागि ठेवि :’ जेवि : मग तुटकीसी बाज : तयावरि फाटकीसी वाकळ आंधुरी : तयावरि नीजे : मग तोंडावरि कुहीटि गळे : मग^{१०} वीखएवासना तीएची वास पाहे : मग ते म्हणे : ‘चाला कां : जाओं माझेया माहेरा : तेथ लेंकरुवां दुभतें होइल : आम्हां खावेया होइल :’ तो म्हणे : ‘मा^{११} या मानीली भुमि सांडुं न सकों : साहावासु^{१२} :’ ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ऐसा कुहीला वीखो : परि तोहीं न संडे^{१३} :” ॥

४९६ ग्रामेस्वरा गर्वा अनुवादु

एकु दीसीं सर्वज्ञें म्हणीतलें : “कव्हणी एकु ग्रामेस्वर : पारीं बैसला असे : तेयाची सुन कोनी रीगे : एकु तेयापुढां सांघावेया एति : ‘तुमची सुन कोनी रीगाली : लेंकु जाला :’ तो म्हणे : ‘सुना कोनी रीगति : तरि लेंकचि होती : आमतें ऐसेंचि :’ मीसीया आटु घाली :” तो स्त्रीकरें आटु अनुकार दाखवीला : “ ‘दासी कोनी रीगति : ते लेंकचि^१ होति : आमतें हें ऐसेंचि : घोडीया पुसवति : तें सींगोचि होंति : आमतें ऐसेंचि^२ : गाइ वीति ते गोऱ्हेचि होति : आमतें ऐसेंचि : म्हैसी वीति : तीया वांठीचि होति : आमतें ऐसेंचि :’ ” सब्दप्रति स्त्रीकराचा अनुकार : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पर वडुवे काळु बैसला असे : तेणें^३ दुखें आधा गेला असे : आधा केधवां गीळील तें नेणे :” ॥

४९५. १ गोने. वाखचे. २ गो. बांध. हीबी. वाद. ३ गोनेपं. पांगुरैन. ४ ने. रुका वीके. ५ अ. सौचि. ६ एवा. अमेध्यें. ७ (य.). ८ अ. सकाळ. ९ गोपं. कूआरी. ने. कुमारी. १० य. °आबुलीपासि रीगे. ११ हीबी. “आमची जन्मभुमि हे कैसी सांडु?” १२ य. न सको साहावासु सांडुं. १३ यगोपने. (एवा.) ऐसी कुहीली अवीद्या परि तेही न संडे.

४९६. १ नेही. लेकिचि. २ (गोहीबी.). ३ गोनेहीबी. तो न देखे.

४९७ सुद्रवेखें अनुवादु

गोसावीयांसि उदेयांचा पुजाअवस्वरु जालेयानंतरें : एका देउळा वीहरणां बीजें केलें : बाइसेंमुक्षकरुनि^१ समस्तें भक्तजनें गोसावीयांसरीसीं असति : गोसावीं चौकीं आंगी-टोपरें फेडिलें : ठेविलें : कटप्रदेसीं^२ फुटा वेढिला : वीभुतिचे^३ टीळे सुद्राचेयासारिखे लाविले : मग नासीपासीं एउनि गोसावी उभे राहीले : दोन्हीं स्त्रीकर जोडिले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ सोरठीसोमनाथु : आवंढां^४ नागनाथु : परळीए वैजनाथु : सें लींगां : सहस्रु लींगां : कोडि लींगां : एक दंडवत : एक^५ दंडवत : सांयांसि भलें : मांयांसि भलें : कांयांसि भलें : साउबाइसि^६ भलें : माउंबाइसि भलें : काउंबाइसि भलें : ” आणि गोसावीं भक्तजनांकडे स्त्रीकर जोडुनि बीजें केलें : “ पावन बापेया^७ : पावन बापेया^८ : पावन बापेया^९ : ” तवं बाइसीं म्हणीतलें : “ हे काइ बाबा ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : सुद्रु देओ तो ऐसा पाहाती : ” ॥

४९८ चक्रवाकां अनुवादें गुरुसिक्षां अज्ञान

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एकांचे दोष सीक्ष : ते बाहीरि नीगालें : तवं डुकर चरत देखिलें : एकें एकातें पुसिलें : ‘ यो काहो^१ आहे रे ? ’ एरें म्हणीतलें : ‘ यो मुखकव्रीधि^२ आहे रे : ’ एरें म्हणीतलें : ‘ ना रे : यो गजक्षेओ^३ होए रे : ’ एरें म्हणीतलें : ‘ आयोसु कहे त्या^४ होए : ’ म्हणौनि धरुनि घेउनि आले : तयापुढां घातलें : तवं तें कीकरि^५ बोबाइलें : ‘ आयोसु : यो काहो आहे ? यो कहे मुखक व्रीधि : हौं कहीं गजक्षेओ : आम्हारा वेवादु तोडी बा : यो काहो आहे^६ रे ? ’ तेणें म्हणीतलें : ‘ फट रे : मोरे पगप्रसादें तुम्हों एत्रोहीं न जाणों ? यो चक्रवाक आहे^७ रे : ’ ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ते वर सोए बोलत होते : तो तेंहीं नेणे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ अज्ञानु नीरसावेयाचीया चाडा जयाची जवळीक करा तेयाचें ज्ञान ऐसें : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आपणेयापसि ज्ञाताविरक्ताचा संगु कीजें^८ : ” भटीं पुसिलें : “ जी जी : ज्ञातविरक्त कैसेनि ओळखावा जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : एकु शास्त्र जाणौनि बोलें : एकु नेणौनि बोलें^९ : ” ॥

४९९ स्त्रीपादा अनुवादें ब्राम्हणां अज्ञान

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आवघे वाटे पारीं पींपळीं बैसले असति : तयांमाजि ब्राम्हणु एकु जाणता : मार्गे संन्यासी एक जात असति : ते तयां ब्राम्हणांतें पुसति^१ : ‘ हां गा : यें

४९७. १ नेहीबी. मुख्य°. २ नेहीबी. कटि°. ३ गोनेहीबी. °आडवे. ४ गोनेहीबी. आवंढे.

५ नेहेबी.* ६ ने. आइबाइसीं. ७ पं. चालेया.

४९८. १ ने. काहे. २ गोपं. वृधि. ने. वृत्ति. हीबी.* ३ गोनेपं. गजखेओ. ४ एवा. °साच.

५ हीबीनेपं. केंकरि. ६ एवा. अछे. ७ ने. है. ही. असे. ८ (पं.प्रव. आ. १९६).

९ (प्रव. आमा. ११८).

४९९. १ एवा. पुसिलें.

काइ?' तो म्हणे : 'यें श्रीपादें : ' 'यें कै दीसति?' 'ना' आगपें आगपें तीयें सी सुदलेयां दाढें दीसति : मागसें मागसें तीएं कार्तिका दाढें दीसति : ' 'तै यें कोठें असति?' 'यें नैवळें नैवळें असति : ' 'यें काइ खाति?' 'ना बुडकळी देति : मासळीया खाति : ' 'सर्वज्ञें म्हणीतलें : ' 'वेव्हारामध्यें असौनि परि आपुलेया वेव्हाराचें ज्ञान नाहीं : ' ॥

५०० गोलटी गाए

सर्वज्ञें म्हणीतलें : 'लाडु आणि लाडाची स्त्री घोडेयावरि बैसौनि मार्गे जात असति : तव मागिलाकडौनि एकु मन्हाटा आला : तव लाडें पुसिलें : 'हां राउत : तुम्हांरा नांव काइ?' तेणें म्हणीतलें : 'आम्हांरा नांव बाघराउत : ' आणि भीयाला : लाडें म्हणीतलें : 'आम्हांरा नांव पुसों नाहीं?' तेणें म्हणीतलें : 'तुम्हांरा नांव काइ?' 'ना आम्हांरा नांव दसबाघराउत : दुइसींगर' और कुलडीभरि बींची : 'तेणें म्हणीतलें : 'तुम्हीं काइसेयासि भीया?' 'ना आम्हीं पाणीयासि भीयो : ' तेणें लाडें पुसिलें : 'तुम्हीं काहोकु' बीहो?' तेणें म्हणीतलें : 'आम्हीं गोलटीए' गाइचेयां सींगासि' बीहो : 'पुढां पातले तव नदी भरली जातीए : लाडें म्हणीतलें : 'बाघराउत : आम्हें उतरों नही?' तेणें म्हणीतलें : 'आधीं तुमतें उतरों : कीं तुमची म्हौराळु' उतर?' तेणें पोटीं वीचारिलें : 'आमतें उतरील : तरि आमची म्हौराळु' इकडौनिच घेउनि जाइल : 'आधीं आम्हारी म्हौराळु' उतारों : मग आमतें उतरि : 'तेणें आधीं तें घोडें उतरिलें : तीतें उतरिलें : पैलाडि गेला : घोडें पालाणिलें : तीतें घोडेयावरि वाइलें : आणि जाओं लागला : तो म्हणे : 'ए बाघराउत : हां हुं दसबाघराउत : दुइसींगर राउत : हौर कुलडीभरि बींची : आयो हौ रे : गोलटी' गाएका सींग आया हो : आया हो : फुस फुस : ' म्हणौनि नदीनदी' धांवे : ' स्त्रीकरिचीयां आंगुळीयांचा अनुकार : 'तो घेउनि गेला : ' ॥

५०१ आउसांप्रति वाकमु दीधमु अनुवादु

सर्वज्ञें म्हणीतलें : 'नाएका : तुम्हां जाली वाकमु दीधमुची वानी' : ' 'ते कैसें जी स्वामी जगंनाथा? ' सर्वज्ञें म्हणीतलें : 'एकें एकाची पाइकै केली : तेयाचा धनी आवायासि' नीघाला : घोडें तयाचां हातीं दीधलें : आवायासि' गेला : तव कन्हें

२ गोने. श्रीपदें. ३ ही. "ना ये कार्तीक मासां दीसति : " ४ ने. सीसुदाळेया. ५ गोने. दाडे. ६ गोने. कातीया. ७ गो. दाडे. ने. दाहाडे. ८ हीबी. नै वाहाळे. एवा. थडीवां. ९ एवा. "हा ठाओवेहीं धर्माधर्माचें ज्ञान नाहीं : "

५००. १ एवा. वाटा. २ एवा. काहे आहे. ३ गोने. पूछो. ४ ने. ह्याळाइसें म्हणें : दुइसींग राउत. गो. दुइसींग : रूत हौर कुलडीभरि-. ही. पांचवेउल. बी. वाचवेउल. ५ हीबीने. काहेकु. ६ गोनेहीबी. गोलडीए. ७ ने. वेसासि. ८ गो. आम्हारे. ने. तुमकू. ही. आम्हाकु उतारों नदी. ९ गो. म्हौराळु. ने. म्हळारुं. ही. बैयेर. १० गोनेहीबी. गोलडी. ११ हीबी. थडियाथडिया.

५०१. १ गोहीबी. परी. २ यमु. "कव्हणी एकु घोडेया बैसौनि जातु असे : जबळि एकु होता : तयाकरवि घोडें धरवीलें : ३ गो. वोआवया. हीबी. गावा. ४ गो. ओवाया. हीबी. संका-

पाण्यांसि आलें : तव घोंडें बुजालें : घोंडें नीघौनि गेलें : कडीयाळें हातीं राहीलें : मग म्हणताए : 'आगा आगा ऐला : सांघें^५ पैला : दीघुमु आलें : वाकुमु गेलें : ठीकठौळ हातीं ठेलें : ' तैसी परि तुम्हां जाली नाएका : कवण आलें : कवण गेलें : ऐसें काहीं नेणां नाएका : " ॥

५०२ वचीष्टलवणाक्षान कथन

माहादाइसें पुराण आइकौनि आलीं : मग माहादाइसीं गोसावीयांतें पुसिलें : " जी जी : वचीष्टलवणाक्षान^१ सांघताति : हें साच जी ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " साच^३ वाइ : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " लवणु राओ सींहांसनीं असला होता : पुढां पेखणें^३ होत असे^५ : तव लाघवीया एकु आला : तो सभेआंतु पीस भवंडुनि गेला : इतुलेनि तेयासि निद्रा आली : आणि तो हें^५ देखों लागला : तो पारधीसि नीगाला : तव पुढां सोर निगाला : तो सोरापाठीं लागला : परिवार एकीकडे पडीला : सोर जाताए : आणि घोडा पाठीं लागताए : सोरें एकी कडां^५ घातलें : आणि तेणें^९ घोडा प्रतवीला^७ : घोडा आवरे ना : तेणें एका वृक्षाची खांदी धरिली : घोडा नीगौनि गेला : तो तेया वृक्षातळि राहीला : रात्रि जाली : अनेगी परिचीं कुरें सावजें बोवाति : पक्षीकुळा^१ रात्रीं भेओं लागला : उदेयाचि उठिला : मार्गी जाताए : तव तान्हैला : भुकैला : ऐसा जाताए : तव माहाराची^{१०} आंडोरि : तीचीए डोइए पाण्याचा करा : ते तापणेयांसि^{११} जातीए : तव तेणें म्हणीतलें : ' मज पाणीं पीओं घालि कां : ' तव तीया म्हणीतलें : ' मी माहारि^{१३} : ' तव तेणें म्हणीतलें : ' होसि ना कां माहारि^{१३} : ' तव तीया म्हणीतलें : ' माझा वरैतु होसी तरि घालीन : ' तव तेणें म्हणीतलें : ' हो होइन : ' मग तीया तयासि पाणीं पेओं घातलें : मग ते पुढां : तो मार्गां : ऐसी ते माहारवडेया^{१४} घेउन आली : आपुलेयां माएवापातें म्हणीतलें : ' मीयां आपणेयासि वरैतु जोडिला : ' तीं म्हणीतलें : ' तुं दैवाची भाग्याची : तुवां आपणेयां वरैतु जोडिला : ' मग तयासि तीघै लेंकरवें जालीं : तेथ बारा वरीसें होता : मग तेथ दुकळ पडिला : मग तीयें तेथौनि नीगालीं : तव एक लेंकरं सरलें : तें संस्कारिलें : मग पुढां नीगालीं : तव दुसरें सरलें : तेंहीं संस्कारिलें : मग पुढारीं निगालीं : तव ते तान्हैली : ' आगा मीं तान्हैलीयें : ' तो करा भरावेया गेला : करा भरुनि आणिला : तव तीयें दोघें सरलीं : तीयें सौंस्कारिलीं : सरणावरि घातलीं : मग दुखें अरंबळला : मग सरणाआंतु उडी घालावेया आंग तुकाविलें^{१५} : तव प्रधानें थापटिलें : आणि डोळे

परीहारा. ५ एवा. जेयाचा मी तयापुढें सांघें.

५०२. १ गोने. वसीष्टलवणाख्यान. २ एवा. आति. ३ एवा. बहुरूप. ४ (हीबी.). ५ हीबी. स्वपन. गोने.* ६ हीबी. झांसी. ७ ही. तेणेंही झासीं घातलें. ८ अ. प्रतेजीला. ने. परतविला. ९ गोने. पक्षि(क्ष)कुळें : हीबी. पक्षिकुळें वीसांवलीं : १० हीबी. मातांगाची. ११ नेबी. पाण्यांसि. १२ हीबी. मातांगी : पाणी कैसें पीसी ? १३ हीबी. मातांगी. १४ गोने. वाडेया. १५ गोहीबी. तुकीलें.

उघडिले : 'ऐया : काइ देखिलें तें साच : कीं हें साच ?' तवं प्रधानें पुसिलें : 'काइ ?' मग तेणें आवची गोष्टि तयापुढें सांगीतली : मग ठाणां घोडा पाहाति : तवं घोडा नाही : मग तेणें म्हणीतलें : 'चाला : मीं ते ठाए दाखवीन : ' मग पाहावेया गेले : 'मीं या वाटां पारधी नीगालां : या वाटां मीं पडिलां : एथ सोरु नीगाला : ए झांसीं सोरें घातलें : एथौनि घोडा प्रतवीला : या वृक्षाची खांदी म्यां धरिली : एथ माहाराची आंडोरि भेटली : एथ वारा वरिखें होतां : ' तवं तो म्हांतारा बाहीरि नीगाला : तेहीं म्हणीतलें : 'आमचे जावाइ होते : ते दुकळाचां वरिखीं गेले : ते यांचिसारिखे होते : ' मग तेथौनि निगाले : 'मग एक लेंकरुं एथ संस्कारिलें : एथ एक संस्कारिलें : एथ दोघें संस्कारिलीं : मग म्यां सरणांतु उडी घालावी तवं तुवां चेववीलें^{१६} : ' मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : "संसारु म्हणिजे हा दीर्घु स्वप्नु गा : साच म्हणौनि घेवों नए : लटिका म्हणौनि सांडों नैये : " यावारि गोसावीं स्वप्नाचा आणि खाराणीएचा दृष्टांतु निरोपिला^{१७} : [सर्वज्ञें म्हणीतलें : "कव्हणी एकु नीजैला असे : तो स्वप्न देखे : म्हणे : 'मीं वाघें खादलां : ऐसें दुःख भोगी : हस्ती वळघलां : ऐसें सुख भोगी : चेवो ए तवं दोन्हीं नाहीं : परि सुखदुख भोगिलें तें काइ लटिकें ? ना : सुखदुख भोगिलें तें साच : तरि वाघें खादला हें लटिकें : हस्ती वळघला हें लटिकें : परि सुखदुख भोगिलें तें साचचि^{१८} : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : "बाइ : कव्हणी एकु नीजैला असे : तो आंथरुणीं मुती : म्हणे : 'मीं दारां गेलां : सागळ घेतली : शौच्य केलें : ' चेइला तवं लटिकें : परि खाराणि ते साच : ते धुतलेयांवीण न फोटे^{१९} : "] मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : "अज्ञान : अज्ञानीं अन्यथाज्ञान : अन्यथाज्ञानीं ज्ञान : निद्रा : स्वप्न : स्वप्नीं आत्मज्ञान^{२०} : " ॥

५०३ दायंवा संन्यासी भगवा

गोसावीयांसि उदेयांचा पुजाअवस्वरु जालेयानंतरें गोसावीं एका देउळा वीहरणां बीजें केलें : सरीसे दाइवा असति : तेथ एक संन्यासी बैसले असति : गोसावीयांसि जेथ आसन रचावें तेथ तयांचीया वाहाणा असति : दायंवायें वाहाणा घेतलीया : घेउनि बाहीरि टाकीलीया : आणि ते कांपतकांपत उठिले : आणि आपुलीया वाहाणा घेउनि गेले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : "देखिलें गा भोजेया : कोण ठाओवेन्हीं जालेपण : वाहाणा बाहीरि घातलीया : जैसा कांहीं हाचि बाहीरि घातला होए : " मग दायंवायें गोसावीयांसि आसन रचिलें : तेथ गोसावीयांसि आसन जालें : ॥

- १६ गो. चेववीलां. १७ (संपादक. यापुढील दोन्ही दृष्टांत 'दृष्टांतपाठा'तून घेतले आहेत).
 १८ (दृष्टा. १०४. स्वप्नाचा दृष्टांत. 'माहादाइसांप्रति लवणाक्षावरि निरूपिला'—दृष्ट्य).
 १९ (दृष्टा. १०५. खाराणीएचा दृष्टांत. 'पद्मनाभ्रीप्रति कानसे : मार्गीं निरूपिला : ' दृष्ट्य. एवा.
 'महदंवेप्रति प्रतिष्ठांनीं लवणाख्यानीं निरूपिला. ') २० (प्रव. विमा. १५०).

५०४ दाय्यांबाप्रति जनु ठकला म्हणणे

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भोजेया : हा आवघा जनु ठकला असे गा : परि ‘मीं ठकलां’ ऐसें कव्हणी न म्हणे : कव्हणी एकु ऐसें म्हणैल : ‘मीं ठकलां :’ तरि तयाचें ठक फेडिजैल : ” यावरि दाय्यांबा उगेचि होते : ॥

५०५ द्रीढ पुरुष महात्मे उपहासु

दाय्यांबायें^१ हे गोष्टि गोसावीयांपुढां सांघीतली : “ जी जी : हा लोकु अवघा डंबें^२ खावा : जी जी : एकें वरीखीं दुकळु पडिला : मग आम्हीं आवघे माहाजन तेलंग देसा गेलों : आवघे माहात्मे जालों : मग एकाचा गोरक्षी^३ केला : एक गांवांआंतु सांघावेयाजाति : ‘गांवां गोरक्षी^३ आला :’ आवघा लोकु साउमा ए : कणीक : तांदुळ : तुप : द्रव्य आणिति : कणीक : तुप : तांदुळ : जेउं : द्रव्य तें ठेउं : ऐसा जी दुकळु निस्तरलों : आणि कुटुंबां वरो जाली : ऐसा हा लोकु जी : हा डंबें^२ खावा : ” आणि गोसावीं हास्य केलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मग गा भोजेया : कैसें गा माहात्मे जालेति ? ” आणि मागुती दाय्यांबा गोष्टि सांघति : ऐसें गोसावीं वेळा तीन पुसिलें : दाय्यांबा म्हणति : “ जी जी : ऐसा जयाचा वेध : तयाची प्राप्ति : ” गोसावीं म्हणीतलें : “ भोजेया : ऐसें नव्हे : अंशवेधें संपूर्णाची प्राप्ति : ” “ जी जी : ते कैसी जी ? ” यावरि : गोसावी विद्यामार्ग निरूपिला^४ : [सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एकि विद्या : दोनि विद्या : आठि विद्या : सवावो लक्ष नव कोडी विद्या : वाहात्तर कोडि विद्या । एकि विद्या ते ब्रह्मविद्या । द्विधा शांभव अष्टधा शाक्तये । सवावो लक्ष नव कोडी महाणव । वाहात्तर कोडी आणव । विषयाधार वेधु : इंद्रियाधार वेधु : अंतःकरणाधार वेधु : देहाधार वेधु : विदेहाधार वेधु : केवळाधार वेधु : विषयवेधें विषयाची प्राप्ति : इंद्रियवेधें इंद्रियांची प्राप्ति : अंतःकरणवेधें अंतःकरणाची प्राप्ति : देहवेधें देहाची प्राप्ति : विदेहवेधें विदेहाची प्राप्ति : केवळवेधें केवल्याची प्राप्ति :] चतुःप्रकारें वेध संचरति : दृक् : स्पर्शु : आलाप : अंतःकरण^५ : ” [भटीं पुसिलें “ अंतःकरणे वेध तो कैसा जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कासवी असे : ते थडिये वीये : आपण पैलाडि असे : तीयें पैलाडि असति : तेथौनि तयांतें अंतःकरणीं आठवी अमृतकळा असे ते संचरे : तयातवं तीये वाढती : तैसें परमेश्वराचीये आठवणेत एका वेध संचरेति^६ : ” ॥]

५०५. १ गोनेही. दाईबा-बी. दाईबें. २ हीबी. ठकुनि. ३ गोहीबीने. गोरक्षु. ४ (प्रव. नव प्रकरणाचा. ‘विद्यामार्ग’ प्रकरण येथे ‘सूत्रपाठा’तून उद्धृत केले आहे). ५ (प्रव. विमा. १८२ : वि. १७७). ६ (दृषा. ६. कासवीएचा दृष्टांत. ‘सावखेडां संगमेश्वरीं भटां बोधप्रकरणीं निरूपिला’-दृस्थ. ‘प्रकरणवशा’च्या आधारे, पाठवचनाच्या अनुषंगाने मी हा दृष्टांत येथे घातला आहे).

५०६ स्त्री म्हणजे मेंढिएचें खाजें*

[ढोरेश्वरी^१ अवस्थान : दाएंवाएं गोसावीयांपासि एक गोष्टी सांघीतली : “जी जी : एक एकाचिए बाइलीपासि बळेंचि जाए : एका जाववे ना : मग तो सोवासिनीतें म्हणे : तेथ तयासी व्यभिचरे : तया बाइलासि तवं काइ बोलों चालों न ये :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आति गा : भोजेया : स्त्री म्हणजे मेंढिएचें खाजें गा :” “हो कां जी :” ॥]

५०७ गोवींदचंदा उपदेसें जळांधरि अवज्ञा कथन

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “जळांधरि^१ गोवींदचंदाचेया नगरासि आला : गोवींदचंदु तयासि साउमा आला : आपुलेया आवारासि तयांतें घेउनि आला : तयाचा थोर आदरु केला : मर्दना दीधली : जेविला : नीजैला : मग पाखोळ्यासि^२ गेला : सरीसा गोवींदचंदु सागळ घेउनि आला : आणि तो आभारैला : गोवींदचंदें पुसिलें : ‘मज तुम्हीं उपदेसु देयावा :’ आणि तेणें तयांसि तेथचि सांघीतलें : आणि तो क्षोभला : ‘माहात्मेन चाळवीलें : पाखोळां^३ मज सांघीतलें :’ मग भुसंगी तराळु बोलाविला : ‘जाए : यातें उपद्रवि :’ भुसंगी तराळु तो जोगीयांचा उपदेसीया : तो तेयातें नगराबाहीरी घेउनि गेला : बरवा एकुं टाओ पाहिला : तेथ गुंफा केली : तेथ तयांतें वसवीलें : बरि पाटीया घातलीया^४ : बरि माती घातली : ‘जरि पुरुष होती तरि असती : नाहीं तरि आपैसेयाचि मरती :’ ॥

मग^५ केतुलेयां एकां दीसां तेथ कन्हू^६ आला : तयासवें सातसें डबुरुवां अंतराळीं वाजति : सातसें भुमिमंडळीं : ऐसा देखिला : आणि क्षोभला : ‘हा होए :’ सर्वज्ञें म्हणीतलें : “जीउ उपाधीसि क्षोभे :” “मग आपण सर्वदळेंसीं सामोरा आला : गाजतुवाजतु आपुलेया आवारासि घेउनि आला : अपारु आदरु केला : मग पुसिलें : ‘मज तुम्हीं उपदेसु देयावा :’ मग कान्हें द्रव्य होतें तें पाणियांतु घालवीलें : माणिकें मोतीयें होती : तीयें^७ जातां दळवीलीं : मग रानासि नेला : मग सांघीतलें : आणि गोवींदचंदु उगाचि राहिला : कान्हें पुसिलें : ‘तुं ऐसा कां ?’ ‘ना मजपुढां एकें जोगीयें सांघीतलें होतें :’ तवं कान्हें म्हणीतलें : ‘हें मीं जाणें : कां माझा गुरु जाणे : आणि क कोणहीचि नेणे :’ मग कान्हें पुसिलें : ‘मग ते कें गेले ?’ ‘ना : मीयां तयांसि वोखटें करवीलें :’ तवं तेणें म्हणीतलें : ‘तयासि छेदभेद नाहीं : कोणाकरवि करवीलें ?’ ‘ना : भुसंगी तराळाकरवि करवीलें :’ भुसंगी तराळु बोलाविला : मग तयांतें पुसिलें : ‘तया माहात्मेयांसि तुवां काइ केलें ?’

५०६. * (प्रव. अमा. २५२).

१ मुनिबां.

५०७. १ नेही. जाळाधरी. गो. जाळाधरी. २ ने. पाए खोळ्यासि. ३ ने. पाए खोळां. ४ गोने. वसवीलीया. ५ हीबी. मग मार्गी कानु आणि गोरक्षी भेटले : ते शास्त्र संवादतां उरोधले : कान्हें म्हणीतलें : “तेरा गुरु भगमुखा पडवा :” गोरक्षीन म्हणीतलें : “तेरा गुरु गोरीमे गडीया : जाए : काहाडि :” तैसेचि आपुलेया गुरुचीये सूधी नीगाले : कानु बंगाल देसा आला : तेयासवें चौदासें चेले : सातसें अंतराळी डबुरु वाजति— ६ गोने. कान्ह. ही. कान. ७ अ. जाळवीलीं.

मग तेणें आवधी वेवस्था सांगीतली : मग ते तेथ गेले : पाटीया काढिलीया : उघडीलीया : पाहाति तव तेणें काष्टी लावीली असे : कान्हें पाहीलें : तव पुरुषांचीए दृष्टीस कोपु असे : मग मागुतीया पाटीया घातलीया : मग कान्हें लोहाचा गोवींदचंदुं करवीला^{१०} : मग तेयांतें पुसिलें : 'तुवां तेधवा कैसा श्रृंगार केला होता ?' मग तैसीं वस्त्रें नेसवीला : तैसातैसा श्रृंगार करुनि पुढां उभा केला : मग मागुतीया पाटीया उघडीलीया : आपण आडवांगीं राहीला : आपणेयां आड गोवींदचंदु उभा केला : मग तेणें टाळी चेतवीली : आणि द्रीष्टि तयांवरि पडिली^{११} : 'म्हारां वांसु गोवींदचंदु कैसें केलें ?' आणि लोहाचा गोवींदचंदु भस्म जाला : ऐसी वास पाहीली : आणि कान्हु पायां लागला : मग म्हणीतलें : 'कान्हु : तुं कव आया ?' तव कान्हें म्हणीतलें : 'मीं आतांचि आलां : ' पुरुषीं म्हणीतलें : 'माग : प्रसन्न जालां^{१२} : ' मग कान्हें म्हणीतलें : 'मज गोवींदचंदु देयावा : ' तेहीं म्हणीतलें : 'तो भस्म जाला कीं : ' 'ना : तो आहे : ' मग गोवींदचंदु पायांवरि घातला : 'तरि हा कोणु ?' तेव्हळि कान्हें आवधी वेवस्ता सांगीतली : 'ना : भलें केलें : ' " ॥

५०८ वीठलु वीर कथन^१

एकु दीं महादाइसीं गोसावीयांतें पुसिलें : "जी जी : एव्हडा नडनाचु पांढरीये काइसा ? हें काइ जी ? एसणी उपाधि काइसी जी ?" सर्वज्ञें म्हणीतलें : "बाइ : हा वीरू गाइचां काजीं पडिला : तथा नावं वीठलु : तथाचेनि नावें हा मांडिला भडखंबा : तेथ देवता अभिमानु घेतला : तो हे मनोर्थ पुरवीतु असे : " ॥

८ गोने. 'काष्टी लागली असे : ९ अ. गोइचंदु. १० अ. करूं आदरिला. ११ हीबी. 'आणि 'भस्म रे पुता' म्हणीतलें : आणि लोहाचा- १२ (हीबी.).

५०८. १ ही लीळा येथे मु. प्रतीतील 'अज्ञात' चरित्रातून घेतली आहे. अ. प्रतीतील लीळा पुढे दिलेली आहे. गोहीने. प्रतीतमुद्धा या लीळेचे स्वरूप अ. प्रतीप्रमाणेच आहे. त्यातील 'ते वीठलु रखुमीणि अभंगीं घालीति : ' या उल्लेखावरून ती प्रक्षिप्त असावी असे स्पष्ट दिसते. कारण, अभंगात विठ्ठलरुक्मिणीचे उल्लेख हे ज्ञानेश्वरकालीन व त्यानंतरचे आहेत. ज्ञानेश्वरांच्या पूर्वी चक्रधरस्वामीचे प्रयाण झाले. तेव्हा त्यांच्या तोंडी हे उल्लेख येणे शक्य नाही. मुरारीमल्लबासांनी सर्व लीळांचे शोधन केले होते. त्यांच्या पाठात प्रस्तुत लीळेचे स्वरूप बरीलप्रमाणे आहे. त्यात 'हा वीरू गाइचां काजीं पडिला' याचा अर्थ 'गाइच्या कामात', अर्थात 'त्यांचे संरक्षण करताना' पडला—मृत्यू पावला असा अर्थ अभिप्रेत आहे. 'गाइचां काजीं' या पदांच्या अर्थाचा विपर्यास होऊन प्रक्षिप्त लीळा तयार झाली, हे स्पष्ट होय. म्हणून मूळ ग्रंथात मी ती स्वीकारली नाही. मु. प्रतीप्रमाणेच ना. प्रतीतील या लीळेचा पाठ आहे. तोच मूळ असला पाहिजे. म्हणून ग्रंथात तोच स्वीकारला आहे. अ. प्रतीत आलेली ही लीळा पुढीलप्रमाणे :

वीठलु वीर कथन

महादाइसीं पुसिलें : "जी जी : स्त्रीकृष्णचक्रवतीचा अवतार वीठलु बोलताति : हें काइ जी ?" सर्वज्ञें म्हणीतलें : "बाइ : वीठलु तो म्हांतारी एकीचा पुत्रु : तो ब्राह्मणु : आणि नेमदेओ कोळी : म्हांयां गुरउ : हे तीघे चोर : वळधीया घेति : घोडेयांचे वळघे करीति : ओरपे दरवडे घेति : एकु घेणे घेउनि

५०९ वनिताचंदने स्त्रीए प्रीति

देमती हेमाडि पंडितांची^१ राणी : ढोरेस्वरासि आली : स्त्रीमुखिचें तांबोळ घेतलें : स्त्रीचरणीचें चंदन घेतलें : तेणें ते वर्जिली होती : तें चंदन तीया कपाळीं लावीलें^२ : तीयेचेया ठाया तो गेला : तीनि दी तो निगों न म्हणे : “ हें ऐसें काइ ? आधीं मीं इकडे वास न पाहें : आतां मज नीगवे ना : हें काइ पां ? ” ऐसें पुसिलें : मग तीया सांघीतलें : “ मज^३ तेयां गोसावीयांचेनि दरीसनें : तेथौनि चंदन आणिलें : म्हणौनि ऐसें जालें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ स्त्री म्हणौनि आहाचपणें सांघीतलें^४ : तीएची खंति : आगा : जों^५ आमचेया न मीळे : ” ॥

५१० जोगी ब्रम्हउपदेसु

गणपति मठीं अवस्थान : एकु दीं भक्तीजनें काहीं शास्त्र बोलत होते : मग^१ सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एकु जोगी : एकी जोगीणि : तया जोगीणी तयातें बहुत दीस आभार-वीलें : ” मग एकु दीं पुसिलें : “ हां देवा : ब्रम्ह तें कैसें ? ” तेणें म्हणीतलें : “ ब्रम्ह तें अगम्य^२ देवी : ” मागुता बहुत दीस आभारवीला : मग मागुतें पुसिलें : “ ब्रम्ह सांघावें देवा : ” तेणें म्हणीतलें : “ ब्रम्ह सांघों नैए देवी : ” “ ना देवा सांघावें : ” म्हणौनि दोन्हीं पाए धरिले : आभारला : भवतें पाहीलें^३ : मग सांघीतलें : “ तीळ आणि गुळु एकवाट कालवीजे : मग तीळांचें तीळपण जाए : मग गुळाचें गुळपण जाए : ऐसें ब्रम्ह जाणावें देवी : ” “ होए देवा : होए देवा : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एतुलेया^४ एका कारणें तेणें केसणें गुढ केलें : मां एसणें रहस्य तें कैसें नीरुपावें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां गा : हें तुमचें रहस्य कीं : मां आपुलें रहस्य तें आणिकाप्रति प्रकटिजे ना कीं^५ ? ” ॥

५११ कणेरी गुरुभक्ति

“ कणेरी^१ तो नागार्जुनाचा सीक्षु^२ : तो रांधवणीचीया घरासि भीक्षेसि गेला : तीया वडा भीक्षेसि घातला : तो घेउनि आला : गुरुसि संपादिला : तीं म्हणीतलें : “ वडा जाए : दोघ लागु सांवरीति : ते मांगळवेढांचे : तेहीं एके ठाई वळधी केली : तो म्हांइंद्रणा गाइ घेउनि गेला : तव लागु पडिला : तो नेमदेओ कोळी घाई पडिला : पाठीं तीए पांढरीएवरि वीठलु पडिला : तेयाचे पुत्र आले : ते तेहीं भडखंबा केला : माथां लींगस्थापना केली : तेथ देवता अभिमानु घेतला : लोकाचे मनोरथ पुरउं लागला : तयाचीए स्त्रीए नांव लाखाइ : एकी वासना : लखमाइ : तयाचे पुत्र जातिपदें करीति : ते वीठलु रखुमीणि अभंगीं घालीति : तो लोकांमध्ये क्षातितें पावला : तो हा वीठलु बाइ : ही परश्रामबास ॥ रामेश्वरबास ॥ तो घुटिका सीधि जाणे : पौळि पागार उडे : स्त्रीयांसीं भोग तांबोळ उगाळ : ऐसा तो वीठलु : ” ॥

५०९. १ ने. °पंताची. २ ही. °ते आंगणीं उभी राहीली : तेणें तीतें देखीलें : आणि तिकडेचि गेला. ३ ही. “ मी तया गोसावीयांचेया दरीसना गेलार्यें : तेथौनि— ४ ही. °ये खंतीतव तो वोखटेयासि प्रवर्तला. ५ (गोने.).

५१०. १ (प्रव. आ. १५५). २ अ. अगम्य. ३ गो. पाहावीलें. ४ गो. एतुकेया.

५११. १ गोमु. (अज्ञात) कणैरी. २ ने. सीख्यु.

निका जाला : ना वडा नीका जाला : ' तैसेंचि मागुतें गेले : तयांतें वडा मागीतला : तेहीं म्हणीतलें : ' वडा काइसा ? ' ' ना तुम्हीं आम्हांसि वडा भीक्षेसि घातला : तो आम्हीं आपुलेया गुरुसि संपादीला : तेहीं म्हणीतलें : वडा नीका जाला : ' ' मां जें जें नीकें तें तें काइ लाहीजताए ? ' ' कां न ल्हाइजे ? ' ' हो कां : तुझे डोळे निके : तरि दे पां आपुला डोळा ? ' ' हो कां : ' नख घातलें : डोळा काढिला : हातीं घेतला : आणि तीयें भीआलीं : दोनि वडे भीक्षे घातले : डोळेयावरि हात ठेउन घेउन आले : नागार्जुन पुसिलें : ' हें काइ ? ' ' ना तुम्हीं म्हणीतलें : ' वडा नीका जाला : ' तो मीं मागुता तेयांचेया घरा गेलां : वडा मागीतला : तीया म्हणीतलें : ' वडा काइसा ? ' ' मां तुम्हीं आम्हांसि वडा भीक्षेसि घातला : तो आम्हीं आपुलेया गुरुसि संपादीला : ' तेहीं म्हणीतलें : ' वडा नीका जाला : ' मग तीं म्हणीतलें : ' जें जें नीकें : तें तें लाभत असे ? ' आम्हीं म्हणीतलें : ' कां नलभे ? ' ' ना तुझे डोळे निके : तरि देया पां आपुला डोळा : ' ' हो कां : ' मीयां डोळा काढीला : हातीं घेतला : तीयें बीहालीं : ते दोनि वडे घातले : तीं म्हणीतलें : ' हा आम्हांसि देया : ' ' हो कां : ' काढुं बैसले : मग तीं म्हणीतलें : ' हा आमचा होता : असों देया : आम्हीं मागौनि तेधवां देया ' : ' ' ॥

५१२ वैजुवे परीछेदु

सर्वज्ञें म्हणीतलें : " परीछेदु तरि वैजोचा* : " [सर्वज्ञें म्हणीतलें : " वैजाये परळियेची वाणीन : लेकीसुना समर्था : ते घरीं सारासारि वीळुवेन्हीं म्हणियें करी : मग वीळिचां स्नान करी : पांढरें वस्त्र नेसे : चोळी ले : कुंकुवाची रेघ लावी : मग दीसवडि धूपपूजा परिण्ळीं : ऐसी प्रत्यहीं वैजनाथासि जाए : घरिचीं खंति करीति : ' अवेळे न वच : ' आवघा वीळुवरि वारीति : परि वळें तैसीये अडनीं ते जाएचि : अवघडीं सासुरेवासु साहे : परि जाएचि : एकु दीं तीहीं राखणें घातलीं : तीहीं म्हणीतलें : ' तुं वारितां येव्हडिये रात्रीं कें जातीसि ? ' म्हणौनि खांडीसुरियांसीं पाठीं लागले : हाणावी तवं प्रतौनि पाहीलें : मग म्हणीतलें : ' वैजानाथा : धावं धावं : ' तवं तो खालि उतरला : तो दोनि भाग होउनि भीतरि सामावोली : धरितां तयांचेया हाता पालौ आला : ऐसा देवता उभयांचिये क्रीयेचा नीर्वाळा देखौनि आड घातलें : दृष्टी देहघातापासौनि राखिली : आणि अदृष्टीं आपुलें फळ दीधले : " ॥]

३ गोने. मीयां. ४ मु. (अज्ञात) 'ऐसी गोसावीं भक्ति अनुवादिली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : " गुरुभक्ति ते कणैरीची : "

५१२. * अ. प्रतीत एवढाच भाग आहे. पुढील सविस्तर लीळा मु. प्रतीतील 'अज्ञात' लीळा ११ मधून घेतली आहे. १ शोधु : परिछेदी दृढतेवरि गोसावीं हे गोष्टि सांगीतली :

५१३ जोगरेया अनुतापानुवादु*

[महदाइसीं गोसावीयांतें पुसिलें : “जी जी : अनुतापु तो कैसा ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “अनुतापु जैसा जोगरेयाचा : जोगरा तो ब्राम्हणीयेचा ठाकुरिया^१ नायकु : तो एकु दीं वाटा जातु असे : तवं पुढां तयाचां पाइकीं वाट घेतली : स्त्री वधिली : पोटावरि थानीं वाळक पीत होतें : तेवीचि ग्लादि^२ करी : तवं मागिलाकडौनि तो आला : तें देखौनि कांटाळला : ‘हें ऐसें कवणें रे केलें ?’ एकें म्हणीतलें : ‘आम्हीं केलें :’ ‘मरा मरा पापिये हो : हें ऐसें कां केलें ? हें तुम्हांकरवि कवणें करवीलें ?’ ‘ना तुम्हीं : आम्हीं खाणें घेवों : वोरपे घालुं : ओहरें मारुं : एकेक करुं :’ आणि घोडेयाखालौती उडी घातली : मग जेणें तोंडें नीरोपु दीधला तें तोंड आपुलेनि हातें सीविलें : बोलनि कांकरें : मग अनवाहाणीं : उपवासी : ताहान : ऐसा द्वारावतीये नीगाला : देवतेपुढां बैसला : लोकां उठवीतां नुठेचि : मग देवता स्वप्न दाखवीलें : ‘तुजें पाप फीटलें :’ परि तो न मनी : मग म्हणीतलें^३ : ‘मीयां जाणावें केवि ? प्रतोति काइ ?’ देवता म्हणीतलें : ‘वैसाखिये मासीं द्वारकेचे^४ कळस दीसती :’ मग जगदीशें उदकांत द्वारावतियेचे कळस दाखवीले : हे दृष्टीं कीर्त्ति : अदृष्टीं फळ : आपणपें नुरउनि नीर्वाण प्राश्चित घेतलें :” ॥]

५१४ भर्तृहरीवैराग्यप्रसंसा*

[एकु दीं सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वैराग्य तरि भर्तृहरीचें^१ : जेतुकीं अंतापुरें तैतुलां ग्रहीं ‘माइ भीक्षा दे’ म्हणौनि माधुक्रिये जाये : तीया तयातें हावभावीं पाहाति : परि तो वासुही न पाहे : ऐसी संबंधीं सावधानता : ऐसें वैराग्य तें वैराग्य कीं बाइ :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “भर्तृहरी वैराग्य आति : परि ज्ञान नाही :” ॥]

५१५ गृहत्यागीं त्यागप्रसंसा*

[सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आंतुलापसि वाहीरीलु चांगु :” यावरि गोसावीं क्रीमीची लीळा निरूपिली^१ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “कव्हणा एकाचां पन्हीवां : अथवा सेणांतु जंतुकुमि :

५१३. * अ. प्रतीत या लीळेची केवळ आदी व सूत्र आहे. ही सविस्तर लीळा मु. प्रतीतील अज्ञात चरित्र १२ वरून घेतलेली आहे.

१ लळिताइसें : बोचिरी धानाइसें. चोरकुळी. २ एवा. गलांदि. ३ एवा. °मज जवळांचि वेगळां न करि. ४ एवा. तयाचेया साजेयाचे.

५१४. * अ. प्रतीत ही लीळा त्रोटक असल्यामुळे येथे मु. प्रतीतून (अज्ञात चरित्र १३) उद्धृत केली आहे.

१ अ. भर्तृहरीचें.

५१५. * अ. प्रतीत या लीळेची केवळ आदी आहे. मु. प्रतीतील अज्ञात चरित्रात ती २१ वी लीळा आहे. तेथून येथे घेतली आहे. या लीळेत ‘यावरि गोसावीं क्रीमीची लीळा निरूपिली’ असे वाक्य आहे. ही क्रीमीची लीळा मु. प्रतीतील ‘अज्ञात’ लीळा १०५ होय. ती मुख्य लीळेत येथेच अंतर्भूत केली आहे.

१ ना. (अज्ञात) °मग त्याउपरि भोजनार्थी : ॥

एन्हांतु एर : ऐसें तोंडें खोउनि असति : तयांतुल एकु वाहीरि पडौनि सूर्यरश्मी लागौनि मरे : तो तया दुःखापासौनि सुटे : हेंहीं नीकें तयासि कीं बाइ : तैसा घरांतुनि बाहीरि सरे तो नीका : तो तीतुकीये ममतेवेगळा : तयातें तेतुकें दुख नाही कीं बाइ : घरांतुलापसि तो नीका^१ : ” ॥]

५१६ प्रज्ञासागरां स्वयं ईश्वरत्वसूचन*

[गोसावीयांसि प्रतिष्ठानीं नागनाथीं अवस्थान : एक वेळ गोसावीयांचीया दर्शना प्रज्ञासागर संन्यासी आले : तेहीं दंडवतें केलीं : श्रीचरणां लागले : तेहीं गोसावीयांतें पुसिलें : “ जी जी : गोसावी कवण काइ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ नाहं मनुष्यो नच देवयक्षौ । न ब्राह्मणक्षत्रियवैश्यशूद्राः । न ब्रह्मचारी न गृही वनस्थो । भिक्षुर्न चाहं निजबोधरूपः ॥ ” ऐसें गोसावीं म्हणीतलें : मग ते म्हणों लागले : “ जी जी : तरि काइ गोसावी परमेश्वरू होति ? तरि आजि आमुचें जन्म सुफळ जालें : जें गोसावीयांचे श्रीचरण देखिले : जी जी : गोसावीयांचें ज्ञान कवणासि होए जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ किंकरधर्मीं वतें तेयांचेनि सकळांचेही संदेह तुटती : तो म्हणे तो अर्थु तैसाचि होए : आणि आनंदें दुंदुभिः ” हें वचन : ऐसें गोसावीं निरूपण केलें : मग प्रज्ञासागर गोसावीयांचे जाले^१ : ॥]

५१७ चौबारां आसन : बाइसांचा कंटकु फेडणें

चौबारां^१ आसन जालें : तव वाइसें मागिलाकडौनि कुंटितें आलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : कुंटितें असा कां ? ” “ बाबा : कांटा मोडला : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : या : हें तुमचा कांटा फेडील : ” “ ना बाबा : बाबाकरवि कांटा कैसा फेडउं^२ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ या : कांटा फेडूं ए : ” मग गोसावीं तेयांचा कांटेनि कांटा फेडिला^३ : ॥

५१८ देवातें कुमहात्मा म्हणणे*

[एक वेळ देवीं आपुलां ठाईं भक्तिजनाप्रति म्हणीतलें : “ गोसावीं माझीं शीष्यें चाळवीलीं : ” तें येउनि भक्तिजनीं गोसावीयांपुढां सांगितलें : गोसावीं आइकिलें : मग म्हणीतलें : “ तो काइ गा महात्मा ? तो कुमहात्मा कीं गा : ” ॥]

५१६. * (प्रव. विमा. २००-२०३. मुद्रित प्रत. पा. १९१).

१ एवा. हें वचन आणि हा श्लोक श्रीप्रभुगोसावीं द्रावडदेसीचेया ब्राह्मणाप्रति म्हणितला : तेयांचें नाव विष्णुश्रमाभट : ॥ हे परशरामबास वासना : ॥

५१७. १ मुने. गोसावीं सप्तमात्राहुनि बीजें केलें :- २ य. फेडवीन. ३ एकी वासना ॥ हे आधीली लीळा : ॥

५१८. * ही व यापुढील लीळा मु. प्रतीतील अज्ञात लीळा ४५ व ४४ होत. महदाइसा दादोसाशी भांडून येईपर्यंत स्वामीविषयी, त्यांच्या सामर्थ्याविषयी अनुदार उद्गार त्याच्या तोंडून निघाले

५१९ उपालंबश्रवणें देवां बुद्धिनाशानुवादु

[एक वेळ भक्तिजनें दादोसांपासौनि गोसावीयांचेया दर्शना नीगालीं : तयांतें देवीं पुसिलें : “तुम्हीं कें जातें असा ?” तेहीं म्हणीतलें : “आम्हीं द्वारावतीकारां श्रीचांग-देवोराउळां गोसावीयांचेया दर्शना जातो :” “तेथ कां जातें असा ? तेथ काइ असे ? तयांतें एक वीद्या होती ते आम्हां जाली : आतां ते रीते ठेले : आतां तेथ काहीचि नाही :” ऐसें तीन वेळां वारिलें : तन्हीं ते दर्शना आलींचि : गोसावीयांसि भेटि जाली : मग प्रसंगें आवघें दादोसांचें सांघितलें : तें आइकौनि गोसावीं हास्य केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आम्हांपासौनि जे वीद्या जाली ते तेणें आणिकां नीरूपिली : तरि काइ तो रीता ठेला ? पोरु इतुलेंहीं नेणे : पोरु बुधिमंतु नव्हे : सुणेयां जरि बुधि असे तरि ते जीह्वा पाणी पीये : तैसा महात्मा :” ॥]

५२० वृधासंगम : आउ पुष्टीं आरोहण

मग गोसावीं चौबारांहुनि बीजें केलें : वृधासंगमांचां^१ मार्गी उभे ठाकले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “नाएका : हें तुमचीए पाठीवरि^२ बैसौनि वृधासंगमा जाइल :” “हो कां जी स्वामी जगंनाथा :” मग आउसीं कासवडा^३ दाटिला^४ : परवंटु दाटिला : मग गोसावीं आरोहण केलें : आणि तीये चालों लागलीं : गोसावीं नावेकु भारु स्वीकरीति : आणि म्हणति : “जी जी : स्वामी जगंनाथा : लघुत्व^५ स्वीकरिजो जी : वापुडा नाएकु दाटतु असे जी :” आणि गोसावी लघुत्व^६ स्वीकरीति : ऐसें वृधासंगमवेन्हीं बीजें केलें^७ : मार्गी गोसावीं लोकांचां ठाई त्रिविधता स्वीकरिली असे : गोसावीं वृधासंगमवेन्हीं बीजें केलें : तेथ गोसावी उतरले^८ : गुंफे अवस्थान जालें : ॥

५२१ भयचकित आउ समसानीं बैसवणें

रात्रीं गुंफेसमीप दहन केलें होतें^१ : माणुस जाळिलें होतें : तो कर्पट वासु येत होता : ऐसा समइं सर्वज्ञें म्हणीतलें : “नाएका : एथौनि कव्हणा एका व्यापारालागि पाठविजैल तरि जाओं सकाल ?” आउसीं म्हणीतलें : “जी जी स्वामी जगंनाथा : तुमचीया आज्ञा पडनी घालिजैल : आगीं रीगिजैल : मां एर काइ जी ? मी मागां विज्ञासनी पडनी घालीत नाहीत. महदाइसाशी भांडण झाल्यावर दादोस पुन्हा स्वामीकडे आल्याचे दिसत नाही. त्यावरूनही या लीळा प्रतिष्ठानच्याच असाव्या असे निश्चित वाटते. म्हणून त्या येथे घातल्या आहेत.

५२०. १ यमुनेही. ^२संगमीचां. २ यमु. पाट(ठ)कुळीये. ३ नेबीपं. कासवटा. हीगोमु. कासोटा. ४ यमुगोनेहीबी. दीधला. ५ यमु. हळु होइजो जी : ६ यमु. हळु होति. ७ यमु. ^८तिये दीसीं वृधासंगमा लोकु बहुत गेला होता : ते मांदी येतां गोसावी मुडुपघसणीयां बीजें केलें : लोकु देखे : तो वीस्मो करी : ८ अ. उभे राहीले.

५२१. १ यमु. तवं गुंफे पश्चिमे (रात्रे. पुर्वे) दहन केलें होतें : (य. माणुस जाळिलें होतें :) तें

होतीएं : आगी रीगत होतीएं : तें मज जोगीएं वारिलें जी : ” गोसावी उगेचि होते^२ : मग गोसावी तया समसानापासीं उभे जाले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : हें समसान वीझवा गा : गंगे आंतु घाला^३ : नाएका : तुम्हीं यांसि वीझउं लागा : ” आणि भट : आउसें गेलीं : भटीं देउळाआंतुल घागरि घेतली : भटीं म्हणीतलें : “ आउ : तुं वीझवि : मीं सांडीन^४ : कां मीं वीझवीन : तुं सांडि^५ : ” तवें तेथ आगीमाजि सीन सीन करी : तेणें आउसें मियालीं : आउसीं म्हणीतलें^६ : “ ना रे वा नागणां : मीं भीतीयें : तुंचि वीझवि : तुंचि सांडि^७ : ” “ राहे राहे^८ आउवे : गोसावीयांपुढां सांघों दे : ” “ ना रे वा नागणां : सांगसी तरि सांघ : ” भटोवास घागरी घेउनि गंगेसि गेले : तेहीं सरीसीं गेलीं : भट घागरि घेउनि आले : तेहीं सरीसीं आलीं : भटीं तें वीझवीलें : वीझउनि तें आवघें सांडिलें : आउसीं तीकटें आणि वीसदेयाची तौली : वाक : ऐसें तीहीं सांडिलें : भट वीझउनि आले : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : मज हे आउ कांहीं वीझउं लागेचि ना : ” म्हणौनि आवघा मागिल वृत्तांत सांघीतला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ देखिलें गा वानरेया : पोर जीवु पडनी घालों घांवे : आगीं रीगों जाए : आणि सीसनिये मिये^९ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वस्त्र^{१०} हीरा : नेउनि समसानांआंतु बैसवा : ” भटीं वस्त्र^{११} हीरतलें : नेउनि समसानांआंतु बैसवीलें : समसानांमध्ये दोहीं पाए : दोहीं हातीं गडद^{१२} धरीली : आणि भवंतीं भवंति : पोळति : तेवींचि बोवाति : “ जी जी स्वामी जगंनाथा : वापुडा नाएकु पोळलां जी : ” ऐसें म्हणौनि बोवाओं लागलीं : वावणाहुनि उजीयेडु पडे : तें देखति : तेणें भीति ना : मग गोसावीं वावणें बुजवीलें : मग म्हणति : “ वापुडा नाएकु भीताए जी : ” म्हणौनि बोवाओं लागलीं : तेयाचें भये नीवर्तलें^{१३} : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पोरि आउवेचेया ढोंगावरि^{१४} फाळुकें घाला गा : ” भट गेले : साउलें दीधलें : नेसलीं : मग आलीं : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागलीं ॥

५२२ आउसांकरवि मुनियां क्षेमाळींगन देववणें

गोसावी वडातळि पारंबी धरुनि उभे होते : मुनिए^१ ते गोसावीयांजवळि उभे होते : ते नगन : गोसावीं आउसांतें म्हणीतलें : “ नाएका : या मुनियांसि वीवस्त्र^२ होउनि क्षेमाळींगन देयावें : ” आउसीं म्हणीतलें : “ हें काइ जी स्वामी जगंनाथा : ऐसें काइसेनि

रात्रीं द्रवळों लागलें : (य. घाणातु असे). २ (प्रव. आमा. २१३). ३ (गोपं.). ४ मु. झाडीन. ५ मु. झाडि. ६ अ. रांडे. ७ यमु. साउलें. ८ ने. दगड धरिति. ९ यमु. मग बाइसीं वीनवीलें : “ बाबा : वापुडी आउ कीतुका वेळ असैल ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बोलावा : ” बोलाविली : आली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ नाएका : नाथपंथी उपदेसु : चातुर्वर्णीं भीक्षा करा : आणि समसाना भीया ? ” आउसीं म्हणीतलें : “ नेणेंचि जी स्वामी जगंनाथा : ” १० ने. ढुंगावरि.

५२२. १ यमु. मुनिया एकु उभा असे. २ यमु. नगन (य. नगीन) खेव देयावें.

होववैल ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तरि हें एकें पायें उभें ठाकैल : ” म्हणौनि गोसावी एकें पायें उभें^३ ठाकौं पांति : “ नको जी स्वामी जगंनाथा : मीं क्षेम देइन : ” मग आउसीं वस्त्र फेडिलें : मग म्हणीतलें : “ ए रे पोरा : क्षेम दे^४ : ” म्हणौनि क्षेम दीधलें : मागुतीं वस्त्रें नेसलीं : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मुनियां^५सि क्षेमाळींगन देओं आलें : ऐसें प्रसेयासि देओं नैए : ” ॥

५२३ आउ नृत्य : रात्री करवणें

गोसावीयांसि भीतरिला ओटेयावरि आसन असे : गोसावीं आउसांतें म्हणीतलें : “ नाएका : तुम्हीं एथ वीवस्त्र^१ होउनि नृत्य करावें : ” “ हें काइ जी स्वामी जगंनाथा : ऐसें काइसेनि होववैल जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तरि हें घागरि घेइल : ” “ ना जी स्वामी जगंनाथा : घागरि नको घेओं : मीं नृत्य करीन : ” म्हणौनि आउसीं म्हणीतलें : “ जी जी : तरि गोसावीं रात्रि करावी : ” गोसावीं नेत्रांवरि स्त्रीकर दीधले : आवघेयां भक्तजनांकरवि देववीले : “ रात्रि करा गा : ” म्हणीतलें : आणि तीयें वीवस्त्र जालीं : नाचों लागलीं : आणि गोसावी स्त्रीकरिचीया आंगुळीया फांकीति : आणि अवळोकीति : “ जी जी स्वामी जगंनाथा : रात्रि^२ पातळ जाली : दाट कीजो जी : ” मागुतीं गोसावी रात्रि दाट करीति : मागुतीं पातळ करीति^३ : मागुतीं आउसें म्हणति : मग गोसावीं पुरे करवीलें : ॥

५२४ तथा गोरक्ष फोकरणें

आउसीं गोसावीयांतें वीनवीलें : “ जी जी : मीं^४ गोसावीयांचां ठाई रंगपुजा करीन : ” गोसावीं वीनवणी स्वीकरीली^५ : तीयें पैलाडि गोरक्ष फोकरावेया गेलीं : गोरक्ष फोकरुनि आलीं : कांहीं गहु : चणे : जोन्हळे : कांहीं कवडे मागीतले : रंग मेळवीले : मग घेउनि आलीं : उपाहाराची आइति केली : खीचु : पातीया : दीवे : मुठीए : मुदा^६ : गोसावीयां-लागि चोखट उपहार निफजवीला : रात्रीं वृधासंगमीचां^७ चौकी रंग भरिले : गोसावीयां-लागि बरवें आसन रचिलें : गोसावीयांसि तेथ आसन जालें : मग गोसावीयांसि बरवी पुजा केली^८ : आणि आउसीं गोसावीयांचां स्त्रीकरीं वान दीधलें : आणि म्हणीतलें :

३ गो. उभयां. ४ गो. देओं.

५२३. १ यमु. नग्न. नेगो. वीवस्त्रां. २ य. दीसु कीजतु असे : रात्रि कीजो : ” ३ अ. घेति.

५२४. १ यमु. मीं गोरक्ष फोकरूं जाइन जी : मग गोसावीयांचां ठाई-. २ यमु. °नीगाली : पांसातीचे गावं मागीतले : कऱ्वंटें मेळवीलें : कण घेउनि आली : रंगपूजेची आइति केली :

३ एवा. °घुगरिया. यमु. (वाल्हदाए वासना : दीवे थोर केले : तेथ तेल घातलें : जेउं पुरे येतुकें :).

४ यमु. परशरामवास. संगमेश्वराचा चौकीं : । रामेश्वरवास. जोगेश्वरीचा चौकीं. ५ यमु. °मग खीचाचीया मुदा केलीया : पातीवरि मुदा ठेवीलीया : एकीकडे पुरिया : एकीकडे मुठीये : एकीकडे

“चक्रस्वामिचेयां भुजासि^१ उदोः” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “आउवेसि उदो : ऐसें म्हणां गा :” आउसें म्हणति : “ना जी : स्वामी जगंनाथांसि उदो कीं :” मागुतें आउसें म्हणति : एकाघेयां भक्तजनाचां हातीं वान देति : ऐसी आवघेयांचांहीं हातीं वानें दीधलीं : तेव्हळि ते तेयांचे मुनीए पाहावेया आले होते : गोसावीं दाखवीले : “हे घेया गा : यांचे मुनीयें :” भक्तजनें आवघीं भीयालीं : भीतरि आलीं : मग गोसावीयांसि आरोगण जाली : भक्तजनांसि पांति जाली : मग गोसावीयांसि गुळुळा जाला : वीडा जाला : मग तेथचि पडुडु जाला : ॥

५२५ आउ दीपू उजळणे

गोसावीयांसि रात्रीं वोटेयावरि आसन असे : तेव्हळि दीवा जातु होता : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “नाएका : हा दीवा आबुथा^२ :” दीवा आबुथु^३ गेलीं : तवं पोळलीं : “हाए” म्हणौनि : “जी जी स्वामी जगंनाथा : बापुडा नाएकु पोळला जी :” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “देखिलें गा वानरेया : पोरी आउवेसि मीं^४ स्त्री ऐसी बुधीही नाहीं : पुरुषू ऐसीचि बुधि : स्त्रीत्व हें उछेदौनि गेलें :” ॥

५२६ तथा नमस्कार करवणीं अनोजा

गोसावी वटाखालि^१ उभे होते : आउसें अवकासा बैसौनि एतें होतीं : गोसावीयांतें देखिलें आणि डावळुनि^२ नीगालीं : मग सर्वज्ञं म्हणीतलें : “हें काइ नाएका : एथचा^३ नमस्कार काइ^४ ?” आउसीं म्हणीतलें : “हें काइ जी स्वामी जगंनाथा : बापुडा असुचि असे :” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “मनिचें अभिलाख निवर्तले तरि सुचिअसुचि^५ यें दोन्हीं नाहीं नाएका :” ॥

५२७ माहादाइसीं उदरवेथा प्रस्नू

माहादाइसातें गोसावीं^१ पुसिलें : तया उपरि तें माहादाइसीं सांघीतलें : “जी जी : वारानसिहुनि आलीयें : कीं मज वाटे एतां असकति जाली : तीये दीउनि मीं कोरडें अंन

घुगरिया : मुदेवरि पाजळत दीवे : ऐसी वाणें वीस्तारीलीं : मग भक्तजनाकरवि उदो म्हणविला : आउसीं गोसावीयांचा श्रीकरीं- ६ यमुगोनेपं. खर्गासि. यमु. चक्रस्वामीसि उदो : गोवीदस्वामीसि उदो : चक्रस्वामीचेया खर्गासि उदो : गोविंदस्वामीचेया खर्गासि उदो.

५२५. १ एवा. बाइसीं म्हणीतलें : “आउवें : दीवा आबुथि :” २ ने. आंबुथा. ३ गो. आबथु. ने. आंबथु. ४ य. मी येकि स्त्री ऐसा हा धर्मुहीं नाहीं (न जाणे).

५२६. १ गोनेहीबीपं. वडां. २ एवा. डाळुनि. एवा. टाळुनि. ३ हीबीपं. एथ नमस्कार न करा तें काइ ? ४ गोने. कें. ५ गो. सौच्य असौच्य. ६ हीबी. न व्हावी कीं-.

५२७. १ यमु. प्रतीत ही लीळा पुढीलप्रमाणे : एकु दी माहादाइसांचें पोट दुखिनलें : तिथें उमाइसा-करवि चुरवीतें होतीं : तें गोसावीं देखिलें : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “बाइ : पोट कां चुरवितें असां ?”

खायें तरि मज सुळु उठी^३ जी : तरि मज तुप घेओं एइल जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें :
 “बाइ : मीनलेयांहीं न सेवीजे : मग तैसीचि सवे होए^३ :” सर्वज्ञें म्हणीतलें :
 “मीठाचा खडा आदिकरौनि विखो^४ :” ॥

५२८ महदाइसां सदन भीक्षानुवाद*

[माहादाइसीं पुसीलें : “जी जी : हे सदन भीक्षा आली तरि काइ जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “घेइजे ऐसें कुसकरौनि येन्हें येरु परतें : प्राणांसि आहार देयावा : इंद्रियांसि नेदावा : इंद्रियार्थरसु न सेवावा :” यावरि माहादाइसीं पुसीलें : “जी जी : भीक्षान्नाचा काला ऐसांहीं न गीळे तरि काइ करावें ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : घेइजे ऐसें मुसंब खोउनि : आंतु पोकळ असे : खाली वोहटळ असे : जाइल परते :” “जी जी : एकाघेया नवेया : अनधिकार्या : अशक्तासि मुसंब खोविलेयांहीं न लोटे तरि काइ जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “भदें भरौनि ठेवीजे : मागे तेव्हळीं घालीजे : नेघे तरि म्हणीजे : ‘खासील तरी खाए : न खासील तरि धुळि खाए : मरों लागसी तेव्हेळीं आपसयाचि खासी :’ यापरी प्राणांसि आहार दीजे : परि कव्हणाचें न जेवीजे :” “हो कां जी :” ॥]

५२९ तथा तीर्थदेवता प्रकटीए करणें

माहादाइसीं : वारानसीहुनि आलीं ते गोष्टि गोसावीयांपुढां सांघीतली होती :
 “जी जी : सर्वज्ञें म्हणीतलें होतें : ‘जें उघडेया नागीवेयां सुवावें :’ अवघी आइति केली :
 तीघांपुरतें अन नीफजवीलें : मग त्यांतें पाहावेया गेलीए^१ : तवं पुरुष एक नागिवे :
 गोरे हरीयाळ ऐसे : एकाचा हातु धरुनि तेयांचेया बीढारा जात होते : तेयांतें म्हणीतलें :
 ‘आमचेया बीढारा यां कां ? जाओं^२ :’ आणि तेहीं तेयांचा हातु सोडिला : आणि म्हणीतलें :
 ‘आतां यांचेया बीढारा जावेंचि लागेल :’ म्हणौनि माझा हातु धरिला :
 आमचेया बीढारासि आलें : आम्हीं त्यांसि बैसावेया घातलें : पाए धुतले : पुरुषासि
 आहारुभरि वाढिलें : ते जेविले : मग म्हणति : ‘हा कीं हु कीं^३’ हेंचि : आणिक वाढिलें :
 तो जेवीला : आणिक वाढिलें : तेहीं जेविला : मग आंचवले : तांबोळ दीधलें : मग

माहादाइसीं म्हणीतलें : “जी जी : दुखत असे : वाटे एतां चोपड माखन दहींदुध घेत असीजे : ते सवे लागली : आतां कोरडें अन्न घेतलेयां पोट दुखत असे :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : मीनलेयांही-
 २ एवा. उदेंजे. ३ एवा. लागे. ४ (प्रव. आमा. २५३).

५२८. * (प्रव. आ. ९६ ते १००).

५२९. १ अ. गेलों. २ हीबी. ३ म्हणौनि आखत लाविली : ३ ने. “हुं कीं हुं”.

ते निगाले : ” माहादाइसीं पुसिलें : ” ते कवण जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : ” बाइ : ते तेथची तीर्थदेवता : ” ॥

५३० तथा माउंदीयें

माहादाइसातें^१ येकि आसु होती : ते वाएनाएकापासीं ठेवीली होती : ते आणावी : मां गोसावीयांचां ठाईं माउंदीयें करावी : म्हणौनि गोसावीयांतें पुसिलें : ” जी जी : मीं पाडळीएसि जाइन : मग गोसावीयांचां ठाईं माउंदीयें करीन : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : ” एथचें घेया : मां एथ करा : ” ” ना जी : गोसावीयांचेंचि घेउनि : गोसावीयांचांचि ठाईं काइ करावें ? ” मग तीयें वारभोगींचि निगालीं : निगतां सर्वज्ञें म्हणीतलें : ” बाइ : नाएकु भेटती तरि^२ हें पुसत होतें ऐसें म्हणावें^३ : ” तीयें निगालीं : बाइसें बोळवीतें निगालीं : गोसावी^४ पुसिलें : ” हां गा : बाइसें कें ? ” ” जी जी : माहादाइसांतें बोळवीतें निगालीं : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें^५ : ” म्हांतारीया बाइसें वेधीलीं गा^६ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : ” जयासि हें पढीये ते बाइसांसि विशेष पढीए : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : ” जेंचि एरे ठाईं वतें तेंचि एरे ठाईं वतें : ” ॥

५३१ तथा भोजन प्रस्णु

माहादाइसें भीक्षा करुनि आलीं : जेउं बैसलीं^१ : वाटा अर्ध वर्णभातु^२ केला : अर्ध ताकभातु केला : गोसावीं तेयापासि बीजें केलें : उभेयां ठाकौनि ऐसेयां अवळोकीलें : ” बाइ : ऐसें हें काइ केलें ? ” ” ना जी : अर्ध वर्णभातु^३ : अर्ध ताकभातु : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : ” वर्ण^४ असे ? ” ” ना जी : नाहीं : ” ” तरि ताक असे ? ” ” ना जी : नाहीं : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : ” ऐसें होए : वर्णवीन^५ वर्णभातु^६ : ताकेंवीन ताकभातु : ” ॥

५३०. १ यमु. परशरामबास वासना : एकु दीसीं सर्वज्ञें म्हणीतलें : ” बाइ : म्हांतारी वाराणसीहुनि आली तरी माउंदीयें कां न करीति ? ” ॥ रामेश्वरबास वासना : एकु दीसीं सर्वज्ञें माहादाइसातें म्हणीतलें : ” बाइ : तुम्हीं वाराणसीहुनि आलीति तरि येथ माउंदीयें कां न करा ? ” ॥ माहादाइसीं म्हणीतलें : ” जी जी : माझां जीवीं ऐसेंचि होतें. गावां जाइन : मग— २ हीबी. °सर्वज्ञें म्हणीतलें : ” बार टाळा : ” ” ना जी : मीं जाइन : ” मग बार भोगेंचि— ३ यमु. °ऐसें म्हणावें : ” तुमतें एथचेया दर्शना बोलावीलें असे : ” ४ पं. °बाइ : दीस दोनि वाट पाहा ना कां ? मग जा : ” ” ना जी : मीं लवकरि एइन : ” तैसाचि नीगालीं. ५ यमु. °भटातें मागीलाकडे. ६ यमु. ” म्हांतारी वेधक असे : ” ” हो जी : ” यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : ” हां गा : बाइसांहाति येथ असों न लभे : येथ असों आवडे : आणि बाइसें दवडीति : ” (एवा. ” हां गा : हें जया पढीये ते माणुस बाइसां न पढीये : ”). ७ एवा. मां. ८ (प्रव. वि. १८८).

५३१. १ यमु. °वाटां भातु घेतला : तो दोनि भाग करुनि जेवितें असेति : गोसावी जवळि बीजें केलें : ° २ हीनेमु. वरणभातु. ३ हीनेमु. वरण. ४ हीनेमु. वरणें.

५३२ आउ एळावृधाउतरणीं अंभोजन वचनस्वीकार

गोसावीयांसि वडातळीं आसन असे : आउसें चौदोत्रांचेया^१ जळगांवां^२ गेलीं होती : तेथ आंबे घेतले^३ : मांडे करवीले^४ : मग तीन्हीं गंगा उतरौनि गोसावीयांचेया दरीसनासि आलीं^५ : गोसावीयांपुढां आंबे ओळगवीले : मांडे ओळगवीले : मग स्त्रीचरणां लागलीं : गोसावीयांपासीं बैसलीं : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एळा व्रीधा गंगा तीन्हीं कैसेनि उतरलीति नाएका ?” “जी जी स्वामी जगंनाथा : उतरलीये मीं यां स्त्रीचरणांप्रसादें :” सर्वज्ञें म्हणीतलें^६ : “पोरी आउवेचें वेडस वेडस बोलणें : परि अष्टादस पुराणां मीळे : आउवेचा भावो काइसेया एका न पुरे : वासना : प्रेमा वारिया सरे^७ :” ॥

५३३ देवतेचा ठाई वेचलेपण होआवें कीं

गोसावीयांसि चौकीं^१ आसन असे : एकु भक्तु^२ जोगेस्वरीसि^३ आला : देवतेसि^४ पुजा केली : दंडवत घातलें : प्रदक्षना केली : मग^५ पुसिलें : “आइ^६ : आतां जाओं ? माउलीये : आतां जाओं ?” मागुता दारवठावरि ए : मागुता पुसे : “आइको : आतां जाओं ? माउलीये : आतां जाओं ?” ऐसें दोनितीनि वेळ पुसिलें : मग गोसावीं भटांतें म्हणीतलें : “देखिलें गा वानरेया : हा ठाओवेन्हीं देवतेचां ठाईं वेचलेपण होआवें : ऐसा एथिचा होए तरि एथचि आपणपें दीजे^७ :” ॥

५३४ सस्त्रधरागमनीं भटां आवेसु^१

गोसावीयांसि उदेयांचा पुजावसरू जाला : सभा घनदाट बैसली असे : बाइसें पैठणा

५३२. १ मुनेगोबी. चौधोत्रां. पं. चौहात्रां. २ मुनेगो. जवळगावां. ३ मु. °तुप घेतलें : ४ मु. °ऐसें घेउन आलीं : तवं गंगे पुर आला : मग वरीलीकडे गेलीं : एळा : वृधा : गंगा : तीन्हीं वेगळाली उतरलीं : ५ मु. °बाइसीं गोसावीयांतें वीनवीलें : “बाबा : आरोगणें उसीरू जाला :” गोसावीं श्रीदोंदाकडे अवलोकीलें : “बाइ : मागे ना :” पुढतीं वीनवीलें : ऐसां वेळां तीं : तवं आउसें आलीं : ६ मु. “देखीलें गा आउवेचें बोलणें : वेडस वेडस बोले : परी सकळ सीधांता मीळे :” ७ (प्रव. वि. २३१).

५३३. १ एवा. पटिसाळेसि. २ य. राउतु. मु. जनु. ३ यमु. देवतेचेया ठाया आला. ४ (यमु.). ५ यमु. मग नीगों आदरीलें : तवं जाओं न सके : पाउलें दोनिच्यारि जाए : आणि मागुता ये : मग—. ६ एवा. आइको. ७ (प्रव. आ. २०४).

५३४. १ बहुतेक पोथ्यांत या लीळेचा पूर्वार्ध एका विशिष्ट प्रकारे देऊन मग एकी वासना म्हणून तोच वृत्तांत निराळ्या पद्धतीने वर्णन केला आहे. पूर्वापर संदर्भ लक्षात घेऊन ‘एकी वासने’तील वृत्तांत येथे स्वीकारला आहे. मूळ वृत्तांत पुढीलप्रमाणे :

गोसावीयांसि उदेयांचा पुजावसरू जाला : सभा घनदाट बैसली असे : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तुम्हांमध्ये कोनु दाटुगा असे गा ?” भटीं परिसिलें : वोळग विसर्जली : भट बाहीरि नीगाले : तवं

हाटवेचु आणुं गेलीं असति^३ : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ मुनिए आले गा^३ : ” तवं पाइक दाटुनि आले : आउसें भीति उडौनि पळालीं : जाडी : पोफळफोडणा : चरवी घेउनि : गोसावीं बीजें केलें : बाहीरि : गुंफेसि नागोवा केला : भटीं एका राउतपाइकाचें वोडणखांडें हीरतलें : वोडणखांडें घेउनि एकातें हाणितलें : आणि तेथौनि गोसावीं हाकिलें : “ हां हां : वानरेया वानरेया : सांडि सांडि लोखंड : ” भट पाठीं लागले : दोनितीनि वेळा-सरिसे केले^४ : पीटौनि पैठणवरि घातले : पैलीकडौनि खांडें तुळीततुळीत आले : भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : मानी एकु स्त्रीकृष्ण अवतारू : जेणें खांडेन हाणौनि भडाडु दीधला : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ प्राधचिया कैवारा भुत एक अवतलें : तेयाचेया कोपा चराचर वीस्व न पुरेचि : एतुकेयाहीपुरतें एथ नाहीं ? हे आपणेयां आपण मरती : एतुकेंहीं नाहीं ? परि एथिचीया अभीमानीया अभिमानु सांडिला गा : हें काइ एथौनि तुजकरवि करवीलें ? ठेवि खांडें : ” भट हातिरू न ठेवीति^५ : गोसावीं म्हणीतलें : “ माहात्मा काइ नव्हसि ? ठेवीसि ना तरि एथिची आण^६ : ” मग भटीं हातियेरू सांडिला^६ : ॥

तेणें म्हणीतलें : “ वोडणखांडें देयावें जी : मज पांचां राउतांपाइकांआंतु दैन्य : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ देया गा वोडणखांडें : ” मग दीधलें : आणि भटातें उपटी हाणीतलें : “ तुझी म्हेळी : ” भटीं म्हणीतलें : “ तेव्हळा काइ मेला होतासि ? आण घालुनि याकरवि हातीएरू सांडवीला : घेतील हो घेतील म्हेळी : ” ॥

मागुते पाइक आले : “ हेमाडिपंडितीं बोलाउं धाडिलें असे : ” गोसावीयांतें पाणीयां-आंतु बैसआं आदरिलें : ‘ यातें यापरि ओखटें करावें : ’ एका राउतपाइकापासील वोडण घेतलें : तें पालथें घातलें : त्यावरि तीं आसन करुनि पैलाडि बीजें केलें : ॥

जगतीबाहीरि पाइक देखिले : आणि गोसावीयांपुढें सांघीतलें : “ जी जी : पाइक आले : ” भट जगती-बाहीरि आले : एकातें चडकना हानीतलें : वोडणखांडें हीरतलें : पाठीं लागले : गेले : वेळा दोनितीनि सरीसे केले : गोसावीं बाहीरि बीजें केलें : मग म्हणीतलें : “ वानरेया वानरेया : ” म्हणौनि बोबाइले : “ हां गा : तुजकरवि काइ एथौनि करवीलें ? ” ते उगले ठेले : “ ठेवि : ठेवीसि ना तरि एथिची आन : जरि प्रवृत्ति होए : एवा : एथ जरि ऐसी प्रवृत्ति होए तरि हे एकमेकां जुझजुझों न मरति ? ” एकी वासना : (ही वासना वर मूळ संहितेत स्वीकारली आहे.) २ (यमु.) य. “तवं धाकुटेनि नीनावेनि पाइक धाडीले : “ ओडणींसस्त्रीं तेयातें धरुनि आणावें : ” यमु. गुंफेबाहीरि उभे राहिले : गोसावीं देखिले : भटांतें म्हणीतलें : “ यामध्ये एकु दाहाटु (हीबी. दाटुगा) असे गा : ” भटीं परिसीलें :— ३ हीबी. “तवं हेमाडीन पाइक धाडीले : ते दाटुनि आले : आउसें भीति उडौनि पळालीं : ४ (हे वाक्य मूळ लीळेतून घेतले आहे.) ५ (मु.) गोनेयहीबी. “ते उगले ठेले : ६ (मु.) यापुढील वृत्तांत मु. प्रतीत नाही. लीळा येथेच संपली आहे. ७ एवा. सर्वज्ञं. य. सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ ऐसें होए पुरुखाइते : येव्हडा वेळु तुज काइ जालें होतें ? आण घालुनि याकरवि हातीएरू सांडवीला : ” [भ. तत्समैं तेचि पाइक हेमाडि पंडितीं आणिकी पुणेंमा दीसीं पाठवीले : तेहीं म्हणीतलें :] मग ते आवघे मीनले : गोसावीयांपासि आले : मग म्हणीतलें : “ जी जी : तुमतें हेमाडि पंडितीं बोलाउ धाडिलें असे : ” मग गोसावीं प्रतिस्थाना बीजें केलें :

५३५ ईश्वरवीयोगें बाइसां देहत्यागु

बाइसैं : नाथो हाटासि गेलीं होतीं : हाटकेवा घेतला : एतां गंगे डोणी बैसली^१ : नावडेयांतें^२ पुसिलें : “ तुम्हीं कें गेले होतेति ? ” “ ना स्त्रीचांगदेओराउळां गोसावीयांचां ठाईं ऐसेनि ऐसें करावेया : हा नव्हे नागोवा^३ नेत असों : ” बाइसीं पाहीलें : तव जाडि : पालमांडें देखिलें : तैसेंचि नावेवरुनि घातलें : सरीसे नावडां^४ घातलें : कवणीकडे गेलीं ऐसें देखतीचि ना : “ चांगदेओराउळांचीया बाइया घातलें : घातलें : ” हंसराजु बळ्हे-ग्रामुवरि थडीयाथडीया गेलीं : त्यें नेदखतीचि^५ : ॥

५३६ मुधाआदितीं पूजास्वीकारू*

[मग गोसावीं गंगा उतरौनि पैठणा बीजें केलें : तव तेहीं मुधादित्यीं सभा केली : हेमाडपंडित : सारंगपंडित : मायिता हरी : प्रज्ञासागर हे मुख्यकरुनि आवघा गावीचा

५३५. १ (यमु.) २ ने. नावाडियातें. ३ अ. नागवा. ४ ने. नावोडा. ५ यमु. °तें भटोबासीं आडकीलें : मग गोसावीयांपुढां सांगितलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइसीं वेगु कां केला : नावेक पाहाती कां : (सोध : °नावेक पैठणीं पाहाती कां :) ” ही. °मग नाथोबा वृधासंगमा आले : गोसावीयांतें देखीलें : आणि हरीखैलें : . . . . . मागील सांघीतलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मंडळीका : बाइसीं लाहो कां गा केला ? सुपुर्खीत कीजे की : ” ॥ पं. °नाथोबा परतौनि पैठणासि आले : गोसावीयांसि भेटि जाली : दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : मग बाइसांचे सांघीतलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ म्हांतारीया वेगु कां गा केला ? च्यारी दीस सत्यधानीं कां नसावें ? परि देवेंवीण भगतासि उरणेंचि नाहीं : भगतु वीयोगीं नुरे : ” ॥

५३६. *अगोनेमु. प्रतीत ही लीळा नाही. हीबीयपं. आणि दधन. (कोलते, श्रीचक्रधरचरित्र, पान ३१९ पाहा) या प्रतीत ती आढळते. स्वामींना पैठणाला नेल्यानंतर तेथे काय झाले, यासंबंधीचा वृत्तांत येणे अपेक्षित आहे. ‘जळगावीं दाइंबा भेटि :’ या लीळेतील ‘गोसावी हे लीळा स्वीकरिली’ हे वाक्य, ‘भोजेया सत्तसींगा पाठवणें’ या लीळेतील ‘गोसावी हें स्वीकरावें’ हें वाक्य. ‘घुइनाएकाची वस्त्रपुजा’ या लीळेतील ‘ईश्वरी काइ छेदभेद असति’ हे वाक्य, तसेच ‘भट आउ दुखकरणीं अस्वासन’ ही संपूर्ण लीळा लक्षात घेता, पैठण येथे स्वामींनी ‘अवयवछेदाची’ लीळा स्वीकरली होती हे स्पष्ट दिसते. (मु. प्रतीतील उपरिनिर्दिष्ट लीळांत हे उल्लेख नाहीत. ते गाळले असावेत.) हीबीयपं. प्रतीत व मी पाहिलेल्या दधन. प्रतीत ‘मुधादित्यीं पूजास्वीकारू’ ही लीळा आहे. पाठसमुदायाच्या सर्व पोथ्यांत ‘पैठणीं बाइसां ईश्वरवीयोगें देहत्यागु’ या लीळनंतर ‘मुधादित्यीं पूजास्वीकारू’ ही ‘आदि’ सापडते. तेव्हा ही लीळा मूळ चरित्रात असली पाहिजे यात शंका नाही. आंबा म्हणितलें : ‘का गा : कोरा एका प्रपंचाकारणें ऐसें करितां :’ ‘तो ज्ञानिया नव्हे : तो बोधवंत नव्हे. . . . . तो हेमाडि पंडीत : भील : माहादाश्रमु : ब्रह्मसानु : पैठणीचे माहाजन . . . . .’ हे गुजर सिवबासांनी संबंधिलेले लक्षण व विचारस्थळातील पक्ष लक्षात घेता या लीळेविषयी संशय राहात नाही. म्हणून ती संहितेत स्वीकारली आहे.

लोकु : महाजन : विद्वांस : पुराणिक : संन्यासी : ब्रह्मचारी : क्षेपणीक : नाथपंथिये :
 ऐसे आवघे मिनले : गोसावीयांतें मुधादित्यीं आणिं : गोसावीयांसि मुधादित्याचां
 चौकीं आसन जालें : तिहीं आवघीं म्हणीतलें : “गोसावी^१ काइ ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें :
 “हें भीक्षु महात्मे : ” “ना सांगा कां ना ? ” “तुम्हीं एकएक प्रधान आवघे मीनले असा :
 वीद्वांस : ब्रह्मचारी : संन्यासी : पयोव्रती : शास्त्रसीधांती : पुराणिक : ” आणि सारंग-
 पंडिताची वास पाहिली : आणि इउती मान केली : “तुम्हीं महाजन अष्टदसा प्रजा :
 क्षेपणीक : नाथपंथी : ऐसें आवघे मीनले असा : जाणिव्हा आंव न पिया : तरि हें काइ
 होए ऐसें तुम्हींचि वीचारा पां : ” “ना याचां ठाई स्त्रीयाचि वेधती : ऐसें आथि गा ?
 हे स्त्रीयांचां ठाई ऐसेनि ऐसें करिती : ऐसें आति गा ? ” आवघां म्हणितलें : “हो आति : ”
 इतुकेनि सभेसि एकटाळी पीटली : मग^२ एकमेकां आळोंचूं लागलें : मग मायिता हरी :
 प्रज्ञासागर : हे दोन्ही उठीले : “तुम्हीं आळोंचू ओखटा करीत असा : ” आळोंचाआंतुनि
 उठिले : “या राष्टरासि ओखटें असे हो : चांडाळ हो : ” म्हणौनि नीगाले : ॥

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तुम्हीं एककी आगमीके : एकक प्रधान बैसले असा : एणें तुमचें
 काइ गा केलें : ऐसें वीचारा पां : ” “ना आम्हीं वीचारीलें : ” “हो कां गा : जें
 वीचारीलें तें करा : ” मग जगतिआंतुलीए देउळीए नेलें^३ : तेथ पुजा स्वीकरीली :
 नाकाची^४ : ॥

५३७ मायिता हरी : प्रज्ञासागर : देशत्याग*

[मायिता हरी : प्रज्ञासागर : आळोंचाआंतुनि उठिले : नीगाले : घरा गेले : भरलीं
 भादलीं घरें : वस्तभाओ संपति सांडिली^१ : देशु सांडिला : मायितेन हरी नाथकें
 माळवध : आवारू सांडुनि तेलंगदेसा नीगाले : आसूची वाखारी कढीवा बांधली :
 हातीं चिरा : एकी हातीं स्त्री : बैल : गाडी : ऐसें नीगाले : तवं उपरीएवरुनि तेणें
 म्हणीतलें : “घेया घेया याची म्हेळी : आमचेया समया न मिळे : घाला घाला माझेया
 महाराष्टरावाहेरी : ” मायितेन हरीन म्हणीतलें : “म्हेळी घे तुझी : आणि तुझेया
 वापाची : तुझेया महाराचां महाराष्ट्रहोउनि मीचि जातु असे : ” ॥]

प्रस्तुत लीळा अनेक प्रतीत आढळते. पण त्यातील वर्णन त्रोटक आहे. म्हणून द. प्रतीतून ती येथे
 घेतली आहे. या लीळेचे मी ‘मुधादित्यी पुजा स्वीकारू’ आणि ‘माइता हरी : प्रज्ञासागर : देशत्याग’
 असे दोन भाग केले आहेत. त्यामुळे मूळ लीळेत कोणताही फरक झालेला नाही.

१ एवा. तुम्हीं. २ एवा. °आळोंचूपाळंचू करूं लागले. ३ °एक म्हणति काउसेनेचेया देउळाआंतु.

४. °एक म्हणति कानासहित.

५३७. * यामागील लीळेवरील तळटीप पाहा.

१ °सोधु : मायितेया हरीची लवेलागणीचीं तितुलीहीं निगालीं :

५३८ चापडगांवीं आउसां भेटि*

[मग गोसावीं प्रतिष्ठाना बीजें केलें : सर्वेचि माघौते नीगाले : कांवसेने वसति जाली : मग एरी दीं चापडगावां बीजें केलें : तवं आधीले दीसीं आउसें गोसावीयांपासौनि तेथ आलीं होतीं : गावो मागावेया : देवुळीं जवं बैसलीं असेति तवं गोसवींहीं तेथ बीजें केलें : आउसीं गोसावीयांतें देखीलें : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागलीं : मग दुख करूं लागलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें तुमचें तुम्हांसि भेटलें : तरि दुख कां करीतां नाएका ? ” दों दीसांचा उपवासू : तोंड पळवलें : बोलवें ना : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : गावांतु जा : अन्न आपजवा : नायेकासि जेउं घाला : ” “ हो कां जी : ” मग भट गावांतु गेले : कुंभारातें भरणुकें मागीतलें : कांहीं गावांतु अन्न आपजवीलें : दुध आपजवीलें : घेउनि आले : उस्ण उदक ठेवीलें : गोसावीयांचें श्रीमुखप्रक्षाळण जालें : श्रीचरण धुतले : गोसावीयांसि आरोगण जाली : आउसांसि जेउं सुदलें : आपण जेवितीचि ना^१ : मग तेथ गोसावीयांसि वसति जाली : गावांपुर्वे देवुळ : ॥]

५३९ भटां देउळ पाहों धाडणें*

[तेथौनि गोसावीं जवळगावां बीजें केलें : गावांवाहीरि आसन जालें : भटांतें देउळ पाहों धाडिलें : तेहीं पाहिलें : तवं अळखूळें जालें होतें : आले : गोसावीं पुसिलें : “ देउळ कैसें असे गा ? ” भटां म्हणीतलें : “ जी जी : माहादाश्रमाचेया^१ एंवासनासारिखें असे : ” तवं गोसावी कोपले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हीं माहात्मे कीं गा : तुम्हां मारिता-पूजिता समान होआवा कीं गा^२ : ” तवं भटां म्हणीतलें : “ जी जी : आम्हीं ऐसें म्हणौनिचि : ” ॥]

५३८. *अगोने. प्रतीत या लीळेची केवळ ‘आदि’ आहे. येथे ही लीळा मु. प्रतीतून घेतली आहे. ‘श्रीचरणां लागली :’ याच्या पुढील वृत्तांत हीबी. प्रतीतून घेतला आहे.

१ °एवा. गोसावीं प्रसादु दीधला तो घेतला. पं. °सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ नाएका : एथौनि ऐसेनि ऐसें स्वीकरीलें असे : ” आणि आउसीं श्रीमुखाची वास पाहीली : मग आउसीं म्हणीतलें : “ जी जी स्वामी जगन्नाथा : स्वामी जगन्नाथु तवं आमुचा आला : मग अवएउ गेला तरि जाओ जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें “ नाएका : ऐसें होए : तुमचे उपकारक तें तवं आलें असे कीं : ” ॥

५३९. *अगो. प्रतीत ही लीळा नाही. यमु. प्रतीतून ती येथे घेतली आहे. प्रव. आ. ६४ मध्येही ती आहे.

१ प्रव. °पूजेसारिखे. २ प्रव. (आ. ६४) °मां तें आम्हुनि आठवता कैसें ? ” “ जी जी : दृष्टांत दीजताए : मां आठव काइसेयासि ? ” गोसावीं हास्य केलें : ॥

५४० जळगांवीं दाईबा भेटि

गोसावीयांसि जळगांवीं^१ गांवांपसीमे आसन होतें^२ : गोसावीं दाईबातें एतां देखिलें : तुटकीया वाहाना : फुटकी करवटी : फाटकें धोत्र : फाटकें पांगुरण : मोकळीया झीजीया : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पंचपुडीं भोजा : पातला मां :” आले : दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : जवळि बैसले : दुख करूं लागले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें^३ : “हें काइ गा भोजेया : देहाची^४ पुडी^५ केलीं मां :” मग दाईबायें म्हणीतलें : “जी जी : गोसावीं हें लीळा स्वीकरिली^६ : भेटि होइल कीं नव्हे : कोठें राज्य करिताति तें नेणिजे :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तुम्हीं यातें आठवा : तेव्हळि हें तुम्हांपासीं असे :” “जी जी : तरि कांहीं देखों ना :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पोरें हो : पाठीचा वासु काइ दीसतु असे ? धर्मवातप्रसंगें सर्वत्र अवस्थान :”॥

५४१ नागार्जुनीं अवस्थान*

[मग गोसावीं नागार्जुना बीजें केलें : तेथ दरियांतु पश्चिमामूख कपाटासि डावेया हाता नागार्जुनाची खांडदेवुळी : पटिसाळे नासीकीये अवस्थान जालें : दीस बीस : ॥]

५४२ वीवरसीधि कथन

गोसावीयांसि वीवराचां तोंडीं लोंवतां स्त्रीचरणीं आसन जालें : सर्वज्ञें म्हणीतलें^१ : “भोजेया : हें नागार्जुनाचें वीवर गा : एथ नागार्जुनु पडला असे गा : तयाचें सीर वेगळें पडलें असे : धड वेगळें पडलें असे गा : कव्हणी एकु जाइल : तयाचें सीर लावील : तरि

५४०. १ गोनेमु. जवळगांवीं. २ य. °ते लीळा दायंबायें आइकीली : मग गोसावीयांतें गीवसीत आले : मु. °दाएंबा वृधासंगमीहुनि गोसावीयांतें पुसौनि गेले : मग मागौतें गोसावीयांतें गीवसीत आले : हीबी. °दाईबायें गांवीं आइकीलें : तैसेंचि प्रतिस्थाना आले : गोसावीयांतें चोजवीलें : कव्हणीं सांगीतलें ‘ते नागार्जुनाकडे गेले :’ तैसेंचि नीगाले : आइकीलें तैचें अन नाहीं : वीळीचाचेया पाहारीं—.

३ य. °“भोजेनि देहाची सकटपुडी केली मां :” मग गोसावीं तेयाची पाठि स्परीसीली : मग दाईबा दुख करूं लागले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “भोजेया : दुख कां गा करीत असा ? कोरा एका प्रपंचाकारणें दुख न करा : आंगामाजि खत काइ न पडत आहे ? तुमचें काइ उणें जालें : तुमचें उपकारक ते तव असे कीं :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “देउळीं लेपें असति : तेयाचा एकाधा एकु अवयेवु खोमे : तरि तेयाचें काइ इश्वर्यें जात असे ? परति ये तव आणिकाचें मनोर्थ पुरवीति कीं : तैसें तुमचें उपकारक तव असे कीं :”

४ एवा. इंंद्रीयांची. ५ हीबी. सांपुडी. ६ मु. प्रतीत ‘गोसावीं हे लीळा स्वीकारिली :’ हे वाक्य नाही.

५४१. *अ. प्रतीत फक्त आदी आहे. हा मजकूर मु. प्रतीतून घेतला आहे.

५४२. १ यमु. “भोजेया : येथ वीवर असे : वीवरें वीवरें जा : नागार्जुन भेटल : सीस लावा : सीधी

लागेल : तो उठील : तयासि वीवरसीधि होइल : तुम्हीं जाल तरि तुम्हांसि होइल : ”
 “जी जी : तरि गोसावी कवणीं ठाईं दरीसन देती ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तें
 नेणिजे : ” “ जी जी : तरि तो असो परता तैसाचि पडला : ” ॥

५४३ कमळभैरवभोजनां दाइंबा कोपणें

गोसावीं केदारदेवा वीहरणां बीजें केलें : एकु दीसीं गोसावीयांसि जळमांडवीएसि
 लोंबतां स्त्रीचरणीं आसन जालें : एकु दीसीं कमळभैरवांचीए पटिसाळेचीए कोणटां
 आसन जालें : कमळभैरव ते बाइल : नागाराउळांची बहीण : तीएसि दादुलेयाचा वेषु :
 तिएं आपुलेनि हातें न जेवीति^१ : कमळभैरव ते आपुलीया मढाचीए सोंडीएवरि
 बैसले असति : त्यांचीं सीक्षें आलीं : तेयासि वाटीए केळें तुप साखर ऐसें^२ जेउं
 लागलीं : ते म्हणति : “ आरे : नेघें रे : हा धाला असे : ” म्हणौनि तोंड पळवीति : तवं
 दाइंबायें म्हणीतलें : “ असों देया : असों देया : मरैल : मग आपैसेयाचि खाइल : ” तवं
 रोहुंकुनि^३ पाहीलें : दाइंबायें म्हणीतलें^४ : “ रोहुंकुनि^३ पाहाता ? काइ तुमचें वाढीलें
 खाताए ? ” याउपरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसें न म्हणीजे कीं गा भोजेया : प्राणियासि
 असुख होए : ” “ पां पां जी : केळें खातां जैसा गळा सोलताए : साखरभातां जैसे दांत
 कसैजताति : ” तवं^५ तयांसि निद्रा एओं लागली : झोपीं जाओं लागलीं : तवं दाइंबायें
 म्हणीतलें^६ : “ आउवे : यांतें भीतरि नेया : एन्हवीं पडती : ” तीयें म्हणति : “ पुरुषू
 सहजीं आहे : ” इतुलेनि तीयें होतीं : आणि सोंडीएखालुती पडली : आणि दुसरी ते
 धावीनलीं : “ पडिली जी : पडिली जी : ” म्हणौनि : दाइंबा बोबाइले : “ हां हां :
 उठउं नको : पुरुषू सहजीं आहे : ” गोसावीं इखीत हास्य केलें : ॥

५४४ भोजेया इंद्रवणी*

[गोसावीयांसि मादणें जालें : उदक उरलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भोजयासि इंद्रवणीं
 ठेवा गा : ” नावेक भटीं कढत तावीलें : मग दाइंबासि उदक सारिलें : दाइंबा आपुली
 खरूज सेखीती : आणि म्हणति : “ हाए हाए : हें सूख इंद्रादीकां नाही : ” सर्वज्ञें
 म्हणीतलें : “ भोजया : ऐसें होए : तरि हें इंद्रवणीं म्हणां : ” गोसावीयांसि प्रतदीनीं
 आंघोळि होए : गोसावी म्हणति : “ भोजयासि इंद्रवणीं ठेवा गा : ” ॥]

होइल : ” दायंबायें म्हणीतलें :— २ यमु. °पसरलाचि असे ना कां : ”

५४३. १ (मु.). २ यमु. °जेववीताति. ३ गो. रोंकौनि. ने. रोंकुनि. ४ यमु. °रोहोकीतेसि
 काइ : मी बैसलां बैसला खातु असे : ५ यमु. दुसरां दीसीं गोसावी उदेयांचि गोसावीं केदारदेवा
 वीहरणा बीजें केलें. . . . कमळभैरव सोंडीयेवरि तेथचि जोगवटा घालौनि बैसलीं असेति : तवं
 तीयें झोपीं जाओं लागली : ६ यमु. °यें थापटि खालि पडती : ” तवं तीयां म्हणीतलें : “ असो
 दे : हे तेथचि असो : हे साहाजी असे : ”

५४४. *अ. प्रतीत फक्त आदी आहे. ही लीळा येथे गो. प्रतीतून घेतली आहे.

५४५ भटीं मादणें करणें

गोसावीयांसि बहुत दीस मर्दना नाहीं : मग भटीं गोसावीयांसि मादनेयांलागि वीन-
वीलें : गोसावीं वीनवणी स्वीकरिली^१ : मग भट कमळभैरवांचेया मढासि गेले : तयांतें
डेरा मागों लागले : तव ते डेरा नेदीति : भट दाटुनि रीगाले : डेरा काढिला : घेउनि
आले : पाणी ठेविलें : वोळणीं वोळगविली : मर्दना दीधली : मादणें^२ जालें : ॥

५४६ भोजेया सत्रसींगा पाठवणें^१

दाइंबायें गोसावीयांतें वीनवीलें^२ : “गोसावी सकळ वीद्या जाणति : सकळ
वोखदी जाणति : गोसावीं हें स्वीकरावें जी :” “लक्षमणासि जै सक्ति लागली : तै^३
सैलि : वीसली : वोखदी हनुमंतें आणिलीया : तीया सत्रसींगीं असति : तेथचे वडुवे
जाणति :” तैसेंचि दयावा नीगाले : तेथचेयां वडुवेयांतें पुसिलें : तेहीं म्हणीतलें :
“आमचे वडील जाणति : परि सांपडति ना : डोणागीरि पर्वतु नेला : एक डीखळ
पडिलें : तो सत्रसींगु जाला :” ॥

५४७ आंबा एकवीरे^१ अवस्थान ॥

५४८ भट प्रसनाएकु सत्रा जेउं पाठवणें

मग एकवीरेहुनि^१ गोसावीं भट : परसनाएक छत्रा जेउं धाडीले : भट : परसनाएक
छत्रा गेले : तेहीं बैसां घातलें : उन्हुउन्हु अन वाढीलें : भट जेविले : प्रसनाएकें दुसरा
चाटु वाढुं घेतला : भट जेउनि पुढें गोसावीयांचेया दरीसनासि आले : मागिलाकडौनि
प्रसनाएकु आले : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : सर्वज्ञें म्हणीतलें :
“उसीरु कां गा लाविला प्रसेया ?” “उन्हुउन्हु ठोंवरा नागदेन वाढुं घेतला : मीयां
दोनि घेतले : काहीं साकवती^२ नाहीं : हा जेउनि पुढें आला : मज गोळेचि ना : तें मज

५४५. १ यमु. °भटोबास सेजा गावुनि डेरा घेउनि आले : पाणीं ठेविलें : भटीं गोसावीयांसि मर्दना
दीधली : श्रीमगुटीं तेल वोळगविलें . . . ओळणें ओळगविलें : गाडु ढाळिले : गोसावीयांसि माजणें झालें :
२ गो. माजणें.

५४६. १ मु. प्रतीत ही लीळा नाही. २ य. एकु दीं दाइंबें वीनवीलें : “जी जी : गोसावी
स्वीकरावें जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “सत्रसींगा जा : येथचीया ओखदीया घेउनि या : मग
स्वीकरीजेल : नीमुळी ओखदी :” (प्रश्ना. १ सहश्रमुळी : रामे : १) “जी जी : मीं कैसेन ओळखैन जी ?”
सर्वज्ञें म्हणीतलें : “प्रकासु देइल :” मग दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : नीगाले : सत्रसींगा गेले
तव आवघा डोंगरू प्रकासा भरला असे : कोणाची मुळी आणावी तें नेणति : मग माघौतें पुसावेया
आले : तव गोसावी स्वीकरीलें : ३ हीबी. °सल्ली पीसल्ली— गो. °सील्या वीसल्या—.

५४७. १ गोनेयमु. तीकवनारायणीं मु. एकवीरे वस्ति : एरी दी तीकवनारायणीं अवस्थान.

५४८. १ यमु. °प्रश्ना. १ तीकवनारायणीहुनि : रामे : १ २ यमु. (शोध. साधन).

जेवितां उसिरु लागला : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ उन्हुउन्हु तेंचि एक साधन कीं गा :
रेंदेया चेंदेया दुरु भरिजे ” : ॥

५४९ घुइनाएकाची वस्त्रपुजा

गोसावीयांसि एकवीरे अवस्थान जालें : भट^१ घुइनाएका सांघों गेले : “ घुइनाएको : गोसावीं बीजें केलें असे : परि गोसावीं ऐसें स्वीकरिलें असे : ” घुइनाएकें म्हणीतलें : “ गोसावी ईश्वर : ईश्वरीं काइ छेदभेद असति : हे ईश्वरिची इछा म्हणां : ” ऐसें म्हणीतलें : आणि पानें : पोफळें : वस्त्राचें दींड : एकाचीए डोइए ठेविलें : ऐसे गोसावी-यांचेया दरीसनासि आले : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : पानें पोफळें दरीसना केलीं : गोसावीयांजवळि बैसले : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ घुइनाएको : देओ ऐसा असे : ” “ जी जी : ईश्वरीं काइ छेदभेद असति : हे ईश्वरिची इछा म्हणां : ऐसें पापीयें काइ केलें : ” मग वस्त्रांचें दींड गोसावीयांपुढां ठेविलें : “ जी जी : गोसावीं ये वस्त्रें घेयावीं : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ वानरेया : लागतीं तीयें घेया : एरें मागुतीं पाठवा : ” मग^२ भटीं तीनि^३ गोसावीयांलागि निवडिलीं : दोनि आउसांसि : एक प्रसनाएकासि : भटांसि देत होते : परि नेघतीचि : एक म्हणति : भटीं एक घेतलें : अर्धेयाची गोसावीयांलागि पडदनी केली : आर्धें आपणेयांसि : मग घुइनाएकें गोसावीयांसि वीनवीलें : “ जी जी : गोसावी जवं एथ राज्य करिती तवं मीं गोसावीयांलागि उपाहार आणीन : मीं जरि न पवाडें तरि गोसावीं कव्हणा एका भक्तजनातें पाठवावें : ” गोसावीं वीनवणी स्वीकरिली : मग ते बीढारासि गेले : ॥

५५० भट आउ दुखकरणीं अस्वासन

भटीं^१ गोसावीयांची प्रतदीनी प्रवृत्ति देखौनि निवातळीं जाउनि दुख करीत होते : आउसें गेलीं : म्हणों लागलीं : “ कां रे वा नागणां दुख करितोसि ? ” “ ना आउ : गोसावीं ऐसी प्रवृत्ति स्वीकरीली : गोसावी बीजें करीती तरि आम्हीं काइ करुनि ? ” इतुलेनि

३ अगो. भातु. ने. °ठोंबरा. यमु. उष्णत्व तेंचि एक साधन. ४ (प्रव. आ. ११२).

५४९. १ य. गोसावी आंबेया आले ऐसें घुइनाएकें आइकीलें : मग दरिसना आले : लुगडेयाचें दींड एक घेउनि आले : मु. घुइनाइकीं आइकीलें जें गोसावी एकवीरे राज्य करिताति : मग एकु दीस तेहीं दर्शनाची आइति केली : पानें पोफळें : सवें वस्त्राचें दींड : ऐसे आले : (‘ ईश्वरीं काइ छेदभेद असति ’ ही वाक्ये व यासंबंधीची प्रश्नोत्तरे मु. प्रतीत नाहीत). २ यमु. मग भटोबासीं लागेति तें घेतलीं : गोसावीयांलागौनि वोळि एक : आंगियां एक : बहीर्वासां एक : पासवडी एक : पासवडी राति पांगुरणाची एक : ३ होबी. ‘बरवी चांगटें—.

५५०. १ य. एकु दीं भट मडकें आणावेया सत्रा गेले : मग येउनि देउळामागें बाहीरि भटआउसें दुख करूं लागलीं : तेथ गोसावीं बीजें केलें : “ दुख कां गा करीत असां कोरा एका प्रपंचालागौनि ? तुमचें काइ उणें जालें ? आंगामाजि खत काइ न पडत असे ? तुम्हां उपकारक ते तवें असे कीं : चौरंगी विद्या

आउसेंहीं रडों लागली : भटहीं रडों लागले : गोसावी तेथ बीजें केलें : “ कां गा वानरेया दुख करीत असा ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ अवघेया^१ देहामध्ये इतुला यैसा अवेवु^२ उणा म्हणां : तुमचें उपकारक तरि तुम्हांपासीं असे : ” “ ना जी : हें गोसावीं स्वीकरावें : ” म्हणौनि स्त्रीचरणांवरि माथा ठेविला : दुख करूं लागले : “ ना जी : हे गोसावीं प्रवृत्ति भंगावी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसांहीं हें स्वीकरिजैल तरि हें उरों न ल्हाएं : प्राणिया आझुइं जचतु असे : ” “ जी जी : आमचें उजळमुख करावें : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तरि यासि तीनि दीस एकांतु देयावा : ” ॥

भटीं^३ भीतरि आसन रचिलें : जाडिचें^४ लावणें लाविलें : गोसावी तेथ आसनीं उपवीष्ट असति : आरोगणेचां समें गोसावीयांसि भटोबास तेथचि ताट करीति : भितरि^५ ओळगवीति : आपण दारेंसीं बैसले असति : ऐसें तीनि दीस गोसावीयांसि अवस्थान होतें : तीसरां दीसीं भटीं निचळ ऐसें देखिलें : भटां ऐसें जालें : ‘ गोसावीं काइ बीजें केलें ? ’ भटीं उघडौनि पाहीलें : तवें गोसावीयांची वरवी वतीसलक्षण स्त्रीमूर्ति देखिली : आणि^६ भटां सुख जालें : दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागलें : “ जी जी : माझा गोसावीं लळा पाळिला : ” आउसें आलीं : आउसीं गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागलीं : मग भट घुइनाएकासि सांघावेया गेले : “ घुइनाएको : गोसावीयांचेया दरीसनासि चाला जाओं : गोसावीं अवेवु स्वीकरिला : ” घुइनाएकु गोसावीयांचेया दरीसनासि आले : दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : मग भटीं डेरा आणिला : पाणीं ठेविलें : भटीं ओलणीं वोळगवीली : गोसावीयांसि मर्दना जाली : मादणें^७ जालें : वस्त्रें वेढिलीं : भटीं आसन रचिलें : गोसावी आसनीं उपवीष्ट^८ जाले : मग आउसीं म्हणीतलें : “ जी जी : स्वामी जगन्नाथा : एक सीस : मां काइसेन ओवाळील : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जीउ काइ जाला नाएका^९ : ” ॥

येथ काइ नाहीं ? परि उरों न ल्हायें : ” २ एवा. इउलेया. ३ एवा. प्रपंच. ४ य. भटोबासीं देउळा पुर्वीभागीं आड कानवडा बांधला : तेथ गोसावीयांसि आसन जालें : भटोबास तेथ कोण्हासि रीगों नेदीति : ५ ने. जाडीचा कानवडा लावीला : ६ य. °कानवडेया आडुनि : ७ ने. करिती. ८ हीबी. °हरिखैले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ लाहो का गा केला वानरेया ? नावेक धीर करितासि तरि आणिक कांहीं देखतेति : ” ९ गोने. माजणें. १० हीबी. °असति : सपुजीत : श्रीमुखीं तांबोळ : सर्वांगीं चंदन : तवें आउसीं दीवा केला : पांच बाती उजळिलीया : पांचें वाति गोसावीयांतें वोवाळीलें : मग आउसीं म्हणीतलें :- ११ या लीळतील अवयवस्वीकाराचा वृत्तांत मु. प्रतीत नाही. मु. प्रतीत आलेली ही संपूर्ण लीळा पुढीलप्रमाणे : आउ जीवें वोवाळणी ॥ एकु दी गोसावीयांसि वीळिचां वेळीं मार्जनें जालें : गोसावी आसनीं उपविष्ट असति : सपुजित : आउसें ऐसीं आलीं : गोसावीयांतें ऐसें देखिलें : आणि सुख उपनलें : “ जी जी स्वामी जगन्नाथा : एक सीस : मां वोवाळूं काइसेनि ? ” तवें सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जीव काइ जाला असे नाएका ? ” “ ऐसें जी स्वामी जगन्नाथा : जीवें वोवाळणी : ” रामे. हे लीळा एथ : ॥ प्रस. भटाचेया मार्जनेयांतु ॥

५५१ ब्रम्हचारि गाळिदानीं आउ सीक्षापण

गोसावीयांसि ओटेयावरि^१ आसन असे : मुंजीया एकु देवतेसि आला : भीतरि गेला : पाहो^२ लागला : आउसीं वारिला : तव आउसांतें खवळुं लागला : आउसीं म्हणीतलें : “है रे : तुमचें निसंतान होइल :” म्हणौनि सवीया देओं लागलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “अन्येत्त्र कीजे तें वारानसीं फेडिजे : वारानसीं कीजे तें कें फेडिजेना एका ? तैसें असन्निधानीं घडलें ओखटें तें सन्निधानीं फेडावें : आणि सन्निधानीं जें घडलें तें कव्हणें ठाई फेडावें ? एथिचेनि सन्निधानें कमें नासा ना तरी कें नासाल नाएका ?” आउसीं म्हणीतलें : “जी जी : कमें नासावीं लागतीं ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : मळकमें निवर्तलेयांवीन जीव कूपेसी पाल नव्हे^३ : [सुरी असे : ते नीसीजे : इतुलेनि तेजा ये : झळका करुनि पोगर आच्छादति : आंबवती दीजे आणि झळक जाए : पोगर असति ते नीवडति^४ :”] आउसीं म्हणीतलें : “गोसावीयांचेया स्त्रीचरणां प्रसादें फेडीन जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तरि करा एथ नमस्कार :” म्हणौनि गोसावीं स्त्रीचरण पुढारे केले^५ : आउसें स्त्रीचरणां लागलीं : ॥

५५२ एकाइ रीणयाचनीं लखूबाइसीं उरीण करणें

लखूबाइसीं^१ गोसावीयांचां ठाई उपहार केला होता : ते सेताची पाटी एकाइसां दों आसु गाहान ठेविली : सारंगपंडीत वारानसी जात होते : तया सांघातें वारानसी जावेया म्हणौनि लखूबाइसांतें आसु मागों आदरीलीया : “लखूबाइ : माझीया दोन्ही आसु देया : मज वारानसी जावें असे :” लखूबाइसीं म्हणीतलें : “एकाइ^२ : मज गांवां जाओं देया : मीं गांवां जाइन : मग उभराभरि^३ करुनि देइन :” “ना माझीया आतांचि देयाविया :” म्हणौनि धरणें बैसलीं : लखूबाइसीं गोसावीयांपुढां सांघीतलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ^४ : तीया आसु एथ उसिनीया देया :” “ना जी : माझीया आतांचि देयावीया :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : तेया उपहाराचें तुम्हांसि गोमटें :” “ना जी : मज वारानसी जावें असे : माझीया आतांचि होआवीया :” यावरि गोसावीयांसि खंति आली : मग

५५१. १ अगोपने. लावणेयां आड. २ हीबी. पावो लागला : आणि आउसें कोपली : य. तो गोसावीयांतें देखौनि गाळी देओं लागला : आउसें कोपली : “है रे : स्वामीं जगंनाथातें म्हणसि ? चर्कीं पड रे :” सर्वज्ञें म्हणीतलें :— ३ (प्रब. वि. २५३-२५४. यात पुनःस्थापित केलेला दृष्टांत चौकटीच्या कंसात दिलेला आहे). ४ (दूपा. १०६. सुरीचा (आंबवतीएचा) दृष्टांत. ‘पद्मनाभीप्रति बीडी : एवा. महदाइसांप्रति प्रतिष्ठानीं’-दूस्थ. प्रकरणवशातील मजकूर व वचनसंबंध लक्षात घेऊन हा दृष्टांत येथे पुनःस्थापित केला आहे.) ५ (हीबी.) अगोपने. बाहीरि दाखविले.

५५२. १ यमु. मागां. . . लखुबाइसीं गोसावीयांचीये वस्त्रपुजेलागि एकाइसांचीया दोनि आसु रूप काढीलीया होतीया : २ यमु. गोसावीयांची सेवा येथ कोन्ही करितें नाहीं : मी गावां जाइन : मग तुमचीया देइन :” ३ गोहीबीप. उभराउभरि. ४ एबा. : “तुमचीया दोनि आसु हें लागे :”

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : सावंखेडेयासि” जा : एल्हंभटातें दोनि आसु मागुनि घेउनि या : ” “हो कां जी : ” भट सावंखेडेयासि” गेले : एल्हंभटातें म्हणीतलें : “ एल्हंभटो : तुमतें गोसावीं दोनि आसु मागों धाडिलीया असति : ” एल्हंभट आंघोळि करावेया उठिले होते : आसुची वाखारि ओसरीएवरि होती : वाखारि घेतली : भटांचां हातीं दीधली : “ लागेती तीया घेया : माझें दैवं : मातें गोसावीं मागों धाडिलीया : ” मग भटीं दोनि आसु घेतलीया : एल्हंभटीं म्हणीतलें : “ लागती तीया आणिकी घेया : ” “ गोसावीं मजकरवि दोनिचि आणविलीया : ” मग भटातें राहावीत होते : “ राहा : आंघोळि करा : जेवा : मग जा : ” “ ना : मज गेलेयावाहीरि” न सरे : ” तैसेचि भट आले : गोसावीयांसि चौकीं आसन असे : गोसावीयांसि बंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : आसनापासीं दोन्हीं आसु ठेवीलीया : गोसावीं दोन्हीं आसु घेतलीया : आणि एकाइसांकडे टाकौनि घातलीया : “ वाइ : घेया : ” इतुलेंनि तीं दोन्हीं आसु घेतलीया : गांठी बांधलीया : ॥

भट गांउनि आले ते भुकैले : अन आवघें पाळलें होतें : एकाइसीं पोळीया ठेवीलीया होतीया : वरि बांधलीया होतीया : गोसावीं पोळीयांकडें अवळोकिलें : आणि म्हणीतलें : “ बापुडें वानरें भुकैलें : कोण्हांतें कांहीं अन असे ? ” ऐसें म्हणीतलें : आणि गोसावीं वाहीरि बीजें केलें : तीयें उगींचि होती : मग भीतरि एति आणि म्हणति : “ बापुडें वानरें भुकैलें : ” वाहीरि जाति आणि म्हणति : “ बापुडें वानरें भुकैलें : ” ऐसें वेळां दोनि तीनि म्हणीतलें : परि तीयें उगींचि होती : मग गोसावीं भटातें अवळोकुनि तयांची भुक हरिली : मग एकाइसें वीळचां गांवांआंतु जातें होती : तयांसि माहारांचेया आंडोरांचा वीटाळ जाला : मग तीया रोटीया माहारांसि दीधलीया : ॥

५५३ देमाइसांतें राहावणें

एकु^१ दीसीं गोसावी आसनीं उपवीष्ट असति : देमाइसें जवळि बैसली असति : तवं देमाइसीं गोसावीयांतें पुसिलें : “ जी जी : मीं गावांसि जाइन^२ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ देमती : तुम्हीं मागां^३ ऐसें म्हणां : जें वाइसांहातीं एथ असों न ल्हाइजे^४ : तरि^५ आतां^६ धर्माचीया चाडा एथ सातसीया परीवडी वेढिजे ना कां ? ” “ ना^७ जी : तें दैवचि नाहीं : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ देमती : दैवं करावें तें केलें : पुरुषें करावें तें ठेलें : ” “ जी जी : तेंहीं

५ यमु. सांगवखेडेया. ६ अ. लागे तया. गो. लागे तीया. ७ ही. गेलेयावांचौनि. ८ एवा. असे ?

५५३. १ यमु. एरी दीसीं उदेयाचि देमाइसीं एकाइसीं गोसावीयांतें पुसिलें : मग गावां नीगालीं : नीगतां देमाइसांतें सर्वज्ञें म्हणीतलें :— प्रव.आ. २५५. गोसावीयाचें मागील आइकौनि देमाइसा विपसीत आलें : मग जाईन म्हणीतलें. २ (हीबी.). ३ यमु. इतुके (य. इतुले) दीस. ४ एवा. ल्हाओ. ५ एवा. तरि यातें आतां— ६ यमु. सातसीया परवडी वेढवेढुं (य. वेढुनि) कां नसा ? ७ यमु. देमाइसीं म्हणीतलें : “ जी जी : मी गावां जाउनि एइन : ” सर्वज्ञें—

गोसावींचि करावें :” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “तेंहीं एथौनिचि कीजैल : परि पुरुषें चाटसी स्थानीं होआवें कीं : देमती :” यावरि चाटसीएचा दृष्टान्तु निरुपिला : [सर्वज्ञं म्हणीतलें : “सुगरणि असे : ते चाटसीएतें व्यापारवीत व्यापारवीत पाकनिष्पति करी : आंबाआंतु घाली : खीरीआंतु घाली : खडुरसपाकाआंतु घाली : तैसैं ईश्वरु जीवातें व्यापारवीत-व्यापारवीत साधननिष्पति करीति” :”] मग तेहीं म्हणीतलें : “जी जी : न सकों कुंभध्वनिसि :” लखूवाइसैं देमाइसातें म्हणों लागलीं : “देमाइ : गोसावी राहाविताति तरि कां राहा ना ?” “ना लखूवाइ : मी न न्हाएं :” मग तीयें निगालीं : ॥

५५४ आउ ताटकरणीं भटां दाखवणें

कोणाचा^१ उपहार आला होता : चणेंयांची डाळि अर्धपात्र भरलें : पळीभरि^२ तुपा : दोनि पोळीया मोडिलीया : मोडुनि वाढिलीया : ऐसैं गोसावीयांसि ताट केलें : ऐसैं गोसावीं अवळोकिलें : मग म्हणीतलें : “देखिलें गा वानरेया : आउवा कैसें रेडलें असे ?” मग भटीं म्हणीतलें : “ढोरें राखा हो आउवे : जया देवाची सकुमार स्त्रीमंत आरोगण : तेया देवासि मां ऐसैं ताट कीजे ?” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “यांसि काइ गा कोपत असा : वानरेया : एहीं काइ पुर्वीं संतांमहंतांची सेवा केली होती : मां यें जाणती ?” यावरि सर्वज्ञं म्हणीतलें : “म्हांतारीएसि पुर्वीं^३ एथची^४ सेवा घडली होती : म्हणौनि घरा जाउनि संबंधु दीधला :” मग भटीं अवघेंचि वरण फेडिलें : तोकडेंचि वर्ण वाढिलें : अवघेंचि तुप फेडिलें : तोकडेंचि तुप वाढिलें : अर्ध पोळी वाढिली : मग गोसावीयांसि आरोगण जाली : यावरि भटांसि बाइसांचें दुख होए : ॥

५५५ उमाइअव्हानीं भटांप्रति सेवाभाव कथन

गोसावीयांचें^१ सेवादास्य ठकत^२ असे : मग भट उमाइसातें आणावेयालागि साडे-गांवांसि गेले : उमाइसातें म्हणीतलें : “उमै : गोसावीयांचें सेवादास्य ठाकत असे : तें करि” “ना नागदेया : मीं एतीयें कीं : परि वैजोची ब्राम्हणी कोनी निघावी असे : तीचें

८ (दृपा. ६४. चाटसीएचा दृष्टांत. दृष्टांतिकाशिवाय निरूपण पूर्ण होत नाही. ते स्वामींचेच असावे. म्हणून अंतर्भूत केले आहे). ९ य. मग ते नीगाली : मग तीये मागीलीकडे म्हणति : “चांगदेओराउळ होतु अथवा नव्हतु : परि कुंभध्वनि नीगाला :”

५५४. १ ही. घुइनाइकाचां घरुनि. यमु. एकु दीं आउसीं गोसावीयांसि ताट केलें : डाळि : तुपरोटीया : साकवतिया : एकें वेळे बहुत वाढीलें : मग गोसावीयां पुढां ठेवीलें. २ गोने. पाळिभरि. ३ (गोनेहीबी.). ४ एवा. ईश्वर.

५५५. १ यमु. एकु दी भटोबास गावां कांहीं आणावेया गेले : गाव हींडति : साडेगाव जवळि ठेला : मग वीचारीलें : “गोसावीयांचीये सेवेसि कोण्हीं नाहीं : तरि जाओं ना कां उमैतें आणुं :” म्हणौनि साडेगावा गेले : वाहाणा नफेडीत ओसरीएवरि बैसले : २ हीबीपं. ठाकत. ने. ठकत.

बाळांतपण करावें असे : ” भटांसि खंति आली : “ एकीकडे गोसावीयांचें सेवादास्य^१ : एकीकडे वैजोचीए ब्राम्हणीचें बाळांतपण : ” तैसेचि भट देहेंचि मागुते आले : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : गोसावीयांपासि बैसले : गोसावीयांपुढां आवघी वेवस्था सांघीतली : यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथचें सेवादास्य तें काइ तुझेनि भाउपणें होइल ? एथौनि देइजैल तै होइल कीं : परमेश्वराचा सकळही व्यापार शक्तिद्वारक : एथिचेनि अभिमानीयें अभिमानु सांडिला गा : आतां तुझेनि उद्यमैं काइ होइल^२ ? तरि दोनि पाउलें परता जातासि कां : म्हातारी निडळावरि हातु देउनि वाट पाहात असे^३ : ” ॥

५५६ हंसराजु म्हांइंभटांतें बोलाउं धाडणें

गोसावीं हंसराजातें म्हणीतलें : “ हंसराजा : तुम्हीं परमेश्वरपुरासि जा : श्रीप्रभूचां ठांइं म्हांयां नावें ब्राम्हणु असे : तेयातें ऐसें म्हणावें : “ तुमतें एथौनि बोलाविलें असे : ’ आधीं हा नीरोपु सांघावा : मग श्रीप्रभूसि दंडवत करावें^४ : तेयातें ऐसें म्हणावें : ’ वस्तिचेयां निगावें : ’ जातजातां बळ्हेग्रामावरुनि जावें : द्रीढपुरुषांतें ऐसें म्हणावें : ’ तुमतें एथौनि बोलाविलें असे : ’ ” ॥

५५७ खचले प्राणीए अनुवादु*

[एकु दीं गोसावीं गंगातीरीचेयातें बोलाउं नाथोबातें^१ पाठविलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जा^२ : तयां आवघेयांतें^३ बोलावा : एक वेळ दर्शन^४ दीजैल^५ : ” “ हो कां जी : ” दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : नीगाले : बळ्हेग्रामा गेले : तयां आवघेयांतें म्हणीतलें : “ तुमतें गोसावीं बोलाउं धाडिलें असे : ” तीहीं म्हणीतलें : “ आम्हीं कोण्ही आराओं ना : ” मग प्रतीष्टानावरुनि आले : सारंगपांडितांपुढां^६ सांघितलें : ते उगेचि होते : मग गोसावीयांपासि आले : दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : पासि बैसले : “ जी जी : तेथ गेलां : तेयांपुढां सांघीतलें : ते म्हणति : ‘ आम्हीं आराओं ना : ’ ” गोसावीं आइकों सरलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें^७ : “ खचले प्राणिये : गेलीया बुद्धि : जालिया धर्मा हानि^८ : ”

३ हीबी. °आणि कवणीकडे. ४ (प्रव. विमा. १४६ व १३७). ५ यमु. °एथ यावेया सांघातेंवीन ठेली असे : ” ऐसें गोसावीं पाडळीये माहादाइसाचें दुखण दाखविलें : ॥

५५६. १ एवा. घालावें. यमु. °जातखेओ खंराळेया वसतीसी नीगावें.

५५७. *अ. प्रतीत ही लीळा नाही. येथे ती मु. प्रतीतून घेतली आहे.

१ हे प्रसराम वासना । रामे. वासना : चांगदेवोभटातें उपाध्यातें बोलाउं— ने. दाइंबातें. २ ने. “ जा गा : दृढपुरुषा बोलावा ”. ३ शोध. गंगातीरिचेयातें. ४ एवा. संबधु. ५ ने. °मग दाइंबा गेले : तव कोणी नाराति : उपाध्ये आले : एर नारातीचि. ६ (य.). ७ ने. खचले प्राणिः गेलिया बुद्धी : जालिया धर्महानि : गेले प्राणिः धर्मापासौनि. ८ पं. °यया अर्था खचलेया देउळाचा दृष्टांतु निरूपिला.

“जी जी पैठणावरौनि आलां : पांडेयापुढां सांघितलें : ते बोलति ना^१ :” सर्वज्ञें म्हणीतलें :
“पांडेयासि आतां ऐसी अवस्था वर्तति असे : यातें देखौनि पालौ वोडउनि जाइजे :”
म्हणौनि श्रीकरें अनुकारू केला : ॥]

५५८ मार्गी पुरु उतरणें

मासु दीसु गोसावीयांसि तेथ अवस्थान जालें : पुढें कार्तिकी^१ : तेथ जत्रा भरे : तया-
कारणें गोसावीं तेथौनि बीजें केलें : मार्गी वाहाळे पुरु जातु असे : भटी^२ आणि दाइबायें
मागिलाकडे हात धरिलें : गोसावी तेयांचीए पुष्टीवरि आरोहण जाले : वाहाळ उतरों
बैसलें : तवं वाहावले : ते हात सुटले : ते बुडकळले : ऐसें गोसावी थडीएसि उभे राहीले :
भट गजबजौनि ऐसें पाहाति : ‘गोसावी काइ?’ तवं गोसावी थडीएसि उभे देखिले :
“जी जी : गोसावी ऐसें कैसें थडिएसि उभे ठाकले?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हां गा :
तुम्हांसि एथौनि इतुलेंचि आश्चर्यें बहु :” ॥

५५९ सेकुटां वंकनाथीं अवस्थान

तेथौनि गोसावीं सेकुटेयासि बीजें केलें : तेथ गोसावीयांसि वंकनाथीं : पंचरात्रि^१
एकि अवस्थान जालें : ॥

५६० माहांडुळमार्गी भटांलखूबाइसां भांडण

एकु^१ दीसीं घुइनाएकें तेथ वीनवीलें होतें : ‘जी जी : गोसावी सेकुटेयासि बीजें
करिती^२ तरि तेथौनि उपाहार आणावा :’ मग^३ लखूबाइसें तेथौनि प्रतदीनीं उपाहार
आणीति : एकु दीसीं उपहार आणावेया गेलीं : तवं उसीर लागला : म्हणौनि भट
अवसरीसि गेले : तवं तीयें चौरंगावरि बैसौनि तयांसीं गोष्टि करितें होतीं : “हें काइ
लखूबाइ : तुम्हीं काइ यांसीं गोष्टी करावेया आलीति म्हणां : गोसावीयांसि आरोगणे
उसीर जाला :” लखूबाइसीं म्हणीतलें : “हो हो : उगा अस कां माहादेवा :” भटीं
म्हणीतलें : “उगी अस कां पार्वतीए : तुझें मूत^४ ओलांडिलीयां कावरें लागे :” लखूबाइसीं
म्हणीतलें : “ऐसीयां माहात्मेयांचां कपाळीं घालीं घांट^५ :” तयांसि उसीर लागला

५५८. १ य. कार्तिके पुनीवे (रामे. भोंडनी पुनीव). २ यमु. मग गोसावीं दाइबाचेया खांदावरि
एकु श्रीचरणु ठेवीला : भटांचेया खांदावरि एकु ठेवीला : उभे राहीले : ते नदीआंतु रीगाले :

५५९. १ गोने. सप्तरात्रि.

५६०. १ यमु. घुइनाएकाचें एक घर आंवा : एक घर आवारू माहांडळीं. २ अ. करावें.
३ यमु. एकु दी भट : दाइबा : लखूमबाइसें उपाहारू आणुं गेलीं : मग येतां भटां लखूमबाइसां
भांडन जालें : लखूमबाइसीं म्हणीतलें : “उगे असा इस्तु (मु. विष्णु) :” भटीं म्हणीतलें : “उगी अस
पार्वतिये :—४ अ. मुत्र. ५ यमु. ऐसी भांडतें आलीं : मग गोसावीयांसि आरोगण : पडुड : उपडुड : मग

म्हणौनि दाइबा आले : मग भटीं दाइबापुढें सांघीतलें होतें : तव गोसावीं तीय विहीरी-
कडे प्रस्नेयासि बीजें केलें होतें : प्रस्नेयो सारुनि गोसावीं मागुतें बीजें केलें : आणि
दाइबा हांसों लागले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “काइ गा भोजेया : हांसत असा ?” “ना
जी : तें गोसावीं वारिलें असे :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आतां सांघा :” तेव्हळि तीहीं तें अवघे
भांडण सांघीतलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “प्राण्यांचे दोष एथ न सांगिजेति : एन्हवीं एथौनि
नीणेज ऐसें कांहीं असे : तारि कां म्हणितलें ना करिती ना : पारि एथचेया दर्शनाही न
एति :” मग गोसावीयांसि बाहीरिला सीहाडेनिसीं आसन जालें : लखूबाइसें वाहीरि
निगति : भीतरि रीगति : आणि गोसावी म्हणति : “ऐसेयां माहात्मेयांचां कपाळीं
घालीं घांट :” मग तीयें आलीं : गोसावीयांचेया स्त्रीचरणां लागलीं : अवघें भांडन
सांघीतलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वाइ : एथौनि यांचा आभीमानु : हें कांहीं काइ याप्रति
बोलीलें : हें एथ बोलीलें कीं :” म्हणौनि स्त्रीकरें जानु थापटिली : ॥

५६१ आंबां पंचलिंगीं वस्ति ॥

५६२ पारेगांवीं वस्ति ॥

५६३ आंबेखरवंडीए वस्ति ॥

५६४ मार्गीं म्हांइंभटा भेटि : निर्गमन स्रवण

मग आंबाहुनि हंसराजु वळहेग्रामासि गेलीं : द्रीढपुरुषांपुढें सांघीतलें : तव तीं
आपुला अपवाडु सांघीतला : तैसींचि रीधपुरा गेलीं : श्रीप्रभूगोसावीयांसि दंडवतें
घातलीं : स्त्रीचरणां लागलीं : तव आठवलें : मग म्हणीतलें : “म्हांइंभटो : तुमतें
गोसावीं बोलावीलें असे : सर्वज्ञें म्हणीतलें : ‘आधीं हा नीरोपु सांघावा : मग श्रीप्रभूसि
दंडवत करावें : वस्तिचेयां नीगावें :’ ऐसें म्हणीतलें असे :” तैसेंचि म्हांइंभटीं
गोसावीयांतें पुसिलें : आबाइसांतें पुसिलें : आबाइसीं प्रसादाचा कुसकटा दीधला : तैसेचि
म्हांइंभट तेयांतें पुसौनि निगाले : “गोसावी कवणी ठाई राज्य करिताति ?” “ना
आंबां :” तैसेचि आंबेयासि आले : आंबां सोधिलें : तव गोसावीं आंबेखरवंडीएसि बीजें
केलें ऐसें आइकिलें : तैसेचि आंबेखरवंडीएसि सोधीलें : तव आइकीलें : गोसावीं एळीएसि

गोसावीं परिश्रया बीजें केलें : सरीसे नाथोबा : दाइबा असति : . . . नाथोबा दाइबापुढे सांघताति :
गोसावी आइकति : ऐसे गोसावी आले. ६ (प्रव. आ. २३५). ७ यमु. गोसावी निरूपण
करूं आदरीलें : माहात्मेयांचा महीमा निरूपति : आणि म्हणति : “ऐसेयां माहात्मेयांचां कपाळीं
घालीं घांट” मग लखमबाइसीं जाणीतलें : गोसावी मातेंचि म्हणति : मग लखूमबाइसीं वीनवीलें :
“जी जी : तेणेंचि जी :” मग दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागलीं : ॥

५६४. १ अ. °चीया.

आतांचि वीजें केलें : तैसेचि नीगाले : तवं गोसावीयांतें मार्गी जातां देखिलें^३ : मग गोसावीयांतें सव्य घालौनि पुढां आले : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले^३ : मग गोसावीयांसि अव्हांटें उजवीया हाता वडातळीं आसन जालें : कुसकटा^४ गोसावीयांसि दरीसना केला : गोसावीं पोटळी नमस्करिली^५ : ॥

मग गोसावीं तेयांतें पुसिलें : “कैसेयापरि नीर्गमु जाला ?” “जी जी^६ : भावैचीए वारसी तेरसु जाला : पारणें करुनि अवकासासि गेलां : अवकासा बैसौनि मृत्तिका^७ घेउनि गंगेसि गेलां : सौच्य करुनि नीगालां : तवं वीचारुं लागलां : ‘सर्वज्ञें म्हणीतलें : अनुसरावें’ तें कै^८ पां ? वरिखा एका अनुसरों : अवघेयाची वेवस्था करुं : मग अनुसरों : आणि काइ ? तवंवरि देह गेलें तरि काइ ? तरि मासां सां अनुसरों : आणि काइ ? आवघेयाची वेवस्था करुं आणि नीगों : आणि काइ ? तवंवरि देह गेलें तरि काइ ? तरि मासां तीं अनुसरों आणि काइ ? तवं आवघेयाची वेवस्था करुं : मग अनुसरों : आणि काइ ? तवं देह गेलें तरि काइ ? तरि मासां एका अनुसरों : आणि काइ ? कांहीं^९ घरीं घालुं : मग नीगों : आणि काइ ? तवंवरि देह गेलें तरि काइ ? तरि पाखा एका अनुसरों : आणि काइ ? तवंवरि देह गेलें तरि काइ ? तरि आठां दीसां अनुसरों आणि काइ ? तवंवरि देह गेलें तरि काइ ? तरि दीसां एका अनुसरों : आणि काइ ? तरि दीसु कोणें देखिला असे ? तरि घरासि जाओं : कांहीं^{१०} हातीं देओं : आवघेयाची वीखयेवेवस्था करुं : मग नीगों : आणि काइ ? तवं उणीं वासना उमरडली^{११} तरि काइ ? तरि गंगेसि जाओं : सौचि आचमन करुं : आणि तैसेचि निगों : आणि काइ ? तरि गंगेसि जातां मार्गी सर्पुं लागला तेव्हळि काइ ? मग^{१२} हातीची मृत्तिका सांडिली : गोसावीयांचेया ठाया यावें तरि सासुरेयां हातीं असों नल्हाओं : तवं ब्राह्मणें एकें म्हणीतलें : ‘मृत्तिका कां सांडिली ?’ ‘ना ढाळीत असे :’ मग अनंतु : मुदीया : धोत्राचीए गांठीसि बांधलीया : मग वोळत गांवासि गेलां : ब्राह्मणा एकांचीए ओसरीएसि निजैलां : उदीयांचि उठिलां : वीचारुं लागलां : ‘काइ पां : एथ तरि संबंधीयें असति :’ तरि गोसावीं श्रीप्रभूचा अवतारु सांघीतला होता :

२ यमु. °आणि मागिलाकडौनि दंडवतें घातलीं : मग ऐसें अडवांगुनि पुढां आले :— ३ यमु. गोसावीं क्षेमालींगन दीधलें : ४ यमु. प्रसादु ओळगवीला : ५ यमु. म्हांइभटी क्षेमवार्ता सांघीतली : (मु. आइकों सरली) मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तुम्हीं नीगालेति जीयापरी तें एथ सांघा पां :” ६ यमु. °एकु दीसीं मी बाहीरभुमीं (मु. बहिर्भुमीं) गेलां : बाहीरां बैसलां : सौचू करावेया माती घेतली : तवं नीगावेयाचा उलेखू केला : ‘मास सां एकां अनुसरों आणि काइ ? सा मास कोणें देखिले असति ?— ७ गोने. माती. हीबी. डीखळ. ८ अ. कैसें. ९ अगो. °तथा : ताळीक. ने. °तातकाळीक. १० अ. उमटली. ११ यमु. मग हातीची माती सांडुनि तैसाचि निगालां : पाटाउं पासवडी होती ते मार्गि एका ब्राह्मणासि दीधली : तेयाची पासवडी घेतली : घोंगडी : जी जी : तीए दीसीं भावैचा चातुर्दसु : क्षेउर केलें : भीक्षेसि गेलां : घरीचेया अनाहुनि वरवि अनें आलीं :

म्हणौनि जी जी : परमेश्वरपुरासि नीगाला^{१२} : एका ब्राम्हणातें म्हणीतलें : ' माझी पासवडी तुम्ही घेया : आपुली मज देया : ' तेणें म्हणीतलें : ' मज हें पचेना : आणि मीं काए म्हणों ? ' ' ना सरालेकारें म्हांड्यें दीधली : ऐसें म्हणावें : ' मग मीयां आपुली^{१३} मंजीष्ट पासौडी तेयांसि दीधली : तेयांची मीयां घेतली : तीए दीसीं चतुर्दसु : मग धोत्र फाडौनि झोळी केली : भावैचां चतुर्दसीं एके गांवीं भीक्षा केली : ते एकी वाइला थाळां वाडिलें होतें : तैसेंचि आणौनि भीक्षा घातली : ताट : ठाणवै : अडणी : तीनि ठाए नाहीं इतुलेंचि : एर अवघेंचि भीक्षेसि आलें : मग गंगेसि गेलां : भोजन करूं बैसलां : तव धोत्राचा वासु : आणि भीक्षाअनं : ऐसी घुणा उपजली : तें वमलें : एर अनं पाणीयांतु लोटिलें : मग घरा जावेयाचें वीचारीलें : तव दुःख वाटलें : " यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : " जाणतेया वीखो सुखातें नेदी : " म्हाइंमटीं म्हणीतलें : " जी जी^{१४} : ते दीसीं अवघा उपवासु पडिला : एरे दीसीं उदीयांचि उडिलां : वीचारूं लागलां^{१५} : ' काए पां : अनेवीण^{१६} तरि देह नाहीं : आणि देहेंवीण तरि धर्म नाहीं : तरि ए सुष्टी ननुसरो : मग पुढीलीये सुष्टी अनुसरो आणि काइ ? तरि पुढीलीये सुष्टी अनुसरण हें काइसेयातव ? तरि ईश्वरें म्हणीतलें : ' अनुसरावें : ' तरि अनुसरावें : मग देह^{१७} जाओ भावें राहो : ' मग एकी गांवीं भीक्षा केली : गंगेसि गेलां : जेउ बैसलां : तव घांसुभरि पोटीं रीगाला : आणि मेयां म्हणीतलें : ' घांसुभरि पोटीं पडिला : आतां म्यां म्हांड्यें जीतिलें : ' म्हणौनि म्यां बाहे आफळीली : दुसरे दीसीं दोनि घांस पोटीं पडिले : तीसरे दीसीं तीनि घांसू रीगाले : हळुहळू पाउ^{१८} आहारावरि आलें : रीधपुर पावलां तव आहारासि आलें^{१९} : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " प्रछेदी^{२०} प्रवर्तलेया पुरुषाचे सकळ निरोध नेणों कोण नीरपौनि फेडी : पुरुषप्रेत्नीं दैवाचें साह्य : मार्गीं प्रवर्तलेयां पुरुषां अनुकूळा : प्रतिकूळां : उदासां देवता होति : देशकालवर्तमानाचें साह्य आति^{२१} : " ॥

" जी जी : मग^{२२} पासवडीची पाटी अकरें दामीं वीकिली : दामा भरीया दुरडी^{२३} घेतली : दाहां दामांचा गुळु घेतला : मग परमेश्वरपुरासि गेलां^{२४} : तव दक्षिणीली दारवठां मातांगु भेटला : तयातें पुसिलें : ' एथ राउळ राज्य करीत असति कीं ? ' तेणें

१२ अबोने. गेलां. (यापुढे यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : " पुरुषप्रेत्नीं दैवाचें साह्य : " हे वचन या तिन्ही प्रतीत येथे आहे. हीबी. प्रतीत ते या लीळेच्या शेवटी आहे. तेथेच ते अधिक योग्य आहे. म्हणून हीबी. प्रतीनुसार ते शेवटी घातले आहे.). १३ एवा. °पोफळी पाटांउं दुदी तेयासि दीधली. १४ (प्रव. आ. २१). १५ यमु. ' आतां काइसी भीक्षा : आतां घरा जाओ : ' मग जीवीं वीखएव्यवस्था केली : ' आतां मागुतें हे मनुष्य देह कैचें ? एसणी श्रूष्टि पाळिपडैल : तरि आतां देह जाए ना कां : ' म्हणौनि जी परीछेदु केला : १६ ने. पोसणेंवीण. १७ ने. देव. १८ गोने. पादासनावरि आलें. १९ ने. आलां. २० ने. परिछेदी. २१ (प्रव. आ. २६३, २६४). २२ हीबी. °बेलौरेयासि गेलां. २३ हीबी. दामाची पाटी घेतली. गो. दवडी. २४ अ. नीगालां.

म्हणीतलें : 'हें नव्हे आतांचि नगरांतु बीजें केलें : ' तेणें अनुभविवीया दोनिच्यारि लीळा सांघीतलीया : मग तो पाठिमोरा जाला : दुरडी^{२५} उतरौनि तयासि दंडवत घातलें : दुरडी^{२५} डोइएसि घेतली : मग नीगालां : तवं तीकोउपाध्यांचां आवारीं पटिसाळे-वरि आसन असे : अनुकार करिताति : 'आवो : म्हांइयां नावें ब्राह्मणु एइल : गुळु आणील म्हणे : गोड आहे म्हणे : खावा म्हणे : ' ऐसे अनुकार करिताति तवं मीं गेलां : गुळाची दुरडी^{२५} गोसावीयांपुढां ठेविली : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागला : मग गोसावीयांपुढां बैसलां : गोसावी गुळु आरोगों लागले : खाडादोंदावरि रसु गळे : उमाइसें बाहीरि उभीं असति : आबैसें भीतरि जेवितें असति : उमाइसीं म्हणीतलें : ' आबै : लवकरि आंचवा : ब्राह्मणें एकें दुरडी^{२५} भरिगुळा आणिली असे : ते गोसावीयांपुढां ठेविली असे : गोसावीं आरोगण करीत असति : ' तवं आबैसें लवकरि आंचवलीं : बाहिरी आलीं : गुळाची दुरडी^{२५} परती ठेविली : उदक आणिलें : गोसावीयांसि गुळळा करूं घातला : खाड दोंद परीमार्जिलें : मग पुसिलें : ' कवणीकडौनि एत असा ? ' ' आइ : गंगातीउराकडुनि एतु असें : ' ' तेथ गोसावी राज्य करीत असति कीं ? ' ' हो आइ : नीकीयापरी राज्य करीत असति : ' मग उदक आणिलें : माझे पाए धुतले : थाळा धुउनि मज जेउं वाढिलें : मग मीं जेविलां : नीजैलां : उदीयांचि उटीलां : मग म्यां आवैसासि म्हणीतलें : ' आबै : मज राखपुंजा सांडुं देया : आणि चुलीभानवसी सारउं देयावीया : ' मग तीहीं मज दीधलें : मग तें करुनि मीं तेथ असें : " ॥

सर्वज्ञें म्हणीतलें : " तुम्हीं तेथ कां गेलेति ? " " जी जी : एथचेया एथ सासुरिचीं : तयांहातीं असों नल्हायें : आणि तीयें धरुनि नेती : म्हणौनि मीं गेलां : आणि गोसावी ' श्रीप्रभूचा अवतार तो इश्वरअवतार ' सांघीतला : आणि ' ईश्वरदास्य मोचक ' सांघीतलें : म्हणौनि मीं तेथ गेलां : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " भटो प्रतिसृष्टी परमेश्वरू अवतरेति : अनंत अवतार : परमेश्वरू अनंतीं अवतारीं अवतरले असति : आतां अवतरले अंसेति : साउमे अवतरति^{२६} : परमेश्वर परदृस्ये होति : अवरदृस्ये होति : परावरदृस्ये होति : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " आंतुल असे तो आंतुलचि देखे : बाहीरील कांहीचि न देखे : बाहीरीलु जो असे तो बाहीरीलचि देखे : आंतुल कांहीचि न देखे : उंबरेयावरिलु जो असे : तो आंतुलही देखे : आणि बाहीरिलही देखे^{२७} : तैसा परमेश्वरू : चहुं युगीं परमेश्वरू जीवांतें उद्धरीति : अनंत उद्धरीले : अनंत उद्धरीजेति : अनंत असतुचि असति^{२८} : परमेश्वरू कळु होति : मळु होति : नरांमध्ये अवतरति : त्रियंचामध्यें

अवतरति : नरांमध्ये अवतलां सांतां : वेडे होति : पीसे होति : परि चालता बोलता देओ तो दुर्लभु कीं गा^{२८} : ” ॥

५६५ म्हांइंभटां वस्तुसंबंधनिरूपण*

[एळीए मार्गी म्हांइंभटां गोसावीयांची भेटि जाली : दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : मग गोसावीयांसि मार्गी वडातळीं आसन जालें : मग म्हांइंभटीं श्रीप्रभुचीया प्रसादाचीया कुसकरीयाची पोटळी गोसावीयांसि दर्शना केली : गोसावीं नमस्करीलियावरि म्हांइंभटीं पुसिलें : “ जी जी : परमेश्वराचेया संबंदा गेले जडचेतन पदार्थ ते कां पां नमस्कारावे ? तेथ काइ कांहीं असे ? किंवा प्रसन्नतेलागी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भटो : वस्तुसंबंधें शक्तिनिक्षेपु : म्हणौनि नमस्कारावे : ” म्हांइंभटीं पुसिलें : “ जी जी : किंपर्यंत शक्तिनिक्षेप ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ सृष्टिपर्यंत : तो निक्षेप संहारी^३ काढे : ” “ जी जी : कोठवे-हीं संबंधु ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जळस्तळपर्यंत जवं कुर्माचें करटें पावे तववे-हीं : ” “ जी जी : निक्षेपासि औरासचौरास मर्यादा कवण ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आउठ हात : ” “ हो कां जी : ” यावरि म्हांइंभटीं पुसिलें : “ जी जी : वस्तुसंबंधें तिर्यचां : देवां : जडां : अजडां : मनुष्यां काइ होए ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भटो : वस्तुसंबंधें तिर्यचां योनिमोक्षु : देवां आनंदु : मनुष्यां फळ : वस्तुसंबंधें जडांअजडां भलें : ” यावरि म्हांइंभटीं पुसिलें : “ जी जी : वस्तुसंबंधें जें जेयां होए तें पर्याए होए : किंवा तेधवांचि होए ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ देवां आनंदु तो तेधवांचि : आणि एरांसि तरि देहाची सीमा जालेयां आणिका प्रारब्धा जाणें नाहीं : जैसें आधि राइकें विके : कां पां ? बळवत्तरात् दुर्बलं बाध्यते^३ : म्हणौनि : ” “ हो कां जी : ” यावरि म्हांइंभटीं पुसिलें : “ जी जी : परमेश्वराचां दानीं कीती भेद असति ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ च्यारि : परमेश्वरापासौनि

२८. यानंतर अगोने. प्रतीत पुढील मजकूर आहे. ‘सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ इतुके दीस तुमचें श्रीप्रभूचां ठांइं नित्य वेचीं काइ वेचे ? ” “ जी जी : कहीं सरु दाम : कहीं दामु : कहीं पाउण दामु : तीनि खवें : ” गोसावीं सां मासांचा लेखा केला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ दत्त प्राप्त द्रव्य एथ घेउनि या : मग तुमचें संविधान चरितार्थ कीजैल : ” “ जी जी : ” म्हणौनि श्रीचरणां लागले : गोसावीयांपुढां वीनतकंदर होउनि बैसले ॥ ’ मु. प्रतीत हा मजकूर ‘शोध, म्हणून आलेला आहे. अ. प्रतीत पुढे लीळा ५८६ मध्ये हा भाग पुन्हा स्वतंत्रपणे आलेला असल्यामुळे प्रस्तुत लीळेतून येथे वगळला आहे. ‘सां मासांचा लेखा केला : ’ यानंतर यमु. प्रतीत पुढील मजकूर आहे : ‘सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ श्रीप्रभूचीये सेवे दीनसुदी लागे : ते जरि एथ करीतेति तरि आन होते : तेथ जेतुले दीं होतेति ते जरि एथ असतेति तरि आन होते : ’ हें नीरूपण म्हांइंभटा लागलें : ॥ रामे. ॥ बेलोपुरी आंगें : जीवें : द्रव्यें दास्य करूं लागलें : वेवसावो करुनि : ’

५६५. * (प्रब. वि. १७१-१७७).

१ जाखोबा°. २ एवा. आवांतर संहारीं. ३ एवा. (विचारबंद) बलवत्तरा दुर्बलं बाधते.

चतुर्विध दान आति : ” “ जी जी : तें कवण ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ लीळादान : वस्तुसंबंध : एक घेउनी एक देति : कैवल्यदान : लीळावशें पशूसि परमेश्वरू विद्यानंदु देति : कां फळानंदु देति : अनार्जित ते लीळो ” यावरि म्हांइंभटीं पुसिलें : “ जी जी : परमेश्वराचें दान कीती प्रकारीं वर्ते ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ चतुर्विधा परी : ” “ जी जी : च्यारि प्रकार ते कवण ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ दूक : स्पर्शु : आळापु : अंतःकरण : ” ॥]

५६६ म्हांइंभटां अन्यसामग्रीनिषेध*

[एळीएहुनि मार्गी जातां म्हांइंभटीं पुसीलें : “ जी जी : गोसावीयाचां मार्गीं प्रवर्तलें तेणें एथीचीया उपयोगा जाए ऐसी कवण सामग्री अभ्यासावी जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भटो : जीवीं सामग्री असली तरि ईश्वरीं उपयोगा न वचे ऐसें कांहीं असे ? परि पोरां जीवां कव्हणी सामग्री न होआवी : ” “ जी जी : तें कां पां ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पोरा जीवा सामग्री म्हणिजे हा गडदरा गा : ” म्हांइंभटीं म्हणीतलें : “ हो कां जी : तरि परशास्त्रीं व्युत्पत्तीलागि काइ करावें जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ सकळही सामग्रीया परित्यजौनि एथिचीया व्युत्पत्तीव्युत्पन्नां होआवें : आणि एषणत्रय त्यजावें : न त्यजे तरि गडदरां पडेल : म्हणौनि : ” यावरि म्हांइंभटीं म्हणितलें : “ जी जी : माझी जेतुकी सामग्री तेतुकी आजिलागौनि गोसावीयांचां श्रीचरणीं अर्पिली : ” म्हणौनि दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागले : ॥]

५६७ वटपत्रानएनीं म्हांइंभटां कोपणें

गोसावीयांसि आरोगणेचा समो जाला : म्हांइंभटांतें म्हणीतलें : “ पैला वडाची एका सात्रेयाची^१ पानें घेउनि या : ” म्हांइंभट गेले : ते पानें बहुतें घेउनि आले : गोसावीयांपुढां ठेविलीं : गोसावीं सातां पानांची पातळि^२ आकारिली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ इयें लागलीं : इयें न लगति : ” “ तरि इयें मागिलांआंतु^३ घालिजेतु ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तैसें कां गा होइल ? इयें मागिलांआंतु^३ न पडति^४ : ” मग गोसावीयांसि तेथ आरोगण जाली : गुळळा जाला : वीडा जाला : मग गोसावीयांसि एळीएसि वस्ति जाली : ॥

५६८ भोंकरीं माहालक्ष्मि ए वस्ति ॥

एवा. बलवता दुर्बलो बाध्यते. (नेने. सूत्रपाठ आवृत्ती दुसरी). ४ (सूपा. विमा. ६५, ६६).

५६६. * (प्रव. विमा. १४१; आमा. ३-६).

५६७. १ गोनेहीबीपं. सातरेयाचीं. २ ने. सातरी. हीबी. पत्रावळि. ३ हीबी. रासींतु. ४ गो. °तथा तें अज्ञान.

५६९ बेलोपुरीं सीधनार्थी अवस्थान

मग गोसावीं बेलोपुरासि बीजें केलें : तेथ पूर्वामुख सीधनाथाचें देउळ : तेथ चौकीं दीस पांच अवस्थान जालें : बहिरवाचीए देउळीए पुजाअवस्वरु होए : ॥

५७० वनदेवीं अवस्थान

मग गोसावीं वनदेवाचेया देउळसि बीजें केलें : तेथ गोसावीयांसि अवस्थान जालें : दीस दाहा^१ : ॥

५७१ तृण मोडणें*

[भट : म्हांइंभट सेजा गावां कांहीं आपजों गेले होते : आउसातें सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ नाएका : कांहीं व्यापार न करा : आणि एथिचीए आरोगणेची चिंता न करा : तें काइ ? ” आउसीं म्हणीतलें : “ जी जी स्वामी जगन्नाथा : सर्पण नाहीं : काइसेनि रांधुं जी ? ” मग गोसावीं वनदेवादक्षीणे बीजें केलें : तेथ तरवंटे वाळले होते : ते गोसावीं श्रीकरें मोडीले : कवळीभरि आणिले : वनदेवापासीं सेहाडेनसीं घातले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ नाएका : सर्पण घ्या : ” “ जी जी स्वामी जगन्नाथा : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ नाएका : बाइसें असती तरि काइ एथ व्यापार सांघती ? तुम्हांसि पां म्हणवलें : ” “ जी जी : नेणेंचि जी स्वामी जगन्नाथा : ” म्हणौनि श्रीचरणां लागलीं : ॥]

५७२ सेनि उपरतणें*

[एकु दीं गोसावीं वनदेवादक्षीणे बीजें केलें : तेथ सेणी वेंचिलीया : वाहीरवासाचीए वोंटीए भरिलीया : आणुनि सेहाडेयापापासीं घातलीया : तवं भटीं देखिलें : आणि म्हणीतलें : “ हें काइ जी ? ” “ हें माझें सीस लावणें म्हणां : ” मग मागिल आवघें भटांपुढां सांघीतलें : मग भट आउसावरि कोपले : मग भटीं गोसावीयांसि कापडमादणें दीधलें : मग गोसावीयांसि पुजाअवस्वरु जाला : आरोगण जाली : गुळुळा : वीडा भटां : म्हांइंभटां : आउसां प्रसादु जाला : ॥]

५७३ बेलोपुरीं आदीतीं अवस्थान

मग गोसावीं आदित्याचीया देउळसि बीजें केलें : तेथ अवस्थान जालें : मास आउठ : ॥

५७४ बायो निरोपण

गोसावीयांसि आदीत्याचां देउळीं : रीगतां उजवीया हाता : सोंडीवरि : पुर्वाभीमु आसन असे : गोसावीयांपासीं म्हांइंभट असति : वारा वाजतु होता : तवं पैलाकडौ

५७०. १ शोध. °दोहीं श्रीकरीं द्वारसंका धरीलीया : भीतरि अवलोकीलें : आणि म्हणीतलें : “ बळीएचें देवत मां : ” (पं. “ बाइ : हें हीं वजाचें देउळ : ”).

५७१. *ही लीळा व यापुढील लीळा हीबी. प्रतीतून घेतल्या आहेत.

वांहांटुळि भवंतभवंत एत होती : म्हांइंभटीं पुसिलें : “ जी जी : हा वारा कें वसे^१ ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें अन्यवसे^१ : ” “ जी जी : तें कींवसे^१ ” “ तें अन्यवसे^१ ” “ तें कींवसे^१ ” “ तें अन्यवसे^१ : ” “ तें कींवसे^१ ” “ तें एथची प्रवृत्ति ओळगे : ” ॥

५७५ लखुबाइसांउपरि भटां निरूपण*

[बेलोपुरीं अवस्थान : एकु दीं लखुबाइसांतें भटीं म्हणीतलें : “ बाइ : गोसावीयांसि आरोगणेसि उसीरु होत असे : आउसांसि तरि करितां न ये : तरि सकाळीं येउनि तुम्हीं उपहार करावा : तुमचेनि बरवा होइल : तुम्हां परम लाभ होइल : मीयां जरि करावें तरि आपजवावेयासि जावें असे : ” ऐसें भटीं पुन्हापुन्हा म्हणीतलें : मागां तया आणि भटांसि भांडण जालें होतें : तयातव ‘ हो ’ न म्हणतीचि : भटीं प्रार्थुनि म्हणीतलें : भटांतें ‘ हो ’ म्हणीतलें : परि तात्पर्यें न म्हणतीचि : “ नागदेया : तूं जाए : मज एइल तैसें करीन बाइसांसांरीखें काइ होइल ? ” मग भटां थोर दुःख जालें : भट दुःख करूं लागले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कां गा : दुःख करीत असां ? ” “ काइ करूं जी : मज तरि जाणेंचि लागे : गोसावीयांचिए आरोगणे उसीरु होए : तोही नीका नव्हे : मी दों ठाई पवाडों न सकें जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : जीवु एकदेशीया कीं गा : तुम्हांसि काइ देवतेचियाऐसें होणें उरणें असे ? मां तेथहि उराल आणि एथहि उराल : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जीवें जें होआवें तेंचि होए : देवता हों जाणे : उरों जाणे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : तुम्हीं जा : यांसि वोजवे तैसें करिती गा : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भक्ती जैसी रामाची लक्ष्मणें केली : भक्तीसि काइ प्रार्थुनि करवणें असे ? प्रार्थुनि न करविजे कीं : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : कव्हणी एकु सुतला असे : तो चेये : तयासि ताहान लागली असे : तो सागळ खुंटीएसि देखे : पारि घेववे ना : कां पां जाडघें दाटला असे : म्हणौनी^१ : ” मग भट दुःखेंसीं आपजावया गेले : ॥]

५७६ भटां वस्तुसंबंधु निरूपण*

[बेलोपुरीं अवस्थान : गोसावी नींबाखालि उपान्हौ फेडौनि मुळीएवरि उभे राहीलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : या नींबासि समुळीं : सपत्नीं : संबंधु देइजताए : ” भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : मुळ काइ आंगावेगळें असे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ याचें मुळ एथ नसे गा : ” भटीं पुसिलें : “ जी जी : संबंधें काइ होए जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें :

५७४. १ नेपं. °वषय.

५७५. * (प्रव. वि. ४६ व ७६).

१ (दृपा. १०७. चेइलेयाचा दृष्टांत ‘ लखुबाइसावरी निरोपिला. ’-इस्थ.).

५७६. * (प्रव. वि. १७१-१७३).

“वस्तुसंबंधें शक्तिनिक्षेपु : वस्तुसंबंधें तिर्यचा योनिमोक्षु : देवां आनंदु : ” भटीं पुसिलें :
 “जी जी : तिर्यचा योनि काइ होए ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “भोगभूमी मनुष्यदेह होए : ”
 “जी जी तिर्यचावेगळें संबंधें काइ होए ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वस्तुसंबंधें जडांअजडां
 भलें : ” “ जी जी : भलें तें काइ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भलें तें मनुष्यदेह : ” मग भट
 उगेचि राहीले : ॥]

५७७ म्हाइंभटीं अंतराय निरूपण*

[बेलोपुरीं अवस्थान : दुसरा दीसीं म्हाइंभटीं जाइन म्हणीतलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें :
 “भटो : एथिचें सन्निधान दुर्लभ : तें क्षणाक्षणा अंतरत असे : ईश्वरीं अंतर पडों नेदिजे :
 विकारु विखो न सेवावा : धीरवीरां होआवें : अखोरी अबोटीं जन्म परमेश्वरासि
 देयावा^१ : संबंधें पुरुषु योगापासौनि जाए : अंतर पडे : ” तेहीं म्हणीतलें : “ अंतराएं
 काइ होइल जी ? योग भ्रंसैल ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ केतुले एक अनिष्ट उप-
 साहाती : एका केतुलेया एका अंतरायातें जनीं : ” म्हाइंभटीं म्हणीतलें : “ जी जी :
 योग भ्रंसलेया काइ होए ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ अंतर पडे : कां जाए : ” म्हाइंभटीं
 म्हणीतलें : “ अंतर तें काइ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ योगभ्रष्ट तो शाश्वतसमलोकातें
 पावे^२ : ” म्हाइंभटीं पुसिलें : “ जी जी : योगभ्रष्टासि काइ लक्षण ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें :
 “ अपरधर्मु सांडिला : परधर्मु तरि आतिचि ना : तो योगभ्रष्टु बोलिजे^३ : ” ॥

यावरि भटीं पुसिलें : “ जी जी : अपरधर्मु म्हणिजे काइ ? आणि परधर्मु म्हणजे
 काइ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ अमेध्यतुल्य विखो म्हणौनि अवर नव्हे तयातें न सेवी : आणि
 परधर्मु म्हणिजे सात मात्ता अनुष्टे ना : तो दुसरा योगभ्रष्ट : ” भटीं म्हणीतलें : “ जी जी :
 योगभ्रष्टासि वचनरूपा परमेश्वरेसीं वियोग घडे : ऐसें जयाचें देह जाए : तया काइ
 होए ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वियोगीं देह धाडी तेयाहीं एक भलें आति : ” “ जी जी : भलें
 म्हणिजे काइ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भलें म्हणिजे : शाश्वतपुण्यलोकीं चिज्जडफळीं
 मोक्षफळ : ” “ हो कां जी^४ : ” म्हाइंभटीं पुसिलें : “ जी जी : योगभ्रष्टासि फळ-
 अंतरायें उद्धरण : तरि देहविद्येचा निर्वच निरोपिजो जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भटो :
 देहविद्या एकी आति : ते ईश्वराचिपासौनि होए : देहविद्ये भूतें तन्मात्रारूपें होति :
 सातें अंश झडति : एकाकारवृत्ति उरें हेमकाया होए : वज्रकाया होए : देहविद्ये
 देहचि फळ : एकी पुरुषी विद्या ते : ऋद्धीसीद्धी होति : भूतेपर्यंत गमन दर्शन^५ : ” ॥

५७७. *प्रकरणवशाच्या अनेक भागातून ही लीळा तयार झाली आहे. त्या त्या भागाचा संदर्भ
 त्या त्या ठिकाणी खाली दिला आहे.

१ (प्रव. आमा. २२१-२२३). २ (प्रव. आ. २५०-२५१). ३ (प्रव. आमा. ८४).
 ४ (प्रव. आमा. ८५). ५ (प्रव. विमा. ७०-७४).

तवं म्हाइंभटीं म्हणीतलें : “ जी जी : आम्हां ऐसे विषइं त्याग केवि होववैल ? ”
सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भटो : सेवतेयाचें आरल खुपे : तोचि खांडेयाभालेयाचे घाय आडे-
देव्हडे साहे : ऐसा आति : म्हणौनि हें तुम्हांसीचि होववैल कीं गा : ” म्हाइंभटीं
म्हणीतलें : “ जी जी : योगारूढता आरोपे तवंपर्यंत योगक्षेम न चाले तर पुरुषु तसैल
कीं ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हीं म्हणतां तें तैसेंचि : परि जीवापासौनि पुरुषु उठी तेयाचें
नेणों कोणचि सिद्धी ने : पुरुषें आपुलें करणीए करौनि असावें : मग दैवें करावें तें दैवचि
करील : पुरुषु जेतुलजेतुला प्रयत्न करी तेतुलतेतुलें दैव साह्यातें करी^६ : ” यावरी गोसावी
अयाचग्रासीयाचा दृष्टांत निरूपिला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कव्हणी एकु अयाचग्रासीया
असे : तेयासि कव्हणी एकु घांसु सूर : तेणें चावावा गीळावा इतुलेंचि : पारि धातुतें नेतें
तें आणिक असे : तैसें पुरुषें उभयां ठाकौनि प्रयत्न करावा इतुलेंचि : नव्हतें पुरवीति :
परमेश्वरू साह्य करीति^७ : ” ॥

५७८ म्हाइंभटां लोकीचें श्रेष्ठत्व निषेध*

[गोसावीयांसि बेलोपुरीं अवस्थान : म्हाइंभट गावांतु जाती : जेवीति : टीळे :
सर्वांगी भोरी : गंधाक्षता : तोंडभरि तांबोळ : हातीं पानें : ऐसे गोसावीयांचां दर्शना
येती : एकु दीं सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कां गा : जेविलेति ? ” “ जी जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें :
“ हे जन ब्राह्मणातें कां मानिती ? ” “ जी जी : श्रेष्ठ म्हणौनि : ब्राह्मण म्हणौनि : ”
सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ लोकीचा श्रेष्ठु तो एथीचा नष्टु : एथीचा श्रेष्ठु तो लोकीचा
नष्टु : ” “ हो कां जी : ” म्हाइंभटीं म्हणीतलें : “ जी जी : लोकीचा श्रेष्ठु तो एथीचा
नष्टु : एथीचा श्रेष्ठु तो लोकीचा नष्टु : तो किमर्थ जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जवंजवं
प्रयोजकु तवंतवं अप्रयोजकु : जवंजवं अप्रयोजकु तवंतवं प्रयोजकु : तुम्ही महात्मे
जालेति : श्रीप्रभुपासि अनुसरलेति : आणि मागुतें ब्राह्मणपणाचें श्रेष्ठत्व मिरवीजे कीं
महंतपणाचें मिरवीजे ? ” “ जी जी ” म्हणौनि संकोचले : ॥

म्हाइंभटीं पुसिलें : “ जी जी : सकळ मार्गीं अभिमानें प्रतिपन्न नाहीं : तरि प्रतिपन्न
तें कोठें असे जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ समानधर्मीं प्रतिपन्न : तैसें अन्यन्न नाहीं : ”
तवं म्हाइंभटीं पुसिलें : “ जी जी : समान धर्म तो कवण ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तो
परमार्गी : ” तवं नाथोबाएं पुसिलें : “ जी जी : प्रतिपन्न म्हणिजे काइ ? ” सर्वज्ञें
म्हणीतलें : “ प्रतिपन्न म्हणिजे किकरधर्मी : ” “ हो कां जी^१ : ” ॥]

६ (प्रव. आमा. ११४-११७). ७ (दूपा. ५१. अयाचग्रासीयाचा दृष्टांत. ‘चांगदेओभटाप्रति :
एवा. भक्तिजनाप्रति निरूपिला’ -दृश्य. पाठवचनाच्या अनुषंगाने हा दृष्टांत येथे घातला आहे.
यावरील दाष्टांतिक माझ्या मते स्वामीचे होय. म्हणून तेही अंतर्भूत केले आहे).

५७८. * (प्रव. आमा. ७-८).

१ (प्रव. आमा. १५७).

५७९ भटा गुरुअनुगमन निरूपण*

[बेलोपुरी^१ अवस्थान : भटीं पुसिलें : “जी जी : आचाराविचारा कैसे फळभेद ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आचारें योग्यता : विचारें दृढता :” भटीं पुसिलें : “जी जी : गुरुउपयोग किंपर्यंत मानावा ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “भाजिए गुरु मानावा :” म्हांइंभटीं म्हणीतलें : “संन्यासस्य श्रवणं कुर्याद्वचनं श्रुतेरिगं । ततः के प्रत्येन गंतव्यः” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “गुरुरनुगन्तव्यः” तवं भटीं म्हणीतलें : “जी जी श्रुतिवचन संन्यास करुनि श्रवण केलेंयां गुरुअनुसंगीक वर्तावें : तैसें निरालंबीचि कां न व्हावें ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वानरेया : तुम्हीं म्हणतां तें तैसेचि : परि पुरुषासि निरालंबी एकलेयां काळु क्षेपे वे ना :” ॥]

५८० म्हांइंभटां असन्निधानधर्म निरूपण*

[‘म्हांइंभटीं पुसिलें : “जी जी : तरि परमेश्वर असन्निधानधर्म निरोपिताति ते संक्षेपें निरोपावे जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “देवाची आर्ति होआवी : मार्गाची प्रीति होआवी : विषयांची निवृत्ति होआवी : देहाची अनास्था होआवी : आपली मळीनमाती करावी : कोमळज्ञानीं आचारें इंद्रियधर्म पातळे होति : अपरोक्षदसे जाती :” यावरि भटीं पुसिलें : “जी जी : जेणें मुख्य आचारें इंद्रियधर्म पातळे होति तो कैसा जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “भोजनाचे पांच तीळ : पादांश : अर्धा आहार : पाउण आहार : पूर्ण आहार : दर्या : हे पांचही तीळ खाइजे तरि अवघी भूक जाए : आणि तिळ खाइजे तरि तिळाएवढी भूक जाए^२ :” ॥

म्हांइंभटीं पुसिलें : “जी जी : महात्मेयां कवणकवण वर्णीं भिक्षा ग्राह्य ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “चातुर्वर्ण्यं चरेद्भैक्ष्यम् शौचाचारं न शोधयेत् । मद्यमांसमत्तद्रव्यं योगी नैव कदा भजेत् ॥” “हो कां जी :” मग म्हांइंभटी पुसिलें : “जी जी : कवण घर निषिद्ध ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “सारवला उंबरा देखौनि साउमेयां न वचावें :” “तरि महात्मेनि आणिके कवण निषेध त्यजावे जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “महात्मेनि पुजापुरस्कार न स्वीकारावे : स्तुतिपर वैराग्य न करावें :” “हो कां जी^३ :” म्हांइंभटी पुसिलें : “जी जी : वैराग्यासि काइ लक्षण ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “इहामुक्-
फलपभोगविरागो वैराग्यम्^४ :” ॥]

५७९. *प्रव. आमा. १२३-१२७.

१ महेश्वरबा पाठ°.

५८०. *प्रकरणवशाच्या अनेक भागांतून ही लीळा तयार झाली आहे. त्या त्या भागाचा संदर्भ त्या त्या ठिकाणी खाली दिला आहे.

१ नागनाथबा : बेलोपुरीं अवस्थान°. २ (प्रव. आमा. १३९-१४२). ३ (प्रव. आमा. १४४-१४७). ४ (प्रव. आ. ३४).

५८१ बुद्धिभेद तथा कर्मजड भक्तिजड निरूपण*

[गोसावीयांसि बेलोपुरीं अवस्थान : म्हांइंभटीं पुसिलें : “जी जी : विद्यावंत : आणि परमेश्वरभक्त : आणि लोक : परमेश्वरअवतारापासौनि आपुलालीं साधनें लाहाति : तथा परमेश्वरअवतारीं बुद्धिभेद किंवा एकुचि ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बुद्धिभेद आति :” “जी जी : तो कैसा ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “गुरुबुद्धि : देवताबुद्धि : विशिष्टबुद्धि : ऐसा बुद्धिभेदु आति : विद्यावंतां निरूपणीं गुरुबुद्धि : अनुसरलेयां देवताबुद्धि : लोकां विशिष्ट-बुद्धि :” “हो कां जी :” यावरि म्हांइंभटीं पुसिलें : “जी जी : लोकांमाजि एक कर्मजड असति : एक भक्तिजड असति : एका कर्मवासना असे : एका ब्रह्मावासना असे : त्यांमाजि परमेश्वरधर्मासि कवण योग्य ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “भटो : कर्मजडापसि भक्तिजडु चांगु : कर्मवासनेपसि ब्रह्मावासना उत्तमु :” यावरि म्हांइंभटीं पुसिलें : “जी जी : जया विकल्पु आति तथा काइ होए ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “विकल्पु आति तथा प्रतिदेह आति : जोगियासि प्रतिदेह नाही : आणि भावै सणीं जोगियाचा सो सुये तेयाहीं एक भलें आति :” भटीं म्हणीतलें : “जी जी : जोगी ते कवण ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “जोगी ते द्वीध : एकु भक्तिजडु : एकु ब्रह्मावासनेचा :” यावरि भटीं पुसिलें : “जी जी : प्रतदेहीचा भोग जालेयां जीव कव्हणें आधारें फळासि जाए ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वानरेया : प्रतिदेहापासौनि निवर्तलेयां मग अतिवाहीकें फळा जाए :” “हो कां जी :” म्हणौनि श्रीचरणां लागले : ॥]

५८२ जागृती : सुषुप्ती : स्वप्न : उन्मनी निरूपण*

[बेलोपुरीं अवस्थान : एक वेळ म्हांइंभटी पुसिलें : “जी जी : जागृती : सुषुप्ती : स्वप्न : उन्मनी : या च्यारि अवस्था कैसीया ओळखाविया ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “सृष्टी म्हणिजे हे दीर्घ जागृती गा : संहार म्हणिजे हे दीर्घ सुषुप्ती गा : संसार म्हणिजे हा दीर्घ स्वप्नू गा : एथीचें दास्य म्हणिजे हे उन्मनी गा :” “हो कां जी ” म्हणौनि श्रीचरणां लागले : ॥]

५८३ हंसपरमहंसानुवादु*

[म्हांइंभटीं पुसिलें : “जी जी : हंस : परमहंस ऐसें कवणातें म्हणीतलें :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “भटो : जीवु हंसु : परमेश्वरू परमहंसु :” ऐसें निरूपण केलें : ॥]

५८१. * (प्रव. वि. १७८-१८२; विमा. ११९).

५८२. * (प्रव. वि. २६८).

५८३. * (प्रव. विमा. १५१).

५८४ भटां करणीएप्रसंगें म्हाइभटां संनिधान निरुपणें

एकु दीसीं गोसावीं भटातें म्हणीतलें : “वानरेया : तुम्हां करणीए एक असे गा :”
 “जी जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पर तें द्रव्यसाध्य :” भटीं म्हणीतलें : “जी जी : मातें
 द्रव्य नाही : तें गोसावीं जाणत असति कीं :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तुं उभा ठाकलाचि
 पुरसि : सीधीतें एथौनि नेइजैल : पुरुषू आपुलें करणीए म्हणौनि प्रवर्तें : तयांसि द्रव्याचीं
 बांधलीं सतें मीळती : भांडारेकारां करणीए एक पडिलें होतें : तें तरि एथौनिचि सीधी
 नेलें की :” तवं म्हाइभटीं म्हणीतलें : “जी जी : द्रव्य तरि मातें असे जी :” सर्वज्ञें
 म्हणीतलें : “तुम्हांसि आन करणीए : आणि यांसि आन करणीए : यांसि^१ संनिधान
 चरीतार्थ जालें असे : तुम्हांसि संनिधान चरीतार्थ होआवें असे :” “जी जी :” ॥

५८५ भटां असन्निधानधर्म नीरुपणें

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वानरेया : असन्निधानधर्म जीज्ञासा गा :” भटीं म्हणीतलें : “जी
 जी : देवेंवीण काइ धर्मू असे ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तुम्हीं म्हणत असा तें तैसेंचि
 परि असेतेयासि^१ जतन कीजे : जैसा वटरोपाचा : कव्हणीं एकु वटु लावी : तयासि
 आळेंनीवणें करी : कुंपकांटी करी : धाकुटें असे तवं सेळियांमेंढियांचां खूररवीं जाए
 तेंचि प्रौढ जालेयां हस्तीचीया गजघंटा जन्हीं बांधलीया परि न वचे : तैसें कोमळज्ञान
 जतन कीजे :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “कोमळज्ञानीं वीखो वीघ्न^२ :” एथ गोसावीं असत
 परिचें पहीलें वचन ‘विकार विकल्प शून्य :’ नीरुपिलें : ॥

तवं भटीं कानावरि हात दीधले : “जी जी : मज हें असक्य^३ : जी जी : मज हें सक
 नव्हे :” गोसावीं म्हाइभटांची वास पाहीली : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “भटो : हा वि
 पुरुषासि कीं देवासि ?” म्हाइभटीं म्हणीतलें : “हा पुरुषासिचि कीं :” “तरि एथौनि क
 म्हणीजत असीजे : आणि हा काइ म्हणतु असे ?” म्हाइभटीं म्हणीतलें : “भटो : जीवा
 असक्य^३ : नव्हे : तें काइ गोसावी नीरूपीत असति ? सक्य^४ तेंचि निरूपिती : तु
 आइकोंचि आदरा :” इतुकेनि भटीं हातीं काडी घेतली : आणि भुइसी रेघा क
 लागले : यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हातीं काडी धरिजे तेतुला विकारुचि कीं गा : ज
 विकारामध्यें वोवलापोवला असे : जीउ विकारावेगळा केव्हाही जालाचि नाही

५८४. १ एवा. हे संनिधान पातले असति : तुम्हीं आतां करिजे (एवा. करीतां) गा :”

५८५. १ गोनेपं. असतेया. सूत्रपाठ. परि हे असे तेया रक्षण.” यानंतर अगोने. प्रतीत ‘
 सैयापाळनेचा’ या वाक्याने आरंभ करून शय्यापाळनेचा दृष्टांत दिला आहे. मु. प्रतीच्या मतानु
 मी तो पुढे घातला आहे. हीब्रीपं. प्रतीतील लीळेत या दृष्टांताचा उल्लेख नाही. फक्त वटरोप
 दृष्टांताचा उल्लेख आहे. २ अगोने. एथ गोसावीं असती परिचें पहीलें वचन नीरू

३ अगो. असक्ष. ४ अगो. सक्ष. ५ नेपं. नव्हे. हीमु.*

भटीं पुसिलें : “ जी जी : विकारासि कवण मर्यादा ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : बाहीरी बैसलेयां परतौनि पाहिलेयां अमेध्य विकारू : मां एर काइ म्हणावें असे^६ ? ” तवं भटीं हातीची काडी टाकिली : आणि उगेचि राहिले : तवं म्हाइभटीं म्हणीतलें : “ भटो आइकों ठाका : गोसावी काइ निरूपिती : ” यावरि भट सन्मुख जाले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ विकारविकल्पशून्य : स्वभावमात्रें : निरालंबी : देवतास्मरणें : जो जन्म क्षेपी तेयासि परमेश्वरू पुनरपि आपुला संबंधु देति : जैसा सैयापाळनेचा : कव्हणी एकि सैयापाळना असे : तीचीए सेजे कव्हणां^{१०} रीगावा नाहीं : तीचीया देखोवेखीं सुद्रीही करी : तरि^{११} जेचि लोक तीएसि होति : तेचि तीएसि होति : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कव्हणी एकु गुळहारी असे : तो गुळु करी : तो उसाचा रसु काढी : काहालीए घाली : तळीं अग्न जाळी : रसु कडे : चादुसीयाकरुनि मळी वेगळी करी : मग आणीकी^{१२} भांडां घाली : द्रावो असे तो बध होए : मग हातीं घेउनि आणिका ठाया नेयावेया योग्य होए : तैसें परमेश्वरू जीवाचीं मळकमें फेडुनि तेयातें योग्य करिती^{१३} : ” ॥^{१३}

[भटीं पुसिलें : “ जी जी : गोसावी असन्निधान देताती : तरि असन्निधानीं महात्मेनि काइ काइ वजविं जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : द्रव्यसंबंधा साक्षी न ठाकावें : क्रयविक्रय न करावें : छेदभेद न करावे : तुम्हां आवडी नावडी न होआवी : तुम्हां विधिनिषेधु न होआवा : तुम्ही जात्रे क्षेत्रा न वचावें : तुम्हीं पुरीं पाटनीं न वसावें^{१४} : ” ॥

भटीं पुसिलें : “ जी जी : पुरुषासि कवणीए अवस्तेसि ज्ञान संचरे जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जरठावस्ते विकारु जाए : परि विकल्पु न वचे : म्हणौनि जरठावस्थे ज्ञान संचरे : ” “ हो कां जी : ” भटीं पुसिलें : “ जी जी : परमार्गा कवण कवण अनाधिकारी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वेडेयां : पिसेयां : बहिरेयां : आंधळेयां : मुकेयां धर्मी अधिकारु नाहीं : ” “ हो कां जी : तरि हे कैसे जाणावे जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ निरंतर रजें रंगे तो वेडा : तमें तापे तो पिसा : आइकिली मातु परिसों जाणे परि सांगों नेणें तो मुका : आइकिली मातु परिसों नेणे तो बहिरा : दाखविलेयां न देखे : सांगितलेयांहीं नेधे : मां स्वयमेव काइ देखैल ? जें जें वासने भावे तेंचि घे तो अंधा : ” “ हो कां जी^{१५} : ” ॥

भटीं म्हणीतलें : “ विषयसेवा पुरुष गडदरां पडे : आणि नीगवें ना : तें कां जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पुरुष जेतुलजेतुली विषयसेवा करी तेतुलतेतुला धर्मी निबळ जाए : ”

६ (प्रव. आमा. १७२). ७ गो. आणीकां. ८ एवा. तरि जेचि गति तीएसि : तेचि गति तीएसि होए : ९ एवा. ‘भांडाचां आणीकी. १० (दृषा. ६७. गुळहारियाचा दृष्टांत. ‘भटांप्रति बेलोपुरीं निरूपिला’—दृश्य. या दृष्टांतावरील हें दाष्टांतिक स्वामींचे असावे. म्हणून अंतर्भूत केले आहे). ११ यापुढे चौकटीच्या कंसांतील भाग ‘प्रकरणवशा’तून घेतले आहेत. प्रत्येक भागाच्या शेवटी तो तो भाग कोणत्या सूत्रांच्या प्रकरणवशातून घेतलेला आहे याचा तळदीपात निर्देश केलेला आहे. १२ (प्रव. आमा. १४-२०). १३ (प्रव. आमा. १४९-१५०).

भटीं पुसिलें : “जी जी : नित्यविधी : निमित्यविधी : सन्निधानीं : असन्निधानीं जडचेतन पदार्थ असे : त्याचेनि संबंधें विकार उपजे तरि कैसें करावें पां ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “विषयाचिए एकासनीं न बैसावें :” “जी जी : एकासनेंवीन न सरे तरि कैसें करावें जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “विषया साक्षी न ठकावें :” भटीं पुसिलें : “जी जी : गोसावीयांचा मार्ग पुढां होइल : तेणें कैसेया परीं असावें जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तुष्टला जन तरि विखो संपादील : रूसला तरि प्राणा घतैल : म्हणौनि उभयतां जनसंबंधु त्याज्य : म्हणौनि देशाचां सेवटीं झाडातळीं जन्म क्षेपावें : गडींसिडीं असावें : हाळिया पाळिया असावें : एका झाडाची सवे न होआवी : एका स्थानाची सवे न होआवी : भोगस्थानीं न बैसावें : तीर्थ : देवता : पुरुषु इये तीनि आपलवीति : लेपाचां देउळीं न बैसावें : लिंग : चिन्ह : मुद्रा : न होआवी : विषयां पात्र न होआवें : मनुष्यमात्र होउनि असावें : जोगिया तो मसींघसीं लीतला होआवा^{१४}” ॥]

[भटीं पुसिलें : “जी जी : महात्मेयांसि गावामाजि वसणें पडिलेंचि तरि कव्हणी एक ठाई वसावें जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वानरेया : महात्मेनि संपन्नाचां घरीं न वसावें :” भटीं म्हणीतलें : “ऐसांहीं वसलेयाविन न सरे तरि काइ करावें जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तरि विषयाचा संगु न करावा :” भटीं म्हणीतलें : “जी जी : विषयाचेनि संगें काइ होए जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पोरा जीवा जेंचि पोटीं : तेंचि तोंडीं : ऐसा आहाच म्हणौनि :” मग भटीं म्हणीतलें : “जी जी : ऐसा आहाच : तेणें संपन्नाचां घरीं कां वसावें ? अरण्यामाजि कां नसावें ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पोर जीवु आपणेयां करीं आवडे तेंचि करी : पाठीं पुढिलावरि ठेवी : म्हणौनि आवडी संपन्नाचां घरीं पुढीलातें निमित्य करौनि वचति : ऐसे एक असति :” भटीं म्हणीतलें : “जी जी : सेवादस्याचेनि संबंधें स्त्रियांचें दर्शन संभाषण करावेंचि लागे तेथ कैसें करावें जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तेथ आळोंचु न करावा :” “जी जी आळोंचु कां पां निषेधिला ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पुरुषासि अविद्यारूपें अविद्या संचरे : आणि कलियुगीं पवित्रता हा धर्मु न वर्ते : अवकाशु नाहीं : प्रार्थिता नरु नाहीं : म्हणौनि चुके : यातवं आळोंच तो नाचि :” “हो कां जी :” भटीं म्हणीतलें : “पुरुषु ऐसांही विषयसेवेलागि प्रपंचीं जडे तेणें काइ होए ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वानरेया : जेतुलजेतुला प्रपंचीं जडे तेतुलतेतुला ईश्वरीं उजडे : जेतुल-जेतुला प्रपंचीं उजडे तेतुलतेतुला ईश्वरीं जडे :” “हो कां जी :” भटीं म्हणीतलें : “जी जी : पुरुषु प्रपंचीं काइसेन जडे ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “रससेवा घडे म्हणौनि :” “जी जी : रसासि काइ लक्षण जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “सर्वत्र विषयीं गोडी तो रसु^{१५} :”]

[मग भटाचिया चित्तासि आलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एक विधिकीकरु : एक परमेश्वरकीकरु : आपण विधिकीकरां न व्हावें : परमेश्वर किकरा होआवें : । विधि-भावातीता होआवें : संग्रहो करावा : हिंसा न करावी : । हिंसा पाप : पापातव नर्क : परद्रव्याचेनि नावें पडिला कवडा आदिकरौनि नेघावा : हा प्रवृत्ताचा आचार : ” “ हो कां जी : ” म्हांइंभटीं पुसिलें : “ जी जी : निवृत्ताचा आचार निरोपावा जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ प्राप्त विषयाचा त्याग करावा : ” म्हांइंभटीं म्हणीतलें : “ जी जी : त्यागामाजि निर्गुण त्यागासि काइ लक्षण असे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मळवत त्याग तो निर्गुण : ” “ हो कां जी : तरि पुढें निरोपिजो जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ परमेश्वरालागि काळकुळ लोक यें तीन्हीं आंगवावीं : कां तळहातें भाली हाणावी : ” महदाइसीं म्हणीतलें : “ ते कैसी जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तळहातें भाली हाणिजे ते जातां कव्हाणांहीं न दिसे : ऐसा ये तैसा निगुनी जाये : येर तें दीसे तैसें निगावें नाहीं : ” तवं म्हांइंभटीं पुसिलें : “ जी जी : काइ धर्म आचरेत ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ समर्थो धर्म आचरेत : ” तवं भटीं म्हणीतले : “ जी जी : समर्थ असमर्थ अवघेचि पुरुष तर परधर्म आचरती : त्याचाचि काइ विशेष ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : तुम्हीं म्हणता तें तैसेंचि : परि विरळा नांदे : ” “ जी जी : तो कैसा जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ रणामाजि सौरें जुंझालागि निगती : एक मरती : एक भंगती : एक पळती : एक पडती : तेयामाजि जो आपणेयां घाए पाथर न लागत जुंझे : सकळांतें पराभवी तो विरळा : त्याचा पढीएंत : तेणें तो नांदे : प्रसिद्धी होए : ” “ हो कां जी ? ”]

ऐसें आहोरात्र निरूपण केलें : आणिकहीं बहुत निरूपण जालें : भटीं दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : ॥

५८६ म्हांइंभटां द्रव्यानएनीं अनोज्ञा

गोसावीं म्हांइंभटांतें पुसिलें : “ तुम्हीं श्रीप्रभूचां सन्निधानीं केती दीस होतेति ? ” “ जी जी : सा मास होतां : ” “ तुमचें श्रीप्रभूचीए ठाई नित्य वेचीं काइ वेचे ? ” म्हांइंभटीं म्हणीतलें : “ कहीं सरुदामु वेचे : कहीं दामु : कहीं पाउणदामु : तीनि रुवे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ परि सन्निधान चरीतार्थ नव्हेचि : एतुलें द्रव्य एथ घेउनि या : मां माससंक्षा सन्निधान चरीतार्थ कीजैल तें एथौनि दीससंक्षा सन्निधान चरीतार्थ कीजैल : ” सर्वज्ञें

१६ (प्रव. आमा. १०२-११३).

५८६. १ सु. “ तेथ देहाडीये काइ लागे ? ” “ जी जी : कहीं रूप तीनि लागति : कहीं दामु एकु लागे : ” (शोध : कहीं सरुदामु लागे : आणि जीये दीसीं फुलांचा वोवरा करी तीए दीसीं आसु लागे : मग त्या द्रव्याकारणें नाणवट करूं आदरिला : ऐसें द्रव्य मेळवीं तें श्रीप्रभूचेया उपयोगा नेलें जी :)
२ अगोने. °सोध. ३ सु. (शोध. “ तेथ मास संख्या तें एथ दीस संख्या : ” तथा शोध : ते समे गोसावीं म्हांइंभटांप्रति गीतेचे दोनि श्लोक वाखाणीले :) ४ अगोने. °सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ततप्राप्त

म्हणीतलें : “ कव्हणां कव्हणी व्येसनु : कव्हणां कव्हणी व्येसनु : एथ जीव उद्धरीजेति
 हेंचि व्येसनु : ” एथ गोसावीं गीतेचे दोनि स्लोक वाखाणिले^५ : सर्वज्ञें म्हणीतलें :
 “ प्राप्य पुण्यकृतांल्लोकानुषित्वा शाश्वतीः समाः । शुचीनां श्रीमतां गेहे योगभ्रष्टो-
 भिजायते ॥ १ ॥ चतुर्विधा भजन्ते मां जनाः सुकृतिनोऽर्जुन : आर्तो जिज्ञासुरर्थार्थी
 ज्ञानी च भरतर्षभ ॥ २ ॥ ” तवं म्हाइंभटीं म्हणीतलें : “ जी जी : श्रीकृष्णचक्रवर्ती
 गीतेमाजि च्यारि पुरुष बोलिले : तथाचिया वासना कैसिया ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें :
 “ आर्तो दुःखत्रसच्चित्तो जिज्ञासुरुत्तमो मयि । अर्थार्थी नित्यपदाकांक्षी श्रद्धया पर-
 मास्तिकः ॥ ” म्हाइंभट बुझौनि गेले : मग म्हाइंभटीं म्हणीतलें : “ जी जी : तारि मी
 गावांसि जाइन जी : द्रव्यें आपुं : ” मग एकु दीसीं म्हाइंभट द्रव्य आणावेया गोसावीयांतें
 पुसौनि सरालेयासि नीगाले : गोसावीं अनुज्ञा दीधली^६ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तेथौनि^७ या :
 मग तुम्हांसि गीता वाखाणिजैल^८ : ” “ जी जी : ” मग नीगाले : ॥

५८७ भट म्हाइंभटातें बोलाउं पाठवणें

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : तुम्हीं सरालेयासि जा : म्हाइंयांतें^१ बोलाउनि घेउनि
 या : ” तैसेचि भट सरालेयासि गेले^२ : ॥

५८८ माहादाइसां भेटि

गोसावीयांसि नीबातळीं जाडीवरि आसन असे : माहादाइसें^१ दायान्बा^२ आलीं :
 दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागलीं : गोसावीं बैसलेयाचि खेमाळींगन दीधलें :

(एवा. तदग्रमाण) एथ द्रव्य घेउनि या : मग तुमचें सन्निधान चरितार्थ कीजैल : ” ५ ने. °चतुर्विधा
 भजन्ते मां : ॥ तेषां ज्ञानी नित्ययुक्तः ॥ हे दोन्हि श्लोक म्हाइंभटाप्रति वाखाणिले : त्या आघारें
 म्हाइंभटीं कोथळोबासि गीता वाखाणिली : मग तेया दोघांसि देहपर्यंत प्रीति होति : मग कोथळोबायें
 म्हाइंभटासि पूजा केली. ६ (हीबी.). ७ मु. °लवकरि. ८ अमु. °जति.

५८७. १ हीबी. ब्राम्हणातें. २ मु. (शोध. म्हाइंभट सरालेयासि गेले : देमाइसातें द्रव्य मागत
 होते : तवं तीहीं म्हणीतलें : “ आम्हीं म्हणौनि तें कराल तरि तें देउनि : ” म्हाइंभटीं म्हणीतलें :
 “ तें आम्हांसि करणीयें नाहीं : तेह्णळीं म्हाइंभट वणिजारेयापासि गेले : तयांसि कण लाविले : विसारू
 घेतला : पेंवांचीं पाहाळें उघडौनि बैसले असति : इतुकां समें भटोबास आले : भटोबासीं म्हणीतलें :
 ‘ म्हाइंभटो : तुमतें गोसावीं बोलाउं पाठवीलें असे : ’ तवं म्हाइंभटीं म्हणीतलें : “ म्यां वणिजारेयाचा
 विसारू घेतला असे : पेंवांचीं पाहाळें उघडलीं असेति : तरि मीं काइ करूं सांघा पां ? ” (एवा.
 °म्हणाल : हें आवघें सांडा : तुम्हीं चाला : तरि तुम्हांसरिसाचि एवों लागून : ”) तवं भटोबासीं
 म्हणीतलें : “ हें मी नेणें : ” (शोध. “ तुम्हीं आपुलें वीचारा : ”) “ तरि गोसावीयांपुढां ऐसें
 सांघा : दामु एती : आणि एइन : ” तैसेचि भटोबास नीगाले : ॥

५८८. १ यमु. महदाइसें पाडळीएहुनि एकु मोलकें केला : मग गोसावीयांचेया दर्सना आलीं.
 २ हीबी. °वणिजारेया सांघातें.

मग^१ माहादाइसातें म्हणीतलें^२ : “ कव्हणाचें जाए : मरे : तरि तें पुसिजे : पडिताळिजे : तरि तेतुलेंयांहीपुरतें एथ नाहीं होए ? ” माहादाइसीं म्हणीतलें : “ जी जी : गोसावीयां-पासौनि वृधासंगमींहुनि गेलीयें : तै गोसावीं मातें म्हणीतलें : ‘ बाइ : जरि वाएनाएकु भेटती तरि हें पुसत होतें ऐसें सांघावें : ’ ऐसें म्हणीतलें : जी जी : गोसावीं मज तैचि उमटवीलें : परि मज नुमटैचि : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : काकु : कक्षा : भावार्थ : प्रकर्ण जाणावें^३ : ” “ जी जी : मीं गेलीयें त्यें दीसीं वारू : त्या वारासमोर गेलीयें जी^४ : तंव वाएनाएकु समसाना आणिले असति : तंव तेया दुखाचि वरिपडी जालीयें जी : मग संगु नाहीं : सांघातु नाहीं : आणि आपलोतें^५ आणुं म्हणें : तरि तेयाचें गोसावी मजचिकरवि करवीति : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ^६ : तें तुम्हांसीचि कं आवडे : मगचि करवीजे कीं : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : पोर जीवु आपणेया करौ आवडे तेंचि करी : पाठीं पुढीलावारि ठेवी^७ : ” “ मग मीं आपलोसरिसी पैठणासि आलीयें : तेथौनि दायेंदादो सांघातें आलीये^८ : जी जी : आम्हीं ऐसें आइकीलें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : याचें तैसेनि तैसें आइका ? मग तुम्हीं काइ म्हणां ? काइ संबंधीं असौनि म्हणां : कीं माहात्मेयांपासीं असौनि म्हणां ? ” “ ना जी : संबंधीं काइ असौनि ? आणि माहात्मेयांपासीं काइ असौनि ? असौनि उभेगंगातीउरी^९ गोवींदु गोवींदु म्हणतें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : कव्हणी एकि दुहुवा असे : ते वाडीचां वाडीं कडवलीं^{१०} असे : गावीचां गावीं तीएचें सदर्थ बापभाउ असति : ते नेओं एति : पर ते न वचे : ते म्हणे : ‘ तुमचीं पाटाउवें सुताउवें नेसतां मज असलाग्यता : ’ ऐसें म्हणौनि राहे : मग कीती एकां दीसां तेणें मळीन रोडिकी दुखीस्त देखिली : मग अनुकंपा उपनली : संबंधु दीधला : गर्भसंमुति जाली :

३ य. महदाइसीं पुसिलें : “ जी जी : नागदेवो के गेला असे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : एथचा म्हाय नावं ब्राह्मणु^१ (पुढे लीळा ५९१ पाहा). हीबी. मग महदाइसें दुख करूं लागलीं. दुख असाहे जालें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : थोर दुखीए जालेति ना ? एथुनि तुमतें वारीलें की ? परि तुम्हीं वारीलें न कराचि : आणि ढोरासमोर गेलीति : ” ४ यमु. “ बाइ : (य. यातें तैसेनि तैसें आइकीलें तरि) तुम्हीं पडिताळुं न याचि तें काइ ? नेणो कोणु (य. नेणों) कोणातें पडिताळिती : ” महदाइसीं म्हणीतलें : “ जी जी : सांघातु नाहीं— ५ (प्रव. आ. १४८.) ६ (पं.). ७ यमु. वैजोतें आणीं तरि— ८ यमु “ बाइ : एथौनि काइसेया करवीजैल ? तें तुम्हांसिचि कं आवडे : ” ९ (प्रव. आमा. १६५) १० हीबी. “ मग गोसावीं म्हणीतलें : “ बाइ : एथिचें तुम्हीं काइ आइकीलें होतें ? ” “ हो जी : पहीलें एक आइकीलें : मग दुसरें आइकीलें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : लोकु लोकांचें आइकीलेंयां ये : मां तुम्हीं येथीचें आइकौनि कैसीं नैयाचि ? ” महदाइसीं म्हणीतलें : “ स्त्रीदेह पराअधीन : कोना सांघातें येवों जी ? तेथे तरि राहावें ना : आणि येवों म्हणें तरि कोन्हीं आनीतें नाहीं : मग वणिजारेयासांघातें आलीयें जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : आधीं आइकीलें तै तुम्हीं काइ म्हणां ? श्रीप्रभूचेया ठायसि जाओं म्हणां ? कीं माहात्मेयापासि— ११ गोनेमु. °तीरें. १२ एवा. कलवडीं

पुत्र जाला : मग ते त्या आवघेयाची गोसावीणि जाली^{१३} : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ ऐसं तरि तुम्हीं आपुली वीखयेवेवस्था केली देखों : पोरु जीउ कांट्यांचेया पेटेयावरि बैसौनि विखयेवेवस्था करी : ” माहादाइसीं म्हणीतलें : “ ना जी : आम्हीं आनिक एक आइकीलें : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ मग काइ म्हणां ? ” “ ना जी : काइ म्हणौन ? गोसावी आमतें आवघेयांतें : रक्षतील : गोसावी ऐसं काइ स्वीकरितील ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें^{१४} : “ बाइ : हें आपणेयांतेंचि राखों न सके : मग तुमतें काइ राखेल ? ” माहादाइसीं म्हणीतलें : “ ना जी : हा लोकु दुराराध्यो : ईश्वरपुरुष होती तेयांतें वसवीताचि होए : देखों न सके : ” ॥

५८९. ज्ञानांकुस आक्षाइका स्रवण

याउपरि ज्ञानांकुसाची गोष्टि सांगीतली : माहादाइसीं म्हणीतलें : “ जी जी : ज्ञानांकुस नावं एक माहात्मे : ते एकीं गांवीं होते : तेयांतें देखौनि गांविचेयां बाइलांसि तैसींचि लेंकरवें हों लागलीं : गांविचां म्हणीतलें : ‘ हे वीभचरताति : ’ म्हणौनि गांविचां खैरीं जुंपों काढिलें : तीं^१ म्हणीतलें : ‘ खैरीं काइसेया जुंपता ? सोधी^२ घेया : पाखाळु^३ घेया : दीव^४ घेया : ’ ते नेघति : तेलीयांचे बैल आणिले : तेयांतें खैरीं जुंपिलें : बैल बुजवीति : सुसवीति^५ : परि बुजति ना : मग तीं ईश्वरपुरुष म्हणौनि सोडिलें : तेयांतें बुझाउं लागले : तीं म्हणीतलें : “ स्वधर्मपीडामवचिन्त्य योज्यं मत्पापशुद्ध्यर्थमिह प्रवृत्तः । नो चेत्क्षमा-मप्यहमस्य कुर्या मत्तः कृतघ्नो वद कीदृशोऽन्यः ॥ आहो आपुला स्वधर्मु पीडौनि : माझीये चीते प्रवर्तलेति : कां पां ? जीयें मीयां केलीं पापें : तेयांचीए सुधी प्रवर्तलेति : तेयांसि मीयांचि उपराठी क्षेमा करावी : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ बाइ : माहात्मा तो : खैरीं काढिला माहात्मा वीकरे ना : ऐसेयां होआवें : मग तेहीं काइ केलें ? ” “ तेहीं दोहीं वेसीदारीं दोनि नांदीए करवीले^६ : एकु फटीकाचा : एकु तांबेयाचा : मग तेयांतें गाइ रीगतांनीगतां देखति : मग तेयांसारिखीं वांसरुवें होति : मग तेयांचें अन्यथाज्ञान^७ फीटलें : ”

मग महदाइसीं गोसावीयांतें पुसीलें : “ जी जी : हें ज्ञानांकुस आख्यान सत्य ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ बाइ : सत्य : ढवळापीवळा करौनि त्याचें अन्यथाज्ञान फेडिलें : ” मग सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ दुजेया अन्यथाज्ञान उपजे ऐसं न कीजे : अन्यथाज्ञानें पुरुष धर्मापासौनि जाए : विकल्पु स्फुरे तो अर्थु न कीजे : ” ॥

१३ (दुपा. ८४. दुभंगेचा दृष्टांत. ‘ महदाइसांप्रति पहिलीये भेटी : बेलोपुरीं ’. १४ एवा. °पोरे हो : देवो आपणेयांतें—.

५८९. १ हीबी. तीहीं माहात्मां— २ यमु. सोधु. ३ गो. चोखाळा. ४ गो. दीवे. यमु. दीव्य.

५ यगो. हुसवीति : हीबीमु. हुसकवीति : ने. दृकवीति. ६ अ. केले. (एवा. रोविले).

७ अ. अनेथाज्ञान. ८ (प्रव. आ. १६९).

५९० मादणेंउपकर्मी लखूबाइसां व्यापार कथन

गोसावीयांची^१ श्रीमूर्ति फुरसैली देखौनि माहादाइसीं गोसावीयांतें वीनवीलें :
 “जी जी : मीं गोसावीयांसि मादणें^२ करीन :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : बाइसांमागां
 मादणें^३ ऐसें हें भाखहीं^४ नेणें :” “जी जी : तरि एथ लखूबाइसैं : आउसैं असति कीं ?”
 “बाइ : तें चोज एक : एथौनि म्हणीतलें अलोनी^५ : तरि यें खारट करीति : खारट
 म्हणीतलें : तरि यें अलोनी करीति : एथौनि जरि हीरवें म्हणीतलें तरि यें करपवीति :
 करपलें म्हणीतलें तरि यें हीरवें करीति : ऐसें^६ एथिचेनि^७ म्हणीयें श्रमति : मग जाति :
 डेराभरि पाणीयां ठेवीति : आंग उटीति : धुति : मग एरी दीसां एथ एति^८ :” ॥

मग माहादाइसीं डेरा भरिपाणियां ठेविला^९ : मग पडदणी ओळगविली : मर्दना
 दीधली : मादनें^{१०} जालें : आंगदाटणा ओळगविला : मग बाहीरवासाची घडी ओळग-
 विली : फुटा ओळगउं गेलीं तव फुटेयाचीये पालवीं गांठि देखिली : “जी जी : ये गांठीसि
 काइ असे ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : वापुडें वानरें चुडीचांचुडी^{११} करुनि घेउनि ए : तें
 तयांचां हातीं दे : तें एक सांडीति : एके केरासवें सांडीति^{१२} : तें हें वेंची : वेंचौनि एथ
 बांधे : मग एरी दीं तेयांचां हातीं दे : मीरीयें रगडीति : तीया थोरलीया डाळंबीया
 दवडीति^{१३} : मीठाचे थोरले रवे सांडीति : तें हें वेंची : एथ बांधे : तें एरी दीं तयांचां
 हातीं दे :” मग माहादाइसीं गोसावीयांसि दंडवत केलें : स्त्रीचरणां लागलीं : मग
 वीनवीलें : “जी जी : बाइसैं गोसावीयांसि पुजाअवस्वरु करीति तैसा मीं गोसावीयांसि
 पुजाअवस्वरु करीन :” म्हणौनि स्त्रीचरणां लागलीं : गोसावीं मानिलें : मग पुजाअवस्वरु
 जाला : आरोगण जाली : वीडा जाला^{१४} : ॥

५९१ म्हांइंभटां अधिकार प्रसंसा

माहादाइसीं गोसावीयांतें पुसिलें : “जी जी : गोसावीयांपासीं नागदेओ होता तो कांहीं
 देखों ना ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एथिचा म्हांयां नावें ब्राम्हणु असे : तेयातें बोलाउं धाडिले

५९०. १ यमु. गोसावीयांचीए श्रीमूर्तिवरि चीति देखौनि- २ मु. मार्जनं. गो. माजणें.
 ३ गोनेहीबी. परिभाषही. ४ गो. अलौनी. ५ यमु. ‘ऐसांही म्हणजे तरि म्हणति : ‘ऐसें
 तरि आम्हीं करुनि : ना तरि आपुलें भलतेयाकरवि करवावें :’ एथिचेनि व्यापारें सीणति :
 ६ ने. ‘म्हणीतलें न मनेति : मग जाति. ७ यमु. ‘मंडळीकु दळुं धाडीजे तरि वीसदेओ आणुं वीसरे :
 वीसदेओ आणु धाडीजे तरि दळुं वीसरे :’ ८ गो. ठेवलें. ९ गो. चुडुचांचुडु. य. चुडुचांचुड.
 मु. चडुचडुं घेउनि ये. १० गो. धाडीति. ११ यमुहीबी. मग महादाइसीं पुडुतीं वीनवीलें :
 “जी जी : जैसा बाइसैं गोसावीयांसि तीन्ही पुजाअवसरु करीति : तैसेचि मींहीं करीन जी :”
 गोसावीं विनती स्वीकरीली : (हीबी. तैलागौनि माहादाइसैं गोसावीयांचे तीन्ही पुजाअवसरु
 करीति :)

असति : ” माहादाइसीं म्हणीतलें : “ जी जी : ऐसा कोणु ब्राम्हणु दैवाचा भाग्याचा : जेयातें गोसावीं बोलाउं धाडिलें ? ” “ बाइ : ब्राम्हणु कैसा नीका^१ : जेयातेया अर्था आइताचि असे : एथ जवं होता तवं पुसतचि होता : तुम्हीं देखतीति तरि तुम्हां थोर सुख होते^२ : ” “ जी जी : सुख काइ होए : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ किंचित दुःखें पाप नासे : आनंदें पुण्यराशी नासेति^३ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : म्हांया ब्राम्हणु सामुग्रीचा असे : परि याहीहुनि भांडारेकार नीळभट^४ सामुग्रीएचे : ” “ जी जी ते कैसे सामुग्रीचे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : भांडारेकारां दर्शनासरिसी ज्ञात : आप्त : ऐसी प्रतीति अवधारिली : तैसी म्हांइयांसि न अवधारेचि : ” महदाइसीं म्हणीतलें : “ जी जी : एसणी तेयाची सिहाणीव : जें गोसावीयांचे दर्शन होताचि गोसावीयांतें परमेश्वरु म्हणौनी ओळखीलें : तरि तेयाचां ठाईं बहुत सिहाणीव : कुशळता : चातुर्य हो कां जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आति बाइ : ॐ म्हणौनि भांडारेकाराचेयासारीखें उठोबैसों कव्हणीचि नेणिजे^५ : ” ॥

५९२ नीबार्ताळि भटां भेटि

गोसावीयांसि नीबार्ताळि आसन असे : तवं पैलीकडौनि भट^१ आले : सर्वज्ञें म्हणीतलें^२ : “ ब्राम्हणु नैएचि : वानरेयाचा हारी पाओ न पडे : ” तवं भट आले : दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : मग सांगीतलें : “ जी जी : मीं तेथ गेलां तवं म्हांइंभटी^३ ग्राहीकांचा वीसारु घेतला असे : हातीं कुडौ^४ : वाखारी मेजीत^५ होते : मीयां म्हणीतलें : ‘ म्हांइंभटो चाला : तुमतें गोसावीं बोलाउं धाडिलें असे : ’ तवं तीं म्हणीतलें : ‘ भटो : मीं घरीं द्रव्य मागतु होतां : परि तीयें नेदीतीचि : मग मीयां या वानीयांचा वीसारु घेतला असे : वाखारी मेजीतु^६ असे : तुम्हीं म्हणाल तरि ऐसाचि एइन : ’ मीयां म्हणीतलें : ‘ तें मीं नेणें : गोसावीं तुमतें बोलाउं धाडिलें असे : ’ मग ते मातें जेवावेया राहावीत होते : परि मी नन्हायेंचि : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हां गा : तुं म्हणतासि तरि ब्राम्हणु एता कीं गा : तेतुलेया अनिष्टाबाहीरि पडता कीं गा : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसे गा जीवु : जीवाचा वागारा नावेक ढिला करों नये : जरि केला तारि आनौनि आन कारितां वेळुचि न लगे^७ : ”

५९१. १ (यमुने). २ हीबी. “याहीहुनि भांडारेकार सामुग्रीयेचे : ” महदाइसीं पुसीलें : “ जी जी : ते कवण जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : झाडिदेशा भांडारे गावो : तेथ हें गेलें होतें. . . . .
 °(एकांक लीळा ४६ पाहा. हीराइसा पाठात ती येथे वर्णिली आहे). ३ (प्रव. आमा. ५०).
 ४ °वासना दामोदर भट. ५ (प्रव. वि. २४१-२४२).

५९२. १ यमु. “एतां देखीले. २ यमु. “बाइ : ब्राम्हणु नैयेचि : ” “तें काइ जी ? ” “हा नव्हे पैलु वानरा आला : बापुडें वानरें एकलें ठेलें : हारी पाउल न पडे : ” ३ ही. “कनाचीया वाखारीचीं पाहाळें काहाडीलीं होतीं : वनीजारेयाचा वीसारु घेतला होता : हातीं कुड घेउनिकासि कन मेजवीत होते : . . . . मीयां म्हणीतलें— ४ गोने. कुडो. ५ गो. झेलीत. ६ गो. मेजूं जातसे. ७ (यमुहीबी).

५९३ माहादाइसां तुप वाढितां स्वयं प्रयोक्ती भोजन कथन^१

माहादाइसं भीक्षा करुनि आली^२ : जेवितें होती : तेव्हळि गोसावी आपुलेनि स्त्रीकरें तुपाचा डो घेउनि वाढुं आले^३ : माहादाइसीं नीराकारिलें : “ना जी : मीं नेघें :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एथचें गोमटें आसांसितें असा : आणि एथिचेयाचा निरोध करितें असा ? ” “ना जी : हें गोसावीचि नीराकारिलें कीं : जें मीनलेयांहीं न सेवावें :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पोरें हो : तें तुमचेयाकडौनि तुम्हांसि कांहींचि नव्हावें कीं : एथौनि तुम्हां सकळें होआवें कीं : ” “जी जी : ” मग तेहीं घेतलें : ॥

५९४ सारंगपंडितां व्यावृत्ति : भटां : माहादाइसां : म्हांइभटां बोधानुवादु

माहादाइसीं गोसावीयातें पुसिलें : “हां जी : सारंगपंडित गोसावीयांचेया दरीसनां आले होते ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : पांडेयासि आजिकालि ऐसें वर्तते : ” म्हणौनि गोसावीं ऐसा मुखाआड फुटा धरीला^१ : “हें काइ जी : गोसावीयांपासौनि एसणें गोमटें आणि तयांसि ऐसें काइ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एथिचीया सबंधा गेले तेतुले प्राणिए तामस : म्हणौनि कव्हणां^२ कें असे भलें : बाइ ? कव्हणां जीवांसि कें असे^३ ऐसें गोमटें ? ” “हें काइ जी : तरि गोसावीयांपासौनि कव्हणासि^४ कांहीं गोमटें^५ नाहीं ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तुम्हीं यांसि नेणां काइ^६ एक म्हणा : एसणीं एं हीरडभरडें^७ : तें काइ सातांपांचां^८ नाहीं ? ” “जी जी : सातपांच^९ तीयें कवणें ? ” “जैसे वानरेस : जैसा तो ब्राम्हणु : जैसीं तुम्हीं : ” तव भटां म्हणीतलें : “यांसि आणि बोधु ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तुमचा जरठु : यांचा कोमळु : ” माहादाइसीं पुसिलें : “जी जी : सारंगपंडितासि एसणी क्रीया तरि तयासि काइ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पांडेयासि क्रीएचें गोमटें : ” “जी जी : तरि गदोनाएकासि काइ ? ” “तयांसि एक फळ मजनाचें : अज्ञानासि मायासंबंधु आति^{१०} : ” “जी जी : तरि दाइंदादोसि काइ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “भोजेयासि आणीक एक दरीसन होतें तरि एथ अनुसरते : मंडळोकु बैलीं बांधला बुधला : ” ॥

५९३. १ अगोनेमु. प्रतीत यापूर्वी ‘भटां भीक्षावचन प्रश्नू’ ही लीळा आहे. हीबी. प्रतीत याच आशयाची लीळा, भटोबासाच्या अनुसरणानंतर आरंभी आहे. तेथेच ती पाहिजे. म्हणून भीक्षावचन प्रश्नू ही लीळा येथे रद्द करून ती आरंभीच्या दुसऱ्या लीळेत अंतर्भूत केली आहे. २ (यमु.). ३ यमु. आदरीलें.

५९४. १ (हीबी.). २ अगोने. कवण. मु. कव्हणाहीं जीवां भलें नाही. ने. ३ असे मग म्हणीतलें : “बाइ कवणा कांहीं नाहीं : ३ मु. कव्हणासिही. ४ (हीबीगोने.). ५ मु. हरडींभरडीं. गोने. हेरडेभरडे. ६ मुहीबी. एकादोघासिही. ७ मुहीबी. एक दोघ. ८ (प्रव. विमा. ११४).

५९५ भटां माहादाइसां प्रकोपु

एकु दीसीं माहादाइसां गोसावीयांचें सेवादास्य करीतां उसीर जाला : गोसावीयांसि वीळीचांचा पूजाअवस्वर जाला : व्याळी जाली : माहादाइसां बीढारा जावेया उसीर जाला : भटां म्हणीतलें : “हें काइ रुपै : एव्हडा वेळु कां लावीला ? सकाळि बीढारा जा कां : रुपै : तुम्हीं उसीर न करावा : दीसु असतां जावें : दीसु असतां यावें^१ : ” मग तीयें बीढारासि नीगालीं : एरु दीं पाहातांचि^२ आलीं : तवं कवाडें घातलीं होतीं म्हणौनि तेथ उभीं होतीं : तवं गोसावीं प्रस्रयासि बीजें करावेया उघडवीलीं^३ : तवं माहादाइसें उभीं देखिलीं : भटां पाचारिलें : “हें कोण ? ” “ना : नागदेया : मीं : ” भटां म्हणीतलें : “हें काइ रुपै : तुम्हीं^४ एके रात्रीं एता : एके रात्रीं जाता : तुम्हां आलेयां तें कोणें जाणावें ? आणि गेलेयां कोणें जाणावें ? हें आवघें ओखटें होए तें तुम्हींचि केलें : ” माहादाइसीं म्हणीतलें : “हें मीं जाणतीए तुतें : पुरकर नागदेओ : ऐसें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तुम्हीं यां कां गा कोपत असा ? एहीं^५ काइ पैन्हां बीढार करावेया-कारणें एथ आलीं ? बाइसें होतीं तीयें काइ पैन्हां बीढार करीतें होतीं ? ” गोसावीं माहादाइसांतें म्हणीतलें : “बाइ : तुम्हीं एथचि बीढार घेउनि या : ” एतुलेनि भट उगेचि राहीले : ॥

मग गोसावीं प्रस्रयासि बीजें केलें : तवं माहादाइसीं^६ आसन रचिलें : दीपु उजळीला : उस्णोदक भटांहातीं दीधलें : गोसावीं प्रस्रयो सारुनि बीजें केलें : आसनीं उपवीष्ट जाले : गुळुळा जाला : माहादाइसीं स्त्रीचरण प्रक्षाळिले : मग पुजाअवस्वर जाला : गोसावीं वीहीरणा बीजें केलें : वाळह्वंटीं आसन जालें^७ : भट जवळे बैसले असति : माहादाइसें गंगेसि धोत्रें^८ धों गेलीं होतीं : धोत्रें धुनि आलीं : तवं गोसावीयांतें आसनीं उपवीष्ट देखिलें : ‘गोसावीयांतें डावलुनि कैसी जाओं : ’ म्हणौनि पासीं आलीं : दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागलीं : गोसावीयांपासीं बैसलीं : तवं भटोबासीं म्हणीतलें : “हें काइ रुपै : राना आलेयांहीं परि तुम्हां^९ हातीं^{१०} असों^{११} नल्हाओं : हे घाटिचे ब्राह्मण देखत असति : हें आवघें होताए तुम्हां स्त्रीयांचेनि^{१२} कीं : आझुंई कैसीं आलीति ? हें आवघें ओखटें होए तें तुम्हींचि केलें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हें काइ गा : रात्रीं तरि रात्रीं कोपलासि : उदेयां तरि उदेयां कोपलासि : आतां तरि आतां कोपलासि^{१३} : यांचेनि काइ

५९५. १ °एवा. पासीं पीपळीं माणुसें एतां जातां देखति ऐसेयां यावें आणि ऐसेयांचि जावें : उसीरु न करावा : २ गो. पाहाटेचि. य. पाहानपटीचि. ३ गोने. उघडीलीं. ४ य. रात्रीं तरि रात्रीं तेव्हडेय वेळा गेलीति : आतां तरि आतां येवढेया वेळा आलीति : तुमतें आलेयातें—. ५ ने. यें. ६ हीबी. °सयेनासन फेडीलें : मठु झाडीला : . . . आसन रचिलें—. ७ एवा. गोसावीं पेहेरेकडे नीबु : तेथ वीहीरणा बीजें केलें : तेथ आसन जालें : ८ गोहीबी. धोत्र. ९ अ. °जेओं तथा असों—. १० (यगोनेहीबी.) ११ अगोनेही. जेओं. बी. जिओं. पं सूटों. १२ अ. आस्त्रीयांचेनि. १३ अयहीने. कोपलासि

होइल ? एथीचीए अभिमानीएं अभीमानु^{१४} नाहीं : मां काइ आतां तुझेनि प्रेतें होइल ?
 एहीं काइ गा केलें ? एथिचें तें सकळें एथिचीयाचि प्रवृती कीं गा : एथ आणि श्रीकृष्णीं
 त्रिविध जनु : श्रीप्रभूचां ठाईं द्वीध जनु^{१५} : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हीं अच्युतगोत्र^{१६} कीं
 गा : तुम्हां परस्परें परम^{१७} प्रीति होआवी कीं गा वानरेया : आणि म्हातारी आतां तुम्हां
 लागे कीं गा : कव्हणाइं अर्थी वंचीजे ना हो : आणि बाइ : तुम्हीं यांतें पुसिजे : हा ‘ पुरकर
 नागदेओ ’ ऐसें न म्हणीजे हो : हा एथिचीया जवळीका आनु जाला असे हो : जैसा सीवेचा
 गुढा^{१८} असे : कव्हणी एकु सीवेसि गुढा^{१९} घाली : तेयांसि सेणमाती माखली असे : तयांवरि
 सुनींडुकरें मुतीति : इळेकुन्हाडा^{२०} लावीति : वरि वाहाणवाउली^{२१} उभीं ठाकति : पाए
 पुसीति : कव्हणी^{२२} एकु तेयांसि तेलसेंदुर लावी : वरि पाणीपाला घाली : मग
 तयाचीया आंगा : देवत्व^{२३} ए : मग तो जगाचे^{२४} चींतिले मनोर्थ पुरवी : मग गाडेयांघोडे-
 यांसीं तेथ जात्रे एति : तैसा हा एथीचीया जवळीका आनु एकु जाला असे : ” माहादाइसीं
 म्हणीतलें : “ जी जी : हा पूर्वी महा घांडाळाचा : याची नींदा अवघे लोक करीती : तेणें
 दुखें आबाइसें निच घळती : मग हा गोसावीयाचां ठाईं राहीला : आतां यातें अवघीं
 कुटुंबीचीं वाखानिती : जें एणें कुळ उद्धरीलें : ” यावारी सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : पुरुषु
 आपुलें करणीयें करीत सांतां तेथचि कीर्तीतें पावे : कां जें सत्यार्थू प्रगटे^{२५} : ” माहादाइसीं
 म्हणीतलें : “ जी जी : आम्हीं यांतें काइसेया पुसौनि ? आम्हीं आपुलेयां गोसावीयांतें
 पुसों नेणों ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें ऐसें कोण्हींकडे जाए पां : कां तुमतेंचि केउतें
 पाठवीजे पां : ” माहादाइसीं म्हणीतलें : “ गोसावीं नागदेओ आपणेयां सामानु केला : ”
 ऐसें पोटीं अवधारिलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : तुम्हीं परम^{१७} प्रीति कीजे : परि
 वीसीष्ट^{२६} बुधी न कीजे : प्रीतीसि वीखो होइजे^{२६} : ” ॥

५९६ श्रीप्रभुपासौनि कैवल्यदान*

[महदाइसें भटांसि निरोविलेयां मग भटीं पुसिलें : “ जी जी : मज कव्हणा
 निरोविलें जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुज श्रीप्रभूसि निरोविलें : ” भटीं पुसिलें :

१४ यगोनेही. °सांडिला. १५ (प्रव. वि. २२०). १६ हीगो. °गोत्रीए. १७ अगो. प्रेम.
 १८ गोने. गुंडा. १९ गोनेहीबीय. °कुन्हाडी. २० ने. वाहाणवनी. गो. वाहाणा वाउनि.
 २१ एवा. एकाधा. २२ ने. देवतपण. हीबी. देवपण. २३ एवा. लोकांचे. २४ (प्रव. आ. २२४) ॥
 २५ अ. वचिष्ट. गो. वरीष्ट. एवा. °बुधी एवां नेदिजे. २६ बी. °येकत्र खानपान कीजे :
 येकमेकांचिये हातिचा घास घेइजे : हीबी. °तुम्हीं परस्परें मथन कीजे : मग नुतन होये : स्वोक्ति :
 शास्त्रोक्ति : लोकोक्ति : या तीन्हीं युक्ती परित्यजुनि येथीचीया व्युत्पत्तिव्युत्पन्नां होआवें : हें
 अधीत शास्त्र कीं गा : हें होउनि कव्हणाचें घर न रीगे : याचें घर आपण रीगीजे : या शास्त्रासि
 आपणें देइजे : तरि हें आपणपयातें दे : याचें घर आपण रीमीजे तरि हे आपुलें घर रीगे :
 ऐसें गोसावीं निरोपण केलें : . . . . ॥

५९६. *प्रव. च्या आधारे.

“ जी जी : गोसावी आम्हांसि श्रीप्रभूसि निरोविताति तरि काइ ते कैवल्यदान देतील ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ श्रीप्रभुपासौनि जीवां कैवल्यदान आति : ” “ जी जी : नेदितां बीजें केलें : तरि काइ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जेयातें निरोविती तेथौनि जीवां कैवल्यदान आति : ” यावरि भक्तिजनें दुख करूं लागलीं : “ जी जी : आम्हीं कैसिया परी असावें जी ? कोठे असावें जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आपणेंयातें कव्हणी नेणे : आपण कव्हणातें नेणीजे : ऐसेया स्थानीं असावें : कानड देशा तेलंग देशा न वचावें : ते विषय-बहळ देश : तेथ अवधूत मान्य : महाराष्ट्रीं असावें : मातापुरा कोल्हापुरा न वचावें : तीयें साभिमानियें स्थानें : साधकांसि विघ्न करीति : देशाचां सेवटीं झाडातळीं जन्म क्षेपावें : ” ॥]

[यावरि महदाइसीं पुसीलें : “ जी जी : अच्युतगोत्रीं भेटि कैसी घेयावी : आणि भेटकाळीं काइ आचरावें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : भ्रमतभ्रमतां भेटि : कां आपजौनि भेटि : ” महदाइसीं म्हणीतलें : “ भीक्षुमहात्मेयां काइ होए ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एकमेकां भेटलेयां हें भेटलेयाचा पाडु जाए : म्हणौनि श्रमनीवृत्ती कीजे : एकत्र खानपान कीजे : फाळुकीं पालटीजेति : एथीचिया कथावार्त्ता कीजेती : सातपांच दीस एकत्र असीजे : मग आपणालेयां जावों लागीजे : जवंपर्यंत असावें तवंपर्यंत पूर्वोत्तर क्षण दुर्लभ : ”]

५९७ स्मरण : माहादाइसां जाप्यकरणीं अनोज्ञा*

[एकु दीं माहादाइसीं गोसावीयांसि पुसिलें : “ जी जी : हे गोसावीयांची प्रवृत्ति काइसेन भंगैल जी ? तें गोसावीं सांघावें जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : सरालेकार ब्राह्मण एइल : तयाप्रति गीता वाखाणीजैल तरि प्रवृत्ति भंगैल : ना तरि एथचेन नामें जाप्य करा तरि प्रवृत्ति भंगैल : ना राओ बोलावील तरि प्रवृत्ति भंगैल : ” तवें माहादाइसीं म्हणीतलें : “ जी जी : तरि आम्हीं जाप्य करूं जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ करा : नामस्मरण करा : नामीं अभिमानु आति : नामस्मरण तेंहीं एक स्मरणाचि कीं : ” एथ लेकरवाळीए मातेचा दृष्टांत नीरूपिला : [सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कव्हणी एक लेकर-वाळी माता असे : ते कव्हणी लेकरू काइसेनि बुझावी : कव्हणी लेकरू काइसेनि बुझावी : कव्हणी लेकरू काइसेनि बुझावी : एक तें काइसेनहीं न बुझावे : तेयासि तीएची

१ (प्रव. विमा. ६७). २ (प्रव. आ. २२-२६). ३ (प्रव. आ. १२८-१३५).

५९७. *हीबी. प्रतीत ही लीळा आहे. ती लीळा व प्रव. आमा. १८६ यांच्या साहायाने प्रस्तुत लीळा सिद्ध केली आहे.

१ रामेश्वरबास वासना : ° तवें महदाइसीं म्हणीतलें : “ जी जी : कवणें नामें जाप्य करूं जी ? ” गोसावी नावएक चींताग्रस्त होते : मग महदाइसीं म्हणीतलें : “ जी जी : श्रीचक्रधराचे चरण शरण : ऐसं म्हणों ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें स्मरीलें धावें : व्यता अव्यक्ताचा अभिमानु : हे रामे ॥ ”

कडीचि होआवी : ते म्हणीयांचेनि लाहें झडती निगे : तें देखे : तव पाठोवाठीं धावे : नेदखे तेथचि लोळनि घाली : मग सेजिया साइलीया असति : तीया तेयातें बुझाउं रीगति : तें तेयांचें तोंड पाहे : इतुलेनि तें तयांचेनि न बुझावे : मग ते म्हणे : 'हें कव्हणाचेनहीं न बुझावे : ' म्हणौनि म्हणियें सारुनि झडती ए : पाटाउवांचेनि पालवें लाळसेंबुड पुसौनि : कडीए घेउनि स्तनपान दे' : "] माहादाइसीं म्हणीतलें : " जी जी : केती जाप्य करूं जी ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " लक्षाची संक्षा : " माहादाइसीं म्हणीतलें : " जी जी : कवणें नामें करूं जी ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " पांडेया स्वप्नीं नाम स्वीकरीलें : तेणें नामें करा : तें मूर्तिस्मरण बोलिजे : मूर्तिस्मरण तें वस्तुस्मरण होए : आणि नामस्मरण तें वस्तुस्मरण होए : आणि नामस्मरणहीं होए : " परि कव्हणा होववेंचि ना : ॥]

५९८ माहादाइसाप्रश्ने नामःलीळाःस्मरणानुवादु*

[मग माहादाइसीं पुसिलें : " जी जी : गोसावी आमतें सोडुनि बीजें करूं पाहाताति तरि आम्हीं काइ करुनि असावें जी ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " बाइ : हें देखिलें तैसें आठवीजे^१ : " माहादाइसीं म्हणीतलें : " जैसें हें बरवें रूप तैसें आणीक काइ बरवें असे ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " बाइ : त्रेतीं सीता बरवी : द्वापरीं श्रीकृष्णचक्रवर्ती बरवे : कळियुगीं हें बरवें : परि याहीहुनि एक बरवें असे : " " जी जी : तें कवण ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " बाइ : हें बरवें नव्हे : भीतरि असे तें बरवें : " " हो कां जी : " माहादाइसीं म्हणीतलें : " जी जी : तें काइसेनि देखिजे ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " बाइ : जीवासि सकळ संपत्ति तिया असंपत्ति : जीवाची परमेश्वर संपत्ति : ऐसें जें प्रगटे तें भीतरि जें बरवें असे तें दिसे : " " हो कां जी^२ : " ॥

तव भटीं म्हणीतलें : " जी जी एक भक्त देवासि पढिये : आणि एका भक्तासि देवो पढीए : या दोहोंमाजि भीतरि बरवें असे तें कवण देखे ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " वानरेया : देवासि पढिए तेयापसि देवपढीए ते नीके : " यावरि भटीं पुसिलें : " जी जी : हें देखिलें तैसें आठवीजे : या धर्मासि कवण कवण अधिकारिये असति ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " वानरेया : राजसां तामसां धर्मी अधिकारू नाहीं : " " हो कां जी^३ : " ॥

माहादाइसीं पुसिलें : " जी जी : आन काइ काइ आठवीजे जी ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " बाइ : नाम : लीळा : मुर्ति : चेष्टा : " " जी जी : अवघेयाचें स्मरण काइ सारिखेंचि

२ दृषा. ९८. लेकुरवाळीए मातेचा दृष्टांत ('भटांप्रति' एवा. : माहादाइसांप्रति बेलापुरीं निरूपिला जाण्यावरि : -दृश्य.).

५९८. *ही लीळा प्रकरणवशाच्या अनेक भागातून तयार झाली आहे. त्या त्या भागाचा संदर्भ त्या त्या ठिकाणी दिला आहे.

(१ प्रव. आ. २७). २ (प्रव. आमा. २३९-२४२).

किंवा विलक्षण?" सर्वज्ञं म्हणीतलें: "विलक्षण:" "जी जी: तें कैसें?" सर्वज्ञं म्हणीतलें: "स्मरण: अनुस्मरण: सकृत् स्मरण: तुम्हां शयनासनीं भोजनीं परमेश्वररुचि होआवा^३" महदाइसीं म्हणीतलें: "जी जी: परमेश्वराचें नाम स्मरे ऐसा सदैव पुढां होइल?" सर्वज्ञं म्हणीतलें: "बाइ: हें स्मरे तो दुर्लभ^४:" सर्वज्ञं म्हणीतलें: "देखिली श्रीमूर्ति आठवीजे ते मूर्तिस्मरण बोलिजे: आइकिली श्रीमूर्ति आठवीजे ते भावना बोलिजे^५:" भटीं पुसिलें: "जी जी: देहीक व्यापार आणि वाचीके स्मरण: तें पुरुषें किंपर्यंत करावे जी?" सर्वज्ञं म्हणीतलें: "वानरेया: पडे तवं धावावें: मरे तवं करावें:" "हो कां जी^६:"]

५९९ माहादाइसां असन्निधानधर्म निरूपण*

[माहादाइसीं पुसिलें: "गोसावी आम्हांसि असन्निधान देवों पाताति: तरि असन्निधानीं कैसें वतविं जी?" सर्वज्ञं म्हणीतलें: "बाइ: पोळलें सुनें असे: तयासि कव्हणे ठाई सुखासि नैए: वळणीखालि रीगे: परि सुखासि नैए: कडवळा^१ आंतु रीगे: परि सुखासि नैए: पाणिया आंतु रीगे तन्हीं सुखासि नैए: ऐसें अखंड जळतुचि असे^२: तैसें पोळलेया सुनेयाचेया परी असावें: आपण कव्हणा अधिन होआवें नाहीं: आपणेंयां अधिन कव्हणातें करावें नाहीं: जीवें परमेश्वरां अधिन होआवें: जन्मजीवित परमेश्वरां देयावें:" यावरि माहादाइसीं पुसिलें: "जी जी: असन्निधानीं जेतुके पुरुष असति तेतुके एके क्रीया जन्मजीवित परमेश्वरासि देति: कीं क्रीयाभेदें देति?" सर्वज्ञं म्हणीतलें: "एकु ऐसा असे वटोवटो करीतु आपुले च्यारि दीस कडे घाली: मग एकु दीसु 'नव्हे रे' म्हणौनि जावोंचि लागे: एक तळमळीत जन्मातें धाडी तयासि परमेश्वरू आपुलें प्रेम देति: एवंपर्यंत प्रयत्निया एकु आति जो आपुलें करणीयें करौनि देसाचां सेवटीं झाडातळीं जन्मातें धाडी: कांटिये एक तळीं सुकौनि पाडी: ऐसाही एकु आति:" ॥

माहादाइसीं पुसिलें: "जी जी: गोसावीयांचां मार्गी बाइया प्रवर्तती तेहीं कैसेया परी आचरावें जी?" सर्वज्ञं म्हणीतलें: "अभोक्तया म्हांतारीचिया परी असावें:" सर्वज्ञं म्हणीतलें: "बाइ: पुरुष होउनि असावें: केवळ घरैतेवरैते वर्तति तेथ नसावें: कारुवा-खारुवाचेयासारिखें वस्त्र होआवें:" सर्वज्ञं म्हणीतलें: "बाइ: कव्हणि एक बाळविधवा

३ (प्रव. आ. २९-३०) °ऐसीं सात वचनें निरूपिलीं: प्रव. आ. ३०. तथापि, यापुढील पाच वचने, येथे लागू पडत नाहीत. त्यांचे प्रकरणवशही स्वतंत्र व निराळे आहेत. म्हणून ती येथे अंतर्भूत केली नाहीत. ४ (प्रव. आमा. १००). ५ (प्रव. आमा. २४६). ६ (प्रव. आमा. १९०).

५९९. * (प्रव. आ. ६७-७३).

१ एवा. कलवडा°. २ (दृषा. ८६. पोळलेया सुनेयाचा दृष्टांत. 'महदाइसांप्रति वाराणसी निर्गमनीं

असे : ते कृच्छ्र करी : मासोपवासु करी : तेणें तिणेंचें इंद्रियेधर्म समति : तिणेंचें जन्म कडे पडे^३ : तैसा अनुसरला सण्णु करी : देहदमन करी : देहसोखण करी : तेणें तयाचेंही जन्म कडे पडे : ” ॥]

६०० एथिचेयासि प्राणापदीची पीडा नाही*

[बेलोपुरीं अवस्थान : एक वेळ माहादाइसीं पुसीलें : “ जी जी : ऐसें लोकासी देहांतीं थोर दुःख होए : ऐसें शास्त्र बोलें : आणि तैसेंचि देखीजताए : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : एथिचेयासि प्राणापदीची पीडा नाही : ” यावरि माहादाइसीं म्हणीतलें : “ जी जी : देहांत मांडिलिया देहीचिया रुजा वेच जालेयां गोसांवीयांचें स्मरण ठाके : तरि काइ काहीं ओखटें होए ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तैसें काइ बाइ : सेवटीलिया च्यारि घडिया ऐसीया गेलीया तरि काइ ? ना तैसीया गेलीया तरि काइ ? हे देहीचिया वातपीतानुरूप प्रकटे : परि स्मरणाची उणीव तयाचा बाधा नाही : ” “ हो कां जी : ” माहादाइसीं म्हणीतलें : “ जी जी : मृत्याचें कैसें लक्षण ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : समानवायोसीं लिंगदेहाचें उत्क्रमण यातें मृत्यु बोलीजे : ” “ हो कां जी : ” म्हणौनि श्रीचरणां लागलीं : ॥]

६०१ माहादाइसां नृसिंहअवतार निरूपण*

[माहादाइसीं पुसिलें : “ जी जी : या नरसिंहातें पुराणीक परमेश्वरअवतार म्हणति : तें कवणें गुणें जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : नृसिंह भूत एक अवतरलें : तेयाचा कोपु ब्रह्मांडीं न समाए : म्हणौनि^१ : ” “ हो कां जी : ” यावरि माहादाइसीं पुसिलें : “ जी जी : नृसिंह कोणे स्थानिचा अवतार जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ सेवटील एक्षणीचा : देवतेसि लीळाविग्रहधारित्व आति : देवता आड रिगौनि फळातें दे : प्रन्हादाचेया भावातिशयें आणिके देवते आड रिगौनि फळातें दिधलें : भावो अनियत फळ दे : प्रन्हादाचेया कैवारा भूत एक अवतरलें : तेयाचेया कोपापुरतें चराचर विश्व न पुरे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ उपासक आणि देवताविग्रह आपुलालेया साधनवंताकारणें अवतरति : ” ॥]

दृस्थ. एवा. महदाइसांप्रति^१). ३ (दृप्ता. १७. बाळविधवेचा दृष्टांत ‘महदाइसांप्रति बेलोपुरीं निरूपिला’-दृस्थ.).

६००. * (प्रव. आ. २८५-२८७).

६०१. * (प्रव. वि. ४७-५१).

१ (प्रव. विमा. ८५).

६०२ नाथोबातें वोडबुरुडन्याय निरूपण*

[गोसावीयांसि बेलोपुरीं अवस्थान : नाथोबाएं म्हणीतलें : “जी जी : गोसावीं महात्मेयांसि अरण्यावास वीहीला : तरि पाउसाळां काइ करावें जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “मंडळीका : पाउसाळां गांवाचां कडिसरां खांडदेउळी एकि पाहीजे : तेथ श्वान-कुंडली घालीजे : जरि अरण्यामाजि निद्रा न करवे तरि वोडबुरुडन्यावो कीजे : तें च्यारीचि घडीया कीं गा : तवं आपण नीद्रा कीजे : पाठीं निजैलेयां मेलेयां सरीचि : पाहातांचि उठौनि फाळुकें झाडौनि जाओं लागिजे : जैसें कव्हणी कव्हणाचें नव्हे :” “हो कां जी :” ॥]

६०३ भटां राष्ट्रासि विनश्यंती निरूपण*

[बेलोपुरीं अवस्थान : भटीं पुसिलें : “जी जी : हा देवगीरीचा राजा यादव : तरि हा येथ कवणें गुणें राजा जाला असे जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वानरेया : हे मागौनिचि असे गा : आतांचें नव्हे गा : हें उत्तरापंथा जाइल : श्रीप्रभुमागां उत्तरेकडुनि म्लेंछ येतील : ते जाधवातें मारितील : आणि राज्य घेतील : मग काळें करौनि या राष्ट्रासि समुळचि विनश्यंति : ऐसें होइल गा :” यावरि भटीं पुसिलें : “जी जी : राज्य घेतलयां राष्ट्रासि विनश्यंती ते कैसी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “म्लेंछ बंद धरितील : तेणें लोक देशांतरा जातील : जे येथ असतील ते दुःकाळें मरतील : यापरि येथिचेया लोकाची विनश्यंती होइल : मग मागौतीं देशांतरीचीं माणुसें येतीं : कां गेलीं तियें कव्हणी येतीं : मग येकाचें गांव एकां : एकाची वृत्ती एकां : ऐसें होइल गा :” “हो कां जी :” म्हणौनि श्रीचरणां लागले : ॥]

६०४ बाइसां त्रिदोषउच्छेदानुवादु*

[बेलोपुरीं अवस्थान : एक वेळ माहादाइसीं गोसावीयांतें पुसिलें : “जी जी : बाइसांसि बहुत गर्व होता : तरि तियें गोसावीयांची शिष्या कैसी जाली ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : मार्गश्रेष्ठत्व : ज्ञानश्रेष्ठत्व : आचारश्रेष्ठत्व^१ : ऐसा बाइसांचां ठाडं त्रिदोषु एकु होता : तो सन्निधान देउनि फेडिला : एन्हवीं एथचिये प्रथम भेटीसि तीनि दीस एहीं एथ कवाडा-आड कोनी पायेपुसणें बैसावेया घातलें : दुधिकरटां पाणिभानु : ऐसीया तीनि आरोगणा दीघलीया^२ : मग तीसरां दीसीं अवळोकूनि प्रेम कळिका एकी संचरीली : तेणें गर्व

६०२. * (प्रव. आ. ११९-१२०).

६०३. * (प्रव. विमा. १३८).

६०४. * (प्रव. विमा. १३६).

१ एवा. वयवृद्धत्व. २ (मु. अज्ञात. ३०).

उच्छेदला : मग एथीची शीष्यें जालीं : एन्हवीं तियें आपुलीया मार्गामाजि आवघेयाचां सीरां बैसति : ” “ हो कां जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : कव्हणी एकु वीखया असे : तो पात्रालागि देशोदेशीं गावोगावीं हींढे : पात्र देखे तेथ रमे : तैसें बाइ : आर्तातें परमेश्वरू वाडोवाडीं गिवसति : आर्त भेटे तयासि दान देति : ” ॥]

६०५ माहादाइसां जीवप्रपंचानुवादु

एकु दीं माहादाइसीं गोसावीयांतें पुसिलें : “ जी जी : हा नागदेओ सकळै जाणे : आणि इतुले दी संनिधानीं असतां परि आम्हीं कांहींचि नेणां : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : चौपरतें कांहीं जाणावें असे ? ” “ जी जी : तें कैसें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : परमेश्वरू एकु असे ऐसें जाणां कीं ? ” “ जी जी : ” “ देवता एकी असति ऐसें जाणां कीं ? ” “ जी जी : ” “ जीव एक असति ऐसें जाणां कीं ? ” “ जी जी : ” “ प्रपंचु एकु असे ऐसें जाणां कीं ? ” “ जी जी : ” तरि यापरतें काइ जाणावें असे बाइ* ? [अनंतें ब्रह्मांडें : अनंता देवता : अनंत जीवु : अनंत परमेश्वरू^१ : नित्यबद्धा देवता : बद्धमुक्त जीवु : नित्यमुक्त परमेश्वरू^२ : देवता एकी ऊचा : एकी नीचा : पैली आठ : ऐली तीन्हीं समानचि^३ : पैल ऐलातें व्यापौनि वर्ते : ऐल पैलाचें अस्तित्व जाणे^४ : वरिलीचिया इच्छा तळिलीचा व्यापारू^५ : नीचा ऊचेतें देखणें नाहीं : ऊचेचिया प्रवृत्ती नीचेचा संहारू^६ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : जीव : देवता : परमेश्वरू आणि प्रपंचु : हें जैसें असे तैसें जाणिजे तें ज्ञान^७ : ” ॥]

६०६ भटां ज्ञानभेद निरूपण*

[यावरि भटीं पुसिलें : “ जी जी : ज्ञानाचे भेद निरोपावे जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ सामान्य ज्ञान : खंड ज्ञान : विज्ञान : विशेष ज्ञान : अखंड ज्ञान^१ : ” यावरि भटीं पुसिलें : “ जी जी : अखंड ज्ञानाचे भेद कैसे जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वृत्तिरूप ज्ञान : रसरूप ज्ञान : विषयरूप ज्ञान^२ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें जैसें असे तैसें जाणिजे : इतुलेनि कपाळावरि फाळुकें घालौनि जावों लागिजे : जेथ गेलेया मेलेयाची सुधी नलभे : तेंचि निरालंबतेचें लक्षण^३ : ” “ हो कां जी : ” ॥]

३ (दृषा. ३७. विषयाचा दृष्टांत ‘महदाइसांप्रति बेलोपुरीं निरूपिला’—दृश्य.).

६०५. *यापुढे अंतर्भूत केलेल्या सर्व वचनांचा प्रव. ‘महदाइसां जीवप्रपंचानुवादु’ हाच आहे १ (प्रव. वि. २१२). २ (प्रव. वि. ४५). ३ (प्रव. विमा. ९३). ४ (प्रव. वि. ४४). ५ (प्रव. विमा. ९२). ६ (प्रव. विमा. १६०). ७ (प्रव. आमा. १८९).

६०६. *या लीळेत अंतर्भूत केलेल्या वचनांचा प्रव. ‘महदाइसां जीवप्रपंचानुवादु’ हाच आहे. संगती कायम ठेवून त्यांची स्वतंत्र लीळा केली आहे.

१ (प्रव. वि. १४८). २ (प्रव. वि. १४९). ३ (प्रव. आमा. १८९).

६०७ माहादाइसां निरालंबी जन्म क्षेपणें निरूपण*

[तवं माहादाइसीं म्हणीतलें : “ जी जी : ऐसी निरालंबता आनुष्टे ऐसा कवण असे जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : ऐसा कवणे मायेचां पोटीं उपजैल जो देशावरि खांडें काढौनि जाए ? ” माहादाइसीं म्हणीतलें : “ जी जी : देशावरि खांडें काढौनि जाए ऐसा कव्हणी देखिजे ना तें काइ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : ऐसा एकला पळपळीत नीगे जो दुःखपुर्वक आपुलेया देवातें आठवीत वर्ते : ” “ हो कां जी : ” माहादाइसीं म्हणीतलें : “ जी जी : निरालंबी देवतास्मरणें जो जन्म क्षेपी तेणें किपर्यंत जन्म क्षेपावें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : धड तुटे तवं धावावें : देह पडे तवं करावें : परि जीवें न सोडावें : ” माहादाइसीं पुसिलें : “ जी जी : निरालंबी जन्म क्षेपी तया पुरुषासि कदाचित वातपीत प्रगटे : तेणें स्मरणादि क्रिया प्रतिबंधे : तेधवां पुरुषें काइ करावें जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : तेधवां चित्त : वित्त : काया : यें तीन्हीं परमेश्वरासि अर्पावीं : आणि पातलें दुःख भोगें निमानावें : ” “ हो कां जी : ” माहादाइसीं पुसिलें : “ जी जी : निरालंबी क्षेपी तेणें कैसीया परी असावें जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : देसाचां सेवटां : झाडाचां तळवटां : देउळाचां कोनटां : इयें तीन्हीं सेउनि असावें : ” “ हो कां जी : ” म्हणौनि श्रीचरणां लागलीं^१ : ॥]

६०८ माहादाइसा प्रश्न धातुसाम्य नीरूपण*

[एकु दीं माहादाइसीं गोसावीयातें पुसिलें : “ जी जी : हा नागदेवो आपुलीये देहीचें होतें नव्हतें जाणे : ” यावरि गोसावीं म्हणीतलें : “ बाइ : भक्त : योगिया : विषया : यां तीहीं धातुसाम्य आति : ” यावरि गोसावीं नीरूपण केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : वात : पीत : श्लेष्मा : या तीनि धातु देहीं असति : मां जयां धातुसाम्य नसे तया रोग उठीति : जया धातुसाम्य असे तया नुठीति^१ : ” ॥

मग माहादाइसीं म्हणीतलें : “ कैसी धातुसाम्य जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वीषया म्हणिजे राजा : तयातें सा रीतुचे वैद्य असति : ते प्रतिदीनीं हातु पाहाति : ‘आजि तुम्हीं

६०७. *यातील सर्व वचनांचा प्रव. ‘महदाइसां जीव प्रपंचानुवादु’ हाच आहे. संगती कायम ठेवून विचारांच्या दृष्टीने त्यांची स्वतंत्र लीळा कल्पून घेतली आहे.

१ (प्रव. आसा. २१५-२१९).

६०८. *ही लीळा सु. प्रतीतील अज्ञात लीळा ४६ होय. मागील लीळेत नागदेवाच्या ज्ञानाविषयी महदाइसेने प्रश्न केला. त्या अनुषंगाने पाहाता महदाइसेचा या लीळेतील प्रश्न व त्याला स्वामीचे उत्तर, याच ठिकाणी म्हणजे बेलोपुरचेच असावे असे वाटते. म्हणून ही ‘अज्ञात’ लीळा येथे घातली आहे.

१ (प्रव. वि. १९६).

अमुका रसु सेवावा : तया रसा अमुकें अन्न सेवावें : अमुका श्रृंगार करवावा : ' तो तया वैद्याअधिन वर्त्तें : ते रीतुपरत्वे रसु देति : म्हणौनि तयातें धातु : श्लेष्मा न बधी : देहपर्यंत धातु वीकरे ना : कां तैसाचि योगिया : आपुलीये विद्येअधिन वर्त्तें : वीद्येचाचि आहार करी : अन्नोदकावरि दृष्टि न घली : म्हणौनि तयातें धातु : पीत : श्लेष्मा न बधी : एवमादिक दुखें न बधीति : विद्येचा अनुभव करीति : तुष्टिपुष्टि असे : धातु वीकरे ना : तैसाचि भक्तु : तेणें ईश्वरू आत्मा केला असे : तो अहीर्नीसीं ईश्वरातेंचि अनुभवी : आणि एथार्थे एथ अनुसरला तयातेंहीं न बधी : हा आज्ञाधर म्हणौनि : यासि धातुसाम्य आति^३ : " ॥]

६०९ भक्तीउपावो नीरुपणें

माहादाइसीं पुसिलें : " जी जी : ज्ञान' जालेयांवरि प्रेमासी उपावो असे ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " बाइ : उपायें न पवीजे ऐसें कांहीं असे ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " अनुसरले-याचा देवो^३ : " मग तीयें गेलीं : भटांपासीं : भट^३ धोत्राचीया घडीया करीत होते : माहादाइसीं म्हणीतलें : " नागदेया : नागदेया : प्रेमासि म्हणे उपावो असे : " भटीं म्हणीतलें : " उगीं असा कां रुपै : प्रेमासि उपावो कैचा ? " " ना नागदेया असे : " " तुम्हींचि सांगत असा : कीं गोसावी नीरुपिताति ? " " ना गोसावी नीरुपिताति : " मग भट आले : दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : " हां जी : प्रेमासि म्हणे उपावो असे ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " असे : " " हां जी : तरि गोसावी आम्हांसी कहींचि निरुपिति ना ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " तुम्हीं कै गा^३ पुसिलें ? मां कै नीरुपिजेचि ना ? म्हांतारी जीज्ञासक : म्हांतारी चर्चक : एथ कांहीं पुसतीचि असे : हें ऐसें तुम्हांसीचि स्फुरावें कीं गा : जया वृक्षाची सालि गोड : तयाचें फळ^३ सावियांचि^३ गोड जाणावें कीं : तैसें जेथिचें साधन सुखरूप : तेथिचें साध्य कैसें ? हें ऐसें जाणावें लागे कीं गा^३ : " भटीं पुसिलें : " जी जी : उपावो तो कवण ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " सन्निधानीं आग्रह^३ : पोरा जीवासि आग्रहो नाहीं : आग्रहो जरि होए तरि परमेश्वर ज्ञानीयांसि प्रेम देति^३ : जैसा दुबळीए मातेचा :

२ या दुसऱ्या परिच्छेदातील भाग मु. प्रतीत ' शोध ' म्हणून निर्दिष्ट केला आहे.

६०९. १ हीबी. ज्ञानाआंतु प्रेमासि अधिकार आति ? २ (प्रव. आमा. २०२). ३ हीबी. भट उतरीली सोंडियेखाली बैसोनि सीवीत होते. ४ एवा. ' एथ पुसिलें. ५ गो. 'कैसें ? तें तेयाहुनि सावियाचि गोड. ६ अ. सवायांचि. दृपा. तयाचें फळ कैसें असे : हें ऐसें जाणावें कीं : ७ (दृपा. : ६९. वृक्षत्वचेचा दृष्टांत). ८ (प्रव. आमा. ४९). ९ हीबी. मग गोसावी दुबळीये मातेचा दृष्टांतु निरूपिला : दुबळी माता असे ते एका लेकरुवासि दिवसें दे : एकासि भाकरि दे : तानुलें असे तें म्हणे : ' मज दुधभातु घालि : ' म्हणौनि पालवासि पिळा घाली : तेव्हाळि ते सुप चाटु-

दुबळीए मातेचें लेंकर आळी^{१०} करुनि दुधभातु जेउं मागे^{११} : मग ते सुप चाटु गाहाण ठेवी : तयांसि दुधभातु^{१२} जेउं घाली^{१३} : तैसा जीवासि अग्रहो नाहीं : आणि ईश्वरीं प्रवृत्ति नाहीं : ” भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : मीं आतां अग्रहो करीत असें : गोसावीं आतां मज प्रेम देयावें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसें^{१४} तें वीसरा : ” “ ना जी : वीसरो ना : ” “ आतां तुम्हांसि आचार्यें होआवें लागेल : हें तुमचें लागे : ” ऐसा पुढार दीधला : ॥ मग भटीं पुसिलें : “ जी जी : असन्निधानीं काइ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ असन्निधानीं तळमळ^{१५} : निरंतर परमेश्वराची आर्ति करावी : निरंतर परमेश्वराचा विरहो भावावा : तळमळीत जन्मातें घाडी तयासि परमेश्वरू आपुलें प्रेम देति : आणि कांटी एकी तळीं सुकौनि पाडी ऐसाहीं एकु आर्ति : ” यावरि भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : गोसावीं म्हणीतलें : जें ‘ तुम्हांसि आचार्यें होआवें लागेल : ’ तारि जी मीं काइसेया आचार्येंत्व करीन ? मीं गोसावीयांचां वियोगीं देसाचां सेवटां झाडा एका तळीं देह पाडीन जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : तुम्ही धर्मा घर दीजे : हें तुम्हांसीचि होअवें^{१६} : ” ॥

६१०. माहादाइसां ज्ञानप्रेमसाधन निरूपण*

['बेलोपुरीं अवस्थान : एक वेळ माहादाइसीं पुसिलें : “ जी जी : या जीवासि ज्ञाना-प्रेमा कवण साधन ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : अहेतुक भूतभजन ज्ञानाप्रति साधन : अहेतुक मायापुरभजन प्रेमाप्रति साधन : ” यावरि माहादाइसीं म्हणीतलें : “ जी जी : कर्मराहाटीचेनि भजनें ज्ञानाधिकार कैसा जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : कर्म-राहाटीचिया मनुष्या : साधनवंता : देवताविग्रहाचेनि भजनें ज्ञान : ” “ हो कां जी : तरि गोसावीं अहेतुक मायापुरभजन म्हणीतलें : तें परमेश्वरभजन कां न म्हणतिचि ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : मायासंबंधु मायाभजन : ” ॥]

६११. सास्त्रचरितार्थ अनुवाद

एकु दीसीं सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेशा : एथौनि तुम्हां वीचारसास्त्र चरितार्थ : तुम्हीं उपदेसा अधिकार्ये : ” यावरि भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : परमेश्वरशास्त्र अनंत : तें मज कैसेनि चरितार्थ जालें ? मा उपदेशा अधिकारू कैसा जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : तुम्हीं म्हणतां तें तैसेचि : पारि तुम्हां पेंडिया भरु मुद्रिला : ” “ जी जी : तरि आम्हांसि ज्ञान जालें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेशा ज्ञान झीव^१ : ” ॥

१०. दूपा. दुधाची आळी घे : ११. दूपा. ६८. ० तें काइसेनि बुझावे ना : तें मरैल ऐसें जाणे : मग ते— १२. दूपा. दुध सूए. १३. (दूपा. ६८. दुबळीए मातेचा दृष्टांत). १४. गोनेपं. असे. १५. (प्रव. आ. १९७).

६१०. * (प्रव. वि. १६८-१७०).

१. सबळसा पाठ.

६११. १ (प्रव. वि. १५४-१५५).

६१२ तथा सां मासां अपरोक्ष अनुवादुं

[भटीं म्हणीतलें : “जी जी : मज अपरोक्ष देयावें जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वानरेशा^२ : तुम्हांसि आणीक सा मास संनिधान होतें तरि एथचि अपरोक्ष देइजतें^३ :” तव भटीं म्हणीतलें : “जी जी : मज सा मासां देयावें तें आतांचि कां नेदावें जी ? गोसावी करिती तें काइ एक नव्हे ?” [सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वानरेया : कव्हणी एकि माता असे : तीएचें लेंकरूं भुकलें नीजलें असे : ते तेयातें उठउनि दुधातुपाची वाटी तोंडी लावी : माघौतें तैसेंचि नीजवी : तें उदयांचि उठी : पालवा पीळा घे : ‘मी रात्रीं जेविलां नाहीं : भुकैलांचि निजैलां होतां : मज भुक लागली आहे : जेउं वाढि :’ म्हणौनि तीयेसरिसें आंतु रीगे : बाहीरि नीगे : पाजिलें दुधतुप तें नेणे : तयासि भुक लागे : तव ते उगीचि असे : भुक लागली ऐसें जाणे : आणि सुये : तैसें वानरेया : इतुले दीस काइ करितां काइ होत असे : ऐसें जाणां ना गा : तुम्हां अनंता शृष्टी अतिक्रांता^४ :] तुम्हीं पुराणीं पढीयेजाल : एथौनि तुमची थोरी सांघिजैल तरि माथेया डोळे जाती :” यावरि भटीं पुसिलें : “जी जी : माथेया डोळे कव्हणे प्रकारें जाती जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वानरेया : जवजव जाणता तवंतवं नेणता : ऐसा जो आपणयातें अखंड म्हणे तेणें न वचति :” “हो कां जी :” ॥]

६१३ आचार्या नामकरण

एकु दीं गोसावीयांसि आसन होतें : आणि भट आले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आचार्य हो : या :” भटीं म्हणीतलें : “हें काइ जी ?” आणि भटीं कांटाळा दीधला : “आचार्य होआ :” भटीं म्हणीतलें : “जी जी : गोसावीं आचार्यांसि नर्क नीरुपिले असति^५ कीं ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तैसा तुं परतारकु आचार्या नव्हसि कीं गा : तुं प्राणियांतें अनीस्टा-पासौनि काढिता : आणि इस्टीं लाविता आचार्या कीं गा : तुझेनि मुखें अशास्त्रीय न नीगे कीं^६ :” ॥

६१२. १ अगोनेयमु. प्रतीत ‘वानरेशासि आणिक सा मास संनिधान होतें तरि एथचि अपरोक्ष देइजतें :’ एवढेच वाक्य या लीळेत आहे. प्रव. वि. १६१-१६४ च्या साहाय्याने ही लीळा पुनःस्थापित केली आहे. २ अगोने. वानरेशासि. ३ हीबीपं. भटीं म्हणीतलें : “जीजी : प्रवृत्ति भंगिजो जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तें आजिचें पाहेचें बोलणें कीं गा :” मग भट थोर दुख करूं लागले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “दुख न करा गा : वानरेया :” म्हणौनि श्रीकरें स्परीसीलें : ॥ ४ (दृपा. ९९. निद्रितक्षीरपानाचा दृष्टांत. ‘भटांप्रति वेलोपुरी-दृस्थ. ‘दृष्टांतपाठा’च्या जुन्या पोथ्यांत या दृष्टांताचा हाच प्रकरणवश स्पष्टपणे आरंभी दिलेला आढळतो. म्हणून तो येथे घातला आहे).

६१३. १ (प्रव. वि. १५९).

६१४ अधिकरण करुनि ज्ञानदान

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेसांपासौनि सातांपांचां बोधु : ” भटीं म्हणीतलें : “ हें काइ जी : गोसावीयांपासौनि एकांदोघां बोधु : आणि मजपासौनि सातांपांचां बोधु ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हो कां गा : देता काइ तुं ? देतें तें आणीक असे कीं गा : अक्षरदाता जीवु : बोधदाता परमेश्वरू^१ : जीवासि बोधु आणि बोधशक्ति ते एथौनिचि कीं गा^२ ; अधि-
करणातें अधिकरुनि परमेश्वरू जीवातें उधरीति : परि माहात्मेनि जिज्ञासा करावी : न करी तारि अक्षरें न रीगति : मां बोध कैसा रीगैल^३ ? ” ॥

महदाइसीं पुसिलें : “ जी जी : अधिकरणेसीं आणि मार्गेसीं कवणें विधानें वर्तावें जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ अधिकरण भज्य होए : पूज्य होए : एकु देवो : एकु धर्मु : तथा परस्परे परमप्रीति होआवी कीं^४ : ” ॥

६१५ माहादाइ अधीक प्रसाददानों अविधिकथन

माहादाइसीं पुसिलें : “ हां जी : मीं गोसावीयांचा प्रसादु दों ठाईं करीं जी : अधर्मागदेयांसि दें आणि अर्ध उरे तो अवघेयांसि वीभागुनि^१ दें : तरि काइ जी मज पाप होए ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : पाप तरि नव्हे : परि विधि करितां अविधि संचरे : मग अविधि अवीधीतें प्रसवे : अवीधीतव पुरुष धर्मापासौनि जाए : विद्यारूपें अविद्या संचरे : कां कृपारूपें संचरे : अविद्येचीं अनंत द्वारें : अविद्या द्वार पातुचि असे^२ : ” यावारी गोसावी कठियाचा दृष्टांतु निरूपिला^३ : ॥

[सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : कव्हणी एकु कठिया असे : तो देवतेचां ठाईं अष्टौप्रहर वेचला असे : झाडी : सडासमार्जन करी : स्तर्पण करी : त्रीकाळ पुजा करी : एकु दीसीं गावीचां जेउं बोलावीला : तो पोटभरुनि जेवीला : येउनि देवतेपुढां बैसला : तें जाड्य आलें : तीए देवतेकडे पाए करुनि^४ नीजैला : मग गजबजौनि उठीला : ‘ काइ माझी माउली माझें इतुलेंहीं नुपसाहे ? ’ म्हणौनि माघौता तीये देवतेकडे पाए करुनि^५ नीजैला : एरी दीसीं स्तर्पण करितां पींडीए पाए लागति : मग हळुहळु पारिसेनि पाणियें स्तर्पण करी : पारिसींचि फुलें वाए : ‘ कालीचि झाडीलें होतें : कालीचि सडा घातला होता : ’ आधीं स्त्रीचेनि नावें दांडेनि साइली पीटी : तेतुकां समै स्त्री एकि आली : ‘ देवाची सेवा करूं लाभे ? ’ ‘ कां न लभे ? देवाची सेवा काइ कव्हणा करवली असे ? ’ म्हणौनि राहे : ते झाडी : तो सडा घाली : कांहीं भीक्षेसि धड गोड ए तें तीयेसि सूप :

६१४. १ (प्रव. आमा. १२१). २ (हीबी. प्रव. वि. ११२). ३ (प्रव. आमा. १२२). ४ (प्रव. आमा. ३५-३६).

६१५. १ एवा. वांटुनि. २ (प्रव. आ. १६५-१६६). ३ (मु.). ४ एवा. पसरुनि.

ऐसें असतअसतां संबंधु जाला : गर्भीणि^५ जाली : लेंकरुवें जालीं : मग तीयें लेंकरुवें पींडीए-जवळि हागति : मुतीति : मग एकी दीसीं गावीचां म्हणीतलें : 'कठीये हो : आतां तुम्हीं लेंकरुवाळे जालेति : आतां गावांतु घर बांधा : ' मग गावांतु घर बांधलें : मग तो देवतेसि व्रीकाळ पुजा करी : हळहळु दोनि वेळ करी : मग विळचां ते वाति लावुनि जाए : मग हळुहळु एक वेळ करी : मग तेंहीं न करी : मग तेचि पालापाणी घाली : आपण सेतडीया मार्गो जाए : मग सेतडीया मार्गौनि ए : कोनटेयापासि वाहाणा फेडी : दोन्ही हातु जोडुनि मग म्हणे : 'जए देवा : ' इतुकें उरलें : तैसें बाइ : अविधी अविधीतें प्रसवे^६ : " ॥

६१६ भटां एकलेपण अनुवादु

एकु दीसीं गोसावीयांसि रीगतां उजवीया हाता : दक्षीणाभिमुख सोंडीएवरी^१ आसन असे : भट आपजउं गेले होते : ते पैलांकडौनि हळवैले^२ पळवैले आले : स्त्रीचरणां लागले : बैसले : गोसावीं ऐसा खांदावरि स्त्रीकरु^३ घातला : भट चुहं लागले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : "बापुडें वानरें आतां एणेंवीण एकलें असैल^४ : " आउसीं म्हणीतलें : "हें काइ जी स्वामी जगंनाथा : नागदेओ कैसा एकला ? स्वामि जगंनाथु असति कीं : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : "हें ऐसें कव्हुणीकडे जाए पां : " "तरि आम्हांसि कवणांसि नीरोविलें जी स्वामीं जगंनाथा ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : "तुमतें यांसि नीरोविलें : आणि हा स्त्रीप्रभूसि नीरोविला : " भट दुख करुं लागले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : "वानरेया : रडीजे ना कीं गा : रडतां काजळी पडे : " ॥

६१७ दाइंबा प्रेष्णें बाइसां पुनसंबंधु अनुवादु

दाइंबायें गोसावीयांतें पुसिलें : "हां जी : बाइसीं आपणेयांतें उदकांआंतु घातलें : तरि तयांसि काइ जी आत्महत्या लागली ? काइ बाइसां पाप लागलें^१ ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें :

५ एवा. गुरुवीणि. ६ दृपा. १४. कठियाचा दृष्टांत. दृस्थ.च्या मते 'नाथोबावरि तांदुळजयाचीए भाजीएवरि : छिन्नपापी गुंफेसि निरोपिला' तोच दृष्टांत 'छिन्नपापी येथे आउसेला प्रसाद वाटतांना दोन चिमटी सर्वास देण्याप्रमाणे नागदेवास न देता त्याला आणखी देऊ काय असे चक्रधरास विचारिता . . . सांगितला' असे नेने लिहितात (दृपा. नेने, पा. १०८) मु. प्रतीत प्रस्तुत लीळेच्या शेवटी 'यावरि गोसावीं कठियाचा दृष्टांतु निरूपिला : ' असे स्पष्टपणे निर्दिष्ट केले आहे. हीबी. प्रतीतही निर्देश आहे. पं. प्रतीत या लीळेच्या शेवटी 'जैसा अवीधिप्रसव कठीयाचा' असा निर्देश आहे. ही मते मान्य करून हा दृष्टांत येथे घातला आहे.

६१६. १ (गोने.). २ हीने. झळवैले°. ३ अ. स्त्रीचरण. ४ हीबी. ° "जी जी : आतां मातें कोणासि नीरोविलें जी ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : "आतां तुम्हांसि श्रीप्रभूसि निरोविलें : " "जी जी : श्रीप्रभु ते उदास : तेथ आम्ही काइ जी ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : "आतां तुम्हांकारणें त्यांचें उदास्ये भंगील : आतां तेथ तुमचेंचि करणीए होइल : " ऐसें संबोखीलें :

६१७. १ (मु. अज्ञात लीळा. ११५).

“तयांसि ऐसें कां गा घडैल ? बाइसांसि जारि पाप तरि निकें तें कोणा^१ ? तींहीं ऐसें परमेश्वरवीयोगें केलें. कीं गा : म्हांतारी म्हणिजे तमांचा मोटळा : परि एकचि नीकें जें एणेंवीण गतिचि नाहीं : सुखीयास्त्रीमंतांचां घरीं पुरुषु होउनि जन्मति^२ : बारां वरिखां संबंधु नेंदोंचि नैए : पुर्वीं म्हांतारीयेसि ईश्वरसेवा घडली होती : म्हणौनि घरासि जाउनि संबंधु दीधला :” माहादाइसीं म्हणीतलें : “जी जी : पुनःसंबंधीया पुरुषु कवणीए ठाडें जन्मे ? आणि कवणे संस्कारेसीं उठी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : पुनः संबंधीया पुरुषु सुखीयास्त्रीमंतांचां घरीं जन्मे : विषयव्यवहारावरी बुद्धि नाहीं : देवता-तीर्थावरी बुद्धि नाहीं : हें नव्हें^३ : हें नव्हें^४ :” दाइबायें म्हणीतलें : “जी जी : तरि जेतुले भक्त तेतुलेयां ऐसेंचि ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एकाचें आइकतक्षेओ^५ जाए : एकासि अवस्था प्रकटे : एकु उपायें धाडी :” माहादाइसीं म्हणीतलें : “ऐसेंचि ज्ञानीया करी तरि काइ जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “सुरी : पाटी : वीख : वाघवळ : ऐसें जो ज्ञानिया करी तेयांसि पीडहनन मळु लागे : परि वांयां न वचे :” ॥

यावरी दाएंबाएं पुसिलें : “जी जी गोसावीयांचां वीयोगीं आम्हीं जीतां नीकें कीं मेलयां नीकें ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पोरे हो : आतां मरा तरि चांगु^६ :” दाएंबाएं पुसिलें : “जी जी : श्रीकृष्णचक्रवर्तीचां वीयोगीं झाडें सुकलीं : ऐसी वेधशक्ति :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पुर्वीं श्रीकृष्णचक्रवर्ती विज्ञानशक्ति खेळीनले : पाठीं ज्ञानशक्ति स्वीकरिली^७ :” “जी जी : तरि तयांसि काइ जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तयांसि भलें :” “भलें तें काइ जी ?” “भलें तें मनुष्यत्व : झाडासी मनुष्यदेह होए :” “तारि मनुष्यासि काइ जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वियोगें देह धाडी तेयांही एक भलें आति : परधर्म तुमचें जीवन कीं गा^८ :” दाएंबाएं पुसिलें : “जी जी : श्रीकृष्णचक्रवर्तीचां वीयोगीं झाडें सुकलीं : ते वेधासि पात्र जीव तेतुले माया योजिले होते ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “संयोग : वियोग : साह्य : इयें तीन्हीं माया करी^९ :” दाएंबाएं पुसिलें : “जी जी : असन्निधानीचियासि पुनःसंबंधु होए जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “विकारविकल्पशून्य : स्वभावमात्रें : निरालंबी : देवतास्मरणें जो जन्म क्षेपी : तेयांसि परमेश्वरू पुनरपि आपुला संबंध देति :” “तारि कैसा देति जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “उत्तमासि बारा वरुषां : मग सोळा : तथा विसां :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “जोचि अवसरु विषया तोचि ब्रह्मविद्ये^{१०} :” ॥

२ ने. उपजति : गो. जन्मवीजति. ३ (प्रव. आमा. ८७. या अज्ञात प्रकरणवशात महदाइसेचा हा प्रश्न साधाला दिलेल्या पुनःसंबंधाच्या वराच्या प्रसंगीचा आहे. पण त्यावेळी महदाइसा वाराणसीला गेलेली होती. म्हणून मी तो येथे घातला आहे). ४ गोने. °खेवो. ५ (प्रव. वि. २३३). ६ (प्रव. वि. ८१). ७ (प्रव. आमा. ८५-८६). ८ (प्रव. आमा. २५१). ९ (प्रव. आमा. १५२).

६१८ मार्ग चुकलेया दायंबातें उपदेशु*

[बेलोपुरीं अवस्थान : दाएंबाएं गोसावीयांतें म्हणीतलें : “ जी जी : एकु दीं गोसावी-यांचीया दर्शना एत होतां : तवं मार्गीं रात्र जाली : अंधार पडिला : तवं एक नगर देखीलें : वस्तीकारणें भीतरी गेलां तवं वोस देखीलें : आणि भीयालां : तेथ उभयां राहावें ना जी : तैसाचि नीगालां : तवं मार्ग चुकलां : महा आंधारी रात्र : भयान्नक वन देखौनि नाम आठवीलें : तथा उच्यारीलें : आणि पाहीलें : अवचित सुर्ये नीगाला : मार्ग सांपडिला : सरीसे रावत : घोडे : हस्ती : पाइक : परिवार : नाना वेवसाइ : लेंकुरुवें : बाइली : चालावेया पवाड नाहीं : ऐसिया परी गोसावीयांजवळि आलां जी : गोसावीयांतें देखिलें : तरि ऐसें गोसावीयांचेया आठवणेतव जालें : तरि तें काइ जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तें कव्हणी एक सामर्थ्ये गा : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ अनंतशक्ति परमेश्वरू सकळांसिही विषएव्येवस्ता करीति : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हीं कां गा मार्ग चुकला ? सकळही मार्ग एथिचा मार्ग चुकले : हें सकळही मार्ग जाणवी : परि एथीचा मार्ग कव्हणी नेणे : ” यावरि विद्यामार्ग निरूपिला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ सकळहीं शास्त्रें या शास्त्रासि मिळैति : परि हें कव्हणाहीं न मिळै : ” ॥]

६१९ दायंबां व्यक्ताव्यक्तीं निमित्त निरूपण*

[बेलोपुरीं अवस्थान : दायंबा गोसावीयांतें पुसिलें : “ जी जी : प्रेमअपरोक्षादि दृष्टिवांचौनि नाहीं : आणि परमेश्वरू अव्यक्तौनि स्वयं विद्या स्वीकरीति : तरि अव्यक्तीं निमित्त^१ असे जी ? दृष्टिकार्य : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आवरीचें सादृश्य परीं आति : परीचें सादृश्य अवरीं आति : जेतुलजेटुलें पर प्रकाशे तेतुलतेतुलें अवर प्रकाशे^२ : मूर्ती परमेश्वरू एक घेउनि एक देति : अमूर्ती कांहींचि नेघति : जीव आर्जकु : देवता फळदाती : चैतन्य व्यापारतें : परमेश्वरू उद्धरीता^३ : दया : मया : कृपा : करुणा हे ईश्वरीचि आति : अन्यत्र आति तें ईश्वरीं आति : ईश्वरीं आति तें अन्यत्र नाहीं : ईश्वरीचें तें सकळही नित्य : ” ॥]

६२० दायंबा देहांतदुःख निरूपण*

[बेलोपुरीं अवस्थान : दाएंबाएं गोसावीयांतें पुसिलें : “ जी जी : जीवासि देहांतीं कीती दुःख होए जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ शतां वृश्चिकांचेया इतुली पीडा एका सर्पाची

६१८. * (प्रव. वि. २२३).

१ (प्रव. वि. १५१).

६१९. * (प्रव. वि. १२०-१२२).

१ एवा. दृष्ट. २ (प्रव. विमा. १८८). ३ (प्रव. वि. २११).

६२०. * (प्रव. विमा. १६३) आणि (प्रव. विमा. ११६-११७).

होए : शतां सर्पांची पीडा एका देहांती जीवासि होए : सहस्र विंचुवांची वेदना एके रोमेचां ठाई : तें दुःख देहांती जीवासि होए : जें असे तेंचि देहांतीं प्रकटे : ” ॥]

६२१ दाईबा श्रीप्रभुदर्शना पाठवणे*

[एकु दीं गोसावीयांसि उदेयांचा पूजाअवसरू जालेयांनंतरें सोडीयेवरि पुर्वामुख आसन असे : दाईबातें दृष्टी सुनि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भोजया : एथौनि तुमतें परमेश्वरपुरा पाठवीजैल तरि जाल गा ? ” दायंबाए म्हणीतलें : “ जी जी : गोसावी पाठवीति तारि मीं कैसा न वचें जी ? ” मग गोसावीं माहादाइसांकरवि पांचवर्णी जाडि : चवरी : पोफळफोडणा : आर्ती : पोफळें : हे पांच ठाए आणवीले : ते गोसावीं श्रीकरीं घेउनि भीनभीन दायंबाचां हातीं दीधले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हे श्रीप्रभूचेया ठाया नेया : ” मग दायंबा ते घेउनि परमेश्वरपुरासि गेले : मग दायंबासि मागौते दर्शन नाहीं : ॥]

६२२ माहादाइसां सर्वतोमुख वीखो निरूपणें

गोसावी^१ माहादाइसातें म्हणीतलें : “ बाइ : माहात्मा जैसा पाण्यांतुल गुंडा : वरि पाणियें भीजला : वोला दीसे : फोडौनि पाहीजे तवं आंतु कोरडा असे^२ : ऐसेया माहात्मेयांची सेवा केली ते तुम्हीं वीखयांची^३ सेवा केली : ” माहादाइसीं म्हणीतलें : “ जी जी : तें गोसावी जाणत असति कीं : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : वीखो तो काइ एकमुख^४ ? वीखो सर्वतोमुख कीं : कव्हणा एका इंद्रियाचा वीखो नावडे पां : तरि काइ इतुलाचि वीखो ? माहात्मेयांपासीं जाओं आवडे : बैसों आवडे : पांहों आवडे : आइकों आवडे : तेयांचें घेओं आवडे : आपुलें देओं आवडे : हा आवघा सर्वतोमुख वीखोचि कीं : बाइ : यंत्रारुढां होइजे : तो उसिता वीखो : वीखो तो हावभावीं भोगुं सरे : पाहा पां : बाइ : ऐसें काइ नव्हे ? ” माहादाइसीं म्हणीतलें : “ हां जी : तरि ऐसें गोसावीं कहीं नीरूपितिचि ना ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें काइ बाइ : तुम्हां

६२१. *अगोनेपं. प्रतीत ही लीळा नाही. यमुहीबी. प्रतीत आहे. ‘पाठसमुदाया’तील ‘आदी’त तिचा निर्देश आहे. येथे ती मु. प्रतीतून उद्धृत केली आहे.

१ (हीबी.).

६२२. १ हीबी. गोसावीयांसि दुसरेया नींबातळीं आसन : महदाइसांसि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : वाएनाएकु सरलेयां माहात्मा आला होता ? ” महदाइसीं म्हणीतलें : “ जी : नाहीं आले : आणि वेळोवेळा लवलवा काइसया येती ? : तरि वाट पाहातां डोळे फुटति : ये वेळे नयेति : तरि तयाचें कांहीं न वटे : ” यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तयाचें न वटे : तरि वाटे ते कवणाचें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : माहात्मेयाची सेवा केली— २ (दूपा. २७ पणियांआंतुल गुंडेयाचा दृष्टांत. ‘रामदेवाप्रति : एवा. वरि : निरूपिला :’—दृश्य.). ३ हीबी. ‘वीखयेत्वेचि केली : माहात्मे-यांचा संगु केला तो विखयेसंगुचि केला : ” ४ एवा. एकवीध : वीखो तो अनेकवीध कीं :

वारानसीं जातां वारिजेचि ना ? परमेश्वरपुरा जातां माहात्मेयांसांघातें जावें ना^५ माहात्मेयां सांघातें यावें ना : ऐसें एथौनि तुम्हां वारिजेचि ना ? सीनरा प्रथम आलीति : तै जरि राहातीति^६ तरि काह्या पां^७ यांचां पाइं जातीति ? एथौनि ब्रीधाबाइसांतें राहावीजतें^८ तें कोणा कारणें ? सतसंभवीं ब्रीधाबाइसें : आणि मास-उपवासीयें : अस्त्रीयांसींचि सांघातु कीं ? ऐसांहीं राहावीजतीति तरि एथिचें नेणों केसणें वोखटें घेउनि जातीति : ” ऐसें गोसावीं आवघें हातीं दीधलें : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हो आणि काइ^९ ? आतां काइ एणें हातें हा हातु खांडावा : ” “ मेलीएं जीं : नागवलीयें जी : सरलीयें^{१०} जी^{११} : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : काइसेया मराल ? काइसेया सराल ? काइसेया नागवाल ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथ अनुसरा : अनुसरलेयाचीया दोनींचि घडीया पुरति : कव्हणी एकी सामान स्त्री असे : ते जगाचे कवडे खाए : सेवटीं एकाचे^{१२} कवडे खाए : तो मरे : ते तयासरीसी अग्नि रीगे तरि तीएसि सतीयांचे लोक होति : तैसें बाइ : बोधवंताचें जन्म वीषयेवेव्हारांतु जाए : सेवटीं परमेश्वरा सरण रीगे तरि प्रथमत्यागीयाचीये पांतीं बैसै^{१३} : तैसें एथ अनुसरा : ” “ जी जी : तें अनुसरण कैसें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : एथचेयां होइजे^{१४} : एथौनि म्हणीतलें तें कीजे : यातें अनुसरण बोलिजे : ” माहादाइसीं म्हणीतलें : “ आतां कव्हणापासि अनुसरूं ? गोसावीयांचें सन्निधान तवं नाही : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : सन्निधानीं असौनि अधीनता नाही : यातें असन्निधानु बोलिजे : असन्निधानीं असौनि आज्ञाप्रतिपाळन करी यातें सन्निधानु बोलिजे : ” “ हो कां जी^{१५} : ” मग तीयें अनुसरलीं : ॥

६२३ माहादाइसा वजीरी घडीतां पाहाणें

चौकासी वाव्य कोणीं : बाहीरिला आंगा खणीयवरि : गोसावीयांसि आसन असे : गोसावी आंगी^१ लेइले असति : मोकळे कसे : आंगीचे^२ दोन्हीं पदर मागुतें नेउनि : पुढां आणुनि गांठि पाडिली असे : आंगीचीया^३ बाहीया वरतीया केलीया असति : स्त्रीमुगुटीं

५ गोपं. °एतां यावें ना : ऐसें-. ६ मु. एकली एतीति. गो. अनुसरतीति. ७ (गोपं.). ८ ने. राहाविजत होते. ९ मु. °हा हातु मोडला तरि काइ हा हातु मोडावा ? हीबी. एणें हातें हा हात हाणितला (एवा. मोडीला) तरि काइ ? १० ने. मरलियें. ११ मुहीबी. °म्हणौनि थोर दुख करूं लागलीं : (मु. सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : दुख न करा : ”) “ जी जी येतुलें जन्म वायां गेलें जी : (हीबी. एकीही घडी गोसावीयांचां लेखीं न लगेचि जी : ”). १२ हीबी. °घर करी. प्रवा. °ते जरि सेवटीं एकाची होए तरि पतिव्रतेचे लोक होति. १३ दृपा. ६१. सामान्य स्त्रीएचा दृष्टांत. यावरील दाष्टांतिक मु. प्रतीत मुरारीमल्लबासांनी स्वामीच्याच मुखी घातले आहे. अर्थात, त्यांच्या मते ते स्वामीचेच असले पाहिजे. म्हणून अंतर्भूत केले आहे. १४ मुही. °एथ अधीना होइजे—. १५ (प्रव. आमा. २४३).

६२३. १ मु. आंगिया. २ गोनेमु. आंगीयांचे. ३ गोनेमु. आंगियाचिया.

टोपरें : मोकळीं कानाउवें^४ : फुटेयाचे दोन्ही पदर स्त्रीमुगुटावरि : ऐसें उत्तराअभिमुख गरुड आसन : डावां स्त्रीकरीं काळी इट : उजवां स्त्रीकरीं चीपतळ : उजवीए स्त्रीचरणी-चेनि आंगुठेन दडपुनि^५ : उजवीए स्त्रीकरिचीया चीपतळाकरुनि : वजीरी^६ घडिली^७ : मग दोहीं स्त्रीकरीं चीरेयावरि सरिसी करीत असति : आंगीचीया वरतीया बाहीया करीति : द्रीष्टी अवळोकीति : मागुती घडीति : माहादाइसीं म्हणीतलें : “नागदेया नागदेया : आरुता ए हो : गोसावी लीळा करीताति ते पाहे :” ऐसी माहादाइसां भेटि जाली : “जी जी : हें काइ कीजत असीजे ?” “बाइ : हे वजीरी^६ घडीत असीजे :” “जी जी : वजीरी^६ म्हणिजे काइ ?” “बाइ : वजीरी म्हणिजे हे वारितुरंग :” “जी जी : वारितुरंग म्हणिजे काइ ?” “बाइ : वारितुरंग एक घोडे : दीपीं असति : ते उदकावरि चालति : तैसी हे वजिरी : बाइ : उदकावरि तरंगाए म्हणौनि वारितुरंग म्हणिजे :” ॥

६२४ भटां सास्त्रसीधांत कथन

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वानरेया : तुमते परसीधांतु असे तो तुम्हीं जाणां ?” “ना जी : नेणों :” “हां गा : जाणां : मां नेणों कैसें म्हणत असा ?” “जी जी : गोसावी जाणवीति तरि जाणौनि :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “चैतन्यापर वस्तु एक आति : चक्राक्ष देवता : तो तुमचा परसीधांतु : ऐसें जाणिजे हो^१ : [जीवप्रपंचव्यतिरिक्त सच्चिदानंदस्वरूप परमेश्वरू एकु आति : तो सर्वशक्तियुक्त :। नित्य : केवळ : अनादि अविद्यायुक्त वस्तु एकु आति : ते जीव शब्दें बोलिजे :। विश्वरूपाचिये ठाउनि मृत्तिकापर्यंत प्रपंचु बोलिजे :। व्यतिरिक्त म्हणिजे वेगळा :। सत् शब्दें ब्रह्म बोलिजे : चित् शब्दें माया बोलिजे : आनंद शब्दें ईश्वरू बोलिजे : ब्रह्म : माया : ईश्वरू : ऐसा त्र्यंश परमेश्वरू एकु आति :। शक्ति शब्दें सकळही देवता : सकळही गुण : सकळही धर्म : ज्ञान : विज्ञान : हे सर्व शक्तिशब्दें बोलिजेति :। युक्त म्हणिजे एतत्सहित :। सौंदर्य : लावण्य : औदार्य : सौभाग्य : दया : मया : कृपा : करुणा : एवमादिक अनंत गुण बोलिजेति :। नित्यत्व : व्यापकत्व : सर्वात्मकत्व : सर्वकर्तृत्व : सर्वसाक्षित्व : एवमादिक अनंत धर्म बोलिजेति :।] अव्यक्त पर वस्तु एक आति : ते वेक्तिमंत^२ होए : मग आपुलेया वेक्ताअवेक्ताचे^३ ज्ञान करी : साध्याची प्राप्ति करी : साध्याचीए प्राप्ती^४ साधन निवर्ते : ऐसा परसीधांत बोलिजे : पराचां अंतीं साध्य^५ एक आति :” ॥

४ गो. कानउवें. मु. कानावें. ५ मु. दाटुनि. ६ गोही. वजरी. मुने. वज्री. ७ मु. घडीत असति.

६२४. १ यापुढील ‘महावाक्य’ सूत्रपाठातून उद्धृत केले आहे. (प्रव. नवप्रकरणाचा. ‘भटां परमसीधांत कथन : “...तो तुमचा परमसीधांत गा :” यावरि गोसावीं पाठाअर्थासहीत महावाक्य निरोपिलें :’). २ गो. व्येक्तिमंत. ३ गो. व्येक्ता. ४ (गोही.). ५ ने. सीधि.

६२५ भटीं माहादाइसीं शास्त्रअभ्यास निरूपण*

[एक वेळ भटीं माहादाइसीं गोसावीयांतें पुसिलें : “जी जी : गोसावीं जें निरूपिलें शास्त्र तें कैसेनि चितवें ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “परस्परें मथन कीजे : मग नूतन होए :” मग भटीं म्हणीतलें : “जी जी : नूतन काइसेनि होए ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वानरेया : स्वोक्ति : शास्त्रोक्ति : लोकोक्ति : इया तीनि उक्ति परित्यजौनि एथीचिया व्युत्पत्ति-व्युत्पन्नां होआवें :” “हो कां जी :” भटीं म्हणीतलें : “जी जी : जैसीं येरें शास्त्रें : एक वेळ बरवीं आवर्तीलीयां धरितीं : आणि मनीं राहातीं : ते केव्हांहीं वीसरेजेति ना : तैसें हें नव्हे : वेळोवेळां मनन कीजे परि हें न धरे : तें कां पां जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वानरेया : हें अधीत शास्त्र कीं गा : हें होउनि कव्हाचाचें घर न रीगे : आपणचि याचें घर रिगीजे : एया आपणपें दीजे तरि हें आपणपें दे : घेइजे घोकीजे मग काळेंकरौनि उपयोगा जाये : ऐसां जरि नुमटे तरि आतांचें तवें ऐसें घेपे : पाठीं अनुभवें जाणाल : म्हणौनि हें वचन : हा वचनार्थु : वचन जावों नेदीजे : हें शास्त्र जो अभ्यासी : मनन करी : निदिध्यासन करी : व्याख्यान करी : तेणें तेथ काकु कक्षा भावार्थ प्रकरण जाणावें : । नेणे तरि आनाचें आन बुझैल : तेणें अज्ञान न वचे :”

यावरि भटीं म्हणीतलें : “जी जी : ऐसा परमेश्वरधर्म जरि अविद्याचां महारवाडां एकाघेयापासीं असे : आणि अन्यत्र कव्हाणा ठाईं न वर्ते तरि काइ करावें ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वानरेया : हा धर्म अन्यत्र न वर्ते तरि महारवाडांहुनि धर्मु काढावा : परि महारवाडा ऐसें होआवें नाहीं :” “हो कां जी :” ऐसें गोसावीं निरूपिलें : ते माहादाइसीं घोकीलें : मग भट माहादाइसें श्रीचरणां लागलीं : ॥]

६२६ शास्त्रकथन निरूपण*

[बेलोपुरीं अवस्थान : एक वेळ माहादाइसीं पुसिलें : “जी जी : गोसावीयांचां असन्निधानीं असतां कव्हाणी एकु अनुकुळ जनु आमतें शास्त्र पुसतील : तरि हें कव्हाणां-प्रति बोलावें आणि कव्हाणांप्रति न बोलावें जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : हें शास्त्र आर्त्ताप्रति बोलावें : आर्त नसे ऐसें असे तरि लोहें पाणी गिळीलें ऐसें होउनि असावें : परि सर्वथा बोलावें नाहीं :” “हो कां जी :” माहादाइसीं म्हणीतलें : “जी जी : आर्ति नसे तो शास्त्राचें आणिका कां पां नेघे ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : जो जें होउनि असे तो तेंचि बोले : मां तो काइ आणिकाचें घेइल ? ऐसां हि जो तयाप्रति बोले तया कथन होए : कां ताप पावे :” “हो कां जी :” ॥]

६२५. * (प्रव. आ. १४०-१४९).

६२६. * (प्रव. आ. १९८-२००).

६२७ संखराचार्या वरप्रदान*

गोसावींयांसि बेलोपुरीं अवस्थान : माहादाइसीं^१ गोसावीयांतें पुसिलें : “ जी जी : सन्यासीयासि सीखासूत्र नाहीं : संध्यास्नान नाहीं : कढ्ढणीचि कर्म नाहीं : आणि यांसि लोकीं एसनी काइसी मान्यता ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ संखराचार्यें श्रीदत्तात्रयप्रभूतें वीनवीलें : ‘ जी जी : म्यां दर्सन केलें असे : तें लोकीं मान्य होआवें : ’ श्रीदत्तात्रयप्रभू म्हणीतलें : ‘ होइल : ’ ” ॥

६२८ देहदमनीं भटांनाथोबां वैजात्य*

[बेलोपुरीं अवस्थान : एक वेळ गोसावीं देहदमनाचें नीरोपण केलें : मग नाथोबाएं पुसिलें : “ जी जी : देहदमन कवणा पुरुषाचेनि होववें जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ उचित प्राप्त इंद्रियार्थरसु सेविलेयां न विकरे तयाचेनि देहदमन होववें : ” नाथोबाएं म्हणीतलें : “ जी जी : माझेनि होववैल ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मंडळीका : तुम्हीं भाजिएचिया सिया जाल : वानरेशु रस पीति आणि उडौनि जाति : ” ॥]

६२९ विकल्पे प्रतिदेहान्वाडु*

[बेलोपुरीं अवस्थान : महादाइसीं पुसिलें : “ जी जी : निर्विकल्प जोगी प्रसंसीला : तरि विकल्पें काइ होए जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : विकल्पु आति तेयासि प्रतिदेहो आति : ” “ जी जी : प्रतिदेह निवर्तलेयां काइ जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ प्रतिदेहापासौनि निवर्तलेयां मग अतिवाहिकें फळासि नेति : युग पुरे तवं अवगळा असे^१ : ” ॥]

६३० परमेश्वर : ब्रम्हविद्या अमूर्त निरूपण*

[बेलोपुरीं अवस्थान : एकु दीं भटीं पुसिलें : “ जी जी : जेंचि देवाचिया माता-पितरा तेंचि भक्ताचिया : ऐसं गोसावीं बोलिले : तरि अनंत अवतार : तयाचे अनंत भक्त : तयाचीं अनंत मातापितरें असति : आणि एकएकी अवताराचे अनंत भक्त असति : तयांसि एके वेळे कसैं फळ देति ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : परमेश्वर अमुर्त : ब्रह्मविद्या अमुर्त : परमेश्वरप्राप्ति फलरूप अमुर्त : ”]

६२७. *सैह्याद्रि (श्रीदत्तात्रय) चरित्रातील ही लीळा ‘बेलोपूर’ची असल्यामुळे येथे घेतली आहे.

१ यमु. म्हाइंभटीं.

६२८. * (प्रव. वि. २३७).

६२९. * (प्रव. विमा. ११८-११९).

१ (विमा. १७०).

६३०. * (प्रव. आमा. १५६).

१ रामेश्वरबा°.

६३१ प्रतिक्षणि त्यागानुवादु*

[बेलोपुरीं अवस्थान : भटीं पुसिलें : “जी जी : गोसावीं त्याग संन्यास निरो-
पिला : तो एका देहपर्यंत पाळे : एका न पाळे : तरि तो अनुसरलेयां त्यागीयांमाजि
घालुं एइल ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आति गा वानरेया : प्रतिक्षणि प्रतिक्षणि त्यागु :
म्हणौनि विखो सेवुनि सेवटीं परमेश्वरासि शरण रीगे तरि प्रथमत्यागीयाचीए
पांतीं बैसे : ” “हो कां जी : ” ॥]

६३२ भलतैसा भलेतेथ परमेश्वर एकु*

[भटीं पुसिलें : “जी जी : विकारविकल्पशून्य स्वभावमात्रें निरालंबी देवतास्मरणें
जो जन्म क्षेपी तेयासि परमेश्वर पुनरपि आपुला संबंध देती : तरि परमेश्वर एक असतां
बहुत्व तें कां पां ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वानरेया : भलतैसा भलेतेथ भलेतेयापरी
परमेश्वर एकु आति : ” “हो कां जी : ” ॥]

६३३ ज्ञान : ध्यान : भजन ईश्वरीचि*

[भटीं पुसिलें : “जी जी : या जीवाचें ज्ञान : ध्यान : भजन : तें कव्हणी
ठाइं समावें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ज्ञान : ध्यान : भजन : हें ईश्वरीचि आति : ”
“हो कां जी : ” ॥]

६३४ जीवां देवतां परस्परदर्शन*

[बेलोपुरीं अवस्थान : माहादाइसीं गोसावीयांतें पुसिलें : “जी जी : देवता जीवासि
काइसेनि देखति जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “देवतेचें मळाधार ज्ञान : आपुलीया मळातें
जीव म्हणति : ” “जी जी : जीवासि देवतेचें दर्शन आति ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आति :
बाइ : ” “तें काइसेन जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “विद्येतव पिंडस्त प्रकाशे : ” सर्वज्ञें
म्हणीतलें : “देवतेचा जैसा वर्ण : जैसीं वस्त्रें : जेतुलीया भुजा : जैसीं आयुधें : तैसी
प्रकाशे : ” “जी जी : कर्मलेप काइ जी देखति ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “देवतेसि कर्मलेपाचें
ज्ञान : ” “तरि काइ जी सकळहीं देखति ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “देवतेसि आपणया
खालौतें अपरोक्ष : ” “हो कां जी : ” ॥]

६३१. * (प्रव. आमा. २४७).

१ आम्नाय पाठ°.

६३२. * (प्रव. आमा. २४८).

१ आम्नाय पाठ°.

६३३. * (प्रव. आमा. २४९).

१ आम्नाय पाठ°.

६३४. * (प्रव. विमा. ९६-९९).

६३५ जीवसंलग्नानुवादु*

[बेलोपुरीं अवस्थान : माहादाइसीं गोसावीयांतें पुसिलें : “जी जी : जीवीं संलग्न कैसें असे ? तथा जीव संलग्न दोन्ही कैसें असति जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : जीवाचें मुख मागां : संलग्नाचें मुख पुढां : बाइ : येरयेरां विमुखें असेति : परमेश्वरू जेव्हेळी जीवासि ज्ञान देति तेव्हेळीं दोन्ही सन्मुख करीति : मग दोहींसि विद्या देति :” माहादाइसीं म्हणीतलें : “दोहींसि एकीचि विद्या देति जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ना बाइ : चैतन्यासि चैतन्यविद्या : जीवासि ब्रह्मविद्या : चैतन्यविद्या तो चैतन्याचा मोक्षमार्गु : ब्रह्मविद्या तो जीवाचा मोक्षमार्गु : केवळ केवळेसीं साजात्य^१ : चैतन्य चैतन्यातें अनुभवी बाइ :” “जी जी : तें कैसें अनुभवी जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : जीवासंलग्नाचें भेटें ब्रह्मविद्येवांचौनि न फिटें : इंद्रिया मनातें चेष्टविता आत्मा : सकळाहीं प्रकृतीतें चेष्टविता परमात्मा^२ : जीवाचां मोक्षीं चैतन्या मोक्ष । सकळाही विद्या चैतन्यादिभावेन : ब्रह्मविद्या जीवादिभावेन : परि ते मागिलाकडौनि उल्लेखीउल्लेख करीतिचि असे :” “हो कां जी : तरि चैतन्यविद्ये फळ कोठें जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : सकळांही विद्यांचीं साधनें एथ : साध्य ब्रह्मांडीं : ब्रह्मविद्येचें साध्यसाधन एथचि :” “हो कां जी :” म्हणौनि श्रीचरणां लागलीं : ॥]

६३६ आतां तुम्हां नवेया संबंधु*

[बेलोपुरीं अवस्थान : महदाइसीं म्हणीतलें : “जी जी : आतां गोसावी आम्हांसि असंबंधु देवों पांताति : तरि आतां संबंधु आम्हां कै देतील ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : तुम्हां आतां नवेयां संबंधु :” “जी जी : तो कैसा ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : सुखिया श्रीमंताचां घरीं बरवें पुरुष देह देउन जन्मवीजैल : मग बारा वरुषां संबंधु दीजैल :” “हो कां जी : तरि तो संबंधु आणि हा संबंधु काइ सारीखाचि कीं अनसारीखा ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : साधनापसि साध्य उत्तम :” ॥]

६३७ भटां लग्नघडी अनुवादु : तथा रुदन नोक्षेद*

[मग भट कोण्हीकडे काहीं आपजों जात होते : तवें सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वानरेया : आतां काइसेया जाल गा ? आतां जालें नव्हे ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वानरेया : लग्नघडी

६३५. * (प्रव. विमा. १९२-१९६).

१ (विमा. १९७). २ (विमा. १६८). या दोन्ही वचनांचा प्रब. उपलब्ध नाही. मी ती वचने येथे घातली आहेत.

६३६. * (प्रव. विमा. १३९-१४०).

६३७. * अगोयमुने. प्रतीत ही लीळा नाही. हीबी. प्रतीत ‘रुदन निषेध’, ‘भटां निरूपण’ अशा दोन लीळांत हीच लीळा आलेली आहे. इतर अनेक पोथ्यांत ती आहे. आमा. १५४ व १५५ या वचनांच्या

वर्तत असे गा : वाटे एत असति : यातें सांडुं नको :” इतुकेन भटीं उभयांचि देह घातलें : आटासु माडीला : गडबडां लोळों लागलें : गोसावीं हातीं धरुनि उठवीलें : भीतरि देउळाआंतु नेलें : तयासि नीरूपण करुनि काठीन्यें आणीलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “संबंधीं असंबंध : असंबंधीं संबंध : वीयोगीं योग आणि योगीं वीयोग : दर्शनीं अदर्शन : अदर्शनीं दर्शन : सन्निधानीं असन्निधान : असन्निधानीं सन्निधान :” ऐसें नीरूपणें काठीन्यें आणीलें : भट रडों लागलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “रडीजे ना कीं गा : रडीलेयां काजळी पडे : उहीपुही वीवेक मालवे : असतया ज्ञानाचा अभाव होए : रडीजे ना कीं गा वानरेया : वचनरूप परमेश्वर तो तुम्हांजवळीचि असे कीं गा : तुम्हीं धीरवीरां होआवें :” मग भटीं दुख आवरीलें : ॥]

६३८ मलैसामध्ये अवतरण^१

गोसावीं आउसातें म्हणीतलें : “आतां हें मलैसामध्ये^२ असैल : उत्तरापथें^३ गमन : तयांचेयां बाजांसुपवतीयांवरि निद्रा कीजैल^४ :” तवं आउसीं म्हणीतलें : “जी जी स्वामी जगंनाथा : तैसें न कीजो जी^५ :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पोरे हो : एणें काइ तुमचेंचि करावें ? अनंता जीवांचीया सातरीया पडलीया^६ असति : तयातें उठवीता^७ काइ आणिकु देओ असे ?” ॥

६३९ राजेया अह्मानीं आउप्रति उतर देणें

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “नाएका : एथ रायाचा हाकारा एइल : आतां रायाची दांडी पडवा एइल : दांडीए बैसौनि तेथ जाइजैल :” आणि आउसीं म्हणीतलें : “जी जी : येओ^१ कां जी स्वामी जगंनाथा : तरि आम्हीं आपुलेया स्वामिपुढें खडखड करीतें

प्रव. मध्येही ती आहे. ‘पाठ समुदाया’त ‘तथा लग्नघडी अनुवादुं’ ही ‘आदि’ सर्वत्र आढळते. म्हणून ती संहितेत अंतर्भूत केली आहे. एका जुन्या पोथीतून ती येथे घेतली असून **हीबी.** प्रतीच्या साह्याने संपादन केली आहे.

६३८. १ ही लीळा व यापुढील ‘दांडीए आरोहण : बीजें करणें’ ही लीळा—या दोन्ही लीळा मिळून ‘मलैसा (म्लेंसा) मध्ये अवतरण’ ही एकच लीळा अगोने. प्रतीत आहे. अन्य काही पोथ्यांत आढळतात त्याप्रमाणे विषयव्यवस्थेच्या दृष्टीने, या एकाच लीळेच्या दोन लीळा करून संहितेत छापल्या आहेत. **यमु.** प्रतीत, ही लीळा नाही. **हीबी.** मध्ये या लीळेचा पूर्वाध (येथे छापलेली ६३८ वी लीळा) ‘आउ म्लेंछावतारू कथन’ या आदीने आढळतो. पाठाच्या पोथ्यातील ‘आद्या’ तही ‘आउ म्लेंछावतारू कथन’ ही ‘आदि’ सर्वत्र आढळते. **२ नेबी.** म्लेंछामध्ये. **३ ने.** पंथें. **४ हीबी.** ‘तयाचेयासारीखें बोलिजैल : . . . . तयाचे आहारव्येव्हार स्वीकरीजति : . . . . तयाप्रति ज्ञान नीरोपीजैल :” **५ हीबी.** ‘तेथ न वचावें नी : ते वोखटे जी :” **६ ने.** पसरलीया. **७ एवा.** उधरीता.

६३९. १ गो. यो.

खोलतें जाउनि : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पोरे हो : तैसें नव्हे कीं नाएका : ते ऐसें नेती आणि ऐसें लोटतील^३ : ” आउसीं म्हणीतलें : “ जी जी स्वामी जगंनाथा : आतां आम्हांसि कवणि गति जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आतां तुम्हांसि गोवीदीं गति कीं नाएका : ” ॥

६४० दांडीए आरोहण : बीजें करणें

तवं दांडी आली^१ : बाहीरवाहीरे^२ भांगुसीए^३ चालवीलें : मग रायें बोलाउं पाठवीलें : भट दांडीएचा कोंब^४ धरुनि नीगाले : भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : प्रवृत्ति भंगिजो जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ राओ बोलवील^५ तरि भंगिजेल : ” मग^६ रायापासी दांडी नेली : तवं गोसावीयांचीए स्त्रीचरणिचा आंगुठा देखिला : “ कैसा जोगीया बरवा ! ” भटीं म्हणीतलें : “ जी जी^७ : बोलिजो जी : ” तवं एरें चांडाळें म्हणीतलें : “ हाण हाण यातें : ” तवं भटातें कांबी हाणितलें : इतुकेनि भट नीगों बैसलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : नावेक राहा गा : मग आश्चर्य एक देखाल : आणि पुनःसंबंधु देइजेल^८ : ” भटीं म्हणीतलें : “ ना जी^९ : मज राहावे ना : ” म्हणौनि भट नीगाले^{१०} : ॥

६४१ हा होय : हा नव्हे : म्हणणें*

[मग दांडी : घाटाखालि तळें : तया नांव हातियाळें : जातां उजवेया हाता : पसीमीली पाळी : तेथ उतरीली : तेथ दांडीएखालि उतरले : शस्त्रधर उभे राहिले : अमरा : गांगा : मैळा : “ हा होए : हा नव्हे : हा अमरा नव्हे : हा गांगा नव्हे : हा मैळा

२ गो. लोटीती.

६४०. १ मी पाहिलेल्या दधन. प्रतीत (श्रीचक्रधरचरित्र—कोलते, पा. ३२० पाहा) ‘दांडीए अरुहण’ ही स्वतंत्र लीळा आहे. ती पुढीलप्रमाणे : ‘तवं रायाची दांडी आली : मग गोसावी दांडिवरि बैसले : सरीसे भटोबास नीगाले : बीळिचेया पहारा एका दांडी खोंकरासि घेउनि गेले : तेथ वसति जाली : गावीचां लोकीं कणीक : तांदुळ : तूप : ऐसें आणीलें : मग भटोबासीं रंधन केलें : गोसावीयातें आरोगणा दीधली : मग पट्टु ॥ एकी वासना : गोसावीयासि आरोगणा नाहीं जाली : उदीयांचि केली होती तेचि आरोगणा : । मग गोसावीं बीजें केलें : ॥’ यानंतर ‘राजनीति बीजें करणें :’ या आदीची दुसरी लीळा असून तिचा आरंभीचा भाग पुढीलप्रमाणे : ‘मग उदीयांचि दांडिएवरि आसन जालें : दांडियेवरि झळंबू घातला : बाहीरवाहीरी दांडी भांगुसीए नेली—’ (या दोन्ही लीळा पं. प्रतीतही आहेत). २ गोने. वाहीरि. ३ गोने. भांगुसीए. ४ गोने. कोंब. ५ अने. बोलावील. ६ दधनपं. मग दांडी कीर्तिखांबापासी नेली : तेथ राओ आला : ... ७ दधनपं. प्रवृत्ति भंगिजो जी. ८ गो. होइल. ९ दधनपं. ‘हें मज पाहावें ना : देखवें ना. १० दधनपं. ‘मग रायें म्हणीतलें : “दांडी घेउनि जा : ओखटें करा : ” मग दांडी नेली : ॥

६४१. *रायापाशी दांडी नेल्यानंतर भट तेथून निघून गेले. मग पुढे काय घडले यासंबंधीचा वृत्तांत अगोनेहीबीपं. यांपैकी कोणत्याच पोथीत नाही. ‘दांडीए आरोहण’ आणि ‘घाटीं पाल्हा

होए : ” मग मैळेनि खर्ग प्रजिलें : हाक देउन उभा राहिला : खर्ग घातलें : श्रीकमळ एरीकडे पडिलें : श्रीमूर्ति एरीकडे पडिली : मग आवघा जन प्रतला : तवं तेथ नाथपंथीये जोगी बैसले होते : तथा तळ्याचीये पाळी बैसले होते : तेहीं देखिलें : श्रीकमळ एकीकडुनि चालीलें : श्रीमूर्ति एकीकडुनि चालिली : आणि दोन्हीं जडलीं : मिळालीं : आणि उठूनि आसन जालें : मग तेणेंच घाटें बीजें केलें : आणि तिहीं जोगीं म्हणितलें : “ सीधु रे सीधु : ” म्हणौनि बोवाइले : सींगीनादु दीधला : एक म्हणति तथा तळयाचिए पाळी तथा जोगियांचिया कोपटिया होतिया^१ : ॥]

६४२ महादेओपुर घाटीं पाल्हा डांगीया भेटि*

घाटीं पाल्हा डांगीया भेटला : तेणें गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागला : मग पुसिलें : “ जी जी : मियां गोसावीयांवरि ऐसौनि ऐसें आइकीलें : तें साच जी ? ”

डांगीया भेटि ' या दोन्ही लीळा वाचल्या म्हणजे तो वृत्तांत या लीळांमध्ये असलाच पाहिजे असे स्पष्टपणे जाणवते. अर्थात, दांडी नेल्यावर, राजाने 'ओखटे करा' असे सांगितल्यानंतर आणि गोसावीयांची व पाल्हा डांगीया यांची भेट होण्यापूर्वीच्या वृत्तांताची लीळा येथे अपरिहार्यतेने असलीच पाहिजे हे उघड दिसते. हा वृत्तांत देणारी लीळा मी पाहिलेल्या **दधन**. प्रतीत आहे. ती या ठिकाणी चरित्राच्या सुसंगतीच्या दृष्टीने अपरिहार्य आहे. 'पाल्हा डांगीया भेटि' या लीळेतील 'तुम्ही आइकिलें तें साच : आणि देखिले तेहीं साच : म्हणौनि श्रीकंठाकडे रेघ दाखवीली : रांव-याचीये चांचुसारखी : ' या वाक्यावरून **दधन**. प्रतीतील वृत्तांताला पुष्टीच मिळते. म्हणून **दधन**. प्रतीतील ही लीळा संहितेत अंतर्भूत केली आहे. इतर प्रतीत ही लीळा गाळण्याचे कारण, पुढे पान ७५० वरील 'हीराइ वृत्ति' ही लीळा पाहा.

१ यानंतर आणखी एक लीळा या प्रतीत आढळते. ती पुढीलप्रमाणे :

अदृष्ट भये उठवीले ॥ गोसावीं बीजें केलें : तवं नगरामध्ये आंधें पडीलें : अंधकारू पडीला : गाड चार बजिले : लेंकरूवीं स्थनें वरजीलीं : पाखरूई चारे बजिले : बीवसीया उठलीया : घूया बोवाति : भालुवा भुक्ति : धेनु हंबरडा हाणति : रावो भयाचकीतु जाला : ऐसा सात दीस नगरामध्ये आंदोळ वर्तला : एकी वासना : दीस तीन : रायें म्हणितलें : “ आम्हीं थोर वोखटें केलें : ईश्वरपात्रीं क्रिया बीसंबली : ” ॥ (हा वृत्तांत पौराणिक स्वरूपाचा आहे. त्यामुळे ही लीळा निश्चित प्रक्षिप्त असावी).

६४२. * 'म्लेसामध्ये अवतरण' (मागे लीळा. ६३८ पाहा) या लीळनंतर **अगोने**. प्रतीत 'महादेओपुर घाटीं पाल्हा डांगीया भेटि' या लीळेची नुसती 'आदी' आहे. लीळा नाही. (यमु. प्रतीत 'आदी' ही नाही) ही लीळा **हीबी**. प्रतीतून येथे घेतली आहे. **पंदधन**. प्रतीत ही लीळा पुढीलप्रमाणे आहे :

घाटीं पाल्हे डांगीया भेटि ॥ गोसावी घाट वेंघताति : तवं पैलाकडुनि पाल्हा डांगीया आला : तेणें गोसावीयांतें देखिलें : आणि दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागला : मग बीनवीलें : “ जी जी : आम्हीं ऐसौनि ऐसें वोखटें आइकीलें जी : तो मी धांवतु आलां जी : ” ऐसें सांगे : तेवीचि अस्वपातीं देखे ना : कंठु दाटला : तेणें कांहीं सब्द नीगे ना : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तें साच गा : हें नव्हे सस्त्र घातलें : वोखटें केलें : ” म्हणौनि गोसावीं श्रीकंठु दाखवीला : तै श्रीकंठीं रेघ तैसीचि : तेणें देखिलें : मग म्हणीतलें :

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तुम्हीं आइकीलें तें साच : आणि देखिलें तेंहीं साच :” म्हणौनि श्रीकंठाकडे रेघ दाखवीली : रांवयाचीये चांचुसारीखी : तेणें म्हणीतलें : “जी जी : ते पापीये चांडाळ : ईश्वरीं काइ छेदभेद असति ?” मग दंडवत करुनि नीगाला : मग गोसावीं बीजें केलें : ॥

६४३ पुनरपि सारंगपंडितां भेटि*

[गोसावी घाटाचां माथांहुनि प्रतले : मग प्रतेस्थानासि बीजें केलें : तीये दीसीं सोमवारी आणि सुर्यपर्व : गोसावी लोणारखांडीहुनि प्रयागखांडी निगाले : तवं पैलाकडौनि सारंग-पंडीत येताति : गोसावीयांतें देखीलें : आणि आडपालौ केला : आणि गोसावीं पाचारिलें : “हें काइ गा पांडेया : यातें देखौनि आडपालव करौनि कैसे नीगालेति ?” “ना जी : देखीलें नाहीं जी :” गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : “जी जी : केव्हेळि बीजें केलें ?” “हें नव्हे : आतांचि :” मग गोसावीं आवघी व्येवस्ता सांघीतली : मग गोसावीयांतें वीनवीलें : “जी जी : गोसावीं आवारासि बीजें करावें जी : तवं मीं स्नान करुनि येइन जी :” मग स्नान करावेया गेलें : मग गोसावीं बीजें केलें : तवं ते स्नान

“आरे आरे पापिए हो : ऐसें काइ केलें : या राष्टरासि वोखटें असे : जी जी : आतां कवणीकडे बीजें कीजेल ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आतां हें उतरापथें बीजें करील :”

हीबी. प्रतीत ‘घाटीं पाल्हा डांगीया भेटि’ या लीळनंतर पुढील लीळा आढळते : **भटां अवस्था प्रकटणें** : ॥ तवं भट तेथ आले : त्यापुढां जोगीं सांघीतलें : “साक्षात गोरक्षु : पुरुखीं उठवीलें :” तवं पाल्हा डांगीया भेटला : तेणें सांघीतलें : “मज गोसावी घाटीं भेटले :” इतुकेन भटीं घाटु चढतां तांबोळ देखीलें : भटीं म्हणीतलें : “हें तांबोळ गोसावीयांचें होए :” म्हणौनि घेतलें : नमस्करीलें : मग भटांसि अवस्था प्रगटली : साउमे जात असति तवं परिश्रयो देखीला : चालतां डोळ्यां धारा लागलीया : वाट भुलले : मग आभैचा घाटुवरि गेले : मग भटीं म्हणीतलें : “गोसावी श्रीप्रभुची चिंता करीत होते : तरि गोसावी रीधपुरासि बीजें केलें असैल :” मग दुखक्रांत रीधपुरासि आले : तेथ गोसावीयातें न देखती : मग अवस्था प्रगटली : मग भानखेडेयासि आले : ॥

६४३. *अगोने. प्रतीत ही लीळा पुढीलप्रमाणे आहे : **सुर्यपर्वी सारंगपंडितां पौळीसि भेटि** ॥ बीजें केलेयावरि प्रागखांडीचीए पौळीसी भेटि दीधली : “जी जी : गोसावीं केव्हेळि बीजें केलें ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हें आतांचि आलें :” सारंगपंडितां म्हणीतलें : “आवारासि बीजें करावें : तवं मी पर्व सारुनि येतु असे :” मागुती आले तवं भेटि नव्हेचि : एक म्हणति हे संन्यधानपर ॥

ही लीळा वरील सर्व प्रतीत पैठण येथील अवस्थानात घातली आहे. पण ‘बीजें केलेयावरि’ या आरंभीच्या शब्दावरून ती शेवटच्या प्रकरणानंतरची लीळा असावी, असे दिसते. एका वासनेप्रमाणे ती सन्निधानीची लीळा होय. **य.** प्रतीत ती सन्निधानीची म्हणूनच दिली आहे. पण **मु.** प्रतीत मुरारी-मल्लबासांनीही ती शेवटच्या प्रकरणानंतर घेतली आहे. ते मत मान्य करून मी ही लीळा येथे घेतली आहे. **अगोनेमु.** प्रतीतील लीळेत उमाइसाचा वृत्तांत आलेला नाही. **हीबी.** प्रतीत तो आढळतो. इतर काही पोथ्यांतही आढळतो. म्हणून **हीबी.** प्रतीवरून ही लीळा येथे उद्धृत केली आहे.

करुनि आले : उमाइसांतें पुसिलें : “गोसावी कें असति ?” उमाइसीं म्हणीतलें : “कैसें गोसावी कें असति ?” सारंगपंडितां म्हणीतलें : “कैसें गोसावी कें असति ? मज गोसावी मघा भेटलें :” मियां म्हणीतलें : “जी जी : गोसावी आवारासि बीजें करावें तव मीं स्नान करुनि येइन :” उमाइसीं म्हणीतलें : “आहा पापिये हो : गोसावीयांतें कैसे विसंबलेति ? सर्वेचि गोसावीयांतें घेउनि न याचि : स्नानेवीन तुमचें काहीं राहिलें होतें ?” मग उमाइसीं थोर दुख केलें : तिये दीसीं अन्न नाहीं : उदक नाहीं : तैसीचि पाठि घातली : ॥

६४४ वींझीं चाटेया भेटि

गोसावीं नीमीत्यें एकें उतरापथें बीजें केलें : वींझेया डोंगराचा घाटु चढलें : मग गोसावी घाटाचेया माथेयावरि ठावठीकु बीजें करिताति : तव गंगातीउरिचे^१ चाटे गुजराते कापड वीकुं गेले होते : ते भेटलें : ते माहादाइसांचें भाचे^२ : माथां भेटि जाली : तीं गोसावीयांवरि वार्ता आइकीली होती : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : स्त्रीचरणां लागले : स्त्रीमूर्ति आवळोकीत^३ उभे राहीले^४ : तव गोसावीयांची बरवी चापेगौरा स्त्रीमूर्ति : स्त्रीकंठीं फुलांची माळ : ऐसें देखिलें : मां पुसिलें : “जी जी : आम्हीं गोसावी-यांवरि ऐसेनि ऐसे आइकीलें तें साच जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आइकीजे तें साच : कीं देखिजे तें साच ?” “जी जी : देखिजे तें साच :” मग तींहीं पुसिलें : “गोसावी एथ एकले : भक्तजन देखों नां जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तीयें एणेंवीण जीआलीं असति ?” त्यां दीसीं तेथचि राहीले : मग तींहीं गोसावीयांतें वीनवीलें : “जी जी : आजि येथचि राहिजो जी^५ :” गोसावीं वीनवणी स्वीकरिली : अर्ध लुगडीं गोसावीयांखालि आंथुरिलीं : अर्ध पांगुरविलीं : चाटां म्हणीतलें : “जी जी : गोसावीयांचे भगतजन गोसावीयांतें पुसती तरि काए सांघावें जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हें पुसत होतें हें सांघावें :” “जी जी :” म्हणौनि स्त्रीचरणां लागले : गंगातीउरासि^६ आले^७ : भक्तजनांपुढां सांघीतलें : “गोसावीं

या लीळेंतंतर दधनपं. प्रतीत पुढील दोन लीळा आहेत :

पुरी महादेओराया भेटि ॥ मग गोसावीं पुरासि बीजें केलें : तेथ रामनाएकु ब्राह्मणु : तयाचां घरीं माहादेओराओ जन्मला होता : तयासि दरीसन दीधलें : कृपादृष्टी अवलोकीला : मग बीजें केलें : ॥

परमेश्वरपुरीं श्रीप्रभु भेटि ॥

मग परमेश्वरपुरासि बीजें केलें : बेलौरमागीं गौळणीचेया वडातळीं श्रीप्रभु खेळ करीत असति : तव आमचां गोसावीं बीजें केलें : मग दोहीं देवां क्षेमालिगन जालें : मग श्रीप्रभुगोसावीं म्हणीतलें : “आवो मेला जाए : जाए म्हणे :” तैसेचि आमचां गोसावीं बीजें केलें : ॥

या लीळांतंतर वरील पोथ्यांत अनुक्रमे भटा अवस्था प्रकटणें ॥ वींझीं चाटेया भेटि ॥ उजनीए अवस्थान ॥ या लीळा आल्या आहेत.

६४४. १ गोने. *तीरीचे. २ गो. भासे. ३ ने. पुढां. ४ गो. जाले. ५ (हीबी.). ६ गोने. *तीरा. ७ हीबी. (एवा.) तेहीं गोसावीयांसि देशासि चालवावें म्हणौनि तडवेयाआंतु पड्डु जाला : दोहीकडे

तुम्हांसि नीरोपु सांघीतला असे : 'तीयें एणें वीण जीआलीं असति : आणि हें पुसत होतें :'
ऐसें सांघावें : " ॥

६४५ उजनीए अवस्थान

गोसावीं उजनीय बीजें केलें : तेथ गोसावीयांसि जीवउधरणासि प्रवृत्ति जाली : तवंगं गंगातीउरिचे चाटे उजनीएसि कापड घेओं जाति : तीहीं गोसावीयांतें मलैसांमध्ये राज्य करितां देखिलें : गोसावी भेटले म्हणौनि मागुतें भक्तजनांपुढां सांघीतलें : ' उजनीए गोसावी^१ देखिले : ' म्हणौनि : भक्तजनीं म्हणीतलें : " भटो : आम्हीं गोसावीयांपासीं जाउनि ? " भटीं म्हणीतलें : " हां गा : तुम्हीं जाओं म्हणां : मां मज काइ न वचवे ? पींसेयासि पींपळु^२ दुरि ? काइ माझेयास्तव^३ उजनीए न वचवे ? परि गोसावीं मातें वर्जिलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : ' वानरेया : नवेयां भेटि^४ : ' मां आतां जरि उजनीए गेलों तन्हीं काइ गा गोसावीयांसि भेटि होते ? ते तरि ब्रम्हवाचा : मां आतां उजनीए जाउनि काइ करुं गा ? " मग थोर दुख जालें : मग भटोबासीं म्हणितलें : " आतां असनिधानीं सर्वज्ञें म्हणीतलें तें करावें : आणि^५ खडवीध दुख जो करील तेयासि गोसावी भेटती : " ॥ बेलोपुर चरीत्रें : उत्तरार्ध चरीत्रें समाप्त : ॥

आपण नीजैले : मध्यें गोसावी नीजैले : मग त्यांसि नीजैलेयाचि सांडिले : मग गोसावीं बीजें केलें :

६४५. १ गो. °राज्य करीत. २ नेहीबी. पींपळगाव. ३ ही. माझेयावस्तु. ४ ही. संबंधु. ने. °ते तरि ब्रम्हवाचा. ५ ही. °वीधि जो जोडील त्यांसि श्रीचक्रधरु होइल.

अज्ञात लीळा

श्रीकृष्णचरित्र

१ श्रीकृष्ण अवतार निरूपण

माहादाइसीं पुसिलें : “ जी जी : श्रीकृष्ण अवतारू तो कैसा ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : श्रीकृष्ण अवतारू तो गर्भीचा^१ : देवकादेवीचां गर्भी वसुदेवाचां ठाईं मथुरेसि श्रीकृष्णचक्रवर्ति गोसावी अवतरले : गोकुळीं यश्वदेचां ठाईं वाढिनले^२ : ” ॥

२ मुखामाजि विश्व दाखवणें

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ श्रीकृष्णचक्रवर्ति उपजतक्षेवो जांभै दीधली : मुखामाजि वीश्व दाखविलें : तें देखौनि देविका आउसैं भियाली^३ : देविका आउसीं मुखावरि हातु दीधला : ‘लेंकरूं सामान्य नव्हे :’ ॥

तैसेंचि दुसरेन : बळभद्रदेवो आणि श्रीकृष्णचक्रवर्ति खेळत होते : तवं बळभद्रदेवीं म्हणीतलें : ‘आवो आवो यश्वदे : हा कृष्ण मृतीका भक्षीतु असे :’ यश्वदा म्हणीतलें : ‘हा कृष्णा ? आ करी पां :’ आ केला : मुखामाजि वीश्व दाखविलें : तीहीं म्हणीतलें : ‘लेंकरूं सामान्य नव्हे :’ मुखावरि हातु दीधला^३ : ” ॥

३ रक्मीणी अवस्था श्रवण

माहादाइसें पुराण आइकौनि आलीं : मग गोसावीयांसि पुसिलें : “ जी जी : श्रीकृष्ण-चक्रवर्तीन येकलेयां कां बीजें केलें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वाइ : द्वारकेहुनि नागारी कौंडण्यापुरासि आले : तेहीं श्रीकृष्णचक्रवर्ती वानिले : आणि रुक्मिणीदेवीसि अवस्था भरली : मग तेहीं सुदेवो ब्राह्मणु पाठवीला^१ : श्रीकृष्णचक्रवर्तीन सुदेवातें पूसिलें : ‘तुम्हीं नीगालेति तेव्हळि रक्मीणीसि कैसी^२ अवस्था असे ? ’ ‘ जी जी : मीं

१. १ पं. °वसूदेवो पीता : देवकी माता : ॥ २ (भ.).

२. १ (मु.). २ (भ.).

३. १ (भग.). २ रावा. कैसा अवस्वरू असे ?

नीगालां तेव्हळि मज बीडा दीधला : तें हातिचीं पानें सुकलीं : दुसरा बीडा दीधला : तवं तीयेंहीं सुकलीं : कर्पलीं : तेव्हळि हडपीणीसि कोपली : 'हां गे : पानें कां गे पळवा केली ?' तवं निया म्हणीतलें : 'आइ : तुमचिए हातिचेनि जाळें पानें करपताति :' मग कापूरवीडा देवों आदरिला : तवं तेणें हातीं जाळु उठीला^१ : मग लेणींलुगडीं देउनि मातें पाठाविलें : 'तेव्हळि श्रीकृष्णचक्रवतीन म्हणीतलें : 'रुक्मिणीदेवीसि दाहावी अवस्था येनेनि असे^२ : आतां वेळु लाउं नये : आतां वेळु लाविजैल तरि देह जाइल :' तेमचि^३ श्रीकृष्णचक्रवतीन बीजें केलें : मग देवो दीडें दीसे वैदर्भा आले^४ :'' ॥

४ रथावरि पतन

माहादाइमे पुराण आडकीनि आलीं : गोसावीयांसि पुसिलें : "जी जी : रकुमीणि आउमे नेथोनि उडी घाल्नी तरि काइ होतें ?" सर्वजें म्हणीतलें : "तेव्हळीचि रथावरि^१ पडली^२ मुदेवे धरिलीं म्हणीनि तेतुलें अंतर पडिलें : यन्हवी तेव्हळिसीचि देवाभयानें मोट होनी^३ :'' ॥

५ सत्यभामे अधीनत्व

गोसावी वेळु बाइमे गोसावीयांसि अधीन करूं पाहाति^१ : सर्वजें म्हणीतलें : "बाइ : सत्यभामा श्रीकृष्णचक्रवतीने अधीन करूं म्हणति : आणि रकुमीणिदेवी श्रीकृष्णचक्रवतीस अधीना होति^२ " यावरि माहादाइमी म्हणीतलें : "द्वापरी श्रीकृष्णचक्रवति सत्यभामे अधीन : आणि यथ गोसावी बाइसां अधीन : जी जी : देवा अधीन होइजे तें नीकें की देवा भयानेया अधीन कीजे ते नीकें ?" सर्वजें म्हणीतलें : "देवातें अधीन कीजे गोसावीस देवा अधीन होइजे ते नीकें :'' ॥

६ अनुर्धा बाइने

सर्वजें म्हणीतलें : "अनुर्धामे बाइने जाळे तेव्हळि रकुमीणीचीया दासी साळंकुता : मुदयेन दहरीव्यमाना सत्यभामेचेया राउळगणा वाण घेउनि आलीया : सत्यभामा दहरीव्यमाना वचणी ती आलीया काइ रुक्मिणी देवी ?" म्हणीनि संभ्रमें उठों बैसली : तव तेजी म्हणीतलें : "राहा राहा : उठो नको : आम्ही रुक्मिणी देवीचीया धाकटिया : तुमचि अथवा^१ अथवा^२ : व. तसे ना तरि त्याने नेणां कोणचि अरयावरि घालीतें :''

१. अथ म्हणीत २. अथ करीत

३. एका वेळीं लीलांत लिहल्या अज्ञातलील सवें धाकट्या सग. पांथ्यानील आहे. इतर पाठभेद पुढे लिहिले आहेत ४. अ. उषा

दासी : अनूर्धा वाढतें म्हणौनि वाण घेउनि आलों : ' इतुलेनि सत्यभामा क्षोभली : वाण घेतलें : आणि तैसीचि नीजैली : मग तीया गेलीया : तवं श्रीकृष्णचक्रवर्ती बीजें केलें : तीहीं सत्यभामेतें पुसीलें : ' ना तीयें नीजैली : ' श्रीकृष्णचक्रवर्तीन म्हणीतलें : ' सत्यभामे : सत्यभामे : ' ' जी : जी : ' ' नीजैलीति कां ? ' इतुलेनि तियें उठिलीं : आणि म्हणितलें : ' मज गोसावीं ऐसें म्हणीतलें : जें तुम्हीं आम्हांसि पढीया : म्हणौनि एकू पार्यातकू तुमचांचि द्वारीं लाविला : आणि रकूमीणी देवीचेया दासीसि पार्यातकाचे दांडे ? ' श्रीकृष्णचक्रवर्तीन म्हणीतलें : ' त्या तुम्ही देखिलीया ? ' ' जी जी : देखिलीया : ' ' कैसीया देखिलिया ? ' ' जी : साळंकृता : सूवासा : दीव्यमाना : पार्यातकाचे दांडे : ऐसीया देखिलीया : ' श्रीकृष्णचक्रवर्ती म्हणितलें : ' तिया नेदस्वीजति किं : तिया काइ दासी ? ' तवं सत्यभामा म्हणितलें : ' जी जी : तरी तिया कवणी ? ' तेव्हाळि श्रीकृष्णचक्रवर्तीन म्हणीतलें : ' तिया अष्टमाहासीधि : तुम्हीं आम्हांसि पढीया : म्हणौनि एकू पार्यातकू तुमचां द्वारीं लावीला : आम्हीं तेयांसि पढीयां : म्हणौनि अस्टमाहासीधी दासी होउनि ओळगति : निरंतर तेयाचें दास्यत्व करिताति : ' सत्यभामा म्हणीतलें : ' तरि तुम्हीं आम्हांसी न पढीयां आणि काइ ? ' श्रीकृष्णचक्रवर्तीन म्हणितलें : ' तें तैसेंचि : ' इतुकेनि सत्यभामा मागौती नीजैली : तेव्हाळि श्रीकृष्णचक्रवर्ती तैसेंचि आछादीते जाले : उगेचि राहिले : " ॥

७ समुद्रां जळक्रीडा^१

सर्वज्ञें म्हणीतलें : " एकू दीसीं श्रीकृष्णचक्रवर्ती समुद्रांआंतु बीजें केलें : तेथ जळक्रीडा करीत होते : जळक्रीडा करितां श्रीकृष्णचक्रवर्ती बूडाले : बूडाले : ऐसें जालें : गावीचे आवघे लोक आले : ते दुख करूं लागले : तेथ सत्यभामा आली : सत्यभामा मोकळे कान : केस : वस्त्रें विवर्णें : न संभाळीतें समुद्राचां काठीं गडबडां लोळति : नेणों केडातें वरियाणें गेले : मासा चडफडी तैसी तळमळ तळमळ करूं लागलीं : तेव्हाळि रकूमीणिदेवी हातीं आरीसा घेउनि श्रींघारू करीतें होतीं : एकी वासना : रकूमीणिदेवी वृंदावनीं तुळसीपुढां रंगमाळिका भरीतें होतीं : एकी वासना : तेव्हाळीं रकूमीणिदेवी आरोगणस्थानीं मोतीयांचीया चुरीयाचीया रांगवळीया सूतें होतीं : आइकतखेवीं चैतन्य वीलयासि गेलें :

मग तैसेंचि श्रीकृष्णचक्रवर्तीन समुद्रांआंतुनि बीजें केलें : तवं सत्यभामा श्रीकृष्णचक्रवर्तीतें वोळखति ना : श्रीकृष्णचक्रवर्तीन तेयातें म्हणीतलें : ' सत्यभामे : सत्यभामे : हें काइ ? ' ' जी जी : गोसावीं कें बीजें केलें होतें ? ' श्रीकृष्णचक्रवर्तीन हातीं धरुनि उठवीली : नखेंकरुनि केंस सरीसे केले : तेव्हाळि श्रीकृष्णचक्रवर्तीन म्हणीतलें : ' तुम्हांसि जरी ऐसी अवस्था तरी रकूमीणिसि काइ वर्तलें असैल ? ' ऐसें म्हणौनि श्रीकृष्णचक्रवर्ती

३ भ. 'गळदंडे. ४ भ. 'देहदीव्यमाना साळंकृता सोवासीनि.

७. १ या लीळेतील तिरप्या टाइपांतील मजकूर भग. पोथ्यांतील.

सत्यभामेचा हातु धरुनि रकूमीणदेवीचेया आवारासि बीजें केलें : तवं ते तैसिचि बैसलीं देखील^३ : तवं श्रीकृष्णचक्रव्रतीन म्हणीतलें : 'रकूमीणि : रकूमीणि : ' तवं कवणें बोलावें ? तेव्हळि श्रीकृष्णचक्रव्रतीन म्हणीतलें : 'जेचि गावीचेया लोकांसि : वोडा-बुरुडासि : जालें : तेंचि तुम्हांसि जालें : पढीयाओ काइ ऐसा ? पढीयाओ तो ऐसा कीं : ' ' ' श्रीमुखाचा अनुकारु : " ऐसें म्हणौनि श्रीकृष्णचक्रव्रती कांनापासि उभे ठाकौनि थोरें सब्दें म्हणीतलें : 'रकूमीणी : रकूमीणी : ' सब्दापस्य^४ सब्दु थोर : तीसरेन सब्दें उडीलीं : मग स्वासू घालुनि म्हणीतलें : 'जी जी : गोसावीं कें बीजें केलें होतें ? ' सत्यभामा म्हणीतलें : 'जी जी : गोसावी तेयांसीचि पढीएति : ' तीए दीउनि सत्यभामा आउसें रकूमीणी आउसातें मानीति : ' ' ॥

८ श्रीमंतपंचकीं गोकूळस्तां वेधु

सर्वज्ञें म्हणितलें : "एकु दीं सूर्योपर्वी श्रीकृष्णचक्रव्रती श्रीमंतपंचकासि बीजें केलें होतें : द्वावातिचे आवघे लोकु आले होते : गोकुळीचे आवघे लोकु आले होते^१ : अनदान भोजनें जालेयांअनंतरें श्रीकृष्णचक्रव्रतीन तेयांपासि बीजें केलें : नंद आणि आवघे गौळी साउमे आले : दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : गोपीका जैसीया कांहीं तैसीयाचि : त्या साउमीयां नैएतीचि : ते फूटी : श्रीकृष्णचक्रव्रतीचेनि वीयोगें दग्धलीं अंतक्रणें : तें मागौतें दर्सन दीधलेयांहीं^२ नीवतीचि ना : तो दग्धु न फीटेचि^३ : तेव्हळि श्रीकृष्णचक्रव्रतीन तेयासि च्यारि घडीयापरीयंत चैतन्यवीद्या संचरीली^४ : मग नीवालीं : मग : माघौतीं हरीली : " तेव्हळि माहादाइसीं पूसीलें : "जी जी : तेयांसि काइ जालें ? " सर्वज्ञें म्हणितलें " बाइ : तेयासि महंत^५ श्रएरासि जाली : " ॥

९ कौरवां सवावो

सर्वज्ञें म्हणीतलें : " श्रीकृष्णचक्रव्रति पढुडले होते : दुर्योधनू सवाओ^१ मागों आला : रायासि खालि बैसों नैये म्हणौनि श्रीमुगुटाचेयाकडे^२ माचेयावरि बैसला : मागिलीकडुन अर्जुन आला : वैरीयाखालि बैसों नैये ऐसें म्हणौनि सेवेचेनि मीसें श्रीचरणाकडे^३ बैसला : श्रीचरण चुरुं लागला^४ : तवं श्रीकृष्णचक्रव्रति उपढुडले : अर्जूनातें म्हणीतलें : 'अर्जूना : तुं केव्हळि आलासि ? ' 'जी जी : आतांचि आलां : ' 'कें आलासि ? ' 'जी जी : सावावो मागों आलां^५ : ' श्रीकृष्णचक्रव्रति कांहीं बोलती म्हणौनि सांघीतलें :

२ पं. 'तवं सत्यभामा म्हणीतलें : 'हे देखा आपुलां ठाईं सूखें असे : ' तवं-. ३ पं. सब्दा-प्रतिसब्द थोर.

८. १ (ग.). २ भग. संयोगु जालेयांहीं. ३ (भग.). ४ भ. संक्रमीली. ५ एवा. 'गोमटें जालें.

९. १ पंभग. सावावो. २ भग. उसीसेयाकडे. ३ भग. पाइतेयाकडे. ४ (पंभ.). ५ (ग.)

‘जी जी : राजे आले असति :’ तेव्हाळि श्रीकृष्णचक्रवर्तीन ऐसें पाहिलें : ‘राजे केव्हाळि आले?’ ‘जी जी : आतांचि आलां :’ तेव्हाळि उभा ठाकला : हात जोडिले : मग म्हणीतलें : ‘जी जी : सवाओ मागों आलां :’ तेव्हाळि श्रीकृष्णचक्रवर्ति क्षणू येकू नीश्चळ होउनि मग म्हणीतलें : ‘अक्षोणिभरि नारायणी सैन्य : कृतवर्मा दळवै : बळभद्रदेवमूक्ष : येतलें येकीकडे : आणि हें येकलें असस्त्री येकीकडे : परि सेल अर्जूनां :’ तवं तेणें म्हणीतलें : ‘जी जी : आधीं मीं आलां कीं :’ तवं श्रीकृष्णचक्रवर्तीन म्हणीतलें : ‘आधीं तुम्हीं आलेति : परि^६ भेटि आधीं यांसी जाली :’ मग तेयाचां चीतीं ऐसें जालें : ‘आवघें हा घेउनि जाइल : मग एकले गोसावी माझेयाकडे येउनि काइ करिति?’ तवं अर्जूनदेवीं म्हणीतलें : ‘जी जी : माझेयाकडे गोसावीचि पुरती :’ म्हणीतलें तवं दुर्योधनें बाहे आफळीली : तेणें म्हणीतलें : ‘सेल ते मजचि जाली :’” ॥

१० जेद्रथ वधु

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तेरसाचां दीं तेहीं खांबू घातला^१ : चक्रवीहु माडिला : अर्जूनातें बोलाउं आले : अर्जूनू समसप्तका कोळीयासीं जूझावेया गेला : मग धर्मासि भादु पाठवीला : तवं धर्में म्हणीतलें : ‘श्रीकृष्णु आणि अर्जुन हे दोघे जवळि नाहीं : आणि चक्रवीहुचा रीगावा तरि आम्हीं नेणों : तरि कैसें?’ तवं अभिमनीन^३ म्हणीतलें : ‘मीं चक्रवीहुचा रीगावा जाणें : परि नीगावा नेणें :’ तेहीं^४ म्हणीतलें : ‘रीगावा तुं करिसि : तरि नीगावा आम्हीं करुनि :’ तैसेचि नीगाले : तेणें रीगावा केला : रीगावा करुनि पैलीकडे गेला : तयास्तव नीगावा नव्हेचि : पैलीकडौनि नीगों गेला : तेथ पडला : पैलीकडौनि जैद्रथु आला : तेणें पांपरां हाणीतला : ‘हें काइ अभीमनी^५ : अर्जूनाचा पूतू काइ नव्हेसि ? काइ सोरू लोळे ऐसा लोळतासि ?’ तवं येरीकडे अर्जूनू समसप्तका कोळीयातें जीणौनि आला : तेव्हाळि श्रीकृष्णचक्रवर्तीन म्हणीतलें : ‘अर्जूना : जा पां : अभीमन्यूतें पडिताळि :’ ‘जी जी :’ तैसाचि अर्जूनू आला : अर्जूनें पूसिलें : ‘बा रे : तुझे कवण घाय भारीं असति ?’ अभीमनीन म्हणीतलें : ‘ना माझे अवघेचि घाए हळू असति : एकूचि घाओ भारी असे : जें कां पडलेयांवरि जैद्रथें पांपरां हाणीतलें : आणि म्हणीतलें : ‘हें काइ अभीमनी : अर्जुनाचा पुत्रु काइ नव्हेसि ? काइ सोरू लोळे ऐसा लोळतासि :’ तें मज सलताए^६ :’ तेव्हाळि अर्जूनें प्रतज्ञा घेतली : ‘उदीयां अस्तंगतें सूर्य जैद्रथु वधीं ना तरि अग्निप्रवेसू करीन :’ तेव्हाळि तेयाचे जे होते तेहीं म्हणीतलें :

६ ग. परि आधीं दृष्टि अर्जुनावरि पडिली. भेटिगोष्टि यांसि जाली कीं : मग तुमसीं :

१०. १ भ. थावरिला. ग. स्थावरिला. २ (ग.). ३ पं. अभिमन्यें. ४ पं. भीमसेनें म्हणीतलें : “रीगावा तुं करिसि तरि नीगावा मीं गदाचां घाईं करिन.” ५ पं. अभिमन्या. ६ (ग.).

‘उदीयां काइ जैद्रथु वधवतु असे ? हें सत्य : ऐसेंचि आवघें आमचेया सूत्रासि आलें :’ कौरवीं म्हणीतलें : ‘आरें : दीस मावळेतवं यातें राखों : मग पार्थ कैचा ?’ म्हणौनि जैद्रथु लोहाचां पांजरां घातला : भवंता सूचीका वीहु : सातै पौळी सैन्याचिया^७ : उदीयां थोर जूझ जालें^८ : बहुत सैन्य आटैलें : घडीया च्यारि दीसा असती तेव्हळि श्रीकृष्ण-चक्रवर्तीन सूर्याआड सूदर्सन घातलें : अंधकारू पडिला : अर्जूनातें म्हणीतलें : ‘अर्जूना : आपूली प्रतज्ञा सांभाळीसि ना ?’ तैसेंचि अर्जून पारुखले : सरण^९ रचिलें : अग्न प्रजळिला : तैसाचि अर्जून अग्नप्रवेसू करावेया नीगाला : तेव्हळि श्रीकृष्णचक्रवर्तीन म्हणीतलें : ‘अर्जूना : धनूक कोणालागि ठेवितासि ? मागें काइ अभीमन्यू असे ? अर्जुना : क्षेत्री जे असति ते काइ नसुधा हातीं अग्निप्रवेसु करीति ? ते आपुलेया सरत्रेसीं अग्निप्रवेसु करीति कीं : धनुख घे : सीतीं बाण लावि^{१०} :’ तैसेंचि धनूक घेववीलें : गुणीं बाणू लावविला : अर्थावरि बैसविला : प्रदक्षणा केली : उडी घालूं बैसला : आणि हातीं धरिला : आवघे कौरव पाहों आले : जैद्रथुहीं आला : तेव्हळि सूर्याआडुनि सूदर्सन काढिलें : आणि म्हणीतलें : ‘हा घे सूर्यो : हा घे जैद्रथु :’ तैसेंचि सीर तोडिलें : बाणवरि पीटूनि नेलें : तैसाचि हाहाकारू प्रवर्तला : कौरवीं म्हणीतलें : ‘अधर्मू केला : अधर्मू केला :’ तवं श्रीकृष्णचक्रवर्तीन म्हणीतलें : ‘तुम्हीं कवणू धर्मू केला : जें बाळक वेढाळूनि^{११} मारिलें ?’ तैसेंचि बाणवरि पीटूनि नेलें : समूद्राचीये थडीयेसि तेयाचा पीता वीदुरथु सूर्यासि अर्घु देत होता : तेयाचेया आंजूळीसि पडिलें : तवं तेणें ऐसें पाहिलें : ‘माझेया पुत्राचें सीर कवणें पां तोडिलें ? आतां तेयासि श्रापू देइन :’ ऐसें म्हणौनि सीर खाली ठेविलें : तवं तयाचेंहीं सीर खाली पडिलें :” ॥

११ श्रीकृष्ण पूरत्यागु

माहादाइसें पूराण आइकौनि आलीं : माहादाइसीं पूसिलें : “जी जी : श्रीकृष्ण-चक्रवर्तीन पूरत्यागु कैसा केला ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : श्रीकृष्णचक्रवर्तीं प्रभासेसि बीजें केलें : देउळीं अश्वत्थमूळीं पहुडु स्वीकरीला : तवं भील तेथें पारधीसि आला : तवं चंद्राचेनि रस्में पदमें श्रीचरणांचीं झळझळितां देखील्यीं : ‘हें ससेयाचे कान :’ म्हणौनि सींथील्यीं : तवं श्रीमूर्तीं वोळखील्यीं : आणि पोळला : भीयाला : श्रीचरणांवरि माथा ठेविला : श्रीकृष्णचक्रवर्तीं म्हणीतलें : ‘ना मि : मि^१ :’ ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : श्रीकृष्णचक्रवर्ती कर्पूरकर्जळीवत^२ पूरत्यागु केला :” ॥

७ (पं.). ८ भग. तेहीं आवघेया दळामागे जैद्रथु घातला. ९ एवा. कास्टें रचिलीं : १० (भ.).

११ ग. वेढौनि.

११. १ (भ.). २ ग. कर्पूरकज्जलिकावत.

१२ कोंतीये देहअवसान

माहादाइसीं पुसिलें : “जी जी : श्रीकृष्णचक्रवतीन बीजें केलेंयां अनंतरें पांडवीं काइ केलें ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : घमें आणि कुंतीया अर्जुनातें म्हणीतलें : ‘जाए पां : श्रीकृष्णचक्रवतीं शोधुनि ये^१ :’ अर्जुनदेव गेले : तवं श्रीकृष्णचक्रवतीं तैसी अवस्था स्वीकरीली असे : अर्जुनं दंडवत घातलें : श्रीकृष्णचक्रवतीं म्हणीतलें : ‘अर्जुना : कुंती नीकेनि असे गा ?’ अर्जुनं म्हणीतलें : ‘आतां काइसें नीकेपण जी :’ तैसेचि अर्जुनदेव नीगाले : हारी पावो न पडे : कुंती दारवठेंसीं पाहातचि होती : तवं अर्जुनाचा हारी पावो न पडे ऐसें एत देखिलें : ‘बा अर्जुना : काइ रे : तुझा सारथी काइ ?’ अर्जुनं म्हणीतलें : ‘आइ : तें जालें वो : तेणें सीतरिलों वो^२ :’” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : श्रीकृष्णचक्रवतीचां वीयोगीं तेयां^३ तेतुलेयां पोरांभीतरि कोण्हाहीं अस्तव कांहीं नव्हेचि : येकलीया कोंतीया आइकतक्षेओ कवाडेंसी उभेयां^४ देह त्यजिलें :” ॥

१३ वीदुरउद्धवदेवां भेटि

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : श्रीकृष्णचक्रवतीन बीजें केलेयावरि उधवदेव वृंदावनासि आले : तवं तेथिचीं झाडें आवधीं वाळलीं देखिलीं : ‘श्रीकृष्णचक्रवतीन बीजें केलें म्हणौनि येहीं वाळलीं^१ : ये जीती तें काइ उधउ :’ ऐसें जवं दुख करिताति तवं वीदुरदेव भेटले : तेयासीं गोस्टी करितां सांत अहोरात्रें उभयां गेलीं : ऐसा क्षेणू येकू : ‘तो श्रीकृष्णु ऐसा : तो श्रीकृष्णु ऐसा^२ :’” ॥

१४ भीला पूतने फळाअनूवादु

येकू वेळ क्रीया प्रवेसन जाली : ऐसें नीरोपण होत होतें : माहादाइसीं गोसावीयांतें पुसिलें : “जी जी : तीये पूतनेसि आणि भीलासि काइ जालें जी^१ ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें :

१२. १ पं. ‘परि क्षेवं ज्ञणें देसी :’ अर्जुन प्रभासेसि आला : तवं श्रीकृष्णचक्रवतीं ऐसी अवस्था स्वीकरीली असे : अर्जुनं अळगौनि दंडवतें घातलीं : परि साउमां न एचि : श्रीकृष्णचक्रवतीं म्हणीतलें : ‘अर्जुना : कोंति नीकेनि असे गा ?’ अर्जुनं म्हणीतलें : ‘आतां काइसें नीकेपण जी :’ मग श्रीकृष्णचक्रवतीं म्हणीतलें : ‘अर्जुना : खेवं दे गा :’ ‘ना जी : घमें मज वारिलें असे :’ श्रीकृष्णचक्रवतीं म्हणीतलें : ‘अर्जुना : तूं माझा बाळमैव : खेवं नेदीसि तरि हातु तन्हीं दे :’ ‘ना जी : मज वारिलें असे :’ माघौतें म्हणीतलें : ‘अर्जुना : तूं माझा प्राणसखा कीं गा : हातु नेदीसि तरि धनुकाचा गोसा तन्हीं दे :’ दुख करीति : परि साउमं न एति : मग धनुकाचा गोसा दीधला : तो श्रीकरें वक्षेस्थळावरि धरिला :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : इतुकीचि सक्ति दीधली : जरि खेवं देते तरि भीलहरण नव्हतें : तैसेचि भील चालीले : अर्जुनास्तव काहींचि नव्हेचि : मग धनुक भवंडीति : धनुकातळि जे राखीलीं ते वांचलीं : एरी भीलीं नेलीया : मग अर्जुनु नीगाला : हारी पावो न पडे— २ (मु.). ३ भ. ‘पांचांही पोरां कांहीं नव्हेचि. ४ (मग.).

१३. १ (मु.). ‘हा काइ उद्धव मां वांचैल ?’ २ (मु.).

१४. १ (मु.).

“भीलू बोखटेन मनोधर्में नाहीं आला : परि क्रीया प्रवेसन जाली : म्हणौनि तें फळ तेयासि जालें : पूतना ओखटेन मनोधर्में आली : परि क्रीयाप्रवेसन नव्हेचि : म्हणौनि तें फळ तीसि नव्हेचि^२ : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जेचि गति एस्वदेसि तेचि गति पूतनेसि : ” ॥

१५ गोपिकां नीरे नीरोपणें

माहादाइसें पूराण आइकौनि आलीं : माहादाइसीं पूसिलें : “ जी जी : गोपिकां नरक जाले म्हणति : तें कैसें जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ श्रीकृष्णचक्रवर्तीचें अधर्माग पावौनि भीलाचीं सात सात लेंकरूवें वीजति : यापरते आणीक येक नरक असति बाइ ? ” ॥

१६ भक्ता राज्य अनूवाडु

माहादाइसीं पूसिलें : “ जी जी : श्रीकृष्णचक्रवर्तीसि सोळा सहश्र अंतापूरा : सतें आगळीया : आठ पाटमुखीया : आणि उधवदेवासि सातसैं राणीया : ऐसें^१ श्रीकृष्णचक्रवर्ति राज्य केलें : आणि भक्ताकरवि राज्य करवीलें : आतां जें गोसावीयांजवळे येताए तेयातें गोसावी ऐसेंचि म्हणताति : जें ‘क्षेउर करा : भीक्षा मागा :’ तरि हें ऐसें काइ जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : तै देवें राज्य केलें म्हणौनि भक्तीहीं राज्य केलें : आतां यथ ऐसी प्रवृत्ति : आतां एथ इतीमूनीचा वेखू : ” ॥

१७ माहादाइसां दस अवतार नीरोपणें

माहादाइसें पूराण आइकौनि आलीं : मग माहादाइसीं पूसिलें : “ जी जी : दस अवतार ते काइ इस्वरअवतार ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : श्रीकृष्ण अवतारू तो इस्वरअवतारू : एर देवतांचे : ” ॥

१८ कूबजीके भेटि

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ श्रीकृष्णचक्रवर्ती मथुरें बीजें केलें : कूबजीका कंपोळें हरीचंदन कंसाकारणें घेउनि जात होती : तवं वाटे भेटि जाली : श्रीकृष्णचक्रवर्तीन म्हणीतलें : ‘कूबजीके : हें कवणांलागि नेत अससि ?’ तीया म्हणीतलें : ‘श्रीकृष्णा : हें तुजचि लागि : तुजवांचौनि आणीकु कोणु भोगीया असें^१ :’ तें श्रीकृष्णचक्रवर्तीन प्रसादु केलें : येर गोपाळीं लावीलें : मग श्रीकृष्णचक्रवर्तीतें कूबजीका म्हणीतलें : ‘जी जी : माझेया राउळा बीजें करावें : आणि मीं ऐसी असें :’ श्रीकृष्णचक्रवर्तीन तीचेया डावेया पायाचेया आंगूठेयावरी श्रीचरणीचा आंगुठा ठेवीला : श्रीकरेंकरुनि हणवटी धरीली : आणि उचलीली : तें खोडसवारीखें रूप जालें : ” ॥

२ भग. प्रतीत, भिल्लाने श्रीकृष्णाच्या तळव्यावर बाण मारल्याची कथा येथे दिली आहे. (मागे लीळा ११ पाहा).

१६. १ (भग.).

१८. १ (भ.).

१९ उधवदेवा प्रेमदान

महादाइसीं पुसिलें : “ जी जी : उधवदेवां कवणें अवस्वरीं प्रेम संचरीलें जीं ? ”
 सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ श्रीकृष्णचक्रवर्तीन कंसू वधीला : मग बंदीसाळे बीजें केलें : तवं
 उधवदेव खांबाआड लपाले होते : तेथ श्रीकृष्णचक्रवर्तीन म्हणीतलें : ‘ हे कवण ? ’
 ‘ जी जी : हे कंसाचे प्रधान : ’ तवं श्रीकृष्णचक्रवर्तीन म्हणीतलें : ‘ कंसाचे
 मंत्री ते तुम्हीं ? ’ ‘ जी जी : मी बुद्धिमंतू सांघें : ’ श्रीकृष्णचक्रवर्तीन म्हणीतलें :
 ‘ येतुले दीस कंसाचे प्रधान : आतां एथीचे प्रधान : एथ बुद्धिमंतू सांघां ’ एणें सब्दें प्रेम
 संचरीलें : ” ॥

२० चतुर्दस वीद्याअभ्यासू

गोसावीयांसि माहादाइसीं पूसिलें : “ जी जी : श्रीकृष्णचक्रवर्तीन संदीपानीपासौनि
 चौदा वीद्या चौदा दीसां अभ्यासीलीया : कीं चौदा वीद्या येकें दीसें अभ्यासीलीया ? ”
 सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : श्रीकृष्णचक्रवर्तीन संदीपानीपासौनि चौदा वीद्या चौदा दीसां
 अभ्यासीलीया : ” ॥

२१ गुरुपूत्रानएन

एकु दीं माहादाइसीं गोसावीयांतें पुसिलें : “ जी जी : संदीपानीचा पुत्र श्रीकृष्णचक्रवर्ती
 आणीला : हें साच जीं ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आति बाइ : एकु दीं श्रीकृष्णचक्रवर्तीन
 संदीपानीतें म्हणीतलें : ‘ काहीं मागां ’ : ‘ काइ मागां श्रीकृष्णा ? तुझेनि प्रसादें आवघेंचि
 आहे : ’ ‘ तरि काहीं मागां ’ : ‘ हो कां : तरि घरीं पूसौनि एइन : मग मागैन : ’
 घरीं ब्राम्हणीतें पूसिलें : ‘ श्रीकृष्ण म्हणतो काहीं मागा : तरि काइ मागां ? ’ ब्राम्हणीं
 म्हणीतलें : ‘ आमुचा पूतू समूद्रीं बूडाला असे तो मागा : ’ संदीपानि श्रीकृष्णचक्रवर्ति-
 पासि आला : ‘ जी जी : माझा पूतू समूद्रीं बूडाला असे तो देयावा : ’ श्रीकृष्ण-
 चक्रवर्तीन समूद्रासी बीजें केलें : ब्राम्हणाचेनि वेखें : समुद्र सांउमा आला : श्रीकृष्ण-
 चक्रवर्तीन म्हणीतलें : ‘ एथें आमचेया गुरुचा पूतू बूडाला असे तो देयावा : ’ तेणें
 म्हणीतलें : ‘ जी जी : तो एमलोकीं आहे : ’ मग श्रीकृष्णचक्रवर्तीन एमलोकासि बीजें
 केलें : तेथौनि आणौनि दीधला : ॥ ”

१९. १ (मुग.).

२१. १ (मुग.). २ अ. ° “ जी जी : मागां नेणें : ” “ तरि काहीं पुसा : ” “ जी जी : पुसां
 नेणें : जी जी : तरि घरीं ब्राम्हणीतें—

२२ उधवदेवा गोकूळा पाठवणे

‘आमचां सर्वज्ञें म्हणीतलें : “श्रीकृष्णचक्रवर्ती उधवदेव गोकूळा पाठविले : तवं गोपिका झाडा खेवं देताति : श्रीकृष्णचक्रवर्तीचेनि वीयोगें : तें उधवदेवीं देखिलें : तवं तेहीं म्हणीतलें : ‘काइ श्रीकृष्ण आले?’ म्हणौनि पाहों ठाकलीया^१ : तवं तो उधवदेओ जाला : तेथ उधवदेवासि तेयातें खंबोखीतां^२ सा मास लागले : नीगों रीगति : आणि गोपीका राहावीति : मागौतें राहावीति : मागौतें नीगति : मागौतें राहावीति^३ : तवं श्रीकृष्णचक्रवर्तीसि मर्दनामादनें वर्जलें : उधवदेवीं गोपीकातें संबोखीलें : श्रीमंतपंचकीचा पुढारू दीधला : ‘गोसावीयातें आणीन :’ म्हणीतलें : तवं उधवदेवासि थोर दुख जालें : ‘या सदैवा : यांचा गुण मज यावा :’ म्हणौनि^४ उधवदेवीं गोपिकांचें रज पालवीं बांधलें : डोइये घेउनि अर्थावरि घेउनि आले : श्रीकृष्णचक्रवर्ति साउमे गेले : ‘हें काइ उधवदेव हो : दीस लाविले ? हें डोइए काइ?’ ‘जी जी : गोपीकांसि तुम्हीं पडिया : तेयांसि तुम्हांवरि बूधि : म्हणौनि^५ हें गोपिकांचें रज : मीयां आणीलें :’ श्रीकृष्णचक्रवर्ती म्हणीतलें : ‘ऐसें होए^६ :’ मग श्रीकृष्णचक्रवर्तीसि मर्दनामादनें जालें :” ॥

२३ भीमदंर्पहरण

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “भीमसेनासि आपूलेया बळाचा गर्व होता : एकु दीसीं श्रीकृष्णचक्रवर्ती वैहाळीसि बीजें केलें : सरिसा भीमसेनु : तवं येक तळें देखिलें : तेथ कमळें होतीं : श्रीकृष्णचक्रवर्तीन म्हणीतलें : ‘भीमसेना : यें कमळें तोडि :’ ‘हो कां जी :’ म्हणौनि तळेयांतु रीगाला : तवं पाणीयें कासावीस जाला : आणि बाहीरि नीगाला : तवं श्रीकृष्णचक्रवर्तीन म्हणीतलें : ‘हें काइ भीमसेना : तुं एसणा वीरू : सासार्जुनाचीये^१ तीसरीये ठीकरीएसि बूडालासि?’ ‘ना जी : अक्षोभ पाणी : ठीकरी कैसी?’ मग श्रीकृष्णचक्रवर्तीन श्रीचरणाचेनि आंगुठेनि उलथुनि एरी वाहीं घातलीं : उदक नीगौनि गेलें^२ : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : ‘भीमसेना^३ : आधीं एसणे वीर होते गा :’ ” ॥

२४ हनुमंतदंर्पहरण

सर्वज्ञें म्हणीतलें^१ : “हनुमंतदेव आणि अर्जुनदेव समुद्राचीये थडीये बैसले होते : तवं अर्जुनें म्हणीतलें : ‘रामु येसणा वीरू आणि पाखाणाचा स्वेतु बांधला : सरांचा स्वेतु

२२. १ पं. श्रीउधवदेवासि कव्हणी एकु गर्व होता : जैसा वानरेसां होतां : म्हणौनि—
२ अ. पाठवीलीया. ३ (ग.). ४ (पं.).

२३. १ पंभगमु. कुंभकर्णाचीए. २ (पंभगमु.). ३ भग. हे कुंभकर्णाचेया (एवा. सासार्जुनाचेया) माथेयाची तीसरी ठीकरी गा : आधी—.

२४. १ पं. श्रीकृष्णचक्रवर्ती आणि अर्जुनदेव कोरें सोनें आणावेया लंकेसि नीगाले : तवं हनुमंतदेवो

न बंधवेचि : ' तवं हनवंतदेवीं म्हणीतलें : ' तेवढेया समूद्रासि : वीरांसि सरांचा स्वेतु काइ राहैल ? ' ' मां न ऱ्हाए कैसा ? मीं स्वेतु बांधैन : ' आणि हनवंतदेवीं म्हणीतलें : ' मीं भंगीन : ' ऐसी दोघांसि पैजा जाली : अर्जुनें म्हणीतलें : ' जरि तुं भंगिसी तरि मीं कास्टें खायें : न भंगीसि तरि काइ ? ' तवं हनवंतें म्हणीतलें : ' तरि मीं तुझां धजास्थंबीं राहैन : ' म्हणौनि अर्जुनदेवीं स्वेतु बांधला : हनूवंतदेवीं दोहीं काखां दोनि पर्वत घेउनि आले : तेयावरि उडी घातली : स्वेतु भंगिला : अर्जुनें कास्टें रचिलीं : अग्न प्रजळिला : तव^३ श्रीकृष्णचक्रवतीन बीजें केलें : मग म्हणीतलें : ' अर्जूना हें काइ ? ' ' जी जी : मज आणि हनवंतदेवांसि पैज जाली : ' म्यां स्वेतु बांधला : तो येहीं भंगिला : तरि मीं अग्नि-प्रवेसू करीन : ' येहीं म्हणीतलें : ' न भंगे तरि मीं तुझां धजास्थंबीं राहें : तरि मीं अग्नि-प्रवेसू करितें : ' श्रीकृष्णचक्रवतीन म्हणीतलें : ' तेथ कवण साक्ष होतें ? ' ' जी जी : कोण्हीं नसेचि : ' ' तरि तुम्हीं दोघे लटीकें : तीसरें एक साक्ष होआवें कीं : आतां करा : हें तुमचें साक्ष होइल : ' ' हो कां जी : ' म्हणौनि अर्जुनें स्वेतु बांधला : तवं हनूवंत दोहीं काखां दोनि पर्वत घेउनि आला : तेयावरि उडी घातली : तवं श्रीकृष्णचक्रवतीन तळिं सूदर्सन संचरिलें^३ : आणि पैन्हां उडौनि पडिला : श्रीकृष्णचक्रवतीन म्हणीतलें : ' हा होये कीं अर्जूनू : ' मग तो अर्जूनाचां धजास्थंबीं राहिला : " ॥

२५ मदनदर्पहरण

सर्वज्ञें म्हणीतलें : " मदनासि आपूलेया बरवेपणाचा गर्वू होता : एकु दीं श्रीकृष्णचक्रवतीं ऐसे उभे असति : मदन ऐसा अंतरीक्ष जातु होता : तवं तेणें श्रीकृष्णचक्रवतीतें देखिलें : आणि पडिला : श्रीकृष्णचक्रवतीन म्हणीतलें^१ : ' माग : प्रसन जालां : ' तेणें म्हणीतलें : ' जी जी : मज तुझा जांघोवा होआवा : ' आणि श्रीकृष्णचक्रवतीन म्हणीतलें : ' होइल : ' मग तो प्रदीमनू^३ होउनि जन्मला^३ : " ॥

२६ रेवांतका सत्यलोका गमन

सर्वज्ञें म्हणीतलें : " रेवांतकू सत्यलोका गेला : ब्रम्हेयांतें रेवांतकीयेसि वरू पूसावेया : तै त्रैत होते : तै ब्रह्मयाचां ठाडें पेखणें^१ होत होतें : पेखणें^१ सरलें : तवं त्रैत गेलें : द्वापर रीगालें : तेणें ब्रम्हेयातें पुसीलें^३ : ' रेवांतकिये वरू कवणू ? ' ब्रह्मेनि म्हणीतलें :

समुद्राचीए थडीएसि बैसला होता :— २ पं. श्रीकृष्णचक्रवतीं पट्टडले होते : तो उपट्टडु जाला : हनुमंतदेवीं दंडवत घातलें : श्रीकृष्णचक्रवतीं म्हणीतलें : ' अर्जूना : हें काइ ? ' ३ भ. प्रहरिलें. पं. सूदलें.

२५. १ भग. ' हें काइ ? ' मदनें म्हणीतलें : ' ना ऐसा जो तुं बरवा : तरि तुझीए जांघे : मांडिये जन्म होआवें : ' २ भमु. प्रद्युम्न. ३ मु. ' तेंचि कामावतार म्हणौनि गोसावीं प्रकरणवशें सांधीतलें.

२६. १ भग. बहुरूप. २ (पंमु.).

‘द्रापरिचां नीगावां’ रामकृष्ण अवतरती : तेया रामासि माळ घालावी :’ तो तेथौनि आला : द्रापराचां अंतीं रामकृष्ण अवतरले : तेव्हाळि सातै पौळी उंबरेयाचेयापरी वोलांडौनि रेवांतकु रेवांतकीयेसि घेउनि आला^४ : तवं श्रीकृष्णचक्रवतीन म्हणीतलें : ‘वोहणिसें : दादोसां माळु घालूं येताति^५ : तीयें एकें पांडें सातै पौळी वोलांडौनि येती : आतां सामोरें गेलेयांवांचौनि न सरे :’ मग श्रीकृष्णचक्रवति सामोरे गेले : ‘दादो : यांचेया माथेयावरि आपूला हातियेरू ठेवा :’ मग तेहीं तेयांचेया माथेयावरि हातियेरू ठेविला : खोडसवारिकें^६ तेयांचें रूप^७ जालें : मग भीतरि आणिलीं : तेयासि सेसपट्ट भरिला^८ :” ॥

२७ उधवदेवां अपरोक्ष

एकु दीं महदाइसीं गोसावीयांतें पुसिलें : “जी जी : उधवदेव प्रेमिये : ते श्रीकृष्णचक्रवतीचां वीयोगीं कैसे वांचले^१ ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : मग उधवदेवां अपरोक्ष संचरीलें^२ : म्हणौनि वांचले : तेणें ते श्रीकृष्णचक्रवतीतें देखतचि असति :” ॥

२८ नारददर्पहरण

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “नारदें श्रीकृष्णचक्रवतीतें म्हणीतलें : ‘श्रीकृष्णा : इतुलीं तुज अंतुरें^३ असति : एक आम्हां देया :’ श्रीकृष्णचक्रवतीन म्हणीतलें : ‘जेथ आम्हीं नसां तें तुम्हीं घेया :’ नारदें म्हणीतलें : ‘काइ अवघां ठाईं असैल ?’ म्हणौनि अवघे ठाय हींडीनला : तवं श्रीकृष्णचक्रवतीसि कव्हणी ठाईं मर्दना होत असे : कव्हणे ठाईं मादनें होत असे : कव्हणी ठाईं आरोगणा होत असे : कव्हणे ठाईं पहुडु स्वीकरिला असे : ऐसें देखिलें : मग आले : श्रीकृष्णचक्रवतीन म्हणीतलें : ‘कां : गेले होतेति तें काइ ?’ ‘ना : हे श्रीकृष्णा तुझे खेळ :’ मग^४ : श्रीकृष्णचक्रवतीन नारदांतें म्हणीतलें : ‘एथ^५ आंघोळि करा :’ तेहीं आंघोळि केली : ते नारदी जाली : कव्हणी एकू राओ तेथ आला : तो तेयातें घेउनि गेला : लेंकरूवें जालीं : तीएं सरलीं : तो राओ सरला^६ : ते नार तळेयाचीये पाळी

३ भग. अंती. ४ (भग.). ५ पं. ‘तवं बळभद्रदेवीं म्हणीतलें : ‘हें काइ श्रीकृष्णा : आमसींचि रळी?’ तवं तीयें— ६ मु. शोडषवरुषें. भग. षोडसवरुसी ऐसी जाली. ७ पंमु. ठाण. ८ अ. ठेला.

२७. १ (मुग.). २ अ.भग. ज्ञान जालें.

२८. १ पंमु. अंतापुरें. भ. राणीया. २ यापुढील लीळा ‘ऐसें एक म्हणति’, म्हणजेच एकी वासना म्हणून दिली आहे. पं. प्रतीत ती मूळ लीळेत गोवून दिली आहे. तेच प्रस्तुत संहितेत स्वीकारलें आहे. भ.मुग. प्रतीत ही एकी वासनेची लीळा नाही. ३ पं. ए सरोवरीं. ४ पं. ‘तो तेथ संस्कारावेया सरोवरसि आणिला : सरणावरि घातला : नारदी राणी जाली होती : ते घोडेयावरि बैसौनि आणिली : आणि रीगावेयालागि : नगर आले पाहावेयालागि : ते सीळेवरि उभी ठाकली :

रडते असे : तवं श्रीकृष्णचक्रवतीन बीजें केलें : मग पूसिलें : 'तुं कां रडतेसि?' 'माझीं लेंकरुवें सरलीं : राओ सरला : ' ऐसें सांघीतलें : मग म्हणीतलें : 'येथ आंघोळि करा : ' मग आंघोळि केली : तेधवां नारंदु जाला : मग श्रीकृष्णचक्रवतीन म्हणीतलें : 'नारंदमुनी : हें काइ?' नारंद माहामुनीन म्हणीतलें : 'श्रीकृष्णा : हे तुझे खेळ : ' इतुकेन तेयाचा गर्वू गेला : " ॥

२९ कामू अवतारू कथन

सर्वज्ञें म्हणीतलें : "कामू तो मदनू होउनि जन्मला : " ॥

३० बीस्वरूप उपदेसैं अर्जूना पूनस्मरण

सर्वज्ञें म्हणीतलें : "श्रीकृष्णचक्रवती अर्जूनाप्रति योध्यसमईं नीरोपण केलें : तें तो वीसरला : मग श्रीकृष्णचक्रवतीसि^१ बीजें करितां अर्जुनें म्हणीतलें : 'जी जी : मज जें गोसावीं नीरूपण केलें तें मीं वीसरलां जी : तें मज गोसावीं नीरूपावें जी : ' मग श्रीकृष्णचक्रवतीन अवघें माघौतें नीरूपण केलें^२ : " ॥

३१ बळिभूवना बीजें करणें

सर्वज्ञें म्हणीतलें : "देवकीया देवीं श्रीकृष्णचक्रवतीतें म्हणीतलें : 'हां बा श्रीकृष्णा : अवघेयांचीं बाळकें आणिलीं : माझीं आणि कां : ' श्रीकृष्णचक्रवतीन म्हणीतलें : 'आणीन : परि राहाति ना : ' मग देवकीया देवीं म्हणीतलें : 'आणि : मज भेटवि : मग^१ जातु : ' मग श्रीकृष्णचक्रवती बळिभूवनासि बीजें केलें : तेथौनि बाळकें घेउनि आले : देवकीये देवीसि भेटवीलीं : नावेक होतीं : मग गेलीं^२ : " ॥

३२ पांडवां हीमवंता परीखू

सर्वज्ञें म्हणीतलें : "साही जणें हीवं चूरितें जाताति : तवं दृपदी पडली : तेथें धर्म म्हणीतलें : 'अर्जूना : दृपदी पडली : ' आणि तो तैसाचि माघौता नीगाला^१ : तेयातें एत देखिलें : आणि ते आपलवती म्हणौनि दृपदिया तोंड झांकिलें : अर्जूनदेवीं म्हणीतलें : 'तुम्हीं तोंड कां झांकिलें? मातें धर्म पाठविलें असे : आणि मीं धर्मचि आलां असैं : ' ॥

तवं श्रीकृष्णचक्रवती पांडवासहीत उधवदेवेंसीं तेथ बीजें केलें : श्रीकृष्णचक्रवतीं म्हणीतलें : तीतें : "आगो : तुआं आंघोळि केली?" "ना : नाहीं केलीं : " "आंघोळि करिसि नां?" सीळेवरुनि उतरली : आंघोळि केली : तवं नारंदु जाला :

३०. १ मु. 'एक वेळ अर्जुनें म्हणीतलें. २ 'शोध. १८ अध्याय गीता.

३१. १ पं. 'जाती तरि जातु : २ पं. आदृस्य जालीं.

३२. १ पंमग. परतला :

आणि तेहीं तोंड उघडिलें : अर्जूनं म्हणीतलें : 'देओ आणि धर्मू वीसरों नको : ' ऐसं म्हणौनि : माघौता नीगाला : हेमाचळीं हीम चूरुनि एककी ठाई एककू पडिला^३ : ' ॥

३३ यौधीस्टीरा नीरेदर्सन

सर्वज्ञं म्हणीतलें : "धर्मू सात अहोरात्रें राज्याची वेवस्था करावेया राहिला होता : द्वारावतीयेसि वज्रू बैसविला : आणि आपूलां राजीं परीक्षीति बैसविला : तवं कळियौगाचा रीगावां^१ जाला : इतुकेनि नीरयांचीया वाटा चालविला^२ : धर्मं म्हणीतलें : 'हां गा : मातें या वाटा कां आणिलें ?' तेहीं म्हणीतलें : 'तुं कळियुगीं सात अहोरात्रें होतासि : म्हणौनि : ' धर्मं म्हणीतलें^३ : 'मीयां तरि कळियौगिचीं अनेंउदकें नाहीं सेविलीं : ' तेहीं म्हणीतलें : 'कळियौगिचीं अनेंउदकें नाहीं सेविलीं : परि कळियौगिचा वारा लागला कीं : म्हणौनि : ' सर्वज्ञं म्हणीतलें : "कळियौगीं जन्ममात्रें चौकडीपर्यंत नर्क : यौधीस्टीरू तेथीचीं अनेंउदकें न सेवी : परि तेयासि नीरयाचें दर्सन केलेंचि कीं^४ : ' ॥

३४ आयुष्य कथन

महदाइसीं पुसिलें : "जी जी : श्रीकृष्णचक्रवर्तीन कीती वरुषें राज्य केलें ?" सर्वज्ञं म्हणीतलें : "बाइ : श्रीकृष्णचक्रवर्ती सहश्र वरुषें राज्य केलें : यादवांसहीत : " ॥*

२ मु. (स्वमति शोध : °धर्मु वांचौनि).

३३. १ पं. संपूर्ण. २ पं. °तवं कौरवादीक नरकीं जाचीजताति : एकीं म्हणीतलें : 'आरे : धर्मिं मुख तन्हीं पाहों : ' तेयासि उसासा जाला : ऐसं नां धर्मं हातु देउनि काढीले : दुर्योधनं म्हणीतलें : 'वैरीयाचें मुख काइ पाहों ?' म्हणौनि नरकीं बुडी दीधली : तवं धर्मं म्हणीतलें— ३ (ग.).

४ अ. प्रतीत पुनरुक्त झालेल्या २६ व्या लीळेतील वाक्य.

३४. * 'पिढीपाठा'त श्रीकृष्णचरित्राच्या बहुधा ४८ लीळा आढळतात. त्यांपैकी ३४ लीळा वर दिल्या आहेत. इतर १४ लीळा 'लीळाचरित्रा'च्या संहितेतच समाविष्ट केल्या आहेत त्यांचा तपशील पुढीलप्रमाणे : (१) 'अज्ञात लीळा : श्रीकृष्णचरित्र' या प्रकरणातील दुसऱ्या लीळेंत 'नंदादीका आग्रहो निवृत्ति' ही लीळा येते. ती 'अज्ञात चरित्रे' ९९ मध्ये समाविष्ट केली आहे. (२) त्या लीळेंत आलेली 'कुबजीकाभवना बीजें करणें' ही लीळा पूर्वार्ध ४२१ मध्ये समाविष्ट केली आहे. (३) 'रथावर पतन' या चौथ्या लीळेंत येणारी 'अष्टविध ब्रह्मचर्य अनुवादु' ही लीळा उत्तरार्ध ४४५ मध्ये घातली आहे. (४) 'श्रीमंतपंचकीं गोकुळस्था वेधु' या ८ व्या लीळेंत आलेली 'क्षीराब्धी-गमन' ही लीळा पूर्वार्ध ३६३ मध्ये समाविष्ट केली आहे. (५) त्याच लीळेपुढे आलेली 'राजसूइ अग्रपूजास्वीकारू' ही लीळा म्हणजे उत्तरार्ध ४४७ वी लीळा होय. (६) 'कौरवा सवावो' या ९ व्या लीळेंत 'योध्यसमइ अर्जुना ज्ञानदान', 'विभूति निरोपणें', 'विश्वरूप दाखवणें' व 'संजयो प्रतीति' या चार लीळा येतात. त्या लीळा उत्तरार्ध ४४८ मध्ये समाविष्ट आहेत. (७) 'जैद्रथवधु' या १० व्या लीळेंत आलेली 'उधवदेवा आज्ञाभंग अभावो' ही लीळा उत्तरार्ध ४३० मध्ये समाविष्ट आहे. (८) 'मदनदर्पहरण' या २५ व्या लीळेंत आलेली 'मीथळे सूतदेवा जनका भेटि' ही लीळा

उत्तरार्ध ३३१ मध्ये समाविष्ट आहे. (९) 'उधवदेवा अपरोक्ष' या २७ व्या लीळनंतर आलेली 'वज्रप्रतिष्ठा' ही लीळा पूर्वार्ध ४०२ मध्ये समाविष्ट आहे. (१०) 'विश्वरूप उपदेसें अर्जुना पूतस्मरण' या ३० व्या लीळनंतर आलेली 'बळिभद्रीं साजात्यां वेधु' ही लीळा उत्तरार्ध ४४६ मध्ये आलेली आहे. (११) त्या लीळेपुढे आलेली 'जरासंदा पाठिवर्ण' ही लीळा उत्तरार्ध ११ मध्ये समाविष्ट आहे.

काही पोथ्यांत 'द्रापरीच्या' (= श्रीकृष्णचरित्राच्या एकूण ६२ लीळा आढळतात. त्यात 'पिढी-पाठा'तील ४८ लीळा (मजकुराच्या कमीअधिक फरकाने) तर असतातच, शिवाय जास्तीच्या १४ लीळा आढळतात. त्यांपैकी 'धर्मदर्पहरण', 'मुचकुंदा मोक्ष देणें', 'प्रभासे कुमारनिमज्जन' व 'भाना-मतीए कपटदर्शन' या चार लीळा अनुक्रमे पूर्वार्ध ४९०, उत्तरार्ध ११, उत्तरार्ध ४२४ व उत्तरार्ध ४६५ या लीळांच्या टीपांत उद्धृत केलेल्या आहेत. इतर लीळा पुढे देत आहे. या लीळा पं. प्रतीतील 'द्रापरलीळा'तून येथे उद्धृत केल्या आहेत.

माहाबळपूजा पूतने भाओ : ॥ सर्वज्ञें म्हणीतलें : "पूतना कंसासीं पैजा घेतली : मां चौरासी वीखें स्थनीं भरुनि गोकुळासि आली : तवं श्रीकृष्णचक्रवर्त्ति एस्वदेचां उसंगीं होते : तेहीं देखीलें आणि हावरू घेतला : गुंजावणें डोळे : श्रीमुगुटीं जावळ पीजारलें : आणि झेंप घातली : स्थानपान करुनि सोखीली : " ॥ ३ ॥

हनुमंत दर्पहरण ॥ श्रीकृष्णचक्रवर्त्ती बळीचेया भुवनासि बीजें केलें : सरीसे हनुमंतदेव असति : तवं तेयांसि मर्दना होत होती : दंडवत केलें : श्रीचरणां लागले : मग गोसावी आसनीं उपवीष्ट जाले : तवं तेयांची आंघोळि जाली : हनुमंतदेवातें म्हणीतलें : 'पैले कुंडलें देया हो : ' कुंडल उचलुं गेले : तवं उरावरि पडिले : कीरिकीरि बोबाइले : तवं बळिची राणी वींसावली आली धावंत : तेया ऐसी करांगुळीए सृनि बोपिलीं : ते लाजिले : तीया म्हणीतलें : 'जी जी : हे कवण ? ' श्रीकृष्णचक्रवर्त्ती म्हणीतलें : 'हे हनुमंतदेव : ' श्रीकृष्णचक्रवर्त्ती म्हणीतलें : 'हें काइ हनुमंतदेव हो ? ' 'जी जी : ' तेयांचा गर्व होता तो गेला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : "जो पर्वत काखे घाली : तेयांसि कुंडल काइ ? परि ते श्रीकृष्णचक्रवर्त्तीची लीळा ! " ॥ ३९ ॥

सीष्टाइए जाणें : ॥ महदाइसीं गोसावीयातें पुसीलें : "हां जी : कौरवांसि इतुकें बोखटें जालें तरि गोसावी कांहीं म्हणतीचि ना : नां सीकवीतीचि नां : तें काइ जी ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : "बाइ : श्रीकृष्णचक्रवर्त्ती पांडवातें म्हणीतलें : 'तुम्हीं यांसीं जूं न खेळावें : आणि यांसि वीस्वासावें नां : ' सूरकवडी चेंडुफळी खेळतां भीमसेनें प्रभवीलें : ऐरावति स्वर्गीहुनि अर्जुनें आणिला : एं तीन्हीं तेयांसि खूपतेंचि असति होती : तवं सगुणीयां मामां : तेणें कपटाचे पाफसि केले : पांडवातें बोलाभुं पाठवीलें : मुळ केलें : तुम्हीं आम्हीं बापभाउ : ऐसें मोहवीलें : नेले : 'वेळु न गमे तरि या : सारीपाट खेळां : ' पहीलें सत्य हारवीलें : दुसरें राज्य : तीसरें वनवासू : चौथें आपणयातें : ऐसें धर्म हारवीलें : मग तेयातें बांधौनि मग दृपदीसि आणावेया गेले : आणि दुर्योधनें म्हणीतलें : 'ए : सौंदरी : बैस माझीए जानुवरि : ' दृपदीया म्हणीतलें : 'तुझीए जानुवरि बैसो काळु : माहाकाळु वडवानळ वडवडीतु : आणि गदा बैसो भीमांची : ' तवं दुर्योधनें म्हणीतलें : 'हीरा रे वस्त्रें : ' वस्त्रांचें उटंगर जालें : दुस्वासनाचे हात राहीले : तवं भीमसेनें धर्माची वास पाहीली : धर्म वारिलें : मग दृपदीया द्रोणाभीस्मातें म्हणीतलें : 'ताता : आमचे हारि फळें असे तें देया : ' दुर्योधनें म्हणीतलें : 'वोपा रे : हेचि काइ करील ? ' दृपदीया डाओ पाडिला : सत्य सोडवीलें : आपणेंयांसहीत पांडवातें सोडवीलें : डाओ परतला म्हणौनि दुर्योधनें फासे टाकिले : मग श्रीकृष्णचक्रवर्त्तीपासि आलीं : श्रीकृष्णें म्हणीतलें : 'तुमतें वारिलें होतें कीं ? ' मग वनवासा गेलीं : वनवासींहुनि आलेंयां श्रीकृष्णचक्रवर्त्ती सीष्टाइए गेले : 'दुर्योधना : पांच गव्हाणें

पांडवासि राहावेया दे : ' तेणें म्हणीतलें : ' हें अवघें हाचि करीते : धरा धरा रे यासीचि : ' गोसावीं वीजान प्रगटीलें : आपण बीजें केलें : सरीसे वीदुरदेव : भीस्मदेव : बोळावीत आले : तव कर्ण भेटला : श्रीकृष्णें म्हणीतलें : ' कर्णा : आपुलेया बंधवातें सीकवीसि ना ? ' तेणें म्हणीतलें : ' काइ सीकबुं जी ? जोन्हळेयाची पाइकी : ' श्रीकृष्णें म्हणीतलें : ' काइ गा रायांचीया राणिंयां खूटु व्यालीया : ' ते प्रतौनि आले : तव एकमेकांतें हाणताति : बांधताति : तेहीं म्हणीतलें : ' हें काइ ? ' ' नां श्रीकृष्णातें बांधतो : धरीतो : मारीतो : ' वीद्रुदेवीं म्हणीतलें : ' तेयासि आम्हीं बोळाउनि आलों : तो गेला : तो तुम्हीं काइ धराल पापीए हो ? ' मग वीजान पारूखवीलें : ' ॥ ४१ ॥

भीस्माचार्या गुरुप्रतज्ञाभंगु : ॥ महदाइसीं म्हणीतलें : ' हां जी : श्रीकृष्णचक्रवर्ती म्हणितलें : ' सर्व तो मीं : ' तें कैसें जी ? ' सर्वज्ञें म्हणीतलें : ' साच बाइ : दुर्योधनें भीस्माचार्यातें नोकीलें : ' काळु : कामु : एमु तुझां आंकणां : मां काइसी पांडवें ? तरि तुं आमसीं मावेचा : म्हणां : ' ऐसा नोकीला : मग तेणें म्हणीतलें : ' उदयांचि नीपांडवी पृथ्वी करीन : आणि नीसस्त्रीया श्रीकृष्णांकरवि सस्त जरि मीं घेववी तरि भीस्मू होए : ' ऐसी प्रतज्ञा घेतली : मग श्रीकृष्णचक्रवर्ती पांडवांसाठी तेथ बीजें केलें : तव तो प्रातकाळीं आंगोळि करुनि देपुजेसि ध्यानीं बैसला असे : श्रीकृष्णचक्रवर्ती आसनीं उपवीष्ट जाले : धर्माअर्जूनांसि खूणावीलें : ' उगेयां एकमेकां दंडवतें करा : काळियानीळीया पाटाउवांचीया बुंधी सव्य घालुनि एकमेकां दंडवतें करा : ' तो म्हणे ' चीरंजीवीत : चीरंजीवीत : ' ध्यान वीसजलें : तव श्रीकृष्णचक्रवर्तीतें देखीलें : दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागलें : ' हें काइ जी ? गोसावीं केव्हळि बीजें केलें ? ' आणि श्रीकृष्णचक्रवर्ती म्हणीतलें : ' तुम्हीं प्रतज्ञा घेतली होती : नीपांडवी पृथ्वी करीन : ' म्हणितलें होतें तें साच ? कीं आतां चीरंजीवीत म्हणता तें साच ? ' तेणें म्हणीतलें : ' श्रीकृष्णा : हें अवघें तें तुंचि : तरि आतां ' चीरंजीवीत ' हें सत्य सव्य : ' मग यूध्य प्रवर्तलें : भीस्में अर्जुनू कासावीसी केला वरि बाणु एतां देखीला : आणि श्रीकृष्णचक्रवर्ती रथाचे घोडे अगणखीले : मेटें घातलीं : अर्जुनू खालौता जाला : मुगुटावरौनि बाणुगेला : श्रीकृष्णचक्रवर्ती सूद्रसेन हातवसीलें : भीस्में म्हणीतलें : ' हा मीं होए कीं जें सस्त घेववीलें : ' मग भीस्मू पडीला : ' महदाइसीं म्हणीतलें : ' हां जी : भीस्माचां बाणीं जरि अर्जुनू पडता तरि गोसावी काइ करीते जी ? ' सर्वज्ञें म्हणीतलें : ' बाइ : तरि हें डीवळ पृथ्वीचें एरीवाहीं घालीजतें : ' श्रीकराचा अनुकारू दाखवीला : ॥ ४२ ॥

तथा सैन्यभेद करणें : ॥ महदाइसी पुसीलें : ' हां जी : नाराणी सैन्य : आणि कृतवर्मा दळवै : गोसावीं कौरवांसि दीधलें : तरि तेयाचा कांहीं प्रतापु नाही ? ना काए जालें ऐसें कांहीं आइकीजे ना जी ? ' सर्वज्ञें म्हणीतलें : ' बाइ : भीस्म पडलेयांउपरि दोन्हीं अरणी उनता जालीया : मग श्रीकृष्णचक्रवर्ती कृतवर्मयातें बोलावीलें : श्रीकृष्णें म्हणीतलें : ' कृतवर्म हो : तुमचेया कटकांआतु कापुसू केतुकेया वोपे ? ' तेहीं म्हणीतलें : ' हें काइ जी ? ' म्हणौनि खदखदकरि हांसीनला : मुखेंसीं वोली धरुनि हांसतुचि गेला : तव दुर्योधनें पाचारीला : ' कृतवर्म हो : कृष्णें कां पाचारीलेति ? काइ म्हणीतलें ? ' तव तेणें म्हणीतलें : ' काइ सारा नां : मज म्हणीतलें : तुमचेया डेरयांआतु कापुसू केतुकेया वोपे ? म्हणौनि हांसीनलां : ' दुर्योधनें म्हणीतलें : ' पाहा हो : आमसींचि झांसा : हे काइ आपुलेया स्वामीसि अंतर देतील ? हे काइ जुंझती ? तुम्हीं जुंझा तरि तुमचेया स्वामीची आण असे : तुम्हीं जा : ' तैसेचि ते आले : मग श्रीकृष्णचक्रवर्ती तेयांसि पाठवणी दीधली : मग आपुलेया स्थानासि गेले : बाइ : ' ॥ ४४ ॥

भीमसेनांसि आवेसू कथन : ॥ सर्वज्ञें म्हणीतलें : ' बाइ : मग थोर यौध्ये जालें : भीमसेनु हस्ती हस्तु : घोडेनि घोडा : ' हां हां ' म्हणौनि मारीति : भवंडौनि टाकी : तव दुस्वासनु घायासि आला. तोही पडीला : भीमसेनें म्हणीतलें : ' हां रे : दृपदीएसि हातु लावीला : तो कोणु रे ? ' म्हणौनि उरावरि

पाओ देउन उजवी बाहे उपडीली : मग म्हणीतलें : ' आगा ए दोन्हीं अरणीचे वीर हो : हा दुस्वासन गाए : मीं भीमसेनु वाधु : तरि सोडा कोण्ही : ' तव अर्जुनु आवेसला : ' आम्हीं गाड्ब्राम्हाणांचे वेळाइत : जावों सोडअं : ' तव श्रीकृष्णचक्रवर्ती म्हणीतलें : ' अरणीं आवेसले वीर काइ एक न बोलति गा ? ' म्हणौनि वारिलें : " ॥ ४५ ॥

दुर्योधन वधु : ॥ महदाइसीं गोसावीयांतें पुसीलें : " जी जी : दुर्योधनें काइ केलें जी ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " बाइ : दुर्योधनु समुद्रीं लपाला : द्रोणु थडिए बैसला होता : मग श्रीकृष्णचक्रवर्ती भीमसेनासीं सहीत बीजें केलें : श्रीकृष्णचक्रवर्ती म्हणीतलें : ' भीमसेनां : पाचारि पां : ' तेथ भीमसेनें पाचारीलें : मग दोघांसि माहायूध्य जालें : भीमसेनु भंगिला : मग श्रीकृष्णचक्रवर्तीची वास पाहीली : तव श्रीकृष्णें जानु थापटीली : भीमसेनासि खूण जाली : तैसीचि गदा मांडिएवरि हाणौनि पाडिला : मग म्हणीतलें : ' घे गा धर्मा राज्य : ' " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " तेयांसि ऐसें जालें बाइ : " ॥ ४६ ॥

द्रोणा देहेवीयोगु करणें : ॥ अस्वस्थामां भीमसेनें अर्थेसीं टाकीला होता : तेयाची कव्हाणाहीं सुधि नाहीं : म्हणौनि द्रोणाचार्या देह सांडुनि स्वर्गांसि गेला : ते बीदेही : ते देह सांडुं न सकति : घेवों सकति : पुत्राचेनि वीयोगे आणि अपमानाची लाज : म्हणौनि देह त्येजिलें : श्रीकृष्णचक्रवर्तीन म्हणीतलें : " अर्जुनातें : ' हें देह वीसखळीत करि : एकु एकु नगु एकीकडे टाकि ' टाकीला : ऐसें अवघेचि भंगिलें : " ॥ ४७ ॥

तथा बभ्रा प्रेम : ॥ " पद्मावतिया म्हणीतलें : ' बा बभ्रा : तुझेया पुर्वजासीं जूझ मांडलें असे : तरि जासि ना सावेयासि ? ' तेणें तीन कांडें घेतलीं : तेयातें म्हणीतलें : ' बा बभ्रा : तुं कोणाकडे होसी ? ' तेणें म्हणीतलें : ' जे हारवीती तेयांचेकडे होइन : ' मग तैसाचि नीगाला : तव श्रीकृष्णचक्रवर्ती ब्राम्हणांचें रूप धरुनि साउगेयां बीजें केलें : श्रीकृष्णचक्रवर्ती म्हणीतलें : ' तुम्हीं कवण ? कवण ठाउनि एता ? ' तेणें म्हणीतलें : ' मीं बब्रू : पाताळौनि एतें : ' ' कोठें जाता ? ' ' ना कौरवांपांडवां यौध्य माडलें होते : तें सावेया जातें : ' श्रीकृष्णचक्रवर्ती म्हणीतलें : ' तुम्हीं कवणीकडे होआल ? ' तेणें म्हणीतलें : ' जे हारवीती तेयांकडेचि होइन : ' श्रीकृष्णचक्रवर्तीन म्हणीतलें : ' एं कांडें तीनचि काइसीं ? ' तेणें म्हणीतलें : ' ना लोक कीती ? तीनचि : ना चौथें कोणालागि वाहों ? ' श्रीकृष्णें म्हणीतलें : ' वींधा का पाताळ लोकु : ' तेणें वींधला : तव श्रीकृष्णचक्रवर्तीचां तळवां सूबा उमटला : श्रीकृष्णें म्हणीतलें : ' हा हें सत्य करीलचि : ' मग म्हणीतलें : ' माग माग : प्रसन्न जालां : ' तेणें म्हणीतलें : ' आम्हां क्षेत्रीयांसि हातु वोडअं नैए : तुम्हीं मागा : ' श्रीकृष्णें म्हणीतलें : ' दे भाख : ' दीधली : श्रीकृष्णें म्हणीतलें : ' तुम्हीं आम्हांसि सीर देया : ' तेणें म्हणीतलें : ' जी जी : देइन : परि मीं जे म्हणौनि आलां तें मीयां देखावें जी : ' सर्वज्ञें म्हणीतलें : ' देखाल : ' मग दंडवत करुनि सरेंचिकरुनि सीर छेदीलें : ' घेइजो जी : ' श्रीकृष्णें श्रीकरीं घेतलें : आबिठेयावरि रेवीलें : तो पाहातुचि होता : मग कुरक्षेत्र नीवारलेयावरि धर्मे म्हणीतलें : ' मीयां जीतलें : ' अर्जुनु म्हणे : ' मीयां जीतलें : ' भीमसेनु म्हणे : ' म्यां जीतलें : ' ऐसे अवघेचि वेवादति : श्रीकृष्णचक्रवर्तीन म्हणीतलें : ' जा पुसा बभ्रासि : तो सांचैल तें साच : ' मग आले : बभ्रासि पुसिलें : तेणें म्हणीतलें : ' मीं सूद्रसेन भवंतां देखें : आणि सूद्रसेनां मारीता देखें : तुम्हीं अवघेचि लटीके : ' तेयांसि गर्वू होता तो गेला : मग श्रीकृष्णचक्रवर्ती पांडवांसि राजीं बैसउनि आपण द्वारकेसि बीजें केलें : " ॥ ४८ ॥

ब्रह्मेयांची वीनती स्वीकारु : ॥ महदाइसीं गोसावीयांतें पुसीलें : " जी जी : कुरुक्षेत्र संपलेया-उपरि कळियौग कीतां दीसां रीगालें जी ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " बाइ : बावीस वरिखें गेलीं : एवा. दाहा वरिखें गेलीं : मग श्रीकृष्णचक्रवर्तीतें ब्रह्मेनि वीनवीलें : ' जी जी : योगाची सीमा अतिक्रमीली जी : बीजें कीजो : ' ऐसें वीनवीलें : तेयांसि सातां दीसांची कडे दीधली : मग मागीता पाठवीला : मग

यादवांतें म्हणीतलें : 'आतां द्वारका पाणिणें बुडैल : आतां तुम्हीं समस्त बाहीरि चाला : आतां हें नीजधामां नीगालें : तुम्हीं समस्त थडिएसि चाला : ' मां प्रव्हाणीं बैसौनि समस्त थडिएसि आले : तेथ मेलीकारू जाला : मग पांडवांसि सांघौनि पाठवीलें : 'कळियौग रीगालें : तुम्हांसि एथ राहों नैए : तुम्हीं उतरापथें जावें : आम्हीं नीजभुवनासि जाउनि : ' ऐसें आइकौनि पांडव आदकले : थोर दुख जालें : आकांतु तेयांसि वर्तला : देसीं तडे पडिली बाइ : ' ॥ ४९ ॥

हीराइ युक्ति : ॥ एं वीयोगीचीं चरीत्रें वीन्हया पुरुषांसि आणि वीरक्तेचि आइकावीं : एरां साबडेयांसि आइकों नेदावीं : अंतःकरणे जाती : काठीन्य एइल : वीपरीत बैसैल : उभएतांसि नरक घडतील : ॥ ५० ॥

रीखी वाइक्य कथन अंगिकारू : ॥ महदाइसीं गोसावीयांतें गणपति मठी पुसीलें : " जी जी : रीखेस्वरें यादवांसि कां श्रापु दीधला जी ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " बाइ : श्रीकृष्णचक्रवर्त्ति नीजधामां बीजें करूं आदरीलें : म्हणौनि दुर्वासदेव मानसीक दुखें व्याकुळ : चींताग्रस्त : ऐसे आक्रंदत बैसले असति : अधोवतक्र : तव यादवकुमर खेळतखेळतें तेयांपासि आले : कुमरीं म्हणीतलें : 'आरे : आपणयांतें नीराहारी म्हणवीताति : आणि श्रीकृष्णचक्रवर्त्तितें बाळब्रह्मचारी ऐसें सांघताति तरि हें साच : तरि या पां : यातें आम्हीं कांहीं पुसों : ते सांगती : कैसे पां सांगतील ? ' मग चेष्टा करूं आदरीली : तेहीं म्हणीतलें : 'आरे : उगे असा कुमरन्हो : जा परते : ' ऐसें वीसूधी म्हणीतलें : तें म्हणीतलें न करीतीचि : मग एकु स्त्रीचें आवगला : पोटीं कांठवटि बांधली : आणि म्हणीतलें : 'जाणां पां : इचां पोटीं काइ आहे ? हें पोट कोणाचें ? ' ते म्हणति : ' उगे असा रे बा कुमरन्हो : उगे असा नां ? ' ते म्हणती : ' तुम्हीं वीकाळज्ञानिए : आणि श्रीकृष्णु बाळब्रह्मचारी : ऐसें जाणां : नां तरि हेंचि कां नेणां ? सांघा पां पोटीं काइ आहे ? ' तेयांसि श्रीकृष्णचक्रवर्त्तिचा वीयोगु : वरि तेयांची चेष्टा : मग तेहीं म्हणीतलें : ' इचां पोटीं जें आहे : जेणें तुमचा नीर्वसू होए तें आहे : ' मग श्रापीले : ऐसा श्रापु दीधला बाइ : मग श्रीकृष्णचक्रवर्त्तिपुढां सांघीतलें : श्रीकृष्णचक्रवर्त्ति म्हणीतलें : 'आतां तुम्ही प्रभासे जा : हे काठवटि उगाळा : ' मग कुमर गेले : ' ॥ ५२ ॥

रुक्मीणी देहावसान : ॥ महदाइसीं गोसावीयांतें पुसिलें : " जी जी : तरि रुक्मीणी आउसांसि काइ केलें जी ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " बाइ : ऐसें आनां आन वर्ततां देखीलें : मग श्रीकृष्णचक्रवर्त्तिची प्रवृत्ति जाणौनि रुक्मीणीं म्हणीतलें : ' हें ऐसें काइ जी ? ' श्रीकृष्णचक्रवर्त्ति म्हणीतलें : ' आतां हें ऐसेंचि : ' तव तेयांचें उभयांचि देह गेलें : पडिलीं : आणि वृंदेचेंहीं गेलें : तेहीं पडिलीं : एरीं उपाए केले बाइ : ' ॥ ५४ ॥

नर्कासूरां जन्म : ॥ नरकासूरें लोहाचा पांजरा केला : डोइए घेउनि एत असे : तव ब्राम्हणाचें रूप धरुनि श्रीकृष्णचक्रवर्त्ति साउमे आले : श्रीकृष्णचक्रवर्त्तिन म्हणीतलें : ' तुम्हीं कें जात असा ? हें काइ नेत असा ? ' तेणें म्हणीतलें : ' जी जी : लोहाचा पांजरा : श्रीकृष्णचक्रवर्त्तिसि धरावेया जात असों : ' श्रीकृष्णचक्रवर्त्तिन म्हणीतलें : ' श्रीकृष्णु तुम्हांसिचि एसणा असैल ? तुम्हीं पांजरेया आंतु रीगौनि पाहा पां : ' तव तो पांजरेयांतु रीगाला : श्रीकृष्णचक्रवर्त्ति डांबीर दीधलें : आणुनि चीत्रसाळेचां खांबेंसीं बांधला : एक माहानुभाव म्हणति : ' तेयाचें नाव सूचीका दैत्य : ' ॥ ६४ ॥

अज्ञात लीळा*

१ महात्मेयां गुरुभक्ति अनुवादु

सर्वज्ञं म्हणीतलें : “एक महात्मे आणि तयांचा सीष्य : दोघे भीक्षा करीत होते : बारा वरिखें अवरिखणें पडिलें होतें : जया घरीं भीक्षे जाति ते घरीं चालवीति : जया घरीं भीक्षे जाति ते घरीं चालवीति : परि नव्हे : मग तीहीं म्हणीतलें : ‘बापुडा लोकु दुखीया होतु असे : पुता : आतां आम्हांसि भीक्षा नव्हेवे’ : म्हणौनि जाउनि एका टेकावरि बैसले : मग सीष्ये सत्र^१ शोधीलें : तयांतें भीक्षा मागीतली : तेहीं म्हणीतलें : ‘भीक्षा नेदुं : एथचि जेवा :’ मग ते ताकभातु जेवीति : पैन्हां जाउनि वमीति : धुनि आपुलेया गुरुसि संपादीति : एर भीक्षु अत्यंत तुटले : एकु दीं तो सत्रकारू सत्र पडिताळावेया आला : आवघेयांतें पाहीलें : तवं तयांतें रोडिकेयां देखीलें : तेणें पुसीलें : ‘तुम्हीं ऐसें रोडिकें कां?’ ‘ना काहीं नाहीं :’ ‘ना सांघा :’ मग मागील आवघें सांघीतलें : मग तो सत्रकारांसि कोपला : ‘आजिलागौनि तुम्हीं जेवावें : आणि आपुलेया गुरूलागौनि भीक्षा नेयावी :’ मग ते जेविले : आणि गुरूलागौनि भीक्षा घेउनि आले : ‘पूता^२ : आजिचें अन्न गौल्य^३ कैसें?’ आणि ते भीयाले : ‘भीयों नको : सांघ :’ मग आवघी व्यवस्था सांघीतली : मग तेणें म्हणीतलें : ‘पुता : सीनलासि ना?’ मग म्हणीतलें : ‘अवरिखणेनि लोकु थोरू पीडतु असे : आतां सर्व धान्यें होति ऐसा पाउस आणूं’ : आणि

*मुरारीमल्लबासांच्या दुसऱ्या शोधनीतील ‘अज्ञात लीळा’ पैकी शेवटच्या अनेक लीळांच्या नुसत्या ‘आदि’ आहेत. काही लीळा अहीबोने. प्रतीत मूळ ‘उत्तरार्ध चरित्रात’च अंतर्भूत आहेत. (उदा. उक्त. ४९४-५१५) त्यांच्या इतर ‘अज्ञात लीळा’ १ ते ८२ पर्यंत येथे घेतल्या आहेत. ८२ ते ९१ या लीळा मु. प्रतीतील उत्तरार्ध चरित्रातच आहेत. पण अन्य प्रतीत नसल्यामुळे त्या येथे ‘अज्ञात लीळां’त अंतर्भूत केल्या आहेत. ९२ ते ११० लीळा नागराज प्रतीतील असून १११ ते १५४ या लीळा ‘प्रकरणवशा’तील आहेत. याशिवाय इतर अनेक ‘अज्ञात लीळा’ आढळतात. पण त्या स्वीकारल्या नाहीत.

१ (शोध). २ ना. छत्र. ३ एवा. °आजिचेया अन्नासि चवि अनारिसी कां? ४ ना. नीकें गोड. ५ एवा. पाडूं.

काइ : ' मग सर्व धान्यें होति ऐसा पाउस आला : लोकां सुकाळु जाला : आश्चर्यें जालें :
 ऐसें गुरुभक्तीचें कार्यें : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " बाइ : तै तैसें सत्व होतें : आणि साधनीं
 पुरुष दृढ होतें : " ॥

२ बसो जैतानुवादु

सर्वज्ञें म्हणीतलें : " गावांतु पारीं आवघेचि बैसले असति : तवं उकरडेयावरि दोनि
 वसो जुझताति : तयांतु एक म्हणे : ' हा तांवा नीका : ' दुसरा म्हणे : ' हा काइसा ?

६ (एवा.) ह. प्रतीतील अज्ञात चरित्रात ही लीळा पुढीलप्रमाणे आलेली आहे :

मछदि गोरक्षी भेदि : भगमुख कथन

" गोरक्षी मछंद्रीचेया नगरासि गेला : दारवठां रीगों बैसला : तवं दारवठेकार रीगों नेदीति : तेयासि
 मछीद्रनाथें नीरोपु दीधला होता : ' कव्हणी सीधसाधकू पुरुषू रीगों नेदावा : ' ते रीगों नेदीतिचि :
 मग तो तेथचि बैसला : स्वच्छरू एकु गेला : तवं जटासि कोंभ फुटले : एकु दीं मछीद्रिनाथु बाहीरि
 नीगाला : तवं तेयातें देखीलें : ' हा कवण रे ? ' तवं तेहीं म्हणीतलें : ' आम्हि नेणां : तुम्हीं नीरोपु
 दीधला होता : कव्हणी सीधसाधक रीगों नेदावा : तरि यासि रीगों नेदुचि : तवं हे एथचि बैसले :
 संवच्छरू एकु गेला : यासि : ' तवं मछीद्रनाथें म्हणीतलें : ' हा गोरक्षी रे : ' मग टाळि चेतवीली : मग
 भीतरि बोलावीला : तेणें सीक्षा केली : पुढें बैसला : ' गोरक्षी : कब आया ? ' आयोसु : अबचि आया : '
 तेथीलु रावो मारिला होता : तेयाचेया बारासें राणीयां घरीं पातलीया होतीया : वडील राणी तीचेया
 पोटा रावो आला होता : तेयां नांव मीननाथु ठेवीला होता : तो वडील जालेयां अवघीयां जोगीयाचें
 भस्म करील : ऐसें गोरक्षी जाणे : एकु दीं मीननाथु मछीद्रनाथाचीए मांडीएवरि बैसला होता : तवं
 तेंणें वीष्टि केली : मग तेणें म्हणीतलें : ' हा धौनि आणी रे गोरक्षि : ' गोरक्षीन नेला : तो सीळेवरि
 उपटिला : कुपावरि वाळों घातला : एउनि मछीद्रनाथापासि बैसला : राणीयां पुसीलें : ' मीननाथु कें ? '
 ' आयोसु : तो धुनि वाळों घातला : ' ' ऐसें काइ गोरक्षी केलें ? ' ' आयोसि : तुम्हीं आपुलें पुर्व आठवा
 ना : भगमुखीं पडिले असा : हा कोणु तुम्हीं नेणा : हा रावो मारिला होता : तोचि तुमचेया पोटासि
 आला : ' ' तो माघीता जीववा रे : ' ' हो कां : मजसारीखे सहश्रसीगीं वाजवीति तेधवां तो उठिल : '
 एवा : उठिला : बारा राणीयांतें एकीं भुइरीं घातलीया : मछीद्रनाथातें घेउनि गेला : धुळिकोठेसी गेले :
 आसन घातलें : आसनीं बैसला : काष्टी लाउनि बैसला : तवं न लगे : मग माहादेवापासि गोरक्षी गेला :
 तेयातें म्हणीतलें : ' मछीद्रनाथु भगमुखीं पडिला होता तो मीयां काढीला : काष्टी लावी ते लागे ना :
 तरि काइ करूं ? ' तेह्मळी माहादेवें ब्रह्मप्रकासीका दीधली : मग काष्टी लावीली : तै बारा वरिखें
 अवरिखणें पडिलें : देसीं अन्न नाहीं : नागार्जुनं अनाचें सत्र घातलें होतें : तें तेथीनि बारा गाउवें होतें :
 तेथीनि तो भीक्षेसि ए : परि सत्ताबाहीरि अन्न नीगों न ए : मग गोरक्षी भीतरि जेवी : बाहीर जाउनि
 वमन करी : पात्रीं घालुनि धुये : मग तेयालागि ने : ऐसा संवच्छरू एकु गेला : एकु दीं गोरक्ष पव्हेआंतु
 बैसला होता : तवं नागार्जुन आपुली पव्हे पाहावेया आला : कणैरीचेया खांदावरि हातु : अवघा पव्हा
 मोटाधाटा देखीला : गोरक्षी रोडु देखीला : मग कणैरीतें पुसीलें : ' कणैरी : अवघा पव्हा मोटा : हा
 कां रोड ? ' ' आयोसु : तुम्हीं सत्र बाहीरि नीगों नेदा : तरि तुम्हीं यातें नोळखा ? हा गोरक्षी : यासि
 जेउं घाला : हा मागीतें काढीं : पात्रीं घालुनि गुरुलागि ने : ' मग नागार्जुनं म्हणीतलें : ' यांसि भीतरी
 जेउं घालावें : पात्र भरुनि गुरुलागी देयावें : ' नागार्जुनं म्हणीतलें : ' गोरक्षी : तुझेया गुरुलागि इतुकें
 सामर्थ्यं नाहीं जें आपणेयापुरतें अन्न मिळे ? ' मग तो नीगे : गुरुपुढें पात्र ठेवीलें : ते जेवीति : तवं ते

काळाजांबुळा तो नीका किं : ' ऐसे दोघे उदास होति : उरोधीति : " सर्वज्ञे म्हणीतलें :
" तांबा नीका जाला तरि तयासि काइ ? ना जांबुळा नीका जाला तरि तयासि काइ ?
ऐसे उमीं कां पडति ? म्हणौनि अभिमानु जीकावा ? " ॥

३ तथा वोसरी नीराकरणे

एकु दीं सर्वज्ञे म्हणीतलें : " मंडळिका : तुम्हीं साडेगावा : आणि प्रतिष्ठानामध्यें
वासु न करावा गा : जरि कराल तरि वोसरी लागेल : " मग गोसावीयांमागां तीहीं
तेंचि केलें : राक्षसभुवनीं ओसरीये होते : तेथचि देहत्यागु जाला : ॥

४ तथा भोगसेवे स्मरणाभावो कथन

सर्वज्ञे म्हणीतलें : " मंडळिका : लोक तुम्हां पुजापुरस्कार करितील गा : टीळे :
माळा : ताटे : ठाणवैया : सरवळ्यांनाखवेयांचिया खीरी : वरि तुपा भरिलीया
वाटिया : तेव्हळि हें बोडिकें तुम्हां कां गा आठवेल ? " नाथोबा उगेचि होते : ॥

५ तथा परमेश्वरपुरकापडीप्रसंसा

एक वेळ नाथोबा परमेश्वरपुरूनि आले : गोसावी उभे ठाकले : क्षेमाळिगन दीधलें :
परमेश्वरपुरिचे कापडी म्हणौनि मानु केला : आपणेयांजवळि बैसवीलें : मग गोसावीं
अनुकरुनि श्रीप्रभूची क्षेमवार्ता पुसिली : " काइ गा : श्रीप्रभु नीकेनि राज्य करित
असति ? " नाथोबायें म्हणीतलें : " हुं : " " भक्तजनं नीकेनि असति ? " " हो : " तवं
बाइसीं म्हणीतलें : " मर मर पोरा : तुझिये मडां बांधे घागरा : जो जाए मसणवरि
बोबातु : बाबा श्रीप्रभूची क्षेमवार्ता पुसत असति : कीं करिताये ' हो : हुं : ' " सर्वज्ञे

अन गौल्य लागलें : परि कोवळीक नसे : मग तेणें म्हणीतलें : ' हा रे पुता : नीच अन आणीसि तेया
अना कोवळीक असे : या अन्ना कोवळीक नाहीं तें काइ ? ' ' ना आयोसु : पाठीवरि हातु ठेवाल तरि
सांधौन : ' ' ना ठेवीला : ' मग छत्रिची वेवस्ता सांधितली : ' आयोसु : नागार्जुनु ऐसें म्हणे : जें तुमचेया
गुरूसि आपणेयापुरतें अन मीळे इतुकें सामर्थ्य नाही ? ' ' हो कां : चौहाटवटिया ऐसें फोकरिजे :
जें धान्यें वरिखों कीं पाणी वरिखों ? ' लोकें वीचारिलें : ' पाणी वरिखेल : मां वाहों कै ? मां पेरूं कै ?
तरि धान्य वरिखा म्हणों : ' ' ना जी : धान्यें वरिखावीं : ' ' हो कां : तरि आपुलालीए ठाइचें घेयावें :
आणिकाचें नेघावें : ' मग आपुलालीचि घरीं खळीं वाखारिया केलीया : मग धान्यें वरिखों लागलीं :
आणिकाचे हात घीतले : आणि वरीखों राहीलीं : " मग सर्वज्ञे म्हणीतलें : " भक्ति तरि गोरक्षीची :
एवा : भक्ति तरि माहात्मेयाची गा : " ऐसी भक्ती बीसेखीली : ॥ (ह. अज्ञात ४३).

२. १ एवा. सर्वज्ञे म्हणीतलें : " मार्गी संन्यासी जात असति : तवं काळा तांबा वसो : ॥ शोधु : ॥
काळा खैरा वसो : ॥ दोन्हीं जुंझति असति : एक म्हणति : ' काळा माझा : ' एक म्हणति : ' खैरा
माझा : ' ॥ शोधु : तांबा माझा : ॥ मग जयाचा जीके तो म्हणे : ' ऐसा घे : ऐसा ने : ऐसा पीटि : '
ते जुंझति : आणि ते दोघे वीकरति : " सर्वज्ञे म्हणीतलें : " एवं पर्यंत वीकारू गा : " ॥

५. १ एवा. हो.

म्हणीतलें : “ बाइ : पोर तेधवांचि अपराधा आला : परि परमेश्वरपूरिचा कापडी : म्हणौनि उपसाहिलें : ” ॥

६ गोपाळप्रसंसा

‘महदाइसीं गोपाळ प्रसंसिले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : एक अरण्यपशु : एक ग्राम-पशु : एक ते गावांतु असौनि पुन ते गावांतुल काहींचि नेणति : तयांपसि अरण्यपशु ते चांगु : गावीं काये वाहे वर्त्तें ऐसें नेणे : हें होए : हें नव्हे : ऐसें नेणे : थोरी पाहातां जाये : अवसीये वीळव्यन्हीं रानीं असे : तो गावांतुली क्रीयेसि वेगळा होए : तो चांगु : ऐसेयां होआवें कीं : बाइ : सींवनचींचना आपुला मोटाळा बाहीरि घालावा : ” ॥

७ जनवीहारीं अज्ञान कथन

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भोजया : विखो भोगुं कव्हणीचि नेणे : जेउं कव्हणीचि नेणे : घांसु घेवों कव्हणीचि नेणे : तांबुळ घेवों कव्हणीचि नेणे : कैसिया फोडी घेयाविया : वीडिया घेवों कव्हणीचि नेणे : ” ऐसें गोसावीं नीरूपण केलें : दायंबायें उगयांचि आइकीलें : ॥

८ भटां प्रक्रमशक्त्यानुवादु

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तेथ वानरेश ऐसें दीसत होते : जें सृष्टिसंहार करिती : ” ॥ एवा : ॥ “ तेथ वानरेश : ऐसें दीसत होते : जें सहश्र पाठिमोरे करिती : ” ॥

९ भोजा अन्नकसंग्रामारूढानुवादु

दाइबा भीक्षे जाति : ते झोळीये पात्र घालीति : मग वेगळवेगळे पदार्थ घेति : येउनि गोसावीयांसि झोळी दृष्टपुत करीति : तें देखौनि एकु दीं सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भोजया : तुम्हीं झोळीये पात्र न घलावें : ” दाइबायें मानिलें : मग दोनि झोळिया केलिया : मध्यें दोनि दोरे घातले : च्यारि वाखोरे केले : चहुं वाखोरां आधिलाहीपसि वेगळे वेगळे बरवे पदार्थ घेतले : आणि आणौनि गोसावीयांसि दृष्टपुत केले : गोसावीं ऐसें अवलोकूनि हांस्य केलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भोजा काइ भोजा अन्नक संग्रामारूढ : ” ॥

१० बाइसां पदार्थ सांघणें

बाइसें जेधवां जें न देखति तेधवां तें गोसावीयांसि पुसति : “ हां बाबा : अमुकें तें दीसे ना ? ” आणि गोसावी सांघति : “ बाइ : अमुकां ठाइं असे : पैल घेया : हें घेया : ” ॥

६. १ मुना. सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ गोपाळ उदयां गाइ राना सोडीति : वीळव्यन्हीं रानीं असति : वीळिचां गावांतु येति : अन्न खाति : सर्वेचि नीजति : तीयें उदयांचि उठीति : सर्वेचि राना जाति : गावींचे आहारवीहार काहींचि नेणति :—”

९. १ एवा. गोसावीं झोळी अवळोकिली : आणि पदार्थ स्पर्शिले : एतुलेनि हास्य केलें.

११ तथा परिग्रहो परित्यजवणें

बाइसैं आर्त्ती : १ : पालिमंडें : २ : वाटें : ३ : वाटी : ४ : श्रीखंड : ५ : आंगी : ६ : टोपरें : ७ : पासवडा : ८ : आंगदाटना : ९ : गाळनी दोनि : १० : पासवडी : ११ : तांबतौली : १२ : पुड : १३ : वाटोवा : १४ : जाडि : १५ : फुटा : १६ : खांडोवे दोनि : १७ : ऐसा परिवंटु : पोतें सकणा^१ तांदुळांचें एक : १८ : वळिवटाचें एक : १९ : वडे पापड एक : २० : हींगामीरियांचें एक : २१ : साकरेचें^२ नारिएळ^३ : २२ : तुपाचा डो : २३ : चीकसयाची पोटळी : २४ : सोजीचें पोतें : २५ : लोनाचें पोतें : २६ : इतुकें वाहाति : परि ओझें ऐसें न मनीति : जेथ अवस्थान तेथ तरि मादणयांचें मडकें : पाणि-भाताचें मडकें : भरणा^४ : आणिकही दोनिच्यारि वस्त्रकापड : ऐसा अपार परिग्रहो देखौनि गोसावीयांसि खंति ये : तें गोसावीं सांडवीति : ॥ शोधु : ॥ गोसावी म्हणति : “बाइ : लागैल तेंचि घेया : एर^५ पेणें पातलेयां एइल : ” तन्हीं एकही न संडीति : ॥ मग यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “माहात्मेयांसि आश्रो परिग्रहो यें दोन्हीं न व्हावीं कीं : ” मग नीगतां त्यजवीति^६ : गोसावी म्हणति : “बाइ : ऐसें कां मेळवीतां ? ” “बाबा : काहीं फेडावया : सांटवावेया नाहीं : ” गोसावी उगेचि : मग तीयें अवकाशा : कां भीक्षे जाति : आणि गोसावी अवघे फोडवीति : बाइसैं एति तव काहीं न देखति : मग म्हणति : “कटकट बाबा : काइसेया फोडवीलें ? ” गोसावी म्हणति : “बाइ : तुमतें वारिलें कीं : हें काइसेया मेळवीत असा ? ” “बाबा : काहीं फेडावया सांटवावया होतें ? ” भटीं म्हणीतलें : “जी जी : बाइसैं म्हणताति तेंचि करा : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तुम्हीं : माहात्मे कीं गा : माहात्मेया आग्रहो परिग्रहो न व्हावा : महात्मेनि कौपीनोद्धारण करावें : एर ते आवघे आलंबन कीं : ” “हो कां जी^७ : ” ॥

१२ नष्ट नाथपंथानुवादु

एकु दीं गोसावी आसनावरि उपविष्ट असति : तव एक अन्य महात्मे भीक्षेसि आले : तीहीं भीक्षा शब्दु म्हणीतला : ‘सींगरूं खनति :’ ते आइकौनि गोसावीं हास्य केलें बाइसीं म्हणीतलें : “बाबा : हास्य कां केलें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : हा ठावोवेन्हीं विभचरले : ” “तें कैसें बाबा ? ” “बाइ : यां महात्मेयांचां गुरुनि ऐसें सांघितलें : ‘श्रीगोरक्ष अनंत सीध :’ तें गेलें : आणि ‘सींगरूं खनति :’ ऐसें जालें : ऐसेंचि कीं या

११. १ एबा. स्वकण. २ ना. साकरेचा वोळंकु. ३ ना. वोळंकु. ४ एबा. °गुळयेयाचा : उदकताविता : तांदुळाचा : तौली : आणिकही— ५ एबा. °तुम्हां पेणोवेणां लागैल तें येइल. ६ यापुढील भाग ना. प्रतीत स्वतंत्र लीळा म्हणून आहे. मु. प्रतीत तो शोध म्हणून दिला आहे. ७ (प्रव. आमा. १५९, १६०).

१२. १ शोध. °ते जावे होते म्हणौनि गोसावी उगेचि : मागौतें बाइसीं पुसिलें तव ते गेले : मग—

मार्गासि होईल : ” “ तें कैसें बाबा ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ घरें सांडिती : मढिया बांधती : संबंधियें लेंकरूवें बाळें सांडिती : सीष्यें लागती^२ : ऐसा मैळतुमैळतु नष्ट नाथपंथु होईल : ” ॥

१३ दायंबा महंतप्रसंसा

एकु दीं गोसावीयांपुढां दाइबें आपुली गोष्टि सांगितली : “ जी जी : सोयेरेयां धाडरे-यांचेया गावां जाएं : तरि तीयें मज आदर मानु बरवा करीति : स्नानें : जेवणें : आड-वाटिया : ठाणवैया : तुपींभातीं बरवीं अन्नें : ऐसा मानु करीति : ” यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भोजया : यथौनि तुम्हीं केसणें^१ : ऐसेंयां आपणेयां तुम्हीं नेणा गा : तुम्हीं जयांचेया ठाया जाल : तया परम भलें एक आति कीं गा भोजेया : ” ॥

१४ तथा भीक्षान्नप्रसंगें थोरी प्रभाषणें

एकु दीं दाइबा भीक्षा करुनि आलें : झोळी गोसावीयां दृष्टपुत केली : गोसावी अवलोकूनि म्हणीतलें : “ भीक्षा होति असे ? ” दाइबायें म्हणीतलें : “ होए ऐसी जी : कव्हणी आदरें घालीति : कव्हणी ‘ चाला ’ म्हणति : कव्हणी अवज्ञा करीति : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तीयें अवज्ञा करुनि तन्हीं घालुतु कां गा : परि तुम्हीं जयाचेया दारा जाल : दारीं उभे राहाल : मग जयांचा चुळभरि उदका भराल : तुमचां पात्रीं^३ इतुकें ऐसें अन्न जयाचें पडैल : तयाची थोरी एथौनि सांघों नेणिजे किं गा भोजेया : ” ॥

१५ महदाइसां हंस अवतारु निरूपण

एकु दीं महदाइसीं पुसिलें : “ जी जी : आजि पुराणीं नीगालें : जें हंसावतारें ब्रह्मयां-चिये सभे सनकादिकां ब्रम्हवीद्या नीरूपीली : तरि हें साच जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आति बाइ : परि तें एथौनि तुम्हांपुढां सांघिजैल : ” गोसावीं अवघें हंसावताराचें नीरूपण केलें : अवतारज्ञान केलें : मग सेवटीं म्हणितलें : “ बाइ : हें शास्त्र हंसावतारें ब्रम्हयांप्रति नीरूपिलें : परि अधिकारेंविण घेतें द्वार नुघडेचि : ” यावरि महदाइसीं पुसिलें : “ जी जी : श्रीकृष्णचक्रवर्ती जें निरोपिलें गीताशास्त्र तयातें भगवे म्हणति : ‘ हें आमुचेंचि शास्त्र : ’ तें कां पां ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : सकळही शास्त्रें या शास्त्रासि मीळति : परि हें कव्हणाही न मिळे : ” ऐसें तें नेणति : म्हणौनि आपुलेंचि

२ एवा. करिती.

१३. १ एवा. केवढें.

१४. १ शोध. °ठांकरि ऐसा वाळला कुटका टाकिती.

होए म्हणति : ” यावारी महदाइसीं पुसिलें : “ जी जी : हैं गीताशास्त्र सकळही लोक मानीति : पढति : तरि तथा परमेश्वराचा बोधु कां नव्हे ? तों तवं तेथ प्रकटचि असे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हैं हाटचौहटां बोलवें : परि एथौनि दीघलेयांविण कव्हांही धेवों धोकों न ये : ” “ हो कां जी ? ” ॥

१६ तथा अवतारांतर दैवी नीरूपण

एकु दीं गोसावी आसनीं उपविष्ट असति : तवं भक्तजन दैवीचिया गोष्टी करूं लागले : जवळि महदाइसें बैसलीं असति : तीहीं म्हणीतलें : “ जी जी : दैवी ते कैसी जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : दैवी जैसी श्रीप्रभूची : कां दैवी जैसी येथची : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : एथिचेया सारिखें अन्यत्र आति : परि एथिची दैवी ते क्वापि नाही : ” ऐसें गोसावीं नीरूपण केलें : ॥

१७ भटां सयेमु नीरूपण

एकु दीं गोसावी आसनीं उपविष्ट असति : भट : महदाइसें : समस्त भक्तजनें असति : गोसावी नीरूपण करीत असति : तवं भटोबासीं म्हणीतलें : “ जी जी : मज उणेनि अन्नं न गमे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ न गमे तरि रेंदेयाचेंदेया दरु भरिजे : ” तवं महदाइसीं म्हणीतलें : “ जी जी : भीक्षेचें अन्न दोनि वेळ घेइजे : परि न गमे जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तैसें काइ बाइ : न गमे तरि तीन वेळ घेतलें तरि काइ ? ” ॥

१८ काकोसवचनस्वीकारू

साधांचें काकोस रूपदेवोभट : ते चारठाणेकर : तयां सांघातें काकोस भेटले होते : ते एकु दीं गोसावीयांचेंया दर्शना आलें : काइसेन नेणों तयांचा आंगोठा चेंचरला : ‘ काकोसाचा आंगुठा चेंचरला : ’ म्हणौनि अवघे भक्तजन गजबजिले : तवं काकोसीं म्हणीतलें : “ आंगुठा माझा नव्हे : माझा तो श्रीचक्रधरू देवो कीं : ” तें गोसावीं आइकिलें : आणि तोखले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसें होए : ” मग गोसावीं श्रीमुखिची पीकि घालवीली : आणि तेधवांचि नीका जाला^१ : ॥

१९ महदाइसाप्रश्ने भटाचार्या कर्मस्वरूपज्ञान कथन

एकु दीं गोसावी आसनीं उपविष्ट असति : पासि महदाइसें बैसलीं असति : महदाइसीं पुसिलें : “ जी जी : भटाचार्ये एसणा अभिमानु कां केला जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ :

१५. १ (प्रब. वि. १५०, १५१).

१८. १ (शोध.) मागे पूर्वाधं लीळा ५७३ पाहा. तिच्यापेक्षा प्रस्तुत लीळा वेगळी दिसते म्हणून स्वीकारली आहे. एरवी एकाच प्रसंगीच्या घटनेचे वर्णन शोधकारांनी भिन्न रीतीने केलेले असावे, असे वाटणे स्वाभाविक आहे.

तथा वेदांतीचें एथावत् कर्मज्ञान होतें : करणियांअकरणियांचें : एणें अभिमानें : ”
महदाइसीं म्हणीतलें : “जी जी : तेणें इतुलें केलें : देवतेसि आबखा घातला : माझा हा
प्रश्नू कीं सरलेयाचें मीष करुनि क्षपणीक कढेआंतु घातले : ते अनिमित हींसा जाली :
तरि ऐसें तो नेणें जी ? ” यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : पोरु जीव सकळै आपुलें ओखटें
गोमटें जाणे : परि जाणौनिचि करी : तें तेणें जाणौनिचि केलें : तेणें तो तत्काळ नरका
गेला : म्हणौनि बाइ : जाणतेयापसि वरि नेणता चांगु : जैसा वोलेयापसि कोरडा चांगु : ”
“हो कां जी” : ” म्हणौनि महदाइसें उगीचि राहिली : ॥

२० तथा वेदवगतृत्व कथन

एकु दीं गोसावी आसनीं उपविष्ट असति : महदाइसीं गोसावीयांतें पुसिलें :
“जी जी : हे वेद कवणी ठाउनि जाणति ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : कव्हणी एकु
वेदवीभागु^१ चैतन्याचेया अस्तित्वातें जाणे : तथा बोले : हें एक वगतृत्व तयाचिये
राहाटीचें : ” ॥

२१ तथा आगमवगतृत्व कथन

एकु दीं महदाइसीं पुसिलें : “जी जी : हे आगम कोणी ठाउनि ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें :
“बाइ : हे च्यान्ही आगम सीद्वीकृत : ते आगम भैरववेन्हीं जाणति^१ : हे त्यांचिये
स्थानीचें वगतृत्व^२ : ” ॥

२२ तथा पुराणवगतृत्व कथन

एकु दीं महदाइसीं पुसिलें : “जी जी : यें पुराणें कवणी ठाउनि जाणति जी ? ”
सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : पुराणें क्षीराब्धिपर्यंत देखति^१ : हें त्यांचिये लोकिचें वगतृत्व :
ऋषीकृत्यें कवीत्वं : यें अठरा : जेहीं जें देखिलें : आइकिलें : अनुभवीलें : ऐसीं कवीत्वं :
वगतृत्वं : ” ॥

२३ तथा मुक्ति कथन

एकु दीं महदाइसीं पुसिलें : “जी जी : या च्यान्ही मुक्ती म्हणिजेति काइ ? आणि
कवणी ठाउनि जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : सालोक्यता : सामीप्यता : सारूप्यता :

१९. १ (प्रव. वि. १६५, १६६). पूर्वाधं लीळा ३९१ व त्यावरील टीपा पाहा.

२०. १ मुना. °हे विश्वरूपापासौनि चैतन्याचें स्तीत्व वेदु जाणे : ” २ मुना. °चैतन्याचें
स्तीत्व जाणे :

२१. १ ना. देखति. २ एवा. बोलणें.

२२. १ (सुपा.). मुना. “बाइ यें सेखसाया (मु. शेषशय्या) वेन्हीं जाणति.

सायोज्यता : या च्यान्ही मुक्ती अंतराळापासौनि सेखसैयावेन्ही^१ वर्त्तति : लौकिक मुक्ती स्त्रिया आति : परि यंत्रारूढता नाही : ” “ हो कां जी^२ : ” ॥

२४ तथा चतुर्विध त्यागु नीरूपण

महदाइसीं म्हणीतलें : “ चतुर्विध त्यागु तो कैसा जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : एकु राजसु त्यागु : एकु तामसु त्यागु : एकु सात्वीकु त्यागु : एकु नीर्गुण त्यागु : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एकु मळत्यागिया : एकु अनिष्ट त्यागिया : एकु स्वतेव जाए तेव्हेळीं सांडी : मळत्यागिया तो दुर्लभु : ” मग त्याचीं लक्षणें नीरूपीलीं : ॥

२५ तथा वाचा नीरूपण

महदाइसीं पुसिलें : “ जी जी : वाचा कीती जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : वाचा च्यारि : ” “ तीया कवणी जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ परा : पश्यंती : मध्यमा : वैखरी : चैतन्योद्भव परा : ताल्वोष्ठपुटव्यापारें यंत्रोद्भवा वैखरी : परा ते ईश्वरीची : सीद्धांचां ठाईं पश्यंती : देवांचां ठाईं मध्यमा : मनुष्यांचां ठाईं वैखरी : वैखरीद्वारें परेचा व्यापारु : ” गोसावीं बहुत नीरूपण केलें : ॥

२६ श्रीकृष्णवेधु नीरूपण

एकु दीं महदाइसीं गोसावीयांतें पुसिलें : “ जी जी : आजि पुराणीं श्रीकृष्ण अवताराची वेधवंती नीगाली : गाइगोधनां : गोपीजनां वेधु वाखाणिला : ऐसी प्रतक्ष व्येधशक्ति नीरूपिली जी : ” यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : श्रीकृष्णीं शतासहस्रां वेधु : एथिचां नामीं वेधु : ” ऐसें गोसावीं नीरूपण केलें : ॥

२७ तथा वटवृक्षा आयुष्य कथन

एकु दीं गोसावीं आसनीं उपविष्ट असति : महदाइसें मुख्य समस्तें भक्तिजनें पासि बसलीं असति : भक्तिजनें वृक्षाचेया आयुष्याचेया गोष्टी करीत होते : तव महदाइसीं पुसिलें : “ जी जी : वडासि आयुष्य कीती ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : सहस्र वरिषां आयुष्य^१ : ” ॥

२८ तथा वसीष्ट वीद्यावंतु कथन

एकु दीं महदाइसीं गोसावीयांतें पुसिलें : “ जी जी : वसीष्टु कवणीये वीद्येचा ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : वसीष्ट आणवीचिए प्रथम करणीयेचा रीगावा जाणे : शुक्र आणवीचें अर्ध करण जाणे : संजयो महाणवीचें प्रथम करण : द्रोणासि शाक्तेयाचें प्रथम

२३. १ सु. शेषशय्या°. २ (प्रव. विमा. १७७).

२७. १ शोधु. °मागिली युगीचां. आनोबास. °पीपळा पांचसें.

करण : शुकाची ते चैतन्य विद्या^१ : ॥ वसीष्ट आणविचिये प्रथम करणीचा रीगावां जाणे : तयातव देहद्वंद्वे^२ नीवर्तलीं : परि मनोद्वंद्वे^३ न नीवर्ततीचि : पुत्रवीयोगे^४ आडीदरडीवरौनि^५ घाली : परि अभिमानीनि देवता वरिचीया वरि धरी : मरो नेदी^६ : ” याचिवरि महदाइसीं पुसिलें : “ जी जी : अदंडी कवणीये वीद्येचा ? ” सर्वज्ञे म्हणीतलें : “ बाइ : हेही आणवीचे : ” सर्वज्ञे म्हणीतलें : “ बाइ : अदंडी आणवीचां प्रथम करणीचा रीगावा जाणति : हे प्रथम वज्रवोळिचे : मग गोरक्षीनें अमरओळी लाविले : नावं वीरूपाक्ष : मग अदंडीनाथीं दंडीनाथ : ” ॥

२९ महादेवोराज्यप्रसंसा

एकु दीं प्रस्तावेयानुरूप सर्वज्ञे म्हणीतलें : “ कान्हूरदेवो सात्वीकु : रामदेवो अवेवस्तु^१ : महादेवो तो नीका : तेणें राष्ट्र^२ राज्य राखिलें : तो राज्य करूं जाणे^३ : ” ॥

२८. १ (प्रव. विमा. ८०). २ एवा. पुत्रशोखें. ३ एवा. वरि°. ४ पं. (अज्ञात चरितें ५१) मध्ये ही लीळा पुढीलप्रमाणे :

“ वसीष्ट आणवीचा अधिकरणीचा रीगावा जाणे : ” सर्वज्ञे म्हणीतलें : “ वैस्वामैत्रा आणि वसीष्टा वेवादु प्रवर्तला : एरू म्हणे : ‘ मी जाणता : ’ एरू म्हणे ‘ मी जाणता : ’ ऐसा अवघा मृत्युलोक हींडीनले : परि तेयाचा वेवादु न तुटेचि : मग अठचासी सहश्र रीखीस्वराचेया ठायसि गेले : तेयाचेनही वेवादु न तुटेचि : मग देवतांचेया ठाया गेले : इंद्रमुखकरुनि तेतीस कोडी देव बैसले असति : मग म्हणीतलें : ‘ आमुचा तुम्हीं वेवादु परिसावा : ’ ‘ ना आम्हीं म्हणौनि तें परिसाल तरि परिसौनि : ’ अवघां देवीं वीचारीलें : जेयांसि नावडौनि तो आमतें श्रापील : ‘ पाताळिचा सेखू आणि सूर्यो जो आणील तेया जैत : ’ वैस्वामैत्रू गेला : सेखू साउमा आला : दंडवत केलें : मग पुसीलें : ‘ कवणें कार्यें आलेति ? ’ वीस्वामैत्रें म्हणीतलें : ‘ मज आणि वसिष्टासि वेवादु : इंद्रमुखकरुनि तेतीस कोडी देव मीनले असति : तुमतें बोलावीलें असे : ’ सेखसैयें म्हणीतलें : ‘ ना पृथ्वी तुम्हीं धरा : मग मीं एइन : ’ मग वैस्वामैत्रू गेला : सूर्यचिया ठाया : तवं सूर्यो उठीला : दंडवत केलें : मग पुसीलें : ‘ कवणें कार्यें आलेति ? ’ तेहीं वेवस्ता सांधीतली : ‘ तरि माझी राहाटि चालवा : मग मी एइन : ’ ‘ ना मज हें काइसेनि होइल ? ’ तवं सूर्य म्हणीतलें : ‘ तरि मज काइसेनि एणें होइल ? ’ मग मागुता आला : वेवस्ता सांधीतली : मग वसीष्टु गेला : सेखू साउमां आला : दंडवत केलें : आणि पुसीलें : ‘ कवणें कार्यें आलेति ? ’ तेहीं सांधीतलें : ‘ तुमतें बोलावीलें असे : ’ ‘ नां हे पृथ्वी धरा : मां मीं एइन : ’ तवं तेहीं ‘ सरा ’ म्हणीतलें : आपुलें धोत्र वेंटाळी करुनि तेथ सूदलें : सेखू सभेसि पाठवीला : आपण सूर्यापासि गेला : सूर्यो खालि उतरला : दंडवत केलें ‘ कवणें कार्यें आलेति ? ’ तेहीं सांधीतलें : ‘ तरि हा व्यापारू चालवावा : मग मीं एइन : ’ वसीष्टें : आपुली काठी ठेविली : दोघै तेथ आले : एतुलेनि वसीष्टासि जैत दीधलें : वसीष्ट आणवीचा अधिकरणीचा रीगावा जाणे : तेणें देहद्वंद्वे निवर्तलीं : परि मनोद्वंद्वे न निवर्ततीचि : ” ॥ (पं. अज्ञात ५१).

२९. १ ना. अव्यवस्थु. २ मु. राष्ट्रीं. ३ एवा. महादेवो राज्यधर्म जाणे : कान्हूरदेवो आस्तिक : रामदेवो नीपरवसू.

३० अन्यधर्मवचनप्रसंसा

व्रताचिया गोष्टी होत होतिया : यावरि आबाइसीं^१ म्हणीतलें : “हें अवघें लटिकें : गोसावीं मज अनंत व्रत उमटवीलें : गोसावीं सांगितलें : ‘अंत नाही तो अनंतु कीं :’ म्हणौनि :” तवं सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तैसें नव्हें कीं : बाइ : तेथहीं एक साच असे कीं : ते धर्म काइ वृथा ? तेथहीं एक साच आति : परि ज्ञान पाहोनि हेळु : एन्हवीं सकळें साच :” ॥

३१ महदाइसाप्रश्ने अनुचीतीं संदेहनीवृत्यानुवादु

एकु दीं महदाइसीं पुसिलें : “जी जी : संदेहो कवणातें पुसावा ?” तेव्हळि गोसावीं परस्परें प्रीति नीरूपिली : तेथ नाही तरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : आपणेयां संदेहो पडे तरि सामान्यस्त्रीसदनस्थीता पुरुषापासुनि संदेहतूटि करूं ये : एकु वैराग्यें उकिरडां लोळे : उष्टावळीयेचीं सीतें वेची : परि पडिलीये म्हैसी प्रमाण नेणे : एकु हस्तीचां गजस्कंधीं जाय : कनकदंडीं विज्यमान : परि परधर्मु तो तेयातेंचि पुसावा :” ॥

३२ भावें सणीं जोगिया भलें अनुवादु

एकु दीं महदाइसीं भीक्षा करितां नीर्वीकल्पु जोगी देखीला : मग गोसावीयांतें पुसिलें : “हां जी : जोगियाचें प्रेतदेह चुकैल ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तरि काइ बाइ : चूके : जोगियासि प्रतिदेह नाही : याचें काइ म्हणावें असे ? भावें सणीं जोगियाचा सो स्यूये तयाही एक भलें आति^१ :” ॥

३३ महदाइसाप्रश्ने लक्षमणा भक्तिप्रसंसा^१

एकु दीं महदाइसीं पुराण आइकिलें : तवं तेथ लक्षमणाची भक्ति वाखाणली : ते येउनि महदाइसीं गोसावीयांपुढें सांगितलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : त्वेतीं रामाची भक्ति लक्षमणें केली : ते देवता सत्वस्त होए : आणि भक्तही सात्वीक :” ॥

३०. १ मु. महदाइसीं.

३२. १ प्रवा. °निर्विकल्पता उठीला बैसला तेतुका काळ. रावा. °सुचिमंतां श्रीमंताचां घरीं जन्मे.

३३. १ पं. प्रतीत (अज्ञात लीळा ७९) ही लीळा पुढीलप्रमाणे आलेली आहे :

लक्षमणा भक्ति कथन ॥ “दसरथासि रामलक्षमणु दोघ पुत्र होती : मग दसरथु अर्थ परीहरी : अर्थु परीहरुनि सुकृ धुळिद्वारें जातु होता : तो पाणिभबारें आंतुनि घातला : तवं अर्थाचा आंकु मोडला : आणि केगैया हात सूदला : मां म्हणौनि अर्थु परीहरीला : सूकृ पाणीद्वारें घातला : धुळिद्वारें जातां तरि बारा वरिखें अवरीखणें जातें : मग दसरथें केगैएतें म्हणीतलें : ‘प्रसंन जालों : माग :’ ‘ना भरतास सत्रघनां राज्य देयावें : रामलक्षमणु वनवासा धाडावे :’ मग दसरथें रामु : लक्षमणु : सीता वनवासा

३४ तथा तापस्पर्श कथन

एकु दीं महदाइसें पुराण आइकौनि आलीं : जें चौघ ब्रम्हेयांचे वर पुत्र : एकु सनकु-सनंदन : एकु सनकुसनातन : एकु जयो : एकु वीजयो : हे दोघे वीष्णुचे द्वारपाळ : वीस्वासू : तेहीं दारवठां सनकादीकां आडकाठी घातली : 'नको जावो : आम्हीं जाउनि : मग तुम्हीं जा : ' 'हें काइ : आम्हीं अखंड येवों : एथ आम्हां आडकाठी नाहीं : तुम्हीं काइ रे ?' म्हणौनि शापिले : ते वैकुण्ठनि पडिले : तें महदाइसीं गोसावीयांपुढां सांघितलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : "बाइ : ऐसें असे : कैलासवैकुण्ठपर्यंत तापस्पर्श एकु आति : एसणी मोक्षासमानें फळें : परि तेथही तापस्पर्शु एकु आति : सकळें सुखें तियें दुखांतिकें कीं बाइ : " ॥

३५ तथा जनकु ब्रम्हवीदु कथन

महदाइसीं पुसिलें : "जी जी : बाहातरि जनक : ते अवघेचि ब्रम्हवीदु ?" सर्वज्ञें म्हणीतलें : "बाइ : तयांतु एकु ब्रह्मवीदु : तो बहुळाख्यू' : एर अवघे एकेकी वीद्येचा एकेकु : " ॥

३६ फळद्वयेप्रसंसा

एकु दीं गोसावीयांचिये अस्थानीं फळांचिया गोष्टी होत होतिया : उचांनीचांचिया : यावरि गोसावीं सांघितलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : "बोर : आंबा : एथ तृप्ति आति : अरुचि नाहीं' : यें उत्तमं फळें कीं गा : " ॥

पाठवीलीं : भरथांसतवघनां राज्य दीधलें : मग दसरथु जवं अर्थु देखे तवं अर्थु पाहातु होता : अर्थ न दीसेचि आणि प्राणु गेला : " ॥

"पंचवटिके नासीकीं रामाचें अनुष्ठान : रामु सेजे पहुडु : लक्षमणु वनफळें आणी : सीतेहातीं दे : रांमासि तें अन्यथाज्ञान जाए : 'गोडें गोडें तीएं आपण खाते : नासलीं वीटलीं तीएं आम्हांकारणें आणिते : ' लक्षमणु म्हणे : 'देतील प्रसादु तो मी खाइन : ' रांमुं तरि जाणे : परि पुढील अनुसंधान : ऐसें चौदा वरीखें नीराहारी : इंद्रजी आणिकाचेनि वधे ना : जो नीराहारी तेयाचेनि हातें वधे : मग रावणें जै सीता नेली तै हनुमंतु सूधि करुनि आला : मग रामु सकळ सैन्येंसीं लंकेवरि चालीला : तेथ यूध्य होतां लक्षमणाचेनि हातें इंद्रजी वधिला : मग रावणें सक्ति परीहरीली : ते लक्षमणां लागली : रामु दुख करूं लागला : तवं रामें म्हणीतलें : 'बा लक्षमणा : तुं बारा वरिखें आम्हांकारणें वनफळें आणिसि : आम्हीं म्हणों : 'तुं तेथ खासि : 'तुं म्हणसि : 'तीएं देती ते मी खाइन : ' ऐसे चौदा वरिखे कष्ट साहीले : मजकारणें : 'म्हणौनि रामु दुख करी : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : "बाइ : भगति तरि लक्षमणां श्रावणांचेया ऐसी होआवी : " ॥

३५. १ ना. बहुळाक्ष.

३६. १ शोध. वासना उरलीचि असे.

३७ महदाइसाप्रश्नें आउ वीधिप्रसवानुवादु

एकु दीं महदाइसीं म्हणीतलें : “ जी जी : ये आउवेसि मागितलेयां भलेतेंहीं मीळे जी : हे मागों जाणे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ याचितां^१ मीळे हा प्रसो वीधीचा कीं बाइ : ” ॥

३८ शास्त्रइसाळुत्व कथन^१

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हें शास्त्र आवृत्ती तथा आवृत्ते : एन्हवीं मा म्हणौनि तोंडींहुनि जाए : हें इसाळुवांचें इसाळु : ” ॥

३९ आउवर्त्तनश्रवणीं अभीमानानुवादु^१

भक्तजनासीं आउसें गोष्टी करीतें होती : तें गोसावीं आइकीलें : तथाउपरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कुश्चितगुरूआज्ञा ते न^१ पाळिजे कीं नायका : ” यावरि आउसीं सांघितलें : “ जी जी : या पीडाकारणें भवतीं जोगरूवें लुलाति : हा थोरीं कष्टीं राखिला जी : एकु गुरू करूं आदरीला : तो म्हणे : ‘ कडासनीं बैसावें : तरि उपदेशु देउनि : ’ तो चीत्ता न येचि : तेव्हळि आणिकु गुरू पाहीला : तोही म्हणे : ‘ कडासनी बैसाल : कीं कुमारि उपदेशू : ’ तोही चीत्ता न येचि : तेव्हळि कुष्टिया साधु ऐसा तो गुरू केला : मग तोही चेष्टा करी : ऐसा देखिला : मग तोही सांडिला : मग कुचिळ रूप धरिलें : चींच-बरटें हातपाए तोंड माखीं : वरि राख उधळीं : वरि गोंगातिया मासिया : वोढले हात-पाये : अंचळा : थिंगळांची कथा गळां : येसणा कष्टीं हा पींडु राखिला जी : ” यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ दीक्षितांची कन्या : आणि उपासनियांची सुन : वैधव्याचां धर्मीं वर्त्ततां एसणें उपजलें : पुत्राभिमानें जोगियांतुल वासु : उभें बैठें खाणें : सर्ववर्णीं भीक्षा : ऐसें अभीमानें सुहृदत्व^२ स्वीकरिलें : हा ठावोवेहीं स्त्रियांचें आंगवणें : वीकरला जीवु काइ एक नांगवी बाइ : ” ॥

४० साधां कळंकिनाराएण पाहों धाडणें

एक वेळ गोसावीं साधातें म्हणीतलें : “ साधें हो : तुम्हीं अळजपुर देखिलें ? ” “ तरि काइ जी : ” “ कळंकिनाराएणा गेलीं होतीति ? ” “ ना जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तेथ पुढां खांबावरि^१ नीरयेभोग आकारिला असे : तो तुम्हीं देखिला ? ” “ ना जी : ” “ तो

३७. १ ना. याचेनि ये वीधीचिया चींता : हा प्रसो—.

३८. १ बि. ११९ च्या प्रब. मध्येही ही लीळा आली आहे.

३९. १ ना. प्रतीत या लीळेची ‘आदि’ — “ आउ जोगियांतुल वासु सांघणें : ” अशी आहे. २ शोध पाळु नये कीं. ३ सु. शूद्रत्व.

४०. १ ना. °रांधणेयांतु.

तुम्हीं पांहा हो साधें हो : ” मग साधें वेवदाहुनि गाडेया बैसौनि गेलीं : मग तें पाहिलें : मागौतीं गोसावीयांचेया दर्शना आलीं : तें गोसावीयांपूढें अवघें सांघितलें : ॥

४१ मृत्यपतीदहनागमनीं स्त्रीये स्वार्थानुवाडु

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एकीचा पति मेला : त्यातें दहना नेलें : आणि ते रडतें गेलीं : तो सरणावरि घालौनि मागौतीं नीगाली : ते अपत्यासि तयाकडे पाहों नेदीं : कांटाळैल : तयालागि वरि अपत्यावरि आस : आस्ता बांधली : परि तयाचें काहीं न वटे : कां अभिळाखू अंतरला : मग येतां आति : नाति : ठेवा : सांटोपा : रीण आवांकितु आलीं : ” ॥

४२ पूर्वभक्तागमनीं कोल्हापूर संख्यानुवाडु

एकु दीं भक्तांचिया गोष्टी होती होतिया : तयावरुनि गोसावीं आपुलीं पूर्वीलें भक्तें सांघितलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : पूर्वीलें भक्तें : महाराष्ट्रीं गंगातीरीं अवतारू असे : म्हणौनि सोधीतसोधिंतें कोल्हापुरवेऱ्हीं येति : आणि माघौतीं जाति : ” “ जी जी : आरुतीं कां न एति ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वर्ण वेषु याचाही पालटु आइकति : आणि ‘ नव्हे ’ म्हणौनि मागौतीं जाति : ” ॥

४३ तथा फटिकु दृष्टांत कथन

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ फटीकु बाह्यभ्यंतरे सुसोहोज्वळु : जया वर्णावरि ठेविजे तया-सारिखा प्रतिबींबे : तेंचि होए : तैसें या जीवाचें स्वरूप : जीवु स्फटिकाकारू^१ : ” ॥

४४ तथा मासीपोफळ दृष्टांत कथन

एकु दीं नीरूपणप्रसंगें सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ मासीपोफळ खेळतां जयाचेया पोफळा-वरि मासी बैसे तो जीके : तैसें जयाचें अनुसरण कडै लागे तेणें जीतलें : ” ॥

४५ तथा थोंटेपारधि दृष्टांतु कथन

एकु दीं थोंटेयाचिया गोष्टी होती होतिया : यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कव्हणी एकु पारधी जाए : मग तयाचा चौरंगु केला : तो पारधीचें आंग जाणे : म्हणौनि आवघे तयातें राना नेउनि उंचे टेंकीं बैसवीति : तो आवघेयातें बुधि सीकवी : ऐसी वागुर चीरिजे : ऐसी मांडिजे : ऐसी चीरणि करावी : ऐसें^१ खवग जया सवा तेथ वाट धरावी : हा सावजाचा यावा : हा नीगावा : मर मर जाइल म्हणे : मर मर गेला म्हणे : वागुर

४३. १ (सूपा. आमा. १९३).

४५. १ ना. °लंगनयासवा ते वाट—.

तोडिली म्हणे : म्हणौनि आफळसाफळ थोटें पीटी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ देह नसौनि परि अंतरीं ऐसे मनोरथ करी : जीव मनोरथादि आश्राये : एयांची शून्यता होआवी : ” ॥

४६ तथा अक्षेता दृष्टांत कथन

एकु दीं निरूपणप्रसंगें महदाइसांप्रति सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एका देइजे : तयाचीया अक्षेता पडिति : इतुकेनि तयाची जाली : आणिकां वास पाहों न ये : काहींचि बोलों न ये किं गा : तैसी अनुसरलेयाची परि : ” ॥

४७ तथा तृणजळुका दृष्टांत कथन

एकु दीं गोसावी निरूपणप्रसंगीं गोसावीं महदाइसांतें म्हणीतलें : “ बाइ : एकु धरुनि एकु सोडिजे कीं : जैसी तृणजळुका पुढां दीं पाई काहीं धरी : मग मागील सोडी : ” ऐसें गोसावीं आचारकुशळत्व सांघीतलें : ॥

४८ तथा सुसरवाति दृष्टांतु कथन

एकु दीं निरूपणी सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ लेंकरूवें सुसरवाति खेळति : तियें एकु भो करीति : डोळे झांकीति : मग वाति टाकीति : पाहातां जया सांपडे तें पळे : भो सीवे : तैसें काइ ? ना जेणें लाणि सीविली तेणें जीतिलें : तैसें जेणें अनुसरण लेखीं लाविलें तेणें जिकिलें : ” ॥

४९ अळंचु नीराकरण

एकु दीं भक्तिजनीं गोसावीयां देखतां अळंचु केला : तयांतें सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हीं यांदेखतां अळंचु केला : ऐसा न कीजे कीं : हें जेथ असे तेथ यासींचि सकळही कीजे : ” ॥

५० दुधिकरटें ममता कथन

एकु दीं निरूपणीं सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ सकळही सांडीलें तयाचें काहींचि नाही : मग दुधिकरटें लागे : तयाची ममता सांडवीतांहीं न संडे : म्हणौनि अनधिकार जीणावे : ” ॥

५१ वामदेवां संतलक्षणप्रसंसा

“ एक वेळ वामदेव गुणाकरदेवांचां शीष्यां स्तंभविले^१ : तें तिहीं साहिलें जी : ” ऐसें येउनि महदाइसीं गोसावीयांपुढां सांघीतलें : “ ऐसें कीं जी तयां तम नाहीं : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : साहिलें तेणें लोकीं अधिक मान्य^२ जाले : तेहीं संतलक्षणा जतन केली^३ : ” ॥

५१. १ ना. पराभविले. २ एवा. मान्यता पावले. ३ ना. °कां : ना तें कार्ये संतलक्षणासारखें दाखविलें.

५२ भीक्षान्नाचा दधिभातु करवणें

एकु दीं सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : भीक्षान्नाचा दधिभातु कीजे : ” “ तो कैसा जी ? ”
सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भातु मीठें पाणीयें सींपौनि ठेवीजे : मग चूरिजे^१ : तो दधिभातु
होये : पाणिभातु तोही दधिभातु होये : तोही मीठें कुसकरीजे : मग विभाग कीजेति :
मुदा कीजेति : वरि पातसें ठेविजे : तें जेविजे : ” मग भक्तिजन ऐसें प्रतिदिनीं करीति :
वरि प्रसादु ठेवीति : मग जेवीति : ॥

५३ तथा रुचिप्रसंसा

एकु दीं बाइसें आणि म्हदाइसें जेउन गोसावीयांपुढां बैसली : भीक्षान्नाचीया
खरकूटीया वाळलीया : तीया^१ जेवितां गोडा लागलीया : ते गौल्यता गोसावीयांपुढां
प्रसंसिली : तयावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ पोरे हो : एथौनि तुम्हां दाढे दुध कीं : ” ॥

५४ सौंदर्यानुवादु

एकु दीं गोसावीयांजवळि भक्तिजनें सौंदर्याचीया गोष्टी करीत होते : तें आइकौनि
म्हदाइसीं गोसावीयांचीया^१ सौंदर्याकडे पाहीलें : तें देखौनि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ :
द्वापरीं श्रीकृष्णचक्रवर्ती बरवे : कां कळियुगीं हें बरवें : कां रामदेयाचां कटकीं जाउगी
बरवा : ये सौंदर्ये युक्ते कीं बाइ : ” ॥

५५ लाखाइ कऱ्हाडुबाइ नामकरण

लाखाइसें तेयातें जाखीरांचा^१ देव्हारा : जाणपण : थोर नावें लाखाइसें : मग तयातें
गोसावी : कऱ्हाडआउसें ऐसें म्हणति : तीयें म्हणती : हा मज गोसावी मान देताति^२ :
गोसावी तयासि घराश्रमीचेयाचेनि नावें बोलावीति : तीयें बरवी आणि दुचितें ऐसीचि
असति : म्हणौनि गोसावीं नावें ठेविलें : ॥

५६ खेइभटां डखला नामकरण

एकु दीं गोसावी आसनीं उपविष्ट असति : तव गोसावीयांचेया दर्शना खेइभट आले :
वस्तुती वास : भवतें पाहाति : जवळि न देखति : चालतां पुढां आंग ढोके^१ : डखलीया^२ देत
चालताति : हें देखौनि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : डखलीया^३ देतु आला : तैसाचि जाइल :

५२. १ (मु. स्वमति).

५३. १ ना. °गौल्य म्हणौनि प्रसंसिलीया.

५४. १ ना. गोसावीयांचें सौंदर्यें देखौनि वास पाहिली.

५५. १ मु. जाखेराचा. २ (मु.) ना. हा माजनुपरू.

५६. १ ना. थोके. २ मु. डखलेया.

बोलावा :'' बोलावीले : आले : दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : गोसावीं नावेक हास्य केलें : मग तथा दीसापासौनि तयातें डखला म्हणति : अवघे भक्तजन म्हणति : ॥

५७ माईबाइ भूतानंदु नामकरण

एकु दीं माईबाइसीं हे गोष्टी गोसावीयांपुढां सांघीतली : " जी जी : आमचेयां अजेयां नावं सारंगपाणि : तयां भूतें वस्यें जी : घरीं म्हणीयें करीति : आनंदतें : तीयें रक्षा करीति : भूतें ग्रहो न संचरे : तरि मीं गोसावीयांचेनि नावें रक्षा करीन जी :'' यावरि गोसावी तोखौनि 'भूतानंदु' ऐसें नावं ठेविलें : एहवीं तयाचें नावं माईबाइसें : ॥

५८ रूपाइसां महदाइसा नामकरण

एकु दीं महदाइसीं हे गोष्टि गोसावीयांपुढां सांघितली : " जी जी : वायेनायेकाची आजी : तथा नावं महदाइसें : तीयें प्राज्ञें जी : तिहीं वाचिलें होतें : आणि तयां म्हाळसी प्रसन्न : तयांसीं प्रत्यक्ष बोले : तीयें महादेरायाचीं^१ पुरहितें जी : राजा भलतेंयातें पुसे : तयां भविष्य स्फुरे : एक वेळ तेहीं वीद्वांस खंडिले जी : ऐसीया बाइला प्राज्ञा : आपण काहीं नेणिजे जी :'' सर्वज्ञें म्हणीतलें : "बाइ : महादेरायाचां^२ ठाडं तियें महदाइसें : आणि तुम्हीं एथचीं महदाइसें : तियें तयासीं बोलति : तरि तुम्हीं यासीं^३ बोलावें :'' तवं महदाइसीं म्हणीतलें : "हें काइ जी ?'' सर्वज्ञें म्हणीतलें : "तरि हेंचि तुमसीं बोलैल हो :'' ॥

५९ आबाइसां वृधाबाइ नामकरण

अवघेयाचिया दशा धाकुटिया : तयांतु आबाइसें तीयें वडिलें : तें देखौनि गोसावीं प्रस्तावेयानरूप^१ आबाइसांचें वृधाबाइसें हें नावं ठेविलें : मग गोसावी तेणेंचि नामें बोलावीती : ॥

६० एकवीराबाइसें नामकरण

एकवीराबाइसें रेणुकापुराण बरवें गाउनि म्हणति : आणि कुळधर्माची गोष्टि सांघति : आणि रासी नावें सांघति : तयावरुनी गोसावीं एकवीराबाइसें नावं ठेविलें^१ : ॥

५८. १ ना. माहादेयाचीं. २ ना. महादेयाचां. ३ मु. आमसीं.

५९. १ (मु. स्वमति शोध).

६०. १ मु. स्वमति °आधील कवण नावं हें नेणिजे.

६१ प्राह्लादबाइसें नामकरण

प्राह्लादबाइसें तीयें प्राह्लादकृत नरसींहपुराण गाती : तें आइकौनि एकु दीं सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हो कां : तरि तुम्हां नावं प्राह्लादबाइसें : ” ऐसे गोसावीं प्रसादाचें नावं ठेविलें^१ : ॥

६२ द्रविळासबाइसें नामकरण

एकु दीं द्रविळासबाइसें गोसावीयांचेया दर्शना आलीं : दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागलीं : आणि म्हणीतलें : “ जी जी : एथ एइजे आणि अन्येक परिमळ एति जी : गोसावीयांचे बीढार द्रवळितचि असे जी : ” यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ हो कां : तरि तुम्हां नावं द्रविळासबाइसें म्हणा : ” म्हणौनि नावं ठेविलें^१ : ॥

६३ खेइभटां भागेया नामकरण

खेइभट ते भागवत प्रसंसीति : संन्यासी पीते : ऐसीया गोष्टी करीति : तयावरुनि गोसावी भागेया नावं ठेविलें : ॥

६४ महदाइसां प्रेतत्व नीरूपण

एकु दीं महदाइसें पुराण आइकौनि आलीं : मग गोसावीयांपुढां सांगितलें : “ जी जी : आजि पुराणीं प्रेतदेह नीरे एक असति : ऐसें सांगितलें जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ आति बाइ : ते तुम्हां एथौनि सांघीजेल : बाइ : अतिथोर पर्वताएसणें स्थुळदेह : सुइचेया फांसेयाएसणें गळांचें रंध्र : डोंगर^१ एकु अन्नाचा खावा ऐसी भुक : परि सीत गीळितां गीळवें ना : समुद्र सोखावा एसणि ताहान : परि चुळ उदकां न लभे : कोळें^२ जळति ऐसे हातपायें जळति : सर्वांगें तापति : अखंड जळजळ करितें असति : तांथूयें ये मग तें पाणी पीये : घरीचेयां सांघातें तया स्थाना जाये : अखंड वळणि सीवे असे : वेगां करीतु कां म्हणे^३ : साइली टाकुनि जाए परि सामाए ना : तया ठावो नेदीति : पीडेचें दुख न साहावें : ऐसें पळपळीत असे : अखंड जळतचि असे : प्रेताची अहंता तारि नीवर्तली : परि ममता थोरि असे : वीटाळाचें : स्वभावांचें थोर दुख होय^४ : ऐसा दुखभोगु बारां वरुषें^५ : घराभवतें भवंत असे : तीर्थाक्षेत्रा सरिसें जायें : मृत्यस्थानीं : दहनस्थानीं क्रिया करीतां तयापाठीं असे : ” ऐसें गोसावीं निरूपीलें : आणि महदाइसें

६१. १ मु. स्वमति. °आधील तयाचें नावं कवण हें नेणिजे.

६२. १ मु. स्वमति. °यांचेहीं मागील नावं नेणिजे.

६४. १ ना. पर्वताएसणी भुक. २ शोध. सर्वांगीं कोळें बांधली ऐसे— ३ (शोध). ४ °हे रामे. ॥

प्रवा : कर्माधिकारापासौनि जीतुके दीस जीयाला तीतुके दीसवेन्हीं दुख भोगी :

कांटाळैली : “ जी जी : तें चुके काइसेनि जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : एथावतु क्रीया होये : कां घ्रणात्यागें चुके : ” ॥

६५ अन्यमहात्मेयां संभाषणीं आऊ शीष्यापण

एकू दीं आउसें जोगियासीं^१ गोष्टी करीतें होतीं : तें गोसावीं देखिले : आणि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ जोगीयांतुल वासु नीका नव्हे नायका : ” आउसीं म्हणीतलें : “ नव्हे जी स्वामी जगन्नाथा : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एकु रे एकु : दोनि रे दोनि : तीसरां उडाणीं मोरू पडे कीं नाएका : अन्य महात्मेयांचा संसर्गु न कीजे : अन्य महात्मेयांचीये गुंफे^२ नीद्रा न कीजे : लोंढे एती : ऐसे एती : तेथ वीधनिषेधु नेणिजे कीं नायका : ” ॥

६६ महदाइसां गौलोकानुवादु

एकु दीं नीरूपणप्रसंगें^३ गोसावीं महदाइसांप्रति म्हणीतलें : “ बाइ : स्वर्गीं गौलोकु एकु आति : ” महदाइसीं पुसिलें : “ तो कैसा जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : जैसेचि एथ गाइचे कळप तैसेचि तेथ धवळेया गाइचे कळप : धवळीया गाइ : दुतोंडीया : तो गौलोकु म्हणिजे बाइ : तेथची सुरभि देवता : ” ॥

यावारि दायंवाएं पुसिलें : “ जी जी : अंतराळीं कवण देवता असे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भोजेया : अंतराळीं गणगंधर्व : खालुती यक्षयक्षिणी : देवदेवी : ” “ हो कां जी : ” ॥^४

६७ नाथोबा स्थाननीरीक्षणीं भटप्रसंसा

गावीं एकी नाथोबातें देऊळ पाहों पाठवीलें : पाहिलें : मागौते आले : मागौते पाठवीलें : ऐसें तीवेळीं पाठवीलें : परि दारवठा : चौकु : कवाडें न पाहातीचि : मग कवाडें सांघितलीं : तवं खीळी न पाहातीचि : ऐसी च्यारि वेळ एरझार केली : परि पाहों नेणतीचि : एक पाहाति तवं एक वीसरति : मग भटोबास पाठवीले : तेहीं देउळ पाहिलें : ढळलें : मोडलें : पौळि : दारवठा : चौकु : कवाडें : खीळी : तीन्हीं भूआगळा : ओटे : न्हाणी : शंकास्थान : खातीं : लावणीं : आंतु वीहीरि : जवळि घरें : जवळि ना दुरी परिश्रयें स्थान : उपाधी : उपकरणें : कुरूप निरूप उपाधि : ऐसें पाहिलें : मग येउनि सांघीतलें : यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेसीं पाहों जाणितलें : एथचेया उपयोगा जाए तें वानरेश जाणति : ” ॥

६५. १ ना. जोगिणीसीं. २ एवा. °न वचिजे.

६६. १ (प्रव. विमा. ८६-८८). °दाएंवाएं पुसिलें : “ जी जी : हे कामधेनु कवणीए स्थानीची देवता ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ भोजेया : स्वर्गीं गाइचा लोकु : तेथिची सुरभी देवता : ”

६८ बाइसांकरवि पाणिभातु सांचवणें

भलतेथ अवस्थानीं एकाधां दीसीं गोसावीं म्हणती : “ बाइ : तुम्हीं पाणिभातु सांचावा : आतां एथ तुमतें अभ्यागतें येतील : ” मग बाइसें मडकें धुति : भातु नीवडीति : पाणी घालीति : नींबोणिचें पान : सगळें नींबू घालीति : मग तोंड वांधति : तीं दीसां पालटीति : तव अभ्यागतें येतीं : तो वेचु होये : पाणीं वाधारीति : आंब करीति : ॥

६९ भक्तां प्रश्नं जनीं अन्यथाज्ञानानुवादु

एकु दीं नीरूपणीं भक्तिजनीं म्हणीतलें : “ जी जी : हा लोकु सत्यानृत्यांचा बांधा : ” यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एथ काइ असे सत्य ? हें आवघें अज्ञान कीं : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ अज्ञान जीवाचें : अन्यथाज्ञान मनाचें : अन्यथाज्ञानीं ज्ञान : यें तीन्हीं तीघांचीं चालताति : म्हणौनि अज्ञान हें चालतें : ” ॥

७० स्त्रीये वीकारज्ञान करणें

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एकी स्त्रीयेचा पीता स्नेहाळु : समर्थु : तो सरला : तयातें बोळवीतें समस्तें कुटुंबीचीं : गोत्रीचीं समसानवेचीं गेलीं : तयांतु कन्येचें दुख थोर : अवयेव मोकलुनि करुणाळापीं आपणपें न संभाळी : नेणां केउतें वरियाणें : ऐसां तियेचा भ्रतारू तत्समग्रीं तेथ आला : तयातें सविकार देखिलें : आणि दुख गेलें : लाजिनली : मग आपणपें सांभाळिलें^१ : वरियाणें : पालौ : पाखिवा : कुरुळें सरिसीं केलीं : तयां वीटु उपजेल म्हणौनि पावता राखिली : सरला तयाचें काहीं न वटे : ऐसें जीवाचें स्वरूप बाइ : ” ॥

७१ तथा मृत्यपतीभार्ये वीकारज्ञान

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ एकीचा पति सरला : तो समसाना नेला : समस्तें बोळवीतें नीगालीं : तयांतु तयाची स्त्रीही आपणपें नसंभाळीत नीगालीं : तव पैलाकडौनि तीयेचा मैत्र आला : आणि लाजिली : आपणपें सवरीलें : मेला तयाचें काहीचि नाहीं : ” ॥

७२ भटां प्रश्नं अन्यत्र अन्य प्रपंचु कथन

एकु दीं भटोबासीं गोसावीयांतें पुसिलें : “ जी जी : पैली ब्रह्मांडीची वेवस्था ते कैसी ? ” यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुज^१ ये ब्रह्मांडीचें पुसों सरलें : मां एरी ब्रह्मांडीची पुसतासि : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ये ब्रह्मांडीं हा प्रपंचु : आणिकीं आणिकु : ऐसीं अनंतें ब्रह्मांडें : तेथची

७०. १ मु. सांवरिलें.

७२. १ एवा. तुज ये ब्रह्मांडीची व्यवस्था चर्चु सरली : मां आणिके ब्रह्मांडीचें चर्चितु अससि :

व्यवस्था ते अनसारिखी असे :” मग गोसावीं द्विभुजा : चतर्भुजा : सुताळ : वीताळ : सलक्षण : वीलक्षण : ऐसें नीरूपिलें^३ : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पैलीं अष्टभुजा : दशभुजा : सहश्रभुजा : वीपरीता योनी : ऐसें एरांहुनी एर वीलक्षण : उत्तरोत्तर : ब्रह्मांडप्रति वीलक्षण असति कीं गा वानरेयां :” “जी जी : हे गोविं^४ मीं काहीं परीसेंचि ना :” यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आतां तव ऐसें घेया : धोका : मग काळेकरुनि उमटैल कीं गा :” यावरि मटीं पुसिलें : “जी जी : गोसावीं जे जे वचनें वाक्यें निरूपिलीं तयामाजि अर्थु उमटे^५ ना : तरि कैसें करावें जी ? तेणेंविन सिद्धांत न कळे :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “अर्थु तो प्रकरणवज्ञें : प्रकरणें अर्थविनियोजकु : अर्थीं दृष्टांतु दीजे : तेणें उमटे गा :” “हो कां जी^६ :” ॥

७३ महदाइसाप्रश्नें त्यागफळानुवाडु

एकु दीं महदाइसीं पुसिलें : “जी जी : गोसावीं अखंड त्यागु करा म्हणताति : तरि त्यागु तो कैसा जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एकु राज्य सांडी : एकातें काहींचि नाहीं : जेवावेया वेळणी नाहीं : पाणी प्यावेया गाडुगा नाहीं : वेळणी जयातें असे तो वेळणी सांडी : आणि एकु राज्य सांडी : दोहीं त्यागाचें गोमटें सारिखेंचि : सारिखीचि ममता : म्हणौनि अनुसरण : त्यागु : प्राप्ती : सरिखीचि :” ॥

७४ सीतासौंदर्यानुवाडु

एकु दीं प्रसंगें सर्वज्ञें म्हणीतलें : “सीतेचें सात ताळ^१ रूप दीसे :” तव महदाइसीं पुसिलें : “जी जी : एसणीं रूपें कैसीं जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : त्वेतीं सीतेचें ठाण कडौल^२ : मडौल^३ : साकार : तीचेनि कानेंहुनि गुढरिला हाती जाये : ऐसीं ते सीता सुंदर :” ॥

७५ भोजया पातलेपण नीषेधु

गावीं एकी गोसावीयांसि अवस्थान असे : तेथचि दाइबाही होते : परि वेळेचे गोसावीयांचेया दर्शना न येति : मग एकु दीं दर्शना आले : दंडवत घातलें : श्रीचरणां लागलें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एथ असौनि एथचेया दर्शना न या तें काइ ?” दाइबा उगेचि : बोलती ना : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पातलेपणें एथची अवज्ञा घडेतवं एथ नसिजे कीं गा भोजया :” ॥

२ (शोध.). ३ एवा. °मज काहीं उमटेचि ना. ४ एवा. धोकवे. ५ (प्रव. पा. १८५).

७४. १ मु. ताड. २ ना. कोडौल. ३ ना. मडौल. ४ मु. आणि.

७६ आबाइप्रश्ने देहांतदुख नीरूपण^१

एकु दीं आबाइसीं गोसावीयातें पुसिलें : “जी जी : हा जीवु अतिवाहिकीं एंवीं घालुनि नेइजे तें कैसें जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ते तिये द्वारीं ओडवीति :” “जी जी : तरि हा जीवु काढितां काइ दुख होत असे जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तरि काइ बाइ : हा नखाग्रा-पासौनि केशाग्रवेन्हीं अवघां ठाईं वोवलापोवला असे : तो काढितां सतांसहश्रां वींचुवाची पीडा एका सर्पाची होए : ऐसेयां सतांसहश्रां सर्पाची पीडा ते एकी देहावसानां जीवासि होए :” आणि आबाइसे कांटाळेलीं : ॥

७७ वस्त्रसंख्या नीरूपण

एकू दीं महदाइसी पुसिलें : “जी जी : वस्त्र अपुरें : तें नेसों न पुरे : तरि काइ करावें जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “तरि हात दोनि सुडा मागौनि लाविजे : आंग झाके ऐसें कीजे^१ :” ॥

७८ दाइंबागीतश्रवणीं रवळेयां नीर्वंशकथन

रवळा तो कुंभार : तेणें गीतु केला होता : तो दाइंबायें घोकिला होता : एकु दीं तो दाइंबायें गोसावीयांपुढां म्हणीतला : गोसावीं उगयांचि आइकिला : बाइसीं पुसिलें : “बाबा : गीतु कैसा जाला ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : त्याचेया वंशाचा नीर्वंश होए ऐसा जाला :” बाइसें उगींचि राहिली^१ : ॥

७९ महदाइसाप्रश्ने मासोपवास नीश्रयानुवादु

एकु दीं महदाइसीं गोसावीयांतें पुसिलें : “जी जी : या मासोपवासिनी उपवासु करीति : देउळीं सडेसंमार्जनें करीति : चौकरंगमाळिका भरीति असति : तरी यांसि काइ होइल जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : तयांसि खंडमंडळिचें राज्य होइल :” ॥

८० महदाइप्रश्ने स्थूलसूक्ष्मानुवादु

महदाइसें पुराण आइकौनि आलीं : मग गोसावीयांपुढां सांगितलें : “जी जी : आजि पुराणीं स्थूल सुक्ष्म ऐसे दोनि प्रपंच सांगितले : जी जी^१ : आप आपीं सामाए :

७६. १ याच आशयाची लीळा ‘दाइंबा देहांतदुःख निरूपण’ अशी आहे. (उत्त. ६२० पाहा.) येथे आबाइसाचा प्रश्न असून त्याला दिलेल्या उत्तरात थोडी अधिक माहिती आहे.

७७. १ एवा. °हात च्यारि कीजे.

७८. १ मु. स्वमति. °हा गीतु दुसरा : एकु रवळेनीचि द्वारावतीकारापासि म्हणीतला होता : तो गणपतीमदीं महदाइसीं आमचां गोसावीयांप्रति सांगितला : दायंबायें म्हणीतला हा दुसरा : दोहीं ठाईं एकुचि शब्दु : ॥

८०. १ येथून तो ‘स्थूल सांगितला’ पर्यंतचा भाग मु. प्रतीत नाही. तो ना. प्रतीतून येथे घेतला आहे.

तेज तेजीं सामाए : वायोचां ठाई वायो सामाए : आकास आकासीं सामाए : पृथ्वी पृथ्वीचां ठाई सामावे : हां जी : सुक्ष्म सामावला : आणि राहातु असे हा स्थूल सांगितला : तरि हें काइ साच जी ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ बाइ : हें ऐसें नव्हे : हे ऐसें : विश्वाख्य प्रपंचीं भुतें तन्मात्रा^१ । धातु : भुतें : तत्वे : यांचिया तन्मात्रा यातें सुक्ष्म प्रपंचु बोलिजे : । सकळही प्रपंचु भौतीकु : त्रीगुणात्मकु । घे सांडी तो स्थूल बोलिजे : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ एकातें प्रपंचु परिणामु बोलिजे : एकातें विवर्तु बोलिजे : एथ तैसें नव्हे : एथ प्रपंचु म्हणिजे स्वतंत्र पदार्थु एकु आति : जैसा गंधर्वनगरीचा हस्ती : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ यदनंतरं यद्दृश्यते तत्तस्य कारणम् : प्रपंचु व्यभिचारिया^२ : ” ॥

८१ स्त्रीवेव्हारानुवादु

सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ एकु दादुला : तयाची बाइल : दोघें सभेपासि गेली : व्यवहारू सांघावेया : ते सांघों जाति : ते सभेचे तीतें देखति : मोटके : आणि तया दादुलेयाचा न्यावोचि असे : परि सभा तियेचेयासारखें बोले : तयांसि तीसि लागलाहाणें नाहीं : मागां उपयोगा गेली नाहीं : प्रस्तुति न वचे : पुढां न वचे^१ : परि^२ आपसेया तियेचि सारखें बोलों आवडे : ऐसें दर्शनाचें सामर्थ्य : तें तियेचेया रूपाचें : एवंपर्यंत विकार^३ कीं गा वानरेया : ” ॥

८२ वासनाएका अस्तीति

भलेतेधवां तिकवनाएक गोसावीयांचेया दर्शना एति : परि तयाचे भाउ वासनाएक न एति : ऐसां एकु दी दांडीकार वासनाएकु दर्शना आले : दर्शन जालें : वासनाएका अस्तीति जाली : मग पाठवणी दीधली : ॥

८३ स्त्रीवेखें अवतारु निराकरण

सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ वानरेया : यासि स्त्रीवेखें अवतारु धरणें नाहीं : स्वीकरणें नाहीं : कां नाहीं ? स्त्रीदेह अनधिकार्ये : ईश्वरअवतारु तो उत्तमे देहीं : पुरुषदेह उत्तम : आणि सर्वाधिकार्ये कीं गा : तयामध्ये दोनि उत्तमं : कां ? ना ईश्वर म्हणौनि : ” ॥

८४ बाइसां अपरितोखु निराकरण

बाइसैं अपरितोखु करीति : “ मज बाबाचें काहींचि न घडे : ” ऐसें दुख अखंड करितेंचि असति : सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ बाइ : तुम्हीं अपरितोखु कां करितें असा ? हें एसणें

२ मु. तनुमात्रा. ३ (प्रव. वि. ६०-६३).

८१. १ (मु.). २ मु. परि भलेतोही स्त्रीयेचियाचि सारखें बोले.

कवणाकारणें ? हें इतुलें सकळहीं तुम्हांचि कारणें कीं : मां तुम्हीं अपरितोखु कां करितें असा ? ” ॥

८५ बाइसांकरवि भट पाणियें सींपवणें

गोसावीयांसि एकाधिये गावीं अवस्थान होए : व्याळी होए : मग बाइसें भट जेवीति : मां जवळि बैसति : मग गोसावी निरूपण करीति : एकाधा वेळु भटोबासासि जाड्य ए : आणि गोसावी बाइसांकरवि भटोबासातें पाणियें सींपवीति : मग जाड्य परिहरे : मग निरूपण प्रवेसन होए : एकाधा वेळीं बाइसांसि निद्रा ये : बाइसें निद्रा करावेया जाति : मग भटोबासांसि निरूपण करीत असति : बाइसें उठीति तवं देखति : मग म्हणति : “ बाबा : पुरे दीजो : वातीसि तेल नाहीं : ” गोसावी म्हणति : “ डोचें तुप घाला : ” मग तुप घालीति : नीजों जाति : मागुतीं नीजौनि उठीति : तवं गोसावी निरूपीतचि असति : मग बाइसें म्हणति : “ नागदेया : बाबासि उनैदा होइल : आजुइं कैसा तुं बैसला असेसि ? जाए : नीद्रा करि : ” मग भट नीद्रा करावेया जाति : गोसावीयांसि नीद्रा करावेयाची प्रवृत्ति नसे तरि गोसावी निरूपण करितचि असति : बाइसें उठीति : तवं गोसावीयांसि निरूपण करितां देखति : मग म्हणति : “ हां बाबा : एथ नागदेवो नाहीं : मीं नाहीं : हें निरूपण कवणाप्रति कीजताए : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : एथ प्रवृत्ति जाली तरि स्तंभा एकाप्रति निरूपिजैल : ” म्हणौनि श्रीकरें खांबु त्राहाटिला : ॥

८६ अधिकत्वे गुरु कथन

आबाइसीं गोसावीयांतें पुसिलें : “ जी जी : गुरु वर्ततां आणीक गुरु करूं ये जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : अधिकत्वे करूं ये : ” ॥

८७ एकाइमनोरथें देवकन्यानुवाडु

एकाइसीं गोसावीयांवरि कुचीत वासना मनोर्थु केला : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : एथ प्रवृत्ति नाहीं : एथ जरि प्रवृत्ति असे तरि देवलोकीहुनि देवकन्या नाणीजति ? ” ॥

८७. १ ना. प्रतीत फक्त ‘आदि’ आहे, लीळा नाही. ही लीळा येथे पं. प्रतीतून घेतली आहे. (लीळा ११०) सर्वज्ञांच्या तोंडी असलेले वचन पाठसमुदायातील शोधनी-विचार पाठान्वयातून घेतले आहे. नापं. प्रतीतील ‘आदि’ मध्ये नागकन्यांचा उल्लेख आहे. पण पं. प्रतीतील लीळेत ‘तरि पाताळिचीया देवकन्या आणिजतीया :’ असे वाक्य आहे. त्यातील ‘देवकन्या’ हा शब्द न खोडता त्याखालीच ‘नाग’ (=नागकन्या) असा शब्द लिहिला आहे. पाठसमुदायातील वचन स्वीकारून तदनुषंगाने ‘आदि’ व लीळा यांतील शब्द दुरुस्त करून घेतले आहेत.

८८ ज्ञानदेवां झोटींग प्रसन्न

महदाइसीं गोसावीयांपुढां सांघितलें : “जी जी : ज्ञानदेव नावें महात्मे : ते रायाचे गुरू : जी जी : ते खापरखुंटी धरीति तरि आसु होए : माती धरीति तरि सोनें होए : आणि त्रिकाळ ज्ञान : अतित अनागत वर्तमान जाणति^१ : यां एसणी जाणीव काइसी जी ?” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : तया झोटींग प्रसन्न जाला : त्यांसि पुसति तें सांघति : ते जें भाखीति तें साच : ऐसें तेथिचें सामर्थ्य : या नवल नाहीं कीं बाइ : एकएकां एकेक सामर्थ्य असे कीं बाइ :” ॥

८९ वनिताक्षौरनिराकरण

गोसावीयांचें क्षौर होत होतें : तव दोघी साळंकृता नाचणी वोळगे आलिया : गोसावीं भटोबासांतें म्हणीतलें : “करा गा यांसि मुंडण :” तिहीं म्हणीतलें : “हो कां जी : जरि गोसावी सन्निधान देती तरि जवळीचि असौनि : एन्हवीं एकलीया ठाकौनि : एन्हवीं तरि ना जी :” उपहासु केला : ॥ ३

९० आउसांचीए उसंगीए रीगणें

आउसें दुखितें चींताग्रस्तें बैसलीं असति : आणि गोसावी एउनि उसंगीए रीगौनि थानिची चुचि श्रीकरें धरुनि श्रीमूख टेंकिलें : आणि तियें कांटाळैलीं : “नको जी स्वामी जगंनाथा : पोरिया एकु होता : तेणें हा उसिटीला :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हें काइ नाएका : तुम्हां स्त्रीऐसा भावो नाहीं कीं नाएका :” तव तीहीं म्हणीतलें : “एथ काइ असे जी ?” म्हणौनि श्रीचरणां लागलीं : ॥

९१ साधां आकासजंतु नीरूपण

एकु दीं गोसावीयांसि उदयांचा पुजावसर जालेयांनंतरें गोसावी आसनीं उपविष्ट असति : साधें बाहिरिलाकडौनि आलीं : गोसावीयांसि दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागलीं : पासि बैसलीं : तव सींक आलीं : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “साधे हो : सींकिजे ना कीं : हातु हालविजे ना : पावो हालविजे ना : एणें हींसा होए :” तव साधीं म्हणीतलें : “एथ कें असे जी हींसा ?” गोसावीं श्रीकरीचिया आंगुळिया दाखविलें : “साधे हो :

८८. १ एवा. °रायासि सामर्थ्य दाखवीति : हांडिया ध्रुववीति : तौलिया पाटिया : पाळी : काठवटी : ध्रुवटें वस्त्रें : मग आकर्षीति : पाहिजति तव षडुरस पक्वानें : वडे : मांडे : खीरि : साकवतिया : कुसंबीरी : अमर्याद : सकळही पाहिजे तेतुलेंहीं काढितां अन्नमयचि होए : रावो जेविला सपरिवारी : परि पुरौनि उरलें : जी जी : ऐसें सामर्थ्य तया काइसें जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “याचें काइ ? बाइ : झोटींग प्रसन्न होता : तो आणआणु पुरवी : परि तयां जेउं नैए : ते तें जेवीति तरि न पुरे : ऐसें तेथिचें सामर्थ्य :” ॥

हैं आवघें आकाश जंतु दुमदुमीत भरलें असे : अनंतां अवतारां उधरीतांही परि चौगाभरि सवडि पडिली नाही : ” म्हणौनि गोसावीं चौंगेयावरि चौगा ठेविला : ॥

९२ उजळलेयाचेनि संबधें मैळला उजळे

एकु दीं निरूपण होत होतें : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “उजळलेयाचेनि संगें मैळला उजळे : ” मग भक्तिजनीं पुसिलें : “जी जी : तो कैसा जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “कव्हणा एकाचे दोघ सीक्ष होते : ते हींडों नीगाले : मग एके गावीं भेटि केली : तेथ वीभागु केला : एकासि एकी गावीं तेलियाचिये घरीं भीक्षेसि पेंडि आली : ते रुचली : मग एरी दीसीं मागुती गेले : मागुती आली : तेही रुची जेविले : मग तीसरां दीसीं मागुते आले : मग तेथचि भोजन सारीलें : नदी न वचतीचि : मग तेथचि असति : मग झोळी वरि खुंटियेसि ठेवीति : मग घाणेयावरि बैसति : तापटीति : तवं एर भेटीचीये गावीं आले : ते तेथ न एतीचि : मग सोधीतसोधीत तया गावा आले : तवं एकीं सांघितलें : “एकु महात्मा तेलियाचां घरीं असे : ” आले : आणि देखिलें : आणि म्हणीतलें : “आम्हीं ऐसेंचि होतो ना : ” आणि तैसेंचि नीगाले : मग निरूपणें दृढावले : मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “उजळलेयाचेनि संगें मैळला उजळे : ” ॥

९३ बाइसीं वस्त्र थु थु करणें

बाइसीं वस्त्र भीजविलें होतें : भीक्षावसरीं गोसावीयांचेया फुटेयाचिये वोलिचें कोंगतें केलें : भीक्षा करुनि आलीं : आणि झाडुनि घडी केली : मग थुथु करुनि दोहीं हातीं धरुनि गोसावीयांचां श्रीकरीं दीधलें : यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “देखिलें गा वानरेया : बाइसीं एथिचें वस्त्र वोविळें करुनि थुकेनि माखुनि दीधलें : ” बाइसीं म्हणीतलें : “नेणेंचि बावा : ” म्हणौनि श्रीचरणां लागली : ॥

९४ प्रयागवटस्थान अनुवादु

महदाइसें प्रयागा गेलीं होतीं : तेथ प्रयागिचा वटु देखिला होता : मग गोसावीयांतें पुसिलें : “जी जी : प्रयागीं वटु असे : तो तोचि जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : तो वटु नव्हे : तें स्थान होए : ” ॥

९५ आबाइसीं सेवेचें उणेंपुरें पुसणें

आबाइसीं प्रसादाचिये विवैचें पुसों पाठविलें : भक्तिजनाहातीं : “जी जी : आबाइसीं म्हणीतलें : ‘प्रसादु उरे तयाचें काइ करावें ? ’ ऐसें पुसों पाठविलें असे : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एथचें उणेंपुरें जैसें बाइसें करिताति तैसें तेथिचें उणेंपुरें तें तेहीचि

करावें : एथचेयाची सता ते बाइसांसि : तैसीचि तेथचेयाची सता ते तेयांसि :” मग आवाइसें तेथिचें आपुलीया उहियापुहिया^१ करीति : ॥

९६ तीकवनाएका एंत्रवामकरां वासनाएकां वरप्रदान

श्राधब्राह्मणां क्षेणु दीधला : मग तीकवनाएकु : वासनाएकु दोघै मैत्रभाउ : ते गोसावीयांचेया दर्शना आले : दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : तीहीं दांडी टण-कारुनि श्रीकरीं दीधली : गोसावीं श्रीकरीं घेउनि सुती लाउनि वाइली : आणि त्यां आश्चर्ये जालें : मग वासुनाएका हातीं दीधली : तिहीं म्हणीतलें : “ जी जी : मीं वावों नेणें : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वावों जाणाल : ” वरू दीधला : इतुकेनि तया वरदान जालें : मग तयांचेया सारिखें कव्हणीचि वावों नेणति : ऐसी कळा जाली : मग राज्यमान्य जाले : ऐसी एंत्राची कळा कव्हणीचि ठाई नाहीं : ते कटकीं असति : कव्हणा एका वेधाचें सुख जालें : स्तिति जाली : तयां उसीरू जाला : ब्राह्मणां अतिकाळु प्रवर्तला : तयाचेनि भाउवें श्राध संकल्पिलें : जेवणें जालीं : वीडे देउनि नीगाले : मग तयां विळिचां आंघोळि पुजा जाली : मग हे गोष्टि^१ तेहीं सांघितली : “ या बोटा श्रीचक्रधरेंराएं वेधशक्ति नीक्षेपिली असे : ” ॥

९७ स्वप्न दाखवणें

भुतानंदाची नाति : दैन्य : खावेया नाहीं : लेयावेया नाहीं : तें स्वप्न जालें : जें गोसावीयां जेउं सुआवें : मग होइल : मग गोसावीयांपुढें सांघितलें : मग गोसावीयांसि उपहारू केला : आणि खावेया जालें : मग लेउनिनेसुनि सुखें असति : ऐसां दुसरें स्वप्न जालें : तेंहीं गोसावीयांपुढें सांघितलें : ॥

९८ आसु कथन

सारंगपंडिताचां हातीं आसु होती : ते पडिली : गोसावीयांपासि आले : आणि आठवलें : दुचितें देखौनि गोसावीं पुसिलें : “ जी जी : आसु पडिली : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ ऐसेचि जा : गाडेया चाकारीयांचाकारीयांचि जा : चाकारियेआंतु दुर्गाजवळि पडिली असे : देखाल : ” गेले : सांपडली : ॥

९९ बाइसां स्नानप्रश्नू

थोडी बारसि म्हणौनि दाइवा पाहातांचि स्नाना गेले : तैसेचि गोसावीयां-पासि आले : दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : गोसावीयांपुढां उभे राहिले : सर्वज्ञें

९५. १ एबा. उहापुहा.

९६. १ °बाइदेवोबा वासना :

म्हणीतलें : “हें काइ गा भोजेया : पाहाटविलें ऐसें मां ?” “जी जी : बारसि थोडीचि : पारणेयां उसीरू होइल : म्हणौनि जी दीधली ऐसी मुसळबुडी : आणि काइ जी ?” यावरि बाइसीं पुसिलें : “बाबा : मुसळबुडी म्हणिजे काइ ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : संन्या-सियां कर्म नाहीं : काळाज्ञेवीन स्नान : जैसें मुसळ पाणियांतु घालिजे : आणि सळकरि जाए : मग सळकरि नीगे : जैसें तैसें कोरडें : काहीं न लगत : ते मुसळबुडी म्हणिजे : एधवां उदका पवित्रता नाहीं कीं गा भोजेया :” यावरि वरुणलोका नंदु नेला हे गोष्टि सांगितली : ॥

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “नंदु बारसिचां दीसीं एमुनेसि स्नाना नीगाला : बारसि थोडी : म्हणौनि सूर्योदयो नव्हतां स्नान करूं रीगाला : तेथ वरुणाचा दुतु राखत होता : तो वरुणाचेया ठायसि^१ घेउनि गेला : ‘नंदु बुडाला : बुडाला :’ ऐसें जालें : तेव्हळि श्रीकृष्णचक्रवति पड्डले असति : एस्वदा आली : ‘बा श्रीकृष्णा : नंदु बुडाला बुडाला : ऐसें आइकिजताए :’ तैसेचि श्रीकृष्णचक्रवतिही येमूने आंतु बीजें केलें : ‘श्रीकृष्ण बुडाला : बुडाला :’ ऐसें जालें : तेव्हळि येस्वदेसि अवधीं कोपों लागलीं : ‘श्रीकृष्ण धाकुटा : नंदु म्हांतारा : नंदें खादलें : जेविलें : श्रीकृष्ण बाळु : तेणें काहीं खादलें जेविलें नाहीं :’” ऐसीं तीयें आवधीं गौळियें दुख करूं लागलीं^२ : तैसेचि श्रीकृष्णचक्रवती वरुणाचेया ठायसि बीजें केलें : वरुणु साउमा आला : माचेयावरि आसन जालें : केस-कळापीं श्रीचरण झाडिले : रत्नांमोतीयांमाणीकांची^३ पूजा केली : सोनेयाचां पारियळीं वोवाळिले^४ : मग हात जोडुनि पुढां उभा राहिला : मग म्हणीतलें : ‘जी जी : हा आम्हीं नाहीं आणिला : हा एणें^५ राखणाइतें आणिला : आतां नेइजो जी आपुला नंदु^६ :’ तैसेचि श्रीकृष्णचक्रवतीन नंदाचा हातु धरुनि बीजें केलें : अवधीं म्हणों लागलीं : ‘नंदा : हें काइ जालें ?’ नंदासि जो संभ्रमू जाला : तेणें नंदु बोले ना : तव आवधीं म्हणों लागलीं : ‘याचां कानींतोंडीं पाणीं रीगालें : हा चाकावरि घालूनि भवंडा :’ तव नंदें म्हणीतलें : ‘काइ म्हणत असा ?’ ‘ना हें काइ जालें ?’ नंदें म्हणीतलें : ‘ना : तो एसणा देओ : तेणें जरि यासि पूजा केली तरि हाचि देओ कीं : म्हणौनि याचें जें स्थान तें आम्हीं जाणावें : आणि काए ?’ ऐसें म्हणौनि आग्रहो घेतला : तेव्हळि श्रीकृष्ण-चक्रवतीन कव्हणी एकु स्थान तेयासि दाखविते जाले : मागौतें दाखवावें ऐसें म्हणतें तरि मागौतें दाखवितें : तें होआर्षे ऐसें म्हणते : तरि तैसेही करिते :” ॥

१०० भटीं आउसातें खवळणें

भट आउसातें खवळीति : व्यापारू करितां देखति : तियें गोसावीयांपुढां सांगति : गोसावी सकाकु म्हणति : “वानरेया : उगे असा गा : आउवेतें खवळा ना :” तव

अधिकाचि खवळीति : “वारिजो जी या नागदेयातें : मातें खवळीतोए : काइ धाकुटा ?”
गोसावी म्हणति : “तुम्हीं उगी असा : हे हांसती तवं हांसती : मग अपैसेयाचि उगे राहाति :” ॥

१०१ सुरजबुधि निराकरण

भटीं राजसीं भावीं श्रीमुर्ति विशेषें आकारिली : तें जाणौनि सर्वज्ञें म्हणीतलें :
“हें जरि स्त्रीवेखें देवो होतें तरि वानरेसां गद पडतें :” तेणें तयां दैन्य जाली : दुख करीति : उणें पुरें करीति : ॥

१०२ आसापतीत्वकथन

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “हें जरि स्त्रीवेखें देवो होतें तरि हा जनु आसापतीतु होता कीं गा वानरेया :” ॥

१०३ बहुरूपीयां बंधुनिरोध : आपानवायो प्रसंसा

बहुरूपिणं खेळतां पवनु धरिला : तयासि नीरोधु गुंतला : तयाचिये म्हेळिचीं म्हणति : ‘एकु पादु पाद कां गा : एके पादें इतुकेही जीउनि :’ ऐसें वाडुवेळ प्रार्थिलें : मग वारा सरला : आणि वाधावणी देति : सचाहातें ऐसें खेळति : यावरि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पोरू जीवू ऐसा असे : एक एणेंचि जीताति : एक एणेंचि मरताति : लाजा ऐसे एक :” ॥

१०४ मतद्रव्यसेवनीं ब्रह्मपातक उपाहासु*

मार्गीं चालतां मातलेयाचा वीटाळु जाला : संन्यासीयां : तेहीं आंघोळी केलिया : मग वाळुवंटीं एकमेक वीट्ठांस : संन्यासी : आणीकही लोक जवळि होते : म्हणति : “सुरापान केलेयां ब्रह्महनन केलें होए : एसणें पाप :” ऐसें बोलिलें : महदाइसें स्नान सारुनि एताति : तें आइकिलें : मग एउनि गोसावीयांपुढें सांगितलें : मग म्हणीतलें : “जी जी : हें कैसें ?” गोसावी भट एति तवं न बोलतीचि : मग भट : महदाइसां भक्तिजनासहीत बोलिले : सर्वज्ञें म्हणीतलें : “देखिलें गा : कें जोन्हळेयांचें पाणी : आणि धामोडेयाची सालि^३ : आणि के ब्रह्महनन : परि हा ठावोवेन्हीं मत्त द्रव्य दूणिलें :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ब्रह्महत्या ते ब्राह्मणु हतिलेयावीन कैसी घडे^१ ? पर एक अन्यथाज्ञानें : अभिठाषें : अभिमानें देखति ना वाइ :” ऐसें निरूपण केले : निरूपणीं प्रस्तावेयानुरूप सर्वज्ञें म्हणीतलें : “परमेस्वरशास्त्रीं एवं वा नाहीं : पर्याय नाहीं : अभावीं भावरूप फळ नाहीं : अकरणीं प्रत्यवायो नाहीं^२ :” ॥

१०४. *या लीळेचा पूर्वसंदर्भ आमा. ११९ या वचनावरील ‘प्रकरणवशां’त आढळतो.

१ (ना. अज्ञात. अपूर्ण. लीळा. ४१). २ (प्रव. आमा. ११९).

१०५ ममतादुख कथन

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आंतुलापसि बाहिरीलु नीका : तो तीतुकीये ममतेवेगळा : त्यातें तेतुके दुख नाही कीं बाइ : घरांतुलापसि तो नीका :” ॥

१०६ जोमाइ नामकरण

जोमाइसैं तियें दुबळी : धोंगडा साउला : खांडा बाह्यांची चोळी : नीडळभरि कुंकुं : रीगति : नीगति : तें देखौनि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “सोवासीनि मीरवते कैसी :” आणि त्या सुखचि होए : तवं तवं पुसति : “सोवासीनि जेविली ?” ऐसा सांभाळु करीति : ऐसैं नावं ठेविलें : बाइसां व्यापारू करूं लागति : मग पंचाळेश्वरा गेलीं : ॥

१०७ महदाइसीं श्राध प्रश्न करणें

महदाइसीं पुसिलें : “जी जी : श्राध कीजत असिजे त्यांसि पावे जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : त्यांसि न पवे :” “तरि काइ होए जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “जो एथ क्रिया करी तीये क्रिएचें गोमटें होए : परि ते अधिष्टानीं तोखु पावे :” ॥

१०८ बाइसांचें वस्त्र वेढणें

एकु दीं गोसावीयांचीं वस्त्रें भीजलीं होतीं : फुटा : बाहिर्वासु : तवं गोसावीयांसि मादणें जालें : बाइसीं म्हणीतलें : “बाबा : नागदेवो गंगेहुनि वस्त्रें नाणीचि :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : तुमचेया वस्त्राची धुतली घडी असे ते आणा आरती :” आणिली : गोसावीं वेढिली : मग पुजावसरू जाला : आरोगण जाली : फुटा बाहिर्वासु आणिला : तो वेढिला : ॥

१०९ बाइसांचे गुरु

बाइसांचे गुरु सुमृताबाइसैं उचारिलीं असति : ॥

११० श्रावणा भगति कथन

सर्वज्ञें म्हणीतलें : “त्रेतीं मातापितरांची भगति हा धर्मु : श्रावणें मातेपीतेयाची भगति बरवी केली : मग मातापीतेनि म्हणीतलें : ‘बा श्रावणा : आम्हांसि वाराणसी ने कां :’ मग श्रावणु जाचवंदीतें वाराणसीसि नेतु होता : तवं गावीं एकीं म्हणीतलें : ‘बा श्रावणा : तान्हेलें रे :’ मग श्रावणें सुनेयांमाजरातव वृक्षाचीए खांदीए कावडि घातली : आपण कमंडलु भरूं गेला : तवं दसरथु पाणिण्ड राखतु होता : कमंडलु भुडभुडकरि वाजते : दसरथु म्हणे : ‘सावज आलें :’ म्हणौनि बाण लाउनि घातला : हात नीवाला : अंतर पोळलें : साउमां आला : तवं श्रावणें म्हणीतलें : ‘मीं श्रावणु गा :

जाचंदें तान्हैलीं : म्हणौनि पाण्यासि आलां : आतां तुम्हीं उदक नेया : न बोलत पाणी पाजावीं :’ मग तो तेथ गेला : आणि तेहीं म्हणीतलें : ‘वा श्रावणा : आलासि ?’ म्हणति तरि हूं म्हणावें : परि बोलावें ना : कमंडलु भरूनि घेउनि गेला : मागौतें तेहीं म्हणीतलें : ‘वा श्रावणा आलासि ?’ दसरथें हूं म्हणीतलें : ‘वा : बोलसि ना : काइ रागैलासि ?’ आणि दसरथें म्हणीतलें : ‘आइ : मी दसरथु : पाणिण्ड राखतु होतां : श्रावणु कमंडलु भरूं आला : कमंडलु भुडभुड वाजीनला : सावज आलें : म्हणौनि वाणु घातला : बोंबीएपासि लागला : मी धावौनि गेलां :’ ‘वा : तुं कोणु रे ?’ ‘ना मी श्रावणु : माझीं जाचबंदें तान्हैलीं : म्हणौनि पाण्यासि आलां : तरि न बोलत पाणीं पाजावीं :’ मग तेहीं श्रापु दीधला : ‘आम्हां जैसा पुत्रसोखू जाला : तैसा तुज हो :’ दसरथें सगुणगांठि बांधली : ‘पुत्र तवं हो : मग पुत्रसोखू हो : आणि काइ :’ मग तेहीं दोघीं जाचबंदीं प्राण दीधले :” ॥

१११ आनो उपासनीयां सीरमेळवनीं दंड*

[‘एक वेळ आनोसी आणि उपासनीयांसी आन्नविची स्तीति जाली : उपासनिं म्हणों लागले : “द्वैत कीं अद्वैत ?” आनो म्हणों लागले : “अद्वैत :” तर उपासनिं म्हणीतलें : “अद्वैत साच तरि तुजमज सीरमेळवनी करूं : मा तुही न दुखविसी : आणि मीही न दुखवे : तरि अद्वैत साच :” “हो कां :” म्हणौनि दोघै सीरमेळवनी करूं लागले : कपाळें फुटलीं : परि ओसरती ना : मग भटीं मार्तडीं दोघै दोहींकडौनि ओढौनि नेले : आणि स्तिती भंगली : मग गोसावीयांपासि आले : आणि हांसों लागले : “जी जी : देखीलें कीं : एणें मज ऐसें केलें :” मग भटातें सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वानरेया : दोघै अपराधा आले : तयांसि दंड करीं : कां पां ? भांडते दोघै अन्यायी :” ॥]

११२ साधातें अटनविजन निरूपण*

[‘एकु दीं साधीं गोसावीयांपासि संन्यास मागितला : गोसावीं दीधला : मग साधें नीगों बैसली : तेव्हळीं साधीं पुसीलें : “जी जी : गोसावीयांपासौनि जाइजे तेव्हळीं कैसें वतविं जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “साधे हो : गोंडीबुंथी घालिजे : अन्यमार्गियांचा संसर्गु न करावा : अन्यमार्गियांचिये गुंफे न वचावें : गोरुवासरिसें गावांतु रिगीजे । देउळीं निद्रा न कीजे : एकां वेडींपिसीं नुरेति : पाहातांचि उठीजे : मार्गी उभीयां राहिजे :

१११. * (प्रव. आमा. २२).

१ जाखोबा पाठ : अज्ञात°.

११२. * (प्रव. आमा. ७५-८३; आमा. ४०-४६).

१ अज्ञात°.

सांघातु पाहीजे : मागीले म्हणेति पुढीलाची : पुढील म्हणेति मागीलाची : सिवनीचिचना
 आपुली मोळी गांवावाहिरी झाडातळीं घालावी : गंगातीरीं असीजे : सातांपांचां दीसां
 आपुली दावली दाविजे : अटन तें निरुद्देशें करावें : गांउनि गांवा जावें : सवेळेचां पाहारीं
 दीसु भीलाचिये पाळीये भय नाहीं : झाडातळीं विजन कीजे : अतिअसुरे स्थानीं नसावें :
 असावें ऐसें तोंडावरि फाळुकें घालौनि : नामस्मरण करावें : नामीं अभिमानु आति : ”
 “हो कां जी : ” मग तैसीचि बीढारा गेलीं : ॥]

११३ चणा विखो निरूपण*

[^१एक वेळ नाथोबाएं पुसिलें : “जी जी : रायाची राणी ब्राह्मणासि चणे देति असे :
 तरि तेथ आम्हांसि जावों ए जी ? ” गोसावीं श्रीमुगुटें निराकरिलें : यावरि भटीं पुसिलें :
 “जी जी : तेथ कां जावों न ए ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वानरेया : चना विखो : ” भटीं
 म्हणीतलें : “जी जी : चना कैसा विखो ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “दान देती : मान्यता
 करिती : तो विखोचि कीं गा : ” “जी जी : हा कवण इंद्रियाचा विखो ? ” सर्वज्ञें
 म्हणीतलें : “मनाचा : ” “हो कां जी : ” ॥]

११४ कळियुगीं ब्रम्हचर्ये त्रसले जीव*

[^१एक वेळ आउसीं म्हणीतलें : “जी जी स्वामी जगन्नाथा : या भगवेयांमाजि
 कव्हणी ब्रह्मचारी नाइकों : न देखों : शंकर तो गळित : लुईपाई : कान्हू : जाळंधरी :
 गोरक्ष हे अवघे गळितचि कीं : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “नायका : कळियुगीं ब्रह्मचर्ये
 त्रसले जीव विषयाकारणें मढीं उपरतीति^२ : मां एर काइ म्हणावें असे ? ” “हो
 कां जी : ” ॥]

११५ योगक्षेम कथन*

[^१देमाइसीं पुसिलें : “जी जी : गोसावीयांचा वेष घेतलेयां योगक्षेमाचें कैसें करावें
 जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “देमती : तेणें तवं मोकलावें : मग जयाचें ते संभाळीति : ”
 “हो कां जी : ” ॥]

११३. * (प्रव. आमा. १४३).

१ नागाइसैं : अज्ञात°.

११४. * (प्रव. आमा. १८१).

१ अज्ञात°. २ एवा. उकरतीति.

११५. * (प्रव. आमा. १८२).

१ अज्ञात°.

११६ महावाक्य गोष्टी रानींवनीं करणे*

[^१एक वेळ महदाइसें लखुबाइसांसि महावाक्याचीया गोष्टी करीत होती : तेथ जनसंसर्ग होता : तें देखुनि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “या ऐसियाऐसिया गोष्टी तिया रानींवनीं कीजेति कीं गा” “हो कां जी : चुकलिणं :” म्हणौनि श्रीचरणां लागलीं : ॥]

११७ तूप गाळोत्तर रस निरूपण*

[^१भटीं पुसिलें : “जी जी : भिक्षा करितां जरि तेल कां तूप ये तरि काइ करावें जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वानरेया : तेल : तूप : हा गाळोत्तर रसु कीं गा : मां रसा काइ साक्षी ठाकिजेति^२ ?” “हो कां जी : तरि आजिलागौनि न ठाकों जी :” ॥]

११८ अष्टभैरव विद्या आगम निरूपण*

[^१एकु दीं महदाइसीं पुसिलें : “जी जी : अष्टभैरवाचे विद्यामार्ग निरूपावे जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : नाद : बिंदु : कळा : ज्योति : लो : अवस्था : आनंदु : आवेशु : या अष्टभैरवाचिया आठि विद्या :” महदाइसीं म्हणीतलें : “जी जी : अष्टभैरवाचीं नावें निरोपावीं जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : कराळी : विकराळी : उमापति : पशुपति : सदाशिव : ब्रह्मा : विष्णु : महादेव :” यावरि महदाइसीं पुसिलें : “जी जी : हे आगम कव्हणाचे ? आणि किती असति ? आणि कवणें केले जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : हे आगम अष्टभैरवाचे : आगम ते च्यारि : आगम ते सिद्धकृत : आगम भैरववेही जाणति^२ :” “जी जी : चहुं आगमाचीं नावें कवण ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “स्वच्छंद : ललित : मंथान : भैरव : आदि : कादि :” महदाइसीं पुसिलें : “जी जी : हे अष्टभैरव परमेश्वराचा कवण व्यापार करिती जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : सृष्टिकर्ते ते : अहंकारीए ते : अभिमानीए ते :” ऐसें गोसावीं महदाइसांसि निरोपण केलें : तें महदाइसीं घोकिलें : मग श्रीचरणां लागलीं : ॥]

११६. *(प्रव. आमा. १८४).

१ अज्ञात°.

११७. *(प्रव. आमा. १८५).

१ अज्ञात°. २ एवा. ठाकीजताए.

११८. *(प्रव. वि. १९-२३).

१ रामेश्वरबा : अज्ञात°. २ (मु. ४१. मागे अज्ञात लीळा २१ पाहा).

११९ साजात्यां साजात्यां वेध कथन*

[^१एक वेळ भटीं पुसिलें : “जी जी : देवताचा वेध कवणा संचरे ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वानरेया : साजात्यां साजात्यां वेधु :” ॥]

१२० अंशवेधें संपूर्णाची प्राप्ति निरूपण*

[^१एक वेळ भटीं पुसिलें : “जी जी : देवताचां लीळाविग्रहीं जीव वेधे तया काइ होए ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वानरेया : अंशवेधें संपूर्णाची प्राप्ति :” “हो कां जी :” नावेक जाला : मग भटीं पुसिलें : “जी जी : लीळाविग्रह तो अंश : पिंडस्था ते रश्मी : ऐसें वाखाणिलें : तरि अंशवेधें संपूर्णाची प्राप्ति : आणि रश्मिवेधें काइसेयाची प्राप्ति तें सांगिजो जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वानरेया : विद्यासंक्रमण जालेयां जे पिंडस्थ प्रकाश ते रश्मी :” “हो कां जी :” ॥]

१२१ विद्यामार्ग अंतर्याग निरूपण*

[^१भटीं पुसिलें : “जी जी : विद्यामार्ग केतुकेयातें म्हणिजे ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वानरेया : वेध : विद्या : ज्ञान : साधन : धर्म : या पांचातें विद्यामार्ग म्हणिजे हो :” माइदेवोवाचिया वासना : भटीं ऐसें पुसिलें : “जी जी : अंतर्याग जालेयां किती कार्ये प्रकटती ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वेध : विद्या : ज्ञान : साधन : धर्म : हे पांच कार्ये अंतर्यागीं प्रकटती :” “हो कां जी :” यावरि भटीं पुसिलें : “जी जी : अंतर्यागासि कैसें लक्षण असे ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “साध्य साधनीं सुखरूपता यातें अंतर्यागि बोलिजे^२ : उभयान्वी-क्षमाणे सत्तासन्निधिमामें शक्ति संचरे यातें अंतर्याग बोलिजे :” “हो कां जी :” यावरि भटीं पुसिलें : “जी जी : उचे देवतेचिया विद्यावंतापासौनि खालीली देवतांचिया विद्या होती ऐसें कांहीं आति ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आति गा वानरेया : जो जेतुला तो तेतुलेयांतें करौं सके :” ॥]

१२२ आन्रवमहान्रवादि विभाग निरूपण*

[^१एक वेळ भटीं पुसिलें : “जी जी : आन्रव : महान्रव : शाक्तेय : शांभव : यांचे विभाग निरोपावे जी :” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वानरेया : चंद्रसुर्यापासौनि आन्रव :

११९. *(प्रव. वि. २८).

१ रामेश्वरबा : अज्ञात°.

१२०. *(प्रव. वि. २९).

१ रूपदेवबा : अज्ञात°.

१२१. *(प्रव. वि. ३०-३२).

१ एकोबा : अज्ञात°. २ (विमा. १८१).

१२२. *(प्रव. वि. ३३).

१ वोंकारबा : अज्ञात°.

नारायणाहरिहरापासौनि महान्नवः अष्टभैरव ते शाक्तेयः विश्वचैतन्य ते शांभवः”
“हो कां जीः” ॥]

१२३ इंद्रब्रह्मादिकां जीव कथन*

[‘एक वेळ भटीं पुसिलें : “जी जी : हे इंद्रादिक कव्हणातें जीव म्हणति ? आणि हे ब्रह्मादिक कव्हणातें जीव म्हणति ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वानरेया : इंद्रादिकां अनात्मा आत्मप्रतीति : ब्रह्मादिकां आत्मा आत्मप्रतीति :” भटीं म्हणीतलें : “जी जी : अनात्मा तो काइसयातें म्हणिजे ? आणि आत्मा तो काइसयातें म्हणिजे ?” मग याचें व्याख्यान गोसावीं सांगितलें : ॥]

१२४ तीन्हीं ग्रामे तीन्हीं राणे समान निरूपण*

[‘एक वेळ महादाइसीं पुसिलें : “जी जी : आजि पुराणीं ऐसें आइकीलें : जें ब्रह्मा : विष्णु : महादेवो : या तिहीं देवांमाजि एकाहुनि एक अधिकउणा नाहीं : जो ऐसें म्हणे तयासि महादोष घडे : तरि हें साच जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : कव्हणें एके अर्थें साच : एर नव्हे :” “तें कैसें जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : तीन्हीं ग्रामें : तीन्हीं राणे समानचि : एणें अर्थें साच : एर नव्हे :” “हो कां जी :” म्हणौनि श्रीचरणां लागलीं : ॥]

१२५ इतर विद्या जीव न मुंचे निरूपण*

[‘एक वेळ भटीं पुसिलें : “जी जी : इतर विद्ये ज्ञान : भक्ति : वैराग्य असौनि परि जीवासि मोचक नव्हे : तें कां पां ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ब्रह्मविद्येची सारीखवांटणी इतर विद्यांचां ठाई आति : परि तेणें जीव न मुंचे :” “कां पां ?” “मोक्षमार्गी जीवाचे मळ जाति : विद्यामार्गी आच्छादेति :” ॥]

१२६ प्रमादिया अडनीक्रिये देहविद्यानिरूपण*

[‘एक वेळ भटीं पुसिलें : “जी जी : गोसावीयांसि जे ननुसरति ते प्रमादिए बोलिजेति : तयांमाजि एका परमार्गी अडनीची क्रिया घडे : एक ते देहचि वेंचिति :

१२३. *(प्रव. वि. ३४).

१ बाएंबाए : अज्ञात°.

१२४. *(प्रव. वि. ३५).

१ पेटे हरीबा : अज्ञात°.

१२५. *(प्रव. वि. ३६-३७).

१ धाकुटे लक्ष्मीधरबा : अज्ञात°.

१२६. *(प्रव. वि. ३८-४०).

१ मुरारबा : अज्ञात°.

तयां काइ होए जी ?” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ वानरेया : तयांसि देहविद्या होए : जैसें ज्ञानियासि पाठीं घालीति तैसा ठावो : ” भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : देहविद्या जालेयां काइ होए ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ देहविद्ये देह प्रकाशे : देहीं भूतें तन्मात्रापर्यंत उरेति : सातै अंश झडेति : एकाकारवृत्ति उरे : हेमकाया होए : वज्रकाया होए : ” “ हो कां जी : ” ॥]

१२७ गत्वामुक्ति निरूपण*

[^१एक वेळ महदाइसीं पुसिलें : “ जी जी : पुराणीं ऐसें बोलति : जें स्वर्ग पातलेयां गत्वा मुक्ति एकी आति : तेणें संसारावेगळेयां होइजे : म्हणौनि जेणें धर्म स्वर्गु होए तो धर्म आचरावा : तरि हें साच जी ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ बाइ : स्वर्गीं गत्वा मुक्ति एकि आति हें साच : परि एर नव्हे : ” “ जी जी : तें कैसें ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ बाइ : यागांत ब्रह्मोयाचिया विग्रहाचां ठाईं भजन घडे तो अधिकार होए : मग स्वर्गीं फळप्राप्ति होए : तेथ स्वर्गीं परलोकीची देवता एउनि ब्रह्मविद्या उपदेशु करी^२ : ते विद्येसीं स्वर्गाचें फळ भोगी : मग फळाचा अंत जालेयां पतन होए : मां तेणें संसारनिवृत्ति काइ होइल ? ” “ हो कां जी : ” ॥]

१२८ ऐलपैल देवताव्याप : तथा देखणें*

[^१एक वेळ भटीं पुसिलें : “ जी जी : देवतामाजि उच निच विभाग : तरि तया पर-स्परें कैसें दर्शन आणि व्यापकत्व : आणि ज्ञान : तें निरोपावें जी : ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ वानरेया : उच असे तो तळीचील देखे : पैल ऐलातें व्यापौनि वर्तें : ऐल पैलाचें अस्तित्व जाणे : ” ॥]

१२९ विधिभावातीत अनुष्ठान निरूपण*

[^१एकु दीं भटीं पुसिलें : “ जी जी : कर्मराहाटीसी एक पुरुष क्रिया विधी अनुष्ठीति : एक भावो अनुष्ठीति : तरि दैवराहाटीं या दोमाजि कवण चांग ? ” सर्वज्ञं म्हणीतलें : “ वानरेया : एकु विधिअनुष्ठान : एकु भावअनुष्ठान : हें विधिभावातीत अनुष्ठान : म्हणौनि हें चांग : ” “ हो कां जी : ” यावरि भटीं पुसिलें : “ जी जी : हें विधिभावातीत

१२७. * (प्रव. विमा. ६३-६४). प्रव. °वरील देवता ए : विद्या दे°.

१ रामदेवमुनि : अज्ञात°. २ (सूत्रपाठ. विमा. ६४).

१२८. * (प्रव. वि. ४३-४४).

१ गोपाळबा : अज्ञात°.

१२९. * (प्रव. वि. ५४-५५).

१ अज्ञात°.

अनुष्ठान : तरि विधिभावेवीन काइ अनुष्ठान असे ? तरि विधिभावातीत अनुष्ठान तें कैसें जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ तुम्हीं म्हणता तें तैसेंचि : एकु विधिसहित भावो : एकु भावासहित विधि : ऐसें द्विध विधिअनुष्ठान बोलिजे : तें पुरुषभेदें असे : ” “ हो कां जी : ” ॥]

१३० च्यारि ब्रह्म कथन*

[एक वेळ भटीं पुसिलें : “ जी जी : ब्रह्म कीती ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया ब्रह्म च्यारि : ” “ जी जी : तिये कवणें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ सच्चिदानंद ये तीनि ब्रह्म : आणि विश्वरूप ब्रह्मांड व्यापुनि उरली : म्हणौनि तुयें ब्रह्म ते : ” “ हो कां जी : ” ॥]

१३१ अविद्या : तथा प्रपंचस्वभाव निरूपण*

[एकु दीं गोसावीं अविद्येचें आणि प्रपंचाचें स्वरूप निरोपिलें : मग भटीं पुसिलें : “ जी जी : अविद्या जीवातें सकळ कर्मफळीं व्यापारवी : ते कवणाचेनि निरोपें व्यापारें ? आणि प्रपंचु जीवातें मैली तो कवणाचेनि निरोपें व्यापारे जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : जीवातें प्रतारिजे हा अविद्येचा : प्रपंचाचा स्वतसीद्ध स्वभावो : कव्हणाचें दीधलें नव्हे : आणिलें नव्हे : अविद्या अविद्येसि कारण : प्रपंचु प्रपंचासि कारण : ” “ हो कां जी : ” नावेक जाला : मग भटीं पुसिलें : “ जी जी : कार्यकारणासि एकचि नावं : तरि कर्ककारणां भेद कैसा जाणावा जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ यदनंतरं यद्दृश्यते तत्तस्य कारणम् : एणें न्यायें कार्यकारणां भेद जाणावा : ” “ हो कां जी : ” ॥]

१३२ युगधर्म निरूपण*

[एक वेळ भटीं पुसिलें : “ जी जी : युगधर्माचें कैसें लक्षण ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : ज्ञान : ध्यान : मंत्र : स्थावर : ऐसेयाचा वेध बोध तो युगधर्म बोलिजे : ” यावरि भटीं पुसिलें : “ जी जी : कृतयुगीचे लोक ते कैसे ? त्रेतीचे कैसे ? द्वापरीचे कैसे ? कळयुगीचे कैसे ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कृतयुग ते दैवयुग : तेथिचे ते सकळही आत्मारामु : आयुष्याचां अंतीं विकारनिमित्तें देहपातु^१ : त्रेतायुग ते मानवयुग : तेथिचे

१३०. * (प्रव. वि. ५६).

१ अज्ञात°.

१३१. * (प्रव. वि. ६१-६२).

१ अज्ञात°.

१३२. * (प्रव. वि. ७३-७४).

१ कानडी लुखाइसैं : अज्ञात°. २ (विमा. १७१ सं.).

ते सकळही मनोराम : द्वापर तें असुर युग : तेथिचे ते सकळही इंद्रिएराम : कळियुग तें अद्रमयुग : कळयुगीचे ते सकळही विषयाराम : ” “ हो कां जी : ” ॥]

१३३ हीने युगीं बहिर्यांग निरूपण*

['भटीं पुसिलें : “ जी जी : उपदेसिला बहिर्यांग हीने युगीं संभवे : तो कैसीयापरी संभवे ? आणि बहिर्यांग तो काइसयावाचक ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : चहुं युगीं धर्म बहिर्यांग : साधनीं दुःस्वरूपता : साध्यां सुखरूपता तो बहिर्यांगु बोलिजे^१ : जव तें युग वर्ते तव तेंथीचा धर्म वर्ते : पुढील रीगे : आणि तो लोपे : आणि काळेकरौनि मागील युगीचा धर्म लोपला सातां एकाधा जाणता उपदेशी : आणि प्रकटे : यापरि उपदेसिला बहिर्यांग हीने युगीं संभवे : ” ॥]

१३४ भक्ति जैसी रामाची लक्ष्मणें केली*

['एक वेळ गोसावीयांचां ठाई भक्तीप्रसंसेचिया गोष्टी नीगालीया : कव्हणी कव्हणाची भक्ती वाखाणी : मग यावरि महदाइसांप्रति सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : भक्ती जैसी रामाची लक्ष्मणें केली : ऐसी कुपात्रीं न वर्ते : ” यावरि महदाइसी पुसिलें : “ जी जी : हे पुराणिक दशरथी रामातें साक्षात ब्रह्म म्हणती तें कां पां ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : राम शुद्ध सत्वाचा अवतारु : म्हणौनि : ” “ जी जी : शुद्धसत्व तो कवण जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ बाइ : शुद्धसत्व तो आठांतुल विष्णुचि होए : ” “ हो कां जी : ” ॥]

१३५ परमेश्वरप्राप्ती जीवासि आधार निरूपण*

['एक वेळ भटीं पुसिलें : “ जी जी : जीवु माएसि अधीन होए : कां प्रपंचासि : मध्यें असणेंचि नाहीं : तरि परमेश्वरप्राप्ती जीवासि कवण आधार जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ कैवल्य : ” भटीं म्हणीतलें : “ जी जी : जीवासि आधारभूत कैवल्ये : तेथ सेवाभाव होआवा लागे : परि तें कैवल्य कव्हणी एकी ठाई रमे : ” मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : “ वानरेया : एकु जीवकैवल्य : एकु परकैवल्य : जीवकैवल्य तें परकैवलीं रमे : परकैवल्य तें स्वस्वरूपीं रमे : ” ॥]

१३३. * (प्रव. वि. ७५).

१ अमृते माइदेवोबा : अज्ञात°. २ (विमा. १७२. सं.).

१३४. * (प्रव. वि. ७६-७७).

१ नागाइसैं : अज्ञात°.

१३५. * (प्रव. वि. १३१).

१ आनोबा : अज्ञात°.

१३६ विषयप्रेम निरूपण*

['एकु दीं भटीं पुसिलें : "जी जी : जीवासि ईश्वरीं विषयत्वेन प्रेम तें काइसेनि होए ?" सर्वज्ञें म्हणीतलें : "वानरेया : ज्ञानियाभक्ताचां ठाईं जीवासि विषएत्वेन आवडी उपजे : मग प्रीति उपजे : मग प्रेम होए : यापरी ज्ञानियाभक्ताचां वियोगीं विषएत्वेन देह जाए : तेणें जीवासि ईश्वरीं विषएत्वेन प्रेम उपजे : परि ईश्वरीं विषएप्रेम तें दुर्लभ : " यावरि भटीं म्हणीतलें : "जी जी : अहेतुक पुरभजन मुख्य प्रेमातें अपजवी : परि ईश्वरीं विषए-प्रेम जालेयानंतरें काइ पुरभजन घडवावें लागे ?" मग सर्वज्ञें म्हणीतलें : "वानरेया : हो कां गा : तें काइ एरातें अपजउं न सके ? मां तया उपरि भजन काइ काज ?" "हो कां जी : "॥]

१३७ मातापिता भक्ति : तथा स्नेह निरूपण*

['एक वेळ महदाइसीं पुसिलें : "जी जी : पुराणीं मातापितराची भक्ती थोर प्रसंसीली असे : तरि तिया काइ होए जी ?" सर्वज्ञें म्हणीतलें : "बाइ : माता-पितराचेनि अभिमानें बाळकासि भलें : बाळकावरि पीतेयाचें स्नेह तें सहेतुक : मातेचें स्नेह तें नैसर्गिक : तैसें ईश्वरीं जीवाचें : " "जी जी : तरि तें समान ?" सर्वज्ञें म्हणीतलें : "परमेश्वरीं जीवाचें तयाचा एकदेशु मातेचां ठाईं वर्तें : मां समान केवि होइल ?" "हो कां जी : " यावरि महदाइसीं पुसिलें : "जी जी : " "स्नेह कैसेनि जाणावें ?" सर्वज्ञें म्हणीतलें : "बाइ : स्नेहाचां ठाईं उचित स्फुरे : तेणें जाणावें : आणि स्नेहाचां कार्जी जाणावें : मां एर काइ म्हणावें असे ? परस्परें स्नेह जाणावें : जेंचि एरां ठाईं वर्तें तेंचि एरां ठाईं वर्तें : " महदाइसीं म्हणीतलें : "जी जी : स्नेह जाणवलेया-नंतरें : जेंचि एरी ठाईं वर्तें तेंचि एरी ठाईं वर्तें : तें एकएकाचें स्नेह नेणौनि : जेंचि एरी ठाईं वर्तें तेंचि एरी ठाईं वर्तें : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : "बाइ : जीव जीवां उरले असति : म्हणौनि : " महदाइसीं म्हणीतलें : "जी जी : जीव जीवां कां पां उरति ?" सर्वज्ञें म्हणीतलें : "बाइ : जीवु स्वार्थपरु : "॥]

१३८ दाएंबा विषयवासनाभेद कथन*

['एक वेळ दायंबाएं पुसिलें : "जी जी : पुरुषासि शत वरीखें आयुष्ये : तयामाजि विषएवासने भेद कीती ?" सर्वज्ञें म्हणीतलें : "च्यारि : " "जी जी : ते कवण ?" सर्वज्ञें म्हणीतलें : "दंडी : दर्शी : स्पर्शी : कुचमर्दनी : "॥]

१३६. * (प्रव. वि. १३५-१३६).

१ वाकुडे दाएंबा : अज्ञात°.

१३७. * (प्रव. वि. १८३-१९०).

१ येलहोबा. पाठ : अज्ञात°.

१३८. * (प्रव. वि. १९७).

१ अज्ञात°.

१३९ स्त्री सहसा प्रवर्ते ना निरूपण*

['एक वेळ भटीं पुसिलें : "जी जी : आम्हीं मागां एकाचीया स्त्रीया बहुत लाचाउनि : परि तीए न प्रवर्ततीचि : ऐसीया एकि आति : आणि जिया प्रवर्तति तिया मरणभए देखौनिही न निवर्तति : ऐसीया एकि आति : हैं ऐसैं काइ जी ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " वानरेया : स्त्री सहसा प्रवर्ते ना : प्रवर्तली तरि निवर्ते ना : पुरुषु प्रवर्तौ जाणे : निवर्तौ जाणे : " भटीं म्हणीतलें : " जी जी : सहसा कां न प्रवर्ते ? आणि प्रवर्तली ते कां न निवर्ते ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " स्त्रियांसि अष्टगुण कामु : परि लज्जारूप धर्मु एकु आति : स्त्रिया अविद्यात्मका : स्त्रियांचां स्वरूपीं आप्रहो एकु आति : " यावरि गोसावी क्षीराब्धीगमनाची गोष्टि सांघीतली : ॥]

१४० देवो अछेद्यो अभेद्यो निरूपण*

[एक वेळ घुइनाएक गोसावीयांचिया दर्शना आले : दंडवतें घातलीं : श्रीचरणां लागले : मग पुसिलें : " जी जी : पुराणीक ऐसैं बोलति जे जैसे जीवासि छेदभेद प्रभवति तैसेचि देवासि छेदभेद प्रभवति : जैसे मालिकातीर्थी श्रीकृष्णासि भालि लागली : तरि हैं साच जी ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " नाएको : देवो तो अछेद्यो : अभेद्यो : " ॥]

१४१ सन्निधानें विषयवासना नष्ट निरूपण*

['नाथोवातें सर्वज्ञें म्हणीतलें : " मंडळीका : तुम्हां काही विषयाची वासना असे गा ? " नाथोवायें म्हणीतलें : " जी जी : तें मज ठाड्वेंचि नाहीं : तें गोसावी जाणत असति कीं : " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " तैसें नव्हे कीं गा मंडळीका : तें एथीचेनि सन्निधानें निवर्तलें : अग्निचेनि संबंधें वात श्लेष्मा न बधीति कीं गा मंडळीका : अग्नीचा संबंधु तवंपर्यंत करावा : जैसा पैन्हा गेल्यां वात श्लेष्मैं न बधिति : तैसें पुरुषें तवंपर्यंत सन्निधान करावें जैसें पैन्हां गेल्यां विकारु विकल्प न बधिति : " ॥]

१४२ जरठ तथा कोमळ विरहीया निरूपण*

['एक वेळ भटीं पुसिलें : " जी जी : जरठ विरहीया : कोमळ विरहीया ते कवण ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " कोमळ तो अनुसरला : जरठ तो प्रेमिया : " " जी जी : हैं कैसें

१३९. * (प्रव. वि. १९८-२०१).

१ अज्ञात°. २ पूर्वार्ध लीळा ३६३ पाहा.

१४०. * (प्रव. वि. २२७).

१४१. * (प्रव. वि. २५५).

१ भाइदेवोबा अज्ञात°. २ (दृषा. ७५. अग्नीसंबंधाचा दृष्टांत. दृष्टांतपाठाच्या सर्व पोथ्यांत या दृष्टांताच्या आरंभी हाच प्रकरणवश दिलेला आहे. म्हणून तो येथें पुनःस्थापित केला आहे.

१४२. * (प्रव. वि. २५६-२५८).

१ बाइदेवोबा : अज्ञात°.

जाणावें जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “एकासि परमेश्वरपदार्थीं सुख होए : परि ईश्वर-
विरहें व्याकुळ होए : म्हणौनि आफळसाफळ करी : आणि दुसरेयासि परमेश्वरपदार्थ
ते परमेश्वरेंविन आवघेचि आपदार्थ : म्हणौनि तयाचा तो विखोचि नव्हे : जैसीया दोघी
विरहीणी असति : तयामाजि एकी पतीचां पदार्थीं सुख मानी परि आफळसाफळ करी^२ :
कव्हणी एकी जरट वीरहीणी असे : तीएसि चंदन तैसा चीखलु : अत्र तैसी माती : सारख
तैसी धुळी^३ : तिएचेनि नावें तो विखोचि नव्हे : तैसा ठावो : ” “हो कां जी : ”
म्हणौनि श्रीचरणां लागले : याउपरि भटीं पुसिलें : “जी जी : अनुसरणासि कवण
अनधिकारी तें निरोपावें जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “जरठां धर्मी अधिकारू नाहीं :
वेडेयांपीसेयां धर्मी अधिकारू नाहीं : ” ॥]

१४३ विद्या : विकल्पसंचार निरूपण*

[^१एक वेळ भटीं पुसिलें : “जी जी : मनुष्यासि कव्हणीए दसे विद्या होए ?” सर्वज्ञें
म्हणीतलें : “अल्प दसे होए : ” “जी जी : विकल्पु कव्हणीए दसे संचरे ?” सर्वज्ञें
म्हणीतलें : “आठां वरुषां विकल्पु संचरे : ” “हो कां जी : तरि विद्या कव्हणापासौनि
होए ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “परमेश्वरापासौनि विद्या होए : कां विद्यावंतापासौनि
होए : ” “हो कां जी : ” ॥]

१४४ रसभेद निरूपण*

[^१एक वेळ भटीं पुसिलें : “जी जी : रस धातु वेधे : तेया रसाचे कीती प्रकार जी ?”
सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वानरेया : एकु शतवेधिया रसु : एकु सहस्रवेधिया रसु : एकु
शब्दवेधिया रसु : ” यावरि भटीं पुसिलें : “जी जी : लोकामाजि मणी : मंत्र : औषधें
असति : तीए साच कीं मीथ्या ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वानरेया मणी : मंत्र : औषधी
प्रतिबंधकत्वे प्रमाण आति : ” “हो कां जी : ” सारंगपंडितीं पुसिलें : “जी जी : एकें
औषधें रोगीया मरे : एकें जीए : आन एकें औषधें रोग जाए : एकें न वचे :
तें कां जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “पांडेया : जोचि रोग तेंचि ओखद : तेचि
देवता : एं तीन्हीं मीळेंति तरि जीए : येन्हवीं मरे : ” “हो कां जी ?” ॥]

२ (दृषा. ८८. द्वितीय विरहिणीचा दृष्टांत). ३ (दृषा. ८९. तृतीय विरहिणीचा दृष्टांत).

१४३. *(प्रव. वि. २६०-२६१).

१ अज्ञात°.

१४४. *(प्रव. वि. २७९-२८०).

१ अज्ञात°. २ (प्रव. आमा. २५४).

१४५ साकार परमेश्वरव्यापार कथन*

[^१एक वेळ भटीं पुसिलें : “जी जी : साकारीं परमेश्वराचा कवण व्यापार जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “वानरेया : दर्शन : अनुसरण : सेवा : संबधु :” ॥]

१४६ जीव जैसा संगीं ठेविजे तैसा ठाके*

[^१एक वेळ बाइसीं पुसिलें : “बाबा : हा जीवु केवळ असे : तरि पुण्यें पापें कां पां लीपे ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : जीवु जैसा संगीं ठेविजे तैसा ठाके : म्हणौनि लीपे :” “हो कां बाबा :” ॥]

१४७ बळिभद्र : भीष्म अवतारु कथन*

[^१एक वेळ महदाइसें पुराण आइकौनि आलीं : मग गोसावीयांतें पुसिलें : “जी जी : कव्हणी पुराणीक ऐसें म्हणति : जें बळिभद्रदेवो शेषाचा अवतारु : कव्हणी म्हणति विष्णूचा अवतारु : तरि दोहींमाजि कवण साच जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : तें आवघें साच तरि नव्हे : तें तुम्हां एथौनि सांघिजेल : बाइ : बळिभद्रदेवो तो चैतन्याचा अवतारु : ऐसें जाणिजे हो :” “हो कां जी :” “हा भीष्मु कव्हणाचा अवतारु जी ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : हा भीष्मु अवतारु नव्हे : हे ब्रह्मांडीची देवता : फळीयासहीत येथ आली होती :” “जी जी : ते कां आली ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : भीष्मदेवो तो आठां वसुआंतुल एकु वसु : परि शापातव आधःपात जाला :” “हो कां जी :” ॥]

१४८ स्वर्गीं इंद्रादिक विखो निरूपण*

[^१एक वेळ दायेंबें पुसिलें : “जी जी : स्वर्गींचिया देवतांसि विखो ऐसें कां म्हणिजे ?” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “भोजया : स्वर्गीं इंद्रादिकाचां ठाई विषय , मानसीक विखो : एथिचीयापसि स्वर्गींचा विखो उत्तम : तो हावभावींचि भोगिजे : लौकिक मुक्ती स्त्रिया आति : परि यंत्रारूढता नाहीं : स्वर्गींचेयापसि पाताळीचा भोग उत्तम : जैसा तुम्हां श्वानसूकराचा विखो तैसा इंद्रादिकां तुमचा :” ॥]

१४५. * (प्रव. वि. २८१).

१ अज्ञात°.

१४६. * (प्रव. विमा. ३९).

१ अज्ञात°.

१४७. * (प्रव. विमा. ८२-८३).

१ अज्ञात°.

१४८. * (प्रव. विमा. ८९-९१).

१ अज्ञात°.

१४९ स्वप्न लटिका : सुचा साच*

['भटीं पुसिलें : " जी जी : स्वप्नीं सुखदुःख भोगीजे हे कवण क्रिया ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " वानरेया : स्वप्न लटिका : सुचा ते साच : " " जी जी : सुचा तें काइ ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " जें जें स्वप्नीं दिसे तें तें तिऐ दीसीं : कां दोंचों दीसां अनुभवासि ये तें स्वप्न बोलिजे : " " हो कां जी : " ॥]

१५० सुविद्या कुविद्या निरूपण*

[एक वेळ भटीं पुसिलें : " जी जी : गोसावीं उपायें सकळही पाविजे म्हणीतलें : तरि अप्राप्ती व्यवहार साधावेया कवण उपाये ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " सत्यानृत्य व्यवहारू-साधे : परि कळियुगीं सुविद्या न स्फुरेति : कुविद्या स्फुरेति : म्हणौनि सुविद्येचा व्यवहारू बाहुल्यें न साधे : जया साधे तो विरळा : कुविद्येचा व्यवहारू बाहुल्यें साधे : " " हो कां जी : " ॥]

१५१ वराडीचे लोक प्रसंसा*

['एक वेळ भटीं पुसिलें : " जी जी : आमुचे पिते माधवभट गंगातीरीं देशाउर करीति : त्यांतें तैसें देशाउर न मिळे : आणि जै वराडामाजि जाति तै बरवें देशाउर होए : तरि हें ऐसें काइ जी ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " वानरेया : गंगातीरीची म्हातारी : ना वराडीची सामान्य स्त्री : " " जी जी : ते कैसी ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " गंगातीरीची म्हातारी ते सदर्थ असौनि एका कवडेयाचीया उधारा पातेजे ना : आणि वराडीची सामान्य स्त्री द्रव्यलुब्ध होउनि परि वीळासियासि तात्काळ द्रव्य नेदितां भोगालागि पातेजे : हा ठावोवे-हीं गंगातीरीचे लोक द्रव्यलुब्ध : मां ते काइ देतील ? आणि वराडीचे लोक हा ठावोवे-ही उदार : म्हणौनि ते देति : यापरि देसपरत्व लोक कृपण उदार असति : " " हो कां जी : " ॥]

१५२ चतुर्विध देवताफळें निरूपण*

['एक वेळ भटीं गोसावीयांतें पुसिलें : " जी जी : जीवासि देवतेचें फळ होए तें एकविध कीं बहुविध ? " सर्वज्ञें म्हणीतलें : " चतुर्विध : " " जी जी : तें कवण ? " सर्वज्ञें

१४९. * (प्रव. विमा. १२९).

१ अज्ञात°.

१५० * (प्रव. विमा. १३०-१३१).

१५१. * (प्रव. विमा. १३२).

१ अज्ञात°.

१५२. * (प्रव. विमा. १७९-१८०).

१ अज्ञात°.

म्हणीतलें : “सालोक्य : सामीप्य : सारूप्य : सायुज्य : या चौ मुक्ती मिळौनि फळीयांचीं चतुर्विध सुखें असति : वानरेया : फळीयांचां सुखाचीं चार नामें : लौकिक : भौतिक : उपसंहाराख्य : लाभाख्य^२ : ” “जी जी : तयांचीं स्थानें कवणें ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “इंद्रादिकांचीं फळें तो स्वर्गु बोलिजे : कैलास : वैकुण्ठ तो मोक्षु बोलिजे^३ : शेषशय्यावेचीं लौकिक वर्तति : ” “जी जी : येर काइ ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “लौकिक ते लौकिकीं वर्तें : भौतिक ते अष्टभैरवीं वर्तें : उपसंहाराख्य ते विश्वचैतन्याचेया ठाईं वर्तें : लाभाख्य तें ईश्वरीं वर्तें : लाभाख्य ते द्वीध : भक्ताचिया ठाईं वर्तें : ज्ञानियाचेया ठाईं वर्तें : ” “हो कां जी : ” ॥]

१५३ त्रिविध वेध निरूपण*

[^१ एक वेळ महदाइसीं गोसावीयांतें पुसिलें : “जी जी : पुराणीं त्रिविध वेध बोलिजेति : हे कैसे जी ? ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “बाइ : ते केवि जाणति ? ते तुम्हां एथौनि सांघिजेति : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें^२ : “आणव : शाक्तेय : शांभव : ऐसा त्रिविध वेधु : आणि पिडीं वेधें ब्रह्मांडीं प्राप्ति : जैसी चक्षुवेधें सुर्याची प्राप्ति : आणि अशेष पिडवेधें विश्वेची प्राप्ति : ” “हो कां जी : ” ॥]

१५४ विद्यानामें निरूपण*

[^१ एक वेळ भटीं गोसावीयांतें पुसिलें : “जी जी : विद्यांचीं नावें निरूपिजो जी : ” सर्वज्ञें म्हणीतलें : “आंकुश विद्या मुद्रा इंद्राची : प्रन्हाद विद्या चंद्राची : छायाबींब विद्या सुर्याची : ” आणि सर्वज्ञें म्हणीतलें : “शांकरी : शांभवी : शुद्ध : । वेधवंती ब्रह्मा : विष्णु महादेव शेषशय्या या चौघांचीया च्यारि विद्या । शांकरी ब्रह्मेयाची : शांभवी महादेवाची : शुद्ध विष्णूची : वेधवंती शेषशय्याची । आणि शाक्तेयाचीया विद्या : नाद : बिंदु : कळा : जोति : लो : अवस्था : आनंदु : आवेशु : ” तथा कराळादि हीं नामेंही निरूपिलीं : “आणि एक समळ शांभव : एक शुद्ध शांभव : समळ शांभव ते विश्वेची विद्या : शुद्ध शांभव ते चैतन्याची विद्या : ” “हो कां जी : ” ॥]

२ (मायांबा : अज्ञात. वि. ४२ पाहा). ३ (सं.).

१५३. * (प्रव. विमा. १८४, १८५, १८७).

१ अज्ञात°. २ पं. (अज्ञात. ७३) °आणव : साक्तेय : शांभव मुक्षकरुनि समस्त वेध : उंचनीच संचरति : च्यारि द्वारें संचरावेया.

१५४. (प्रव. विमा. १८९-१९१).

१ अज्ञात°.

परिशिष्ट १ : पुरवणी

पूर्वार्ध लीळा २४०

या लीळेतील शेवटच्या चार ओळी पुढीलप्रमाणे वाचाव्या :

... मग सर्वज्ञे म्हणीतलें : “तुम्हां सुखस्तीति कवणापासौनि ?” “जी जी : दादोसा-
पासौनि :” सर्वज्ञे म्हणीतलें : “तेयाचेन आड गेल्यां तण न मोडे :” सर्वज्ञे म्हणीतलें : “ते तुम्हां
एथौनि स्तीति जाली : ते आतां प्रगटली :” सर्वज्ञे म्हणीतलें : “बहुतामध्ये जयाची विशेष प्रतीति
तेयापासौनि सुखस्वास्थ्य जालें ऐसें जाणावे” :” ॥

पूर्वार्ध लीळा ५८९

या लीळेतील शेवटच्या चार ओळी पुढीलप्रमाणे वाचाव्या :

... सर्वज्ञे म्हणीतलें : “कव्हणी एक हीरयांची खाणि खणति : खणतखणतां खांब राखति :
वोदरे तेथ टेका सुति : तयासि षटकोणि हिरा सांपडे : एकासि हीरेकणि सांपडे : एकु नसुधा रीगे :
नीगे : एकावरि दरड पडे :” म्हणौनि गोसावीं मागौतें रात्रिचें नीरूपण केलें : जीवेश्वरविभाग
निरोपिला : मग भटोबासांसि बोधू जाला : ॥

उत्तरार्ध लीळा ६०९

या लीळेच्या शेवटी पुढील परिच्छेद जोडावा :

यावरि एकु दीं भटीं पुसिलें : “जी जी : गोसावीं निरूपिलें : जें प्रेमसंचारमात्रे भक्ताचे विकार :
विकल्पु : स्वभावो इयें तीनि उच्छेदौनि जाति : परमेश्वरू भक्तासि आपुली अनुभूति रति देति :
ब्रह्मीभूत करीति : तरि काइ भक्त आपुलें प्रेम आणिकासि देवों सके ?” सर्वज्ञे म्हणीतलें : “तैसें
नव्हे कीं वानरेया : चंदनाचिया जवळिका सुगंधता सुशीळता ए : परि आणिकातें वेधीजे हें न ए :
तैसें परमेश्वरसंनिधानातव भक्ताचे विकार : विकल्प : स्वभावो हे दोष जाति : परि आपुलें प्रेम
आणिकासि देइजे हें न ए” :” ॥

पु. २४०. ४ (आत्मा. १०१. प्रव. मध्ये या वचनाचा प्रकरणवश आढळत नाही. माझ्या मते प्रस्तुत लीळा हाच प्रकरणवश असावा. म्हणून हे वचन मी येथे घातले आहे).

उ. ६०९. १६ (दृषा. १११. चंदनाचा दृष्टांत. या दृष्टांतासंबंधी दृश्यकारांनी ‘भटाप्रति बेलोपुरी निरूपिला’ एवढाच निर्देश केला आहे. ‘प्रेमाच्या उपाया’ संबंधीचा हा दृष्टांत असल्यामुळे मी तो येथे पुनःस्थापित केला आहे).

परिशिष्ट २ : व्यक्तिसूची

अ

अक्रुर : उ. ४२७.
 अग्नी : (देवता) उ. ४२४.
 अत्रि : पू. १, २६.
 अवंडी : अ. २८.
 अवंडीनाथ : पू. १९८, १९९.
 अनंघा : उ. १४८.
 अनंतनाएक : (गोविंदप्रभूचे वडील) पू. १५.
 अनंतमुनी : पू. २६, ४६३.
 अनंतदेव : पू. ५५०.
 अनुर्ध (अनिरुद्ध) : अश्वी. ६.
 अनुसैया : पू. १.
 अ(आ)नो : उ. १५२, २४३, २४५, ३६५,
 ३८२; अ. १११.
 अभीमनी (अभिमन्यू) : अश्वी. १०.
 अमरा : उ. ६४०.
 अर्जुन : पू. ३६३; उ. ४२४, ४४६-४४८;
 अश्वी. ९, १०, १२, २४, ३०, ३२.
 अवडळ भट (एल्हंभट) : पू. २३९, २४१,
 ३८०, ५७९, ५८३. 'एल्हंभट' पाहा.
 अळक : उ. ४४१.

आ

आजसा : पू. ३०, ६७, ७०, ५८४; उ. ९,
 १०, १४, १५, ३५, ४०, ४२, ४५, ५०,
 ५१, ७२, ७८, ८१, ८२, ८४, ९५, ९८,

९९, ११८, १२७, १५४, १६९, १७५,
 २११, २१८, २४५, ३४३, ३४४, ३५१,
 ३५२, ३७६, ३७७, ३९३, ३९४, ३९६,
 ४०१-४०३, ५०१, ५२०-५२६, ५३१,
 ५३२, ५३४, ५३८, ५४९-५५१, ५५४,
 ५७५, ५९०, ६१६, ६३८, ६३९; अ. ३७,
 ३९, ६५, ९०, १००, ११४.

आत्माराम : पू. २६५.

आवि महादेवी : पू. ३५३.

आप : उ. ३०३.

आपदेवभट : पू. १८२, १८९, १९०, २००,
 २२०, ३१२.

आपलो : पू. ४६५; उ. ५, ८, १०, १२,
 ५८८.

आबयो : पू. ५९०, ५९२.

आबाइसा : पू. ३४, २३८, २३९, २४६,
 ३०२, ३०६, ३०८, ३१५, ३८०, ४४१,
 ४४३, ४५५, ४५९, ४६३, ४६५, ४७२,
 ४९३-४९५, ५०६, ५०७, ५१७; उ. १,
 २८, १९५, १९६, २६७, ३२६, ३७०,
 ५६४, ५९५, ६२२; अ. ३०, ५९, ७६,
 ८६, ९५. 'वृधाबाइसे' पाहा.

आमणदेव : (यादवनृपति) पू. ५७६.

इ

इंद्र : (देवता) पू. ३७२; उ. ६, ४४८;
 अ. २८(टी), १२८, १४८, १५४.

इंद्रभट : पू. ३८०, ३८४, ३८५, ३९१, ३९३-३९६, ३९८, ४०७, ४५०, ४५५, ४९८, ५०६, ५२०, ५५८, ५५९, ५६७, ५६९, ५७१, ५७६, ५८७; उ. ३, १७, ७१, १४८, १६०, १६१, २९८, ३००, ३०२, ३१५, ३७०.

इंद्राह माहात्मा : पू. २२४.

उ

उधवदेव : पू. ४२१; उ. ४२४, ४३०, ४४६; अश्वी. १३, १६, १९, २२, २७.

उधळीनाथ : पू. २५.

उपाध्ये : (जानो, जानोपाध्ये) पू. ११७-११९, १३८, १८१-१८५, २०८, २५७, २५८, २६१, २६७-२६९, ३०३, ३४०, ३६३, ३६४, ३८०, ३८५, ४१४, ४१५, ४३०, ५२५, ५३०, ५३२-५३५, ५४१, ५४७, ५५४, ५५५, ५९१; उ. २३, ३८२, ४०९; द्रोतपुरुष : उ. ५५६, ५६४.

उपाध्ये विष्णुभट : पू. ३६२, ४१४.

उपासनीये : पू. २६३, ३४९, ३५३, ३८५; उ. ९९, १२०, १९४, ४६८; अ. १११.

उमाइसा : (सारंगपंडिताची दुसरी पत्नी) पू. ११५, १२४, १२६; उ. ३३८, ३३९, ३८०, ६४३.

उमाइसा : (आबाइसाची मुलगी, भटोबासाची बहीण) पू. २३८, २३९, ३०२, ३०६, ३०७, ३८०, ४०३, ४५९, ४६१, ४६६, ४९३, ४९७, ५०१, ५०२, ५०६, ५७९, ५८१-५८४; उ. १, ३४२, ३५३, ३८४, ३८५.

ऋ

ऋषीशंग : उ. ४७०.

ए

एकवीरा : (जमदग्नी ऋषीची पत्नी) उ. १४६.

एकवीराबाइसे : उ. १६९; अ. ६७.

एकाइसे : (भूतानंदाची लेक) उ. ३४५.

एकाइसे : (शांतिबाइसाची मुलगी) पू. १९१, २१७, २१९, ४३५, ४३६; उ. ७०, ३४०, ३९४, ४५८-४६०, ५५२; अ. ८७.

एल्हंभट : पू. २३९, २४१, ४४७; उ. ९, २३, ५५२. 'अवडळभट' पाहा.

एल्हाइसे : एल्हो. (साधे) पू. ३८०, ३८१, ३८६, ४०७, ४७८, ४९३. 'साधे' पाहा.

एल्हाइसे : (नाथोबाची आई) उ. २६७.

एस्वबा : (यशोदा) पू. ९५; अ. ९९;

यस्वबा : अ. ९९; अश्वी. १, २, १४.

क

कणेरी : उ. ५११.

कंथडीनाथ : पू. १७ (टी).

कन्ह (कान्ह) : पू. ४४८; उ. १९४, ५०७; अ. ११४.

कमळ भैरव : उ. ५४३, ५४५.

कमळाइसा : (हरिपालदेवाची पत्नी) पू. १७, १८, २०; कमळा : उ. १५०.

कमळारण्य : पू. १५.

कन्हाडबाइ : पू. ५३९; अ. ५५.

कवडींब : पू. १३२, ४१८.

कंस : उ. ४४६; अश्वी. १९.

काकोस : पू. ३८०, ३८५, ४०५, ५०६, ५७३; अ. १८.

कान्हूरवेव : (यादवनृपति) पू. ५५, ६१; अ. २९.

कान्हूरवेया : उ. ४५४.

कान्हूरनायक : उ. १२६.

कान्हो कोरो : उ. ४८६.

काम : 'मदन' पाहा.

कामाइ : (राणाइसाची बहीण) पू. ५४०; उ. ४४.

कामाइसा : (बाइनायकाची कन्या) पू. ४९२, ४९६.

कामाइसा : (मेहकर येथील वडील बोणेबाइ) पू. ९५.

कामाक्षा (ख्या) : पू. १४, १६, ४६३; उ. १९४.

कार्तिकस्वामी : उ. ३१८.

कास्त हरिदेवपंडित : पू. ११९, १८१.

काळदास भट : पू. ४९७, ४९८, ५१४, ५१९, ५२०.

काळबोटा : उ. २४४.

कुडिराम : पू. २००.

कुब्जी : पू. ४२१; कुब्जिका : अश्वी. १८.

केसवनाएक : पू. ५८५.

कौंती : (कुंती, पांडवांची आई) पू. ३४९; कौंती : अश्वी. १२.

कौंडल्या : पू. ५४३.

कौरव : अश्वी. ९, १०.

ख

खेडगोड : (खेमाइसा) उ. ४७, ९३, १०४, २८३.

खेडभट : उ. ३७९; अ. ५६, ६२. 'डखला' पाहा.

खोलनायक : (यादवांचा सेनापती) पू. २७.

ग

गंगाइसा : (नागदेवाचार्याची पत्नी) उ. ३१, ३२, ३४२.

गणपति आपयो : उ. ९५, १३३, १६९, २१२.

गणपति ठाकूर : पू. ३८३.

गातीए कमळनाएक : पू. १८२; गाती कमळदेव : उ. ३०३.

गदोनायक : पू. ११०, ११५; उ. १४३, २९९-३०१, ५९४.

गदो भांडारी : पू. २१३.

गर्गाचार्य : पू. ५५२; उ. २२४.

गांगा : उ. ६४०.

गार्गी : उ. १९५.

गुंडमराजळ : (गोविंदप्रभू), पू. १७४; उ. ६०, १३३. 'श्रीप्रभू' पाहा.

गुणाकरदेव : पू. ३२५; अ. ५१.

गोंदो : पू. ३०२, ३१९; उ. १०३.

गोपाळ पंडित : पू. २१०.

गोमटदेव (चक्रधर) : पू. १७६.

गोरक्षी : पू. १९८, २०६, २६०, ३८०;

गोरख : अ. १; गोरक्ष : अ. १२, २८, ११४.

गोविंद : (गोविंदप्रभू) उ. ३५१, ५८८, ६३९; 'श्रीप्रभू' पाहा.

गोविंद : (गौराइसा) उ. ३६.

गोविंद : (सिन्नर येथील व्यापारी) पू. २४५.

गोविंदचंद : उ. ५०७.

गोविंदस्वामी : पू. ६५.

गौतम : पू. २५१, २५२, २५४; उ. ८४.

गौराइसा : (पद्मनाभीदेवाची आई) पू. ४०६, ४१२.

गौराइसा : (इंद्रभटाची पत्नी) पू. ३७०, ३८०, ३८३, ३९७, ३९८, ४५५, ५०७, ५१४.

गौराइसा : (गोविंद) उ. ३६.

ग्रहे सारंगपाणी : पू. १११, ११७; उ. ३४.

घ

घाटे हरिभट : पू. १५४, १५६; उ. ३२३.

घुडनायक : उ. ३९५, ४७३, ५४९, ५५०, ५६०; अ. १४०.

घोडाचूडी : पू. ३६.

च

चक्रधर : उ. ३५, ४२, १२९, १५७, १६९, १७२, ३२३, ४२६; स्वामी : उ. ७२, ९५, १२७, १५४, १६९, १७३, ३५१, ३७६, ५२४.

चंद्रदेव : उ. १००, १९७, १९८.

चंद्राई महात्मा : पू. २०७.

चांगदेओ भट : पू. १११, ११७, १३८, १३९, १५१-१५३, १५६-१५८, १६४-१६७, १७२, १७४, १७९, १८०, १८४, १८६, १८८, २०४, २१५, २४१, २४८, २५७, २५९, ३०२, ३०३, ३११, ३३७, ३४०, ३८०, ३८५.

चांगदेव राउळ : (द्वारावतीकार) पू. २, ३, ५, १३-१७, २५, २०१, ३१३, ४०२, ४६३; उ. ६०, १३३, ४७४, ४८०, ५१९.

चांगदेव राउळ : (चक्रधर) पू. १२३, १२५, १३६, १५६, १७४, २२५, २३७, २३८, २६५, ३११, ३४३, ३८०, ४६१, ४६५, ४७२, ४७८, ५४१, ५५५, ५८४; उ. २१, ६०, ६१, ७१, ७७, ९३, १३३, १३४, १४१, २६७, ३३४, ३४९, ३८०, ४६३, ४६५, ४८१, ४८२, ५३५; चांगदेव मुनि : उ. ३९५.

चित्ररथ : (गंधर्व देवता) उ. ४४८.

चोडा राय : पू. ५४८.

चौरंगी : (नाथपंथी जोगी) पू. २६०.

छ

छर्दोबा : (सदोबा) उ. ४७०. 'सदोबा' पाहा.

ज

जगलदेव : (यादवांचा अधिकारी) पू. २७.

जनक : (ऋषी) उ. ३३१, ४४६; अ. १५.

जनक नरसींहमत : पू. १८२.

जनकनाएक : (चक्रपाणी राउळाचे वडील) पू. २.

जमदग्नी : उ. १४६.

जय : (विष्णूचा द्वारपाळ) अ. ३४.

जरासंद : उ. ११.

जसमाइसा : (शांतिवाइसाची कन्या) पू. २१७.

जाळांधरी : उ. ५०७; जाळंधर : पू. २०२; अ. ११४.

जाउगी : अ. ५४.

जाखुबाइ : उ. ८०.

जापीए विष्णुमत : पू. १८२, १८४.

जैद्रथ : अश्वी. १०.

जोगनायक : (सुकीया) पू. ३००.

जोगनायक : (निबिया) उ. २८१.

जोगनायक : (पद्मनाभीदेवाचा भाऊ) पू. २९६, ३०३, ३४८, ३७२, ४१२.

जोगरा : उ. ५१३.

जोमाइ : पू. ५३९, ५४६; अ. १०६.

ट

टोकणे : पू. ५८५.

ड

डखला : पू. १९६, २०१, २०४, २३३, २३४, २४१-२४३, २४८, २५१, २५७, २५८, २६५, २६७, २९३; अ. ५६.

डांगरा : (डांगरेश) पू. ५८५; उ. ३०५, ३४१.

त

तिकवनायक : पू. ४५९, ४७०, ४७१, ४७६; अ. ९६.

तिवाडी : उ. ७१.

तीकोपाध्ये : पू. १५, १६६-१६८, ४१५; उ. ५६४.

तुळसीया : पू. ४६७, ४६८.

तेलीकार : पू. २६.

द

दत्तात्रेय : पू. १, २, १६, १८२, २०४, ४६३, ५४५; उ. ६०, १३४, १४५, १४६, ४४१, ४४४, ६२७.

दशरथ : अ. ११०, १३४.

दाइनायक : पू. ४२१.

दाइंबा : (भोजा) पू. १३६, २४४, २४८, २८०, २९३, ३०२, ३१७, ३१८, ३२०, ३३२, ३३८, ३४०, ३४१; उ. ६, ११, ४२, ५६, ८४, ११०-११४, १४९, २१३, २४०, २४७, ३१३, ३२६, ३५६, ३७९, ३८३, ३८५, ३९२, ३९७, ४७५, ४८५, ५०३-५०५, ५२८, ५४०, ५४३, ५४४, ५४६, ५५८, ५६०, ५८८, ५९४, ६१७, ६१९, ६२०, ६२८; अ. ७, ९, १३, १४, ६६, ७५, ७८, ९९, १३८, १४८.

दाइ भागवत : पू. २३२, २९१, २९२; उ. १८९; वेइ भागवत : उ. ४६४.

बाको : उ. १४९.

बीलहुती : उ. १९५.

बुंडी राजल : पू. १५, १७६; उ. ४८०.

बुर्योधन : अश्वी. ९.

बुर्वास : उ. ४४५.

बेइभट : पू. ११२, ११५.

देमाइसा : (देमती) पू. ३५४, ३५९-३६१,

४१३, ४१६, ४२१, ४३१, ४३३-४३६;

उ. ३३, ३९, ७०, १४४, २८२, ३२८,

३४०, ३४५-३४८, ३८०; अ. ११५.

देवका : (देवकी) पू. ९५; अश्वी. १, २, ३१.

देवर्तदेव : पू. ४२५.

देवनायक : उ. ३९५.

दूपदी : अश्वी. ३२.

द्रळसबाइसें : (द्रविळासबाइसें) उ. २७६;

अ. ६२.

द्रोण : (द्रोणाचार्य) अ. २८.

घ

घर्भ : (युधिष्ठिर) पू. ४०२; अश्वी. १०,

१२, ३२, ३३.

घानाइसा : (सारंगपंडिताला उमाइसापासून

झालेली मुलगी) पू. १२२, १२३, १२५,

१२६.

घानाइसें : (भूतानंदाची लेकर) उ. ३६४.

घानुबाई : (एलिचपूर येथील पंचौळीची

पत्नी) पू. ४८.

न

नागीनदेव (चक्रधर) : पू. ४४; नागदेव : उ.

२१.

नंद : पू. ९५; उ. १४२; अश्वी. ८; अ. ९९.

नागदेव : (रेइनायकाचा पुत्र) उ. ९२.

नागदेव : (भटोबास, भट) पू. २५, ४७,

२३८-२४०, ३०२-३०४, ३१०, ३२६,

३२८, ४००, ४४१, ४४२, ४४४, ४४५,

४४८, ४५०, ४५२, ४५३, ४५९, ४६५,

४६६, ४६७, ४७१-४७३, ४७५, ४७९,

४८१-४८३, ५८५, ५८७-५८९; उ.

१-३, ७, ८, १०, १४-१९, २७, २९,

३१-३६, ३९, ४८, ५०, ५३-५५, ५७-

६२, ६५, ६६, ७०, ७८, ८२, ८६, ८९,

९०, ९६, ९९, १०५, १०६, ११५, ११६,

११८, ११९, १२५-१२९, १४३, १५४,

१५५, १५७, १६२-१६४, १६७-१७२,

१७४, १८०, १८४, १८६-१८८, १९३,

२०१-२०३, २०६, २१४, २१६, २२०,

२२२, २२४-२२८, २३५, २३७, २३८,

२४३, २४४, २४६, २५३, २५८, २६३,

२६७, २६८, २७५-२७७, २८८, २९८,

३०५, ३०८, ३०९, ३२२, ३२५, ३२७-

३२९, ३४१-३४३, ३५०, ३५४, ३५५,

३५७, ३६१, ३६८, ३६९, ३७४, ३७५,

३८६-३९१, ४००, ४०४, ४०६, ४१७,

४२८, ४२९, ४६५, ४६८, ४७१, ४७८,

४८०, ४९३, ४९८, ५२१, ५३४, ५३८,

५३९, ५४५, ५४८-५५०, ५५४, ५५५,

५५८, ५६०, ५७५, ५७६, ५७९, ५८१,

५८४-५८७, ५९२, ५९४, ५९५, ५९८,

६०३, ६०६, ६०९, ६११-६१४, ६१६,

६२४, ६२५, ६२८, ६३०-६३३, ६३७,

६४०, ६४५; अ. ८, ११, १७, ६७, ७२,

८५, १००, १०१, १०४, १११, ११३,

११७, ११९-१२३, १२५, १२६, १२८-

१३३, १३५, १३६, १३९, १४२, १४३-

१४५, १४९-१५२.

नागदेव उपाध्ये : पू. १८२; उ. ३८०.

नागदेवभट : (उपाध्याचा भाऊ) पू. ११७,

५५४, ५५५.

नागदेव राजल : उ. ४७०.

नागाइसा : (मेहेकर येथील धाकटी बोणेबाइ)

पू. ९५, १०६.

नागाराजल : उ. ३३०, ४६२, ५४३.

नागार्जुन : (सिद्ध) उ. ५११, ५४१, ५४२;

अ. १ (टी).

नाथो कोरो : उ. ९९.

नाथोबा : (मंडळीक) पू. ५६, १८२, २२२, २२३, २५७-२५९, २६१, २६७, २६८, २८२, ३४९, ४८५, ४८६, ४९०, ४९२, ५०९, ५३४, ५३५, ५७०, ५८४; उ. १५, १६, २३, ४१-४३, ५७, ७३, ७४, ८५, ९४, ९६, १०१, १०८, १०९, १२५, १२७, १५३, १६४-१६८, १७८-१८१, १८७, १९२, १९३, २०६, २१९, २२३, २४२, २४८, २५०, २५१, २५६, २६१, २७०, २७४, ३२८, ३६०, ३६२, ३६३-३६९, ३७६, ४०२, ४०३, ४७८, ४८६, ४८८, ५३५, ५५७, ५७८, ६०२, ६२८; अ. ३-५, ६७, ११३, १४१.

नामाइसा : उ. ४६६.

नारद : उ. ११४, ४४५; अश्वी. २८.

नारायण : (नारायण देवता) उ. २.

नीळभट : 'भांडारेकार' पाहा.

नेमाइसा : (गोविंदप्रभूची आई) पू. १५.

नृसिंहारण्य : उ. ५८, ९३.

प

पंचकुळ आचार्य : पू. ३५, २९६.

पंचौळी : पू. ४८.

पदकर नागदेओभट : पू. १८२, २०९.

पटुमनाभी : पू. २९६-२९८, ३०३, ३३४, ३४८, ३७२, ३७५, ३८५, ३८६, ४०६, ४११, ४१२; उ. २३७.

पद्मा : (सिन्नर येथील व्यापारी) पू. २४५.

परमाणुभवदेव : पू. ३७५, ३८२.

परसनायक : (प्रसनायक) पू. २९४-२९६, ३०३, ३०९, ३४०, ३४१, ३४३, ४१५; उ. ३, २२७, ३१३, ३१४, ५२२, ५४८, ५४९.

परसराम : (जमदग्नी ऋषीचा पुत्र) पू. १४८.

परीक्षित : (परीक्षिति) पू. ४०२; अश्वी. ३३.

पाठक : उ. १२०, १३२, २०१, २५९, २७५, ३०३, ३०९, ३५८, ३९८, ४९१-४९३.

पांडव : अश्वी. १२, ३२.

पांडा : (बाइसाचा शिष्य) पू. १००, १०९.

पानुनायक : पू. ४३८-४४०, ४४२.

पारासर : (पाराशर ऋषी) उ. ५६.

पार्वती : पू. ४६०, ५३८; उ. ३१८, ५६०.

पाल्हा डांगिया : पू. २२५, २३७; उ. ६४२.

पिपळे वामनभट : उ. ८०, ९०, १३३.

पुरुषोत्तम : (नाथोचा पिता) पू. २६८.

पुरुषोत्तम देव : उ. ४६१.

पुरीरवा : (पुरूरवा) उ. ४४६.

पूतना : अश्वी. १४.

पेंधा : उ. ३१८.

पोमाइसा : (दायंबाची पत्नी) उ. ११०, १११.

प्रकासदेव : पू. ४४६, ४४८, ४५१.

प्रदीमनू : (प्रद्युम्न) अश्वी. २५.

प्रन्हाद : उ. ३१८, ६०१.

प्रसनायक : 'परसनायक' पाहा.

प्रसरामबास : पू. ५४६.

प्रज्ञासागर : उ. ४८४, ५१६, ५३६, ५३७.

प्रार्धबाइसा : उ. १२९, १६९; प्रन्हादबाइसे : अ. ६१.

ब

बहुडी : उ. १९३, ४२४.

बहुळाख्य : अ. ३५.

बळिप : पू. ४६०, ४६९.

बळिभद्र : पू. ३६३; उ. ४४६; अ. १४७;

बळभद्र : अश्वी. १, २६.

बळी : (पाताळातील बळिराजा) अश्वी. ३१.

बाइसा : (नागांबिका, नागुबाइ) पू. २६, ३५, ४४, १०५-१०९, १११, ११५, ११७-११९, १२८, १३२, १३३, १३७-१३९, १४१, १४४, १४५, १५३, १५५, १६५-१६८, १७२, १७४-१७७, १८०-१८४, १८६, १८७, १९२, १९३, १९७, २०१, २०३, २०८, २१०-२१२, २१६,

२२१, २२३, २२४, २२७, २२८, २३३-
 २३५, २३९, २४७, २४८, २५१, २५७,
 २६१, २६३, २६५, २६७, २८९, २९६,
 ३०१, ३०३-३०५, ३०७-३०९, ३१३-
 ३१५, ३२९, ३३८-३४२, ३४९, ३५३,
 ३५४, ३५६, ३५७, ३६३, ३६७, ३६८,
 ३७२, ३७५, ३८०, ३८१, ३८६-३८८,
 ३९१, ३९७, ३९८, ४०१, ४०६-४०८,
 ४११, ४१२, ४१६, ४१८-४२१, ४३०,
 ४३३, ४३७-४४०, ४४२, ४४७, ४६०,
 ४६६, ४६९, ४७२, ४८०, ४८३, ४८५,
 ४८६, ४९०, ४९१, ४९३, ४९५, ४९८-
 ५००, ५०२, ५०५, ५०८, ५११, ५१५,
 ५२०, ५२४, ५२५, ५२७, ५३५, ५३६,
 ५४४, ५४५, ५५१, ५५२, ५५९, ५६१,
 ५६७, ५७१, ५७४, ५७६, ५७९, ५८१,
 ५८२, ५८४-५८७, ५८९, ५९१, ५९२;
 उ. १, २, ६, ८, १०, ११, १४, १५, १७,
 १९-२१, २५, ३२, ३५, ३७, ४३, ४८,
 ४९, ६१, ६६, ७१, ७२, ७५, ७७, ७८,
 ९०-९२, ९४, ९६, १००-१०२, १०५,
 १०८, १११, ११५, ११७, ११९, १२२,
 १२७, १३१, १३३, १४३, १४८, १५६,
 १५७, १६१, १६२, १६५-१६७, १६९,
 १७३, १९१, १९७, २१४, २१७, २२१,
 २२३-२२७, २३४-२४२, २४४, २५०-
 २५२, २५९, २६२, २६४, २६७, २६९,
 २७५-२७९, २८७, २८८, ३०१, ३०३,
 ३०६, ३०८, ३१६, ३१८, ३२२, ३२६,
 ३२८, ३२९, ३३१, ३३३, ३३८-३४०,
 ३४६, ३४७, ३५३, ३६०, ३६५, ३६६,
 ३७७, ३८०, ३८६, ३८९, ३९०, ३९३,
 ३९८, ४०२, ४०४, ४२१, ४२८, ४३०,
 ४४६, ४७०, ४८२, ४८३, ४९०, ५१४,
 ५३०, ५३५, ५५४, ५७५, ५९०, ५९५,
 ६०४, ६१७; अ. १०-१२, ५३, ६८, ७८,
 ८४, ८५, ९३, ९५, ९९, १०८, १०९,
 १४६; अश्वी. ५.

बागडे विष्णुभट : पू. १८२, १८४.

बाघराजत : उ. ५००.

बोणेबाइ : (रामटेक येथील) पू. ४४.

बोणेबाइ : (मेहेकर येथील) पू. ९१, ९२-
 ९५, ९९-१०६, २३८.

बोपदेव उपाध्ये : पू. १५.

बोल्हा डांगिया : पू. २०३.

बोल्हा बारिया : पू. २४.

ब्रम्हा : (देवता) पू. ३३०; अ. १२३, १२४,
 १२७.

ब्रम्हचारी देव : उ. १६१, ४६३.

ब्रम्हसान : पू. २०३.

ब्रह्मपती : उ. ४२२.

भ

भट : 'नागदेव' पाहा.

भटाचार्य : पू. १९८, ३९१; अ. १९.

भटोबास : 'नागदेव' पाहा.

भर्तृहरी : उ. ५१४.

भाइदेव : पू. ३५५, ३५८.

भाइदेव : (वैजोबाचा सासरा) पू. ५११.

भांडारेकार (नीळभट) : पू. ४६-४८, ५०,
 ५१; उ. १७०, ५८४, ५९१.

भानु : (काळदासभटाचा नातू भाइदेव) पू.
 ९८, ९९.

भानु : (मार्कंड) उ. ४८७.

भास्कर : (मार्कंड) उ. २२७, ४८७.

भीउ : (भीम) पू. ३४९.

भीम : अश्वी. २३; अ. १४७.

भीष्म : उ. १०३, ११४.

भूतानंदे : पू. ४१, ५४; उ. २०, १९९, ३११,
 ३६४, ४६६, ४६७; अ. ५७, ९७.

भोजराजा : उ. ४८५.

म

मछींद्र : पू. २६०; अ. १ (टी).

मदन : अश्वी. २५, २९.

मदळसा : (पुराणातील) उ. १९५.

मदलसा : (सामको) पू. २८३; मदलसा-
बाइसे : उ. १६९.

महादेव : (देवता) पू. ३१०, ४६०, ५१८;
उ. ३१८, ५६०; अ. १२४, १५४.

महादेव उपाध्ये : पू. १५.

महादेव पाठक : पू. १०४, १२८, ५७४-५७६,
५७९; उ. ३२५.

महादेव मुनी : पू. १६.

महेस : उ. ८४.

महेस्वर पंडित : (भटोबासाचा पुत्र) उ. ३१,
३२, ३४२.

माइबाइ : अ. ५७. 'सांतिबाइसे' पाहा.

मांडव रुषी : पू. ५४२, ५४३.

माधव भट : (भटोबासाचे वडील) अ. १५१,

मार्क(र्त)ड : पू. ३८०, ३८५, ४१३, ४१९,
४२१, ४३७, ५१३; उ. ३५, ३७, ३८,
७८, १३१, १५५, १६१, १६२, १६७,
१७१, २२७, २४१, २४५, २५०, ३०२,
४८७; अ. १११.

माल्हुबाइ : (चक्रधराची माता) पू. ३०५,
'माल्हुबाइ' पाहा.

माहादमुनी : पू. ४६३.

माहादाइसा : पू. १, ३, १६, १७, २०, २३,
२५, २७, ४१, ४६, ५३, ६७, २३८,
२३९, २४६, ३२६-३३१, ३८०, ३८५,
३८८, ३९१, ३९२, ३९४, ३९९, ४००,
४०२, ४६२-४६५, ४६७, ४७०, ४७७,
४७८, ४८०-४८३, ५८५, ५८६, ५८८;
उ. १, १२, १३, १०१, १२१, १४३, १५६,
१५८, २०४, २०७, ३५१, ३८५, ४०४,
४०६, ४१६-४१८, ४२४-४४२, ४४४-
४५२, ४५५, ४७४, ४७८, ४७९, ४९३,
५०२, ५०८, ५१३, ५२७-५३१, ५८८,
५९१, ५९३-५९५, ५९७, ५९८, ६००,
६०१, ६०४, ६०५, ६०७-६१०, ६१५,
६१६, ६२२, ६२३, ६२५-६२९, ६३४-
६३६, ६४४; अश्री. १, ३-५, १०, १२,

१४-१७, १९-२१, २७, ३४; अ. ६,
१५-१७, १९-२८, ३१-३५, ४६, ५२-
५४, ५८, ६४, ६६, ७३, ७७, ७९, ८०,
८२, ८८, ९४, १०४, १०७, ११६, ११८,
१२४, १२७, १३४, १३७, १४७, १५३.

माहादाश्रम : पू. २०३; उ. ४६४, ४६५,
५३९.

माहादेव : (यादव नृपती) पू. ६१, १९५,
१९७, २११, २२५-२२७, २३७; उ.
३४९; अ. २९, ५८.

मीननाथ : अ. १ (टी).

मुगुताबाइ : (मुक्ताबाई. भर्तृहरीची पत्नी)
पू. २२-२४.

मुचकुंद : उ. ४४६.

मैत्री : (मैत्रेयी) उ. १९५.

मैळा : उ. ६४०.

मोकानंद : (सारंग पंडिताचा पहिल्या पत्नी-
पासून झालेला मुलगा) पू. ११५, ११६,
१२४, १९१; उ. ४०१ (टी).

मौनिदेव (चक्रधर) : पू. ९२, ९४; मौनदेव :
पू. १०६; मौन्यदेव : पू. ९१, ९२, ९४,
९९-१०२, १०४-१०६; मुनिदेव :
पू. ३५६-३५८.

म्हांईभट : उ. १३३-१४२, १६८, २०५,
२२८, ५५६, ५६४-५६७, ५७४, ५७५,
५७७-५७९, ५८१-५८७, ५९१, ५९२,
५९४.

म्हाळाइसा : उ. १४३.

म्हालुबाइ : (चक्रधराची माता) उ. १५०.
'माल्हुबाइ' पाहा.

य

यश्वदा : 'एस्वदा' पाहा.

युधिष्ठिर : उ. ४४७; अश्री. ३३.

र

रत्नमाणिक : उ. ७७, १७६, २५९.

रंभा : उ. ११४.

रवळा : पू. ४, १३३, १८१, १८४; अ. ७९.

राके लक्ष्मीद्रुमः पू. १८२, २२१.
 राखसे रामदेवः पू. ५३८.
 राघवदेवः पू. १२९, १७६.
 राणाइसा : पू. ५०५, ५०७, ५०८, ५१०,
 ५१८, ५३७, ५४०, ५६४; उ. ४४,
 २५६, ४२८, ४३२.
 राणादेवी : उ. ४८७.
 रामः अ. ३३, १३४; अश्वी. २४.
 रामद्रणा : (रामदरणा) पू. ७४, ७५, ७७.
 रामदेवः (यादवनृपति) पू. ५७६; अ. २९,
 ५४.
 रामदेवः (दादोस, देव, राम) पू. २५,
 ८२-८५, ८८, ८९, १११, १४५, १८१-
 १८५, २३८-२४२, २४६, ३०२-३०४,
 ३१४, ३१८, ३८०, ३८१, ३८३-३८५,
 ३९२, ४००, ४०२, ४४१, ४४६, ४४७,
 ४५३, ४५९, ४८१, ५४६, ५८५, ५८८,
 ५८९; उ. १, २२, २६, ३१, ६१, १२८,
 १४८, १५८, १८६, १९०, २०४, २५४,
 २५६, २५७, २५९, २६२, ३०३, ३६७,
 ४०६, ४१६, ४१७, ४१९, ४२१, ४२३,
 ४२४, ४२८, ४२९, ४३२, ४८०, ४८८,
 ५१८, ५१९; अ. २९.
 रामदेवः (चिचखेडकर) पू. ४१८.
 रामद्रणा : पू. ७४, ७५, ७७.
 रामनायकः पू. ४१२.
 रामाइ : उ. ३०९, ३१०.
 रावणः उ. ३१८.
 राहीनायकः (राहीया) पू. ३२५-३२७,
 ३३३.
 रक्मिणी : पू. ११९, १८१; उ. ४४५; अश्वी.
 ३-७.
 रूपनायकः पू. ४०.
 रूपदेवभटः अ. १८.
 रूपाइसे : अ. ५८. 'माहावाइसा' पाहा.
 रेडनायकः उ. ९२, १२४, १२६, १२७,
 १३०, १६०, १७८, १७९.

रेमनायकः (पदुमनाभीचा भाऊ) पू. २९५,
 २९६, २९८; उ. २३७.
 रेवांतकः अश्वी. २६.
 रेवांतकी : अश्वी. २६.

ल

लंके भागवतः पू. १८२.
 लक्ष्मणः उ. ५४६; अ. ३२, १३४.
 लखुदेओबा : उ. १, ४, १०, १४, १०३,
 १२२, ४५४. 'लखुदेओबा' पाहा.
 लखुबाइसे : पू. ११३, १२७, ४१३, ४१६,
 ४५२, ४५३, ५७९, ५९२; उ. ४९, १५१,
 १७३, १८८, २१७, ३९४, ४२८, ४५४,
 ५५२, ५६०, ५७५, ५९०; अ. ११६.
 लखूमदेवः (माइदेवाचा भाऊ) पू. ३५५.
 लवणः उ. ५०२.
 लळताइसे : पू. ५००; लळिताइसे : पू. ४१;
 उ. ४०० (टी).
 लाखाइसा : पू. ५०५, ५०७, ५०८, ५३४,
 ५३६, ५६४; अ. ५५.
 लाहामाइसा : पू. ११७; उ. ७७, १५१,
 १७६, २५९, २६२, २६५, २७९.
 लाहिभटः उ. २७, २८.
 लुइपाइ : पू. २०२; अ. ११४.
 लुखुदेओबा : पू. ४५, ४७२-४७४, ४८५-
 ४८७. 'लखुदेओबा' पाहा.

व

वचीष्टः उ. ५०२.
 वचीस्टदेवः उ. ३०७, ३०८, ३१०.
 वज्रः पू. ४०२; अश्वी. ३४.
 वरुणः (देवता) अ. ९९.
 वसीस्टः (वशिष्ट ऋषी) अ. २८.
 वसुः (देवता) अ. १४७.
 वसुदेवः पू. ९५; अश्वी. १.
 वाएनाएकः पू. ३४, ४६१, ४६२, ४७७,
 ४९२-४९४; उ. ५३०; अ. ५८.

वाम : पू. २८९.
 वामदेव : पू. १०८, ११४, १२७, १३४, १३५,
 २६५, ३२५; उ. ११४; अ. ५१.
 वामनपेदी : पू. ६४.
 वामन मतिविळास : उ. १२८, २२४.
 वामनाचार्य : उ. ५.
 वायो : (देवता) उ. ४२२.
 वासनाएक : उ. ३९६; अ. ९६.
 विस्रदेव : (यादवांचा अधिकारी). पू. २७.
 विदुर : उ. ४३०; अश्री. १३.
 विबुधारण्य : (गोविंदप्रभू) पू. १५.
 विश्वनाथदेव : पू. ५४९.
 विश्वामित्र : उ. ५६; अ. २८(टी).
 विष्णु : (देवता) पू. ३१०; उ. ८४, ४४८;
 अ. ३४, १२४, १३४, १५४.
 विष्णुदेव : उ. ११.
 विष्णुभट : पू. २३, ६६, ४१४, ५३३, ५९२.
 विष्णुस्वामी : पू. ६५.
 वीठल : उ. ५०७.
 वीदूरथ : (जयद्रथाचा पिता) अश्री. १०.
 वेसाइसे : पू. ५४६; उ. ११७.
 वैजाए : (यादवनृपति महादेवरायाची पत्नी)
 पू. ११६; उ. ५१२.
 वैजाए : (परळी वैजनाथ येथील) उ. ५१२.
 वैजो : (भटोबासाचा धाकटा भाऊ) पू. ४९९,
 ५०१, ५०८, ५११; उ. ३२, ३२६, ५५५.
 वैराग्यदेव : (भटोबासाचा पुत्र) उ. ३४२,
 ६१६.
 वृधाबाइसा : पू. २३९, २४६, ३१५, ४६६;
 अ. ५९. आबाइसा पाहा.
 व्यास : उ. ४४७, ४४९.

श

शंकराचार्य : उ. १६८, ६२७.
 शंकर : (देवता) अ. ११४.
 शुक्र : अ. २८.
 शुक्र : उ. ४२४.
 शुक्र : (शुक्राचार्य) अ. २८.

शेष : (देवता) अ. १४७, १५४; सेख : अ.
 २८ (टी).

श्रावण : अ. ११०.

श्रीकृष्ण : पू. ६०, ९५, ११५, ११९, १३७,
 १८१, २१७, २४८, ३६३, ३८४, ४०२,
 ४२१, ५१५, ५२०, ५८४; उ. ११, ६०,
 १०३, १३३, १३४, १६१, ३३१, ३७२,
 ३८३, ४२४, ४२६, ४२७, ४३०, ४४५—
 ४४९, ४५५, ५८६, ५९५, ६१७; अश्री.
 १—३, ५—१३, १५—२८, ३०—३१, ३४;
 अ. १५, २६, ५४, ८२, ९९, १४०.

श्रीप्रभू : (गोविंदप्रभू) पू. १५, २०, २५,
 ३७—३९, १५५, १६४—१६८, १९४,
 २१५, ३८०, ४१५, ४३०, ४८१, ५८५,
 ५८९; उ. १७, २१, ६१, ६२, ७९, १३४,
 १५७, १८६, १९४, ३२६, ३५१, ३६९,
 ३८९, ४०४, ४५५, ४८८, ४८९, ५५६,
 ५६४, ५६५, ५७८, ५८६, ५९५, ६०३;
 अ. ५. 'गुंडमराउळ' व 'गोविंद' पाहा.

स

संजय : उ. ४४८; अ. २८.

संतोख(ष) : पू. २०५—२०७; उ. २५१,
 ३०५.

सत्यभामा : अश्री. ५—७.

संदीपानी : अश्री. २०, २१.

सनक : अ. १५, ३४.

समसप्तक : (संशप्तक) अश्री. १०.

साइदेव : पू. ४२४.

साइभट : उ. २३२.

साइलो : उ. ४४७.

सांडल्या : पू. ५४३.

सांतिबाइसे : (माइबाइसे) पू. २१७—२१९.

साधे : (एल्हाइसा, एल्हो) पू. ४०, ३८०,
 ३८१, ३८६, ४०१, ४०४, ४०७, ४७८,
 ४९३; उ. ७५—७९, ८६, १२९, १४४,
 १५०, १५२, १७६, १८२—१८६, १८९,
 २००, २०७, २३१, २५९—२६२,

२६४-२६६, २७४, २७५, २७७-२८१,
 २९५, ३०३, ३३५, ४००, ४२०-४२२,
 ४५७; अ. १८, ४०, ९१, ११२.
 'एल्हाइसा' पाहा.
 सामकोसे : पू. ३८०, ३८३, ४७२, ५१७;
 उ. २६७.
 सारंगपंडित : पू. ११५, ११६, १२२-१२४,
 १२६, १९१-१९४, २१०, २१३, २१७,
 २१९; उ. २३-२५, ४५, १०२, १०३,
 १९५, ३२७, ३२८, ३३२, ३३५, ३३८-
 ३४०, ३७१-३७४, ३७९, ३९१, ३९६,
 ४००, ४०० (टी), ४०५, ४०८, ४०९,
 ४१३, ४१९, ४२१, ४२४, ४३१, ४७७,
 ५३६, ५५२, ५५७, ५९४, ६४३;
 अ. ९८.
 सारंगपंडित : (दुसरा) पू. १८०.
 सारंगपाणी : अ. ५७.
 सारंगपाणी : (आबाइसाचा वडील पुत्र,
 भटोबासाचा भाऊ) पू. २३८.
 सारंग माहाला : पू. २४८.
 सारस्वत भट : पू. ३५, २९६.
 सासार्जुन : (सहस्रार्जुन). उ. १४४, १४५;
 अश्री. २३.

साळिवाहन : पू. १९५, २०३.
 सिंगण : (यादवनृपति) पू. २०, ६१.
 सीता : पू. २४८, २५५; उ. ५९८; अ. ७४.
 सींदे राणे : उ. ६५.
 सुकदेव : (शुकमुनी) उ. ११४, ३५७, ४४७.
 सुकलभट : पू. ३४१.
 सूतदेव : (श्रुतदेव) उ. ३३१.
 सुदेव : अश्री. ३, ४.
 सोभागा : (माइबाइसा) पू. ३०२, ३०५,
 ३१६, ३१७, ३८०, ३९३, ५०३.
 खदोबा : (छदोबा) पू. ७४. 'छदोबा' पाहा.

ह

हनुमंत : अश्री. २४.
 हरिपाळदेव : (चक्रधर) पू. १८.
 हंसराज : (हासुबाई) पू. १०५, १०७-१०९,
 १५५, १६६-१६८, ४८१; उ. ३०५,
 ३२६, ५३५, ५५६, ५६४.
 हीवंज : (कोळी) पू. ४६०.
 हेमाडपंडित : उ. ५०९, ५३६.

ज्ञ

ज्ञानदेव : अ. ८८.
 ज्ञानांकुश : उ. ५८९.

परिशिष्ट ३ : स्थानसूची

अ

अडगाव : ता. जि. नाशिक. नाशिक शहराच्या ईशान्येस आग्रा रोडने पाच मैल अंतरावर. पू. २५९, २६१-२६३.

अंध्रदेस : आंध्र प्रांत. पू. ५५१.

अमर्दक : आजचे औढे. ता. हिंगोणी; जि. परभणी. उ. ३७६.

अर्णग्राम : आजचे अरणगाव. ता. जि. अहमदनगर. अहमदनगरच्या दक्षिणेस पाच मैल. पू. ५५३; उ. २७५.

अव्हाण : आजचे नाव ममदापूर. ता. वैजापूर; जि. औरंगाबाद. उ. २९२.

अहीरदेश : उ. ४७०.

अळजपूर : आजचे नाव एलिचपूर (शहर). ता. एलिचपूर; जि. अमरावती. पू. १४, ४८, ७४, ४१५; अ. ४०.

आ

आकलगव्हाण : ता. पैठण; जि. औरंगाबाद. हिरडपुरी गावाजवळ पश्चिमेला, आजचे आंगले गव्हाण. पू. ५५६.

आंकोलनेर : ता. जि. अहमदनगर. उ. २७७.

आंजनी : ता. मेहेकर. जि. बुलढाणा; आजचे नाव अंजनी-बुद्रुक. पू. ९०, ९१.

आंजनेर : ता. जि. नाशिक—व्यंभकेश्वराच्या मार्गावर. पू. २५६.

आणव : ता. जि. औरंगाबाद. पिंपळगाव-रेणुकेच्या पश्चिमेला आठ मैल. आजचे नाव आनवे. पू. ४२८.

आपेगाव : ता. अंबड; जि. औरंगाबाद; आजचे आपेगाव-खुर्द. पू. ५३१, ५५०.

आंबजे : ता. अचलपूर; जि. अमरावती. वडनेर भुजगजवळ. पू. ८१, ८२.

आंबड : जि. बीड. पू. ४१२.

आंबा : जि. बीड. उ. ५४७, ५६१, ५६४.

आंबे : ता. मोमिनाबाद; जि. बीड. पू. २७.

आंबे खरवंडी : ता. जि. अहमदनगर. उ. ५६३, ५६४.

आलेगाव : ता. बाळापूर; जि. आकोला. 'पांतूर' च्या नैऋत्येस सात मैल. पू. ८६, १४६.

आवढे : 'अमर्दक'—पाहा. आजचे औढे-नागनाथ. उ. ३७६.

आसुटी : आष्टी. (१) ता. जि. अमरावती. अमरावती-अचलपूर मार्गावर. पू. १७२; (२) ता. आष्टी; जि. बीड. पू. ३४३, ४४४.

इ

इटखेडे : ता. कन्नड; जि. औरंगाबाद. आजचे नाव 'विटखेड'. पू. २००, २२९.

उ

उंबरडे : ता. हिंगोली; जि. परभणी. आजचे उंबरदरी. उ. ४५४.

उजनी : आजचे नाव उज्जयिनी (मध्य प्रदेश). उ. ६४५.

ऋ

ऋद्धिपुर : आजचे रिधपुर. ता. मोशी ; जि. अमरावती. उ. ६०; **रीधपुर** : पू. १५, १३९, १५५, १६५; उ. ६१, १९४, ३२३, ३२६, ५६४; **रीद्धपुर** : उ. १५८, १९४; **रीधौर** : उ. ७९, १३३.

ए

एणी : ता. मेहकर; जि. बुलढाणा. मेहेकर-लोणार मार्गावर. पू. १००.

एमुना : यमुना नदी. पू. ५१५.

एमल : अहीरमल. ता. जालना; जि. औरंगाबाद. करंडगावापासून दक्षिणेस दहा मैल. हे एका टेकडीचे नाव आहे. स्वतंत्र गाव नाही. पू. ४८७.

एळापुर : खुलदाबाद महाल; जि. औरंगाबाद, वेरूळच्या लेण्याजवळचे 'वेरूळ' हे गाव. पू. ५, ७, १७९, १८१, १८७, १९४, १९८, २०३, २१७, २२८, २३७, ३१३, ३७४, ३८०, ४५४.

एळी : ता. जि. अहमदनगर. 'खरवंडी'च्या पश्चिमेस चार मैल. पाथर्डीच्या पूर्वेस नऊ मैल. पू. ५६४-५६७.

ओ

ओरंगल : ता. जि. वरंगल (आंध्र प्रदेश). पू. २९-३१.

क

कटक : देवगिरी (आजचे दौलताबाद; जि. औरंगाबाद). या गावाचे दुसरे नाव कटक= राजधानी. कटक-देवगिरी या नावानेही 'लीळाचरित्रात' याचा उल्लेख आहे. पू. १७७, १७९, १८१, १८२, १९१, २०३, २०४, २१०, ४५०, ४७२-४७४; उ. २९९, ३०६, ३३१, ४२९; अ. ९६.

कडेठण : ता. पैठण; जि. औरंगाबाद. पू. १४१.

कनरडे : ता. कन्नड; जि. औरंगाबाद. पू. ३७७, ३८०.

करंजखेड : ता. सिल्लोड; जि. औरंगाबाद. पू. ४१४, ४३८, ४४१, ४४२; उ. २६७.

करंजाळे : ता. अंबड; जि. औरंगाबाद. पू. ४७२.

काउरळ : पू. १४, १६, ४६३.

काउळगाव : ता. नेवासे; जि. अहमदनगर. आजचे नाव 'कारेगाव'. प्रवरा संगमाच्या पुढे पंधरा मैल. पू. ५८१, ५८४, ५९२; उ. ११, ७५, ७७, २९४.

काचराळे : ता. जालना; जि. औरंगाबाद. आजचे नाव 'काचरेवाडी'. जालत्याच्या पुढे स्टेशन 'सरवारी' पासून तीन मैल. पू. ४७६.

कांटसरे : ता. मोशी; जि. अमरावती. आजचे नाव 'काटसूर'. रितपूरच्या दक्षिणेस चार मैल. पू. १५ (टी).

काटोपरे : ता. मोशी; जि. अमरावती. आजचे नाव 'काटपुर'. रितपूरच्या पूर्वेस आठ मैल. पू. १५ (टी).

कांती : महानुभावांच्या पारंपरिक समजुती-प्रमाणे 'कांति' म्हणजे आजचे 'काटोल' शहर. ता. काटोल; जि. नागपूर. येथे स्वामींचे स्थानही आहे. तथापि, 'कांति' म्हणजे 'कांची' असावी. तिचे आजचे नाव 'कांजीवरम्' (तामिळनाडू), मद्रासच्या नैऋत्येस बेचाळीस मैल. पू. २५; उ. ४८८.

कांदळदे : ता. निफाड; जि. नाशिक. आजचे 'कानळस' अथवा 'कानळद'. पू. २७१.

कानडदेश : आजचा 'कर्नाटक' प्रांत. पू. ५९५.

कानड (डी) भालुगाव : ता. कन्नड. जि. औरंगाबाद. आजच्या 'कानडगाव' जवळ. पू. ३७०, ३८०; उ. ३०३.

कानसी : ता. पाचोरा; जि. जळगाव. आजचे नाव 'कनाशी'. 'कजगाव' रेल्वे स्टेशनच्या उत्तरेस तीन मैल. पू. ३८०.

कांबखेड : जि. औरंगाबाद. पू. ३०२; उ. १.

काशी : आजचे 'वाराणसी' बनारस (उत्तर प्रदेश). पू. २१९.

कुंकुमठाण : ता. कोपरगाव; जि. अहमदनगर. धोंड-मनमाड रेल्वे मार्गावरील 'संवत्सर' स्टेशनजवळ. पू. २७७.

कोल्हापूर : ता. जि. कोल्हापूर, पू. १३४; उ. १९९, ५९५; अ. ४२.

कौंडण्यपुर : ता. चांदूर; जि. अमरावती. आजचे 'कुंडिनपुर'. अश्री. ३.

ख

खडकुली : ता. पैठण ; जि. औरंगाबाद.
'सावखेड'जवळ. 'खडकुली' हे स्थान
आता धरणाच्या पाण्यात बुडाले आहे.
पू. ४४, ६७, ५९०, ५९१; उ. १, ३, १०,
११, २१, ५३-६०.

खवणापुरी : ता. जालना ; जि. औरंगाबाद.
आजचे नाव 'खानापुरी,' जालना स्टेशन-
च्या पुढील 'सरवरी' स्टेशनपासून पूर्वेस
तीन मैल. पू. ४८५.

खांडेगाव : ता. शेगाव ; जि. अहमदनगर.
आजचे नाव 'खांडगाव'. 'मिरी'च्या
दक्षिणेस सात मैल. उ. २६१.

खातिगाव : जि. अहमदनगर. आवलगावच्या
पश्चिमेस असलेले 'खानपूर' हेच पूर्वीचे
खातिगाव. पू. २८९.

खांबगव्हाण : ता. गेवराई; जि. बीड. आजचे
नाव 'खामगाव'. शहागडजवळ गोदा-
वरीच्या पलीकडील काठावर. पू. ५२५.

खोर्खीद पर्वत : कर्नाटक प्रांत. तुंगभद्रेच्या
काठावरील हंपीजवळील. किष्किध पर्वत.

खेड : ता. मोर्शी ; जि. अमरावती. मोर्शी-
चांदूरबाजार मार्गावर, पू. १५.

खैराळा : ता. अचलपूर ; जि. अमरावती.
चांदूरबाजार-वलगाव मार्गावर, चांदूर-
पासून चार मैल. पू. १६४.

ग

गद्याण : खुलदाबाद महाल; जि. औरंगाबाद.
खुलदाबादच्या ईशान्येस खुलदाबादफुलंबरी
मार्गावर. पू. १७८.

गळनिंबा : ता. नेवासे ; जि. अहमदनगर.
आजचे नाव 'गोल निंब'. प्रवरा संगमाच्या
पूर्वेस पाच मैल. उ. ३११-३१३.

गंगापूर : ता. गंगापूर ; जि. औरंगाबाद.
आजचे 'गंगापूर', प्रवरा संगमाच्या उत्तरेस
पाच मैल. पू. ३७१.

गुजरात : पू. १७, ४६३; उ. ४७९, ६४४.

गोंडवाडा : पू. ४१; उ. ४३७.

गोमती : द्वारकेजवळील नदी. पू. ३, ४, १५,
२१७.

गोवर्धन : ता. जि. नाशिक. नाशिक शहराच्या
पश्चिमेस सहा मैल. पू. २४९.

गौरवावी : ता. गेवराई ; जि. बीड. शहागड-
पासून दक्षिणेस आठ मैल. पू. ५२२.

घ

घाणदरी : ता. जि. औरंगाबाद, शहागडच्या
पश्चिमेस एक मैल. आजचे नाव 'गांधारी'.
पू. ५२८.

घोगरगाव : ता. नेवासे ; जि. अहमदनगर.
डोमेग्रामपासून पूर्वेस चार मैल. पू. ५६,
२३१; उ. ९३, १०८, १६०, १६१, २१५.

च

चांगदेव : ता. एदलाबाद ; जि. जळगाव.
पू. ४१५, ४१७, ४१८, ४२०.

चांदोरी : ता. निफाड ; जि. नाशिक. आजचे
नाव 'चांदोरी'. पू. २५७, २५८.

चापडगाव : ता. जि. अहमदनगर. पैठणच्या
दक्षिणेस आठ मैल. उ. ५३८.

चांभारगोंदे : जि. औरंगाबाद. उ. १४९.

चारठाणे : ता. जितूर ; जि. परभणी. अ. १८.

चिचौडी : ता. जि. अहमदनगर. नगरच्या
आग्नेय दिशेस तेरा मैल. उ. २६५, २६७,
२७५, २८१.

ज

जंबुदीप : जंबुद्वीप. हिंदुस्थान. उ. २०४.

जगन्नाथ-वाडिया : उडिसा प्रांतातील जगन्नाथ
(प्रसिद्ध तीर्थक्षेत्र). उ. ३९५.

जवळगाव : ता. श्रीरामपूर; जि. अहमदनगर,
आजचे 'लाडाचे जळगाव'. उ. ५३९.

जळगाव : (चौधोल्याचे) ता. पाथर्डी ; जि.
अहमदनगर. उ. ३३४, ३७६, ४१७,
५३२, ५४०.

जांबखेडे : ता. आष्टी ; जि. बीड. पू. ३४२.

जांबगाव : ता. पारनेर ; जि. अहमदनगर.
नगरच्या पश्चिमेस बारा मैल. उ. २८९,
२९६.

जाळी : जाळीचा देव. जाफराबाद महाल ;
जि. औरंगाबाद. पू. ६२ (टी).

जेउर : ता. जि. अहमदनगर ; नगरच्या
ईशान्येस तेरा मैल. पू. ३६३.

जोगेस्वरी : ता. पैठण ; जि. औरंगाबाद.
पू. ४०, ५७७-५७९, ५८४, ५९०;
उ. ११, ६६-६८, ७२, ७६, ८६, २९५,
५३३.

झ

झाडी : विदर्भातील साधारणपणे भंडारा-
चांदा जिल्ह्यातील प्रदेश. पू. ७४.

ट

टाकरखेड : ता. जि. अमरावती. वलगाव-
चांदूर मार्गावर. पू. १७१.

टाकळी : ता. नेवासे ; जि. अहमदनगर.
आजचे नाव 'टाकळीभान'. पू. १४८;
उ. २१४.

टेंभुरणी : जाफराबाद महाल ; औरंगाबाद
जिल्हा. पू. ४६७.

टोकेगव्हाण : ता. नेवासे ; जि. अहमदनगर.
प्रवरासंगमाजवळ. उ. ३०३, ३०४.

ठ

ठाणे : ता. जि. ठाणे. पू. २३७.

ड

डाउवाडी : ता. पैठण ; जि. औरंगाबाद.
पू. २०४; उ. ३७९.

डाकराम : पारंपरिक समजुतीप्रमाणे नागपूर-
गोंदिया रेल्वेमार्गावरील तिरोडा स्टेशन-
पासून चार मैलांवर असलेले 'सुकळी-
डाकराम' हे गाव. तथापि, आंध्र प्रदेशातील
'द्राक्षाराम' हेच डाकराम असावे असे
काही संशोधक मानतात. पू. ३३; १९८.

डोडविहिरा : ता. चिखली ; जि. वुलडाणा.
चिखली-देउळगावराजा मार्गावरील देउळ-
गाव-पठाणपासून तीन मैलांवर असलेले
आजचे डोडरा (डोड्रा) हे गाव. पू. १७५,
१७६.

डोंबुले : ता. अंबड ; जि. औरंगाबाद. शहा-
गडच्या पश्चिमेस तीन मैल. पू. ५२९.

डोबेग्राम : ता. श्रीरामपूर ; जि. अहमदनगर,
आजचे नाव 'कमालपूर'. पू. २३२,
२९२; उ. ९२, १२४, १२८, १३४, १४०,
१६९, १७१, १८७, १९३, २०१-२१०,
२२१, २९८, २९९, ३२०.

त

तपोवन : ता. भोकरदन ; जि. औरंगाबाद,
वालसावंगीच्या दक्षिणेस दोन मैल.
पू. ४२४.

तपोवन : ता. वैजापूर ; जि. औरंगाबाद.
नागमठाणजवळ. पू. २८८.

तपोवन : ता. अंबड ; जि. औरंगाबाद. निव-
गावाजवळ. पू. ४९२.

तळवेली : ता. अचलपूर ; जि. अमरावती,
चांदूरबाजार-वलगाव मार्गावर. पू. १६३.

तळेगाव : ता. चांदूर ; जि. अमरावती. आजचे
'तळेगाव ठाकूर'. अमरावती-नागपूर
मार्गावर. पू. २०; उ. १५४.

तेलंगदेश : आजच्या आंध्र प्रदेशातील तेलंगण
विभाग. पू. ११; उ. १०२, १३३, ३७१,
४२८, ५३७, ५९५.

त्रिधंवंक : ता. जि. नाशिक, आजचे त्र्यंबकेश्वर.
पू. १०१, १०५, १०६, २३८, २५०,
२५३; उ. २१, १७३, ३८४.

थ

थूगाव : ता. जि. अमरावती, अमरावती-
अचलपूर मार्गावर. पू. १६०.

द

दाभविहोर : ता. मोर्शी ; जि. अमरावती,
रितपूरच्या दक्षिणेस असलेले आजचे
'दाभेरी' गाव. पू. ३८-४०; उ. ७९.

दाभाडी : ता. जालना ; जि. औरंगाबाद.
जालन्याहून वायव्य दिशेस सडकेने १६ व्या
मैलावर. पू. ४५७.

देइगाव : ता. गंगापूर ; जि. औरंगाबाद,
डोबेग्रामच्या पूर्वेस एका मैलावर. उ. ९७,
९९, १०६, १०९, १२८, १५४, २११,
२३५, २३७.

देउळाने : ता. शेगाव ; जि. अहमदनगर,
उ. २९३.

देवगिरी : ता. जि. औरंगाबाद, आजचे
'दौलताबाद'. पू. ४७४; उ. ६०३.

द्वारावती : गुजरात प्रांत. समुद्रकिनार्या-
वरील आजची 'द्वारका'. पू. २, ५, १५,
२१७, ३६३, ४०२, ४६३; उ. ६०, १३३,
१३४, १६१, २२७, ३८०, ४३०, ४७४,
५१३; अश्वी. ३, ३३; द्वारका :
पू. १३; उ. ४२७, ५१३; अश्वी. ३.

ध

धामन माउरे : ता. मोर्शी; जि. अमरावती.
रिस्तपूरच्या पूर्वेस दहा मैल. पू. १५ (टी).
धारासीर : ता. गंगाखेड; जि. परभणी. आजचे
'धारासूर'. उ. २६७.

न

नंदापूर : ता. गेवराड; जि. बीड. 'नांदौर'
असेही लिहिले जाते. पू. ५१४.
नवगाव : ता. पैठण; जि. औरंगाबाद.
'विष्णुगा' जवळील नाएगाव तेच नवगाव
होय. पू. ५६०.
नाउर : ता. कोपरगाव; जि. अहमदनगर.
'पुणतांब्या' जवळ. पू. २७९.
नाएगाव : ता. कोपरगाव; जि. अहमदनगर.
आजचे 'नाएगव्हाण' पुणतांब्याच्या पूर्वेस
पाच मैल. पू. २८०.
नागमठाण : ता. वैजापूर; जि. औरंगाबाद.
'वांजरगाव' पासून आग्नेयेस पाच मैल.
पू. २८७.
नागापुर : ता. जि. अहमदनगर. अहमद-
नगरच्या उत्तरेस राहूरी मार्गावर. उ. २९०.
नागार्जुन : ता. पाथर्डी; जि. औरंगाबाद.
चौधोल्याच्या जळगावजवळील 'नागार्जुन'
हे स्थान. उ. ५४१.
नांदिगाव : ता. जि. अमरावती, अमरावती-
मोर्शी सडकेवर. अमरावतीपासून दहा मैल.
पू. १५.
नांदीएड : ता. जि. नांदेड. पू. ४९, ५०,
६५, ६७.
नांदौर : ता. जि. बीड. मिरगावजवळ. पू.
५१४.
नांदौर : 'नंदापूर'-पाहा. पू. ५१६.
नांदौर : ता. निफाड; जि. नाशिक. पू. २६७,
२७०.

नारायणडोह : ता. जि. अहमदनगर. नगरच्या
आग्नेयेस सहा मैल. उ. २७५.

नासिक : ता. जि. नाशिक. पू. २४७, २५७.
पंचवटी : पू. २४७.

निंबगाव : ता. अंबड; जि. औरंगाबाद.
पू. ४९२.

निंबा : ता. जि. बीड. आजचे नाव 'लिंबा
गणेश'. पू. ३२३.

निवासे : ता. जि. अहमदनगर. आजचे
नेवासे. 'निधिवास' म्हणूनही याचा उल्लेख
आलेला आहे. उ. १२८, १२९, १९९,
२१५, २२२, २२४, २२८, २३७, २४२,
३०३; निधिवास : उ. १२८, २२१, २५०,
२५३.

नीफाड : ता. निफाड; जि. नाशिक.
पू. २६५, २६६.

नेउरगांव : ता. गंगापूर; जि. औरंगाबाद.
'डोवेग्राम' च्या पूर्वेस पाच मैल, गोदा-
वरीच्या उत्तर काठावर. उ. २९८, ३०२.

नेपती : ता. जि. अहमदनगर, नगरच्या
पश्चिमेस तीन मैलांवर. उ. २८४.

प

पंचालेश्वर : ता. गेवराड; जि. बीड. शनीच्या
राक्षसभुवन या गावाजवळ. पू. २६,
५४४-५४६, ५५२, ५६३; उ. ६९.

परमेश्वरपुर : (रिद्धपूर) ता. मोर्शी,
जि. अमरावती. पू. २०, ३७, ३९, ४०,
१३८, १३९, १४५, १५५, १६४, १६५,
२१९, ४१५, ४३०, ४७९, ४८३, ५८५,
५८९; उ. १७, २१, ६१, ६२, ७९, १४९,
१५७, १५८, १९४, ३२६, ३६९, ३९०,
४०५, ४०७, ४६८, ४८८, ५५६, ५६४,
६२२; अ. ५.

परळी वैजनाथ : ता. आंबेजोगाई; जि. बीड.
उ. ४९७, ५१२.

पर्वत : महानुभावांच्या पारंपरिक मतानुसार
सालवडींचा डोंगर (मध्यप्रदेश). मोर्शी,
(जि. अमरावती) पासून जवळ. महा-
राष्ट्राची सीमा ओलांडताच. डॉ. रा. चि.
ढेरे यांच्या मते श्रीशैल पर्वत (आंध्र प्रदेश).
पू. २१, २२.

पाचौर : ता. पाचोरा; जि. जळगाव. जळगाव-पुढचे मध्य रेल्वेवरील स्टेशन. पू. ४०९.

पाटवधे : जि. बीड. पू. ३२४, ३२६.

पाठार देश : अहमदनगरजवळील भिंगार भोवतालचा प्रदेश. हा पठारावर आहे. उ. २६६.

पाडळी : ता. जालना; जि. औरंगाबाद. पू. ३२६, ४६२; उ. ४२९, ५३०.

पांढरी : जि. सोलापूर. आजची पंढरी (पंढरपूर). उ. ५०८.

पातुरडी : ता. बाळापूर; जि. आकोला. आकोला-वाशिम मार्गावरील आजचे 'पातुर'. पू. ८६, १४७.

पापविनाशन : (१) ता. जि. अहमदनगर, 'डोंगरगण' गावाजवळचे चक्रधरस्वामीचे एक स्थान. पू. ३६३-३६५, ५०९; (२) पांढरी गावाच्या हद्दीतील स्थान.

पारनेर : ता. पारनेर; जि. अहमदनगर, नगरच्या नैऋत्येस वीस मैल. पू. ४३५, ४३७; उ. २८५.

पारेगाव : (१) जिल्हा बीड, कडाष्टीच्या दक्षिणेस सहा मैल. उ. २७१; (२) अहमदनगर जिल्ह्यातील पारेगाव. हे बीड जिल्ह्यातील आंबा (चकला) गावाच्या नैऋत्येस. उ. ५६२.

पाली मैराळ : ता. जि. बीड, बीडपासून दक्षिणेस पाच मैल. गावाचे मूळ नाव 'पाली'. पू. ३२१.

पिंपळगाव : ता. पैठण; जि. औरंगाबाद. पू. १२७; उ. ३३.

पिंपळगाव : ता. जि. अहमदनगर; अहमदनगर रेल्वे. स्टेशनपासून उत्तरेस नऊ मैल. 'जेउर'जवळ. पू. ३६४.

पिंपळगाव : ता. भोकरधन; जि. औरंगाबाद. आजचे नाव 'पिंपळगाव रेणुका', 'मासरूळ'च्या नैऋत्येस सहा मैल पू. ४२५.

पिंपळगाव : ता. गेवराई; जि. बीड. आजचे नाव 'बाग पिंपळगाव', गेवराई-शहागड मार्गावर. पू. ५२४.

पिंपळगाव : ता. अंबड; जि. औरंगाबाद. आजचे नाव 'साष्टी पिंपळगाव', 'पंचाळे-श्वर'पासून तीन मैल. पू. ५३०.

पिंपळवाडी : ता. पैठण; जि. औरंगाबाद. आजचे नाव 'तारू पिंपळवाडी', पैठणच्या पश्चिमेस दहा मैल. पू. ५७४, ५७९; उ. ६४.

पुणतांबे : ता. कोपरगाव; जि. अहमदनगर. मनमाड-धोंड रेल्वे मार्गावर. पू. २७८, २८१.

पुरी : ता. गेवराई; जि. बीड. आजचे नाव 'पांढरी', 'साडेगाव'पासून दोन मैल. पू. ४९९.

पुर्णगाव : ता. वैजापूर; जि. औरंगाबाद. आजचे नाव 'पूरणगाव', पुणतांबे रेल्वे स्टेशनपासून दोन मैल. पू. २८४.

पेहेरासंगम : ता. नेवासे; जि. अहमदनगर, आजचे 'प्रवरासंगम'. उ. ३०४, ३०७.

प्रतिष्ठान : ता. पैठण; जि. औरंगाबाद. आजचे पैठण. प्रतिस्थान; प्रत्यस्थान; प्रत्येस्थान, पैठण : असाही निर्देश चरित्रात आहे. पू. ७०, ८९, १०२, १०५, १०६, १११, ११७, १२७, १२८, १३७, १९१, २१७, २१९, ५७३, ५७४, ५७९; उ. ११, ६०, ६२, ६४, ६६, ६७, ७६, ७९, २८१, ३२१, ३३१, ३४०, ३७०, ३७९, ४०५, ४१७, ४४२, ४७२, ४७३, ४८४, ५१६, ५३४, ५३६, ५३८, ५५७, ५८८; अ. ३.

प्रभास : गुजराथ प्रांत, द्वारकेजवळील एक पुण्यक्षेत्र. पू. ४०२; उ. ४२४, ४३०; अश्वी. १८.

प्रयाग : (उत्तर प्रदेश), आजचे अलाहाबाद. अ. ९४; प्राग-प्रयाग. उ. ४०७.

फ

फलेठान : ता. फलटण; जि. सातारा. आजचे 'फलटण'. पू. २.

फुलंबरी : ता. जि. औरंगाबाद; औरंगाबाद-हून उत्तरेस पंधरा मैल. जळगाव-अंजिठा-औरंगाबाद मार्गावर. पू. १७७, २०३.

फुलसरा : ता. जि. औरंगाबाद, आजचे नाव 'फुलशिवरा'. पू. ३७३.

ब

बद्रीकाश्रम : उ. ४३०.

बळहेग्राम : ता. अंबड; जि. औरंगाबाद. आजचे नाव 'वालेगाव'. पू. १११, १८१, २५७, ३०२, ३१९, ५०५, ५३३, ५३४, ५४३, ५५३; उ. ११, ३८२, ५३५, ५५६, ५५७, ५६४.

बागडी : जि. औरंगाबाद. डोंबेग्रामच्या पूर्वेस दहा मैल. उ. २९७.

बादाठाण : ता. वैजापूर; जि. औरंगाबाद, आजचे नाव 'बाजाठाण'. उ. ८८.

बाबुळगाव : ता. पैठण; जि. औरंगाबाद. 'सेवंता-नागनाथ' जवळ. पू. ५७५.

बीड : ता. जि. बीड. पू. २६, २९४, ३०२, ३२६, ३२८, ३८०, ४१२ (टी).

बेलापूर : ता. श्रीरामपूर; जि. अहमदनगर. मनमाड-धोंड रेल्वे मार्गावरील 'बेलापूर' रेल्वे स्टेशनच्या दक्षिणेस चार मैल. उ. १४९, ५७३, ५७५-५७८, ५८१, ५८२, ५९५, ६००, ६०२-६०४, ६११, ६१८, ६२९-६३१, ६३४, ६३६.

बेलौर : ता. मोर्शी; जि. अमरावती. रितपूरच्या दक्षिणेस चार मैल. पू. १६९.

बोरी : ता. अंबड; जि. औरंगाबाद. रावस-गाव व साडेगाव यांमधील एक नदी. पू. ५०५.

ब्राह्मणी : ता. पैठण; जि. औरंगाबाद. उ. २२०.

भ

भडेगाव : ता. पाचोरा; जि. जळगाव. पाचोरा रेल्वे स्टेशनच्या पश्चिमेस आठ मैल. पू. ३८८, ३८९, ४०२, ४१४, ४२१.

भरथळंड : (भारत), हिंदुस्थान. उ. २०४.

भरवस : (गुजरात प्रांत). आजचे भडोच शहर. पू. १७.

भाटपुरी : ता. जालना; जि. औरंगाबाद. आजचे नाव 'भाटपुरी'. पू. ४८४, ४८६.

भंडारा : ता. जि. भंडारा. आजचे नाव 'भंडारा'. पू. ४६, ४७.

भामाठाण : ता. वैजापूर; जि. औरंगाबाद, 'बादाठाण' जवळ. पू. २९०; उ. १००, १३३, १५२, १७६, १९७.

भिंगार : ता. जि. अहमदनगर. अहमदनगर शहराला लागून पूर्वेकडे दोन मैल. पू. ३५५, ३६२, ३६३; उ. १४९, २६६, २७४, २७५, २८०-२८२, ६१९, ६२०.

भूगाव : जि. परभणी. आजचे नाव 'भोगाव'. पू. ५०३.

भोकर : ता. नेवासे; जि. अहमदनगर, 'बेलापूर' जवळ. उ. ५६८.

भोगराम : (रामटेक), ता. रामटेक; जि. नागपूर, येथील देवळाच्या डोंगरावरील एक स्थान, 'वराह' देवळाच्या समोर. पू. ४४, ४५; ४७२.

भोगवर्धन : ता. भोकरधन; जि. औरंगाबाद. आजचे 'भोकरधन'. पू. ४२६.

म

मढपिंपरी : ता. श्रीगोंदे; जि. अहमदनगर. 'मांडवगण' च्या ईशान्येस पाच मैल. उ. २६६, २६७.

मढपिंपळगाव : ता. आष्टी; जि. बीड. अहमदनगरच्या पूर्वेस सोळा मैल. आजचे नाव 'केळी पिंपळगाव', 'पिंपळगाव घाट' असेही म्हणतात. उ. ३३, २६१, २६२.

मथुरा : उत्तर प्रदेश. अश्री. १, १८.

मनसीळ : ता. रामटेक; जि. नागपूर. आजचे नाव 'मनसर', 'रामटेक' जवळ. पू. ४४, ४५, ४७२.

मल्लिकार्जुन : आंध्र प्रदेश. श्रीशैल पर्वतावरील मल्लिकार्जुन क्षेत्र. उ. ४०६.

महीबा : मुंबई शहरात अंतर्भूत असलेला 'माहीम' हा विभाग. पू. २३७.

माउगाव : ता. पैठण; जि. औरंगाबाद, आजचे नाव 'मायगाव', पैठणच्या पूर्वेस आठ मैल. पू. ५६७.

माउदा : ता. रामटेक; जि. नागपूर. आजचे नाव 'मौदे', नागपूर-भंडारा सडकेवर. पू. ४७ (टी).

मांगरौळ : ता. मंगरूळ; जि. आकोला, आजचे 'मंगरूळ (नाथ)' कारंजा-वाशीम सडकेवर. पू. १७४.

माटखेडे : महाल खुलदाबाद; जि. औरंगाबाद. आजचे नाव 'माटेगाव', वेरूळच्या पश्चिम-मेस पाच मैल. पू. २००, २२७, २२८.

मांडवखडक : वळहेग्राम येथील एक स्थान, 'वळहेग्राम' -पाहा. पू. ५४२.

मांडवगण : ता. श्रीगोंदे; जि. अहमदनगर. अहमदनगरच्या आग्नेयेस सडकेने वीस मैल. पू. ३५२; उ. २७३.

माणीकवड : हे गावाचे नाव नाही. 'ढाके-फळ', जि. औरंगाबाद, अहिरमल किंवा एरमलजवळ या गावांच्या दक्षिणेस हे स्थान आहे. त्याच नावाचे दुसरे स्थान रावसगावाच्या पूर्वेस दोन मैलांवर आहे. पू. ४९०, ४९१.

मातापूर : ता. किनवट; जि. नांदेड. आजचे नाव 'माहूर'. पू. २, १३४, २०४; उ. १३३, ५९५.

मात्राकवळी : ता. आष्टी; जि. बीड. आजचे 'मातुकुली', सेवत्याच्या पश्चिमेस पाच मैल. पू. ३४१-३४३. **मात्राकोळी :** पू. ३४१.

मालखांड : सौराष्ट्रातील एक तीर्थस्थान. पू. ४७५.

मालिका तीर्थ : 'मालखांड' -पाहा. अ. १४०.

मांसरूळ : ता. चिखली; जि. बुलडाणा. 'वालसावंगी'च्या आग्नेयेस चार मैल. पू. ४२४.

मार्हाडुळ : ता. गेवराई; जि. बीड. आजचे नाव 'महांडुळा', आंबा (चकला) जवळ. उ. ५६०.

महाराष्ट्र : महाराष्ट्र देश. पू. १६; उ. ४७०, ५९५; अ. ४२.

मिरज : ता. मिरज; जि. सांगली. पू. ३००.

मीथळा : पौराणिक 'विदेह' राज्याची राजधानी 'मिथिला', बिहार प्रांतातील चंपारण्य व त्याच्या उत्तरेकडील भाग म्हणजे प्राचीन 'विदेह' राज्य होय असे समजतात. त्याची राजधानी मिथिला म्हणजे नेपाळ सरहद्दीवरील आजचे 'जनकपूर' असावे असे संशोधकांचे मत आहे. उ. ३३१.

मीरडे : ता. जामखेड महाल; जि. अहमदनगर. आजचे मिरजगाव. पू. ३५०; उ. २७२.

मीरी : ता. नेवासे; जि. अहमदनगर. मनमाड-धोंड रेल्वे मार्गावरील बांभोरी स्टेशनच्या पूर्वेस चोवीस मैल. उ. २५६-२५८.

मीरेगाव : ता. जि. बीड. आजचे मिरगाव, 'पांढरी' च्या पश्चिमेस चार मैल. पू. ५१०-५१२.

मेरुवाळा : माहूर -पाहा. तेथील 'देवदेवेश्वर' मंदिराच्या मागे असलेले तळे. उ. ४४४.

मेहंकर : ता. मेहकर; जि. बुलडाणा, पू. ८५, ९१, १०५, १४४; **मेघंकर :** पू. १४४, ४१५.

र

राएर : ता. बिलोली; जि. नांदेड. पू. ६४.

राक्षसभुवन : जि. बीड. 'पंचाळेश्वरा'जवळ. उ. ६९; अ. ३.

रांजणगाव : ता. नेवासे; जि. अहमदनगर. नेवाशाच्या दक्षिणेला दहा मैल. उ. २५५, २५६.

राजौर : ता. भोकरधन; जि. औरंगाबाद. आजचे नाव 'राजूर-गणपतीचे'. पू. १४२.

रातांजन : जि. बीड; बीड जिल्ह्यातील 'बाकी' गावाजवळ. पू. ३४९.

राम (रामटेक) : ता. रामटेक; जि. नागपूर. पू. १९, २०; उ. २१, १५८, ४०६.

रामदरा : जि. बीड. सेवंता-सौतडच्याच्या पश्चिमेस एक मैल. पू. ३३७, ३३९, ३४२, ३४३.

रामा : ता. जि. अमरावती. अमरावती-अचलपूर मार्गावर, आसेगावाजवळ. पू. १६१.

रावसगाव : ता. अंबड; जि. औरंगाबाद, आजचे नाव 'रामसगाव' जालन्याच्या दक्षिणेस तीस मैल. पू. ३४, १०४, २३८, ३८०, ४६६, ४९१, ४९३; उ. ४५१.

राहाटगाव : ता. पैठण; जि. औरंगाबाद. पैठणपासून दहा मैल. पू. १४०; उ. ६२, ६५.

रीधपूर : ता. मोर्शी; जि. अमरावती.
आजचे नाव 'रितपूर', अचलपूर-मोर्शी
मार्गावरील चांदूर-वाजारच्या पुढे तीन मैल.
पू. १५, २०, ३८, ३९, १३९, १५५, १६४,
१६५, १९४, २१९, २६३, ३८०, ४००-
४०५, ४८१-४८३; उ. ६१, ५६४
'परमेश्वरपूर'-पाहा.

ल

लाखपुरी : ता. जि. आकोला. मूर्तिजापूर-
अचलपूर रेल्वे मार्गावरील स्टेशन. पू. १५०.
लासौर : ता. वैजापूर; जि. औरंगाबाद.
मनमाड-हैद्राबाद रेल्वे मार्गावरील
'लासूर' स्टेशन. पू. २००, २३०.
लोणार : ता. मेहेकर; जि. बुलढाणा. मेहेकर-
पासून चौदा मैल. पू. ६१, ९९, १००,
४१५; उ. ३८४.

लोणी : ता. पारनेर; जि. अहमदनगर. आजचे
नाव 'कोळ्याची लोणी', पारनेरच्या पूर्वेस
चार मैल. उ. २८८.

व

वडनेर : ता. जि. अमरावती. आजचे नाव
'भुजंगाचे वडनेर', मूर्तिजापूर-अचलपूर
रेल्वे मार्गावरील 'पथरोट' स्टेशनजवळील
'सिंदी' गावापासून दक्षिणेस चार मैल.
पू. ७८, ८०, ८३, ३८०.

वडवाळी : ता. जि. औरंगाबाद. आजचे
नाव 'वडोळी' पैठणच्या पूर्वेस पाच मैल.
पू. ५७१.

वराड : वऱ्हाड प्रदेश (विदर्भात अंतर्भूत).
पू. १९; ५८५; अ. १५१.

वसमती : ता. वसमथ; जि. परभणी. आजचे
'वसमथ' शहर. पू. २१७.

वसै : भडेगाव येथील जैन मंदिर. (भडेगाव
पाहा). पू. ३९१, ३९२, ३९९, ४०८.

वांकी : ता. जि. अमरावती. पूर्णा नदीच्या
काठावरील आजचे 'वांकी-रायपूर'. शुक्ले-
श्वर वाठोड्याजवळ. पू. १५५, १५९.

वाकी (वडजी) : ता. पाचोरा; जि. जळगाव.
कानसे-भडेगावजवळ. पू. ३८८.

वाकी : ता. आष्टी; जि. बीड. आष्टीजवळ.
पू. ३४६, ३४७, ३४९.

वांकी : जामखेड महाल; जि. अहमदनगर.
पारेगाव-मिरडे या गावाजवळ. उ. २७०,
२७२.

वागुळी : ता. चाळिसगाव; जि. जळगाव.
पू. ३७९, ३८०.

वांजरगाव : ता. वैजापूर; जि. औरंगाबाद.
'नाउर'च्या जवळ तीन मैल. पू. २८६.

वाठवडा : ता. जि. अमरावती. आज
'शुक्लेश्वर वाठोडा' म्हणून ओळखले जाते.
दयपूर-अमरावती मार्गावरील 'खोला-
पूर'च्या उत्तरेस चार मैल. पू. १७३.

वाडेगाव : ता. गंगापूर; जि. औरंगाबाद.
आजचे नाव 'अगर वडगाव', 'खडकुली'
च्या पश्चिमेस चार मैल. उ. १०, १५,
३८, ३१६.

वामौर : ता. राहुरी; जि. अहमदनगर,
मनमाड-धोंड रेल्वेवरील 'वांभोरी'
स्टेशनच्या पूर्वेस तीन मैल. उ. २९१.
वामोरी : पू. ३६६, ३६७.

वारानसी : आजचे 'बनारस', उत्तर प्रदेश.
पू. ६, १९४, २८१, ३८०; उ. ७९, १५६,
१५८, २०४, ४०४, ४०६, ५२७, ५२९,
५५१, ५५२, ६२२.

वालसंग : ता. भोकरदन; जि. औरंगाबाद.
आजचे 'वालसावंगी'. पू. ४२३.

वासनी : ता. अचलपूर; जि. अमरावती.
आज 'रंगार वासनी' म्हणून प्रसिद्ध.
'थूगाव'च्या पश्चिमेस सहा मैल. पू. ८३.

विझुगा : ता. पैठण; जि. औरंगाबाद. पैठण-
जवळील येरभद्रा व गोदावरी संगमावरील
'नौगाव' पासून अर्ध्या मैलावर हे स्थान
आहे. पू. ५५६, ५५७, ५६१, ५६७;
उ. ११.

विवेकदेश : आंध्र देशाचे पर्याय नाव. पू. ३६.
विज्ञानेश्वर : आपेगाव, जि. औरंगाबाद येथील
विज्ञानेश्वराचे मंदिर. पू. २३, ५३२.

वीझ : विध्य पर्वत. पू. ४१.

वीसै : ता. मेहेकर; जि. बुलढाणा. 'वीषण'
असेही उच्चारानंतर आहे. आजचे नाव
'इसवी', आकोला-मालेगाव-मेहेकर मार्गा-
वरील 'डोणगाव'च्या उत्तरेस दहा मैल.
पू. ८५, ८८, ८९, १४५.

वेणी : ता. मेहकर; जि. बुलडाणा. मेहकरच्या दक्षिणेस सहा मैल. पू. १००.

वेवदे : ता. दर्यापूर; जि. अमरावती. आजचे नाव 'येवदे'. दर्यापूर-आकोट मार्गावर. पू. ३८०; अ. ४०.

वेळुवन : ता. जि. आकोला. मध्य रेल्वे-वरील 'बोरगाव मंजू' पासून दक्षिणेस बारा मैलांवर असलेले आजचे 'एळवण'. पू. १४९.

वेदभू : विदर्भ देश. अश्री. ३

वृद्धासंगम : एळा (आजची येलगंगा) व वृधा या दोन नद्या जेथे गोदावरीला मिळतात ते स्थान. पैठणजवळ गोदावरीच्या पलीकडील काठावर. उ. ४५४, ५२०, ५२४, ५८८.

वृंदावन : उत्तर प्रदेश, मथुरेजवळ. अश्री. १३.

श्र

श्रीनगर : ता. सिन्नर; जि. नाशिक. आजचे नाव 'सिन्नर'. नाशिक-पुणे मार्गावर, नाशिकहून अठरा मैल. पू. २३५-२३८, २५७, २५८. 'सीनर' पाहा.

श्रीपुर : ता. अंबड; जि. औरंगाबाद. आजचे नाव 'शहागड'. पू. ५२६; सिरपुर : पू. ५३०.

श्रीमंतपंचक : सौराष्ट्र प्रांतातील एक क्षेत्र. अश्री. ८, २२.

स

संगमेश्वर : ता. नेवासे; जि. अहमदनगर. शिव (सिवना) व गोदावरी या नद्यांच्या संगमावर नदीच्या पात्रात असलेले संगमेश्वराचे देऊळ. पू. ५१३, ५८७, ५९०, ५९१.

सत्यापुर : 'बळहेग्राम' चे मूळ नाव. 'बळहेग्राम' पाहा. पू. ५४३.

सत्रसींग : नाशिकजवळचा पर्वत. पू. २५७, २५८, २६०; उ. ५४६.

सराले : ता. वैजापूर; जि. औरंगाबाद. 'पुणतांबे' रेल्वे स्टेशनच्या पूर्वेस आठ मैल. गोदावरीच्या उत्तर काठावर. उ. ९३, ९५, १३३, १४९, १६९, २१२, ५६४, ५८६, ५८७, ५९७.

संवछर : ता. कोपरगाव; जि. अहमदनगर. धोंड-मनमाड मार्गावरील 'संवत्सर' गाव. पू. २७६.

सविता : ता. पैठण; जि. औरंगाबाद. 'सेवता' असेही म्हणतात. पैठणच्या वायव्येस पंधरा मैल. पू. ५७६, ५७९; उ. ६३.

सवीतडे : ता. जामखेड; जि. अहमदनगर. 'पाटोद्या' च्या पश्चिमेस पाच मैल. आजचे नाव 'साकत सौताडे'. पू. ३४१.

साउर : ता. जि. अमरावती. वलगाव-चांदूर-बाजार मार्गावरील 'रामा' या गावाजवळ. पू. १६२.

साएगव्हाण : ता. चाळिसगाव; जि. जळगाव. 'चाळिसगाव' जवळील 'वाघळी' स्टेशनजवळ. आजचे नाव 'सायगाव' पू. ३७८; ३८०.

साकद : ता. जामखेड; जि. अहमदनगर. पू. ३३५. 'सवीतडे' पाहा.

सांगवखेडे : ता. जि. औरंगाबाद. आजचे नाव 'सावखेड' 'नाउर' या गावाच्या उत्तरेस तीन मैल. उ. ११, २०, ७१.

साडेगाव : ता. अंबड; जि. औरंगाबाद. पू. २३८, ३००, ३०२, ५०१, ५०६, ५१४; उ. ३७७, ५५५; अ. ३.

सावखेडे : ता. जि. औरंगाबाद. पू. २८५; उ. ९, २१, ८०, ५५२. 'सांगवखेडे' पाहा.

सावळदेव : ता. भोकरधन; जि. औरंगाबाद. 'जाळीच्या देवा'च्या डोंगराखाली. आजचे नाव 'सावळदे'. पू. ४२०, ४२२.

सीउर : खुलदाबाद महाल; जि. औरंगाबाद. 'मारखेड' जवळ. पू. २००.

सींगणापूर : जि. अमरावती, दर्यापूर-खोलापूर मार्गावर. खोलापूरच्या पश्चिमेस पाच मैल. पू. १५४.

सीतळे गव्हाण : जि. अहमदनगर, डोमेग्राम-जवळ. उ. १६३, १६७.

सितलोदक : 'पारनेर' जवळचे हे गाव असावे; किंवा पारनेरचेच ते पर्याय नाव असावे. 'पारनेर' पाहा. उ. २८१.

सीनर : ता. सिन्नर; जि. नाशिक. पू. २३५, २५७. उ. ६२२. 'श्रीनगर' पाहा.

सौराळा : ता. जि. अमरावती; बलगाव-
चांदूरबाजार मार्गावरील 'पुसद्या' जवळ.
पू. १७०.

सौराळा : ता. आष्टी; जि. बीड. आष्टीच्या
पश्चिमेस सात मैल. आजचे नाव 'शेरड'.
पू. ३४५.

सुकियाणे : ता. निफाड; जि. नाशिक.
'निफाड' जवळील 'कसवे सुकेणे' स्टेशन-
जवळ आजचे 'सुकेणे'. पू. २६४.

सुरेगाव : ता. कोपरगाव; जि. अहमदनगर.
'कोपरगाव' पासून नऊ मैल. पू. २७४;
उ. ३०२.

सेउगाव : ता. हिंगोली; जि. परभणी. आजचे
नाव 'सेगाव'. पू. ४५४.

सेकुटे : ता. गेवराई; जि. बीड. 'आंबा'
गावाच्या पूर्वेस पाच मैल. उ. ४७३; ५५९.

सेंदुरजन : ता. मेहकर; जि. बुलडाणा.
'मेहकर'च्या पश्चिमेस बारा मैल. पू. ४३,
१४३, १७५.

सेंदुरणी : ता. जामनेर; जि. जळगाव.
'पाचोरा-जामनेर' रेल्वेवरील 'सेंदुरणी'
स्टेशन. पू. ४०९, ४१३, ४१४, ४१६.

सेरे : ता. मेहकर; जि. बुलडाणा. लोणार-
मेहकर मार्गावर, लोणारच्या उत्तरेस दोन
मैल. आजचे नाव 'शारा' किंवा 'शेरे'.
पू. १००.

सेलवडे : ता. सिल्लोड; जि. औरंगाबाद.
औरंगाबाद-अजिंठा मार्गावरील आजचे
'सिल्लोड'. पू. ४२७.

सैह्याद्रि(द्र) : ता. किनवट; जि. नांदेड.
'माहूर' येथील डोंगर. पू. १, २; उ. ६०,
१४५, १४६, ४४१.

सोनारी : ता. कोपरगाव; जि. अहमदनगर.
'कोपरगाव'च्या वायव्येस पाच मैल,
गोदावरीच्या उत्तर काठी. पू. २७५.

सोनै : ता. नेवासे; जि. अहमदनगर. धोंड-
मनमाड रेल्वेवरील 'राहुरी' स्टेशनच्या
पूर्वेस दहा मैलांवर. पू. ३६९.

सोरठ : गुजरात प्रांत. 'सौराष्ट्र' देश. आजच्या
गुजरात प्रांतात अंतर्भूत. उ. ४९७.

सोरठी सोमनाथ : सौराष्ट्र प्रदेशातील 'सोम-
नाथ' गाव व तेथील मंदिर. पू. १९८.

ह

हातनौर : ता. चाळिसगाव; जि. जळगाव.
'वेरूळ'च्या उत्तरेस बारा मैलांवरील
आजचे 'हातनूर'. पू. ३७६.

हिंगुणी : ता. वैजापूर; जि. औरंगाबाद.
मनमाड-धोंड रेल्वेवरील 'कान्हेगाव'
स्टेशनपासून पूर्वेस आठ मैल. पू. २८२,
२८३.

हीमवंत : आजचा 'हिमालय' पर्वत.
अश्री. ३२.

हीरणापुरी : ता. पैठण; जि. औरंगाबाद.
'वालगाव'च्या पश्चिमेस दोन मैलांवरील
आजची 'हिरडपुरी'. पू. ५५५.

हीवरळी : ता. जालना; जि. औरंगाबाद.
आजचे नाव 'जालना'. पू. १६, ४५, ४५८,
४७२, ४७५, ४७६, ५८४.

परिशिष्ट ४ : दृष्टान्तसूची

अग्निसंबंधाचा ७५	पू. १५१	कोवळेया वाळुकाचा ३४	उ. १८०
	अ. १४१	खडेयाखुबटेयाचा १५	पू. ५४१
अग्नीचा ६५	उ. १५८		उ. ४६
अन्नाचा २२	पू. १४५	खर्गधारेचा ९३	उ. ३७४
	उ. ४३२	खाजेयाचा २१	पू. १४५
अमृताचा २३	पू. १४५		उ. ४३२
	उ. ४३२	खाराणियेचा १०५	उ. ५०२
अयाचग्रासियाचा ५१	उ. ५७७	गुळ्हारियाचा ६७	उ. ५८५
अहीरदेशीचीए म्हातारीएचा ९१	उ. ४७०	चाटरीचा (= दुसरेया इसाळु- वाचा) ८२	उ. ४२१
आंतुलाचा १	उ. ५६४	चाटसीएचा ६४	उ. ५५३
आधारीएचा परीसाचा ५४	पू. ४७७	चातकाचा ७१	पू. १७५
आंबवतीयेचा (सुरीचा) १०६	उ. ५५१	चांदोवेयाचा ४२	पू. ३०९
इंद्रवणाचा ३५	पू. ३७२	चेइलेयाचा १०७	उ. ५७५
इशाळुवाचा ५९	उ. ४२९	चंदनाचा १११	उ. ६०९
उखारलेया वस्त्राचा १०९	उ. ३९	जवनिकेचा १०८	उ. ४३४
उंबरेयावरिलाचा ३	उ. ५६४	जळमांडवीचा ९०	पू. ४४७
कठियाचा ९४	उ. ६१५	जागसुतेयाचा १०३	उ. ३७३
कपाळपरीक्षेचा ४५	पू. ४७१	जारसैलेया वाळुकाचा ३१	उ. १८०
कर्मचांडाळाचा ४८	उ. १५८	झाडिलेया पूसीलेया पशूचा ६७	उ. १६६
काकसूकराचा १७	उ. ३०३	डिंगरेयाचा ८१	पू. २२३
कानवाथराचा २९	उ. १५८	डुळकैलेया बाळकाचा ४४	पू. २०४
कासवियेचा ६	उ. ५०५	डोळेयाचा १०१	उ. ४३४
कीर्तिकठियाचा ९५	उ. ९४	डोळेयाचा १४	उ. ३७३
कुकडीयेचा ४	पू. १५४	तणघैलेया वावराचा २८	पू. ४७२
कुण्टियाचा ५३	उ. १४४	तुपाभाताचेया घासाचा २५	उ. ४८०
कोलाचा ५८	उ. २२	तुरंगमाचा ७७	उ. १

दासीचा ६२	उ. ३२९	रोवंतलैया पशूचा ४७	पू. २१५
दीक्षितकन्येचा ५२	उ. १५८	लाडाचीये बासीचा १८	पू. ५८५
दुबळिए मातेचा ६८	उ. ६०९	लेंकुरुवाळीये मातेचा ९८	उ. ५९७
दुर्भगेचा ८४	उ. ६५	वज्रकीटकीयेचा २०	पू. ५८९
	उ. ५८८		उ. ४८२
दुसरेया इसाळुवाचा ८२	उ. ४२१	वटबीजाचा २४	उ. १३३
दूरदृश्याचा १०२	पू. २३४	वटरोपाचा ७६	उ. ५८५
दूरस्थ मातेचा ३८	पू. १५७	वर्तेचा ९२	पू. २०४
देहलुतैल्या वाळुकाचा ३३	उ. १८०	वानरीएचा ५५	उ. ३७३
दंदियाचा ७४	उ. ११	विरहिणीचा (प्रथम) ८७	उ. १०८
द्विभार्याचा ८३	उ. ३४१		अ. १४२
निद्रितक्षीरपानाचा ९९	उ. ६१२	विरहिणीचा (दुसऱ्या) ८८	अ. १४२
पडाळिये गाइचा ४९	पू. ४९०	विरहिणीचा (तिसऱ्या) ८९	अ. १४२
पतिव्रतेचा ६३	उ. ४२८	विषयाचा ३७	उ. ६०४
परिसाचा ११०	पू. ४७७	वृक्षत्वचेचा ६९	उ. ६०९
पाणिचोरेयाचा ७०	उ. ४०७	वेवाचा ११	पू. ३८७
पाण्यांतुल गुड्याचा २७	उ. ६२२	वेळुवाचा ३०	उ. १८०
पोळलेया सुनेयाचा ८६	उ. १५८	व्यतिपाताचा ५७	पू. २९८
	उ. ५९९	शब्दवेधिया रसाचा ७	पू. १०८
फुटाणेकाराचा ६६	उ. ३५	शय्यापालनेचा ८५	पू. २१७
बांदीकाराचा १६	उ. १७३		उ. ५८५
बांधलीये गाइचा १९	पू. ५८८	शरणागताचा ११२	उ. ३६२
बाबुळिएचा १००	उ. ३७३	सन्निपातैलेयाचा ३६	उ. ४७०
बाहीरीलाचा २	उ. ५६४	समुद्राचा ८	उ. २८३
बाळविधवेचा ९७	उ. ५९९	साकरेचा ११४	उ. ४३३
ब्रह्मचारी घोड्याचा ७८	उ. ११३	सामान्य स्त्रियेचा ६१	उ. ६२२
भवरैलेया वाळुकाचा ३२	उ. १८०	सिंदराणेयाचा	उ. ६५
भिगुस्टीयेचा ९६	पू. २१५	सुरीचा (आंबवतीएचा) १०६	उ. ५५१
माकोड्याचा ५६	उ. ३७६	सुरीयेचा ४०	उ. ३९
मासोळीयेचा ५	पू. ११०	सेवाळलेया खडकाचा २६	उ. ४८०
माळेकाराचा ५०	उ. २१३	सोमकांताचा ९	पू. २१७
माळेकाराचा १३	उ. १७४	स्वप्नाचा १०४	उ. ५०२
मोदळेयाचा ४६	पू. २०६	हस्तीचा ४३	उ. १३३
राजहंसाचा ८०	उ. ४३२	हिरडेयाबेहाड्याचा ३९	पू. ४५४
राज्याभिषेकाचा ११३	उ. ३६२		उ. ४२५
राहाटषडियेचा १२	उ. १३३	हिरेखाणीचा १०	तळटीप ७
रिखीश्रृंगाचा ७९	उ. ४७०		पू. ५८९
रिणाइताचा ७३	उ. ३७३		
रुंभणेयाचा ४१	पू. ३१०		

परिशिष्ट ५ : सूत्रसूची

अ

अखोरी अबोटी	आमा. २२३	उ. ५७७
अग्निसंबंधे	वि. २५५	अ. १४१
अच्युत तो	निर्व. ४	उ. १२९
अच्युताचा अज्ञानी	वि. ७	उ. १३३
अटन ते	आमा. ४०	उ. २७९
अतिअसुरे स्थानीं	आमा. ४४	उ. २८१
अदंडी	विमा. १८६	अ. २८
अधर्मातव खालीली	युग. ५	उ. ४५८
अधर्मातव खालीली	युग. १०	उ. ४५८
अधर्मातव खालीली	युग. १५	उ. ४५८
अधर्मातव नरक	युग. २०	उ. ४५८
अधिकरण भज्य	आमा. ३५	उ. ६१४
अधिकरणातें अधि- करीनि	वि. ११३	उ. १३४ उ. ६१४
अंतराळीं गणगंधर्व	विमा. ८७	अ. ६६
अंतराळीचे गंधर्व	अन्य. ३	पू. ४५४
अंतःकरण देहीं	संहा. ४	उ. ३१३
अंतःकरणवेधे	विद्या. १९	उ. ५०५
अंतःकरणाधार वेधु	विद्या. १३	उ. ५०५
अनाथनायु	विमा. ५	उ. १३८
अनार्जित ते	विमा. ६६	उ. ५६५
अनादिअविद्या	संहा. १२	उ. ३१३
अनित्यवर्गी	संहा. ११	उ. ३१३
अनिमितबन्धु	विमा. ४	उ. १३८

अनिष्टसेवेतव	आ. १६३	उ. ३८७ उ. ४१७
अनुसरलेयाचा देवो	आमा. २०२	पू. १३७ उ. ६०९
अनुसरलेयाचिया	आ. २८२	उ. ६२२
अनुसरलेयाचें आगं- तुक	उद्ध. २४	उ. ३७१
अनुसरलेयातें निरोधु	आमा. १९६	उ. ८९
अनुसरलेयासि कर्म- सवा	उद्ध. २५	उ. ४०६ उ. ३७३
अनुसरलेयासि देवत्व	उद्ध. २६	उ. ३७३
अनुसरौनि	उद्ध. २९	उ. ३७३
अनंत अवतार	विमा. १८	उ. ५६४
अनंत उद्धरिले	विमा. २२	उ. ५६४
अनंतशक्ति परमे- श्वर	वि. २२३	उ. १३४ उ. ६१८
अनंतु सामाये	आ. ३३	उ. २८
अनंतें ब्रम्हाण्डें	वि. २१२	उ. ४७३ उ. ६०५
अन्नदान तें उत्तम	विमा. १०६	उ. १४२
अन्यकथनें जाण	आ. १५७	उ. १९५ उ. ३८७
अन्यत्र आति	वि. १२२	उ. ३५० उ. ६१९
अन्यत्र कीजे	वि. २५२	उ. ५५१
अन्यधर्में पुरुषु	आमा. १०	उ. १९५ उ. ४७१

अन्यमार्गियांचा संसर्ग	आमा. ७६	उ. १३७
अन्यमार्गियांचेया	आमा. ७७	उ. १३८
अन्यवार्तेपसि	आ. १५१	उ. २०१
अपक्वकखाइया	आ. १६०	उ. ३८७
अपमृत्यु	विमा. १२०	उ. ३१३
अपरधर्म सांडिला	आमा. ८४	उ. ५७७
अपरधर्माचें धारण	आ. १६२	उ. ३८७
अपरधर्मापासोनि	वि. १३९	उ. ४७८
अपरोक्षज्ञानियासि	वि. १२९	उ. १७३
अपेक्षापूर्वक	आमा. १७३	उ. ३
अप्रमेयु	विमा. ३	उ. १३८
अप्राप्तिनिमित्तकें	आ. ७१	उ. ३०१
अभोक्त्या	आ. २६८	उ. ५९९
अमूर्त तो	निर्व. ७	उ. १२९
अमेध्यतुल्य	आ. २४८	उ. ३६७
अयोग्यातें योग्य	वि. ११७	उ. १२४
अर्जुन सकळ	वि. ८६	उ. ४४८
अर्थ तो	विमा. १३५	अ. ७२
अलकचि (आळकचि)	वि. २८३	उ. ४३९
अल्पें अनिष्टें	आ. १०८	उ. ७८ उ. ४९३
अवांतर संहारू	विमा. ७६	उ. २०५
अविक्रियु तो	निर्व. ५	उ. १२९
अविद्या अविद्येसि	वि. ६१	अ. ८० अ. १३१
अविद्यारूपें	आमा. १६७	उ. ५८५
अविद्येची अनंतें	आ. १६६	उ. ६१५
अविधि अविधीतव	आ. १६४	उ. ३८७ उ. ६१५
अवेळ : सवेळ	आमा. २०४	उ. ७४ उ. २५८
अव्यक्तु तो	निर्व. ६	उ. १२९
अव्यक्ती व्यापारू	विमा. १६	उ. १३३
अशक्तासि विधि	आमा. २८	उ. २७९
अंशवेधें	वि. २९	उ. ५०५ अ. १२०
अशेष पिंडवेधें	विमा. १९०	अ. १५३

अष्टधा शाक्तेय	विद्या. ८	पू. १४५ उ. ५०५
अष्टभैरव देवता	अन्य. ७	पू. ४५४
अष्टभैरव हालविति	उद्ध. ३९	उ. ३७३
अष्टभैरवांचां ठाई दिग्देश	विमा. १७५	उ. ४७५
अष्टभैरवांचां ठाई पांचै भूतें	विमा. ७८	उ. २०५
अष्टौदेवयोनि	अन्य. २	पू. ४५४
असावें ऐसें	आमा. ४५	उ. २८१
असे तव करी	आमा. १७६	उ. ३
अहंतेचें मूळ	आ. १७९	उ. ३४४
अहेतुक भूतभजन	वि. १६८	उ. ६१०
अहेतुक मायापुर	वि. १६९	उ. ६१०
अक्षरदाता	आमा. १२१	उ. ६१४
अज्ञानः अज्ञानीं	विमा. १५०	उ. ५०२
अज्ञानछेदें	उद्ध. ५५	उ. ४८२
अज्ञानाचेनि प्रसादें	वि. २६९	पू. ४४८
अज्ञानासि	विमा. ११४	उ. ५९४

आ

आजवेचा भावो	वि. २३१	उ. ५३२
आगम ते	वि. २१	अ. २१ अ. ११८
आग्रहो परिग्रहो	आमा. १५९	अ. ११
आचरे तेयाचा	आ. ५२	उ. ४०३
आचारें योग्यता	आमा. १२३	उ. ५७९
आचार्या नरक	वि. १५७	उ. ५८
आठ लक्ष द्वापर	युग. ११	उ. ४५८
आठां वरुषां	वि. २६०	अ. १४३
आठि विद्या	विद्या. २	उ. ५०५
आणव शाक्तेय	विमा. १८४	उ. ४७२ अ. १५३
आणवीं साध्य	वि. २४	उ. ४७२
आतांचें तव	आ. १४६	उ. २०२ उ. ४३४ उ. ६२५
आतां नवेयां	विमा. १३९	उ. ६३६

आत्मघातकियासि	वि. ६९	उ. ३४४
आत्मज्ञानें मोक्षु	वि. १३२	उ. ४३४
		उ. ४८४
आद्यमळयुक्त	उद्ध. ५२	उ. ३७३
आद्याशक्ति	विमा. १५७	उ. १४०
आद्यंती दैव	वि. ११६	उ. २९
		उ. २१३
आधि राइकें	वि. १७४	उ. ५६५
आनाचा करणां	संस. १५	उ. १४१
आनंदु तो	निर्व. २	उ. १२९
आनंदशब्दे	निर्व. १	उ. १२९
आनंदें दुंदुभि	विमा. २०२	उ. ५१६
आनंदें दुमदुमितु	विमा. १५५	उ. १४०
आपण उपयोगा	आमा. २२०	उ. ३९७
आपण करी ना	विमा. ११	उ. १३८
आपण कव्हाणा	आ. ६७	उ. ५९९
अधीनु.		
आपण कव्हाणाची	आमा. २१	उ. २४२
ताति.		
आपणेया उपद्रो	आमा. १२	उ. ४७१
आपणेयातें कव्हाणी	आ. २२	उ. ५९५
नेणे.		
आपणेयातें काही	आमा. १५८	उ. २
असैं.		
आपणेयापसि	आ. १९६	उ. ४९८
आपलें सीत	आमा. २११	उ. २१९
आपुली मळीन	आमा. १४०	उ. ५८०
आपुले निरोध	आमा. १८७	उ. २५०
आपुले पडिलेयाची/	आ. १९४	पू. ४६७
भागलेयाची		उ. १९२
आपुलेयातें	आमा. २३३	उ. ३५५
परमेश्वर.		
आपुले सकळही	आ. १८७	उ. ३३
आप्ताचें वाक्य	आ. २५८	पू. ४७३
आयुष्याचा अंती	विमा. १७१	अ. १३२
आर्तदानी	विमा. ७	उ. १३८
आर्ततिं परमेश्वर	आ. २१८	उ. ३५५

आर्ताप्रति	आ. १९८	उ. ६२६
आर्तो दुःख-	आमा. १५३	उ. ५८६
तसच्चितो		
आला विखो	आमा. ५८	उ. १३७
आवेशुः अवस्था	वि. २७	उ. ४७२
आळोंचु	आमा. १६६	उ. १
		उ. ५८५

इ		
इंद्रादिकां अनात्मा	वि. ३४	अ. १२३
इंद्रादिकांचीं फळें	विमा. १७९	अ. १५२
इंद्रिय अंतःकरणीं	संहा. ४	उ. ३१३
इंद्रियद्वारकु	विमा. ५४	उ. ४८०
इंद्रियवेधें	विद्या. १८	उ. ५०५
इंद्रियाधार वेधु	विद्या. १२	उ. ५०५
इंद्रिया मनातें	विमा. १६८	उ. ६३५
इंद्रियार्थरसु-	आ. २१०	उ. ८६
व्यतिरिक्त		
इंद्रियार्थरसु न	आ. ९८	पू. २१९
		उ. ५२८
इहामुत्रफलोपभोग	आ. ३४	उ. ५८०

ई		
ईश्वरबोधे बोधवंतु	आ. २०२	उ. ४७०
ईश्वरीं जीवु	आमा. १२९	उ. ५३
ईश्वरीं विषयप्रेम	वि. १३५	उ. १०८
		अ. १३६
ईश्वरीं संपूर्णा	उद्ध. ११	उ. १३३

उ		
उगे असा गा	आ. २६०	उ. १६७
उजळलेयाचेनि	आ. २०३	अ. ९२
उडत पांखीळें	आमा. २०७	उ. २५८
उत्तमा धर्मातव	युग. २१	उ. ४५८
उत्तरांपंथीं तंत्र	वि. ९६	उ. ४३४
उदासीन वस्तु ते	विमा. ६८	उ. ३५१
उपदेशिला	वि. ७५	अ. १३३
उपयोगा न वचे	विमा. १२६	उ. ५६६
उपाधि मानीजे	आ. १८३	पू. ४४६

उपायै न पविजे	वि. २७८	उ. ६०९
	विमा. १२५	
उभयान्वीक्षमाणे	वि. ३१	अ. १२१

ऊ

ऊच असे तो	वि. ४३	अ. १२८
-----------	--------	--------

ऋ

ऋद्धिपुरीं श्रीगुंडम- राउळ	पंना. ४	उ. ६०
ऋद्धिसिद्धि होति	विमा. ७४	उ. ५७७
ऋष्यशृंग स्त्री	आमा. १३	उ. ४७०

ए

एइल तैं तोचि	वि. २३८	उ. २२८
एकल खान पान	आ. १३१	पू. ४६७ उ. ५९५
एक दोनि वेळां	आ. ३२	पू. २१५
एकमेकां भेटलेयां	आ. १२९	उ. ५९५
एकला बिजया	आमा. १३१	उ. ५३
एक समळ शांभव	विमा. १९१	अ. १५४
एकाचें आइकतखेवों	वि. २३२	उ. ६१७
एकां जीवांप्रति	उद्ध. २१	उ. १३४ उ. ३७३
एका झाडाची सवे	आ. ३७	उ. ४७० उ. ५८५
एकातें प्रपंचु	वि. ६०	अ. ८०
एकां प्रेम संचरीति	उद्ध. १३	उ. ३४१
एकां वेडी पिसीं	आमा. ८०	उ. १३७ उ. २८१
एकी आफळसाफळ	वि. २५६	अ. १४२
एकीकडौनि रिगीजे	आ. ८५	पू. २२३ उ. २
एकी कोठाचे बैल	आमा. १९१	पू. ४५३
एकी दी न मिळे	आ. ८९	उ. ४४०
एकी पुरुषी विद्या	विमा. ७३	उ. ५७७
एकी भिक्षा	आमा. ५५	पू. २०४ पू. २१९ उ. १३७

एकी विद्या	विद्या. १	उ. ५०५
एकी विद्या ते ब्रह्मविद्या	विद्या. ६	उ. ५०५
एकी विद्या राजसा	विमा. ५९	पू. ३५३
एकु अमेध्यकृमि	आ. २४७	उ. ३६७
एकु आज्ञाधरु	वि. ८४	उ. ४४६
एकु ग्रामपशु	आ. २४६	उ. ३६७ अ. ६
एकु जीवकैवल्य	वि. १३१	अ. १३५
एकु देवो एकु धर्मु	आमा. ३६	उ. ६१४
एकु नित्यवर्गु	संहा. ९	उ. ३१३
एकु मळत्यागिया	आ. २४९	उ. ४७ अ. २४
एकु विधिअनुष्ठान	वि. ५४	अ. १२९
एकु विधिकिकरु	आमा. १०२	उ. ५८५
एकु विधिसहितु	वि. ५५	अ. १२९
एकु वैराग्यें	वि. १४६	उ. ५९ अ. ३१
एकु शतवेधिया	वि. २७९	अ. १४४
एकु शास्त्र जाणौनि	आमा. ११८	उ. ५५ उ. ४९८
एकु सेवीतु जाए	आमा. २६	उ. ३८७
एणें बोधें	वि. १४५	उ. ४४७
एथ अधीनू	आ. २८३	उ. ६२२
एथ आणि श्रीकृष्णीं	वि. २२०	उ. ५९५
एथ प्रवृत्ति . . . उद्धरीजैल	वि. ११४	उ. १३४
एथ प्रवृत्ति . . . बोलिजैल	वि. ११५	उ. १२९ उ. १३४
एथिचीए आणे	वि. २७६	पू. ३११
एथिचेनि अभिमानिये	विमा. १३७	उ. ५३४ उ. ५५५ उ. ५९५
एथिचेनि सन्निधानें	वि. २५३	उ. ५५१
एथिचेया सारिखे अन्यत्र	वि. १०२	उ. ४७८ अ. १६
एथिचेया सारिखेया	वि. १०३	उ. ५७८
एथीचा परमाणु	आमा. २२४	पू. १६७
एथीचिया कथावार्ता	आ. १३३	उ. ५९५

एथीची मोहरचि	आमा. १७८	उ. ९२
एथीची सेवा ते	आ. २४३	उ. ८८
एथीचेया पसि	विमा. १७६	अ. १४८
एथीचेया संबंघा गेले	आ. १८६	उ. ३३
		उ. ६९
एथचेयासि प्राणा-	आ. २८५	उ. ६००
पदीची		
एथिचें सकळही	वि. १०८	उ. १३४
		उ. ५९५
एथौनि तुमची थोरी	वि. १६३	उ. ६१२
एथौनि तुमचे दोष	वि. २०३	पू. ४३३
		उ. ३०८
एथौनि तुम्ही ऐसेयां	आ. ६३	उ. २७७
एथौनि देवताचक्र	वि. २७०	पू. १४५
एथौनि निरय	आमा. २३१	उ. १२१
एथौनि म्हणितलें	आ. २६७	पू. २१९
एथौनि वानरेणा	वि. १५६	उ. ३५
एथौनि वारिलें	आ. २५३	उ. ४९३
एया आपणपें	आ. १४४	उ. २०२
		उ. ६२५
एवंपर्यंत प्रयत्निया	आ. ७२	उ. ५९९
एषणात्रय त्यजावे	आमा. ६	उ. ५६६

ऐ

ऐश्वर्यादिकरीनि	निर्व. १८	उ. १२९
ऐसा आसे वटो	आ. ६९	उ. ५९९
ऐसा अंतु न	आ. २३७	पू. १९६
ऐसा परमेश्वरू	निर्व. २३	उ. १२९
ऐसा विखो बापुडा	आ. ५	उ. १
ऐसिया ऐसिया	आमा. १८४	अ. ११६
ऐसीचि वस्तु ते	निर्व. १७	उ. १२९
ऐसें आहाचपण	आ. १२३	उ. १६
ऐसें कै होइल	आ. १२७	उ. ४२८
ऐसे गा जीवु :	आ. २५२	उ. ५९२
जीवाचा		
ऐसे गा जीव :	विमा. ४१	उ. ३३४
मरौनि		

ऐसे गा ते	वि. २२१	पू. ५१५
ऐसें न म्हणजे	आ. २२८	पू. २५१
डखलेया : देवतेसि		
ऐसें न म्हणजे	आ. २२९	पू. २०१
डखलेया : पुरुषीं		
ऐसें न म्हणजे	आ. १५६	उ. २११
नाएका		
ऐसें न म्हणजे	आ. २२७	उ. ५४३
भोजेया		
ऐसें भय नुपजवीजे	आ. २३१	उ. ९
ऐसेया जीवां	वि. २१९	उ. ३२६
श्रीप्रभूची		
ऐसेया मायापुरातें	उद्ध. १२	उ. १३३
ऐसें हे एथीचेया	वि. २६२	पू. ४७२
ऐसें होए : ऐसें	आ. ३१	पू. १७४
म्हणजे		

ओ

ॐ म्हणौनि	वि. २४२	उ. ५९१
ओखटें केलें	आ. २३३	पू. २८५
ओठांतरां निगळे	वि. २४२	उ. १

क

कटकटियेमान	आ. ७८	उ. ३७६
कनीयसा धर्मातव	युग. २३	उ. ४५८
कराल तरि होइल	आमा. १७७	उ. ३
कराळी : बिकराळीं	वि. २०	अ. ११८
कर्पूरकज्जलिकावत्	वि. ९३	श्रीच. ११
कर्मचांडाळापसि	आमा. ९१	उ. १५८
कर्मजडां धर्मी	आमा. ९०	उ. १८०
कर्मजडापसि	वि. १७९	उ. ५८१
कर्म : धर्म : विधि :	आ. ५६	उ. १३६
विखो		
कर्मभूमीं एक करीतां	वि. २०८	उ. ४७३
कर्मभूमीचिया देवता	अन्य. १	पू. ४५४
कर्मभूमीं विधिलेपु	विमा. १६९	उ. १४२
कर्मवशें जीवु सक-	वि. २०५	पू. ३८७
ळही		उ. ४७३

कर्मवासनेपसि	वि. १८०	उ. ३९४ उ. ५८१
कळियुगीं आगम	वि. ९५	पू. २०० उ. ४३६
कळियुगीं जन्ममात्रें	वि. ९९	उ. ४३६ श्रीच. ३४
कळियुगीं तस्करत्व	वि. ९८	उ. २७१ उ. ४३६ उ. ३९७
कळियुगीं तीर्थः क्षेत्र	युग. १७	उ. ४५८
कळियुगीं पतिव्रता	आमा. १६८	उ. ४३६
हा धर्म		उ. ५८५
कळियुगीं विखो	वि. ९७	पू. १९३ उ. ४३६
कळियुगीं विद्यावंत	वि. ९४	पू. २०० उ. ४३६
कळियुगीं शत	युग. २७	उ. ४५८
कळियुगीं सुविद्या	विमा. १३१	अ. १५०
कवाडाचां देउळीं	आ. २७०	उ. २८१
कव्हणा कव्हणीं	वि. ११८	उ. १३४ उ. ५८६
व्येसन		
कव्हणीं एकु वेद-	वि. १४	उ. १३३
विभागू		अ. २०
कव्हणीं एकु हिरडा	आ. १९३	उ. २१६
कव्हणीं एकी अव-	उद्ध. ३०	उ. ३७३
सरीं		
काइसेनि रची	संस. १८	उ. १४१
काकुः कक्षाः	आ. १४९	उ. १५२ उ. ५८८ उ. ६२५
काटिये एकीं तळीं	आ. ७३	उ. ५९९ उ. ६०९
कानड देशां	आ. २३	उ. ५९५
कामुः क्रोधः लोभ	आ. १७२	उ. ४२४
कास्वाखास्वाचिया	आमा. २३६	उ. ५९९
कार्यं अविद्या	संहा. ७	उ. ३१३
कार्यं कारणीं	संहा. ८	उ. ३१३
काळेंकरौनि	विमा. १३८	उ. ६०३

कां गा ऐसें म्हणाल	आ. १२४	उ. १५६
कां रचीः जे	संस. १७	उ. १४१
किंकरधर्मीं वर्ते	विमा. २००	उ. ५१६
किंचित दुःखें	आमा. ५०	उ. ५९१
के अचित्यानन्त-	वि. २२४	उ. ९५
शक्ति		
केतुले एक अनिष्ट	आ. २५०	उ. ५७७
केवळ केवळेसि	विमा. १९७	उ. ६३५
केवळ घरेंतेवरेंते	आमा. २३५	उ. ५९९
केवळ तो	निर्व. १४	उ. १२९
केवळ वेधें	विद्या. २२	उ. ५०५
केवळाधार वेधु	विद्या. १६	उ. ५०५
केवळींचि नित्य-	निर्व. १५	उ. १२९
संबंधें		
कैलास वैकुण्ठपर्यंत	विमा. १०७	अ. ३४
कैलास वैकुण्ठीचे	अन्य. ५	पू. ४५४
कैवल्यदाता हा	उद्ध. २८	उ. ३७३
कोमळज्ञानी आचारें	आमा. १४१	उ. ५८०
कोमळज्ञानी विखो	आ. १६	उ. ५८५
कौपीनोद्धारण	आमा. १६०	उ. ३९९ अ. ११
कृतियुगीं आत्मो-	युग. २	उ. ४५८
पास्ति		
कृतियुगीं लक्षभरि	युग. २४	उ. ४५८
कृपास्पदीभूत	वि. १३०	उ. १७१
कृपाळु	विमा. ६	उ. १३८
कृमीतें ब्रम्हा	वि. २१३	उ. ७९
क्रयविक्रय न	आमा. १५	उ. ५८५
क्रिया उभयरूपा	वि. २०६	उ. ४७३
क्रिया क्रियेप्रति	विमा. १०२	उ. १४२
क्रियाप्रयुक्तीं	विमा. १०१	उ. १४२
क्रियेतव लेपु	विमा. १०३	उ. १४२
क्षण एकु उभेयां	आमा. ५६	उ. १३७
क्षीराब्धी अविक्रिय	विमा. ८४	पू. ३६३
क्षीराब्धीचा	अन्य. ६	पू. ४५४
क्षुधानिवृत्ति	आमा. ६०	उ. २ उ. १३७

ख

खरूज खाजवी ना	आ. २६६	उ. ५६
खळाळीं मोकलावें	आ. ७६	उ. ३७६
खैरी काढिला	आमा. १८३	उ. ५८९

ग

गडी सिडीं	आ. ३५	उ. ५८५
गत्वा मुक्ति	वि. ४१	अ. १२७
गर्भस्थितासि	विमा. ११५	उ. ३५७
गर्भ स्वीकरीति	वि. १०५	उ. १३४
गांउनि गांवा	आमा. ४१	पू. २१९
		उ. २८१
गांवाचां कडिसरा	आ. ११९	उ. ६०२
गांवाबाहीरी	आमा. ६६	उ. १३७
गीत विखो	आमा. १७१	उ. १९५
गुरुपसि अधिक	आ. १७०	पू. ४४८
		उ. १९४
गुरुबुद्धि : देवताबुद्धि	वि. १७८	पू. ४४८
		उ. ५८१
गुरनुगंतव्यः	आमा. १२६	उ. ५७९
गुरुविश्वासू	आमा. १२५	पू. ३६०
गोंडी बुंधी	आमा. ७५	उ. १३७
गोरुवांसरिसे	आमा. ७८	उ. १३७
		उ. २८१
गंगातीरी असीजे	आमा. ८३	उ. १३७
गंगातीरीची	विमा. १३२	अ. १५१
म्हातारी		
ग्रामे एकरात्रं	आमा. ११३	उ. ५३

घ

घटघटाभिमानीए	वि. ४	उ. १३३
घर न निवडीत	आ. ८२	पू. २२३
		उ. २
घेइजे ऐसे कुसकरौनि	आ. ९६	उ. ५२८
घेइजे ऐसं मुसंब	आ. ९९	उ. ५२८
घेइजे घोकीजे	आ. १४५	उ. २०२
		उ. ६२५

च

चक्षुवेधें सुर्याची	विमा. १८७	अ. १५३
चतुःप्रकारें वेधु	विमा. १८२	उ. ४४६
चणा विखो	आमा. १४३	अ. ११३
चहुयगीं परमेश्वर	विमा. २१	उ. ५६४
चहुयुगीं हिंसा	विमा. ४४	उ. ४३६
चातुर्वर्ण्य चरेद्	आ. ८१	पू. २२३
		उ. २
		उ. ५८०
चित्त वित्त काया	आमा. २१८	पू. ४४९
		पू. ६०७
चित्रीची स्त्री	आ. १०	उ. १११
चेइलेया स्वप्नु	विमा. १९९	उ. १३५
चैतन्य चैतन्यपर्यंत	संस. १४	उ. १४१
चैतन्य चैतन्यातें	विमा. १९४	उ. ६३५
चैतन्य देवता होए	अन्य. ९	पू. ४५४
		उ. २०९
चैतन्यप्राप्ती जीवु	वि. ९	उ. १३३
चैतन्यफल मौक्षतुल्य	वि. १२	उ. १३३
चैतन्यफळादिकशैनि	वि. १३	उ. १३३
		उ. २०९
		उ. ४७३
चैतन्यमहं जीवां जन्म	संस. ६	उ. १४१
चैतन्य : माया	वि. १	उ. १३३
चैतन्य मृत्तिकापर्यंत	संस. १३	उ. १४२
चैतन्यविद्या	विमा. ८१	उ. १२२
आदिकरौनि		उ. २०९
चैतन्यविद्या तो	विमा. १९३	उ. ६३५
चैतन्यविद्ये चैतन्याचे	वि. १०	उ. १३३
चैतन्यानुभूतीं	वि. ८	उ. १३३
चैतन्यापर परमेश्वर	अन्य. १०	पू. ४५४
		उ. १२२
		उ. ४७३
चैतन्यासि चैतन्य	विमा. १९२	उ. ६३५
चैतन्योद्भव परा	वि. १६	अ. २५
चंद्रसूर्यापासौनि	वि. ३३	अ. १२२
च्यारि लक्ष कलियुग युग.	१६	उ. ४५८

छ

छेद भेद न आमा. १६ उ. ५८५

ज

जड : अजड : वि. ५ उ. १३३

जन्मजीवित आ. ६८ उ. ४२८

उ. ५९९

जन्मलासांता संस. १२ उ. १४१

जयातेंचि वंदिजे आमा. १९४ उ. ६१

जरठां धर्मी वि. २५७ उ. १८०

अ. १४२

जरठावस्थे विकार आमा. १४९ उ. ५८५

जवंजवं जाणता वि. १६४ उ. ६१२

जवंजवं प्रयोजक आमा. ८ उ. ५७८

जवं पुरुषु विद्ये विमा. २४ उ. १३४

जाणतेया विखो आ. २१ उ. ५६४

जाणौनि नेणे आमा. १९९ उ. ४७१

जातिविखो एकु वि. १९२ उ. ३५६

जातिविखो सेविलेया वि. १९३ उ. ३५६

जियाचि देवता वि. ६५ उ. ३४४

जियेचा स्कु अवेवु आ. ११ उ. २७१

जिज्ञासा करावी आमा. १२२ उ. ६१४

जीतेनि मृताचां आ. ७४ उ. ३०५

उ. ३७६

जीव आणि बांधावे विमा. ३६ पू. ५८९

जीव जीवां उरले वि. १८९ अ. १३७

जीव जीवांचें विमा. ४३ उ. १७३

जीव जीवां साजात्य वि. १२७ उ. १७३

जीव : देवता : आमा. १८९ उ. ६०५

परमेश्वरू आणि उ. ६०६

जीव : देवता : प्रपंचु विमा. १६४ उ. १४२

जीव देवता सापेक्षा विमा. १६५ उ. २०७

जीव : देवता विमा. १६६ उ. १४२

सामिमानीया. उ. २०७

जीवप्रपंचव्यतिरीक्त महा. १ उ. १४०

उ. ६२४

जीव भजक विमा. १६७ उ. १४२

जीवाचां बंधमोक्षी वि. १२५ उ. ३५०

जीवांचां मायां विमा. ३४ पू. ५८९

जीवाचां मोक्षीं वि. ११ उ. १३३

उ. ६३५

जीवापासौनि पुरुषु आमा. ११५ उ. ५७७

जीवासि बोधु वि. ११२ पू. १०८

उ. १३३

उ. १३४

उ. ६१४

जीवासि वैराग्य आ. ४५ उ. १८७

जीवासि सकळही आमा. २४० उ. २८२

उ. ५९८

जीवी सामग्री असली विमा. १४१ उ. ५६६

जीवु आर्जकु वि. २११ उ. ४७३

उ. ६१९

जीवु उपाधी क्षोमे आ. १८२ उ. ५०७

जीवु जैसा संगीं विमा. ३९ अ. १४६

जीवु झाडिले पुसिले आ. २५९ उ. १६६

उ. ४२०

जीवु म्हणिजे विमा. ४२ उ. ३३४

जीवु मायेसि अधीनु संस. ११ उ. १४१

जीवु विकारावेगळा आ. ४६ उ. १८७

उ. ५८५

जीवु विषमु विमा. ३५ पू. ५८९

जीवु सर्वाधिकार्या आमा. १७९ उ. ९२

उ. १८०

जीवु सर्व दोषांचें वि. २०२ उ. ३०८

जीवु स्वार्थपर वि. १९० अ. १३७

जीवु स्फटिकाकारू आमा. १९३ अ. ४३

जीवू हंसु विमा. १५१ उ. ५८३

जीवू क्षेणा एका वि. २०७ उ. २३७

उ. ४७३

जीवें जे होआवें वि. ४६ उ. ५७५

जीवेश्वरा स्वामी- वि. १२४ उ. ३५०

भृत्यसंबंधु.

जें असे तेचि विमा. ११६ उ. ६२०

जेणे संबधें विकार आ. १३ उ. १०९

जेचि गति यशोदे	वि. ९२	श्रीच. १४
जेतुलजैतुला प्रपंची	आमा. १६९	उ. ५८५
जेतुलजेतुले पर	विमा. १८८	उ. ६१९
जेथौनि होए	आ. १५८	उ. ३८७
जेबिता आवडी	आमा. ६१	उ. १३७
जेचि अंतर्यागिं	विमा. ६१	उ. ४८०
जेचि अंथरुण	आ. ११८	उ. ५७
जेचि एरे ठाई	वि. १८८	उ. ५३० अ. १३७
जेचि जीव जीवा- पासौनि.	वि. १२६	उ. १९१
जेचि देवाचिया मातापितरां.	वि. १४१	उ. ३५०
जेचि देहारंभकु	विमा. १०४	उ. १४२
जेचि विघ्न तेचि	वि. १२८	उ. १७३
जेचि मान ब्रम्हांडी	वि. ६४	उ. ३४४
जें जैसें असे तें	वि. १४७	उ. ६०५
जेव्हडी पिसवी	आ. ११३	उ. ७
जैसा तुम्हां श्वान	विमा. ९१	अ. १४८
जैसें रीघौरां	पंकु. ४	उ. १३३
जैसें द्वारावती	पंकु. ३	उ. १३३
जैसें द्वापरीं	पंकु. १	उ. १३३
जैसे प्रतिष्ठानीं	पंकु. ५	उ. १३३
जैसे सैहाद्रीं	पंकु. २	उ. १३३
जोगियासि प्रतिदेह	वि. १८१	उ. ५८१ अ. ३२
जोगिया तो मसी	आ. ४४	उ. ५८५
जोचि अवसर	आमा. १५२	उ. ६१७
जोचि रोग तेचि	आमा. २५४	
जो जन्म क्षेपी	अप. ५	उ. १८५ उ. ५८५ उ. ६१७
जो जेतुला तो	वि. ३२	अ. १२१
जो जें होउनि	आ. २००	उ. ६२६
झ		
झाडातळी विजन	आमा. ४३	उ. २८१
झाडिता झडे ना	आमा. २००	पू. ४७१

ढ

ढोरें राखा हो
नाएका

वि. २१६ उ. ३५१

त

तमोनिमग्न जीव संस. २ उ. १४१
तरि वोडबुरुड आ. १२० उ. ६०२
तरि हात दोनि आ. ११७ उ. ५७
तर्क अप्रतिष्ठु वि. १६७ उ. ४२४
उ. ४१२

तवंपर्यंत असावें आमा. ९ उ. ४७१
तळमळित जन्मातें आ. ७० उ. ५९९
उ. ६०९

तळहातें भाली आमा. १११ उ. ५८५
तळिचील हाणि- उद्ध. ५६ उ. ४८२
तलैयां

ताल्वोष्ठुट विमा. १४७ अ. २५
तिये युगी अंतीं विमा. ४६ उ. ४३६
तिये युगी विमा. ४५ उ. ४३६

द्वंद्वावस्थान विमा. ४७ उ. ४३६
तिये युगी मनोद्वंद्वे
तिसरां पाहारीं आमा. ५३ उ. २
उ. १३७

तिन्ही ग्रामें वि. ३५ अ. १२४
तिळ खाइजे आमा. १४२ उ. ५८०
तीर्थ देवता : पुरुष आ. ३९ पू. ३८०
उ. ३९५
उ. ५८५

तीर्थ : क्षेत्र : व्रत : युग. १३ उ. ४५८
तीसरिये धारेवरि आमा. २२६ उ. ३५४
तुजेनि मुखें वि. १५९ उ. ६१३

तुमचेनि मुंगी आ. ६० उ. १३६
तुमतें महारोग आ. १९१ उ. ४०६
तुम्हां अशन आमा. ७२ उ. १३७

तुम्हां आवडी आमा. १७ उ. ५८५
तुम्हां एथौनि आ. २५४ उ. १२६
म्हणितलें उ. ४९३

तुम्हां गोविदगति आ. २०८ उ. ६३७

तुम्हां घणाल्यागु	आमा. ६२	उ. ८
		उ. १३७
तुम्हां पडिलेयां	आ. ६१	उ. १३६
तुम्हां पेंडिया	वि. १५४	उ. ६११
तुम्हां बोडी गंगा	आ. ११५	उ. २०८
तुम्हां मारिता	आ. ६४	उ. २७७
तुम्हां विचारशास्त्र	वि. १५३	उ. ६११
तुम्हां शयनासनीं	आ. ३०	उ. ६०
		उ. १७८
		उ. ५९८
तुम्ही अच्युतगोत्रेय	आ. १३६	उ. ५९५
तुम्ही कां गा भिया	आ. १२१	उ. २२२
तुम्ही जात्रेक्षेत्रा	आमा. १९	उ. ५८५
तुम्हीं पुराणीं	वि. १६२	उ. ६१२
तुम्ही पुरी पाटणीं	आमा. २०	उ. ५८५
तुम्ही महात्मे की गा:	आ. २३२	उ. ३६८
तुम्ही चतुर्विधा		
तुम्हीं महात्मे की गा:	आमा. ६४	उ. १७८
तुम्ही पात्रीं		
तुम्हीं महात्मे कीं गा:	आ. १९२	पू. २४३
तुम्हीं सकळै भोगें		
तुर्य ब्रम्ह ते	वि. ५६	अ. १३०
तुष्टला जनु	आ. २०	उ. ५८५
तुम्हां विधिनिषेधु	आमा. १८	उ. ५८५
तूं उभा ठाकलासीचि	आमा. ३०	पू. ४८
		उ. ५८४
ते अमोघदर्शन	वि. २८४	पू. २०४
ते एथीची खावणी	आ. २१५	उ. २१२
तेणें तवं मोकलावें	आमा. १८२	अ. ११५
तेणें लाविलें तें तो	उद्ध. ४५	उ. ३७३
तेथ समळां जीवां	वि. २१८	उ. ३५१
तेथचें सकळही तें	वि. २१७	पू. ५८५
तेथिचें तें सकळही	वि. ७४	अ. १३२
तेथीनि जीवा	विमा. १४२	उ. ५९५
तेयाचां ठाईं एके	वि. २७१	उ. ११
		उ. ४६५

तेयाचें उठणें	आ. ८०	उ. ३७६
तेयासि परमेश्वर	असति. ६	उ. १८५
		उ. ५८५
		उ. ६१७
तेया हतनापरौतें	विमा. १२३	उ. ४०८
तेया हतनीं सद्गुणता	विमा. १२४	उ. ४०८
तेल तूप हा	आमा. १८५	अ. ११७
तैसा तु परतारकु	वि. १५८	उ. ६१३
तैसे काइ देमती	आ. २११	उ. ३९
तैसे काइ बाइ: न गमे	आ. ११०	उ. ४९३
		अ. १७
तैसे काइ बाइ: सेवटी	आ. २८६	उ. ६००
तो तेतुला मंगळ	आ. १५३	उ. १६५
तोरणमंडळाचेया	आ. ८४	उ. २
		उ. १२७
त्रसला सांता	आ. १०७	उ. ७८
		उ. ४९३
त्रसों नेदिजे	आ. १०६	उ. ७८
त्रिकाळ ज्ञान	विमा. ५८	उ. ४८०
त्रेतीं दाहा	युग. २५	उ. ४५८
त्रेतीं भक्ति हा	युग. ७	उ. ४५८
त्रेतीं सीता बरवी	वि. १०१	पू. २४८
		उ. ५९८
व्यंशु तरि एकु	विमा. १२	उ. १४०
द		
दया: मया: कृपा:	वि. १२१	उ. ३५०
		उ. ६१९
दर्शन: अनुसरण:	वि. २८१	अ. १४५
दर्शनीं अदर्शन	आमा. १५४	उ. ६३७
दासोहं न पुरे	आ. २०७	उ. ३५
दांत असति तेथ	आ. २२०	पू. ३६६
दिव्य: दिनस्थ:	वि. ३	उ. १३३
दी मीळणीं	आमा. २३८	उ. ५४
दुंडी राउळा	विमा. ५२	उ. ४८०
दुना पथ्य घेइजे	आमा. २५५	उ. २९
दु:खमिश्रित	विमा. १५९	उ. १४०

दुःखरूपता	वि. १९१	उ. ३१३
देउळीं निद्रा	आमा. ७९	उ. १३७
		उ. २८१
देखिली श्रीमूर्ति	आमा. २४६	उ. ५९८
देखिलें गा : के	वि. २०९	उ. ४७३
		अ. १०४
देखिलें गा : हा ठावो	आ. २०४	उ. ५३३
देमती : कृपाळु	आमा. ९३	उ. ३४८
देमती : दानी	आमा. ९४	उ. ३४८
देमती : देवें करावें	आ. २५५	उ. ५५३
देमती : नाथु	आमा. ९२	उ. ३४८
देमती : वज्रपंजर	आमा. ९५	उ. ३४८
देवता आड रिगौनि	वि. ४८	उ. ६०१
देवता एकी ऊचा	विमा. ९३	उ. १४२
		उ. ६०५
देवता एकी राजसा	विमा. ९४	उ. १४२
देवता ने : आणी	विमा. ५५	उ. ४८०
देवतास्मरणें	असति. ४	उ. १८५
		उ. ५८५
		उ. ६१७
देवता स्वरूपीं	संहा. १३	उ. ३१३
देवतास्वरूपें	विमा. १५८	उ. १४०
देवतेचा जैसा	विमा. ९९	उ. ६३४
देवतेचें मळाधार	विमा. ९८	उ. ६३४
देवतेसि आपणेया	विमा. ९७	उ. १४२
		उ. ६३४
देवतेसि कर्मलेपांचें	विमा. ९६	उ. १४२
		उ. ६३४
देवतेसि खेदु	विमा. ९५	उ. १४२
देवतेसि निरोधु	आमा. १२८	पू. ४१५
देवतेसि लीळा	वि. ४७	उ. ६०१
देवाची आर्ति	आमा. १३९	उ. ५८०
देवासि पढीये	आमा. २४१	उ. ५९८
देवो गीति गावों	आमा. १३८	उ. ३९६
देवो तो अछेद्यो	वि. २२७	अ. १४०
देवो तो देवेचि	आमा. ९९	उ. ३०१
देवो माझा : मी	आ. २०५	उ. १४४

देवो कच्छ : होति	वि. १०६	उ. १३४
		उ. ४४८
		उ. ५६४
देश : काळ :	आ. २६४	उ. ५६४
देशाचां सेवटां	आमा. २१९	उ. ६०७
देशाचां सेवटीं	आ. २६	उ. ५८५
		उ. ५९५
देहपर्यंत	आमा. १७५	उ. ३
देह विदेहीं	संहा. ५	उ. ३१३
देहविद्या एकि	विमा. ७०	उ. ५७७
देहविद्ये भूतें	विमा. ७१	उ. ५७७
देहविद्ये देह	वि. ३७	अ. १२६
देहविद्ये देहोचि	विमा. ७२	उ. ५७७
देहवेधें देहाची	विद्या. २०	उ. ५०५
देहाधार वेधु	विद्या. १४	उ. ५०५
देहीं भूतें	वि. ३९	उ. ५७७
		अ. १२६
दोनिच्यारी	आ. १८०	पू. ३०३
दोनि विद्या	विद्या. २	उ. ५०५
दोहीं ओठां	आमा. १९८	पू. ४७१
दंडी : दर्शी :	वि. १९७	अ. १३८
दृक् : स्पर्शु :	वि. १७७	उ. ४४६
		उ. ५६५
दृष्टें अदृष्ट	आमा. १९६	उ. ६१
द्रव्ययंत्रसेवेतव	आ. १५९	उ. ३८७
द्रव्यसंबंधा	आमा. १४	उ. ५८५
द्रापरीं सहस्र	युग. २६	उ. ४५८
द्रापरीं याग हा	युग. १२	उ. ४५८
द्रापरीं श्रीकृष्ण	पंना. १	उ. ६०
द्रारावतीकारा-	विमा. ५०	उ. ४८०
पासौनि		
द्रारावती श्रीचांग-	पंना. ५	उ. ६०
देवो		
द्विधा शांभव	विद्या. ७	पू. १४५
		उ. ५०५
ध		
धड तुटलेयांही	आ. ७५	उ. ३७६
धड तुटेतव	आमा. २१७	उ. ६०७

धर्मनष्ट आति	आ. १८	पू. १९३ उ. ११४
धर्माचिया चाडा	आ. १०३	उ. ३१०
धर्मातव अंतराळ-प्राप्ति	युग. १९	उ. ४५८
धर्मातव कैलास	युग. ९	उ. ४५८
धर्मातव चैतन्यप्राप्ति	युग. ४	उ. ४५८
धर्मातव स्वर्गप्राप्ति	युग. १४	उ. ४५८
धर्मा धरु दीजे	आ. ११७	उ. ६०९
धातुः भूतैः तत्त्वं :	वि. ५८	अ. ८०
ध्रायेतवं खाइजे	आ. ११४	पू. ५८३
धीरवीरां होआवें	आमा. २२२	उ. ३९ उ. १७१ उ. ५७७ उ. ६३७
धौ विकारू	आ. १६१	उ. १६१
न		
नखः चर्मः रोमादि	उद्ध. ७	उ. १३३
नगरांतु कां पात्रांतु	आ. ८६	पू. २२३ उ. २
ननुसरेति ते	उद्ध. २३	उ. १३४ उ. ३७३
न भिया हो	आ. १०४	उ. १८२
नरवीर आति	आ. १७	पू. १९३ उ. ११४
नवें वस्त्र न	आमा. ७३	पू. २१९ उ. १३७
नागवेयां नसावें	आमा. २२९	उ. ३९९
ना तरि खुंट	आ. ८७	पू. २२३ उ. २
नादः बिंदुः	वि. १९	अ. ११८ अ. १५४
नामः लीळाः	आ. २८	उ. ५९८
नामस्मरण	आमा. ४६	उ. ५९७
नावडतुनावडतु	आ. ४	उ. १
नाहं मनुष्यो	विमा. २०३	उ. ५१६

नित्य केवळ	महा. २	उ. १४० उ. ६२४
नित्यत्वः व्यापकत्वः	महा. ९	उ. ६२४
नित्यबद्धा देवता	व. ४५	उ. ६०५
नित्यमुक्त तो	निर्व. १०	उ. १२९
नित्यवर्गी जीव	संहा. १०	उ. ३१३
नित्यव्यापकु	विमा. २	उ. १३८
नित्याटन करावें	आमा. १३२	उ. ५३
नित्यानित्यवस्तु-विवेक	आमा. १५१	उ. १३९
निमित्य मानीजे	आ. १८४	पू. २१९
निमित्तातें साक्षी	विमा. ६२	पू. ४८०
निरभिमानु तो	निर्व. ११	उ. १२९
निरालंबी	अप. ३	उ. १८५ उ. ५८५ उ. ६१७
निरालंबी एकलेयां	आमा. १२७	उ. ५७९
निरंतर परमेश्वराचा	आमा. ४९	उ. ६०९
निरंतर परमेश्वराची	आमा. ४८	उ. ६०९
निर्धूम नगर	आमा. ५२	उ. २ उ. १३७
निर्हेतुक भिक्षा	आमा. २०३	उ. २
नीचा ऊचेतें	विमा. १६०	उ. ६०५
नीरसा निराशा	आ. ५३	उ. १३६
नीरसें विरसें	आ. १११	उ. ७ उ. २८६
नेणिजे श्रीप्रभूची	वि. २१४	उ. ७९
प		
पचन पाचन	आ. १९५	उ. १९३
पडेतवं धावावें	आमा. १९०	उ. ५९८
पर तो	निर्व. १२	उ. १२९
परद्रव्याचेति	आमा. १०७	उ. ५८५
परधर्म तुमचें	आमा. ८६	उ. ६१७
परमेश्वरपरायणा-	आमा. १२०	पू. ४७७
परमेश्वर पुरुषार्थु	विमा. ८	उ. १३८
परमेश्वर... माया-	संस. ३	उ. १४१
तमोनिमग्नां		

परमेश्वरप्रवृत्ती	संस. ५	उ. १४१
माया व्यापारवर्ण		
परमेश्वरप्रवृत्ती	संहा. १	उ. ३१३
माया सृष्टिसंहार		
परमेश्वरालागीं	आमा. ११०	उ. ५८५
काळ : कुळ : लोकु :		
परमेश्वरशास्त्रीं	आमा. ११९	उ. ४७३
	अ. १०४	
परमेश्वराचा	विमा. १४६	उ. १३३
सकळही		उ. ५५५
परमेश्वराची प्रवृत्ति	आमा. १९७	उ. १५९
परमेश्वरापासौनि	विमा. १४४	उ. २८३
चतुर्विध		उ. ५६५
परमेश्वरापासौनि	वि. २६१	अ. १४३
विद्या		
परमेश्वरालागी रंकां	आमा. ५१	उ. १३७
परमेश्वराज्ञा	आमा. १७४	उ. ३
परमेश्वरीं जीवाचें	वि. १८५	अ. १३७
परमेश्वर अनंतीं	विमा. १९	उ. ५६४
परमेश्वर अमूर्त	आमा. १५६	उ. ६३०
परमेश्वर एकु	विमा. ३८	पू. ५८९
परमेश्वर जीवां	वि. १२३	उ. ३५०
परमेश्वर त्रिविधा	वि. १०४	उ. १३४
परमेश्वर परदृश्य	विमा. २०	उ. ५६४
परमेश्वर भक्तासि	उद्ध. ५९	उ. ३४१
परमेश्वर भज्य	आ. १८५	पू. ४७५
		पू. ५४५
परमेश्वर शोधकु	विमा. १४३	
परमेश्वर सकळही	वि. १०७	पू. १७
		उ. १३४
परमेश्वर स्वयं	वि. ११०	उ. १३४
परमेश्वर स्वयें विद्या	विमा. ४९	उ. ४८०
परमेश्वर सेव्यो	विमा. ९	उ. १३८
परलोकीची देवता	विमा. ६४	अ. १२७
परसाक्षित्व ऐसा	निर्व. १३	उ. १२९
परस्परें मथन	आ. १४०	उ. ६२५
परा : पश्यंती	वि. १५	अ. २५

परिच्छेदी प्रवर्तलेयाचे	आ. १०१	उ. ११३
		उ. ५६४
पळे तो	आमा. २२८	पू. १९७
		उ. ३९८
पाखरिला घोडा	आमा. २०८	उ. २५८
पाठीं भिक्षे जाए	आमा. ५४	उ. १३७
पापा ए फळ दुःख	विमा. १०५	उ. १४२
पार्षेविण पाप	विमा. १६१	उ. १४२
पालापाणी	विमा. १००	उ. १४२
पांडेया : एथ	आ. २१४	उ. ३७३
पांडेया : हें तुम्हां	आमा. ३३	उ. ४७७
पिंडहनन केलेयां	वि. ६८	उ. ३४४
पिंडीं वेधें	विमा. १८५	अ. १५३
पुजापुरस्कार	आमा. १४६	उ. १९४
		उ. ५८०
पुण्येविण पुण्य	विमा. १४५	उ. १४२
पुनःसंबंधिया	आमा. ८७	उ. ६१७
पुराणें श्रीराब्धि	विमा. १०८	अ. २२
पुरुष आपुलें करणीयें	आ. २२४	उ. ५९५
करीत सांता		
पुरुष आपुलें करणीय	आ. ६२	उ. ५८४
म्हणौनि		
पुरुष प्रमाद चुकवी	आमा. २१४	उ. ४६८
पुरुषप्रयत्नीं	आ. १०२	उ. ११३
		उ. ५६४
पुरुषाचेया ठाया	आ. २३७	पू. ४०५
पुरुषाद्य मार्ग	विमा. १४९	उ. २९
पुरुषापसि स्त्रिया	विमा. १२८	उ. १०८
पुरुषु जवजवं	आ. १९	उ. ३८८
पुरुषु जेतुलतेतुला	आमा. ११७	उ. ५७७
प्रयत्न.		
पुरुषु जेतुलजेतुली	आ. ७	उ. १
विषय		उ. ५८५
पुरुषु सवेतव	आमा. १३०	उ. ५३
पुरुषु होउनि	आमा. २३४	उ. ५९९
पुरुषें आपुलें	आमा. ११६	उ. ५७७
पुरुषोत्तमक्षेत्रा	आमा. १३४	उ. ३९५

पूर्वी म्हातारियेसि	वि. २२९	उ. ५५४
		उ. ६१७
पूर्वी श्रीकृष्णचक्र-वर्ती	वि. ८१	उ. ४४६
		उ. ६१७
पूर्वोत्तर क्षण	आ. १३५	उ. २५९
		उ. ५९५
पूसतेया अर्जुनाचा अभिप्रावो	वि. ८८	उ. ४४८
पूसतेया अर्जुनाचिया युक्ती	वि. ८७	उ. ४४८
पैल ऐलातें	वि. ४४	उ. ६०५
		अ. १२८
पोर जीवु आपणेया	आमा. १६५	उ. ५८५
		उ. ५८८
पोरा जीवां अप्राप्ति	आमा. २३	उ. ३०१
पोरा जीवां आग्रहो	आमा. २५	उ. ६०९
पोरा जीवा एथौनि	आ. २२२	उ. १९४
		उ. ३८६
		उ. ४६८
पोरा जीवा कव्हणी	आमा. ३	उ. ५६६
पोरा जीवा जेंचि	आमा. १६४	उ. ५८५
पोरा जीवा सामग्री जाली	आ. १८१	उ. ४८०
पोरा जीवा सामग्री म्हणजे	आमा. ४	उ. ५६६
पोरा : वेळोवेळां	आ. ९३	पू. २२२
पोर जीवु आपलें ओखटें	आ. १७४	पू. ३९१
		उ. ४३१
		अ. १९
पोर जीवु आपुलें मात्तागमन	आ. १७५	उ. ४५१
पोर जीवु करी ना	आमा. २४	उ. ३०१
पोर जीवु काटे-याचेया	आ. २०१	उ. ५८८
पोर जीवु पडनी	आमा. २१३	उ. ५२१
पोरें हो : आतां मरा	वि. २३३	उ. ६१७
पोरें हो : जैसे मासे	वि. २४६	पू. ४३३
पोरें हो : तुम्हीं	आ. १०९	उ. ४९३

पोरें हो : तें तुमचेया	आ. १२५	उ. ५९३
पोरें हो : तेथ नेणजे	वि. २१५	पू. ५८५
		उ. ३५१
पोरें हो : हें काड	वि. १४०	उ. ४७८
पोळलेया सुनेयाचेया	आ. २१९	उ. ५९९
पृथ्वीएसणें	आ. २७४	पू. ७०५
प्रतिदेहापासौनि	विमा. ११९	उ. ५८१
		उ. ६२९
प्रतिष्ठानीं श्रीचांग-देव	पंना. ५	उ. ६०
प्रतिसृष्टीं परमेश्वर	विमा. १७	उ. ५६४
प्रतिक्षणीं प्रतिक्षणीं	आमा. २४७	उ. ६३१
प्रपंचु अनित्यो	विमा. १६२	उ. ३१३
प्रपंचु व्यभिचारिया	वि. ६३	अ. ८०
प्रमादु चुकवीजे	आ. १६८	उ. ११
प्रन्हादाचेया कैवारा	वि. ५१	उ. ३१८
		उ. ५३४
		उ. ६०१
प्रन्हादाचेया भावा-तिशयें	वि. ४९	उ. ३१८
		उ. ६०१
प्रसन्नता ऐसा	आमा. १३६	पू. ४७५
प्राणासि आहार	आ. ९७	उ. ५२८
प्राप्त विषयांचा	आमा. १०८	उ. ५८५
प्रीति विखो	आ. १३९	उ. ५९५
प्रेम बोलिजे	उद्ध. १४	उ. ३४१
प्रेमसंचारमात्रें	उद्ध. १५	पू. २९
		उ. ३४१

फ

फलतेयाफुलतेया	आमा. २०६	उ. २५८
फाळुकीं पालटीजेति	आ. १३	उ. ५९५

ब

बटिका : एथ	आ. १९०	उ. ३९
		उ. ३३७
बत्तीस लक्ष	युग. १	उ. ४५८
बलवता दुर्बलो	वि. १७५	उ. ५६५
बळिभद्रदेवो तो	विमा. ८२	अ. १४७

बलिभद्रीं साजात्या	वि. ८३	उ. ४४६
	श्रीच. ३१	
बहुतां मध्ये	आमा. १०१	पू. २३९
बहुरत्ना वसुधरा	वि. २७२	उ. २७०
बाइ : अनंतु	वि. २२६	पू. ३०८
		उ. २८
बाइ : आत्मा	विमा. ३२	पू. १३३
बाइ : आधि एथ	वि. २४८	उ. ३२८
बाइ : आर्तिकरौनि	आ. २१२	पू. ४७८
बाइ : उपावो	वि. २७८	उ. ६०९
	विमा. १२५	
बाइ : एथ आलेयां	वि. २४९	उ. ३४०
बाइ : एथ याचा	वि. २४७	उ. ५६०
बाइ : एथही आलेयां	वि. २५०	उ. ९१
बाइ : एथिचेया	आ. २५७	उ. १२१
बाइ : एथौनि जरि	वि. २२२	उ. २३४
बाइ : ऐसा एकला	आमा. २१६	उ. ६०७
बाइ : ऐसा कवण	आमा. २१५	उ. ६०७
बाइ : क्रियेसि	आ. २७६	उ. ४३१
बाइ : गीता	विमा. १०९	उ. ४४९
बाइ : जाणतेयापसि	वि. १६५	पू. ३९१
		उ. १५८
		अ. १९
बाइ : जीव जीवां	विमा. ३७	पू. ५८९
बाइ : जीव जीवार्चन	वि. २२८	पू. ११७
बाइ : तुमचा तो	वि. २४४	उ. ४५८
बाइ : तुम्हीं नित्य	आ. ९४	उ. ४३९
बाइ : तुम्हीं माए कीं	वि. २४५	उ. ४२०
बाइ : तुम्हीं राज-	वि. २४३	उ. ४३८
कुमरें		
बाइ : तेथौनि	विमा. ५३	उ. ४०१
बाइ : तें यातनादेह	आमा. २४४	उ. १२१
बाइ : तेयांसि	आ. ८८	उ. ४४०
बाइ : तैसां स्थानीं	आ. १५४	पू. ४६३
बाइ : तो हे शब्द	वि. २३५	पू. १३२
बाइ : दाहा दीसां	वि. २७४	उ. ४५२
बाइ : नृसिंह भू	विमा. ८५	उ. ६०१

बाइ : परम प्रीति	आ. १३८	उ. ५९५
बाइ : पाप तरि	आ. ८	उ. १
बाइ : पोरेया एकां	आ. २२६	उ. ४६०
बाइ : प्राणियांचे दोष	आ. २३५	उ. ४२०
		उ. ५६०
बाइ : प्राणियांचेया	आ. २३४	उ. २५७
बाइ : बिढारावरि	वि. २६४	उ. २८
बाइ : ब्राम्हणु कैसा	वि. २३९	उ. ५९१
बाइ : भक्त आणि	वि. २३४	पू. १३२
मागे		
बाइ : भक्त आणि	विमा. ३१	उ. ७०
सेजा गांवीं.		
बाइ : भक्ताची थोरी	वि. १३७	पू. ४२१
		उ. ४३०
बाइ : भावों अपूर्व	वि. २३०	उ. ४२०
बाइ : मिनलेयांही	आ. ९५	उ. ५२७
बाइ : महात्मेया	आ. २३८	पू. ४९०
बाइ : मृत्याचे धर्म	विमा. ३३	उ. ४३४
बाइ : विखो तो	वि. ७९	उ. ४४५
बाइ : वेडेयाचे	आ. ४७	उ. ११५
बाइ : शांभवीचा	वि. २६५	पू. २६३
बाइ : शिष्याभिमानु	वि. २७३	पू. ३५
		पू. २९६
बाइ : श्रीउद्धवदेवो	वि. २७७	उ. ४३०
बाइ : श्रीकृष्ण-	वि. ८९	उ. ४४८
चक्रवर्ति		
बाइ : श्रीकृष्ण-	वि. ८२	उ. ४४६
चक्रवर्ती अनंत		
बाइ : श्रीकृष्णा-	विमा. ११०	श्रीच. १
वतारु		
बाइ : सूडे मागिजेति	आ. २७३	पू. ५७३
बाइ : स्वभावासि	आ. ४८	उ. ४९
बाइसाचां ठाईं	विमा. १३६	उ. ६०४
बाइ : पोरु प्राणि-	आ. २३९	पू. ३७५
याचें		
बाइ : हा काइ	वि. १६०	उ. १८९
बाइ : हे एथिचेया	आ. २१७	
बाइ : हें बरवें नव्हे	आमा. २३९	उ. ५९८

वाहात्तरि कोडी विद्या. ५	उ. ५०५	
आणव		
वाहात्तरि कोडी विद्या. १०	पू. १४५	
विद्या	उ. ५०५	
वाहिरीं बैसलेया	आमा. १७२	उ. ५८५
बुडी मात दीजे	आमा. २३७	उ. ३९१
बुद्ध तो	निर्व. ९	उ. १२९
बोधकाळीं देवता	विमा. २५	उ. १३४
बोधकाळीं मळकर्म	विमा. २६	उ. १३४
बोध देतिये अवसरीं	विमा. २७	उ. १३४
ब्रम्हचर्ये त्रसले	आमा. १८१	अ. ११४
ब्रम्हतुल्य आनंद	उद्ध. ४०	उ. ३७१
ब्रम्ह तें अस्तित्व	विमा. १३	उ. १४०
ब्रम्ह तें सकळधर्म	विमा. १४	उ. १४०
ब्रम्ह तें सत्य	विमा. १५६	उ. १४०
ब्रम्ह तो	निर्व. ३	उ. १२९
ब्रम्हविद्येची सारीख	वि. ३६	अ. १२५
ब्रम्हविद्ये सकळाही	विमा. १९८	उ. १३५
ब्रम्हांडीं मूर्ता	वि. ६६	उ. ३४२
ब्रम्हांडीं शक्तिअधीन	उद्ध. ९	उ. १३३
ब्रम्हादिक आपुलेया	उद्ध. ३८	उ. ३७१
ब्रम्हानुभूति ते	आ. २८९	उ. ४३१
भ		
भक्त आपणेतें	वि. १३८	उ. ४७८
भक्त भेदें अनुभवी	उद्ध. ६५	उ. ३३९
भक्त योगिया	वि. १९६	उ. ६०८
भक्त वियोगीं	उद्ध. १९	उ. ३३९
भक्ताचें सकळही	उद्ध. १६	उ. ३३९
भक्ता नित्यसंबंधु	उद्ध. २०	उ. ३३९
भक्तासि आपणपें	उद्ध. ६०	उ. ३३९
भक्तासि श्रीमूर्ति-	उद्ध. १७	उ. ३३९
भक्ति अधर्मु	युग. ३	उ. ४५८
भक्तिजडां धर्मी	आमा. ८९	उ. १७८
भक्ति जैसी रामाची	वि. ७६	उ. ५७५
		अ. १३४
भदें भरौनि	आ. १००	उ. ५२८

भलतैसा भलतैथ	आमा. २४८	उ. ६३२
भाजिये गुरु	आमा. १२४	उ. ५७९
भावासि काइ	वि. ५२	पू. ९७
		पू. ३९५
भावै सर्णीं	वि. १८२	उ. ५८१
		अ. ३२
भावो अनियत	वि. ५०	उ. ३१८
		उ. ६०१
भावो व्यभिचार्या	वि. ५३	पू. ३९५
भांडते दोघै	आमा. २२	अ. १११
भांडारेकारीं	वि. २४१	पू. ४६
		उ. ५९१
भिक्षात्रीं सवावो	आमा. २१२	उ. २२०
भिक्षा म्हणजे	आ. ९०	उ. २६१
भिक्षा मागौनि	आमा. ५९	उ. २
		उ. १३७
भिक्षा राज्य	आ. ९१	पू. ५१०
भिक्षे पडिला	आमा. ५७	उ. १३७
भीष्मदेवो	विमा. ८३	अ. १४७
भूतेंपर्यंत गमन	विमा. ७५	उ. ५७७
भूतेंपर्यंत संहार	विमा. ७७	उ. २०५
भोगस्थानीं न	आ. ३८	उ. ५८५
भोजेया एथ	आ. २५६	उ. ११२
भ्रमतभ्रमतां	आ. १२८	उ. ५९५

म

मग एक अनुसरेति	उद्ध. २२	उ. १३४
		उ. ३७३
मग जीव चतुर्विधा	संस. २४	उ. १४१
मग जीव नाहीं ...	संस. २१	उ. १४१
अनेकधा विकृति		
मग जीव नाहीं ...	संस. २२	उ. १४१
अनेकधा विकृति		
मग जीव नाहीं ...	संस. २०	उ. १४१
अष्टधा प्रकृति		
मग जीव नाहीं ...	संस. १९	उ. १४१
विश्व रची		

मग जीवु प्रपंचातें	संस. १६	उ. १४१
मग तो सकळांसि	उद्ध. ५१	उ. ३७३
मग परमेश्वर	उद्ध. ५४	उ. ४८२
आपुलिया		
मग परमेश्वर तेयासि	उद्ध. ५३	उ. ३७३
		उ. ४८२
मणि मंत्र	वि. २८०	अ. १४४
मध्यमा धर्मातव	युग. २२	उ. ४५८
मनअधिष्ठात्री	वि. ७१	उ. ३४४
मन : बुद्धि	वि. ७०	उ. ३४४
मनीचे अभिळाष	आ. १७८	उ. ५२६
मनुष्यमात्र होउनि	आ. ४३	उ. ५८५
मनुष्यवेषधारीए	उद्ध. २	उ. १३३
मर मर शोच्या	विमा. ४०	उ. ३३३
मसनीचें लांकूड	आ. ५९	उ. १३६
मसनीचें वस्त्र	आ. ११६	उ. ५७
महात्मेनि प्रियवक्तेयां	आ. १८८	उ. १५७
		उ. २८८
महात्मे हो: एकलीस्त्री	आ. २७७	उ. २५६
महात्मेनि सत्यार्जवां	आ. १८९	उ. २६१
महाराष्ट्रीं असावें	आ. २४	उ. ५९५
मळकर्म निवर्तलेयां	वि. २५४	उ. ५५१
मळघाणि फेडीजे	आमा. ७४	उ. १३७
		उ. ३१५
मळवत् त्यागु	आमा. १०९	उ. ५८५
मातापितरांचेनि	वि. १८३	अ. १३७
मातापुरा कोल्हापुरा	आ. २५	उ. ५९५
मातेचें स्नेह	वि. १८४	अ. १३७
मा तो एसना	आ. २०६	उ. १४४
माया ईश्वरीचें	विमा. ११२	उ. १४०
मायाकार्य जीव	संस. ९	उ. १४१
माया कोपौनि	उद्ध. ४९	उ. ३७३
मायाकृत जीव	संस. ८	उ. १४१
मायाकृपाव्यतिरिक्त	उद्ध. ५०	उ. ३७३
माया घटाकारें	उद्ध. ६	उ. १३३
मायाचक्रभ्रमणन्यायें	वि. ६	उ. १३३
माया जीवातें	संस. ४	उ. १४१

माया जेथ संबंदातें	निर्व. १६.	उ. १२९
मायानिर्मित पुरं	उद्ध. ५	उ. १३३
माया परमेश्वराची	संहा. १५	उ. ३१३
माया परमेश्वराची	संस. २७	उ. १४१
मायापुरधारीए	उद्ध. ४	उ. १३३
मायापुरीं इतरशक्ति	उद्ध. १०	उ. १३३
मायापुरीं मायेसि	उद्ध. ८	उ. १३३
मायाबहिनी	आमा. २	उ. ४२६
		उ. ४५०
मायावेषधारीए	उद्ध. ३	उ. १३३
मायासंबंधु	वि. १७०	उ. ६१०
मायास्वरूपीं	संस. १	उ. १४१
मायांसृष्टि जीव	संस. ७	उ. १४१
माहारवाडाहौनि	आ. १४९	उ. ६२५
मार्गी पडिलें वस्त्र	आमा. ७०	उ. १३७
मार्गी प्रवर्तलेया	आ. २६३	उ. ११
		उ. ५६४
मीठाचा खडा	आमा. २५३	उ. ५२७
मुक्तीची चाड	आ. ६५	उ. २७७
मुख्य : तुल्य : अंश	वि. २	उ. १३३
मूर्तीस्मरण	आमा. १८६	उ. ५९७
मूर्ती परमेश्वर	वि. १२०	उ. १३४
		उ. ६१९
मोक्षमार्गी जीवाचे	वि. ३७	अ. १२५
मंडळीक एथिचा	विमा. १२७	उ. १०८
मंडळीका : तुम्हीं	वि. २३७	उ. ६२८
मंडळीका : धायेतवं	आमा. ६५	उ. १७८
मंडळीका : हें तुम्हां	आमा. ३४	उ. ४७६
म्हातारी तमाचा	आ. २६१	उ. ६१७
य		
यत्कियते तत्कर्म	उद्ध. ४६	उ. ३७३
यदनंतरं	वि. ६२	अ. ८०
		अ. १३१
यक्ष यक्षिणी	विमा. ८८	अ. ६६
यागु अधर्मु	युग. ८	उ. ४५८
या चहुयुगींचां	युग. २५	उ. ४५८

यापरी परमेश्वर	उद्ध. ६६	उ. ३७३
यापरी परमेश्वर तेयातें	उद्ध. ५७	उ. ४८२
यापरी प्रपंचु	संहा. १४	उ. ३१३
यापरी मनुष्यपर्यंत	संस. २३	उ. १४१
यापरी मागौती	संस. २६	उ. १४१.
यापरी माया	संस. १०	उ. १४१
यापरी योग्य होए ...	उद्ध. ४७	उ. ३७३
विशेष ज्ञान		
यापरी योग्य होए ...	उद्ध. ४२	उ. ३७३
सामान्य ज्ञान		
या मार्गासि	वि. २८५	पू. १
युक्त म्हणजे	महा. ७	उ. ६२४
युग पुरेतव	विमा. १७०	उ. ४३६
युगानुरूप परमेश्वर	वि. १०९	उ. १३४
युगाविपरीत	वि. १००	उ. ४३६
धर्मानुष्ठान घडे		
युगाविपरीत धर्मा-	वि. ७२	उ. ४३६
नुष्ठानवंता		
ये ऐसीं उघडीं	आ. १२२	उ. ९
ये दशे कार्यसंन्यासु	आ. ५०	उ. ४१८
ये ब्रम्हांडीं	विमा. १३३	अ. ७२
योगभ्रष्ट तो	आ. २५१	उ. ५७७
यंत्रारुढा होइजे	वि. १९४	उ. ३५६
		उ. ६२२
र		
रजस्तमें निरसौनि	आ. ५१	उ. ४०३
रडीजे ना	आ. २६५	उ. ६१६
		उ. ६३७
रसक्रिये वेगळेयां	आ. ५५	उ. १३६
रसज्ञान : क्रियाज्ञान	आमा. २०९	उ. २५३
राग : द्वेष : काम :	आ. १७७	उ. ४१६
राजस : तामस	आमा. ९८	अ. २४
राजसां तामसां	आमा. २४२	उ. ४०३
		उ. ४८०
		उ. ५९८
राजसें : तामसें :	आ. २४२	उ. ३१६

राम शुद्ध सत्वाचा	वि. ७७	अ. १३४
रेंदेया चेंदेया	आ. ११२	उ. ५४८
		अ. १७
ल		
लज्जारूप धर्म	आ. २७६	उ. २७६
लिंग : चिन्ह :	आ. ४१	उ. ५८५
लिंगपातें मोक्ष	वि. १३३	उ. ४३४
		उ. ४८४
लीळा दान ...	वि. २७६	उ. ५६५
वस्तुसंबंधें		
लीळावशें	विमा. ६५	उ. ५६५
लेपाचां देउळीं	आ. ४०	उ. ५८५
लोकीचा श्रेष्ठ	आमा. ७	उ. ५७८
लोहें पाणी	आ. १९९	उ. ६२६
लौकिक ते	विमा. १८०	अ. १५२
लौकिक : भौतिक :	वि. ४२	अ. १५२
लौकिक मुक्ती	विमा. १७७	अ. २३

व

वज्रोळी : अमरोळी	विमा. १७३	उ. ४७५
वरिलीचिया इच्छा	विमा. ९२	उ. ६०५
वर्मस्पर्श नरक	आ. १७३	पू. ४५२
वशिष्ट आणवीचिये	वि. २६६	अ. २८
वशिष्ट आणवीचें	विमा. ७९	अ. २८
वस्तुसंबंधें जडां	वि. १७३	उ. ५६५
		उ. ५७६
वस्तुसंबंधें तिर्यचा	वि. १७२	उ. ५६५
योनी		उ. ५७६
वस्तुसंबंधें शक्ति	वि. १७१	पू. ५४५
		उ. ५६५
		उ. ५७६
वस्तुस्मरण तेंही	आमा. ४७	उ. ५९७
वानरेया : आतां	आ. १३७	उ. ५९५
म्हातारी		
वानरेया : एतुले दीस	वि. १६१	उ. ६१२
वानरेश आजिची	वि. २४०	उ. ३०८
घडी		

वानरेशा ज्ञान झीणि	वि. १२५	उ. ६११
वाराणसी म्हणिजे	विमा. १३३	उ. २०४
विकरतुचि न	विमा. १५४	उ. १४०
विकल्पवृत्ती	आमा. २५०	उ. २०२
विकल्पसंचारमात्रें	आ. १६१	उ. ३८७
विकल्प स्फुरे तो	आ. १६९	उ. १
		उ. ११
		उ. ५८९
विकल्पा आति	विमा. ११८	उ. ५८१
		उ. ६२९
विकारविकल्पशून्य	अप. १	उ. १८५
		उ. ५८५
		उ. ६१७
विकार विखो न	आमा. २२१	उ. ५७७
विकार हा इंद्रिय-धर्म	आ. ५८	उ. १३६
विकारे पुरुष धर्मा-पासौनि	आमा. ११	उ. ४७१
विखो अनंता तापासि	आमा. ९७	उ. ११३
		उ. ३६७
विखो इंद्रियीं	संहा. २	उ. ३१३
विखो काइ एकमुख	वि. १९५	उ. ११४
		उ. ६२२
विखो न सेवी	आमा. ९६	उ. ११३
विजना जातां	आमा. १८८	पू. ४४७
विदेह ते	संहा. ६	उ. ३१३
विदेहवेधें	विद्या. २१	उ. ५०५
विदेहाधार वेधु	विद्या. १५	उ. ५०५
विदेही पुरुष	विमा. ६९	उ. ३५१
विद्या अविद्या	उद्भ. ४१	उ. ३७३
विद्यारूपें अविद्या	आ. १६५	उ. ६१५
विद्यावंत पुरुषु	विमा. ५६	उ. ४८०
विद्यावंता ईश्वरीं	विमा. १८३	उ. ४७२
विद्ये निरंतर फळ	विमा. ६०	उ. ४८०
विधि अविधीतें	आ. २४५	उ. ८९
		उ. १५५
		उ. २५१
विधि करितां विधि	आ. २४४	उ. १५७

विधि करीत अविधि	आमा. २२५	उ. ६१५
विधिभावातीता	आमा. १०३	उ. ५८५
विभुत्व	विमा. १५२	उ. १३८
वियोगी देह पाडी	आमा. ८५	उ. ५७७
		उ. ६१७
विरळा नांदे	आमा. ११३	उ. ५८५
विरुद्धा धर्मीं	विमा. १०	उ. १३८
विशेषज्ञानीं दैवसृष्टि	उद्भ. ४८	उ. ३७३
विश्रांत जेथ असे	विमा. १२२	उ. ४०८
विश्वरूप देवता	अन्य. ८	पू. ४५४
विश्वरूपाचिये	महा. ३	उ. १४०
ठाउनि		उ. ६२४
विश्वहननातव	विमा. १२१	उ. ४०८
विश्वाख्य प्रपंचीं	वि. ५७	अ. ८०
विषयवेधें	विद्या. १७	उ. ५०५
विषयव्यवस्था	आ. १५०	उ. ४३५
विषयसंबंधमात्रें	आ. ६	उ. १
विषयाचा संगु	आमा. १६३	उ. ५८५
विषयाचिये एकासनीं	आ. ४२	उ. ५८५
विषयाधार वेधु	विद्या. ११	उ. ५०५
विषया पात्र न	आ. ४२	उ. ५८५
विषया साक्षी न	आ. १५	उ. ४५९
वेडेया : पिसेया :	आमा. १५०	उ. ५८५
वेडेया : पिसेया धर्मीं	वि. २५८	अ. १४२
वेध : विद्या	वि. ३०	अ. १२१
वेधौनि बोधिति	वि. १११	उ. १३४
वेव्हारीची बुधि	वि. २५९	उ. ६१
वैखरी अस्तित्वें	विमा. २३	उ. १३४
वैखरींद्वारें परेचा	वि. १७	अ. २५
वोखटें करीतसांता	आ. २२३	उ. २४२
वोखटें केलें	आ. २२३	पू. २९
वोथंबा डावो	आमा. २२७	उ. ४००
वोली बहिर्वास	आमा. ६९	उ. १३७
वोलेयापसि कोरडा	वि. १६६	पू. ३९१
		अ. १९
वोळखतेयाचेचा	आ. ८३	पू. २२३
		उ. २

वृत्तिअधीन	आ. ५७	उ. ४३
		उ. १३६
		उ. ४७०
वृत्तिरूप ज्ञान	वि. १४९	उ. ६०६
व्यतिरिक्त मूढिजे	महा. ४	उ. १४०
		उ. ६२४
व्यवहार तो	वि. २०४	उ. ६८
व्यामैं वायु	आमा. २०१	उ. १०

श

शक्तिशब्दे सकळाहि	महा. ६	उ. ६२४
शक्तीतें अधिकरौनि	विमा. १५	उ. १३३
शतां वृश्चिकाचेया	विमा. १६३	उ. ६२०
		अ. ७६
शांकरी : शांभवी	विमा. १८९	अ. १५४
शाक्तेयीं साध्य	वि. २५	उ. ४७२
शांभवीं साध्य	वि. २६	उ. ४७२
शिष्याभिमानु	वि. २७३	पू. ३५
		पू. २९६
शीतोष्णपरिहार	आमा. ६८	उ. १३७
शुकाची ते चैतन्य	विमा. ८०	अ. २८
शुद्ध तो	निर्व. ८	उ. १२९
शौचाचारं न	आमा. १४४	उ. ५८०
श्रमनिवृत्ति	आ. १३०	उ. ५९५
श्रीउद्धवदेवो	वि. २७७	उ. ४३०
श्रीकृष्णचक्रवर्ती	विमा. १११	श्रीच. ३५
सहस्रवरिखें		
श्रीकृष्णचक्रवर्ति	वि. ९०	उ. ४४८
निरूपितां		
श्रीकृष्णीं अष्टविध	वि. ७८	उ. ४४५
श्रीकृष्णी शतां-	वि. ९१	अ. २६
सहस्रां		
श्रीदत्तात्रेयप्रभूचा	वि. २८२	उ. ४४१
श्रीप्रभु आर्य	वि. ८०	उ. ४५५
श्रीप्रभूचये सेवे	आमा. ३१	उ. ३८९
श्रीप्रभूपासौनि	विमा. ६७	उ. ५९५
श्वानकुंडली	आमा. ७१	उ. १३७

स

सकळ ब्रम्हांडीं	विमा. ११३	उ. १४०
सकळा विद्या	विमा. १९५	उ. ६३५
सकळही प्रपंचु	वि. ५९	अ. ८०
सकळही शास्त्रें	वि. १५१	उ. ६१८
		अ. १५
सकळही साधनें	विमा. ४८	उ. ४३६
सकळही सामग्रिया	आमा. ५	उ. ५६६
सकळही सामर्थ्यें	विमा. १५३	उ. १४०
सकळाही विद्यांचीं	विमा. १९६	उ. ६३५
सत्ता ते विदित	उद्ध. ३२	उ. ३७३
सत्ता बोलिजे	उद्ध. ३१	उ. ३७३
सत्तासामान्यज्ञान	उद्ध. ४४	उ. ३७३
सत्ताज्ञान तेंचि	उद्ध. ३३	उ. ३७३
सत्ताज्ञानी अशेष	उद्ध. ३४	उ. ३७३
सत्ताज्ञानीं विकार	उद्ध. ३७	उ. ३७३
सत्यानृत व्यवहार	विमा. १३०	अ. १५०
सत्यार्थु प्रकटे	आ. २२५	पू. ३३१
		उ. ५९५
सत्शब्दे ब्रह्म	महा. ५	उ. १४०
		उ. ६२४
सतेव वैराग्य	आमा. १८०	पू. ३६८
सन्निधानीं असन्नि-	वि. १४२	उ. ३३९
		उ. ६३७
सन्निधानीं असौनि	आमा. २४३	उ. ६२२
सन्निधानी घडलें	वि. २५१	उ. ४९०
सन्निधानीं तोकडेनि	उद्ध. ३६	उ. ३७१
सन्निधानीं क्षाळी	आमा. ३५	उ. ३७१
समयस्थानी न	आ. २७१	उ. २७९
समर्थें धर्ममाचरेतु	आमा. ११२	उ. ५८५
समानधर्मीं प्रतिपन्न	आमा. १५७	उ. ५७८
समानवायोसि	आ. २८७	उ. ६००
सर्वकर्ता तो	निर्व. २१	उ. १२९
सर्वत्र विषयीं गोडी	आमा. १७०	उ. ५८५
सर्वसाक्षी तो	निर्व. २२	उ. १२९
सर्वातीत तो	निर्व. २०	उ. १२९
सर्वात्मकु तो	निर्व. १९	उ. १२९

सवावो लक्ष.	विद्या. ९	उ. ५०५
महाणव		
सवावो लक्ष. विद्या	विद्या. ४	पू. १४५
		उ. ५०५
सवे ते काइसेयाची	आमा. ३९	उ. ४७०
सवेळेचां पाहारीं	आमा. ४२	उ. २७९
सवेळेचि उठौनि	आमा. ८१	उ. १३७
		उ. २७९
सहस्र वर्षे आयुष्य	विमा. ५७	उ. ४८०
सहस्र विचुवांची	विमा. ११७	उ. ६२०
साजात्यां साजात्यां	वि. २८	अ. ११९
सात पांच दी	आ. १३४	उ. २५७
		उ. ५९५
सात्विक स्थान	आमा. १३५	पू. ५७६
साधनापसि	विमा. १४०	उ. ६३६
साधनीं दुःखरूपता	विमा. १७२	अ. १३३
साधासंताचिये	आ. २७२	उ. २७९
साधे हो : आपुली	आ. २७५	पू. ३८६
मांडी		
साधे हो : कव्हाणें	आ. १२६	उ. २७९
साधे हो : जीव ऐसे	आ. २१३	उ. ७८
साध्य साधनाकारें	उद्ध. १८	उ. ३३९
साध्य साधनीं	विमा. १८१	अ. १२१
साध्याचेया प्राप्ती	उद्ध. ५८	उ. ६२४
सामान्यस्त्रीसदन-	आमा. १४८	उ. ५९
		अ. ३१
सामान्यज्ञान :	वि. १४८	उ. ६०६
सामान्यज्ञानीं विकार	उद्ध. ४८	उ. ३७१
सारविला अंबरा	आमा. १४५	उ. २
		उ. ५८०
सालोक्य : सामीप्य	विमा. १७८	अ. २३
		अ. १५२
साक्षात्कारें देति	विमा. १४८	उ. ४८०
सिद्धांचां ठाई	वि. १८	अ. २५
सिवनाचिचना	आमा. ८२	उ. १३७
		उ. २८१
		अ. ६

सिंदी : नदी	आमा. २०५	उ. २५८
सी.बी. चूळ :	आ. १०५	उ. ७८
सुख श्रेय शृंगार	आ. १५२	उ. २०१
सुखश्रेया वेगळेयां	आ. ५४	उ. १३६
सुखसाधनें देवो	आ. ७९	उ. ३७६
सुखिया श्रीमंताचां	आ. २६२	उ. ६१७
सूपेनि मार्गुं	विमा. ५१	उ. ४८०
सेवकासि अविधि	आ. २७९	पू. ५८५
सेवतेयांचें अरल	आमा. ११४	उ. ५७७
सैहाद्रीं श्रीदत्तात्रेय	पंना. २	उ. ६०
सोळा लक्ष त्रेत	युग. ६	उ. ४५८
सौंदर्य : लावण्य :	महा. ८	उ. ६२४
संग्रहो करावा	आमा. १०४	उ. ५८५
संजयो चतुर्भुज	वि. ८५	उ. ४४८
संपन्नाचां घरीं	आमा. १६२	उ. ५८५
संबंधीं विकार	आ. ३	उ. १
संबंधीं अधिकार	आ. २	उ. १
संबंधीं असंबंधु	आमा. १५५	उ. ३६१
		उ. ६३७
संबंधु व्यक्त	आमा. १३७	पू. ४७५
संयोग वियोग	आमा. २५१	उ. ६१७
संसार म्हणिजे	वि. २६८	उ. ३१३
		उ. ५०२
		उ. ५८२
सृष्टिकर्ते ते	वि. २३	अ. ११८
सृष्टिमध्यें कव्हाणें	पूर्वी. १	उ. १३३
सृष्टीमध्ये जीव	वि. २६७	उ. १३३
सृष्टीमध्ये परमेश्वर	उद्ध. १	उ. १३३
स्तुतिपर वैराग्य	आमा. १४७	उ. ५८०
स्त्रिया अविद्यात्मका	वि. २००	अ. १३९
स्त्रियांचां स्वरूपीं	वि. २०१	पू. ३६३
		अ. १३९
स्त्रियां सजन	आ. २६९	उ. २८१
स्त्रियांसि अष्टगुण	वि. १९९	अ. १३९
स्त्री दर्शनें माजवी	आ. १२	उ. १११
स्त्री म्हणिजे मत्त	आ. ९	उ. १११
स्त्री म्हणिजे मेंढियेचें	आमा. २५२	उ. ५०६

स्त्री सहसा प्रवर्ते ना	वि. १९८	अ. १३९
स्नेहाचा कांजी	वि. १८७	उ. ४२४ अ. १३७
स्नेहाचा ठाई	वि. १८६	उ. ४२४ अ. १३७
स्मरण : अनुस्मरण	आ. २९	उ. ५९८
स्वछंद : लळित :	वि. २२	अ. ११८
स्वदेशसंबंधु	आ. १	उ. १
स्वप्न लटिका	विमा. १२९	अ. १४९
स्वभावमात्रे	अप. २	उ. १८५ उ. ५८५ उ. ६१७

स्वभावी वर्तीजे	आमा. ६७	उ. १३७
स्वभावो प्रकटे	वि. १३४	उ. १३३ उ. ४८४

स्वयं दास्यं	आ. २७८	उ. २५६
स्वर्ग नरक कर्मभूमि	संस. २५	उ. १४१
स्वर्गीचे इंद्रचंद्रादिक	अन्य. ४	पू. ४५४
स्वर्गीचेयापसि	विमा. ९०	अ. १४८
स्वर्गी इंद्रादिकांचा	विमा. ८९	अ. १४८
स्वर्गी गत्वामुक्ति	विमा. ६३	अ. १२७
स्वर्गी गाइचा	विमा. ८६	अ. ६६
स्वस्थे चित्ते बुद्धयः	आ. २०४	उ. ११
स्वातंत्र्य हा मोक्ष	आमा. १	पू. ५०७
स्वोक्ति : शास्त्रोक्ति	आ. १४१	उ. ६२५

ह

हरिता : पीता :	वि. ६७	उ. ३४४
हाडांची रांगवळी	आ. ७७	उ. ३७६
हाती गुढरिला	आमा. ३८	उ. ३३६
हाती काडी	आ. ४९	उ. ५८५
हाती सेळी	आमा. २३२	उ. ४७०
हा प्रतीति पंथु	वि. २७५	पू. ३६०
हा भटो : ऐसा	आ. २३०	पू. २९
हाळिया पाळियां	आ. ३६	उ. ५८५
हां गा : आणिका	आमा. ३७	उ. २०७
हां गा : एथ शरण	आ. २१६	पू. ४२

हां गा : एथीचा	आमा. ३२	उ. ९४
हां गा : एथौनि	आमा. २९	उ. २१६
म्हणावे		
हां गा : ऐसे अणु	आ. ९२	उ. २१९
हां गा : ऐसें करीतां	आ. १७१	पू. ५०
हां गा : जन्माचिया	आ. २८८	उ. ३७३
हां गा : देवो काइ	वि. २२५	पू. १८२
हां गा : बिढारावरि	वि. २६४	उ. २८
हां गा : रडिनलेयां	आ. २०९	उ. ३९
हां गा : हें तुमचें	आ. १५५	पू. ४६३ उ. ५१०

हां गा : हे तुम्हां	वि. २३६	उ. २०६
हां गा : हें भिक्षान्न	आमा. ६३	पू. ५१८ उ. १३७ उ. २१९

हिमासेतुमध्यें	वि. २१०	उ. ४७३
हिरवा टुटवा	वि. १४४	उ. ४४७
हिंसा अधर्म	युग. १०	उ. ४५८
हिंसा न करावी	आमा. १०५	उ. ५८५
हिंसा पाप	आमा. १०६	उ. ५८ उ. ५८५

हिंसा वर्तें	आ. २४०	पू. २८२
हे अघ्नीत शास्त्र	आ. १४२	उ. २०२ उ. ६२५

हे असे तेया	आ. २८१	उ. ५८५
हे इशाळुवांचे	वि. ११९	उ. १३४ उ. ४२९ अ. ३८

हें करी तेया	आ. २४१	उ. १२६
हे च्यारी अष्ट	विमा. १७४	उ. ४७५
हें जाणिजे तेथ	आ. १६७	उ. ४९२
हें देखिलें तैसें	आ. २७	उ. ५९८
आठवीजे		
हें देखिलें तैसें	आ. २८०	उ. १७
आठवीजे : एथ		
हेमकाया होय	वि. ४०	उ. ५७७ अ. १२६

हैं वचन : हा	आ. १४७	उ. २०२
		उ. ६२५
हैं शास्त्र कन्हणा	आमा. २७	उ. १८५
हे शास्त्र दृष्टाप्रति	आमा. २४५	उ. १२२
हे शास्त्र हंसावतारें	वि. १५०	अ. १५
हे सृष्टि अति दीर्घ	आमा. २३०	उ. ५८२
हे स्मरे तो दुर्लभ	आमा. १००	उ. ५९८
हैं हाटचौहटां	वि. १५२	अ. १५
हेहि वरि होववैल	आ. २१०	उ. १३२
हैं होऔनि	आ. १४३	उ. २०२
		उ. ६२५
हैं हों जाणें	वि. २६३	पू. ५६१
हो कां गा : तें	वि. १३६	अ. १३६
हृदयशून्या	आमा. ८८	उ. १८०

ज्ञ

ज्ञान : ध्यान : भजन	आमा. २४९	उ. ६३३
ज्ञान : ध्यान : मंत्र	वि. ७३	अ. १३२
ज्ञान पूज्य	विमा. १४३	उ. ४४७

ज्ञान भक्ति : वैराग्य	विमा. २८	पू. ३५९
इयें तीन्हीं		उ. २०३
		उ. २०९
		उ. २८२
ज्ञान : भक्ति :	विमा. २९	पू. ३५९
वैराग्य एके मोचकें		उ. २०९
		उ. २८२
ज्ञान मोचक	विमा. १	उ. १३८
		उ. ३२३
ज्ञानापसि प्रेम	विमा. ३०	उ. २८२
ज्ञानिया ब्रम्हीं	उद्ध. ६४	उ. ३७१
ज्ञानियासि अनिष्ट	विमा. २०१	उ. ३३९
निवृत्ति		
ज्ञानियासि पाठीसि	उद्ध. ६२	उ. ३४१
ज्ञानियासि ब्रह्मीभूत	उद्ध. ६१	उ. ३७३
ज्ञानियासि मोक्ष	उद्ध. ६३	उ. ३७३
ज्ञानियासि श्रीमूर्ति	उद्ध. २७	उ. ३७३
ज्ञानेविण वैराग्य	आ. २२१	पू. १२०

परिशिष्ट ६ : शब्दकोश

अ

अकरणीय : निषिद्ध कर्म. पू. ३९१.
 अकुलनाथ : ज्यांना कूल नाही अशा
 अकुलीनांचा रक्षणकर्ता. पू. ३२.
 अकृत्रिम : स्वाभाविक, निर्भल, पू. ३८४.
 अकृत्रीम : अकृत्रिम, नैसर्गिक. पू. १२५.
 अक्षोणी : अक्षौहिणी. अश्वी. ९.
 अक्षोम्य : गंभीर डहुळले न जाणारे. उ. ४६;
 अक्षोम. पू. ५४१ ; अश्वी. २३.
 अखवा : अवघा, सर्व. पू. २.
 अखोरीअबोटी : अक्षय व अडखंपणे. उ. ११०.
 अगळी : न गाळलेले. पू. ४९३.
 अंगद : बाहूभोवती घालण्याचा एक दागिना
 पू. १४५.
 अंगी : आंगी, बंडी. उ. १५४.
 अग्न : अग्नी, विस्तव. उ. ५८५.
 अग्न : आग्नेय दिशा. पू. १०५, ५०३;
 उ. १५०.
 अग्नीष्टि(ष्ट)का : (१) विटांचे बांधलेले
 अग्निकुंड, पू. २७२, २७६, २७९, २९०,
 ५७१ इ; उ. २०५, ३००. (२) शेगडी.
 पू. ५४६.
 अग्रणी : पुढारी, नेता.
 अग्रोदक : स्वच्छ ताजे पाणी. पू. ५०६.
 अग्रार : दान दिलेली जमीन, अग्रहार, पू.
 ३१४ ; उ. ८.
 अचळ : चलित न होणारा, न बदलणारा,
 निश्चित. पू. २२५.

अंचळा : पंचा, आखूड वस्त्र. उ. ११५.
 अच्युत पद : जेथून जीवाचे पतन होत नाही
 असे परमेश्वराचे फळ. पू. ८९. १४५ ; उ.
 ४७३.
 अच्युतगोत्र : परमेश्वराच्या गोत्रातील. उ.
 ५९५.
 अछु पुडा (हि) : पडलेला असतो. उ. ३७६.
 अर्चन : पूजा, उपासना. पू. ११७.
 अजानबाहु : गुडघ्यापर्यंत लांब हाताचा. पू.
 २९, ४३.
 अड : विहीर. उ. १९४.
 अडणे : अडवणे. अडी : (क्रि)- पू. ७१
 अडनी : संकट. उ. ११२.
 अढेच : अडीच. उ. ३९४.
 अणव : आणव देवतेची विद्या. पू. २६३.
 अंत : आतडे. पू. ५८९.
 अंतर्भाग : अ. १२१.
 अंत्यज : महार. पू. ८६.
 अंतरीक्ष : आकाश. पू. १५६; अंतरक्ष- पू.
 ५८४.
 अंत्राळ : अंतराळ; चित्र, विचित्र, चित्ररथ,
 गणपति, माधव व सरस्वती या गणगंधर्व
 देवतांचे स्थान. पू. २४४.
 अंतःकरण : अंतःकरण. उ. १३३; अंत-
 स्करण. उ. १६८.
 अंतुर : अंतःपुर, पत्नी. अश्वी. २८.
 अंतरगाम्य : अंतर्गामी, हृदयात असलेला. उ.
 ६०.

अंतराळ : देवताचक्रातील 'अंतराळ' या स्थानातील देवता. उ. ४५८.
 अंतर्बल्य : अंतर्गत. उ. १३३.
 अंतापुर : अंतःपुर, पत्नी. उ. १३४, ५१४;
 °पूरा-अश्री. १६.
 अंतःकरण : अष्टभैरवांचे प्रकृतीमळ. अंतः-
 करण मळ. उ. ३१३.
 अतिक्रमणे : उल्लंघन करणे. उ. ३.
 अतिवाहिक : जीवाला एका फळातून दुसऱ्या
 फळात घालताना त्याला वाहून नेण्याचे
 भांडे. उ. ५८१; अ. ७६.
 अतिसो : अतिशयत्व, फार वरवर, मान. पू.
 २९६.
 अतुरबळी : अतुर्बळी, ज्याच्याशी कुणाची
 तुलना करता येत नाही इतका बलवान.
 उ. १४५.
 अतेली : तेल नसलेले अन्न. पू. १९.
 अदए : देता न येणारे, अदेय. पू. २४४; उ.
 २८५.
 अदीक : अधिक. उ. ३२६.
 अदेश : नाथपंती जोगी करतात तो प्रणिपात.
 पू. २२४. 'आदेस' पाहा.
 अंडु : स्त्रियांच्या पायातील एक अलंकार. उ.
 २४७.
 अदृष्ट : पारलौकिक. पू. ५८५; उ. ६१,
 १२२, १४४, ५१३. अदृष्टार्थी : पार-
 लौकिक कल्याणाची इच्छा करणारा.
 पू. ३१४.
 अद्रक : आलें. पू. ३५४.
 अद्रीष्ट : 'अदृष्ट' पाहा. उ. ३४४.
 अद्रीष्टार्थी : 'अदृष्टार्थी' पाहा. उ. ३९१.
 अद्रीस्य : अदृश्य. उ. १६८.
 अद्वीतु : अद्वैत. पू. २४१.
 अधरकंपन : ओठांची हालचाल. पू. १६५.
 अधिकरण : ज्याची नेमणूक केली आहे असा,
 परमेश्वराने अधिकार देऊन स्थापन केलेला
 आचार्य. उ. ६१४; °कर्ण : उ. १३४.
 अधिकरणे : अधिकार देणे. उ. १३३, ६१४.
 °करोनि-उ. १३४.
 अधीकवृत्ती : इतरांच्याहून विशेष कडक
 आचरण. पू. ४४८; उ. १९४.

अधीकाओ : अधिकपण. पू. ५४.
 अधीकार्या : अधिकारी. उ. २४३.
 अधोपर : पर्वत किंवा टेकाडाच्या उतरणीवरील
 मधला भाग. पू. २; उ. ११२.
 अधीत : धारण न करता येणारे, अत्यंत
 विशाल आणि गूढ. उ. ६२५.
 अन : अन्न. पू. १९८; उ. ६२, १२९, १५२,
 १५४, ४०४.
 अन : अन्न. पू. ५, १५, ८९, १६७, २३८;
 अनै. (अव.) उ. १०१.
 अनअवस्वर : अवेळ, अयोग्य वेळ. पू. २९८,
 ४०१; उ. ३४७.
 अनंघा : अनंगा, मायानिर्मित स्त्री. उ. १४६.
 अन्मीख : अनिमिष, डोळ्यांची पाती न
 लावता. पू. २४१.
 अन्मोदणे : वर्णन करणे. पू. २६, ३१०;
 उ. २३८.
 अनमीत : न मोजले जाणारे. पू. १९६.
 अनमोदोअनमोदो : वर्णन करूनकरून. पू. २१७.
 अनसारिखा : (१) वेगळा, निराळा. पू. १७,
 ३७२, ५८२; उ. ६३६. (२) गोंधळलेला,
 कावराबावरा. पू. ४०६; °सारिखी-उ.
 १२९; अ. ७२.
 अनर्ध : अमोल, बहुमोल. उ. २८३.
 अनंत : भाद्रपद शुद्ध चतुर्दशीला पूजा करून
 उजव्या हातात बांधावयाचा चौदा गाठींचा
 रेशमी गोफ. °व्रत-पू. ३०८.
 अनंत : एक दागिना. उ. ३३०.
 अनंद : आनंद. पू. ११५.
 अनवाहाणी : अनवाणी, पायात वाहाणा न
 घालता. उ. ५१३.
 अनाध्य : अनाध्याय, ज्या दिवशी अभ्यास
 नसतो तो दिवस. उ. १२८, १९७.
 अनारब्ध : ज्याचा भोग अद्याप सुरू झाला
 नाही अशी कर्म. उ. ५५१.
 अनार्जित : (जीवाने) न जोडलेले. उ. ५६५.
 अनावर : आवरता न येण्यासारखे, अस्खलित.
 उ. १३३.
 अनि : आणि. उ. २१२.
 अनिएत : अनिश्चित. पू. १५. उ. ३१८.

अन(नि)मोतबंधु : अनिमित्तबंधु, निहंतक
हितकर्ता. उ. १३८.

अनिष्टत्यागिया : आपले सर्वस्व अनिष्ट =
धर्माचरणाला विघातक आहे असे समजल्या-
वर त्याचा त्याग करणारा. उ. ४७.

अनुकंपा : दया, कीव. उ. ५८८; °कुंपा-
उ. १०, ६५.

अनुकरणे : अनुकार करणे, आविर्भाव करणे,
हावभावांनी दाखवणे; °रौनि-पू. ५८५,
५८९.

अनुकार : आविर्भाव, एखादी क्रिया शरीरा-
वयवांच्या हालचालींनी दाखवणे. पू. २७,
३६, ४९, ७८, ८१, इ.; उ. ८०, १४४,
३७५, ४३०, इ.

अनुखंगीत : आनुषंगिक, इतराच्या आश्रयाने
राहाणारे, आश्रित. पू. ३१.

अनुग्रहीत : ज्यावर कृपा झालेली आहे असा,
शिष्य. पू. २५, ३१३.

अनुचीत : दोष, रोष. पू. २.

अनुताप : पश्चात्ताप. उ. ३२९, ४३१, ५१३.

अनुपपत्ति : ज्यांचा ठावठिकाणा माहीत नाही
अशा (जन्मांच्या) अगणित राशी.
उ. ३७३.

अनुमोदणे : पुनःपुन्हा सांगणे. °मोदों-पू. ५१.

अनुमोदन : परवानगी. पू. १७४.

अनुराग : प्रेम. पू. २८.

अनुवर्जणे : मागे मागे जाणे. °वर्जोंत. पू. ६०.

अनुवर्जन : पोचवताना बरोबर जाणे, मागे
जाणे. पू. ३८७, ५८६; उ. १८१, ३३०,
४३०.

अनुवाद : कथन, सांगणे, पुन्हा सांगणे. उ.
४९४-४९८, ५५७.

अनुसरण : शिष्यत्वस्वीकार, संन्यासस्वीकार,
उ. १, १२, ६०, ३७३, ६२२, इ.

अनुसरणे : सर्वसंगपरित्याग करून परमेश्वरा-
ला शरण जाणे; शिष्यत्व स्वीकारणे.
°रला-पू. १३७; °रली-उ. ४७-°रिजे;
पू. ४०६; उ. २; °सरा-उ. ११२.
°रावें-उ. ५६४. °रेति-१३४, रुनि-
अनुसरण करू. (प्रपु. अव.) उ. १३६.

अनुसरला : (वि.) अनुसरलेला. उ. ५३,
१३६; अनुसरलेनि-उ. ५८; °लेयातें-उ.
८९.

अनुसंधान : सलोखा. उ. ३२६; °दान-उ.
४०६.

अनुश्रले : अनुसरले, उपदेश घेऊन शिष्य झाले.
पू. २३८.

अनुष्टणे : आचरणे. पू. १९१.

अनुष्टान : धर्मकृत्य, जपजाप्य. पू. ४५.

अनुज्ञा : संमती, परवानगी. उ. ४६२.

अनेग : अनेक, पुष्कळ. पू. ६१; उ. १, २५७,
३१३, ३२६, इ.

अनेत्र : अन्यत्र, दुसऱ्या ठिकाणी. पू. २०,
२१९; उ. ३७५.

अनेथाज्ञान : अन्यथाज्ञान, खोटे ज्ञान. उ. ४९१.

अनोज्ञा : अनुज्ञा, परवानगी. पू. ३१, ५७,
२०१; उ. ७८, २००, २०१, २१०,
४९३.

अनृत्य : अनृत, खोटे. उ. २४५, ४१२.

अन्य : इतर संप्रदायाचा. उ. २३८.

अन्यकथन : इतर पंथीयांना आपले शास्त्र
सांगणे. उ. १९५, ३८७.

अन्यथाज्ञान : चुकीचे ज्ञान. पू. २५९, ३५९;
उ. ४७३, ४८२, ५०२, ५८९; अ. ६९.

अन्यधर्म : ईश्वरधर्माव्यतिरिक्त इतर धर्म,
जीवदेवताधर्म. उ. ४७०.

अन्यमार्गी : इतर पंथाचा, इतर संप्रदायाचा.
पू. ३२.

अन्यवसे : अन्यवश, इतरांच्या आधीन. उ.
५७४.

अन्यवार्ता : इतरासंबंधीच्या गोष्टी. उ. २०१.

अन्यव्यावृत्ति(ति) : देवता ह्या परमेश्वर
नव्हेत असे निर्वचन करणारे 'सूत्रपाठा'तील
प्रकरण; ईश्वरापासून देवता वेगळ्या
करणे. उ. १६५, २०९.

अन्याओ : अन्याय, अपराध. पू. ५७. अन्याव :
अन्याय. पू. ५७.

अन्यासें : अनायासे, आपोआप. पू. २०.

अन्येक : अनेक, पुष्कळ ; °मुख-अनेक तोंडे
असलेला, अनेक मार्गांनी व्यक्त होणारा.
अनेक प्रकारचा. उ. ११४.

अन्येत्त : अन्यत्त, इतर ठिकाणी. उ. ५५१.

अन्येथात्व : अन्यथात्व, खोटे. उ. ४९०.

अपचारिण : आपचार्य, मूल जन्माला येण्या-
पूर्वी करावयाचा एक विधी. पू. ३०.

अपजवणे : मिळवणे, भिक्षा मागून आणणे.
उ. २६३.

अपये : अपेय. पू. ५८९ ; उ. ४८४.

अपरधर्म : परधर्म (= ब्रह्मविद्यामार्ग) सोडून
इतर धर्म, अन्य मार्ग. उ. ३८६, ४७८,
५७७.

अपरपक्ष : पितृपक्ष, भाद्रपद महिन्यातील
दुसरा पंधरवडा. पू. २९५.

अपरा : परस्वरूपाच्या अलीकडील, अवर,
देवताविभागातील. उ. २०९.

अपरितोष : दुःख, खंती. अ. ८४.

अपरोक्ष : ज्ञानाचा एक प्रकार, जे झाल्याने
जीव देवता, प्रपंच व परमेश्वर यांची स्वरूपे
प्रत्यक्ष दिसतात असे ज्ञान. उ. १४२,
४४८, ५८०, ६१२.

अपरोक्ष विद्या : जीवदेवताप्रपंचाची स्वरूपे
प्रत्यक्ष दाखविणारी विद्या. उ. २८३ ;
अश्वी. २७.

अपरोक्ष होणे : मृत्यू पावणे. पू. २, १५.

अपवाड : वेळ नसणे, असहाय्यता. उ. ५६४.

अपसगुण : अपशकुन. पू. २२६.

अपक्ष : पंख नसलेला, गलितगात्र. उ. १५.

अपक्षेपण : लोटणे, फेकणे. उ. ४३२.

अपाहारणे : अपहरणे, काढून घेणे. °हारिजो-
काढून घ्यावे. पू. १३४.

अपुसी : न पुसता, न विचारता. पू. ३०६.

अप्रतिष्ठ : चंचल, अस्थिर, अनिश्चित. उ.
४२४ ; °ष्ठित-उ. ४१२.

अप्रतोष : अपरितोष, असमाधान, दुःख. पू.
४८.

अप्रमेय : न मोजता येणारा, ज्याचा अंत
लागत नाही असा, अगाध. उ. १३८.

अप्राप्ति : ईश्वर प्राप्त होत नाही याबद्दल
उत्कट दुःख. उ. ३०१.

अप्रेतनु : अप्रवृत्त, प्रयत्नातील कमीपणा. पू.
१९५.

अंत्र : आन्न, आंबा. पू. १९३.

अभरण : आभरण, दागदागिने. उ. ४५९.

अभिनवणे : व्यक्त होणे. पू. २१०.

अभिमुखता : सज्जता, तयारी, अनुकूलता. उ.
१७७.

अभियोग : आरोप. पू. ५५० ; उ. २७७.

अभिळणणे : वासनापूर्वक अभिलाष = इच्छा
करणे. उ. ३७५.

अभिळाख : अभिलाष, इच्छा. पू. १७, १९२,
३५९ ; उ. ५२६.

अभेदवादी : अद्वैत तत्त्वज्ञानाचा अनुयायी.
उ. १८०.

अभोक्ती : भोजन न करणारी. उ. ५९९.

अभ्यंग : तेल, उटणे वगैरे लावून आंग चोळणे,
मर्दना. पू. ४६.

अभ्यर्थना : विनंती, विनवणी. पू. ३८५.

अभ्यागत : पाहुणा, पू. ४५९ ; उ. २, ७८,
३०५, ५१४.

अभ्यागता म्हणणे : पाहुणा म्हणून जेवायला
आमंत्रण देणे. पू. २१९.

अभ्यास : योगाभ्यास, योगासन. पू. २०६.

अभ्रितस्तान : अवभृथ स्नान, यज्ञाच्या शेवटी
यजमानाने करावयाची आंधोळ. पू. ५५१.

अमरओळि : योगातील एक सिद्धी. पू. १९८ ;
अ. २८.

अमरी : चौलमुग्रा, खण्ट, किंवा कोरफड, मेट-
शिगी, काळी निर्गुंडी इत्यादीपैकी एक
कुष्ठनाशक फळ. उ. २१२.

अमर्दक : 'आवढा नागनाथ' या स्थळाचे
एक पर्याय नाव. उ. ३७६.

अमुक : विवक्षित, कोणीएक. पू. ४८, ६६,
६८, ७६ इ.

अमेध्य : विष्टा. पू. ३०७ ; उ. ३९, ३०३,
५८५. °कृमि-उ. ३६७ ; °तुल्य-उ. ५७७.

अमोघ : वाया न जाणारे, फलप्रद. पू. ६३,
२०४ ; उ. १३४.

अमोचक : मुक्ति न देणारे. पू. ३५९ ; उ.
१५८, २०९, २८२.

अमृत : अमर. उ. २०५, २२०.

अमृतकळा : (१) गाल, घशातील गाठी. पू. १२६. (२) संजीवनी. पू. ११०.

अमृतफळ : आटीव दुधाचे खव्याचे, पेरूच्या आकाराचे एक पक्वान्न; मोदक. पू. ५८५; उ. १५६, ३६४.

अमृतवरीखणी : अमृताचा वर्षाव करणारी. उ. ४३९.

अयाचग्रासी : याचना न करता आलेल्या अन्नाचा घास घेणारा. उ. ५७७.

अरद्र : आर्द्र, ओला. उ. १६०.

अरंबळणे : शोकाकुल होणे. उ. ५०२.

अरण : अरण्य. पू. ५८.

अरीसैं : मूळव्याध. उ. ४०६.

अरे : गळू. उ. २९८.

अर्जणे : अर्जन करणे, जोडणे. पू. १३७.

अर्तलोपर्तलो : जाणे व परत येणे, येरझार. उ. ४५४.

अर्थ : रथ. पू. ३६३; अश्वी. २२.

अर्धपट : अर्धपौड. पू. १४१.

अर्वाचीक : आधुनिक. उ. १९५.

अन्ह : अर्ह, योग्य. उ. १४५.

अलग : शूळ, एक शस्त्र. उ. २७१.

अलोणी : अलोणी, मीठ नसलेले. पू. १९, °लोणी-पू. ३३१; उ. ५९०.

अलेख : अलक्ष्य. उ. १२९.

अलोहीत : लाल. पू. २०३.

अल्पसता : थोडक्यात. उ. १५८.

अवकण : धान्यातील खराब दाणे. उ. १९.

अवकास : (१) वेळ. उ. ५८५. (२) शौच्य. पू. ३०७, ५६४; उ. १, ४९५, ५२६, ६२४; अ. ११.

अवकाळ : अवेळ, अवर्षण. पू. १९८.

अवक्रयी : अविक्रिय, विकार न पावणारा. उ. ११५; °यत्व-उ. ११५.

अवगमणे : समजणे, लक्षात येणे; °गमे-पू. ४६.

अवगळा : पडीत स्थान, जीवाला एका देहातून काढल्यावर दुसऱ्या देहात घालीपर्यंत जेथे ठेवतात ते स्थान. पू. ५२.

अवग्रहण : वास घेणे. पू. १९३.

अवघड : संकट. उ. ५१२.

अवचट : अकस्मात. उ. १, ४२५.

अवटळणे : लचकणे, मुरगळणे. पू. २४३; उ. ४३२.

अवडळ : कठीण हृदयाचा, निबर. पू. २४१.

अवतणे : अवतरणे, अवतार घेणे. पू. १६३; उ. ५६४.

अवंदा : (अयें दी > अयंदी ≥ अवंदा =) या दिवसात. उ. २५१.

अवधी : वेळ. पू. १९८. (पाहा : नरुस्व. ४९९, ७७१; शिशु. ४९४).

अवधुत : विरक्त पुरुष. पू. १२०, ५५१, ५६५, ५७१; उ. ५९५.

अवयेव : अवयव. उ. १३३.

अवर : (ईश्वरस्वरूपाच्या) अलीकडचे, देवतांचे (ज्ञान). पू. २.

अवरदृश्य : चैतन्यस्वरूपाच्या 'अवर' = अलीकडे जड प्रपंचापर्यंत सर्व काही पाहणारा (ईश्वरावतार). उ. ५६४.

अवरपर : अवर आणि पर. उ. १८०.

अवरीखणे : (ना.) अवर्षण, अनावृष्टि. उ. ४३६; अ. १.

अवलीळा : सहज, लीलेने. उ. २२६; °लीळ-उ. १३३.

अवंस : अमावस्या. उ. २३५.

अवसर : (१) वेळ, अवस्था, स्थिती. पू. २९; उ. ९९, ३४७, ६१७. (२) सोहोळा. पू. १७९; उ. ७१. 'अवस्वर' पाहा.

अवसरि : अवसर, प्रतीक्षा. उ. ५६०; °करणे-वाट पाहणे, शोधणे. पू. २४, ११७; उ. ४३२.

अवसान : समाप्ती, शेवट. उ. १३२, १६८.

अवसीये : एकाच ठिकाणी न राहाता, भटकणारा. अ. ६.

अवस्वर : (१) वेळ. पू. १८१, १९५, ३८६, ४१८; (२) पूजेचा सोहोळा. पू. १५५.

अवस्था : विरहव्याकुलता, उन्मनस्क स्थिती, उन्मनी. पू. २०, ११०, २०२, ३९९, ४६०; अश्वी. ३, १२.

अवस्थान : अनेक दिवस एके ठिकाणी राहाणे.

पू. १, २, २८, २९ इ. उ. १, ६५-६७, ८७, ११४ इ.

अवस्थाभूत : विरहव्यथेने व्याकूळ. पू. २०२.

अवळ : अवेळ. उ. ७४.

अवळा वेळी : उशीरा, नेहमीची वेळ टळून गेल्यावर. पू. १००.

अवांतर : इतर. उ. ११६.

अवीधी : अविहित आचरण, निषिद्ध आचार. उ. ८९, १५७, २५१, ४३०, ६१५.

अवीद्यमान : अस्तित्वात नसलेला. उ. १३३.

अवेव : अवयव, शरीराचा भाग. पू. ४६, ४८, १६८, ३५३ इ. उ. १०८, ५०५ इ.

अवेळ : उशीर, अयोग्य वेळ. पू. ९९, १०० ; उ. २५८.

अव्हाओ : आरोप, आळ. पू. ५५० ; उ. २७१.

अव्हा : वाकडातिकडा. पू. १८७.

अव्हाचौरासु : वाकडातिकडा, चारही बाजूंना. पू. १८७ ; ०रस-औरसचौरस. पू. ३० ; उ. १२१.

अव्हाट : आडमार्ग, रस्त्याच्या बाजूला. उ. १२६, ५६४.

अव्हांटणे : अयोग्य मार्गाने जाणे, आडमार्गाने जाणे. उ. ९२, २९८.

अव्हाणणे : आवाहन करणे, मंत्रोच्चारपूर्वक बोलावणे. पू. १९८, १३४ ; उ. १४६, ४६५.

अव्हांन : आवाहन, बोलावणे. पू. ५४१ ; उ. ९५, ४३२, ६३९.

अव्हांनविसर्जन : आगतस्वागत. उ. ९५.

अशन : जेवण. उ. १३७.

अश्वत्थ : पिंपळ. अश्वी. १०.

अष्टभैरव : कराली, विकराली, उमापति, पशुपति, सदाशिव, ब्रह्मा, विष्णु व महादेव या आठ भैरव देवता. पू. २४४.

अष्टोदेवयोनि : देवताचक्रातील एक स्थान ; चिडा, चिटूक, वीर भौतिक, देव, देवी, यक्ष, व यक्षिणी या आठ देवतायोनीचे स्थान. पू. २४४ ; उ. ४५८.

अंस : बाजू, वळण. पू. ३४१.

असकति : अशक्ति. उ. ९२, ४७०, ५२७.

असका : अशेष, सर्व. पू. ३५, ५३४. ०की-उ. १३१. ०सिका-पू. ११०.

असतीपर : संन्यास घेतल्यावर कसे असावे, कोणते आचार करावे हे सांगणारा आचार-विधी. उ. १८५.

असंसणे : इच्छा करणे. पू. २४६ ; उ. ३६६, ४५०.

असन्निधान : परमेश्वराची जवळीक नसणे, परमेश्वराचा वियोग ; अविद्यमान. उ. ३३९, ५८०, ५८५, ५९९, ६०९, ६२२, ६२६, ६३७, ६४५ ; ०धर्म-उ. ५८५, ५९९.

असलाग्यता : अश्लाघ्यता, अयोग्य, निंद. उ. ६५, ५८८.

असंबंध : त्याग. उ. १०९, ४७०.

अससी : अशस्त्री, निःशस्त्र. अश्वी. ९.

असाहीए : असह्य. पू. ३००.

असिपत्र : एका नरकाचे नाव. उ. १२१.

असुचि : अशुचि, अशुद्ध, अपवित्र. उ. ५२६.

असुध : अशुद्ध, रक्त. पू. २१, २४, २५, १९८ ; उ. १७४, २९८, ४६३.

असुरपसुर : हातपाय पसरून. उ. ३७६.

असेख : अशेष, सर्व. उ. ४९१.

असौनि : असू, राहू. (प्रपु. अव.) उ. ५८८.

अस्तंभावणे : उचकवणे, प्रवृत्त करणे. उ. ३१.

अस्ती : अस्थि, हाडे. पू. २१९.

अस्तीकें : आस्तिक, परमेश्वरावर श्रद्धा असलेली, धर्मशील. पू. ४८.

अस्तीति : स्थिती. पू. ६५.

अस्त्री : स्त्री. पू. २६, २९, इ. ६३, ६४, १९८.

अस्थान : स्थान. पू. ४४.

अस्परीसें : विटाळशी, अस्पृश्य. पू. ४६६ ; अस्परीये. उ. ३८४.

अस्फरिसिले : स्पर्शिले. उ. ३०५.

अश्वत्थ : अश्वत्थ, पिंपळाचे झाड. उ. १६१, १७२, ४३०.

अहंता : तो मीच आहे हा भाव, आत्मीयता. उ. ४४८.

अहीरे: अहीर देशातील, खानदेशातील.
उ. ३४४.

अळबुळे: ढिले, पडायला आलेले. उ. ५३९.

अळगोनि: न लागता, स्पर्श होऊ न देता,
दुरून. पू. १६५, ४६६; उ. ३८४.

अळंच: कानगोष्टी. अ. ४९.

अळंदी: मातीचे मोठ्या तोंडाचे भांडे. पू. ९.

अळंदीया: मातीची भांडी जेथे ठेवतात ते
स्थान. पू. १६५.

अळसु: कंटाळा, आळस. पू. १८१.

अळाप: आलाप, रुदन, आवाज. उ. ३५.

अळुंके: लोलुप, लोभी. पू. ४६०.

अळुमाळ: किंचित. उ. १३३.

अळोंच: इतरांच्या समोर केलेल्या कानगोष्टी,
सल्लामसलत. उ. १; अळोंचपाळोंच. उ. १.

आ

आइकिजताति: ऐकले जातात, ऐकू येतात.
पू. ८२, १८०.

आइकीजतु असिजे: ऐकला जातो, ऐकतो.
पू. १८१.

आइको: आई (संबो.) उ. ३३०, ५३३.

आइत: तयारी, सिद्धता. उ. ८१, १२७, १६२,
१६३.

आइता: तयार, निपुण. उ. ५९१.

आइति: तयारी, सिद्धता. पू. ४६, ११५,
११९, १९३, २१०, इ.; उ. ११, २३, २४,
१२९, १५७, इ.

आइते: आयते, अगोदरच सिद्ध झालेले.
पू. ५१४; उ. १५८.

आउठ: साडेतीन. पू. १९९, २०२, ३२८.
उ. ५६५, ५७३, ३४२, ३४४.

आउत: शेतीचे हत्यार. पू. ४७७.

आउवे: (संबो.) आई. उ. ५४३.

आउसे: आई, माता, देवी. उ. १४६, ४४५;
अश्री. ४१७.

आउक्ष: आयुष्य. पू. २५, २३८.

आए: आई. उ. १५०.

आकळणे: मागे घेणे, ओढून घेणे. पू. २०२;
उ. ३७२.

आकडसासू: बायकोची वडील बहीण.
पू. ५०३.

आंकुडी: आकोडा. पू. १४५.

आकृत्नीम: अकृत्रिम, नैसर्गिक. पू. २३८.

आक्षा: आख्या. नाव. पू. २८१.

आक्षाइका: आख्यायिका. उ. ३३३, ३३४,
५०८.

आक्षान: आख्यान. उ. ५०२.

आक्षेत्रीतीया: उ. १५१.

आक्षेप: निर्धार, निश्चय. उ. ७७.

आक्षेवाणे: ओवाळणीचे पदार्थ. पू. ४८०.

आंख: अंक, आकडा, जुगारातील देण्या-
घेण्याचा हिशेब. पू. १८.

आखत: आमंत्रणाच्या अक्षता. पू. ४१५.

आखतकवडी: ओवाळून दिलेले द्रव्य. उ. ४०.

आखतीज: अक्षयतृतीया. उ. १५१.

आखर: गावाच्या शिवेवाहेरील गुरांची जागा.
पू. १९१, ४२०; उ. ६८, २१५, ४४७.

आखाड: आषाढ महिना. उ. ३३९.

आखुडणे: वर घेणे, आखुड करणे. पू. ५९०.

आखेत्रीतीया: अक्षयतृतीया. उ. १५१.

आख्यायिका: कहाणी. पू. १२३.

आगंतुक: येणारे, पुढे प्राप्त होणारे. उ. ३७३.

आगपें: (१) पुढे. (२) हलके धान्य. उ. ४९९.

आगम: तंत्रशास्त्र, तंत्र विद्येतील सिद्धी.
पू. १८६, २००.

आगमीक: तंत्र मार्गाचा अनुयायी. पू. ४०;
उ. ७९, ५३४.

आगंवलि: प्रथमता, पुढारीपणा. पू. २५७.

आगळ: अर्गला, दरवाजाची कवाडे लावल्या-
वर ती उघडू नयेत म्हणून आंतून जो
आडवा लाकडी दांडा लावतात तो. पू. ९३.

आगळा: अधिक. उ. ७७; °गळी-उ. ३६४.

आंगदाटणा: आंग पुसायचे वस्त्र. उ. ५९०;
अ. ११.

आंगरखा: शरीरसंरक्षक पुरुष. °रखे-उ. ११.

आंगवणे: (१) त्याग करणे. °वावी-
उ. ५८५. (२) आटोक्यात येणे, सापडणे.
उ. १७१. (३) मुकणे, वंचित होणे.
उ. १५८.

आंगवसा : अंगोछा, आंग पुसण्याचे वस्त्र. पृ. ११५.
आगाध : खोल. ज्याचा अंत लागत नाही असे. पृ. ५४१; उ. ४६; °त्व-पृ. १६६; °चक्रवर्ती-पृ. ३३; °चक्रवर्ति-पृ. ९८.
आगाधाचे आगाध : सर्व खोल पाण्याहूनही खोल अत्यंत गंभीर, अनंत. पृ. ५४१.
आंगी : आंगरखा, बंडी. उ. २४, ६८, १५४ इ.; पृ. ३१, ९९, १०१, १८६, २०४ इ.
आंगीटोपरें : आंगरखा व टोपी. उ. ४९७.
आंगुळी पावणे : बोट तळाशी लागणे. उ. ४२१.
आंगुळीयाकरुनि : बोटांनी. पृ. १८१.
आघवी : अवघी, सर्व. पृ. ५१.
आघ्रो : आग्रह, हट्ट. पृ. १२३.
आचरणे : धार्मिक विधी करणे. °रतें-पृ. ८५.
आचवणे : भोजनानंतर हात धुणे, चूळ भरणे. पृ. १९१, उ. ७८; °वले-उ. ५२९, १५५, ९२, ९०. °चवों-उ. १५६, °चवा-उ. ५६४. °विजे-पृ. १५७.
आचार्या : आचार्य, गुरू. °रीए-पृ. ३५, ५१, १४५. आचार्यत्व. पृ. १४५, १८२, ५८९.
आछादणे : आच्छादणे, झाकणे. पृ. १६६, १६७.
आझुई : अजून. पृ. १८, २८, १७४, ४७०, ५८४; उ. ३२, १४४, १६१, ३०८, ३२८, ३८०, ४०४, ५५०, ५९५.
आठ : पीळ, पिळा. उ. ३११, ४९६.
आटणे : नष्ट होणे. °लीया-पृ. ४०२.
आटवली : नदीच्या काठावर बांधलेली गुंफा. पृ. २९४, ४२२.
आटास : अट्टहास घेऊन रडणे. उ. ६३७.
आटि : त्रास, खटपट. पृ. ३०, ७४.
आठांगुळें : पूर्वी झालेला नसल्यास गर्भाचा आठव्या महिन्यानंतर केलेला गर्भाधान संस्कार. पृ. ३०, ४९२.
आठावेठीचे : बिगारीचे, आठ जन्म वेठ-बिगारीला बांधलेले. पृ. ५४.
आठौं : आठवुं, स्मरण करणे. पृ. १८१.
आड : आडवाटेने, सरळ. पृ. ५७४.

आड घालणे : मध्ये पडणे, रक्षणासाठी धावून जाणे. उ. ५१२.
आडदरा : अरण्यातील दरी, आडवाटेतील दरी. पृ. १७.
आडदांडी : (१) समोर ठेवलेले आडवे लाकड. उ. २६५, ३०१, ३३४. (२) तराजूची दांडी. पृ. ७८.
आड पडणे : दंडवत घालणे. पृ. ३१, ८६, ३७५; उ. २७७.
आडपालौ : आडवा पदर. उ. ६४३. आड-पालव : उ. ६४३, पृ. ३५.
आडवांगी : एका बाजूला, आडव्या बाजला, जवळच. पृ. २४७; उ. ३९, ५४, ३६१, ५०७.
आडवाटी : मोठा थाळा. पृ. २७.
आडलावणे : ताटाचा एक भाग किंचित कलता व्हावा म्हणून दुसऱ्या बाजूला ताटाखाली लावण्याचे वडगण. पृ. ११५.
आडा : आडवे लावलेले गंध. पृ. २७, २८, ३०२, ३८६; उ. १२९, १३३, १५९, २३५, २५४, ३३८, ४१९.
आडासन : पालखीत बसल्यावर पाय पुढे ठेवण्यासाठी केलेले आसन. पृ. ४०६, उ. २३७.
आडिका : अडका, पैसा. उ. ३३१.
आडी : दरेदरकुटे. पृ. २१५.
आडीदरडी : डोंगरातील दऱ्या व पठार. पृ. २१५; अ. २८.
आडेदेव्हडे : आडवेतिडवे. उ. ५७७.
आंडोर : मुलगा, पोर. पृ. ३५५. उ. ९. °री-(स्त्री.). उ. ५०२.
आण : शपथ. पृ. ५०८; उ. १५०, ४३०.
आणव : 'आनव' पाहा. अ. २८.
आणव वेध : आणव देवतेचे आकर्षण. अ. १५३.
आणिख : आणिक, आणखी. पृ. १९८.
आणिबीजति : आणवले जाते, आणायला सांगितले असते. उ. ४३०.
आंत : आतडे. उ. ३८२.
आंतरवते : आतल्या आत. उ. १४२, ४४६.

आति : आहे, होय. पू. १११, ११५, १३४,
१३७, २३८; उ. १३०, १३३. 'आथि'
पाहा.

आतिसो : अतिशय. पू. ५९२.

आत्मोपास्ति : चैतन्यमायेची उपासना.
उ. ४५८.

आथि : आहे, होय. पू. १११, ११५;
उ. ३१३.

आथिले : (वि.) युक्त असलेले. पू. ५.

आदपहार : अर्धप्रहर, अर्धा पाहार. उ. ७८.

आदमण : अर्धा मण. उ. ३३१.

आदिवंते : वरून पडलेली, आदि असलेली.
उ. ४३२.

आदीत्यवार : रविवार. पू. ११०.

आदेस : जोगी एकमेकांना करतात तो
नमस्कार. पू. २०६.

आंदोळणे : हालणे. उ. ११२.

आंदोळीए : आंदोलित, चलित. उ. १६८.

आद्यमळ : प्रथम सृष्टिरचनेच्या वेळी मायेच्या
तमोभागातून वाहेर पडल्यावर जीवाने
लावून घेतलेला मळ. उ. ४८२.

आद्यजुनी : थोडी जुनी झालेली. पू. २१९.

आधण : स्वयंपाकासाठी, वस्तू त्यात
टाकण्यापूर्वी चुलीवरील भांड्यात तापत
ठेवलेले पाणी. उ. १०५.

आधा : अर्ध. उ. १५४; आधी-पू. १८५;
उ. १३१.

आधाण : पाण्याला आलेली उकळी. उ. १०५.

आधारी : पिशवी. पू. १०८, ४६९, ४७७.

आधीलाहीहुनि : पूर्वीपेक्षाही. उ. ३३३.

आधें : मोहळ. पू. ४१.

आधोपरी : मधल्या भागावर. उ. ४२०.

आध्यात्म : आत्म्यासंबंधीचे. पू. १३३.

आन : अन्य, दुसरा, निराळा, भलता. पू. ९२,
१८२; उ. १०२, ५९८, ४०६, ५९५.

आनुषंगिक : तत्संबद्ध, त्यात अंतर्भूत असलेला.
उ. १३५.

आनोज्ञा : अनुज्ञा, परवानगी. पू. ४७.

आनौता : एकीकडे, दुसरीकडे. उ. ३७४;
°ती. पू. ५८५; °ते पू. ५८५.

आनौनिआन : भलतेच काहीतरी. पू. ४८१.
उ. ५९२.

आनव : देवताचक्रातील कर्मभूमी, अष्टौ-
देवयोनी, अंतराळ व स्वर्ग या स्थानातील
देवता. पू. १४५; उ. ४७२, ४८०. अ. १२२.

आन्येक : अनेक. उ. ४७३.

आप : पाणी. अ. ८०.

आपजवणे : भिक्षा मागून मिळवणे. उ. ४७३,
५७५; °जवा-उ. ५३८; °विजो-पू.
१५७; °वितां-पू. २२३, °विजे-पू.
२२३; उ. २, ५७, ७८; °जवी-उ. २३७;
°जविलेयां-उ. ७८; °जविले-उ. ५३८;
°जौ-उ. ६३७; °जर्ड-उ. ६१६.

आपणपें : आपणाला. उ. २०२; ६२५.

आपणेयां प्रमाण नेणे : आपल्या स्वतःला
सांभाळू शकत नाही. उ. १२७.

आपतुत्व : आप्तत्व, आपलेपणा. उ. २१.

आपलवणे : वेधणे, आकृष्ट करणे, लुब्ध होणे.
पू. ५६, ३८०; उ. ३९५, ५८५.

आपसया : आपोआप. उ. ५२८; °सेया-
उ. २३६; °पेंसेया-उ. ३०२, ५०७.

आपार : अपार, पुष्कळ. पू. ९७, १०३,
११८.

आपुभेदीया : आपल्या शरीरावर तरवार
चालवली ती आरपार निघून जाते पण
शरीर भग्न होत नाही. अशी सिद्धी.
पू. १९८.

आपुसरीया : आपण आपल्याच सारखा.
उ. ३५३.

आपेयाचा : आपल्या लोकांच्या, संबंधियांच्या.
पू. ४४७.

आपोसन : भोजनापूर्वी करावयाचे आचमन.
उ. १७८.

आप्त : नातेवाईक, संबंधी. उ. ५९१.

आफळणे : हात मारून थापटणे, आदळणे.
पू. ५७, १६५; उ. १९०; °ळिली-पू. ३२६.

आफळसाफळ : आदळआपट. पू. २०२;
अ. १४२.

आंब : (१) कडी. उ. २४०; (२) आंबरस.
पू. ६७.

आंब पिणे : मूग गिळून बसणे. उ. ५३६.

आंबी : आंबील. पू. ५१४.
 आंबील : आंबील, पेज. ३६.
 आबथणे : वात पुढे सरकवणे, प्रज्वलित करणे.
 पू. ५६८, ५७३. °बुथणे-पू. ८;
 उ. ५२५. (पाहा. ज्ञाने. ११. ३३७;
 १३. ११४३).
 आबुली : स्त्री, बायको; पू. ३६३; उ. ७६,
 १८५.
 आबुखा : दोष, निषेध. पू. ३९१; °बखा-
 अ. १९.
 आभरण : दागिना, अलंकार. पू. २०४.
 आभारणे : आभारी होणे, उपकृत करणे.
 पू. ४७७; उ. ५०७; °विणे-उ. ५१०.
 आमते : आम्हाला. पू. ९८; उ. १६९.
 आमसी : आमच्याशी, आमच्या बरोबर.
 पू. ५१, १९८, ४७७; उ. १७३, ४०४.
 आयोसु : अहो, महाराज (संबो.) अ. १ (टी.)
 आरल : तीक्ष्ण टोक. उ. ५७०.
 आरव : गुच्छ. उ. ४२६.
 आराणे : फुरसत असणे. सवड असणे;
 आराये-उ. ३७; पू. २९६; आराती-
 उ. १९१; आराओ ना-पू. २१७;
 उ. ५५७.
 आरी : वृक्षविशेष. उ. १८०;
 आस्ता : इकडे. पू. ३७, ७५; उ. ३०५,
 ३७६; °ते-उ. १७; पू. १५२, १६७;
 °ती-पू. २६, १०९, १५७, २१९; उ.
 १५७. आरौता-पू. ३०५.
 आरोगण : भोजन. (महानुभाव वाङ्मयात
 हा शब्द केवळ परमेश्वराच्या भोजनासाठी
 वापरतात). पू. १८, २३, २८-३०, ३३इ;
 उ. २, ११, १४, १५, १६२, इ.
 आरोगणा : 'आरोगण' पाहा. पू. ६९, ७७,
 ७९; उ. ९, १०, १४, १९, २१, २३.
 आरोगणे : भोजन करणे. पू. ४४, २९, ५३,
 ७३, ७५इ; °गुनि-(प्रपु. अव) पू. १९.
 आर्त्तबानी : भक्ताची उत्कट इच्छा पूर्ण
 करणारा. उ. १३८.
 आर्ति : तळमळ. उ. ५००.
 आन्हा : अलीकडे, ऐन्हा. उ. १०८.

आलजुल : आलंबन, ज्यावर अळळवून राहायचे
 ते सर्व सामानसुमान. पू. २०५ (पाहा
 सव. ३६४).
 आलें : अद्रक. पू. ८२, ८४.
 आलेपाले : अरबटचरबट पदार्थ. उ. ४८०.
 आलेया : मित्रा, गड्या. पू. ३८१, ४६२;
 उ. २७८.
 आलोहीत : लाल. पू. ३१५.
 आवगणे : वेष धारण करणे, सोंग घेणे; °गौनि-
 उ. ४३४; आवगावेया- पू. १२१.
 आवगु : आच्छादन, आंगरखा. पू. १९१.
 आवघें : अवघेही, सर्व. उ. १६२.
 आवढा : ओढे, एका गावाचे नाव. उ. ४९७.
 आवंतणे : आमंत्रण देणे, बोलावणे. उ. ८१,
 १९७; °तिले-पू. ५०३; उ. १२७.
 आवर : 'अवर' पाहा. उ. ६१९.
 आवलणे : वल्हे मारून होडी चालवणे.
 पू. ५०८, ५२५.
 आवलें : वल्हे, होडी चालवण्याचे हत्यार.
 पू. ५०८.
 आवा : मडके. पू. ४३७, ५४०; उ. ४४.
 आवांकणे : मनात चिंतन करणे, विचार करणे,
 इच्छा करणे. पू. ५८५, ५८९.
 आवांका : मर्यादा. पू. ११८
 आवाय : शौच्य, 'उवाय'. पाहा. उ. १ (टी.),
 ५०१.
 आवाळुं : ओठ, जबडा. °वें-पू. ६२, १३४.
 (पाहा. ज्ञाने. ९, १८२).
 आविस : आमिष, मांस. पू. ३३.
 आव्हांतर : अलीकडचा, अवेळीचा. पू. १३७.
 आव्हाटणे : सरळ रस्ता सोडून आडमागिनि
 जाणे. °टिजे-उ. ६०.
 आश्राइत : आश्रित. पू. २५०.
 आश्रणी : अशरीरिणी, आकाशवाणी. पू. ३५३
 आसनूनि : आसनावरून. उ. १७१.
 आसं(शं)सणे : इच्छा करणे. उ. ४२६,
 ५९३.
 आसळग : निरनिराळे. उ. ४६.
 आसान : मातीचे भांडे. पु. ३०६.

आसुः सोन्याचे नाणे. पू. ६१, ७८, १११, ११६, १९१, १९२, २१७; उ. १३२, २१८, २२७. २३५, २७५, २९६, ३७१, ३९४, ४००, ४७३, ५३०, ५३७, ५५२. अ. ९८.

आसुची: अशुचि, अपवित्र. उ. ४१३.

आसुडणे: हिसकावणे. उ. १६०.

आहाती: आहेत. पू. ५३, १२७; उ. ७५.

आहाच: (१) उतावीळपणे उ. ५८५.

(२) स्पष्ट, सहज, स्वच्छ. पू. ५४१.

आहाचपण: कांगावा, अधिकपणा, आपल्या दुःखाचे प्रदर्शन. उ. १६; °पणे—उतावीळपणे. उ. ५०९.

आहार: भिक्षान्नभोजन, सामान्यतः चार शेरांचा आहार. हा संपूर्णहार समजला जातो. उ. ५८०.

आहिता: धिरडे, ढीडरे. पू. ५८५.

आहुति: अग्निकुंडात हवनपदार्थ अर्पण करणे. उ. १२०.

आळणे: (१) आटवणे, बांधणे. पू. ३५, १७२; उ. १२९. (२) कालवणे. पू. २०३.

आळतीकरू: आलाप घेऊन गायन करणारा. पू. १२१. (पाहा. नरुस्व. १५८).

आळवणी: आलाप. पू. ४१८.

आळवणे: विनंतीपूर्वक बोलणे, संबोधणे, बोलावणे. उ. १०७, १२८.

आळवी: टप्प्यात (पाहा. ज्ञाप्र. ७८६; ऋव. ३१०; शिशु. ९६५).

आळिव: टप्पा, सीमा. पू. १६५.

आळी: घरांची ओळ, गल्ली. उ. ३४९.

आळी: हट्ट. उ. ६०९.

आळुमाळु: किंचित, थोडी. पू. १७२.

आळेनीवणे: (१) मुळाशी पाणी घालण्यासाठी केलेला गड्डा व त्याला घातलेली पाळ. उ. ५८५; (२) संक्षक, मायबाप, संबंधी लोक. पू. १३८.

आळोंचणे: इतरांना ऐकू जाणार नाही अशा रीतीने कानगोष्टी करणे. उ. ५३६.

आळोंचु: कानगोष्टी, कुजबूज, आडोसा करून बोलणे. उ. ५३६, ५३७. ५८५; °ळंचु—उ. ५३६.

आज्ञाधर: (१) आज्ञा पाळणारा. पू. ४६. (२) जवळून, समोर विद्या देणारा. उ. ४४६.

इ

इ: ही. पू. ३०२; उ. ११८, ४९३, ५८९.

इजती: या बाजूला. पू. ३०८; उ. ५३६.

इक्षीत: ईषत्, किंचित. पू. ३१८; उ. १७६, ४२९, ४३२. 'इखीत' पाहा.

इखीत: ईषत्, किंचित. पू. ७३, ९४, ३१७, ३३७; उ. ५६, ४३२, ५४३.

इंगळ: जळते निखारे. उ. १२१.

इछणे: इच्छा करणे, अपेक्षणे. इछितासि—पू. ६५.

इटीमीटी: नित्यकर्म. उगुमुगु. पू. ५७१.

इडरी: इडली, तांदळाच्या पिठाचा पदार्थ. उ. १३१.

इंद्रवण: एक विशिष्ट फळ. पू. ३७२.

इंद्रवणी: इंद्राच्यापेक्षाही अधिक सुख देणारे आंधोळीचे पाणी. उ. ६, ५४४.

इंद्रिय: क्षीराब्धीतील शेषशय्या व सत्य-कैलासवैकुंठातील ब्रह्मा, विष्णु, महेशादि देवतांचे मळ, इंद्रियमळ. उ. ३१३.

इंद्रियार्थ: इंद्रियांचे उपभोग्य पदार्थ. उ. ११३.

इंद्रियार्थरस: शरीरातील इंद्रियांना पुष्टिकारक रसाळ खाद्य पदार्थ. पू. २१९; उ. ८६, ६२८.

इलरे: इरले, तुरखाट्या किंवा गवताचे छत्तासारखे आच्छादन. उ. ३३.

इशा(सा)ळु: ईर्ष्याळु, अभिमानी. उ. १३४, ४३१, उ. ३३, ४२९; अ. ३८.

इश्वर्य: ऐश्वर्य. पू. ८२, १६६. °र्ये—पू. ६१; उ. ३३४, ४२९.

इश्वरीए: ऐश्वर्य. पू. २५७, २६१, ४१३.

इळा: विळा, कोयता. उ. ४०.

उ

उकड: उकिडवे, मांडी न घालता. पू. १६६, १६७, १७२.

उखरडणे: उकरणे, खरवडून काढणे. पू. ७६.

उखळी: धान्य कांडण्यासाठी गोल पोखरून तयार केलेला दगड किंवा लाकूड. १६६.

उगवणे : सोडवणे, गुंता उकलणे. पू. २१.

उगा : गप्प. पू. ७१.

उगाणा : सामानसुमान ; सामान ठेवण्याची जागा. पू. १७ ; उ. २३.

उगाळ : तोंडाबाहेर टाकलेला विड्याचा चोथा. पू. ११८, २०३ ; उ. ४६४.

उंघतु : हुंगत. पू. ५८, ९८, १९७.

उघाणी : चर्चा, वादविवाद. पू. ७१, १९८ ; उ. १३३, १६८, ३२५.

उघडणे : उकरणे, वर निघणे, काढणे. पू. ७६, ४७७.

उचलीनि : उठून, स्वतःहून. पू. ५९०.

उचारु : उच्चार. पू. ६७.

उचीत : बक्षीस, दान. उ. ७०.

उचीळ : उच्छिष्ट, उष्टे. पू. ७, ४७, १०७, १०८, १०९.

उछेदणे : उच्छेदणे. उ. ५२५.

उजडणे : दूर होणे, निवृत्त होणे. उ. ५३, ५८५.

उजरणे : सरळ करणे, एका रेषेत लावणे. उ. ३९.

उजवणे : व्रत संपवणे, व्रताचे उद्यापन. पू. ३३१.

उजळणे : प्रसन्न होणे. °ळली-उ. १६९.

उजाड : (१) आरतीत दिवे लावणे. पू. ३०२, (२) योग सिद्धीतील एक साधन. पू. ५८४.

उजीएड : उजेड. पू. १८७, २०२ ; उ. १३०.

उजु : सरळ, नीट, थेट. पू. ९९, १६५, १९७, ५१५, ५२३ ; उ. ११, १६३, ३०५, ३७४.

उटणे : आंग चोळणे. पू. १२३.

उंडा : गोळा. पू. ७६.

उडीदान : उडदाचे अन्न. पू. ४४०, ४६४.

उतती : खारीक. उ. ४१०.

उतपवन : उड्डाण. पू. २०२.

उत्तम प्रेम : चार कट्टिकेचे प्रेम. पू. १०७.

उतर : उत्तर. पू. ६९.

उतरडी : उतरंड, एकावर एक ठेवून केलेली मडक्यांची चळथ. पू. ३४, ५८९.

उतराड : कर्जमुक्त, जबाबदारीतून मोकळे. पू. २०२ ; उ. ४३१.

उतरा पंथ : उत्तर दिशेचा मार्ग, हिमालय. पू. ३६, २००.

उतरापंथे जाणे : हिमालयाकडे जाणे, सर्वसंग परित्याग करणे. पू. ४७१ ; उ. ३३३.

उतवळवाड : उतावीळ पावलांनी, उतावीळपणे. उ. ३४०.

उत्क्रमण : बाहेर पडणे. उ. ६००.

उतरासंगे : डाव्या खांद्यावरून किंवा डोक्यावरून उत्तरीय वस्त्राप्रमाणे घेतलेले. पू. २०, ४६, १९४ ; उता°-पू. २.

उतरिली : उत्तर दिशेकडील. पू. ३८.

उतरी : उत्तरीय वस्त्र, उपरणे. पू. २४८.

उतार : नदीपलीकडे जाण्यासाठी उथळ पाण्यातील रस्ता. उ. ७७.

उतारणे : पाण्यातून उतरून नेणे. उ. ५००.

उत्थापणे : उचकटणे, खंडण करून प्रतिष्ठा नाहीशी करणे. °पिले-उ. ५८ ; उथा°-पू. १९८.

उथ(ध)ळणे : वर उडणे, स्वैर होणे. °ळला-पू. ११७.

उथानपिंड : उत्थानपिंड, मृताची तिरडी सरणावर ठेवण्यापूर्वी उचलण्याच्या वेळी द्यावयाचा पिंड. पू. १७ (टी) ; उ. ३१३.

उदकशीधणे : पाणी गाळण्याचे वस्त्र. उ. ५७.

उदंबर : औदुंबराचे फळ. पू. २५२ ; अंबर-पू. २५२.

उदयांचा : सकाळचा, सूर्योदय झाल्यानंतरचा. उ. १, २, १६६ इ.

उदरवेथा : पोटदुखी. उ. ५२७.

उदास : अनुकूल किंवा प्रतिकूलही नसलेले, तटस्थ, अलिप्त. पू. ५८, ६५ ; उ. ३३२.

उदास (वि.) : निहंतुक, आशाळभूतपणा न ठेवता. उ. १३१ ; °भिक्षा-पू. ४३७.

उदास : औदास्य. उ. ४०५.

उदास्य : औदास्य, खंती. पू. २, १९, २०, ७७, २४६ ; उ. ६१, १५७. १६९, ४०६.

उदीम : उद्यम, व्यापार. पू. ८४, २०३ ; उ. २८३.

उदीयां : सूर्योदय झाल्यावर, दुसऱ्या दिवशी.
 पू. २९, ३९, ४०, ४४, ४७ इ; उ. १०,
 ११, ७५, ९२, १३०, १५२, ५६४ इ.
 उदीयांसी-पू. ३३; उ. १५५, १५९;
 उदयां-उ. २१, ३२, ९२, ४१३, ४९५,
 ५९५; उदेयां-उ. ६१२; उदयाचा-
 उ. १, २, १७, १६६; उदेयाचा-पू. ११५.
 उ; १५, १३३, ४५६, ४५८, ४६०;
 उदेयासीं-उ. २५१.

उदेवो : देव नसलेला, देवत्वशून्य. उ. ४९.

उदैक : उदयीक, दुसऱ्या दिवशी सकाळी.
 पू. ३१, ८५.

उदैणे : उदयाला येणे, निर्माण होणे. उदैजेल-
 उ. १३३.

उदो : जयजय, विजय असो. उ. ५२४.

उदग्रहणीका : आक्षेपपरिहारपूर्वक चर्चा, वाद-
 विवाद. पू. ७१; उ. १३३, ३२५.

उद्यापन : समाप्तीचा सोहळा. पू. २४५;
 उ. २११.

उधरणे : उद्धार करणे. उधरावेयाची-उद्धार
 करण्याची १, २.

उधारणे : उद्धारणे, काढणे. कोरून काढणे,
 रेखाटणे. पू. १४५; उ. ४६५.

उनखून : मनोगत, संकेत, पू. २९.
 (ज्ञाने. १३.७९९).

उनैदा : निद्रानाशाचा त्रास. अ. ८४.

उन्मनी : ईश्वरस्वरूपी मिळून जाण्याची
 मनाची एक अवस्था. उ. ५८२.

उन्ह : उष्ण, ऊन, गरम. पू. ७०.

उन्हतीन्ह : गरमगरम. पू. ४३७.

उन्हवणी : ऊन पाणी, गरम पाणी. पू. १०९.

उपकरणे : पूजेची भांडी. पू. ८०, ९१, ९३;
 उ. १२३.

उपंगळीथे : गळ्याजवळ, खांद्यावर. पू. १८.

उपचारणे : औषधपाणी करून बरे करणे.
 पू. ४३९.

उपणणे : वाऱ्यावर उडवून फोलपट बाजूला
 फेकणे. पू. ४११.

उपतरणे : उलटवणे, उलटणे. उ. ३२९, ५७१,
 १०१-मागच्या बाजूने, उलटी करून
 पू. ११९.

उपदेश(स) : मार्गाची दीक्षा. पू. १९८;
 उ. ५०७, ६११.

उपदेशीया : उपदेश = दीक्षा घेतलेला, त्या
 मार्गाचा अनुयायी. उ. ५०७.

उपद्रवणे : ठार मारणे. पू. ८४; उ. ५०७.

उपद्रो : उपद्रव, व्याधी, त्रास. पू. ५०, २१७;
 उ. ४०६, ४०७.

उपनणे : उत्पन्न होणे; °नली-पू. ६४, २१९.
 उ. १०, १७४.

उपनिषेध : उपनिषद. पू. १३३.

उपनीति : नाश. पू. ४३९.

उपन्यास : प्रारंभ. उ. १३३.

उपमणे : उत्पन्न, वर उडणे; °मत-°मता-
 पू. १५६.

उपरकुंडी : वरच्या बाजूला असलेल्या कुंडात.
 पू. १९८.

उपरवाही : बाहेरच्या बाहेर, परभारे.
 पू. २०४. °वाड-उ. ४२०; °वाड्या-
 पू. २०४.

उपराठी : उलट. उ. ५८९.

उपरि : माडी, वरचा मजला. पू. १८, २५,
 २९, ३२, ९८; उ. १८२, ५३७.

उपलखणे : कळणे, दिसणे, जाणवणे. °लखति-
 उ. १८८.

उपवणे : उडणे. पू. ३७२.

उपवीख : विषापासून मुक्त, विष काढणे, विष
 उतरवणे. उ. ३३४.

उपसंहाराख्य : विश्व व चैतन्य (माया) या
 देवतांची फळे. अ. १५१.

उपसांति : उपशांति, नाश. उ. १५७.

उपसाहणे : सहन करणे, पोटात घालणे, क्षमा
 करणे. पू. २२३; उ. ३९, ५०; अ. ५.

उपस्त : जननेंद्रिय. उ. ४४५.

उपहत : नष्ट, वाळून गेलेला. पू. १९८.

उपहुडणे : झोपेतून उठणे. उ. ४२४.

उपहुडु : झोपेतून उठणे, निद्रात्याग. पू. १८,
 ३३, ९९, ११०, २३८, इ.; उ. २, ११,
 १९, ३२, १२६, इ.

उपाधि : पदवी, श्रेष्ठ स्थान, मानमान्यता.
 पू. ४४६; उ. ५०७.

उपाधीस्थुळ : राजयोगी. पू. ३७५.
 उपालंब : उपालंभ, निदा. उ. ५१९.
 उपाव : उपाय. उ. ४८२, ६०९.
 उपाहानौ : वाहाणा. पू. ९९, १६४; उ. १०, ६८, १४६, ४११; °हान्हौ-पू. १०२.
 उपान्हौ-पू. १०२, १०५, १०६; उ. १५४, ५७६.
 उपाहारू : (ईश्वराप्रीत्यर्थ) भोजनाचे पदार्थ-
 पू. २९, १०३, ११०; उ. ११, २१, ७१, ९०, ४०१ इ. उपहार-पू. १११, ४०१, ४०३, ४०९; उ. ४०१, ४०३, ४०९.
 उपाहास : थट्टा. उ. ८१.
 उपाळींग : थोटा, हाताची बोटे झडलेला, अपंग उ. १४५.
 उपेखणे : उपेक्षा करणे, दुर्लक्ष कणे; °खिला-
 पू. २५.
 उपेग : उपयोग. पू. १४४, १९२, ४७७; उ. ११७, २६२, २७८, ४१०.
 उपेणे : मार्गातील मुक्काम. पू. २१९, ४१५; उ. १९९.
 उफराटा : उलटा. पू. ९४.
 उब : उष्णता. पू. ७०.
 उबगणे : कंटाळणे. उ. ९२; °गला-पू. २९८. उ. १४४.
 उंबरवट : दरवाजाच्या चौकटीचा खालचा भाग, उंबरा. पू. १६७; उ. ४१४.
 उंबरा : (१) दारवठा; (२) दाराच्या चौकटीची खालची बाजू. उ. ५६४.
 (३) दारवठ्यासमोरील जागा. उ. २.
 उबारा : उकाडा. उ. १२३.
 उबाळा : जाळ. पू. ३६, ५८५.
 उबेणे : उत्स्फूर्त. पू. २१०.
 उभ(भि)णे : उभारणे. उ. °उभिली-पू. ७४ °उभिलीया. उ. १७.
 उभराभरी : काढघाल करून, व्यवस्था करून. उ. ५५२.
 उभीए : उभय, दोघेही. पू. २०९.
 उभे धाटीया : उभ्या पट्ट्यासारखे. उ. ४४१.
 उभेयां देखिले : उभे असलेले पाहिले. पू. ९१.
 उमटणे : कळणे, समजणे. पू. १९८.

उमटविणे : सुचवणे, लक्षात आणून देणे. उ. ५८८.
 उमरडणे : पिळा देणे, मुरडणे. उ. १५८.
 उमाळ : पुष्कळ. उ. २८१.
 उमेठ : रसभरित, उन्मेषपूर्वक. उ. १७३.
 उरणे : आपल्यातून दुसरे रूप धारण केले तरी मूळ स्वरूपात कायम असणे, शिल्लक असणे. उ. ५७५.
 उरी : मर्यादा, शिल्लक. उ. ३.
 उरीण : कर्जमुक्त. उ. ५५२.
 उरोधणे : विरोध करणे, आक्षेप घेणे. पू. २१७, ४६०, ४७०; उ. १३३, २४१.
 उर्ध : ऊर्ध्व, वर. पू. २००.
 उर्ध्वमति : ऊर्ध्वमति, चांगली वासना. उ. १३४.
 उर्ध्वरेता : ऊर्ध्वरेता, आजन्म ब्रह्मचारी, ब्रियस्खलन न होऊ देणारा. पू. २००; उर्ध्व-उ. १९४.
 उर्णपट : लोकरीचे वस्त्र. उ. २२७.
 उलंगीया : नेमलेले काम करणारा सेवक. पू. १८.
 उलथवणे : पलटवणे, उलटे करणे. उ. १२१.
 उलळणे : उसळून वर येणे, ओकारी होणे. उ. ८.
 उलींग : सोपवलेले काम, सेवा. पू. १९८; उ. ४४७.
 उल्लेख : इच्छा वासना. उ. ६३५.
 उवाय : लघ्वी. उ. १.
 उवेळ : ओवळे, शिळे, वापरलेले. पू. ३०४.
 उसंग : उत्संग, मांडी. पू. ९५; अ. ९०.
 उसासणे : फाडणे, टोचणे, भोसकणे. °सुनि-
 पू. ९१, १८७.
 उसिसे : उशी. पू. २६, ५०, ४३९; उ. १४४.
 उसीटा : उष्टा. उ. १६५, ३५६. °ट-पू. ११५, ११८; °टी-पू. १९१.
 उष्टवन : लहान मुलास प्रथम अन्न देण्याचा विधी. पू. ३०.
 उंहांथी : तेथून. उ. ३७६.
 उहीपुही : ऊहापोह, सारासार विचार. अ. ९५.

उळा : भाजलेला ओला हरबरा. उ. १५.
उळिकांदा : पाती असलेला हिरवा कांदा.
पू. २०१.

ए

एं : मी येतो. पू. ११७.
एइजत असिजे : येत आहात. पू. १०५.
एइजे : यावे. पू. १०६
एइजो : यावे. पू. २८, ६९, १०४.
एउता : या बाजूला. उ. ३७४; एउतें-पू. ८१;
उ. ७७; एउती-पू. २६१.
एउजिन : येऊ. (प्रपु.अव.). पू. ४४, १९८,
३८०; उ. १२७.
एकतळ : एकपदरी. उ. १६.
एकदेश : एक अंश. अ. १३७.
एकदेशी : एके वेळी एकाच ठिकाणी असणारा.
उ. ५७५.
एकवट : एकत्र. पू. १८४; उ. १६२; °वाट-
उ. ४२८, ५१०.
एकवत : एकत्रित. पू. ३०६.
एकवंब : एकमत. पू. ३२ (पाहा. ज्ञाने.
१५. ७३).
एकसरी : एकदम. पू. ४३; उ. ९०.
एकांकी : एकाकी, एकटा. पू. ३७, १०५, २४७,
२५७.
एका : एका नदीचे नाव. उ. ५३२.
एके दांडे : एका दांड्यात. पू. १७२.
एजमान : यजमान. पू. २३८; उ. २१, ७९.
एतखेबों : येताक्षणीच, आल्याबरोबर. उ. ४०४.
एतीबार : इतका वेळ. पू. २०२.
एतु : येवो, येऊ दे. पू. १९८.
एतुकेनसी : इतक्यासहित. पू. २०५.
एवासन : देवतांना आवाहन करण्यासाठी
ज्याच्या खाली तांत्रिक नियमानुसार यंत्रे,
विशिष्ट आकृत्या काढल्या आहेत असे
आसन. उ. ५३९.
एथ : येथे, आमच्या ठिकाणी. पू. ९५, १८९,
४०८, ४७२, ५५१ इ.; उ. ३९, ४७, ७३,
८०, १०२ इ.
एथार्थ : यथार्थ, सत्य. उ. १०३, ६०८.

एथौनि : आमच्याकडून, आम्ही (तू). पू. ४८,
५४, १०३, १०८, १५४, ४०२ इ.; उ. ३५,
३७, ४८, ६१, ६२, ९४ इ.; एथि (थ) चा
-आमचा. पू. ४१२; उ. ३१, ७३, ९४,
१४६; °ची-पू. ४७; उ. ९०, ५५४; °चे-
पू. ४७, १२८; उ. ५३, ९९, ४७०, ५३०.
°चेया-पू. ४४, ३५५, ३५७, ४१६, ४७२;
उ. ३३, ९२; °चिया-पू. १३७; उ. ९७;
°चेन-उ. ६१.

एधवां : यावेळी. उ. ७७.

एथा : या. पू. ७०.

एर (ऱ्ह) : इतर, दुसरा. पू. ७१, ७२, ८६, ९१;
ए-हेएर-ह्या व त्या, एकमेक. पू. ५८९.
एरएरां-पू. १००; एरां-पू. १५७.

एरीकडे : दुसरीकडे. पू. १०५.

एरीवानी : दुसऱ्या बाजूला. उ. १२१.

एवे : एववे, येणे शक्य आहे. उ. ३७३.

एषणा : ईषणा, इच्छा, स्त्रीपुत्रद्वयदिकासंबंधी
आसक्ती, °त्रय : लोकेषणा, वित्तेषणा व
दारेषणा या तीन प्रकारच्या आसक्ती.
उ. ५६६.

एसी : एक धान्य. पू. ५८२.

एसौले : एसी हे धान्य ओलवून, वाटून मग
त्याचा तयार केलेला धिरड्यासारखा
पदार्थ. पू. ५८२.

एहीं : यांनी. पू. ९६.

एळा : वेलची. पू. ५८५.

एळौर मांगरीळ : या दोन गावांतील देवतांचा
उदोउदो. उ. २४९.

ऐलाडि : अलीकडे. पू. २६, २९.

ऐली : अलीकडच्या. पू. १०६; उ. १४२, ६०५.

ऐसांही : असे असले तरी. पू. ३७२, ५८५;
उ. १५२.

ओ

ओ(वो)उजणे : योग्य क्रिया करणे. उ. ३१३.

ओखटे : वाईट. पू. २९, १००, १४८; उ. ३१,
४९०. °गोमटे-बरेवाईट. पू. १०६.

ओखटे करणे : ठार मारणे. पू. ३५३.

ओखड : औषध. पू. ३९९.

ओग : उपाहार, नैवेद्य. पू. ९१.

ओगरणे : ताटात वाढणे. पू. ४७०.
 ओङ्गणे : टेकणे. उ. १५.
 ओडण : ढाल. पू. ३४३.
 ओडणखंडे : ढाल व तलवार. पू. ३४८, ४२४.
 ओडवणे : पुढे करणे ; °विले-पू. २७, ४३, १०९, ५८९.
 ओणवणे : पुढे मान करून शरीर वाकवणे. °बौनि-पू. १०४.
 ओत : ओढा, प्रवाह. पू. ४९७, ४९९, ५७१ ; उ. ३७३.
 ओतपळी : कोवळे ऊन पू. २८, ३८, ११५ ; उ. १७.
 ओपणे : देणे, अर्पण करणे. पू. ४०० ; उ. १६८ ; ओपा-उ. १५, ९९, ११८. ओपीजे-उ. ९२. ओपुनि-पू. ४००.
 ओपवणे : स्वच्छ करणे, निर्मळ करणे. °बोली-पू. १७४.
 ओंबी : गव्हाची लोंबी. उ. १४.
 ओरखंडा : ओरखडा, पुसट रेषा. पू. ९२.
 ओरणे : ओरबाडणे. पू. ३१२ ; उ. १७१.
 ओरपेकार : दरोडेखोर. पू. ३४३.
 ओरिसारी : आवरसावर. पू. ६०.
 ओलणी : ओला चिकसा. उ. ५५०.
 ओलणी : पडदणी, स्नानाच्या वेळी नेसण्याचे वस्त्र. पू. २०, ३१, ४०, ११५, ३८६, १२३, २११ ; उ. ५५०.
 ओलसाडला : रेशमी शेला. उ. १४३, १६०. °साडले-उ. २३५.
 ओली : रेशमी वस्त्र. उ. २३२, ३६३.
 ओवलापोवला : पूर्णपणे भरलेला, गुंतलेला. उ. ५८५.
 ओवाळणी : ओवाळून टाकलेले पदार्थ. पू. ७४.
 ओव्हारी : वाहारी, सूत. पू. १७.
 ओसाइली : ओणवल्यामुळे पडलेली सावली. उ. ४६६.
 ओहटणे : मागे येणे, कमी होणे. °टला-पू. ६७.
 ओहर : वधूवर. उ. ५१३.
 ओहळखोहळ : लहानमोठे ओढे. पू. ४२.

ओहळणे : वाहात्या पाण्यात धुणे. °ळौनि-पू. ३०४ ; ओहळविलेया-पू. ३०४.
 ओहोणी : वहिनी. पू. ३७२.
 ओळग : सेवा. पू. ३१, २१७, २२५, ५३५ ; उ. १२८, ५७४.
 ओळगणे : सेवा करणे. उ. ६५, १२९, १४२.
 ओळगवणे : अर्पण करणे, देणे. पू. ६३, ७३ ; उ. १५, १७, १९, २१.
 ओळगीया : सेवक. उ. १२६ ; °गीए-पू. ७७.
 ओळणे : वळणे. येणे. उ. १६०.

क

कक्ष : काख. उ. १७.
 कक्षा : वाक्यातील गर्भित सूचना. उ. १५२, ५८८, ६२५.
 कखाइया : कषाययुक्त. उ. ३८७.
 कछु : कच्छ, कासव. उ. ५६४.
 कटक : (१) राजधानी, कटक देवगिरी. पू. १७९, १८१, १९१, २०३, २०४, २१०, २२८, ४०२ ; उ. १७, १४३, १५२. (२) सैन्य ; पू. ७४.
 कटकटा : अरेरे ! पू. ४३७ ; कटकट-पू. १०२ ; उ. १९, ९२, ९९, १०१ ; अ. ११.
 कटकै : फिरती, स्वारी. पू. ७४, २३७.
 कंटक : काटा. ५१७.
 कंटकटीयेमान : क्षीण, दुबळा, छिन्नविच्छिन्न. उ. ३७६, ४२६, ४५०.
 कठीया : पुजारी. पू. ८२, ३१० ; उ. १४८, ६१५. कठीए-पुजारीण. पू. ५००.
 कड : (१) जुव्यातील दानाचा एक प्रकार. पू. २८. (२) बाजू. पू. ३२.
 कडकणे : कढवून तयार केलेले. पू. ९५.
 कडती : धूळपाटी (का. कडत). पू. १४५.
 कडदंबा : कमरपट्टा. पू. २१०. (टी.).
 कडप : उपटल्यानंतर न बांधता रचून ठेवलेला हरबऱ्याच्या झाडांचा ढीग. उ. १५ ; कडपा-पू. ४११.
 कडबा : ज्वारीचे धांडे. पू. ९६.
 कड(र)बाड : कडबा, ज्वारीचे धांडे तोडून तयार केलेले कुटार. पू. ७० ; उ. ३४४.

कडवल : शेणमाती साठवण्याचा गोठा.
उ. ६५, १५८, ५८८.

कडासन : गवताचे किंवा चामड्याचे आसन.
अ. ३९.

कडिदोरा : कडदोरा, कमरेला बांधायचा दोरा.
पू. ७८, २४८.

कडिवाळा : मोलकरी, सेवक. पू. ४३६.

कडिसर : शिवेजवळचा भाग, काठ. उ. ५४,
६०२.

कडीयाळे : घोड्याचा लगाम. उ. ५०१.

कडे पडणे : कृतार्थ होणे. उ. ५९९. °लागणे—
अ. ४४.

कडीव : कंबर, कंबरेखालील भाग. °वांची—
कमरेभोवतीची. उ. २२; °वा—उ. ५३७;
°वां.—उ. ३०७; °वे.—पू. ३७२.

कण : धान्य. पू. ७०.

कणवाबुळी : बांबुळी, शेवाळ. उ. ३७३.

कणवृत्ती : धान्याचे कण वेचून त्यावर उदर-
निर्वाह करण्याचे व्रत. पू. २९, १७७.

कणव : कृपा, कीव. पू. २१९, ४८१;
कणवा—पू. ६४.

कणीकि : कणीक, गव्हाचे पीठ. पू. १०१,
१०३, १८५.

कणीस : सत्व. उ. ३१.

कंथ : कांत, नवरा. उ. ४८७.

कदन : कदान्न, वाईट अन्न. उ. १३७, ५२८.

कपाट : (१) गुहा, भुयार, गुहेचे दार.
पू. २६०, ३१४, ३६५, ३६६, ५९१;
उ. ३६, ३१७, ४२६, ५४१. (२) कवाड.
पू. ५७३.

कपाळी घाट घालणे : कपाळावर घाटेने
मारणे. उ. ५६०.

कपीलस्नान : ओल्या वस्त्राने केवळ अंग पुसून
केलेले स्नान. पू. ११५.

करंटा : पापुद्रा, पोपडा. पू. १९१.

करंटे : कवच. पू. २००; उ. ५६५.

करंडी : वेळूच्या कामट्यांनी विणलेली किंवा
वेताची टोपली. उ. १६१.

करण : (१) कृत्य, कर्म. उ. १३३. (२)
योगमुद्रा. पू. ५८४.

करणी : बनावट, तयार करण्याची रीत.
पू. ७६.

करणीय (ए) : विधिवत करावयाचे कर्म.
पू. ३१, ४८, ३९१; उ. ५७७, ५८४.

करपटाणि : कर्पट वास. उ. १४५.

करवटी : करवंटी. उ. ५४०; °वंटेया—
करवंटीत. उ. ३३१.

करवडी : करवड, समूह. पू. ५.

करवती : लहान करा, घागर, करवंटी.
उ. १४६.

करा : मातीची घागर. पू. ४०८; उ. १४४,
३१३, ५०२.

कराउ : गर्व, आवेश. उ. १२५.

करांडा : भरडलेले धान्य, भरडणे. उ. ४७०.

करूमि : करू (करणे—या धातूचे प्रथम पुरुषी
भविष्यकाळी अनेकवचन). पू. ३२, ४८,
९५, १९८, ४१५; उ. १३, १७३, ५५०.

कर्पूरगौर : कापराप्रमाणे पांढरा. पू. ५३८.

कर्मजड : धार्मिक कर्मकांडात आसक्त.
उ. ५८१.

कर्मभूमि : हिमालय आणि सेतुबंध रामेश्वर
यामधील पाचशे योजनांची भूमि. पू. २४४.

कर्मराहाटी : ईश्वराव्यतिरिक्त जीवदेवता—
प्रपंचविषयक कर्मांचा आचार. उ. ६१०;
अ. १२९.

कर्मवासना : वैदिक कर्मे करण्याची इच्छा
करणारा. उ. ५८१.

कर्मसवा : कर्मानुसार, कर्माच्या परवडीप्रमाणे.
उ. ४०६.

कऱ्हा : उंट. पू. ५; उ. ५०१. कऱ्हे—पू. ५.

कल्प : धार्मिक विधी, धर्मविधीचे शास्त्र.
उ. १९७. कल्पणे—धार्मिक पूजा सांगणे-
करणे. उ. १९७.

कलत्र : पत्नी. उ. ३०१.

कलवड : कोथळा, तुरखाट्यांचा गोलाकार
उभा कोठा. उ. ३३. 'कडवल' पाहा.

कवडा : पैसे, नाणे, कवडी. पू. २८, १२२,
४१३; उ. ११८, १६७, २१८, २४९,
२८३, ५२४, ५८५, ६२२; °डा. कवड्यांनी.
उ. ४००; °ड्यांचे—उ. २४४, डे. उ. २८३.

कवडा : गोळा. पू. ४७७.

कवडींब : कवि डिंब. पू. १३२.
 कवतीक : ससे, तित्तर इत्यादिकांची शिकार.
 पू. २१०.
 कव्हणाई : कव्हणाही, कोणालाही. उ. ३०९.
 कवणाइ-उ. ४३२.
 कवळी : कव, दोन्ही हातांची मिठी. पू. ४४७.
 कवाड : दरवाजाची झाकणे. पू. ९३, १०६,
 १६६.
 कष्टीनी : काष्टी = समाधी लावलेली,
 समाधिस्थ. पू. ५४३.
 कसमळ : कसमल, घाण. पू. ५८४.
 कसा : अंगरख्याचे दोन्ही पालव एकत्रित
 बांधण्याचा बंद, पट्टी. पू. ११५; उ. ६२३.
 कसैजताति : कसकस सुटते. उ. ५४३.
 कहीं : कधी. पू. ३५, ११०, ११७; उ. ६०९,
 ६२२.
 कळदीवी : पेटलेली दिवटी. पू. ५७.
 कळविला : (कळवा = जनावरांच्या पायाला
 बांधतात ती वादी.) कळव्याने बांधल्या-
 सारखा, निःस्तब्ध. पू. ३१.
 कळा : कुशलता. पू. १२१.
 कळावी : मनगटावरील बांगडी. पू. ५६;
 उ. १०९, २३१, ४३८.
 कळीयुग : कलियुग. पू. २४८. उ. ४३६;
 ०योग. पू. २००.
 काइ : काही. काय. उ. ३७३.
 काउरवाउर : कावरेबावरे, गोंधळून जाणे.
 पू. ४६५.
 कांकर : चामड्याचा धागा, वादी. उ. ५१३.
 काकु : प्रश्न, प्रश्नार्थक वाक्यरचना. पू. १६५,
 १६६; उ. १५२, ३८६, ५८८, ६२५.
 काकोस : काका, वडिलांचा भाऊ. अ. १८.
 काख : बगल, खांद्याखालील हात व बगड्या
 यामधला खोलगट भाग. उ. १५०.
 काग : काक, कावळा. उ. ३०३.
 काचा : कच्चा. पू. १९८.
 काज : कार्य; गाइचां काजीं = गाईंचे रक्षण
 करण्याच्या कामात. पू. ३२४, ५०८.
 काजभोज : कार्यप्रसंगीची जेवणावळ. उ. १५८.

कांजी : पेज. उ. ४७०.
 काटाळे : कणसांचे भारे, पू. ५९१.
 कांटाळणे : शिसारी येणे, अंग शहाळून जाणे.
 उ. ५१३; अ. ७६.
 कांटाळा : कंटाळा, रोमांच, शिसारी. उ. ४६७,
 ६१३.
 कांटाळा सांडी : कंटाळत नाही, कंटाळा करीत
 नाही. पू. ४९०.
 कांटी : काटेरी झाड. पू. ७८, ७९.
 कांठपुरा : काठपरा, खापराचे आच्छादन,
 खापरी कौल, फुटलेल्या मडक्याचा गोल
 काठ. उ. ३३.
 कांठाळ : सामानाची कथा. गाठोडी, पडशी.
 पू. ४४९.
 काठीया : काठीकर, काठी घेऊन समोर
 राहाणारा सेवक. पू. २२७.
 कांड : बाण. उ. १२६.
 कांडादळा : कांडणदळण. उ. ४७०.
 कांडार : कांडे, कळ. पू. ६०; कांडर-पू.
 १९६, ४४७.
 काढणी : गुरांना खुंट्याशी बांधण्याचा दोर.
 ०णीया-काढणीने खुंट्याशी बांधलेल्या
 स्थितीत. पू. ३१.
 काढणीया : घोड्याचा दोर (काढणी)
 धरणारा सेवक, मोतदार. पू. ७५.
 काढणे : ओढणे, झाडणे. पू. २३, ११०, २०७.
 कातणे : सूत काढणे. पू. ५०७.
 कातो : सुरी. उ. ४४१.
 कांदी : डोळ्यावर पडलेला व्रण. उ. ४७८.
 कानमातणे : कानगोष्ट, गुपचूप कानात
 सांगितलेली मात. उ. २६६.
 कानवटी : दुरडीवरील आच्छादन. पू. ५९२.
 कानवडा : आडोसा करण्यासाठी बांधलेले
 वस्त्र, लावणे. पू. ३८६, ५०६.
 कानवडी : वाकडी, तिरपी, एकीकडे मान
 वळवलेली. पू. १०७, ३६१; ०वडे-उ.
 १११, १७१; कानोडे-उ. १९.
 कानवाथर : काणवा (सिरसाळा) दगडा-
 भोवती थराप्रमाणे घट्ट चिपकून असलेल्या.
 दगडाचे नाव. काणवा दगडावरील थराचा
 दगड. उ. १५८.

कानसुल : कानाच्या जवळचा भाग. पू. १९५ ;
उ. १२६, ४६४.
काना : झोळीच्या दोरीची बाजू. उ. ४२५.
कानाउवे : कानांजवळ असलेले टोपराचे कसे.
उ. ६२३.
कापडमादण : ओल्या कापडाने अंग पुसून
केलेले स्नान. पू. ११५.
कापडी : यात्रेकरू. उ. १६१ ; अ. ५. °डीयें
(अव)-पू. ५८५ ; उ. ४०४.
कांब : लोखंडी सली. उ. ६४०.
कांबळा : घोंगडी. पू. १३५ ; °ळी-पू. ५२.
°ळें-पू. ५२, २००.
काबा : गुजराथेतील लुटारू, ओखा मंडळातील
चाचे लोक. पू. ५.
कांबीया : लोखंडाची कांबी हातात धरणारा
सेवक. पू. २२७.
कामत : शेत. पू. ४३९, ४४२, ४९२.
कामठा : काम करण्याचे दुकान. उ. ३९.
कामीक : मनात कामना (एखादी इच्छा)
धरून केलेले (कर्म). उ. १३३.
काया : काबुबाइ ; एक विशेषनाम. उ. ४९७.
कायाप्रणीत : शरीर वाकवून केलेला नमस्कार.
पू. २० ; उ. १३३.
कारट : अंत्यसंस्कार, मृताप्रीत्यर्थचे भोजन.
उ. ३७९.
कारी : कुआरी, मुलगी. उ. ४९५.
कारुवा : गेरू. उ. ५९९.
कालण : कालवण, शिकरण. पू. १६७ ;
उ. १५६.
कालळ : कलार, दारू गाळणारा व विकणारा.
पू. २०२ ; उ. १७३.
काला : अनेक अन्नपदार्थांचे मिश्रण. पू. ५७२.
कालि : काल, आधल्या दिवशी. पू. ११६,
२५७.
कावड : बांबूच्या दोन टोकांना शिब्याप्रमाणे
दोऱ्या बांधून त्यात जड वस्तू नेण्याचे
साधन. उ. १४३.
कावरे : पिसे, वेड. पू. २१७ ; उ. ५६०.
काष्टी : ध्यान, समाधी. उ. ८१, २१०, ५०७.

कास : कासोटा, कमर. पू. १२५, १८७,
२४८ ; उ. ९६. कासे लागणे-एखाद्याच्या
आश्रयाला जाणे. पू. १८७.
कासणे : कमर कसून बांधणे. उ. ४५५.
कासवडा : कासवटा, कासोटा. उ. ३६०,
५२०.
कासीया : काश नावाचे गवत, काशा.
पू. ४७२.
कासौळी : काशाची मोठी झांज. पू. ३३.
काहाणी : गोष्ट. पू. १२३ ; उ. १९८.
कांहांथी : (हिं) कोठून. पू. १९८ ; उ. ३७६.
काहली : मोठी कढई. उ. ५८५.
काहाळ : भेरी, तुतारी. पू. ३३, १७६.
काहाळिया : सनई, तुतारी वाजविणारा.
१२१. (नरस्व. १७८).
काहो—(हिं) : काय. उ. ४९८.
काहोंकु—(हिं) : कशाला. उ. ५००.
काह्या : कशासाठी. पू. ५८५ ; उ. ६२२.
काळवंचना : मृत्यू चुकवणे. पू. ५० ; उ. ४७५.
काळस्फोट : काळा फोड, काळपुळी. पू. ५००.
काळी धारी : काळ्या काठाची. पू. २११.
काळुकलाइ : काळाचे कार्य, मृत्यू. उ. ३५३.
किंकर : सेवक. उ. ५८५.
किंकरधर्मी : परमेश्वर सेवेचा धर्म आचरण
करणारा. उ. ५७८.
कीउलवाणा : केविलवाणा, काकुळतीला येऊन.
पू. ३७५.
कींकळी : किकाळी. पू. ३५.
कीजतीया : केल्या असत्या. पू. २३८.
कीटकी : किडी, स्त्री-किडा. पू. २१५.
कीडकीडवणे : कढवणे. पू. ४७७.
कीडडी : तिरडी. पू. १८२, ३१७, ५८९ ;
उ. ३१३.
क्रियाप्रयुक्ती : केलेल्या क्रियेच्या ठिकाणी.
उ. १४२.
कीरू : खरोखर. पू. १०६, ५८९.
कीलू : किलबिल. पू. ४१.

कोंवी : कीड, किडा. पू. ३०७, ४९० ;
 उ. १८०.
कुकडी : कुक्कुटी, कोंबडी. पू. १५४; कुकडे-
 पू. ७८.
कुंचकवत : चोळीप्रमाणे (काढता येण्यासारखे).
 उ. ३५.
कुचमर्दनी : स्त्रीचे स्तन चोळल्याशिवाय
 ज्याची कामवासना जागृत होत नाही असा.
 अ. १३८.
कुंचा : कुंचला. उ. ३४४.
कुचिळ : कुचैल, मळके कपडे घातलेले, मलिन.
 अ. ४९.
कुचीत : कुञ्चित, वाईट. उ. ४११.
कुंची : किल्ली, कुंजी. पू. ८०, ८१.
कुंचीटाळे : किल्ली-कुलुप. पू. ८०, ८१;
 उ. २२३, कुंची-पू. ९१.
कुजांतर : कौटाळ. पू. ४७७.
कुटंब : कुटुंब, घरातील परिवार. पू. ७४.
कुटिते कुटिते : लंगडतलंगडत. उ. १८४.
कुंठ : गोणी. उ. ३३१.
कुडे : वाईट, खोटे. पू. ७८.
कुंड : (१) अग्निकुंड, आहुतिपात्र. उ. १२०.
 (२) पाण्याचे टाके, पवती पुष्करणी.
 पू. ६१, ९९, २५१, ५५१.
कुंडलनी : शरीरात मणिपुर चक्राच्या ठिकाणी
 असलेली प्राणरूप सर्पाकार शक्ती. उ. ४१.
कुडौ : कुडाचे माप, आठ पायल्या धान्याचे
 माप. उ. ५९२; कुडव-उ. ३४०.
कुणबी : शेतकरी, पू. ३२०, ३७२, ४११.
कुपी : वाटली. पू. १९८; उ. ४०६.
कुपीन : कौपीन, लंगोट. उ. ४२, १५२, २४३.
कुमंडलु : कमंडलू, पाण्याचे भांडे, तुंबा.
 पू. २३८.
कुंभक : नासिकाद्वारे आत ओढलेला (पूरक)
 वायू बाहेर जाऊ न देता मस्तकरूपी
 कुंभात साठवून ठेवणे. पू. १९४.
कुरूंगे : हरिणाच्या रंगाचे. पू. २८.
कुरूंधन : एक फळ. पू. २६०.
कुर्म : कासव. उ. ५६५.

कुवारणे : मोठमोठ्याने हाका मारून बोलावणे.
 पू. ४१.
कुवारी : मुलगी. उ. ४९४.
कुष्ट : कोड. उ. १४४, १४६.
कुष्टखता : कोडाचे व्रण झाल्यासारखी, मलीन.
 उ. ३७६.
कुष्टीया : कोड झालेला. पू. ५५२.
कुसकटा : चुरा. उ. ५६४.
कुसकरा : चुरा. उ. ५६५.
कुसंबीर : कोशिंबीर. उ. १८०.
कुसासन : गवताचे आसन. पू. २३.
कुंसी : कुसि, पोट, गर्भाशय. पू. ९१.
कुसुंबी : लाल रंगाची एक तिखट-खारट पाले-
 भाजी. पू. ५७२.
कुहीजणे : सडणे, कुजणे; °जली-पू. १५.
कुहीजविणे : सडवणे, सडू देणे. °विती परी-
 सडविण्याची रीत. पू. ७६.
कुहीदी : सडलेले, नासके. पू. १९२, ३१५;
 उ. ४९५.
कुहीला : कुजट, घाणेरडा, सडका. उ. ४९५.
कुळथवनी : कुळीथ नावाच्या धान्याचे पाणी.
 उ. १५८.
कुळवाडि : शेती व शेतीचे सामानसुमान,
 शेतीचे व्यवहार. पू. २१७, ४१२.
कूचक : उंटाच्या पाठीवरील बसण्याचे आसन.
 पू. ५.
कें : कुठे. पू. ५७, ७४, १२७, इ.; उ. ६१, ८२,
 १३३, ५०७, इ.
केजतें : कोणीकडे. पू. ५०५; उ. १५७, ५९५.
केती : किती. पू. ३०२; उ. ५८६.
केतीएक : कित्येक, पुष्कळ. पू. २.
केधवा : केव्हा. पू. ८०.
केंवसे : किवश्य, कोणाच्या आधीन. उ. ५७४.
केव्हाही : केव्हाही. उ. १८७.
केशकळाप : केसांचा समुदाय. पू. १९४.
केंसतोडु : केस तोडल्यामुळे त्याजागी आलेला
 फोड. उ. २४६.
केसना (णा) : केवढा. पू. ६५; उ. २१७.
केंही : कोठेही. पू. २०, १८४, २४७.

केळी : कलश, तांब्या, घागर. पू. ४९३.
 केळी : केलि, जड वस्तुशी केलेली क्रीडा.
 उ. ६१.
 कै : केव्हा, कधी. पू. ११७.
 कांगतें : बुरखा, बुंधी. पू. १३५, २९८, ४३९.
 उ. ७४(टी); अ. ९३. °गता-पू. १५३.
 कोठा : गुरे बांधण्याची जागा. पू. ४५३.
 कोड : हरिण, रोही इत्यादींची शिकार.
 पू. २१०.
 कोड : कौतुक. उ. १५०.
 कोडि : कोटि, एक संख्या. पू. १४५;
 उ. ४९७.
 कोडिमोडि : दुमडून-गुंडाळून-पोटाशी लावून
 ठेवणे. पू. ४३९.
 कोड : कोड. उ. ४९१.
 कोढळे : तुपाचा किंवा तेलाचा बुधला.
 उ. २०; कोंढुले-पू. ५५८; उ. ८,
 १६१.
 कोणटा : कोपरा, टोक. उ. २११, २७३.
 कोथळा : धान्य साठवलेले पोते, कणगा.
 उ. १३३ °ळे-पू. २५५.
 कोदवा : एक प्रकारचा पाषाण. उ. ३३५.
 कोदे : एक धान्य. उ. १०२.
 कोदेयां भातेयां पडती : कोदे आणि भात
 यासाठी उड्या घेतील. उ. ४३६.
 कोनी रीगणे : बाळंत होणे, गर्भार राहाणे.
 उ. ४९६; °नीगण-उ. १९९, ५५५.
 कोपटी : गुंफा. उ. ६४०.
 कोपरबुटी : तळहातापासून तो कोपरापर्यंत
 लांबीचे दुपदरी वस्त्र. उ. १३७.
 कोपु नटले : रागाचा अविर्भाव केला.
 पू. १६५.
 कोभ : कोब. पू. १४१; उ. ४५९.
 कोमाइणे : कोमेजणे, मलूल होणे. पू. ३१५;
 °इला-उ. ३७९. °इली-उ. २५७.
 कोमाइलीडुमाइली : कोमेजलेली. पू. ३९८.
 कोर : तुकडा. °रे. पू. १९८; °रका-उ. ७८,
 १३१.
 कोरखांड : तुकडे. उ. १३१.

कोरवाळीत : कुरवाळीत असलेला, ज्याला
 कुरवाळीत होते—आलिंगन देत होते असा.
 पू. ६१.
 कोरान : कोरडे अन्न. उ. २६३.
 कोल : दांडपट्टा. पू. २९९, ३१८; उ. २१.
 कोहोके : भुयार, विवर, बीळ. उ. १४, १५;
 कोहंक-पू. १७, ७०.
 कोळपुरूखू : देवतास्थाने दाखविलेली पुष्पा-
 कृती. पू. १४५.
 कोळे : कोळसे. उ. १५८; अ. ६४.
 कौपीन : लंगोट पू. ४२४; उ. ५७. °करणे-
 पू. ४२४.
 कौपिनोद्धारण : छाटी किंवा लंगोटी नेसणे.
 उ. ३९९; अ. ११.
 कृच्छ्र : प्रायश्चित्त म्हणून १२ दिवस
 करावयाचे एक व्रत. उ. ५९९.
 कृडा : क्रीडा. पू. १६६.
 कृस्य : कृश. पू. ५७४.
 क्रण : करण, साधन. पू. २१७.
 क्रीमि : कृमि, लहान किडे. उ. ७९, ५१५.
 क्रीयापार : मृताप्रीत्यर्थचे क्रियाकर्म, धार्मिक
 विधी. पू. ८५.
 क्वापि : कोठेही. उ. ४७८; अ. १६.
 क्षाळणे : धुणे, पुसून टाकणे, नाहीसा करणे.
 पू. ७४, ११६, १९८.
 क्षीण : छिन्न. उ. १७४.
 क्षीराब्धी : क्षीरसमुद्र, शेषशायी देवतेचे स्थान.
 पू. २४४.
 क्षुधा : भूक. पू. १०४.
 क्षुधार्थी : भुकेला. पू. ३०९.
 क्षेउर : क्षौर, डोक्यावरील सर्व केस काढून
 टाकणे, हजामत. पू. ८४, २०२, २७९;
 उ. ३३६, ३८६.
 क्षेओ : (१) क्षणी, तात्काळ. उ. ६१७
 (२) क्षय, नाश. पू. ३४.
 क्षेण : क्षण, थोडा वेळ. पू. २०२.
 क्षेणू : श्राद्धाचे निमंत्रण. पू. २, २२२;
 उ. ११; अ. ९६.
 क्षेत्रसंन्यास : संन्यास घेऊन एकाच क्षेत्रात
 राहाणे. पू. २३८.

क्षेपणीक : क्षपणक, बौद्ध किंवा जैन भिक्षु.
पू. १९८; उ. ५८, १८०, ५३६; क्षपणीक-
अ. १९.

क्षेपणे : कंठणे, कालक्रमणा करणे. पू. १७;
उ. ५७९, ५८५, ५९५, ६०७.

क्षेम : आलिंगन. उ. ५२२.

क्षेमवार्ता : कुशल समाचार. पू. ५०५.

क्षेमा : क्षमा, माफी. पू. २०२.

क्षेमाळींगन : स्नेहपूर्वक मारलेली मिठी.
पू. ८९, ११०, १४५, १६५, १८४, २३९;
उ. ४६३, ५२२.

क्षेव : खेव, आलिंगन. उ. ४६३.

क्षोभ : क्रोध, राग. पू. २०१, ३६३.

क्षोभणे : (१) रागावणे, क्षुब्ध होणे. पू. ३७५;
उ. ९, ५०७. (२) संतुष्ट होणे. पू. ५१८;
उ. ५०७.

क्षोभविणे : राग आणणे. उ. १४५.

ख

खट्वांगकपाळ : कवटीचे भिक्षापात्र घेतलेला
पू. ५३८.

खटुकर्म : षट्कर्म; अध्ययन, अध्यापन, यजन,
याजन, दान व प्रतिग्रह ही ब्राह्मणाची
सहा कर्मे. पू. ५६१.

खड : कोवळे गवत. पू. ४९०.

खडकाळी : खडक असलेली जागा. पू. १७६;
उ. १८.

खडखांबुल : (देवळाच्या सभामंडपातील)
अनेक खांबांना शिवण्याचा खेळ. पू. १५७;
उ. ४०० (टी).

खडपडीत : चापूनचोपून. उ. ३७७.

खडपडौन : खडपड करित, खडबडून. पू. ६४.

खंडणे : तोडणे, कापणे. खंडीजति-उ. १७४.

खंडमंडळ : प्रांत. अ. ७९.

खंडवीखंडी : एकामागून एक धाव घालीत
उ. १७१.

खडवीध : षड्विध, सहा प्रकारचे. उ. ६४५.

खडाइणे : प्रपंच चालविणे, नांदणे. उ. १.

खडापाणी : चारापाणी. उ. ४४७.

खडी : खडू, खडूची लेखणी. पू. १४५.

खडेखूपटे : दगड व गारगोट्या. पू. ५४१.

खण : घरातील भाग. उ. ६७.

खणणे : खोदणे; खणीतला-पू. ७०; खणीतली-
पू. ५०.

खत : क्षत, व्रण, गंज. उ. ३९, १३३, १८०.

खंति : दोष, दुःख, उवग. पू. ५०, २१५;
उ. १४४, ५०९, ५१२.

खदिर : खैराचे लाकूड. खदिरांगार-खैराच्या
लाकडाचा विस्तव जेथे पेटलेला असतो असा
नरकाचा एक प्रकार. उ. १२१.

खरकोटी : खरकट्याचे तुकडे. उ. २१९.
°कुटी : अ. ५३.

खरखरा : खरंखरं असा आवाज करून.
पू. ७०.

खरसाहाण : खरपाच्या दगडाची साहाण.
उ. ३९.

खराटा : झाडू, केरसुणी. पू. ३, १५; उ. ४८०.
°टेनि-उ. ४८०.

खर्ग : खड्ग, शस्त्र. पू. २६, १९८, ३५३;
उ. ६४०.

खवंडाळी : खोडकरपणे, चेष्टेने, खिजवण्या-
साठी. पू. ३६.

खववणे : खाववणे, खाता येणे. °वति : उ. ३९.

खवळणे : खिजवणे, थट्टा करणे. पू. ५५१;
अ. १००.

खस्ता : तास, कष्ट, उपद्रव. पू. २७, १००.

खळखळीत : खळखळ आवाज करित. पू. १९८.

खळाळ : खळखळ आवाज करणारा पाण्याचा
प्रवाह. उ. ९८, ३७६.

खळीचें : खळ दिलेले, चकाकणारे वस्त्र.

उ ११, १०७, २३५; खळीव-पू. ५३४;

उ. ११; खळीचा-पू. १९०, ५६३;

उ. १४६; खळीची-पू. ५३४.

खळें : (१) धान्य मळण्याची जागा.
पू. ४९४; उ. १७८, (२) स्मशान.
पू. ४४७.

खाकलणे : खांकरणे °लिले-पू. ५११.

खांखरणे : खाकरणे; °रले-पू. ९४.

खांखाळे : खिकाळणारे, मोठ्याने बोंबा
मारणारे. १३४. (पाहा. शिशु. ५०२).

खागरि : घागर. पू. १८४.

खागें : चोरांचे संकेतस्थान. पू. ५११.

खाजें : भातके, खाद्य, खाऊ. पू. ३९, ८९, १४५, २०१, २०४; उ. ४३२, ५०६.

खाटदांडी : खाटेची पालखी. उ. ४०४.

खाटारा : खटारा, उघडी गाडी. पू. ५७६.

खांड : वस्त्राचा तुकडा, फाटके वस्त्र.
°खापर-(मातीच्या भांड्याचा तुकडा).
वस्त्रे पात्रे. उ. १.

खांड : वेस. वेशीच्या दाराची अडगळ.
उ. ३६८.

खांड : खंडित, आखूड. अ. १०६.

खांड : दाढी. पू. २०, १९४, ४१५; उ. ५६४.
खांडाचा-दाढी असलेला. पू. १८२.

खांडणे : तोडणे, चिरणे, कापणे. पू. ५७;
उ. ३३८. °डुनि-तोडू (प्रपु.अव.).
उ. १७४.

खांडदेउळी : मूर्ती भंगल्याने जिथे पूजा होत
नाही अशी देउळी. उ. १३७, ५४१, ६०२.

खांडी : एका खंडीचे माप. पू. ४३७.

खांडी : नदीच्या पार जाण्यासाठी बांधून
काढलेली दगडी वाट. पू. १०५.

खांडीव : खांडवे, तांदुळाच्या पिठाचा एक
पदार्थ. उ. १५६.

खांडें : तरवार, शस्त्र. पू. १८९, १९८,
२३८; उ. ३९, ५१२, ५३४. °वरि-
शस्त्राने. पू. १८९.

खांडोबा : वस्त्राचा तुकडा, लहान लुगडे.
उ. १५४; अ. ११.

खाण(णे) : दरोडा. पू. ५४२; उ. ५१३.

खाणे : (१) जेवणे, तोंडात घालणे. खाउनि :
खाऊ (प्रपु.अव.). पू. ५३. खादला-उ. १५,
५०२. खादली-उ. १९, ३९. खादले-
उ. १५८. (२) चावणे, डसणे. खाए : चावेल.
पू. ४१५, ५६२. खाती-उ. ५१, ७३.
खादला-उ. १०. खादली : पू. ४७, ३१३.
खाइल-चावेल. पू. २१५; उ. ३६३.

खाती : लोहार. उ. ३९, १४९.

खातें : कोनाडा. खातां-कोनाड्यात. पू. १६६

खांदी : फांदी, डहाळी. °एवरि-पू. ८२;
°एवरौनि-पू. ८२.

खापरी : खापराचे भिक्षापात्र, मडक्याचा
तुकडा. पू. २०२, २०५, २०६, २०७.

खाराणी : खारट पाण्याचा डाग. उ. ५०२.

खास्वा : खाराणी असलेले, घामाने मळकट
झालेले. उ. ५९९.

खालाटणे : डाग लावून बंद करणे. उ. ४०६.

खालुती-खाली. पू. १०७.

खालौतें : खाली, खालच्या बाजूला. उ. ६३४.

खावणि : इच्छा. उ. २१२.

खिळणे : एका ठिकाणी राहाणे. °ळिली-
पू. १९८.

खीच : खीर. पू. ७०; उ. ५२४.

खीण : क्षण, थोडा वेळ. °भरी-पू. ३६.

खीतिखीति : कटकट. उ. ४१९.

खीरणे : क्षरणे, खाली पडणे. पू. १९४.

खीराब्धी : क्षीरसागर, क्षीराब्धी. पू. ३६३.

खीरारी : गुराखी, (खीरार=गुरांचे खिल्लार)
पू. ५४.

खीवणणे : खेवणणे, जडणे, गुंफणे. पू. ३०.

खीळि : कडीकोंडा लावल्यावर कोंड्यात
घालायचे अडकण, मोठा खिळा. पू. ५७,
९४.

खीळिला : खिळलेला, जसाचा तसा. पू. ५७

खुंट : शिल्लक असलेले (अन्न). °गिळणे-उ. २.

खुंटदावें : घरदार, बायकामुले. पू. ३२, ३९८.

खुंटाफळी : मोगरी. पू. १६६.

खुपटा : शिंपल्यासारखा लहान गोटा, गार-
गोटी. पू. ५४१. खुबटा-उ. ४६, ४०७.

खुरडणे : लंगडत-खुरडत चालणे. उ. २८९,
४३२.

खुर मोडणे : खुरांनी-पायांनी लंगडत जाणे,
खूर-पाय एकमेकांवर घासत जाणे.
उ. ३२४.

खुररवीं जाणे : पळून जाणे, पळवून लावणे.
पू. ४०२.

खूडाणा : खुडण्याजोगा, तोडण्यासारखा
पू. ३६४.

खूरख : पळतांना होणारा खूरांचा आवाज.
पू. ४०२; उ. ५८५.

खुरीया : पायाचे खूर. उ. १७४.
खूळिया : पाणी वाहण्याची चामड्याची किंवा जाड वस्त्राची पिशवी. पू. ३४९.
खेओ : क्षणीच, तात्काळ, लागलीच. पू. १७, ३४९; **खेवो** : पू. ३६३.
खेटणे : घाणा पुढे रेटणे, चालवणे. पू. ३४.
खेडे : बरछी. पू. १९८. (उगी. ४५०).
खेत्र : क्षेत्र, शेत. पू. ३९.
खेत्रखार्जे : शेतातील खाद्यपदार्थ. पू. ३९.
खेदखीन : दुःखाने उद्विग्न. पू. १७६.
खेपणीक : क्षपणक, जैन मुनी. पू. १९८.
खेमवार्ता : क्षेमवार्ता, कुशल. उ. ६२.
खेमाळींगन : क्षेमालिंगन. पू. ३८; उ. ६५, १६९, २५४, ४३०, ५८८.
खेव : आलिंगन. पू. ३२६, ३९९, ४०८; उ. ६५, ४०४.
खेवणणे : जडणे, सोने वगैरेच्या दागिन्यात बसवणे. पू. २१, ३४०.
खेवाखेवि : परस्परांना दिलेले आलिंगन. पू. ५०६.
खेळीनला : खेळला. पू. ५१. °नले-पू. १६, १८, २८.
खैर : खैराचे लाकूड. खैरी जुंपणे-उ. १७४, ५८९.
खोंकर : खोंका असलेले, भोकांची, गळणारी. उ. १०५.
खोड : वाळलेले लाकूड. उ. ३१८.
खोडवळणे : झाडाच्या खोडाप्रमाणे निश्चेष्ट होणे; घट्ट होणे. °वळले-उ. ३२, ३१३.
खोडसवारिखी : षोडषवार्षिकी, सोळा वर्षांची. पू. १९०.
खोडा : हातपाय अडकवण्याचे लाकडी बंधन. पू. ५७.
खोबणे : क्षोभणे, संतुष्ट होणे, पुढेपुढे चालणे. °बंजे-पू. ५२३; °बंजेति-पू. ५२३.
खोबा : लिंगाकृति भाताच्या राशीत वरून बोट जाईल असा पण खाली मोठ्या आकाराचा खोपा (खळगा). उ. ४२१.
खोलणे : पुढे चालणे. पू. ४२४.
खोलते : पुढेपुढे चालणारे. उ. ६३९.

खोलबुंधी : तोंड झाकले जाईल अशा रीतीने घेतलेला बुरखा. पू. १६०, ५९०; उ. ३१३.
खोलवणे : नम्र करणे, वाकवणे. (ज्ञाने. १७. २५४).
खोहळ : लहान ओढा. पू. ४२.

ग

गंगाळ : स्नानासाठी तांब्याचे किंवा पितळेचे अर्धगोलाकार पसरट तोंडाचे भांडे (याला कड्या असतात). पू. ११५.
गंगोतरण : गंगोत्तरण, गंगा उतरून पलीकडे जाणे. उ. ७७.
गजकर्ण : योगातील एक प्रक्रिया; हत्ती ज्या प्रमाणे सोंडीतून पोटात घेतलेले पाणी बाहेर टाकतो त्याप्रमाणे अन्नपाणी ओकणे. उ. १५५.
गजदंत : हस्तिदंत. पू. १९८.
गजबजणे : भिणे, गडबडणे, घाबरणे. पू. २०३; उ. १५७, ५५८, ६१५.
गजंबु : गजबज, कोलाहल. पू. २३४, ५११; उ. १२६, ३६८.
गजक्षेओ : हत्तीचे पिल्लू. उ. ४९८.
गडद : गच्च. उ. ५२१.
गडदरा : गड्डा, खोल खड्डा. उ. ५८५.
गडी : सोबती, बाजूचा मनुष्य. पू. ५१.
गडीयाळा : घड्याळ, घाट. उ. १४६.
गडे : दोन भिन्न भाषा बोलणारे लोक जेथे सारख्या संख्येने असतात तो भाग; 'लज्जा-हरणा वस्त्र तथा क्षुधाहरणा अन्न ये दोन्ही असति तयांतें 'गडी' म्हणजे? (स्मृस्थ. ५१). उ. ५८५.
गणग : निबर चणे. उ. ८.
गद : रोग, आजार, संकट. अ. १०१.
गंधवादी : अत्तर देणारा, गांधी. पू. २८.
गंधि : घाण वास. पू. ५०, ५८५.
गमणे : समाधान होणे, करमणे, वेळ क्रमणे. पू. ५५, १४१; उ. ७८, ११३, ४९३.
गरकरि : गरकन, भिगरी घेऊन. उ. ३७३.
गरव्हार : गर्भार. उ. १६६.
गरुड आसन : गरुडाकार आसन. उ. ६२३.
गरुड घोडा : गरुडाप्रमाणे वेगवान घोडा. पू. ७४, ७५.

गरुडार : गरुडाचे देउळातील ओटा. पू. ४३.
 गलादि : ग्लादि, ग्लानि, काकुळती. उ. ५३.
 गवसणी : खोळ. उ. १६१.
 गव्हण : गव्हाण, छोटे गाव. पू. १५ ; उ. १६३.
 गव्हणुनि—गावाहून. उ. १६३.
 गळकंथा : गळ्यात घालण्याची कंथा, कफनी.
 पू. ४६९.
 गळती : खाली छिद्र असलेले—ज्यातून
 पाण्याची धार सतत झिरपते असे भांडे.
 उ. ३४४, ४२४.
 गळदंडा : गळ्यातील पुष्पमाला. पू. २७,
 ११५, १४५ ; उ. ११, ३६, १३३, ४१९,
 ४२१.
 गळाळा : घोट. उ. ४२५.
 गळित : ब्रह्मचर्यापासून ढळलेला. अ. ११४.
 ग्रगाडा : खड्डा. उ. ३२४.
 ग्रह : पिशाच्च, भूत. पू. ३५, १११. ग्रहोंचा—
 ग्रहांचा. पू. ३५.
 ग्रह : गृह, घर. उ. ४९३, ५१४.
 ग्रहस्तधर्म : गृहस्थाश्रमातील कर्तव्यकर्म.
 पू. ५५५.
 गाउ : अंतर मोजण्याचे एक प्रमाण, चार
 कोसांचे अंतर = एक गाउ. पू. १५, १८७ ;
 उ. ११, १२१ ; गाउवें (अव)—उ. ११,
 ३१ ; गाउवांचेनि—पू. १५.
 गाउ : गाव, ग्राम. पू. २५९. गाउनि—गावा-
 हून. पू. २५९.
 गांजीव : गांडीव (अर्जुनाच्या धनुष्याचे नाव).
 पू. ३६३.
 गांठी : माळ, गळ्यातील एक दागिना.
 पू. २०४ ; उ. ४४१.
 गाडु : गडवा, तांब्या, तांब्यातील पाण्याची
 धार ; °ढाळणे—गडव्याने आंगावर पाणी
 ओतणे. पू. ३८६, ४८० ; उ. ७, ३०१.
 गाडुवा : गडवा, तांब्या. उ. ४९४.
 गांधीया : ज्यावर अनेक गांधी=गाठी उग-
 वल्या आहेत असा, गाठ्याळ. °हीवरू—
 हिवसाचे गाठ्याळ झाड. उ. ११६.
 गानें : गायक. उ. १७३.
 गारि : मातीचा चिखल करून ठेवण्यासाठी
 असलेला गड्डा, ओल्या मातीचा खड्डा. पू.
 ३९२.

गाव मागणे : गावात भिक्षा मागणे. उ. ५३८.
 गिरगुटीए : एकसारखे गरगर फिरणारे, सतत
 चालू असलेले. उ. १५.
 गिवसनी : शोध. पू. ४१.
 गीवसणे : शोधणे. पू. ४१, २५७, २५८ ;
 उ. ३५५.
 गुजर : गुजराथ प्रांतातील पुरुष. पू. २०,
 २३७ ; उ. ४५३.
 गुंडणे : गुंडाळणे. °डीति. पू. ७९ ; गुंडगुंडु—
 गुंडाळून. पू. १८७.
 गुंडा : दगड. उ. ८९, २२६. गुंडेवरि—
 दगडांनी. उ. १७२.
 गुढर आंबा : झाडावरच वस्तात गुंडाळून
 ठेवलेला आंबा (आंब्याचे झाड). पू. २,
 ४२८, ४३२.
 गुढरणे : (हत्तीवर) अंबारी घालणे. गुढरला—
 वर अंबारी घालून शृंगारलेला. पू. २४८.
 गुढा : दगड, शिवेवर गाडलेला दगड. पू.
 ५८९ ; उ. ५९५.
 गुढिला : वर आच्छादन घातलेला, शृंगारलेला.
 उ. ३३६.
 गुणवीसेख : गुणविशेष, विशेष गुण. पू. १०५.
 गुणीया : पंचाक्षरी, मांत्रिक. पू. ३५.
 गुपैतथा : गुप्तपणाने. पू. ६१.
 गुंफा : पर्णकुटी, झोपडी. पू. ४४, १०५, १०६,
 उ. ३४१, ५०७.
 गुरव(उ) : देवतेचा पुजारी. पू. १३७, २५१ ;
 उ. २८८, ४२४.
 गुरुवीण : गुरवाची बायको, पुजारीण. उ.
 ४०१.
 गुरूळा : गुळुळा, गुळणा, पू. ३५, २०१ ;
 उ. १६२.
 गुलगुली : गुबगुबीत आणि मऊमऊ अशी
 (स्त्री) ; °या—(अव). उ. १०२.
 गुळमीरी : गुळात मिरपूड घातलेली. उ. २२४.
 गुळभेली : गुळाचा लहान गोळा : पू. ५८१.
 गुळहारी : गुळ करणारा. उ. ५८५.
 गुळुळा : गुळणा, चूळ. पू. ५, २६, २८-३०,
 ४० इ. ; उ. ३, ११ १४, १५, १९,
 १६३ इ.

गुंफणे : गुंफणे, गुंतणे. पू. २१, २८१.
 गेल्यावाहीरि : गेल्यावाचून. उ. ५५२.
 गोगाणे : घोंगावणे. उ. ४२५.
 गोड : बेट. उ. ४४४.
 गोठण : गोठाण, गुरांचे बसण्याचे ठिकाण.
 पू. ५२; ठणोनि-पू. ५२.
 गोडीसा : मधुर, गोड. ०सेया-उ. १६९.
 गोडीबुंधी : गोंड लोक घेतात त्याप्रमाणे
 डोक्यावरील आच्छादन. अ. ११२.
 गोणटें : गोणपाट, तागाचे जाडेभरडे वस्त्र.
 उ. १४९.
 गोत्रिज : गोत्रज, गोत्रात जन्मलेले, नातेवाईक.
 पू. ३२.
 गोतीया : गोत्रातील, नातेवाईक. पू. २७.
 गोदरी : उकिरडा, हागणखडी. पू. ३, १५,
 १६६, ५८५.
 गोवळ : गोंधळ. पू. २०४.
 गोधुळ : सायंकाळ. पू. ३२.
 गोपाल (ळ) : गुराखी. पू. ५१, ५२, ७८,
 ७९, २६०.
 गोपाळनी : (षष्ठी) गोपाळाची, श्रीकृष्णाची.
 पू. १८.
 गोपाळमंत्र : श्रीकृष्णाचा मंत्र. पू. ११९,
 १८१.
 गोफणीतून दगड फेकणे-मारणे.
 ०णीति-पू. ७९.
 गोमटें : चांगले, पुण्य, भले. पू. १३७, १८१;
 उ. १६५, ५९३, ५९४.
 गोरसणे : गाईचे तूप लावून अंग चोळणे.
 पू. ३८६.
 गोरक्ष : जोगी. उ. ५०५.
 गोरक्ष फोकरणे : 'गोरक्ष' असा भिक्षाशब्द
 उच्चारून भिक्षा मागणे. उ. ५२४.
 गोखें : गाईवासरे. पू. २७, ५१, २५१, ४८५;
 उ. ९२.
 गोलटी गाए : गोगलगाय. उ. ५००.
 गोबर : शेणाचा पोहटा, गोबर. उ. २६२.
 गोवळ : गाई वळणारा, गुराखी. पू. ५१, ६०;
 ०वळे-(अव). पू. ५२.

गोवळखें : गुराख्यांची मुले. पू. २६, ५१;
 उ. ४८०.
 गोवारी : गुराखी. पू. ५४.
 गोवारें : गुरे. पू. ५४.
 गोसावी : स्वामी. पू. ४८.
 गोसावीणि : स्वामिनी, मालकीण. उ. ३२९,
 ५८८.
 गोळक : गोळा. उ. २२५.
 गौल्य : गोड. उ. ४२४; अ. १; गौल्यता-
 अ. ५३.
 गौसणी : गवसणी, खोळ. उ. १६०.
 गौस्फुरण : जेथे खडा लागतो किंवा एखादा
 स्पर्श होतो तेवढाच आपल्या शरीराचा
 भाग गाय हालवते, या विशिष्ट कलेला
 गौस्फुरण म्हणतात. पू. १२१.
 ग्रामविखो : गावातील सर्वांना प्राप्त होणारा
 भोग. उ. ३५६.
 ग्रामांतर करणे : दुसऱ्या गावी जाणे. पू. ५५४,
 ५६७.
 ग्रामेस्वर : गावातील श्रेष्ठ पुरुष, पाटील.
 उ. ४९६.
 ग्राहीक : गिऱ्हाइक, खरेदी करणारा. पू. ७८,
 १४४.

घ

घट : घागर. पू. ९६.
 घटीत : वधूवरांच्या पत्रिकांची अनुकूलता.
 पू. ३२.
 घडी : पासोडा किंवा उपरण्यासारख्या लांब
 वस्त्राची घडी करून (त्याला पिळा देऊन)
 तयार केलेला दोर. पू. ५७.
 घडी : गाडगे. पू. ५७, १४५.
 घणवरि : घणाने. पू. ५८९; उ. ४८२.
 घतणे : घात करणे, ठार मारणे. घतैल-
 उ. ५८५.
 घनवील्हन : जाड व उत्तम पोताचे वस्त्र.
 उ. ६८.
 घरटी : राखण, राखण करण्यासाठी घातलेली
 गस्त. उ. ९.
 घरभंग : पत्नीचा मृत्यू. पू. ३००.

घरवात : संसार, प्रपंच. पू. ५४३; उ. १, १५६, ३८६. (अमृतानुभव १.१३.)

घराश्रम : घरातील व्यवहार. अ. ५५.

घरैत : घरातील माणसे. उ. ५९९.

घळणे : घळघळ रडणे. उ. ५९५.

घाएखंडी : घाव घालणे व इतरांनीं घातलेल्या घावांचे खंडण करणे. पू. २९९; उ. २२.

घाएळ : घायाळ, घाव लागलेले. पू. ५७६.

घागरा : घुंगरू. पू. १८२.

घागरा बांधणे : तिरडीला घुंगरू बांधणे (एक प्रकारची ही शिबी होय). पू. ३३८, ३५३, ४३७, ५८९ इ.; उ. ३८, १३१, १३३, १६५, १६९, २२७, २४१, ४०६; अ. ५.

घागरि : घागर, पाणी ठेवण्याचे माती, तांबे, पितळ, इत्यादिकांचे मध्यम आकाराचे भांडे. पू. ९६.

घागाणे : ओरडणे, रागावून बोलणे. पू. १०६.

घांटेसा : घंटीसारखा लोंबता. पू. ९४.

घाटा : जोंधळे शिजवून व लोणून केलेला पातळजाड पदार्थ, जोंधळ्याचा भरडा. उ. ४९५.

घांटी : गळा, घसा, नरडे. पू. ९२.

घाणा : एक फेर, एका वेळेचे परिमाण. पू. ५५८.

घाणा : तेल पिळून काढण्याचे लाकडी यंत्र. पू. ५२८.

घाणाते : घाण येत असलेले. पू. ४६६.

घामैणे : घामाघूम होणे, घामाने ओले होणे, घामाचा वास मारणे. उ. १२८, ४०४.

घायाघाया : त्वरेने उ. ३९१.

घालुनि : घालू (प्रपु.अव). पू. ६०.

घुगरीया : घुगऱ्या; चणे, तूर, वाटाणे इत्यादिकांची उसळ. पू. ७०; उ. २८८, ३३४.

घुट (टि)का : घुटिका, सिद्धीने मंतरलेली गोळी. पू. ६६; उ. ३७१. °सोधि—मंतरसामर्थ्याने सिद्ध केलेली गोळी. पू. ६६.

घुमरी : बहर, विपुलता, उत्कर्ष. घुमरीसीं—बहरून. पू. ४७२.

घेउनि : घेऊ (प्रपु.अव). पू. २१७, २३८, २३९; उ. १६८.

घेणे : मारणे, ठार करणे. उ. ४६५.

घेपे : घेइजे, घ्यावे. उ. २०२, ४३४, ६२५.

घेया : घ्या. पू. १००.

घोख : घोष, आवाज. उ. ९८.

घोंगते : डोक्यावरून घेण्यासाठी इरल्याच्या आकाराचे केलेले वस्त्र. उ. ७४.

घोंटाळणे : घोटणे. उ. ३०९.

घोंटी : लहान आकाराचे टणक बोर, आंबा वगैरे फळ. पू. ४४६, ४७०, ५३२; उ. ४९४.

घोंटे एसे—टणक बोरसारखे. पू. ५३२.

घोनारणे : खाली पाडणे, जमिनीवर लोळवणे. °रुनि—उ. १७४.

घोळ : लोखंडाच्या दांडीस कड्या लावलेले एक वाद्य. पू. ३३.

घोळाणा : कडु लिंबाची पाने, चिंचा, शेंगा वगैरे एकत्रित घोळून फोडणी देऊन तयार केलेला पदार्थ. पू. ३९, ३६४.

घृणा : (१) दया, अनुकंपा. (२) वीट, तिरस्कार, किडस. पू. ३६; उ. १३७. घृणा—उ. ८, ५६४; अ. ६४; घृणा—पू. २२१; उ. १७४.

घ्रष्टि : घसट, दाट मैत्री. उ. ४७०.

च

चक्रवर्ति : ज्याच्या रथाचे चाक अडथळा न होता सर्वत्र फिरते असा राजा, सम्राट. उ. १४५.

चडकणा : चडकण (नादशब्द). पू. ५४.

चंडीस : देवतेचे द्रव्य. पू. ४००.

चणकसाक : चण्याची भाजी. उ. २७८.

चतुर : चार. उ. २१.

चतुर्विध : चार प्रकारचे. उ. ५६५.

चतुर्सीव : चारही बाजूंची शीव; गावाची वेस; °सीवेसीं—कोणत्याही शिवेला. पू. ५९०.

चरणचारी : पायी चालत असताना, पायावर. पू. ९१, १६७, २००, ५५७, ५७१; उ. ३१८.

चरणसंहान : चरणसंवाहन, पाय चरणे.
पू. २६, २९.

चरबट : बडबड करणारी. पू. ५८४.

चराचर : चर आणि उचर, जड व चेतन.
उ. १६८.

चरितार्थ : पूर्ण, सफल. पू. ४८; उ. ९९,
२४८, ३४१, ५८४, ५८६, ६१०.

चरी : पौळीला वरच्या बाजस असलेले
बदामाच्या आकाराचे कंगोरे. चरिया—
चरीया—कंगोच्याकंगोच्याने. पू. १३६.

चर्मकार : चांभार. पू. २७; चर्मकारी—
चांभारीण. पू. २७.

चमकणे : चमकणे, दचकणे. पू. ३९.

चवरधरू : चवरी ढाळणारा. पू. ७४.

चळणे : बहकणे, भ्रष्ट होणे. पू. १०९.

चळना : चोळणा. पू. २०४.

चळबळा : चळवळचा. पू. ४४४.

चाउंडा : चामुंडा देवता. उ. ३४४.

चाकार : चाकोरी, गाडीच्या चाकांनी
मळलेली वाट. अ. ९८.

चाकीकरू : वर्तुलाकार कडे (चाकी)
वाजवणारा, कडगी. पू. १२१.

चांग : चांगले, नीट. पू. १९४. उ. १, १५८,
३२३, ६१७.

चांगी : चांगली. पू. १९८.

चांचु : चोच. पू. १७५; उ. ३०३; 'कहनि—
चोचीने. उ. ३०३.

चाटणी : भिक्षान्न चाटून खाणे. पू. ३६.

चाटसी : चाटू, पळी. उ. ५५३.

चाटा : (१) सेवक, नोकर, पू. ३११,
३८६; (२) विद्यार्थी. पू. १५, ४९,
१६६; (३) कापडाचा फिरता व्यापारी.
उ. ९, ३३१, ६४४.

चाटु : लाकडी पळी. पू. ३६; उ. ५४८,
६०९.

चाटुखें : मुले, पोरटी. पू. ५४१.

चाड : (१) इच्छा. पू. १६, १८; उ. ९७,
१०२, १३१, ४९८; (२) पर्वा. उ. १५४.

चांडी : चंडी, चंडिका देवी. उ. ३७६.

चांदोबा : (१) छत, छताला बांधलेला
फुलौरा. पू. ७, ३०९; (२) फिरताना
किंवा मिरवणुकीत वर धरलेले आच्छादन
वस्त्र. उ. १०३, १६०, ५३४.

चांपेल : चाप्याचे तेल. पू. ११.

चामाठी : चामड्याचा चाबूक. पू. ७५.

चामार : चांभार. उ. २६८; चामारि—
चांभारीण. पू. २७; चामहार—पू. २७.

चालवणे : पुढे जायला सांगणे; हाकलणे.
अ. १.

चास : (१) ओढा, नाला. उ. ३७९;
(२) तास, शेतात नांगरतांना—पेरताना
पडलेली सरळ रेष. उ. ३७४; (३) नदी—
काठावरील ओढा. पू. ११५, २४७, २६७.

चाहाळ : चाहूल, अस्पष्ट आवाज. पू. ५११.

चाळवणे : (१) फसवून वश करणे. पू. ३२,
३५, १०६, ३०५; उ. ५०७, ५१८;
(२) झुलवणे, हुलकावणी दाखवणे.
उ. १५२.

चिचकरटें : चिचा कुटून, त्याचा जाड पाक
करून, त्यापासून तयार केलेले भांडे.
पू. ४१; उ. ४३७.

चिचोरा : चिचोका, चिचेतील बी. पू. ७८.

चिज्जड : मायास्वरूपाचा एक विभाग.
उ. ५७७.

चित्र पाडणे : चित्र काढणे—रेखणे. पू. ४४३.

चिंधीया : चिंध्या, लहान तुकडे. पू. ७९.

चिमुटी : चिमुटभर मीठ. उ. ७८.

चिरणे : लावणे, घालणे, रचणे. अ. ४५.

चीकसा : सुगंधी उटणे. पू. ११५. ३८६,
उ. १६६.

चीत्रीव : रंगीत, नक्षीदार. पू. ४१८.

चीन्ह : मुद्रा, गंधाचा टिळा. उ. ४४०.

चीन्हाचीन्ह : पुष्कळ मुद्रा, टिळे, पताका.
उ. ४४२.

चीप : चापट दगड. पू. ५८२.

चीपतळ : लहान चीप, दगडाचा लहान पातळ
तुकडा. उ. ६२३.

चीपुळी : चुटकी. उ. १.

चीमा : खडा, चिमखडा. उ. १०१.

चीमोरा : चिमटा. पू. ३९८.

चीरचोळी : लुगडे व चोळी. पू. २१७.
 चीरटो : चिंधी. °या-(अव). पू. ७९.
 चीरा : तासून घडवलेला पाषाण. पू. ३८.
 चुकौनि : चुकवून, टाळून. पू. ५८५.
 चुडि : चूड, पुढे आलेले लांबट तोंड. उ. ३०३.
 चुडी-चांचुडी : चिमूट चिमूट वेचून, गोळा करून. उ. ५९०.
 चुनाडा : चुना तयार करणारा. °डे-पू. ७६.
 चुना पिटणे : चुन्याचा गिलावा देऊन तो पक्का होण्यासाठी ठोकणे. ४८.
 चुना सारणे : चुना लावणे, सफेती देणे. पू. ६१.
 चुभळणे : बुडवणे, बुचकळून भिजवणे. पू. ५८१; उ. ११८.
 चुंभळ : कापडाची गुंडाळी, वेटोळे. पू. २३.
 चूळ : ताकाचे पाणी. उ. ७८.
 चेदणे : जागे होणे. चेये-जागा होतो. उ. ५७५; चेइली-जागी झाली. उ. ९; चेइला (वि)-जागा झालेला. उ. १३५.
 चेटक : जादू, जादुगिरी. पू. २००.
 चेंदा : चोथा झालेले अन्न. उ. ९, ३९, १३७.
 चेंदेपोड : केवळ भिक्षाप्ताचा चेंदा खाऊन राहाणारे, पिचपिचीत शरीराचे, फोफसे. उ. २७०.
 चेपणे : दडपणे, मिळणे; चेये-पू. १०७.
 चेला : शिष्य. उ. १९४.
 चेव : जागृती. पू. १०९; उ. ३३८, ५०२.
 चेववणे : जागे करणे. उ. ५०२.
 चेष्टविता : प्रेरणा देणारा, कार्यप्रवृत्त करणारा. उ. ६३५.
 चेष्टा : जड वस्तूबरोबर केलेल्या क्रीडा. उ. ५९०.
 चैतन्य : (१) चैतन्यमाया. पू. ८९, २४४; उ. १३३; (२) अंतःकरण. पू. ३७५; उ. ४७०.
 चैतन्यविद्या : मायेची विद्या. उ. ३५७.
 चैतन्यविद्यावंत : मायेची विद्या प्राप्त झालेला. उ. ४४७.
 चैतन्यापर : मायेच्या पलीकडे. पू. १४५; उ. ४७३.

चोखट : स्वच्छ, चांगला. पू. १०७, १९२; उ. १४८, ५२४.
 चोखणी : डोक्याला लावण्याचे शिकेकाईचे उटणे. पू. ३८६, ४९५; उ. ३०१, ३९३.
 चोखणे (क्रि) : चोपडणे, उटणे. पू. ४८०.
 चोज : कौतुक. उ. ५९०.
 चोजवणे : शोधणे, तपास करणे. °वीत. पू. १०५.
 चोंढी : दगडाच्या कपारीखालील डोह. पू. ५३.
 चोभा : धान्य मोजण्याचे चार पायल्यांचे माप. पू. ६४; उ. १०, २८८, ३३१.
 चोरिया : चोरून. उ. १६२, २२१, ३३९, ४६४.
 चोहटा : चव्हाटा, चौक. उ. २३, ४२१.
 चोहोटा : उ. ४०.
 चोहरीया : चोखट, उत्तम. उ. ४१०.
 चोहुनि : चिंध्या होऊन, तुकडे होऊन. चारी बाजूंनी. उ. १२१.
 चोळें : चौल, लहान मुलाचे जावळ काढून शेंडी ठेवण्याचा विधी. पू. ३०.
 चौक : देवळाच्या सभामंडपातील चौकोनी आंगण. पू. ३३.
 चौक भरणे : पाटावर किंवा पासोड्यावर गहू, तांदूळ यांनी चौकोनी रांगोळी काढणे. पू. ४८०.
 चौकरंगमाळिका : चौकात, आंगणात काढलेल्या रांगोळ्या. पू. १०७, १७५, १७६, ३८६; उ. २६६, ४२९.
 चौकीया : भोवती ओवऱ्या असलेला घराच्या मध्यभागातील चौकोनी उघडा भाग. पू. ७५, १७६. देव्हारचौकी-घरातील देवघराचा खण. पू. १७६.
 चौंगा : हाताचा पंजा, तळहात. अ. ९१.
 चौंडका : चौंडके वाजवणारा. पू. ४०६.
 चौंडुका : चौंडके, एक चर्मवाद्य. पू. २०४.
 चौदानी : चार प्रकारच्या दानांनी. पू. २८.
 चौपदी : चतुष्पदी, एक गीतप्रकार. उ. १९५, ३५३.

चौवारें : (१) चौकोनी चौक, ओटा, आंगण.

उ. २२२, ४१५, ५१७, ५२० ; (२)

चौकोनी विहीर. पू. १३६, १६२.

चौरंग करणे : हातपाय तोडून टाकणे, अवयव-
छेद करणे. पू. २६० ; अ. ४५.

चौरंगी घाव : एका विशिष्ट प्रकारे चहु बाजूंनी
मारा करणे. पू. २९९.

चौरंगी विद्या : चौरंगीनाथाला प्राप्त झालेली
शरीरावयव पुन्हा निर्माण करणारी सिद्धी.
पू. २६० ; उ. ४१४.

चौरासी : चौऱ्यांशी. उ. १२१.

चौल : चवली, एक चतुर्तांश भाग, अर्धा
आसु. (?) उ. ३९४.

चौवणी : एक खाद्य पदार्थ. पू. ३८८ ;
उ. २२४.

चौहट : चौहटा, चव्हाटा, चार रस्ते जेथून
फुटतात अशी जागा. अ. १५.

च्युतिमंत : पतनशील, ज्यामुळे शेवटी पतन
होते अशी. पू. ८९, १४५ ; उ. ४७३.

छ

छत्र : अन्नसत्र. उ. ९९.

छावित : ओकलेले. उ. ४०० (टी) ; ४७०.

छांदस : वेदांती. उ. ४७३.

छायापुरूष : छायापुरुष. आपल्या सावलीच्या
रूपाने प्रगट होणारा पुरुष. पू. १८६.

ज

जईती : जयंती, वाढदिवस. पू. ४९३ ; जयंती-
उ. १६५.

जगती : देवळाचे आवार, आवाराची भिंत.
पू. ९१, २११, २५०, ४१७, ४२४ ;
उ. ३२१, ५३४.

जगरें : गोवऱ्यांचा विस्तार. उ. २७३.

जचणे : मनात जळणे. पू. २०३.

जटें : जटा. पू. २०७.

जडणे : लागणे, चिकटणे, आसक्त होणे.
उ. ५८५.

जत : जति, पद्याचा एक प्रकार. पू. १३३.

जति : गेय गीत. पू. ४१८.

जन्मवीजैल : जन्माला घातले जाईल, जन्म
देऊ. उ. ६३६.

जमजूत : यमदूत. पू. १०९.

जर : ज्वर, ताप. पू. २९२ ; उ. ९, १८९,
१९२, १९९ ; जरू-पू. ५३, ११०,
११६ इ. ; उ. १९२.

जरठ : कठीण, म्हातारा. उ. १८०.

जवट : समूह, जोडी. पू. २०१.

जवनिक : पडदा. उ. ४३४.

जवळा : जवळ. पू. ८६ ; जवळे-पू. ८९,
२२२ ; उ. ४१२, ५९५.

जवळीक : सन्निधान. पू. १९०, २४४.

जळकृडा : जळक्रीडा. पू. २६७.

जळधाणि : पाण्यात वस्त्र धुतल्याने त्याला
आलेला मातकट रंग. उ. १३७, ३१६.

जळनीक्षेप : नदीच्या पाण्यात प्रेत टाकून
केलेला अंत्यसंस्कार. उ. ३०५.

जळप्रवाह : नदीच्या पाण्यात प्रेत घालून
केलेला अंत्यसंस्कार. उ. ३६.

जळमांडवी : (१) पाण्यात वाढणारी एक वेल.
पू. ४४७ ; (२) चांदोवा, बाहेर फिरताना
अंगावर धरलेले कापडाचे छत्र. पू. १७६ ;
(३) जळक्रीडा. पू. २१६ ; (४) जळ-
क्रीडेची जागा, पुष्करिणी, बांधून काढलेला
तलाव. पू. ७५, २१६.

जळसेन : जलशयन, विष्णु. पू. २८१.

जळांत : अथांग, अत्यंत, खोल. उ. १८.

जाखोर : जाखमाता, यक्षिणी, मंत्रतंत्र
करणाऱ्या देवता. पू. ५३९ ; अ. ५५.

जागर : जुव्यातील दानाचा एक प्रकार. पू. २८.

जागलीया : जागा राहून पाहारा देणारा.
पू. ५६५.

जाचंदे : आईवडील, मातापिता. अ. ११०

जाचवंदी : अ. ११०.

जाड : हत्ती, डुकर इत्यादीची शिकार.
पू. २१०.

जाडि : घोंगडे, पांघरण्याचे जाड वस्त्र.
पू. ६०, ८५, १०७, १५२, १८४, २३७ ;
उ. १४९, ५३४, ५३५.

जाड्यः फार जेवल्यामुळे आलेली जडता, सुस्ती. उ. ६१५.

जाणः ज्ञान ; जाणेंवीण-ज्ञानावाचून. पू. १२१.

जाणतां : जाणूनबुजून. पू. ५९० ; उ. ५६४.

जाणता : ज्ञानी : उ. ५६४.

जाणवणे : कळवणे, सांगणे, माहीत करून देणे. पू. २९८.

जाणिवा : जाणूनबुजून. उ. ५३६.

जाणिवें : जानवे. पू. २२२, २२३ ; जानिवें-पू. २४८.

जाणे : गमन करणे. जाऊनि (प्रपु.अव.)-पू. १९८, २०२, ४१५ ; उ. ९३, १४५ इ. ; जाओनि (प्रपु.अव.)-जाऊ. पू. १९१ ; जाइजेल-जाऊ. उ. ६३९ ; जाइजत असिजे-जात आहां. पू. १८७.

जाणौनि : (प्रपु.अव.) जाणू, ज्ञान करून घेऊ. उ. ६२४.

जातखेओ : जाताक्षणीच. उ. ३४०.

जातां : जात्यात. उ. ५०७.

जातिक्रीडा : जात्यंधाचा खेळ. उ. ३६०.

जातिबिखो : जातिवंत-उत्तम भोग. उ. ३५६.

जातिसूध : जातिशुद्ध ; शुद्ध जातीचा, उत्कृष्ट. पू. ३१.

जातीअंध : जात्यंध, जन्मतः आंधळा. उ. ३६०.

जातीयें : (प्रपु.एव.स्त्री.) जाते, जात आहे. उ. १५८.

जातें घालणे : जाते सुरू करणे, दळणे. उ. १५.

जात्यंध : जन्मांध. पू. ३१०, ४५६ ; उ. ३६०.

जात्यस्मरत्व : मागील जन्मातील जातीचे स्मरण. पू. २८१.

जात्रा : यात्रा. उ. ५८५, ५९५.

जाधव : यादव. पू. २०.

जानवसा : वऱ्हाडी पाहुण्यांचे निवासस्थान, जनवास, जानोसा. पू. ६८.

जान्हु : गुडघा, मांडी. उ. २९८ ; जानु-पू. ४२.

जाथ्य : जप. उ. ५९७.

जाया : पत्नी. उ. १११, १४३.

जारक : प्राणायामाचा एक प्रकार. पू. १९५.

जारणा : रेत स्तंभित करून ते जिरविण्याची क्रिया. पू. २०० ; उ. १२७.

जारणे : जागच्या ठिकाणी जिरवणे-जिरणे. पू. २०० ; उ. १२७.

जारसें (वि) : निबर, सुरकुतलेली. पू. ४९९.

जारसैलें : (वि) : सुकलेले, सुरकुतलेले. उ. १८०.

जारू : नुकत्याच जन्मलेल्या मुलाच्या अंगावरील चिकट द्रव. पू. ३९७.

जावळाचे : जावळे, एकाच वेळी जन्मलेले. पू. २५९.

जासलवट : पळा. उ. २७५.

जाळारख : जाळंधर, जाळीची खिडकी, झरोका. पू. २९.

जाळी : झाडाझुडपांनी वेष्टित असे सावजांचे आश्रयस्थान. पू. ६२.

जिव्हादाग : जिभेला बसलेली (गोडाची) मिठी. उ. १५५.

जीआली : जिवंत. उ. ६४४.

जीआली : (क्रि) जिवंत झाली. उ. ७५ ; जीयाला-उ. १०.

जीआलें : जिणे, जीवित. उ. ३१.

जीउली : लहान जीव. उ. १०२.

जीणा : जिकलेले द्रव्य. पू. १८, २८.

जीणी : जीवन, पू. ७६. (पाहा. नरुस्व. ३४७).

जीते : जागृत. पू. ७२.

जींपती : जिकले जातात. पू. १९५.

जीव्हेवरि : जिव्हेने, जिभेने. पू. ६२.

जीज्ञासणे : जिज्ञासा करणे, विचारणे. उ. ५८५.

जुं : झूत. पू. १८, २८, ४६५.

जुंआंठा : जुव्वा खेळण्याची जागा. ठेंयासि-पू. २८.

जुआरी : झूतकार, जू खेळणारा. पू. १८, ८२, ९२. 'ज्वारी' पाहा.

जुआरु : जुव्वा खेळणारा. पू. ४६५ ; उ. ३४९.

जुइचे : झूताचे. पू. १८.

जुझ : युद्ध. पू. ३४३.
 जुझणे : युद्ध करणे, पू. ९८; उ. १२६,
 १६४, १९४, ४२४, ५८५.
 जुत : झूत, जुव्वा. पू. १८, २८.
 जुंबड : झुडुपांचा समुदाय. पू. २६.
 जुहार : जोहार, नमस्कार. पू. १००, ३४७.
 जेउता : ज्या बाजूला, जिकडे. पू. ३१,
 जेउती-पू. ७७; जेउतेजेउते-जिकडे-तिकडे,
 सर्वत्र. पू. ३९१.
 जैत : विजय. पू. ७१; अ. २.
 जोडसी : ज्योतिषी. पू. ३५.
 जोग : जोग्याचा वेश; पू. २०६; उ. १६९,
 २७०.
 जोगबटा : जोगी आपल्या कमरेभोवती
 गुंडाळतात तो पट्टा, दोर. पू. ३०, १९८;
 उ. १६९.
 जोगमार्ग : जोग्यांचा मार्ग, नाथपंथ. पू. २०५.
 जोगरवे : अधम, नीच योगी. अ. ३९.
 जोगी : जोगी, नाथपंथी महात्मा. पू. १९८,
 २०१, २०५, २०६, २२४; उ. २७०,
 ५०७, ५१०, ५२१, ५८१, ५८५, ६२९,
 ६४०.
 जोगी : योग्य. पू. ६८. जोगें-पू. ७४.
 जोगीणि : जोगिनी, स्त्री-जोगी, जोग्याची
 बायको; उ. ५१०.
 जोगीदंड : जोगी साधू हातात धरतात ती
 काठी. उ. १५१.
 जोडणे : मिळणे, प्राप्त होणे. पू. १०१;
 उ. २४५. जोडुनि-जोडू, मिळवू.
 (प्रपु.अव.) उ. २४५.
 जोती : दिव्याच्या वातीचा जाळ. पू. ५८५.
 जोतीक : ज्योतिष, ग्रहताराकादिकांच्या गतीचे
 शास्त्र; पू. ५५२.
 जोन्हळे : जोंधळे, ज्वारी. पू. ४३७; उ. ३९,
 २५१, २६५. इ.
 जोहळे : ज्वारी, जोंधळे. उ. २६५.
 जोहार : नमस्कार. उ. ७२.
 ज्वरित : ताप आलेला. उ. १२८.
 ज्वारी : जुआरी, जुवा खेळणारा. पू. ९२.

झ

झडवारा : पावसाची संतत धार व वारा.
 पू. ४९०.
 झणें : (नकारसूचक शब्द) पू. ४८१. झणें
 घेया-घेऊ नका. पू. ४८१.
 झळंबणे : स्पर्श करणे; पडणे; °बली-
 पू. २६.
 झांजण : वेषधारी, आंगावरून आच्छादन
 घेतलेला. पू. २३७. (पाहा. सव २९९).
 झांजरणे : खरचटणे. उ. ४८०.
 झाडकवि : वंचक, खोटे. उ. १६८.
 झाडणे : काढून टाकणे, झटकणे, त्याग करणे.
 पू. २४०; उ. १३३, ४७०; °डिजे-
 पू. १६६.
 झाडणेपुसणे : आंगावरून हात फिरवणे,
 गोंजारणे. उ. ४२०.
 झाडनी : अंगातील भूत बाहेर काढण्याचा
 उपाय. °नीया-पू. ३५.
 झोन्न : अस्पष्ट, किंचित. उ. ६११.
 झील : झिरमिरित, भोके पडलेले. पू. ८६.
 झुंजरूकें : झुंजरूके, संधिप्रकाश, संध्याकाळ.
 पू. ७४.
 झुंझुरूकें : अरुणोदयाच्या वेळचा संधिप्रकाश.
 पू. २६, ८१.
 झोंबणे : भिडणे. झोंबिनले-पू. १७१.

ट

टकणे : ठाकणे, राहाणे. उ. ५५५.
 टका : एक नाणे. पू. ३१.
 टगटगणे : रडणे, आक्रंदन करणे. उ. १४६,
 ४४३.
 टणकारणे : 'दांडी' वाद्याच्या तारा छेडणे.
 उ. १५८.
 टरल : टरफल, फोतर. उ. ३५.
 टाकणे : जवळ जाऊन पोचणे, प्राप्त करणे,
 मिळवणे. पू. ४२, ४२१, ४४४; उ. ७६,
 ४५७.
 टाकळी : एक औषधी वनस्पती; उ. १८०.
 टांका चेपणे : टाकोटाक मागे येणे. उ. ११.

टाहाळ : हरबऱ्याच्या झाडांची फांदी. पू. ५९.
 टाळी : समाधी. पू. ४६९ ; °चेतवणे-
 समाधी लावणे. अ. १ (टी).
 टाळु : डोक्याचा वरचा भाग. पू. ५०५.
 टाळें : कुलूप. पू. ८०, ८१.
 टीबकारणे : टिमकारणे, वाजवणे. पू. १८१.
 टीळा करणे : गंध लावणे. पू. ६८.
 टेक : टेकाड. पू. १०६, १७८, ५७४ ;
 उ. ७९, ८१.
 टोंग : ठोंबे, आडदांड. उ. १०२.
 टोपेरें : वस्त्राची कानापर्यंत लांब टोपी.
 पू. ९०, १०१, १९१, १९२, २०४, इ. ;
 उ. ६८, ४५५.
 टोलागा : टोळभैरव. उ. १५९.
 टोळा : तांदळा, मोठा दगड. उ. १४६.
 टौळें : दिव्याची मातीची पणती. उ. ८.

ठ

ठकणे : फसणे, फसवले जाणे. उ. ५०४.
 ठकणे : राहाणे, आश्चर्यचकित होणे. पू. १९८ ;
 उ. ४५९, ५८५.
 ठकठाकुर : ठाकुर व त्यांच्या सारखे इतर
 लोक. पू. ३१.
 ठकार : आकृती. उ. १११.
 ठसालिकरि : ठसकन. उ. १५६.
 ठाई ठाकणे : योग्य ठिकाणी उपयोगी पडणे.
 उ. १९.
 ठाओ : (१) वस्तु. उ. ७८, ८८, १४९,
 ३२७. (२) भोजनाचे ताट. पू. १२३ ;
 उ. ९२, ४०६. (३) जागा, स्थान. पू. ९४,
 २१५ ; ठाए (अव.).
 ठाकणे : थांबणे. पू. ६५, ५३९ ; उ. ६००.
 ठाण (न) वें : पाटासमोर ताट उंच ठेवण्यासाठी
 लाकडी तिबई. पू. २७, १६७, ३१४,
 ४४७ ; उ. ३३२ ; अ. ४, १३.
 ठाणें : पागेतील घोडे बांधण्याची जागा.
 उ. ५०२.
 ठानांतरिया : राखणदार, जागल्या, पाहारेकरी
 उ. १३०.
 ठाय : भोजनपात्र, ताट. उ. ११, २४६, २४७,
 २४९. 'ठाओ' पाहा.

ठाव : जागा ; ठाउनि-उ. ८४.
 ठाव करणे : ताट वाढणे. (सामान्य माणसांना
 भोजनासाठी ताट वाढण्याला 'ठाव करणे'
 हा वाक्प्रचार वापरतात). पू. १२३.
 ठावठीक : व्यवस्थित, नीट, सरळ. उ. ६४४.
 ठी : करार. उ. ८९, १२७, १५५, २३९.
 ठीकठौळ : लगाम (भावार्थाने). उ. ५०१.
 ठीटिकार : ऐट, आढ्यता. पू. २१०.
 ठेला : ठाकला, राहिला. पू. १३६.
 ठोंबरा : ज्वारी भरडून त्यांच्या कण्यांचा
 केलेला भात. उ. १७८, ४९४, ५४८.

ड

डखकरि : एकदम चावून, झोंवून. पू. ७६.
 डखली : डुलकी, झोकांडी. अ. ५६.
 डंडळविणे : डळमळवणे, हालवून डगमगते
 करणे. उ. ३७३.
 डफगाणें : डफ वाजवून म्हणायचे गीत.
 पू. १३३.
 डफळा : अतिशय पातळ भाजी, पुळकवणी.
 उ. ४९४.
 डंब : दंभ, ढोंग. उ. ५०५.
 डबुरु : डमरू. पू. ५३८ ; उ. १९४, ५०७.
 डरणे : डरकाळी देणे. °ताति-पू. १८०.
 डवचणे : डिवचणे. पू. २११.
 डवंचलणे : लोटणे, बुडकळी देणे. °चलीति-
 पू. २६७.
 डाइ : डाव, हार, पराभव. उ. ३६०.
 डाओ : फार गोड खाल्यामुळे तोंडाला पडणारी
 मिठी. उ. १५५, १५६.
 डांक : मर्तिकाच्या किंवा गोंधळाच्या वेळी
 वाजवायचे एक चामडी वाद्य. उ. २४२ ;
 उ. ३६३.
 डांकुली : वाकुली, चुटकी. उ. १३०, २११.
 डांग : काठी, झाडाची फांदी. पू. ५२, ६०,
 ७८, ३७२ ; उ. ७४.
 डांबीर : जोड, झाकण. पू. ४१ ; उ. ३०९.
 डावलणे : टाळणे. उ. ५२६, ५९५.
 डाही : डाव, हार, पराभव. ('डाइ' पाहा).
 उ. ४०० (टी).

डाळणी : टाळणे, चुकवणे, कळू न देता.
उ. ४३०.

डीखळ : लहान गोळा, डेकूळ. उ. ५४६.

डींगरा : दासीपासून झालेला पुत्र. लाडका
पुत्र. पू. २२३.

डीरणे : डीर = कोंब फुटणे. °रैली-पू. १४१.

डीरी : कोवळा फाटा, कोंभ. उ. ४८३.

डुळकणे : ओकणे. पू. २०४.

डेंसा : डक्षा, मांदाडा, गुच्छ. पू. ३८६.

डो : डवला, पाणी काढण्यासाठी नारळाच्या
करवंटीचा केलेला पळा, डाव. पू. ५६८,
५७३; उ. २१४, ४२१, ५९३; अ. ८४.

डोइ : डोके. पू. ८२, १८७, २४५, २५९.
उ. १२१; डोया (अव)-उ. १२१.

डोणागिरी : द्रोणागिरी पर्वत. उ. ५४६.

डोणी : होडी. पू. ५०८, ५२५, ५४४;
उ. ५३५.

डोल्हारा : बंगई, झोपाळा. पू. २५, ७५, २०२,
४४७; उ. २९८, ४३८, ४६१.

डोहरवणी : डोहराच्या घरचे पाणी. पू. ४७४.

डोळी : डोली, पालखी. उ. ४५०; °कार-
पालखी खांद्यावर वाहून नेणारा भोई.
पू. २०; उ. ६५.

डोंडि : डोक्याला गुंडाळण्याचे वस्त्र. पू. ४३९.

ढ

ढग : टेकाड. उ. ९, १८, १००, ११२.

ढांकाणें : चण्याच्या पिठाचा ढोकळ्यासारखा
एक पदार्थ. पू. ३५८; उ. ३३१.

ढांसुलें : राळ्याची खीर. पू. ४७७.

ढाळणे : गळून पडणे, गाळणे, पदच्युत करणे.
पू. १६; उ. ५६४.

ढीडरें : धिरडे. पू. ५१०, ५८२, ५८५.
ढीडरी-पू. ४११.

ढीवं : ढिम. पू. १२७.

ढेंप : गोळा. उ. ९९.

ढेंसा : डक्षा, फांदी. ढेंसे-पू. ५७२.

ढोकणे : कलणे, हुंकणे. अ. ५६.

ढोंग : हुंगण. उ. ५२१.

त

तडवा : तडव, जाड सतरंजी पू. ७८.

तणी : तंबूला ताणून बांधलेला दोर. पू. ७४.

तनधैली : (वि) गवत. माजलेली, गवताने
भरलेली. पू. ४७२.

तंत्रजनीत : तंत्रसाधनेने निर्माण झालेली.
पू. २००.

तंत्रशेष : तंत्रसाधनेचा शिल्लक राहिलेला
भाग. पू. २००.

तन्मात्रा : वरील देवतेच्या 'मळा'हून मर्यादित.
(मात्रा = मर्यादित, अंश) अ. ८०.

तपतटाक : काठ, थडी. पू. ५१९.

तमणे : संतापणे. °तमली- उ. ४०३.

तरस : त्रस, त्रास, कंटाळा, वीट. उ. ४७०.

तराळ : जागला, पाहारेकरी. पू. ५७; उ. ११,
५०७.

तल्हात : तळहात. पू. २१९; उ. १.

तस्करत्व : चोरी करण्याची बुद्धी. उ. ३९७.

तळहातणे : तळहाताने चोपडणे. पू. ३६३,
५४३; उ. १६, ४४५.

तळसुती : कंबरकस. °करणे-कमरेभोवती
कसून गुंडाळणे. पू. ५४, ५०८, ५१४;
°सुधी-उ. १६३.

तळी : चकतळी, पातळ व पसरट ताट.
उ. १०५, १२०.

तळी उचलणे : लग्नप्रसंगी पूजेच्या सामानाचे
ताट सर्वांनी मिळून उचलणे. पू. ६८.

तळौली : लहान तलाव. पू. ३८.

ताकपातसें : ताकाचे पातळ पाणी. उ. ७८,
१५२.

ताकवत : चाकवत; एक पालेभाजी. उ.
१०५.

ताग : सणकाडीचे दोरे. पू. ७६.

तागा : तळाशी टेकवून डोणी उभी करण्याची
काठी, तळाचा ठाव घेणारी काठी. पू. ५२५.

ताट : सुरीचे पाते. उ. ३९.

ताट करणे : ताट वाढणे, ताटात जेवण वाढून
तयार करणे. पू. ४८.

ताटक(का)ढा : उष्टीखरकटी काढणारा,
धुणारा. पू. ४३५.

ताटप्रसादः ताटातील प्रसाद, ताटातील उच्छिष्ट अन्न. पू. ३५.

तातवेळः तापाची-उन्हाची वेळ. उ. २४२.

तांति (त) : छळ, इजा. उ. २४२.

तांतुः तंतू, धागा. उ. ३९; तांथु-अ. ६४.

तांडुळाः दगडाची मोठी गोलाकार शिळा. उ. ३०५.

तानवडाः कानातील दागिना; °वडे-(अव) उ. २३१.

तान्हैलीयेंः मला ताहान लागली आहे. उ. ५०२.

तापणेंः पायाने भरलेले भांडे

तांबकळसाः तांब्याची लहान धागर. पू. १९८.

तांबवटीः तांब्याचे लहान भांडे. पू. १०५, ११७, १५४, ५३३; उ. ३०७, ४०४.

तांबाः तांब्याचे भांडे, तांब्या. पू. ८५.

तांबोळः (१) विडा. पू. ४३, ५४, १००; उ. ४१३. (२) तांबोळी- उ. ३३२, ३७५.

तांबोळीः विड्याची पाने विकणारा. पू. २८.

तांब्रपात्रः तांब्याचा पत्रा, ताम्रपट, पू. १४५.

ताराः धातूचे एक नाणे. उ. २४९, २५१. °कवडे-धातू व कवड्याची नाणी. उ. २४९.

तारांगुळः एक खेळ. उ. ४३१.

तावणेः तापवणे, गरम करणे. पू. ५८५.

तावाः तवा. पू. ५८५; उ. १२१.

तावीः तापी नदी. उ. ४३६.

ताहानः तान्हेला. उ. ५१३.

ताळः ताल, संगीतातील ठेका. पू. १२१.

तिडकीः आगीची ठिणगी. °या-पू. १९८.

तिर्यचः पक्षी. उ. १३४, ३७३, ५६५, ५७६.

तींः तीन. पू. २१९.

तीउरः तीर. पू. ३१४; उ. ५६४, ६४४, ६४५.

तीकटेंः अग्नीचे मडके नेण्यासाठी केलेले तीन कामट्यांचे शिंकाळे. उ. ५२१.

तीखीः एक तिखट फळ. पू. ५७२.

तीजः तृतीया. पू. ४८४.

तीडोकिः तिडीक, दुःखाची लहर. पू. २४३.

तींत(ती) राः वाकडा, तिरपा. पू. ५८४; उ. १६९, ३७६.

तीतुलाः तितका, तेवढा. उ. १६५.

तीथरीः तीन थरांची चूल. पू. ५८२.

तीमणेः ओला करणे, बुचकळणे. पू. ७५, ११५; उ. १६०, ३३१.

तीवरिखः तीन वर्षांचे जुने (तांडूळ). पू. ४४०.

तीसरीः तीक्ष्ण. उ. ३५४.

तीळमाराः तीळ रगडणारा. पू. ३४.

तीळवेः तिळाचे लाडू. पू. ३८८.

तीचैः तिवई, ताट ठेवण्यासाठी तीन पायांची लाकडी बैठक. पू. ११८.

तुकणेः वाकणे, वाकवणे. पू. ३६३; उ. ३०६, तुकावणे-उ. ५०२.

तुटणेः कमी होणे, क्षीण होणे. उ. ६२, ४०६.

तुडपुडः भांडण, बोलाचाली. पु. ४१६; उ. १७३.

तुताः डवरताना डवराच्या पासाला लागलेली माती काढण्याची लोखंडी शेंबी असलेली काठी. पू. ३७४; उ. १५८.

तुपसाहाणः धार लावण्याच्या दगडाचा एक प्रकार. उ. ३९.

तुमतेंः तुम्हाला. पू. २५.

तुरः तुतारीसारखे एक वाद्य. पू. १७.

तुरंगमः घोडा. उ. १६३.

तुर्यः तुरीय; जागृती, सुषुप्ती, स्वप्न या तिही पलीकडची चौथी समाधीची अवस्था. पू. १५; अ. १३०.

तेउताः त्या बाजूला, तिकडे. पू. ३१, १२१. °ती-(स्त्री) पू. ७७; °तें-(नपुं.) पू. ३२, ५८५; उ. ९४.

तेजणेः त्याग करणे, त्याजणे. पू. १७.

तेरसः त्रयोदशी. उ. ५६४.

तेलतावाः तेलाने भरलेली कढई. उ. १२१.

तेलरोटीः तेल चोपडलेली भाकर. पू. १६६.

तेलसाहाणः धार लावण्याच्या दगडाचा एक प्रकार. उ. ३९.

तेकडेंः थोडे. उ. ५५४.

तोखणे : संतुष्ट होणे, आनंदित होणे. पू. २३,
१२१, ३९३ ; उ. ५८, ७६, ९५.

तोंड : पायातील दागिना, तोडा. पू. २०४ ;
उ. ४४.

तोरणमंडळ : तोरणे, पताका इत्यादींनी
सजवलेला. मंडप. उ. २, १२७.

तोवें : तापलेले. पू. १०८.

तौली : तांब्या, भांडे. उ. २७८, ५२१ ;
अ. ११.

तृणजळुका : गवतावरील जळू, एक किडा.
अ. ४७.

त्रपण : तर्पण. उ. १४८, २८८, ३०६, ३९१.

त्रसणे : त्रासणे, कंटाळणे, भिक्षान्नाचा वीट
येणे. उ. ४९३.

त्रसला : त्रासलेला, भिक्षान्नाचा वीट आलेला.
उ. २२, ७८, १६६.

त्रसवीता : त्रास देणारा. उ. ५८८.

त्राहाटणे : पसरणे, मोठे करणे, विस्तारणे.
पू. ६० ; उ. १९४.

त्राहाटणे : थापेने मारणे. उ. १२९.

त्रिकुटस्थान : इडा, पिंगळा व सुषुम्ना या
तिन्ही नाड्या जेथे एकत्रित येतात ते स्थान.
पू. ५१९.

त्रिर्यंच : तिर्यंच, पक्षी. उ. ५६४.

त्रिविध : तीन प्रकारचे. उ. ५९५.

त्रिविधिता : अनुकूलता, प्रतिकूलता व
उदासीनता, हे तीन प्रकार. उ. ५२०.

त्रीखा : तृष्णा, ताहान. पू. २६, ५८५.

त्रीभंगी : तीन ठिकाणी वाकून उभे राहण्याचा
पवित्रा. पू. ४१८.

त्रीवडि : तीन पदर जोडून शिवलेले वस्त्र.
पू. ७७, ७८ ; उ. १३८.

त्रीमुधी : तीन वेळ, त्रिवार. पू. २९, २१६,
२५८, ३८७.

त्रेत : त्रेतायुग. पू. २४८.

त्रेतीया : त्रेतातील दानाचा एक प्रकार.
पू. २८.

त्र्यंश : ईश्वर, ब्रह्म व माया या तिन्ही
स्वरूपांचे अंश येथे आहेत असा भाग.
उ. ६२४.

त्याग : दान, बक्षीस. पू. ७५.

त्येजणे : त्यजणे, त्याग करणे. पू. १६, ४३.

त्यें : तिये, ते. पू. ११८.

थ

थडी : नदीकाठ. पू. ६६ ; थडियाथडिया-
काठाकाठाने. पू. ८६, ५८४ ; उ. ९६.

थडीवा : थडी, नदीकाठावरील जमीन.
उ. १६३.

थाउं : थाव, ठाव, तळ. पू. ४४९ ; थाओ-उ.
९९ ; थाव-उ. ९६.

थान : स्तन. उ. ५१३.

थाप : बोटे गळून पडून राहिलेला हाताच्या
पंजाचा भाग. उ. १४४.

थापटा : सेवक. पू. ७४. (पाहा. शिशु ३६३).

थापडा : थापोडा ; थापून केलेला थालीपिठा-
सारखा पदार्थ. पू. ५०५.

थापवे-हीं : थापांनी, चापट्यांनी. उ. २३.

थाया : हट्ट. पू. १२३.

थारणे : राहाणे, टिकणे, टेकणे. उ. १८.

थोकटेंथोकटें : थेंबथेंब, ठपकतठपकत
पू. ४७७.

थीलर : डबके. पू. १७७ ; उ. ३४४.

थैक : पशूंना हाकताना होणारा शब्द.
उ. १६६.

थोटावणे : खिन्न होणे, प्रतिष्ठा कमी होणे.
उ. २३४.

थोंटी : तुटक्या हाताची स्त्री. उ. १७३.

द

दखिण : दक्षिण दिशा. पू. ७६ ; दखिणील-
दक्षिण दिशेकडील. पू. ८४ ; दखिणीली-
(स्त्री). पू. ९७, १०७, १२१ ; दखिणीले-
उ. २२३.

दखिणापथ : दक्षिण दिशेचा मार्ग. पू. ३६.

दडकरी : एकदम पडून, दणकत. पू. ३२,
१०७ ; उ. २६५, ४३२ ; दडकरि-पू. २९.

दडपणी : चुना कुटून दडपून ठेवण्याची रीत ;
चुना तयार करण्याची रीत. पू. ७६.

दंडवत : साष्टांग प्रणिपात. उ. १ ; दंडवती
येणे-दंडवत करीत येणे. पू. २३९.

दंडा : पुष्पहार, हार. पू. ११५.
दंडी : (१) हातात भिक्षुकाची काठी घेऊन (केलेली भिक्षा). उ. १३१; (२) दंडा-प्रमाणे ताठ, कणखर. पू. १९८; (३) स्त्रीच्या नुसत्या कल्पनेनेही ज्याचे जननेंद्रिय दंडाप्रमाणे ताठ होते असा पुरुष. अ. १३८.
दंडीचें : दौंडीचे, शिरस्त्राण, पटका. उ. ४२६.
दंतधावन : दात धुणे, दात घासणे. उ. ११, १६४; °धवन-उ. ७३; °धवन-पू. १४१, ५६९; उ. ३४९, ४८३.
दंड : द्वंद्व, युद्ध. पू. २०.
दंदी : द्वंद्वी, द्वेषाला पाव, ज्याचा द्वेष करतात असा, वैरी. उ. २५८; **दंदीया-**उ. ११.
दमनीक : दवणा, एक सुगंधी वनस्पती. पू. ३८१; °पर्व-या सणात शिष्य गुरूंना दवणा वाहातात. पू. २४१.
दर : (पोटाची) खळगी. उ. ७.
दरकुटा : लहान दरी, खोरे. पू. ४२.
दरड : टेकाडाचा उतरणीचा भाग. पू. २१५.
दरियात : दन्यात. उ. ५४१.
दर्भा : भद्रा, देवी. उ. १४.
दर्भा : आपला संपूर्णहार दोन किंवा तीन वेळा विभागून खाणारा साधनवंत. उ. ५८०.
दर्शी : स्त्रीचे प्रत्यक्ष दर्शन झाल्यावरच ज्याची कामवासना जागृत होते असा. अ. १३८.
दर्सन : दर्शन, विशिष्ट तत्त्वज्ञान सांगणारे शास्त्र. उ. ६२७. °रीसन-पू. २०२; उ. १३३.
दवडणे : मातेच्या गर्भातून जीव बाहेर धाडणे. उ. १३४.
दवणा : एक सुगंधी वनस्पती. उ. ११.
दसक : डास. पू. ५८९.
दसी : वस्त्राच्या पदराची चिंधी, धागा. पू. ४७८.
दहीएं : (दही शब्दाचे अनेकवचन) पू. २२८.
दहीकरंबा : भातात दूध घालून विरजवलेला पदार्थ. पू. ५२५.
दहीकरिणी : दहीदूध विकणारी. पू. २२८.

दळवाडें : (काम करणाऱ्यांचा) समूह, टोळी. उ. ८८.
दळीद्र : दारिद्र्य. पू. ४७७.
दाइ : दायाद, वारस नातेवाईक. पू. ३८७; उ. २१९; **दाइज-**पू. २५१.
दाएपसाए : दान व प्रसाद, बक्षीस. पू. २०४.
दाघ : दाह, जळजळ. उ. १६.
दाटणे : गच्च बसवणे, पक्के बांधणे, दाबून टाकणे. पू. २७; उ. ३७, ३६०.
दाटुनि : बळजबरीने. पू. ५४.
दांडी : पालखी. पू. ३०, ४८, ७४, ११६; उ. ६५, १९९, २३२, ६४०.
दांडी : लांब दांडी (काठी) असलेले व त्यावर तारा बसवलेले एक वाद्य. उ. १५९; अ. ९६.
दांडेवरि सीस लावणे : डोक्यावर दांडेवरि = काठीने मारणे. पू. ५८५.
दाढे : टणक, कडक, उत्तम. पू. ७८.
दाढे : दीहाडा, दिवसात. उ. ४९९.
दाद : खाज. उ. ४९१.
दादर(रा) : जिना. उ. ३०२, ३२१, ३३७, ४२६.
दादुला : पुरुष, नवरा. पू. २५, २३८; उ. ५४३; अ. ८१.
दान : द्यूत खेळताना फासे टाकल्यावर त्यांच्या वरील बाजूंवर असलेल्या ठिपक्यांची संख्या. पू. २८.
दाभणाचें : ज्यात दाभणाने भरतकाम केले आहे असे. उ. १४९.
दाम : एक तांब्याचे नाणे. पू. ७८, १३३, १४४, १७२, २५१, ३०२, ३२७, ३४४, ३७२, ४००, ४१५, ४७३, ४८३, ५८४; उ. ९९, १२८, १२९, १५४, २१८, २२७, २६९, ३७५, ३८६, ४१०, ४९५ इ. 'सरुदाम'-पाहा.
दामणी : दामोटी, बाभुळशेंगातील बी. पू. ७८; **दामिनी-**दामोटी. पू. ७८.
दामोटा : बाभळीच्या शेंगातील बी. दामणी. पू. ७८.

दारवठा: दारोठा, उंबरा, दरवाजाच्या चौकटीची बाजू. पू. ९, ३०, ४६, ७५, ९१, १२१ इ. **दारवठा**—पू. ३३; उ. १६६; **दारवंडा**—पू. ५७८, ५८५, ५९०; उ. ९०, १४४, १६५, ३०७, ३२६, ३३६, इ. **दारवडा**—उ. ३५९.
दारवठेकार: द्वारपाल. उ. ३००.
दारसंका: दरवाज्याच्या चौकटीच्या उभ्या बाजू. पू. ३४, ७५, १०४; उ. ३१८.
दारसाखा—पू. ४३, २३८; **दारसाका**—पू. ४३.
दाराठी: लहान दारवंठा. पू. ९४ (पाहा: उगी ५४).
दावली: परीक्षा, झोळी. अ. ११२.
दावो: दान. उ. ३९.
दासरू: नम्र सेवक. °रुयें—(अव). उ. ११८; °रुवें—(अव). उ. ४०३.
दासरू: नम्र दासी, सेविका. उ. ३५१.
दाळद्री: दायद, नातेवाईक. पू. ४३९.
दीउनि: दिवसापासून. पू. ४३, १९८, ४३६, ४६४; उ. ५२७.
दीखीत: दीक्षित, ब्राह्मण. उ. ९९.
दीगांबर: नग्न, नागवा. उ. २१, १५७; °ता—नागवेपणा. उ. ३९९.
दीघ: दीर्घ, ऊंच. पू. ५०.
दीघडीया: दीर्घ—ऊंच घरे. पू. २०.
दीघम: घोडे (भावाथनि). उ. ५०१.
दीजैल: दिले जाईल, देऊ. पू. ११५; उ. १, ७८.
दीठि: दृष्ट, नजर लागल्यामुळे डोळ्यावर होणारा परिणाम. उ. ३१५.
दींड: वस्त्रांचे गाठोडे; बस्ता. उ. ५४९.
दीप: आश्रयस्थान, द्वीप, बेट. पू. ३१; उ. ४७९.
दीपनसक्ति: जठराग्नी प्रदीप्त होण्याची शक्ती, भूक लागण्याचे सामर्थ्य. पू. ४४०.
दीर: नवऱ्याचा लहान भाऊ. उ. ९७.
दीव: दिव्य; पुरावा नसल्यास सत्यासत्याचा निर्णय करण्यासाठी आरोपीला करायला लावायचे कठीण कर्म. उ. ५८९.

दीवसे: कणकेचा किंवा तांदळाच्या पिठाचा दिव्याच्या आकाराचा उकडून तयार केलेला पदार्थ. **दीवसी**—(अव). पू. ५७१, ५८४; उ. २४९.
दिवा: 'दिवसे' पाहा. **दिवे**—(अव). उ. ५२४.
दीवी: टेंभा. पू. ७४.
दीसवडि: दररोज. पू. २९, ८६, ३४१, ४४३, ५७०; उ. २४१, ३००, ५१२.
दीसे: दीजे, देइजे. पू. १८९, १९०.
दीहां: दिवसा. पू. २९६, ५४२; **दीहे**—दिवसा. पू. २५४.
दीहाडा: दिवस. पू. ४७७.
दुकळ: दुष्काळ. उ. ५०२, ५०५.
दुखणे: दूषित करणे, विटंबना करणे. पू. ३९१.
दुखीस्त: दुःखी. उ. ६५.
दुचीत: दुश्चित्त, मन ठिकाणावर नसलेली. पू. १८२. **दुचिती**—पू. ५१४; उ. ४२१.
दुटी: दुपदरी पासोडी. पू. ३४३; उ. २५, १५७.
दुणणे: वेचून स्वच्छ करणे. पू. ४७२.
दुणवंगी: घडी. पू. ३९९.
दुणा: दुप्पट. पू. १८, ३९, ६०; उ. २९; **दुणी** (स्त्री)—उ. १४३; **दुणे** (न)—उ. १७.
दुणी: दोन पदर एकत्र शिवून तयार केलेले वस्त्र, दोन पदरी. पू. १०१, १०५.
दुतळी: खाली चामड्याचे दोन तळ लावलेली. उ. १४६, ४४१.
दुधकरटे: वाळलेल्या दुधी भोपळ्याची करबंटी—भांडे. पू. १०५; उ. १३३, ६०४; °करटे—पू. ५८९; अ. ५०.
दुबते: दुभते. उ. ४७.
दुभणे: दूध देणे. पू. ६०.
दुरडी: वेत, वेळूच्या कामट्या किंवा तुर-खाट्या यांनी विणलेली टोपली. पू. १९१, ४८३, ५०१, ५०५; उ. २०, ९३, ५६४.
दुरळ: दुष्ट. पू. ३९९.
दुराही: फार मोठी, दुप्पट मोलाची. पू. ७८.
दुऱ्हा: द्रोही. उ. ४२७.

दुष्ट घालणे : भीड घालणे, अडचणीत टाकणे.
उ. १२७.

दुसे : कापडी तंबू. पू. ३१, ७४.

दुहव : दुर्भंगा, दुर्दैवी स्त्री. पू. २१७; दुहवा-
उ. ५८८; दुहुवा-उ. ६५.

दूरदृश्या : दुरून पाहाणारा. पू. २३४.

दुसी : दुकानदार, व्यापारी. पू. २८, ७८;
दुसीया-उ. २३३.

देइजता : दिला गेला असता. पू. ३०.

देउनि : दिवसापासून. उ. २७.

देउनि : देऊ (प्रपु.अव). पू. ९३, २६७;
उ. १७३.

देखीजताए : पाहिले जात आहे, पाहातो.
उ. ६००.

देखोवेखी : पाहूनपाहून. उ. ५८५.

देटी : थोर पुरुष, वलवान पुरुष. पू. ५९०.

देटु : देठ. पू. १९३.

देपूजा : देवपूजा. पू. १८; उ. ४७.

देवकी : देवाचे. पू. ४६.

देवताचक्र : देवतांचा समूह. पू. १४५.

देवताविग्रह : देवतेचा अवतार. उ. ६१०.

देवने : देवा (संबो.). पू. ४१.

देवपट : देवाचा पाट, देव ठेवायचे आसन.
पू. १५.

देवमातृका : देवाची-रामदेव दादोसाची आई.
पू. ४२८.

देवस्व : देवाला अर्पण केलेले द्रव्यपदार्थ.
पू. ३५४.

देवा : देणे, ऋण. पू. १८.

देवाइल : देवालय. उ. ४०६.

देवाळे : लहान देऊळ. पू. १५.

देवीक : देवाचा. उ. ९६, १०१.

देव्हडा : तिरपा, आडवा. उ. ५७७.

देव्हारचौकी : देवघराचा चौक. पू. ७४, ७५,
७७, ११५, १२४, ४२४.

देव्हारा : देवाचे सिंहासन, पाटावर मांडलेली
देवते. पू. ४३, २१७.

देशाउर : देशांतर, दुसऱ्या प्रदेशात केलेला
व्यापार. पू. ८४, २३८, ३८०; उ. १०८,
१४७; अ. १५१.

देसीनि : देशाहून. पू. ३१.

देह : दिवस. देहा-दिवसा. पू. ३७२; देहाचे-
पू. ५८५; देहें-दिवसात. पू. १५, २५४,
४१५; उ. ५५५.

देह : विश्वदेवतेचा मळ, देहमळ. उ. ३१३.

देहलुतैले : (वि) सडलेले. उ. १८०.

देहविद्या : ईश्वराकडून प्राप्त होणारी एक
विद्या, तिच्यामुळे विद्यावंताला सुवर्णमय
कारणभूतांचा वज्रदेह प्राप्त होतो.
उ. ५७७.

देहसीध : जिला देहसिद्धी झाली आहे अशी.
सीधा-उ. १६९.

देनावणे : दीन होणे, मलूल होणे. पू. ४५२.

दैवसवा : ईश्वरधर्मानुसार, ईश्वरी कृपेने.
उ. ४०६.

दैवसृष्टि : देवताचक्रातील हरिहरब्रह्मा, शेष-
शय्या, अष्टभैरव, विश्व व माया या
थोव्यातील देवता. उ. ३७३.

दैवाद्य : देवतासंबंधीचा, देवाचा कड असलेला.
उ. २९.

दैवी : सौंदर्यावरील तेज, झळाळ. उ. ४७८.

दोख : दोष. पू. २२१; उ. १८०, ४२०.

दोखजरूप : सदोष. पू. ४८१.

दोण(न) : द्रोण, डवणा. पू. ३९.

दोंद : पोट. पू. २९, ७३, ४१५, ५८५;
उ. ५६४.

दोरने : दोऱ्यांनी विणलेले टोपरे. उ. १४६.

दोरा : मनगटाभोवती बांधण्याचा एक दागिना.
उ. ३६२.

दोरा घालणे : शिवणे. पू. ११७.

दोषे : निमित्ताने, साठी, उद्देशाने. उ. १४०.

दोंडि : डोक्यावरील आच्छादन, टोपरे.
पू. २३७. (पाहा : गोप्रच १४४, १५४).

दूडि : दुरडी, टोपली. पू. ४०७.

दृष्ट : (१) लौकिक, इहलोकातील. उ. ६१,
१२२, ३४४, ५१३. (२) प्रत्यक्ष पाहिलेले.
पू. ३१, ४५, ७४, १३४.

दृष्टभूत : 'द्रीष्टभूत' पाहा. पू. १५७, ४३७,
४८५, ४८६, ५१० इ.

- दृष्टांतः उदाहरण. पू. २३४; उ. १४४;
१७१, १७८, ४७०; द्रिष्टांत-उ. १३३;
१५६, ४२२, ४८०; द्रुष्टांत-उ. १५६;
१७२.
- दृष्टार्थियाः प्रापंचिक लाभाची इच्छा
करणारा. उ. ५३. द्रिष्टार्थिये-(अव).
उ. ३९१.
- दृष्टि चेपे नाः दृष्टी भिडवता येत नव्हती.
पू. १०७.
- दृष्टीचिए आळिवेः नजरेच्या टप्प्यात.
पू. १६५.
- द्योतविणेः प्रगट करणे, दाखवणे. उ. २५०.
- द्रभाः दुर्वा, दर्भा. पू. ११७.
- द्रवळणेः दरवळणे, सुगंधाने भरून येणे. अ. ६२.
- द्रिष्टः पाहिलेले. उ. ३४४.
- द्रिष्टपूतः दृष्टीने पाहून पवित्र केलेला.
उ. १०१, १०८, १०९, १३१, १७६,
३२६. द्रिष्टपूत-उ. १३१; द्रुष्टपूत-
उ. १५०; दृष्टपूत-पू. १५७.
- द्रिष्टिः दृष्टि. उ. ३४९, ३७९, ५०७.
- द्रिडः (१) दृढ; (२) दीड. पू. १८५.
- द्वंद्वपटः दोघांच्या लढाईचा खेळ. पू. ५७६.
- द्वंद्वस्थानः स्त्री-पुरुषांच्या जोड्यांची
निर्मिती. उ. ४३६.
- द्वापरः कृत, त्रेत, द्वापर व कली या चार
युगांपैकी दुसरे युग. पू. १९३, २४८.
- द्वासनः दुआसन, घोड्यावरील खोशीर.
पू. ३१.
- द्वीतः द्वैत; जीव व ईश्वर या दोन स्वतंत्र
वस्तू मानणारे तत्त्वज्ञान. पू. २४१.
उ. १६८.
- द्वीधाः दोन प्रकारचा. पू. १४५.

ध

- धगधगीतः ज्वालांनी युक्त, तेजःपुंज. पू.
१९८.
- धडः (शिरविरहित फक्त) डोक्याच्या
खालचे शरीर; धडें (अव)-पू. १३४.
- धडः चांगला. उ. १०१.
- धडौतपणः कपडालता. पू. ५०७.
- धणवरिः धणिवरि, तृप्त होईपर्यंत. उ. ४९३.
धनवर-उ. ७.

धणिः तृप्ती. उ. ३७२.

धनवीतः धन आणि वित्त, द्रव्य. पू. ३२.

धनाडिः धनाढ्य, श्रीमंत. उ. ३२७.

धनुकः धनुष्य. पू. ३६३; धनुकाकार-
धनुष्याच्या आकारासारखा. पू. २६३.

धरः आधार, टेकू. उ. ६०९.

धवः वारूळ. उ. १०.

धवधणिः आत्यंतिक तृप्ती, आनंदाचा
सुकाळ. पू. २४१.

धाटाः वस्त्राच्या उभ्या घड्या करून कान
व डोके यांवरून बांधण्यासाठी तयार
केलेला पट्टा. पू. ५१४; उ. २४.

धाडणेः फेडणे, नाहीसा करणे. धाडीजति-
उ. ४०६.

धांडाळः अयोग्य धंदे, छंद, व्यसन. उ. १,
५९५.

धाणेः तृप्त होणे, समाधान पावणे. उ. १६८,
१७८, २०३, ३४९, ५४३; धाएवरि-
तृप्त होईपर्यंत. उ. ९२; धाएतवं-तृप्त
होईपर्यंत. पू. ५८३.

धाती-(वि.) : तृप्त, संपूर्ण; धातीया-(वि.
तृ.) तृप्त झालेल्या. पू. ४६.

धातुः कार्य, प्रत्यक्ष आचरण. उ. ६०८.

धातुसाम्यः शरीरातील सर्व धातूंची-रसांची
यथाप्रमाण स्थिती. उ. ६०८.

धातुर्वादः धातूचे सोने करण्याची किमया.
उ. ४०० (टी).

धातुर्वादीः धातूचे सोने करण्याची किमया
करणारा. पू. ४७१.

धातू करणेः तांब्याचे सोने करणे. उ. ३८०.

धांदलमोक्षः धांदल नावाच्या कुणव्याला जसा
मोक्ष (=मृत्यू) प्राप्त झाला तसा मोक्ष.
पू. ३७२.

धांदाः धंदा, व्यवसाय, उद्योग. उ. ३२३.

धानिः धान्य. पू. ५०७, ५८४.

धापः श्वासोच्छ्वास करताना लागलेला
दम. पू. ५७४.

धापटीः धपाटा, अनेक धान्यांच्या पिठाची
भाकर. उ. २८६, २८७.

धापणेः कष्टाने श्वासोच्छ्वास करणे, दम
लागणे. पू. ५७४.

धाबें : मातीच्या पेंडांचे आच्छादन असलेले घर. पू. ४८७, ५२५.

धामोडा : धावड्याचे झाड. उ. ४७; अ. १०४.

धारेधाकुटी : तरुणी. पू. ५२०.

धांव : एकाच दमात धावून जाता येण्याइतके अंतर. उ. ३६९.

धावणे : पाठलाग, पाठलाग करणे. पू. ५४.

धांवणी : रोग जाण्याचा उपाय, औषधपाणी, उपचार. पू. २०३, ३९९.

धांवांघावि : औषधपाणी, उपचार. पू. ५३, ११०.

धुणे : पाण्याने स्वच्छ करणे. धुनि- (ल्यबन्त) धुवून. पू. १७४, २९५; उ. ११८, १४६; अ. १. धौनि-धुवून. अ. १; धौ- (तुमन्त). धुवू, धुण्यासाठी. पू. ११७, १७४, १८९, १९०; उ. ५६५.

धुपटणे : धूप जाळावयाचे खापरी झाडे. उ. १४५, १४९.

धुपवणे : धूपाने सुवासित करणे. धुपावेया- पू. १४५.

धुपें : समाधी किंवा वीरगळ याच्या दोन्ही बाजूंनी धुपाटणे असून त्यातून धूप निघत असतो. उ. ११, ४५४ (टी).

धुर : श्रेष्ठ पुरुष, वीर पुरुष. पू. २८, ६८, २१०.

धुवा : लेक, मुलगी. पू. ११०; उ. ५९५.

धुळिकोठ : मातीने बांधलेला किल्ला. अ. १ (टी).

धुळिरा : धुरळा, वर उडालेली धूळ. पू. ५५२.

धोंगडा : जाडेभरडे वस्त्र. पू. २७.

धौ : रंग. उ. १६१.

न

नइ : नदी. पू. ३५, ८६, ३६०.

नए : नदी. पू. ४६५.

न एवे : न एववे, येता येत नव्हते. उ. ३७३.

नखत : काहीही न खाता. पू. ३०६.

नगरबाइल : गावातील स्त्री. पू. ७४.

नगरांत : नगराचा शेवट. पू. २२३.

नगीन : नग्न, नागवा. पू. १२७. ०देव-नग्नदेव (चक्रधर). पू. ४४.

नघलवे : घालता येत नाही. उ. १६८; नघलति-पू. ११८.

नटके : टाकता येई ना, पोचण्यासाठी चालता येई ना. पू. ५७९.

नटनाच : नटनाच. उ. ५०८.

नधडा : न धाडा, पाठवीत नाही. उ. ३८०.

ननुसरणे : अनुसरण न करणे; ननुसरा- अनुसरण करीत नाही. उ. ११२; ननुसरति- उ. १३४, ३७३; ननुसरती-उ. ११३; ननुसरे-न अनुसरे, अनुसरण करीत नाही. ननुसरो-न अनुसरो. उ. ५६४.

न मगिजे : मागायचे नाही. पू. २६.

नमस्करणे : नमस्कार करणे. नमस्करिले- पू. ३८; पू. ५६२; नमस्करिलिया-पू. ५८५ नमस्कार-पू. ४८, २०२; नमस्करीये- नमस्कार्य, वंदनीय. उ. ३३; नमस्करुनि- नमस्कार करून (प्रपु.अव) पू. ३१८.

नरवंटी : नरोटी, नारळाची कवटी. उ. १९५.

नरवीर : वीर पुरुष, पुरुष श्रेष्ठ. पू. १९३.

नऱ्हाति : न राहाति. पू. १००; उ. १७३.

नल्हाणे : न मिळणे, शक्य न होणे. उ. १६७; नल्हाओ-उ. ५६४. ५९५; नल्हाये- उ. ५६४.

नवचति : वाचली जात नव्हती, वाचता येत नव्हती. पू. ७२.

नवसीए : नवस, नवसाने. उ. ९२.

नव्हती : नको असलेली. पू. ३१५.

नव्हेवे : न होअवे, न होए, आचरण करता येत नाही. उ. १३२, १८९; अश्री. १२; अ. १.

नव्हाळी : नवलाईची वस्तू. उ. १०.

नव्हीजे : न होइजे, होत नाही. पू. ८९, १४५.

नव्हे : न व्हेवे, न होववे, आचरता येत नाही. उ. ५८५.

नव्हो : न हो, नाही. पू. ३३२.

न सरे : चालत नाही, उपाय नाही. उ. ५८५.

नसंडीत : सोडून न जाता. उ. ३८६.

नसुधा : नुस्ता, केवळ, फक्त. पू. १९, ४५०; उ. ५७, १३१, ३३३. नसुधी-(स्त्री) नुसती, फक्त, केवळ. उ. ५७, १३४.

नाइकतिया : न ऐकल्यासारख्या. पू. ५८.
 नाइकतेया भाखा- न ऐकल्यासारख्या
 भाषेने. पू. २११.
 नाखला : गव्हाचा एक वळीव पदार्थ. पू. ३१४.
 नाखवे : वळीव पदार्थ. अ. ४.
 नागर : नांगर. उ. ३७३.
 नागर : सुंदर. उ. ४५५.
 नांगरणे : नांगराने जमीन उकरणे. पू. ४७२.
 नागवणे : लुटणे, लुटले जाणे. उ. ६२२.
 °वलीए-पू. ४३; °वलीसि-पू. ४३;
 °वल्लो-लुटले गेले. पू. ९४, २२७.
 नागवति : न आंगवति, आटोक्यात येत नसत,
 हाती सापडत नसत. उ. १२६.
 नांगवति : न आंगवति, सापडत नव्हते.
 उ. १७१.
 नागविजणे : लुबाडले जाणे; °बीजसि-
 उ. २१३.
 नांगवी : न आंगवी. अ. ३९.
 नागारी : भाट, स्तुतिपाठक. अश्वी. ३.
 नागिवे : नागवे. उ. ५२९.
 नागोवा : लूट. उ. ५३४, ५३५.
 नाचण : नृत्य. पू. ५३९.
 नाचणी : नर्तकी, नाचणारी. पू. १२८;
 अ. ८९.
 नाचुके : नासके, सडलेले. पू. १९३.
 नाडा : मोटेचा जाड दोर. उ. १५८.
 नाडी फुंकणे : श्वास आत घेऊन शरीरातील
 नाड्या फुगवणे. पू. १९५.
 नातोड : नातवंड. उ. १९९, २३६.
 नाथपंथ : योग्यांचा एक संप्रदाय. पू. १९८;
 उ. १६९, ४७५; अ. १२.
 नाथिनी : नाथपंथी उपासिका. उ. १९५.
 नाथेचा बैलु : नाकात वेसण घातलेला बैल.
 (भावाथनि गुलाम) पू. १०९.
 नांदी : नंदी. उ. ३६३, ५८९.
 नांदीए : नंदीच्या आकाराची कर्णफुले.
 उ. ३६२.
 नाफळवे : न आफळवे, आफळता येत नाही,
 आदळता येत नाही. पू. ५७.

नाभि : 'भिऊ नकोस' असे अभयदान.
 पू. २२५.
 नाभिचुंबीत : बेंबीचे चुंबन घेणारे, बेंबीपर्यंत
 लोंबणारे. पू. १९४.
 नार : नारी, स्त्री. अश्वी. २८.
 नाराइजे : न आराइजे (आराणे = सवड
 असणे) (कोणतेही 'कर्म' करण्याला
 आपणाला) सवड नाही. उ. १३३.
 नारायें : न आराये, मला वेळ नाही. उ. ३७;
 नाराए-पू. ५३२.
 नारीएळ : नारळ. पू. १२७, २००, ३८२;
 नार्येळ-पू. ३०९; नार्येळ-उ. २७७.
 नालकोल : भलती माणसे. पू. ३६४.
 नावडी : नावाडी. उ. ५३५.
 नावेक : (१) किंचित. पू. ५७, ६२, ६३,
 ६५, ७५, इ.; उ. १, ४, ५, ७, इ.
 (२) किंचित, थोडा. उ. ११, १४, १५;
 (३) क्षणभर. १६, २३, ४२, ६७, १६५, इ.
 नाश्राये : आश्रय घेत नाही. उ. ९२.
 नासी : (१) पाण्याची मोरी. पू. ५९, ७६,
 ५३२; उ. २७१, ४९७. (२) देवळाचा
 कळस. पू. ३५५.
 नासीक : नासी, मोरीजवळचा भाग. उ. ५४१.
 नि(नो)का : चांगला. पू. ५४, ६०, ७६,
 ८२; उ. १, ५११, ५१५; नीकेनि-
 पू. २९, १८१; उ. ४, ५, ६२, १०६;
 निकेन-पू. १२८; निकी-पू. १८१;
 उ. ६७; निके-पू. २३८; उ. ८, ३२,
 १११, १४६.
 निक्षेपणे : टाकणे, ठेवणे. पू. १८६, १९९.
 निगवणी : बाहेर पडणे, सोडून जाणे.
 उ. २८७.
 नित्यमंत : नीतिमंत, न्यायी. उ. २८.
 निदैउं : निर्देव, दुर्दैवी. उ. ३६७.
 निद्रा भांजणे : निद्रा करणे. उ. ६२.
 निधावणे : दुःखी होणे. पू. ४७७.
 निपटणे : शेवटचे मूल. निपटणेयाचे-पू. १५.
 (पाहा. गोप्रच. १; एभा. २८, ६९८).
 निपाणी : ज्यातून अश्रू येत नाहीत असा.
 उ. १३२.

नि(नी)फजविणे : तयार करणे. पू. ५, २९, १०७, ११०; उ. १२९, १५१, २४२; निफजविला-पू. १०७; उ. ७१, १११, १२९; निफजविले-उ. ५२९; निफजे-उ. ४२४, ४७३.

निफुंड : निस्तेज, आवेशशून्य, थकलेभागलेले. उ. १७१.

निमणे : नाहीसे होणे. उ. ४७३.

नि(नी)मित्य : निमित्त, कारण. पू. १९, २१९; उ. ५८५, ६४४.

निमित्यक : नैमित्तिक, विशेष प्रसंगी करावयाचे (कर्म). उ. १३३.

निमित्तविधी : नैमित्तिक, विशिष्ट प्रसंगी आचारावयाचा विधी. उ. २२०, ५८५.

निरय(ए) : नर्क. उ. १२१, ४०७.

नि(नी)रपणे : हाताने किंवा बोटांनी खरडून-निपटून काढणे. निपौनि-उ. १११, ४०६; निरपौनि-उ. ११३, २१७, ५६४.

निरसणे : नाहीशी करणे. उ. ४८४.

नि(नी)राकारणे : नाकारणे, निषेध करणे, पू. ४८, ५५, ३०४, ३३२; त्याग करणे पू. २५५; उ. १९५, ३८८ इ.

निरालंबी : कुणावरही आणि कशावरही अवलंबून न राहणे, स्वतंत्र. उ. ५३, ८६, ५७९, ५८५, ६१७ इ. निरालंबत-उ. ६०६.

निराश : आशारहित. उ. १३६.

निराश्रय : कुणाचाही आश्रय न घेणारा. उ. १३६.

निरुत्ती : नेमकी, अगदी बरोबर. उ. ८३, २६८.

निरूपणावसान : निरूपणाचा शेवट. उ. ९८.

निरूपूनि : निरूपू, निरूपण करू (प्रपु. अव). उ. ११९. निरूपिजति-उ. १२१.

निरोतर : निरुत्तर. उ. १३३, २७७.

निरोध : उपद्रव, अडथळा. उ. ११३.

निरोवणे : स्वाधीन करणे. उ. ६१६.

निर्धूम : धूर नसलेले, चुली विझवल्या गेल्यावर. उ. १३७.

निर्वच : निरूपण. उ. ५७७. निर्वचणे-विस्ताराने स्पष्ट करून सांगणे, निरूपण करणे. उ. ३४७.

निर्वचन : ईश्वरस्वरूपाचे वर्णन करणारे. 'सूत्रपाठा'तील एक प्रकरण. उ. १४०, १७७.

निर्वाण : एक देवतास्थान. पू. ४८.

निर्वेव : निरवयव, अवयवरहित. उ. १३३.

निल्लळ : पातळ, लळा-आस्था नसलेला. उ. ५३.

निवणे : शांत होणे, थंड होणे. उ. १०७, १०८.

निवृत्ती : निवृत्ति. उ. १६, ८९.

निसणे : (१) निवडणे. उ. १०५. (२) धार लावणे. पू. ५५१.

नि(नी)सेख : निःशेष, पूर्णपणे. पू. २३२, २९२; उ. ८९.

निश्चंतै : निश्चिंती; पू. ४८७; निश्चंतै-पू. ४८७.

नीक्षेद : निषेध, निराकरण. पू. १५७, २००; उ. २८, ३३७, ३३८.

नीक्षेप : (१) टाकणे, ठेवणे, ठेव. उ. ५६५, ४५८. (२) जमिनीत पुरणे. पू. १६, २९, ५०, ४०५; उ. ३४१.

नीउण : न्यून, हीन, हलके. पू. २०२; नीउन-न्यून, कमी, हलके. पू. ७१.

नीगळ : न गळणारे. उ. १०५.

नीगावा : निर्गमन, बाहेर पडणे. बाहेर पडण्याचा मार्ग. पू. १८७; अश्वी १०.

नीगुतें : नेमके, पाहिजे तेवढे. पू. ४१.

नीगूति : नेम. उ. ३८०.

नीच : नित्य, नेहमी. पू. २९, ३९, ४१, ६०, १०८ इ.; उ. ७४, १०८, १०९, १६७, २६१ इ. निच-उ. ५९५.

नीचळ : निश्चल, स्थिर, पू. १६८; उ. ५५०.

नीडळ : कपाळ. पू. १६८; ३८०; उ. ५५५.

नीणणे : बाहेर काढणे, नीणौनि-पू. ५४२; नीणुं-उ. २८.

नीत्यनरक : सृष्टिसंहारापर्यंत भोगावे लागणारे नरक. उ. ४०७.

नीदवीजे : नीजवीजे, झोपायला लावणे. पू. ४७.

नीदसुरा : अर्धवट झोपलेला, अर्धवट जागा. पू. २०, ३६.

नीदैव : दुर्दैवी. उ. २८१.
 नीद्रास्थानुनि : निद्रेच्या स्थानाहून. पू. ९५.
 नीपट : निश्चित सर्वथा. पू. ९८.
 नीबर : कठीण. पू. २००.
 नीबळ : निर्बल, दुबळा. उ. १, ५०५; निबळ-
 उ. ५८५.
 नीबंध : शास्त्रार्थ सांगणारे धार्मिक ग्रंथ.
 निबंधकार-पू. २७.
 नीमस्त : नेमस्त, नियमस्त, नेहमी ठरलेला.
 पू. ४८०.
 नीमानणे : सहन करणे, भोगून नाहीसे करणे.
 पू. २४३.
 नीर्मालु : निर्माल्य, देवतेला वाहिलेली फुले.
 पू. ५२३.
 नीर्मोत्रीले : (वि) निमंत्रित, बोलावलेले.
 पू. १२१.
 नीरउपद्रव : निरुपद्रव. पू. ३३.
 नीरक्षण : निरीक्षण, नीट लक्ष लावून पाहणे.
 पू. ७०.
 नीरीया : निःश्या. पू. १६७.
 नीरुत्य : नैऋत्य दिशा. पू. १६६.
 नीरे : निरय, नरक. पू. ३०७; अशी १५;
 अ. ६४.
 नीरोधपरिहारीए : केवळ कंडू शमन करणारे.
 पू. १९३.
 नीरोधें : बळजबरीने, निरोध करीत करीत.
 पू. ११०.
 नीरोप : आज्ञा. पू. ३४१; उ. ५१३.
 नीरोपणे : वर्णन करणे. नीरोपावा-पू. ७६;
 नीरोपीत-पू. १६४; नीरोपण-पू. १६५;
 नीरोवणे-सोपवणे, आधीन करणे.
 पू. ३९८.
 नीर्गम : (प्रपंचातून) बाहेर पडणे, संन्यास-
 स्वीकार. उ. ५६४.
 नीर्झरेउदकें : निर्झरोदके निर्झरांचे-ओहोळांचे
 पाणी. पू. ३१४.
 नीर्फळ : निष्फळ, व्यर्थ. पू. २५७.
 नीर्वडी : निरवानिरव, व्यवस्था, कौशल्यपूर्ण
 व्यवस्था. पू. ९, १९८. (पाहा. गोप्रच. ४९;
 ज्ञाने. १८.७३९).
 नीर्वाळणे : रचणे, बांधणे. पू. ४६८.

नीर्वाहणे : निर्वाह करणे, व्यवस्था करणे.
 नीर्वाहिले-पू. ११८.
 नीर्वीख : निर्विष, विषरहित. पू. २०३.
 नीवणे : आळे; आळचाला घातलेली पाळ.
 उ. १०५, ५०५.
 नीवडु : नैवेद्य. पू. २२२, ५८१.
 नीवाणे : निवणे, शांत होणे. पू. १२७.
 नीवातु : निवांत, शांत. पू. ७४.
 नीसल : निःशल्य, बरड. उ. १४६, ४४३.
 नीसरबोडी : जेथे घसरून पडतात अशी
 विहीर. पू. ४७१.
 नीसवणे : परजून घेणे, धार लावून घेणे.
 उ. ३९.
 नीसुरूसी : निसूर, निश्चित. उ. ३१.
 नी(नि)सेख : निःशेष, समूळ. पू. २३२,
 २९२; उ. ८९.
 नीहारी : मंद चाल; शांतता. पू. २७.
 नुघडी : न उघडी. पू. १२०.
 नुजडेति : न उजडेति, उजडत नाहीत, दूर
 होत नाहीत. उ. ५३.
 नुठीति : न उठीति. पू. ३५६; उ. ३२, ३२८,
 ६०८.
 नुठे : न उठे. उ. ५१३.
 नुतरी : न उतरी, उतरवीत नसे. पू. ५१;
 नुतरसि-उतरवीत नाहीस. पू. ५१; नुतरे-
 न उतरे, उतरत नव्हते; उ. १०, ६८.
 नुपजविणे : न उपजविणे; °बीजे- निर्माण
 करू नये. उ. ९.
 नुपसाहे : न उपसाहे, सहन करणार नाही.
 उ. ६१५.
 नुमटे : न उमटे. उ. ५८८.
 नुरणे : न उरणे, शिल्लक न राहाणे. नुरे-
 न उरे. पू. २०४; नुरेति- न उरेति.
 पू. ६६, ४५२; नुरजनि-न उरवितां.
 नूपसे : न पुसे, विचारीत नाही. पू. ३६३.
 नृत्य : नैऋत्य दिशा. पू. ४२३, ४४२, ५२७.
 नेइजत : नेले जात आहे. उ. १०८; नेइजताए-
 पू. ४४७. नेइजेल-नेले जाइल. पू. ४६,
 ४८; नेउनु-नेऊ (प्रपु.अव). पू. ६.

नेघणे : न घेणे. नेघतें-न घेत. उ. ७१;
 नेघति-घेत नाहीत. पू. ३२, ६१, २१९,
 ३२७; उ. १३४, २७७, ५०९.
 नेघसी-न घेसी, घेत नाहीस. उ. ६८.
 नेघावा-न घेयावा, घेऊ नये. उ. १५.
 नेघावी-न घेयावी, घेऊ नये. पू. २०४, २१९;
 नेघावे-पू. २३८, २३९; नेघिजे-न घेइजे,
 घेऊ नये. पू. ७७; उ. ११७; नेघे-घेत
 नाही. उ. ६८, ९३, ५४३, ५९३, ६२६, इ.
 नेघवे-न घेववे, घेववत नाही. पू. १९८.
 नेजववे : न जेववे, जेववत नाही. उ. १५६.
 नेजवावे-न जेवावे, जेऊ नये; पू. ३३१,
 १६६; नेजविजे-न जेविजे, जेऊ नये.
 पू. १९१. उ. ७९. नेजवी-न जेवी, जेवत
 नाही. पू. ८९.
 नेजैले : निजैले, निजलेले. पू. १५२.
 नेठवावा : न ठेवावा. पू. ४१५.
 नेणणे : न जाणणे. नेणति-पू. १९१; नेणा-
 माहीत नाही. उ. ३७, १७३; नेणिजे-
 उ. ५४०, ५४२, ५६०, ५९१, ५९५;
 नेणे-५९२; नेणें-न जाणे. पू. १०७, ३२९;
 नेणों-न जाणों, कळत नाही. पू. ७७;
 नेणौनि-न जाणता. उ. ५५, १७३, ४९८.
 नेतणे : परतणे, परतवणे. नेतावी-पू. ७४.
 नेतवट : रेशमी वस्त्राचा पट्टा. उ. १५०.
 नेदखणे : न देखणे, न पाहणे. नेदखति-
 पू. १७, ५२, १९४, १८६, इ.; उ. ७५,
 १५७, १८३; नेदखिजे-न देखिजे. पू.
 १९४; नेदखे-न देखे. पू. ६९; नेदखों-
 न देखों. पू. ६९; नेदखीजति-पाहिल्या
 जाऊ शकत नाहीत. अश्वी. ६.
 नेदणे : न देणे; नेदा-न देया, देऊ नका.
 उ. १२५, १२७, १३३, ४११ इ.; नेदी-
 देत नाही. पू. १८, ६५; उ. १२९, ५६४;
 नेदीति-पू. ६३, ११८, १६७, इ.; उ.
 ४११, ५४५; नेदावा-देऊ नये. उ. ५२८;
 नेदावे-न देयावे, देऊ नये. उ. ३५, १२७,
 ६१२; नेदावीया-न देयावीया. पू. ६०;
 नेदिता-न देता. उ. ५९५; नेदुं-देणार
 नाही. पू. १८; नेदिजे-पू. ४२, १८१,
 २१५, इ. उ. १, ८०, ५७७, ५९५, इ.
 नेदुं-न देऊं, देणार नाही. पू. १८.
 नेनसावें : न नेसावे, नेसू नये. पू. २१९.

नेभटतां : न भेटता. पू. १९१; नेभटति-
 न भेटती. पू. २२८.
 नेम : नियम, व्रत. पू. ५०५.
 नेसों पुरते : नेसायला पुरतील एवढे लांब.
 उ. ३२६.
 नेहारणे : हळू हळू चालणे. नेहाह-हळू चाल.
 उ. ४६०.
 नै : नदी. पू. २८, ४४२.
 नैः : (१) न ये, येत नाही, येणार नाही.
 पू. ३३, ९९; नैयें-उ. ७७, ५९९;
 (२) आलो नाही. पू. ११६, १७५, २१७,
 २२१; नैयो-पू. १९८, उ. ३२८; नैएति-
 पू. १०६, १३४, १८१; नैएसी-पू. १८४;
 नैएवे-न एववे, येता येत नाही. पू. १६;
 नैया-न या, आला नाहीत. पू. १०६, ११६,
 २०४; उ. १०८; नैयावे-न यावे, येऊ नये.
 पू. २१७; उ. ६२.
 नैजैलीसी : निजैलीसि, निजलीस. पू. ३९८.
 नैयाइक : न्याय दर्शनाचा अनुयायी. पू. ४४९.
 नैवळ : नदीचा ओढा. उ. ४९९.
 नोकणे : टोचून बोलणे, पू. ४३७; उ. २०१.
 नोको : नको. उ. २७, १००.
 नोडवी : न ओडवी, पुढे करीत नाही. उ. ७२.
 नोडवीति-न ओडविती, पुढे करीत नव्हते.
 उ. ६५.
 नोलांडीति : न ओलांडीति, ओलांडीत नाहीत.
 पू. ४६, २१७.
 नोवरकळा : (बोहोल्यावर बसलेल्या) नवऱ्याचे
 सौंदर्य. उ. ३७९.
 नोळखति : न ओळखति. पू. २१७; उ. २६७.
 नोळखा : न ओळखा, ओळखत नाही. पू.
 ४९३. नोळखे-ओळखत नाही. उ. २३७.
 न्हवण : स्नान, न्हाण, तर्पण, पाण्याचा
 शिडकाव. पू. १७; उ. २३१.
 न्हवति : न होति. पू. ५१५, ५७६; न्हविजे-
 पू. ५८३; न्हवे-पू. ५६५, ५७९, ५८५.
 न्हाणी : स्नानगृह. पू. ५३४.
 न्हाणे-स्नान करणे. पू. ५३; न्हाण-स्नान.
 पू. ५७; न्हाला-पू. ५३.
 न्हो : हो (संबोधन). उ. १५३.

प

- पजळी : पौळी. पू. ४२२.
 पग : पाय. °प्रसादें-पायाच्या कृपेने. उ. ४९८.
 पंचनगर : व्यापाऱ्यांच्या श्रेणीतील पंच, महा-
 जन, धनाढ्य व्यापाऱ्यांचे प्रमुख. उ. १७३.
 पंचपर्वी : पाच पर्वकाळी. पू. १८३.
 पंचपुडी : ज्याची पाचही इंद्रिये सुकून लोळा-
 गोळा झाली आहेत असा. (पुडी-पाहा).
 उ. ५४०.
 पंचवगत : पंचवक्त्र, पाच मुखांचा. पू. ५३८.
 पंजरणे : पिंजऱ्याप्रमाणे भोवती आच्छादणे.
 पू. ३६३.
 पटि : पासवडी. उ. ६८.
 पटिसाळ : वोवरी, ओसरी. पू. ४८, ४९,
 १६७, १७२, १९५, इ.; उ. १, ११, ६५,
 ६७, १६६, इ.
 पठवणे : पाठवणे; पठवी-पाठवी. पू. १९.
 पडदणी : स्नानाच्या वेळी नेसावयाचे वस्त्र.
 पू. १८, ५७, ६३, ७४, ९५, इ.; उ. ३७,
 ४६, १५६, १६६, ३३८, इ.
 पडनी घालणे : उंच कड्यावरून स्वतःला
 लोटून देणे. उ. ५२१.
 पडवा : (१) पलंगाची नवार. उ. ६३९;
 पडिवा-नवार. पू. २००; पाहा. नरुस्व.
 ४५६. (२) नेसण्याचे वस्त्र, लुगडे.
 उ. ३७७.
 पडाळ : पाडळ, गोठा. पू. ४९०.
 पड(डि)ताळणे : (१) विचारपूस करणे,
 सुखस्वास्थाची चौकशी करणे. पू. ५६,
 १०६, १७६, २३८, २४३, ४९२, इ.;
 उ. १०३, १६६, २१६, २७९, ५०८, इ.;
 अश्री. १०; अ. १. (२) पाहाणी करणे.
 पू. ४४२.
 पडिसाळ : पटिसाळ, ओसरी. पू. ५८०.
 पडणे : अभ्यास करणे, शिकणे. पू. ७२;
 उ. १००. पढीए(ये) : प्रिय. पू. ४३,
 ११०, २१७; उ. ४७७, ५३०, ५९८;
 पढीया (स्त्री.)-अश्री. ६, २२; पढीयो
 (पु.)-अश्री. ५.
 पढियेजाल : वाचले-अभ्यासले जाल, प्रसिद्ध
 जाल. उ. ६१२.

- पढीएंता : प्रियकर. पू. २०२; °एंती-पू.
 २१७; °एंत-उ. ५८५.
 पढीयाओ : आवड, प्रीती. पू. १७; °यावो-
 अश्री. ७.
 पण्यस्त्री : वेश्या. उ. ३७५.
 पतकरणे : स्वीकारणे. पू. २१७.
 पतंग : दिव्यावर झेप घालणारा किडा.
 पू. ४५४.
 पतित : मृत शरीर, प्रेत. उ. १३४.
 पतिवृतपण : पातिव्रत्य. पू. ५४३.
 पत्रवेली : कपाळावर रेखलेला वेलबुटीदार
 गंध. उ. ४०३.
 पत्रसाक : पालेभाजी. उ. १२९, २४०, ४०४;
 °साख-पू. २०८.
 पदन : रीत, पद्धती. पू. ४१.
 पदें बांधणे : पद्यरचना करणे, गीत रचणे.
 पू. १३३.
 पन्हरा : पंधरा. पू. ३०, ४२८.
 पन्हरासें : पंधराशे. पू. ३१.
 पन्हरे : साठ कसांचे सोने. पू. २१.
 पयोआहारी : दूध व दुधाचे पदार्थ खाऊन
 राहाणारे. उ. २६३.
 पयोवर्त : पयोव्रत. केवळ दुधाचे पदार्थ खाऊन
 राहाण्याचे व्रत. पू. २६५; उ. २६३.
 पयोवर्ति : पयोव्रत, पू. १०८, १०९, १४१;
 उ. ४८३; °व्रती-पू. २६५; उ. ५३६.
 पर : (देवतास्वरूपाच्या) पलीकडेचे, ईश्वर-
 स्वरूप, ईश्वराचे ज्ञान. पू. २.
 पर अवर : ईश्वर आणि देवता (यांचे ज्ञान).
 पू. १५, २०, २१६.
 परज : शस्त्राची मूठ. पू. २१०; उ. ३९.
 परजु वाए : मूठ लावतो. उ. ३९.
 परतारक : प्रतारक, फसविणारा, वंचक.
 उ. ६१३.
 परती : पलीकडे, दूर, शिवाय. पू. ७४, ९५,
 ९७. उ. ६०५; परते-पू. १५२.
 परत्याग : परित्याग. पू. १५३.
 परत्र : पारलौकिक. °बुधी-पू. २८.
 परदुस्य : चैतन्यस्वरूपाच्या 'पर' = पलीकडे
 असलेले ब्रह्म व ईश्वर यांचे स्वरूप
 पाहाणारा. उ. ५६४.

परधर्म : ईश्वराची विद्या, ब्रह्मविद्या, ईश्वर-
प्राप्तीचा आचार. उ. ५९, ४७८, ५०७,
५८५, ६१७.

परबत : प्रबट, जाडजूड, दणकट. उ. १७५;

परभत-पू. ३१६.

परबती भाद : प्रबळ-जाडजूड मोठा पसरट
गोळा. उ. १७५.

परमहंस : पूर्ण विरक्त. उ. ५८३.

परमार्ग : ब्रह्मविद्येचा मार्ग, ईश्वराचा धर्म.
उ. ५८५; मार्गी-उ. ५०८.

पर(रि)वंत : (१) कमरेभोवती बांधलेला
साडीचा पदर. पू. ८२, ९४, ९९, ४७८;
उ. ७७, १४६, १७३, २५९, २८१, ५२०
इ. 'दाटणे-पदर खोचणे. (२) लुगडे-
उ. १५४.

परवडि : क्रम, फेरा. पू. ३१८; उ. २०२.

परवणि : पर्वणी, शुभ योग. पू. ६६.

परवंसणे : स्पर्श करणे, हात फिरवणे. पू. ४९३.

परसीधांत : ब्रह्मविद्येचे तत्त्वज्ञान. उ. ६२४.

परश्रेय : परिश्रय, शौच. पू. १६७; उ. १५,
३२, ७७; परिश्रय-उ. १६४; उ. ८३;
प्रश्रेय-उ. ७७; ८५; प्रत्ययो-उ. ८३;
लघुपरश्रेय-लघ्वी.

परसोधनी : प्रशोधन, शोधणे, पडताळणे.
उ. १६५; प्रसोधनी-उ. १६५.

परक्षा : परीक्षा. पू. २०९.

परा : ईश्वराची वाणी. अ. २५.

परागिराकरौनि : परा वाणीने. उ. ३७३.

परानंद : परमानंद, ईश्वरप्राप्तीचा श्रेष्ठ
आनंद. उ. १०८.

परावर : पर व अपर; ब्रह्मविद्या व देवतांच्या
विद्या. उ. २, १३८.

परावरत्व : परत्व आणि अवरत्व; ईश्वरत्व
आणि देवतात्व. उ. ४४८.

परावरदुस्य : पर=चैतन्यस्वरूपापलीकडे आणि
अवर=चैतन्यस्वरूपाजलीकडे जडप्रपंचा-
पर्यंत सर्व पाहाणारा. उ. ५६४.

परावर्ण : प्रावर्ण, आच्छादन. पू. २३.

पराज्ञाधर : दुरुनही अंतःकरणद्वारे विद्या
देणारा. उ. ४४६.

पर्यायवर्ण : क्रमाक्रमाने. पू. १४५.

परि(ये)ळ : ताट, भोजनाचे ताट, ताटा-
तील प्रसाद. पू. १७६, २२०, २२२, ३६३,
४१९ इ.; उ. १००, १९९, ३९५, ५१२ इ.

परिग्रह : सामानसुमान. पू. २९४; अ. ११.

परिचरीया : परिचर्या, सेवा. पू. ८२.

परिचारिक : सेवक. उ. १६५; 'चारीका-
दासी. पू. ४३, ५५, ५६३.

परिचो : परिचय, ओळख. पू. १९९.

परिछेद : (१) निश्चय. पू. २५७;
(२) त्याग. उ. ५७२.

परिजणे : हातात घेणे, शस्त्र उपसणे. पू. २९९.

परिमळबहळ : सुगंधाने घमघमीत. उ. १५४.

परिमार्जणे : धुणे, पुसणे. पू. ११५, ३६३.

परियंदणे : झोके देणे, आलिंगन देणे. 'दति-
पू. १८०.

परिवंत : वस्त्रांचे सामान. अ. ११.

परिवंटाचा खांडोवा : लुगड्याच्या पदराचा
तुकडा. उ. १५४.

परिहरणे : परिहार करणे, नष्ट करणे.
उ. ७८, ८९.

परिहास : थट्टा. उ. ८०.

परी : रीत, युक्ती, तंत्र. पू. ७६; उ. ३७३.

परीएंत : पर्यंत. पू. ५८९.

परीखा नोमंत्रण : भिक्षान्न भोजन. पू. ४१५.
परीक्षा-उ. ३३१.

परीखु : प्रेक्षण, पाठवणे. पू. १५१, १८८;
अश्री. ३३.

परीतोखू : परितोष, आनंद. पू. ४८.

परीयावो : पर्याय, एकाऐवजी दुसरे. उ. ४४५.

परीयेंदेते : अलिंगन देत असलेली, झोके देत
असलेली. पू. १८८. 'परियंदणे' पाहा.

परीवंगे : दावणे, चुरणे. 'वंति-पू. २४३.

परीवारु : भोवती असलेले लोक. पू. २०२.

परीस : लोखंडाला स्पर्श करताच त्याचे सोने
करणारा दगड. पू. ४७७.

परीस : पेक्षा. पू. ७६, ४६६, ५६५;
उ. ३४१.

परीव्हा : उ. ७९.

परीहार : समर्थन, स्पष्टीकरण, आरोपाचे
निराकरण. पू. ४८१; उ. ११३, १६७,
१६८, २७७.

परुवंती : उ. ४३२. (पाठभेद).
 परूस : घराच्या अंगणातील मागची बाजू.
 पू. ८९; उ. १९५, ४३६.
 पर्याए : काळानंतर. उ. ५६५.
 पर्वति : परवति, प्रबळ. उ. ११.
 पन्हा : पलीकडे. पू. २९, २२१, ३५३.
 पन्हीवा : मोरी, सांडपाण्याचा ड्याहारा.
 पू. ५८५; उ. ३७, २१९, ३६१, ५१५.
 पन्है : मोरी. उ. २२७.
 पलाणिवलाणि : खोगीर (पालाण) वगैरे
 घालून केलेली घोड्यांची तयारी. पू. ३१.
 पलेटन : पर्यटन, फिरती, प्रवास. पू. ५८४.
 पल्हो : चिखल, गारा. पू. ५५७.
 पव : जुगाराच्या डावात मध्यभागी केलेला
 द्रव्याचा समूह. °वीत-पू. २८.
 पवन उजाड : एक योगसिद्धी. पू. ५८४.
 पवन गुरू : पवन = श्वासोच्छ्वासावर नियंत्रण
 ठेवण्याची सिद्धी. ती ज्याला प्राप्त झालेली
 आहे, तो 'पवन गुरू'. पू. ६७; उ. ८१.
 पवाड : जागा, अवकाश. पू. २८; उ. २३८.
 पवाडणे : शकणे, शक्य होणे, अवसर मिळणे.
 उ. ७७, ४४७, ५७५.
 पवाडा : पराक्रमाचे गीत, स्तुतिपाठ. पू. ७४.
 पवाडु केला : जागा दिली. पू. ४७७.
 पविते : जानवे, पविते पर्व; °तियां-पू. ३०४.
 पविते पर्व : गुरूला जानवे वाहण्याचा सण.
 पू. ४५५.
 पर्व : ज्योतिष्याच्या वृष्टीने असलेला पुण्यकाळ,
 पर्वणी, सण. पू. २३८, २४१, ३०३, ३१४.
 पव्हणे : पोहणे. पू. २६७; पव्हवेया-पोहण्या-
 साठी. पू. ५२, १४६.
 पव्हवणे : पाण्यात सोडणे, विसर्जन करणे.
 पू. ५८४.
 पव्हा : जनसमूह, यात्रेकरूंचा मेळावा.
 पू. १०३-१०५, २१७; उ. २३३, २३४,
 ४४०.
 पव्हे : पाणपोई. पू. १००, २६०, २६१,
 २६५, ३२२, ५७२, ७११; °पव्है-पू. ८८.
 पश्यंती : किंचित नाभीतून निर्माण होणारी
 वाणी. अ. २५.

पसंबुरी : कोशिंबीर, कोशिंबिरीचे पदार्थ.
 उ. ३३८.
 पसारा : माल पसरून घातलेले दुकान,
 दुकानातील माल. पू. ७८, १४४, ३९०;
 उ. २३३.
 पसावो : प्रसाद, बक्षीस. उ. ३९.
 पसि : पेक्षा. पू. ४५२; उ. २८२.
 पसीम : पश्चिम दिशा. पू. ३८; उ. ५२, ६७,
 १५७. °मोली-पू. ८९, ९१, १०५;
 उ. १२४.
 पसेया पाइलीची : एका पशात-ओंजळीत,
 पाइलीभर धान्य जसे मावत नाही, तशी;
 घरात न मावणारी; पुष्कळ. पू. ६४.
 पस्य : पेक्षा. पू. ३५, २९६, ३६३, ४२१;
 उ. २१, १४४, १९४, ३४४.
 पस्यात पाहार : सूर्योदयापूर्वीची पाहाट.
 पू. ४८७, ५००, ५६४, ५६९, ५७७, ५८३,
 ५८९, इ. उ. १५, १६४, १६५, ३१३, इ.
 पहीति : तुपाची लोटी. पू. १२४.
 पहीरण : नेसण्याचे वस्त्र. (परिधान).
 पू. ५३८.
 पहीलें : तूप. पू. ९५.
 पहुड : निद्रा, झोप. पू. २, १८, २१, २२, २८,
 ३०, इ.; उ. २, ९, ११, १४, १५, १९, इ.
 पहुडणे : निजणे. °डावेयासि-पू. ४७, ५९.
 पळपणे : जळणे, करपणे. पळवा-जाळलेली.
 अश्री. ३.
 पळपळीत : पोवलेला, पोळलेला. उ. ६०७;
 अ. ६४.
 पळवैला : तापलेला, पोळलेला. उ. ६१६.
 पळ्हो : चिखल. उ. ४०१.
 पक्षाळणे : धुणे, प्रक्षाळणे. पू. ५१४.
 पाइक : (१) शस्त्रधर सैनिक. उ. १२६,
 ५३४; (२) सेवक. पू. ५४, ७४, १९८, इ.;
 उ. ६५, ७०, ७२, ३६८, ४७०, इ.
 पाइका : पैका, पैसा, अडक्याचा एक भाग.
 उ. ३३१.
 पाइकै : सेवा, चाकरी. उ. ५०१.
 पाइते : पायाकडील बाजू. उ. ३१३; अश्री
 ९(टी).

पाउ : खडावा. पू. १९८. पाउवा-पू. १९८.
 पाउगी : जुवाठघावरील सेवक. पू. १८, २८.
 पाउडें : फावडे. पू. २९, ५०.
 पाउनि : पायातून. पू. १९८.
 पाउल : पावलाला झालेला व्रण, चिखल्या-
 सारखा एक रोग. उ. २२.
 पाएपुसणें : पाय पुसण्याचे, दरवाजाजवळ
 ठेवलेले पायदाण. पू. १०५, १०६, १०७,
 ५८९; उ. १३३. पायपुसणे-उ. ६०४.
 पाएवणी : पायाचे पाणी, पायाचे तीर्थ.
 पू. १०८, १०९; उ. ४१५.
 पाएवरि : पायांनी. पू. ३२८.
 पाओं : पाहो, पाहूं. पू. १३४, १९५.
 पांकुळी : पाकोळी, पाते. पू. १४५; उ. २२३.
 पाख : (१) पक्ष, पंघरवाडा. पू. २९; उ.
 ७९, ५६४. (२) पक्ष, पंख. पू. २१५,
 २८१, ४४९; उ. ३५. (३) पंखासारख्या
 दिसणाऱ्या चोळीच्या बाजू. उ. १४६.
 पाखवा : पंखांचा आश्रय. पू. १५४.
 पाखरिला : खोगीर, झूल वगैरे घालून
 सजवलेला. उ. २५८.
 पाखाण : पाषाण, दगड. पू. ६१, १९८, ३६०;
 उ. १०५, १२९, ३३५.
 पाखाल : पखाल, पाण्याची पिशवी. पू. २७,
 ३४९; उ. ३४४.
 पाखाळ : प्रक्षालन, धुणे. उ. ६८.
 पाखाळणे : धुणे, स्वच्छ करणे. उ. २७७.
 पाखाळु : परीक्षा. उ. १७४, ५८९.
 पाखरू : पक्षी. ०रूवें-(अव.) पू. ४३२.
 ४८५; ०रूवांचे-पू. १८०.
 पाखोळा : पायखाना, शौचस्थान. उ. ५०७.
 पाग : उपरणे, वस्त्र. पू. २११, ५१४.
 पागड : पायातील झुमके. उ. ४६१;
 पागडी-उ. ४६१.
 पागार : घरावरील छप्पर, धावे. पू. ६६.
 पांगुळ : पंगु, अपंग, पाय अंधू असलेला
 माणूस. उ. ३५.
 पाचन : शिजवणे. पू. ११०.
 पांचपालवी : पाच झाडांची पाने. पू. १७.
 पाचवणी : पाच रंगांची. उ. १४९.

पाचांगि : पचांग, धोतर घट्ट बांधण्याचा एक
 प्रकार. उ. १६३.
 पाचारणे : हटकणे, विचारणे. उ. १, ११,
 ५९५.
 पांजर : पिंजरा. अश्री. १०.
 पाजळणे : प्रज्वलित होणे, मोठा होणे.
 (विज्ञण्यापूर्वी दिवा मोठा होतो, हे लक्षात
 घेऊन 'विज्ञणे' हा अर्थ). पू. ९२. (पाहा.
 शिशु. ६७४).
 पांजी : पौळीचा वरचा भाग. उ. १३०,
 ३०४.
 पाट : पट, वस्त्र. उ. १९९.
 पाट : झाडांना पाणी देण्यासाठी मळचात
 बांधलेला मातीचा बांध, त्यातील पाणी,
 पाण्याचा प्रवाह. पू. २४२, ४२९, ४३४.
 पाट : वसण्यासाठी लाकडी आसन. ०पोढें-
 पू. ४९.
 पाटण : नगर, गाव. उ. २१३, ३७६, ५७७.
 पाटनी : छताला लावलेली (बाह्यतः सारखी
 पण भिन्न जातीची) लाकडे. पू. ४५४.
 पाट पासवडणे : पाटावर आच्छादनवस्त्र
 घालून आसन रचणे. पू. २१७. (पाहा.
 संनरुस्व. २७६५, २९१३).
 पाटमुखी : पट्टराणी. उ. ४४५; अश्री. १५.
 पाटसरा : पटिसाळ, ओसरी. उ. ७०, ७३,
 ८२.
 पाटसुत : रेशमी सूत. पू. ९३, ३०८.
 पाटा : (१) कापडाची पट्टी; चिंधी. उ. ३५.
 (२) व्रणावर लावण्याची मलमपट्टी,
 औषध. उ. १५८.
 पाटा : राज्य, राज्यपट, सिंहासन. पू. २१८.
 पाटाउं : रेशमी वस्त्र. पू. ३०, ७५, २११,
 २४८, ३८७, इ.; उ. ६५, १३८, २३१,
 २३४, इ.; ०वें-पू. २१७, ३६८; उ. ७२,
 ५८८.
 पाटाउवे धारीचा : रेशमी काठाचा. उ. १४३.
 पाटाचा : सर्वश्रेष्ठ, पू. २२६.
 पाटी : पट्टी, विभाग. पू. ३८७; उ. ३९४,
 ५५२.
 पाटी : दुरडी. उ. ११.
 पाटी : पाण्याचा प्रचंड प्रवाह. उ. ६१७.

पाटुगे : लहान वस्त्र. पू. २१९.
 पाटैल : पाटील. पू. ५०३.
 पाटोळी : रेशमी सुताची. उ. १७७.
 पाठवणी : बोळवण, निरोप देणे. पू. ३८२;
 उ. १००, १०६-१०८.
 पाठिमोरी : मागे तोंड करून, पाठ फिरवलेली
 पू. १२७.
 पाठी : नंतर, मागाहून. पू. ११६, ११९, १९४.
 पाठीवरण : पाठ दाखवणे, पराभव स्वीका-
 रून केलेले पलायन. उ. ११.
 पाठोवाठी : पाठोपाठ. पू. ४२०.
 पाड : साम्य, तुलना, योग्यता. पू. ३०७;
 उ. ५६, ४३९, ५१५.
 पाड : अंगण, जागा. पू. ४७४.
 पाड : पर्वा, पू. ३४; उ. ११.
 पाडळी : एक सुगंधी वृक्ष. उ. १८०.
 पाडि : पार, पलीकडे. उ. १४७.
 पाडिवा : प्रतिपदा. पू. ३९०, ५०४.
 पाडी : वाडी, पालांच्या घरांचे वस्तीचे स्थळ.
 उ. २८१.
 पांढरी दांडी : कथिलापासून किमयेने केलेले
 रूपे. पू. ५४९.
 पाणवै : झाडवेलीचे कुंपण. उ. ३८१, ३९९
 (टी); पानवै-पू. ५४९; उ. ४५९.
 पाणिचोरें : अनेक छिद्रे असलेले पाण्याचे
 मडके किंवा नळकांडे. (हे बहुधा गारुड्या-
 जवळ असते). उ. ४०६.
 पाणिपात्र : पाणी=हात, हेच भिक्षापात्र,
 ओंजळीत मागितलेली भिक्षा. पू. २९, ३८,
 ३९, ४६, ६३, ५५, इ.; उ. ७८.
 पाणिभात : शिजवून मडक्यातील पाण्यात
 ठेवलेला भात. पू. ४४६; उ. ७, ११,
 २१, ४२, ७५, इ.
 पाणिवठा : नदीकाठची पाणी भरण्याची, धुणे
 धुण्याची, गुरांना पाणी पाजण्याची जागा.
 पू. २२८; उ. १५४; वथा-उ. ४९३.
 पाणिकोंडा : ज्यातील पाण्यावर कोंडा तरंगून
 येतो असा. उ. २८६.
 पाणी : हात. उ. ४४५.

पाणीएं दीवा पाजळणे : पाण्याने दिवा
 प्रज्वलित होणे व विझणे. पू. ९२, १९७,
 ३६३.
 पाणिएं पीटौनि : पावसाच्या पाण्याने झोडपला
 जाऊन. पू. २२६.
 पाणीकापड : कापडाची ओली पट्टी. उ. २४६.
 पाणीपाला : देवतांना वाहिलेले पाणी, दुर्वा,
 बेलपत्र, फुले वगैरे. उ. ५९५.
 पाणीभाताची अंगें : पिचपिचीत शरीर.
 पू. ३४५.
 पाणी मरणे : मुरून पाणी सडणे. पू. १९२.
 पाणी सारणे : आंघोळीसाठी घंवाळात पाणी
 ओतणे. पू. ४६, ११५.
 पांणे : पाहणे. पांत-पाहात. पू. ५१५;
 पांति-पाहातात. उ. ५२२; पांतु असे-
 पाहात असतो. उ. ६१५.
 पातलीए ठाई : त्याजवळ पोचाल तेव्हा,
 पोचलेल्या ठिकाणी. उ. १२८.
 पातले : आलेले, ओढवलेले. उ. ६०७.
 पातलेपण : पातळपणा, नेहमी जवळीक
 असल्यामुळे श्रद्धेत किंवा भक्तीत निर्माण
 झालेला कमीपणा. उ. १०६; अ. ७५.
 पातसें : पातळ भाजी, भाजीचे पातळ पाणी.
 अ. ५२.
 पातळी : पत्रावळी, पाने टाचून तयार केलेले
 जेवणाचे पान. पू. ३९; उ. २११, ५६७.
 पांति : पंगत, बरोबर, सहभोजन. पू. १९,
 ९५, २१६, २३८, ५७५; उ. १५९, १६१,
 ५२४.
 पाती : पुरी, पोळी. पातीया-(अव) पू. ७०.
 पातेजणे : विश्वास ठेवणे. पातेजे-अ. १५१.
 पात्र : उपभोग्य स्त्री. उ. ६०४.
 पांथ : ओळ, शेतातील पिकाची ओळ. पू. ५९.
 पाथर : घाव. उ. ५८५.
 पादांश : चार शेंराच्या संपूर्ण आहाराचा एक
 पाद = एकचतुर्थांश भिक्षा. उ. ५८०.
 पानपणे : पिकून वाळून बरा होणे. उ. १९९.
 पानीबुडा : धर्मकर्म करण्यासाठी नेहमी पाण्यात
 आंघोळ करणारा. उ. ४७३.

पानरट : (१) (शास्त्रग्रंथाच्या) पानाचे चिटोरे, पानाच्या चिटोऱ्यातील शास्त्रज्ञान. उ. १३३; (२) पालापाचोळा. पू. ३८०.

पान्हा : वात्सल्याने आईच्या स्तनातून बाहेर आलेले दूध. पू. १५७; **पान्हाओ-पान्हा** उ. ३४८.

पांपर : लाथ, लत्ताप्रहार, उ. ९३, १७१, ३११; **अश्री.** १०.

पार : झाडाभोवतालचा ओटा, सार्वजनिक ओटा. पू. ३३, ६५.

पारके : परकीय, शत्रू. उ. ३६८.

पार्थीव : मातीचा, दगडाचा. पू. १९१, २१९; उ. १४.

पारणे : तुप्ती, व्रताच्या उपवासानंतरचे भोजन. पू. ९५, ३२५, ३३१; उ. ७८, २६५.

पारधी : शिकार. उ. ५०२.

पारावर्ण : प्रावर्ण, आंगावरील आच्छादन. पू. ७५, ४६९; **पारावरण-पू.** २३७, ३२५.

पारिपोळु : धावपळ करणारा, पोळाप्रमाणे भटकणारा. उ. २६९.

पारिसा : पारोसा, आंधोळ न केलेला. उ. ६१५. **पारिसी-शिळी.** उ. ६१५.

पारुखणे : (१) थांबवणे, थांबणे, वाट पाहण्यासाठी थांबणे. (२) फिटणे, नष्ट होणे. पू. २७, ४६८; उ. १, ७६, ९९, २८३, ४५७.

पार्यातिक : पारिजातक. **अश्री.** ६.

पालउ : पदर. पू. ५६, १८७, २४७; **पालौ-पू.** ९५.

पालखति (त) : पालखंड, मांडी मारून बसणे. पू. २१०, ४४२, ४६१; उ. १७, ३४.

पालमांडें : पालिमांडे, आरतीचे ताट, तबक. पू. १०७, ५५९, ५७१; उ. ५३५; **पालि-** १२९, ३०९, ३३१, ४२१, ४३०; **मंडे-पू.** १०७, १६६.

पालाणणे : खोगीर घालून सज्ज करणे. पू. ७५; उ. ५००.

पालाणी : खोगीर वगैरे घालून केलेली सिद्धता. पू. ७५.

पालापाणी : फुले, पत्ती, तर्पण म्हणून अर्पण केलेले पाणी इत्यादी. उ. १४२, ६१५.

पालीवन : पालांचे-पाले (= कापडी अथवा पाल्याची छपरे असलेली घरे) असलेले फिरते गाव. उ. ४३६.

पालौ वोडवणे : पदर आडवा करणे. उ. ५५७.

पालहूणे : पल्लवित होणे, बहरणे. **पालहैले-पू.** २६०.

पावा : बासरी. पू. ५२.

पावौनि : (प्रपु. अव.) पावू, पोचू. उ. ४१०.

पास : पाश, बंधन. उ. २३६.

पास : वखराला लावलेली चापट आडवी लोखंडी दांडी. पू. ४७७.

पासवडणे : अंगावर घालणे, नेसवणे, पू. ७१, ४८०.

पासवडा : पासोडी, सुताचे जाड वस्त्र. पू. ७७; **वडी-पू.** ५३, ११७-११९, १८४; उ. ६८, ५६४. **पासोडी-उ.** ५६४.

पासाळ : पाठ, फासोळ्या, फासोळ्याजवळचा भाग. पू. ३१, ४२१.

पाहाटविणे : सकाळ करणे, सकाळ होऊ देणे. **वीलें-उ.** ११.

पाहाणे : प्रभात होणे, उजाडणे. **पाहाले-** (क्रि)-उ. २१०; **पाहातां-उजाडताच;** पू. ४९५; उ. ५९५, ६०२. अ. ९९.

पाहातपट : प्रभातकाल, सकाळ. पू. २६, ४४७; उ. ७३. **पाहानपट-पू.** ४७२, ४९५, ५९०.

पाहार : प्रहर. पू. ६५, ८०.

पाहार : लोखंडी कांब. पू. ३४.

पाहाळ : झुवका, जुंबाडा. **पाहाळी जाणे-** खाली गोळा होणे. पू. २३.

पाहिजे : पाहा, पाहावे. पू. ११५.

पाहीजते : पाहायचे होते. पू. २२२.

पाहे : पाहाटे, सकाळी, उद्या. पू. ११७, ४६०, ५८३; उ. ६२; **पाहेतव-** सकाळ होईपर्यंत पू. ५८३. **पाहीं-सकाळी,** पू. ४६७; **पाहिचा-सकाळपर्यंत.** पू. ४६७.

पाळ : तळ्याचा बांधून काढलेला काठ. पू. २९.

पाळणे : पालन करणे, आचरणे. उ. ६३१.

पाळणे : मिळणे. उ. २६१.

पाळणे : (१) (अन्न) संपणे, शिल्लक नसणे.
पू. ४४०; उ. ४०१; (२) निर्विघ्न असणे.
उ. ४७०.

पाळले : त्या ठिकाणी राहिले, निर्विघ्न,
निरुपद्रव राहिले. उ. ४७०.

पाळा : सैन्याची छावणी. पू. ७४.

पाळी : आळे, आळ्याचा काठ. पू. ३८, ४५,
८९, १४५, ३५०; उ. ९, ४९.

पाळी : कुंपण. उ. १७८.

पाळी : तात्पुरती वस्ती करण्यासाठी पाले
उभारून जेथे भटके लोक राहातात असे
गाव; 'चालती घरे : चालती उखळे :
चालतीया चुली : त्यात पाळी बोलजे'.
(स्मृ. ५). उ. ५८५.

पिंगळा : शकुन सुचविणारा एक पक्षी.
पू. ५६५; उ. ४२७.

पिंड : (१) शरीर, शरीराचा गोळा. पू.
१९८; (२) मृताप्रीत्यर्थ केलेला भाताचा
गोळा. पू. ५४; उ. ९९.

पिंडस्त : शरीरातील देवता. उ. ६३४;
पिंडस्था-अ. १२०.

पिंपळी : एक औषधोपयोगी वनस्पती. (हिची
फळे हिरव्या रंगाची असतात.) उ. १६६.

पिंपळी बांधणे : झाडावर टांगणे. उ. ३०६.

पीचडीए : मागच्या बाजूने, पिछाडीला.
पू. ७४.

पीठें : पिठलें. उ. २७८.

पीत : पित्त. °करपणे-पित्त उसळणे. पू.
१९१.

पीवळी दांडी : किमयेने तांब्याचे केलेले सोने.
पू. ५४९.

पीसवी : थैली. पू. १७२.

पीसा : पिसे लागलेला, वेडा. पू. १३६.

पीसाचीका : पिशी, पिसी. पू. ५२३.

पीठु : पिठा. पू. १३४, ४८०.

पुंजणे : गोळा करणे. उ. ४८०.

पुंजा : केरकच्याचा ढीग, समूह. पू. ३, १५,
७०, ७८, ४९९.

पुंजा करणे : गोळा करून फेकणे. पू. ४३३.

पुडती : पुन्हा. पू. १०५. °पुडती-पुनःपुन्हा.
पू. १०६.

पुडवाटुवा : अनेक पुडे असलेला बटवा, चंची.
पू. २७, १२१, १२५, १७०, ४१८, इ.;
उ. १०८, २३०, इ.; °वाटोवा-उ. ३३२.

पुडा : वाहणांचा (तळव्याचा) पुढचा भाग.
उ. २९८.

पुडी : गुंडाळी, लोळागोळा, शरीर सुकल्या-
मुळे होणारी अवस्था. उ. ५४०.

पुडी : सन्याशाने इतरांच्या घरी केलेले भोजन.
पू. १५.

पुढारणे : पुढे होणे; °रले-पू. २०९.

पुढारणे : आश्वसन देणे; °रले-२८१.

पुढारू : आश्वसन, वचन. उ. २८०, ४०६,
६०९; अश्वी. २२.

पुढारें : पुन्हा. पू. ५६३; °री-उ. ९०, ५०२.

पुनःसंबंध : दुसऱ्या जन्मात परमेश्वरावताराने
दिलेली भेट. उ. ६१७, ६४०; पुन'-१११.

पुनसंबंधन : पुन्हा विवाह. उ. १११.

पुफवंती : पुष्पवंती, रजस्वला. पू. २.

पुर : (१) शहर, नगर. उ. २१३, ५७७;
(२) शरीर. पू. १६, १७.

पुरकर : 'पुरी' या गावात राहणाऱा.
उ. ५९५.

पुरणे : पुरे पडणे, तुल्यबळ असणे. उ. १०३.

पुरभजन : ईश्वरावताराला घातलेले भोजन.
अ. १३६.

पुरश्चरण : प्रायश्चित्तासाठी अनुष्ठान, शुद्धी.
पू. २२१; उ. ८४, ४३१.

पुरस्करणे : स्वीकारणे. उ. ४०६.

पुर्ण करणे : आणखी पदार्थ घालून संपूर्णपणे
भरणे. पू. ५५९.

पुर्णीव : पौर्णिमा. उ. २३.

पुरुष : सिद्ध पुरुष. पू. २५, २९, ३३, ३६,
४३, इ.; उ. ५०७; °खाचे-पू. ६३,
२१०, २११; °खाचिया-पू. ८२, ११७.

पुरुषार्थ : पुरुषार्थ, पराक्रम, सामर्थ्य. उ. ३२३.

पुंश्चलत्व : जारकर्म, व्यभिचारीपणा. उ.
४३६; °लत्व-उ. २७१, ३९७;
°लकी-उ. २७१; °लका-पू. ५५०.

पुंस : शेपूट. पू. ३७२; उ. १३३.

पुसपुसों : विचारून विचारून. उ. ९४.

पुसवणे : जनणे, विणे. उ. ४९६.

पुस्प : पुष्प, फूल. पू. ४५, ११७.

पुस्पाअर्चन : पुष्पाचर्न, फुले वाहून केलेली पूजा. पू. ११७.

पुहीया : पू; कीड. पू. ४६६.

पू : पू, पिकलेल्या फोडातील घाण; पूयें-
(तृ)-पुवाने. उ. २९८; पुवें-उ. २९८.

पूजावसर : पूजेचा सोहोळा. उ. १०, ११, १४, १५, २३, इ.

पूजावस्वर : पू. ६३, १०७, ११५, ११७, १२०, इ.; उ. १, २, ९, ११, २४, इ.

पूत : पुत्र. पू. १९८, २६०; अ. १.

पूरक : बाहेरचा वायू नाकाद्वारे हळूहळू आत ओढण्याची क्रिया. पू. १९४.

पेईन : पिईन. उ. ४२४.

पेखणाइतें : नृत्य करणारे. पू. १२१.

पेखणी : नृत्यांगना. पू. १२१.

पेखणें : नृत्य, नृत्याचा ताफा. पू. ७५, १२१, २१४; उ. ५०२; अश्वी. २६.

पेज : तांदळाचा पातळ भात. पू. ९५.

पेटा : गंज, समूह. उ. ५००.

पेंड : (१) उंच टेकाड. उ. ३०३, ३१८;
(२) मातीचा गोळा. उ. १८८, ३०१.

पेंडि : (१) डेप. अ. ९२; (२) भारा. उ. ६११.

पेंडिया भर : एका पेंडीत (थोडक्यात) भराची = भाऱ्याची (संपूर्ण ज्ञानाची) कल्पना. उ. ६११.

पेणा : डाव, वाजू, राज्य मुक्काम. पू. ५१;
उतरणे-डाव संपणे. पू. ५१.

पेणी : नदी. पू. २, १०२.

पेणे : मुक्काम, वाटचाल करीत असता मार्गात केलेली वस्ती. पू. २, २०, २०४, ५७९;
उ. १९३, १९९, ३२३.

पेणेवेणां : मुक्कामांच्या मार्गांनी. पू. २, २०४, ४१५; उ. १९९ (शि. ७७, २३५).

पेयावेयासि : पिण्यासाठी. पू. २७.

पेरी : कांड, तुकडा; पेरीया-(अव.). पू. ३९.

पेहें : दूध. पू. २०४.

पैजा : प्रतिज्ञा, होड. उ. ११, १४५; अश्वी. २४.

पैरा : पलीकडे, दूर. उ. १, २३८, २५१.

पैल : पलीकडे. पू. ५३, १७५; उ. ९९, १०१; पैलाकडे-पलीकडे. पू. १६४;

पैलाडि-पलीकडच्या बाजूला, दुसऱ्या काठावर. पू. २९, ५०, १०२, २०२; उ. १८, ९६, ९९, १५४; पैलाडे-पू. ८०;

पैली-पलीकडील. पू. १०२, १५५; उ. १४२, ६०५; °कडे-१०५.

पैऱ्या : पलीकडे. पू. २३, ४९, १११, ११६, १५१, १७५, ३३८; उ. १, ८, १५, ९३, १५६, २१०, इ.

पैऱ्याचेया पैऱ्या : फार दूर, पलीकडे. पू. ४६६.

पैसुन्य : निंदा. पू. ५२०.

पो : पोहोटा : पू. ५४९.

पोखरणी : पुष्करिणी, तळे. पू. १७५; उ. ४३२, ४४४, ४९३.

पोगर : सुरीला धार लावल्यावर पात्यावर उमटणाऱ्या रेषा. उ. ५५१.

पोगीफळ : सुपारी. उ. २१८.

पोटवीला : पाठविला, बोळवला. उ. १५४.

पोटळणे : पोटाशी धरणे. °ळिलें-पू. १८.

पोटळी : पुटळी, गाठोडी. पू. ५८५; उ. ५६४, ५६५.

पोटीं : मनात. पू. ३०, ४६, ४८, ७४, २३३.

पोतणे : सारवणे. पू. २०२.

पोतसणे : पेटवणे, प्रज्वलित करणे; °सुनि-पू. ७४.

पोतुकें : फडके. पू. २४, ७८.

पोपट : शेणीचा पोपडा. उ. ७३.

पोफळ : सुपारी. पू. ८७, ९९, १००, १२७, १७६, इ.; उ. १, ४, ५, २४, १४४, इ.

पोफळफोडणा : आडकित्ता. पू. २७, १७२, १९२, २३३; उ. १४९, १७४, ५३४.

पोरटी : पोरकी, निराधार. पू. १२१.

पोहो : पोहोटा, गोळा. उ. ४८०.

पोळीका : पोळी. उ. ४८.

पौळी : भोवती बांधलेला कोट, आवाराची उंच भिंत. पू. ३३, ४८, ६१, ६६, ९४, इ.; उ. ८३, १२६, १६१.

पृढवणे : प्रौढविणे, वाढविणे, जास्तीचे घालणे. पू. १६७.

प्रकायाप्रवेश : परकायाप्रवेश, दुसऱ्याच्या शरीरात शिरणे. पू. १७.

प्रच्छेद : परिच्छेद, त्याग. उ. ५६४.

प्रजळणे : पेटविणे. अश्वी. १०, २४.

प्रतणे : (१) परतणे. पू. ४६, ७४, १०६, १७४, ३०२; उ. ९२, २३७, ४६०, ५०२, ६४०; (२) परतणे, उगाळणे. पू. ३०२.

प्रतेजणे : टाकणे. उ. ३०१, ४१३, ४६४. प्रत्येजणे-पू. १२, २७, १०२, २३९; उ. १५७.

प्रतंज्रीय : परतंजता. पू. ५०७.

प्रतदीन : प्रतिदिन, दररोज. उ. १३३; °दीनीं-पू. १०, १८, २९, ३९, १७५, इ.; उ. २६६, २७९, ५५०, इ.

प्रतवस्ती : प्रतिवस्ती, प्रत्येक वस्तीच्या जागी. पू. १५३.

प्रतक्षाकार : प्रत्यक्षपणे. पू. २४१, ५३३.

प्रतज्ञा : प्रतिज्ञा. पू. ३६३; अश्वी. १०.

प्रतिदेह : प्रेतदेह, मृत्यूनंतर दुसऱ्या फळात जाण्यापूर्वी जीवाला प्राप्त होणारा देह. उ. ५८१, ६२९.

प्रतिपन्न : प्राप्ती, ज्ञान. उ. ५७८.

प्रतिभिज्ञा : प्रत्यभिज्ञा, ज्ञान. पू. ४६३; उ. २१, १७०.

प्रतिवाव : प्रत्यवाय, पाप. पू. २. 'प्रत्यवाय' पाहा.

प्रतिष्ठणे : प्रतिष्ठा करणे, स्थापन करणे, मांडणे. पू. २४१; उ. ५८.

प्रतीति : अनुभव, श्रद्धा, जाणीव. पू. ४६; उ. १३३, १७३, १९१, ५९१; °पथ-अनुभवगम्य मार्ग. पू. ३६०.

प्रतीष्टा : स्थापन करणे. पू. ७२, ९९.

प्रतीहीं : प्रत्यही, दररोज. पू. १८३.

प्रतेय : प्रत्यय, अनुभव. पू. १८०; उ. १५८.

प्रत्या : अनुभवाला. पू. १८२, ४०२; उ. १५८; प्रत्यासि-उ. १५८.

प्रत्यवाय : विघ्न, पाप, दोष. उ. १३३, ४७३.

प्रत्यही : प्रत्यही, दररोज. उ. ५१२; °त्येहीं-उ. ६०.

प्रत्येष्टणे : स्थापन करणे, मंडण करणे. उ. १६८.

प्रदक्षिणा : प्रदक्षणा. पू. ७५, ७६, ९९, ४२४.

प्रभवणे : उत्पन्न करणे. पू. २५; प्रभौ-प्रभवु-संक्रमण करू (आदरिली). पू. २५.

प्रयोजक : कार्यप्रवर्तक, युक्तियुक्त, कार्यमग्न. उ. २७८, ५७८.

प्रयोजन : कार्य, कारण. पू. ११५.

प्रमाण : माप. उ. १५४.

प्रमाण करणे : पुरावा म्हणून एखादे दिव्य करणे. उ. ३८.

प्रमाणू : परमाणू. पू. २६, १६७.

प्रमादी : धर्माचरण भंग करणारा, धर्मभ्रष्ट. उ. ५९.

प्रल्हादाची विद्या : एक विशिष्ट सिद्धी. पू. १८९.

प्रवेशन : प्रविष्ट. पू. ४६, ४८.

प्रवृत्ति(ति) इच्छा, मनाचा कल. पू. १, २, ६१, १६६, २५७, इ.; उ. ४७८, ५७४.

प्रव्रतणे : प्रवर्तणे, आरंभ करणे. °तली-पू. २६.

प्रव्हा : प्रभा, तेज. पू. ९५.

प्रव्हाणे : प्रभवणे, निर्माण होणे. प्रव्हाति-पू. २००.

प्रव्हाह : वय. प्रव्हाहं-वयात. पू. १२३.

प्रश्रय : परिश्रय, शौच. पू. ३९, ३२९; प्रस्त्रय-उ. १६४, ५९५; प्रश्रयेय-उ. ११६; प्रस्त्रयेय-उ. ५६०.

प्रसाद : परमेश्वराने प्रसन्न होऊन दिलेली वस्तू, कृपा, उच्छिष्ट. पू. ३९, ४५, ११९, १८४; उ. १४, १५, २५, १५७; °वादी-प्रसादाची नेहमी इच्छा करणारा. उ. ७२.

प्रसन्न : प्रसन्न. पू. ६१, ७७.

प्रहरणे : प्रहार करणे, फेकणे. पू. १९८.

प्रहरणे : परिहरणे, नाहीसे करणे. °रले-पू. ७७.

प्रक्षा : परीक्षा. पू. ५६५.
 प्रक्षाळणे : धुणे. उ. ५९५.
 प्रज्ञा : प्रतिज्ञा; ंहत-ज्याची प्रतिज्ञा भंग पावली आहे असा. पू. २६३.
 प्राण : प्रयाण, गमन. पू. २२७.
 प्राक्रम : पराक्रम. पू. १७.
 प्रागवट : प्रयाग येथील वटवृक्ष-वडाचे झाड. उ. ३६९.
 प्राणकुटिका : पर्णकुटी, गुंफा. पू. २३.
 प्राणापदी : (१) जिवावरील संकट. पू. ३०६.
 (२) देहांताच्या वेळी होणारे दुःख. उ. ६००.
 प्रादुर्भाव : निर्मिती, उत्पन्न. उ. १६४.
 प्रापक : प्राप्त करून देणारा. उ. ३७४.
 प्रावर्ण : आच्छादन. पू. ७७, २११, ३४३; उ. १२८, १५७.
 प्राश्रम : अवकाश, जागा. उ. ९०; ंश्रम-उ. १५६.
 प्राश्चित : प्रायश्चित्त. उ. ४३१, ५१३.
 प्रीतिसोइरी : प्रेमाचे नातेवाईक. पू. ५०६.
 प्रूथक : पृथक्, वेगळा. प्रूथकाकारें-वेगवेगळे. पू. १८४.
 प्रेतदेह : 'प्रतिदेह' पाहा. अ. ६४.
 प्रेत : प्रयत्न. उ. ५९५.
 प्रेमावारिया सरे : प्रेमाच्या जागी चालतो-उपयुक्त ठरतो. उ. ५३२.
 प्रेक्षित : प्रेषित, पाठवलेला. पू. २३७.
 प्रोढणे : प्रौढविणे, आणखी घालून वाढविणे. उ. ४०६.
 प्रोहीत : पुरोहीत. पू. २०, ४६६.

फ

फटीक : स्फटिक. उ. ४३६, ५०९; अ. ४३.
 फडै : फडा, फणा, पू. ५६२.
 फणी : केळाचा घड. उ. ७१.
 फळे : डाव, फळी. पू. २२८; उ. ३४९.
 फळावळि : फळांचा समूह. पू. ९५.
 फाकी : फक्किका, गद्य वाक्य, स्पष्टीकरणा-त्मक टीका. पू. ४६.

फागडा : 'फाग' हा पद्यप्रकार. पू. २००, ४६९.
 फांत : सुईचे छिद्र. अ. ६४.
 फावणे : मिळणे, पावणे. पू. ४१६.
 फाळ : जमीन पोखरण्यासाठी नांगराला लावावयाचे वाकडे लोखंडी हत्यार. पू. ४७७.
 फाळणे : फाडणे. उ. ३७, ४२.
 फाळि : फोड, तुकडा. उ. ३२२.
 फाळुकें : फडके, वस्त्र. पू. ३४७; उ. ७४, ५२१, ५९५, ६०२, ६०६.
 फिटणे : मृत्यू पावणे; फिटला-पू. २१७.
 फुंजणे : फुंझून फुंझून रडणे. उ. ६५.
 फुटा : शेला, उत्तरीय वस्त्र. पू. ३२, ५४, १३४, १८७, २११, इ.; उ. १७, २३, २४, ९६, ९८, इ. फुटाक्षेपण-फुटा फेकणे. उ. ९८.
 फुटाणेकार : फुटाणे भाजणारा, भोई. उ. ३५.
 फुरुकुटणे : नटणे, मुरकणे. पू. ५२३.
 फुलवरा : देवतेवर वांधायची खाद्यपदार्थ लटकवलेली चौकट, फुलांची चौकट. पू. ९५; फुलौरा-पू. ९५; फुलउरा-पू. ९५.
 फूटक : फुटकी. पू. ७८.
 फूरसणे : मळणे; फुरसैली-उ. ५९०.
 फूलसोजी : जाड रवा. पू. ५८५.
 फेडणे : काढणे. पू. २८, ७०, १११, ४३९, ४७७; उ. ६७, ९४, १८४, २६०. फेडविणे-(प्रयो) पू. ४८.
 फेर : (सोंगट्यातील) डाव. पू. २८.
 फोरणे : हाक मारणे, पुकारणे, उच्चारणे. पू. ४१३; उ. ३६८, ३९१.
 फोडी : सुपारीचे खांड, तुकडा. पू. ६३, ७४, ९७, १२०, २३९.

ब

बउलें : बोहले. पू. ६९.
 बगट : मान. पू. ६०.
 बटकी : सेविका, मुलगी, दासी. उ. ३२५; बटीक-उ. २२५. बटीकी-पू. ५५, ११६; बटिगी-पू. ३९७.
 बटिक : बटु, मूल, सेवक, शिष्य. पू. ८३, १११, १५६, २३७; बटिका-(संबो.) ११८, ११९, १३८, १५१-१५४, १५७.

बटिक(कु)र : लहान बट्ट, विद्यार्थी. पू. ४९;
बटिकुरे-पोरे (अव. तुच्छतादर्शक) पू.
२५७, २५८, ५५१. बटिकुरेन्हो-(संबो)
पू. २११.

बडुवा : भोपी, पुजारी. पू. १८, ४४, ४५, ५०,
७४, ४७२, इ.; उ. ११०, १२३, १२४,
५४६, इ. बडुवेनि-(तू.) पू. ६१;
बडुवेयाते-पू. ६१.

बंद(ध) : बंधन, बांधण्याची पट्टी, कसा.
पू. १९८; उ. १७४, ६०३.

बध : बद्ध, बांधलेला. उ. ५८५.

बनकर : माळी. पू. ४२९, ४३१.

बरट : बरबट, चिकट, मिश्रण. अ. ३९.

बरवें : सुंदर. पू. २४८; बरवेपण-सौंदर्य
पू. २४८.

बहिर्याग : देवतांचा आचरणरूप धर्म.
उ. ४८०; अ. १३३.

बहीरव : भैरव देवता. पू. ४८.

बहीरवास : उत्तरीय वस्त्र, शेला. पू. १३७.

बहुरूपी : नट, सोंग घेऊन नाचणारा, नकला-
कार. उ. ४३४; अ. १०३.

बळकावणे : मजबूत करणे. उ. २१५.

बळदत्व : बैलत्व, बैलाचा देह. उ. ४२४.

बळवंडे : बळाने, मुद्दामहून. पू. २६. (पाहा.
सव. ४८६).

बळानीत : बलात्काराने ओढून आणलेला.
उ. ३७९.

बळियाडे : बलिष्ठ पुरुष. उ. १८२.

बळियावणे : घट्ट बांधणे, बळकट करणे,
बाळियावले-पू. ३१.

बळ्हे : बगळा, बलाक पक्षी. पू. ३१०, ५४३.

बाइको : स्त्री. उ. ४११.

बाइल : स्त्री, बायको. पू. २६, ९६; उ. १३,
९७, १०८, १०९, १५२, इ. बाइला(अव)-
पू. ३६, ७०; पू. १८०, २२८, २५९.

बागाड : बगट, मान, मानेखालचा भाग.
उ. ३७२. 'बगट'-पाहा.

बाज : खाट. पू. २७; उ. ९२, ३३२; बाजुलें-
लहान खाट, खाटली. पू. ५७, ३३१;
उ. १६६, ४९४.

बाज-सुपवति : खाट व अंथरूप. पू. २८, ३४,
५७, ११०, ३८५.

बांठी : म्हशीचे पारडे. उ. ४९६.

बांद : स्त्री गुलाम. उ. १७३.

बांदीकार : स्त्रियांना पळवणारा. उ. १७३.

बाधणे : दुःख देणे, पीडा देणे; बधति-पू.
१५१.

बांधिजा : बांधले जाल. उ. १५.

बापेया : बाबा, बापा, (संबोधन) पू. २५,
१२०, ५५१, ५५५; उ. ४९७.

बाबरझांढि : अस्ताव्यस्त झालेले राठ केस.
पू. १०९, ५३७.

बाबुळ : बाभळीचे झाड. बाबुळेवरि-पू. ७९.

बाबुळसेंगा : बाभळीच्या शेंगा. पू. १०४, १२८,
२३८.

बारव : दगडी चिऱ्यांनी बांधून काढलेली
पायविहीर. पू. १५, ७५, १६८; उ. ६२.

बारसी : द्वादशी तिथी. उ. ७७, १०१, १५२,
५६४.

बारी : स्वामीच्या डोक्यावर छत्र धरणारा.
पू. २०, २४.

बाल : लोंबणारा पदर. पू. १९१, १९२.

बावी : बापी, विहीर. उ. ४३२, ४९३.

बासी : वासरी. पू. ५८५.

बाहत्री : बाहातर. उ. ३८४.

बाहियें : बाह्य, बाहेरचा. उ. १६.

बाहिरती : हगवण. उ. ४०६. बाहीरीती.-पू.
५०; उ. ४०६.

बाही : आंगरख्याचा खिसा. पू. ३५७, ३५८.

बाहीर बसणे : शौच्याला बसणे. उ. ५८५.

बाहीरवाहिरें : बाहेरच्या बाहेर, परभारे.
पू. १८, ६०, ११६, २८२; उ. ६४०.

बाहिरिवासु : बहिर्वास, उपरणे. पू. २११;
उ. ३२, ९९, १६३, ५९०.

बाहुटी : बखोटे, बाहुच्या वरचा भाग. उ. ७९.

बाहुबळा : बलवान बाहुचा. उ. ३६०.

बाळलेणें : लहान मुलांच्या अंगावर घालण्याचा
अलंकार. पू. १७.

बाळाणें : कठडा, सज्जा, पू. ३९, ४०, १३२,
१८७; उ. ३०१.

बिजवर : ज्याची पहिली पत्नी मेली आहे असा नवरा. पू. १२६.

बी : मिरचीतील बी, मिरची. उ. ७८.

बीजें करणे : जाणे. पू. २, ५, ९, १०, १५, इ.; उ. ४, १४, १५, १८, २३, इ.

बीटिखांड : अर्धा तुकडा, अर्धी आसु. उ. २२७.

बीटोया : वड्या, मुद्रा. पू. २३३.

बीढार : बिन्हाड. पू. २९, ७३, ९१, ९९, १०५, इ.; उ. १, २१, २३, २४, २८, इ.

बीढारोनि-बिन्हाडाहून, घरातून. पू. १७५.

बीणी : बीणा धारण करणारी, सरस्वती. उ. ३७८.

बीवी : रस्ता. पू. ३, १५, ५८५.

बींदु : रेत. पू. २००.

बीरणे : गुंफणे, फिरवणे, चाळवणे. पू. ५५; उ. १०९; बिरवणे-पू. ५५; बीरो-५५; बीरबी-पू. ७५.

बीहणे : भिणे, पू. २९, ९४, २३८; बीहाली-पू. ५३७; उ. ५११; बीहाला = भ्याला-पू. २९, ९४; बीहाले (अव)-पू. २३५; उ. ७३, ७४; बीहालति-(अव)-पू. १९७; उ. ७४; बीहूनि-भिऊन; बीहालीएं-भ्याले-पू. ५८५; बीहा-भिता. पू. ५३७; बीहों-(प्रपु. अव) पू. ५३७.

बुकी : बुक्की, ठोसा. उ. १७१. बुकीवरि-बुक्क्यांनी. उ. १७१.

बुजणे : भिणे, दचकणे, बुजाडणे. पू. ४१५, ४९०; बुजवणे-उ. ५८९.

बुझणे : समजणे, समजून पटणे. पू. ३३३; उ. १३३, ६२५; बुझले-पू. ३३३.

बुझावणी : समजून. उ. ३२६.

बुझावणे : समजून काढणे, समजणे, समजून पडणे. पू. २९, ४६; उ. १३८, ५८९, ६०९.

बुडकळणे : बुडणे, बुचकळणे, पू. २४७; उ. २०, १५१, ५५८.

बुड (डु) डा : भजे. पू. ५०५; बुडडे-(अव.) पू. २०, ५०५; बुडुडी-(अव) पू. २५.

बुडळणे : पाण्यात बुचकळी देणे. पू. २१७.

बुढी : वूड. पू. ७३.

बुंथि : मुखाच्छादन. उ. १७, १७४, ३७६.

बुदबुदकरि : बुदबुद असा आवाज काढीत. पू. १६५, १६६.

बुधला : कातडी किंवा कापडी भांडे. उ. ५०४.

बुधि : बुद्धी, श्रद्धा. पू. १७९, १८१, १८२, इ.

बुद्धीभेद : बुद्धीचे प्रकार, निरनिराळ्या प्रकारच्या बुद्धी (= श्रद्धा). पू. ५०१.

बुरंगाळी : बुरबुरी. उ. ३३८.

बेग : जोडी. उ. ३०१.

बेंचाड : गुच्छ, जुंबाडा, झुपका. पू. ४४७.

बेझ : दुवेळके, जेथून दोन रस्ते फुटतात अशी जागा. उ. २७५.

बैसौनि : बसवून. पू. ३०.

बोकणा बांधणे : तोंड बांधणे. पू. ४६५.

बोंडणवावी : चारही बाजूंनी पायच्या असलेली, चिऱ्यांनी बांधून काढलेली पायविहीर. उ. १२६, ३२१, ३२६, ३३८, ४२३, ४२६.

बोडिकी : निराधार, निराश्रित, विधवा. पू. २२७.

बोडी : (१) घाणीचे डबके, डचाहारा. उ. ३०३. (२) बावडी, विहीर. उ. २०८.

बोणे(ने) : देवतेसाठी केलेला उपाहार, नैवेद्य. पू. ८, ६५, १०३, २१२, इ.; उ. ४४५.

बोध : परमेश्वराकडून झालेले ज्ञान. पू. १००.

बोबाणे : बोंब मारणे, ओरडणे; बोबाइला-पू. ८६, ९८; बोबाइले-उ. १०३, १७८, ४९८; बोबाति-उ. ४२, ७४; पू. २६, ४३, १०९, १६६, २४७; बोबाइली-ओरडली. पू. २६, ९४, १६६; उ. ३६; बोबाओं-पू. २४७, २५१, २६५, ३७२; उ. ७७, ९२, ९७, १५७; बोबाताए-उ. ३६२; बोबातासि-ओरडतोस. पू. ३६३.

बोभाट : बोंब, गलबला, कोलाहल. पू. ३३. ३६, ७७.

बोल : दोष, कलंक. पू. १०९.

बोलाउनि : (प्रपु.अव) बोलावू. पू. ४८. उ. ८१.

बोळवणे : पाठवणे, पोचवणे, निरोप देणे. पू. ३९, ६८, १७०, २१७; उ. ९२; बोळावीत-पोचवीत. पू. ८५.

बोळवीतु : सोबत, पोचविणारा सेवक. उ. ४२९.

बोसांडणे : बोसंडून वाहणे. बोसांडलीया-पू. १९८.

ब्रह्मकपाट : ब्राह्मणाच्या हत्येचा दोष. उ. २०४.

ब्रह्मण्यत्व : ब्राह्मणधर्म. उ. ४९३. ब्रह्मण्याचे-
उ. २४५.

ब्रह्मपुरी : ब्राह्मणांच्या वस्तीचा विभाग.
पू. ११०.

ब्रह्मप्रकासिका : भांग. पू. ५५८; अ. (टी) १.

ब्रह्मवीद्या : परमेश्वरप्राप्तीचे ज्ञान. पू. २५७,
२५८.

ब्राह्मण : (ब्राह्मण) नवरा. पू. ९६.

ब्राह्मणी : (ब्राह्मण) पत्नी. पू. ४६, ८९, ९६,
३३२; उ. ७१, ११०, १११, १२०, १४४.

भ

भक्कणे : बडबडणे, निंदा करणे. पू. ९५, १०८,
१०९, १२१; उ. ४५१.

भक्तिजड : भक्तीतच आसक्त. उ. ५८१.

भगकरि : भपकन्. पू. १८१, १८७.

भगत : भक्त. पू. २९.

भगति : भक्ती. पू. ३१, ४८, १९८, २०२.

भगमुख : संसाराची दरी. अ. १(टी).

भगवा : संन्यासी, भगव्या रंगाची वस्त्रे
नेसलेला. पू. २५८; उ. १८०, २२७, ४६४,
५०३; भगओ-संन्यासी. पू. ७१.

भजणे : सेवा करणे. पू. ४९, ६६.

भजन : भोजन. उ. ४०८, ६१७; अ. १२७.

भडकरीनि : भडकन, एकदम जाळ होऊन.
पू. ३६.

भडखंबा : भटस्तंभ, युद्धात पडलेल्या वीराचे
स्मारक म्हणून उभारलेला खांब, वीरगळ.
उ. ५०८.

भडाड : दणक्या मार. उ. ५३४.

भदी : भणदी, विस्तवाचे मातीचे भांडे. उ. ९.

भदें : फुटलेले मडके, फुटके भांडे, खापरी ताट.
उ. ५२८.

भद्र : सिंहासन, आसन. पू. ११६.

भर : भारा, राशी. उ. १४८.

भरणुक : लहान मडके. उ. १०१, ५३८;
भरणुके-उ. २६२.

भरलीभादली : सामानसुमानाने भरलेली
उ. १६९, ५३७.

भरवसेन : निश्चितपणे, खात्रीने. उ. ३७९.

भर्जित : भाजलेला. उ. २७३.

भलंड : मोठा कुत्ता, कोल्हा. उ. १९.

भलें : चांगले, गोमटे. पू. ११८; उ. ५६५,
५७६, ५७७.

भलेतें : काहीही. पू. ३९७; उ. १०; भलेतेही-
पू. ३२; भलेतेथ-कोठेही. पू. १०९; उ.
१७१, ६३२; भलेतेयासि-कोणालाही-पू.
४००; भलतेधवा-केव्हाही. पू. ११४.
भलतैसा-उ. ६३२; भलतो-उ. १, ४२८.

भवंडणे : गरगर फिरवणे. पू. ३८०; उ. ७४.
९६, १५२, १५८, १६८ ३८३, ५०२;
अ. ९९.

भवंणे : फिरणे. पू. १४१, २६१; उ. १०१,
४८३, ५२१.

भवंतभवंत : गिरगिरत. उ. ५७४.

भवनी : शोध करण्यासाठी भ्रमंती, गस्त.
पू. ५७.

भवरि : गिरकी. उ. ३६०.

भवरी : कर्णफूल, स्त्रियांच्या कानातील एक
सोन्याचा गोल अलंकार. पू. २३१, ३०३.
(पाहा. ज्ञाने १३.८९८).

भवरैलें : गाठी असलेले, गाठ्याळ. उ. १८०.

भवोक्ष : भविष्य, भावी काळातील. पू. २२०,
२३८; उ. ५२.

भवै : भिवई. पू. ४३; उ. १५०, ४६३.

भळळा : (नादशब्द). उ. ९.

भाउजै : भावजय, वडील भावाची पत्नी,
वहिनी. पू. २४५, ३७२.

भाक : शपथ, वचन. उ. १, १५६, ३७५.

भाख : भाषा, शब्द. पू. ३१, ७६; उ. ७७,
१६८, ५९०; भाखा-उ. ४५३.

भाखणे : बोलणे. अ. ८८.

भांग : भाग, तुकडे, भग्न. पू. १९८.

भांग : थकवा, भ्रम. उ. २५०.

भांगटीळा : भांगात घालायचा मोत्याचा
सर. याच्या एका टोकाला टिळाचाप्रमाणे
दिसणारा मोत्याचा गोलाकार भाग असतो.
उ. २३१.

भागणे : थकणे. पू. ११६.

तः भागवत, वैष्णव भक्त. पू. २००, ९३, ४१८.

रः सोने, सोन्याचे दागिने. पू. २१७.

रिः बंदिशाळा. उ. ६४०.

रेः (वेळ) घालवणे, कंठणे. उ. २४२.

रः भांडे. पू. ५५४, ५५५; उ. ९०, ९२.

रः स्तुतिपाठक. पू. ६१.

रः (दारू गाळण्याची) भट्टी. पू. २०२, ८४; भाती-पू. २०२.

रः स्तुतिपाठक, नर्तक, नट. उ. १७३.

रः भोजन, वाढलेले ताट, पू. २३८.

रनीः भाताचे पाणी. पू. ५८१.

रूः भ्रतार, नवरा. पू. २१७, ५३४, ४३; उ. १०९.

रंः खाऊ. पू. ३१३, ४०८.

रळिताः स्वयंपाकी, वाढप करणारा. उ. ३१४.

डीः भातवडी, भाताच्या राशीचे टेकाड. उ. २५१.

रः पसरट दगडी शिळा, धाव. उ. १७५.

रणेः वस्त्याने डोक्यावरचे सर्व केस गढणे. पू. २५९.

लीः धान्याने भरलेली. उ. १६९, ५३७.

वसः स्वयंपाकघर. पू. ४२४; उ. ५६४.

व्राजः एक पक्षी. पू. ४८५.

याः भार्या, पत्नी; भारीए-पू. ६३.

वसः भार, ओझे, दुःख.

रः बरछी, एक शस्त्र. पू. १९८.

रेः भाल्यासारखे एक लहान अणकुचीदार हत्यार. उ. ५८५.

वाः कोल्ही (अव). पू. १८०.

णेः मानणे, मनात बाळगणे. पू. ४८.

रीः फिरता व्यापारी. ०रीए-(अव) पू. ८४.

राः (१) पतीचा वडील भाऊ, भावोजी. पू. २४५; उ. ९७; (२) मेहुणा, साळा, शायकोचा भाऊ. उ. १२०.

राळुः भाविक. पू. ५७९.

भावेः अथवा, आपल्या इच्छेनुसार. पू. ४३४; उ. ५६४.

भावैचीः ज्येष्ठ महिन्यातील. उ. ५६४.

भावै सणः ज्येष्ठ वद्य ३० ला सुरू होऊन दिवाळीपर्यंत साजरा होणारा एक सण. (या सणाच्या माहितीसाठी भारत इतिहास संशोधक मंडळ, त्रैमासिक, वर्ष ३, अंक ३-४ पाहा). उ. ५०१; अ. ३१.

भासाः भाचा. उ. ४७; भासेयातें-भाच्याला. उ. ४७.

भाळस्तळः कपाळ. पू. १६८.

भोगरुटीः भुंगी. पू. २१५.

भोडः (क्रि.) स्पर्श कर, युद्ध कर. पू. १९८.

भोडः आवाराच्या भिंतीला बांधलेला टेकू. उ. १६४, ३६२, ३७१.

भोडुः योगमार्गातील एक बंध, आसन. उ. ३५३.

भोडेंः खापराचा तवा. पू. ५८२.

भीतः भित. पू. १८६.

भीलः (क्रि.) भिईल, त्याला भीती वाटेल. उ. १४.

भीक्षा करणेः घरोघरी जाऊन अन्न मागणे. पू. ४०, ४७.

भीक्षानः भिक्षान्न. पू. १५८, ५१८.

भुइः जमीन. पू. ९८.

भुइरः भुयार. अ. १ (टी).

भुखनः भूषण, दागिना. उ. ३३०, ३६२.

भुगुतिः भोग, पूजा. उ. ११.

भुरकसणेः उपसणे, उकरणे. पू. ५८४.

भुरडेंः अस्पष्ट आकृती. उ. १८३.

भुसंगी तराळः तराळाची एक पोटजात, पाहारा करताना शिंग वाजवण्याचे काम यांच्याकडे असते. उ. ५०७.

भुसारीः धान्याचा व्यापारी. पू. २८.

भुक्षणेः भूषणे, दागिने. पू. १४५.

भूआगळः दार बंद करण्याचा लाकडी दांडा, अर्गळा. अ. ६७.

भूकाळुः भुकेला. पू. १९१.

भूकैलेतिः भुकेले झाला आहात. पू. १०४.

भूगति : जोग्यांनी मागितलेली भिक्षा, भुक्ती,
भोजन. पू. ७०.

भूतग्राम : जीवसमूह. उ. ३६८.

भूतभजन : जीवदेवतांना घातलेले भोजन.
उ. ६१०.

भूमिविकर्षण : नांगरणी. पू. ३७४.

भै : भीती, भय. उ. ११.

भेटौनि : भेटू (प्रपु.अव) पू. २०४.

भेडवणे : भिववणे, भीती घालणे. उ. ९, ७३.

भेण : भीतीने. पू. ३४९; उ. २०७.

भेदीया : (हिं) भंग केला. पू. १९८.

भेरी : फुकून वाजवण्याचे एक मोठे वाद्य.
पू. ५१.

भेलवंडी : लहान आकाराचे एक गोल फळ.
पू. ७९; उ. १४.

भेला : गुळाची लहान टेंप. उ. २८१; भेली-
(स्त्री) उ. १५०.

भो : जागेतील अंतर ठरवण्यासाठी प्रत्येक
बाजूने निश्चित केलेली खूण. उ. १०३;
अ. ४८.

भो : पाट, ओढा, खुणेचा दगड. पू. २४३.

भोइ : पालखी वाहून नेणारा सेवक. पू. ७४.

भोगभूमी : प्रारब्ध कर्मांचा जेथे केवळ भोग
भोगला जातो-नवीन कर्मनिष्पत्ति नाही-
असा प्रदेश. पू. १.

भोगस्थान : देवतांना जेथे वळीचा भोग
चढवला जातो असे स्थान. उ. ५८५.

भोगी : ओल्या नारळाचे पितून काढलेले दूध,
नारळाच्या दुधाचे उटणे. पू. २४५, ४८०.

भोजनता : भोजनघर. पू. ५१४, ५५१, ५५२.

भोजा : भोई, पालखी वाहणारा नोकर.
उ. ३२८.

भोषा : पुजारी. पू. ७, १०, ११, ४६३;
भोपो. पू. १६.

भोरडी : एक पक्षी. पू. ७९.

भोरी : उटी. पू. २७, ३०४; उ. २३; भोवरी-
उ. ५७८.

भौतिक : अष्टभैरवाची फळे. अ. १५१.

भूलक्ष : उ. १९६.

भ्रूभंग : भिवईची हालचाल. पू. ८४, २०६,
२६३.

म

मखता : माखलेला. पू. १०९.

मखर : जाळीच्या ताट्या लावून शृंगारलेली
जागा. पू. ७४, १७६.

मगिजे : मागितले जाते. पू. ५५१.

मछ : मत्स्य, मासा. उ. ५६४.

मंजीष्ट : लाल. पू. ३१४; उ. ५६४.

मड : मढे, स्मशान; उ. ३७९; मडीची-
स्मशानातील. पू. २०२; मडे-मढे, प्रेत;
मडि-उ. ४३०; मडछाया-प्रेतकळा. उ.
३७९.

मंडलीक : मांडलीक राजे. पू. १९३, ५३५;
उ. ४४६, ४४७, ४८६.

मडौल : डामडौलाचे, नेटके. अ. ७४.

मढ : मठ. पू. ७२, ९९, १६६; उ. १६५.

मढी : लहान मठ. पू. ९९, १२७, २३८;
उ. १५६.

मंत्रवादि : मांत्रिक. पू. ३५.

मथन : चर्चा. उ. ६२५.

मदळसा : वरचा आडवा भाग. उ. १८२,
३०६.

मधुराअंबिळ : मधुराम्ल, गोड व आंबट,
आंबटगोड. पू. १६७.

मध्यमा : हृदयस्थानातून निर्माण होणारी
वाणी. अ. २५.

मध्यमोद्घाट : मध्यमा नाडीचे मुख. पू. ५१६.

मध्यान : मध्यान्ह, मधली वेळ. पू. ३३;
मध्याने-पू. ५७, ८०; मध्यानेकि-
मध्यान्ही एकी. पू. १०६, २०२.

मनणे : आवडणे. पू. ६३; मनजे-पू. १८२;
मने-पू. १६५, १८४.

मनभंग : मनोरथ पूर्ण न झाल्यामुळे होणारे
दुःख. पू. ५५४.

मनुक्ष : मनुष्य, माणूस. उ. ९५.

मनोर्थ : मनोरथ, इच्छा. पू. ४६, ७४, १८१,
२१९, २३३; उ. ४८, ५०८.

ग चोळणे, मालीश. पू. १८, ३०,
७, ७४, ११०; उ. ११, २४, ८३,

नें : मालीश व स्नान. पू. १९,
८, ३०, ४०, इ.; उ. १४५.

मर्दन करणारा, आंग रगडणारा.
७७.

महाराष्ट्रातील पुरुष. उ. ५००.

मराठी भाषा. उ. १३३.

मेंच्छ, यवन. उ. ६३८, ६४५.

मळ. उ. ३४४.

शक, डास. पू. ३६७, ५८९.

: स्मशान. पू. ६४, १८२, ५८९;
१, १३६.

मोळणे, घासणे.

झ्याशी. उ. ४०४.

लीतला : काजळ घासून चोपडलेला.
६.

देवतांच्या थोव्यांतील शेषशय्या व
ऋणमुहादेव देवता. पू. १४५; उ.
अ. १२२.

र : अंत्यज. उ. ५३७. महारवाडा-
१; उ. ६२७; महारवाडा-उ. २१५,

: एक देश. उ. ५३७; महाराष्ट्र-

: 'सूत्रपाठा'तील एक प्रकरण
१०.

ही. उ. ९९.

महिष, रेडा. पू. ९८; महीख-पू. ५८.

मोठेपण, श्रेष्ठत्व. पू. ११०, १६४,
२०४.

मोहर. उ. ४२२.

शिसवी लाकूड; मौहु-पू. ५८४.
चा-उ. ३७६; महोवाचा-उ. १६९,

वतांचे मळ. उ. ५५१.

। : मळ लागून झालेली घाण. उ.
३१५.

खळ्यात धान्याची कणसे तुडवून,
न धान्य वेगळे करणे. पू. २५४.

मळत्यागिया : आपले सर्वस्व मळाप्रमाणे
(विष्टेप्रमाणे) मानून त्याचा त्याग करणारा.
उ. ४७; अ. २४; मळवत त्याग-उ. ५८५.

मळावेन्ही : मळचापर्यंत. पू. १९८.

मळिवटें : मर्दना देणारा. पू. ७४. (पाहा.
शिशु. ३५३).

मळेनिमळा : प्रत्येक मळा. पू. ३६४.

मळेसंदी : दोन मळ्यांचा सांधा. पू. ३६८.

मां : (१) मग, नंतर. उ. १५, ४२, १३३;
(२) (उद्गारवाचक अव्यय). उ. ५४०.
१३३.

माइण : मायणी, एक कंदभाजी. पू. २०१.

माउंदीये : तीर्थक्षेत्राहून परतल्यावर करा-
वयाचे ग्रामभोजन. उ. २२७, ५३०.

माउळी : मोठमोठ्या पानांचे एक झाड,
माहाळिंगाचे झाड. पू. ४१.

माए : माय, आई. पू. ११०.

माएधुवा : आई व लेकर. पू. ११०; उ. ४२०.

माकोडा : मुंगळा. उ. ७५, ३७६.

माखणे : चोपडणे. उ. ३६३.

माखान्न : माषान्न, उडदाचे खाद्य पदार्थ.
पू. १६७.

माग : (१) मार्ग, चिन्ह, पावलाचे ठसे. उ. १५,
१५७; (२) धावणे, पकडण्याला येणारे.
पू. ५४२.

मांग : मांग जातीचे पुरुष. पू. १००.

मागसे : मागे. उ. ४९९.

मागि : बाही. उ. २७६.

मागुतवाडली : समोर दृष्टी ठेवून पाउले
मागे घेतघेत, मागे जात असलेल्या
पावलांनी. उ. १, २५९, ४२९.

मागुतवाणी : मागुतवाहाणी, मागच्या मागे.
पू. १५३.

मागुतें : पुन्हा. उ. ५७८.

मागौनि : मागू (प्रपु.अव.) पू. १०६,
उ. १७३, ५११.

माघुते : पुन्हा पू. ४८; माघुती-पू. १०२;
उ. १५४; माघौता-मागे, परत, पुन्हा.
उ. १४५; माघौती-पू. ६, १५६; उ. ७७,
१४३; माघौते-पू. १०३, १२२; उ. ५०,
१२१, १५२; उ. ७७, १४३.

माचा : पलंग. पू. ६३, ९७.

माची : वाजले, लहान वाज. पू. १४४;

माचेयावरि-पू. १७९.

माज : मध्यभाग, कमर. पू. ४९९.

माजणे : मादणे, मार्जन, स्नान. पू. १२४, ३८६.

माजवणे : उन्मत्त करणे. उ. १११; माजवीता-
माज उत्पन्न करणारा. पू. ५६.

मांजिठी : मांजिष्ठ वर्णाची, लाल रंगाची
पू. ७७; मांजीटें-उ. ४२६.

माझघर : माजघर, घरातील मधला भाग.
पू. २८.

माझारि : मध्यंतरी, दोहोंच्या मध्ये. पू. २०,
३६३.

माझारिल : मधली, मध्यभागातील. उ. १५,
३५९; माझारिला-मधला; पू. ८९; माझा-
रिली-पू. १२५.

माड : प्रेत वाहून नेण्यासाठी विमानाच्या
आकाराचा केलेला उंच माचा, तिरडी.
पू. १७.

माड : (१) देऊळ. उ. २३०; (२) समईचा
खालचा भाग. पू. २७७; (३) माडी, वरचा
मजला; माडावरि-पू. १२०, १३३.

मांडखुटी : एक पाय मोडून दुसऱ्या पायावर
बसणे. पू. ५७२; उ. ३५; मांडेखुटी-पू.
४६; मांडेखुटी-पू. ३८.

मांडव : मांडव, मंडप, पू. १७६; मांडवी-
पू. ३१; माडौ-पू. ७०, ३७७.

मांडा : एक पक्वान्न. उ. २३, ११८.

माणिक : खोडा. पू. ५७.

माणुकुली : माणके, रत्नविशेष. पू. ३४०.

माणे : मावणे; माती-मावतात. उ. ३७०.

मात : वातमी; वार्ता; मातवार्ता-पू. ५७६;
उ. ५८५.

मातणे : माजणे, उन्मत्त होणे. पू. ४५१.

मातांग : मांग. उ. ७२, ४४१, ५६४.

मात्रा : (१) थर. उ. ४०१; (२) सामानाची
पिणवी किंवा गाठोडे. चीजवस्तू. पू. २,
१०४, १०५, इ.; उ. १६९,
इ.

मादनें (णें) : स्नान आंघोळ. पू. ३०, ७४,
६३, ११०, ११६; उ. ६, ११, २४, ३७,
६६, ८३, इ.

मादळ : मृदंग, ढोल. पू. ३३.

मादळी : मृदंग वाजविणारा. पू. १२१, १७६.

मांदाडा : वृक्षसमूह. पू. ३१४.

मांदी : समूह, गर्दी. पू. २७, ३५, ७०;
उ. ३९१, ४०१, ४८२, ४६०.

मादुरी : घोडे सांभाळणारा मोतदार. पू. ७४.

मांघ : भूक न लागणे. पू. ४५४.

मांघाण : माथण, मोठे मडके, रांजण.
पू. २५०; मांघान-पू. ७५, ५३२.

माधुक्रिया : माधुकरी, भिक्षा. उ. ५१४.

माधुरिए : माधुर्य, गोड. पू. ३१२.

माध्यांजन : माध्यंदिन, एका गोवातील शाखा.
पू. ३३२.

माध्यान : माध्यान्ह. पू. ९२.

मान : प्रमाण, वेळ. पू. १५, १६७, १८७,
१९४; उ. ३३८, ३६९.

मान्य : मान देण्याला योग्य, पूज्य. पू. ६८.

मायापुर : मायेने व्याप्त शरीर. उ. १३३,
१३४.

मायापुरभजन : मायेने व्याप्त शरीर धारण
करण्या ईश्वरावताराला घातलेले भोजन.
उ. ६१०.

मार्ग : (१) पंथ, संप्रदाय. पू. १५, १०८,
१०९; उ. ४६४, ५८५; (२) ईश्वरीय
ज्ञान, ब्रह्मविद्या. उ. १३४, ३८०.

मार्जन : स्नान. पू. ३५.

माहवडा : महारवाडा. पू. १००.

माल : मल्ल. पू. ३०, ७४.

मालगंठी : मल्ल ज्याप्रमाणे गाठ देऊन शेला
कमरेभोवती बांधतात त्याप्रमाणे. उ. १४३,
१४६.

मासउपवास : (मासोपवास, पाहा) पू. २३८;
मासोउपवास-पू. ४३; मासउपवासिनी-
उ. १२३, १६५, मासउपवासीए(ये)-
पू. ३८५, ४०४; उ. ३५१, ४३९.

मासदवाडा : मांस, मासे वगैरे विकणाराची
पेठ, मांसबाजार. पू. २०२.

मासवडा : महिना, महिनाभर केलेले काम.
पू. ५३.

मासी : माझ्याशी. पू. २०६; उ. १३३.

मासुदीसु : महिन्याचे दिवस. पू. २१८, ४३४,
४४७.

मासोपवास : महिनाभर उपवास करणे. पू.
३०६; उ. १२३. ५९९; अ. ७९. मासोप-
वासिनी-पू. ४३, ३०५, ३०७, ४०३.

मासोपवासी बसणे : मासोपवासाचे व्रत घेणे.
पू. ४६६.

माहाजन : श्रेष्ठ पुरुष. पू. १८१.

माहात्मा : (१) रामदेव दादोस. उ. ६२२.
(२) साधु पुरुष. पू. १००; उ. ५०७.
महात्मेयां-पू. १०६.

माहानावी : माघ शुद्ध नवमी, एक पर्वकाळ.
पू. ६५.

माहानुभाव : महानुभाव पंथीय महात्मा.
पू. ६१.

माहामधी : माघ महिन्यातील पौर्णिमेला येणारे
एक पर्व. उ. २३०, २३३.

माहालक्ष्मी : महालक्ष्मी. पू. ५५८, ५६४,
५६६.

माहीएर : माहेर, आईचे घर. उ. ७६.

माहुळंगला : पिकला. उ. १५.

माहुळींग : एक फळ. पू. ५८७.

माहो : माघ महिना. माघ महिन्यातील पर्व-
काळातील स्नान. उ. ३३४.

माहोपवास : (मासोपवास. पाहा). पू. ३३०.

माळथोंब : टेकडीवरील झुडूपे. पू. २६.

माळवणे : अस्त पावणे, मालवणे. पू. १२१.
५६५, ५७४.

माळवध : (१) माळा, उपरी, वरचा मजला.
पू. २०, ६६, ९८, ४९०. (२) धाव्याचे
घर; उ. १६०, ५३७.

माळेकार : माळी. उ. १७४, २१३.

मीनणे : (१) एकत्रित येणे. उ. १७४, ५३६;
मीनला-पू. २६; मीनली-पू. २७, ६५;
उ. १७४, २५१; मीनले-उ. १७४,
४७०, ५३६; (२) मिळणे, प्राप्त होणे.
पू. ४७०, ५९३.

मीयां : मी (तृ.). पू. २९, १९२, २१७.

मुख करणे : प्रारंभ करणे, चर्चला तोंड
फोडणे. उ. १३३, ३२६.

मुखकत्रीधि : वृद्ध उंदीर, मोठा उंदीर. उ.
४९८.

मु(कु)गुट : डोके, माथा. पू. १५, २६, २८,
३४, ४४, ४६, ५५, इ.; मुगटौनि-मुगुटातून,
मुगुटापासून. उ. ८४; मुगुटमाळ-डोक्या-
वरील केसात घालावयाची माला. पू. १४५.

मुगुति : मुक्ती. पू. ५२०.

मुचणे : मुक्त होणे, आचवणे. उ. १. २०४,
४४७; मुंचणे-मुक्त होणे. पू. ६५,
१२७; उ. १३३, ४८४; मुंचेन-पू. ३५;
मुंचिजे-पू. ३६०; मुंचवीजत असिजे-
मुंचवीले-पू. २६८; मुंचौ-मुंचवू-पू. २६५,
२६८.

मुठी : तांदळाच्या पिठाचे मुठीच्या आकाराचे
एक पक्वान्न. उ. ५२४; मुठीए-(अव)
उ. ५२४.

मुडप : भुजा, बाहू. उ. २९८; मुडप-पू. ३४,
४९३.

मुडबाही : कोपरापर्यंत बाही. पू. ५४०.

मुडबाहीया : हाताच्या कोपरापर्यंत बाह्या
असलेली चोळी. उ. ४४.

मुडुपघसणी : बाहूंना बाहू घासले जात असता,
अंगाला अंग लागून. पू. ७४.

मुदगल : मोगरी. पू. १०९; उ. १२१.

मुदल : मुख्य, प्रमुख. पू. ३१, ५९, ५६३.

मुद्रा : जोगी कानात घालतात त्या गोल मुद्रा.
पू. ५८४.

मुद्रा लावणे : बंद करणे, बांधणे. उ. २८८.

मुद्रिणे : सारांशरूपाने थोडक्यात सांगणे.
उ. ६११.

मुनी : नम्र जैन महात्मा. उ. ५२२, ५२४,
५३४.

मुनै : तीक्ष्ण टोक, अणी. उ. २७१.

मुखौमुखौ : मुरकूनमुरकून. पू. १०६.

मुखंबाळा : एक प्रकारचा पाषाण. उ. ३३५.

मुसळबुडी : पाण्यात मुसळ पडून ते एकदम
वर यावे त्याप्रमाणे दिलेली वुचकळी.
उ. ३९२.

मुसुंब : तोंड. उ. ५२८.
 मुक्ष : मुख्य. पू. ३५, ६८, १८१, १८६;
 उ. १८, ७०, ११२, १६८, ४९७.
 मूढ : वाटीच्या आकाराचा भाताचा गोळा.
 पू. १११; उ. ५२४.
 मूढटी : उघडी. पू. ५६९.
 मूलस्थान : योग मार्गात कल्पिलेले शरीरातील
 मूलाधार चक्र. उ. ३५३.
 मूळ : आमंत्रण, बोलावणे; मूळ करणे—
 आमंत्रण देणे. उ. ४२७; मूळ घेणे—
 बोलावला घेणे. उ. ३७०, ४४७.
 मृत्यु : मृत, मेलेला. उ. ३१, ४३४, ६००.
 मृतीका : मृत्तिका, माती. उ. ३४, ५६४.
 मेख : बारीक लहान लाकडी खिळा; मेखा—
 पू. ११५.
 मेघवणी : काळ्या रंगाची. पू. ५१४;
 मेघवणे—उ. २४.
 मेजणे : मोजणे. उ. ५९२.
 मेंड(डु)क : बेडूक. उ. १४७, १७५.
 मेया : मियां, म्यां. उ. ५६४.
 मेलिकारु : वस्ती, अनेकांचा मेळावा. पू. ७४.
 मेहर : तेली. पू. ३४; मेहरी—तेलीण. पू. ३४.
 मेळवणी : मिश्रण. उ. ३४४.
 मेळापक : मीलन, मेळ. पू. ४७२.
 मैत्र : मित्र. पू. ५३, ८२, ११७, २१०; उ.
 २७७; अ. ७१.
 मैळणे : मळणे, मातीने खराब होणे. उ. ८०.
 मो : मधल्या मऊ भागाचा तुकडा. पू. १६६,
 १९१; मोआचा—उ. ३३१.
 मोकलणे : मुक्त करणे. पू. ५८९; उ. ४८४.
 मोकळवावी : एक देवतास्थान. पू. १०७.
 मोगरी : बडवण्याचे लाकडी अवजार, खुंटा-
 फळी. पू. १६६.
 मोचक : मुक्ती देणारे. पू. १५८, ४७४,
 १५८, २०९, २८२; मोचका—उ. २०९;
 मोचके—(अव) उ. २०३.
 मोचवणी : मोची = चांभार, मोच्याच्या घरचे
 पाणी. पू. ४७४.
 मोचा : पायात घालण्याचा जोडा; मोचे-
 याचा—पू. १८.

मोट : शिंदोरी, गाठोडे. पू. ५१, ५२, ९४,
 २००; उ. ३६, ७४, ९९, १६०, ४९५;
 मोटा—(अव.) पू. ७९, २६०.
 मोटका : स्वाभाविकपणे. पू. १५७, २९७,
 ४७२; मोटकी—तुकतीच. पू. ११६;
 मोटके—ठीक, थोडे, तुकतेच, नेमके. उ. १.
 मोट(टा)ळा : लहान गाठोडे, गाठोडी.
 उ. १५०, ६१७; अ. ६.
 मोटी : मोठी, पुष्कळ. पू. ९५.
 मोटेया : (संबो.) मोट बांधणाऱ्या माणसा !
 उ. ७४.
 मोडणे : खोडून काढणे, नाहीसे करणे. उ. १५८.
 मोडीए खोडीए : (एखादे वेव) मोडले तुटले
 तर उपयोगाला यावे म्हणून. पू. ३८७.
 मोथळे : गाठोडे, गवताचा भारा. पू. २५५.
 मोदळा : बुडाला छिद्र असलेले घटिकापात्र,
 (घटिकेत पाणी आत घेतले जाते ते
 बुडाच्या बारीक छिद्राद्वारे). पू. २०६.
 मोमा : चुंबन. पू. ४१; मोमे—(अव.).
 पू. १७३.
 मोर पडणे : आपलवणे, विकारवश होणे.
 अ. ६५.
 मोलकरी : मोल घेऊन काम करणारा,
 कामगार. पू. ५९.
 मोलकै : मोलकरी. पू. ५९, ४६२.
 मोहरणे : (१) मोहित करणे, वेधणे;
 मोहिरजैल—उ. २३४; (२) पुढे जाणे, पुढे
 होणे; मोहरावे—उ. ५४.
 मोहरा : समोर, पुढे, बाजूला. उ. १, ९२.
 मोहरि : वेणू, एक वाद्य. पू. ५२.
 मोहोउछावो : महोत्सव, मोठा सोहळा. पू.
 १७६.
 मोहोर : पुढची बाजू, दिशा. पू. ४१५.
 मोळि : लाकडाचा भारा. उ. ३७३.
 मोळिकार : मोळ्याचा आणून उपजीविका
 करणारा. उ. ४९५.
 मोळी : मौली, डोके. पू. ६२.
 मौन्य : मौन. पू. उ. ३०२.
 मौळैला : मवाळ झालेला. पू. ५६२.
 औत्य : मृत. उ. ४५८.

म्हणिणं (यें) : सांगितलेले काम. पू. १०८, १२३, २०२, २०७, इ.; उ. ११, १८, ३९, ६९, १५८, इ.; म्हणियां-उ. १८, ६१, ६९, १२८, १६६.

म्हणियारा : निरोप्या, निरोप घेऊन येणारा सेवक. उ. ३०८.

म्हणीतलें : (वि.) म्हटलेले, सांगितलेले. उ. ४७०, ४९३.

म्हणौनि : म्हणू (प्रपु. अव.). उ. ५३९.

म्हाला : न्हावी. पू. ३४४.

म्हेळी : स्त्री, पत्नी. पू. ३५, २९६; उ. २२, ३७३, ४७०, ५३७; अ. १०३.

म्हैसरू : (तुच्छतादर्शक) म्हैस. पू. ३७२.

म्हैसा : रेडा. पू. १०५, ३६०, ३६१; म्हैसे- (अव.). पू. ९८.

म्हैसि-म्हैस. पू. ११६.

म्हैराळू : म्हेळी, स्त्री. उ. ५००.

य

यंत्र : स्त्री-योनी. उ. ३८७; यंत्रारूढ होणे- स्त्रीचा उपभोग घेणे. उ. ३५६, ६२२; यंत्रारूढता-योनिसंभोग. अ. २३, १४८.

यंत्रासन : खाली तामस देवतांचे यंत्र (विशिष्ट आकृती व त्यातील मंत्र) सिद्ध करून त्यावर रचलेले आसन. उ. ४६५.

यातनादेह : दुःख भोगण्यासाठी प्राप्त झालेले शरीर. उ. १२१.

यावा : आगमन, येण्याची चाहूल. पू. २१०.

युक्तित्रय : शास्त्रोक्ती, लोकोक्ती आणि स्वोक्ती या तीन उक्त्या. पू. ३५९.

युगधर्म : चारही युगातील देवताप्राप्तीचे धर्म, 'सूत्रपाठा'तील एक प्रकरण. उ. ४५८, ४३६; अ. १३२.

युगम : युग्म, जोडी. पू. ३४.

युध्य : युद्ध, लढाई. पू. ९८.

येइजो : यावे. पू. ११४.

येउनि : (प्रपु. अव.) येऊ. पू. ९१.

येकवट : एकत्र. उ. १५६; एकवाट-उ. १५६.

येकि भीक्षा : केवळ एकाच घरातून घेतलेली भिक्षा. पू. २१९.

येजमान : यजमान. पू. १२८.

योग : युग. उ. १२१.

योगक्षेम : जे मिळालेले नाही ते मिळवणे व मिळवल्याचे रक्षण करणे. अ. ११५.

र

रक्तवटी : रक्तवटिका, तांबडी गोळी. पू. १३४

रगटे : पोते. उ. ४९५.

रंगपूजा : समोर रांगोळ्या काढून केलेली पूजा. उ. ४६५.

रंगमाळिका : रांगोळी. पू. ३३९; उ. १८६.

रचमच : गर्दी जनसमर्द. पू. ४२४; उ. ३७६.

रज : धूलिकण. पू. १६५.

रजपूत : शिपाई. पू. २०.

रडीनलेयां : रडल्यानंतर, रडल्याने. उ. ६३७.

रति : संभोग. पू. २, १६.

रंधन : स्वयंपाक. पू. ९९, १०४. रंधनें- पू. १०६.

रंध्र : स्त्रीयोनी. उ. १९४.

रनखणें : (गळून पडलेल्या फळांचे) सारवण, सडा. पू. ३६४.

रवण : आंगण. पू. ५०७.

रवणी : पायविहिरीसमोरचे आंगण. पू. ५२, ५७६; रवणीएवरी-पू. ५७९.

रस : धातूचे सोने करणारे द्रव्य, सिद्धरस. पू. १७७.

रस भरणे : अंतःकरण रसमय होणे, द्रवणे. पू. ३६.

रळी : थट्टा. पू. ४९३.

राइक : राजासंबंधीचे, राजाचे. उ. ५६५.

राउत : घोडेस्वार, घोडदळातील अधिकारी. पू. ७४, १९५, १९८, २१०; उ. ५००, ५३४.

राउळ : स्वामी. पू. २, ३, ५, १४, १५, इ.; उ. १९४, ३२३, ३७९, ५६४.

राउळ : राजगृह, राजाचे घर. पू. १८.

राउळगण : अंतःपुर. श्रीच. ६.

राउळवे-ही : श्रीचांगदेवराउळापर्यंत. उ. ३०३.

राओराणा : राजा आणि राजसेवक, श्रेष्ठ-कनिष्ठता. पू. ९७.

राखण : राखणाइत, पाहारेकरी. पू. ७७.

राखणा : नजर ठेवणारा, पाहारेकरी; राखणे—
पू. ६१, ७७, १९८, ३७२.

राखणाइत : संरक्षक. पू. १९८; अ. ९९.

राखीचें : राखलेले, राखून ठेवलेले. पू. ८६.
१९७; उ. ७४.

राखौनि : राखू. (प्रपु.अव.). पू. ६०.

राज : राज्य, सिंहासन. पू. ५७६; उ. ६५,
१४६.

राजवाहन : राजाचे वाहन होण्याला पात्र.
उ. १६३.

राजसूय : सार्वभौम राजाने करावयाचा यज्ञ.
उ. ४४७.

राज्य : व्यवहारधर्म. पू. ७७; °धर्म—पू. ७४.

राज्य करणे : नांदणे, राहणे, वस्ती करणे.
पू. १, २, १७, २९, ४४, १६४, इ.

राजादेश : राजाचा आदेश, राजाज्ञा. पू. ७४.

राजिकी : राजासंबंधीची, राजकीय. पू. ५,
७४.

राजीक : राज्याचे अधिकारी. पू. २०३;
उ. ३००.

राज्यांतर : एक राजा जाऊन दुसरा राजा
येणे. पू. ५७६.

रांड : स्त्री (शिवीवजा शब्द), विधवा स्त्री.
५०८; उ. ९१, १०७, ३४७.

राणा : (१) राजा, सर्वश्रेष्ठ राजपुरुष. पू.
२१०; अ. १२४; (२) गुरव, पुजारी. पू.
६७, ८०, ८१, ८२, ८३, इ.; उ. २८८,
३०६; राणेनि—गुरवाने. पू. ८३, ९१;
राणेयातें—पू. ९२, ९३, ५७९.

राणी : पत्नी. पू. ६३.

राणेभेरी : एक खेळ. पू. ५१.

रात्रिदेओ : रात्रंदिवस. पू. ३७.

रांधणे : स्वयंपाक करणे; रांधुं—पू. ३४; रांधि—
पू. ११०; रांधणी—उ. २०.

रांधनें : चुलीतील जळते लाकूड. पू. ३४९.

रांधने : स्वयंपाक, स्वयंपाकाची चूल. उ. ३४०.

रांधवण : स्वयंपाक; रांधवणघर—पू. २८.

रांधवणी : स्वयंपाक करणारी. उ. २८, ५११,
रांधवनें—हलवाईण. उ. १७३.

रांधवन हाट : हलवायांच्या वुकानांची पेठ.
पू. २०, २८, २०१, २०६, इ.

रानवरि : रानापर्यंत. पू. ५२.

रानौनि : रानातून. पू. ५२, ६०.

रायांगण : राजांगण, मुख्य अंगण. पू. १९४.

रायाराणी करणे : श्रेष्ठत्व देणे. उ. ४८०.

रासुब : रासभ, गाढव. पू. २०२.

राहाटि : भांडी. पू. २३३.

राहाटी : विहिरीतून पाणी काढण्याचे लाकडी
यंत्र, राहाट. पू. १४५.

राहावणे : थांबवणे, ठेवून घेणे; राहावीजते—
उ. ६२२; राहवीजतीति—उ. ६२२.

राळांढुळ : राळेचे तांदूळ. उ. २६४.

रिचवणे : (१) रिक्त करणे, खाली करणे,
ओतणे; रिचवीलिया—पू. २७; उ. ९, ७३;
रिचवले—पू. १४५; (२) खचणे, खाली
पडणे. पू. ४९; उ. ७४, १६०, २३०.

रीखि : ऋषी. पू. १, ५४२; रीखीस्वर—
पू. १; उ. १४५, ४४७; रीखेस्वर—पू.
२५४; उ. ४४७; रीखिभार्या—उ. ४४१.

रींगणीं : एक फुलवेल. उ. ४२०.

रींगणे : (१) जाणे, निघणे; रिगिजे—उ. २,
१३७; (२) प्रवेश करणे; रींगे—पू. ५२;
रींगतां—पू. ४०, ४९, ७३, ९१, ९६,
२२३; उ. ४७, ९६, ९९; रींगवे—पू. ७७;
रींगिजेल—पू. २०१.

रींगवणी : प्रवेश. उ. २८६, २८७.

रींगावा : प्रवेशद्वार, प्रवेश. पू. १८७; उ.
२५१; अ. २८.

रीण : कर्ज. उ. ४३१, ५५२.

रीता : रिक्त, रिकामा. पू. १८५, ५६३;
उ. ३७, ५१९.

रीतुपें : एक फळ. पू. २१३.

रीधी : देवतासामर्थ्याने मिळालेली सिद्धी,
ऐश्वर्य. पू. २००.

रीपीरीपी : पिरपिर करणारी, नेहमी कटकट
करणारी. उ. १६९.

रीरीए : चकचकीत (?). पू. ४६१, ५८४.

रुखे : रूक्ष, कोरडे. उ. १५.

रुजा : पू. १०९, २१९; उ. ६००; रुजाग्रस्त-
रोगाने पीडित. पू. १०९.

रुठणे : रागावणे, रुसणे. उ. २२५, ३७९.

रुंड : डोके. पू. १८८.

रुण : कर्ज. पू. ४४९.

रुंभणे : नांगर, वखर, डवरा यावर दावून
धरण्याची अर्धवर्तुळाकार मुठीची लांब
काठी. पू. ३७३; रुंभणे-पू. ३७४.

रुवा : रुका, रुपयां, चांदीचे नाणे. उ. २०१,
४९५, ५८६. रुवे-(अव)-पू. १७२.

रुंख : वृक्ष. पू. ५९, ५८४.

रूप करणे : वर्णन करणे, पारख करणे.
पू. २८, ३०, २९१, ३२०; उ. २८१,
२८३.

रुळणे : पडणे. पू. १७४.

रेडणे : रचणे. उ. ३१३.

रेख : रेणा, रेघ. पू. ४६.

रेचक : नासिकाद्वारे बाहेरचा वायू आत घेऊन
मस्तकरूपी कुंभात साठवल्यावर तो
कोंडलेला (कुंभक) वायू हळूहळू नासिका-
द्वारे बाहेर सोडणे. पू. १९५.

रेंदाचेंदा : चिवडून झालेला गोळा. उ. ७,
१३७; अ. १७.

रोकडे : नगदी. पू. १७२.

रोख : रोष, राग. पू. ५८, ९८, ५४३; रोखू-
पू. ६२; रोखू-पू. १९७.

रोट : मोठा जाड रोडगा. उ. ३३९.

रोटी : भाकर. पू. १६६. रोटीया-पू. १८५.

रोवंतणे : रवंथ करणे. रोवंतीति-पू. ६०.

रोस : रोष, राग. उ. ४२९.

रोहंक : रोष, रोख. पू. ३१.

रोहंकणे : रागावून पाहणे, रोखून पाहणे.
पू. ३१, ६२; उ. ५४३.

रोहंतणे : रवंथ करणे. रोहंतीति-पू. ६०.

ऱ्हाणे : राहणे. ऱ्हाणं-पू. २४६; ऱ्हाति-
पू. ११८, २१७; उ. ३८२.

ल

लकरणे : रगडणे. लकरितासि-उ. २२५.

लग्नीन : लग्न, विवाह. पू. ६८.

लग्नघडी : अंतिम घटिका, शेवटचा क्षण.
उ. ३२३, ६३७.

लघुत्व : वजनाने हलकेपणा. उ. ३६०, ३७४.

लघुनीति : लघ्वी. पू. ३५६.

लघु परिश्रय : लघ्वी. 'परश्रय'-पाहा.

लघुपरिहार : लघ्वी. उ. ७१, २१९, २४४,
३४३.

लटके : लबाड. उ. १५७.

लटणे : चुकवले जाणे. पू. ५८७.

लटिका : खोटा, असत्य. उ. ५०२.

लंड : लबाड, उद्धट. पू. ५८७.

लबुधत्व : लुब्धत्व, आसक्ती. उ. ३८१.

लल्हाट : ललाट, कपाळ. पू. २७, २८.

लवडसवड : घाई. पू. ९५, २४७; लवड-
सवडी-घाईने. उ. ४५७.

लवण : ओढ्याची खोल जागा. पू. १००; उ.
१७४.

लवलवा : घाईघाईने, लौकरलौकर. पू. १७४.

लवलवुनि-घाईघाईने. पू. १५४; १५७,
१५९; लवलवौनि-पू. ६५. लवलौनि-
लवलवौनि, लौकर, घाईघाईने. उ. ४१९.

लळा : प्रेमाचा हट्ट. उ. ५५०.

लांक : एक धान्य. पू. ५३९.

लागणे : ऋण असणे. उ. १५५, २७५, ६०९.

लागलेपण : आसक्ति, ओढ. उ. ४७०.

लागिजणे : ऋण. उ. १५६.

लांघणे : अधिक घट्ट होणे, पाकाची मर्यादा
ओलांडली जाणे. पू. ४०७.

लाघव : माया, भ्रांती, कपट. पू. ५६२.

लाघवी : माया, भ्रांती किंवा चमत्कार कर-
णारा, कुशल मांत्रिक. पू. ५१८; उ. ५०२.

लाठ : पराक्रम, शौर्य. पू. २१०.

लाठी : तेल्याच्या घाण्यातील दाणे रगडण्याचा
लाकडी दांडा. पू. ३५३.

लाड : लाड शाखेतील माणूस. उ. १५०,
५००.

लाडवणे : लाड करणे, खेळवणे. पू. २०२.

लांबडा : कोल्हा. उ. १९ (टी.).

लाभाख्य : ईश्वराचे फळ, ब्रह्मप्राप्ती.
अ. १५१.

लांब : राक्षसी. उ. ९.

लावणें : आडोसा. उ. ५५०, ५५१.

लांसि : लाहासी, वाघीण. पू. ६२.

लाहणे : मिळणे. पू. ४००; लाहाणे- उ. ५८१, लाहा- पू. २३३; लाहीजताए- मिळते, प्राप्त केले जाते. उ. ५११; लाहुनि-लाहू (प्रपु.अव.) करू शकू. उ. ४०२.

लाहानीसीवनी : लपाछपी. पू. २११.

लाहास : घोडपागेचे तंबू. पू. ३१, ७४.

लाहेलाहे : लौकरलौकर. पू. १७४.

लाहो : घाई. पू. १६, २४५.

ली : लिपी, रेषा. ली पुसणे-पू. १२७.

लीखित : लिहिलेले, पत्र. पू. ७४.

लींगपात : जीवाने आपल्या स्वरूपावर धारण केलेले सर्व देवतांचे मळ गळून पडणे. उ. ४८४.

लींगभेद : उपास्य दैवताचा नाश. पू. २६, ३४८.

लीतणे : लिपणे. पू. २०४; लीतला-उ. ५८५.

लीसिपुसि : वारंवार अंग धुणे-पुसणे, नट्टा-पट्टा करणे. उ. ३७६.

लीळा : सचेतन जीवावरोबर केलेली क्रीडा. उ. ६२.

लीळा : (१) कौतुक. पू. १६६; उ. १००; (२) चमत्कार. पू. १०५; (३) स्वेच्छा-विहार. पू. २०१.

लीळादान : जीवाने जोडलेले नसले तरी परमेश्वराकडून आपणहून दिले जाणारे दान. उ. ५६५.

लीळाविग्रह : देवतेने स्वेच्छेने धारण केलेला अवतार. अ. १२०.

लीळाविग्रहधारित्व : लीलेने दुसरे शरीर-दुसरा अवतार धारण करण्याचा धर्म. उ. ६०१.

लढ : एक प्रकारचे बारीक किडे. पू. २०२.

लुगडी- (अव.)

लुडि : एखादे फळ किंवा गोळा एकेकाकडे फेकल्यावर इतरांनी तो हिसकावून घेण्याची क्रीडा. पू. ५८७.

लुलाते : आशाळभूत. उ. ९९.

लेइला : वस्त्रालंकार घातलेला. उ. ४३८.

लेकरू : मूल. °रूवें-(अव.). पू. ४१, ४९, २१७.

लेख : मोल, किंमत. पू. ३६६; उ. २६८.

लेखी लागणे : हिशेवात धरली जाणे, मोजली जाणे, सफल होणे. उ. १२७.

लेंडी : नाला. उ. ३१५.

लेणे : डोंगरात कोरलेले मंदिर. पू. १७९, १८८, १८९, २१२.

लेणे : घालणे, नेसणे. पू. १७९, २१२, २६०; उ. १४४, ४५९; लेइला-पू. १८६.

लेहणे : लिहिणे, रेखाटणे. पू. ४४३.

लोकांत : लोकसमुदाय. उ. १.

लोखंड : (१) लोखंडी अवजार. पू. ४७७; (२) शस्त्र. उ. ५३४.

लोण करणे : आहूटून लोण्याप्रमाणे एकरूप व मऊ करणे, लोणणे. उ. १०५.

लोन : गाठोडी. उ. ४९५.

लोंब : केसांचा झुवका. पू. २३.

लोहिव : लाल रंगाची. पू. १४५, ४५४.

लोही : लोखंडी भांडे, पेटी. पू. १७२.

लोहे : कढई, लाल (?). उ. ३३८.

लोहो : लोखंडी अवजार. उ. १.

लोहोलोहंकर : लोखंडाची अवजारे. उ. १.

लोहोवी : लाल रंगाची. उ. १६१.

लौकिक : यक्षिणीपासून तो क्षीराब्धीच्या शेष-शय्यापर्यंतच्या सर्व देवतांची फळे. अ. १५१.

ल्हाणे : लाहाणे, मिळणे; ल्हाइजे-मिळवावे, मिळवता येते. उ. ५११; ल्हाए-लाहे. उ. ५५०; एवों न ल्हाए-येता येत नाही; येण्याला मिळत नाही. उ. ३३९. ल्हा-पू. २३३.

व

वएस्तंबिनी : वयस्तंबिनी, वय रोखून धरणारी (विद्या). पू. २५.

वखर : आउत. पू. ३२०.

वगतु(तु)त्व : वक्तृत्व. पू. २१०; उ. ३७२.
 वचणे : जाणे. पू. १०६; उ. २, ३६; वचे-
 पू. ३५, १११, २३२; उ. ६१, ६५, ७२,
 ५६६, ५८०. वचावे-पू. १९८, २०४; उ.
 १२७, १३६, २०४; वचवे-पू. २१७;
 उ. ६४५. वचती-पू. १०४, २५७;
 वचा-पू. २४७; उ. ५८५, ६१२, ३६२;
 वचावी-उ. ९७; वच (आज्ञार्थ)-उ.
 ५१२.
 वळ : वत्स, वासरू. पू. १२.
 वजरी : वज्री, अंगावरील मळ काढण्यासाठी
 घासून तयार केलेली विटकर. उ. २१७;
 वजरी-उ. ६२३.
 वज्रओ(वो)ळी : योगांतील एक सिद्धि.
 पू. १९८; अ. २८.
 वज्रकीटकी : वज्राप्रमाणे कडक कीड.
 पू. ५८९; उ. ४८२.
 वज्रपंजर : पोलादी पिंजरा. उ. ३४८.
 वटरोप : वडाच्या झाडाचे रोप. उ. ५८५.
 वडपीपळ लावीजति ना : वड आणि पिपळ
 ही भिन्न जातीची झाडे कधी एकरूप
 होणार नाहीत, त्याप्रमाणे. उ. ४७०.
 वडील : मोठी, थोर, फार. पू. ३८६; उ. ७०.
 वडुवा : घास ; वडुवे-घास घेण्यासाठी.
 उ. ४९५.
 वणिजारा : वंजारी, फिरता व्यापारी.
 उ. ३३१.
 वदोवटो : वटवट (ईश्वराच्या अप्राप्तीविषयी
 दुःखपूर्वक) बडबड. उ. ५९९.
 वन : व्रण, घाव. उ. १५८.
 वने : फुलपत्ती. पू. ५२३.
 वर(रि)पडा : आधीन. उ. ११, २१३; °पडी-
 उ. १७१, ४०६, ५८८; °डौनि-उ. ७८.
 वरंभा : जमिनीत नांगर खोल जाऊन ठेकळे
 फुटणे. उ. ३७४.
 वरि : (१) पर्यंत-पू. ३६३; 'वेन्ही'-
 पाहा. (२) वेन्ही (तु.); शेणवरि-
 शेणाने. पू. ३३१.
 वरि(री)ख : वर्ष. पू. १५, ४३, ४७, २०२;
 उ. १, १५०, २११, ५०२, ५०५; वरीखां-
 (तु) वर्षांनी. पू. २२, २३; उ. ६१७.

वरि(री)खणे : वर्षणे, वर्षाव करणे, शिंपणे.
 उ. ४४१; अ. १ (टी.).
 वरिचील : वरच्या वाजूची. पू. १७९.
 वरिपडतें : वर पडणारे, कोसळणारे. उ. ३१०.
 वरियाणें : उत्तरीय वस्त्र, ओढणी. अश्री. ७;
 अ. ७०.
 वरै : वर. पू. ५४८.
 वरैत : पती, नवरा, स्वामी, पू. ५६, ११५,
 २१७, ३१६, ३९९ इ.; उ. १०९, ४२९,
 ५०२, ५६६, ५९९.
 वरो : अन्नधान्य, अन्नसामग्री. पू. ४८७; ५०७,
 उ. ३२, ३३, ५०५.
 वरौती : वरती, वरच्या वाजूला. पू. १०७,
 १२४; उ. ७८.
 वर्जणे : त्याग करणे. पू. ३८३.
 वर्ण : वरण : पू. ६७; उ. ५३१; °भानु-
 पू. ८९.
 वर्त : व्रत. पू. ७७; उ. २६४.
 वर्त : (१) दोरी, दोरखंड, पू. २०४.
 (२) दोरीवरून चालण्याची कला.
 पू. २०४.
 वर्मस्पर्श : मर्मस्थळावर बोट ठेवणे. इतरांच्या
 दोषाचा तुच्छतेने उल्लेख करणे. पू. ४५२.
 वन्हाड : लग्नाची तयारी, वरात; लग्नाचा
 खर्चवेच. पू. ३२; उ. ४२९.
 वन्हाड : वन्हाडी, लग्नप्रसंगी पाहुण्यांना
 दिलेले भोजन. पू. ६७-६९; वन्हाडी-
 लग्नातील पाहुणे. पू. ६९, वन्हाडीक-
 लग्नात वन्हाडी म्हणून जाणे. पू. ६८.
 वन्ही : वेन्ही, पर्यंत. पू. २६३, ५८६.
 वल्हे : कपाशी. पू. ४१६;
 वल्है : कुंपण. उ. १५, २४४.
 वंशकरू : वासरी वाजविणारा. पू. १२१.
 वसति : रात्रभर झालेला मुक्काम. उ. ५३८;
 वस्ति-पू. ४२, ४७; उ. ६२, ५५६, ५६४.
 वसुवार : घर, वस्तीची जागा. उ. ३७०.
 वसै : वसति, जैनमंदिर. पू. ३९०, ३९१, ३९९.
 वसो : सांड, बैल. पू. १०, १८०; उ. १७४,
 ३६२; अ. २.

वस्तु : (१) ईश्वरावतार. उ. ५६५, ५७६;
 'संबंध-उ. ५६५, ५७६; 'स्मरण-उ.
 ५९७. (२) मूळ पदार्थ. उ. ६२४.
 वस्तुकार : वाटसरू. उ. ११.
 वस्तें : वसते, नांदते, लोकांनी गजबजलेले.
 उ. ५२.
 वस्तपूजा : वस्त अर्पण करून केलेली पूजा.
 पू. ७७, १६७.
 वही : कागदाची चोपडी; बह्या(बहीया)-
 उ. ७६.
 बहीली : लौकर, तात्काळ. पू. ३९९; बहीले-
 पू. २४५; उ. ७९, ८१, १५५ इ.
 वळघणे : वर चढणे, 'घलीएं-पू. १०७;
 उ. १४, १२६; 'घलां-(प्रपु. एव.)
 उ. ५०२.
 वळघा : गावघेरी, दरवडा. पू. ५७; उ. १२६.
 वळणी : ओसरी, वळचण. पू. ३६.
 वळणी : फुटका तांब्या, भांडे. उ. ४९५.
 वळिवट : वळून तयार केलेले कणकीचे पदार्थ.
 पू. ३२९; उ. १६२, ३६६.
 वळीतपळीत : सुरकुतलेपणा व केस पांढरे
 होणे. पू. २५, १९५.
 वाउल : पाउल, पाय. उ. १.
 वाणे : अर्पण करणे; वाए-वाहातो; पू. ७५;
 वाइला-पू. २६९; उ. १५; वाइली-
 पू. २०६, ४०१, ४४९; उ. ३०७;
 वाइलीया-अर्पण केल्या. पू. ७४, १५४,
 ३९६; वाइले-पू. ३२, ४८, ६८; उ. ५००.
 वाइजे-उ. १७; वाइजताए-उ. ३९५;
 वाइल-पू. ७७; वाउनि-पू. ६०, २०२,
 ५०१.
 वाणें : वाजवणे. वाए : वाजवतो. उ. २११.
 वस्तीचेयां-असाल तसे. उ. ६२, ५५६, ५६४.
 वाक : तागाची दोरी. उ. ५२१.
 वांकट : व्यंकट, वाकडी. पू. २०.
 वांकद्वार : पहाऱ्याचा दरवाजा, देवडी-
 जवळील दार. पू. २०.
 वाकम : उंट (भावाथनि). उ. ५०१.
 वांकले : उपटून रचलेल्या हरबऱ्याच्या
 झाडांचा ढोंग, कडपा. उ. १५(टी).

वाखती : शिंदोरीची पिशवी, वाखारी. उ. ९२.
 वाखाणणे : व्याख्यान करून सांगणे. उ. १३८,
 ५८६; वाखाणिजल; वाखाणी-उ. ५९७.
 वाखारी : (१) पिशवी, धैली. पू. ६१, २२३,
 ४१६; उ. २३७, ५५२. (२) पेव, पेवा-
 तील धान्य. उ. ५३७, ५९२; अ. १(टी).
 वाखोरा : पिशवीत केलेला विभाग, खण.
 अ. ९.
 वागजाळ : शब्दांनी निर्माण केलेला भ्रम,
 शब्दच्छल. पू. १९८.
 वागतृत्व : वक्तृत्व, म्हणणे. अ. २०, २१, २२.
 वांगनेमू : वाङ्मय, वाचेवर नियंत्रण, मौन.
 पू. २.
 वागारा : लगाम, बंधन, उ. १५, ५९२.
 वागुर : पाश, फासा. अ. ४५.
 वाघवळ : गळफास. उ. ६१७.
 वाघांबरपहीरण : वाघाचे कातडे कमरेभोवती
 नेसलेला. पू. ५३८.
 वाघारणे : तुपाची फोडणी देणे. पू. ५८१.
 वाचणे : अभ्यास करणे, पठण करणे. पू. ७२;
 उ. १२८, १३३; वाचिजत-पू. ५७४.
 वाचीजताए-उ. ४६४.
 वाचीक : वाचेने उच्चारलेले. उ. ५९८.
 वाजत वारा : वावटळ, वावटळीप्रमाणे
 कोसळलेले संकट. उ. ६०, १८२.
 वाट उठणे : दरोडा पडणे. उ. ४५४.
 वाटक : वांकट, वाकडी. पू. ७८.
 वाट घेणे : वाटेत जाणाऱ्यांना लुटणे. उ.
 १७४, ५१३.
 वाटवनी : मूत. पू. ३५६.
 वाटां : मोठ्या वाटीत, वाड्यात. पू. ८४,
 ८५.
 वाटें : लहान वाटी. पू. २०३; उ. ९०, १५१.
 वाटेसेया : वाटेत मिळणारे. पू. १४५.
 वाठान(नी) : गावठाण. उ. ३६२.
 वाठुजगें : मोठे पोते. उ.
 वाड : वाघाची शिकार. पू. २१०.

वाडवेळ : वृद्धवेला, उशीर. उ. १२७, ४००.

वाडुवेळ-उ. १०२, १६८, २१७, २३५.

वाढतें : वाढदिवस - अश्वी. ६.

वाढीनला : सरकला, धावला. पू. ५४;

°नली-मोठी झाली. पू. ९४.

वाढें : सुतार. पू. ५७.

वाण(न) : (१) वायन, व्रताप्रीत्यर्थ ब्राह्मणांना किंवा स्त्रियांना खण, तूप, साखर वगैरे पदार्थ देतात ते. पू. ९५; उ. १६५, ३३९, ३५१, ५२४; वानें-(अव) उ. १६५; (२) उष्टावन-अश्वी. ६९.

वाण विस्तारणे : वाण म्हणून अर्पण करण्याचे पदार्थ ताटात ठेवणे. उ. १६५.

वाणि : आंब्याचा एक प्रकार, दुर्मिळ. पू. २३४.

वाणे : वाहून नेणे, वाहणे. पू. ४७७; उ. ७७, ८३; वात-वाहात. उ. ८३; वाति-उ. २०, वाउनि-पू. ४०; उ. ७७.

वाणे : अर्पण करणे. पू. ३०४; वाये-अर्पण करी. उ. ३१८; वाइले-उ. ३१८; वावेया-वाहाण्यासाठी. पू. ३८१; वावीया-पू. ५५४; वाल-वाइला. पू. ३८१; उ. ११; वाति-पू. ११७.

वाणे : वाजविणे, उ. १०; वाइली-पू. १४; वाति-पू. ४१, ४०५; उ. १; वात-वाजवीत. पू. १७६, १९४, ४१८; वाते-वाजवणारे. पू. २०४.

वाद्यांत्र : वाजंत्र, वाद्य. पू. ३३.

वाध : वादी, बांधण्यासाठी वापरतात ती दोरी. उ. ४९५.

वाधावणी : वाजल्यांचा आवाज. अ. १०३.

वाधावणे : घंटी वाजवणे. पू. ४५.

वानणे : स्तुति करणे. वानिजे-उ. ६१.

वानरी : (१) एक वनस्पती वेल; वानीर वेल. उ. १६; (२) कलश, घागर. उ. ३३४.

वानीएर : एक प्रकारचे झाड. पू. ४७७.

वान्हीयारा : वाणी, व्यापारी. उ. ४७.

वाप : वाफा, पेरलेल्या रोपांचा भाग. पू. २८१.

वाप धाणे : पेरणी संपल्यावर औताची पूजा करून सर्वांना जेवण घालणे. पू. २१७.

वाया : उगीच. पू. १०७.

वार : ब्राह्मण जेवायला घालण्याचा ठराविक दिवस. पू. ४६.

वारणे : (१) निवारण करणे. वारीतवारीत-वारंवार नाही म्हटले तरीही. पू. १०३; वारिले-पू. १०३; वारिसी-पू. १९८; वारी-उ. ४२०; वारिली-पू. १६६; (२) वर्ज्य करणे. उ. ४९३.

वारभोग : वर्ज्य दिवस. उ. ५३०.

वाराणी : वारा येण्यासाठी असलेली खिडकी उ. १२३.

वारिक : न्हावी. उ. ३३६, ३८६.

वारिके : बारीक, लहान. पू. ४२१.

वारितुरंग : वज्री, अंग घासण्यासाठी उपयोगात आणलेली विटकर पाण्यावर तरंगते म्हणून तिला वारितुरंग हे पर्याय नाव आहे. उ. ६२३.

वारीया : वारचे, ऐवजी, जागी. पू. ६५, १११, ३८१, ३८६; उ. १५.

वारु : घोडा. वारुवांची-घोड्यांची. उ. १६३.

वाल : गुंज. पू. ४५४.

वालप : पारदर्शक पातळ रेशमी वस्त्र. उ. ४३४.

वाव : दोन्ही हात पसरल्यावर होणारे अंतर. उ. २२६.

वावणें : प्रकाशासाठी घराच्या धाब्याला ठेवलेले वर्तुळाकार मोठे भोक. उ. १३०, ५२१.

वावधन : वावटळ. उ. १४.

वावर : शेत. पू. ४११.

वावी : विहीर. पू. १७५, ३४४.

वाव्य : वायव्य दिशा. पू. ३८, ९९, १०४, २५०, ५८८ इ.; उ. ६२३.

वास : वृष्टी, नजर. पू. ५९०; वास पाहणे-दिशेकडे पाहणे. पू. १७, २८, ४२, ४८, ६१, ६५, ७१; उ. ३७३.

वासना : इच्छा, अभिलाषा, बुद्धि. पू. ३१५; उ. ६८, ११३, ५६४, ५८६.

वाहांदुळी : वावटळ. उ. ५७४; वाहूंदुळी-पू. ६६.

वाहाणवाडल : वाहाणा घातलेले पाय.
उ. ५९५.

वाहाणा : उपानह, चपला. पू. २३८.

वाहाणा बांधणे : वाहाणा शिवून घेणे.
पू. १०१.

वाहाणो : बाजू-मार्ग. उ. १७.

वाहाणे : राहाणे, काम करणे. उ. १६६.

वाहाणे : शेतीची मशागत करणे. पू. ४७२.

वाहावळ : शेती वाहाणारा, शेतकरी. उ. ३७४.

वाहाळ : ओढा, ओहोळ. पू. ४२, ४२२;
उ. २६१, २७६, ५५८.

वाही : मुळें. पू. ३९२.

वाहीरि : वाचून, शिवाय. उ. ११.

वाळवुंड : वाळवुंड. उ. २३२; वाळवुंड-
उ. ४८१; वाळवुंड-उ. ४८२; वाळवुंड-
उ. ५९५.

विकल्प : संशय, विपरीत कल्पना. उ. १, ३,
११, १३६, ५०९, ५८१; रूप. उ. ३;
वृत्ती-उ. २०३.

विकारसृष्टि : कर्मभूमी, अष्टौदेवयोनी, अंत-
राळ व स्वर्ग या श्रौव्यातील स्त्री देवता.
उ. ३७३.

विखणकुमी : विषयात रमणारा किडा.
उ. ३६७.

विखयप्रेम : ईश्वर आपणाला पती म्हणून
प्राप्त व्हावा अशा आर्ततेची भक्ती.
उ. १०८.

विखणवासना : कामोपभोगाची इच्छा.
पू. २६०.

विखयवीर : विषयांना जिंकणारा. पू. १९३.

विखया : विषयोपभोग घेणारा. उ. ४३६.

विखो : (१) पात्र, विषय. पू. २४७, २५७,
३५९, ४२१; (२) स्त्रीभोग, उपभोग्य
पदार्थ. उ. १, ३९, १११, ११३, ११४,
१३७, ३८९, ५२७, ५८५, ६१८;
(३) स्वर्ग, अंतराळ, अष्टौदेवयोनी व
कर्मभूमी या स्थानातील देवता व त्यांचे
मळ. उ. ३१३; अ. १४८.

विग्रह : देवतेचा अवतार. अ. १२७; उ. ६०१.

विचार : श्रीचक्रधरस्वामींचे तत्त्वज्ञान. उ.

वि(वी)चारणे : विचार करणे. उ. १;
वीचारीले-विचार केला. पू. १२७, २३९,
५६४, ५८९. वीचारा-विचार करा.
उ. ३२३; वीचारू-उ. ६१, १५७, ४२९,
५६४.

विजयमान : विज्यमान, ज्याच्यावर चौऱ्या
ढाळल्या जात आहेत असा. उ. ५९.

विडा मागणे : एखादे काम करण्याची पैज
लावणे, पैजेचा विडा उचलणे. उ. १७३.

विणे : जनणे. उ. ४९६; वीयाला-व्याला.
पू. ७०.

वितर्कणे : कल्पना करता येणे, शंकाकुशंका
काढणे. पू. ३५९; उ. ४१२, ४१३.

विदित : ज्ञात, माहीत. उ. ४८०; वीदीत-
पू. १३३, १६६.

विदेह : (१) माया, मायेने लावलेला
'आदिमळ'. उ. ३१३; (२) विदेही,
उन्मनस्क. उ. ३५१.

विद्यामार्ग : देवतांच्या विद्या व त्यांच्या
प्राप्तीचे मार्ग. उ. ४८०, ५०५, ६१८.

विद्यावंत : ज्याला देवतेची विद्या प्राप्त झाली
आहे असा सिद्ध पुरुष. पू. २००, २०१;
उ. १५९, ४००, ४७२, ५८१.

विधि(धी) : आज्ञा, धर्मानुष्ठान. पू. २२३;
उ. ८९, ६१५.

विधिकिकर : आचारधर्मात घालून दिलेल्या
विधींचीच सेवा करणारा, कर्मजड. उ. ५८५

विनतकंदर : मान नम्र केलेला. पू. ३१, ६५,
५०९; उ. ३००, ३७९.

विनोग : विनियोग, उपयोग. पू. २३३.

विमुख : विरुद्ध बाजूनी तोंड असलेले.
उ. ५३५.

विरू : वैर. उ. २७७.

विरोदी : स्त्रियांच्या पायाच्या बोटातील
अलंकार. उ. ३३०.

विलक्षण : वेगळ्या लक्षणाचा, वेगळी चिन्हे
असलेला. उ. २०७.

विवर्ण : मळकी, तेजहीन. अश्वी. ७.

विश्वप्रपंच : विश्वदेवतेने निर्माण केलेला
प्रपंच. अ. ८०.

व्ययत्व : भोग्यवस्तुच्या ठिकाणी आसवती.
उ. २०६.

व्ययनष्ट : ज्याने विषयसेवा नष्ट केली असा; ज्याच्याकडे विषय दुकूनही पाहात नाही असा. उ. ११४.

व्ययबहुल : विषयबहुल, उपभोग्य पदार्थांनी संपन्न. उ. ५९५.

व्ययव्यवस्था : शंका, संशय, इत्यादिकांचे उद्भाषोद्भवपूर्वक-विचारपूर्वक निरसन करणे, व्यवस्थित अर्थ लावणे. उ. ४३५.

व्या : कामातुर. उ. ६०८.

व्यानंद : उपभोगाचा आनंद. उ. १०८.

व्याक्रांत : एक औषधी वनस्पती; तिच्या जाड लाकडापासून तयार केलेला मणी. उ. ३१४.

व्यो : विस्मय, आश्चर्य. पू. ६, १३, ४१, ६०, ६७; उ. ७६, ९०, १३०.

हरणोनि : विहरणाहून. पू. २९.

हिणे : सांगणे, नेमून देणे. उ. १०, ११०, २२३, ३०२.

ळ : क्षण, वेळ; वेळी-क्षणभर. उ. ३९.

(वी)ळ : सायंकाळ, रात्र. **विळचां**-सायंकाळी, रात्री. उ. ६१५; **विळचां**-पू. ७०, १४५; **वरी**-रात्रीपर्यंत. उ. ३०६. **विळचीया**-उ. ७८.

ळविळ : वेळोवेळी, अनेकदा. उ. ७.

(वी)ज्ञान : विपरीत ज्ञान, भावी अभाव आणि अभावी भाव उत्पन्न करणारे ज्ञान. पू. २६१; उ. ६०६; **शक्ति**-४४६, ६१७.

ज्ञासनी : विध्यवासिनी देवी. उ. ५२१.

करा : विक्री. पू. १४४.

कलपीया : विकल्पिया, अन्य देवतांचा भक्त. पू. २०२.

ख : विष. पू. २०३; उ. १०.

खप्रलयो : विषप्रलय, विष देऊन मारणे. पू. ३५.

खय : विषय, उपभोग्य पदार्थ. पू. ३५९, ३६८; उ. ७८, ६२२.

ख्या : विषया, उपभोग घेणारा. पू. १९३; उ. ६०४; **खेया**-पू. २०२.

खेयेनष्ट : उपभोग्य वस्तू किंवा व्यक्ती ज्यांना विटल्या आहेत, त्यांच्या दृष्टीने नष्ट पुरुष. पू. १९३.

खेयेवेवस्था : 'विषयव्यवस्था'-पाहा. उ. ५६४, ५८८.

खेयस्थंब : विषस्तंभन, विषाचा परिणाम थांबविणे. पू. २०३.

खेयो : विषय, कामचेष्टा, उपभोग्य वस्तू. पू. ५५, १९३; उ. १८, ३४१, ४९५, ५६४, ५९५.

खेगुळी : इंगळी, विंचवाची एक जात. पू. ४७; उ. ५१.

खेचंबणे : (१) त्रास देणे, शिणवणे, **खेजते**-शिणवीत. पू. ५५१; (२) दुःखी होणे, कष्ट भोगणे. उ. ९२.

खेजन : भिक्षुकांचे एकांतवासाचे स्थान. उ. ४१५.

खेजन करणे : निर्जन स्थानी काटेरी झाडा-खाली स्मरण करीत काळ कंठणे. पू. ५६३.

खेज्ञ : विध्य पर्वत. पू. ४१; उ. ६४४.

खेज्ञू : वांझ, वंध्य, रिकामा. पू. २१५.

खेटका : विडा, विड्याची पाने. उ. ३७५.

खेडी : विडा. **खेडीया**-(अव) पू. ६३, ९७, १२०, १९३, २०३, २३९ इ.

खेडीया मोडीत जाणे : विडा खात जाणे. पू. ४५४.

खेणे : प्रसूत होणे. **खेयाली**-पू. ६२. **खेयाला**-पू. ७०.

खेत : वित्त, द्रव्य. पू. ३२.

वितिकर्म : व्यतिक्रमे, उलट क्रमाने. उ. १२९.

खेतिपात : व्यतिपात, ज्योतिषदृष्ट्या एक अशुभ योग. पू. ३५९.

खेतीगी : फोडणी. उ. ४५४.

खेतुखेतु : पिलांना जन्म देत देत. पू. ११०.

खेदावंत : विद्यावंत, स्तुतिपाठक, भाट. पू. २८; उ. ४०९.

खेद्रावण : विद्रावण, पळवून लावणे. पू. ३३, ९४.

खेद्रांस : विद्वान. पू. ५१, २६०.

खेधणे : छेद करणे, कोरणे, बाण मारून भेदणे. पू. ४१; उ. १२६.

बीधान : विधान, आज्ञा, नियम. पू. २१५.

विधि(धी) : आज्ञा, आचरणाचे नियम. पू. २०४, २१९; उ. २५१.

वीन(नी)योग : विनियोग, उपयोग. पू. ३५, १६०, १६७.

वीपलाणे : वेडावणे, थट्टा करणे. पू. २३४.

बीभचरणे : व्यभिचार करणे. उ. ५०९.

बीभुती : राख, गोपीचंदन. पू. ४६९; उ. ४९७.

बीरगंठी : वीर पुरुष डोक्यावर बांधतात तशी केसांची गांठ. पू. २५.

बीरगत : विरक्त. पू. ३६८; उ. २३८, ३७९.

बीरजा : सहाय्यक, मदतनीस; °बीरजे-उ. १८, ३७९.

बीर्य : शुक्र, रेत. पू. ६३.

बीलो : विलय, खंड. उ. ४७०.

बीवर : विवर, भुयार. पू. १८७.

बीवरसींधि : विवरात पुष्कळ काळ राहाता येण्याची सिद्धी. उ. ५४२.

बीवस्त्र : नागवे. उ. ५२२, ५२३.

बीवळणे : (१) विव्हळणे, दुःखाने कण्हणे. पू. २४३, ५००; (२) पहाट फुटणे, उजाडणे. पू. ४७७; उ. २२४.

बीव्हाव : विवाह, लग्न. पू. ३२.

बीश्वरूप : विश्वाच्या आकाराएवढी विश्व देवता. पू. २४४.

बीश्वासपंथ : केवळ गुरूच्या वचनावर अंध विश्वास ठेवणारा धर्म. पू. ३६०.

बीसदेओ(व) : अग्नी, विस्तव. पू. ३६७, ४४०; उ. १४, १५, १६३, १६९, २७३, ३१३. ५२१.

बीसंवणे : (१) विसंबणे, विसर पडणे, दुर्लक्ष करणे; °बली-पू. ९१; (२) विश्रांती घेणे. उ. ३२.

बीसाणे : विरविरीत होणे. °इल-पू. ३०४.

बीसारणे : टाकून बोलणे. पू. ४१६.

बीसारू : आगाऊ द्रव्य; करार पक्का झाल्याचे द्योतक म्हणून आधी घेतलेला पैसा. उ. ८०२.

ससळणे, धुणे. पू. ५३२.

एपीर, बडबड. पू. २०८.

बीसेखणे : गुणवर्णन करणे; बीसेखु-पू. ६१.

बीस्णुग्रह : विष्णूचे घर-देवालय. उ. ४९३.

बीस्मृती : विस्मृति. उ. ३२३.

बीहरणुनि : विहरणाहून. पू. ५३; उ. १८३; °णानि-पू. ३०.

बीहिणे : आज्ञा देणे, सांगणे; बीहीला-पू. २०४, २१९; उ. १२७.

बीहीरण : विहरण, फिरायला जाणे. पू. १८६; उ. ५९५.

बीहु : व्यूह. अश्वी. १०.

बीळ : सायंकाळ, रात्र. पू. २७, ३३, २०२, २०४; उ. १; बीळि(ळ)चां-रात्री. पू. ४४, ५४, ६०, ६२, ७९, ८० इ.; उ. ३, २३, १२९, १४७, १६५, २९९ इ. बीळिचांचा-उ. १, २३, १५, ३२, ३७२; बीळिचांचा वेळ-सायंकाळची-रात्रीची वेळ. पू. ३३, ११५, ११८, ३४३, ३४७ इ.; उ. ४६४; बीळिचांचेया-पू. ३९८; उ. १४४, २२८; बीळिचांचीए-पू. २८, ६०; उ. १२९, १७६; °चेया-उ. १३४, २२८; पू. १८४. बीळुनि-रात्रीतून. पू. ४६७.

बीळुवरि : सायंकाळपर्यंत. पू. २८; बीळ-व्यन्ही-अ. ६; °वेन्ही-उ. ५१२.

बीक्षात : विख्यात, प्रसिद्ध. पू. १२७.

बीतांग : वांगे. °फाळी-वांग्याची फोड. उ. ३२२.

बीतांत : वृत्तांत. पू. ४९, १०९.

बीत्ति : चरितार्थासाठी वंशपरंपरेने दिलेले शेत, जमीन, द्रव्य, इत्यादिकांचे वतन. उ. ११६, १३५, ६०३.

बीधा : एका नदीचे नाव. उ. ५३२.

बीधाप्य : म्हातारपण. उ. ४६४.

बीषभ : बैल. उ. १७४.

बीओ : विवाह. पू. ३००; उ. १५०.

बीकितमंत : व्यक्त, प्रकट. उ. ६२४.

बीख : वेष. पू. २, १३१, २०१, २३७; उ. ३५, ८०, ४९७.

बीखंड : एक औषधी वनस्पती. पू. ५४० °ले-वेखंडासारखे किटण चढलेले. उ. ४४.

वें(वे)घणे : चढणे; वेंघलां-पू. ३७२;
वेघौनि-पू. ५७६; उ. १७२; वंति-उ. ७९;
वेघतां-पू. ५७४; वेंघति-उ. ४५७.

वेच : (१) खर्चासाठी द्रव्य. पू. ५, १४५;
(२) विकत घेतलेले सामान. पू. १४४,
१६८, १७२, २३३ इ.; उ. १२८, १७९.

वेचकरू : बाजारहाट करणारा. पू. २०, ७४.

वेचणे : खर्च करणे, खर्च होणे. पू. १०४, ५८६;
उ. ३६६; वेचावेया-पू. १७२; वेचिजतु-
पू. ३०५; वेचलेला-आसक्त. उ. ६१५;
वेचुनि-(प्रपु. अव.) खर्च करू. पू. ३२.

वेचपलेण : आसक्ति. उ. ५३३.

वेंज : वेंज, छिद्र. पू. १०७.

वेठ : मजुरी न देता सक्तीने करवून घेतलेले
काम. पू. ५९.

वेठणे : नटणे, थाट करणे. पू. ४७८.

वेंठी : माळ. उ. ४२२.

वेढा : फेरी. पू. ३८; वेढे-(अव) पू. १६५;
उ. १६२, १६३.

वेढाळणे : वेढाळणे, भोवती गोलाकार बसणे.
ळुनि. उ. १०२.

वेढी : तोटी असलेली तुपाची लोटी. उ. २०.

वेताळे : भूतांच्या उच्च वर्गातील पिशाच्च.
पू. १३४.

वेथा : व्यथा, दुःख. पू. २४३, ३९९; उ. ८६,
४१०.

वेदध्वनि : वेदाध्ययन, वेदांचे नित्य पठण.
पू. २०९.

वेदमार्ग : वेदाने सांगितलेला धर्म. उ. ५८.

वेदिका : यज्ञकुंडाच्या भोवतीची जागा. पू.
७५, ५४६.

वेध : (परमेश्वराची) आवड, आकर्षण. पू.
२९, ४५, ६५, १०५, ११०; उ. ६०;
वेधशक्ति-पू. १५४.

वेधणे : आकृष्ट होणे. वेधसी-पू. ६५; वेधले-
पू. ६५. वेधली-पू. १२१.

वेधाचार्य : वेधक व्यक्तीतील सर्वश्रेष्ठ.
पू. ५१५.

वेही : पर्यंत. उ. ११, ४२, ४०७, ४६२,
४७०, ५०३, ५२०, ५६५; वरि-
पर्यंत. उ. १२५, १३१, १५२, १५६,
४०५, ४८२, ४९३, ५६४.

वेव : सूत गुंडाळण्याची काडी. पू. ३८७.

वेवसाइ : व्यवसायी, व्यापार करणारा. उ.
६१८.

वेवस्ता : व्यवस्था. पू. ६५, ११६, १८८,
२०४, २१९; वेवस्था-पू. ३६३; उ. २८,
५०७, ५५५, ५६४.

वेवाद : विवाद, भांडण. उ. ४९८.

वेव्हार : व्यवहार. उ. ६१, ६८, ४९९.

वेव्हारा : व्यापारी. पू. ३५; उ. १४४, २७१.

वेवहारू : व्यवहार. पू. ३३१.

वेस : गावाभोवतीचा कोट. पू. ८०, ८१.

वेसजु : अन्नधान्याची सामग्री. पू. १०१.

वेसदार : वेशीचा दरवाजा. उ. ३३.

वेसन : व्यसन, आत्यंतिक आवड. पू. १७, १८.

वेस पडणे : वेशीचे दरवाजे बंद होणे. पू. ८५.

वेसरू : वेसजु, मीठमिरची वगैरे. पू. १४४,
५११, ५८२.

वेहंक्ळी : एक लहान झाड, विकळी. उ. १८०.

वेहरण : विहरण. णीहुनि-पू. २२२; उ. १६६.

वेळण : आधानाचे पाणी. उ. १९९.

वेळणी : ताट, तळाला चाळणीसारखी छिद्रे
असलेले भांडे. पू. ५८५; उ. १०९; अ. ७३.

वेळणे : शिजत घालणे. उ. १०१ वेळिले-
पू. १०७, ३२९; उ. २४०, २८७.

वेळ भांजणे : वेळ घालविणे, कंठणे. उ. २४२.

वेखरी : जिभेच्या द्वारा प्रकट होणारी वाणी.
अ. २५.

वैजात्य : वेगळेपणा, विरुद्ध धर्म. उ. १७३,
४४६.

वैजात्य विखो : विषम पदार्थांचा किंवा
व्यक्तींचा भोग. उ. ३५६.

वैष्णव : भागवत, श्रीकृष्णभक्त. पू. ७५.

वैश्यागमन : वेष्टेकडे जाणे. उ. ३९७.

वैसा : वयसा, वय. पू. १९५.

वैस्य : वश स्वाधीन. पू. १३४.

बैहाळी : विहरण. अश्री. २३; बैह्याळी-
पू. २०२.

बैही : वही, चोपडी. बैहे-वहीए, वहीत;
बह्य-पू. ११६.

बोखटे : वाईट. पू. १३३, २२१; °करणे-
उपद्रवणे, ठार मारणे. उ. १२६, ५०७.

बोखद : औषध. पू. ३५; उ. ४००; बोखदी-
उ. ५४६.

बोजवणे : पराभूत करणे, खाली पाठीवर
पाडणे. बोजावा-उ. १७१.

बोडणखांडे : ढाल-तलवार. उ. ५३४.

बोडवुड : अश्री. ७; बोडवुडन्याय-बुड
वगैरे कामकरी गावाला लागून किंवा
गावात मोकळ्या मैदानावर कोठे तरी
झोपतात त्याप्रमाणे. उ. ६०२.

बोडवणे : ताट किंचित कलते रहावे म्हणून
ताटाखाली एका बाजूला खाली घालावयाचे
टेकण, वडगण. उ. ४९४.

बोडिना : योगातील एक बंध, आसन. उ.
३५३.

बोड कौपिन : ओढून-कसून बांधलेली लंगोटी.
उ. ५७.

बोणवणे : ओणवे होणे, खाली वाकणे. उ.
४९४.

बोत : ओढा. पू. ५६७.

बोयंबा : ओणवा. उ. ४००.

बोदरणे : खचणे. पू. ५८९.

बोपडाणि : घाण, कर्पट वास. पू. ३३३.

बोपविणे : गरम पाण्यात घालून तापविणे.
उ. ३९.

बोरपा : दरोडा. उ. ५१३.

बोरपेकार : दरोडेखोर. उ. १३०.

बोलणी : चिकसा, अंगाला चोपडण्याचे
सुगंधी उटणे. पू. २६.

बोलि : रेशमी वस्त्र. उ. १३७; °साउलें-
रेशमी लुगडे. पू. २२३.

बोल्हावण : खाताना तोंडात रस निर्माण
करणारे सकस खाद्य. उ. १.

बोजवणे : योग्य असेल-इष्ट-शक्य वाटेल तसे
करणे. बोजवे-जमेल तसे. उ. ५७५.

बोविले : ओवले. अ. ९३.

बोस : ओसाड. पू. २३४; उ. ६२८.

बोसान : वखराच्या पासेला लागलेला केर-
कचरा, माती. पू. ३७.

बोहट : मागे फिरणे. उ. १२६.

बोहटळ : पन्हाळ, प्रवाह. उ. ५२८.

बोहणसे : वहिनी आउसे. अश्री. २६.

बोहर : वधूवर, जोडपे. उ. १७४; बौहर-
पू. ६९.

बोहळणे : पाण्यात बुचकळून धुणे. पू. ३८१.

बोहारी : वाहारी, सून. उ. ३३८.

बोळण : (१) सेवा. पू. १८; (२) सेवकांची
सभा. उ. ४६०, ४६१, ४६४, ५३४.

बोळणणे : सेवा करणे. पू. २००; उ. ४८,
६५, ४७८.

बोळगविणे : अर्पण करणे. पू. २, ४८, ५१.

बोळगिया : सेवक. उ. १६६.

बोळघणे : वेंघणे, चढून वर जाणे. पू. ४७८.

बोळत : सरळ, थेट. उ. ५६४.

बौजणे : योग्य किंवा इष्ट क्रियाकर्म करणे.
पू. ३१७; उ. ३७९.

ब्यतीपात : अशुभ योग, त्यामुळे येणारे संकट
टाळण्यासाठी दिलेली दक्षिणा. पू. २९८.

ब्यभिचरणे : ब्यभिचार करणे. परस्त्रीशी
संभोग करणे. उ. ५०६.

ब्यभिचारिया : बदलणारा, नाशवंत. पू. ३९५;
अ. ८०.

ब्येभिचारू : परपुरुषाशी संभोग. पू. २४८.

ब्यच्ही : पर्यंत. उ. १७१; 'वेरी'-पाहा.

ब्यवधान : अडथळा. उ. ३७३.

ब्यवस्तणे : व्यवस्था करणे, मनाची समजूत
घालणे. पू. १०६.

ब्यवहार सांगणे : महाजनाजवळ जाऊन
वादाचा निर्णय करून घेणे. उ. २७७.

ब्यापारणे : काम करणे. उ. ८६; °रति-
उ. १३३; ब्यापारविणे-काम करण्याला
लावणे. उ. ४८०.

ब्याप्तिसार : कार्यमग्न, काम करण्यात कुशल.
उ. २६२.

व्यावृत्ति : निराकरण, परावृत्त. पू. १०६, २३८.

व्याहाळी : विहार, क्रीडा. उ. १.

व्याळी : रात्रीचे जेवण. पू. १५८, ३२७, ३९८, ४१३; उ. १२९, २८८, ३१८, ४०२, ५९५; अ. ८५.

व्युत्पत्तिव्युत्पन्न : यथार्थज्ञानसंपन्न, शास्त्र-प्रवीण. उ. ५६६, ६२५.

व्येथा : दुःख. उ. ९१.

व्ये(व्य)वस्ता : व्यवस्था. पू. ६३; उ. ६४३.

व्येसन : व्यसन, छंद, आवड. उ. १३४, ५८५.

व्रतणे : वर्तणे, असणे, राहाणे. व्रतति-पू. ५१९; व्रतते-पू. ५६७.

व्रतमान : वर्तमान-पू. ४४७.

व्रतवणे : वर्तवणे, ज्योतिषावरून भविष्य सांगणे. पू. ५५२, व्रतिली, व्रतवीले-पू. ५५२.

व्रीखभवाहान : बैलावर बसलेला; शंकर. पू. ५३८.

व्रीगुंठी : वीरगुंठी, डोक्यावर गाठ घालून केस बांधणे. पू. ५८५.

व्रीति : वृत्ति, वतन, मानमान्यता. उ. ३३२, ४७०.

श

शक्तिनिक्षेप : परमेश्वराकडून संबंधी पदा-थांच्या ठिकाणी ठेवली जाणारी आपल्या कृपाशक्तीची ठेव. उ. ५७६.

शक्ती : मायामुख्यकरून सर्व देवता. उ. १३३; द्वारक—देवतांच्याकडून होणारा. उ. १३३, ५५५.

शब्दवेधीया : शब्दाला आकृष्ट करणारा, शब्दाकडे आकृष्ट होणारा, केवळ शब्द ऐकून तो शब्द जेथून निघाला ते लक्ष विधणारा. पू. १०८; सबदुर्वीधीया—उ. १२६.

शंबोलि : 'सेंबोलि' पाहा. उ. ४४१.

शाक्तेय : देवताचक्रातील अष्टभैरवाच्या स्थानातील देवता. पू. १४५; उ. ४७२; अ. १२२; शाक्तेय वेध—या देवतांच्या ठिकाणी आकर्षण. अ. १५३.

शांभव : देवताचक्रातील माया व विश्व या देवता. पू. १४५; उ. ४७२; अ. १२२; शांभव वेध—या देवतांच्या ठिकाणी आकर्षण. अ. १५३.

शिक्षापण : रागावून सांगितलेली शिकवण. उ. ५०.

शोखणे : शुष्क होणे, वाळणे. पू. १२६.

शोधणे : रसायनाची पुढे देऊन शुद्ध करणे. पू. ५६६.

श्रद्धाधान : श्रद्धावान. पू. ३१४.

श्रमनिवृत्ति : थकवा—शीणभाग घालवणे. पू. ४६७; उ. २५०, ३२८.

श्रांते : श्रमाने, कष्टाने. पू. १६७.

श्रापणे : शाप देणे. पू. ५४३.

श्रीखंड : चंदन, चंदनाच्या लाकडाचा ओंडका. पू. ११५, १४५.

श्रीधारणे : सजवणे. पू. ७४.

श्रुत : ऐकलेले. उ. १३३; श्रुत—पू. ४५.

श्रुतिकार : गायकाच्या मागे राहून सूर धर-णारा. पू. ४१८.

श्लेष्मा : सर्दी, पडसें, शेंबूड. पू. १५१; उ. ६०८; स्लेष्मा—पू. २४०.

श्वानकुंडली : झोपताना कुठ्याप्रमाणे पाय पोटाशी घेऊन केलेली शरीराची गाठोडी. उ. १३७, ६०२.

स

सएम : संयम. उ. ५९९.

संक : शंख. उ. ११०, ४५६; संकीया : शंखीया, शंख वाजवण्याचे काम करणारा. उ. ४५६; संकी—उ. ४५६.

संकणे : दचकणे. उ. ३८४.

संकंदी : मुळासहित. उ. ३४४.

सकरडी : दुवळी (गाय). पू. ४८१. (पाहा शिशु. ८९६).

सकल : शकल, तुकडा. पू. १९१; स्ले—(अब) पू. १९२.

संकल्प : व्रतविधीपूर्वी हातावर पाणी सोडून इष्टफलप्राप्तीचा हेतू उच्चारणे. पू. ४७०.

सकार्य : कामासहित, कामासाठी. उ. ११.

सकाळी : लौकर.

संकीर्णः कृश, रोड. पू. २०.
 सकृतः एकवेळ. उ. १७.
 संकेतः चिन्ह, खूण, मार्ग. पू. १८६, १८७.
 सकेसी : डोक्यावर पुष्कळ केस वाढलेला.
 पू. ४७९.
 संकोचणे : लहान होणे. पू. ९५; °चिली-
 पू. ९५.
 सक्ति : शक्ती, शस्त्रविशेष. उ. ५४६.
 संक्रमणः वेदपठणाची एक विशिष्ट पद्धती.
 पू. २०९.
 संक्षा : संख्या. उ. ५८६, ५९७.
 सगडी : शोगडी, विस्तवाची मातीची चूल.
 पू. ४३९; उ. १६६.
 सगुणः शकुन, शुभाशुभसूचक प्रसंग. उ. ४२७.
 सघनः विशेष जाड. उ. ६८.
 संचरणे : संचार करणे, आत प्रविष्ट करणे.
 पू. १०७; °रति-पू. ११०.
 सडकः पदराचे लोंबते धागे; °चवर-
 पताका. पाटाउ चवराचे सडक-उ. २३३.
 सडक चवरः वसावयाची सपाट-सवान जागा
 (चत्वर-चवर). उ. २३३.
 सडा : नाथ, नाकातून ओवण्याचा दोरा.
 उ. १८२.
 सडी : एकटी. पू. २०.
 सडी पड : सड, सडून जा, झडून जा. उ. १५४.
 सणः आनंदाचा क्षण, उत्सव. पू. १३८.
 सतपंथः शेकडो धर्ममार्ग, उत्तम मार्ग.
 उ. ४९१.
 सतसंभवी : शंभर टक्के, बहुतरुन. उ. २४२,
 ३२४, ३४१, ४२४, ६२२.
 सतसारणे : शुद्ध करणे. पू. ४७०.
 सता : (१) सत्ता. पू. ३५४; (२) अपरोक्ष
 ज्ञान. उ. ३७३.
 सतेव : स्वतःएव, स्वतःहून, आपणहून.
 पू. १८२, २०७, ५८९.
 संतोषः संतोष. पू. २०५; उ. २४०.
 सत्यार्जवः सत्य व प्रिय बोलणे. उ. २६३.
 सत्यावर्ती : खरोखरीचे. पू. ३१.
 सत्रः अन्नछत्र. उ. ५४८; अ. १; °कार-अ. १.
 सदनः चांगले अन्न, भरपूर अन्न, सदन्न.
 पू. ४४०; उ. १३७, ५२८.

सदर्थः श्रीमंत, संपन्न. पू. ३०; उ. ११, ६५,
 १४९, ५८८.
 सदापाणिबुडा : नेहमी नेहमी स्नान करणारा.
 उ. ३९१.
 सं(सां)दी : संधी, जोड, दोन भितीमधील
 जागा. पू. ५८५; उ. १७.
 संदीसवडः कोपरा. उ. ३९.
 सदेस्तु : सद्यस्त, ताजा, गरमागरम. उ. २४०.
 संदेहः शंका. पू. ११९.
 सदैव : भाग्यवान, सुदैवी. उ. १३.
 संध्यातुल्यः संध्या करण्याच्या वेळी श्लोक-
 पठण जसे होते त्याप्रमाणे. पू. २०९.
 सनमानः सन्मान. पू. ११६.
 सन्निधानः परमेश्वरावताराची जवळीक व
 सेवा. पू. ११६; उ. ३३९, ३७३, ५५१,
 ५८४, ५८६, ५८७, ६०९, ६१२, ६२२,
 ६३७; संनिधान-उ. ४०४; सन्यधान-
 उ. ४९०.
 सन्यधानः पू. ४७, ५०, २१७; सन्येधान-
 पू. २१७.
 संन्यासः सर्वसंगपरित्याग. उ. ४१६.
 संन्यासधर्मः संन्यासाश्रमातील कर्तव्यकर्म.
 पू. ५५५.
 सप्तदसः सतरा. °कळा-चंद्राची सतरावी
 कळा. पू. १९०.
 सपनः स्वप्न. पू. १०९, २०९; उ. ३२४,
 ४५४.
 सपनः छप्पन्न. पू. ४०२; उ. ४२४; °पन्न-
 उ. ४३०.
 सपरिग्रही : परिवारासहित. उ. २३.
 संपादणे : देणे, अर्पण करणे. पू. २२७; उ.
 १५१, २८१, ५११, ५८५.
 सपुजीतः पूजा झालेल्या स्थितीत. पू. ३४८.
 संप्रधारः विचारविनिमय, कथावार्ता. उ. २१.
 संप्रयोगः जोड, प्राप्ती. पू. १०४.
 सबदः शब्द. पू. ४६, ६१, १८८; उ. ७२,
 ७६, १५८; सब्द-उ. १५८.
 सबदुर्बोधीयाः 'शब्दवेधीया' पाहा. उ. २१६.
 संबंधः संबधी, नातेवाईक. पू. २१९; उ. ५८८.

धी : नातेवाईक. उ. ७५, ९७.

धीये : नातेवाईक. पू. ३८०.

ळ : सामग्री, शिधा. पू. ४०२, ४०४;
उ. १५८, ४०६.

जेज : नवीन निर्मितीला कारण. उ. १५७.

खणे : समजूत घालणे. पू. २४३; उ. २०;
खिले-पू. ९६; उ. ३९, ४०६.

उ : (धनधान्य, भिक्षान्न इत्यादिकांची)
प्राप्ती, संपत्ती, द्रव्य, वस्तू इ.; संभव-उ.
१५६; संभौ-पू. १४५.

वाथिली : संभव-धनधान्य, संपत्ती यांनी
युक्त, श्रीमंत. उ. ४५९.

वा : वादाचा निर्णय लावण्यासाठी पंचांची
बैठक. पू. ७२.

खणे : बोलणे, समाचार घेणे; खिले-
पू. १८४; उ. २३५.

वावनसील : संभावित, मान्य. उ. ३८६.

वावनीक : संभावित, सात्विक, मान्य. पू.
४११; उ. ३१०, ४००.

य : सभेचे मुख्य, पंच. पू. ७१.

यसै : आश्चर्यचकित होऊन. पू. ११४.

एस्थान : प्रसंगविशेषी जेथे लोक जमतात
किंवा जेथे वाटसरू उतरतात अशी जागा.
उ. २८१.

णे : शांत होणे. उ. ५९९.

य : कट, कारस्थान. उ. ५३७.

सान : स्मशान. पू. १७, ८६; उ. ५२१,
५८९; अ. ७०, ७१.

सानपिंड : प्रेत सरणावर ठेवण्यापूर्वी
मृताच्या मुखावर ठेवला जाणारा पिंड-
कणकेचा गोळा. उ. ३१३.

ळ : मलिन. उ. ३५१.

वादी : समाधी पू. ५५२.

ः : समयी, वेळी. उ. ४७५, ६१५.

ते : समय, वेळ पू. ५०, १८७; उ. ५६७.

नासन : शयनासन, झोपण्याचे अंथरुण. पू.
४७; सयेनासन-पू. ८५, १८१.

ः : शर, बाण. उ. १२६; अश्री. २४.

काळ : सकाळ, थोडा वेळ. उ. ४९५.

सरकाळ : तागाची दोरी. पू. २००.

सरण : शरण. उ. ७८, १९४, २७७, ३०१,
४६८.

सरण : चिता. उ. २७१, ५०२.

सरणे : चालणे, उणे न पडणे. उ. ६२, ५५२.

सरणे : मृत्यू पावणे पू. ५६, ३६३; सरला-
पू. १०; सरली-पू. ६४; सरलेयाचे-पू.
३९१; उ. ११०, ५०२, ६२२.

सरता : चालणारा, मान्यता असलेला. सरतें-
उ. ३१.

सरभजन : बाण मोडणे. उ. १२६.

सरवरू : सरोवर. पू. २६१.

सरवळी : गव्हाच्या पिठाचा वळून तयार
केलेला पदार्थ, गव्हेले. उ. ११७, ३२७.

सरवळे-गव्हाचा वळीव पदार्थ. पू. ३१४.

सरळि : सरळ उडी, दंडवत. पू. १०९.

सराउ : दांडपट्ट्याचा अभ्यास, तालीम,
शिकवण. पू. २९९, ३१८; उ. २२; सराव-
पू. २२५.

सराउवाचें : तालमीचे, तालीम केल्यामुळे
पीळदार झालेले. पू. ३२५.

सराए : विपुलता, चंगळ. पू. ४१५.

सराडा : काठी, पुराणी, बांबूची लांब काठी
पू. ३१८, ३२०; डेयाची-पू. २००.

सरि(री) : समानता, बरोबरी. पू. ६१,
१८२; उ. १६९, ६०२.

सरिसा : नीट, सरळ, चांगला. पू. १९१;
उ. ३३.

सरिसी : सवान, सपाट. उ. ४९४.

सरी : स्त्रियांच्या गळघातील चांदीचा किंवा
सोन्याचा दागिना. उ. ३६२.

सरीया : जवळ, बाजूने. उ. ९६.

सरीया : (अव.). सरी, धारा, तंतू. पू. १६,
४६३.

सरीये न सरीये : उणेपुढे म्हणून, उण्याअधिका-
साठी. उ. १२८.

सरीसा : बरोबर. उ. १६३, ५२१.

सरुदाम : अर्धा दाम. उ. १२९.

सरें : हातसर, हातात घालायचा सोन्याचा
गोफ. उ. ३३०.

सरे : संत्रे (?), एक फळ. पू. २६.

सर्वस : सर्वस्व. पू. ९४.

संलग्न : जीवाला मुक्ती मिळेपर्यंत त्याला कायमचा चिकटून असलेला मायेच्या हरित स्वरूपातून विभागलेला मायेचा अंश. उ. ६३५.

सलडु : पेटारा, पेटो. पू. १२६.

सलोल : भावुक, भावनाशील. पू. ४१८.

सवंग : स्वस्त, कमी किमतीचा. पू. ३१, १४४; उ. १२८.

सवड : पोकळ भाग. पू. ५८९.

सवरण : सवरणे, आवराआवर. पू. २४६.

सवंसाळणे : सांभाळणे. पू. ३३२.

सवळ : सकाळ, मोठ्या पहाटेची वेळ. पू. १२०, २४३; उ. ७४; सवळे-पू. ६५; ंळेसीचि-पू. ६५, ९५, १०६, २०४; सवेळ-उ. २५८.

सवा : सव्वा, एक अधिक एकचतुर्थांश. पू. १८५.

सवान : समान, सपाट. पू. ७०.

सवाया : सहज. पू. ६०.

सवावो : (१) सहज. उ. २२०; (२) साह्य, मदत. अश्री. ९.

सवि(वी) : शिवी, गाळी. उ. २२, २४२, २८८; सवीया-(अव.). पू. ५०२, ५८०; उ. ३१, ९१, २४२, ५५१.

सवीयें : सव्य, उजवी. पू. ५३२.

सवे(वै) : सवय. पू. ७४, ३२६; उ. ५३, ३२६, ४७०, ५२७, ५८५; सवै-पू. ७४.

सवेंचि : ताबडतोब : उ. २८१.

संस्कार : अंत्यक्रिया. पू. २१९.

संस्कारणे : अंत्यक्रिया करणे. उ. ५०२.

संसरण : 'सूत्रपाठा'तील सृष्टिनिर्मितीचे प्रवचन करणारे एक प्रकरण. उ. १४१.

संसारशत्रुभेण : संसाररूपी शत्रूच्या भीतीने. उ. २०७.

ससीक : शशक, ससा. पू. ४२.

ससुरा : सासरा. उ. ४२७.

सहजी : सहजावस्था प्राप्त झालेला, उन्मनस्क. उ. ५४३.

सहंसकृत : संस्कृत भाषा. उ. १३३.

सहसा : एकदम, एकाच वेळी. उ. १३३.

सहस्रसंक्षा : हजार संख्येचे. पू. ११९.

सहस्रसीर्सा पुरुखाः : 'सहस्रशीर्षः पुरुषः'-हा वैदिक मंत्र. पू. ११७.

सा : सहा. उ. ६००, ६११.

साइली : सावली, छाया. पू. २१९.

साइली : मैत्रीण. साइलीया-(अव.). पू. २०४.

साउमा : समोर, सन्मुख. पू. ६१, ९६, १०८; साउमी-पू. ६८; साउमे-पू. ३९, ७४, १०४; उ. २, ३६, १६६, १६९; साउमेयां-पू. ४६, ९४; उ. २, ६५, ५८०.

साउला : रेशमी वस्त्र, साडी, शोला. पू. १९०; उ. ८०, १४३; साउलें-पू. ४६; उ. ९, ४४, २५१.

सांकड : अरुंद, आकुंचित, लहान. पू. १०९, ४९६. (पाहा. ज्ञाने. १४.१६४).

साकवति : शाक, भाजी. पू. ३५७, ४३७; उ. ७८, २७८, ४६६, ५४८.

साकोपसाका : शाखोपशाखा, फांद्या व त्यांना फुटलेल्या फांद्या. उ. १३३.

साक्ष : साक्षीदार, प्रत्यक्ष पाहणारा. पू. २०३.

सांखळी : एक सुवर्णालंकार. पू. ३२; ंळे-पू. २२३.

सागळ : पाण्याची कापडी पिशवी; पाण्याचे भांडे. पू. २६, ९१, १०७, १७७, २६१; उ. १, ७७, २५६, ४१५, ४६४, ५०२, ५०७, ५७५; सागळे-(सप्तमी)-पू. ८४; सागळेचेनि-पू. २०१.

सागळीया : पाण्याचा तांब्या (सागळ) हाती धरणारा, पाणक्या. पू. २०, ७४.

सांगात : बरोबर असलेले लोक. पू. २७, १९१, २१९; सांगात-पू. २४६; उ. १, २, ४६, १५८.

सांगातु धर्मु : आपल्याबरोबर असलेल्या व्यक्तीबरोबर पाळावयाचा आचार. पू. १९१.

सांगणे : सांगणे, निवेदन करणे; सांगिजल-सांगितले जाईल. उ. ६१२; सांगौनि-(प्रपु.अव.) सांगू. पू. २५७, २५८.

सांघा(गा)ती : बरोबर असलेला, मित्र.
पू. ५७.

सांघातें : संगे, बरोबर. पू. ३६.

साच : सत्य, खरे. पू. २९, ७४, ७८, १९६;
उ. १२१, ४७५, ५०२, ६४४.

सांचणे : साचविणे, साठा करणे. सांचा-
(आज्ञार्थ) साठवा. पू. १८१.

साचोकार : खराबुरा. पू. ५८४; °कारी-
पू. ९५.

साजणे : शोभणे. उ. १५३.

साजात्य : साम्य, समान गुणधर्म, समानधर्मी.
उ. १७३, २०३, ४४६, ४४८, ६३५;
अ. ११९.

साजावीक्षा : डोंगरदऱ्या. उ. ४३६.

साजें : लहान देजळी. पू. ४३; उ. ३०६,
३३६; °जीया-उ. ३६३.

साटोप : यथायुक्त, रेखीव. उ. ४०० (टी);
अ. ४१.

सांडणे : टाकणे, दूर फेकणे. सांडा-पू. १११.

सांडवणे : सोडायला लावणे. पू. ३४५.

सा(सां)डाक्रम : योगमार्गातील षट्चक्र-
भेदनाचा मार्ग. पू. २०७, २२४.

साडे : लग्नाच्या शेवटी वधूवरांना वस्त्रा-
लंकार अर्पण करण्याचा विधी. पू. ३२, ६८.

सांडोवा : नदीत किंवा ओढ्यात बांधलेली
दगडी पायवाट. पू. ५१४; उ. १८.

सांत : बाजार, हाट. पू. ३८७; उ. ४०५.

सातरा : तडव, सतरंजी, अंथरूप. पू. ४६६;
उ. २४९, २५१; सातरी-उ. ६३८.

सातसी : नागवेल, नागवेलीसारखी सडपातळ
व सुंदर स्त्री (पाहा. शिशु. ३१३);
सातसीया-(अव.) उ. २०२.

सांति : शांती. पू. ७०; पू. ३४४.

सांतीक : शांतिक, देवतेला शांत करण्यासाठी
धार्मिक विधी. पू. ७०.

सात्रा : सातरा, पत्रावळी. उ. ५६७.

सात्विक : स्तंभ, स्वेद, रोमांच, स्वरभंग,
वेपथु, वैवर्ण्य आणि अश्रुप्रलय हे आठ
सात्विक (सत्वगुणोत्पन्न) भाव. १०७.

साद : शब्द, आवाज. उ. १४.

सांढणे : जोडणे, सांधणे. पू. ४४७; उ. ३६५;
°धणे-उ. ४००.

सांदी : संधी, दोन घरांच्या आवारांच्या भिंती-
मधील जागा. पू. १६६, १८५.

साद्रीस्य : सादृश्य, सारखेपणा. उ. ४७८.

साधन : जेवणातील मुख्य पदार्थाबरोबर रुचि-
पालटासाठी असलेले मीठ, मिरची, ताक,
वगैरे अन्य पदार्थ. पू. १५७; उ. ७८,
५४८.

साधनचतुष्टय : रूक्षान्न जेवताना चवीसाठी
म्हणून घ्यावयाच्या भाजी, मिरची, ताक,
व मीठ या चार वस्तू. उ. ७८.

साधर्मी : समान धर्माचे. उ. ३७५.

साधारणे : स्वतःला आवरणे. उ. ३६६.

सानें : (१) लहान. पू. २०६; (२) हलके,
थोडे. उ. १४४, २३८, ४७८.

सन्निपातणें : कफ, वात, पित्त या त्रिदोषांनी
त्रस्त होणे. उ. ४७०.

सापण : वाटून तयार केलेले मिश्रण. पू. ५८२.

सापन : श्वास. पू. ५३९.

सापें : अलीकडे, सांप्रत. पू. ६५, १८१, ३०१;
उ. ९२, १९९, २६७, ३३०, ४०६.

सांबारीव : चिरून तयार केलेला पदार्थ.
उ. १८०.

सांबारू : कोथिंबीर. उ. २४४.

सांबा(भा)ळणे : (१) सांभाळणे. पू. ६२;
(२) रक्षण करणे, समाचार घेणे.
पू. १७६.

सांभव : शांभव विद्या 'शांभव'-पाहा. पू.
२६३.

सामक : लाड कुळातील एक शाखा, सामवेदाचे
गायन करणारा. पू. ३२.

सामग्री : द्रव्यादि साधनसमूह. उ. ५६६;
सामुग्री-उ. ५९१.

सामधि : सामग्री. पू. ३२९.

सामविजे : सामावून घ्यावे, पोटात घालावे.
पू. १०६.

सामान : (१) समान, बरोबरीचा. उ. ५९५;
(२) बाजार. पू. ९२, ९७.

सामान स्त्री : बाजारातील विक्रेय स्त्री, पण्यांगना, वेश्या. पू. ९२; अस्त्री-पू. ९७, २०२.
 सामान्य स्त्री : वेश्या, बाजारातील विक्रेय स्त्री. उ. ५९, १६९, १७३, ३७५, ३७६, ६२२; अ. ३१, १५१.
 सामीप्य : ब्रह्मस्वरूपाची जवळीक. अ. १५१; प्यता-अ. २३.
 सामर्थ्य : सामर्थ्य. पू. ३६, १०५, ११७, १९८; उ. १०, ४६५; श्याचे-पू. ८२.
 सामोरे जाणे : स्वागतार्थ पुढे जाणे. उ. १६९.
 साया : साईबाई, एक विशेष नाम. उ. ४९७.
 साया : छाया, प्रतिबिंब. पू. ३१४; पुरूष-छायापुरुष. पू. १८६.
 सायुज्य : ब्रह्मस्वरूपाशी एकरूपता. अ. १५१; ज्यता-अ. २३.
 सारंगधर : सारंग धनुष्य धारण करणारा, विष्णू. पू. ७, ८.
 सारवणे : (पाणी) सारायला (टाकायला) लावणे. वीले-पू. २४५.
 सारस्वत काळ : सूर्योदयापूर्वीची वेळ. उ. ६०.
 सारिजल : दूर केला जाईल. पू. १७२.
 सारी : सारीपाट. पू. १०, ३२, २९८; उ. ३४९, ४००.
 सारीखवाटनी : साम्य. पू. ४५४; अ. १२५.
 सारीपाट : फासे टाकून सोंगट्या (सारी) खेळण्याचा पट. उ. १४६, ३४९, ४००.
 सारुनि : (प्रपु. अव.). सारू, लावू. पू. ७६.
 सारूप्य : ब्रह्मस्वरूपाशी सादृश्य. अ. १५१; प्यता-अ. २३.
 साली : साल, त्वचा. उ. ६०९.
 सालोक्य : ब्रह्मस्थानात असणे, स्थानप्राप्ती. अ. १५१; क्यता-अ. २३.
 सांबगणे : सोंगणे, कापणी करणे. गतु-पू. ३११.
 सावंगणे : सवंगणे, कापणी करणे. पू. २५४.
 सावद : सावध. पू. १११.
 सांबीया : सहज, स्वाभाविकपणे. पू. २०; उ. ६०९; वीयां-उ. १४३.
 सावेव : सावयव, अवयवासहित. उ. १३३.

सासन : वतनाचे दान निर्दिष्ट करणारे आज्ञा-पत्र. ११६.
 सासीनणे : बहरणे, फुलून येणे. नलीया-पू. १९८.
 सासुरेवास : सासुरवास. उ. ४६०, ४६७, ५१२.
 सासोल : स्तुतिपाठक, मोतदार, घोड्यापुढे धावणारा सेवक; सासोलां (तृ.)-पू. ६१. (पाहा. शिशु-५११.)
 साहाण(न) : (१) धार लावण्याचा दगड, ज्यावर घासून धार लावतात तो दगड. उ. ३९; (२) चंदन उगाळण्याचा दगड. पू. ४४६.
 साहाणी : सैन्यातील वीर, सेनापती. पू. ५५.
 साहात्मक : सुसह्य, सहन करता येण्यासारखे. उ. ८.
 साहावास : सहवास, शेजाऱ्यांची साथ. उ. ४९५.
 साहीय : साह्य, मदत. पू. ४००.
 साळग्राम : शिळा. उ. ३६.
 साळा : शाळा, विद्यालय. पू. १२८, १६४.
 साळि : तांदूळ. पू. २५४; वन-भाताचे शेत. पू. ५४.
 साळी : कोष्टी, विणकर. पू. ३८७.
 साळै : चिमणी. पू. १२३.
 साळोंकी : साळुंकी पक्षीण, मैना. पू. २८१.
 सिंदी : शिंदीची झाडे असलेला. उ. २५८.
 सिवणे : हात लावणे, स्पर्श करणे. पू. १५७, २४२, २६७; उ. ३७३.
 सी : भाजी. उ. ७८; सीया-(तृ.). उ. ६२८.
 सी : हीव, थंडी. उ. १८७, २५१.
 सीआळे : थंडी, थंडीचे. पू. ८६; उ. १६, ६८; सीयाळे-पू. १५२, १५३, ५८५.
 सीकार : श्रुतिकार, गायकाच्या मागे राहून सूर भरणारे गायक. पू. १३२.
 सीक्ष : शिष्य. पू. २५, ३६, ७२, १८४, १९८, ३६१; उ. ९३, १९४, ४६४, ४९८, ५११; सीक्षे-(अव.). १४३.
 सीक्षा : उपदेश : पू. ३६, २०२, २२४.

सीक्षा करणे : जोगी करतात त्याप्रमाणे भोजनापूर्वी धर्मविधी आचरणे. पू. ५८४; अ. १ (टी).

सीक्षापण : शिकवणे, शिक्षा देणे, रागावून उपदेश करणे. पू. २०६, ४३३, ५८५; उ. ११, १५६; °पणे—(क्रि) उ. २२; °पीति—उ. ३८२.

सीक्षांसि : शिष्याला. पू. ६५.

सीक्षामुत्र : शिखा (शेंडी) आणि जानवे. पू. १८२.

सीक्षीणी : शिष्या. उ. १९४, ३०८, ४६८.

सीखामुत्र : शेंडी व जानवे. उ. १९०, २४५.

सीका—उ. ११३.

सींग : शिंगरू. उ. ४९६.

सींगणी नाद : शृंग = शिंगाचा आवाज. पू. ५८४.

सींजुटी : सींमुटी, छडी. उ. १४८.

सीडी : देशाच्या शेवटी पण राजमार्गावर नसलेले स्थान. 'लज्जाहरणा वस्त्र नाही; क्षुधाहरणा अन्न नाही; तथा गावाते सीडी म्हणजे'. (स्मृस्थ. ५१) उ. ५८५.

सीत : शीत, थंडी, हीव. पू. ७०, ८६, १५२, १५३; उ. ५९, ९२.

सीतज्वर : हिक्ताप. पू. २९१.

सीतणे : हाणणे, मारणे, स्पर्श करणे; **सीतोला**—पू. १०.

सीतपथ्य : औषधोपचार. पू. ११०.

सीतोडणे : पाण्याचे शितोडे उडून ओले होणे. पू. २४२.

सी (दो) दौरि : शिदोरी, प्रवासासाठी जेवणाचे खाद्यपदार्थ. पू. २९, ११७. ४५९, ५०७; उ. १२८.

सीध : सिद्ध, योगी. पू. ६९, १८६, २६०.

सीधणे : मरणे. उ. १७४.

सीधणे : सिद्ध होणे, प्राप्त होणे; **सीधैल**—पू. ५८४.

सीधसंकेत : सिद्धांचा-आगमिकांचा संकेत = उपासनामार्ग. पू. १८७.

सीधसाधक : ज्याला सिद्धी प्राप्त झाली तो सिद्ध व सिद्धीची साधना करणारा तो साधक. पू. ६१, ७४.

सीधिनी : सिद्ध स्त्रिया, सिद्धमार्गाच्या अनुयायी स्त्रिया. उ. १९५.

सीधी : (१) सिद्धी, पूर्णता. उ. ६८; (२) सिद्ध, पूर्ण. पू. ४६, ४८, २००, २०२.

सीधू : सिद्ध, सिद्धी प्राप्त झालेला योगी. पू. ६९.

सीनभाग : थकवा. उ. ३४०.

सीनलीये : शिणले. उ. ३८३.

सीनसीन : जळत्या चित्तेचा 'सीनसीन' असा आवाज. उ. ५२१.

सीसनी : चित्तेचा 'सीनसीन' असा आवाज. उ. ५२१.

सींपा : शिंपी, कपडे शिवणारा. उ. ३२; **सीपेनि**—उ. १५४.

सीमगा : शिमगा, होळीचा सण. उ. २३; **सीमुगा**—उ. ४४.

सीमुरी : शेंबडी पोर. पू. २०१; **सीमुरें**—उ. १७३.

सीर : जमिनीतील प्रवाहाची रेषा—मार्ग. पू. ४१.

सीर : शीर्ष, डोके, टोक. पू. ४३८; **सीरा**—डोक्याकडे, आरंभी. पू. ६८.

सीरकणे : सरकून पडणे. °कला—पू. १०.

सीरसाळा : पाषाणाचा एक प्रकार. उ. ३३५.

सीरोवेरी : शिरून, घुसून. पू. ५३४; °वीरी—पू. ५३४.

सील्यवीद्या : देवताचक्रातील स्वर्ग, अंतराळ, अष्टौदेवयोनी व कर्मभूमी या थोव्यातील देवतांच्या विद्या. 'आणव' विद्या. उ. २८३.

सीवं : शीव, सीमा, टोक. पू. ३८७, ५८५; °वन्ही—शिवेपर्यंत. पू. २९. °वरी—पू. ८५.

सीवणे—शिवणे, स्पर्श करणे, हात लावणे. पू. १५७, २४२, २६७.

सीवर्नचिचन : चिमण्या चिवचिवायला लागण्याची वेळ, सकाळ. अ. ६, १११.

सीवनावळी : शिवण्याबद्दल मजुरी. उ. १५४.

सीवाइलें : शिवालये, शंकराची देवळे; उ. ४३६, ४९३.

सीवालंघन : व्रतभंग, आचारधर्माच्या मर्यादेचे उल्लंघन. पू. ४९७.

सीवावी असे : शिवायची आहे. उ. १५३.

सीवाळें : (१) शिवाचा-शंकराचा तलाव.
पू. १९८; (२) शंकराचे देऊळ. पू.
३८९, ३९३, ३९४.

सीष्टाड : मध्यस्थी, तडजोड. पू. ५४; उ.
१९०, ३९२, ३९४.

सीष्यापणे : शिकवणे, रागावून बोलणे. उ.
३०३.

सीस : शीर्ष, डोके. उ. १५६, ५५०.

सीसाळे : (धडविरहित) डोकी. पू. १३४.

सींहस्त : गुरु सिंह राशीत असतानाची पर्वणी.
पू. १०१.

सीहाडा : दरवाज्यासमोरचा ओटा (याच्या
बाजूचे दगड सिंहाकृती असतात). उ. ५६०;
°डेनसी-पू. १६७.

सीहाणा : श्याहाणा. उ. ११५.

सीळ : शिळा, पाषाण. पू. ९६; उ. १८, ८३;
सीळा-उ. ९९; सीळेवरि-पू. ४६.

सीळी : शिळी, थंड, बासी; °या-पू. १९१.

सीळिक(की) : शिळक, काडी, लहान फांदी.
पू. १४१, २६१; उ. ११, १६४, ४८३;
सीळीख-उ. ७३; सीळिका-उ. १६४,
४८३.

सुं : (प्रपु.अव.). सूऊं, घालू. पू. ५१७;
सुइल-देईल. पू. ६४.

सुआरु : सूपकार, आचारी. पू. ७४.

सुएर : बाळंतपण. उ. १६६.

सुंक : विक्रेय वस्तुवरील कर, जकात. पू. ३००.

सुक : सुख. पू. २४०.

सुकर : शूकर, डुक्कर. पू. १९७.

सुकी : कर गोळा करणारा. पू. ३००;
सुकीया-पू. ३००.

सुकु : शुक्र तारा. पू. ५५२.

सुकौनि : सुकवून. उ. ५९९, ६०९.

सुकु : शूकर, डुक्कर. उ. ३०३.

सुखनासी : देवळावरील शिखर. उ. ३४४.

सुगरण : उत्तम पक्वान्ने करणारी स्त्री.
पू. ४०७.

सूचा : (१) जीव, देवता, प्रपंच व पररे
हे चारही पदार्थ सूचित करणारे-प्र
दाखविणारे ज्ञान. उ. ३७३; (२)
ध्याची सूचना. अ. १४९.

सुचि : शुचि, शुद्ध. उ. ५२६.

सुचीएमंते : शुचिष्मंत, स्वच्छ, प
पू. १०७.

सुचौनि : सूचित करून. उ. ४४८.

सुजीएड : स्वच्छ प्रकाश. उ. १८१.

सुंदवेओ : मठ, ठोंब्या. पू. ४५०; °देव
१६८.

सुटिका : सुटका. उ. १४३.

सुटी : स्वच्छ, मोकळे. उ. १२८.

सुड : गीताचा एक प्रकार. पू. ३९३.

सुडा : वस्त्राचा चार हात लांब तुकडा. पू.
२८, २९, ३४, ५५, ७८, ९१; अ.

सुडे-पू. ५०५.

सुणें : कुत्रे. उ. ५१९; सुणी-(अव.). पू.
७६; सुणीयां-पू. ४२; सुणयां-पू. २
सूणे-उ. १४६, ४४३, 'सुने' पाहा.

सुणे : घालणे, देणे; सुति-(अव.). दे
पू. ४९, ३२६, ३२९; उ. १६६; सुअ
द्यावी-३२६; सुये-दे. पू. ५८१, ६
सुइ-दे. उ. ३४९. सुआ-द्या. उ.
सुनि-(प्रपु.अव.). घालू. पू. ६०, १
२५८, ३८७; उ. ६८, ३९७; सुवाते
५२९.

सुतक : मृताप्रीत्यर्थ पाळावयाचे आ
पू. ८४.

सुतबडवीती : सुती कपडे बडवण्या
असलेली (मोगरी). पू. १६६.

सुतला : निजलेला. उ. ५७५.

सुतवणी : एक आडनाव, या आडनाव
व्यक्ती. पू. १६६.

सुताउ : सुती वस्त्र. उ. ६५; सुताउवें-
वस्त्रे. पू. २१७, ३६८, ३८७; उ.
५८८.

सुतीए काळी : देण्याच्या वेळी. उ. १.

सुदणे : देणे, घालणे; सुदली-घातली. पू.
१४, ६०, २५१; उ. ४२; °ल
पू. ५४; सुदले-पू. ७८, ३४९, ५
उ. ६८, ८१, १९८, ३२६.

सुंदरू : सुंदरनारायण (ताशिक येथील एक श्रीकृष्णमूर्ती). पू. २४८.

सुद्र : शूद्र. उ. ४९४, ४९७; सुद्री-शूद्र स्त्री. उ. ५८५.

सुध : शुद्ध. उ. १३३.

सुधि(धी) : शोध. पू. ५२; उ. ६१, २७७, ३४१, ३६३, ६०६.

सुनी : रिकामी, एकटी. पू. ५३.

सुनें : श्वान, कुतरा. पू. ६२, ३९१; सुनेनि-उ. १९, १५८, ५९९; सुनी (अव.)-पू. ४२; उ. ४७; 'भुकी-कुल्याचे भुंकणे. उ. २१५.

सुप : सुपडे. पू. ३४; सूप-पू. २५८; उ. ६०९.

सुपली : लहान सूप. पू. ५३९.

सुपवती : गादी. पू. २६, २७, ६३, ३९९; उ. १६०, ३३२, ४९४, ६३८; सुपौती-सुपवती, बिछाना, आसन. पू. ५६९.

सुभर : भराला आलेली. पू. ४३.

सुमरण : स्मरण. पू. २१५.

सुर : क्षुर, वस्तरा. पू. ४७९; उ. ३८६.

सुरकनी : बाजू. पू. ३८७; सुरकणी-बाजू. पू. १९८; सुरकोन-बाजू. पू. ३०२. (पाहा. शिशु ५५१.)

सुरंग : रूळत असलेला पदर, लोंबता पदर. उ. १६३.

सुरंग मिरविणे : डोळ्यात सुरमा घालून डौलाने जाणे. पू. ४५४.

सुरंगौनि : सुरकौनि, शेल्याचे दोन्ही पदर लोंबतील-रूळतील असे करून. उ. १४३. (पाहा. शिशु. ६५९.)

सुरवाड : सुकाळ. उ. ४२९.

सुरै : स्वच्छता, निष्कलंकत्व. उ. ३५.

सुववणे : द्यायला-घालायला लावणे. पू. २१९, ५६१; 'बीला-पू. ५०७. 'बीले-उ. २१६.

सुषुप्ती : निद्रा. उ. ५८२.

सुष्ट : चांगली, उत्तम. पू. ३८७.

सुष्मना : सुषुम्ना नाडी. पू. ५१९.

सुसरवाती : लपाळपीचा खेळ, डोळे झाकून जळती वात उचलून खुणेला शिवण्याचा एक खेळ. अ. ४८.

सुसवणे : हाकलणे. उ. ५०९.

सुसास : सुस्वास, सुवासिक. पू. १४४.

सुसुग : विचारशील, जाणता, चाणाक्ष. ('निसुग' चा विरुद्धार्थी). उ. ३७०.

सुस्नात : आंघोळ करून स्वच्छ झालेला. उ. ११९.

सुस्रका : शुश्रूषा. उ. १६६; सुस्रुका-पू. २९, ५०, ७२, २०२; सुश्रुका-२१६; सुश्रुका-१९२.

सुळ : (१) शूळ, व्यथा. उ. ५२७; (२) तीक्ष्ण दाभण. उ. १३२.

सुळबुळीत : बुचबुचीत, पूर्णपणे भरलेला. उ. ११५, २३८.

सुळु : तीक्ष्ण दाभण. उ. १३२.

सूदयें : सौंदर्य. पू. ११५.

सूद्रसेन : सुदर्शन चक्र. पू. ३६३.

सूर्प : सूप; 'मार्जन-हातात सूप व खराटा घेऊन (रस्ते वगैरे) स्वच्छ करणे. पू. ३.

सूर्यपर्व : सूर्यग्रहण. उ. ६४३.

सूतें : श्रुते, ऐकलेली, केवळ ज्यांची नावे आतापर्यंत ऐकली होती अशी. पू. १३४.

सें : शत, शंभर. उ. १४८, ४९७; सेंभर-शंभर. उ. १, २७७, ४२९, ४९७.

सेख : शेष, शिल्लक. उ. १२८.

सेखसैया : शेषशायी देवता. पू. २४४, ३६३.

सेंगळे : कणकेचे हलक्यासारखे पदार्थ तळून गुळाच्या पाकात टाकून काढलेले खाद्य. पू. २०; सेंगळीं-पू. ९५.

सेजा : शेजारच्या. उ. ७०, २६९.

सेजार : शय्यागृह, निजण्याची खोली. पू. ६३, २६०.

सेजासाइला : शेजारपाजारचा, जवळपासचा. पू. २६.

सेजी : शेजारीण. पू. २०४; 'या-पू. २०४.

सेजीसाइली : शेजारची मैत्रीण. पू. ३७२; सेजियासाइलिया-(अव.). उ. ४२९.

सेणी : गोवरी. उ. ३३, ७३, ७४, ५७२;
 °जाणे-गोवच्या वेचायला जाणे. उ. ७३,
 ७४.

सेतडी : शेतावर जाऊन मागितलेली भिक्षा.
 उ. ६१५.

सेतसीवार : शेत आणि खळे. पू. २१७.

सेतौनि : शेताहून. पू. ८४.

सेनपुंजी : शेण गोळा करणारी. उ. ४००,
 ४६९.

सेव : (१) लाडवाचा तुकडा. उ. २४१;
 (२) हरभऱ्याच्या पिठाचा तळीव पदार्थ;
 °खंड-उ. १६५.

सेवती : शेवंतीचे फूल. उ. ५७७.

सेवती : सेवंती, सीमांत पूजन. पू. ६८.

सेवाळले : शेवाळ आलेले. उ. ४८०.

सेस : सौभाग्यसूचक मंगल मळवट. पू. १७,
 २१७, ४०२; °भरणे-मळवट भरणे. पू.
 ७४.

सेहाणा : शहाणा. उ. २६९.

सेहाणीव : शहाणीव, शहाणपण. पू. १७.

सैनासन : शयनासन. उ. ११.

सैबनाथ : स्वयंभूनाथ; सैभनाथ-पू. ३०.

सैयापाळना : पतीच्या सेजेचे पालन करणारी,
 त्यावर इतरांना झोपू न देणारी, पतिव्रता.
 उ. ५८५.

सैल : शैल, पर्वत. उ. ५४६; सैलीबीसली-
 शैलोवैलातून, अनेक पर्वत धुंडाळून. उ.
 ५४६.

सो : सोंग, वेष. अ. ३१.

सोआ : द्या, घाला; सोए-उ. २८१; उ. ४३६.

सोइ : बाजू. पू. ३३१.

सोए : अस्तित्व, नाव. उ. ३३५.

सोए : सोईने. उ. ४९८.

सोएरा : नातेवाइक पू. ११२.

सोकरणे : (१) गोफणणे, गोफणीतून दगड
 फेकणे. उ. १४; (२) हाकलणे, उधळणे.
 पू. ७९.

सोकरीए : सौकर्य, सुलभता, पू. ३४१.

सोखण : शोषण. उ. ५९९.

सोखणे : शोषून घेणे. उ. १९४.

सोगा : पदर. उ. १४३.

सोच्ये : शोच्य, दीन. उ. ४३८.

सोजी : गहू ओलवून काढलेला रवा. पू.
 ९५, १०७, २०३, ४०७; उ. ४२६, ४२७.

सोत्राअचमन : आचमन करून कानांना पाणी
 लावणे. पू. ८९

सोंडी : (१) सोंड, दरवाजाबाहेर पायऱ्यांच्या
 बाजूला सोंडच्या आकाराची बांधलेली
 भित. पू. ४०, १८४; °एवरी-पू. ९१;
 (२) दोन बाजूंना हत्तीच्या सोंडीसारखा
 आकार असलेला देवळापुढील ओटा. उ.
 १३२, ३०१, ५४३, ५७४, ६१६;
 °या-उ. ४०५; °एवरि-उ. ४६४.

सोडुनि : सोडू (प्रपु. अव.). पू. ६०.

सोधनें : पाणी शोधण्याचे-गाळण्याचे वस्त.
 उ. ५७.

सोधी : शुद्धी, शोध. उ. ५८९.

सोनेभरी : सोन्याने भरलेला, ज्यात सोने
 जडविले आहे असा. उ. १५३.

सोप : स्वच्छ, चांगली. पू. ७८.

सोपस्कर : सन्मानपूर्वक, सर्व साधनांसहित.
 पू. ४९, ३८९, ४३९; उ. ३०१, ३०३,
 ३१४.

सोमकांत : चंद्रकिरणांनी द्रवणारा एक
 पाषाण. पू. २१७.

सोमपर्व : चंद्रग्रहण किंवा पौर्णिमा तिथी.
 उ. ३३८, ३८७, ३९२.

सोमवारी : एक पर्वकाळ, अमावस्येला आलेला
 सोमवार. पू. ६१, ६६, ९९, ५५१;
 उ. २८०, २८१, ३०६, ३९१, ६४३.

सोर : सूकर, डुक्कर. पू. १९७; उ. २१०,
 ३०३, ५०२.

सोरटी : सौराष्ट्र देशातील कापडाची. उ.
 १७७, २२७; सोरठी-पू. १०७, ४१५;
 उ. ४९७.

सोल : लोंबते दोरखंड. पू. ३७२.

सोले : सोलून काढलेले हरबऱ्याचे ओले दाणे.
 पू. ३९.

सोवणी : सोनार, सराफ. पू. २८, ३४३.

सोवासीनि : सुवासिनी, सौभाग्यवती स्त्री.
पू. १९०, ५३४; उ. ३१, ४४, ५०६.

सोवाळी : एक पक्वान्न. पू. ९५.

सों सों : खुपसून खुपसून. पू. ४३३; उ. ३०८.

सोहमी : सौम्य, किंचित ऊब असलेली. पू. ७०.

सोहोज्वळ : अत्यंत उजळ, स्वच्छ. अ. ४३.

सौकर्ये : सुलभतेने, सहज, कष्ट न पडता.
उ. ३१४.

सौंदणी : कपडे धुण्याचे धोव्याचे पसरट भांडे.
उ. ३९.

सौंदरिये : सौंदर्य. पू. ४४, ४५, ५७.

सौरस : रिघावा, प्रवेश. (पाहा. नरुस्म. ७०४,
८०४); उ. ३००.

सौरा : शूर पुरुष. उ. ३९८.

सौसार : संसार, प्रपंच. उ. १३३.

सौस्कारणे : संस्कार करणे, अंत्यविधी करणे.
उ. ५०२.

स्तपण : तर्पण, अभिषेक. पू. ४२४.

स्तंब : स्तंभ, खांब. उ. १२९.

स्तंभवणे : उचकावणे, प्रवृत्त करणे. अ. ५१.

स्तपंण : तर्पण. उ. ६१५.

स्तीति : देहभान हरण्याची अवस्था. पू. २४,
३४, ४३, ४५, १०७; उ. ३२, ४०, ४२,
४३, १३६, १५०, १६३; स्तीतिमंत-
स्थिति झालेला. पू. १०७, ३४९;
स्तीतिमरण-स्थिती झाल्यामुळे दिसणारी
मृतावस्था. उ. ३१३; स्तीतिसुख-स्थित्या-
नंद. पू. ७५.

स्तीत्यांतर : स्थित्यंतर, वेगळी स्थिती.
पू. २३९.

स्त्री : पत्नी. पू. ३०; उ. १०.

स्थंबणे : थांबणे. पू. १९५.

स्थळ : मुद्दा, वादाचा पक्ष. पू. ७१, ७२;
स्थळं-(अव.). उ. १३३. (पाहा. ज्ञाने-
१८.१२४३).

स्थानी : सभा. उ. १२८.

स्थानपर : स्थानिक, विशिष्ट स्थानातील.
पू. ४८४.

स्थावर : भौतिक, जड. पू. १८३.

स्परीस : पारोसा, स्नान न झालेला. पू. ५५९.

स्पर्शी : स्त्रीचा स्पर्श झाल्यावरच ज्याची
कामवासना जागृत होते असा पुरुष.
अ. १३८.

स्फुरणे : सुचणे. पू. ८९.

स्याळी : थंडी. पू. ४१८; स्याळे-थंडीचे;
सीयाळे-पू. ३८, ७०.

स्त्रधीत : छद्दित, ओकलेले. उ. ४७०.

स्त्रम : श्रम, थकवा. पू. १००; 'निवृत्ति-
पाहुण्याचा थकवा घालवण्यासाठी त्याचे
हातपाय दाबणे. उ. ३४०, ४३२.

स्त्राध : श्राद्ध. उ. १२७.

स्त्रीगौरि : छत्र. उ. ४६४.

स्त्रीघारू : शृंगार, उत्तम केशभूषा, वेशभूषा
वगैरे. पू. ६३.

स्त्रीपाद : श्रीपाद, संन्यासी. उ. ४९९.

स्त्रेरासि : श्रेयराशी. पू. २०.

स्वइच्छा : स्वेच्छा, आपल्या इच्छेने. पू. १८०.

स्वक्रीये : व्यवस्थित, टा पटी प ठे व णा री.
उ. ८०, ४५९.

स्वछर : संवत्सर, वर्ष. अ. १ (टी).

स्वतसीध : नैसर्गिक. उ. ३७३.

स्वतेव जाणू : आपले सर्वस्व आपणून नष्ट
होते म्हणून ज्याला त्याचा त्याग घडतो
असा. उ. ४७; स्वतेव-आपणून अ. २४.

स्वभावमात्रा : शरीरधर्म व इंद्रियधर्म यांवर
नियंत्रण ठेवणे. उ. ६३२.

स्वर्ग : इंद्रचंद्रादी देवतांचे स्थान, 'स्वर्ग' या
स्थानातील देवता. पू. २९, २४४;
उ. ४५८.

स्वर्गुनि : स्वर्गाहून. पू. १९८.

स्वातंत्र्यीय : स्वातंत्र्य. पू. ५०७.

स्वान : श्वान, कुत्ता. उ. १९.

स्वानभखी : श्वानभक्षी, कुत्ता जे खातो असा.
पू. ७६.

स्वामिदुःहा : स्वामिद्रोही. उ. ४२७.

स्वेतउपहार : तांदूळ, दूध, दही इत्यादी
पांढऱ्या पदार्थांचा उपाहार. उ. १३८,
१५६.

स्वेतु : सेतू, नदीतून पलीकडे जाण्यासाठी बांधलेली वाट. पू. ५१४.

स्लेष्मा : श्लेष्मा, कफ, शेंबूड इत्यादी. पू. २४०.

ह

हंज : (हिंदी)-हं, मी. पू. २०२.

हट : योगाचा एक प्रकार. पू. १६, १९५, हटातळि-हटाखाली, हटयोगाने पू. १९५.

हटयोगिनी : हटयोगी स्त्रीसाधक. पू. ४६३.

हटीए : हटयोगी, हटी, दुडू. पू. १६; हटीया-पू. २५.

हडप : पानांचा करंडक. पू. ५३२; उ. ३७५.

हडपी : विडे देणारा सेवक. पू. १८, २०, ६१, ७४, ७५; उ. २३२.

हुडहुडीत : थंडी वाजून हुडहुडी भरेल असा ताप. उ. २४२.

हुडुतें : खाली. उ. ३८२ (टी).

हतणे : ठार मारणे. हतिलेयावीण-अ. १०४.

हनव : एक सोन्याचे नाणे (?), केवडा. उ. २९८.

हरडभरड : वरवरचे. उ. १२.

हरळ : खडा. पू. ३१; उ. ४०९.

हरिमेखळ : दैवी चमत्कार. मिथ्यावाद. पू. ५६२.

हरीख : हर्ष, आनंद. पू. ५८५; उ. ४५३.

हर(री)खणे : आनंदित होणे; °खंली-पू. ९४, १०६, १०९, १२५, इ.; °खंले-उ. ६२; °खंजति-पू. २६, ४१, १७६; °खंजते-आनंदित होताना-पू. १८१, ३८०.

हरीयाळ : कोवळे गवत. उ. ५२९.

हवन : अग्नीत घालावयाची आहुती. उ. १२०.

हवीशान : हविष्यान्न, अग्नीत टाकावयाचे आहुतीचे अन्न. पू. ५६१.

हंस : जीवात्मा, ज्ञानी. उ. ५८३.

हस्तउदक : तिळांजली. पू. २१८.

हळवैले : हळुवार झालेले, दुःखी. उ. ६१६.

हळु : हलका. उ. ३६०.

हळुवें : कमी किमतीची, मोलहीन. पू. ५९०.

हाउळि : समूह. पू. ३५. (पाहा-उगी. ५२१, ६५८; ज्ञाप्र. ७३९).

हाकारा : बोलावणे. उ. ८२, ६३९.

हाट : बाजार. पू. ९९, १५५; उ. ९, ११, २८; हाटवेळ-बाजाराची वेळ. पू. ९९.

हाटघर : बाजाराजवळचे घर. पू. ४३८, ४३९.

हाटकेवा : बाजारातील विक्रीच्या वस्तू. उ. ५३५.

हाटवका : बाजार, बाजारातील चीजवस्तू. पू. १४४.

हाटवटी : बाजारपेठ, बाजारओळ. पू. १२, २७, २८, ३४, ७४, ९८, इ.; उ. २२८, ४२१, इ.

हाटवेच : बाजारातील सामानसुमान. उ. २४४, २४८, ५३४.

हाडगद : हाडातील रोग, हाडीमासी खिळलेला रोग; हाडगदले-पू. २२१; उ. ८४.

हाडगुड : हाडे वगैरे, हाडेगिडे. पू. २०४; हाडेगुडे-(अव.). पू. ६६.

हाणणे : प्रहार करणे. पू. १; हाणसी-पू. १९८; हाणों-पू. १९८; हाणेल-पू. ९४; हाणीतला-पू. ५४.

हातकडगै : हातात घालायचे कडे. पू. ३३०.

हातगुंडा : हाताने फेकून मारण्याचा दगड. उ. २२६.

हात फुटणे : हाताला भेगा पडणे. पू. ८६.

हातरितणे : रिक्तहस्त, विधवा होणे. पू. २१७.

हातरितीनि : विधवा. पू. ५२०.

हातसर : हातात (मनगटात) घालण्याचा दागिना. पू. १४५.

हातावीहीती : हातावीती, वित्तीच्या किंवा हाताच्या अंतराने. पू. ४४४.

हातासन : हस्तकौशल्य, चातुर्य, भाव ठरवण्यासाठी केलेल्या घासाधिशोतील चातुर्य. पू. ३१, ३२, ७८; उ. २३३.

हाति : हत्ती. पू. २२६, ३७२; उ. ३३६, ४३५.

हातिसाहाणी : हत्तीच्या दळाचा सेनापती. पू. २२६.

हातीएर : हत्यार, शस्त्र. पू. १९८; उ. ५३४.

हातें हातु न पविजे : एका हाताने दुसरा हात सापडत नाही, रस्ता चुकतो म्हणून निश्चित स्थान सापडत नाही. पू. १०५.

हान : (अव्यय) जर. पू. २६१; उ. २२२. (पाहा. ज्ञाने. १८. ११३८).

हार : बाजू, दिशा; हारे-कडे. उ. २६६.

हारी पाओ पडणे : पाऊल लवकर लवकर ओळीने पडणे. उ. ५९२.

हालणे : हालीनले-हालले. पू. १७, ७४.

हासळी क्रम : योगमार्गातील एक सिद्धी. पू. ५८४.

हाळी : दहापाच घरांच्या वस्तीचे गाव; 'जेवावेया तळी नाही : वाढावेया पळी नाही' तयाते 'हाळी' 'बोलिजे' (स्मृस्थ. — ५१); हाळीहाळी-प्रत्येक हाळीत. उ. ३५५.

हाळीया पाळीया : लहान लहान गावातून. 'हाळी' व 'पाळी'. पाहा. उ. ४३६.

हिरवाडुटवा : कोवळा, कोमळ. उ. ४४६. ४४७.

हींडीनलां : हिंडलो, फिरलो. पू. ३२.

हीतक्ष : हितदक्ष, हितकारक, उपकारकर्ता. पू. ४६; हितक्षत्व-पू. ४६.

हीरडभरडे : विरक्त, खडबडीत, सुकले-वाळलेले. उ. ५९४. 'हरडभरड' पाहा.

हीरणे : हिसकावून घेणे. पू. २०७; उ. १६, ७४; हीरतले-हिसकावून घेतले. उ. ५३४; हीरतली- (स्त्री). उ. २५१; हीरा-हरण करा, फेडा. उ. ५२१.

हीरवा : कच्चा, ओला. पू. ५५८; उ. ५९०.

हींव : थंड, थंडी. पू. २६, २८; उ. १८५, १८७.

हीवणे : थंडीने गारठणे. उ. १८७.

हींस : घोड्याचा आवाज. पू. २३५.

हीहीकार : घोड्याचे खिकाळणे.

हुडहुडकरि : (नादशब्द) हुडहुड आवाज करित. पू. २१०.

हुडा : बुरूज. पू. ५०३.

हुरडा : कोवळी ज्वारी. पू. ३९, ५९१.

हेंदरा : कुरूप, खडबडीत, अडाणी. उ. ८१.

हेइं : हेही, हेसुद्धा. पू. २००.

हेड : गुरांचा समूह. पू. ३१, ३२.

हेडाळ : घोड्यांची खरेदी-विक्री करणारा व्यापारी. पू. ३१, ३२.

हेतुधातु : इच्छा व आचरण. पू. ४६३.

हेळ : (१) दरिद्री, निष्कांचन. उ. ३०१; (२) कमी योग्यतेचे. पू. ९६; उ. ३०१, अ. ३०.

होइल : असेल. पू. ५४३.

होउनि : हून, पेक्षा. पू. ५४३.

हो कां : होय. पू. ४८, १३४, १९८, २०४, २२३, इ.

हों काज : हो का ? जणू काय. पू. ३०४.

होड : पैज. पू. ४२; उ. २२५, २२६, २३९.

होणे : आपल्याच स्वरूपातून दुसरे रूप धारण करणे. उ. ५७५.

होता : (१) असलेला, स्वीकारलेला, स्वामित्वाचा; (२) ऐवजी, साठी. उ. ३३०, ५११. होते-पू. ४८, ३७५.

होळी : होळीसाठी लागणारी लाकडे, गोव्या वगैरे सामान, होळीची ज्वाला. पू. ५८६; उ. २३.

हौं (हिं) : मी. उ. ४९८.

ज्ञ

ज्ञात : ज्ञानी. उ. ५९१.

ज्ञान : अपरोक्ष ज्ञान. उ. ६११.

ज्ञाप्तानंदरूप : ज्ञानाने व आनंदाने युक्त. उ. १४०.

पान	ओळ	लीळा	अशुद्ध	शुद्ध
१	टीप २	२	अआगोगो पंह.	अआगोगो पंह.
१६	१७	२३	“ बा :	“ बाइ :
१८	टीप ५	२६	ंमणुसें	ंमाणुसें
३८	२२	३९	सांधीतली	सांधीतली ^१
४१	१२	४३	असे	असे ^२
४४	१०	४६	ज्ञानत्व	ज्ञातृत्व
४९	टीप ३	५२	हीसा.	हीआ.
६५	७	७२	तेयासिन	तेयासि न
६८	२१	७५	काढणी यां	काढणीयां
६९	१४	७६	कैसे निजाणिजे	कैसेनि जाणिजे
७१	९	७८	वडनेरां	वडनेरां
८२	५	९७	सरओ	सर ओ
८२	११	९७	एकाचा	एकीचा
९२	१२	११०	माएधूवांचें	माएधूवांचें
१०२	१०	१२४	सकति	संकति
१०२	१८	१२५	देव्हारचौकीये	देव्हारचौकीये
११४	१४	१६२	नावे कतीएचि	नावेक तीएचि
१४३	२२	२०२	हांसलेसि	हांसलेति
१७२		२४५	.....	टीप ९ (एवा.)
२१४	२४	३६३	बळभट्ट	बळभट्ट
२२३	१३	३८०	नेदखो	नेदखों
२५४	२५	४३७	राहिलें	राहिले
२७५	१६	४७१	आणि काचीए	आणिकाचीए

पान	ओळ	लीळा	अशुद्ध	शुद्ध
२७५	२८	४७१ टीप	जाणौनि तेणे	जाणौनि नेणे
३३६	१२	५८९	हरियांची	हीरयांची
३३६	१४	५८९	पड	पडे
३३६	१५	५८९	राजीवेश्वर	जीवेश्वर
३३६	२९	५८९	हीरेखणियाचा	हीरेखाणियाचा
३४५	१४	९	नये	न ये
३५०	४	११	नैह	नैए
३५०	५	११	तोचिहोजनि	तोचिहोजनि
३५०	६	११	घेति	घेति
३५०	६	११	फाडुनि	फाडुनि
३५०	१०	१२	माहदाइसीं	माहादाइसीं
३५०	१६	१२	माहदाइसें	माहादाइसें
३५०	१७	१२	माहदाइसीं	माहादाइसीं
३५०	१८	१२	माहदाइसें	माहादाइसें
३५८	१३	२१	एयमानें	एजमानें
३७१	टीप १	४६	४७१	५४१
३८१	१७	७१	काणे	कोण
३८५	५	७७	चालसिना	चालसि ना
३८६	२८	७८	तक्रापाना	तक्रपाना
३८८	८	८०	मानलें	मानिलें
३८८	२५	८१	काष्टीचे तवीली	काष्टी चेतवीली
३९६	९	९५	हांआउ	हां आउ
४१२	१०	१२३	कवाडे	कवाडें
४९७	९	१८०	हृदयसुन्य	हृदयसुन्यां
५०५	२	२५८	चुकवावी	चुकवावी
५१९	१८	२८१	लागिजे	लागिजे :
५२६	४	३०१	अळंकरा	अळंकार
५३१	८	३०८	तुकातचि	तुकीतचि
५३१	१४	३०८	राहीलें	राहीले
५३५	७	३१५	पसवडी	पासवडी
५८७	१३	३९७	ढोरेश्वरीं	ढोरेश्वरीं
६०८	११	४२८	तैसीचि	तैसाचि
६३८	८	४७०	निरूपिला :	निरूपिला :

पान	ओळ	लीळा	अशुद्ध	शुद्ध
६४३	८	४८०	आम्हीं	आम्हां
६४३	२१	४८०	आयुष्य रायें	आयुष्य : रायें
६४५	१२	४८२	अज्ञानछेदें करनि	अज्ञानछेदेंकरनि
६४५	१३	४८२	उतरंडीं	उतरंडी
६७७	५	५५१	फेडिजेना एका	फेडिजे नाएका
६८२	६	५६०	नीणेज	नेणिजे
६९७	२	५८५	परमेश्वर किकरा	परमेश्वरकिकरा
७१८	६	६१७	पुनः	पुनः—
७८७	१२	१३१	व्यापारें	व्यापारे

शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई ४०० ००४